BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
LVII
G
27
NAPOLI

LEGATORIA
Niola Salvatore
Via Giovanni Paladino, 19
NAPOLI

HISTORIA BELGICA NOSTRI POTISSIMVM TEMPORIS

BELGII SVB QVATVOR Burgundis & totidem Auſtriacis Principibus coniunctionem & gubernationem breuiter.

TVRBAS AVTEM, BELLA ET MVTATIONES tempore Regis Philippi, Caroli V. Cæſaris filij, ad annum vſque 1598. plenius complectens, conſcripta: & Senatui, populo Belgico, poſteriſq́ inſcripta A. E. Meterano Belga.

Cum gratia & Priuilegio.

SEPTENTRIO
DESCRIPTIO GERMANIAE INFERIORIS
GERMANICVS OCEANVS
ANGLI
AE
Zelant
GALLI
AE PARS
Scala Miliarium
5
10
15
20
MERI

WESTFA
LIÆ
ORIENS
Münster
Franckfort
Zweibrucken

HISTORIA BELGICA
NOSTRI POTISSIMVM TEMPORIS:

A TEMPORE PHILIPPI REGIS HISPANIARVM, CAROLI V. IMP. FILII, ad Annum vſque, M. D. XCVIII.

E. METERANVS BELGA LECTORI S. D.

Procemium.

BElgarum res geſtæ atque locorum ſitus hac inprimis de cauſa memoratu digniſſimi, quod aliarum regionum, ob frequentia commercia conſortiaq; maximè interſit ea ſcire. Sunt enim Belgæ commodiſſimè ſiti inter Daniam, Oſtlandiam, ſuperiorem Germaniam, Galliam, Angliam & Scotiam: quibus cùm mutuam mercaturam exercent, vtpote maritimi: commoditate prætere afruuntur magnorum fluuiorum inter Amaſim & Sommam, nempe Schaldis, Moſæ, Rheni, & aliorum nauigabilium, per Belgiam è longinquis regionibus in mare decurrentium: per quos totum circumnauigantes orbem, neceſſaria aduehunt, ſuperflua quæq́, & opificum ac artificum opera auehunt: piſces in mari captos, non ſibijpſis omnino ſeruant, verùm tam recentes quàm ſale conditos aliò etiam deferunt: huiuſmodi lucro & vtilitate inprimis potentes, opulentæ & populoſæ eorum vrbes aluntur, fouentur, magnificè extruuntur, ſumptusq́ faciunt: ita vt ex ſitu, commercio, frequenti nauigatione, inſigni mercatura, artificioſoq́ue opere, has regiones à populo libero & ingenuo, ſtrenuo & induſtrio inhabitari conijcere liceat: quorum res geſtæ memorari ſummopere merentur.

Veterem Belgarum ſtatum, ac Gubernationem, Lector curioſus ex Commentarijs Cæſaris, Cornelio Tacito, Hadriano Iunio, alijſq́ Hiſtoriographis & Chronographis, ſi volet, petat: ex horum ſcriptis diſcet, quomodo Romanorum imperio primum ſubacti, eiq́

ſubditi permanſerint: Aliæ quidem Belgij Prouinciæ diutius, aliæ maiori cum poteſtate quàm reliquæ, pleræq; maturius potioreq; prærogatiua, quàm vicinæ libertatem nactæ: (vnde fit vt noſtra adhuc ætate hæ regiones legibus, priuilegijs & conſuetudinibus ſint diſsimiles) hoc in ſtatu Principes inprimis aptos & acceptos elegerunt, hæreditáriaque poſſeſsione donarunt, iuſtis interim & æquis conditionibus, nempe vt ſeſe iure in libertatem vendicare liceret, ſi quãdo Princeps dominio abuteretur: liquidè id teſtificantibus Belgarum priuilegijs & conſuetudinibus: in quorum præſtantiam compertum quoque eſt, eos ijſdem erga ſuos Principes ſumma cum laude & vtilitate vſos, abuſos quoque ſæpè, ita tamen vt exitu ipſo probatum ſit (comparatione vicinarum regionum gubernationem propriam atque politiam & obedientiam iactantium) non obſtantibus crebris offenſionibus, turbis, ſeditionibus & oppreſsionibus, has gentes atque prouincias manſiſſe ſemper liberas, rerum omnium abundantia felices, eodem quo multis ante ſæculis vixerant ſtatu: cùm interim plurimæ aliæ regiones Belgis ſecundam fortunam inuidentes, leges eorum atque priuilegia irridentes, ſeditiones quoque exprobrantes, veteribus incolis & colonis orbatæ, ab extraneo inimico habitatæ atque poſſeſſæ ſint. Perlegant Itali, Galli, Hiſpani, Angli ſuas Hiſtorias, videant qui populi ab hinc ſexcentis, mille, & eo amplius annis eas habitarint terras, huiuſmodi interea temporis oppreſsiones, bella, ſeruitutes & exilia ſint paſsi: comperient, æqua collatione rerum facta, Belgij populos neque aſpernandos, neque ſeditioſos aut barbaros æſtimandos, non obſtantibus rebus raris, inſolitis & prodigioſis, noſtra hac ætate geſtis, quas ob oculos hic ponere decreuimus: quin potius integrè rem omnem perpendentes, eos verè antiquos, liberos, ſtrenuos & probos iudicabunt, cùm ſe erga hoſtes tam extraneos quam domeſticos, & Principes etiam tyrannos acerrimè defenderint, ſuamque libertatem in hæc vſque tempora incolumem ſeruauerint: opibus, fertilitate agrorum, & ſitu locorum adeò felices, vt etiam exteros Principes allicere, eiſque dominari poſsint: commoda & apta inprimis regio defenſiuis & offenſiuis bellis gerendis, imperij ſui finibus dilatandis,

vrbibus

vrbibus & agris in ſuam ditionem redigendis: quæ quidem res elato & arroganti Hiſpano perquàm notæ, eum ad quiduis in has prouincias moliendum vrgere non deſinunt.

Hæc breuiter à me duabus maximè de cauſis commemorantur: tum ne Lector res poſteà geſtas perſpiciens, eas iniquè aut indignè interpretetur: tum ne Belgæ animum prorſus deſpondeant: ſed potius meminerint huiuſmodi euentus plures, nunc quidem ſuo malo, nunc bono, olim eis contigiſſe, Belgia interim Belgia manente, atque incolis ſemper iiſdem ſeruatis: Hinc vtique ſperandum, Belgiam eandem remanſuram: cuius lætæ ſpei occaſiones, ſi vnquam antea in priſtinis diſsidijs & bellis, nunc profectò in præſentibus clarè affulgēt: Bella enim hæc noſtra ætate, ſub Philip. Rege religione & libertate patriæ permixta ſunt, partibus vtrinque zelum ſuæ Religionis prætendentibus, alijs libertati patriæ extinguendæ, alijs conſeruandæ ſtudentibus. Verùm enimuerò videmus nunc Religionem ſynceriorem inſtar clariſsimè exorientis Solis, atris & vmbroſis nubibus horridiſque tempeſtatibus fruſtra reluctantibus, toti mundo collucēre, & tandem vbique terrarum victricem futuram: liquidò id vicinis regionibus probantibus atq; teſtantibus.

Quamuis autem [illegible] nubibus, tempeſtatibus & tumultuationibus, DEVS immenſa ſua miſericordia vtatur, vt hoc modo, lucis ſplendore boni reficiantur atque illuminentur, mali dignè puniantur, ingrati impunes non euadant, iuſtos quoque & probos interdum grauiter affligi videamus: DEVS tamen iuſtus & bonus, nemini iniuriam facit, ſed vnicuique pro meritis præmia largiri, & pœnas infligere, opuſque ſuum ſanctum coronare ſolet. Neque id mirum. Videmus enim noſipſos in rebus proprijs quotidiè errantes atque delinquentes, inimicis ſæpè arma & occaſiones, quibus nos lædant & deleant, noſtris diſsidijs & incuria, ſuppeditare, vt hominum ingenia, diuerſo Zelo aguntur: his Religionis cauſſæ: iſtis, patriæ libertati & priuilegijs alijs

 odio

odio partium, auaritiæ, ambitioni, propriæ vtilitati & commoditati intentis.

Primates, nobiles, magiſtratus rectam non omnes ingreſſi viam: licet quidam officio ſuo functi, ſe populi rectores (vt ſubalternos decebat Magiſtratus) repræſentarint, quo vulgus legitimè tyrannidi reſiſtere poſſet: verùm multi ambitionis & gloriæ auidi rem benè ceptam deſeruerunt: alij contra fidem & obſequium patriæ debitum tyrannidi adminiſtrandæ ſe dediderunt; pauci quidem zelo Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, plurimi verò vindictæ cupidine, & proprij lucri atque commodi gratia. Hos profectò omnes iuſto Dei iudicio, tempore ſtatuto, viſitari & puniri, quoſdam ad pœnitentiam, quoſdam ad duritiam, alios violenta morte, alios vulneribus, morbis tam corporis quam animi, iactura facultatum, amicorum, cæteriſq́ malis & incommodis, mirum non eſt: vt nec præſentes hæ Belgij turbæ, nec aliæ apud vicinos antea viſæ, admirandæ. Dubium verò non eſt, quin iuſtam cauſam fœlix maneat exitus: vt aliorum exempla ſatis ſuperq́ docent. Quicquid capit orbis, mutationi & conſumptioni obnoxium: terrarum quoque imperia, non aliter atque veſtes, teri, à Deo autem renouari, veriſſimum: Probant præterea Hiſtoriæ, regna & dominia omnia, certos annorum circuitus, & periodos, in quibus plerunq; mutentur, habere: idq́ inter tertiam & quartam Regum & Principum progeniem frequentur fieri. Exempla longius nequaquam petenda. Conſtat enim Philippum Audacem Franciæ filium, Burgundiæ ducem, vxorem duxiſſe Margaritam Malanam, Ludouici Comitis Flandriæ, Arteſiæ, &c. totius Inferioris Germaniæ hæredis potentiſſimi filiam hæredem ex aſſe, anno 1369. Genuit hic Philippus Joannem Intrepidum, Jntrepidus Philippum Bonum. Bonus Carolum Pugnacem, in prælio Nanceio occiſum, huius familiæ poſtremũ, vnica relicta filia Maria anno 1477. Jnter Philippi nuptias, & poſtremi Caroli mortem lapſi anni 108. quibus hæ Regiones ſub Gallorum imperio degerunt. Ab eo verò tempore, quo Maximilianus Auſtriacus Caroli Ducis filiam Mariam vxorem duxrt, ſub quatuor Principibus præſens hic annus 1597. numeratur centeſimus 20. Hinc videtur huic

quoque

quoq; familiæ & principatui mutationem minari amorum circulus vt tempus reſque ipſa nunc ſatis docent. Verùm omnia Dei omnipotentis voluntati ſubiecta: in cuius etiam manu Regum ſunt corda.

Mihi quidem libri huius ſcribendi cauſam dederunt amici quidam: qui cum me, mercaturæ exercitio interdum permittente, conſilia, notas, narrationes, acta & geſta huius noſtri temporis, ad Belgium præcipuè ſpectantia, colligere ſcirent; ſedulò, ne operam & impenſas perdi ſinerem, ſed potius ea, quæ ex tam varijs veriſſima, optima & maximè neceſſaria excerpſeram, in compendium quoddam redigerem, vtpote docto alicui Hiſtoriographo vſui inprimis futura, ſuaſerunt: feci quidem id ſyncerè, ea ſpe, eoq́ voto, vt inde abſoluta omnibus modis Hiſtoria de geſtis maximè inſignibus & memoratu digniſſimis conſcribi poſſet. Ad quam condendam multos animo propenſos, verùm neminem debito perfectoq́ ordine rem aggredi, intelligo, cùm tamen quibuſdam, quos, quod ſcientia & experientia polleant, aliquid præſtaturos ſperabam, hanc meam operam obtulerim, & etiamnum offero lubens: vt perfecta veraq́ue, qua poſteri rectè inſtruantur ac doceantur, hinc componatur Hiſtoria.

Equidem profiteor me veram Belgam & patriæ ſaluti addictum, patriæ amatorem, tyrannidis oſorem: ſpero tamen neminem me iure accuſaturum, quòd quicquam de aduerſæ partis integritate, ſtrenuitate, æquitate mihi certò cognitum reticuerim: Quæ verò cognoſcere non potui, ea nequaquam ſcribenda exiſtimaui. Quod autem plura de Reformatorum & patriæ defenſorum, quàm de partis aduerſæ rebus geſtis expoſuerim, mirum haudquaquam eſt: quandoquidem plus commercij & familiaritatis mihi cum ipſis & maior indagandi ac percipiendi commoditas atq; opportunitas fuerit. Si pars aduerſa idem tali probitate ac ſynceritate præſtiterit, & quiſque vtrinque quod habet, atque indubitanter ſcit, ſcripſerit atque ediderit: procul dubio poſteritas geſta omnia legere & liquidò cognoſcere magno cum fructu poterit: ſunt enim hic multa inprimis magnifica, rara, atque lectu digna: quandoquidem Dei Opt. Max. ſummam omnipotentiam, prouidentiam, iuſtitiam atque amorem demonſtrent: maximè cùm regiones adeò paruæ tam acri-

ter

ter & ſtrenuè, potentiſſimo Principi atque vaferrimæ nationi, facultatibus valde paucis atque exiguis, ſi cum hoſtium copioſiſſimis conferantur, reſiſtant. Accedunt præterea Religionis (rei profectò maximi momenti) & gubernationis atque dominij mutatio: regionum & ciuitatum excidium, & vaſtatio, populi diſperſio, fames, exilium, clades & mors: theſaurorum ingentium diſſipatio: gubernatorum & præfectorum militiæ egregia facta, & gentium militumq́ue, qui vndique terrarum, allecti, miſſi & coacti, in Belgium venêre, res geſtæ: non ſine mirandis, raris, crudelibus, deſperatis, præclaris quoque, ſtrenuis & ſumma laude dignis ſtratagematibus facinoribusq́: vnde probi virtuteq́ præſtantes poſteri, quibus noſtrum hoc opus potiſſimum dedicamus, inſtrui ac confirmari poſſint. Id autem rude ac impolitum, vtpote ſucciſiuo tempore negotiationi ſubtracto congeſtum, æqui boniq́, candide Lector, quæſo conſule. Fruere, & Vale.

E. Meteranus Antvverpianus.

FASTOS IN IMMANVELIDAE DIMETRII
Caroli Vtenhouij Octoſtichon Neochthonis.

AD GENERE AVITO, PROPRIAQVE NOBILEM VIRTVTE, SIMONEM

LIPPIAE REGVLVM.
DOMINVM ET PATRONVM, SIBI COLENDVM IVGITER.

Ni bonus IMMANVEL nos reſpexiſſet ab alto,
Chriſticolûm dicat turba ſuperſtes adhuc;
Ni bonus IMMANVEL nos reſpexiſſet IESVS
Totum abſorpſiſſet Chriſticolûm agmen IBER,
Ni bonus EMMANVEL ſeruaſſet & IMMANVELEM
DEMETRIVM, vt patriæ conderet acta ſuæ,
PLEVMOSIDVM exanguis, qui corpora contegit idem
Nomen & Heroûm contegeret tumulus.

IN VBIIS. Anno. 1597. Calendis 7.

ΣΑΡΞ ΟΛΟΣ ὢν ΟΥΘΕΝ ςαυροῦ ἄτερ Ο.ΒΙΟΣ.

ARGVMENTVM SEV BREVIS NARRATIO LIBRI PRIMI.

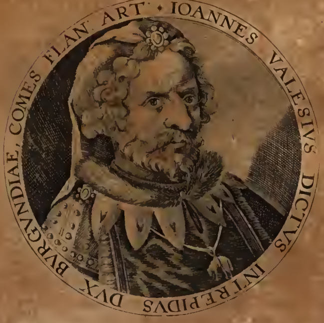
PROVINCIAE Belgicæ per Principum ſuorum nuptias ſub quatuor ducibus Burgundiæ, in vnius imperium ſunt redactæ, atque ita hæreditate peruenerunt ad Mariam, Caroli filiam, nuptam anno 1477. Maximiliano Auſtriaco, qui eas aliquamdiu gubernauit non ſine turbis, quorum liberi Hiſpanias aliásq; regiones Belgio iunxerunt. Ex quibus natus Carolus V. fit imperator potentiſſimus & glorioſiſſimus. Lutherus cæpit docere, cui omnes ſe opponunt: Papa eſt Imperator. De Valore monetæ latæ leges. Bellū geſtum contra Gallum. de hinc ex bello Germanico, aliud rurſum bellum natum cum Gallo. Philippus Princeps Hiſpaniæ ducit Mariam Reginam Angliæ, vbi religionem reformatam mutat & perſequitur. Cæſar in Philippum imperio omni belgico tranſlato, in Hiſpanias abit, vbi moritur. Rex Philippus fanum Quintini occupat, amittit Caletum. Poſt mortem Mariæ ſuccedit in Regno Angliæ Elizabetha, quæ iterum Religionem ibi reformat. Poſt maximos vtrinq; apparatus bellicos, pax inter Belgas & Gallos coaleſcit. Philippus rebus omnibus benè conſtitutis in Hiſpanias proficiſcitur, relicta ibi ad gubernacula, Duciſſa Parmenſi. Initium belli ciuilis in Gallia. Turbæ in Scotia. Præmia ſeu Brabria (vulgò Landiuweel*) Antuerpiæ publicè propoſita Sodalitijs Rethorum, Sagittariorum, aliarumq; ſimilium artium profeſſoribus.*

DESCRIPTVRO Belgarum Res geſtas noſtri potiſſimum Temporis, operæ prætium viſum eſt paullò altius repetere, quibus modis Germaniæ inferioris Regiones multis ante ſæculis diuerſis Principibus parentes, quatuor Francorum dominorum Burgundiæ Ducum auſpicijs tandem ſint connexæ, & in vnum Principatum redactæ.

Ludouicus Malamus, filius Ludouici Niuernenſis, Comes Flandriæ decimus ſeptimus, Niuertij, Rhetelij, dominus Salinarum & Mechliniæ, paternâ: Comes inferioris Burgundiæ & Arteſiæ, maternâ hereditate, ſuſcepit ex vxore Margareta Ioannis tertij ducis Brabantiæ filia, vnicam tantùm prolem Margaretam, nuptam anno 1369. Gandaui minimo natu filio Ioannis Gallorum Regis, Philippo Valeſio, Duci Burgundię, nomen Audacis adepto, quod patri in prælio apud Pictones, anno 1356. aſſiduus manſerit comes, cum capto captus, & in Angliam ab Anglis ſimul auectus. Hic Philippus Audax, princeps magnanimus, ſtrenuus & ingenioſus, ter Carolo VI. Gallorum Regi auctor fuit, vt copioſo exercitu Flandriam inuaderet, ſuppetiaſq; ferret Ludouico Flandrorum Comiti, ſuo ſocero, bellum toto ferè ſexennio contra Flandros, maximè Gandeoſes, gerenti, vtrioq; partim iuſtis, partim iniuſtis cauſis prætenſis: quod tandem, Ludouico mortuo, Philippus principatum adeptus, placidè diremit. *Ludouicus Malamus. Margareta Brabantica.*

Philippus Valeſius, vxore Margareta Flandra genuit Ioannem Valeſium, cognomine Intrepidum, Ducem Burgundię, Comitem Flandriæ, Arteſiæ, &c. Antonium Valeſium, Ducem Brabantiæ, Limborgi, &c. Philippum Valeſium Comitem Neuerſij, &c. & præter hos, filias aliquot. Ioannes filius natu maximus coniugem duxit Margaretam, Alberti Bauari, Comitis Hannonię, Hollandię, Zelandię, & Domini Friſiæ, filiam. Secūdus Antonius, inauguratus futurus Brabantiæ Dux, &c. vtpote hęres ſuæ amitæ, Ioannæ Ducis Brabātiæ, Ducis Ioannis tertij filiæ, nuptæ VVenceſlao Lutzenburgio, nullâ gauiſæ prole: tametſi Brabantię Ducatus, Ioannæ morte, ad Ioānem natu maximum deuenire debuerit: Dux enim Philippus, Domini VVeſemalij operâ, Ordines Brabantiæ eò pertraxerat, vt hunc ſecundum filium Antonium in Brabantiæ futurum Ducem inaugurarēt, ipſis tradita Rienſi regione; cuius Antvverpia metropolis; quæ prius Flādrorum ditioni ſubdita, æterno fœdere tunc Brabantiæ iuncta eſt: Antonius verò Dux Lotharin-

PHILIPPVS VALESIVS COGNOMINE AVDAX DVX BVRGVNDIAE 1597

IOANNES VALESIVS DICTVS INTREPIDVS DVX BVRGVNDIAE, COMES FLAN' ART'

[illegible]giæ, B[illegible]tiæ, Limburgi, &c. cum fratre natu minimo Philippo Niuerſio, bello Gallo- An. 1369.
ro[illegible] contra Anglos, in prælio Azincourtio, apud Morinos occubuit, Anno 1415. relictis duo-
[illegible] Ioanne & Philippo: vtriſq; poſtea Brabantiæ Ducibus, ſed abſq; prole legitima mor- *Antonius Brabantiæ cũ fratre Philippo Niuerſio præ-*
[illegible] Brabantia ad Ioannis maximi natu filii deuoluta, vt latius patebit. Philippus Audax *lio Azincurtio ab Anglis cæſi.*
obi[illegible]æ opidulo Bruxellis vicino, Anno ætatis ſuæ 70. Chriſti vero nati 1404. Vir eminen- *Philippi audacis Mors.*
[illegible]re præſtans, robuſtus, [illegible] humeris, fronte & pectore latus: oculis cæruleis & gran- *Eius forma.*
[illegible]is: facie prorſus virili: co[illegible] (eius ſeculi more) in humeros promiſſa: barba nigra raſili: na-
[illegible]ino adunco: mento [illegible]culo: ore paulum hiante: ſano plerunq; corpore: vultu ſe-
u[illegible]ro: ipſe tamen comis & [illegible]is.

Ioannes Burgundus Philippi filius natu maximus omnium paternorum maternorumq; do-
miniorum & regionum ſolus hæres poſt patrem regnauit annos quindecim: vir audax & intre-
pidus. Anno 1396. miſſus à patre in Hungariam cum [illegible]o exercitu, comitatus pluribus nobi-
libus tam Gallis quàm Belgis, in ſub[illegible] Sigiſmundi Imperatoris contra Turcas, à[illegible] infe-
to prælio ſuperatus & captus, ducentis coronatorum Franciſcorum millibus redemptus, do-
mum [illegible]: Atque patris ſui partes acerrimè defendit in diſſidijs contra Ducem Aurelianum,
Gallorum Regis fratrem, adminiſtrationis regni cauſâ, Rege Carolo ſexto certis temporum
ſpatijs [illegible] percito. His inimicitijs & diſcordijs, tãdem tertio poſt patris mortem anno, Du-
cem Aurelianum Lutetiæ veſpertino tempore mulo vectum, an. 1407. interſici curat. Burgun-
d[illegible] po[illegible]ero die coram Regio Senatu facinus vltro fatetur: rem quoq; omnem quatuor Flan-
[illegible] membris aperit, rationibus plurimis cædem merito factam aſſerens: quod Aureliæ Dux
v[illegible] ad re[illegible]um per nefas aſpirarit, duos Delphinos Regis filios natu maximos ve-
ne[illegible]roc[illegible]egi præterea ſuo fratri inſidiatus ſit, eiusque corpus faſcinarit: licere ty-
rann[illegible]m [illegible]ollere: hæc & plura cauſatus Burgundus. Hinc tandem horrida bella: Ducis
Aureliani [illegible] confœderatorum potentia fretis, cædem patris vlciſci conantibus. Inter
alia vero commemoratu in primis hoc dignum: quod anno 1418. Pariſienſes Burgũdo addicti.
Ioanne Vileno L[illegible]ano Regulo cum Burgundico præſidio Pontoſæ diſpoſito accerſitis, at-
que in vrbem admiſſis, ſummo odio in Aurelianos flagrantes, quod æquis conditionibus, præ-
cipue recuſante Comite Armeniaco, pacem inire nollent, magnum aduerſariorum numerum
in[illegible]necioni dederunt: [illegible] Comite Armeniaco Franciæ Conneſtablio, Comite Gramprato
Cancellario, Romo[illegible] Guerreo Epiſcopo Conſtantienſi, & alijs, numero centum ſexaginta
viris nobilibus, plebe[illegible] quatuor millibus. Procerum corpora nuda per vicos & plateas
triduo continuo i[illegible]e protracta & raptata, cuti crucibus Burgundicis inciſis: Ipſe Rex,
dum hæc agerentur, Pariſijs erat, neq; ægrè admodum ferre videbatur: Carolus vero Delphi-
nus, quem neq; [illegible] neque Regina flectere poterant, vrbe relicta, Aurelianis ſociatus. Interim
Angli Rothomagum & totam ferè Normanniam in poteſtatem ſuam redigunt: quibus dum
Galli vnanimes reſiſtere ſtagunt, Delphinus & Aureliani, fictam pacem cum Burgũdo ineunt:
quæ iureiurando confirmata, locus colloeutioni cõſtituitur Montleri oppido, ſupra Lutetiam,
ad confluentem Sequanę & Ionæ: quo Burgundus duodecim tantum viris nobilibus comitatus
venit, ad pontem ſcilicet ſæpimentis inædificati clauſum: ibiq; honorifice, nudo capite, in dex-
tram genu recumbens, vt moris erat, Delphinum ſalutans, à circumſtãtibus, Delphini iuſſu, qui
& ipſe gladium ſtrinxerat, confeſtim interimitur. Quæ quidem cædes, menſæ Septembri,
anno 1419 perpetrata, diuturni diſſidij, & belli inter Gallos & Burgundos ſedecim annis geſti,
occaſio fuit (Anglis interim tota ferè Gallia armorum vi potitis) donec tandem Ducis Philip-
pi Ioannis filij pietate & clementia, cædes expiata, atque animi placati.

Occubuit itaque Ioannes Burgundus dictus intrepidus, ætatis anno quadrageſimo octauo, *Mors Ioannis Intrepidi.*
regni ſui anno decimo quinto. Princeps magnanimus, inſolens, quietis impatiens, vindictæ cupidus,
audax, bellicoſus: vno prælio triginta Leodienſium millia cecidit: dilectus à nobilibus & ple-
beis. Statura mediocri, corpore craſſo, robuſto & neruoſo, valetudine proſpera, facie carnoſa,
fronte anguſta, oculis paruis cæſijs, aſpectu feroci, coma & carne fuſca, patri matriq; ſimilis, naſo
& mento longiuſculo, ore (minus patris) hiante, vultu intrepidum animum arguente.

Ioanni Burgundo ſucceſsit vnicus filius Philippus Valeſius, ætatis ſuæ anno vigeſimo tertio,
dictus Bonus, erat enim Princeps benignus, cordatus, atq; ingenuo pollens: vltioni mortis pa- *Eius forma.*
ternæ animum ſtatim intendit: in Gallias profectus Regem adit, bellum inter Gallum & An-
glum dirimit, ea lege, vt Henricus V. Angliæ Rex, Catharina Caroli ſexti Galliæ Regis filiâ
vxore ducta, ei in regnum ſuccederet, Carolo Delphino (prædictæ cædis cauſa) excluſo atque
exhæredato: hoc matrimonio natus Henricus ſextus Angliæ Rex, qui patre Henrico, & auo
m[illegible]o Carolo mortuis, puerili ætate Rex Angliæ & Galliæ coronatur. Bellum itaque Angli,
Burgundi & Galli in Delphinum gerunt: qui poſt patris ſui mortem titulum Caroli ſeptimi
Gallorum Regis ſibi aſſumit. Verum poſtea diſſidio & inteſtino bello in Anglia gubernaculi atq;
tituli regij gratia, inter Familias Lancaſtriã & Eboracenſem, nominibus albæ & rubræ roſæ di-
 ſtinctæ

ſinctas, exorto: Anglis paulatim poſſeſsiones in Gallijs ademptæ: Philippus quoq; ab Anglis alienior factus, ea (inter plures alias) maxime de cauſa, quod Angliæ Gubernator Dux Gloceſtriæ, patruus Regis, vxorem duxiſſet Iacobam filiam atq; hæredem Hannoniæ, Holandiæ, Zelandiæ & Friſiæ, cui tetra erat diſcordia cum marito ſuo ſuperſtite Ioanne Brabantorum Duce, eius nominis quarto (Philippi Burgundi fratre filio, Iacoba quoq; auunculi filia) quem diuortij quadã ſpecie reliquerat, nuptias ſtatim irritas, quod ... eſſent. Gloceſtrius armata manu in Holandiam, poſtea in Zelandiam, vxoris ſuæ ditiones poſſeſſurus, irrumpit, ſed res ... ægerrime id ferente Philippo, quod Hannonia, Hollandia, Zelandia & Friſia ad eum, mortua ſine prole Iacoba, deuenire deberent. His alijsq; de cauſis Philippus conſultò, ſe ad reconciliationem cum Delphino (tunc Rege) inflecti, non eſt grauatus: Rex enim, Papæ & Cardinalium, Dei vindicta propoſita, Ducem impellentium, interceſsione, indeſinenter quibuſuis conditionibus Duci reconciliari ſtudebat, excuſabatq; cædem ſuæ iuuentæ inconſideratæ ætatem, & mali conſilij auctores præcipue cauſatus: Pax itaq; poſt tredecim annorum bellum, Atrebati compoſita, anno 1435. ſummo Philippi commodo & honore, qui hinc multas regiones & ditiones, vltionem quoq; & ... ſatisfactionem de patris nece aſſequutus eſt: Huius tam candidæ pacificationis aliarumq; egregiarum virtutum ergo, Philippus cognomine bonus dictus: maximè autem quod Ducem Aurelianum (cuius pater ab huius patre trucidatus, vnde capitale odium primo ortum) viginti quinq. anno ... prælio Azincourtio; in Anglia carceri mancipatum, ducentis mille coronatis redemerit: ſororem præterea ſuam Mariam vxorem ei dederit: quibus beneficijs inimicitias ob cædem factam prorſus extinxit.

An. 1548.

Gloceſt imdux e Iacobã Hannonia & Hollãdia, etc. commiſſam.

Pax Attrebatenſis.

Philippus Bonus, primo Dux Burgundiæ, Comes Flandriæ inferioris Burgundiæ, Arteſiæ, Palatinus, Sacri Imperij Marchgrauius, Salinarum & Mechliniæ Dominus, multis ditionibus poſtea auctus fuit. Morte enim Theodori Comitis Namurcenſis, Comitatum Namurcenſem anno 1429. Præterea cognati ſui Philippi, Ducis Brabantiæ abſq; liberis defuncti, Ducatus Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgi: inſuper Iacobæ ſuæ conſanguineæ ſine prole mortuæ, Comitatum Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ ditionem nactus eſt. Poſtremò quoq; Ducatu Lutzenburgenſi ... anno 1443. Eliſabetha enim Dux Lutzenburgi, vidua Antonij Brabantiæ Ducis, Philippi ... ſubditos ſuos ſibi minus obedientes ægrè ferret, Philippo tanquam ... poſſeſsionem ſuam tranſtulit, certa penſione annua ſibi reſeruata. His modis, illuſtres prouinciæ, Burgundia vtraque, Brabantia, Limburgum, Lutzenburgum, Flandria, Arteſia, Hannonia, Namurcum, Hollandia, Zelandia, Friſia, Mechlinia, & Sacri Imperij Marchionatus, vni & ſoli Philippo obtigerunt.

Philippus Auctus Dominus Namurcenſi, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgi, Holandiæ, Zelandiæ, Friſiæ & Lutzenburgenſi.

Bella varia geſsit earum regionum cauſá: Gandauenſes & Leodienſes domuit: Ordinem Aurei Velleris, tempore quo Iſabellam Luſitanam vxorem duxit, anno 1430. Brugis inſtituit, triginta ... qui ... ratorum honeſtæ & integræ vitæ, qui numerus poſtea auctus eſt: ſtatuit præterea Regimen ... certis officijs, quod Hiſpanica & Auſtriaca familia in hanc vſque ætatem obſeruat.

Inſtitutio Ordinis Aurei Velleris. Anno 1430.

Fuit Philippus vir bonus, magnificus, ſumptuoſus, ſplendidus corporis ornatu, ſupellectile, conuiuijs, & muneribus: bellicoſus & audax, pacis tamen amantiſsimus: hoſti formidabilis: ita vt Turcarum Rex Mahometes neminem mortalium æquè atque Philippum timuerit: eius neceſsitudinis ſtudioſi Angli, Galli, Pontifices, Imperatores, Reges, Duces, alijq; Principes, ſummam viri beneuolentiam & liberalitatem non ſemel experti: & quamquam munificentiſsimus, ſumptuoſiſsimus, atque bellicoſiſsimus (cum quadraginta octo annos continuos bella geſſerit, arduaque ſuperarit) acerbis tamen exactionibus ſubditos ſuos non grauauit, florentibus ſummopere omni rerum abundantia regionibus. Reliquit legitimum filium hæredem vnicum Carolum, nothos autem quatuordecim, quos ad ſummos honores prouexit. Obijt Brugis Anno Chriſti 1467. ætatis autem ſuæ 72. poſtquam rexiſſet annos 48. omnium honorum, ſtatuum & dignitatum affluentiſsimus, vt poſte cui (recuſanti tamen) etiam Sacrum Romanum Imperium offerretur.

Mores Philippi Boni

Mors,

Forma.

Defuncto Philippo Bono ſucceſsit in gubernationem inferioris Germaniæ Carolus eius filius, ætatis ſuæ anno trigeſimo quarto: dictus Pugnax, ob continua bella contra Gallos, ſuperiores Germanos, Lotharingos, Leodienſes, Heluetios & plures alios: quorum quidem bellorum cauſá ſubditis ſuis exactionum onera grauiora, quam Philippus pater, impoſuit.

Carolus pugnax.

Hæreditarijs ſuis regionibus à patre relictis, Ducatum Geldriæ, & Comitatum Zutphaniæ à Duce Arnoldo Egmõdano nonaginta duobus Coronatorum millibus emptos adiunxit, ſeruante Arnoldo annuam penſionem ad vitam: quam quidem venditionem Arnoldus moriens teſtamento ſuo ratam eſſe voluit, Carolo Duce hærede inſtituto, exhæredato autem filio ſuo Adolpho, ob ſummam eius in patrem contumaciam & rebellionem: toto enim ſexennio patrem miſerrimè captiuum detinuerat: Hinc Carolus Dux, mortuo Arnoldo, octoginta in-

Carol auxit Ducatu Geldriæ.

An. 1369. ſuper mille florenis empta actione à Gerardo Iuliacenſe Duce, filijs VVilhelmo & Adolpho cõſentientibus, atq; Imperatore Frederico tertio concedente. An. 1473. 20. Iunij. Geldriæ poſſeſſionem nactus eſt, Adolpho in carcere Cortraci coniecto: qui poſt Caroli mortem ereptus, & dux militiæ contra Gallos factus in obſidione Cornacenſi occidit: relicto vnico filio Carolo, qui poſtea Bethunæ cum Comite Engelberto Naſſouio à Gallis captus, tandem ab ijs in Geldriam mittitur: bellumq; contra Maximilianum Cæſarem, Philippum Hiſp. Regem, & Carolum V. Cæſarem gerit, vſque ad annum 1536. cum dirempta omni controuerſia, Carolum Cæſarem ſecundò hæredem, poſt ſuam mortem inſtituit: mortuus ſine liberis anno 1538.

Fuit hic Carolus Burgundus homo rigidus, ſeuerus, magnanimus, ſupra modum præfractus, quod tandem illi ſummo malo fuit, valde præterea ambitioſus, animo inſignem ſui imperij propagationem meditans, ſpe acquirendi Lotharingiam, Sabaudiam, Heluetiam atque alias regiones, vt ſic via pateret libera ad Italiam & alias terras domandas: qua de cauſa Franciæ, ſuperiori Germaniæ, Italiæ, Hiſpaniæ, Angliæ, omnibus denique vicinis Principibus, eius amicitiam appetentibus, terrori fuit: Tandem callidiſsimi Ludouici vndecimi Gallorum Regis operâ, à Lotharingis, & Heluetijs tribus prælijs ſuperatus, tertio autem interiectus, obſidione Nanciana

Mors.

anno 1477. quinto Ianuarij. poſt diem tertium in foſſa congelata nudo & glacie rigido corpore inuentus eſt. Huc autem calamitatis præcipuè deuenit, proditione perfidi Comitis Itali Campobaſsij, qui eo infidelitatis à Rege Ludouico inductus erat. Carolus enim miniſteria extraneorũ potiora quam ſuorum ſubditorum, hac in primis de cauſa habebat, quod opera communitatis Flandriæ patri in obſidione Caletana, & auo in Hannonia apud Veromanduos minus fœliciter ſucceſſiſſet.

Ea, quam dixi, clade Carolus ille magnanimus, totius Chriſtiani orbis, dum viueret, potentiſsimus & bellicoſiſsimus Princeps interemptus eſt, à paupere & tenui Heluetiorum plebe, & Duce Lotharingiæ viginti annorum iuuene: ille inquam, Carolus, qui ſe alterum Alexandrum aut Carolum Magnum ſuis heroicis factis euaſurum, ſperabat, hoc modo succubuit, cùm regnaſſet annos decem, anno ætatis ſuæ quadrageſimo quarto, relicta vnica filia hærede Maria.

Forma.

Erat Carolus mediocris ſtaturę, paululum ſuo patrę breuior, robuſtus, firmis oſsium compagibus, carnoſus, facie nonnihil oblonga, fronte ampla, oculis fuſcis, intuitu acri & virili, naſo longo ac inferius craſsiore, mento quoque longiuſculo, colore pallidiore ferme cinericio, coma, barba, & ſupercilijs fuſcis. Paucos ſua ætate pares habuit fame, ſiti, frigore, calore & laboribus ferendis: non mulieroſus, verum caſtus, temperans & bellicoſus: rigidus in pauperum oppreſſores: iuſtitiæ obſeruantiſsimus.

Hactenus paucis commemorauimus quibus modis hæ Germaniæ inferiores regiones à quatuor nobiliſsimis & potentiſsimis Principibus, ſub vno Principe tanquam capite Ducatui Burgundico variè annexæ, & titulo Burgundicæ domus ſimul inſignitæ ſint: quæ vltimi Ducis Caroli Pugnacis morte, vnicæ ſuæ filiæ hæredi obuenit: ferè autem peſſum iuit: ademit enim ei Rex Galliæ Ducatum & Comitatum Burgundiæ, Vicecomitatum Auxoniæ, Dominia Salinorum & Noerſij, Comitatus, Maſconnenſem, Charloiſium & Auxerrenſem, Picardiam, Ponthiacum, Balloniſium, & ciuitates ad fluuium Somiam ſitas, &c. præterea Atrebatum, Tornacum, pleraque alia loca: quod hæc omnia tanquam bona feudalia à Galliarum rege profecta, fœminę poſsidere non poſſent, huiuſmodi cauſas prætexente Gallo. Neque difficile ei fuit has poſſeſsiones inuadere, nam virorum nobilium, auctoritate præſtantium, & militarium, maxima pars poſtremis bellis & prælijs cæſa aut capta erat: quoſdam quoque ne quid adferrent detrimenti, ineſcabat, vt Antonium & Balduinum Burgundos, nothos, bello ſtrenuos. Prouinciarum præterea gubernatores atque adminiſtratores, prætextu nuptiarum filij ſui Delphini, cum Maria Caroli filia, in ſuas partes callide pertrahebat: arte quoque & dolis tumultus atque ſeditiones in Flandria (Flandris fœdus & connubium cum Gallo recuſantibus) concitare ſatagens. His, vt dixi, modis Burgundiæ Ducatus à Germania inferiore ſeparatus, terminiq; Belgici contracti atque depreſsi: donec auxilio familiæ Auſtriacæ (nuptâ Archiduci Maximiliano hærede Mariâ) partim recuperati inſtauratique.

Maria Burgundica

Maria Valeſia Caroli Pugnacis vnica filia, hæres Burgundiæ, & inferioris Germaniæ, nupta Maximiliano Auſtriaco Friderici tertij Imperatoris filio, Gandaui, 18. Auguſti, anno 1477. Fuit Maximilianus Princeps inprimis clarus, ſtrenuus, & ingenioſus: vigeſimo ætatis ſuæ anno, Maria vxore ducta, ſtatim Gallo, ne plura inuaderet, reſtitit, multa oppida aliaque loca recuperauit: victor præterea Gallos ſecundo admodum prælio Guinegathenſi non procul à Therouana ſuperauit, ſumma potiſsimè Flandrorum militum haſtatorum ſtrenuitate. Ordinem aurei velleris (Burgundicæ familiæ claritatem atque amplitudinem) reſtituit, Anno 1478.

Eius nuptiæ cum Maximiliano Auſtriaco.

Quinto coniugij anno Maria equo quo vehebatur decidens, grauiter læſa, obijt mortem, relicto

MAXMILIANVS I ROMANORVM IMPERATOR, ARCHIDVX AVSTRIAE, DVX BVRGVNDIAE

MARIA VALESIA CARO: PVG: VNICA FIL: DVCISSA BVR: FLAN: BRA: HAN: ART: GEL: MAX: VXOR

An. 1480. lićto filio Philippo. anno 1478. nato, & filia Margareta. Mox poſt eius mortem generalis pax inita cum Gallo, decreto cōnubio Margaretæ cum Delphino Franciæ: verum Delphini, qui tamen poſtea, Margareta nondum nubili ad patrem remiſſa, vxorem duxit filiam & hæredem Britanniæ, quam Maximilianus coniugem accipere ſtatuerat.

Ciuile bellum in Belgio contra Maximil. & cauſæ.

Poſt Mariæ ducis obitum, diſsidia, ſeditiones & bella in inferiori Germania, maximè autem in Flandria, inter Maximilianum & Prouincias oriuntur: quæ quod noſtri æui turbis & tumultibus abſimilia non ſint, paucis hic referre non inutile puto.

Diſsidij prima cauſa fuit adminiſtratio regionum, & tutela Philippi pueri Archiducis Maximiliani filij, quem pater cum omnibus ſuis ditionibus, pro ſuo imperio regere volebat: quod ſubditi, Statuum cōſilio aliquatenus, minore annis Philippo, permiſere. Hinc, poſt multas turbas atque ſeditiones, ſequentium articulorum reus accuſatur Maximilianus.

Cauſa Belli

Quod publicam patriæ pacem cum Gallo pactam rupiſſet: quam vt abſque Statuum conſenſu conficere ita rumpere ei minime licitum erat.

Quòd à ſuis diuulgatū eſſet, eum in animum induxiſſe, Brabantiam, Hannoniam, Hollandiam, Zelandiam & Friſiam ab alijs Prouincijs alienare, veroq; hęredi ſuo filio adimere, tanquam feudalia bona Imperij, in quæ fœminę non ſuccedunt, Caroli Ducis poſtremi morte ad Fredericum Imperatorem ſuum patrem iure deuoluta.

Hæc autem veriſsima eſſe, liquido conſtabat ipſa poſtulatione Louanij deputatis ſiue deſignatis quatuor primariarum ciuitatum propoſita, qua certam pecuniæ ſummā à Brabantis, Hannonijs, Hollandis & Zelandis exigebat: hos verò deſignatos ſuper his alijsq; rebus Mechliniæ conſultantes capi & Viluordam auehi iubet, quod pacem cum Gallo fecilſent, & certum fœdus inter Brabantos & Flandros meditarentur: tandemq;, conſilio & inſtinctu extraneorum quorundam Conſiliariorum auaritia ardentium, fere omnes, vt cæteris metum incuteret, capite truncari, aut in exilium agi mandat: infelicem eorum caſum, præcipuè autem Nicolai Huettelduij, plurimis ſummopere dolentibus atque miſerantibus.

Quod cimelia & pretioſiſsima quæque Burgundicæ domus, quæ plurima erant, diſsiparet & alienaret, dominia quoque oppignoraret.

Præterea ſibi ius proprietatis & Dominij in regiones arrogaret, ſe titulo ducis, Comitis & Domini decoraret, earumq; inſignia arma geſtaret, ſuo quoque nomine æs cudi & ſignari, nulla filij tutelæ facta mentione, procuraret.

Extraneis & alienis munia ſiue officia detuliſſet, eaque pretio & mercede locaſſet.

Prouincias bello vexaret, prætextu ſubditos & rebelles puniendi: cum tamen ei ſubditi non eſſent, nec rebelles proinde dicendi: huius quoque controuerſiæ & litis cauſa Curiam Regis Franciæ, tanquam ſupremi iudicis, appellare debuiſſe.

Hi pluresque articuli, totius diſsidij, vnde ſeditiones & bella orta, præcipuè cauſſæ fuerunt.

Maximilianus Denremondā, poſtea Oudenardam & alia loca capit: depopulantur vaſtantque ſui ſuperiores Germani milites regionem VVaſianam, prędamq; Antvverpiæ (ciuitate hac Maximiliani partes tenente) vendunt: bello quoque nauali certat: Biervlietum obſidet, ſed in Zelandiam ſtatim fugere coactus. Gandenſes, Comes Romondus, Raueſteynius ijque nobiles viri Burgundicæ familiæ cognatione & affinitate iuncti, auxiliaribus alijs regionibus, non tantum terra, ſed & mari eum acriter infeſtant. Sluſianis omnia diripientibus, Vliſsingamque die ipſo Pentecoſtes ſpoliantibus & vaſtantibus, Gualtero Domborgio in templi adytis occiſo, Franciſcus Bredenrodius vir nobilis acre bellum in Hollandos & Zelandos intendit: VVeſtcapella: Zirckzeum aliaq; loca capta: Ex Hollandia & Zelandia Antvverpiam nauigare ſine validæ conductorum manu periculoſiſsimū: Saftingæ arx, plurimaque alia propugnacula extructa.

Tandem deciſione facta, Archidux puer Philippus Gandaui detentus, in patris tanquam tutoris & curatoris poteſtatem traditur, ea inter alias conditione, ne abſque Statuum conſilio aliquid ageretur. Verum pacta non diu ſeruata. Maximilianus enim interea Romanorum Rex creatus, ex ſuperiore Germania in Flandriam rediens, Caſſantium, inde Sluſam venit, ſuis hic graſſari & in Flādricum populum ſæuire incipientibus, non ſine magna grauiorum facinorum ſuſpicione: poſtea vi armata Brugas intrat. Hic rurſus pax, Frederico Imperat. patre ſuo præſente, conſtituta. Sed cum initio anni 1488. Antvverpia Brugas, ſatellitū multitudine ſtipatus, militibus præterea plurimis circumcirca diſpoſitis, rediſſet: Brugenſes violentiam veriti, hoſpitium ei arcem Cranenburgicam deſignant, vbi eum magnificè, pro ſua amplitudine excipiunt, non ſine cuſtodibus tamen: miniſtros eius omnes grauiter ſuſpectos, aut captos detinent, aut à domino ſeparant, inprimis Cancellarium Burgundiæ, Abbatem diui Bertini, Dominos Polheymij, Comitem Philippum Naſſouium, Dominum Dugellium, & Matthiam Paijartum duorum poſtremorum, & Petri Lanckhalſij ſui Theſaurarij, aliorumque, quorundam ceruicibus tandem inciſis.

Tum

PHILIPPVS I. HISPANIARVM REX ARCHIDVX AVSTRIÆ DVX BVRGVNDIAE

CAROLVS V. DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR SEMPER AVGVSTVS. CÆSAR INVICTISSIMVS.

An. 1548. Margareta Auſtriaca ſecundò vidua, & Sabaudiæ dotaria, poſt hæc Belgij Gubernatrix decernitur: quæ conſilin & opera ſui patris Maximiliani Cæſaris ſapienter & placidè ſatis pupilli Caroli Archiducis terras defendit & rexit.

Margaretha gubernatrix Belgiæ.

Anno 1513. Henricus octauus Angliæ Rex per Caletum in Flandriam venit, Galliam bello opprimere paratus: huic Cæſar Maximilianus & Belgarum nobilitas ſocia arma iungunt, atque primò grandem cladem Gallis inferunt. Poſtea Anglus Terouanum & Tornacum vi capit: verum cùm poſt ſeptennium Gallo Tornacū reddidiſſet, Comes Henricus Naſſouius Caroli Auſtriaci nomine idem ſtrenuè expugnault.

Anno 1515. Carolus Archidux Gandaui à VVilhelmo Croyo Domino Cheureſij & Arſchoti, probè educatus, & ab Adriano Florenſio pædagogo, poſtea Cardinale & Pontifice eius nominis ſexto, optimè inſtitutus, in Brabantia & alijs ſuis hęreditarijs regionibus inauguratur, decimo quinto ætatis ſuę anno. Anno antem 1518. in Hiſpaniam nauigat, varia ibi regna hęreditate relicta accipit: amita ſua Margareta Belgij gubernaculum continuante.

Carolus V. inauguratur.

Anno 1519. Cæſar Maximilianus Caroli auus moritur, qui vt potuit, imperiale ſceptrum nepoti præparauit: Carolus enim eo deſuncto, abſens (erat tum in Hiſpanijs) Francoforti Romanorum Rex, & Imperator eius nominis quintus eligitur. Aono 1520. in Germaniam inferiorem reuerſus Aquiſgrani Roman. Rex, poſtea Boloniæ Rom. Imperator à Clemente pontifice coronatur. Comitia VVormatię celebrat: Hic Martin⁹ Lutherus Monachus Auguſtinianus, fide publica ſecuritatis præſtita, comparuit, qui contra Pontificis poteſtatem, indulgentias, diplomata, & Catholicam Romanam Religionem multa docuerat & ſcripſerat, hominis ſalutē in Chriſti tantum morte collocans: omnes interim alios piacula expiandi & pro peccatis ſatisfaciendi mndos refutans, his & id genus multis alijs vulgari lingua typographiæ commiſsis, & publice editis. Coram Imperatore, in comitijs præſens doctrinam, libros & ſcripta ſua acriter defendit, atque rata aſſeruit, niſi ſacræ ſcripturæ argumentis refutarentur: nihilominus tamen ipſe cum ſuis atq; ſectatorum ſuorum libris, tanquam obſtinatæ hæreſeos damnatur. Hic primum illud placitum conſtituitur, & edicitur, quo capitis condemnaotur quicunq; aliter quàm Romana Eccleſia de fide ſentirent, huiuſmodi hæreticos libros penes ſe haberent, aut hæreticos hoſpitio receptarent, &c. Ex quo quidem placito plura alia poſtea conflata, quorum rigore multa hominum millia capite & bonis mulctati: horum mors, & pœna, mortales in primis curioſos & auidos ſcrutandarum ſcripturarum reddidit, vt hac noſtra ætate ſatis ſuperque liquet: acceſsit præterea ars typographica, quæ Carolo imperante doctiſsimum ſeculum reduxit.

Martinus Lutherus.

Primum placitum in Lutheranos.

Monetæ valor.

Anno 1520. regnante Carolo fuit valor numiſmatis multo intenſior, quam anno 1489. ſub Maximiliano: ita vt toleratione ſtatuta, Regalis puri auri 46. in marca, taxaretur æſtimareturque 60. ſtuferis. Florenus Carolinus 84. in marca, 20. ſtufer. Nobilis roſatus 32. in marca, 82½. ſtufer. Nobilis Henricus 36. in marca, 75. ſtufer: Angelotus 48 in marca, 57. ſtufer. Leo aureus 59. in marca, 44. ſtufer. Ducatus Italus & Salutus 72. in marca, 38. ſtufer. Floren⁹ Andreæ 74. in marca, 29. ſtufer. Coronatus ſolaris Francicus 72. in marca, 36. ſtufer. Florenus Germanicus 75. in marca, 28. ſtufer. Regalis argenteus Hiſpanicus 3½. ſtufer. Vellus 3½. ſtuferis, & alia pro rata portione.

Anno 1526. tantum rurſus numiſmatis ortum incrementum, vt pecuniarum pretium tres circiter menſes ſequenti hac auctione toleraretur. Regalis aureus taxatus 68. ſtuferis, florenus Carolinus 22½ ſtufer. Nobilis roſatus 97 ſtufer. Nobilis Henricus 86. ſtufer. Angelotus 65. ſtufer. Leo aureus 5n ſtufer. Ducatus Italus & Salutus 43. ſtufer. Florenus Andreæ 33. ſtuferis. Coronatus francicus 40 ſtufer. florenus Germanicus 32. ſtufer, &c. ea conditione, vt prima die Martij anni 1527. redigeretur ad veterem valorem anni 1520. Anno autem 1531. pretium anni 20. rurſus placito conſtituto renouatum, atque continuatum vſque ad annum 1548. quo Regalis aureus permiſsus 63. ſtuferis. Angelotus 60. ſtufer. Coronatus francicus 37. ſtuf. Burgundicus autem 38. ſtuf. Nobilis roſatus 90. ſtufer. Nobilis Henricus 80. ſtuferis. Anno 1552. alia rurſus permiſsio publicata, nempe. Ducatus duplex 84. ſtufer, Cruſatus Portugalliæ 40. ſtuf. Piſtoletus ſiue Coronatus Hiſpaniæ, Coronatus Italiæ, & antiquus Coronatus 29. ſtuf. Coronatus ſolaris aureus 40. ſtuf. Regalis aureus 66. ſtufer. Nobilis roſatus 96. ſtufer. Nobilis Henricus 84. ſtuf. Angelotus 63. ſtufer. Florenus Andreæ 32. ſtufer. Leo aureus 48. ſtufer. Florenus Carolinus 21. ſtuf. Florenus Germanicus aureus 31. ſtufer. Souerenus Anglicus antiquus & nouus 60. ſtufer. Tali modo & valore, toto Caroli quinti tempore, pecuniæ in vſu fuerunt: Vnde iam videre licet, qualiter extranea & inteſtina bella modum & valorem ante vſitatum mutauerint.

Carolus Imperator vxorem duxit Iſabellam Emanuelis Portugalliæ Regis filiam: hæc ei peperit Valedolitij in Hiſp. anno 1527. 21. Maij, filium Philippum: duas inſuper filias: quarum vna Maria, nupta Maximiliano Ferdinandi filio, poſtea Imperatori: altera Ioanna, Principi Portugalliæ: genuit hæc Sebaſtianum Portugalliæ Regem, in Barbaria cæſum Anno 1574.

Carol. V. Imper. vxorem ducit.

quarto

An. 1480.

quarto Auguſti. Caroli frater Ferdinandus electus Rom. Imp. habuit vxorem Reginam & hæredem Hungariæ & Bohemiæ: Carolus autem ei omnes domus Auſtriacæ regiones patrimonij loco dedit. Suſcepit Ferdinandus ex vxore tres filios: Maximilianum, qui poſt patruum & patrem Imperator, Rodolpho quoque filio ſuo Imperium impetrauit: Ferdinandum & Carolum: octo præterea filias.

Traiectēſem & Tranſiſulanam Prouinciam, etiam Geldriæ ducatum ſuo dominio Carolus annexuit cum alijs.

Carolus Imp. Burgundicæ domui, Ciuitatem & terras Traiecti vlterioris & Tranſiſulaniam perfectè annexuit, reſignatione Henrici Bauari Traiectenſis Epiſcopi, qui regionem ab aduerſarij Ducis Geldriæ iniurijs diutius tueri nō poterat: Poſtea quoq; pacto & morte poſtremi Caroli Egmondani, Geldria abſolutè Germaniæ inferiori acceſſit, anno 1538. Status præterea & dominia Groningæ, antè ditioni Traiectinæ & Geldrenſi ſubiecta, ſponte atq; promptò animo tandem ſe Carolo Imperatori dediderunt, an. 1536. qui non tantum prædictas has ditiones, verum etiam Cameracenſem ciuitatem, & Cambreſianam terram Germaniæ huic inferiori iunxit. Cùm autem Geldria & Traiectum vlterius feuda Imperij ſemper ſint habita, Carolus Imperator hac inprimis de cauſa Anno 1548. die 16. Iunij, in Comitijs Auguſtanis, non tantum Geldriam & Traiectum, verum etiam Inferiores omnes regiones, ſub vno circulo nempe Burgundico Inferiorum Regionum, in ordinem coëgit, & hac ratione Imperio deuinxit: vnde ijs priuilegio conceſſum, defenſione, libertate & iure vti, non aliter atq; reliqua Imperij membra, tantum contribuendo, quantum duo Principes Electores, contra Turcam autem quantum tres: ita tamen vt propria ſua priuilegia obſeruantes, Imperij determinationibus aut conſtitutionibus non obligentur.

Idem Carolus Imperator plurima bella geſſit: Regnis Neapolitano, & Siculo prope Hiſpanias, Ducatu Neapolitano, alijſque dominijs, Tunenſi quoque Regno potitus: imperij ſui fines in India & continenti Americæ & Peruæ dilatauit: Varias magnaſque victorias ſæpè conſequutus: Pontifice Clementi, Franciſco Gallarum Rege, Rege Nauarræ, Duce Saxoniæ & Lantgrauio captis triumphauit: Dux Cliuiæ, pluresque ad eius pedes ſupplices deuoluti: Senſere eius arma America & Africa: in Europa, Turcæ, Itali, Galli, & pleriq; alij. Germanis debellatis Religionis cauſa, Ducem Saxoniæ prælio, Lantgrauium Heſſiæ ſupplicem captiuos habuit. Princeps mirum in modum dignitate, potentia, ſtrenuitate, magnanimitate, ſapientia, & alijs virtutibus pollens atque clarus: adeò vt nihil ei defuerit, præterquam quod eximia & præclara ſua facta (vt multi tunc temporis prudentiſſimi exiſtimarunt) exoriente æterno illo matutino Sole, hoc eſt, Religionis reformatione non decorauerit: tametſi iam morienti (vt quidam ſcribunt) Deus ſalutarem Verbi ſui notitiam inſpirarit. Verum vt illi ſcribunt, id ſummo ſapientiſſimoque Deo ita non placuit: quin potius omnipotens ille ad ſui nominis honorem, contra potentiſſimorum Principum voluntatem atque vires, modis & inſtrumentis contemptis ac vilibus vſus, ſuum opus peregit, totique Europæ verbum ſuum palam fecit. Neque id vlla ratione impedire potuerunt ſanguinolenta Principum decreta aut placita, oppreſſio, exilium, expulſio, ignis, aqua, ſuſpendium, tot millium innocentiſſimorum hominum, quibus etiam cum vitæ ſuæ iactura Deo immortali placere, quam mortalis corporis bona & voluptates ſectando, Principibus (contra conſcientiam) obſecundare, potius atq; ſalubrius viſum fuit. Quo autem Principes vbiq; terrarum potentiores & maiores fuère, eò durius in hunc ſtimulū, reformationi Chriſtianæ Religionis reſiſtendo, impegerunt. Quin & plurimi inſtrumēta facti ſunt, quibus in propriam ipſorum vindictam, inultis quoque ipſis, gloria Dei multiplicata eſt, dum ſupplicia grauiſſima in ſanguinem innocentem meditantur: Habitans enim in cœlis irriſit eos, & Dominus ſubſanauit eos, dum illorum potentiam, fœdera, & frequentes coniurationes irritas atque vanas reddidit: quod etiam quotidie adhuc facit, quamuis ſui quoque his modis exerceantur & probentur. Sit nomen Dei benedictum, & exaltatum in ſecula.

Hactenus de Regis Philippi II. maioribus, Belgijq; ſtatu ſatis ſuperq; diximus: nunc Philippi tempore geſta, vt propoſuimus, deſcripturi.

Philippus II. Hiſp. Rex.

Philippus Auſtriacus, ſecundus eius nominis, Hiſpaniarum Rex, Caroli V. Imperatoris vnicus filius hæreditarius, Germaniæ inferioris Dominus, natus Valedoliti in Hiſpan. an. 1527. 21. Maij, ibidem quoque educatus, à patre plurimum abſens: duxit adhuc iuuenis Mariam Ioannis Portugalliæ Regis filiam, quę prima Philippi vxor ei genuit anno 1545. 9. Iul. filium Carolum, ſtatim aūt à partu puerpera vitę obijt, ſumma Duciſſæ Albanæ aliarumq; primariarū, fœminarū (quibus puerperæ puerperijq; cura commiſſa fuit) negligētia, vt tunc fama erat. Puerpera enim incolulis & temerè melonem comederat, interea dùm hę indulgentias promerendi gratiâ aberant ſpectatum horrendi ſupplicij Lutheranorum ſacrę Inquiſitionis ſententia damnatorum ſpectaculum.

Anno 1546. tanta fuit apud Belgas frumenti caritas, vt Amſterodami ſiliginis vehes, Antvverpienſi menſura 37½. vierthell ſiue quartarios continens, venderetur 68. aureis.

Anno autem ſecundo poſt, nempe 1548. tanta facta vilitas, vt eodem 68. aureorum pretio,

 ſimul

An. 1549. ſimul emerentur vehes tritici: vehes ſiliginis: vehes hordei: vehes auenæ: quarta pars vaſis butyri: trecentæ lardi libræ: trecentæ caſei Hollandici libræ: centum caſei manualis libræ: thorax vnus, par calceorum: pileus: pera: ouis bene ſaginata: vas Gedana cereuiſiæ: vas Roſtochianæ cereuiſiæ, ſupereranto; emendo vino ſex ſtuferi. Hoc modo Deus Opt. Max. ſua omnipotentia caritatem vilitatemq; annonæ inferre valet.

Anno 1548. Mittit Carolus Imperator Maximilianum ex fratre Ferdinando nepotem in Hiſpanias, eumq; filia ſua Margareta vxore ducta, regnorum gubernatorem conſtituit: Philippũ verò filium 21. annos natum, in Belgiam ex Hiſpanijs vocat: qui Andrea Doria itineris duce, quinquaginta triremibus, totidemq; nauibus in Italiam appellens, honorificè Genuæ excipitur 25. Nouembris: inde Mediolani varijs arcubus triumphalibus & theatris ſumptuoſè exſtructis decoratur: poſt Tridenti Mauritius Saxoniæ Dux: ſacri Imperij Elector ei aduentũ ſummopere gratulatus, rogat apud patrem pro capto Lantgrauio Heſsiæ intercedat, quod ſe facturũ recipit: hinc per Germaniam ſuperiorem in inferiorem deſcendit. Carolus autem pater Ducem Arſchotanum cum publicorum equitum turmis inſtructiſsimis obuiam in ſuperiorẽ vſq; Germaniam miſerat, filium ſummo honore & officio deducendi gratia: itaque Bruxellæ, Calendis Aprilis Anno Chriſti nati 1549. ætatis ſuæ 22. magnificè recipitur, patre atque amitis Helionora & Maria hic ipſius aduentum coram gratulantibus. Tota hæc æſtas gratulationibus & publicis lætitijs tranſacta, Bingij in Hannonijs amita Maria Gubernatrix honorificentiſsimè & liberaliſsimè eum tractauit: Hinc ab Imperatore aut Gubernatrice in Brabantiam, Flandriam, & alias vicinas regiones deductus, vbique futurus Princeps inauguratur, priuilegiaque, præcipuè ciuitatibus Brabantiæ primarijs lætum Introitum, iureiurando confirmat, Antvverpiam autem 10. Septembris regie introducitur à 879. ciuibus & incolis equitibus, purpura holoſerica veſtitis, hos pediſſequis 416. pretioſo ornatu comitantibus: horum equitum plurima pars, magiſtratus & publicorum ciuitatis muniorum adminiſtratores, reliqua diuerſarum nationum mercatores erant: fuere præter hos 4000. pedites vno eodemque inſigni militari habitu induti. Ciuitas inſuper viginti tres, mercatorum verò nationes, quinque arcus triumphales & theatra, 26800. florenorum carolinorum ſumptu erexere: Impendit adhuc ciuitas ducenta ſexaginta florenorum millia. Magnificum, ſplendidum & inprimis lætum hunc triumphum graphice deſcripſit Cornelius Grapheus ciuitatis Antvverpienſis Secretarius: Itineris quoque totius Hiſtoriam Hiſpanice, Chriſtophorus Stella literis mandauit: hos legat qui plura ſcire volet.

Philippus Bruxellas venit.

Poſtquam Philippus totius Belgij futurus dominus, iam inauguratus, regionum priuilegia iureiurando ſanxiſſet, cum Cæſare patre in Germaniam ſuperiorem ad Comitia Auguſtana proficiſcitur, quem pater Principibus Electoribus hic inſinuare & commendare, ſpe poſtea potiundi Romani Imperij, voluit Sed cum Ferdinandus Caroli frater, cui multa ſoboles, quarum Maximilianus vnus Germanis Principibus præcipuè gratus erat, in ſuum incommodum hoc vergere ſentiret, ſtatim ex Germania in Italiam, hinc In Hiſpanias proficiſcitur. Philippus anno 1551. parum memor promiſſæ interceſsionis pro Lantgrauio Heſſo Mechliniæ captiuo, ſemel molito (ſucceſſu infœlici) ruptis vinculis carcerem euadere: qua de cauſa anno 1552. Principes Germani inprimis Electores Mauritius Dux Saxoniæ, & Brandenburgenſis, cum Lantgrauij filio, alijsq; confœderatis, vi eum liberare, inito etiam cũ Gallorum Rege Henrico fœdere, ſtatuunt: itaque præcibus & interceſsionibus omnibus irritis, tandem militibus quibus hi Magdeburgum Imperatoris nomine obſederant, ipſum Imperatorem Carolum ex improuiſo inuadunt, eoque pertrahunt, vt contractu certo non tantum è cuſtodia eximeretur Lantgrauius (Ioanne Frederico Saxone antè cum beneuolentia laxato) verum rurſus etiam infringeretur Interim, quo vocabulo ſignificabatur quædam moderata viuendi forma, In Religione Romana, donec Concilio generli aliter concluderetur, obſeruanda.

An. 1551.

Bellum Gallicum. Galliarum Rex capit Metas, Toulium, & Verdunum, mari quoque claſſem nauium Belgicarum mercibus varijs & prætioſis ex Hiſpanijs onuſtarum: idque ſumma dexteritate & verſutia. Galli enim nauibus ſuis bellicis Reginam Scotiæ vehere ſimulantes, petunt à Belgis vt omnia tormenta ſua in Reginæ gratiam & honorem eiacularentur, quod dum abſque ſuſpicione faciunt, ſtatim inermes, Bombardis exoneratis, à Gallis facilè capiuntur: Hinc bellum ſeptenne contra Gallos redintegratur, cauſa controuerſiarum tam in Italia quam Germania præcipuè nata. Ex Belgio in Champaniam ab Imperatore miſſus Martinus Roſſemius, omnem Regionem depopulatur, & Aſtheneum capit.

Mors Eduardi Angliæ Regis, & mutationes in Regno. Anno 1553. 6. Iulij ex hac vita migrauit Eduardus Angliæ Rex, adhuc iuuenis, Henrici Octaui vnicus filius. ~~pius doctus &~~ optimæ ſpei Princeps: Habuit duas ſorores, Mariam matre Catharina Hiſpana, Caroli Quinti Impera. matertera, & Eliſabetham fœmina Anglica, Thomæ Bukclei Comitis Vvilshyræ filia, natam. Hic Eduardus patris ſui inceptũ ac cõſilium delendi [redacted]

Pon-

Pontificis Romani in Anglia auctoritatem, ſedulò peregit, religionisque ſtatum, patriciorum An. 1547.
& Senatorum regni, maximè autem ſui auunculi Ducis Somerſeti, conſilio reformauit. Viros doctos è media Germania euocabat: inter alios Ioannem Bucerum, Petrum Martyrem, Ioannem Alaſco, Emanuelem Tremelium, in quorum gratiam, Belgis, Gallis, Italis propter Religionem profugis, Templum Londini quod fuerat S. Auguſtini donauit, vt lingua patria profiteri poſſent reformatam Religionem, Ioannem Alaſco Polonum nobilem ſuperintendentem conſtituens, Anno 1550. Morti iam vicinus, cum ſciret ſororem ſuam natu maiorem Romanæ Catholicæ religioni addictam, veritus proinde eam Caroli Imperatoris ex matre conſanguinei adminiculo, religionis reformationem facilè abolituram, ſua ſuorumque Conſiliariorum ſententia Ianam Greyam ſuam neptem, Ducis Suffolci filiam (cuius auia, minima regis Henrici octaui natu filia, & poſtremi Ludouici Galliæ Regis vidua dotaria fuit) teſtamento vt fertur Regni hæredem inſtituit, ſperans ſtatum reformatæ religionis hoc pacto ſtabiliorem reddere: idque eò magis, quòd hæc nupta eſſet Domino Gilfordo Dudleio filio Ducis Northumberlandiæ conſanguinitate, affinitate, authoritate ſumma pollentis. Sororem quoque iuniorem Eliſabetham, licet de religione cum eo ſentiret, excluſit, quod iuniorem aut nollet aut non bene poſſet ſeniori præferre: maximè autem quòd vtraque adhuc cælebs, regnum extraneis coniugio poſtea deferre poſſet, quod & contigit. Eduardo Rege igitur mortuo, Regni Conſiliarij, præcipuorum regni adminiſtratorum aſſenſu, Ianam Reginam Angliæ publicè declarari faciunt: & cum Mariam Eduardi ſororem ſibi Angliæ regnum velle vendicare perciperent, ſtatim cum mandatis expreſsè Ducem Northumberlandum exercitu valido contra Mariam mittunt: verum intellecto populi in Mariam propenſo fauore, mutata prorſus ſententia, incepto deſiſtunt, atque Duci Northumberlandi dominique exercitu conſentiente, ipſimet Mariam Reginam renunciari faciunt: Quæ regno potita ſæuere aduerſarios punit: innocentem enim Reginam Ioannam iuuenculam, cum marito, & duobus Ducibus patre nempe & ſocero, pluribusque alijs capite truncari iubet: mox quoque religionem omnem immutat: vtque maiores ſibi compareret vires, nuptias Iulio menſe, Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quarto, cum Philippo Hiſpaniarum Principe Caroli Imperatoris filio contrahit. Philippus autem nuptiarum gratia, Comites Egmondanum & Lalanum, Dominos Courierum & Tholouſium, Conſiliarum quoque Renardum legatos eò anteà miſerat, qui tum Angliæ nobilibus & rudi plebe omni conatu aduerſantibus, non ſine vitæ periculo, ſugam qua potuerant arte receperunt. Maria verò inimicos facilè callido conſilio ſuperauit, Domino Thoma VVyato præcipuo hoſte, pluribusque alijs morte multatis.

Viciſſitudines & mutationes in Anglia.

An. 1554.

Philippus Hiſpaniarum Princeps glorioſa claſſe, qua etiam 5000. Hiſpani milites in Belgiam vehebantur, Hamptonium Angliæ portum appulit 19. Iulij, anno 1554. quarto poſt die VVinceſtram venit, à Regina Maria eo loci exſpectatus: Die autem 25. Iulij, Diuo Iacobo ſacro, connubij fœdus initum, ætatis Philippi anno vigeſimo ſeptimo, Reginæ verò 38. Carolus Imperator ipſo nuptiarum die filium Principem regalibus Neapoleos & Hieroſolimorum titulis decorauit, eique ipſa regna per legatos reſignauit: ita vt ſimul titulis inſignirentur, Rex & Regina Angliæ, Franciæ, Neapolis, Ieruſalem, Hiberniæ, fidei protectores, Principes Hiſpaniæ & Siciliæ, Archiduces Auſtriæ, Duces Mediolani, Burgundiæ & Brabantiæ, Comites Habsburgi, Flandriæ, & Tirolis: iiſque titulis ſimul nummos ſignari fecerunt. Nuptiali contractu pactum conuentumque inter alia fuit, vt ex hoc coniugio nati, hæredes eſſent Angliæ & Belgij, quo hæc duo connecterentur, Carolo Hiſpaniarum Principi, nullo, hinc aliquid prætentendi iure relicto.

Philippus in Angliam venit: Mariam reginam ducit vxorem.

Hyeme ſequente generale Concilium Statuum Angliç (parlamentum vulgo dicunt) conuocatur: Huc Cardinalis Polus, Anglus, à Romano Pontifice Legatus mittitur: qui Regi & Reginæ bene precatus, omnes ſimul hortatur, ad gremium ſanctæ matris Eccleſiæ Romanæ, ſub Pontificis obedientiā reuertantur. Poſtera die Curia ſiue parlamentum (Regnum vniuerſum repręſentans) Regem atque Reginam rogant, pro ipſis ſupplicem libellum Legato offerre velint, quo tam diuturni ſchiſmatis, & à matre Eccleſia alienationis omnes ſummopere pœnitere declarāt. His pœnitentiæ ſignis editis, Legatus eos docet quàm grata ſit Deo peccatoris pœnitentis conuerſio: poſt hæc paterno affectu & Pontificia poteſtate abſolutionem & benedictionem tanquam filijs obedientibus largitur: tandemque Te Deum laudamus canitur. Romæ quoq; hanc ob rem lætitia ingens: multis tamen, quod eccleſiaſtica bona non reſtituerentur, ægrè ferentibus.

Anglia reconciliatur ſedi Romanæ, opera Cardinalis Poli

Hoc Concilio Pontifex & Eccleſiaſtici in integrum reſtituuntur, priſtinam iuriſdictionem recuperant, eisque plena poteſtas de Hæreticis iudicandi datur: cuius vigore, præcipui epiſcopi, concionatores, aliíque viri docti, qui ab initio regni huius reginæ ad id vſque tempus carcere

claui

An. 1554. clauſi fuerant, accuſantur, & iure Pontificio capitis condemnantur, viui cremandi, quotquot religionem abnegare nollent: quæ perſequutio, in ipſum quoque vulgus, adeo fuit atrox, vt quandoque tredecim viri & fœminæ ſimul viſi ſint viui exurerentur, neq; vllus, Regina viuente perſequendi finis. Quin & vnica Reginæ ſoror Eliſabetha, præſenti hoc anno Anglici regni ſceptra tenens, religionis aliarumque rerum ſuſpecta detinebatur captiua, imò parte aduerſa adnitente, in ſummo vitæ periculo verſabatur: verum Rex & ipſius Conſiliarij, plebis (cuius beneuolentiam inprimis captabant) ſummum erga Eliſabetham fauorem perſpicientes, pro ea, vt mitiori cuſtodia aſſeruaretur, interceſſerunt.

Interea bellum geritur inter Imperatorem & Gallum, Lantgrauio Germanorum ope liberato. Metis, Toulio, Verduno, & locis aliquot Lutzenburgi captis, Imperator an. 1552. hyeme Metas obſidione cingit: verum ſumma cœli intemperies atque in caſtris graſſans lues obſidionem ſoluere cogunt. Poſtea milite cincta Terouana, occupatur anno 1553. Montmorencius

Terouana capta. Coneſtabli filius capitur. & vrbs ſolo æquatur. Vi quoque inuaditur Heſdinum: Hic Horatius Farneſius Ducis Parmenſis filius alijſque illuſtres viri cæſi: Marſchalcus Marchianus, Dux Bollonius, pluresque alij capti. Heſdinum oppidum ſimiliter exciditur, & aliud, nomintaû Heſdinum forte, non longè inde conditur. Dum vero Dorlanum oppugnare aggrediuntur, Burgundi fugientes cæduntur, & Dux Arſchotanus capitur. Galli copijs maximis collectis, ad duo miliaria vſque Imperatoris caſtris non procul à Valencenis appropinquant: hic propter Imperatoris & Regis præſentiam, ingens prælium exſpectatum: verum diſceditur, nulla alia re memorabili geſta, quàm quod Gallus agros vbique ſit depopulatus.

1554. Anno 1554. Galliarum Rex è Campania Belgium inuadit, Bouinium, Dinantium, & Marieburgum (poſtea ab eo firmius munitum) capit. Quam ob cauſam milites ſubito vndique colliguntur: Antvverpiæ autem, dum Præfecti inuitos ad militiam cogere, aut in bellum con-

Seditio Antverpiæ. ferre pecunias indictione volunt, tumultus oritur: eo inprimis facilius, quod ciues ægerrimè ferrent cereuiſiæ coctores in nouam ciuitatem migrare compulſos, & cereuiſiam id loci coquerent palato ingratam, fit vulgi concurſus in forum, ſeditione in magiſtratum concitata ob verbum quoddam contumelioſum acerbè effutitum, ita vt ciuitatis Curiam iactu lapidum inuaderent: verum congregato ſagittariorum collegio, optimatum proborumque ciuium conſilio diſcordia dirimitur, atque diſceditur, obſtinatioribus è foro pulſis: hac ratione, plebei aliquantulum indulgendo, ſedatus hic tumultus: tametſi breui pòſt, eandem ob rem, Caroli Imperatoris iuſſu, Lazarus Svvendius agmine magno Germanorum militum comitatus ſummo mane in vrbem intromiſſus ſit: cum autem Iudicibus primarijs Cancellariæ Brabanticæ in tumultuationem inquirentibus, leuis cauſa videretur, paucis punitis, moderatè omnia tranſacta.

Amiſſo Marienburgo, Carolus Imperator fortiſsimo exercitu Namurcum Bruxella contendit. Hic acriter bellaturas acies apparebat: ſed Gallus diſcedens in Hãnoniam graſſatur: Binſium (Gubernatricis Mariæ Reginæ Hungariæ amœnum palatium) expoliat atque exurit: inde Arteſiam petens obuia quęque depopulatur: Renteium obſidet, muroſque feſtinatò crebris tormentis quatit: verum Imperatore cum ſuis copijs inſtructis alacriter inſequente, poſt velitationes aliquot in Franciam reuertitur.

Circa idem tempus nuntium Imperatori adfertur, ſuos, Marchione Marignano Duce, Petrum Strotzium vrbem Senenſem obſidione liberare molientem prælio ſuperaſſe, & vrbem ipſam pro Duce Florentiæ cepiſſe. Hic caſus quoque Octauianum Farneſium Parmenſem Ducem (qui notham Imperatoris filiam Margaretham Auſtriacã duxerat vxorem) compulit pacem atq; veniam ab Imperatore & Rege Philippo poſcere Octauianus enim propter patris ſui Petri Loiſij Pauli tertij Pontificis filij necem, ſe protectioni Gallicę ſubmiſerat, prætexens patrem ſuum autore Imperatore occiſum, ob vrbem Placentiam occupatam, quæ tandem, arcę retenta, fuit reſtituta.

Maria Angliæ Regina Regniq; Senatus, pacem cum Gallo, Imperatore & Rege conſentientibus, componere ſtudebant cuius rei cauſa, comitia in pago Marceio Caletenſi vrbi vicino celebrata: vbi 23. Maij pacificatores comparuere, Cardinalis Polus Pontificis Legatus, Epiſcopus VVinceſtrius Angliæ Cancellarius, Comes Arondellię, Dom. Pagettus & Palmerus: à Cæſare verò Dux Medina Cæli. Epiſcopus Atrebatenſis Grannellanus, Comes Lalanius, & Præſes Viglius cum alijs: à Gallorum Rege Cardinalis Lotharingius, Coneſtablius & plures alij: verũ poſtulationibus maximis vtrinq; propoſitis, controuerſijs quoq; ſummis de Mediol. Pedemontio, Nauarra, Lotharingia, Lutzenburgo; Metis, Toulio & Verduno habitis, re infecta diſceditur, gratia Anglis, pacificationi maximè intentis, habita, qui concilio Tridentino tunc temporis conuocato, difficilimas diſcordiæ cauſas committi optabant.

Anno 1555. VVilhelmus Naſſouius Orangiæ Princeps Anno ætatis 23. ab Imperatore caſtris

ſtris præfe m exercitu valido mittitur, Marieburgum obſidendi, commeatum intercludendi, re ion que d ſendendi uſa: quamobrem duo oppidula Philippevillam & Charlemontem condit atque muni . Nihil præterea hoc anno memorabile hic actum, Duce Neuerſio & Admiralio Caſtilione Gallo acerrimis hoſtibus conatus omnes armorum potentia impedientibus. In Arteſiam au   & Hannoniam excurrentes Galli, à Gubernatore Bapalmio, Domino Haul montio cæd ntur.

An. 1554.

Vvilhelmus Orangiæ Princeps caſtrorũ Impera. præfectus.

Albanus Dux ab Imperatore Carolo in Pedemontanam Regionem cum exercitu miſſus, plus incommodi quam commodi accipit.

Eodem Anno 1555. quarta die Septembri Philippus Hiſpaniarum Rex ex Anglia Caletum venit, inde Bruxellas ad Imperatorem patrem profectus, qui varijs motus occaſionibus iam diu deliberarat, Imperio ſe abdicare, atque omnes ſuas regiones & ditiones Philippo vnicô filio tradere quod longa rerum experientia conſideraret, ſe ſua negotia atque gubernacula, morbo & corporis imbecillitate impedientibus, pro animi arbitrio dirigere non poſſe: proinde ſpacio ſex aut ſeptem Hebdomadarum Bruxellis præſentem filium ſatis ſuperque, varijs admonitionibus, documentis, rerum geſtarum monumentis, atque exemplis inſtituit, de regiæ ſuæ maieſtatis, regnorum, & regionum conſeruatione atque tuitione: amicitia cum Regibus, Principibus atque magnatibus tam alienis quam conſanguineis comparanda & retinenda: fœderatis quoque qui conſilio & auxilio prodeſſe poſſent, colendis: veteribus miniſtris non negligendis, ſed, quo magis officioſi reddantur, munerandis: præterea de elatis & arrogantibus Hiſpanorum animis refrænandis: qui niſi coercerentur & reprimerentur, peſtis & corruptela ſui ſtatus inferiorumque Germaniæ regionum eſſent futuri: erant enim iam vbique imperioſe nimis dominari aſſueti: id autem Belgas in ſuis regionibus nequaquam toleraturos. Adhæc, quàm poſſet citiſsime, ſimulatque in ſuis dominijs eſſet confirmatus, pacem firmam cum Gallo inire eum monet. Praeterea etiam imprimis colat obſeruetque patruum Ferdinandum Romanorum Regem, & Maxim ianum filium, Bohemorum Regem, ſuum affinem & conſanguineum, quem Iulio men e anno proximo ante ſuum abitum Bruxellas acceſſiri curarat, res omnes cum i lo amicè & beneu lè, nullis relictis difficultatibus, tranſigendi cauſa.

Philipp. Rex ex Anglia in Belgiũ venit.

An. 1555.

Poſt hæc vigeſimo quinto Octobris, Anno 1555. Ordines Belgij conuocati Bruxellas venere, vt ipſis præſentibus regiones Philippo Regi traderentur. Eiuſdem diei ante meridiano tempore Rex ab Imperatore Equitum aur i velleris, to u que Ordinis ſupremus creatur: pomeridiano autem, Ordinibus, Prælatis, Nobilibus, & Regionum atque ciuitatum Legatis in magna aula Bruxellenſi iam congregatis, Imperator h meris Auriaci Principis innixus ingreditur, cum Rege, Regina Maria Gubernatrice Sabaudiæ Duce, Equitibus aurei Velleris, pluribuſque alijs: & ſellæ inſidens, Regem, ſororem Mariam, alioſque præcipuos conſidere iubet. Orſus deinde Conſiliarius Philibertus Bruxellanus Imperatoris nomine orare, eius corporis imbecillitatem, & ingentem regiminis molem vlterius ferendi, incommoditates proponit: ſtatuiſſe proinde eum in Hiſpanias, ſpe aëris ibi commodioris & ſalubrioris proficiſci, & Regi filio Gubernaculi laboribus ferendis idoneo, atque beneuolentia & æquitate regere optanti, regiones tradere . His dictis tacuit Conſiliarius: cupiebat enim ipſemet Imperator orationem proſequi: chartam itaque memorialem, firmandæ memoriæ cauſa quam ſummopere labantem aiebat, manu tenens, breuiter præcipuorum itinerum, maximarumque expeditionum in reipublicæ vtilitatem confectarum, ab anno milleſimo quingenteſimo decimo ſeptimo, quo primùm ex Belgio in Hiſpanias profectus erat, mentionem facit, Videlicet nouem expeditiones ſeu profectiones in Germaniam feciſſe, ſex in Hiſpanias, & ſeptem in Italiam, decem in Belgiam, quatuor in Gallias, belli & pacis tempore, duas in Angliam, duaſque expeditiones in Africam, quæ omnes quadraginta ſunt numero, in quibus octies mare Mediterraneum tranſnauigaint, & ter Oceanum, quædam etiam prius à Conſiliario dicta repetens: tandemque concludit, ſe iam ſenio & corporis imbecillitate coactum eos relinquere, haſque inferiores hæreditarias regiones præſenti filio tradere, quod eas, vt hactenus ſedulo & bona fide fecerat, diutius regere non poſſet: ſi qua autem in re deliquiſſe, aut ſuo munere minus probè functus eſſe ſit viſus, affirmat id ſe inuito & neſcio factũ, petit errata ſibi condonari; eademq; compenſari, primo Deum, deinde filium rogat. His ſermonem finienti lachrimæ per ora fluunt: maxima multitudinis parte dinc ad collachrimandum commota.

Belgij Regiones Carolus Impera. Regi Philippo tradit.

Verba Cæſaris.

Surgit interea Rex Philippus, & ſtatim ad patris genua prouolutus, ſupplicibus verbis, ſe indignum & immeritum, fatetur: attamen cum ſuæ Cæſ. Maieſtati ita ſit viſum, ingentes gratias agens, Inferiorum Regionum gubernacula ſuſcipit, eaſque ſumma benignitate & iuſtitia ſe recturum, ſubditos demeriturum, ſuumq; erga eos amorem re ipſa comprobaturũ recipit, moxq;

ad cœtum

PHILIPPVS II. CAROLI V. FILIVS, HISPANIAR, INDIARVM, NEAPOLIS, SICILIÆ, HIEROSOLYMÆ, &c REX CATHOLICVS, MEDIOLANI, BRABANTIÆ, GELDRIÆ &c DVX FLANDRIÆ, HOLLANDIÆ, HANNONIÆ &c COMES AET + 59.

ad cœtum conuerſus, ſic Gallice loqui cœpit: vellem quidem, Domini, veſtra lingua me perfe- *Anno 1555.*
ctius ſcire loqui, vt vobis omnibus meum erga vos animum & fauorem liquidò declararem: ve-
rum quia rudis adhuc linguæ, id præſtare vt res poſtulat nequeo, ſupplebit meas vires Epiſcopus *Verba Philippi Regis.*
Atrebatenſis. Hic itaque ſermonem proſequens, manifeſte & ample ſatis amorem animumque
Regiæ Maieſtatis, has regiones omni beneuolentia & æquitate, vt bonum Principem decet,
regere & protegere cupientis, expreſsit.

Aſſurgens poſt hunc Doctor Iacobus Maſius Cõſiliarius, cui nomine Statuum generaliũ orati- *Oratio Maſij nomine ſtatuum.*
di prouincia tradita, reſpondet his verbis: Sacra Maieſt. hi Domini Status Regionum, ob ſum-
mam erga V. Maieſt. animorum propenſionem, fidem & amorem, magnoperè mirantur, imò
animis anguntur quod cum Sacræ Maieſt. quouis tempore tanta fide atq; integritate, vt ei ſatis
ſuperq; notum eſt ſeruierint, nunc tam periculoſo & turbulento hoc tempore eos velit relin-
quere: Verum cum ita ſuæ Maieſt. commoditatis cauſa maximè placeat, hoc vnum ſolatij ha-
bent, quod manibus illuſtriſsimi Regis tui filij tradantur: cuius ſeruitio, etiamſi duriſsimis
& aſperrimis bellis grauentur, quouis tempore, loco & caſu vitam atque fortunas, vt obſe-
quioſos clientes & miniſtros decet, impendere ſunt paratiſsimi &c.

Surgit deinde Gubernatrix Maria Hungariæ Regina, & fratrem Imperatorem debita re-
uerentia affatur, declarans ſe viginti tribus annis Belgicas regiones legibus & mandatis à ſua
Maieſtate præſcriptis, quà potuit fide & ſedulitate in maximum ſuæ Maieſtatis ac Regionum
commodum gubernaſſe: ſi quid autem parum pro arbitrio & voto interim ſit actum, id ſibi
ignoſci petit. His dictis, Imperator manu, vultuque, eam ſuo ſatisfeciſſe officio, innuit. Poſt
hæc ad Status verſa, ſimili reuerentia iiſdemque rationibus & excuſationibus vtitur, allegans
ſe pro viribus, gratiaque a Deo conceſſa ſuo munere perfunctam: ſi quid autem erratum ſit,
quod ſe inuita & inſcia fieri potuit, de eo rogat eos veniam. Ad quæ prædictus Maſius
Statuum nomine reſpondens, illi ſuppliciter nomine omnium ſummas gratias agit, peractam-
que gubernationem præclaris laudibus effert.

His ceremonijs orationibusque peractis, Imperator fidelitatis iuramentum ſibi præſtitum *Reſignatio imperatoris Caroli V.*
ſubditis remittit: atque rebus omnibus ritè in acta & inſtrumenta relatis, ipſemet ſubſcribens,
ea proprio chirographo & ſigillo munit: tandem ſolio ſurgens Regem filium in eo collocat,
eidem omnia in poteſtatem tradit, Deum rogans regimen ſecundare velit: quibus geſtis, à cœ-
tu diſcedit.

Rex ſolio ſedens, fidei & obſequij iuſiurandum à regionibus accipit: deinde toto præſente
cœtu, Imperatoris ſigilla confringuntur, Regis autem proferuntur, quibus tunc quoque con-
ceſſorum & actorum quorundam literæ obſignantur.

Sequentibus diebus Imperator coram præcipuis Regnorum & Regionum Senatoribus, pri- *Carolus Imp. Philippo filio regna omnia ſua regna & dominia.*
marijſque à ſecretis viris, filio Regna Hiſpaniarum, Siciliæ, Sardiniæ, Maioricæ & Minoricæ
cum nouis Indiæ terris, America nempe ſiue Orbe nouo, omnibusq; Inſulis, dominijs & prin
cipatibus, tradit atque reſignat, ſibi tantummodo in ſui & paucorum miniſtrorum ſuſtentatio-
nem, ducenta Ducatorum milia reditu annuo, & certa quædam mobilia reſeruans. Imperator
ante diſceſſum nepotem ſuum & ſimul generum Maximilianum cum vxore ad ſe accercendũ
duxit, tam vt ipſis valediceret, quam vt amicitiam inter ipſos & filium ſuum Philippum con-
firmaret, quæ dubia erat, ob prætenſam dominiorum partitionem inæqualiter inter Carolum
& Ferdinandum Maximiliani patrem factum. Conuenerunt itaq; tum omnes amicè Bruxellis
menſe Iul. conſentiq; (vti videbatur) ſinguli inde diſceſſerunt, dignumq; notatu tum accidit vt
ſeptem capita Regali corona redimita, cernere ibi licuerit, nempe ipſum Imperatorem eiusq; fi-
lium Philippum. Maximilianum, Eleonoram Galliæ, Mariam Hungariæ, & Mariam Bohe-
miæ Reginas, quibus acceſsit ſeptimus Muleaſſes Rex Tuneti, præter multos inferiores Princi-
pes, videlicet Duces Subaudiæ Lotharingiæ & Daniæ, cum alijs.

Anno 1556. 7. Septembris in Zelandia cum iam nauigationem intenderet Imperator, fratri *Carolus Imp. Romanum Imperium fratri Ferdinando reſignat.*
Ferdinando Romanorum Regi ſcribit, ſe omni officio defunctum, Romani Imperij ſceptra ei
committere atq; tradere: cuius negotij conficiendi cauſa deligit Guilhelmum Naſſouium O-
rangiæ Principem cum Iuriſconſultis viris, Doctore Georgio Sigiſmondi Sile, Vicecancella-
rio & VVolfgango Hallero ſuæ Maieſt. à ſecretis, eis ſumma auctoritate munitis mandat, pro-
ximo comitiorum die ſuis verbis adminiſtrationem, titulum, nomen, dignitatem, ſceptrum,
coronam, omniaq; iura ad Imperium ſpectantia, Ferdinando fratri, Romanorum Regi pro-
ſus transferant, haud aliter atq; ſi ipſe Imperator è vita iã migraſſet, Electores ſeptemuiros tam
Eccleſiaſticos quam ſeculares rogans, id ratum gratumq; habere velint. Quod cum tunc Rom.
Regi Electoribuſque Principibus minus commodum & oportunum eſſet, in aliud tempus di-
latum, anno 1558. 24. Febr, Septemuiris præſentibus, tranſactum eſt.

Philippus Rex ſceptris potitus, vicinis Principibus atq; magnatibus re nunciata, ab eorum Le
gatis, congratulationibus ſummis decoratur.

An. 1555.

Induciæ belli in Belgio.

Angliæ Regina & Cardinalis Polus, diligenti opera inducias belli quinquennio terra marique inter Reges eorumq; Regiones procurant, ſpe pacis interim commode & oportune conficiendæ, in cuius quoque confirmationem coniugia quædam propoſita. Hæ induciæ ſub finem Ianuarij Anno 1556. Bruxellæ in manus Gallici Ammiralij Caſtilionij, Bloyſij autem in manus Comitis Lalanei iureiurando ſanciuntur.

Prælium nauale Gallorũ & Hollandorum

Anno 1555. ſub finem Auguſti acre prœlium nauale inter Caletum & Doueriam cõmiſſum. Cum enim viginti duæ naues onerariæ Hollandicæ, conſtituto inter ſe, haud aliter atque belli tempore, præfecturæ marinæ regimine fideque iuramento confirmata, ex Hiſpanijs redirent, Galli nauibus prætidiarijs nouendecim & piraticis ſex aut ſeptem valide inſtructis, Hollandos non procul Caleto inuadunt, nauesque catenis & harpaginibus retinent: Hollandi qua poſſunt arte & vi ſe ſtrenuè defendunt, nauibus ſuis tam denſe conſertis, vt haud aliter mari atque terra certare viderentur: Hollandi celſas & fortes, Galli autem armis & viris melius inſtructas habebant: tandem cum ſex horis, à nona nempe antemeridiana in tertiam vſque pomeridianam acriter pugnatum eſſet, ignis vnam nauium inuadens, vento ſurgente ita ſtatim ſparſus eſt, vt plurima pars reliquarum, antequam ſe extricare poſſent, incenſa ſit: hinc prælium finitum, dum quiſque vitam ſeruare in nauibus ab igne illæſis ſeſt nat, multis in mare deſilientibus, & ad proximas naues natantibus, ſine diſcrimine iam amicis quam inimicis in eas receptis. Galli verò cum iam in Hollandicis quibuſdam numero plures & potentiores eſſent, earum quinque Diepam auehunt, Hollandicis ſex, totidemque Gallicis igne conſumptis, vna quoque Gallica ſubmerſa. Cenſentur hic perijſſe Galli mille, inter alios Ammiralius: Hollandi autem treceni. Hollandorum ſtrenua pugna compimis celebrata laudibus, quod tantum onerarias & parum inſtructas, Galli autem bellicas multo plures, militumq; numero potentiores, haberent naues.

Ordo Aurei Velleris Antuerpiæ celebratur.

Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſexto, decimo octauo Ianuarij die, Rex magnificè rurſus Antvverpiæ excipitur, multis arcubus triumphalibus in eius honorem erectis. Hic primò in primario templo aurei Velleris Ordinem celebrat, eodem plurimis Belgij aliarumque regionum viris principibus decoratis.

An. 1556.

Induciæ ruptæ.

Dum in Belgio induciæ adhuc aguntur, nouum in Italia oritur bellum, inſtructu Pauli IIII. Pontificis, ordinis Ieſuitarum auctoris: fuit hic Paulus Neapolitanus è Caraffarum familia, quæ bellis Neapolitanis Gallicas ſemper partes fouerat: eamque ob rem plurimi eorum Neapoli exulare coacti, Gallo Regi tunc militabant. Cardinalis itaque Caraffa Ieſuita ad Pontificij dignitatem euectus, ſuam inprimis familiam vt moris eſt, promouere, & Nobiles atque Cardinales Italos ſibi inimicos, Imperatori verò & Burgundionibus amicos, per fas nefasque vlciſci meditatur, familiæ Romanæ Colomnenſi alijsque quos conſpirationis contra ſe accuſarat, vehementer infenſus: Hi autem dura Pontificis perſecutione coacti, auxilium à Duce Albano pro Philippo Rege apud Neapolitanos Gubernatore, a Duce quoque Florentino, alijsque petunt, qui eo lubentius faciliusque ſtatim eis opem præſtant, quod Pontifex Paulus Philippum Regem, in Regno Neapolitano, illud à ſede Romana in feudum tenentem, confirmare recuſaret, Imperatori præterea Regique anathema & diram proſcriptionem intentaret. Albanus itaque ſedulò ſuppetias fert Colomnenſibus, & Pontificem multis captis expugnatiſque locis, in periculoſiſsimas adigit anguſtias: qui Gallorum Sedi Romanæ ſemper auxiliariorum, coeleſtim imploràt ſubſidium. Quare ſub finem anni milleſimi quingenteſimi quinquageſimi ſexti ex Gallia Dux Guiſianus cum viginti circiter tam equitum quam peditum millibus in Italiam mittitur: nihil autem magni exequitur. Vrbe enim Roma obſidione ab Albano cincta, Belgarum quoq; ad Quintini ſanum victoria Pontifici nunciata, & Gallis domum redire iuſsis, pax componitur,

Duacum inuadere tentat Gallus.

Dum iſtud in Italia geritur bellum, in Belgio partes vtrinque, inducijs ſpretis, altera alteram circumuenire ſtudent: Præcipue autem Regalium ferijs præcidaneis Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo, Ammiralius Galliæ, Picardiæ Gubernator duacum capere tentat, ſperans ciues incautos celebrandis tunc Regalibus intentos facile opprimi poſſe: falſus autem hic ſua ſpe, Lentium Arteliæ oppidum poſt capit & diripit.

Carolus cum vtraque ſorore in Hiſpanias proficiſcitur.

Interea Carolus Imperio defunctus, itineri in Hiſpanias ſe accingit cum vtraque ſorore, Helionora Regina & dotaria Galliæ atque Portugalliæ natu maiore, & Maria Hungariæ Regina, Belgij Gubernatrice, minore, quam inuite diſceſsiſſe fama tunc erat: verum eius abitus pernecellarius viſus eſt quibuſdam ſummæ Belgicarum regionum gubernationi, abſque arcto obſeruatore aut exacto cuſtode, inhiantibus. Abeunt itaque ſimul: & primò Gandauum, inde ad Stationem, qua in Zelandiam commodiſsima nauigatio, veniunt: hic Regi qui eos huc vſque deduxerat, vale extremum dicunt: poſt Fliſsingam Zelandiæ oppidum appellunt tandem

vento

uento ſecundo, decimoquinto ſeptemb. anno 1556, naues conſcendunt, proſperoque curſu Hiſpania potiuntur. Carolus inde in Caſtiliam profectus, octo à Placenza miliaribus prope pagum Sciandiglium in Monaſterium Iuſti, ordinis D. Ieronymi, ſe recipit, ibique adhuc duos annos vixit. An. 1554.

Rex Philippus poſt patris diſceſſum, Emanuelem Philibertum Sabaudiæ Ducem, ſuæ matris ſorore filia Portugalliæ natum, Belgij Gubernatorem conſtituit.

Status Belgici Italico & Gallico grauati bello, nouennalem exactionem Regi conſentiunt: harum autem pecuniarum adminiſtrationem, & præſidiorum atque turmarum publicè merentium ſatisfactionem ſuo officio reſeruant: quæ res multis ſibi id arrogantibus non parum diſplicuit: hinc Regis ſubditorumque mutua alienatio & offenſio orta, cum Regi eſſet perſuaſum, hoc modo ſuæ Maieſtati ſummoperè derogari: Huius collationis ſiue exactionis ratio excreſcebat in ſummam quadringentorum auri vaſorum, quæ ſunt quadraginta miriades: vnde in Germania Ducibus Holſatiæ, Brunſchvvici, Comiti Svvartzenborgio, alijsque ſuppeditabatur, quo militem conſcriberent. *Collatio voluntaria nouennalis exactionis.*

Rex Martio menſe anno 1557. in Angliam ad vxorem Reginam Mariam proficiſcitur, bellica auxilia petitum. Regina iubet ſeptimo Iunij eiuſdem anni, tubarum clangore extremam promulgari in Gallos terra marique inimicitiam: proclamationeque typis edita, Gallorum Regem accuſat conſpirationis coniuratis Duce Northumberlandiæ Thoma VViato, Dudleio & Arienctomo alijsque Anglis rebellibus: quòd hos foueret & inſtigaret: pyratas præterea, monetarioſq; eius monetam imitantes reciperet & protegeret: quòd hæc omnia contra fidem Anglico Legato datam faceret: nuper quoque Thomam Staffordum rebellem, arcis Scarborenæ capiendæ cauſa miſiſſet: clandeſtinas machinas in ciuitatem & ditionem Caletanam molitus eſſet: Germaniam inferiorem, cuius defenſioni Regnum Angliæ antiquitus certis contractibus & legibus obligatum, debellaret: Reginæ pacificationem & interceſsionem in peiorem partem accepiſſet: ſe præterea vicinum bonum præſtare nollet: quibus de cauſis ei inimicitias apertas declarat, &c. Hæc omnia etiam Regina Rhenis Campaniæ vrbe Regi Gallorum per Fœcialem ſignificat: quem Rex munere donatum ilicò dimittit, hoc reſponſo: Cùm Regina cui ipſe amicus ſemper fuerit, nulla occaſione nunc ei inimica eſſe velit, ſperare ſe, iuſti Dei auxilio, viam & facultatem contra inimicam mulierem defendendi inuenturum, hoſtemq; non aliter atque ſui maiores fecissent, ſuperaturum. *Bellum in Anglia contra Gallos proclamatum.*

Hoc orto bello Regina in ſuo regno militum equitum & peditum, foſſorumque cuniculariorum veſte cærulea veſtitorum circa ſeptem millia colligit: hi ducibus Comite Penbroeckię, Domino Clintoneo Vicecomite de Montecuto, fratribus Dudleis, Northumberlandiæ Ducis filijs, pluribuſque alijs, Caleto in caſtra ad Quintini fanum cum Rege veniunt, operamq; ſtrenuè in oppugnando & expugnando oppido conſecerunt: vbi Henricus Dudleus ſclopo ictus occidit. *Angli ſuppetias ferunt Belgis.*

Rege ex Anglia reuerſo ſexto Iulij, anno 1557. Dux Sabaudiæ, Princeps Auraicus, Dux Arſcotanus, Comites Egmondanus, Meganus, Manſveldius, Barlemontius, pluresque alij, milite collecto, iunctis etiam Germanis equitibus ac peditibus, Guiſiam petunt, caſtraq; hic, tanquam oppidū obſeſſuri, metantur: copijs autem omnibus vndiq; adductis, iubet Sabaudius Quintini fanum equitibus ferentarijs cingi. Erant hic in præſidijs Dominus Telignius cum Turma equitum Delphini, & Breſſius vrbis Gubernator, breui quoq; poſt de nocte intromiſſus Ammirallius Galliæ, Gaſpar Collignius, Comes Caſtilllonius Quintini fano iam obſeſſo, dum tormenta ænea applicantur, cuniculi fodiuntur, aggereſque iaciuntur, Rex Henricus interea Ducem Montmorenciū, Magiſtrum equitum, quem Conneſtablium Gallię vocant, cum valida manu eo mittit, vt oppidum præſidio fortiori muniat: quod paludis ſiue lacus ab vna eius parte commoditate facilè fieri poſſe ſperabat. Itaque Coneſtablius copijs inſtructis caſtra hic locat, vnde in hoſtium ſtatiua, & in Ducis Sabaudiæ tentorium tormentis æneis ſic iaculatur, vt Sabaudius in locum vbi Egmondanus manebat caſtra mouere ſit coactus. Coneſtablius & qui cum eo erant viri præſtantes, Dux Neuerſius, Princeps Condæus, Mariſchalcus Diui Andreæ, Dux Montpencerius, Comes Villarius, Sancerrius, Dominus Andelotus, Comes Rheni, pluresque alij omnem adhibent diligentiam quo per lacum hunc ſubſidia obſeſsis, Domini Andeloti fratris Ammiralij ductu atque auſpicijs, mittantur: verum ſcaphis quibuſdā imperitè directis, quibuſdā nimio milite onuſtis in fundo hærentibus, factum vt non omnes deſtinati eo peruenerint. Andelotus autem cum quadringentis aut quingentis matutino tempore, 10. Auguſti oppidum intrant. Quo die, totius Burgundici exercitus in tentorijs Egmondani coacto concilio, conſultatur & coniectatur quid rerum agant Galli: arbitrantes autem, vt res ipſa erat, ſubſidiarum militem in oppidum nocte præterita intromiſſum, atque re iam *Quintini fanū obſeſſum.*

con-

An. 1557. confecta reliquum hoſtilem exercitum abitum meditari; Egmondano feruenter & acriter vrgente ſtatuunt, contra multorum tamen ſententiam, hoſtem abeuntem perſequendum: ingrediuntur proinde ſtratam quandam & anguſtam viam, in medio ſitam, cum primis Egmondanus cum equitibus ferentarijs, quos Germani equites, & poſtremo pedites ſequuntur. Galli paludis ſitu, & munitioni freti, neque longo tempore hic hærere volentes, vias tranſitusque parum munierant: verum vbi vident Burgundos magnis copijs huc iter inſtituere, Dux Neuertius cũ equitum aliquot turmis eo cõtendit itineris intercludendi cauſa: qui vbi propius venit, viam copijs hoſtium obſeſſam, & duo ferè equitum milia iam tranſijſſe cernit, cùm quibus conflictari, conſultum neutiquam putabat, quod oppido tantùm ſuppetias ferri, non autem fortunam prælio tentari, Regem ſuum velle ſciret: gradum itaque refert verſus Condæum Principem, qui cum ferentarijs equitibus acie inſtructa prope molam quandam conſiſtebat: hique viribus ſimul iunctis, vſque ad Coneſtablij agmen iam diſcedens, illæſi perueniunt.

Abeuntes Gallos Burgundi tribus à Quintini Fano miliaribus perſequuti, octo potentiſſimis equitum turmis ſtrenuè inuadunt: hinc Egmondanus cum equitibus ferentarijs illinc Duces Henricus & Erneſtus Brunſchvvicenſes cum duobus equitum millibus, atque Dux Hornanus cum grauis armaturæ equitibus ordinarijs mille, alijſque, Ducis Holſatiæ & Comitis Manſveldiæ copijs, in ſubſidium ſubſequens, tanto impetu atque feruore Gallica agmina aggreſsi, vt prioribus copijs profligatis, alios in fugam egerint, acie omni vndique perturbata. Coneſtablius de equo deturbatus, vulneratuſque capitur cum duobus filijs. Dux Angienius, Ioannes Borbonius Princeps regij ſanguinis, frater Vendomij, Princeps Condæus ſclopeti ictu, interfectus: cecidit etiam Vicecomes Turonius, filius Rochei Manel, pluresque alij nobiles. Capti præter Coneſtablium multi principes viri, inter quos Dux Montpencierius, Princeps regij ſanguinis, Marſchalcus Sancti Andreæ, Dux Longueuillius, Ludouicus Princeps Mantuanus, Dominus Vaſſeus, Baro Curtonius, Rocheus-Mayneus, Comes Rheni Germanicæ militiæ præfectus, omnes hi Regij ordinis equites torquati. Præter hos Comes Rochefocautius, Dominus Aubignius, Rochefortius, Bironius, Capelle bironius, Heranius, pluresque alij. Fuga elapſi Dux Neuertius, Princeps Condæus, Comes Sancerius, Dominus Bordilionius, & alij non pauci. Cæſi hic & capti, vt ipſimet Gallici Scriptores tradunt, peditum decem, equitum tria millia: tametſi præcipuo prælij loco circiter tria tantum cæſorum millia ſint numerati: Signa militaria, & tormenta ænea hoſti erepta, paulò pòſt Philippo Regi cum Anglis in caſtra prope Quintini phanum magnifice ingreſſo tradita: captiui quoque ei oblati. A Burgundionum parte pauci, excepto Ludouico Brederodio; eximij nominis cæſi.

Prælium apud S. Quintinum

Præſidiarij milites tertia tandem die nuncio tantæ cladis accepto, acriter atque animoſe ſe gerere non deſinunt, auſpicijs conſilijsque Ammiralij & Andeloti duorum fratrum Germanorum, qui non hic tantum, ſed & alibi poſtea ſe ſtrenuos peritoſque in re militari præſtiterunt. Poſt cladem introgreſsi adhuc in oppidum milites ducenti: quibus ſimul computatis, præſidiarij tam pedites quam equites octingenti aut paullo amplius fuere. Suffoſſa longo tempore varijs cuniculis vrbs, tandem vigeſimo primo Auguſti tormentis muralibus ſeptem continuis diebus concutitur, eiuſdem menſis die vigeſimo ſeptimo vndecim ruinis patefacta. Præſidiarij eam ab hoſtium irruptione vndique tueri & munire ſatagunt, ediciturque ne quis pœna capitis aliquam deditionis mentionem faciat: prima enim oppugnatione ſtrenuè propulſata, non facile rurſus oppugnatos iri ſe ſperabant. Verum hæc ſpes eos fefellit: nam hoſtes quatuor locis vrbem ſine mora inuadunt: vno Cazierus Hiſpanus cum copijs Lazari Svvendi: ſecundo Nauarretus cum ſuis Hiſpanis, & Comes Meganus cum VValonibus: tertio Iulianus Romerus cum tribus Hiſpanorum cohortibus, & duobus Anglorum millibus: quarto Carondeletus cum Burgundicis copijs. Hac tam dura oppugnatione tandem Quintini fanum expugnatur: facilime quidem ab vna parte qua per turrim hoſtis ſecretò intrat: quo dum accurrit Admiralius & muri ruinam deſtitutam atq; in cuſtoditam inuenit, ab hoſte obuio ſtatim capitur, tribus tantum viris & vno pediſſequo comitatus, reliquis locis oppugnatione adhuc diu durante.

Quintini fanũ expugnatur.

Demiſſus per ruinam meatumque ſuffoſſum Admiralius primo in Alonſij Caſteri, pòſt in Ducis Sabaudiæ conſpectum venit, qui eum ab Hiſpano, à quo captus erat, in ſuum tentorium duci iubet: hinc Antvverpiam vehitur, vbi ſex hebdomadibus febri grauiſſima laborat: reualeſcens curas, atque ſollicitudines ſacrorum Bibliorum lectione fallit: qua permotus Reformatæ Religioni conſtanter adhæſit. Antvverpia Sluſam deuectus tandem quinquaginta coronatorum millibus redimitur. Capitur quoque eius frater Andelotus, qui nocte per tentorium quoddam ſubrepens euadensque Hamum venit. Capti præterea D. Iarna-

Admiralius Galliæ capitur in carcere lectione Bibliorum reformat Religionem

D. Iarnacius, Remigius, Humerius, pluresque alij. Oppidum diripitur, & plurima parte concrematur.

Miſſus hinc à Rege Philippo Dux Arenbergius cum Germanicis copijs, Caſteletum obſidet: quod ei à Barone Solignacio ſtatim deditur. Baro autem tam feſtinatæ deditionis accuſatus, & Lutetiæ captus, cauſatur præſidiariorum militum paucitatem, cùm è trecentis quos tantum habebat, media pars, aut occiſa, aut læſa eſſet, lateribus & ſaxis vndique diſiectis & ſparſis vi tormentorum æneorum: & quod defenſioni nullus fuerit in oppidi ſumma anguſtia locus.

Hanum capit.

Duo hæc capta oppida muniri iubet Philippus. Nuncio autem allatò Gallum militibus vndiq; collectis rurſus prodire, ſtatuit non vlterius in Franciam tendere: ſed Hanum oppidum obſidione cingit, quod crebris tormentis bellicis contuſum tandem duodecimò Septembris deditur, Regiſq; iuſſu communitur. Capiuntur interea atque igne delentur Noyonium, Chaulunium aliaque loca. Inſtante iam hyeme Bruxellas redit Rex, dimiſſa exercitus maxima parte, Angli quoque in patriam remeant. Obijt hoc tempore mortem Bruxellæ Ferdinandus Gonzaga Italus, è caſtris cum Rege reuerſus, bellator vetus atque præſtans inprimis, omnium in hoc exercitu facilè exercitatiſsimus, qui etiam Carolo Quinto ſedulam in bellis operam nauauit.

Polleuillius Breſsiam fruſtra inuadere tentat.

Baro Polleuillius Regis nomine nouem circiter armatorum millia in Burgundiæ comitatu collegerat, Breſsiam inuaſurus, Burgumq; Breſsiæ oppidum obſidione cinxerat, quod aliter quàm putarat inſtructum ſentiens, & Gallicum exercitum ex Italia aduentare, iamq; duo ſagittariorum millia cum Vidamo Chartreſio Breſsiam intraſſe, ab obſidione deſiſtere non ſine dedecore cogitur.

Pax inter Pontifi. cem Rom. & Philippum Regem Hiſp.

Gallorum Rex prælio ſuperatus, & Quintini fano alijſque locis deſtitutus, militem denuò conſcribi iuſſerat Compiegnæ, à Duce Neuerſio: Guiſium præterea Ducem cum ſuis copijs ex Italia accerſiuerat. Quare Romanus Pontifex, priora veritus, pacem meditatur, legatis ad Ducem Albanum miſsis. Initur pax ea lege, vt Albanus, Regis Philippi nomine, fidei clientelaris, obedientiæque, quam filius deuotus veniam impetraturus ſancto patri debet, iuramentum Pontifici præſtet: eique omnia oppida capta reſtituat: atque ita Pontifex propitius Regem bellique huius ſtudioſos omnes, Marco Anthonio Colomna, Aſcanio à Corcica, alijſque quibuſdam exceptis, in gratiam recipit, & noxæ, anathemati, diriſque proſcriptionibus eximit.

Caletum capitur.

Gallicus exercitus vndique collectus Guiſij ductu Caletum inuadere molitur, arte atq; machinatione prius quidem ab Admiralio Caſtilionio concepta, nunc verò à Marſchalco Strotzio attentius peruestigata. Cingit itaque obſidione Guiſius cum ſuis Caletum ipſis calendis Ianuarij, ſtatimque arces duas, Nieuambruggam in vnico ad oppidum Caletum aditu ſitam, (reliquis locis vndique paluſtribus & inacceſsis) & Rysbanckam in ipſo portu, oppugnant: Arce vtraque viris parum munitâ (in oppidi maximè præſidium militibus diſpoſitis) tormentorum bellicorum vi, citò expugnatâ, quarto Ianuarij iter omne terra, marique intercludunt: deinde caſtrum Caletanum triginta tribus tormentis æreis tanto impetu atque fragore concutiunt, vt terribilis bombardarum ſonitus Antvverpiæ, 33. inde milliaribus ſit auditus: muris autem labefactatis partimque dirutis, & aditu pateſacto, atque æſtu maris iam decreſcente, ſtrenuè oppugnant, validoque incurſu, Anglorum maximam partem ex caſtro in oppidum fugant, ipſius caſtri præfecto Anthonio Agero, equite aurato cæſo. Angli arte Gallica ſe deluſos miſere ſentiunt: cumque maris æſtus rurſus accederet, omni ſpe ſubſidij deſtituti, tametſi numero pauci, Gallos animoſe inuadunt, atque caſtro eijcere laborant, ſed fruſtra: Ocius enim à Duce Aumalio & Marchione Albeuffio propelluntur: pulſis redit in præcordia virtus, accenſique ſpe caſtri recuperandi, feſtinatò duo aut tria tormenta in ipſo caſtri ponte collocare, & cuniculos atque meatus ſubterraneos impigre ſuffodere nituntur: ſed hoſtium multitudine ſuperati partim cæduntur, partim in fugam aguntur: portaque à Gallis aggere obſtruitur. Caſtro tam repentè capto, Dominus VVentvorth Caleti Gubernator, alijque primates, vbi ſe, totamque ciuitatem in ſummo verſari diſcrimine, & viris (cùm vix trecenti bello & armis apti ſupereſſent) rebuſque pluribus neceſſarijs parum munitos atque inſtructos vident, nullam denique auxilij aut ſubſidij ſpem ſupereſſe, ſæuo aquilone aditum omnem ex Anglia prohibente, ita vt cælum & ſolum Anglis aduerſari, Gallis verò fauere videretur; paciſci cum hoſte ſtatuunt, idque eo magis, quòd militem nullum, etiam oblatum, ex Flandria à Philippo Rege, admittere auderent, ſuſpicione iniecta, Regem oppidum ſibi vendicare, ſuiſque ditionibus adiungere velle. Eaque inprimis de cauſſa ſententiæ Regis (cum poſtremò ex Anglia profectus per Caletum, vitia quædam in vrbis munitione ſibi viſa tranſcripſiſſet) Senatus Anglicanus non ſolum fidem non habuit: verum etiam ſuſpicionem, inde collegit. Cardinalis

Polus

An. 1558. Polus & Epiſcopi aliquot in Angliæ regno auctoritate & conſilio pollentes quanti eſſet momenti oppidum eiuſque ſitus ignorantes; exiſtamabant Regis Philippi authoritate, oppidi optimè muniti rumore, rerum neceſſeriarum ſedula prouiſione, ſuccurrendi quoque (cum mari præualerent) perbreui & commodo itinere, facile Gallos (ne quid hoſtiliter attentarent, aut machinarentur) deterreri poſſe: quod quidem poſtea liquidò ſatis probatum eſt controuerſia iudiciali, qua Gubernator D. VVentvvort, Gallica captiuitate exemptus, in actione ſua crimen obiectum coram ſenatu diluit, in ſui purgationem teſtatus, ſe ſæpiſsimè varijſque temporibus eos admonuiſſe oppidum parum munitum, præſidium inualidum & rarum, hoſtemq; inſidias moliri: hæc autem ſua monita Cardinalem, & Epiſcopos præcipuos regni Conſiliarios parui feciſſe, eique reſpondiſſe, ſe alba virga facilè oppidum defenſuros: quod ſi ipſe paueat, domum redeat: his ſimilibuſque dictis ſe protelatum cauſatus. Ita Caletum negligentia incuriaq; amiſſum: Præſidiarij enim & incolæ hoſtili vi oppreſsi, cum nihil ſpei ſupereſſet, oppidum 8. Ianuarij, anno 1558. ſtilo Roman. certis legibus dedunt: vita omnibus ſalua: pecunijs boniſque victoris arbitrio relictis: incolis omnibus, quocunque vellét, ex oppido migrare iuſsis: quinquaginta delectis captiuis: militibus cunctis in Angliam coactis abire vacuis: inhibitum præterea domos, annonam, commeatum, arma, tormenta bellica deſtruere, corrumpere, cælare aut comburere.

Hinc Gallorum copiæ Guineum petunt obſidentque. Agitabat hic prælidium D. Greyus vetus expertuſque miles, cum quadringentis ferè Anglis, VValonibus, & Hiſpanis, atq; Montdragonius à Philippo Rege eo miſſus. Galli feſtinatò triginta quinque ænea tormenta diſponunt, quæ breui temporis ſpatio circiter decies millies diſplosa, propugnaculum aliaque loca multis ruinis patefaciunt. Diè 20. Ianuarij tribus locis fit oppugnatio, non ſine ſumma vtrinq; clade. Propugnaculis expugnatis, D. Greyus cum reliquo milite in veterem quandam oppidi arcem confugit, inde in colloquium venitur, paciſcunturque, milites proprijs armis ſecum delatis diſcedant, ſignis militaribus, munimentis, commeatu & tormentis æneis relictis: Greyo alijſque militum ducibus & primarijs viris captiuis ſeruatis. His peractis, Galli oppidum, vtpote ſibi minus commodum, ſolo æquant. Caſtrum inſuper Hammeum ſitu loci munitum, & munimentis tormentiſque bellicis bene inſtructum delerunt Angli.

Guynes capitur.

Hoc modo Anglis omnia reliqua à maioribus parta atque conquiſita, & in ipſo continenti ducentis & vndecim annis poſſeſſa breui à Gallis ſunt adempta, ipſique intra ſuas inſulas incluſi. Locis autem his omnibus Regis Galliarum nomine præfectus Dominus Thermeus. Victores Galli multa præda ſpolijſque opimis potiti: præcipuè æneis tormentis (vt Galli Scriptores tradunt) plus minus trecentis, totidemque ferreis, commeatus maxima copia, bellicis munitionibus plurimis, Lytro quoque redemptioniſque captiuorum pretio ſummâ incredibili æſtimato.

Primo de Gallorum hoſtili machinatione allato nuncio, In Anglia belli apparatus magnus, ingenſque, tam nauium quam militum ſubſidiariorum inſtructus numerus: verum maris horrida tempeſtas nullum (niſi oppidis, caſtris atq; præſidijs omnibus captis & ſuperatis) tranſitum permiſit. Qui quidem caſus aduerſus Mariam Angliæ Reginam ita torſit, vt mœror non leuis cauſa mortis fuerit: obijt eodem anno 17. Nouembris.

Regina Scotiæ Delphino Gall. nubit.

Galli præterea in Arduennis caſtro Herbunotio potiuntur. Galliarum Delphinus vxorem ducit Mariam Stuartiam Scotiæ Reginam, vnicam Iacobi Quinti poſtremi Regis filiam: nuptiæ Pariſijs celebratæ 24. April. 1558. Quo tempore generoſa Lotharingię Duciſſa, Chriſtierni Regis Danię ex Caroli quinti ſorore, filia, primo de pace vtrinque inter Reges agere cœpit.

In æſtatem, Galliæ Rex ad quatuor equitum millia, peditum verò quatuordecim colligi iubet in Germania: equitum ductoribus Duce Lunenburgio & Landtgrauio Heſſo, præfectiſq; Grombachio & Reyſbergio: peditum verò, Comite Rockendelfio, Reycrochio, aliſque. Huic In Lotharingia luſtrato exercitu, Duces Guiſius & Niuerſius Gallicis copijs inſtructi ſe iungunt, atque Theodonis villam, ſiue Theouillam, vulgo Dietenhouium, Lotharingiæ ad Moſellam oppidum, præſidio 1800. militum munitum, cui Quarebbius vir nobilis Louanienſis præſidebat, obſidione cingunt: & 5 Iunij triginta quinque tormentis æneis impetere incipiunt. Comes Hornanus cum tribus peditum cohortibus ſubſidio obſeſsis venire ſæpe conatus, violenter propulſatur. Galli Bombardis atque ſuffoſsionibus muros labefactare non deſinunt, donec oportunè è turribus & propugnaculis quibuſdam ſuperatis oppugnare datum eſt: vnde obſeſsis tantum damni illatum, vt tandem omni ſpe ſubſidij prorſus deſtituti, in colloquium cum hoſte venerint: atque 22. Iunij 1558. oppidum dediderint, ea conditione, vt milites pedites gladium & pugionem, equites ſua arma, ciues quicquid baiulare poſſent, ſecum efferrent. Cæſi in hac obſidione plurimi Galli: inter præcipuos Marſchalcus Petrus Strotzius, cui, cum Duce Guiſio (manu eius humero innitente) colloquenti, pectus ſclopeto traiectum. Capta hoc modo munitiſsima Theonis villa: culpa potiſsimum tranſlata in Gubernatorem Quarebbium, qui,

Theodonis villa obſeſſa & capta à Gallis

Mors Petri Strozzij.

quod

quod è vulgari Nobilium genere eſſet, parum dignitate & auctoritate apud ſuos milites pollere eſt viſus. An. 1558.

Interea dum hæc in Lotharingia geruntur, Marſchalcus Thermeus Caleti Gubernator, decem peditum millibus, & equitum mille quingentis, ex præſidijs circumiacentibus alijſque locis collectis, Flandriam inuadit, Haam amnem traijcit, agricolarumque iter intercludere conantium, magnum numerum cędit: Grauelingam & Borborgum præteriens, Dunkerkam maritimã vrbem nullo præſidio munitam obſidione cingit: Machinis igniuomis, in arenarijs aggeribus collocatis, muros quatit, dumque ciues de deditionis conditionibus colloquuntur, Galli vrbem expugnant, ſpoliatamque tandem concremant: Inde VVinocksbergam inuadunt, expilant, terrisque ignem inferunt: poſtea agros omnes Neoportum vſque depopulantur. *Dunkerka obſeſſa, capta & direpta.*

Philippus Rex nuncio Bruxellæ accepto, ſe tam in regione Lutſenburgica quam Flandrica à Gallo præuentum, vndique militem colligit, Ducemque Sabaudiæ Archiſtrategum ſuum, Guiſio reſiſtendi cauſa, in Comitatum Namurcenſem mittit, in Flandriam verò Comitem Egmondanum Gauræ Principem, authoritate ei data, illis locis, antequam Thermei copiæ creſcerent, prouidendi. His mandatis Egmondanus vndiq; ex præſidijs collecto exercitu, cum D. Bugnicourtio militari tribuno, alijsq; ex caſtris Sabaudiæ Ducis miſsis, ſimul numero decem aut duodecim peditum millibus, equitum verò duobus aut amplius, cum magna fugatorum agricolarum eò confugientium caterua, hoſtem aggreditur, qui metu in locum munitum non procul à Grauelinga ſe receperat: hic eum Egmondanus velitationibus ſtatim laceſsit. Thermeus vbi videt ſe in hoſtili terra numero militũ inferiorem, ſtatuit cum ſuis poſtridie ex Flandria Caletum, per littora, recedente maris æſtu, petere: Dunkerkam flamma deleri præcipit: amnemque Haam infra Grauelingam traijcit. Quod vbi Egmondanus, Bugnicourtius, Marchio Renteius, Comes Reuſius, alijque reſciſcunt, conſilio habito, hoſti iter præcludere, atque omnem prædam eripere, ne qua amplius Flandriam vexandi Gallos inuadat cupido, conſtituunt: idque contra vulgo tritum prouerbium, Hoſti diſcedenti aureum pontem ſtruendum. Amnem ergo Haam tranſeunt vltra Grauelingam, nondum maioribus tormentis bellicis inſtructi: Galloque non procul à Grauelinga obuiam fiunt, quo loco Caletenſe emiſſarium (vulgo Sluſa dicta) olim fuit. Thermeus cernens ſe ab hoſte certò inuadendum, aciem quàm poteſt commodiſsimè inſtruit: auſtrum verſus (tametſi hic tractus littoribus aggeribusque arenarijs ſatis munitus) currus, impedimenta, omnemque prædam collocat: à dextra, ſeptentrionem verſus, maris, à tergo Haæ amnis beneficio tutus: Ita vt non niſi à fronte impeti poſſet: qua quidem parte maiora tormenta, colubros ſex, falcones tres diſponit: inter hæc equites, quorum latus vtrumque claudunt Gaſcones ſclopetarij, inter equos & tormenta ponè ſtant Germani & Galli haſtati. Contra hos Egmondanus equitatum in quinque ordines, quorum tres leuis armaturæ, qui impreſsionem faciant, partitur: dextri lateris agmen Comes Pontevalleus, ſiniſtri Enricus Enriques ducunt, ipſe Egmondanus medium ſibi ſumit: quartus equitum ordo Germani nigra armatura: quintus turmæ Belgicæ, ducibus quæque ſuis: à tergo ſequuntur pedites Belgæ, Germani & Hiſpani, tribunis Bugnicourtio, Monachuſio, Ludouico Carauagialo, & alijs. Ad hunc modum directis aciebus, Egmondanus decimo tertio Iulij anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo octauo, ſuorum animis bellicoſe excitatis & confirmatis, hoſtem aggreditur. Galli ad defenſionem parati aduerſarios animoſe excipiunt, tormentisque æneis magnam ſtragem edunt. Hic Egmondani equus quo vehebatur, tormento traiectus concidit. Ipſe autem intrepidus cum ſuis Gallicas copias, valido impetu inuadit: loco arenoſo, lato & plano fit cominus pugna: manus conſerunt, vir in virum, equus in equum, acies in aciem, quod longo ante tempore rarò admodum viſum. Sed caſus quidam inopinatus, ſummo Burgundionum commodo, interuenit. Forte fortuna Anglicanæ naues, à Regina, tam iter apertum & tutum ſeruandi, quàm auectionem prædæ Dunkerkanæ Gallis impediendi gratia miſſæ, à Douura vltro citroque ferebantur. Malinæus huius claſsis præfectus, vbi prælium è mari in ſolo proſpicit, ocyus naues minores, quarum maior copia erat, littori (quàm poteſt proximè) applicat. Hic Angli globorum maximam vim in Gallos eiaculantur: verum quòd longius à terra abeſſent, parum damni, iaculationibus plurimis irritis, inferunt, globis ſæpiſsimè etiam in Burgundos cominus pugnantes prouolantibus. Hac nihilominus interturbatione Gallorum animi adeò infirmati, contra verò Burgundionum roborati fuère, vt Gallicus equitatus, cuius præcipua pars equis publicis merentes, viri nobiles, armis & equis optimè inſtructi, ceſsim ire cœperit, retrocedentibus acrius inſtant Burgundi, rumpunt acies, in fugam primo equites, poſt pedites vertunt. Egregiam reportant laudem ex hoſtibus hoc certamine Burgundi, magno quidem equitum leuis armaturæ, maximo autem ipſius Egmondani decore, qui ſe non ſolum prudentem ac prouidum, verum etiam audacem & ſtrenuum præcipuè præſtitit. Nec paruam victoriæ gloriam hic conſequuti Bugnicourtius, Rentaius, Reuſius, *Comes Egmondanus opponitur Gallis in Flandria.* *Prælium Grauelingæ.*

C Enriquius,

An. 1558. Enriquius, Ponteuallius, Fontaneus, Carauaglalus cum ſuis Hiſpanis, & Monachuſius cum Germanis militibus. At Marſchalcus Termeus à Gallis quibuſdam incuſatur, quod non prius pridie veſperi caſtra mouiſſet: tametſi conſtaret, ei à Rege mandatum, Dunkerkæ maneret, locum muniret, & copias auxiliares exſpectaret: putabat præterea, defenſionis, atque loci à Caleto vix tribus miliaribus diſtantis, commoditate, & ſtrenuorum militum præſentia, ſibi ſuiſque, ſatis proſpectum eſſe, nihil ab hoſte damni poſſe inſerri confidens. Aiunt hoc prælio Gallos mille quingentos cæſos, omnes veteranns, plurimi præterea & ſubmerſi, & fugientes à ruſticis interfecti: pauci admodum elapſi. Captorum numerus non exiguus, inter quos præcipue ipſe Marſchalcus Termeus, Dux exercitus & Caleti gubernator, graui vulnere ſaucius. Senerpontius, Annibalius, Villæbonus, Moruillierius, Chanlitius, pluresque alij. Bellica tormenta, ſigna, ſpolia, prædaque omnia erepta Gallis. Burgundorum interfecti circiter quadringenti, atque inter hos Peleus vir nobilis. Hac procul dubio victoria Philippi Regis & Burgundorum auctoritas atque gloria ſummopere accreuit, vt qui in prælijs Gallos vbiq; dexteritate & virtute ſuperarent. Dunkerka & VVinoxberga concrematæ, à Burgundis recuperantur.

Circa idem tempus claſſem copioſam inſtruit Maria Angliæ Regina, Clintoneo Anglo Architalaſſo. Belgæ quoque (tum ratione initi cum Anglia fœderis, tum quod Regina copias Germanorum militum haberet in Belgio ductu Domini VVilhelmi Pickerini Angli equeſtris ordinis viri) ad hanc claſſem in Angliam miſere viginti duas naues grandes, optime armatas, inſtructas & ornatas, præfecto Domino VVackeno, & Capelleo vicem gerente Comitis Hornani Admiralij comitante Domino Cruningio, alijſque nobilibus Belgis cum militum ingenti numero. Hæ claſſes coniunctæ Britanniam eiuſque confinia petunt: & vigeſimo nono Iulij Conqueſtiam adnauigant: hic nauibus expoſiti milites longè lateque terram omnem incendijs & populationibus deuaſtant. Mox Dominus Cherſimontius nobilibus aliquot, popularibus & vicinis circumcirca collectis, cohortes quatuor Belgarum graſſantium, & petulanti audacia longius in continentem excurrentium, cum Anglos belli ſocios (nuncio aduentus Gallorum accepto ad naues ocyus reuerſos) ſubſequi putarent, profligat, plurimis interfectis & captis. Ita claſsis hæc, in gloria, re nulla præclarè confecta, reuertitur: cuius autem negotij cauſa eò potiſsimum fuerit profecta, ignotum vulgo.

Menſe Auguſto duo potentiſſimi Reges Hiſpaniarum & Galliarum ſuas vndique copias colligunt: tametſi tectè per Aurangiæ Principem cum Coneſtablio Franciæ & Mariſchalco Sancti Andreæ captis, de pace ageretur: vnde etiam vinculis ambo non longè pòſt ſoluti.

Caſtra Regũ Hiſp. & Gal. prope Dorlenum.

Auguſti 22. Philippus Rex Hiſpaniarum, Atrebato tendit in ſua caſtra, non longè à Dorleno, triginta peditum, & quatuordecim equitum millibus munita: plurimis inter alios Germanis, quorum ductores, tribuni atque primarij Ericus & Erneſtus Brunſvvichij Duces, Dux Holſatiæ: Comites Svvartzenburgius, Manſueldius, Rennenbergius, pluresque alij. Itali præterea Philippo ſociati, Dux Sabaudius Emanuel Philibertus: totius exercitus Legatus, Duces Parmenſis, Plazencius Seminareus, Atrienſis: Princeps Sulmonenſis: Comites Policaſtorius, Baluius, Landius: Dominus Aſcanius Corneus. Hiſpani Duces Albanus, Alcous Francouillanus, Villahermoſanus: Marchiones, Balanganus & Anguillarius: Comites Fuenſalidanus & Melitæus. Belgæ, VVilhelmus Naſſouius, Princeps Arangiæ. Lameralius Comes Egmondanus, Dux Arſchotanus, Marchiones Bergenſis & Renteins: Comites Hornanus, Arenbergius, Boſſutius, Meganus, Lignius, Reuſius, Hoochſtratanus: Domini Montignius, Barlemontius, Glayonius, pluresq; alij viri inſignes.

Contrà vero Gallorum Regis caſtra ad Petræ-pontem locata, ingentia & fortia inprimis Germanorum, Heluetiorum, & aliquot Italorum copijs: Germanicis autem, præter alios, equitibus octo millibus. Venit huc ipſe Rex Henricus, octauo Auguſti, Comitatus Rege Nauarræ, Duce Guiſiano, totius regij exercitus Legato, præter hos, Ducibus Lotharingio, Niuerſio, Nemourſio, Montpenſerio, Ambumalo, Bollionio natione Gallis: peregrinis verò, Ioanne VVilhelmo Saxone, Ioannis Friderici olim Sacri Imperij Electoris filio, & Luneburgio Ducibus, Lantgrauij Heſsij quoque filio: inſuper, Principibus Ferrariæ & Salernitano Duce Summano, plurimis Marchionibus, Comitibus, & alijs hic breuitatis cauſa omiſsis.

Potenti hoc exercitu inſtructus Gallorum Rex Henricus, non longè ab Ambianis, copias amnem Somonam tranſmittit, caſtraque, hoſtium caſtris iuxta riuum Auctium collocatis, opponit: hinc vtrinque quidem ſæpè velitatum: leuibuſque dimicationibus certatum, ad horridum autem prælium nequaquam ventum, quod Galli vallis, aggeribus ac foſsis muniti, cladis recens bis acceptæ adhuc memores, prorſus tentare fortunam non auderent. Duorum

procul-

proculdubio potentiſsimorum Regum in caſtris præſentium ſumma vis atque poteſtas vtrunque exercitum metu quodam ab acri prælio abſtinere coëgit: graui iactura & clade, quæ congreſſu hoſtilium acierum inferri poſſent, perpenſis: ob id in primis quod totius exercitus robur in militibus peregrinis, præcipuè autem Germanis, conſiſteret, quibus in ſubditorum perniciem aliquid machinari facillimum fuiſſet: atque inde factum, vt paci potius quam bello animum tandem intenderint. An. 1558.

Locus itaque tractandæ paci deſignatur Monaſterium Cerecampium caſtris vicinum, Eò conuenere menſe Octobri à Rege Hiſpaniarum Dux Albanus, Princeps Auraicus, Rigomes Siluanus, Antonius Perenotus Epiſcopus Atrebatenſis, Doctor Viglius Svvichemius Conſiliorum præſes, &c. A Rege Galliarum Cardinalis Lotharingius. Anna Montmorencius Franciæ Coneſtablius, & Iacobus Albonius, D. Andreæ Mariſchalcus (vterque iam pretio è captiuitate liberatus) Ioannes Moruillierius Aurelianenſis Epiſcopus, Claudeus Albeſpineus à ſecretis. His acceſſit tanquam vtrique parti fauens Lotharingia Duciſſa, cum Duce filio. Interea pacis ſpe vterque Rex paulatim exercitum ſuum minuit, ſegregat, dimittitque menſe Nouembri. *Pacificatio.*

Legatis Regum de pace agentibus, cum de connubio inter Regis Gallorum natu maximam filiam, & Dominum Carolum Hiſpaniarum Principem: atque Regis Gall. ſororem & Sabaudiæ Ducem fere inter eos conueniſſet, iamque ad pacem propè ventum videretur: Reginæ Angliæ, quæ per ſuos Legatos Caletum ſibi reſtitui vrgebat, minime ſatisfactum fuit: alioquin etiam ipſo Hiſpaniarum Rege pacis conditiones recuſante: verum Maria Angliæ Regina Philippi coniux è vita diſcedit decimo ſeptimo Nouembris, anni milleſimi quingenteſimi quinquageſimi octaui, cum regnaſſet annos quinque & amplius, nulla relicta ſobole: quæ quidem Reginæ mors, pacem in ſpatium plus quam bimeſtre diſtulit. Fuit hæc Angliæ Regina matrona proba: verum in ſummis odijs, inimicitijs atque ſimultatibus, tum diuortij inter patrem & matrem, tum religionis causa enutrita: quibus maximè occaſionibus ſanguinolentum regnum adminiſtrauit. *Mors Mariæ Angliæ Reginæ.*

Mariæ in Regnum ſucceſsit ſoror Eliſabetha adoleſcentula annos nata viginti quinque, princeps indole [illegible] clementia, & conſtantia (quæ in paterepotiſsimum deſiderabantur) prædita: quibus procul dubio animi [illegible]. Fuit in illud vſque tempus, ſororis Reginæ iuſſu, in carcere vt plurimum obſeruata, tam religionis quàm aliorum criminum ſuſpecta: plus fauoris atque gratiæ in tantis neceſsitatibus ([illegible] aut alterius rei cauſa) à peregrinis, quàm à proprijs Anglis adepta. Fama autem erat Regem Philippum per Comitem de Feria eam in coniugem requiſiuiſſe. *Eliſabetha fit Angliæ Regina.*

Eliſabetha Angliæ regno potita, ſibi populum affabilitate, comitate alijſque rationibus conciliare ſtudet, diras cauſa religionis perſequutiones abrogat, exercitium verò Catholicæ Romanæ religionis non prohibet: verum in ſolennibus tamen ſuæ inaugurationis quam alijs concionibus ſubditos omnes pacis & vnioni moneri imperat. Statuum Regni ſiue Parlamenti Concilium conuocat: ab his ei ſummum in Eccleſiaſticos imperium traditur, cum beneficiorum eccleſiaſticorum primitijs, ſiue primi anni fructibus: quæ omnia Regina Maria Pontifici Romano tranſcripſerat. Interea ex Germania aliiſque regionibus domum redeunt, ij qui religionis cauſa Angliam profugi reliquerant: & quorundam numero Epiſcopis & Eccleſiaſticis quibuſdam concionari permiſſum: eaque occaſione nonnulli moti à Regni Statibus, ceremonias ſacrorumque adminiſtrationes in linguam vernaculam, vt tempore Eduardi Reginæ fratris moris fuerat, reſtitui poſtulant, idque ita Dei iuſſu fieri debere publicis diſputationibus ſe probaturos aſſerunt. Hæc quidem reſtitutio, Reginæ eiusque Senatui factu difficilis viſa, ea maxime ratione, quòd Eccleſiaſtici, qui Statuum ſiue Parlamenti tertium repreſentant membrum, hac de re compellari deberent. Mandatur autem Archiepiſcopo Eboracenſi, Regni Cancellario, atque (Cardinale Polo iam defuncto) Eccleſiaſticorum Præſidi hanc rem ſuis proponat, cum quemque ſuæ fidei rationem reddere, populoque ſatisfacere æquum ſit. Archiepiſcopus in conuentu mandata ſuis communicat: formámque obſeruandam ſimul deſignat: poſtea ad Senatum refert, Tametſi Religio Catholica Romana tam ſit certa & indubitata vt nullis contra dicendi aut diſputandi artibus labeſactari poſsit, eos nihilominus paratos eam defendere, ſuæque fidei rationem reddere. Huius rei cauſſa deſignant ex ſuis Epiſcopos quatuor, & Theologos Doctores totidem. Regina, Senatus, parteſque ſtatuunt, diſputationem hanc palam in templo VVeſtmonaſterienſi, coram ſummo Senatu, Statibusque Regni habendam: auſpicandum prid. Calend. Aprilis 1559. diſputandum lingua Anglis vernacula, quæ à quolibet intelligatur: vt inde Status aliquid in Reipublicæ commodum conſtituant: vt Eccleſiaſtici ſuam ſuper propoſitionibus ſententiam ſcriptis primo edant atq; declarent, alteriq; parti tradant. Catholici deſignati: Epiſcopus VVintonienſis, *[illegible] Rom. deſciſcit.* *Diſputatio decreta.*

 Epiſcopus

An. 1558. Epiſcopus Lichſeld, Epiſcopus Ceſtrenſis, Epiſcopus Carliolenſis, Epiſcopus Lincolnyenſis, Doctor Colus, Doctor Harpeſeld, Doctor Langdal, Doctor Chedſeius. Reformatæ religionis delecti, Doctor Scorius olim Epiſcopus Ciceſtrenſis, Doct. Coxus, M. VVhithed, M. Grindalius, M. Horneus, M. D. Sandeus, M. Aelmaz M. Iuellus, viri docti ab ipſa iuuenta in ſcholis inſtituti: proponunt hos articulos tres: Lingua ignota loqui ad populum, eaque vti in præcibus publicis & ſacrorum adminiſtrationibus, verbo DEI & veteris Eccleſiæ conſuetudinibus aduerſari: Quamlibet Eccleſiam poſſe ceremonias & templi ritus conſtituere, abolere, & mutare, dummodo ad ædificationem id fiat: Verbo diuino nequaquam probari poſſe, in Miſſa ſacrificium propitiatorium pro viuis & mortuis offerri.

Catholici Romani declinant.

Pridiæ Kalendas Aprilis, partibus vtrinque in ſummi templi VVeſtmonaſterienſis medio congregatis, coram Statibus & Senatu Reginæ, inter quos etiam Cancellarius & Archiepiſcopus Eboracenſis, rogantur Catholici de ſcripto ab ipſis edendo atque tradendo. Reſpondet Epiſcopus VVinceſtrius, diſputantium vnus, male rem intellectam: eos enim nequaquam putaſſe ſuas rationes ſcripto edi aut tradi debere: nihilominus, cum ſcripta in promptu non ſint, viua voce & diſputationibus ſuas partes defendere paratos. Senatui abſurda prorſus res viſa, ſtatuti ordinem infringere: cum in ipſo epilogo allegata fuiſſent Apoſtoli verba, Quæſtiones & verborum pugnas gignere inuidiam & blaſphemias: contentioneſque verborum ad nihil vtiles, &c. Nihilominus tamen cùm male intellectam conſtitutionem cauſaretur VVinceſtrius, proximoq; conuentu communem opinonem ſcripto comprehenſam traditurum certò promitteret atque ſponderet, latius viua voce proſequi permiſſum à Senatu eſt. Itaque Doctorem Colum, qui primam propoſitionem pro communi defendat, deligunt: quod quidem Argumentis plurimis adductis, varijsque locorum ſacrorum auctoritatibus palam lectis (interdum à ſocijs adiutus) præſtat. Fine ſermonis facto, quærit Senatus num quid amplius addere velint: reſpondent: nihil. Conceditur poſtea Reformatis ſuam quoque ſententiam dicere: hi conſtituo ordine, rationibuſque ſuis ſcripto traditis id faciunt: prima autem que ſupplici præcatione, inuocato omnipotente Deo, vt Spiritum ſuum ſanctum ipſis infundere dignetur, addita proteſtatione inſtendi doctrinæ ſacra ſcriptura & documentis Prophetarum atq; Apoſtolorũ fundata, ipſum ſcriptum à M. Roberto Horneo eiuſdem reformatæ Religionis viro expreſſe legitur. Hoc publice lecto, auditoribuſq; (vt videbatur) plauſibili: quidam Epiſoporum, contra reſponſum ante lectionem affirmatum, dicunt ſe habere quod vlterius addant. Quamquam autem hac in re merito arguendi & reprobandi eſſent, quod Verbis ſuis non ſteriſſent, nihilominus vt omnis ignorantiæ & erroris in determinato huius colloquij ordine prætextus tollatur, vtq; quod (ſi quid ipſis adhuc dicendum reſtaret) audiri & cognoſci plane poſſit, Senatu Regio, conſentientibus vtrinque partibus, ſtatutum eſt In frequentiſsimo multorum millium hominum auditorio, vt proximo die lunæ tertio Aprilis, Epiſcopi ſiue Catholici ſuas aſſertiones, opiniones atque rationes in ſecundum (& in tertium quoque ſi poſſent) articulum ſcripto editas adferant: quibus primo perlectis, Reformati ſua quoque publicè legerent, traderentque: Epiſcopi præterea non ſolum à Doctore Colo ipſorum nomine tunc dicta, verùm etiam quidquid in primam propoſitionem adhuc meditari vellent aut poſſent, ſcripto comprehendant, & quàm fieri queat citiſsimè Reformatis mittant ab ijs tunc quoque ſcripto accepturi quidquid M. Horneus præſenti die coram legiſſet: prædicto præterea die lunæ tertio Aprilis ſtatuerunt, quo die contradictionem ſiue reſponſum in primam propoſitionem exhiberent. Conſentientibus partibus, cœtus cum gratia modeſtiaque dimittitur, ſingulis ſecum reputantibus hanc viam rationemque commodiſsimam & ſaluberrimam, qua cum maximo fructu inuicem audire ac intelligere poſsint.

Die lunæ tertio Aprilis, tempore & loco conſtitutis auditorio, partibuſque rurſum congregatis, Epiſcopus VVinceſtrius cum ſuis, præcipuè autem Lincolnienſis recuſant ea, quæ in ſecundam aſſertionem ſententiamque parauerant, ſcripto tradere aut legere ad rationem prædicti ordinis tam liquido concluſi, & ab ipſiſmet probati. Cauſas quidem expreſſe non proferunt: videbantur autem nolle ſententias à Romana Eccleſia comprobatas ac determinatas in dubium vocare. Dum huc atque illuc tergiuerſantur, D. Nicolaus Bacon Senator, magni ſigilli Anglicani cuſtos comi ſermone requirit, ordinem ab ipſiſmet approbatum ſequi velint: cum nihil prorſus impetraret, cœpit acriter, duriterque vrgere: maximè quod nulla authoritatis, loci, auditorij, propriè quoque exiſtimationis & dignitatis ratione habita recuſaſſent pacta præſtare. Poſtremo ſingulorum nominatim ſententiæ rogantur: negant vno ore, & ſua ſcripta legi nolle expreſsis verbis declarant: ſolus VVeſtmonaſterienſis Abbas authoritatis regiæ, ſenatus, auditorijque obſeruantior modeſtius ſe geſsit, reliqui partim ſeuere & durè, partim temerè & inurbanè loquuti. Edito tanto confuſionis, pertinaciæ & peruicaciæ exemplo in celeberrimo hoc Statuum regni, nobilium, & populi, venerabilis præterea priuati

conſilij

conſilij conuentu, diſceditur. Regina autem laudabili ſua ſpe fruſtrata, iudicium omne ſtatibus patriæ defert. An. 1558.

Cauſa omni perſpecta & cognita, Regina VVinceſtrienſem & Lincolnienſem Epiſcopos in carcerem conijci iubet, vt qui adeò obſtinatè authoritatem communis decreti contempſiſſent, propriam quoque conſtitutionem inhoneſtè violaſſent: Lincolnienſis ad hæc arrogantius præ alijs ſe geſsiſſet. Reliquis iniunctum, ſe ſingulis diebus coram amplo vrbis Londinenſis & VVeſtmonaſterienſis Senatu ſiſtere, donec vlterius de eorum inobedientia, contumacia atque contumelia deliberatum eſſet: inculpatus autem fuit Abbas VVeſtmonaſterienſis.

Hæc latius ad veritatem, vtque tum temporis typis edita fuerant, hic referre operæ pretium putauimus: cum maximi ſint momenti, eorumque Angliæ multum intererat. His enim rationibus Romana Catholica Religio, quàm Rex Philippus & Regina Maria magno conatu & labore, ſumma quoque gloria, in Angliam rurſus inuexerant, inde denuo eliminata & in exilium acta eſt: ita vt Parlamentũ ſiue Status Regni hoc actu moti, omnes conſtitutiones & leges religionis ergo, Regis Eduardi ſexti tempore ſancitas & obſeruatas, in integrum reſtituerint: à Philippo verò & Maria, contra inuectas aboleuerint. Hoc modo Anglia & Hybernia ſtatum religionis mutant. *Mutatio Religionis in Anglia.*

Mortem obierunt hoc anno in Hiſpanijs, Regina Helionora vidua dotaria Franciæ & Portugalliæ, primo Februarij: & Maria Hungariæ Regina, decimo octauo Octobris, olim Belgij gubernatrix, matrona prudens atque induſtria, ſuæ patriæ Belgicæ amantiſsima, quam inuite grauateque ſatis deſeruit, in Hiſpanias profecta, vt Carolo fratri gratificaretur, verenti ne nimium authoritatis (quod fortè Rex Philippus ægrè ferre potuiſſet) ſibi in Belgio ſumeret: præcipuè ad hoc Imperatorem inſtigantibus, qui regnante Philippo officiorum adminiſtrationes (nullo obſeruatore aut inſpectore vel adnotatore) in Belgio ambiebant. *Mors Helionoræ & Mariæ Reginarũ*

E vita quoque deceſsit ardente febri correptus Carolus quintus Imperator, in Caſtilia, in D. Iuſti monaſterio, die Matthæo Euangeliſtæ ſacro, vigeſimo primo ſeptembris, anno Domini 1558. ætatis ſuæ quinquageſimo octauo. Imperij trigeſimo ſexto. Regnorũ quadrageſimo. Sunt qui ſcribant Carolũ iam moriturum Archiepiſcopi Toletani admonitione, aut apud Germanos olim percepta inſtructione) confeſſum, ſe ſuam ſalutem ab vnius I E S V C H R I S T I meritis exſpectare, neque vlla alia in re ſpem collocare, Reformatorum profeſsione atque ſententia: vir procul dubio Heroicus, clemens, audax & magnanimus, multoque rerum vſu peritus, peruicax aliquantulum ſuæque ſententiæ tenax, fortunatus ſatis. Præter regiones hæreditarias, in Belgio plenè poſſeſſor eſt Ducatus Geldriæ, Comitatu Zutphaniæ, Ditione Vltraiectenſi, Regione Tranſiſalana, Dominio Groningenſi, oppido Cameracenſi: præterea Regnum Thunenſe, Regiones Americas, Neapolim, Siciliam, Mediolanum conſtabiliuit atque ſuperauit. Expugnauit ſuo milite vrbem Romam. Triumphauit captis Clemente ſeptimo Pontifice, Rege Franciæ, Rege Nauarræ, Duce Saxoniæ Sacri Imperij Septemuiro, Lantgrauio Heſſo: Dux Cleuenſis alijque ſupplices ei manus tetenderunt. Poſtremis ſuæ vitæ annis res ei non vſque adeo feliciter ſucceſſerunt, pertinacia, malo conſilio propoſitoque obſtantibus. Reliquit ex Iſabella Portugalliæ, vnicum filium Philippum Regem, filias Mariam Imperatoris Maximiliani coniugem, & Ioannam Portugalliæ Principiſſam: naturales ſiue illegitimos Ioannem Auſtriacum, & Margaretam Parmenſem. Orbatus itaque Philippus vno eodemq; anno patre, vxore, & amita vtraq;: quibus menſe Decembri Bruxellæ iuſta exequiarum facit pompa ſolemni: magnifica autem comprimis Carolo Imperatori patri, decorata naui triumphali, ornatiſsimis armis, ſigni militaribus, vexillis ſtatarijs, & omnium ſuarum ditionum inſignibus ſplendidè ſummoque cum honore geſtatis propoſitiſque. *Mors Caroli quinti.*

Circa idem tempus in Dania mortui duo Reges, Chriſtianus regnum tenens, & Chriſtiernus viginti duos annos in carcere aſſeruatus, ob ſæuam crudamque in ſubditos tyrannidem: cum enim trium regnorum Daniæ, SVvediæ & Norvvegiæ eſſet Rex potentiſsimus, violento ſuo Imperio tantum ſibi odij conflauit; vt electi alijs à populo regibus, regno ſuo fuerit deiectus: tandem anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſecundo Carolo Imperatore auxiliante, Daniam valido exercitu recuperare volens, cæſis profligatiſque ſuis, captus eſt. Mirabile procul dubio omnipotentis D E I opus, noſtroque æuo inſigne exemplum, Paulò ante mortem Chriſtianus Chriſtiernum humaniſsimè inuiſit, iniurias inimicitiaſque omnes ſibi mutuò clementer condonare. Duxerat Chriſtiernus vxorem Iſabellam Caroli quinti Imperatoris ſororem: ex qua liberos ſuſcepit, filium, capto patre, in Belgio mortuum: & filiam Chriſtiernam, Lotharingiæ Ducissam, quæ anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo octauo, Hiſpanum & Gallum Reges reconciliauit: eius filius Lotharingiæ Dux, menſe Ianuario, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo nono, duxit vxorem Claudiam, filiarum Galli alteram. *Daniæ Regũ duorum mors.*

An. 1558. Mariæ Anglorum Reginæ morte, pacem inter Reges prorogatam diximus. Menſe autem Februario prædicti Legati vtrinque in Caſtrum Cameraceſium conueniunt: eo etiam ab Eliſabetha Angliæ Regina Epiſcopus Elienſis, Hovvardus Baro Eſſingeni, & Doctor VVotonius Cantuarienſis Decanus, oratores miſsi: à Sabaudiæ quoque Duce diſceptatores duo: adfuerunt inſuper ipſa Duciſſa Lotharingiæ vidua dotaria, & filius Dux, arbitri.

Cum hic hebdomadas aliquot de pace inter hos actum eſſet, iamque eo deuentum, vt nihil reſtare videretur quam quod Angli Caletum reſtitutum vellent: qua in re Rex Philippus (quod ſua culpa & controuerſia captum eſſet) ſatisfieri ipſis volebat, alioqui pacem [illegible]: Angliæ Regina reſciſſens hanc pacem conſpirationis fundamentum eſſe, qua totus orbis [illegible] Catholicæ Romanæ religionis (quam ipſa, cum iactura honoris Philippi Regis, ſuo regno eliminauerat) [illegible] ſubderetur: ſtatuit ſe clandeſtino cum Francia fœdere ſecuriorem reddere: committitur vtrinque negotium Guidoni Caualcantio patritio Florentino: cuius induſtria atque diligentia ſibi ſuoque regno pacem conſtituit: cumque Caletum mœnibus deiectis pateret, facileque recuperari poſſet, haud grauatè vrbis & terrarum ad eam pertinentium poſſeſsionem in octo annos Gallis permiſit, ea lege tamen vt in maiorem ſidem atque ſecuritatem, præter promiſsiones & obligationes, darent obſides quatuor, qui ſe nexu corporis & quingentorum millium coronatorum obſtringerent: obſides autem opportuno tempore mutari poſſent.

Pax conſtituitur. Poſtquam his rationibus Anglorum Reginæ ſatisfactum eſt, pax inter Reges regionesq[illegible] anno 1559. tertio Aprilis conſtituitur, & 5. eiuſdem menſis Bruxellæ promulgatur: litibus controuerſijsq; veteribus vtrinq; [illegible] ſeclu[illegible], vtpote de Galli prætenſo in Flandriam ſum[illegible] imperio, de Arteſia, Inſulis, Duaco Tornaco, Regno Neapolitano, Ducatu Mediolanenſi [illegible] de prætenſis quoque Philippi poſſeſsionibus Burgundiæ, Prouinciæ, Ciuitatum ad Som[illegible] Comitatu Bolonienſi, pluribus[illegible] alijs.

Pacis conditiones præcipuæ hæ erant.

Pacis conditiones. Pacta conuentaq; vetera omnia rata firmaq; maneant, niſi poſtremo hoc fœdo te aliter ſit [illegible]

Pax ſolida æternaque duret inter Reges; eo[illegible], & [illegible] alteri in alterius [illegible] commeare, ibique negotiari liberum [illegible] omni[illegible] reſſaliorum excipiant[illegible] ullegia confirmentu[illegible] bona [illegible].

Rex vterq; o[illegible] & diligen[illegible] Catholicam Romanam religionem pro[illegible] & conſeruet: concil[illegible] præterea œcumen[illegible] celebrari diligen[illegible] curet.

Rex Hiſpanus Q[illegible] fanum, Hanu[illegible] Caſtelet[illegible] Gallo: Gallus Theodonis villam, Marieburgum, Iuo[illegible]um, Danvillierium, Montmedium, & reliqua loca Hiſpano reſtituant: neuter munitiones demolia tur: illata tormenta bellica & arma reddantur.

Therouana muris nudata, ea ipſa forma qua eſt, reſtituetur: Iuoſij quoq; mœnia deijcien[illegible] neutrum reſtaurabitur: neque proximis mille paſsibus arx aut propugnaculum ædificabitur.

Heſ[illegible]num cum ſuis terris, Philippo vtpote vetus patrimonium, proprium manebit.

Quæſtiones liteſque de Burgundiæ, Arteſiæ & reliquorum locorum terminis, aliæ præterea eiuſmodi difficultates [illegible] diſceptat[illegible] vtring; committentur.

Quicquid aut Hiſpanus aut Gall[illegible] R[illegible] Marchionatu Montferrati poſſidet (Duci Mantuano. Bullonium Epiſcopo Le[illegible]. In[illegible] la Corſica Genuen[illegible]bus. Valencia, in Ducatu Mediolanenſi Regi Hiſpano reſtituentu[illegible].

Vt primò condictum fuit matrimonium filiæ maioris natu Regis Galliarum cum Principe Hiſpaniarum Carolo: ita confirmandæ pacis amicitiæque ergo conſtitutum, ipſe Rex Hiſpanus iam viduus eandem cum dote quater centum millium coronatorum ducat.

Dux Sabaudiæ coniugem accipiet Margaretam G[illegible] Regis ſororem, dotatam ter centum millibus coronatorum, & vſufructu Ducatus Berrienſis.

Rex Galliarum præterea Duci reſtituet quidquid terrarum ei ereptarum poſſidet, exceptis Auguſta. Taurinorum Pinarolo, Ch[illegible]ras. Quier, & noua ciuitate Aſti, quæ ſibi triennio reſeruabit, donec iudicio cauſa definiatur.

Dux Sabaudiæ Princeps manebit neutralis.

Rex Hiſp. Aſtam & Vercelles, donec Gallus prædicta quinq; Pedemontana oppida tradat, tenebit.

Qui prior oppida locaq; tradiderit, ab altero quatuor, quos volet, obſides eliget: hos ſeruabit, donec alter Princeps viciſsim intra bimeſtre tempu[illegible] o[illegible] etiam tradat.

Hac pace, vtriuſq; Regis amici, ſocij, vicini Principes, Pote[illegible] & re[illegible]ones comprehenſi.

Delphinus Galliæ, & Carolus Princeps Hiſpaniæ, ſim[illegible] Sta[illegible]s Galliarum & Belgarum ſingulos huius pacis articulos confirmabunt.

Gallus prior ſatisfacere locaq; reſtituere cupiens, Al[illegible]num, Arçoum, Auraicum & Egmondanum obſides deligit, qui ſtatim in Gallias profecti ſe ſiſtunt.

Hæc

An. 1559.

Hæc pa[illegible] plurimos ſumma affecit lætitia, neq; immerito. Agitata cunctis Regionibus communia gaudia. Maximè autem Antverpiæ a nono vſque in decimum octauum Aprilis diem, ignes feſti tota [illegible] rbe incenſi, tormenta ænea magno fragore diſploſa, pyroboli igneſque miſsiles mira arte proiecti: ludorum & ſpectacu[illegible]rum genera quàm plurima edita: Altiſsima Deiparæ Virginis turris trecentis latern[illegible] ſum mæ pyramidi aptatis clarisſimè fulſit: Florentinorum, Genuenſium, Lucen[illegible], Germ[illegible]nor[illegible], O[illegible]terlin[illegible]orum, Hiſpanorum, & Anglorum nationes arcub[illegible] tr[illegible] phal[illegible]bus, ſtat[illegible] ca[illegible] varijs flammarum igniumque ſtructuris gaudia publica d[illegible] orar[illegible] in[illegible] u lar[illegible] publ[illegible] boues integri flammis toſti: porci à viris armatis ocu[illegible] velat[illegible] ri[illegible] lem[illegible] ma[illegible], adipe pinguique liquore circumlito lubrici, quibus brauia in culmen aſcend[illegible] ra[illegible]xa: præmia quoque mulieribus curſu certantibus propoſita, cum [illegible]mmæ palmæ gloria.

Gaudia publica propter pacem.

Quo autem hunc pacis c[illegible] actum omnibu[illegible] ſui numeris abſ[illegible] [illegible] Rex Hiſpaniarum Philippus, Alba[illegible] Ducem & alios legiti[illegible] munitos autho[illegible]itate Pariſios mittit, ſponſaliorum cum R[illegible] Gal[illegible] filia [illegible] ſuo nomine [illegible]eracturos. Eo etiam magnatum comitante caterua, Dux Sabaudiæ, [illegible] Re[illegible] d[illegible]cendæ cau[illegible] profi[illegible]citur. Facta tranſactaque omnia ingenti ga[illegible] & [illegible] icentia. In[illegible] ludicra ad decurſum ſiue luſum Troiæ ventum. Rex, Dux Gui[illegible], Prin[illegible] Ferrarien[illegible] & Dux Nemourſi[illegible] oſlibet intrepide prouocan[illegible] Re[illegible] primò & alter[illegible] odum decurrit, tertio autem, Regina con[illegible] m[illegible] am [illegible] defatigationem [illegible] em [illegible] ſaliq[illegible] d ma[illegible] præſagiens, rogat ludo ab[illegible] nere vel[illegible] rogant idem [illegible] m[illegible] eanunt. Tertio itaque die cum [illegible], & am[illegible] oras decur[illegible] ſſet, iamque ad [illegible]nem [illegible] dies vergeret, ipſe alacrem ſe & indefeſ[illegible] m[illegible] omitem [illegible] ntgomerium, ſuorum ſtipatorum præfectum, quòd in[illegible] admodum haberetur, ad de[illegible]rſionem ludicram, vnius adhuc lanceæ [illegible] udinem, liaque cauſatus, quæ poteſt ratione detrectat, R[illegible] ve[illegible] oſtante[illegible] vrgente. nullamque tergiuerſationem ſe[illegible] obedi[illegible] oncu[illegible], Mo[illegible] lanceam in Regis thoracem tam acriter iaculante, [illegible] Regi[illegible] cum [illegible] ſe aperientem (quod ſatis firmiter occluſa [illegible] prouol[illegible] horum [illegible] Regis [illegible] lum proſilit, eiq; mortiferam pla[illegible] vertiginie cap[illegible]tis [illegible] entatur, & de equo ſanguinolentus tollitur, [illegible] ſcunt aulici omniſque præſ[illegible] m[illegible]do, armi[illegible] exultur. vulnus à doctis Chi[illegible] (è quorum numero And[illegible] Veſaliu[illegible] Rege[illegible] ippo miſſus) perſpectum exploratum[illegible] ue, lethale indicatur: [illegible] eſtes Chirurgo[illegible] mnia arte & induſtria dies decem: mori[illegible] decimo Auguſti, ann[illegible] mo quingenteſimo quinquageſimo nono, ſuæ ætatis quadrageſimo, regn[illegible] o. [illegible] modum deplorabat ſuam temeritatem, & [illegible] Religionis purioris ſe[illegible] atores [illegible] rum Cardinalis Lotharingus, cacodæmoni talia ſuggerenti reſiſtendum, monebat. [illegible] nd[illegible] rius, ſtrenuus, bel[illegible]coſus, ambitioſus & magnanimus.

Nuptiæ ſecum da Philippi Regis.

Henricus ij Galliæ Rex ludo occiditur.

Montgomerius p[illegible] lugubre [illegible] ex fatetur ſe quouis ſupplicij mortiſque genere dignum: Rex autem omni ratione [illegible] m[illegible] onari vult, neque ei imputari id ad quodà ſuæ maieſt[illegible] erat coactus. Aulam [illegible] ol[illegible] relinquit Montgomerius, & Solitarius, pro [illegible] que ab hominum fre[illegible]uentia, [illegible] inops vitam degit: in his anguſtijs conſtituto, ſuadetur ſacræ Scripturæ [illegible] ſtoriographi tradunt, ho[illegible] Romanæ Catholicæ Eccleſiæ add[illegible] occaſionem mutandæ religionis duxiſſe, [illegible] maxime Catholicus, Religionem [illegible] erat perſecutus, poſtea in Gallijs Re[illegible] dem d[illegible] ſperam ſedulò nau[illegible] dem verò anno 1574. Dom[illegible] ſronæ op[illegible] ma[illegible] oſt[illegible] ibus cinctus co[illegible] r, & Pariſ[illegible] deuehitur, publiceq; capite truncatur quod quidem mortis ſupplicium Reg[illegible] pro[illegible] que vindicta cupidis imputatum eſt.

Reliquit Henricus Gallorum Rex filios quatuor, & filias tres. Iſabella natu maxima paternæ mortis temp[illegible] re, [illegible] Regis thalamo deſponſata: altera Lotharingiæ Duciſſa, tertia Nauarræ Regina fuit. Filius [illegible] max[illegible] mus Franciſcus, Scotiæ Reginæ vxore ducta, primus poſt patrem regnauit: huic ſucceſ[illegible] R[illegible] o Carolus: Carolo autem Henricus, qui etiam Poloniæ R[illegible] erat: quartus verò Franciſ[illegible] Braba[illegible] Dux in[illegible]ugeratus, anno milleſimo quingenteſimo octageſimo ſecundo.

Proles Henrici.

R[illegible] cultores in[illegible] Regis mortem tam abſurdam iuſto Dei iudi[illegible] ad[illegible]cribunt, ſummæq; diuini[illegible] [illegible] mentū reputāt: quod hac ratione Eccleſi[illegible] ſuæ [illegible] ere potent[illegible], e[illegible] ad[illegible] ra per[illegible] tione liberare voluerit Ter maximus. Quandoq[illegible] Dux [illegible] banus id tem[illegible] præſens poſtremo concluſæ pacis articulū quendā tum Gal. Regé exequi ſit molitu[illegible], qu[illegible] per[illegible] tum terrarum orbem Religio reformata extirparetur: videbaturq; Rex cum ſui parla[illegible] enti ſiue Curiæ Pariſienſis primarijs, id omniū primo

An. 1559. in Gallijs velle inceptare: capto inter alios Anna Borgio, cui palam in Parlamento multa pro Religione reformata liberè loquuto iratus Rex minatus fuerat, ſe cupere proprijs ſuis oculis eum videre igne abſumi: quod quidem vulnere, vt narratum eſt, inflicto Deus Rege non permiſit: Borgius nihilominus tandem igni concrematus fuit.

Non obſtante Regis Henrici morte, pax atq; nuptiæ ſucceſſerunt.

Paulus IIII. Pont. moritur. Paulus IIII. Pontifex Romanus è Caraffarum familia, qui induciarum ruptarum auctor, contra Regem ipſemet bellum geſſerat; Theatinorum ſiue [illegible]arum fundator, moritur Romæ, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimonono, menſe Auguſto, poſtquam cum ſua familia aſſeclarumque caterua non minus periculoſam, quam horribilem contra pios proboſque omnes, ſub Religionis prætextu, concepiſſet perſequutionem. Huius morte plurimi, maximè autem Populus Romanus, ſumma lætitia affecti, ob bella, exactiones oppreſſioneſque [illegible] & perpetratas: ita vt Populus Romanus armata vi curiam domumque Inquiſitorum inuaſerint, Inquiſitorem maximum vulnerarint, alios fugarint, ipſas ædes exuſſerint, & carceri incluſos liberauerint. quin & Mineruæ Monaſterium, quia Inquiſitoribus adicti erant, igni concremaſſent, niſi Marcus Antonius Columna & Iulianus Cæſarinus blandis ſermonibus auertiſſent, vnde etiam Pauli nepotes, conſanguinei, familia & ædes à cædibus & flammis conſeruati. Ipſius prætterea Pontificis ſtatuam in Capitolio erectam demoliti, caput in Tyberim pertractum proiecerunt. Edictum præterea mandatumque graui mulcta, nomine Senatus populique Romani, vbique locorum delere atque deijcere imagines, arma, picturas, tituloſque Pontificis Pauli & totius Caraffarum familiæ, vtpote humani generis hoſtium, quorum [illegible]. Succeſſor autem Pauli Pius Pontifex IIII. tametſi Cardinalis Caraffa, nepoſque Dux Palliacus cum tota familia plurima pr[illegible] ſiſſent, commiſſa condonaſſent, omniaq; ſcripta confirmaſſent, reos omnes in carcerem ijci, atq; ſtrangulari iuſsit.

Ducissa Parmensis, Philippi soror, fit Belgij Gubernatrix. Philippus Rex iam pace potitus deliberat in Hiſpanias proficiſci, tum Inquiſitionis promouendæ (perceperat enim magni nominis quoſdã nobiles viros Hiſp. Religioni reformatæ fauere) tum Concilij generalis inde facilius maturandi, cauſa: quæ duo eum potiſsimè ad nego- cificationem permonerant. Quamobrem menſe Auguſto Status Belgarum Gandauum conuocat, eis ſuum propoſitum declaraturus, atq; valedicturus, accerſita ex Italia ſorore ſua Parmenſi Duciſſa, quam vt Principi iam conſanguineam, Statibus ſummopere commendatã Belgiæ Gubernatricem conſtituit, loco Sabaudiæ Ducis, idque certis de cauſis: ipſa Lotharingiæ Duciſſa, quam omnes de patria melius meritam æſtimabant, prætermiſſa.

Consilium Status. Præter Gubernatricem Parmenſem rerum adhuc ſatis imperitam, conſtituit etiam Rex Conſilium Status, cui res ſummæ committerentur, veluti Pacis, Belli, cum principibus Prouincijſque intelligentiæ, & Regiones protegendæ ratio. Huic iunxit Conſilium ſecretum, in quo legis, gratiarum, iuſtitiæ, aliæque Politiæ negotia agitarentur.

Consilium Secretum.

Consilium Finantiarum. Tertium item, quod conſilium finantiarum dixit, idq; reditibus regijs & vectigalibus præerat.

Consiliarij. Horumq; vnicuique Conſilio ſeu Senatui, peculiares erant curæ, vt nihil alij cum alio eſſet negotij.

Ad Status Conſilium electi erant, Antonius Perenotus Granuella, Epiſcopus Atrebatenſis, poſtea Cardinalis, Guilholmus Naſſouius, Princeps Auraicus, Lamoralius ab Egmond. princeps Gaueræ, Comes Egmondanus, Philippus à Staden, D. Glayon, Carolus Baro Barlamontius, primarias finantiarum, & Doctor Viglius Zuichemus, conſilij ſecreti Præſes, quibus poſtea acceſſere, Philipus de Montmorenci, comes Hornenſis, & magnus Admiralius, & Carolus de Croy, Dux Arſchotanus. Statuitque vt ad quodlibet Conſilium, aditus Equitibus Aurei Velleris à Gubernatrice vocatis pateret. Illiſq; conceſſum aliorum audire opiniones: at cum Senatu tantum illis ſententia ferenda erat.

Prouinciarũ Gubernatores. Conſilium ſecretum conſtituebant 12. Iuris Ciuilis doctores, erantq; cuiuis Conſilio, qui à ſecretis, quique alia exequebantur munera.

Cuilibet Prouinciarũ præfecit Gubernatorem Aurei Velleris equitem, Brabantiæ ſcilicet, ipſam generalem Gubernatricem, vtq; Bruxellis reſidebat, Auriacum verò, Hollandiæ, Zelandiæ & Vltraiectenſi, poſtea etiam Comitatui Burgundiæ: Egmondanum Flendriæ & Arteliæ Ioanné de Ligni. Comitem Arenbergium Friſiæ, Tranſiſſulanæ, Groningæ et Lingen, Carolũ de Brimeu Comitem à Megem, Gelriæ & Zutphaniæ. Petrum Erneſtum, Comitem à Manſfeld. Lutzenburgiæ. Ioannem à Bergen Marchionem Bergenſem, Hannoniæ. Valencianæ & Caſtro Cameracenſi, Baronem Barlamontiu, Namuracenſi Ioannem de Montmorenci. Dominum Corueres, præfecit Inſulis. Duaci & Orchies Florentium à Montmorenſi Dominum de Montigni, Tornaco & Tornacenſibus. & Antonium de Lalaing, Comitem à Hoogſtraten, Mechlinienſibus. Comes autẽ Hornenſis Admiralius, rebus præerat maritimis, erantque hi omnes totius Belgij primarij, quorum authoritas plurimum apud Ciues militeſq; valebat.

Quarto

Quarto Decemb. etiam Turmis equitum cataphractorum, vulgo Bandas ordinum dictas, totidem præfecit ductores præcipuæ nobilitatis viros, à quibus ſingulæ Turmæ cognominabantur, tum ſuos vicarios, Tribunos et Quęſtores, conſtituebant hæ Turmę circa tria millia equitum, & precellebant omni totius facile Europę equitatum, vtpote armis enutriti tam pacis quam belli tempore: ductores erant: tunc temporis, Auriacus Princeps, Dux ab Arichot, Comes Egmondanus, Marchio Bergenſis, Hornenſis, Arenbergius, Mansfeldius, Megemius, Rieulx, Boſſuytius, & Hoochſtraten, Comites: Domini, Brederodius, Montignius & Barlamontius. An. 1559.

Præfecti equitum Cataphractorum.

Gandaui etiam ſecundò Aurei Velleris Ordinem Philippus id temporis celebrat: eoque inter alios, hos Belgij Principes viros, Aſſincourtium & Montignium Montmorenciana vtrinque natum familia, Marchionem Rentium Croyana, Comites Lignium & Hoogſtratanum Laleiana, cohoneſtat decoratq;.

Aurei Velleris celebratio Gandaui.

Belgarum Status, cum Principi ſuo ſatis ſuperq; feciſſent, nobiles quidem ſua corpora bonaque ſtrenuè belli aleæ committendo, populus autem nouennalem contributionem liberaliter largiendo, quibus medijs ad magnificam in primis cum Gallo peruenerat pacificationem, ei libellum ſupplicem, vt militem Hiſpanum & extraneum extra Regionem dimittat, offerunt: qua quidem petitione libentiſsimè ſe leuari extricarique voluiſſet: ſed cum acriter omnia ſua priuilegia allegarent, atque apographa eorum quæ iuramento ſanciuerat ei oſtenderent, & contra proteſtari intereſſe videretur, conſentijt, vtque intra tres menſes diſcederent, annuit: verum in ſeſquiannum his abitus protractus, in id nempè tempus, quo ob perditam in Barbaria Gerbiam, milite eò loci opus erat.

Hiſpanorum militum diſceſſio poſtulatur.

Quod autem Belgij Status tam acriter inſtarent, dimittendoſque Hiſpanos poſtularent, præcipue mouebantur rationibus, quod multi Aulici Regi Philippo addictiſsimi, ſummæque cum auctoritatis in Belgio permanentes, effutiuiſſent ſe offenſos vindictam exſpectare, quod in poſtremis contributionibus & nouennali exactione eis pecuniæ tractandæ [illegible] ta eſſet poteſtas: cum Status, Aulicorum auaritiæ fræna inijcientes, ſub hanc colligendi ſtipendiarijs Regionum militibus ſatisfaciendi, prouinciam tradidiſſent, quod quidem [illegible] evidentem inobedientiæ ſpeciem interpretabantur, vtpote Principi leges ſtatuere [illegible] ntium, neque publicarum pecuniarum diſpenſationem ei credentium. His ſe iunxerunt alij quidam tam indigenæ quam alienigenæ, auctoritatem atque Gubernacula in primis occupantes, ac propoſitum opinionemque Regis, Ducis Albani, Inquiſitorum Hiſpanorum, [illegible] aliorum promouere ſtudentes: horum præcipuus erat ſcopus, Lutheranos & Hæreticos, neque ex Belgio, neque ex Hiſpania quidem poſſe profligari, niſi Rex plena abſolutaque obedientia, poteſtate & iuriſdictione in Regionibus ſuis inferioribus potiatur, atque ita Inquiſitionem Hiſpano more inſtituat: alias enim actum eſſe de Regionibus: illud autem peregrinorum militum præſidijs moliri, conſultiſsimum eſſe. Hæ artes prouidis circumſpectiſque aliquot e Statuum numero viris ſatis notę, eos tam inſtanter abitum Hiſpanorum perſequi coëgerunt.

Fundamenta belli ciuilis.

Omnibus bene prouiſis, Rex Gandaui Statibus valedicit, eiſque in primis Catholicæ Religionis obſeruationem, & in Hæreticos animaduerſionem commendat: poſt Zelandiam petit, vbi pulcherrima claſsis qua deueheretur, omnibus neceſſarijs, inter alia caponum quinquaginta millibus, erat inſtructa: vnde reliqua omnis penus facilè perpendi æſtimarique poteſt, itaq; vigeſimo ſexto Auguſti, Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo nono, Vliſsingæ nauem conſcendit, ventoq; ſecundo paucis diebus Laredam in Biſcaia appellit, ſtatim poſt vento ſe vertente.

Philip. Rex Hiſpaniam claſſe repetit.

Regius Senatus in Hiſpania Regis aduentum ſummopere neceſſarium arbitrabatur, quod iis Regionibus Lutherani incrementum vehementer cepiſſent: proinde iudicia rigide acriterque cum ſummis ceremonijs atque pompis in Hæreticos vtriuſque ſexus, Siuiliæ Rex exequi mandat, alijs concrematis, alijs alio ſupplicij genere interemptis, menſe Septembri. Poſtea menſe Octobri, ſe & ſua Curia, Aulaque præſente, viginti octo viros nobiles, illuſtris comprimis familiæ, imò Regionis quoſdam primates, exuri iuſsit.

Inquiſitio & Crudelis executio in Lutheranos in Hiſpania.

Iſabella Franciæ filia, Anno milleſimo quinquageſimo ſexageſimo, menſe Ianuario, comitantibus Rege Nauarro & Cardinale Borbonio, magnificè admodum ad extremos Hiſpaniarum limites deducta. Roncenaudi, Regis nomine tanquam ſponſo atque Regina, à Cardinale de Borgo, & Duce Infantaſgo recipitur: inde in Caſtiliam ad Regem profecta: vbi inenarrabili ſumptu atque triumpho nuptiæ celebrantur triceſimo primo Ianuarij, expenſæ in ſingulos dies ducentis ducatibus æſtimatæ. Breui pòſt Principi Carolo Philippi filio, omnia Hiſpaniarum Regna, tanquam futuro Regi, iuſiurandum præſtant.

Philip. Rex Iſabellam Franciæ filiã ducit vxorẽ.

Vt aliquid fundamẽtũ narrationis ponam⁹, nõnulla de Gallicis turbis dicem⁹ in Gal. Rege Fran

An. 1560. ciſco adhuc iuuene, Cardinalis Lotharingius, cum fratribus Duce Guiſiano, Duce Aumalio Magno Priore, & Marchione Albeuffio, totius Regni Gubernacula ſibi ſumunt, quod auun culi Reginæ, Regis vxoris, Scotiæque Reginæ eſſent: Reginæ enim mater, Scotiæ Gubernatrix, horum ſoror erat. Huius Gubernationis Guiſianæ cauſa murmur non leue inter Nobiles ortum: quod neque Principum Conſanguineorum Regiæ familiæ, neque Regni adminiſtrationibus præfectorum, rationem haberent: imò grauius hinc orta ſuſpicio, eos moliri Regni coronam in ſuam familiam pertrahere, vtpotè recta linea è Caroli Magni proſapia deſcendentes: cum Reges Franciæ nunc ſceptra tenentes genus ab Hugone illo Capeto ducant, qui anno 988. legitimum Regem Ludouicum in monaſterium detruſerit, atque ita Regnum occupauerit: qua quidem de re horum maiores olim conqueſti coram viris doctis, ius ſuum probare attentarunt, Regiæque partes, Hugonoti, vtpote ab Hugone Capeto originem ducentes primò ſunt appellati: Guiſiani autem nunc temporis obtrectationem hanc verſutia quadam à ſe auertentes, Hugonotorum nomen Reformatæ Religionis ſectatoribus callidè impoſuerunt (vt Gallici tradunt Scriptores) aduerſus eoſdem ſumma crudelitate & ſæuitia ſemper vſi.

Seditio Amboſa.

Guiſianis, Amboſæ in Francia plurimi viri nobiles alijque numero non pauci, tam equites quam pedites, vi armata ſeſe oppoſuere, qui apud præcipuos regni Proceres ſubſidium refugiumque habere putabantur: volebant hi ſupplices Libelli exhibitione Guiſianorum delicta, abuſuſque in regni adminiſtratione, Regi declarare: verum inſidioſè obſeruati, atque callidè à Duce Nemourſio perſuaſi, ſuas querelas Regiæ Maieſtati inermes placidique expromerent, vt plurimum capti ſunt: eorumque Coryphæus Regnaudius in itinere ſclopeto [illegible] emptus. Negotium quidem ſuum ſatis ſolerter inſtituerant, maximaque pars opti[illegible] ducti: verum infœlix fuit exitus: gregatim enim capti, capite truncati ſunt, tanqu[illegible] proditores. Inter alios autem Baro Caſtelnauius, cùm iam vt proditor ceruicem in[illegible] dam præbere deberet, exclamauit ſe nequaquam proditorem eſſe, niſi Guiſiani Reges [illegible] facti, quorum conatibus ſe ſuoſque reſtitiſſe palam fatebatur. Alter quidem Villemo[illegible] cum ſuorum ſociorum ſanguis plurimis ſupplicij loco profuſus iaceret, ex eo in cœlum [illegible] iecit, à Deo innocentis ſanguinis vindictam, fundendique finem poſcens. Hoc modo Gu[illegible] ni proprias iniurias, tanquam Regis, vlti ſunt. Verum Conneſtablio Franciæ, quod hæc [illegible] lamento Pariſienſi non declaraſſet, grauiter indignabantur. Creuit autem odium, ſimultaſque Nobilium in Guiſianos: quod eos nequaquam latuit. Cumque circa idem tempus Reformati ſupplicem libellum, per manus Ammiralij Galliarum, Caſtilionij, tradendum Re[illegible] procuraſſent, eum permagnæ multitudinis nomine, atque à deputatis ſubſignatum offere[illegible] tes, parum promouerunt.

Guiſiani autem tum factionis Amboſanæ prætextu, tum Reformatæ Religionis perſequutione, ſuam potentiam auctoritatemque ſtabiliorem & firmiorem reddere, atque iniurias in inimicos exequi moliuntur: Proinde ſiniſtrè ſuſpicantes de Rege Nauarræ, Principe Condeo eius fratre, Vidaſmo Caſtreo, alijſque Franciæ Proceribus, tanquam tumultus Amboſani auctoribus, eos in Curiam appellari procurant: Condeus, Vidaſmus & alij ſine mora captiui ſeruantur, Regi autem Nauarræ cuſtodes conſtituuntur: dica omnibus impingitur grauis, Rege maxima militum copia inſtructo: videbanturque iam totam Franciam ſuis frenaſſe capiſtris Guiſiani: ſola reſtabat exequutio animaduerſioque, primo in magnates, poſtea in reliquos, per omnes regiones. Subitò interim iuuenis Franciſcus Rex, morbo graui auriculari moritur quinto Decembris. Anno milleſimo quinquageſimo ſexageſimo. Eius morte talis rerum viciſsitudo orta, vt continuò ij, qui morti addicti, in pegmate ſupplicio afficiendi exſpectabantur, nempè Nauarræ Rex & Condeus, Gubernatores facti ſint. Iuuenis Regis Caroli Noni, tanquam Principes ſanguine proximi, quibus gubernacula Gallici regni, Regibus annis minoribus, ſemper veteri competunt conſuetudine. Regi Nauarræ, & Reginæ matri Regni Gubernatio à Statibus Galliæ committitur: inter hos breui inuidiæ & diſsidij nonnihil ortum, quod quidem Guiſiani, Dux Nemourſius, Cardinalis Turonenſis, D. Andreæ Mariſchalcus, Briſachus, pluresque alij Reginæ partes fouentes exaggerant: Condeus contrà, Cardinalis Borbonius, Conneſtablius cum filijs, Ammiralius cum fratribus Regi Nauarræ ſe iungunt. Interim Status Regni, ingentem hominum Reformati Religioni addictorum multitudinem, & Anglicos Regijque ſanguinis proceres, fautores protectoreſque eis non deeſſe, perpendentes: Conuentum totius Franciæ Nationis ſtatuunt celebrandũ: interim omnes religionis ergò capti relaxantur.

Diſputatio Poyſſij.

Hæc reſciſcens Pontifex Rom. Concilium generale Tridentinum maturat: Nihilominus Poyſſij conuentus Gallicus agitur, diſputatioque doctorum Romanæ Catholicæ Eccleſiæ, & [redacted] Religionis, Rege, aula, curia, Statibuſque Regni præſentibus, habetur: verum

ũm nihil tranſigitur. Hinc ſeditiones, tumultus, ſimultateſque vnius religionis in alteram An. 15·6.
rudeſcunt: quibus ſedandis Gallici Status generaliter Edictum quoddam de Religionis
e ſtatuunt. vt R[redacted] Religionis ſtudioſi exercitia concioneſque extra quamque ciui-
m liberè habeant: nuncupaturque id, Edictum Ian. Anno milleſimo quingenteſimo ſexa- *Edictum Ian. Religionis pax.*
imo primo. Huius vigore Regnum Franciæ aliquanto temporis ſpatio quiete tranquil-
ue ſtegere alſum: donec Catholici Romani [redacted] occaſionem nanciſcuntur.
r aliâ penes Gallicos Status conſtitutum erat, vt ij qui de mortuorum Regum temporibus
nnias publicas, regnique facultates & vectigalia adminiſtrarant tractarantque (quod ſub-
grauibus exhauſti exactionibus quæritari non deſinerent) ſecundò diſpenſationis ratio-
n reddere tenerentur: fuerant autem in tractandis nummis primi præcipuique Guiſiani,
nneſtablius, & D. Andreæ Mariſchalcus. Hi (nempè Dux ipſe Guiſianus, Conne-
lius, & Mariſchalcus; vt rationem reddendam effugiant, ſimul ineunt fœdus inſtar Roma-
Triumuiratus, Marci Anthonij, Marci Lepidi, & Auguſti Cæſaris: iunctique, Catholicæ Ro *Edictum Ian. infringũt Triumuiri.*
næ Eccleſiæ defendendæ, atq; Edicti Ianuarij infringendi prætextu conſpiran quod vt fa-
us effectum reddant, Regem Nauarræum reformatis addictum ad ſe pertrahunt, Principem
n ſatis (vt res ipſa probabat) conſtantem pollicitationibus pellici; Regem Hiſpanum, Ponti-
s poſtulatu ei regnum ſuum Nauarræ reſtituturum, imò Pontificem, legibus ſoluendo, di-
rtium cum vxore nimis religioſa indulturum, ita vt Mariam Scotiæ Reginam ducat, atque
orum Regnorum Rex fiat. Decernunt præterea Regem matremque aut amore, aut
n ſuas trahere partes, vt vbique Regi nomine vti fruique libere queant. Primum quidem *Cædes Vaſſia*
ſpirationis ſpecimen Vaſſiæ edunt: vbi Guiſianus concionem, regis permiſſu congregatam
bat, trucidat, fugiatque: quo patrato, cum armatis ſuis copijs, rei præclarè geſtæ fama illu-
riſios venit, ibique egregiè triumphaus excipitur. Erant autem in vrbe Conneſtablius,
alcus D. Andreæ, & Rex Nauarræ, qui Guiſiano adiuncti, Principem Condeum
de Aureliam diſcedere cogunt: Præterea Regem iuuenem Carolum, matremque
antes, & factis, verbiſque contra nitentes inultos capiunt, Pariſioſque ſtatim aduectos
ma ſagacitate ac dexteritate tandem pacant: hiſque rationibus Regni gubernacula ſibi
unt. Condeo aderant Admiralius Caſtilionius, Cardinalis, & Andelotus fratres, Prin-
s Portienus, Comes Rochefocautius, alijque plures viri nobiles, militumque nume-
, quorum plurimi [redacted] Religioni addicti: ad hos ſcribit Regina mater, ſe no-
tem inuitamque detineri [redacted] Rege filio: rogat proinde captiuam cum prolibus libera-
vellnt. Condeus cum ſuis id præſtare, Edictumque Ianuarij de Religionis pacificatio-
conſeruare; vtpote Regij ſanguinis Princeps, Fratre Nauarræ Rege iam deſciſcente
cienteque, ſtatuit: bello ſe parat, militeſque [redacted] Religionis inprimis aſſu-
, contractis inſuper ex Germania copijs, Grombachio ductore: vnde etiam Guiſiani
Ringrauium & Rockendolphium exercitum coegerant. Hoc modo primum in Gallijs
eſtinum bellum exortum: quo plurimæ potentes munitæque vrbes, inprimis Aurelia,
gdunum, Valentia, Gratianopolis Rothomagum, Biturigæ, Turonia, Pictauium, Mons
ulanus, Rupella, pluresque aliæ à Condeo Reformatiſque capiuntur. His geſtis ea tranſigi-
æſtas. Rothomagum poſtea obſeſſum à Guiſiano capitur: vnde Comes Montgomerius vr-
propugnator mirificè euaſit. Malhoratus concionator ſuſpenſus. Rex Nauarræ ex ipſa
e ſclopeto in humero lethali vulnere accepto, Pariſijs miſerè mortem obit. Condeus ve-
fruſtra Pariſios obſidione cingit: à Regina Angliæ, cui Nouum portum Normandiæ oppi-
n pignori datum, mutuo ſumptis pecunijs. Tandem milleſimo quingenteſimo ſexageſimo
ndo, decimo nono Decembri, vtrinque acriter in prælia ventum propè Druidam. Hinc
nceps Condeus, inde Conneſtablius captus: hoc modo æqualiter diremptum prælium. E
iſianorum numero [illegible] D. Andreæ Mariſchalcus, Magnus Prior Guiſij frater,
nrbrunius Conneſtablij filius, Dux Neuerſius alijque viri illuſtres. Poſt hæc Aureliam ob-
t Guiſianus: hic Poltrotus vir nobilis, zelo (vt ipſe aiebat) liberandæ à tyranno patriæ, Gui-
n à tergo in caſtris ſuis ſclopeto traijcit: fugiens Poltrotus mirabili modo capitur: audax in-
otum fatetur, declaratque plures alios, totius exercitus Imperatores caſtrorumque præfe-
trucidare., certo propoſuiſſe: quibus verbis tantum hoſti terrorem incuſſit, vt primæ
is conficiendæ occaſionem cauſamque dederit. Accuſabat quidem (vt propoſitum
m colore ornaret) Ammiralium alioſque huius facinoris auctores, quos moriens (di-
ctus equis in diuerſum actis) palam ac apertè excuſauit. Hac, de qua loquor, pace,
[redacted] liberum Religionis ſuæ exercitium toto ferè quinquennio conſeruarunt: duo-
, Triumuiratus capitibus, Guiſio & D. Andreæ Mariſchalco, præterea Rege Nauarræ,
ce Neuerſio, pluribuſque alijs ducibus interfectis.

Sequentibus autem bellis, quibus vtrinque multa hominum millia trucidata, Religio re-
[redacted]

An. 1556. ſcintilla nequaquam extingui, quin potius maiore cum libertate erumpere viſa eſt.

Hæc dira in Gallijs bella diſsidiaque occaſionem ac materiam non paruam turbis Belgicis tribuêre. Geſta etiam & ſtatus Angliæ Scotiæq; exempla atque argumenta, quæ breuiter hic attingemus, ſecum id temporis adduxere.

Turbæ in Scotia. Iuniore Reginâ Scotiæ, Maria Stuardâ, Franciſco II. Francorum Regi vt ante diximus, connubio iunctâ, Regina mater, Guiſij ſoror in Scotia regnabat: ab hac, Religionis reformatæ ſectatores grauiter afflicti, magnatum procerumque Scotorum (durum Gubernatricis iugum fortè aſpernantium) auxilio, Romanam Catholicam religionem profligarunt perturbaruntq;, quod vbi Regina, tunc in Gallijs agens, & Guiſiani Reginæ patrui reſciſcunt, eo quatuor Gallicorum militum millia, & Dominum Broſſeum atque Epiſcopum Ambianenſem (huic ſpiritualem, illi ſecularem gladium commendantes) mittunt, liquidoque iniungunt ac imperant, ſæuere in rebelles, præcipuè in Coripheos animaduertant, prætereà miſſam & omnem Pontificalem obedientiam vbique introducant. Poſtquam in Scotiam peruentum, mox per literas ſignificat Epiſcopus, ſe ſuo munere probè functum, populo indixiſſe rem ſacram audiant, hæreſeſque abnegent, imò ſperare ſe breui omnes ad Eccleſiæ Romanæ fidem redacturum: ſcribit ſimiliter Broſſeus, ſe breui Scotos ſubiugaturum: Verùm, vt plerumque crudelitatem auaritia comitatur, bonis poſſeſsionibusq; nobilium & ditiorum inhiantes, ſcriptis inſuper declarant, viam rationemque nequaquam deeſſe, quibus Reginæ reditus ducentis coronatorum millibus annuis augeantur, tum & mille viris nobilibus Gallis, qui Scotos coerceant domentque, optimè de ædibus fundiſque proſpiciatur. Placuit hæc ſententia ſummopere Guiſianis: repudiatis ſpretiſq; Reginæ Gubernatricis, & Legati Oſellei literis, contrarium continentes, quibus exponebant, Scotos ijs modis neutiquam refrænandos: quin potius extraneum auxiliū à ſuæ religionis hominibus nihil aliud affectantibus, petituros. Neq; hæc monita ſolùm aſpernantur Guiſiani, verùm etiam cauſantur clementis Gubernatricis lenitate facilitateq; omnia peſſum ire, Oſelliumque nimio ſenio delirare: mandant proinde Broſſeo propoſitu[m] . . equatur. Hinc commoti Scotiæ nobiles, ſumptis armis, templa deuaſtant, ſacerdotum eccleſiaſticorumque gregem exturbant, & Gallorum potentiam veriti, auxilium ab Angliæ Regina petunt, Guiſianis tunc temporis non parum infeſta, quod ipſis authoribus, neptis Scotiæ Regina (quaſi hæc legitima Regina non eſſet) titulum inſigniaque arma Angliæ & Irlandiæ geſtaret, de qua iniuria Regi Franciſco conqueſta, [illegible] tulerat reſponſum. Nunc proinde occaſionem nacta, declarationem typis excuſam, 24. Martij, an. 1560. edidit: qua queritur, nequaquam ſuis poſtulationibus ſatisfactum, idque Guiſianorum culpa: vtpote qui id quod geſtamine ti[tu]li, & inſignium armorum ſuæ coronæ, attentarant, nunc re ipſa perficere conarentur, Scotiamque omnem Gallicis præſidijs replerent, vt ea ſubiugata, Angliam quoque ſubigant, domentque, cum vtraque inſula, ab alijs partibus non facilè vinci ſuperariue poſsit: proteſtaturque, quando quidem in Gallia nihil aliud impetrari poſſe (Guiſianis, qui omnia pro ſuo arbitrio gubernent obſtantibus) ſatis animaduertat, ſe in ſui ſtatus regniq; defenſionem ſtatuiſſe, Gallos aut vi, aut gratia extra Scotiam eliminare: promptam paratamq; nihilominus, vicinalem mutuamq; cum Galliæ Regno amicitiam, niſi vlterior detur occaſio, obſeruare.

Mittit itaque Regina Angliæ Ducem Norfolckium cum militum copijs in Scotiam, qui D. Greyo ductore, Scotorum manu iuncta, Gallos acriter oppugnant, tandemq; Lytham obſidione cingunt, quá probè munitâ, Galli aliquandiu oppugnationem ſuſtinuere. Interea Anglis, Scoticaque factione vbique præualentibus, & Scotiæ Gubernatrice iam mortua, componitur *Galli Scotiam exire coguntur.* tranſigiturque, his legibus (vt præſidia Gallica Scotiam exeant) caſtra & munita loca demoliantur relinquantque: duas tantum arces, vtramque ſexaginta præſidiarijs militibus munitam, ſeruent: Scoti libertatem priuilegiaque ſua retineant: ab indigenis tantum gubernentur: Religionis Catholicæ Romanæ cauſa omnis, Statuum Curiaq; arbitrio relicta: ipſa autem Religio breui poſt è Scotia prorſus exterminata fuit: præterea ne Scotiæ Regina poſt hac inſignia arma titulosúe Angliæ aut Irlandiæ gerat vel vſurpet: irrita etiam reddantur ac mutentur intra 6. menſes quælibet inſtrumenta & ſcripta ijſdem ſignata ac inſcripta. His tranſactis, Catholicæ Romanæ Religionis exterminatio, auctoritatiſque Reginæ diminutio, Guiſianis prorſus eſt imputata: *Scotia Religionem mutat.* quæ quidem Religio facilè integra ſaluaque manſiſſet: ſi Reformata (ſaltem mediocri conceſſa licentiaque) fuiſſet admiſſa. Angliæ autem Regina Guiſianorum factis irritata, quod eam regno coronaque exuere molirentur, Condæo, vt ante diximus, argentum mutuum dat, fœduſque cum eo init, Porta noua vel Hablenouá ſibi traditâ: præterea ſcripto edito declarat, ſe non Regi Galliarum, ſed Guiſianis, vt Regem de eorum eximat manibus, reſiſtere, imò ipſo Regi ita gratificaturam, vt quoad viuat, ſummas ei merito ſit acturus gratias.

Poſtea, pace in Gallijs compoſita, anno 1562. cum Angli, redditis pecunijs, Hablenouam, reſtituere deberent, præter alias, contentio quæſtioque incidit de Caleto. Cùm verò inter eos non ſatis conueniret, Galli ſimul viribus iunctis, Hablenouum obſident: agitabat autem hic in

præ

præſidijs cum validis copijs Comes VVarvvichius: verùm quòd peſtis contagioque ingens in Anglicos milites graſſaretur, reddunt vrbem Gallis 20. Iulij, Anno 1563. Superſtites milites reuerſi, contagione peſtilenti Angliam ita infecerunt, vt breui, in vrbe Londinenſi eiuſque ſuburbijs, autumnali tempore, viginti tria hominum millia ſint extincta.

An. 1561.

Hæ vi[illegible]inarum regionum turbæ ſuſpicionem non leuem iniecere Belgis: ea in primis de cauſa, quod Hiſpan[illegible] [illegible]es tam diu in Belgio permaneret, quodq; nouitates inuehere quidam molirentur.

Belgis ſuſpicionem iniiciunt regionum vicinarum turbæ.

Statuerat Rex Hiſp. Tripolim Barbariæ vrbem Mauris Turciſque eripere: verùm primò inſulam Gerbiam ex aduerſo Siciliæ (Africæ ſiue Barbariæ adiacentem) oppugnat, expugnatq; tandem: ibique arcem Philippalcazeram ædificat: cui antequam ſatis eſſet prouiſum, venit exercitus Turcicus, Duce Piali Baſcha, [illegible]opiasque Regis partim capit, partim profligat, nouendecim triremes auehit, atque arce inſulæ obſeſſa potitur. Captus hic D. Aluarus Sandæus, Conſtantinopolimque auectus, anno 1560. Cùm autem hoc prælio plurimi milites veterani Hiſpani eſſent cæſi, tandem Hiſpanus miles ex Belgio, ſummopere id deſiderante populo, anocatur.

Gerbia à Turcis capta.

Apud Belgas, conſuetudine non minus laudabili quàm veteri, in ſingulis vrbibus, municipijs maioribusque pagis, contubernia ſiue collegia quædam (Guldas vel Gildas vocant) inſtituta rite obſeruantur. Contubernales autem certi[illegible] diebus, [illegible]eſtis præcipuè, armis ſe exercent: ſagittarij baliſta chalibea & arcu manu[illegible]rio, gladiatores quoui[illegible] armorum gene[illegible]e: patrumq; noſtrorum ætate, etiam ſclopetarij acceſſerunt: hi omnes ne[illegible]ſ[illegible]itate vrgente, non tantum patriæ defenſioni, verùm etiam Principum Satraparum[illegible] [illegible]odiæ & ſatellitio deſtinabantur, erantque ſ[illegible]ipatores iurati, loco Haſtigerorum, quibus nunc vtuntur Principes: ita vt, è ſuo quiſque oppi[illegible] Principem diſcedentem in proximum deducere debuerit. Et hæc quidem collegia ſ[illegible]ue fratrum ſodalitia, exercitio corporis, & patriæ Principumque defenſioni: Alia autem ingenij animiq; exercitio, nempe ſcientijs eloquentiæ rhetoricæque deſtinata fuère: quorum præcipuum erat ſtudium Principem populumq; comœdijs, tragœdijs, fabulis ſcenicis, alijsq; id genus ludis recreare: Sunt autem multa libertate immunitate, priuilegijsq; non contemnendis à ſuis principibus donata, ac cohoneſtata: legibus præterea decoris probisq; ſtabilita. Huiuſmodi collegæ in læto Principum introitu, triumphis, victoriæ pacisque feſtiuis gaudijs, congratulationibus, felici optatoque magnatum aduentu, celebrandis, ornandis, decorandis, ſemper primi præcipuique fuere. Rhetorum contubernia belli tempore peculiaribus fruebantur exercitijs: Sagittarijs vero ſuæ cuiusque vrbis conſeruandæ tuendæque prouincia committebatur. Pacis tempore, collegia hæc in vrbibus, non magni prætij brauia præmiaq; mediocritatis obſeruantiam teſtantia, inter ſe cõſtituebant, ad ea obtinenda certamine exercitioq; ſagittandi aut arma tractandi, vicinæ ciuitates conuocabantur, inuitabanturq;: quæcunq; autem palmam adepta erat, brauium ſiue *cimelium* idem rurſus proponere, oportunitate data, vicinaſq; inuitare tenebatur: adducebantque Sagittarij plerumq; comites ſodaleſque Rhetoricos. Atque his modis collegia ciuitates, communitateſque ſumma cum virtute ac honeſtate, cum triumpho etiam & ſumptu frugalitatis limites aliquando excedente, in concordiæ, amoris, amicitiæque conſeruationem conuenere.

Land-iuwelium ſiue patriæ cimeliũ apud Belgas celebratum.
Guldæ ſiue Gildæ, contubernia ſiue Collegia Belgarum.
Sagittariorũ Gladiatorum, & Rhetorum rhitmicorum collegia.

Sagittatiorum imitatores Rhetorici, ſua quoq; præmia, optimè ad propoſitam quæſtionem reſpondenti argumentumq; ſoluenti, conſtituerunt: quin & ipſi Burgundiæ ac Brabantiæ Duces ſæpe ſoliti collegijs quæſtiones enucleandas dare: ad quas rhetorice, id eſt, rhitmicis ſiue *homoteleutis* verſibus, certo numero comprehenſis, vernacula lingua reſponderi æquum erat, obſeruatis alijs legibus non paucis, ad honeſtam animorum remiſsionem oblectationemque ſpectantibus.

Rhetorũ rhitmicorum collegia, eorũque exercitia.
ὁμοιοτέλευτοις, id eſt, ſimiliter deſinentibus.

Exempli cauſa: Anno 1539, Collegium rhetorum rhitmicorum Gandaui, Fontanorum nomine appellatum, Caroli V. Cæſaris beneficio permiſſuq; chartam vicinis ciuitatibus miſit, hac quæſtione propoſita.

Gandaui, patriæ cimeliũ celebrant Rhetores rhitmici.

Quæ morienti homini maxima ſit conſolatio.

Ad hanc ſoluendam nouendecim collegia, quas Cameras vocant, diuerſis è locis ſolenni pompa magnificentiaq; præſto adfuerunt, & ſuam quiſq; ſolutionem comœdia morali publico theatro, maximo apparatu ediderunt. Hic ſummum brauium Antvverpienſib. datum, huius ſolutionis ratione: *Carnis reſurrectionem homini morienti maximam eſſe conſolationem*, Chriſti affectionem, mortem atq; reſurrectionem inſuper a[illegible]gando. VVinoci-bergenſibus ſecundum, expoſita ſolutione, *Fiduciam in Chriſto, & eius ſpiritu nobis dato, homini morienti maximam eſſe conſolationem* Singula autem collegia ſingulas ad hanc interrogationem ſolutiones morali miſticoq; ſenſu redd[illegible]erun[illegible] [illegible]orumq; actæ Comœdiæ typis diuulgatæ, multis mortalium, ſalutem ſuam in Chriſto ſolo, [illegible]: conſolationemque præcipuam in carnis reſurrectione, collocandi occaſionem præbuerunt. Huiuſmodi brauij genus, vernaculo nomine Land-iuvvelium, id eſt, patriæ cimelium, appellatum eſt.

D Anno

An. 1561

Antwerpiæ celebratum Patriæ cimelium.

Anno 1561. Antvverpienſe contubernium, à Viola flore nomen ſortitum, charta ſimili [illegible] cinas ciuitates inuitauit, rogans 3. Auguſti, præſto addeſſe, quæſtionemq; ſoluere velint:

Quid hominem ad artes potiſſimè excitet.

Conſtituta hic præmia non ſolum quæſtionem doctiſsimè ſoluentibus, verum etiam imprimis magnificè, eleganter, ſpetioſe, maximoq; contubernalium numero intrantibus: figurato quoque & morali ingreſſu declarantibus, *Quomodo fauorabiliter conueniendum, amanterq; diſcedendum ſit*: præterea emblema ſpinterue ſuum elegantiſsimè præſentantibus: templum ampliſsimè honeſtiſsimeq; intrantib. feſtos ignes quauis materia & arte, nauib. picatis vaſis. pytibolis, facibus, tædis, laternis, trullis ferreis, ſimilibusque luculentiſsimè extruentibus: feſtiuiſsimum ludum lepidiſsimamque comœdiam agentibus: & comœdiæ moralis prologo optimè demonſtrantibus, *Quam neceſſarij ſint humano generi mercatores iuſtè negotiantes*. præterea, ſimplicitate innocentiaq; maxima, ridiculis verbis factiſque, ſiue ſcommate, contumelia, dedecore aut infamia, ſtultitiam ſimulantibus: atque hoc modo victoribus varijs, varia ordinata præmia. Miſſa hac quam diximus, charta, 3. Auguſti quatuordecim Rhetorum rhitmicorum collegia, ex varijs Brabantiæ ciuitatibus municipijſque conuocata Antvverpiam venêre: Bruxellenſi autem, Serti Mariæ nomine appellato, ſummum braulum pulcherrimi introitus meritò datum. Hi enim contubernales trecenti & quadraginta numero, equites omnes, magnificè primo ingreſſu incedebant, Hongrorum more amicti, pallis holoſericis ſericiſque murice tinctis, fimbrijs argento prætextis: rubris pileis, inſtar galearum, antiquo opere ſummaque arte facti: thoracibus, plumarum faſciculis, cothurniſque candidis: Zonis lutei, rubri, cærulei & albi coloris auro artificioſe admodum intertextis: aduehebant autem pegmata ſeptem, pulcherrimè veteri arte fabricata, diuerſis perſonis intra, dexteritate inſigni, geſtatis: præterea currus vulgares 78. pulchrè in primis facibus ardentibus inſtructos, & panno rubro lineis albis ſtriato prætextoque contectos: aurigæ ſimul omnes rubris pallijs veſtiti: in ipſis curribus variæ perſonæ egregias vetuſti artificij figuras repreſentantes collocatæ, quarum interpratatione declarabatur, *Quomodo fauorabiliter conueniendum, amanterq; diſcedendum ſit.*

Vulgo ſtanet Cocemeliam vel Cremoſij.

Magna etiam celebritate pompaque eò venit Mechlinienſe contubernium, Pæonia appellatum: fuêre trecenti & viginti ſex equites, tunicis multitijs ruſſi coloris, limbis auro intertextis, pileis rubris: thoracibus, caligis & plumis luteis: corollis aureis: cothurnis ocreiſque nigris: habuêre ſeptem pegmata priſco more artificioque conſtructa, & perſonis ornata: adhæc currus ſeptem panno rubro in quadrum pulchrè coopertos, quorum ſingulis octo emblematibus præclarè decoratis inſidebant contubernales duo de facibus, ponè exſtabant binæ trullæ ferreæ ardentibus funalibus. Reliqua ſimiliter collegia, his quidem modis, non tamen tanto ſumptu numeroue vrbem Antvverpianam ingreſſa. Feſtis ignibus, ludis ſcenicis, fabulis, iocis, ſalibus, geſticulationibus ridiculis, conuiuijs commeſſationibuſque aliquot hic tranſacti dies, donec brauia victoribus collata. Obtinuit pulcherrimi introitus palmam Bruxellenſe collegium Sertum Mariæ: quæſtionis autem, *Quid hominem ad artes potiſſimè excitet*, optimè ſolutæ, ſcilicet *Laus, honor, præmium*; Louanienſibus, Roſæ nomine inſignitis, meritò datum eſt præmium. Hæc quidem latius enarrare opere prætium putaui: tum vt peregrinæ regiones, quibus talis conſuetudo non eſt, hæc audita perfectius intelligant: tum vt Belgarum ſumma id temporis concordia fælicitaſq; liquidiùs demonſtretur.

Academia Duacenſis.

Tunc temporis Rex Philippus Academiam munificè dotatam Duaci ſexto Octobris die inſtituit. Exſtructa hic à Ieſuitis collegia aliquot.

Idem Rex Biblia Complutenſia ſuis impenſis, tum edi curauit typis Chriſtophori Plantini, cura totius negotij D. Ariæ Montano demandata.

Finis primi libri.

[illegible] [illegible]M.

[illegible] *[illegible] ia Prouinciarum [illegible] es p[illegible] cantur. [illegible] B[illegible]lgæ ſe [illegible]enunt. Diſſidia cum [illegible] ea obſeſſa. Rex vult Epiſcoporum I[illegible] [illegible]aco[illegible] ly Tridentini, fortum in Be[illegible] io obtinere. Hu[illegible] nob[illegible]itas, ea [illegible] de cauſſa inter ſe confœderata libellum offert [illegible] [illegible]icta, petun[illegible]. Quamobrem Geuſij vocati. Quæ omnia in Hiſpania [illegible] [illegible]pretata; [illegible] occ[illegible]onem ſumunt Reformati publicas conciones habe[illegible], [illegible] pa[illegible] multitudinem ſuam [illegible] [illegible] cum multi eis male minarentur, arma ſumſerunt, ſtatimq́; inſequuta [illegible] [illegible]endis rationibus Gubernatrix coacta fuit [illegible] ſecuritatem nobilibus (qui pr[illegible] [illegible]ercedebant) concedere, promi[illegible] reġ, vt [illegible] conciones ſuas haberent, [illegible] [illegible]deretur. [illegible]ta arma à Reformatis poſita & [illegible] [illegible]lomaſi aliquot ſuppl[illegible] aſ[illegible] [illegible] [illegible]atrix collectis paulatim viribus, lites & ſimultates inter Nobiles ſerit [illegible] debi[illegible] part, minis eius excitata, ad arma ſe conuertit, inter quos Toulouſanus [illegible] [illegible]am capere tentans, fallitur, moxq́; cum ſuis interficitur ad Oſteruuelam. Inde ſe [illegible] ta Antuerpia. Nobiles inter ſe ita diuiſi occaſionem dant Reformatis, ſtatuendi [illegible] po[illegible] [illegible] edicto, vt ante ſe opponant, [illegible] Valencenenſibus obſeſſis [illegible] ſe dedant, vel [illegible] rebus ſuis conuaſatis diſcedant. Princeps Auriacus cum multis alijs e Belgio abit. [illegible] [illegible]tuerpia & alibi conciones interdictæ. Tum pacata omnia ſunt viſa, magnaq; ſpes prædic[illegible] Regum ram componendi. Omnes [illegible] ſuſſectæ religionis perſequutionem patiuntur, quorum pleri[illegible]ue aut carcere aut morte multantur.*

Hæc facta ſunt [illegible] 20. menſi[illegible] ſpatio ſub Ducißa Parmenſi.

LIBER SECVNDVS.

B[illegible]o tumultus ſequenti libro deſcripturus, Belg[illegible]ru[illegible], Regionum varia priuilegia, mutuorumq; cum ſuis Principi[illegible] [illegible]ta & obſeruata contractuum genera, paucis declarare operæpretium putaui. Regiones quidem aliæ paucioribus, aliæ gaudent fruunturq́ue pluribus. In primis autem Brabantia & Ditiones vltra Moſam, vt Limburgum, Valckenburgum, Dalhemum, inter alia multa, *Lætum Introitum, Additione, Chartas, & Bullam Auream* obſeruant, quibus præcipua hæc continentur priuile[illegible] Brabantorum priuilegia.

Brabantiæ Ducem ſuis ſubditis bonum atque fidelem Dominum futurum.

Nihil vi aut violentia in eos attentaturum, aut attentari vllo modo permi[illegible].

[illegible] iu[illegible] [illegible] cum eis nequaquam acturum, aut eos etiam agere toleraturum: verum omnia [illegible] re[illegible] [illegible] [illegible] ſecundum ciuitatum & tribunalium leges ac[illegible]ra; quibus Reo, pa[illegible] [illegible]oram [illegible]us [illegible] ſuos [illegible]atos tueri conc[illegible]

[illegible]m [illegible] [illegible] ep[illegible] [illegible]q, [illegible] circa Regionis Statum non im[illegible]turum citra N[illegible] [illegible] [illegible]m.

[illegible] [illegible]blicis nul[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]rum: certis qui[illegible]

[illegible] Duci & Regioni [illegible]

[illegible] [illegible]le q[illegible] permi[illegible]u [illegible]

[illegible] addu[illegible]urum a[illegible]

[illegible] [illegible]imis ordinarijsq́;: neq; nouas v[illegible] [illegible] [illegible]robantibus, impoſiturum.

 Non

GENERALIS
PHILIPPI HISPANIARVM REGIS
GVBERNATRIX
ANNO M D LIX

Non [illegible] Statuum Conuentum extra Brabantiæ limites: Status præterea ipſos nul[illegible] Brabantiam aliquid conſtituant aut concludant, teneri. An. 1558

Nu[illegible] cudere, [illegible] ne Statuum conſilio, voluntate, & conſenſu, ei non licere. Pluraque alia his ſimi[illegible]

Si [illegible] t[illegible] m [illegible] x Brabantiæ [illegible] priuilegia aut Legum Prouincialium Chartas delinquat vel peccet [illegible] ut [illegible] kar: vaſallos ſubditosque ab omni fide & obedientia ab[illegible] at [illegible] liberos e[illegible] con ſtat, reſtauret, renuncietq́; ex ipſis priuilegijs typo impreſſis [illegible]

[illegible] & aliæ Belgarum Prouinciæ [illegible] ilia priuilegia: ita vt ipſe Princeps non quod vult, ſ[illegible] q[illegible] od pri[illegible] ile[illegible] iæ an e inaugurationem vbiq; iuramento confirmare tenetur, exigunt, facere debeat. [illegible] mu Belga[illegible] egiorum vigore, ſuis Principibus Imperium omne abrogaſſe, atque ſeq[illegible] ra[illegible] e, Chr[illegible] liquidò diuerſis exemplis demonſtrant.

[illegible] ute[illegible] B[illegible] Pr[illegible] nc.arum priuilegijs non obſtantibus, anno 1521. Luthero in Ger[illegible] Carolus quintus, Imperator, ſummo zelo Catholicæ Romanę Ecc[illegible] ruandæ atque Lu[illegible] næ doctrinæ à Belgarum ditionibus auertendæ, mandata [illegible] contra omnes general[illegible] edidit, ac quouis ferè anno re-nouau[illegible]. V[illegible] at[illegible] egionum [illegible] us negotij conſi[illegible] um non conuocati, populusq́; Belgicu[illegible] faci[illegible] habere [illegible] fuere huiuſmodi edi[illegible] a præcipue enormibus ſciſmati-c[illegible] m & [illegible] cor[illegible] vtpote ho[illegible] m abſque regula & lege viuentium, imperij magiſtra-tuſque [illegible] or[illegible] omnem aſpe[illegible] ntium, prorſuſque abolere molientium) facinoribus fun-dat[illegible] doc[illegible] ip[illegible] teres hær[illegible] s omnes permixte compræhendente: vt ex iiſdem placitis ſa-tis li[illegible] uid[illegible] ad[illegible] onſ[illegible] acarte [illegible] ctum, vt prædicta placita atque decreta à Regionibus qui-dem admiſſa, non tame[illegible] Sta[illegible] bus [illegible] nfirmata fuerint: idque eò magis, quod Pontifex Roma-nus & [illegible] do Eccl[illegible] cus ea, tanq[illegible] am ad obedientiam S. Matris Romanæ Eccleſiæ imprimis ſpectantia, ſtrictè obſeruari, feruid[illegible] inſtarent atque vrgerent: neque querelæ vllæ generales, ſed particulares quædam tantum ſi per his initio auditæ. *Edicta contra Lutherum.*

[illegible] dictorum placitorumque huiuſmodi vigore atque rigore, nemini doctrinam, libros, aut à Luthero, VVicleffo, Zvvinglio, Melanthone alijsúe ſimilibus edita, qualicunque lingua habe-re, emere, dare, gerere, legere, confer[illegible] aut diſputando tractare licitum erat: interdictum præ-terea, inter ſe conſerre aut diſputare de ſacra ſcriptura, alijſve eam prælegere (exceptis Theo-logiæ Doctoribus, cæteriſque admi[illegible] is & approbatis: adhæc vetitum, ne quis ſciens conſciusúe ſuſpectos domo aut hoſpitio re[illegible] ipiat, eis alimentum, pecuniam amictum ſuppeditet, ſed eoſ-dem ſtatim deferat (Pœna capi[illegible] bonorumque amiſſione conſtituta) viris gladio plectendis, mulieribus autem viuis terra obruendis defodiendiſq́;, dummodo errorem hæreſimq́; abne-gantes, ad Romanam Religion[illegible] m ſe recipiant: alioquin obſtinatis exurendis, atq; vt de bonis ſuis teſtamento, donatione aut alio modo diſponant, inhabilibus reddendis. *Tenor Edictorum contra hæreticos.*

Decretorum itaque prædictorum vi, imperante Carol. V. in Belgio capite truncata, ſubmer-ſa, ſuſpenſa, defoſſa, exuſta, alijsque mortis generibus exſtincta, vltra quinquaginta, vt quidam ſcribunt, hominum millia: primò plurimis (~~[illegible] admodum [illegible], nempe carnium [illegible] ceſſis diebus [illegible] eſitum, ſeruatos~~ aut lectos libellos, damnatâ tamen doctrina iiſdem contentâ) Sacerdotibus quoque & Monachis, ob ~~[illegible] fornicationis vitandæ cauſa vxores~~, vita pri-uatis: vt multis ea de re ſcriptis libris liquet. Cùm autem hac perſecutione parum proficeretur, tandem ab Imperatore, conſilio quorundam, Hiſpanica Inquiſitio, in Hiſpaniam contra Mau-ros ſiue Saracenos & Iudæos Granatenſes ſubiugatos, inuecta, proponitur. Perſpectum enim habebant, ipſa experientia edocti, plurimos (qui ſe in fidei negotio modeſtè cauteque ge-rere nouerant, ita vt eos in ſtatuta edictaque peccaſſe, teſtibus probari non poſſet) neque capite aut bonis multare, aut adhibitis tormentis quæſtionem habere fas iuraque patriæ permitte-rent (ſiue Inquiſitione obrui opprimique non poſſe. Proinde prouinciam onus atque poteſta-tem in homines inquirendi, & vnumquemq; de ſua & aliorum quos noſſet) fide examinandi, Eccleſiaſticis dare decernunt. *Perſequutio in Belgio decretorum edictorumq; vi.*

Hic agendi inquirendiq́, modus Belgis, ſpirituali iuriſdictioni huius rei cauſſa nequaquam ſubiectis, ~~nimium rigidus, durus~~, atque libertati patriæ priuilegijsque aduerſari viſus: maximè quod Lutheranorum, Proteſtantium, aut Reformatorum (vt tunc appellabantur) numerus in Belgio ſupra modum accreui[illegible] et, cum ab omnibus quoquouerſum vicinis Chriſtiani pijque ha-ber[illegible] tur: & quod huiusmodi decret[illegible] rum edictorumque exequutione, Belgæ, vicinarum ad-iacentiumque regionum, quibus cum (magno ſuo l[illegible] ro) commercia agebant, hoſtes perſequu-toresq́; reputarentur

Proinde Carolo V. anno 1550. formam quandam Inquiſitionis introducere volente, regio tota, præ[illegible] B[illegible] b[illegible] ntia ſt[illegible] ter ed[illegible] adi[illegible] tque: imprimis verò Antvverpi-enſes extra[illegible] rum merc[illegible] ceſſum ve[illegible] tu, quouis modo reſiſtunt, ſumma Gu-

 bernatricis

An. 1562. bernatricis Mariæ Hungariæ Reginæ ope, quæ mero patriæ amore, Auguſtam Vindelicorum (vbi comitia tunc habita) ad fratrem Imperatorem profecta, coram ingenueq; ſtatum & ſitum Belgicarum declarans regionum, ab eo placitorum edictorumq; mitigationem, & inquiſitionis abrogationem impetrat. Quod quidem e regium [illegible] adeò ægrè & iniquè Inquiſitores Hiſpani tulerunt, vt ex Hiſpania apud Imperatorem fratrem hæreſeos accuſata fuerit: cum tamen hâc operâ regiones ſuo Principi ita deuinxerit, vt nullum onus, nullam exactionem, neceſsitate vrgente, Carolo recuſauerint: imò filio ſuo Regi Philippo (tametſi forma quædam inquiſitionis in Flandria alijsq; locis adhuc obſeruata fuerit) bellis contra Gallos (Belgij cauſa nequaquam ſuſceptis) quadraginta milliones (vt vocant) florenorum intra nouem annos ſuppeditarint.

Noui Epiſcopatus. Pace verò iam compoſita, cum Belgicæ Regiones pro maximis ſuis in Principem meritis ſe mitius regendos gubernandoſq; ſperarent, certo tandem compererunt Doctorem Sonnium anno 1558. Romam profectū, à Paulo IIII. Pont. bullas datas 19. Maij 1559. & poſteà à Pio IIII. Pont. 1560. 8. Martij, Regis Philippi nomine, Belgicas ditiones ornandi decorandique gratia, obtinuiſſe, autoritate attributâ tres Archiepiſcopatus, varioſq; Epiſcopatus inſtituendi, quod hæ prouinciæ imprimis diuites, potentes & populoſæ eſſent: quodque veteres Epiſcopatus longius & latius ſe extenderent, quam vt Epiſcopi debitam ſuarum ouium rationem curamq; habere poſſent, decretumq; hos Archiepiſcopos & Epiſcopos poſſeſſionibus, redditibus & obuentionibus præcipuarum Abbatiarum vti frui debere. Quæ quidem omnia peracta executioniq; fuere deſtinata, ipſis veteribus Epiſcopis & Abbatibus inſcijs atq; inconſultis, nulla quoque ad Status, regiones aut ciuitates rogatione ea de re lata.

Noui Archiepiſcopatus nominatæ vrbes Mechlinia, Cameracum & Vltraiectum: quarum duæ anteà Epiſcopatus, nunc Archiepiſcopatus factæ: Mechlinia autem in ipſo Brabantiæ meditullio ſita, omnium ſuprema atque Metropolitana. Noui Epiſcòpatus Brabantiæ, Antvverpia & Buſcumducis: Flandriæ, Gandauum, Brugæ & Hypræ: Arteſiæ, Fanum Omari: Namurcenſis regionis, Namurcum: Hollandiæ, Harlemum: Zelandiæ, Middelburgum: Friſiæ, Leevvarda & Groninga: Geldriæ, Ruremonda: Tranſiſuianæ regionis, Dauentria. Mechlinienſi autem Archiepiſcopatui (cuius Archiepiſcopus iam deſignatus erat Granuellanus, Epiſcopus Atrebatenſis, Cardinalis tunc creatus) Abbatia totius Brabantiæ ditiſsima Affligemia (quinquaginta millium Carolinorum prouentu annuo opulenta, & D. Amandi Abbatia (cuius tunc poſſeſsionem occupabat Cardinalis) deſignatæ fuerunt. Epiſcopatui verò Antvverpienſi, Abbatia Bernardina. Buſcoducenſi, Tongerloana. Gandenſi, Bauoniana. Brugenſi. Donatiana Præpoſitura, Hyprenſi, Martiniana. Omarieſi, Præpoſitura eiuſdem loci cum Bertiniana Abbatia. Namurcenſi verò, decimæ Abbatiarum atque Monaſteriorum eius regionis: Harlemenſi, Abbatia Egmondana. Middelburgenſi, Petriana. Leevvardenſi, Margaretana & Liddana. Groningenſi, Golvveertana. Ruremondanæ, Regulare monaſterium. Dauentrienſi, Præpoſitura Liuiniana, deſtinata erant.

Murmur contra nouos Epiſcopatus. Hæc vbi, poſt Regis diſceſſum, Belgarum populus manifeſtè reſciſcit, continuò vndique reclamatur, obmurmuratur[illegible]que, hanc [illegible] rerum (abſque regionum conſenſu) molitionem, qua veteri a inſtituta abalienarentur, regiones ſuis Abbatijs priuarentur, Monaſteria antiquis prærogatiuis ſpoliarentur, Statuum concilijs comitijsque Epiſcopi (quos etiam extraneos creare liceret) præſiderent imperarentque, monaſteriorum facultates alijs fauore deferrentur, largæ eleemoſynæ ſtipeſq; collatitiæ in ipſis monaſterijs egenorum ſubſidio diſtribui ſolitæ ſubtraherentur, atque hæc omnia contra libertatem & priuilegia patriæ agerentur. Maximè autem vnum hoc populum vrgebat inquietabatque, quod perſuaſiſsimum haberent, ſub huiuſmodi pallio ipſam inquiſitionem, arte tali occultè introducendam, latere: cum ex horū Epiſcopatuum bullis omnia eò ſpectare euidenter pateret: imprimis quod ſinguli Epiſcopi in ſuis Eccleſijs Cathedralibus nouem præbendas conſerrent, quarum poſſeſſores ſeptem in ipſo Inquiſitionis facto, iudices adeſſent, duo autem inquiſitorum officio fungerentur: credebaturque certò hanc ob cauſam Hiſpanos milites in Belgio retineri, & ex Italia accerſitam nouam Gubernatricem rerum Belgicarum inexpertem, vt eò magis totius regiminis ſumma à Cardinale Granuellano nouo Mechlinenſi Archiepiſcopo, alijsq; id genus ſectatoribus, Regis Hiſpaniarum Hiſpanicæq; factionis ſtudioſis, dependeret.

Granuellanus, Mechlinenſis Archiepiſcopus & Cardinalis.

Poſtquam huiuſmodi murmura ſuſpicioneſque exortæ, attentius Cardinalis Granuellani ſociorumque recens electorum Epiſcoporum intentio atque [illegible] obſeruari ab alijs cœperunt, ſyncere propoſitis, frequenter etiam in deteriorem partem [illegible]: hinc odia [illegible] diſsidiumq; inter eos qui cū Granuellano Belgicas regiones adminiſtrabāt [illegible] Granuellanus (tūc Cardinalis Pontificiſq; Romani intimus) ambitioſè, ſuperbe arroganterq; ſupra modum apud nobiles plebeioſq; ſe gerebat, regionū gubernacula [illegible] omnia Reguli magnateſq; eò facilius cōniuentes permittebant, quod perſpecta explorataq; haberet omnes machenationes

Odium in Cardinalem Granuellanum.

An. 1562.

rationes m[illegible]neſq; nouos Ep[illegible]. & Inquiſitioné toti patriæ adeò exoſam introducendi, iri[illegible] fo[illegible] Belgi[illegible] ſtatum ac ſitum perpendentes, patriæ interitus auctorem Cardinalem [illegible] quam [illegible]: Cauſas autem rationeſque præcipuè adferebant, fieri nequaquam poſſe, quin m[illegible] mæ B[illegible] par[illegible] Lutheraniſmus [illegible] Religio innoteſcat: cú liquido conſtet, [illegible] rem[illegible] be[illegible] is e[illegible] xercitium [illegible] con[illegible]ionibus doctrinisque palam habitis apud milites Germanos in Belgio t[illegible] eram. [illegible] Regiones omnes, nempe Germaniam, Galliam, Angl[illegible] Scot[illegible], [illegible] an acceptaſſe, tolerasse & permiſiſſe: plurimis eam ſyncerè & Catho[illegible] ce re[illegible] pro[illegible]ibu[illegible] : q[illegible] vicinas Regiones Belgæ, commerciorum [illegible] vbique terrarum [illegible] cauſa [illegible] uentare neceſſe eſſet. Neque de his vicinis, mercand[illegible] ndique [illegible] vbique in Belgio, præcipuè autem Antvverpiæ, verſari ſolitis, populus Belgicus [illegible] uam tam mal[illegible] iuſ[illegible] icari potuit, atque Hiſpaniarum Inquiſitores, qui eos Mauris, Saracen[illegible] Iud[illegible] s mu[illegible] o pe[illegible]ores reputant: cum tamen quotidiano vſu, vita quoque & conuerſatione ſatis cognitum [illegible] xploratumq; ſit, plurimos eorum, probitatis, fidei, charitatis verita[illegible] ſ[illegible] imos, non alium præterquam verum Deum, trinú in perſonis adorare, omnem ablutionis [illegible] torum [illegible] em in Chri[illegible] ſanguine collocare, ſacram ſcripturam cum du[illegible] articuli[illegible] ratam [illegible] nceram, orthodoxamq; tenere imò longè maiori zelo quam Catholici Romani ſuam [illegible] de[illegible] ſacræ ſcripturæ conformem proprio ſanguine conſignare atq; [illegible] mar[illegible].

Præter[illegible] an[illegible] de [illegible] e[illegible] or[illegible] ſiue Lutheranis conceptam opinionem atq; experientiam, plurimi, quo [illegible] aduer[illegible] ed[illegible] torum & Inqu[illegible] tionúm vi ac rigore, eos extinguere & perſequi niterentur, eo magis [illegible] reſcere, putaban[illegible] m quotidie complures modeſti, ſedati & innocentes, irreprehenſ[illegible] p[illegible] ue inter homines vitam agentes, viſi ſint ad ignem pertrahi, Deum vnum adorantes, ſumm[illegible] que laude & gloria celebrantes. Quæ quidem res (inprimis verò ipſum interdictum crudeliſſime ſancitum diræ mortis rationem, opinionum à ſacra ſcriptura diſcrepantiam, & cauſæ in[illegible] [illegible]uitatem inquirend[illegible], [illegible] reddidi populum: plurimis etiam, amicorum è contrario rectè inſtruend[illegible] um gra[illegible] ia [illegible] ripturam ſacram propria diligentia potius perſcru[illegible] m, [illegible] m [illegible] arochi ſine C[illegible] on[illegible] bus prorſus ſtandum, iudicantibus: quorum a[illegible] huic e[illegible] Re[illegible] ni om[illegible] no a[illegible] tali[illegible] eos à recta via non adeò longè aberrare, vt propterea tam [illegible] licio eſſet [illegible] ciendi, ipſa experientia didicere: cum vix vlli tales, quales dec[illegible] eta p[illegible] itaq[illegible] a exprimebant, inuenirentur: exiſtimantes proinde (diſtinctione facta [illegible] entiam hui[illegible] negotio ad[illegible] ibendam, nec culpa quarundam ſectarum prauarum, ſtatum [illegible] mn[illegible] m[illegible] atriæ [illegible] legia mutanda aut euertenda: ita vt reputarint, quoſcunq; Regi[illegible] obſequi[illegible] pa[illegible] iæ [illegible] roſ[illegible] eritatis, & priuilegiorum conſeruationis ſtudioſos, proprij quoque lucri & pra[illegible] di[illegible] piuos, liberè iudicaturos, tali tempore nequaquam, ſine Statuum & Regione conſenſu, [illegible] ecie Regionum [illegible] honeſtandarum decorandarumq; Epiſcopos aut Ecclesiaſticos nouos [illegible] trod[illegible] ci, a[illegible] aliquid immutari debu[illegible], multo minus Inquiſitionem omni pop[illegible] m[illegible] xim[illegible] ui[illegible] am [illegible] lgæ Sarace[illegible] s & Iudæis [illegible] ſi[illegible] ilarentur: niſi fortè quis au[illegible] am tu[illegible] ultus [illegible] di[illegible] ion[illegible]; po[illegible] re vellet: [illegible] t hoc modo à debita obedientia deflectentes, huiuſmodi tandem præt[illegible] xtu [illegible] c[illegible] arentur, victi[illegible]; ſubiugarentur: iniquum præterea eſſe, ſubditos tam acriter [illegible] di[illegible] is plac[illegible] ſque, [illegible] q[illegible] am ab ipſi[illegible] Statibus generalibus ſtatutis, vrgere: quaſi ea, cum temporis & Regionum condi[illegible] io ratioq; poſtularet, aboleri, mutari, aut mi[illegible] ti[illegible] ari non poſſent.

Rationes Statuum contra edicta Inquiſitionem & nouos Epiſc.

Epiſcopi Leodienſis, Monaſterienſis, Cameracenſis & Traiectenſis de iuriſdictionum limitumq; ſuorum diminutione grauem querelam interponunt, & quod ſua iura dominiáq; nouis Epiſcopis traderentur.

Imperij Epiſcoporũ Leod. Monaſt. & Camerac. querela.

Abba[illegible] B[illegible] aban[illegible] icę, To[illegible] gerlana, Bernardina, Affligemia, quorum Abbates tunc temporis demortui, ægre qu[illegible] e hæc fere[illegible], anno 156[illegible]. curiam inſtant[illegible] r de eligendis nouis Abbatibus vrgen[illegible] verum nihil impe[illegible] rant: proinde a[illegible] js A[illegible] bat[illegible]js, poſtrem[illegible] etiam nobilibus, Metropolitaniſque Brabantiæ [illegible] itatibus, tres patriæ Sta[illegible] s repræſentant[illegible] bus, conſociatis, acrius inſiſtunt: quibus Guberna[illegible] ix hæc nó [illegible] n ſua poteſtate, ver[illegible] m à Rege poſtulanda, reſpõdet: mittunt proinde Legatos in H[illegible] aniam, maniſe[illegible] iſſimis ſcriptis ſua iura declarantes, quæ abſque violatione priuilegiorum Region[illegible] rabanticæ generaliter, atq; Abbatiarum ſpecialiter, infringi nequaquam poſſent. Breu[illegible] igeſimo [illegible] eptimo die Februari[illegible] an. [illegible] 62. poſt alata ſcripto negantur, maximè quod nul[illegible] ip[illegible] co[illegible] arendi cauſ[illegible] reſſet, cum abbatijs is honor ſit præ[illegible] vt ipſi Abbates, Epi[illegible] o[illegible] a[illegible] nom[illegible] e d[illegible] tur, vnde Regi ſummas etiam gra[illegible] re d[illegible] berent. Legati[illegible] to in Be[illegible] reuerſis, Abbatię nequaquam con[illegible] æ, ociat[illegible] js Brab[illegible] St[illegible] a Guber[illegible] rice poſtulant 5. Maij, cauſam Iudicio agi: verum hoc nequaq tam ei[illegible] onced[illegible].

Antv[illegible] ienſes cum eis ſuum quoque Epiſcopum Sonnium recipere (quod multi alij iam fecerant) iniunctum eſſet, Gubernatrici 23. Ianuarij declarant murmur, metumque ciuium & ſubdi-

An. 1562. ſubditorum, Inquiſitionem hac Epiſcoporum inauguratione, contra ciuitatis priuilegia, promiſſaq; ipſis data, introducendam: quare ne mercatorum negotiatio pereat, eos [illegible] mmopere vereri: Epiſcopi introitum quoque [illegible] communi re[illegible]ublica faci[illegible]e [illegible]mpedi[illegible] poſſe. Ad hæc ei[illegible] reſponſum: Nequaquam huius actionis [illegible] ut Inqu[illegible]io inue[illegible]atur, aut in ciuitatis præiudicium aliquid agatur: ſed [illegible] bs A[illegible]vverpiana ([illegible] opt[illegible] merita) nouo Epiſcopo ornetur atq; honeſtetur: quod ſi hoc reſponſo min[illegible] ſ[illegible]i ſatisfact[illegible]m putent, liberum eis eſſe à Rege poſtulare. Proinde iterum in [illegible]paniam mi[illegible]unt: cum autem hic eis reſponderetur, æquum eſſe, Regiæ Maieſtatis ſenten[illegible]iæ ſ[illegible] accomodare: tali reſpon[illegible] eis minime ſ[illegible]tisfieri dolentes (præſagiebant enim ſuæ vrbis exc[illegible]ium & euer[illegible]ionem inde dependere) tres proprios Legatos, Godefridum Sterckium ipſius vr[illegible]s Ammannum ſiue Prætorem, V[illegible]lium Senatorem, & Iacobum VVeſenbec[illegible]ium Pen[illegible]onarium, ad Regem in Hiſpaniam mittere decernunt: hi vndecimo d[illegible]e Iun[illegible], dicendi poteſtate data, Regi ſtatum cauſæ & ciuitatis late exponunt: reſponſum autem præcedenti conforme, ſexto Augu[illegible]i eis redditur: tandem vero poſt plurima vltro citroque ſcripta, nou[illegible] propoſ[illegible]nibus, vt Regis intentioni ſatisfacere queant, aggrediuntur: Rex autem, menſe Decembri, coram viuaque voce, Antverpienſe[illegible] nulla Inquiſitione moleſtandos, promittit: qua reſp[illegible]nſione Legatorum vnus in patriam re[illegible]: ver[illegible]m perſiſtit ciuitas tota vno ore, hęc communitati & mercatoribus ægre perſuaderi p[illegible]ſſe [illegible] Epiſcopus admittatur: proinde rem deferri poſtulant, donec ipſe Rex præſens aut [illegible] d[illegible]p tatores ab eo miſsi, difficultatem ac neceſsitatē penit[illegible] perſpiciant, cognoſcantque. Po[illegible], cum Lega[illegible] iam annum & amplius in Hiſpan[illegible]a morati eſſent, Rex tertio Augu[illegible] 156[illegible] [illegible] mittit, ſcriptis atque verbis ſpem multam proponens, id temporis, certas ob cauſa[illegible], Antvverpienſis Epi[illegible]op[illegible] [illegible]o[illegible]tum prorog[illegible]ndi d[illegible]fferendique. Atque ita Antvverpiam & al[illegible]as ciu[illegible]ates[illegible] quæ nu[illegible]los ad[illegible]uc Epi[illegible]copos admiſerant[illegible] nouis Epi[illegible]opis vlterius m[illegible]leſtare deſi[illegible]m eſt.

Interim proceres Aurei Velleris equites, Con[illegible]lium Status & Gubernatrix, ob [illegible]arias R[illegible]gionum & ciuitatum querelas conſ[illegible]lium ineunt[illegible] qua ratione Reg[illegible]m [illegible]u[illegible] en[illegible] totam n[illegible]n ſatis perpenſam exploratamque putabant, commod[illegible] atq[illegible] plenè in[illegible] periculi[illegible] docere ac monere poſſent: decernuntq; in Hiſpaniam mittere Flor[illegible]ntium Montmorent[illegible]um, Baronem Montignium, Equitem Aurei Velleris, Comitis Hornani fratrem, [illegible]ominem eg[illegible]gie cordatum, qui multa cum Rege hac de re locutus, menſe A[illegible]guſto, 1562. paruo cum fructu atq; profectu, reuertitur: tametſi populus bona quadam ſpe tranqui[illegible]ior nonni[illegible] ſit redditus.

Florentius Montignius in Hiſpaniam mittitur.

Magiſtratus, officijſq; publicis ciuitatum a Rege præfecti, quo Regem, & huiuſmodi rerum nouarum molitores pacarent placarentq;, iniuncto munere, in extinguendis Religionum nouitatibus, ſtrenuè, vt edicta exigebant, functi, ſæua vbiq; ſupplicia in plurimos exequuntur, neque id ſine ſummo ſuæ vitæ periculo: multis enim locis furioſe turbatum tumultuatumq; , circumſtātium mil[illegible]ibus aliquot clara voce Ref[illegible]rmatorum pſalmos cantantibus, a[illegible] magiſtratum lapidibus petentibus: paſsim eti[illegible] ſupplicio afficiendi[illegible] & capti[illegible] ereptis: quod Antvverpiæ anno 1564. propemodum eueniſſe in C[illegible]ſtophori Fab[illegible]it[illegible] m[illegible] me[illegible]itæ ſupplicio ſatis conſtat, cum populus tantam lapidum grandinem eiacu[illegible]aretu[illegible] vt fugiente carnifice non tam crematum quam ſubito transfoſſum fuerit Fab[illegible] c[illegible]rpus. Po[illegible]ea autem [illegible] miſer[illegible] i[illegible]ſo carcere capitibus inter genua [illegible]igati, in vaſe aqu[illegible] ſple[illegible] me[illegible] oc[illegible] verum nec [illegible]oc quidem periculo & metu ſeditionis vacabat, carcere magna p[illegible]ebis c[illegible]on[illegible] vn[illegible]ita circum[illegible]epto, vt officiorum publicorum præfecti ſine [illegible]ibus m[illegible] ne[illegible]eu[illegible]dere potuerint. Præterea captiuorum alij ſæpenumero a[illegible] atq[illegible]litate erept[illegible] [illegible]s d[illegible]imis quatuor aut quinque pedes latis, liquore ex vino [illegible]uam aq[illegible]m a[illegible]dentem vocant) alijſque machinis, labefactatis perforatiſq;, ingen[illegible]ibus quoque ce[illegible] magno conamine amotis, euaſerunt. Hic vt breuiter d[illegible] idere e[illegible] at[illegible] ſā multitudine inuita ac reluctante, aliquid effectum reddere: p[illegible] ipu[illegible] autem [illegible]m[illegible]bus tan[illegible] zelo flagrantibus, vt hac ratione Deo ſacrificium ſe præſtar[illegible].

Summum periculum in exequendis ſupplicijs Reformatorum.

Anno 1562. inchoatum Triden[illegible] Con[illegible]ilium [illegible]e F[illegible] Imperatoris, Regum Hiſpaniæ, Galliæ, aliorumque Pri[illegible]pum Legat[illegible] [illegible]eni[illegible] Pa[illegible]buſque, hoc eſt, Cardinalibus & Epiſcopis vndiq; à Pont[illegible]ce[illegible] no[illegible] nu[illegible] ſ[illegible]pol[illegible]ata, maxim[illegible] autem Status Eccleſiaſtici Reformationem p[illegible]op[illegible] pr[illegible]xime [illegible]equenti, 1563. decretorum concluſione facta, patrum cœtus dimit[illegible] Concilij obſeruatio apud [illegible]elgas q[illegible]oque at[illegible]n tata fuit.

Concilium Tridentinum

Anno 1563. menſe Septembri Belgium pertranſijt Elephas, Maximi[illegible]ano Romanorū Regi per mare ex Hiſpania miſſus, nouem tantum annos natus, nondum [illegible] adultus, octo tamen pedum altitudine Antverpiæ dimenſus, vbi coram dominis, dominabu[illegible] & merca[illegible]ribus genua flectere ſeque incuruare ciuilit[illegible]r & probè callebat: magnam inge[illegible]j in[illegible] [illegible]ctu[illegible]que v[illegible]m præſentans: veſcebatur libenter pane triticeo, [illegible]bentius tamen pom[illegible], [illegible]za, fac[illegible]ha[illegible]o, & maximo

Elephas in Belgio.

[illegible] aut quatenus [illegible] - *An. 1563.*

[illegible] *Discessus Cardinalis*

[illegible] *Dissensio Statuum Belgij.*

[illegible] *Frisia & Gelria Episcopos recipere recusant.*

[illegible] *Episcoporum nouorum insolentia.*

[illegible] *Abbatiæ Brabantiæ redemtione, à nouis Episcopis liberantur.*

[illegible] abantiæ [illegible] autem [illegible] deretur, Pro- [illegible] Guuræum, Eg- [illegible] m exponat, no- [illegible] mitigationem impetret,

An. 1564. [illegible] eminenti m [illegible]
[illegible] pan [illegible]
[illegible]

Moderatio [illegible] [illegible]

Conſilium [illegible] [illegible]

[illegible]

Diſcordia inter Anglos mercatores, & Belgarum populum. [illegible]

[illegible]

Belgicæ merces in Angliâ prohibitæ. [illegible]
[illegible]
rum m [illegible]
facta, vt [illegible]
nis & car [illegible]
Quantum ver [illegible]
re alijs, quam A [illegible]
ſtatuto tunc v [illegible]
eſſent: de nou [illegible] qu [illegible]
ſubditorum Bel [illegible]

te[illegible]re, pe[illegible]m oper[illegible] ni graſſaretur, Anglique ſuis pannis, tota æſtate (pretij augen[illegible] hieme, magna claſſe Antvverpiam meditarentur, Belgarum G[illegible] interdi[illegible] menſe Nouemb. cauetur, pannos Anglicanos, Carſetas aut Lanas in [illegible] inferre, pœna confiſcationis earundem mercium, maximè prædicti morbi co[illegible] cauſa, in diem vſque Purificationis Mariæ, aut donec aliter decernatur: die autem p[illegible] tranſacto, edictum idem in feſtum vſque Paſchæ prorogatur. Interea temporis ex A[illegible] Day[illegible]ius Doctor, ex Bel[illegible] Torreus à ſecretis, vtrinque miſſi: quorum legatione nihil tra[illegible] hinc ſtatim Angli ſuboluit, non tantummodo peſtilentis contagionis, ſed non [illegible] cauſa hæc fieri: Quæ quidem res fortaſsè ab aliquibus Anglicanæ gub[illegible] potius diſcordiam quam concordiam inter Anglos & Belgas molientib[illegible] partem: adeoque indignè hæc Angli (imminentes turbas præ[illegible] vt [illegible] iuſſu anno 1563. Martij die 23. ſtilo Anglicano, in Anglia fuerit pr[illegible] is altò pannos ſuos deuehere, interdictis etiam in Angliæ regno qui [illegible]. Proinde Angli naues, quinque menſium ſpatio, remoratas, pann[illegible] as, Emdam [illegible] fœdere contracto cum fratribus Comitibus Emdanis, promiſſoque, omnem negotiationem à Belgis eò auertendi, Emdamq; (vt ſibi perſuadebant) opibus & p[illegible] Ant[illegible] parem efficiendi: cam autem quam ſperabant oportunitatem commo[illegible] haudquaquam nacti, ſua ſpe ſunt falſi. Contra Duciſſa Parmenſis Belgij Gub[illegible] lo Maij iubet edici ne quis Belgarum cum Anglis Emdæ commer[illegible] aliquas eò deſtinet, aut pannos ab eiſdem emptos (mulcta confiſcationis eorundem) in Belgium deferat, donec Regina Angliæ interdictionem operum in Belgio confectorum aboleat, [illegible] conſequentur [illegible] negotio proſpi[illegible]tur.

An. 1564.

Pannum aut lanam in Belgium ex Anglia adferre prohibetur.

C[illegible] vero Principes vtrinque, [illegible] controu[illegible] obſtantibus, amicitiam mutuam colerent, tandem ipſa hyeme Regis Hiſp. Legati D. Diegi Guſmanni de Silua, & Anglicanæ Curiæ opera, 24. Decemb. an. 1564. pacto inita, [illegible] imque i[illegible] Regione proclamata: ſcilicet, ſuſpenſis quibuſlibet ſtatutis, decretis & inhibitionibus in Anglia (Eliſabetha regnante) in Belgarum præiudicium aut damnum editis, liberum eſſe commercia vltro citroq; agere: Belgarum populo iis priuilegiis & immunitatibus conceſsis, quibus in Anglia, anno 1558. nempe vltimo regni Mariæ poſtremò defunctæ, aut freti eſſent, aut frui potuiſſent: In Belgio ſimiliter abolitis poſterioribus omnibus edictis & placitis, licere Anglis liberè pannos aliaq; merces vehere: idq; ratum vtrinq; permanſurum, donec comitijs intra tres menſes Brugis celebrandis, huic negotio prouideatur: vbi diſceptatorum auctoritate, negotiationum querelæ omnes & infractiones componerentur.

Pactum inter Anglos & Belgas.

Circa Paſchatis itaq; ſolennia, anno 1565. præſto Brugis adfuere, à Regina Angliæ D. Antonius Brouvvein, Vicecomes Man[illegible], ordinis Gart[illegible] Eques (Nicolaus VVottonus, Conſiliarius Decanus Cantuarienſis & [illegible]aq; VValterus Haddonus Iuris Doctor: à Rege autem Hiſpano & Belgis Florentius Montmorencius, Montignij Dominus, Aurei Velleris eques, Tornaci & Tornefi Gubernator Chriſtophorus Aſſonuillius, priuati Conſilij Conſiliarius, & Ioachimus Egidius, Brabantiæ Conſiliarius: his mercatores vtrinque ſuas querelas & contractuum violationes ſignificant declarantq; : Belgæ diutius promiſſo ſtandum negant: Angli contrà, pactum (ſuo more) ſeruandum, aut vetus anni 1506. rurſus confirmandum, aut nouum ſuo modo ineundum aſſerunt: tanta autem fuit partium diſcordia. vt ea æſtate ad concordiam rem adducere non potuerint: Menſe proinde Septembri comitia intermiſſa, in diem 25. Martij ſequentis anni 1566. differuntur: quo quidem tempore ijdem ipſi diſceptatores Brugis comparent, excepto Montignio, tunc à Belgarum regionibus in Hiſpaniam miſſo, in cuius locum ſuffectus Philippus Montmorentius, Haricourtij Dominus, Aurei Velleris eques: hi diſſidio hoc componendo iterum vacant in vigeſimum primum vſq; diem Iunij, eiuſdem anni: at cùm turbis in Belgio ortis, neque locus neque tempus eſſet de difficultatibus his vlterius agendi, rumorque ſpargeretur Regem Philippum ſtatuiſſe breui in Belgium venire, denuò diſceditur, comitijs ſuſpenſis donec Regi præſenti res coram referatur: ea in primis de cauſa, quod lites eſſent de nouis vectigalibus in Angliam impoſitis, quæ Regina (quod antequam regni ſceptro potiretur, inſtituta eſſent) remittere nequaquam volebat: diſceditur ergo ea lege, vt Princeps alter alteri quando pactum irritum fieri velint denuntient, quadraginta ante diebus vtrinque mercatoribus præmonitis, vt tutum liberumque ijs ſit cum ſuis mercibus abire: interea verò temporis vtrique parti libera eſſet negotiatio ad modum contractus Londini inter Angliæ Reginam & Belgij Gubernatricem vigeſimo quarto Decembri 1564, initi: mare etiam apertum, liberum, tutumque contra pyratas redderetur. Quo quidem pacto conuentoque commercia inter Anglos Belgaſque fuere continuata: poſtea vero, Gubernatore Duci Albano, vt ſuo loco [illegible] intermiſſa.

Conuentus partium Brugis.

Hoc anno 1565. Carolus Galliarum Rex cum matre, per Franciæ regnum, Lugduno, Baionam

Colloquium Regis Galliæ & matris Regina Hiſp. & Ducis Albani.

An. 1565.

nam vſq; ciuitatem maritimam Hiſpaniæ limitaneam profectus, inuiſit ſui regni oppida Valentiam, Maſsiliam, Montempeſſulanum, Narbonam, Carcaſſum, Burdegalam: Baionnæ ipſa à ſorore Regina Hiſpaniæ, Duce Albano alijſq; Regulis Hiſpanis comitata, inuiſitur. Hic multis diebus habita conſilia: vnde Reformatis Gallis, Belgis, alijſque orta ſuſpicio clandeſtini fœderis duorum potentiſsimorum Principum in [redacted] Religionis excidium, poſtremiq; pacti, de extirpatione Religioni contrariæ addictorum, comprobationem. Hinc veredariorum in Angliam, Belgium, Germaniam & Galliam frequentiſsimi diſcurſus: verum cum nihil vnquam certi hac de re potuerit reſciſci, multis ſuſpicio vana fuit viſa.

Melita obſidetur à Turcis.

Eodem anno 1565. Turca claſſe 130. triremium, 30. biremium, 20. magnarum, plurimarumq; minorum nauium, duobus Baſsis Muſtapha, copiæ terreſtri (Pialionauali præfectis) cum Archithalaſſo Dragutio Rayſio Rege Tripolis, & Rege Algierij, alijſque, oppugnat Inſulam Melitanam in mari mediterraneo inter Siciliam Barbariamque, vbi Rhodij milites, Rhodo à Turcis expugnata captaque, ſedes fixere. Turcæ claſſe apparatuq; omni ad littus appulere 18. Maij. Milites Rhodij, ſub Magno Magiſtro D. Valetto Gallo militantes, fuére numero circiter 500. His militum ærariorum plus minus tria millia, & incolarum Melitanorum, ſclopetis bombardiſque inſtructorum atque expertorum millia quinque aut ſex, iuncti. Erant in defenſionem Inſulæ propugnacula quatuor, muniriſsima ſitu & arte loca: Caſtrum S. Angeli, Arx S. Michael, & S. Elmo. Munitionem S. Elmo Turcæ primo omnium occupant, tormentis æneis triginta duobus quatiunt, tandemque expugnant. Interempti hic 1300. Chriſtiani, cum 150. militibus Rhodijs: cæſus etiam Archithalaſſus Dragutius Rayſius, pyrata veteranus, militiæ imprimis expertus, idq; temporis Rex Tripolis. Poſt hæc 15. Iulij, ciuitatem arcemque D. Michaelis concutiunt bombardis ſeptuaginta, quarum tres (baſiliſci dicti) globos pondo ducentorum, palmorum orbiculatim ſeptem, iaculatæ: vario impetu, aſſultuque frequenti aggrediuntur, cuniculoſque agunt, alijs contrà ſuffodientibus: muri autem magna parte deiecta, ſoloque æquata, qua ingreſſus iumentis plauſtroque patebat, vna ſimul impreſsione irrumpere moliti, ſtrenuè propulſantur, cæſis præſidiarijs militibus 100. totidemque læſis: interfectis Turcis mille quingentis. Tandem S. Michaelis Ciuitas & Arx diuerſis oppugnantur viribus, Auguſti 18. 20. 21. biſq; vno die, cæſis Chriſtianorum amplius ducentis: rurſus 26. die autem 29. oppugnatur arx, ipſo etiam Baſcha Muſtapha, cum præcipuo Turcarum militari ſigno, ſolias ingreſſo: bis ceſſant quieſcuntque: victoriam vero tertia impreſsione exſpectantes, deſideratis ſuorum plus minus quingentis, repelluntur. Id temporis Magno Magiſtro nuntium adfertur, D. Garciam Toletanum ſperare breui Inſulam cum copijs appulſurum: nuntiat præterea ſeruus Chriſtianus à Turcis fugitiuus, crebra oppugnatione, fame, morbo, alijſque malis magnam Turcarum multitudinem perijſſe, vixque quatuordecim millia ſupereſſe. Septembris die ſexto Chriſtianus quidam abiuratus ad Magnum Magiſtrum confugiens, Turcas Sabbatho die expugnationem omnibus copijs viribuſque tentaturos, poſteaque diſceſſuros affirmat. Interea D. Garcia Toletanus Siciliæ Prorex, cum 72. triremibus appellit, & 7. ſeptembris ab altera Inſulæ parte in terram 9000. milites ærarios exponit Ducibus Aſcanio Cormano, Aluara, Sandeo & Schiappino Vitellio: hi in veterem vrbem Melitanam, nondum à Turcis expugnatam, tendunt: quibus ſociati circiter ducenti Melitani & Rhodij milites: inde per alteram Inſulæ partem abiens nauigat Garcia, bis omnia ſua tormenta ænea diſplodit, Turcis audientibus, præſidiarijs quoq; militib⁹ Chriſtiani tonitru ſuorū tormētorū horriſono, tanquā applauſu, reſpondentibus: inde in Siciliam, copioſiorem exercitum (ſi opus foret) adducturus, nauigat. Turcæ verò cum 7. Septembris poſtremam oppugnationem totis viribus ſtatuiſſent, certiores facti Chriſtianorum ſubſidia tunc appuliſſe, vaſa colligunt, tormentiſque, prꝫda, & manubijs in naues delatis, diſcedunt. Die 11. Septembr. Turcæ numero circiter 10000. caſtra Chriſtianorum inuaſuri Melitam contendunt: verum terga dare coacti, triremes repetunt, deſideratis ſuorum 1500. itaque Inſulam 12. Septembris relinquunt, æneis tormentis in munitiones Melitanas 78000. vicibus, vt minimum, diſploſis. Turcarum prælio, morbo, alijſque incommodis interfectorum numerus circiter 36000. Chriſtianorum non pauci, Rhodiorum militum 313. deſiderati: Ita tandem Inſula Melitana Chriſtiano neceſſaria imprimis imperio, conſeruata: incolumis manſura, niſi neglectis contemptiſque Turcarum viribus, bello mutuo inteſtinoque ſeipſos perdant Chriſtiani.

Soluitur obſidio.

Turcarum diſceſſus.

Sigetum in Hungaria à Turcis expugnatur.

Anno ſequenti, 1566. Solimannus Turca in Hungariam irruit: cum exercitu ducentorum millium, Segetum ad Danubij æſtuarium, locum natura arteq; valde munitum, optimè inſtructum, præſidioq; (cui Comes Nicolaus Serinus præerat) firmatum, obſidet: poſt crebras foſsiones, altiſsimis montibus congeſtis, mœnia 120. tormentis æneis labefaciunt Turcæ, & poſt varias oppugnationes oppidum caſtrumque expugnant: interficitur Serinus, eiuſq; caput Holoſerica nigra veſte inuolutum ad Imperatorem Maximilianum mittitur. Solimannus Turcarum Imperat. ſecundo ante captam vrbem die in caſtris moritur, 4. Septemb. Obitus (ſolertia

Mech-

An. 1566.

Mechmeti Baſchæ ita fuit occultatus, vt nemo in caſtris reſciſcere potuerit, maximè tumultus tam ibi quam Conſtantinopoli, præcauendi cauſa. Mortis nuntium ſero admodum accepit Imperator Maximilianus, qui cum nō longè inde fortiſsimum haberet exercitum, nihil magni, ob Turcæ ſummam potentiam, tentare auſus fuit: erant in eius caſtris multi viri Principes nobileſque Belgæ inter alios Reynaldus Brederodius, D. Hairincourtius, eo loci interemptus: caſtris Præfecti Lazarus Zvvendius, Comes Gunterus Svvartzenburgius, Comes Manſveldius, &c. Solimanno Turcarum Imperatori defuncto, filius Selimus ſecundus in regnum ſuccedit.

Nuptiæ Principis Parmenſis & Mariæ Portugal. in Belgio celebratæ.

Aeſtate anni milleſimi quingenteſimi ſexageſimi quinti, Petrus Erneſtus Manſveldius Comes cum vxore in Portugalliam miſsi à Gubernatrice Duciſſa Parmenſi, inde Mariam natu maximam Eduardi filij natu maximi, Ioannis Portugalliæ Regis filiam, menſe Nouembri in Brabantiam deducunt nuptui Alexandro Farneſio Principi Parmenſi, Gubernatricis filio, Bruxellæ nuptiarum ſolennijs celebratis: tote fuere ijs nobilium magnus numerus, qui tunc variè de ſtatu regionis, nouis Epiſcopis, religione, Inquiſitione conſultarunt. Ciuitas Antvverpiana ſponſo ſponſæque bellaria egregia ſumptuoſaque imprimis dono mittit, ſacchareis ſimulachris ſumma arte formatis conſiſque, poetice atque hiſtorice, ſponſam in Portugallia nauem cum ſuis conſcendentem, proſperam nauigationem, aduentus gratulationem, pluraq; alia mirificè repræſentantem ac referentem.

Inquiſitio Hiſpanica Mediolani, Venetijs, &c. recuſatur.

Ea tempeſtate, Pontifex Romanus Philippum Regem Hiſpaniarum vrgere non deſiſtit, Inquiſitionem Hiſpanicam Mediolani exerceat: verum populus ſtatim armatus Hiſpanis reſiſtit, demonſtratque nullos aut paucos admodum Reformatorum in ſuis limitibus eſſe: itaque maioris mali vitandi cauſa, ab inquiſitione hic ceſſatur. Tentat idem etiam Pontifex Venetijs. Venetis verò ei reſpondentibus, ſe ſatis Reformatores (quamuis non Hiſpanico more) nulaturos, vlterius ſollicitare abſtinet. Idem conatus male etiam antea Neapolis ſucceſſerat.

Philippus Hiſpan. Rex expreſsè mandat Inquiſitionē exerceri, hinc turbæ in Belgio.

Huiuſmodi mandatis Belgicæ etiam turbæ expullularunt: præcipuè cum anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quinto, menſe Decembri Gubernatrix Ducis a Parmenſi epiſtolas à Philippo Rege, expreſſa ſua iuſſa tribus maximè capitibus continentes, accepiſſet. Primo, placita tam noua quam vetera, patris ſuoque mandato facta de Religione, inuiolatè obſeruarentur & executioni mandarentur: credere enim ſe, nimia iudicum lenitate malum tam longe lateque porrexiſſe: proinde ſi qui Iudicum, ſeditionis metu mandata exequi non audeant, id ſibi ſignificetur, quò alios audaciores ac ſtrenuiores in eorum locum ſubſtituat: talium copiam non defuturam his regionibus, quippe quæ virorum Catholicorum Deo ſuæque Maieſtati ſeruire deſiderantium multitudine abundent: hanc optimam viam rationemque videri. Deinde, quod ad Inquiſitionem attinet, ſuam Maieſtatem velle atque iniungere, Inquiſitoribus in ſui muneris exequutioni aſsiſtatur; id enim ad Religionis conſeruationem imprimis ſpectare: Inquiſitio autem per Inquiſitores fiat, vt hactenus factum: id eis diuino & ciuili iure competere: rem minime nouam eſſe, verum patris ſui tempore vſitatam: his modis minus difficultatis metuendum. Iniungitur inſuper Gubernatrici, ne de hac re maximi momenti aliter tractari permittat: cùm ſuæ Celſitudini liquidò conſtet, non ſolum id neceſſarium, verum ſuæ Maieſtati, plurimum gaudij & trāquillitatis hinc concepturę, comprimis cordi eſſe. Poſtremò, quoad Concilium Tridentinum, mandat, Epiſcopi id exequantur, opem ac auxilium eis præſtante Gubernatrice, vt omnia exactè perficiantur: id enim toti Belgio maxime conducibile eſſe: inſuper, Gubernatrix primoribus aſſeſſoribusque iniungat, huic negotio eorum fidei à ſua Maieſtate commendato ac commiſſo, animum intendant: adhæc exequutioni mandari imperat omnia & ſingula in Concilio Tridentino, de vita & moribus Eccleſiaſticorum reformandis, ſtatuta & determinata: quod ſi (Eccleſiaſticis prædictæ reformationi obedire recuſantibus) opus fuerit prouiſionibus à ſua Maieſtate dandis aut ordinandis, eas ſe procuraturum: denique ſuæ Celſitudini ſignificat, hæc ad regionum ſalutem eſſe neceſſaria, ſine quibus proſpere agere non poſſent: hac autem ratione, iuſtitia æquitateque in pace & quiete conſeruari poſſe: iterum poſtulans hęc imperata faciant: hinc ſuam Maieſtatem ſummam delectationem quietemque animi percepturum: confidere etiam, eos munere debito functuros, non ignorans idem ipſis etiam gratum futurum, cum Deo, Regiæ ſuæ Maieſtati, Belgicarum ditionum ſaluti propriæque ſeruire teneantur.

Prædictarum epiſtolarum argumento Gubernatrix literas ad prouincias decimo octauo Decemb. An. milleſimo quingenteſimo ſexageſimo quinto, ad Brabantos vero 31. ſcriptas mittit: ijs ſeuerè iniungens, contenta Regiarum epiſtolarum, abſque vlla vel in minimo articulo violatione, pœna, iiſdem decretis conſtituta, exequantur: vtque melius omnia perficiantur, præcipit, ciuitates inter ſe ſemper vnum ſuorum Senatorum ſemeſtri hoc munere functurum deputent, & ſexto quoque menſe mutent: qui Decreta Concilij Tridentini exactè obſeruari curet, ſeduloq; quid rerum agatur indaget: vt tertio quoque menſe ſaltem, quo in ſtatu religio ſit,

 particulatim

An. 1566. particulatim ſciatur: ſi qua verò difficultas ſuboriatur, ad ſuam Celſitudinem aut ſuæ Maieſtatis Secretum Conſilium confugiant: ex horum enim numero quoſdam, qui ea prouincia ſuſcepta, conſiliorum mutuam operam nauent, conſtituendos. Hæc mandati Regis ad Gubernatricem, Gubernatricis ad Prouincias miſſi Belgicarum turbarum fontis originiſq; ſumma: cuius exemplaria, Conſilij Flandrici iuſſu, Gandaui typis impreſſa extant.

Decreta Concilij Tridentini, & ſynodorum prouincialium.

Præcipua Concilij Tridentini, & ſynodorum prouincialium decreta ſtatutaque ſecundum Eccleſiaſticorum reformationem, hæc erant: Parœcus ſiue Paſtor ſuæ Parœciæ omnes familias annotet, quot numero, quanto tempore habitarunt: nouitij habitatores à ſuo Parœco teſtimonium adferant, ſe Catholicos Romanos eſſe, vbi & quomodo matrimonium contraxerint: præterea confitentium nomen, cognomen, domicilium deſcribat, rationem numerumque infantum baptiſatorum, patrinorum reddat: ludimagiſter nullus admittatur, cuius fides non ſit explorata: libri quos iuuentutem docebit præſcribantur: an pauperes eleemoſynis viuentes Catholici Romani ſint, peccata confiteantur, Euchariſtiam ſumant obſeruetur: alioquin eleemoſynis publicis priuentur, &c.

Brabanti Regis mandato obedire recuſant.

Ciuitates Brabantiæ præſcripta Gubernatricis obſeruare recuſant conqueruntur que apud Conſilium Brabantiæ, ſibi ea iniung[illegible], quæ ſaluo iuramento pr[illegible]ito efficere non poſſent, vtpote contraria patriæ priuilegijs tam à conſi[illegible]io populoq;, quàm à Rege iureiurando ſancitis: poſtulant proinde irrita hæc mandata redd[illegible] ſin minus, ſe apud Status de hac re quæſturos, eorumque opem implorat[illegible]ros. Idem in alijs etiam prouincijs tunc factum.

Conſi[illegible]ia prouincialia reſpondent: Nihil noui intro[illegible]duci: articulum inquiſitionis ſolummodo intelligẽdum, [illegible] vſitata quoquo loco inquiſitione: Antvverpiam ab eadem & ab Epiſcopo liberam fore: neq; Tridentinum Conci[illegible]ium latius, quàm moderationes præſcriptioneſque ſuper eo publicandæ declararent, intelligendum.

Inſiſtentibus ciuitatibus, perſuadere conatur Curia, Brabantos iniuſte de nouitate quæri: inquiſitionem ſemper in Brabantia vſitatam: Pontifices Romanos iure meritoque ſuos in Belgio nunquam non habui[illegible]e Inquiſitores. Huiuſmodi reſponſis commoti populi, vbi eos qui patrocinari debuiſſent, iam aduerſari [illegible]ident, acrius reſiſtunt, neque ſumptibus neque laboribus parcunt, quo quid monſtri alant, vndique reſcı[illegible]cant: multi ſuorum animos incendendi

Libelli famoſi ſparſi.

confirmandique cauſa, libellos fam[illegible]s, ſcripta inuectiua, rhitmos, dicteriaque paſſim ſpargunt, & Baſi[illegible]icarum, Curiarum, Pretori[illegible]rum valuis affigunt: quin & libellus quidam tunc ipſius Gubernatricis manui caute ingeſtus, modos omnes, Curiæ, placitis, Inquiſitioni, Epiſcopis reſiſtendi, inſuper inuentiones doctrinalque argutas, admonitiones etiam, quibus Præfecti ſui offi[illegible]ij, iuramentiq; Regionibus facti mouebantur, continens, iunctis adhæc minis, &c. vnde, regiones mutati[illegible]ni obnoxias eſſe, neque in eo ſtatu diu conſiſtere poſſe, euidenter apparebat. N[illegible]lominu[illegible] mul[illegible]is locis crudel[illegible]er in Reformatos tunc temporis adhuc ſæuitum, vt Brugis, m[illegible]n[illegible]e Marti[illegible], anno mi[illegible]leſimo quingenteſ[illegible]mo ſexageſimo ſexto. Antvverpiæ autem duæ virgines nobiles mirum in modum carceribus ereptæ.

Gubernatrix & Con[illegible]lium Bel[illegible]icum, aliquo [illegible]ltem modo populum placare meditantes, ſcripto declar[illegible] vig[illegible]mo quarto M[illegible]j, 1566. ſuæ Maieſtatis ſententiam nequaquam eſſe (quandoquidem co[illegible] per[illegible], nullam ab anno mi[illegible]le[illegible]mo quingenteſ[illegible]mo quinquageſimo in Brabantia factam Inqui[illegible]nem) Brabantos n[illegible]ea grauari, verum priuilegia retineri, neque Conc[illegible]j T[illegible]id[illegible]ntini decr[illegible] a alit[illegible]r quam cum moderatione, vt regionis priuilegia poſtulant, obſeruari [illegible]nc ſ[illegible]mmopere populus gau[illegible]s. Verum [illegible]cripto exa[illegible]ius perſpecto, Brabantiæ Status, omnis ſuſpicionis amouendæ cau[illegible]a, à Gubernatrice, auctoritatem actorum ſigillo nomine Regis ſignatam, poſcunt, nullo ſ[illegible]icet æuo Inquiſitionem pontificiam aut ciuilem in Brabantiæ Ducatum introducendam, verum delicta quæuis tam hæreſeos quàm alia iudici ſeculari committenda: præterea etiam placitorum mitigationem petunt. His nihil aliud reſponſi datur, quàm, cum Proceribus aurei Velleris & prouinciarum Gubernatoribus tunc temporis vndique in Curiam Bruxellenſem conuocatis, deliberandum vlterius: in quo quidem Conſilio, de moderatione quadam placitorum decretorumq; ſtatim ad Regem mittenda, eſt actum, ſalua nihilominus & incolumi veteri Romana religione, regiaque auctoritate: imprimis autem iſtud turbæ ſedandæ cauſa proponitur, quod minoris ordinis nobiles totis prouincijs perturbari palam eſſet. Cum enim Anti[illegible]ites Ec[illegible]eſiaſtici, æquè atq; pop[illegible]lus [illegible]piſcopos reformationeſque iniquo animo ferrent: nob[illegible]es qui in agr[illegible]rur[illegible]ue vbi faci[illegible] opprimi poſuiſſent, vt plurimum commorabantur, ver[illegible] ſ[illegible]te[illegible])ſeditionem, cum graues minæ ſcriptis inuectiu[illegible]s iunctæ ind[illegible], [illegible] o[illegible]ij monerentur, nempe ſuarum eſſe partium populum Regi, n[illegible]b[illegible]lura conceſſuro, reconſiliare: plu-

Fœdus Nobilium.

res conuentus diuerſis loci[illegible] [illegible]remo quidam i[illegible]lorum fœdus ſimul ineunt, diuerſis alijs pòſt paulatim [illegible] be[illegible]us, quorum numerus, vt amicus amicum facilè pertrahebat, ad quadringentos excreuit.

Argumentum

An. 1566.

Argumentum fœderis Nobilium.

Ar[illegible] d[illegible] erat: Cùm extranei quidam neque Dei honori, neque Regis miniſterio, ne[illegible] nu[illegible] modo, ſed ambitioni auaritiæque propriæ exſaturandæ dediti, maximo Re[illegible] orumque [illegible]pendio (prætextu tamen Catholicæ Religionis concordiæque populi ob[illegible]andæ) [illegible] gem effeciſſent, vt non ſolum crudelia religionis ergò decreta mitigare (quo[illegible] ante p[illegible]omiſerat) recuſaret, verum etiam [illegible] Inquiſitionem introduci man[illegible] de pro[illegible] dubio perni[illegible]ies regionum, oppreſsio populi, diminutio Maieſtatis Regiæ, [illegible] incolarum, ademptio priuilegiorum, diſsipatio omn[illegible] Politiæ conſequeretur: Nobiles [illegible]egionum, huius mali [illegible]ertendi, regiæ auctoritatis tuendæ, patriæ proſperitatis ſeruandæ, fidelitatiſq́; (cui nobilitas obligatur) præ[illegible]andæ cauſa, fœdus pepigiſſe, ſacramétoq́; confirmaſſe, ſe, ne Inq[illegible]itio vl[illegible]o modo [illegible] [illegible]actorum, vi[illegible]ationum aut ſimilium nomine vel prætextu, in regiones Belgic[illegible] [illegible]troducatu[illegible], impedituros: palamque teſtificari nihil ſe contra Dei honorem, aut Regi[illegible] & Statuum Ce[illegible]dinem rentare aggredive, verum cupere totis viribus eis aſsiſtere, & vul[illegible] [illegible]nſpira[illegible]onibus [illegible]n busq́; reſi[illegible]ere, in propriæ ſuæ vitæ ſecuritatem: Deum immortal[illegible]m hac de [illegible]teſtantes &c.

Hæc fœde[illegible]is ſumma, ſumma[illegible]im breuiterq́ue à nobis dicta. Lector curioſus vlterius indagare volens, [illegible]bel[illegible]os m[illegible] [illegible]ia [illegible]va[illegible] [illegible]c linguis non ſolum de hoc fœdere, verum etiam de plurimis al[illegible] [illegible]ſtu[illegible]ation[illegible]u[illegible], r[illegible]pon[illegible]o[illegible]bus, placitis decretiſq́;, Typographorum opera excuſos legat perlegat[illegible].

Fœdus à maximo n[illegible]ilium, vt ſupra diximus, numero ſubſignatum placidè modeſteque imprimis proceſs[illegible], omnibus certo die, quo preſto eſſe deberent Bruxellæ ſupplicis libelli offerendi gratia, [illegible]ituto: quorum fuere præcipui, D. Bredenrodius, claro Comitum Hollandiæ ſanguine g[illegible]n[illegible]tus, Com[illegible] C[illegible]lenburgius, Comes Bergenſis, Comes Ludouicus Naſſouius, Principis Auraici frater, pl[illegible]es[illegible]ue alij. Cùm verò propoſit[illegible] huius ratio quibuſdam aurei velleris Proceribus ſati[illegible] ſuper[illegible]ue no[illegible]a eſſet [illegible] fuere ex ijs qui partim Gubernatrici indicarint: quæ peiora ſuſpicans, ſini[illegible] rumoribus hac de re [illegible]arſis, quaſi oppida quædam locaque munita inuadere meditarentur, literas paſsim mittit, præmonens ab illis nobilibus cauendum eſſe.

Nobiles libellum ſupplicẽ offerunt, 5. Aprilis 1566.

Die Aprilis primo, ſecundo & tertio, complures vndiq[illegible]e Nobiles, inter quos etiam Bredenrodius. Bruxellam veniunt [illegible]rmes: d[illegible] q[illegible]a[illegible]o, adm[illegible] ad dicendam poſtridiè cauſam, à Gubernatrice poſtulant, [illegible]ir[illegible]us Ber[illegible]enſe & [illegible]en[illegible]ur[illegible]enſe, qui poſt venère, exſpectatis: quinto autem Apri[illegible] Nob[illegible] plus minu[illegible] q[illegible]d[illegible]enti[illegible] magnificè quaterni quinique continuato ordine, anteſignanos L[illegible]oui[illegible]um [illegible] [illegible]redenrodi[illegible]m, ſequuti, ex Culenburgij aula in Curiam prodeun[illegible], [illegible] [illegible]m à [illegible]ern[illegible] [illegible]o[illegible] Status, Ordine equeſtri torquato, & prouinciarum Guberna[illegible] e[illegible]e[illegible]ati: hic Bredenrodius reuerenter præcedens, Gubernatrici ad[illegible] [illegible] v[illegible]mul omnes ſupplicem libellum, ſumma cum humilitate, coram o[illegible]n[illegible], [illegible], conqueritur[illegible]u[illegible]e ſocio[illegible]que, ſeditionis, tumultus & infidelitatis ac[illegible]atos: poſtu[illegible] pro[illegible]d[illegible] vno ore omnes, huiuſmodi accuſatores nominari, & præſentes [illegible] t vtra pars [illegible]pa[illegible]is, pro meritis puniendi ſit, decernatur. Gubernatrix libello accepto, [illegible] occtum cœtu[illegible] præ[illegible]ent[illegible] eum perle[illegible]uram, reſponſumq́; bonum redditurum di[illegible]itaq́; di[illegible]cedunt.

Supplicis libelli argumentum.

Supp[illegible]cis libel[illegible]i argumentum erat: Cum Belgarum ſumma erga ſuos Principes fides omni æuo fuerit celebra[illegible]ma, omnprim[illegible] Nob[illegible]m, vt p[illegible]te qu[illegible] neque vitæ ne[illegible]ue fortunis, Principis nomine, vnquam pepercerint. ſe qu[illegible]e vt [illegible]um[illegible]es [illegible]e[illegible]es deceret, in eadem erga Regiam Maieſtatem [illegible]del[illegible]ate promp[illegible]o præ[illegible] [illegible]ru[illegible] animo pe[illegible]euerare ve[illegible]e: proinde, præſente Reipub[illegible]icæ [illegible]atu[illegible] o[illegible]ide[illegible]ato, ma[illegible]le ind[illegible]na[illegible]is a[illegible] quant[illegible]ilum i[illegible]rrere, quàm ea quæ in ſuæ Maieſtatis & communis patriæ pertu[illegible]ationem p[illegible] vergere poſſent, tacere aut diſsimulare, ſperantes id [illegible]ffici[illegible], temp[illegible] [illegible]e u[illegible] [illegible]uæ [illegible] i [illegible]r[illegible]tiſsimum fore. Et quanquam, Regiæ Maieſt. [illegible]a[illegible]ta de [illegible]nqui[illegible]tione, de[illegible]ta[illegible]e de Re[illegible]ione exactè obſeruanda, i[illegible]re quodam ſint fundata, nempe ad normam eo[illegible] quæ Cæſarea Ma[illegible]ſtas antè bono animo ſtatuerat: tempus tamen præſens diuerſa poſtulare remedi[illegible] cum ſatis conſtet, decretorum edictorumque exequutiones (licet [illegible]ummo iure [illegible]anſactæ non [illegible]n [illegible]orum malorum occaſiones dediſſe: quanto magis ſeuerio[illegible] animadue[illegible]o Inqui[illegible]ionis[illegible]ue perſequutio: vnde ipſis metus incuſſus, hac ſedi[illegible]ionem vn[illegible]uerſis regi[illegible]bus ori[illegible] po[illegible]e, [illegible]m hominum animi paſsim auerſi cernantur. Exſpectaſſe qu[illegible]dem ſe, Re[illegible]os & Status Regionum, vt tempus eſt, ordinem rei moderatè gerendæ compoſitu[illegible]s, occa[illegible]ionemque in[illegible]rtun[illegible]j ablaturos: verum cum hoc minimè ſit præſtitum, malumq́; creſcat, periculum etiam proximè immineat: nunc tandé, ſacramento ob[illegible]gati & amore in Regem & patriam ducti, neutiquam conſultum putant, vtiliſsimum id officium d[illegible]fferre, ſperantes hanc [illegible]am admonitionem in meliorem partem interpretanda, maximè cum ipſi maiori periculo quã a[illegible]j expoſiti ſint, vt qui ruri ſua domicilia prædiaque ha-

An. 1566 que habeant: inſuper quod his ſtatutis ſeuerè exequutioni mandatis, quilibet tam capitis quam bonorum pœnæ (vt inuldo & auaro cuique liberet) obnoxius redderetur. Suppliciter proinde poſtulant, moderatio adhibeatur: & cum maximi ſit momenti negotium, homo aliquis certus ad ſuam Maieſtatem delegetur, qui omnium nomine ſuæ Maieſtati humiliter dimiſſeque ſupplicet, & huic rei in præſens atque in futura quæuis tempora conſulat: quod cum vna cum placitorum (totius mali fontium) abolitione fieri non poſſit: ſuæ Maieſtati placeat ea ſaltem aboleri, quæ vt patriæ euerſioni atque exitio occurratur, maximè neceſſaria, & iuri ac rationi conformia videbuntur. Præterea ne quis eos, qui nihil niſi ſuæ Maieſtati obſequium præſtare meditantur, limites aut leges eidem præſcribere velle putet (quod aduerſarios facile interpretaturos arbitrabantur) obſecrant, ſuæ Maieſtati placeat, conſilio omnium Statuum generalium generatim eius rei cauſſa congregatorum, alia decreta ſtatuere, vt commodioribus & minus periculoſis rationibus præſenti difficultati proſpiciatur. Supplicant quoque ſuæ Celſitudini (Gubernatrici) vt interea dum Rex huic iuſtæ poſtulationi commodè ſenſimque ſit vacaturus, ipſa huic periculo, ſuſpenſione Inquiſitionis & exequutionis placitorum, proſpiciat: liquido palamque teſtificantes ſe hac admonitione ſuo officio ſatisfeciſſe: ſe quoque hac vice coram Deo & hominibus religione exoluentes: ne ipſi, ſi pòſt turbæ, ſeditiones aut ſanguinolentæ cædes (inopia remedij maturè adhibiti) hinc oriantur, tanti mali cçlati accuſentur. Teſtantur ad hæc Deum, Regem, ſuam Celſitudinem, Curiam, Conſiliumque, propriam etiam conſcientiam, ſe hanc rem, vt bonos atque fideles ſuæ Maieſtatis miniſtros & clientes, præter officium nihil agètes, ſedulo ac ingenuè tractaſſe. Iterum poſtulantes ſuam Celſitudinem, huic negotio, antequam vlterius malum ſerpat, animum intendat, ac bene facturum, &c.

Geuſij Nobiles cognominati. Cùm Nobilium cœtus hanc tam vehementem atque vrgentem poſtulationem obtuliſſent, fertur Dominus Barlemontius in eorum contemptum, vt Gubernatrici metum amoueret, dixiſſe, Tantùm cateruam Geuſiorum, id eſt, nebulonum & mendicorum eſſe; fortè quod nonnulli eorum tenuioris fortunæ eſſent. Hoc dicterio percepto, referunt ſe neutiquam pudere, Geuſios aut mendicos ob ſeruitium Regi, aut commodum patriæ præſtitum cognominari. Ab eo autem tempore Geuſij potiſsimum vocati ſunt, fœderatique omnes aureum nummum de collo pendentem geſtarunt, vna parte Regis, altera duarum manuum firmiter in fidei ſignum iunctarum, & per medium peræ extenſarum forma ſignatum, cum hac inſcriptione: *Fideles Regi vſque ad peræ mendicabuli geſtationem*: Præterea mendicorum ſcutellas, & caliculos pulchrè cælatos pileis ſuis affixos habuerunt: veſtiti fere omnes cinericei coloris indumentis.

Reſponſum Gubernatricis. Poſtridiè cum Gubernatrix Curiâ præſente de reſponſo cõſultaſſet, illud margini ſupplicis libelli adſcriptum eſſet, in Aulam conuocati Nobiles, magnifico ordine, præſentibus tunc etiam Culenburgio & Bergenſi Comitibus, veniunt: redditur eis libellus tali reſponſione: Viſa intellectaque eorum poſtulatione, ſe ſtatuiſſe, ad Regiam Maieſtatem mittere, conaturamque vt eis à Rege, à quo omnia bona ſperanda, ſatisfiat: imò ſe, etiam ante ipſorum aduentum, cum Senatu deliberaſſe, moderationem placitorum edictorumque, qua omnibus facile ſatisfieri ſperabat, decernere, eamque ad Regem mittere. De Inquiſitionis & placitorum, quam poſtulabant, intermiſsione, ſe nihil propria authoritate præſtare poſſe, quod ipſis etiam notiſsimum: neque decere, prouincias interea temporis ſine lege in cauſa Religionis relinquere: ſe verò dum epiſtolæ ad Regem mittentur, procuraturam, Inquiſitores & officiorum Præfecti tam prudenter modeſteque ſe gerant, vt gratiam ei omnes ſint habituri: confidere autem, ipſos Nobiles ita etiam ſe geſturos, vt hac in re aliter agi neceſſe futurum non ſit: ſperare inſuper ſua apud Regem interceſſione, prouincias ab Inquiſitione liberas fore: eoque libentius omnia totis viribus conaturam, quod certo ſciat, ſupplices Nobiles firmiter ſtatuiſſe nihil noui in veteri Religione moliri, ſed eam omni ope atq; opera conſeruare velle. Actum Bruxellæ, 6. Aprilis 1565. ante Paſchale feſtum.

Rurſus fœderati ad dicendum cauſam ſe poſtulant admitti die octauo Aprilis: hic ſuæ Celſitudini gratias agunt, optant reſponſum clarius atque latius, dolent ſuæ poteſtatis authoritatiſve non eſſe placita & edicta ſuſpendere aut intermittere, rogant nihilominus, Præfectos vlterius exequutioni operam dare prohibeat: declarant ſe ijs quæ à Regia Maieſtate, Statuum generalium deliberatione conſenſuque ſtatuerentur, libenter pariturос, & vitam ſine culpa aut reprehenſione, vt ſperabant, acturos. Denuò teſtificantes, ſe ſuo officio ſatisfeciſſe, neque culpandos, ſi vlterius quid mali, ſuperioris ordinis defectu, oriatur; rogant in bonam partem accipiat: præterea cum aduerſarij prædictum libellum ſupplicem typis edere meditentur, petunt, Typographo Regio eundem ſincere, eo modo quo oblatus eſſet, imprimere permittat.

Poſt deliberationem conſultationemque reſpondet Gubernatrix, ſperare ſe tales leges normaſque Inquiſitoribus & Magiſtratibus præſcripturam, vt nihil turbæ aut offendiculi naſcatur.

naſcatur: magis autem ab ipſorum parte malum metuendum: proſpiciant proinde ipſi, promiſſa impleant, ne quid inter eos aut inter vulgus ſcandali offenſioniſve oriatur: rogat præterea n[illegible] clandeſtinis ſuis conſi[illegible]ijs plures ad ſe attrahant, alliciantq́;. *An. 1566.*

Reſpondent fœderati Nobiles, ſe pro bono reſponſo ſuæ Celſitudini gratias agere: putare au[illegible]em ſibi am[illegible]s ſatisfi[illegible]i, ſi Curia omni ibidem præſente, ipſa Gubernatrix apertè decla-r[illegible]e fœderatorum conue[illegible] in bonam accipere partem, tanquam officium Regiæ Maieſtati præſ[illegible]um, pol[illegible]en[illegible]e ſeſe modeſtè ac placide, ne quid quærimoniæ audiatur, geſturos. Ait G[illegible]bernatrix, ſe id credere. Cum verò ſententiam ſuam aliter non explicaret: iterum ro[illegible]nt declarare velit quo pacto ipſorum o[illegible]clum accipiat aut interpretetur. Ad hęc, ſe id non du[illegible] bene iudicare poſſe, [illegible]ræcisè reſpondet.

Cum ver[illegible]iam animaduerteretur, Nob[illegible]es fœderatos non admodum contentos diſcedere, Proceres quidam alijque nonnulli, inter quos Conſiliarius Aſſonuilus graui captus metu, in ſtanter petunt, ne deterius quid eueniat, Nobiles melius contentos dimitti. Itaque Comiti Hoochſtratano, aurei velleris equiti, & D. Bertyo a ſecretis, commendatur, Nobilium conuentui interſint, ip[illegible]que promittant ac ſpondeant, nihil in cauſa Religionis, niſi Regis reſponſo [illegible]nte accepto, a Curia conſtituendum: hi mandata peraguntiaduerſaria etiam epiſtola[illegible]m conſcribendarum oſtendunt, cum interdicto, ne quis præfectus, Iudex aut Inqu[illegible]tor contra aliquem, vincu[illegible]is, confiſcatione, exilio aut alijs pœnis, religionis cauſa vlteri[illegible]s a[illegible], noſ[illegible]atis, ſcandal[illegible] aut ſeditionis facinore perpet[illegible]ato, quod cum quæſtionibus ac te[illegible]imon[illegible]s ad Curiam dimittendum, Senatuſque con[illegible]io ac iudicio c[illegible]mmittandum erit: & hæc q[illegible]idem omnia prouiſione ſiue fiduciaria per[illegible]iſsione concedi, donec Regia Maieſtas, g[illegible]neral[illegible]um ſuorum Statuum ſ[illegible]ntentia & a[illegible]nſu ea de re aliter ſtatuat.

His promi[illegible]is atque conuentis, Nobiles quiſque domum ſuam reuertentes diſcedunt, cùm ſimul conſtituiſſent, certos quoſdam ex ſuis in vnaquaque prouincia cum quatuoruiris principibus deligere, qui promiſſa omnibus modis ſeruare ſimul procurent. *Fœderati diſcedunt.*

Hoc tam acre Nobilium ſtudium regiones reddidit pacatiores, cùm quiſq́; ſperans metuenſque, quid Rex de ſupplice libello & moderatione ageret, exſpectaret.

Gubernatrix cum Proceribus Curiaque in Hiſpaniam mittere decernunt, Regemq́ue de rebus omnibus certiorem reddere, atq; poſtulare, Belgis aliquid concedere ve[illegible]it: quem, ob Nobilium conuentum ac inceptum, ei in peiorem (vt tunc peiora inde exſpectabantur) perſcriptum partem, procul dubio exacerbatum, ſciebant.

Ad hanc legationem multis promiſsis & perſuaſionibus inducuntur M[illegible]rch[illegible]o Be[illegible]genſis, & Baro Montignius, ambo viri cordati, prudenteſque, aurei velleris equites: quorum ſolertia induſtriaque Regis animum deliniri placarique poſſe ſperabatur: verum contra euenit in vtriuſque maximum malum, vtriq; nece tandem illata, poſtquam in Hiſpaniam cum commentarijs formaq; moderationis placitorum, veniſſent. *Marchio Bergenſis & Baro Montignius in Hiſpaniam miſsi.*

Concepta moderationis formulâ, Omnibus Religionis adminiſtratoribus, eorundem hoſpitibus, ſcandali auctoribus loco flammæ ſuſpendium, animum ſententiamq́; mutantibus gladius, vulgo erranti exilium, adiudicatur. *Moderationis formula.*

Hunc moderationem, (vulgo Moorderationem, hoc eſt, trucidationem tunc paſsim dictam) Statibus regionum (quos populus imprimis appellabat implorabatque) vt eandem approbent ratamque habeant, obtrudere molitur Curia. primo quidem minoribus prouincijs, nempe Artheſiæ, Hannonia, Namurco, alijsque accerſitis, ea tantummodo de cauſa, vt earundem legati ſolidæ authoritatis mandatis fulti, procerum atque Senatorum à quibus miſsi erant, con[illegible] nequaquam vlterius exſpectato confeſtim concluderent definirentque: hæc autem clam pop[illegible]aberi, an[illegible]e omnia [illegible]ræ[illegible]ipitur. Poſtquam hæ prou[illegible]nciæ, vt rumor ſpargebat[illegible]r, conſenſêre [illegible]dem e[illegible]m Flan[illegible]ris & Brab[illegible]tis proponuntur. Hollandis, Zelandis, Friſijs pluribu[illegible]a[illegible]js, quod hi priuileg[illegible]js immunitatibuſqu[illegible] præpollerent, non vocatis. *Statuum conuentus inconueniens, Moderationis comprobandæ cauſa.*

Verum hæ technæ, quibus moderatio (Inſcia plebe) Statuum au[illegible]h[illegible]itate approbaretur, tandem famoſis libel[illegible]is, demonſtra[illegible]ionibus argumen[illegible]que typograp[illegible]iorum opera editis, ſatis [illegible]erque populo innotuit: vnde maximè turbæ, tac[illegible]tæque ſuſpiciones, nulla Statuum comitia, ve[illegible]r[illegible] conſuetudine, celebranda. *Populi tumultus & ſuſpiciones.*

[illegible] hæ quidem ſuſpiciciones inde magis augebantur, quod tunc ſingulis adhuc diebus [illegible] Re[illegible]igionis cauſa patriam reliqueran[illegible], reuerſi, in carcerem pertraherentur: imò [illegible]uſ[illegible]nus tapetopœus [illegible] octauo Iunij, Religionis cauſa, morte eſſet Oudenardæ m[illegible]

O[illegible] percep[illegible]q́; etiam, animos aulæ procerum à nobilibus fœderatis auerſos, imò paſsim & verbis [illegible] re ipſa de[illegible]larari, Curiam eorum factum in malam accepiſſe partem: Ne-

An. 1566. que boni quicquam literis priuatis ex Hiſpania ſignificabatur: ſed Rex epiſtolis ad quaſd[illegible] tates ſexto Maij 1566. Madrilij ſcriptis, eaſdem fidelitatis monebat verbis generalibus, aux[illegible] plurimum promittens ſtatim atque ipſe in Belgium veniret: imo illius ergo, vt fama erat, naues bellicæ, ſuæ Maieſtati obuiaturæ, in Zelandia apparabantur: huc etiam accedebat, quod Hiſpani quidam quatuor aut quinque longiorum [illegible]loporum aut minorum bombardarum millia in Hiſpaniam mitenda coemiſſent: ſpargebatur prætere a rumor, Ducem Ericum Brunſchvvichium milites conſcribere, vt Inquiſitio & noui Epiſcopi vi armata introducantur.

Inſuper noui quidam Epiſcopi, Inquiſitores & Eccleſiaſtici incautè ſatis effutierant diuulgarantque, duos ex Belgio Le[illegible]os non ſincere & candidè admodum fuiſſe à Rege in Hiſpanijs acceptos, ſed blande ſimulateque tractari, donec commodè ac oportune pecuniæ militesque colligantur: vt violenta armatorum copia introducta, defectores Apoſtatæque Nobiles puniantur: ipſum etiam Cardinalem, vt probe ſuos inimicos vlciſcatur, vna ad futurum. Hæc pluraque crebreſcens fama vulgauit.

His rumoribus ac minis ita creuere ſuſpiciones, vt Religioni [illegible] addicti, nihil prorſus boni ab Hiſpania exſpectantes, publice concionandi audaciam ſumpſerint, quo maximum ſuorum numerum quem diutius celare non poterant, palam oſtenderent: hoc modo [illegible] bus animum addere, aduerſarijs autem adimere ſperantes. Primò quidem habitæ conciones in Flandria Occidentali, poſtea verò in Flandria, Brabantia, VValonia, Geldria, Friſia, Tranſiſulania, Hollandia, Zelandia, Traiecto, pluribuſq; alijs locis, idq; in campis patentibus, ſyluis, alijsq; locis idoneis, numero indies in multa millia creſcente: principio ne quid aduerſi accideret metuentes, enſibus ac armis breuioribus, poſtea bipennibus, [illegible] & id genus armis [illegible] inſtructique: & quanquam illorum cœtus ſæpe interturbati, populo conciones interdictæ, variaque remedia adhibita fuerint, nihil tamen hæc omnia (quod Zelus hominumque numerus permagnus eſſet) profuere.

Publicæ conciones prope Antwerpiam. Initio menſis Iunij publicæ etiam conciones cœptæ prope vrbem Antvverpiam, campo Lario, iuxta Borgerhoutum planitie ad id maxime apta, primò abſque armis: poſtea verò ob Droſſardi ſiue prætoris ſummi Brabantiæ aliorumque Præfectorum minas, omnes campi aditus curribus atque excubijs, maioris ſecuritatis cauſa, muniti intercluſiq́; hic Teutonicè & Gallicè concionatum eſt.

Magiſtratus Antvverpienſis & amplum ciuitatis Conſilium ſummopere contra nituntur, petunt[illegible] poſtremò, Gubernatrix cum Curia eò commoratum venire velit, vt Principem præcipuamque omnium vrbem periculo liberet, ſine præſidiario tamen milite. Gubernatrix, ſe deliberaturam (p[illegible]int [illegible]rim conciones deſipent perturbentque) reſponder. Cuius rei cauſa, placitum ſiue interdictum quoddam, nomine Regis, datum 26. Iun. Antvverpiam mittit (valdè

Libellus ſupplex Reformatorum, vt in vrbe Antwerp. concionare liceat. quidem durum, ſed parum efficax. Reformati enim, vicorum vrbis Præfectis 3. Iulij libellum ſupplicem [illegible]radunt Senatui Antvverpienſi inſcriptum, ciuium Reformatæ Religioni addictorum nomine: [illegible] Argum[illegible] rationibuſq; demonſtrant, cur conciones ſecretæ antehac, nunc ob[illegible] [illegible]orum [illegible] pal[illegible] atq; aperte fieri debeant: poſtulant proinde (tumultus con[illegible]) [illegible] in vrbe ip[illegible] loc[illegible]: duas quoq; Religiones bene cōuenire & con[illegible] pr[illegible]bant: deniq; in Magiſtratus poteſtate eſſe, poſtulatum concedere, auctori[illegible]rum allegata docent. Magiſtratus, libello hoc in Curiam miſſ[illegible]rum petunt, G[illegible] Antverpiam commoratum veniat: id ipſa, niſi militem præſidiarium (à quo ciues ab[illegible] [illegible]ebant) in vrbem admittant, facere recuſat.

Venerant id temporis Antvverpiam, ſine aulæ mandato vel authoritate, D. Brederodeus, & Comes Meganus: quorum vter[illegible]; ciuitatem turbat: Brederodeus populo (præcipuè Reformatis) acceptus: Meganus verò ſuſpectus, quaſi in vrbem callide milites introducere moliretur, quos non longè abeſſe, & in Cam[illegible]iniam aduen[illegible]e, rumor erat. Cuius ſuſpicionis & maioris mali vitandi cauſa diſcedere coactus eſt.

Hu[illegible] [illegible] [illegible]rbæ, diffidentiæ, quas ſingulatim narrare longum eſſet, in omnibus etiam maioribus [illegible] oppidis graſſatæ. Vt autem eorundem, præcipuè verò ipſarum regionum ſta[illegible]m, exac[illegible] pe[illegible]mur: primò ea quæ Antvverpiæ, maximè cum Principe Auraico Burggrauio Antvverpienſe, eo, à Gubernatrice miſſo, acta ſunt, narrare perſequemur. Iiſdem enim mandatis, rationibus, modi[illegible] [illegible]rouinciarū & oppidorum præfecti [illegible] ſunt: vario tamen ſucceſſu, prout [illegible]egiones, ciuitate[illegible] incolarum[illegible] ingeniaq; varia fuere. Cum enim Gubernatrix mandatum [illegible] placitu[illegible] [illegible] non admodum diſſimile, quo concionatores & eorum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ſtatim quorundam animi valdè perc[illegible] [illegible] exacerba[illegible] atq; irrita fuere, vt tandem ſeriò ſtrenueq; arma, in [illegible] & co[illegible]rum defenſionem, ſumpſerint. Abſurdum etiā omnibus fere Statibus & Gi[illegible] [illegible] ne ſolenni eorum conſenſu fieret [illegible] reſponſum à Rege adhuc exſpectari [illegible]

Gu[illegible]

[illegible] poſt frequentes Antvverpienſium preces vt eò cum aulica familia veniat, tandem, timid[illegible] ciuvrb[illegible] confidens, Principem Auraicum (cuius tamen præſentia Hollandiæ, Zeland[illegible], al[illegible] locis [illegible] gubernationi commiſsis, etiam neceſſaria erat) pro Gubernatore Antvverp[illegible] mi[illegible]it: Cum enim eum ciuibus imprimis gratum, atque eiuſdem vrbis Burggrauium, & ob id mutuo deui[illegible]os ſacramento ſciret, bene ſperauit, eum hanc ciuitatem ab omni tumultu conſeruaturum. Venit itaque Princeps Antvverpiam 13. Iunij, Brederodio, aliiſ[illegible] nobilibus & ciuibus ei obuiam equitantibus: ingredienti acclamat vociferaturque populus: Viue les geux, id eſt, viuant Geuſ[illegible], cuius eos, ne poſt pœniteat, reprehendit. Senatui conuoca[illegible] tradit Gubernatricis literas, cum Regis nomine miſſum teſtantes, vt ciuitatem tutam incolumem[illegible], qua[illegible] poſſet optime, ſeruet: ei proinde ob[illegible]iant, & iuſsis obtemperent. Poſtea rel[illegible] [illegible] membra, tribunos, decuriones, ſagittario[illegible] collegia, mercatores, ipſos etiam ec[illegible] [illegible]icos a[illegible]ocat: omnibus ſing[illegible]liſq; au[illegible] ſentit ſtatim, diffidentias ac ſuſpiciones vn[illegible] [illegible] [illegible] rbarum eſſe occa[illegible]iones: [illegible]mperit Senatum non confidere [illegible]uibus aut inco[illegible], m[illegible] minus Reformatæ Religioni addictis: contra [illegible]ues & incolas [illegible]unque Religionis nequaquam fidere aulæ, metuentes m[illegible] introducend[illegible] parũ etiã Senatui fidentes. Reformatos verò ſ[illegible] habere omnes: videt præterea Reformatorum magnum eſſe numerum, aliquatenus tamen diſſidentem ac diuiſum, eò quod Senatus (diſcordiam diſsidi[illegible] inter eos machinans) expulſo Par[illegible]cho pagi Kilij, prope vrbem, concionandi ad normam Confeſsionis A[illegible] facultatem dediſſet: eoſdem quoque ſumptis iam armis longè fortiſsimos in vrbe eſſe, & facillimè, quandocunque vellent, præualere ac rerum potiri poſſe: ita vt vi contra eos a[illegible] nequaquam conſultum videretur, opportunitatem atque diſpoſitionem parum conuenientem, rectè perſpiciens. Neceſſarium itaque reputat primo diffidentias ſuſpicioneſq; tollere, & cum Religionis autoribus placidè leniter[illegible] agere: vt arma ſaltem deponant, & incitum manu trad[illegible]: petitq; 1200. milites ex ciuibus conſcribere: Verum hoc ei tunc requiſitũ eſt: laudatum verò ac comprobatum, vt ciues [illegible] [illegible]gant, & Religionis fautores ad arma deponenda placid[illegible] indu[illegible], vtq; ſecuritate præſtita, conciones certo tempore intermittantur, donec Statuum generalium conuen[illegible] aliud ſt[illegible] decernatur[illegible].

Interea oritur fama, Ducem Ericum Brunſ[illegible]vicenſem ma[illegible]imum colligere exercitum, & bellicum apparatum non longè *Lingen* in Friſia fieri: cumque Brabantiæ Droſſardus peditum equitumque certum numerum Aulæ iuſſu collegiſſet, quibus comitatus indies non longè ab vrbe Antvverpienſi domum ſuam, Merxemij ibat redibatque obequitans, ſuſpicio oritur eum concionem inuaſurum perturbaturumque concionem, & concionatores apprehenſurum: augeturque eò magis, quod vehicula armis onuſta, & naues Mechliniæ bellicis machinis oneratæ viſæ eſſent: q[illegible]apropter Religionis fautores locum in ipſa vrbe, [illegible]bi tutius & ſine armis, conciones fieri poſsint, [illegible]bi conced[illegible] petunt: id quamuis, ob m[illegible]nas de quibus diximus, nega tu per[illegible]cile eſſet, Princeps tamen [illegible]is, precibus, ſummaq; induſtria prohibuit auertitque non tantum ea vice, verum etiam pompæ encœniorum tempore, menſe Auguſto, cum extraneis ad[illegible] [illegible]ennia vndiq; concurrentibus, tumultus maximè timeretur: imò tunc à Gubernatrice Bruxellam, ob fœderatos nobiles ibidem congregatos, vocatus, ſummis Antvverpienſis Se[illegible]ar[illegible] precibus, eo ire cum excuſatione diſtulit, donec pomparum ſupplicationumq; ſolemn[illegible] [illegible]abſque tumultu eſſent peracta, in quibus Mariæ ſtatua, veteri monachorum & Eccleſiaſticorum more circumferebatur: plurimis huiuſmodi factum, tanquam idololatriæ crimen irridentibus at[illegible]; contemnentibus.

Fœd[illegible] nobil[illegible] vbi Prouin[illegible]ias plurimis locis, vt de Antvverpia diximus, iterum turbatas atque armat[illegible] om[illegible]iaque ad ſedi[illegible]ion[illegible] [illegible]dere, nulla remedij ſpe apparente, videntes cum e[illegible] [illegible] rigida ſine Statu[illegible] [illegible]nſen[illegible] prodiren[illegible]: neque conuentus Generalium Statuum, [illegible] omne[illegible] regionum ſitam ſal[illegible]tem putabant, vlla fieret mentio: promiſſa quoque non ſer[illegible] ~~ſed potius pacis & tranquillitatis conſeruandæ interferentes~~ ſimul conuentum indicunt conſt[illegible] [illegible]que Centronum oppido, Ditionis Leodienſis: hinc aula ſummopere ſollicita ne res ad bellum ver[illegible]eretur. Proinde Gubernatrix, cum, nobilium præcipuis per diſceptatores agere cupit, quod poſtea Arſchot[illegible] & Duffla in Brabantia fit, Principe Auraico, & Comite Egmondano Le[illegible] [illegible], cum [illegible]ndat[illegible], vt ei Dufflæ 18. Au[illegible]ſti ſignificent, [illegible] duc[illegible] Aurei Velleris equites iam[illegible] [illegible] [illegible]idoneos ad Regem miſiſſe, qui eorum po[illegible] [illegible] optimè proponant: ſe [illegible] [illegible] bellum [illegible]em oblatum, Inquiſitionis aut [illegible] [illegible] cauſa attentaſſe: proind[illegible] Re[illegible] ni[illegible] nquam [illegible] mo[illegible], verum præterita [illegible] [illegible] ime ondon[illegible] re & ob[illegible] [illegible]ion[illegible] recupien[illegible] [illegible]dant: ſe eius rei gratia ad Re[illegible] [illegible] præterea vt ipſos ſeruari ac[illegible] Regiæ Maieſtati & ſuæ Celſitudini oblati c[illegible] [illegible]ant-pol[illegible] lent inſuper vt retund[illegible] & cohibere velint improbitatem inſolenti[illegible] [illegible] [illegible]arum: incitamenta præcipua ſeditionis, quam machinabantur: idque eò magis, quod [illegible] [illegible]arij, ſe hæc omnia inſtinctu & iuſſu Gallorum facere, in vulgus ſpargerent: vnde facilè

Princeps Auraicus Antverpiam mittitur.

Status vrbis Antverpienſis Principe adueniente.

Pompæ encœniorum Ant-verp. abſque tumultu.

Conuentus nobilium opp. Centronum, Arſchotæ, & Dufflæ.

An. 1566. patuit, ſupplicem libellum, non Reip. vtilitatis, ſed introducendarum concionum cauſa ... modo ab eis eſſe oblatum: deberent proinde conciones omnibus viribus modiſque impedire, & re ipſa animi ſinceritatem declarare: eos autem qui populum ad conciones inſtigaſſent, turpiter præuaricatos à fœderis & libelli ſupplicis præſcripto deflexiſſe.

Reſponſio Nobilium. Nobilium delegati, ſcripto reſpondent, ſe ... Celſitudini gratias agere, pro ſedula opera, de literis etiam ad Præfectos & Inquiſitores miſsis, partim verò obſeruatis, præcipuè Torn aci, Inſulis, Montibus Hannoniæ, Airæ, Atç, Bruxellæ, alijſq; loci, vbi plurimi, placatorum rigore, in carcerem coniecti detinebantur.

Se Concionibus impediendis omnem diligentiam adhibuiſſe: verùm populi ſuſpicionem amouere nequaquam potuiſſe: maximè quod reſponſio, poſt duos menſes pollicita ex Hiſpania non eſſet miſſa, neq; Generalium Statuum conuentus more veteri agerentur: minas etiam indies, ab Eccleſiaſt... præcipuè, vndiq; intentari fœderatis.

Quod ſi Gallos hic e turbis ſe immiſcere liqueat, fœderatos Nobiles omnes ſtatim cenſenſis equis, primos omnium reſiſtere paratos: verùm hoc rerum ſtatu Regis Subditos impetere, nequaquam conſultum videri.

Quandoquidem autem cauſæ quærantur, eos (quod populum ad publicas Conciones inſtigauerint) accuſandi: ſingulos ſe purgare crimenque diluere paratos eſſe afferunt: tamen qui dam illorum eiuſdem eſſent Religionis: quos tamen Religione nequaquam impediri, quo minus Regi debitum præſtent officium, certo ſciant.

Se Regis clementiæ & manſuetudini nequaquam diffidere: quandoquidem Regis bonitas Ita eis ſit explorata, vt ſi præſens partes vtrinque audiret ac intelligeret, vtilia ſalutariaq; ſtatuta decreturum non ambigant.

Cum autem ſua Celſitudo promittat, Regem præterita omnia obliuione ſempiterna deletum, neque antè acturum vnquam amplius recordaturum: negant ſe quicquam obliuione aut condonatione dignum commiſiſſe: imò admonitionem ab ipſis factam, gratiſſimum officium reputant.

Conqueruntur præterea, de ipſis diſſidijs, ſuſpicionemque haberi: vnde plurimorum maleuolentia ... concitata, ſeditioſis vrbis, vt populi odium moueant, proclamantium, Regem breui venturum, atque in eos vt rebelles & ſeditioſos animaduerſurum: Præterea equites Aurei Velleris eorum conſortia, quaſi leſæ Maieſtatis reorum, vitare: quoſdam etiam monuiſſe conſanguineos & alios, ab ipſis ſe caueant diſcedantque, gratiam & veniam à Maieſtate regia promittentes. Ad hæc iniectus eis ſcrupulus, equites Aurei Velleris, quorum magna apud Regem auctoritas, negotium malè Maieſt. regiæ renunciare poſſe: Huc etiam accedebat, quod indies plurimi ex Hiſpania veredarij, abſque vllo ad poſtulata reſponſo, venirent: eiſque inhibitum, vllas præter quam Regis epiſtolas deferre: intellexerant in ... per Regem iter tranſitumque per Galliam cum exercitu Hiſpanico, & ſuppetias quales ipſe belli inteſtini tempore eò miſiſſet, petere: Sabaudiæ quoque Ducem auxilio Regi in Belgium venturum promiſiſſe, & eius rei cauſa ... Scìebant præterea, Eccleſiaſticos quinquaginta millia florenorum in bellum contra fœderatos impendenda ſuppeditaſſe.

Quandoquidem verò neque à ſua Celſitudine, neque à torquatis Aurei velleris equitibus, fidem, ſecuritatem aut cautionem impetrare poſſent, ſed quotidie clandeſtinæ contra eos machinæ palam fierent: ſuam Celſitudinem id celare nolunt, eos quoque rationem amicos comparandi quærere in Germania & alijs regionibus, nequaquam autem in Gallia, quorum auxilio vtantur, dummodo contra eos eiſque addictos (ſuæ Maieſtatis ſubditos) re & facto agatur: idque eo, non alio animo fieri: neceſſitate ... vrgente, cum nihil ſecuritatis vel cautionis ſibi ſuiſque rebus impetrare queant.

Petunt proinde ſupplices, vt ſua Celſitudo ... & minore cum periculo ſecuritatem dare velit, ac omnes Proceres torquatos idem præſtare iubeat: vt nihil contra ipſos aut Regis clientes ipſis addictos, re facioue, directè indirectèue, l belli ſupplicis oblati & fœderis initi cauſa attentetur. Rogant præterea, ſuſpiciones vndique tollendi gratia, ipſis Principem Auraicum, Comitem Egmondanum, & Admiralium Comitem Hornanum, quibus optimè per ſpectum notumq; eſſet omne negotium, delegare placeat, qui in conſilio aſsiſtant præſtoque ſint, ſine quibus etiam nihil poſt hac ageretur: ... demque plena auctoritas detur integre abſoluteque prouidendi ac conſtituendi ..., quæ ad ... ionum conſeruationem ſpectant: hos enim eſſe viros præſtantes, quibus ſua Maieſtas & Celſitudo tuto fidere poſſunt: eoſdem etiam illos in ſuam fidem recepturos.

Neque hanc fidem à ſua Celſitudine & equitibus Aurei Velleris petitam, aliter quàm cum prouiſione poſtulant, donec à Rege ... negata eſſet, tribus quoque ſeptimanis poſt negationis à Rege factæ declarationem ... rationibus neceſſarijs proſpiciant.

Poſt

Poſt hæc tradunt libellum ſupplicem, ipſis apud Centrones congregatis, à [redacted] Religioni addictis oblatum: quo arma ſe depoſituros, & Statuum generalium ſtatutis, mandatiſq; in cauſa Religionis obtemperaturos pollicentur; ea lege vt ſua Celſitudo, Nobiles ſecuritatem fidemq; defenſionis & auxilij ſi quid violenter aut turbulente contra eos geratur, præſtare iubeat: & quoſdam ex numero Nobilium fœderatorum, qui huic negotio intendant, conſtitui in vnaquaq; prouincia poſtulant. An. 1566.

Argumentum ſupplicis libelli à Reformatis Nobilibus oblati.

Hæc autem ſuæ Celſitudini ea imprimis de cauſa ſignificare ſe voluiſſe aiunt, vt rebus omnibus bene proſpiciatur: timendum enim ne populus Gallos Belgij perpetuos hoſtes in Belgium admittat.

Iterum proteſtando, damna quæ euenire poſſent denuntiant: ſuam quoque operam offerentes reſponſum poſtulant.

Hæc acta, reſponſa, & poſtulata, quæ tanquam interceſsiones Nobilium in gratiam Religioni addictorum videbantur, magnum maioris difficultatis maliq; metum Gubernatrici, Curiæ, Proceribus torquatis, & prouinciarum Gubernatoribus Bruxellæ congregatis Incuſsit, cùm indies nuncia ipſis vndiq; adfererentur, populum armatũ ad conciones exeuntem, Diuorum ſtatuas, magiſtratibus reſiſtere non audentibus, vbique deturbaſſe. Quæ quidem res mira ſummopere attendenda. Conſultiſsimum proinde exiſtimans, ſatisfacere Nobilibus, eiſque literas ſecuritatis ac fidei tradere: vt eorum opera populus ſedari queat. Verum antequam eò progrediamur, operæpretium videtur, prius de ſtatuarum & imaginum demolitionibus aliquid commemorare.

Iconomachia primũ in Flandria incepta,

Menſe Auguſto primùm in Flandria circa Ipras, populo metus cauſa armato ad conciones vndique per rura per agros confluente, quidam zelo quodam immodeſto, eò audaciæ deuenerunt, vt in vijs compitiſque imagines & cruces quoſdam, poſtea etiam in agris ſacella, templa, monaſteriaq; diruerint: tandem quoque in oppidis quibuſdam & Crucifixi & diuorum ſtatuas imagineſque, inſuper ſacraria, tabulas pictas, altaria, ornamentaq; omnia, incredibili quadam feſtinatione deturbauerint, fregerint, diruperint atque diſsipuerint, nebulonibus, meretricibus, furibus prædonibuſque numero permixtis: tametſi bona plurima vbique locorum rectoribus fuerint tradita. Inceptum hoc primo omnium in Flandria, cùm Gubernator Comes Egmondanus in Aulam vocatus diſceiſiſſet: atq; ocyus per omne Belgium tanquam vento violentiſsimo vis hæc ita agitata diſperſaq;, vt omnia fere loca & oppida, paucis admodum exceptis, peruaſerit. Imò hanc Iconomachiam aut pati aut formidare, atque hæc facta à fæce hominum turbaque nebulonum [redacted] Belgæ: exceptis ijs locis, vbi ipſimet rectores, ſacrifici, monachi, & æditui, maiores damni metu, templa monaſteriaque ſua idolis, ornamentis, alijſque rebus vacuarant, aut tempori ſe contrà munierant, prouideque horridam tempeſtatem vitarant. Summopere autem mirandum, primum huius Iconomachiæ auctorem nullo vnquam tempore ſciri cognoſciue potuiſſe: neque aliquem [redacted] Religionis vnquam inuentum, qui ipſum facinus iactitauerit, approbauerit, laudaueritúe: plurimis autem locis à temerarijs iuuenibus, nebulonibus, ganeonibus ſcortiſq; inceptum conſtat.

Lectorem autem ſingulari quodam facto recreare, pluribus nequaquam fatigare cupiens, ex vno aliorum coniecturam faciendam reputans, Iconomachiam Antvverpiæ factam (eius enim ciuitatis geſta, tanquã totius Belgij præcipua, reliquarum exemplum eſſe poterunt) proponere atq; narrare in primis decreui.

Iconomachia Antwerpia.

Cum Princeps Auraicus ad ciuitatis gubernacula Antvverpiam miſſus à Gubernatrice, inde iterum Bruxellam vocatus veniſſet, poſtridie eius diei, quo in pompa ſupplicationum, magnum Mariæ ſimulacrum per vrbem circumportatum in ſuo ſacello rurſus collocatum erat, cum iam nihil amplius metuendum videretur, eodem hoc die iuuenes & pueri quidam ante ſacellum adytumque Mariæ nugantes, inter alia quærunt, [redacted]: ab alio autem templi ſpacioſiſsimi latere quidam eiuſdem ætatis atq; farinæ ludentes prope ſuggeſtum, multis concionibus exaturati, Concionatorum ſermonem imitari ioculariter aggrediuntur: cùm verò vnus eorum adultæ ætatis, conſcenſo ſuggeſtu, ridicula plurima effutiret, alij ridentes rudera fragmentaque leuia in eum iaciunt, alij eum è ſuggeſtu deturbare moliuntur, ipſe acriter reſiſtens pedibus aduerſarios protrudit propellitque: tandem vero luſus in ſeria vertitur: cum iuuenis quidam nauta, ſuggeſtu, ab alio latere conſcenſo, hunc per gradus detrudit deijcitque: ſpectatores quidam viri ſe ſtatim turbæ immiſcent, totoque templo ita tumultuatur, vt ad arma ferè deuentum fuerit: nauta læui vulnere læſus euadit, extra ædem iuuentus ad magiſtratum ducitur, cui rem geſtam narrat. Excubitores confeſtim populum egredi compellunt, templumque claudunt. Poſtridie, die Martis, vigeſimo Auguſti, ſub [redacted] pueri & nebulones quidam in eodem hoc templo congregantur, viris etiam multis, conſueto more, circa veſpertinarum pre-

cum

An. 1566. eum horam ibidem deambulantibus, hic rurſus in Mariæ ſimulachrum conuitia tumultuoſè funduntur, cùm anus quæ ante ipſum adytum cereolos vendebat, oblataque recipiebat, ſummopere indignata excandeſcenſq́; puluerem, cineres aliaſque ſordes in puerorum ora ac oculos ſpargit: vnde contentio rixaq́; orta. Statim D. Ioannes Immerſellus Marckagrauius ſatellitibus apparitoribuſque ſtipatus in ædem venit, monet omnes exeant: alij obediunt, alij ſe veſpertinas preces ſiue laudes prius audire velle aiunt: his reſpondetur, preces nullas cantandas: indignabundi quidam, ſe ergo cantaturos vociferantur: incipiunt vndique promiſcuè cantare plurimi: pueris nonnullis ludo pilarum lapillorumque diſcurrentibus perſtrepentibuſque: quo rumore frequentior populi in templum fit concurſus. Marckgrauius poſtquam plebem difficile expelli aut ſedari poſſe videt, omnes ianuas, vna excepta, claudit, & diſcedit: hinc popellus audacior factus, cùm iam veſperi hora ſexta eſſet audita, alter alterum inſtigat, ſimulachrum Mariæ deturbant, ſacellum effringunt, exclamant *Viue le Geux*. Hoc incepto, mox tam valido furore vlterius progreſſum, graſſatum, plurimiſque manibus laboratum, vt ante noctis medium omnia ſacella effracta, altaria deiecta, ſtatuæ, ſimulachra & imagines deturbatæ, fractæque, clauſtra reſerata fuerint in hoc ampliſsimo Mariæ templo, altaribus plus minus ſeptuaginta decorato, & pretioſis picturis, regalique luxu tam ſplendido, vt ſimile vix inueniri queat. Hæc omnia ſimulatque hic peracta, ingentes iuuenum cateruæ, viris nonnullis nebulonibus ſimul & meretricibus permixtis circumcurrunt, idem alijs etiam locis perpetraturi: Franciſcanorum, Clariſſarum, D. Iacobi, Andreæ, Georgij, Michaelis, Petri Potti, Burgi, Fakenorum, Sororum ſiue Monacharum Albarum, Nigrarum, & Tertianarum, Nonnarum Bogardorum, Dominicanorum, & vt ſemel ac ſimul dicam, totius Antvverpianæ vrbis templa ſacellaque omnia inſano feſtinoque tumultu vaſtant. ita vt ante clarum orientis ſolis exortum iubar, præcipua quæque diruta deturbataque fuerint, cum incenſis candelis & facibus quas in ipſo templo inuenerant, omnia nocturno tempore faciſsimè perluſtrarent. Mirum profectò facinus, ſi circumſtantias ſpectes. Vix enim aliquis patrantium cognitus, nemo poſt de re geſta gloriari auditus, nullæ inter eos aut diſſenſiones aut pugnæ: quodque magis etiam mirandum, nemo læſus, cum tamen nocte hæc agerentur, tot quoque lapides, ligna, aliæque materiæ frangerentur. Interea magiſtratus ciuitasque omnis ſtupefacti, attoniti, ac velut faſcinati nocte tota excubias agunt, diuerſa meditantes, non ſine metu & ſuſpicione, dum quid factu optimum, ignorant. Catholici Romani hæc incepta actaque eſſe Reformatorum fati, eos huiuſmodi plebeculæ auxilio facilè præualere poſſe ſuſpicantur, ſummopere ne in Catholicos tandem faba cudatur veriti. Reformati culpam in ſe transferri metuentes, imprimis ne ab aduerſarijs opprimantur cauent proſpiciuntque: dumque pars altera alteram timet, vtraque plebeculam ſæcemque vrbis maxime metuere viſa eſt: ne præda omni è templis iam ablatâ, nefarij haudquaquam deſinant, verùm diuitum mercatorum & ciuium domos inuadant, idolaq́; in ciſtis & loculis (prætextu imaginum, proditionum, aliarumque cauſarum) quærant. Hinc magiſtratus ciueſque attoniti, animis viribuſque deſtituti, armati ſtant: optimo autem conſeruato ordine, inuicem concordiæ diligentiaque monent, ne ſanguinolentæ pugnæ, autædium effracturæ committantur: idque omnes ſimul curant ſedulo: in vita facultatibuſque conſeruandis, quàm Romana pietate & Religione tuenda, longe diligentiores, vt Catholici Hiſpanici tunc obganniebant. Poſtridie Deo Optimo Maximo, quod grauiora mala auertiſſet, gratiæ aguntur. Quanquam autem in hac Iconomachia, præda ac rapina, multæ res pretioſæ ablatæ, ſurreptæ ſuffuratæque fuerint, plurima tamen cimelia, argenteà ſuppellex, aliaq́; pretioſiora in Curiam ciuitatis & alio collata fuere. Opificum etiam, reliquorumq́; ciuiū collegia artificioſas inſigneſq́; picturas è popelli manibus blanditijs extortas, pulcherrimæ artis amore conſeruatas, aſportari curarunt.

Antvverpienſium pauor ingens.

Poſtridiè mane ſtatim atque portæ patebant, Iconomachorum quidam extra vrbem currunt, primò ad D. Bernardi monaſterium, ſeſquimiliario ab vrbe, deinde circumcirca in pagis Antvverpiæ vicinis incredibili audacia & ſtrenuitate omnia in templis confringunt ac demoliuntur. Interea alij toto hoc die & duobus ſequentibus in ipſa vrbe templa & monaſteria iterum percurrunt, & quicquid reliquum vel integrum inueniunt, confringunt, nemine contrà aut dicere aut facere quicquam audente. Tandem vero cum Crucifixi ſimulachrum magnum, pulchrè deauratum in ſummi templi adyto erectum cunctanter tractimque deijcerent, fortè fortuna id in Procerum aurei Velleris ordinis, anno 1555. ibidem celebrati, inſignia ſuper exedras depicta, incidit: qua re magiſtratus multique ciues irati, ſumptis armis, gregem talia moliri attentantem auertunt propelluntque, decem aut duodecim ex eorum numero apprehendunt, quorum tres manifeſti ſactores die 28. Auguſti in foro ſuſpenſi, tres exilio, alij alijs pœnis multati.

Magiſtratus conciones Reformatorum impedire ſata.

Magiſtratus ſtatim omnibus modis Reformatorum conciones in templis primò, vt iis populus à furto & rapina ad quietem obedientiamque auocari poſsit, incepta) impedire ſatagit: à quibus

quibus ob magiſtratus reuerentiam ceſſatum eſt. Deinde edicit, ſub pœna capitis, vt omnia erepta ablataque, ad Tribunos vrbiſque regionum Præfectos, intrà viginti quatuor horas, reportentur, neque imagines vllæ ampliùs frangantur, &c. quod quidem Edictum Reformatis ſignificari etiam iubet per M. Iacobum VVeſenbekium vrbis Penſionarium. Reformati, tum his, tum præcedentibus moti occaſionibus, ſcripto & viua voce, 23. Auguſti, D. Iacobo Heydano, Conſuli declarant: Se in veritate Deum teſtari, Iconomachiam ipſis inſcijs, minimeque conſentientibus factam: nequaquam hæc (etiamſi enormis idololatria tale quid merita eſſet) ſine ſuperiorum conſenſu acta, approbare: ſe furta, rapinas aliaſque inſolentias ſubſequutas deteſtari: imò ſuos Eccleſiaſtes populum in concionibus admonituros (quod & iam iam fecerant) vt ablata in magiſtratuum manus reportent. An. 1566.

Reformatorũ excuſatio.

Omnes ſuæ Eccleſiæ deuotos, rapinis, graſſationibus & inſolentijs quibuſcumq; reſiſtere, ipſo magiſtratu iubente, ſumma obedientia eſſe paratiſſimos.

Se fateri, Senatum ac Magiſtratum à Deo inſtitutum, eique, ex verbo Dei, obediendum: vectigalia quoque & tributa pendenda.

Proinde Concionatores, & Rectores ſuæ Eccleſiæ promptos eſſe, neceſſitate vrgente, Senatui iuſiurandum fidelitatis atque obedientiæ in rebus omnibus Deo, & Dei verbo conuenientibus, præſtare, ad conſeruationem, ſalutem & commodum ciuitatis & inhabitantium, vt ſic populus in quiete & tranquillitate contineatur.

Supplicant, vt ipſius Magiſtratus auctoritate & protectione, in idoneo aliquo templo concionari, ſuamque religionem exercere liceat: excuſantque, quod iam templis quibuſdam, donec de certa æde ſtatutum eſſet, vterentur.

Se neutiquam cupere alicuius conſcientiam vi cogere, verùm optimè contentos Deo immortali gratias agere, quod rationem, modumque libere Deo ſeruiendi, ſint nacti. Petuntque lege vetari, ne alius alium religionis cauſa iniurijs, contumelijs, aut violentia opprimat ac lædat.

Hac demonſtratione, petitione atque ſedulitate, eo tandem ventum eſt, vt Reformatis, auctoritate Magiſtratus, in noua ciuitate permiſſum fuerit, concionari, vt hoc modo, templa conſecrata libera ſeruare poſſent. Præterea Concionatori Pagi Kiel, Auguſtanam Confeſsionem profitenti, conceſſum in D. Georgij, in ipſa Ciuitate primaria, ipſius Pagi æde conciones habere: idque non ſolum infortunia incommodaque vitandi, verum etiam diſcordias, diſſentioneſq; remouendi cauſa factum eſt.

Reformatis permiſſum Antwerpiæ concionari ſed non in templis.

Magiſtratus Antvverpienſis acta omnia, Bruxellæ Curiæ, & Auraico Principi, indies ſignificat, & vt Princeps Antvverpiam venire velit, rogat. Princeps autem hæc incommoda Ciuitati, quòd ipſius conſilijs, atque monitis in retinendis præſidiarijs militibus, alijſque rebus obtemperare recuſaſſent, aduenisſe declarat. Hanc ob cauſam, ampli Conſilij & membrorũ Ciuitatis communi ſententia, omnem vrbis adminiſtrationem, ſuæ Excellentiæ ſe ſubmittentes, tradunt: & vt Politiam rerumq; gerendarum ordinem componat, ad excubias & præſidia milites ciues colligat, ipſiuſque Gubernatricis mandata exequendo, in ciuitatis ſalutem tranquillitatemque & in Regis miniſterium Leges pro ſuo arbitrio præſcribat, permittunt: omnemque obedientiam pollicentur, dummodo nihil priuilegijs aut veteribus conſuetudinibus aduerſentur. His conditionibus Auraicus Antvverpiam redit 26. Auguſti.

Dũ hæc Antverpiæ agutur, Auguſt. menſe, Iconomachia alijs quoq; plurimis locis patrata. Mechliniæ quidam in Minoritarum, aliorumque Monaſteriorum templis idem aggreſsi, prohibentur. Lyræ inceptum auertit Magiſtratus, promittens ſe id facturum, vtq; furti, & rapacitatis occaſio omnis tolleratur, Imaginibus, alijſque rebus depoſitis & amotis, templa vacua Iconomachorum coryphæis oſtenduntur. Idem multis quoque alijs Brabantiæ, aliarumque regionum locis factum.

Iconomachia diuerſis locis

Buſciduci, Bredæ, Bergæ ad Zomam, demolitio, vt Antvverpiæ euenit.

Et Gandaui, Ypræ, Denremondæ, Aloſti, Oudenardi, alijſque multis Flandriæ ciuitatibus.

Valencenis, Tornaci, &c. VValonum oppidis.

Traiecti, Dordraci, Amſterodami, Harlemij, Leydæ, Delphis, Hagæ, Brilæ, alijſque Hollandiæ locis.

Middelburgi, Campveræ, Fliſsingæ, &c. in Zelandia: Groningæ, Leervvadæ, cæteriſq; Friſiæ locis.

Campis, Svvolæ, Dauentriæ, oppidis Tranſiſalanis.

Arnhemij, Rurmondæ, Neomagi, Venloa, Hardervvici, alijſque Geldriæ, & circumcirca alijs prouinciarum minoribus oppidis, & Pagis innumeris.

Middelburgi, tametſi Senatus & Sagittariorum Collegia duos dies fruſtra impetum hunc impedиuiſſent, ... tamen Imaginibus & Aris euerſis, nondum ceſſatum eſt: Maximo enim numero congregati Iconomachi, 24. Auguſti captiuos ſolui, & ſibi tradi ab Epiſcopo & Magiſtratu cupiunt, ... que ſe carcerem effracturos minarentur (cædis & ſeditionis vitandæ cauſa,

viginti

An. 1566.

Diplomatis à Gubernatrice Regis nomine Nobilibus fœderatis dati exemplum.

pro Domino meo Rege Gubernatrix, Omnibus præſentes literas inſpecturis & lecturis Salutem. Cum magnus fœderati Nobilium numerus nobis libellum ſupplicem menſe Aprili proximè præterito pariter obtulerint, vt ſuæ Maieſtati, Inquiſitionem ſtatutaque vetera & noua, ſeueriora durioraque (vt aiebant) quam vt exequutioni mandari queant, abolere, eorundemque loco, Statuum Generalium & Prouincialium conſilio ac conſenſu, alia ſtatuere placeat: & libellum, per nos Maieſtati ſuæ mitti, vt ijs proſpiciatur, rogarint: qua quidem de re, multa variaque conſilia cum Prouinciarum Gubernatoribus, Proceribus aurei Velleris, Conſilio Status, & Conſilio ſecreto ſuæ Maieſtatis collata & agitata: eademque à nobis, noſtra opinione ac ſententia addita, ſuæ Maieſtati ſunt ſignificata. Ne autem ſupplices Nobiles libellum hunc & fœdus initum, reliquaque ſubſequuta, in peiorem partem accepturum Regem ſuſpicentur, & huiuſmodi quoque ſuſpiciones, maiora incommoda grauioreſque turhas excitent: conſilio aſſenſuque Procerum Gubernatorum, Equitum & Conſiliariorum, ſuam Maieſtatem rogauimus, Nobilibus literas ſecuritatis & fidei, nihil eis in poſterum hanc occaſionem detrimenti allaturam, præbere velit: de qua quidem re Maieſtas Regia nobis bonam ſuam voluntatem intentionem ſignificauit: Nos eandem ſequentes, & proſperitati, quieti atque paci harum Regionum incumbentes, prædictos quoque Nobiles ſupplices in voluntaria obedientia & obſequio erga Regem, cui & natura iureiurando & oblatione ſunt deuincti, ſeruare cupientes: ad eorum poſtulata & argumenta, pro ea quàm à ſua Maieſtate habemus poteſtate & auctoritate, atq; vt Gubernatrix ac Rectrix generalis prouinciarum, cum Conſilij Statuum ſententia & conſilio, literas noſtra manu ſignatas, forma modoq; ſequenti, in fidem atq; ſecuritatem dedimus.

Sua Celſitudo, vt reſponſum ad poſtulata det, reuerti iubet fœderatos Nobiles die 22. Augusti: interea oportune admodum, ſuæ Maieſtatis literas, per quas certius & perfectius eis reſpondeat, accipit.

I. Primò declarat, Regem, ijs omnibus quæ ſua Celſitudo: ſententia ac conſilio Procerum, Equitum aurei Velleris, aliorumq; Conſilij Status & Priuati, demonſtrarat, conſideratis, contentum eſſe, vt Inquiſitio de qua conqueſti erant, ceſſet.

II. Deinde, Regiam Maieſtatem, vt nouum decernatur placitum, conſentire: verum an per ſuos Status Generales, id ei nondum conſtitutum: ſuam autem Celſitudinem Regis ſententiam hac de re breui exſpectare: atque interim ſedulo libenterq; operam velle dare (quod & recentibus iam literis fecerat) vt prædicta concedantur à Rege.

III. Statuiſſe quidem ſuam Celſitudinem Nobilibus fidem ſecuritatemq;, cuius in poſtremo libello mentionem fecerant, pro ſua tunc poteſtate concedere: nunc autem plenè libereque licere: quandoquidem ſua Maieſtas iam conſenſerit, auctoritate ſuæ Celſitudini tradita, ſecuritatis formam & rationem pro animi ſui arbitrio conficiendi. Proinde eiſdem dicit ac declarat, Regem cupere, vt omnis ſuſpicio illorum qui rem male ad eum delatam metuerent, aboleatur, omniſque diffidentia (harum turbarum origo) tollatur: cumque ſolita ſua clementia vti velit, & nihil æquè atque inclementiam, ſeueritatemq; nimiam abominetur, concedere, vt ſua Celſitudo (difficultates controuerſiaſque omnes componendi cauſa) Nobilibus literas huic negotio conuenientes, formâ pro ſuo arbitrio expreſſa, in illorum ſummam ſecuritatem factorum præteritorum cauſa, largiatur: ea lege, vt ſe bonos & fideles ſuæ Maieſtatis clientes & ſubditos præſentent: ſuam autem Maieſtatem maximè confidere, eos officijs obſequijſq; debitis non defuturos. Suam quoq; Celſitudinem eis ſatisfacere atq; literas ſuas impræſentiarum exhibere paratum eſſe.

IIII. Cumq; omnibus modis ipſis iam ſatisfiat: cupit quoque ſua Celſitudo ſeruitium diuerſis vicibus ſuæ Maieſtati ab eis, ad ſalutem, quietem pacemque patriæ oblatum, ratum haberi: cui etiam fidei & naturæ debito deuincti ſint.

V. Quapropter exiſtimat, eos primò fidem daturos, ſe nihil contra Regem, Status, Regiones, aut ſubditos, directè vel indirectè tentaturos tentariue procuraturos: verùm operam omnem adhibituros, ad quæuis bonorum fideliumque clientum ac ſubditorum officia ſupremo ſuo & naturali domino ſtrenuè ſeduloq; præſtanda. Qua fide data, totis viribus, & ex animo opem auxiliumque ferent, vt præſentes turbæ tumultuſque componantur, plebs ſeditioſa refrænetur, à templorum, monaſteriorum, locorumq; ſacrorum ſpoliatione ac depopulatione abſtineatur & deſiſtatur: maxime autem vt in huiuſmodi ſacrilegiorum, violentiarum, & deteſtandorum ſcelerum perpetratores ſeuerè animaduertatur. Efficient etiam ne Eccleſiaſticis, iuſtitiæ adminiſtris, Nobilibus, ſubditis aut clientibus Regiæ Maieſtatis, iniuria, aliqua inferatur.

VI. Sedulo fideliterq; operam dabunt, vt arma à plebe arrepta, quibus plurima mala patrata, pluraq; adhuc patrari poſſent, ſtatim deponantur.

VII. Conabuntur omni ſtudio diligentiaq; impedire, ne aliqua concio locis hactenus è concionibus

An. 1566. cionibus liberis, fiat: vbi verò antehac ipſo facto habitæ, ne ibidem arma gerantur, aut ſcandala publicæ-úe confuſiones oriantur.

VIII. Præterea operam dabunt, auxiliumq́; ferent (ratione obligationis & iuramenti fidelitatis ſuo Regi debitæ) vt omnes extranei, inimici ac rebelles ſuæ Maieſtati & patriæ, repellantur.

IX. Poſtremò, cùm apud eos, qui in præſentiarum Religionis aliarumq́; rerum cauſa ſunt alienati, plurimum gratia & auctoritate poſsint: eoſdem omni adhibita diligentia in eam adducent voluntatem, vt ſe placitis decretiſq́;, à Regia Maieſtate, Statuum generalium conſenſu, ad Religionis conſeruationem ac tranquillitatem ſtatuendis, ſubmittant ſubijciantq́;. Actum Bruxellæ, 23. Auguſti, 1566. Subſign. MARGARETHA.

NOTVM facimus, nos, prædictis omnibus conſideratis, Regis conſenſum ac voluntatem ſequentes, & auctoritate à ſua Maieſtate nobis conceſſa vtentes, nomine atq́; poteſtate eiuſdem promiſiſſe, & præſentibus his literis promittere, nihil Nobilibus, cauſa ſupplicis libelli, initi fœderis, aut aliorum poſtea actorum vſque adhuc, à ſua Maieſtate aut à nobis Imputatum iri: idq́ue ratione promiſsi, iuriſiurandi Nobilium prædictorum, tam proprio, quàm aliorum fœderatorum nomine nobis præſtiti, ad pactorum articulorumq́ue ſupra dictorum normam: de quibus ſuam nobis ſyngrapham tradiderunt. Statuentes proinde poſtulanteſq́; ſuæ Maieſtatis nomine, vt omnes Gubernatores, Equites torquati, & Conſilium prædictũ: Supremus, Præſes, & Conſilium ſecretum, omnes quoque iuſtitiæ publiciſq́; officijs Præfecti, quorum id inter eſt, præſentem hanc fidem ſecuritatemq́; obſeruent, & inuiolatè ac perpetuò obſeruari faciant, prædictos Nobiles, plenè, placidè, & in perpetuum conceſsione his literis contenta vti frui que ſinant ac permittant, abſque vlla pœnarum irrogatione, nunc aut in poſterum, directè aut indirectè: nihil quoque obturbationis, impedimenti aut damni facto ipſo contra eos quomodocunque ob cauſas prædictas attentent: quandoquidem ſuæ Maieſtati & nobis ita placet. In rei teſtimonium nos has literas noſtro nomine ſignauimus, eiſq́ue noſtrum ſigillum appendi iuſſimus. Datum in ciuitate Bruxellenſi, 25. Auguſti. 1566. Signatum ſub dextri lateris plica: *Margareta*. Scriptum in latere ſiniſtro: Expreſſo ſuæ Celſitudinis mandato: Subſig. *D. Ouerlope*. Fueruntq́ue eodem literæ ſigillo ſuę Celſitudinis in cera rubra, duplicibus appendentibus caudis, munitæ.

Huic diplomati, ſecuritati, mutuoq́ue promiſſo, prædicti fœderatorum Nobilium Legati eodem die reſpondent, & ſuæ Celſitudinis diploma, Regis & Principis ſui ſupremi atq́; naturalis auctoritate interpoſita conceſſum, hoc die ſe accepiſſe, ſcripto declarant: NOTVM faciunt ſe ad literarũ ſecuritatis formulam, animo candido, pollicito ſolenni, ac verorum Nobilium, fideliumq́; ſuæ Maieſtatis clientum & ſubditorum fide, promiſiſſe & promittere tam proprio, quam aliorum à quibus mandata & procurationem habent nomine, obſeruaturos exequuturoſq́; omnes his literis comprehenſos articulos: alioſq́; ad idem præſtandum aut beneuolentia aut vi coacturos: eoq́ue conſilio fœdus initum declarare irritum, quamdiu prædicta fides promiſſa à ſua Celſitudine, Regiæ Maieſtaſtis nomine, rata habebitur. In rei teſtimonium legati prædicti quiſque ſua manu ſubſignant. Actum Bruxellæ, 25. Auguſti. 1566. Tergo codicilli inſcriptum: Legati Dominorum & Nobilium hoc codicillo nominati, ſollemni conuenientiq́; iuramento tam proprio quam aliorum fœderatorum nomine, ſe omnes articulos hoc ſcripto contentos obſeruaturos & excquuturos promiſerunt, dextraſq́; Principibus Auraico, & Gauræo, Comiti Hornano, Domino Hachicourtio, & Conſiliario Aſſonuillo, diſceptatoribus à ſua Celſitudine delectis, in fidei ſignum dederunt.

Gubernatrix literas pacificationis ad prouincias & ciuitates mittit.

Pacto hoc ita tranſacto, Gubernatrix idem literis obſignatis Auguſti 26. ſcriptis ad omnes prouincias iudiceſq́; ciuitatum, cum auctoritate conſignata mittit, eis renuntians, Regiam Maieſtatem velle & intelligere, vt vetus veraq́; Catholica Religio obſeruetur: proinde Gubernatores & Magiſtratus operam imprimis dent, donec Rex ipſe veniat, præſenſq́; omnia diſponat ne quid aduerſi incommodiúe accidat: verum piæ bonęq́; ſuæ voluntati, vt fideles clientes, obſequantur, ſeditioſis & perturbatoribus publicæ ſalutis reſiſtant, &c.

Conciones permittuntur.

Ad pacti prædicti, literarumq́; obſignatarum, à Gubernatrice ad prouincias ciuitateſq́; miſſarum, normam, vbique in oppidis conciones permittuntur, locis quibus 25. Auguſti, aut ante publicè fuerant habitæ. Concordiæ autem & ſecuritatis inter ciues ac inhabitantes (quanquam Religione diſcrepantes) conciliandæ cauſa, in ciuitatum ſecuritatē ac publicæ pacis conſeruationem, Gubernatores & Magiſtratus conuentiones & concordias cum prouiſione ineunt, donec à ſua Maieſt. conſilio ſententiaq́; Generalium Statuum, aliter ſtatuatur: idq́ue in omnibus Brabantiæ, Flandriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ, Geldriæ, aliarumq́ue prouinciarum perturbatis ciuitatibus: earundemq́ue conuentionum poteſtate, conciones & Religionis exercitia, permiſſu magiſtratuum, abſque armis, vbiq́ue à Reformatis publicè celebrantur: populis ſummopere gaudentibus, Deoq́ue Opt. Max. quod tandem ab execrandis Inquiſitionibus, Epiſcopis, Concilijs, placitis & perſecutionibus liberati, ad conſcientiæ libertatem perueniſſent,

gratias

pietas agentibus. Hinc lætitia, quies & tranquillitas magna quidem, ſed breuis admodum viſa eſt.

Nobiles Bruxella in prouincias habitationesq́; quiſque ſuas pacatè & placidè proficiſcuntur: Gubernatores prouinciarum ad ſuas quoque gubernationes, mandata exequuturi contendunt. Comes Egmondanus petit Flandriam. Princeps Auraicus venit Antvverpiam 26. Auguſti: hic Reformatis indicit, vt inter ſe quatuor-viros deligant, nempe cuiuſque linguæ viros quatuor, cum quibus totius multitudinis nomine agat. Delecti itaq; à Teutonicis Marcus Perezius, Carolus Bombergus, Hermannus Meranus, & Cornelius Bombergus: à Gallis Franciſcus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus Viuierius, & Nicolaus Selinus: à Confeſſioniſtis Auguſtanis Egidius Greueus, Egidius Banderius, Henricus Broeckius, & Thomas Geerius: ijdemq; ſimul omnes auctoritate conſignata confirmati.

Antwerpiæ Politiam cōſtituit Auraicus.

Princeps vt Gubernator vrbis, & Senatus, cum Quatuor-uiris prædictis, inter alia. Statuta hæc cum prouiſione decernunt: Licere ſine armis, certis quibuſdam locis concionari: Præterea, inſtante hyeme, vt reliqua templa libera ſeruentur, templa ædificare, aut alia loca concionibus idonea parare, conceditur; hinc duo ibidem magnifica aptaque imprimis conſtructa, quorum vnum rotundum, Gallis accommodatum: Præſcribitur adhæc, vt Magiſtratui, omnes in ſuam protectionem recipienti, obediant: ne alter alteri iniuriam inferat, &c. Hæc autem cum prouiſione acta, donec à Rege & Statibus generalibus aliter decernatur. Quod ſi tunc decretum conſcientijs Reformatorum repugnare videbitur: omnibus commodum tempus quo cum facultatibus ex animi ſententia diſcedant, concedetur: neque actorum præteritorum aliquid cuiquam vnquam imputabitur.

Poſt hæc Auraicus Antvverpia in ſuas Hollandiæ, Zelandiæ, Vltraiecti, & Friſiæ gubernationes abit, hicquoque omnia, pro viribus, componere ſatagens. Verùm cum non procul ab Vltraiecto Dux Ericus Brunſvvicius, antiquus bellorum Regis Philippi adminiſtrator, militem, in proprij corporis (vt primò dicebat) cuſtodiam conſcriberet, maximæ rurſus vbique ſuſpiciones ortæ.

In Flandria Princeps Gauieus Comes Egmondanus, Flandriæ & Arteſiæ Gubernator, populos, armis depoſitis placare ac ſedare ſtudet: hic enim ſexaginta locis diuerſis à 25. Auguſt. die conciones fuerant celebratæ: quas paulatim placideq; diminuit: multis tamen locis templa ædificare & loca concionibus adaptare permiſit: in Iconoclaſtas verò acriter animaduertit.

Egmondanus in Flandria populū ſedat.

Nobiles quoque fœderati ſe Iconomachis nequaquam fauere, ſed Gubernatrici promiſſa præſtare velle, re ipſa declarant, proindeq; primos varijs locis capi & ſuſpendi mandant. Inter alios Ioannes Caſenbrodius Backerſelæ Dominus, Grammonti in Flandria huius factionis in ipſo itinere obuios duodecim cædit, triginta capit, quorum viginti duo ſtatim ſuſpendio mulctati.

Iconomachi puniuntur.

Antvverpiæ autem, Auraico in Hollandiam profecto, Philippus Lalainius Comes Hoochſtratanus, aurei Velleris Eques, Mechliniæ Gubernator, Antvverpienſis Gubernatoris locò ſubſtitutus, ſeditioſis quibuſdam, imagines in ſummo vrbis templo rurſus à Catholicis Romanis inſtructo, & ſimulachris altaribuſq; pulchrè ornato deturbare molientibus, properanter (ciuitatis præſidio munitus) reſiſtit, præcipuos auctores capit, & ſex eorum, alios formidine pœnæ deterrere volens, poſtridie, 28. Octobris in foro ſuſpendi imperat.

Reformati, vbi ægrè hanc rem laturum, metuentes percipiunt, libellum ſupplicem ad Regiam Maieſtatem Comiti Hoochſtratano 27. Octobris tradunt, in eo ſe de præteritis excuſant: fidem Dei donum eſſe, neque vi vlla inculcari poſſe, demonſtrant: Gamalielis conſilium ſequi velit obteſtantur, ne tandem populus ad libertiniſmum atheiſmumve formidine perterritus adigatur: ſe duodecim fidei articulos & antiquiſſima Concilia credere: & Concilio generali, aut ſynodicæ Germaniæ, Galliæ, Angliæ, aliarumque vicinarum regionum, libenter ſubmiſſuros profitentur: interim religionis & exercitij libertatem concedi poſcunt: omnem debitam obedientiam ſuæ Maieſtati pollicentur: ſe vectigalibus exactionibuſque, vt cæteri, ſubijciunt: adhæc pro libertate tres florenorum miliones (ſiue triginta auri tůnas, vt vocant) in beneficij accepti recognitionem offerunt: plurimaque Principum, qui huiuſmodi conceſſere, exempla proponunt. Præterea Principum Germaniæ ſuperioris opem auxiliumque petunt: quibus hæc petitio non modò ingrata, ſed & ridicula fuit, quod arrogantiæ, imò oſtentationis propriæ potentiæ, qua exterorum Principum ſubſidia allicere poſſent, plena videretur.

Reformati libello ſupplicē ad Regē miſſo libertatem religionis petunt.

Interea Gubernatrix frequentiſſimas ex Hiſpania literas à Rege accipit, ex quibus intelligit Regem Conſiliumq́; Regium ægrè admodum has turbas ferre, ac omnibus modis obuiandum reſiſtendumq́ue decernere, tum quod factum iſtud alijs prouincijs & regnis exemplum eſſe poſſet, tum quod Religionem Catholicam Romanam imprimis conſeruari, defendiq; vellent. Huic autem intentioni neq; inuida neq; politica defuere conſilia, eorum maximè qui ad Romanæ Religionis conſeruationem, & Regiæ auctoritatis incolumitatem, Belgarum

Gubernatrix religionis reſiſtere incipit, literis ex Hiſpa. acceptis.

petulan-

An. 1566. petulantiam, multa libertate varijſque priuilegijs ortam, tunc cohibendam reputabant, optima iam occaſione Belgium ſubiugandi, & ad aliam regiminis normam reducendi data: vtq; id paulatim fiat, Rex formas modoſq; tempori conuenientes Gubernatrici ſignificat. Quod quidem Regis propoſitum plurimi ſinguleres, tam nobiles quàm mercatores, epiſtolis certiſque indicijs reſciuere Ipſa quoque Gubernatrix Nobilibus fœderatis, quos Catholicos Romanos nouerat, idem indicauit: quorum plurimi ſe Gubernatrici prorſus iungunt, aut ſaltem neutri parti hærent addicti, magna ſtudij animiq; Regis erga ipſos patriamq; ſpe, à Gubernatrice data, ducti. Proceres tam ordinis aurei Velleris, quam alij, diuerſas etiam ex Hiſpanijs literas acce pere: imò Rex ipſe Philippus ſua manu, primo Auguſti 1566. Segouię ad Auraicum Principem ſcripta epiſtola, verbis & rationibus mire amicis ac efficacibus, ſuſpicionem quam de ſua Maieſtate concepiſſe videbatur, quaſi non ſatis ſuperq; ei fideret, Principi ex animo amouere conatur: quæ quidem epiſtola, pòſt typis impreſſa, exſtat. Huiuſmodi autem epiſtolarum, ſollicitationum ac perſuaſionum efficacia, pars ferè tertia nobilium fœderatorum ab alijs breui ſeparata eſt.

Gubernatrix, hoc inter Nobiles ſchiſmate excitato, milite etiã (prætextu In Iconomachos animaduertendi) clam vndiq; conſcripto, ſuas paulatim vires oſtendere incipit, conciones perturbari paſsim iubet, ea ſcilicet occaſione, quod ſuis locis, quibus antea, non fierent: eademq; de cauſa multos concionatores ſubito deprehenſos capi & ſuſpendi mandat: idq; prope Aloſtum maximè: præterea quidquid conceſsiſſet, metu ſe conſceſsiſſe ait: literas quoq; fidei ac ſecuritatis alio modo interpretari vult: quamuis enim, inquit, conciones permiſſæ eſſent, ſuam tamen intentionem non fuiſſe, exercitia eo vſq; admittere, vt matrimonium, babtiſmum, ſepulturam, ſynaxin aut ſynodum celebrare liceret.

Gubernatrix Valencenenſes præſidium recipere iubet Poſt hæc, validiore militum copia collecta potentior, ad valencenenſem ciuitatem in Hannonia ſcribit, iubetq; vt Norcarmij (qui tunc Marchionis Bergenſes Hannoniæ Gubernatoris, in Hiſpaniam legati, vicarius erat) præſidiarios milites recipiant. Ratio autem præſidij potius huic quàm cæteris ciuitatibus imponendi erat, tum quod Valencenenſes præ alijs Religioni Reformatæ fauerent, & paulò ante quendam Religionis cauſa comburendum vi e flammis eripuiſſent, quem *le mal bruſle*, id eſt, male combuſtum nuncupabant, qui tamen poſtea ibidem crematus fuit: tum quod metueretur ne aliqui ex Françia eiuſdem Religionis in eam irrumperent: cùm vrbs ſit regno Galliæ ſiue Franciæ admodum vicina, & ſitu idonea, in Hannoniæ comitatu ſecunda, propriũ ſibi ſeruans dominiũ, ad Schaldim flumẽ ſitu nobilis, magna, pulchra, muris & foſsis permunita, populoſa, alma, quæſtuoſa valdè. Valencenenſes, multis rationibus ac priuilegijs allegatis, militare hoc pręſidium intromittere recuſant. Poſtea 20. Octob. offert, polliceturq; Norcarmius, ciuitatem à præſidio immunem ſeruare, modò extra vrbem conciones, habeantur. Ciues concionatorum totiuſq; ſynodi conſilio, condicionem accipiunt: ea lege vt ipſe Norcarmius Valencenas veniat, ac corã ratum id faciat, locumq; concionandi deſignet. Verùm poſt facti pœnitens, multa turba comitante, 20. Nouembr. vrbis portam intrat, & cum magiſtratu & Reformatorum ſenatu colloqui cupit: qui cum ſtatim præſto non adeſſent, exceptione contra eos ſumpta, mox diſcedit, Valencenenſium ciuitati & Fano Amandi grauiter minitans. Poſt hæc Gubernatrix alijs literis 21. Nouemb. miſsis, non ſine criminationibus & minis præſidium recipiant iubet. Ciues id recuſantes, in circumiacentibus oppidis, Regi rebelles promulgantur 14. Decemb. an. 1566. ipſamq; vrbem obſidione cingit Norcarmius.

Valencenenſes Regi rebelles promulgãtur Interea modi quæruntur vbiq; Reformatorum conciones aut vi aut beneuolentia abolendi, ita vt plurimis locis in Flandria, Hannonia Hollandia, hyeme à publico exercitio ſit ceſſatum. Amſterodamenſes, Traiectenſes ad Moſam, Vltraiectenſes, Gandẽſes, Antvverpienſes diutiſſime perſeuerant. Leodienſes, nempe Maſeyckenſes & Haſſelenſes ipſa hyeme primũ imagines demoliri incipiunt: verũ à Grosbekio Leodienſi Epiſc. obſidione cingũtur, domãturq; tandẽ.

Procerum Belgij ſuſpiciones. Proceres Belgij ſimulatq; res in Belgio geſtas Regem in peiorem partem interpretrari (præterea Marchionem Bergenſem & D. Montignium totius Belgij facilè prudentiſsimos, & ad patriæ ſtatum neceſsitatemq; ei declarandum maximè idoneos, nihil in Hiſpania effeciſſe, imò ibi adhuc detineri) ad hæc Gubernatricẽ copioſum colligere exercitum intelligunt perſpiciuntque: tandem malum ſuſpicari, & quid factu optimum, conſultare inter ſe incipiunt. Præter alia autem colloquia, Dermondæ tertio Octobr. conueniunt Princeps Auraicus, Comites Egmondanus, Hornanus, Hoochſtratanus, & Ludouicus Naſſouius: hîc inter ſe de literis à Montignio ex Hiſp. miſsis conferunt, quibus, Regem ægerrimè ferre Belgicum tumultum, ſignificabat: inſuper Frãciſci Alauæ Regis in Gallia legati literas ad Gubernatricẽ ſcriptas, atq; interceptas per *Franciſci Alauæ literæ interceptæ.* legunt, quibus Gubernatricis opinionẽ confirmabat, omnia ſcilicet mala Belgij, ex tribus, nempe Principe Auraico, Comitibus Egmondano, & Hornano, eſſe orta: admonẽs eoſdẽ blandè tractet, amorem amicitiamque ſimulet, imò eis perſuadeat, Regem fateri ſe ipſorum fideli officio ac opera Regiones Belgicas in obedientia tenere ac conſeruare: poſtea autem pro meritis

pœnas

An. 1567.

pœnas daturos: Idem quoque duobus Proceribus Legatis, in Hiſpania iam præſentibus euenturum, quos ibidem cum Conſiliario Renardo manſuros, Gubernatrici ſignificabat: Inſuper Regem Madrilij coram plurimis Proceribus iuraſſe, ſe ſcire, non tantum ſuæ auctoritati, ſed diuino etiam cultui, tam deteſtabili & impio Belgarum facto derogari, & proinde ita animo commotum, vt periculo reliquas omnes ſuas ditiones potius ſit expoſiturus, quam hoc facinus inultum dimiſſurus, quò toto Chriſtiano orbi ſit exemplo: imò ſe eius cauſa in Belgium coram venire, & Pontificis Imperatoriſque auxilium inuocare velle, &c. Præterea Gubernatrici aſſeuerabat, ex malis his in Belgio perpetratis, Regiæ Maieſtati tantum commodi ac emolumenti redundaturum, vt hinc prouincias omnes plenè ſibi obedientes (ſtatu & ordine, quem ſui maiores nunquam aſſequi potuerint, ſua autem Maieſtas longo tempore deſiderauerit, requiſiueritque) iam reddere, & rebellium alios prorſus ſubiugare: alios è medio tollere, pro arbitrio poſſit: Multa quoque alia his ſimilia declarabat Alaua, quæ ex litteris ipſis typis impreſsis legere licet.

Procerum Belgij variæ ſententiæ.

Variæ autem Procerum, de his ſimilibuſque epiſtolis & admonitionibus, fuêre ſententiæ, dum alij de regia clementia ſpé habent: alij diffidentes, patriam potius relinquendá profugiendumque opinantur: plurimi viam rationemque reſiſtendi, ac Regis violentiam auertendi proponunt, neque facultates & amicos defuturos, modo certi aliquid concordibus animis ſtatuatur, confidunt. Poſtquam verò Comes Egmondanus, vir ſummæ apud milites præſidiarios auctoritatis, quo aduerſante reliqui parum viribus præſtare potuiſſent, talem de Regis clementia opinionem concepiſſe ſe diceret, vt Regiæ indoli tantam ſeueritatem minimè adſcribendum putaret: diffidentes diſcedere quidem, ſi liberet, poſſe, ſibi autem integrum id non eſſe, maximè quod plurima grauatus prole in exteris regionibus pro ſua amplitudine vitam degere non poſſet, verùm ab ipſo Rege dependere deberet, ſine cuius fauore ac beneficio de ſua ſalute actum eſſet: his dictis Procerum maxima pars, nullo definito conſilio diſceſſere: Comitem nihilominus ad ſaniorem mentem adductum iri ſperantes. Verùm cùm poſtea Hellegati & VVilbrochi Auraicus Egmondanum in meliorem ſententiam adducere cupiens, pericula tam ei quàm alijs omnibus imminentia demonſtraret, ille idem, quod ante, reſpondit: nempè ſe ſperare ac confidere, concionibus omiſsis, & Iconomachis hæreticiſque punitis, Regé ſatis pacatum grauius de Regionibus ſupplicium nequaquam ſumpturum. Auraicus ad hæc, eum facti pœniturum, pontemque per quem Hiſpani in Belgium perueniant, futurum, multaque alia reſpondit. Itaque diſceſſum eſt. Hanc Procerum colloqutionem, cum eam ſcire Reformatis maximè intereſſet, quidam clam audire cupiens, ſe in foci inſumibulo abſconderat. Hoc autem poſtremum circa Calendas Apriles colloquium fuit.

Diſcordia inter nobiles.

Duobus Principibus, Auraico nempe & Gaureo ſiue Egmondano ſententia intentioneque variantibus, reliqui etiam magnates diuerſas tenuere partes: vnde Nobiles fœderati ſtudia in contraria ſciſsi, Ita vt vix tertia pars promiſſum fœdus ſeruauerit: perſiſtentium autem plurimi Reformatæ Religioni addicti, initum fœdus firmare, & Proceres aliquos patriæ libertatem conſeruandi, & extraneos arcendi cauſa, in auxilium ſibi, quocunque modo adſciſcere ſtudent. Hi autem ſimul Auraicum, tum ob ſummam viri prudentiam, rerumque experientiam (tum ob potentiam, amicitiam fœderaque in Germania ſuperiori) tum etiam quod eius partes Comitem Hoochſtratanum alioſque ſequuturos non dubitarent, præcipuè exoptabant.

Principis Auraici opinio.

Auraicus verò Regis Philippi potentiam, quem tam indole ac ingenio, quam Hiſpanici conſilij inſtigatione Reformatæ Religioni, & Belgio ob priuilegia, iniquum infenſumque reputabat: Præterea populi Reformatæ Religioni addicti Zelum primò quidem ingentem, ſed non ſatis conſtantem, ſtabilem, firmumque ad innitendum: poſtremo etiam Egmondanum, cum maximo veteranorum militum numero, cumque Nobilbus & irritatis Eccleſiaſticis, fœderatis aduerſaturum, ſagaci animo perpendens, eò adduci non potuit.

Proinde D. Brederodius alijque fœderatorum primarij quæuis media experiri, antequam extrema aggrediantur, ſtatuunt: ſcribunt ad Gubernatricem, licentiamq; in aulam veniendi, & iniuriam, infracta fide ac ſecuritate illatam, declarandi petunt. Gubernatrix reſponſo ſcripto, ne Bruxellam veniant, prohibet: eorum enim aduentu 5. Aprilis omnes in Belgio turbas fuiſſe excitatas: cumque iam in vrbe Bruxellenſi præſidium collocaſſet, ne fœderati Nobiles intromittantur interdicit.

Quamobrem Brederodius iterum Antvverpia ad Gubernatricem ſcribit 8. Februarij: non ſupplicem libellum, ſed Inquiſitionem, ſtudiumq; nouitatis introducendi, præterea tardam ac iniquam de libello datam definitionem, veras turbarum fuiſſe origines, exponit: ſe tantum modo concordiæ rationes proponere velle: & quia ſua Celſitudo Nobiles in aulam venire nollet, ei fœderatorum nobilium ſecundum mittit libellum.

Libellus ſecundus Nobilium.

Hoc libello declarant Auguſt. menſe proximè elapſo, regionű tumultuantium, populiq; vrbiq; locorű armati turbas aliaſq; cóiurationes, ſtatutis cõuentionib⁹ fuiſſe ſedatas cópoſitaſq;

eaque

An. 1567. eaque in re ſe ſuo fideliter ſatisfeciſſe officio: quòd verò vbique locorum non æquè fœliciter ſucceſſerit, id nonnullis Regio ſeruitio minus deuotis imputandum. Poſtquam autem rerum ſtatus melior apparere incepit, eo maximè nomine, quod æquius decretum ſuæ Maieſtatis cum Statuum conſilio exſpectaretur, ſtatim præter ſpem omnem, mandato ſuæ Celſitudinis quolibet locorum literis miſsis, conciones & exercitia Reformatorum ſunt prohibita: atque eius rei gratia Nobiles fœderati præcipuè compellati, culpatique (ſupplice populi libello adiuncto liquidè id teſtante. Præterea ex literis prædictis reliquiſque actis conſtare ſatis ſuperque, rem omnem eò prorſus vergere, vt publicæ conciones concionatoribus ipſis apprehenſis, captiuis, & vinlenter tractatis, vi prohibeantur, idque contra pacti initi rationes) ſua Maieſtate cum Statuum generalium conſilio nihil contra decernente. Inſuper Nobiles fœderatos indignis excipi modis: ipſiſque nulla diffidentiæ cauſa propoſita, diffidi: Proceribus Inhibitum Ipſorum conſuetudine vti: denique cogi ſuæ Maieſtatis vrbes exire, & perſecutionem captiuitatemque tanquam Regiæ Maieſtatis & patriæ hoſtes, pati. Ad hæc exercitum tam extra quam intra patriæ limites, contra Nobiles Reformatæq; Religionis fautores conſcribi: cum tamen ipſis publica fide cautum ſit, donec à ſua Maieſtate & Statuum generalium conſilio aliter decernatur. Proinde cum patriæ excidium imminere, violentiam impetumque indies augeri, promiſſaque infringi, cernant, vtile viſum eſſe, ſuam Celſitudinem prius iterum ſupplicare, vt ipſis declaret, velitne pactum ſeruari, & conciones exercitiaque Reformatæ Religionis permitti, ſicut ſuæ Celſitudinis & Procerum nomine certò conceſſum fuit: an fidem ſecuritatemq; fœderatis promiſſam omnino irritam reddere. Vt autem ſuæ Celſitudinis beneuolentia ergo Nobiles fœderatos populumque manifeſtè probetur, militem conſcriptum dimitti, edictaq; promiſsis contraria aboleri petunt: vt his peractis, ſuę Celſitudini certò promittere queant, patriam pacatam tranquillamque fore: ſe quoque vitam & fortunas omnes pro Regia Maieſtate ſuaque Celſitudine expoſituros. Quod niſi ſtatim fiat, metuendum ne mala damnaque grauiſsima, non ſine clade cædeq; horrida populi, ſuæ Celſitudinis Nobiliumque fœderatorum promiſsis confirmati, ſubſequantur. Hæc ſe, vt ſuo officio Regię Maieſtati & patriæ debito ſatisfaciant, ſignificare voluiſſe, & breue bonumq; reſponſum petere.

Libellus Reformatorum ad Nobiles.

Libellus autem Reformatorum ad Nobiles, ſimul miſſus, præter alia, querimonias de graui perſequtione iniuriaque ipſis vbique contra datam fidem illata continebat: imò prorſus ſuſpicandum hæc omnia in populi fraudem facta, niſi re ipſa probent, ſe talia in mandatis à ſua Celſitudine & Equitibus aurei Velleris habuiſſe. Quod ipſi promiſſa ſeruare nolint, id apertè declarari petunt, vt ſaltem ab huiuſmodi perſecutione ſibi cauere queant.

Reſponſum Gubernatricis quo conceſſa negat, & contra interpretatur.

Ad Brederodij libellum Gubernatrix 16. Februarij reſpondet, Neſcire ſe qui Nobiles libellum hunc ſupplicem, ſimul confecerint: quandoquidem maxima pars illorum qui 5. Aprilis libellum obtulerant, ſibi de Regiæ Maieſtatis propoſito in cauſa Inquiſitionis, ſatisfactum eſſe fateantur. Mirari verò, iſtos conceſſum à ſua Celſitudine nouæ Religionis exercitium prætendere: quandoquidem id nominatim, verbis *ſcandali & confuſionis*, excludendum putauerit: Cùm autem male ſua verba intelligi animaduertiſſet, merito conqueſtam vbique de Conſiſtorij inſtitutione (pecuniarum à Regiæ Maieſtatis ſubditis, ad aliquot milionum ſummam, collectione) ſacramentorum adminiſtratione (confuſionum in fide, & politia ſpirituali atque ſeculari introductione) nuptiarum nouo ritu celebratione, difficultates in hæreditatibus & ſucceſſionibus gignente: quæ omnia ad Regis, Magiſtratus & Iuſtitię auctoritatem dignitatemque vſurpandam tendere videntur. Fidem autem publicam tantum pro libelli ſupplicis quinti Aprilis traditione, non pro Religione datam: proinde eorum ſummam audaciam mirari, quod Regiam Maieſt. ſuamq; Celſitudinem de re ne cogitata quidé accuſent. Arguit eos præterea, quod populum ad ſeditionem contra Regem, Eccleſiaſticos & Rempublicam excitarint: atque hic malis neceſſario proſpiciendum occurrendumque reputat. Monet proinde domum redeant, atque ita ſe gerant, vt eorum facta Regi in has Regiones reduci grata ſint & placita: ſin minus, ſe proculdubio remedium adhibituram.

Poſtquam fœderati Nobiles Ciuitateſque, Gubernatricis animo probè perſpecto; Valencenas obſidione cingi, & vndique adhuc copias militares (Megano, Mansfeldio, Arenbergio, Erichio Brunſvvicano Ducibus) conſcribi vident: peiora ſuſpicari, rationemque futuri habere incipiunt: ita & eorum quidam, ſcilicet Brederodius circa Viennam, Tholouſius circa Antvverpiam, alij etiam in Flandris milites colligunt. Anthonius Bombergius militiæ Dux, decimo ſexto Februarij Buſcumducis ingreſſus, D. Merodium ſiue Peterſchemium, & D. Ioannem Scheyſſium Brabantię Cancellarium apprehenſos cuſtodiri iubet: quod à Gubernatrice eo miſsi eſſent, vt ordinem rei gerendæ componerent, atque Comitis Megani ope, qui non longè inde militum copia inſtructus conſiſtebat, vrbem ſuæ Celſitudini ſeruaret.

Antonius Bōbergius ſtrenuus militiæ Dux in vrbe Buſcoducenſi.

Antonius interim loca omnia, bene tuendi cauſa, munit firmatq;: verum cum Reformatorum res conſilio deſtitutæ parum ſuccederent, vrbem tandem, non inglorius, reliquit, ſibi ſuiſq; mi-

litibus

An. 1567.

litibus ſtipendio ab hoſte perſoluto: acriter reſiſtens repugnanſque quouis modo, donec etiam fugitiuis Reformatis tempus locuſque euadendi daretur: itaque vndecimo Aprilis diſceſsit.

Tholoſi° Vliſſingam inuadere moliuntur.

Nobilium quidam cum D. Tholoſio Vliſsingam & VValachriam, potiſsimum Petri Hæckij Middelburgenſis vrbis Præfecti ope, inuadere moliuntur, nauibus aliquot Antvverpienſibus cum militum exiguo numero eò miſsis, Menſe Maio: Verum Antvverpienſis quædam nauis oneraria maturius appellens, Vliſsingenſes præmonuit, & conatus conſiliaq; irrita reddidit. Reuerſus itaq; Tholoſius, Ooſtervvelæ cum militibus conſiſtit, atq; hic maiores copias colligit, ſocijs in vrbe Antvverpia, vires animumque addere cupiens: quo hac in ſuas partes pertractæ, reliquas non tantum vrbes & prouincias, ſed & Principes viros Nobileſq;, quorum maxima pars Antvverpiam ſpectabant, ſibi adiungat, vt ad fœderis præſcriptam normam, fœderatos patriamque ſimul defendant ac tueantur: verum ob ciuitatis diſsidium, & Senatum Regi atq; Gubernatrici maximè addictum, ipſe ſuiq; ſpe & incepto fruſtrati ſunt.

Diſsidium Antwerpiæ inter Caluiniſtas & Confeſsioniſtas.

Ab ipſo enim turbarum initio, Magiſtratus Antvverpienſis, vt diximus, Parochum Kilij pagi, Auguſtanæ Confeſsionis ritus publicè profitentem, in templo quodam conſtituerat, & huic doctrinæ addictos præ alijs omnibus promouerat iuueratque, ita vt hæc religio Romani Imperij auctoritate (maximè quod Antvverpia Sacri Romani Imperij Marchionatus eſſet) minimè prohiberi debere aut poſſe videretur: Ipſe autem Magiſtratus Reformatos refrenare atq; cohibere decreuerat diſſenſione de præſentia Corporis Chriſti in Cœnæ Sacramento, hanc quocumque modo alens fouenſque, diſtinctis Martiniſtarum & Caluiniſtarum nominibus; quæ quidem res ipſis adeò feliciter ex ſententia ſucceſsit (maximè cùm Confeſsioniſtæ, ſperantes ſe vtpote minus ſeditioſos, & alias ob cauſas ſuprà dictas, facilius admittendos, ex Germania protinus Mattheum Flaccum Illiricum, Spangenbergium, alioſq; doctores, Antvverpiam, tanquam magiſtratus nomine, euocarent) vt nihil præter diſputationes, odia atque diſsidia in vrbe ſint orta: quæſtiones & profeſsiones typis diuulgatæ: nihil autem diffinitum aut determinatum: deniq; doctores ipſi domum reuerſi: vnde diſcordiæ multum, concordiæ nihil populi relictum.

Tholoſius autem vir genere nobilis, Zelo acer, ingenio pollens, cum rem in vrbe ſucceſſuram ſperaret, milites ſuos Ooſtervvelæ, non procul ab ipſa vrbe, in aggeribus & ripa Schaldis loco munitu facili, niſi tempus, ratio, ordo defuiſſent, collocare meditabatur: verùm ab hoc propoſito conatuque, ob cauſas nondum ſatis cognitas deſitum eſt: quidam in vrbem intrare, quidam alio diuertere voluiſſe putant. Interea Gubernatrix Tholoſianos milites ab omni metu, (quod hoſtis tunc longè abeſſet) ſecuros, improuiſo inuadendos ſtatuens, Philippum Lanoium, Dominum Beauuoiſium cum cohorte quadringentorum ſuorum ſatellitum Bruxella in eos mittit. Præterea Mottam exercitus Præfectum, & duo Comitis Egmondani ſtipendiariorum, qui Axellæ in Flandria erant, ſigna nauigio tranſuehenda, inſuper Ioannem Grauium Brabantiæ Droſſardum cum ſuo agminè, eodem tendere iubet: & hi quidem ſimul omnes tertio Id. Martij mane conueniunt, Tholoſanos milites ſubitò inuadunt, cædunt, diſpergunt: ipſo Tholoſio Duce, in horreo ſiue domo quam defenſioni deſtinauerat, occiſo aut combuſto.

Clades Ooſterwelæ.

Turbæ Antwerpiæ in ponte Merano.

Hac tanta clade, ſubito Antvverpiæ oritur tumultus, arripit arma populus diffidentia contrarijſque ſtudijs maximè turbatis: alios extra vrbem Geuſijs ſuppetias ferre volentes, prohibent alij, Gubernatoris ope atque auctoritate, vtpote ne hoſtis victoriam adeptus vrbem inuadat metuentes: hinc multos ſuſpicio inuaſit, huiuſmodi hominum inſtinctu atque iuſſu, Tholoſanos extra vrbem cæſos, & ad reliquos omnes perdendos machinas adhiberi. Tandem Reformati ſiue Caluiniſtæ Pontem Meranum occupant, vrbis portas ſuis præſidijs muniunt, tormenta ænea ex armamentario publico, quibus ſe tueantur in ponte collocant. Toto hoc die Princeps Auraicus, Comes Hoochſtratanus, & Antvverpienſis Senatus cum Stralio Conſule ciuibus comprimis grato, turbæ ſedandæ paciq; faciendæ incumbunt: ſed fruſtra: cùm ſuſpiciones ac diſſenſiones ex animis populi nulla ratione deleri potuerint: quin eo etiam audaciæ ventum eſt, vt ſclopus igninomus in Principis Auraici pectus, perfidiæ & proditionis obiecto crimine, minaciter impingeretur. Poſtridie Confeſsioniſtæ ſiue Martiniſtæ armati prodeunt: ita faciunt mercatorum Hiſpanicæ & Italicæ nationes: & his iuncti Catholici ſiue Papiſtæ, littuſque ipſum vbi in acie ſtabant Martiniſtæ pariter occupant: hoc autem Magiſtratus iuſſu fieri putabatur, vt eo modo aliorum vis atque audacia reprimeretur: oppidani interim milites forū & Curiam ciuitatis tuebantur, itaque armati alij alios metuunt: vtq; mutua ciuium cædes auertatur, proceres cordatique aliquot ciues turbam certis conditionibus in ciuitatis atque Religionis ſecuritatem, pacant: itaque ab armis diſcedunt, & quiſque domum ad ſua exercitia atq; opificia redeunt.

Antvverpiæ tumultus, & Ouſtervvelæ victoria, Gubernatrici atque Catholicis animos addidit:

An. 1567. didit: contrà verò fœderatorum Nobilium ac Geuſiorum incepta conſiliaque prorſus perturbauit: neque enim vrbe Antvverpia, perſpectis in ea Catholicorum viribus, nec proin de alijs etiam oppidis aut locis vllo modo potiri ſe poſſe amplius ſperabant: eamq; ob cauſam, plurimi viri, maximè primarij atque conſiſtoriorum ſenatores rem omnem Dei iudicio & prouidentiæ, atque temporis oportunitati committendam ſtatuunt.

A | armis de ſenſium deſiſtere ſtatuunt Nobiles & Reformati.

Valencenenſes rebellionis reos publicè denunciatos, atque à Norcarmio obſeſſos ſupra diximus: Principio quidem Nouembris ſumma neceſsitate preſsi arctaque obſidione fere clauſi, militariter ſeſe geſſerant, abſque vllius præſidij ope, eruptionibus crebris frumenta vndiq; in oppidum deuexerant, loca infeſta incenderant, hoſtique plurimis modis incommodarant, ſperantes ſe tandem obſidione liberandos. Flandri Occidentales conſcriptas militum copias eò in ſubſidium mittunt, quibus & Tornacenſes ſuas iungunt: verum militiæ inexperti, ordine nullo, ſtrategis ducibuſque ignauis & imperitis, nihil militari laude dignum gerunt: ſtatimque hinc à Raſsingemio, illinc à Norcarmio, decem peditum ſignis, & militum aliquot turmis probè inſtructo, impetuntur, cæduntur, diſperguntur: ducentis & amplius inter VVaterloum & Lanoyum miſere trucidatis: eorum Dux Ioannes Soreaus vulneratus euaſit: plurimi ſugientes Tornacum petunt: verùm poſtea per arcem militibus in vrbem intromiſsis, Religionis Reformatæ propugnatores vt plurimum pulſi, capti, & morte multati ſunt.

Valencena obſeſſa.

Clades Geuſiorum inter VVaterloum & Lanoyum.

Valēcenēſes Gallis qui decem militum millia, Principe Portiano Duce, ſubſidio mittere obtulerunt, gratias agunt, eoſq; ad Nobiles fœderatos, tanquam Magiſtratus ſuos ſubalternos mittunt, vt cum eis de obſidione ſoluenda agant. Dant autem 18. Kal. Febr. ſupplicem libellum ad aurei Velleris torquatos Equites, eoq; Gubernatricis accuſationi reſpondent, quandoquidem ab ea maximè culpentur, quod Religioni Reformatæ ſint addicti: & quia præſidium neceſſario in oppido collocandum exiſtimaret, id mandato atq; auctoritate ſuarum Celſitudinum (vtpote Velleris aurei Equitum) fieri offerunt poſtulantq; ; vt promittant fidemq; dent, nihil violenti neque in ipſorum vitam aut conſcientiam, neq; in Religionis Reformatæ exercitium redundaturum. Hac autem poſtulatione & oblatione nihil promotum, niſi quod menſe Martio, cum tormenta ad concutiendam vrbem eſſent aduecta, Dux Arſchotanus & Comes Egmōdanus miſsi fuerint. vt obſeſsis multa perſuadeant, conditiones proponant, concionatoribus fidē publicam commeatumque tutum diſcedendi, præteritorumq; omnium veniam promittant: Obſeſsi autem, cùm liberandæ vrbis modos rationeſque prope Antvverpiam alijſq; locis iniri percepiſſent, oblata recuſant: proinde Norcarmius mœnia inter portam Montanam & Cardanam viginti duobus tormentis quati iubet. Oppidani autem cùm de rebus Ooſtervvelæ & & Antvverpiæ geſtis, & de vnanimi fœderatorum ferè omnium deliberatione conſenſuq; ab inceptis deſiſtendi, certo percepiſſent, ita vt ſubſidij nulla prorſus ſpes ſupereſſe videretur, nono Kalend. Iunij Norcarmio ſe dedunt in Regis gratiam, multis pollicitationibus blande quidem datis, minimè autem ſeruatis. Norcarmius enim in oppidum ingreſſus, portas milite munit, potentiſsimos ditiſſimoſque, vtpote Michaelem Herlinum patrem & filium, alioſque plures capite truncari, præterea duos concionatores, Guidonem Breſſeum & Peregrinum Gangreum cum alijs multis ſuſpendi iubet: itaque diuerſis vicibus ducenti & amplius oppidani capite fuere multati.

Valencenenſes ſe dedunt.

Norcarmius, Fano Amandi antè occupato, milites ſuos Cameraceſium mittit, quòd Religionis propugnatores potiſsimum eò confugerent, multis in ipſo itinere interceptis: inter alios autem captus Philippus concionator, qui manu primùm amputata, pòſt ſuſpendio cum pluribus alijs punitur.

Procerum Belgij nouum iuſiurandum.

Gubernatrix iam rerum ferè potita, Proceres aurei Velleris, reliquoſque Prouinciarum Gubernatores alia iuriſiurādi formula Catholicæ Romanæ Religionis obſeruationem iurare iuſſerat: maximè autem Procerum parti perſuadebatur, quod & ipſi alijs prouincijs, ciuitatibus, & viris Nobilibus ſimiliter perſuadebant) Regem, poſtquam ſummâ Gubernatricis ſapientiâ Belgium pacatum tranquillitatiq; reſtitutum audierit, iram remiſſurum, & exercitum maximum potentiſsimumque, quem in Belgas mittendum colligebat, dimiſſurum: imò exercitum, etiamſi in ipſos vſque fines Belgij veniſſet, Gubernatricis mandato & auctoritate reuocatum iri: neque alium aliquem duri ac periculoſi ſui laboris fructibus frui paſſuram: modos præterea & rationes ſatis in promptu eſſe, quibus extranei, concordibus conciliatiſque iam regionibus, excludantur.

Proceres perſuaſionibus falluntur, alioſq; fallunt.

His perſuaſionibus inducti Proceres cum ciuitatibus conciones vbiq; prohibent, ita vt tandem menſe Martio & Aprili, in Hollandia, Zelandia, Friſia, Brabantia, Flandria & VValonia, Reformatorum exercitia omnia fuerint inhibita, Catholicorum templa reſtaurata, & prætiosè imaginibus ariſque ornata, Reformatorum autem noua templa diruta, & ex eorundem materijs trabibuſque patibula conſtructa, iiſque plurimi ignominioſe affixi, tum quod imagines & ſtatuas confregiſſent deturbaſſentque, tum quod arma geſtaſſent, aliaque huiuſmodi deliquiſſent

ſent

An. 1567.

ſent:itaque hoc anno multis oppidis(licet paruis) 50.100.200.300. dirè ſupplicio interfecti:ijs quos(tanquam talium criminum ſuſpectos)Latrunculator, Rubra virga vulgo dictus,& Prætor rerum capitalium, quem Droſſardum vocant,ruri & in agris apprehenderant, infelicibuſque arboribus ſuſpenderant,non numeratis.

Antwerpienſes tranſigunt cum Gubernatrice.

Principio Aprilis Antvverpienſes., vbi Gubernatricis negotia ſuccedere, ſua autem omni auxilio deſtitui vident,oratores Bruxellas mittunt,qui conditiones æquas miteſque poſtulant. Itaque 7. Idus April. decernitur, Vt reformatorum conciones prorſus ceſſent: Catholici Concionatores in integrum reſtituantur: templa reparentur: prima edicta obſeruentur:nemo ob acta præterita, morte aut facultatibus multetur, donec Rex Statuum conſilio decretoq; aliter ſtatuat:exceptis omnibus leſæ Maieſt.Iconomachiæ,rebellionis,aliorumq; id genus criminum reis:pollicetur nihilominus Gubernatrix ſe in horum quoque gratiam literis ad Regem ſcriptis præſtituram, vt omnibus ſimul venia detur, & omnis animaduerſio punitioq; remittatur: donec Rex ſententiam plenè definiat concludatq;.Ipſis autem Idibus Aprilis, Antvverpienſes prædictis conditionibus conſentiunt, & permittunt vt Gubernatrix, quantocunque militum numero velit comitata in vrbem veniat.His tandem pactis, ratis, confirmatiſque,ceſſant conciones:poſt hæc Concionatores Caluiniſtæ & Confeſsioniſtæ Curiam ingreſsi,Senatui Magiſtratuique valedicunt, præmonentq; ingratitudinis pœnam cœlitus ipſos, vtpote verbi diuini euangeliiq; exterminatores manere: itaque 4.Id.April. cum primarijs,conſiſtorijs,maximoque ciuium numero Antvverpia vrbe diſcedunt.

Cõcionatores Antwerpia diſcedunt.

Proteſtantium Germaniæ Principum nomine, vt Confeſsio Auguſtana permaneat,conciones exercitiaq; ſua hic retineat,poſtulatum.Reſpondet Gubernatrix,id non in ſua,ſed in Regis poteſtate ſitum. Poſt Concionatorum diſceſſum, ſtatim noua templa ſigillis obſignantur: Catholicorum verò, maiore quàm antea ſplendore atque magnificentia ornantur, & conſecrantur.

Princeps Auraicus Antwerpia diſcedit in Germaniam.

Auraicus Princeps poſtquam circa Aprilis initium Hellegatæ cum Proceribus aliquot Belgicis vlterius conſultaſſet,& tam Nobiliũ quorundam,quàm vulgi inconſtantiam leuitatemque exactius perſpexiſſet,temporis iniquitati cedere ſtatuit: itaque Antvverpia Brædam proficiſcitur 3. Id. Aprilis:eo deſcendente, aliquot hominum cuiuſuis ſtatus millia, paulo ante & poſt abeunt, tempeſtatem imminentem præſagientes: ipſe autem eodem menſe,rebus ſuis familiaribus diſpoſitis procuratiſque, quæcunque poteſt ſecum ferens Bredâ Germaniam petit,& in Comitatum ſuum Naſſouium proficiſsitur,tam verbis quam re ipſa,omnibus ſibi addictis abitum cõſulens,futuraque præmonens. Filium verò natu maximum Philippum Naſſouium, Buranum Comitem, in Academia Louanienſi relinquit, exiſtimans confidenſque eum iuuenili ætate,hæreditaria proſapia Maximiliani Egmondani veteris Comitis Burani, priuilegijs Ducatus Brabantiæ,& Academiæ Louanienſis ab ipſo ſummo Pontifice confirmatis, hic ſatis tutum, munitum,conſeruatumque: ſed hæc eum ſpes confidentiaque feſellit.Dux enim Albanus eodem anno 4. Id. Sept. innitis tutoribus teſtato proclamantibus,repugnantibus etiam Ducatus Brabantiæ & Academiæ Louanienſis priuilegijs, adoleſcentem quindecim fere annos natum,ſummi honoris prætextu, ad Regem in Hiſpaniam mittit, vbi & plurimum,cuſtodia ſatis quidem liberali,aſſeruatur:vnde non facilè euaſurum apparet, maximè quod anno 1584.pater mandato proſcriptionis Regiæ ſclopo traiectus è vita diſceſſerit.

Gubernatrix Antwerpiam venit.

Gubernatrix 7.Calend. Maij Comitem Manſveldium Carolum iuniorem, Antvverpiam mittit: is ſummo manè cum ſedecim militaribus Gallorum ſignis vrbem impetuosè, hoſtili ferè more, intrat: ſclopis enim paratis inſtructi, oraque glandibus plumbeis referta habebant milites, quaſi reſiſtentium repugnantiumque vim promptiſsimè oppugnaturi:ſecundo autem ab hoc die ipſa Gubernatrix cum quingentis equitibus ingreditur,Catholicam Romanam Religionem ocyus promouet, cęremonias rurſus inſtituit,ſupplicationes publicas ſua Procerumque aurei Velleris præſentia decorat:multos capi,multos turbarum cauſa ſuſpendi iubet: vetera placita decretaq; renouat: pueros rebaptizari,tẽpla Reformatorum aptiſsimis ſtructuris magnifica,dirui, ciuium quoque arma ſingulis ædibus annotari, indiceque conſcribi imperat.

Interea fœderati quidam Nobiles cum Domino Brederodio militum numerum collectum, non longè à Viana & vltraiecto detinent: ipſe Brederodius, Vianam propriam ſuam vrbem ante munitam,ſociorum communi conſilio derelinquit,prædictoque agmine Comites Meganum & Arenbergium, qui huc ſuas copias deduxerant, ita infeſtat diuexatque, vt interea profugis ex omnibus Belgarum regionibus & ciuitatibus abeundi locus tempuſque fuerit.Deinde Brederodius Amſterdamum venit: eò Gubernatrix Secretarium Torreum mittit, qui Brederodio iniungat, Regis vrbe cum ſuis fœderatis exeat. Torreus autem adeò benignè hic excipitur, vt ſuæ ſaluti conſulens ſe ſtatim ſubduxerit. Poſtea autem Brederodius Nobilibus fœderatis valere iuſsis, militibuſque dimiſsis, cum familia & ſuppellectile, nauim conſcendit, Emdamque petit: inde in ſuperiorem Germaniam profectus, è vitâ migrat, eius relicta vidua

ex Co-

An. 1567. ex Comitum Meurſiorum familia: Comiti Palatino, Principi Electori nubit.

Milites Nobilium fœderatorum numero circiter quinque millia, ſtrenui bellatores, iam exauctorati dimiſsique, Monaſterium Egmondanum, aliaque loca deprædantur, Megano eos quouis locorum hoſtiliter perſequente, non ſine ſuo magno malo: tandem maxima eorum pars Rheno Traiecto in Cliuiam veniunt, alij aliò nauigijs tendunt: præcipui quidam belli Duces nobileſque, dum; dimiſſo exercitu, ſinum Germanici maris inter Friſiam & Hollandiam traijciunt, ab ipſomet nauta perfido produntur atque in puluino arenaq; naufigio acto oppugnantur & à Mulardo militiæ Comitis Arenbergij præfecto rapiuntur, ac tertio Non. Maij Harlingæ in Friſia carceri includuntur: inter hos fuere duo Domini Batenburgij fratres, duo etiam Nobiles Friſij Hermannus Galama & Sieurthus Beyma, alijque nonnulli, quorum ſeptem Viluordam vecti, alij alijs locis, Gubernatricis iuſſu, morte multati.

Ita Gubernatrix vbique locorum victoria potitur, cùm iam aduerſæ parti nulla reſiſtendi ſupereſſet facultas, & non tantum ipſi Nobiles fœderati, ſed & aliorum præſtantium diuitumque hominum multa millia verè Geuſij, hoc eſt mendici, exules extorreſque patria redderentur: plurimi qui natale ſolum non reliquerant, carceribus, ſuſpendio, alijſque pœnis afficerentur: alij in ſummo metu & angore, grauique paupertate ſpiritum ducerent, vt ſequenti Hiſtoriæ contextu declarabitur. Talia ſunt Dei iudicia ſuppliciaq;, & quidem bona.

ARGVMENTVM. Lib. III.

CVM Rex Hiſpaniæ apud ſe ſtatuiſſet Belgarum Prouincias extremis ſupplicijs afficere, Ducem Albanum cum exercitu eo ablegat, qui armatus Belgium intrans, omnia pacata repperit, mox Prouincias & incolas omnes grauiter capit affligere, allegans eos excidiſſe omnium ſummo iure Priuilegiorum, vitæ & bonorum, nouum concilium & leges contra Prouinciarum conſuetudines, item Inquiſitionem & nouos Epiſcopos introducens, arces etiam paſſim ædificat. Gubernatrix Parmenſis e Belgio diſcedit. Rex Hiſpan. vnicum ſuum filium in carcerem conijcit vbi & moritur. Exules Belgæ ſub ductu Principis Auraici expeditionem ſuſcipiunt contra Ducem Albanum. Ludouicus Naſſouius Arenbergium in Friſia interficit. Hinc Egmondæ & Hornæ Comites cum alijs Nobilibus capite plectuntur. Albanus contra Ludouicum copias ducens eum ad Gemmingam cædit. Inde pergens contra Auraicum, eum rerum penuria laborantem Belgio pellit. Qui in Galliam ſe recepit vbi tum ad Montcontour pugnatum. Pecuniæ Regis Philippi in Anglia manus eſt iniecta, ex quo magnæ vtrinque turbæ ortæ & damna illata. Regina Angliæ à Papa excommunicatur. Imperator pro Belgis apud Regem intercedit fruſtra. Mauri ab Hiſpanis magna clade afficiuntur. Publicatur ſubdola à Rege delictorum venia Rex ducit Annam Auſtriacam. Magnæ inundationes per Belgium. Exules Belgæ mari ſe committunt: pugna naualis, & victoria contra Turcas. Albanus ponit ſibi Statuam. Hæc ſpatio 4. annorum ſub Duce Albano.

LIBER TERTIVS.

BELGICAS turbas earumque occaſiones, à Gubernatrice Duciſſa Parmenſi, ſedatas ſopitasque (vt quidem videbatur) præcedenti libro recenſuimus: nunc quid apud Hiſpaniarum Regem (quem acta factaque omnia, in peiorem plerunque partem delata nunciataq;, ſummopere exacerbabant) ſit ſtatutum, declarabimus. Marchio Bergenſis, & Baro Montignius Hornani frater (in quibus duobus omnem ſpem collocarant Belgæ) ad Regis animum mitigandum miſsi, poſtquam in Hiſpaniam venére, vt cauſam ſuá dicerent in aulam non ſunt admiſsi, diſsimulanter autem blandeque excepti, donec omnia in Belgio eſſent pacata: tunc tandè & ipſi Regem iratum ſentiunt: vnde Marchio mœrore ac tædio cōfectus vita diſceſsit, non ſine ſuſpicione veneni, 11. Cal. Iunij, 1567. poſtquam Gubernatricem omnia in Belgio ſuperaſſe nunciatum eſſet. Fuit hic Marchio vir prudens, ingenioſus, ſtrenuus: ſpes autem opinioq; bona, quam de ſuo Rege Dominoq; conceperat, ei immaturam hanc mortem accelerauit: obijt nulla prole relicta. Eius bona Regio fiſco fuere addicta: verùm filia Domini

Legati Belgarum Marchio Bergenſis & Baro Montignius

Marchio Bergenſis moritur.

Peter-

FERDINANDVS ALVARES TOLETANVS. DVX. ALVÆ. MARCHIO. CORIÆ. SALVATERRÆ. &. BELGICAR. PHILIP. II. REGIS HISPAN: PROVINC: GVBERNAT: EIVSQ. EXERCITVS CAPITANEVS GENERALIS

An. 1567. Peterſchemij, vnica ſuæ ſororis filia, poſtmodum Domino Berzelio nupta, tandem (cum ditionibus & pactis Pacificationis Gandenſis quiſque in integrum reſtitueretur) hæreditate potita eſt. Montignius etiam in carcerem conijcitur, & cum alijs capite truncatur. Fuit is quoque vir egregie cordatus & acer: reliquit ex vxore nuperrime ducta, Principis Antoingij filia, filiolam vnicam, cuius etiam bona confiſcata. Non his duobus viris principibus Catholicæ religionis obſeruatio, non amicorum preces aut patrocinia, non ipſius Marchionis Bergenſis edicta quibus Reformatorum infantes rebaptizari in ſuis ditionibus volebat, non alia opera Catholica: non denique ipſius Regiæ ſponſæ (Imperatoris Maximiliani filiæ) promiſſæ deprecationes Baroni Montignio profuerunt, imò ocyſſimè nuntio de promiſſa interceſsione in Hiſpania accepto, mors ante ſponſæ aduentum, fuit feſtinata.

Montignius capite truncatur.

Rex de ſtatu Belgico conſultat.

Regem de Belgicarum rerum ſtatu ſæpius Madrilij & Segobiæ conſultantem, inueterati Belgarum hoſtes ad vindictam acriter inſtigant, cum honores & opes inhonori & inopes plurimi his regionibus affatim ſe adepturos ſperarent: hac auaritiæ & ambitionis peſte Regijs etiam Conſiliarijs infectis, inter quos Granuellanus nominatim recenſetur, qui vndique prævaricationis ac delicti Belgarum occaſiones captabant, vt ſaltem prætextu legitimo refrenari, iuſtaque ratione in nouum regnum vi armiſque partum redigi, atque alijs nouis legibus gubernari ac domari poſsit Belgium: ſecus enim inferiores Germaniæ regiones, vndique Lutheranis & hæreticis vicinas, in Catholica Romana Religione contineri nequaquam poſſe affirmabant: huc quoque patres ſanctæ Inquiſitionis vnanimo niſu tendebant. Sunt qui ſcribant aſſeuerentque, prædictorum machinatione ac inſtinctu primò omnium apud Flandros Occidentales ſtatuas imagineſque confractas, & inde vlterius iconomachiam graſſatam: tale enim quiddam multò ante patratum fuerat prope vrbem Antvverpienſem, ingenti ſtatua Crucifixi in loco carnificinæ, quam patibulorum campum vocant, diruta, quod Cardinale Granuellano auctore factum fuiſſe ferebatur. Id imprimis mirandum, quod à tot iconomachis variè excruciatis excarnificatiſque, veritas extorqueri non potuerit, ſe Geuſiorum cohortationibus ad id incitatos vnquam fuiſſe.

Rex in Belgium proficiſci ſtatuit.

Rex ſummopere commotus ac iratus, hac demum occaſione ſuæ vtilitati conſulere, Belgas prorſus ſubiugare, ignominiam ſibi illatam ſua præſentia vlciſci, atque in Belgium cum filio Carolo & Regina vxore proficiſci animo proponit, idq; Gubernatrici ſcribit eamque interim probè ſuo officio fungi monet. Hoc allato nuntio, naues quædam bellicæ ocyus in Zelandia inſtruuntur, quibus Dominus Cattemij, VVackenæ & Capellæ, exſpectato Regi, ad Occidentalia vſque Angliæ confinia obuiam tendit. Verum Rex, nonnullis profectionem diſſuadentibus, ſententemtiam mutat: ne enim regiones totis viribus reſiſtât aduenienti, metuunt: inſuper eum natura nimis clementem, inclementiam quoque præſentem Regem dedecere, cauſantur: Alij, clementiane an inclementia turbæ ſint componendæ, deliberandum proponunt. Clementia quidem moderata vtendum cenſent (vt etiam Michael Aitzingerus affirmat) Ringomes, Freſneda Regi à Confeſsionibus, & Dux Feriæ: imò Ringomes ipſe præſentem ſe omne Belgium pacaturum addicit: Dux vero Albanus, Generalis Sanctæ Inquiſitionis, Spinoſa, & Cardinalis Granuellanus, ad Catholicam Romanam Religionem, & Regiam auctoritatem cõſeruandam, meramque obedientiam obtinendam, Belgas neceſſariò ſubiugandos, acerrimeq; puniendos, vt toti orbi ſint exemplo, aſſerunt: & Ducem Feriæ in hanc ſententiam tandem pertrahunt: Rex itaq; horum ſeuerius iudicium approbat: Ducem Albanum exequutioni deligit, vtpote tali negotio imprimis idoneum, militiæ expertem, Belgici populi morum, regioniſque totius ſitus non ignarum.

Regis ſeuere Decreti executione Albanum deligit.

Ringomes autem, quod Albanum extra Hiſpaniam mitti: & grauiſsimis negotijs intricari maximè cuperet, facilè hac in re cõſentit. Verùm Carolo Hiſpaniarum Principi decretum hoc maximè diſplicuit: quandoquidem ſe in Belgicas regiones miſſum iri, aut cum Rege patre eo profecturum, quod à teneris annis ſemper affectarat, ſummopere ſperabat.

Regis decretum diſplicit Carolo Principi.

Ad hanc expeditionem, tanquam ad ſacrum bellum, diligenti Hiſpanicę Inquiſitionis & Eccleſiaſtici gregis opera, plurimæ contributiones, variaq; ſubſidia Regi ſunt oblata: literæ feſtinanter ad Gubernatores Neapolis, Siciliæ, Sardiniæ, & Mediolani datæ, quibus omnia Hiſpanorum vetera preſidia in Lombardiam mitti, vt Duce Albano in Italiam veniente, inde in Belgium contendant, mandatur: Ipſe autem Albanus cum Hiſpanorum Nobilium & ſtipendiariorum militum maximo numero, duobus filijs Frederico & Ferrando à Toledo comitantibus, Barcelonæ nauim conſcendit, & triremibus aliquot Genuam Italiæ vrbem appellit menſe Maio, anno 1567: hic tertiana febri corripitur. Inde Sabaudiam, Aſtamque petit valetudinarius: nec longe hinc exercitum recenſet, peditum Hiſpanorum præcipuæ veteranorum millia nouem, Sabaudiorum & Italorum millia ſeptem: leuis armaturæ equitum mille, quibus grauis armaturæ iunctus ingens numerus: præterea gregariorum voluntariorumque militum, & præmiatorum ſiue liberorum prædonum ingentes catervæ: inſuper agmina magna meretricum,

Apparatus bellicus Albani.

ſignis

An. 1567.

ſignis militaribus diſtincta: non ſine miro ordinum generumq; delectu; vtpote Nobilium, præfectorum militiæ, ſtipendiariorum diuitum & pauperum, idque noua quadam militari diſciplina: quod quidem Albano Duci ſummæ laudi datum. Imperator exercitus ipſe Albanus ſecundus ab eo Chappinus Vitellius Marchio Cetonæ: armamentarij tormentorumq; Præfectus Gabriel Cerbellionus: aggerum vallorumq; architectus Pachiottus cum alijs.

Albanus in Sabaudia in Iulij vſque menſis initium moratur, quod Gubernatrix Ducilla Parmenſis literis è Belgio ad Regem miſsis ſignificaſſet, omnia pacata ſedataq;, facinoroſos multatos, captos, fugatos, vrbes præcipuas præſidijs munitas: metuendumq; ne Hiſpanorum aduentus in Belgium nouas turbas excitet: ſuis enim promiſsis de Hiſpano milite non venturo, de reuocando Albano, alijſq; id genus perſuaſionibus, Belgæ tam Nobiles quàm alij Catholici, fidem animumq; prorſus adhibuerat. Et procul dubio niſi Nobilibus & Ciuitatibus Gubernatrix huiuſmodi multa perſuaſiſſet, nunquam tam facile turbas ſedari potuiſſe plurimorum eſt opinio: multis enim modis aditum Hiſpanis præcluſiſſent: exiſtimabant autem, Regem ſuæ ſororis honore atque mercede, ſummo periculo & labore partis, nequaquam alium frui permiſſurum: neque Gubernatricem huiuſmodi ignominiam & contumeliam ſuæ Celſitudini & auctoritati inferri, vnquam paſſuram. Verum aliter Regi viſum fuit: qui Albano, vt vlterius proficiſcatur, mandat: & hinc quidem opinio (plurimis nequaquam credita) confirmata fuit, occaſionem ſcilicet in Belgio datam, commode arripiendam, vt regiones tanquam nouiter deuictæ ac vi ſuperatæ occupentur, atque pro Regis arbitrio regantur: quandoquidem pœnis iam illatis vlteriuſque inferendis, ac rebus omnibus ſedatis, nondum Regi ſatisfactum ſit. Itaque Albanus pergit, & ſeptem à Geneua miliaribus iter facit: Geneuenſibus oppugnationem metuentibus: verum, quod militum copijs & Heluetiorum amicitia atque fauore munita eſſet ciuitas, eam nequaquam aggreſſus eſt. Inde per Burgundiam & Lotharingiam, Lutzenburgum venit huc ei veniunt auxilio Ladronius, Ouerſteynius & Schovvenbergius Comites, ſuis Germanorum peditum & equitum copijs inſtructi. Belgæ Nobiles Lutzenburgum vſque, eum ſalutandi cauſa, obuiam profecti, inter alios autem Egmondanus quem Albanus non adeò procul aſpiciens, clara voce compellat: *En magnum hæreticum*: quo quidem ſermone Egmondanus perculſus, propius accedit: & cum duobus modis interpretari potuerit, in meliorem partem dictum accepit: itaque alter alteri, mutuo amplexu, aulico more aduentum gratulantur. Hinc omnibus ſuis copijs ſtipatus Bruexllam venit 11. Calendas Septembris, anno 1567.

Gubernatrix, literis ad Regem miſsis, Albanũ reuocari in Hiſpaniam cupit.

Albani in Belgium aduentus.

Bruxellæ à Gubernatrice magnificè accipitur Albanus, quæ eam probè inſtruit, modoſque docet quibus regiones in pace ac quiete ſeruari queant: Principem Auraicum alioſque Nobiles profugos, Regi deuotos, eiuſque obſequio, ſeruitio ac voluntati addictos, procul dubio fideles permanſuros, ſi clementer beneuoleque cùm eis agatur: hac demum ratione armis facilè abſtineri poſſe oſtendit. Verum Albanus mala omnia Gubernatricis lenitate ac indulgentia prouenisse reputans, alias gubernandi vias animo verſat: Gubernatrici & Statuum omnium Ordinibus mandata ſibi a Rege data exponit, non tamen omnia ſimul: quæ quidem mandatorum authoritas maior ampliorque, quam Gubernatricis, fuit: vtpote omnes prouinciarum & Ciuitatum Rectores atque officiorum præfectos pro animi arbitrio inſtituendi deſtituendique: præterea omnium munitionum, arcium & militiarum generales præfecturas diſponendi: ſummum inſuper ius imperiumque in Conſilia Status, Secreti & Finantiarum adminiſtrandi. Hæc autem mandata typis imprimi euulgarique, vt omnibus palam fiant, procurat.

Albanus Bruxellam venit

Albani poteſtas in Belgio & quid agat.

Poſtquam Gubernatrix Duciſſa Parmenſis iſta videt, iamque Albanum Ducem ſibi omnem auctoritatem aſſumere, aliaque via ingredi velle animaduertit, maximè cum aula ei relicta, palatium Culenburgicum ſibi in Curiam, aulico Comitatu, palatiniſque officijs affectantibus, elegerlet, ſuam operam non amplius requiri reputans, ad Regem mittit, copiamque in Italiam redeundi petit.

Gubernatrix Parmenſis parat diſceſſum.

Albanus gubernaculis potitus, copias ſuas militares circa ſe manere iubet in proximis vrbibus: vtpote Bruxellæ Legionem Longobardicam, Gandaui Neapolitanam Hiſpanis militibus inſtructam, Antvverpiæ Ladronicam: ciuibus vbique portarum claues adimit: quam quidem ob cauſam Gandenſes auſi fuere libello exhibito per Comitem Egmondanum de iniuria conquæri: vnde commotus Albanus, ſe, quidquid in Regis ſeruitium commodumq; ſibi conſuiri ſummum fuerit viſum, audacter facturum reſpondet.

Præterea ſimulatque ſe confirmatum in imperio videt, loco moderationis placitorum ad Nobilium & prouinciarum ſupplices libellos vetera placita & inquiſitionem obijcit, iterum inſtituit, ratamque haberi vult: loco Synodi generalis Statuum, duodecimvirale Conſilium decernit, cui plena poteſtas de omnibus quæ ad præteritas turbas aliquo modo ſpectabant, iudicandi data, vnde & Conſilium ſanguinis & Conſilum Turbarum appellatum duodecim virorum conſtatum ex intraneis, permiſtis etiam extraneis

Conſilium ſanguinis ſiue Turbarum inſtituit Albanus.

An. 1567. & principio quidem Proceres quidam Belgæ, ſcilicet Arenbergius & Barlemontius nominati: verùm hi non comparuerunt. Præcipui autem fuere Licentiatus Ioannes Bargas ſiue Vargas, Doctor Ludouicus del Rio, Fiſcalis Burgundiæ, Aduocatus Fiſcalis Ioannes de la Porta, Conſiliarius Iacobus Heſſelt, Biezius Aduocatus Fiſcalis Mechlinienſis, Boylius Procurator Generalis, alijq; huius farinæ plures: quorum præſes Licentiatus Vargas ob inceſtum, atq; vim pupillæ ſuæ conſanguineæ, vt fertur, illatam, Hiſpania exulabat: homo inprimis crudelis, immanis, auarus atq; ſanguinarius. Duodecim virorum autem nonnulli crudelitate atrocitateq; dira cómoti, officio exonerari cupiunt, nonnulli etiã pudore auocati: ita vt conſilium duodecim-virale, poſt quinq;, quatuor, imò triumvirale ſolũmodo tantũ ſit factum, vt liquido ex ſententijs iudicijſq; latis patet: quandoquidem capitalis ſententia in cauſa Domini Antonij Stralij dicta, tantummodo à Præſide Vargas, Doctore Ludouico del Rio, & Secretario Iacobo de la Torre ſubſignata fuit.

Hoc Conſilio, Pronincialibus Regionum Belgicarum Conſilijs omnis authoritas & poteſtas, ipſis etiam ſubditis & incolis omnes conſtitutiones, iuriſdictiones, reſortitiones (contra patriæ priuilegia) prorſus fuerunt ademptæ: mandato ad omnes Senatus Iudicesq; dato, ne cognitionem aut iudicium de turbis poſtremo perpetratis ſibi arrogent, exerceant vel ad Conſilia ſuprema infimaque in hoc iudicio conſilioque ſiſtant: ita vt huius ſanguinarij Conſilij Iudices, per omnia, atq; in omnes, tam nobiles quàm plebeios, tam Eccleſiaſticos quàm ſeculares poteſtatem habuerint.

Hæc Conſilij ſanguinis Curia, certos quoſdam articulos (tanquam ſundamenta) authoritate propria ſtatuit, eoſdemque omnes Criminis læſæ Maieſtatis nomine comprehendit, pœna capitis & fortunarum reis conſtituta: & hi quidem adeò latè diducti acceptique, vt nemo ferè liber aut immunis eſſe potuerit: fuére autem numero octodecim, quorum præcipuos hic recenſebimus.

Omnes ſupplices libellos Ordinibus aut Ciuitatibus oblatos, nouorum Epiſcoporum inſtitutioni aut Inquiſitioni contrarios, vel placitorum moderationem poſtulantes, meras eſſe contra Deum & Regem coniurationes.

Huius criminis ſiue facinoris reos eſſe Nobiles illos qui ſupplices libellos contra Inquiſitionem & placita obtuliſſent pariterq; omnes qui eoſdem laudaſſent aut approbaſſent.

Præterea omnes Proceres Nobiles, Magiſtratus tã prouinciales quàm ſubalternos, & ſubſtitutos, qui nouas conciones, neceſsitatis temporis prætextu, permiſiſſent, aut in ijs conniuiſſent.

Similiter omnes Proceres Nobiles, Iudices, Magiſtratus, & alios cuiuſcunq; conditionis, qui primo Nobilium ſupplici libello, concionibus, iconomachiæ, alijsq; non reſtitiſſent, verùm aut conniuentes, aut viſu attoniti toleraſſent.

Inſuper etiam omnes qui pertinaciter aſſeuerant, Belgas Regis ſubditos, cauſa rebellionis (cuius pauci admodum immunes, cum neq; debita officia pro ratione obedientiæ erga Deum, neq; iurata præſtiterint) veteribus immunitatibus, priuilegijs ac iure nequaqum cecidiſſe: Regiq; liberum non eſſe, hac de cauſa, eos poſthac, vt res poſtulabit, tractare, ne talia futuris committantur temporibus: neq; Regem hac ratione, iuramento, promiſſo, venia, remiſsione alijſq; obligationibus & pactis abſolui.

Illos etiam, qui hanc Curiam in ſuis iudicijs tyrannidem exercere, neque ſupremos & competentes in rebus tam criminalibus quam ciuilibus iudices æſtimarent: cùm vetera priuilegia & patriæ conſuetudines, nihil aliud quàm meræ corruptelæ, praui abuſus, omniumq; malorum origo fuerint.

Omnes etiam qui negent, hominem priuatum, nulliq; publico muneri præfectum, tempore belli, ob prædictæ rebellionis cauſas, hæreticos, eorum proles & fautores, vbicunque locorum, tam extra quam intra vrbes, occidere & è medio tollere liberè poſſe.

Tum etiam eis, qui in cauſa hæreſeos, quibuslibet delatoribus cuiuſcunque ſtatus aut conditionis non eſſe credendum, aut duorum teſtimonio, non poſſe procedi ad exequutionem & confiſcationem vitæ atque facultatum, indicta cauſa, nullaq; præcedente litis formula, audacter confirment, &c.

Huiuſmodi articuli numero octodecim Antvverpiæ in Curia Præſidentis Vergas inuenti, typis editi ſunt: qui ne Lectori fortè abſurdi videantur, ipſius Hiſpanicæ Inquiſitionis de ijs deliberationem, ac Regis ſententiam hic breuiter referemus.

Hiſpanicæ Inquiſitionis iudicium ſeu ſententia de Belgarum turbis. Senatus ſacroſanctæ ac benedictæ Inquiſitionis, à Regia Maieſtate, de Belgarum abominanda defectione, apoſtaſia atq; hæreſi deliberare, iudicare, ac ſententiã pronũciare poſtulatus, Regis informatione ſiue quæſtione de ipſis actis perſpecta ſeduloq; examinata: literis etiã & argumẽtis authẽticis, fideq; dignis, Informationi adiũctis, à ſacroſãctæ Inquiſitionis adminiſtratorib.

ex

ex Belgio fideliter tranſmiſsis, iterùm perlectis, dicit ſtatuitque circa ea, quæ ad Theologicam profeſsionem & conſcientiam attinent: Omnes & ſingulos Belgij ſubditos, totumque Belgicarum regionum corpus (exceptis tantummodo in informatione diſtinctè notatis) tam manifeſtos apoſtatas, hæreticos, & deſertores, à Deo, Sancta Eccleſia, & Regis obedientia alienatos, quàm reliquos qui ſe Catholicos ſimulantes, ſuo officio Ipſi Deo, & Regiæ Maieſtati (ratione Catholicæ Religionis & iuriſiurandi præſtiti) debito, in reſiſtendis omni conatu publicis apoſtatis, hæreticis, & ſeditioſis (quod quidem ipſis principio facillimum factu fuiſſet) non ſunt functi: ſed contrà prorſus ceſſarunt, atque à tam pia & ſancta interceſsione & prohibitione abſtinuerunt: hos, inquam, omnes, pro eorundem manifeſtorum Apoſtatarum, hæreticorum, & ſeditioſorum fautoribus & ſocijs eſſe habendos: Præterea Nobiles, qui ſubditorum nomine libellos ſupplices & demonſtrationes contra ſacroſanctam Inquiſitionem exhibuerunt, atque Hæreticos, apoſtatas & ſeditioſos ſubdole incitarunt inſtigaruntque, eo facto ſupremum crimen læſæ Maieſtatis ſupplicium incurriſſe. Ita pronuntiatum ſtatutumque in ciuitate Madrilij 16. Febr. anno 1568. An. 1567.

Regis ſententia de Belgicis turbis.

Regia Maieſtas, viſa informatione, ſuo mandato, de abominandis ſuorum in Belgio ſubditorum defectionibus, apoſtaſijs, hæreſibus ac ſeditionibus habita, viſis etiam omnibus fide dignis argumentis, cum Senatus ſacroſanctæ Inquiſitionis deliberatione, grauiſsimis eiuſdem rationibus adiunctis vt iuris iuſtitiæque ſacra peragat, Regali ſua ac plena poteſtate in hoc negotio vtens: EDICIT decernitque, omnes & ſingulos ſibi in Belgio ſubditos, totumque Belgicarum regionum corpus, (exceptis tantum in informatione ſiue quæſtione notatis, quorum nomina ſuo loco & tempore in Belgio edentur) ob manifeſtas apoſtaſias, hæreſes, & defectiones à Deo, & à ſancta matre Eccleſia, Catholicorum eius præceptorum neglectu (& alias ob cauſas) Omnes quoq; qui ſe Catholicos fingunt ſimulantq;, & Deo, Regiæq; Maieſtati, ratione Catholicæ Religionis, & præſtiti iuriſiurandi, obligati fuerunt: tamen in reſiſtendis omni conatu vniuerſalibus & publicis apoſtatis, hæreticis & ſeditioſis atq; in impedimentis ac prohibendis huiuſmodi ſceleroſis & impijs facinoribus, quod primò factu procliue fuit, ſedulo operam non dederunt, imò hæc impedimenta non modò omiſerunt, ſed & inde voluptatem ceperunt, & proinde merito & iure fautores auctoreſq; eiuſdem ſceleris habendos.

Omnes etiam, qui Nobilium & ſubditorum nomine, libellis ſupplicibus & demonſtrationibus contra ſacroſanctam Inquiſitionem exhibitis, apoſtatas & hæreticos ſpecie quadam virtutis animarunt inſtigaruntq;, abominandum crimen læſæ Maieſtatis ſimul incurriſſe.

Omnes hos, abſq; vllo ſexus ætatiſve delectu, mulcta ac pœna huiuſmodi ſontibus lege vult impoſita damnari, ſtatuitque ſua Maieſtas: inprimis ſeuera hac duraq; ſententiâ futuræ ætati exemplum dare, omniq; ſuo poſteritati metum incutere contendens: proinde huius ſententiæ mulctâ pœnamq;, ſine aliqua gratiæ aut diſsimulationis ſpe, irrogari mandat: eo ordine & modo, quo ad temporis & loci rationem, Iudici fiſcali in Belgio mandabitur. Ita iudicatum in ciuitate Madrilij, 26. Febr. 1568.

Conſilium iſtud ſanguinis, his quas diximus rationibus inſtitutum, atque inſtructionum auctoritatibus comprobatum, ſuas paulatim vires exercere cœpit.

Egmondanus & Hornanus comites capiuntur.

Dux Albanus, pulchro de rebus publicis, vtpote de præſidijs collocandis, arcibuſque in vrbium & Regionum ſecuritatem ædificandis, deliberandi prætextu, omnes Status Conſiliarios in conſilium conuocat, quinto Id. Septembr. Erat autem Curia, palatium nempe Culenburgicum, interea dum Proceres conſultabant, militibus circumſeptum. Conſilio dimiſſo, confeſtim Comitem Egmondanum abire meditantem, gladium armaque deponere, & in carcerem deduci Regio nomine imperat: quod quidem ægrè difficulterque paſſus Egmondanus: Comes etiã Hornanus alio cœnaculo exiens apprehenditur: vterq; cuſtodijs Hiſpanicis traditur. Capti quoq; cum Conſiliarijs D. Bacherlelæ, & Secretarius Hornani, pluresq; alij: Secretarius Egmódanus, Ioannes Caſenbrodius. Comes Carolus, Manſveldius militũ Gallorũ Antvverpiæ antea præſidiariorum tribunus in ipſa Curia tunc præſens, ocyus, patre innuente, diſcedit cum multis alijs, qui ſupplicem libellum ſimul obtulerant. Comes etiam Hoochſtratanus, Egmondani & Manſveldij, qui Hornanum eò illexerant, verbis inductus, Bruxellam tẽdebat, verùm vulnere præpeditus non venit. Circa id quoq; tempus D. Antonius Stralius Conſul Antvverpienſis capitur cum alijs aliquot minoris auctoritatis viris, quorum bona omnia ſtatim annotantur.

Stralius Cõſul Antwerpienſis capitur.

Fuga Belgarũ calamitoſa.

Hinc rurſus tremor terrorque vniuerſis, tam Nobilibus quàm plebeis, quorum magna pars fugam capiunt, ita vt Germania, Ooſtlandia, Cliuia, Emda, Francia, Anglia, Belgis replerentur.

Nec tantam hominũ multitudinem fugaſſe ſatis erat: implebãtur captiuis omnes carceres, toto Belgio, huius maxime rei cauſa firmati, reparati, ac recens conſtructi: quandoquidem in ipſis regionum limitibus & in Flandria Occidentali, captiui plurimi, carceribus effractis, arte & vi erepti liberatiq; fuére.

An. 1567.

Albanus memorato conſilio probè inſtructus, ſimulatque imperium omne vi armata tenet poſsidetque, multos tam Duciſſa Parmenſi gubernante, quàm recens captos, quorum maximis vbiq; tunc numerus, ſupplicio affici iubet, ita vt non tantum publica patibula omnia, ſed & in vijs arbores plurimæ paſsim ſuſpendioſis fuerint oneratæ.

Comites Egmondanum & Hornanum in arcem Gandenſem deuehi imperat: neque id antè quàm Egmondano præcepiſſet, vt epiſtola ad ſuum Legatum eius loci præfectum ſcripta, arx in Hiſpanorum poteſtatem traderetur: Reliqui Nobiles Viluordæ & Bruxellæ carceribus maxime incluſi.

Arx Antwerpiæ conſtruitur.

In vrbe Antvverpienſi, in vico Kilio ad Schaldim, meridiem verſus, arcem conſtruit, fundamentis ſexto Kalendas Nouembris iactis: vrbem ipſam ex oppoſito arcis peruiam apertamque, mœnibus dirutis, foſsiſque repletis, reddit: demolitur & Cronenburgij portam, veterem vrbis turrim: operique bis mille operarijs adhibitis, breui fortiſsimum maximumque lateribus coctis alijſque lapidum generibus caſtrum conſtruit, & Paciotto Sabaudio machinario operiſque præfecto, quinque propugnaculis aptiſsimè munit, quorum quatuor, nominibus *Duc, Fernando, Toledo, Alua,* quintum autem Machinarij Paciotti nomine, nuncupati. Ad caſtrum conſtruendum, ciuitatem quadringenta florenorum millia dare cogit, centeſimi & decimi nummi exactionibus colligenda, quæ quidem eam inprimis ob cauſam facilius lubentiuſque perſoluta, quod hac ratione vrbem præſidiarijs militibus liberam fore ciues ſperarent, tametſi nihilominus ad extremũ vſq; momentũ ijs aſsiduè grauata permanſerit. Arci aliquatenus præſidium Hiſpanorum & Germnorũ militum ſine mora imponit: ciues præſidiarijs lectos cõparare cogit: tormenta inſtrumentaq; bellica oppidi, eò vehi imperat: Arci primo Gabrielem Cerbellionem, pòſt Sancium Auilanum è milite gregario ad ſummas dignitates prouectũ, præficit: præterea in vrbe Comitem Ladronium cum Germanorum militum legione collocat.

Princeps Auraicus alijque proceres in ius vocantur.

Poſtea 14. Calendas Ianuarij, Boyſij publici regijque actoris monitu, Principem Auraicum, Comitem Ludouicum Naſſouium eius fratrem, Comites Hoochſtratanum, Bergenſem, & Culenburgicum, Dominum Brederodium, pluresque alios in ius vocari, & coram adeſſe intra ter quatuordenos dies iubet. Horum nonnulli, inter quos Auraicus, Hoochſtratanus & alij, apologijs ſcriptis præloque excuſis cauſam ſuam tutantur, allegantque ſe neque legitime, neque coram iudice competenti citatos, debuiſſe enim, vtpote aurei Velleris torquatos proceres à ſodalibus fratribuſque torquati ordinis equitibus iudicari: hac pluraque alia priuilegia citant: & ſe iudicio coram Imperatore, aut alijs Principibus, & competentibus legitimisque iudicibus libenter adſuturos offerunt: vt latius ex apologijs typographorum opera editis patet.

Proceres profugi, Rei læſæ Maieſtatis iudicantur.

Dux Albanus, quòd vocati præſto non adeſſent, diffinitiua contra eos ſententia agi iubet: Rei autem læſæ Maieſtatis iudicantur, Regio actori omni ſua actione ac petitione adiudicata: poſtquam autem capite & facultatibus fuere damnati, ſtatim in omnes eorum facultates vbiq; locorum, ad Regis vſum fit exequutio.

Gubernatrix Belgij Duciſſa Parmenſis diſcedit.

Interea Gubernatrix à Rege veniam è Belgio diſcedendi impetrat, honorarijs regalibuſque muneribus, magna ſcilicet pecuniæ ſumma & annuis aliquot reditibus decorata: itaque in Italiam ad maritum profectura itineri ſe accingit: & Statibus ac regionibus ſcripto valedicit 5. Id. Decemb. 1567.

Scripto valedicit Regionibus.

Hoc ſcripto refert declaratque, ſe Belgij Gubernacula, Gandaui, anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo nono, Conſilio ſtatuum ſiue Ordinum generalium præſente, accepiſſe, eadem quoque, tali præſente Conſilio; quod alij Gubernatores atque Gubernatrices fecerunt, deponere ac relinquere poſſe imprimis optare: verum cum id ei pro voto contingere non poſſit: quandoquidẽ Rex generaliũ Statuum conuentũ, niſi ſe præſente conuocare, turbulentis his tẽporib. nominatim prohibuerit, neceſsitate coactam nunc ſcripto id facere; Rogat itaq; ſuam operã ac ſollicitudinẽ boni conſulant: poſtremorum quidẽ duorum annorum perturbata duraq; tempora queritur: verum ſe diuina ope, fideliumq; plurimorum ſubditorum auxilio, prouincias & ciuitates ad perfectam debitamque Regi obedientiam, ante finem Aprilis poſtremò elapſi reduxiſſe, ita vt præſidia vbique fuerint collocata, neque aliud quidquam reſtare amplius, niſi vt inſontes animaduertatur, & ordinis rerumque diſponendarum ratio, vt Regi bonum commodumque videbitur, conſtituatur: ſe quoque ea de re ſuam ſententiam ſatis declaraſſe: ac ſperare, Regem omnia ſic diſpoſiturum, vt Prouinciæ breui in priſtinum ſtatum reducantur: idque vnum toto animo expetere ac optare: iterum rogans, acta omnia in bonam partem accipere velint, & ad Catholicæ Romanæ Eccleſiæ & Regis obſeruantiam obedientiamque adhortans. Bruxella autem diſcedit tertio Calendas Ianuarij, magno Belgarum Nobilium numero comitante, Albano quoque diſcedentem deducente: itaque in Italiam proficiſcitur.

Albanus cùm per Franciæ limites in Belgium proficiſceretur, Galliæ Regi auctor fuerat, vt

Rex

An. 1568.

ſex Heluetiorum millium milia, ſuum Regnum defendendi, & Hugonotos acrius ſubiugandi cauſa colligeret. Hugonoti autem fortuna Geuſijs in Belgio aduerſante, ſibi timebant, maximè quod H[illegible]norum rebus proſperis, ſuis aduerſarijs viros animosque creſcere viderent: itaque ſuis rebus conſu[illegible]re & hoſtem prævertere ſtatuunt: proinde prope Lutetiam trecentis aut quadringentis equitibus congregatis, Principis Condæi, Admiralij, Andeloti, Rochefocautij aliorumque [illegible]js Meldas, vbi tunc Rex erat, proficiſcuntur, vt ei ſupplicem libellum offerant, & co[illegible]am v[illegible] vo[illegible] d[illegible]ch[illegible]ent nouam contra pacis poſtremò initæ fœdera perſequutionem: qu[illegible] qu[illegible]dem [illegible]athol[illegible] [illegible]uerſarij factum interpretabantur, vt Regem in manibus haberet & Catholicos amico[illegible] ab e[illegible] [illegible] parare [illegible] ſegregare poſſent: Eò tendentibus Hugonotis, Rex Meldis Lutetiam cum octingentis aut nongentis equitibus aulicis inermis, & ſex Heluetiorum millibus proſ[illegible]cens ſummo manè fit obuiam: Condæus ſtatim cum trecentis equitib. viam intercludit, Regi[illegible]ue compellandi copiam petit: Rex renuit. Ocius ad altercationes & dimicationes ventum: interea vero dum Heluetij ſeſe Condæanis opponunt, Rex transuerſà via Lutetiam pergit. Hac velitatione vtrinque aliquot caſi. Hinc Rege grauiter commoto, ſecundi belli ciuilis in Gallia occaſio data; ita vt acre prælium inter Lutetiam & ſanum Dionyſij, quarto Idus Decembris ſit commiſſum, ibique Coneſtab[illegible]is Galliæ cæſus: ambigua autem fuit victoria, tamen Rex ſexta parte militum numero ſue[illegible] potentior: poſtea iterum vires vtrobique vtrinque col[illegible]nt. Dux Albanus Regi auxilio mittit Comitem Arenbergium cum mille ductoris & amplius equitibus optimè inſtructis, circiter mil[illegible] etiam Hiſpanis, mille quoque Belgis, præcipuè ſclopetarijs, inter quos multi voluntarij, qui Albani crudelitatem metuentes huic ſe m[illegible]litiæ dediderant: horum ſigna militaria fidum vtriuſque Regis fœdus pro Catholicæ Religionis conſeruatione repræſentabant. Princeps Condæus Ducem Ioannem Caſimirum ad auxiliares copias e Germania in G[illegible]lliam mittendas excitarat: aduenientibus ipſe obuiam in Lotharingiam vſque tendit, ſtipendiumque non ſine magna difficultate numerat: inde ſimul vlteriùs profecti Carnutum obſident: cum verò vrbs [illegible] oppugnanda eſſet, pax iterum per omnem Galliam promulgatur, 5. Non. Martij: vtriuq; magna militum pars in Belgium militatura tandem proficiſcitur.

Nouum bellum in Gallia.

Comes Arenbergius ab Albano in Galliâ Regi Gal. auxilio mittitur.

Anni milleſimi quingenteſimi ſexageſimi octaui initio, Albanus, ſanguinarij Conſilij opera, horrendum in modum per omnes [illegible]gij Prouincias ſæuire incipit, in quoſlibet aliqua falſa ratione turbarum præteritarum culpæ obnoxios, c[illegible]nclonum auditores, concionatores, eorundem hoſpites, fautores, aut quocu[illegible] modo an[illegible]ili[illegible]tores, nullo Nobilis plebeiue diſcrimine habito: præcipu[illegible] ditio[illegible]ib[illegible]s mul[illegible]andis inten[illegible]s, qui Bruxellam & aliò maximo numero citantur. ex vna eademque ciuitate ſæpè quinquagi[illegible]ta, triginta, viginti pariter vocatis: comparen[illegible]ium plurima pars appre[illegible] n[illegible] [illegible] modum impunes euaduot: eorum qui vocati præſtò non adſunt, bo[illegible] ſtatim [illegible]o [illegible]d[illegible]untur: plerique fortunæ tenuioris non vocati in ius, ſubitò in vin[illegible]la conijciun[illegible]r [illegible]oque numero, poſt plurima tormenta capite truncantur, & ſuſpendio ne[illegible]ntur, [illegible]am extra quam intra vrbes. Ciues potentes multiſque aureorum millibus diuites, equorum caudis annexi, manibus poſt terga reuinctis ad patibula extra vrbes protracti.

Albanus & Conſilium ſanguinarium ſæuiunt horrendum in modum.

Intollerabilis hæc ſæuitia maiorem indies metum hominibus incuſſit, fugæque occaſionem dedit: ita vt grex quidam agreſtium vaſto[illegible] [illegible]que virorum, fa[illegible]ultatibus, vxoribus, prolibuſque relictis [illegible]e in Occidentalis Flandriæ ſylua[illegible] abdiderint: qui è latebris prodeuntes, no[illegible]cte Sacerdotes & Monachos quocunque locorum deprehenſos vlciſcuntur ac perſequuntur, facultatibus ſpoliant, auribus naribuſque truncant: hi Geuſij agreſtes appellati, in tantum excreuere numerum, vt Albano in eos militum agmina mittere neceſſe fuerit: ſed cum parum hoc modo proficeret, paucique agreſtium deprehendi poſſent, tandem edicto contra eos promulgato, mandat parœcijs extra vrbes, vt ſuos parœcos atque Sacerdotes omni cura vigilantiaque cuſtodiant, tueantur, incolumeſque conſeruent: damna eis illata, reſque amiſſas reparent, ac in integrum reſtituant, Senatus iudicumque æſtimatione: maximè autem pro parœcorum vita & facultatibus ſpondeant, non obſtantibus priuilegijs quibuſcunque. Actum prid. Idus Ianuarij.

Geuſij agreſtes.

Edictum contra Geuſios agreſtes.

Contra profugos quoque edicto ſancitum, Omnes illos qui fugam meditarentur adornarentve, deferendos accuſandoſque: eorum bona in telonijs, itineribus, prouinciarum limitibus retinenda: eos autem qui reticeant conniueantque, profugorum crimine ſuſpectos haberi, iiſdemque pœnis multari debere: decreta etiam nauium curruumq; huiuſmodi bona vehentium confiſcatio. Interdictum inſuper proſcriptos, exilio multatos, profugos, quacunque ratione hoſpitio recipere, eis pecunias deſtinare, epiſtolas ſcribere, aut ab eis ſcriptas miſſasue accipere: multaque alia his ſimilia edicto hoc comprehenſa.

Edictum contra profu[illegible].

Conſilium etiam ſanguinarium contra Domini Culenburgij palatium Bruxellæ, vbi Albanus,

An. 1567.

nus, donec Gubernatrix diſcedens ei aulam relinqueret, hoſpitatus fuerat, iudicat, ſancitq́; nullo vnquam tempore hic domum futuram: hac de cauſa omne ædificium funditus diruitur ſoloque æquatur: area lapidibus ſilicibuſque conſternitur, & in ea columna marmorea erigitur, inſcriptione quadratis epiſtylijs quatuor linguis inciſa:

Regnante Philippo II. Cath. Hiſp. Rege in his ſuis inferioris Germaniæ regionibus, Gubernante verò eius nomine Fernando Aluarez de Toledo Albæ Duce, &c. Florentij de Pallant Comitis Culẽburgij. Quondam domum ſolo æquari, ſancitum eſt, ob execrandam memoriam repetitam in ea coniurationis aduerſus Religionem, Eccl. Cath. Roma. Regiam Maieſtatem, & ipſas Regiones. Anno à Salut. CIↃ. D. LXVIII. *quinto Calend. Iunij.*

Inceptum audax contra Albanum.

Nobiles profugi conatum inceptumque audax in Albanum, tempore quadrageſimali Religionis cauſa ad Monaſterium Groenendalenſe in Nemore Sonio proficiſci volentem, aggrediuntur, auctoribus præcipuè Domino Riſoyro, & eius fratre Domino Carloio, ex familia Noota, alijſque nonnullis. Carloius autem in hoc Monaſterio Monaſtica veſte indutus latebat, metu Albani, vt quidem dicebat. Præfinito die ſexcentos & amplius equites circumcirca paratos habebant, quorum maxima pars in D. Ohaimi arce non procul inde ſe continebant: inſuper in vrbe Bruxellenſi & locis circumiacentibus quingentos pedites: ex horum numero vnus Domino Lickio, cui quondam ſeruierat, hanc rem ſignificat: Lickius ſtatim Albano itineri verſus Groenendalam portatis equis, accincto, inſidias aperit: Albanus vt credat, & domi maneat, difficulter induci potuit: Index miles præfectum ſuum militarem, qui eques turmæ Egmondanæ fuerat, conſcium prodit: hic apprehenditur, & veritatis extorquendæ cauſa miſerè cruciatus neminem accuſat: tandem dira morte afficitur. Talis huius rei fuit exitus, nemine eam ob cauſam, præter hunc ſolum pœnas paſſo.

Comes Palatinus Regis Hiſpan. pecunias retinet.

In Germania ſuperiore Comes Palatinus, Princeps Elector, Italicas quaſdam merces, circa nundinarum Franckfordienſium tempus naui per Rhenum vectas retineri iuſsit: quod inter eas centum quinquaginta Ducatorum millia fuerint recondita, ab Hiſpano Rege ad Albanum miſſa, quibus ſtipendium militi in Belgio ſolueretur, Comes actionem iure in bona hæc prætendebat, quod in telonio tacitè ſuppreſſa minimeque declarata eſſent: merces quidem ipſas reddidit, ſed de pecunijs, Cæſare interceſſore, pacto placidè tranſactum eſt.

Carolus Hiſp. Princeps capitur, & breui poſt moritur.

Hac tempeſtate nuntij & literæ in Belgium adferuntur, Carolum Hiſpaniæ Principem vnicum Philippi Regis filium ab ipſo patre apprehenſum, captumque, breui poſt mortem obijſſe. Varij de eius captiuitate ſparſi rumores. Regis ad diuerſos principes Legati, non aliter, quàm certas ob cauſas meritò id factum, dicebant. Cum enim adultus Princeps viginti duos annos natus, acer, ingenioſus, audax, ambitioſus, Imperij valde cupidus, Belgarum cauſę inprimis fauens, maximo in Belgium proficiſcendi deſiderio affici videretur: id conſilio quorundam ſummæ apud Regem auctoritatis, qui ne omnem Gubernationem, tanquam totius Belgij Princeps ſibi aſſumat, verebantur, interpellatum impeditumque eſt: quod quidem ægerrimè tulit Carolus: huc etiam accedebant graues inimicitiæ & ſimultates inter eum & Ducem Albanum, Ringomem Syluanum, & Ioannem Auſtriacum patruum nothum. Ringomes & Auſtriacus Carolum metuentes, criminantur eum in patris exitium arma geſtaſſe, conſiliorum Belgicæ Nobilitatis conſcium participemq́; ipſis addictum, & proinde hæreſeos ſuſpectum: præterea fugam ex Hiſpania in Belgium, vt omnia illic perturbet, meditatum: cuius poſtremi criminis argumenta quædam indiciaque habere videbantur: quam ob cauſam pater in cubiculis ſecretioribuſq́; locis inveſtigari indagariq́;, num quid conſpirationis latere poſsit, imperat: id cum Ringomes Regis mandato facere vellet, Carolus ab eo fieri, pati noluit: proinde Rex ipſe cum Ringome irrumpit: Carolo ne Ringomes intromitteretur rogante, ſtatim arma deponere, captumque ſe dedere iubet Rex: hæc autem contra Ringomem repugnantia, vis patri illata iudicabatur. Domo tota ſecretioribuſq́; locis diligenter perquiſitis, literæ quædam ipſius Reginæ, quæ ſola Caroli conſilijs intima videbatur, ſumma etiam pecuniæ, qua Carolus in Belgium proficiſci velle dicebatur, inuentæ ſunt. Captus & cuſtodijs acribus commiſſus, ægerrimè hæc omnia ferens, paucis pòſt moritur, menſe Februario, 1568. aut nimia impatientia, aut nimio groſſorum, ſiue ficuum immaturarum eſu, aut, vt quidam dicunt, gula mantili fracta: vtvt ſit, mortis certè ratio ignota adhuc manet.

Albanus Principem Auraicum profugoſq́; Nobiles metuens ſe munit.

Albanus ſimulatque Principem Auraicum alioſque profugos Proceres, Nobiles, populumque, in Germania ſuperiore & alijs plurimis locis grauiter conqueſtos, à Principibus Proteſtantibus auxilium petijſſe intelligit: Regem quoque Galliæ cum Principe Condęo & Hugonotis pacem inijſſe: veritus ne Dux Caſimirus & alij milites Germani, qui Condęo militauerant, Belgarum miſerti, eum in diſceſſu opprimant, ocyus Domini Barlemontij opera conſilioque bis mille VValonibus collectis ſe munit: equeſtres præterea turmas Italicas, quæ Regi Galliæ militauerant,

litauerant,

litauerant, ſibi conſcribi iubet: quæ vbi cum Arenbergio, eiuſque copijs aduenerunt, ijs omnibus limites munit: ſuos autem, Traiectum inferius, Namurcum & Hannoniam defenden... ſa mittit.

Auraicus, cæterique Proceres ac Nobiles profugi, & diuerſi generis populi exules, poſt hæc amicorum ope proprijſque opibus exercitum comparant, quo Albanum cum Hiſpanis pro... gare queant: hanc demum viam ingreſſi, poſtquam omnes reconciliationis rationes fruſtra tentatas irritaſque vident: nam pro Auraico multi Germaniæ Principes, eum cum Rege in gratiam reducere ſtudentes interceſſerant, atque inter hos præcipuè Dux Albertus Bauarus, Rege hoc vnum tantummodo reſpondente, nihil conceſſum iri, niſi Auraicus ſe in Albani poteſtatem tradat: quod quidem reſponſum nimis durum Principibus diſplicuit, & Auraico plures amicos conciliauit.

Auraici autem de expeditione apparatuque militari adducendo inſtitutum, ſatis tunc promotum fuit, etiamſi Caſimiri milites ægrè ex Gallijs in Belgium pertrahi potuerint: præcipuè autem id vnum profuit, quod maxima horum militum pars ab ipſo Auraico & à Ludouico Naſſouio eius fratre conſcripta fuerit.

Communis omnium erat ſententia, Albanum quatuor locis vno eodemque tempore oppugnare: & primo agrum Iuliacenſem vt inde Brabantiam & Geldriam inuadant, occupare: hoc itaq; militibus vndiq; confluentibus, ingens fit exercitus, Ioanne Montignio, Vilerſio, VVarouxio, Riſorio, & Carloio eius fratre, nonnulliſque alijs militum ducibus, Hoochſtratano autem totius exercitus Imperatore futuro: Præterea vt Comes Ludouicus cum ſuo agmine Friſiam peteret: Auraicus quoq; ſuum exercitum bene collocaret, conſtitutum fuit: vt his modis Albano vndique plus ſatis negotij faceſſant, profugos colligant, & ſocios fautoreſque in Belgio corroborent, animentque ad aliquid pro patriæ libertate moliendum, varios varijs locis in ſuum commodum euentus ſperantes: Verum incepta hæc omnia, quòd ob alia atque alia impedimenta, non ſimul, ſed diuerſis temporibus fuerint tentata, infeliciter ceciderunt.

Primò autem in Iuliacenſi agro duobus plus minus millibus collectis, maxima parte adhuc inermibus, quod arma indies Colonia exſpectarentur: Comes Lodronus & Santius Auilanus cum valido exercitu hanc multitudinem profligandi diſsipandiq; cauſa, ab Albano miſsi, imparatos & numero impares, circa Dalemum & Erckelenium, extra Regis Philippi iuriſdictionem, oppugnare, antequam vlterius creſcant, conſultum reputant: itaque 7. Cal. Maij omnem cœtum diſsipant, plurimis cæſis, Vilerſio & Huyo, qui ſtrenuè admodum ſe geſſerant, cladem que magnam Hiſpanis intulerant, captis. Auilanus victoriæ compos hoſtiliter crudeliterque in agro Iuliacenſi lociſque vicinis ſæuit.

Cockevillius Normannus, Ducum Vaillantis & Amandi ope, Belgarum & Gallorum militum numerum pro Auraico in Artesiæ limitibus colligit, qui ex VValonia, Flandria & Anglia, patriam repetere cupientes, eò conuenerant: hi ſimulatque aliquantulum accreuêre, excurſiones contra Albanos faciunt. Galliæ Rex huius rei certior factus, ſæpeque monitus ab Albano, maius inde malum naſci poſſe metuens, ad Principem Condæum, cum quo iam pacem habebat, mittit, ſcire volens an Cockevillius qui Hugonoticæ factionis propugnator Condæo militauerat, hæc ſuo iuſſu nutuque faceret. Negat Condæus, ſuaque nihil intereſſe quid Cockevillius agat, reſpondet: Proinde Rex Marſchalco Coſſeo, vt Cockevillium perſequatur mandat. Coſſeus ſine mora militibus aliquot, & præterea Picardiæ præſidiis ſatis inſtructus Cockevillium & cum eo ſexcentos pedites, ducentoſque equites in Fano Valerij ad Somonæ oſtium obſidet: admotis bombardis mœnia quatit labefactaq;: interea autem dum Cockevillius & Amandius muri partem deiectam munire & defendere ſatagunt, Marſchalcki milites ab altera oppidi parte certa lege nonnullis intromittuntur, pacta autem promiſſaq; non præſtantur, Cockevillius in domum quandam ſe recipit, dumque hoſti colloquitur, cum nonnullis alijs capitur, ſine magna ſuorum clade: Ipſe præcipuique quidam capite truncantur: Belgæ omnes qui fuga ſibi conſulere non potuere interimuntur: Galli autem à Marſchalco ſeruantur. Ita & hoc inſtitutum infeliciter ceſsit Auraico.

Principio menſis Maij, Comes Ludouicus Naſſouius cum fratre Adolpho, & Comes Iodocus Schouvvenbergius pluresq; alij, milite collecto, profecti in Friſiam in agrum Groningenſem, primò autem VVeddæ, deinde Dammam (olim mœnijs cinctam vrbem) aliaque loca, in Groningenſe oppidum præcipuè intenti, capiunt: horum ſignis militaribus inſcriptum. *Recuperare aut mori.* Albanus eo mittit legionem Sardinianam, præfecto Brackemonte: & tria Hiſpanorum ſigna legionis Longobardicæ: quadringentos etiam equites Hiſpanos & Italos: præterea Comitem Meganum cum magna ſuæ legionis parte: quinque inſuper ſigna Arenbergij eius regionis Gubernatoris, & mille circiter Germanos Legati ſui opera conſcriptos, præter alia adhuc quatuor Germanorum ſigna, ſub Arenbergio ſimul merentia.

Ludouicus, vbi ingentem hoſtium exercitum aduentare, ipſumque Arenbergium cum Hi-

An. 1568. ſpanis & Germanis prope adeſſe videt, ſtatim veteranos omnes & nouitios ſuos milites vnum in locum congregat, leuiaque cum hoſte in mediam vſque noctem ferit prælia, poſtea recedit, & Dammum verſus tendit (quod ſibi imprimis commodum ſtatuebat, cùm Meganum reliquoſq; ſimul eſſe putaret) poſtridie Ludouicũ inſequitur Arenbergius, eum fugiſſe ratus: verũ Ludouicus vbi hoſtium peditibus turmam equitum Comitis Martinengi ſolummodo adeſſe videt) nondum enim reliqui aduenerant (intrepide trecentis equitibus Hiſpanos inuadit, quaſi pontem quendam intercipere volens: rurſuſque retrocedit: hoſtes ocyus ſequuntur vſque ad aggerem, vbi VValones aliquot ſclopetarij latebant, qui magna protinus clade Hiſpanos afficiunt, tribus Hiſpanorum militum ducibus, & omni agmine à fronte & lateribus acriter oppugnatis & cæſis. Arenbergius qui manum non conſerere, niſi Megano & peditibus præſentibus, conſultum putabat, intolerabili Hiſpanorum feruore & arrogantia (qui quod hoſtem effugiturum putarent, eum non fidelem Regis miniſtrum, ſed proditorem criminabantur) importunè inſtigatus ac compulſus, cùm duo tantum hoſtium vexilla eminentia, quæ tria ferè peditum millia in procinctu ſtantia continebant (quod quidem eum tunc fefellit) conſpiceret, eò adductus fuit, vt trecentos hos equites inuadere, & pontes aliquot occupare tentarit: verum vbi ſuos Hiſpanos vndique cædi videt, omni ſtudio ſuos erigere, & in ordinem redigere conatur: verum equus quo vehebatur, ſclopeti ictu ſternitur: ipſe autem ab Antonio Scetio Hauteynij domino (qui fratrem ſuum equitem Melitenſem cæſum coram cernebat) interficitur: Hic Hauteynius poſt eoque in Galliæ prælio Moncontourio occubuit, duobus relictis fratribus, nempè Iuſto Scetio Villeri domino, militum tribuno in ... Scetuum, & domino Hauteynio VValachriæ Gubernatore: quorum vterque multam operam, Sentibus Ordinibus apprimis vtilem præbuit: Ingens mox omnium fuga: Legionum Arenbergij, maxima exercitus parte cæſi: reliqui in Monaſterium Heyligerlæum confugiunt. quod deuel igio oppugnatum, expugnatur. Hic Adolphus Naſſouius Ludouici frater glande tormentaria ictus, cecidit. Commiſſum fuit hoc prælium inter Monaſterium Heyligerlæum. & VVinſenotum in Friſia, 9. Cal. Iunij. 1568. cæſi numero ferè mille ... Hiſpani & Germani: omnia etiam Arenbergij impedimenta, & vaſa argentea, inſuper pecuniæ ſumma ad ſtipendium militare miſſa, adhæc ſex tormenta bellica ab hoſte direpta. Comes Adolphus Naſſouius VVeldæ ſepelitur: Comes autem Ioannes Lignius, Comes Arenbergæ, Eques torquatus aurei Velleris, Gubernator Friſiæ & Tranſiſulaniæ, vir bello imprimis acer, in æde ſacra Monaſterij Heyligerlæi humo mandatur.

Prælium in Friſia commiſſum.

Arenbergius interfectus.

Adolphus Naſſouius glãde tormentario interfectus.

Interea dum Ludouicus victoriam perſequi ſtagit, Comes Meganus & Curtius Martinengus cum peditibus ac equitibus aliquot forte fortuna Groningã ingreſſi, ſe & ciuitatem ipſam ſecuros tutoſque reddunt, non ſine Ludouici maximo damno, qui eam abſque mora duobus locis obſidere voluit, quod vrbs fortis & benemunita eſſet, ipſi autem tormenta bellica maiora non ſuppeterent, & conſilij ciuium ſocijs in ciuitate initi, tam valido præſidio intromiſſo, impedirentur, nihil hic præſtare potuit Ludouicus. Variè quidem hic, vt amicè, leuia quædam feruntur certamina: ... 10. Cal. Iulij, cum præſidiarij & oppidani extra vrbem velitationem quandam impedire vellent ... plus minus ducenti. præſidiarij quoque non pauci cæſi ſunt: Meganus ipſe vulneratus: Martinengus, equo cui inſidebat, in palude quadam hærente extinctoq;, in extremum vitæ diſcrimen adductus.

Ludouicus Groningam obſidet.

Chappinus Vitellius Groningam mittitur.

Albanus de clade accepta per nuntios certior factus, Chappinum Vitellium Cetonæ Marchionem, militum potenti inſtructum numero, legione etiam Ouerſteynij, & mille ſexcentis equitibus ſub duce Ericho Brunſvvichio iunctis, confeſtim eò mittit. Vitellius ſua caſtra Ludouici caſtris vicina diſponit prope ipſam vrbem: hic quidem velitationes ſingulis diebus fiunt: verum Vitellius, quantumuis ab hoſte frequenter prouocatus ac laceſſitus, nullo modo, ante Ducis Albani quem præſtolabatur aduentum, confligere acie voluit.

Imperator Ludouicum diſcedere iubet.

Ludouico, Ducis Albani poſtulatione mandatur nunciaturq; ab Imperatore, obedientiæ Imperio debitæ vinculo, vt ab armis diſcedat, militeſq; dimittat. Ludouicus, ſe id, fratre Principe Auraico & fœderatis inſcijs aut inconſultis, nequaquam facere poſſe, eos autem ſuæ Maieſtati æqua reſponſa daturos, reſpondet. Nihilominus Imperiali hoc mandato multi deficiunt, ea maxime de cauſa abſterriti & auerſi, quod confiſcationis bonorum ſub Imperio ſitorum minæ ipſis intenderentur.

Herenbergo arx Comitis Bergenſis recuperato, iterum capitur.

Circa idem tempus Comes Bergenſis ſuæ arcis Herenbergæ recuperandæ modum inuenit, militibus præſidiarijs, quos Meganus hic collocarat, expulſis. Qua de cauſa Albanus eo Santiũ Londognum cum legione Longobardica mittit. Santius Comitem rurſus expellit, firmoq; præſidio arci impoſito, cum ſuis Groningam proficiſcitur.

Albanus iudicio capitis contra Proceres, Nobileſque a...

Albanus vbi Ludouicum victorijs potiri, & alia atq; alia incœpta moliri videt, grauioraque indies exſpectat (impauidum intrepidumq; ſe Belgis oſtentare vult: ita iudicio capitis contra citatos Proceres Nobileſq; agit: & iuxta ſententiæ 5. Cal. Iun. latæ formam, omnes criminis

læſæ

læſæ Maieſtatis reos, bonaq; eorum confiſcata iudicat: ac eiuſdem ſententiæ vigore eorum ſubditos omnes, prouinciales, oppidanos & rurales, Regem, vt dominum, inaugurare, fidelitatis præſtito iuramento iubet: atq; hac ratione Petrus Quarebbius Berchemij dominus, &c. Bredanæ ciuitatis tunc temporis Gubernator, Regis nomine inauguratus Brædæ fuit, ciuibus veterum priuilegiorum, vt moris eſt, integro liberoque vſu permiſſo. Inter alia etiam Albani edicta tunc promulgatum eſt, vt profugi omnes, ſub confiſcationis bonorum & exilij perpetui pœna, in patriam redeant, atque ſe coram magiſtratu ſuo ſiſtant. An. 1568.

Albanus capite plectit Nobiles aliosque captiuos.

Statuit præterea Nobiles aliosq; captiuos omnes, ſine mora capite plectere, vt Hiſpanorum opera (quorum cuſtodiæ erant traditi) alijs locis vti poſſit: idque contra communem plurimorum hominum opinionem, qui, neminem magnæ auctoritatis ſic morte multatum iri, ſed id ad Regem referendum, aut in Regis aduentum differendum putabant. Nihil itaque cunctatus Albanus, Bruxellæ, ipſa Pentecoſtes ſeptimana, Calen. Iunij, in foro equario, quod Sableum vulgo vocant, capite truncari iubet Dominos Giſbertum & Theodorum Batenburgos, Petrum Andelotum, Philippum VVinglenum, Cocum, virum nobilem Egmondano ſeruientem, Ioannem Bloyſium Terlonium, Philippum Triſtium Gandauenſem, Bartholomeum Valleum, Arthum Batſonem, Hermannum Galama & Suytdium Beymanum Friſios, Iacobum Delpendam, Fremineum Pellerium, Conſtantinum Brunſellum, Ioannem Reynoldum, Ludouicum Carlierum, Petrum & Philippum VVaterleſios fratres: præterea 4. Non. Iunij, Ioannem Montignium Villerij dominum, Dominum Duyum, & Quintinum Benedictum Fingenij præfectum: hi capite plectuntur, crebro interim tympanorum reboante ſono, ne, ſi quid dicere vellent, audirentur: nonnulli ſe in fide Catholica Romana morituros, neque multa loquuturos polliciti, hi tympanorum ſtrepitu perturbati non fuere.

Poſtea etiam Viluordæ plurimi morte multantur: inter hos Antonius Stralius pridem Antvverpiæ Conſul, Ioannes Caſenbrotus Backerſelæ dominus Egmondano à ſecretis, Penſionarius vrbis Mechlinienſis, pluresque alij, varijs ante illatam mortem tormentis crudeliter cruciati.

Deinde 3. Non. Iunij duo Comites captiui, trium millium Hiſpanorum cuſtodia cincti, Gandauo Bruxellam curru aducuntur, & carceri domus panariæ in ipſo foro includuntur. Cauſam contra eos agit Ioannes Boyſius actor Regius: Comitibus omne aduocatorum patrocinium, & amicorum conſilium (antea tamen promiſſum) recuſatur: ipſimet ſuam dicere cauſam, & ad crimina obiecta, quomodocunque poſſent reſpondere, ſub contumaciæ pœna coacti: itaque, quandoquidem aurei Velleris Proceres ſint, ſibi ac prouincijs maximam inferri iniuriam, expoſtulant, teſtantur, declarantque palàm. Egmondanus pridie Id. Febr. ad 88. articulos reſponderat: Præterea eius amici, & vxor ex illuſtri Bauariæ Ducum familia, Comitis Palatini, Principis Electoris ſoror, Imperatorem aliosque Principes ad intercedendum apud Regem & Albanum Ducem induxerat, vt abſolui, aut ſaltem aduocatorum ope in iudicio defendi, quod ei promiſſum fuerat, poſſet: itaque Imperator certum quendam virum nobilem afflictam bona ſpe conſolaretur, miſerat. Albanus autem, ſimulatque Comites Bruxellam fuère aducti, vna ante noctis meridiem hora, cùm iam nocturnæ quieti corpora mandaſſent, ſententiam reis mitti & prælegi curat, huiuſmodi argumento: Dominus Aluares de Toledo, Dux Albæ, &c. viſa inſpectaque lite capitali inter Procuratorem generalem, Regis actorem, contra Dominos reos, &c. viſis etiam quæſtionibus, ſcriptionibus, inſtrumentis eiuſdem actoris, atq; ab eodem factis: adhæc Dominorum reorum confeſſionibus, apologijs, ſcriptionibus & inſtrumentis in criminũ obiectorum diluitionem oblatis: ex quibus conſtat eos crimen læſæ Maieſtatis & rebellionis incurriſſe: quandoquidem fautores & ſectatores abominandi fœderis & conſpirationis Principis Auraici & aliorum Belgij Nobilium fuerint: fœderatorumq; Nobilium cauſam ac patrocinium ſuſceperint: inſuper tradita rerum gubernacula (maximè in conſeruanda & defendenda ſancta fide Catholica) male adminiſtrauerint cum pluribus alijs impijs, ſeditioſis, ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Regiæ Maieſtati rebellibus, perſpectis præterea reliquis quæ in eadem controuerſia ac lite continentur: Sua Excellentia cum Conſilio, Curiaque penes eandem, Procuratori ſuis concluſionibus antè approbatis, declarat Comites prædictos crimen læſæ Maieſtatis & rebellionis commiſiſſe, proinde, vt tales, capite truncandos: capita in eminentioribus locis publicis ſtatuenda, vt omnibus conſpicua ſint, donec ſua Excellentia aliter decernat: prohibetque ſanctione capitali, ea inde tolli: vt hæc animaduerſio & caſtigatio alijs ſit exemplo: publicat præterea fiſco regio omnia reorum bona mobilia & immobilia, iura, actiones, feuda, hæreditates, cuiuſcunque generis, quocunque locorum inuenta ad eos ſpectantia. Datum Bruxellæ Prid. Non. Iunij, 1568. Subſign. Dux Albanus, Præts Secretarius.

Sententia contra Egmondanum & Hornanum lata.

Comites iudicio hoc audito, æquo id animo tulere. Egmondanus nulla commoti animi ſigna aut indicia edens, Sententia certè hæc, inquit, dira duraque eſt: putabam me non tam grauiter

An. 1568. uiter Regem offendiſſe, aut talem pœnam meritum: quidquid enim feci, id omne ſincerè & ex animo in Regis commodum atque obſequium à me factum reputo: ſi qua autem in re deliqui, vt mea morte omnia mea peccata atque errata expientur ac deleantur, rogo obſecroq́; ne quoque mihi & poſteris meis infamia aut ignominia talis inuratur: ne etiam vxor chariſsima & liberi innocentes hac de cauſa confiſcatione vitæ & bonorum multentur: & quanquam mea beneſacta officiaq; aliquam veniam mereantur. tamen cum Deo & Regi ita viſum ſit, libens mortem ſubibo. Hæc autem ſimiliaq; locutus, vt his ſaltem dictis Regem ad miſericordiam & clementiam erga vxorem & liberos inducere poſſet. Scripſit præterea binas literas, vnas ad Regem, alteras ad coniugem. Regi ſignificat, ſe iudiciū, quod ſuę Maieſt. pronunciari placuit, audiuiſſe: & quanquam nullo tempore in animum induxerit, aliquid in Regiam Maieſt. aut contra Catholicam Religionem committere: mortem tamen, cùm Deo Opt. Max. placebit, æquo animo ferre atq; obire paratum eſſe: ſi quid autem his Belgicis turbis admiſerit aut permiſerit, quod ob neceſsitatem vitari non potuerit, id ſincero animo in Dei honorem & Regiæ Maieſtatis obſequium, vt res tempuſq; poſtularunt, à ſe factum eſſe. Proinde ſi quid peccatum ſit, vt id ſua Maieſtas ei condonare, atq; in meliorem partem accipere, chariſsimam coniugem, innocentes liberos, & miſeros miniſtros commendatos habere, clementerq́; tractare velit, ſuppliciter orat obteſtaturq́;, ſeipſum Dei omnipotentis miſericordiæ commendans. Datum Bruxellæ, Non. Iun. Subſcriptum: Mori paratus Lamoralius Egmondanus.

Egmondanus ad latam ſententiam reſpondet.

Egmondani ad Regem & ad vxorē literæ.

Hanc epiſtolam complicatam & obſignatam Epiſcopo Yprenſi tradit, ex animo rogans eam ad Regem mittere velit: quod Epiſcopus ſe facturum promittit: poſt hæc precibus fundendis diuinoq; numini placando vacat. Comes quoq; Hornanus ſtrenuè ad mortem ſe præparat, piiſq; precationibus ſe totum dedit. Interea in ipſo foro Bruxellenſi ante Baſilicam pegma conſtruitur, nigro panno velatum, pilæ duæ ferrea cuſpide præacutæ eriguntur: duo puluinaria collocantur, & abaco ornato argentea crux ſuperimponitur: forum autem viginti duobus Hiſpanorum militum turmis circundatum munitumq;. Duabus ante meridiem horis, decima nempe hora Egmondanus ad pegma deducitur à Iuliano Romero Archiſtratego, & Salina militum præfecto, & Epiſcopo Yprenſi eidem à confeſsionibus, pullatis lugubriq; habitu indutis: Præfectus rerum capitalium, manu rubeam geſtans virgam, ante pegma equo inſidet: carnifex ſub pegmate ſtat. Egmondanus caligis & thorace (thoracis autem collare ipſemet eiuſdem diei mane abſciderat, ac veſte cœnatoria rubra damaſcena, inſuper nigro & breui pallio fimbrijs aureis prætexto indutus, caputq́; galero nigro ſerico, atrarum albarumq; plumarum faſciculis inſigni tectus, manibus non reuinctis ſtrophiolum tenens, aliquantulum in pegmate deambulans, paucis locutus, optare ſe ait, vt in obſequio officioq; ſui Principis vitam tranſigere poſsit: & Iulianum Romerum interrogat, ſitne aliquis miſericordiæ locus, Romerus humeros contrahens, nullum eſſe, reſpondet. Hinc frendens Egmondanus veſtem cœnatoriam palliumq́ue excutit, abijcitque: mox in genua ſupra puluinum procumbit, vnà quoque Epiſcopus, & ſimul Deum precantur: deinde Epiſcopus morituro crucem oſculandam præbet: ſtatim Comes, galero ſtrophioloq; abiectis, genua flectit, morti ſe præparat, pileolo nocturno ſerico caput oculoſque velat, lethiferum ictum expectans: ocyus adſcendit carnifex gladium manu tenens, & vno ictu caput amputat: corpus exanime effuſuſq; cruor panno atro obteguntur.

Egmondanus capite plectitur.

Deinde Comes Hornanus in pegma producitur, nigro indutus pallio, caputq́; laneo Mediolanenſi opertum pileo: peccata ſua multiplicia Deo confitetur, fauſta omnia circumſtantibus precatur, vtq; cum eo ſimul orare Deum velint rogat: ſe Regem offendiſſe, eo quo monetur modo, ſæpe poſtulatus, fateri recuſat: tandem exuto pallio, caligis & xylina ſubucula tantummodo membra tectus, ſupra puluinum in genua procumbit: faciem ipſemet ſuam pileo velat: iunctiſq; manibus, ceruices carnificis gladio præbens, clara voce exclamat: In manus tuas Domine commendo Spiritum meum.

Hornani mors

Poſt hæc in arrectis præpilatiſque palis capita præfiguntur: conſpicuaque ſic manent duabus horis: non ſine maxima populi conſternatione ac miſeratione, quorum multi ſtrophiola ſanguini occiſorum, in perpetuam rei memoriam ſeruando intingunt. Duabus poſt horis corpora capitaque à defunctorum miniſtris capſulis imponuntur, ac ſepulchris in propria cuiuſq; ditione conduntur: Egmondano quidem, vtpote magis catholicè mortuo maiores ab Eccleſiaſticis ceremoniæ, quàm Hornano præſtantur.

Hoc modo Lamoralius Egmondanus, Princeps Gauræ, Comes Egmondę, Gubernator Flādriæ & Arteſiæ, Eques torquatus aurei Velleris, Statuum Conſiliarius, &c. & Philippus Montmorentius, Comes Hornanus, &c. Admiralius, Regi à cubiculis, Stipatorum Regiorum præfectus, Velleris aurei eques torquatus, & Statuum Conſiliarius, &c. ambo generoſi celebreſque imprimis heroes mortem oppetiere, Nonis. Iunij, 1568. Egmondanus quidem circiter ætatis annum quadrageſimum ſextum, vir robuſtus, ſtrenuus, formoſus, magnanimus, acer, aulica magnificentia ac amplitudine alios quam plurimos præcellens, vxore, tribus filijs, octo filiabus

ſuper ſtitibus relictis: Hornanus autem ferè quinquagenarius vir procerus, vegetus, cordatus, nullam reliquit prolem: eius vxor pòſt nupta Comiti Meurſio, Nieuvvevaræ, &c. *An. 1568.*

Florentius Montmorentius Montigni Dominus Hornani frater in Hiſpania capite truncatus.

Florentius Montmorentius Montignij Dominus, &c. Tornaci & Tornelij Gubernator, vir validus, acer, induſtrius, ingenioſus, à Belgij Statibus & Gubernatrice in Hiſpaniam, vt Regis animum molliat, Legatus, vnà cum Marchione Bergenſi, ibidem antè vita defuncto, breui pòſt in Hiſpania quoq; capite truncatus eſt.

Variæ de Nobilium Belgarum morte opiniones.

De horum vita, morte, atque officijs Regiæ & patriæ præſtitis, talis in vicinis vndiq; regionibus neutri parti addictis, hominum fuit opinio, vt eoſdem Regię proſperitatis, victoriæ, & amplitudinis præcipuos tã conſilio quàm opere facto auctores fuiſſe iudicarent. Ipſius enim Regis ſtatus, ob patris Caroli Imperatoris aduerſitates vireſq; in Germania fractas, in ſummas anguſtias redactus, per hos alioſque Belgas ita fuit reſtitutus, vt Gallus ad honeſtam & magnificam cum Philippo ineundam pacem ſit coactus. Verum hoc vnum ipſis male ceſsit, quod populo ſupra modum grati acceptique fuerint: & ob fortia facta præclaraque geſta cum alijs aliquot Belgicis viris nobilibus vbique præſtita, nimiam ſibi gloriam & auctoritatem peperint: vnde non tantum Belgij populum ad maxima tributa ſubſidiaq; Regi pendenda facilem promptumque reddiderunt, verum etiam apud exteras nationes fœdere iunctas, maximè in Germania, ſummã ſuæ Maieſtati obſequia officiaq; conciliarunt. Cumque Rex Regijque Conſiliarij (ſiue Catholicæ Romanæ Religionis, ſiue nimio Regiæ vtilitatis amplitudiniſque promouendæ zelo, ſiue inuidia, odio, vindicta in Belgij regiones, nobiles & populum incitati, Belgium haud ſecus atque Indiam & alias quaſdam terras prorſus ſubiugandas deliberaſſent: hi plurèſque alij Belgarum Proceres, vt ſolitam authoritatem atque potentiam apud populum huic negotio interponerent poſtulati, non ſatis exactè hic ſuo officio ad quorundam in Hiſpania votum ſatisfecerunt: ſciebant enim horum nouitatum conſultores & auctores, publicarum Belgij adminiſtrationum prorſus eſſe rudes & ignaros: multiſque rationibus ſatis euidentibus perſuaſum habebant, eos Regiam Maieſtatem eò impuliſſe odio magis quàm fauore, contra ius, proprios amicos, cognatos, leges & priuilegia patriæ: præterea quibus in rebus ſalus & proſperitas Regionum vtilitas amplitudoque Regi præcipue ſita eſſent, melius videbant ac intelligebant, quàm alij in Hiſpan. agẽtes: quin & populum libertati aſſuetum, odioſo huiuſmodi rigore quẽ placita Inquiſitioq; adferebant, in pace & quiete conſeruari, impoſsibile reputabant: proinde quid tempus, quid vicinorum vndique populorum res ſtatuſque poſtularet non ignari, Regem aut ad neceſſariam mutationum, aut ad mitigationem propoſiti ſui, varijs modis, qui neque Regi neque Regio conſilio placuerunt, adducere conati ſunt: hoc illud læſæ Maieſtatis crimen fuit, ob quod Hiſpanorum ſententiâ morte multari debuere. Alij alijs hæc eorum facta metiuntur rationibus, æſtimantq; eos & Dei & hominum iudicio mortem bene meritos, quod cauſæ tam bonæ, à qua Dei honor, reformata, imò contrà, Catholica Romana Religio, Belgicarum regionum ſalus, regiſque commodum prorſus dependebant, non melius fauerint ſtuduerintque, verum metu pertracti permotique, rem imprimis bonam, nempe placitorum in conuentus vſque panegyricos intermiſsionem, aliaſque libertates fiduciaria conditione conceſſas, patriæ adimi, ad arbitrium Regis & Belgij hoſtium inconſideranter multa molientium, permiſerint, propriaque opera curarint, talique facto reliquis Proceribus ac nobilibus animũ ſpemque omnem ademerint: partim etiam, contra pacta promiſſaque, alijs miſerè affligendis operam præbuerint, non ſine conſcientiæ labe. Alij contra reputant, nempe eos, iram Regis leniendi cauſa hæc feciſſe: quod Regem, ſimulac ſubditorum obedientiam, negotij difficultatem, periculaque immĩnentia cognouiſſet, mitiorem aptioremque adhibiturum medicinam ſperarent. Verùm hac in re magnopere errarunt: ita vt Auraicus & alij quidam, eos verè pontes inſtrumentaque quibus Hiſpani in Belgium intrarent futuros prædixerint: imprimiſque monuerint, vt potius ſocijs armis aditum Hiſpanis extraneiſque omnibus præcludant, donec Rex cum generali Ordinum Conſilio, quod Belgicis Regionibus optimum, ſuæque Maieſtati vtiliſsimum videretur, deliberaſſet conſultaſſetq;.

Communis præterea omnium fuit opinio, Regem ſęueritate hac in prædictos Comites alioſque viros Nobiles adhibita, nihil emolumenti facturum: quin potius maleuolentiam deſperationemque conciliaturum: quod ei magno poſt conſtitit. Et hæc quidem in vicinis regionibus ac Principum aulis, de horum Comitum morte generaliter ſentiere plurimi in Ordinum negotijs imprimis exercitati, vſuq; rerum aulicarum periti.

Generales executiones in Belgio cauſa religionis.

Albanus poſt graues has non tantum in Principes viros, ſed & in minoris conditionis pluri-mos per totum Belgium executiones: multis etiam Reformatorum & Anabaptiſtarum dirè concrematis, non ſine maximo populi horrore ac ſtupore: mandatum edit, vt quicunque Rebellium, Geuſiorum, hoſtium, fugitiuorum facultates bonaúe ſcirent, Magiſtratui quæſtoribuſque ærarijs ſtatim ea deferant: ſcienti & non deferenti pœna conſtituta, vt eorundem æſtimationem pretiumq; ſe luat: quod vt exactius præſtari poſsit, tertia pars delatori conſti-

tuta:

An. 1568. tuta: quicunque autem pretium ſilentio ſuppreſſorum bonorum exoluere non poſſent, capite plecterentur: iudicum arbitrio.

Albanus in Friſiam proficiſcitur. Initio Iulij ipſe Albanus Groningam cum Hiſpanorum aliorumque militum 25 ſignis proficiſcitur: armorum tormentorumque bellicarum magnam copiam Mechlinia, vbi ampliſſimum totius Belgij ſolet eſſe armamentarium, conuehit: itaque per oppidum Buſcoducenſe in ſua caſtra prope Groningam venit prid. Id. Iulij.

Ludouicus (cui tunc Hoochſtratanus & Schouvvenbergius Comites aderant) potentiſſimis Albani copijs exceptis, ab obſidione Groningæ deſiſtit, fluuium Amiſiam petit: & locum munitioni commodum deligit, alterius auxilium ab Auraico fratre exſpectans, aut ſaltem Hiſpano ne ... facere volens, vt interea locus tempuſque Belgium inuadendi Auraico detur. Albanus ... Ludouici diſceſſum intentionemque perſpicit, ſumma cum feſtinatione in ... 14 Kal. August. & Ericho Brunſvvichio Duce cum mille ſexcentis equitibus Groningæ ... ipſe ocyus VVeddam petit, eamque leuiter munit: inde Raidam (quæ Epiſcopi Monaſterienſis dit...) venit ... Amaliæ fluuio impoſitum forti militum turma circundat. Ludouicus circa Iemingam ad Amaliam copijs collocatis, vbi neceſſaria quæuis facile ſuppeditari poterant, ſe loco aptiſſimo ſitu commodum munire ſatagit: verùm inuiti tergiuerſanteſque milites, & Albanus acerrimè perſequens, conatus impediuere. Albanus enim ſine mora Sancium Auilam cum trecentis equitibus, quid hoſtis moliretur, primum explorandi, ... quibus hoſtiles vires tentandi, & leui prælio confligendi cauſa mittit: ... Romerum cum octingentis ſclopetarijs ferentarijſque ſubſequi iubet, ... Londognum cum ... etiam ſclopetarijs & duabus grauis armaturæ ... Gonſaga & Curtio Martinengo mittit ſubſidio: hos ſecari pedites Hiſpani omnes ... Alonſo Vlloa, & Gonſaluo Braccamonte: eos autem ſuo ... tergo, Germanorum militum ſigna ſex: poſt hos Gallorum ſigna ... ſub Georgio Lalainio Vilæ domino, fratre Comitis Hoochſtratani qui Ludouici partes tutabatur, & ante duos dies, inde diſceſſerat: hunc ſequebantur Lancearij equites ſexcenti.

Primi quidem hoſtium nonnullos quos vias intercludere ponteſque diſturbari offendunt (leui prælio ... pugnare parantes ...) ... conſpecto enim aduerſariorum numero, properè loco cedunt Geuſij, ſeque ad ſuum conferunt exercitum in duas acies partitum, probè ad pugnam paratum, & tormentis machinisque bellicis inſtructum: quem cum adoriri non auderent Albani, haſtatos aliquot ſibi ocyus auxilio mitti petunt: recuſat id Albanus: eoſque fortunam tentare ac proprijs viribus vti præcipit cogitque: hac maxime occaſione, quod inter proprias interque hoſtiles copias arctè concluſi ingentem pati cladem nequaquam poſſent: operæpretium itaque ei viſum, rem fortunæ arbitrio committere, cùm eos vitæ tuendæ cauſa ſtrenuè pugnaturos certo ſciret. Tandem verò Gonzagæ & Martinengi duas grauis armaturæ turmas ſubſidio venire, atque à tergo adeſſe iubet: timebat enim ne diutius morando, tandem aquarum vi, quibus & agri & viæ inundabantur, ſui opprimerentur: præterea cœlum pluuias minabatur, quibus tormentorum bellicorum vſus facile prohiberi potuiſſet: eaque potiſſimùm de cauſa Fernando Toletano ... ſuo notho mandat, copias omnes feſtinanter vndique eò deducat, hoſteſque armati vi opprimat: quod quidem neceſſitate coacti faciunt ſecunda poſt meridiem hora, cum ante quatuor horas velitari incepiſſent: tandemque impetu violento in tormentorum bellicorum aggeres, munitioneſq;, atque in hoſtilem aciem facto, victoriam adipiſcuntur.

Erat Ludouicus exercitu ſeptem circiter millium, tam peditum quàm equitum inſtructus: ſibique omnia quibus reſiſtere poſſet, prouiſa: ſtatuerat aut inundatione hoſtem ſubmergere, aut magno cum damno vt recedat cogere: verum imparatus præoccupatur. Milites enim in loco tutiſſimo extraq; omne periculũ ſe verſari, neq; hoſtem totis viribus adorſurũ confidentes, cùm hic ſuam operam maximè neceſſariam reputarent, ſtipendij longa Groningenſi obſidione bene meriti ſolutionem confuſe atque importunè exigunt, maximè quod pecuniæ nonnihil in caſtra aduectum intellexiſſent. Hic neq; preces neq; blanda Ludouici, Iuſti Schouvvenbergij reliquorumque militiæ præfectorum verba profuere, qui duriſſimo periculo imminente, nequaquam pecunias numerandi, ſed pugnandi tempus eſſe declarant: aggeres proinde pariter rumpere demolirique feſtinent: quem quidem laborem ipſimet duces palis ligonibuſq; ſtrenue ſubibant: verum fruſtra tùm neque inſtrumenta neceſſaria ſufficerent, & confuſione diffidentiaq; increſcente animi prorſus perturbarentur videbanturq; res ex compoſito, doloq; factæ.

Ludouici exercitus cæditur. Hic tibi præcipiunt Hiſpani, hoſtes vallis foſſiſq; parũ munitos confidenter deſperanterq; aggrediuntur, cædunt, diſſipant, paucis admodũ reſiſtentibus: plurimi hic ſubmerſi: pauciſſimi (quod anguſtus eſſet locus, & hinc Amalia fluuius, illinc paludes tranſitum prohiberent) fuga ſeruantur.

ſeruantur. Maxima equitum pars vnaque Comes Iuſtus Schouvvenbergius euadunt: Ludouicus nauicula ſaluus Emdam vehitur: militaria ſigna, bellica tormenta, munimenta impedita omnia direpta perdiraq;: multa autem quæ Emdæ relicta, conſeruata fuère. Itaq; Albanus victor, prælio hoc cladem Arenbergij funeſtam vlciſcitur. An. 1568.

Maximè autem militum ſtipendiariorum hoſtem parui facientium maligna obſtinatáque voluntas hic in culpa fuit: qui ſi Strategis ducibuſque ſuis paruiſſent, Albanum profectò, non ſine magno periculo damni ſtragiſq; ſuorum, ignominioſe recedere coëgiſſent. Commiſſum hoc prælium Iemingæ, duodecimo Cal. Auguſti, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octauo.

Albanus hac victoria inſolens ſtatim veredarios nuncioſque ad Pontificem, Regem & alios Principes mittit. Conqueritur etiam apud Ioannem Epiſcopum Monaſterienſem, VVeſtphalici circuli Præpoſitum, de Comite Ludouico, de Comite quoque Emdenſi, quod is hoſti commeatum neceſſariaque ſubminiſtraſſet: qua quidem de cauſa eum hoſtiliter inuadere meditabatur: verum quod Emdam vrbem optimè munitam, populumque armis accinctum ſciret, deſiſtere conſultiſsimum tandem putauit.

Ludouicus poſt acceptam cladem omnibus qui effugerant collectis, in Germaniam proficiſcitur ad fratrem Auraicum, qui expeditionem ingentem apparabat: verùm Ludouici aduerſa fortuna valdè retardatus.

Auraicus quinto Calendas Auguſti, belli in Dei honorem, Regis commodum Cæſareæ quoque Maieſtatis & eius filiorum (tanquam proximorum Regis hæredum) vtilitatem ſuſcepti, rationes typis excuſas promulgat, contra ſæuiſsimam furibundi Ducis Albani tyrannidem: hic potiſsimum ante acta breuiter repetit, atq; in opere tam ſalutari, omnium auxilia requirit.

Principio Septembris Auraicus Romersdorffæ, in Epiſcopatu Treuirenſi, exercitu recenſito, Rhenum traijcit, & ad Viti fanum, ſuæditionis pagum, venit. Habebat Germanorum militum ſigna quadraginta quatuor, ſub Nicolao Hatſtadio, Vito Schouero, Balthaſaro VVolff, &c. VValonum, Belgarum Teutonicorum, & Gallorum præcipuè ſclopetariorum quatuor millia & amplius: Equitum optimè inſtructorum ſeptem millia, ſub Frederico Rollenhouſio Heſſiæ Mariſchalco, Theodoro Schonbergio, Iuſto Schouvvenbergio, Comite Alberto Naſſouio, Comite Burchardo Barbio, Ottone Malsbergio aliiſque: Aderant Belgæ, præter Ludouicum fratrem, Comes Hoochſtratanus, Anthonius Lalaingius aurei Velleris eques, & Mechliniæ Gubernator, alijque ex Belgio viri Nobiles multi: inter quos Domini Batenborgij, VVarouxius, Riſovrius, Carolus, Hameſius, Boxtelius, Loneruallius, Mælbergius, Fleſsius, Oheynius, pluresque alij. Conuehit minora tormenta caſtrenſia ſex: maiora quatuor. Plurimorum vexillis inſcriptum, PRO LEGE, GREGE & REGE: aliorum, Pelicanus, cordis ſui ſanguine pullos paſcens, depictus. *Auraici exercitus.*

A Duce Cliuenſi tranſitum commmeatumque pro exercitu petit Auraicus: verùm reſponſum non admodum liberale fert. Ipſe enim Dux, eiuſque Conſiliarij Hiſpanis maximè ſemper fauere viſi.

Comes Ludouicus Arenbergam, multis Hiſpanorum cæſis, vi expugnat: Kerpa quoque & Horneſona potitur. In Rheno naues circiter octodecim Italicis mercibus onuſtas capit, vnde redemptionis pretium ingens extorquet. His locis caſtra longo tempore fixa manſère, ita vt, in Belgium, an Lutzenburgum, an Galliam petere vellent, prorſus ignoraretur.

Albanus poſt victoriam in Friſia, Amſterodamum tendit, & Vltraiectum: vbi anum octoginta quatuor annorum, reditu annuo quater mille florenorum prædiuitem, capite truncari iubet, quod olim concionatorem hoſpitio recepiſſet. Hic exercitum recenſeri imperat. Præfecti Germanorum peditum copiis, Albericus Ladronius, Comes Otto Oberſteynius, pluresque alij: erant autem Germanorum legiones quatuor: Hiſpanorum veterum tres, ſimul numero vt minimum millia nouem; Gallorum vexilla quadraginta. Equitum Germanorum tria millia, ſub Duce Ericho Brunſvvichio: grauis armaturæ, Germanorum equitum mille, leuis armaturæ: Hiſpanorum, Italorum, Burgundorum duo millia. Equitum publicis equis merentium numerus duo millia reputatus; præterea tormentorum æneorum, munitionum, ſcapharum pontibus conficiendis aptarum, magna copia: cum ingenti cunicularιorum, foſſorumque ſubſequentium caterua. *Albani exercitus.*

His itaq; copijs Traiectū, vt Auraico reſiſtat, proficiſcitur. Metuens autē ne comitatū Burgundicū hoſtis inuadat (quanquā Heluetij ad eius defenſionē deuincti eſſent) Vergeio Gubernato-

An 1569.

ri ſummam pecuniæ, in vſus neceſſarios, collibiſtarum opera mittit: ipſe verò id temporis magnam pecuniæ vim, quater centum millibus ducatorum æſtimatam, ex Hiſpania mari in Zelandiam aduectam recipit.

Albanus vbi Auraicum maximo, fortiſsimoque exercitu potentem cognoſcit (defenſiuum tantummodo bellum captans) ei aditum commeatumq; intercludere molitur. Auraicus hoſtium cohortes aliquot prope Caſtrum Noyteynium cædit.

Poſtquàm autem diutius inter Rhenum Moſamque caſtra fixa habuiſſet Auraicus, non ſine coitionis arcanique fœderis cum Comite Petro Erneſto Manſveldio de Lutſenburgo, capiendo ſuſpicione (cui quidem rei auertendæ cautionem diligentiamque adhibere Albano neceſſe erat) tandem ſurſum deorſum mouens tendenſque propè Leodium venit. Interea in caſtris grauis orta ſeditio: milites in mutua arma ruunt: ipſi Auraico turbas componere ſtagenti gladius quo accinctus erat, ictu ſcloperi decuſſus: Dominus Malbergius, alijque à ſeditioſis interfecti.

Leodienſes Auraico aduerſarij.

Leodij plurimorum amicorum ope tranſitum, commeatum, & quæuis neceſſaria ſibi ſuppeditatum iri ſperabat Auraicus: verùm quod Albanus citius circa ea loca veniſſet, & depopulationem vaſtationemque agrorum minaretur (quandoquidem eos Auraico tantopere fauere videret) res ab Epiſcopo Leodienſi Grosbekanæ familiæ eò redacta fuit, vt Principis aduerſarij præualentes, ſex militum ſuæ factionis vexilla oppidi defendendi cauſa conſcriberent; ita Princeps ſerò aduenicns opinione ſua fruſtratur. Vt autem ſollicitum dubiumque reddat Albanum, quo potiſsimum locorum vergere, & Moſam traijcere vellet poſſetue: vltro citroque ſurſum deorſum cum omni exercitu irrequietus tendit, ne certum traiectus locum hoſtis præſentiſcat.

Princeps Auraicus Moſam ſumma dexteritate traijcit.

Albanus autem vadoſis minuſque profundis Moſæ locis omnibus murices ferraque aculeata ſpargi curarat, hoſti, tranſitum quam difficillimum redderè ſatagens. Auraicus, cùm pontium conſtruendorum nulla eſſet facultas, vadis Moſæ vbique diligenter exploratis, tandem Nonis Octobris non longe St[illegible]khemio ſubitò [illegible] flumini propinquat: primò equos aliquot vadum tranſire, Iterque munire; poſtea equorum maximum numerum in ipſo flumine, denſo continuoque ordine in alteram vſque ripam conſiſtere iubet: & hac quidem ratione aquæ curſus impetu que ita repreſſus fuit, vt donec totus exercitus traieciſſet, infrà decreſceret: ſequutus hic Princeps ſtratagema Iulio Cæſari, alijſque belli Imperatoribus olim vſitatum, non ſine ſumma multorum, præcipuè Albani ducis admiratione: quòd ſi hoſtilem exercitum conſeſtim fuiſſet aggreſſus, facilè trepidum, diſperſum, imparatum, vt multorum erat opinio, oppreſsiſſet: verùm ſuos madentes & imparatos ſat citò adducere eò non potuit, celerrimè tamen in hoſtis conſpectum propè Traiectum ſuperius prodit. Albanus autem in monte non procul ab ipſa vrbe Traiectenſi ſe interea foſsis aggeribuſque munierat: & caſtris hic commodè poſitis, ac oppidis vbique præſidio & commeatu munitis, ferreas molarum ſubſcudes, vt hoſti commoditatem frumenta molendi præripiat, auferri curat. Hoſtiles verò copias velitationibus fatigare, & commeatibus intercludere, nequaquam tamē aciè prorſus confligere ſtatuit, cum præſente hyeme Auraici exercitum alimoniæ, pabuli, & pecuniæ defectu diu hic ſubſiſtere nequaquam poſſe certò animaduerteret. Hinc varie varijs velitatum locis. Princeps magnam Brabantiæ partem, Thenas vſque peragrat, & prælium cum Duce varijs tentat inire modis. Tandem cùm ingens Gallorum numerus ex Picardia, imminente in Gallia bello, Chaunij & Ienliſij eſſet collectus, cohortes ſcilicet equitum circiter duodecim, & ſclopetariorum millia duo, ſub Ienliſio ſeniori, & Domino Moruillierſio: iamque Baronis Rantlj, Mouij, Autricourtij, Eſternaij, Sequieri, aliorumque Procerum auxilio freti, Poyetio peditum Duce, in Brabantiam vſque veniſſent. Auraicus, vt his Gallorum copijs ſuum exercitum Iudoignæ coniungat, caſtra non longè à Thenis mouet. Albanus vbi Auraicos hic traijcere debere percipit, Fridericum filium, cum quatuor Hiſpanorum & Gallorum millibus, equitumque cohortibus aliquot, ſex tormentis maioribus eò deſtinatis, vt hoſtilem exercitum, ſimulatque maxima pars traieciſſet, cæderent, mittit. Auraicus id quidem metuens, à tergo ſclopetariorum duo millia cum equitibus aliquot reliquerat: in hos Fredericus tormenta dirigit, & vndique omnes qui feſtinatò traijcere non poterant, inuadit, diſsipat, cædit: vtrinque clades magna: inter alios Lonnerualius captus, pòſt Albani iuſſu Bruxellæ capite truncatur. Auraicus Iudoignæ Gallorum copijs coniunctis, parum (quod hoſtem ad prælium committendum ſe pertrahere nequaquam poſſe videret) profecit: cùm ei commeatus vndique ita intercluderetur, vt rerum neceſſariarum maxima egeſtate laboraret exercitus: incepta quoque conſilia, ac pecuniæ deficerent: multas ſiquidem ciuitates & hominum turbas clandeſtinorum conſiliorum participes ſe in ſuas par-

Auraicorum aliquot cæſi.

Auraicus Iudoignæ Gallorum copijs ſe iungit.

tes

tes pertractum ſperabat: verùm maturè huic negotio obſtitit Albanus, locis omnibus firmiſsimo præſidio munitis: proinde in Galliam proficiſci, conſultiſsimum Auraico videtur, vt Principi Condæo & Hugonotis opem ferat, qui iam tertio ciuili bello intricari cœperant, pace Carnuti inita, ſimulatque Dux Caſimirus cum ſuis copijs Gallias reliquerat, parum ſeruata. Iter in Galliam inſtituentem Auraicum (idque Gallis maximè ſuadentibus) iam ꝑ e proficiſcentem inſequitur Albanus ſub finem Octobris. Hic rurſus ad prælium Auraicus Albanum prouocat: Albanus, quod commodiſsimè caſtra ſua collocaſſet, detrectat refugitque: fiunt nihilominus velitationes frequentes: quibus vtrinque præproperi feruidique multi occubuere. Cùm autem Auraicus per Hannoniam profectus, pridie Idus Nouembris, Queſnoya Comitis caſtra moueret, atque in agrum Cameraceſium tenderet, tempore antemeridiano hora nona Albanorum peditum Germanorum vexilla decem, Hiſpanorum octo, equitum leuis armaturæ cohortes tres fundit ſternitque, multis nobilibus, vtpote Marchionis Dolinariſi filio, D. Ioanne Tallelio, D. Ruffillio Henrichio alijsque cæſis ac captis. Poſtquam Auraicus, exutis vbique à Germano ſuo milite domicilijs, in agrum Cameraceſium venit, Albanus eum huc uſque per omne iter inſequutus, caſtris, ne ad prælium ineundum cum hoſte cogeretur, tuto ſemper diſpoſitis, hic tandem vlterius ſequi deſiſtit: ſimulatque verò in Galliam peruenit Auraicus, ægrotos, imbecilles, vulneratos, qui exercitum ſequi non poterant, vbique apprehendi, & indigenas quidem ſuſpendio necari, alienigenas autem, exteroſque veſtibus exutos, verſus Traiectum ſuperius agi, atque ita dimitti imperat Dux Albanus.

An. 1568.

Auraicus in Galliam proficiſcitur.

Albani cæſi Queſnoya.

Auraicum in Gallia Mariſchalcus Coſſeus cum equitum aliquot turmis, & ſclopetariorum duobus millibus, Albano poſtulante, à Rege Gallorum miſſus, eminus, damni quouis modo inferendi cauſa, perſequitur. Auraicus ratione viaque inuenta, Regi per Dominum Fauellium Serium, à Mariſchalco deſtinatum, aduentus ſui cauſam ſignificat. Rex autem ante nuncium acceptum, Iaſparem Schonbergium Schonani Dominum ad Auraicum miſerat, qui indicaret, Regem ſummopere eius in ſuum regnum cum tanto exercitu mirari aduentum, cum neque cauſam vllam ſciat, neque pro veteri laudabilique more, bellum denuntiatum indictumue ſit: tranſitum autem in Germaniam per Galliam petenti Regem nequaquam recuſaturum, modò nihil hoſtile per ſe facturum promittat. Ad hæc Auraicus Soyſſonij pridie Nonas Decembris reſpondet: Se Regiæ Maieſtati ſuam ante ſententiam declaraſſe: & quamuis priuatæ non deſint occaſiones: adeo tamen ſtolidum aut imprudentem non eſſe, vt potentia viribuſque longè impar ac minor, aliquid propriarum rerum cauſa, contra Regem potentiſsimum armis experiri velit: proinde fateri ingenue, ſe cum omni ſuo exercitu paratum obligatumque ad quiduis obſequij humiliter lubenterque ſuæ Maieſtati præſtandum. Verùm enimuero quandoquidem omnes homines veram religionem totis viribus promouere æquum ſit: plurimos autem in Gallia eiuſdem exitio prorſus imminere intelligat: ad hæc verò ſua Maieſtas, ſe nullius conſcientiam cogere velle, Religionis tamen propugnatores infeſto in eam animo eſſe, ſignificauerit: declarat, ſe cum omni ſuo exercitu, Religionis propugnatoribus, modo aliud quàm veræ Religionis progreſſum, conſcientiæ libertatem, vitæ & facultatum ſecuritatem eos moliri comperiat aut cognoſcat, nequaquam amicum, ſed inimicum fore. Cùm autem prorſus perſuaſum habeat, eoſdem nihil niſi Dei honorem, ſuæ vitæ ſecuritatem, & miniſterium obſequiumque Regiæ Maieſtati præſtandum expoſcere: ſuam Maieſtatem in peiorem partem haud accepturum confidit, ſi eis faueat, & Regis de pace edicta obſeruari maximè cupiat, cùm id ſincero erga Regem regioſque ſubditos zelo faciat, quos ſecuros atq; ab omni periculo tutos imprimis exoptat.

Mariſchalcus Coſſeus Auraicum perſequitur.

Schonbergius à Gallorum Rege ad Auraicum Legatus.

Rex Galliæ Auraici animo perſpecto, ei ingentem pecuniæ ſummam qua indigenti exercitui ſatisfaciat, offerri mandat: atque interea per Schonbergium Præfectis Tribuniſque militiæ ſatis familiarem ac notum, animos equitum peditumque, quorum maxima pars belli ob paſſam inopiam pertæſi, explorat ſollicitatque, ſeque eos in ſuam militiam accepturos promittit. Auraicus cum fratribus, præcipuiſque exercitus ducibus, Galli quoque ipſi, vlterius in Galliam tendere, ſeque Condæanis copijs coniungere ſtatuerant: verùm orto diſsidio, militum vulgus longius proficiſci recuſat, in Germanicum ſolum deduci volunt, ſtipendij ſolutionem exigunt: non in Gallum, ſed in Albanum ſe bellaturos pactum conſtitutumque cauſantur. Hic neque monita neque preces (quòd prompta pecunia non adeſſet) profuere: neque in Galliam longius ire, neque pecuniam à Gallo promiſſam exſpectare volunt. Gallus vbi diſsidium reſciſcit, nihil amplius pecuniarum offerre ſtatuit: Itaque Auraicus exercitum per Campaniam & Lotharingiam in Germaniam non procul ab Argentorato educere cogitur. Hic milites ſtipendio tenuiter numerato diſperſim diſcedunt: ipſe enim Auraicus tormentis, impedimentis, inſtrumentiſque bellicis Argentorati venditis, ſtipendia, vt

Auraici milites vlterius in Galliam tendere nolũt, ſtipendij ſolutionem exigunt.

An. 1568. potuit, ſoluit: plurimi, quibus animus adhuc militandi, ab alijs perſuaſi, eo libentius iterum militiæ nomen dant, quod Dux Bipontinus Principis Condæi nomine hic copias conſcriberet: hi autem [illegible] conſcriptus, & ſub Bipontino Duce ſtipendia merentibus ſe iungunt. Galli equites vero magna pars ad Galliæ Regem tranſit.

Angliæ Regina Auraicum iuuare meditatur.

Proteruus hic ſubitoque militum diſceſſus Auraico [illegible] quoque in re impedimento imprimis fuit. Nam Angliæ Regina certior de Auraici in Galliam expeditione, eius ope operaque aliquid in Reformatorum commodum meditabatur, quo vrbs regioque Caletana recuperari atque inde militaris ſtipendij [illegible] conflari potuiſſet. Verùm Reginæ ad Auraicum epiſtolâ à perfido miniſtro ſuo Legato inſeruiens prodita & Lotharingiæ Cardinali traditâ, falſum fictumq; à Cardinali reſponſum contrariè datum fuit: interea autem, tempus quo certi aliquid ſignificari potuit, elabitur, & Auraicus dum negotium protrahitur, longius cum ſuis copijs profectus, hac quoq; ſpe & occaſione fruſtratus eſt.

Mors Antonij Lalanij & aliorum virorũ Nobilium.

Sic [illegible] inceptis Auraici & aliorum Belgarum minus ſuccedentibus, nihil prorſus hac expeditione [illegible]. Interea autem milites omnis generis non pauci miſeria atq; inedia perierunt. Mortuus Antonius Lalainius Comes Hoochſtratanus, aurei Velleris eques [illegible] leuiter [illegible] præterea multi viri Nobiles hic mortem obiere, qui ſimul omnes [illegible] veneno, vt [illegible] uum liberant: quotquot enim id guſtarunt, omnes ferè vitam [illegible] paucis admodum aut nullis conſeruatis, inter quos D. Riſoyrius ex Noot [illegible] alij nonnulli.

Auraicus, Ludouicus, & Henricus fratres cum mille & amplius ſtipendiarijs equitibus ſe militiæ Duci Bipontini, qui exercitum pro Principe Condæo & Religionis propugnatoribus tunc inſtruebat, ſocios iungunt, pariterque Galliam petunt, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo nono.

Albanus [illegible] ſuo damno hoſtes vbique victos profligatos patria [illegible] deſino tert[illegible] Bruxellam cum [illegible] venit, ſtatim milites in [illegible]: ſeque maiore cum tranquillitate & pace gubernationem adminiſtraturum, mandata exequuturum, Belgiumq; ad perfectam obedientiam redacturum ſperans, nouos Epiſcopos & Inquiſitores, vnde tot priùs difficultates [illegible] ortæ: vbique [illegible] præteritarum turbarum conſortes, & [illegible] de [illegible] inſtare & exequutionibus vexare cum Conſilio ſanguinario per[illegible] alios [illegible] gladio necari, alios capite truncari, alios igne extingui iubet. Hinc rurſus populi [illegible] gens [illegible], qui omni prorſus ſpe patriam inhabitandi perdita, procul migrare, aliiſque locis victum cum familia quærere cogebantur. Hinc omnis generis artificia opificiaque Belgio peculiaria, alijſq; terris incognita, ad exteras nationes tranſlata. Harum [illegible] comprimis in proximam Angliam tanta multitudine commigrarunt, vt vrbes aliquot [illegible] ac habitatoribus vacuas, præcipuè Norvvicham, Sandvvicham, Colcheſtram, M[illegible] Hamptonum, pluresque alias prorſus inſtaurarint, priuilegijs paucis, & libero ſuæ Religionis lingua Teutonica & Gallica exercitio Eliſabetha Regina fauente, impetratis [illegible] artes varia textura conficiendi pannos lineos & laneos; veſtes leuidenſas, vulgo bayen [illegible], ſubſericas, hetromallas, & quidquid operis lana netur texiturque, in Angliam ex patrio ſolo attulere: ita vt huiuſmodi merces operaque hiſce plurimum, non alijs locis nunc omnino præparentur, materijs ex Belgio aduectis: quin & ipſam artem indies addiſcunt. Sic quoque abhinc ducentis & amplius annis populi Belgij Flandriæque incolæ multis patriæ inundationibus natali ſolo expulſi, pannorum conficiendorum artem, Anglorum genti tunc prorſus incognitam nouamque in Angliam attulere: eo enim tempore Angli agriculturam, pecuariam & militiam maximè exercebant: Belgæ autem & Flandri ſoli, pannos toti orbi ſuppeditabant: lana ſaltem ex Anglia ouibus abundante allata: vt ex mutuis Anglorum & Belgarum [illegible]ibus, [illegible]itatum quoque tam Anglicanarum quam Belgicarum priuilegijs [illegible]imis patet. Sic autem hac tempeſtate Flandri leuidenſarum, ſubſericarum, vulgo Bayen [illegible] Sayen dictæ, aliarumque veſtium præparandarum artem in Angliam inuexere, regionemque valde populoſam reddidere: ita Hollandi, Zelandi, Brabanti cæterique artem piſcatoriam aliaque opificia varia non tantum Angliæ, ſed & ſuperiori Germaniæ, alijſq; regionib⁹ communicauere, eaſq; cum populis tum quæſtibus diuitijſq; miru in modum auxere: Neceſsitas enim & paupertas ſolertes ingenij magiſtræ, ad artem induſtriamque humanum genus, vt varijs terrarum oris exempla docent, acriter inſtigare nunquam deſinunt.

Albanus nouos Epiſc. & Inquiſitionẽ in Belgium introducit.

Albanus artificia opificia que ex Belgio ſua crudelitate alio transfert.

Artificia opificiaque ex Belgio in Angliam tranſlata.

Artes variæ ex Belgio in alijs regionibus

Pecunia ex Hiſpania in Anglia retinetur

Interea Albano non parum negotij Angliæ Regina faceſſit. Cùm enim Albano pecuniæ ex Hiſpanijs frequenter mari mitterentur: accidit id temporis, vt magna quædam nauis Cantabrica, & quatuor minores, aſſabres vulgo dictæ, 200000. piſtoletis aureis onuſtæ prædatoribus nautiſque militaribus Principis Condæi in Gallia eas hoſtiliter perſequentibus, ad Angliæ portum tandem adactæ impulſæque fuerint: Poſtulat Hiſpaniæ Regis Legatus,

Dominus

An. 1569.

Dominus Gueraus Deſpeſus literas tuti itineris ab Angliæ Regina, vt ſine periculo, terra aut mari armatis copijs Antvverpiam perducantur: idque concedit Regina: Verùm interea dum Dominus Gueraus amplius certiusque ab Albano reſponſum exſpectat: reſciſcit tandem Regina hanc pecuniam non ad Hiſpaniæ Regem, ſed ad Genuenſes Italos mercatores pertinere, & Albanum eam in ſuos vſus, neceſsitate cogente, conuertere ſtatuiſſe: idque metuentes Itali mercatores, Reginam pecunias has potius retinere malebãt. Mos eſt autem Principibus, neceſsitate vrgente, ijs omnibus quæ in ſua iuriſdictione inueniunt, liberè vti: & quia hæ pecuniæ ad peculiares mercatores [illegible] ad Hiſpaniæ Regem ſpectabant, ait ſe eas, cum Italorum mercatorum bona gratia, mutuo ſumere velle: proinde fiduciaria [illegible]tione theſaurum ad terram defer[illegible], & à Gallorum violentia, qui ſe eam inua[illegible]os minabantur, conſeruari [illegible] perat. Sumulatque [illegible], quarum maxime [illegible]ſtulas quinquag[illegible]a nouem nummis, quos Hiſpanicos Regalicos vo[illegible] repletas [illegible]ontinebat, theſauro fuerunt exoneratæ, legatus id ocyus Albano renunciat. Al[illegible]us autem, neque Prouincia[illegible]um Conſilijs conſultis, neque vlla veterum contractuum inter [illegible] & Anglos ratione aut deliberatione habita, iubet Antvverpiæ alijsque locis, in Ang[illegible] mercatores manus inijci, eosque in Anglorum domo captos retineri, & à militum co[illegible] [illegible] 24. Decembr. anno 1568. adh[illegible] corum naues & bona omnia vbique conſcribi quæ e[illegible] po[illegible] vendita in proprium commodum conuertit: nequaquam præmeditatus plurimos [illegible] Hiſpaniæ ſu[illegible] [illegible] in Angliæ regno eſſe, qui multo plures naues & facultat[illegible] in Ang[illegible]a, quam Angli in Hiſpania habebant: In Hiſpania etiam, A[illegible] per literas inſtitu[illegible] omnes An[illegible] bona retinentur. Hæc vbi fama in Angliam venit, A[illegible] pe[illegible] cauſa, mercatores Belgas Belgarumq; bona re[illegible] naues [illegible]oq; plurimas, [illegible] tunc adhuc incogni[illegible]a, è mari in portum a[illegible].

Mercatores eorumque bona vtrinque in Belgio & in Anglia retinentur.

A[illegible]anus hæc animaduertens, maximè autem plures naues, merces & mercatores in Anglia qu[illegible] in [illegible] turbis retineri, litemq; de pecunijs hinc prorſus recruduiſſe, feſtina[illegible] Chriſtophorum A[illegible]onui[illegible] Conſiliarium in Angliam Legatum mittit, qui Reginæ cora[illegible] ſuis rati[illegible] ap[illegible]. Regin[illegible] Aſſonuillium, quod nullas auctoritatis litera à Rege adfe[illegible], ne[illegible] audir[illegible] neq; [illegible] a Duce Albano Legatum agnoſcere vult: ſed [illegible] ſuo Con[illegible] [illegible]: quod cum mandati non haberet Aſſonuillius, facere recuſat, itaque non exaud[illegible]. Regina verò per ſuos ei ſignificari iubet, ſe ſumma quidem iniuria affectam, bello ta[illegible], ni[illegible] A[illegible] pergat, nequaquaquam decernere ſta[illegible]: idem quoque pòſt [illegible]ſp. Regi non [illegible] de Albani præcipiti inconſiderantia q[illegible] ſignificat.

Dum[illegible] generali[illegible] [illegible]modi rationibus manuum[illegible] ini[illegible]onibus negotiatio vtrinque ceſſat, Angli pannis Hamborgam miſsis, mercaturam mutato foro inſtituunt. Albanus prid. Calend. Aprilis 1569. publico edicto commercia cum Anglis prohibet, nequis ſcilicet merces auehat, aduehatue ſub pœna confiſcationis earundem, donec aliter prouiſum fuerit: præterea ne naues mari committantur, niſi mil[illegible]e, tormentis & armis ſatis munitæ. Vtque tale interdi[illegible]um acrius executioni mandetur, perſcrutatores & accuſatores quibus media confiſca[illegible] pars ce[illegible] conſtituti: & hi quidem omnes Angliæ exules, quod iniquo admodum animo t[illegible] Angli. Inter eos præcipuus quidam VVilhe[illegible]us Parckerus vicarium habebat Doctorem Storyum, virum ſenem, vtriuſque iuris doctorem, olim Maria Regina imperante in Angl[illegible] Inqui[illegible]torem, qui aut egeſtate aut maleuolentia impulſus, h[illegible]ic tam vili officio, quod vix Belgar[illegible]m quiſquam obire voluiſſet, ſe in Belgio dediderat: ſiut autem à Parckero ſuo hero, alijſque Anglis (qui ea conditione reconciliationem impetrarant) probè deceptus: prætextu nau[illegible] quam Anglicarum mercium præda opima onuſtam ſani perſuadebant: cumq; eam ſedulo perſcrutar[illegible] vellet, naui ocyus includitur à Cornelio Eycklo nauta Berg. ſomeo, eius negotij conficiendi cauſa ab Anglis conducto: idque vt patriam ab extraneo huiuſmodi perſcrutatorum & quad[illegible]platorum genere in Belgio nunquam antea viſo liberaret, libenter præſtante: veli[illegible] itaque [illegible] tentis in Angliam Storyus vehitur: & tanquam rebellium conſpiratorumq; contra Reginam patriamqu[illegible] Corypheus, ſententia lata, ſuſpendio publicè ſtrangulatur.

Doctor Storyus naui incluſus ſumma ſagacitate in Angliam vehitur, ſuſpendio publicè ſtrangulatur.

Menſe Octob. 1569. Hiſpan. Rex Chapinum Vit[illegible]llium Cetoox Marchionem, cum Doctore Fonckio & Secretario Torreo, retentas pecunias recuperandi, & manuum iniectiones vtrinq; tollendi cauſa, in Angliam legat[illegible] [illegible]erum ni[illegible] hic impetrant: cùm neq; iniurias reparandi, neq; in poſterum cauendi aut ſanciendi mandatum haberent: quod & Regina 13. Cal. Ian. [illegible] ſignificat Regi.

Chapinus Vitellius fruſtra in Angliam legatur.

A[illegible] [illegible] le cauſis vehementius cõmmotus, longè acriora edicta decernit, Anglorum pann[illegible] [illegible] ces prorſus omnes excludere volens: iubetque ſingulos ſuas naues atque merces in An[illegible] [illegible] deſerre & indicare, qu[illegible] [illegible] miſſa Belgarum bona Anglicanis in Belgio retentis [illegible]ſari cupiens.

An. 1569.

Anno 1571. Franciſcus Halevvinus Svvenigeni Dominus, cum Thoma Fieſco mercatore Genuenſi in Angliam legatur, vt merces & pecunias in Anglia retentas, cautione au[illegible] fideiuſſione præſtita recuperent. Sed fruſtra ea res fuit. Hinc Albanus pannos & reliqua Anglorum bona omnia Fernando Friaſo mercatori Hiſpano alijſq; mediocri pretio vendit: idem in Hiſpania quoq; factum: omnia autem in r[illegible]um fiſcum rediguntur: mercatoribus, qui hinc compenſationem ſperabant, ſummopere murmurantibus atq; [illegible]dignantibus.

Excluſis itaq; o Belgio Anglorum pannis eum Hamborgi non ſat copioſè diſtraherentur, præcipuè quod tunc Anglia ij[illegible] valde abundaret, quandoquidem maxima populi pars hinc quæſtum faciebat. Regina vt vulgi murmura in ſuo regno compeſcat, anno 1572. Bloſ[illegible] nouum cum Gallis fœdus à Mariſc[illegible] Montmorencio confirmatum init, Idq; ſatis firmum & amplum, mutuo vtrinque auxilio promiſſo, etiamſi religionis cauſa bellum oriatur: quandoquidem eo ipſo tempore Rex Carolus cum Auraico de Belgij imperio acceptando agebat. Hac noua conuentione, Anglis fora nonnullis Galliæ locis determinata, cum amplis priuilegi[illegible], immunitate ac libertate vectigalium, mercimoniorum etiam firma ſecuritate & cautione, in aliorum quoq; Principum iuriſd[illegible]ctionibus. Verum fœdus illud homicidijs execrandis, Lutetiæ eodem anno 1572. die D. Bartholomeo ſacra perpetrati[illegible] labefactatur, ac irritum proper[illegible]ditur: Angli enim perfidiam timentes, Gallis ægre fidem habuerunt.

Fœdus inter Anglos & Gallos initum Bloſijs.

Proinde anno 1573. menſe Apri[illegible], res eo perducta eſt, vt negotiat[illegible]nes & commercia inter Anglos & Belgas, duos annos, du[illegible]modo [illegible] poris con[illegible] a non derimatur permiſſa fuerint: Anno autem ſequente, ſcilicet 1574. à Rege in Anglia[illegible] rei cauſa [illegible] D. Svvenigemus, & M. Ioannes Bo[illegible]tus Conſul & Aduoca[illegible] [illegible] unt reductis, rationes conſici[illegible]nt: Mer[illegible]ores quidem Angli co[illegible]putatione e[illegible] receptiſſe centum e[illegible] vndecim li[illegible]ra[illegible]m mi[illegible]ia & ſeptuaginta ſex, ſolidos ſedecim, d[illegible] vndecim Anglicanæ ſiue Sterlingæ monetæ, pro mercibus, nauibus atque debitis ad Regis [illegible]ditos, præcipue Belg[illegible] p[illegible]ant[illegible]bu[illegible] [illegible]xceptis rebus deprauatis, corr[illegible]ptis, perut[illegible]is, [illegible] latis, paucis quidem paruo, plurimis multo ſatis, pro valore, vendi[illegible]: tametſi [illegible] animum duplo magis æſtimarum: pro conſeruatione & [illegible]odia e[illegible]rundem bo[illegible]orum mercatores exp[illegible]as computant librar[illegible]m vndecim millia, vel circa monetæ A[illegible]næ, Albanus Regis Hiſp. nomine in Belgio receperat ſexaginta [illegible] [illegible]autem in Hiſpan. eiuſdem nomine librarum viginti & vnum mi[illegible]a, & [illegible] ſex: ſolid. xvii. denar. xi. ſterl. quæ [illegible]mul computata tenent 85676. lib. [illegible]lid. ii. denar. monetæ Anglicanæ ſterlingæ: ad hæc of[illegible]cijs publicis præ[illegible] computationem e[illegible]bent [illegible]m millium librarum ſter[illegible]ng. ſumptibus extraordinarijs, pro bonorum conſeru[illegible]ione exp[illegible]ſarum. Singulis autem ſim[illegible] æqu[illegible]q; deductis, præter o[illegible] damna, vtpote nau[illegible]ructas, ſal in nauibus liquefact[illegible]um, oleum, vinum [illegible] ſubrepta, corrupta, diſſipata, conſumpta: Anglici mercatores ex Regis Ph[illegible] ſub[illegible] mercibus cæ[illegible] bonis [illegible]iuenditis, plus alij[illegible] rece[illegible]erunt [illegible]ginti duo millia librar[illegible] [illegible]arum: libra ſterlinga circiter decem florenis Belgicis, vel tribus & tertia parte corona[illegible] [illegible]lar[illegible]bus Gallicis æſtimata. Hęc autem viginti duo librarum ſterlingarum millia (ducentis [illegible]orenorum millibus & pluris multo taxata) quæ damnis omnibus ſupputatis, adhuc ſupererant Anglis, In Regis vſum & nonnullis mercatoribus Belgis, pro quibus Angli mercatores ſtapulæ fideiuſſerant recupe[illegible]atoribus numerari debere conſtituitur. Id quidem Belgis mercatoribus damna paſſis ſummopere diſplicuit, maximè quod reſtantes hæ pecuni[illegible] eis generatim vniu[illegible]que in com[illegible]nationem non daren[illegible] grauiter itaque conquæruntur de mercatorum Anglo[illegible]m Londinenſium a[illegible]ritia, de ſu[illegible]ma vi & iniuria Belgis i[illegible]lata: quod miſeros carcere, con[illegible]onibus violentis v[illegible]rint, imo Religionis cauſa profugos, viduas quoque & pupillos afflixerint, co[illegible]mque b[illegible]a deferri & tradi voluerint, cum tamen ſatis ſuperque alias haberent: eaque nunc tandem non dominis proprijs reddiderint, ſed ſummo hoſti Duci Albano tradiderint: tam[illegible] mercatoribus nonnullis damnum pro quibus mercatores ſtapulæ fide iuſſerant, vt dixi [illegible]rtim [illegible]ompenſatum fuerit. Ita demum anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quar[illegible], duodecimo Calend. Septembr. Briſtonæ in Anglia, controuerſiæ inter Angliam & Belgium diremptæ certis quibuſdam pactis: contractus quoque & commercia vtrinque confirmata ad normam diſceſſus a colloq[illegible]io Brugenſi, Anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſexto, non ſine ma[illegible]no Regni Anglicani commodo, & ſummo laudatiſsimæ Reginæ honore, vtpote quæ n[illegible]hil [illegible]bi ſeru[illegible]re voluerit, ſed rete[illegible]ta omnia bona mercatoribus ſuis Anglicanis, in compenſationem reliquerit: placide[illegible] dominis retentarum pecuniarum, vnde primò [illegible]rta controuerſia, tranſegerit. Belgæ au[illegible] mercatores alijq; Regis ſubditi nulla vnquam ratione [illegible] Rege aut Albano impetrare pot[illegible]erut compenſationem grauiſsimi damni, viginti vaſis auri, ſiue ducentis mille florenis, imo pluris, omnibus ad calculum exactè reductis, æſtimati.

Controuerſia inter Angliā & Belgium dirempta.

Nunc ad Albani intentionem ſtudiumque reuertamur, qui ſuæ defenſionis & ſecuritatis

cauſa

An. 1569.

ta [illegible] Au[illegible]m in Gal[illegible]a detinere moliebatur. Cùm enim iam Anglis inuiſus eſſet, amicitiam in Galliis augere ſtatuit: & quia Bipontinum Auraicumque Condeo & Religionis profeſſori[illegible] auxilio in Galliam veniſſe cum exercitu ſciret, Regi Galliæ ſubſidio mittit Comitem Petrum Erneſtum Manſveld[illegible]m [illegible]m viginti quinque Hiſpanorum & Germanorum peditum cohortibus, & duobus eq[illegible]tum [illegible]bus: Rex menſe Martio, per fratrem in prœlio Condęum opprimit interficitque. Cond[illegible]us & Rex Nauarrus bellum nihilominus gerere pergunt. Cum autem Hugonotæ [illegible] a Pictauium Ducis Bipontini exercitu obſediſſent: prælium 5. Non. Octobr. [illegible] tur prope Montcontourum. cæſi hic Hugonotæ: Germani pedites ple[illegible] omnes [illegible]erfecti: Germanos autem equites Comes Ludouicus Naſſouius cæterique militum [illegible] & tr[illegible]uni e prælio ſaluos ferè omnes redu[illegible]nt. Regij quoque magna clade affecti [illegible]ter [illegible] Marchio Badenſis, qui antea Auraic[illegible] militarat, tunc verò Regis partes tuebatur: & [illegible] vtrinque ſtipendiarij. Manſveldius quem ab Albano miſſum diximus, in b[illegible]o [illegible] acc[illegible]pit: Lanoius capitur, ſed pro Philippo Str[illegible]zio dimittitur. Princeps Au[illegible]icus pau[illegible]s ante præ[illegible]ium commiſſum [illegible]bus, per mediam Galliam in Germaniam, duobus [illegible] mi[illegible]atus, ſecreto profectus, non ſine graui periculo, egeſtat[illegible] & mendicitate iter ſu[illegible] [illegible].

Albanus Regi Gall. auxilia mittit.

Prælium prope Montcontourū in Gall.

Ann[illegible] 1569. menſe Maio, Pa[illegible]a Pius Quintus Duci Albano tanquam ſtrenuo Eccleſię Romanæ [illegible] Catholicæ defen[illegible] propugnatori per Legatum dono Bruxellam mittit gladium deau[illegible] [illegible]lerum [illegible] prætio[illegible] ſ[illegible]lenni ritu con[illegible]ecratum. Hinc Hiſpani & aulica omnis [illegible] bi[illegible] dieb[illegible]is, a[illegible]que ludis m[illegible]taribus magn[illegible]e triumphant.

Pius Quintus Pont. Albanū munerib. miſſis decorat.

[illegible]o[illegible]em hoc [illegible] [illegible]m Pa[illegible] Pius Quintus [illegible] Iſabetham Angliæ Reginam, hæreticæ ac [illegible] excommunicat, & à Romana Ec[illegible] abdicat: omnibus præ[illegible] d[illegible]clarat: Nobiles, clientes & ſubditos om[illegible] obedientia eximit abſoluitq;. Verum quia hæc agebantur te[illegible]pore qu[illegible] Albanus [illegible] honorifi[illegible] admodum decorabatur, & lis adhuc inter Re[illegible]em [illegible]e Albanum [illegible] & An[illegible] erat: [illegible] in[illegible] tamenta irritamentaque machinatio nu[illegible] noſtrium [illegible] An[illegible] [illegible]mata, [illegible] alijs negotijs [illegible]peruenientibus, impedita fuere: i[illegible]que parum hi[illegible] a[illegible]onibus Papa profecit. Sacerdotes nonnulli Catholici Romani, & [illegible] in An[illegible]liam allata, populoque promulgata, ſeditionem mouere nitebant[illegible], Reginæ iuſſu [illegible]pp[illegible]ehen[illegible], alij carcere, a[illegible]j capitis pœna, velut proditores multati.

Angliæ Regina a Papa Pio V. excōmunicatur.

Maximilianus Imperator, [illegible] anno, varijs ſæpe querelis poſtulationibuſque captiuorum & profugorum Nobilium [illegible]orum [illegible] Belgarum audi[illegible]s, rem eo rendere perſpicit, vt ex vno bello aliud oriatur [illegible] non ſine [illegible] quæ longa belli proferre ſolent, damnis: rogatus au[illegible] à multis princi[illegible] pacique amant[illegible] viri[illegible], fratrem Carolum Archiducem in Hiſpan[illegible] mittit [illegible] ne que[illegible] [illegible]m Regi indicandæ: ſed fruſtra: Rex autem ſcri[illegible] [illegible]ſtea ſ[illegible]riori [illegible]m[illegible]nica lingua typis edito, reſpondit.

Maximilian. Imperator Carolum Archiducem fratrē, fruſtra in Hiſpaniam Belgarum cauſa mittit.

[illegible] ceterum an. 156[illegible]. Mo[illegible] ſiue Saraceni in Hiſpania, præcipuè autem regni Granatæ montana [illegible]a h[illegible]tantes rebellionem faciunt, quorum pars Chriſtiani fictitij pars palam legis ſuæ Mahum[illegible]anæ obſeruatores, omnes tamen præcipuè ipſi milites, extra Hiſpaniam proficiſcentes, vbique veri Hiſpani habiti exiſ[illegible]imatique. Moliebantur quidem iugum excutere, & domin[illegible] eoru[illegible] patres prædeceſ[illegible]reſque octoginta ab hinc annis habuerant, recuperare: verum a C[illegible]mmendatore Maiore Caſtiliano, & D. Ioanne Auſtriaco, armis, dolo, ſimulatione, in ſeruitu[illegible] m[illegible] redac[illegible] ſunt.

Moriſci ſiue Saraceni in Hiſpania victi.

Albanus [illegible]mo [illegible]teſtini in Belgio belli fructus carpere, ingenteſque indictiones & exactiones prou[illegible] [illegible]onere, decer[illegible]it, cènteſimi nempe quarumcunque facultatum, & decimi perpetuo duratur[illegible] [illegible]mcum[illegible] rerum quæ in prouincijs venderentur: vt autem huiuſmodi inceptum [illegible] e[illegible]am reddat, diſſentiones ac diſcordias inter prouincias ſouere [illegible]: controuerſia [illegible] borta quid vnaqu[illegible]que contribueret. Veteri enim exactionum [illegible] more, [illegible] partem poſ[illegible] atq; permiſſæque ſummæ pendere tenebatur [illegible] quarta[illegible] ta quartam [illegible]s quam Flandr[illegible] ſola dabat, Arteſia & Hannonia ſingulæ ſext[illegible] rel[illegible]quæ prouin[illegible]iæ. Huiuſmodi diuiſioni nimis inæquali, ſeſe Brabantia & Fland[illegible]i [illegible]pon[illegible], & [illegible] quid[illegible]m v[illegible]rpatam dicunt tempeſtate veterum bellorum contra Galliarum [illegible]eges, cum Arteſia & Hannonia hoſtibus nimium vicinæ parum præſtare in contribuendis indic[illegible] poſſent: n[illegible]nc autem temporis, partem tertiam & quartam admodum eſſe grauem ac difficilem duab[illegible] [illegible]ou[illegible]ijs. Contra Arteſiani, Hannonienſes, In[illegible]lenſes, Duacenſes, Orchienſes, Namurcenſes [illegible] veterem conſuetudinem ſeruari debere contendunt. Harum controuerſiarum ac difficultatum occaſione, Albanus decimas, de quibus ſequenti libro dic[illegible]us, totis viribus promouere atque vrgere, inuitis prouincijs machinatur.

Albanus exactiones imponere molitur Belgis.

Mos vetus exactionum ſolutionem partiendi.

An. 1570.

Cùm autem exequutiones & pœnæ cauſa Religionis, rebellionis, aliarumque delictorum, in Albani ſtatuta, maximæ plurimæque occurrerent, hinc publici etiam miniſtri in muniis ſuis obeundis grauiſsimè peccauerunt, malis æque ac bonis tum amicitiæ tum auaritiæ cauſa dimiſſis, cælatis, innocentibus nocentum loco mulctatis, nominibus in iudicum ſententijs mutatis, &c. Proinde Albanus Menſe Februario Ioannem Gronelſum, Spellam vulgo dictum, Latrunculatorem capitaliumque rerum prætorem, hominem valde crudelem, cuius opera & exequutione millia aliquot hominum morte mulctata fuerant, cum duobus miniſtris criminum huiuſmodi conſciis affinibuſq; ſuſpendio publicè necari mandat.

Spella Latrunculator ſuſpendio mulctatur 1570.

Albani & nouorum Epiſcoporum leges atq; decreta.

Anno 1570. Albanus nouas leges Ludimagiſtris, Typographis & Bibliopolis ſtatuit: Decreta quoq; Concilij Tridentini aliaq;, exequutioni mandat. Noui etiam Epiſcopi, habita Mechliniæ Synodo, decreta edunt.

Comitia Spiræ.

Menſe Maio 1570 Comitia Spiræ indicta ab Imperatore Maximiliano II. Hic profugi exuleſque Belgæ typis impreſſo ſupplice libello, & longa miſeriarum narratione grauiſsimas deferunt querelas, præcipuè autem Comites Culenbergenſis & Bergenſis, Domina Hornana, Dominus Batenburgenſis [illegible] alij Cæſarij Imperij Clientes Imperij quoque Principes & Ciuitates multi proponunt, & vt Religion. pax exactè obſeruetur orant. Eius quidem labefactandæ cauſâ inauditam in Belgio tyrannidem graſſari, & extraneas nationes radicari exiſtimant: vnde & Maieſtati ſuæ Cæſ. rex, toti Imperio, maximè autem vicinis, timor, damnum exitiumque imminere, flammamque vlterius ſe proculdubio ſparſuram, conſtet: quandoquidem non Religionis tantum, ſed & facultatum diuitiarumque cauſa hæc omnia fieri [illegible] ipſum autem Belgium, quandoquidem Imperatori Germanorum, Iure [illegible] obligatum & contributionibus ſi non immediate, ſaltem mediate obnoxium ſit, debere et [illegible] Germanici Imperij regionibus & ciuitatibus, religionis pace & Imperatoria protectione [illegible] frui. proinde rurſus [illegible] proponunt, [illegible] Rex, modò Germa[illegible] & vicinitatem colere cupiat, omnem perſecutionem auertat, [illegible] ſub[illegible]tos contra conſcientiam cogat aut Religionis cauſa do[illegible] po[illegible]ionibuſve pe[illegible] politica concordia [illegible] Chriſtiano orbi [illegible] ſit neceſſaria. [illegible] autem [illegible] quod Duci Albani ſiue Belgij Legati acriter contradicerent [illegible] reclamarent, nihil omnino hic actum eſt.

Delictorũ venia generalis promulgata Antwerpiæ.

Rex Philippus ne Belgij Regiones [illegible] deuaſtet, verùm Catholicos in libertatem aſſerat, atque de vita & fortunis delicto amiſſis, ſententiâ Madriti 26. Febr. 1568. ſanctæ Inquiſitionis monitu ac conſilio antè lata, vt ſupra dictum eſt ſecuros reddat: vtque populum ad contribuendas decimas facilius pertrahat. 16. Iulij generalem delictorum veniam Antvverpiæ promulgari iubet: Huius rei cauſa Albanus ante vrbis Antvverpianæ baſilicam [illegible] facit inſignem Scenam gradibus ſcanſilem, rubris pannis veſtitam, ac pulchre tectam: collocatur hic thronus regius, in eo Albanus ſpectabilis tanquam Rex ſedet, aſtantibus nonnullis proceribus, gradibus & foro ſatellitum & ſtipendiariorum militum ingenti caterua munitis: hoc apparatu celebri remiſſio recitatur promulgaturque, cuius ſumma hæc erat: Quandoquidem complures illecebris, ſimplicitate curioſitate, & iuuenili temeritate inducti grauiter deliquerint, qui ad frugem redire cupiant: Rex Catholicus, Pij Quinti Pontificis Maximi ſumma clementia [illegible]num gratiarum matris Romanæ [illegible] patere intelligens, ſibi quoque propitium benignumque Deum in dies ſingulos ſentiens, idemque omnes Principes capeſſere exoptans ad hæc propriæ indolis bonitate, & proborum [illegible] eorundemque maiorum ſeruitijs & obſequiis ſibi præſtitis. ſummo quoque erga ſuos amore permotus, delictorum omnium gratiam, Ducis Albani conſilio, decreuit facere, & [illegible] potius amore & clementia, quàm rigore & inclementia regere neq; vllam occaſionem pat[illegible] ſolum relinquendi aut depopulandi dare, &c. idque certis moderationibus & præſcriptionibus, Ita vt ſingularem veniam impunitatemq; petere, eis neceſſarium non ſit. Verùm enimuero quicunque turbis & ſeditionibus præteritis quocunque modo in placita, decreta [illegible] peccarunt, iis quidem pœnitentibus peccatum condonabitur, ea lege atque conditione, vt intra [illegible] menſes poſt huius remiſsionis publicationem, ſyncerè obedientiam, profeſsionem palinodiam & omnium hæreſium abiurationem exhibeant, ſeque ſalutarem pœnitentiam, quæ iis à deputatis Pontificia auctoritate ſtatuetur, humiliter accepcaturos atque adimpleturos promittant.

A venia gratiaq; excluſi.

Ab hac venia gratiaq; excluſi omnes concionatores & doctores Catholicæ Eccleſiæ Romanæ aduerſarij, & quicunq; eos introduxerunt aut introduci curarunt, atq; ſcienter hoſpitio exceperunt, præterea omnes conſiſtoriorum ſiue conciliorum conſortes, & Diaconi, qui eos tales hoſpitari, aut domi ſuæ verſari permiſerunt: inſuper omnes incendiarij, iconoclaſtæ & demolitores monaſteriorum, templorum, imaginum, altarium, locorum ſacrorum, &c.

Hinc etiam excluſi omnes proſcripti, omnes authores, ſeductores, & Coryphæi rebellionis, qui contra ſanctam Rom. Religionē, dignitatem & authoritatem Regis, quietem Prouinciarū,

fœdus

fœdus ſiue b[illegible]llum ſuppl[illegible]cem aut eiuſcemodi alia quæcunque ſcripta ſubſignarunt. An. 1570.

Præterea [illegible] c[illegible]m rebellibus ſocia arma poſtremò ſumpſerunt, aut iiſdem commeatu, pecuni[illegible], con[illegible]ributionibus auxiliati fuerunt: quiq; viua voce aut ſcripto, aut quomodocunq; cum ip[illegible] contra Reg. Maieſt. hoſtili[illegible] egerunt.

Inſuper omnes Magiſtratus, ſenatores, conſiliarij publicis officijs præfecti, Gubernatores, ſyndici ſiue penſionarij, ſecretarij, ciuitatū aduocati, procuratores, apparitores, lictores & pub[illegible] miniſtri: qui, quod non tantū delinquentes punire, ſed & alijs exempla eſſe debuiſſent, grauio[illegible] [illegible] cæteris [illegible] ſunt: [illegible] extremo omnes hæreticorum ſocij, ſectatores, fautores: excep[illegible] tantu[illegible] modo [illegible] non [illegible] qui ſi proſcripti non ſint, & coram ſe purgare, aut abſentes libello [illegible] veniam impetrare [illegible] id quidem intra ſemeſtre tempus licebit: verùm [illegible] [illegible] rationem[illegible] [illegible] ibendam.

[illegible] huius negot[illegible] [illegible] ne quid Regiæ Maieſtatis iuri hinc derogetur, [illegible] qui [illegible] uentur, [illegible] ratione exigant debitum, actionem [illegible] tum a Rege, [illegible] aut dominio, vt vocant, aut bonis fiſco regio addictis, aut ad Regem [illegible] neq; a Statibus ſiue Ordinibus, ciuitatibus, communitatibus, ſine certa licentia intra trimeſtre ſpatium impetranda.

Quod ad Status ſiue Ordines, Ciuitates, Collegia, Sodalitia que Belgij attinet, ſi quid ab his [illegible] Rex nom[illegible] [illegible] reſe[illegible] vt pro ratione [illegible] prætenſorum priuilegiorum [illegible] [illegible] aut alioqui pro ſuo arbitrio ag[illegible]. Verùm ſi qui [illegible] recuſent, id quidem agi per[illegible] coram ſuo Vicario [illegible]

Hæc autem [illegible] mul[illegible] ante, anno ſcilicet præcedente, 16. Calend. Decemb. à Rege Madrili concesſa, [illegible] maiore cum auiditate acceptaretur: verum populo ne[illegible] grata neque iucunda [illegible] ſpeculi vice [illegible] ſuam deformit[illegible] contemplabantur, habita fuit, qu[illegible] quidem [illegible] grege potuerant credere: hinc factum vt parum tranquilli tatis [illegible] modi gratia [illegible]

Albanus d[illegible] [illegible] Germanos quoſdam ſub Comite [illegible] Vrlencenen[illegible] [illegible] ſeditione [illegible] aptos [illegible] ob non numeratum ſtipendium: [illegible] ſcriptis condona[illegible], Antvverpiam euocantur: poſtquam eo venerunt, [illegible] undique ab Hiſpanis peditibus & equitibus cinguntur: præcipui [illegible] ex [illegible] inſtructa euocantur, [illegible] deponere compelluntur: eorum quadraginta quatuor ſuſpendio, gladio alijſq; pœnis ante ipſum caſtrum plectuntur. *Seditioſi milites Comitis Ladronij puniuntur.*

Eliſabethâ Regina, an. 1568. ſtatim poſt Caroli Hiſpaniæ Principis mortem, ſubito defunctâ, relictis duabus filiabus; quam quidē mortē vi illatam ſuſpicabantur Galli: Philippus Hiſpaniæ Rex Annæ Auſtriacæ Imperatoris Maximiliani, ſuæque ſororis filiæ coniugium expetit: Romano Pontifice, ob conſanguinitatem nimis propinquam, ſolutionem a legibus concedente: ea res compluribus, maxime iis qui de pontificia poteſtate ambigebāt, abſurda valde viſa eſt. Mittitur autem Anna Auſtriaca, futura Hiſpaniæ Regina, à patre Imperatore in Belgium [illegible] anno 1570. & à Duce Albano ſplendide admodum excipitur: atq; 4. Calend. Septemb. Antverpiam, cum duobus fratribus natu minimis Alberto & VVenceſlao Archiducibus, ſolenni apparatu ac triumphali pompa, pro vrbis amplitudine, introducitur: poſtea per Somæ-bergam in Zelandiam venit, inde cum maxima claſſe 7. Calen. Octob. vlterius tendit: Angliæ Regina per ſui regni marinos tractus nauigantem, cum octo amplis regalibuſq; nauibus, D. Caroli Havvardi gubernatione deduci curat: Itaque fauſtis auibus in Hiſpaniam claſſe appulit, Regique nupta multorum filiorum filiarumq; breuis æui, genitrix fuit: obijt ipſa anno 1582. Regina certe inſignis, gratioſa, ſuique mariti amantiſsima. Maximilianus aliam quoque filiam Carolo nono Franciæ Regi nuptui collocauit, quæ ei filiam ſtatim defunctam peperit. *Anna Auſtriaca per Belgiū in Hiſpaniam venit & Philippo Regi nubit.*

Hoc anno 1570. multis inundationibus, Luna ſilente, Belgium obrutum fuit. Feſto die omnium Sanctorum tanto pelagus ferbuit æſtu, vt veſperi circa horam nonam aquæ extra alueum Antvverpiæ excreuerint pedem altius quam exundatione anni 1530. qua tunc ſeptuaginta duæ parœciæ perierunt: & duos pedes altius quam exundatione anni 1552. excreuiſſentque multo magis, nisi aggeribus ruptis nouam vrbem aliaque loca inuaſiſſent, & cellaria Hypogeaque prata vallisq; intra & extra vrbem late impleſſent. Hinc pecora & homines innumeri miſere ſubmerſi. Ooſtervvela, Kilia, Hoboca, aliaque loca plurima prorſus inundata: naues aliquot onerariæ graueſque, inter quas quædam valde v[illegible]ta, 50. vaſorum capax, in Anglicanam actam impulſæ. Summo damno tota paſsim ciuitas horribili hac exundatione affecta. Detrimentum in mercibus marina aqua corruptis æſtimatum centenis floreuorum millibus, & amplius: in ſtructuris Reipub. Antverpianæ, vtpote cataractis, actis, crepidinibus, vrbis muris, publicisq; ædificijs, *Inundationes maximæ in Belgio.* *Damna grauiſsima Antverpiæ ab inundatione.*

An. 1571.

ficijs, centenis quoque vt minimum millibus. Inundatione hac ortum incendium apud Oſterlingorum baſilicam: quod, conflagratis duabus tantum domibus, facile, ob aquarum abundantium præſentem copiam, extinctum fuit: miſerabili id quidem euentu ortum: cum enim puella quædam oues 150. à ſubmerſione conſeruare, ouile intrare cum laterna ſatageret, ipſa quidem ſæuis ſubmerſa vndis, laterna autem cum ardente candela vndarum impulſu in ſtramen agitata fuit, hinc ſubito vires cœpit flamma.

Zelandi quoque hoc acerbo miſerè concuſſi vbique locorum, maximè autem Romerſvvalæ, Bergæ, &c. Saftinga prorſus ſubmerſa, ita vt pernecesse fuerit, vndique naues ocius eò mittere, ad miſeros homines, quorum maxima pars in aggerum & arborum cacumine conſternati conſedebant, eripiendos atque alendos. Regio VValachriæ ſatis quidem contra fluctuum impetus munita: cortinæ tamen ſalariæ aquarum violentia ſuis locis diſpulſæ. Suydbeuelandia longè grauiora tulit. In Hollandia etiam integri ferè Pagi tranſportati, vt Catvvicæ & alibi. Hiſpani hanc omnium ſimul diuorum certam vindictam eſſe dicebant, vtpote qui die ſuo pandiculari iconomachiam acerrime vindicare voluerint: verùm Belgarum, ~~qui diuos cœliteſque [illegible] opinio.~~

Profugi Belgæ bello claſſico apparent.

Hoc anno profugi exuleſque Belgæ claſſico bello ſe primùm dedunt: ita vt non tantum vulgarium & ſilueſtrium, ſed & aquatilium Geuſiorum fama nomenque iam volaret. Hi à Principe Auraico conſtituti conductique. Primi omnium fuere D. Olhainius Hannonienſis, Ioannes Broeckius Amſterodamenſis: poſt hos Gulielmus Fiennius, vir equeſtris ordinis, Lumbreſij dominus, Bartholomeus Entenſius, Brederodius nothus, Egmondus Hollandus, Embiſius Gadenſis, filius Ioannis, pluresque alij: hi naues qualcunque Belgium petentes capiunt, aut redemptionis pretium numerare cogunt: vndique per mare, intra & extra Belgicas ditiones, Rupellam, Emdam, Vliam, & Angliç oras vſque hoſtiliter graſſantur. Albanus contra hos, naues præſidiarias mittit paruo cum vtilitatis fructu. Tandem autem cum D. Lumayus ex Marcea Nobili familia his quoque ſocius iungeretur, vireſque indies creſcerent: Albanus autem apud Angliç reginam conqueritur, quod præcipue circa Angliç portus hæreſcerent, & prope Douram ſe continerent, ibidemque & commeatum emerent, & ſpolia venderent: proinde Regina, Philippi Regis Hiſpan. gratia, eos ſui regni limites exire imperat, anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Hac potiſsimùm occaſione & neceſsitate coacti Brilam inuaſere, vt pòſt narrabitur.

Caſtrum Louenſteynium captum.

Hermannus Ruyterus Buſcoducenſis, olim mercator boarius, vir ſummæ audaciæ, duobus comitatus ſocijs, circa Chriſti diem natalem, caſtrum Louenſteynium, Bommelervverdæ in angulo inſulæ cuiuſdam magnæ (quam Moſa & VVahalis prope Gorchemium efficiunt) ſito capit, captumque retinere confidenter ope paucorum militum nititur, donec auxiliares copiæ quas clam tecteq; eò nauigare ſciebat, ſubſidio venirent: verùm gelu, glacies & aquarum abundantia plurimis locis tranſitum ſub pontibus impediunt. Albani legatis vt ſe dedat poſtulantibus nullamque ſubſidij ſpem ſupereſſe declarantibus, audacter id ſe facturum negat: itaque obſidioni cingitur, admotiſque tormentis bellicis arx quatitur: magnanimus interim bellator viriliter ſe defendit, & hoſtili mulitudine propius irruente, in atrio quodam caſtri acriter reſiſtit, aditis omnibus puluere tormentario conſperſis, romphaeaque ingenti ſtrenuè manibus vibrata plurimos ſternit, tandem quoque ſternitur ipſe: cunctis virilem hominis animum ſummopere admirantibus. Occiſi caput Buſcumducis delatum, & patibulo publicè affixum in cognatorum amicorumque ſuorum contumeliam. Sociorum circiter ſeptendecim capti, eorum plurimi Antvverpiæ ſuſpendio necati, duo rotæ tormentis excruciati. Conſtituerat autem Hermannus (vt quidem exiſtimant) rem arduam bello tentare cum Comite Bergenſi, qui militum numerum ex Ooſtlandia præſtolabatur, ſperans ſe auxilio aliquot nauium præſidiariarum è mari, amnibus potiri poſſe: verùm clandeſtina conſilia, maxima parte celata occultaque manſere.

Cyprus inſula à Turcis capta. Fœdus ſacrum, vulgo ſancta Liga.

Non longè me euagaturumm puto, ſi hic alia quædam paucis etiam narrem. Cum Turca hoc anno 1571. Venetis Cyprum inſulam eripuiſſet, ac duas metropoles Nicoſiam & Famaguſtam vi domuiſſet, Pontifex Romanus, Rex Hiſpanus, Veneti, & Italiæ Principes ſacrum fœdus (vulgo ſancta liga appellatum) contra Turcam ineunt, copiaſque nauium, triremium & militum ſimul iungunt: Pontifex ſub Marco Antonio Columna triremes 12: Veneti ſub Sebaſtiano Venerio triremes 108. quinqueremes 6. & magnas naues duas: Rex Hiſpanus ſub Ioanne Auſtriaco fratre notho triremes 81. & naues magnas 20: reliqui etiam Principes pro ſua quiſque facultate ingentem copiam conferunt: fuere itaque cum triremibus Melitenſibus ſimul omnes numero triremes 208, triremes magnæ 6, naues magnæ 25, Liburnicæ ſiue celoces 40: ijſdemq; diſpoſiti milites Itali 12000. Hiſpani 8000. Germani 3000. præterea 3000. voluntarij gregarijq; variarum nationum, inter quos plurimi Belgæ tam Nobiles quam alij, qui tumultus tempeſtateſque ab Hiſpanis in Belgio excitatas vitabant: inſuper nautarum, ſeruorum & mancipiorum ingens

Copiæ nauales fœderatorum Chriſtianorum: triremes 280. milites 26000.

gens numerus. Architalaſſus potentiſsimæ huius claſsis fuit Ioannes Auſtriacus, cuius ætatem adhuc iuuenilem gubernabat Ludouicus Requeſenſius Commendator maior, qui pòſt Belgarum Gubernator factus, in Belgio e vita migrauit. An. 1571.

Nauales hæ copiæ ſimul omnes congregantur prope Corcyram 3. Non. Octob. 1573. eodem tempore quo Turcica claſsis 30 [illegible] emium na[illegible]umque Naupacti, vulgo Lepanti, conſidebat, iamque Turcæ iuſsi an[illegible]matique [illegible]ri[illegible]anos oppugnatum veniebant Prid. Non. Octob. propeipſas arces. Chriſtiani animis dextriſque hoſtem inuadere parati Cæphaleniam inſulam petunt: iamque claſſes vtrinque improuiſo altera in alterius aſpectum veniunt prope Echinades, vulgo Cuzelaria in[illegible]ula di[illegible]a: Chriſtiani inſula cito relicta ſpatioſum mare petere accelerant, partiuntur que in claſſe quatuor: dexteræ præſidebat Andræas Doria, nauibus viridi vexillo inſignitis: ſiniſtræ flaui vexillo, Auguſtinus Barbarigus Venetus: mediæ, Ioannes Auſtriacus, cæruleo: in poſtrema acie Mar[illegible] S[illegible]æ Cruci vexillo albo. Accincti, & à militiæ præfectis probe inſtructi monitiq; ue m[illegible]ites præci[illegible]ue à Ioanne Auſtriaco, qui ſcapha nunc ad hos nunc ad illos [illegible]s, tandemque ad triremem prætoriam reuerſus, cum Turcicas claſſes vix bombardæ iactu abeſſe proſpi[illegible] [illegible]atim tormento ingenti diſploſo claſsicum cani imperat, vexillaque be[illegible]a erigi, quorum vnum Crucifixi effigiem, alterum Virginis Mariæ, tertium fœderatorum inſignia arma continebat. Auſtriaci prætoriæ naui aderat [illegible] dexteris ſuprema Pontificis triremis, [illegible]iniſtris Venetorum, poſtea Genuenſium in qua Princeps Parmenſis, deinde Sabaudorum in qua Princeps Vrbinas: extrema claudebant, ad dexteram triremis præcipua Melitenſis, ad ſiniſtram, Lomelina, in qua Paulus Iordanus Vrſinus: maximas autem has triremes ſequebantur aliæ ſubſidiariæ. Ventus primo Chriſtianis, pòſt vero, mari tranquillo, Turcis contrarius. Circa meridiem inceptum prælium à parte ſiniſtra: hic ſtrenue admodum decertante Ochialt Chriſtiano[illegible] [illegible] Turcarum om[illegible]ium facilè bellicoſiſsimo, tres Venetæ triremes inuaduntur capiunturq;, & Auguſtinus Barbarigus bombardæ ictu lethale vulnus in oculo accipit, indeque moritur: In medio, vbi A[illegible]acus, Columna & Venerius [illegible] tormenta ænea ſimul omnia ter, quater, quinquies exonerata, dira ſtrage Turcas plurimos ſternunt. Altitudine nimia triremium, tormenta Turcica, extra vltraque Chriſtianorum claſſes, vt plurimum volitantibus globis, male diſpoſita [illegible]re, maximo Chriſtianæ militiæ bono. Poſt hæc prætoriæ naues, quarum vtraque (exceptis ſer[illegible] quingenti[illegible], & amplius, militibus munitæ, congrediuntur: in Turcæ Auſtriaci triremem ad ipſum vſque nauis malum irrumpunt, verum ocyus expelluntur: mox Ali Baſſa Turcarum Architalaſſus, triremi capta, interficitur: confeſtim & aliæ, ipſa etiam poſtrema acies, debellatæ ſuperantur. Solus Ochiali cum triginta aut quadraginta triremibus euadit: Tres, & amplius, horas hic atrociſsimo prælio vſque ad veſperam certatum. Poſtridie recenſito exercitu, compertum, octo Chriſtianorum millia occubuiſſe, inter quos viri aliquot comprimis nobiles, & ſtrenui militiæ præfecti: Turcarum vero triremes, tum maiores, tum minores ducentæ, triginta à Chriſtianis captæ, plurimæ etiam ſubmerſæ: Turcarum autem cæſorum 20000. captiuorum millia ſex. Chriſtianorum e Turcica ſeruitute ereptorum millia duodecim: Turcarum claſsibus tormenta ænea ablata, & victoribus æqualiter diſtributa numero quadraginta. Turcici exercitus duces fuère hoc bello, Generalis Ali baſſa, Armetbeyus Præfectus Ianitſerorum, Aſſambeyus Barbaroſſæ filius cum filio Caracoſa ambo rerum maritimarum præfecti: præterea Gubernatores Euboiæ, Mitylenes, Chios, Alexandriæ, Rhodi, Tripolis, &c. cum Muſtapha Celebi, quæſtore. Capti in prælio filij duo Generalis Alibaſſæ. Hæc quidem victoria mirum in modum Chriſtianis profuit: ea enim non obtenta, crudeliſsimo bello Chriſtianam Rempub. vexaſſet Turca.

Inſigne prælium nauale Chriſtianorũ contra Turcas.

Chriſtianorũ victoria ingens.

Albanus omnia pacata domitaq; in Belgio exiſtimans, nihilq; aliud ad prouincias ſeruituti Hiſpanicæ paulatim & commodè ſubijciendas ratus, quam perpetuam decimarum & vigeſimarum (inſtar certi annuique reditus) exactionem, vltra extraordinarias ind[illegible]iones, quæ nouis ſenſim vſitatis, imponi exigique poſſent ad præſidia alenda ac retinenda, quibus cæque quæ adhuc deeſſe videbantur, perfici & rebelles poſthac reprimi queant: quandoquidem neque centeſimæ ante ſexennium communi conſenſu permiſſæ, quæ vicies centena florenorum millia ſingulis annis conficiebant, neque aliæ exactiones aut confiſcationes ei ſufficiebant: tamen munere ſuo defungi, ac rude donari, ob ſenectutem a Rege petit, aliumque in locum ſuum ſubrogari: quandoquidem iam ſatis gloriæ & honoris conſecutus ſibi videbatur. Itaque Dux Midinacæli Gubernator conſtituitur, atq; ſub finem anni in Belgio exſpectatur.

Albanus munere ſuo defungi, & in otio, panam redire cupit.

Abitum verò parans Albanus, ad perpetuam rei memoriam in medio caſtri, quod Antverpiæ exædificarat, trophæum, ſtatuam ſcilicet æneã ſupra ſtylobatam lapidis cærulei, adſcenſu duorum aut trium graduum ſibi erigi curat: hæc autem artificioſiſsime facta conflataque fuit à Iongelingho, ex æneis aliquot tormentis Ludouico Comiti, prælio Ieminghenſi in Friſia ereptis: longitudine & forma Albano perſimilis: ſtabat hic fuſilis Dux prorſus armatus ac cataphractus, capite nudo, brachio dextro verſus vrbem Antverpiam extenſo, tanquam reconciliator

Albanus trophæum ſibi erigit.

An. 1571. ciliator, oſtendens innuenſque ſe omnia ſuperaſſe ac deuiciſſe. Statuæ duæ æneæ ſub pedibus proſtratæ, deſignabant (Aria Montano interprete) Belgij duos Ordines, Nobilitatem videlicet & Populum ſiue ciuitates, Eccleſiaſticis integris ſeruatis: habebant duæ hæ ſtatuæ brachia plurima, tenebantq; manibus ſupplices libellos, crumenas, malleos, fractas ſecures & faces, quibus omnia quæ moliti fuerant deſignabantur: pendebant ab auriculis ſcutellæ geuſiorum ſiue mendicorũ, & à collo pera, vnde ſerpentes & colubri prorepebant: aderant & laruæ: quibus ſaltitas, malitia, auaritia & mendicitas notabantur. Anteriori ſtylobatæ lapideæ parti inſculptum: FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALBAE DVCI, PHILIPPI II. HISPANIARVM apud BELGAS PRAEFECTO, QVOD EXTINCTA SEDITIONE, REBELLIBVS PVLSIS, RELIGIONE PROCVRATA, IVSTITIA CVLTA, PROVINCIIS PACEM FIRMARIT, REGIS OPTIMI MINISTRO FIDELISSIMO POSITVM.

A Dextro ſtylobatæ latere, opilio placidè cum ouibus ad paſcua tendit, lupi & leones fugiunt, bubones veſpertilioneſque auolant, aurora ſurgente malaque ſuo fulgore diſcutiente cum inſcriptione ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ id eſt *Aurora auerruncans mala.* huic autem Auroræ Albanus ſeipſum comparabat: A ſiniſtro, ara & thymiama: hac inſcriptione: DEO PATRVM NOSTRORVM: inferius PIETAS: hi addita trophæa, victoriæ ſigna, arma inſtrumentaq; bellica. Infra ipſam ſtatuam inſcriptum: IONGELINGI OPVS EX AERE CAPTIVO. Erant autem huiuſmodi ſimulacra duo, à Iongelingo Belga, arte ſumma conflata: quorum alterum, quod in Hiſpaniam mittere ſtatuerat Albanus, tertio aut quarto poſt anno, Commendatore maiore Belgium gubernante, amotum fuit.

ARGVMENTVM. Lib. IIII.

ALBANVS citra Prouinciarum conſenſum vi exactiones inſtituit decimi denarij contributionem vrget. Lumaius cum exulibus Brielam mari occupat. Vliſsinga & bona Hollandiæ pars ab Albano deficiunt: Claſſem Portugalenſem, maioremq; partem claſsis Ducis de Medinacæli capiunt. Ludouicus Naſſouius auxilio Gallorum montem Hannoniæ expugnat, quam Albanus obſidet. Auraicus cum exercitu in Belgium reuertitur, Fratri ferens ſuppetias. Interea auxiliares Gallorum copiæ cæduntur à Genbiſio ductæ, & Laniena Pariſienſis perpetratur, qua terrorem omnibus incuſsit, obquam Auraicus etiam illinc diſceſsit, atq; ita mons Hannoniæ Albano ceſsit. Mechlinia ab Hiſpanis inexſpectatò expugnatur fœdeq; ac crudeliter diripitur: Oppidum Goes obſeſſum, cui Mons dragonius peditibus ſuis per aquam ſubuenit. Middelburgum à Zelandis arctè preſſum. Albani filius terribili modo Zutphaniam & Nardam occupat: vbi dum crudeliſsime ſeſe gerit, occaſionem dat Harlemenſibus vt extrema pati ſtatuant, potius quã in eius manus veniant: Mox ergo fuere obſeſsi, dumq; illis ſubuenire ſtudent Lumaius & Batenbergicus profligantur. Tandem extrema fame coacti, hoſtium arbitrio ſe permittunt, qui præſidiarios ad vnum omnes crudeliter mactarunt. Albanus naues armat quibus Middelburgenſi commeatum ferat. Contra has Zelandi atroces pugnas nauales ſuſtinent, victoreſq; euadunt ac in obſidione fortiter perſiſtunt. Arcem Rammekens capiunt, tandemq; Middelburgum ſubiugant. Alcmaria ab Hiſpano fruſtra obſeſſa Caſimirus Albani puluerẽ tormentariũ in Germania incendit, Albanus Boſuum cum claſſe emittit, qui captiuus Hornam ducitur. Leyda tum prima vice in vanum obſidetur. Ludouicus Requeſenius Belgicis prouincijs præficitur. Albanus diſcedit, grauiter à Belgis criminatus.

Hæc fiunt ſpatio 2. annorum præſertim ſub Albano.

LIBER

DIXIMVS ſuperiore libro, Ducem Albanum, ante ſuũ ex Belgio diſceſſum, prouincias noua perpetuaq; decimi nummi exactinone onerare conſtituiſſe: nunc quibus id modis effectum reddere molitus fuerit, à principio narrabimus.

Cùm anno 1568. Principe Auraico, eiuſq; fratre Comite Ludouico ſuperatis ac fugatis, ſtipendia militibus exſoluenda, nouaq; agmina in Germania ſuperiore conſtituenda eſſent: ſuæ victoriæ fructus edere, atq; ingenium, potentiam, auctoritatem, cõquerendis pecunijs, & exactionib. perpetuis indicendis ac ſtabiliendis prorſus appli[illegible]are decreuit Alban⁹: proſpiciebat enim ab exulibus, fugiti[illegible]us, infenſiſq; Belgis, graues turbas ſeditioneſque adhuc iminere. Statuit proinde cõcilia Ordinum Belgij Bruxellam conuocare, atq; in Regis vſum ac gratiam, exactiones centeſimi nummi omnium bonorũ mobilium & immobilium, præterea decimi omniũ mobi[illegible]um, & vigeſimi omnium immobilium, quæ venderentur, nullo t[illegible]mporis ſpatio aut termino deſignato, aud[illegible]nter poſtulare atq; indicere.

Exactiones decimi, vigeſimi & centeſimi nummi

His poſtulationibus a[illegible], [illegible]nſilia Ordinum, priuatum & quæſtoriũ, ſummas difficultates ac perturbationes huiu[illegible] [illegible]ce[illegible]eſimi numi cauſa an. 1556. fuiſſe exortas, Albano referũt atq; exponunt: [illegible]uand[illegible] q[illegible]m popu[illegible]us ægerrimè ferat, ſi quid quiſq; in arca habeat, aut poſſideat, reueletur aut palam fiat. Q[illegible]as etiam d[illegible]ficultates exactio decimi & vigeſimi (quã *Alcaualam* Hiſpani vocant [illegible]t pari [illegible]ura, multis argumentis declarant: in primis quod res noua atq; inaudita, grauis ac magni momen[illegible] [illegible]plena quoq; laboris, moleſtiæ ac negotij, præcipue in colligendis ac cogendis pecunijs, ſit futura, ob d[illegible]los fraudeſq; vendentium, & ingentes ſumptus, mercedes ac ſtipendia huiuſmodi collectioni præfectis danda: prætereа etiam ſummopere incommoda ac damnoſa Belgij Prouincijs mercaturam exercentib. quandoquidem negotiationes & commercia huius cauſa mox hinc alio traducerentur, & opificia quæcunq; in Prouincijs multo cariora fierent, quæ proinde carius [illegible]tra eas vend[illegible] neceſſe eſſet: eaq; potiſſimũ occaſione habitatores, incolas ac Prouinciales in alias re[illegible]ione[illegible] migraturos, ibiq; ſua artificia exerciturоs, in Belgio autem artificia atq; o[illegible]ficia admod[illegible] [illegible]auca, e[illegible]métaq; exig[illegible]a fore. Addunt inſuper exempla, quibus manifeſtè probant, quanta ex his exa[illegible]ionib. [illegible] caritas oritura: quandoquidem multa opera, antequã ad plenam perfectionem perduci q[illegible]eant, in ip[illegible] [illegible]aterijs quinquies, ſexies, imò ſepties decimas ſint ſolutura: vtpote panni, leuidenſæ tape[illegible] & id genus alia: primo quidem in emptione lanæ, deinde fili, tum & textura, tinctura, & poſtremò m[illegible]catura: huiuſmodi autem negotiationes cum extraneis frequentiſſimas fore: & exactiones in ingentes pecuniarum ſummas procul dubio abituras, maximè ſi opu[illegible] ipſum multũ materiæ requirat, & ſæpius vendatur, & ad nundinas vehatur. Vicinos inſuper ſuas quas in Belgiũ aduehent merces, ob huiuſmodi tributa, cariùs vendituros, grauiterq; etiam de ijs conqueſturos: quin & fœderatos ægerrimè laturos, atq; dicturos mercimoniorum aucta tributa repugnare fœderibus ac contractib. olim initis: & legibus ac conſtitutionib. veterib. vectigalium ac tributorum in prouincijs Belgicis negotiari liberum licitumq; eſſe.

Difficultates tributorum x. xx. & c. nummi proponuntur.

Albanus contrà allegat, huiuſmodi tributa leuia ac facilia fore, ſi emptor Regi decimum ſoluat nummum, & ſibi nouem reſeruet: quod ſi ſufficiens emolumentum ſuæ Maiſtati inde proueniat, Prouincias & Ciuitates hac ratione liberari atque exonerari facilius poſſe omnibus ſuis difficultatibus, debitis, vſuris, fœnoribus, & alijs quamplurimis oneribus, vtpote tributis in libras, in capita, canonibus quoq; oblationibus, indictionibus, vectigalibus publicis, reditibus & obuentionibus Regi exſoluendis. Regem autem, niſi debitæ contributiones ac collocationes præſtentur, ſtipendiarijs militibus neq; ſatisfacere, neq; prouincias protegere poſſe. Se quidem Carolum Cæſarem V. piæ memoriæ, audiuiſſe conquerentem, has Prouincias Belgicas ægerrimè ac difficillimè ad contributiones ſoluendas perduci poſſe: plurimum autem Principis auctoritati detrahi, ſi vectigalium contribuendorum permiſ[illegible]io à populo impetranda ſit: hinc eundẽ Carolum multa ac varia æquitati parũ conſentanea poſtulata, ac priuilegia concedere ſæpe coactũ fuiſſe. Addit inſuper, nouas arces, ac munitiones conſtrui debere. Cõſumptis quoq; & deficientibus regijs reditibus, obuentionibus & vectigalibus, neceſſariò perpetuum aliquod tributum pendendum eſſe, ne nouorum tributorum conſtituendorum difficultatibus Ordinum proceres quotidiè moleſtentur. Hinc agricolis ingens acceſſurum leuamen: nullum in Eccleſiaſticos & Nobiles; ſed in ſolos mercatores & opifices redundaturum omne onus. Pollicetur inſuper ſe prouincias exactionibus multo grauiorib. exoneraturum, nempe frumenti, carnium, vini & cereuiſiæ, hanc quidem decimarum indictionem ſe exiſtimare populo commodiſſimam & faci[illegible]mam: talem contribui in ſua vrbe Alba in Hiſpanijs, atq; inde quotannis quadraginta aut quinquaginta ducatorum millia in ſuum vſum colligi.

Reſpondet Albanus ad difficultates propoſitas.

Ad hæc

An. 1572.

Reſpondent Conſiliarij Albano.

Ad hęc reſpondent Conſiliarij generaliter, Præſes autem Viglius Zvvichemus ſingulariter: In huiuſmodi negotio perpendi debere, cuiuſq; Prouinciæ conditionem, proprietatem & naturam. Hiſpaniæ quæſtum non conſiſtere in commercijs aut opificijs, ſed in fertilitate & amplitudine agrorum & Regionum. Belgicas autem Prouincias multo minores & anguſtiores, cõſiſtere potiſsimum in commercijs, opificijs, artificib. Hiſpaniam montes & Maria tantũ habere vicina: Belgij autem vicinos circumiacentes cõmercia, opificia & artificia ad ſe pertracturos, dummodo exactionib. aut vectigalibus nouis grauentur. Eaq; potiſsimum de cauſa Philippum Burgundiæ Ducem, Belgicæ proſperitatis ac ſalutis auctorem, prudenter imprimis olim curaſſe ac prouidiſſe, vt cõmercia quàm liberrimè exercerentur, annonaq; iuſto ſatis pretio ſemper venderetur: ea oia liquido ſatis patere ex contractib. fœderibus & pactis cum Anglis alijſq; vicinis eo tempore initis, priuilegijſq; inſuper conceſsis, quibus extranei mercatores ad commercia in ſijs prouincijs exercenda allieiebantur atq; inuitabantur. Contra verò noua hæc vectigalia ac onera huiuſmodi optimis conſtitutionib. prorſus obſutura, extraneos mercatores eliminatura, imò intraneos, vt alio cõmigrent, impulſura. Quod verò ad nouas arces extruendas attinet, id alia fieri ratione debere, qualem nempe facultates & pecuniæ poſtulabũt. Potius conſultiuſq; veteres arces limitaneas conſeruandas ac tuendas, quam nouas conſtruendas eſſe. Ad perpetuæ autẽ exactionis poſtulationẽ reſpondetur: Subſidia exactioneſq; in Belgio ſolere concedi & contribui pro rerum neceſsitatib. & contribuentiũ facultatib. Subditos tempore pacis nequaquã ita emulgendos, vt tempore belli nihil ſuperſit quod vlterius contribuere queat. Quod verò ad agricolarum leuamina attinet, reſpondetur; eos neutiquam ſubleuandos, vt onus omne in ipſos ſolummodo ciues & mercatores recumbat: D. Pauli altare non ita inſternendum ac contegendum, vt D. Petri inde detegatur. Albanum autem, ex Alcanali ſiue decimis vnius ſuæ ciuitatis Albæ, tantam pecuniæ ſummam quotannis conſlare, mirum ipſis videri, nihil omninus ei hac de re gratula[illegible].

Replicat Albanus.

Contra, Albanus pertinax propoſitique tenax, ait ſe hanc exactionem ſtatuiſſe non procul Thionuilla, antequam in Belgij prouincias veniſſet, ſuamque mentem tunc D. Barlaimonto & Norcarmeſo expoſuiſſe: proinde neceſſario obediendum, & Ordinibus, vt conſentiant, perſuadendum affirmat.

Artes, promiſſa, & minæ Albani ad decimi nummi conſenſum extorquendum.

Poſtea Ordinum proceres conuentum Bruxellæ agunt, difficultatibuſq; omnibus exactiua perpenſis, non admodum inuitos ſe ad centeſimum nummum ſemel tantùm ſoluendum præbent, ne autem decimo grauentur rogant, eiuſq; colligendi ac contribuendi ſummas difficultates exponunt. Verùm Albanus hoc reſponſo nequaquam cõtentus, eos dimittit, ea lege, vt argumenta gratiora & ampliora, abſq; vllis cõditionibus, limitationibus, aut moderationibus, adferant. Prouinciæ autem, poſtquam rem omnem relatu delegatorum intellexerunt, difficultates ſcrupuloſq; multo grauiores proponunt. His de cauſis Albanus ad Prouinciarum Gubernatores ſcribit, poſtulata curari ac præſtari mandat: ſe æqua moderatione difficultates maxima parte adempturũ; &, ſi quid inde damni aut detrimenti opificijs & mercimonijs eueniat, exactionem ex auctoritate ſibi tradita prorſus ademputurum, deleturumque promittit. Nonnullis Prouincijs, ſi conſentire recuſent minatur poteſtatem ſibi à Rege traditam, ſummo iure rigoreq; agendi: quandoquidem Rex ipſe hanc exactionem contribui velit ac iubet: quin & inſuper ijs priſtinas turbas ac ſeditiones exprobrat: delictumq; hoc, decimarum ſolutione luendum contendit. Cùm Hannonienſibus Arteſianis & Namurcenſibus, in quos nullam ſeditionis culpam conferre poterat, per Barlaymontum & Norcarmeſum blandius agit, vt faciliores ſe in conſentiendo præbeant: nempe non tam decimarum exequutionem, quam obedientiam & beneuolentiam, qua Regiæ Maieſtatis honos reparetur, exigi ac requiri. Alijs Prouincijs metus incutitur, niſi conſentiant, & contribuant, Albanum milites præſidiarios recuſantibus, ciuitatibus impoſiturum. Idque dum metuunt Louanienſes, ocyus ad eum deprecatores mittunt, qui multis precibus & interceſsionibus, ciuitatis ſummam ſemper fidelitatem, teſtantur, & totius Academiæ exitium hinc imminere declarant hac ratione præſidiarij eo miſsi reuocantur.

Conditiones quibus decimarum exactio permittitur ab Ordinibus Belgij.

His demùm alijſq; id genus artibus, occaſionibus, & conditionibus extorta quodámmodo fuit Ordinum delegatis exactionum conſenſio. Promittebat enim Albanus ſe difficultates oẽs ſingulatim moderaturũ: proinde ſingulæ Prouinciæ libellũ ſupplicem ſuarũ querelarũ exhiberẽt. Atq; hanc potiſsimũ ob cauſam, in conſenſus ſcripta formula rationes additæ fuerunt, ob quas hæ decimæ exitium perditionemq; mercaturis & opificijs, & excidium Prouincijs allatura viderẽtur, eidemq; formulæ prętereà inſertũ, hác permiſsionẽ conceſsionemq, ideò potiſsimũ factã, ꝙ regẽ ita velle ac iubere, liquido affirmaretur: & ꝙ Albanus, ſe rẽ oẽm optima fide ſic moderaturũ, vt Reſp. in quæſtu, negotiationib. & opificijs nihil proſus dãni ſit paſſura promiſiſſet.

Vltraiactenſes dictas conditiones plane recuſant: nihilominus: ingentes aliarum contributionum ſummas offerunt. His quoque concordes ſe præbent iunguntque Brabanti.

Verum

An. 1572.

Verum enimuero Albanus promiſsis ſuis omnia rata firmaque fore confidenter reputat: maximè cum Hannonienſes, Arteſiani & Namurcenſes certis conditionibus ac legibus conſenſiſſent, vt ſaltem allos allicerent: reputabant enim ſe liberos fore à tanto exactionum onere: at ſe miſerè illuſos, poſtmodum manifeſtè declararunt.

Vltraiectenſes mandatis & poſtulatis Albani parere recuſant, alias tamen & maximas contributiones offerunt. Iis ſe iungunt Brabanti.

Itaque Dux Albanus centeſimi nummi collectionem exequutioni mandat, interea dum rationes decimum colligendi ineuntur. Difficultatibus autem exactius perpenſis, conſultiſsimum reputat aliquamdiu ſuperſedere, vt interea temporis iniqua indecenſq; conſenſionis extortæ forma obliteretur, populiq; memoriâ elabatur: magiſtratum ſenatumq; interim vbiq; locorũ pro ſuo arbitrio mutaturus. Proinde alias conditiones adfert, nempe ſe contentũ vt loco decimi & vigeſimi, bis millies mille aureos, ſingulis annis, 6 annorum ſpatio ad veterem taxationis normam ſoluant. Cumq; decimi nũmi exactione ingentem theſaurũ ſe cõflaturum, antequam aliqua neceſsitas vrgeret, ſperaſſet, alium adhuc (vt ſuæ auaritiæ ſatisfaceret) centeſimum exigit, quatuor nempe millies mille aureos: verùm cum ne hæc quidem exactio ſuccederet, bis millies mille exigit quotannis ad duos annos: moliturq; hæc omnia, vt tanto facilius contributionem decimarum conſequatur: non ignarus difficile admodum eſſe huiuſmodi exactiones ad veteris taxationis normam colligere. Vnde euidenter ſatis patuit, cum finitis duobus annis, menſe Auguſto 1577. conſti… ſe talibus technis decimas imperare atq; extorquere: ſciebat enim ſe ſumma gratiam apud Regem, & inſignem laudem apud ſuos Hiſpanos initurum, Regis vectigalia & canones in Belgicis prouincijs tantopere augendo atq; promouendo. Toto autem horum duorum annorum ſpatio, collectionem ad veteris taxationis vſum, vituperare nõ deſtitit, quod ſciret populo inde notum eſſe quantum Regi contribueretur: eaq; imprimis de cauſa huius taxationis rationem, tanquam nimis difficilem atque incommodam auerſatus eſt.

Albani conniuentia pro tẽporis opportunitate.

Hoc rerum ſtatu, tranſactis iam duobus annis, Albanus pridie calend. Auguſti, 1571. iubet decimi & vigeſimi nummi exactionem promulgari, addita moderatione quadam quam ſatis idoneam ſufficientemq; pro ſuo arbitrio exiſtimabat: hac mercatori extraneo merces inuehenti primæ venditionis immunitas, & liberè rurſus euehendi facultas concedebatur, dummodo tranſuectio proprietate neutiquam mutata, fieret: permiſſum præterea vt pro mercibus ſemel tantum decimę ſoluerentur, cùm venderentur, vel cum extra prouincias veherentur, nempe in poſtrema venditione, vt etiam frumenta, fruges, fructus terræ & pecora in Belgicis prouincijs nata, prima venditione eſſent libera: vt hac ratione agricolis animus addatur, agrorumq; cultura promoueatur: atq; hæc quidẽ omnia tanquã experimenti & ſpeciminis cuiuſdã loco tentãda.

Albanus decimas promulgari iubet cũ moderatione.

Verũ neq; promulgatio neq; moderatio Prouincialibus placuit: reputabaturq; violenta quædã tyrannis: Ducẽ enim moliri hoc modo Prouincias diuitijs ſpoliare, populũ exenterare, atq; ad extremã paupertatẽ redactũ patria expellere: quandoquidẽ & ſalus & quęſtus omnis Prouinciarum à mercimonis & negotiationibus prorſus dependeret: nempe cuiuſuis generis materijs & mercibus aduehendis, emendis, operi accommodandis, rurſuſq; euehendis: hinc & diuites & pauperes terra mariq; lucrum ſectari ac quæſtum facere: quibus omnibus ſi decimæ imponerẽtur, infinitam innumerabilemq; fore exactionis ſummam, non ſine prouinciarum grauiſsimo damno atq; exitio. Belgij enim populum pecunias potiſsimum ſuppellectili, veſtibus, linteis, telis, cimelijs alijſq; rebus pretioſis impendere, & nationes quaſcunq; ornatu ac cultu ſuperare: eorumq; ſupellectilem non neceſſariam, ſed ad oſtentationem, cultum ac voluptatem tantummodo comparatam, facilè omnem aliarum nationum neceſſariam ſupellectilem valore vincere. Cumq; hanc adeo grauem exactionem populo ſummopere diſplicere, & bis mille chiliadũ, loco decimarum, ſolutionem annuatim, ſufficere, multis argumentis declaratum eſſet Albano, dixit ſe in Hiſpanijs ſummopere vituperari ac infamari, quod decimarum ſolutionem non eſſet exequutus: hanc enim exactionem Regi inprimis placere: proinde Ordines non eſſe tantopere ſollicitandos: ſe, velint nolint alij, ita iubere ac velle. Obſtinatum autem ſe omnibus modis præbuit, neque auerti à propoſito potuit vllis rationibus, quas ſane multas regis conſiliarij prouinciales, pręcipuè Viglius, Schetius & alij qui ſumma cum laude prouinciarum cauſam defendebat, prudentiſsime adferebant: Nempe prouinciarum Ordines non abſolutè decimas permiſiſſe aut conſenſiſſe: imò hinc periculum imminere, ne centeſimus nummus ſecundæ exactionis recuſetur. His dictis exaſperatus Dux, iratè reſpondet: Neque bene neque verè ab ipſis dictum, Ordines non conſenſiſſe: frequentique iuramento affirmat, ſe decimi nummi exactionem obtenturum & exequuturum: Prouinciarum interitum imminentiaque pericula paruifacere: etiam ſuæ vitæ periculo incepta conficere & perſequi velle: Conſiliarios qui Regiæ Maiſtatis ſubditos contra animabant atque inſtigabant, tanquam rebelles habendos: additiſq; inſuper minis, contumelijs & iniurijs grauiſsimis, aſſerit hinc Regiæ Maieſtatis celſitudinem, honorem, auctoritatem, exiſtimationem prorſus dependere: ſubditos hinc exemplum Principes illudendi, promiſſa non ſeruandi, fidemque fallendi ſumpturos. Se effecturum vt huiuſmodi recuſationem iudices ſanguinarij rebellionem reputent, & culpæ reos,

Laus Belgij Conſiliariorũ; Viglij, Schetij, & aliorũ.

Albani ira exæſtuantis minantia ac dura verba.

I 2 eorum-

An. 1572.

eorumque fautores omnes capitis ſupplicio puniant. Ipſis omnibus generaliter, Flandriæ autem Ordinibus ſpecialiter gratiam ingentem factam: quandoquidem non minorem quàm Egmondanus & Auraicus, ob delictum in Regem, pœnam ſimul omnes eſſent meriti. Se procul-dubio confiſcationis iure in Regis commodum multo plura potuiſſe conquærere (ſi pro tradita ſibi poteſtate eo vti voluiſſet) quam hac decimarum indictione. Prouinciarum & ciuitatum prætenſa Priuilegia, præcipuè lætum Brabantiæ introitum ſe floccipendere: quandoquidem hæc omnia, æquè atque Traiectenſes, delicto amiſiſſent, irritaque reddidiſſent. Ad hæc Albano reſpondent nonnulli, huiuſmodi priuationis ac pœne declarationem & ſententiam debere præcedere: idque non ſine maximo periculo fieri poſſe. Replicat Albanus ſe potius paſſurum in fruſta conſcindi, quàm prouinciarum promiſſa non præſtari.

Legati ab Ordinibus in Hiſpaniam miſſi, ab Albano reuocati, tamen proficiſcuntur.

Ordines perſpecta Albani ſententia ac peruicacia, ineunte anno 1572. ad Regem in Hiſpaniã conſultò mittunt: Albanus Legatos reuocat, & mortis pœnam, ſi proficiſcãtur, minatur: nihilominus in Hiſpaniam perueniunt: verũ antequam hic aliquid certi ſtatueretur, viciſsitudines mutationesq; in Belgio, Briela, Fliſsinga, & alijs locis captis Albanoq; ademptis, euenerunt.

Mutatio in Belgio oritur.

Nihilominus molitur interea obſtinatè decimarum indictionem exequi, adminiſtratorib. ad hoc conſtitutis: & primo quidem Bruxellæ rem tentandam exiſtimat. Commoti Bruxellenſes tabernas & officinas ſuas omnes claudunt, neq; quicquam vendere volunt, ne decimã inde exſoluere teneantur: piſtores panem, ceruiſiarij ceruiſiam coquere recuſant: hinc mox turbæ ingentes oriuntur, populuſq; quodammodo ad deſperationem redigitur. Proinde Albanus violentius agere, & menſe Martio 1572. præcipuos ciues Bruxellæ, ſuis conatibus præcipuè reſiſtentes, in ædium ianuis, niſi merces vendant diſtrahantque, ſuſpendere ſtatuit.

Violentia Ducis vt decimas extorqueat.

Iamque ſatellitibus & carnificibus, vt diræ huic exequutioni ſe accingant mandatur, ſcalaſque & laqueos parent, ac proxima nocte exequendis curiæ decretis ſtrenuam dent operam: cum ecce eodem ipſo die nuntium de Brila vrbe à Comite Lumeio capta adfertur. Profectò Brilæ amiſsio ſatis Albanum docuit, longe præſtitiſſe, portus bene munire, populumque clementius tractare, quàm omnia pro Imperio proterue agere, & ſubditos aſperrimis tributis vexare, maximè cùm prouinciæ tam ingentem ac grauem pro ſua facultate ſummam offerrent.

Exactio 10. & 20. nummi omiſſa.

Itaque tandem, his de Geuſiorum irruptione nuntijs, decimarum & vigeſimarum exactio fuit omiſſa, tametſi poſt ſæpe adhuc tentata.

Supra diximus exules profugoſque nautas & maritimos quoſdam ex belgio, mari ſe commiſiſſe. Hi Ducibus nonnullis Nobilibus alijſque patria pulſis, viam ſui damni recuperandi quærunt: accedit paulatim ingens numerus eorum qui patriam à tyrannide præclaro aliquo facinore liberare ſtatuerant: itaque creſcente indies multitudine, hoſtes ſuos in Hollandia, Vlia, Texela, Emſa, vbique locorum direptionibus incurſionibuſque diuexant: ſeque potiſsimum in Angliæ finibus, portubus, maritimis montibus, Doueræ & locis viciniſ continent: inter quos & Auraicus Princeps, tanquam Archiralaſſus conſcriptos habebat milites, qui prædæ quintam partem impetrabat accipiebatq;. Proinde Albanus Angliæ Reginam ſollicitare non deſijt, vt hæc prohiberi imperet: iniquum enim eſſe & contra fœderis Inter Angliam & Belgium initi conditiones, vt Regi rebelles hoc receptaculo excurſionibus perpetrati palam & apertè admittantur. Regina, quanquam non ſatis cum Albano conueniret, tamen Martio menſe omnes ſui regni ditiones portuſque egredi imperat: ſubditos etiam commeatum eis vendere prohibet. Hac neceſsitate Geuſij diſcedere, & rem arduam, cui antea impares ſe ſemper reputarant, fortiter aggredi tandem fuère coacti.

Geuſij Aquatici Angliam exire iubentur.

Geuſiorum Aquaticorum Coryphæi.

Erant autem aquaticorum Geuſiorum Coriphæi Comes Guilhelmus à Marcka, Lumæi dominus, Guilhelmus Bloyſius Trelonij dominus, Svvetenij dominus, Lancelotus Brederodius, Egmondanus quidam, Bartholomæus Entenſius: Flandri, Iacobus Cabelliaus, Anthonius Rinius, Guilhelmus Grauius Gandenſis, Iacobus Martini Flandriæ præſidis filius, inſuper Ruychauerus, Marinus Brantius, Roybollius, Ioannes & Lochus Abelij, Iacobus Hennebertus, multique alij. Hi quadraginta nauibus partim magnis, partim paruis, præcipuè cælocibus, bene inſtructis, Angliam relinquunt, & Dourâ Hollandiam petunt, Enchuſam vſque: hic nauem inſignem Antvverpienſem ex Hiſpania mercibus pretioſis onuſtam, & aliam quandam Biſcainam capiunt: deinde vento parum adſpirante. In Brilam Inſulam ab oppido ipſo ſic dictam, vbi Moſa & Rhenus pariter in mare confluunt, alacri animo tendunt: hic claſſem ad littus appellunt, vrbem Brilam oppugnant, portam puluere bombardico incendunt, muros ſcandunt, & vrbe potiuntur feſto die palmarum, ipſis Cal. Aprilis: captam ſtatim totis viribus muniunt.

Brilam vrbẽ capiunt Geuſij, Calend. April.

Albanus nuncium de Brila capta ocyus allatum parui facit: nihilominus Comiti Boſſuo mandat, vt cum decem Hiſpanorum cohortibus, qui circa Traiectum erant, Geuſios expellat. Hiſpanis aduenientibus, antequam arena potiri poſſent, celeriter occurrunt Geuſij.

Geuſiorum

An. 1572.

Geuſiorum claſſe viſa, Hiſpani propius accedere nequaquã auſi, maris æſtu eo adhuc loci vbi conſiſtebant decreſcente, feſtini in proximam littoris oram naues deducere ſatagunt: mox hoſte inſiſtente, per littus fugere coacti vndiq; cæduntur, naues incenduntur: eorum nonnulli euadunt, Dordracumque confugiunt, vbi eis introitus negatur: inde Roterodamum petunt: hic nequaquam omnibus ſimul intrare, ſed cateruatim viginti aut quadraginta numero tranſire conceditur: ægerrimè id ferunt Hiſpani, vtpote ciuitatibus leges conſtituere, ipſi nullas ſeruare conſueti: tandem cum conditiones congregatim paulatimque tranſeundi acceptaſſent, vi per portas magno impetu irrumpunt, introitus occupant, reſiſtentibus ciuibus: vrbem deniqne furebundi inuadunt ciues circiter ducentos interimunt, vrbem diripiunt quinto Id. April. poſt hæc Delfshauam capiunt ac præſidio muniunt. Crudeli hoc facinore mirum in modum exacerbati Hollandi.

Hiſpani Roterodamũ crudeliſſime inuadunt.

Albanus Vliſingam Zelandiæ oppidum, vbi arcem ædificare cœperat, neceſſario muniendam reputat: itaque eo ex Brabantia octo Hiſpanorum cohortes mittit. Iamque ipſo Reſurrectionis dominicæ die feſto, octauo Aprilis, hoſpitiorum deſignatores ſummo mane in Curiam [illegible] venerant, vt Senatus conſilio & auctoritate hoſpitia deſignarent: quandoquidem præſidiariorum militum copias claſſem cum Pacieco caſtrorum præfecto conſcendiſſe [illegible]. Hic rumor ſimul ac ad populi aures peruenit, quorum maxima pars die ſolenni Paſchatis, ſacræ confeſſioni, miſſæ audiendæ, & præparationi ad ſynaxim more Catholico Romano [illegible], ſtatim ingens oritur commotio; decimarum enim exactio animis turbatis adhuc inhærebat: itaque [illegible] templo relicto ad Curiam accurrunt, vbi deſignatores cum Senatu agebant: [illegible] ciuem, animoſa cohortatione inciat, & altis vocibus, ſe Hiſpanos nullo modo admittere velle, [illegible]: [illegible] mare oportuno Hiſpanorum claſſem aduenire vident, ſtatim [illegible] nautæ ad tormenta ænea accurrunt, ex armamentario arma capiunt, & bõbardas in portu contra aduenientes dirigunt, vt illico diſcedant ſigno dato: nec mora moniti Hiſpani abitum parant, & [illegible] bergam petunt.

Vliſinga ab Albano deficit.

Erat in vno oppido Middelburgo cohors vna VValonum præſidiariorum, quorum media pars, cum ſignifero Vliſingæ collocata, metu tumultus Vliſigam relinquunt, & Middelburgum fugiunt. Paruo poſt tempore Antvverpiâ Vliſingam naui oneraria aduehitur Paciecus Hiſpanorum præfectus, ſocijs famuliſq; aliquot comitatus, putabat enim ſuos vrbem intraſſe: Pacecum ciues apprehenduut, ſcriptis ac mandatis quæ habebat, perſcrutatis & lectis (ex quibus præcipua ſuſpicio orta) ſe defendere, ac vndique ex Brila, Anglia & Gallia, vbi tunc Comes Ludouicus erat, auxilia petere vnanimi conſenſu decernunt: tandemque nuncio eorum, quæ Roterodami ab Hiſpanis patrata erant audito, ipſi [illegible] præfectum Paciecum, quamuis Albano Duci ſanguine innctum, cum nonnullis ſuorum ſuſpendio publicè necant: & arcis iacta quædam defoſſaque fundamenta, aquarum vi inundant: ac materiam lapides, calcem, pecuniam ſuo viui neceſſitatique applicant. Evvoutus Perſilus (alias Capitaneus VVorſtus) Antvverpiâ ſecreto puluerem bombardicum, reliquaque bello neceſſaria aduehit: itaque ſimul hoſtiles iniurias arcere conſtituunt. A Lumæo Comite Marckæ militum numerus (à profugis in Anglia ampla cohors ſuorum collecta, & armis omniq; apparatu bene inſtructa, Duce Bernardo) à Comite Ludouico Hieronimus Tſerartſius nobilis Aulæ Auraicæ, tanquam Gubernator, cum Domino Haulteyno ſuo Legato, & Gallorum militum aliquot copijs, eò ſumma diligentia mittuntur. Vliſingenſes quidam nautæ, cum nauibus præſidiarijs alijſque bellicis mari Geuſios quærere & perſequi ab Albano iuſſi, redeunt, & ciuibus conterraneiſque ſuis ſe ſocios iungunt.

Middelburgũ Albano ſeruat Beauuoyſius.

Middelburgum cohorte militum præſidiariorum, munitum, Dominus Beauuoyſius ex familia Lanoya Duci Albano ſeruat: Vliſingenſes multis perſuaſionibus & pollicitationibus allicere ſtudet: Armudam militum ingenti præſidio à Duce miſſo munit tueturque. Camphera autem vrbs, vbi totius Zelandiæ armamentarium, in quo apparatus, omnes tormentorum & machinarum bellicarum aſſeruabatur, Vliſingenſibus fœdere iungitur: atque hoc modo tota hæc inſula diuiditur.

Primo quidem Vliſinghenſes nauibus omnibus Zelandiam eò loci intrantibus tantum tormenta & inſtrumenta bellica adimunt: poſtea autem aliter conſtituunt. Claſſem ex Portugallia aromatibus varijſque mercibus præmoſis, pecunijs quoque onuſtam capiunt, exonerant, vendunt, ſuæque defenſioni omnia applicant: hinc non tantum mercatorum ex Anglia alijſque regionibus, ſed & militum Anglorum ingens numerus ſpe lucri & ſtipendij eò confluit: his auxilijs Subburgo & agris inter Vliſingã & Middelburgũ potiuntur: tandem vero hoſtilibus Middelburgenſiũ viribus coacti, aggeres rumpunt, quidquid erat agrorũ inundant, vrbeſque Vliſingam & Cãpheram foſsis, aggeribus ac ſepimentis muniunt: Flandriam excurſionibus vexant: vrbem Brugenſem, in qua non paucos habebant fautores, ſibi tradi, feciali internuncio poſtulant.

Claſſem ex Portugallia capiunt Vliſſingenſes.

Sed

An. 1572.

Sed quia res ſuas parum adhuc vident diſpoſitas, rem tanti momenti non audent aggredi. Diripiunt autem omnia circumcircà Monaſteria & templa, quibus datur potiri. Quin etiam diſcurrentes in Suydbeuelandiã, proximam Selandiæ Inſulam, Tergoam ciuitatem occupare conantur, quàm, vt poſtea dicemus, fruſtra cinxerunt. In Schaldia vrbs Ziricæa cum vniuerſa Inſula, ab ipſorum partibus ſtetit.

Dux Medinacalius venit in Belgium magna claſſe quæ diſſipatur.

Interea Dux Medinacælius, iam dudum ex Hiſpanijs in Ducis Albani locum exſpectatus nouus Belgij Gubernator, 10. Iul. inuehitur nauium claſſe non aſpernenda, ſub qua nõnullæ quoque numerabantur naues Belgicæ, qualis erat Bauonis Evvorits, Iohannis de Moyr Fliſsingenſis, & aliorũ, omnes ſecundis appulſę ventis, nec tale quicquã ſuſpicantes, donec iã eſſent Belgio proximæ. Aduehebant illi ſecum duo plus minus nouorum militum Hiſpanorum millia, cum nauigijs aliquot grandioribus, quibus omnibus in Selandiam nauigandum fuit. Plurima tamen minora Biſcainica, Aſſabres illis nominata, cum Duce Medinacælio, eiuſque militibus, Scluſam vſq; peruenère, licet non ſine periculo & damno. Quicquid autem reliquæ vexere naues, id omne detentum eſt Fliſsingæ, exceptis quibuſdam ſaltem militibus, maioribus nauigijs vectis, quorum pars euaſit Mittelburgum, pars ſubmerſa perijt. Aſſabres autem iſtas numero viginti, (ſperans harum & ſuorum nautarum Hiſpanicorum viribus compeſcendos à ſe Selandos) Dux Albanus ſubitò bellicis inſtruit armis, cum alijs: eumque in finem è Mechlinia viginti tria tormenta Metallica, cum multis plauſtris, nitrato puluere & globis tormentarijs probè onuſtis, cõmittit. At miles Fliſsingenſis, obuiam illis in Flandria factus, vectoribus ſuperatis 16. Iul. Tormenta & plauſtra in ſuam poteſtatem redacta Fliſsingam deducit. Nihilominus Albanus id dãni floccipendens, alia mittit tormenta, Aſſabribuſq; inſtructis, ſuos, Scluſa ſoluentes, & valido nauigantes vento ad Caſtrũ Rammekenſe, alias Seburg appellatum, ablegat, qui quidem amiſsis duab. tribuſve, quas Fliſsingenſes in itinere adorti ſeduxere, tormentiſq; ſuis perforatas fundo dedère, eo perueniunt. Sed interea temporis, dum cæteræ ſub arce conſtitutæ morantur, Euo Petrus VVorſt, alias vulgari Selandorum lingua nuncupatus Capitein Worſt/ Fliſsingenſium

Euo Pet. Fliſsing. Nauarchus exuris naues Hiſ. ſub arce Rammekenſi ſitas.

Admiralius, vir probus & integer, reiq; naualis peritiſsimus, quanto poteſt conatu & vi eas adoritur, ſuiſq; nauiculis & ſcaphis fortiter affixas expugnat, nihil obſtante crebro, ſimul ex arce Rammekenſi, & ex ipſis Aſſabribus, in ipſum coniecto grandine globorũ. Hic omnes non confoſsi, nauium tabulata tranſilientes, nando ſe ripæ ſiſtere coguntur. Et quia non datur facultas eas auferendi, Vulcano committit tam feroci, vt è 21. vel 22. ne quidem vna remanſerit ſuperſtes: facinore ſupra modum audaci & periculoſo. Fliſsingenſes proprias naues, caſtri tormentis ſubmerſis, deſerentes, tanti per vitæ ſuæ conſulunt in proximis, dum, quod inſtituerant, perfeciſſent. Atque hoc pacto Dux Albanus & nauibus & nautis ſuis Hiſpanicis exuitur.

Dux autem Medinacælius vnà cum filio ſuo, videns hanc rerum Belgicarum conditionem & ſtatum, aliam, & quidem ampliorem, quàm ipſe haberet, commiſsionem, ad earum Gubernationem certò ſibi perſuadens requiri, regimen detrectauit, eoq; nomine ſatis excuſatus, ab eo ſuſcipiendo dimiſſus eſt.

Batani ab Hiſpanis deficiunt.

Mox Ciuitates Batauicæ (quod Lumæo Comiti Marchiæ maiores quotidie Brielæ naſcerentur copiæ) quod latrocinium Roterodami patratum ſingulis ciuitatibus in Hiſpanica præſidia concitaret nauſeam, (quam poſtulatus numus decimus exaggerabat) quod idem Lumæus durius in diem Hollandos præmeret: quod hoſtilis denunciatio Fliſsingenſium in Hiſpanos innoteſceret: Princeps Auraicus exercitum in Germania conſcriberet: Comes Bergenſis cũ Copijs in itinere eſſet, ac tandem Ludouicus Naſſouius è Gallijs appropinquaret, omnes vna poſt alteram, non modo deſciſcunt, ſed etiam hoſtes Hiſpanorũ & eorum numi decimi ſe declarant, Comiti Lummæo ſe coniungentes, qui quotidiè literas ab Auraico accipens, per modum prouiſionis Hollandiæ Gubernator ab illo conſtituitur, Dordracum, Gouda, Arx Goricumenſis, Louenſteinium & Schonhouium vi ad aſſenſum adiguntur. Dordraco D. de Boxtel Gubernatorẽ

Amſterodamum Hiſpanorum partes ſequitur, vicinis deficientibus.

præficit Auraicus. Amſterodamũ verò Hiſpanorum adhærens factioni, pertinaciter in propoſito perſtitit: contra quàm ſæpè molitus aliquid dictus Comes, ſed non ſatis caute, nihil promouit: quod poſtea plurimi ſanguinis humani profundendi cauſam præbuit.

Batani Septẽtrionales cum Enchuſa metropoli ab Hiſpanis deficiunt.

Septentrionales verò Hollandi, Enchuſam Metropolim ſuam ſecutæ ſunt, quæ, metuens ne claſſe bellica, quam Amſterodami fabricandam iuſſerat Albanus, obrueretur à vicinis 10. Iun. aduerſus Hiſpanos opem petijt, Albani militem quoq; commeatus cauſa quotidiè in vrbem vltro citroq; commeantem, mandato excludens, & Buſchuſium nauibus pręfectum detinens captiuũ. Cuius exemplum poſtmodum Alcumarea, Hornum, Edamum & Medenblicum ciuitates imitatę ſunt.

Itidem & Friſia.

In Friſiam quoq; prius in fugam confecta Nobilitas irruptionem fecit, nimirum D. de Nedervvormter & Iodocus Comes Schovvenburgenſis, qui à Sneco, Bolſvvarto & Franikero oppidis admiſsi ſunt. Caſparus verò Robles Portugalenſis, D. de Billy, ab Albano illuc miſſus, a Leouardenſium,

An. 1572.

uardenſiam, Harlingenſium, & Staueren ſium vrbibus intromiſſus eſt. Doccum etiam occupatur quidem, ſed idem mox per VValones recuperatur. Similiter arx Staurenſis à Geuſijs quidem cingitur, ijs autem in fugam pulſis, oppidum ei annexum diripitur.

VVilhelmus Comes Bergenſis in Geldria ſibi quoq; manu quadam comparata, Comitatum Zutphaniæ cum ciuitatib. Dotecomio, Duesburgo, Hardervvico, Hattemio, & Campena obſidione ſubegit: in Tranſiſulana verò Regione Svvollam, Haſſelt & Steenvvick; ac in Tvventa Goerium & Oldenſelium occupat.

Nec non & Geldria cum vicinis prouincijs

Auraicus accepta ex Hollandia, Selandia & Gallijs aliqua pecuniæ ſummula, diuenditiſq; vel potius oppignoratis Landgrauio & alijs, proprijs hæreditarijſq; ditionibus, veluti Siegen, &c. alterum iam in Germania colligit exercitum, 7000. equitum, & 14000. peditum, cui primarios Duces præficit Erneſtum de Manderſloo, Comitem de Barby, & Henricum fratrem: quem inito iam dudum cum Galliarum Rege fœdere, & traiecto 8. Iul. Rheno, in Geldria luſtrauit.

Altera Principis Auraici expeditio.

Fœderis iſtius cum Galliarum Rege paugendi authores fuerant Ludouicus Comes Naſſouiæ & Admiralius Galliæ cum nonnullis alijs reformatæ Religionis profeſſoribus, Carolo 9. Regi perſuadentes, oblata tam inſigni occaſione, bellum hoc è Gallijs in Belgiũ diuerteret: non poſſe reperiri remedium commodius, Regnum ſuum ab omnibus vitioſis belli humoribus repurgandi, & in pace retinendi. Quorum perſuaſionibus Regis Conſiliarij non adſtipulabantur ſolum, ſed ipſi quoq; Regem vrgebant. Qui cum & ipſe grauiter ſuſpicaretur, ſororem ſuam, Hiſpaniæ Reginam, quæ viuens etiam parum regaliter ibi tractata fuiſſet, de induſtria ſublatam nec ſui iuris aduerſus Hiſpanos illos, qui ſubditos eius ſub Rybalto Capitaneo in terra Florida, in citeriori parte procul à Mexico diſſitos, internecione deleuerant, perſequendi vel potiun diſpem videret: Ludouicum Naſſouium ſecretò Rochellam, Limogas, & poſtea Fonteinebelleauum euocat, cum eo tranſigit, & Auraico fratri ſcribere iubet, ne Reconciliationis cum Hiſpaniarum Rege conditiones, à Cæſare tum temporis illi propoſitas, quantumuis cum certificationibus ſuis tolerabiles & vtiles appareant, accipiat. Præterea cõuentum hic eſt inter illos, vt Galliæ Rex eam Belgij partem, quæ Galliæ eſt finitimis, ad Rheni terminũ vſq; ditionibus ſuis annecteret, Hollandiam verò, Selandiam, Friſiam & Vltraiectũ Auriacus retineret ſic tamen, vt Auraicus militem conſcriberet è Germania, Regis verò frater natu minimus Dux Alenzonius, & ſub eo Admiralius, in Belgium ipſi, bellum geſturi, proficiſcerentur. Hæc ſunt quæ de hoc fœdere in lucem ſunt prodita: cuius in vſum videtur etiam apparata in Bruagia ſub Philippo Strozzi & Barone della Garde claſsis bellica; quemadmodum & actio illa cum Ioãne Galeaſſe Fregoze, de 100. ducatorum millibus, à Duce Florentino huic fœderi commodandis, ſeq; hoc officio ab expeditione contra Sienam liberando.

Authores & cauſa fœderis inter Galliæ Regem Carolum nonum & Auraicum Capita pacti inter Galliæ Regem & Auraicum Principem.

Ad maiorem huius pacti certitudinem Rex præterea nouum, idq; firmũ fœdus cum Angliæ Regina pangit, vt mutua ſibi præſtẽt auxilia, etiam ſi alteruter in negotio Religionis ſit adiuuãdus: quod valde ſolenniter per Mariſchallum de Montmorenzi fuit confirmatum. Simili modo conſœderarat etiam ſibi Germaniæ Principes.

Fœdera inter Galliã, Angliã & Germaniã.

Huius confœderationis firmamento freti Ludouicus Naſſouiæ comes, Ienlilius, & D de Lanoue, Montem, Hannoniæ Metropolim, vrbem validis è cyneo lapide muris, turribus, propugnaculis, alijſq; munimentorum generibus, profundis item & latis circumcirca foſsis inſigniter munitam, aſtu capiendam ſibi propoſuerunt, clanculum agentes cum quibuſdam in ea ciuib. inter quos erat Antonius Oliuierus, caduceator & pictor, alijque, exiguo tamen profectu & commodo. Aſtus autem erat huiuſmodi. Mandat Ludouicus militibus quibuſdam aſtutioribus vt varijs de cauſis in vrbem ſe recipiant, inter quos decem vel duodecim plus minus, Oenopolarũ more veſtiti, ſub veſperam diei præcedentis in diuerſorium quoddam quaſi pernoctandi gratia ſe conijciunt, cuius hoſpitem quaſi aliud agẽtes interrogant, quanam hora mane recludatur vrbis porta, habere enim ſe in itinere currus aliquot vino onuſtos, quos optarint ante lucẽ delatos in vrbem. Reſpondet hoſpes, recludi ſub horam quartam, veruntamen ſi tantoperè malint aperiri maturius, Ianitori Xeniolum aliquod offerant. Egregij illi Oenopolæ poſtera die, oblato cuſtodi pecuniæ munuſculo, portam ſummo mane redimunt aperiendam: ea aperta, Ianitorem verberibus in terram proſternunt, & clauibus illi ereptis, ſuum Comitem Ludouicũ, oportunè ſtatim accurrentem intromittunt. Ingreſsi circiter 40. ſimul cum cæteris huius doli conſcijs, & fautoribus ciuibus, libertatem ciuibus oblatam plenis buccis proclamant, aduenisſe nunc auxiliatorem Principem Auraicũ, ipſos ab Hiſpanica ſeruitute, & poſtulato ab eis numo decimo liberaturum: atque ita per vrbem diſcurrentes, vniuerſam talibus replent clamoribus quaſi numerus eorum adæquaſſet milleſimum, & præcipuas platearum angulos præſidijs ſuis muniunt: ſi quis ciuiũ feneſtram vel ianuam aperit, in eum ſtatim collimantes globulis tormentarijs reprimunt. Tandem cum iam ad horas aliquot iſthoc libertatis ſuæ præconium continuaſſent, nec reliquæ militũ cohortes, in ſylua forte fortuna deuiantes, ad manũ adeſſent: ipſe Comes Ludouicus obuiam eis excurrens, tandẽ inuenit, eoſq;, vix quidẽ, feliciter tamen adhuc introdu-

Ludouicus Naſſouius Montes Hannoniæ occupat

Stratagema Ludou. Montes Hannoniæ occupantis.

An. 1572. introducit, prioribus interim fere rurſus expulſis. Eorum, quos adducebat, erant circiter 400. vel 500. equitum, quorum plurimi militem à tergo ſedentem vehebant, omnes ſic delaſſati, vt ordine militari in foro diſpoſiti, humi procumberent. Mox occupant portas, arcem, domum ciuicam, vrbemque in ſuam redigunt poteſtatem die Maij 24. numero eorum quotidie ex Gallijs & aliunde ſe augmentante. Armorum, munitionumque cum quadam pecuniæ ſumma, in ipſa vrbe ſatis ſuperq; inuenere, commeatum verò perexiguum. Cæterum reliqua omnia in ordinem neceſſarium redigunt, ſuſpectos ciues armis ſuos exuunt, vltroneos verò & fauentes armant, ſeq; ad vrbem conſeruandam & defendendam parant.

Vallis Cygnorum occupatur, ſed rurſus deſeritur.

Tales aſtutiæ plures in diuerſas ciuitates ſub limites Belgij ſitas, excogitatæ quidem fuerunt, ſed fruſtra. Veluti in Bappalmas & alias, quæ non ſucceſſerunt. Vallecygni ſucceſsit quidem ſatis feliciter, Lanoue cum Domino de Famars in vrbem recepto, ſed illo Montes profecto, hic verò maiorem militis obedientiam deſiderante, eodemque die (malo eorum omine) Ioanne de Mendoza cum ſuis equitibus in vrbis arcem ingreſſo, fautores eorum animis adeò ſunt deiecti, vt quilibet arcis timore perculſus, ſe declararit ergà eos parum beneuolum, Caſtellanis ſtatim eo nomine criſtas ſumentibus, ita vt Dominus de Famars poſt dies aliquot cum ſuis coactus fuerit vrbe excedere, armata manu portas petens, tanta comitante vulgi caterua, vt multi intra portam compreſsi ſuffocarentur.

Apparatus bellicus Albani ad recuperandos Montes.

Dux Albanus verò, harum defectionum nuncia ſatis parui pendens, præter Montis in Hannonia occupationem (quam initio ſibi difficulter paſſus eſt perſuaderi, quòd non ita pridem certior eſſet factus de Ludouico Naſſouio paucis ante diebus adhuc Pariijs in Pilæ luſu conſpecto) licet vbique præſcripſiſſet ordinem reſiſtendi, præ cæteris tamen amiſsione M[illegible] ægerrimè tulit, & quamuis ſe ob odioſum numi decimi exactionem, numorum præſidio nud[illegible] vndiquaque bello videret imperi, nihilominus tamen copias ſuas euocauit, tres VValon[illegible] cohortes de nouo conſcribi iuſsit, & equites in Germania colligere curauit, quin & veteres [illegible] more turmas Cataphractorum Belgiæ, vulgo Bendas d'ordonnances, denuò armari, Vaſallos [illegible] regios, publicatis vbique literis euocatos, equos ad officium Regi debitum præſtandum conſcendere iuſsit. Denique, certò ſibi perſuadens Montes, introitum & portam eſſe Gallorum, reliquas irruptiones omnes ferè contemſit, & ad [illegible] concludendum omnem operam & induſtriam ſuam vnicè contulit. Interim verò dum [illegible]e reliqua ad eam rem neceſſaria procurare laborat, Filium ſuum Fredericum 4000. plus minus peditibus, tam Germanis & VValonibus, quàm Hiſpanicis [illegible]patum, eò mittit, cum 400. equitibus è Cataphractis ordinarijs, quibus Dominum de Noircarmes præfecerat, ei mandans, vt Montenſes à victu inuehendo, maioribuſque copijs introducendis prohiberet, interea ſe maiorem ei manum auxilio ſubinde miſſurum.

Fredericus Albani F. Montes obſidet.

Filius itaq; Fredericus Toletanus ſub finē Iun. Montes Hannoniæ petit, ad vrbē caſtra metatur, & erigit munitionem vel aggerem in Cœnobio Bethleem appellato, non obſtante quotidiana cum eò Montenſium velitatione, vbi vtrinque magna certatum eſt conſtantia, oppidanis erumpentibus, & ſtumenta, fœnum, aliaque pecudum pabula inuehentibus, his verò idipſum impedire conantibus. Rourarius [illegible] ſe cum Gallis quibuſdam in Cœnobio Eſpinleu, aggeribus circumuallarat, quibus eum Hiſpani conantes expellere, ipſi non ſine damno repulſi fuère. Idem omnes induſtriæ neruos eo [illegible], vt cum ciuibus aliquid moliretur, ab eiſque in ciuitatem cum ſuis reciperetur. Gallorum equitum 30. qui ſeſe in ciuitatem penetraturos arbitrabantur, Binchæ à Ruſtico quodam ſeducti, in h[illegible] inciderunt, quorum 17. crudelem ſecretorum Inquiſitionem perp[illegible] ad eq[illegible]le partim ſuſpenſi, partim confoſsi vitam finientes in Schaldim pr[illegible]iecti ſunt, at[illegible] in eos edicto, ne quis eos inde retrahere, ſepulturæq; mandare auſit.

Ienliſij in Gallias remiſsi exercitus.

Ludouico Comiti & ſuis hic operæ pretium viſum fuit, vt Dominum de Ienlis in Gallias legarent, non ſolum vt Regem de omnibus redderet certiorem, verum etiam maiores ab eo copias peteret, quibus variabilem fortunæ ſuæ fauorem vlterius explorarent, hucuſq; ſenſiſſent beneuolam. Ienliſius Regem reperit admodum benignum, nec grauatæ maioris exercitus conſcribendi poteſtatem ſibi facientem. Ipſe etiam Admiralius, cui rerum ſumma erat commenta, ex omni nationum genere, vtriuſque religionis hominum, exercitum ibi collegit 400[illegible]. peditum, & 200. equitum grauiorum, cum duabus equitum turmis leuioris armaturæ, ſub quo Baro de Renti nouem, Dominus de Ieumelles octo, Berenguaruille ſex [illegible]rium ſigna ducebant. Ianiſacus exploratoribus, Beauieus verò & alij equitibus præerant. [illegible] Belgium verſus primum ſe mouent 7. Iulij, Admiralius, & ipſe Comes Ludouicus, Ienliſio ſcripſerant, vt per Cambreſiam iter ſuum inſtitueret, ſeq; Principis Auraici copijs adiungere niteretur, qui cum exercitu iam eſſet in itinere; Montes ſufficienti & ſatis numeroſo præſidio poſsideri, Ideoque tenui ſatis commeatu inſtructos, commeſſatoribus, non indigere. Subueniat igitur potius Auraico, qui deſideret auxilium in traijciendo Moſa, aduerſus præſidia Ciuitatum in eò aduerſarum, tranſitum illi prohibentia. At Ienliſius eis reſpondit, ſe rectà Montes petiturū, vnde poſt ſi videa-

ſi videatur, progredi poſsit vlterius. Pergit itaque ab eo loco cum exercitu, incolis vbique locorum ſatis moleſtus, tandemque Boſſutum præteriens, Quienrengium, Montibus ſeſquimiliari diſsitum pagum, peruenit. Infidelibus autem viarum monſtratoribus ſeductus, demumque per anguſtam quandam viam in dumetum intra multas arbores perlatus, (vbi ſe ſperarat fore maximè ſecurum, quod multo plures haberet pedites, quàm equites) ad explorandum iter centum præmittit equites, ſequente eos cum ſuis Rentio, & hunc Iumella. Ipſe verò, vnà cùm Reingrauio, Ianiſaco, & alijs, velut excubiarum illi agendarum gratia, tergum claudebat, ne ab ea parte, à qua ſola ſibi metuebat, hoſtes exercitum adorirentur. At contrarium accidit. Cum etenim eorum qui præceſſerant, nonnulli iam ex anguſtijs egreſsi, progredientem è ſylua quadam equitum turbam conſpicerent metu perculſi pedem retraxerunt. Quod videntes equites Cataphracti, ſub Imperio Domini de Noircarmes militantes, in eos irruunt, ſicut & pedites Hiſpani in Rentianos pedites, qui propriorum equitum fuga conſternati, ſimiliter fugam arripiunt verſus proprios pedites, ipſos quoque in fugam vertentes, priuſquam hoſtem vidiſſent. Habuerant Hiſpani ruſticorum armatorum vltra tria millia, qui de longinquo conſpicientibus numerum plus æquo videbantur augere. In fuga depræhenſi omnes ab agricolis eo loci cæſi ſunt, tum quod vetus illis cum Gallis intercedit inimicitia, tum quod per tranſitum eorum graui moleſtia fuerant in eos exacerbati. Cæſa autem ſunt ibi pluſquam mille ducenta, inter quos Rentius, Reingrauius & alij, cum multis Belgicæ nobilitatis viris vita ſunt priuati: vtpote, Dominus d'Olhain, qui fuga Montes perlatus, in vrbe vitam cum morte commutauit; præterea quidam ex Taffinlorum familia, etiam Nicolaus Du pre, Attrebas, qui cum alijs Belgis, Nobilibus pariter & ignobilibus captus, ſtatim ſuſpendio ſtrangulatus interijt. Iumelles & Ienliſius cum alijs capti ſunt, quorum ille diu pòſt ab Hiſpano quodam è Caſtello Tornacenſi liberatur: hic verò in arce Antverpiana captiuitati mancipatus, intercedente longo temporis interuallo, ſine præcedente morbo, m[illegible] repertus eſt ex animis. Schonvvallius etiam captus, Oudenardum deducitur ignotus, v[illegible] tandem, vrbe à Geuſijs occupata, priſtinæ reſtituitur libertati. Beauveus ea nocte, fauente vſu[illegible] fortuna, deuenit in Abbatiam Eſpinleuenſem, à Poyeto Capitaneo in eam ſuſ[illegible]. Po[illegible] a die centum plus minus Sclopetarij Montes delati, in eamq; recepti vitæ di[illegible] imen euadunt.

Ienliſij clades.

Interea Dux Albanus vndiquaque ſibi iuſſerat conflari exercitum, per Ducem Holſatiæ, Erichum Brunſchvvichen[illegible] Franciſcum Saxonem, Archiepiſcopum Colonienſem, & complures alios. Statibus Belgi[illegible] præſen[illegible] Duce Medinacæli, die tertio Auguſt. Bruxellis congregatis mandans procurent pecuniam. Nam Regem illi tantum ex Hiſpanijs miſiſſe decies centena florenorum millia, idque totum eſſe quod inde queat exſpectari. Sibi vero alendum & ſtipendijs ſuſtentandum exercitum duodecim Legionum vulgo Regimenta, militum Germanicorum, cum ſignis Hiſpanorum quinquaginta. VValonum & Belgarum cētum quinquaginta; equitum Germanicorum millia decem, cum tribus equitum Cataphractorum, & duobus inſuper leuiorum equitum millibus, præter claſſem bellicam, omnis generis tormenta, arma, machinasq; ad expugnationem neceſſarias, quib. omne ſuos fretus hoſtes duorum Menſium ſpacio omnib. prouincijs ſe profligaturum temere [illegible] confidenter auſus eſt polliceri. Neceſſe igitur eſſe, pecunias præſtent, vnde tanto exercitui ſtipendia ſoluat. præſcribens eis quotannis bis mille florenorum millium, vel, quod idem eſt, vicies centenarum millium florenorum ſolutionem.

Apparatus bellicus Albani in Belgio An. 1572.

Copiæ Albani magnæ & mirabiles.

Non ita diu poſt, ipſe quoque Dux Albanus cum vniuerſo ſuo exercitu bellico, ſecum vehens viginti quatuor tormenta magna vulgo Canones, & octo Colubres, Montes petit, ſequente eum Duce Medinacæli, Arſchotano vero Duce Bruxellis relicto. Eo perueniens, validiſsimo ſe circumcircà vallo vel aggere cinxit, tam contra Montenſes, quàm aduerſus exterorum, impetum.

Albanus ipſe Montes proficiſcitur.

Interea verò nullum non mouet lapidem quo vel amicorum vel pecuniarum, vel perſuaſionem denique interceſsione, [illegible] Regis de pace nuper cum Hugonotis inita propoſitum immutet, vel ſaltem diuertat, & [illegible]ngueſaciat. Qua in re Rex Hiſpaniarum quoque, Dictatoris ſui Pontificis Romani conſilijs & in[illegible]ibus vſus, obtinuit quod eius rei gratia miſerit in Gallias Cardinalem Alexandrinū. Sed præter cæteros in Gallia fautores, omnes vno ore Guyſiorum familiam, vniuerſorum in Gallia Catholicorum caput & ſigniferam, in hunc modum ſunt cohortati: perpendendum ijs eſſe diligenter, quam eos dedeceat. Hugonotis tantam permitti poteſtatem, & in eum authoritatis gradum apud Regem Galliæ inſinuationem, vt eum contra Regem Hiſpaniarum Catholicum, vnicum Catholicæ Romanæ Religionis fulcrum, antiqua fide & affinitate illi coniunctum, in omnem denique euentum auxiliatorem fidiſsimum, ad arma prouocent. Econtra verò quàm ipſis futurum ſit honorificum, ſi patratum in patrem ſuum mortis facinus in Admiralio, vnico Galliæ perturbatore, omnis mali fonte, & aduerſariorum ſuorum anteſignano, per occaſionem poſsint vlciſci. Harum cohortationum calcaribus Guiliſ[illegible]

dam

An. 1572.

Hiſpani autores cædis Admiralij & Lanienæ Pariſienſis.

iam dudum ad cædem ſegnes, eò ſunt perducti, vt Latronem repererint, qui Admiralium in media Nuptiarum ſolennitate Bombardæ globulo transfigeret. Quod nihil niſi meras ſuſpiciones, & noua diſsidia inter partes non ita pridem conglutinatas gignere potuit, ad Regis propoſitum fruſtrandum vel euertendum ſufficientiâ. Qua in re Dux Albanus, tanquam in immobili victoriarum ſuarum fundamento viſus eſt acquieſcere, veluti futuræ cædis & conſequentis poſt eam Lanienæ Pariſienſis conſcius, ac author eius certiſsimus. Quod ab ipſo Rege Galliæ, eò modo & forma, qua plurimi prodiderunt Hiſtorici, præmeditatum & proprio motu inuentum vel concluſum non fuit, ſed caſu verius, contigit. Nam ſi transfixus Admiralius ſtatim exhalaſſet animam, proculdubio gens omnis Hugonotica Pariſijs effugiſſet, iam verò contrà, eo viuo permanente, & ſpe reualeſcendi concepta, honoris gratia diutius ibi commorari cogitur. Quorum poſtea moræ, tanquam fundamento, pars eorum aduerſa purgationis ſuæ prætextum inædificare conabantur, quod Hugonotica factio facinoris in Admiralium deſignati vltionem contra Regem eiuſq; Catholicos inſtituerit.

Auraici ſecundus in Belgiū aduentus cum exercitu.

Dum hæc aguntur in Gallis, Princeps Auraicus, qui iam è Germania Belgiū verſus ſe mouebat cum exercitu, vt ſupra retulimus, Rhenn traiecto, luſtratoque propè Duisburgum exercitu, quarto Auguſt. Ruremundam in Moſæ ripa pulchre conſtructam ciuitatem, impetu in eam facto obtinet: vbi mox in Spirituales, & præſertim in Lindani noui Epiſcopi libros & ſupellectilem ſatis inſolenter & fœdè ſæuitur. Albanus quidem, Moſæ tranſitum illi præcludere tentans, vbiq; locorum ſuos in eius prohibitionem iuſſerat eſſe intentos. At verò Auraicus nihilominus eo loci præteriens, Louanium deuenit, quod ſe primo Septemb. ſimpliciter eius fidei tradidit, quemadmodum & Niuellæ cum plurib. alijs huius viciniæ locis. Mox etiam Mechlinia & Dermunda, ſtratagematibus Arnoldi, Domini de Dorpe, Auraici partibus adiunguntur. Mechliniæ cuſtodiendę, Dominus Bernardus de Merode, Dominus de Rummen vna cum equitibus nonnullis Teutonicis; Dermundæ verò Dominus de Dorpe relinquitur. Oudenardum Flandriæ oppidum, induſtria Iacobi Blommart Capitanei circumuenitur. Sub finem Auguſti Auraicus etiam Montes verſus contendit. Dum enim rerum ſuarum in Brabantia ſatagit, cędiſque Pariſianæ Tragædiam percipit, varijs ex ea cum conſiliarijs & equitum Magiſtris, ſuſpicionibus & curis diuexatur.

Ruremunda, Louanium, Niuella, Mechlinia, Dermunda, Oudenardum, ab Auraico capiuntur.

Hoc in loco (Lector beneuole) operæ precium nos facturos duximus, ſi quæ Pariſijs in ſolennitate nuptiali & hymenęo coniugali, Regis Nauarræ & Margarethæ Sororis Regis Galliarum inauſpicatò & nihil minus, quàm hymnicè geſta ſunt, eò quod ad Hiſtorię noſtrę ſeriem & lucem non parum conducunt, perſtringamus.

Cædis Pariſijs An. 1572. patratæ Hiſtoria.

Matrimonia multorum in Gallia Procerum

Marga. Regis ſoror Nauarræo deſponſata.

Cum igitur poſt initam inter Regem & Hugonotas poſtremam In Gallia pacem plurima celebrarentur ſpóſalia vel nuptiæ, An. 1570. Rex ipſe matrimonio ſibi iunxit Maximiliani Cæſaris filiam: Admiralius Comitiſſam de Entremont è Sabaudia: Princeps Condæus filiam Ducis de Neuers, familiæ Clìueanæ: Admiralij autem filia nupſit Domino de Teligni. Sunt etiam tractata & definita quædam ſponſalia, inter Margaretam Regis ſororem, & Principem Nauarræum per Regem, & Nauarræ Reginam, Franciſci primi Galliarum Regis ex ſorore neptem, quæ paulo poſt Pariſij, nuptialem inſtituens apparatum moritur, per Italum quendam, vt multi ſuſpicabantur, chyrothecis venenatis ſublata, veriſimilius autem pleuritide extincta. Dies nuptijs celebrandis præfinitus erat 17. Auguſt. quo omnes iſti præcipuæ Nobilitatis in vniuerſa Gallia viri cùm ſponſis ſuis matrimoniali vinculo initiantur à Cardinale Borbonio, ante ſummum Lutetiæ Pariſiorum templum, Cæremonijs Eccleſiæ Romanæ prætermiſsis.

Dum igitur nuptialibus epulis, luſibus, & triumphis ſequens tranſigitur hebdomas, Admiralio diuerſæ veniunt ab amicis per litteras admonitiones, vt ſibi caueat; Verendum enim aiunt, ne vel tempus, vel locus, vel populi denique frequentia damnum aliquod vel incommodum illi conflent. At ille Regi ſuo potius confidendum duxit, planè perſuaſus, tam ad Regni vel Regionis, quàm Religionis firmamentum, id ponderis habiturum plurimum. Rex enim illi promiſerat, ſe peractis feſtis nuptialibus, de Reformatorum quærelis, & expeditionis Belgicæ negotio deliberaturum, pro qua iam tum plurimæ res ad eam neceſſariæ Regis nomine conſpiciebantur præparatæ. Ea de cauſa fidas neceſſariorum commonitiones, quas è beneuolentia & humana curioſitate progreſſus arbitrabatur, vilipendens, Deo ſeſe totum concredidit, magis reſpiciens cauſarum tam neceſſariarum & ſalutarium determinationem, quàm ſuæ ipſius vitæ conſeruationem. Dum igitur Auguſt. die 22. qui erat eius ſeptimanæ dies Veneris, è Senatu ad Pilæ luſum deducto Rege, qui cum Guiſio & Telignio certamen inierat, circa meridiem ſe domum recipit, forte fortuna Latro quidam Montreuellius ex inſidijs locatur, è feneſtra quadam Sclopeti genus longiuſculum collimatum in eum explodit, legentem inter eundum literas, quas manib. tenebat, iaculando illi præſcindens dextræ manus indicem, ſiniſtrumq; traijciens brachium. Quo facto inſidiator confeſtim, illic relicta bombarda, veredis, quos Challus aulæ Guiſianæ præfectus ad fugam illi compararat, auectus cuaſit, & in Belgium (vt putatur) ſe

Admiralius Pariſijs Sclopeto transfigitur.

recepit

An. 1572

receptit. Idem ille Latro prius inſeruierat Domino de Mouij, quem & ipſum auerſum globulo tormentario perfide traiecerat, ſed tandem meritas perfidiæ pœnas luens, ipſe quoque paucos poſt annos ab eiuſdem Mouij filio, Anno 1583. Pariſijs in propatulo confoditur, etſi eius confoſſor quoq; ſtatim poſt actum à Latronis ſatellitibus, ſemper ad ſui defenſionem iaculatores quoſdam ſecum trahebant, vita fuerit priuatus.

Admirali j & Mouij percuſſor tandem confoditur.

Admiralius igitur hoc pacto læſus, oſtenſo, vnde in eum collimatum erat, loco, petit vt Pilles Capitaneus Regi rem omnem referat: atque ita multum debilitatus domum deducitur. Rex autem, ſecurus cum Guiſio pilam agens, cum patratum in Admiralium ſcelus perciperet, proiecta in terram, quam manu tenebat, reticulo, vultum deiecit, animoque non leuiter perculſo, cubiculum ſuum petijt.

Mox Admiralius ab amicis Nauarræo, Condæo, Mariſchallis, Coſſæo & Dampuilleo, alijſque nonnullis inuiſitur, vulnera ei inflicta à Chirurgis obligantur, index incularibus è cuticula dependens præſcinditur. Interrogatus quos ipſe ſuſpicetur huius in ſe ſceleris authores, & perculſoris conductores, reſpondit, neminem ſibi præter ſolos Guiſios eo nomine ſuſpectos, licet pro certo non auſit affirmare: addens ſe iam dudum è ſacris literis habere perſuaſiſsimum, neque hoſtes, nec vllam vnquam mortem eſſe metuendam, ſcienti, hos omnes præter mortem temporalē, vel potius beatam in Domino, cui ſe totum concrediduſſet, requiem nihil incommodi ſibi poſſe inferre, Denique nullam rem ſibi magis eſſe cordi, quàm ſi Regis ante obitum ad extremum alloquendi facultas illi denegetur, cui quædam haberet referenda, quæ ſcire eius multum intereſſet.

Admiralius læſus viſitatur à familiaribus.

Hinc rei indignitate commoti Nauarræus, Condæus & alij, Regem accedentes querelam illiſuam proponunt, dicentes, Non ſatis ſidam vel ſecuram moram ſibi Pariſijs videri, petentes, vt bona Regis venia ſibi liceat excedere. Rex vicisſim de facinoris inſolentia multum conqueſtus, conſolabatur eos, iureiurando proteſtans, ſe tanta ſeueritate in authores eius animaduerſurum, quanta ſatis ſuperque & Admiralio, & omnibus ſatisfaciat. Adſtans illi Regina mater, & ipſa magnam patrati ſceleris indignationem præ ſe ferebat, ea moleſtia per hoc Regem affectū prædicans, qua ſine meritis pœnis dimiſſa, propediem futurum ſit, vt nemini vel in aula tutò verſari, nec in lectulo ſuo ſecure cubare liceat. Quid multis? iubentur ſtatim inquiri vel è fuga ad ſupplicium retrahi parricidæ. Quinetiam Rex ipſe ſimul cum Regina matre hac ipſa die prouinciarum Gubernatoribus, & apud exteros Principes Regia procurantibus negotia Commiſſarijs ſeu legatis rem geſtam ſcribunt, eos in authores inquirere iubentes, ſi forſitan eò profugerint. Tam ſceleratum enim piaculum exquiſitis omnigenum ſuppliciorum generibus iuſtiſsimè explandum.

Paulò pòſt, ſumpto breui prandiolo, Rex, Regina matri, fratribus, Galliæ Mariſchallis omnibus, (excepto Montmorentio qui aberat) Duce Montpencerio, Cardinale Borbonio, Duce de Neuers, Gonzaga, Comite Retio, Dominò de Thore & Meru Montmorentij fratribus, & alijs nonnullis Comitatus, Admiralium adit, beneque memor, quod Admiralius eius expetiuiſſet ſecretum alloquium, præter matrem, Telignum, eiuſque vxorem Admiralij filiam, (poſtea verò Duciſſam Auraicam) cum alio quodam, qui iſthæc conſcripſit, reliquam Comitatum omnem conclaui excedere iuſſit. Ad lectulum peruenienti ſummas egit illi gratias Admiralius, pro ſuſcepta ad eum viſitādum moleſtia, & honore per hanc viſitationem regiam ad ipſum redeunte; quem Rex vicisſim conſolatus, bono iubet eſſe animo. Mox Admiralius inquit, tria ſe habere propoſitionum capita, de quibus Regem certiorem facere percupiat, antequam exhalet animam.

Rex Admiralium viſitat.

Colloquium inter Admiralium & Regē 3. capita continens.

Primùm erat de beneuolo & ſemper officioſo erga Regem animo ſuo, Deum Opt. Max. inſuper in teſtem prouocans, eumque Rogans, (cui, tanquam ſummo iudici horum ſuorum vulnerum doloribus propediem ſe putet ſiſtendum) ne vel minima erga eum vtatur miſericordia, ſi quid in hoc fallat, mentiaturue. Se quidem ab aduerſarijs ſæpe traductum, & totius Regni Gallici perturbatorem accuſatum: ſed experientia conſequenter meridiana luce clarius comprobandum, omnes Galliæ miſerias vnicè ex toties ab ipſis contra pacta conuentaq; violatis Regiæ Maieſtatis. Edictis promanaſſe. Ea propter ſe rogare Regem, in eiuſmodi veros Regni ſui perturbatores, in poſterum durius animaduertat.

1. De Admiralij erga Regē beneuolo & officioſo animo.

Alterum erat de negotio Belgico, Maioris eius Regio de ſtemmate prognatos, nunquam nactos eſſe tam inſignem ſui commodi in Belgio quærendi occaſionem. Ipſum ſcire quàm bellæ & populoſę Ciuitates Belgicæ amicitiam eius expetant, & Gallorum ſe fidei & imperio ſubijcere cupiant. Hanc tam obtabilem occaſionem ſe videre ab aulicis Regijs parui fieri, nec non à multis rideri, Regique tantum non e faucibus, quaſi eripi. Non ita pridem Ienliſij copias ab Albano per proditionem circundatas, magna ex parte cæſas & profligatas: vnde videat, nihil tam ſecreto in Conſilijs ſuis haberi, quin Albano ſignificetur. Quamobrē Regem diligenter ſecū cōſiderare iubet, quid tandem de negotio Belgico boni queat exſpectari, ſi ſecreta Regis eiuſque

2. De expeditione Belgica

An. 1572. que fratris per Conſiliarios regios apud exteras & hoſtes ipſorum diuulgentur; cum.q; ad maiorem in ſuſurrones animaduerſionem cohortatur.

3. De pacis Edicto firmiter defendendo.

Tertium ad pacis Edictum ſpectabat, ad quod inuiolabiliter conſeruandum, Regem commonens, talibus vſus eſt verbis: Ipſum Regem non ignorare, quoties hoc pacis Edictum in promiſſum & iureiurando confirmatum ſit, multis exteris Principibus & Nationibus in eius teſtes adhibitis, qui iamdudum non ſatis poſsint mirari leuitatem Gallicam, vſq; adeo perfidam, vt proprium iuſiurandum tam ſacroſancti datum, ideo ludibrioque ducat. Paucis antè diebus in Champania Galliæ prouincia, haud procul ab vrbe Troieliana contigiſſe, vt, dum obſtetrix quædam infantulum nouiter in mundum progenitum, & in Pago quodam eius viciniæ loco ab ipſa Maieſt. regia ad hoc deputat) ad [illegible] Religionis præſcriptum ſacro Babtiſmate initiatum, matri Puerperæ referret: proruperint in occurſum redeunti Pacis oſores & Regni perturbatores aliquot ex inſidijs locati, qui infantulum, huius mundi lucem vixdum intuitum & obſtetricem vna cum vniuerſo fœminarum ad id officij præſtandum conuocatarum comitatu, trucidarint. Conſideret igitur eam tyrannidem Rex, ſecumque reputet, quid honeſtatis laudiſue per vniuerſam Galliam [illegible] ſuum redire poſsit, ſi ad eiuſmodi ſcelera tam nefariè patrata conniueat, nec meritas in ea pœnas exerceat.

Facinus crudele infantis recens nati & Babtiſmo redeuntis occiſi cum obſtetrice & mulieribus.

Ad hæc Rex Admiralio reſpondens, ad primum quidem refert: Se de ipſius fide & animo beneuolo nunquam dubitaſſe: quem etiamnum agnoſcat Vaſallum fidelem, virum bonum, & prouidum Galliæ Principem, quo non ſit in toto ſuo Regno fidelior, melior, aut circumſpectior. Quod ſi aliam de ipſo concepiſſet opinionem, non facturum fuiſſe, quod [illegible] cerit.

Ad alteram propoſitionem de rebus Belgicis, ne verbum quidem fecit, quod vel aliorum Interuentu, vel Matris præſentia prohiberetur.

Ad tertium inquit, ſe nihil aliud moliri, quam vt promulgatum à ſe pacis Edictum ſtrictè ſeruetur, quem in finem iam denuò per vniuerſum Regnum ſuum emiſerit legatos ad [illegible] is Reginæ matri teſtimonio id confirmans: quæ ſtatim ſubijciens, Veriſsimum eſt, inquit, Admirali, quouis locorum in eum finem ſunt delegati, Commiſſarij. Verum, inquit Admiralius, ſed de eo hominum genere, qui quinquaginta Coronatorum millibus ſolliciti ſunt his, qui mihi caput adimerent, Tum Rex. Ne indigneris, inquit mi Admirali, parce vulneribus tuis, pacatoque ſis animo: Dolor enim hic tam in te, facti verò dedecus in me redundat. Sed iuro ego per mortem Dei, hoc facinus in te deſignatum, in ſempiternam rei memoriam punitum iri; enarrans deinceps informationes ad inquirendum parricidij deſignatorem à ſe datas. Quem cum Admiralius ſine dubio non admodum procul hinc putaret reperiendū, Rex & Regina mater ad Admiralij puluinar capita ſua declinantes, neſcio quid ſecreti cum eo communicarunt. Ad petitionem diſceſſus reſpondit Rex, quemadmodum & Comes Retius cum Telignio, conſultum videri, vt in omnem euentum metuendi plebis Pariſienſis tumultus ſeſe curaret deportari in aulam, *au louure*, vulgari Pariſijs ideomate cognominatam. Id autem Medici vnanimi conſenſu diſſuadebant omnes, allegantes, eſſe vulnera quietem requirentia, motumque auerſantia: vniuerſam Pariſiorum Lutetiam non eſſe metuendam, modò Regi res ſit cordi. Tandem Rex & Regina mater auebant videre globum illum, quo fuerat impetitus, deq; vulnerum conditione ſciſcitabantur. Videntes autem globum & ſanguinem, quærebant, Nunquid etiam ſanguis copioſè e vulneribus defluxiſſet? Ad extremum Rex fatetur, ſua quidem ſententia nullum extare in totius Mundi vniuerſo virum, hoc Admiralio vel cordatiorem vel conſtantiorem.

Poſt Regis diſceſſum, ſuccedunt Nauarræus, Condæus, Vicedominus Carnutenſis, & alij, Admiralium viſitantes & ſolatio ſuo ſubleuantes; ſimul etiam conſultantes, quid facto opus ſit. Inter hos Carnutenſis id dabat conſilij, vt omnes abſque mora Pariſijs diſcederent: id modò videri Initium Tragœdię ſubſecuturæ, ſi diutius morentur. Alij contra iuris perſecutionem à Rege exſpectandum ſuadebant, quibus Telignius animo tam præfracto adſtipulabatur, quaſi Regis animum coràm introſpexiſſet.

Vidaſmus de Chartres ſuadet Reformatis fugam.

Poſtridie Rex denuo ad viſitandum Admiralium miſit legatos, per quos, propoſitis de ſeditioſorum quorundam Pariſienſium inſolentia querelis, ad cuſtodiendam Admiralij portam, ſex petuntur è ſatellitio regio Stipatores. At verò Rex, ea Pariſiorum ferocia, quæ mox patronos ſuos coram Rege repererat, exacerbatus, loco ſex Loteranorum. Coſſeinium, 50. Sclopetarijs munitum Admiralij portæ cuſtodiendæ præfecit. De cuius Coſſeinij præfectura nuncius Admiralij magnum concipiens mœrorem, quòd Coſſeinium illum capitaliter Admiralio ſciret infenſum; nihil tamen audebat contradicere. Coſſeinius autem ſine mora cohortes ſuas in proximas ab ædibus Admiralij domos ad excubias diſpoſuit. Quin & Hugonoticæ partis primariæ nobilitati in proximis circumcirca iacentibus ædibus, ad Admiralij pleniorem defenſionem, habitacula ſua aſsignantur.

Eodem

An. 1572.

Eodem [illegible] Hugonoticæ Nobilitatis Primates ad Conſilium capiendum rediêre, vbi plurimi in eam diſceſſere ſententiam, vt vna cum Admiralio Pariſijs diſcederent. Multi verò con[illegible] potius an Guiſios v[illegible]be mouere poſſint, & ipſi iuris ſui æquitatem à Rege exſpe[illegible]ent [illegible] ced[illegible]ntes hunc di[illegible]entia offendant.

Hugenotæ ſtatuunt mouere Pariſijs.

[illegible] ſeorum pa[illegible] ſeorſum ſua frequentauit conuenticula, puta G[illegible] cum [illegible] factione [illegible] quorum hic intererat ſibi proſpicere. Senatus Regius, in quo n[illegible] habebant fautores, perpendens quanta ſubſecutura eſſent incommoda, ſi Rex crimi[illegible] in Adm[illegible] vltionē exercere vellet in Guiſios (in hoc non inſtinctu proprio, ſe[illegible] ulcro n[illegible]xos) mente iam tum præuidebat, hanc rem ſine cruento bello c[illegible]poni non poſſ[illegible]. Quapropter futurum, vt Regi neceſſe ſit, alterutram ſibi deligere partem [illegible] cum iam videant Hugo[illegible]otas ad iur[illegible] proſecutionem paratos. Iam vero minimi cui momenti fore Regi con[illegible]ationem, vtrum veteres amicos Catholicos ob [illegible] partes veterum inimicorum hæreticorum defendendas tranſire m[illegible]. [illegible] putabant rem non eſſe tanti ponderis, maleficos iu[illegible] puniri poſſe, qui fortaſſis G[illegible] non e[illegible]nt [illegible] opiniones Regi, Reginæ matri, & fratribus ſunt propoſitæ, quibus Guiſiorum & R[illegible] Hiſpaniæ fautores perſuadebant, conſultiſſimum fore, ſi Reformatæ Religioni deditos [illegible], antequam ſe, commi[illegible] in Admiralium ſceleris vltionem prætexentes, armare poſſint, [illegible] Regis [illegible] Hiſpaniarum, alioq; [illegible] metuendi, gratiam reconciliet) coram Ponti[illegible] Principibus Catholicis magnam pietatis & politicæ prouiſionis opinionem [illegible] compa[illegible]ret; Catholicamq; Religionem reducat, & per vniuerſum Galliæ Regnum conſtabi[illegible] bello ciuili [illegible] (quod neceſſum ſit, vbi contrariæ partes in arma ruant) & Re[illegible]onis, & Regiæ Maieſtatis authorita[illegible] conſultum iri. Quamobrem authores ſunt Regi, vt inſtans bellum ciuile [illegible] dum [illegible] opprimat vel impediat, antequam irrumpat; occaſionem & fortunam, quam tempus [illegible], dum liceat, arripiat, inimicos ſuos, quos iam manibus opor[illegible] ne omne [illegible] eat, ſeq; ab iis liberet. adhæc præcedentes iniurias [illegible] omnes; [illegible], non e[illegible] quod metuat in poſterum quicquam [illegible] in Gallia poſſe mouer[illegible] apud Reformatæ Religionis Reges & Principes facile po[illegible] notas [illegible] ſi dicantur [illegible] Regem eiuſq; domum conſ[illegible] quàm poſſent à quoquam ex[illegible]gitari.

Rationes quibus perſuadetur Rex ad Lanienam illam Pariſienſem.

Hæc omnia Regi ſunt inculcata [illegible] tantum facinus ſibi paſſus eſt perſuaderi, per ætatem ſati[illegible] adhuc imperi[illegible] teneris in bello & ſanguine educatus) ad aliquid de re tanti diſcriminis & mom[illegible] ſtatim ſtatu[illegible]dum. Res Belgicę lubricum eius animum adhuc aliquandiu torſerunt, conſiderantē totius expeditioni in Belgio ſuſceptę impenſas, quarum omnium iacturam facturus e[illegible]et, in [illegible] Hugonoticam conſentiens. Interea non ceſſatur per totum diem Saturni per[illegible]uaſionibus ad introducendam crebro eius iacturæ huius obliterationē. Quid multis? in medium profertur modus & ratio, quib. abortiuus ille fœtus in lucē ſit edendus. Tandem, varijs cogitationibus perplexus, & mor[illegible] curis diu multumq; exagitatus Rex, refer[illegible]ntibus Medicis, nunc[illegible], vulnus Ad[illegible] eſſe ſanabile, nec vllo mortis periculo coniun[illegible] (vnde conclud[illegible] ipſe [illegible] in ſe dedignati vltionem expetiturus, quo deniq; futurum ſit vt n[illegible] Regis [illegible] rebus Belgicis pr[illegible]poſitum infringatur) feram ſub veſpe[illegible] ut ea ipſa nocte [illegible] in actum produceretur, ordine & mo[illegible] definito, exi[illegible] maxim[illegible] Guiſijs, Duce de Neuers, & alijs priuatas [illegible] aduerſus Reformatos gr[illegible]ibus, vel ip[illegible] bonis inhiantibus.

Rex in cadē Hugenotarū tandem conſentit.

Itaque ann. par[illegible] milleſimi q[illegible] ſeptuageſimi ſecundi Augusti vigeſimo quarto die S. Bartholomæo ſacro, manè [illegible] ante lucem campanarum pulſu ſigna ad lanienam ordiendam eduntur. [illegible] Coſſenius, e Regis Satel[illegible] datus Admiralio cuſtos, portam Admiralij pul[illegible] ſuis quic[illegible] rient, gladijs ficiſq; confodiunt. Vnde clamor lamentabilis ad [illegible] contignationem [illegible] mouit ſuperius agentes, vt ianuis ſuis peſſulos obderent, [illegible] congeſtis obfirmarent. Ita vt lanionibus illis aliquandiu fuerit laborandum in [illegible] vndiquaq; ſuperandis. Admiralius cum ſuis, audientes tumultum & Bombardarum ſo[illegible] nteſ quid rerum ageretur, ingenua procidūt, Deo ſe commendant, atque ad morte[illegible] parant. Ipſemet Admiralius e lectulo in pauimentum locatus, togaque nocturnali vel[illegible], Merlino Concionatori ſuo mandat, clara voce preces dicat, omniumque ſpiritus Dei manibus commendet. Deinde ſuæ quemque vitæ conſulere iubet, ſibi enim nihil eos opitulari poſſe, ſe omnia ſua gratiæ diuinæ commiſiſſe. Atque hæc omnia vultu proferebat imperterrito. Itaq; hinc inde diſcurrentes, & ſummas ædes aſcenſu ſuperantes miniſtri, noctis beneficio nonnulli vitæ periculum euadunt. Interim Coſſeinius ad lanienam conductus Centurio, arcis & ferarum laminis remotis, in Admiralij cubiculum latronibus ſuis comitatus irrumpit, cuius nominatim ſatellites erant Sarleboucius,

Laniena Pariſienſis.

An. 1572. boucius, Attinius & Beſma Germanus, infelix VVittenbergæ fœtus, Guiſij mancipium, ... dens Admiralium ponè lectulum ſedentem, ex ipſo quærit, nunquid ipſe ſit Admiralius ... Admiralius, Sum, inquit, is ipſe. Quid multis, paucis præterea verbis aduerſus eum ſa... is, ... nem occidit. Paulò pòſt Dux Guiſius Aumale comitatus, Admiralij domum ingreſſus, ... pta eius morte ex area ſtans inferius ſuperioribus acclamat mortuum è feneſtra deijciant. Cuius iuſsis obtemperans ſtatim Sarleboucius vixdum mortuum in ſubiectam proijcit aream. Ibi Guiſius ſtrophiolo cruorem iacenti detergens, inulſam ſi... agnoſcit faciem; atque ita corpus exanime pedibus calcatum relinquens alio ſe cum Comite ad cædem ſel... inans contulit. At verò præcurſorum & pediſſequorum turba ſubſequens, veſtibus exutum cadauer, nudumq; per cœnum platearum trahunt, retrahunt... Tandem caput præſ... inditu..., & Romam, vt multi aſſeuerant, mittitur. Deinde ſic c...pite truncatum pe...bus è patibulo ſuſpenditur in monte ſalconum à vnde ad extremum no... ſurreptum ſepulturæ traditur. Comes Rochef...ultius etiam in lectulo ſuo trucidatur. Marchio Reuelius ſolo veſtit...tis induſio, ad fluuium fu...ens à Buſsio d'Amboiſe conſ...nguineo ſuo interimitur. Telignius, qui hiſ...e nuptijs matri...o...o ſibi iunxerat Admirali filiam, à multis au... conſpectus, ...nullo tamen cæditur, omni... ob nimiam eius cum Rege familiaritatem ab illius læſione deterritis: veruntamen ab ignoto tandem confoditur. Plurimi verò Nobi...um, qui tam in Nauarræi Regis habitaculo pern...ctauerant, inter quos numerabantur Baro Perdilliamus, Centurio Pilles, D.S. Martini, & a... armis ſuis nudati, à Regij ſatellitij Capitaneo exturbantur; iamq; ad aulæ portam fuga perlati, in conſpectu Regis deſuper proſpici...ntis trucidantur. Atq; ita deinceps, quicquid vſquã Hug...notici nominis aut Reformatæ Reli...onis hominum repertum, viri pariter & fœminæ ſen... & iuuenes, nobiles & ignobiles, omnes per vniuerſam ciuitatem cæduntur, occiſi plenis cu...bus ad fluuium deportati, in aqu... deijciuntur, cæſorum numero multa ſuperante mille...

A miralium trucidatur.

Verum enimuero, quod nimi... breue temporis interuallum non pateretur de ſingulis huius facinoris circumſtantijs certum quid definiri, vel accuratiorem in omnibu... ordinem ... modum præſcribi: multi etiamnum Hugonoticæ gentis Nobiles & ignobiles, alioquin ſimul ... trucidandi, à ſicarijs regijs forte per obliuionem prætereuntur. Inter quos erant V...aſmus de Chartres, Comes Montgommerius, Dominus de ...nteney, Dominus Caumontis, Perdi...ianorum vnus, Beannoius la Nocle & alij, quibus habitacula ſua ab altera fluminis ripa, in ſuburbio S. Germani fuerant aſsigna...ta. Iſti omnes, ea nocte de ſuorum clade nihil experti, in vtramuis auriculam ſecuri dormiunt, nec quicquam percipiunt, donec iam Phœbus claro lumine terras illuſtraret: imò tam atrox facinu... difficulter ſibi perſuaderi ſinunt, donec hoſtiles ad ... paratas facies ſibi vident occurrentes. Continuo igitur in pedes ſe conijciunt, & fuga vitæ conſulunt: quos Guiſius mox diu inſectatus, fruſtra perſequitur.

Hugonotarũ nonnulli incolumes euadũt.

Rex Nauarræus, & Princeps Condęus ad Regem citati ſiſtuntur, qui talib. in eos Intonat verbis (Se poſthac vnicam tantum Re...gionem in Regno ſuo toleraturum) quamobrem, ſi vitam & facultates tueri velint, ad M...am in po...rum audiendam ſe præparent.

Rex minatur Nauarræo & Condæo.

Marchio Montmorentius & Dampvillæus fratres, iſthoc inauſpicato die Pariſijs non erant. Ideoq; horum aduerſarij duos ipſorum reliquos fratres, Marchionem de Coſſez & Biron, cum alijs nonnullis, inter Hugonotas referre vel occidere non audebant. Nam de ictu in Admi...ralium certiores redditi, ad ſcele... iſtius in Guiſijs vlciſcendi negotium opem ſuam obtulerant, ſibi nimirum perſuadentes, Regi ſe gratum in hoc præſtituros officium. Quod ipſum Guiſij... occaſionem præbuit, eo...q; commouit (ne videlicet totum abominabilis iſtius dedecoris pudorem & odium in ſe ſuamq; poſteritatem deriuarent) vt Regem Interpellarent de toto hoc negotio in ſe recipiendo, publiceq; dec...arando, ...ſu cædem fuiſſe ...tratam: Guiſijs interim magnam erga quoſdam particulatim humanitatem ...ntibus: dum videlicet, exemp...i gratia, vitam Domini d'Acier, poſtea in ducem d'Vſez creati, d...ſendunt: cuius tamen frater in illa cæde trucidatus occubuerat.

Abſentia Mõtmorentij fratres ſuos & amicos quoſdam à cæde ſaluat.

Guiſius Regẽ cædis authorẽ facit.

Poſt cædem emittit Rex literas ad prouinciarum Gubernatores, regiorumq; negotiorum procuratores, apud exteros Principes agentes in hanc primùm ſententiam, Quod Guiſij cum ſuæ factionis ſequacibus, ſe inuito, Admiralium & Hugonotas reliquos trucidarint, ita vt ſibi quoq; ſatis exhibitum fuerit negotij, ad propriam, fratrumq; ſuorum Nauarræi & Condæi vitam in Aula defendendam. Mox alias dat lite...as in hu...c ſenſum ſcriptas, Quòd Admiralius cum cæteris eius farinæ Reformatis aduerſus Regem & fratres eius Nauarræum & Condæum conſpirauerit, ideoq; cæde neceſſari... fuiſſe ſic anteuertendos, quicquid geſtum ſit, expre...o ſuo mandato geſtum eſſe, &c. Atq; horum mendaci...rum, tam ſplendid...rum, confirman...orum cauſa, duo magni nominis viri, puta D. de Bricquemault, natu maxim...s Ordinis eques, & Cauagnes Nauarræi Cancellarius, captiui, tormentis examinati, & tandẽ palam ſuſpe...ſi fuere, quaſi conſpirationem illam confeſsi; quam tamen ad extremum vitæ terminum pernegauerant. Vſq; adeò inconſideranter hic temporis defectu actum eſt.

Dominus de Bricquemault & Cauagnes ſuſpenſi.

Quia

Quin etiam literæ per totum hinc inde Regnum à Rege ſparguntur, quibus totam vbique Hugonotarum progeniem raptim iubet obrui & necari: quarum iuſsis, quibuſdam in locis ſumma cum ſæuitia eſt obſecutum, præſertim Rhotomagi, Lugduni, & alibi, idque in eum finem, vt hoc pacto omnes per vniuerſum Galliarum Regnum Reformatæ Religionis aſſeclæ ſemel obruerentur, & inſtar vnanimi internecione è medio tollerentur, inhibitis vbique ipſorum Concionibus. Etſi verò hæc ſæuitia Reformatis vbiuis locorum Eccleſijs magnum incuſſit terrorem, ita vt multi fugam capeſſerent: plurimi tamen adeò ſe fortiter illi oppoſuere, vt Dei potius prouidentia, quàm proprijs viribus nixi, ſecundam & quidem tollerabilem à Rege Pacem impetrarint: experientia palam conuincente, perſecutione & cædæ tam cruenta, diuini nominis gloriam & Reformatę Religionis decus non modò nihil decreuiſſe, ſed pulcrius etiam & latius enituiſſe.

Cædes Pariſiana Reformatam Religionem magis promouit, quàm ſubmouit.

Iſthæc autem lanienа Pariſijs in Hogonotas exercita, magnarum in rebus Belgicis mutationum cauſam præbuit. Princeps enim Auraicus & Geuſij hinc facile ſentiebant, ſe Gallorum ope & auxilio hoc pacto deſtitutum iri. Quapropter Auraicus, vt ante retulimus, perlato ad eum in Brabantiam cædis nuncio, metuens, ne per hoc animi ſuorum, præſertim Gallicorum, flacceſcerent, hoſtem ſuum rectè impetendum, cumque, ſi propitium ſentiret Martem profligandum cenſuit. At verò Dux Albanus, cui prius metuendum fuerat, ne totius Galliæ viribus ſub Alenzonio Duce, Rege fratre, & Admiralio, obrueretur, ſuo iam metu liberatus & plane re[illegible], nec quicquam exſpectans hoſtile præter id quòd coràm videret, ad Montes, Hannoniæ ciuitatem, exercitum ſuum tantum validis circumquaque vallis & aggeribus muniens, omnesque viarum acceſſus cuſtodijs obſidens, pugnam cum hoſte planè detrectandam duxit, certo perſuaſus, Auraicum ſine ſtipendiorum ſolutione, quàm fruſtra iam è Gallijs exſpectaret, non diu illic commoraturum.

Cædes Pariſiana rerum Belgicarum ſtatum mutat.

Auraicus igitur, qui cum exercitu Montib. aduentans, hoc propoſitum Ducis Albani metueruat, Henricum fratrem, Naſſouiæ Comitem quatuor equitum turmis Albani copias nec opinantes aggredi iuſsit, qui fratris imperio parens, tanto niſu vel impetu in eas ruit, vt, diſturbato earum ordine, eas intra vallorum ſuorum aggeres reprimeret, [illegible] eas etiam ex aggerum vallis exturbaturus fuiſſet, ſi pedi[illegible]ibus rem fuiſſet aggreſſus. Hoc facto pugnæ præludio, Auraicus vniuerſum exercitum ſuum, hoſte aſpiciente, in ſummo collis vertice ad molas ordine militari diſponit, eumque ſic quatuor horarum ſpacio continens, Albanum ad pugnam inuitat, plurimas interim tormentorum ſphærulas in ipſius caſtra contorqens. Nihilominus Albanus ſententia nil immutata in propoſito perſtitit, tormentis tamen explodendis Auraico par pari retulit, licet exiguis ab vtraque parte detrimentis. Tandem ſecundum foſſas quaſdam dumeto veſtitas, Archiſclopetarios aliquot ad velitandum emiſit. Quo permotus Auraicus iuſsit pariter & rogauit ſuos, vt hoſtem aggrederentur, ad eum à ſuſcepta ſententia dimouendum. Quod ipſius Auraici duces prudenter faciebant, ad ipſas vſque foſſas & vallorum tumulos, quibus Hiſpani iacebant [illegible], appropinquantes. Quos Hiſpani confeſtim Sclopetorum multitudine excipiunt, paucos tamen occidunt, plures lædentes, pręſertim equos.

Auraicus Albanum profligare nititur.

Verum, quod Auraicus, importunitatem loci & noctem ingruentem conſiderans, nullos ſecum adduxiſſet pedites, nihil ferè memorabile conſecutus eſt, præter honeſtum ab hoſte regreſſum: caſtra deinceps mouens Quevraing, non ita procul à S. Gelain (vulgo ſic dicto) diſsitum Pagum, vbi neque ad edendum neque ad bibendum quicquam offendit, totius viciniæ commeatu ab Hiſpanis abſumpto.

Poſtridie Princeps Auraicus in fluuiolo ad S. Gelain delabenti, pontem ſternere in animum induxerat, quem quotidie vltro citroque commeans, fratrem ſuum de ſingulis faceret certiorem, vlteriuſque cum eo caperet Conſilia. At vero Dux Albanus, emiſsis rectè ſecundum fluminum ripam mille vel mille ducentis Hiſpanis, eius conatum repreſsit.

Hoc eodem tempore eidem Albano accreuerunt adhuc plurimi equites Germani, ab Iſenbergio Comite, Colonienſium Archiepiſcopo, & alijs, qui eius exercitui quotidiana dabant incrementa, adducti: adeo vt in vniuerſum habere putaretur duodecim Hiſpanorum & VValonum, totidemque Germanorum millia præter indigenas & veteranos equites. Præter hos habuit equitum Germanorum quatuor millia & quingenta, ſub conductu Ducis Holſatiæ, Ducis Brunſchvvichenſis, Franciſci Saxonis & alijs, quorum ſinguli cum copijs ſuis quotidie exſpectabantur. Auraico interim à fratre veniunt literæ, quibus centum ab eo petit equites, ad viam quandam ipſorum opera vi ſuperandam: ſimulque ſignificat, interiores adhuc pulchre animatos ad Hiſpanis reſiſtendum. Quo audito, Auraicus omnes ſuas copias ad prędictas molas reducit, quibus ordine conuenienti diſpoſitis, iterum quinq; horarum ſpacio ſtans in acie, hoſtem opperitur, atque ad conflictum proritat. Sed nihil proficiens, ordine ſeruato

Episcop. Colon. equites Albano adducit.

Albani potentia & vires Hannoniæ.

 digredi-

An. 1572.

digreditur. Eum igitur hoc pacto digredientem videns Albanus, ſuis commodis ſerulens, eius viciniæ locum aliquem editiorem occupat, quem præteriens pòſt Auraicus, ibi cum inuiſit, habens ad latus fluuiolum ad ſui defenſionem.

Eius ſtratage-ma.

Quapropter Albanus ilico aliquot aridorum lignorum & culmorum faſciculos ſibi miniſtrari, igneſque grandiuſculos excitari mandat, ad quos conſtituta foſſorum multitudine, flammarum luciſque miniſterio, tormentis in altum locandis aliquot foſſas & latibula iubet effodi, quibus Auraico, illic ipſum adorituro, gratuletur aduentum, perſiſtens nihilominus in propoſito, relicto foſſarum, tutamine nequaquam ad cominus cum hoſte decertandum progredi. Quod accidit. Dum etenim Auraicus eo loci denuò ſe conſpiciendum præbet hoſti, hoc vel illo ſtratagemate vel velitationis occaſione ſuis eum latibulis proritare ſatagit, Albanus nihil aliud contra, quàm tormentis horribiliter explodendis ab alto in eum detonat. Hinc igitur ſatis explorato Ducis Albani pertinaci propoſito; nonnulla etiam orta Gallorum, quos Regis nomine ſecum habuit, in exercitu murmuratione, Niuellas Auraicus caſtra mouere ſtatuit, priuſquam maiores fortaſſis excitarentur tumultus. At Albanus eum tam pacificè dimittere nolens, proxima nocte ex inſidijs illi locauerat centum viginti pedites Hiſpanos, cum octingentis equitibus, ſecundum duos illos viarum acceſſus, vſq; ad Hiſpanorum caſtra pertingentes, vltra quos proximè tentoria ſua fixerant Auraici pedites Germani, poſt hos proximè locatis VValonibus & Belgis. Iſta igitur Celtiberorum ſicemi[illegible] multitudo, primam Auraici Germanorum legionem inferius iuxta fluuiolum, ad pedem collis, in cuius ſummitate vel iugo commorabantur equites, ad ritum, bombardarum ictibus in ſubſidiarios ipſorum ſocios delatis, in quos ſimiliter

Alb. Auraico Legionem obruit de nocte.

impetu facto, trucidant quicquid viuum reperiunt, priuſquam ſeſe legio poſſet armare. Tandem verò, plurimis hoſtium occiſis, pedem retraxere, paucos admodum ſuorum de[illegible]derantes.

Auraicus fratrem liberare nequiens Montes relinquit.

Hanc cladem perpeſſus Auraicus, poſtridie Montes deſerens, aliò ſe contulit, poſtquam fratrem & Gallos in vrbe obſeſſos de omnibus feciſſet certiorem: ſignificans illi, impoſsibilem eſſe ipſorum ab Albano liberationem. Conſultum igitur ſibi videri, vt vitæ ſuæ conſeruandæ gratia poſt perpeſſum vnum a[illegible]que alterum [illegible]ultum, res ad pacificationem deuolui patiantur. Ipſe verò Mechliniam deſcendit in Brabantiam, vbi aliquamdiu cum exercitu quieuit. Tandem, reliquiis illic aliquot equitibus, vlterius ad Rhenum progreſſus eſt; quo Orſoi traiecto, exercitum dimiſit non ſine magno vitæ periculo, propterea quod cum pecunia deficeret, qua ſtipendia (quæ perfidis Galliæ promiſsis fretus, militibus ſoluenda promiſerat, quamprimum in Hannoniam perueniſſent) ſolueret. Licet igitur varia miles eius iniret

Exercitu periculosè dimiſſo in Hollandiã ſe proripit.

conſilia de ipſo vel detinendo, vel in manus Albani pro redimenda ſolutione tradendo: præualuit tamen apud honeſtos equitum præfectos hominis innocentia. Quibuſcum tandem quàm potuit benignè paciſcens, de ſtipendiorum ſolutione tranſegit: exercituque derelicto, Delphos in Hollandiam conceſsit.

Hiſtoria obſidionis & deditionis Montium.

Ad obſidionem vero & defenſionem vrbis Montenſis quod attinet, ſupra retulimus, Albanum triginta duo tormenta metallica maiora ſecum aduexiſſe. Ac primum quidem Bertimontis Suburbium occupauit: vnde tamen ab obſeſsis fuit repulſus; ita vt ſuis in eo vix tantum daretur temporis, quantum ad id comburendum ijs erat neceſſarium. Sed triduo poſt denuo illud inuasère, factiſq; in eo latibulis, in eius meditullio ſedes Exere, templo, ad ſe tranſlato, propugnaculi loco ad pleniorem ſui defenſionem abutentes. Mox meatus ſuos ſubterraneos extra ſuburbium cœptos, ad viam lapidibus ſtratam vſque continuant, & hinc ad ipſum portæ propugnaculum, vulgò Rauelin nuncupatum. Verum quo diuerſas habeant ſemitas, duos præterea meatus ad aquaticas Ciuitatis foſſas in hunc deriuant, vt omnes in vnũ coeant, ad eorum extremum latibulum quoddam muniminis inſtar effodientes, quod omnis generis materia ſtipatum communiunt. In hoc ab eo tempore deinde perpetuò aliquod mili[illegible] præſidium occultauere, quorum ope foſſarum aquis per ſuos cuniculos deſiccatis, vel aliò deriuatis, commodius deinceps ciuitatem impugnarent. Quam foſſarum deſiccationem tamen nullo modo efficere poterant, quod Ludouicus Comes certum Sclopetariorum numerum melioris notæ, è Regione locauerat, qui fideliter eius materiæ, quæ continebat aquas, perruptionem vel impulſionem prohibebant.

Deinceps Albano viſum eſt obſeſſos ea priuare commoditate, qua vſque potiti fuerant, iuxta Monaſterium Eſpinleu, vbi non ſolum ipſi ex vrbe vltro citroq; commeabant, ſed etiam vehiculis ad importandas res neceſſarias vtebantur. Eſt autem Cœnobium illud, ædificijs[illegible] admodum ſtructuræ, & ciuitatem egreſsis quamprimum obuium. I[illegible] D. Poyetus, qui Rouraio duce Hiſpanorum rebus damna dare conſueuerat, idoneum fecerat 150 Stipendiarijs in eo locandis. In hoc igitur euertendũ, Albanus 4. tormenta bellica dirigit, idq; 54. ictib. penè totum ſolo æquat. Quapropter Poyetus id deſerendum ducens, retrocedens, ſimulq; cum hoſte velitans, ad vrbem magis magiſq; appropinquat, idq; cum miniſterio gerrarum quarundam.

vel

vel verius cadorum terris oppletorum, in eum finem prius lithoſtroto impoſitorum, tum equitum & Sclopetariorum non[illegible]lorum, ipſi ex vrbe in auxilium accurrentium.

Pòſt hæc Albanus captiuum quendam in vrbem mittit, qui obſeſſos de cæde Pariſiana certiores faciat. Ipſe verò omnem ſuam induſtriam huc confert: primum vt illis per meatus ſuos eruptiones omnes præcludat, tormentis muros benè quatiat, ac demum omnia ad impetũ in vrbẽ faciendũ neceſſaria præparet. Tormenta ſua in tres diſtribuit ordines, quorum ſex in excelſiori loco conſtitutis, ictus perditos (vt vocant) in Ciuitatem ſecit, in eum finem inuentos, vt obſeſsi à defenſione arceantur, ac terreãnt: magna interim inſerens Ciuitati damna. Reliquas duas tormentorum partes circumcirca in ſupradictum portæ Bertimontanæ propugnaculum, quod & portam & Cortinas ſeu latera, & foſſas palliauit, vel obuelauit, erexit: Tres primi dies abhinc, ijs propugnaculis & turribus demoliendis conſumpti ſunt, qui propugnaculum & murorum Cortinas ei adhærentes quoquo modo prætexerent. Quod eò diuturnius illi præbuit negôtium, quòd omnia calce admodum tenaci materia prædura, & ſaxis firmiſsimis fuerant extructa.

Albanus tormentis quatit Montes.

Similiter duorum dierum ſpacio quatiebát, ipſam portam Bertimontanam tormentis decem, duabus turribus inn[illegible]ntem, quas ambas ſuperius vndiquaque perforauit, viſuque penetrabiles reddidit: inferius autem quatere non potuit, eò quod propugnaculum pedes earum ſuo teg[illegible]ine d[illegible]fenderet. Id verò propugnaculum erat munitiſsimum, muralique materia præcellenti firmiſsimum: atque horum cuilibet portæ vnum erat adiunctum. Obſeſsi præterea ſuo meatui, [illegible] Albanicorum meatibus oppoſuerant, aliud quoddam munimentum impoſuerunt, qu[illegible] mediocrem Sclopetariorum numerum occultare poterant, acceſſum ad foſſas prohibentium, ſicubi propugnaculum portæ dirueretur; ſimulque vetantium, ne meatus hoſtium in oppoſitam aperiretur. His omnibus poſthabitis Albanus nihilominus foſſorum copia, omnis generis materia & inſtrumentis in hoc comparatis eò profecit, vt tantum terræ inijceretur, quantum ſufficeret ad ſuos, vtcunque in ipſas foſſas prouehendos; ſtatuens eas omninò ſiccare, iiſque d[illegible]ſiccatis commodiorem oppugnationi vel inſultui viam ſternere. Iſtas autem ſic ad inſultum faciendùm deſtinatas, Albani molitiones videntes Montenſes, Mœnia ſua, quà nimirum ea ſuſpicantur debiliora, ictuumque minus patientia, grandibus ab interiori parte, Fulcris & [illegible] n al[illegible]m munitionibus ſtipant. Albanici, octonis ab vtroque, tam à læuo, quàm à dextro latere collimatis tormentis, portæ. Propugnaculum tandem in puluerem redigunt, nudo reſtante medi[illegible]o, in quo ipſorum antagoniſtæ Gerrarum propugnaculis vtentes agebant, ex eo nihilominus, quoad per exiguam loci commoditatem adhuc liceret, hoſtem i[illegible]entem repreſſuri. Inter alias turres Bombardarum exploſionibus hic tentatas, etiam turris S. Andreana, craſſiſsima, & è materia duriſsima, puta. Saxis & ſilicibus conſtructa, numeranda venit: in quam licet horribiliter aliquamdiu deſæuirent Albanici, nihil tamen profecere, præterquam quod eam ſic perforarunt, viſuique peruiam reddiderunt, vt obſeſſorum ſocijs in ea diutius tuto verſari minime licuerit. Qui huic incommodo mederi ſatagentes, vmbraculum quoddam à tergo turris in fulcro illic erecto expandendum excogitarunt, quo maiorum tormentorum quinque poſuerunt, quibus Hiſpanos maximis damnis affecerunt, ſperantes inſuper, eorum vſum in vrbis oppugnatione multo maiori cum vtilitate fore coniunctum. Eiuſmodi adumbraculo, in ea quoque munitione, quam ab altera parte Bertimontanæ portæ in altum extulerant, quinque tormenta bellica obuelarunt: quod Albanus, quicquid laboris & induſtriæ tormentorum eius præfecti huc impenderent, dimouere non potuit. Iſthæc tormentorum exploſio integrum durauit menſem, non ſolum in hunc finem ab Albano inſtituta, vt omnia vbique demoliretur oppugnationis obſtacula, verum etiam vt obſeſsis animos deiiceret, eoſque ab eruptionibus vltrà faciendis deterreret. Verum illi, rebus ad obſidionem neceſſarijs, puta copijs, nitrato puluere, globiſque tormentarijs probè inſtructi, tormentorum tonitrua paruipendebant, tam peditibus quàm equitibus ſuis erumpentes, quoties in rem ſuam fore confidebant. Nobilis quidam Gallus, nomine Berlettus, octodecim Sclopetarios ſecum trahens, ac per oſtiolum ſeu clauſuram foſſæ prorumpens, primas Hiſpanorum excubias tantis viribus incautas obruit, vt metu territi aggeres ad ſui defenſionem factos desererent: ipſe verò in eorum ſatellitium vel ſubſidium irruens, 25. vel 30. trucidaret. Verum à cæde redienti, globulus in lumbos adigitur, cuius dolore poſt extinctus in vrbe moritur.

Eruptiones Montenſium.

Interea temporis Oppidani varios omnis generis materiarum apparatus procurant, quibus Mœniorum vulneribus medeantur, puta Culeos, lana, ſtipandos, lectos, ſaccos, & ſimiles res in eiuſmodi rupturis reficiendis vſitatas. Nec non ad portæ propugnaculum ſua quoque remedia conuehunt: ita vt omnia propediem priſtino robori reſtituerentur. Dominus Lanouæus,

An. 1572.

centum Nobilibus, mediocri lanceariorum numero, & lectis quibuſdam Sclopetarijs adiutus, impreſsiones defendendas recepit. Præterea alios Sclopetariorum quinquaginta in id conſtituendos ordinauerat, quod de portæ propugnaculo reſtiterat: ducentos verò in meatum hoſtili meatui oppoſitum, ad pleniorem locorum circumquaq; defenſionem, deputauerat.

Albanus igitur videns ſe per eorum, quæ diximus, impedimentorum interuentum, ad exhauriendas vrbis foſſas peruenire, iiſque deſiccatis ſuos ad impetum faciendum adducere non poſſe; ſcaphas aliquot thoracibus ſuis munitas, & feneſtris, per quas tormentis proſpectus daretur, inſtructas fieri curauit, quibus aliquam Sclopetariorum multitudinem imponere meditabatur, quorum ope tandem ad impreſſuras mœniorum, vel alio ſe per aquas penetraturum ſperabat. Ad portæ verò propugnaculum, etiamnum aquis ſuis circumfuſum, quo commodius penetraret, idq; vi expugnaret; pontem ſublicium, aſſeribus conflatum, funib. vndiq; colligatum, & aliquot vini cadis inſtratum excogitauit.

Cauſæ deditionis Montium.

Hæc erat obſidionis conditio tum, Cùm Princeps Auraicus, vrbem liberare nequiens, cum exercitu diſcedens Montes reliquit, vt diximus. Vnde plurimæ difficultates intus exortæ ſunt. Primùm ciues, neſcio quid quiritabantur. Gregarij milites, præſertim Catholici, non ſolùm animis fracti brachia remiſere, verum etiam palam Ducibus ſuis reſponſantes murmurarunt, dicentes, ſe potius Mœnia tranſilire, quàm diuturniorem obſidionem perpeti velle. Quinetiam ipſi Duces animis haud leuiter erant perculſi, cùm propter cædem Pariſijs in tot Nobiles & Principes viros patratam, tum verò vel maximè propter perceptum Principis Auraici, in quo vnicè acquieuerant, ab vrbe diſceſſum: omnibus interim non leui inter ſe diſſidentia diſſectis. Quapropter Ludovvicus Comes, & ipſe æger, ægritudine ex indignitate rei & mœrore præſertim contracta, ad pacificationem res deuoluere ſtatuit. Cuius inſtituendæ iam pridem Dux Albanus fuerat auidiſsimus, ob non pœnitendam gloriolam hinc ad ſe redituram, quòd vrbem tot & tantis Ducibus, atque Copijs inſtructam, tam exiguo temporis ſpacio, tam paruo negotio, ſine notabili ſuorum detrimento, ad deditionis neceſsitatem redegiſſet. Quamobrem deputatis vtrinque Commiſſarijs, qui ab Albani partibus erant, Dominus de Noircarmes, cum Domino de Vaulx, Domino de Liques, & de Goingnies; à partibus Montenſium, Dominus de Sovecourt, Lanoue, Dominus d'Elcourt & Cormont: tandem in Caſtris 19. Septemb. An. 1572. huiuſmodi pacto litem dirimunt; vt omnes in vrbem aduenæ ea relicta egrediantur, tam Ludouicus Naſſouiæ Comes, quàm alij, videlicet Galli, Nobiles & milites gregarij, non ſolum pedites, verum etiã equites, vnà cũ miniſtris & ſuppellectili, puta armis, equis, ſarcinis & apparatu: exceptis tantum gregarijs Belgis, quibus nulla concedebantur arma, præter gladlo & pugiones.

Conditiones deditionis.

Ciuibus etiam, qui arma ſumpſerant, excedẽdi quidem dabatur facultas, ſed ſine armis, non tamen abſque ſarcinis & vehiculis. Ab Eccleſiæ Romanæ Placitis diſſentientibus, huius ciuitatis ius & inhabitatio in poſterum adimitur. Omnibus autem in genere, quo cuiuſque ferat animus, liber, nullaque infeſtus moleſtia promittitur diſceſſus: ita tamen, vt ſanctè prius omnes polliceantur, ſi nulla poſthac arma aduerſus Hiſpaniarum vel Galliarum Regem (niſi forte ſui quiſque Regis nomine) ſumpturos: exceptis ad hoc iuramento Comite Ludouico, alijſque Germanis & Anglis. Ad extremum verò, ad pleniorem huius pacti, fidem & ratificationem, primùm ab ipſo Albano, deinde à Duce Medinacælio, Don Friedericho, & Comite Parlamontio ſubſignatur. Diſcedentibus adiungitur inſuper iuſtus equitum numerus, ad eos in itinere bona fide cuſtodiendos, traditis in ipſorum manus quatuor Nobilib. videlicet, Domino de Vertain, Baronæ d'Ambignij, Domino de Bettencourt, & Domino de Potelles, tantiſper ipſos comitaturis, donec Ludouicum quidem Ruremundam: cæteros verò in Galliam proficiſcentes, ad Arborẽ de Guiſe in Gallia ſiſterent. His quatuor Nobilibus in ſui ratihibitionem dati ſunt obſides ab oppidanis quatuor illi deputati Pacificatores, qui ſe cum Domino de Mons, D. de Noircarmes dedêre iubebantur, dum prædicti quatuor Nobiles à deductione cæterorum redirent, &c.

His Ita concluſis & fideliter vi actum productis, Galli in ſuam Galliam, Ludouicus Naſſouiæ Comes, Moerſam & inde in Naſſouiam redijt. Albanus autem pro more ſuo Ciues Montenſes ijs modis, quibus tractari meruerant, tractauit. Antonius Oliuerius & alij primates, hanc tempeſtatem præcipientes, ante contractum ratum exceſſerant.

Hoc igitur pacto cædis Pariſianæ beneficio nactus occaſionem Dux Albanus, Auraici Principis exercitum reprimendi, & ad diſceſſum cogendi, ac Montes denique recuperandi; tum res ſuas ab hac Galliæ parte in tuto locandi, ſeque iam totum ab omni metu refocillandi, quem priùs ſuccubiturum dixiſſet: equites ſuos Germanos (quod ad hyemem anni tempora vergerent) dimiſit, puta Archiepiſcopum Colonienſem, Duces Brunſvvichenſes, & Holſatum, cuius equites diu pòſt, ob non numeratam ſtipendiorum ſolutionem, eò loci vagati ſunt. Reliquos imperio filij commiſſos Mechliniam delegauit, ad eam cum cæteris ciuitatibus, quæ deſciuerant, vi recuperandam. Ipſe verò Traiectum ad Moſam, & inde Nimegium, Dux Medinacælius autem Ducisbuſcum conceſsit.

Albanus exercitu partim dimiſſo, reliquos ad vrbes defectiuas recuperandas mittit.

Quòd

An. 1572

Quòd cum audiſſent Præſidiarij ab Auraico Mechliniæ relicti, ſentientes vulgum maleuolum,& per hanc Albani felicitatem metu conſternatum; vrbem deſeruerunt, quemadmodum & Dermundani, ſe nimis inualidos putantes. Poſtridiè verò, qui 2. Octobr. erat, dum Mechlinienſes Clerum ſuum ſolito Proceſsionis ordine diſpoſitum, ad Pacem cum Albano paciſcendam, obuiam illi emittunt, ſubitanea militum irruptione ab omni parte obruuntur. Nec enim per apertas tantum portas, ſed & vltra muros ſeſe Ingerunt, ciuiumque bona miſerandis modis diripiunt, direptione ſic ad res viliſsimi quaſque precij deſcendente, vt eius ſimiles admodum paucæ contigerint. Nec enim tantùm argentum, pecunias, veſtes, aliumque magni precij mundum; ſed & ſpondas, menſas, ſcamna, ſellas, ſcrinia, ſiſtas, aliaſq; res fabrefactas rapiebant. Quin etiam raptos Carbones, effoſſos ceſpites, (vulgo Torff appellatas) & ligna denique ad ignem deſtinata vendebant: inuentis illic etiam oportunè nauiculis, quibus omnem illam prædam, niſi ad extremum redimeretur quadrantem, Antvverpiam & alioſum diuendendam deportabant,

Mechlinia ab Albani militibus obruitur & miſere expilatur.

Sed heus tu, caue ſacrilegos hinc nomines Hiſpanos, quin potius prodigioſam gentis, audi liberalitatem & in ſacros vſos prodigalitatem. Neque enim totam hanc prædam ſibi retinent, ne quid erres, ſed magnam eius partem in erectionem domus Ieſuiticæ Antvverpianæ, vulgò (Domus Aquenſis) nominatæ dedicant. Cæterùm vt ſummatim perſtringam, extremarum inſolentiarum nullus hic fuit modus, in rapinis, in cædibus, in adulterijs & ſtupris. Quin ipſæ virgines Cœnobijs deuotæ, ab his deuotis non fuêre tutæ: nullis denique ſacris nec prophanis parcitum: præda in vniuerſum quadringentis florenorum millibus æſtimata. Furorê tandem deferueſcente Dominus de Sueuigem Gubernator illi præficitur.

Expilatio miſerrimæ Mechlinienſium cedit in aedificationem domus Ieſuiticæ Antuerpianæ.

Sed quod id æquo crudelius actum putaretur cum ciuitate proba, Catholica, & erga Regem ſemper officioſa; Dux Albanus cauſarum ſuarum declarationem edidit, quarto Octob. Muyſij in caſtris datam, propè Mechliniam: Mechlinienſes receptorum è ciuitate ſua militum accuſans, qua iamdudum Regis præſidiarios arcere, Auraicoque Principi viam ſternere fuerint meditati, cuius militem ſolenniter receperint, ſtipendiaque ſoluerint. Tùm quòd Regis aduentante exercitu, Præſidiarios Auraicos armis non obruerint, quod illis factu fuiſſet facillimùm, hoc vſis argumento, quòd prædis & ſarcinis onuſti conſtituiſſent excedere. Præterea, quòd tormentis in copias ſuas exploſis aliquot milites extinxerint, ſeque de præſidiariorum fuga non ſatis tempeſtiuè fecerint certiorem. Suo igitur meritò deprædatos ait, illis inſuper denuncians, ſe præter expilationem hanc contra ciues illos aliquanto rigidius proceſſurum, quemadmodum & contra cæteras vrbes, quæ defecerint, quibus exercitus Regij poteſtas incumbet exſpectanda.

Ad excuſandam quodam modo crudelitatem in Mechlinienſes, Albanus cauſas eius typis diuulgat.

Eodem tempore ſimul etiam promulgauit, vt rebellantium, & eorum, qui rebellionis accuſatis opem tuliſſent, aut quoquo modo tale aliquid auſi fuiſſent, facultates & debita annotarentur, omnibus & ſingulis denuncians, vt tridui ſpacio indicent, quæ bona, quæ debita, quæ rura prædiaue rebellium, quo loco ſita vel nouerint, vel ipſi poſsideant, vel rebellibus debeant; dupli pœna in illum decreta, qui ſciens quicquam reticeat, aut ipſis Rebellibus debita ſoluat: indicibus aſsis quadrante delegato, reliquo verò penes Regis officiarium remanente.

Mechlinia deinceps Dieſtum caſtra mouet Albani exercitus, quod quia oppidum belli impatiens, non direptum eſt, ſed quadam pecuniæ ſummula direptionem ſuam redemit. Inde in Geldriam perrectum eſt.

Dieſtum.

Interea tempris Dermondani quoq; præſidiarij vrbem ſuam deſerunt, quæ deinceps pacem ſuam 8. florenorum millibus cùm Hiſpanis paciſcitur.

Ad eundem modum multarum aliarum vrbium exemplo deſperantes etiam Oudenardici, ciuitate ſua fugientes, malè prius tractatis, aliquot clericis vel ſacrificis, quorũ etiam nonnullos ſubmerſerunt, Oſtendam ſe contulêre, vbi maior militum pars nauigio ſeſe ab imminente periculo liberauit. Ve[illegible] Embiſes Gandauenſis, Iohannis poſtmodum famoſi, filius, naui ſua In fundum illiſa, immmens captiuitatis periculum deuitare volens, in Mare ſe præcipitem dedit. quo ſubmerſus perijt. Reliqui verò Capitanei, Iacobus Blommartus Guilhelmus Grauius Gandauenſis, Anton. Rinæus & alij, terreſtri via in Selandiam penetrare ſperantes, noctu in domo quadam, iuxta viam circundati, ſuique deditionem detrectantes, ædibus incenſis concremati ſunt.

Dermũda & Oudenardum in Hiſpanorũ poteſtatem rediguntur.

Circiter hæc anni 1572. tempora, inſolens & noua ſeſe conſpiciendum præbuit Stella, quę nec in Cometarum, nec in fixarum ſtellarum nummerum potuit referri. Viſa eſt aliquamdiu inclareſcere: poſtea tamen lumine paulatim decreſcente euanuit. Albanus eius portentum demiratus, Cornelium Gemmam, qui præter alios ea de re ſcripſit, ſententiam rogauit.

Stella noua prodigium in Belgio conſpectum.

Priuſquam verò de exercitu ſub Friderico Albani filio progreſſu loquamur, repetemus, quæ interea temporis in Selandia geſta ſunt. Hieronymus Tſeratius, Fliſsingenſium Gubernator, mediocriter magnam iam collegerat militum multitudinem, ex diuerſis hinc inde regionum

An. 1572.

gionum locis in Selandiam confluentem: puta nouem Anglorum vexilla, quibus Humfredus Gilbertus eques auratus præerat, & plurimos Gallos, à Creito Colonello multis Du[illegible] c translatos. Inter hos orta eſt quędam ſuſpicio, de Ciuitate ab alterutris in ſuam poteſtatem [illegible] genda, re non admodum verò diſsimili, coorta aliquando eam ob cauſam intra muros Fliſsingenſes magna Anglorum ſeditione, pecunias inclamãte, quorum tamen inſolentia G[illegible]lis mox ſimiliter in arma ruentibus, & numerata pecunia, compreſſa eſt: quemadmodum & poſtea Gallorum quoq; furor coercitus. Quapropter hiſce militum copijs alibi neceſſario fuit vtendum Fliſsingenſibus. Iam antè verò, vt diximus, excurſionem fecerant in Flandriam: ſpe concepta, de ſe partim in Montes Hannoniæ conijciendis, vel alijs ciuitatibus quibuſdam tentandis, ſed ſucceſſu fruſtrati ſunt. Deinde ſpe & promiſsis allecti, iterum Tergoas, Suytbeuelandiæ, [illegible] ſulæ intra Scaldim & Hontam ſitæ, & ab Oceano Inſula VValachris profecti) Metropo[illegible] deſcenderunt. His ipſis promiſsis freti, etiam prima vice deſcenderant, ſed tormentis ad eam rem neceſſarijs domi relictis, audientes militem Antvverpia ad ſe repellendos aduentantem, re infecta remeauerant. Quamobrem Tſeratius poſtea, conſtituto Fliſsinga Gubernatore Bailliazo, Smitio Domino de Barlant, nouem tormentis militaribus inſtructus eo redit. Tergoas Ciuitatem in ſolo humili vliginoſoque reperit. mœnijs quidem probe munitam, ſed propugnaculis deſtitutam; portis vilibus & foſsis non admodum latis. Præter ciues [illegible] erant duo tantum militum præſidiariorum ſigna, quorum alterum Hiſpanorum, alterum Flan[illegible]rum. Deſtituebatur etiam grandioribus tormentis. Gubernator eius erat Hydro Pacieco, [illegible] ationis ſuæ ſpem in vnam Antvverpiam figens. Tſeratius quàm primum foſſas ſitas fecit, tormentis collimandis ſtationes deſignauit, muroſque duobus in locis ſtatim diruit. Ad quarum impreſſionum alteram, iuxta portam Principalem, viginti quinque paſsibus latam, milites Ang[illegible] & Galli, media nocte impetum in vrbem tentarunt, dum Creitius Colonellus, Gal[illegible] tus, alterum latus ſcalis tranſcendere niteretur. Sed his nimis curtis exiſtentibus, mœni[illegible]que rupturis ſatis fortiter defenſis, retrocedere coacti ſunt. Vnde diſcordia coorta ſtu[illegible] diuulſi ſunt, deque apparatu in Brabantia contra ſe comparato certiores facti, obſidionem ſoluere ſtatuerunt. Etſi enim Inſulam totam bellicis triremibus vndique circundederant: audie[illegible]ant tamen ab Albano huc delegatum Chriſtophorum Monſdragonium, veteranum, reiq; bel[illegible] gnarum Hiſpanum, qui viginti VValonum vexillis ſtipatus, per aquas vadoſas tranſiens, Balneum & Aggerem ſubmerſarum terrarum prætergreſſus, pedibus in Inſulam deuenit, facinore longe glorioſiſsimo & omni fide maiore. Quamobrem Tſeratius diſceſſum maturans, tormenta ſua nauibus feſtinanter impoſuit, excubias interim agentibus Anglis aliquot & Gallis, in quodam propugnaculo. Verum ad extremum, diſsidio inter ipſos gliſcente, (ſiquidem in eiuſmodi neceſsitatis caſu, nullus libenter finem claudit) eorum penè ducenta cæſa fuère, antequàm naues conſcendere poſſent. Quod accidit 20. Octob.

Miles Fliſsingæ, collectus tumultuatur, non ſine communi periculo & ſuſpicione.

Tergoæ ſecundum obſeſſæ.

Monſdragonius Tergoas liberat, pedibus in Inſulã tranſiens, facinore vix credibili.

Tſeratius igitur hanc ob cauſam, omnibus inuiſus, quinetiam coluſionis cum hoſte accuſatus, in Hollandiam ad Auraicum ſe Principem contulit: vbi de accuſatorum ſuorum iniuria conqueſtus, impreſsis, templorumque valuis vbique affixis literis, omnes ad Auraicum Dominum & magiſtratum ſuum citans, eius ſe iudicio ſtiturum præmittit, ad extremum proteſtatus, ſe, in priori honoris faſtigio perſeuerantem cuilibet æquo iudici ſatis fore defenſum, ſi certo multarum ſeptimanarum ſpacio nullus accuſatorum ad ipſum conuincendum compareat. Sed præter ipſum nemo comparuit, licet plurimi in ſua perſiſte[illegible]tes ſententia, ipſum inhabilem, id eſt, inidoneum, nec ſufficienti experientia præditum iudicarent, ad tantum regiminis onus ſuſtinendum, in quo tot tamque diuerſis hominum nationibus eſſet imperandum, quarum quilibet Nobilium ſe tali ſuo imperatori vel parem, vel certè non inferiorem reputet: tam arduo rerum negotio veteranis etiam Ducibus & imperatoribus plus ſatis difficultatum & laborum faceſſente.

Tſeratius Gubernator proditionis inſimulatur.

Iuſtificatio Tſeratij.

Verùm iſthæc iuſtificationis vel purgationis ratio, Tſeratium ex odio ſemel in ipſum concepto, minime liberauit, ſed contrà fuit illi cauſa exitij. Cùm etenim Gertrudisbergæ præſidiarijs præeſſet militibus, vbi milites ipſo inuito infeliciter hoſtem aggreſsi, ac partim cæſi e[illegible]nt, concitato tumultu, illum confoderunt. Cuius criminis rei poſtmodum in Hollandia pœnas luerunt cohors. Trillonis Capitanei exauthoratæ.

Mors Tſeratij.

Paulò pòſt ingruente hyeme, Angli in Angliam vt plurimum rediere: Galli verò diuerſis opinionum ſectis diſſecti, in Galliam poſt cædem Pariſianam reuocati ſunt.

Britanni & Galli è Selandiam patrias ſuas redeunt.

Interim Fliſsingenſes omnem ſuam operam nauant in Mittelburgenſibus omni ratione coarctandis, terra quidem perfodiendis aggeribus, aqua vero, omnium vndique fluuiorum aditus, nauibus vbique diſpoſitis præcludendo vel infeſtando, quò tandem ipſos famæ coctos ad ſui deditionem compellant. In quem finem plurimas naues bellicas, tam [illegible]ari quam fluuijs ſeorſim idoneas fabricarunt. In Oceano nemini licebat nauigare vel pyraticam exercere, niſi vel ipſius Auraici Principis, vel Statuum bona venia, permiſſuq; inſtructo. Qui quid mercium importa-

Fliſsingenſes in mari belligerantur.

importabant,continuo id Curię Admiralitatis,id eſt collegio iudicum, ad omnes cauſas,nauigationem tam maris quàm fluminum quoquomodo ſpectantes,dijudicandas ac decidendas ordinatorum,ſignificare cogebantur. Deinde, cognita per hos & pronunciata mercium ſpoliatorum integritate,vel iuſte capta,fas erat Mercatoribus eas diuidendi, ſoluto prius ſalario Regioni vel iuriſdictioni inde debito.

Deſcriptio nauium à Fliſſingenſib. in mare vſitatarū.

Mari præſertim vtebantur paruo quodam nauium genere,Pyraticas Flieboten/ipſorum linguæ vulgò nominatis,à quadraginta ad centum , & centum quadraginta dolia magnis, quibus ſex vel octo, vel decem,vſque ad viginti tormenta, plerunque è ferro fuſa imponentes,eaſque tot ferè viris munientes,quot doliorum æſtimabantur:vel,(quod eodem recidit)pro quolibet pundo maiore vulgo Laſten in Belgia vſitato,binos viros in naues dabant. Iſtæ verò naues omnes,humilibus foris & tectis vel operculis probæ munitæ, catenisq; ligatæ,circa malos ſua quæque valla ſeu latebras ad Sclopetariorum protectionem comparatas habebant,ſingulis ferè nautis,ſingulis & proprijs Sclopetis vtentibus. His demum nauigijs innumerabiles naues hoſtibus ſuis ereptas Fliſſingam introduxerunt. Quapropter eo res redijt, vt Mercatores merces ſuas Belgicis nauibus non amplius auderent committere; ſed ad hos decipiendos Belgicarum loco vterentur Gallicis vel Britannicis. At Fliſſingenſes & hoc poſtmodum ſubolentes omnes naues ab Occidente aduentantes [illegible]ebantur, atque hoc vel illo ſtratagemate expiſcari nouerant: num Hiſpanicas vel hoſtium Belgarum merces veherent, nec ne. Peregrinas dimittebant. Sed quænam eſſent peregrinæ,ex interceptis literis,vel vectoribus nautarumne ſocijs,humaniter tractatis,ſolutis, eorum naulis vel impenſis,certiores fiebant. Negotiatio Antvverpianatum temporis per Dunkerkium,Caleſium,Rhotomagum,& vlteriores quoſdam portus exercebatur.

Deſcriptio nauium ad flumina infeſtandos à Fliſſingenſib. ædificatarū.

Ad Mittelburgenſium obſidionem nauibus vtebantur maioribus, Hulcis nimirum,vt appellant,& ſimilibus. Ad omnes verò omnium vbique fluminum tranſitus obſidendos vel infeſtandos,magna plerumque Stlatas ſeu galeatas vel Boieras,vulgo vocatas, rudentibus inſtructas,quas Kroniſteuets nuncupant, vſurpabant. Atque hæ foros vel tabulatum habebant omnino planum & humile,a prora ad puppim vſque. Ad vtrumque mali latus binos Colubros vel tormenta magna ad conquaſſandas vrbium muros comparata, eaque prælonga,conſtituerunt ſuper additis in puppi & lateribus ſex vel octo vel decem denique aliorum tormentorum generibus. Iſta verò omnia reticula quodam. Ceu tecto à fronte ad calcem erant obuelata;in apice mali galea vel ſpecula armis probè munita. Harum Stlatarum vel Liburnarum vſus erat in fluuijs anguſtioribus. Quod enim latis planiſque ſubſtratæ eſſent carinis, ideoque aquarum ferè ſuperficiei tantum innatarent, facili ſe negotio circumquaque vertere poterant. Vniuerſæ verò huic Claſſi & eius Epibatis vnus præerat Admiralius Euo Petrus Worſt/ pro VValchrenſibus, vir integerrimus, reique maritimæ ſcientiſſimus,præ cæteris denique fortiſſimus,& rerum ſincerè expediendarum ſtudioſiſſimus, Hiſpanis denique maximè metuendus & inuiſus. His plurima aggrediebatur inſignia facinora,idque feliciter; qualis erat combuſtio Aſſabrum Hiſpaniarum ſub arce Rammekenſi,quam ſuperius retulimus. Sed inſignis ille vir, quòd eſſet valetudinarius, immatura morte ſuis præripitur,ſummo cum omnium luctu, eique ſubſtituitur Admiralius Boudevvinus Evvontz,qui & ipſe breuis erat vitæ. Ziriczæi ſuum quoq; habebant Admiralium, ſicut & Campverenſes ſuum,omnes Admiralio generali ſubiectos,qui poſt obitum Maximiliani Burgundi, Marchio Campverenſis, Dominus Beurenſis fuit Comes Hornenſis,ab Albano capite truncatus,cui poſtmodum ſucceſsit Princeps Auraicus.

Euo Petrus VVorſt & Boudewin Admiralij valetudinarij.

Hic fuit ſtatus rerum Selandicarum per totum annum 1572. quod nimirum præcipua eius Inſula VValachria eſſet bipartita, Fliſſinga & Campvera ciuitatibus Auraici partes ſequētibus, contrarioque aduerſus Mittelburgum Metropolim, magnum illum pagum Armuidenſem & arcem Rammekenſem,ſtudio deditis:ſiquidem Fliſſingenſes cum Campverenſes tria illa loca ab Albano præſidijs obfirmata, omni commeatu priuare nitebantur: eò quod maritimi plerique generale in Hiſpanos odium conceperant, ideoque maris & fluminum dominium ſibi acquiſierant. Id autem in Hiſpanos odium eam ob cauſam tam erat capitale, quod hi ſoli maritimis viderentur omnium in ſua patria motuum & calamitatum anthores . Quamobrem quicquid vſquam Hiſpanorum in eorum manus deuenit, id aut continuo ſuſpenſum ſuffocarunt, aut binos & binos ſimul colligatos Fliſſingæ è propugnaculo viuos in mare dedêre præcipites: Albanicæ tyrannidis exemplum in hoc immitati, vel potius officium,quòd ei proprium erat, mutuati; nam & ille temporibus illis omnes ſuos hoſtes,tanquam Deo & Regi rebelles, vbiq; locorum ſuſpendit.

Videns autem Selandos tam dociles & accuratos ſuæ immanitatis imitatores, paulatim mitior factus ab inſtituto nonnihil deſtitit,quo nimirum interdum alium alio redimeret. Nobilium ſimul & ignobilium hiſce temporibus ſuſpenſorum, ſubmerſorum, alijſque mortis generibus ab vtraque parte affectorum numerus, omni fide maior eſt. Inſula Scaldia cum Ziriczea

Metro-

An. 1572 Metropoli Auraico fauebat; Suytbeuelandia verò cum Tergoa Albano. In hoc igitur rerum ſtatu hos aliquantiſper relinquemus, vt nimirum Albanus Mittelburgum commeatu introducto liberare ſtudeat, itaque ſuperior euadere nitatur; antagoniſtis eius id impedientibus: quarum rerum gratia plurima mari & aquis prælia contigêre, vt inferius referemus, poſtquam res in Hollandia ab exercitu Ducis Albani, cui Fredericus Albani filius imperitabat, geſtas commemorauerimus.

Zutphania capta & direpta.

Iſte igitur Fredericus Toletanus, Albani filius, Dux exercitus à patre conſtitutus, Brabantiam relinquens, in Geldriam conceſsit, vbi quamplurimæ ciuitates, quæ paulo ante ab eo defecerant, claues ei ſuas obtulêre, ſingulis in vicem ſe cum eò reconciliare certantibus. Tantus terror è cæde Pariſiana, deditione Montlum, & direptione Mechlinienſium mortales vbiuis locorum occuparat, vt Auraicarum partium ſtudioſi, animis planè deiecti, conſilio & re prorſus deſtituti, & quaſi metu in ecſtaſin quandam rapti viderentur. Cuius rei euidens nobis exemplum præbet Zutphaniæ eiuſdem nominis & Metropolis & Comitatus; ad cuius ciuitatem Metropoliticam benè munitam, & opportuno ad Iſalam locu ſitam, præſidiarijs denique militibus probe ſtipatam, cum perueniſſet cum exercitu Fredericus 21. Nouemb. tormentiſque diſpoſitis eam quatere cœpiſſet: ſequenti die præſidiarij cum ciuibus quibuſdam metu & diſcordia in tranſuerſum acti, vrbe relicta fugiunt. Poſtridie igitur Hiſpani vrbe potiuntur, ciuibus quidem dedere ſe percupientibus: ſed Hiſpanus miles animaduertens Præſidij fugam, vltra glaciem, munimenta, & muros, & Ceptas mænium, impreſsione irrumpit, vt prætextu per vim expugnatæ ciuitatis ſas ſit eam diripiendi. Id quod fecerunt, cædentes interea quicquid vſquã hominum fuga nondum elapſorum repertum, viros pariter & fœminas, quorum etiam magnam multitudinem in Iſala ſubmerſerunt. Quin & præſidiarios quoſdam cum Capitaneis nonnullis è fuga retractos, pedibus in patibulum ſubegerunt, prætendentes, quòd contra iuramentum ſemel præſtitum, arma in Regem geſsiſſent. Hic igitur iterum omnigena belluinæ ſæuitiæ ſpecimina præbuerunt, quingentis plus minus internecione deletis. Quòd priorem vicinis vrbibus & populis terrorem ſic ingeminauit, vt omnes vbique ciuitates libentiſsime ſeſe viderentur dedituræ, modò ſpes fuiſſet contractus ſatis tolerabilis & fidi: adque eam præſertim ob cauſam, quod vrbs tanta, tam & ſitu & natura loci probè munita, tam deniq; copioſo præſidio inſtructa, quæ, vt ſpes erat, Albani victricia ſigna aliquandiu eſſet retardatura, tam expugnatu facilem ſeſe præbuiſſet.

Comes Montenſis è Geldria, & Schovvenburgēſis è Friſia fugiūt, Albani victorijs plus æquo territi.

Hoc eodem terrore perculſus etiam Comes Bergenſis, vnà cum Comitiſſa ſua, liberis, & corratis, quæ ſecum ferre poterant, bonis, cum militibus ſuis fuga ſibi conſuluit, derelictis omnibus ſuæ iuriſdictionis locis, inglorius in VVeſtphaliam fugiens. Id ipſum quoque fecit in Friſia Iodocus Comes Schovveuburgenſis: vbi Snekenſes etiam Dominum ſuum de Nedervvormter, priùs à ſe vocatum & magna ſolennitate introductum, eadem de cauſa carceri mancipatum cuſtodiuerunt.

Nardum incolis ſæuiſsimè trucidatis ſunditus conflagratur.

Zutphania nouus belli Dux Fredericus Nardum Hollandiæ vrbeculam progreditur, quæ ſperans exercitum aliò tranſlatum iri, non quidem tantum ad ſui deditionem feſtinarat, quantum fortaſsis potuiſſet. Veruntamen ſuas vires minimas perpendens, vltrò in eius fidem ſeſe tradidit. Dux igitur in vrbem ingreſſus, alicubi cum his, quos voluit, diuertit. Ecce autem, dum ciues in nouis hoſpitibus humaniter tractandis & exhilarandis occupantur, tympani pulſu per vrbem proclamatur Ducis mandatum, iubēs, vt omnes ciues & incolæ in ſacello Pandochæi publici compareant, ibi illis promulgatum iri, quid cuique ſequendum fugiendumúe ſit. Eo loci congregatos egregius Dux omnes iubet interimi, ipſe, ne Ducis nomen ei non conueniat, Conſulem quamprimum confodiens, Cuius deinceps imperio ſatellites eius obſecuti, eò ſæuitiæ proceſſerunt, vt nullus omninò elaberetur: eodem tyrannidis Herodianæ exemplo pòſt etiam in ſexum muliebrem & plurimos liberos deſignato, omnibus Hiſpanicæ libidinis generibus prius in ipſorum corpora perpetratis. Oppidum direptum & incenſum, totum flammis conſumptum eſt 30. Nouemb.

Hac cæde inſignis Amſterodamum caſtra mouet, vrbem ab initio huc vſq; Hiſpanis fauantem, vbi cum Comite Boſſuuio, Oberſteinio, Domino de Hauercourt, Noircarmes & alijs belli anteſignanis deditionem & claues omnium reliquarum vrbium ſibi offerendas opperitur: ad quod ciuitates tanto ſperat ſore promptiores, quanto maius augmentum terrori ſuo, quem hactenus ſibi tam ſenſiſſet vtilem, in Hollandia per ſamam de ſæuitia in Nardenſes ſtatuta, acceſsiſſet. Verùm nimius ille terror apud plurimas in deſperationem vergens degenerauit. Exercitu igitur ad viam Harlemenſem aſcendente, continuo populus Harlemenſis ſibi metuens, in omnia vitæ ſuæ tudandæ media intentus, quid facto opus ſit diligenter deliberat. Ea autem in deliberatione Senatus in diuerſa ſententiarum ſtudia ſcinditur. Audita vero & concepta ex literis, quas Paſtor ſeu Præpoſitus Cœnobij fœminæi alicundè acceperat, ſpe veniæ & reconciliationis cum Friderico reliquæ, modò quamprimum eius inſtitueretur petitio

nonnull

An. 1572.

nono [illegible] nc vi [illegible] riſamplexi, clam reliquis ex vrbe delegant, Amſterodamum ad Frederi [illegible] r. Theodori [illegible] Friſium, veterem vrbis Conſulem, magnæ authoritatis viru, & C [illegible] op [illegible] Schagienſ [illegible] cum Penſionario Adriano Aſſendelffenſi. Cæterum reliqui, qu [illegible] iter non ſatis tutum ſuſpicabantur, eodem die, vlterius hac de re conſultaturi, i [illegible] re vrbis Collegia ſagittariorum coegerunt: vbi VVibaldus Ripperda, Nobilis Friſius, vrbi Gubernator; Lanſelotus Brederodanus, itidem Nobilis, Adrianus Ianſenus, vrbis Prętor cum Stuyuero Ciuitatis eo tempore Conſule, Ciuibus conſiderandum proponunt, quid de gratia impetranda ſentiendum ſit. Quam enim fallax & parum firma ſit Albanicæ veniæ promiſsio, ex vicinarum vrbium periculis luce clarius introſpici. Iam verò Auraico Principi, tanquam Prouinciarum adminiſtatori, ſe iuramento eſſe obſtrictos, cui ſe ſtare velle profitentur, nih [illegible] dubitantes, [illegible] n & ipſi, tanquam viri honeſtatis amantes, idem facturi ſint. Sequidem iamdud [illegible] m p [illegible] ad e [illegible] remam ſan [illegible] is ſui guttam pro ciuium ſuorum & vrbis ſalute profundendam. Quam [illegible] br [illegible] m ſi & ipſi ſic animis ſint affecti, id nunc ore libero pronuncient.

Oratio Ripperdæ Gubernatoris Harlemenſis ad ciues, animans eos ad reſiſtendum Albano.

His & ſimi ibus verbis ad perſuadendum diſerte prolatis, auditis, Ciuitatis Collegia vno ore proclamant, ſe corpora ſimul & facultates pro communis patriæ ſalute impenſuros. Ideoque legationem, & ad Principem Aurai [illegible] um, & Lazarum Mullerum ex tempore faciendam conſtituunt, (quarum ille Del [illegible] his Batauorum, agebat; hic verò in aggere nouo militem conſcribebat, vna Germanorum le [illegible] ne, decem ſignorum militarium, comitatus) ad auxilium ab eis contra Frederichum p [illegible] tendum. Mullerus igitur nocte proxime ſequente Harlemum verſus aſcendit, poſtridie [illegible] ad vrbe [illegible] perueniens, quatuor ſuæ Legiones vexilla intromittit, quibus Legat [illegible] ni ſuum, ſeu loco tenentem, vt vulgo vocant, Steinbachium, Colonellum, præfecerat, cum Centurionibus Chriſtophoro Vadero, Lamberto VVirtemburgenſi, & Martino Spruiſio: ipſe vero cum [illegible] li [illegible] uis ſex ſignis Harlemum prætergreſſus, Batauorum Lugdunum progreditur. His receptis, Harlem [illegible] [illegible] im, remotis è templ [illegible] imaginibus, ad reformatæ Religionis præſcriptum Concion [illegible] inſtituunt, [illegible] ue i [illegible] cum Reformatis facere decernunt

Harlemum Auraici præſidiarios recepit.

Interea Chriſtophorus Sc [illegible] genſis cum Qu [illegible] ore Aſſendelſſio, Amſterodamo redeunt, promiſsione Frederico facta de ciu [illegible] ate in poteſtatem eius tradenda, Theodorico Friſio Amſterodami relicto. Hi duo igitur ſt [illegible] tim in captiuitatem deducti, tandem Delphos ad Auraicũ mittuntur Principem: vbi Aſſendelſius tam [illegible] quam aliorum criminum illi intentatorum cauſa, vigeſimo quarto Decemb. morte mulctatur: Chriſtophorus verò Schagienſis in captiuitate moritur.

Mox Hiſpani Spaervvoum appropinquant. Quapropter Harlemenſes confeſtim trecentos viros, tam è ſtipendiarijs militibus, quam [illegible] ibus collectos, Sparendamum emittunt, quibus præerant Martinus Spru [illegible] ius, Centurio M [illegible] ael, & Gerhardus Verlanenſis, ad id ab Hiſpanorum occupatione conſe [illegible] uandum; quorum vallum ſeu propugnaculum ſitum erat in tramite vel aggere, cui inſiſtentibu [illegible] Frederichi copijs iter erat faciendum. Præterea adiungunt illis foſſores aliquot, quorum ope [illegible] ce [illegible] orem illic agg [illegible] rem perfodientes, totam viciniam aquis inundent. Qua re dum il [illegible] nt occupati, nec m [illegible] ltum adhuc fodiendo profecerunt, incauti ab Hiſpanis obruuntur, & re infecta reprimuntur; quicquid aggeris illi ligonibus diruerant, id omne per ruſticos ab Hiſpanis reſtauratur, ingruente paulo poſt tam atroci gelu, vt omnes eius viciniæ fluuij, inter quos Sparus & Tya ſunt præcipui, prædura glacie conſtiterint. Cuius occaſione motus Iulianus Romerus, Hiſpanorum Dux, Sparendamum per glaciem à fronte ſimul & à tergo inuadi iubet. Cumlicet [illegible] ppidani fortiſsimè ſeſe opponerent, ſuiſque tormentis maxima clade hoſtem afficerent, Hiſpani tamen vi irruperunt. Quod videntes oppidani, fuga vitę conſulunt, quantumuis Harlemenſes illis opem laturi binis militiæ vexillis, quorũ vnum erat ciuium, alterum gregariorum m [illegible] itu [illegible] ſed ſero accurrerent. Præter multos Hiſpanos cæſos, occubuit hic Martinus Spruyſius, ab Harlemenſibus emiſſus Capitaneus.

Hiſpani Sparendamum per glaciem inuadunt.

Dum hæc aguntur Sparendami; Principis Auraici, nec non & Aulæ, Batauicorumque Statuum nomine, Harlemum peruenit Dom. de S. Aldegunde; qui nono Decemb. congregatis in vnum ciuitatis Collegijs, reliquiſque vrbis membris, monſtrato Ciuibus neceſsitatis telo, retulit, quo pacto Theodoricus Friſius ſuis tranſactioni [illegible] us ciues ſuos in pactum fædifragum pellicere nitatur, &c. Suadet igitur ipſe, vt tempori ſeruientes, vel alium deligant Magiſtratũ, vel refixis & antiquatis legibus veteribus nouas condant: authoritate Adminiſtratoris & Curiæ Batauici in hunc finem eo miſſus: ad extremum rogans ciues, vt è ſuorum numero octo creent Conſules, & quatuordecim Scabinos, de quorum numero bipartito, poſterioribus anno ſequenti rerum habenæ committantur. Quod accidit. Conſules enim creati ſunt, Nicolaus Verlanenſis, Iohannes Vlietenſis Nobilis, Gerhardus Stuyferus, & Petrus Kieſius, cum ſeptem adhuc Scabinis & decem Senatoribus, qui rerum Gubernacula deinde capeſcentes, omnes res ad vrbis defenſionem neceſſarias conſtituerunt.

Deinceps

An. 1572.

Deinceps vndecimo Decemb. exercitus Friderichi tormentis aliiſq; ue rebus ad o[illegible] neceſſarijs inſtructus, ante Harlemű ſua fixit tentoria, numerans Hiſpanorum m[illegible] triginta ſex, VValonum viginti duo, Germanorum octodecim, cum equitibus o[illegible] quos confluebant quotidie complures alij. Eò perueniens, continuo factis foſsis & ere[illegible] tum aggeribus, ſuis acquiſiuit latibula, direxitque in muros tormenta, admiratus incolarum tam in reſiſtendo temeritatem vrbis, vtpote imbecillis & amplæ, cuius mœnia foſſ[illegible] magna ex parte more veteri eſſent conſtructa. Sed ciues ea, quantum licuerat, communiuerant.

Harlemű tormentis quatitur.

Decemb. octodecimo, quatuordecim tormentis 46. 4[illegible]. & pauciorum librarum pondo [illegible] bos explodentibus, portam Crucis eiusque propugnaculum ſexcenties octu[illegible] gies icit, ei[illegible] porticum ſeu veſtibulum ſic diſiecit, vt eius ruinæ Ciuibus viam ad propu[illegible] derent, eoſque ad meatum ſubterraneum c[illegible]ducentem, noctu ſub porta faciendum, dam[illegible] que omnis generis ruderibus magna diligentia reſarciendum, cogerent. Poſt [illegible] portam S. Iohannis, cum prædicto monimento ſexcentis ſeptuaginta quinque [illegible] uit: quibus reficiendis oppidani nouum vallum erigere cœperant. Sequenti Decemb. [illegible] quam iam ad meridiem vſque tormentis mœnia perculiſſent, ſufficientes que ad o[illegible] pu[illegible] nem impreſsiones feciſſent, impetum in vrbem fecere, militibus gregarii pontes quo[illegible] d

Impugnatur ſed fruſtra.

traſmittendam propugnaculi foſſam comparatos, humeris ſuis apportantibus, diſpo[illegible] teruatio, in latebris ſuis, Sclopetarijs, ad repellendos a vallorum & mœnorum pro[illegible] ne ciues, locatis. Verùm his iam octodecim ſignorum numero in oppugnatione oc[illegible] lemenſes è munimentis ſuis ad portarum latera conſtru[illegible], cate[illegible] tormentis [illegible] poſitas in eos contorquent. atque ita primos violenter ab oppugnationis [illegible] Sed eò nihil obſtante, recentibus militum vexillis impetum reſtaurant Hiſpani [illegible] tanta ſeſe vi opponunt oppidani, globis tormentarijs extorquendi, p[illegible] pice & flammis ardentes eiaculando, vt eos denuò repulerint, tantamque [illegible] r[illegible] gem in eos ediderint, vt recedentes, vrbis foſſas mortuorum & armorum plenas reliquerint. Hic plurimæ [illegible] gni nominis Hiſpanorum animæ Orco demiſſæ ſunt, cæſis vltra viginti [illegible] Præfe[illegible], aliiſque Nobilibus. Vnde magnus obſeſsis accreuit animus, [illegible] quod viderent [illegible] ſe non minus fortes præbentes in propulſandis hoſtium a[illegible]ibus, quàm [illegible]os præſidiarios. At Hiſpani iam pridem v[illegible]orijs aſſueti, tandem in ſe reuerſi, ſuffoſſionibus, ſubterraneis meatibus, rem poſtea ſ[illegible]t aggre[illegible]i.

Hiſpanis igitur adhuc in obſidione Harlemenſium occupatis, Princeps Auraicus & Comes Marchæ, omnibus ſuis copijs coactis, medio inter Lugdunum & Harlemum itinere, Hil[illegible]mi nimirum pago quodam, caſtra metari cogitantes, vndecim iam vel duodecim plus minus mi[illegible] tum ſigna ſibi acquiſiuerant. Quò quamprimum eſſet peruentum, Comes Marchæ, nihil minus cogitans quàm hoſtem tam breui temporis interuallo tant[illegible] legiſſe virium, octo equites ad explorandum hoſtis animum & conſilium emiſit. At hoſtis horum al[illegible] ot intercepit ex quibus de Comitis & Auraici propoſito certior factus, ſtatim em[illegible]is equitibus ſexcentis & qu[illegible] peditum millibus, eos adoritur 13. Decem. tanta celeritate, vt dicto Comiti, huius exercitus [illegible] ci, vix ſuppeteret tempus ſeſe armandi, ſuaque [illegible]x Germanorum vexilla, totidem Belgarum [illegible] Anglorum ſigna, cum centum quinquaginta equitibus in ordinem redigend[illegible]. quibus tamen

*Clades Comitis Marchenſis ad pagű Hilleg**em.***

cunque diſpoſitis hoſtem excipit. Verùm eius eques ſe tantis hoſtium viribus imparem agn[illegible] cens, & initio difficulter proſpiciens, quòd crebra ingrueret nix, magna ex parte cęditur pri[illegible] quam cladem ſuorum benè animaduerteret. Fugam igitur arripiens ſecum traxit quamp[illegible] mum Bremenſes, vel Germanos pedites, cum plurimis cęterarum nationum militibus; vt C[illegible] mes ſe cum ſuo ſatellitio derelictum & in magno periculo conſtitutum animaduertens, [illegible] duos, quibus inſidebat, equos, tormentarijs glandibus transfixos, vix euaſerit incolumis. [illegible] moſi quidam vexilliferi, inter quos erat Iacobus Martini præſidis Gandaue[illegible]ſis filius, [illegible] ſuorum præpedire volentes ſuis ſtationibus firmiter adhæſere ſuiſque vexi[illegible] ſ[illegible] i[illegible]pli[illegible] corpora, ac in ipſis confoſsi vitam cum ſanguine honorificè profuderunt. Ibi in ipſo eo[illegible] ctu ſimul & fuga, vita exuti ſunt homines circiter ſexcenti vel ſeptingen[illegible]. Inter [illegible]pt[illegible]uos [illegible] Baptiſta Treuir & Iohannes Keller: quos ambos Hiſpani altero crure è patibu[illegible]o [illegible] ſuſpen[illegible] runt, vt caput cum altero pede deorſum vergerent. Pro Baptiſta redimendo Comes bina Coronatorum millia ſpoponderat, cum nouendecim præterea Hiſpanicæ farinæ militibus c[illegible] p[illegible] reddendis. Sed tam ſplendido λύτρῳ nihil proficiens, hos nouendecim quoque quamprimum ſuſpendio necari mandauit.

Obſeſſo Harlemo Auraicus nihilominus

Hanc cladem perpeſſus Auraicus, nihilominus, collectis vndique copijs ſuis, Sa[illegible] inter Lugdunum Batauorum & Harlemum ſitum vicu[illegible]um, [illegible]ua fixit tentoria, vnde poſt[illegible] neris res ad vitam ſuſtentandam neceſſariæ Harlemum immi[illegible]æ, cum mu[illegible] militibus VVa[illegible] nicis, Gallicis, Angliacanis & Scoticis, ſub diuerſis Capitaneis, puta Chriſtophoro Guntero, [illegible]

[illegible]

Schrammio Brunſvvichenſi, Germanis: Cucio, Vehemio, Margatino, Ardenna, Caſparo Sobcio, Paritio, Seminade, Balfurio, Gallis, VValonibus, Scotis & Anglis; cum Tſeratio, Haultini, Roſengio, Bordeto, Commiſſarijs: quorum omnium numerus inuicem additus, quindecim conflauit vexilla, præter quatuor illa Germanorum iam pridem immiſſorum. Atque hi omnes ferè glaciei beneficio ſunt introducti, omnibus fluminibus & ſtagno Harlemenſi frigore concretis. Plurima quoque carpenta ſeu trahæ, frumento, puluere nitrato, alijſque rebus ad obſidionem neceſſarijs onuſtæ, indies hinc ſunt inuectæ; quibus Harlemenſes inſtructi conatibus Hiſpanorum prudenter admodum reſtiterunt, magniſque cladibus affecerunt, quotidie in ipſos prorumpentes, vt nullus ferè dies ſine aliqua cum ipſis velitatione præteriret. Et quia quadraginta vel quinquaginta plus minus equites intus habebant, anteuertentes Hiſpanorum aliquot interceptoant, ex quibus introductis hoſtium conſilia & meatus ſubterraneos ſub aggeres vrbis inſtitutos cognouerunt. Inter alias autem, quas fecerunt, eruptiones, haud poſtremo loco memoranda venit illa, quæ 25. Martij contigit: qua, mille viris excurſione facta, impetum in Germanum Frederichi militem in ſaltu Harlemenſi dederunt, omnes è propugnaculis ſuis ſic propellentes, vt eorum quingentos vel ſexcentos partim cæſos, partim verò ſubmerſos vita priuarint, reportantes inſuper ab illis nouem ſigna caſtrenſia cum quinquaginta ferè beſtijs; tandemq; trecentis tentorijs & tabernaculis igne conſumptis, magna præda, & ſpolijs onuſti in vrbem remeantes.

An. 1572.

Copias & commeatū ſuppeditat.

Eruptio Harlemenſium in Hiſp. 25. Martij.

Verum enimuero Frederichus Toletanus non obſtante tam bellicoſo Harlemenſium præſidio, nec hyemis ſæuitia, nec denique annonæ in caſtris ſuis caritate, quibus omnis commeatus vno Amſterodamo & quidem via peranguſta adferri oportuit, ſine victoria nequaquam diſcedere ſtatuit. Quapropter à quotidianis conquaſſationibus vrbis non deſtitit, ſed continuis tormentorum exploſionibus afflixit non modò propugnaculum Crucisportæ, cum porta S. Iohannis eiuſq; munimentis & muris ab vtroq; portarum latere conſtructis, verum etiam domos, Monaſteria & templa. Quinetiam quotidianis vallorum ſuffoſsionibus & cryptis ſubterraneis vrbem indies tentauit; in quem finem parens Albanus illi tria foſſorum millia ex Epiſcopatu Leodienſi miſerat, quorum pauci admodum Leodium rediere, tam ſclopetorum tormitibus, quàm foſſarum ruinis transfixi & ſuffocati. Iſtis vero cuniculorum ſpeluncis ab Hiſpan. factis, Harlemenſes mirabiles quoſdam meatus oppoſuere, quorum decem vel duodecim incenſo nitrato puluere ſuper eos ſufflarunt in auras. Quinimo omnia damna de die tormentorum vi mœnibus ſuis illata, noctu reficientes, nouos aggeres, munitiones & Propugnacula, ad cornutæ ſeu dimidiatæ Lunæ ſimilitudinem erexerunt: quorum præ cæteris viſendum fuit illud, quod Crucisportæ adiunxerunt, ad modum craticulæ trabibus proceribus affabrè contextum & nitricatum, rudere veteri fimoque equino repletum: quibus operibus perficiendis tam diuites quàm pauperes tam ſenes quam iuuenes, tam fœminas quam viros manus adhibere oportuit. Reperta eſt etiam in Harlemenſium gynæcæo prudens quædam & honeſta Matrona vidua, annos nata quadraginta ſex, nomine Kennavv, quæ tanquam fœminei ſexus Dux, cæteris mulieribus in rebus pro neceſsitate gerendis præiens, multas res in hoſtem præclarius quam pro ſexu muliebri cum nonnullis alijs geſsit, in habitu fœmineo animo pluſquā virili haſtam, ſclopetum & enſem Amazonum inſtar, in hoſtem contorquens.

Kennaw Virago apud Harlemenſes.

Toletanus igitur, poſtquam eadem illa loca ſuperius indicata denuò quadraginta dierum ſpacio tormentis verberari mandaſſet; quatuor Hiſpanos rerum experientia pollentes, nimirum Rodericum Porcium, Lodonem, Artayonem, & Begerram ſigniferum, bis ad viſitandas mœniorum impreſsiones ablegauit, ſcire cupiens quo loco & pacto per eas vrbs poſſet impeti: Qui redeuntes illi retulere, impreſsiones factas, ad altitudinem contignationis domus nondum eſſe aſcenſu ſuperabiles, licet Portæ, Propugnacula & muri ſic ſint diruti, vt impreſsionum maxima, feneſtram ducentos pedes latam præbeat, vbi vel manus conſerere liceat cum hoſtibus oppidanis, non ſolum ceterum munimentis, ſed & loco, locandis ad latera in ſui defenſionem copijs, ſatis capaci, deſtitutis, conſtrictis inſuper ſolidiſsime foſſarum aquis. Quapropter Fredericus proximo mane, qui fuit Ianuar. 30. ante lucem irruptionem in vrbem tentare ſtatuit, ſuis imperans, vt armis candida ſuper inducant induſia, quorum beneficio per tenebras diſcurrentes inuicem dinoſcantur. Deinde aſtutiorum Monſdragonij militum vexilla, præter duo VValonum millia, & ſeptem ſub Bolvveilero militantium Germanorum ſigna, de nocte in Hiſp. caſtra conuocauit, vt ſimul cum Hiſp. vrbem adorirentur. Reliquos verò in ſuas quaſq; latebras diſpoſitos glandibus eiaculandis oppidanos à defendendis mœniorum rupturis arcere iuſsit. Ad extremum, omnibus nationibus ad virtutem commonefacus, ordinatis vbiq; ſapienter rebus, Capitaneis denium conuenientibus locis aptè diſpoſitis; magno quidem impetu & vi, ſed ſecreto admodum conatu, altoque ſilentio iuſſa capeſſunt: pars, per ipſas portas, aſcendentes, ſuperati que muris & propugnaculis vrbi prius imminentes, quàm ciues id reſciſcerent. Tandem verò id ſubolfacientes qui inter ambas illas portas agebant excubias, haud plures 40.

Commoditas ad impetum faciendum in Harlemū.

Impugnatio Harlemi ſ. Tan fruſtra ſuſcepta.

An. 1573. vel 50. numero, ilicò arreptis primùm armis claſsicum cecinêre, eoq; ,qui muros conſcenderant, deturbauêre. Continuò Ciuitatis Sagittarij cum præſidiarijs, ſocijs auxilio accurrentes, Hiſpanorum inſolentiores mœnijs ſuis depulere. Sed eò nihil obſtante oppugnatio externus redintegratur. Ecce autem doloſum Harlemenſium Stratagema. Cùm hoſtium plurimi Cruciſportæ propugnaculum, tormentis deraſum, iam conſcendiſſent, nec tantum ſupra, ſed & infra & circumcirca magno numero fræquentes conſiſterent: illi cryptam, huius munimenti fundo ſecreto iam ante inædificatam, nitratoq; puluere & alijs præterea materijs conſtipatam incendunt, & quàm plurimos melioris nota Hiſpanos, qui cum ſignis ſuis & ponè propugnaculu conſtitere, in cælum euehunt, plurimos etiam ſuffocantes: cæteros verò, qui hanc ſuorum ſtragem proximè adſpiciebant, animis ſic deijcientes, vt ne vnus quidem auſus præterea ſuerit propius accedere. Hac autem crypta ſic flammis exploſa, raptim in reliquos irruptione facta Ciues ferro ſimul & Sclopetis transfigunt quicquid contingere poſſunt, tormenta ſua inſuper exonerantes in exercitum ad portam S. Iohannis ordine militari diſpoſitum, quem præſertim tormentis maioribus magna clade affecerunt. Innumerabiles in hoc congreſſu ceciderunt Hiſpani, tam nobili loco nati, militumq; præfecti, quàm milites gregarij; ſicut & ex cæteris nationibus omnibus quamplurimi. Permulti etiam grauiter læſi: oppidanis vix plures quàm decem deſiderantibus. Ex eo tempore Fredericus Dux de Harlemo vi expugnando deſperans, vi[...] Præſidiariorum in eo m[...]rum forti ac fido ad reſiſtendū animo; poſthac ad alia media, quibus ipſum coërceret, animum applicare cœpit.

Harlemū per glaciei ſuperficiem trabis vnacſto Commeatu ſuſtentatur. Ecce autem mirabilem fortunæ caſum. Dum hæc ab illa vrbis parte geruntur, ab oppoſito eius latere, per glaciem, carpentorum 80. vel 90. omnis generis commeatu & armis grauatorum introducuntur: quod durante gelu difficulter illis prohiberi potuit, vnde vnius menſis interuallo plurimi[...] rebus tam ad obſidionem quàm ad vitam ſuſtentandam neceſſarijs Harlemenſes adiuti ſunt. Verùm quòd iſte commeatus quamlibet multis, ad alendam tantam hominum multitudinem parum proficeret, Harlemenſes triremes aliquot, aliaſque naues fabricarunt, quibus vterentur gelu miteſcente, & aquis tepore reſolutis. Sed & Princeps Auraicus Lugduni Batauarum Corbitas aliquot naueſque galeatas ædificari fecit, præfecto illis Admiralio Marino Brantio, quibus deinde, præter duo metallica & decem ferrea tormenta, aliaſque armaturæ ſpecies Leidis emiſſas, Harlemum illatum eſt frumentum & alia commeatus genera.

Pugnæ naualis Harlemi habita. Verum nec non & Dux Albanus Amſterodami naues aliquot exſtruxit, præfecto illis Comite Boſſuuio: inter quas vtriuſque partis naues plurima prælia naualia in Harlemenſi lacu decertata ſunt. Tandem vero Hiſpa[...] tot vallorum latebras ad aquas & medio inter vrbem & ſtagnum loco effodere, vt oppidanis fluuius vulgò Sparl præcluderetur. Auraicarum nauium ſtatio erat in ipſo lacu, ad oſtium Tonne, quarum vectores & ipſi propugnacula ſibi in littore fecerant. Ab altera parte, in oſtio Fuyckij fluminis conſtitère claſſes Amſterodamenſes vel Hiſpanicæ, ſimiliter factis ad ſui defenſionem in ripa latibulis: è quibus indies vtrinque prorumpentes, belli præludia faciebant; claſſes verò tormentorum fulminibus inuicem decertabant. Auraicorum claſsis autem tranſitu potiri minimè potuit, Hiſpanorum aggeribus inter ipſam & vrbem exſtructis excluſa. Quin & oppidani ſuas etiam habuère foſſas, extra vrbem in hunc finem factas, vt earum præſid[...]o vel tutamine, & ipſi ad naues, & naues ad ipſos, vltro citroque tutius commearent, pecudeſque ſuas in paſcuis illic errantes commodius defenderent, tantiſper, eas etiam eo loci al[...]ntes, dum cæteris fame conſumptis, vnam haberent reliquam, nimirum ad duode[...]mam vſque Iun[...], ex quo, præſidiarijs hoſtium aggeribus iamdudum intercluſi, cunctiſq; rebus ad vitam traducendam neceſſarijs planè priuati, grauiſsima premi cœperunt inedia.

Agger Diemerenſis perfodi tur ab Enchuſanis, ſed ſine profectu. Enchuſani quidem aliquoties aggerem Diemerenſem, Zuderſeam ſtagnum & Amſtram fluuium à lacu Harlemico & alijs aquis diſcriminantem (vnicam viam omnis commeatus Amſterodamenſibus terra aduentantis) perfodere conati ſunt, ſperantes, ſe per huius aggeris rupturam in lacum Harlemenſem & alias aquas penetraturos, ſed quoties hoc conati ſunt, toties ab Amſterodamenſibus re infecta repulſi ſunt, licet iam vallis ſe munire cepiſſent. Ab i[...]d[...]m etiam ad Oudekerkium, non ita procul ab eo diſsitum pagum, aliquot Auraicorum militum ſigna cæſa ſunt, vbi inter alios militum centuriones trucidatos, vita exutus etiam eſt Antonius ille Oliuierius Montis Hannonici ciuis, de quo ſupra: cuius caput nono Maij, a[...]xa illi ſchedula, vltra vallum in ciuitatem Harlemenſem traiectum fuit. Eius per[...]cuſſori præſ[...]ta fuerant quatuor florenorum millia, ob facinora, Montibus aduerſus Albanum deſignata.

Hinc initio facto, dum iam Hiſpani munitionum Harlemicarum pedem calcantes, ita cominus vrbem obſiderent, vt alterutrum alloqui, & haſta ſeſe mutuo contingere poſſent; plurima in alterutrorum opprobrium & indignationem fecerunt. Decimoſexto Ianuario

iterum

An. 1573.

[illegible] caput quoddam in Harlemenſium munitionem proiecerunt Hiſpani, additis literulis ſignificantes vel ſimulantes, id eſſe caput Philippi, cognomine Regis, militum præfecti. Quod [illegible] pere vſit Præſidiarios Harlemicos, vt citiſsime currentes, duodecim captiuos è cuſtodijs adductos ſtrangularent: quorum capita, barbis, cæteriſq; crinibus more Geuſico raſis, cado incluſa, in Hiſpanorum caſtra deuoluerunt, adiuncta illi ſcheda in hanc ſententiam: Duci Albano pro ſuo numo decimo, illi nondum ſoluto, ob quem nimirum Ciuitatem Harlemenſem obſidione cinxiſſet. Quapropter ne quid in poſterum iure poſſet conqueri, ſe nunc illi, reditus annui loco, mittere etiam vndecimum.

Crudelitas Hiſpan. & Harlem. alternatim ad iram prouocandi gratia in captiuos exercita.

Vigeſimo ſeptimo Maij, cùm Hiſpani ælurum, id eſt, aggerem cæteris celſiorem, ſpeculæ loco perfeciſſent; veſperi patibulum ei inædificarunt, è quo ciues quoſdam & milites, qui pridie nitrato puluere onuſti in vrbem conati fuerant illabi, hos quidem collo, illos verò pedibus, promiſcue ſuſpendentes, mirabile ſimul & miſerabile Harlemenſium oculis ſpectaculum præbuerunt. Quo exacerbatus Harlemenſium miles gregarius, & ipſe in munimento quodam hoſtibus adſpicientibus patibulum erigit, & continuò currens, quendam M. Lambertum, & M. Quirinum vrbis olim Conſulem, cum Vrſula eius filia virgine veſtali, ab hoſtium ſuorum partibus ſtantes, ſimiliter & Grunentuychium, cum quinq; militibus, vno puero & ſacrifico, adductos, inuitoq; Magiſtratu laqueo ſuffocatos necat, Monacham verò cum VValone quadam ſubmergit. Nec his contentus, ad plures in vrbe aduerſarum partium ſuſpectos capiendos properat. Atq; ſic ab vtraq; parte captiui quotidie ſuſpenſi, inhumaniter confoſsi & trucidati ſunt; quod magnam hominum multitudinem contriuit.

Alba magnas ſtrages Harlemi paſſus quotidiè nouos ſubſtituit milites.

At verò Dux Albanus, exercitus defectum quotidiè ſupplens, copioſum numerum recentium Hiſpanorum & Italorum, nec non & Legionem della Liga cognominatam, cum diuerſis præterea VValonum & Germanorum copijs eò miſit: quorum ibi plures violenta morte diſperiere, non tantum oppugnationis feruore, velitationibus, eruptionibus, & cryptarum exploſarum ruinis oppreſsi, verum etiam frigore, fame, & omnis generis morbis extincti, quàm cuiquam videatur credibile & fide dignum. Inter alios magni nominis viros ſclopeti fulmine tactus obijt D. de Noircarmes, Hannoniæ Gubernator; itidem & D. de Creſſouiere, ſummus Tormentorum præfectus, ac Gubernator Greuelingenſis, alijq; complures Belgicæ Nobilitatis Heroes, præter multos Italorum, Hiſpanorum, aliarumq; gentium magni nominis viros.

Etſi igitur ſupra modũ vehemẽs & cruenta fuerit obſidio, tamen Harlem. obſidione durãte, nullam ſuarum cladem adeò magnam accepère, licet Hiſpani in ſuo feruore improbè perſiſterent, ſufflandis quotidiè meatibus ſubterraneis, oppugnationibus particularibus, tumultibus & irruptionibus, quibus quoquo modo vrbem incautam obrui, vel ſaltem labefactari poſſe putabant. Innumerabiles cuniculos in terræ viſceribus factos puluere pyrio in æthera ſuſtulerunt, quemadmodũ & oppidani viciſsim. Quin & plurimos pyrobolos .i. globos ignitos, in vrbem immiſere: quibus tamen minus ei nocuère, quam frigidis illis prægrandibus, maiorum tormentorum tonitru exploſis, quibus multi mirabiliter vita ſunt exuti. Harlemenſes Bombardarum crepitus indies numerantes, decem millium trecentorum & ſexaginta ictuum, in vrbem ſuam factorum, numerum collegerunt.

10360. ictus Harlemo tormentis inflicti.

Propugnaculo cuidam vi occupato ælurum vel ſpeculam Hiſpani inædificauerant, vnde tormentis ſuis creberrimè in vrbem detonantes maxima dedere damna non modò turribus, ſed & ædificijs Ciuitatis. Sed huic æluro quatuor inſuper impoſuère malos, è quorum pinnaculis ſuſpendere ædiculam ſuperius & à tergo patentem, quatuor reſtibus in auras ſubtractam. Huic indiderant aliquot Sclopetarios, ad transfigendum deſtinatos, quotquot in vrbe per plateas liberè conſpicerent oberrantes. At oppidani perfrictis iaculando domunculæ funiculis, ea ab vna parte deiecta, milites in ea agentes in terras effudere. Quapropter Hiſpani aliam deinde erigentes, cochleis eam in altum ſuſtulerunt: ſed & illa tormentis oppidanorum perforata, ventorum flatibus tandem deturbata corruit. Præterea, cum iam Harlemenſes duodecim illa tormenta ſibi miſſa accepiſſent, inter quæ duo erant metallica, illis à Lugdunenſibus Batauorum donata; ijs exploſis quinq; hoſtium tormenta in dictu æluro ſtantia perfregerunt.

Quantumuis autem arctè tandem obſiderentur, ſuas tamen Harlemenſes inuenère rationes, quibus Auraico Principi & Statibus Batauicis ſuam ſignificarent indigentiam & rerum anguſtias, indies verſus Fuyckium fluuium noctu dimittentes, qui corbes columbis refertos (quæ pipiones ſuas excluſuræ ouis Harlemi inſederant) ſecum ferebant: quarum deinceps vnamquãlibet Auraicus cum Statibus conſultans, quando ipſis integrum viſum fuit, dimiſere, alligata ad poplitem ſchedula, cera alijſque vinculis probè munita. Illæ dimiſſæ quamprimum cortes ſuas repetiere, vbi illis obſeruatis & captis ſchedas demſerunt Harlemenſes. Vſi præterea ſunt & alijs ſignorum rationibus, vtpote vexillis & ignibus è turrium pinnis porrigendis & oſtendendis, literularum acceptionem vel aliud quippiam ſignificaturi.

Columbis tabellariorum loco vſi Harlemenſes.

An. 1573.

Argentea lamina pecuniæ loco vſi Harlemenſes.

Deficientis pecuniæ neceſsitatem ſubleuarunt vſu laminæ cuiuſdam argenteæ, C[illegible] ſignibus notatę, cuius precium vix dimidium eius valorem æquabat, pro quo numeral[illegible] dita Ciuitatis promiſsione, fore, vt vrbe liberata defectus omnis exactè ſuppleretur. Iidem [illegible] reliquæ Batauiæ & Hollandiæ ciuitates pecuniæ valorem intenderunt, Dalerum Philippicum ſeu regium 35. ſtuf. in poſterum 40. ſtuf. æſtimantes: atq; ita cæteras quoq; monetas ſecundum ſuam quamq; proportionem.

Famis atrocitas Harlemi.

Ab initio obſeſsionis ſuæ Harlemenſes quidem de commeatu & victu commodum conſtituerunt ordinem: ſed ſperauerant eum multo copioſiorem aqua inuectum iri, quod interp[o]ſitus hoſtium aggeribus & Amſterodamenſium nauigijs fuit impedi[tu]m. Quamobr[e]m ineunte æſtate propter magnam in ea hominum multitudinem, tanto omnis generis commeatus defectu laborare cœperunt, vt ſingulis militibus in Iunio vnica panis tritici libra fierit dimen[sum]. Ciuibus verò cum vxorib. liberis, & ſeruis, nihil præter Montækas, id eſt, Mul[l]acebs & Po[ll]ena è Canabei ſeminis farina piſta comedere licuerit: donec tandem non ſolum ab equis ad [illegible], vt habet prouerbium, ſed etiam ad canes, ad glires, ad feles, ad omnis generis pelles, herb[as] [illegible] virentes, & quicquid tandem per gulam traijci potuit, deuentum eſt.

Cùm igitur tanta premerentur fame, vt multi famis crudelitate necarentur, obſidion[e]m que diutius tolerare nequirent (diuerſis rationibus Auraico Principi id ſigni[fi]carunt [illegible] tabellario columbæ vſus miniſterio, illis octauo Iulij Lugd[un]o Batauorum reſcripſit, [illegible] rationis periculum facturum verſus ſaltum Harlemenſem [illegible] quapropter tumultum a[illegible] hoſtis fallendi gratia concitarent, verſus Fuyckium fluuium. Nullum e[ni]m aliud re[st]are[t] medium. Quamobrem vltra duo Soldatorum & ciuium millia totam noctem, inductis ſuper arma candidis induſijs, præſtolantur, vt aduentanti liberatori ſuppetias ferant.

Auraicus Harlemum liberare & alere nititur.

In hunc igitur finem Auraicus quidem diligenter omnes belli copias congregari iuſſe[rat], præfecto illis Batenburgio, quibus acceſſerat etiam non contemnenda multitudo iuuentutis Batauicæ, è cuiuſlibet vrbis ciuibus collectæ, ſed nulla rerum experientia per ætatem prædi[tæ]. His comitatus Batenburgius cum quodam carrorum, commeatu onuſtorum, numero, noctu progrediens ſaltum Harlemenſem petit. Sed aduentanti obuiam procedunt reſiſtuntque Hiſpani cum tota penè Albanenſium Caſtrorū vi copias ipſius in Mannepat (vulgari lingua ſic dicto loco) cædentes & profligantes. Ipſe Batenburgicus e ponticulo quodam coactus decidens, animam ibi exhalauit, cum Domino Clœtingenſi, Carlonio, & alijs. Hanc ſuorum cladem quamprimum per Columbam tabellatricem Harlemenſibus ſignificauit Auraicus. Quinetiam hoſtis nouem ſigna Caſtrenſia, ab his reportata, ipſis viſenda propoſuit.

Dominus Batenburg cum alijs caſus.

Harlemenſes ſtatuunt vrbe relicta excedere.

Videns igitur deſperata ciuitas Harlemenſis, Fredericum ad pacificationem minimè propenſum, qua præſidiarios in armis ſuis vrbe deſerta liberè pateretur egredi; tale conſilium inijt, vt omnes, quotquot armis eſſent idonei, viri, armata manu erumperent, conſcenſiſq; na[ui]bus & ſcaphis ipſos præſtolantibus ilicet elaberentur, relictis in vrbe vxoribus & liberis. V[e]rùm vxores id ſubolentes, liberos raptim ſecum trahentes, tam confuſo ad portam conflux[e]runt ordine, vt viris nullibi daretur facultas penetrandi: quòd ſanè fuit miſerabile viſu. Ideoque fugam, hac vici præpediti, procraſtinare coacti ſunt, in noctem proximè ſequentem. P[o]ſtridiè verò, qui erat Iulij decimus, conſtituerant, vt ſeptem Sclopetariorum vexilla præc[ede]rent, & quaſi viam ſequentibus ſternerent: intermedio ſequente Senatu, Senatorum v[xoribus] & liberis; quorum tergum mox clauderent ſagittarij vel præcipuæ [di]gnitatis ciues, ſimil[iter] vxoribus & liberis ſuis comitati: ſequentibus hos omnibus omnino ciuibus, quibus vnà fugam arripere liberet: extremum verò locum occuparent octo vel nouem Stipendiariorum ſigna, quæ deſertis impreſsionibus, mœnijs & ſtationibus, cæteris omnibus quaſi in ſubſidium & [illegible] ſulam à tergo ſuccedentes adhærerent. Sed & hoc conſ[il]ium ſuo ſucceſſu caruit, cum pr[opter] hoſtem, qui ad impetum faciendum ſe videbatur præparare, tum propter literas e [illegible] hoſte miſſas, quibus ſe in gratiam aiebat recepturum, quotquot hominum in vrbe [illegible]. Cuius dictis ſtatim fidentes Germanorum militum præfecti & Præſidiari[j], a c[i]uibus d[illegible]runt.

Turbas & confuſionem dat excedendi propoſitum.

Vndecimo Iulij ſub veſperam, quatuor vel quinque VValonum vexi[l]la porta Schal[illegible]keria ſecretò elabi tentarunt, inter quos mul[t]i fuere præcipuæ notæ ciues: qui omnes, de[ser]tis muris & ſtationibus ſuis, extra ciuitatem iam conſtitere. Verùm quòd & hoc facere[nt] admodum confuſi & perterriti, nec haberent qui pontes ſternerent, cæteroque ap[p]ara[tu] neceſſario deſtituerentur; quilibet in ſuam ſtationem redire coactus fuit, non ſine tumul[tu] maximo interim in periculo ciuitatem relinquentes, cui metuendum erat, ne, dum hi[c] [ho]rum incerti tumultuantur, hoſtis mœnia tranſi[ri]et. Poſtridie mane de[n]uo ali[illegible] m[illegible]tes gregarij, ciues & fœminæ veſtibus ſexum diſsimulantes, omne[s] animis percu[lsi], ad portam cucurrére. Magno fœminarum & puerorum numero ſtipati: quæ [illegible]

ſibi[illegible] valedicentes:quaſi in mediam ruiture mortem, ſupra modum flebile & lamentabile ſpectaculum videntib[illegible] exhibuerunt. Sed & hunc conatum ſucceſſu ſuo priuauit ſpes pacificationis a deputatis iniecta:ad quam Germani milites erant propenſiſsimi.

Reconciliatio Harlemenſiũ cum Frederico Albani filio.

Sequente Iulij 12.ſub veſperam.Pacificationis pactum ratificatum eſt,Intercedentibus Steinbachio.C[illegible]ophoro Vadero & Roſonio Centurionibus,præſentibus ambobus Conſulibus &[illegible] de Ciuitate hoſti dedenda. At Roſonius pacto non ſatis acquieſcens,eiq; ſtare nolens; ſ[illegible]ficauit d VValonum & Belgarum Capitaneis,non ſatis tutum arbitratus ſpe & metu gratiæ Ducis Albani vrbem tradere.Quapropter illi ponticulum ſubtrahentes, deputatos ad pacificationem arbitros intromittere nolunt: qui poſt alibi illapſi, plurimas,eaſque ſatis æquas po[illegible] de conſeruandis omnibus in vrbe propoſuerunt: quas nonnulli tantum ad Germanos, Scotos & Britannos,veluti peregrinos, reſtringebant:nonnulli verò ad omnes extendebant [illegible]ſentientibus vero omnibus,maior numerus vociferabatur,Fredericum ducem p[illegible]ra[illegible]æ declaraturum,quàm quiſquam de illo ſperaſſet.

Poſtera die 13.Iul.militibus & plebi, tympanarum pulſu congregatis, proponitur quæſtio, Malintne ſpe & metu gratiæ Ducis Albani,in vrbe perſeuerare,vel armis nudati ciuitati cedere?C[illegible] r[illegible]onde[illegible]es proclamant,Se potius permanſuros in vrbe, Albani promiſsionibus freti, de quibus Germani,Britanni,& Scoti ſibi videbantur certiſſimi: plurimis etiamnum eius diei man[illegible] ad po[illegible] tam co[illegible]lectis & vi perrupturis, modo Pontificibus fuiſſent inſtructi.Sed hac ratione tandem perſuaſi a fuga del[illegible]iterunt.

Bordetus Nobilis à miniſtro ſuo vult ſclopeto traijci.

At verò Bordetus, vir nobili[illegible] natus & Gallus,qui & obſeſsis Hannoniæ Montibus interfuerat, promiſſionibus de ſpe & metu Albanicæ gratiæ perceptis, crudele præſentiens hoſtis propoſitum,qui iam pridem ſemel enunciaſſet, huiuſmodi hominum genus nulla ſe velle miſericordia proſequi: famulum ſuum quam potuit diligentiſsime rogauit, vt eum tormenti glan[illegible]ine traiectum interimeret. Cuius petitioni famulus poſt multas & varias tergiuerſationes tandem obſecundauit.

Lytron, quo pacem & condonationem culpæ mercantur Harlemenſes.

Interea deditionis pactum concluditur,pro ciuibus æquum ſanè & tolerabile:continens nimirum,vt vitam & direptionem bonorum ſuorum ducentis aureorum millibus redimerent, exceptis 57. Ciuibus nominatim dele[illegible]ptis, qui videlicet primates vrbis fuerant,& ad rerum gubernacula ſederant: datis ſuper à Duce ad maiorem rerum fidem tabulis patentibus, ſeu literis condonatorijs. Conuen[illegible]m fu[illegible] etiam, vt huius ſummæ dimidium præſenti pecunia perſoluerent duodecim dierum ſpacio:reliquum verò poſt elapſum trium menſium interuallum.

Milites Harlemenſes ſuſpenſi, decollati, ſubmerſi.

Conſequenter ciues & milites Belgi[illegible] depoſitis armis,in aliquot templa cum vxoribus ſuis ſecedere iubentur. Eodemque die panis bipondium ſex viris diſtributum eſt. Poſtridie Germani, Britanni, & Scoti quoque, armis in æde ciuica exutis, in aliquot Monaſteria ſe recipere coguntur, vbi illis quamprimum vigiles ſunt deſignati:Eodemq; die magna ex parte Hiſpani cum Fredericho Toletano eiuſq; Conſiliarijs introducti. Omnes verò vrbis præfecti & anteſignani capti,extraque ciuitatem deducti:ciues autem duriter coacti, ad citò proferendas ſuas pecunias,ſi vitam tueri vellent. Proxima die Iulij 15. trecenti plus minus VValonum milites præſidiarij in foro partim ſuſpenduntur, partim capite plectuntur. D. VVibaldus Ripperda, vrbis Gubernator,16.Iul.vnà cum legato ſuo ſimiliter capite mulctatur: Steinbachij Concionator ſuſpenditur; ducenti verò quadraginta ſeptem milites in ſtagno ſubmerguntur. Inſequente decimo ſeptimo rurſus aliquot Præſidiarij decollantur. Poſtridiè iterum trecenti, inter quos ciues nonnulli, qui conati fuerant effugere, truncantur: quibuſcum etiam Simon Simonis Concionator vitam profudit. Vigeſimo deinde Iulij Lancelotus Brederodanus, Roſonius & Quæſtor Briel[illegible]nſis truncatis Capitibus Sc[illegible]oteni necantur: ſicut paulò pòſt reliquorum Capitaneorum & Signiferorum octodecim,cum reliqui[illegible] VValonibus, Scotis, Britannis, & Gallis,penè trecentis.Intercedentibus deinde aliquot diebus,19. Aug.demum milites nonnulli, qui hucuſque in Xenodochio ægrotantes decubuerant, in ipſius Hoſpitalis littore capitibus plectuntur.Præſidiarij munitionis in Fuykij fluminis oſtio factæ, quaſi per obliuionem in paciſcendo præteriti, vt illis miniſtraretur cibus, fame enecantur. Septimo Aug.Germanorum militum circiter quingenti, cum ſuis præfectis,Hiſpanico comitatu ſtipati,vrbe educuntur,triremibus in perpetuam ſeruitutem addicendi.Sed hi fauente vtentes fortuna,dum Oudekerkium perueniunt, beneficio & ope Bruchhuſianorum aliorumq; militum Satellitib. [illegible]is erepti priſtinæ reſtituuntur libertati.Hoc modo omnes Harlemi milites vnà cum Præfectis & ducibus ſuis vita priuati ſunt,paucis admodum exceptis,qui fugam ſecreto arripientes elapſi ſunt. H[illegible] annumerandus venit Balfurius Scotorũ Capitaneus,qui, quia promiſerat aliquã in vitam vel perſonam Principis Aurrici,ad ipſum e medio tollendum,machinationem,dimiſſus fuit incolumis. Qui idipſum poſt Auraico Principi coràm confeſſus,ſe, ſine aliqua conſcientiæ labe vel me[illegible]u,præmiſsis tam flagitioſis & impijs minime obſtrictum reputauit.

An. 1573. Iſthæc autem Harlemi ſeptem menſium obſidio, licet Hiſpanis in victoriam [illegible]eret; [illegible]rum tamen reputationi nonnihil detrahens demonſtrauit, ipſos non eſſe [illegible]cibiles, ca[illegible]que Batauiæ Ciuitatibus ſatis temporis largita fuit, res in omnem eu[illegible]um præmedi[illegible]and[illegible] que ad firmiorem reſiſtentiam præparandi; idq; vel eo magis, quod Harlem[illegible] poti[illegible] mil[illegible] multuati, ſint inuicem d[illegible]dentes ob participatione pecuniæ ab vrbe numerandæ, li[illegible] etiã [illegible]ci, vt Capitaneos & præfectos ſuos abigerent, & debitam illis obedientiam detrectarent, d[illegible] numeraretur pecunia. Quod diſſidium ſex fere ſeptimanarum ſpacio durans, vix tandem [illegible]tis ſtipendijs conſopitum fuit. Adeò vt hac æſtate iam tranſacta, ſero ad obſidendam Al[illegible]mariam caſtra mouerent. Cuius hiſtoriam referemus inferius.

Epiſcopus Harlemenſis, D. Godefridus Amerlæus, Templo D. Bauonis Harlemi de nou[illegible] initiato, in eo m[illegible]ificat 15 Aug. duce Frederico Toletano præſente.

Res in Selandia geſtæ. Relata hactenus obſidione & occupatione Ciuitatis Harlemicæ, referemus deinceps quid interea temporis alibi quoq; geſtum acceperimus, vt nimirum in Selandia, vbi [illegible]ſingenſes & Campverani Mittelburgum, & Armuydam cum arce Ramekenſi claſsibus ſu[illegible] bellicis obſeſſas tenebant, vt ſupra relatum eſt; idq; tam arctè, vt, nihil, vel admodum parum, [illegible]uehi poſſet. Inſula penè tota exhauſta, deuaſtata, & iuiundata. Plur[illegible]æ in ea velitationes [illegible]tæ ſunt, pro obtinendo loco aliquo editiore, vt exempli gratia, pro Suburgo, habitatione [illegible]miliani Burgundi, quondam Admiralij. & domini de Vere: quæ tandem [illegible]ammis in[illegible] buſta fuit. Fliſſingenſes, ſicut & Mittelburgenſes, extra in aq[illegible]um aggeribus foſſas & val[illegible] ſui protectionem acqui[illegible]ere: quod alterutrum impedire conabantur: Ad quas D. d[illegible] Caſtem, VVakene & Capelle tormento percuſſi obierunt.

In hyeme naues aliquot Dordracum petentes, & in Clœndro frigore conſtrictæ, ab H[illegible]nis diſpoliatæ ſunt, earumque vectores omnes trucidati & ſuſpenſi: à quibus Romersvval[illegible] quoq; diripitur.

Mirabilis audacia Fliſſingenſium. Fliſſingenſes iam vbique fere aquarum imperio potiti, 14. Ianuar. Anno 1573. ad Antv[illegible]pienſium portas vſque delati, octo naues illis ereptas ſecum abducere auſi ſunt. Quinimo nonnulli ipſorum, in ipſa Antvverpia è lectulis ſuis noctu quoſdam homines ſu[illegible]itatos, inuito [illegible] vrbe ſe comitari, naueſq; ſuas ſecum conſcendere coëgerunt. Quod inter cæteros accidit [illegible]dam Iodoco Scrutario, de quo Fliſſingam deducto precium pro ſui redemptione extorſeru[illegible]

Ad eundem inſolentiæ modum etiam Bauonis Euontij Admiralij, qui Euoni Petri VV[illegible]ſtio ſucceſſerat, filiolum Antvverpiæ ex ædibus Prætoris, vbi tenebatur captiuus, media luce ex vrbe ad naues ſuas deduxerunt.

Apparatus Albani ad liberandum Mittelburgum. Dux Albanus igitur Mittelburgum armata manu liberaturus, miſsis vndiq; in circumiacentes Regiones, videlicet Galliam, Daniam & Oſtlandiam literis, nautas in auxilium conci[illegible] ſed præter paucos quoſdam Bremenſes, nihil aſſequitur, Fliſſingenſibus vbiq; gentium amore ſimul & honore præualentibus. Omnes ergo naues, quas aſſequi potuit, modò eſſent idoneæ, reparari curauit tam Montibus ad Zomam & alibi, quàm Antvverpiæ: multas etiam de nou[illegible] fabricari iuſsit. Tormenta, quibus armarentur, è cunctis fere ciuitatibus per vniuerſum Belgium adduci imperat. Admiralium eis præficit Santium Dauilam, arcis Antvverpianæ Præf[illegible]ctum, cui totius naualis prælij ſummam commiſit. Interea vero rationibus ſubtiliter exco[illegible]tatis iterum atq; iterum nauiculam vel ſchapham frumento, & alijs commeatus generibus [illegible]neratam, Armuidam immiſerunt.

Varij conatus Hiſpanorum pro Mittelburgo vittuaresolando. Prima vice, prout retulimus, liberationem plena vi fuerant aggreſsi, viginti duabus ſci[illegible] Aſſabribus illis ſeu lembis Hiſpanicis, quas Hiſpanis refertas, ab Admiralio Euone, cogno[illegible]to Worſt / inſta arcem Ramekenſem fortiter expugnatas & exuſtas ſupra diximus.

Altera verò vice, nimirum 10. Octob. An. 1572. quinquaginta ſeptem nauium claſſe bis[illegible] viris inſtructa Antvverpia & aliunde eodem ſe quidem conferunt: ſed propediem repe[illegible]tur, amiſſa vna naui bellica, vna triremi, & vna qua commeatum vehebant.

Sub finem Februarij, An. 15[illegible] Santius Dau[illegible]anus denuo plus minus quinquaginta nau[illegible] claſſe, quarum multæ erant prægrandes, Antvverpia ſecundo flumine Neuſas vſque dele[illegible] non obſtante periculoſa magnarum [illegible]larum nauium Charybdi, quos Fliſſingenſes, inte[illegible]dendæ nauigationis gratia, lapidibus à dirutis quibuſdam Monaſterijs huc ad[illegible]ibit[illegible]rau[illegible] intra Lilloum & Ordamain fundum demerſerant. Non ita procul à Neuſis obuiam [illegible] Zelandi, vbi per dies aliquot tormentis aduerſus alterutrum fulminatum eſt, & int[illegible] al[illegible] peti fulmine tactus Arietta Hiſpanus obijt. Tandem in fugam conuerſa eius claſſe, ma[illegible] a[illegible]uigia Antvverpiam, minora verò Montes ad Zomam recurrere[illegible] vnde poſtea nouam [illegible] penetrandi concipiunt, ſed iterum repulſæ redire coactæ ſunt. Ordami munimentum erex[illegible]runt, idque tormentis ac Præſidarijs munierunt Hiſpani, ad intercipiendum Zelan[illegible] tranſitum.

Sant. Dauilanus Mittelbur[illegible] Poſt, ſub 21. Aprili Bremenſium nautarum copias aliquot nacti, Santius Dauilanus iogen[illegible]

nauium

An. 1573.

[illegible] inſtructarum claſſe denuo Mittelburgum verſus vela ventis committit, non mo- [illegible] ter [illegible] ſed etiam ordine conuenienti diſpoſitis nauigijs ſuperatu difficilis. [illegible] par [illegible] ſolano, Breſkinum defertur, è regione vrbis Fliſ-ſingen [illegible] & tergo infeſtatus, Fliſſingenſiū nauiū claſſe Bierulieto [illegible] grandiorū & præcipuarū Corbitarum vel Gabeaturum quinque, in- [illegible] Prælium illud fuit admodum ſanguinolentum: omnes [illegible] ſunt: inter quos etiam Dominus de Blicqui. Prælio fini- [illegible] man, brac[illegible] pedes, crura, inteſtina, fruſta denique carnium ſportis collecta fuerunt, naui- [illegible] lorum [illegible] nauium faciem referentibus. Vſque adeò crudeliter maiorum [illegible] mina in homines deſæuierant. Reliquæ Santij naues, pugna adhuc durante, [illegible] Mittelburgum euaſere, nonnullis earum in itinere demerſis & exuſtis. [illegible] commeatu, naues ſuas mercemonijs, alijſque rebus vectores [illegible] comitante [illegible] os Domino Beauoyſio, e familia Lanoia oriundo, in Iunio ſedeunt, [illegible] ctas amittentes. Beauoiſius deinde, Ducem Albanum [illegible] Neomagum profectus e[illegible] a quo, gratijs illi actis, beneficiū ob rem bene ge[illegible] rependitur, totiuſq; naualis expeditionis imperio perquam honorifico [illegible]nd[illegible].

gum ex parte tantum victu instruit.

[illegible] muneris partes fideliter acturus, exſtructis præter veterem C[illegible] quinto Auguſti iterū Antvverpia, octoginta nauium tam mi n[illegible] quàm ma[illegible], Claſſe inſtructus Zelandiam petens digreditur. Ecce autem eodem die Zelandi arcem R[illegible] kenſem occupant, ſubitanea obſidione eam tam terrà quam marì cingentes, a[illegible] tormentis [illegible] verberantes, ac denique Caſtellanos, Sclopetarijs, è ſublimibus Hulcarum ſuarum [illegible], dum intumeſcerent aquæ alluentes, deſuper iaculantibus, à ſui defenſione prohibent, necnon ab vna parte eam ſuffodientes. Accidit autem, vt eodem die, quo [illegible] ur arx, Præfectus cum Chirurgo Mittelburgum ſe contulerint, & interim eius Legato [illegible] in br[illegible] ium [illegible] lopeti glandine percuſſo, & multis alijs præterea grauiter læſis [illegible] omnes [illegible] erebantur ne Medico de[illegible] uti morerentur) animis plane deiecti ſunt; ac tandem, [illegible] od [illegible] re[illegible] ſe animaduertentes, apparatuque neceſſario, nec non & animo ad reſiſtendum va[illegible] contrarios opponendum deſtituti, 5. Augu. hoſtibus arcem dedi[illegible]e.

Zelandi arcem Rammekenſem obtinent.

Quapropter Beauuoiſio ſt[illegible]endum fuit vt alia parte Mittelburgo ſubueniret. Itaque Fliſſingam claſſe pr[illegible] in Oceanum Germanicum delabitur, in quo, directis ad dextram proris Inſula VValachræa, cuius ambitus in vniuerſum ſeptem putatur includere miliaria, circumnauigata, Romporium in[illegible]ens, Mittelburgo appropinquaturus redit: vectoreſque ſuos, Zelandis nihil tale metuentibus, minoribus nauigijs ripę ſiſtit in Matris virginis Poldrum (vulgò nominatum locum) maioribus Di[illegible]ingæ non ſine periculo relictis. Atque ita allatum commeatum terra vlterius prouectum à tergo Mittelburgo ſuppeditat, etſi non omnem, propter interuenientes difficultates & impedimenta. Tandem relicto illic in littore Chriſtophoro Monſdragonio, Hiſpano, veteranoque militum tribuno, cum quindecim militum vexillis, paulò pòſt ſubito inde ſoluens (hoſtium enim impetum metuebat) ex Oceano in oſtium delatus, aduerſo flumine reuertitur, etſi non abſque nauium aliquot amiſſione. Minorum nauigorum ferè quadraginta, poſtmodum Montes ad Zomam ablegat, quas inde Armuydam remittere conſtituerat. At Zelandi ea bellicis nauibus ad Bomcrekium ſtantibus, intercluſerunt, ſedulò iam de ratione Montium ad Zomam ſcalis conſcendendorum & ſubito occupandorum cogitantes decimo Sept. ſed ſueceſſu fruſtrantur: ſicut & Hiſpanos, qui Ziriczeam ſimiliter circumuenire meditabantur, ſpes ſuá feſellit.

Beauuoſius circumnauigato Romporio Mittelburgo ſubuenire nititur.

Ergo Mittelburgū nondū ſufficienti victu inſtructū fuit, eò quòd hac poſtrema vice viriū defectu, omnem, quem aſportabant, commeatum, introducere nequirent, tum quòd in itinere tres præcipuarum nauium amiſerant quarum vna proprio puluere tormentario incenſa conflagrauerat: altera, vi tormenti [illegible] iuſdam in ea exploſi rimam agens aquas hauſerat, triginta viris atrociter læſis: tertia, nauis elegans & noua, vado illiſa, harenis ſuperinductis ſuffocata fuerat. Hæc vltima exſtructa erat, iuſſu & coactione Ducis Albani Antvverpiæ, à prudendiſſimo vigilantiſſimo & præcellentiſſimo quodam Mercatore, Egidio Hoffman nomine, qui ante in[illegible]ndem hoc Belgarum cum ſuo Rege [illegible]m, aliam ibidem ædificauerat, ſed grandiorem & multo elegantiorem, quæ & ipſa mal[illegible]bus Oceano ſe committēs, prima nauigationis vice in harenas Selandicas impingens, perijt.

Priuſquam verò huic de obſidione Mittelburgi hiſtoriæ finem imponamus, enarrabimus etiam quo feruore & quantis difficultatibus, hoc bellum à Selandis & Batauis geſtum ſit, qui, poſtquam hanc obſidionem non modo infracto animorum robore & fortitudine, ſed etiam ineffabili ſumptu iam fere biennij ſpacio ſuſtentaſſent vel aluiſſent. hic tandem Colophonem

An. 1574.

Gubernatores & Admiralij Zelandorum.

eius exſpectarunt, in quo vt ſuperiores euaderent, hoc demum opus, hic labor fuit. Zelan[illegible] primus Gubernator fuit Hieronymus T'ſeratius Bredanus, cui, quod ad tantum regim[illegible] parum idoneus, remoto ſucceſsit deinde Smittius Dominus de Baerland: cui demum ſ[illegible] tur D. Carolus Boyſotus, vir præclarus & erudi[illegible] Nobilis Brxellenſis. Campveris Im[illegible] præerat Dom. Iohannes Iunius Antvverpianus. VValacrienſium Admirali[illegible] Petrus, vulgo dictus, Capitein Worſt/ qui non diu ſuperuixit, quemadmodum & eius ſucce[illegible] res, videlicet Bauo Euontis, & Iohan. de Moor, qui ſphærula bombardica tactus obijt. P[illegible] hos Admiralius creatur Dominus Ludouicus Boyſotus, Caroli Gubernatoris frater. Sca[illegible] Inſulam ſitum quoque habuerunt Admiralium. Sub Iſtorum Nauarchorum imperio ex[illegible] mam eamque omni fide maiorem operam nauarunt Zelandi, quo Mittelburgenſes inedia[illegible] mitos ſibi ſubiugarent; eius rei cauſſa corpora ſimul & facultates periculo exponente[illegible]. De[illegible] tuti interim pecuniæ neruis, quibus claſſem bel[illegible]icam ſuſtentarent, Claſſiarijs ſtipendia [illegible] rent, commeatumúe prouiderent; ad piraticam exercendam, tanquam ad ſacram anc[illegible]ora[illegible] neceſsitate redacti, quicquid ſuſpectum in Oc[illegible]no oblatum [illegible]it, arripu[illegible]re; nauarc[illegible] ctis nautiſq́; ſuis interim ſæpiſsimè nihil in n[illegible]uibus ſuis cibi nec potus habentibu[illegible] præter are[illegible] gas & limpidam ſeu vilem cereuiſiam. In Oceano non modo Hiſpanor[illegible]m, verum etiam [illegible] lorum merces fiſco ſuo, vel direptioni addixerunt, eò quod hi belli ſe ſoc[illegible]runt parti[illegible] peditandis ad obſidionem Harlemenſium militibus, confœderatorum impenſis S. [illegible] qualis erat Tertia della Liga cognominata; Itidemq́; magna ex parte diripiebant naues [illegible] driam contendentes. Pro neceſsitate ſæpe etiam ſine reſpectu, quorumcunq; poſſeſſo[illegible] vendicarunt omnia, quibus potiri licuit, prædam deinde vendentes, ſuamq; inopiam [illegible] per ſubleuantes, dum Statuum Batauicorum & Zelandico[illegible]um ſententijs & literis [illegible]d re[illegible] tionem vel ſolutionem compulſi ſunt: Ita quidem vt earum mercium multas ac ferè om[illegible] terim ante finitum adhuc bellum honeſte perſo[illegible]uerint. Aliquoties ſanè pecunijs reliqu[illegible] li neruis vſq; adeo nudi extiterunt, vt animos planè deſponderint, obſidioniſq; inſtitutum d[illegible] ſerere conſtituerint: ſed ſingulis vicibus commodum oblatis mirabiliter n[illegible] medi[illegible] ad [illegible] ſtitutum rediêre. Exempli gratia: Cum aliquando certò ſtatuiſſent excubijs d[illegible]ſertis ab [illegible] ta obſidione planè diſcedere, niſi intra præſtitutum ſtatæ diei terminum è Batauia vel a[illegible]iun[illegible] certas ſuppetias nanciſcerentur; eiuſq; rei gratia M. Petrum de Ryckæ, Bailliuium Fliſ[illegible] ſem, virum eximium ablegaſſent, promiſsione illi facta, tantiſper ſe adhuc perſeueraturos in propoſito, & neceſsitatis acerbitatem deuoraturos, dum ille ab Auraico & Statibus Batauicis rediret; hic verò in Hollandiam perueniens, non modò nullas pecunias nec commeatum pro ſuorum Claſsiarijs, ſed & Batauos ipſos propter obſidionem Harlemi & alias cauſas rerum anguſtia laborantes reperiret; inſuper etiam ab Auraico, audita Zelandorum promiſsione, ad ſ[illegible] plius reditum ſe perſtituros promittentium, æquo diutius detineretur, qui illum ad fiduciam in Deo collocandam cohortabatur, fore enim vt is per temporis oportunitatem prouiſis med[illegible]js, auxiliaretur: ex improuiſo ſpargitur rumor, ex Oceano Fliſsingam illatas eſſe aliquot naues Glaſto, alijſq́; mercimonijs onuſtas; quibus præſentis neceſsitatis telum excuſſum eſt. In hoc tanto rerum omnium defectu & anguſtijs vulgus nautarum & Claſsiariorum, nihilominus t[illegible]n tam declarauit animi fortitudinem, quantam hic Lectori deſcribimus. Nam ſi fortè eorum nauium aliqua, vel aduerſo ventorum flatu delata, vel vado illiſa in hoſtium redigebatur po[illegible] ſtatem; incenſo proprio puluere tormentario, ſæpiſsimè ſe [illegible]e vna cum hoſtibus ſuis concremare, quàm crudeli hoſtium ſuorum gratiæ ſupplices fieri maluerunt.

Commendator Maior Mittelburgum liberare conatur.

Ad extremum verò, cùm iam per varios fortunæ caſus, in Annum partæ ſalutis 1574. obſidionis negotium prouexiſſent; duriſsimus tandem mucro illis rodendus ac deuorandus offertur, tum nimirum, cùm, poſt Albani in Hiſpanias diſceſſum, Commendator Maior Requeſ[illegible] tius domandi Leonis Belgici capeſſens habenas, primumq́; fortitudinis ſuæ documentum h[illegible] exhibiturus, totis claſsiũ & copiarũ ſuarũ viribus aduolat, magna rerũ fretus experientia, quod Dom. Iohanni Auſtriaco, nauali prælio cum Turca decertanti (vt ſupra relatum eſt) gube[illegible] naſſet. Vnde non minima laudabilis iſtius victoriæ, & laudis inde naſcentis ad eum deuo[illegible]u[illegible]a portio, illum ad tantum honoris faſtigium euehendum commenda[illegible]it, vt ſummus a Re[illegible]e Leonis Belgici Gubernator conſtitueretur. Hic, duabus vijs ſimul inſiſtens, h[illegible] & tenebroſarum noctium opportunitate adiutus, alterutra certè Mittelburgum d[illegible]enire l[illegible]era[illegible] nimirum ratiocinatus, ſi maioribus naui[illegible]ijs Antvverpia ſ[illegible]luens ſecundo fl[illegible]mine per Hu[illegible] minoribus verò Montibus ad Zomam egreſſus per Scaldim deſcendens in VValachræam penetrare conaretur, Zelandos proculdubio vtrobiq́; non poſſe reſiſtere. At Princeps Aurai[illegible]us hunc eius conatum præſentiſcens vel metuens, in Zelandiam ſe contulerat, prouiſurus, ne quid ea detrimenti pateretur.

Hic vltimum in Zelandiam conatus, ſupra modum vehemens fuit. Summus maiorum naui[illegible]

An. 1574.

uigiorum Admiralius erat Santius Dauilanus: D. enim Beanoſius diem ſuum iam obierat. Huius naues erant prægrandes, tum nauris ſimul & claſsiarijs militibus pulchrè inſtructæ muniteque. Minora nauigia, vulgò dictæ Boners Cromſteuen & Hueden, erant, tormentis & militum copijs bellè armatæ. Prætoria erat ſtipatus viris centum octuaginta: huius verò vicaria centum triginta. Vniuerſa maiorum nauium claſsis conſtabat nauigijs triginta duobus, vel tribus, præter eas, quibus commeatum vehebant. His imperitabat, tanquam Admirallus Iulianus Romerus, tribunus veteranus, miles Hiſpanus. Atque hæ Montibus ad Zomam ſtabant expeditæ ad velificationem & Mittelburgum liberandum. Hoc autem eorum propoſitum erat, vt Santius Dauilanus maioribus ſuis nauigijs Antvverpia ſolutis per Honris fluuium delatus, vſque in conſpectum Inſulæ VValachrienſis deſcenderet: eodemque tempore hoc idem faceret Iulianus Romerus, Montibus Zomenſibus ſoluens, & per Scaldim ad calcem Suytbeuelandiæ defluens, ibique ambos ſe conſpiciendos præberent: certò ſibi perſuadens, Zelandos, hoc bipartitæ claſsis ſtratagemate deluſos, vtrobique ſimul hoſtem depellere minimè valeturos, ſed alterutri ferè neceſſario tranſitum relicturos; qui deinde in VValachræam Inſulam delapſi, Mittelburgo commeatum ſuum mitterent. Sed Deo aliter viſum fuit, Auraicus enim cum ſuis Nauarchis & Claſsiariorum præfectis, per ſpeculatores ſuos de hoc ipſorum conatu certior factus, vel ipſe tale quippiam cogitans, alterutram harum claſsium adoriri ſtatuit, priuſquam ambæ mutuas ſibi ſuppetias ferre poſſent: ſuam quoque claſſem bipartiens, cuius nauigia maiora, ſed malè munita, anchoras ſuas fixerunt à fronte VValachrææ in apricum. Maior enim & quidem alacrior militum pars cum Ludouico Boiſeto Admiralio erat, plus minus nouendecim vel viginti nauibus completis: qui 28. Ian. claſſe per Scaldim aduerſo flumine aſcendentes, aduentum hoſti gratulaturi procedunt, quem ad Lodieshoekum anchoris ſtantem offendunt, ſed viſis Zelandis, raptim anchoras ſubtrahentem, ſeque ad pugnam feſtinanter parantem: idque in ipſius noui Gubernatoris conſpectu, qui Nobilium & aulicorum ſuorum agmine ſtipatus, ſtans in Promontorio Montenſi decertantes adſpiciebat. E veſtigio Zelandi magnis animi feruoribus Hiſpanorum claſſem inuolant; ſed eorum prætoria continuò pro felici nimirum aduentu tormentarij fulminis ictu ſubter Galeam vel tectũ per Claſsiariorum copias contorto percutitur, plurimis in ea læſis & occiſis: inter quos nominatim fuit ſummus claſsis naucle[illegible], nomine Schotus, cui alterum crus (nondum ſanato, quo in eo laborauerat, vulnere Peſtilentiali exiſtente adhuc in eo foramine perpetua ſanie ſtillanti) abripitur. Quo tamen ictu nihil obſtante, idem Schotus officij ſui partes gnauiter obijt, haſtam manibus in hoſtem contorquens. Vſque adeò Patriæ ſalutis amantes & ſtudioſi erant Zelandi. Eius gener vel affinis Nicolaus Neolai etiam ſclopeto tormentario ibi tactus eſt. Quin & ipſe Admiralius Muſquetti genere altero lumine priuatur: eamque ob cauſam ab Hiſpanorum Pretoria attractus, eiuſque naui affixus, ſatis magno in periculo verſari viſus eſt. Multi enim Hiſpanorum iam in ipſius nauim tranſcenderant. Verùm alia ſuarum nauium ad opem illi ferendam aduolat, Interim & reliquarum nauium vnaquæque hoſtilem ſibi nauim adſtringit: atque ita ad tempus dubio Marte fortiter vtrinque pugnatur, donec Iuuenis quidã, Soetlandi è VValachræa oriundus, ſtans in ſpecula ſummi mali nauis Pretoriæ Zelandorum, tranſilit in Galeam Pretoriæ nauis Hiſpanorum, victiſque in ea hoſtibus, vlterius aſcendens, è ſupremo mali pinnaculo tollit vexillum, eique ſe inuolutum in eandem hoſtium nauim demittit, cui ſuarum partium plurimi ſeſe iam ingeſſerant. Quo ſigno ſublato, Hiſpanorum plurimi deſpõderunt animos, putantes Pretoriam ab hoſte victore captam. Quapropter Zelandi tandem ſuperatis maioribus Hiſpanorum nauigijs decem, ea ſeduxêre, reliquis partim combuſtis, partim in fugam conuerſis. Horum decem, quatuor Fliſsingam. & quinque Campveram perductas ſunt. [illegible]res quam mille viri in hoc nauali certamine trucidati & demerſi, ab vtraque parte obierunt: inter quos D. de Glimes Hiſpanici Nauarchæ vicarius, & Octauius Perenotus cum multis alijs præcipuæ Nobilitatis Hiſpanis. Ipſe Admirallus Iulianus Romerus, per quandam tormentorum feneſtram repens, lemboq; ſe raptim committens periculum euaſit. Nullis omninò viuentibus hic parcitum, ſed omnes, quotquot reperti, licet aureis fulgentes torquibus, in hoc Martis furore Neptuoo litati. Vſq; adeo feruens bulliebat Zelandis circum præcordia ſanguis.

Deſcriptio nauium & virorum Hiſpanicarũ.

Zelãdi naues Hiſpanicas ad Montes Zomenſes ex improuiſo adoriuntur.

Horribilis pugna naualis Zelandicorum cum Hiſp. ad Montes Zomẽſes.

Eximia fortitudo Iuuenis cuiuſdã Selãdici.

Hiſpanorum clades.

Interea Santius Dauilanus cum altera claſsis parte maiorum nauium eodem tempore deſcendit in conſpectum Inſulæ VValachrææ, Breſkinum ſcilicet: vbi, cum alteram claſsis partem non animaduerteret, anchoris eiectis aduentum Iuliani Romeri opperitur.

Princeps Auraicus hoc eodem tempore de claſſe ſuæ, quæ Montes ad Zomam petens, aſcenderat, ſucceſſu admodum ſollicitus, metuens, ne Santius Dauilanus interea fortè penetraret, rebus conſtitutis, in conclaue ſuum ad preces ſe contulerat: vbi oranti ſubitò nuncius quidam refert, Santium Daullanum anchoris ſublatis [illegible]dentem viſum eſſe aduentare. Quo nuncio magna perfuſus lætitia, quòd aquarum refluxum iam habituri eſſent contrarium, actis Deo gratijs

ſurgens,

An. 1574.

ſurgens, propediem aſcendit promontorium Fliſsingenſe, vnde Dauilanum anchoris ſta[illegible] ipſe à longè proſpexit, nihil penè dubitans de ſuorum ad Montes Zome[illegible]es victori[illegible] de [illegible] mox per ipſas naues hoſtibus ereptas & læſos ſuorum claſsiarios [illegible]ter quos Sch[illegible]tus n[illegible]u rus paulò pòſt vitam cum morte commutans) certior eſt red[illegible]itus. Santius autem Dau[illegible] Iuliani clade percepta, metuens ne & ipſe inuaderetur, & detrimentum aliquod a[illegible]iperet, primum aduerſum fluuium aſcendens Antvverpiam redit, de liberando Mittelburgo pro[illegible]ſus deſperans. Interea Mittelburgenſes magna preſſi fame, mactatis & conſumtis omni[illegible]us e quis, canibus, felibus & glribus, placentas & panes è leni aliorumque leguminum ſeminibus pinſuère, edentes ſubinde mazas, è quibus oleum erat extortum. Cuderunt etiam monetam nouam, auream ſimul & argenteam, quadrangularem, Dalerorum & ſemidalerorum, ſtipendijs militum ſoluendis, cuius alterum latus hanc habuit inſcriptionem, D. R. P. F. M[illegible]n-D E L B. 1572. cuius integer ſenſus hic eſſe putabatur, *Deo Regiq; Populus Fidus Mittelburgenſis.*

Atra fames Mittelburgenſium.

Mittelburgũ Auraico deditur.

Quapropter hanc ſuorum cladem Mittelburgi percipiens Tribunus Monſdragonius, M[illegible]telburgum & Armuydam vnà cum munitionibus & tormentis ſuis Auraico Princip[illegible] [illegible] conditionibus dedère ſtatuit; vt ipſe milites[illegible]; Præſidiarij armis ſuis induti, ſarcinisq; gra[illegible]ti vel comitati excederent, cum omnibus ſacri[illegible]cis, Monachis, commeatus procuratorib[illegible] Sclopetarijs, nantis, Commiſſarijs, & omnibus deniq; quibus il[illegible]inc diſcedere liberet, Zelan[illegible] in Flandriam vſq; naues & fidelitatem itineris illis præſtantibu[illegible]: ita tamen, vt ipſe Monſd[illegible]s[illegible]nius fidem dare cogeretur vltrò redeundi in captiuitatem, niſi duorum menſium interua[illegible] captiuitate liberaret D. Philippum Marnixium, D. Montis S. Aldegondæ, Iacobum S[illegible] Centurionem, Italum quendam machinarum bellicarum peritum artificem, nomine C[illegible]lam, Guilhelmi Angerenſis militum præfecti Vicarium, & quinto demum loco Joha[illegible] Pet[illegible]nium, militum quoq; tribunum. Hæc ita contracta & pacta ſunt decimo octauo Feb. poſt[illegible] in actum producta captiuis liberatis. Atque hoc pacto Princeps Auraicus to[illegible]ius Inſulæ V[illegible]lachrienſes dominum cum toto in Oceanum imperio conſecutus eſt. Qui poſtea Armuy[illegible] prius pagum vndique patentem, & iam ſic deuaſtatum, vt præter vnam illam, in qua mil[illegible] Præfectus egerat, nulla domus reſtaret ianui[illegible] & feneſtris ſuis integra (tam funditus omnia [illegible]ites vrgente neceſsitate combuſſerant) reparauit, nec tantum muris & portis, ſed etiam propugnaculis muniuit, & in Ciuitatem erexit.

Armuyda fit è pago ciuitas.

Magna multitudo exoticorum & ſtipendia ſua deſiderantium militum Belgium depopulantur.

Finitis hic tandem duabus illis diuturnis obſidionibus, Harlemi & Mittelburgi, operæpretium nobis facturi videmur, ſi porrò res quaſdam per hunc An. 1573. obiter referamus. Q[illegible]a prima ſit, Quòd miſeriæ Prouinciarum Belgicarum quotidie ingraueſcerent, irruentibus vndiq; nationibus peregrinis quamplurimis, videlicet Hiſpanorum, Italorum, Burgundiorum [illegible] Germanorum, qui malè perſoluti & exigu[illegible]is diſciplinis coerciti, regiones expilarunt, easq; deuorarunt, conſequentes vbiq; deuaſtationes efficientes.

Magna inũdationes ſunt in Belgio magno illo gelu Anno 1573. ſoluto.

Acerrimo illo gelu in Ian. Anno mi[illegible]le[illegible]imo quingenteſimo ſeptuageſimo tertio, per i[illegible]quentem teporem ſoluto, tanta vis aquarum vbiuis locorum in Braban[illegible]ia extitit, vt M[illegible]nienſes in ſuperioribus ædium cubiculis habitare cogerentur. Louanij inundatio duas v[illegible] portas & penè trecentas ciuium domos diruit, multos ciues ſubmerſit, & plurimis plur[illegible] damni attulit.

34. Anabaptiſtæ vtriuſque ſexus capti & exuſti, linguis compreſsis & vſtulatis.

Antvverpiæ in vno conuenticulo 37. & Bruxellis eodem die 17. Catabaptiſtæ compreh[illegible] pòſt ex mandato Ducis Albani, poſtquam magnis torturæ ſupplicijs affectos ad proden[illegible] ſuæ ſectæ complices adigere tentauerat, diuerſis temporibus exuſti ſunt. Quos ad ignem [illegible]ros linguas ſuas intra duas ferri laminas, cochleis ſuis poſtea comprimendas protendere o[illegible]tuit: quarum exterius prominens extremitas deinde candenre ferro ſic aduſta fuit, vt hac [illegible]meſcente particula, lingua nequiret relabi: idque hanc ob cauſam, ne vel ad ignem euntes, [illegible] palis affixi quicquam loquerentur. Idipſum etiam Reformatæ Religionis profeſſoribus [illegible]dit, licet ſine diſcrimine omnes, veluti perduellionis conuicti magno ſubinde numero mortis ſupplicio adiudicarentur.

Megema direpta.

In Febr. occupauere Bommelenſes, quibus Theodoricus Hafftenſis Gubernator præerat, Megemam ciuitatem, quam direptam rurſus deſeruere. Cæterum plurimæ diuerſæq; m[illegible]tiones huiuſmodi ab vtraq; parte præ manibus fuerunt quotidiè.

Comes Marchæ à Batauis accuſatur in ſolentia corã Auraico.

Duranre adhuc obſidione Harlemenſi, Bataui coram Auraico Principe accuſarunt Comitem Marchiæ, Lumæ Dominum, quòd gubernationis prætextu, magnam pecuniarum vim à Subditis extortam corraſiſſet, intolerabilemque inſolentiam cum ſuis exercuiſſet. Inter quos Romanè Catholici præ cæteris magna illi crimina intenderunt de perſonis quibuſdam S[illegible]tualibus, vtpote ſacrificis & Monachis, crudeliter ab ipſo, Egmondani Comitis mortem & [illegible]les iniurias vlciſci volente, trucidatis. Quorum omnium internecionem etſi nemo ſanus co[illegible]

probar[illegible]

baret,nullus tamen miſerius occidit omnibus, quam Cornelius ille Muſius Cœnobij S.
thæ Pater,vir prouectæ iam ætatatis, Poeta inſignis, nec minus literatus quam charus om-
is,quem in Hagenſi via inter ptum & Delphas Batauorũ deductum,dictus Comes noctu
endit.Quapropter cum plurimis huiuſmodi accuſationibus obrutum, Status Hollandici
iſper detinuère captiuum,dum Auraici Principis interceſsione priſtinæ reſtitutus eſt liber
licet omni authoritate publica ſpoliatus.Quo in loco rebus eius conſtitutus,ipſe ſe è Bata-
in Hollandiam,ex Hollandia verò in Germaniam porrò ſe contulit,vbi tandem An.1577.
1578. vitam cum morte commutauit.

Mons Gertrudis conſcenditur & occupatur.

ab finem Auguſt. die nimirum 28. Batau ductu, Domini Poyeti Galli oppidum Mon-
Gertrudis inuaſerunt & occuparunt, vbi Cohors VValonum (Hiſpano ibidem Capita-
ſubdita ciuitatem infeliciter cuſtodiuit. Quibus omnibus ferè cæſis, Hieronymus Tſera-
vrbi Gubernator præficitur, à ſuis non ita multò pòſt ibidem trucidatus, vt ſupra rela-
est.

Maxim Imp. Regem Hiſpanum cum Belgio reconciliare ſtudet.

Imperator Maximilianus pro ſingulari ſua & Cæſare digna in homines clementia, hîc ite-
n perturbatiſsimi Belgicarum Prouinciarum ſtatus miſertus, omnes neruos eò intendit, vt
lippum Hiſpaniarum Regem ad tolerabilem cum hęreditarijs ſuis ditionibus pacem ineun
n permoueret.Necnon & Auraico Principi perſuadere conatus eſt, vt tranquillitati ſtude
tore certò, vt bona ac Iuri di tiones ſuas, etiam pacem colens, recuperaret, aut certè aſsig-
ionem alterius in Germania ditionis, erepta minimè inferioris, impetraret, vel Comitatũ
aroloyſium.&c. Verùm apud vtrumque laterem lauit, quod Rex quidem reſponderet, ſe
eiurum eo in propoſito, quod ipſi per Carolum Archiducem Auſtriæ, Imperatoris fra-
m natu minimum (eadem de cauſa ad Regem in Hiſpanias, An 1569. delegatum, validiſsi-
ſque perſuaſionibus inſtructum) ſcripſiſſet; quod Regis reſponſum poſtea pręlo commiſ-
n in publicum prodijt: Princeps Auraicus autem prætenderet, ſe hoc in bello non ſpectare
iuatum quoddam ſui commodum, ſed fidele & debitum Regis ſeruitium, ac Prouinciarum
utem, cui inſeruiendæ contra Hiſpanorum tyrannidem, & profeſsione, & iuramento ſuo
ſtringeretur, &c. Nihilominus Imperator, pro Chriſtiana ſua ad pacem ſtabiliendam incli-
tione, à propoſito non deſtitit, ſed eo acrius ab vtraque parte tantiſper obteſtando inſtitit,
onec Anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quinto, res ad Pacificationem Bredæ
ruenit.

Alcmaria ab Hiſp. obſeſſa, & remiſſa deſerta.

Hiſpanis, Harlemi murmurantibus, præſenti pecunia reconciliatis, ſex Legionibus, Germa-
s & VValonibus non annumeratis, Auguſti 21. caſtra mouerunt Alcmariam, elegantem Se-
entrionalis Hollandiæ ciuitatem, per Harlemi deditionem initio quidem metu admodum
erculſam, ſed prudentia & fortitudine Iacobi Cabelliaui & Ruychaueri animoſum & laboris
gregiè patiens nactam præſidium; ideoque ad reſiſtendum ſeſe præparantem, dum illi adhuc
Harlemi in diuerſa rerum ſtudia diſſecti tumultuantur. Toletanus Albani filius, quam pri-
um foſſas collimandis in vrbem tormentis aptas fieri curauit (quibus perficiendis Harlemen
es è Ciuium ſuorum corpore trecentos illi ſubminiſtrare oportuit foſſores) ſæpius quidem
rbis deditionem plurimis & quidem blandis pollicitationibus tentauit: at illa vicinarum pe-
culis facta cautior, lubricis eius promiſsis fidem habere noluit. Hoſtis igitur, diſplosis proxi-
mè ad vrbis mœnia viginti tormentis grandioribus, quadraginta ferri librarum pondo ſimul
xplodentibus, 18. Septemb. ab ortu Solis ad veſperam vſque numeratis binis ictuum millibus
triginta ſex, muros verberauit, eodemque inſuper die à porta Friſia & turre rubra, tribus ho-
is integris, in multam vſq; veſperam fortiſsimum fecit impetum, vento ſimul & fumo fauen-
e vſus. Sed prudenter à ciuibus & Præſidiarijs repreſſus, ceſsit non ſine magna ſuorum clade,

Hiſp. impetus in Alcmareã reciditur.

n quos oppidani & tormentis, & circulis ardentibus, & lapidibus à fœminis & pueris magno
numero allatis, eiaculabantur, omnibus intus vno ardore ad repellendum hoſtis im-
petum ſuarum rerum ſatagentibus. Exterius hac vice cæſi æſtimabantur ſexcenti, lęſi verò tre-
centi: inter quos erant plures quam 40. officiarij & primarij militum præfecti, è ſolis Hiſpanis:
Oppidanis vltra 30. vel. 40. ſuorum non deſiderantibus; qui pręterea Pontes ad impetum in vr-
bes faciendum neceſſarios, & vini cadis inſtratos, hoſtibus ereptos introrſum detulerunt. De-
inde Septemb. 20. octingentis ictibus denuò Ciuitatis mœnia impetierunt Hiſpani, iamque ad
impetum rurſus tentandum parati, pontes ſuos munitionibus vrbis inijciendos aduexerunt.
Sed his, oppidanorum eiaculationibus ita perculſis vel perforatis, vt hauſtis aquis fundum
petere occiperent, ab impetu prohibiti ſunt, oppidanis impugnationem ſui hanc ob cauſam
exoptantibus, quòd eorum vxores ollas & ahena flammis impoſuiſſent, vnde factis è pice cir-
culis ardentibus & ſimilibus operibus ignitis, irruentibus aduentum gratularentur. Ex eo die

Hiſp. obſidionem ſoluunt Alcmarea.

Hiſpani criſtas prius ſumtas deinceps ponere cœperunt, & Alcmariæ expugnandæ ſpem abie-
cerunt. Quapropter poſt, ingruente pluuia, quæ Regionem inundabat, tormentis ſuis paula-
tim ablatis, 10. Octobr. Anno 1573. vrbe deſceſſerunt, quæ Deo pro clemente ſui liberatione
gratias

An. 1573

gratias egit. Cuderat etiam Alcmarea, in hoc rerum ſtatu neceſsitati ſeruiens, monetam ſtanneam, quam poſtea, in fugam coactis hoſtibus, in argenteam commutauit.

Caſimirus & Chriſtophor. Duces Palatini puluerem tormentarium è Germania Albano miſſum exurunt. Quod factum Caſimirus certis cauſis excuſat, ſéque coram Imp. purgat.

Circiter hæc tempora nitrati pulueris aliquot plauſtra è Germania in Belgium Albano à fautoribus miſſa deſcenderunt, quibus in aprico quodam & ab hominum frequentia remoto campo obuiam facti Duces Iohan. Caſimirus & Chriſtophorus Palatini, fratres, Frederici tertij Electoris filij, curribus exoneratis & vnà cum equis aliorſum deducere iuſsis, depoſitum in terras puluerem igni currente ſuccenſum Vulcano dedicarunt. Quod ipſorum facinus cum percrebuiſſet apud omnes, nec non & querelæ quædam ad Imperatorem delatæ ad aures eorum perueniſſent: Caſimirus ſcriptis ad Cæſarem literis factum non ſolum fatetur, verùm etiam eius patrocinium ſuſcipit, allegans inauditam Ducis Albani tyrannidem hactenus in Belgio exercitam, & in poſterum ſubminiſtratis huiuſmodi medijs crudelius exercendam, quæ non modò in inferioribus Germaniæ partibus, ſed & in ipſis Imperij viſceribus iamdudum ſentiatur, præſertim verò in Prouincijs Rheno finitimis, quas ea maximo quotidiè damno afficiat, tam militis eius crebris per eas peruagationibus, prædis, & omnis generis mercium ac rerū ad vitam ſuſtentandam neceſſariarum peſſundationibus, quàm intercipiendis & prohibendis mercaturæ exercitijs hactenus vſitatis. Adhæc, neminem latere, quid monſtri alat Albanus, modo res illi ex animi ſententia ſuccedat, conſiderantem cor illud eius ſemper in Imperium & Nationem Germanam, præſertim verò in Proteſtantes, maleuolū. Incredibile verò, ipſum Hiſpaniarum Regem, qui vſque adeò ſerenum & clementem Principem præ ſe tulerit, iam præcipitem ferri ad interitum Subditorum ſuorū, eorumq; vicinorum, quorum erga ſe beneuolentiā ſingulis certior reddi poſsit. Imò ipſam quoq; Maieſt. Cæſareā recenti adhuc tenere memoria, quid & quoties in Comitijs alijſq; conuentibus Imperij tranſactum ſit de remedijs, quibus in inferiori Germania belli incendium reſtingueretur; vbi ipſemet Imperator, expoſita ſui pro Belgis apud Regem interceſsione, cæteris Imperij Proceribus ſpem feciſſet, fore, vt iſtæ S. Rom. Imperij querelæ tandem aliquid ponderis apud Regem eſſent habituræ. Quo nondum effecto, res quotidie in deterius prouoluendæ viderentur, ſi liberum permitteretur Albano, ad exercendam Turcicam in homines ſæuitiam, miniſtros ſimul & munitiones vel arma è Romano Imperio accerſendi, quòd omne pacis ſtudium illi auferret potius quam afferret, metuendumque protinus foret, ne iſthoc Belgij diſsidium, bellum multo crudelius, in ipſis Imperij viſceribus concitet. Quapropter ſummiſsè ſe ſperare, nec Maieſtatem ipſius Cæſaream, nec quenquam reliquorum Imperij Principum patriæ amantium, ſiniſtri quippiam de ipſo ſuſpicaturos, qui puluerem illum, cuius vſus honeſtioribus negotijs ſeruire potuiſſet, ob cauſas hic citatas igni conſumſerit: Deum Opt. Maximum in teſtem prouocans, quod id neque inuidia, nec inſolentia nec Maieſtatis Imperatoriæ vel Regiæ contemtu: ſed inprimis ad præcauendam in poſterum ſanguinis innocentis vlteriorem profuſionem, & grauiorem Belgarum calamitatem auertendam; tum verò vel maximè, vt maiorem Imperio præberet occaſionem, vicinos ſuos, Regis Prouincias incolentes, acrius cohortandi, vt ſperatam iamdudum cum Rege pacem maturent, pro qua & ipſius Maieſtas Cæſaria etiamnum cum Rege agat, à ſe factitatum ſit. Quod factum, à Principe adhuc iuuene pacis ſtudio & patriæ ſalutis amore patratum, operæprecium ſibi viſum Imperatoriæ eius Maieſtati liberè fateri, vt eo, tanquam edito virtutis ſuæ ſpecimine, demonſtraret, quibus defendendis ipſe ſemper ſit paratus, optimam ſpem mente conſpiciens, ac ſimul etiam atque etiam omnes orans, ne quis illi hoc factum vitio vertat, vel in malam partem capiat. Heidelb. quarto Idus Octobris, Anno 1573.

Poſt occupationem Harlemi diligenter ſecum perpendens Albanus, quam vtilem in obſidione operam mari mediterraneo ſibi præſtitiſſent Amſterodamenſes, rerumq; experientia iam edoctus, oram maritimam cæterarum Regionum tutum eſſe propugnaculum, quo ſaluo, & ipſę ſint inexpugnabiles: hanc quamprimum ſibi ſubiugare in animum induxit: tum quidem adhuc ſperans, ſe Mittelbuegenſes Antvverpianarum & Montenſium claſsium miniſterio liberaturum, Zelandos oppreſſurum, & Batauos Amſterodamenſium ope ſubacturum, eò quòd hi non ſolum fortiter à ſuis ſtarent partibus, verum atiam quod exacerbati eſſent in Enchuſanos & Batauos Septentrionem incolentes, qui promontorium fluminis, ipſorum vrbem influentis, Tya nomine, merſis ſub vndas aliquot nauibus & erecto in ripas aggere præſidiarijs benè præmunito, ipſorum in Oceanum egreſſum intercluſiſſent, vnde ipſorum ciuitas, quæ prius cæteris in negotiatione prædominari conſueuerat, omni Mercaturæ exercitio priuata fuerat.

Inquiſitio nauis, ædificatur cui contra maritimos præficitur Comes Boſſunus.

Eapropter Albanus naues aliquot prægrandes ōmnibus rebus ad pugnam neceſſarijs probè inſtructas, numero circiter triginta fabricari iuſsit, Admiralium eis præficiens Comitem Boſſuium. Harum principaliſsimæ nomen erat INQVISITIO, in honorem Inquiſitionis Hiſpanicæ, cuius introductionis impediendæ cauſa, prout Hiſpani interpretabantur, Regiones bellum ſuſceptum gererent.

Hæ

Hæc nauis perelegans, triginta duobus tormentis metallicis grandioribus benè inſtructa, præter nautas & Nobiles, ducentos ferebat milites præſertim Hiſpanicos, quibus Corquera præerat Capitaneus. Hac vectus eſt etiam Comes ipſe, familia ſua, nec non & Domino Gruningenſi, & multis alijs minoris notæ Proceribus, Nobilibus, ipſorumq; domeſticis ſtipatus, qui omnes ouantes magna ſolennitate Amſterodami conſcenderant. Atq; hi ſolutis anchris ilicò nauigantes merſarumq; ſub vndis nauium Scyllam feliciter prætergredientes, Auſtrali ſtagno, vulgò Zuderſee, tum commodum per aquas copioſè deſuper influentes & Aquilones ſolito tumidiore (quam ob cauſam etiam Præſidiarij, qui aggerem in angulo Tyæ tenebant, ſtationem ſuam coacti fuerant deſerere) atq; ita liberè in mare iam dictum penetrantes, ſine mora Enchuſanos & cæteros Batauos reperiunt obuios, tormentis explodendis quotidiè inulcem velitantes, donec tandem Octob. 11. cùm iam omnia ad pugnam eſſent deuoluta, ſuumq; commodum animaduertiſſent, in Enchuſanos impetum fecere; qui & ipſi non minus robus ſuis benè proſpexerant, aſcitis in auxilium binorum iſtorum ſignorum militarium medietatibus, quibus Iohan. Cornputius & Nicolaus Ruychauerus præerant Capitanei, quorum hic ipſemet in nauim Batauorum Prætoriam ingreſſus, ille verò cum cæteris copijs in littore manens proſpexit, vbinam dubius belli caſus ſuppetias poſtularet. Quid multis? Enchuſanorum Admiralius raptim Comitis Boſſuuij Inquiſitionem primus adoritur, eamq; attractam expugnaturus detinet, vbi ab vtraq; parte magnus belli feruor & martis vehementia cooritur, Hollãdis interim plurimas ollas calce plenas è malorum ſuorum ſpeculis vel galeis in Hiſpan. oculos deſuper torquentibus. Atq; ſic aliquandiu dubia victoriç ſpe decertatur, donec aliæ duæ naues Enchuſanorum Admiralio ſuppetias latura accelerant. Interim reliquæ Hiſp. naues pleræq; omnes à cæteris Batauicis Amſterodamum verſus in fugam retorquentur. Vna nauium Hiſpanicarum principalior, qua Capitaneus Velch ferebatur, tormentis perforata fundo dimittitur, ſecum ſubmergens quotquot vectorum illi ſe commiſerant. Duæ cæloces hoſtibus eripiuntur, Tres quatuorue cæterarum fundo illiſæ, & in fuga retardatæ ab Enchuſanis obſeſſæ, facili negotio expugnantur. Ipſe Comes Boſſuuius pugnans perſeuerauit tota hoc tempore pomeridiana, cum ſequenti nocte & poſtera die 12. Octob. ad meridiem, indeſinenter cum hoſte confligens. Tandem videns hoſtem nouis auctum copijs, ſe verò non modo à nemine adiutum, verum etiam à ſuis, deſertum, & nauim ſuam fundo affixam; Corqueræ, Præfecti militum Hiſpanici conſilio vſus, vitæq; conſeruationem cum hoſte pactus, ſeſe dedidit. Hornum igitur cum omnibus, qui eius ſe naui crediderant, in captiuitatem deducitur, in qua ad generalem vſq; Pacificationem Gandauenſem permanſit. Cæteri primariæ Nobilitatis cum illo viri erant, Dominus Gruningenſis, VVeldamus Hagenſis, Iodocus VVemenſis Brielæ oriundus, Gerhardus Pinſenus, Gereboutus VVarvvikenſis, Flander, Romerus Queſnoius, Numanus Hagenſis, Blyenburgus Dordracenſis, Iohan. de Mola, Blomenthalius & alij, cum prædicto militum præfecto Hiſpanico, &c. Plurimis viſus eſt hic Comes Boſſuuius hanc tam difficilem Prouinciam Inſolentia quadam potius, quàm ſpe Enchuſianorũ prælio ſuperandorum fretus ſuſcipere, ne videlicet ab Albano eiuſq; Hiſp. timidus vel puſillanimis haberetur Belga, quales nimirum ab illis omnes Inferiores iudicabantur, hac ipſorum deſpicientia multum augeſcente per generalem Enchuſianorum Amſterodami contemtum; vbi fama erat, ipſorum naues vt plurimum ligneis, iiſque pictis, & ad metum incutiendum formam tormentorum ſimulantibus Bombardis inſtructas, &c. Nihilominus ipſorum tormentis, Amſterodamenſium opinione ligneis, retro in puppi ſub tegmine nauis, vbi Comes ipſe cum cæteris pugnæ primoribus, geminis aſſeribus (inter quos, lectos, veſtes & pallia ſua inſerſerant) præmuniti ſteterant, veſtimenta illa & pallia, quibus vtricè ſe à tormentorum fulminibus protexerant, poſt deditionem reperta ſunt tormentarijs glandibus referta, iiſq; multoties traiecta & viſui peruia.

Atq; hoc pacto Ducis Albani propoſitum impeditum optato caruit ſucceſſu: qui & ipſe tum temporis Amſterodami propter ſeditionem populi in periculo verſabatur non contemnendo, quod ipſum eo erat acerbius, quod Præſidiarios vrbi milites imponere conatus fuerat. *Dom. de Monti S. Aldegondæ capitur.*

Soluta obſidione Alcmarienſi, Exercitus Hiſpanicus ſub imperio Franciſci de Valdez Centurione Hagam proficiſcitur, inde verò in terram Moſæ conterminam, Scluſam vſque, vbi munimentum occupat, quorum conatibus dum ſe Dominus de Monte S. Aldegundæ, qui tum aliquot militum copijs imperitabat, opponit, obruitur, profligatur, & ipſe tandem capitur, quamlibet ſeſe ſub aquis & arundinibus occultare, vitæque conſulere ſtudet, vnà cum Iohanne Petteinio militum præfecto: qui ambo demum, vt ſupra relatum eſt, per contractum deditionis Mittelburgiæ, per Monſdragonium, æſtate ſequenti, non ſine magnis dificultatibus libertati reſtituuntur.

Vndecimo Octob. Hiſpanorum factio, ſupradicto Franciſco de Valdez Duce, Lugdunum Batauorũ, tum quidem omnib. reb. ad diuturnam obſidionem ſuſtinendam neceſſarijs ſat malè inſtructum nihilq; tale cogitans, ex improuiſo cinxère, idq; eam præſertim ob cauſam, quòd ſci- *Lugdun. Batauorum obſidio incipitur.*

An. 1573.

An. 1573. rent Batauos, tantillis non valere viribus, quibus ipſos alicubi locorũ profligare poſſent. Circiter hæc tempora apud eoſdem Batauos chalcographia in publicum emiſſæ ſunt, Auraici Principis & Statutum in Hollandia & Zelandia nomine, literæ quædam, in modum libelli ſupplicis ad Regiam in Hiſpania Maieſtatem datę, quibus recenſuére Ducis Albani & Hiſpanorum eius vim & tyrannidem, annexis aliquot infelicis huius belli cauſis: petentes in Religione conſcientiarum libertatem, in Politia, auitorum patriæ priuilegiorum conſeruationem, & ab exteris & peregrinis Nationibus quibuſuis liberationem: ſub finem omnes vbique Principes & Monarchas implorantes, vt commiſeratione moti, teſtes ipſorum erga Regem obedientiæ & fidelitatis oblatæ dignentur eſſe, eos ad extremum obnixè rogantes, vt hunc ſuum libellum ſupplicem ipſi Regi in manus tradant, ne forſitan à maleuolis interceptus, & occultatus in Regis conſpectum non veniat, quod plurimis ipſorum Supplicationibus & miſeriæ demonſtrationibus hactenus acciderit.

Ad eundem modum typis prodiderunt etiam alias literas, generalibus Belgij Statibus inſcriptas, quibus eas cohortantur, vt operas ſuas conferant ad Regiones priſtinæ felicitati & libertati propediem reſtituendas: quibus nos recenſendis ſuperſedentes, curioſum Lectorem ad ipſarum excuſa exemplaria relegamus.

Ludo. Requeſenius nouus belgij Gubernator Bruxellas ingreditur

Interim dux Albanus quã petierat dimiſsionem à gubernatione Leonis Belgici, ex Hiſpanijs conſequitur, iam tum propter diuerſa rerum gerendarum infortunia, vt videbatur, malè audiens. Præcedente Octo. 6. redierat etiam in Hiſpanias dux Medinacęlius, qui corã adſpecto Regionum ſitu & conditione cum vniuerſo belli ſtatu, rerum Belgicarum adminiſtrationem detractarat. Quapropter Rex ſucceſſorem Albano ſubſtituit Ludouicũ Requeſennium, è familia ducis Seſſani prognatum, Gubernatorem Mediolanenſem, natione Hiſpanum, magnum Caſtiliæ Cõmendatorem, qui 14. Cal. Decembr. Bruxellas aduenit, quo ſe quoq; eodem fere tempore contulerant Albanus ipſe cum filio Fridericho Toletano vniuerſas rerum habenas de manibus in manus illi tradentes.

Nouus iſte Belgij Gubernator viſus eſt in mandatis habere à Rege, vt maiorem in adminiſtratione clementiã & lenitatem oſtenderet, quã dux Albanus, cuius propriæ rigiditati omnis rerum infelicitas adſcribebatur: licet & hic malè ſatis audiret, de Mauris in Regno Granatenſi inhoneſtis ſtratagematibus & dolis, quàm bonum imperatorem decẽti fortitudine ſubiugatis. Veruntamen celebris illius naualis contra Turcam prę lij victoria, in quo domino Iohãni Auſtriaco iuueni præfectus fuit Gubernator, priorem turpitudinis labem quodammodo eluit, vel potius obtexit.

Albanus redit in Hiſpa. Belgium, quod pacatum acceperat, bello plenũ reſignans.

Albanus aũt, poſtquam Requeſennio rerum gubernacula reſignauit, vna cum filio Friderícho 4. Non. Dec. anno 1573. Bruxellis egreſſus in Italiam ſe cõtulit, Prouincias Belgicas, quas ante ſexenniũ pacatas à Gubernatrice Parmenſi receperat, bello plenas Succeſſori relinquens: cuius in Hiſpanias reditus à multis putabatur Regi fore inuiſiſsimus; ſed contrariũ declarauit euentus, ipſo cõtinenter in ſolito coram Rege authoritatis & honoris faſtigio permanente, vt qui Regij mandati & inſtructionis limites nunquam fuiſſet prætergreſſus. Nos verò, quo Lectorum, ſi qui forte penitius & ſpecialius res ab Albano per rigorẽ geſtas cognoſcere cupiunt, auiditati ſatisfaciamus, operæpretium nos facturos duximus, ſi quid ipſius aduerſarij de ipſo tum temporis ſparſerint & impreſsis literis diuulgarint, hoc loco ſuccinctè recenſeamus.

Crimina Albano imputata.
1. Tyrannis in America exercita.

Primò accuſabatur vnicus auctor omnis illius magnę & miſerabilis deuaſtationis magnarũ illarum in America vel India Occident. Regionũ ſimul & incolarũ, hiſtoria Lectori ſupra modum auditu terribili & luctu abominabili, de rebus Hiſpanorũ illic bello geſtis, ab erudito quodam Hiſpano, Monacho Dominicano, Chiapæ Epiſcopo. Fr. Bartholo. de las Caſas vel Caſans, Hiſpanicè conſcripta, & an. 1552. apud Sebaſt. Trugillum Hiſpali typis in lucem prodita; quem Hiſtoriographum, fidei Rom. Catholicæ æmulatorem maximum, ipſi vidimus, ex Indis hanc ipſam ob cauſam huc profectum, vt Regem & Imper. Regis parentẽ, hiſce de rebus faceret certiores, licet oleum & operam miſer perdiderit.

2. Incendium belli pro Relig. in Germania.
3. Tyrannis in belgio, dũ ſemper Regi auctor fuit ad res rigidiſsimè gerendas.

Deinde inſimulabatur inſtigationis & conſilij Imper. Carolo. V. vnicè ab ipſo dati, vt ann. 1546. expeditionem belli in Germania ſuſciperet, quæ huic Cæſari, aliàs inuincibili, plurimas difficultates vel moleſtias, & damna ann. 1552. attulit, vitæque finem multiplicibus curis accelerauit. Tertiò illi quoque adſcribebant, quod eius filio Hiſpaniæ Regi, in negotijs Belgicis ſemper auctor fuerit ad res ſæuiter & rigidè gerendas, ſeſeque vt plurimum Belgij maleuolis anteſignanum præſtiterit; & quo cõmodius, quod cupiebat, conſequeretur, ſimultates & diſsidia inter Hiſpaniæ Principem Carolum, & Iohannem Auſtriacum, cognatum eius naturalem, & alios ſeminarit. Tum quod licet deſignatus iam belgij Gubernator, inſtructiones nactus ſuo cerebro per omnia conformes, odioq; ſuo in Belgas inueterato, per acceptas ab inferioris Germaniæ prouincijs, Regem ſuũ in ipſo reuerẽtibus, & promiſſa Gubernatricis de Parma reſpicientibus, multò benignius & amicius exceptus fuerit, quàm ipſe vel ſperarit vel optarit: (nam Duciſſa Parmenſis, omnia illa, quæ iam facta

infecta

An. 1573.

Infecta fieri nequirent, planè obliterata percupiens eò quòd quilibet Belgarum erga Regem ſuum officioſe & fideliter in ſedandis tumultibus elaboraſſet, non deficientibus illis interim medijs, quibus Albanum, ſi voluiſſent, arcere potuiſſent, pollicita fuerat, exteras nationes ſua apud Regem interceſsione reuocatum iri) nihilominus, Belgium ingreſſus, omnes quamprimù immunitates & priuilegia Prouinciarum cum conſtitutionibus ordinis aurei Velleris, & Diplomatibus Vniuerſitatis Louanienſis, in quorum omnium conſeruationem ipſe Rex ſolenniter iurauerat, decreuerit & promulgarit amiſſas, ipſas verò Prouincias conſequenter nihilo mitius tractandas, quàm Regiones nouas & bello nuper ſubiugatas, quas pro arbitrio gubernare Regi fas eſſet. Huc pertinet & illud, quod aiebant, feritatem in homines beluinam, quam in ipſos Regis ſubditos fideliſsimos, qui facultatum & laterum ſuorum obiectu diadema illud Regium Regis capiti impuütum ſuſtinuerant, Albanus exercuerit, fuiſſe tantam, quantam nullus vnquam Phalaris, nec Nero, nec Pharao, nec Herodes, nec quiſquam alius Tyrannus Ethnicus excogitare potuerit. Hanc ipſum declaraſſe ſuis expilationibus, deprædationibus, exterminationibus, perſecutionibus, deuaſtationibus, vinculis, arreſtationibus, excommunicationibus, proſcriptionibus, & bonorum confiſcationibus: Imò etiam in hominibus, tam Nobilibus, quàm ignobilibus, diuitibus pariter & pauperibus, ſenibus & iuuenibus viduis & orphanis, viris, fœminis, & virginibus, cuiuſcunque tandem ordinis eſſent, deteſtabilibus & hactenus inauditis tormentorum ſupplicijs, afficiendis, cremandis, ſuffigendis, ſuſpendendis, capite truncandis, diſſecandis, rota contundendis & trucidandis: adeò vt in malitia gloriatus in menſa ſedens, & in eum ſermonem incidens, aliquando dixerit, ſe ſanè diligentem nauaſſe operam in eradicandis hæreſum Zizanijs, qui circiter octodecim hominum millia, ſex tantum annorum ſpacio, quo Belgij gubernaculis aſſederit, Carnificum manibus tradiderit necandus, exceptis illis, quos Ipſius miles per bella, per odia, & cædes priuatas neci dederat, quorum numerus minime cenſeri poteſt exiguus, licet Vargæ, Albanici Conciliabili Sanguinarij Præſidi adhuc nimis videretur exiguus, qui cum Albano Belgicis excedens prouincijs quiritabatur, Nimiam miſericordiam Belgas reddere deteriores, quæ miſericordia talis tamen erat, vt cuiuis Ciuium hoc opus hic labor eſſet, ſua bona contra nimiam Albani & militis eius auaritiam, coniugem & filias contra impotentem ipſorum libidinem, & vitam denique contra cruentam ipſorum ſanguinulentiam tutari vel defendere. In quem illi ſemel odium aliquod conceperant, eum neque generis nobilitas, nec diuitiarum affluentia, nec vitæ integritas, nec vlla denique præteritorum officiorum, memoria redimere valebat. Quo referendum venit & illud, quod Albanus, ſine vllo reſpectu Iuriſdictionum & ordinariarum in ſingulis prouincijs conſuetudinum, tam in Criminalibus quàm Ciuilibus cauſis, ad bonorum Confiſcationem (Conciliabulo ſuo ſanguinario ſoli commendatam) quoquo modo ſpectantibus, cunctis iudicibus iudicandi poteſtatem ſic inhibuit, vt nec Eccleſiaſticus, nec Politicus ordo, nec viduæ, nec Orphani, nec ædes publicæ, ſiue Leproſis, ſiue Orphanis, ſiue Spiritu Sancto, vel ipſi Sacroſanctiſſimæ Trinitati dicatæ, iuſta & hypothecis antiquiſsimis confirmata debita quotannis à confiſcatis proſcriptorum & neci traditorum bonis exigentes, vllam ſolutionem conſequi potuerint: ipſo ea omnia ad ſe rapiente, nulla tamen onera vel incommoda illis incumbentia ſuſtinere volente.

4. Barbarica crudelitas in Belgas.

5. Raptus bonorum de quibus Leproſi, viduæ, Orphani, &c. in ſuis Noſodochijs viuebant.

Inuentum etiam tandem eſt, quod vſus fuerit opera falſatiorum, & ſubornatorum teſtium, quod Tornaci apparuit in Regis officiario Martino Hutino, qui poſtea eo nomine mortis ſupplicio affectus rem omnem palam fecit.

Horum bonorum fiſco, Regis addictorum & annotatorum, omiſsis penſionibus, quotannis inde ſurgentibus, vltima ſingulis annis octaginta centena florenorum millia, vel octo miliones ſummatim conficientia, Regi tandem tranſmiſit: vt nimirum crudelitatem ſuam vtilitate palliaret, atq; ita popularem in Hiſpanijs auram aucuparetur.

Octo miliones eius confiſcationes quotannis confecerunt.

Eius iniuſtæ & inauditæ exactiones vel cenſus, quorum præter confiſcationes ſuperius memoratas alium poſt alium miſero popello indixit vel iniunxit, fuère prægrandes; qualis nimirum erat numus centeſimus ante ſexenniū à ſubditis comprobatus & ſolutus, 12 miliones flor. conficiens: qualis item erat numus vigeſimus, imò & decimus, quos petijt, & re ipſa exigendos voluit in omnibus bonis, fixis ſimul & mobilibus, quinetiam in omnibus emptis & venditis mercibus, ſine vlla cum Conſiliarijs & Statibus citeriorum Regis Prouinciarum prius inita conſultatione; neque id de lucro vel exceſſu Contractuum tantum, ne quid erres, ſed à parte rata omnium venditionum; quorum ſoluto recepta omnem negotiationem omnia opificia, & omnem induſtriam, quibus incolæ plerique omnes, res ad vitam traducendam neceſſarias acquirunt, peſſundidiſſet, & Prouincijs expuliſſet. Quorum exactionem & ſolutionem Ille nihilominus omni ſæueritate & rigore protrudere, & in effectum producere conabatur, niſi bello fuiſſet præpeditus, licet eorum loco illi quotannis à Prouincijs numerarentur vicies centena florenorum millia. Quid multis? vnicus Author & cauſſa extitit,

6. Exactiones inauditæ: quarum vna ſcilicet numus centeſimus, in ſexennium 12 miliones florenorum confecit.

An. 1573.

r Rex cum Prouincijs ſibi ſubditis, intra ſex eius Gubernationis annos, quingentas & viginti florenorum myriades profuderit.

7. Iniuſta mercium Britannicarum arreſtatio, qua Belgæ 1200000. florenis iniuſtiſſime priuati.

Mercatoribus Anglicanis, Antvverpiæ negotiantibus, quos odio Religionis Belgio libenter exterminatos vidiſſet, ex improuiſo merces abſtulit, quarum precium ſepties centena florenorum millia putabatur æquare, idq́; ſub prætextu pecuniæ in Anglia ſibi detentæ, quam poſtea euentus docuit eius nequaquam fuiſſe: qui nihilominus Regi ſcripſit, vt idem faceret in Hiſpanijs, non conſiderans viciſſim Belgarum in Anglia negotiationibus, quibus hac Britannicarum mercium arreſtatione multo maior ibi pecuniæ ſumma periclitabatur, per hanc de pecunia retenta contentionem vltra ſemel millenas & ducenties mille florenos, vel, quod eodem recidit, centum & viginti myriades florenorum amittentibus, quas ſereniſsima Angliæ Regina Subditis ſuis in damni accepti recompenſationem refudit, Belgis ne numo quidem vel ab Albano, vel à Rege vnquam reddito, oblato, vel promiſſo, licet poſt ratioem vel ratificationem Mercatorum nomine initam, viginti Myriades, vel ducenta florenorum millia, quibus accepta Britannorum ſumma ſummam Belgarum exſuperabat, receperint. Et licet Regij Reginæ exemplum intuerentur, nihil tamen priuato Mercatori damnum patienti obtulêre, ſed potius (quod procraſtinatione cauſæ decidendæ damnum quotidiè creſceret) plurimis multo ære alieno obſtrictis, anſam præbuêre fugiendi, & Creditores fallendi, non ſine vniuerſali Prouinciarum detrimento.

8. Deuoratio Prouinciarũ per militem, cui nulla ſoluit ſtipendia, ab incolis alendum.

Inſuper Prouincias miſerè preſsit & deuorauit, tàm multis & inutilibus militum copijs, quàm interius ſitarum Ciuitatum præſidijs. Hiſpanis ſuis, ſicut & Germanis, ſæpenumero viginti octo menſium interuallo nulla ſoluit ſtipendia: vnde SERVITIO, quod vocant Ciuitatum incolas expilauit, quos vel Hiſpanos eius alere, vel ſi vellent immunes euadere, redemptionem huius ſeruitutis ab ipſo, vel ab eius filio numerata pecunia impetrare oportuit.

9. Supina negligentia in diſciplina militari. Facinora militis Albani per diſciplinã diſſolutam & inſolentiam deſignata.

Deficiente ſtipendiorum ſolutione, neglecta diſciplina militari, ſuis militibus omnis generis petulantias & inſolentias, minis, verberibus, prædis, expilationibus, honeſtis matronis conſtuprandis, in miſeros Regis ſubditos exercentibus connixit. Plurimos pagos elegantiſsimos, veluti Catvvicum in littore maris, Santfortum, Altenum & alios, ferè totos in cinerem redegerunt; multas ciuitates expilatas, incolis internecione deletis, depopulati ſunt. Vltraiecti quoque & aliarum vrbium occupationem improuiſam, & deprædationem ſibi pollicentes. Quæ Tornaci, Vallecygni, Ipris, Traiecti ad Moſam, Dauentriæ, Mechliniæ, Oudenardæ, Dermondæ, Nardæ, & alibi ab illis per inſolentiam deſignata nouimus, auditu ſunt abominabilia. Bruxellis breui gubernationis eius curriculo centum & triginta ciues diuerſis temporibus, cruentis Hiſpanorum manibus iugulati perierunt. Gandaui in moto de induſtria ab Hiſpanis tumultu, 60. vel 70. ciues ſimul, & deinde innumerabiles iterum viri pariter & fœminæ ab illis trucidati occubuêre. Similiter Ipris, dum Concionatorem quendam, morti adiudicatum catharmatis inſtar è medio tollunt Hiſpani, 22. ciues glandibus tormentarijs transfixi, vita ſunt exuti, læſis non annumeratis. Tornaci, orto inter Caſtellanos & vrbis Præſidiarios diſsidio, in quo duo tantum Hiſpani orco demiſsi, ilico *Spania Spania* exclamantes, quindecim plus minus Ciues inſolenter trucidarunt: vbi quoque magno inhiantes theſauro, meridiana luce in domum viduæ cuiuſdam, nomine Pottier, irrumpentes, viduam cum filia & nepte, luce priuarunt: cuius ſceleris deſignatoribus nulla fuit atrocior irrogata pœna, quam de loco in locum tranſlatio. Inſulæ, vrbe admodum Romanè Catholica, quod Hiſpanus quidam æquo ſalacior à viro & duobus eius vicinis prohiberetur à ſtupro coniugi caſtæ inferendo: ſimiliter more ſolito *Spania Spania* vociſerantes, ipſum maritum & ambos vicinos captos, tanquam rebelles & ſeditioſos ad magiſtratum pertrahunt puniendos, vrbis incendium comminantes, niſi quamprimum pœnas talibus dignas infligant. Quorum minis exanimati Iudices, duos eorum ſuſpendio, tertium verò virgis cedendum adiudicare coacti ſunt.

In Pagis, Caſtris, & vrbeculis multo crudelius adhuc ſæuitum eſt: vbi tam honeſtæ mulieres, quam virgines compreſſæ & violatæ in ipſorum maritorum & parentum præſentia, quos Hiſpani coëgerunt, iſthæc ſua ſcelera coram adſtantes & inuitos intueri, & ſi quis illis ſe opponere conabatur, ilico clamantes *Spania Spania*, iugularunt omnes. Fœminis grauidis ventres diſſecuêre, fœtus eorum in vtero trucidantes. Maritis viuis excoriatis, eorum pelles tympanis ſuis obduxerunt. Alios ignibus exiguis exuſtularunt, vel ignitis forcipibus tantiſper diſcerpſerunt, donec animas exhalarent, aliaque plurima in homines beluinæ crudelitatis ſcelera deſignarunt, idque non tantum quotidiè, ſed etiam impunè, Albano ſciente, volente, & conniuente. Quinetiam cruciatibus & exquiſitis irritamentis anſas ad rebellionem populo dare ſtuduerunt; idque ſe quæſituros, deſideraturos, & diligenter captaturos plenis buccis arroganter confeſsi ſunt, vt eo ſub prætexto

10. Irritatio plebis de mente excogitata, quo prætextu rebelliõ eius magnicà ſupprimat.

prouin-

Ao. 1573.

[illegible] ias [illegible], & populor[illegible] in iis frequentiam exinanirent; quemadmodum prius in A[illegible] [illegible] [illegible]rant, honeſtioribus rationibus ad obtinendas [illegible]orias [illegible] po[illegible], [illegible] & imbelles. Quid m[illegible] Deprehenſum apud cap[illegible] H[illegible] [illegible] Nob[illegible]ium, quam præcipuorum Ciuium, ex Albani mandato [illegible]us. Anno 1572. [illegible]oducendum vio[illegible]enter decimi numi cenſum ſubito [illegible]m, [illegible] ſtragem Nardi & Harlemi contra pacta & ex[illegible] Albani fi[illegible]s, parenti nomine ediderit, mili[illegible] intern[illegible] [illegible]lens, [illegible]ppis & tonſoribus [illegible]a, non ſine [illegible]ierum & virginum præter[illegible] [illegible] iacentia, remo[illegible] ere, quid dicam ſepulturæ [illegible] tradiderant, triremibus in perpetuam vitæ [illegible], qu[illegible] in ri[illegible] a [illegible]uycki fluminis ad auertendos hoſtis [illegible]t, fam[illegible] [illegible]xten[illegible]ens, [illegible] non cibu[illegible] promiſiſſe. Deuictos [illegible] Alcmaream i[illegible] compulit, quo citius [illegible] potui[illegible] n[illegible] potuit.

S[illegible] [illegible]ri potuit, qu[illegible] H[illegible]panus iſte violare & q[illegible] [illegible] [illegible]arbara Natio, quæ non [illegible] [illegible] tul[illegible] ſepulturæ: At Albanus, in oppro- 11. *Moleſtatio defunctorum inſepultis.*
b[illegible] [illegible] uri [illegible] de[illegible]orum corpora, licet iam di[illegible]iqu[illegible] [illegible], & a[illegible] bulum raptata ſuſpendit aut [illegible] ne, pœnitentia & ſum[illegible] [illegible] [illegible]ua, vel pie mandati ſui conformiter, ipſorum [illegible] re.

Matrimo[illegible] is fundamentum, omnis amoris & pacis vinculum, ac[illegible] hon[illegible] [illegible]dam, debito & ſolenni pr[illegible] [illegible] ate inſolubilem, ipſe [illegible] ſſe[illegible] ini[illegible]atæ.(niſi de[illegible] [illegible] fact[illegible] m[illegible] vnum unum hoc [illegible] [illegible]ugaret. 12. *Diſſolutio Matrimonij.*

[illegible] [illegible] [illegible] hi extinxit, [illegible] qu[illegible] [illegible] pr[illegible] xore [illegible], & [illegible]beros, q[illegible] [illegible] vni[illegible] b[illegible] [illegible] o ſubue[illegible] [illegible] an[illegible] T[illegible] pareris, quodli[illegible]ium d[illegible] [illegible] a ſaltem nocte. Alius quidam morte a[illegible] [illegible], [illegible]us Religionis gratia fuerat interemptus, non [illegible] [illegible]. Aliu[illegible] [illegible] pecuniolæ cuidam amic[illegible] [illegible] præ diuitibus facultates ſuæ fiſco ſunt add[illegible] [illegible]em [illegible]atiin petendum redactæ, quod ma[illegible] [illegible] ent. 13 *Naturalis [illegible] amicitiæ & [illegible] naturæ [illegible].*

C[illegible] prophanauit, rebaptiſari iubens [illegible] [illegible], ſed ab Hæreti[illegible] [illegible] D[illegible] pariter & humani. 14 *Anabaptiſmi [illegible].*

Tan[illegible] [illegible] [illegible]dam. perpetuum e[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Q[illegible]quid [illegible]catum [illegible] quod promulgans Ant[illegible] [illegible] [illegible]onorem Magiſtratus, Pri[illegible] [illegible] Do[illegible] [illegible], conſpurcauit. in con[illegible] R[illegible]giæ [illegible] [illegible] [illegible] prouinciarum Gubern[illegible] [illegible] facti [illegible] fu[illegible]. 15. *[illegible]*

[illegible] ea, [illegible] Catholicæ, quàm Reformatæ Religi[illegible], [illegible] A[illegible] [illegible]ſſum. Qui nihilominus [illegible] [illegible]panias peruenie[illegible] apud Regem quidem valuit, ſed apud [illegible] item. Quod [illegible] appar[illegible] Friderici ſponſalia, à ſuo ipſius [illegible]ro Bul[illegible]oa, Car[illegible] [illegible] dem aupt der Rhoden Rhut) [illegible] in [illegible] n cuſtodia [illegible] [illegible]eſt, [illegible] vniuerſa vulgi multitudine. [illegible] [illegible] Regis Conſi[illegible]iar[illegible], cum [illegible]odam Iohanne Idiaco, Alban[illegible] [illegible]o. Tande[illegible] Portugal[illegible] [illegible] a Rege conſtitutis Imper[illegible] [illegible]iſipponi, [illegible] 1582, die 12. Decem. animam exhalauit.

A[illegible] ſtatura fuit procera corpore macilēto, robuſtis tamē mēbris. Incedebat erectus, facie oblonga & macra, oculis profundis, intuitu vultuq; ſeuero ac toruo, pectore fuit elato, Magnus aulicus, inſignis diſsimulator: Omnib. vbiq; odioſus, quod erga Inferiores alios que ſibi pares valde difficilem & ſuperbum ſemper ſe præberet, nimis magnificè de ſeipſo ſentiens. Magnus belli Dux, ſummaq; in re militari præditus experientia, non modo reliquos ſuos Hiſpanos in ea profeſsione ſuperans, ſed nulli ſui temporis externarum nationum cedens. Qui in tempore ſeueriſsimam diſciplinam militarem exercuit. Magno iudicio in exercitu ducendo, caſtris ponendis deſtinandisq; hoſpitiis, quia vt plurimum bellum defenſiuum geſſerat. Quod ad perſonam eius, audax fuit, nec metuens periculi, nunquam tamen exercitum generali prælio committere voluit ſine magna prærogatiua, ſemper ſub dominis ſuis Carolo V. & Rege Philippo maximis ipſorum difficillimiſq; in rebus, ſummo in loco inſeruiuit, militans pro eis in Italia, Hiſpania, Gallia, Hungaria, Germania, Belgia & Africa. Hoc demum deplorant, quod nunquam Turcicum vidiſſet exercitum. Nullibi minus gloria adeptus quam apud Belgas, & melius prudentiusq; ſe gerebat aduerſis quam ſecundis in rebus. Hæc & alia de eo ſcribit Hieronymus Conneſtagius in Hiſtoria Gallica.

Ad generum Cereris ſine cæde & ſanguine pauci.
Deſcendunt Reges, & ſicca morte Tyranni.

ARGVMENTVM. Lib. V.

VBI Ludouicus Requeſenius gubernacula ſuſcepiſſet Ludouicus Naſſouius iterum è Gallia auxilium petit, vbi morte Re[illegible] interueniente, expectatione ſua fruſtratur. Hinc ad Mokerheydam interficitur. Hiſpanus miles victor Antuuerpiam veniens, ſeditionem ibi commouet, & ingentem pecuniam pro ſtipendio extorquet, Zelandi armatam claſſem Ludouici Requeſenij, ad Lilloum ſuperant. Hinc expeditio eius in Northollandos ſucceſſu caruit, quemadmodum & promulgata ab illo delictorum per Belgium venia. Leyda à Valdeſio obſeſſa miraculoſe beneficio aquæ terram aſtu maris inundantis liberatur, VVorkomium & Lerdam ciuitates à Vitellio capta, milites Valdesij ſeditioſi Traiectum inuadunt. Turca Regnum Tunetanum expugnat. Interceſsione Imperatoris Bredæ de Pace agitur, ſed fruſtra, idq; etiamſi conditiones Hollandis eſſent plauſibiles. Bura, Oudevvatera & Schoenhouia à Requeſenio gubernatore, Crimpen vero ab Auraico occupatur. Reliquia Hiſpanicæ claſsis, quæ Dunkerkam appulerant inutiles reddita. Deliberatio per Hollandiam & Zelandiam de externi alicuius Principis protectione expetenda, quam Regina Angliæ recuſat. Inſula Schaldia vulgo Scouvven in hoſtium poteſtatem venit. Cierixea obſeſſa, & poſt nouem menſes oppreſſa Hiſpani nouas ſeditiones mouent. Chapinus Vitelli & Ludouicus Gubern[a]tor moriuntur. Hinc Concilium Status Rempublicam adminiſtrat. Diſsidia & iurgia inter Angliam & Zelandiam. Pax in Gallia, cuius beneficio Princeps Auraicus ſ[ua]m Principatum recuperat. Facta hæc 2 annorum ſpacio & paulo amplius. Sub Ludouico [R]equeſenio.

LIBER

LVDOVICVS REQVESENTIVS, MAGNVS COMENDATOR REGNI CASTELLÆ, REG. MAIEST. CONSILIARIVS, GVBE
APITANEVS GENERA. IN BELGIO.

LIBER QVINTVS.

POſtquam igitur Albanus 2. Dec. An. 1573. Belgio ex[illegible]ſerat; ſuccedēs illi nouus Gubernator Ludouicus Re[illegible]ueſenius no[illegible]uo ſe milite ex VValonib. & Germanis conſc[illegible]pto, nec nō & Nautis (quorum plurimos etiam ex Anglia allexit [illegible] ne[illegible]iam Pilotas quoſdam (quos magnæ cuiuſdam Cla[illegible] ex [illegible]anis introducendæ gratia paratas tenuit) conduxit, Mittelbur[illegible] quidem nondum à Fliſsingenſibus occupato, veruntame[illegible] pòſt, ſicut ſuperi[illegible]s retulimus in primo Requeſenij con[illegible]rum feliciter cedente. Simul etiam ſo[illegible]ic[illegible]tauit Status de [illegible]ſtrandis pecunijs, ſed ne teruncium quidem i[illegible]i opt[illegible]ntes. [illegible] ſpanijs tamen & [illegible]alia nonnihil obtinuit. Militem ve[illegible], [illegible] pridem multa debebantur ſtipendia, non modo parum commodum, v[illegible]rum et[illegible] [illegible] ad res gerendas & rebellem expertus eſt.

His temporibus Auraicus Princeps ſecreta cum Hiſpanis & alijs qui[illegible]uſdam commun[illegible] conſilia, de munitiſsima Antvverpienſium arce occupanda: ſed ea per [illegible]ulcios mal[illegible] [illegible] maturè in lucem prolata, cauſa mortis extitère quibuſdam, eam ob rem [illegible] pr[illegible]hen[illegible] & [illegible]cio affectis. Similes machinationes quidem fuère plures, ſed fruſtra. Talis etiam erat m[illegible] quęſenni, Gertrudisbergo per doſum inhiantis, ſed repulſam paſsi: Anglis petentibus [illegible] Princeps Auraicus, vt nauigijs & mercimonijs ſuis aduerſo Scaldi Antvver[illegible] iam conſ[illegible]rent, qui per obſidionem Mittelburgi diu interclusi, iam velut aues nouæ, conſpecti ſunt [illegible] appellere 15. Aprilis.

In Gallijs, patrata iam præter exſpectationem mirabiliter cæde Pariſienſi, vt ſupra relatum eſt; Carolus Rex, Regnum ſuum ab Hugonoticæ gentis contagio, vel Reformatæ Religionis fermento prorſus repurgare volens, Sancerras & Rochellas obſidione cinxit: ac Sancerras quidem horribili fame ad deditionem coegit; cum Rochellanis verò quod non ſolum parum proficeret, verum etiam præter magnam in caſtris annonæ caritatem, grauem quotidie in exercitu iacturam pateretur, tandem interceſsione fratris Henrici Ducis Andegauenſis, & Legatorum Polonicorum, à quibus hic eius frater in Regem erat electus, pace pro ipſorum ſtatu tolerabili ſtabilita, obſidionem ſoluit. Deinde, fratre in Poloniam profecto, denuò viſus eſt cum Principe Auraico & Ludouico Naſſouienſi Comite ſua communicare conſilia, & vetus inſtitutum ſuum de rebus Belgicis perſequi; tradens illis per Mariſchallum de Retz, ad conſcribendum pro ſe militem, ducenta plus minus aureorum millia. Quin & in ſui ſeruitium equitum Magiſtros in Germania per Galeazum Fregoſum interpellauit, & duo Gallorum millia è Metenſium, Toulienſium & Verdunenſium præſidi[illegible]s euocata, ad alibi ſibi ſeruiendum deſtina[illegible] Traiecto ad Moſam, Antvverpiæ, & alijs locis antiquitus cōtrouerſis ſubitò capiendis [illegible] Talia quidem & ſimilia inſtituta, de quibus hominum vulgus nihil certi potuit experiri [illegible] prę manibus: verùm Regis Hiſpanici in Gallia fautores ad ea omnia perturbanda & in [illegible] redigenda, facilè reperiere remedia, diſſeminatis inter partes ſuſpicionibus, Reformatis [illegible] ſuadentes, hunc bellicum Regis apparatum in ipſorum capita dirigendum. Dux Alenzo[illegible] Regis frater natu minimus, videns Guiſios authoritate pollentes, & Regem, poſt fra[illegible] Poloniam diſceſſum, plerunque valetudinarium: ſibi quoque authoritatem aliquam com[illegible]re ſtuduit. Quod animaduertentes Guiſij, neceſſe habuerunt proſpicere, non modò quo[illegible] Regis Hiſpanici commodis inſeruirent, verum etiam quomodo ſuam ipſorum in Galli[illegible] nitatem tuerentur. Intelligebant enim Ducem Alenzonium fauere familiæ Montmoren[illegible]iæ, ipſis inſenſæ; qua ſtipatus vel adiutus facilè ſibi poſſet magnum ſequacium numerum acquirere, Rege Nauarræo & Principe Condæo, tum adhuc [illegible]emicapti[illegible]is, nih[illegible] ma[illegible] in v[illegible] tibus vel optantibus. Interim Reformati, [illegible]iuerſos hoſce conatus aſpicient[illegible] ciunt, & arma diuerſis in locis capeſſunt. Quamobrem metuens Regina [illegible] modi ſibi naſceretur ex iſtis inter partes a[illegible]onibus, communicatis cum Gui[illegible] con[illegible] tantò perſuadet Regi, Montmorencianæ fam[illegible]æ fratres & alios iniiſſe conſ[illegible]irati[illegible] ptum, illi Regnum Alenzonio fratri tradere volent[illegible]. Mandat igitur Rex [illegible] morenciorum fratrem, Mariſchallum, Dam[illegible]illæum in ditione ſua Lan[illegible] cuius captiuitas non ſucceſsit. Parilijs autem cepit M[illegible]ri[illegible]lum Moutino[illegible]m, [illegible] ciorum fratrem natu maximum, cum Mari[illegible]hallo Coſſæo. Quin & [illegible] Regis [illegible]atri [illegible] Pari[illegible]js octauo Apri[illegible] cuſtodiendo ſta[illegible] [illegible]un[illegible] [illegible]n au[illegible] vigi[illegible]æ, quem[illegible]dmo[illegible]m & [illegible], diſcinctis ab eorum lateribus gladijs, & miniſtris remotis. M[illegible] en fu[illegible] elap[illegible]

V

Rex Galliæ verſus cũ Auraico & Ludouico Naſſouio de rebus belgicis conſulens.

Noui tumultus in Gallijs

An. 1574.

Verùm nonnulli Alenzonij familiares, inter quos fuerant Hannibal Comes de Coconas, & Dominus de la Mole, deprehenſi, poſt acerrimum examen tandem cum alijs capite plexi ſunt, tanquam ſtudioſi rerum nouarum, qui Regis fratri conſuluiſſent, vt furtim Gallijs excedens Ludouico Comiti Naſſouienſi ſeſe coniungeret, qui iam Regijs adiutus copijs iuſtum duceret exercitum. Quod quidem etſi verum erat, vt poſtea compertum fuit; contrarius tamen Guiſiorum conatus, Regis Hiſpanici rebus in Gallijs promouendis intentus, magnam Procerum in Galliæ partem commouit, vt cogitationes & vires ſuas ad generalem Regni reformationem intenderent, cuius rei caput & Ducem Alenzonium conſtituere decreuerant. Atq; hi ſeſe Malecontentos vocitabant. Sed ijdem à Regina matre & Guiſio obruti diſturbatique ſunt. Inter quos Princeps Condæus iunior fuga elapſus eſt in Germaniam, cum Thore, Meruque Montmorenzij fratribus. Comes Montgommerius, Columbirius, & alij in Normandiam deuenerunt, vbi collecta militum manu S. Loum & alios locos occupant. At verò Montgommerius ex improuiſo oppreſſus & in oppidulo quodam, Damfron nomine, cum 50. circiter viris captus, Columbirio & alijs profligatis, Pariſios deducitur, vbi Regis morte nimis rigidè adhuc à quibuſdam perpenſa, capite mulctatur.

Malecontenti in Gallijs exorti.

Paulò pòſt moritur ipſe Rex ipſo die Pentecoſtes, 30. Maij. cuius obitus alios deinde motus genuit. Interim Ludouicus Comes ad bellum ſe præparans, ob cauſas prædictas deſtituitur, primum à Rege, deinde etiam ab alijs, qui multas & fauorabiles illi promiſſiones quotidiè fecerant. Cùm igitur copioſum equitum & peditum collegiſſet exercitum, caſtra metatus intra Traiectum & Aquiſgranum, Vlpeni nimirum, exſpectans Regis è Gallia literas, vel conſilium, ſecum habens Chriſtophorum Palatinum, Frederici Tertij Electoris filium, & Henricum Naſſouienſem fratrem natu minimum; Traiecto ſtratagemate quodam occupando operam dedit. Sed eius Præſidium viribus nimis auctum Ludouici fautores & milites expulit. Nihilominus dubio Martis fauore ſæpius cum illo velitatum eſt. Interea verò temporis dum hic aliquandiu moratur Ludouicus, oportunitatem largitur Commendatori militis ſui congregandi & aduerſus eum emittendi: qui ſoluta obſidione Lugdunenſi, quæ iam aliquandiu durauerat, & collectis vndiq; præſidijs è Batauia, Friſia & Geldria, exercitum eò mittit, præfectis illi Santio Daullano, Iuliano Romero, Monſdragonio, & D. de Hierges, licet admodum inuitis, & pro ſtipendiorum ſolutione murmurantibus, illis tamen certò promiſſo, poſtquam hoc vnicum ſaltem officiolum præteritis ſuperaddidiſſent.

Carol. 9. Galliæ Rex moritur.

Cæterum Ludouicus Comes de Gallorum fide & auxilio deinceps planè deſperans, rerum ad vitæ ſuſtentationem neceſſariarum penuria eo loci preſſus In Geldriam ad Principem Auraicum fratrem ſeſe conferre ſtatuit, cuius auxilio ſe Moſam fluuium alicubi tranſiturum, & in Brabantiam penetraturum ſperabat. Quem in finem Auraicus in vnum coactis militibus & nauigijs ſuis, Inſulam Bommelenſem aduerſo Moſæ flumine aſcendens ſuperauerat: vbi VVardenburgenſe Caſtrum cepit, & flammis abſumſit.

Ludouicus Naſſouius in Geldriam proficiſcitur ad Moſam fratris Auraici ope traijciendam.

Caſtra mouit Ludouicus 11. April. qui fuit ipſe dies Paſchatis, ducens, vt putabatur, quatuor plus minus millia equitum, & ſeptem vel octo millia peditum. Surgens autem aliò quidem ſe profecturum ſimulauit, verùm ſubitò Neomagium tetendit, vt ipſum ex altera Moſæ ripa Hiſpani iam frequentes inſequebantur, ſarcinas ſuas cum copijs auxiliatricibus, nauibus, ſcaphis & ratibus ſecundo flumine demittentes, quo ipſum anteuerterent, & tranſitum illi intercluderent, obuiam illi facti intra Mouacum & Neomagium, vbi viarum ingreſſus occupabant, & Ludouico intra duo flumina Moſam nimirum & Vahalim iter ſuum includebant. Geſta ſunt hæc 13. April. Hiſpanis quotidiè plures copias auxiliares exſpectantibus: qui circa veſperam leuioris armaturæ equites aduerſus Ludouicum emittentes, conatus eius explorare, & vires exercitus tentare conantes, repererunt eum ex itinere defeſſum, & in pagis circumiacentibus quærentem, vbi pernoctaret & caſtra figeret. Ludouicus verò, qui & ipſe cum nonnullis equitum Magiſtris & paucis quibuſdā equitib. ſpeculandorū hoſtiū & locorum gratia egreſſus erat, obuiam factus iſtis emiſſarijs Hiſpanorum equitibus, ſtatim eos adoritur, & multis cæſis cæteros in fugam conuertit, capto Laſſone eorum præfecto, magni Caſtiliæ Commendatoris nepote, quem noctu Dilleburgum deduci iuſſit in captiuitatem. Poſtera die per huius victoriolæ felicitatem & fortunæ blandimentum elatiores facti Naſſouienſes, criſtas ſumſere, latius hinc inde palantes quàm parerat, hoſte tam propinquo. Ipſe Comes Ludouicus cum fratre, & Chriſtophoro Palatino Bauariæ Duce, ſiue perperam informati de traiectione Moſæ, vel augmento virium Hiſpanicarum, vel alio modo deluſi, certè hoſtem ſuum floccipendentes, eo die ſecuri nullum exſpectarunt impetum: ſed ipſi magno commilitio præcipuorum in exercitu virorum & Sclopetariorum Gallicorum ſtipati, viſitandi gratia proceſſerunt hoſti obuiam, quem adhuc tranſitu Moſæ credebant occupatum, exigua diſpoſitione ad ſubſidium aliquod in caſtris relicta. Ecce autem, nihil tale exſpectantibus obuiam procedit hoſtis, firmo propoſito, cunctiſque viribus admodum violenter in eos irruens. Cum quo, quòd Naſſouienſes non minus trepidè ſe illi oppone-

Pugna in campo Monchico.

An. 1574 ponerent, pugnatum eſt aliquandiu fortiſsimè vario Martis fauore, Hiſpanis acerrimo Naſſouienſium impetui non ſemel cedentibus, eoque ſere profligatis & in ſugam coniectis. Verum quod Naſſouienſium numerus eſſet exiguus, ab Hiſpanis tandem totus penè circundatus, & ſic vndique impetitus, facili negotio in ſugam conuerſus eſt. Nihilominus præfectorum nõnulli perruptis fortiter hoſtium ordinibus in caſtra ſuorum penetraſſe videntur, clauſsicum canentes vniuerſum peditum & equitum exercitum in arma concitaturi, cui diu multumque blandientes, vt equeſtri Nobilitati & reliquis in magno periculo conſtitutis, ilicò ſuppetias ferrent, nihil profecere, quãtumuis ſeueros & ſerios ſeſe præberent militibus nullum tam ſubitaneum periculum exſpectantibus, ideoque & tardè & inuitò arma capeſſentibus, quihetiam ſtipendia poſtulando incumbens vitæ diſcrimen minimè prouidentibus. Interea verò, dum illi cunctantur, Hiſpani magna fortitudine & celeritate in caſtra irruentes, ac in his, parum munitis, propter anguſtiam loci, paucis reſiſtentibus, omnes profligarunt admodum inordinatè diſcurrentes, nonnullis etiamnum inermibus. Vnde magna clades committitur, tam in procuratores commeatus, quam in milites gregarios. Reliqui, diuerſis in locis adhuc pugnantes, ſuorumq; ſuppetias exſpectantes, videntes tam confuſam ipſorum ſugam, ipſi quoque, vbi cuique licuit, vitæ incolumitatem quæſierũt in locis aquoſis, nemoroſis & paluſtribus, in quibus multi ſuffocati, multi quoque ab Hiſpanis circum obſeſsi flammis exuſti ſunt. Atque hoc pacto plenam victoriæ palmam obtinuerunt Hiſpani. Ipſe Ludouicus cum fratre ac duce Chriſtophoro, inter pugnandum procul dubio equis ſuis deturbati & cæſi ſunt, quemadmodum ex ſignis quibuſdam probabiliter colligitur, vel in palude quadam ſubmerſi perierunt. Ipſorum enim corpora inter cætera cæſorum cadauera reperta non ſunt. Variæ verò fuerunt hominum opiniones, varijque rumores de illis ſparſi quibuſdam aſſeuerãtibus illos adhuc ſuperſtites alicubi commorari: ſed temporis diuturnitas nihil horum comprobauit. Huius victoriæ decus maxima ex parte tributum eſt Domino de Hierges; inter Hiſpanos verò Santio Dauilano. Galli Naſſouienſes, qui in prima ſteterant acie, & pro virili ſua hoſtis impetum fortiter ſuſtinuerant plerique periculum euaſere, Hiſpanis ſeſe, ipſis relictis, ad ingentem in caſtris exercitum, à quo plus periculi metuebant, conuertentibus: qui deinde iuxta Rhenum ſeſe recolligentes, aſſcito Nobilium quorundam ſodalitio, arcem Kerpenſam principis Auraici nomine occuparunt: quam Traiectenſes illis denuò aſtutijs eripere conati ſunt, ſed fruſtra, amiſsis inſuper equis triginta. Paulò pòſt, dum Hiſpanorum & Italicorum milites aliqui ad S. Vitum tranſeunt vel luſtrant, iſti quoque Kerpenſes, impetu in eos facto, multos trucidant, & 137. ſecum captiuos deducunt,

Galli è fuga in campo Monachico reſidui arcẽ Kerpenſem occupant.

Præterea hærebant adhuc in Archiepiſcopatu Treuirenſi ſedecim Gallorum vexilla, quæ ſeſe, nouis in Gallia tumultibus exortis, Ludouico Comiti coniungere ſtatuerant: ſed eius clade percepta, propè Argenroratũ obuiam facti Hannibali, Comiti Emſano, qui binas militum Legiones ibidem conſcripſerat, ipſum cum alijs militiæ præfectis profligant & in fugã vertunt, ereptis illis omnibus armis, adhuc in plauſtris iacentibus. Atque hoc pacto illius in Belgium aduentum aliquandiu retardarunt.

Hiſp. poſt victoriam in Campo Monachico deficientibus ſtipẽdijs tumultuantur.

Hac igitur inſigni in Campo Moraco prope Neomagium 14. April. obtẽta victoria, quamprimum Hiſpani pecunias flagitarunt, quas illis Santius Dauilanus victor ſtatim promiſerat numerandas. Ijs autem deficientibus, continuò tumultuantes præfectos ſuos abegerunt, ruptiſque militiæ ſignis, vnanimi conſenſu ſtatuerunt, omnes ſeſe conferre Antvverpiam. Quod cum 19. April. ſignificatum eſſet Frederico Perenoto Baróni Renaiſio & domino Champigni, vrbis Gubernatori; diſpoſitis per vrbem vigilijs eorum inſolentiam anteuertit. Habens autem in vrbe præter quatuor Germanorum ſigna, quibus non multum fidendum erat, quod illis quoq; multa deberentur ſtipendia, quatuor vexilla Vvalonum ſui Colonellatus, in omnem euentum ciuitatis Guildos & Sclopetarios armari iuſſerat, certiorem faciens Interim de toto hoc negotio Commendatorem Bruxellis, opem eius in vrbis defenſionem flagitans, ſi forſan Hiſpani in vrbis arce degentes, tumultuantibus arcis poſtico tranſitum in vrbem concederent & ipſis (quod probabile erat) propter iam diu procraſtinatam ſtipendiorum ſolutionem male contentis, ideoque probabiliter cum exteris in vrbis direptionem conſpiraturis. Quapropter author erat etiam Commendaror, vt aut iſtos Caſtri præſidiarios, alijs ſubſtitutis, transferret, aut ſibi poteſtatem faceret valli vel aggeris aduerſus arcem eiuſque cum vrbe iuncturam vel aditum, intermedio intra caſtrum & vrbem loco adhuc apertum ſeu liberum, erigendi, præſertim quia Santius Dauilanus Caſtelli præfectus in ciuitatem ſeſe præberet admodũ iniquum & infenſum. At Commendator Requeſentius initio minimè videbatur velle credere, Hiſpanos eò proceſſuros inſolentiæ: veruntamen 24. April. tandem ſeipſum contulit Antvverpiam, vbi Champignius illi ſuaſit, vt arcem occuparet, eamque in ſuam poteſtatem redigeret, debito Regi officio & ciuitatis incolumitate omninò id poſtulante. Verùm Commendator prætenſo

ea in re

An. 1574.

in re neſcio quo periculo ceſſabat; de ciuitate verò ſaccis lana repletis, & alijs munitionum
neribus aduerſus arcis iniuriam munienda, reſpondebat: Minimè decere Gubernatori ra-
onem monſtrare, arcis inutilis reddendæ; ſe iſthæc rectè curaturum: ſperans authoritatem
am maiorem apud Hiſpanos habituram pondus. Ideoq; quam primum legauit Santium Da-
anum, vt commotos tumultuantium animos dulcibus multarum pollicitationũ blanditijs
daret: quem Hiſpani non auditum, inſuper, vt Ipſe referebat, coegerunt, vel ipſos ad aciem
ntvverpienſem deduceret. Ad quam venerunt 26. April. hora diei vndecima, qua Champi-
nius in domo ciuica iuſſu Commendatoris cum Quæſtoribus publici ciuitatis ærarij agebat,
400. aureorum millia mutuo ſibi darent. Qui percepto Hiſpanorum aduentu, quampri-
um milites ſuos arma capeſſere iuſſos ad arcem miſit, & eorum irruptionẽ prohibere iuſsit,
m præſens præſenti ſtatim ſignificans Commendatori, qui quòd quam primum quæreret è
ibuſdam, quo minus ſclopetis impeterent irrumpentes, cauſam præbuit Champignio, vt Ca-
taneis ſuorum Domino de Vers & Sterck/ mandaret, vt collimatis bombardis iacularen-
in illos, qui iam numero 30. vel 40. in apertam inter arcem & vrbis mœnia loci interuallũ
odierant irrupturi. Veruntamen Requeſentius ipſe equo quamprimum aduectus, con-
ectos iaculantes vetuit, mandans Inſuper Champignio, vnà cum milite ſuo & Germanis ab-
et, ne quid hinc tumultus in vrbe gigneretur. Quòd etſi Champignio mirum videretur, man
to tamen generalis Gubernatoris obediendum erat. Interim Hiſpani, expletis partim ciui-
tis foſsis, & aggere nonnihil deraſo vel æquato, per arcis iuncturam vel interſtitium, quo
œnia ciuitatis cum arce nondum cohærebant, ſine vllo Commendatoris reſpectu turmatim
rumpunt: qui propterea ſtomachari, ſeſe excuſare, vrbi beneuolum ſimulare, & præſente
hiapino Vitellio culpam in alios transferre occipiebat. Ad quod Champignius, conſultiſsi-
um ſibi videri, inquit, vt cum ſuis in nouam ciuitatem digreſſus, nautarum de claſſe, quæ il-
ſtabat, manu ſe firmaret, quod ſicut dixit, etiam fecit.

Hiſpa. tumul-tuantes Antvverpiam ve-niunt.

Champignius Hiſpanos ab irruptione ar-cere mittitur.

Hoc itaque pacto omnes ſimul ingreſsi, ordine ſe militari diſpoſueruot Hiſpani in apri-
m, quod vrbem & arcem intermedium diſiungit, &, obſeſsis omnibus viarum aditibus Com
endatori ſignificarunt, ſi quid cum ipſis agere vellet, propius ne accederet, quam ad S. Geor-
j cœmiterium. Verùm nihil præter verba & promiſsiones ex ipſo audientes, continuò ex-
amabant DINEROS, & VVALONES FUORA, id eſt, da nummos, & VValones vrbe dimoue.
terim vrbs in maximo verſatur metu, omnibus periclitantibus, ne vna internecione omnes
lerentur, plurimis etiam vrbe fugientibus. Quandoquidem verò iſthæc tragœdia inprimis
emorabilis, multique ſimiles ab Hiſpanis tumultus in Belgio concitati accidere, hanc vnam
ter cæteras paulò fuſius & particularius enarrabimus.

Hiſpani per arcem intro-mittuntur ad Antvverpiã diripiendam

Seditioſi Hiſpani tria circiter millia numero, cum promptam ſtipendij ſolutionem à Com
endatore non impetrarent, vlterius, acie inſtructa, in vrbem, põtem Meranum verſus con-
ndunt: horribiles ſtrepitus, ſonitus, tumultus tympanorum pulſu & ſcloporum boatu exci-
nt, crebra vociferatione ſtipendij ſolutionem, & VValonum diſceſſum exclamant. Ipſe
bis Gubernator Champignæus, cui maximè infenſi eraut, iam in nouam vrbem in ædes
anſiaticas Ooſterlingorum confugerat, & ſuppellectilem pretioſiorem è ſua domo aſpor-
ri mandarat: eius autem magnam partem inuadunt ſeditioſi: ædes, feneſtras, oſtia, magno
petu diruunt, rũpunt, perfringunt, eumq; latronem Viliacũ Ignominioſiſsimè proclamant.
b veſperam laſsi ac famelici, ponte Merano relicto, in forum tendunt, ipſum forum & Bali-
am ſiue Curiam ciuitatis occupãt, paſsim viginti, duodecim, decẽ ſimul in proximiores opu-
ntiſsimorum ciuium domos, vbi culinam opipare inſtructam ſciebant, irruunt, nulla deſig-
toris hoſpitiorum auctoritate, nulla perſonarum habita ratione: hic opiparè comeſſantur.
ota autem nocte ingentem clamorem, rumorem, tumultum, ſtrepitum tympanis, ſclopis,
lunt, in ſtar Cacodæmonium bacchantur, graſſantur per plateas, oſtia ciuium furente impetu
lſant, tintinnabula veſtibulorum trahunt cõcutiuntque, tanquam ciues omnes trucidaturi,
desque ſpoliaturi: ciuibus viris, fœminis, pueris metum pauoremque horridum incutiunt,
eque quieſcere, neque ſomnum capere ſinunt: vnde & mulieres multæ grauidæ abortum fe-
re, multæ etiam nimia perturbatione vita exceſſere: eaq; de cauſa, poſtridie cum vrbis por-
paterent, mariti plurimi cum vxoribus, prolibus, familia; facultatibus omnibus relictis, di-
eſſere. Eodem hoc veſpere Hiſpani Electum quendam, tanquam principem, ex ſuorum nu-
ero delegerunt: is in vrbis Curia maoebat: hic tympanis omnibus comploſis edicunt pro-
ulgantque Hiſpanorum dominorum militum nomine, vt Gubernator Champignæus cum
is VValonibus ſtipendiarijs vrbe exeat, niſi vi expelli velit: edictumque ipſi Gubernatori
rto nuntio ſignificant: reſpondet Is, ſe id nequaquã facturũ: verùm, ſi idem à Requeſentio
ubernatore generali iubeatur, conſultè deliberaturũ. Hac occaſione motus Champignæus
Gubernator, vigeſimo ſeptimo Aprilis die, ſummo maoe milites ſuos omnes conuocat, pon-
s aditusque omnes in vrbem nouam vallis, propugnaculis, carris, curribus, ſaccis, lana fartis,

Champignæus cum ſuis mili-tibus cõfugit ad ædes Han-ſiaticas.

Clamores Hi-ſpanorum.

Hiſpani Ele-ctum creant, ex ſuis.

alijsque

An. 1574. a'ijſ ,ue rebus obſtruit ac munit: naues præſidiarias rebus neceſſarijs optime inſtructas ſibi ſociat, defenſioni totus incumbit, fretus comprimis auxilio Hamſtedij Archithalaſſi vicarij, & nautarum, qui VValonibus militibus fœdere iuncti hoſtem Hiſpanum inuadere imprimis appetebant, de ciuium ope ac bona voluntate nequaquam dubitantes. Interea Chiapinus Vitellius, & Monſdragonius, tumultuantes Hiſpanos ſedaturi, vltro citroque fruſtra commeant, Hiſpanis *Valones fuera, fuera villiacos* continenter conclamantibus. Tandem Commendator, tumultus (vt quidem videbatur) ſedandi cauſa, Gubernatorem Champignæum cum VValonibus vrbe exire iubet: paret Champignæus cum ſuis Ekeram & VVilmerdonckam cōtendit: mox Hiſpani ſeditioſi portas vrbis omnes occupant, præſidijſque muniunt: Senatui claues adimunt: tumultuantur, diſcurrunt, graſſantur, ſclopis diſploſis tonant: vt miſeros ciues huiuſmodi inſolentijs perterrefactos, ad contribuendas, cogendaſque pecunias in ſtipendij ſolutionem, faciliores promptioreſque reddant: eaque potiſsimum de cauſa tunc temporis in curiam vrbis magiſtratus conuenerat. Hiſpanus quidam Ieſuita vir magnæ auctoritatis, eos concione ſalutari commonere, & quam grauiter deliquiſſent, quot abortuum, tanquam homicidæ, cauſas præbuiſſent, aliaque neſanda patraſſent, proponere incipit: verùm concionem incipientem obſtrepunt: an pecunias habeat quærunt: nihil bonis verbis aut concionibus hic opus eſſe clamant: denique multa vociferatione, & frequenti tympanorum ſonitu, loquentem obtundunt & tacere compellunt. Interea ditiores aliquot ciues in curiam ciuitatis conuocantur, ſinguli cenſentur, horum alij duo, alij tria, alij quatuor florenorum millia, quibus Hiſpanis ſeditioſis ſatisfiat, numerare iubentur: quorum multi probè liberalitateque contribuerunt; tam eccleſiaſtici, quam ſeculares. Poſtea ſignificatur Electo, vt diribitorium, vbi ſtipendium ſuis numeretur, deſignet: iubetque Commendator eos ſuo nomine acriter argui ac obiurgari de nimia inſolentia ac intemperantia: quibus non tantum magiſtratui, ſed & ſuæ auctoritati in primis ſit derogatum: prohibetque ne de nocte huiuſmodi turbas amplius excitent. Reſpondent: poſtulationem querelamque ſtipendij cauſa iuſtam & æquam eſſe: ſtipendio ſoluto omnes ſe obſequentiſsimos offerunt; neque vllos poſt hac tumultus nocte excitaturos pollicentur.

Hiſpanis concionatur Ieſuita.

Die vigeſimonono in forum omnes ſimul conuocantur: hic Electus vir inprimis induſtrius & eloquens; quantumuis miles tantum gregarius; e Curiæ roſtris egregiam ad ſuos orationem habet: commemorat vim & iniuriam ciuibus factam, quod hoſpitum cibo & potu contenti non fuerint: hortaturque vt ſe modeſtius poſt hac gerant. Acclamant omnes, iure agendum, & haſtis præpilatis huiuſmodi ſceleſtos obijciendos. Iubetur poſtea, vt ex ſingulis cohortibus duo deputentur qui cum Marchione Vitellio agant, & poſtulata ſcripto exhibeant. Effectum id reddunt, & ſtipendia tam defunctorum quam ſuperſtitum ad vnum vſque obolum exigunt. Chiapinus Vitellius decem menſium ſolutionem præſente pecunia, quinque autem laneis, lineis, ſericis pannis offert: reliquum mercatores Antvverpienſes literis confectis, numeraturos duabus vicibus. Verum cùm deputatis hæ conditiones minus placerent, ſe ſocijs hæc relaturos reſpondent. Itaque huius rei cauſa in forum omnibus rurſus conuocatis, Electus Curiæ feneſtram, tanquam in podium, reclinatus, quod Marchio proponat, exponit. Tum horribili vociferatione contra clamant: *Todo todo, dineros & non palabras*: hoc eſt: Prorſus & omninò pecunias, non verba. Electus ſilentio indicto, ſcitè admodum & acūtè eos reprehendit: omnes ſuæ maieſtati rebelles, & mortem meritos aſſerit: quod regiā vrbem Antvverpiam intrarint atque occuparint, non tanquam amici, ſed tāquam hoſtes: vrbis etiam muros & mœnia violarint: præterea Gubernatorem præſidiumq́; vrbis à ſua Maieſtate ibidem conſtitutum expulerint: multa enormia facinora, à ſua Maieſtate quanquam inulta relinquenda, patrarint: ſuam nihilominus Maieſtatem ſe humiliter ſubmittere, & conditiones tales offerre, quales & genibus flexis, manibus complicatis accipere & læti debeant Deo gratias agere pro gratis præſtita. Si verò pertinaciter obſtinateque perſeuerent; quouis ſupplicij genere dignos ob rebellionem iure puniendos. Ad hæc palam teſtatur ſe poſt hac nequaquam ipſorum Electum velle eſſe: vi coactum id muneris obire, & tanquam captiuum in Curia detineri ac ſeruari ſe neq; caput rebellium vocari, neque in rebellium, ſeditioſorum, obſtinatorum fauorem loqui cupere: quod ſi ipſum hoc munere recuſent abſoluere, ſaltem glande traijciant & ilico occidant, rogat: ſe enim Electi officio nequaquam fungi velle, iterum atque iterum teſtatur. Verum orator hac ſua concione nihil proficit: loquentem ſeditioſi clamoribus interpellant: primam cantionem *todo, todo todo* ingenti clamore ingeminant iterantque, laſsi tandem raucique multa in noctem vſque vociferatione. Nocte tota inſtar Cacodæmonum diſcurrunt, graſſantur: portas & oſtia multo fragore quatiunt, ædium tintinabula trahunt, rumpunt, ſclopis feneſtras traijciūt: ciues miſeros quàm maximo poſſunt metu perterrefaciunt, contumelijſque afficiunt: *fuera fuera villiacos* clamant boantque: alij alios inſtigant: modeſtiores hypocriſeos inſimulant: ſimul facinora patrare cogunt, ne vni magis quam alteri patrata imputentur, ita tamen vt à potentioribus coacti non videantur: ſi quem minus vociferantem aut tumultuātem vident, hunc

Oratio Electi.

Aſtutia Hiſpanorum.

hunc tanquam ſuſpectum, ſimul vociferari, tumultuari, graſſari, pulſare compellunt: vt ſic ſaltem generalis fiat excuſatio.

Aprilis vigeſima nona die tota, amplius ciuitatis conuentus celebratur: cumque Commendator à ciuibus quater centena florenorum millia præſentem pecuniam exigeret, reliquum autem ſe erogaturum, & vaſa ſua argentea cimeliaq; quæ Bruxella adſerri iuſſerat, pignori oppoſiturum diceret; ſumma hæc à ciuibus conquirenda conficiendaq; decernitur, ſingulis aliquid conferentibus, vt hoc modo ab hoſpitibus tam importunis ac inſolentibus tandẽ liberari queant, quorum gula (calculo facto inito) quotidiè pluris quam ſex florenorum millibus conſtabat: cùm nihil niſi merum bibere, & recens elixas aſſaſq; carnes edere vellent: opulentiſsimas enim ædes occuparant: ita vt neque Epiſcopus, neque Marchio, neque Conſul, neque Eccleſiaſticus, neque ſecularis quiſquam opimæ conditionis, immunis aut exemptus fuerit: adeò ædes & culinas bene inſtructas, non alias ſectabantur. Erat autẽ totius debiti triginta ſex menſium ſumma, mille chil[illegible]andes.

Die trigeſimo April. mane, tympani pulſu ſimul omnes in forum conuocãtur: hic Electus eos rurſum è feneſtra Curiæ altiore, admodum clementer ac benignè affatur: literas ab ipſis ad ſe ſcriptas è ſinu profert: ad eas reſpondet: continebant autem non tantum poſtulata, verùm etiam grauiſsimas minas & præcipitium è feneſtra, ſi in fauorem partis aduerſæ, vel verbũ vllum [illegible], & non omnia in commodum dominorum militum Hiſpanorum eloquatur. Reſponſio quidem Electi admodum fuit artificioſa ac blanda: verùm parum ſeditioſos permouit: nihil enim aliud quam *Dinero & todo*. hoc eſt, pecuniam eamque omnem exclamant. Tandem [illegible] Aula Arcis Præfectus, is ſe In feneſtra exhibet: rogat 5. menſium ſtipendij loco contenti eſſe velint laneis, lineis, ſericis mercib. eo pretio quo in tabernis venduntur, æſtimatis, reliquum verò promptis pecunijs ſoluendum. Hæc quidem benignius attentiuſq; audire cœperunt: non tamen omnes: alij autem alios vt ſimul conſentiant, hortantur, Auilæ & Electoris blando ſermone molliti. Si, inquit Electus, veri Hiſpani, & boni obedienteſque Regis ſubditi haberi velint, oblatis annuant: qua ratione ſe tam dificiles præbeant, vt Regi rem gratam faciant, quærit: Regi adeo clementi, qui eos tanto tempore ſuſtentarit, fouerit, chariſsimos fideliſsimoſq; ſemper habuerit, omnemque ſpem ſuam in eos collocârit. Hæc pluraque alia cum dixiſſet, tandem vnanimes acclamant, fiat, fiat: ſe his mercibus contentos, Regis gratia, quamquam laneis, lineis aut ſericis nequaquam opus habeant: itaque pactum initur, multis id ægrè ferentibus ac ſtomachantibus. Continuò Ieſuita quidam Hiſpanus ciſtam inſtitoriam ſub pergula Baſilicæ ciuitatis adſcendit, concionem habet; quàm grauiter peccarint, quantam Hiſpanico nomini ignominiam patratis inſolentijs & violentijs inuſſerint exponit: vt delicta confeſsi, ſacram euchariſtiam ſumant, antequam vrbe exeant, hortatur & iubet: poſtremò rogat, cibo & potu in menſa à ciuibus apponendo contenti ſint.

Hiſpanorum arrogantia.

Verùm cum 8. Maij Cõmendatoris maioris iuſſu & auctoritate proponeretur, promiſſam plenam ſolutionem, moderatione adhibita, in tempus magis idoneum differẽdam: hac re ilicò grauiſsimè commoti atq; exagitati, rurſus, vt antè, diſcurrere, tumultuari, vociferari, ſclopis iaculari, tanquam fanatici ac furioſi occipiunt: edictũ per totam vrbem promulgant, quo omnes chiliarchos, prætores caſtrenſes, militiæ præfectos (vtpotè qui gregarios milites facilè pertraherent) vrbe intra duas horas, niſi præpilatis haſtis obijci velint, exire iubent. Erant autem imprimis offenſi Iuliano Romero: hoſpitabatur is ea tempeſtate cum decem aut duodecim ſtrategis & præfectis militiæ prope Ianum mediũ, quam Burſam vocant, in ædibus Hoſnagli: hunc prouocant, laceſſunt portã frequentibus ſclopis impetunt: Iulianus vim metuens in ſuperiora domus confugit: poſtquam verò furor reſedit, eum ieiunum cum ſuis vrbe exire permittunt: ſolos Alferos [illegible] retinent, cui calculum rationemq; ſubducant: hæc die 8. Maij ſunt acta. Nono autem, tota nocte rurſus tumultuantur: præſidiarij enim Arcis tunc quoque ſeditioſi conſpirarant, & arcis Præfectum claues tradere coegerunt: quin & Electum, & lictorem maiorem elegerant, exemplum ſeditioſorum in vrbe ſequuti. Mane Chiapinus Vitellius arcem verſus tendit turbas compoſiturus: cùm in pontem vſque veniſſet, Electus colloquium petit: Electum Chiapinus in ponte relinquit, & vlterius in arcem tendit. Electus confeſtim à quodam milite Saluetiera nomine, qui ſe Caſtigatorem Flandrorum quoque nominabat, ſclopo traijcitur, & in arcis foſſam præcipitatur: idem quoque lictori maiori euenit: tum reliqui ſibi conſcij ſubterfugiunt: itaque ſeditio in arce ſopitur.

Præſidiarij caſtri antwerpienſis conſpirant.

Die vndecimo Maij, cum iam pannos pro ſtipendio quinque menſium reciperent, Commendator impreſſas typis demonſtrationes mittit, quibus declarat, facultates deeſſe, quibus plenè ſatisfacere queat: ipſorum præcipuè culpa; quòd negotiationem & permutationem emporij perturbent atq; impediant: rogat proinde amanter, 8. aut 9. menſium ſolutione contenti acquieſcant: ſe multa adhuc pecunia opus habere, qua æquitatib. ſub Duce Erico Brunſvicẽſi, & alijs qui iam in Regis prouincijs aduenerant, inſuper duab. aut trib. legionib. Heluetiorum

An. 1574. & Italorum ſatisfiat: quin & minas quodam modo addit, modoſque diſsidij inter eos ſeminandi quærit: hinc rurſus ſummopere exagitati, multo rudius & violentius quam antea nocte tota tumultuantur: apprehenſum militiæ præfectum Frâciſcum Bodedilleum indignis modis excipiunt: edicto etiam publico mandant poſtulantque Saluatierram, qui arcis Electũ occid ar, tradi, vt ſupplicium de eo ſumant. Sub mediam noctem omnes Meram verſus côtendunt: alij alios ex ædibus pellunt: cum primus Electus tanquam ſuſpectus & Regi nimis addictus, officio dimouetur, & alius eligitur: quem paulò pôſt pro labore atque officijs ignominioſe pœna baſtonadæ ſiue ſuſtuarij mulctarũt. Die 12. Maij, ſummo mane, ex ciſtis inſtitori, ſaltare in foro ante curiam conſtruunt: hic ſacrum celebratur: quo peracto mutuam fidem dant, & Electo obedientiam iurant: promittunt ſe niſi plena ſatisfactione acquieturos: diligenter excubias vigiliaſq; acturos, & ne dolis præuenlantur curaturos: eadem omnes inſigni ſolennitate, multis adhibitis ceremonijs, iurant: & ſcripta curia affigunt: erigunt etiam patibulum quo furta coercẽtur. Quidam eorum par linteaminũ furatus, eaq; de cauſa apprehenſus erat: quærit Electus, ſacro iam finito, qua pœna reus afficiendus eſſet: clamant omnes, ſuſpendio. Tum Electus, crimen ſibi videri leuius, ait: fidiculas (quas ſtroppecordas vocant) ſupplicio ſufficere, acclamãt omnes: fiat. Hæc Iuſtitiæ norma ciuibus Antvverpienſibus valdè placuit: ea enim factum eſt vt furta raro admodum (quod tamen in huiuſmodi turbis mirum) commiſſa fuerint. Ab eo tempore à tumultuationibus grauioribus ceſſatum eſt. Pacantur itaque tãdem partim pecunia præſente, partim arte & ſagacitate. Contulerunt autem ciues præter culinarios ſumptus, quater centena florenorum millia: reliquum ſuppleuit Commendator: intenti fuerunt numerandis recipiendiſque ſtipendijs in trigeſimum vſq; Maij, diem nempe pentecoſtes. Vidiſſes mox genus hominum ſuperbiſsimum, pretioſiſsimis veſtibus, ſegmentis aureis & argenteis ornate, ſpecioſè ingredi, ſeque magnifice per plateas oſtentare. Tum omnium de orum veniam à Cômendatore generali impetrant: ea in cathedrali templo, ſolenni ſacro confirmata, triũphos in ponte Merano celebrant. Talem hæc Hiſpa. ſeditio exitum habuit. E cus autem & ſeditioſorum præcipui conſiliarij paſsim deprehenſi, pœnas, oportunitate data, dederunt.

Iuſtitiam adminiſtrãt Hiſpani ſeditioſi.

Ciuitas Antwerpiana confert in Hiſpanorũ ſolutionẽ quater centena florenorum millia.

Hiſp. delictorum venia datur.

Poſtea in Hollandiam mittuntur Hiſpani, Leydam vrbẽ obſeſſuri. Die ſacro Pentecoſtes interea dum Cômendator & Hiſpani ſacris ſolennibus & triun his inten i pompa & veſtium ſplendore ſeſe oſtentant, Zelandorum præſidiariæ naues in Schaldim vſque côtendunt: & Fliſſingenſes & Zerickſeani obuiam veniunt, inter Saſtingam & Lilloam, vbi Commendatoris naues præſidiariæ tam minores quam maiores triginta plus numero, ſub Adolpho Hamfte io Archithalaſsi vicario, tunc ſtabant tanquam in ſtatione ſatis tuta, & ripis, propugnaculis, vallis optimè munita: ſimul omnes bene inſtructæ, & ad Moſæ flumen occupandum, Hollandiamque cum his Hiſpanorum agminibus inuadendam apparatæ. Has Zelandi tempeſtate idonea, & maris fluxu ſecundo aggrediuntur, Bombardis impetunt, harpagonibus affigunt: vndecim præcipuas inuadunt & capiunt, præſidiarios milites & nautas occidunt, ſubmergunt, neque vlli parcunt: reliquas ad quas, refluentibus iam aquis, peruenire non datur, quibuſcunque poſſunt modis obſident, vt proximo maris æſtu eas capiant: interea verò obſeſſi præſidiarij fuga ſibi conſulere tentant, cymbis vecti altiora ſubmerſarum inſularum loca petunt. multi autem ab hoſte mox capti ſubmerguntur, multi fame pereunt, capti aliquot reſeruantur, plurimi autem occiduntur. Hoc infortunio Hiſpanorum triumphus, pompa, faſtuſque omnis interturbatur: plurimi enim eorum ſplendido admodũ veſtitu inſignes eo ocyus mittuntur, & belli ac bullati in luto, limo & paluſtribus arundinetis manere coguntur, vt eos qui hoſtium manus euaſerant, ſeruare; & Zelandicarum nauium curſus, ne propius vrbem Antvverpiam accedant, impedire laborent. Zelandi hoc conflictu quindecim nauibus hoſtium potiuntur, quinque violento Bombardarum impetu ſubmergunt, tres flammis conſumunt: centum & duas Bombardas ex metallo, plurimas ex ferro, ipſumque etiam Hamſtedium captum, in Zelandiam auehunt.

Zelandi Hiſp. claſſem inuadunt prope Lilloam.

Tunc quoque temporis, Commendator Hollandiam Septentrionalem inuadere conabatur, inſtinctu & opera Amſterodamenſium: miſit autem eo circiter duo Germanorum millia, qui ab Egmonda & alijs locis per aggeres iter ingreſſi prope Aſſendelſtum in varios tractus diuerſis turmis diuiſi tendunt, vt agricolarum concurſus & coitiones interturbarent: pauci enim admodum, aut nulli tunc temporis in hac regione milites erant. Veniunt itaque Germani Pormerendam & Vlpendamum: quos agricolæ paſsim impetunt, obruunt, trucidant, & fugientes, vagos, incautos perſequuntur nauigijs longis, ſumma aquarum commoditate. His iuncti circiter nonaginta præmiatores, contis haſtiſque longis inſtructi, & foſſas tranſilire imprimis habiles, hoſtes ſtrenuè perſequuntur, ſexcentos plus minus occidunt, & circiter trecentos Hornam captiuos adducunt.

Hollandiam Septentrionalem inuadere conata Cômendatoris copia caeduntur ab agricolis.

Vtebantur autem præmiatores, non tantum contis & haſtis, verùm etiam ſclopetis, quæ cingulo allegata à tergo geſtabant. Vlpendami verò quadringenti, & plures

Germani

Germani occiduntur, & in foſsis ſepeliuntur: ita vt ex duobus millibus pauci admodum euaſerint. Ita hi duo commendatoris conatus in Meridionali & Septentrionali Hollandia infeliciter ſucceſſerunt Pentecoſtes ferijs. An. 1574.

Tertium quoque parum feliciter in Hollandia tentauit, Leydamque vrbem obſederi curauit conſilio atque opera Franciſci Baldeſij Tribuni Legionum Lombardorum, VValonum & Germanorum numero circiter octies mille. Venit hic cum exercitu 26 Maij matutino tempore: cingunt vrbem, præcipue ea regione qua Amſterodamum itur: eodem quo ante modo, vallis ſe muniunt, præterea viginti duo propugnacula conſtruunt, proxime aditus in vrbem, & aquas, vt commeatu obſeſsis intercluſo, famem ciuitati inferant: intellexerant enim à quibuſdã, qui vrbe relicta defecerant, parum ciuibus eſſe frumenti: quandoquidem magna pars in agros pagoſque fuerat auecta: neglecta quoq; annonæ procuratio, partim inſtinctu eorum qui clam Hiſpanis fauebant, partim etiam temeraria quadam oppidanorum confidentia, qua hoſtis vires vili pendebant, neq; eum rediturum exiſtimabant. Quia verò hæc Leydana obſidio 5. menſium inprimis memorabilis, & obſidionis ſolutio miſerabilis fuit; eam, paucis quibuſdam hic præmiſsis, ample ſatis narrabimus.

Rex Hiſpa. vt nouo Gubernatori & populo Belgico rem gratam faceret, & exactiones poſtulatas facilius a ſubditis impetraret, aliam gratiam ſiue veniam generalem ex Hiſpanijs in Belgium miſerat, datam Madriti octauo Martij, Anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto, cuius publicatio, ob Hiſpanorum ſeditiones protracta & procraſtinata, poſtmodum Bruxellæ ſexto Iunij, mox quoque Antuerpiæ è pegmate ante ciuitatis curiam eius rei cauſſâ conſtructo, promulgata fuit: hac remiſsione Rex condonabat prouincijs, ciuitatibus, contubernijs, collegijs, & ſingulis ſuæ Maieſtati ſubditis, quaſcunque defectiones, rebelliones, rapinas, violentias in Deum, Dei Eccleſiam, & Regiam ſuam Maieſtatem, ab anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo ſexto, in illum vſque diem commiſſas: reſtituebat præterea omnes & ſingulos bonæ famæ integroque nomini, (nonnullis, qui nomine appellarentur, exceptis) iubebatur autem omnibus qui à Romana Catholica religione defecerant, delicta peccataque ſincero corde & conſtanti animo in ſinum & obedientiam matris ſanctæ Catholicæ Romanæ Eccleſiæ effundere atque deponere, remiſsionem quoque delictorum, & excommunicationis in quam inciderant, impetrare ab iis qui huic officio, auctoritate ſanctæ Eccleſiæ præficerentur: & poſthac veram Romanam Catholicam religionem conſtanter colere atq; obſeruare. Ea autem gratia fruerentur non tantum illi, qui tunc temporis ſub Regis obedientia degebant, verùm etiam qui adhuc hoſtes inter hoſtes verſabantur: qui niſi intra duos menſes poſt huius gratiæ promulgationem ſe Regis imperio ſubmitterent, extremum rigorem exſpectarent, pœna delictum ſuperante. Abſoluebantur quidem omnes & ſinguli, etiam iure condemnati: verum bona in Regis vſum iam applicata, confiſcata permanebant, niſi reus legitimis teſtibus probaret ſe vbiq; & ſemper catholicè vixiſſe. Ordines quoque prouinciarum, ciuitates, contubernia, collegia, ſodalitates hac gratia donantur, & in integrum reſtituuntur, ea conditione, vt poſthac vitam inſtituant ſecundum leges ab ijs, quibus Regio nomine id muneris committeretur, ſtatuendas: quæ ad rationis & neceſsitatis normam, ius & æquum vnicuique præſtent, & ſuę Maieſtatis erga ſubditos animum & amorem euidenter declarent atq; teſtentur, &c. Hæc gratia generalis, ſolennitate ac cautione inſigni à Commendatore promulgata, parum commodi aut fructus protulit.

Gratia generalis ex Hiſp. in Belgiũ tranſmittitur Regis nomine.

Conditiones & argumentum gratiæ generalis.

Eodem menſe Iunio, Prouinciarum Ordinibus Bruxellam conuocatis, Commendator poſtulationem pecuniarum bis mille Chiliadum annuatim, præterea centeſimum nummum, & alia vrgere non deſtitit: negantur autem ei hæc poſtulata: conquæruntur que ſubditi grauiter de ſtipendiariorum militum petulantijs ac inſolentijs: addunt Prouincijs, poſt multas caſſasque voluntarias contributiones, commoda nulla, ſed incommoda damnaque plurima contigiſſe: neque vlterius contribuere in Prouincialium eſſe poteſtate. Ordinum quoque Proceres, Prouinciarum ſtatum Regi epiſtolis ſignificari rogant: eumque in Belgio coram videre exoptant.

Ordinum proceres cõuocantur exactionũ contribuendarum cauſa.

Hac æſtate claſsis armata apparatur in Hiſpanijs, ſub Petro de Merendas, qua Hollandia & Zelandia debellentur: Nauarchi Amſterodamenſes, Angli, alijque ex varijs Regionibus maximis ſumptibus conducuntur, qui claſſem in Belgium vehant. In Angliam quoque mittuntur D. Svveuichemus, & Boyſchotus Conſiliarius, vt litem ob bona vtrinq; retenta dirimant: ſupputationes etiam atq; rationes, de quib. ſupra diximus, expediant: præterea tutum commeatum, portus omnes Angliæ liberè præternauigandi, à Regina impetrent: qua libertate conceſſa, D. Svveuichemus multo tempore ad occidentalem Angliæ plagam moratur, claſſem præſtolatur, ei neceſſaria adminiſtraturus; verum fruſtra: exſpectata enim non aduenit: ipſe quoq; Petrus de Merendas paulò pòſt vita defungitur, poſtquam Moſæ occupandæ conſilia non ſucceſſerunt: Interim Zelandi ſuæ defenſioni contra hoſtes Hiſpanos proſpiciunt.

Claſsis in Hiſpanijs apparata fruſtra exſpectatur.

An. 1574

Obſidio Leydæ ſiue Lugd. Batauorum.

Cum Leyda ſiue Lugdunum vnà præcipuarū Hollandiæ vrbium, iam ſecundo, vt diximus, obſideretur, Princeps Auraicus decem Anglorū cohortes, ſub Chiliarcho Eduardo Cheſtero, præſidiarias ciuitati deſtinat, vtque frumenti & annonæ rationem habeant, ciues monet: conqueriturque quod ſuo conſilio minus ob-dientes, frumenti copiam non habeāt: nihilominus ſuis rebus prudenter conſulant, ſuæque defenſioni proſpiciant hortatur, & tres ſaltem menſes obſidioni reſiſtant, interea ſe ſuppetias laturum: mendicos quoque & ciuitati inutiles, miſſos faciant.

Propugnacula cataractæ Goudanæ Angli expelluntur.

Angli autem quos in vrbis præſidium deſtinatos diximus, propugnacula cataractæ Gaudanæ, munimentumque Alphenſe ſemimiliari ab oppido ſitum cuſtodiebant: per quæ loca hoſtes vltraiecto venientes tranſire debebant: qui cum cataractam Goudanam oppugnarēt, ſtrenuè à Strat. go Sainſforto repelluntur: verum pedites ab Hiſpanis equitibus vi & verberibus compulſi adactique ad expugnandum locum, non deſtiterunt obſeſſos maximo impetu inuadere: donec Angl fugientes propugnaculum relinquerent. Alphenſes quoque ſua munitione exeunt, & ſocijs ſuccurrere properant: ſed ſerò: fugantur itaque præſidiarij, ſed non ſine Hiſpanorum clade. Quinque verò aliæ Anglorum cohortes ſuum quoque propugnaculum, nondum prorſus abſolutum, parumque ab omni parte firmum, hoſtem nequaquam exſpectare auſi, relinquunt: hos Hiſpani aggrediuntur: cumque Leydenſes, leui quidem prælio diù velitari, neminem autem cadere aut occumbere proſpicerent, dolum perfidiamque ſuſpicantur: velitatione finita, Angli propius vrbem veniūt: Strategus cum aliquot præfectis intromittitur: initur in ciuitate conſiliū, vt ſi hoſtis potentior eos inuadat, ocyus ſub portam Haghenſem, vbi præcipua tormentorum bellicorum vis ſtabat, confugiant: ſi autem ſignum militare è porta tolli videant, mox ad latus alterum deflectant: ciues enim tormenta omnia protinus in hoſtem exploſuros.

Quinque cohortes Anglicæ ad hoſtem deficiunt prope Leydam.

Verùm id conſilij Anglicis agminibus nequaquam placuit: ſimul ac enim rem omnem à ſuis legatis intellexerunt, ſtatim ſignis erectis ſe ad hoſtes, defectione facta, contulerunt: à quibus, pacto inito, blandè quidem & honorificè principio excipiuntur: verùm paulò pòſt ab equitum turmis cincti iubentur ſomites ſunaliaque ignita extinguere, & poſtridie arma deponere: mox optimis veſtibus cimelijſque ſpoliantur. Circiter triginta duo, inter quos Strategus Cromvvelus & alij militum præfecti Belgæ & Angli, in oppidum confugiunt, & ab oppidanis intromittuntur. Multi poſtquam ſocios tam crudeliter ab hoſte excipi vident, euadere meditantur, & in altas deſiliunt foſſas, in quibus miſeri ſubmerguntur. Nonnullos Hiſpani ſeruant, & foſſorum & cunicularioruṁ munus obire cogunt: paucis permittitur mendicata ſtipe per Flandriam in Angliam redire. Cùm euentu tam infauſto nullos ciuitas Leydana haberet præſidiarios milites: ciues colliguntur, & mercede ad militiam conducuntur ſub Strategis D. Ioanne Duynenuordæo, D. Ioanne Douza Nortvvikę domino, Andrea Schoto, Bartholomęo Hauiko, Nicolao Theodoro Montſortenſi, & alijs.

Cōmeatus in vrbe Leyda.

Magiſtratus & Nobiles, cum D. Theodoro Bronckhorſto Commiſſario conſilia ineūt de munitione vrbis & annonæ: numerantur in tota vrbe centum & decem plus minus menſuræ ſiue laſtæ frumenti; &, inutili grege dimiſſo, quatuordecim hominum millia: deſignatur vnicuique in duos proximos menſes quotidie ſemilibra panis: conſtituuntur leges de pomis & fructibus, de lacte non vendēdo, niſi butyro priùs inde coacto. Erant in vrbe pecora plusquam ſeptingenta, ea ſingulis diebus extra vrbem in paſcua dimittebantur, audito bombardarum ſonitu aut claſsici cantu, ocyus in vrbem confugere aſſueta. Alebantur in ſtabulis equi circiter nonaginta. Certatur frequenter leuibus prælijs, quibus Hiſpani ſæpe ex ſuis munimentis & aggeribus, ciuium ſumma alacritate & ſtrenuitate pelluntur. Conſtituerat Baldelius extremam famem ciuitati inferre.

Leydenſ. epiſtolis ad deditionem ſolicitantur.

A Baldeſio, à Comite Rocheo Ferdinando Lanoyo, nouitio Hollandiæ Gubernatore, à D. Liqueſo Harlemi Gubernatore, & aliquot ciuibus qui vrbem reliquerant, obſeſsi multis epiſtolis ſolicitantur, maxima clementia & gratia, libertaſq; ab omni præſidiariorum onere promittitur: ſumma Regis potentia plurimum extollitur, ciuium autem & Principis Auraici, omniumque fœderatorum prorſus deprimitur: multum quoque gloriæ & laudis, infamiæ verò aut dedecoris prorſus nihil percepturos ciues, ſi vrbem dedant: maximè quod præſidiarios milites nullos habeant. Hæc aliaque multa, non ſine ſumma eloquentia, perſuadendi ratione, largaque pollicitatione ab hoſte proponuntur.

Eximia & maſcula Leydenſium reſponſio.

Obſeſsi aliquando pura charta, in qua nihil aliud deſcriptum, quàm *Fiſtula dulce canit volucrem dum decipit auceps.* aliquando acribus acutiſque verbis reſpondent. Die verò vigeſimoſecundo ſtant in mœnibus, & altis vocibus hoſtium exercitui acclamant: Vos famem extremam ciuitati inferre molimini: vrbem nullo modo obſidione liberari poſſe exiſtimatis: nos canum & feliū edones vocatis, verùm longe erratis, nullus nobis cibus deerit quamdiu canes latrantes & vaccas mugientes in vrbe audieritis, quod [illegible] tandem nimia famæ annonæque penuri[illegible] vexari nos contingat, habemus quiſque ſini[illegible]rum brachi[illegible]m, eum edemus, dextrum autem ſeruabimus, eo tyrannos ſanguinariumq; gregem [illegible] vrbe propellere conabimur. Si verò Deus noſtris delictis offenſus, nos in veſtras manus incidere permittat, à cuius ſingulari bonitate aliud exſpectamus & ſpetamus: nequaquā tamen à ſancto

Dej

An. 1574.

Dei verbo deflectemus, neq; patriæ libertatem defendere deſiſtemus; quin potius nos ipſi noſtram vrbem incendio delebimus, quàm vobis eam vſui eſſe, & nos in ſeruitutem redigi patiamur. Si denium præſtare muri, quàm veſtram ſanguinariam crudelitatem in corpora & conſcientias vllo modo tolerare. Ad hæc ciuium vxores confidenter maritos animarunt: affirmabant plerique, ſatius eſſe domi ſame perire, quam poteſtati tyrannorum ſe dedere: exempla crudelitatis recentia Nardæ, Zutphaniæ, Machliniæ, Harlemi, altis mentibus repoſta manere.

Chartatea moneta Leydæ.

Ne verò rei numariæ aliqua eſſet difficultas, chartacea moneta 28. & 14. ſtuferorum, in priore obſidione cuſa, vtuntur: quam ab obſidione liberati in argenteam mutarunt, cum inſcriptione vnius lateris. *Hac libertatis ergo*, & alterius: *Deus ſeruet Leydam*: alios præterea numos ſignarunt literis quibuſdam compendiarijs hac ſignificatione. *Numus obſeſſæ vrbis Lugduni ſub gubernatione illuſtriſsimi Principis Auraici cuſus.*

Egregium & firmū decretū Hollandorum de liberanda Leyda, inundationibus.

Interea dum obſeſſi valde ſoliciti frequentiſſime ad Principem Auraicum & Proceres Ordinum ſcriptis epiſtolis (quas per occulta viarum tabellarij deferebant) ſubſidium poſtularēt: decernunt Procerum Ordines (licet & ante iuſſum fuerat) omne fœnum, ſtramen, frumentum in vrbes conuehendum: paruo damno ſata & agros inundari poſſe, vt hac ratione Leydenſib. obſeſſis ſuccurratur, & prouinciarum prompta voluntas, atque non contemnenda potentia demonſtretur. Præſtare enim terrarum inundatione damnum ſexcentorum milium florenorum pati, quàm patriæ libertatē & Dei verbum amittere: potius corrumpēdos, quam proſus amittendos agros: omnes itaque vnanimiter conſentiunt, cataractas aperiendas, aggeres Molæ & Iſlalæ perfodiendos, agros inundandos, & maris fluxum atque refluxum in firmam aridamque terram permittendum: vt ſic nauigijs Leydam vſque perueniatur, & obſeſſi liberari queant.

Huius rei cauſa conſtituuntur delegati, iiſque plena poteſtas datur cataractas omnes aperiendi, & aggeres multis locis perfodiendi. Aduocantur ex Zelādia Admiralius VValachriæ, Ludouicus Boyſotus Buarti Dominus, & Adrianus VVilhelmus Zirickſeæ Admiralius. Hi cum octingentis nautis veniunt, ſuisque nauibus aduehunt pluſquam centena fuſilia ænea, multa ferrea, plurimaque minora tormenta. Prope Roterdamum alijſque locis ducentæ plus minus naniculæ planis carinis, inſtar nauium actuariarum erant apparatæ, quæ decem, duodecim, quatuordecim, ſedecim tonſis quaque parte remigabantur: harum vnaquæque duo tormenta ænea maiora, à parte anteriore: & ſex minora, à lateribus; inſuperque multa alia bellica inſtrumenta vehebat: his naniculis impoſiti nautæ Zelandi, genus hominum rude, agreſte & formidabile, vulneribus, characteribus & inciſuris inſigne, alij altero pede, alij altera manu inutili, varijs naumachijs in Zelandia faſſi ac debilitati, nihilominus tamen ad nauales pugnas officiaq; nautica aptiſsimi: conceperant hi mente duo inprimis ſtudia, nempe patriæ libertatem defendere, & Pontificis atque Inquiſitionis tyrannidem auertere: nonnulli in pileis lunas dimidias argenteas geſtabant, cum inſcriptione: Potius Turcici quam Papiſtici: qua ſignificabant, Papam non tantum corpus, ſed & conſcientiam vexare; promiſſaque minus quam Turcam ſeruare.

Deſcriptio claſsiariorum & epibatarū Zelandorum.

Strategi miſſi ad liberandam obſidione Leydam.

Hoc agmine & apparatu inſtructi Archithalaſſi, ex vrbe Delphenſi nauigant cum Barone Noyelleſo, D. Carneſſeo & Bocharto, Gardeo, Duranto, Catenillo, Ladryero, Creyto, Grenubultramo, Citadello, Herrio & alijs tribunis & centurionibus eorumq; cohortibus: hos comitantur Cornelius Nicolaus, Admiralij Fliſsingenſis vicarius, & Iuſtus Morus, & Philippus Aſſelierſus armamentarij tribunus: præterea Commiſſarij ſiue delegati Ordinum M. Petrus VVaſtelus Conſul Machlinienſis. M. Cornelius Brunckhorſtus, M. Henricus Duyſtus, & alij. Aduectę ingentes naues frumentariæ, iiſq; impoſita tormenta muralia, ſolidis firmiſq; plancis; quas veteribus retibus madefactis ſtiparant munita. Erat & operis ſtructura quædam inſignis, Arca Delphenſis vocata: nauis nempè è nauibus duabus ſimul iunctis compacta, quæ neque velis, neque remis, ſed intra conſtructis rotis, quas duodecim viri torquebant, promouebatur: vndique clauſa, & contra bombardæ minoris impetum ſatis munita: ſuprà ſtabant aliquot tormenta bellica maiora: poterantque hac machina, tanquam propugnaculo, quinquaginta nautæ præſidiarij, quocunque tuto commeare, & hoſtium oppugnationi reſiſtere. Hoc apparatu verſus aggerem limitaneum, à Rota flumine primò nauigant; propugnaculiſq; ocyus conſtructis, aggerem perfodiunt, atque inde Soetemeram petunt, Hiſpanos qui leuibus prælijs eos aggrediebantur, bombardis vtrimque impetunt, & terga dare cogunt. Hic nauta quidam, Hiſpani corè corpore exciſſum, dentibus firmis auidiſque momordit, morſumq; in terram proiecit: vt eleganter ſequentibus verſibus deſcripſit Ianus Douſa, ciuitatis procurator.

Lugdunum cingit Batauorum miles Iberus,
At Batauo contra, cingitur ille mari.

An. 1574.

Non opus eſt gladys, ferroq́ rigentibus armis,
Solo pro Bat.suo, belligerantur aquæ.
Iacturam pecoris, Batauus quam fecit & agri:
Humano decies ſanguine Ibere lues.
Mercator ſapiens tamen haud mercabitur vnæ,
Hiſpani generis corpora mille, bonè
Macra caro eſt, nuper cum cor guſtaſſet Iberi,
Reſpuit, & canibus nauta vorare dedit.
Deſeruere agros Batsus, & Naſſouius heros,
Nullos enim fixos, ab ſtulit hoſtis agros.
Inuenit ratio ſine ſanguine pellere longè,
Hoſtilesq́ manus, Heſperiumq́ iugum.
Tolle metus, Hiſpanus fuge, & ne reſpice terras,
Pro quibus Oceanus pugnat, & ipſe Deus.

Cumque autem pons Soetmeranus tranſeundus eſſet, vbi circiter triginta Hiſpanorum cohortes vallis probè munitæ, ſtationes agebant, eos maioribus tormentis abigere conantur, ſed fruſtra: cùm magna nauis frumentaria prægrandium tormentorum violento impetu dirumperetur: magnam nihilominus hoſti cladẽ intulerunt: perierũt hic præfecti Catenillus & Guileresſeus, & ſeptem ſtipendiarij, cymba inuerſa ſubmerſi. Cùm vero Caurus ventus ab occaſu æſtiuo 18. 19. & 20. Decembr. ſuo flatu aquas auxiſſet, iamq; VVaſterlus Conſul eximia ſua induſtria perſpexiſſet nequaquam opus eſſe ſub pontem tranſire, ſed inter Soetermeram & Benthuſas per viam Seghvvartenſem patere, mox tacitè cum 50. nauibus actuarijs, & 70. militibus ſtipendiarijs eo tendit Architalaſſi vicario cum reliquis in obſidione ante põtem relicto: hinc metu perculſa Germanorum ſuperiorũ agmina Benthuſæ præſidiaria, propugnaculis relictis, Soetermerã confugiunt: Ladrierus Tribunus cum 50. ſtipendiarijs relicta propugnacula ſtatim occupat. Creytus quoq; militum præfectus cum arca Delphenſi & tribus cohortib. eadem via in Soetermeram veni[illegible] Admirali aut vlterius Benthuſam circiter miliare vnum nauibus tendunt, & leuibus prælijs in ipſo itinere cum hoſtibus, qui munitas domos & propugnacula relinquebant, decertabant: & in latius æquor Svvytam verſus veniunt, ſeq; ampliſſimè ſuis nauibus tam actuarijs quã alijs expandunt, ſpectandoſq; Leydenſibus præbent: tum maiora tormenta explodunt: idem quoq; faciunt Leydenſes, qui 7. proximè tranſactis diebus nihil prorſus de ijs audire aut percipere potuerant: alacres nihilominus ſtrenuoſq; ſe præbebant, quanquam alimenti nihil præter carnes vaccinas & equinas ſupereſſet, pane omni prorſus abſumpto. A die 14. Sept. diſtributa fuit ſingulis huiuſmodi carnium macilentiſſimarum ſelibra: plurimi ſeptem hebdomatibus nihil omnino panis guſtarant: tantaq; fuit fames & penuria, vt canes, feles, mures delicias reputarent: mirandas famelicorum cocturas referre longum eſſet: quidam pampinos & vitium folia cum ſale & amylo edebant: multæ ex arborum & fruticum folijs & frondibus deliciæ: diuerſa ex pyrorum folijs fercula: radices & braſſicarũ caules lacti aquato intriti, tergora exuuiæq; pecorum, victus fuit communis: nobiles dominæ catellos ſuos Meliteos edebant: cortices, putamina, piſcium cutis ex fimetis corraſa auidiſſime deuorabantur: ex oſſibus vaccarum, equorum, canum, aqua coctis alimentum ſuccumq; eliciebant atque exſugebant famelici: puerpera quadrante libræ panis biſcocti ſingulis diebus vi[illegible]titabat, fœtu propemodum in matris vtero inedia pereunte. Vendebatur libra butyri 15. ſtuferis, radix edulis ſtufero, caulis braſſicæ ſemiſtufero pomum aut pyrum totidem. Licitabatur ſaccus tritici centum florenis. Tolerabilior autem erat potus difficultas: menſura enim cereuiſiæ ex auenæ ſiliquis coctæ areolo ſiue quatuor minutis vendebatur: quidam domi potulentũ liquorem ex ſiliquis ſiue glumis grani decocti, ex abſynthio, ruta, & lupo ſalictario parabant: nonnulli aquam aceto mixtam bibebant.

Maxima fames Leydæ.

Ad hæc penuriæ mala acceſſit quoque peſtis, & morbus ex nimia fame contractus: [illegible] obſidionis tempore ſex hominum millia exſtincta: ciues fame exhauſti, debiles, ægri vi[illegible]as agebant: inde domum redeuntes ſæpe vxorem & proles morte abſumptas inuenerunt. Fœminæ aliquot nobiles, olim delicatæ ac voluptuoſæ, dira fame exſtinctæ. Mortuus quidam in platea inuentus, rigidus atque erectus ad Conſulis ianuam collocatur, vt hoc exemplo monitus Conſul miſeris ſuccurrere curet. Macilentæ genæ, cadaueroſæ facies, & nutantia genua, ſummæ miſeriæ manifeſtiſſima ſigna edebant.

Peſtis & morbi Leydæ.

Ex hac tanta inopia, turbæ, murmura & diſſidia in ciuitate etiam oriuntur: verùm ijs qua potuit diligentia, occurrit Bronckhorſtus Commiſſarius, maledicorumque ora, ſæueritate ac

Murmura & turba Leydæ.

rigore obturauit: eo autem mortuo, plurimi, potiſsimum religioni Romanæ addicti, audentius obloqui, turbaſq; excitare cœperunt: quorum conatibus eximia prudentia ac prouidentia D. Iacobus, & D. Iohannes Doosthanus, alijque conſtantes vrbis præfecti, Conſules & Senatores, maturè reſtiterunt. Cumque die quodam quindecim ciues nomine trecentorum aliorum, vt dicebant, in Baſilicam ciuitatis veniſſent, cibumque poſtulaſſent, quorum etiam partes fouere alter conſulum videbatur, cum palam teſtificaretur, ſe nequaquam mortis ciuium occaſionem præbere velle, dicti vrbis præfecti, æquis rationibus ac cauſis propoſitis eoſdem placidè pacarunt. Detecta quoque fuere clancularia quædam conſilia, quibus vi & armis magiſtratum cogere meditabantur, vt oblatas ab Hiſpano veniæ ac remiſsionis conditiones acciperent & comprobarent: verùm cum huiuſmodi multa ſæpius molirentur, magiſtratus à muliere quadam ſingulis vicibus præmonitus, maturè, antequam aliquid exſequi poſſent, parata ſemper arma habuit. Horum nonnulli Conſulem Petrum Adrianum adire auſi, ei penuriam extremam periculaque maxima, non ſine grauiſsimis querelis & minis exponunt, vt eum ad ineundum cum Hiſpan. pactum inducant: ille autem breuiter & aptè admodum reſpondit, ſe fidem quam iurauerat, ſeruare velle, Deo fauente: ſi quid commodi ex ſua morte ſe comparaturos exiſtiment; perinde ſibi eſſe, ab ipſis an ab hoſtibus interficiatur: cùm ſemel moriendum ſit: ſe iuſtè ac bonæ ſuæ cauſſæ confidere: diſcindant lacerentque, ſi velint, ſuum corpus, illudq; inter ſe partiantur, dummodo prodeſſe ac ſufficere queat. Hoc reſponſo à Conſule accepto pudefacti diſcedunt.

Inſigne reſponſum conſtantiſſimi conſulis Leydenſis.

Hic ciuitatis Leydanæ, antequam ab obſidione liberaretur, ſtatus fuit. Cumq; tandem poſtremæ carnes eſſent diſtributæ; Princeps Auraicus certior factus, ſimulac ex morbo conualuit, in caſtra venit: placuit ei ordo atq; apparatus. Verum deficiebant adhuc aquæ: vix enim vltra nouem pollicum menſuram vndæ terras texerant: cùm naues actuariæ ſeptemdecim aut octodecim pollicum altitudinem requirerent: & Boreas aquas ab aggeribus ſuo flatu auertebat vſque ad vigeſimum octauum diem Septembris. Conſtituit itaque Auraicus modum, altam viam, quam templi viam vocant, qua nauigari non poterat, perfodiendi: ſi verò proximus maris æſtus ſatis aquarum non ſuppeditaret, aliud ineundum eſſe conſilium, nempe vt triginta aut quadraginta cymbis tacite panis aduehatur in vrbem: qua in re Grenius præfectus operam ſuam vltro lubenſque ſtatim obtulit. Sciebant quidem certò, inundationes plurimas hyemis aduentu fore: verùm vlterius exſpectare nequaquam ſinebat ciuitatis neceſsitas atque egeſtas extrema. Mox hæc conſilia Leydenſibus (nuncia columba quam poſtremi nuncij ex vrbe portarant) ſignificantur: præmonenturque vt ſibi caueant, ne hoſtes, commeatum inſtar amicorum aduehendo, vrbem doloſe inuadant. Hoc nuncio allato, non parum recreantur obſeſsi: maxime autem cùm Caurus ventus fluctum æſtuarium promouere inciperet, quem tanquam Dei angelum ſuæq; libertatis nuncium reputabant: cùm quoque paulo pòſt Africus aquas abundanter per agros Leydam verſus ſumma vi impelleret, quanquam Hiſpani flumina multis locis obſtruxiſſent. Admirallius ſimulac aquam antea vix nouem pollices altam, ad viginti octo pollices hoc marino æſtu excreuiſſe videt, conſilio habito, ſuadet per viam illam altam quæ in templum ducit, vlterius nauigandum: quod ſi aquæ nonnihil deficiant, decem aut duodecim viri robuſti ex quaque naui exeant, eam leuent, totiſque viribus promoueant. Approbato hoc conſilio, Admirallius vterque, ſecunda die Octobris, cum viginti quinque nauibus actuarijs velificat: Fliſsingenſis Boyſius cum Centurione Gardeo ſiniſtrum latus Sœtervvoudam verſus tenet: Zirickſeanus autem cum Citadello, Bultramo, Paulo, Durantio, alijſque dextrum. Vicarius rerum maritimarum, cum Noyelleſo, Carneſo, Boucharto, Herrio, Gremio, alijſque præfectis Svvitam verſus vergit: Machinarum autem Cõmiſſarius cum nouem aut decem nauibus actuarijs Northæ manet, & rei machinariæ commeatuſque curam habet. Archithalaſsi nocte media, ad templi viam cum cymbis circiter viginti, quibus ingens foſſorum & cunicularìorum numerus vehebatur, veniunt: ſuoſq; hoſtes vtrioq; vallis munitos propellunt: ipſi relicta propugnacula inuadunt, valliſq; fortioribus muniunt, murices quoq;, vt hoſti reditum oppugnationemque impediant, frequentes ſpargunt. Hac templi via potiti, eam duobus aut tribus locis perfodiunt, tranſitumq; apparant, per quem plus quam centum naues commeatu onuſtas traducunt: duæ autem errore viæ in hoſtium manus incidunt. Atque hæc quidem omnia ſtrenuè & intrepidè agunt, hoſtibus procul non ſine magno metu conſpicientibus: neq; in hoc actu tam periculoſo amplius quam quinque aut ſex perierunt. Cum vero vlterius Meysbruggam verſus remigantes in frequentibus hærerent vadis, nautæ naues humeris portant. Interea multi nauibus vlterius vecti bombardarum impetu ſtrenue Soetervvoudam oppugnant, & domus aliquot incendunt. Poſtquam verò Hiſpani e munitionibus quas multas hic habebant, naues actuarias matutino tempore appropinquare, & vndas pedis menſura accreuiſſe vident, perterriti ſpem omnem abijciunt. Valdeſius cum ſuis mox omnes Sœtervvoudæ munitiones atque

Venti liberationis Leydæ nuncij & inſtrumentũ.

Valdeſius cum ſuis Hiſpanis:

An. 1574.

Terwondam relinquit.

aggeres relinquit, feſtinanterque tormentis bellicis relictis aufugit: Alonſus Lopes Gallus cum ſeptem cohortibus ſubſequitur: & Voorſchootæ viam quam ante altiorem fecerāt, ſimul properantes ineunt. Hæc fuga quia tardius Admiralijs nunciata fuit, factum vt paucæ naues actuariæ in tempore venerint, & hoſtibus viam præcluſerint: vertuntur in fugam Valdelij milites, quos nautæ Zelandi, nauibus relictis, vadiſque tranſcurſis, acriter longis & rubiginoſis pugionibus inuadūt, circiter ducentos occidunt & ſubmergunt: impedimenta, vina, commeatum, & reliqua à fugientibus hoſtibus relicta capiunt.

Summæ difficultates in liberãda Leyda ab propugnaculum Lammenum.

Admiralij per Soetervvoudam maiora tormenta bellica in Papenmeyram vehi curant, quibus vaſtum propugnaculum Lammenum oppugnetur, quod, cùm per alia loca altiora tranſitus non pateret; formidabile admodum erat, vtpotè ad aquas Delphenſes ſitum, forte, atque optimè munitum gerris, ſepimentis, loricis, tormentis bellicis & militibus præſidiarijs, difficillimè ſuperandum aut tranſeundum ſine dira clade. Significant quidem Principi Auraico has omnes difficultates: addunt nihilominus conſtitutum eſſe, propugnaculum iſtud poſtridiè duobus tormentis maioribus concutere, ad alteram canalis ſiue aluei partem; non ſine magno periculo: eo quod Hiſpani ex Lāmeno propugnaculo, & alio quodam non longe diſſito, horrendum in modum tormentis tonarent, & ſeptem viros vna iaculatione ſimul interemiſſent: declarant prçterea Auraico, etiam ſi muri ingentē ruinam ſuis machinis faciant, difficillimum tamen fore introitū, cum tam exiguo militū numero: periculum nihilominus intrepidè facturos: & ſi expugnatio non ſuccedat, æquo id laturos animo, donec aquæ abundantius alluant, & tam per agros planos, quam per canales nauigari queat.

Baldeſ. & ſui metu perculſi, propugnacula relinquunt.

In tantis difficultatibus ac periculis mirum in modum Leydenſium ciuitati fauit Deus; & hoſtium corda adeo perturbauit, vt cum oppugnationis apparatum ſolummodo proſpicerēt, 5. Non. Octo. nocte ingens firmumq; illud propugnaculum Lammenum, nimio metu perculſi reliquerint, tormentaque bellica in foſſas abiecerint: idem quoq; alij qui Leydæ dorpam & vicina propugnacula cuſtodiebant, aduenientibus nequaquam reſiſtere auſi, fecerunt.

Leydenſes, ad quos Cal. Octob. ſcriptum & miſſum, per columbam nunciam, erat epiſtoliū, quo breuibus ſignificabatur, vt eruptionem in hoſtem ex vrbe facerent, id poſtridiè ſero admodum acceperant: hinc factū, vt Admiralij cum nihil perciperent, vrbem hoſti deditā exiſtimarint: verùm poſtridie ſaluam adhuc vident, poſtquam ciues magnanimitatis fiduciæq; indicia ſignis ſuis militaribus erectis edere conſpiciunt: erant enim obſeſſi ſummopere exhilarati cum Soetervvoudam cōflagrare cernerent: promulgantq; ſtatim edictum, vt fœminę & pueri procul à mœnibus abſint, viri oēs armipotentes armati ad ſuas excubias veniant, naues & cymbæ omnes à canalibus vehantur. Primores atq; præfecti vehementer ciues verbis animantes; Poſt hoc propugnaculū, inquiunt, eſt panis: quid vobis videtur, cumné inde auferemus, an fame moriemur? acclamant omnes, potius velle propugnaculū manibus, vnguibus, dentib. diffringere ac cōminuere, quam fame perire. Die Oct. 3. mane percipiunt propugnaculum Lammenum ab hoſte relictum, indicante id puero quodam, qui nocte animaduerterat, hoſtes funes ignarios geſtantes, eadem ſimul via abire, neq; reuerti: proinde exoriēte die petit puer exeūdi & viſendi veniam, dimiſſumq; ſequitur, ciuium iuſſu, vir conto ſiue venabulo lōgo munitus: puer propius relictum propugnaculum accedens, ſignū edit pileo: verùm ciues rem ita eſſe nequaquam credunt, donec virū cum venabulo quoq; propugnaculum præterire cernunt, idq; Admiralijs primò nunciāt. Mox Admiralius Leydenſ. Gerardus Lænus cum ijs, quib. præerat, præmiſſis oribus ex vrbe Lāmenum verſus tendit, & ad duas naues actuarias explorandi itineris cauſa miſſas venit. Tum via inſtrumentis, quæ in promptu erant aperta, Boyſotus Archithalaſſus propius vrbis portas venit 3. Octob. die, matutino tempore circa horam octauam, cum prima acie: paulò pòſt ſequitur Archithalaſſus Zirickſæus cum poſtrema. Spectaculum profectò fuit & mirandum, & miſerandum, poſtquam Archithalaſſi aduentantes, panes & haleces ex nauibus vndiq; populo promerent, videre ciues famelicos auiditate quaſi inſatiabili ita haleces crudas deuorare, vt plurimi inde in morbis graues inciderint, & languentes interierint.

Leyda liberata.

Archithalaſſi autem ſimulac in vrbem venerunt, cum ſtipendiarijs & ciuibus ædem ſacram adeunt, & omnipotenti Deo, qui mare in continentem immiſerat, corde atque animo gratias ſimul agunt: abſque vlla etiam mora Principi Auriaco, qui tum Delphis erat, mirabile hoc Dei Opt. Max. opus literis ſignificant: Princeps poſt prandium hora ſecunda in concione literas accipit, quæ longe aliud, quam quod eodem die ante prandium intellexerat, nunciabant. Finita autem concione, iubet à concionatore epiſtolam publice legi, & Deo bis gratias à populo agi: idem quoque mox in omnibus alijs ciuitatibus & templis præſtatur: quin & paulò poſt lætitiæ ſummæ ſigna feſtis ignibus, æramentorum ſonitu, & bombardarum tonitru vbique eduntur. Archithalaſſi poſtquam ciuitati commeatum ſuppeditarunt, ocius victoriam proſequuntur, fugienteſque hoſtes vbicunque locorum poſſunt perſequuntur. Baldelius eodem die cum ſuo exercitu diſcedit, propugnacula omnia, tugurijs, centorijs non

Deo gratiæ aguntur ſumma religione pro liberatione Leydæ.

incenſis, relinquit. Naues actuariæ Amſterodamenſium, quæ ab altera vrbis parte erant, ſtatim etiam fugã capiunt, & propugnacula Cagæ & Oudevvateræ, Goudanam quoq; cataractam, aliaque munimenta numero viginti duo deſerunt, ſuorum in hac obſidione circiter mille, aliorum verò qui Archithlaſsis militabant, non vltra quadraginta deſideratis.

Parte muri vrbis corruente, hoſtes perterrefacti.

Miraculum inſigne, Deique ſummi opus euidentiſsimum in Leydanæ vrbis liberatione viſum eſt: eadem enim nocte qua hoſtes vaſtum illud propugnaculum Lammenæ deſeruerãt, pars muri vrbis cum ſepimento inter Coportam & Burgondicam turrim in viginti ſex decempedarum latitudinem corruit, ingentemque aperturam vltro fecit: quod quidem ſi nocte ſecunda præterita eueniſſet, qua hoſtis (ſicut à virgine quadam ſacra oppidanis ſignificatum erat) mœnia ſcandere tentat: profectò de totius ciuitati ſalute actum fuiſſet: ter maximus autem ille, qui omnia regit, Deus, ciuitati ſuam virtutem ac gratiam hac vice maniſeſtè ſatis oſtendit: nam id quod ad vrbis perniciem vergere videbatur, hoſtes maximo metu exanimes protelauit, vtpotè qui ruinæ impetum fragoremque audientes, oppidanos erumpere atque in ipſos impetum facere exiſtimarent.

Aliud præterea memoratu dignum reſtat, nempe, poſtridiè, quarto ſcilicet Octobris Euronotum incepiſſe flare poſtea autem Boream valido impetu aquas ex agris propuliſſe, ſuoq; officio in Hollandiæ commodum probe functum fuiſſe.

Eleemoſyna pauperibus Leydenſibus collatæ.

Auraicus poſtridiè Leydam venit, ciuibus, quod adeò ſtrenuè, fideliter atque conſtanter, abſque vlla extraneorum militum ope, in obſidione tam arcta ſe geſſerint, immortales gratias agit, ordinemque rerum poſthac gerendarum conſtituit. Decernitur vt circumiecta vicinaq; oppida, pauperibus atque egenis Leydæ ciuibus, qui longo tempore nihil lucrati, omnia ſua conſumpſerãt, eleemoſynas contribuerent: huius rei cauſa delegati aliquot viri inprimis probi ac fideles curribus & nauibus ciuitates circumeunt: atque in vna vrbe Delphenſi, carnis, caſei, butyri, lardi, argenti, duorum dierum ſpatio, ingentem copiam, mille florenorũ pretium excedentem colligunt: vnde quidem inter ciuitates amicitia vehementer coaluit. Ciues Leydenſes & Ordines Hollandiæ, Archithalaſſos & Strategos aureis torquibus, aureiſq; numis, quibus rei geſtæ memoria continebatur, honorificè donarunt.

Intereà dum Leyda obſidebatur, Commendator alium exercitum prope Bomelam, Gorcomium & Loueſteynum habuit, quo aliquid præſtari poſſe ſperabat, ſed fruſtra: erant enim hic loca omnia optimè muniebant. Balfourus Chiliarcha ſeptem Schotorum cohortes non procul inde diſpoſuerat, vt hoſtium conatibus tam vi armata, quam aggerũ demolitione reſiſtere poſſent. Hiſpani autem V Vorcomium è regione Gorcomij, vltra Moſam, tormentis concuſſerunt: erant hic in præſidijs quinque militum cohortes, quibus tandem ſignificabatur, vt ſi locum minus munitum defendere non poſſent, diſcederent: quod non ſine graui periculo & damno fecerunt, deſideratis ſuorum circiter centum quinquaginta.

Leerdamum capitur.

Marchio Chiapinus Vitellius, cum quindecim Germanorum, & aliquot Hiſpanorum cohortibus, Leerdamum Comitis Burani oppidulum obſidione cingit, oppugnauit, & vndecim horis, maioribus tormentis duodecim mœnia verberauit, atque arcis propugnaculum euertit: ita vt duæ cohortes præſidiariæ, illud dedere circa Iulij initium coactæ fuerint, ea conditione, vt cum armis exirent: poſtea quoque Hueckela, Aſpera & Lieſueldo potitus eſt: tum V Vorckendami propugnaculum vnum, alterum è regione, ab altera Moſæ parte, prope Gorcomium conſtruxit: catena vltra Moſam tenſa, tranſitum vltra Bomelam & Moſam clauſit: verùm Auraici milites breui propugnaculum vtrumque cœperunt, & cathenam Dordracum euexerunt.

Paulò pòſt Hiſpani vrbem Delphenſem dolo capere meditantur, quorundam qui in ea erant, arcano fauore: verùm illi ipſi quos fautores exiſtimabant, exitium eius moliebantur, iamque cuniculos & machinas igneas appararant, quibus aduenientes exciperent: cùm autem portarum claues mox in promptu non eſſent, & pons ſubductilis, difficulter admodum demitti poſſet, impedimentaque alia occurrerent, Hiſpani dolum ſentientes abeunt: abeuntes ipſi Delphenſes tormentis ſclopiſque ſerò nimis, petunt.

Zelandi fruſtra Antwerpiam capere machinantur.

Duodecimo die Decembris ſexaginta & amplius naues præſidiariæ militibus refertæ verſus vrbem Antvverpiam tendunt ex Zelandia cum Archithalaſſo Zierickſeano, & propugnaculum quod Ordammæ Hiſpani habebant, audenter præterlegunt, quàm proxime vrbem accedunt, intra teli iactum. Videbantur hi aliquid conſilij clam inijſſe cum aliquot equitibus & peditibus Ghertrudebergenſibus contra ipſam vrbem, in quo complures arcanè federatos habebant: verùm ciues & præſidiarij à captiuo quodam centurione Schoto, vt quidam exiſtimabant, præmòniti, contra hoſtium inſidias ſeſe munierunt: qua re intellecta, Zelandi, diſploſis aliquot in vrbem bombardis diſceſſerunt.

Baldeanorum militum ſeditio

Poſtquam Baldeus cum ſuis ab obſidione Leydana deſtitit, & Hagam verſus iter inſtituit, à ſuis agminibus vituperari opprobrijſque impeti cœpit: quibus cum aliquot menſiũ ſtipendia deberentur,

An. 1574.

deberentur, ex ſuis Electum, nomine Ioannem Blancum, præfecti loco conſtituũt, Baldeſium captum detinent, Strategoſque propellunt: ab Electo ſcribi ad Gubernatorem generalem, Commendatorem, literas curant, quibus debiti ſtipendij ſolutionem intra decem dies poſtulant: alioqui ſolutionem aliundè quæſituros, & facilè nacturos, atque eadem, qua ſocij antea Antvverpiæ, arte vſuros. Poſtquam autem intra decem dies ipſorum petitioni ſatisfactũ non fuit, ocyſſimè ex locis Moſæ vicinis, Sluyſa, Leytſeno, Damo, Voorſchotena, Valckenburgo, & alijs, tam peditum quam equitum circiter ſeptem millia, præcipuè Hiſpani, coeunt, & ex Suytlandia verſus Harlemum & Amſterodamum profecti, cum harum vrbiũ portas ſibi clauſas viderent, inde ad vrbem Vltraiectenſem octauo Decembris veniunt, hic ſolutionem certam fore ſperantes: ſed breui à D. Hiergio, Floyono, & ab ipſo Baldeſio, Regiæ Maieſtati rebelles proclamantur, eoſque tanquam hoſtes, vbique locorum impunè occidere plebi permittitur. cui quidem periculo Vltraiectenſes ſe admodum faciles præberent: vehementer commoti Hiſpani, ſtramen, picem, ligna & puluerem bombardicum, portæ VVertanæ incendendæ admouent: hinc ciues ſubitò erumpunt, ſeditioſos propellunt, & circiter quinquaginta interficiunt. Die 17. Decemb. ſummo mane ante ſolis ortum, Electi Ioannis Blanci opera ac ſtrenuitate, conantur portam D. Catharinæ ſcalis inuadere: iamque nonnulli porta potiti quoſdam excubitores trucidarant: mox ciues accurrunt, eoſdemque ſumma alacritate expellunt. Electus Iohan. Blancus, qui ſe in vrbẽ, etiã vitæ ſuæ periculo intraturũ iurarat, poſtquã ſtrenuè pugnando ſuas partes egerat, interficitur à ciuibus, qui tanto feruore Hiſp. impetere pergebãt, vt arcis Vredeborgæ præſidiarij Hiſpani, laborantibus ſuccumbentibuſque ſuis conterraneis aliquid ſaltem auxilij præſtare cupientes, conſultiſsimum reputarent exploſis tormentis maioribus ciues deterrere: ita tandem ciues deſiſtere coguntur: cæſis circiter 200. Hiſpanis: Hiſpani quoque partim pacati diſcedunt.

Seditioſi milites Traiectum ...ferint ... dere moliũtur

Eodem anno 1574. dum hæc in Belgio aguntur, obijt Imperator Turcarum Selimanus: obijt Galliarum Rex Carolus nonus, cuius frater Henricus Poloniæ regnum, ne regni Gallicani coronam amitteret, reliquit, & in Gallias properauit. Mortui quoque Dux Florentiæ Coſmus Medices, & Gudebaldus Dux Vrbinatum.

An. 1574. in ſi... rerum ... mitarum e... ...

Veneti poſtquam vident ſe ſolos ab Hiſpanis & Italis propugnaculi loco Turcis opponi, parumque auxilij a fœderatis præſtari: cõſtituunt pacem aliquo pacto comparare: quam Turca facilè permiſit: hinc enim ſe commoditatem maiorem ſuperandæ Africæ ſiue Barbariæ ſperabat: eiuſque potiſsimum rei cauſa inducias cum Cæſare Maximiliano pepigerat: non ignarus, Hiſpanum feruenti admodum zelo & obſtinato, ac crudeli animo in Belgio bellũ gerere: rem omnem probè edoctus à ſuis exploratoribus, qui Bergas, Harlemum, Middelburgum, Leydam, aliaque oppida cum obſidente exercitu picta ei tranſmiſerant, vt liquido ſatis patuit ex epiſtolis quibuſdam interceptis, eorum potiſsimum opera ſcriptis, quibus mandatum erat, Auriacum quibuſcunque modis eo pertrahere, vt auxilium à Turcis peteret. Turcarum Imperator cui orbis Chriſtiani ſtatus optimè erat cognitus, cum nequaquam dubitaret, quin Hiſpani furioſa obſtinatione contra Belgarum populum ſæuire perſeuerarent, atque eo bello prorſus intenti, ſuo conatui minus reſiſterent: ſtatuit regnum Tunetanũ inuadere: inde commodiùs cum ſuis triremibus Italiam, Hiſpaniam & inſulas hoſtiles oppugnaturus: inſtruit igitur 160. triremes ſub Ochyalio Archithalaſſo, Apoſtata Chriſtiano, Italo: præterea naues prægrandes triginta, maximis militum agminibus munitas, quibus præerat Synan Baſſa: hi ſimul in Africam ſiue Barbariam veniunt, & regnum Tunetanum oppugnant, quod tunc temporis Regis nomine gubernabat Gabriel Serbellio, vir rei militaris peritiſsimus, qui etiã cum Duce Albano in Belgium profectus, arcis Antvverpienſis aliarumque formas deſignarat: idem inter oppidum Thunetum & propugnaculum Goletanũ, fortiſsimo optimoq; opere caſtrũ conſtruxerat, quo Turcis facilimè reſiſti poſſe ſperabat, donec ſuppetiæ auxiliaque à Rege, & à D. Ioanne Auſtriaco, qui eius rei cauſa tunc in Italia erat, ſuppeditarentur. Verum Synan Baſſcha ſimul ac ad litus appulit, vndique vicinos Mauros, qui religionis & aliarum rerum cauſa Turcis erant addicti, colligit: eorumque auxilio vrbem Tunetam ſexdecim tormentis bellicis labefactatam expugnat: deinde ipſam etiam arcem, quam Serbellio, vt reliqua propugnacula defendere facilius poſſet, reliquerat, inuadit: tum Golettæ fortiſsimum munimentum, cui quidam Petrus Carrera Hiſpanus præerat, obſidione cingit, tormentis ſexaginta continenter quatit, &, quamuis ipſe Serbellio tribus vicibus bis mille auxiliares milites miſiſſet, Turca tamen inſigne Golettæ propugnaculum capit, præſidiarioſque omnes, exceptis circiter duodecim, trucidat. Interea Serbellio in Hiſpaniam & Italiam ad D. Ioannem Auſtriacum ſcriptis epiſtolis, ſubſidium petit. Auſtriacus ſe cum ſuo exercitu mari committere non auſus, vtpote Ochialli ſtationes metuens, auxilium ab Italiæ Principibus rogat. Reſpondent Italiæ Principes, ſe nihil in hoc contra Turcas bellum contribuere poſſe: quandoquidem quiſque infeſta Turcarum arma timeat, eaque potiſsimum de cauſa ſibi pecunias & milites ſeruet.

Turcarũ Imperator, non ignarus belli in Belgio Tunetanũ regnũ aggreditur.

Thunetũ, Goletta & munitũ propugnaculũ, reliquumque regnũ à Turca capitur intra 36. dies.

Hinc

An. 1574.

Hinc Serbellio in nouo, munito, vaſtoque ſuo propugnaculo inops relinquitur, tantummodo præſidiarijs 1500. munitus, quorum ope, vt potuit, hoſtium violentiæ reſtitit: verùm vallis, ſepimentis, aggeribuſque omnibus tormentorum vi dirutis, Turcæ propugnaculum inuadunt, omneſque ad internecionem crudeliſsimè cedunt. Serbellionem viuũ barba raptant, & cum ſuorum circiter quatuordecim, captum, Conſtantinopolim mittunt. Turcæ toto regno Tunetano & alijs munitionibus, prupugnaculis, arcibus, intra dies triginta ſex, Iunio & Iulio menſibus potiti, Golettam, & vaſtum illud propugnaculum diruunt ſoloque æquant: ipſumque portum tantummodo in nauium defenſionem ac ſecuritatem muniunt. Ita Philip. Hiſp. Rex inſigne hoc regnum amiſit, quod pater Carolus ſumma cum laude ſuperarat, Turcuque eripuerat, eoque capto, Italiam, Hiſpaniam inſulaſq; multas munierat, ſecuraſque à Turcarum inuaſionibus reddiderat, qui nunc toti ferè mediterraneo mari dominantur: quam ob rem Rex Hiſp. tandem inducias à Turca petere coactus eſt. Hæc calamitas in primis Hiſpanorum nimiæ Belgas vlciſcendi libidini imputatur, vtpotè quibus pecunias & milites ad Belgas debellandos potius mittere, quam Tunetano regno prouidere opemque ferre, placuit. Gubernatores, Regis nomine, in Italia, vtpotè D. Ioannes Auſtriacus Regis frater, Dux Cæſanus, & Cardinalis Granuellanus Neapolis Gubernator, cuius inuidia hoſtiliſque conatus in Belgicas prouincias ſemper vehemens fuit; huius iacturæ perditiuniſque culpam vnus in alium transferebant: imprimis autem Auſtriacus Cardinali id imputabat, vtpotè ſuæ Gubernationis locis omnium proximo. Paſquillus autem Italorum omnium nomine hanc canit cantiunculam: *La gotta del Duca di Caſa, la paletta di Don Iuan, & la bragetta del Cardinal, banno perſo Thunis, & la Goletta.* hoc eſt, Podagra Ducis Cęſani, ſphæriſterium ſiue negligentia D. Ioannis, & ſubligar ſiue libido Cardinalis, Tunetum & Golettam perdiderunt. Turca hac, quam ſuæ potentiæ adſcribebat, victoria confidentior, dum vlterius orbem Chriſtianorum magno apparatu inuadere meditatur, in morbum incidit, mortemque obijt: eo autem mortuo magna mox rerum facta eſt viciſsitudo.

Principiũ pacificationis in eundæ inoppi de Bredano.

Tempore Leydenſis obſidionis, & ante, mentio frequens facta eſt componendæ pacis: præcipuè autem hac de re egerunt D. Noircarmeſus, Traiecti decumbens ex vulnere in obſidione Harlemenſi accepto, & D. Aldegundus captiuus, qui mandatis acceptis, de hoc negotio ad principem Auriacum ſcripſit. Poſt prælium autem Mockerheydæ commiſſum, Commendator maior detrahi Maieſtati Regiæ ratus, ſi Rex pacem cum ſuis ſubditis & rebellibus tractaret; ſupplicibus libellis agi debere exiſtimauit. Decimoquarto Iunij D. Champigneus vrbis Antvverpiæ Gubernator, ad Ludouicum Boyſotum Zelandiæ Gubernatorem ſcribit, & per veterem amicitiam obteſtatur, negotium ſeriũ agere velit: hic in Hollandia id effecit, vt Aldegundus ad Auriacum mitteretur, & de captiuorum permutatione & pace ineunda ageret. Ordinumque Hollandiæ & Zelandiæ ſententias audiret: cumque literæ ad Champigneum ab Ordinibus miſſæ, formam minus illi placentem cõtinerent; Aldegondus vlterius inſtitit apud Hollandiæ & Zelandiæ Ordines, vt ſupplici libello rem omnem declarantes, poſtularent: idque præſtiterunt nomine Ordinis equeſtris, nobilium & ciuitatum Hollandiæ & Zelandiæ, atque fœderatorum, vtpotè Bomelæ & Buræ: Ordinum aut religionis nulla peculiare facta mentione: & Duce Albano grauiter accuſato, formula debita rogarunt, vt ſua Maieſtas extraneos Prouincijs valde nociuos, & inimicos abire iubeat, atq; Ordinum generalium Belgij conſilio, rerum omnium ordinem conſtituat, ſe ijs quæ conſtituerentur ſubmiſſuros. Hic libellus Montforti oppido Hollandiæ ab Aldegondo, Champigneo fuit traditus. Champigneus autem poſtea 13. Auguſti Antvverpia ad Doctorem Iunium Veræ Gubernatorem ſcribit, libellum hunc ſupplicem quam remittebat, curiæ parum fore gratum, quod vt Rex arma deponat, poſtularet, & milites Regi militaturos, ab Ordinum Proceribus pro ipſorum libitu colligendos, præſcriberet. Ad ſingulos autem huius epiſtolæ articulos reſpondit Iunius: fueruntque omnia hæc typis edita atque promulgata. Poſtea autem menſe Octobr. Aldegondus ſuæ libertati ex captiuitate reſtitutus, negotium, ope quorundam aliorum eo vſque promouit, vt Doctor Leoninus cum literis aſſertorijs ad Principem Auriacum, pacificationis formulã confecturus fuerit miſſus: præterea locus, dies, delegatique viri conſtituti; potiſsimum ſedula continuaque opera Cæſaris Maximiliani Herois pacis amantiſsimi, qui vt à Rege pax impetrari poſſet, ſedulò inſtitit: atque Comitem Guntherum Svvartzenburgum, & Comitem Hoghenloium intercedendi cauſa in Belgium legauit: qui cum vltro citroque ſæpius commeaſſent, id tandem præſtiterunt, vt Martij menſis initio, Bredæ, Brabantiæ oppido, comparuerint à Commendatore generali Belgij Gubernatore delegati Comes Rochius ex nobili Lanoyorum familia, D. Raſinghemus, Arnoldus Sasboutus præſes, Carolus Suſius, D. Elbertus Leoninus, &c. à Principe Auriaco, Ordine equeſtri, Nobilibus & Ciuitatibus Hollandiæ & Zelandiæ, atque fœderatis, nempe Bomela & Bura, (obſidibus ſecuritatis ergo datis) D. Iacobus Doeſtenus, D. Aldegondus, D. Carolus Boyſotus, D. Arnoldus Dorpius, Ioannes Iunius, M. Paulus Buſius,

Cæſar Max. pacificationi ſtudet.

Delegati vtrinq; ad pacem conficiendam Bredæ.

Leydenſis

An. 1575. Leydenſis ciuitatis ſyndicus, & Nieueltus Dordracenſis oppidi prætor, &c. Cum hi 2. Martij die 15 [illegible] conueniſſent, & vtrinq; quanto deſiderio pacem exoptarent, expoſuiſſent; iam [illegible] Hollandi, Zelandi, eorumque fœderati inſiſterent, vt ad ea quæ de extraneorum diſceſſu, & Ordinum generalium conuentu ac concilio poſtularant propoſuerantque, reſponderent: interrogatum [illegible] Regis nomine fuit, quos extraneos reputarent, & quos Ordines generales nominarent: reſpondent declarantq;, eos reputari extraneos, qui intra ſeptendecim Belgij Prouincias nati non ſint, Ordinesque generales cenſeri ac nominari talem Ordinum conuentum, qualis Caroli quinti Imperatoris tempore, cum filio Philippo Regi Belgicas Prouincias reſignaret, conuocatus fuit.

Die autem decimo quarto Martij, Regis delegati & ore & ſcripto ſummatim exponunt, durum valde ipſis videri, milites Hiſpanos qui Regis, non minus quam Belgæ, ſint ſubditi, & Regi eiuſq; maioribus ſemper fuerint officioſiſsimi, præcipuè obſequijs in Belgio præſtitis, extraneos reputari. Regem quidem, pacificatione planè peracta, nequaquam conſtituiſſe Hiſpanos in Belgio diutius quàm neceſsitas ſit poſtulatura, relinquere: iniquum proinde atq; indecens prorſus eſſe, ſuam Maieſtatem vlterius aut ſolicitare aut vrgere: quandoquidem id ad ſuæ Maieſtatis diminutionem, quam ſeruari velle teſtati fuerant, vergat. Quod verò ad concilia Ordinumque conuentum attinet, ſuæ Maieſtati placere, vt rebus omnibus ſedatis atque pacatis, Ordines conuocentur ac conſulantur in negotijs, quæ ad Ordinum cognitionem ſpectant, quæque per præſentibus tractari ſolent: verùm ad ipſorum arbitria nequaquam ea eſſe referenda, quæ à ſumma iurisdictione, voluntate, & diſpoſitione ſuæ Maieſtatis dependent, de quibus ſua Maieſtas aut ſui Vicarij conſulere poterunt concilia ad id inſtituta, nempe Prouinciarum, & Senatuum atque Magiſtratuum ciuitatum Belgicarum, cùm neceſsitas poſtulabit. Cùm verò Ordinum conuentus difficilis ſit atque incertus, & longum tempus poſtulet, neque, antequam arma ſint depoſita, celebrari queat, Rex, vt facilius ad pacem perueniatur, Hollandis, Zelandis & alijs omnium priuilegiorum, legum & conſuetudinum reſtitutionem, ſicut antè fuerunt, dummodo in ijs aliquid ſit mutatum, offert: præterea omnium hac tempeſtate perpetratorum facinorū veniam & obliuionem, atq; contumaciarum, ſententiarum, iudiciorum, exiliorum, confiſcationum aliorumq; id genus actorum abolitionem pollicetur.

Articuli pacificationis à regijs [illegible] & Zelandis propoſiti.

Bona vtrinq; erepta, quæ adhuc extabunt, talia, qualia erunt, dominis ſiue hæredibus reſtituentur.

Captiui omnes vtrinque abſque redemptionis pretio liberi demittentur, tam Comes Boſſuyus, quàm alij quicunque: quæ autem ſoluta ſiue numerata erunt lytra, ſoluta manebunt.

Princeps Auraicus, Equites, Nobiles & Ciuitates, quaſcunque prouincias, vrbes arces & munitiones, naues, machinas bellicas, & alia omnia ſuæ Maieſtati adempta reſtituent. Et quicunq; hac belli tempeſtate ædes, fundos, facultates, reditus Eccleſiaſticorum inuaſerunt, omnia quæ adhuc exſtabunt, in eorundem vſum reſtituent, abſq; vlla fraude.

Rex planè vult vt Religio Catholica Romana generaliter in omnibus ſuis Prouincijs, liberè & ſecurè, abſque vllo impedimento aut obſtaculo ſeruetur atque exerceatur, non aliter atque eo tempore, quo in Prouincijs inauguratus, & iuramento confirmatus fuit: ſicut & tunc temporis, & nuper etiam Ordines ſe & manere & mori in eadem Religione velle, liquidò teſtati ſunt.

Ijs verò qui poſthac, vt antè, Catholicè viuere nolent, Regia Maieſtas permittit, ſemel tantum, hac nempè vice, vt extra Prouincias Belgicas abeant, & ea quæ habent bona, vendant, idque intra tempus conſtitutum fiat: interea verò nullum ſuæ Religionis exercitium, aut ſcandalum faciant.

Quod ad ſecuritatem ſiue cautionem attinet; quamquam ſuæ Maieſtatis verbum, & literæ aſſertoriæ cautionis cauſſa mittendæ ſufficere deberent: ſi tamen his contenti non ſint, quam præterea velint ſecuritatem cautionemque habere ſignificent, vt de ea Regis nomine deliberetur.

Delegati alterius partis, ſcripto à Principe Auraico, Comite Culenbergio, Ottone Egmondano, & alijs Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ deputatis, ac ſocijs, Ordinum ritu conuocatis, ſubnotato, in hæc verba, vigeſimo ſecundo Martij, anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quinto reſpondent.

Reſponſio Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ.

Se in poſtulationibus perſiſtere, nempe vt extranei, ob enormem crudelitatem, proteruiam ac improbitatem in Belgio perpetratam, diſcedant; ſatis ſuperque compenſata iam eſſe Regi ab ipſis præſtita officia, cum iam diuites & pecunioſi ſint facti: illud idem ob occaſiones multo minores anno 1 59. in conuentu Ordinum Gandani habito, poſtulatum, impetratum, peractumque fuiſſe. Se neutiquam negare, Hiſpanos alioſque ſubditos eſſe Regis Hiſpaniarum; non autem Ducis Brabantiæ, aut Comitis Flandriæ, Hollandiæ, aut alicuius prouinciæ Belgicæ contra quas nimis inhumaniter atq; crudeliter ſe geſſerant: cùm primo aduentu, Belgis ſimul omnibus

hæreſcos

An. 1575

hæreticos & rebellionis crimen obiecerint: vt liquido patet, tum ex Hiſpanicis libellis cum ipſius Regis gratia & priuilegio impreſsis, palam editis ac diuulgatis: tum etiam ex epiſtolis & inſtigationibus magni Commendatoris, & cuiuſdam Ioannis diſonzæ, ad ſuam Maieſtatem ſcriptis, quibus vbique propalatum fuit, Belgicas Regiones & prouincialium facultates Hiſpanis à Rege datas eſſe: quo quidem prætextu quoduis violentiarũ & facinorum genus perpetrarunt: ſicut Gandauũ, Tornacum, Antvverpia, Machlinia, Lira, Buſcumducis, Dauentria, Vltraiectũ, Roterodamum, & aliæ ciuitates, in quibus hoſpitati fuere, euidenter teſtantur: ita vt iam Belgæ maiorum ſuorum auguria vera eſſe ſentiant, quibus prædictum fuit, Belgicas regiones tandem affinitates & neceſsitudines cum Hiſpanis initas, miſere deploraturas. Quiſquis autem huiuſmodi Hiſpanos, qui oppida, caſtra, prædia, bonaq; Belgij inuadunt, coemunt, ſuaq; vendicant, vlterius in prouincijs ferendos aut retinendos cenſet, is profectò nihil aliud quàm ſubditorum animos à Rege auertere machinatur: ijs autem auerſis, nullus Princeps ſuos, niſi ſumma cura, anxietate, & tyrannide quadam regere poteſt; mutuo amore ſtudioque vtrinq; prorſus ademptis: quod vt quam longiſsimè abſit à ſua Maieſtate, ſaxit Deus: cùm ſuæ Maieſtatis authoritati, nomini ac indoli prorſus ſit contrarium.

Quòd ſi Hiſpanorum officia & commoda Regiæ Maieſtati ſuiſq; maioribus in defendendis Belgarũ prouincijs præſtita, cum damnis & incommodis ſuæ Maieſt. & prouincijs ab iiſdem varie illatis, conferantur: manifeſtiſsimum profectò fore, Hiſpanos plus damni quàm vtilitatis attuliſſe: neque illorum operas aut officia vllo modo conferenda cum fideliſsimis obſequijs officijſq; in commodum atq; amplitudinem ſuæ Maieſtatis à Belgicis clientibus & prouincialibus ſedulò exhibitis: vtpote qui grauia inprimis diutinaque bella contra Gallos ſuſtinuerint, vt ipſorum ope Hiſpanus Medionali, Neapolis, aliorumque dominiorum poſſeſsionem retinere poſſet. Liquidò omnibus conſtare Belgarum viros nobiles, atque alios prouinciarum indigenas victorijs, ſuæ Maieſtatis nomine, prope Quintini fanum, Grauelingam, alijſque locis ſedulam comprimis operam adhibuiſſe, vitam & fortunas periculis expoſuiſſe, animamq; effudiſſe. Carolo etiam V. ſuæ Maieſt. patri operas fideliter præbuiſſe, in quicuſcunq; expeditionib. propè Algeriam, in Africa, Italia, & alijs Regionibus longinquis: Attamen Hiſpanos anno 1520. viris nobilibus & prouincialibus Belgicis noluiſſe aliquam in Hiſp. adminiſtrationem permittere: cùm tamen multo ciuiliùs, humanius & modeſtiùs ibi ſe gererent, quam Hiſpani in Belgio.

Obſequia à Belgarum populo ſuis Principibus præſtita.

Hollandos quidem & Zelandos neceſsitate vrgente, ſuiq; defendendi cauſa extraneos milites, Gallos, Anglos, Scotos, Germanos, recepiſſe: receptos verò nulli ſe adminiſtrationi aut præfecturæ immiſcuiſſe. Germanos autem nullo modo tanquam extraneos reputari debere: quandoquidem prouinciæ Belgicæ ſemper Imperij Comitatus ſint habitæ: conſtituiſſe nihilominus & hos & extraneos quoſcunq; dimittere, vbi viderint eorum auxilio non amplius opus fore.

Quod verò proponitur, Regiam Maiſt. Hiſpanos in Belgio non diutius quàm neceſsitas exigat, & prouinciales ferant, retinere decreuiſſe, id vt ſua Maieſt. præſtare velit, obteſtantur, vtq; eò quibuſcumq; modis flectatur, inprimis ſtudent atque optant.

Verùm quòd ſua Maieſt. videatur velle differre conuentum Ordinum generalium, donec omnia ſint pacata, atque eoſdem velle conſcribere & redigere intra certos limites, fruſtra id fore: Ordines enim generales, quamdiu Hiſpani in Belgicis regionibus arma & gubernacula retinebunt, haud facilè ſimul cõuenturos ex traditæ formulæ præſcripto: quandoqnidem hinc liquidò pateat machinatio, quæ ad Ordinum conuentum, poteſtatem & officium reſtringendũ apparatur: cùm hæc ſe tã latè debeant extendere, atq; prouinciarum communia negotia ſaluſq; poſtulant, quandoquidẽ penes ipſos horũ pręcipua ſit cognitio atq; experientia, proinde ex huiuſmodi ſcripto nihil aliud poſſe colligi, quam aduerſarios clàm atq; tectè moliri prouinciarũ & Ordinum priuilegia, & auctoritatem ſucceſſu temporis diminuere, vt nempe tantummodo illis vtantur in exactionum & ſubſidiorum conſenſu ac permiſsione, tanquam ad id obligatis: quod ſi facere recuſent, vi cogant, & obedire compellant ſuæ Maieſt. expreſſo mandato: ad normam conſilij ac ſcripti D. Franciſci Dalanæ, qui olim ex Gallijs ad Dominam Parmenſem ſcripſit, prouinciarum proceres è medio tolli, Ordineſq; & prouinciales depauperari debere: quod & nuper Dux Albanus facere incepit, idemq; nũc adhuc callidè agitatur atq; procuratur opera ac inſtinctu illorũ, qui nunc gubernacula tenent: qui cum timeant ne celebri debitoq; Ordinũ conuentu iniqua gubernatio, ambitio, auaritia reliquaq; vitia detegantur atq; arguantur, Regis amplitudinẽ honoremq; prætendunt: cum tamen hæc omnia à prouinciarũ ſalute dependeant.

Libertas & officium Ordinum generalium.

Reliquos quidem articulos, ſi eis interpretatio neceſſaria addatur, aliquo modo tolerandos eſſe. Verùm exactè perpenſa reſtrictione & conditione de tradendis prouincijs, vrbibus, & munitis locis Hollandiæ & Zelandię, ſimul etiam nauibus, machinis bellicis, & alio omni apparatu, videri profectò hic fallaciam intendi fabulæ de bello inter lupos & oues, quæ incautæ canes defenſores ſibique inprimis auxiliares, lupis tradidère.

Principem Auraicum & Ordines inique atque immeritò tanquam rebelles & Regiæ Maieſtatis

An. 1575. ieſtatis hoſtes haberi: cum eiuſdem auctoritati neq; nocuerint, neque detraxerint: quin potius magno Regis cõmodo prouincias, vrbes, prouincialium vitam & fortunas, vxores & prolem ab Albani hoſtiumq; reliquorum tyrannide defenderint: pateriq; hoſtes expellere multo labore multaque difficultate conati fuerint, idque palam ſemper declararint: neq; vllo pacto aut arma contra Regiam Maieſtatem ſumpſerint, aut ſeà ſua Maieſtate auerterint, alienarint, aut eidem repugnarint: ſed eiuſdem maieſtatis nomine, vnà cum alijs prouincijs fœdus inierint, initumque ſeruauerint, nunquam verò animũ habuerint, aut ſecularium, aut Eccleſiaſticorũ hoſtium bona eripiendi aut detinendi: quod cum conditionibus ſiue articulis dictis inſeratur, nihil hinc boni colligendum videri: maximè cùm ex reliquis conditionibus, potiſsimum de conſeruanda religione Romana, aut patria prorſus relinquenda, appareat, ipſorum religionem iam reiim indicari, & ipſos tanquam hæreticos haberi, quamuis nullam aliam præter Catholicam Apoſtolicam religionem, ſacris Euangelijs prorſus conſonam, amplectantur, eidemque firmi ac conſtantes adhæreant, neque aliud quàm inſignes manifeſtoſque errores Deo odioſos reijciant: vt ſic Deo quæ Dei, & Regi quæ Regis ſunt, reddantur.

Proinde liberè atq; ingenuè fateri, nullo modo conſultũ videri, oblatos articulos cum conditionibus atq; reſtrictionib. huiuſmodi approbare: oẽs iam ſatis edoctos eſſe exemplis Comitum Egmondani & Hornani, præterea D. Montignij & aliorum: ſatis quoq; perſpectas eſſe crebras ſecuritatum promiſſarum, & ſidei datæ iuratæque præuaricationes & violationes.

Nullo etiam modo poſſe fieri, vt tanta hominũ reformatæ Euangelicæ religioni addictorũ multitudo ꝓuincias exeat, & patriã charam relinquat. Innumeros profectò eoſdemque probos & ſuæ Maieſtati imprimis fideles ſubditos, non ſine maxima ſuarũ fortunarum iactura (quas neutiquam abſq; grauiſsimo damno, etiamſi emptores ſufficiant vendere poſſent) errabundos in peregrinas abigere regiones. multo fore durius & inclementius, quam 3. aut 4. Hiſpanos milites (quorũ maxima pars iam acquiſitis in Belgio opibus referta) in Hiſpaniã mittere: quandoquidem prouincialium abitus maximam populi raritatem, & opificijs atq; nauigationi marinæ ingens dãnum detrimentumque ſit illaturus: hinc autem potiſsimum ſalutem proſperitatemque totius Belgij dependere. Notiſsimũ enim eſſe, olim exitio ac fuga prouincialium, ob ſæuiſsima decreta horrendaſque exſequutiones gliſcente, artificia opificiaque præcipua ex Belgio in alias regiones fuiſſe tranſlata, non ſine magna obſequiorũ & vectigalium ſuæ Maieſtatis diminutione. Quod verò conditionibus de facultatũ venditione additum ſit: hac vice tantum. neq; vlterius hinc ſatis intelligi, aduerſarios decretorũ & inquiſitionis cauſa religionis exſequutionem iterum meditari: vnde profectò & nouæ in prouincijs turbę orientur, & tãdem magna coronæ pars Regiæ Maieſtati adimetur. Proinde Principem Auraicum, Ordines & Ciuitates cupere, vt hæc declaratio ac præmonitio æqui bonique conſulatur, vtpotè ex bono zelo erga Regiam Maieſtatem & prouincias profecta: rogare etiam Deum Opt. Max. vt Regi & Delegatis aliud conſilium, iudiciumque inſpiret.

Seuiſsimis decretis contra reformatos, opificia & artificia ex Belgio in alias regiones tranſlata.

Regis Delegatorum reſponſio.

Ad hęc ſcripta, Regis Delegati 1. Apr. 1575. ſcripto quoq; reſpondent, & ſcriptum præcedens carpunt, tanquã nimis rigidum ac durũ in illos cum quibus pacificè eſſet agendũ. Adduunt, præterea, Regem poſtulata impleturum, & Hiſpanos, pacatis tranſactis, negotijs omnibus, dimiſſurum: modò Hollandi & Zelandi extraneos ſuos milites quoq; miſſos faciant. Improbant ſuper negantque Hollandiam & Zelandiã Comitatus Imperij vllo modo reputari. Dicũt etiam excuſationis cauſa veriſimile nequaquam videri, Cõmendatorem maiorem, ea quę dicta fuere ſcripſiſſe. Admittunt quoque ſecundum poſtulationis articulum, nempe, confecta pace, Ordinum generalẽ couentum. Quod verò ad tradendos ciuitates, arces, munitiones, naues & machinas bellicas attinet, dicũt ſe ſumoperè mirari, quorſum fabula de lupis & ouibus adducta vergat: quandoquidem huiuſmodi traditio non exigeretur, niſi certa firmaq; cautione prius oblata: cuius nullam prorſus mentionem fecerant: offeruntque præter verbũ Regis, quod vnicum ſufficere merito deberet, ſufficientem cautionem ac ſecuritatem; qualiacunque etiã proponerent aut peterent: aſſeruntq; ipſos prouinciarũ Ordines ſingulatim ſeparatimque conuentioni & Regis promiſsioni ſuam auctoritatem interpoſituros, & magno ſigillo ſignaturos. præterea ſi neceſſe ſit, vt promiſſa à Cæſ. Maieſt. & alijs Principib. conſanguineis confirmentur, curaturos.

In religione verò, Regiam Maieſt. ne apicem quidem aut iota concedere velle: verum ijs qui diſcedere volent, permittere ſpatium ſex menſium; dummodo interea ſe modeſte & abſq; offendiculo gerant; quo facultates ſuas quanticunque poſsint, vendant: præterea etiam 8. aut 9. annorum tempus, quo ſuis bonis fruantur, dũmodo ea Catholicis Rom. adminiſtranda tradãt atque cõmittant. Regem certe populi diſceſſum ſumopere dolere: verùm quod ſi alijs accommodare nolint, id nequaquam Regi, ſed ipſiſmet imputandum eſſe. Abitum aũt liberum hac tantum vice, neque vlterius, permitti certis de cauſis: ne poſt hac occaſio detur amplius religionem mutãdi, turbas & offendicula inter ciues excitandi, atq; ipſi iuſtitiæ hoc modo illudendi.

Regem nequaquam dubitare, ſi extranei concionatores & conſiſtoriorũ ſiue ſynodorum

co-cga

collegæ & alij nonnulli,qui turbis concitatis, prætextu quodam ademptionis priuilegioꝝ, has nouitates primi introduxerũt,reſipiſcant, aut ex prouincijs diſcedant ; quin populus probè inſtructus atq; edoctus,mox ſit acquieturus,& Regis voluntari obtemperaturus:quandoquidem Rex illos ab infortunijs & malis omnibus conſeruare; & ab Hiſpanica inquiſitione, cuius introducendæ nunquam animum habuerit, tutos reddere ſatagat.

Dilationi pòſtuit Principis & Hollandiæ delegati.

Die 4. April. Delegati Principis Auraici,Hollandiæ & Zelandiæ, menſem vel amplius ſibi dari petunt,vt interea prouincijs & ciuitatibus hæc ſcripta, quæ ſeparatim in nonnullos,præcipue extraneos,culpam omnem transferre videbantur, oſtendant : & reſponſum legitimè ſubſignatũ reportent. Cupiunt inſuper literas tuti itineris pro legatis, cum Comite Svvarzẽburgo qui iam abitum apparabat,ad Cæſarem mittendis: intereaq; obſidu ſe reditum exſpectare aiũt.

Comites Svvartzenburgi diſceſſio, & ſententia.

Comes eriã Svvartzenburgus ad Cõmendatorem maiorem ſcripſit ex vrbe Breda,6.April. ſibi eſſe mandatum à Cęſare, vt legatos nonnullos adducat,ex quibus ea,quę ad pacificationem ſpectant,audiat intelligatque: eoſdemque nihil doloſè aut fraudulenter in itinere acturos ſpopondit Comes. Hæc dilatio ab Auraici & fœderatorum delegatis poſtulata,partim fuit conceſſa: verùm tuti iteneris aſſertio,ad Gubernatoris & Cõmendatoris maioris arbitrium relata.

April.die 6.Comes Svvarzenburgus Delegatis vtrinq; Bredam miſsis valedicit,exponitq; moleſtias & labores à ſe ſuſceptos atq; exantlatos ſedulis interuentionibus,tam apud Cõmendatorem maiorem Regis nomine Gubernatorem generalem in Belgio,quàm apud Principem Auraicum,Ordineſque Hollandiæ & Zelandiæ,ad inteſtinam diſcordiam dirimendam,incendiumq; inimicitiarum extinguẽdum : & quanquam parum adhuc ſit præſtitum, & religiunum diuerſitas maximè fuerit impedimento; eos tamen vehementer ad pacem hortatur ; ſpem non prorſus abijciendam,neque pacificationem intermittendam ; verùm vtrinq; arma deponenda & inducias in ſex menſes conficiendas conſulit: Cumque religio,dicta reformata, ab vna parte radices adeò firmas egerit, vt tam facilè & citò exſtirpari non queat : conſulit vt induciarum tempore Hollandis & Zelandis ſua religio permittatur: neque religionis cauſa induciæ recenſentur : ſe verò huiuſmodi induciarum obligationem arbitrio ac prudentiæ partium committere ait : vtque ſuam iudicium & conſilium æqui bonique conſulant, rogat : aſſeritq; totius Belgij exitium excidiumq, imminere, niſi ab armis ceſſetur, induciæque fiant,vt interea temporis animi concilientur,& pax firma conficiatur : periculumq; eſſe, ne prouinciæ diſciſſæ ac diuiſæ in alterius domini ſiue Principis poteſtatem incidant,aut funditus perdantur: ſe quidem; quandoquidem Regi,à quo multa beneficia accepit,ſit deuinctus ; votis omnibus, vt hæc mala auertantur, petere atque optare.

Præterea reſponſum ſibi intra duos dies à Commendatore dari, & ne ſuum diſceſſum ægrè ferat, rogat: quandoquidem ſatis conſtet,quantis ſumptibus & moleſtijs hoc iter confecerit: quanquam non ſine animi dolore intelligat, ſe huius rei cauſa malam apud proceres quoſdam gratiam inijſſe,atque in grauem ſuſpicionem incidiſſe : proinde ſibi neceſſario ad Cæſarem reuertendum, vt ſuam legationem deponat: ſe neutiquam dubitare, quin Cæſar, inducijs pactis, omne conſilium, omnemque operam ſit adhibiturus,ad deſideratam pacem conficiendam, vt prouinciæ ſub Regis obedientia conſeruentur, quod quidem hactenus in Regis & ſubditorum gratiam, neque ſumptui, neque labori parcens, ſedulo ac ſincerè conatus fuerat.

Svvartzenburgo diſceſſum paranti octauo Aprilis 1575. Commendator Antvverpia reſpondet : & pro ſumptis laboribus,Regi gratiſsimis,ſummas agit gratias: præterea cauſam,quare induciæ ineundæ Regi minus placeant, per ſuos legatos explicat : neque ſe rationem vllam ob quam Rex à propoſito deſiſtat,animo cõcipere poſſe, ait : De inducijs quidem in duos menſes aliquid agi poſſe, dummodo à religione in Hollandia & Zelandia ceſſetur, & ij,qui religionis officia adminiſtrant,inde diſcedant, atque in alias regiones commigrent. Sui autem muneris vel officij nequaquam eſſe, rebellibus Regiæ Maieſtati, tutum iter per Regis prouincias concedere : cùm aliæ viæ ſatis multæ pateant : poſtremò Comiti fœlix ad Cæſarem iter precatur, & Regis nomine ingentes pro opera omni atque labore gratias agit. Similiter etiam Brædæ deputati reſpondent. Itaque Comes Guntherus Svvartzenburgus inde ad Cæſarem Maximilianum proficiſcitur.

Declaratio Delegatorum Principis,Hollandiæ,&c. in ſectando conuentu.

Poſtremò Maij die,rurſus comparent Delegati in vrbe Bræda,& 1.Iunij,nomine Principis Auraici,Ordinũ & ciuitatũ Hollandiæ,Zelandię,Bomelæ,Buræ,& reliquorũ fœderatorũ,ſcripto tradito declarant,ſe quidem laudare & approbare ea,quæ propoſita oblataq; fuerunt de legibus & priuilegijs in prouinciarũ commodũ & ſalutem conſeruandis: verum neſcire quorſum tendat ex patria migrandi conditio : reſpondentque ingenuè, nequaquam conſultum videri patriam aut religionem ſuſceptam relinquere : cupiunt autem rogatum Regem, vt miſericordi indulgentique oculo inſpiciat zelum vehementem, & animos deuotiſsimos fideliſsimorum ſubditorum : atque in cauſa conſcientiæ; cuius Deo ſoli ratio reddenda; iubeat deſiſti ab igne & gladio, quandoquidem ſuis ſubditis atque membris hactenus diræ perſequutiones

An. 1575. eſſent illatæ: & innumeri homines innocentes crudeliſsima morte interempti: pollicenturque in alijs rebus, negotijs atque officijs ſecularibus debitam ſuæ Maieſtati obedientiam, obſequiaque fideliſsima, qualia olim principibus ſuis defunctis ſemper exhibuerant.

Quod verò ad oblatæ ſecuritatis clauſulas & reſtrictiones attinet, aiũt ſe triſtiſsimis exemplis expertos, quales eos totus orbis ſit æſtimaturus, ſi vrbes, arces, naues, & machinas bellicas ante extraneorum abitum, & generalem Ordinum conuentum atque conſenſum, tradant & relinquant.

Hollandiæ & Zelandiæ nihil inimicitiarum cum reliquis Belgij prouincijs.

Vt autem diffidentia omnis prorſus tollatur, & ad initium quoddam bonæ ſecuritatis perueniatur, optimum fore, vt extranei, ad poſtulationis oblatæ, aliarumq; rerum ſcripto contentarum normam, abire cogantur: idque eo magis abſq; ſcrupulo aut ſuſpicione fieri poſſe, quòd Princeps Auriacus, Ordines Hollandiæ Zelandiæ, & alij fœderati, nihil odij, ſimultatis aut inimicitiæ contra reliquas prouincias habeant; ſed earum inhabitatores, vt amicos, conteraneos & fœderatos colant; atq; æquitati rationique conſonas ſecuritatis conditiones offerant: neque hoſticas inuaſiones, interea dum extranei abibunt, vllo modo ſint facturi, ſed omnibus modis promoturi, vt omnium prouinciarum Ordines conueniant, & de reſtituenda patriæ ſalute, gubernatione, & politia conſulant atque conſtituant.

Cauſa religionis refertur ad conuentum Ordinum generalium.

Atque hæc quidem quamuis ſufficere poſsint ac debeant: vt tamen omnib. modis ipſorum voluntati ſatisfiat, cupiunt Deo & mũdo palàm fieri, ſe nequaquã vtilitati aut cõmoditati propriæ, ſed potiſsimũ Reip. ſaluti, proſperitati, quieti & paci ſtudere. Et quamuis plurimi fœderatorum, veræ & Apoſtolicæ religioni addicti, facultatũ & vitæ iacturam pati, potius quam ſuam religionem vllo modo negare aut tranſgredi mal[ue]nt; nihilominus tamen eſſe cõtentos, dummodo Rex poſtulatum de religione articulũ neget: vt & iſte, & ſecuritatis articuli, & cõtrouerſiæ atq; difficultates omnes, legitimo & generali prouinciarum omnium Ordinum conuentu tractentur.

Cumq; recedentibus extraneis, direptiones & extorſiones ſint ceſſaturæ, & prouinciæ ſimul omnes procul dubio cõcordaturæ: offerunt pollicenturq; ſe quibuſcunq; conditionibus æquis cautionũ & ſecuritatũ accõmodaturos, vt pax & quies ſeruetur interea temporis dum extranei diſcedent, & Ordinũ conuentus celebrabuntur. Poſtulant præterea, rogantq; vt ſyncerè & cathegoricè reſpondeatur, & articuli omnes aut planè concedantur, aut planè negentur.

Delegati Auriaci, Hollandiæ & Zelandiæ abitũ ſuũ ſcripto declarant.

Ad hæc & plura alia reſpondent Regis delegati, Cõmendatorem acta omnia in Hiſpaniam mittere, & inde reſponſum exſpectare velle. Itaque Hollandiæ & Zelandiæ delegati 14. Iulij 1575. abitũ poſtremò ſcripto, paucis hic inſerto, parant, & publicè ſuam ſententiam declarant.

Exponunt, ipſos diſceptatores, Regis nomine conſtitutos, minus ſyncerè egiſſe: proinde, vt ſe coram Deo & hominibus purgent, notũ faciunt, & ipſis & vniuerſis, quãtopere huic bello finem imponere conati fuerint: breuiterq; à principio ad finem vſque omnia acta recenſent, à primo ſupplici libello ad Regem, ad Champigniũ miſſo, vſque ad poſtremũ iſtud ſcriptum: aſſeruntque oblatas conditiones extra omnem controuerſiã eſſe æquas & iuſtas: quandoquidem Hiſpanorum & extraneorum exercitu diſcedente, quietis & tranquillitatis cautionem polliceantur, donec Ordinum generalium conuentu reip. negotia conſtituantur, quorum iudicio reliquas omnes cõtrouerſias de exercitio religionis, de relinquenda patria, & cætera omnia committere ſeſe aiunt: quandoquidem Ordinum præcipuè interſit.

Mirari præterea ſe dicunt, quod poſt tam multas dilationes & procraſtinationes, tandem, debitæ & cathegoricæ reſponſionis loco, captioſum, intricatum palliatumq; ſcriptum tradant, quo ſinceram ipſorum oblationem obſcurent: præterea poſt longas & frequentes poſtulationes, primũ viua voce, deinde ſcripto declarent, non eſſe ipſorum officij oblata accipere aut recuſare: atq; in cauſa adeo manifeſta, æqua ac bona, rurſus dilationem & ſpatium quatuor menſium prætexant, cùm tamen initio pacificationis plenam huius negotij poteſtatem atque auctoritatem à Rege ipſis datam iactitarint. Satis quidem liquere eos longa, ſimulata ac dol[o]ſa tractatione nihil aliud machinari, quam huiuſmodi oblatione ficta, ſpe vana, & pacis prætextu falſo, Ordines & prouinciales ſuſpẽſos tenere, lactare, ſeducere, & ſopitos ſocordeſq; reddere, vt ſic facilius incautos opprimant, & in perpetuam ſeruitutem pertrahant; cùm certo ſciant Brabantos, Flandros & reliquos, hoc rerum ſtatu permanente, ſpe breuis miſeriæ ductos, quaſuis iniurias & oppreſsiones potius perpeſſuros, quam vi reſtituros aut repugnaturos: Præterea quod huiuſmodi dilationibus, & palam, & clam dolos ſternere non deſiſtant, quibus regiones depopulentur ac funditus perdant.

Cumq; Princeps Auriacus, Ordines & ciuitates fœderatæ facilè percipiãt, nouas huiuſmodi dilationes ad prouinciarũ perniciem tendere, neq; his actionibus aliud quam nouas turbas atq; exitia prouinciarum ſtrui, ipſamq; pacificationem prorſus recuſari; iuſtã ſibi dari occaſionem cenſent, poſthac ſeipſos, vxores, proles, patriã ab iniquis huiuſmodi atq; impijs machinati[o]n[i]b. quocunq; modo ſiue per ſe, ſiue per ſuos vindicandi, & Dei gloriam atq; honorẽ, ſui quoq; [a]c ſuorum

An. 1575.

ſuorum protectionem,confirmandi:teſtanturq; Deum & orbem vniuerſum, ſe omnibus modis huic pacificationi operam dediſſe,vt vnà cum vicinis prouincijs Belgicis, ſub Regiæ Maieſtatis dominio, ad Dei gloriam,in quiete,concordia,proſperitate(pace confecta)poſſint viuere:quod niſi fiat,negotiumq; omne amice tranſigatur,Princeps Auraicus,Ordines, Ciuitates, fœderatique omnes Deum & homines teſtantur,ſe omnis culpæ expertes:illos autem inprimis eſſe in culpa,qui Belgicarum omnium prouinciarum perniciem & ſeruitutem, Ordinumque generalium ſuppreſsionem & diminutionem moliuntur:vt ſic facilius dominium crudele, tyrannicum, intolerabilem pro libitu In Belgio introducant & confirment:Petunt nihilominus vt ſimul ac reſponſum acceperint,illud Principi Auraico,Ordinibus & ciuitatibus ſignificent,vt de legatos ad pacem vlterius tractandam mittant,dummodo tunc eis conſultum videatur, & ipſorum fidem,integritatem & conſtantiam in pace tractanda ſatis perſpectam habeant.

Regis Hiſp. delegati ad receſſus ſcripta reſpondent.

Poſtquam iſtud receſſus ſcriptum 14. Iulij in vrbe Bredana Regis Hiſp. delegatis fuit traditum:reſpondent eodem die Regis delegati etiam ſcripto. Scriptis ſcilicet traditis multa contineri arroganter atq; elate ...ta:ſeque & reliquos Regis clientes ijs inique & falſo culpati:idque euidenter ex ſcriptis, & o...ationibus iuſtis & ſufficientibus, abſque fraude aut dolo exhibitis patere: ſcriptum autem ſupra dictum tantummodo fundatum eſſe ſuper dilatione poſtulata,vt interea res tota ſuæ Maieſtati ſignificetur:ſicut in negotijs tanti momenti, etiam contra generale mandatum,iuris & moris eſt:ſe quidem huiuſmodi ſcriptum nequaquam comprobaturos aut ratum habituros, aliter quàm ex præſcripto ſuprà dictæ poſtulationis: quod vt effectum reddatur, exſpectari reſponſum à ſua Maieſtate: eo accepto,Regis voluntatem ipſis declaraturos & ad ſcripta reſponſuros, vt æquum videbitur. Hac autem formula,& non alia,dicti delegati hoc idem ſcriptum ſignari fecerunt,& acceperunt,Deum & homines teſtati, diſceptatores Regis nomine miſſos,promptos facileſque fuiſſe, neq; diſceſſus aut colloquij ſiſtendi vllam occaſionem dediſſe: Principem autem Auraicum, Ordines Hollandiæ & Zelandiæ, reliquoſq; fœderatos, huius culpæ reos eſſe:& maximè quidē,ſi certiores redditi vt ſupra dictū eſt, & Regiæ Maieſtatis ſententiam edocti,ad pacificationē hanc fœliciter perficiendā non cōpareant.

Pacificatio omiſſa Auraico & Hollandis commoda

Itaque pacificatio in oppido Bredano inchoata menſe Iulio 1575. ſiſtitur & omittitur. In ea autem vtraque pars varijs modis ac rationibus ſuo ſtuduit commodo : quod tandem quidem Hollandi eorumq; ſocijs feliciter ceſsit:qui cum id peterent,quod reliquæ omnes Belgij prouinciæ inprimis deſiderabant: nempe dimiſsionem & refrænationem militum extraneorum, reſtitutionē libertatis, auctoritatem gubernandi,integritatem conſuetudinum veterum, & libertatem Religionis,eaque omnia Ordinum generalium iudicio committerent: placuit inſtitutum hoc cunctis & maximum illis conciliauit fauorem,tanquam eſſent veri patriæ propugnatores: vnde euenit vt etiam Catholici Romani iudicarent Hollandos & Zelandos vrgente neceſsitate ſolummodo vſos prætextu Religionis,& minimè obſtinatos,dum quæſtionem de religionis exercitio ſubmitterent iudicio Ordinum generalium,tanquam optimos & legitimos iudices,quid ſit ex vſu Reipublicæ. Horum itaque poſtulata omnes ſimul promouere ſedulo conati ſunt:præcipuè autem cum Gubernatore Commendatore Maiore mortuo, Hiſpani ſeditioſi atq; diſcordes inter ſe grauiſsimas turbas excitarunt : vnde prouinciales, vt Hiſpanicum iugum excuterent,neceſſario pacificationem, formulæ poſtulatæ quàm proxime conuenientem,cum Principe Auraico, Ordinibus Hollandiæ & Zelandiæ, alijſq; fœderatis Gandaui iniere,anno 1576.

Princeps Auraicus Charlottam Borboniā ducit vxorem

Interea dum pax Bredæ tractatur, Auraicus 12. Iun. Brielæ vxorem ducit Charlottam Borboniam,Ducis Montpencieri filiam,ex nobiliſsima Regum Franciæ proſapia prognatam, Duciſſæ Bolioniæ ſororem ,quam pater Catholicæ Romanæ religioni addictus in virginem ſacrā ſiue ſacerdotem primariam Deo dedicarat:nupta autem Auraico 5. aut 6. filias,nullum autem filium peperit. Genuerat verò Auraicus ex prima vxore,vnica Buranæ familiæ filia,filium maximum natu Philippum Buræ Comitem,quem Dux Albanus inuitum in Hiſp. auexit: & vnicam filiam:ex ſecunda autem vxore, Mauritij Electoris Saxoniæ Ducis filia,filium Mauritium Naſſouium,& filias duas:hæc autem Auraici vxor in arce Dreſdena,à patruo Auguſto,Principe Electore in cuſtodiam tradita,ſuſpicionum quarundam cauſa,anno 1576. admodum piè & Chriſtiane mortem obijt.

Commendator Burā capit

Hac æſtate Commendator per D. Hiergeſum Geldriæ Gubernatorem,ciuitatem & arcem Buranam obſidione cinxit: quę quia præter multorem opinionem obſeſſori traditæ fuerunt, Gubernator,Ordinum Hollandiæ mandato,Goudæ in carcerem mittitur : tandem verò cum multis rationibus ſe purgaſſet,liber dimittitur.

Oudewatera recepta & exuſta.

Poſtea D. Hiergeſus Oudevvateram obſedit:erant hic in præſidijs Præfectus Muntenas S. Mari,& Piuckvvertus,cum duob. Schotorum & alijs præſidiariorum cohortibus. Huius obſidionis certior factus Auraicus,ſumma feſtinatione Goudam proficiſcitur,vt rurſus aggerum perfoſsione & agrorū inundatione hoſtilē exercitum abigat:quod cū Hiergeſus metueret mox

An. 1575.

vrbē & mœnia tormentis maioribus concutit, ruinis muros aperit, oppugnat, & tertio Impetu expugnat vrbem: præſidiarij cùm acerrimè reſiſterent interficiuntur: neq; ciuibus, neq; militibus parcitur: dira clade obruuntur omnes: maxima vrbis pars pulcherrimis ædibus inſignis deformatur: hæc Oudevvateræ expugnatio facta eſt octauo die menſis Auguſti: cùm Auraicus id quod inſtituerat, non ſatis celeriter exſequi poſſet.

Schonhouia Hiſp. deditur.

Duodecimo Auguſti die, contra Schonhouen Hierghesſus cum exercitu tendit: mittit autem eo Auraicus celerrimè D. Gardeum Gallicæ legionis tribunum. Hiergeſus Schonhouam vndique obſeſſam viginti tribus tormentis muralibus verberat, loco quodam parum munito, abſque antemurali, munituque difficillimo, eo quod operandi materia in promptu non eſſet: poſtquam verò hoſtis trecentorum paſſuum ruinam mœnibus intulit, Gardeus primo die oppugnationi ſtrenuè reſtitit: poſtridie autem, vrbis imbecillitate, & ciuium in reparanda muri ruina & alijs rebus, negligentia ac maleuolentia probè perſpecta, honeſtam cum hoſte deditionem pactus eſt: ipſe præſidiarijque cum armis & ſarcinis exiere. Tum quoque Viana ab Auriaci præſidio relicta fuit.

Crimpa ab Hiſpanis munita ac Hollandis obſidetur & capitur.

Hinc Hierghesi copiæ Crimpam veniunt, Pagumque muris & propugnaculis, inſtar vrbis muniunt, amnem obſtruere meditantur, atque inde Svvindrechtam & reliquas inſulas, nempè Vornam & Brelam, Dordracum quoque, ſicco pede intrare atque hoſtiliter inuadere: & hyeme, aquis glacie concretis, Gheertrudæbergas, Gorcomium & Bommelam capere, & Moſam Rhenumque amnes occupare. Huic hoſtili incepto ocyus reſiſtunt Hollandi: aggerem ab altera fluminis parte demoliuntur: vallum hic conſtruunt, & tormentis bellicis muniunt: atque hoc molimine Crimpam ſimul obſident: eamque die vigeſima prima anni ſequentis capiunt: Cõmendator enim interea temporis Zirickſeana obſidione occupatus, ſuis hoc loco ſubſidium ferre non potuit. Crimpæ præſidiarijs cum armis abire permittitur, munitionibus & tormentis hoſti relictis: atque hoc pacto Hollandi loco imprimis commodo & neceſſariò potiuntur.

Interea Zelandi 20. Iulij prope Roſendalam incendūt duodecim naues bellicas, recēs conſtructas (vulgus cromſteuas vocat) amnibus inſularumque oris nauigandis, præ alijs nauigiorum generibus maximè conuenientes: facile autem Zelandis fuit ignem dictis nauibus inferre: poſtquam circiter ducenti VValones ex Mondragonis legione, quibus naues cuſtodiendæ fuerant commiſſæ, hoſtis aduentum metuentes fugam cepere.

Leyda in Academiam erigitur.

Huius anni initio, vrbs Leyda, quam Lugdunum Batauorum vocant, in Academiam ſiue Vniuerſitatem erecta, & Ordinum Hollandiæ priuilegijs confirmata fuit.

Hiſpanicæ naues Dunkerkæ pereunt.

Magna pars claſsis anno præcedēti ad inuadendam inferiorem Germaniam deſtinata, hoc anno in Angliam venit: erant autem hæ naues ferè omnes ex eo genere, quas Aſſabras vulgo vocant, vt ijs Hiſpani anguſta & vadoſa fluminum Belgicorum loca traijcerent: cumque in VVichtam inſulam perueniſſent, mox Anglorum auxilijs Dunkerkam vſque tendunt: vbi, expoſitis militibus & pecunijs ex Hiſpania aduectis, cùm hyeme morarentur, naues horrenda tempeſtate colliſæ confractæque perierunt: ita vt Hiſpani ſuis nauigationibus nihil vſquam feliciter exſequi potuerint.

Huic claſsi auxilium in Anglia impetrandi, & nautas qui Regis in Belgio ſtipendia mereāt, colligendi cauſa, D. Ioannes Boyſchotus aduocatus fiſcalis à Commendatore in Angliam legatur: qui cum præter alia ab Angliæ Regina peteret, vt Regi Hiſp. rebelles Anglia expelleret, Regina id recuſauit, ſummam inclementiam & inhumanitatem reputans, miſeros Belgas, qui bellum, vitæ periculum, & vim in conſcientiam vitantes, eo confugerant, expellere: allegauitque, ſe quinquennio elapſo, extra ſuos portus & limites, Rege id poſtulante, iuſsiſſe exire Comitem e Marca, & alios nobiles viros Belgas, qui deſperatione hinc concepta, nauibus præſidiarijs Brielam oppidum inuadere coacti fuerant: conſultius autem multo Regem tunc temporis ab huiuſmodi poſtulatione deſiſtere potuiſſe.

Belgis arma gerentib. Angliæ interdicitur.

Nihilominus tādem literis ad maritimorum limitum præfectos miſsis, huiuſmodi rebellibus tranſitum permittere prohibitū fuit: interdictumque omnibus contra Hiſpaniarum Regem arma gerentibus Angliæ regnum: nominatim autem Principi Auriaco, cum omni ſua familia, Comitibus Culenburgo, Bergano & Marcço: Dominis Eſquardeſo, Lumbreo, Rumeno, Merodio, Carneſſeo, Noyello, Blyonlo, Bredamo, Boyſetto, Aldegondo, Manſardo, Dorpio Philippo Aao, Hautaino Templeo, Iunio, & alijs numero circiter quinquaginta.

Cauſa autem huius edicti præcipua fuit, quod Doctor VVilſonus Reginæ Angliæ in Belgio Legatus tunc temporis poſtularit atque impetrarit, vt Angli rebelles, inprimis Comes VVeſtmerlandus & alij, è Regis Hiſpan. prouincijs eijcerentur: conceſſum præterea eidem legato fuerit, vt Anglicæ naues quatuor ſimul Zelandorum permiſſu Schaldim Antvverpiam vſque nauigarent: atque id quidem re ipſa præſtitum fuit.

Deliberatio Principis &

Hoc anno 1575. Princeps Auriacus, Ordines & ciuitates Hollandiæ & Zelandiæ cum fœderatis reliquis, poſtquam neque pacis perficiendæ, neque libertatis aut ſecuritatis conſcientiæ à

Rege

An. 1575.

Rege impetrandæ ſpem vllam ſupereſſe, ſed Regis potentiam ſummam nimis præualere perpendunt: aliunde ſibi ſuiſque opem atque protectionem quærere conſtituunt: Imperiumque Germanicum, Regnum Francicum, & Anglicum in hac deliberatione proponunt.

Ordinum de protectione extraneorum Principum.

Ab Imperio quidē, etiamſi olim huic maxima Belgicarū prouinciarū pars fuerit deuincta, nihil ſubſidij ſperandum reputauit: quandoquidem Germani Principes, tam religionis, quam aliarum difficultatum cauſa inter ſe diſcordes, alter alteri non bene fidant: & quiſque ſuis ditionibus in quiete, & concordia ſeruandis occupetur atque diſtineatur: neque paſſuros, vt ipſorum aliquis Germaniæ inferioris dominio potitus reliquos poteſtate ſuperet: neminem quoq; Germaniæ Principum id oneris ſuſcepturum: metu Regis Hiſpaniarum, vtpotè qui Cęſarem ſocerum, & alios quam plurimos Principes neceſſarios amicoſque habeat: longū etiam nimis fore antequam Imperij Principes quicquam conuentu generali in re tanti momenti ac ponderis ſtatuere poſsint, ob cauſas partim dictas: abſque generalibus autem comitijs, in Belgicarum prouinciarum ſecuritatem nihil facilè fieri poſſe à Germanis.

Protectionis Germanorum difficultates.

Nec Franciam quidem, hæreditarium Belgij hoſtem, vſui fore, tum propter regni Gubernatorum perfidiam atque tyrannidem, tum propter inueteratas inimicitias; portuum quoq; longiſsimas diſtantias, negotiationi marinæ (vnde Hollandis & Zelandis præcipuus quæſtus) parum commodas, oportunas, aut bene ſitas. Franciam inteſtinis etiam bellis exhauſtam: quæ quamuis finiri aliquando poſsint, ſuſpiciones tamen nequaquam deſituras. Bellum quoque perpetuum Hollandis, Zelandis & fœderatis contra Brabantos, Flandros eorumque ſocios fore, vtpotè qui bellum perpetuum potius gerere, quam fœdus cum Francis inire volent. Quin & metuendum, ne tandem Rex Hiſp. vindictæ ſumendæ cauſa, ſanguinariorum quorundam inſtinctu, permutationem cum Galliarum Rege ineat, & pro Hollandia & Zelandia, Neapolim, Mediolanum, aut alia loca limitanea tradat: quandoquidem lucrum atque emolumentū pluris apud tyrannos & iniquos Principes fiat, quàm promiſſa aut iuramenta: Pontificem enim Romanum facilem fore in abſoluendo ab huiuſmodi iuramentis, maximè cum hæretici habeantur aduerſarij.

Protectionis Francorū incommoditates.

Anglorum autem protectionem, quamuis lingua diuerſa difficultatem ſit allatura; multo commodiorem videri, tum propter religionis exercitium conforme, negotiationem ſiue mercaturam optime conuenientem, Reginæ magnam terra marique potentiam: tum etiam ſatis ęquam, abſque enormi exactione aut extorſione, gubernationem. Quam quidem opem ac protectionem, ſi à Regina impetrent: futurum vt Brabantis, Flandris difficulter admoduum mercimonia & vitæ neceſſaria ſuppeditentur, & Hiſpanis ſpes maris potiundi prorſus adimatur: Dania quoque, Suecia, Embda, & ciuitates Germanicæ Hanſeaticæ, tali fœdere iungi ſummopere ſint deſideraturæ: Quin & reliquæ Prouinciæ ſimul atque huiuſmodi pacto omnem quæſtum negationemque ipſis adimi ſentient; huic ſocietati procul dubio ſe applicaturæ. Ipſa etiam Francia fœdus vna cōtractura. Hoſtibus autem tanta ſuccurrendi inuicem, & vires tam exiguo temporis ſpatio conferendi per mare oportunitas, ingentem metum excutient. Imò ſi cum Anglia conditionibus æquitati conformibus fœdus iniri queat, Reginam procul dubio eiuſque ſucceſſores, vt huiuſmodi poteſtatem & auctoritatem retineat, non tantum regiones in religione, libertate, priuilegijs & Immunitatibus conſeruaturam, verùm etiam pecunia, milite, alijſque neceſſarijs iuuaturam: itaq; Angliam & fœderatas regiones diuitijs abundaturas, & quietè, tranquilleque ſimul victuras.

Protectionis Anglorū commoditas.

Rebus his omnibus probè perpenſis, cenſent, prudenter, breuiterque certi aliquid ſtatuendum, antequam hoſtis maiores vrbes, ampliores portus, fortioreſque arces inuadere aggrediatur: fortunæ euentus neutiquam amplius exſpectandos, quandoquidem neq; pecuniam, neque militem in promptu habeant: populi quoq; maleuolentiam ac ſeditionem timendam. Itaque communi conſilio conſtituunt in Angliam legatos mittere: eaque non tantum offerre ac præſtare quæ ius, ratio & religio permittent, verùm etiam ea, quæ neceſsitas, lex & natura exigent. Mittuntur itaque Philippus Marnixus Aldegondæ Dominus, Ioannes Douca Nortvvicæ Dominus, Guilhelmus Niuellus, Paulus Buſius Hollandiæ aduocatus, Franciſ. Mælſenus Doctor, & alij cum mandatis, vt aut fœdus ineant, aut protectioni ipſius Reginæ ſe committant dedantque, aut ſe tanquam deuinciant Principi ſanguinis Hollandici, ex Philippa, nempe filia Guilhelmi tertij Comitis Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ, &c. à cuius Philippæ ſororis filio & filia Rex Philippus ſuam proſapiam & poſſeſsionis Hollandiæ & Zelandiæ titulum tenet.

Ordines & ciuitates Holl. &c. in Angliā mittunt legatos, qui protectionē ab Anglia Regina petant.

Eliſabetha Angliæ Regina, pacis amans, prudens, prouidaque inprimis Heroina, longa deliberatione ac conſultatione habita de Hollandorum ac Zelandorum legatione, Hiſpanorum inimicitia, & Francorum inuidia, maximis quoque ad perficiendum inſtitutum ſumptibus neceſſarijs exactè perpēſis, parui delegatorum poſtulationes pendere viſa eſt, atq; ea potiſsimum de cauſa minoris, quod tunc temporis ad Reginam veniſſet D. Champignius Antvverpienſis vrbis Gubernator, Commendatoris nomine legatus, eamque blandis ſermonibus induxiſſet,

Angl. Regina legatorum petitiones recuſat.

An. 1575. vt cum Hiſpano pacem habere, neque Belgarum bello ſe immiſcere decerneret: velle nihilominus quibuſcunque modis pacem vtrique parti honeſtam & commodam promouere: cumque ſuæ ſecuritati ac quieti conſuleret, & articulos magnæ ſpei ſibi oblatos perpenderet, eiſ ſtato vtendum exiſtimauit: ne Rex, rebus Belgicis ſe accommodare recuſans, iniquè ferat ipſa ſuæ ſecuritatis cauſa Hollandiam & Zelandiam accipiat, antequam Galli perpetui Anglorum hoſtes, eis potiantur. Itaque delegati ſuæ poſtulationis repulſam tunc tulere: permiſit tamen Hollandis & Zelandis, arma quæcunque, tormenta bellica, commeatumq; ex Anglia vehere, & milites Belgas, Anglos, Schotos liberè conſcribere.

Hiſpani ſiccis ſere pedibus vſq. in Schowlandã veniũt.

Tunc temporis, mandato Commendatoris, Mondragonius & Santius Dauila cum Hiſpanorum & VValonum exercitu ex Brabantia in Annælandam primò; inde, aquarum recessu, in Philippilandam, inſulã non habitatam Zelandiæ, mox in Duuelandam perueniunt, & Schowlandam præcipuam maximamque Zelandiæ inſulam, non ſine plurimorum admiratione, ſiccis quaſi pedibus intrant, & inhabitantium indicijs vada & peruia loca paſsim tranſeunt, D. Michaelis nocte feſta, qua multis cælum radijs ignitis lucebat, audenter progreſsi, in Schovva propugnaculum Vianenſe, & alia quædam loca munita capiunt, Zelandioru nauibus præſidiarijs acriter quidem, ſed fruſtra, reſiſtere conantibus; eo quod ob aquarum refluxum propius accedere haudquaquam poſſent.

Hic tormentorum æneorum violentia milites militumq; præfecti multi interempti: inter quos Hiedrus Paciecus Gœliæ regionis, quae Zuytbeuerlandæ Gubernator: perijt quoque in continenti D. Calorus Boyſotus Zelandiæ Gubernator, nocte obſcura, à ſuis, vt creditur, inopinatò, ſclopeti ictu interemptus: quo mortuo, ocyus reliqui fugam cœpere. Hiſpani milites

Zirickſea obſidetur.

abſque mora, Zirickſeam vrbem, Bommeneam munitionem firmiſsimam, & Vianam ingressi, & itinera obſident: aggerem quoque à Zirickſeanis perſoſſum ſumma feſtinatione obſtruunt, non ſine magna ſuorum clade à Zelandis reſiſtẽtibus illata: portu quoque & aggere, cæſis ſuorum circicer quingentis potiuntur. Properant eo Commendator & Chapinus Vitellius Marchio Cetoneus: hi Bomeneam abſque mora tormentis æneis verberari & oppugnari iubent: cumque præſidiarij, diu reſiſtere non poſſe viderentur. Chapini Vitelli conſilio, aſsiduitate tor-

Bommenea vi expugnatur.

mentorum & hoſtium violentia adeo impetitur atque oppugnatur, vt præſidiarijs nullum edendi, bibendi, dormiendi, ægrotos curandi, læſorum vulnera obligandi, aut mutuas vllas operas præſtandi, imò ne feruentes quidem aſsidua exploſione Bombardas refrigerandi ſpatium fuerit relictũ: hinc hoſtis languentes frequentibus globis & continuis oppugnationibus obruens atque defatigans, intro violenter irruit, & obuios quoſque tanto furore trucidat, vt pauci admodum euadere potuerint.

Contendunt inde hæ copiæ ſimul Zirickſeam, vetuſtiſsimam Zelandiæ ciuitatem, præſidijs, commeatu alijſque rebus neceſſarijs ſatis munitam: erat Zirickſeæ tunc temporis Gubernator D. Arnoldus Dorpius, vir imprimis probus ac prudens: hic quibuſcunque potuit modis

Situs Zirickſeæ & exercitus.

oppugnationi reſtitit, ſummaque diligentia, extra vrbem, collem ex ſalinarum cineribus longo tempore in vnum locum congeſtis confectum, meridionalem portus partem verſus probè muniuit: ad ſeptentrionalem autem, iugera terræ circiter centum vallo cinxit, reliquis agris aggerum perfoſsione ſtagnantibus: ita vt exercitui vix alia quam in ipſis aggeribus manendi idonea loca eſſent. Obſeſsi cauſas differendi meditantur, vt paulatim ſedatiores atque negligentiores reddant obſeſſores: & primo quidem inducias in quatuordecim dies paciſcuntur, eaſdemque poſtea prolongant, & tranſactionem cautè prætendunt, vt interea hoſtibus commeatus deficiat: interea præfecti oppidanos, primò perterritos, animant, duriſsimasq; deditionis cõditiones ab hoſte ꝓponi allegant, & iã extra vrbẽ quã in vrbe loca minus firma muniunt: cumque hinc ilicò in Hollandia & Zelandia rumor ſpargeretur, eos nulla neceſsitate vrgente, deditionem meditari, edita apologia ſe purgant: itaque acriter ac conſtanter hoſti reſiſtunt, columbis loco nunciorum, & plumbea pecunia loco argenteæ vtuntur. Vrbis defenſioni imprimis fuere præfecti Iuſtus Eyndanus, Ioannes Crommus, Boyſius, Nicolaus Bernardus, Nicolaus à porta, Ambroſius Hertzoghus, Antonius Bommelius, Nicolaus Plucketus, Eligius Dindanus, & alij viri fortes ac bellicoſi.

Commendator maior poſtquam vrbem non niſi longa obſidione aut fame ſuperari poſſe videt; ne quid vllo modo inuehi queat, impediendum ſtatuit: aditus omnes, ingentibus palis in fundum adactis, claudit: aquas inter Schovvlandam & Duyuelandam, ſublicis, palis & trabibus, catenarum longo nexu, cingit: locis profundioribus naues militibus & tormentis bellicis probè inſtructas collocat, aditu ex vna in aliam per plancas, tanquam pontes, apparato, vt hoſtium tranſitus facilius abſq; longa mora prohiberi queat: conquiruntur præterea naues actuariæ, ſtilatæ, & aliæ, ad claudendum portum, ne introitus aut exitus per aggeres, aut agros aquis opertos vlla via pateat: excubitores quoque milites in lembis diſponuntur, qui aduectionem quibuſcunque modis impediant: foditur præterea alueus in Duyuenlanda, à Vianna ad portum

portum Zirickſcanum vſque recta tendens: vt à nautum Zelandarum excurſu tutiores in agris eſſe queant, tormentorum æneorum maximo numero in aggeribus circa portus paſsim diſpoſito. Tormentis bellicis non tam ipſam vrbem, quam montem cinerarium non procul à portu quatiunt, verùm fruſtra. Auraici autem Principis conſilio & mandato Comes Hoghenlohus & Archithalaſſus Ludouicus Boyſotus exercitum hoſtilem fame machinantur enecare: naues circiter duodecim ante choma Bergoſomenſe, & alijs locis diſponunt, vt commeatum hoſtibus intercludant, & ipſos obſeſſores obſidione premant. Commendator naues paruas præſidiarias plus minus vigingi Duynkerckæ apparat: hæ mēſe Martio 1576. Brovvershauam verſus contra Zelandos tendunt: earum autem præcipuam, Canem nempe ſiue Vertagum Duynkerckanum, nauem admodum fortem, celerem ac celebrem, capiunt Zelandi.

Auraicus machinatur hoſtes obſeſſores fame enecare

Dum itaque tota hyeme, imò octo menſibus continuis, Commendator famem ciuitati obſeſſæ, Auraicus autem exercitui obſeſſori inferre nituntur, Hiſpani manibus & curribus commeatum aliqua ratione conquirunt, ciuitatem verò neceſſaria deficere incipiunt. Ineunt proinde Hogenloius & Boyſotus varia conſilia, vt vel commeatum inſerre queant: idque cum ſemel per canalem ſiue portum tentarent, & prima nocte hoſtium ſcapham vnam exuſtiſſent, duas quoque naues actuarias cepiſſent, orta tempeſtas inceptū opus perturbauit, æſtu marino prorſus aduerſantur: nocte ſequenti, Hiſpani magnam tormentorum æneorum vim aggeribus imponunt, cymbas duas euertunt atque ſubmergunt: hîc Zelandorum pauci perierunt, nihil autem contra Hiſpanos hac vice proficere potuerunt.

Parum quoque feliciter Zelandis aliud inceptum 12. Iunij 1576. ſucceſsit. Holcas, nauis lata vaſtaq́;, Ioba Ianſena dicta, ſexcentorum laſtorum, ſiue 1200. vaſorū capax, bellicis tormentis probè munita, corbe etiam ſiue galea in mali faſtigio optimè inſtructa erat, vnde creſcente flumine hoſtem Bombardis maioribus & miooribus impetere, & propugnaculis expellere potuiſſent: fuêre in hac bellatores circiter ſexcenti, inter quos Boyſotus Zelandiæ Admiralius: qui poſtquam verſus aggerem Borendammenſem, hoſtes propulſaturi & cōmeatum obſeſsis ſuppeditaturi nauem direxiſſent, eaq́; prope aggerem veniſſet, decreſcente aqua vado inhæſit, nimioque hominum, tormentorum, aliorumq́ue onerum pondere grauata, hoſtium, etiam tormentis ſæpius verberata rumpitur: ſub veſperam verò, creſcentibus vndis, aliquantulum reficitur, ſtuppa ſtipatur, & exoneratur: poſtquam autem Hiſpani rurſus in eam tormenta exploſerunt, ictu ſecundo demergitur: periere in aquis circiter trecenti, reliqui vitam ſeruarunt. Boyſotus Archithalaſſus poſtquam aſſeri inhærens multo tempore nataſſet, nocte tenebroſa vndis abſorbetur: præter Boyſotum & duos militiæ præfectos, nemo fama aut nobilitate inſignis, aduerſa hac fortuna vitam amiſit, 13. Iunij.

Fruſtra molitur Princeps Zirickſeanis obſeſsis ſuppetias ferre.

Boyſoti archithalaſsi interitus.

Zirikſeani, quanquam ſcirent ſuis fœderatis non defore, alias contra hoſtem machinationes, his tamen aduerſitatibus perterriti, magnaque omnium rerum inopia laborātes, animum deſpondent, cum hoſte de dedenda vrbe agunt, deditionem, opera Gubernatoris Dorpij, & Mondragonij Regis militiæ chiliarchi, trigeſimo Iunij die, poſtquam continuis nouem menſibus potentiſsimo hoſtiū exercitui reſtiterunt, & ne quid alibi contra fœderatos attentaretur, impediueruot, confirmant his legibus: Gubernator Dorpius, præfecti militiæ, milites, cum vxoribus, prolibus, armis, bonis mobilibus (vexillis inuolutis, funalibus Bombardicis extinctis, & tympanis ſilentibus, donec portum tranſierint) euehantur: vna quoque cum ipſis duo cōcionatores, præterea tredecim alij, non ciues, reformatæ religioni addicti. Curet Dorpius Adolphum Hamſtedum claſsis legatū, ſiue viceadmiralium; biennio elapſo, Lilloæ, ipſo Pentecoſtes die à milite Auraici captum; è carcere dimittendum: alij quoque captiui vtrinque dimittantur, & obſides, ſecuritatis ac fidei cauſa vtrinque conſtituantur: Inita quoque cum ciuibus pactio ſatis æqua, qua diuerſis ſolutionibus centena florenorum millia ſoluere tenerentur: quibus ſanè hoſtis tunc temporis ſummopere egebat.

Zirickſea nouem mēſes obſeſſa deditur.

Fuit hæc deditio facta, Commendatore vita defuncto, ea maximè tempeſtate qua generalis quædam viciſsitudo imminere videbatur. Nam ob militum, quibus ſtipendia ſoluta non erāt, (obſidione Zirickſeana magno conſtante) inſolentias ac contumacias, Commendator à prouincijs pecunias contentiſsimè exegerat, & poteſtatē ſibi dari poſtularat, pro ſuo arbitrio, & prouincialium facultatibus cenſus tributaque imponendi, & ciuitates eadem ratione qua pagos & agros, taxandi. Exegerat quoque ab Antvverpienſibus vigintiocto floreoorum millia in ſingulos menſes, quibus Chiliarchi Hannibali [illegible] ſi militibus Germanis (qui tunc Antvverpiæ agebant, & vrbi, niſi debita ſtipendia exſoluerentur minas intentabant) ſatisfieri poſſet.

Commendator ſibi poteſtatē dari petit, exactiones imponendi Belgis.

Referebant ærarij Regis & Ordinum negotijs ea tempeſtate præfecti rerum periti Regem mercatoribus Napolitanis Hiſpanis, Italis & alijs maximè Genuenſibus debere plus quam quatuordecim ducatorum milliones, ſiue 420. auri tonnas, hoc eſt, quadringentos & viginta centena florenorum millia. Sed hoc debitum per Pontificis decretum, propter ingentes vſuras fuit diminutum & moderatum prẹter id debitum, quod tunc milites ſtipendij cauſa exigebant:

Debita Regis Hiſpaniarum.

neque

An. 1575.

neque id mirum quidem: conſtiterat enim tunc temporis bellum in Belgio quadraginta duobus milionibus florenorum, ſiue quadringentis & viginti auri tonnis, præter ea, quæ Pro[illegible] cijs furtim ablata & vi erepta fuerant: præter grauiſsima etiam damna vaſtatis vrbibus, pa[illegible] cibus, ædificijs illata.

Regi Hiſp. quanti bellũ in Belgio conſtiterit vſq; ad annũ 1575.

Hiſpani ob nõ ſoluta ſtipendia ſeditiones excitare incipiunt.

Hæc Regis debita, & maxima pecuniæ inopia, contemptum ipſi Commendatori con[illegible] rùnt, eo quod militibus ſtipendia non numerarentur. Milites præcipuæ autem Hiſpani, quib[illegible] quidem ſeruitia, hoc eſt, viatica neceſſaria ſingulis hebdomadibus eò loci, vbi agebant ſupp[illegible]ditabantur, ſeditiones vbiq; locorum excitarunt. In Hollandia Iulianum Romerum Strategu[m] multis contumelijs affectum propulerunt atque fugarunt. In Flandria, Oudenardæ, Febru[ari]o menſe ciues ad ſtipendia exſoluenda vi cogere attentarunt, eorum qui extra vrbem erant [a]uxilia exſpectantes: verùm ciues, D. Sueringij Gubernatoris conſenſu, multos vrbe exp[ul]erunt portiſq; excluſerunt. Idem quoq; alijs Flandriæ locis, ſeditioſis militibus ſolutionem violenter exigentibus euenit. Bruxellæ ciues armati eos palatio incluſos detinuerunt, quos agminibus Hiſpanorum & Italorum vrbis mœnia conſcendere machinantium, opem laturos ſu[ſpi]cabantur.

Commendator magnus, Gubernator Belgij moritur.

Interea dum milites vbiq; locorum ſtipendia tumultuosè exigunt, & vrbs Zirickſæa obſidione cingitur, obſeſſoreſq; ſtipendium viginti duorum menſium deſiderant, & victoriæ ſpe iactantur, D. Ludouicus Requeſenſius, magnus Caſtiliæ Commendator, totius Belgij vicarius, Gubernator, & generalis Strategus, mortem obijt, quodammodo præcipitem ac ſubitaneam B[ru]xellæ, matutino tempore, quinta Martij die, febre admodum feruente correptus, & apoſte[mate] in humero, non ſine peſtis ſuſpicione, cùm prius ſcabie, quam pro ſuo libitu curari vol[e]bat, [la]boraſſet.

Mors Chapini Vitellij.

Obierat & paulò antè Chiapinus Vitellius Marchio Cetoneus, qui in Schouvv-landa pe[r] vehiculo per aggeres vectus conciderat, corpore admodum ponderoſus: cumque inde grau[iter] læſus Antvverpiam veheretur, in itinere animam exhalauit: vir militaris multo vſu callidu[s], ingenioſus & celebris valde: verum impudentiſsimus, omnium religionum irriſor: Regi Hi[ſp.] à Duce Florentino ad militiæ exercitium commodatus. Sunt qui ſuſpicentur eum ab æmul[is a]c maleuolis dedita opera deturbatum ex aggere, eo quod ſuo Principi quędam in Regis [Hi]ſp. damnum ſignificaſſet.

Belgij Gubernationẽ Rex Hiſp. commiſit Conſilio Ordinum.

His duobus in Belgio mortuis, Status Conſilij proceres prouinciarum gubernationem [ſuſci]piunt: quæ quidem ab ipſo Rege literis ex Hiſpania ad Antiſtites, viros nobiles, & ciuitates [pro]uinciarum ſcriptis 24. Martij 1576. Madrili confirmatur: fuére autem huic gubernationi imprimis præfecti Dux Arſchotanus, Comes Manſveldius, Comes Barlemontius, Viglius præſes, Sasboutus Daſſonuillius cum alijs aliquot conſiliarijs & ſecretarijs, admiſsi atq; confirmati quidem omnes, donec D. Ioannes ab Auſtria Regis Philippi frater illegitimus, ad gubernandas prouincias mitteretur: huic autem Gubernatorem quidam Hieronymus de Roda, & pl[ur]es alij Hiſpani conſilio bellico præfe[ct]i, ſe ingeſſerunt. Hic Belgij fuit ſtatus, donec Zirickſæa dedita, Hiſpani paſsim ſeditiones ac turbas ingentes excitarunt, quibus Brabanti ſe totis viribus opponere coacti fuére, vt ex ijs, quæ poſt narrabimus, patebit.

Edictum in Brabantia cõtra Gubernationem extraneorum & nõ legitime natorum.

Conſilium Status, edictum Regis nomine in Brabantia promulgari tũc temporis iuſsit, quo extraneis & illegitime natis officia, ſiue munia publica adminiſtrare, redimere & conducer[e] in Brabantia ducatu prohibitum fuit, ad normam ſcilicet articulorum læti introitus Ducis Brabantiæ, conformem placito, ſiue decreto à Carolo V. Imperatore piæ memoriæ, & ab ipſo etiam Rege, anno 1561. ſolenniter ſancito: eodem quoque edicto, iuſſum fuit quibuſcumque officiarijs, & Reipub. adminiſtratoribus, qui iuſiurandum decimo articulo læti introitus contentum non iuraſſent, illud intra menſem iuraret: quod quidem placitum, ante mortem Commendatoris conceptum, atq; approbatum, tandem executioni mandatum hac tempeſtate, Hiſpan[o]s admodum commouit atq; irritauit, anſamq; ac facultatem Brabantis, acrius Hiſp. conatib[us &] machinationibus reſiſtendi, præbuit.

Cùm verò Princeps Auraicus, & Ordines, ciuitateſque Hollandiæ & Zelandiæ, Inſ[u]lâ Schouvv-landâ & Zirickſæâ ab hoſte captâ, tandem morte Commendatoris Maioris, & generali Hiſpanorum ſeditione aliquid boni ſperarent, orta propemodum fuit inter ipſos & Ang[liæ] Reginam ingens difficultas atque diſsidium, nauigationis marinæ cauſa. Cùm enim Ho[l]landi & Zelandi iam aliquot annis, nauibus multis bellicis ſe mari commiſiſſent, tam inopiæ ac neceſsitatis vrgentis ſuperandæ, quam hoſtis marina claſſe valde potentis reprimendi cauſa, non au[ſi] fuére ſuas merces in Hiſpaniam vehere, aut alijs ſuam operam hac nauigatione locare, aut præſtare: quanquam bellum Belgicum Hiſpaniæ incolas parum commoueret, & non contra Hiſpaniarum regna, ſed tantũ contra Hiſpanos, qui Belgas in Belgio oppugnabant, geri reputare[tur], atque eo quidem æquius ferebatur ab Hiſpaniæ habitatoribus, quod ipſis commercia cum Belgis ſummopere neceſſaria eſſent, non tantummodo venditionis fructuum, oleorum, vino[rum,] lan[arum]

lanarum, ſalis, vnde Hiſpani quæſtum faciebant; aut mercium Indicarum. vnde Regi vectigalia ſuppeditabantur; ſed & Belgicorum operum, materiarum & mercium cauſa, quæ negotiatores Hiſpani nauigijs in Indias & alias regiones vehebant. An. 1576.

Cùm autem Hollandi & Zelandi ſuſpicioſi, Hiſpaniæ non ſatis fiderent, nauigationē quoque & negotiationem quæ penes ipſos præcipuè antea fuerant, iam ab Gallis, Britannibus. & Anglis exerceri, mercatores quoque Antvverpienſes ſuas merces Dunkerka, Caletum, & in Britanniam vſque mittere & accipere nauali vectura, nomine ac titulo Gallorū aut Anglorū, manifeſtè maximo ſuo damno viderent; Fliſsingenſes, quorum maximè intererat, mare leuibus aliquot occuparunt nauigijs, quorum alia quadragena, centena, nonnulla etiam centum & quinquaginta vaſa, continebant; ad hæc quoque tormenta bellica ſuſilia dena, vicena, & plura pro nauium capacitate: cum nautarum virorum que marinorum magno numero, quorum ſinguli ſclopetum geſtabant, glandes explodere peritiſsimi: hi quoſcunque in mari deprehenſos, Anglos, Gallos, ſiue hoſtes, ſiue amicos inuadebant, apprehenſos in Zelandiam auehebant, & coram Curia Admiralitatis, iure contra eos agebant, & iuſta licitaque an iniuſta & illicita eſſet præda diſceptabant; adhibitis ad id demonſtrationibus, teſtibus, paſſionibus epiſtolis vectorisaliiſque huiuſmodi indicijs: ſi autem iuſta & licita adiudicabatur; quintā partem prouincia Zelandica, in belli vſum, per conſtitutum collectorem accipiebat: abiudicata autem vtpotè ad illos qui hoſtes nequaquam erant, pertinens; libera quidem dimittebatur, verum damni illati compenſatio aut reſtitutio nulla aut rara admodum accedebat.

Diſſentio inter Anglos, Hollandos & Zelandos.

Fliſsingenſes naues bellicas inſtruunt.

Licitum agendarum mos in Zelandia coram Admiralitate.

Cum autem Galli, & præcipuè Angli hæc ibià natione longè minore ac viliore fieri moleſtiſsimè ferrent, ſibi[illegible] permittenda reputarent. quod contra Belgis bellum non gererent. & de illis bene meriti eſſent: quo [illegible] anno præcedente quatuor naues Fliſsingenſes, liberam licitamque prædā quæritantes. aduerſo vento & neceſsitate coactæ, in portum Plemonthenum veniſſent, & nautæ [illegible] accuſati. & iudicis auctoritate retenti. [illegible] ſe ex Anglia ſubduxiſſent. Fliſsingæ grauiter de tali iniuria conqueſti eſſent. [illegible] viri probi & [illegible] ciues haberentur, vnde Fliſsingenſibus hoc male habuit, quod eorum Curiæ admiralitatis ſententiæ in dubium vocaretur, & contra ipſos Repreſaliæ ſiue violentæ [illegible] epetitiones fierent, iniqui iudicij prætextu, neque cauſis, neque excuſationibus auditis: [illegible] iniuriam vlciſci ſtatuerunt: itaque anno 1576. multas Anglorum naues mercibus Hiſpanicis & alijs admodum pretioſis onuſtas atque optimè inſtructas capiunt, & Fliſsingam pertrahunt: naues quoque Anglicas quatuor retinent, quibus Zelandorum conſenſu [illegible] per Scaldim nauigare Antvverpiam: cùm autem quatuordecim ſimul numero Fliſsingæ retinerentur, & graues hinc querelæ in Anglia fierent; mittitur in Zelandiam Reginæ nomine. primùm quidem Secretarius Curiæ M. Robertus Bealeus, deinde D. VVilhelmus VVinterus equeſtris ordinis vir, cum aliquot collegij mercatorū, quos vulgo auenturieros vocant. delegatis, qui cum Principe Auraico & Zelandis pactum inierant, per flumen Scaldim liberè Antvverpiam petendi, & negotiandi, ea conditione (vt Zelandi dicebant) ne quid Angli Dunkerkanis aut Flandris Zelandorum hoſtibus aduehèrent aut auherent, neque alibi quàm Antvverpiæ negotiarentur: quod ſi quid Zelandi contra deprehenderent, id eorum iure iuſta & licita haberetur præda: quod quia alij mercatores ſecus interpretabātur, hinc graues querelæ & lites ortæ. Zelandi autem reputabant, ob beneficium Anglis, huiuſmodi contractu præſtitum, æquum eſſe, vt & Angli ipſis in ſuis anguſtijs aliquid concederent, neque naues in Anglia hoſtili more retinerent.

Fliſsingenſes naues quatuor in Anglia retinentur.

Fliſsingenſes retinēt naues Anglorum.

Eo autem ipſo tempore quo Zirickſæa deditur, Princeps & Ordines Zelandiæ, Middelburgi cum dictis legatis & delegatis Anglorum Reginæ nomine agunt tranſigunt que, vt quatuor naues Fliſsingenſes eo in ſtatu quo tunc Plemontij erant, reſtituantur, & amicitia vtrinq; ſeruetur, &c. Nomine etiam mercatorum Anglorum, pactū initur à delegatis, cum dicto Principe Auraico & Zelandiæ Ordinibus, idque 31. Iulij 1576. Middelburg ſubſignatur: eoq; pacto Anglicæ naues omnes retentæ, remittuntur & diſcedunt liberè, difficultatibus & controuerſijs omnibus diremptis: ita vt poſt hac nullæ in Angliæ retentiones, manus iniectiones, aut repreſaliæ iudicij Admiralitatis Zelandi rata eſſent, niſi excuſationibus prius auditis. Conditumque vt delegati certas ob cauſas ducenta florenorum millia, parata pecunia, numerarent. quæ Ordines Hollandiæ & Zelandiæ, intra annum, ſi pax fieret: aut intra duos, ſi bellū duraret redditūros promittebant: Præterea in Anglia, ab Anglis, Belgis, & alijs contributionem exigerent in Zelandici belli vſum, quæ facile, vt ſperabant in ſummam 80. aut centum millium coronatorum excreſceret: ſi verò hæc contributio, omni diligentia ab ipſis adhibita, conquiri non poſſet; darent intra ſex menſes mutuo adhuc quinquaginta florenorum millia: mitterent inſuper Principi Auraico ducentas Bombardas ferreas, fuſiles certæ magnitudinis, facultate ab Angliæ Regina impetrata: ſolutionem autem ex dicta contributione acciperent, aut eandem de ſumma quinquaginta mille florenorum detraherent.

Pactio inter Anglos & Zelandos.

His

An. 1576.

Angli mercatores, Zelādis promiſſa non ſeruant.

His pactionibus tranſactis, Reginæ legati cum omnibus Anglorum nauibus retentis diſcedunt: proficiſciturque vnà, Principis nomine, Capitaneus Deſpontinus, generoſus, quatuor naues Fliſsinganas in Anglia recepturus: quas quidem adeo correptas & fractas inuenit, vt inde auehi nequaquam potuerint. Cùm verò Anglorum mercatorum delegati, ad initi contractus normam, promiſſa florenorum ducenta millia partim ſoluere cœpiſſent: mercatores Angli qui ſuas naues ex Zelandia in tuto habebãt, mox grauiter conqueruntur de vi illata, & extorto contractu: idque & quæcunque inſuper delegati cum Zelandis tranſegerant, irrita pronunciãt: Reginam adeunt, atque ab ea naues aliquot præſidiarias petunt, quibus comitantibus, ſuas naues pannis, lanis & alijs mercibus onuſtas ſecurè Duynkerkam vehant: literis quoque ad ſuos delegatos in Zelandiam miſsis, ne quicquam pecuniæ amplius Zelandis numerent, prohibent: veritique ne recuſantes fortè apprehendantur, carceri includantur, aut alio modo à Zelandis moleſtentur vel cogantur; ocyus decem aut duodecim præcipuos mercatores Belgicos, quos Hollandis & Zelandis inprimis fauere reputabant, in carcerem condunt, eorundemque bona detinent: verùm paulò pòſt, cautione quolibet tempore comparendi præſtita, & ingenti pecunia numerata, liberos dimittunt. Regina, Heroina clementiſsima, ſuorum querelas exaudire, ſubditoſque defendere paratiſsima, mercatorum poſtulationibus; conſilio habito, annuit: reputans tali contractu auctoritati & honori ſuo nonnihil detrahi: extraneis quoque Eccleſijs Londini ſeuerè atque acerbè à Senatu præcipitur, huiuſmodi violentam pactionem corrigi, & mercatoribus ſatisfieri curent. Eccleſiæ autem Regiam Maieſtatem mitigare cupientes, Villerſium Gallicum concionatorem ad Principem Auraicum legarunt.

Dum itaque Reginæ naues præſidiariæ mercatorum naues onerarias per mare Duynkerkam deducunt, vident prope montes arenarios Angliæ, vulgo Duyuen, non procul à Douera, quinque aut ſex naues Zelandicas hærere, quarum nautæ cum nihil aduerſi exſpectarent, inimicitiarũ contractus initi cauſa prorſus ignari, Anglicam claſſem honoris & ſalutandi gratia accedunt: ſimul ac verò nauarchi & præfecti ad nauium Anglicarum foros oraſque perueniunt, ab Anglis ilico apprehenduntur: incauti etiam nautæ præuertuntur, opprimuntur, captique in continentem ducuntur: naues quoque hoſtiliter inuaduntur & diripiuntur: cumque nautarum captorũ numerus maior eſſet quàm vt ali poſsit, plurimi tenuioris ſortis dimittuntur: tandem quoque poſt longam cuſtodiam, nauarchis & naucleris abeundi copia datur.

Interea verò dum Hiſpani & alij Zelandorum hoſtes bene ſperare incipiunt, & maius diſsidium, imò acre bellum inter Anglos & Zelandos omnibus votis exoptant atque exſpectant: Princeps Auraicus, heros inprimis longanimis, prudens & conſideratus, malum iſtud ſapienter præuenit, & Dominum Bartleyum Anglum, Capitaneum ſtrenuum ac probum, cum mandatis & commentarijs in Angliam legat: qui cùm humaniſsimè & commodiſsimè rationes & argumenta expoſuiſſet, Reginam contentam reddidit: itque effecit, vt captiui vtrinque dimitterentur: verùm mercatores Angli, huius diſcordiæ præcipuè auctores, præcipuè damnum ſunt paſsi, tam ob merces perditas, & negotiationes abſque vſuras intermiſſas, quàm pecunias Zelandis ante numeratas. Fuit autem hæc quoque controuerſia, opera ac diligentia Iacobi Taſſini, quem Princeps Auraicus hac de cauſa in Angliam miſerat, dirempta atque ſedata.

Circa id tempus Bartholus Entenſus Friſo, vir nobilis, qui Auraico his bellis ſedulò ſuam operam præſtitit, aggerem Ooſtmerbornum in Friſia violenter cœpit, eumque, hoſte ſæpius fugato, optimè muniuit.

Turbæ in Frãcia tandem ſedantur.

Commendatore Belgium adhuc gubernante, Gallis reformatæ religionis propugnatoribus vires ſumoperè in Francia creuerunt, ſocietate & auxilio eorum, quos vulgo Malecontentos vocabant, vtpotè quibus iniqua Galliarum gubernatio varias ob cauſas ſumopere diſplicebat: videbant enim, defuncto Rege Carolo IX. vnicum Regis fratrem, Regem Nauarræ, & Principem Condæum tanquam captiuos cuſtodiri: duos etiam Tribunos militares, ſiue Marſchalcos, Montmorentium & Coſſeum ſtricta captiuitate teneri, Marſchalcum quoque Danvilleum in ſummo vitæ periculo, ob inſidiatorum machinationes, verſari. Cumque huic malo, poſt Regis, qui ex Polonia fugerat, aduẽtum in Franciam, nihil remedij adhiberi vident, tandem Regis frater Dux Alenſonius ſagaciter, celeriterque cuſtodum manus euaſit vnà cum Rege Nauarræ: atque interea Princeps Condæus in Germaniam profugus, ingentem exercitũ colligi curat, ſub duce Caſimiro, cui ſe Regis frater, tanquã Archiſtrategus iungit. Poſtquam hic exercitus in Franciam venit, maximumque regno damnũ inferre cœpit, Regis mater quanta potuit diligentia, pacem inter fratres, ſuos filios, & alios, in totius regni commodum fecit: quæ Pariſijs anno 1576. 14. Maij promulgata fuit: Hinc Duci Alenſonio, vnico iam Regis fratri, magna in regno portio data fuit, nempè Andegauorum, Turonum & Byturigũ regiones, cum omnibus eò ſpectantibus. Reformatæ quoque religioni addictis conceſſum ſuæ religionis liberum exercitium, per totam Franciam, abſque vlla oppidorum aut locorum ad religioni addictos pertinentium exceptione: præterquam Pariſijs & tribus circumcirca miliaribus, &

locis

locis duobus tantum miliaribus ab Regis aula diſtantibus. Præterita omnia condonata: imo An. 1576.
tanquam in Regis obſequium & commodum reputata. Reſtitutæ vnicuique ſuæ facultates, ditiones, & dignitates: Reſtitutæ etiam facultates, dignitates, & famæ ac nominis integritas omnibus anno 1572. Parisijs trucidatis, nempe Ammiralio ſiue Archithalaſſo Franciæ: præterea Montgommerio, Montbruno, Briquemauto, Cauagneſo, & alijs: Moleo quoque, Coronaſo, & cæteris. Quin & acta 24. Augusti, die feſto D. Bartholomæi 1572. nequaquam hoſtilia fuiſſe declarantur. Comitia Ordinum generalium Franciæ, quibus omnia pacata & quieta reddantur, Bleſis decernuntur.

Princeps Auraicus in ſuo principatu Auraico, & omnibus poſſeſſionibus reſtituitur. Denique Rex religioni reformatæ defenſoribus, maioris ſecuritatis ac cautionis cauſa, octo oppida tradit, vt latius videre eſt in Gallicis Hiſtorijs.

ARGVMENTVM. Lib. VI.

HISPANI vbique ſeditionem mouentes Aloſtum diripiunt, quare decreto Regij Concilij Status, rebelles hoſtesq́; publici declarantur. Præcipui quidam proceres è Concilio Status captiui ducti, totumque Concilium reformatum. Interea Ordines videntes Hiſpanos ſibi aſſociare Germanum militem, de ſtipendio conquerentem, ſe contra eos prouinciaſ armarunt, atque ſe fortius muniunt, coacti ſunt cum Hollandis & Zelandis tractatum pacis Bredæ nuper propoſitum reſumere. Interea Hiſpani Traiectum ad Moſam ſpoliant. Concilium Status vtpote ſummam rerum tum adminiſtrans, Marchionem Hauræum cum militum manu Antuuerpiam, contra Hiſpanicum arcis præſidium ablegant, qui vallis ſtructis contra Hiſpanos ſe muniuit. Mox quidquid Hiſpanorum hæſerat Aloſti, & alibi in arcem Antuuerpianam conuolat, deque improuiſo ciuitatem inuadunt, ſpoliant, ipſamq́; incendunt, & à Germanico milite adiuti, magnam ibi cædem edunt. Moritur Imperator Maximilianus. Pacificatio Gandauenſis cum Hollandis & Zelandis concluditur, quam Rex quoque habet ratam. Arces Gandaui, Valencenæ, Groningæ, Cameraci, & Vltraiecti, occupantur, & pleraque earum diruuntur. Friſones rebellant Rollio & Hiſpanij. Ioannes Auſtriacus Belgium intrans, Luxemburgum venit, ſeq́; aduerſus Concilium Status & Prouincias non bene affectum oſtendit. Quapropter illi rebus ſuis proſpicientes, contra iniurias eius ſe armant, auxilia & exercitum colligunt. Hæc in re Concilio Auraici vtentes. Ad negotia hæc componenda, diu Marchæ in Famina de pace agitatum, vbi tandem Edictum perpetuum pacis compoſitum: Contra quod Auraicus (multa Belgas præmonens) eſt proteſtatus. Hiſpani tandem iuxta pacis cōditiones è Belgio proficiſcuntur, incoluḿ; arces ciuitatum tradunt. Hæc facta ſunt ſpatio vnius anni gubernante Concilio Status.

An. 1576.

LIBER SEXTVS.

Seditio Hiſpanorũ & VValonum in obſidione Zirickſeana & alibi.

LVDOVICO Requeſeno, Commendatore Maiore, generali Belgarum Gubernatore, mortuo; & prouinciarum gubernatione ab ipſo Rege Status Conſilio, vſque in Domini Ioannis, fratris illegitimi, aduentum commiſſa; Zirickſæa quoque iam capta; Regis ſtipendiarij vbique locorum in Belgio debitum ſtipendium, non ſine magno tumultu exigere incipiunt: cùm illi qui Zirickſeam obſiderant atque cœperant, antea ſeditionem minati fuiſſent, niſi ſtipendium ſtatim numeraretur. Maximè autem Hiſpani dira minabantur vrbibus Antvverpię & Machliniæ; & præcipuè autem Bruxellæ, vbi Hiſpanorum magnus tunc numerus erat. Conſilij Status Senatores & Gubernatores præmoniti, quaſcunque rationes Zirickſeæ, expugnatores & præſidiarios placandi incunt: iiſque centena florenorum millia, quæ Zirickſeana ciuitas ex pacto841ditionis debebat, offerunt: Verùm Monsdragonij copiæ, VValones, Zirickſeæ præſidiarij, expulſis ſumma dexteritate ex vrbe Hiſpanis, plurimis etiam occiſis, centena hæc florenorum millia ſibi in ſtipendij ſolutionem dari volunt. Qua de cauſa Hiſpani palàm vbique ſeditiones excitant, Tribunos ſuos & præfectos abigunt, pagos, agros, aliaque loca depopulantur ac deripiunt: relictiſque ſtationibus, munitionibus, propugnaculis, in Brabantiam ſimul omnes rabidè contendunt: in miſſæ celebratione fidelitatem mutuam iurant: in ipſo intinere ad ſe quoſcunque alios pertrahunt, in primis Lilloani propugnaculi ad Schaldim præſidiarios, qui munitionibus relictis Herétalam ſimul veniunt: ad quos ab Conſilio Statns miſſus Comes Manſveldius, non tantùm veniam perpetratorum omnium offert, ſed & ratam portionem centies mille florenorum à Zirickſeanis, præterea etiam tres ſolutiones, ex ea pecunia, quæ omnium prima ex Hiſpanijs, aut aliundè adſerretur.

Seditioſi contrà, plenam ſolutionem, & ſtipendij auctionem, ad hæc etiam ciuitatem aliquam opimam ſibi tradi, donec calculus omnis probè ſit ſubductus, poſtulant: & quia Bruxellenſem vrbem fraudulenter inuadere meditabantur, pollicentur ſe modeſtè ac placidè geſturos, donec ad poſtulata reſponſum accipiant. Interim autem literis Machliniam miſsis, tranſitum per ipſam vrbem permitti petunt, & vnius tantum noctis hoſpitium: verùm Mechlinienſes id negant, cohortium quoque militum poſtulantibus auxilio mittere recuſant: mox Grimbergã, duo vltra Bruxellas milliaria tumultuoſi contendunt: venit huc à Comite Manſveldio legatus Montesdoca Capitaneus, cuius reſponſio ac poſtulata cum eis nequaquam placeret, Aſcham & alia loca prope Bruxellam petunt, vnde Bruxellenſibus diraminantur: cumque Montesdoca rurſus ad eos miſſus pecuniam non adſerret, eumque furibundi ſclopetis exploſis abegiſſent, & Conſilium Status fallere conſtituiſſent, Montisdocam epiſtolis ſtatim reuocant, & vt poſtridiè reuertatur rogant, quandoquidem negotium omne cum illo tranſigere cupiant: verùm eo ipſo die, nempe vigeſimoquinto Iulij Aloſtum verſus profecti, oppidum ex improuiſo varijs locis oppugnant, mœnia ſcandunt, nocte irruunt, plurimos occidunt, multa proteruè atque hoſtiliter patrant, & quendam regio officio præfectum ante vrbis portam ſuſpendunt: neq; interim Antvverpiæ, Mechliniæ, Bruxellæ minari, & in ciuium ſanguine manus ſe loturos iactare deſinunt. Quibus quidem minis Bruxellenſes exacerbati arma arripiunt, ſeque defendere parati, militem conſenſu & permiſſu Conſilij Ordinum Babantiæ, colligunt, & D. Heſium, D. Gasbeki filium, ex nobili Hornana familia, vrbis Gubernatorem coſtituunt.

Hiſpani ſeditioſi Aloſtum capiunt.

Conſilij Status, Procères & Senatores tunc temporis Bruxellæ præſentes, poſtquam Hiſpanos ſeditioſos nulla ratione aut æqua cõditione pacari poſſe vident, tandem conſentiente Hieronymo Rhoda Hiſpano, quem, antea ſanguiniarij Conſilij ſenatorem, tunc in Status conſiliũ aſciuerat Commendator, Hiſpanos hos milites ſeditioſos, & Regi Prouincijſque rebelles declarant: eandemque ſententiam vigeſimoſecundo Sept. die repetunt: & proximè habitantes prouinciales arma capere, & æramenti aut tympani ſigno ſocijs ad arma vocatis, Hiſpanos inuadere atque oppugnare iubent.

Hiſpani ſeditioſi rebelles Regi declarantur.

Hæ declarationes ipſis Hiſpanorum, Tribunis ac præfectis, nempe Iuliano Romero, Alonſo de Vargas, & alijs, qui ea tempeſtate, præ metu ſe in aula Bruxellæ continebant, nequaquam diſplicere videbantur: verùm Santius Dauila arcis Antvverpianæ præfectus, Bruxellam vocatus ad conſilium, rebelles Hiſpanos domandi ac reducendi cauſa, venire recuſat: vnde ſtatim orta

tim orta ſuſpicio, Hiſpanos ſimul omnes conſpirationem machinari: cùm ipſe Santius, tanquam Archithalaſſus, naues præſidiarias & actuarias ex noua ciuitate vehi, & proximè arcem collocari iuſsiſſet: & Tribunos præfectoſque militum Germanorum, qui tunc Antvverpiæ erant, imprimis Carolum Fockerum, Georgium Fronsbergum, Ottonem Ouerſteynium Comitem, eiuſque vicarium Iohannem Menshamium in ſuas partes pertrahere ſatageret.

Oueſteynius enim nouem Germanorũ cohortes, ex ſua legatione Antvverpiæ habebat, qui eò ex Flandria venerant, poſtquam Hannibal Comes Altaemſtenus cum ſuis copijs dimiſſus eſſet, certa pecuniæ ſumma numerata, quam Flandri, vt à Germanis præſidiarijs liberi eſſent, coegerant; quorum ſex cohortes, Hannibale relicto, ſub Cornelio Endano, qui non procul ab vrbe Bruxella natus, ſe Germanum ſuperiorem ſimulabat, ſtipendia meruerunt, earumque duæ Antvverpiam venerunt.

Mox alij Hiſpanorum militum præfecti, & Rhoda, exeunt Bruxella, ſe reuerſuros polliciti, & in arcem Antvverpienſem veniunt: quin & Santius Dauila nauibus actuarijs, & alijs commeatum aduehi Hiſpanis qui Aloſtum occupabant, iubet: præterea Oliuerium equitibus ferentarijs præfectum, in Brabantiam, præſidijs relictis, euocat: is ocyus cum ſuis, contra Conſilij Status mandata, venit: in itinere autem turmam vnam ſuorum equitum, ſub Falconeto præfecto, per Flandriam prædationibus & cædibus graſſantem, agricolæ infenſi, ad extremos vſque limites è regione vrbis Antvverpienſis perſequuntur: Santius autem ex arce vrbis auxiliares eò mittit ſclopetarios, qui octoginta plus minus agricolas interficiunt.

Santius Dauila Rhoda, & alij Hiſpani ſe iungunt contra Belgij Gubernatores.

Cumq; Champignius Antvverpię Gubernator, Santio cymbas quibus equites ex Flandria amnem traijcerent, negaret; grauiter de eo conqueritur Santius, cùm tamen ipſemet ſufficientes in ſua poteſtate haberet naues, tam actuarias quàm alias: conſiliaque cum Rhoda & ſuis init.

Hic Rhoda, doloſo obſequij in Regis commodum prætextu, ſe Gubernatorem generalem nuncupabat, Regis ſigillum penes ſe habebat, omniaque pro ſuo imperio agebat, non ſine ſummo Procerum Conſilij Status contemptu ac præiudicio, quos tanquam Lutheranos vituperabat: & quibuſcunque modis Aloſtenſium gratiam captabat.

Ex huiuſmodi actis graui orta ſuſpicione, Brabanti, & alij ſuis rebus conſulunt, poſtquam nonnullos Conſilij Senatus ſenatores clandeſtinum cum Hiſpanis fœdus iniјſſe, alios autem placidè has turbas componere velle, reſciſcunt: itaque Bruxellenſes ſuæ ciuitatis defenſioni comprimis intenti, Ordinum Brabantiæ conſenſu, opera D. Glimeſi magni Brabantiæ Baliui, D. Heſei tunc temporis vicarij, & aliquot mi itum patriæ fidelium, ipſos Conſilij Status Senatores, in ſenatu apprehendunt, verùm maximam partem mox dimittunt; Comitemque Manſveldium, Dominum Barlemontium, Viglium & alios, cum nonnullis amanuenſibus ſequeſtri committunt: & rationes quibus potiſsimùm moueantur, typis edunt; imprimis quod fauore, conniuentia & arcano fœdere ſeditioſos Hiſpanos iuuiſſent: ijs conſilium & anſam Bruxellas hoſtiliter inuadendi præbuiſſent: clandeſtinis quoque conſilijs & machinationibus impedire militum collectionem ſtuduiſſent, quàm tamen paulò antè Brabantiæ Ordinibus aſſentierant: imò ipſimet in ſeditioſorum Hiſpanorum auxilium militum copias conſcribi iuſsiſſent, quibus Brabantis reſiſterent, & defenſionis commoditatem impedirent, donec nouus ex Hiſpania exercitus in Belgium veniret, qui Belgicas regiones tanquam recens ſubiugatas ac debellatas tyrannide violenta opprimeret, populo perpetuæ ſeruitutis, & Hiſpanicæ inquiſitionis iugum imponeret, magnæque rurſus procerum, & virorum nobilium parti necem inferret, quod quidem ſe facturos Hiſpani iactitarant: præterea palàm teſtantur, apprehenſionem hanc nequaquam in veteris Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, vel Regiæ Maieſtatis præiudicium aut incommodum, ſed in prouinciarum ſecuritatem atque defenſionem contra doloſas ſuſceptiones, & illegitimas gubernationes factam eſſe: nihil quoque Hiſpanis rebellibus mali à Belgis metuendum, dummodo Belgium vi occupare non machinentur.

Conſil. Ordinũ apprehẽditur à Bruxellenſibus.

Hinc Rhoda, fœderati Hiſpani & Conſilio bellico præfecti, omnem auctoritatem ſibi ſumunt, quaſi legitimo quodam iure, nempe apprehenſis iam collegis. Verùm quia maxima apprehenſorum pars mox dimiſſa fuerat, Conſilij Status Proceres & Senatores eos liberos eſſe declarant: & Marchionem Haureum nuperrimè ex Hiſpania reducem, & Fonckium Iudeueldumque Conſiliarios ſibi adſciſcunt, & conſulentibus conſentientibuſque prouinciarum gubernatoribus & Conſilij priuati ſenatoribus, permittunt Brabantis, quo periculis maturè occurri queat, vt milites ſub D. Lieckerkio & alijs ſtrategis conſcribant, fœdus cum reliquis prouincijs ineant, & quibuſcunque modis ſe muniant. Primò itaque fœdere ſibi iungunt Hannonienſes, Comitis Lalainij & aliorum aliquot virorum nobilium opera; deinde etiam Arteſianos, Burggrauij Gandauenſis ſtudio; poſtremò etiam Flandros & alios prouinciales: quo fœdere inito, Hiſpani eorumque fautores & ſectatores omnes tanquam rebelles declarantur,

Proceres Ordinum patriæ ſaluti conſulunt.

An. 1576. armaque contra eos capiuntur, tum odij ſatis iuſti, tum metus ne ab Ipſis prorſus opprimantur, cauſa: hinc etiam accidit, vt Principi Auraico & Hollandiæ, Zelandiæque Ordinibus æquiores fierent, non ſine ſumma commiſeratione, vtpote qui ſe nullam aliam, præter hanc, belli occaſionē habere, apertè & amplè ſatis Bredæ declararant. Hinc perſuaſio & ſpes paſsim orta in Belgio, pacem & quietem prouincijs, Hiſpanorum agmine eiecto, ſucceſſuram: facilè inter conterraneos controuerſiam Religionis cauſa dirimendam: Regem proculdubio Catholicæ Romanæ Religioni multis iam locis exactæ, reductioni & reſtitutioni, patriæ quoq; ſaluti, & quieti ſtudentem, hæc ægrè laturum, maximum eſſe errorem. Hæc erat vulgi nullis odijs aut affectionibus obnoxij ſententia, tam Eccleſiaſticis quam ſecularibus tranquillitatem pacemq́; deſiderantibus.

Hiſpani & Germani contra Belgij prouincias manifeſte ſe armāt

Hiſpani autem harum rerum certiores redditi, ſeſe confeſtim contra Prouinciales hoſtiliter admodum armant, ſuos vndique conuocant, Germanos etiam promiſsis, Regis auctoritate ac nomine, opimæ quoque prædæ multa ſpe in ſuas partes pertrahunt, inprimis Carolum Fockerum, Georgium Fronsbergum, Polvvilerum, & Cornelium Endanum Tribunos cohortibus numeroſis inſtructos: atque hoc quidem pacto, Cornelij Endani duæ cohortes, Comitis Ouerſteynij conſenſu, in vrbem Antvverpiam venerunt, qui Regione Tolana relicta, in itinere Borchtam & Crubekam Flandriæ Pagos diripuerunt. Santius quoq; Dauila nauibus ſuis præcipuè actuarijs per Schaldim ſurſum & deorſum vagatur, commeatum intercipit, prædatur atque graſſatur: vtque Antvverpiam vrbem anguſtijs premat, conſilio cum ſuis inito, opera Chiliarchi & caſtrorum præfecti Valdeſij, propugnaculum è Regione Antvverpiæ, in Flandrico traiectu, conſtruendum decernit, quo commeatum omnem ex Flandria Antvverpianis impediat.

Thenis Brabantię oppido, Germani milites ſub Fronsbergo Tribuno, qui in præſidijs erant ciuibus Thenenſibus arma eripiunt. Equites Hiſpani iunctis Germanorum peditum copijs die 15. Sep. non procul à Viſnako pago inter Thenas & Louanium, partē exercitus Ordinū ſub D. Glimeſo cædunt: cùm enim Ordinum agmina nimium ſuis viribus fiderent, & 5. aut 6. Hiſpanorum agmina delere tentarent, ab Alonſij Vergæ equitibus inſidioſe præuertuntur atque opprimuntur: hoc inflictu multi quoque ſcholaſtici & ciues Louanienſes, qui ſpectatum exierant, fuere interfecti.

Niuellæ in Flandria duæ cohortes præſidiariæ ex legione Polvvileri, dum nimis petulanter quiduis pro libitu patrant, expelluntur. Flandri, præcipuè Gandauenſes, poſtquam Hiſpanos

Flandri, maximè Gandauenſes, ſibi cōſulunt contra Hiſpanos arcis præſidiarios.

arcis præſidiarios multa proteruè admodum agere, & Aloſtenſibus auxilia ferre vident, maturè ſuis rebus conſulendum rati, metuentes ne ijdem præſidiarij, ſeditioſorum qui Aloſtum occupabant, auxilio freti, ſeditiones excitent, vt biennio elapſo Antvverpiæ acciderat, aggerem contra arcem iaciunt, præſidiarioſq́; vt arcem relinquant, vi cogere nituntur: Germanorum quoque fortiſsimum præſidium ſub Polvvilero Tenermondæ diſpoſitum pecunijs corrumpere ſtudent: verùm hæc omnia tunc temporis fruſtra.

Interea autem temporis dum Gandauenſes aggerem contra arcem conſtruunt, Monſdragonius arcis eiuſdem præfectus, vt arcem in qua vxor erat, ſeruet, ocyus ex Zirickſæa cum magno VValonum ſuæ legionis numero, eò contendit, Antvverpiam prętername nauigaturus, verùm quòd iter per Schaldim impediretur, neque ad reſiſtendum ſatis potentes haberet copias, prǣſidiarij quoque quos Ziriksęę adhuc habebat, relicturos ſe omnia propugnacula, niſi ſtipendia numerentur, abſenti minarentur: quàm potuit celerrimè, qua venerat, eſt reuerſus: nihilominus ijdem præſidiarij relictis poſtmodum propugnaculis ac munitionibus aufugerunt: atque eorum plurimi, tanquam boni prouinciales, patriæq́; amantes, operam militarem Ordinibus præſtiterunt.

Triplex bellū in Belgio.

Hic Belgij fuit ſtatus hac tempeſtate; qua triplici bello infeſtabatur: & quęque pars duplices habebat hoſtes. Duæ autem, nempe Conſilij ſtatus proceres, & Hiſpani ſeorſum ſui purgandi cauſſa rem omnem & Regi ſignificabant, Legato tunc Ordinum nomine, Domino Raſsingenio in Hiſpaniam miſſo. Cùm autem pars vtraque Regis honorem ac commodum prætenderet, Ordinum proceres inſuper etiam patriæ vtilitati, ſuæq́ue ſaluti, vitæ ac ſecuritati conſuluerunt: legatóſque in Franciam, Angliam, Germaniam, & Cliuiam, qui opem, fauoremq́ue poſcerent, miſerunt. ijs autem Dux Alenzonius ſiue Andegauenſis, Regis Franciæ frater, per Dominum Monducetium, Regis legatum, auxilia ſubſidiaque primus tunc temporis obtulit.

Proceres Conſilij Status, & Ordines Prouinciarum, poſtquam Hiſpanos cum Germanis & alijs tumultuoſis ſeditioſiſq́ue fœdus pepegiſſe animaduertunt, conſultiſsimum reputant cum Principe Auraico, & Ordinibus Ciuitatibuſq́ue Hollandiæ & Zelandiæ pacem inire, ad normam pacificationis anno præcedente inceptæ in vrbe Breda: tali enim potiſsimum ratione ac commoditate, iunctis nempe ſimul viribus, haudquaquā aliter, in hoſtiū irruptiones reliquas prouin-

An. 1576.

prouincias impediri poſſe. Vt autem, quàm ſincerè & ex animo pacificationi ſtudeant, & firmæ pactionis ſpem habeant, ipſa re demonſtrent, petunt (comprimis quidem Flandri) per D. Auxiium, Comitis Boſſui captiui fratrem, à Principe Auraico milites & tormenta bellica, quibus arcem Sandanenſem cingant, concutiant & oppugnent: cui negotio Comes quoque Reuſſius Flandriæ Gubernator ſuam operam præbuit. Auraicus ſine mora Gandauenſibus ſuccurrendum reputans, in Flandriam fortia militum agmina, & tormenta bellica mittit: fidei autem & ſecuritatis cauſa Neoportum Flandriæ oppidum recta pactione pignori ei traditur. Mox etiam Hollandi & Zelandi commeatum quemcunque Antvverpiam vehi permittunt: Delegati quoque vtrinque Gandauum menſe Octobri veniunt, Pacificationem Bredæ intermiſſam ſedulo repetunt, & multa, quæ poſt latiùs explicabimus, concordes ſimul tranſigunt.

Conſenſum Ordinis & ordines prouinciarum pacificationem Bredanam repetunt.

Interea Moſætraiecti ciues Hiſpanos præſidiarios, qui ſub Tribuno Monteſdoca vrbem cuſtodiebant, miſſos facere ſtudent: eiuſque rei cauſa cum quibuſdam Germanorum cohortibus ex Oуerſteyni legione pactum ineunt, quorum auxilio Monteſdocam apprehenſum cuſtodiæ mandant, & Hiſpanos VVykam, vltra Rhenum abire compellunt. Verùm D. Alonzo de Vargas cum ſuis equeſtribus copijs, vnaque D. Ferdinandus à Toledo, Chiliarchus, vigeſimo Octobris die ocyus aduolant, vrbem ſumma cum feſtinatione ac ſagacitate intrant, magnã ciuitati cladem inferunt, eamque diripiunt: Germani autem milites, quibus ciues partim fidebant, parum aut nihil reſiſtunt, imò tandem vna quoque prædantur. Quæ quidem res prouincijs omnibus metum ingentem incuſſit.

Moſæ-traiectum, ſiue Traiectũ inferius ab Hiſpanis ereptum.

Hinc proceres conſilij Status, & Ordines prouinciarum Bruxellæ conſilium ineunt, & vrbem Antvverpiam contra arcis præſidia neceſſariò muniendam decernunt: verùm nimis tardè. Champignius enim Antvverpiæ Gubernator, anteà, ea nempe tempeſtate, qua aduerſarij ſimul conſilia in vrbe inire cœperant, ſuam operam Conſilio Status obtulerat, pollicitus ſe Hiſpanorum præfectos, & Germanorum Chiliarchos ad conſilia ſimul ineunda in vrbe congregatos appreheſurum, dummodo ſibi & Ioanni Mouſſenhamo viro ad id imprimis idoneo, ac fideli id negotij committerent. Verùm Conſiliarij Status nequaquam conſultum tunc temporis tale quid aggredi reputarunt: Cumque iam agmina militum nouitia, non ſatis probè armata haberent, Antvverpiam miſerunt Marchionem Haureum cum viginti & vna cohortib. peditum, quibus ſe iunxerunt cohortes octo D. Bercoli, ſeptem Comitis Egmondani, tres D. Heſci, præterea tres quæ Namurco venerant: inſuper turmæ quatuor equitum, equis publicis merentium, ſiue Ordinantiarum bandæ, nempe Arſchotani, Haurei, Boſſui, & Vicecomitis Gandauenſis: turmæ quoque ſex equitum expeditorum D. Bieuri, vnaque cum illis D. Capreſus, horumque omniũ tanquam Archiſtrategus D. Goigniеſus. Venit hic exercitus 2. Nouemb. Borgerhoutum, & ad Antvverpienſis vrbis portam vſque: verùm cum nullum porſus diploma adferrent, Champignius, eos, niſi Conſilij Status literas decretumque oſtendãt, admittere in vrbem negat: vtq́; ſuum ſequantur conſilium monet, nempe itinera omnia ad ipſam arcem vſque occupent atque muniant, præcipuè Marckgraui-leyam, & hortum Hengſtouianum, qui ferè ab omni parte foſsis aggeribuſque ſeptus erat; atque hac commoditate reſiſtant, impediantque quo minus ſeditioſi ex Aloſto, equites ex Moſæ-traiecto, aut aliunde aduenientes hoſtes intrent. Se quidem commeatum & neceſſaria quæcunque ſuppeditaturum ex vrbe: Principem quoque Auraicum, ſi opus ſit, auxilia miſſurum: quandoquidem nuncium allatum ſit, pacificationem Gandaui iam pactam confirmatamque haberi. Palàm autem eſſe ex literis interceptis, arcis Antvverpianæ præſidiarios reliquos omnes Hiſpanos vndique conuocaſſe, & ad prædam opimam vrbis inuitaſſe. Nouem cohortes proborum atque fidelium Germanorum militum ſub Comite Oуerſteyno, præter quatuor Cornelij Endani, ſatis eſſe ſtrenuas atque potentes, ciuium iunctis viribus, ad vrbem defendendam: quatuor autem Endani, quibus minus fideretur, facilè poſſe compelli, vt vrbe exeant, dummodo id ita fieri Conſilio placeat: imò ipſos ciues ſolos abſque præſidiarijs vllis vrbem facilè defenſuros contra arcem, dummodo armari & in ſtrategias diſtribui iubeantur. Se quidem tale quid aggredi hactenus noluiſſe: ne hinc Comiti Oуerſteyno, & ſuis aliqua ſuſpicionis occaſio daretur, quod tanquam parum fideles habeantur. Sex iurata ciuitatis collegia habere arma iam parata: ſe quoque conſtituiſſe, quibus modis vrbem contra arcem vallis aggeribuſque in plateis muniat contra tormentorum æneorum ex arce hoſtiles impetus, & contra quoſcunque tam equitum quam peditum aſſultus: ſtationes quoque & vigilias ſatis bene diſpoſitas eſſe. Verùm cum iſtud Champignei conſilium Bruxellæ indicatum propoſitumque, Ordinum proceribus non placeret varias ob cauſas: rurſus mãdatur, miſſa agmina, ne extra vrbem opprimantur, eſſe intromittenda, quandoquidem neque tormenta bellica maiora, neque cunicularios aut foſſores haberent, ne fortè ſicut ab Hiſpanis ſub Iuliano Romero eadem ſeptimana profligatus erat Floyonus cum ſuis agminibus, ne ipſis quoque aliquid mali eueniret.

Conſil. Ordinũ vrb. Antwerp. contra arcis præſidiarios muniendam decreuit.

Campignij bonum conſilium de arce Antwerpienſi obſidenda extra vrbem.

Hoc Ordinum, mandato agmina quæ die veneris ante vrbem venerant, die Sabbathi ante

An. 1576. meridiem fuêre intromiſſa, contra acreputarat conſulueratq; Champignius vrbis Antvverpienſis Gubernator: qui poſtmodum, quod ſuis procraſtinationibus commoditas, opportunitaſque vrbem vallandi ac muniendi contra hoſtilem arcem, amiſſa eſſet, grauiter accuſatus, tandē ſententia lata, ſuſpicione omni abſolutus fuit.

Die Veneris, interea dum Ordinum agmina in ſuburbijs agunt, Polvvillerus, Fronsbergus, & Carolus Fockerus Chiliarchi ex arce in vrbem veniunt, & inter Oberſteyni milites ſeditiones excitare ſtudent, ſicut & triduo elapſo, cum Polvvillerus diceret Oberſteynum vnà quoque fœdus in arce pepegiſſe de Ordinum militibus excludendis, & ciuibus exarmandis: ea autem pactionis formula ſcripta erat Hiſpanicè, quam reliqui Tribuni turbarum mouendarū cauſa, Oberſteyno, vt ratam haberet, obtruſerant. Interea quidam Fockeri milites diſsidia quoque ſeminant inter ciues & præſidiarios: cumque hac de cauſa Oberſteynus & Champignius ſumoperè commouerentur, quærit Oberſteynus, quid ipſi cum ſuis negotij ſit: ſuas legiones curet, & Niuellam proficiſcatur, eamque cuſtodiat, vnde ſui magno cum dedecore fuerant expulſi: cumque alij eum monerent, vt fidem abſque pactione inita ſeruaret, & poſt multa vtrinque conuitia ad verbera ferè ventum eſſet, Oberſteyni milites haſtis armiſque in Chiliarchos impetu facto, eos in arcem confugere compellunt. Tum Ordinum exercitus, Conſilij Status mandato, in vrbem intromittitur.

Marchio Hauraeus Antwerpiam intrat, vrbem defenſurus.

Cumque die Sabbathi, ſub meridiem Ordinum agmina vrbem intraſſent, equitibus circa forum equarium hoſpitia deſignata fuere: pedites autem recta arcem verſus tendunt: quod ſimul ac ij qui arcem defendebant, percipiunt, mox magno impetu in vrbem tormentis iaculantur, & eruptione facta, ignes ædibus ciuium inferunt: verùm aduenientibus ſtatim reſiſtit D. Fonteynius cum magno Gallorum agmine, quibus Egmondanus præerat. Mox Hiſpani & Itali mercatores cum rebus ſuis pretioſioribus in arcem confugiunt. Conſultatione habita, Marcho Haureus iubet aggerem cōtra arcem cōfici, quod vt feſtinato fiat, Chāpignius exiguæ horæ ſpatio vndecim plus minus hominum millia in ciuitate colligit, qui fodiant, vrbemque contra arcem quibuſcunque inſtrumentis muniant, maximè ſaccis lana, lupo ſalictario, glaſto & id genus alijs mercibus refertis: itaq; aggeres, valla, & propugnacula confici cœpere. Champignius Marſchalcko Goignieſo varios locorum oportunos ſitus, quibus ſtationes diſponantur, monſtrat: vt VValones propugnacula vallaq; cuſtodiant, conſulit, ijſque ex D. Michaelis Abbatia neceſſaria ſuppeditari iubet. Oberſteyni agminibus, vt vlterius in vrbem pergant, præcipitur. Verùm ſtrategi & præfecti VValonum, opulentiſsima potius hoſpitia apud ciues diſquirere, quam excubias & ſtationes diſponere ſtudent: hinc ingens mox orta cōnfuſio: ita munitionum, vallorum & aggerum opera negligenter promouerentur: cumque tormentorum frequentem ex arce impetum valde metuerent: exiſtimarunt opus noctu felicius ac ſecurius ſucceſſurum: verùm arcis præſidiarij nocte tota in vrbem iaculando id impediuerunt.

Negligentia & cōfuſio inter nouos milites præſidiarios Antwerpiæ.

Gubernator autem negligentia & confuſione huiuſmodi in propugnaculis conficiendis, & excubijs agendis perſpecta; rebus ſuis poſtridiè melius conſulere, & ciuibus aggerum iaciēdorum, & vrbis defendendæ curam committere decernit: magnaque eius noctis parte vnà cum ciuibus occupatur tormentis aliquot in Gladiatorum horto diſponendis; quamuis multi crebris ex arce globis ferirentur; ſperans ijs hoſtium Bombardas facilè rumpi, rotis excuti, atque perturbari poſſe.

Hiſpa. Antw. inuadere machinantur.

Interea Rhoda, Sancius Dauila & alij aduocant ex Moſæ traiecto D. Alonzum de Vergas, cum Hiſpanicis, Italicis & Burgondicis copijs, turmis nempe equitum circiter mille, quibus iunctæ erant peditum Germanorum cohortes ſex, duæ Fronsbergij, vna Fockeri, & tres Comitis Oberſteyni, quas ſpe prædæ, aduerſus Tribunum, ſub quo militabant, pellexerant. Veniunt hi ſimul omnes quarto die Nouēbris, die Dominico, mane in arcem: vbi & præſto tunc fuere Iulianus Romerus cum ſuis copijs ex Lyra vicino oppido: aduolarunt etiam ſeditioſi ex Aloſto oppido circiter 2000. ad ſpoliādam Antvverpiam inuitati: vnde tamen ipſis pluſquam quadraginta coronatorum millia fuerant miſſa: debebanturque adhuc octoginta, & inſuper duorum menſium ſtipendium poſt ſeditionem meritum. Cùm his ſeditioſorum agminibus, quos ipſemet Rhoda paulò antè tanquam Regi rebelles iudicarat, ac promulgari iuſſerat, Antvverpiam hoſtiliter inuadunt, ciuitatem Regi omnibus modis tunc maxime fidelem ac obedientem, iuſſaque Conſilij Status capeſſentem: quandoquidem Conſilio Status prouinciarum gubernatio à Rege commiſſa erat: maximè autem, vt eas defenderent contra illos, qui rebellibus auxilia ferebant, & ſeditioſa Hiſpanorum agmina in vrbem adduxerant, ciuibuſq; quater centena florenorum millia extorſerant. Chiliarchi quoque Germani Fronsbergus, Polvvylerus & Fockerus, auaritia nimia illecti, fidei datæ contemptores, rebellibus Hiſpanis ſe ſocios iungunt cōntra Regem & Prouincias, atque in vrbem ſex Germanorum militum cohortes adducunt. Erat præterea in vrbe Cornelius Endanus cum quatuor ſuis cohortibus, qui ab initio fœdus cum ſeditioſis pepegerat: quod quidem & ipſe & alij eiuſdem farinæ ſtrategi in ſuis ad

Fidelitas Antwerpienſium, & perfidia Hiſpanorum & German.

Comitem

Comitem Hannibalem Alſtaemſtum literis ſcriptis, & poſtea interceptis iactitarunt: eiq; pro militari teſſera, tenia viridis, qua ab alijs diſcerneretur, conſtituta fuerat. An. 1576.

Agmina Hiſpanorũ Antwerpiam inuadentium.

Prodeunt itaque hæc agmina: Seditioſis qui Aloſto venerant, iubentur, vt verſus templum D. Georgij ſigna ductumque ſequantur Electi: nondum enim omnibus ſolutum erat ſtipendium: his tres Germanorum cohortes ſe iungunt. Verſus D. Michaelis Abbatiam contendũt, Iulianus Romerus cum ſuis: Baldeſus & Moſæ-traiecti præſidiarij inter vtroſque. Prope D. Georgij, aduenientibus acriter reſiſtitur, territique tormentorum crebris exploſionibus hærent. Caculæ autem & meretrices ſtramina, quibus proximæ domus incendantur, adferunt.

Cùm ſub meridiem hora duodecima Marchio Haureus, & alij proceres conſultationibus intenti, agmina in arcem veniſſe audiuiſſent; vix id credere potuerunt: quandoquidem Aloſtenſibus iter per flumen clauſum eſſet, nullos autem habebant equites exploratores, ex quibus quid hoſtis ageret, intelligere poſſent, neque eo die quenquam ad explorandum miſerant: tumultu verò audito, ocyus, ad ſuos quiſque, abeunt.

Contra emiſſarios qui ex arce, explorandi & velitandi cauſa venerant, ſtrenui quidam ciues iuniores tendunt, in planiciem exeunt, tantaque alacritate aduenientes inuadunt & repellunt, vt multi iudicarent, ciues ſuarum rerum ſtudioſos, & locorum aditũumq; expertos, ciuitatem multò fortius animoſiuſque, quàm milites extranei, defenſuros. Itaque potiſsimum de cauſa Champigneius equo vectus verſus D. Georgij ædem properat: in itinere & per totam vrbem ciues arma capere, & in forum Boarium, & in Anglorum mercatorum baſilicam ſiue burſam conuenire, iubet: perluſtratis munitionibus atq; vallis eò feſtinare, ordinem conſtituere, Præfectos diſponere meditans: reputabat enim ſe in tanta multitudine, hominum bene armatorum ingentem numerum inuenturum, quorum ſtrenuitate hoſti reſiſtatur. Verùm enimuerò VValones prorſus ad bellum inepti, rudes, Tyrones, locorum ignari, ſocordes ac negligentes inuenti ſunt. Inde in hortum gladiatorum venit, & tormenta quæ ea nocte ibi diſpoſuerat, magnum damnum arci inferre poſſe perſpicit: hic D. Baudengneo & Verſo, vt ſuorum negotiorum curam habeant, præcipit: dumque vlterius pergit verſus propugnacula & loricas, in ipſa planicie vltra domos, fit obuiam Cornelio Endana, qui cùm ſe ſuis militibus puluerem nitratum quærere diceret: mox ſuſpicio Champigneum inuaſit: neque fruſtra ſanè. Endanus enim ſuos milites ad auferẽdum ex Abbatia D. Michaelis puluerem nitratum ſæpius mittebat: vt alios re tam neceſſaria ad bellum priuaret: quod quidem poſtea manifeſtè ſatis compertum fuit.

Champignei ſummam diligẽtiam in vrbis Antwerp. defenſiõe adhibet, ſed fruſtra.

Properat Champigneius inde ad plateam quæ Beghinarum vulgo dicitur: hic de equò deſcendit, & pedes propugnacula & valla luſtratum vadit, quæ quidem parum munita videt: cumque hoſtes emiſſarios ciuium alacritate repelli, & terga dare conſpicit, vrbem vlterius ingrediens, intelligit Hiſpanorũ agmina approperare: videtque VValones irritas glandes ſclopetis in hoſtem iaculari, neque vlterius audere progredi, metu horrendæ tormentorum exploſionis ex arce: hic D. Bereleum affatur, & vt ſedulo ſuam operam præſtare velit, rogat; VValones quoque vt ſtrenuè ſe gerant ſũmopere hortatur: ſed fruſtra, quia neque ipſe VValones, neque ipſum VValones nouerant: mox paulum progrediens proſpicit VValones valla & propugnacula deſerere, & ſimul omnes fugam capere, antequam hoſtiles copiæ propius accedere auderent: currit itaque ocyus per hortum quendam, & Germanorum cohortes quæ in platea Bleydhocka ſtabant, hortatur vt fugiẽtes VValones reuocent, ſiſtantque: verùm operam perdit: quandoquidem ijdem Germani creberrima ex arce tormenta metuentes in quadriuium confugiunt. VValones autem vt redeant nullo pacto cogi queunt, cum Ouerſteynij milites ſumma diligentia id præſtare niterentur, & ſtrenuè admodum ſe defenderent. Ipſe Champigneius ſigniferum quendam VValonem brachio apprehenſum reuerti cogit: verùm idem fugam ilico rurſus capeſsit. Poſtea verſus Oueram, ſiue litus, prope monetariam officinam ſeſtiuus venit Champigneius; vnde VValones quoque, ſtatione relicta fugerant: inde verſus forum equarium abire, & hic ciuium agminibus ſe iungere meditans, nullam eo perueniendi commoditatem inuenit, eo quod & via longa eſſet, & ab hoſte occuparetur: conſultiſsimum proinde reputat ad cohortes Ouerſteynij confugere: verùm per forum ire non audet, metuẽs, ne in manus militum Cornelij Endani incidat, quos à reliquis Germanis diſcernere aut internoſcere non poterat: itaque verſus domum ampliſsimam Ooſterlingorum contendit, quam vt defendat quoſcunque inter eundum conuenit, eò mittit: certo ſciens duas cohortes inprimis fideles ibidem eſſe, ſub Fiernſto & Vincentio Bleykero ſtrategis: ſtabat autem Fiernſti cohors in procinctu prope Harinck-vlietam: cui quòd vndique hoſtium agminibus cingeretur, auxilium nullo modo ferri potuit.

Hiſpa. Antw. vrbem inuadunt.

Hiſpani ex planicie, vallis & loricis tranſſcenſis, in vrbem per quatuor plateas irruunt, plateas quaſdam commodas imprimis occupant, & ædes nonnullas, vt habitatoribus metum incutiant, incendunt: mox plateis plurimis, abſque multo labore, potiuntur, quandoquidẽ neque

An. 1576. præſidiarij alter alteri, neque ciues præſidiarijs fidebant, vnde confuſio ingens & fuga oritur: nihilominus ſtrenuè pugnatur prope hortum gladiatorum, & in magno foro, vbi acriter reſiſtitur, tam in Germanis quibuſdam, quam collegiorum vrbis iuratis ſodalibus & alijs ciuibus, potiſsimùm ex ſummis ædibus & ſenatoria baſilica: in quam Hiſpani ignem inijciunt, foro linario paulò antè etiam incenſo, vnde inter ciues timor ingens ortus. Prope Burſam ſiue Baſilicam Anglorum fortiter quoque repugnatum fuit à ciuibus & à Germanis ſtipendiarijs: ſimiliter etiam in foro Boatio: ſed fruſtra: imminebat enim veſper, & vrbs paſsim incendio flagrabat: alij quoque alijs impedimento erant, Inſtinctu & machinatione præcipuè militũ Cornelij Endani.

Comes Overſteynum ſubmergitur.

Champignius cùm ad ædes Oſterlingorum, vbi Comitem Ouerſteynum reſiſtendi cauſa eſſe intellexerat, peruenire non poſſet, tranſit prope riuum ſiue alueum ante Oſterlingorum ædes, hic quemq; ſibi fuga conſulere, & plurimos cymbas & naues ſumma feſtinatione conſcendere videt: quod cùm Comes Ouerſteynus quoq; conaretur, & de ponte in nauem ſaltu ſe conijcere vellet, à latere nauis delabitur, & grauib. armis indutus ſubmergitur. Cumq; tumultuatio ac perturbatio hic maxima eſſet, & equites effugere volẽtes ab vna ad aliã portã variè diſcurrerẽt, eo quod omnes clauſæ eſſent, Champignius defendere meditans poſtremum propugnaculũ, Cattenburgum vulgo dictum, equum nactus, properat, equites hortaturus, animaturuſque ad reſiſtendum, quandoquidem ſubſidium ab Auraici & Zelandorum nauibus, quæ non procul aberant, exſpectaretur: ſed hæc quoque operam perdit, nam ſimul ac propius propugnaculum venit, videt hic Marchionem Haureum, ſed milites nullos, videt quoque Fiennſti cohortem ſatis ad certamen animatam, ſed parum potentem ad reſiſtendũ fugam capere: percipit etiam equitatum Hiſpanicum, quod antea neſciebat, vrbem inuaſiſſe: proinde ipſe & Marchio, de propugnaculo demiſsi, ad Principis Auriaci naues perueniunt. Multi equites præcipitanter ex mœnibus in foſſas cum equis deſiliunt: ſtipendiarij, ciues, & quicunque alij varijs modis ſuæ vitæ ac ſaluti conſulunt.

Ita Hiſpani vrbe Antvverpia vi potiuntur, deſideratis ſuorum circiter ducẽtis, inter quos præcipui D. Manuel Cabecha de Vacca, Ioannes de Robles Billij conſanguineus, Damianus Morales, & alij: Fockerus Tribunus vulneratus, proſtratus, pedibus calcatus obtrituſque iacuit cum alijs nonnullis. Oppidani ſepties mille, plures quidem ſtipendiarij quàm ciues, cæſi, combuſti, ſubmerſi: horum maxima pars ſepulta in duabus amplis profundiſque foſsis cemiterij primarij Diuæ Virginis. Prætet Ouerſteynum ſubmerſus quoque eſt D. Bieurus. D. Plecius & alij aliquot VValonum & Germanorum militum præfecti cæſi. Deſiderati primates vrbis, Ioannes à Mera, Conſul Antvverpiæ, clandeſtini cum Hiſpanis fœderis ſuſpectus: D. Goſvvinus Varichus, Marchio: Ioannes à VVerua, Lancelotus ab Vrſela, Franciſcus Deſpomereaus, & plures alij ex Magiſtratu viri inſignes ac præclari: multi quoq; probi imprimis ac primarij ciues. Comes Egmondanus captus in Abbatia D. Michaelis, à Verdugone: capti præterea Cappreſus & Goigniesſus Tribuum nobiles: Serus adfuit veſper antequam per totam vrbem victoriam potiri potuere Hiſpani.

Incendium Antwerpiæ.

Hoc tumultu hoſtili concremata fuit baſilica Senatoria, domus admodum auguſta ac magnifica, cui, & ædibus aliquot vicinis, intulerunt furiati Hiſpani: præter mutos baſilicæ nihil reliquit flamma, reliquis omnibus exuſtis: Inuaſit hoc incendium ilico proximas domus ad riuum ſalarium, ſaccarium, butyrarium, & caſearium: plateam pomariam, argentariam, popinalem, & argentarium xyſtum Diuæ Virginis: partem etiam plateæ Tornacenſis & Hochſtratanæ: veteris quoque curiæ ædes ex albo lapide recens maximo ſumptu conſtructas: & forum linarium: reputabatur autem hæc igne deformata regio, ditiſsima ac inſtructiſsima totius vrbis: erãt enim hic tabernæ ampliſsimæ, pretioſiſsimis omnis generis mercibus refertæ: quod quidem incendij damnum, tanti quanti direptionis, æſtimatum fuit.

Hiſpani vrbe potiti, opulentiſsimas ſibi quiſque domus, quas occupent, diripiant, redimi faciant, crudeliter inuadunt: ſæuientibus nemo ciuium introitum negare audet: primis tribus diebus quoduis crudelitatis genus, quo ciuibus pecunias extorqueant, edunt: poſt autem, quoſcunque inueniunt milites VValones enſibus & ſicis perfodiunt, inhumaniterque interimunt: ciuibus lytro numerato parcunt: eos autem qui diuites quidem videbantur, & ingentem pecuniarum ſummarum paratam non habebant, ſuſpendio, flagellis, vſtionibus, & alijs tormentis ac pœnis afficiunt: ne pueris quidem parcunt. Supellectilem & merces paruo redimi permittunt, quandoquidem nulla auehendi oportunitas dabatur; eo quòd Ordinum exercitus vias omnes extra vrbem obſideret. Parata numerataque pecunia, quam hic nacti ſunt, æſtimata fuit ab eius rei peritis & expertis, pluris quam quadraginta auri tonnis, hoc eſt, vigeſies centenis coronatorum millibus, abſque cimelijs, vaſis argenteis, aureis, & alijs rebus comprimis pretioſis: tantidem quoque incendij damnum æſtimatum fuit. neque id quidem mirum, cùm in aliquot viduarum domibus ſeptuaginta & amplius florenorum millia inuenerint. pecunias autem pro

Æſtimatio prædæ & incendij vrbis Antwerp.

votis

An. 1576.

votis haudquaquam vbique nanciſci potuerunt: multi enim qui plus quam ter centena florenorum millia in arcis habebant, paruo ſe, familiam, ſupellectilem, & reliquas facultates redemerunt. Stupra pauca per vim fuerunt perpetrata: Prima nocte qua vrbem ſuperarant, laſſati, languidi, famelici, & bellico furore perciti, prædationibus nequaquam fuère intenti: ſequentibus autem diebus auaritia eos maximè inuaſit: verùm mox certis edictis nimiæ rapacitati obuiam itum eſt: eo quod Ordinum copias, quæ non procul ab vrbe erant, ſummopere metuerent.

Strategus quidam Hiſpanus nomine Ortyſus, in prædam nactus carcerem vrbis publicum, captiuis ſingulis lytra impoſuit, & tam capitalis quam ciuilis culpæ reos omnes hoc pacto liberos dimiſit, etiam Anabaptiſtas & alios Romanæ Eccleſiæ aduerſarios, imò abſurdarum nouarumque prorſus religionū concionatores: hac nempe in re inquiſitionis Hiſpanicæ autoritate ac permiſſu confidenter vſus.

Nulli mercatorum Hiſpanorum, Italorum, Germanorum, Anglorum, aut alterius cuiuſcunque nationis parcitum fuit. Ex tam opima autē præda plurimi prædatores parum aut prorſus nihil aſportarunt: mox enim in competo celebri, Iano, nempe medio, quæ Burſa vulgo dicitur, menſis & tabulis magno numero collocatis, ad aleæ ludum vndique ventum eſt: vbi milites etiam gregarij decem coronatorum millia vno die alea aduerſa perdiderunt. Cumque periculoſum & difficilè eſſet prædam extra vrbem efferre, multi gladiorum, pugionumq; manubria, loricas & ægides ex auro puro putoq; confici, & ſandaracha fucari curarunt, vt ea tectè ſaltem adſportari poſſent: aurifabri autem ſuis artibus callidè vſi, cupri & æris media parte auro permixta, direptionis damna, iuſdijs prædonibus, facilè recuperarunt. Multa quidem egregia imprimis raraque facinora, partim neceſsitate, inuidia & odio in hoſtes, partim quoque patriæ amore audaces ciues perpetrarunt: magnum Hiſpanorum numerum domi trucidarunt, prima potiſsimum nocte, & ſpoliata exutaque cadauera in plateas, inter reliqua proiecerunt: haudquaquam enim animus, aut prudentia, ſed tantum ordo rerum probè inſtituendarum ciuibus defuit.

Ita potentiſsimum totius Europæ emporium, 4. Nouemb. 1576. captum, partim igne deformatum, prorſus autem direptum fuit ab Hiſpanis, eorumque ſocijs ſeditioſis, Regiæ Maieſtatis auctoritate tanquā rebelles iudicatis ac proclamatis: contra quorum violentiam ac eruptionem ex arce, oppidani ſe non ſatis munierant.

Maximilian. Imper. moritur.

Huius in Belgio viciſsitudinis tempore, Maximilianus II. Imperator pacificationi Belgicę ſedulo intentus, mortem obijt die 12. Octobr. Princeps inprimis prudens, prouidus, probus & pacis amans: diuerſarum linguarum, & rerum ad religionem ſpectantium admodū expertus: qui cum ægrè ferret religionis cauſa bellum geri, nullū grauius eſſe peccatum dicebat, quàm hominum conſcientias velle cogere.

Cumque anno 1574. menſe Iunio Henricus Valeſius Poloniæ Rex, è regno Poloniæ profugus, vt Franciæ corona potiretur, Viennam Auſtriæ vrbem veniſſet, Imperator inter alia ei pacem ſummopere commendauit, ridenſque dixit, eos qui conſcientias vi cogendo atq; vrgendo, exiſtimant ſe cælorum regnum merituros, plerunque ea quæ in terris poſsideant, perdere. Obijt autem hic Maximilianus II. Imper. anno circiter duodecimo ſui Imperij, Ratisbonæ in comitijs: reliquit filios ſex: Rudolphum, qui antè Rex Romanorum, patre defunctofactus eſt Imperator, eius nominis ſecundus, Erneſtum, Matthiam, Maximilianum, VVencelaum, & Albertum.

Delegati ad Pacificationē Bredanā confirmandam.

Toto hoc tempore Gandaui celebratus fuit procerum conuentus, qui pacificationem Bredæ inceptam & intermiſſam repeterent, approbantur Status Conſilio, nomine Prælatorum, Nobilium, Ciuitatum & membrorum Brabantiæ, Flandriæ, Arteſiæ, Hanoniæ, &c. Huic autem conuentui interfuère Ioannes Lindæus Abbas D. Gertrudis Louanij, Giſlenus Timermanus, Abbas D. Petri Gandaui, Mattheus Abbas D Giſleni, electus Epiſc. Atrebatenſis: Ioannes Mollus Oetingæ Dominus, Franciſcus Halevvinus Svveuegemi Dominus, Carolus Gauræus Frezini Dominus, nobiles equeſtres: Elbertus Leoninus iuris Doctor & Profeſſor Louanij, M. Petrus Beuræus, Quintinus Pretius: Nomine autem Principis Auraici, Nobilum & Ciuitatum Hollandiæ & Zelandiæ, Ordines ſiue Status earundem prouinciarum præſentantium, adfuère Philippus Marnixius Aldegondæ Dominus, Arnoldus Dorpius Temſchæ Dominus, VVilhelmus Zuylenus Nieueltus Heeckaertbergæ Dominus, nobiles ſcutati: Adrianus Milanus, Cornelius Coningus iuris Licentiatus, Paulus Buſius Hollandiæ aduocatus, Petrus Richius Fliſsingæ præfectus, Antonius Zickelus Zelandiæ conſiliarius, & Andreas Iunius Middelburgæ Conſul. Hi poſt longas in vrbe Gandauenſi deliberationes vtrinque, intellectis Hiſpanorum facinoribus, & Antvverpienſi ciuitati illatis damnis, alijſq; diris machinationibus; octauo menſis Nouembr. die, certis conditionibus atque articulis paciſcuntur: & pacificationem optimè in vrbe Breda inceptam repetūt: Quandoquidem interea manifeſtè conſtiterit, Hiſpanos indies

magis

An. 1576. magis magiſque conatos Belgij populum opprimere, perdere, depauperare, & in miſeram ſeruitutem redigere: ſeditiones graueſque turbas excitare, Gubernatoribus, proceribus & ciuitatibus minari, loca plurima hoſtiliter inuadere, deprædari, flammis deformare: eam ob cauſam à Conſilio Status Gubernatoribus Regia auctoritate conſtitutis, hoſtes ſuæ Maieſtatis, & ſalutis tranquillitatiſque publicæ declaratos: Ordines quoque, neceſsitate vrgente, Dominorum Gubernatorum conſilio, & conſenſu arma ſumpſiſſe, imò vlteriora mala & totius patriæ excidium auertendi, & inter Belgicas regiones firmam pacem concordiamque ſtabiliendi cauſa, decreuiſſe, iunctis viribus Hiſpanos, & eorum fœderatos, infeſtiſsimos Belgicarum regionum hoſtes, violentoſque vaſtatores expellere, & patriæ veterem legum, priuilegiorum & conſuetudinum, immunitatum & libertatum vſum reſtituere, vt ſopitis turbis, ſalus & quæſtus prouincijs redeat. Proinde approbatione ac conſenſu gubernationi Belgicæ præfectorum, ſecundùm pacificationis in vrbe Breda inchoatæ normam ad Dei Opt. Max. honorem, ſuæque Maieſtatis obſeruantiam & obſequium, conſtituiſſe ac concluſiſſe inter partes & prouincias perpetuum firmumque fœdus, pacem & concordiam, his quæ ſequuntur, conditionibus.

Pacificatio Gandauenſis. 1. Primò, Offenſiones, iniuriæ, delicta & damna quæcunque, turbarum cauſa inter prouinciales, qui hoc tractatu comprehenduntur, vbicunq; locorum aut quibuſcunque modis facta, condonabuntur, obliuioni tradentur, & tanquam non facta reputabuntur: nulla vnquam illorum fiet mentio, neque inde actio vlla intentabitur.

2. Promittunt Ordines Brabantiæ, Flandriæ, Artheſiæ, Hannoniæ, &c. Princeps quoque Auraicus, & Ordines Hollandiæ & Zelandiæ cum fœderatis, ſe poſt hac ſincerè & bona fide ſeruaturos, & ab inhabitatoribus ſeruari curaturos firmam & inuiolabilem inter prouincias amicitiam & pacem, vt quocunque tempore, & quacunque occaſione, ſubſidia auxiliaque mutua, conſilio, opere, facultatibus, & ſanguine adhibeantur ad expellendos in primis extra Belgij prouincias milites Hiſpanos, & quoſcunque alios extraneos, vtpotè qui præter omnem æquitatis & iuſtitiæ normam ſint machinati Belgij principibus & nobilibus inprimis viris vitam eripere, prouincialium fortunas opeſque inuadere, & populum Belgicum ad perpetuam ſeruitutem redigere. Vt autem huiuſmodi malis facilius commodiuſque occurratur, neceſſaria ſuppeditentur, & repugnare volentibus reſiſtatur, fœderati ſocijq; promittunt ſe paratos promptoſque fore ad conferenda contribuendaque omnia, quæ æquitas & neceſsitas poſtulabunt.

3. Statim poſt Hiſpanorum & reliquorum diſceſſum, rebus omnibus ſedatis, tranquillis & ſecuris, curabitur vtrinque, vt Ordinum generalium conuentus celebretur eo ritu & modo quo Caroli V. celeberrimæ memoriæ Imperatoris tempore celebratus fuit, cùm hæ inferiores prouinciæ hereditariæ in Regis noſtri clementiſsimi manus fuêre tranſlatæ, vt de rebus prouinciarum, & generaliter & ſpecialiter, in commune conſulatur, tam de religione in Hollandia, Zelandia, Bomela, & fœderatis locis, quam de reſtitutione arcium, munitionum, machinarum bellicarum, nauium & aliorum ad ipſum Regem ſpectantium, quæ belli huius tempeſtate Hollandi, Zelandi, eorumque fœderati inuaſerunt: ſicut ad Regiæ Maieſtatis commoditatem, & prouinciarum ſalutem ac concordiam inprimis conducere videbitur: neque ab vna, neque ab altera parte vllum contradicendo, differendo aut procraſtinando fiet impedimentum in conſtitutionibus, declarationibus, decretis ſanciendis, aut in exequutionibus quibuſcunque præſtandis. Id autem partes vtrinque planè fideliterque ſeruatum iri promittunt.

4. Habitatores & ſubditi vtrinque, cuiuſuis ſtatus aut ordinis, liberè & ſecurè poterunt vbique verſari, ire atque redire, morari & negotiari, mercatorum aliorumque more. Hollandis autem & Zelandis, aut alijs licitum nequaquam erit extra Hollandiam, Zelandiam & loca fœderata, quicquam contra quietem pacemque publicam, aut contra Catholicam Romanam religionem & eiuſdem exercitium attentare, quemquam iniuria afficere, verbis aut factis irritare vel offendere.

5. Ne quis reprehenſionibus, accuſationibus, vinculis, aut alijs periculis moleſtetur; decreta omnia olim contra hæreſes promulgata, criminalia quoque edicta à Duce Albano ſancita, eorundemque conſequutiones & executiones ſuſpendentur & ſiſtentur, donec ab Ordinibus aliter ſuper ijs fuerit ſtatutum. Interea verò ſcandalum nullum fiat.

6. Princeps Auraicus manebit generalis maris præfectus, & Regię Maieſtatis vicarius in Hollandia, Zelandia, Bomela, & alijs locis fœderatis, imperabitque & gubernabit cum ijſdem qui nunc ſunt iudicibus, præfectis & magiſtratibus, abſque mutatione aut innouatione vlla, niſi eiuſdem Principis nutu ac voluntate id fiat: ſeruabitur autem hoc in oppidis, & locis quæ ſua Excellentia nunc temporis tenet: donec poſt Hiſpanorum diſceſſum proceres Ordinum generalium aliter conſtituant.

7. Quod verò ad oppida & loca ſub Regię Maieſtatis commiſsione compræhenſa, quæ nunc temporis illi non obediunt, attinet; manebit hic articulus ſuſpenſus, donec eadem oppida & loca cũ reliquis Ordinibus ſe huic concordiæ iunxerint, & Princeps Auraicus ea quæ damnoſa videbuntur,

videbuntur, probè diſpoſuerit, tam in cauſa Religionis, quàm alijs negotijs: ne vlla prouinciarum ſegregatio fiat, verùm omnis diſcordia ac diſſentio vitetur. An. 1576.

8. Interim nulla placita, edicta, prouiſiones aut legis actiones in dictis prouincijs & vrbibus à Principe Auraico gubernatis rata ſint, præterquam illa quæ ab eodem Principe, aut Conſilio, Magiſtratu, & Præfectis locorum fuerint adprobata aut ſtatuta, ſine præiudicio, ante dictum tempus, ſummi ſuæ Maieſtatis Conſilij.

9. Condictum præterea, vt omnes captiui dictarum turbarum cauſa, inprimis Comes Boſſutus, liberi dimittantur, abſque lytro aut redemptionis vllo pretio: ſoluto nihilominus captiuitatis ſumptu: niſi redemptiones ante harum publicationem ſint ſolutæ, aut pactiones ſuper ijs initæ.

10. Præterea vt viri Principes, domini, equites, nobiles, plebei quoque & ſubditi cuiuſcunque conditionis aut ordinis, ſimiliter viduæ dotariç proles, hęredes, vtrinque reſtituantur, famam & honorem priſtinum ſeruent, poſſeſſionem quoque omnium dominiorum, bonorum, prærogatiuarum actionum & creditorum non venditorum aut abalienatorum, in tali ſtatu, quo eadem bona nunc temporis ſunt, capiant: quod vt effectum reddatur, omnes contumaciæ, manus iniectiones, occupationes, exequutiones à principio turbarum anno 1566 factæ, tam cauſa religionis quàm armorum apprehenſorum, & eorum quæ conſequuta ſunt, ſint reſciſſæ, reuocatæ & irritæ. Omnia quoque ſcripta, acta, iudicia, ad has cauſas ſpectantia, nihili pendentur, & commentarij extinguentur ac delebuntur, neque alio opus erit edicto, argumento aut munimento, quàm præſenti hoc tractatu, non obſtantibus vllis incorruptionibus, iuribus, conſuetudinibus, priuilegijs præſcriptionibus legalibus, conuentualibus, conſuetudinarijs, localibus, aut alijs in contrarium exceptionibus: quæ quidem in his & alijs cauſis omnibus ad turbas præteritas ſpectantibus, ceſſabunt neque locum vllum habebunt, vtpotè cùm per præſentes has pactiones (dummodo neceſſe ſit) ſpecialiter abrogentur, etiamſi generalis abrogatio ſiue præcedente ſpecificatione ipſo iure irrita habeatur.

11. Comprehenditur inprimis & præſenti beneficio fruetur Comitiſſa Palatina, vxor quondam illuſtris Comitis Palatini Electoris, nunc vidua Dom. Brederodij, in ijs, quæ ad Vianam, & ad alia loca & bona ſpectant, quæ dictæ viduæ, aut ipſius actionem habentibus iure competunt.

12. Similiter comprehendetur Comes Buranus in ijs: quæ attinent ad ciuitatem, arcem, & ditionem Buranam, quibus Comes, poſt præſidiariorum abitum, tanquam proprijs perfruetur.

13. Diruentur columnæ, ſtatuæ, trophæa, & alia ſigna quæcunque à Duce Albano in infamiā & contumeliam tam ſupra dictorum, quam aliorum erecta.

14. Dictorum Dominorum prouentus, reparationes & debita, dotalitia, vſufructus, cenſus & redditus tam in Regem quam regiones, vrbes, & alia loca, quorum ſolutio pactioq́; ante pręſentem publicationem cecidit, & tamen non ſoluta, aut à ſua Maieſt. aut ipſius actionem habentibus recepta non eſt, cuique cedet, & ſuum ex ijs recipere, eoque frui cuique licebit.

15. Verùm quicquid tam bonorum hæreditariorum & redditụum, quam aliorum, à feſto D. Ioannis anni 1576. cecidit, id eius vtilitati, cui iure competit, cedet: non obſtante quod à confiſcationum receptore aut ab alijs receptum ſit: fietque in huiuſmodi caſu reſtitutio.

16. Sed ſi prouentus conductionum, redituum aut aliarum pręſtationum ad aliquot annos Regis nomine, confiſcationis titulo, inuaſi ſint aut occupati: erit quiſque totidem annis liber & immunis ab huiuſmodi impoſito onere: erit ſimiliter quocunque tempore liber ab omni reddítu aſsignato ſuis fundis, poſſeſsionibus aut facultatib. quibus ob præteritas turbas vti aut frui liberum ipſi non fuit: idque pro rata parte temporis, quo huiuſmodi impedimentum & incommodum dictas ob cauſas eſt paſſus.

17. Supellectilis domeſticæ & aliarum rerum mobilium vtrinq; perditarum, venditarum, aut quocunque modo alienatarum, nemo quidquam repetet.

18. Quod verò ad res hæreditarias, prædia, domos & redditus, & alia titulo confiſcationis vendita aut alienata, attinet: Ordines generales in omnibus dictis prouincis, etiam extra eaſdem, conſtituent commiſſarios, qui difficultates, ſi quæ oriantur, audiant & cognoſcant, vt aliqua ratione ſatis fiat, tàm proprietarijs, quam emptoribus & venditoribus bonorum reddituumq́ue pro regreſſu & euictione reſpectiuè.

19. Idem ſimiliter fiet de prouentu perſonalium reddituum & obligationum, & de alijs, quibuſcunq; prætentionib. & querelis, quas illi, qui damnum dictarum turbarum cauſa paſsi ſunt, poſtmodum vtrinque intendere, proponere aut experiri quocunque modo volent.

20. Omnes antiſtes & alij Eccleſiaſtici, quorū Abbatiæ, Monaſteria, fundationes & reſidentię extra Hollandiam & Zelandiam ſunt, & tamen in ijſdem prouincijs ſua habent bona, rurſus proprięṭatem & vſum eorundem bonorum habebunt, non aliter atque ſeculares.

21. Verùm

An. 1576. 21. Verùm quod ſpectat ad religioſos & Eccleſiaſticos, qui in dictis duabus Prouincijs & locis fœderatis profeſsi, initiati & dotati ſunt, & inde abierunt aut abſentes fuerunt, cum maxima pars poſſeſsionum & bonorum ad eoſdem pertinentium ſit alienata, ijſdem poſt hac ſuppeditabitur decens alimentum, aut bonis ſuis frui permittetur pro Ordinum ſiue Statuum arbitrio, donec ad illorum vlteriores prætenſiones à generalibus Ordinibus aliter fuerit conſtitutum.

22. Omnes donationes, exhæredationes & diſpoſitiones inter viuos, vel cauſa mortis, à priuatis perſonis factæ, quibus veri hæredes, dictarum turbarum aut religionis cauſa, à legitima ſua ſucceſsione excluſi, diminuti, aut exhæredati ſunt, virtute præſentium habebuntur irritæ & nullius valoris.

23. Quia verò Hollandi & Zelandi, vt belli ſumptus commodius exſoluant, quorumlibet nummorum aureorum & argenteorum pretia valde auxerunt, ita vt in alijs prouincijs, haudquaquam ſine magno damno ac detrimento erogari queant: condictum eſt, vt Ordinum generalium deputati, quàm fieri poterit citiſsimè, deliberent & generalem modum conſtituant, quo huiuſmodi numorum erogatio æqua ratione fiat: vt hæc vnio concordiaque & negotiatio conſeruati poſsint.

24. Quod autem ab Hollandiæ & Zelandiæ deputatis ſiue delegatis propoſitum fuit, vt totius Belgij prouinciæ generales in ſe recipiant exſoluenda omnia debita à Principe Auraico, in duabus ſuis bellicis expeditionibus contracta; quandoquidem Hollandi, Zelandi, & reliqui prouinciales deditij ſe poſtremæ expeditionis ſumptibus, vt quidem dicunt, obſtrinxerint: relinquetur hic articulus iudicio & arbitrio Ordinum generalium: quibus hæc; reliquis omnibus pacatis, exponentur ac declarabuntur, vt æqua ratione omnia decernant atque conſtituant.

25. Huius concordiæ ac pacificationis fœdere nequaquam comprehendentur, aut beneficio vtentur ditiones aut ciuitates aduerſam partem fouentes, donec ipſo facto ſe huic fœderi iunxerint, quod quidem ipſis, quandocunque volent, liberum erit.

26. Hunc Pacificationis tractatum, poſt renunciationem, ratihabitationem & cõſenſionem, tam Gubernatorum & procerum Ordinum dictarum prouinciarum, quàm Principis Auraici, Ordinum Hollandiæ, Zelandiæ & fœderatorum, in dictis quibuſcunque articulis & conditionibus, & ſimiliter in omnibus illis quę ab Ordinibus generalibus in ſupra ſcriptis, & alijs adhuc decernendis, dicti delegati pro mandato, auctoritate ac poteſtate ipſis data, pollicentur & iurant ſe integrè atque inuiolabiliter curaturos & præſtaturos, vt vtrinque eadem ratificentur, iurentur, ſignentur & ſigillentur ab Antiſtitibus, Nobilibus, Ciuitatibus, dictarum prouinciarum: præſertim etiam ab ipſo Principe Auraico, tam generaliter quàm ſingulaciter intra menſem proximum. In teſtimonium omnium quæ dicta ſunt, delegati has præſentes literas ſubſignarunt: Gandaui in curia municipali, die 8. Nouembr, anno milleſimo, quingentiſimo, ſeptuageſimo ſexto.

Pacificatio Gandauenſis à Rege Hiſp. confirmata, certis atteſtationibus

Hæc Pacificatio Gandauenſis poſtea à Rege confirmata fuit: quandoquidem Epiſcopi, Abbates & reliqui Eccleſiaſtici, Doctores quoque Louanienſes ſuis literis probabant, & atteſtabantur hunc pacis tractatum (vt quidẽ prouinciarum ſtatus tunc erat) nihil continere quod ſanctę fidei, aut Romanæ Catholicæ Eccleſiæ nocere, quin potius plurimum prodeſſe poſsit: Conſilium quoque Status teſtimonio declararant, nihil omninò auctoritati, celſitudini aut obedientiæ Regi debitæ derogari.

Arx Gandauenſis a Comite Reuxio Ordinum nomine capitur.

Interea dum de hac pacificatione agitur, & Antvverpia à milite Hiſpano ſpoliatur, Comes Reuxius Flandriæ Gubernator arcem Gandauenſem obſidet: cumque militares copias, bellica tormenta, & commeatum à Principe Auraico obtinuiſſet, eam ſeptimo Nouembris die, D. Mottæi opera tormẽtis concuti curat duobus locis, ſimul ac Comes Lalainus generalis Ordinum militiæ præfectus, abſente Duce Arſchotano, cum Marchione Hauræo eò venit: Labefactatis autem mœnibus, præſidiarij Hiſpani, numero tantum centum & quinquaginta, colloquij & de conditionibus deditionis agere cupiunt. Verùm cùm Gardeus ſtrategus eis armorũ auferendorum copiam concedere nollet: tandem D. Mottæus valorem pretiumq; armorum relinquendorum promiſit: itaque vita & facultatibus ſaluis deditionem faciunt 11. Nouemb. Chiliarchus autem Monsdragonius, cuius vxor & ſupellex pretioſiſsima in arce obſeſſa erat, ex Zirickſea & Inſulis Zelandicis, relictis omnibus tormentis bellicis, prope muros Antvverpianos venit cum paruo militum numero, obſeſſæ arci Gandauenſi ſuppetias laturus, opemq; ab Hiſpanis qui Antvverpiæ erant, petit, ſed fruſtra, ijs opem operamque ſuam negantibus. Monsdragonij autem milites dum Rupelmondam ad Schaldim capere tentant, ab Ordinum militibus cæduntur atque profligantur.

Germani quoque milites, Teneramondæ præſidiarij ſub Polvvilero Tribuno, numerata à Flandris pecunia, Teneramonda exeunt.

Valencena vrbs & arx

Comes Rennenbergius Comitis Hochſtratani defuncti frater, & Comitis Lalaini in Hannonia

nonia legatus, octo cohortibus militũ, eius cui præerat legionis, munitus paciſcuntur cum Germanis qui Valencenis in præſidijs erant: ſingulis vnum tantúmodo dalerum numerat 12. Nouembr. deinde ciuium auxilio arcem præſidio centum & quadraginta Hiſpanorum munitam obſidet: quam Hiſpani pactione inita relinquunt.

Valencenarum arx capitur, pactione cum Germanis & Hiſpanis præſidiarijs inita.

D. Licqueſus vrbis Cameracenſis gubernator Cameraci à D. Ainſio viro nobili ex familia Gaurea capitur: vrbs & arx in Ordinum & Prouinciarum poteſtatem traduntur.

Cameracum Ordinibus traditur.

Ordines generales, cum Antvverpia vrbe capta, fluminis Schaldis nauigatione frui non poſſent, Borchte, qui non longè vltra vrbem pagus eſt, & è regione Ouſtervvelæ infra vrbem aggeres in Flandria perfodiunt, & Schaldim flumen eò deriuant, liberamque per agros nauigationem reddunt Bruxellenſibus, Mechlinienſibus, & alijs in Zelandiam vſque, quæ neque ex vrbe aut arce, neq; ex propugnaculo è regione Antvverpiæ, vllo modo impediri potuit. Profeſsi autem aggeres poſtmodum fuére reparati.

Ordinum proceres Friſiam, vtpotè prouinciam cómodè iuxta mare ſitam, ſibi ſeruare ac confirmare ſtuduerunt, quàm Gaſpar Robleſius vir bello imprimis expertus, legioni VValonum præſidiariorũ præfectus gubernabat. Hic homo humili admodum loco natus. Robleſæ nempe, pago quodã Portugalliæ, ad ſummos honores prouectus eſt: mater Regis Philippi nutrix fuerat: ipſe hac occaſione in aula verſatus: longo tempore puer aſſeclaq; Principis Auraici fuit: cumq; gratia ac comitate polleret, forma opibuſq; præſtantem adoleſcentulam in VValonica regione, procerum cómendatione, vxoré nactus eſt: eoq; coniugio ditiones quaſdam, Billyã, Malepertam, & alias quaſdam obtinuit: hinc legioni peditum præfectus, poſtea cómendatione Comitis Arenbergij multa negotia in Friſia adminiſtranda ei cómiſſa fuere: tandem Comite Arenbergio, Comite Megano, & Barone Grœsbekano vita functis, à Rege factus eſt Gubernator Friſiæ, Grœningę, Omlandæ, & Drentæ: quas regiones cum longo tempore rexiſſet & coercuiſſet (habebat enim in ſua poteſtate arces Leovvardæ, Herlingę, Stauerę: & nouas Ooſtmahornæ, Lemerſclotæ, Mackumæ, Delfzielæ: præterea etiã Grœningam, (vbi anno 1570. arcem firmiſsimã conſtruxerat) iamq; inſtar Regis hic regnaret, omniaq; pro ſuo imperio liberè ageret: eò tandem inſolentiæ atq; ſuperbiæ deuenit, vt Comes Byllius creari à Rege per quoſdam poſtularet: reſpóſum autem accepit, vt ſe ſuarum rerum finibus contineret, quandoquidem ad ampliores quam meruiſſet honores euectus eſſet. Fuit inprimis magnanimus & ingenioſus: ita vt mirũ videretur hominem illiteratum tanta induſtria valere. Egregius valde in aggerum opere, quos ſuo tempore in Friſia fecit. Durus & rigidus in milites ſtipendiarios: quibus nó admodum charus fuit, maximè quod cum pecunię ſufficerent, ſtipendia nó ſolueret: idq; conſilio vxoris ſuæ nimis auaræ: cuius inſtinctu etiã regiones, quibus præerat, exhauriebat, denudabat, varijſque aſtutijs & exactionibus obruebat: quæ cauſa fuit, vt etiam incolis odioſus eſſet.

Caſparis Robleſij Billy vita, mores, & res geſta.

Cùm verò intellexiſſet viciſsitudines mutationeſq; in Belgio, Ordinumq; Proceres gubernationem contra Hiſpanos arripere: ſtatuit ope legionis ſuæ ſtipendiariæ, gubernationé Friſiæ retinere in fauoré ac opem Hiſpanorum: quod vt cómodius efficiat, meditatur ſtipendiarios inducere, vt ſibi iuramentũ fidelitatis in tres menſes præſtent: ſperãs ſe interea Regis animũ de pacis pactione cum Auraico intellecturũ: exiſtimatq; ſe ſtipendiarijs huiuſmodi iuramétum rigore ac metu extorſurum: tanta enim erat hominis audacia, temeritas ac impudentia, vt non vereretur ipſemet palàm ſuos multare ſupplicio ſtroppæcordæ, hoc eſt, adſtricti vinculi, imò ſuſpédere, ſtrangulare & transfodere. Iamq; quoſdam cohortiũ præfectos, nempe Ferdinandũ Lopes, Monceaũ, Champiũ, eorumq; vicarios pellexerat, & pręſtito ſacraméto ſibi deuinxerat.

Talia moliente Billyo, venit Grœningam Franciſcus Martin Bruxellenſis, vir doctus & militaris, legatus ab Ordinũ generalium procerib. vt prouinciales & ſtipendiarios ad obediétiam & concordiam reducat. Id ſimul ac reſciſcet Billyus, latrunculatori mandat Martinũ apprehendat, & torturæ ſubijciat: apprehenſum & tortũ ipſemet ſua manu grauiter vulnerat. Attamen nihil confeſſus eſt, ſed ex carcere per medtũ (gręcam callenté linguam) græcè direxit callidè ea quæ in mandatis habebat, ita vt Billyus cum oés ſuos tam prouinciales quam ſtipendiarios iuramentũ præſtare iuberet: cumq; 25. Nou. Capitaneo Loſio & alijs id proponeret, oés recuſarẽt, & ſuos non eſſe eius animi cauſaretur, quare ira excandeſcens, ocyus ſatellites & præfectos cohortium ad ſe venire imperat: qui cum huiuſmodi ſacramentũ dicere etiam recuſarent, ſeq; Regiæ Maieſtati ab hinc annos nouem iuraméto addixiſſe, idq; confirmatis animis ſeruaturos aſſererent, cœpit verba minarum plena effundere. Hinc pręfecti nonnulli cum ſuis militibus conſtituunt ipſum Billyum potius è medio tollere, quam imperata facere: huc quoque eos maximè inſtigabat cohors Villerſij, quæ tunc excubias agebat: ſciebant enim certo Billyum antequam ſomno ſe dederet, hanc iniuriã quocunq; modo vindicare conaturũ: nec eos hæc opinio fefellit: nam torméta ænea maiora, grandine plumborum, glandibuſq; exilioribus impleri iuſſerat, & Capitaneo Lopes, qui iuramento obligatus erat, præceperat, vt cum ſua, cui pręerat, cohorte, Loſij agmina ad excubias agendas tendentia inuaderet, & ad internecioné cęderet. Loſij verò

Grœningenſes rebellioné faciunt, & Billyum aliosque militiæ præfectos captos carceri mandant.

An. 1576.

militespræmoniti, alia via inſolita circumeunt, & ſclopis glandibuſq; probè inſtructi veniunt in forum ante hoſpitiū Chiliarchi Byllei: cumq; ab excubiarū præfecto monerentur, vt ſolito more, honoris cauſa, hic exploderent, ſimul oēs vehementer reclamant, & horrendo tumultu pecunias, quibus puluerem & glandes emant exigunt. Loſius ſuos, vt quod inſtituerant, perficiant, acriter hortatur: quib. Vilerſi cohors ab excubijs rediens auxilio ſtatim adſuit. Lopez qui prope torméta bellica interea exſpectabar, tumultu percepto, celerrime ſuos in forum adducit, vt alios hoſti iter inuadant: verum illi poſtquam ſocios contra animatos vident, ne ſclopis iaculentur acclamant, ſe enim ſocia arma lubenter iuncturos, & ſacramentum vi extortum neclecturos: hinc Lopez perterritus in domū piſtoris cuiuſdam ſubitò confugit. Itaque omnes ſimul animis viribuſq; confirmati Billyum Colonellum è domo prouocant: is confeſtim apparet, & pileo manu apprehēſo, aperto capite blandè admodum ſuos affatur, ſtipendij ſolutionem, & multa opima amplè pollicetur: verùm his neutiquā pacati, compedibus pedes hominis conſtringunt, & ferrea catena admodū craſſa ac póderoſa ligatum in curia ciuitatis captum detinent, multaque iniuria tum verbis tum factis afficiunt. Inde ira adhuc feruente currunt vlterius in Rysbrockij hoſpitium: is Billy maximam natu filiam vxorem duxerat, eratq; in adminiſtratione prouinciæ vicarius: hunc quoq; apprehenſum iuxta ſocerum collocant. Præterea Champium, Villerſium, Monceaum & Loſium præfectos, vnà cum ſigniferis, captiuos ducunt, partim non inuitos, ne facinus defendere tenerentur: deniq; Electum e numero ſuorum deligunt: verſus VVagam ſiue trutinarum officinam feſtinant: hic ſtroppa cordam, ſupplicij inſtrumentum, demoliuntur, confractum in foro comburunt: aliiſque vocibus, Viuat Princeps, viuant Ordines, clamant. Franciſcum Martinum ab Ordinum Proceribus legatum, vinculis & carceribus maxima cum alacritate eximunt: in forum honorificè adducto, Ordinum generalium nomine, ſacramentum fidelitatis iurant: mox quoque eundem cum nonnullis delegatis Bruxellam mittunt, nomine militum & ciuium: ſuam operam Ordinibus offerunt: alium Tribunum conſtitui, & ſtipendia debita numerari cupiunt: deniq; in cuius poteſtatem oppidum ſint tradituri, certiores fieri petunt. Ciues interea perterriti, direptionem qualem Antvverpienſes & Traiectenſes inferiores paſſi fuerant, metuentes, arcem dirui, & a præſidiariorum onere liberari poſtulant. Hæc omnia geſta fuere 23. Nouemb. Poſtridiè milites ſtipendiarij Chriſtophorum Vaſqueſium Zutphaniæ Tribunum quærunt, eumque tandem, indice quodam Minorita, inueniut in monaſterio Minoritarum, cucullo indutum, mento & vertice raſum inſtar monachi: tali habitu indutum in forum producunt, ſeq; nouum Epiſcopū nactos vociferantur: Latrunculatorem, qui in ædes curionis confugerat, in infumibulo abſconſum deprehendunt: Præfectum vigilum in Lupanari quæſitum, veſtimento ſacerdotis indutum, tandem inueniunt: Præterea Capitaneum Fernandum Lopez, & Doctorem VVeſtendorpiū Friſiæ Conſiliariū apprehendunt: Quin & Barnicourtius Delfzielæ, & Starckius Dammæ præfectus cum ſuis ſigniferis capti huc perducuntur. Prefecti autē arcis Leevvardæ, Buſtammantę, & Gantouvvæ, & Staueræ, eiuſdem quoq; legionis, ſe ſtipendiarijs militibus ſocios iungunt.

Rennenbergius in Friſiam mittitur ab Ordinum Proceribus

Proceres Ordinum his omnibus ex Martino Stella Bruxellę intellectis, ſtatuunt in Friſiam mittere Georgium Laleinium, equitem auratum; Baronem Villæ, præfectum turmæ equitum publicis equis merentium, Tribunum decem cohortium peditum, & auunculi Canonici tranſcriptione inter viuos, recens Rennenburgæ Comitem factum. Huic itaque commentaria mandataq; dantur Friſiam ſub Ordinibus generalibus redigendi, militibus ſtipendia ſoluendi, Pacificationem Gandauēſem promulgandi, & Billyum reliquoſque captiuos in arcē Leevvardam abducendi, qui pòſt, Edicto perpetuo Ioannis Auſtriaci, e carcere emiſſi fuerunt.

Arx Groningēſis diruitur

Rennenbergius itaq; tanquam Gubernator in Friſiam venit, mandata exequitur, acceptaq; arce Delfzielæ Præfectum hic conſtituit Aelkeum VVinkeſum. Die 15. Martij Groningenſes Rennenbergio & Generalitati fidelitatem obedientiamq; iureiurando confirmant. Rennenbergius arcem Groningenſem deijci curat, quinque propugnaculis, vt Antverpienſis, ſed non æque magnis munitam, quæ a parte vrbis Meridiem & Orientem, in faſtigio Herenam ſpectabat: fuitque tanto feruore diruta, vt etiam peregrini & viatores quicunque, hac tranſeuntes, ſuam operam præſtare cogerentur: contigitque huic arci idem quod priori quam Edzardus Ooſtfriſiæ Comes anno 1505 prope eundem locum conſtruxerat, quæ à Groningenſibus anno 1514. quo Geldriæ Ducem in Dominum receperunt, diruta fuit.

Edictū de aureis & argenteis vaſis deferēdis, vt in de pecunia cōficiatur.

Ordines generales & Conſiliū Status 12. Dec. Edictum Regis nomine edunt. quo omnibus Magiſtratibus, Senatibus, Eccleſijs, Capitulis, Contubernijs, Collegijs & Societatib. præcipitur atq; iniungitur, vt intra octo dies poſt publicationem factam, torques aureos & argenteos, vaſa quoque & alia opera ex auro & argento deferant: exceptis calicibus, ciborijs hierothecis, crucibus, reliquijs, & alijs in vſum Eccleſiaſticum conſecratis: vt ex ijs pecunia conficiatur: pœna dupli inobedientibus propoſita: recepturi pro vncia argenti triginta octo ſtuferos, & pro vncia auri coronaria 22. flor. traditis literis cōſtitutionis reddituum, aut numorum in debita formas

ta forma: ea tamen lege, vt quicunq; ſua redimere cupiat, id dicto pretio numerato faciat: promiſſa ab Ordinib. mediocri vſura: nomine redditus perpetui ſiue hæreditarij, duodecim, quatuordecim, aut ſedecim; nomine verò redditus temporalis, ſiue ad vitam vnius quidem ſex aut ſeptem; duorum autem octo, nouem aut decem nummis conſtitutis.

Ianua. menſe, Schoti Ordinum ſtipendiarij ſub Colonello Balforo, haud longe à Leodio, prope Iupilianū, in valle aduerſum veniunt magno Hiſpanor. agmini: hunc ſtrenuè inuadūt. Hiſp. plurimi cæduntur: reliqui in oppidū Moſætraiectum confugiunt. Vltraiectenſes quoque omnē dant operam, vt ab Hiſpanis, præſidiarijs arcis cuſtodib. liberentur. Hæc arx Vredēburga, hoc eſt, pacis conſeruatrix vocata, conſtructaq; eo loci fuit à Carolo V. Imper. poſtquā Epiſc. Vltraiectenſis ſummum vrbis & ditionis Vltraiectenſis imperiū Carolo tradidit atque reſignauit: vt plurimas partes diuerſas, & factiones hic graſſantes cohiberet comprimeretque: quæ quidem potiſsima reſignationis occaſio fuit. Erat in hac arce tanquā gubernator Franciſ. Auilanus cum magno Hiſp numero, quos expellere moliebātur ciues, adiuti à Comite Boſſutio tunc tēporis à captiuitate Hollandica liberato, Hiſp. parum amico, eo quòd dum captus fuiſſet, ei debitum meritumq; honorem atq; obſequium non præſtitiſſent. Cumq; Hiſp. obſidionem apparari animaduertunt. 21. Dec. die D. Thomæ ſacro, ex arce in vrbem irruunt, ciues, multos trucidant, & proximas ædes incendunt: idem quoq; nocte ſequente aggrediuntur: ſingulisq; diebus tormenta bellica in vrbem eiaculantur, non ſine maximo ciuitatis dāno. Ciues interea quocunq; modo contra arcem vallis foſsiſq; ſe muniunt, tormenta bellica diſponunt, eamq; obſidione vndiq; cingunt: Hiſpanos denique inedia anguſtijſq; preſſos arcem dedere & exire 11. Febr. cogunt. Tum ciuitas rurſus gubernationi Principis Auraici committitur, & arx diruitur.

Vltraiectenſis arx obſeſſa, dedita & diruta.

Eodem die quo Hiſp. Antvverpiæ cædibus, incendijs & direptionib. ſæuiunt, Ioan. Auſtr. Caroli V. Imp. filius illegitimus, in Belgium, tanquā Gubernator à Rege Philip. miſſus, Lutzenburgum ſecretò equis decurſorijs celerrimè venit cum Octauio Gonzaga & alijs: itinere per Gallias facto, vbi ignotus Regem Gall. menſe accumbentem Pariſijs in aula vidit. Mox ad Hiſp. qui Antvverpiæ erant, & ad Conſil. & Ordines generales Bruxellæ ſcribit. Literis ad Ordines ſcriptis viſus eſt quodammodo ægrè ferre violentiam iniuriamq; prouincijs illatam, polliceturq; haud impunè hæc facta, dummodo debitam Regi obedientiam præſtent, & Rom. Cathol. religionem integram ſeruent: ſi verò obſtinatè & proteruè agant, ſe quidē tam ad bellum, quā ad pacem munitum atq; paratum.

Ioan Auſtriacus Caroli V. Imp. filius illegitimus in Belgiū venit.

Proceres Conſilij Ordinū primo mirati Auſtriacū non propius accedere, aut Bruxellam vſq; venire, ſummoperè mirantur formulam literarum, qua ipſis minas intēdere videbatur, cùm ſe ſuo officio probè functos exiſtimarēt. Aucta inſup ſuſpicio, eò quòd, niſi obſidibus datis propius accedere nollet, haud aliter atque ſi hoſtis eſſet: imò Ordinū exercitum, aut maximā eius partem pro ſuo arbitrio ac mandato, ſecuritatis cauſā habere vellet. Quæ cum abſurda atq; iniqua valde Ordinibus generalib. & prouincijs omnibus viderentur, hinc maior ſuſpicionū multarum occaſio orta eſt, maximè cum viderēt ſeditioſos Hiſpan. primo quidem clàm, poſtea verò palàm Auſtriaci fauore ac ſtudio foueri, animari, illumq; accedendi copiam habere: neque ignari eſſent, quàm perfidè, vt fama erat, cum Mauris Granatenſib. Auſtriacus egiſſet, & vitæ Caroli Principis inſidias ſtruxiſſet. Venabatur autem, vt ex ſuis familiarib. intelligi facile potuit, plenā abſolutamque gubernationem, ac poteſtatem arguendi, reprehendendi, laudandi, approbandi pro ſuo ſuorumq; Conſiliariorum arbitrio, quæcunq; nuper in prouincijs acta fuerant. Reputabatur enim in Hiſp. abſurdū valde, Belgas, qui tanquam recens deuicti, ſubiecti, & in ſeruitutem redacti, gubernacula ſuſcipere, & negotia quæ inprimis maieſtati & auctoritati regiæ repugnare videbantur, tractare atq; adminiſtrare: idq; eo minus ferendam aut permittendum, quod Belgæ ſimul oēs in Hiſpania ſuſpecti eſſent; imò Lutherani & hæretici haberentur.

Auſtriacus ſuſpicionis occaſionem præbet Ordinibus.

Ordines generales ad conuentū Bruxellæ celebrandum conuocati, vtpotè delegati Præſulum eccleſiaſticorum, nobiliū quoque, ciuitatū & membrorū Belgicarum prouinciarū, ſub legitima erga naturalē dominum & principē obedientia, ſecundum priuilegia, conſuetudines, leges & inſtituta vetera ab ipſis principib. iurata; ſimul oēs hanc Ioan. Auſtr. inceptionem valde abſurdā cenſebant: maximè cum ex Hiſp. intelligerent, omnia militum Hiſp. molimina, atq; acta, nequaquam improba aut iniqua, ſed proba, æquaque reputari: imò mulctarū ac pœnarum loco, mercedes & honoraria ipſis apparari: & ex interceptis literis cognoſcerēt, Auſtriaco mandatū eſſe, vt vbiq; ſequeretur inſtructiones ab Hieronymo Rhoda Antvverpiæ, apud Hieronymū Lopeſium mercatorem Hiſp. relictas. Rhoda aūt in Hiſpaniā profectus, inſalutato Auſtriaco, ne ex colloquio ſuſpicio oriretur: eundem autē Rhodam omnē rerum Belgicarum adminiſtrationem in Hiſpania habuiſſe, paulò poſt compertum fuit. Effectus autem inſtructionis Auſtriaco datæ erat, vt blando beneuolentiæ vultu animos prouincialium captaret, vt eorum ope Hollandiam & Zelandiam ſubigat ac domet, & rebelles pro meritis puniat: interim verò cautè diſsimulet.

Erat quidem hæc cōmiſsio ſiue inſtructio occulta ignotaq; primò: Ordines tamen generales &

An. 1576. les & Nobiles huius machinationis ignari, ſtatim ab Auſtriaco animis prorſus alienantur, eò q; ſuas actiones immodeſtè inſolẽterq; admodum inſtitueret: eaq; potiſsimùm de cauſa ad Principem Auraicũ ſcribunt, virum longa experientia negotiorũ ad prouinciarũ Ordines ſpectantium conſultiſsimum, atq; Belgij membrum, ab eoque cõſiliũ petunt. Auraicus aũt Nouemb. die poſtremo 1576. Middelburgi miſsis literis conſiliũ dat & reſpondet. Quandoquidẽ Ioan. Auſtriacus Gubernatorum deceſſorum veſtigia ſequi velle videatur; monet vt Ordines cautè ac prudenter agant, auctoritatem ſuam ſeruent, & auaritiæ atq; inſolentiæ Præfectorum à Rege conſtitutorũ reſiſtant, eorum inprimis, qui ſub nomine abſolutæ gubernationis tyrãnidem machinentur. Auſtriacum fictè ac doloſè proponere, ſe Conſilium Procerum prouincialium velle adſciſcere: vt hac arte ſpeciem quãdam bonæ gubernationis oſtentet, omnemq; generalium Ordinum auctoritatem opprimat atque extinguat: Proinde eam firmiter aſſerant, tueantur & ſeruent, dummodo ſuo officio rectè fungi, & ſaluti multitudinis innumeræ virorũ nobilium, ciuium, & totius populi Belgici conſulere velint: quandoquidem prouinciales ſe ſuaque omnia, vitam & facultates, ipſorum fidei, poteſtati atque defenſioni commiſerint, vt à dira vi, oppreſsione & tyrannide vindicentur atque defendantur,

Principis Auraici Conſiliũ Ordinib. Belgij datũ cõtra Ioan. Auſtriaci fraudes.

Conſulit præterea, ne pactũ aut fœdus aliquod cum Auſtriaco ineant, niſi Hiſp. & extranei oẽs extra Belgicas prouincias abire iubeantur: neq; credant, ſi blandis verbis aut ſecretis ſingularibuſque pollicitationibus promittatur, eos oportuno tempore diſceſſuros, &c. Meminerint Regem ipſum olim cum Belgio abiret, prouincijs promiſiſſe ſe effecturũ, vt Hiſpani intra tres menſes exeant: eos interea tamen plus quam ſeſquianno manſiſſe, neq; diſceſſuros vllo tempore, vt ſatis apparebat, fuiſſe, niſi neceſsitate tandem vrgente, vtpotè cum Hiſpanus exercitus cladem aduerſo prælio Gerbij in Africa paſſus eſſet. Monet etiam ne Auſtriaco poteſtatem vel auctoritatem vllam in Ordinum Belgij militiam, peditatum aut equitatum permittant, niſi tali gladio iugulari, & ad diſcordiam excitari velint.

Brabãtiæ priuilegia.

Vt Auſtriacus oia prouinciarũ priuilegia cõcedat ac permittat, vtpotè lætũ introitũ, Chartas Cortenbergicas an. 1261. & an. 1320. conceſſas, & à Ioan. Brabantiæ Duce confirmatas an. 1321. aliàs præterea datas Louanij menſe Mart. an. 1354 & Bruxellæ an. 1371. & à VVenceſlao eiuſq; vxore Ioanna Antvverpiæ an. 1372. & 1373. & alia inſuper priuilegia multa. Vt id ſedulò curẽt, neq; vllo modo negligant, monet, exemplumq; authenticũ exſcriptũ ipſi dent, quærelas omni notiſsimas mundo addant: rogentq; vt ad literam tenorẽ ac formam prouincias gubernet: Regis procul dubio eſſe voluntatẽ, vt ea quæ promiſerit ſeruentur. Quod ſi Auſtriacus recuſet, ꝓteſtentur ſtatim, ipſos prouinciarũ proceres nequaquam rebellionis accuſandos, quod priuilegia ad poſtremã ſanguinis vſq; guttã defendere, tueri ac ſeruare velint. Hęc ſi apertè & liberè eloquantur, & animorũ concordẽ ſententiam planè explicent, procul dubiò breue & abſolutum reſponſum eò citius conſequuturos: id aũt maturè potius obtinendum, quam longis colloqutionib. & ſermonibus negligenter deferendũ, ne interea Auſtriaco rebus ſuis callidè cõſulendi, ſe muniendi, incautoſq; debilitandi, ac ſuſpenſos tenendi, ſpatiũ & opportunitas detur. Huiuſmodi liberè ęloquendi rationem, neq; nouam neq; abſurdam, nullo modo indignãdi aut iraſcendi anſam Auſtriaco daturã: quandoquidem ipſi Regi tale decretũ planè & apertè Gandaui pronunciatũ fuerit: ita vt huius ſolius rei cauſa Hiſpanorum abitum promitteret: eiuſque facti recentem adhuc eſſe memoriam.

Quod verò Auſtriacus tam ingentem militum numerũ in ſui corporis cuſtodiam, qui ſibi iuramentũ præſtent, dari poſtulet, id magnum diffidentiæ eſſe ſignũ: imò ſi huiuſmodi copias ſibi addictas aliquando habeat, mox Ordinib. pro ſuo arbitrio imperaturum, illis leges conſtituturũ, & in eos qui contradicent, acriter animaduerſurũ. Facilè quidem perſpici poſſe, ipſum nihil boni meditari, quandoquidem ſe Ordinũ militibus ſtipare atq; munire, & Ordines munitionibus armiſq; exuere ſtudeat. Aequum & rationi conſentaneum magis eſſe, vt ipſe Ordinibus, quàm Ordines ipſi fidant: vtpotè qui ſemper promptam, liberam atque obedientem voluntatem oſtenderint; nihilominus tamen interim grauiſsima damna paſſi, & ab Hiſpanica gubernatione indignis valdè modis habiti ſint. Quin & illud perpendant, eum qui tanquam Gubernator venerit, velle armata manu intrare, atq; primò cautionem & ſecuritatem ab Ordinibus poſtulare: cùm tamen id cõtra morẽ ac conſuetudinem ipſorũ etiam ſit Principum, vtpotè qui ſemper inermes Ordinib. iuſiurandũ fidemque præſtiterint, antequam ab ipſis acceperint.

Cogitent præterea maximo apud omnes nationes ipſis fore dedecori, magis ſtudere Auſtriaci animo ſatisfacere, quam cõmiſereſcere miſerorum prouincialiũ crudeliſsimè oppreſſorum Moſætraiecti & Antvverpiæ, maximè à tali hominum genere, qui Belgij indigenę reputari velint: quorum nonnulli inconſideratè ac temerè id in pacificatione Brædana vrgentes iactitarunt, Regem velle ſuos omnes, non tanquam extraneos, ſed naturales & indigenas Belgicarum prouinciarum haberi: homines ſanè inaudita crudelitate & barbariè ſęuientes. Perpendant exactè cuiuſmodi id alijs ciuitatib. ſit futurũ exemplar: & quid aliud tandẽ ſit ſperãdũ

aut

An. 1576.

ſperandum aut exſpectandum, ſi in Hiſpanorum militum poteſtatem recedant, quàm ſucceſſiu temporis diuerſa rurſus crudelitatis & tyrannidis genera.

Notiſsimum ipſis eſſe, quàm ægrè populus tulerit, acriterq́; reprehenderit, quod initio arcium ædificationi non reſtiterint, vnde profectò maxima calamitatũ miſeriarumq́; pars orta: nunc rurſus quas non conquęrendi ſit habiturus populus occaſiones, eò quòd cùm iam eaſdem arces in ſua habeant poteſtate, illas non diruant, & ſolo æquent ea maximè parte, qua ciuitatibus ſunt oppoſitæ. Id quidem in primis factu eſſe neceſſariũ, tum vt populi votis ſatisfiat, tum vt pericula ante paſſa, & nunc rurſus imminentia euadere queant.

Principis Auraici conſiliũ, ſidum ... prouideat.

Regis iram nequaquam timeant: neq; ſibijpſis etiam blandiantur, exiſtimentq́; falſa perſuaſione, ſe Regis Maieſt. auctoritatemq́; haud grauiter offendiſſe. Reputabit enim Rex vires ipſis defuiſſe: itaq; omnes eis iniurias ac contumelias imputabat, quamuis iniquè, neq; illarum vnquam obliuiſcetur. Id procul dubio ita euenturum: quãdoquidem Regis ira ſatis perſpecta fuerit tunc temporis, cúm ei libellus ſupplex offerretur; & ipſorum plurimi exiſtimarent, quemq́ue pro ſuą conditione id quod apparabatur epulum guſtaturum: quantumuis multa obliuio, venia ac clementia, quarum ſpe inani ſouebantur atq; lactabantur, promitteretur. Principes nunquã huiuſmodi rerum obliuiſci, niſi cum vindictæ ratio facultaſq́; deficit: interim diſsimulare, & in tempus idoneum differre. Liquido ſatis id ex actis præteritis conſtare, ipſaq́; vulnera ſanguinem nunc adbuc manare. Exemplo eſſe inprimis Comites Egmondanũ & Hornanum, plurimoſq́; viros nobiles & ciues egregios, quibus blanda promiſſa fuere exitio. Hunc Regum morem ijs omnib. ſatis eſſe perſpectum, qui rerum humanarũ experientia eſſent edocti. Similes fraudes ac minas nunc quoq; procul dubio intentari, quandoquidẽ ipſa natura ſatis doceat, eos qui vi, quod volunt, adipiſci non poſſunt, dolis id experiri atq; tentare: haud aliter atque pueri quibus aues & feras fallere ac capere ſtudiũ eſt. Proinde id ſibi certò perſuadeant, Regẽ nullas non moliturũ technas atque ſallacias, quibus eos in caſſes pertrahat. Hoc vnũ inprimis cordati ac prudentes perpendant, quàm ægrè atq; moleſtè Princeps quicunque ferat ſua mandata contemni, ſuam contra ſubditos imbecillitatem ac impotentiam omni mundo notam fieri; facultateſq́; & vires pro libidine animiq́; impetu agendi deficere: interea verò nullũ fallacię genus, quo voti compos fiat, negligere aut prætermittere: idq́ue noctes & dies agere atque verſare. Summã poteſtatem hoc peculiare habere, quod aduerſitates ęgerrimè ac impatientiſsime ferat. Proinde non defutura blandiloquentię inuenta, & rhetorices ornamenta pulcherrima, quibus aduerſarij credulorum animos illaqueent, & quæcunque tali inſtituto conuenire vllo modo poſsint, perſuadeant.

Natura Principum.

Rogat proinde, ponderent quam magni hæc res ſit momenti: quãdoquidem aduerſarium valde potentem irritaſſent; & modus ſeruare neutiquam poſsit: alterumq́; horum animis proponant; aut miſerè ſuccumbendum, aut viriliter reſiſtendum modis ac facultatibus à Deo conceſsis, ſatis quidẽ facilibus & procul dubio profuturis, dummodo concordes vnanimeſq́ue ſuis rebus ſimul conſulant. Quod ſi eueniat vt Ioannes Auſtriacus neceſsitate coactus Hiſpanos cogat Belgio exire: inprimis ſedulo conſtanterq́ue curandum, vt priuilegijs reſtitutis atq; conſeruatis hæ conditiones addantur: Ordines Auſtriaco, Conſilium & Status, & Quæſtorum diſponãt atque conſtituant. Ordines auctoritatem poteſtatemq́; habeant conuentus liberè celebrandi, bis aut ter ſingulis annis, prout cõmodum conſultumq́ue videbitur: vt quicquid rectè ac legitimè adminiſtrandum erit, oportunius, deliberatione habita, diſponatur ac reformetur. Arces quoq; omnes dirui, Ordinum proceres curent. Auſtriacus militem nullo modo abſque Ordinum conſenſu conſcribat. Præſidia etiam pro Ordinum arbitrio conſtituantur.

Hoc quidem pacto cum Auſtriaco agendũ eſſe: alioqui timendum, ne ſi eius arbitrio obſequantur, ſeipſos miſerè fallant, & maioris, quàm ante hac vnquam, diſcordiæ anſam præbeant. Permultos procul dubio, neq; Philippi Regis, neque Ioan. Auſtraici verbis fidem vnquam amplius habituros, ſi Ordinum generaliũ auctoritatem deprimi aut euerti videant: quandoquidẽ omnem ſuã ſpem in Ordinum ſinceritate ac fida protectione collocarint. Se eadẽ hæc antehac ipſis conſuluiſſę, iamq; quandoquidem tanti ſit momenti, his literis repetere, atque rogare in bonam partem accipiant ab eo, maximè qui facultates omnes vitã denique, pro patriæ trãquillitate & communi omnium ſalute impendere, ipſoque facto promiſſa præſtare velit.

Ordines exercitũ colligunt, & legatos in Franciam & Angliam mittunt.

Princeps itaq; Auraicus non tantũ conſilio Ordines iuuit, ſed & milites in Germania colligi curauit. Ordines quoq; ſuum exercitũ collegerunt in Brabantia prope VVauram ſub Comite Lalainio, Burggrauio Gandauenſi, & Mottęo Grauelingę Gubernat. cùm antea, menſe nempe Oct. in Franciam Legatos miſſent, vnde larga auxilia promiſſa fuẽre. Miſſus quoq; in Angliam Baro Aubignius opem pecuniariam petijt: mox Regina valorem 40. millium aureorũ Angelicorũ dari iuſsit, plura inſuper promiſit: atq; hæc eam præcipue ob cauſam præſtitit, ne Ordines Belgici neceſsitate compulſi extraneum aliquod fœdus inirent, aut Francis ſe committerent: ſed Principi ſuo, Regi Hiſp. Philippo, obedientes permanerent, Hiſpanorumq́; diſceſſum ſperarent atque exſpectarent.

An. 1576. Interea Ordines per legatos & delegatos, imprimis D. Raſinghenum, Villeruallum, Burggrauium Gandauenſem, & alios qui quotidie vltro citroque commeabant, cum Auſtriaco pactum iniri ſtudent: cumque menſe Decembri Auſtriacus Marcheſaminam veniſſet, hic 15. Decembris, quindecim dierum inducias paciſcuntur. Interea Auſtriacus Octauium Gonzagam, & Ioannem Eſcouedum, quem à ſecretis habebat, mittit Antvverpiam, Moſætraiectum, & Liram, vt cum præſidiarijs Hiſpanis de diſceſſu, vt quidem dicebat; agerent.

Ordines 21. Decembris ſuos delegatos Namurcum mittunt, exiſtimantes Auſtriacum eo quoque venturum, vt colloquio omnis ſiniſtra opinio atque interpretatio hic tolli poſsit: verùm Auſtriacus eò non venit: ſed 27. Decembr. D. Raſinghenum mittit, & ab Ordinibus octo adhuc dierum inducias petit, vt interea Hiſpanorum, qui Antvverpiæ & alijs locis erant, ſententiam animumque melius intelligat atque pernoſcat: Præterea de ſecuritate & cautione ab Ordinibus ſibi danda, & de obedientia Regi poſt Hiſpanorum diſceſſum præſtanda certior fieri cupit: Dicit ſuo honori nequaquam cóuenire, vt ſe exarmet, & inermis armatæ Ordinum manui ſe committat: Poſtulat proinde, vt & Ordinum militares copiæ ad deponenda arma ſint paratæ, & extranei omnes Ordinum ſtipendia merentes Belgio vnà cùm Hiſpanis exeant: Cupit præterea ſcire, qua ſecuritate & cautione, & an terra, an mari, Hiſpani ſint diſceſſuri: Cumque negotia cum Principe Auriaco, & Hollandiæ, Zelandiæque Ordinibus, Ordinum generalium conuentu ac concilio ſint tranſigenda; huiuſmodi concilij locum, & ſuæ perſonæ ſecuritatem cautionemq; declarari ac conſtitui depoſcit. Poſtquam verò Ordinum proceres ex huiuſmodi poſtulationibus, inprimis autẽ ex articulo vltimo intellexère, Auſtriaci ſententiam nequaquam eſſe, vt Hiſpani diſcedant, niſi negotijs de religione, & alijs cótrouerſijs cum Hollandis & Zelandis prorſus trãſactis: omnib. tandẽ modis inſiſtere atq; vrgere conſtituunt, vt quàm citiſsimè Hiſpani Belgio exeant: proinde vltimo Decembr. vt Auſtriaco quibuſcunque modis ſatisfaciant, quinque inſtrumenta teſtificationum ei per Delegatos tradunt: Duo in membranis ſcripta, multorum Epiſcoporum, Antiſtitum, Abbatum, Decanorum ſiue Archipresbyterorum, & Paſtorum manibus & ſigillis ſubſignata & ſigillata, 17. Decembr. 1576. Tertium à Decano & Facultate ſacræ Theologiæ Louanij 25. Decemb. Quartum à Doctorib. & Profeſſoribus vtriuſque Iuris Louan. 26. Decemb. Poſtremum à multis Epiſc. ſubſignatum, & ad Pontificem Romanum miſſum, religionis ſtatum in Belgio complectens: quibus equidem omnibus declarant, neque orthodoxę fidei, neque Catholicæ Rom. Religioni quicquam, aut detrimenti aut damni vllo modo inferri fœdere pacis, 8. Nouembr. die Gandaui vtrinque inter ipſos Ordines, & Principem Auraicum cum Hollandiæ & Zelandiæ Ordinibus confirmatæ: vtque latius ac manifeſtius demonſtrent, nihil in hoc pacis contractu contineri, quod aliquo pacto Regiæ Maieſtatis auctoritati aut dominio deroget, etiam teſtimoniũ literarum, Dominiorum, Conſilij Statuum, tradunt, quibus Gubernatio generalis totius Belgij eis commiſſa fuit anno 1576. 20. Decembr. Subſig. Bertij.

Ordines offerũt Auſtriaco Louaniũ, Machliniam, &c. Calendis Ianuarij 1577. Abbas D. Giſleni, tunc Epiſcopus Atrebatenſis electus, Marchio Hauræus, Burg-grauius Gandenſis, Baro Liedekerckius cum Adolpho Metkerckio, Ordinum deputati, Auſtriaco oppida Louauium & Machliniam, ſuæ commoditatis cauſa offerunt, vt hic acta Luxenburgi inter ſuam Celſitudinem & Conſilium Status Regiæ Maieſtatis, & inter deputatos Ordinum generalium, concludantur, perficiantur, & exequutioni mandantur: vtque ad ſui corporis ſecuritatem, præter cautionem & ab Ordinib. generalibus ſcripto præſtitã, certum aliquem fidelemque virum & ſtipatores in Belgio natos ſibi aſſumat, nunc ſub Ordinibus ſtipendia merentes, qui ei iuſiurandum fidei cuſtodiæq; corporis præſtent, pro ſuo arbitrio: præterea tres aut quatuor obſides è numero Ordinum, aut deputatorum, promittunt, qui ſe præſentes ſiſtant Epiſcop. Leodienſi Principi vicino, donec Pacificatio prorſus tranſigatur, abſoluaturque.

Auſtriacus ad hæc eodem die ſcripto reſpondet, ſe ad Ordinum, & totius prouinciæ ſalutis & pacis ſummo amore, oblata acceptare: ad hęc *Somatophilacẽ* ſiue ſtipatorũ præfectũ D. Hiergeſiũ cum tribus militum milib. ſibi ſubditis, non tantum ad ſui corporis, ſed etiam ad loci, quem è duobus oblatis electurus eſſet, cuſtodiam dari poſcit: obſides præterea eligit Marchionem Haurçum, Burggrauium Gandenſem, D. Montignium, & Abbatem Gertrudanum, qui in Caſtro Hoyo, Leodienſis Principis cuſtodiæ (vt ſibi promiſſum prætendebat) ſe tradant: his demum conditionibus ſe Machliniæ aut Louanij, vbi vlterius ad concordiam procedatur, manere paratum.

Ordines ad hæc per legatos reſpṓdent: Belgicas omnes prouincias ſimul promiſiſſe & ſubſignaſſe, ſe in fœdere permanſuros, bellumque geſturos, donec Hiſpani Belgium relinquant: dominum verò aut religionem nequaquam mutare ſtatuiſſe: eademq; etiam Hollandos & Zelandos ſubſignaſſe, ſalua tamen ſua religione: de qua Ordinibus Generalibus ſtatuere permittunt. Se verò nequaquam permiſiſſe ei obſides eligendi poteſtatem: neque ab eo electis ſe carere

rere poſſe: verùm alios nominare cupere, non tantæ præſtantiæ quantæ Hiergeſius, idq́ue varias ob cauſas: neque etiam velle, vt Hiergeſius ſtipatoribus præſit. An. 1577.

Verùm ſi Auſtriaco placeat in colloquium venire, id liberum concedi Hoyæ in ditione Leodienſi neutræ parti addictæ, idq́ue numero æquali virorum & ſine armis fiat. Quod ſi graues aliquas ob cauſas Hiſpani tam citò Belgio exire non poſsint, rogant vt ſaltem in propenſi animi ſtudijq́ue ſignum, Caſtrum Antvverpienſe & vrbem Lyram in Ordinum poteſtatem ſine mora tradi iubeat: alioqui enim neque arma depoſituros, neque inducias conceſſuros: imò eadem loca vi atque armis inuadere paratos. Mittunt ei præterea concordiæ Ordinum Bruxellæ congregatorum huiuſmodi exemplum.

Nos ſubſcripti Prælati Eccleſiaſtici, Domini Nobiles, Magiſtratus, Senatus, ciuitates, communitates alijq́ue, Ordines Belgij conſtituentes ac repreſentantes, nunc temporis in vrbe Bruxella congregati, pluresq́ue alij imperio potentiſsimi & illuſtriſsimi Principis Hiſpaniæ, ſupremi noſtri domini & naturalis Principis, ſubditi, omnibus tam præſentib. quam futuris notum facimus: Cum communem noſtram patriam Hiſpanorum plus quam barbara & tyrannica oppreſsione miſerè angi & vexari videremus, moti, adacti & impulſi fuimus concordibus animis congregari, & armis, conſilijs, militibus, pecunijs collatis reſiſtere prædictis Hiſpanis & eorum ſocijs atque fautoribus, quos ſuæ Maieſtati rebelles, & nobis hoſtes declarauimus: fuitq́ue poſtea hæc noſtra concordia, conciliatio, pactio, conditione pacis poſtremò inite, confirmata: idq́ue auctoritate & conſenſu Conſilij Status à Regia Maieſtate in generali harum regionum gubernatione conſtituti. Cum verò concepta meditataq́ue hæc concordia omnem obedientiam, fidelitatem, conſtantiam & firmum auxilium vtrinque in omne tempus poſtulet: nos quoque omnem ſuſpicionis, maleuolentiæ, ſiniſtræ interpretationis materiam amotam cupiamus, & vt prædicta concordia omni ſinceritate, fidelitate & diligentia, promoueatur, confirmetur, præſtetur exoptemus: ne tandem quis ſubditorum aut incolarum Belgij, non acquieſcendi, aut conquerendi, quod cū à nobis ſatisfactum non ſit, occaſionem aliquam habeat aut prætendat: In eo, ac præcipuè vt cautio diligentiaque adhiberi queat, ne quid in communis patriæ, & iuſtiſsimæ ac honeſtiſſimæ huius defenſionis præiudicium aut damnum committatur: neùe eorum quæ ad iuſtam defenſionem neceſſaria, aliquid aut negligentia aut conniuentia prætermittatur: Nos auctoritatis & mandati noſtri poteſtate, vltro citroq́ue, & alio quouis modo, noſtro poſterorumq́ue noſtrorum nomine, promiſimus & promittimus bona fide, vt viros verè Chriſtianos ingenuos, honeſtos, patriæq́ue ſinceros amatores decet, inuiolabiliter & perpetuo hanc Vnionem, conuentionem, communem pactionem, retenturos & obſeruaturos: (ex qua nemo noſtrum ſimulatione, hypocriſi, coitione, arcana aut factioſa actione, aut alio quouis pacto, ſe eximere aut ſegregare poterit) ad ſacroſanctæ noſtræ fidei, & Apoſtolicæ Romanæ Religionis conſeruationem, ad prædictæ pacis ſiue pacificationis perfectionem, & ad Hiſpanorum, eiſq́ue adhærentium expulſionem, obedientia ſuæ Maieſtati debita interim ſemper illæſa: denique ad patriæ noſtræ ſalutem, proſperitatem, quietem: & ad omnium ac ſingulorum priuilegiorum, iurium municipalium, libertatum, conſtitutionum, conſuetudinum veterumq́ue inſtitutorum obſeruationem. Et hæc quidem quibuſcunque poterimus modis, pecunia, milite, conſilio, facultatibus, vita denique ipſa, ſi neceſſe fuerit, conabimur ac promouebimus. Cauetur aũt ne noſtrũ quiſquā priuatim aut ſeparatim conſilia, conuentiones aut conſenſiones, cum aliquo non fœderato communicet: aut eorum quæ in noſtro communi conuentu tractata, deliberata concluſaúe ſunt aut erunt, indicium aliquod quouis modo edat. Omnes autem omnibus ijs quæ generali & communi decreto ſtatuentur, ſe accommodabunt, atque conformabunt. Quod ſi qua prouincia, regio, vrbs, arx, domus, obſideatur, oppugnetur, occupetur, damno afficiatur, opprimeturúe quocunque modo: aut ſi quis noſtrum vel aliorum qui pro patria, patriæ contra Hiſpanos defenſione, alijsúe rebus generaliter aut particulariter ſtrenuè fideliterq́ue ſe geſſerunt, inquiſitione moleſtetur, capiatur, concutiatur, damno afficiatur, degrauetur, opprimatur, inquietetur in corpore, facultatib. honore, ſtatu, qualitercunq; id fiat: Pollicemur nos modis omnibus prædictis, ſuppetias ei laturos: & captiuorũ liberationẽ, facultatib. virib. violentia promoturos: Qui contra fecerit, nobilitatis, nominis, armorũ & ſtatus honore priuabitur: periurus, hoſtis communis patriæ coram Deo & omni mundo habebitur, non ſine perpetua infamiæ & perfidiæ nota. Huius autem concordiæ ſacriq́ue fœderis confirmandi cauſa, literas has noſtris chirographis ſolitis ſubſignauimus 5. Id. Ianuar. 1577. His ſingulorum chirographa ſubſcripta fuerunt. Inferius Dominorum Conſilij Status confirmatio & approbatio appoſitæ, ſequenti tenore. *Exemplum Vnionis Ordinū*

Poſteaquā ſupraſcripti generalium Ordinum deputati, huius Vnionis & Concordiæ cõtenta, ab Status Conſilio Regiæ Maieſtatis auctoritate generali Belgicarum regionum gubernationi præfecto, approbari poſtularunt: Conſilij eiuſdem proceres & Conſiliarij poſtulatione & rationib. ſupradictis exactè perpenſis, ſupraſcriptã Vnionem & Concordiam ex earundem *Approbatio Vnionis à Cõſilio Status.*

 forma

An. 1577.

Deprehendunt etiam articulos quoſdam (ſua quidem ſententia) honori patriæ derogare: maximè quòd ijs qui Belgium tam hoſtiliter violenterque oppreſsiſſent, mercedem ſtipendiaque ſoluerent: imò cum ijs qui Regis & Belgij Ordinum auctoritate perfidi & rebelles declarati, & diſtinctè apud Ordines Romani Imperij, huiuſmodi criminum accuſati fuerant, pacta inirent: denique ijſdem illis, monilia, cimelia, pecunias, facultates, prædas rapinaſque, abſque vlla contradictione extra Belgium euehere & aſportare permitterent.

Reputant quoque non habitam rationem debiti honoris & gratitudinis erga illuſtriſsimam Angliæ Reginam, & Ducem Alenſſonium Regis Galliarum fratrem, vtpotè qui in ſumma anguſtia ac neceſsitate eos adiuuandi, imò proprijs facultatibus è ſeruitute eximendi, animum voluntatemque declararint: æquum proinde eſſe, eos magis magnificè & honorificè in pacis articulis comprehendi.

Poſtremò animaduertunt Hollandis & Zelandis nulla cautione aut ſecuritate prouiſum eſſe: quod quidem antea Bredæ ſatis amplè promiſſum fuerat. quod & Gandaui præſtitum fuiſſet, niſi Deputati verbis ſcriptiſque declaraſſent, ſe cum Ordinibus ſolis, nulliſque alijs agere velle, idque bona fide. Præterea nullam his articulis ſecuritatem cautionemúe contineri de priuatis hominibus in integrum reſtituendis, quantum ad eorum bona, ſtatus, & gubernationes, in diuerſis regionibus lociſque citerioribus, & in Burgundia, attinet: cui quidem rei ſedulò vacandum eſſet: quandoquidem tempore pacificationis Gandauenſis, quod tunc poteſtatem non haberent, nihil expreſſe & ſpeciatim de hoc negotio deſignare potuerint. Nullam quoq; hoc contractu aliarum regionum ſecuritatem aut cautionem inueſtigari poſſe: cùm nuſquam arcium aut propugnaculorum demolitionis, aut particularis ſecuritatis, remiſsionis, obliuioniſúe fiat mentio: quod quidem populo, nuper adhuc Hoyæ manifeſtis minis perterrefacto, non potuit non eſſe ſuſpectum: Hæc tamen inprimis neceſſaria fore tunc temporis, cum totis regionibus arma deponentur, & Auſtriaco gubernationis auctoritas confirmabitur. Contrà autem res eò vergere videtur, vt Gubernatores hac tantum vice pro Ordinum arbitrio conſtituantur: poſtea autem omnes ſecuritatis cautioniſq; rationes, quibus ſe contra eos, quos gubernaculis pars aduerſa præficere volet, defendere poſsint, adimantur.

Fuere præterea alij complures huiuſmodi articuli, non parui momenti, quos conſcribere & tranſmittere meditabantur eo ipſo tempore quo conditiones, iam iam ab Ordinibus ad Ioannem Auſtriacum miſſæ, quibus gubernationem acceptaret, eis adferuntur: vnde ſummopere mirati, & permagni intereſſe rati, quod ſcilicet hæc tanta feſtinatione agerentur, vt regiones quàm citiſsimè ab extraneis oppreſſoribus & graſſatoribus liberentur: id quoque omnibus votis optant, Deumque rogant, vt res talem ſortiantur exitum, qualem patriæ amantes ex animo deſiderent.

Quod quidem ad ſe attineat (quandoquidem fruſtra de re tranſacta diſputaretur) certo promittunt Ordinibus, ſe pacem Gandauenſem omnibus modis obſeruaturos: quod Ordines etiam facturos ſperant. Nihilominus vt extraneorum dimiſsio, regionum pax, veterumque priuilegiorum obſeruatio accelerentur promoueanturque: prædictos articulos ſubſignare nequaquam recuſant: modo Ordinum proceribus placeat firmo & irreuocabili decreto concludere, & inde auctoritatem conſignatam in forma obligatoria concedere: vt, ſi Hiſpani, tempore ex pacto cum Auſtriaco conſtituto, extra Belgij fines non diſceſſerint, prædicti Ordinum Proceres omnem cum Auſtriaco communicandi copiam abnuant, imò Hiſpanorum abitum vi armiſq; vrgeant: neque poſtea vllas amplius pacificationis rationes iniri permitant: modò quoque ijſdem Ordinum proceribus placeat, auctoritatem conſignatam, obligationemque rurſus dare, quibus confirment, ſe poſt Hiſpanorum diſceſſum neque Auſtriacum neque alios ad gubernationem accepturos, admiſſuros, aut agnituros, donec omnibus reſtauratis, etiam articulis quocunque modo patriæ priuilegijs aut iuri contrarijs, aut Gandauenſi pacificationi damnoſis, abolitis, ſatisfecerit: & ſua cuique bona tam hic quam in Burgundia reſtituantur: priuilegia quoque omnia confirmentur: quod quidem tempore pacificationis Gandauenſis, Ordinũ Deputatis ſolenniter promiſerant ſuis literis datis quinto Calendis Nouembris anno 1576. Actum Middelburgi vndecimo Calend. Mart. anno 1577.

Ad hanc Principis Auraici & Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ ſententiam, Ordnum generalium Proceres ita reſpondent.

Reſponſio Ordinum ad Auraici ſententiam & proteſtationem.

Hoc primo die menſis Martij, anno 1577. Domini Ordinum generalium Belgij, viſo Domini Principis Auraici & Hollandiæ ac Zelandiæ, Ordinũ ſcripto de pactione 11. Cal. Mart. 1577. inter D. Ioannem Auſtriacum aurei Velleris Equitem, & generales Belgij Ordines inita: declarant, ſuam intentionem ſemper fuiſſe & adhuc eſſe, vt pax Gandaui menſe Nouembri proximè præterito inter Principem Auraicum & Hollandiæ ac Zelandiæ Ordines, eorumque fœderatos, & Ordines generales conſtituta, firmiter retineatur obſerueturque: inſuper etiam, quæcunque contra patriæ priuilegia, iura, libertates, conſuetudines Belgij, tam generaliter quam particulariter

An. 1577.

ticulariter ſacta aut concepta ſuerint, inter alia reparentur, reſtaurenturque: Se quoque decreuiſſe ſtipendiarios omnes milites Hiſpanos, Italos & Burgūdos vi armiſque expellere, niſi conſtituto tempore, vt pactio ipſa exigit, vtque eis expreſſo ſuæ Celſitudinis mandato eſt imperatum diſceſſerint: neque amplius colloquium aut cōmunicationem de differendo eorum abitu habere. Et cùm prouinciarum præfecti, legati, & militum Tribuni, prædictis ſe conſormare teneantur: ab eis etiam poſtulabitur, vt ſubnotent ſimile decretum, vnde præſens hæc auctoritas prædictorum Ordinum generalium decretò, à Brabantiæ Graphiario confecta & ſubſignata eſt anno & die ſupradictis.

Auraic. ſe ma[illegible] vt [illegible] contractu promoueat.

Auriacus vt extraneorum abitum promoueat, & contractus ſatisſactionem rigore metuq; acceleret, Amſterodami & Vltraiecti ſolidā gubernationem nanciſci conatur: Sparendamum & Harlemum munit: naues ſuas præſidiarias, Schaldim quotidie vltro citroque peruagantes, ſibi deuinctas tenet. Contra Auſtriacus ægrè hæc ferens, ne Amſterodamenſes ſe Hollandis iungant clam ſollicitat: eoſque ex Gandauenſi pacto, nequaquam teneri id facere, niſi ipſemet velint, prnponit. Vltraiectenſes quoque illicere conatur, eo maximè nomine, quod ad Hollandiam non ſpectent, ſed ſingularis eorum ſit prouincia: proinde ſi conſilio, auxilio, viribus opus habeant, hæc eis ſua npe nequaquam defutura. Verùm incaſſum nititur Auſtriacus: voti autem compos fit Auraicus.

Pace coagmentata, Auſtriacus, omni ſua aula curiaque comitante, Louanium venit: hic Hiſpanos exteroſque dimittendi, & ſtipendia cogendi, quod mercede non numerata diſcedere nollent, rationes init. Louanij primò, pòſt Bruxellæ induſtria ſumma popularem captat auram epulis, feſtiuitatibus, largitionibus, familiaritate & comitate: ludos tempore pacis ſolitos inſtaurat: inter alios certamē in pſittacos & ſcopos ſagittas dirigendi, vetus quidem ac laudabile præcipuorum ciuium optimatumque in ſingulis ciuitatibus exercitium, quo concordia foueri, & armorum vſus ad vrbium defenſionem toto Belgio promoueri ſolet.

D. Ioan. Auſtriaci deſcriptio.

D. Ioannes Auſtriacus hoc tempore annos natus circiter triginta, ſtatura fuit mediocris, vir elegans, ſolers, alacris, lepidus, ingenioſus: verùm inconſtans, impetuoſus, temerarius & elatus: patefecit tandem ſimultatem ſuam immeritam in regiones Belgicas; quod ſe aſpernari videret ob natales illegitimos: ſunt enim nothi ſuperioribus & inferioribus Germanis maximè deſpectui: erat autem natus matre Germana, tunc temporis in Belgio habitante: quam, quod famæ non eſſet admodum integræ, hinc in Hiſpaniam, vbi vitam honeſtius degat, auehi curat, & nutricem ſuam ei cuſtodem conſtituit, quamobrem mater animo fortaſſe nimis impatiens, alium Auſtricl patrem nuncupat, eumque Caroli Imp. filium pernegat.

A dedicti perpetui normam Ioannes Auſtriacus Hiſpanos vrbe & arce Antvverpiana exire iubet 13. Calend. April. traditur arx Duci Arſchotano, qui VValonibus aliquot militibus ſtipatus in arcis ponte comparuit, præſente Cæſaris legato. Hic Eſcouedus Secretarius iuramentum ab eo excipit hoc pacto: Sanchius Auilanus arcis præfectus, magnanimitate quadam caſtrum ipſemet tradere nolens, Martino Hoyo ſuo vicario id negotij mandat. Hoyus claues adfert: Arſchotanus capite aperto dexteram dat Eſcouedo, iuramentumque præſtat in hæc verba: Ego Philippus Croyus Dux Arſchotanus, iuſiurandum do, teſteſque Deum, Mariam virginem, & quatuor Euangelia adhibeo, me hâc arcem Regi Philippo noſtro Principi cuſtoditurum ſeruaturumque: neque eam vlli mortalium, niſi prædicto Regi Philippo, aut ſuis poſteris, ſine expreſſo ſuæ Maieſtatis mandato traditurum. Ad hæc reſpondet Eſcouedus: Si quod dicis, feceris, adiuuabit te Deus: ſin minus, Diabolus te corpore & anima abripiat. Reſpōdit circumſtans corona, Amen. Poſt hæc, Hoyus Arſchotano claues tradit: pontem verſatilem demitti caſtrum clauſum aperiri, & Hiſpanum militem exire iubet: ingreditur cum VValonibus Arſchotanus. Hiſpani, quod ſtipendium ipſis nondum eſſet numeratum, Egmondanum, Capreſium, & Goignieum captos, ſex quoque bellica tormenta auehunt: Antvverpia Liram, inde Traiectum ſuperius proficiſcuntur: conuehunt abducuntque, non tantum Belgicarum mulierum & meretricum cateruam, ſed & ingentem pecuniarum, cimeliorum rerumque pretioſarum theſaurum: Ipſis etiam Incolis ſpectantibus Deoque gratias agentibus: haud aliter atque olim Aegyptij, cum Iſraeliticus populus commodata idola aſportans diſcederet. quantumuis etiam Germani milites, qui Antvverpiam diripuerant, ſub Tribunis Fronsbergo & Fockero, in vrbe manerent, eaque adhuc potirentur.

Hiſpanico caſtro tradito, Antverpiā relinquunt.

Philippus Rex Edictum perpetuum confirmat in Hiſpania 7. Id. April. Belgij Ordines promiſſam pecuniam conquirunt, militibuſque partim ſatisfaciunt: ita Hiſpani, Itali, Burgundi pedites equiteſque 11 Calen. Maij Traiectum ſuperius, & arces propugnaculaque omnia relinquunt: capti, Egmondanus, Capreſius, Goignieus & alij nōnulli, ab Hiſpanis: Robleſius Byly Dominus, Valdeſius & quinque aut ſex alij ab Ordinibus Belgij, vtrinque dimittuntur: demum peregrini omnes, Manſueldio Lutzenburgi Gubernatore itineris ſecuritatem præſtante, Lutzenburgum, inde in Italiam, promiſsis, nummis, theſauris diuites, ouanteſque, tendunt.

Hiſpani è Belgio diſcedunt.

Auſtria

An. 1577.

Auſtriacus qui ante Hiſpanorum diſceſſum Belgij gubernationem obire non poterat, inter-
ca Louanii ad eam ſuſcipiendam ſe inſtruxerat: itaque cum plurimi viri nobiles eius ſalutandl
caula Louanium veniſſent, Calend. Maij. 1577. Nobilium caterua comitante, maximo cum tri-
umpho Bruxellam proficiſcitur, mediuſque inter Pontificis legatum & Leodienſem Epiſco-
pum magnificè vrbem ingreſſus, ſumma cum gratulatione excipitur: varia lætitiæ ſigna feſtis
ignibus, triumphalibus arcubus, alijſque ſolennibus ludis à ciuibus eduntur: & 4. Non. Maij. ge-
neralis Belgij gubernator inauguratur, ea lege vt pacificationes & contractus ritè obſeruentur
&c. Ceremoniæ & honores ei haud aliter ac legitimo Principi præſtantur: quandoquidem po-
pulus, Regem nunc tandem ſuorum ſubditorum misereri, & Hiſpanos euocaſſe, quod ante ne-
quaquam credebat, perſuaſiſsimum habebat: & Auſtriaci gubernatione ſolidam pacem ac quie
tem ſperabat.

Auſtriac. Gubernator generalis Bruxellæ inauguratur.

ARGVMENTVM. Lib. VII.

IOANNES *Auſtriacus commiſſam ſibi rerum adminiſtrationem cer-
nens, ſtatim quæ in ſecretis mandatis acceperat, exequi incipit, & clam
cum Germano milite in Belgio adhuc commorante agit, vt primarias ali-
quot ciuitates arte in poteſtatem redigant. Verùm interceptæ eius in Gal-
lia literæ clandeſtina omnia eius conſilia manifeſtarunt. Dolo ſuo iam de-
tecto, ipſemet Namurcum arte præoccupat. Cumq; idem tentaret contra
Antverpienſes, non ſucceſſit, arx enim à Bourſio Ordinibus militante eſt occupata, quem-
admodum & mox Berga, Breda & Buſcoducum. Auſtriaci copiæ hinc illinc profligatæ à Chã
pigneo. Ordines generales ad Regem ſcribunt, Auſtriacum accuſant. Qui ſe pacem optare
ſimulat & diſcedere velle, ſi certus fiat. Religionem Catholicam & Regis auctoritatem ibi
fore ſaluam. Interea reuocat Hiſpanos. Ordines contra Antverpianam arcem diruunt, ſe-
que ad bellum parant, Principem Auraicum accerſunt, quem in Præfectum Brabantiæ (vul
go Ruwaert) eligunt. Hinc orta Zelotypia qua moti è nobilitate multi Archiducem Mat-
thiam Cæſaris fratrem accerſiuerunt. Sperantes ſub eius auctoritate Prouinciarum Guber
nationem paſsim vſurpare. Id vbi ſuboluit Gandenſibus, Ducem Arſchotum cum alijs eiuſ-
dem factionis capiunt, cuſtodiæq; certæ committunt, Matthias à ſuis hac ratione deſertus
ab Ordinibus generalibus perſuaſione Auraicii in Gubernatorem eligitur. Auſtriacus ho-
ſtis publicus declaratur. Ordines cum Regina Angliæ agunt, quæ legatos ad pacem im-
petrandam fruſtra in Hiſpaniam mittit. Ordines generales Archiducem Mat-
thiam ſummum Belgij Gubernatorem, Auraicumq; eius Vicarium con-
ſtituunt, idq; certis quibuſdam legibus. Cometes viſus, &c.
Facta hæc ſunt ſub Ioannis Auſtriaci vnius
Anni 1577.*

LIBER

IOANNES AVSTRIACVS CAROLI V. F. PHILIPPI REGIS CATHOLICI NOMINE APVD BELGAS GVBERNATOR ET CAPITANEVS GENERALIS.

LIBER SEPTIMVS.

IOANNES Auſtriacus gubernatione Belgij iam potitus, noua ſtatim belli fundamenta meditatur: veterem Inquiſitorum Hiſpaniæ rationem ac opinionem de Belgio, alta mente repoſtam ſeruat: Belgas nempe Regiæ obedientiæ prorſus ſubiugari, & tanquam debellata deuictaque gens tractari debere: vt religio reformata extirpetur, arceaturque his regionibus: vnde & Regiæ Maieſtatis honorem, & Hiſpaniæ, conſequenterque totius orbis ſalutem dependere arbitrabatur: maximè ob Hiſpanorum cum Belgis commercia, quibus Hiſpania difficulter admodū, imò nequaquam carere poterat: nihil hic diſcriminis aut negotij ineſſe putans. Plurima defunctorum Gubernatorum errata culpat, eaque ſe facilè correcturum, famamque inde perennem adepturum animo præſumit: homo gloriæ honoriſque inprimis auidus, diſcriminis verò metuſque prorſus expers.

Auſtriacus Gubernator factus, nouum bellum meditatur.

Vt autem eò peruenire, & prouincias, præcipuè adhuc Romanas Catholicas, ſibi conciliare, populoque ſatisfacere poſsit: Regi, Auſtriaco, & Conſilio conſultum imprimis viſum eſt, militem Hiſpanum ex Belgio euocare, atque ita, ad quem effectum res adduci poſsint, experiri. Sperabat enim Auſtriacus deſiderato & laudabili hoc opere, populi gratiam, & authoritatem inire: præterea generoſos in Germania natales, nomen fratris Regis, victoriarum celebritatem, affabilitatem, comitatem, ciuilitatem, liberalitatem, reliquaſque virtutum ſpecies plurimum prodeſſe poſſe. Verùm enimuerò hominis inconſtantia, impatientia, diù fingendi diſsimulandique impotentia, quibus mens animuſque ſtatim detegebatur, illicò nocuere.

Octauium Gonzagam, Eſcouedum Secretarium; & Baptiſtam Taxium Oeconomum, alioſq; eiuſmodi complures, quanto poterat numero aulicæ familiæ ampliſsimæ adminiſtrandæ prætextu, retinebat, quorum maxima pars Belgicis regionibus, gubernante etiam Duce Albano ſemper inimica fuerat: Belgicis miniſtris, nullis aut paucis admodum, contra ac promiſerat, vtebatur, iiſdemque ſibi omnino addictis: Præbebat ſe familiarem inprimis iis, quos regionibus offenſos & male contentos ſciebat: intimoſque habebat Comites Barlemontium, Manſueldium, Meganum, Dominos Hiergeum, Floyonium, Hautepennium Barlemontij filios, Aſſonvillium, & id genus alios: hinc Ordinibus Belgij primùm de illo ſuſpicio iniecta. Contra Ducem Arſchotanum, alioſque ad Auraicum mittit, ipſe etiam ſua manu literas amabiles officijſque refertas ſcribit, ſignificans neceſſe eſſe, vt multa ſimul pertractent, mutuæque conuentionis ſedulò rationem habeant. Auſtriacus etiam Heſeum Bruxellæ Gubernatorem, & alios nonnullos, donis muneribuſque amplis ornat.

Bruxellæ ab Ordinibus Belgij poſtulat Auſtriacus, eadem auctoritate pollere, qua ſui hactenus maiores, Principes alto ſanguine creti: inſuper numerum ſtipatorum pro ſuo arbitrio, vt Pacificatione conſtitutum, ſibi concedi, quibus ſtipatus ab vna in aliam ciuitatem proficiſcatur.

Poſtulationes Auſtriaci.

Ne particulares Gubernatores ſint ijs ciuitatibus, quibus olim veteri conſuetudine non fuiſſent.

Vt omnes Gubernatores, militum Præfecti, & milites Belgæ, quocunque tempore accerſiti compareant, atque ei tanquam duci generali obediant.

Vt ei generaliter decernere & ſtatuere permittatur, de officijs & negotijs quotidie occurrentibus, dummodo Pacificationi aut priuilegijs non aduerſentur.

Et quia Ordines generales paucis ante diebus catalogum conceperant eorum, quos vt conſilio cœtuique intereſſent, idoneos reputabant: hunc ſibi catalogum tradi poſtulat, vt videat num qui inter eos ſint ſuſpecti, aut non idonei.

Quod ſi forſitan Princeps Auraicus, & Ordines Hollandiæ & Zelandiæ plenè nolint ſatisfacere Pacificationi, ne poſthac vllo modo commercium aut colloquium cum Auraico aut Ordinibus habeant: verùm ſuæ Celſitudini ſe adiungant, vt illos ad pacificationis formulā cogat: vt ſic demum Rex obtineat debitam obedientiam promiſſam ſuæ Maieſtati, aut eius nomine ſuæ Celſitudini, tali reuerentia & auctoritate, qualis alijs Gubernatoribus eiuſdem ſtemmatis, olim præſtita fuit: vt ita eos in optata pace conſeruet.

Præterea, vt ad duos articulos, nempe Regi debitæ obedientię & reſtaurationis Romanæ religionis effectum ſtatim perueniatur, poſtulat tempus anticipari, & articulis ſine dilatione ſatisfieri, quamuis eorundem deciſio in generalem Ordinum conuentum relata eſſet.

An. 1577

Poſtremo, quod ad Amſterodamenſium querelas attinet, quos Auraicus, vt cum alijs Hollandiæ ciuitatibus ſub ſua gubernatione ſe iungant, ſollicitabat, & arces vrbeſque munire ſatagebat: proponit Auſtriacus Ordinibus, vt contra Auraicum arma ſumant: allegatque Auraici incepta factaque tanti eſſe momenti, vt horum ſolummodo cauſa etiam ex ipſa Italia huc eſſet properaturus. Verùm Ordines hæc quibuſcunque poſſunt rationibus excuſare conantur.

Auſtriacus Regem literis & nuncijs clã inſtigat ad bellum.

Hæc quidem palam hic agebantur: verùm clam Auſtriacus literis & nuncijs Regem ad bellum acriter inſtigat, opera Secretarij Eſcouedi, vt tandem ex epiſtolis in Gaſconia interceptis & ad Auraicum à Rege Nauarræ miſsis patuit: inter has fuêre tres ab Auſtriaco ſua manu ſcriptæ Louanij ſeptimo idus Aprilis, duæ ad Regem, tertia ad Anthonium Perezium Regis Secretarium: quinque autem ab Eſcouedo. Miſit has ſimul omnes Auraicus Ordinibus, ſcriptas furtiuis literis, notis ſcilicet numerarijs, quas ſumma induſtria explicuit Aldegondius, & alphabeti ratione inuenta, ſyllabis ac verbis cum exemplari collatis obtulit Ordinibus, ita vt cuiuis liqueret in explicatione nihil erroris aut fallaciæ eſſe: erant autem Auſtriaci manu, plurimis optime cognita, ſubſignatæ: quod & ipſemet pòſt confeſſus eſt, multa cauſatus, maximè autem, quod malè intelligerentur, atq; in peiorem partem acciperentur. Aliæ etiam literæ ad Fronsbergum & Fockerum Germanicæ militiæ præfectos, poſtea detectæ & inuentæ in arcula, quam Fockerus ſumma feſtinatione Antvverpia fugiens, reliquerat: vnde omnis ipſorum contra Belgicas regiones conſpiratio apertè ſatis patuit. Fuerunt poſtea hæ literæ, mandato Ordinũ, typis editæ, cùm breui quadam narratione occaſionum rationumque, quibus ſuæ defenſioni contrà Auſtriacum proſpicere vrgebantur.

Literæ Auſtriaci ad Regem interceptæ.

Scripſerat Auſtriacus 7. Id. Aprilis ſua manu ad Regem, Belgij corpus nequaquam ſanari poſſe, niſi pars ſaucia abſcindatur: idque nunc temporis fieri debere: orat proinde de pecunijs proſpiciatur, ſine quibus nulla victoriæ aut ſalutis ſpes. Alia quoque, quàm Albanus & Commendator incepiſſent, via aggrediendum, & exiguo eoque bono militum numero vtendum conſulit. Huiuſmodi perſuaſionibus & belli incitamentis Auſtriaci & Eſcouedi literæ ſcatebant. Rationes inſuper, & vias bellum gerendi addebant: nempe non continentes firmaſue terras, ſed inſulas primo inuadi debere: hanc quidem interceptionem difficiliorem quam Angliæ expugnationem fatebantur: verùm vna inſula, aut vrbe capta alias facillimè ſuperari poſſe.

Prophetia Eſcouedi.

Vtque commodius eo perueniatur particulares controuerſias inter nobiles & populum, cauſa officiorum, & libertatis conſcientiæ, vnde acre certamen oriturum ſperabant, huic inſtituto inprimis profuturas declarant: hoc enim prætextu quoſdam Regiæ Maieſtatis partes defenſuros, ac ita diuiſos, diſcordesque, vtroſque facilius vinci, & alterum alterius opera puniri poſſe: Optant præterea, milites Hiſpanos & Italos in Gallia neceſſariò adeſſe: vt inde citius & facilius in Belgium vocati veniunt. Eſcouedus autem Regi ſcribit, Auſtriacum, niſi à ſua Maieſtate adiuuetur, alio improuisè ac repente diſceſſurum: oratque hanc fratris deſperationem auertere, & præuertere velit: renunciatque, rebus Belgij nequaquam lenitate aut clementia, verùm igne & ſanguinis effuſione mederi poſſe: Nobiles populumque grauiter accuſat, eorum ſcilicet neminem rectè ſuo officio fungi, omnes falſam abominandamque tenere opinionem, & ad arbitrium libidinemque, ſine lege aut norma, conſcientia libera, viuere velle.

Hic partim ea, quæ Auſtriacus primò palam & clam geſſit, narrauimus: nunc quid cum vicinis principibus viris, & Germanis militibus egerit, dicturi.

Auſtriacus legatos mittit ad Imper. & Imperij ſeptem viros Electores, aliosque Principes, eos contra Auraicum incitat: eum pacis fractæ accuſat, idq; Ordinibus inſcijs, Auraico nequaquam admonito, excuſatione nulla exſpectata, aut debita inſinuatione præmiſſa.

Legat Burg grauium Gandauẽſem magnifico comitatu menſe Maio ad Angliæ Reginam: Regina querelis auditis, Auraicum, Hollandos & Zelandos acriter monet, pacificationem obſeruent: minas quoque, ſi contra fecerint, addit. Legato huic mandant Ordines, Reginam roget, vt eis ſummam pecuniæ, qua Germanis ſatisfactis miſsio detur, commodare velit: verùm Auſtriacus huius rei mentionem coram Regina fieri prohibet.

Ordines ſtipendium ſoluere Germanis militibus, eoſque dimittere conantur.

Ordines Bruxellæ congregati, Auſtriacum commotum, & bellum contra Auraicum renouare velle animaduertunt: id omnibus modis auertere, & conſilium exterorum, qui ei adhuc aderant, arcere, Germanos quoque milites, rationibus initis, ſtipendijſque; quæ in multa centena millia excreſcebant; ſolutis, dimittere, enituntur. Germanis ingentem pecuniæ ſummam aliaque multa offerunt: Inſtantque Auſtriaco, vt ſedulò intercedat, adiuuetque ea in re Auſtriacus id ſe facturum recipit: imò ſi Germanorum tribuni, præfectique oblatas ab Ordinibus conditiones recuſant, ſe vt expellantur liberè permiſſurum, idque ſtrenuè, etiam cum vitæ periculo conaturum, ſacramento confirmat: Et quaſi id effectum redditurus,

Nonis

An. 1577.

Nonis Iunij Bruxella Mechliniam proficiſcitur, quo omnes Germaniæ militiæ duces conuenire iubet, eos, vt ſimulabat, ad æquas ſatisfactionis conditiones inducturus. Verùm contra molitur: & Pelliculam veterem retinens, ac fronte pollicitus aſtutam vapido ſeruat ſub pectore vulpem: vtque dolum cautè tegat, ſcribit quinto Id. Iunij ad Ordines, ſe Ordinum & Regionum ſummopere miſereri fingit, & onus ſtipendij militibus ſatisfaciendi, ſine Regis ope, nimis difficile futurum proponit: idque ſe ſæpius quidem, ſed hactenus fruſtra Regi ſcripſiſſe: neceſſarium proinde reputare, dummodo Ordinibus conſultum videatur, Eſcouedum Secretarium in Hiſpaniam mittere, qui quòd rerum neceſsitatem & vulnerum acerbitatem ſatis perſpectam haberet, remedij rationem Regi declaret. Ordines ſummas Auſtriaco gratias agunt, lubenterque prouinciam hanc Eſcouedo committunt: Eſcouedus lubentiſsime eam ſuſcipit, Ordineſque magna ſpe ingentem pecuniam à Rege impetrandi recreat: qui gratitudinis ergo ei penſionem bis mille ducatorum darè conſtituunt. Verum Eſcouedus contra molitur, pecunias ſcilicet, quibus bellum renouetur, aucupans.

Auſtriacus cùm Mechliniæ eſſet, ciuem quendam religionis cauſa hic gladio cædi iubet: id cum multis abſurdum iniquumq; videretur, ait ſe nequaquam in Pacificationem peccaſſe, quandoquidem nullis, niſi profugis & exulibus, non ijs qui in patria manſiſſent, ea frui conceſſum: & quidem hoc ipſum Epiſcopus Atrebatenſis ſic interpretabatur.

Auſtr. Mechliniæ ciuë religionis cauſſa plecti iubet.

Fronsbergium, Pollvvylerum, Fockerum, Cornelium Endenſem militum præfectos nequaquam vt ſtipendio honeſto æquoque ſoluto è Regionibus Belgicis diſcedant, monet: verùm ſecretò ad nouum bellum gerendum incitat atq; conducit: nihil de ſtipendij ſumma detractum iri, etiam ſi Ordines eos non ſolum ſtipendio, ſed & vita priuare machinentur.

Auſtr. Germanorum abitũ ſe promouere fingit: in eum eos ſibi deuincit.

Conſilium autem cum eis init, vt quatuor cohortes Germanorum, quæ Antvverpiæ manebant, & quatuor Cornelij Endenſis eò aduenturæ, cum Ludouico Bloyſio Terlonij Domino, Ducis Arſchotani & Principis Chimayæ Legato, atque arcis cuſtodiæ (contra priuilegiorum Brabantiæ normam) vicario, vnanimiter agant, & arcem vrbemque ſuæ Celſitudini ſeruent: idem quoque alias militum Germanorum quatuor legiones præſidiarias ſedulò facturas, locis & oppidis ſuæ cuſtodiæ commiſsis, nempe Somæ-bergæ, Bredæ, Buſciducis, Tolæ, Dauentriæ, Campæ, Ruremondæ, &c. Comitem quoque Barlemontium & filios cum VValonicis legionibus eo induxit, vt illarum duæ Antvverpiam, ſecuritatis maioris cauſa, veniant. Ad Teneramondanæ vrbis præſidiarias tres cohortes Germanas ſub Polvvylero, quæ à Flandriæ Ordinibus pecunias, vt diſcederent, acceperant: ipſo quoq; ſciente, agente & conſentiente miſsionem obtinuerant, contrariè ſcribit, eoſque manere iubet: verùm milites Auſtriaco longe honeſtiores, id facere recuſant, miſſaſque literas Ordinibus tradunt.

Auſtriacus callidè cum Germanorum ducibus conſultat contra Antwerpiam.

Interea Nauarræ Regina, Franciæ proles, per Hannoniam in Leodienſem agrum proficiſcitur, fontes Spaæ ſanitatis ergò aditura. Huius rei occaſione, viros omnes nobiles, vt magnificentiſsimè heroina deducatur, adeſſe iubet Auſtriacus, inprimis verò Principem Chimayæ ex arce Antvverpienſi, vt ſic Terlonius, cui optime fidebat, ſolus ibi præſit. Mechlinia profectus Reginamque deducens, vrbem Hannoniæ Montem inuadere meditatur: verùm rumores clanculum ſparſi id impediunt. Charlemontio, Luſenburgo, aliiſque locis omine fauſto ſecurè potitur.

Cùmque honorificè deductâ Reginâ, in vrbem Namurcenſem veniſſet Auſtriacus, 9. Cal. Auguſti extra vrbem venatum exit, arcemque obequitans, atque eam, vtpote prouinciæ Gubernator, foris luſtrans, ante ipſius arcis portam Dominum Hiergeſum, Comitem Meganum, Floyonium & Hautepennium fratres filioſq; Barlemontij bene ſtipatos & bombardulis ſclopetiſque naualibus inſtructos conſpiciens, an intro luſtrare velint interrogat, ſtatimque arrepto ſclopo, armiſque oſtenſis irrumpit in arcem, captamque vi ſibi aſſerit, & hunc primum ſuæ gubernationis diem ait. Mox excubias ſuorum militum vbique collocat: & Ioanni Burgondo Froymonti Domino eius loci Gubernatori id munus adimit: conuocato deinde hic ſuo conſilio oſtendit binas literas datas 19. & 21. Iulij à nemine ſubſignatas, quibus certior ſit factus, nonnullos ſuiſſe molitos eum Mechliniæ capere, atque in Zelandiam auehere: videbaturque huius facinoris velle accuſare Lalaignium, Champigneyum alioſque. Conqueritur maximè, intolerabiles ſibi contumelias ab Ordinibus factas: proinde velle vt nunc abſolutè ſuæ Celſitudini, ad rationem præſcripti ex Hiſpania miſsi obediatur: quandoquidem iam in ſecuro ſit loco, vnde abſolutè perfecteque prorſus imperare velit.

Namurcum innacis Auſtriacus.

Poſtridie D. Raſsingemium cum prædictis literis Bruxellam ad Ordines Statuum mittit, mandatque vt D. Heſius vrbis Bruxellenſis Gubernator, & ciues omnes arma deponant, antequam ipſe in vrbem ingrediatur: ſperans ſe hoc pacto ciuitatem pro ſuo arbitrio domiturum. Ordines, nulla interpoſita mora, 25. Iulij Abbate Marolleo, Archidiacono Iprenſe, Buchone Ayata, & Domino Bruſo ad Auſtriacum miſsis, ſupplicant ſuſpiciones omnes: ſaltis, vt ipſis

An. 1577. quidem videbatur, delationibus innixas, ex animo deleat: pericula autem malaq; , quæ ob extraordinarium in arcem Namurcenſem diſceſſum, & arcis Carolomontiæ inuaſionem imminere puſſent, ſuo reditu auerrat, ſeque Bruxellæ ſiſtat: hic ei omnem corporis atque facultatum ſecuritatem, fidemque promittunt, milites etiam adhæc iuſiurandum præſtituros: Inſuper ſe de ſceleratæ conſpirationis reis, vt alijs ſint exemplo, pœnas ſumpturos: atque hac de cauſa tam accuſatores quam accuſatos nominari poſcunt, vt legitima quæſtio de huiuſmodi maleficio conſtituatur. Rogant præterea vt de ſolutione ſtipendij & miſſione Germanorum militum, quam quidem ſe deſiderare adhuc ſimulabat, agere pergat: permittunt ei etiam præter ſagittariorum & doryphororum conſtitutam cuſtodiam, ſcloperarios pedites trecentos.

Ordines Auſtriaco ſecuritatem promittunt

Auſtriacus encomium ante victoriam canit.

Auſtriacus hanc poſtulationem parui facit: putabat enim Cornelium Endenſem, vt ſtatutum fuerat, Antvverpiam cum quatuor cohortibus intraſſe, & tam vrbem quàm arcem in ſua eſſe poteſtate: idq; Abbati Maroll[illegible]o nimis maturè, encomium ſcilicet ante victoriam canens, declarat, vtque idem Ordinibus ſignificet, mandat: præterea nouas leges ac conditiones proponit, quas ſi acceptare recuſent, eos læſæ Maieſtatis, & rebellionis, imò hæreſeos ſe accuſaturum minatur, atque huius rei cauſa epiſtolas ad omnes Chriſtiani orbis Principes mittit.

Interea, eodemq; tempore, nempe 28. Iulij, literæ Auſtriaci & Eſcouedi, in Gaſconia menſe Aprili interceptæ, quarum ſupra mentionem fecimus, ab Auraico miſſæ Ordinibus adſeruntur: quibus machinationes Auſtriaci prorſus fuerunt detectæ: accuſationes nempe contra Auraicum ſtructas eſſe, vt hinc nouæ in prouincijs diſcordiæ concitarentur: Namurcum quoque & Carolomontium hac de cauſa præcipue capta, vt non procul à Lutſenburgo extranei in Belgium reducantur: Hinc Ordines ſummis difficultatibus impliciti, nullam Germanos milites miſſos faciendi viam aut rationem vident, qui præcipuas Brabantiæ vrbes & arces occuparant, imò ipſam arcem Antvverpienſem (quod eis ab Auſtriaco perſuaſum erat) vnde omnem pecuniæ & munitionis commoditatem præcluſam putabant.

Animum has ob cauſas nequaquam deſpondent Belgij Ordines, ſed feſtinatò, opera quorundam patriæ amantium, perſuadent mandantq; D. Champigneyo, qui ſuas legiones in Brabantia habebat, vt Cornelij Endenſis militibus Antvverpiam Auſtriaci iuſſu petentibus, iter impediat: quod & Domini Verij eius conſanguinei opera effectum redditur, qui obuiam tendens, Endenſes copias cædit diſſipatque: fuit autem hæc prima Ordinum Belgij contra Auſtriacum hoſtilis actio.

Cornelij Endēſis copiæ cæſæ ac diſſipatæ à Champignei militibus.

Mittunt præterea Antvverp. Baronem Liedekerckium, vt ciues in officio contineat, quorum magna pars, ſecundam vrbis direptionem metuentes, fugam parabant. Liedekerckius cum Guilielmo Ronckio & Paulo Touchero, Pontium Noyelleum Bourſij dominum, qui vni militum cohorti in arce præerat, vt Ordinibus faueat, inducunt. Hic, cùm Terlonius cuſtodiendæ arcis legatus, præſidiarijs nouum ſacramentum Auſtriaci nomine proponeret, præcedentis ſacramenti ſuique honoris habita ratione, id præſtare recuſat: idemque præfecti militum & milites plurimi faciunt: hinc autem grauiora veritus Noyellus, quandóquidem Terlonius Germanorum militum partes ſe defenſurum declararat, arce potiri, in prouinciarum Ordinumque vſum, ſociorum ope, & Liedekerckij aliorumque conſilio molitur.

Itaque Calendis Auguſti Noyellius Bourſius milites præſidiarios ſub veſperam ad arma vocat, totamque ciuitatem armatam fingit: feſtinato quatuor cohortes præſidiariæ arma arripiunt: Terloniana autem excubias agebat. Bourſius ſua cohorte armata è veſtigio alijs Ordinum ſententiam declarat, ſacramentumque ſeruandum proponit: itaque cohortem aliam ſibi adiungit, tertia adhuc vacillante. Nihil cunctati, Terlonianos obſtinato aīo reſiſtentes ſtrenuè inuadunt, Terlonium capiunt, & 20. cæſis, plurimiſq; vulneratis, reliquā cohortem in arce expellunt. Contigere hæc Cal. Auguſt. veſperi hora octaua: hoc modo arx Antvverpienſis Ordinum commodo ſeruata fuit.

Pontius Noyellius Bourſij Dominus arce Antwerpienſi potitur.

Fronsbergius & Fockerus præſidijs præfecti, rumore turbarum in arce percepto, noctem totam animis perculſi tranſigunt, maximè quod propoſitum mentemque præſidiariorum ignorarent: itaque ſummo mane Meranum pontem occupare cum omnibus ſuis copijs deliberant: acie autem hic inſtructa, cùm grauiora ſuſpicarentur, ponte relicto, cum ſarcinis impedimentiſque in nouam vrbem tendunt: ibi ſe vallis, ſarcinis, vaſis, ſaccis variarum mercium plenis, hac vrbis parte in horreis, ac mercium promptuarijs, in nauibus, maximè autem in negotiatorum hoſpitijs, inuentis ſe properè muniunt, ponteſque omnes attrahunt.

Liedekerckius & vrbis primates, nullum non mouent lapidem, vt Germanus miles vrbe diſcedat: offerant, quod & ante fecerant, trium menſium ſtipendium, quadraginta ſcilicet florenorum millia: vnius quoque menſis mercedem pannum decem florenorum millibus

aſti-

æſtimatum: verùm oblata pertinaciter recuſant Germani: hinc ciues ſolliciti perculſique, ne præſidijs omnibus Berga, Breda, Buſcoducis euocatis, vrbem inuadant, ſummoperè metuunt: eratque iam fama, Meganum, & Floyonum cum ſuis legionibus, auxilio Germanis aduentare: contra autem, Egmondanum aut Heſium non procul abeſſe cum maximis copijs, vt ciuibus opem ferant, diuulgabatur: huc etiam accedebat de arce capta, & de Auraici nauibus præſidiarijs rumor, quo milites Germani valde conſternebantur.

His turbationibus antemeridianum ad promeridianum vſque tempus tranſactum: cùm Domino Liedckerckius & Magiſtratus, Germanos, quos iam territos conſternatoſque videbant, bonorum ciuium, & quinquaginta aut ſexaginta præſidiariorum arcis militum ope, vi armiſque vrbe expellere decernunt. Iamque rem deliberatam effectui reddere, & Germanos, non ſine graui tamen periculo, profligare aggrediuntur: cum ecce non procul ab Oeſtervvela quatuor Auraici naues præſidiarias cum naue prætoria aduentare vident, Deique prouidentia ſibi auxilio miſſas reputant: hæ duo aut tria ænea tormenta maximo cum ſonitru diſplodunt: vnde Germanos in procinctu contra ciuium aciem ſtantes tantus ſubitò horror inuaſit, vt incredibili cum confuſione ac perturbatione extra portas, non ſoluto ſtipendio, fugerint: ſtatimque ciues longis reſoniſque vocibus exclamantes, iubilanteſque portas occludunt.

Ita Dei Opt. Max. auxilio Antvverp. mirabiliter metu periculoq; ſecundę deprędationis fuit liberata: vrbs cum arce Ordinibus conſtabilita: prædatores atq; violatores non ſine ſummo miraculo, ſtipendijs non numeratis, excluſi. Fronsbergius ad reliquos ſuos milites Bredam, Fockerus Bergoſomam confugit, impedimentis ſarcinisque omnibus relictis: in quibus, præter alia, variæ Auſtriaci ad Fronsbergium & Fockerum literæ, vt ſupra diximus, inuentæ, vnde clandeſtinæ actiones conſpirationeſque omnes retectæ fuerunt.

Fronsbergius & Fockerus Antwerpiam cum dedecore relinquunt.

Dux Arſchotanus cũ filio Principe Chimayo, & fratre Marchione Haureo, Dominus quoque Froymontius magni Burgundiæ nothi progenies, pluresque alij proceres oppidum Namurcum, Auſtriaco relicto, cautè ſagaciterque euadunt, ſeque Statuum Ordinibus iungunt: his quoque accedunt alij complures viri nobiles, & milites ſub Barlemontij filijs ſtipendia merentes, inprimis ſacramenti patriæque obſeruantes, quibus Ordines quàm primum negotia bellica deferunt: Lyramque vrbem præſidijs ſecurè confirmant ac communiunt.

Bergoſoma capta ab Ordinibus.

Champigneyus cum quinque peditum cohortibus vnaque equitum turma, arcem VVoudam prope Bergoſomam capit: ipſamque Bergoſomam Brabantiæ ad Scaldim vrbem obſidione cingit, in qua Fockerus erat cum duobus veterum præſidiariorum cohortibus, tertiam recens ſecum Antvverpia adduxerat: hic ſtatim tranſigitur ea conditione, vt duæ cohortes veteres præſidiarię debitum ſtipendium conſtitutis diebus accipiant, ſpondentibus id Ordinibus: tertia autem, quæ cum Fockero Antvverpianam vrbem diripuerat, vitam paciſcatur: ea quoque lege, vt arma deponant, & Fockerum à quo ſeducti fuerant, captum tradant. Verùm Champigneyus, talem Germanicæ nationi ignominiam inuri nequaquam cupiens, eis arma reddi iubet, contentus, vt apocha chiropraphoque meritum in Belgio ſtipendium fateantur acceptum, ad normam articuli ſeptimi Edicti perpetui. Fockerus autem vinctus Bruxellam vehitur. Alia quadam Fockeri cohors Steenbergę præſidio conſtituta ſe vrbemque pacto dedit. Deinde Champigneyus vrbem inſulamque Tolam petit, magni vexilli cohorte præſidiaria munitam, cui Monteſdoca Hiſpanus antea præfuerat: huc poſtquam Comes Hoghenlous cum Auraicis militibus (erat enim hæc inſula Auraicæ iuriſdictionis) venit, ſtatim in deditionem loca omnia accipiuntur.

Fockerus captus vinctusque Bruxellam vehitur.

Hinc Hoghenlous & Champigneius Buſcumducis tendunt, vrbem metropolim (quarum quatuor in Brabantia) ſitu loci optimè munitam: hic quoque cum militibus Germanis Oberſteynij, qui 21. Sept. vrbem relinquunt, paciſcuntur.

Buſcumducis Ordinibus traditur.

Poſtea Bredam, Brabantiæ vrbem, Auriaco propriam, proficiſcuntur: hic Baro Fronsbergius cum ſex Germanorum cohortibus præſidia agitabat, quarum tres cum eo Antvverpia venerunt. Præſidiarij poſtquam vrbe arctè obſeſſa nullam ſubſidij ſpem lupereſſe vident, Fronsbergium, & D. Kinſeckum, ob quorum fraudes doloſque ſtipendia non tantum differri, ſed & irrita prorſus reddi ſentiebant, catenis puteo alligatos in ipſo oppidi foro tota nocte tenent, ſummoque iure cum eis agi volunt: ac tandem de ſtipendij ſatisfactione cum Ordinibus pacti, vrbem & Fronsbergium alioſque Coryphæos in Ordinum poteſtatem vinctos tradunt, vt perfidiæ pœnam de eis ſumant: verùm poſt compoſitione facta vinculis abſoluti dimittuntur.

Breda vrbs Ordinibus ſe dedit.

Frõsbergius à ſuis militibus vinctus traditur Ordinibus.

Vt autem cauſarùm cardo ſtatuſque exactus intelligatur, operæpretium putaui, Ordinum literas ad Regem 24. Auguſti miſſas hic ſubiungere.

An. 1577

Literæ Ordinum generali um Belgij ad Regem.

DOMINE.

CVm omnia ad reſtaurationem, quietemque rerum Belgicarum ſpectare exiſtimaremus: hinc inprimis bene ſperantes, quod Dominus Ioãnes Auſtriacus Tuæ Maieſtatis nomine nobiſcum tractaſſet, iamque confirmatio ſubſequuta eſſet, cuius rationes argumentaq; nuper ſignificauimus noſtris literis, quas Epiſcopus Ripenſis, Apoſtolicus Legatus Tuæ Maieſtati reddidit in Hiſpania: quibus etiam rerum noſtrarum ſtatum, & pericula à Germanis militibus imminentia declarauimus. Cumq; de Germanorum ex Belgio diſceſſu tranſigere cupientes, eorum Colonellis præfectiſque noſtro nomine ac mandato æquæ, bonæ, honeſtæ conditiones per quoſdã Belgij Proceres eſſent oblatæ, ijs ſe nequaquam accommodare voluerunt Germani: ſed contrà tandem non ſine contemptu declararunt, ſe cum nemine alio quàm cum D. Ioanne Auſtriaco pactionem inituros. Proinde ſuã Celſitudinem ſupplicIter rogauimus, vt pro ſua auctoritate ac poteſtate intercedere vellet: quod & nobis liberaliter annuit: imò cùm iam eius, & Cæſareæ Maieſtatis Legatorum auctoritate atque ope hac de re agere inciperemus: eo vſque animum ſuum aperuit Auſtriacus præſentibus noſtris Deputatis, vt palàm promiſerit, ſi tam æquas conditiones à nobis oblatas acceptare Germani nollent, ſe nobiſcum iunctis armis eos ad id, quod æquum iuſtumque eſſet vi compulſurum: quandoquidem nos præter vires facultateſque onerari ſciret: ad hæc, ſedula quidem noſtra opera, tenui autem facultate perſpecta, vltro ac ſponte obtulit promiſitque ſe ad tuam Maieſtatem ſcripturum, vt ſumma aliqua pecuniæ, qua difficultates Belgicæ leuerentur, nobis ex Hiſpania concedatur: ſeque eius rei gratia Ioãnem Eſcouedum Secretarium in Hiſpaniam ablegare nobis perſuaſit: vnde ſummam ſpẽ cõfidentiamq; conceperamus, fore vt promiſſa omnia in Pacificatione prædicta exactè atque articulatim obſeruarentur: ipſeq; eadem qua nos ſinceritate ac fidelitate vteretur. Verùm enimuero longe abfuit, vt fructũ quem ſperabamus hinc capere potuerimus: cùm ecce prorſus contrarium nobis improuiſò nunciatur: ipſum ſcilicet Auſtriacum, poſtquam Namurci Heroinæ Vendomæ aduentum gratulatus eſſet, ſubitò arcem Namurcenſem venationis prætextu inuaſiſſe, nonnullis qui præteritarum turbarum tempeſtate ſe Hiſpan. fautores declararant, & ſuperiore anno tantam tamque grauem confuſionem perturbationemque mouerãt, nonnullis quoq; alijs qui vindictæ inprimis cupiditate hoſtilis odij occaſionem captarant, eum inſtigantibus ac comitantibus. Et hæc quidem omnia molitus eſt Auſtriacus Ordinum Cõſilio, à Regia Maieſtate ei conceſſo, clàm inſcioque, quod ipſi Ordinum Proceres omnes nobis affirmarunt. Omnia autem à bona ſpe ante concepta longiſsimè abeſſe, vel hinc ſatis ſuperque cognitum ac compertum, quòd Auſtriacus, cum ei explorata noſtra eſſet ſinceritas, promiſiſſetque ſe in factam nobis iniuriam inquiſiturum, nunc aliam prorſus atque ſui maiores, de harum Regionum ſtatu ſentẽtiam conceperit. Voluit quidem diſceſſum ſuum excuſare atque palliare ſignificatione ſiue admonitione quadam ſibi (vt ait) per literas facta, quas non ſubſignatas edi iuſsit; de coniuratione in ſuam, & nonnullorum ſuæ factionis, pernitiem: verùm hæc parum veriſimilia videntur: quandoquidem neq; huius coniurationis ſuſpectos, neque ipſos accuſatores noſtris Deputatis nominare voluerit, quibus m[illegible]tandis cuiuſcunque ſtatus aut conditionis ſint, opem auxiliumque, præterea etiam ſtipatorum ſolito maiorem numerum ad ſui corporis cuſtodiam, ei obtulimus: hæc autem miniſteria obſequiaque oblata recuſauit: ac interim milites pedites equiteſque collegit: vnde quidem veriſsimũ apparet, cum hanc viam inſtitiſſe, ſuaque incepta longo ante tempore concepta, feſtinatò effectui reddi procuraſſe, maximè quod intellexiſſet quaſdam ſuas & Ioannis Eſcouedi Secretarij Epiſtolas ad tuam Maieſtatem deſtinatas, & in Gallia interceptas ad nos eſſe miſſas, atque è notis numerarijs liquidò exſcriptas: quæ negari haudquaquam poſſunt tam ob ſtylum, quàm ob manum, diuerſis lineis ab ipſomet Auſtriaco ſcriptis: qui nec id quidem inficiatur: hoc ſolummodo ait, eas locis quibuſdam malè exſcriptas. Earundem autem exemplar præſentibus adiungimus, vt tua Maieſtas eò melius de ſingulis inquiere queat. Interea Auſtriacus clandeſtino arcem Antvverpienſem inuaſerat, Gubernatore à nobis ex Pacificationis condicto, donec Ordinum conuentus celebraretur, conſtituto, neſciente: aliumque directè contra Ducatus Brabantiæ priuilegia, contraq; dictam pacificationem ſanctè promiſſam & iuratam, pro ſuo arbitrio ſubſtituerat. Totius autẽ huius negotij argumentum euidenter ſatis patuit, poſtquam Carolo Fockero capto, plurimæ Auſtriaci Epiſtolæ ad Baronem Fronsbergium & Fockerum ſcriptæ, nobis ſunt allatæ: quibus maniſeſtiſsimè declaratum detectumque fuit, Auſtriacum Machliniæ cum Germanis noſtro nomine tractare, ficto vultu ſimulantem, prorſus contrarium tectè feciſſe, atque de ijs ſibi retinendis egiſſe, idemque re ipſa præſtitiſſe: cùm ſuam auctoritatem fidemque, ex pacto in pacificatione expreſſo, ad eorundem dimiſsionem conferre, conuentum quoq; Statuum generalium, & veteris Religionis in Hollandia & Zelandia reſtitutionem exercitiumque, quod nos ſummis ſemper votis deſiderauimus, accele-

rare,

An. 1577.

rare, omnibuſque modis promouere debuiſſet. Vt autem Germanos facilius induceret impelleretque, falſo ac iniquè perſuaſit Ordines illis & vitam & ſtipendij ſolutionem adimere velle: multa inſuper alia cum memoratis Germanorum Colonnellis machinatus eſt; vt ſcilicet aliquot Cornelij Eyndenſis cohortes quæ antea cum Hiſpanis Antvverpiam diripuerant, clam latenterq; in vrbem atque arcem intromitterentur, pluraque ad hæc, quæ commemorare longum: Liquet etiam ex vna epiſtolarum quam Eſcouedus pecuniæ acquirendæ cauſa deſtinarat, Auſtriacum contra fidei pacificationiſque promiſſa nos prorſus opprimere conſtituiſſe. Hinc tuæ Maieſtati perſpecta facilè erit huius noſtræ cauſe ſententiæque iuſtitia: quod ipſe Eſcouedus has inferiores Regiones & præcipuos eorum Proceres, adeò temerè ac vanè coram tua Maieſtate & D. Ioanne Auſtriaco accuſare & aggrauare auſus fuerit: idque abſurdi nimis, & longè aliter quàm vnus & alter nobis vultu fronteque blandis oſtenderint promiſerintque. Proinde à Maieſtate fidem iuſtitiæ iuriſque contra Eſcouedum expoſcimus: neque mala hinc oritura, Auſtriaco (cui vt fideliter nobiſcum agere pergat, huius epiſtolæ exemplar miſimus) ſed Eſcouedo imputari cupimus. Quod ſi Auſtriacus inſiſtat, T. Maieſt. teſtificamur ea, quæ illi ſcripſimus, vt ex noſtrarum literarum deſcripto videbit. Quandoquidem enim præteritis his menſibus in ſumma neceſſitate anguſtiaq; verſati ſumus, ob iuſtam populi, iniuſtarum afflictionum ac calumniarum quibus opprimuntur impatientis deſperationem: culpari nequaquam volumus, ſi progreſſu infauſto, quod quidem ſummopere doleremus, res in idem aut etiam in maius periculum quod ad Religionem & ad obedientiam T. Maieſtati debitam attinet, redeant: poſtquam negotium à nobis ita deductum reſtauratumque fuit, vt niſi falſæ calumniæ dolique id perturbaſſent, magna ſpes apparuerit ſtatum vtrinq; breui reſtauratum iri. Breuiter T. Maieſtas videbit, cui horum malorum, quæ veriſsima declarauimus, culpam certo meritoque imputemus: atque hinc, quam fieri poterit celerrimè Ioanni Auſtriaco ſtatuet mandabitque, vt ſequatur ſacram hanc intentionem T. Maieſtatis, quæ pacis fœdus quod Gandaui cum Principe Auraico, Hollandis & Zelandis iniuimus, præterea Edictum perpetuum quod die 17. Februarij proximè præterito Bruxellæ promulgari iuſsimus, rata confirmataq; ſe habuit: vt vtrunque omnibus ſuis articulis (quod & Auſtriacus iureiurando promiſit) captionibus doliſque quibuſcunque reiectis, effectum ſortiatur, ad Belgicarum regionum, Belgarumque T. Maieſtatis clientum ſalutem proſperitatemque, qui & religionem, & T. Maieſtatis auctoritatem obſeruare, & ſeipſos imprimis tueri cupiunt ab omni tyrannide ad quam proprij ſolummodo lucri cauſa aſpirarunt, præcipuè omnes ij, quos Belgio exire iuſsimus, alijque qui ſe eiuſdem farinæ ac conſpirationis declararunt: imperabitque T. Maieſtas Auſtriaco, vt miſſos faciat & Belgicas Regiones egredi iubeat omnes huius inſtituti inceptiq;, Deo iuſtitiæque contrarios auctores machinatoreſque: quod ad verum T. Maieſt. ſalutem proſperitatemque fiat.

DOMINE, Suppliciter Deum Creatorem, vt T. Maieſtatem ſua protectione conſeruet rogamus: noſque omni humilitate & obedientia T. Maieſtatis gratiæ commendauimus. Bruxellæ 23. Auguſti. 1578. *Subſcript.* T. Maieſt. inprimis humiles & obedientes ſubditi, clientes, miniſtri, Generales Ordines Belgij. *Inferius*, Mandato prædictorum Ordinum, Cornelius VVellemans. *Superſcript.* Regi.

D. Ioannes Auſtriacus poſtquam harum literarum exemplum ab Ordinibus miſſum accepit, iamque ſe propoſito ac ſpe arcis & vrbis Antvverpianæ potiundæ fruſtratum, imò alias inſuper ciuitates, & Germanos milites amiſiſſe, ſtrategos captos, VValones plurimos ſub Barlemontij filijs ſtipendia merentes à ſe defeciſſe, contrà verò Ordines magis magiſque indies proficere videret: ne Namurci ſubitò opprimatur (quod ocyus fieri Auraicus alijq; nónulli Proceres ſuadebant) timore ſermoneque blando vti incipit, & cum Legatis Ordinum de concordia agere cupit: interea autem ſumma diligentia Hiſpanos ex Italia reuocat: cùm tantum quinque Germanorum cohortes ex Fockeri, & ſeptem ex aliorum ſtrategorum legionibus haberet.

Per Ordinum Legatos (quorum præcipui Abbas Giſlenius, Abbas Marollius, D. VVillervallius, Grobendonckius, alijq;) & per Cæſaris Legatos, plurima tunc acta fuerunt: proponebat que ſemper Auſtriacus, ſe nihil aliud quam Catholicæ Romanæ Eccleſiæ conſeruationem, & Regiæ Maieſtatis auctoritatem petere, ad quarum normam omnes pacis actiones & pactiones, iura, priuilegia, conſuetudines, & inſtituta dirigi, aptari ac obſeruari volebat; his autem duobus articulis conditis, ſe nequaquam vlterius contractibus quibuſcunque obligari, verùm reliquorum omnium interpretationem ad ſe pertinere reputabat. Dicebat etiam ſe neſcire, quare Ordines ſuum in arcem Namurcenſem receſſum ægrè ferant: cùm ſua potius prouidentia, quòd tam cautè inimicorum manus euaſerit, laudanda eſſet. Exigebat inſuper articulos plurimos ſuę auctoritati competentes: & poteſtatem quoſcunq; perſequendi ac puniendi, qui in Religione offendiculum præberent: vt illi etiam qui veredarios & epiſtolas in Hiſpaniam miſſas intercepiſſent, ſuaſque literas reſeraſſent, ſcripturamque occultam reuelaſſent, ad ſe veniant

De pace agūt Ordinum Legati cum Auſtriaco.

Poſtulata Auſtriaci.

aut in

inuadendas ait: Imò è primis literis ex Hiſpania miſsis & interceptis tempore Pacificationis An. 1577
Gandauenſis liquidò conſtabat, præcipuum Hiſpanorum eſſe propoſitum, quindecim prouincijs ſpeciem quandam quietis conſtituere, vt harum ope & auxilio reliquæ duæ ſubiungari queant: hiſque peractis, laruam omnem deponendam, vindictamque de omnibus male meritis, pro Hiſpanico arbitrio, ſumendam.

Conſideret præterea, Antverpienſis arcis cuſtodiendæ prouinciam Duci Archotano, & Principi Chimayo ſuiſſe commiſſam: minimè autem Trelonio, vtpote qui huic muneri, ratione priuilegiorum Regionis, nequaquam ſit idoneus: quid quod Germanorum militum præſidium introducere ſuerit molitus, contra Pacificationis conditiones, Brabantiæ priuilegia, & Vnionem ab ipſomet Trelonio iuratam: eam que ob rem dignus qui ad iuris ac æquitatis normam tractetur.

Aiunt inſuper Ordines, ſe pro ſua parte Pacificationi Gandauenſi ſatisfeciſſe, obſeruantiamque ac reuerentiam Gubernatori ex Pacificatione debitam exhibuiſſe: rogantq; ſuam poſt hac gubernationem ad ſententiam Dominorum Conſilij Status accommodare velit: iuxta patriæ leges, priuilegia, iura, libertates & conſuetudines.

Cum his autem articulis Auguſto menſe miſsis, literæ teſtificatoriæ ſingulis quoq; vicibus mittebantur, vtraque parte palàm declarante ac teſtificante, ſe pacem, nequaquam bellum cupere: ſiniſtroſque caſus eduentus parti imputandos eſſe. Auſtriacus quoque literis ad Ordines 13. Auguſti datis, offert, in eadem ſua gubernatio aut perſona ipſis non placeat, vt à Rege alium Gubernatorem, ſui ſanguinis Principem, Regionibus gratum acceptumq; perant: intereaque ab armis ceſſetur vtrinque. Verum Ordines cum eum nihil aliud quam temporis dilationem aucupari animaduertunt, vt interea milites ex Gallia, Italia, Germania, alijſque regionibus colligat, & Hiſpanos reuocet: poſt eam diuerſos articulos prid. Non. Semptemb. proponũt, quos cùm nullam illam reſtare viam viderent, eſſe eos reddi volunt, antequam vlterius quam tractetur: Continebant autem hi articuli debitos conſuetoſque gubernandi ritus: nempe. Vt omnes Ordinibus ſui poſtus, modos faciat: Vrbes & arces Namurci Carolomonti, Mariæburgi aliaſque relinquant, & quo pacto ſcilicet ationis commiſſæ ſunt, tradat: ſimiliter & regionem Lutzenburgenſem: etiam vt milites Germani vrbes æquis conditionibus relinquant. Et hæc quidem omnia, donec Rex Regionibus de nouo Gubernatore ſui ſtemmatis, Ordinibus grato, proſpexerit, ad Romanæ Catholicæ Religionis & obedientiæ ſuæ Maieſtati debitæ conſeruationem. Si autem reputet magis vtile regionibus, vt citius decedat, quod & ſæpè obtulit vltrò: potierit gubernationem traderet Conſilio Status: vtpote quibus, sequum eſt, omnino obedire cupiunt, duorum ſupradictorum articulorum obſeruationem. Rogant præterea, ne eos vltra ſe ipſum in oneret, neque indignè ferat, quod ad promouendam iuratæ vnionis ſatisfactionem opportunè auxilia ſeruet.

Auſtriacus cõditiones obeundi proponit

Ordines ad Auſtriacum Articulos mittunt quibus eius ſe maniſeſt, ve cæſſenat petunt.

Scribunt præterea Ordines ad ipſum Regem ... Sept. & Auſtriaci ſenſum ac imaginationem declarant, quod ſcilicet ab vita ſua paratas inſidias à Germanis militibus Machliniæ muniſſe ſtatuerit, deinde in arcem Namurcenſem confugerit: vnde de mala de illo ſuſpicati, literas vltro citroque intercipi & literam, negotiumq; in ſtatum præſentem perduci curarunt: quodque ob eam rem Auſtriacus ſe ipſum minus aptum gubernationi reputans, miſsionem à Regia Maieſtate poſtulaturum ſignificauerit, vtque idem etiam ipſi à R. M. poſtulent, petierit. Rogant igitur, etiamſi Auſtriacus ſapientia & dexteritate polleat, vt nihilominus ipſis hac vice alium Gubernatorem, Regia proſapia natum, non ſuſpicioſum, ſed ſincerum & regionibus gratum, qui ſubditos Catholicæ Romanæ Religioni, & ſuæ Maieſtati obſequentiores conſeruet, dehgnare velit: neque de obedientia (etiamſi contraria mei inſuſurrari poſſit) quicquam dubitet, dummodo eis nouum huiuſmodi Gubernatorem decernat, aut animi ſui ſententiam declaret: interim verò Conſilium Status ad Prouinciarum gubernationem ſua auctoritate interpoſita conſtituat: id enim ad populum in officio & obedientia continendum neceſſe in primis eſſe: quandoquidem onus hoc Ordinibus nimis ſit graue. Præterea ne hæc mutatio ipſis imputetur, vtpote qui in veteri Catholica religione, & obedientia R. Maieſt. debita, & Imperatori Carolo ſuo patri piæ memoriæ olim præſtita, perſeuerare exoptent. Ad has literas nihil reſponſi, niſi menſe Februario, proximè ſequente per D. Selleſum Ordines acceperunt, vt poſt declarabitur.

Ordines ad Regem ſcribunt, aliumq; Gubernatorë captunt.

Circa idem tempus, menſe Septembri iterum ad Ordines ſcribit Auſtriacus, Regem ſuum diſceſſum comprobaſſe, & alium Gubernatorem, qui Pacificationem obſeruet, deſtinaſſe: ſe autem Legatos Epiſcopi Leodienſis, & Ducis Iuliacenſis ad eos miſſurum, vt ſimul conſilium rationemq; arma deponendi ineant. Ordines ad ea reſpondent 6. Septemb. ſe lætari, quod Regem ea, quæ ad Pacem ſpectent concipere audiant: difficulter tamen, niſi re ipſa declaretur, credere: proinde rogare iterùm, vt Namurcum Carolimontem, & Mariæ-burgum reddat: vtque Germani milites æquis conditionibus oblatis diſcedant.

Poſt

An. 1577.

Auſtriacus ad Ordines ſuæ ſententiæ ſummam ſcribit, & Lutzenburgum petit.

Poſt hæc Leodienſes & Cleuenſes Legati venerunt: ſed nihil fructuoſi exequuntur. Cùm verò Ordines Epiſcopum Brugenſem, & D. VVillervallium, vt ſummam ſuæ ſententiæ intelligant, miſiſſent: iamq́ue propugnacula arceſq́ue demolirentur, Ipſumq́ue Auraicum aduocaſſent, tandem ex arce Namurcenſi ad Ordines ſcribit Auſtriacus poſtridiè Calend. Octob. Se ex iniquis poſtulationibus & actis facilè perſpicere, eos reipſa non conſeruationi Catholicæ religionis, & obedientiæ Regi debitæ, ſed vtriuſque exitio incumbere: Imò ſatis apparere, eos Regi nihil præter nudum titulum nomenque velle relinquere: quandoquidem conſilium quod ſuffragiorum multitudine conſtaret, iam conſtituiſſent. Addit præterea, eos Auraicum aduocaſſe, idque Regem procul dubio ægerrime laturum: arces quoque ſine ſuo conſenſu diruiſſe: inſuper alia multa deſignaſſe, quæ talis, qualis ipſe, Princeps neqnaquam æquo animo ferat. Statuiſſe proinde hæc omnia Regi commonefacere: maximè autem, quod ſe tam inconſideratè erga ſuam Celſitudinem geſſerint, crebras ſimultates exercuerint, ſuamq́ue gubernationem floccifecerint: ac idcircò Lutzenburgum velle proficiſci, Ibique vlterius Regis mandata præſtolari: quibus quidē ſi audientes fuerint, benè facturos, & probè debito officio functuros, ait. Itaq; Namurcò, præſidiarijs militibus bene munito, abit Auſtriacus Lutzēburgum, vbi milites ſuos colligit, armatq́ue ad Bellum.

Antwerpiana arx diruitur.

Ordines interea ſuis quoque rebus conſulunt, & arcem Antvverpienſem, ciuitatis ære conſtructam, amplam, fortem, ſplendidamque in primis, cui paucæ ſimiles, demoliri ſtatuūt: quod per eam in oppidum ſeditioſi Hiſpani primum fuerint introducti, qui ciuitati quadringenta florenorum millia in violentæ conflagrationis redemptionem extorſerāt: deinde etiam Hiſpani rebelles, Regis hoſtes, qui vrbem inuaſerant, conflagrarant, ſpoliarant, Regium præſidiū ciueſq́ue trucidarant: & nunc denuò vrbi periculum inde videatur imminere. Itaq; honorifica mercede, promptis ſcilicet pecunijs & penſionibus, D. Bourſio alijſque ſtrategis bene meritis ſoluta, arx 28. Auguſt. 1577. ciuibus traditur, ſtatimque ſummo zelo, feruore & ſtudio diruitur, implentur terra foſſæ, deijciuntur mœnia, & muri, ea parte, qua munimenta contra ciuitatem exſtructa fuerant: nempe è quinque propugnaculis vnum & dimidiatum, cum muris, aggeribus, & arcis porta qua in vrbem aditus erat: hiſq́ue ſolo æquatis vrbs augetur. Et operi quidem tanto non ſolùm populus, ſed & plurimi viri inprimis nobiles, quorū nonnulli etiam reſtaurationis auctores poſtea fuerunt; toto animo ſtudioq́ue incumbunt: ciuis, ruſticus, iuuenis, ſenex, vir mulierque maxima alacritate hoſtilem machinam exſcindunt, complanantq́ue: fuitq́ue procul dubio Ingens, & plurimorum dierum hic labor, in tali tantaque arce tunc temporis ab omni ferè parte perfecta.

Arcium demolitiones pluribus locis Belgij.

Arx quoque Gandaui Calend. Septembris incepta dirui: deinde ſubſequutæ, & alijs locis arcium demolitiones, vtpotè Traiecti, Inſulis, Valencenis, ne oppida ex ijs infeſtentur. Seruatæ autem duæ, ſcilicet Tornaci & Cameraci: hæc quidem, quod eam ipſe Gubernator habitaret: illa verò, quod Imperialis vrbs, & limitibus patriæ defendendis deſtinata eſſet: fuit autem, Domino Likio Gubernatore, aduerſæ parti addicto, per Dominum Ainſium Gaurang familiæ in ipſa arce ſuperato, Ordinibus ſeruata.

Ordines exercitum mittunt verſus Namurcum.

Ordines omnem ſuum exercitum verſus Namurcum mittunt, caſtraq́ue prope VVauram in Brabantia, vt Auſtriaco reſiſtant, mittuntur: Lalainio peditum, Burg-grauio Gandenſe equitum, duce: Goignio caſtrorum, Motteo rei machinariæ præfecto: Verum ijdē poſtea bellum contra patriam geſſerunt. Vſqueadeo inconſtantia, lucri, odij, inuidiæ ſtimulis agitata, & zelo quodam religionis plerunque adumbrata, hominum animis dominatur.

Auraicus qui tunc in Hollandia Septentrionali agebat, Ordinibus ſummopere ſuadet, vt tria equitum Germanorum millia conſcribant, quibus Auſtriacum, facultate milites colligendi intercepta, facilè Namurco & Lutzenbergo expellant: verùm Ordinibus conſultius viſum, omnes Brabantiæ vrbes, præterea Campam, Ruremondam, aliaſq́ue prius certò ſibi deuincire.

Balena capta.

Hac æſtate. 6. Non. Iulij, Safftingæ in Schaldi flumine appulſa balena, qualis Flator Latinis, Muler Gallis, Sprutzvval, & VVaterblaſer Germanis dicitur, longa pedes 58. teres rotundaq́ue 34. cauda erat pedum 13.½

Ordines generales Principē Auraicum aduocant.

Ordines generales, cum cruentas Bellonæ faces vndique incenſas vident, 8. Id. Septembr. Principem Auraicum aduocare ſtatuunt: eoque Ioannem Lindium D. Gertrudis Abbatem, Fridericum Perenotum Ronſæ Barōnem, & Champignei Dominum, Leoninum Iuris Doctorem, & Lieſueldium Aduocatum, legatos certo commentario Inſtructos deſtinant, qui Principem doceant, rogentq́ue, vt ad amicitiæ mutuæ, & ſecuritatis Regionum, ex pacis Gandauenſis formula, cōfirmationem, Bruxellam veniat, vnaq́ue cum ipſis, vtpotè Conſilij Status Conſiliarius, pro ſua ſingulari ſapientia, experientiaq́ue & amore erga regiones, in tanta negotiorum difficultate, in commune conſulat ad patriæ ſalutem: Cumq́ue infeſti patriæ hoſtes, generaliter Ordines & reginnes, quoſdam etiam ſingulatim accuſent, culpentq́ue tam apud Regem

Philip-

An. 1577.

Philippum, quam alios Monarchas Poteſtateſque, quod omnia hactenus ab eis acta prætenſaque nô alio, quam ad Principis Belgij, & Religionis Catholicæ mutationem, præcipuè Auraici inſtinctu & perſuaſione, tendant: rogent obſecrentque, ipſe facto ac opere contrariũ probet: vt huiuſmodi mendacia arguantur, reprehendanturque, & omnibus liquido pateat, falsò ſuſpicari, ſe cum Hollandiæ & Zelandiæ Ordinibus aliud, quam eorum, quæ in pacificatione Gandauenſi promiſſa ſunt, obſeruationem meditari: Rogent præterea, ad maledicorum ora obturanda, remque ipſam ſolido argumento demonſtrandam, vt, quandoquidem in locis ſibi poſt modum traditis, Romanæ Religionis exercitium ad Pacificationis Gandauenſis normam admiſerit, idem alijs quoque Hollandiæ & Zelandiæ ciuitatibus poſtulantibus, concedere velit.

Ordines poſtulant Romanæ religionis exercitium in Hollandia & Zelandia cõcedi.

Vt rurſus etiam authoritate conſignata & anthentica polliceatur, neque ſe, neque Hollandos aut Zelandos eandem Religionem Catholicam oppugnari, aut aliud exercitiũ in alijs Belgij prouincijs promoueri permiſſuros, ſicut pacificationis lege cautum eſt: ſed contra omni ſtudio auxiliaturos.

Hos duos articulos cupidiſſimè Ordines à ſua Excellentia petunt: vt ſic ſua præſentia commodius poſthac frui queant: eique reuerentiam & auctoritatem, ob miſeras regiones ab oppreſſione liberatas, optimè meritam, ex animo pollicentur: eumque hæc poſtulata procuraturum effecturumque ſperant.

Rogant præterea, quandoquidem Buſciducis & Bredæ, duarum vrbium nondum ſubiugatarum, reductio maximi ſit momenti, vt cum ijs, aut armis, aut pactione tranſigatur: Quod ſi milites Germani cum ſua Excellentia tractare recuſent: eam pactionem Champigneio commiſſam eſſe: ſi autem vi armiſque agendum ſit, id oneris Comiti Hohenloio traditum.

Huic Ordinum commentario ac poſtulato Auraicus ſcripto quoque reſpondet:

Auraicus Ordinibus reſpondet.

Primò gloriam laudemque dat Deo Opt. Max. ſummaſque agit gratias Ordinibus, quod firmam concordem, quâ inierint rationem, mutuę fidei ſecuritatiſque inter prouincias promouendæ, vt vnanimiter generali omnium defenſioni, ad pacificationis Gandauenſis regulam, vacare poſſint: ſperatque eundem Deum, qui eorum animis huiuſmodi concordiam inſpirauit, ſalutare ac laudabile hoc eorum propoſitum, ad generalem prouinciarum, & ſingularem cuiuſque vtilitatem promoturum.

Deinde immenſas eis agit gratias, quod tam ſincerè de eo ſentiant: vtque huic æſtimationi tutò innitantur rogat: & quamuis ea perfectione quam ei tribuunt, præditus non ſit: tamen experientiam, conſilium, operam, facultates, denique vitam & ſanguinem pro patriæ ſalute, & Ordinum obſequio collocaturũ profuturumque; & fidei ac ſpei de ſua integritate conceptæ ipſo opere ſatisfacturum pollicetur.

Quod autem eum [illegible] Bruxellam venire cupiant: id quidem omnibus votis optare: vt chariſſimam patriam vbi à teneris educatus, videre, & ſocietate ac familiaritate intimorum amicorum ſi vtrumque ſincerè hic frui poſſit. Verùm rogat eos, vt exactè perpendant graue gubernationis Hollandiæ & Zelandiæ onus, & mutuam fœderis obligationem cum vtriuſque Prouinciæ Ordinibus, quæ fide & mutua amicitia vtrinque præſtita, his bellorum ac turbarum temporibus ſummopere creuerit: eamque ob cauſam ſe nihil ardui, ipſis inſcijs aut inconſultis, interea aggreſſum: cupere proinde, iſtud quoque negotium proponi in procerum conuentu Gaudæ, vt communi arbitrio, & conſenſu liberius & cõmodius ſe ad generale officium obſequiumque patriæ præſtandum applicare queat.

Quod verò, ad maleuolorum ſuſpiciones auertendas, argumentũ accuſationi contrarium ab eo edi poſtulant, quo Hollandorum & Zelandorum vota deſideriaque, plenę ſatisfaciendi promiſſis Pacificationis Gandauenſi, euidentius pateant: eiuſque rei cauſa, exercitium Catholicæ Romanæ Religionis in Hollandia & Zelandia cupientibus concedi petunt: Orat obteſtaturque Auraicus, id firmiter de eo ſentiant ſe inprimis deſiderare, vt Pacificatio Gandauenſis perficiatur, obſeruaturque, neque paſſurum eam pro ſua parte vllo modo infringi. Verùm quandoquidem poſtulati exercitij permiſſio in Hollandia & Zelandia, præcipuè ad earundem prouinciarum Ordines attineat, qui ne ea in re nouitas vlla ante Ordinum generalium conuentum introducatur pacti ſunt: rogat, vt diligenter attendant conſiderantque, ſe neque poſſe neque debere ſine conſenſu & arbitrio Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ, nouitatem aliquam permittere: vereri autem maximè, ne ſi hinc turba aliqua oriatur, in ſe culpa omnis transferatur.

Quod autem authoritate conſignata, & authentica promitti poſtulant, neque ſe, neq; Hollandos aut Zelandos vnquã paſſuros, vt Romanæ Catholicæ Religionis exercitium vllo modo oppugnetur, aliudue promoueatur in Belgij prouincijs: Cupit Auraicus promittere, promittitque, tam ſuo quam Hollandorum & Zelandorum nomine, ſe ex pacificationis Gandauenſis pacto nequaquam permiſſuros, vt aliquid contra publicam quietẽ ac pacem, nominatim autem contra Catholicam Rom. Religionem eiuſue exercitium attentatur aut incipiatur.

Et quan-

An. 1577.

Catholicæ Romanæ Eccleſiæ exercitiũ confirmat Auraicus.

Et quandoquidem nihil imperij vel auctoritatis in Dominos Ordinum Generalium Bruxellæ congregatos, ſibi vſurpare aut aſſumere, ſed eiſdem omni ſtudio & conatu ſeruire & auxiliari ex eorum arbitrio, ad negotiorum exequutionem, deſideret: Cupit etiam promittere promittitque, ſe pro ſua parte eis poteſtatem auctoritatemque de hoc articulo ſtatuendi ex propria voluntate & ſententia, ad ſupradictæ pacificationis præſcripta, relicturum: neque id impediturum, aut alios impedire paſſurum: imò adiuturum, vt de omnibus illis qui actu offendiculo, aut quouis modo ſalutem quietemque publicam inquietare aut perturbare tentabunt, pœnæ ſumantur. Poſtremo omnes ſuos conatus ad ea, quæ Ordinibus vtilia, & patriæ ſalutifera videbuntur, conferre cupit: ſeque, ſi quiſquam alius, amantem, amicum, fautoremq; patriæ pollicetur.

Subſig.

VVilhelmus Naſſouius.

Auraicus in Brabantiã venit.

Poſtea, Auraicus cum vxore Carolota Borbonia Bredam vrbem, Ordinibus tunc deditam, venit: & magnificè amanterque à ſuis ciuibus hic excipitur. Inde, Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ conſenſu, Antvverpiam venit 18. Septemb. ciuibuſque armatis aduenienti obuijs comitatus, ſumma cum lætitia totius ciuitatis vrbem ingreditur. Huc ad eum Bruxella mittuntur Abbates Villerſius & Marollius, Baro Freſinius, & D. Cappreſius, Ordinum nomine aduentum herois gratulaturi, cumque Bruxellam deducturi: nec diu cunctatus, per alueum ſumptuoſe recenterque foſſum, 23. Septembr. ciuibus Antvverpienſibus armatis ab vna ripæ parte comitantibus, Bruxellenſibus verò ab altera obuiam euntibus, nauigatione proſpera Bruxellam maximo cum triumpho & honore venit, atque hic cum Ordinum generalium Proceribus quotidiè conſultat.

Brabanti Auraicum Ruvvardum eligunt.

Brabanti, cùm bellum contra Auſtriacum in ſuam præcipuè patriam redundaret, neque Gubernatorem, ſicut reliquæ omnes prouinciæ haberent, maximè quod Brabantiæ Gubernatio ſemper ad generalem Gubernatorem, contra quem bella gerebant, ſpectaret: conſultum putant particularem Gubernatorem, aliarum prouinciarum exemplo, habere: itaque Auraicum ſibi in Ruvvardum, id eſt, quietis conſeruatorem, 22. Octob. eligunt: eodem ferè tempore Dux Arſchotanus Flandriæ Gubernator conſtituitur. Bruxellæ ratio plurimarum rerum gerendarum initur: & qui in Status Conſilium ad gubernationem generalem potiſsimè aſſumendi eſſent, conſultatur.

Inuidia & maleuolentia in Auraicum.

Introitus Auraici. & Brabantiæ gubernatio, ſummo populi applauſu & fauore ſtatim conceſſa, grauiſsimi in Auraicum odij inuidiæque cauſa, ſummæ etiam maleuolentiæ & zelotypiæ principium fuit, tanquam Gubernationem generalem & poteſtatem ſummam ſibi ſoli ſumere vellet: maximè quod auctoritate & experientia reliquis Belgij proceribus præpolleret, ſuaque fides proſperis aduerſiſque rebus imprimis explorata eſſet, reliquos etiam generis nobilitate, potentia, longo rerum, tam ad populum, quam ad Status ſpectantium vſum ſuperaret.

Hinc magna præcipuorum Procerum pars, vtpote Dux Arſchotanus cum fratre Marchione Haureo, Comes Lalainius cũ Fratre Montignio, Seneſchalcus Hannoniæ, cum fratre Burggrauio Gandenſe, Comes Egmondanus, Barones Vileus, & Heſius, VVilleruallius, Champigneius, Raſsingemius, Svveuigemius alijque numero circiter viginti, qui acerrimi Hiſpanorum aduerſarij, ſtrenuiſsimi libertatis Belgicæ vindices, & pacificationis Gandauenſis præcipui auctores videri volebant, atq; de his officijs patria præſtitis ſibi plaudebãt, Auraici Imperium dominiumque in Belgicarum prouinciarum gubernatione prorſus detrectant, eaque Catholicæ Romanæ Religioni minus cautum eſſe inprimis cauſantur. Itaque, alij quidem inuidia, ſuas affectiones vtilitati patriæ præferentes, alij imperitia, plurimi verò auaritia & ambitione ducti, vnà inter ſe ſtatuunt (vt videbatur) Eſcouedi prophetiam literis interceptis inſertã, veram, ratamque reddere: nempe diſcordias liteſque toto Belgio neceſſariè ſeminandas.

Præcipui Proceres Belgij ſe vero Archiducem Matthiam vocant.

Conſultumque reputant, Maelſtedium In Germaniam legare ad Archiducem Matthiam Rudolphi Imperatoris fratrem, tertium defuncti Imperatoris Maximiliani filium, qui Commendatore Maiore mortuo, operam ſuam Ordinibus amicè obtulerat, ne Regiones in extraneorum poteſtatem deuoluerentur: quandoquidem Regis Galliarum frater ſuam quoq; beneuolentiam tunc temporis præſentarat: Archidux autem Matthias eis præcipuè idoneus viſus: Petunt proinde feſtinationem adhibeat, acceleretque ad Belgij gubernationem, quod vt alacrius faciat, ei multa de gubernatione malè adminiſtrata perſuadent ac queruntur. Et hæc quidem omnia ſine Ordinum generalium conſenſu fiunt: qui poſtea palam de tanta audacia grauiter ſunt conqueſti. Maelſtedius mandata ſtrenuè exequitur: perſuadet Auſtriaco, ocyus vnà in Belgium properet: Itaque 2. Octob. Vienna Auſtriæ noctu diſcedunt, iterque commutatis equis faciunt, Domino Danvvitzio, Domino Kalckreitio cubiculario, alijſque famulis paucis comitantibus: atque in Belgium maximis itineribus tendunt, Imperatore fratre, vt dicebatur, inſcio, cui hæc nequa-

quam

quam ſignificarant, quod eum, Regiæ Indignationis metu, id nullo modo conſenſurum certò ſcirent. Hunc fratris abitum ægre ferens Imperator, literis abſentem vt ſtatim reuertatur monet, ſeque ſcripto apud Ioan. Auſtriacum & alios purgat. Archidux autem ipſo menſe Octob. Coloniam, inde Lyram Brabantiæ vrbem venit. An. 1577.

Archidux Matthias in Belgium venit.

Ordines generales Belgij & Auraicus ſummopere mirati, de hac tanta inſolentia ac audacia, conqueruntur expoſtulantq́; alij nihilominus Archiducem quem accerſerant, Gubernatorem generalem Belgij conſtituere nituntur, ſummę Auraici auctoritati reſiſtere inprimis volentes: hac enim potiſſimum ratione Romanā Religionem, & Regiam auctoritatem conſeruatum iri, maxima cum Regis gratia, proponunt. Verum cùm Ordinibus, Prouincijs, Ciuitatibus, hæc quorundam nobilium priuatim ſeparatimq; facta grauiter diſplicerent, Ordines quorſum hæc inſtituta, ambitione & affectibus graſſantibus vergerent, non ignari, huiuſmodi intentionem manifeſtare ac præuenire ſumma diligentia nituntur.

Nobilium quorundā machinationes.

Cùm vero Dux Arſchotanus Flandrię Gubernator eſſet deſignatus, iamque honorificè cum apparatu & magno militum numero Gandauum gubernationem adminiſtraturus, proficiſceretur: ſeparata nobilium pars hoc prętextu Archiducem Matthiam in ſuam poteſtatem redigere, & in vrbem Teneramondam pertrahere conſtituerant: ſperarantq́;, ſi opus eſſet, auxilium à militibus qui VVauræ in caſtris erant ſub Comite Lalainio & Burgrauio Gandenſe: vt ſic pro ſuo arbitrio clauum gubernaculaque liberè tractare queant: verùm Auraicus ſumma cum prouidentia hanc eis commoditatem præripit: & Lalainij aliorumque fidelitate, ſecurus à militibus VVauræ agentibus redditur: Ordinumque generalium conſilio Archiducem in ſuas partes pertrahit.

Cùm autem menſe Octob. Dux Arſchotanus 23. peditum cohortibus & 300. equitibus, maximoq; nobilium numero comitantibus, magnificè introductus, & tanquam Gubernator Gandaui receptus eſſet: iamque vrbis Proceres veterum priuilegiorum recuperandorum cauſa, quæ ſibi promiſſa dicebant, ad eum 28. Octob. veniſſent: auditus eſt, flagitatione importuna commotus, effutiuiſſe, huiuſmodi priuilegiorum flagitatores breui tanquā ſeditioſos puniendos, ipſum quoque Auraicum ſimul perſtrinxiſſe: ſtatuerat enim populum, quem ab Auſtriaco ſubornatum incitatumque ſuſpicabatur, Archiducis Matthiæ aduentu refrenare. Dominus autem Oheyniusalijq́;, ſimul ac hanc machinationem ſentiunt, ſedulò Dominum Richouium, & Ioannem Embiſium reliquoſque, vt ſibi caueant, multis propoſitis argumentis monent. Hi ne primo compellentur inuadanturque metuentes, alios præuertere ſtatuunt: populum armant, nocteque intempeſta magno tumultu Arſchotanum & omne conſilium apprehendunt: inprimis Raſsingemum, Svveuigemum, Eyrkium, Moſcouium, Baliuum ſupremum Gandauenſem cum filio, Præſidentem Flandriæ, Iacobum Heſſelium & Ioannem Porteum Conſiliarios Flandrię: Epiſcopos quoque Brugenſem & Yprenſem, pluresque alios. Huius autem facti rationem, nobilium, procerum, & populi mandato 9. Nouemb. typis edunt Gandenſes. Apprehenſos videlicet Dominos nihil præterquam diſcordiam diſsidiumque Prouinciarum machinatos. Proteſtationem à Champigneio conſtitutam, & Svveuigemi manu ſcriptam, contra Brabantiæ guberationem ipſi Auraico Ordinum Brabantiæ ſuffragijs traditam, & Ordinum generalium approbatione confirmatam, vt eidem Auraico omnis adminiſtratio adimatur: atque inde diſſentio inter Prouincias præcipuè verò Brabantiam & Flandriam ſeminetur. Voluiſſe etiam manu armata Archiducem Matthiam Imperator. fratrem Teneramondam pertrahere: & Flandriam Brabantiæ infeſtam hoc modo reddere: ipſumque Archiducem gubernationi generali prouinciarum præficere, inſcijs inconſultiſq; tam Rege quam Ordinibus generalibus: atq; ità nouum Status Conſilium pro arbitrio inſtituere. Tentaſſe præterea, in vrbem Gandauenſem militum copias intromittere, & ciues priuilegijs priuare: eoſdem quoque acriter mulctare decreuiſſe: & ſeditionis & rebellionis crimen obiecíſſe. Bellum quoque contra Auraicum gubernationi Brabantię abſiſtere recuſantem inſtaurare, ideoq; publicas pecunias belli contra Hiſpanos gerendi cauſa collectas, Duaci retineri, & nouo bello contra Auraicum inſumi conſtituiſſe.

Gandenſes Arſchotanum cū omni ſuo Conſilio apprehendunt.

Deprecatione autem Auraici & Ordinum, Arſchotanus, his alijſq́; criminationib. non obſtātibus breui è carcere emittitur: reliqui aūt vt laxentur, nullis precib. induci volunt Gandenſes.

Arſchotanus liberatur.

Ordines generales & Auraicus, Archiducem Matthiam, quòd iam in Belgium veniſſet, Regique Philippo conſanguinitatis vinculo arctè iunctus eſſet, regioneſque Ioan. Auſtriaci diſceſſu rectore carerent, Antvverpiæ magnificè accipere, & de gubernatione ei committenda, ſpem bonam proponentes, conſultare atq; ſtatuere neceſſarium ducunt. Itaq; 11. Nouemb. Antvverpiam magnificè ſplendideque ingreditur, Auraico & ciuibus pulchre armatis, obuiam euntibus, venientemq; omni honore atq; obſequio decorantibus.

Archidux Matthias Antwerpiam venit.

Id autem Ordines neceſſarium inprimis reputabant, metuentes ne exercitus VVauram relinquens, Archiducem (quod Motteus alijque ſummopere ſuadebant) Liræ in ſuam poteſtatem pertrahat, deinde Gandauum petat, & captos, quandoquidem à parte arcis dirutæ facilis

An. 1577. in vrbem patebat acceſſus, vinculis eximatatque hoc modo gubernatio omnis pro aliorũ arbitrio adminiſtretur muteturque. Et procul dubio hæc omnia eueniſſent, ſi Lalainius ſuíq; conſenſiſſent, qui Arſchotano nequaquam ſauebãt, vt Archiducis fieret vicarius, cuius nutu Raſsingemus, Champignius & Svveuigemus; quod Archidux negotiorum Belgicorum planè inexpertus eſſet; omnem adminiſtrationem ſibi tradendam, Auraico iñ Hollandiã remiſſo, exiſtimabant. Hę machinationes ſumma Ordinum & Auraici prouidentia impeditæ, maioris in Auraicum odij. & Artheſiæ Hannoniæque ab Ordinibus defectionis, occaſio fuêre.

Auſtriacus Belgij hoſtis declaratur. Statuunt etiam Ordines, & decreto cauent, ne Auſtriaco vrbium, arciũ, propugnaculorum acceſsio, aut armorum commeatus, pecuniarum aduectio poſt hac fiat: eum Inſuper hoſtem, & violatorem iuratę pacificationis declarant, eiuſq; ſocios & ſectatores ad cauſam dicendam euocant intra 15. dies: non comparentes, hoſtes atque rebelles habendos edicunt. Datum Bruxellæ 17. Decemb. 1577.

Cõcordia duarum religionũ iurata in Belgio. Concordiam prætérea ampliorem ineunt, Iurantq; Bruxellæ 10. Dec. ſubſignatam à Prælatis, Eccleſiaſticis, Dominis, Nobilibus, Senatoribus & Magiſtratibus, iuriſdictionum, vrbium ac ciuitatum, alijſque Ordines Belgij conficientibus atque repræſentantibus: fœdera ante inita arctius ſanciunt, ipſamq; Pacificationem Gandauenſem confirmant: qua Romani Catholici, Romanę religionis deſertores in ſuam protectionẽ recipiunt pollicenturq; ſe nequaquam paſſuros aut permiſſuros, vt contra eos quicquam attentetur incepteturúe: aut iniurioſè excipiantur, moleſtentur, vel irritentur cauſa religionis: ſed placidè quieteq; viuendi libertas eis concedatur. Simili etiam pactione Rom. religionis deſertores, ſiue reformati, Catholicos Romanos tam eccleſiaſticos, quam laicos in ſuam protectionem tutelámq; recipiunt: vt vnanimiter alteri alteros in ſuis dignitatibus, honoribus, priuilegijs, poſſeſsionibus, quibuſcunque etiã modis conſeruent: & vetera priuilegia, cõſuetudines, Iuraque cõmunis patriæ, manu aſſerant: adempta etiam infractaque recuperent atque reſtaurent.

Iuramento quoque pollicẽtur pariter, ſe Archiducem Matthiam fiduciaria conſtitutione, donec Rex Ordinũ generaliũ cõſenſu aliter decernat, in Gubernatorẽ generalem recepturos, eidemque parituros, ad conditionum & articulorum ei proponendorum & iureiurando confirmandorum formulam, &c. quæ quidem omnia procerum iuſſu typis fuere edita.

Ordines ad varios Monarchas & Principes mittunt legatos: vt ſe excuſent, Auſtriacum verò accuſent, quod Belgas ad extremam ſeruitutem redigere moliatur, vt eorum viribus & opibus vicinos opprimat, & victis iura legeſque pro ſuo arbitrio ferat. In Gallia quidem à Rege, fratre, & matre benignè admodum audiuntur, fauores auxiliaq; offeruntur: verùm magis placebant Anglorum ſubſidia: quorum cauſa Carolus Philip. Croyus Marchio Haureus, Adolphus Meetkerckius, alijque in Angliam legati humaniſsimè à Regina excipiuntur: ſimulque in fœdera coeunt, nempe: Vt Anglię Regina tam ſua quam vrbis & ciuitatis Londinenſis inſtrumenta obligationum, literaſq; aſſertionum, quibus ſe ciuitatemq; obligent, Ordinibus generalibus ſuppeditet: vt hac ratione Ordines, vbicunque poterunt, centies mille libras ſterlingas, ſiue ducentos mille Angelotos cogant. Ordines autem indemnitatem promittant, & earum Belgij ciuitatum quas Regina nuncupabit, obligationem tradant: vt pecuniæ poſt annum reſtituantur, & Angli ab omni incommodo & fœnore indemnes ſeruentur.

Marchio Haureus, Adolph9 Meetkerckius alijque in Angliam legati ſœdus ineunt.

Vt Regina Ordinibus mille equitum, & quinq; millia peditum mittat. Ordines autem poſt tres menſes Londini pecunias expenſarũ & ſtipendiorum à die qua nauem conſcenderint milites, numerent: liberale ſtipendium ſoluant: finitoque bello ſuis ſumptibus in Angliam exauctoratos remittant.

Huius exercitus Imperator in Ordinum conſilium admittetur, vt quæcunque etiam negotia ſimul tractet conſultaque. Nihil momentoſi, præcipuè quod ad bellum aut pacem conficiendam ſpectet, durante hoc bello Ordines abſque Reginæ aut ſuorum legatorum conſilio & conſenſu ſtatuent. Nullum fœdus aut pactum cum aliquo Monarcha aut Principe inibunt, niſi ab ipſa Regina approbetur, eodemque ſi volet, vnà comprehendatur.

Si quis Princeps, quę Reſpublica, aut Ciuitas aliquid cõtra Anglicani regni vtilitatem tranquillitatemúe, religionis aut alterius cuiuſuis occaſionis prætextu moliatur: tenebuntur Ordines generales eodem militum numero ijſdemq; conditionibus Reginæ auxilium ferre: neque pacis perturbatoribus vllo modo opem, ſuppetias aut fauorem præſtare, aut præſtari permittere: ſed omnibus viribus ijſdem reſiſtere.

Si inter Ordines diſſidiũ aut diſcordia oriatur: arbitrio iudicioque Reginæ aut eius auctoritate deputatorum, ſtabitur. Si mari claſſem inſtruere cogatur Regina: promittũt Ordines ſe 40. naues præſidiarias, nautis, commeatu, armis probè inſtructas, Reginæ poſtulanti auxilio miſſuros, quæ Archithalaſsi Anglicani imperio pareant hoſtemq; iunctis armis debellent: idq; Reginæ ſumptibus & impẽſis: erunt autem prædictæ naues, vt minimum 40. vaſorum capaces: nautarum quoque & militum numerus pro nauium magnitudine deſtinabitur.

Ordines

Ordines Anglos rebelles, ſimul ac à Regina rebelles declarati fuerint, intra Belgij limites nequaquam admittent.

Si quando Ordines generales pacem pactumúe cum Rege inire volent, curabunt, vt ea pacificatione articuli hi, aut ſimul aut partim pro Reginæ voluntate & arbitrio, confirmentur.

Fuit autem poſtmodum fœdus iſtud mutatum, nempe, vt militum loco, pecuniæ in Caſimiri expeditionem ſuppeditarentur.

Angliæ Reginæ miſſo legato in Hiſpaniam Regi ſuã ſententiam declarat.

Angliæ Regina rationem huius fœderis reddere volens, in Hiſpaniam menſe Decembri mittit Dominum Thomam VVilkes virum prudentem, qui Regi declaret: Regina quandoquidẽ apud ſuam Maieſtatem, tanquam belli inteſtini in Belgio auctrix & nutrix præcipuè ſit accuſata; atque hinc maleuoli occaſionem ſimultates inimicitiaſq; vtrinque ſtruendi captent; ſtatuiſſe ac decreuiſſe, ſuo maximè honori conſulendi, & ſummæ ſuæ in obſeruandis colendiſque cum vicinia amicitijs conſtantiæ probandæ cauſa, Regi ſua acta geſtaque cum generalibus Belgij Ordinibus verè ac ingenue declarare, eademque Regio ſuo verbo, coram Deo, hominibus, viciniſq; Principibus ac Poteſtatibus confirmare rataque reddere: vt ſic Regis animum ſiniſtris falſiſque huiuſmodi ſuſpicionibus, quæ mutuam vtrinq; amicitiam labefactare poſſent, liberet: atque inſuper ſuum conſilium propoſitumque addere, quo Prouinciæ Belgicæ in perpetua ſuæ Maieſtatis obedientia retineantur, populuſq; placidè ac quiete viuat: imò ſuam quoque ſententiam & intentionem adijcere, modo Rex rationibus pacificationis, bonæ ac amicæ ſuæ admonitioni conformibus, auſcultare recuſet.

Ex ſuis quidem actis Regi ſatis notum eſſe, quoties tam Regem quam Regis in Belgio vicarios, hæc mala imminere, præmonuerit, & occurrendi auertendiq; rationes oſtenderit: conſcientia ſatis teſtãre, ſe fidelitatis fœderiſq; officio amicè ac probè functam: quo ciuiũ cædes, & vrbiũ præcipuarũ deprædationes prohiberi, & alienationi diſceſsioniſq; pericula vitari potuiſſent

Quod ſi huiuſmodi excuſatio, amica adhortatio, fideliſque Principis ſermo non ſufficiat: ſua inſuper facta actaque toti notiſsima mundo, examinanda proponit: nempe, quam ſedulo Belgij regiones ſub Regis obedientia conſeruare ſtuduerit: neque ſe ijſdẽ occupandis vnquam ingerere tentauerit: quod equidem alij monarchæ, ſi tantæ eis commoditates à maxima populi parte oblatæ fuiſſent, nequaquam recuſaſſent. Proinde ſe haud immeritò indignari, quod tam inſigne rarumque fidelitatis exemplum adeò iniquè & malignè accipiatur.

Sicut autem nihil officij diligentiæque tam apud Regem quam Regis ſubditos, quod ad pacificationem & regionum ſub Regia obedientia conſeruationem ſpectare poſſet, prætermiſit: ita quoq; earundem prouinciarũ Ordinibus & Principi Auraico, diuerſis miſsis legatis, nequaquam perſuadere deſtitit, vt arma deponant, pacemq; inter ſe, atq; obedientiam Regis naturalis Principis, colant, continuentque. Vtque hæc ſedulo faceret, ſecretæ quædã, nihilominus tamen veræ præmonitiones eam commouerunt, quandoquidem conditiones quaſdam haud contemnendas à nonnullis à Rege deficere volentibus, quos nominare certas ob cauſas nolebat, fuiſſe oblatas, intellexiſſet.

Enimuerò ſi huiuſmodi perſuaſionibus precibuſq; Belgas ad Regi obediendũ non impuliſſet, atq; in ſumma neceſsitate pecunijs, ad pacificationem cũ Auſtriaco tunc inceptam, promouendã, ſuppeditatis non iuuiſſet: Belgæ rebus prorſus deſperatis, alterius Principis poteſtati ſe ſubdidiſſent, aut pecuniæ bello neceſſariæ penuria, Belgij partẽ alicui poſsidẽdam tradidiſſent, qui multis aureorũ myriadibus, multiſq; hominũ cæſorũ millibus difficulter expelli potuiſſet.

Huius autem facti veritatem eò lubentius referebat, quod non ſolum iſtud, ſed & plura id genus officia ſincerè fideliterq; in hoc negotio præſtita, ſiniſtrè ac inique interpretata acceptaque ſciret.

Inter cætera verò, calumniam ac criminationem quandam epiſtola Auſtriaci, vt ferebatur contentam, & libro ab Ordinibus Reginæ purgandæ cauſa edito diuulgatam, neceſſariò defendendam propulſandamq; reputabat: accuſabatur enim Auraicum, ne pacificationem ratam haberet, incitaſſe, auxiliaq; omnibus viribus ac facultatibus promiſiſſe. Hoc autem maximum impudentiſsimumque fuiſſe mendacium demonſtrabat. Nam cùm Burggrauij Gandauenſis, ab Auſtriaco miſsi, relatu, Regina intellexiſſet, Auraicum Auſtriaco iniuriam facere, neq; pacificationem, vt quidem dicebat, obſeruare velle: ociuſq; has ob cauſas legato ad Auraicum miſſo, vt æquũ tractabilemq; ſe præſtaret, & pacificationẽ obſeruaret, imperaſſet, ſedulo monuiſſet, imò niſi omnibus pacis, articulis exactè ſatisfaciat, minas regaliter addidiſſet: iamq; viri voluntatem ad articulorũ pacificationis obſeruationẽ, tanquam vnicã regionum requiẽ atque ſalutẽ, maximè propenſam percepiſſet. Ordines quoq; admonitos, pacis præcipuè cupidos intellexiſſet: deniq; pacificationẽ ab Auſtriaco, & poſt à Rege confirmatã audiſſet, haud aliter atq; proprijs lætata eſt bonis. Cuius quidẽ facti integritatẽ ſinceritatemq; Regi ſatis notã, ad ipſius Regis ſentẽtiã iudiciumq; refert: confiditq; Regẽ, viroſq; oẽs probos & animi affectionib. cõmotionibuſq; vacuos, iuſtè ac honeſtè id à ſe factũ, contrariumq; falſo à maleuolis editu, iudicaturos. Vix aũt

An. 1577. credibile reputat, alium quenquam Principem, qui ſe tot iniurijs affectum, ſuaque monita à Rege Gubernatoribuſque contempta percepiſſet, tam amicè fideliterq; tale negotium tractare poſſe. Nihilominus tamen animum voluntatemque amicos conſilijs monitiſque iuuandi, haudquaquam ſibi defore ſperat: id enim, inteſtino hoc bello graſſante, amplitudini atque officio ſuo inprimis decens honeſtumq; exiſtimat: quandoquidem antiquiſsimo fœdere Burgundiæ Ducibus, Regis maioribus ac parentibus, ſit ſociata.

Proinde quod ad alium articulum attinet, quo Regiæ Maieſtati rationes, præſentes turbas ſedandi, & prouincias ſub Regis obedientia conſeruandi, ſua quidem ſententia cõmodiſsimæ, declarentur: quandoquidem & pacificationem infractam, & inimicitias grauiſsimas inter partes eſſe conſtet: vnde quidem regionum extrema vaſtatio, aut earundem à Regis obedientia alienatio tandem exſpectanda ſit: conſultiſsimum expeditiſsimumque ad hæc mala præcauenda reputat, vt Rex ſuos ſubditos in gratiam ſauoremque recipiat, eis veteres libertates priuilegiaque reſtituat: poſtremam pacificationem conuenienter fideliterq; obſeruari curet: alium Gubernatorem ſua proſapia genitum, quem volet, Prouincijs gratum acceptumque cõſtituat: vt ſic ei omnem obedientiam ex animo præſtent, religionem eius arbitratu continuent, omniaque ad pacificationis normam faciant. Hæc autem nequaquam fieri poſſe, quam diù Auſtriacus gubernationem ſit adminiſtraturus: idq; ob ſummam inter Auſtriacum & Prouincias diffidentiam: videntur enim prouinciæ, potius alterius Principis Dominique protectioni ſe ſubijcere, quàm rigorem quem gubernãte Auſtriaco certò præſagiunt, ferre, decreuiſſe. Prouinciæ Auſtriacum infractæ pacis: Auſtriacus contra Prouincias infractæ pacificationis accuſat.

Auſtriacus fautor Reginæ Scotiæ, erga Reginã Angliæ ſe monſtrat animo inimico.

Auditis autem legatorum relatu, tam Auſtriaci quam Ordinum cauſis, nequaquam iudex, ſed conciliatrix eſſe cupit: nihilominus delictis criminationibuſque vtrinque tectis ac celatis, diſcordes in concordiam reducere, & parti vtrique officium praſtare paratiſsima.

Quandoquidem autem neque locum, neque modũ vllum reconciliationis ineundæ videat: vnicum quo turbæ ac miſeriæ procul dubio hinc ſequuturæ caueantur, remedium reputat: vt alius Legatus Regi conſanguineus gubernationi præficiatur, cuius moderato regimine turbæ omnes ſedentur, ſanguinis effuſiones auertantur, & prouinciæ, quarum alienatio aliàs liquido euentura apparet, in obedientia retineantur. Si Rex huic conſilio ſe accommodet, talem profecto populi erga ſuum Principem animum perſpicit, vt nulla mutandi principis ſit apparitura propenſio: dummodo poſtulata ipſis concedantur, nullæ nouitates proferantur, & pacificationis Gandauenſis leges firmiter ac ritè obſeruentur.

Sicut autem Auſtriaci abitum optat, quo & Ordinibus ſatisfiat, & turbis ſeditionibuſque finis tandem imponatur: ita etiam, iniquo eiuſdem Auſtriaci erga ſe tam ex literis interceptis, quam clandeſtinis actionibus ac machinationibus cum Scotiæ Regina, explorato ac perſpecto animo, non ſine ſui ſtatus maximo periculo (quod harum literarum lator ſingulatim multis actis probare poterit) non poteſt non inſtare, omnibuſq; modis ſollicitare, vt Rex Auſtriacum è Belgio euocet: vt ſic vicinitatis atque amicitiæ fœdera pro voto vtrinq; obſeruentur: de quibus quidem, homine adeo ſibi iniquo atq; infenſo Belgium gubernante, nihil certè ſperandum exiſtimat: proinde probos imprimis hic vicarios, qui mutuæ amicitiæ augendę magis quam diminuendæ ſtudeant, inſtitui optat deſideratque.

Hanc commonitionem, ad Prouinciarum ſub Regis obedientia conſeruationem, & mutuę amicitiæ continuationem ſolummodo ſpectantem, Regem nequaquam ægrè laturum ſperat, cùm ſincerè ingenueque ſit facta.

Verùm quandoquidem Auſtriacus ſuum exercitum iam paratum, Gallorumq; nonnullorum copias auxiliares in procinctu habeat, quibus Belgarum Ordines, veteres Anglorũ ſocios & amicos ad harum extremitatum alteram redigere tentet: atque hinc maximè timeat Regina, ne Ordines antequam Regis animum hoc in negotio ſatis perſpectum habeant, exterorum armorum ſeruitutiſq; periculis reſiſtere volentes, neceſsitate vrgente, alteri alicui Principi ſe dedant: vnde periculum præſens nunc quidem Regi, futurum autem ſibi poſtea immineat. Ipſa quidem Regis cõmodum promouere, propriumque damnum præcauere volens (quandoquidem Ordines, ſe debitam Regi obedientiã exhibituros, nihil vlterius in religione mutaturos, & Pacificationem Gandauenſem obſeruaturos certò ei promiſerint) prædictas ob cauſas ſe eiſdem Ordinibus ære & milite auxiliaturam pollicita eſt: vt ſic ſaltem alienationis exitijque diſcrimina auertat.

Regina Angl. in Regis commodum & propriam defenſionem, Belgas ære et milite iuuat.

Quod ſi hoc ſuum factum Regi diſpliceat: integrum vtique ſibi erit, palàm facere, Regem ſtatuiſſe, veterem in Belgio gubernandi normam infringere, Belgis veteres leges, conſuetudines & priuilegia adimere, imò Belgium totum, tanquam armis partum ſubiugare, præſidijsque exterorum, militum munire: hunc ſui propoſiti eſſe ſcopum, quo etiam ſpectant ea quæ ex Eſcouedi literis interceptis liquido patuere: quibus ſignificauit, concepta multo facilius contra Angliam, quàm contra inſulas Hollandiæ & Zelandiæ effecta reddi poſſe. Cùm autem

hinc

hinc vicini animum erga ſe regiumque ſuum ſtatum valde maleuolum inſenſumque explorate ſciat. Decreuiſſe, ſi res eò deueniat, omnes ſuas facultates, vireſque in vicinorum defenſionem,& ſui ſtatus conſeruationem impendere. At contrà,ſi Rex æquæ iuſteque Ordinum poſtulatiuni annuat, eiſque Gubernatorem, magis quam Auſtriacus fuerit, gratum concedat; Ordines verò Regi obedientiam recuſent, nouitateſque promiſſo ſuæ Maieſtati dato contrarias inuehant: ſe ſua arma in ipſos Ordines conuerſuram, vtque ad rationem æquitatemque redigantur, auxiliaria Regi omni conatu præſtituram. An. 1577

Interea verò temporis, donec harum rerum certior fiat, conſultum ſibi inprimis videri, quo Chriſtianorum cædibus abſtineatur, varijſque negotijs grauibus ac arduis proſpiciatur, vt Auſtriacus Ordineſque inducias pangant: quas ſi Rex abnuat, Ordines verò annuant: ſe incepto; quandoquidem & Regis honor, & regionũ ſalus præcipuè hinc dependeat, nequaquam deſtituram: ſed Ordinibus inſtituta officia præſtituram, vt ſaltem eos ab exterorum tyrannide defendat, & ſub Regis obedientia ita conſeruet, ne alteri Principi aut Domino ſe ſubmittant, dedantúe: vtq; eadem opera ſe ſuumq; regnum à periculis liquido imminentibus tueatur.

Regina declaratione hac in Hiſpaniam ad Regem miſſa, parum aut nihil proficit: imò ne ab armis quidem vacationem vllam impetrat. Victoria enim Auſtriaci, parta, Gemblaci, Regis animum omninò ad bellum accenderat: anſamque aliarum mutationum præbuerat.

Auraicus menſe Decembri Gandauum cum fratre Iohanne Naſſouio Comite profectus, quarto Calend. Ianuarij, à Gandauenſibus reliquiſque Flandris ſumma magnificentia & gratulatione excipitur Gandaui. Hic quatuor Flandriæ membra & ciuitatem Gandauenſem, cùm potentiſsima ditiſsimaque totius Belgij ſit prouincia, ad officia debita reciprocè præſtanda, & contributiones voluntarias conferendas hortatur: agit præterea de captorum Dominorum liberatione, ſed parum hac in re auditus.

Ordines generales conuocati, Matthiam Archiducem Auſtraicum, certis articulis conditionibuſque præſcriptis, Gubernatorem generalem Bruxellæ decernunt: & 16. Calend. Ianuarij Antvverpiã ad eum mittuntur Abbas Gertrudanus, Abbas Marollius, Dux Arſchotanus, Baro Frelinus pluresque alij, qui gubernationem ad conditionum formulam ei offerant: quam quidem acceptat Auſtriacus, honeſta magnificaq; ſumptuum ſuppeditatione inſuper promiſſa. *Matthias Archidux Austriæ, Gubernator generalis Belgij decernitur.*

Præcipuè autem, quibus Ordines mouebantur, rationes fuere, quod ſcilicet toti Belgio Gubernator generalis maximè neceſſarius eſſet: quodque nobiles qui Archiducem Matthiam accerſerant, valde propenſo in eum eſſent animo: quorum nonnulli eum Imperatore inſciò nequaquam veniſſe, aut Inuito Rege tam diù manere, opinabantur: Regem quoq; licet eum non miſiſſet, tandem tamen adhuc cõſenſurum, maximè quod ſanguine et admodum propinquus, & Catholicæ Religionis valde ſtudiuſus eſſet: multi etiam bellum Auſtriaci hac ratione magis inuiſum odioſumque reddi poſſe: neque ipſum Auſtriacum vlterius quicquam hoſtiliter ſine certo Regis mandato tentaturum putabant: formidaturumque ne Imperator cum fratribus, totaque familia Auſtriaca, hinc aliquid prætendat. Hoc inſuper facto, ſummam Regi fidelitatem declarabant, & à Franciæ Rege, & à fratre Duce Alenzonio oblata, ſeriò ſe recuſaſſe probabant: Angliæ etiam Reginæ, cui quæcunque cum Gallis actio ſuſpecta erat, hac ratione ſatisfaciebant. Inprimis autem Ordines, Matthiæ gubernatione, Religioni Romanæ Catholicæ optimè conſultum, vt tunc rerum ſtatus erat, putabant.

Vt autẽ plebi, cuius maximè intererat gubernationis, pacis, belli negotia rectè adminiſtrari, ſatisfieret, Archiducis legatum ſiue vicarium conſtituunt Principem Auraicum, cui omnes turò bellis præſentibus fidere poſſent: quod eius probitas, experientia atque prudentia ſatis perſpecta ac probata eſſet. *Auraicus Archiducis Matthiæ Vicarius.*

Fuerunt autem Archiduci Matthiæ propoſiti, poſteaque iureiurando cõfirmati ſequentes articuli: *Articuli Archiduci Matth. à Belgis propoſiti.*

1. Archidux regiones conſilio Status gubernabit: ipſi verò Conſiliarij deſignabũtur, eligenturque ab Ordinibus generalibus, Belgij indigenæ, huic muneri inprimis idonei.

2. Omnia negotia decernentur ſuffragijs & vocibus Conſiliariorum: ita vt ipſe Gubernator poſtmodum nihil amplius ſit deliberaturus aut mutaturus.

3. Si qui Conſiliarij aut palatina officia minus probè ſe gerant, aut onere difficiliore grauentur: Ordinum generalium poſtulatione prouidebitur.

4. In negotijs arduis atque magni ponderis ad omnes ſimul regiones ſpectantibus, nihil ſine Ordinum generalium conſenſu aget Gubernator.

5. In rebus arduis ad generalitatem attinentibus, vtpotè exactionibus, pecuniarum collectionibus, pacis belliue conditionibus, cũ extraneis Principibus aut populis obligationibus, alijſq; ſimilibus, tenebuntur Ordines generales, antequam certi aliquid conſtituant, rem totam proceribus & cõmunitati ſignificare: æquum enim eſt, vt quod omniũ intereſt, ab omnibus quoq; comprobetur & condicatur: quod quidẽ patriæ priuilegia & conſuetudines Inprimis poſtulant.

An. 1578. 6. Ne Gubernator, mandata, placita, decreta magni momenti, nouitates resue inſolitas introducentia, ſine Ordinum generalium ad id legitimè conuocatorum conſilio aut conſenſu, vllo modo ſtatuat.

7. Breuiter: In omnibus ijs negotijs, quibus naturalis Princeps patriæ, tanquam Brabantiæ Dux, conſilium de Ordinum Brabantiæ ſententia capere tenetur, ipſe quoque Gubernator Ordinum generalium conſilio vti tenebitur: Deputati autem prius ſuis ſuperioribus à quibus ſunt legati, rem omnem conuenienter referent.

8. Omnes literas ad Statum prouinciæ aliquo modo ſpectantes, quas accipiet, tenebitur Conſilio Status offerre, vt de ijs deliberetur decernaturque.

9. In Conſilio Status nulla negotia grauia difficiliaque, aut ad Ordines ſpectantia, tractabuntur, niſi Conſiliariorum maxima parte præſente.

10. Eiuſdem Conſilij acta, decreta, factaque omnia annotabuntur atque ſubſignabuntur.

11. Ipſe Gubernator, omnes conſuetudines & quæcunque priuilegia inſtitutaque vetera infracta, impedita aut ablata per vim, reſtituet & confirmabit.

12. Ordinum generalium Deputati ſimul permanebunt, quam diù ad negotiorum expeditionem peractionemque commodum ipſis videbitur: Ordines quoque generales conuentum, quandocunque volent, celebrare poterunt.

13. Si quod negotium maximi momenti occurrerit ob quod comitia haberi neceſſe ſit: vnâ prouincia poſtulante, reliquæ conuenire debebunt, & poterunt: neque mandatum, imperium aut conſenſum Gubernatoris exſpectare tenebuntur.

14. Ordinibus etiam particularibus vniuſcuiuſque prouinciæ conuentum agere licebit pro arbitrio quocunque tempore.

15. Pacificatio Gandauenſis ita omnibus ſuis articulis obſeruabitur, vt nullo modo aut prætextu aliquid diminuatur aut infringatur.

16. Ne prædictæ Pacificationis interpretatio lites aut difficultates arguta cauillatione, tam in articulo ſcandali, quàm alijs eadem pacificatione contentis pareat, huiuſmodi litigioſorum articulorum interpretatio Ordinibus generalibus legitimè congregatis committetur.

17. Gubernator alios ſtipatores aut ſatellites, quàm Ordines pro temporis ratione neceſſarios reputabunt, nequaquam habebit aut poſtulabit.

18. Gubernator ſuumque Conſilium ex Ordinum ſententia, tam terra quam mari conſtituent Archiſtrategum ſiue Imperatorem exercitus, Archithalaſſum, Magiſtrum equitum, Tribunum militum, alioſque tribunos præfectoſque primarios belli.

19. Neque pedites neque equites milites colliget extraordinariè: neque præſidia in vrbibus collocabit Gubernator, niſi ſcientibus & conſentientibus Ordinibus: ciuiumque earundem vrbium ſententijs prius auditis.

20. Gubernatores Prouinciarum nequaquam conſtituet ſine Ordinum earundem Prouinciarum conſilio & conſenſu. Curabitque ſi fieri poſſit, vt ijdem ſint eiuſdem regionis aut prouinciæ habitatores, atque in ijſdem poſſeſsiones & redditus habeant, aut ſaltem regionibus ſint grati atque accepti, vt dictum eſt.

21. Tempore belli grauiſsima negotia adminiſtrabit exequeturque ad præſcriptum Conſilij militaris ab Ordinibus deſignandi.

22. Conſilium autem militare nihil quod ad Ordines ſpectabit, decernet aut ſtatuet, niſi Ordines generales ante primoque omnium certiores reddantur.

23. Gubernator, alijque poſt eum Gubernatores, priuilegia præſentia futuraq; obſeruabunt. Præterea Chiliarchæ, tribuni, omneſque militum præfecti, Regi Domino ſuo naturali, & regionum Ordinibus iuramentum præſtabunt in patriæ defenſionem.

24. Obligabunt obſtringentque ſe prædictis his articulis, & præcipuè conſeruationibus omnium & ſingulorum priuilegiorum, legum, conſuetudinum veterumque inſtitutorum, vt ea omnia Regionibus reſtituantur, reparentur, & inuiolatè ſeruentur.

25. Milites quoque tam Ordinibus & Generalitati, quam Regi naturali domino, iuramentum præſtabunt.

26. Aſsignationes & diſtributiones ærarij publici & pecuniarum bellicarum fient, quando Ordinibus oportunum videbitur, eorum opera, qui ab Ordinibus huic muneri præficientur: idque inprimis ob ingentia inenarrabiliaque onera, quibus ſuæ Maieſtatis fiſcus, & prouinciæ generaliter grauantur.

27. Ordines oblata à Regnis & Principibus vicinis, acceptare poterunt, neceſsitate vrgente, præſertim ſi bello obruantur. Gubernator autem quæcunque iam acceptârunt, aut in poſterum adhuc acceptabunt, rata habebit & confirmabit.

28. Contra eos qui aduerſus Ordines & patriam arma ſumpſerunt, & Ioannis Auſtriaci partes poſtremis his turbis tenuerunt, rigore iuris agetur: neque iuris adminiſtrationes aut execu-

cutiones

tiones hac in re vllo modo impedientur:ne poſt hac ſtatus aut commodum Reipublicæ ab aliquo petulanti audacia perturbetur. An. 1578.

29. Iurabit etiam Gubernator, ſi eum prædictos articulos aut omnes aut aliquos infringere contingat, Ordines liberos fore ab eius obedientia. Quod ſi eos cogere volet, prædicta infractione non reſtituta aut reparata, poterunt ſecundum Priuilegiorum formulam, iuſtæ defenſionis protectioniſque cauſa, arma ſumere.

30. Arces nondum prorſus dirutæ, ſed iam dirui inceptæ, ſolo æquabuntur abſque contradictione: de reliquis verò, quibus Prouinciæ aliquo modo opprimi poſſe videbuntur, Ordinum generalium conſilio decernetur.

31. Generaliter, nulla præteritorum actorum in poſtremo bello fiet informatio aut inquiſitio: hæc enim omnia generali obliuione prædictæ pacificationis Gandauenſis compræhenſa ſunt, exceptis ijs, quorum articulus ſuperior mentionem facit. Quæcunque autem ab Ordinibus generalibus decreta ſtatutaque ſunt ab eo tempore, quo Ioannes Auſtriacus Caſtrum Namurcenſem inuaſit, rata habebit, approbabitq; Gubernator, neq; vllo pacto contra nitetur.

Archidux Matthias hos articulos acceptauit ſubſignauitque: Poſtea per oppidum Mechlinienſe cum Principe Auraico Bruxellam profectus, ingenti cum magnificentia ac triumpho 28. Ianuarij, vrbem læto introitu ingreſſus eſt: atque eiuſdem menſis die vigeſimo publicè in foro Gubernator inauguratus, prædictos articulos, vna cum Principe Auraico, tanquam vicario, ſolenni iuramento confirmauit Bruxellæ.

Auſtriacus contra Ordinibus nunciari mandat, hanc Matthiæ acceptationem Ordinum iuramento, paci, & Regis (vtpote non conſentientis) auctoritati aduerſari. Ordines verò hæc parui pendunt, ſuaſque literas multis argumentis munitas in Hiſpaniam mittunt, quod & Archidux Matthias facit, confirmationis à Rege impetrandæ gratia.

Tota hac hyeme in Belgio viſus Cometes, primò multum diuque ardens: apparuit primùm 11. die Nouemb. paulatimque deſijt. *Cometes viſus*

ARGVMENTVM. Lib. VIII.

IOANNES *Auſtriacus Parmenſem cum ſuis Hiſpanis & Italis in Belgium rurſum inuehit: quibus fretus, Belgis bellum indicit. Papa verò crucem ſuam vulgò* cruciatam *contra eoſdem publicè denunciat. Prouinciarum Belgicarum exercitus ad Gemblours ab Auſtriaco profligatur: qui victoriam ſuam proſequens, Louanium, Philippevillam, Lymburgum aliaq; oppida ſubiugat. Ordines poſt multos tandem labores Amſterodamo potiuntur. Baro de Selles ex Hiſpania appellens, pacis conditiones proponit, per quas Pacificationi Gandauenſi derogatur. Imperatori pacis ſtudioſo reſpondent Ordines. Diſsidia in Friſia. Campena & Dauentria à Rennebergio obſeſſæ & captæ. Ordines in Eccleſiaſticis & politicis rebus leges & Statuta edunt. Iuſiurandum fidelitatis ab incolis ſuis exigunt, quod Ieſuitæ & alij præſtare recuſant. Monachi ſodomitæ in Flandria cōburuntur. Hiſtoria fratris Cornelij concionatoris Brugenſis. Ordines ad Comitia VVormatientia Legatos mittunt, deq; magno exercitu conſcribendo concilium capiunt. In eum finem ad Caſimirum ſcribunt & alios. Simulq; Ducis Andegauenſis auxilium (tractatu ſuper ea re cum ipſo habito) adſumunt. Auſtriacus impetum facit in Ordinum copias ad Rimenaut. Iterum de pace ſed fruſtra agitur. Libertas Religionis vulgo* Religions fried/ *à Proteſtantibus vrgetur, & neceſsitate quadā belli cogente publicatur. Cui Gandauenſes tamen non aſſenſerunt: Arteſiani & Hannonienſes nullo modo eam ferre voluerunt, qui inde nomen ſortiti Malecontentorum, & mox Meningam muniunt, nec iam amplius ad bellum commune contribuunt. Hinc ſciſma & ſeceſsio inſequuta. Copiæ Caſimiri ad exercitum Ordinum accedunt. Andegauenſis venit Montem Hannoniæ. Ob magnatum inter ſe Zelotypiam vix quicquam operæpretium ab exercitu geritur. Caſimirus recepit ſe Gandauum. Andegauenſis miſſos facit ſuos milites, quo Malecontenti fortiores euadunt. Exercitus Ordinū ſoluitur. Auſtriacus ad Namurcum caſtris probè munitis moritur. In eius locū & munus ſuccedit Parmenſis. Atrebatū fruſtra tentatum. Sebaſtiani Regis Portugaliæ expeditio, prælium & mors in Africa, duorumq; aliorum Regum, qui ſimul omnes in vno tentorio iacuère, vbi captus etiam fuit Princeps Antonius. Hæc facta ſunt an. 1570. ſub Ioanne Auſtriaco & Archiduce Matthia.*

MATTHIAS ARCHIDVX AVSTRIÆ, DVX BVRGVNDIÆ
BELGICARVM DITIONVM PRO
GVBERNATOR.

AVSTRIÆ

LIBER OCTAVVS.

DIXIMVS ſuperiore libro, quibus artibus doliſq; Auſtriacus, vt vetus Hiſpanorum propoſitum, Belgicas regiones domandi, & tanquam recens deuictam prouinciam ſubiugandi, promoueret, ſit vſus, Ducis Albani veſtigijs acriter quidem inſiſtens, ſed ſictè ſimulateque magis agens: Diximus præterea quibus rationibus Ordines Belgij fuerint coacti ſe munire, atque defendere, ex pacto Pacificationis Gandauenſis, Principis Auraici & Hollandorum Zelandorumque ſocijs armis, ipſumque Auraicum aduocare: cuius apud plebem auctoritas & gratia, inuidiæ apud Proceres cauſa fuit: vnde factum vt Proceres Archiducem Matthiam accerſiuerint: atque deinde Ordines Gubernationem generalem eidem committere conſultum putauerint: Nunc quid Archiduce Matthia gubernante, cum Ioanne Auſtriaco actum, quæ bella geſta ſint, narrabimus.

Exercitus Ioannis Auſtriaci. Ioannes Auſtriacus conuocatis vndique militibus, exercitum in regione Lutſenburgenſi, Marchæ-ſaminæ collegit: huc quoque Hiſpani & Itali menſe Ianuario ex Longobardia confluunt, Duce Alexandro Farneſio, Principe Parmenſi, filio Duciſiæ Parmæ, Belgij Gubernatricis, & Octauij Farneſij, Parmæ & Placentiæ Ducis, cuius pater Petrus Loyſius Farneſius, Pauli tertij Pontificis Romani filius fuit: conueniunt & Gallorum copiæ Carolo Manſveldio Comite Duce: Burgondionum quoque Germanorumque agmina: fuitque hic omnis ſimul exercitus peditum millia ſexdecim, & equitum Hiſpanorum atque Italorum millia duo, reliquis non numeratis: Auſtriacus hoc exercitu ſe ſatis munitum exiſtimans, libellum typis edit Marchæ, 25. Iauuarij, 1578. quo bellum indicit declaratque, Romanæ Catholicæ Eccleſiæ, & debitæ Regi obedientiæ conſeruandæ, defendendæque cauſa: multa inſuper magnaque largiter promittit Regionibus, vrbibus, nobilibus, pagis & militibus ſuas partes fouentibus. *Ioan. Auſtriacus bellum indicit Ordinib. Belgum.* Ordinum etiam nomine Apologia typis promulgatur, qua, quæ ad prędictos duos articulos crimina obiecta ſpectant, diluuntur.

Auſtriacus miſſis anteà ad Imperatorem legatis, grauiter de Archiducis Matthiæ aduentu fuerat conquæſtus: de quo quidem Imperator ſe excuſabat: nunc autem denuò Marchionem Varrabonium ad Imperatorem & Germanos quoſdam Princeps allegat, eoſque rogat, vt præcedentes excuſationes facto aliquo comprobent, & ne miles in Germania Ordinum nomine conſcribatur, impediant, verùm id ſibi ſoli permittant.

Comes Hoghenlous, Ordinum mandato, vrbem Ruremondenſem, ipſumque Polvvilerum Tribunum cum omni præſidio, multis vndique vallis & aggeribus, paruo tamen militum numero, arctè admodum cinxerat, ad ſummamque egeſtatem redegerat: Auſtriacus ſuis inſtructis copijs, obſidionis ſoluendi cauſa eò mittit forti ſatis militum agmine Dominum Hiergeſium, & Draganum Tribunum: horum aduentu perterritus Hogenlous, aggeres ac propugnacula deſerit, diſceditque cum ſuis: hinc non ſolùm Ruremondæ, ſed & VVeerdæ Brabantiæ vrbi extrema ſame preſſæ, commeatu ſubuenitur.

Ordinum Belgij apparatus bellicus. Ordinum apparatus bellicus lentè admodum procedebat: erant enim Ordines in deliberando ac decernendo tardi, & prouinciæ multæ ac variæ: ſperabantque pacificationem proſperè ſucceſſuram. Erant Ordines tunc temporis ſatis certi ac ſecuri de Antvverpia, Somæ-berga, Thola, Steen-berga, Breda, Buſcodicis, alijſque locis: Arces Antvverpiæ, Gandaui, Vltraiecti, Inſulis, Valenzenis, Ariæ, Bethunæ, Bapalmæ dirui mandarant: Atrebatenſem ciuitatem arcemque concordia ſociârant: Legionibus veteribus Comitis Boſſui, Champignij, Margellæ, Marij Carduini, Montignij, aliorumque ſtipendia exoluerant: ipſiuſque Montignij legio primò Namurcum verſus miſſa, vt prima Auſtriaco quibuſcunque modis impedimentum negotiumque faceſſat: poſt ſubſequutæ & aliæ legiones: ita vt iam iuſtus videretur exercitus, Comite Lalainio peditum, Burggrauio Gandauenſi equitum generali Pręfecto, Goigneſio caſtrorum Præfecto, & Motteo armamentarij Tribuno. Exercitus hic maximam hyemis partem non procul Namurco ad Martini ſanum in caſtris tranſegerat, vbi crebris velitationibus in præſidiarios hoſtes dimicabant: vrbeculam Bouineſam duobus inde miliaribus, ad Moſam, qua Namurcenſes vrgendi moleſtandique via patebat, capiunt: & arcem Diſpontinam vi expugnant: præterea autem nihil magni momenti: maximè quod Ordines certi nihil, vt diximus ſtatuerent: eorumque plurimi defenſiuum bellum gerendum, neque Auſtriacum impetuosè inuadendum putarent, & nuncium ſententiamque Regis ex Hiſpania exſpectarent Auraicus verò offenſiuo bello agendum, Auſtraicumq;, antequam maiores copias colligeret, Belgio expellendum conſulebat ac vrgebat: Ordinibuſque exercitu prævalentibus, facilius hoſtes primò excludi, quàm

poſtea

poſtea eijci poſſe, demonſtrabat. Verùm hoc Auraici conſilium, diuerſitate opinionum, inuidia ac æmulatione inter Ordines Principeſque viros graſſantibus, expleri tunc nondum potuit. An. 1578.

Eo quidem in ſtatu res fuére, cùm ſub finem Ianuarij ipſe Auſtriacus Namurcum veniret, copijs ſuis circumcirca in vicinis agris diſpoſitis, recenſque inſigni Bulla Gregorij XIII. Papæ armatis ac munitis, vt perpetuæ damnationis metu ſublato, mortis pericula intrepidi adirent: haud aliter atque olim cruciatæ: hoc eſt, expeditiones contra Turcas, militiæ crucis Chriſti nomine confici ſolet. Bullæ autem tenor hic erat.

Gregorius Papa XIII.

PERPETVAM ſalutem & Apoſtolicam benedictionem omnibus Chriſti fidelibus, qui in regionibus Belgicis militant aut militabunt in caſtris filij noſtri dilectiſsimi Philippi Catholici Hiſpaniarum Regis, ſub vexillo filij noſtri dilecti, & illuſtris Domini, D. Ioannis Auſtriaci. Nos ſtudentes ſaluti omnium animarum fidelium Chriſtianorum, media quibus, auxiliante Deo, ſalutem veſtrarum animarum, & pacem quietemque veſtrarum conſcientiarum mereri poſsitis, lubenter concedimus. Propterea de Omnipotentis Dei miſericordia, ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, fauemus cum omni miſericordia, Apoſtolica authoritate, præſentibus his literis, concedimuſq; liberaliter in Domino, tam prædicto D. Ioanni Auſtriaco exercitus Capitaneo generali, quàm omnibus vobis prædictis, & veſtrum ſingulis pro ſe, ſtatim atque præſentes ad veſtram notitiam peruenient, vt quocunque die vos aut veſtrum ſinguli voletis, confeſsione & communione peracta, impetretis plenariã omnium peccatorum veſtrorum Indulgentiam & remiſsionem: eandemque prædictam indulgentiam & remiſsionem omnium veſtrorum delictorum etiam in articulo ſiue hora mortis percipiatis. Volumuſque vt præſentes hæ literæ vobis ſeruiant, ſemel quidem ad prædictum effectum in veſtrà vita, & ſemel tantùm adhuc in hora veſtræ mortis. Datum Romæ apud S. Petrum: ſignatum annulo piſcatoris 18. Ianuarij 1578. pontificatus noſtri anno ſexto. *Bulla Papæ Gregorij XIII. cõtra Belgas.*

Subſig.

Cæſ. Glorierius.

Ordinum exercitus ſimul ac Ioannem Auſtriacum potentiſsimis copijs agrum Namurcenſem inuaſiſſe cognoſcit, loco migrare, & vlterius in Brabantiam tendere inſtituit, acieſque qua potiſsimum poteſt ratione inſtruit: Prima diſpoſitæ legiones Montignij & Hezæ: media Boſſuyij & Champignij cum tredecim Scotorum & aliquot Angelorum cohortibus: poſtrema Egmondani, & Marchæi ſiue Lumeij: itaque cum tormentis & machinis bellicis iter ingrediuntur, Domino Goignecio militari Tribuno, Domino Heuræo, fratre Billiculo, alijſque legatis ac vicarijs ductoribus. Caſtrorum autem præfectus Comes Lalainius, Burg-grauius Gandauenſis, plurimique Duces, Chiliarchæ, Tribuni, & præcipui militiæ Præpoſiti, ſe aut domi continebant Bruxellæ, aut celebrationi nuptiarum Domini Berſelenſis & Dominæ Berghenſis intererant, magnaque præfectorum & militum pars caſtris aberant: vnde quidem in ipſos militiæ Duces & Præfectos grauis ſuſpicio culpaque verſa eſt: maxime cùm eorum maleuolentia ac inuidia (quod res de Archiduce Matthia ſtatutæ pro arbitrio non ſuccederent) ſatis tunc eſſet perſpecta.

Ioannes Auſtriacus, Parmenſis, & Gonzaga, qui tunc Namurci erant, 29. Ianuarij militum duo millia & amplius, vt leuia cum Ordinum agminibus ferant prælia, mittunt: verùm hi aliquot ſuorum deſideratis acriter repelluntur: duos autem ex hoſtium numero deprehenſos ſecum abducunt, qui Ordinum exercitum ea nocte Gemblacum verſus diſcedere velle, tormentaque bellica iam auehere, præcipuos autem Duces Præfectoſque caſtris abeſſe, indicant. Id ſimul ac reſciſcit Auſtriacus, omnẽ ſuum exercitũ contra tendere, hoſtiumque machinamenta diſturbare, iterque impedire iubet. Goigneius autem alijq; Præfecti, Auſtriaci apparatu perſpecto, nihil cunctati, exercitum inſtruunt, hoſtique aggredienti audenter ſe vndique opponunt, eique inter proficiſcendum plurimis locis ſaltuoſis inſidias, arborum commoditate, collocant: vnde Auſtriaci milites ab Ordinum ferentarijs plurimum impediti ſæpeque fugati. Ordinu[illegible]m equites in poſtrema acie, hoſtium frequentes impetus ſtrenuè propellunt: itaque prima acie lente, abſque impedimento, præcedente, ſimul procedunt. Verùm cum nimio pugnandi ardore Auſtriaci milites incenderentur, iamque eos à conflictu prohibere aut reuocare difficilè videretur, ſtatim Parmenſis, & Robleſius, Billij Dominus, validiſsimo impetu, totis militum copijs, Ordinum equitatum inuadunt, viriliterque propellunt, & per altiorem viam fugant: vnde Ordinum equites, hoſtium agminibus inſequẽtibus, ſuorum peditum aciem turbare, perfringere, obterere, neceſsitate coacti, plurima parte ſalui euadunt. Interea *Prælium Gemblacenſe.*

An. 1578. Auſtriacus cum reliqua exercitus parte, poſtremam aciem iam perturbatam diſſipatamque, & mediam non longe inde collocatam vndique inuadit: repugnatum quidem aliquandiù: verùm Auſtriaci equitatus, qui Ordinúm equites fuerat perſequutus, rediens, hos quoque obruit, in fugam vertit, plurimoſque cædit, præcipuè Scotos & Anglos, Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ ſtipendiarios in Brabantiam miſſos. Montignius ſocijque aciem primam quæ non procul Gemblaco aberat, ocyus inſtaurare ac munire in hortis ac pomarijs quibuſdam ſatagunt: verùm incaſſum nituntur: tandemque fuga ſaluti ſuæ conſulunt. Auſtriacus parta victoria, vlterius inſequitur, Gemblacum oppidum vſque, quo poſtridiè deditione potitur. Fuere hoc prœlio Ordinibus erepta militaria ſigna peditatus triginta, equitatus quatuor: ad hæc tormenta ænea omnia: cæſorum verò numerus exiguus fuit. Capti Goignicus, Heureus cum fratre Balieulo, pluresque alij. Montignius autem, & Scotorum Tribunus Balfourius acriter pugnando incolumes euaſere.

Ordines generales Belgij, Archidux Matthias, & Princeps Auraicus, qui huius cladis tempore Bruxellæ erant, ipſam vrbem Bruxellenſem omni ſtudio ac diligentia muniunt, ſaluamque conſeruant. Putabatur quidem Auſtriacus eam confeſtim oppugnare velle: verùm quod & tormenta & alia ad tantæ vrbis obſidionem oppugnationemque neceſſaria ei deeſſent, nihil aduerſi armis attentauit. Confeſtim ex Hollandia & Flandria milites euocantur. Matthias & Auraicus, relicto Bruxellæ Boſſuo, Antvverpiam reuertuntur: Machliniam murmurantem, & Liram, ciuium Antvverpienſium fido præſidio miſſo muniunt tenentque. Denique præſidijs vbique diſpoſitis, alijſque neceſſarijs, ſumma ſedulitate procuratis, nihil, præter ea quæ dicemus, memoratu dignum Auſtriacus cum victore ſuo exercitu egit.

Auſtriacus victoriā perſequens, mal- in [illegible] potitur.

Auſtriacus hoſtium caſtris potitus, ne quem à tergo infeſtum habeat præcauens, Domino Hiergeſo mandat, vt Bouinum oppidum, dum terror metuſque recens, capiat: quod quidem tormentis concuſſum deditur, vita omnibus conceſſa.

Ipſe Auſtriacus cum toto exercitu Louanium tendit, magnum vaſtumque, ſed parum munitum oppidū: id facile in deditionem accipit, cum præſidiarij pauci, loco relicto, Bruxellam abijſſent.

Thenæ & Arſchotum vrbes Louanio vicinæ, cum eo etiam tranſigunt. Inde Sichenum oppidulum arce munitum aggreditur: erant hic præſidiarij pauci ſub Præfecto quodam Liranæ familiæ, qui dum deditionem recuſant, tandem 22. Februarij, tertia oppugnatione obruuntur, non ſine Hiſpanorum clade: eaque maximè de cauſa, arce tandem etiam expugnata, crudeliter inhumaniterque excepti, contra promiſſum, trucidantur, ſubmerguntur, capite truncantur & ipſe Præfectus alijque nonnulli de feneſtra ſuſpenduntur.

Hinc contra Dieſtam vrbem Brabantiæ, Auraici dominio ſubditam, parum munitam, ducitur exercitus: cum autem obſeſſi, in loco eminentiori hoſtilia tormenta collocata vident, deditione paciſcuntur. Similiter quoque Levva vrbecula in Auſtriaci poteſtatem venit: vbi exercitus partim reficitur.

Comes Manſueldius, Auſtriaci iuſſu, vrbem Niuellam Gallicis ſuis copijs cingit. erant hic in præſidijs, cum Præfecto Villerſio, quatuor peditum cohortes & equites aliquot. Vrbem hoſtes valido exercitu circumcluſam, octo tormentis æneis primò labefactant, & ſtrenuè oppugnant, animosè autem repulſi: ſecundò maxima machinarum bellatorumque vi muros aggreſſi crebros impetus faciunt: præſidiarij autem cum hoſtium grauiorem violentiam metuerent, ſociorum verò nullum ſubſidium ſpectarent, maximè quod hoſtilis exercitus caſtra agroſque vndique occuparet, iamque quatuor oppugnationes propulſaſſent, hoſtibus quadringentis cæſis, ſuorumque plurimis ſaucijs, honeſtis, conditionibus vrbem tradere ſtatuunt. Auſtriacus ne ſuos Hiſpanos qui proximè impreſſioni operam impendere debebant, periculo exponat, facilem ſe prabet, & vt vulgares milites gladio & pugione accincti, Præfecti autem equis vecti vrbe exeant permittit: & hæc quidem pacta ab obſeſſis impleta fuêre 12. Martij. Gubernator Villerſius egregiam hic laudem ab ipſo etiam hoſte retulit: hoſtis autem neque promiſſa, neque pacta præſtitit: ſed ægrotos ſaucioſque, qui cum alijs abitum accelerare non poterant, crudeliter necauit trucidauitque.

Hinc Reuſſam & Goignieſam exercitu miſſo, ſine mora in deditionem accipit Auſtriacus. Mox quoque Binchium. Binchienſes autem, quamuis nullum haberent præſidium, hoſti reſiſtere audent: & nocte quinquaginta ſclopetarios Montes-hannoniæ, arma ſubſidiaque poſcentes, mittunt: quibus inſidiosè ab hoſtili equitatu interceptis, oppidani ſpe ſua fruſtrati, delectis animis cum obſeſſore tranſigunt: idem & Beaumontium, VValcourtium, Mabuſa, aliaque multa oppidula vicina faciunt. Chimaia quoque hoſtili impetu ſubitò perculſa fuit: militeſque vrbecula relicta in arcem confugiunt, atque ibi pactum ineunt.

Fanum Giſlenij, Hannoniæ oppidulum, penè etiam in Auſtriacorum manus, clandeſtino Epiſcopi Atrebatenſis conſilio inciderat: verùm Dominus Heruilartus dexteritate quadam introgreſſus hoſtes præuertit.

Ineunte

Ineunte menſe Aprili (vt hic ſucceſſum totius victoriæ Ioannis Auſtriaci ſimul ex ordine An. 1578.
referamus) Auſtriacus opera Baronis Cheuræaui & Baptiſtæ Montani clandeſtinè negotiatur cum ſeditioſis aliquot cohortibus præſidiarijs Traiecti ſuperioris, oppidi ad traijciendum Moſam ſitu maximè idonei. Seditioſæ hæ, de quibus loquor, cohortes, ſuum Gubernatorem Dominum Heſeum Hornanæ & Gaesbekanæ familiæ, virum nobilem, omneſque Duces & Præfectos captos cuſtodijs ſeruabant. Ciues ſimulac ſeditioſos milites cum hoſte negotiari reſciſcunt, ſociatis aliquot cohortibus fidelioribus, inter quas nonnulli Angli, ſtrenue reſiſtunt, platea quadam oportunè occupata, valloque munita. Auſtriacus Baronem Cheuræaum cum magno militum numero ſeditioſis ſubſidio deſtinat: ſed rardius. Ordines enim paulò ante Dominum Nicolaum Salmierum Melroyæ Dominum, pecunijs & militum quinque cohortibus inſtructum in vrbem miſerant: hic tumultum ſedat: captos liberat, vrbemque ſecuram reddit: præcipuos ſeditionis auctores nocte apprehenſos, alijs exemplo ſuſpendi & ſubmergi iubet.

Poſt hæc Auſtriaco conſulitur à nonnullis, idque præcipuè ipſius Gubernatoris Florennei inſtinctu, vt vrbem Philippi-villam ſitu & arte valde munitam, præſidijſque ſatis inſtructam, à Philippo Rege Hiſpaniarum, poſtremis contra Gallos bellis ædificatam, obſidione cingat: Florenneo autem eò facilius credit Auſtriacus, quod indies exercitui plurima damna periculaque à Præſidiarijs inferrentur: quodque ipſe Florenneus Philippi-villæ Gubernator ei vrbem addiceret, deditionemque certo polliceretur: omnem enim commeatus & ſubſidij prouiſionem callidè impediuerat auerteratque: verùm quod apud Duces & Præfectos militiæ tanta auctoritate non polleret, vt eos dexteritate aut calliditate eò inducere poſſet, nihil palam tentare auſus fuit. Cum autem crebertimæ ex obſeſſa iam vrbe in Auſtriaci exercitum eruptiones fierent, & Lotharingorum ſuorum militum aliquot antè etiam cæſi eſſent, veritus tandem Auſtriacus ne hæc interceptio, ſuarum victoriarum finis, partæque anteà gloriæ perditio eſſet, quod Gubernatori promiſſa præſtare non valenti tam facile credidiſſet: omnem operam diligentiamque impendere ſtudet, vt vrbem quam citiſsimè ſuperet, iam certior, diſperſas Ordinum copias iterum multis locis colligi. Itaque foſsis & aggeribus aliquot maxima cum difficultate potitus, ad proximam vſque vrbis foſſam peruenit: nocte gerras & crates vimineas altas erigit, inter has quatuor grandia tormenta diſponit, quibus aggeres & munimenta vrbis demoliatur, hoſteſque à propugnaculis; vnde ſuis ingens iactura cladeſque inferebatur, propellat: hic defodi ſuffodique ſtrenuè curat: ipſe cum Parmenſi & reliquis Ducibus Præfectiſque militum, labori inſudant, faſces aliaque neceſſaria diligentiſsimè ferunt adminiſtrantque. Obſeſsi, muris & aggeribus oppidi fortiſsimis & maximis fidentes, intrepidè reſiſtunt, hoſtiles inſultus floccipendunt, crebriſque eruptionibus, tam pedites quam equites, obſeſſorem exercitum inuadunt.

Poſtremò Auſtriacus muris ſcalas applicare, ac inſuper quatuordecim tormentis vrbem quatere ſtatuit. Interea nocte quadam D. Gateus vir inprimis eloquens ac facundus, ad colloquium admiſſus, obſeſsis declarat Regis ſummam potentiam, cauſæ æquitatem, inſignemque Auſtriaci humanitatem, vtpote qui eorum ſtrenuitatem (delicta interim grauiſsima nequaquam ignorans) tanti faciat, vt ſi honeſtis conditionibus (quandoquidem nulla ſubſidij ſpes ſupereſſit) cum eo paciſci velint, ſe felicem ſit reputaturus, modo milites tam ſtrenuos ſibi ſtipendiarios naneiſci queat: proinde omnibus qui ei militare velint trimeſtris ſtipendij ſolutionem promittit: reliquis qui id facere nolint, liberè abire permittens. Obſeſsi blandiloquentia & promiſsione hac allecti deliberant, conſultant, ſeque iam omnium rerum inopia laborare, equites quoque commilitones, Tibicinem Legatum ab Auraico commeatum ſubſidiaque petiturum deducentes, nocte ex inſidijs à Comite Megano cæſos perpendunt: tandem Gubernatore Florenneo quocunque modo, quaſcunque per artes inſtigante, ad deditionem perueniunt: tres cohortes, promiſſo ſtipendio trimeſtri, militiam Auſtriaci acceptant: reliquæ duæ Ordinibus fideles, vrbe excedunt, armatæ, erectis ſignis, 21. Maij.

Poſtea Auſtriacus ægrotus Namurci ſe continet, Parmenſem verò in Limborghenſem agrum mittit. Parmenſis multis hic vrbeculis arcibuſque facilè potitur. Tandem Limburgo oppidulo & arci forti ac bene munito, vnde multa ſuis incommoda inferri potuiſſent, deditionem indicit, nouem tormenta bellica aduerſum collocat, & cuniculos agendi ſuffodiendique apparatum adhibet: hinc ſubito perterritus populus, colloquium cum hoſte abſque mora expoſcit. Parmenſis pauore imbellium hominum percepto perſpectoque, colloquium recuſat. Gubernator bellicoſus, vrbecula relicta, in arcem cum ſtipendiarijs aliquot venit, qui metu quoque ocyus perculſi, animos reſiſtendi abijciunt. Gubernator locum ſitu, armis, rebuſque neceſſarijs ſatis munitum inſtructumque, varijs argumentis declarat, trepidoſque in hoſtem exhortatur: ſed fruſtra: itaque cum Tribuno Mondragonio, tandem inuitus tranſigit;

 liberè

An. 1578. libertate Traiectum ſuperius abeundi conceſſa: diſceditque 15. Iunij, maxima ſuorum militum parte Auſtriaci militiæ ſe dedente. Poſt hæc Parmenſis caſtrum Valchenburgum, oppidumque Dalhemum capit, & acriter in victos ferro ac igne ſæuit: Machinatus inſuper aliquid in Traiectum ſuperius, at Boſſuo præuertente impeditur.

Pars quædam Auſtriaci exercitus ſub Octauiano Gonzaga in Hannoniam profecta, Bruxellas & Montes Hannoniæ vſque excurrit, agroſque depopulatur Machliniam quoque ſuam breui futuram, Conſiliariorum aliquot clandeſtinis conſilijs, reputat: verum conſpiratione detecta, & vrbe bene munita, diſcedere non ſine magno ſuo malo cogitur: agros nihilominus præualidæ copiæ, nemine tunc ruri reſiſtente, hoſtiliter admodum vexant: donec Ordines collectas ſuas vires contrà mittunt: hinc multa loca parum munita relinquere cogitur Auſtriacus: In Brabantia autem, Louanium, Levvam, Niuellam aliaque oppida retinet: & caſtra propè Thenas ponit, vbi ampliores ex Italia militum copias exſpectat. Interea circa Buſcumducis ſæpiſſimè vario euentu acriter pugnatum eſt.

Hactenus Auſtriaci proſperos ſucceſſus, actaque læta poſt Gemblaci partam victoriam, recenſuimus: nunc quid Belgij Ordines, Archidux Matthias, & Princeps Auraicus interea conſtituerint fecerintque, dicendum. Principio autem de Amſterodamenſis vrbis deditione, qua, poſt di[illegible]am Gemblaci cladem acceptam, animi Belgis additi, commodaque maximi momenti oblata fuere, memorabimus.

Amſterodamenſis vrbis ſitus & ſtatus.

Amſterodamum ante Belgicos hos tumultus ditiſſima, potentiſſima, munitiſſima, totius Hollandiæ vrbs, opibus populiſque maxime abundans, ob commerciorum & nauigationum ſummam frequentiam; primò quidem ipſius Magiſtratus, & Minoritarum ſiue Franciſcanorum, quorum præcipua apud populum erat auctoritas, monitu atque inſtinctu, Catholicæ Religionis obſeruationi dedita imprimis fuit: eaque de cauſa principio Hiſpanorum & Albani partes tam acriter fouit, vt hinc, præcipuè Harlemo iam obſeſſo, reliquis Hollandiæ oppidis, & maximè Enchuſæ inimica inuiſaque fuerit: ita vt Enchuſani, Amſterodamenſibus ſocietatem fœduſque recuſantibus, nauigationem ſine mora præcluſerint. Hanc ob cauſam Eccleſiaſtici eiſque deuoti omnes ex omni Hollandia Amſterodamum confugiunt, vrbemque maximo numero complent, quæ quidem miſeriarum & calamitatum Hollandiæ prima origo fuit: maximè cum Amſterodamenſes portis apertis hoſtes admitterent, reciperent, fouerentque. Poſtquam autem ex Pacificationis Gandauenſis pacto, cum Gubernatore tranſigere, eidemque obſequi, & ciuibus profugis libertatem Religionis permittere, atque bona reſtituere tenerentur Amſterodamenſes, nullis rationibus eo induci potuêre, crebris magnificiſque Ioannis Auſtriaci pollicitationibus animati. Quamobrem Princeps Auriacus Hollandiæ Gubernator, & Hollandiæ Ordinum Proceres, eos itinerum præcluſionibus aliiſque incommodis refrenare ac coercere conantur: maximè autem cum anni præcedentis, nempè ſeptuageſimi ſeptimi initio, plurima eis benignè obtuliſſent ac promiſiſſent, neque quicquam aut impetrare aut promouere potuiſſent: maximaque difficultas in eo præcipuè conſiſteret, quod ciuibus Reformatæ Religionis, vrbe profugis, Romani Catholici vrbem occupantes exercitium Religionis & ſepulturam mortuorum obſtinatè recuſarent: ſex quoque veteres cohortes præſidiarias in vrbe retinere vellent: ciues prætereà reduces ad officia publica obeunda admitti, & ſagittariorum collegia, ciuitatis cuſtodiæ ac defenſioni antiquo more deſtinata, reſtaurari nollent.

Amſterdamū inuaditur fruſtra, vbi Hellingus & Ruychauerus cadunt.

Cùm autem Auriacus & Hollandiæ Ordines, Ordinum generalium conſilio varias eis conditiones obtuliſſent, neque diſcordiæ finem facere poſſent: tandem Hellingus Tribunus, & Ruichauerus Præfectus militum, vrbem 13. Nouembris anni præcedentis, vi inuadere moliuntur, magnoque militum numero, tribus tantum vexillis apparentibus, vrbem tectè latenterque nauibus aggrediuntur, & porta quadam vi occupata vlterius irrumpunt. Tribunus autem Hellingus cum ciuibus colloquens, vtque arma deponant ſuadens, tormento ignimomo feritur: hinc ocyus ciues cum ſex cohortibus præſidiarijs animos armaque ſumunt, Hollandos audacter inuadunt & vertere terga cogunt: cumque fortè fortuna tonna pulueris tormentarij propè portam ignem conciperet, ingenti tonitru perculſi Hollandi, maxima clade accepta expelluntur: ipſe inter alios Præfectus Ruychauerus Amſterodami natali ſuo ſolo, triſti hoc caſu fataliter cadit, rebus præcedenti bello ſtrenue geſtis nequaquam inglorius.

Amſterodamum deditur certis conditionibus.

Quamquam autem Amſterodamenſibus hæc alea fœliciter, magno hoſtium malo, cecidiſſet, multis tamen varijſq; ſuſpicionibus & difficultatibus intricati, longaque iam terra & mari obſidione cincti, cum hoſte paciſci conſultiſſimum ſtatuunt: itaq; 8. Februar. ann. 1578. pacem ineunt his præcipuè conditionibus: Vt religioni reformatæ addictis liberum ſit extra vrbem conciones habere: & intra vrbem loco prophano mortuos humo mandare: vt ſex præſidiariorum cohortes exauctorentur: alijq; præſidiarij milites 400. aut ſexcenti, ciuitatis cuſtodiendæ

cauſa

An. 1578.

cauſa, à ciuitatis præfectis conſcribantur: vt vetera ſagittariorum collegia reſtaurentur: & in demortuorum, profugorum, reliquorumque locum, alij abſque diſcrimine ſubſtituantur: næc aliaque plura his ſimilia tunc quidem tranſacta pactaque, ſed non diù ſeruata fuere. Cum enim Religionis Reformatæ defenſores, alios culparent, quod neq; pactum ſeruaſſent, neq; articulo de ſagittariorum collegijs ſatisfeciſſent, ſed plurima cōtrariè attentaſſent, iamq; multi adhuc in vrbe Auſtriacarum partiū fautores hoſtilia indies machinari viderētur: oppidani ſimul iunctis virib. præcipuos Catholicę Religionis Coryphæos, minoritas, ſacerdotes, & monachos omnes vrbem exire compellunt: templa ſtatuis imaginibuſque vacuant: Reformatæ tantum religionis conciones, durante bello, ad ſuæ ciuitatis ſecuritatem permittunt, ratione tunc maximè conueniente, & aliarum Hollandiæ ciuitatum inſtitutis conformi: quantumuis enim Vltraiectum, Harlemum & aliæ quædam recōciliatæ vrbes Catholicam Religionem pariter cum Reformata primò retinuiſſent: tamen detectis tandem hoſticis Eccleſiaſticorum fraudibus, Catholicam vbique ſuſpendere, durante bello, neceſſarium putarunt. His geſtis Auſtriaco incommoda, Ordinibus commoda multa acceſſere.

Selleus ex Hiſpania Legatus cum Ordinibus agit, literis reſponſiue ad eos miſſis.

Circa idem tempus Ioannes Noircarmeus, Baro Selleus venit ex Hiſpania cum commentarijs à Rege, & literis 18. Decembris Madriti datis, quibus Ordinum epiſtolis 24. Auguſti, & 8. Septembris ſcriptis reſpondebatur. Erat autem reſponſio talis, vt inde Ordines prædictis ſuis Epiſtolis viderentur promiſiſſe in Belgij Regionibus Catholicæ Romanę Religionis confirmationem, atque reſtitutionem in eundem ſtatum, quo Caroli V. Imperatoris tempore viguerat. Cùm autem Legatus Sellius id colloquijs & ſuorū commentariorum collationibus mordicus tenere vellet, Ordines de prædictis Epiſtoſtis appellarunt: vnde liquido ſatis apparuit, tale quid ex Epiſtolis colligi aut intelligi nequaquam potuiſſe: quandoquidem Gandauenſis Pacificationis conditiones ſemper allegarint: & iuxta earundem normam omnem obedientiam Regi Philippo, ſicut olim Imperatori Carolo eius patri felicis memoriæ. præſtare cupiuerint Ordines: alioqui enim id effectum reddere impoſſibile eis fuiſſet abſq; Pacificationis cum Hollandis & Zelandis initæ, atque ab ipſomet Ioanne Auſtriaco iuratæ, violatione. Verum cùm Ordines ex Sellij actis, & verbis facilè colligerent, neque Regem, neque Auſtriacum Pacificationem Gandenſem ratam habere velle: hanc actionem, belli indictionem reputarunt. Verùm Selleus 18. Februarij Heura ad Archiducem Mathiam ſcribit: Quandoquidem Ioannes Auſtriacus literis in Hiſpaniam miſſis Regi ſignificauerit, de Ordinum reſponſo in tribus articulis conſiſtente, nempè in Pacificationis Gandauenſis obſeruatione, Auſtriaci cum ſuis militibus abitu, & Matthiæ Archiducis aut alterius, Regionibus grati, & Regis conſanguinei, in eius locum ſubſtitutione: commodum atque vtile imprimis fore, vt Dux Parmenſis inermis ad Ordinum Proceres veniat, & ſimul coram agant conſiliumque ineant qua potiſſimum ratione Regiones in eum ſtatum quo tempore Caroli Quinti Imperatoris fuerant, poſſent reſtitui, diſſidiaque tolli: vtque Princeps Auraicus interea ſe obſidem ſiſtat in Ioannis Auſtriaci aut alterius, cui Rex optimè fidat, poteſtatem. Archidux Matthias & Ordinum proceres huiuſmodi propoſitum nequaquam vtile rati, recuſant: maxime cum viderent Principem Parmenſem, in quo ſpem bonam conſtituerant (quandoquidem matri antea Gubernatrici, honores, officia obſequiaque ſedulo ſemper exhibuiſſent, & ipſe quoque Belgicæ patriæ, ac natali ſolo, iure ac meritò deuinctus eſſet) ſe ad Belgium opprimendum, Auſtriaco comitem ſociumq; iunxiſſe. Itaque hac Sellei actione nihil promotum eſt: quam, vt omnibus palam fieret, Ordinum Proceres typis edi mandarunt.

Otto Henricus Comes Swartzenbergius Cæſaris in Belgium Legatus.

Cum Cæſarea Maieſtas Ottonem Henricum Comitem Svvartzenbergium in Belgium miſiſſet, vt quid Ordines cum Archiduce Matthia alijſque Proceribus in diſpendium domus Auſtriacæ molirentur obſeruaret: benignè eis opem auxiliumq; pro ſuis viribus per legatum obtulit: caſumque Belgij aduerſum miſeratus, ſe rationes quaſcunq; maximè idoneas, quibus huic malo mederi queat, ſedulò & ſollicitè procuraturum promittit: rogans interim, Catholicam Romanam Religionem, & obedientiam Regi naturali Domino ac Principi debitam, in Belgij Regionibus ſeruare vellnt.

Ordines reſpondent Legato Cæſaris.

Hinc Ordinum Proceres occaſionem capiunt, excuſationem loco reſponſionis ſcribendi, atque ad Imperatorem mittendi, quam & typis excuſam diuulgabant: continebat autem debitam gratiarum actionem pro ſuæ Maieſtatis ſolicitudine propenſaque voluntate: quodque prædictos duos articulos ſedulò ac diligenter ad Pacificationis Gandauenſis normam ſeruaſſent: quæ ab Vniuerſitatibus, Epiſcopis, & primarijs Theologis, optimoque erga Catholicam Romanam Religionem animatis, ipſius Ioannis Auſtriaci poſtulatione, & conſilij Regij auctoritate, declarata eſſet, pro rerum præſenti ſtatu, comprimis Reipublicæ vtilis, & ad Regiæ auctoritatis, & Catholicæ Romanæ Religionis conſeruationem commoda ac neceſſaria: quam Auſtriacus Regis nomine, & poſtremò Rex ipſe diplomate & ſigillo ex Hiſpania miſſo, confirmaſſent, eiuſdemque pacificationis leges vbique ſeruari ſtatuiſſent.

An. 1578. Vnde quidem Regis authoritas in cordibus hominum, continuis miſerijs, & Hiſpanorum petulantijs, prorſus exanimatorũ ac penè deſperantiũ, iam rurſus accreſcere, & confirmari cœpiſſet: Catholica quoque Religio à grauiore poſthac damno ſecurior reddita eſſet: quandoquidem eius deſertores hac pacificatione ſint obligati Ordinum generale ſtatutum ſequi, ſimul ac tempora paulò tranquilliora fuerint. Grauiter autẽ quæruntur, & ſigillatim ac prolixè declarant, ſe quidem ſuo officio probè functos: Ioannem autem Auſtriacum ſimulatis improbiſque modis omnia perturbare, vt Regiones in ſuam obedientiam ac ſeruitutem redigat, & odium, petulantiam, vindictam in eaſdem exerceat. Se quidem, vt hæc mala auerterent, & prædictos duos articulos conſeruarent, pro conſueta fidelitate ac obedientia, in Caroli defuncti Imperatoris piam memoriam, & ſereniſsimæ illuſtriſsimæque familiæ Auſtriacæ fauorem, noluiſſe deuinciri extraneis Principibus aut Potentatibus, ſed cum Illuſtriſsimo Archiduce Matthia Cæſareæ Maieſtatis fratre, ipſiuſque Regis nepote ac Leuiro conueniſſe, eidemque Belgij Gubernationem fiduciariè tradidiſſe, donec Rex conſilio ac conſenſu Ordiuum generalium aliter ſtatuat. quo quidem facto ipſe Rex multis de cauſis lætari delectarique meritò queat: quandoquidem Archidux fideli ſua Gubernatione, Catholicæ Romanæ Religioni, & Regis obedientiæ auctoritatique pacificè ac placidè in his Regionibus conſeruandæ ſedulò ſtudeat: hanc autem commodiſsimam, & Regi compendioſiſsimam eſſe viam, quæ præſenti rerum ſtatu iniri poſsit: donec ipſe alium Gubernatorem, conſanguineum, & Ordinibus gratum mittat: quod vt approbare velit, ſe libellos ſupplices ad eum, & ad Regem Portugalliæ alioſque Principes miſiſſe, ac ſanctè promiſiſſe, ſe ei obedientes manſuros, & Catholicam Roman. Religionem ſeruaturos, ſecundũ pacta ſœderaque Pacificationis Gandauenſis: Nunc autem poſtremò D. Selleum cum reſponſo ad ſupplices libellos miſſum ex Hiſpania, cuius literæ ac commentarij, callida & improba acta Ioannis Auſtriaci omninò diſsimularent, ac contra prorſus vrgerent, quaſi Ordines ſuis literis promiſerint, ſe Catholicam Romanam Religionem reſtituros ac cõfirmaturos eo ſtatu, quo tempore Caroli V. Imperatoris ſuiſſet: id autem nequaquam in eorum eſſe poteſtate, ſine extremo Religionis periculo, ne ſcilicet prorſus corruat, ſi Belgicæ Religiones, præcipuè autem Hollandia & Zelandia, ſe iterũ duris decretis & Inquiſitione vrgeri ſentiãt. Quod cùm primæ declarationi, promiſsioni, honori atque vtilitati Regis directè repugnet: ipſum tamen Ioannem Auſtriacum nequaquam bello abſiſtere, ſed quoſlibet debellandi modos tentare, diſsidia diſcordiaſque ſeminare, pulchro quidem & placido Religionis atque obedientiæ Regiæ prętextu. Proinde Ordinum Proceres habere iuſtiſsimas rationes ac occaſiones fœdera firmiora ineundi, atq; naturalis defenſionis inopia, opem protectionemque aliarũ nationum quærendi, extraneis Principibus ſe deuinciendi; & à curioſis atque periculoſis de Religione diſputationibus prorſus deſiſtendi.

Rationes quare Archiducẽ Matthiã Cæſaris fratrem, Gubernationi Belgicæ præfecerint Ordines.

Rationes quare Ordines fœdera cũ alijs nationibus inierint, Religionem reformatam admiſerint, Regemque Hiſpan. deſeruerint.

Nam cum Rex omniũ illorum, qui ſuæ Maieſtati ſedulo fideliterq; operam obedientiamq; præſtitiſſent, imò adhuc in articulis poſtulatis omnẽ fidem diligentiamq; offerunt ac pollicentur, exitium quærat, eiſq; omnem negotia componendi ãc moderandi ſpem adimat: quid, aliud reliquum miſeris, quã vt ad ea confugiant, quæ in extremis huiuſmodi difficultatibus iura permittunt, natura ſuadet, ratio exigit, leges ſinunt: nempe arreptis armis ſuis ſaluti ac defenſioni conſulant, duras extraneis ſeruiendi occaſiones propellant, ſeſe, & ſuas facultates, vxores, proles ab iniquiſsima crudeliſsimorum hoſtiũ immanitate tueantur ac conſeruent: maximè cum ſatis perſpectum ſit, Ducem Albanum reliquoſque harum calamitatum auctores ac procuratores ſumma apud Regem valere auctoritate, ipſumque Ioannem Auſtriacum ad horum cõſilia ac iudicia ſua præcipuè facta dirigere, vtpotè quibus ſanctè promiſerit ſe pœnam acerrimam in hoſtes, alijs exemplo, ſtaturum: illoſque qui florentiſsimas Belgij vrbes incendijs deformarunt ac diripuerunt, regiones deuaſtarunt ac perdiderunt, & manus fideliſsimorum atque optimorum Regis ſubditorum ſanguine polluerunt, maximi apud Auſtriacum fieri, omniaque pro animi arbitrio agere. Quid boni ſperandum, cum & vitam & facultates ſuas videant iudicio crudeliſsimorum homicidarum ſubiectas: cumque annis ſuperioribus tot fallacias & ſimulationes perſpexerint, quam ſecuritatis aut fidei ſpem concipere poſſent? nullam profectò: niſi ob leuem ſtultamque credendi facilitatem miſerijs intricati, omnibus toto orbe ludibrio eſſe velint.

Si tamen Cæſarea ſua Maieſtas, pro ſingulari quem Ordinibus repræſentat pollicetur que fauore, aliquid ſaltem poſsit efficere apud Regem, eiuſq; animum lenire, & ad miſericordiam inducere, vt hoſtilis hic ignis extinguatur, id opus Deo inprimis fore gratum, & beneficium Ordinibus maximè acceptum fore, quod & memori ſemper mente tenere, & gratè rependere nequaquam prætermittere cupiant.

Ordinum poſtulata ad Cæſarem

Interea Cæſ. Maieſt. ſubmiſſe ſupplicant, vt pro gennina ſua clementia paternoque fauore miſerum Belgij ſtatum reſtaurare, & ſigna fraterni animi fauoris, ac ſtudij erga chariſsimum fratrem Matthiam Auſtriæ Archiducem re ipſa edere, eique, & Ordinibus generalibus Belgij,

tanquam

An. 1578.

tanquam ſacri Imperij membris, fauorem, auxiliumque præſtare velit: ad hæc etiam perpendat, vicinum hoc incendium niſi ocyus extinguatur, procul dubio ſe breui tempore per circumiacentes Regiones ſparſurum. Maximè autem, vt Cæſarea ſua Maieſtas, ratione ſtatus & loci, quo à Deo ſit conſtitutus, tanquam omnium diſsidiorum & controuerſiarum Chriſtiani orbis arbiter & iudex, curam gerere velit, ne Ordinum Belgij iuſta bonaque cauſa, vi aut falſis inimicorum calumnijs opprimatur, &c.

Hoc compendio breuiter comprehendimus ea, quæ Ordines Cæſaris Legato latè pleneque declararunt. Curioſus Lector inſuper reſponſum typis editum legat, cuius incitamento motus Imperator rurſum omnes conficiendæ pacis rationes inijt, vt pòſt prolixius narrabimus.

Status rerum Friſiæ.

Nunc quo in ſtatu res Friſiæ, interea, dum hæc agerentur, fuerint, narrabimus. Diximus Comitem Rennebergium Friſiam & circumiacentes Regiones Ordinibus confirmaſſe: quæ quidem poſtea Edictum perpetuum pacis cum Ioanne Auſtriaco initæ acceptarunt. Auſtriacus autem poſtquam Namurcum inuaſit: cùm Rennebergius in Brabantia eſſet, fœderatos ſuos, nempe Præfectos curiæ Friſiæ, epiſtolis inſtigauit, vt reliquos ad ſe pertraherent: hi, vt ſecurius ſua negotia exequi queant, arcem Levvaerdienſem inuadunt 30. Auguſt. 1577. verùm eandem relinquere ſtatim coguntur.

Rennenbergius Gubernator Friſiæ.

Billyus Edicti perpetui Pacto è carcere dimiſſus, omnibus modis gubernatione Friſiæ iterum potiri ſtudebat: Ordinum autem generalium Proceres Ducem Arſchotanum Friſiæ Gubernatorem nominarant: verùm quia hic Prouincialibus parum placebat, Comitem Boſſuium conſtituerunt: ſed cum Prouincialium animi ab hoc quoq; auerſi eſſent, ob facinus olim ab eo Roterodami patratum, tandem aſsiduis Leovvaerdienſium ſollicitationibus Comes Rennenbergius Gubernator & Vicarius conſtitutus atq; acceptus fuit: hic inprimis ſtuduit milites Boſſuij, vtpote ſui competitoris, cui parum fidebat, ex præſidijs & regionibus dimittere: tandemq; effecit, ſtipendijs numeratis, vt munitiones Ooſtmahornam, quàm Bertelus Entenſius hic paulò antè conſtruxerat, Lemmeram, pluresque alias relinquerent, eaſq; anno 1577. dirui ſoloque æquari fecit.

Vt autem ſecuritate maiori potirentur Regiones, Ordinum conſilio ruſticos & incolas armis inſtruxit Rennenbergius, & Præfectos militares Gritenijs, ſiue vicis, in quos Friſia diuiſa eſt, conſtituit: poſtea autem re ipſa compertum fuit, hanc ruſticorum militiam pluris conſtitiſſe, & minus profuiſſe quam extraneorum militum: Regionum quoq; Præfectos & magiſtratus vbique mutauit.

Diſsidium inter Omlandenſes & Grœningenſes.

Interea dum Rennenbergius his negotijs occupatur, pars aduerſa commodum ex diſsidijs ſperans, vetus diſsidium renouat inter Omlandas: nempe Antiſtites Eccleſiaſticos, aulicos, iudices, & populos. Halfamptæ, Marnæ, Middagherlandæ, Huyſinghæ Ooſteramptæ, Finelingæ VVeſteramptæ, Fiullingæ Ooſteramptæ, Langhevvoltæ & Humerſchæ ab vna, & ciuitatē Groningæ ab altera parte: fuitq; diſsidium, iſtud primo inceptum anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo quinto. Cumque Omlandenſes poſtrema pacti fœderis ſcripta Groningenſibus renunciarent, iamque ab extraneo hoſte liberi prorſus viderentur, odium diſsidiumque feruentius quàm ante exarſit. Cuius quidem culpam nonnulli in Comitem Rennenberghenſem transferebant, ſed immeritum, vt apparebat: eò autem pertinacius in hac opinione perſiſtebant, quod Billyus, dum adhuc captiuus eſſet, Rennenbergio conſuluiſſet, vt Regiones in diſsidijs teneret, dummodo cum auctoritate gubernare vellet. Hæc autem conſpiratio nunc tandem palam erupit. Cùm enim Rennenbergius de quibuſdam hoſtium machinationibus, & de Ordinum generalium actis certior per literas eſſet factus, mox in Cal. Nouemb. Grœningam conuocauit Proceres Ordinum Omlandæ & ipſius ciuitatis Grœningenſis: ad quæ quidem comitia Omlandiani magno numero conuenerunt, ignari Cameram Regiam & Ciuitatem Groningam dolos moliri: cumque omnes ſimul in vnum locum conueniſſent, diſputationes diſceptationeſq; oriuntur, antequam Rennenbergius ſuam cauſam proponere inciperet: tandem verò poſt longas altercationes, variæ rationes & conditiones pacis ab Omlandenſibus proponuntur: Grœningenſes autem oppidani, cùm hæ nequaquam placerent, ipſos legatos, antiſtites, nobiles & ſyndicos, ſimul numero 24. appræhendunt & in ſqualidos carceres conijciunt, auctoritate contempta Vicarij ibidem præſentis, qui id impedire ſedulò, ſed fruſtra nitebatur: nec his contenti, propugnaculum Delfzielæ ſtatim dirui volunt, quandoquidem id ab Ordinibus generalibus impetraſſent, qui eis omnia quæcunque poſtularant conceſſerant: erat enim hæc arx conſtructa contra pacis fœdus cum Regina Maria Belgij Gubernatrice initum. Proinde Rennenbergius ad ſtrategum Aelkeum VVinckeſum ſcribit, eiq; præſtitum iuramentum remittit: ipſe autem Aelkeus, nequaquam, niſi conuocatis & conſentientib. Omlandiæ prouincialib. id ſe permiſſurum aut facturum ait: cùm verò ei ſeuerum aſperumq; reſponſum ad hæc daretur, & ſui milites pecunijs numeratis eò inducerentur, ipſe quoq; conſentire cogitur: diruitur itaq; arx 10. Decemb. 1577. auectis inde 9. æneis, 7. ferreis, & 14. minoribus tormentis.

Omlandenſis Legati Grœningæ in carceres coniecti.

Arx Delfzielæ diruta.

An. 1578.

Bertelus Entenſius cõſcribit milites cõtra Grœningenſes.

Ordinum generalium Belgij Proceres de hac iniqua Legatorum Omlãdenſium captiuitate certiores facti, eò mittunt 17. Decemb. D. Aldegondium & Doctorem Sillam Secretarium Ordinum, vt controuerſias omnes componant: ſed fruſtra. Maxima autem Omlandenſium Legatorum pars captiuitatem fuga euaſerunt. Omlandenſes alio conuentu VVinſumæ celebrato hanc iniuriam vlciſci decernunt, & Bertelo Entenſio, viro populari atque prouinciali, munus iniungunt conſcribendi duodecim cohortes militum: cumque huic negotio intentus eſſet Entenſius, collectæ eius copiæ diſsipantur menſe Februario 1578. à VValtero Heghemano ſtratego, eò quod abſque mandato Ordinum generaliũ conſcriptæ eſſent.

Bert. Entenſi⁹ Couardæ capitur.

Entenſius nihilominus cum aliquot cohortibus Couardam venit: poſtea autem alij nonnulli conſcripti cæduntur à Grœningenſibus, alij ab eo deficiunt, quin & ipſe tandem ab aliquot à ſe conſcriptis, ſibique infenſis apprehenditur, atque in hoſtium poteſtatem traditur: neceſsitate ſumma preſſus, eo quod hic nullum ſupereſſet refugium, munimentum, aut propugnaculum, præter lapideam quandam domum nullis foſsis aut mœnibus firmatam: nam Carolus V. Imper. cum Comiti Benthemio, Religionis cauſa, Linga adempta, ibi ſuos limites conſtituerat: & Rex Philippus Couardæ mœnia dirui curarãt, quæ Rẽnenbergius poſtmodum reſtaurauit. Bartolus Entenſius hoſtibus traditus in maximo erat periculo, vna cum dictis Legatis captiuis, ne capite truncaretur Grœningæ: verùm Archidux Matthias, & Ordinum generalium Proceres interceſſerũt, ab armis ceſſari & controuerſias Auraici iudicio committi iuſſerunt: cumque Grœningenſes Omlandenſium domicilia flammis deformare & diruere minarentur, & incepta quæ diximus male ſucceſsiſſent, eos deſiſtere cnegerunt.

Rẽnenbergius magiſtratũ in Friſia mutat.

Rennenbergius interea, magiſtratus vbique mutare pergit: Henricum Oyenbrugium virum nobilem Machlinienſem arci Herlinge præficit. Cumque Levvardenſes, nuncio accepto de victoria à Domino Ioãne Auſtriaco Gemblaci contra Ordines generales parta, Ordinibus in promulgando decreto contra D. Ioannem obedire recuſarent, Rennenbergius ſua auctoritate vſus, 21. Martij apprehendi, & cuſtodiæ mandari iubet Igramum Archelenum, Iovvum Dekemam, Petrum Fritſmam, Focconem Rommartſum, Antonium Lenalium, reliquoſque Conſiliarios, in captiuorum autem locũ ſufficit M. Franciſcum Eyſingam, Fecconem Raldam, Ioannem Stenerenum, pluresque alios.

Cunerus Petri Levvardenſis Epiſcopus.

Eodem tempore Cunerum Petri, primum & poſtremum Levvardenſem Epiſcopum apprehendi iubet, eò quod Ordinum gubernationi aduerſaretur. Fuerat hic olim ſacrificus, Logices profeſſor Louanij, poſtea autem Doctor Theologus, & Paſtor Diui Petri, inquiſitorque hereticæ prauitatis factus: tandem exorientibus nouis Epiſcopis, Epiſcopus Levvardæ creatus eſt. Billyus hunc hominem pro ludo locoque habuerat, eum frequẽter ebrium reddere, cum ebrio inſtar laſciuientis vituli ſub menſis, ſedibus, ſcamnis ſaltitare ſolitus: ſed non diù captiuum tenuit Rennenbergius, nam obſidibus datis, in Monaſterium Bergumenſe, rationes quaſdam pecuniarias redditurus mittitur: cumque ei annuè octingenti floreni, quibus ſe familiamque aleret, conſtituti eſſent, Coloniam aufugit, ibidemque mortem obijt.

Rẽnenbergius etiã Tranſiſulanæ regionis fit Gubernator.

Interea dum Rennenbergius ſuam Gubernationem adminiſtrat, nonnulli equeſtris ordinis viri & ciuitatum Tranſiſulanarum Primores Ordinibus generalibus addicti, inſtant ſperantque Rennenbergij opera liberari atque exonerari præſidiarijs militibus Germanis Polvvilerianæ legionis, qui Campæ & Dauentriæ agebant, & manifeſtè D. Ioannis Auſtriaci partes fouebant: poſtulant hi ab Ordinibus generalibus Rennenbergium Gubernationi Tranſiſulanæ Regionis præfici, rationeſque adferunt, Tranſiſulanos ab anno 1527. quo primùm ſe Carolo V. dediderant, ſemper communem cum Friſia Gubernatorem habuiſſe: rogantque ſubſidia mitti, quorum ope Germanos hos præſidiarios miſſos facere queant. Horum poſtulatu gubernatio Tranſiſulana & Lingena Rennenbergio committitur: cumque hæc, die quodam comitiali Ordinibus Tranſiſulanis propoſuiſſet Rennenbergius, maximè parti equitum, nobilium & præfectorum Friſiæ ſummopere placuit: nam multa quæ poſtulabant, abſque vlla difficultate conceſsit: imprimis vt Cancellarius & Conſilium Vollenhoæ à Rege Philippo inſtitutum, prorſus abolerentur. Verùm Svvollenſes ciues, quorum magiſtratus nondum mutatus erat, Rennenbergium recipere ſubterfugiunt: neutri enim parti addicti eſſe maluiſſent: verùm poſt longas tergiuerſationes tandem ſe ſubmittunt. Mox Rennenbergius Germanos Præſidiarios expellere molitur: quod vt facilius præſtare queat, auxilia promittit circũiacens vicinia, præcipuè Hollandia & Friſia: itaque in celebri Procerum conuentu Zutphaniæ 3. Iulij, Comitis Ioannis Naſſovvij inſtinctu & ſtudio, conſtitutum permiſſumque fuit, Campam & Dauentriam obſidere communibus Regionum ſumptibus pro rata contribuendis.

Cãpa obſeſſa.

Rennenbergius antequàm ſufficiens militum agmen cogere poſſet, Campam ſtratagemate quodam inuadere machinatus fuerat, & nonnullos ſuorum inſtar mercatorum & artificum in vrbem mittere, qui cuſtodibus portæ Venæ iugulatis, ſocios intromitterent: verùm machinationem hanc Licentiatulus quidam, qui Rennenbergij milites in pago Herdenſi viderat, ocyus

oppida-

oppidanis indicauit. Proinde VValterus Heghemanus militiæ Præfectus, vallo ante vrbem prope montem carnificinæ confecto, Calend. Iunij obſidionem incipit. Vrbs Campenſis metropolis eſt, vna ex tribus, quas Tranſiſulana regio habet, & ſic quidem vocata ratione Epiſcopatus & vrbis Traiectenſis, cuius Antiſtes etiam hic imperium habere ſolent: quanquam vrbs Campa, vt nunc quidem reputatur, trans Iſalam non ſit ſita, ſed verſus meridiem ad Velauiam, vbi Iſala (quæ à Druſi temporibus Cornu ſiue brachium Rheni eſt) in Zuderum mare labitur: tamen ex veteri quodam canali videtur olim etiam trans Iſalam aut in media Iſala iacuiſſe. Olim, cùm flumen profundius eſſet, inſigne emporium floruit, & adhuc floret, cincta vndiq; altis fortibuſq; mœnibus, magnis turribus lapideis, veteri more, amplis quoque, ſed non admodum profundis foſsis: nulla autem propugnacula habet, præterquam ea, quæ Princeps Auraicus poſtmodum extruxit. A parte inferiori ad ripam fluminis inſtar arcus manuarij ſita eſt: flumen hic latum nerui loco eſſe videtur: verſus oppidi medium inſignis eſt pons, fortiſsimis ſublicis in fundum valide adactis firmatus, cui addita ſunt iuga aptiſsima, commodioris nauigationis, & ſumptuum in funda uentis iaciendis cauſa: quorum quędam nonaginta pedes inter ſe diſtantia, tali arte, trabibus in altum faſtigio quodam directis ac cõcameratis, conſtructa ſunt, vt opus ex aëre pendere videatur, neque minus firmum, quàm ſi iugis robuſtis inniteretur. Vrbs habet ſex portas: ſita autem eſt continentem verſus loco admodum humili: hanc partem oppidani quotieſcunque volunt, inundant: mirum autem eſt eos huius obſidionis tempore id non feciſſe. Erant hic in præſidijs, permanſerantque aſsiduè ſex annos continuos, cohortes Chiliarchi Nicolai Polvvyleri, & Ioannis Caſpars Farnenſis, ſimul circiter 500. Germani. Obierat mortem Caſparus Farnenſis, ſucceſſeratque in defuncti locum Leydeckerus antea ſignifer: erat præſidium iſtud commeatu rebuſquę omnibus bello neceſſarijs optimè inſtructum.

An. 1578.

Campēſis vrbis deſcriptio.

Vrbem obſidione cinxerũt Gubernator Hollandiæ Septentrionalis, Theodorus Sanoyus cum cohortibus VVilhelmi VVingardenſis, Arnoldus Duneuordus, Chriſtophorus Teylingenus, Ioannes Renoyus, alijque plures militiæ præfecti. Sanoyus incipiebat foſſorum metallicorum opera prope portum cuniculos agere, vt turrim portę ſuppoſito puluere bombardico ſterneret, nullæ enim ad aggerem foſſæ erant: fuère primi obſeſſores numero tantum mille, non plures.

Obſeſsi obſeſſores crebris eruptionibus & velitationibus, pecudum paſcentium præcipuè cauſa, laceſſebant, cædebanturque vtrinque multi. Præſidiarij & ciues ſatis concorditer in obſidione ſe continebant: cudebanturque in militum ſolutionem nummi argentei, vulgo clippingei dicti, quadraginta duorum ſtuferorum integri, medij quoque & quadrantes, cùm hac inſcriptione. *Extremum ſubſidium*: argentea autem hæc materia ex templis & monaſterijs ſumebatur. D. Ioannis Auſtriaci conſolatoriæ epiſtolæ ad obſeſſos miſſæ, quibus ſubſidia ampla promittebat, ab hoſte fuerunt interceptæ: Miſerant & obſeſsi duos nuncios ad Dauentrienſes: inde ſignis bombardarum & ignium reſponſum acceperunt: itaque animoſi tormentorum impetum ab obſeſſoribus præſtolantur. Mox ſex tormentis maioribus Rennenbergij iuſſu Traiecto aduectis, murus inter Caluerheckeram & Haganam portã, ruina triginta trium paſſuum labefactatur diruiturque opera Thomæ Bothei ſupremi baliſtarij. Magiſtratus vrbis poſtquam foſſam ruinis altiſsimi muri opertam vident, grauiora metuentes, ad Rennenbergium ſcribunt, colloquiumque poſtulant: eo conceſſo, pactum initur, quo Germani 20. Iulij, vita & facultatibus ſaluis ſe vrbemque dediderunt, & non mereri intra tres menſes ſtipendia contra Ordines promiſerunt: tranſactum præterea fuit, vt capti vtrinque abſque vllo redemptionis pretio liberi dimitterentur: & Præſidiarij ſecurè ad limites vſque imperij deducerentur, idque Ordines præſtiterunt. Oppidani autem Vnionis fœdus accipere, & obedientiam fidelitatemque, ſicut Svvollenſes, promittunt. Diſponuntur in vrbe cohortes præſidiariæ militum Vternei, Hottingæ & Mularti. In hac obſidione occubuit Chriſtophorus Telingeus, bonus inſigniſque ſtrategus, qui cum longo iam tempore ſtipendia meruiſſet, glande in caput adacto prope tormenta concidit. Obſeſſos quidam nullius rei inopia aut neceſsitas ad deditionem coegit: nam partem vrbis dirutam, firmiter repararant, neque Germanis præſidiarijs vlla erat cauſa à ciuibus, malum metuendi, quandoquidem eis, Dauentriæ exemplo, arma ademerant: verùm artis militaris non ſatis experti erant, & Caſimiri aduentum, qui cum potenti exercitu Ordinibus auxiliaturus aduentabat, metuebant.

Campa oppugnata.

Cãpenſis vrbs deditur.

Rennenbergius in capta vrbe rebus omnibus accuratè diſpoſitis, 3. Auguſti Dauentriam contendit cum decem militum cohortibus: hi aggeres & valla conficere incipiunt prope montem carnificinæ, factaque fuit primo die acris velitatio. Antea quoq; duæ legiones Gallorum ſub Caſimiro merentium, quæ non procul Dauentria multo tempore manſerant, oppidanos varijs modis diuexarant, Diepenueenam & Honnepam dun admodum ditia nobilium monialium monaſteria diripuerant, armentaque prope vrbis muros paſcentia abegerant: verùm hæ cum Caſimiro in Brabantiam diſceſſerant. Dauentrienſes longi temporis opportunitate ſe

Dauẽtria obſidetur.

ſatis

An. 1578.

ſatis contra obſidionem munierant, hierocomium & alia quædam domicilia vrbi nimis vicina flammis delerant, multaſque crates vimineas terra ingeſta repleta in mœnibus collocarant, idque eo magis, quòd à parte Veluvvæ Heghemanus cum duabus, quibus præerat, cohortibus ciuitati plurima damna diù intuliſſet, exactiones incendiarias in Veluvva extorſiſſet, & triſti clade incolas affeciſſet.

Dauentriæ deſcriptio.

Dauentria Tranſiſulaniæ Metropolis, in occaſu æſtiuo ad monticulum arenoſum, tractu quodam, humilia prata, quæ aquis inundantur, habet. Iſala ipſam actâ labit proximè vrbem. Refert vrbs formam breuis vui, verſus continentem aliquantulum curuata. Sita quatuor milliaribus vltra Svvollam, quinque vltra Campas, ſeſquimiliari infra Zutphaniam: habet foſſas admodum profundas altis muris communitas à porta Bergana ad pontem vſque: circa oram autem latum portum, & Iſalam flumen loco foſſæ: muri vbique alti, frequentibus firmiſque turribus & larga foſſa retro muniti: moles ingens terrea rotunda ante portam Brinckanam, inferius humili paruoque muro circundata: propugnaculum permagnum ab ipſo fundamēto lapidibus vndique conſtructum in angulo ante pontem Iſalanum, quo etiam obices aquarum in foſsis ſeruantur. Inter propugnaculum & portam Brinckanam turris eſt Norimbergica, admodum magna & alta, vnde montes & quæcunq; circumiacentia facilè proſpiciuntur tormentiſque feriuntur: ita vt hinc obſeſſoribus grauiſsima damna illata fuerint: nullas autem hæc turris foſſas habet: præter exteriorem murum & vallum, ſtructura eſt ingens turribus quoque circundata, verùm abſque foſsis. Eſt autem Dauentria emporium diue; Hanſijs fœdere iunctum: eratque obſidionis tempore tormentis bellicis, commeatu, rebuſque omnibus neceſſarijs ſatis munitum, verùm pulueris tormentarij non multum habebat. Fuére tunc in ipſa vrbe D. Haurincourtius ciuitatis Gubernator, vir modeſtus admodum, & Auguſtinus Ryckius Rychenſteinenſis militum præfectus, homo nimis crudelis & faſtuoſus, & Michael Iegerus Tribunus valde prudens, qui podagra laborans plerunque decumbebat: penes primum nomen, penes ſecundum facta, penes tertium conſilia erant: his vnà aderat Vicarius Ioannis Frederici Schoonauvvi, tunc abſentis & ſubſidia procurantis: erantque ſimul circiter nongenti milites Germani, veterani, qui longo tempore ſtipendia meruerant. Ciuium maxima pars vrbem reliquerant, ademerantque præſidiarij ciuibus arma. Rennenbergius vrbem dedi poſtulat, verùm obſeſsi verbis conſolatorijs animati, cùm hoſtiles copias non valde magnas eſſe viderent, reſponderunt, ſe vrbem Regi ſeruare velle. Extra turrim Norenbergenſem iacent aliquot colles, iiſque molæ ſuperſtructæ, foſsis circundatæ, ſed ſine aquis: colles duos Sanoyus 6. Auguſti vallo muniri curat: verùm oppidani tormentorum impetu molas diruunt: hinc vlterius valla conficit verſus Brinkæ portam: interea reliqui militiæ Præfecti adueniūt cum ſuis cohortibus: inter hos Ioannes Vtervvickanus, Ioānes Eſcheda, & Gerardus VVarmelous, nobiles Tranſiſulani, qui ſuas munitiones ſtatim conficiunt à parte Orientali, montemq; molarem circundant: nec procul hinc ſua caſtra ponunt Cornelius Hanius, Ioannes Schagenus, Matheneſij vicarius: propius riuum Gronſtius, Olthofius & VVeda, Gheldricæ cohortes, quibus præerant Euartus VVagenus, Vitus Raſchornius, & Gerardus Iunius inter Orientem & Meridiem: VVyngardenus autem vltra vrbem proximè Iſalam: Hollandi ſub ipſa vrbe ad Iſalam: Petrus Rueromus cum ſua naui præſidiaria Iſalam ab vltera vrbis parte occupabat. Heghemanus autem vltra Iſalam in Veluvva, vrbis propugnaculum circa extremum pontis habebat, & Calen. Septemb. inſignem Iſalę pontem, cui ſimilis nulla in his Regionibus erat, magis odij quàm commodi cauſa incendit. Die 9. Auguſti 37. tormenta contra vrbem exploſa. Sanoyus conatur oppidanis vſum turris Norenbergenſis, vnde multa clades obſeſſoribus inferebatur, impedire: demoliturque muros, qui latentem acceſſum in turrim præbebant: inferiorem autem turris partem inuadere meditans, iubet cunicularios & foſſores ab vno monte molari monito ſuffodere ſub ipſam turrim: oppidani ſimul ac proſpiciunt ex alta turri ab hoſte arenam effodi, hoſtium cuniculos ſumma diligentia aduerſis foſsionibus circumcirca, ne qua parte errent, excipiunt tandem 3. Octob. obſeſſores adeo prope accedunt, vt quendam ſubterraneo ſpecu haſta in caput adacta occiderent: proinde militum Præfecti eo properāt, ſuffitus venenatos in ſpecu excitant, quibus vtraque pars ad recuperandum anhelitum exire coacta fuit. Poſtridiè rurſus pugnatur in latebris ſubterraneis, & Capitaneis Rychius, hoſtibus expulſis, introitum oſtio ferreo claudi curat. Die 12. & 13. rurſus in ſodina fit pugna, obſeſsique opus intermittere coguntur: poſt hæc obſeſſores ad oſtium turris perueniunt, excubitores comeſſantes proſpiciūt: cum verò illos inuadere vellent, quidam cameram (vt vocant) bombardicam apparatam explodit: hinc multi obſeſſorum interempti: poſt longas autem dimicationes cameram vnam auehunt: deinde à parte exteriore ſuffodiunt, quod profectò oppidanis fauſtum felixque fuit: nam turre ſuperata, hoſtis facillimè oppido potiri potuiſſet, quandoquidem turris omnibus propugnaculis multo longior exſtat: cumque hinc maxima damna caſtris inferrentur, iubet Sanoius tectum ſuperius tormentis quati 22. Septembr. diruta autem vna columnarum parte,

Dauētria varijs modis oppugnatur.

tectum

An. 1578.

rectum poſtridiè maxima mole commodè exterius concidit, ita vt nemo excubitorum qui intus erant, ruina hac læſus fuerit. Sanoyus à 3. Septemb. die inter hanc turrim & portam Brinckeam, magna ruſticorũ frequentia fodere terramque aggerere inceperat, vlteriusq; ingerendo in foſſam vſque, eam breui implere miditabatur, quod & Turci in munitiſsimorum locorum obſidione facere ſolent: quin & propugnacula ſtationeſque fieri curauit, quibus foſſores defenderentur, vnde profectò ingens oppidanis metus incuſſus: proinde cum tanta terræ aggeſtione ſe obruendos reputarẽt, magnis copijs 8. Septemb. erumpunt, opus inceptum inuadunt, multos foſſores ruſticos & milites ſtipendiarios opprimunt cæduntque, reliquos fugant, propelluntq; in ipſam munitionem: paulò autem pòſt ipſemet magna cum clade ſuorum in vrbem adiguntur. Hac eruptione ruſtici & foſſores ſummopere exanimati & perterriti, ſe partim ſubduxerunt: hinc & iſtud opus & alia multa incepta, rerum facultate deficiente, omiſſa fuerunt: quanquam iſtud egregium & militare inprimis eſſet. Die 24. Septemb. matutino tempore præſidiarij vino, præcipuè cauſtleo, inflammati atque animati, per muri aperturam quandam, non procul à turri Nœrenbergenſi clàm erumpunt, cum ex alto excubitores dormire perſpicerẽt: quod quidem audax incœptum ſatis feliciter eis ſuccedit: nam excubitoribus trucidatis, in propugnaculum montis molarij pergunt, & hic quoque ſopitos vigiles obtruncant: cohors Rinsvvoudę mox fugam capitè proximo molari monte: itaq; reliquos ruſticos & milites occidunt, victoriaq; potiti, arma plurima, & cómeatus nonnihil rapiunt, obuia quæque ſternunt, & igne deuaſtant: hoſtes quinque capiunt, quorum vnus ex cohorte VVedę, qui ob frigus in ſaccum ſe recondiderat, eodem incluſus in vrbem ab eis delatus eſt. Interea in caſtris ad arma conclamatur, ſtatim à VVingardeno, Ioanne Cunichamo Sanoij ſummo vicario, Duueuorda, alijſque oppugnantur atque repelluntur. Deduxerant autem hos ex oppido Ytelrichus Schonauvverus, homo intrepidus atq; audax, frater Schonauvveri ſtrategi, & ſignifer Ryckij, & alius quidam Meylenderus, qui paulò ante Gerardum Creytium huius vrbis ciuem & militem veteranum, non ſine magna infamia, à tergo glande traiecerat: hic Meylenderus circumdatus cum neutiquam ſe captum dedere vellet, mucrone interficitur, vnà cum famulo, qui nulla vi aut neceſsitate coactus in heri ſui cadauer procidens, vnà transfoſſus eſt, tale fidelitatis exemplũ edere volens: ceciderunt & multi alij, plurimi læſi, reliqui frementes ac dimicantes in vrbem confugiunt, poſtquam maiores copias inſtar leonum, ex caſtris accurrere vident. Verùm prædictus Ytelrichus ſignifer cum alijs quatuor captiuus cuſtodiebatur, cuius captiuitas Ryckio Pręfecto animum prorſus ademit, timebat enim ne Schonauvverus hanc ob cauſam ſe negligentiorem præberet in procurando ſubſidio, cuius rei gratia eum diſceſsiſſe ante diximus.

Obſeſſorum eruptiones.

Factum ridiculum.

Obſeſsi noctes dieſque damna tormentorum hoſtilium violentijs illata, & alia quæcunque diligenter reparant atque reſtaurant: ciues, mulieres & pueros laborare tam nocte quàm die compellunt, ſclopetis inhumaniter impetunt, magnamque iniuriam miſeris inferunt: cellária inuadunt, vina exhauriunt, edulia diripiunt, eaque ſuis commilitonibus partiuntur: tilias arbores ante fores ciuium, in pulueris bombardici vſum cremandas, violenter ſternunt: quotieſcunque ad arma conclamatur, ciues neque in plateis, neque in mœnibus eſſe volunt, niſi ipſis hic neceſſariò laborandum ſit, alioqui ſi quos inueniant, transfodiunt. Simul ac hoſtem extra oppidum fodere vident, aggeribus includi, & fame necari metuunt, turbas plurimas excitant: pauperes quotieſcunque, & alios ipſos alioqui vtiles, vrbe expellere conantur: cumque exire recuſarent, ad iniquum iuramentum inuitos adigere volunt: ciues, quanquam ſeruituti iam ferè adſueti, acriter reſiſtunt, cùm tamen arma nulla haberent: intrepidique & tanquam deſperantes eorum conatibus ſe ferociter opponunt: hinc perterriti præſidiarij, 17. Septembr. cum ciuibus paciſcuntur, nullam vim eis ſeſe illaturos promittunt, ea conditione, vt quiſque ciuis puerum aut puellam pretio conducat, qui in propugnaculis cõficiendis operam præſtent: Pecuniam omnem, & argentum quodcunque è templis auferunt, inde pecunias conflant, quin & póſtea frumentum & annonam monaſterijs adimunt: poſtremò ciues rurſus expellere moliuntur, & pecunias mutuò dari volunt. Ytelrichi ſigniferi captiui cauſa complures vltro citroque tympaniſtæ mittuntur, vt ſcilicet colloquium fiat, & captiui redimantur: qua quidam commoditate Rennenbergius diſcordiam in vrbe ſerere machinabatur, ſed fruſtra. Cumque varijs ſollicitudinibus vrgeretur, & ſuum munus probè exequi conaretur, plurimis autem indigeret; inprimis equitibus, tormentis bellicis, puluere nitrato, maximè autem pecunijs, & inuidos non paucos haberet, ipſe nihilominus ſumma ſua diligentia plurimis incommodis occurrit. Aegrè quidem ferebat Hollandos auocare ſuas cohortes, verùm poſt harum diſceſſum aduenit legio Gallorũ D. Maximiliani Eſtourmeleni ſub Antonio Glimeſio ſupremo vicario: venit præterea huc ex vrbe Bredana Ioãnes Cornputus inſignis ſtrategus cum ducentis ſtipendiarijs, qui vrbem Buſcoducenſem Ordinibus firmiùs ſubijcere moliti fuerant, ſed culpa & errore ciuium fruſtrati nihil præſtiterant. Hîc Cornputus miles ſtrenuus, & architectus ſolers ac ingenioſus Aloſtum muris propugnaculiſque firmauerat, atque ea potiſsimum de cauſa optatus

Præſidiarij, & ciues Dauentrienſes inhumaniter tractãt.

tatus

An. 1578.

tatus gratuſque admodum nunc huc aduenerat. Proinde 9. Nouembr. mittitur vna cum Villerſio Rinſvvoudæ vicario, & Ioanne Slooto Vollenhouæ Præfecto, vt vrbis loca mœniaque ſimul luſtrent, & qua parte machinis tormentiſque dirui facillimè poſſint, proſpiciant: hi reuerſi, pontem Berganum, & domos non procul à portu primò omnium euertendas dicebant, eo quod nulla aut parua admodum eſſet foſſa: & duobus etiam locis labefactandum eſſe murum prope portum, vt huiuſmodi introitu ædes hæ facilius impeti queant: præterea turrim Norenbergenſem à parte inferiori qua tenuior infirmiorque erat, diruendam. Verum contrariæ opiniones obſtiterunt quo minus hæc effectui redderentur: erant enim quibus vrbem vi expugnari nequaquam placebat: itaq; contrarijs labefactationibus vrbs oppugnatur: neque, etiamſi qua parte ruinis patefacta fuiſſet, oppugnationi operam ſeriò dediſſent: quod nonnulli excuſare volentes dicebant obſeſsis tantummodo metum incuti debere, vt eò facilius vrbem dedant: itaq; fruſtra tot tormenta in mœnia propugnaculaque fuère exploſa. Rennenbergius poſtquam videt obſtinatis conſilijs impediri, ne vrbs ijs, quibus maximè conueniebat modis labefactaretur aut quareretur, Cornputum rogat, vt fodiendo iter aperiat quo ad muri ruinam perueniatur: reſpondet Cornputus, ſe id fideliter conaturum: aliamque adhuc rationem inuenturum, qua oppidanis maior metus incutiatur, quam ſi tormentorum vi oppugnentur: nempe deriuãdo deflectendoq; aquas ruinę vicinas: in quo quidem opere ſedulò perſtitit cum Hottinga, vſq; ad obſidionis finem. Ab altera, nempe vlteriore vrbis parte erat Scynco Dordracenſis, Zutphaniæ Præfectus, qui 12. Nouemb. portam arenariam locaque vicina tormentis labefactabat, ita vt globi in ipſum vſq; forum peruolarent: diffiſſum autem maius quoddam tormentum nonnullos ſuorum ſtrauit. Exploſione hac tres totos dies continuata, & ne nocte quidem intermiſſa, ingentes partes muri dirutæ fuerunt: omniaq; ad expugnationem apparabantur, quanquam acceſſum commodum nondum haberent: nihilominus Præſidiarij hinc perterriti deditionem meditari incipiebant.

Dauentriam tormentis verberare ſtatuunt obſeſſores.

Interea dum vrbs tali obſidione cingitur, nuncius venit, Ioannem Auſtriacum Cal. Octob. mortem obijſſe: id autem obſeſsi nequaquam credebant, ſed ſubſidia exſpectabant, nuntio accepto à Schoonauvvero, qui Carpæ milites ſubſidio mittendos colligebat: eratque Botdorpæ cladem ſuorum paſſus, nihilominus tamen Crentborgæ rurſus copijs conſcriptis, Lintdorpum prope Ratingenam venit: hinc in caſtris perturbatio ſollicitudoque ingens oritur: conſilioque inito, maxima pars in caſtris, permanendum cenſet, donec agmina hæc ſubſidiariæ propius accedant: approqinquante autem hoſte, ab obſidione recedendum, quandoquidem equitatu carerent, & propugnacula non ſatis firma munitaque eſſet: alij nequaquam ab obſidione deſiſtendum caſtraue amouenda, ſed potius forti aggere munienda, & ſubſidiarios aduentantes oppugnandos exiſtimabant: fuitque horum opinio tunc potior habita. Cornputus autem Hottingę & Rinſvvoudæ vicarius conſultiſsimum reputabant, quędam propugnacula ante ipſam vrbem firmare, quibus commeatus inuectio prohiberetur: & incolas tam nobiles quam ruſticos cum aliquot militum cohortibus hic conſtituendos, naues quoque præſidiarias atque liburnicas in flumine diſponendas: atque tunc agmine valido hoſti aduenienti obuiam eundum, neq; exſpectandum donec propius vrbem veniat: quin potius in anguſtijs paluſtribus & locis idoneis cædendum, aut remorandum: hoſtem enim prope vrbem obſeſſam exſpectare, periculoſum eſſe: & quicunque id fecére, ſemper tam ab obſeſsis quam ab aduenientibus ſubſidiarijs grauia damna tulère. Hæc ſententia caſtrorum Pręfectis, & nobilium ciuitatumque deputatis optima & tutiſsima viſa eſt, eamque ſequi ſimul conſtituunt.

Subſidia profligata Bordorpæ.

Obſeſſores conſultant de ſubſidiarijs inuadendis.

Verùm paulò pòſt adferuntur nuntia, Ioannem Stuperum cum trecentis plus minus militibus ex Satrapia Rhenum tranſijſſe, & Lintdorpæ circiter 1100. milites à Schoonauvvero collectos, feſtinatione atque calliditate ſumma præuertiſſe, ſtrauiſſe, fudiſſe magna parte adhuc inermes: nam paulò antè nauis armorum diuerſo genere onuſta ad eos miſſa, fuerat in Rheno intercepta. Conſultabant quidem ſępè & variè obſeſsi, quibus modis erumpere & obſeſſores inuadere, ipſumque Cornputum non longè à Telonio anteuertere & opprimere poſſent, multaque his ſimilia machinabantur, quæ breuitatis cauſa hic omittimus: Tandem verò cum D. Iohannem Auſtriacum mortem obijſſe certo intelligerent, vrbem dedére ſtatuunt: nam ſibi à ciuibus, quibus magnam iniuriam & violentiam intulerant, ſummopere timebant, præterea pulueris tormentarij parum admudum habebant: & Cornputum foſsionibus aſsiduis pergere videbant: peruenerat enim ad exteriorem vſque vrbis loricam, qua perfoſſa, aquæ deriuari, & cuniculis occultis penetratis, mœnia puluere nitrato immiſſo proſterni, & latente via ruinæ inuadi potuiſſent: exiſtimabant itaque ſe ſuo officio atque honori militariter ſatisfeciſſe, & cum obſeſſoribus paciſci cupiebant, quanquam omnes vrbis labefactationes & ruinæ, ſuperatu difficiles, & optimè reſtauratę eſſent, ingenteſque loricas, & ſępimenta militaria ſatis firma haberent, neque magna fame aut inopia vrgerentur: omnia enim adhuc pecunijs venalia erant in vrbe, & frumenti modius ad ſummum 10. florenis vendebatur. Scriptis itaq; ad Rennenbergium literis

14. Nouemb.

13. Nouembr. inducias petunt: tractatur de deditionis conditionibus vſque ad diem decimum nonum. Oblata tam ciues quàm ſtipendiarij milites multa audacter confidentérque poſtulabant, quæ Cornputus non tam facilè concedenda exiſtimabat: nam eos gratiam ſupplices rogaturos affirmabat, ſi ſaltem ei medium diem pro ſuo arbitrio tormenta in vrbem explodere liceret. Verum cùm Rennenbergius finem obſidioni facere mallet pactum initur: præſidiarijs conceditur vrbem exire, com[plic]atis vexillis, & ignitis funibus bombardicis, ſacramento præſtito ſe intra tres menſes ſtipendia non merituros contra Ordines generales, fideiuſſoribuſque datis ſe nihil damni incolis illaturos: deducerentur autem Bocholtum vſque in fines Imperij, curruſque & reliqua neceſſaria præpararêtur: itaque 20. Nouemb. vrbem exierunt 600. & amplius, viri ſani, robuſti, & bene armati: vnde ciues maxime gauiſi. Rennenbergius mox vrbem ingreditur comitatus turma centum equitum, & ſuprema cohorte ſuorum peditum: his iuncta fuerunt Rinſvvoudæ, Iſchedæ, Mularti, Schageni & Olthofi agmina: Catholici enim tantum in vrbem admittebantur.

Ticcaliæ deditio.

Poſtea ciues timent ne ſpolientur à VValonum legione ſeditionem ob ſtipendia non ſoluta meditante, qui quotidie, portis etiam clauſis, per murorum ruinas, præſidiarijs conniuentibus, inerrabant & exibant: quos cum Scoti & alij inuadere ac profligare vellent, Cornputi prudenti deliberatione; conſilio huic factioni occurritur, & honorarium quoddam munus ei datur. Itaque VValones diſcedunt extra regiones: reliquæ autem cohortes partiuntur, ſub Gubernatione Rennenbergij ad Guinderam in Drentha, Linghenæ, Zalantæ & Tvventæ. Rennenbergius paulò poſt Antvverpiam proficiſcitur, & publico Prouinciarum ærario vna cum Marchione Haureo præficitur: lætuſque victor triumphat. Cùm verò frequentes deferrentur querelæ, præſidiarios cum ciuibus Dauentrienſibus non poſſe concorditer viuere, ſed ciuibus non minorem violentiam inſerre quàm anteà Germani fecerant, Rennenbergius, neceſſitate vrgente, ſex ſuas cohortes vrbem exire iubet, ea tamen conditione, vt ciues Archiduci Matthiæ, Principi Auraico & ipſi promittant iurentque, ſe ex vrbis incolis cohortes quaſdam inſtructuros, & generalibus medijs operam daturos: literiſque conſignatis teſtentur, eum coactum vi à Prouincialibus, præſidiarios tollere, ex Dauentrienſi & Campenſi oppidis, polliceanturq; ſe præſidia rurſus recepturos, quandocunque Proceribus ita viſum eſſet: deuinciantque & ſeipſos & ſuas facultates firma pigneratione aut reali exequutione: quæ quidem omnia literis conſignatis traditiſque confirmata fuerunt.

Præſidiarij Dauentriam & Campas relinquunt certis conditionibus.

Supra diximus Groningenſes vicinarum regionum Legatos in ſua vrbe apprehendiſſe, & D. Aldegondium & Doctorem Sillam eo ab Archiduce Matthia miſſos fuiſſe: poſteà autẽ Archidux rem in ſua curia diſceptari voluit, negotiumq; omne Principi Auraico, Comiti Svvartzenborgio, Lieſveldio Conſiliario & Iacobo Ymanno commiſit: hi 30. Maij quaſdam concordiæ rationes ſtatuerunt, eaſque Archidux 24. Octubris confirmauit, nempè.

Vt partes vtrinque ab omni hoſtili actione deſiſtant, ſuas controuerſias omnes iuri iuſtitiæque committant; idque coram Delegatis ex Concilio Ordinum, ſecreto, aut amplo Machlinienſi, qui eas dirimant finiantque ſpatio duorum annorum: interea autem temporis Groningenſes vſucapione prætenſi iuris abſque aliquo impedimento fruantur, ſicut prius, maximè autem ante annum 1571. Omlandenſes autem, liberam quoque poſſeſſionem capiant omnium bonorum anteà detentorum: laxentur dimittanturque capti omnes etiam ipſe Bertelus Entenſius, & literæ, protocollaque omnia reddantur, &c. Exequutio autem huius Rennenbergio commiſſa fuit.

Concordiæ rationes inter Groningenſes & Omlandenſes.

Groningenſes proximo menſe Ianuario, conditionibus his acceptis, captiuos dimittunt, vnaque Bertelum Entenſium, cautione data: ſimiliter Omlandenſes faciunt, qui vt ſecuriores eſſent, proximiorem vnionem Traiectenſem paulò pòſt factam acceperunt: id factum Groningenſes adeò ægrè tulerunt, vt hac ſola de cauſa eandem vnionem obſtinatè recuſarent: adeò inuidia odiumque vtrinque flagrabat: qua tandem occaſione motus Rennenbergius Groningenſes obſedit, & quodammodo vi coërcuit coegitque.

Ordines generales tunc temporis annates, ſiue caduca Pontificum Romanorum iura in ſacerdotia, ſuſpendunt, eaque Romam mitti vetant.

Annales ſuſpenduntur ab Ordinibus.

Eodem anno circa menſem Iunium natus eſt Regi filius in Hiſpania, nomine Philippus, matre Anna Auſtriaca, Cæſaris Maximiliani, eiuſdemque Regis Philippi ſororis filia. Infantis parens initialis fuit VVenceſlaus Reginæ frater, breui pòſt vita defunctus.

Ordines Generales Antvverpiæ conſtitutionem & declarationem nouam decernunt, eandemque 21. Aprilis promulgari mandant: vt Gandauenſis Pacificatio & ſequens ſecuritas ſeruentur: vetant ne quis cum hoſte commercia habeat: ne quis in concionibus ſermonibúſue ſcandala, conuitia aut probra ſeditioſa in Archiducem Matthiam, Principem Auraicum, Ordinúmue Proceres dicat: vt omnes & ſinguli in Gandauenſem pacificationẽ iurent: ſperantes, cupienteſq; omni conatu Catholicam Romanam Religionem, extra Hollandiæ & Zelandiæ,

Statuta Ordinum de Religione & Pace.

limites,

An. 1578.

limites, incolumem conſeruare, confirmare, tutamq; reddere: vt tunc quidem Belgarum communis affectus animuſque erat: quanquam pòſt, violentia ac neceſſitate belli, voluntates ſtudiaque ſint mutata: iniunguntque eadem hac conſtitutione & decreti auctoritate omnibus iuſtitiæ Præfectis, vt iuris rigore, & exequutione agant in eos, qui extra Hollandiam & Zelandiam aliquid attentent contra Catholicam Romanam Religionem eiuſque exercitium, aut aliquem verbis factisue prædictæ Religionis cauſa offendant ſcandalòue lædant: eoſdemque tanquam publicæ quietis perturbatores, alijs exemplo, puniant: ſcandali autem offendiculique nomine, conciones, matrimonia, baptiſmata aliaque exercitia Reformatæ Religionis comprehendunt. Quanquam verò hæc ſanctio conſtitutioque admodum ſæuera, imò maiore cum rigore, quàm generaliter decretum erat, fuerit promulgata: parùm tamen ex Ordinum ſententia votoque ſucceſſit. Cùm enim vbique in bello gerendo Hollandorum, Zelandorum aliorumque Reformatæ Religionis virorum fidelitate atque opera imprimis opus ineſſet: & reliquorum præcipuè Gallorum, qui veteris Romanæ Religionis ergò, Auſtriaco valde addicti erant, perfidia negligentiaque indies magis magiſque deprehenderetur: eaque de cauſa Reformati ad publica munia obeunda deſtinarentur (quod & Regi ſignificatum fuerat) quandoquidem hi tum Religionis, cuius conſeruationi vitam facultateſque impendere parati erant; tum chariſſimæ patriæ cauſa, fideles ſe præſtare tenereotur: res tandē eo deuenit, vt Senatus, Magiſtratus, Præfectique publicis officijs, ex Reformatorum numero crearentur: nonnullis autem ciuitatibus, vbi Magiſtratus aut negligens aut contrariæ Religioni nimium fauens, tam facilè officio dimoueri non poterat, delecti octodecim viri præfuère, quibus tota belli adminiſtratio fiduciariè committebatur, vt Gandaui, alijſque locis. Bellica autem neceſſitate acrius vrgente, Reformatorum numerus, cum vndique è vicinis Regioonibus in dulcem patriam remearent, ita breui creuit, magno Romanæ Religionis malo, vt Archiduci Matthiæ & Ordinum Conſilio ſupplicibus libellis menſe Iunio oblatis, præter Procerum (qui prædictum decretum ſtatuerant) opinionem, ſuæ Religionis liberum exercitium poſtularint. Eo autem, decreto, non tantum graui mulcta cautum fuit, ne quis cum hoſtibus commercia habeat, ne Eccleſiaſtici aut ſeculares in concionibus aut ſermonibus quicquam dicant, quod ad ſeditionem, aut ad reuerentiæ obedientiæve Archiduci Matthiæ Gubernatori, Principi Auraico, & Ordinibus Generalibus debitæ diminutionem, aut ad Ioannis Auſtriaci fauorem aut commodum tendat: ſed inſuper etiam edictum, vt omnes iudices, Magiſtratus, & iuriſdictionum præfecti, etiam Eccleſiaſtici, ſaluis interim priuilegijs, (quò ſic certior firmiorque ſimul omnibus ſecuritas præſtaretur, omniſque ſuſpicio amoueretur) ſolenni ſacramento iurarent, confirmarentque Pacificationem Ganduuenſem & ſequentem declarationem ac ſecuritatem: promitterentque Regi & Archiduci Matthiæ Gubernatori fidelitatem atque auxilium, etiam capitis & facultatum periculo, contra Ioannem Auſtriacum eiuſque ſocios, hoſtes publicos: omneſque qui huiuſmodi iuramentum præſtare aut recuſarent aut differrent, hoſtium numero habendos, atque exilio, bonorum publicatione, alijſque pœnis pro iuris legumq; ratione mulctandos curarent.

Occaſiones mutatæ Religionis in Belgio.

Decretum de non habendo commercio cū hoſtibus

Ad decreti huius, 22. Aprilis typis excuſi, & ad Pacificationis Gandauenſis, Vnionis, mutuæ ſecuritatis, ac fidei datæ præſcriptum, Eccleſiaſtici alijque iurare coguntur. Cùm vero Ieſuitæ, Antvverpiæ alijſque locis iuramentum præſtare recuſarent, ſeque Pontifici Romani, Ioannis Auſtriaci amico & auxiliatori iuraſſe reſponderent, obſtinateque perſeuerarent, neque Antiſtitum Eccleſiaſticorum Belgarum, aliorumque magnificis ac varijs perſuaſionibus ad iurandum induci poſſent, tandem die Pentecoſtes 18. Maij, omnes ſimul extra vrbem, ad actam cereuiſiariam deducuntur, & nauigijs Machliniam, inde verò, Auſtriaci mandato, Louanium vehuntur.

Ieſuitæ iuramentum præſtare recuſantes, extra vrbē Antvverpienſem deducuntur.

Hæc quidem Ieſuitarum ſecta, primùm Duce Albano gubernante radices agere cœpit diuerſis Belgij locis ac ciuitatibus: Emptaque Antvverpiæ ampliſſima Aquiſgrana domo, à Schetorum familia Aquiſgrano Antvverpiam migrante, antè magnificè extructa, ſuis vſibus conuenientiſſimè accommodarunt Ieſuitæ, opimis donati atque ditati prædis ſpolijſque ciuitati Mechlinienſi ereptis. Cùm enim Ieſuitæ Hiſpanorum militum iniquiſſimam impietatem aque inhumanitatem Machliniæ alijſque locis perpetratam, publicis paſſim concionibus acerrimè repræhenderent, Hiſpani, propitiatorium ſacrificium, maximam prædæ partem, Ieſuitis obtulere ac dono dedere: prætereà etiam in Harlemenſi obſidione alijſque pugnis ac prælijs Hiſpani plurimi cæſi moribundique teſtamentis ad conſcientiæ vrgentis tranquillitatem conditis, ſtipendia nondum perſoluta, & furta ſpoliaq; Ieſuitarū ſocietati teſtamento legauère. Sciebant autem Tribuni Senatoreſque Antvverpienſes, quibus ciuitatis cura commiſſa erat, Ieſuitarum ſectam toto terrarum orbe ſparſam, conſilia factaque mortalium omnia socijs renunciare, imò res quaſlibet non tantum ſcriptu dignas, ſed etiam prorſus friuolas, quæ in alijs regionibus, ciuitatibus, cænobijs, imò familijs ac domibus aguntur, vltro citroque literis nuncijſque miſſis ſignificare: id verò Antvverpianæ ciuitatis maximo malo fieri

Ieſuitæ periculoſi in Rebuſpublicis.

vrbis

vrbis præfecti reputabant: exemplo, ab alijs Principibus & ciuitatibus, Iesuitas sua diti inhereci- An. 1578.
pere recuſantibus, ſumpto: maximè ab ipſo Coſma Medicis Duce Florentiæ Heroe impijſſimo
politico, & Catholicæ Romanæ Religionis obſeruantiſſimo.

Minoritæ ſimiliter Antvverpiæ primò quidem iuſiurandum ſimul omnes recuſant: verùm viginti, multis perſuaſionibus inducti, tertio pòſt die id præſtant, nouendecim verò, inter quos Gardianus, renuunt: eaque de cauſa extra vrbem deducuntur releganturque: hinc grauis inter ciues ſeditio orta: multis, omnes ſimul expellendos, aſſeuerantibus: verùm duobus ex ſeditioſorum numero apprehenſis, poſteaque capite multatis, ſedatus eſt tumultus. Similli quoque modo in alijs ciuitatibus res euenere.

Brugis Flandriæ oppido, menſe Maio enorme Franciſcanorum ſiue Minoritarum facinus palam factum eſt à Monachis laicis, qui cùm rigide nimis ab alijs tractarentur, nonnullos ſodomiticæ libidinis accuſarunt: proinde toto grege capto, extraque cœnobium deducto, & examinato, inuenti qui crimen faterentur. Gandaui quoque idem compertum: hic pro Regionis lege ac conſuetudine contra reos iudicio actum eſt coram ciuitatis magiſtratu: poſtea cauſſæ cognitionem Curia Archiducis Matthiæ accepit: atque totius negotij diſceptationem & exequutionem Iodoco Huyſmanno, & Egidio VVytlio, prouinciæ Flandriæ conſiliarijs committit: lata poſtremò ſententia, Franciſcani quatuor & Auguſtinianus vnus Gandaui publicè exuruntur: nonnulli etiam virgis cæduntur.

Monachi in Flandria ob ſodomiæ ſcelus conuicti.

Huius tam abominabilis peccati cauſa, quatuor mendicantium ordinum Monachi omnes exilio multati, oppido Gandauenſi excluduntur. Similis quoque exequutio Brugis Iulio menſe facta; Franciſcanis tribus combuſtis, tribus etiam virgis cæſis, exilioque inſuper multatis ob idem crimen. Et hi quidem confeſſi ſunt, abominabilem hanc rem in ipſum monaſterium olim ab Italis quibuſdam Monachis fuiſſe inuectam. Adeo execrandæ libidinis cauſa, olim etiam, Cæſare Maximiliano imperante, eiuſdem cœnobij Monachi fuere expulſi.

In eodem cœnobio Brugenſi, hac tempeſtate fuit Minorita frater Cornelius Adrianus Dordracenus, abſurdis incredibilibuſque ſuis concionibus toti Belgio celeberrimus: cuius geſta nonnulla hic paucis referenda putauimus.

Hiſtoria fratris Cornelij Dordraceni, cuius concionum & rerum geſtarum.

Frater Cornelius monaſtica cuculla, anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo octauo velatus, homo inſigniter loquax, facundus, animi conceptus intrepidè ac disertè eloqui callens, ilicò eximius venerandusque concionator habitus: frequentiſſimis ſuis concionibus ſpiritualem religioſumque ſtatum, ſæculari ac irreligioſo, quibuſcunque poteſt rationibus præfert: paulatim cælibatum ſexcentuplo ad regni cælorum merenda præmia commodiorem eſſe matrimonio perpetuis ſolicitudinibus & incommodis animæ ſaluti aduerſantibus obnoxio, auditoribus perſuadet, matrimoniali voluptuoſo & irreligioſo ſtatui, caſtum, purum, incontaminatum religioſum ad vitam æternam impetrandam, maximè idoneum quotidianis concionibus accerrimè opponit.

Huius Aretalogi multis ac varijs argumentis, exemplis, parabolis, complures honeſtæ matronæ pelliciuntur, & puſillanimes, mœſtæ, phanaticæque ad Religioſam inſaniam rediguntur, innuptæ puellæ perpetuam virginitatem ſeruare, viduæ ſecundas nuptias vitare proponunt.

Præcipuæ autem matronæ, virgines & viduæ, (pleræque eximiæ, honeſtæ, & formoſæ) quæ partim conſilij & ſolatij, partim propoſitæ caſtitatis cauſa præceptorem hunc pium ſectabantur, frequenti confeſſione peccata commiſſa in cucullari ſinum pœnitentes effundebant.

Ipſe autem mulierculis ſingulis & ſibimet ſatisfacere volens, Ordinem Deuotarum inſtituere meditatur: perplexas matronas conſolatur: docetque eas quidem ſaluari poſſe, ſi ſolummodo inclinationi ſiue concupiſcentiæ ad naturalia carnaliaque coniugij opera, non vſui aut operi ipſo reſiſtant: Deum enim opus per ſe, inſtituiſſe: naturam autem id corrupiſſe ac contaminaſſe prauis ſuis affectibus: hos proinde ſuperandos atque domandos, & matrimoniali opere ita vtendum quaſi non vtaris.

Cùm autem illud homini, neque poſſibile, neque conueniens eſſet, annoſis & minus formoſis, vt ſuo paſtori, abſolutionis impetrandæ gratia, frequenter delicta confiteantur conſulit: eas autem quas ſuarum Deuotarum numero habebat, docet, quandoquidem internis huiuſmodi vitijs, in carnali corpore reſiſtere, non poſſent, corpora ipſa externa pœna ſiue pœnitentia neceſſariò caſtigari debere. Matronis autem anxijs, pauentibus ac lubenti animo conſentientibus, ſeque ſuæ obedientiæ, haud grauatè dedituras pollicentibus, præcipit vt ſingulis menſibus, maritorum conſenſu, ipſi ſoli ſua peccata confitean-

V tur: poſtea-

Ao. 1578. tur: poſteaque, temporis ſucceſſu, confitentibus, iuratæ obedientiæ rigore iniungit, naturales, carnales luxurioſaſque omnes cócupiſcentias prodigalitates ac voluptates, rudibus apertiſque verbis, pudore omni depoſito, declarent: vt ſic peccatis omnibus & ſingulis exactè enucleatis, eas abſoluere & caſtigare, ac malis, inſtar boni medici, mederi queat. Poſtquam iam fœmineum genus animo conſcientiaque trepidum & anxium hæc iuſſa religioſè capeſſere videt, vlterius tendit, docetque ad occultum luxuriæ ſiue rei Venereæ peccatum, occultam quoque purgationem ſanctamque diſciplinam pertinere, mundanis ſiue ſecularibus hominibus prorſus incognitam, vtpote qui ſpiritualia ac diuina neque capiant, neque intelligant: offenderentur enim ſi intelligerent. Proinde ſilentij fide data, neceſſarium eſſe, vt omnes iurent ſe occultam hanc diſciplinam ſiue ſecretam pœnitentiam neque maritis, neque parentibus, neque Eccleſiaſticis in confeſſione, neque alicui mortalium vlla ratione manifeſtaturas aut indicaturas: itaque Deo & diuis in teſtes vocatis, iureiurandoque præſtito in deuotarum ſiue diſciplinarum numerum recipiuntur. Viduis venuſtioribus caſtè viuere cupientibus perſuadet, viduarum, quam virginum, plures grauioreſque eſſe oppugnationes atque tentationes: eoque maiora etiam earundem apud Deum merita: certaminis quoque acrioris cauſa, vidualitatem longè ſuperare meritis ſtatum coniugatarum, quibus datum ſit voluptatem reſtinguere. Itaque omnes ſe occultæ diſciplinæ ac ſecretæ pœnitentiæ ſubmittere, & cauſa impurarum internarum cogitationum, confeſſione ſingulis duabus ſeptimanis ſemel coram ipſo facta, pœnas dare prorſus neceſſe eſſe: iureiurando quoque promittere ei ſoli confeſſuras, & clandeſtinam hanc diſciplinam celaturas: his demum conditionibus ei ſanctè deuotas fore, his ſimilibuſque modis virgines iuuenculaſque blandè pietatis & meritorum prætextu pellicit. Triaque hæc mulierum genera, diebus pro arbitrio ſtatutis, in domum huiuſcemodi exercitio aptam, à deuota aliqua habitatam, maximè Callæ ſiue Catharinæ ſartricis, conuenire iubet, in huius enim domum per poſticum aditus ei ex ſuo cœnobio patebat: hic deuotas faſciculos virgarum colligare, & in cellam diſciplinariam deferre iubet: ſummaque verborum grauitate perſuadet corpora veſtibus nudanda, & ad diſciplinam dignè accipiendam præparanda; vt huiuſmodi nuditate pudor ſimulatioque omnis deuincatur propellaturque: tum longa concione habita, inſtructæ, veſtibus depoſitis, ei virgas in manum dant, & vt corpora peccatis obnoxia caſtigare velit, ſupplices rogant: ille magnificentia cæremoniali rem lentè manſueteque exſequitur, certò quodam leuium modiceque lædentium verberum numero: atque ex veterum patrum ſcriptis, Deum nudatarum pœnitentium humilitatem, quàm verberum duritias malle, aliaque his ſimilia allegat.

Hyeme autem cum nuda corpora frigus difficile ferunt, piæ diſciplinæ in magnum puluinar procumbunt, & natibus veſte nudatis, diſciplinam demiſſis dat benignus pater: id etiam aliquando æſtate ipſa præſtat matronis, quibus diu domo abeſſe non licet.

Fit quoque nonnunquam, vt, patris iuſſu, deuotæ ſeniores ab ipſa matrefamilias diſciplinam accipiant. Tandem hic, deuotarum atque clandeſtinæ fratris Corneli diſciplinæ, ordo multis annis ſeruatus, à duabus honeſtis puellis Eliſabetha Maſij, & Catharina Petri reuelatus eſt.

Hæc Eliſabetha, quod ſimplex, ſincera, ætate matura, prudens, proba & conſulatoria eſſet, ægrotis curandis præfecta fuerat: cumque vetulam quandam, extremum vitæ tempus ſibi imminere reputantem, curaret: rogat iniungitque ei ægrota, vt ſimul ac ad finem mortalitatis accedere incipiat, minoritæ cucullam in lecto paratam ſeruatamque, ſibi induat, aut ſi id, non facile fieri poſſit, brachium ſaltem aut manum in ipſam cucullam ingerat, vt eo facto, tres commiſſorum peccatorum partes ſibi remittantur, quarta autem in purgatorio expietur. Eliſabetha vetulæ anxietate ac ſolicitudine perſpecta, huiuſmodi diſſuadere ſatagit: atque merita ſatisfactionemque ſolius Chriſti proponit: quare vetula ſummoperè commota ac irata, fratri Cornelio, ſimulac conualuit, de Eliſabetha conqueritur: Cornelius Eliſabetham grauiter increpat, paſſimque accuſat tanquam hæreticam Eraſmianam, Paulinam, &c. illa autem vbique cauſam ſuam acriter defendente, his demum turbis diſciplina clandeſtina deuotarum omnibus palam facta fuit.

Poſtea etiam Catharina Petri, iuuencula formoſa, nonnullis leuitatibus ac vanitatibus in fratre Cornelio perſpectis, offenſa, filia honeſtæ viduæ, quæ ſincera ſimplicitate ſe huic deuotarum ordini addixerat, quamque frater Cornelius primò difficulter admodum pellicere, neque prius ad denudandum corpus inducere poterat, quam alias virgines veſtibus exutas videret: vnde virginali pudicitia perfuſa animoque perculſa, deliquium paſſa eſt: Hæc de fratris Corneli leuitate certas ob cauſas conqueſta, huius inſtituti firma quædam documenta requirit: quæ cum ille, quocunque poterat modo, ex veteribus libris allegaſſet: puella nondum animo quieta, clandeſtinæ diſciplinæ ampliora argumenta poſtulat: ille loca quædam ſa-

dam ſacræ ſcripturæ, quibus flagellorum mentio ſit, adducit. Catharina, vt erat acri ingenio, his ſibi nequaquam ſati fieri affirmat: hinc ira ſeruens ille, eam quoque Paulinam, Eraſmianam & hæreticam contumelioſè proclamat. Quapropter virgo, rectius inſtrui cupiens, Patrem Gardianum cœnobij Franciſcanorum ſecreta confeſſione conſulit: & ne res palam dedecori vertatur toti cætui, ordinem deuotarum deſerit. Hinc ira accenſus frater Cornelius, eam anathemate fecit, communitate deuotarum interdicit: neq; hac vindicta exſatiatus quieſcit: ſed Catharinam & Eliſabetham in publica concione acerrimis conuitijs proſcindit. Magiſtratus poſtquam hæc reſciſcunt, puellas ambas in ius vocatas examinant, & rem omnem ante geſtam, ſedula inquiſitione, & teſtium plurimorum confirmationibus diligenter edocti, honorem ciuium matronarum & virginum ſtatuunt tuendum: proinde apud cœnobij præpoſitum de fratre Cornelio grauiter conqueruntur: qui eum Brugis Ypram relegat, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo tertio.

Tertio poſt anno, nempe 1566. turbis primum in Belgio exortis frater Cornelius, abſque vlla licentia aut miſſione Brugas redit: hic in ſuggeſtu ſacram ſcripturam populo concionaturus textumque expoſiturus, acerrimè in magiſtratus Burgenſes ſuorum geſtorum inquiſitores debacchatur: inquiſitionem, placita, concilium Tridentinum, regiam voluntatem ſtrenuè propugnat: & his de cauſis indies non tantum in Brugenſem magiſtratum, verum etiam in Ordines generales, Flandriæ quatuor membra, nobiles fœderatos, in ſummos denique Reges, Principes, Dominos, Dynaſtas, tam Eccleſiaſticos quam ſeculares acerrime inuehitur, non ſine horribilibus in Deum & naturam blaſphemijs: diſcordiæ & ſeditioni ſeminandæ prorſus intentus, ſanguinarius, & vindictæ imprimis cupidus: tanto ſæpè ſtrepitu, boatu, tumultu intonans, vt & canes perterritos ad latratum incitaret: nihil aliud quam ſanguinis effuſionem, flammam, excoriationem, ſuffocationem, defoſſionem viuorum hominum, grauidarumque mulierum proſciſſionem, infantum ex matrum vteris ereptionem, & in petras muroſque colliſionem minaciter crepans: Lutheranos, Caluiniſtas, Anabaptiſtas, hæreticos, atrociſſimè inſectans, idque maxima cum inconſtantia, rabie, atque obſcœnitate: clauſulas ſingulas, verbis pedere, nates tergere, fœdum ſuum podicem concacatum detergere, alijſque dictu turpibus, neque abſque venia memorandis eximiè finit: hominibus ſtercus in ore imprecatur, aliaque huiuſmodi multa temerè ac inſanè effutit: omne hominum genus agnominibus ignominioſis irridet: Germanos, quod plærunque ocreas coreaceas geſtent, culos coreaceos: Anglos diabolicos agnominat: acta vicinorum Principum Nationumque omnium reformatæ Religionis carpit: Magiſtratus præfectoſque Belgicarum Prouinciarum infeſtè laceſſit, quòd anno 1567. neceſſitate coacti publicas conciones populo vbique permiſerint: tali delicto patriæ priuilegia amiſſa, imò ipſa priuilegia patibulo affigenda proclamat: habitatores Belgij omnes tam Catholicos quam hæreticos, quodcunque afflictionum & miſeriarum genus bene meritos: nonnunquam etiam minatur, ipſum Hiſpaniæ Regem cum ſanctis ſuis Hiſpanis venturum, omnemq; populum Belgicum cathenis vinculiſq; conſtrictum in Indias nauibus auecturum, Turcarumque ſeruituti mancipaturum: his ſimilia multa excandeſcens addit. Breuiter totæ conciones nihil præter meram continuamq; hiſtoriam rerum, Religionis & tumultus cauſa geſtarum, continere percipiuntur.

Videntur quidem hæc incredibilia: ſed Lector rei veritatem ex libris geſtorum & concionum fratris Cornelij opera typographica diuulgatis perſpicere poterit: cuius quidem operis ſcriptor Deum diuoſque & propriam animam teſtes adhibet, ſe ipſiſſimà fratris Corneli verba ſedulò ſcripſiſſe, ac bona fide, ex ipſius concionantis ore, annotaſſe: quod vel ſexcenti Brugenſes teſtati ſunt & etiamnum teſtantur. Poſterioribus verò annis, pacificatione Gandauenſi iam confirmata, inſignis hic concionator, concionibus ſuis omnia mitigare, excuſare; tempori ſe accommodare, atque foro vti ſtuduit.

Vt autem huius oratoris concionandi rationes paucis cognoſcat Lector, vnius alteriuſve concionis verba hic breuiter referã. Cùm Auguſtanæ Confeſſionis Doctores quoſdam, nempè Vorſtium, Cyriacum Spangebergium, Hamelmannum, & Flaccum Illiricum ex Germania ſuperiore Antvverpiam veniſſe audiſſet: ſummoperè commotus 15. Decemb. ann. 1567 in concione clamat, tumultuatur, fremit, rudit rugitq;. Ba, Mirum quin furòre ac ira è pelle mea exſiliam: Ou ba, nunc Antvverpiam, infernalem illam paludem, diabolicam abyſſum, quo omnia execranda venena, putridaq; inquinamenta confluunt, rurſus noui venerunt proditores, ſeductores impoſtores, ſceleſti, facinoroſi, ex deteſtandis, abominandis & dãnandis Germanicis regionibus, qui in nobilibus his Belgij regionibus, (quæ fideliſſimæ conſtantiſſimæq; in Catholica Chriſtiana religione permanſerunt, donec macilenti, ſicci Germanici coreaci podices fœdũ ac commerdatum ſuum ſupplicem libellum obtulerunt) Confeſſionem Auguſtanam introducere atque inſerere meditantur: Ba, vide, quæſo, quàm feſtinanter accurrant cum diabolica ſua Cõfeſſione, ſimul ac maledictos Geuſios religionem velle mutare, ſenſerunt: Ba, opportunè

 admodum

An. 1578. admodum: An, veſtrum aduentum nos iam diu exſpectamus: Au ba, mirum quare tam diu hæſeritis cum bella veſtra Confeſſione Auguſtana, primo quidem admodum cautè, doloſè, vafrè ab improbo illo condemnato infernali hæretico, inconſtantiſſimo, leuiſſimo, callidiſſimo Philippo Melanthone compoſita, poſteaque adhuc diabolicis Infernalibus ſuis venenis ita prorſus corrupto, ac pro hæretico ſuo arbitrio adulterato, vt ea iam Svvingliani, Caluiniſtæ & Sacramentarij ſe tueri velint poſſintque: Ba, purgo turpem meum podicum Confeſſione Auguſtana: Ba, tempus adhuc veniet quo ignominioſè patibulo affigetur, & luto ſtercoreque iniecto defœdabitur Confeſſio: imò Catholici omnes anum oleto commaculatum Confeſſione Auguſtana detergent: Ba, ſic quidem. Rurſus gutture truci intonat: Au Ba, Anabaptiſmus millecuplo melior eſt Confeſſione Auguſtana: Ba, perdat Deus Confeſſionem Auguſtanam: Au, Diabolus auferat Confeſſionem Auguſtanam: Au, quid putatis nos inſanos & dementes? aut à cacodæmone dæmentari velle, atque ad inſaniam redigi ab iſtis coreaceis podicibus, his diabolicis proditoribus, his primis deſertoribus, à ſancta Catholica Romana Eccleſia abdicatis? Ba, ego ſanè nunc indies ita oppedam obſtrepamque, vt mille hinc milliaribus rumor de me ſpargatur: Ba, ſit aliquis tam audax qui contra me vel mutire, vel ſe mouere vel buccam oſtentare audeat: Ba, ego equidem ei meos audebo oſtendere dentes, id certò polliceor: Ba, eccos, per quos nunc exagitamur, &c.

Alia quadam vice, nempè 6. Ianuarij, anno 1568. cùm natali die Chriſti anno ſuperiore, de Chriſti incarnatione concionatus, reprehenſus fuiſſet tanquam abſurdè & indigne loquutus de Virgine Maria: hanc ob cauſam vehementer commotus, ac iratus ſuis Catholicis, inquit Ba, quid rurſus inter vos garritur blateraturque, quod dixerim, venerandam ac beatam virginem Mariam, neque cacando, neque mingendo ſuum Deique filium Ieſum Chriſtum edidiſſe? Ba, ecqua re offenduntur hi ſimplices & idiotæ. Ba, Au, nemo eſt mortalium qui venerabiliſſimam beatiſſimamque virginem Mariam, veram Dei genitricem, maiore reuerentia & honore colat, quiq; feruentius iraſcatur, quod hæretici infeliciſſimi noſtri ſęculi, honorem Deiparæ matri conentur adimere, quam vnus ego. Ba, proinde compeſcite labra: ſinite me ea, quæ ſpiritus ſanctus mibi ſuggerit concionari: nullam ego vos ſectam, nullā hæreſim docebo: auditíſne? Au, quæ hæc veſtra eſt hebetudo, ſtupiditas, ineptia, inſcitia? Ba, videmini ſentire venerabilem virginem Mariam non habuiſſe veram humanam naturam. Ba, cacauit & minxit vt aliæ mulieres. Au, quid putatis eam alimenta ſui corporis naturalis exſudaſſe poris, aut eminxiſſe naribus? Non non, Pater Corneli: ſcimus quidem hoc: verum neceſſe haudquaquam nobis videtur hæc effutire. Ba, non neceſſe? Ba, quomodo ergo, quaue alia commodiore ratione vultis vt execrandis his Anabaptiſtis iniquitatem hæreſimque ſuam demonſtrem, quàm ſi declarem venerandam ſanctamque virginem Mariam omnibus in rebus ſecundum naturam humanam reliquis mulieribus ſimilem fuiſſe, & ſuum Deique filium, vt verum hominem, naturaliter etiam peperiſſe, haud aliter atque cæteræ mulieres ſuas proles pariunt, præterquam quod Maria in partu & poſt partum vera virgo permanſerit. Ba, loqui de humana figura atque natura, cùm res neceſſitaſque poſtulat, liberum eſt & licitum: quandoquidem Dei factura ſine creatura ſit: & quicquid homini accidit, id Dei prædeſtinatione fit, peccato, quod à nobiſmetipſis habemus, excepto. Ba, audiam quis veſtrum poſtbac meas conciones ſit carpturus. Ba, ne aliquis tam ſit audax, vt vel contra hiſcere ſemel audeat: id equidem conſulo: Ba, macte, ſic quidem.

Hunc ortum, modumque frater Cornelius in omnibus ſuis concionibus aſſiduè obtinuit vſque ad annum 1576. quo ei concionibus interdictum, & cœnobium vt ſupra diximus, perturbatum diſperſumque fuit. Poſt hæc quidem aliquandiu adhuc vixit, ſed admodum miſer, varijs morbis excruciatus, & ſordibus ſcatens.

Nequaquam mirabitur Lector, concionatoris huius auditorium fuiſſe frequentiſſimum: alij enim deuotæ Religionis, alij inuidiæ & odij contra Reformatam Religionem, quam acerrimè inſectabatur, alij ſuſpicionis amouendæ, nempe vt Catholici viderentur, magna pars ridendi & nouitates audiendi cauſa confluebant. Mirum profecto Magiſtratus & Regionis præfectos has hominis ineptias pati voluiſſe. Verùm enimuerò ex ipſarum concionum lectione, liquido patebit calamitoſiſſimus periculoſiſſimuſq; ea tempeſtate Belgij prouinciarum ſtatus: ita vt nemo contra hiſcere fuerit auſus: ea præcipuè de cauſa, quod conciones omnes in Reformatæ Religionis vituperium, & in Pontificiæ Romanæ Catholicæ laudem, atq; Hiſpanicæ Gubernationis confirmationem (cùm ſanctos ſtipendiarios milites Hiſpanos vocaret) manifeſtiſſimè tenderent. Id autem vehementer inprimis admirandum, ipſos Eccleſiaſticos, & Romanos Catholicos, homini brutiſſimo atq; ignominioſiſſimo tantarum rerū adminiſtrationem exequutionemq; commiſiſſe aut permiſiſſe: quandoquidem corā Deo & hominibus omnium dedecus ſit, ſuggeſtum eccleſiaſticum, veritati dedicatum hominis propudioſiſſimi concionibus, imò mendacijs contaminari: vnde quemlibet cordatum cuicunq; religioni addictum ſuſpicio

de ciuſ-

de eiuſdem religionis integritate facillimè inuadere potuerit, quod eam aptiore aut honeſtiore propugnatore dignam non reputauerint: eruit enim protulitque articulos complures, quos circumſpecti ſagaceſque Catholici Romani, potius id temporis ſilentio prætereundos, quam manifeſta quadam licentia propalandos & laudandos exiſtimabant, vnde quidem euidentiſsimè patuit, multo acrius Hiſpanicæ gubernationis quam religionis promouendæ ſtudium fuiſſe. Proculdubio manifeſta fratris Cornelij ineptiarum & nugarum permiſsio maximam Catholicæ Romanæ Eccleſiæ iacturam intulit: plerique enim aſsidui auditores & deuoti complures commoti, Romana Catholica religione deſerta, Reformatæ ſe addixerunt.

Comitijs VVormatiæ indictis, eò ab Archiduce Matthia & Belgij Ordinibus miſsi fuere legati ſolennes, inter quos Dominus Aldegondius, qui Nonis Maij, coram Principum Imperij Legatis & Deputatis elegantem habuit orationem, qua miſerum Belgij ſtatum, Hiſpanorum hoſtile propoſitum, Ducis Albani, Ioannis Auſtriaci aliorumque tyrannidem, & periculum Romano Imperio inde imminens breuiter recenſuit: præmonuitque de Albani ſociorumque Hiſpanorum ſtudio ac inſtituto, Imperiales ciuitates Coloniam, Monaſterium, Emdam, aliaſque ſubiugandi, vt eo igni Belgicus citius facilius que exardere queat: Rogat proinde, Imperij Principes Belgarum miſeriam reſpicere, afflictiſque ſubuenire: & Ioannem Auſtriacum eiuſque ſocios, ſecundum iura ac ſtatuta Imperialia, proſcriptione & banno Imperij coercere, & ne quis eos, milite, armis, commeatu vllo modo iuuet, prohibere: vtque Dux Ericus Brunſvvichius, Polvvylerus alijque Germanici militiarum Præfecti ac Duces domum redeant, ſub pœna confiſcationis bonorum & banni imperialis iubere ac imperare velint. Quam quidem orationem latinè typis excuſam longius hic repetere ſuperuacaneum putauimus.

Comitijs VVormatiæ indictis, Belgæ comparent.

Scripſit contra eandem Cornelius Calidius Chryſopolitanus apologiam Luxenburgi impreſſam.

Poſt prælium Gemblacenſe, Ordines generales cum Archiduce Matthia & Ordinum Conſilio, ex Principis Auraici opinione ac ſententia ſtatuunt. Quandoquidem continuatio longi belli (cuius alea ſemper incerta ac varia) nihil niſi prouinciarum vrbiumque euerſionem ac excidium certò ſit aduectura: bellum offenſiuum ſeriò gerendum, & validas copias quæ hoſtem Belgio expellant, pro Regionum facultatibus conſcribendas eſſe: iamque rationem huiuſmodi expenſarum ſoluendarum accurate initam: ſumma ſcilicet ſexcentorum millium florenorum in ſingulos menſes colligenda: præter auxilium militum & nummorum ab Angliæ Regina ſuppeditandum: Itaque tria equitum & tria peditum millia conſcribenda Duci Iohanni Caſimiro Comiti Palatino committunt: eiuſque delegatis in ſtipendium militare, Francofordienſibus nundinis quadrageſimalibus, pecuniæ ſummam numerari curant: pauloque pòſt etiam in Germania conſcribendis tribus equitum millibus Comes Svvartzenburgius, mille quingentis Marchio Haureus, mille VVolmerickhouſius, & mille Baro Schenckius: inſuper legioni peditum, Tribunus Lazarus Mullerus eadem authoritate præficiuntur. Exſpectabant inſuper ex Anglia, vt pactum ante cum Marchione Hauregio fuerat, quinque peditum millia, & equitum mille. Verùm Angliæ Regina Belgicarum prouinciarum commodo conſulere cupiens, conſilium hoc mutarat: quapropter Hauregius iterum in Angliam miſſus cum D. Famarſio, hac conditione tranſigit, vt Regina militum prædictorum loco, Duci Caſimiro numeret octoginta anglicorum aureorum millia, quibus adhuc duo equitum, & tria peditum millia colligerentur: vt ſic ſatis magni exercitus ductor in Belgium cum potentibus copijs veniret: exiguum enim numerum tanti Ducis celſitudinem minimè decere.

Ordines decernunt bellũ offenſiuum gerẽdum, & exercitum conſcribendum præcurant.

Hanc Reginæ ſententiam, in ſui ſtatus commoditatem pòſt mutatam, prouinciæ & Ordines Religioni præcipuè fauentes comprobabant, ratamque reddi exoptabant: Auraicus autem alijque hac in re prudentiores acriter reſiſtebant, ſeque ſuſpectos Reginæ, Caſimiro, alijſque Religionis propugnatoribus hac de cauſa, vt quidem videbatur, reddebant. Mox remoræ, impedimenta, perturbationes, æmulationes (quod & prædictum fuerat) vndique oriuntur. VValonicæ prouinciæ, & Catholicæ Romanæ Religionis ſtudioſi in ſuſpicionem adducuntur, Auraicum, Hollandos, Zelandos, alioſque, Angliæ Reginæ & Caſimiri potentia atque opera propoſuiſſe, Religionem immutare, prouincias inter ſe partiri, ſibique ſubiectas reddere, aut ſaltem Religionis prætextu ſuam auctoritatem toto Belgio ſtabilire: & VValonibus Catholiciſque Proceribus (quod eos maximè vrgebat) omnem authoritatem poteſtatemque adimere: quas quidem ſuſpicionum occaſiones Auraicus alijque, quocunque poterant modo, auertere conabantur.

Occaſiones ſuſpicionũ & diſcordiarum in Belgio.

Hinc prima cum Gallis ſiue Francis fœdus ineundi nata occaſio. Deniq; VValonicæ Prouinciæ ſuas contributiones has ob cauſas conferre recuſant, multa aduerſa moliuntur, alias prouincias inuitas ac difficiles ad contribuendum reddunt, diſcordiaſque ſeminant.

Poſtquam rumor de Ordinum Belgij clade, Gemblaci accepta, in Gallias peruenit, Dux Andegauenſis Regis Galliarum frater, in Belgium ad Ordinum proceres mittit D. Longerum,

An. 1578.

Ordines cum Duce Andegauenſi fœdera tractant.

ſuumque Secretarium, qui triſtem belli caſum miſerantes, eos ſolarentur, & ſuæ Celſitudinis præſentiam, luculentaſque auxilij ac ſubſidij conditiones offerrent: quæ cum Ordinibus ſummopere placerent, vlterius inſiſtendum ratus Andegauenſis, plurima eis beneficia liberaliſſimè offert, magna incenſus æmulatione ob inita inter Angliæ Reginam & Caſimirum fœdera: itaque inteſtinis Belgarum etiam æmulationibus acriter graſſantibus, benignè tandem auditur. Cumque in Galliam ab Ordinum proceribus miſſi eſſent Legati Baro Aubignius, & D. Manſartus, vt Regi fratrique gratias agerent, aliaque prouincijs Belgicis neceſſaria tractarent, VValonicæ & aliæ prouinciæ, quæ tunc auctoritate apud Ordines præualebant, cùm Duce fœdus inierunt, vt ſic tandem & ſeipſos & Gallos ſuſpicione leuarent, & quidquid hactenus factũ eſſet, id omne, ſolummodo prouincias ab Auſtriaci & Hiſpanorum hoſtili crudelitate liberandi gratia, factum eſſe, hoc pacto probarent.

Andegauenſis Dux Montes Hannoniæ venit.

Interea dum fœderis conditiones adhuc tractantur, ipſe Andegauenſis, animum ſtudiumque ſuum re ipſa declarare volens, Montes Hannoniæ, paucis ſuorum comitatus, venit 12. Iulij: vbi à Comite Lalainio Hannoniæ Gubernatore, & Ordinum deputatis, honorificè magnificeque excipitur. Interea etiam temporis ſe Hiſpanis hoſtem ipſo facto oſtendit. Quin & poſteà, cùm Legatos ſuos D. Ludouicum Amboſium Marchionem Reuellæ Baronem Buſſij, & D. Nouævilleum, D. Monducetum, pluresque alios Antvverpiam ad Ordines generales miſiſſet, aliquot ſuorum militum arcem Hauregam obſidione cinxerunt, tormentis oppugnarunt & deditione ceperunt 26. Iulij: idemque Soigniam, Mabuſam, Reuſam oppida deſerta, aliaque vicina loca, pòſt præſidijs muniuerunt.

Memorabile facinus virginis violatæ.

Andegauenſe maiorum militum numerum non procul his limitibus colligente, memorabile facinus in pago Becourtio accidit. Militum quidam præfectus Pontius nomine, Becortij cum ſua cohorte manens, ſe apud hoſpitem agricolam, virum probum, Ioannem Milletum collocauerat: erant Ioanni tres filiæ formoſæ, quarum maxima natu, annorum plus minus ſedecim vt violentiam petulantiamque militum à familia auerteret, ſedula Præfecto Pontio miniſterium honeſtè præſtabat: ille virginis amore captus, dum ſimul epulis accumbunt, eam ſibi coniugem à patre dari poſcit: patre autem modeſtè id recuſante, ſubitò ira excandeſcens, Pontius patrem ædibus expellit exturbatq;: filiam violat: violatam ſuis etiam militibus ineundam concedit: poſtea menſæ iterum accumbit, filiam aſſidere coactam ludibrijs conuitijſque exagitat: illa violatam pudicitiam quocunque modo vindicare meditans, Pontio, alteri Præfecto aliquid in aurem dicenti, cor, arrepto cultro transfixit: ille exanimis ſubitò cõcidit: filia fugam arripit, parentibuſque rem indicat: à militibus autem perſequentibus apprehenditur: arbori crudeliſſimè inhumaniſſimeque alligatur, & ſclopetorum ictibus, à militum turba traijcitur, animamque exhalat. Pater interea domo profugus, ex pagis vicinis ruſticorum validum numerum colligit, qui tam nefariæ ſcelere exacerbati, milites ſimul omnes, cohortes circiter quatuor, ad internecionem cædunt.

Huiuſmodi plura honeſtarum fœminarum, tempore hoc belli, inſignia facta edita fuere. Inter alia, propè Inſulas Hannoniæ, ſimile ſilentio nequaquam prætereundum accidit. Hiſpanus quidam militum præfectus, in hoſpitio quo excipiebatur, filiam cauſidici violare meditans, dum cum materfamilias alij ſacro interſunt, alijq; aliorſum ab eo miſſi abſunt, oportunitatem nactus, ſolæ vim inferre nititur, filia reluctans appræhendit aut propriũ cultrum, aut ipſius Hiſpani pugionem, & homini violento vulnus in lumbos infligit: itaque inuiolata euadit. Ipſe autem cum aliquot adhuc dies ſuperuiueret, generoſè pœnitens, factum virgini condonat, &, quod virginitatis tuendæ cauſa tam ſtrenuè certaſſet, coniugem ſibi exoptans, ei omnia ſua bona teſtamento legat.

Conditiones fœderis inter Ducem Andegauenſem & Ordines Belgij.

Andegauenſis Legati ſupra dicti, Antvverpiæ 13. Auguſti cum Ordinibus generalibus paciſcuntur, ſequentibus 23. conditionibus.

I. Dux Andegauenſis pro ſuis viribus ac facultatibus auxilium Ordinibus præſtabit, quo ab Hiſpanorum tyrannide & Ioannis Auſtriaci violentia liberentur.

II. Suppeditabit ad bellum, millia peditum decem, & equitum duo, ſuis ſumptibus, trium menſium ſpacio: finietur autem menſis primus in fine eiuſdem menſis Auguſti, idque ob collectionis impenſas.

III. Quod ſi interea temporis bello finis non fuerit impoſitus: ipſe Dux exercitum peditum trium millium, & equitum quingentorum continuabit.

IV. Ordines autem titulum Defenſoris Belgicæ libertatis contra Hiſpanorum, eiuſque ſociatorum tyrannidem, Duci concedent, atque promulgari curabunt.

V. Vt autem fœderati potentia viribuſque augeantur, & amicitia cum Angliæ Regina conſeruetur: inibunt ſimul fœdus cum ipſa Regina, ſociato etiam Rege Nauarræ & Duce Caſimiro.

VI. Ordines reciproca obligatione paciſcuntur, ſe, bello hoc finito, ſimilibus copijs & conditionibus

ditionibus Duci auxilium laturos, contra omnes & ſingulos eum inuadere volentes: præter Imperium Cæſ. Angliæ Regnum, alioſque Ordinum fœderatos: quodcunque etiam bellum conſulentibus conſentientibuſque Ordinibus, ac priuilegijs permittentibus, ſuſcipiat. An. 1578.

VII. Ipſe vero Dux nullum molietur bellum cauſa religionis: Bello autem ſociatis armis Ducis & Ordinum nunc ineundo, ipſe Dux præſens Imperatoris ſupremi nomen & auctoritatem, tanquam Belgicæ libertatis defenſor tenebit, pariter cum ipſis Ordinibus, quorum perſonam geret Ordinum Præfectus generalis, qui Duce abſente, Ordinum nomine ſolus imperabit.

VIII. Prouinciarum gubernatio erit penes ſolos Ordinũ Proceres, & ipſos deſignatos, nempè Archiducem Matthiam, & Conſilium Ordinum.

IX. Quod ad fœdera particularia attinet, vnde diffidentiarum occaſiones prouenire poſſent; Dux promittit, ſe neque fœdera neque amicitias particulares initurum cum prouincijs, ciuitatibus aut mortalium vllis ſine Ordinum generalium conſenſu ac permiſſu. Neque Ordines etiam aliquid in Ducis aut fœderis huius præiudicium facient.

X. Præterea Ordines Generales pollicentur firma obligatione, ſi poſtmodum voluerint alium Dominum aut Principem acceptare, ſe Ducem Alenſonium omnibus alijs prælaturos, certarum conditionum tunc proponendarum pactione.

XI. Huius rei cauſa Ordines generales conuentum intra tres menſes celebraturos, poſt bellum finitum, imò citius, ſi fieri queat: vt hæc certò reſoluantur.

XII. Ordines etiam, vt Duci probè caueatur, ei vrbes promiſſas tradere cupiunt, in quas ſecurè ſe recipiat, ibique ſuos ægros ac læſos curet & foueat: nempè Quennoyum, Landrechium & Bauuaiſium. Si autem Dux hoſti eripiat Marienburgum, Philippivillam aut Binchium, quacunque harum vrbium potiatur, eandem ei loco Bauuaiſij ceſſuram, dummodo id ita ſibi placeat.

XIII. Has vrbes Duci Alenſonio tradi, Ordines literis datis, & diligentia omni adhibita curabunt.

XIIII. Præterea quæcunque oppida, loca, arces vltra Moſam impræſentiarum cum Ordinibus non vnita poſt Pacificationem Gandauenſem, veluti Burgundia, & Lutzeburgum armis Ducis ſiue ſolius ſiue ſociorum Ordinum capientur, eadem ſub poteſtate & obedientia Ducis ad vitam manebunt: poſt ipſius verò mortem, vrbes obligatæ & ſecuritatis cauſa eidem traditæ, maſculæ ſuæ proli, & non aliæ cedent: atque hac de re literis & obligationibus certæ cautiones dabuntur.

XV. Vrbes autem, arces, & loca poſt pacificationem Gandauenſem Ordinibus vnita, Ordinibus propria manebunt, ſi quo modo recuperari queant.

XVI. Vrbium verò & locorum nunc reliquis non ſociatorum aut vnitorum, quæ vltrò ac ſponte ſeſe, abſque armis, obſidione, clandeſtinis actionibus, aut pactionibus dedent, mediam partem Ordines Duci permittent.

XVII. Acceptant autem Ordines oblatam à Duce conditionem: vt poſteaquam Duci expenſas, pecuniaſque exercitui alendo pro generali totius patriæ defenſione erogatas perſoluerint, ipſe Dux oppida quibus ſibi cautum fuit, Ordinibus reddat atque reſtituat.

XVIII. Acceptant & aliam: qua Dux affirmat ſe palam hoſtilia facturum (quod & iam reipſa declarauit) contra Ioannem Auſtriacum eiuſque ſocios: Acceptant & huius articuli ampliationem, nempè eum futurum hoſtem omnibus illis, quos Ordines Belgici hoſtes ſuos æſtimabunt aut reputabunt, præcipuè autem Hiſpanos eorumque ſocios: atque ſuper his curabuntur acta publica ſolenniaque typis imprimi, tali formula qualem ipſi Ordines conſtituent.

XIX. Dux non adducet extraneos milites alios quàm Gallos naturales, numero præfixo, exceptis ſtipatoribus ſuis Heluetijs & familia: niſi ſecus ab ipſis Ordinibus poſtuletur.

XX. Dux pro ſuis viribus impediet, ne Gallicæ aut aliæ militum turmæ Hiſpanis auxilio veniant.

XXI. Ducis milites applicabuntur Ordinum defenſioni, ſicut communi conſilio decernetur maximè regionibus Belgicis cõducere. Agunt autem Ordines Duci immenſas gratias ob ſedulò præſtitam operam, quod iam iam hoſtilia contra Belgij hoſtes deſignauerit. Condicitur inſuper ne aut Dux, aut Ordines ſine mutuo communiq; conſenſu, pacem cum Rege Hiſpaniarum hoſtibuſq; tractent. Poterunt tamen Ordines intra ipſum menſem Auguſt. certam firmamque pacem pro arbitrio concludere: verum ſine Ducis, eiuſque clientum, & fœderatorum detrimento: eaq; lege, vt ante finem menſis Auguſti Ioannes Auſtriacus Ordinibus in manus tradat Limburgum, Ruremondam, & Dauentriam, & omnia cis Moſam oppida. Hac autem pace ſimul comprehenduntur Dux, & omnes qui in his expeditionibus & actionibus ſuam operam præſtiterunt: ſimiliter etiam Principes & Potentatus omnes, qui Ordinibus auxiliares fuerunt, nempè Regina Angliæ, Dux Ioannes Caſimirus, &c.

An. 1578. XXII. Quod ſi poſtea Duci, cauſa auxilij Ordinibus præſtiti aut præſtandi, bellum inferatur: tenebuntur Ordines totis viribus atq; facultatibus, ei opem ferre, ad normam articuli ſupra memorati. Si autem prædicta pax ineatur, eandem proximè poſt Deum acceptam ferent ipſi Duci: eidemque belli eorum cauſa initi expenſas diſpendiaque perſoluent reſtituentque: & præterea meritas dignaſque ſuæ Celſitudini gratias referent. Interea verò temporis dum de pace ineunda agetur tractabiturque, reliqui omnes articuli memorati omnino rati manebunt, & ſine mora effectui reddentur: neque interim ab hoſtilibus factis aut armis ceſſabitur.

XXIII. Acceptant inſuper Ordines, à Duce oblatas conditiones de conſeruatione atque incolumitate oppidorum ſuæ Celſitudini tradendorum: vt ciuium & incolarum votis ſatisfiat, tali diſciplina militari inſtituenda, quæ vicinis exemplo eſſe queat: ſe priuilegia, iura, vetereſque conſuetudines ac immunitates nequaquam adempturum: ſed oppida ipſa integra munitaque atque eodem in ſtatu reſtituturum, quo eadem accipiet: niſi ab hoſte oppugnentur inuadanturque: atque hac de re Dux cautione præſtita ſatisdabit.

Actum conſtitutumq; in Conſilio Ordinum generalium 13. Auguſti, anno 1578. Antvverpiæ. Subſig. Heuſlin.

Ordinum copiæ caſtra ponunt propè Rimenãtam.

Interim Ordinum copiæ vndique colliguntur: equiteſq; Svvartzenburgij & Nobilis Henrici nothi Brunſvvichij, Langſtratam Brabanticam menſe Iulio veniunt: caſtraque ſimul ponunt inter Liram & Heerentalam: his pedites aliquot Hollandi, Angli & Scoti ſe iungunt. Caſtrorum præfectus deligitur Comes Boſſuius, Maximilianus Hemminlietartus, qui in naui inquiſitoria Hollandica captus, vt ſupra diximus, Pacificationis Gandauenſis pacto liber dimiſſus fuerat.

Decima quarta Iulij exercitum collectum luſtrat militariterque inſtruit Archidux Matthias Belgij Gubernator: ſtatimque foſſis & aggeribus muniendum propè Rymenantam vnanimes decernunt: interea Ducis Caſimiri reliquas copias aduentantes exſpectant, cuius agmen Gallicum, Ductore, D. Argenthieuo, per Flandriam profectum vrbi Antvverpiæ appropinquabat. Verùm Galli, quod Caſimirus Dux, vt in Geldriam venienti obuiam tenderent imperaſſet, ad caſtra proficiſci recuſant: magno Ordinum Belgij incommodo: peditibus enim inprimis opus erat prope Rymenantam, ad damnum hoſti Auſtriaco inferendum.

Lanoius ex Gallia euocatur & tribunus militaris conſtituitur.

Decernunt præterea Ordinum Proceres, Principis Auraici, Comitis Boſſui & Burggrauij Gandauenſis hortatu atque conſilio, Dominum Lanouium ex Gallijs euocare, atq; tribunum militarem conſtituere: quod huius æui ſtratigorum omnium haberetur præſtantiſſimus, & bellicæ rei experientia verſatiſſimus. Lanouius conditionem, Regulorum Procerumque gratia, lubens acceptat, & ocyus in Belgium venit.

Ordinum exercitum propè Rymenantam valle foſſiſque cinctum, antequam viris viribuſque vlterius creſcat, inuadere molitur Auſtriacus, copijs potentiſſimis inſtructus, quibus & noui ex Italia milites acceſſerãt: totius exercitus numerus triginta miliũ reputatus, ſimul quinque aut ſex equitum milibus comprehenſis: quorum maxima pars veterani, delecti, & longo vſu in re militari exercitati. Primarius totius militiæ Legatus, Princeps Parmenſis: equitum magiſter Octauianus Gonſaga: caſtrorum præfectus Petrus Erneſtus, Comes Manſveldius: armamentarij tribunus Comes Barlaymontius, aderant & Barlemontij filij, alijque quam plurimi præſtantes & clari nobilitate viri: iuncti quoque alienigenæ complures, inter quos Alonſius Martinenſius Leuianus, Sanchi Nauarræ Viceregis filius, olim nauibus actuarijs Hiſpanicis præfectus. Habebat hic Alonſius cohortem ducentorum circiter militum, decem ſtrategis maximè expertis inſignem: inter quos Petrus Diegus, Petrus de Mendoſa. Sanchus Leuianus frater, pluresque alij: gerebat ſignum militare nigrum, Crucifixi imagine inſignitum Neapoli à Cardinale Geſnado conſecratum: petierat autem ab Auſtriaco, vt prælij die, primam aciem ducere ſibi concederetur, ſperans rem feliciter pro ſuis votis, vt ante prope Gemblacum ſucceſſuram. Ipſemet Auſtriacus in ſuis ſignis militaribus Crucem cum hac teſſera depingi iuſſit, *in hoc ſigno vici Turcos, in hoc ſigno vincam hæreticos.*

Prælium apud Rimenantam.

Ioannes Auſtriacus probè munitus inſtructuſque, poſtremo Iulij cum omni ferè ſuo exercitu propè Arſchotum venit: & ordinum caſtra aut profligare aut ad prælia laceſſere meditatur. Verùm Comes Boſſuius prima Auguſti à ſuis excubitoribus equitibus, duodecim circiter turmas Auſtriacorum equitum, cum peditum acie inſtructa longo continuoque ordine aduentare præmonitus, iubet excubias, ad eum vſque locum retrocedere, vbi quingentos ſclopetarios qui eos à tergo reciperent, diſpoſuerat: hi validis hoſtium copijs ingruentibus, recedere coacti, damnum non admodum graue, quod equites quidam ferentarij eis mox ſubſidio venirent, patiuntur. Hinc Auſtriaci, audacia imperuque feruentiore Ordinum equitatum ſtrenuè reſiſtentem inuadunt, victoriæ nonnihil aſſequuti: Mox verò victis redit in præcordia virtus, ſummaque alacritate Auſtriacos ericeta & campi planitiem relinquere, & ad ſepimenta ſenticetaque quædam confugere cogunt. Et quia Boſſuius Anglos quoſdam pedites Tribuni Norreſij lo-

reſij legionarios, qui paulò antè in caſtra aduenerant, & Scotorum magnum numerum, ad tuenda ſępimenta ſenticetaque propè riuulum, verſus ſua caſtra diſpoſuerat: Auſtriaci, quamuis maximis continuiſque copijs ad ea loca occupanda deſtinati, eò perrumpere nequaquam potuerunt. Non ſolùm enim Ordinum milites inſiſtentibus acriter reſiſtebant, ſed & maiora tormenta ænea propius accedentibus diram cladem inferebant. Velitatur ab hora ſeptima manè ad horam vſque ſextam veſperi, cælo ſeruore nimio ita æſtuante, vt Scoti alijque aliquot milites, exutis veſtibus, Induſiorumq; extremitatibus inter fœmora nodatis, pugnarent. Summa profectò cum laude & gloria tantæ hoſtium multitudini in re bellica exercitatiſſimæ hic reſtitêre Ordinũ milites. Ioannes Noricius Baronis Noricij de Ricort filius, Anglicarũ copiarum dux hic ſuo ſtrenuè functus eſt officio, vtpote cui tres, quibus vehebatur, equi hoc cõflictu fuere ſtrati. Similiter & Bingamius tribunus, Cãdiſchij legatus: cuius duo fratres hic occubuere, Guilhelmus autem Marcem Noriogamienſis Capitaneus, qui hoſtem primo inuaſerat, magnã laudem meruit. Præterea Scoti ſub Stuardo tribuno alijſque præclàris militiæ præfectis, Galli quoque & Belgæ magnanimiter omnes ſe geſſere. Erat autem ager terræque fundus equeſtribus copijs parum aptus. Itali & Hiſpani quidam milites hoc prælio capti, aſſerebant Auſtriacum & Parmenſem in expeditione hac præſentes fuiſſe, & ſex equitum atquè duodecim peditum millia habuiſſe. Auſtriacus eadem qua venerat via recedit, deſideratis ſuorum circiter nongentis: pauciores ex Ordinum exercitu cæſi: inter quos nobiles quidam Germani. Multi culpam victoriæ non prorſus partæ in Comitem Boſſuium transferebant, quod cùm commode omnibus copijs ſimul iunctis gratiſſimam inferre cladem potuiſſet, hoſtem non inuaſiſſet: verùm ipſe, quia ſuum exercitum imparatum, minuſq; inſtructum reputabat, hanc aleam belli tentare noluit.

Inde Namurcenſem regionem petit Auſtriacus, caſtraque ponit in propugnaculo admodum forti, ſupra Bugeum montem propè Moſam, paulò ante optimè munito à machinario Gabriele Cerbellione, milite famoſo: qui & caſtrum Antvverpienſe & arcem Tunetanam à Turcis captam, informarat delinearatque.

Burggrauius Handauenſis vi. Auguſti, Ordinum nomine atque auctoritate Arſchotum capit: turma equitum Italorum præſidiaria ſub Mutio Pagano, & duæ Germanorum peditum cohortes, hic in præſidijs erant: quorum maxima pars, quæ maturè fugam capere non poterat, interficitur: direpto oppido diſcedunt Ordinum milites, & ciues incolaſque vt ſimul diſcedant hortantur. Mox rurſus ingrediuntur Hiſpani, ſuis ſubſidium ferre ſperantes: verum cùm tardius venirent, ira feruidi, ciues crudeliter trucidant: quicquid reliqui ſupererat diripiunt, vrbemque incenſam reliquunt. Louanium autem munire ſatagunt.

Arſchotũ captum, direptum & conflagratum.

Menſe Auguſto Valencenis orta eſt diſcordia inter magiſtratum & plebem: ſedandi tumultus cauſa eò mittitur Dominus Archieſius, cuius aduentu malum recrudeſcit: poſteà Conſiliarius Richardottus venit, diſſidiaque componit.

Principes Potentatuſque vicini animos Belgarum auerſos ac diſſidentes à ſuo Principe, vnde & malorum exempla & turbarum materiæ pullulabant, quacunque ratione placare, flammam belli extinguere, & pacem componere ſtudent. Miſſi huius negotij gratia in Belgium Legati, à Germanorum Imperatore Comes Svvartzenbergius, à Rege Galliarum, D. Bellieurus, ab Angliæ Regina D. Cobhanus, & D. Franciſcus VValſingamus eques auratus, ſuæ Maieſtati à ſecretis, cum amplo magnificoque comitatu. Poſtquam Legati concertantes partes vtrinque ad pacem ineundam ſedulò commonuiſſent: Ordinum Proceres poſtulata conditioneſq; primò proponunt: Vt quæcunq; egiſſent poſt Auſtriaci in agrum Namurcenſem diſceſſum, firma rataq; habeantur: & quia Duci Alenſonio integrum menſem Auguſtum condixerant: vt interea temporis Auſtriacus Belgij limites exeat, & arces vrbeſque Ordinibus in poteſtatem, tradat. Vt Archidux Matthias Gubernator permaneat: Omnia ad normam Pacificationis Gandauenſis continuentur effectaque reddantur: Cauſa Religionis, quę cum bello hucuſque ſimul inualuiſſet, Ordinum generalium iudicio committatur, qui vt res tempuſque poſtularet, de ea ſtatuant: Captiui omnes, ipſe quoque Buranus Comes liberi dimittantur: Hoc contractu Regina Angliæ, Dux Alenſonius, Rex Nauarræ, Dux Caſimirus, alijque fœderati ſocij, & Ordinum auxiliarij comprehendantur, &c. Orant autem rogantque Proceres Ordinum prædictos Legatos, Auſtriacum ad has pacis conditiones inducere velint: vt hac ratione Maieſtas Catholica Belgicas regiones ſibi hæreditarias ſeruet, ne ad maiorem deſperationem redactæ à ſua obedientia in perpetuum alienentur. Offerunt inſuper articulorum, ſi qui difficiliores durioreſve videantur, moderationem.

Propoſitiones pacificationis cum Ioanne Auſtriaco.

Legati varijs vtrinque perſuaſionibus vtuntur: vtque Ioannis Auſtriaci abitum promoueant, allegant pactum cum Alenſonio Duce initum: Ordinum potentiam ac vires vtpote quibus militum maximæ copiæ diuerſis in caſtris, & pecuniæ iiſdem ſuſtentandis in promptu eſſent: ſummo cum honore eum iam diſcedere poſſe, quandoquidem Imperatoris, Franciæ Regis, & An-

An. 1578. gis, & Angliæ reginæ interceſſione negotium tranſigatur: & reginnes Belgicæ hac potiſſimum ratione ad verum dominum hæredem ſint rediture: ipſaq; Religio Catholica Romana ſalua permanſura. Hos alioſque plures articulos Legati variè Auſtriaco & Ordinibus proponunt: coram quoque locuti Auſtriaco Louanij & alijs locis: ſed fruſtra: volebat enim omnino arma ab Ordinibus deponi, & Auraicum in Hollandiam mitti: ſe alias de pace tractare nolle, nouam Religionem nullo pacto admittendam aſſerebat: videbatur quidem ſummoperè dolere Belgij calamitates, multaque commoda præſtiturus & de pacis conditionibus deliberaturus, ſi inducias inire vellent Ordinum proceres: illi autem id neq; oportunum, neque conſultum rati, aures præbere nolunt. Poſtremò Auſtriacus nouis auctus militum copijs, & certior, Ordinum militibus, neruo belli pecunia deficiente, ſtipendia non exſolui, reſpondet, Regem omne pacificationis negotium Imperatori commiſiſſe, auctoritatemq; ad hoc abſolutam donaturum: itaque literis ea de re datis, Ordinibus valedicit. Sic pacificatio inſtituta ſterilis & infructuoſa fit: nihilominus hinc pacificatio Colonienſis, de qua poſt agemus, enata eſt.

Quod ad religionem attinet: Catholicæ religioni Romanæ, ob pacificationis Gandauenſis publicationem iam renouatam ſatis proſpectum eſſe reputabant Ordines generales: verùm hac via nihil profecere: maximè quod populi arbitrio bellum gerendum eſſet ad ſumptus belli ſoluendos: fidelibus quoque militibus, (quales præcipue Hollandi & religioni reformatæ addicti,) vtendum. Præterea rerum publicarum adminiſtrationibus paſsim præficiebantur religioni reformatæ deuoti: vtpotè non tantum patriæ chariſsimæ amore, ſed & religionis ſacroſancto vinculo deuincti; & Dei honorem, propriæq; vitæ & facultatum conſeruationem hinc dependere perſuaſi: quorum plurimi ad publica munia promoti, religioniſque reformatæ promouendæ nimis ſtudioſi, zeli vehementis feruore inconſideratè modeſtiæ limites exceſſere.

Proteſtātium libellus ſupplex pro pace religionis. Itaque reformatæ religionis defenſores audentioribus animis Archiduci Matthiæ & Ordinibus generalibus libellum ſupplicem totius Belgij incolarum nomine offerunt 22. Iunij: quo declarant teſtanturque, ſe vitam ad reformationis Euangelicæ normam inſtituere cupere: diſceſsiſſe autem ab Eccleſia Romana varias ob cauſas ſatis euidētes ac manifeſtas ex libris & profeſsionibus ſuæ religionis paſsim typis editis: quæ ſanguineo ſuorū ſigillo vberrimè conſignata. grauiſsimis perſequutionibus infeſtata, magis magiſque pullulaſſe ac fruticaſſe viſa eſt: maximè Ducis Albani tyrannide, qui octodecim hominum millia & amplius carnificis manu interemit: eundemque Ludouicus Requeſcenius Comendator ſequutus infinitam honeſtiſsimi populi multitudinem, & artificum mercatorumque potiſsimam partem, à quibus præcipuè totius Belgij ſalus & fortunæ dependebant, patria expulit & peregrè ſedes quærere coegit: vnde crudelia hæc bella primum orta.

Exponunt præterea Hiſpanorum propoſitum atque conatum: ſuoſque ab iniuria patria defendendi animos: timere autem ne ſuo officio diligenter ſeduloque functi, facultatumque ac ſanguinis pro ſalute patriæ profuſione, victoria potiti, rurſus in vitæ periculū pertrahantur: & grauiſsimæ tandem difficultates ſubſequantur, propter abuſum libertatis ciuium & militum, quibus liberi exercitij reformatæ religionis conſenſus permiſsioque minus placeat. Huius exercitij recuſationem eſſe fomitem ſuſpicionum, & rerum plurimarum attentatarum, quæ plurimis proteſtantium nequaquam placeant aut probentur. Præterea Romanæ religioni modis conuenientibus cautionem offerunt, aſſeruntque ſe neque eam extirpare, neque Catholicis Romanis bona aut poſſeſsiones adimere, aut aliquid quod debito bonorum ciuium officio repugnet, facere velle: ſed omnino cupere ſe in communi dedere patriæ defenſioni: vt ſic omnis diſcordia ſopiatur, & pax ſtabiliatur. Se quidem ſperaſſe, Ordines generales aliquid pro tempore conſtituturos in cauſa religionis: verùm id obſtaculis quibuſdam impeditū, maximè machinationibus hoſtium, aut eorum qui ſperarent, parta victoria, proteſtantes iterum igne puniendos. Proinde etiam rogant, ne ijs fidem habere velint, qui pacificationem Gandauenſem reijciunt, & duas religiones in eadem regione conſtare, aut Eccleſiaſticis ſecuritatem poſſe præſtari, pertinaciter negant. Quod ad Pacificationem Gandauenſem attinet, hoſtem quidem manifeſtè ſatis eam infregiſſe: regiones quoque eandem mutuo conſenſu poſſe infringere, moderari, exponere & interpretari ad vtilitatem patriæ: ſe autē ne infringatur, poſtulare: ſed vt potius ad formulam eiuſdem, ab Ordinibus generalibus exercitio ſuæ religionis prouideatur.

Quod autem duæ religiones in eadem regione conſtare non poſſent, refellunt, cōtrariumque in libello ſupplici probant exemplis primorum Chriſtianorum & Imperatorum: imò permiſſu quatuor Imperatorum noſtri ſeculi: Regis quoque Franciæ, Poloniæ, magni Turci, Regis Maroquei & aliorum: imò ipſius ſummi Pontificis, Iudæis ſynagogas permittentis.

Quod ad ſecuritatem cautionemque Eccleſiaſticorum attinet: cupiunt ſummopere, vt Ordines generales articulos certos conſtituant, ſe ad eorundem obſeruationem paratiſsimos: ſperare etiam aliquos ſaltem magnates & principes viros promiſſa aſſerturos.

Cùm

Proteſtãtium libellus ſupplex ſecũdus.

Cùm ad hæc poſtulata reſponſum, ob negotij difficultatem, differre viderentur Ordines generales: prędicti decimoquarto poſt die, nempe 7. Iulij, ſecundò libellum ſupplicem offerũt, dubia propulſandi difficultateſque anticipandi cauſa, quòd ſcilicet certa ratio concedendi proteſtantibus promiſſa difficulter iniri poſſe, & omnia in ſuo ſtatu abſque vlla mutatione permanere debere viderentur. Proinde conditiones quaſdam proponunt, Vt nempe, qui de præuaricationibus cognoſcerent iudicarentque, in ſingulis ciuitatibus, eligerentur è Senatu: aut optimatum præcipuorumq; ciuium certus numerus ex vtraq; religione, quorum iudicijs cõmitterentur omnes iniuriæ & inimicitiæ vtriuſque partis: Vt in quaqua etiam ciuitate aliqui optimatum vtrinque pollicerentur ſe pacis infractoribus nequaquam auxilium laturos, ſed vt dignè puniantur operam daturos.

Vt omnes Concionatores, Seniores, Diaconi: item Præpoſiti, Decani, Paſtores, Vicarij, Theſaurarij parœciarum. idem etiam vtrinque promittant.

Aſſerunt autẽ, Deumq; teſtantur, ſe nunquam in animum induxiſſe prælatos, eccleſiaſticos aut Romanæ religioni addictos turbare, aut damno afficere in perſonis, facultatibus aut exercitio ſuæ religionis: verùm id pro viribus velle auertere, & ſi quid tale perſentiſcant, Magiſtratui indicare, vt huic malo oportunè proſpiciatur.

Pollicentur etiam offeruntque, præcipuos quoſdam ex ſuis conſtituere, qui ciuitatibus ac locis vbi prædicta religio exercebitur ſatiſdent, caueantque.

Rurſus quoque promittunt iuxta præcedentis libelli rationem, ſe Principes & magnates quoſdam ſupplicaturos, vt ſpõſores fideiuſſoreſque pro ipſis eſſe velint: quod etiam ab ijs fieri poſtulant, qui profeſsionem contrariam ſectantur. Quandoquidem nihil ardentioribus votis exoptent, quam vt ſub Magiſtratus protectione ſecurè quieteque viuatur, vt & publicæ tranquillitatis infractores puniantur.

Archidux Matthias, Princeps Auraicus, Conſilium Status, & Ordines generales, poſt longam deliberationem, populo ſaltem ſatisfacere cupientes, poſtulationibus auditis, pacem religionis conſtituunt omnibus ciuitatibus eam acceptare cupientibus: quæ neque Pacificationi Gandauenſi repugnabat, neque Brabantiam, Flandriam, Arteſiam, Hannoniam, aut reliquas regiones mutuo deuinciebant: ſed cuique liberum permittebatur id quod conſultiſsimum videretur facere. Hollandis autem & Zelandis contra religionem Catholicam in alijs prouincijs aliquid attentare prohibebatur: tendebatque hæc pacificatio tantum ad expulſionem Hiſpanorum & extraneorum: huius enim negotij cauſa pernecesſarium videbatur pacem & politicam vnionẽ confirmare: & tempore belli tam grauis imminente, importunum pernicioſiſsimumque eſſe, ſi alter alterum, religionis cauſa cogat, moleſtet, perſequatur, expellat aut trucidet.

Hæc pax religionis, medicina multis ciuitatibus, maleuolis nonnullis venenum, imò occaſio fuit ſeditiones in regionibus excitandi: quod & ob hãc & ob alias cauſas grauiter ſe offenſos declararent, vt poſt latius explicabitur.

Templa reformatæ religionis exercitio conceſſa.

Antvverpiæ, Bruxellæ, Machliniæ, Bergis, Bredæ, Lyræ, Brugis, Ypræ: in Friſia quoque, Geldria, & multis alijs regionibus ac ciuitatibus hęc pax religionis populo ſummopere placuit: danturque his locis templa reformatæ religioni exercendæ conuenientia, alijs quidẽ maturius, alijs ſerius, vt ſeſe offerebat oportunitas. Antvverpiæ conceditur Sacellum Caſtri, quod Moabiticum vocant, & Ieſuitarum, Minoritarum, Dominicanorum, D. Andreæ, poſtea etiam primarium D. Mariæ, & D. Iacobi templum: ipſa autem penetralia ſiue choros, Catholici Romani ad ſui officij exercitium ſeruant. D. Georgij, Carmelitarum, aliaque templa ac loca Auguſtanæ Confeſsionis profeſſoribus aſsignata: quod hi, vt Zvvingliani & Caluiniſtæ, reformatam quoque religionem profiterentur, in præcipuis fidei articulis conſentirent, minuſq; quam nonnulli monachi diſcreparent, præcipuè in ceremonijs eccleſiaſticis, in expoſitione verborũ Chriſti ſuper inſtitutione cœnę, & ſimul propius tendere viderentur ad verum vſum fructum, & finem cœnæ à Chriſto inſtitutæ: de qua pacis amoriſque ſtudioſos obſtinatè digladiari ac rixari nequaquam decet. Bruxellæ alijſque locis templa ſimiliter diſtributa.

Bruxellæ autem D. Champignelus, Heſius, Marchio Berghenſis, Glymeſius, alijque quidam fœderati ſupplicem libellum tradunt, quo pacem religionis ac conciones proteſtantium in ea vrbe impediri poſtulant: cauſam addunt, vrbem eſſe regiam, Principumque regionis aulam ac habitationem, poſſe autẽ hac de cauſa huiuſmodi priuilegio ac honore priuari. Populo contra nitente, & huic poſtulationi reſiſtente, ſpe ſua fruſtrantur, & plebis indignationem incurrunt. Ipſe Champignieus, quamuis ante ſedula ſua opera benemeritus de patria, tamen quod Cardinalis frater admodum inuiſus eſſet, menſe Auguſto cum alijs apprehenditur, accuſatuſque eiuſdem facti, ob quod Proceres nõnulli captiui detinebantur, Gandauum deuehitur opera quorundam ciuium Bruxellenſium, atque in carcerem conijcitur: reliqui autem Bruxellæ liberi dimittuntur.

Tornacum, Inſulæ, aliaque oppida & loca Galliæ, Pacis religioni ſe accommodare meditantur:

An. 1578. tantur: verùm mutationes graſſantes, quas narrabimus, impedimento fuere.

Gandaui orta ſeditio.

Gandaui orta ſeditio. Ciues Gandauenſes 8. Octobr. 1577. apprehẽderant Ducem Arſchotanum & alios quoſdam proceres: quidã procerum autem nimis perteriti, quãdoquidẽ animis impetuoſis promiſſam priuilegiorum reſtitutionem exigerent, quod inhoneſtè factũ grauiter vituperabant plurimi, ideo ſine mora ſe aduerſus hoſtiles impetus munire conſultiſſimum reputant: commodum autem opportunumque huic incepto fuit odium populi in monachos mendicantes, quorum aliqui ob enormia crimina, ſupra memorauimus, mortis ſupplicio fuerant affecti. Coryphæi harum apud Gandauenſes machinationum fuère Ioannes Imbyſius, Bourcleus, Ægidius Bourluytius Triestus. alijque huius farinæ plures: qui cum neq; religionis, quam ambiguè ſimulabant, neque patriæ amore ducerentur, vt euidentibus argumentis manifeſtabatur, religionis tamen ſtatum immutare aggrediuntur, vt hac ratione populum in ſuas partes facilius pertraheant. Creatur populi ſuffragijs ipſe Imbyſius conſul, ſiue ſummus ſenator: homo imprimis glorioſus, ambitioſus, auarus: vtitur maximè conſilio duorum Gallorum Hougriæi & Saraſini: populoque his auctoribus in furias animato, facinoroſi eccleſiaſticorum bona diripiunt, templa ſpoliant, quanquam Aldegondius nomine ſupremi magiſtratus & Ordinum acriter proteſtando reclamaret: eccleſiaſticos, pecunijs ad vitæ ſaltem ſuſtentationẽ deſtinatis, expellunt: atque hæc quidem omnia, tanquam inſtantis neceſsitatis & belli propulſandi cauſa prætexuntque deſignant.

Ioãnes Imbyſius & ſui religionis turbatores, & cæteri auctores.

Mox quoque aſtu ac armis reliquas Flandriæ primarias ciuitates, Brugas nempe & Ypras, inuadunt, occupant. & gubernacula ſuæ factionis hominibus committunt: idem in minoribus quoque Flandriæ ciuitatibus, Dermondæ, Oudenardæ, Aloſti alijſque perpetrant: denique gubernationem quatuor membrorum Flandriæ ſibi ſumunt, eamque in populi poteſtatem reuolutam aſſerunt, & equitum peditumque copijs collectis ſibi proſpiciunt: vrbem ſuam Gandauenſem mirum in modum ab omni parte aggeribus, propugnaculis, foſsis, maximis ſumptibus muniunt (eſt enim Gandauum vna maximarum potentiſsimarumque totius Europæ vrbium) ingentem bombardarum tormentorumque fuſilium copiam, ex cupro, ære, alijſq; templi metallis, campanis, ſimilibuſque materijs conflant: reliquum omne, nempe mobilia bona, ac alia quæcunque Eccleſiaſticorum, vili minimoque pretio vendunt: emptores lucro intenti, monaſteria, templa, ædificia diruunt, nemora & arbores cædunt ſternuntque. denique horrendis modis omnia vaſtant. His itaque turbis Catholica religio expellitur, ſolaque reformata tota ciuitate inſtituitur, auctoritate ac voluntate eorum tantum, qui religionis pacem acceptare obſtinatè recuſant. Archidux Matthias, Princeps Auraicus, & Conſilium Status diuerſos cuiuſuis conditionis, etiã ciues Antvverpienſes & Bruxellenſes, eò mittunt legatos, qui tumultuantes ad frugem bonam reducant: verùm admonitiones, teſtificationes ac poſtulationes omnes incaſſum tunc temporis adhibentur: vt latius poſt dicemus.

Arteſia & Hannonia opponunt ſe religionis paci.

Plures huius mali occaſiones fuere: imprimis autem ſcriptum quoddam, quod Ordinum Hãnoniæ deputati decimaoctaua Iulij die typis edidere, quo ad exercitij reformatæ religionis poſtulationem, & ad Archiducis Matthiæ literas, & de pace religionis ſummarium deliberandi cauſa miſſum, reſpondent: quibus acerrimè ſe opponunt, omneſq; tam primates, quam plebeios his rebus aſſentientes, perfidos declarare videntur: ſeque vitæ ac facultatũ periculo reſiſtere prorſus velle teſtificantur.

Hanc factioſorum cauſam acriter tuebantur Arteſiæ & Hannoniæ nobiles, qui in bellis expeditionibuſq; contra Gallorum Reges, primas ſemper equitum turmas colligere ac producere ſolent: atque hac tempeſtate, pacem cum Hollandis & Zelandis initam, vnaque pacificationem Gandauenſem. ſuis meritis, glorioſè adſcribebant: ſibique potiores partes, atque auctoritatem præcipuam, imò regionum Belgicarum gubernationem. (vulgus quam Principi Auraico eiuſque fœderatis potius committebat credebatque) arroganter vendicabant.

Vvalonicæ prouinciæ.

Generalitati autem ſe neutiquã ſociare volebant, niſi ea conditione, vt non ſolùm Artheſia & Hannonia, tanquam duæ prouinciæ, inter Ordines ſuffragia darent: verùm etiam ciuitates, Valencenæ, Tornacum & Tornecium, Inſulæ, Duacum, & Orchiæ, & quinta Machlinia, quæ ſimul quinque ſua ſuffragia inter reliquas Belgij prouincias dare ſolent, nunc ſingularia ſingulæ ferrent: imò earum vnaquæque tot & tanta, quot & quanta Brabantia, Flandria & Geldria: cum tamen hæ ſeptem Gallicæ prouinciæ ſimul ne ſeptimam quidem partem ſumptuum generalium contribuant, quos Brabantia ſoluit ſola, quæ tamen in contribuendo præcipua non eſt, longè amplius enim confert Flandria. Huiuſmodi itaque ſuffragiorum potentijs conſiſi, Archiducem Matthiam audentius aduocarant, ſpe gubernacula Belgij ſub hoc Principe adminiſtrandi, atque hoc pacto Principis Auraici auctoritatem minuendi: verùm Auraicus eorum machinationes prouidè intercipit: concilia inceptaque Teneramondæ agendi cum Archiduce Matthia de Flandris & Brabantis in fœdus pertrahendis, irrita fiunt: ipſi Corryphæi auctoreſque cum Duce Arſchotano Gandaui in carcerem conijciuntur. Poſt hæc clades Gemblacenſis

accidit

dit: vnde populus maximè diffidere cœpit, quod Tribuni præfectiq́; exercitus, neceſsitate **An. 1578.**
ma vrgente à caſtris abſentes, prœlio non interfuiſſent.

Hi itaque animis grauiter offenſi ac malecontenti, acriter ſe paci religionis & tumultuationi Gandauenſi opponũt: alij vt hoc modo religionem Catholicam Romanam promoueant, alij vt ſuis affectionibus, ambitioni, vindictæ ſatisfaciant: & has quidem occaſiones Belgæ plurimi, patriæ amorem ſimulantes, Hiſpanicíſque ſtudijs imbuti, arripuere proprij cõmodi cauſa: inter quos Valentinus Perdieu Mottæ Dominus, Gubernator Greuelingæ, Flandrici Comitatus vrbeculæ limitaneæ, Caleto oppoſitæ: hic caſtris prope Gemblacum expugnatis, armamentarij tribunus fuerat, per Flandriam autem profectus, contumelia ob rem male geſtam à Gandauenſibus affectus, Grauelingam venit, oppidum præſidiumq́ue in ſuam poteſtatem redigit, quod vt ſibi ſeruare poſſit, clanculum Regi reconciliatur, literaſq́ue reconciliationis à Rege ex Hiſpania 11. Sep. 1578. Madriti ſcriptas accipit, cum poteſtate & auctoritate reliquos eò quoque pertrahendi: cuius quidem negotij auctores impulſoreſq́ue fuerunt Abbas Diui Gilenij, Abbas Hannonius, Carlierius Graphiarius, quibus deditio Philippivillæ, Lymburgi ſimileſq́ue fraudes plures aſsignabantur imputabanturque. *Valentinus Motta Regi reconciliatur.*

Populi VValonicarum prouinciarum, earundemq́ue nobiles ac proceres, quorum plurimi militum tribuni & præfecti erant, prædictas ob cauſas offenſi, multa meditantur, ſuſpicantur atque moliuntur [illegible]; iam de copioſiſsimo exercitu inſtruendo, quo bellum ſemel ſimulq́ue finiatur, eundemque ex Hollandis, Anglis & Germanis ſuperioribus militibus, religioni reformatæ, & Principi Auraico addictis conficiendum, generali aſſenſu conſtitutum eſſet, anſam reliquis dederunt cum Gallis & Duce Andagauēſi fœdus ineundi: vt hac ſaltem ratione, Zetopia & omnis [illegible] nio ſuſpicioque tollatur, vanaque demonſtretur: maximè cum Andagauenſis Belgicæ libertatis protector, bonus Catholicus Romanus eſſet: cuius ope maleuolos, ſi quid attentent, coerceri & refrenari poſſe, VValoni proceres confidebant.

Diſſentionem diſcordiamq́ue hanc acerbam inter Gallicas ſiue VValonicas pronincias, & Flandros ſiue Gandauenſes, Dux Matthias ſimulq́ue Ordines Belgici componere omni ſtudio nituntur, vt ſic iuncti armis ac animis hoſti reſiſtant: ſed fruſtra: nam factiones odiaq́; ita creuerunt, vt ad arma vtrinque ventum ſit. Cùm enim diuerſæ eſſent VValonum regiones ſub Montignio, Heſio, Captello, Egmondano, Bourſo, alijſq́ue tribunis, quibus ſtipendia non exſoluebantur, ea maximè de cauſa quod VValonicæ prouinciæ deſignatas contributiones ſubterfugerent, ſubſidiaque ad generales prouincias non conferrent: tandem eorum agmina quædam in Flandricos agros, maximè iuriſdictionis Gandauenſis, hoſtiliter incendijs, latrocinijs, ſtupris graſſantur: atque per omnem hunc Flandricum tractum violentis incendiarijſq́ue exactionibus, intra octo aut nouem menſes trecenta florenorum milia (quod numeris rationibuſq́ue, poſtea initis ſatis patuit) extorquent. Eccleſiaſticos Gandauenſium limitibus expulſos palàm ac manifeſtè protegunt fouentque: & nobiles Gandaui captiuos inhumaniter tractari indignantur cauſanturque. Hæ cohortes Gandauenſibus Pater noſter knechten/ id eſt, ſphærularum precatoriarum milites; vulgo Male-contenti, quod nomen vltro aſſumebant: Francis les blanq yeulx, id eſt, albi oculi, ab ouibus nempe quibus Intimo morbo laborãtibus oculi albeſcunt, agnominabantur. Gandauenſes de hac iniuria grauiter apud Archiducem & Conſilium quæruntur: cumq́ue eis vt rationem militibus ſatisfaciendi Ineant conſuleretur atque iniungeretur, obſtinatè detrectant, & contributionem recuſant, niſi prius de graſſatoribus & violentijs pœnæ ſumantur. Hinc nouas militum copias conſcribunt, fæcemq́ue ciuitatum vndiq; colligũt, homines nullius valoris, quibus contributiones cõſumere, & Sacerdotes, Monachos, ſacras virgines, Nonnas, Beghinas oppugnare & expellere, magis quam belligerare placebat. His turbis exercitus potiore peditum parte, & ſolutione, pecunijſq́ue, belli neruis, priuatus eſt. *Malecontentorum origo.*

Sæpè quidem varijs locis Malecontenti, & Gandauēſes milites inter ſe velitati: verùm Malecontenti VValones veterani expertiq́; militiæ, alios plerunq; ſuperarunt. Gandauenſes autē validioribus copijs tãdem inſtructi, hoſtes extra Flandriæ ſuæ limites expulerũt, fugientiumq́; agmina in ipſam vſq; Inſulenſem ditionem inſequuti, vxorem Glayonij captiuam abduxerũt.

Cùm itaque VValones intra ſuæ regionis limites à Gandauenſibus inuaderentur, eorum quoque tribuni ignominia quadam ab iiſdem affecti viderentur: captis enim in prœlio aliquot vexillis, inter alia autem ipſius Montignij triumphatu quodam magnoq́ue contemptu humum verrendo fœdè protracto à Gandauenſibus, ipſi tribuni ac chiliarchæ cauſam ſuorum palàm defendendam ſuſcipiunt: atque hac potiſsimum occaſione in Flandriam tanquam in hoſtiles terras irrumpunt, & circa finem Sept. magnos potenteſq́ue pagos Bellam, Meninas, & alios ad conflagrationis redemptionem cogunt. Meninas ad Liſam fluuium loco, ad muniendũ facili inter Cortracum & Armenteriam ſitas vallis propugnaculiſq́; muniunt: huius inſtituti auctor præcipuus Montignius Emanuel Lalaingius, locum conquiſitum munitionemq́ue ſibi vendicat, Meninaſq́ue ſui belli, quod iam apertè gerere videbatur, ſedem facit. *Meninae captæ & munitæ à Montignio Malecontentorum præcipuo duce & auctore.*

An. 1578. Gandauenſes has ob cauſas magis irritati atque laceſsiti, 4. Octob. ſuſpendio ignominioſè necant duos captiuos, Iacobum Heſſelium Conſiliarium conſilij ſanguinarij ab Albano inſtituti, & Viſsium Ingelmunſteri Baliuum: hos ſubitò è carcere prodire, & currum ſorte fortuna prætereuntem aſcendere iubent: atque extra vrbis portas non procul vectos de arbore ſuſpendunt, nulla præmonitione aut ſententia ante lata: coryphæi quidam ſtrangulatorum barbas abſciſſas ſuis pileis imponunt, atque ita in vrbem reuertuntur. Modeſtioribus ac æquioribus ciuibus alijſque, factum hoc ſummopere diſplicuit: quamuis enim ambo improbi atq; infames admodum eſſent: fuit nihilominus iſtud ſimultatis ac odij latentis euidens argumentum, neq; iuſtitiæ aut æquitati vllo modo conſentaneum. Hinc reliquis captiuis ingens timor terrorque incuſſus.

Poſtulata Archiducis Matthiæ, & Gandauenſium reſponſio.

Quapropter Archidux Matthias, Conſilium Status & ciuitatis circumiacentes multis rationibus inſtant, iniunguntq; Gandauenſibus, vt Eccleſiaſticis facultates & exercitium Catholicæ Romanæ religionis reſtituant, neque generaliter (cuius accuſabantur) nobiles expellerent: captiuos quoque locis neutri parti addictis ſiſterent: & ius, non violentiam, exercerent.

Reſpondent Gandauenſes 27. Octob. ſe Catholicis templa conceſſuros, & vſum facultatum ac bonorum permiſſuros, ſimulatque omnibus locis & oppidis Belgicarum prouinciarum reformatæ religionis exercitium fuerit permiſſum. Se neque damno nobiles afficere, neque eorum iuriſdictiones violare, aut armis opprimere velle: ſed falſo de huiuſmodi rebus accuſari. Quod autem ad captiuos proceres alioſque attinet, ſe eorum cauſam, vbi hoſtiū extraneorum vis expreſſa fuerit, diſceptaturos: interimque nihil aduerſi paſſuros promittunt, dummodo Gandauium & reliqua Flandriæ membra, à ſeditioſorum militum eiſque adhærentium violentia ac oppreſsione defendantur.

Curia, cum hæc Gandauenſium reſponſio non ſatis placeret, acrius inſtat, iubetque imprimis, vt contributiones mittant, quo exercitui ſtipēdia ſoluantur: quandoquidem Flandria tertiam partem onerum omnium prouinciarū generalium contribuere debeat: verum nihil ante Chriſti natalem præſtatur, vt infra commemorabimus.

Recenſuimus rationes quibus moti Ordinum proceres in reformatę religioni addictis ſpem fiduciamq; ſuam præcipuè vt collocarint: quod religionis pace ipſis de vita ac bonis caueri debuerit: & quod Gallicæ prouinciæ diuerſas ob cauſas male cōtentæ offenſæq;, pacem religionis, & turbis Gandauenſium, occaſionem ac pallium commodiſsimum arripuerint reputauerintque, ſuis affectionibus & paſsionibus, vt cuiuſque impetus fieret, indulgendi: vnde cōtentiones & noua bella ciuilia orta: de quibus latius agemus, poſtquam quid interea Ordines ingenti ſuo exercitu ſint exequuti, dixerimus.

Prœlio prope Rymenantam commiſſo, Ioannes Auſtriacus, vt ſupra narrauimus, Namurcum diſceſsit: nec procul inde in monte Bago loco forti & optimè ſito, munitionibus varijs ſe munit: erat autem Auſtriaci exercitus ad quinquaginta peditum, & ſex equitum millia à pluribus æſtimatum.

Dux Caſimirus cum ſuis copijs aduenit in caſtra Ordinum.

Interea quoque Ordinum exercitus creuerat, cui tandem dux Caſimirus 26. Auguſti acceſſit cum ſuis peditum & equitum copijs: occaſioneſque & cauſas ſuæ expeditionis typis impreſſas edidit. Diximus ſuprà, primò conſtitutum fuiſſe cum Caſimiro de tribus equitum, & tribus peditum millibus, poſtea autem Angliæ Regina poſtulante, de duobus inſuper equitum, & tribus peditum millibus tranſactum: ipſe autem bona fide atque intentione numerum vlterius auxit, ſimulque ſeptem equitum & octo peditum millia confecit: quibus quidem colligendis & adducendis multū temporis protractum fuit, ita vt ſerius reliquis in Belgium venerint, non ſine magno damno: maximè autem quod Belgicis limitibus appropinquantes, vlterius tendere, niſi ſtipēdijs numeratis nollent: cum iam pecuniæ omnes tam ex Anglia quam Belgio alijſque locis ſuppeditatæ tanto exercitui ſoluēdo exhauſtæ eſſent. Allegabat Caſimirus ſe tantam multitudinem collegiſſe, Belgis gratificandi cauſa, & potiores belloque aptiores deligi poſſe: multaque inſuper cauſabatur, maximè autem difficultatem rei nummariæ, & exercitum opinione maiorem, cauſas longioris moræ fuiſſe. Cùm autem copiæ hæ in finibus Geldriæ longo tempore hæſiſſent, tandem eas Caſimirus ſumma cum difficultate, ſtipendijs necdum ſolutis, vltra Moſam pertrahit Rymenantam vſque in Ordinum caſtra: inde quoque niſi ære militari numerato recedere nolunt. Pecuniæ autem in promptu non erant, ob Gandauenſium & VValonum diſsidia, quibus contributiones, vt ſupra diximus, ſiſtebantur ac intermittebantur maximè ab Arteſienſibus & Hannonienſibus, quorum defectiones, primam præcipuamque perditionis totius Belgij cauſam atque occaſionem, vehementer incuſabant Ordinū proceres, maximè quod neque promiſsis ſtetiſſent, neq; datam fidem ſeruaſſent. Flandrica prouincia, vtpotè omnium ditiſsima, in contributionibus potiſsima eſt: ſola enim tertiam partem cum reliquis omnibus ſimul prouincijs confert.

Expenſæ Ordinū exercitus.

Ordinum exercitus expenſæ tunc temporis inita ratione computatæ, millia florenorum octingenta in menſes ſingulos: verùm neque Flandri

tertiam,

An. 1578.

tertiam, neque VValones ſuam partem præſtabant: reliqui quoque horum cauſa ſegniores tardioreſque comparebant: ita vt totis ſex menſibus tantũ quadringenta florenorum millia cogi potuerint, quorum maxima pars Antvverpiæ numerata: imò ex contributionibus omnium aliarum prouinciarũ ſimul, præter Hollandiam, Zelandiam & Antvverpiam, intra ſex menſes vix quinquaginta florenorum millia recepta fuiſſe manifeſtè conſtat.

In ſingulos menſes 400. centena millia florenorum.

Ordinum exercitus ex caſtris educitur.

Cum itaque totus exercitus ſolutionem tribus ſeptimanis hic exſpectaſſet, tandem vnius menſis ſtipendio ſingulis numerato educitur, ſub Comite Boſſuo Archiſtratego, Burggrauio Gandauenſe equitum magiſtro, & Lanoio caſtrorum præfecto. Prope Louanium acriter pugnatur, vrbe fortiſſimo præſidio viginti duarum, cohortium tam equitum quam peditum ſub Barone Cheureo à Ioãne Auſtriaco firmata. Deliberabant quidem tunc Ordines de Louanio aliiſq; ne magni momenti locis obſidione cingendis: verùm id neq; conſultum neque oportunũ viſum eſt: erat enim Ordinum exercitus, equitum quam peditum numero maior: contra Auſtriaci multitudine & ſtrenuitate peditũ præualebãt, equitatui facillimè paruo peditu reſiſtere potuiſſent, quod hæc regio dumetis arboribuſq; ac ſyluis obſita, equitatui inepta difficiliſque eſſet: erant etiam agri pabulo prorſus vacui: ita vt oppidis quinq; aut ſex tantum diebus, quod & facile potuiſſent, reſiſtentibus, rerum neceſsitas ac penuria, & hoſtilium incurſionum metus, obſidionem ſoluere coegiſſent: huc quoque accedebant fluminum periculoſi traiectus, vbi facilè ab hoſtibus inuadi potuiſſent: Itaque decernunt in Gallobrabantiam regionem planam, apertam, & equitatui idoneam tendere: vt hac, potiſsimum via & ratione hoſtiles copias in anguſtum cogant, & ſe Andegauenſis exercitui, quod Binſium tunc obſidebat, iungant. In ipſo itinere, deditione capiunt Niuellas, quinque præſidiariorum militum cohortibus munitas: expugnant inſuper vi Motam caſtrum, Sartum, Genaplum, aliaque loca deditione capiunt: inde Gemblacum tendunt, & Auſtriacũ è caſtris prodíturum, graſſanteſque, antequam Andegauenſibus auxiliaribus copijs ſocientur, oppugnaturum ſperant exſpectantque. Verùm Auſtriacus, cui longæ Ordinum moræ locum tempuſque ſe muniendi dederant, nequaquam prorepere auſus, tuto loco hærere, Ordinumque exercitui agrorum depopulationem permittere optimum ſuæ ſaluti reputat: iamque eò deuenerat, vt deſperans, Belgium relinquere hoſtium violentia ingruente meditaretur: quod & literis ad Regem paulò ante mortem ſcriptis confeſſus eſt.

Ordinũ exercitus propoſitum.

Ordinum exercitus, poſtquam Auſtriacum cum ſuis, ſe ſub vrbe Namurcenſi tutò continere, neque inde prodire velle, animaduertit, hoſtiles copias adoriri, & in anguſtum cogere ſtatuit: quanquam neque cunicularij, aut foſſores, neque tormenta maiora, reliquaque ad obſidionem oppugnationemque neceſſaria ſufficerẽnt: erat enim ſatis facilis obſidendi ratio, niſi peruerſi quidam patriæ hoſtes, contributiones & commoditates exercitui alendo deſtinatas & promiſſas recuſaſſent ac impediuiſſent, cum populus ſe ſatis voluntarium præberet.

Archidux Matthias, Princeps Auriacus, & Status Conſilium, contributionibus conficiendis diligentiſsimè incumbunt, regionibus prouinciiſque communis patriæ calamitates, quæ difficultate rei nummariæ, non ſolutis ſtipendijs, à ſuis militibus vaſtabatur, proponunt, preces, teſtationes, & minas inſuper addunt: ſed omnem operam fruſtra ſumunt: cùm iam multæ prouinciæ, generalia ſubſidia communi conſenſu promiſſa ac permiſſa palàm recuſarent: & ſi quid corraderetur, ſuis vſibus retinerent, propriæque non generali defenſioni impenderent: vnde factum, vt exercitui toto eo tempore ſemel tantum menſtruum ſtipendium fuerit numeratum.

Conſilium militare conſtituerat quidem in Auſtriaci caſtra irruere, ſeque aduenientibus Andegauenſis copijs munire, ac interea Ducem quoque Caſimirum exſpectare: verùm zelotypiæ ac diffidentiæ inter Andegauenſem & Caſimirum, aliæque difficultates ſubortæ conſilium interturbàrunt.

Andegauenſis Bingium & Mabeugam capit.

Dux Andegauenſis Belgicæ libertatis defenſor, ſimulatque ex inito contractu in Belgium venit cum ſuis copijs, Bingium oppidum obſideri, & decimoquarto poſt die tormentis quati imperat: fit deditio 7. Octobr. ciuibus præſidiarijſq; clementer ac humaniter à victore tractatis: poſtea quoque Mabeugo potitur.

Interea Landerceium & Quenoyum oppida nulla ratione induci poſſunt, vt Andegauenſes milites recipiant ex contractus formula, cuius gratia Abbas Marollus eo miſſus fuit: quapropter Machlinia & aliæ vrbes ei offeruntur. Montis Hannoniæ ciuibus iniecta ſuſpicio, Andegauenſem, machinari vrbem inuadere: quod quidem certis argumentis vice quadam apparuit.

His diffidentijs nequaquam obſtantibus, Dux Andegauenſis ex conſilij exercitus Ordinum ſententia, Auſtriacum, iunctis ſimul vtrinque copijs oppugnare ſtatuit: verùm cum omnibus iam paratis hoſtis poſtridie oppugnandus eſſet, nunciatur Andegauenſi Caſimirum, qui cum ſuo exercitu in caſtris exſpectabatur, Gandauum eſſe profectum, & quoſdam ſuorum ex

An. 1578. caſtris aduocaſſe: itaque ad Archiducem & Ordinum Conſilium miſsis Legatis, quærit an illorum mandato id fiat: reſpondent, nequaquam: ſperare autem eo inducturos Caſimirum, vt reuertatur & caſtra petat: & vt idem ipſe quoque faciat rogant: promittit Lanouio lee ea conditione in caſtra venturum: verùm cum videt Caſimirum iter ad caſtra nequaquam meditari, ſed ſuorum complures in Flandriam auocare: conſtituit & ipſe nequaquam caſtra cum ſuis adire, tametſi Archidux Matthias, Princeps Auraicus, & proceres Ordinum vehementer inſtarent, & Caſimiri factum ſe ſummopere dolere faterentur, ſeq; ad Gandauenſes & VValones miſiſſe, & breui concordiam ſperare declararent.

Præterea Andegauenſis exercitus grauiter quærebatur, ſe vbique locorum indignis modis tractari, neque oppida habere vbi ægroti milites recipiantur ac reficiantur. Bingium commeatu prorſus eſſe exhauſtum, ſe nuſquam vbi neceſſaria emere poſsint admitti: ſed agricolis inuiſos, paſsim in agris palantes opprimi ac trucidari: magnum vulneratorum & ægrotorum numerum, neque deſerere, neque caſtra, Duce Andegauenſi non præſente adire, conueniens aut opportunum eſſe.

Andegauenſis ſuos milites dimittit: dimiſſi Malecõtētis militāt, & Gandauenſibus & Caſimiro reſiſtūt.

Proinde Andegauenſis optimum ratus, milites dimittere, & ſufficientibus præſidijs loca firmare, Rochum Sorbeium Dominum Pruneauli, ſuum Conſiliariū ad Archiducem & Conſilium Status mittit, qui eis ſuam ſententiam latius declaret. Conqueritur 8. Nouembris, pactum initum omnibus quibus oportebat locis non eſſe promulgatum: quod autem milites à ſe dimiſsi, maxima parte Meninas eant militatum Malecontentis VValonibus, id factum excuſat quidem, ea tamen ratione probat, quod Gandauenſes iniquè faciant, eaque de cauſa partem aduerſam iuuandam ac confirmandam, vt tanto acrius Gandauenſium maleuolentiæ reſiſtatur, diſsidiumque facilius componatur: id quidem ſe operam daturum offert, & ſimulac ad concordiam aut pactionem ventum fuerit, vt Galli ſui ſtatim diſcedant effecturum firmiter promittit. Declarat inſuper ſe intellexiſſe Ordines pacem cum Rege Hiſpanorum tractare: id quidem nequaquam cupere impedire, quamuis eorum cauſa hoſtis ſit factus Regi: ſed ſedulo pacificationi operam daturum, ſi qua pacis vera ſpes in Belgarum tranquillitatem & proſperitatem appareat.

Andegauenſis milites exauctorati & dimiſsi, vt diximus, Meninas præcipuè petunt, & Montignij militiæ adſcripti Mortaigniam aliaque loca capiunt.

Ordinum nomine Andegauenſi promittitur, Ordines, ſi pax ante Cal. Maij non conficiatur, vlterius cum ipſo pactum inituros. Præterea menſe Decembri Ordines Dominicum Froymontium familiæ Burgundicæ nobilem virum, & Aegidium Martinum Doctorem, legatos ad Andegauenſem mittunt, ei gratias immortales agunt, gratias quoque relaturos & debitum ſatiſfacturos promittunt.

Ordinum exercitus dimittitur.

Interea dum Andegauenſis res hoc in ſtatu verſantur, Gandauēſes, cùm VValones iam maioribus aucti viribus apertè eis hoſtile bellum denunciaſſent, niſi debita exſoluant, Eccleſiaſticos ſine mora in priſtinum ſtatum reſtituant, & captos dimittant; iamque etiam Archiducem, Auraicum & Status Conſilium aduerſarios haberent, Ducem Caſimirum aduocarant, qui ſpe ſolutionis hic recipiendæ, libentiſsimè id iter confecit, & 10. Octob. cum aliquot equitum turmis magnificè Gandaui excipitur: cuius aduentu Malecontenti nonnihil coercentur refrenanturque: ipſe autem centum & ſeptuaginta florenorum millia, ſolutionis ſtipendiorum partem à Gandauenſibus accipit.

Varij hi caſus atque euentus inter Gandauenſes & VValones, inſuper zelotypiæ ac diffidentiæ inter Andegauenſem & Caſimirum, maximè autem generalium contributionū, quibus alij exercitus debuiſſet, defectus, potiſsimum hunc Ordinum exercitum irritum & inutilem reddidere: ita vt Archiſtrategus Boſſuuius & tribunus militum Lanoju, alijſq; militiæ præfecti nihil conſultius reputarint, quam exercitum procul ab hoſte deducere, antequam grauiora incommoda & confuſionum pericula Ordinibus eueniant. quod cùm rectè laudabiliterque feciſſent, mox milites prouinciarum incolas atque indigenas in præſidijs collocant: extraneos autem dimittunt, aut ad loca minus periculoſa perducunt, vbi cum eis latius pro opportunitate agant. Fuit profectò factum hoc ſummæ artis ac induſtriæ, maximè cum tam ingens extraneorum militum eſſet numerus, tam difficilis ſtipendiorum ſolutio, tam rara, imò nulla, annonæ aduectio. In diſceſſu & dimiſsione exercitus Comes Hogenlous vrbem VVertam cum arce capit: quam breui amittit. Equitatus Germanicus Thenis, Arſchoti, alijſque locis hoſpitatur.

Ioannis Auſtriaci mors.

Interea temporis dum Ordinū exercitus caſtraque viribus, ac armis valida, & hoſti terribilia eſſent, Ioānes Auſtriacus circa Cal. Octob. in caſtris ſuis prope Namurcum ferè ſubitò moritur peſte, vt quidam putant: alij morbo quodam laborantem, triſtitiam animique dolorem ingentem concepiſſe, atque inde mortem acceleraſſe aiunt: id quod partim liquet ex duabus ſuis epiſtolis à ſani Legerij domino interceptis, vna ad Principē Melphitanū Andream Doriā, altera ad Pet. Mendoſam Genuæ Legatū Hiſp. vtraq; in caſtris milliari ab vrbe Namurcenſi ſcripta,

anno

An. 1578.

anno 1578. 16.Sept. quibus grauiter conqueritur de ſuarum rerum dilationibus, & deliberationibus nimis longis & incertis in Hiſpania, exponitque qua potentia ac patientia ad reſidendum opus habeat: cùm vndique hoſtilibus copijs innumeris cincto itinera præcludantur: neceſſarioque ad aſylum refugiumque extremum ſibi deſtinatum confugere cogatur: quãdoquidem ſe viribus imparem aliquid egregij prœlio præſtare poſſe deſperet: viam qua effugiat vi aperiandam: negligentia atque dilatione res Regis prorſus peſſum ituras: poſtulat denuo à Rege rationem normamque rerum agendarũ ſibi præſcribi, vt Regiæ voluntati, etiamſi ſuccumbat, ſatisfeciſſe videatur: maximè vereri ne remedia tardius veniant: ſe neque ſcribendo, neq; quæritando proficere: cumque iam manus ſibi præciſas videat decreuiſſe, & collum extenſum offerre: itaq; Deum ſibi auxiliarem inuocat, rogatque vt ſui in precibus ad Deum ſint memores: adiungit inſuper multa alia quæ auidus lector ex iiſdẽ literis à Guilhelmo Syluio typographo publice editis perſpicere poterit: quæ paulò antè mortem ſcriptæ ſatis declarant, quam fuerit animo turbatus, homo iuuenis, magnanimus, glorioſus, inquietus, induſtrius ac ingenuoſus: multos in aula Hiſpanica habebat aduerſarios, inprimis Albano addictos, cuius rerum gerendarum experientiam ſua induſtria obſcurare volebat. Erat ei à conſilijs ac ſecretis præ alijs Eſcouedus, qui Hiſpaniam petens in ipſo itinere à duobus inſidiatoribus ſclopeti ictu læſus interijt: quæ cædes quamuis in duos Albani filios conferretur, Rex tamen ipſe auctor huius facti reputabatur, cui, vt aulici complures aiunt, ſatis frequens eſt miniſtros & ſecretorum ſuorum conſcios, poſtquam minus probe ſuo officio fungi ſuſpicatur, hac arte è medio tollere.

Litera Auſtriaci querelarũ plena.

Mors Eſcouedi.

Hic finis, hæc ſubita mors Auſtriaci fuit: mortuum corpus è caſtris vicinis in templum Namurcenſe celebri cum pompa effertur, inde in Hiſpaniam deuehitur. Succedit Auſtriaco Alexander Farneſius Princeps Parmenſis, primò quidem Gubernatoris vicem gerens, poſtea autem à Rege Gubernator confirmatus. Fuit hæc Auſtriaci mors Belgicis regionibus, pro rerum id temporis ſtatu, valde commoda & vtilis.

Alexander Farneſius, Princeps Parmenſis Belgij Gubernator.

Paulò pòſt 21. Decembr. feruente febre extinguitur Maximilianus Comes Boſſuius, æſtate proximæ elapſa Imperator exercitus Ordinum, Archiducis Matthiæ œconomus, & Conſiliarius Status, vir acer & induſtrius in rebus adminiſtrandis, cuius mors à pluribus dolentiſsmè deplorata.

Mors Comitis Boſſuij.

Cùm iam VValonicæ prouinciæ hoſtilia quęque palam ac manifeſtè prorſus facerent, aliarum prouinciarum Ordines vrbe Atrebatenſi, Artefiæ metropoli, ſecurius potiri, Ambroſij Duckij militum pręfecti, ſociorumq; opera moliuntur: hi magiſtratum, quod cum D. Capreſio hoſte, conſiliorum particeps eſſet, apprehendunt: verùm ſimul ac populum à Capreſio & Conſilio Arteſienſi inſtigari, ſeque numero ac viribus impares vident, captos dimittunt: factum vtrinque condonatur perpetuæ obliuioni tradendum: verùm promiſsis non ſtatur, nam carcere legati aduerſarios omnes qui ſe fuga ſeruare non poterant capiunt, ſtatimque interimunt: inter alios Goſſonium Conſiliarium, diſceptatorem, virum maximè apud ciues auctoritatis, natum annos ſeptuaginta, expertum, doctumque imprimis: cuius litem tanta feſtinatione accelerant, vt duas appellationes ſiue prouocationes ſpatio ſex horarum finierint, cõtra omnem iuris ac conſuetudĩis formulam: Goſſonium & multos alios 26. Octob die dominico, ceruicibus inciſis multant, nocte, facibus accenſis.

Atrebato potiri fruſtra moliuntur Ordines.

Hoc anno 1578. Cùm Sebaſtianus Luſitaniæ Rex pulſum Mahometem Regem Fezæ, & Marochæ in Africa ſiue Barbaria in regnum reſtituere decreuiſſet, legionem Germanorũ militum in Belgio colligi, & arma, machinas, bellicumque apparatum aduehi mandauit, idque Belgij Ordines generales, amicitiæ colendæ gratia, libenter permiſerunt: & eo quidem libentius, quod Germanos miſſos facere cuperent, vt qui præcipuè hoſtis ſtipendia meruerant, & Auſtriaco fauentes infideliter ſe aduerſus Ordines geſſerant.

Sebaſtiani Luſitaniæ Regis expeditio in Barbariam.

Ex his Germanis, & ſuis militibus, ſimul plus minus ſedecim equitum peditumq; millibus, pari quoque numero, nautis, lixis, alijſque & Hiſpanis aliquot militibus voluntarijs, collecto exercitu, Vlyſsibona ſoluit mille & amplius nauibus, tum magnis tum paruis, fretumque Gibraltaræ petit, portumque quendam Hiſpaniarum Regis, S. Mariæ appellatum, intrat: hic auxilia à Rege Hiſpa. poſtulanti promiſſa præſtolatur, actuarias, nempe naues quinquaginta inſtructas, & millia militum quatuor: verùm longo tempore exſpectanti promiſſa tandem negantur, prætextu Turcici belli imminentis: diſſuadeturque ei hæc expeditio, neque ſolùmodo, vt Luſitani aiunt, promiſſa Rex Hiſpanus negat, verùm etiam edicto vetat, ne quis ſuorum ſubditorum, Hiſpanorum ſub graui pœna in hac expeditione militet. Nihilominus Rex Sebaſtianus Princeps 24. annorum, iuuenis inprimis magnanimus, expeditionem inſtitutã proſequitur, rebus bello neceſſarijs maximo ſumptu procuratis, in Africam tendit, ad vnũ ſuorum portuum Tanga nomine appellit, vbi cum omni ſuo exercitu ſe recipit: cui poſt adhuc acceſſerunt ſexcenti aut ſeptingenti Itali milites, ſub Anglo Tribuno Stuckleio, qui à Romano Pontifice, ad Hiberniam Reginæ Angliæ à Pontifice excommunicatæ eripiendam miſsi fuerant.

An 1578. Itaque duobus equitum & ſedecim peditum millibus, quorum præfecti Luſitani, Germani, Hiſpani, Itali, maxima quoque lixarum & cuniculariorum multitudine, viginti etiam tormentis æneis inſtructus, iter aggreditur, vrbemque Alcazabiram petit, Mahometo Rege expulſo comitante. Quarto die Auguſti Muleius Malucus Morochæ, & Fezæ Rex obuiam ei fit, cum viginti duobus equitum, & decem peditum ſclopetariorum millibus, tormentiſque æneis viginti quatuor. Erat Muleius Princeps induſtrius, ingenuoſus, ſtrenuus, expertus, omnium vicinarum linguarum peritus, in Hiſpania alijſque regionibus cum Chriſtianis conuerſari, eorumq; amicitias non inimicitias venari ſolitus. A Turca in regnum ſuum locatus fuerat, quod ſibi potius, quam fratri, quem ex muliere Aethiope nigrum æthiopem procrearat pater, deberi prætendebat. Muleius Malucus ſimul ac ſuas copias in aſpectum Sebaſtiani Regis Luſitaniæ adduxit, acerrimè ab eo impetitur, imò ter aut quater in ſugam vertitur. Verùm Afri ſiue Barbariſci, populi agiles, ac ſagaces inprimis ad iterandam pugnam, crebro congreſſu Luſitanos equites fatigatos, tandem etiam pedites à fronte & à tergo inuadunt: validoque ſuo equitatu ac peditatu cæde ingenti ſternunt. Sebaſtiani militum pauci admodū elapſi, plurimi interempti, reliqui capti: tormenta quoque bellica derelicta. Ipſe Rex Sebaſtianus poſtquam ſtrenue ſe defendiſſet, & equis aliquot quibus vehebatur tormentorum iaculatione proſtratis, in recentes celeriter tranſiliſſet, tandem verò omnem ſuum exercitum profligatum & cæſum, ſeque cum paucis ſuorum, ab hoſtibus circumſeptum videt, veſtem linteam albam in pacis ſignum erigi iubet: id ſimul ac Mauri vident, ſiniſtrè accipiunt, exiſtimantque nouæ aggreſsionis indicium eſſe: proinde Sebaſtianum cum ſuis omnibus ſubitò inuadunt, opprimunt, cæduntque. Rex Aethiops Mahometus profugus, flumen traijcere nititur, verùm equo vehebatur in limo hærente, ſubmergitur. Inter prœliandum Muleius Malucus ex ventriculo laborans, lactis comeſti coagulatione, cum aciebus diſponendis, ſuiſque ad pugnam adhortandis feruenter intentus fatigatum ſe ſentiret, ex equo in currum infirmitate vrgente transfertur, ſubitoq; hic moritur, victoria potitus. Succedit ei ſtatim in regnum frater Muleius Hametus, qui & nunc temporis adhuc idem occupat. Fuit hic dies celeberrimus cæde ac morte trium horum regum, quorum cadauera Rex Muleius Hametus deferri in tētorium victoris Regis mortui iubet: res profectò & rara & miſeranda admodum. Occiſi cùm Rege Sebaſtiano, ſexcenti, & vltra, proceres, præcipui Luſitaniæ nobiles: inter quos Dux Aueræ, D. Ludouicus Corduanus, D. Damianus Diaſus, Egidius Meneſes, Georgius Siluanus, Franciſcus Portugallus, Conſtantinus Comitis Santuvale frater, Laurentius Almadæus, Aluarus Perezius à Tomara, Aluarus Siluanus Comitis Portulæ frater, Fernandus Siluanus: Captiui filius Ducis Bargantiæ, D. Edouardus Meneſeus, Tribunus militum, & Præfectus Tangerus, ipſe quoque D. Antonius Portugallus, filius Ludouici, filij fratris Regis Ioānis, filij Emanuelis, qui cum à multis illegitimus tunc temporis haberetur, ſe legitimum declarare coram Pontifice & Potentatibus animosè fortiterque contendit, & legitimè electum Luſitaniç Regem prætendit. Hic Antonius aduerſo hoc prœlio captus, à quodam patris ſui quendam ſeruo cognitus, admiranda dexteritate liberatur, atque in Luſitaniam venit: patruo ſuo Henrico Cardinale, iam à populo in Regem Luſitaniæ electo: hîc enim magis quam in alijs regnis aut regionibus, populi ſuffragia præualent, recta linea ſiue progenie à patre in filium ſucceſſorem deficiente, vtentes etiam lege Salica, fœminium genus excludentes.

Rex Sebaſtianus Luſitanus in prælio caſus.

Tres Reges mortui in tentorium deferuntur.

Antonius Portugallus captus.

ARGV-

ALEXANDER FARNESIVS PARMÆ ET PLACENTIAE PRINCEPS GVBERNATOR ET CAPITANEVS GENERALIS REGIONVM BELGICAR. SVB PHILIPPO II. HISPA. REGE CATHOLICO.
AB ANNO M.D. LXXVIII. VSQ IN PRAESENTEM DIEM.

GANDAVENSES *difficulter admittunt Religionis libertatem & reconciliationem, quæ tamen non fuit diuturna. Caſimiro iam in Angliam Profecto equites eius omnes, cum libris ſaluſconductus Parmenſis è Belgio diſcedunt. Parmenſis per Brabantiam iter faciens obſidet Traiectum ad Moſam. Arteſienſes & Hannonienſes multis modis ſollicitantur, vt generalitati adhæreant; ſed nequicquam. Montignius & alij Regi reconciliantur, quos ſequutæ ſunt prouinciæ Arteſiana & Hannonienſis. Eas ob cauſas vltraiecti reconciliatio inita. Buſcoducenſes turbis apud ſe ortis ad Regem deficiunt, Incertò hoc rerum ſtatu Antvverpienſes Eccleſiaſticos quoſdam vrbe ſua prohibent. Egmondanus Bruxellas violenta manu ſtudet opprimere. Brugis etiam conabantur Catholici Romanus vrbis ſtatum inuertere. Traiectum ad Moſam arctè obſeſſum à Parmenſi occupatur. Articulorum pacis Coloniæ tractatæ exitus fuit defectio Arteſiæ & Hannoniæ, qua occaſione de cauſa belli agitur. Imbyſius gubernationem ſuam Gandauenſis ſtabilire conatur, ſeditionem mouet contra Auraicum, & primarios magiſtratus. Capti proceres è Gandenſi carcere plerique elabuntur. Auraicus eo veniens Senatum Gandenſem renouat, atque ita Imbyſius ſtationem deſerit. Parmenſis externum militem demittit. Hinc Mechlinienſes ad defectionem impulſi. Flandri potiuntur Menninga, & Lanoueo duce alia multa ſtratagemata bellica feliciter expediunt. Groninga obſeſſa conditiones accipit. Ruſtici ibidem deſperati male mulctantur. Facta hæc ſunt vnius anni ſpatio ſub Archiduce Matthia & Duce Parmenſi.*

LIBER NONVS.

ARCHIDVX Matthias, Princeps Auraicus, & ſtatus Conſilium, poſtquam vident Caſimiri in Flandriam diſceſſu ſuſpiciones ac diſſidentias magis magiſq; augeſcere, maximè apud VValonicas prouincias & Ducem Andegauenſem, quaſi fœdere cum Anglis inito, ratio moduſq; regiones ſimul deuincendi atque inter ſe partiendi, vnico reformatæ Religionis prætextu, ab ipſis quæreretur: omni ſtudio nituntur ſuſpiciones tollere, turbas ſedare, & malecontentis ſatisfacere: imprimiſq; ſua acta iuſta liquido probare ac manifeſtare, & eorum animos ac machinas, qui ab hoſte promoti, & Ioanni Auſtriaco fuere reconciliati, inter quos Motteus & alij nobiles, fuerant, detegere.

Huius negotij ergo Princeps Auraicus conſtitutus Legatus Teneramundam venit 22. Nouembr. vbi per quoſdam ſibi & generalitati addictos ſuam Legationem probè ac ſapienter inſtituit: rogant proinde Gandauenſes Gandauum venire velit: deliguntq; diſſidij componendi diſceptatores D. Ioannem Embiſium & Iodocum Coddeum tanquam legum iudices: D. Egidium Buclutium, Iacobum Cabeliaum, partitionum iudices: D. Ioannem Dammanum Ombergæ dominum, Iodocum Triſtum, Iodoci filium, & Franciſcum Hageum ciuium iudices: D. Ioannem Crucium, primarium cenſorem ſiue decurionem: Liuinum Caſelum, Michaelem Houtenum & Leuinum Heylingum decuriones: M. Liuinum Grauium, & Liuinum Herdeum Liuini filium Lanificij præfectos: cum his diuerſorum ſtudiorum ac animorum hominibus, de concordia conſtituenda agi inceptum eſt, poſtquam Auraicus 4. Decembr. Gandauum venit.

Vt autem Auraici negotia facilius intelligantur, operæpretium eſt ſcire, Archiducem Matthiam, Principem Auraicum, & Conſilium, ſtatus ad ſententiam vel reſcriptum Gandauenſiũ 27. Octob. ſupra memoratam, Antvverpia 3. Nouemb. auctoritatem conſignatam acceptationis, Gandauum miſiſſe: vt ſcilicet liberum Catholicæ Romanæ religionis exercitium Catholicis, & bonorum vſumfructum Eccleſiaſticis in omnibus Flandriæ locis permittant: vt etiam Eccle[illegible] modeſtè fideliterq; ſe gerant, neq; aliquid contra Ordines machinentur, ſub graui pœna. Suam Celſi[illegible] [illegible]am, Conſilium, Ordineſq; generales ſedulò operam daturos, vt reliquæ prouinciæ ad permittendam [illegible] pacem inducantur: Libentibus quoque animis acceptare promiſſa de nobilibus non extirpandis aut [illegible]dis, prouincijs & ciuitatibus non opprimendis, iuriſdictionibuſq; non violandis: præterea etiam de captiuis Gandaui ad iuris & æquitatis normã tractandis, hoſte extraneo propulſato: acceptare ſimiliter promiſſa, ſe nihil attentaturos interea temporis in damnum aut in fraudem eorundem captiuorum

Propoſitiones ad ſedandas turbas Gan

ſed per-

ſed permiſſuros vt in locis neutri parti addictis aſſeruentur vſq; ad deciſioné diremptionemq́; cauſæ. Prædictos hos articulos omnes, ſi Gandauenſes exequantur complcantq́;, generaliter in protectionem ac deſenſionem, contra quoſcunq; incurſus, impetus & violentias hoſtiles recipientur: & vt ſtipendiarij VValones omnes ex Flandria & occupatis locis præſidijſque ad calti a abeant curabitur, ſi id facere recuſent, modi viresq́ue quibus cogantur, adhibebuntur. An. 1579.

Vt autem Gandauenſes ad complendam hanc auctoritatem conſignatam ſuaſionibus adhortationibusq́; induci facilius poſſint, à Magiſtratu & tribunis Antvverpienſibus miſſi aliquot deputati Gandauum veniunt 7 Nouemb. hi Gandauenſibus ample & plené generalem iuratam Vnionem, plurimaq; commoda inde ſubſequuta proponunt, quæ ſi modis rationibuſque promiſſis obſeruata continuataq; fuiſſet, hoſtem iam Belgio expulſum aut vltra Moſam fugatum viderent: Impoſſibile eſſe exercitum alere ſine Flandrica contributione: neceſſario alioquin dimittendum: quod ſi fiat, ruinam & excidiú Brabantiæ, Flandriæ aliarumq; prouinciaru procul dubio imminere: Exhauſta prorſus Brabantia, exercitum mox Flandriam inuaſurum. Brabantos autem ad paupertatem redactos Flandris ſubuenire poſſe nequaquam ſperandum, cùm Brabantorum facultates omnes quatuor proximis menſibus generalitatis cauſa obligatæ ſint. Geldrienſes pauca præſtare, vtpotè qui intra nouem menſes 17. florenorum millia, non amplius, contulerint, & ab hoſte facilè impediri queant. Friſios longe diſſitos, tantum viginti tria florenorum millia intra nouem méſes numeraſſe. Hollandos & Zelandos longo bello exenteratos, non poſſe, ob graues ſumptus aggerum reficiendorum, vltra 25. aut 30. militum cohortes ſuo ære ſuſtentare. Arteſienſes & Hannonienſes iam pecunias quibus præſidiarijs ſuis ſatisfiat, depoſcere: imo horum defectionem timeri. Rogant proinde Antvverpienſium deputati, Gandauenſes, vt ſe voluntati Archiducis, Principis, & Conſilij accómodent. & curiæ ſummam pecuniarum qualem extrema rerum neceſſitas, & patriæ conſeruatio poſtulat, mittant: quandoquidem intra nouem menſes illorum nomine tantum 30. & 40. florenorum millia ſint cótributa.

Adhortantur Antwerpienſes ad pacem Gandauenſes.

Decimo Nouembris Andegauenſis per D. Bonniuetum lubens ſuam operam Gandauenſibus offert, declaratq; eos arbitrum æquiorem candidioremq́; ſe, non facilè delecturos ad diſſidia componenda: quandoquidem vehementer cupiat inter ipſos & VValones alienatos concordiam conſtituere: ſicut fœliciter non minus quàm fideliter in Francia fecerat. Quod ad captiuos attinet, hos debere in ſuæ Celſitudinis poteſtatem tradi, vt patriæ deſenſores, & Angliæ Regina, communi conſilio de eis ex æquo & bono ſtatuant.

Andegauenſis ſuam operam Gandauenſibus offert.

Vndecimo Nouemb. Deputati ab Archiduce, Principe Auraico, Cóſilio Status, & Ordinibus generalibus, ſuas quoq; literas Gandauéſibus exhibent, & oratione lóga allegant proponuntq́; rationes graues & incommoda plurima: poſtulantq́; vt articulos ſupra dictos acceptare velint.

Proceres Belgij ad Gandauenſes mittunt deputatos.

Eodem die D. Dauiſonus Reginæ Anglorum Legatus, auctoritate literarum Reginæ, 21. Octob. & 6. Nouemb. ſcriptarum, declarat Gandauenſes toti orbi occaſionem dare ſuſpicandi, Reginam velle bellum in Belgio, cuius finem vicini ſummopere exoptabant, fouere: ijſdemq́; imputandum, quod res bellicæ, cùm ſuperandi hoſtis ſpes bona appareret, minus feliciter ſucceſſiſſent: inconſulte etiam & temerè hæc negotia inceptaſſe, abſq; totius corporis Belgicarum regionum auctoritate aut conſenſu. Præterea ex actionibus quibuſdam colligi: ipſos neque ſuperioribus, neq; Magiſtratui obedire velle: & hinc quidem quoſdam occaſionem ſumpturos Ordinibus auxilia ferendi, ſeditioſoſque corrigendi ac puniendi.

Cauendum ipſis ne proprij commodi cauſa, commune omnium prouinciarum commodú impediant, vires hoſtibus patriæ augeant, & reliquorum Belgij membrorum potentiam armaq́ue in ſe ipſos conuertant: neue amicos extraneos ſibi inimicos reddant, vnde generalis omnium perditio oriatur. Et quandoquidem plurimi in ſuſpicionem adduci poſſent, Ioannem Caſimirum (qui Anglorum Reginæ cauſa in Belgium venit) clandeſtina machinatione Gandauenſibus auxilia laturum: declarat idem legatus ſuam Maieſtatem id valdè abſurdum reputare, talemq́ue hac in parte agendi modum prorſus defugere.

Regina Angliæ Legatos mittit ad Gandauenſes.

Suam Maieſtatem intellexiſſe, ſpei ſatis adhuc ſupereſſe incommoda difficultateſq́; inteſtinorum bellorum euitandi, dummodo Gandauenſes ſe, vt ratio æquitaſq́; poſtulant, petant, & Principis Auraici Ordinumq́; conſilia ſequantur in tribus articulis: nempè Reſtitutione bonorum Eccleſiaſticorum, quæ adhuc reſtant: Receptione pacis religionis, quam aliæ multæ ciuitates receperant: Collocatione deniq; captiuorum loco neutræ parti addicto, in poteſtaté nempè ſuæ Maieſtatis aut alterius, tali ſecuritate & cautione, qualem ipſi Gandauenſes optarent.

Proinde ſua Maieſtas eis apertiſſimè declarari vult iubetque, niſi rationibus tam æquis & neceſſarijs obtemperent, iuſtiſſimam hanc futuram cauſam ob quam ſe alienet, eoſque prorſus deſerat: rogat ergo animum his rebus diligenter intendant.

Poſtulat idem Legatus ſingularem obligationem à Gandauenſibus 45. librarum millia ſterling, in Reginæ vſum commodumque, ſicut Bruxellenſes, Antvverpienſes, Brugenſes, Middelburgenſes, Dordracenſes, Amſterodamenſes, Dunkerkenſes & Neaportuenſes præſtiterát.

Decimo-

An. 1579.

Deputati Bruxellenſes monent Gandauenſes vt ſe generalitati conſocient.

Decimo tertio Nouemb. Deputati Bruxellenſium idem quod Antvverpienſes, declarant: adduntq́;, Principem Auraicum apertè demonſtraſſe, has difficultates neutiquā ſuperari poſſe, niſi Gandauenſes ſe generalitati conſocient: negotium iſtud eſſe omnium laborioſiſſimum grauiſſimumq́;, vtpotè à quo totius patriæ ruina, & ſuum ſuæq; familiæ nomen, decus, auctoritas maximè in re bellica dependeat: ſe etiam iniuſtiſſimis calumnijs obrui, falſoq; accuſari, tanquam auctor conſciuſq; ſit rerum Gandaui geſtarum: de his ſe ne cogitaſſe quidem vnquā: decreuiſſe autem, Ordinum generalium conſenſu, Apologiam, qua ſe expurget, typis diuulgare.

Cumque ſua Excellentia vtilem imprimis reputet reformatæ religionis progreſſum, vereri, ne vnius ciuitatis importuno zelo, inter reliquas ciuitates ac prouincias diſcordiæ oriantur, & diro hoſti ſimul prædæ fiant, atque ita religio reformata omnino excludatur: illud autem periculum, Religionis pace euitari facile poſſe.

Turcam Græcos religionis cauſa dimicantes ac contendentes miſerè oppreſſiſſe. Nullum bellum nocentius inteſtino ſiue ciuili, quod religionis cauſa geritur: maximè cum vtraq; pars intra patriæ limites hoſtem adhuc habeat, qui Catholicæ religionis protectionem, belli occaſionem prætendat: quam profectò VValones potius ſint accepturi, quam religionis violentam mutationem paſſuri. Rogant proinde, ſe alijs iungant accommodentque, & memores ſint tum communis neceſſitatis, tum etiam fidelitatis vniuerſæ patriæ à Bruxellenſibus præſtitæ.

Poſtremò declarant, Bruxellenſes ſe nulla ratione ab Auraico aut à generalitate velle diuelli, aut ſuæ Excellentiæ occaſionem dare Rempub. relinquendi: cùm neminem mortalium ſciant, præter hunc ſolùm, qui cauſam neceſſitatemq́; communis patriæ melius cognoſcat, aut remedia potiora adhibere queat.

Gandauēſium reſponſio ad demonſtrationes Legatorum & deputatorum.

Gandauenſes 18. Nouemb. ad memoratas demonſtrationes dictis Legatis & Deputatis omnibus ſimul reſpondent: Ex conditionibus ac propoſitionibus ſupra dictis nequaquam colligi, ſe aliqua ratione obligatos aut deuinctos eſſe, antequam ipſa ſtipulatio ab Archiduce Matthia, Principe Auraico, Cōſilio Status, & Ordinibus generalibus recepta & completa fuerit, hoc eſt, Gandauenſes nequaquam teneri Eccleſiaſticos Romanos reſtituere aut promouere, antequā ſeditioſi VValones ab hoſtilibus armis factiſq; deſiſtant, & Flandriam relinquant; reliquæ etiam prouinciæ omnes pacem religionis ſincerè ac integrè recipiant: ſimiliter ad alios articulos reſpondent: addunt inſuper ſe ne cogitaſſe quidem vnquam de diuortio: imò lubentiſſimè cupere Archiducem, Principem, & Generalitatem ſumma obſeruantia colere, eiſdemq́; debita reuerentia in quibuſcunq; Chriſtianis ac pijs præceptis atque præſcriptis obedire, quandoquidem huius præcipuè rei cauſa, vnanimi conſenſu cum reliquis Flandriæ membris Auraicū Comitatus Flandriæ Gubernatorem elegerint, ob eximias viri virtutes, rei politicæ & militaris experientiam, regionum naturalem notitiam: imprimis autem ob Chriſtianæ religionis profeſſionem, à qua Gandauenſes, diuina fauente gratia, nullo vnquam tempore, neque in vita neq; in morte ſe quacunq; ratione defecturos ſperant: tum etiam ob ſinceram beneuolentiam, & ingenuum amorem à ſua Excellentia proximè elapſis annis manifeſtè ac re ipſa præſtitum.

Curia, poſtquam reſponſum iſtud à Gandauenſibus, non admodum gratum, accepit Antvverpiæ, Auraicum Teneramondam & inde Gandauum mittit: is 4. Decembr. Gandauum venit, vt diximus: cumque Deputatis, vt eum audirent, mandatum eſſet, ore & ſcripto has propoſitiones exhibuit.

Propoſitiones Principis Auraici Gandauenſibus exhibitæ.

I. Vt Gandauenſes acta acceptationis ſupradictæ recipiant.

II. Ne ab vnione & concordia generali Ordinum deſciſcant, ſed eam concorditer adminiſtrent confirmentque.

III. Ne quid in rebus ad generalitatem totius patriæ Belgicæ, & Comitatum Flandriæ ſpectantibus conſtituatur aut concludatur abſq; conſilio & conſenſu quatuor membrorum Flandriæ.

IIII. Cumq́; ante hac parum ordinatè generales contributiones ſint collectæ: vt poſt hac frugaliter vtiliterque collecta pecunia collocetur: & ne vllus ſuſpicioni locus relinquatur, vt modus, ordo, normaque conueniens tam in collectionibus quam erogationibus earundem pecuniarum contributionumque publicarum decernatur.

V. Vt ea quæ ad ciuitatis gubernationem ſpectant, communi conſenſu, ſecundum priuilegia & conſuetudines citra confuſionem adminiſtrentur.

Poſtremò, Celcitudinem ſuam decreuiſſe, actorum præteritorumq́; omnium generalis & perpetuæ obliuionis promulgationem: vt ſuſpicionibus ac ſcrupulis cunctis prorſus amotis, ſecurius tranquilliuſque viuatur, mutuuſque amor reſtauretur.

Rationes perſuaſoriæ Principis Auraici.

Hi articuli cum Senatui & Magiſtratui Gandauenſi vt plurimum placerent, variè mutuumque cum Principe conſultant, quibus potiſſimū rationibus ciuitatis membris perſuaderi queat, Nihil eſſe difficultatis in eo articulo, quod duæ Religiones in vna eademque ciuitate con[illegible]re nequeant: id amplè ſatis diſceptatum declaratumque libellis ſupplicibus pro pace religionis, 22. Iunij & 7. Iulij præſentis anni oblatis à reformatæ Religionis defenſoribus, quibus tantummodo ii-

An. 1578.

modo liberum religionis exercitium poſtulabatur prætendebaturq́ue, cum promiſſione ſecuritatis & cautionis Eccleſiaſticorũ: poſtulato hoc exercitio liberè iam conceſſo, æquum quoq; eſſe vt Romanis Catholicis ſimiliter prouideatur atque ſatisfiat: vt vnicuique liberà conſcientia Deo omnipotenti ſeruire, eidemque animam puram die nouiſſimo offerre integrum ſit.

De captiuorum Antvverpiã, aut aliò, pro Gandauenſium arbitrio, auectione fruſtra diſceptari: quandoquidem ſumptui & oneri ſint ciuitati Gandauenſi. Eos autem in loca neutri parti addicta ſine conuenienti ac ſufficienti cautione, obligatione, fideiuſſione, nequaquã auehendos.

Non obſtantibus ſupra dictis rationibus, acta acceptationis nequaquam recuſari poſſe: quandoquidem Archidux, Princeps, & Ordines generales quibus, vtpote ſuperioribus & præpoſitis, ex verbo Dei ſit obediendum, ita poſtulent.

Perpendendã inſuper extrema neceſſitas acriter admodum vrgens: vt cædes, incendia, rapinæ depopulationes prohibeantur auertanturq́ue poſt hac: cum nulla alia reſtet via ſeditioſos VValones domandi, quorum vires vſque adeò accreuere, vt Gandauenſes abſque aliorum auxilio eis reſiſtere nequaquam poſſint: maximè cum Oudenborgenſes paucis hinc diebus grauiter ſint conqueſti, ſe vi coactos equitibus circa vrbem agentibus ſeruitij loco numeraſſe in ſingulos dies trecentas libras, præter debita ſtipendia.

Ad hæc reliqua tria Flandriæ membra palam teſtificari, ſe bellum in Flandria gerere nullo modo velle: ſed generales facultates & communes pecunias alendo exercitui generali contra communem hoſtem prorſus impendendas: præterea minores ciuitates, municipia & pagos regioni ſine iuriſdictione Gandauenſi, ſubditos nequaquam velle ſe ſociare Gandauenſibus, abſque trium reliquorum membrorum conſenſu.

Hannonienſes & Arteſienſes iam meditari pacificationem cum Hiſpanis eorumq́ue socijs; & ſe hoc pacto à Flandris ſegregare.

Brabantos poſt longas preces declaraſſe, ſe inultos nolenteſq́ue cogi, parte delecta, Gandauenſium ſocietatem deſerere: quod ſi fiat, ſummam Gandauenſibus miſeriam, calamitatem neceſſitatemq́ue impendere: quam quidem facile auertere queant, dummodo ſe ſubmittant obedientiæ Archiducis, Principis, Conſilij ſtatus & Ordinum generalium, qui eos in ſuam tutelam ac protectionem recipiant, atque ab iniurijs & violentijs hoſtilibus defendant.

His alijſq́ue ſimilibus demonſtrationibus habitis, 16. Decemb. Auraici Principis ſuorumq́; ſumma diligentia negotium omne tranſigitur, pax religionis admittitur, Catholicis Romanis diuerſa templa ad ſuæ religionis exercitium conceduntur, ijſdemq́; ſupplicationes ſiue proceſſiones intra templorum limites, & Euchariſtiæ per plateas ſine pompa geſtatio, permittuntur. *Gandauenſes reconciliantur, & pacem religionis accipiunt.*

Monachi & Monachæ in ſuis monaſterijs reſtituuntur: Monaſteria cœnobiaque deſerere cupientibus alimenta ſuppeditantur pro Magiſtratus arbitrio: quatuor Ordines mendicantes, ne ciuibus ſint oneri excluduntur: Monaſteria quædam ſcholis vtriq; religioni deſignantur.

Ne Religio altera alteri damnum, moleſtiam, offendiculum, verbis aut factis, cantilenis aut picturis, alijſve modis faciat, prohibetur.

Ne alter in alterius templum intrans, aliter quam ex more eiuſdem Eccleſiæ ſe gerat.

Ne publicis & conſtitutis diebus feſtis opera exerceantur, aut tabernæ aperiantur: vt venditionis carnium antiqua politia & conſuetudo ciuitatis obſeruetur.

Vtrique religioni addicti iurabunt magiſtratui debitam obedientiam & fidem, auxilium quoque & opem in maleficis, præcipuè autem harum conſtitutionum præuaricationibus puniendis. Magiſtratus Religionem vtramque in ſuam tutelam ac protectionem recipiet.

Officiales, tribuni, militumq́; Præfecti omnes tam præſenti quam futuro tempore, magiſtratus quoque, decuriones, alijq́; adminiſtrationibus præpoſiti: ſimiliter concionatores, & ſynodorum reformatæ Religionis patres: capitula quoque, collegia & conuentus, hæc ſe obſeruaturos iureiurabunt. Actum Gandaui 16. Decembr. 1578.

De captiuis nihil ſingulatim ſtatutum: vetitum autẽ ne quid contra eos attentetur: eorumque cauſa in tempus magis oportunum audienda atq; examinanda comperendinatur. His itaque vnanimi conſenſu confectis, Eccleſiaſtici vndique reuertuntur, & Religionis, templorum, monaſteriorum atque bonorum ſuorum compotes fiunt: verùm pactio hæc non admodum diuturna fuit.

Rebus Gandauenſibus meliore iam ſtatu diſpoſitis, Archidux, Princeps, & Ordines, abſq; longiore mora, cum ſeditioſis VValonibus tranſigere, animum intendunt, atq; huic negotio maximè idoneos & VValonicis militib⁹ amicos gratoſq́; præficiũt: hi perſuaſorijs quibuſcunq; rationibus vſi, inter alias proponunt, Gandauenſes demonſtraſſe, regionem Gandauenſem vi coactam, graſſantibus VValonibus, intra octo aut nouem menſes, redemptione quadam incendiaria, trecenta florenorũ millia præſentarijs nummis numeraſſe: alias inſuper extorſiones, cõtumelias, violentas exactiones, grauiſſimaq; damna ab ijſdẽ paſſa. VValones contra cauſantur, Religionis pacem recens inuectam Pacificationi Gandauenſi & Vnioni iuratæ repugnare. Hinc *VValones ſeditioſi pacem prorſus recuſant.*

facilè

An. 1579. facilè potuit hos quibus cum agebant, alio fundamento niti, & ſolummodo prætextu quodam palliandi ac diſſimulandi vti: atque ab Hannoniæ & Arteſiæ proceribus VValonicarumq; prouinciarum Ordinibus, qui clandeſtinè de reconciliatione cum rege tractabant, fuiſſe conſtitutos atque inſtructos. Mittunt eò inſuper Ordines generales Belgij, legatos nomine & auctoritate præſtantes, Marchionem Haureum, Conſiliarium Meckerckium pluresque alios: verùm operam, vt poſt dicemus, perdunt. Principes capitaq; VValonum D. Motteus, Capreſius, Montignius, Hezeus, ſimileſque nonnulli, Meninas, Caſſelum & multa ſuarum gubernationum loca occupabant: his Burggrauius Gandauenſis Arteſiæ Gubernator, qui equitum Magiſter in caſtris Ordinum Belgicorum fuerat, iam recens domum reuerſus ſocium ſe iungit. Auctores qui hos alioſque ad Regis partes pertrahebant potiſſimi fuere Epiſcopus Atrebatenſis, Baro Selleus, D. VValhnonius, &c.

Pax religionis iterum rupta Gandaui.

Poſtquam Gandauenſes VValonum militum, VValonicarumque prouinciarum inſtituta, ambitioni, auaritiæ, dominandi cupidini, odio, inuidiæq; adſcribenda, omnino intelligunt: mox coryphæi aliquot ciuitatis, qui ſuo etiam lucro ex adminiſtratione facultatum Eccleſiaſticarum nouaque adminiſtratione inhiabant, atque hinc faciliùs, ſi extrema alea infeliciter cadat, ſeſe Regi reconciliaturos certò confidebant, ſeditionem populi concitant, qua Eccleſiaſtici 9. Martij expelluntur, templaque vaſtantur: cauſam prætendunt, Eccleſiaſticos fœdus initum rupiſſe, Monachos ſcilicet conciones ſuas habuiſſe, in templis parœciarum ſolummodo concioni deſignatis & ſimiles. Idem quoque menſe Martio Aldenardæ & Teneramondæ fit. Itaque Gandaui commotio poſterior priore acrior graſſatur: vnde Ordinum conſilia negotiaque vlterius perturbantur.

Caſimirus in Angliam venit.

Caſimirus, quem Gandauum veniſſe diximus, Gandauo, poſtquam res, Auraici ſumma dexteritate, hic fuêre compoſitæ, diſceſſit, cum familia ſua aulica, & 18. Ianuarij 1579. in Angliam naue appulit, vbi magnificè admodum à Regina excipitur, & equeſtrium nobilium periſcelide inſignitur: tandem arcanis conſilijs multis ſimul communicatis, honorarijs pretioſis, regiaque penſione donatus dimittitur, & reginæ nauibus 14. Februarij Fliſſingam vehitur: hic ſuos milites Belgium relinquere primùm intelligit.

Cùm autem Ordinum exercitus menſe Nouembri dimitteretur, & Caſimiri equitatus peditatuſque in Brabantia circa Thinas, Arſchotum aliaque vicina loca hybernarent, Princeps Parmenſis, defuncto Ioanne Auſtriaco, Regij exercitus imperator factus, Falckeburgũ VVeerdam & Carpam vehementiſſimè oppugnari iubet. Erat tunc Carpenſis præſidij præfectus quidam, ex Comitis Ludouici Naſſauij ſtrategis, nomine Byleus, ciuis Vltraiectenſis, filius. Hic cùm ab Octauio Gonſaga equitum præfecto, & Montdragonio, 8000. militum, copijs arctiſſimè obſideretur, ſuorumque præſidiariorum plurimi aliò miſſi abeſſent, ſtrenuè cum paucis hoſti reſtitit: donec tandem arx duodecim maioribus tormentis toto die oppugnata, & labefactata tribus locis, creberrimo impetu expugnatur 8. Ianuarij. Erant in hoc præſidio tantum quadraginta quinque milites: quorum triginta ſex ilicò de arboribus proximis ſuſpenduntur: poſtea etiam reliqui, cum ſtratego Byleo in arcis porta ignominioſè laqueis ſuſpenſi ſtrangulantur.

Arx Carpenſis capta à Parmenſis militibus.

Reuertitur deinde exercitus Regius Ruremondam, vltra Moſam, capiunt Halmontem, & VVerdtam, præſidiarioſque omnes ſuſpendio mulctant, poſtea pergunt Turnhoutum, Ranſtam, & Endouiam: hic quotidie confligitur cum Caſimiri equitibus: qui ſimulac Parmenſem cum copioſiſſimo ſuo exercitu Arſchorum venire vident, ſeque à valida hoſtium multitudine ſuperari ac opprimi, & fruſtra pecunias exſpectare, conſilio inito, de diſceſſu cum Parmenſe agunt: vtque abitus eorum, magno Regis commodo, citius acceleretur, exigunt aliquot menſium ſtipendia ſibi perſolui, promittuntque ſe intra aliquot menſes contra Regem ſtipendia non merituros: dumq; hac ſpe negligentes diſcordeſque videt Parmenſis, repulſam ab eo fuerunt cum ignominia, turpique opprobrio, quod pecunijs conducti, miſerum innocentemque populum à quo ante læſi non eſſent, tam crudeliter trucidarent ac ſpoliarent: nihilominus literas tuti itineris tandem impetrant, quibus Regis prouincias intra quindecim dies exeant. Ita Germani Belgium relinquunt, bellum infauſtum execrantur: agros paſſim depopulantur ac deprædantur: cum in vrbes nuſquam aditus pateret.

Caſimiri milites è Belgio diſcedunt.

Caſimirus Fliſſingæ de ſuorum diſceſſu certior factus, ſubſequitur, Archiduce Matthia, Principe Auraico, Conſilioque ſtatus, qui tunc ſimul Antvverpiæ erant, inſalutatis.

Ordines Belgici poſtquam de Germanorum equitum abitu cognouerunt, pecunias eò mittunt, & duobus aut tribus equitum militibus ſtipendia vlterius offerunt, ſi in Belgio ſub ipſis mœreri, & manere velint: verùm iter iam ingreſſi, redire recuſant. Abit & Lazari Mulleri legio pedeſtris.

Parmenſis cũ ſuo exercitu Antwerpiam tendit.

Parmenſis liber & ſecurus ab equitatu Germanico, agriſque circumcirca iam potitus, Antvverpiam tendit, & Ioannem Baptiſtam Montanum cum equitatu præmittit: mox captis aliquot arci-

quot arci-

An. 1579.

quot arcibus vno & altero ab vrbe miliari, Borgherhoutum proximum Antvverpiæ pagum venit: hic vallo foſſiſque muniti agebant Ordinum milites, quadraginta & amplius cohortes VValonum, Gallorum, Anglorum & Schoturum ſub Lanouio, Argentlieuo, Mouyo, Norriſio alijſque militiæ præfectis: itaque duabus vt minimum horis leui prœlio pugnatur, multis vtrinque cæſis: verum cum Parmenſis numero potior eſſet, & Ordinum peditatui deeſſet equitatus, coguntur pugnando retro cedere, ſub vrbis muros confugere, & munitionem relinquere: abeuntes Borgherhoutæ ignem injiciunt: ſimulac ſub vrbem veniunt, maiora tormenta ex mœnibus diſploduntur in hoſtem: quibus perterriti Parmenſes propius accedere non audent. Archidux Matthias & Auraicus interea aliis in mœnibus ſtant, prælia ſpectant, ordinemque rerum gerendarum conſtituunt. Factus fuit hic propè Antverpiam congreſſus ſecundo Martij, Bacchanaliorum die, à mane in veſperam vſque. Cæſi amplius quadringenti, maxime Parmenſes, alij enim defenſioni impigri intenti ſub mœnibus in procinctu ſtabant.

Poſtridie Parmenſes, quod commeatus deficeret, Antvverpia diſcedunt: in itinere caſtella prætoriaque quædam capiunt, & flammis deformant. Arcem Grobendouckam Gaſparis Scheri, quatuor tormentis maioribus quatiunt, deditione captam incendunt: inde Herentalem verſus iter inſtituere videntur: In hanc vrbeculam Lanoius pauló ante venerat cum militibus aliquot vt quorſum vergeret Parmenſis, inde proſpiciat, & quacunque ratione poſſet, hoſtiles machinationes impediat. Proficiſcitur autem Parmenſis Traiectum inferius, idque omnibus ſuis copijs obſidione cingit 12. Martij: quo quidem Lanoius maiorem præſidiorum copiam introducere fruſtra conabatur. Huius obſidionis narrationi hic ſuperſedebimus: de VValonicarum Prouinciarum defectione, Vltraiectenſi Vnione, & Colonienſi Pacificatione ante dicturi.

Parmenſis obſidione cingit Traiectum inferius.

Archidux Matthias, Princeps Auraicus, Conſilium Status & Ordines generales Antvverpiæ præſentes, Arteſienſium, Hannonienſium, & aliorum perſpecta propenſione ex commercio cum VValonibus ſeditioſis in Flandria, menſe Ianuario mittunt eo Abbatem D. Bernardi, Marchionem Hauræcum & Meetkerckium Conſiliarium, qui demonſtrent, hortentur, poſtulentque, vt in vnione & generali concordia perſeuerent. Ad hæc deputatis Ordinum generalium illi reſpondent 23. Februarij indignanterque grauiter, quandoquidem hæc poſt lata non ad ſe, qui ſedulo ſemper concordiam & Pacificationem Gandauenſem ſeruarint, ſed ad illos potius attineat, qui eam enormi præuaricatione violarint: ſeque ea de cauſa conqueſtus, Nonis Ianuarij proxime elapſi, ſcripto libello expoſtulaſſe & petijſſe ſibi ſatisfieri, omniaque ad Pacificationis Gandauenſis normam reſtitui: prætendunt inſuper, non tantum inſolentiam effrenem, verùm etiam Religionis, pacem aliaſque nouitates recens introductas repugnare, dictæ Pacificationi & Vnioni, ab omnibus ſimul iuratæ: ſe delicti ac fruſtrationis, neque remedium, neque reparationem vllam poſthac ſperare, quandoquidem intelligant, eos à malo agendo nequaquam abſtinere, verùm noua inſuper fœdera in nouæ Religionis commodum moliri: fruſtra proinde prætendi ac poſtulari, vt ſocij permaneant huiuſmodi generalitatis, quæ ad tam enormia conniueat, & cum fidei ſacramentique abominandis violatoribus commercium habeat: huiuſmodi hominum ſocietatem continuantes, neque Dei iram, neque Regis indignationem, neque infamiæ labem vnquam effugere poſſe: idque ex Vnionis formula euidentiſſime patere, quam generoſi, nobiles ingenuique omnes exacte obſeruare deberent, ipſius vitæ etiam periculo. Hoc nihilominus eos ſcire velint, ſe non ſingularem, ſed generalem reconciliationem requirere, quæ æquitati, Pacificationi Gandauenſi, Vnioni & Edicto perpetuò conformis ſit, abſque vllo additamento his repugnante, maximè quod ad ſanctam fidem & Catholicam Rumanam Religionem attineat.

Ordines Belgici, miſſis legatis poſtulant vt VValones in Vnione & generali concordia perſeuerent.

Significant præterea de reconciliatione ab ipſo Rege optimis, optatiſſimiſque conditionibus oblata: ſeque Regis literas ſeptimo Februarij, Madriti ſcriptas accepiſſe, quibus ſummoperè laudato propoſito de ſanctæ Catholicæ & Romanæ Religionis, atque debitæ obedientiæ conſeruatione ac obſeruatione, teſtatur ſe eo eidem literas gratulandi cauſa ſcripſiſſe, ſimulque eos orat & mandat vt perſeuerent, & vlterius latiuſque agant ac paciſcantur, cum Epiſcopo Atrebatenſe, Domino VValhuone & alijs: ſe ratum habiturum, atq; approbaturum, quidquid hi ex auctoritate mandati Principis Parmenſis conſtituerint: Noluiſſe autem hanc pactionem aggredi, quod propediem, conditionibus ante commemoratis, generalem ſperarent reconciliationem, idque Parmenſi latius declaraſſe.

Rogant proinde, ne actionem hanc reconciliationis reijciant aut negligant, maximè cum nullæ vlterius bellum gerendi ſuperſint occaſiones, reconciliatione hac oblata: vtque ſuam mentem ac voluntatem hac de re ante decimo ſexto Martij ipſis declarent: deliberentque interea etiam, an omnia reſtituere, & obſeruare velint, ad normam Pacificationis Gandauenſis, & literarum 5. Ianuarij ſcriptarum: poſtremò teſtificantur ſe ſilentium, pro recuſatione

Y habituros,

An. 1579. habituros. Simul etiam mittunt exemplar epiſtolæ Regis, & declarationis ſuper ea habitæ coram Epiſcopo Atrebatenſe, Barone Selleo, & D. VValhuone, datæ 13 Februarij 1579. affirmantq́ue aſſeueratione, Regis intentionem ac mentem eſſe vt Pacificatio Gandauenſis, Vnio ſubſequuta, & Edictum perpetuum omninò ſeruentur & exequutioni mandentur tam generatim quam ſingulatim.

Ordines generales Arteſienſibus & Hannonienſibus reſpondent.

Ordines generales 3. Martij ad hæc reſpondent Antvverpia: Se nihil aliud prætendere, quam conſeruationem Pacificationis Gandauenſis, quæ tota eo præcipuè vergit, vt ratio viaque perditionem regionum, concordiæ paciſque ſtudin auertendi, & extraneos milites expellandi ineatur: hunc ſcopum hanc metam eſſe. Cumque Hollandis & Zelandis eo potiſſimum nomine religio ſit permiſſa: nullam nunc amplius rationem ſupereſſe, hanc pacem & vnionem rumpendi: præſtare autem Religionis paci pro temporis neceſſitate conceſſæ, ad quàm ineundam Ioannis Auſtriaci bellum inuitns compulit, ſe accommodare, quam iterum propria membra patriæque robora, quorum ope ac ſubſidio opus habebant, crudeliter comburere ac perdere: conſultiuſque videri concordiam ſeruare, quam Eſcouedi Prophetiam ratam facere. Quod autem ad pacem Religionis permiſſam attinet, ſatis ſuperq; ſe apud Monarchas & principes, vniuerſoſque mortales excuſaſſe ac purgaſſe: neceſſitate coactos id feciſſe, ad ſeditiones cædeſque ſunrum ciuium, ac popularium euitandas: quanquam tempore Pacificationis ea intentio non fuerit, cùm numerus Religioni reformatæ addictorum tantus non eſſet, cumque ſperaretur bellum concordia dirimi poſſe: ita vt pax Religionis, quæ Catholicæ Religioni nihil moleſtiæ aut difficultatis adfert, vnica via fuerir, Pacificationem inuiolatè conſeruandi, vtpotè quæ impertiat cum pace Religionis, ea quæ pacificatio Hollandis & Zelandis conceſſit, Idque pacis, concordiæ, & hoſtium expulſionis occaſione. Proinde rogant vt ſe obſeruationi & conſeruationi ſyncerae pacificationis in principali Articulo, ſubſtantia & fundamento accommodare; & conſilio, animis, Contributionibus ad expellendum hoſtem extraneum auxiliari velint.

Et quamquam in Pacificatione Gandauenſi Hollandos & Zelandos deuinxerint, ne quid in his regionibus in damnum Catholicæ religionis attentent: hoc quidem pacto ſibi ipſis nequaquam ademerunt libertatem (neceſſitate vrgente, & maioris mali euitandi cauſa) quaſcunque conſtitutiones de Religione inter ſe componendi, ſine captione aut detrimento partium. Sicut & Hollandi & Zelandi, quamuis Ordines generales eadem pacificatione obligauerũt, ne inuitis ipſis, in Hollandiam aut Zelandiam vllo modo Catholicam religionem introducant: hac tamen ratione ipſis nequaquam adempta eſt facultas aut libertas diſponendi, pro ſuo arbitrio, Catholicæ religionis reſtaurationem: neque ſi id per ſe faciant, hac de cauſa infractæ pacificationis poterunt rei poſtulari.

Rogant proinde denuò, ad d:uitandum maius malum & extirpationi Catholicæ religionis occurrendum, vt quibuſcunque poſſint modis auxilia opemque eis ferant, ſe paratos mutua quoque auxilia conferre, neque penſum habere quid in quaque regione de religione, & vita incolarum decernatur: néue ſe vllis conditionibus pacificationis ſingulatim ſinant ab hoſte pellici, ſed in iurata vnione maneant, ſibique à periurio ac opprobrio caueant. Aſſeuerant præterea ſe nihil aliud cupere, quam veram firmamque pacem inire, & præſcriptas ipſorum leges acceptare, dummodo omnes ſimul, abſq; vllo religionis diſcrimine iiſdem comprehendantur: cùm ſciant ipſum quoque hoſtem ſuos dolos nomine Religionis palliare, vt ſic diſſidio excitato, diuiſos opprimat edometque. Eaque de cauſa, ſe neutiquam à fratribus & ſocijs fœderatis quorum fideli opera ſunt vſi, velle diſcedere cauſa Religionis, ſed conſcientias poteſtati & iudicio Dei committere: neque fœdus etiam cum ſuis initum velle deſerere, ſed mutuas potius partes fouere in bello gerendo, aut pace conficienda, atque hoc pacto Pacificationi Gandauenſi ſatisfacere.

Quod ſi vnanimi ſimul conſenſu id fecerint, neque ſingulari pacificationi aurem præbuerint, hoſtem procul dubio & citius & facilius certam firmamque pacem oblaturum. Rogant proinde, vt bono eoque breui reſponſo, mentem ſuam aperiant: ſe quidem ſummopere dolituros, ſi per imprudentiam aut inconſiderantiam vlterius, cum hoſte paciſci pergant, nulla habita ratione generalitatis, & maximè illorum, quorum facultatibus & ſanguine protecti, atque adiuti fuere; eoſdemque hac tantum occaſione deſerant, quod Paci Religionis fauere, quam manus ſanguine fratrum & popularium contaminare maluerint. Teſtantur inſuper ſe nullam prorſus anſam præbuiſſe, ſed ſedulò intentos fuiſſe paci, vnioni & concordiæ generali, & hac de cauſa iniurias plurimas ſcripto, & verbis illatas patienter tuliſſe. Hortantur præterea monentque, vt quod æquum & honeſtum eſt, faciant, &c. Hæ literæ vtrinque ſcriptæ, poſtea amplioribus demonſtrationibus præmiſſis, typis Chriſtophori Plantini impreſſæ ſunt: inde auidus Lector plura, ſi velit, petat.

Ciuitas

Ciuitas Bruxellenſis de ſalute Reipublicæ imprimis ſollicita, D. VVilhelmum Heckenum, Vrbis quæſtorem ærarium, & Cornelium Arſenium Secretarium Legatos, mittit ad Arteſianos, præcipuos, vt videbatur defectionis machinatores, impulſu atque hortatu D. Odarci Capreſij Gubernatoris Atrebati, & Burggrauij Gandauenſis Gubernatoris Arteſiæ: qui quidem Gubernatores, Bruxellenſium Legatos aduenientes maledictis & conuitijs, tanquam ſeditioſos accipiunt, vtque ocyus abſque vllo reſponſo diſcedant, iubent. An. 1579.

Bruxellenſes fruſtra ſuos Legatos mittunt ad Arteſienſes.

Demonſtrationibus commonitionibuſque creberrimis, Ordinum generalium contemptis ac neglectis, D. Motteus Greuelingæ Præfectus, qui inimicitias bellumque iam palam verebatur, Malecontentorum coryphæos permouet, inducitq; videlicet Baronem Montignium & alios ad fœdus ſimul ineundum, poſtquam ſe violento impetu inuadi vident ab acerrimo duce D. Lanoio caſtrorum præfecto, ab Ordinibus generalibus miſſo cum 600. equitibus & 3000. peditibus. Fœderis autem formula hæc erat:

Nos Emmanuel Lalaingnius Baro Montignius, &cæt. fatemur notumque facimus hodie 6. Aprilis, milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo nono, nos fœdus pepigiſſe cum D. Motteo Gubernatore Greuelingæ, nomine Regiæ Maieſtatis, præſentibus interpretibus & conciliatoribus Reuerend. Dominis Epiſcopo Atrebatenſe, D. Selleo, & D. VValhuonio, tam pro nobis quam pro D. Hezeo, idque auctoritate & poteſtate plena ad hoc nobis conceſſa: pro alijs quoque omnibus militiæ tribunis, præfectis, officialibus, & ſtipendiarijs tam peditibus, quam equitibus qui nos ſequuti, ſuam operam obedienter præſtiterunt in Flandria alijſque regionibus, menſibus his ſeptem aut octo proximè elapſis, peditibus ſcilicet præſentibus, 8[illegible]0. & equitib[illegible] 400. cum aliquot etiam capitulis, qui ſuæ Maieſtati officium, præſtare ſunt parati, ad formulam ſequentis Sacramenti, nempè, Iuramus ac promittimus, nos Religionem Catholicam Apoſtolicam Romanam aſſerturos & conſeruaturos, omnem obedientiam debitam Regi exhibituros, Pacificationem Gandauenſem, Vnionem ſubſequutam, & Edictum perpetuum exactè ſequuturos: atque huius rei cauſa fideliter militaturos contra omnes, qui his refragari aut repugnare volent: Promittimus inſuper obedientiam Regis Legato, & Archiſtratego, quemcunque Rex pro ſuo arbitrio conſtituerit: dummodo vnitis Prouincijs, quæ ſimul hoc fœdere coniungi volent ad ſeruandos dictos articulos, gratus ſit & acceptus. Si verò Rex ſatis æquam iuſtamque ſecuritatem ſiue cautionem non præſtet, neque intra tempus ſtatutum efficiat, vt omnes Hiſpani, Itali, Albani, Burgondiones & alij milites dictis Prouincijs nequaquam grati, diſcedant, nequaquam tenebimur hæc promiſſa præſtare, nec quicquam etiam aggredi, antequam dicti Hiſpani & reliqui extranei has Prouincias reliquerint. Hoc autem iuſiurandum à noſtris militibus præſtari curabimus, noſque id ipſum effectum reddere; cupientes, Meninas, Caſletum aliaque munita loca quæ tenemus, cum omnibus bellicis tormentis, munitionibus ac præſidijs in ſuæ Maieſtatis manus tradimus, vt ijs, quod vtile videbitur, peragatur.

Fœdus inter Montignium & Malecontentos cum Motteo, nomine Regis Hiſp.

Vtque dictis, militibus ſtipendia exſoluantur, eoque magis voluntarij ad ordinem diſciplinamque militarem ſuæ Maieſtatis commodo ſeruandam, reddantur: Nos Valentinus Pardieus Mottæ Dominus, Grauelingæ Gubernator, &cæt. promittimus Regiæ Maieſtatis nomine, nos ſoluturos, & in manus D. Montignij conſtituturos, ducenta & quinquaginta florenorum millia: nempè quadraginta millia præſente pecunia, ſexaginta quinque millia, intra 6. menſis Maij proximi, & reliqua centena millia, intra 7. menſis Iunij ſequentis. Hac ratione nos Dominus Montignius, noſtros milites toto hoc menſe Aprili & Maio ſequente ſuſtinebimus, &, vt principio menſis Iunij proximi ſtipendia mereri incipiant, eoſdem recenſebimus: Nos autem Valentinus Mottæ Dominus, nomine Regię Maieſtatis illos huic militiæ conſcribi, & vnius menſis ſtipendium, intra decimum quintum diem dicti menſis ſolui curabimus. In teſtimonium veritatis nos literas has ſubſignauimus, eiſq; noſtrum ſigillum & inſignia appendi iuſſimus, præſentibus, præter ſupra dictos, D. Burggrauio Gandauēſe Arteſiæ Gubernatore & Archiſtratego, D. Capreſio vrbis Atrebatenſis Gubernatore, & D. Alleneſo militum tribuno. Actum Elisij monte, anno, menſe & die ſupra dictis. Subſcript. Valentinus: literis cæra rubra conſignatis: ſimiles quoque ſubnotatæ & ſigillo conſignatæ fuerunt à Barone Montignio, in Mottei manus.

Poſtridie Montignius, Atrebati in celebri Ordinum Arteſiæ, & Deputatorum Hannoniæ, Inſularum, Duaci & Orchiæ conuentu, declarat, ſe huiuſmodi pactionem cum Motteo iniiſſe, ipſumque iuſiurandum eò tantum tendere, vt obſequium Regiæ Maieſtati præſtetur: Pacificatio Gandauenſis, ipſique ſubſecuta, Vnio, & Edictum perpetuum exactius ſeruentur: Præcipue [illegible]rò, [illegible]t Hiſpani alijque peregrini Belgium ocyus relinquant: & firma conſtanſque pax con[illegible]iatur.

Hac dexteritate ac ſagacitate Montignius, cum ſuis militum copijs ſe Regi reconciliauit,

 poſtquam

An. 1579. poſtquam pecuniæ retinendis & alendis militibus deficerent: neque prædandi vlla amplius via reſtaret: reſiſtebat enim Lanouius in Flandria acerrimè Malecontentorum incendiarijs, exactionibus & violentis direptionibus: hoſtemque non procul Dunkercka, alijſq; locis præuerterat, magna parte præſtantiſſimorum Mottei militum cæſa, alijſque in fugam verſis. Fanum Omari ſe quoque Motteo dedidit, quinto Aprilis die. Eo conflictu iunior Mouyus fuit læſus: qui poſtea Pariſijs Montreuelium ſui patris & Archithalaſſi Franciæ interfectorem ſua manu confodit: atque hoc modò patris mortem vltus, confeſtim à Montreuellij famulis glande tormentario traijcitur à tergo.

Montreuelius Mouij & Archithalaſſi Franciæ interfector occiditur.

Dicturi de obſidione Traiecti inferioris, & de rebus interea alijs locis geſtis, quibus modis conſtantiores Belgarum prouinciæ propinquiore fœdere atque concordia ſe munire ſtuduerint: partes vtrinque Pacificationem Colonienſem inſtituerint: prius VValonicarum regionum reconciliationem explanabimus.

Ordines VValonicarum Prouinciarū denuo reſpondent Ordinibus generalibus.

Rebus hoc pacto inter Montignium & Motteum tranſactis, atque fœdere icto, VValonicæ prouinciæ, primo quidem Arteſia, Inſulæ, Duacum, Orchiæ; poſtea etiam Hannonia, deliberatione ſimul habita, ad Ordinum generalium literas principio Aprilis reſpondent, ſe ſtatuiſſe certam inire rationem, qua prouinciæ ab Hiſpanis & alijs extraneis militibus (vnde totius mali fons & cauſa) liberentur: aut ſaltem experiri vtrum Regis intentio promiſſis ſuorum deputatorum conformis ſit, an tantummodo fallaciæ ad diſcordias ſeminandas ſtruantur: velle proinde ſuos etiam deputatos ad Principem Parmenſem mittere, qui declarent, ſe adhuc, vt ante hac ſemper, paratos eſſe ad Regiæ Maieſtati obediendum æquis rationibus, dummodo abſolutè ſatisdet & conuenienter caueat de Pacificatione Gandauenſi, Vnione generali & Edicto perpetuo: & negotij tranſigendi ſummam poteſtatem ſuis deputatis fecisse: quandoquidem huius rei cauſa ipſis denunciatio ſit facta, præmiſſis promiſſionibus, vt ex Parmenſis literis, ad Ordines generales Antvverpiæ, 9. Martij ſcriptis conſtat. Hos articulos eſſe ſola veraque fundamenta fœderis & obligationis totius Belgij regionum: his impetratis, nihil quod vlterius prætendant, ſupereſſe: cùm pacificatio apud Imperatorem incepta, lentè admodum progrediatur, & palam ſit, multas reliquarum vnitarum prouinciarum recuſare huius reconciliationis conditiones, niſi inſuper pax religionis ijs iungatur. Ne autem grauior aliqua difficultas ex hac actione oriatur, ſtatutum eſſe, quàm primum caſtra facere, exercitu collecto ex indigenis, quorum opera vtantur contra dictos Hiſpanos & extraneos, dummodo Belgium relinquere, & vrbes, arces, munitiones in manus indigenarum tradere nolint: hanc fore generalem vniuerſarum Belgij prouinciarum ſalutem: qua vnaquæque prouincia, ſi volet, liberè fruatur, omnibus ad vnum ſimul comprehenſis, ita vt generalis, non particularis reconciliatio dici queat, &c.

Poſtrema reſponſio Ordinum generalium ad dicta Prouinciarū VValonicarum.

Ad hæc Ordines generales Antvverpia reſpondent menſe Aprili: Se quidem ipſorum propoſitum laudare, quod rationem modumque quærant, quibus peregrini milites; vnde omnis mali origo; dimittantur: exiſtimare tamen periculoſam hanc eſſe feſtinationem in actione ſingulari, quandoquidem ea generalem pacificationem, quam eorum rogatu Imperator tractabat, impediat: imò metuere, ne pro pace maius diſſidium & crudelitas bellum inter Prouincias excitent: hunc vnicum eſſe ſcopum, quo hoſtis ſua conſilia dirigat, cum iam videat ſe voti compotem nequaquam fieri poſſe, niſi diuiſione & diſcordia Prouinciarum: quo eas pertrahere quibuſcunque machinis doliſque nititur: haud aliter atque tempore aduentus Albani: vnde dirum effuſi ouis ſanguinis effectum viderant: viderant quoque ipſius Regis ad Rodam ſcriptas literas: quibus ei iniungit vt dulce canat, donec voto potiatur: idem quoque Ioanni Auſtriaco mandatum fuerat, qui Hiſpanorum abitum neutiquam exequi voluit, antequam ſecurior certiorque eſſet de præcipuis prouinciarum propugnaculis ac præſidijs, & militibus tunc adhuc ſtipendia mœrentibus, vt breui Hiſpanos reuocare poſſet. Talia quoque nuper fuiſſe blanda Baronis Sellei promiſſa, qui cum primò conſeruationem pacificationis Gandauenſis polliceretur, pòſt contrà dicens, aſſerebat eam pacificationem maximo eſſe offendiculo, neque eius vllam amplius mentionem faciendam.

Proinde à particulari aliqua pacificatione nihil præter dolum exſpectandum, qualiacunque etiam de abitu Hiſpanorum promittantur: hoc vnum ſatis eſſe hoſti, ſi fœderatos ſeparet, & ſuſpenſos huiuſmodi ſpe teneat, atque impediat, quo minus interea temporis Traiecto inferiori, nunc obſeſſo commune auxilium ac ſubſidium feratur: idque efficiat vt ſine ſuo ſumptu ac damno prorſus conſumamini, exercitu alendo, caſtriſque vt decreuiſtis, conſtituendis: noſque veſtris contributionibus fruſtretis: atque hac ratione diffidentias vndique inter reliquas Prouincias augeatis, maximè autem inter illos qui contra ſuum exercitum, alias partes aliaque fœdera quærere cogerentur: atque hoc modo maiora inteſtina bella, & Prouinciarum Belgicarum dirum exitium adferrent. Rogant proinde, ſingula exactè perpendere velint, memores iuramenti & obligationis quibus ſe generalitati deuinxerant, nempè

ſe genera-

ſe generalitatem nequaquam deſerturos, ſed conſilijs & pecunijs adiuturos: Idemq; ſæpius promiſiſſe, vt ſic inſignem prouinciarum concordiam ac potentiam hoſti notam facerent: quandoquidem hæc vnica ſit via, qua ad ſecuram firmamque pacem, perueniri queat: plerunque enim illi qui ſemper armati ſibi diligenter præcauent, faciliorem reconciliationem firmioremque pacem adipiſcuntur, quam qui temerè à ſocijs fœderatis diſcedunt, & ſingularem pactionem ineunt, pacem enim ſperantes, ſæpiſſimè in miſerrimam ſeruitutem incidunt, eamque ſuæ præuaricationis mercedem ferunt: Exempla quoque & hiſtorias peruoluant, quæ paſſim docent, Reges ac Principes, vt regno & auctoritati priſtinæ reſtituantur, ſolere quidem plurima promittere, poſtea autem nihil prorſus præſtare, maximè ſuis ſubditis quos ſemel rebelles ſunt experti. Addunt præterea, ſe ſummopere admirari, quòd eorum reſolutio ac ſententia nitatur in dilatione pacificationis apud Imperatorem tanquam fundamento: quòd etiam Parmenſis ad eos ſcripſerit, vt articulos Pacificationis Gandauenſis effectos reddant: quodque multæ prouinciæ reconciliationem, niſi pax Religionis ſimul comprehendatur, recuſent: quandoquidem hæc pacificationis dilatio non proueniat ab Imperatore, neque ab Ordinibus generalibus, ſed ab ijs prouincijs quæ ſingularem pactionem inire volunt: quam quia hoſtis ſibi commodam vtilemque imprimis videt, hactenus protraxit, & vſque adhuc omnem generalem actionem de pace apud Imperatorem comprehendit: Neque verùm eſſe, quod Parmenſis ſuis literis obtulerit effectam reddere pacificationem Gandauenſem: quod ex ipſis literis, & ex reſponſo cuius exemplar ſimul mittebant, maniſeſtè perſpicere poſſent. Reliquas profectò prouincias melius ſibi cauiſſe ac conſuluiſſe, quod neque ſingularem cum hoſte pactionem attentaſſent, neque de ſimul introducenda pace Religionis declaraſſent. Satis quidem compertum, eos à prauis impulſoribus, Lſcouedi diſcipulis, inſtigatos eſſe, qui prouincias diſiungere, & ad bellum Religionis cauſa animare moliantur: vt diſcordia gliſcente alter alterum expellat trucidetque, haud aliter atque olim in Germania, Anglia, Francia, alijſque regionibus. Denuò itaque rogant & orant, vt inter ſe bene deliberent, & poſtea deputatos, ad reliquas prouincias vnitas mittant, vt communi conſilio ac ſententia communia negotia ſimul conſtituant definiantque: quin & ſuos etiam deputatos Coloniam, concludendæ firmæ generaliſque pacis cauſa legari curent. Promittuntque ſe pro ſua parte ac poteſtate ipſis opem laturos, & ad omnia quæ bona, æqua, & neceſſaria generali pacificationi videbuntur, accommodaturos: quod & Principi Parmenſi obtulerant, vt ex exemplari vnà miſſo perſpicuè palam ipſis fiet.

Ordines nummum ex ære, In ad monitionis memoriam cuderunt: vna pars continebat ſtrata Egmondani & Hornani occiſorum corpora, & fixa palis capita: altera duos equites, & duos pedites dimicantes, cum inſcriptione: *Præſtat pugnare pro patria, quam ſimulata pace decipi. 1579.*

His pluribuſque huiuſmodi declarationibus, atque exhortationibus tam particularibus, quam generalibus vſi ſunt dicti Ordines: ipſe etiam Auraicus & alij ſuos priuatim etiam admonuerunt, maximè dubios ac hæſitantes Hannonienſes, quibus neque tam citò, neque facilè hæc reconciliatio ab alijs perſuaderi potuit: quin & Auraicus eo vſque cum Nobilibus Hannoniæ proceribus, & Comite Lalainio egerat, vt etiam ſuos filios obſides offerret, donec eorum poſtulata complerentur: eratque Lalainij Hannoniæ Gubernatoris voluntas eò ſatis propenſa: fauebat enim is imprimis Auraico, eumque patris nomine appellabat: & 19. Aprilis, literas interceptas Alonzij Curielis ad Principem Parmenſem, ei miſerat, ex quibus fœdus Mottei & Montignij typis excuſum in lucem prodijt. Verùm quamuis generalitati faueret: ſeductus tamen à Comite Manſveldio, Arenbergio, Montignio, conſanguineis, affinibus & amicis, 23. Maij, cum alijs paciſcitur: breui poſt ictu Lethifero à ſuo equo læſus mortem obijt.

Itaque hæc reconciliatio menſe Maio facta eſt inter Epiſcopum Atrebatenſem, Baronem Selleſium, & VValhuonium Regis & Principis Parmenſis nomine ab vna parte: & inter Ordines proceresque Arteſiæ, Hannoniæ, Inſularum, Duaci, & Orchiæ ab altera parte ſubſignata à dictis tribus Gubernatoribus, Burggrauio Gandauenſe, recens à rege Marchionatu Richeborghenſi donato, Comite Lalainio, Domino VVillervallæ & alijs deputatis: comprehenſa vigeſimo octauo Articulis, ab ipſo Parmenſe in caſtris, obſeſſo Traiecto, confirmatis, vigeſimo nono Iunij, continentibus actorum omnium condonationem & obliuionem, Pacificationis Gandauenſis, Vnionis. & Edicti perpetui confirmationem, ad Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ Religionis, & Regiæ obedientiæ conſeruationem, & prouinciarum quietem atque proſperitatem.

Comes Lalainus iungit, ſeſe Malcontentis & ommortur.

VValonica Prouincia, Arteſia, Hannonia, &c. Regi reconciliantur.

Articuli reconciliationis Arteſiæ Hannoniæ, &c.

Pacti ſiue reconciliationis huius legibus, Rex, ſex ſeptimanis poſt pacis promulgationem curabit, vt omnes extranei milites Prouincijs reconciliatis exeant, arces, munitiones vrbeſque in poteſtatem indigenarum relinquant.

Reconciliatæ prouinciæ, ſumptibus Regis (ſubſidio tamen contributionum debitarum à prouincijs ſuppeditato) exercitum abſq; vlla mora inſtruent ex indigenis, aut Regiæ Maieſtati

 ſubditis,

An. 1579. ſ nd'ris, qui prouincijs grati ſint: ad Catholicam Romanam Religionem & obedientiam Regi debitam conſeruandam ac tuendam, ſecundum Pacificationis Gandauenſis & aliarum pactionum normam. &c.

Princeps Parmenſis gubernacula tenebit ſex menſibus, donec Rex interea alium Gubernatorem conſtituerit, &c.

Reconciliati orant interceduntq́ue pro Archiduce Matthia Auſtriaco, vt in gubernatione permaneat, dummodo in prouincias recóciliatas quàm primùm veniat: ſimiliter & pro Comite Burano, vt liber in Belgium reuertatur, atque in Catholicam Romanam religionem, Pacificationem Gandauenſem reliquaque pacta iuret.

Reliqui articuli conformes ferè erant articulis Coloniæ propoſitis, de quibus poſt dicemus.

Hæc reconciliatio, longò pòſt tempore, videlicet menſe Septembri, promulgata fuit cum inſigni triumpho, feſtis ignibus, Campanarum ſonitu, cantu Hymni, Te Deum, alijſq́ue huiuſmodi lætitiæ ſignis. Extranei autem milites proxima hyeme demum diſceſſerunt.

Hoc modo Arteſia, Hannonia, Inſulæ, Duacum & Orchiæ à reliquis Prouincijs defecerunt, atque ijs bellum intulerunt: huc ambitio, dominandi cupido, inuidia, ſimultas ipſos proceres militeſque auaritia autem & religio Eccleſiaſticos (quorum hic magna copia) imprimis pertraxit.

Tornacum & Cameracum in fœdere generalitatis manent. Tornacenſis ciuitas & ager Tornacenſis, qui ſimul (ſicut & Inſulenſes, Duacenſes, & Orchenſes) prouinciæ loco, huius belli tempore, haberi volunt; ſocij fœderatiq́ue Ordinum generalium permanſerunt, idq́ue fideli ſua opera ac conſtantia imprimis præſtitit Princeps Epinoius, Tornaci gubernator, vir Catholicus Romanus, Burggrauij Gandauenſis frater: ſeruauit hic Ordinibus generalibus non tantum Tornacum agrumque Tornacenſem, ſed Catholicæ quoque Religionis exercitium: ita tamen vt Reformati ſuas etiam conciones ſumma cum quiete & modeſtia, vſque ad vrbis obſidionem ac deditionem ſemper exercuerint.

Cameracum quoque, Domini Anilij viri nobilis Gaureæ familiæ, ſtudio ac induſtria, fidele, Ordinibus generalibus fœderis vinculo, permanſit: cùm tamen ſitu loci à generalitate prorſus eſſet ſeiunctum ac ſeparatum: eaque de cauſa Valencenenſes Coloniæ coram Cæſareæ Maieſtatis iudicibus delegatis, Cameracenſes reconciliationem vicinorum, nequaquam Colonienſes articulos ſequi debere contendebant.

Bouchainam vrbeculam Iuſtus Soetius Villerſi Dominus, ſtrenuè quam diu potuit, Ordinibus obſequentem retinuit.

Ordines generales ſimulac hoſtem, vt diximus, Prouinciarum diuiſionem moliri intelligunt, propinquiore concordia ſiue contractu Vnionis ſecuriores tutioreſq́ue reddere Prouincias ſatagunt: quam vltraiecti, anno 1579. 29. die Ianuarij conſtituunt atque concludunt. Primò quidem Ducatus Geldriæ, Comitatus Zutphaniæ. Prouinciæ Hollandiæ, Zelandiæ, Vltraiecti, & Friſicarum regionum inter Amiſam & Lauvverſam incepère: poſtea reliquæ Ordinum Prouinciæ ac ciuitates his ſe iunxere, conſultiſſimum reputantes vinculo magis propinquo ac ſingulari deuinciri atq; vniri: non vt ab Vnione Pacificationi Gandauenſi adiuncta diſcedant, ſed vt eam firmius muniant, & iniurias omnes præcaueant: neque interim ſe à ſacro Romano Imperio ſubtrahant.

Vnio vltraiectenſis. I. Itaque dicti omnes ſimul ſe deuinciunt & vniunt perpetuò fœdere tanquam vnica tantum prouincia: ſic vt teſtamentis, codicillis, donationibus, ceſſionibus, permutationibus, pactis coniugialibus, aut ſimilibus ſeparari nequeant: nihilominus cuiuſq; prouinciæ, ciuitatis, membri, atque indigenarum priuilegijs, libertatibus, legibus, ſtatutis conſuetudinibus ſeruatis: parati vita, facultatibus, & quocunque modo auxilia mutua præſtare, ſeque contra quoſcunque hoſtes munire ac defendere: nequaquam autem ſe ingerere mutuis controuerſijs, quæ cauſa priuilegiorum, libertatum, ſimiliumq́; naſci poſſent, niſi tanquam interpretes probi, cócordiæ conciliandæ gratia: lites autem huiuſmodi, iuſtitiæ ordinariæ committent: aut eas ipſimet amica deciſione diriment.

II. Mutua ope ſe defendent quocunque euentu, ſiue ſub nomine Regis, ſiue Religionis, prætextu.

III. Mutuum ſimiliter auxilium præſtare tenebuntur, contra quoſcunque tum extraneos tum intraneos, Principes & Poteſtates: verùm huiuſmodi auxilia à generalitate Vnionis decernentur.

IIII. Vt autem prouincijs certius ſecuriuſq́ue caueatur ac proſpiciatur; vrbes limitaneæ & aliæ communi conſilio munientur, eius prouinciæ in qua ſitæ ſunt, ſumptibus: quorum mediam partem generalitas ſuppeditabit: verùm ſi generalitati conſultum videbitur, nouas munitiones conficere, aut veteres mutare, ij ſumptus generaliter contribuentur.

Communes

V. Communes ſumptus neceſſarij, pariter & æqualiter conſtituentur, colligentur & exſoluentur tertio quoquo menſe, aut tempore, ſi opus ſit, commodiore. Publicani ſiue coactores id officij auctione rediment: colligentq; tributa & vectigalia vini, ceruiſiæ, frumenti, ſalis, omnis generis pannorum, beſtiarum, agrorum conſitorum, & aliorum, quæ imprimis commoda videbuntur: his quoque ſumptibus communibus impendentur canones, ſiue dominia Regis, oneribus demptis. An. 1579.

VI. Hæc communia ſubſidia atque collecta, communi conſilio augebuntur & minuentur, vt tempus ac res poſtulabit: & ſolummodo communi defenſioni impendentur.

VII. Oppida limitanea quocunq; tempore, decreto & iuſſu Gubernatorum, tenebuntur præſidia recipere, quibus generalitas ſtipendia exſoluet. Præfecti militeſq; ſtipendiarij non tãtum generale, ſed & ſingulare iuramentum dabunt iiſdem ciuitatibus ſiue locis. Milites diſciplina militari in officio continebuntur: neque à vectigalibus aut canonibus immunes erunt, vt neç ciues: ciuibus autem, hoſpitij militaris merces, à generalitate ſoluetur.

VIII. Incolæ tam vrbium quam pagorum & agrorum, intra menſem annotabuntur, delectuque recenſebuntur ac luſtrabuntur ab anno ætatis 18. vſque ad 60. vt certus numerus inde colligatur ad patriæ defenſionem: donec proxima ſynodo aliter prouideatur.

IX. Nulla induciarum aut pacis pactio inibitur, nullum bellum acceptabitur, nullæ exactiones aut contributiones pro generalitate conficientur, niſi communi omnium Prouinciarum conſilio & conſenſu: reliqua autem quæ ad huius fœderis adminiſtrationem pertinebunt, decernentur & conſtituentur pluralitate ſuffragiorum prouinciarum hoc fœdere deuinctarum: eademque ſuffragia, more hactenus apud Ordines generales ſolito, colligentur: donec latius de iis communi conſilio ſtatuatur. Quod ſi contingat, vt prouinciæ de inducijs, pace, bello, contributionibus, vnanimiter decernere non poſſint: negotium omne Dominis Vicarijs ſiue Legatis dictarum prouinciarum vnitarum committetur, vt ſententiam pronuncient: ſi autem horum opera tranſigi non poſſit, aſſument diligentque ſibi aſſeſſores: tenebunturque partes ſententiam dictorum vicariorum ratam habere.

X. Nulla ſociarum prouinciarum, ciuitatum, membrorumúe, ſe vicinis, poteſtatibus, aut regionibus fœdere iunget aut deuinciet, abſque dictarum ſociarum prouinciarum, & fœderatorum conſenſu.

XI. Verùm ſi qui vicini, Principes, poteſtates, prouinciæ, aut vrbes ſe concordibus his prouincijs iungere, & huic fœderi dare velint, communi conſenſu ac conſilio recipientur.

XII. Prouinciæ tenebuntur ſe accommodare conſtitutionibus, quæ de re nummaria, ſiue monetaria decernentur.

XIII. Quod verò ad religionem attinet: Hollandi & Zelandi pro ſuo arbitrio religionem exercebunt: reliquæ autem prouinciæ leges Religionis pacis iam conceptæ ſequentur: vel ſaltem generali ſingulariue conſenſu ſtatuent ea quæ ad tranquillitatem ac ſalutem prouinciarum, ciuitatum, & membrorum ſingularium, & ad conſeruationem tam Eccleſiaſticorum, quam ſecularium facere videbuntur: vt vnicuique vita, fortunæ, iura integra maneant: neque id aliæ prouinciæ vlla ratione impedient: quiſque enim ſua religione libere fruetur, abſque vlla aut perſequutione aut inquiſitione; veluti dicta Pacificatione Gandauenſi ſancitum eſt. Poſt etiam articuli huius latior ampliorque expoſitio à fœderatis facta eſt Calen. Februarij: nempe à dicta hac vnione nequaquam excludendas prouincias aut vrbes, quę tantum Catholicam Romanam religionem ſeruare volent: verùm eaſdem quoque recipiendas, dummodo reliquis articulis ſe obligent, ſeque vt veri patriæ amatores gerant.

XIIII. Cœnobitæ & Eccleſiaſtici, omnibus ſuis bonis in dictis prouincijs reciprocè fruentur, ex ſtatuto Pacificationis Gandauenſis: illis etiam qui relictis ſuis cœnobijs in Hollandiam aut Zelandiam tempore belli confugerunt, alimenta ad vitam ſuppeditabuntur à ſuis cœnobijs ſiue collegijs.

XV. Cœnobitę & Eccleſiaſticorum collegiorum in his regionibus alumni, qui iuſtâ aliquam ob cauſam ſua cœnobia aut collegia relinquere volent, aut ea relinquerunt: ob iiſdem alentur ad vitam, pro facultatum ſiue bonorum prouentu ac ſtatu. Quicunque verò poſthac ſe cœnobijs dedent, & ea rurſus relinquent, nullis fruentur alimentis: ſed ſi quid attulerunt id aſportare poterunt. Qui verò nunc in cœnobijs aut collegijs veniunt, aut ſe eis deuincient, libertatem religionis & veſtitus habebunt: verùm cœnobiorum præpoſitis alijs in rebus omnibus obedientes permanebunt. Ampliatio tandem Calendis Februarij huic articulo addita eſt: de iis, nempe qui cœnobia iam reliquerant, aut adhuc relinquerent, & ius ſucceſsionis in bonis parentum, fratrum, conſanguineorum prætendere vellent, vnde lites oriri poſſent, iamque ortæ erant: vt difficultates omnes his de cauſis euitētur, decreuerunt hi fœderati, huiuſmodi litibus ſuperſedendum eſſe, donec aliter à fœderatis, etiam ſuperiorum, ſi neceſſe ſit, auctoritate, conſtituatur ac declaretur.

An. 1578. XVI. Quod ſi inter Prouincias diſſenſio aut controuerſia naſcatur, ea à reliquis prouincijs aut ab earum deputatis componetur: verùm ſi negotium ad omnes pariter prouincias attineat, ab ipſis vicarijs ſiue legatis prouinciarũ tranſigetur, vt & ſuprà articulo 9. dictum eſt: tenebuntur autem hi partibus litigantibus ius adminiſtrare intra mẽſem, aut, ſi neceſsitas vrgeat, citius, poſt Interpellationem, quæ abſque vlla appellatione, reſtitutione, recognitione, nullitate, &c. continuabitur.

XVII. Fœderati cauebunt ne extraneis Principibus, potentatibus, regionibus, ciuitatibus anſam aliquam belli inferendi dent: ac proinde extraneis Intraneiſque ius æquitaſque adminiſtrabitur: adiuuabantque reliqui fœderati ſimul omnes ſedulò, vt ius bonum ac æquum reddatur, abuſus ab impoſtura auertantur, æquitas ratioque priuilegiorum ſeruetur, &c.

XVIII. Nulla vnitarum prouinciarum, vrbium, aut partium, in alterius onus aut damnum exactiones, vectigalia, commeatus tributa, aut alia huiuſmodi onera inſtituet, neq; fœderatos amplius quàm ſuos incolas grauabit.

XIX. Vt autem difficultates quæ oriri poſſent, præcaueantur, fœderati libello ſiue ſcripto conueniente vocati comparere tenebuntur Traiecti die conſtituto, vt aut communibus ſententijs aut ſuffragijs de rebus publicis decernatur. Non comparentes, decreta huiuſmodi nihilominùs rata habere debebunt: niſi cauſa ſit magni momenti, & dilationem ferat, & mulcta ſuffragij perdendi conſtituta iterum appellentur. Illis autem quibus comparere integrum aut oportunum non erit, ſcripto ſuam ſententiam mittere licebit.

XX. Quæcunque oborientur negotia, ea fœderati, rebus omnibus exactè deliberatis & examinatis, ad illos, penes quos authoritas erit, perſcribent: vt ab ijſdem reliquæ prouinciæ conuocentur.

XXI. Si qua obſcuritas aut dubitatio in his inueniatur, vnde controuerſia aut diſputatio oriri queat: interpretatio penes ipſos fœderatos erit: ſi autem ab eis componi non poſſit, dominis vicarijs res committetur.

XXII. Si qui etiam articuli in hoc fœdere ſint mutandi vel augendi, id communi conſilio, haud aliter fiet.

XXIII. Hoc 22. articulo, formula optima ſe deuincunt dictis omnibus conditionibus & articulis, &c.

XXIV. Vtque hæc certius ſarciantur ac confirmentur, Domini Vicarij prouinciarum, & ipſi Magiſtratus, & præfecti publicis officijs cuiuſq; prouinciæ, ciuitatis, & membri, hanc vnionem & fœderis obligationem, ſinguloſque articulos, ſingulatim iurabunt, ſe ſeruaturos & ſequuturos, atque vt alij ſeruent, & ſequantur curaturos.

XXV. Iurabunt ſimiliter ſe omnia collegia iaculatorum, fratrias atque ſodalitates in omnibus opidis ac locis hac vnione deuinctis ſeruaturos.

XXVI. Huic literę debita forma conficientur, quæ à Dominis Vicarijs & præcipuis membris ac ciuitatibus ea de cauſa rogatis, ac interpellatis ſigillabuntur, atque ab eorundem Secretarijs reſpectiuè ſubſignabuntur.

Confirmatio vnionis Vltraiectenſis.

Hæc propinquior Vnio, atque pactio Traiectenſis, à dictarum prouinciarum Vicarijs, ſiue Legatis, nominatim. primò à Comite Ioanne Naſſouvvio, Geldriæ & Zutphaniæ Gubernatore, deinde à reliquarum prouinciarum ciuitatumque delegatis, Vltraiecti 23. Ianuarij 1579. & à Gandauenſium deputatis 4. Februarij ſubſignata fuit: tertio deinde Maij à Principe Auraico Antvverpiæ comprobata: idem quoque 11. Iunij Georgius Lalainius Comes Rennenbergius, Tranſiſulaniæ, Grœningæ, & vicinarum regionum Gubernator: ſimiliter Antvverpia, Brugæ, Yperæ, Bræda, & aliæ ciuitates vnanimiter præſtitere.

Tumultuatio & defectio vrbis Buſcoducenſis.

Hæc Traiectenſis Vnio, fructus ſperatos prouincijs & ciuitatibus nequaquam protulit: cùm iam multi ſpe pacificationis Colonienſis, quam præcipuè excuſabant, deficerent, ac tergiuerſarentur: inprimis Buſcoducenſis ciuitas, vna quatuor principum vrbium Ducatus Brabantiæ, optimè munita & maximi momenti, quòd limitanea Brabantiam à Geldria & Hollandia diuidat: in qua tunc plurimi aduerſæ parti dediti erant: eaque de cauſa Ordines Belgij, & Auraicus eam præſidio munire quibuſcunque modis nituntur: primò quidem blandis perſuaſionibus, poſt arte & dolo vſi: idem quoque moliebantur Antvverpienſes, qui aliquot ſuorum ciuiũ cohortes in vrbem admittendas deſtinarant: verùm hoc inceptum iudex Ioannes Houelius impediuit. Tandem Ordinum generalium mandato, eo mittitur Gubernator Ioannes Hornanus Boxtelius ſumma cum poteſtate & auctoritate, vt omnia conſtituat, dirigatque in maiorem vrbis ſecuritatem, quod dum ſedulo aggreditur, & præfectos rei militaris mutat ac auget, militiamque reſtaurat: pars aduerſa moras ac impedimenta enixè infert, inſtinctu comprimis Magiſtri Henrici Bloymannij, & vrbis præfecti Brechtanæ familiæ, aliorumque antè Magiſtratu functorum, quos odium & priuati commodi cupido acriter vrgebat, dependebantque præcipuè ab Abbate Gertrudano, qui inter alios ab Ordinibus ad pacem cõficiendam conſtitutu-

ſtitutus, Coloniam petens, atque iter hac faciens, ſe quacunq; ratione pacem Buſcoducenſibus procuraturũ perſuaſerat. Boxtelius vrbis gubernator difficultatibus iam vndiq; confluctibus, morbo languens diſcedit, gubernationemque filio Maximiliano Hornano Lokremi Domino committit. Recepta autem à ciuibus pace religionis, inſtitutum fuit gladiatorum collegium, inter quos plurimi iuuenes, tum cœlibes, tum alij, quorum magna pars tempore gubernationis Hiſpanicæ vrbe relicta, Principi Auraico militauerant: hi pro ſuis viribus pacem religionis aſſerebant defendebantque, & ciuitatem ad fœdus Vnionis Traiectenſis perducere conabãtur: iamque adeo excreuerat odium inter reformatæ religionis propugnatores, dictoſque gladiatores ab vna, & veterem Magiſtratum Catholicoſque ab altera parte, vt quando gladiatorum collegium excubias ageret, alij ex aduerſo excubias aduerſas diſponerent. An. 1579.

Tandem cum Vnio exorta quodammodo, inuitis alijs eſſet promulgata, acriter dimicatũ eſt, vtrinq; cedentis & amplius, tum cœſis tum vulneratis. Paulò poſt Parmenſis Traiecto inferiore potitus, mittit Buſcuducis, impulſu partis Catholicæ, fecialem tubicinem, qui vrbem Regi tradi poſtulet: hinc vehementius concitati religionis fautores, vrbem præſidiarijs militibus muniendam contendunt: maxime cum non longe inde abeſſent agmina Anglorum, Schotorum & Gallorum Bruxellam petentium, vnde quos vellent deligere poſſent. Alij hos, vtpotè extraneos, admittere recuſant: videnturque potius aſſentire, vt cohortes aliquot Brila euocentur. Poſtridie, diffidentia ac metu in dies vtrinque glíſcente, proponitur in Senatu, de recipiendo actutum præſidiario milite, aut portis aperiendis, vt qui velint, vrbe exeant, quaſi alij id metuiſſent, aut non prius requiſiuiſſent. Reſpondetur: anxijs ac timore perterritis abitum nequaquam prohiberi. Hinc repentina admodum fit fuga, maxime hominum multitudinis: dum alter alterum commouet, & fugere animat ad diſceſſum, vt plerunque in tam ſubitò metu fieri ſolet, quem pars aduerſa aſtute clanculum augebat: erat autem fuga eo facilior, quod non longe profugium petendum eſſet, nempe Heuſdæ, Heuldæ, Bommelæ, alijſque locis vicinis. Ita Baſcum ſua vnius partis aſtutia, & alterius incon ſideratione ac præcipite fuga deſeritur adimiturque Ordinibus: quandoquidem duæ cohortes Brila aduenientes, intromitti non potuerint, & pars Hiſpanis fauens alijs numero ac viribus præualuerit, reſiſtenteſque, tanquam hoſtes ſtatim vrbe excluſerit & reformatæ religioni addictos, ſine mora expulerit. Cùm verò ciuitas neutri parti addicta aliquandiu manſiſſet, tandem Principi Parmenſi reconciliatur, & pacem Colonienſem oblatam acceptat: ea lege inprimis, vt militum præſidia admittere inuita, & abſque ciuium vnanimi conſenſu nequaquam cogatur. Poſt hæc ciues plurima grauiaque diſpendia ac damna, in mercibus & alijs bonis commeatu conductuque, militum auectis & aduectis, & ſæpius in ipſo itinere ab hoſte interceptis, paſſi ſunt.

Amerſuorda ditioni vltraiectenſi ſubdita, Montfortia quoque & Zutphania vrbeculæ ciuibus, vt plurimum Catholicis habitatæ Vnionem Traiectenſem recuſant. Itaq; Amerſuordæ, vtpotè Traiectenſi vrbi proximæ, primum domandæ ratio initur, maxime quod aduerſam fœderatis partem acriter fouiſſe, contributiones negaſſe, prædicatores ac concionatores expuliſſe, & clandeſtina cum hoſte fœdera iniijſſe accuſaretur: proinde 6. Martij obſidione cincta, præſidiarios admittere cogitur: mox quoque Magiſtratus mutatur, & religio reformata vi introducitur. Amerſuorda vrb. ...

Lanouius Gallicorum & aliorum militum auxilio, ſtrenuè Malecontentis frequenti congreſſu in Flandria reſiſtit. Interea Antvverpiæ alijſq; locis opera conquirendi pecunijs datur, vt ijs numeratis, equitum peditumque copiæ colligantur, quibus Traiectum inferius obſidione liberetur: quandoquidem ex Flandria vnde cõtributiones præcipuæ ſperabantur, partim conferebatur: idque ob Gandauentium intemperantiam, & bellum contra Malecontentos VValones, Artehanos & Hannouios, hoſtilia quæque manifeſto perpetrantes: proinde reliquas prouincias ingentem pecuniam conſicere neceſſe fuit: qua quidem in re Antvverpia optimè ſuo functa eſt officio.

Hinc Antvverpiæ animus vulgi licentia & audacia creuit. Cumque hic Romani Catholici præſentia Archiducis Matthiæ, & aliorum Catholicorum procerum, nobiliumque virorum & Ordinum, ſe ornatos viderent, 28. Maij ſupplicationem, vulgo Proceſsionem generalem per magnum vrbis ambitum celebrare voluerunt: Magiſtratu & Tribunis diſſuadentibus rogantibuſque, vt potius templi exteriorem ambitum circumeant: horum autem conſilijs non obtemperantes viam extra cœmiterium in plateas aggrediuntur, per locum vulgo *meuſengat* dictum: vbi cum excubitores qui ſtationes agebant, mandato præfectorum id prohiberent, viamque obſtruerent. Itali quidem Catholici ſtrictis gladijs viam vi aperire volunt: mox excubitores ſclopetis diſploſis virum & mulierem ſternunt: hoc tumultu, in templum confugiunt tanto impetu, ſtupore ac timore, vt alteri alteros pellundarent, pedibus proculcarent: mox ad arma conclamatur tota ciuitate, multitudo omnis templo includitur, hoſtilia diraque ab ijs qui extra erant, minitans. Tumultus Antverpiæ ... templo ...

Auraicus

huic inſtituto pertinaciter reſtituerunt Eccleſiaſtici, metuentes ne, ſicut pauló ante Vltraiecti factum fuerat, vrbe expellerentur. Vetus Magiſtratus officio dimotus, ſuam ſententiam hac de re dicere requiſitus, vnionem hanc prorſus recuſat: recuſant multi quoque opifices mechanici rudiores, vtpotè fabri ferrarij, lignarij, coriarij, eiuſque farinæ alij, qui fratris Cornelij, (cuius ſuprà mentionem fecimus) conciones audire ſoliti, eiuſque inſtigationibus Magiſtratui vehementer infeſti, ferociter ſuorum opificorum decuriones ſiue præfectos, qui non conſenſerant, increparunt, imò pugnis contuſos mulctarunt.

Has ob cauſas Eccleſiaſtici & Catholici magis in Magiſtratum animati, ei ſignificant, præſtare multo, vt ſe Arteſienſibus & Hannonenſibus iungant, Pacificationem Gandauenſem ſeruent, atque ita Regis gratiam impetrent: quam Pace religionis admiſſa, ſuæ Maieſtatis indignationem vlterius incurrant, obſidionemque à Malecontentis exſpectent. Magiſtratus Franconatum, qui eo animum inclinabant, maximè quod Franconari agri pagique aperti eſſent, & quotidie à Malecontentis incendia minantibus, & pecunias extorquentibus vexarentur, ſe huic negotio aduerſus magiſtratum Brugenſem immiſcet, Catholiciſque conſulit, vt tribunum pro ſuo arbitrio ciuibus dari poſtulent: quandoquidé tunc nullus eſſet, eò quod Magiſtratus Brugenſis ſolus militibus à ſe conſcriptis, imperare vellet.

Poſtridie Calend. Iulij. hac occaſione Catholici audentiores & confidentiores, in arcem curiamque ciuitatis veniunt: atque à Conſule Georgio Verbrakelo Outeriuæ Domino furioſè admodum ciuitati poſtulant, conſtitui tribunum Hieronymum Molleum VVatermalæ Dominum: orationemque habebat inſignis quidam Cornelianus ſectator. Conſul tam ſubitaneo aggreſſu perculſus, rem in tempus promeridianum aut craſtinum differri petit, ſtatimque Senatum conſilium vrbis conuocat: verùm Catholici moræ impatientes, cum ſcirent reformatæ religioni addictorum maximam partem concionibus ſacris tunc tempòris intereſſe, nominatum tribunum ocyus deſignari volunt. Conſul cùm ſe importunè vrgeri videt, iamq; ciuibus excubitoribus, à Catholicis qui tunc arcem tenebant, ne eum abire ſinerent, mandatum eſſe intelligit, Hieronymum eis tribunum concedit: qui ſimul atque tribunatum acceptauit, quatuor vexilla conſcriptorum militum ciuitatis ſacramento abſoluit ac dimittit: octodecim viros officio dimouet, & Catholicos in eorum locũ ſubſtituit: vlteriuſque omnia pro ſuo arbitrio mutare, ipſoſque militiæ præfectos nouo iureiurando adigere occipit: multa denique inſolenter ac proteruè patrat: atque in Gallici concionatoris ædes, hominem trucidandi animo, cum ſuorum caterua irruit: concionatore non inuento, vxorem indignis modis excipit, verberat, raptat, humi protrahit, pedibuſque conculcàt.

Magiſtratus viſa enormi horum inſolentia, deteriora metuunt: proinde quatuor ſuas cohortes recolligi iubent: mox cohortium Strategi, eiuſdem Magiſtratus mandato, ſedulò ſuam operam præſtant: Ioannes Vleyſchius portam Eſelanam vel Aſininam occupat: Reynerus VVinckelmanus ponte quodam potitus, pontem etiam Eſelanum vſque ad ipſam portam præſidio munit: Remigius Aertryckius loca circũcirca macellum & plateam lapidеariam inuadit: Anthonius Outermannus pontem Querculanum in platea lanaria: quibus tribus recta in forum via patebat. His ſe iungit quidam ſex vrbis regionum præfectus, cum 200. ciuibus, qui portæ Eſelanæ claues adferunt. Catholici mox quoque armis arreptis vbique ſtipendiariorum concurſum impedire ſatagunt, quos cum vident ſe vallis foſsiſque munire, & Ioannem Vleyſchium maiora tormenta verſus ipſam vrbem dirigere, portamque apertam, ad introducendas auxiliares copias tenere, Magiſtratus Franconatum auxilijs freti, in arce præſidium Catholicorum ciuium diſponunt, Magiſtratumque ciuitatis in curia captiuum detinent, & ne ciues religioni fauentes ad ſtipendiarios foſsis valliſque munitos accurrant, impediunt. Cumque hoc modo armati vtrinque ſtarent, de pace agi cœptum: reſque eo circa veſperam perducta eſt, vt Magiſtratus dimitteretur, & ſtipẽdiarij valla munimentaque relinquerent: dirutoque VVinkelmanni propugnaculo, ſolitæ excubiæ in foro & arce aguntur. Catholici duobus his locis bene muniendis intenti, excubitores nullos ad portam Eſelanam deſtinare potuerunt: nam VVinckelmannus eo properarat, reliquis hoc veſpere in ſuis ſtationibus ſubſiſtẽtibus. Nouus autem tribunus ſibi quoque ſtrenue proſpicit, domum ſuam communis, & pontes duos proximos, nempe Gruythuyſum & Marianum occupat, quo multi Franconates & alij Catholici nobileſque viri concurrunt: vulgus verò ſe domi continet.

Interim vtraque pars ſua auxilia accerſit, Catholici Motteum & Malecontentos, qui Roſelario vſq; ad dimidiũ miliare prope Brugas omnino venerãt: Magiſtratus aũt ciuitatis & religionis propugnatores hos alacritate ac dexteritate præuertunt: ita vt ex Ordinum caſtris 8. cohortes peditũ Scotorum ferentariorũ, & turma 150. equitũ, qui Tournholtum vſque venerant, poſtridiè ſummo mane ante horam tertiam, per portam Eſelanam vrbem ingreſsi, ocyus forum arcemque inuaſerint, excubijs ciuium ſubitò in fugam verſis. Tribunus quoque Molleus è ſua munitione fugit, collo tenus aquis immerſus, dum nititur euadere per aperturam quandam in

Ordinum milites in vrbẽ Brugenſem intrat.

An. 1579. mœnibus reficiendam, quem aliqui conſequuti captiuum deducunt: capiuntur etiam Franconatum magiſtratus omnes, præter Caronium D. de Schonevvalle, & Nanſium. præterea multi alij ſeditionis auctores, & in Caſtro Sluiſano mittuntur. Verum paulò pòſt, ciuitate magis ſecura ac ſedata, dimittuntur, templa cauſa ſeruantur, & ſacrificorum maxima pars fuga ſuæ ſaluti conſulit. Catholici autem tranquilli ſecurique permanent, neque eis ſuæ religionis exercitium negatur. Malecontenti verò cum vna hora tardius aduehiſſent, neque vrbem intrare potuiſſent, Rolario flammis deformato, Meninas reuertuntur.

Colloquium Franconatus restituitur opera Noeli, Caron & Nancij. Brugenſes iam deprehenſis Franconatibus in his ſimilibuſque delictis, magnam ſe cauſam habere exiſtimarunt collegium, Franconatum (quod quartum Flandriæ membrum repræſentat) abolendi maioremque partem ditionum Franconatum incorporandi, ſuæque iuriſdictionis faciendi. Quibus non contradixerunt Gandenſes, quod ſibi etiam bonam partem inde ceſſuram ſperarent. Sed Noel Caron Schonvvallius, eodem tumultus die in Curia captus ob literas fidei à Principe Auraico ei miſſas, quas ſeditioſi tum in eius præiudicium interpretabantur, audacior hac occaſione factus, cum collega ſuo, Doctore Nancio Franconatum forum ius, libertatemque propugnauit, qua in cauſa eam porrò diligentiam in aula & alibi adhibuit, vt Franconates priſtinum ſuum ſtatum retinuerint. Quod poſtea ipſi factu fuit facilius, quia Brugenſes, intellecto iam quod Gandenſes & Yprenſes facilè meliorem Franconicæ iuriſdictionis partem ſibi vindicarent, non valde difficiles ſe ipſi præbuerunt.

Traiecti inferioris obſidio. Suprà diximus Principem Parmenſem Traiectum inferius obſidione cinxiſſe: nunc ſucceſſus ipſos hic referemus. Vrbs Traiectenſis inferior, in Brabantia ad Moſam ſita, verſus flumen longius extenſa, in altera fluminis parte vrbeculæ ſpeciē referens. VVyckad citur, ponte lapideo ipſi vrbi iuncta: vrbs tota vtrinque bene munita mœnibus, muris, propugnaculis, lunamentis, aggeribus, foſsis: pulchra & ampla, ædificijs populiſque certè inſtructa pars vna ad Regem, tanquam Brabantiæ Ducem, cum certa iuriſdictione: altera ad Epiſcopum Leodienſem pertinet.

Cum iam Parmenſis obſidionem meditari videretur, fruſtra Lanouius maiores præſidiarias copias introducere conatus eſt. Erant in vrbe mille ſtipendiarij, inter hos quidam Galli, Angli, Schoti, & circiter mille & ducenti ciues bellicoſi, duri & laboris tolerantes, ſub duodecim ſignis militaribus: erant præterea ad duo ruſticorum millia, qui eo cum vxoribus & liberis confugerant: multumque ſtrenuo labore ciuitati obſeſſæ profuerunt: alij foſsis, aggeribus, ſepimentis, alij flagellis frumentarijs ferro clauſis, inſtrumentis ad hoſtem à mœnibus auertendũ præcipuè idoneis, conficiendis intenti. Erat in ipſa vrbe Archiſtrategus vel Tribunus, vir quidam nobilis, non procul inde oriundus, Svvartzenborgius Herleus nomine, cum nonnullis munitionum machinarumque bellicarum peritiſſimis, inter quos præcipuus Sebaſtianus Tappinus Gallus, qui hic multa præclare, prudenter ac fortiter geſsit. Obſeſsi frequentibus excurſionibus, dimicationibus, tormentorum explotionibus grauiſsima damna, diraſque clades hoſti, cum primùm caſtra figere, foſſas & aggeres parare, machinaſque tormentarias diſponere aggrederetur, intulerunt.

Parmenſis ilicò duos pontes Moſæ fluuio imponit, vnum citra, alterum vltra vrbem: Mondragonius caſtra ſua ad latus VVykæ collocat. Parmenſis nihil cunctatus, circumcirca vrbem, quinquaginta quatuor tormentis, loricas, munitiones, propugnacula demolitur, vt perſpiciat qua potiſsimum parte tormentorum violentia vti poſsit: duo itaque loca oppugnanda deſignat, vnum prope portam Bruxellenſem Leodio viciniorem, alterum prope portam Altam, ad flumen, quo etiam Mondragonius ob altera Moſæ parte ſuas bombardas dirigebat. Simul ac muri tormentis diruti, apparuit oppugnatoribus nouum vallum, intra ex aduerſo confectum, loricis foſsiſque bene munitum, vbi dimicationes inſultuſque varij crebrique iterantur. Duo hæc labefactata loca eodem die expugnare obſtinatè nituntur: & tam veteres muros quam noua valla, à mane vſque in veſperam, nono, ni fallor, Aprilis die, horrendum in modum globorum impetu pulſant.

Traiectũ acriter oppugnatur, & propugnatur. Vna mœnium pars diruta ad Bruxellenſem ſiue Leodienſem portam, datur expugnanda veteri legioni ſiue Tertiæ ligæ, quæ inſigni prœlio nauali contra Turcam interfuerat: huic aliquot Germanorum & VValonum vexilla ſociantur. Altera traditur legioni Hiſpanicæ ſiue Tertiæ Lombardicæ, adiunctis etiam Germanis & VValonibus. His oppugnationi continuæ inſiſtentibus, obſeſſi ex rutri quadam prope dirutum vrbis murum, minora quædam ferrea tormenta clauis & cathenis referta, latenterque diſpoſita in hoſtem dirigunt, iiſque funeſtam Hiſpanis cladem inferunt: Cecidere hic Fabianus Farneſius Ducis Parmenſis conſanguineus pluresque alij viri nobiles, qui gloriæ ſtimulis agitati, primi hoſtem impetere contendebant. Hiſpani enim & Itali ſpreta Belgarum ſtrenuitate, nimia æmulatione ac inuidia incitati, gregatim confluebant tanto impetu, vt alij alijs impedimento eſſent, & hoſtilia arma iaculaque nequaquam irrita caderent in confertiſsimam turbam.

Alterum

An. 1579.

Alterum quoq; latus fortiter oppugnatur, nec minus animoſè ab obſeſsis propugnatur: Hiſpanis aliquot per cuniculos ſubterraneos pulueris tormentarij violentia ſublatis ac interéptis. Simul ac hęc legio ad mœnia labefactata venit, quidam citato equo accurrit, altaq; voce clamat: *Victoria, victoria S. Diago, il tertio de Lombardia è dentro*, quo ſignificabat alterã vrbis partem captam: edebatur autem huiuſmodi clamor, vt animi obſeſſoribus adderentur, obſeſsis frangerentur. Poſt hunc accurrunt duo alij, identidem victoriá exclamantes: eadem vociferatione, alter quoque oppugnatorum locus totaq; caſtra implentur, ſed fruſtra: erãt enim toto exercitu plurimi milites veterani & experti huiuſmodi rerum, qui ſe non facilè credulos præbebant. Poſtquam aũt in foſſas perueniunt, ſtatim ex muri ſeptimentis, tam frequens globorum grando denſatur, vt quotquot propius accedebant, aut ilicò morti occumberent, aut mortiſere vulnerarentur: plurimi ſe ſubducunt, & per tortuoſas foſſas prorepunt, trepidaque huiuſmodi fuga, eorum qui vlterius tendere volebãt, animos formidine opprimunt. Vtroq; quo vrbs oppugnabatur loco, flammam improuiſè concepit puluis tormentarius, quod milites prope munitiones turbati, paruam fomitum funiumq; igniariorum curam haberent. Idem quoque in ipſa vrbe tunc accidit, eodẽ quo potiſsimùm oppugnabantur loco: ita vt miſerabili hoc caſu, multi non ſine horribili exclamatione adurerentur atq; exurerentur. Tandem ſub veſperam, poſt frequentes impetus, reliqui ſuperſtites ab oppugnatione deſiſtunt, abeuntque. Hi interfecti conſtante numero ac nomine, Hiſp. Capitanei 11. multo plures vulnerati: cæſi, ſigniferi 5. quatuor vulnerib. confecti: multi Domini nomine celebres ac nobiles. Nec minor Italorũ interfectorum & vulneratorum numerus, inter quos præcipui, D. Ioan. Mauriquelius, D. Vaſco Cugnaus, D. Ioan. Grimaldus, Petrus Gonſmanus, Pet. Paciecus, Fabius Farneſius ſuprà dictus, Marcus Antonius Simonettus, Guido S. Georgij Comes, Marchio Conradus Malcſpina, Petrus Comes Noſrie Mũdeglianus, pluresque alij. Cecidere quoq; plurimi Belgæ nobiles, & gregarij milites diuerſarũ nationum innumeri. Vulneratorum tanta fuit multitudo, vt in ipſis caſtris amplum quoddam prętorium tanquam valetudinarium, quadringentis & amplius vulneratis fuerit refectum, quorũ plurimi ſtatim mortem obierunt. Ingentem quoque iacturam ſuorum paſsi ſunt obſeſsi, maximè cunicularioram & foſſorum, qui tormentis hoſtiũ miſsilibus horrendum in modũ infeſtabantur.

Pòſt, Parmenſis ad portam Bruxellenſ. propugnaculum altum forma plana conſtruit, huic impoſitis tormentis æneis recta in vrbẽ per magnam plateam iaculatur, obſeſsiſq; calamitatem atrocem infert, qui nullum metus aut puſillanimitatis ſignum ediderunt, quanquam tota foſſa: interea dum tormentorum vi ex hoc propugnaculo in vrbem ſæuitur: terris ruderibus, lapidibus ab hoſte repleretur, & pacis conditiones ſatis blandæ proponerentur.

Erant ante hanc portam ſepimentum quoddam militare, aggere & foſſa bene munitum: vnde per quinque ſeptimanas, maxima ſtrages, frequente varioque impetu, edebatur, ita vt indies vtrinque minimum viginti caderent. Huius ſepimenti ſuperandi cauſa diuerſas cuniculorum, ferri, igniũ machinas adhibent Parmenſis milites: tandem poſt multas ſuffoſsiones ſubterraneũ acceſſum impediunt obſeſsis: potiti deinde ſepimento loricas inuadunt, mœniaq; ſuperant, ita vt cominus etiam manus conſerere poſſent. In huius vrbis obſidione 22. cuniculi ab expertiſsimis in arte ſuffodiendi magiſtris, Parmenſis mandato excauati, in altum proſilere, & centeni aliquot milites in vrbem per ſubterraneos meatos deducti, interfecti fuère.

Ante ipſam vrbem inſula quædam in flumine iacet, quam Parmenſis inuadere & munire moliebatur: verum ſimul ac in eam ſui peruenêre, tam validum tormentorũ ex vrbe impetum perceperunt, & eandem relinquere coacti fuerint. Nouus Comes Barlemontius, machinarum bellicarũ præfectus, appellatus viuente adhuc patre, qui nuper obierat: D. Hiergelius, vir multę adminiſtrationis, hic quoque in mœnibus globo ictus perijt. *Hierges Barlemontius Comes occiditur.*

Parmenſis maximam tormentorũ bellicorum, quibus in hac obſidione vtebatur partẽ commodato acceperat à Leodienſibus: cumq; in caſtris indigeret multis, omnia neceſſaria ab ijſdem ſuppeditata ſunt: miſsi quoque quater mille cunicularij, ſiue foſſores ſubterranei, ex agro Leodienſi, qui totius Belgij reputantur peritiſsimi. Poſtea præſidiarios milites vndique conuocat, quibus in demortuorum loca ſubſtitutis exercitum auget, completque.

Aſsidua hæc Leodienſiũ auxilia Belgæ oẽs ægrè tulerũt, reputantes ea non ſolum zelo erga religionem, aut fauore erga Regem, ſed potius vindicta & ſimultate veteri præſtari: ob grauiſſima ſcilicet damna à Burgundionibus Belgiſque ſocijs, olim atrociter Leodienſibus illata: vt neque vindictæ, neq; talionis reddendæ obliti viderentur: alij id factum Epiſc. Leodienſi familia Grosbeckana oriundo adſcribebant. *Leodienſes auxiliantur Parmenſi.*

Sepimentũ ante portam poſtquã expugnaſſet Parmenſis, iamq; ſupra portã ac mœnia vrbis firmus maneret, non tantã vlterius vim oppugnãdo adhibendã ratus, cuniculis & infeſtationibus creberrimis animos vireſq; obſeſsis fregit, & aſsiduo quodam impetu inſomnes diuexauit.

Ordines generales, Archidux Matthias, Princeps Auraicus, Status Conſilium, toto huius obſidionis tempore, ſummã diligentiam, vt obſeſſos liberarent, ſedulò adhibuerunt: maximè cùm

non tan-

An. 1579.

Cauſæ & difficultates quare ab Ordinibus non fuerit ſubuentū Traiectum.

non tantum per nunitos miſſos, per ſtrategum quendam equeſtris ordinis virum, verùm frequentibus quoq; ignibus, fumis, vexillis, alijſq; ſignis è turribus editis, quo in ſtatu ciuitas eſſet, obſeſſi indicaſſent: verùm quia alijs difficultatibus & negotijs grauiſsimis diſtinebantur Ordines auxilium cómodè præſtare nequaquam potuerunt. Impedimento præcipuè fuerũt, immoderata Gandauenſium Intemperantia ac inſolentia: vnde VValonicæ Prouinciæ defectionis occaſionem arripuerunt atq; palliarunt, quæ concordiam omnem rupit, Prouincias ciuitateſq; ſtudia in contraria ſcidit, contributiones impediuit, multa tentãdi atq; deſignandi Buſcũducis, Antvverpiæ, Brugis alijſq; locis, anſam prębuit, denique Ordinib. multos ſtrenuos milites ſubtraxit, & reliquis contra deſectores & Motteum vti coegit. Ordines in Geldria, ſtipendijs numeratis, circiter 4. equitum millia collegerant, ijſq; pedites iungere conſtituerant, ſed fruſtra, quòd eo ipſo tempore Egmondanus, Bourſiùs, pluresq; alij cum ſuis copijs deficerent: tandem verò cum viderent Parmenſis caſtra nouis militibus inſtructa, & aggeribus foſsisque vndique ita eſſe munita, vt difficillimè additus pateret: nullasq; arces, aut loca munita propè ſita obſidioni ſoluendæ neceſſaria ſibi haberent, animu vrbem liberandi prorſus perdiderunt: hoc vnũ imprimis ſperantes ac confidentes, non ſine certis cauſis ac argumentis, Commiſſarios Imper. nempe Principes Electores Colonienſem & Treuerenſem, Pacificationis gratia Colonię tunc præſentes, inducias pacturos, aut ſaltem vrbem Traiectenſem, cùm neutri parti addicti eſſent, in ſuam poteſtatem recepturos, ad quod Ordinum Deputati ſummoperè inſtabant, & ipſi Commiſſarij ſatis propenſi videbantur. Verùm Dux Terranouanus à Rege Hiſp. legatus, ſibi Pacificationis,

Inducia à Ducibus Terranouano & Parmenſi abnuuntur.

Parmẽſi autem belli negotia cõmiſſa eſſe allegabat: & poſt longas deliberationes ac dilationes, Terranouanus & Parmenſis ſe inducias nequaquam concedere poſſe, reſpondent, quandoquidem parua admodum ad pacem conficiendam ſigna, Ordinum culpa, apparerent: induciasque tantum futuræ pacis ſpe confici ſolere: præterea maioris eſſe momenti vrbem hanc Traiectenſem apud Regem, quam vt eam iam ferè deuictam, hoc pacto relinquerent. Sciebant quidem Ordinum proceres, neq; Terranouanum, neq; Parmenſem pactionis conditinnes mediocriter bonas vllo pacto cõceſſuros: verùm exſpectabant ſperabantq; ipſos Principes Electores & Cæſaris Cõmiſſarios pro ſua auctoritate viam ac rationẽ conſeruandæ vrbis inuenturos: quandoquidẽ eos bene ſperare, & bono eſſe animo iuſsiſſent, & 23. Iunij ſignificaſſent, ſe à Parmenſi procul dubio facilè impetraturos vrbs in ipſorum manus tradatur, obſeſſorum vita & facultatibus integris & ſaluis, pacemq; qua fruantur ciues, poſtea etiam cõmodius confici poſſe. Verùm deputati Ordinum, quia hæc ab Ordinibus mãdata non haberent, & ſine induciarum pacto tẽpus breuius eſſet, quam vt hæc ſcripto ad eos tranſmittere poſſent, vrbemque ipſam in extrema eſſe neceſsitate perciperent, oblatas conditiones accipere auſi non fuerunt: Confidebant aũt, Commiſſarios, quandoquidem Infeſta tormentorũ flumina indies audiebant, inclytæ vrbis miſeratione motos, pro ſua auctoritate ſanguinis profuſionem, diramque atrocitatem auerſuros: verùm id haudquaquã effectum eſt.

Extrema neceſsitas Traiectenſium.

Interea obſeſsi in ſumma diſcrimina labuntur, multis oppugnationibus, morbis, alijſq; calamitatibus miſerrimè debilitati, militumq; ope deſtituti: quandoquidem ex mille vix quadringenti bellipotentes ſuperarant: accedebat inſuper multarum rerum ſumma inopia: quanquam obſidionis principio ſubinde neceſſaria quædam nauibus aduecta fuiſſent: deficiebat præterea puluis tormentarius: hinc animi paulatim labaſcere & concedere videbatur, maximè cum de ſubſidio prorſus deſperarent: id vnum ſaltem ſperãtes, Principes Electores, Cæſaris Commiſſarios, aut ipſum Parmenſem, aliquas ſaltem conditiones, quibus vrbs dedatur propoſituros.

Traiectum expugnatur à Parmenſi 29. Iunij.

Pòſtremò cum iam hoſtis in muris mœnibuſq;, valde aggeribus foſsiſq; munitus eſſet, obſeſsi aũt tantũmodo oppoſitam haberent loricam ſatis humilem, & excubias vigilantiſsimè aſsiduas agere vrgente cogerentur, excubitorum aũt adeò exiguus eſſet numerus, vt à mœnibus ac ſtationibus, ne latum quidem pedem diſcedere liceret, atq; in ijs & dormiendum, & edẽdum eſſet, creberrimiſq; oppugnationibus fatigarentur, ſumnòque opprimerẽtur, euinit vt 29. Iunij ſummo mane, feſto die D. Petri, Parmenſis milites per ſeptimenta proſpicerent, excubitores graui ſumno deuictos iacere: itaq; Permenſis ſuos ſubitò ac tacitè adſcendere ab omni parte, & excubias ciuitatemq; ex improuiſo inuadere, & obuium quemque trucidare iubet. Multis quidem locis ſtrenuè reſiſtitur, etiam à mulieribus, quarũ ſexui hac maximè de cauſa parcitum non eſt: tandem ingens fit fuga ad pontem, VVykam verſus, tanto concurſu & preſſu, vt alij, alios mulieres quoq; & pueros, in aquas detruderent, plurimi etiam in flumẽ vltro deſilierent. In vrbecula VVyka, nihil cõmeatus inueniunt: itaque hic primam oppugnationem clademque paſsi, ſe dedunt, quidam fuga euadunt. Sebaſtiano Tappino machinarum bellicarũ ingenioſiſsimo ſtructori conceditur vita, ob ſummam hominis induſtriam, eumq; Cæſ. Maieſtas ſibi dari petit, vulneribus ſaucius ſanatur: verùm poſt in feneſtra globo tormentario ictus moritur. Svvertzenbergius Herleus vrbis Gubernator, ſe cocum ſimulans hoſtium manus euadit.

Ita Traiectum ad Moſam poſt quatuor menſium arctam obſidionem, expugnatũ eſt: vrbs

omnium

An. 1579.

omnium ante ab hoſte captarum bellicoſiſſima & cōſtantiſſima in reſiſtendo, pro rerum ſtatu & facultatibus id temporis. Poſtquam in hoſtium manus venit, omninò interijt, cùm vix trecenti ciues adhuc ſupereſſent, qui breui poſt ciuitatem quoque relinquerunt, & quamuis plurimi Leodienſes eo confluentes ciuium ſedes locaque occuparint, nihilominus vrbs prorſus deſolata mãſit, præſidiarijs alijſque militibus potiſſimum habitata, qui lignorum penuria, domos vacuas diruerunt & combuſſerunt.

Hac Traiectenſi obſidione Parmenſis armorum viribus, virisque adeo debilitatus eſt, vt poſt hanc victoriam nihil magni arduiue auſus fuerit aggredi: ipſe quoq; breuí poſt in grauem incidit morbum.

Mart. Schenckius capitur.

Martinus Schenckius Toutenborgius, vir nobili Geldrica familia natus, qui ante Pacificationem Gandauenſem Auraico militauerat: poſtea arcem Bleyenbekam Moſe vicinam, vltra Grauiam, cœpit, vnde agricolis circumcirca vicinis indictis incendiis, minitans ingentem pecuniæ vim extorſit, etiam ipſa flumina infeſtans. Deutecomum etiam menſe Iulio aſtutia quadam inuaſit: cumque plura alia moliretur, à Comitis Hoghenloi militibus circumuentus, cum aliquot ſuis ſtrategis capitur: breui poſt D. Curtbachij Schleſienſis Domini ope, parua cum difficultate liber euaſit. Hic quidam Schenckius ſtrenuum comprimis in re militare ſe præſtitit.

Pacificatio Colonienſis. *Commiſſarij Caſ. Maieſt.* *Legati Regis Catholici.* *Legatus Pontificis.* *Legati Ordinum Belgij.*

Nunc de Pacificatione Colonienſi, cuius ſuprà mentio facta, paucis agemus. Interea dum Dux Parmenſis Traiectum inferius obſidet, inſtitutus fuit Coloniæ Procerum conuentus, Rodulphi II. Imperatoris auctoritate, & Ioannis Auſtriaci, diuerſis Principum & Ducum Legatis Louanio data reſponſione. Conuenerunt eo menſis Maij initio Reuerendiſſimi & Illuſtriſſ. Duces, Electores, & Principes, D. Iacobus Treuirēſis, & Dominus Gebhardus Truchſeſius Colonienſis, Archiepiſcopi, ſacri Imperij Electores: Dominus Iulius Epiſc. Herbipolenſis: prætcrea Ducis Cliuenſis, nomine VVernherus D. Gymichi, & Ottho Henricus Comes Svvartzenbergius, Cæſ. Maieſt. Conſiliarij. A Catholico Hiſpaniarum Rege Legati, Carolus Aragonius, Dux Terranouanus cum ſuis Conſiliarijs, Maximilianus Longeuallius Vauuij Dominus, Dominus Ioannes Fonckius Præpoſitus, Chriſtophorus ab Aſſonleuille, Regius Conſiliarius, & Vrbanus Scharenbergius Secretarius. A ſummo Pontifice, Ioannes Baptiſta Caſtaignetus, Archiepiſcopus Roſſauenſis, Nuntius Apoſtolicus. A Matthia Archeduce & Ordinibus Belgicis, præſto adfuerunt 4. Maij D. Philippus Croyus, Dux Arſchoti; D. Ioannes Lindanus, D. Gertrudis Abbas; D. Henricus Yueus, Marollæ Abbas; D. Bucho Aytha, Diui Bauonis Præpoſitus; Gaſpar Schetzius, Eques, Grobendonckæ & VVeſemalæ Dominus; Adolphus Meetkerckius Scutifer, Ordinum Conſiliarius; Adrianus Milanus, vtriuſque iuris Doctor, & Hollandiæ Cōſiliarius; Bernhardus Merodius Baro, Rumenæ Dominus; Adolphus Gorcus Kaldenbrokę Dominus; & Aggeus Albada, vtriuſque iuris Doctor.

Hi menſe Maio cum Cæſareis Legatis egerunt, ſuaque mandata ſpatio ſex hebdomadarum limitata, cum commentarijs ſiue inſtructionibus vna datis exhibuerunt: quæ Principibus, Electoribus, & Cæſareis Legatis parum placuerunt: oſtenderunt præterea Epiſtolam à Principe Auraico poſt diſceſſum miſſam, qua ſignificabatur, Ordines Artheſiæ ſcripto declaraſſe Ordinibus generalibus, non eſſe neceſſe Legatos Coloniam mittere, vbi Cæſar nihil niſi tempus fruſtra teri cupiat: ſed ſi ſuos Legatos Atrebatum mittere velint, hic Parmenſis Legatos æquam pacem cum eis ituros, eamque Hannonienſes etiam videri exoptare, &c. Ad quæ ſcripta reſpondit Dux Terranouanus, Principem Parmenſem id auctoritate mandatisque ſibi datis præſtare poſſe: præcipuè cum vna prouincia, ſiue ciuitas ſe faciliorem ad officia, pacem & reconciliationem erga naturalem ſuum Principem, quàm alia, præbeat: Neque id vllo modo Cæſareę Maieſtati obfuturum, ſed potius profuturum, eique laborem ac moleſtiam leuaturum.

Legatis Cęſ. conſultum paciq; conficiendæ neceſſarium videbatur, inducias in certū tempus paciſci, quibus Ordinum Legati non ſolum adſtipulabantur, ſed etiam vehementer inſtabant: vt ſcilicet partes vtrinque cum ſocijs liberè agere, & vltro citroq; commeare poſſent, partes aūt inter ſe nihil commercij haberent. Verùm id Regij Legati recuſarunt, cauſas prætexentes, primò, quod Ordinum authoritas legatis mandata non ſatis abſoluta perfectaq; eſſet: deinde, quod articuli exhibiti nullam pacis ſpem darent: poſtremò, quod cum 24. Iunij Traiectenſis ciuitas ſumma neceſſitate laborarent, muri, mœnium & portæ parte ſuperata, iamq; Cæſ. Legati inſtarent, vt ciuitas, vita, facultatibus, honore ſaluis, ſe Regi dederet, iiſdemque articulis, quibus aliæ ciuitates fruerentur, ſi pax conficeretur: ipſe Terranouanus, id ad Principem Parmenſem, non ad ſe attinere, reſponderet. Itaque induciæ neutiquam pangi potuere: tum quod Regi in ſingulari ſua cum Artheſia & Hannonia Pacificatione detrimento eſſe potuiſſent, tum quod Cæſaris Legati ſua auctoritate, inducias Regi obtrudere nollēt: quod tamen Ordinum Legati maximè ſperabant, imprimis vrbis Traiectenſis ſeruandæ cauſa, cuius media pars cum ad Imperiū Cæſareum pertineat, putabant Imper. Legatos, ſi nullam armorum ceſſationem impetrare poſſent, eam ſaltem in ſuam poteſtatem recepturos.

An. 1579.

Proponunt præterea Ordinum Legati articulos Pacis, ſuper quibus variæ reſponſiones & deſenſiones actitatæ: poſtea etiam Terranouanus ſuos articulos offert. Tandem, decimo poſt die, nempe 18. Iulij, Cæſaris Legati articulos Pacificationis aliquantulum mutatos, tanquam neutri parti ſauentes, tradunt, eoſdemque Ordinum Legatis ſummopere commendant, ſeque vlterius nihil à Terranouano impetrare poſſe aiunt: de quibus Terranouanus ſatis aſſentiri videbatur: eos autem hic ſubiecimus.

Articuli Pacificationis Ordinibus à Cæſaris Legatis propoſiti.

I. Pacificatio Gandauenſis 8. Nouemb. anno 1576. inita, iſtique Bruxellæ 9. Ianu. an. 1577. ſubſequuta Vnio, & Edictum perpetuum eodem anno 17. Febr. die publicatum, nec non Regis approbatio, omnibus ex partibus, articuliſque ſeruabuntur, atque executioni mandabuntur.

II. Poſtmodum à primis turbis, ante & poſt Pacificationem, vnionemque inſtitutas, vtrinque multa verbis factiſque tam communiter quam particulariter cōmiſſa, etiam hæc talia qualiacunque fuerint, præſenti Pacificatione condonabuntur, perpetuoq; negligentur, in tantum, vt horum nunquam huic, inde mentio aut exprobratio fiat, facta inſecta reputanda, Atque hoc ſub pœna ſeditionis, paciſque publicè violentionis.

III. Catholicus Rex Hiſpaniarum, Vaſallos & Subditos ſuos retinebit, fouebit, atque ſi opus iterum confirmabit, omnia & ſingula ipſorum Iura, vſus, libertates, exemptiones, priuilegia Prouinciarum, vrbium, oppidorum, communicatum, aliarumque perſonarum, tam ſingulos quam vniuerſos, prout, decimo perpetui Edicti articulo, ſua inueſtituræ tempore, iurarat promiſeratque.

IV. Exteri omnes milites Hiſpani, Itali, Germani, Galli, Burgundiones, Angli, Schoti, & reliqui peregrini harum turbarum gratia conuocati atque introducti, ilicò facta pacis Promulgatione, intra tempus communi conſenſu conſtitutum, pariter regiones relinquunt.

V. Internis militibus, quod attinet, Rex ad plenam ſubditorum ſubleuationem etiam dimitti curabit, tam terreſtres quam nauales copias, vt in poſterum ſecum tranquille degant, Ordinarijs præſidiarijs militibus, ſolummodo exceptis. Omnibuſque ciuibus & incolis iniunget, incontinenti ſua commercia, opificiaque iterum, vt antea pacis tempore ſolebant, exerceant, vt hac ratione vxores familiaſque ſuas, honeſtè alere poſsint. Armisq; omnibus militaribus, paciſque tempore non neceſſarijs abſtineant.

VI. Exactiones, Impoſitiones, aliaque de nouo impóſita, vectigalia, belli gerendi ergo inuenta, hinc inde ceſſabunt. Si tamen communi commodo inſeruiendo, quædam grauamina continuanda, Rex paratus erit in eiuſmodi deliberationibus, conſilio petitionibuſq; Ordinum ſeſe accommodare.

VII. Deinde etiā libertates omnes commercia tranſportandi, omnibus harū prouinciarum in locis concedentur, immunè vrbes, pagos, pontes, per aquas denique, per terras, per fluuios & mare, permeare more, pacis tempore, ſolito licebit. Noua autem & ſine Regis permiſſu, ordinata vectigalia, omninò ſtatim ceſſabunt.

VIII. Atque ne vlla amplius diſsidiorum ſcintilla remaneat, tam ſpirituales quam mundani, domeſtici ſiue peregrini, iterum liberè ad ipſorū bona, mobilia & immobilia redibunt, titulos, credita aliaque acta recipient, eatenus, quatenus pro præſenti rerum ſtatu ea inuenerint, omni calumnia & deceptione excluſa. Licet etiam propignorata, vel alio quouis modo per Gandauenſem Pacificationem alienata fuerint. Quicquid aūt per prædictam Pacificationem factum fuerit, etiam ipſius liberæ diſpoſitioni relinquetur decidendum.

IX. Similiter etiam ſubditi omnes honoribus, dignitatibus, commodis, muneribus, officijs, & ſeruitijs antiquis, quæ perpetui Edicti tempore habuerunt, reſtituentur. Omne etiam quod ante Edictum acciderit, Edicto diſponendum relinquetur. Iſtis ſolummodo excluſis, qui conuinci poterunt, contra Iura & Priuilegia Patriæ, ſe muneribus præfectos. Qui autem reſtituuntur, muneribuſque iterum decorantur, Iuramentum ſubſequentibus articulis comprehenſum præſtare tenentur. Inſimul etiam omnes alij, qui in poſterum munera publica ſuſcepturi. Se nimirum pro nihilo habere, quodcunque ab vtraque parte contra ſtatutū factumue fuerit.

X. Nulli præterea ad Gubernationem, Prouinciarum vrbium, arcium, munitionum, Capitanatuum militarium; neque ad Ordinum conſilium, neque ad pecunias, & facultates publicas admittentur, niſi naturales internæ perſonæ; haſce prouincias incolentes. Qui etiam priuſquam ordinentur, ſolitum Regi & Ordinibus Iuramentum præſtabunt, fidelitatem atque induſtriam ſuam ex intimo animo promittendo, ſeque ſub pœna peiurandi, obligando.

XI. Omnes captiui, ab vtraque parte adhuc detenti, immunes relaxabuntur, niſi prius hac de re quicquam inter illos tranſactum fuerit.

XII. Comes Bueranus, intra trimeſtis ſpatium, poſtquam cum Principe Auraico trāſigenda, tranſacta, libertati Patriæque reſtituetur.

XIII. Decreta, Mandata, & literæ, Archiducis Matthiæ, ſibique adiunctorum Ordinum de-

tatorum,

putatorum, ab vltimis diſsidijs in hunc vſque diem, ſub Regis nomine emiſſa, iuſta legitima & validà reputabuntur, quatenus ad beneficia, dignitates, & munera aliaque officia pertinent. Quæ, poteſtati ac diſpoſitioni, Locum Gubernatoris harum Prouinciarum, tenentis aſſcribi, & concedi, antiquitus ſolent. Minimè verò in rebus ad Regis perſonam propriè pertinentibus. Neque ea, quæ fortè contra Iura, Priuilegia, ac libertatem Patriæ, tam generatim, quam particulatim, ſtatuta fuerint, reuocaerunt. An. 1579.

XIV. Omnes etiam Magiſtratus, & Officiarij, vrbium, aliorumque locorum, qui illegitimè contra cuiuſque vrbis Priuilegia depoſiti fuerint, iterum omnibus modis præponentur, & didignitatibus denuo fruentur. In poſterum etiam ipſorum electio ac ordinatio, ad ſoliti moris exemplar inſtituentur, ſecundum cuiuſque regionis aut vrbis Iura ac conſuetudines.

XV. Suprema Maieſtas, Authoritas, & obedientia, Regi, quamprimum à ſubditis iterum deferetur, prout (ſecundum Spiritualia, & Ciuilia, Iura, Paterna Priuilegia, vſus & conſuetudines, nec non iuxta Gandauenſem Pacificationem, ſubſecutam Vnionem, perpetuum Edictum, & præſentem hunc Tractatum) æquum & ſubditis ſalutare, & antiquitus ſemper factitatum fuerit. Vt ſcilicet, Iuſtitia rectè adminiſtretur, ſubditique omni æquitate ac honeſtate, in pace & obedientia gubernentur. Omnia iuxta antiquam imperandi formam, non ſolum Imperatoris Caroli Quinti, ſuorumque maiorum, ſed etiam huius Regis, ad turbas vſque, reformando, reducendoque.

XVI. Supereſt adhuc Articulus de generali Gubernatione harum Prouinciarum. Ad eum quod attinet, Rex eliget Ducem vel duceſſam illuſtre natum, qui experientia rerum præditus, talibus donis ornatus, vt, eiuſmodi dignitates mereatur, & populi beneuolentiam conciliet. Ipſe autem Gubernator, reget iuſtè & æquè, ſecundum conſuetudines, Iura, & Priuilegia prædictarum Prouinciarum: Item ſecundum Pacificationes antea dictas, & hoc Reconciliationis Edictum, in quæ omnia Iurare tenebitur.

XVII. Huic generali Regis Progubernatori, tradentur abſque omni dilatione, Communitates, Vrbes, Munitiones, aliaque loca, ab hac vel illa parte poſſeſſa, quocunque modo aut titulo id fieri commodius poſſet, nec non Regis Patrimonialia bona, Hæreditates Tormenta, Arma, munitiones & naues, &c. quibus, loca ſemper præſidiarijs militibus cuſtodire ſolita, conſenſu Ordinum Belgis naturalibus (qui Iuramento antiquam & vſitatam obedientiam ſe Regi delaturos, deuincient) cuſtodiri iubeat, aut alias illis ad ſeruitium Regis, & ſubditorum vtilitatem vtatur.

XVIII. Interea Rex concedet ex gratia, & huius Reconciliationis ergo, vt omnia ex ipſius Patrimonio hucuſque collecta, & ad belli vſum conuerſa, irrepetita maneant, ne cuiquam iſtorum cauſa vlla contingat perſecutio, ea tamen lege, ne in poſterum, tale quid amplius committatur.

XIX. Poſtquam verò prædicta Gandauenſis Pacificatio, ipſique ſubſequuta Vnio Ordinum, & Edictum perpetum vim ſuam & effectum conſecuta fuerint, Ordines deinde omnes confœderationes, contractus ac promiſsiones belli gerendi gratia, tam cum exteris Prouincijs, quam inter ſeipſos, initos, renunciare tenebuntur.

XX. Hac Pacificatione, etiam Angliæ Regina, & Dux ab Aniovv, comprehendentur.

De reliquis articulis, quod ſcilicet, conſumationi, confirmationi, publicationi, & perpetuo huius Pacificationis vigori attinet, tunc tractabuntur, cum alij omnes articuli tractati & abſoluti fuerint.

Ordinum Legati perlectis his articulis, iterũ, quo ijs maturè conſultationibus vacare liceat, ceſſationẽ armorum belliq; per duos menſes poſtulant: nihil autẽ impetrant. Eoſdem articulos Ordines ad ſingulas prouincias mittunt, vt ſingularũ ſuper [illegible]ſententias intelligant. Cùm interea verò tempus aliquantulum longius laberetur, ipſimet Commiſſarij Cæſaris, Ordinum Legatis neq; conſentientibus, neq; ſcientibus, non tãtum ad ipſos Ordines generales, verùm etiam ad ſingulos ſeparatim prouincias & ciuitates præcipuas, miſsis literis, quibus literæ Ducis Terranouani iunctæ etiam erant, dictos articulos ſummopere cõmendant, idemque priuatim cum nonnullis perſonis agunt: multis inſuper promiſsis omnes prouincias, ciuitates, & certas quaſdam perſonas ſenſum allectant, vt diffinitas ſuas ſententias ocyus Coloniam mittant, timere enim ſe, ne quotidiani tumultus Antvverpiæ, vbi Ordinum generalium conuentus agebatur, ipſis officiant. Hæc Commiſſariorum actio, Ordinibus viſa eſt, ſignum quoddam contrarij ſtudij, eaque non tantum Legatorum, ſed & Ordinum procerumque Belgicorum honori & auctoritati derogari: quandoquidem huiuſmodi tractationes priuatim habitæ magnum in Artelia & Hannonia progreſſum iam feciſſe percipiebant. Interea Ordinum Legati ſummoperè apud Cæſareos Cõmiſſarios inſtarunt, vt ſuos articulos moderentur, aut Ducem Terranouanũ flectant: verum ipſis ſcriptum quoddam apologeticum Terranouani, datum eſt, præterea nihil,

 Poſtremò

An. 1579.

Tractatus ... pace infecta.

Poſtremò cùm Prouinciarũ Belgicarum deliberatio lentiùs procederet, Legati Cæſaris, Ordinum Legatis 13. Nouemb. ſcripto ſuum diſceſſum declararunt, ſimul propenſas ſuas voluntates, & labores, ſumptuſque Belgij reconciliandi cauſa factos commemorant: quod verò ad ſperatum finem non peruenerint, Ordinibus imputant, & ſui diſceſſus multas cauſas allegant, totumque negotium Deo committunt. Ordinum Legati, multis rationibus & argumentis ſuos Dominos defendunt, longaſque moras excuſant, rogantque vt adhuc aliquot ſaltem dies exſpectare velint: verum nequicquam. Tandem 25. Nouembris literæ Imperatoris, quibus vt maneant, & Ordinum ſententiam ad dictos articulos præſtolentur, allatæ fuerunt, verum ſerò, cùm Commiſſarij diſceſſiſſent, ſoluſque Comes Svvartzenbergius manſiſſet, qui acceptam Ordinum ſententiam ad Imperatorem miſit, eò quod Dux Terranouanus vlteriorem pacis tractationem recuſaret, & ad Principis Parmenſis arbitrium referret. Poſt hæc Ordinum Legati domum quoque vocantur: horum quinque, nempe Dux Arſchotanus, duo Abbates, Bucho Aytha, D. Bauunis Præpoſitus, & Gaſpar Schetzius Grobendoncka: D. Coloniæ manent, Regique ſe reconciliant ſingulatim & ſeorſum, eorumque quidam impudenter verbis & ſcriptis gloriantur ſe in hac Pacificatione operam ſuam Regi cómodaſſe, cùm tamen Ordinum Legati eſſent.

Operæpretium reputauimus hic definitionem, ſiue reſolutionem Ordinum adiungere, vt Lectori perſpicuum fiat, quid impedierit, quo minus Pacificatio perfecta fuerit.

Articulus Religionis.

Religionem quod concernit, (quæ pijs & Chriſtianis omnibus Principibus, quam maximè cordi eſſe debet) ambire Rex nullo modo poteſt quin declaret, ſe veſtigijs maiorum ſuorũ Regum Catholicorum inſiſtere, maximeque velle, vt in hæreditarijs ſuis Prouincijs, antiqua Apoſtolica Catholica Religio retineatur, quæ à maioribus ſuis perpetuo iſtic exculta, & ſub eius vigore Prouinciæ, quam fœliciſsimè gubernatæ fuerint. Ipſe etiam æquè ac ſuus maiores ſuueſtitum, & propterea iſtam obedientiam, quam maioribus præſtiterunt, ipſi præſtandam exiſtimat. Quare etiam hanc Religionem reliquis omnibus excluſis in ſuis Prouincijs exerceri debere, vnicè voluit.

Præcipuè verò, poſtquam in id Ordines ante hac Vnione prædicta, publicè conſenſerint, atque deinde publico Edicto alijſque ad Regem & Cæſarem literis ſæpius, tam ante quam poſt turbas ſeſe obtulerint atque declararint: ipſos Catholicam Religionem, quam diligentiſsimè promoturos, atque pro viribus elaboraturos, ita vt proprijs ſuis ſcriptis & promiſsis, in re tam ardua, ſine rubore, ne dicam pudore, contradicere non poterunt.

Hollandiam, Zelandiam, Bommeliam, quod refert, Gandauenſis Pacificationis diſpoſitioni relinquetur: ita tamen, vt interim Romana Catholica Religio iſtis locis, quibus tempore iam dicti Tractatus exercebatur, huic inde introducatur ac inſtituatur.

Subditis, qui in alijs Belgicis, & præſenti in Tractatu comprehenſis Prouincijs, à Romana Catholica Religione deſciuerunt, Rex afflicti huius ſtatus ergo, per Regium ſuum Commiſſarium ipſis in ijs degendi hærendique vſuram, eamque omni perſecutione aut executione Placatorum liberam, concedet: quæ in tantum differentur, donec cõſilio Ordinum, Regis Commiſſarij, aut Gubernator legitimè, certo loco, vbi ſuffragia liberè dari ac colligi poſſunt, de Placatorum mitigatione, aut aliud quid concluderint. Hac tamen conditione, vt eiuſmodi ſubditi interea temporis ſeſe contineant, de ſcandalis præbendis, tumultibus excitãdis, omniq; vſu atque exercitio alterius, quam Rom. Cath. Religionis, abſtinendo. Nihilominus tamen interea omnibus ipſorum bonis fruentur mobilibus, immobilibus, iuriſdictionibus, & Proceſsibus, atque de his tranſportando, alienando, commutando diſponere pro libitu poterunt. Sin minus, ſed retinere libuerit, per miſſum erit, ipſis abſentibus, alios Catholicos Procuratores ipſorum nomine, ad bona regenda & poſſidenda conſtituere, ad hoc etiam quoties voluerint, ipſi quoque eo ſe conferre non prohibentur, modo tanquam Catholici, cæremonijs moribuſque ſe gerant. Quibus itus & reditus nemini non, bona fide agendo patebit, ſi tantum Paſtoribus Officiarijs & Magiſtratibus, iſtorum locorum, quos reuiſere ſtatuerint, propoſitum ſuum indicarint. Qua Regia indulgentia & mitigatione clarè videre eſt, Regem nihil minus, quam bonorum confiſcationem, ſubditorũ perniciem atque interitum, venari, aut rigore præcedentium Placatorum, tyrannidem exercere voluiſſe, vt qui lubenti paratoq; animo conſilio Procerum Placata moderari, omniaque ad Dei omnipotentis honorem, & ſubditorum tranquillitatem, tendentia, efficere, ſtuduerit.

Hæc Pacificatio Colonienſis diuerſis locis eſt excuſa typis: & quidem Latinè Lugduni Batauorum anno 1580. apud Andream Schutenum, in 4. dedicata Archiduci Matthiæ, & Ordinibus generalibus Belgij. Ipſe auctor libri qui vnus Legatorum fuiſſe videtur, omnia acta ſcriptaque expreſsè ac ſedulò congeſsit, multas etiam annotationes, probationes, & iuſtificationes addidit. Nos lectu digna quædam ex Præfatione ſiue narrationis principio excerpta, hic inſeruimus: reliqua curioſus Lector ex ipſo libro, ſi volet, petat.

Dicit

Dicit, ſe acta in hoc conuentu deſcripſiſſe, non ſolùm propter exteras nationes, apud quas aliȷ nos tanquam perduelles, aliȷ tanquam hæreticos & rebelles ſimul reputant & traducunt: ſed etiam propter homines noſtros, vt qui in fide manent, habeant quo ſe conſolentur, vbi iuſtitiam & æquitatem cauſæ ſuæ perſpexerint: ȷ verò qui defecerunt, vt cognitis illis ſecum perpendant, an idonea & legitima cauſa ſit, ob quam non ſolùm propria ſua membra deſerere, ſed & vna cum alienis, quorum ingenium & ſtudium illis notum eſt, oppugnare eos incipiant. An. 1579.

Narratio Belgicarum iniuriarum ac grauaminum meritò immeritoque iniuſtarum.

Addit præterea: Nemo tam ſtupidus & vecors eſt, qui non intelligat, quorſum ſeparatio & defectio iſta tendat, imò qui nunc non perſpiciat, quid Rex Hiſpaniarum & Hiſpani per hunc conuentum Pacificationis quæſierint: nempè omnes Belgas læſæ Maieſtatis diuinæ & humanæ reos æſtimare: & quia animaduertunt, ſe per externa arma ad vindi[illegible] ſumendam peruenire non poſſe, imò maiores difficultates & pericula indies oriri, neceſſarium eſſe duxerunt, aliȷs conſiliȷs & mediȷs vti, vt alias Prouincias, & ciuitates ab aliȷs ſeparent, atque ita ſubditos alios per alios oppugnent, & opprimant. Hæc illos qui defectionem fecerunt, conſiderare rogat monetque. Nam quamuis alteram partem ſe ſuperare poſſe putent: (quamquam id non in hominum, ſed in Dei conſilio & arbitrio conſiſtat, & euenta in aliȷs regnis & Prouinciȷs contrarium demonſtrarint) tamen fieri non poterit, quin & vires illorum infirmiores debilioreſque reddantur, & poſt multas lanienas & deprædationes, ab Hiſpanis vtrique frangantur, & conterantur.

Inſuper, Nullus, inquit, pius, modò vſum Apoſtolicæ primitiuæ Eccleſiæ non ignoret, & in ſacris literis, veteribus Patribus, & Eccleſiaſticis Hiſtoriȷs aliquantulum verſatus ſit, negare poteſt, Eccleſiam Romanam per aliquot ſuperiora ſecula, præcipuè antè annos proximos quinquaginta, non ſolùm vita & moribus deformem factam eſſe (quod malum hodie adhuc durat) ſed & multos errores in doctrina, plurimos abuſus, & ſuperſtitiones in cultu Papiſt. intolerabilem quoque arrogationem illius poteſtatis, quæ ſoli Chriſto competit, in eam irrepſiſſe: quæ omnia emendatione, reformatione & illuſtratione opus habeant. Poſtquam verò iam tempus ignorantiæ & tenebrarum præteriȷt, & tempus cognitionis, Reuelationis ac lucis ſucceſſit; maior pars hanc lucem & gratiam neglexit, imò reiecit & deteſtata eſt, & aduerſus eos qui eam attendere cœperunt, ſeueriſſimæ leges latæ exequutioniq; mandatæ ſunt, à ſeueriſſimis iudicibus: Quarum quidem perſequutionum memoria horrenda admodum eſt, in eos qui metu vnius veri Dei, ſecundum teſtationem ſuæ conſcientiæ, & menſuram ſuæ fidei, in Chriſtum vnicũ Seruatorem, Mediatorem & Paſtorem, animarum ſuarum, fidem collocantes ex verbo Dei, tormenta quæuis, ad mortem vſque conſtanter perpeſſi ſunt. Quæ cum ita ſint, ſatis conſtat, non poſſe vllos Status in aliqua Prouincia, huc vſque Maieſtatis diuinæ læſæ ab ipſis ſcilicet Hiſpanis reprehendi: (apud Deum: vt mox dicemus, aliud eſt) non enim Regi in hac re contrariȷ fuerunt, ſed conſtitutiones eius pro Religione Romana latas approbarunt, & ſedulò exequuti ſunt. Multo minus poſſunt priuati, eiuſdem criminis accuſari. qui Deo ſuis factis non rebellare, ſed obedire, non deſpectui habere Maieſtatem ipſius, ſed eam ſua patientia, & morte glorioſam reddere voluerunt. Econtra veriſſimum eſt, Regem & Status, ſingulosque Magiſtratus, grauiter contra Maieſtatem diuinam deliquiſſe, quòd tot millia hominum, Religionis nomine, & ſub prætextu defenſionis Catholicæ Romanæ fidei trucidarint: vt latius in iuſtificatione actorum patet: vnde ſequentes propoſitiones manifeſtæ fiunt.

Prima eſt, quòd præter cõtemptum oblatæ lucis & gratiæ, humana decreta, & mundanæ ſapientiæ placita, contra mandata Dei, & cæleſtem prudentiam, à ſubditis ſuis ſeruari voluerint.

Rex & Ordines grauiter in Dei Maieſtatem & in populum deliquerunt.

Secunda, quòd carnalibus armis & brachio ſeculari eadem illa decreta defenderint, & liberam Religionem ſibi ſeruam fecerint.

Tertia, quòd Zizaniorum exſtirpationem, præteritis Angelis, quibus id à Domino ſolis relictum eſt, ante meſſis conſummationem ſibi aſſumpſerint.

Quarta, quòd contra competens ſibi officium, non ſolùm externè bonis & corporibus, ſed & internè animabus & conſcientiȷs ſubditorum imperauerint.

Quinta, quòd ſimiliter contra officium ſuum, & ad iniuriam Chriſti, cui vna hæc poteſtas à Deo patre data eſt, in ȷs quæ fidei ſunt, & cultum Dei concernunt, iubere ac vetare inſtituerint.

Sexta, quòd gladio corporali ſpirituale regnum Chriſti inuaſerint, & filios huius regni (qui Filiȷ Dei & lucis ſunt) inclementer & impiè perſequuti ſunt.

Vlterius pergens, dicit, Quantum crimen læſæ Maieſtatis humanæ attinet, Status ſingularum Prouinciarum, quo ad Regem, ab eo ſimiliter crimine prorſus liberos fuiſſe: nam ad arbitrium Maieſtatis ipſius, omnia Placita aduerſus eos, qui de Religione ſuſpecti erant, exequi permiſerunt. Sed nec priuati eidem crimini obnoxiȷ fuerunt, qui ſe voluntati Regis humiliter, vſque ad mortem, & amiſſionem bonorum ſuorum ſubmiſerunt: deinde Regi non

An. 1579. contra Deum, ſed propter Deum obedientiam præſtare addixerant, ſola Dei cauſa excepta, in ijs quæ Regi debentur, præſtandis promptiſſimi & paratiſſimi. Econtrà negari non poteſt, Status grauiter aduerſus Maieſtatē populi deliquiſſe, quòd paſſi ſint regios Magiſtratus, in membra ſua adeò crudeliter ſæuire: quod non modo non curauerint indagationem aliquam de hoc negotio fieri, ſed omnem etiam beneuolentiam & humanitatem erga eos exuerint, cùm pleriq; tamen ſcirent, & paſſim faterentur, homines qui religionis nomine ad ſupplicia ducerentur, Chriſtum & duodecim Chriſtianę fidei articulos profiteri, atque inculpatè viuere. In eodem vitio & delicto communiter etiam populus, præſertim nobiles & optimates fuerunt, qui & ſupplicia iſta approbarunt, & iure cum ijs agi exiſtimarunt: denique auctores & fabricatores iſtorum ſuppliciorum Doctores & Sacerdotes populi extiterunt. An hæc defenſio ſubditorum ad Status & populum pertinuerit, non opus habet vlla alia probatione, quàm eorum allegatione quæ per Ordines illorum auctoritate hodie fiunt & decernuntur: ſed & in Actis, firmiſſimis argumentis oſtenditur, quòd hæc intercesſio apud Status & populum fuerit, & quod impiiſſime fecerint Theologi qui tale conſilium Magiſtratui dederint, Brachiumque ſeculare in Religionis negotio inuocauerint, quaſi cogi poſſit humanum ingenium, vt aliud credat, quam ſentit.

His ita expoſitis, venit ad mala, quæ poſt id tempus apud nos acciderunt. Ea, inquit, non ſic conſideranda, quaſi inde nos Rex læſæ Maieſtatis diuinæ, quàm ipſe vindicandam habeat, vel etiam Maieſtatis ipſius læſæ culpare, & condemnare poſſit: ſed, vt pœnam Dei qua ipſe ſuam Maieſtatem & iniuriam, quæ filio ſuo Regi Regum, illata eſt, aduerſus Regem, aduerſus Ordines, aduerſus populum, & præcipuè aduerſus Doctores & Sacerdotes Eccleſiæ vindicare voluit. Circa quod imprimis notandum eſt, iuſtum Deum pro ſua iuſtitia neminem punire, nec condemnare, quē non prius ex propria confeſſione, ex proprio iudicio, ex proprijs factis coarguerit & conuicerit: Deinde prout cuiuſque animus eſt, cuiuſque propoſitum, ſecundum ordinem, quem ipſe conſtituit, delinquentes erga ſe caſtigat & punit.

Nunc initium & progreſſum huius pœnæ conſideremus: Qui primò Placitis Regis ſe oppoſuerunt, hi ex Statibus fuerunt, & in Concilio Status Placita iſta abrogata ſunt, introductaque quædam Religionis tranſactio: deinde miſſi Legati ad Regem, vt confirmationem & abrogationis & tranſactionis iſtius à Maieſtate eius impetrarent. Hic redargutio & confeſſio quædam ſui delicti extitit, at quam nondum cum pœnitentia agnouerunt. Sed amplius, priuſquam Regis reſolutio fieret, Religionis prior forma mutari, & noua permitti; deinde ne quid deeſſet, imagines deſtrui cœperunt. Ex hoc facto non illi ſolùm qui id perpetrarunt, ſed & reliqui omnes, quod cùm poſſent non prohibuerint: (potuerunt quidem iſtud iudicio Hiſpanorum, ſed qui præſentes fuerunt, perhibere audent, manum quandam Dei fuiſſe) ex hoc tamen facto omnes rei diuinæ & humanæ Maieſtatis apud Regem & Hiſpanos conſtituti ſumus: Sed qui ad veritatem & ad Dei iudicium reſpiciunt longè aliter ſentiunt. Factum quidem illud, politicè & humano more non probant, ſed intelligunt, Deum per hoc factum, & Status, & populum, & Regem erudire & conuincere voluiſſe, ſi tam graue piaculum iudicent, lapideas & ligneas ſtatuas frangere, & demoliri, quantū piaculum ſit, homines ſine vllo diſcrimine ſexus & ætatis, qui ad imaginem Dei facti ſunt, & quorum ſine dubio magna pars iam imago Dei, hoc eſt, Chriſtiani erant, deſtruere & euertere? Si quauis pœna illos dignos iudicent, qui hoc factum perpetrarunt (in qua ſententia adhuc, niſi quatenus ex metu ſe reprimunt, multos ex noſtris hominibus eſſe veriſimile eſt: Hiſpani verò abſque vlla pœnitentia in ea perſeuerant) quis dubitare poterit, Deum pro ſua iuſtitia, nolle quoque ſuas imagines, in quibus glorificari vult, inultas ſinere.

Fuit ergo hoc factum prima occaſio pœnæ Dei in miſeram patriam noſtram, & tanto grauior æſtimanda, quòd non ab extero aliquo Principe, & milite exerceri in nos voluerit, ſed vt nos ipſi vnus de altero pœnam ſumeremus.

Cætera facta, mutationes, calamitates & miſerias noſtras, quæ nunc hic, nunc illic inciderent, quia omnibus nota ſunt, enarrare prætermitto; ſatis eſt iſtud modò indicem, vnum malum ſemper aliud excitaſſe, vt nec opus vnquam certè inceptum, multò minus ad finem perueniſſe, neque tum, neque adhuc videri poſſit. inijciente Deo nouas ſemper occaſiones, quibus vtrinque nunc animi deiecti, nunc rurſus erecti fuerunt. Sed & ipſe euentus oſtendit, nullas hic vires, nullas copias, nullas perſonas ab vtraque parte aliquid valuiſſe, nec conſilia vlla & pacificationes, ſed & in nihilum omnia iſta redacta fuiſſe, & illuſtres ac nobiles perſonas partim miſerè periiſſe, partim turpiter ab incepto opere diſceſſiſſe: pœnam verò Dei vlterius ſemper progreſſam fuiſſe, & adhuc hodie progredi.

An verò nunc defectio iſta, quam quædam Prouinciæ & ciuitates faciunt, vel ſibi, vel alijs noua occaſio, ad maiores calamitates erit, vt & ipſa vel aliæ, quæ ab iſtis malis hactenus liberæ manent, partem ſuam, ſi eidem crimini ſe obnoxios coram Deo reddiderunt, non minus quam aliæ accipiant, nouit Dominus, & euentus declarabit. Hoc tamen ex ijs quæ dixi, conſtare arbitror, à

bitror, à neutra parte quenquam prædictorum criminum, quæ ab Hiſpanis nobis obijciuntur, reum eſſe, quaſi vel contra Maieſtatem diuinam, quam Rex punire debeat; vel contra Maieſtatem ipſius deliquerimus: nihilominus grauiſſimam eſſe culpam, qua Deum offendimus, ſed quæ non tantum ex parte noſtra; ſiue Status, ſiue Magiſtratus, ſiue etiam populum conſideremus; ſed multò magis ex parte Regis & Conſiliariorum Maieſtatis ipſius commiſſa eſt. Et hanc culpam dico omnium calamitatum noſtrarum cauſam eſſe. An. 1579. *Culpa & cauſa omnium Flandriæ miſeriarum.*

An nunc illa per ſeparationem iſtam quæ & apud vos, & hic quæſita eſt, tolli poſſit, imò an non potius oppugnatione alterius partis, ira Dei magis accendetur, prudentibus iudicandum relinquo. Hoc tamen certo certius mihi ſcire videor, vos qui alios oppugnare ſtatuiſtis, ſiue hoc nouum & deteſtandum bellum erga propria viſcera veſtra cum Hiſpanis, vel ſoli eorum auſpicijs aggredimini, vos, inquam, nullis magis, quàm vobiſipſis nocituros eſſe; tantum abeſt, vt quam ſperatis victoriam & gratiam ab Hiſpanis, de popularibus veſtris reportaturi ſitis: vel etiam multo grauiora metuam: quæ hoc publico ſcripto declarari nequeunt.

Proinde auctor admonet, vt vitam omnes emendemus, & nos Deo per pœnitentiam reconciliemus: vt ſuper contempta luce gratiaque Dei, & ſanguine innocentium hominum propter eam effuſo pœnitentiam agamus: & vt potius ſimplici, puræ ac ſanæ doctrinæ Chriſti, quam humanis conſtitutionibus & inuentionibus fidem adhibeamus: vtque cultum Dei non in creaturis externiſque rebus, ſed in ſpiritu, & veritate amplectamur, & exerceamus: omnem quoque poteſtatem, quam homines ſibi in diuinis rebus vſurpant, ad Chriſtum Dominum transferamus, eamque illi ſoli attribuamus, &c.

Hæc rebus hac tempeſtate geſtis, hic addenda putauimus: curioſum lectorem vlterius, ad ipſum librum relegamus, Hiſtoriam rerum Belgicarum inſtitutam proſequuturi.

Ciues Antvverpienſes, alijque Confeſſioni Auguſtanæ addicti, Antvverpiæ alijſque locis ex pacto Pacis Religionis, ſuam Religionem liberè exercentes, cùm id temporis, vbique accuſarentur, quod Articulos Coloniæ à Cæſareis Commiſſarijs 10. Iulij editos, bonos, æquos & neceſſarios reputarent, eoſque acceptare parati eſſent: contra huiuſmodi accuſationem Archiduci Matthiæ & Senatui teſtificationem tradunt, & typis diuulgant, falsò ſe accuſari, neque vllo modo dictos Articulos probare, aut laudare, diuerſaſque rationes allegant, nempè quod ad regionum extremam pernitiem, & veræ Religionis extirpationem tendant, pluraque inſuper addunt, quæ omnia ex expreſſis libellis latiùs videre, auidus lector poterit. *Auguſtanæ Confeſſioni addicti ſe purgant & accuſationes diluunt.*

Supra diximus Principem Auraicum menſe Decembri, proximè elapſo turbas Gandauenſes ſedaſſe, & pacem Religionis introduxiſſe: poſteaque Gandauenſes, quod ſeditioſi VValones nullis rationibus pacari poſſent, iterum occaſionem inueniſſe 9. Martij, Religionis pacem infringendi, & Eccleſiaſticos rurſus expellendi; quæ quidem turbæ per totam æſtatem durarunt: quibus D. Ioannes Imbyzius cum ſuis ſectatoribus, multa ibique pro ſuo arbitrio egit: hinc iterum Eccleſiaſticorum bona occupata; templa, monaſteria, abbatiæ, ſtrategis militibuſque direptioni data: imò ſocias ciuitates, præcipuè Oudenburgum, muris conſentius diripere mandatum. Cænobitarum bona, agri, fundi, ſyluæ, ædes, vili admodum pretio vendita, Imbyzij potiſſimum auctoritate, abſque ſociorum Senatorum conſilio & conſenſu. Imbyzius multos reformatæ Religionis fautores ſubito extra vrbem Gandauenſem relegauit: Lanouium ſupremum caſtrorum præfectum, nocte, admodum repente vrbem exire coegit. *Seditioſæ & ſtones & ſeditiones Gandaui.*

Alenzonius Franciſci Regis, frater anno 1578. Boni vetum Crevecorij Picardiæ Præfecti filium, ad Ordines Belgiæ ablegault, qui per Arteſiam profectus Gandauum, vt inde porrò Antvverpiam aut Bruxellam, ad Concilium Ordinum generaliũ pergeret: biduũ aut amplius Gandaui manere ſtatuerat, tam vt ex itinere ſe reficeret, quam vt interea Domino ſuo beneuolentiam, apud Magiſtratum vrbis conciliaret, eoſque ad concordiam adhortaretur. Quod vbi ſuboluit Imbyſio Gandenſium tum Burgimagiſtro, confeſtim ex vrbe legatum diſcedere iubet. Qui cum inſidias metueret, literas ſaluiconductus ſibi dari petijt. Quibus acceptis quamprimum abijt. Verùm Imbyſius gallicæ factionis Legationiſque ipſius hoſtis quamprimum 15. vel 16. armatos equites expedit, qui in via hominem trucident. Quos vbi ſe accedere videt Bonivetus, iamque nobilem vnum è ſuo Comitatu, & Aeconomum ſuum interfectum, ex equo deſcendit, foſſaſq; aliquot tranſiliens. Fuga ſicariorum manus euaſit, recipitque ſe Vurbergam, in ædes Domini Cauvvehouij ſitas, inter Gandauum & Teneramundam. *Seditioſa agendi Ratio nes Gandaui.*

Hic Bonivetus poſtea duxit, filiam & hæredem Baroniſſæ de Greuenbrouc, ideoque cùm Ducatus Geldriæ cum Allenconio conuenit, Bonivetus tanquam Paro dicti Ducatus, cùm alijs ordinibus coram Principe comparuit. Tandem à coniuratis, poſtremo bello Gallico, pro Rege Henr. 4. pugnans in Picardia eſt interfectus. Idem Imbyſius eodem anno certior factus de quodam muſardo & alijs Ioan. Auſtriaci partibus addictis in ditione Axelana. Proditores & Papaleſeos appellans, curam dedit Iacob. Myghenio, cohortis ſuæ vicario, homines interficiendi. Qui ad id emiſit 12. è ſuis militibus, qui homines inuentos vt is ſignificaut, ipſos à Gandenſibus,

An. 1579.

denſibus, ad longam captiuitatem accerſi, proſpicerent itaque ſibi de pecunia, & neceſſa ijs in longum tempus. Quod cum feciſſent captos Gandauum ducunt, vbi ad Amandi montem homines crudeliter iugilant, & ſub patibulo ſepeliunt. Quod facinus amicorum inquiſitione & præſertim indicio canis continuo vlulātis, à molitore notatū detectum eſt. Imbyſius initio de facto hoc rogatus negauit ſe quicquam de eo ſcire, tandem conuictus ſic tractando dicebat proditores. Atque ita res abijt.

Iacob. Myeghem. poſt Imbyſij diſceſſum eo nomine accuſatus, excuſauit ſe quod iuſſu Præfecti ſui id feciſſet, mortis itaque ſupplicium euadens, in exilium eſt actus.

Imbyſius omnia pro ſuo imperio agit Gandaui.

Poſt hæc & ſimilia acta, tandem improuiſo 28. Iulij, copias tam equeſtres, quàm pedeſtres, inſcijs & inconſultis ijs quorum maximè intererat, intromiſit: Senatum quoq; ſiue Magiſtratum, ante ſolitum tempus, nulla debita forma ſeruata, contra ipſa vrbis priuilegia, mutauit, & ſemetipſum denuò ſummum Senatorem conſtituit: ſuorumque actorum rationes, quarum argumentum hic paucis comprehendimus, typis promulgauit: nempè.

Quoſdam ciues occupatos bonum politiæ, & Reformatæ Religionis ſtatum labefactare, atque opprimere, & Religionis pacem introducere: hanc verò vnicam viam & rationem eſſe, qua exſtirpatus Papatus, & Hiſpanica tyrannis rurſus inſerantur, exemplo Buſciducis, Machliniæ, aliorumque locorum.

Machinatos etiam Imbyſium die 18. menſis Nouembr. proximè elapſi, extra vrbem vi auehere curribus iam præparatis, vt eum ita pro ſuo arbitrio tractent.

Modum præterea inijſſe, quo nobiles captos vinculis liberent: Magiſtratum quoque pro ſuo lubitu creent. Cumque Principis Auraici literæ 24. Iulij ſcriptæ in vrbem allatæ eſſent, quibus ſignificabat ſe venturum, vt cum illis de ſtatu Prouinciæ Flandriæ deliberet, & Magiſtratum mutet: maleuolos confeſtim ad eum voluiſſe, nuncios mittere, qui rogarent, vt quantocyus veniat, dictaque effecta reddat: qua de re cum deliberandum aſſereret Imbyſius, neq; conſentire vellet, eoſdem rem eò impetuoſis animis perduxiſſe, ſummo opificum præfectò & tribus ciuitatis membris abſentibus, vt Commiſſarij ad Principem mitterentur: hinc ciuitatis rectores multa ſuſpicantes, neceſſarium reputaſſe: huiuſmodi hominum inſtitutum præuertere, & vrbi probis fidelibuſque Senatoribus proſpicere: vtque id boni conſulant, animiſque æquis accipiant, rogare, quamuis ſolitæ cæremoniæ & conſuetudines, vt priuilegia poſtulant, non ſint adhibitę: id enim maioris commodi, & vrgentis neceſſitatis cauſa factum: ſe nolentes & dolentes atque coactos huiuſmodi omiſiſſe: priuilegia quidem omnia ad ſalutem, & conſeruationem ciuitatis ſpectare debere: ciuibus autem hoc facto, nihil in ſubſtantia derogatū: quin potius ciuitatis tranquillitas & libertas (cum ſummum Imperium Comitatus Flandriæ in ſinum ac poteſtatem communitatis nunc peruenerit) magis aucta quam diminuta ſit. Excuſat præterea, admiſſos fuiſſe in vrbem equites, ciuitatis ſtipendia merentes, non vt alicui vis inferatur, ſed vt ciuitatis quies, & tranquillitas conſeruetur: vtque tam vtile, imò prorſus neceſſarium, opus impedire volentibus reſiſtatur: introductas autem has militum copias, placidè & tranquillè dimiſſas, ex vrbe diſceſſiſſe, &c.

Articuli, quibus Imbyſius ſocijque declarant, quare Auraicus Gandauum venire non debeat.

Poſtea Imbyſius ſocijque Articulos 14. conſtituunt, & typis edunt, quibus declarant, nequaquam conſultum eſſe vt Princeps Auraicus in vrbem Gandauenſem veniat.

I. Quod Princeps, Senatum & Magiſtratum, nunc ciuitatis gubernationi præfectum, pro ſuo arbitrio; quandoquidem ei non placeat; mutare, omniaque pro libitu agere inſtituerit: hinc cædes cruentas in ciuitate oriri poſſe.

II. Quod Religionis pacem rurſus introducere moliatur, iuxta iuramentum conſeruandæ Religionis Romanæ ab eo præſtitum: hinc niſi machinationes quotidianæ à Catholicis ſtruentur, &c. quo minus ciuitas in extrema neceſſitate, emolumenti aut adiumenti aliquid ex bonis Eccleſiaſticis obtineat, impedietur: populuſque inde grauiora onera patretur.

III. Quod tanquam Legatus ſiue vicarius generalis venire, & ciuitatem iugo Curiæ, cuius grauiſſima onera plurima ciues tulerunt, ſubditam coercere, atque ſumma iuriſdictione & libertate, quæ nunc ciuitati ipſi in ſinum obuenit, & iure ad eam pertinet, priuare velit.

IIII. Quod prætextu Prouinciam, in priſtinum ſtatum reſtituendi (quæ ab ipſa Curia in has miſerias pertracta eſt) ciuitatem ſit coacturus, vt Ducis Alenzonij inaugurationem ac gubernationem comprobet, quod & Brugis attentauit.

V. De eius aduentu nihil boni ciuibus ſperandum, vt prior aduentus ſatis docuit: & quod antè, id nunc magis metuendum eſſe: quandoquidem occaſionem vindictæ quærat, vt ex querelis, ad vnionis Vltraiectenſis fœderatos delatis euidenter videre eſt.

VI. Metuendum ne cum curia Gallica, & cum ſatellitum cohortibus veniat, & præſidia in vrbem adducat.

VII. Periculum quoque, ne hoſtis Principem perſequens eum, hic præſentem obſidione cingat.

VIII. Cumq;

VIII. Cumque Princeps ciuitatem, neque pecunia, neque milite iuuare queat: minimo periculo ſua conſilia, mandataque huc Antvverpia mittere poterit. An. 1579.

IX Quod verò eius fautores, eum hic præſentem reliqua Flandriæ membra ad concordiam reducturum dicunt: huiuſmodi proculdubio concordia & vnio nequaquam ciuitati vtilis erit.

X. Proinde æquum eſſe, vt ciues & incolæ ſpem fiduciamq; omnem collocent, in ſui Senatus ſollicitudinem atque diligentiam; qui neceſſitate vrgente auxilia, & ſubſidia ſit procuraturus, dummodo Principis aduentu non impediatur.

XI. Quod verò à nonnullis adducitur, Principem ſiue ſupremum aliquem gubernatorem populo neceſſarium eſſe: Procul dubio neceſſarius eſt Imperator, ſiue Princeps exercitus: verùm huic muneri Auraicum, nequaquam idoneum eſſe conſtat, vtpote qui temporibus, quibus fortiſſima etiam caſtra diſpoſita fuerunt, ſe ſemper in vrbibus continuerit.

XII. Et quod allegant præterea, Principem Auraicum Gandaui, præſentem facilè refrenari poſſe, ne id quod timetur, efficere queat: id nullo prorſus niti fundamento: quandoquidem nimis aſtutus & callidus ſit: præſtare proinde vt eius aduentus differatur.

XIII. Quod autem quidam prætendunt: Si cum Principe non concordent, Hollandos, & Vnione Traiectenſe fœderatos, hac de cauſa eos deſerturos: id neutiquam metuendum: quandoquidem ipſe Princeps, quo minus in Vnionem reciperentur, impedire non potuerit: & quia nunc nihil aliud quam ſinceram Religionem, & ſuam libertatem quærant, à vicinis non relinquentur: cùm Hollandi tam malè in Gallum aciplimet, ſint animati.

XIIII. Verùm enimuerò ſi ipſius Principis aduentus adeò ſit neceſſarius, ad Prouinciæ ſtatum reſtaurandum, vt proponitur: præſtabit vt Brugas veniat: eò hinc mittentur, qui cum ipſo negotia tractent: eritque hoc modo vrbs Gandauenſis extra omne periculum, & Principi, dummodo ſincerè agat, ſatisfiet: ſecus ſub ipſius aduentu proculdubio aliquid damnoſi latere, &c.

Hæc Articulorum contra Principem Auraicum, typis editorum ſumma eſt. Domino autem Rihouio, & alijs contra nitentibus, trium membrorum ciuitatis Gandauenſis conſilio ſtatutum eſt, vt Princeps in vrbem veniat, & quinque Articulos ſeruandos iuret. *Articuli, quod Auraicus Gandauum venturus iurabit.*

I. Promittet confirmabitque, ſe nulla in vrbem præſidia introducturum, aut introduci permiſſurum, neque ſui aduentus, neque diſceſſus, neque alterius negotij ratione: neque quicquam vllo poſtulationis aut neceſſitatis prætextu in eum finem tendente, contrà facturum.

II. Similiter certò promittet, ſe Gandenſibus nihil detrimenti, aut damni illaturum, quod ad priuilegia, iura, libertates ciuitatis attineat, maximè autem ad præſtantiam, prærogatiuam, atque principatum, nuper ad eos deuolutum, ea potiſſimum ratione quod Rex Hiſpan. tanquam Flandriæ Comes die conſtituto recuſarit, æquas pacis conditiones ſibi aut ſuis Deputatis Coloniæ oblatas: Fidem quoq; ſua ſpondebit, ſe nihil fraudis, aut incommodi facturum libertatibus, priuilegijs, aut prærogatiuis, vlla pactione aut negotiatione, cum Duce Andegauenſi, aut alio, quocumque modo.

III. Promittet, ſpondebitque ipſi Senatui, & Magiſtratui, communi conſenſu electo & approbato à ſummo præfecto, ſiue decurione, alijſque liberorum opificum primatibus, & à præfecto, & iuratis opificij textorij, ſe Religionis exercitium, & quæcunque ad id pertinebunt, ſimiliter & bonorum Eccleſiaſticorum vſum, in eo, in quo impræſentiarum ſunt ſtatu permiſſurum & relicturum: neque aliquas nouitates introducturum aut introduci paſſurum, ſiue pacis Religionis, ſiue alterius cuiuſcunque rei occaſione.

IIII. Et quandoquidem Auraico à ciuitate debita ſufficienſque cautio præſtatur: ipſe reciprocè etiam omnibus & ſingulis ciuitatis habitatoribus ſufficientibus modis cauebit: certoque promittet: neque aliquem illorum moleſtabit, aut moleſtari ſinet, ob vllas rerum præteritarum cauſas.

V. Rogabunt autem ſuam Celſitudinem, vt ante ingreſſum in vrbem, promittat, ſpondeat, recipiatque ſe omnes hos Articulos ſeruaturum, idemque deputatis articulo ſuo ſignatorio, & chirographo ſanctè confirmet.

Antea Gandauenſes Apologia typis edita, ſe excuſant, quod ſuas contributiones pro æſtimatione conſtituta non conferrent, declararantq;, Gandauenſem regionem ſolam, quæ quarta tantum pars eſt totius Flandriæ, in communem vſum Reipub. à 15. Auguſti, 1577. vſque ad 6. Iunij. 1579. numeraſſe, 1423. millia & 56. libras Tournoyſas, ſiue florenos, ſingulis florenis 40. groſſis flandricis æſtimatis: præter hoſtiles extorſiones, quas ſeditioſi VValones regioni Gandauenſi ſolæ, reliquis locis non comprehenſis, extorſerant, intra octo aut nouem menſes, quarum ſumma trecentis florenorum millibus, & amplius æſtimabatur. *Cōputationes & rationes contributionū Gandauenſium tempore 22. menſium 1423056. florenorum.*

Conquerebantur quærebantque inſuper: Si reliqua Flandriæ membra, & reliquæ Prouinciæ, pro rata parte ſuas contributiones exſoluerunt, quid de omnibus ijs pecunijs actum eſſet. Supputabant enim, ſi reliqua Flandriæ membra cenſum conſtitutum, ſimul contuliſſent, in tota Flandrica regione trigenes centena florenorum millia, & amplius ſimul cogi debuiſſe.

Et cum

An. 1579.

Et cum Flandriæ impoſita fuerit tertia pars omnium onerum Belgicarum Prouinciarum; pondus profectò grauius, quam vt ferre facilè poſſint; & hæc tertia pars triginta florenorum millia conficiat: ſi reliquæ Prouinciæ, duas quoq; tertias partes, vt æquum eſt, numerent, ſumma hæc in nonagies centum florenorum millia, & vltra excurret: quærebát in quos vſus collocatæ eſſent, tam ingentes pecuniæ? aut ſi reliquæ Prouinciæ non exſoluiſſet, quare Gandauenſes magis quam alij culparentur.

Allegabant præterea, huic computationi non eſſe, inſertas impenſas in vrbis firmiſſimam munitionem factas: cui firmandæ ac reparandæ, ducenta & octoginta florenorum millia impenderant.

Hanc Gandauenſium computationem, pars aduerſa mœram venditationem & oſtentationem reputabat: & quod præcipui publicorum hujuſmodi negutiorum adminiſtratores mutua officia obſequiaque alter in alterius vtilitatem præſtitiſſent, vituperabat: quod etiam propria auctoritate, propriæq; ac priuatæ defenſionis cauſa, contra Catholicos & VValones Malecontentos, antè irritatos & vexatos, inuita Generalitate, circiter centum ſtipendiariorum cohortes conquiſiuiſſent, adeò petulantes atque intemperantes, vt Lanouius Dux eos nulla ratione ad inceptum aliquod verè militare adducere potuerit: quandoquidem magna eorum pars, Monachis, Nonnis, Beghinis. & id genus alijs imbellibus, potius quàm ſeditioſis VValonibus oppugnandis, paratiores, aptioreſque ſe exhibuerant: friuolamq; principiò cauſam attulerant, quod ipſis mandatum non eſſet, VValones, quorum reconciliatio adhuc tractabatur, neque manifeſti hoſtes declarati erant, hoſtiliter oppugnare: interim Eccleſiaſticus ſuæ defenſioni minus intentos, præter mandatum audenter oppugnarant, ſpoliarant, dinexarant.

Hactenus nonnulla Gandaui, hoc anno acta breuiter recenſuimus, eaque quę Gandauenſes typis ediderunt adiunximus: vt hinc Lector de eorum, hac tempeſtate, ſtatu iudicet, videatque quàm intemperato zelo alij, alij ambitione, auaritia, odio, iniquo animu, ſtudioque impulſi fuerint, idque maximo ſuo malo. Nam ſimul ac hoſtes Hiſpani id animaduerterunt, eos vlterius ſubdolè inſtigare, animare, & quod Gallis tam acriter inſenſi eſſent laudare non deſtiterunt: donec paulatim præcipuos pellexerunt, pecunijſque corruperũt, quin & eos qui Religionem Reformatam omnino profitebantur, & reformatorum coryphæi videri, ac haberi volebant, miſerè ſubiugarunt.

Auraicus Gandauum venit. Princeps Auraicus etiamſi præcedentes Articulos ac propoſitiones Gandauenſium recipere nollet: nihilominus menſe Auguſto Gandauum iter inſtituit. Id ſimulac Imbyſius ſupremus vrbis Senator reſciſcit, abitum adornat, ſimulat ſe ad nauium ſtationem (vulgo ſaſſam vocant) muniendi loci cauſa abire: itaque naui conſcenſa Flandriam relinquere tentat: quod cum animaduerteretur, & euidentibus argumentis fugam eum meditari cõſtaret, perſuaſionibus multis, vt reuerteretur in vrbem, & cum collegis ſocijſque concorditer agat, amanter inducitur.

Auraicus poſtquam Gandauum venit, ſenatum inſolito illicitoque more creatum, ſumma cum difficultate officio dimouet: aliumque competenti die ac ritu inſtituit, & ciuitatem in meliorem ſtatum redigit.

Nobiles in vrbe Gandauenſi Captiui aufugiunt. De Nobilibus captiuis minor quàm ante difficultas controuerſiaque, id temporis fuit, quod menſe Iunio carceris cuſtodibus corruptis aufugiſſent: verùm oppidanis fugientes ocyùs inſequentibus, multi rurſus apprehenſi fuerunt, inter quos D. Champigneius: ſed Raſſingemius, Svveuigemus, & Erpeus Cortracens oppidi præfectus, fuga euaſerunt.

Imbyſius Senatu dimotus, metuens adminiſtratarum rerum publicarum rationem reddendam, Gandauo in Germaniam diſceſſit, multoque tempore apud Comitem Palatinum Caſimirum manſit cum Petro Datheno, inſigni Reformatorum concionatore, cui multa etiam adſcripta imputataque fuerunt.

Auraicus Gandauo Brugas venit: hic quoque tempore conuenienti Magiſtratum mutauit, omniaque meliore ordine diſpoſuit: ita vt etiam Catholicis ſuæ Religionis exercitium ſecretè tempore magis idoneo concederetur: tandem gubernationem Flandriæ ex parte, certis modis & conditionibus ſuſcepit.

Stratagema Malecontentorum in vrbem Gandauenſem. Interea dum Auraicus Gandaui agit, Malecontenti ſtrategema quoddam Machinati, ſe amicos ſocioſque ſimulant, & equitibus hoſpitia ſtabulaque in ipſa vrbe Gandauenſi deſignari, atque intromitti petunt: tanta autem erat ciuium quorundam inconſiderantia, imprudentia ac facilitas, vt vrbis portas, ſtatim aperire parati eſſent: alij verò Auraicum adeunt, & facultatem conſiliumque petunt: Auraicus, cùm nullos vicinis locis equites haberet aut exſpectaret, hoſtes eſſe ilicò ſenſit: proinde ſumma feſtinatione ad portas accurri iubet: & vix quidem nuncij ſatis tempori aderant: clauſis ilicò portis hoſtes ſpe ſua fruſtrati diſcedunt.

Malecontentorum hoſtilia facta. Malecontenti cum circa id tempus ſe, ex præſcripto reconciliationis, Parmenſi ſociaſſent, aſtuto quodam facinore oppidum Aloſtenſe cœperunt: quò Comes Lalainius menſe Auguſto venit: videbaturq;, magis quàm alij, ad generalem reconciliationem aliquo modo adhuc propenſus. In-

penſus. Inuadunt quoque Malecontenti Rotornacum inſignem pagum: & obulos quoſque crudeliter occidunt, reliquos pellunt fugantque. Baſrode propè Aloſtum præſidiarias quaſdam Gandauenſium cohortes cædunt, & pago depopulato ignem inſeruot, poſtea abeunt.

Videbatur quidem Parmenſis magno apparatu vrbem Bruxellenſem obſidere velle: eratque Lanouius cum duodecim Gallorum cohortibus vrbem intrare, atque defendere paratus: verùm Parmenſis, poſt Traiecti inferioris expugnationem, cùm in ſuo exercitu multas difficultates, egeſtatis & defectionis videret, ipſe quoque graui morbo detineretur: modos rationeſque omnes init, quibus Arteſiæ, Hannoniæ, Inſulis, Duaco, & Orchijs, ad normam contractus reconciliationis ſatisfaciat.

Itaque ſub hyemem, cum dictæ VValonicæ Prouinciæ exercitum, VValonum incolarum collegiſſent, Parmenſis paulatim ſuos Hiſpanos, Germanos, & Italos ex locis munitis prædijſque euocauit, eaque defenſioni & cuſtodiæ fidiſſimorum VValonum, quos ab aduerſarijs maximè læſos & irritatos ſciebat, tradidit. Et hocquidem modo contractui, cum VValonibus inito ſatisfecit, cum extraneos milites, Prouincias VValonicas, præſidijs quibuſdam quibus optimè fidebat, & equitatu Italico retentis, excedere curaret: idque ad breue ſolummodo tempus, donec ſcilicet, opportunitate data, & neceſſitate adducta, ipſemet Prouinciæ conſentirent, & partim vltrò extraneum militem poſcerent, qua de re poſt latius dicturi ſumus. Hac extraneorum militum dimiſſione Parmenſis ciuitates, & certas quaſdam perſonas, antea adhuc vacillantes, ſummoperè confirmauit: animoſque multorum nobilium, & procerum VValonicæ Prouinciæ hac ratione præuertit, ſibique deuinxit: qui inde ad officia & honores ab eo promoti, reciproco fauore effecerunt, vt ipſe in Prouinciarum VValonicarum gubernatione permaneret.

Parmenſis, ex contractu, extraneos milites extra VValonum Malecontentorum prouincias abire iubet.

Promiſſa hæc ex contractu à Parmenſe VValonibus Malecontentis præſtita, plurimos, interalios autem D. Bourſeum ipſamque ciuitatem Machlinienſem tranſuerſos egerunt, & tandem ad defectionem ab Ordinibus pertraxerunt: vnde ſecunda Machliniæ direptio, longè durior ac miſerabilior, quam vlli in toto Belgio ciuitati, euenit, de qua poſt agemus. Parmenſis, Machlinia parta, ſtatim eò copias quaſdam peditum, & equitum Albanenſium, qui vrbem defendant, mittit: hi circumquaque, Aloſtum, Herentalſam, & Dermondam vſque, agros depopulantur: & munimento ſiue vallo VVillebroeckæ, in ipſo introitu alueí Bruxellenſis capto, occupant omnes cataractas, firmiſſimis portis clauſas, quibus aquæ ſecluduntur, emittuntur & retinentur pro vſu ac commoditate: vulgus Saſſas vocat: ſunt autem ſumptuoſæ & firmæ admodum ſtructuræ, validæque moles, toti Belgio notiſſimæ. Hoc facto Machlinienſes ſe de Bruxellenſibus vindicarunt, vetereſque ſimultates expleuerunt, primo ortas ex huius noui aluei foſſione, qua tranſitus Antvverpia per Machliniam ad vrbem Bruxellenſem ademptus fuit.

Menſe Septembri, Hiſpani in munitionem VVillebroeckanam, commeatum inuehere moliuntur: Ordinum milites id impedire conati cæduntur: nihilominus tamen neceſſaria ſuppeditare, adeò fuit difficile: vt Germani præſidiarij, cùm neque Machlinia, neque aliunde quicquam recipere poſſent, obſidionem à Lanouio metuerent, teſtificatione de periculo & egeſtate prius debitè exhibita, abitum pararint, ænea tormenta, ne hoſti facilè vſui ſint, clauis obſtruxerint, & propugnaculum reliquerint. Simul ac diſceſſere, Ordinum milites intrant, & liberum iter Antvverpienſe & Bruxellenſe recuperant. Paulò pòſt Archidux Matthias, Princeps Auraicus, & D. Lanouius eo conueniunt, perluſtratoq; loci ſitu, munitionem inexpugnabilem, communi conſilio hic extrui, in nauigationis conſeruationem curant: vnde Machlinienſes in ſummas anguſtias rediguntur.

Cùm Malecontenti, principio ſui belli in Flandria Meninas, magnum, ad Liſam flumen, pagum, ſiue municipium cœpiſſent, & Emmanuel Lalaignius Montignij Dominus VValonicæ militiæ præfectus, Spartam hanc quam ſe ſua ſtrenuitate nactum gloriabatur, optimè muniuiſſet, ita vt inde ſui totam Occidentalem Flandriam diriperent, & exactionibus incendiorumque minis vexarent: locum optimè iam firmatum, eo quo dicemus modo amiſerunt. Coctor quidam cereuiſiarius huius pagi incola, Petrus Cruſius, à VValonibus Malecontentis durè admodum vexatus, & criminis capitalis accuſatus, quod concionatorem quendam hoſpitio recepiſſet, audaci prouidoque animo, ruſtica indutus veſte, matutino tempore fugam capit, ſtationemque vigilum ad portam tranſiens, bipennem vni excubitorum extorquet, qua duos alios opprimit, itaque hoſtiles manus euadit: poſtea ad Iacobum Buſſaultium vrbis Brugenſis Conſulem venit, huic rationes modoſque patriam liberandi demonſtrat: cumque conuenientes, faciles & paucorum militum, numero perfici poſſe viderentur: rem totam Balfouro Scotorum militum, tribuno communicant: poſtremò Archiducis Matthiæ, & Principis Auraici mandato atque conſilio, Buſſaultius Conſul cum filijs Petro & Iodoco, in ſua

Menina in Flandria Malecontentis adempta.

An. 1579.

extra vrbem villa magnum ſcalarum, quibus oppidum ſcandatur, numerum ſecretò confici iubet: omnibus præparatis, Balfourius ſub veſperam 20. die Octobris, Brugas exit, & Rolarium ad Scotorum legiones vadit, hos ſummum mane ante horam quartam, ad Meninenſia mœnia cogit, in ampla platea lapidibus ſtrata, quæ Rolarium tendit: eadem hora eodemque loco adſunt quatuor cohortes Flandrorum præſidiariorum, qui huius negotij cauſa, Cortraco nauigijs venerant: hi ſimul omnes 22. Octobris, ad quartæ horæ, ictum pariter vnanimiterque, ſumma alacritate ac violentia mœnia duobus locis inuadunt: excubitores in fugam vertunt, & oppido, nemine ſuorum cæſo aut vulnerato, vi potiuntur: Meninenſes enim parum reſiſtere poterant, quod numero pauci eſſent, maximaque præſidiariorum, pars ad ſimile ſtratagema extiſſet: itaque fuga ſibi conſulunt, per pontem flumen tranſeunt, & Halevvinam confugiunt.

Cortracum inuadere aſtu tentant Malecontenti.

Id autem in primis mirandum, quod eodem tempore quo Meninas inuadere aggrediuntur Ordinum milites, ipſi etiam VValonici præſidiarij vicinorum locorũ, VVaeſtenæ VVarnekę, Cominij, iunctis Meninentibus, perſuaſu D. Erpei, & ductu D. Alaynij exierint, vt ſimili ſtratagemate vrbem Cortracenſem improuiſò inuaderent, eadem qua Meninæ captæ fuerunt, hora. Cùm autem hæc VValonum Malecontentorum vndique collecta præſidia, prope ipſam vrbem Cortracenſem veniſſent, iamque D. Alaynius, & reliqui præfecti foſſarũ profunditatem contis explorarent, ſummus Cortracenſis prætor, ex editiſſimo turris caſtri loco, vnde rumorem oppugnationis Meninenſis, facilius audire poſſet, alto clamore propugnaculi excubitores interrogat (ignarus hoſtes Cortracenſi oppido, tam vicinos eſſe) an nihil adhuc audiuiſſent, excubitores ſe nihil audiuiſſe reſpondent; ad hæc ille, nunc tamen tempus eſt, ait. D. Aleynius hoc ſermone audito, ſua conſilia inſtitutaque detecta eſſe ſuſpicans, atque ideo hæc dicta fuiſſe ratus, deliberabundus ad ſuos venit: inde tubas, tympana, tumultus, impetuſque contra Meninas percipit: ſubito itaque eò iter dirigit, obſeſſis ſubſidium laturus, aut captam vrbem, interea dum hoſtes direptionibus prædiſque diſtinerentur, recuperaturus: verùm propius accedens peditum haſtas equitum lanceas æſtimans, aeris obſcuritate, nimia deceptus, equitatum hoſtilem Meninas ingreſſum putauit: itaque ſententia mutata, conſultò cum ſuis copijs VVarnekam tendit. Hinc Scotis alijſque militibus, capto opido, melior data oportunitas & commoditas congregandi, diuidendique prædam, quam opimam ſatis Galli Malecontenti hic longo tempore congregarant.

Auraicus nuntio huiuſmodi accepto, mox VVillebroecka euocat Gallorum, & Anglorum cohortes, eaſque cum Flandrorum agmine Meninas verſus, ductore Lanoulo, tendere, & victoriam proſequi iubet. Lanouius probè inſtructus, tempore matutino, decimo quarto Nouembris, VVarnekam venit: erant hic VValonum cohortes duæ in templo, & duæ in ipſa arce ab altera fluminis parte, ita vt iter per pontum tutum vtrinque ſeruarent: qui templum occupabant, à Gallicis militibus vndique cinguntur, & ex ſupremis pagi domibus, ſclopetis crebris, per templi feneſtras impetuntur, & ſe quibuſcumque poſſunt armis, ac iaculationibus defendunt: tandem initur conſilium, de maioribus tormentis bellicis aduehendis: quandoquidem nullum deditionis ſignum ederent: ſperabant enim à vicinis circumcirca præſidijs ſubſidium; & quidem eius rei cauſa octo cohortes Halevvina exierant: quod ſimulac ij qui Meninas tenebant reſciſcunt, Halevvinenſes acriter inuadunt, ſtationariorumq; quandam domum iniecto igne incendunt: vnde ſubitò perterriti Halevvinenſes, quinque ſuas cohortes reuocant: admodum ſanè prudenter: decreuerat enim Lanouius, poſtquam VValones Cominij congregati audierat, eos, ſi in campi patentis æquor aliquod prodirent, omnibus modis ac viribus inuadere: idque cohortibus Flandricis & alijs, equitum quoque turmis, quas eò loci habebat, ſignificauerat. Verum cum hoſtis nuſquam appareret, ne templo oppugnando multum temporis tereret, ſcalas muris applicari iubet, itaque circa horam quartam poſtmeridianam templum expugnat. Laudata hic imprimis fuit Flandricarum cohortium ſtrenuitas, præcipuè autem clypeati cuiuſdam, militis, qui ſeptendecim ictus ſclopeti muſcheti, ſuo clypeo ſuſceperat.

VVarnekam expugnat Lanouius.

In templi expugnatione, primo furoris feruore, occiſi quadraginta VValones, reliqui circiter 150. capti: captus, & Capitaneus vnus, Carondeletus nomine, Comitis Egmondani legatus: alter, Croyſſetus, inuentus non fuit, qui verò arcem defendebant, cum neque ſibi, neque loco diutius confiderent, ſub veſperam, arce incenſa, Comenas confugerunt.

Malecontenti caſi à Lanouio prope Halevvinam.

Die nona Nouemb. Lanouius circiter trecentos equites & quadringentos pedites Gallicos vltra Liſam flumen, fortunam tentandi cauſa, mitit: his iter Halevvinam verſus inſiſtentibus occurrunt quatuor equitum turmæ: vna Ducis Arſchotani, ſecunda Lalainij, reliquæ duæ nouæ: has ſtatim impetu acerrimo inuadunt primo congreſſu diſſipant, & fugientes Marquetam vſque perſequuntur: ac niſi nox ſuperueniſſet, pauci profectò euaſiſſent: maxima nihilominus pars cæ-

An. 1579.

pars cæſa fuit: idque ſatis teſtabantur equi, & captiui à Scotorum ſtratego Setonio, & Mornovvio Meninas perducti.

Hæc ſimulac reſciſcunt Halevvinenſes, ocyus domicilijs omnibus incenſis, fugam capiunt: Berelaram & VVæſtenam præſidiarij ſimiliter relinquunt: Lanouius vtraque hæc loca pluraque alia vicina munit firmatque ſuis militibus. His profecto expeditionibus Galli, ſub Lanouio militantes, adeò ſe feruidos promptos & ſtrenuos præſtiterunt, vt cum ipſis nunciaretur, ſua ſtipendia Meninas eſſe aduecta, atque parata, ea tunc accipere recuſarent, dicerentque non eſſe tempus pecunias numerandi, ſed militari officio fungendi atque pugnandi.

Diximus ſuprà, Groninghenſes, odio quodam in circumiacens territorium, fœdus Vnionis Traiectenſis recuſaſſe. Cùm autem territorij habitatores ſe, ſuos nobiles, & alios grauiter à Regiæ Cameræ Groninghenſis exequutoribus opprimi conquererentur: Comiti Rennenbergio Vicario iniunctum eſt, vt rationes modoſque, Groninghenſes in officio continendi, & ſecuritatem concordiamque ſtabiliendi ineat. Proinde comitia, quibus diſcordiæ & lites placidè beneuoleque componantur, indicit Viſchvlietæ pago circumiacentis territorij. Groningenſes eò venire recuſant, idque ſuis priuilegijs aduerſari cauſantur. His de cauſis Rennenbergius ſuos milites conuocat, Id ſimul ac Groninghenſes reſciſcunt, ſibi quoque milites conſcribi per Vinckenbergium, militiæ præfectum inſtituunt: verum is Archemæ capitur. Itaque Rennenbergius ad eos Nioorta ſcribit 5. Maij, neceſſarium prorſus eſſe, ad tollendas diffidentias, vt præſidiarios milites admittant, aut obſides tradant: ad hæc Cameram Regiam ſiſtit, officiaque intermitti iubet: mandato inſuper Ordinum generalium Delfzilam & VVinſumam rurſus munire aggreditur, idque muneris Cornputo ſtratego committit: verùm tantummodo ſæpimenta quædam & repagula, ad aditum VVinſumæ conficiuntur, præterea nihil, oppidum quoque Damnum vallis quibuſdam leuiter cingi cœptum eſt, quod in id vſque tempus mœnibus, foſſis alijſq; munimentis caruit, poſtquã à Meynhardo Hammeo & Bernharto Hacforto Ducis Geldriæ nomine munitum, à Georgio Scenckio (duobus his Tribunis à ſuis militibus, in Schenckij manus traditis) mœnibus munimentiſque nudatum fuit, anno milleſimo quingenteſimo trigenteſimo quinto.

Rennenbergius, cùm Groningenſes multa quidem verbis pollicerentur, re ipſa verò nihil præſtarent, imò reſiſtendi cauſa milites conſcriberent, die 22. Maij copias, quibus Vlietus, VVeda, Olthoffius, Entiffenius, Rinſvvouda, Cornputus, Hottinga, Eſcheda, Schagenus alijq; ſtrategi præerant, eò mittit, qui ſe vallis foſſiſque à tractu æſtiui occaſus vallis foſſiſque muniunt, verùm paruo vrbis damno.

Groninga vrbs obſeſſa.

Vrbs Groninga agro pabuli frumentique admodum ferace ſita eſt: habet flumina duo ex nigris Drenthæ paludibus prodeuntia: vnum Schutendiepa, quod Delfzielæ in Amiſiam labitur; alterum Horendiepa, oppidanis Rediepa appellatum, in amnem Lauvveram prolabitur, & Marnam præterfluens vlterius in Oceanum effunditur. Fuit primùm muris cincta, anno 1110. & longo poſt tempore, alto latoq; aggere, cum aliquot propugnaculis, & ſeptem turribus, latis quoque ac profundis foſſis cincta: ipſe autem Rennenbergius vaſtum propugnaculum ante portam Betteringam extruxit. Vrbs imprimis ſpatioſa ac populoſa, ciues habet diuites admodum, qui magnas exercent mercaturas. Fuit longo tempore ſubdita Epiſcopatui Traiectenſi: verum anno 1496. bellica virtute ac potentia, cum vix bellis abſtinere poſſet, toti Friſiæ Occidentali, excepta Franickera, dominari viſa eſt: Habuit diuerſos dominos: Comitem Emdanum, qui caſtrum in ipſa vrbe conſtruxit; Ducem Geldriæ; & poſtremo Carolum V. Imperatorem, quem Groninga, & Omlandia ſiue circumiacens territorium, vnanimi conſenſu receperunt, anno 1535. 7. Iunij.

Groninga deſcriptio.

Calendis Iunij obſeſſores, obſeſſos primùm prœlio aggrediuntur, innumerumque armenti gregem abigunt. Oppidani collectis circiter 2300. ruſticis, ex ſuæ iuriſdictionis pagis, hoſti reſiſtere contendunt: verum hi ocyus ab exiguo militum agmine reprimuntur, & pœna pecuniaria mulctantur. Die 6. Iunij, poſtquam Groningenſes hoſtilibus caſtris puluerem bombardicum deeſſe percepiſſent, maximis ſuorum ciuium optimè inſtructorum, & militum aliquot copijs erumpunt, obſeſſores inuadere parant, aduectis tormentis bellicis, quibus ſexcentæ, & amplius puellæ aderant, quarum opera tormenta vallis foſſiſque munirentur: aduenientes hoſtium exercitus potentiſſima acie inſtructus, vndique prælijs tormentorumque iaculis impugnat, plurimoſque cædit: ſecundo impetu tentato, fugam capiunt oppidani, fugientes inſequitur hoſtis in ipſam vſque vrbis portam, periculumq; ingens erat, ne portam ſimul irrumpendo occuparet.

Hac clade accepta, Groningenſes pacis conditionibus aures faciles præbent: quæ 10. Iunij ea maximè de cauſa facilius conceduntur, quod obſeſſores metuerent, ne Princeps Parmenſis, qui Traiectenſes interiores, ad extremum ferè redegerat, ijs expugnatis, Groningenſes obſidione liberatum veniret. Pax conditionibus his inita: Groningenſes iurabunt obedientiam,

Groningæ deditio.

An. 1579. fidemq; Archiduci Matthiæ, Principi Auraico eiuſq; legato, Ordinibus generalibus, & Rennẽbergio tanquam vicario: præſidia, ſi opus ſit, in vrbem admittent: pacem Religionis iurabunt, & ſeruari curabunt; quod quidem Rennenbergius ipſe imprimis vrgebat: diſſidia cum Omlandis ſiue circumiacente territorio, arbitris diſceptatoribuſque componenda committent: vtque hæc omnia firma ac rata Permaneant, ſex obſides à Rennenbergio nominandos dabunt: hi ex præcipuis Hiſpanorum fautoribus electi, die eiuſdem menſis decimoquarto, in vrbe Campenſi cuſtodiæ traditi fuerunt: itaque Rennenbergius vrbem Groningam, ipſo die feſto Diui Ioannis, ingreditur: & Senatu mutato, Senatores Ordinibus generalibus deditos, gratoſque ſubſtituit.

Drenthenſes paulò antè, quatuor Rennenbergij cohortes expulerant, violentiam maximam ab eis illatam cauſati, contumelias inſuper grauiſſimas fecerant: proinde Rennenbergius ipſis Iulij Calendis, cum aliquot ſui exercitus copijs, & tribus tormentis caſtrenſibus, per Drentham rectà Coeuordam tendit: ea, quod Hiſpanorum præcipui fautores, officijs publicis præfecti, Regionis ſcribæ, & prætores aufugiſſent, hoſti tanquam victori, ſe abſque tergiuerſatione ſubmittit: verùm Oldenzela & Lingena pacem Religionis, & præſidia recipere recuſant, blandos nihilominus ſermones referunt. Quamuis autem plurimis minis terrerentur, nihil tamen durè in eos tentatum eſt: vnde nõnulli aliquid arcani fœderis latere ſuſpicati ſunt. Quia autem Coeuorda vndique aperta, nulliſque prorſus mœnibus aut munitionibus clauſa aut firmata erat, conſtituit Rennenbergius, ob frequentiſſimum viatorum tranſitum, ac loci idoneum ſitum, eam iterum munire; maximè quod Lingenæ & Oldenzelæ parum fideret: idque muneris Cornputo tradit, qui arcem cum quinque propugnaculis, loriciſque & profundis foſſis, hic condendam delineat: verùm multarum rerum defectus, & diuerſorum malignitas obſtiterunt, quo minus inceptum opus perficeretur: in arcis fundamentis locandis, effoſſi hic fuère lapidei & ferrei globi plurimi prægrandes, olim in veterem arcem bellicis tormentis expulſi: magnæ etiam compages acutis clauis refertæ, quibus oppidani in vrbis foſſis pro muricibus, ſiue tribulis contra hoſtes olim vſi fuerant. Sonnoyus quoque vrbem antè munire cœperat. Situs autem loci talis eſt, vt quicumque ex Friſia, Omlandijs ſiue circumiacente territorio, Drentha & Vollenhoua in Germaniam proficiſci volunt, hac neceſſariò tranſire debeant: iter enim per Boertamgam incertum, & maxima parte difficile & inuium eſt. Habet Coevorda ab ortu ſolſtitiali continuam paludem nigram, VVeddam vſque: ab Occidente, vaſtam paludem vltra Haſſelam & Svvertſluſam: à Septentrione pagum Dalemum, & Campum, incultum ferè Groningam vſque. Diſtat Lingena miliaribus quinque, Oldenzeela quinq;, Dauentria nouem. Svvolla quinque, Steenvvicka ſex, Groninga ſeptem. Huius vrbis locique cauſa maximæ olim fuerunt contentiones ac diſcordiæ: fuitque ob regionis ſitum ſæpè capta, & tradita, ſæpè etiam diruta, iterumque Inſtaurata: poſtremò à Droſſato, ſiue præfectò Geldrienſe Selbaghio, anno 1536. Georgio Schenkio tradita, iuſſu Philippi Regis (quod Lingam limitaneam haberet) ſolo æquata fuit. Anno proximo Entſius, Droſſatus munitionem vrbis, à Sonnoyo inchoatam, reliquit infectam: ſed arcem, fundamentis à Cornputo iactis, in Regis vſum ſuperædificauit.

Coevordam munit Rennenbergius.

Situs Coevordæ.

Germani milites, Ordinum ſtipendiarij; exercitu ex Brabantia dimiſſo; complures in regionem Tranſiſulanam venerunt, agroſque violentiſſimo impetu expreſſerunt, ea maximè de cauſa quod ſtipendia ipſis ſoluta non eſſent: neque hac tamen militum atrocitate eò pertrahi potuerunt Tranſiſulani, vt contributiones debitas integrè conferrent, quibus Germano militi ſatisfieri aliqua ratione poſſet: neque quicquam antequam Copiæ militares diſceſſiſſent, contribuere voluerunt, quod & Flandria ante fecerant. Habebant autem inſignem imprimis coryphæum Baronem Kindsbachium Ducis Lignitſi affinem, virum in re militari præſtantem, qui poſtquam Tranſiſulanos exactionibus violentis exenterarat, In regionem Linganam tendit, eamque ſimiliter affligit, tandem pulueris bombardici flamma fortuita exuſtus eſt. Indigenarum etiam copiæ, militares, nempè Bertoli Entiſſenij legio, & aliæ, regionem totam grauiſſimis exactionibus depauperarunt: exhauſerunt, ruſtici arma contra ſumpſerunt: & duas equitum turmas, nempè Dodoi, Laeri, & Rinſvvoudæ, acerrimè propulſarunt, & hoſtem Coevordam vſque perſequuti, Impedimenta, currus, equos diripuerunt. Poſtea ruſticorum agmina rurſus prope Zuytlaram collecta fuere, vt Bertelo Entiſſenio, validis copijs inſtructo reſiſterent: in fugam autem verſos, Entiſſenij milites infeſtiſſimè perſequuntur, pagoſque Coevordam vſq; miſerè depopulantur, & agri Drenthenſis ruſticis exactionem octodecim millium florenorum extorquent.

Ruſtici Germanis aliiſque militibus reſiſtunt.

Interea Rennenbergius fœdus arcanum cum regia parte init, vt poſt narrabimus: proinde, auditis ruſticorum frequentibus querelis de militum iniurijs, ac violentijs, authoritatem dat ruſticis & incolis Drenthenſibus, diplomate conceſſo, militibus quibuſcumque, etiam ſuæ legionis, reſiſtendi, dummodo magnum ſuum ſigillum, cum duplici ſubſignatione non exhibeant in

beant in

beant in contrarium: idq́; potiſſimum agit, vt hac ratione miſſas faciat quaſdam cohortes, eiuſmodi imprimis militum, quos ne propoſitum commodè perficiat, impedituros metuebat. An. 1597.

Ruſtici Friſij vix quidem reſiſtere audebant: & Drenthenſes, iam domiti ſubmiſſe ſe gerebant: verùm Tranſiſulani, Tvventenſes, Zalantij & Maſenbrœckani ſatis muniti, atque ad bellum inſtructi, ſtrategos militiæ præfectos habebant, diſciplinam militarem exercebant, ſuamque factionem *Deſperatorum* appellabant: in militaribus ſuis ſignis depictus erat gladius, & media oui teſta, oui vitellō, effuſo adiacente: dicebantque ſe ob ouum ipſum hactenus noluiſſe, nunc autem ob teſtam depugnare debere. *Deſperatorū factio.*

Comes Philippus Hohenlous, Baro Langenbergius, hos ſedandi compeſcendique cauſa, cum parte exercitus eo cōtendit: verùm cùm aliquot incolarum millia conglobata eſſent, quibus Anholt[illegible]gmina nonnulla acceſſerant, eum ſtrenuè, non ſine ſui capitis periculo propellunt: poſtea autem redit, & potentioribus copijs eos aggreditur, inuaditque violenter propè Monaſterium Sionis, cæſis circiter ſeptingentis deinde multis etiam prope Roltam pagum interfectis, victoriam vlterius proſequitur, ruſticos prorſus debellat, ſubiugat, & redemptionis prætia exſoluere, armaque deponere cogit.

ARGVMENTVM. Lib. X.

TRACTATV *pacis Colonienſis rupto. Auraicus proponit Belgis, vt in principem ſuum accipiant fratrem Regis Galliæ. Quod Belgis probatur. Hinc Cameracenſes Parmæ vim metuentes auxiliares Gallos admittunt. Comes Rennebergicus in ſuſpitionem adductus. Quare ciuitates per Friſiam arces ſuas omnes in poteſtatem ſuam redigunt, eaſq́; diruunt. His motus Rennebergicus violenta manu Groningam, ſui iuris fecit, quam Bartholomeus Entens rurſum obſidens ibi occiditur, de cuius vita quadam narrantur. Poſtea à Parmenſi miſſus eodem Schenkius. Hohenloium ad Herdenbergh profligat. Hohenloius vires mox reparat. Rennenbergicus occupat Delfſiel, & alia loca profligatis Hohenloenſibus. Cortracum à Parmenſi capitur. Nienoua à Lanoueo, vbi & Egmōdanus in poteſtatem eius venit. Mechlinia quæ opera cuiuſdam Monachi fratri Petri defecerat, ab Ordinum militibus recuperatur, miſereq́; iterum diripitur. Terræ motus generalis per Europam. Lanoueus apud Ingelmonſtrium pugnans capitur. Dominus de Heze capite plectitur; Dieſtum ab Ordinibus ſubiugatur. Mater Ducis Parmenſis ad filium in Belgiam venit, vt rebus ibi præeſſet, ſed in vanum. Dominus de Selles per ſtratagema capitur in oppido Bouchain, quod paulò poſt obſeſſum hoſti ceſſit. Andegauenſis pro ſupremo Belgij Domino agnoſcitur. Quare & Archidux Matthias Belgis valedicit. Steenuicum à Rennebergico obſidetur, ſed ſtrenuos habuit propugnatores, tandem à Norreſio, & Nieuortio ei eſt ſubuentum. Rex Philippus Portugalliam vi occupat, Regem Antonium expellens. Proſcribit Principem Auraicum, qui ad eius criminationes ſua Apologia Ordines reſpondet. Bruxellis ob exortas turbas exercitium Romanæ Religionis impeditur. Idem fit Antverpiæ. In Friſia moritur Rennebergicus, de cuius vita pauca adduntur. Huic in Gubernatione ſuccedit Verdugo, qui Norreſium ad Northorn profligat. Parmenſis in Brabantia Bredam acquirit. Contra Ordines Endouia potiuntur. Cameracum à Parmenſe obſeſſum, per Andegauenſis exercitum liberatur. Ordines Regem omni ſuo iure, quod in Prouincias Belgicas habebat excidiſſe declarant, ſigillaq́; eius omnia ac inſignia frangunt. Quopropter & Archidux Matthias Belgium reliquit. Teneramunda obſeſſa & expugnata. Auraici ad Ordines oratio. Stratagemata contra oppida Bergum, & Borborgum fruſtra tentata, &c. Hæc facta ſunt ſpatio 30. menſium, ſub Matthia & Parmenſi.*

LIBER DECIMVS.

Conſiliũ Principis Auraici, de pace, contributionibus, Duce Andegauenſe, & gubernatione Prouinciarum

POSTQVAM Pacificatio Colonienſis, eo quo diximus modo, irrita prorſus facta fuit, nullaque vlterius ſpes pacis reſtaret, Princeps Auraicus, cùm Gandaui adhuc eſſet, die 28. Septembr. 1579. typis edi fecit, ſuum cõſilium iudiciumque ſuper Articulis quibuſdam, ab vnitarum Prouinciarum Deputatis, ſibi propoſitis, quorum quidem Articulorum præcipua capita erãt quatuor, nempè de Pacificatione, contributione, contractu cum Duce Andegauenſe, & gubernatione Prouinciarum.

Quod ad Pacificationem attinet, conqueritur, ſibi à nonnullis imputari, quo minus ea ſucceſſerit; cùm tamen ipſe ſemper conſuluerit, conſulatque adhuc, pacem quæcumque poſſibili ratione acceptare: quandoquidem ingens diſſidium ac bellum, non ſine triſtiſſima clade, alioqui ſequuturum certò ſciat. Verùm cum videat Reformatos conſtantibus animis decreuiſſe, extra Prouincias nequaquam amplius abire, aut patriam relinquere; & Pacificatione nihil niſi grauiora diſſidia, inter Prouincias ſtrui, præſertim oblatione pacificationis Gandauenſis, quam autè in Baronis Sellei actione prauam, iniquam, & proinde extirpandam iudicarunt; ipſe ſe ad conſilia reſponſaque Ordinum generalium refert. Addit præterea, hoſtem pacificationis prætextu facultatibus, & vitæ incolarum inſidiari: & acerbè in miſeros ſæuiturum, poſtquam arces, oppida, locaque omnia munita in illorum manus tradita fuerint, qui ſe ſemper hoſtes infeſtiſſimos, his bellis præſtiterunt, & nunc nullam aliam cautionem aut ſecuritatem offerunt, quam iuramentum illorum, qui contra ius, & æquum ſuæ patriæ arma vimque intulerunt, & iuſiurandum parui pendunt, vtpote à quo ſe facilè abſoluendos non dubitent: quod & exemplis factiſque, ab iiſdem iſtis hominibus, quorum crudelitas Hiſpanica immanior, in Gallia & in Belgio, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octauo, ſatis ſuperque demonſtratum eſt. Præterea Deum, Principes, poteſtates, quoſcumq; totius orbis teſtatur homines, neminem mortalium, hac bellorum tempeſtate, grauiora damna pati, aut ardentioribus votis exoptare, magiſq; vtilem ac neceſſariam iudicare pacem, ſe vno: notiſſimum cuiuis eſſe, quam multas præclaras diuiteſq; poſſeſſiones, ſibi proprias hoſtis occupet, abſque vlla compenſatione: quam Carere, chariſſimo filio Comite Burano, ſibi ſit durum: quam paternus ſuus animus commoueatur, quod filius præter æquum & ius in Hiſpanijs captiuus detineatur, quem, niſi confecta pace, nulla vnquam videndi ſpes ſuperſit: ſe auidiſſimè poſt Dei honorem & patriæ ſalutem, eius aſpectum exoptare, & naturali quodam paternoque erga filium amore, aliorum patrum more, commoueri. Præterea vergenti ſuæ iam ætati conuenire aliquid quietis, & ceſſationis à multiplicibus curis, atque laboribus: Verùm quandoquidem plurimi, tam Reformatæ Religioni addicti, quàm alij patriæ libertatis ſtudioſi, ſuæ imprimis curæ tutelæque imitantur, ait ſe nequaquam vllam laudare aut comprobare pacem poſſe, niſi quæ ad ſecuritatem Religionis, libertatis, & priuilegiorum vniuerſæ patriæ tendat, quæque certa, firma & perpetua ſit: & iuramento, ſuæ conſcientiæ ſatisfacere volens, affirmat huiuſmodi optatæ paci Articulos Coloniæ propoſitos, omnino repugnare, & ad deſtructionem exſtirpationem, & deuaſtationem reformatæ Religionis totiuſque Belgij tendere, idque amplis rationibus declarat, quas quia hic longum eſſet referre, lectori ex impreſſis exemplaribus petendas relinquimus.

Contributionum omne negotium committit, conſilio Deputatorum conuentus Vltraiectenſis, idque ſe probaturum, ait apoſtillis ad ſingulos Articulos à ſe addendis.

Quod ad Ducem Andegauenſem attinet, ſuum quoque conſilium exponit: Quandoquidem ſumma ſedulitas diligentiaq; incolarum, in pace à Rege impetranda, ſibi perſpectiſſima ſit, ipſius autem Regis nulla adhuc indicia beneuoli propenſique animi in ſubditos, multo minus in Reformatam Religionem appareant: ſe quidem, omnibus exactè perpenſis, exiſtimare, dummodo hac de cauſa Prouinciæ alium Principem deligere velint, neminem omnium Principum eſſe, cuius auctoritas, potentia & conditio aptior ſit Prouincijs, præter Reginam Angliæ, aut dictum Ducem Andegauenſem. Cùm enim ſæpenumerò ab Imperij Principibus, vt Prouincias in ſuam tutelam protectionemque recipere vellent, poſtularint, ipſe quoque Archidux Matthias & Ordines generales, tam literis quam magnæ auctoritatis legatis miſſis, id à Cæſarea Maieſtate petierint: neutiquam tamen Cæſareæ Maieſtati aut Imperij Principibus perſuaderi potuit, vt his Prouincijs, quæ tamen Imperij membra ſunt, auxilium aut ſubſidium ferrent.

Addit præterea, ſe ipſius Reginæ Angliæ de harum regionum protectione ſuſcipienda ſententiam, & ſummum erga dictum Ducem fauorem ſatis intellexiſſe ac proſpexiſſe, ita vt in eius etiam gratiam ad Ordines generales literas miſerit: Proinde (ſaluo meliore iudicio ac conſilio

vnitarum

An. 1579.

vnitarum Prouinciarum & ciuitatum) ſibi videri, nullum aliud remedium reſtare, quàm vt ad dictum dominum Ducem confugiant: ad eximium enim id opus conficiendum, prorſus neceſſarium eſſe Dominum ſiue Principem aliquem, qui præſens ipſe negotium exequatur: ea tamen lege & conditione, vt regionibus auxilia præbeantur, & milites ac facultates ſufficientes ſuppeditentur, quibus Hiſpanorum armis reſiſtant, hoſtemque propellant: cautio quoque & ſecuritas præſtetur de religione, immunitatibus & priuilegijs regionũ, ſaluo cuiuſque Prouinciæ iure, in veteribus feudis, alijſque prærogatiuis, abſque vlla mutatione. Aut ſi Prouincijs conſultius videatur, nullum Dominum, Principemue deligere, id quidem communi arbitrio conſilioque relinquit: ſe quidem obſequia & auxilia pro ſuis viribus, in Prouinciarum vtilitatem laturum promittit: hortatur autem, diligenter conſiderent perpendantque, quibus modis hoſti tam potenti reſiſtere queant.

Conqueritur Auraicus de inobedientia.

Quod ad Prouinciarum gubernationem attinet, prudentiæ Prouinciarum committit, vt quod volent, de Archiducis Matthiæ perſona ſtatuant, eaque quæ Deputati decreuerant comprobat. Quod verò ad ſuam perſonam attinet, non poteſt non Deputatis proponere multorũ errores, & abuſus admodum enormes, ante hac cõmiſſos, quibus mederi impoſsibile fuit, quod nullus obedientiæ eſſet locus. Liquido autem conſtare edicta, præceptaque omnia fruſtra eſſe, niſi ab ijs, ad quos ſpectant, ſeruentur perficianturque. Hinc varias varios iactaſſe quærimonias; alios quidam ignorantia, alios inuidia. Se haudquaquam ignarum eſſe, huius tanti mali, multiplicisque inobedientiæ occaſionem inde præcipuè ortam, quod pecuniæ ad bellum neceſſariæ ſuo tempore non conficerentur, aut in alios vſus quàm deſtinatæ erant, erogarentur, aut ſubdolè retinerentur: & ſibi has confuſiones, tanquam præcipuo auctori imputari: quaſi verò ipſe abſque ope operaque eorum, quorum maximè intererat, hæc omnia ſolus conficere potuerit. Palàm autem eſſe, huiuſmodi calumniatores nihil aliud, quam Prouinciarum ruinam exitiumque machinari, & ab hoſtibus ſubornatos eſſe: horumq; veſtigia ſequi minus cautos quoſdam & inconſideratos calumniatores, vt ſuperiores gubernationique Præpoſitos hoc modo acerrimè vituperent.

De ingratitudine.

Et quanquam (perpenſa illorum ingratitudine, ad quorum arbitriũ filius captiuus auectus, tres fratres interfecti, ipſe grauiſsimis damnis affectus in maximũq; æs alienum incidit, & omnium ſuorum bonorum iacturam paſſus eſt) occaſionem cauſamque ſatis amplam habuerit, conditiones huiuſmodi opimas oblatas accipiendi, modò aurem præbere, & huius Pacificationis tempore, alicui particulari pactioni conſentire voluiſſet: tamen Dei imprimis honori & regionum Belgicarum commodo animum intendens, tales iniurias hactenus voluntaria obliuione contriuit, imò, abſque vllis aut ſaltem admodum paucis facultatibus, ſola fide, & gratia apud milites, immenſis laboribus vſque adhuc reſtitit atque impediuit, ne hoſtis vlterius in Prouincias irrueret, etiamſi illas vndique tam vi quam dolis oppugnaſſet, promotus adiutusque peruerſitate quorundam, qui fictè & fraudulenter in Ordinum militia verſantur, quorum dolo regionibus plus damni illatum eſt, quam violentia hoſtili, ita vt mirum ſit, totam patriam non eſſe prorſus euerſam.

Cùm verò vnitæ Prouinciæ ei Generalis Vicarij Prouinciarũ dignitatem offerant, ipſe non ignarus quid ſibi antè euenerit, ait ſe prompto lubentique animo, quemcunque alium Prouinciæ deligere & conſtituere volent, promoturum, polliceturque ſe nulli rei, quæ in ſua erit poteſtate, & qua Prouincijs commodare queat, parciturum, vt nec hactenus fecit. Si verò perſiſtant vt Vicarij Generalis munus obeat, quandoquidẽ ſe totum ſeruitio Dei & patriæ dediderit: cupit vt Prouinciæ occaſiones prędictorum incommodorum perpendant, vt ijs melius proſpiciatur.

Conqueritur quod ciuitates nolint admittere præſidia.

Primò, nulla eſt in omnibus hiſce Prouincijs ciuitas, quæ rogata, non recuſet quibuſcunque poteſt modis, præſidia admittere: illæ autem quæ præſidia admiſerunt, quorumcunque amicorum opera nituntur eadem rurſus miſſa facere. Hinc pernicias exitiumq; tam Prouinciarum quam vrbium. Exemplo ſunt Athæ, Aloſtum, Machlinia, vnde importuna vicinorum ſollicitatione præſidiariorum militum partem dimittere coactus fuit: itaque ciuibus reliquos facilè expellendi occaſio hic data eſt.

Ciuitates, præſidiarios admittere contentæ, eos numero adeò exiguo recipiunt, vt eruptionem impetumque in hoſtem facere nequeant, verùm intra muros deliteſcant, torpeſcantque armorum deſuetudine, ita vt hoſtis in agros ad ipſas vſque vrbium portas diſcurrat, pro libitu graſſetur, & hoſtilia quæque patret. Minora quoque oppida & municipia, quantumuis magnis vrbibus ſatis ſint vicina, niſi præſidijs muniantur, nihil niſi depopulationem excidiumque expectant. Miſeri quoque agricolæ qui vtrinq; opprimuntur & ſpoliantur, dubij vnde leuamen auxiliumue petant, grauiter de proceribus præfectiſque Prouinciarum conqueruntur, eoſque in culpa eſſe reputant, quo minus ab huiuſmodi damnis & miſerijs protegantur. Præterea enormes abuſus indies creſcunt, eo quod populo vndique afflicto) impoſſibile ſit contributiones cogere.

An. 1579.

Dicta omnia hæc incommoda præcaueri inprimis poterunt, ſi in oppidis limitaneis firma conſtituantur præſidia, quibus hoſtium deprædationes, extorſiones & petulantiæ inhiberi queant: eritque hoc modo reliqua prouinciarum pars ſecura ac libera, à tot exiguis parumque neceſſarijs præſidijs: ipſisque militibus ſtipendia facilius ac commodius ſoluentur: quemadmodũ quatuordecim aut quindecim cohortes, quæ ſtipendijs bene ſolutis in diſciplina militari continebuntur, nequaquam tot mala violenter patrabunt, quot nunc tres aut quatuor quibus æs militare non numeratur, patrare videmus; maximè quod deficiente pecunia, neutiquam ad militarem regulam aut diſciplinam perduci, multo minus in ea contineri queant.

Poſtulat ſibi poteſtatē dari diſponēdi præſidia. Proinde primò poſtulat, ſibi poteſtatem dari, ordinem rerum gerendarũ pro ſuo arbitrio componendi in vrbibus limitaneis, idque non tantum cauſa vrbium conſeruandarum, ſed & eruptionum, vt ex ijſdem vrbibus hoſtes, militari more, impetantur inuadanturque.

Et cùm Hollandiæ & Zelandiæ ciuitates, quæ abſque tergiuerſatione præſidiarios milites admiſerunt, conſeruatæ hactenus ſint, imò maximum hoſtibus damnum intulerunt: vt hic ſimiliter, hoſtium machinationes & inuaſiones improuiſæ, quaſcunq; ſecreto reſciſcere poterit, præcaueantur, petit ſibi poteſtatem dari, quocunque tempore introducendi milites in vrbes & arces, eoſque rurſus educendi, abſque vlla contradictione.

Conſilio poteſtatē dari abſolutā cupit. Præterea, ne poſt hac, tam tardè ad conficienda negotia procedatur, vtque remiſsiones, reiectiones, ac dilationes variæ euitentur, vtile ſibi imprimis videri, vt talem Conſilium Status inſtituatur, ſicut deliberatum fuit, aut deliberabitur ab ipſis Prouincijs: & vt illi quibus negotia committentur, abſolutam poteſtatem auctoritatemque habeant, de omnibus obiter ſubnatis caſibus conſtituendi, ne ad alios referendo, ac renunciando, & ad dominos remittendo, ſicut hactenus, tempus teratur. Si tamen Prouinciæ aliquos articulos ſuæ tantum cognitioni & deliberationi reſeruari & excipi velint, id quidem declarari poterunt: ipſis autem Conſilijs poteſtatem auctoritatemque dabunt de alijs omnibus decernendi vocum ſuffragijs: quibus omnes obedire, ijsque ſe accommodare tenebuntur.

Conqueritur de contributionibus. Inſuper conqueritur, ortas eſſe graues quaſdam moleſtias, ob difficultatem rei pecuniariæ, qua ſumptus belli exolui deberent: vnde commoditas omnis hoſtem extra Prouincias expellendi perdita fuit, quod ipſemet hoſtis literis ſuis interceptis confeſſus eſt, quibus declarabat ſe cogi Prouincias deſerere. Præterea promiſſas pecunias non colligi, & ſi quæ collectæ ſint, in alias res erogari pro cuiuſque arbitrio. Proinde ſe vnitasque Prouincias in ea eſſe ſententia, vt quandocunque contributiones communi conſenſu decernentur, contra ſingulos qui ſuam partem non conferent aut conferre negabunt, legibus agatur, resque exequutioni mandentur: ea tamen conditione, vt ſubditis ad fidem ſubſidiumque generalitatis ſuarum Prouinciarum confugere licitum liberumque ſit, &c.

Hæc pauca de articulorum ſententijs Lectori exhibere operepretium putaui: vt hinc pateat, quo in ſtatu id temporis verſatæ ſint Prouinciæ: reliqua ex typis impreſſis petantur.

Huiuſmodi conſilium ſententiamque, Princeps Auraicus tempeſtiuè typis edi curauit, vt omnibus Prouincijs & ciuitatibus, inſtitutionum propoſitionumque, quibus diligenter vacare queant, loco ſinti & proximis comitijs Ordinum generalium Antvverpiæ, pleniore auctoritate ac mandato expediantur, vtque hinc ea quæ neceſſaria maximè erunt, perfectè determinentur ad normam formulamque fœderum atque obligationum. Verùm rara, imò ferè nulla definitio ſequuta eſt.

Aliæ propoſitiones Principis Auraici. Proinde Auraicus anno 1580. 9. Ianu. Deputatis Ordinum generalium Antvverpiæ denuò demonſtrat proponitque incommoda Prouincijs, niſi promptè prouideatur, imminentia, hac maximè de cauſa, quod nullus Senatus, nullũ Conſilium totius Status ſit conſtitutum, cui plena ſit poteſtas determinandi, ea quæ ad promotionem & commodum generalitatis tendant, quandoquidem nunc quibuſq; ſingulatim in ſua Prouincia ac vrbe, omne id, quod ſibi priuatim vtile inprimis videtur, pro libitu agat, nihilq; penſi habeatur, quanta & ipſemet & tota generalitas damna patiantur, quod vrbibus neceſſitate laborantibus non ſuccurratur. Hinc fieri, vt hoſtis vbicunq; locorum ſibi commodiſsimum, opportuniſſimumq; reputat, ipſas Prouincias vnitas bellum gerere cogat, ita vt eum ſequi, velint, nolint, debeant, reſiſtendi ac defendendi cauſa, quandoquidem oppugnandi poteſtaten non habeant: vix enim maiores quam vnius ſolúmodo Prouinciæ militares copiæ cógregari poſſent, eædemque imbecilliores quam vt ei reſiſtant, cui omnem ſuum exercitum in vnum colligere locum facilè eſt, noſtris copijs viribuſque diſgregatis ac ſeparatis: cauſa autem huius mali hæc eſt, quod vnius corporis, hoc eſt, vnius ſenatus ſiue conſilij ſumma authoritas, cui reliqui obtemperent obediantque deſit: qua quidem vnica ratione omnibus periculis ac malis occurrentibus generaliter remedium adferri queat. *De neceſſitate Cõſilij Status cum generali authoritate.* Liquidò ſatis conſtare, quã ſæpè conſuluerit poſtularitque, vt aliquot equites & pedites ſtipendiarios alerent: quod ſi feciſſent, Tornacenſis ager & Flandria Occidentalis in has tantas anguſtias non eſſent pertractæ, ſaluum quoque manſiſſet Traiectum inferius, hoſtileſque copias impetere ac diſſipare,

diſsipare, facillimum fuiſſet. Exercitum ex præſidiarijs militibus colligi nullo modo poſſe, niſi primario aliquo Conſilio totius Status, à quo res gerendæ diſponantur: quandoquidem Prouinciæ quæ ſe nunc extra periculum eſſe vident, milites ſuos tam præſidiarios quam alios dimittere & exauctorare volunt: aliæ verò quibus labor, neceſsitas, timorque incumbunt, militem extra ſuas Prouincias, vrbes aut iuriſdictiones nequaquam exire volunt. Hinc plurima incommoda naſci, quibus exercitu ſub vnius Cōſilij ſupremi auctoritate redacto occurri poſſet. Non enim eſſet neceſſe vrbes tantis præſidijs onerare, quæ potiſsimùm metus cauſa collocantur, & ſine magno periculo ipſa loca perdendi, amandari non poſſunt, cùm exercitū aut firmam ſpem ſuæ defenſionis non habeant. Huiuſmodi autem exercitus collectus, & hoſtibus reſiſteret, & vrbes defenderet atque conſeruaret, aleretur que maximè in agris hoſtilibus, non ſine noſtrorum maximo leuamine ac ſolamine. Hi ſimilesq; plurimi abuſus ac defectus, viros aliquot præſtantes grauiter offenderunt, qui cùm ipſum fundamentum penitùs non cognoſcerent, culpam in innocentes reiecerunt: & ij qui rem ſaluam maximè cupiunt, puſillanimes iam deſperare incipiunt: cùm tot vrbiū rebelliones, defectiones & perditiones videantur: neque vlli Principes, vllæ poteſtates aut nationes extraneæ nobiſcum fœdus inierint, aut inire deſiderent: nullus quoque hoſtium ad nos transfugiat: quandoquidem hoſtis noſtra confuſione & inconſiderantia in rebus bellicis adminiſtrandis animatur corroboraturque, eamq; ſuæ victoriæ cauſam reputat, ita vt mirum ſit, noſtris Prouincijs vnitis grauiora adhuc damna non eueniſſe.

Cumque horum malorum præcipuæ occaſiones & cauſæ fuerint prauorum conſiliorum temeraria approbatio, & bonorum imprudens negligensque adminiſtratio: ſalutare remediū his incommodis adhibendum nunc eſſe: maximè cùm multis viris præſtantibus ſalus patriæ adhuc cordi ſit, qui ſuam operam libentes offerunt, fulti hac imprimis ſpe, quod hoſtis plurimis incommoditatibus prematur, difficultate atque inopia pecuniæ, pulueris tormentarij, commeatus, rerumq; plurimarum bello neceſſariarum, præterea etiam diſsidijs, factionibus, & militum inſolentijs, vnde ipſis prouincijs & ciuitatibus faſtidium tędiumque grauiſsimum adduci conſtat.

His hoſtium incommodis, Belgicæ patriæ commoda comparari imprimis poſſe, ſi ipſi domini proceresque, cùm poteſtas, facultas & occaſio ſuppetet, inſignem decernant conficiantq; exercitum quatuor millium equitum, duodecim millium peditum, mille ducentorum cuniculariorum: & tormentis, armamentis, inſtrumentisque bello neceſſarijs iam paratis, caſtra conſtituant: præſidiarijs hoc numero non ſupputatis: inſuper etiam equitum peditumq; Præfectis ratio & facultas ſtipendia exſoluendi declaretur: aliàs enim præſtantes, ſi tenui ac probi imprimis milites militiæ ſe dedere nolent: ignaui verò & inexpertes, proprij lucri potius quam prouinciarum commodi cauſa, abſque honeſtæ militiæ, gloriæ & honoris affectu militantes, nequaquam cum neceſsitas poſtulabit, vſui erunt. Verùm quia difficillimum eſſet alios præterquam Germanos equites conquirere: deliberādum ac decernendum erit, quales potiſſimum militiæ præfectos deligere conueniat: & ſi iiſdem militiæ præteritæ cauſa adhuc ſtipendia debentur, ea ipſis exſoluantur: poterunt nihilominùs etiam ex alijs nationibus copiæ colligi.

Exercitū inſignem colligi caſtraque conſtitui poſtulat.

Grauiter quoque delinqui in actione nummaria: quandoquidem quæque Prouincia ſuos nummos collocet adminiſtretque, vt lubet, in ſuum non in communem vſum. Multos etiam iniquè & inæqualiter ſubſidia generalia in ſuis Prouincijs cogere atq; colligere: & proprij commodi, aut negligentiæ, aut peruerſæ voluntatis vitio, grauiter hic peccare.

De re nummaria.

Cautionem quoque adhibendam ſacramento militari, quod à militiæ præfectis officialibus ipſiſque militibus exigitur: multi enim ſtipendiarij, quod Regio nomini iuramentum præſtiterint, anſam arripiunt, aliquid contra prouincias moliendi: Proinde vt maior hac in re ſit ſecuritas, certa formula ſacramenti erit præſcribenda. Decernenda quoq; formula, qua præfecti & Magiſtratus in edictis, placitis & conſtitutionibus vtentur.

Quandoquidem autem, ſummo Prouinciarū damno, maxima nobilium & procerum Belgij pars hoſti ſe iunxerit, paucioresque reſtent perſonæ præſtantes imprimis, quibus imperium gubernatioque rerum publicarum tutò committi queant: deliberandum attentè, qui & quales potiſsimùm ſint conſtituendi: ijdemque honoraria mercede ample decorandi, quo fidelius diligentiusque Prouinciarum vtilitati incumbant. Hæc omnia prudenter deliberanda, ſtatuenda & præſtanda ſunt. Mederi autem nequaquam difficilè, dummodo ſuo conſilio obtemperantes, aliquot virtute præſtantes viros deligant, à quibus occurrentia negotia tractentur & diſponantur, iiſdemque delectis obediant, moremque gerant quibuſcunque in rebus: ne toties audienda ſit communis frequensque reſpondendi & excuſandi hæc formula: *Non habemus mandatum a noſtris dominis*: quæ profectò optimas quaſque conſultationes & deliberationes interrumpit, irritasque prorſus reddit. Non quod vtile exiſtimemus, huiuſmodi deputatis ſiue delegatis dari poteſtatē nouas indictiones aut exactiones inſtituendi, & omnia pro arbitrio diſponendi, atque agendi: verum ſolummodo ordinem modumque conſtituendi in generalibus ſubſidijs, & exactio-

De ſacramento militari.

An. 1580.

Definitio an ſtruendi Cōſilij Status.

& exactionibus communi conſenſu permiſsis aut permittendis, vtiliter cogendis atque expendendis, militaribus copijs congregandis, eaſq; rurſus cum opus erit diſgregandis, & in præſidia collocandis, negotijsque omnibus politicis in Prouinciarum commodum tractandis. Quæ quidem omnia ſi conuenienter fiant, bonā mox mutationem ſubſequuturam, ſe haudquaquam dubitare, &c. Huius propoſitionis ampliorem ſententiam qui legere volet, eam ex impreſsione Antvverpiæ edita petat.

Adhortatio ad Deputatos Ordinum habita 13. Ianu.

Alia inſuper Ordinum Deputatis in conuentu Antvverpiæ 13. Ianuarij exhibita eſt propoſitio, de Belgicarum prouinciarum Principe mutando, vt hac re ſuis dominis renunciata, Ordinum generalium conuocetur concilium, & abſolutè plenaque poteſtate negotium omne definiatur. Præcipuum autem argumentum tale erat.

Bellum defenſiuum, tātum modò ab Ordinibus geri poſſe.

Prouinciarum res in eo ſtatu præſentia eſſe, vt nihil niſi bellum defenſiuum gerere poſſint, hoc eſt, regiones & ciuitates defendere, idque cum maxima etiam difficultate, quandoquidem Prouinciæ nihil certi determinēt, neque aliquem admioiſtrationis rerum publicarum aut bellicarum ordinem conſtituant, verùm omnia ita differant & in longum protrahant, vt potiſsimę quæquę rationes & opportunitates negligantur. Rebus autem omnibus quàm optimè etiam diſpoſitis, bellum defenſiuum adminiſtrandum, longiſsimo tempore duraturum, & plus incommodi quam commodi allaturum. Multi quoque, cum vrbes ab hoſte obſeſſas nequaquam obſidione liberari poſſe viderint, animum abijcient, & tædium faſtidiumque belli concipient, & ad defectionem pertracti, maiores diffidentias ac turbationes inuehent. Inſuper longa & aſsidua regionum depopulatione ac deuaſtatione vires magis magiſq; debilitabuntur, & pecuniarum rerumque neceſſariarum facultas adimetur: proinde exactè deliberandum vtrū pacem facere, an bellum continuare præſtet.

Pax autem nullo modo confici poterit, niſi ſe Regis Hiſpaniarum gubernationi, rationibus quibus poterunt commodiſsimis, ſubmittant.

Cùm autem Regis ſententiam inueſtigare facilè ſit, ex conditionibus pacis Coloniæ propoſitis, quæ neutiquam admitti poſſent ſine maximo diſcrimine & extremo periculo, ne Prouinciæ iugo Hiſpanorum duriore, quam vnquam hactenus, ſubdantur, & innumerabilis incolarum multitudo funditus perdatur, eorum nempe qui religionem reformatam ſuſceperunt; vnde regionum maxima confuſio, calamitas & deſolatio, commerciorumque euerſio ſit proditura: euidentiſsimum eſt, nullam niſi bello ſalutem reſtare.

Verùm quia, iudicio humano, bellum his, quibus inceptum eſt modis, impoſsibile ſit continuare: neceſſariò determinandum, qua via bellum breui finiatur, & patria ab hoſtibus liberetur.

Cùm autem huiuſmodi facultatem penes ſe non habeant, neceſſariò ab alijs Poteſtatibus & Principibus petenda eſt, rebus adhuc ſtantibus, quàm fieri poterit citiſsimè, antequam grauioribus damnis obruantur: aliàs enim timendum, ne ventura æſtate validis hoſtium, quæ apparantur copijs, aut ſociorum defectione, quam hoſtis omni ſtudio molitur, opprimantur.

Dux Andegauenſis maximè propenſus in Prouincias Belgicas.

Nullius toto orbe Chriſtiano Regis, Poteſtatis, aut Principis fauorē in Prouincias eſſe propenſiorem, ipſius Andegauenſis, Galliarum Regis Henrici fratris: cui optima commoditas & facultas, hoſtibus, in Galliæ partibus; vnde eis plurimum auxilij & commoditatis nocendi: nec dubium quin ſe ad id promptiſsimum ſecuro liberoque animo ſit declaraturus. Proinde deliberandum, velintne ſe in dicti Ducis poteſtatem, conditionibus præſcribendis dedere, necne.

Tres articuli præcipui belli Prouinciarū Belgicarum.

Præcipui quidem ad quos hactenus Prouinciæ adſpirarunt articuli ſunt: Aequa legitimaque regionnm & incolarum adminiſtratio & gubernatio: Legum, conſuetudinū, conſtitutionnm, decretorum, priuilegiorum, libertatum patriæ reſtauratio & cōſeruatio: Omnium iniquarum religionis cauſa perſequutionum, abrogatio: & exercitij religionis, ad pacem & quietem publicam ſeruandam neceſſariò conceſsi permiſsio: Reliqui minoris momēti ſunt. Deliberandum autem imprimis, an de his articulis potius cum Rege Hiſpano, an cum Duce Andegauenſe tranſigi queat.

Modi & rationes, quibus Rex Hiſpan. Belgas ſubiugare poſsit.

Liquidò ſatis conſtare, Regi multo maiorem quam dicto Duci volūtatem, opportunitatem & poteſtatem eſſe Prouincias opprimendi, & peregrino iugo ſubdendi. Quandoquidem Rex omnes Prouinciarum proceres, gubernatores, præſides, præfectos ita ſibi addictos & obedientes reddet, vt certatim gratiam fauoremque ſuum ſint aucupaturi, non tantum illi qui hactenus ei addicti permanſerunt, iamque mercedes amplas exſpectant, ſed & illi etiam qui ei ſemper reſtiterunt. Nam ſi magna eorum pars, qui acerrimi Hiſpanorum hoſtes fuerunt, poſt à Motteo blanda ſpe conflandarum diuitiarum ſeducti, ab alijs Prouincijs & vrbibus, quibus ſacramento & fœdere deuincti fuerant, defecerunt: facilè hinc quilibet coniectet, quid ab his horumque ſimilibus ſit exſpectandum, ſi eiuſmodi ſuis paſsionibus & affectionibus, quibus tam facilè commouentur, cogitatio quædam debiti officij, qua ſe Regi deuinctos reputent, accedat.

Contra verò Dux Andegauenſis tantum fidei & authoritatis longo annorum ſpatio apud

populum

populum ſibi nequaquam comparabit, quantum Rex impræſentiarum habet. Tenet præterea Rex iam in ſua poteſtate multas ciuitates, quarum facultate & commoditate multo facilius voti ſui compos fiet, quam Dux, qualemcunque & quantumcunque etiam operam ac induſtriam adhibeat. Ad hæc Rex potentia longe præpollet, præcipuè regno Portugalliæ acquiſito: ita vt ſuis viribus permagnis nos ſit oppreſſurus, niſi alio defenſore, aut meliore rerum gerendarum ratione nobis conſulamus.

Quod Belgis à ſuo Rege ſit expectandum.

Regis malus & infeſtus animus ſatis perſpectus cognitusque. Et cùm Prouincijs nunc grauiſſimè ſit offenſus atque iratus: procul dubio, ſiue vt ſuo honori conſulat, ſiue vt alijs ſuis ſubditis vbique exemplum præbeat, ne ſimile quid moliantur, ſiue duræ indolis, ſiue crudelis vindictæ naturali incitatus ſtimulo, cauſam locumque quæret de Belgicis his Prouincijs vindictam ſumendi. Argumento ſunt dira crudeliaque ſua facta in regionibus Granatenſibus, Indijs, Italia, & maximè in his inferioris Germaniæ terris. Calet adhuc ſanguis memoriaque recens ſummorum procerum, qui gladio, laqueo, veneno atrociſſimè contra diuina humanaq; iura, contra promiſſa ſacramento firmata, interfecti ſunt: præterea innumeræ multitudinis virorũ nobilium, populorumque, qui igne, gladio, horrendis tormentis enecati ſunt: eorum etiam qui coacti extra patrium ſolum errare, in miſeria & exilio cum vxoribus & prolibus grauem vitam traxerunt: hinc negotiationes, commercia, artes, opificia in peregrinas terras tranſlata, ſalusque omnis Belgio adempta. Res ipſa ſatis docuit, quibus modis eos, quos puniendos animo conceperat, literis & promiſſis blandiſſimis pellexerit: & quandocunque ſe animũ mutaſſe, & mitiorem gubernandi rationem inijſſe fingeret, tum demum maximè furtiuis, ſiue ſecretioribus literis callidisque documentis clàm indicarit, ſe opportunitatem commodam exſpectare, qua animum ſupplicijs vindictisque exaturare queat: ſicut ex inſtitutionibus & præceptis Auſtriaci, & aliorum ſatis liquet.

Docent exempla Hiſtoriarum, huiuſmodi Reges & Principes præpotentes, aut nunquam, aut rarò admodum inultam reliquiſſe illatam iniuriam: verùm diſſimulaſſe quidem aliquãdiù, donec potior occaſio opportunitasque daretur: monetque proinde Salomon, Iram Regis indubitatam eſſe mortis nuntium. Vt manifeſtiſſimè ex factis Chriſtierni Daniæ olim Regis conſtat, qui ob tyrannidem regno pulſus, iterumque certis conditionibus iureiurando ſancitis receptus, regnum multo tempore manſuetè adminiſtrauit: verum tandem in celeberrimo quodam conuiuio, proceres nobilesq; præcipuos amantiſſimè principio exceptos, menſis nondum prorſus remotis, capite truncari carnificis manu, infantes quoque aliquot trinos & quadrinos necari iubet.

Chriſtierni Daniæ Regis tyrannis.

In Gallijs, neque diuturnum annorum pactæ induciæ, neque plurimarum vrbium, arcium, munitionum traditio, neque ipſæ quidem ſororis Regiæ nuptiæ, Regem flectere potuerunt, quo minus vindictam auditu horribilem de Admirallio, & maxima innocentium hominum multitudine cuiuſuis ſexus & ordinis crudeliſſimè ſumeret. Similiter in Belgio, patrum memoria, Maximilianus Caroli V. Imper. auus, reconciliatione & pace inita, Principum Electorum interceſſione, eorundemque manu ſubſignata & ſigillo corroborata, ſuoque iuramento confirmata: atrociter Brugenſes vltus eſt, animumque vindicta expleuit, vt rei narratio audientibus horrorem nunc adhuc incutiat: erat tamen is Princeps Imperatorque admodum clemens, qualem multa ſæcula non viderunt.

Homicidia atrociſſima in Gallijs.

Max. Imper. vindicta in Brugenſes.

Quid ergo exſpectandum aut ſperandum de Rege Hiſpaniæ, qui promiſſa nequaquam ſeruare volet, ſi non alia, ſaltem ea de cauſa, vt ſecurior ſit, ne poſt hac rurſus in huiuſmodi graues ſumptus Prouinciarum cauſa incidat: id quod plerunque omnes Principes & Poteſtates faciũt, cum defectionem timent, maximè ſi aliquam ſibi iniuriam ante factam reputent. Exemplo eſt vrbs Gandauenſis, anno 1539.

Euidentiſſimè etiam conſtat, omnia vincula promiſſorum, ſigillorum, fœderum, iuramentorum, & quæcunque ad hæc excogitari queant, vnà Pontificis Romani bulla infringi poſſe: quandoquidem hæreticis (quales nos omnes ſimul reputant) non eſſe ſeruandam fidem aſſerant: in eorum quoque imperio. Maximam ſiue indubitatam regulam ſeruari hanc: Regem neutiquam teneri promiſſa ſubditis rebellibus præſtare: quandoquidem veri legitimique hoſtes non reputentur, verùm rebelles, ſeditioſi, & (vt ipſi affirmant) proditores: imò in naturæ legem peccari, cum eis fides ſeruatur: idque abundè adhuc propalant ij, qui contra nos ſcribunt, inter quos Corn. Callidius Chryſopolitanus Ieſuita, Ioannes Lenſeus, Cunerus Epiſcopus Levvardenſis, pluresque alij tam Theologi quam Iuriſperiti.

Quamuis autem ipſe etiam Rex promiſſa ſeruare animum induxiſſet, tamen neque Pontificem Romanum, neque Inquiſitioni Hiſpanicæ præfectos id vllo pacto permiſſuros, verùm Regi potius grauem conſcientiæ ſcrupulum inculcaturos, & ad omnium hæreticorum extirpationem compulſuros: eodem quo Regem Franciæ ad ſimile facinus pertraxere modo: dira enim internecio Pariſijs perpetrata, in Hiſpa. & Italia proculdubio primum excogitata & deliberata fuit.

Arnoldi epiſco de cæde Pariſiana in Hiſp. excogitata.

Perpen-

An. 1580.

Perpendendum inſuper, quid Regem ad hanc contra Belgium atrocitatem præcipuè inſtigarit: quod ſi ipſa natura, fruſtra profectò remedium exſpectabitur; nullis enim furcis quãuis validiſsimis natura expelletur: ſi verò bona, miti & clementi ſit indolè præditus: quod multi nobis perſuadere volunt; dubium non eſt, quin zelo quodã religionis, aut conſilio & inſtinctu eorum, qui his regionibus infeſti ſunt, nempe Pontificis & Inquiſitorũ, huc ſit redactus. Quod ſi zelo & religione adactus, nequaquam ſanè is zelus nunc extenuatus (quandoquidem religionem primam totius rebellionis cauſam reputat) ſed ad ſummum auctus eſt. Atque hinc palàm conſtat, quid poſt hac à Rege exſpectandum ſit: cùm illi qui eum principio inſtigarunt & adegerunt, nunc multò magis in regiones exacerbati, maioreque odio & inuidia ſint incenſi, & Belgii habitatores, defectores, rebelles, hæreticos, ſeditioſos factioſos iudicent.

Opinio Auraici de Ioan. Auſtriaco.

Quæ autem ſecuritas aut libertas patriæ, priuilegiorum, religionis à Rege ſit ſperanda; & qualis æquanta ſit Regis potentia in regione, in qua tot ciuitates ſibi adhuc ſubditas, tot fautores ſibi deditos deuinctosque habet, exemplum D. Ioannis Auſtriaci ſatis docet, qui procul dubio Prouinciarum dominio facile potiri potuiſſet, ſi aliquãtiſpèr adhuc tectius ſimulaſſet, neque eius Epiſtolæ fortè fortuna interceptæ fuiſſent: ſi etiam cum vrbem Machlinienſem peteret, in arcem Antvverpienſem contendiſſet, eamque cœpiſſet.

Ducis Andegau. vires & occaſiones.

Nunc contrà penſitandæ vires & oportunitates Ducis Andegauēſis. Paruam habet is commoditatem, quòd extraneus, & intraneis ſuſpectus ſit: nullam reciprocam ſocietatem aut amicitiam: nullas vrbes, arces, aut munitiones: nullos Prouinciarum proceres ſibi deuinctos: neque is etiam eſt, qui, niſi ſibi certiùs ante cautum eſſet, aliquid ardui extra ſuas regiones machinari vellet.

De viribus & potentia hæc dicta ſufficiunt. Eius etiam voluntas facilis perſpectu. Siquidem magis neceſſarium erit, vt Incolarum fauorem captet, quàm eos ad diffidentiam, aut iram excitet: & à probis bonisque introductus & admiſſus, promptam habebit occaſionem de iis ſemper merendi: neque vlla iræ aut vindictæ in Prouincias ansa facile dabitur.

Quòd ad religionem attinet: Iam ſatis aſſuetus eſt vtriuſque religionis exercitium videre, & ferre in Gallijs, imò in ſua propriaque aula: habet enim multos aulicos religioni reformatæ addictos, & in ſuis Prouincijs pacem religionis conſtitutam ſeruari facit. Proinde omnia bona ſecuraque, quod ad religionem & gubernationem ſpectat, ab eo ſunt ſperanda: quando quidem ei conuenientiſsimæ conditiones & pactiones proponi poterunt: quæ à Rege Hiſpan. fruſtra exſpectarentur.

Si de eius natura & indole agamus: Dicitur manſuetus & clemens: in cædibus violentis & tumultibus modeſtè ac probè ſe geſsit, ſeque tam diros ac ſanguineolentos caſus dolere, ſuæ etiam vitæ periculo euidenter probauit: quamuis poſtremò irritatus & inſtigatus, belli contra Hugonotas factus ſit ſocius: non diu tamen manſit, verùm pacis quam imprimis confici & ſeruari optabat, auctor fuit. Vt vt ſit, tales ei conditiones, omni ſtudio & prouidentia, præſcribere facilè erit, vt etiamſi maxime velit, mala conſilia ſequi non queat, quandoquidem perficiendi poteſtatem non habebit. Eo autem faciliùs continebitur, quod ſemper adhuc ei timenda erit factio eorum, qui Regi Hiſpan. fauent: & hanc maxime ob cauſam incolarum patriæ amantium amicitiam ſectabitur: addictos quoque religioni in Gallijs timebit, neque eos irritare audebit. Hæc vtique (ſi humano more loquamur) commodiſsima, optimaque eſt via bellum extra has Prouincias eliminandi: quandoquidem Gallia Hiſpanis clauſa, impoſsibile erit Hiſpanis vlterius bellum hic gerere aut continuare, vtpotè qui hactenus commeatum, arma, munitiones, pecunias ac facultates ferè omnes ex Gallijs habuerint: exemplo eſt Traiecti inferioris expugnatio, in quam maximè commoditates ex Gallijs ſuppeditatæ fuerunt. Hinc etiam Hiſpanorum & Italorum militum introductio, & pecuniarum aduectio prorſus impedietur, dummodo ipſe Rex Gallorum ſinceris argumentis, ipſoque facto, ſiue palàm, ſiue clam ſe hoſtem Hiſpanorum declaret.

Præterea Artheſianos & Hannonienſes concordiam rurſus ambituros, dubium non eſt: alioqui enim bellum vtrinque ſuſtinere, & noſtrorum hoſtiles excurſiones ad exactiones extorquendas, atque violentias in Flandriam patratas compenſandas, propellere, grauiſsimum ipſis foret. Neque ipſe Dux occaſionem habebit VValones vbique præferendi ipſis Prouincialibus, quod ſicut hactenus, vt plurimum factũ ſint, ita poſt hac etiam amplius fieret, ſi Hiſpani rerum potirentur. Ad hæc etiam cauendum, ne VValones Ducem in ſuas partes pertrahant.

Si quis obijciat: Periculum eſſe, ne Dux Pacificationem Gandauenſem recuſet: aut Angliæ Regina Pacificationis ergo Prouincijs ſuccenſeat. Hic reſponſum habeat: nihil cauſæ apparere quamobrem Dux Pacificationem repudiet, quandoquidem contra hoſtes Hiſpanos præcipuè inita ſit. Præterea ſufficiens documentum capi poſſe ex Ducibus Burgundiæ, qui etiam Franciæ fratres fuerunt, eorumq; patres atque maiores cõmercia conſortiaque fideliter ſimul ſeruarũt. Anglia autem Ducem potius quam Hiſpan. Regem vicinum cupiet, maximè ſi Rex, vt videtur,

rega.

An. 1580.

regni Portugalliæ compos fiat, cuius potentia maximè timenda erit, dũmodo mari orientali & occidentali, & tam multis terris dominetur. Neque veriſimile eſt Reginam Duci eſſe oſtenſam, cùm matrimoniũ hactenus ſit tractatum, & adhuc tractetur: quod etiamſi non ſuccedat, nihilominus Angliæ proceribus religionis fautoribus gratum erit, ſi res in temperato æquamento cõtineantur: nam proculdubio Hiſpanis tantũ negotij Galliæ faceſſet, vt Angliæ nihil à Gallis timendum ſit: maximè cum decretum ſit, vt Angliæ Regina contractu comprehendatur.

Suſpicio autem de clandeſtino Ducis fœdere cum Hiſpano, abſurda & falſa prorſus videtur. Nam profectò Regi Hiſp. potius commodiusque eſſet has Prouincias recipere, conditionibus à Proceribus Ordinum oblatis, quam in tali diſcrimine verſari, easq; tandem à Regis Galliarum fratre recipere conditionibus grauioribus, quàm nunc ei offeruntur. Præterea ſcripta factaque Ducis, omnia contrarium liquidò demonſtrant: ita vt nemo ſapiens hanc ſuſpicionem facilè mente ſit concepturus. Rogantur itaq; Prouinciæ, vt ſimul ſemelque determinent quid potiſsimũ ſit agendum, & determinata maturè effecta reddant, vt patria tandem à longis miſerijs & calamitatibus liberari queat.

Diu multumque dictis de rebus, Ciuitates & Ordines generales conſultarunt atque deliberarunt: poſtremò ſtatutum decretumque eſt, vt Andegauenſis in Principem patriæ recipiatur. Hæc autem poſt latiùs narrabimus.

Poſtquam Artheſia & Hannonia, relictis reliquis Prouincijs, Regi reconciliatæ, promiſſum exercitũ inſtruxerunt, Parmenſis principio Ianuarij iubet oppugnari Mortaniam, Hannoniæ vrbeculam, tribus cohortibus præſidiariorum, Scotorum & Anglorum munitam. Mortania vi expugnata, Fanum Amandi, paruum quoque oppidulum, petit: præſidiarij Angli neceſsitate coacti deditionem faciunt: Morganus Chiliarcha & alij militum præfecti captiui detinentur. Inde Tornacum tendit exercitus: verùm nihil hic egregij patrant: agros circa Inſulas infeſtãt, ſuburbia & molas paſsim incendunt: & maioribus aliquot pagis, vtpotè Honſcotæ & alijs, flammas, niſi redemptione paciſcantur, hoſtiliter minantur.

Parmenſis Mortaniam & Fanum Amandi capit.

Interea menſe eodem Ianuario, circa Traiectum inferius, & Limburgum Hiſpani milites recenſentur, maximaque pars extra Belgij Prouincias mittuntur, vt hac ratione cõtractui cum Artheſienſibus & Hannonienſibus inito ſatisfiat.

Hiſpanorum diſceſſus.

Cameracum oppidum Galliæ limitaneum, ſeruabat hac tempeſtate Ordinum nomine præſidiarijs militibus inſtructus D. Incyus, Gaureæ familiæ vir nobilis: cùm autem oppido obſidionem minaretur Parmenſis, locusque longius eſſet diſsitus, quàm vt ſubſidium ab Ordinibus facilè ferri poſſet: Incyus cum Andegauenſe egit de ſuppetijs, ſi neceſſe eſſet, ferendis: tandemque miſſas ex Gallijs equitum & peditum auxiliares copias, in vrbem admiſit: hi Hannoniæ & Artheſiæ agros diripiunt, incendiaq; minitando pecunijs emungunt.

Cameracum & auxiliares copias ducit Andegauenſis recipit.

Præſidiarij Bruxellenſes, iunctis reliquis vicinis, vrbẽ Niuellenſem iterum dexteritate quadam capiunt menſe Ianua. plurimisque cæſis, D. Glymeſum vinctum in vrbem Bruxellenſem deducunt. Geldri, vicinorum ope tentant obſidione capere arcem Bleyenbekam prope Moſam, quam Martin. Schenckius acer bellator defendebat, ſeq; eius dominum vocabat, & Geldris Moſam & Rhenum nauigantibus, multa quotidie damna inferebat, cui poſtquam Parmenſis pedites equitesque auxiliares miſit, Geldri viribus minores obſidionem ſoluerunt.

Niuella capta.

Bleyenbecka obſidetur.

Princeps Auraicus, quòd turbidæ admodum res eſſent in Friſia & locis vicinis, in Hollandiam proficiſcitur, Archiduce Matthia Bredam vſque comitante, vbi à Principe in arce ſua magnificè inprimis excipitur: Archidux per vrbẽ Bergenſem reuertitur Antvverpiam: Princeps Dordraco, Campam, vt diſsidia vbique componat. Nam ruſtici Drentheſes, & vicini arma ceperant, quibus violentias, quas Ordinum milites, & reſtantia Caſimiri, & Ideſi Henrici agmina inferebant, propellerent: & cùm iunctis viribus valde fortes eſſent, contributiones recuſabant, videbanturque ad Pacificationem Colonienſem aſpirare. Comes Rennenbergius in ſua iuriſdictione ſe de ruſticis vindicabat, & Lingenſibus atque Oldenzelenſibus, quod pacem Religionis admittere nollent, dira minabatur. Bertolus Entiſſenius Bergenſes & diœcciſis Monaſterienſis, habitatores hoſtiliter vexabat. D. Sonoyus Zutphanienſes præſidia recipere cogebat: poſtremo Comes Hohenloius ruſticos Drentenſes, & Tranſiſulanos vi armisque domuit.

Princeps Auraicus in Hollandiã & Friſiam proficiſcitur, turbarũ componendarum cauſa.

Quo pacto Comes Rennenbergius clandeſtinè cum Principe Parmenſe tractare, & ruſticos contra Ordinum milites animare cœperit, ſuprà lib. 9. diximus. Impulſu autem ſuorum officialium, familiarium, conſiliarium, & conſanguineorum in Hannonia Rennenbergius ad defectionem inductus, occultè cum alijs molitus eſt, articulos Pacificationis Colonienſis Ordinibus propoſitos, promouere: cumque ſeditio Grœningæ mota eſſet à Catholicis hos articulos recipiendos affirmantibus, Ordinum autem ſtudioſi præualuiſſent: ipſe nihilominus hinc factioſorum turbam maiorem excitare diſsidiaque maiora fouere volens, obſides Grœningẽſes, homines Hiſpanis addictiſsimos, liberos dimiſit: Orta quoque eadem tempeſtate ſeditio in vrbe Campenſi, vnde auxilij oportunitatem veſtigabat.

Comes Rennenbergius ab Ordinibus meditatur defectionem.

An. 1580.

Anno 1580. 21. Ianuarij, Cornelia Lalaignia Rennenbergij ſoror, cum marito Barone Monceauo ad fratrem veniunt, eique reconciliationem & gratiam à Parmenſe adferunt, & pecuniæ ſummam, addunt inſuper magnifica promiſſa, Marchionatus dignitatem, & Comitis Megemenſis viduæ, cuius amore capiebatur, nuptias conſequendi. Cumque hominis animum in dubio verſari adhuc viderent, eum indies monere identidem non deſtiterunt, ne animam cacodæmoni tradat, ne Chriſtianam religionem vlterius perſequatur, ne hæreticorum & rebellium coryphæus eſſe pergat, ſeque gubernationi ac imperio plebis, & infimæ multitudinis cerdonum, textorum, pellionum ſubmittat, cùm grauiſſima iactura omnluin ſuarum fortunarum in Hannonia & alijs locis, & fauoris ac gratiæ affinium, conſanguineorum, matris, auunculi Canonici Comitis, à quo Comitatum Rennenbergenſem acceperat, & ipſius Regis Hiſpaniæ: hæc ſimiliaque multa aſſiduo inculcant, quare tandem iuuenilis ætas, animus inexpertus, & religio quàm ab infantia imbuerat, hominem tranſuerſum agunt, non ſine acri conſcientiæ remorſu. Omnia autem quamdiu potuit diſſimulauit ac celauit.

Caſtrum Levvardenſe ab Ordinib. Rennenbergio eripitur, & dirutum.

Princeps Auraicus & Ordines Friſiæ ſimul ac varijs indicijs ſuſpicionem conceperunt, præuenire quam præueniri conſultius rati, ſtatuunt menſe Februario caſtrum Levvardienſe inuadere: itaque ſecretò per Bouvvlngam & Feruonem præfectos militiæ à tergo cingitur militum numero, frontem ciuium cateruæ occupant: coguntque ſacerdotes, monachos, & præſidiariorum arcis mulieres agmine primo ſtare: mox aggeres conficiunt & foſſas implent. Schagenus poſt Matheneſſæ mortem Marſchalcus, & caſtri præfectus factus, ab hoſte anticipatus, dubius, metuensque caſtrum dedidit, vita & facultatibus ſaluis, ſibique certo reditu annuo conſtituto. Ciues citius faciliusque quam ſperarant caſtrum ingreſſi, mœnia vrbem verſus diruunt, foſſas & aggeres indefeſſi æquant, reliquaque oppidi muris adiungunt. Olim Levvardienſes relicti à Grœningenſibus, poſt tertiā vrbis obſidionem, hanc arcem ſuis ſumptibus extruxerunt, victi coactique à VVilleborđo Schouvvenbergio, generali militiæ præfecto Ducis Alberti Saxoniæ Ducis, anno 1499. ſtetitque annos circiter octoginta.

Interea dum ciues diruendo caſtro ſunt intenti, militum cohortes in oppidum reuerſæ, Minoritas, acie inſtructa, ita vt quemque Monachum miles ordine ſequeretur, tympanis & tybijs reſonantibus extra oppidi portas deducunt.

Caſtrum Harlingenſe captum & dirutum.

Poſtridiè Reynickus Camminga, alijque præfecti cum quatuor militum cohortibus Harlingam petunt, arcemque tradi exigunt: præſidiarij refragantur, in vrbem iaculantur totisque viribus repugnant. Rennenbergius nuntio de obſidione accepto, pauidus ſtupensque, Bayllium, quem à ſecretis habebat, Levvardam mittit, multis vafrè cauteque mandatis, & authoritate inſtructum, negotia pro ſuo arbitrio, vt tempus poſtularet, tractandi: omnia adhuc ſalua reputans.

Bayllius è veſtigio apprehenditur: omnibusque quæ penes ſe habebat, exploratis & excuſſis, Inueniunt chartas quaſdam puras, nequaquam deſcriptas, ſed ſolummodo Rennenbergij nomine ſubſignatas: mox eum in harum chartarum vna cogunt Rennenbergij nomine ſcribere ad vicarium Droſſardi Oyenburgi, qui tunc Grœningæ erat, vt caſtrum tradat. Hic homo incautus, nihil mali ſuſpicans, & huiuſmodi negotia ter mandanda eſſe ignorans, caſtrum tradidit 5. Februarij: quod ocyus etiam à ciuibus euertitur, oppidum verſus. Fuit hoc caſtrum primò à Grœningenſibus cum toti Friſiæ dominarentur, ædificatum anno 1496. ſequente autem anno à Friſijs dirutum, & à Duce Saxoniæ Alberto inſtauratum, anno 1500. ſtetitque circiter 79. annos.

Caſtrū Staurenſe captum, & dirutum.

Poſt hæc Sonoyus cum deputatis, & quatuor militum cohortibus Staueram mittuntur: caſtro deditionem indicunt: Droſſardus Pipenpoys, certis rationibus quibus ſe excuſaret, à Principe Auraico acceptis, caſtrum tradit: id ſubitò ac inconſultè, vrbe nondum munita, diruunt, non ſine magno ciuitatis damno; inde enim Rennenbergius iterum in ſuam poteſtatem facilè redegit. Fuit hæc arx initio conſtructa ab Alberto Bauaro, Comite Hollandiæ, anno 1396. pòſt euerſa, rurſus à Georgio Schenckio, Caroli V. Imper. nomine extructa, anno 1522. manſitque in eo ſtatu annos plus minus 57.

Rennenbergij querela.

Interea dum hæc aguntur, Rennenbergius Grœningæ hæret, animo perturbatus, maximè quod ea quæ Parmenſi promiſerat pręſtare nō poſſet, debebat. n. ſuis ſumptib. in Regis poteſtatem & obedientiam redigere omnia loca ſuæ gubernationi cōmiſſa: verùm hæc ſilentio ſupprimens, apud omnes conqueritur de infractione pacis Religionis, de Friſiorū rebellione, de cōtumelia & iniuria ſibi illata: cōmemorat ſua egregia facinora beneficiaq; Machliniæ, Valenchenis, Grœningæ, Campæ, alijsq; locis fideliter Ordinibus præſtita: quodq; pro gratia referenda, ſumma ignominia tanquā proditor afficiatur, aliaq; his ſimilia, indignabundus effundit. Puppeus vel Pompeus Vſkenſlius, & Ioa. Cornputus, vterq; patrię & Ordinū ſtudioſiſſimus, & Rēnenbergio familiariſſ. ei conſulunt, vt Vltraiectū, vbi Auraicus tūc erat, proficiſcatur, ſeq; coram purget, ſuſpicionē leuet, atq; à ſe remoueat, vt amiſſa loca rurſus recuperet adminiſtranda. nihil eſſe cauſæ

cur de

An. 1580.

sur de arcium demolitione conqueratur, cùm ante certo ſciuerit. Generalitatem id maximè deſideraſſe: ſe nullam prorſus conquerendi aut culpandi occaſionem habere, quàm quod modo inconuenienti, & ſuo iniuſſu in ſuæ gubernationis locis commiſsis hæc acta ſint.

Deinde, nonnullis ſuarum machinationum detectis, quibus etiam Pompei Vſkenſi vitæ ſtruebantur inſidiæ; ipſe Vſkenſus Rennenbergij aulam relinquēs, ei coram Prouinciarum deputatis, & amicis omnia ſua vitia aperuit: Cornputum præterea rogauit, eum ad conſtantiam hortetur, quandoquidem dubitare atque hæſitare adhuc videatur. Facit id ſedulò Cornputus: rogat ſuam gubernationem rectius inſtituat, ne Prouinciæ ab eo animis alienentur: & poſt hac ex Ordinum Prouinciarum ſibi commiſſarum conſilio gubernet, clandeſtina Oyenburgij, Gruyteri, Couterauij, Baylllj conſilia fugiat: abſque mora Traiectum ſe conferat, & apud Principem Auraicum & Ordinum Deputatos ſuſpicionem diluat: dummodo ſibi conſcius non ſit: quod quidem tanto facilius ſe credere ait, quandoquidem nullam rationem, quia eo pertrahi poſsit inueniat: cùm multo plura bona hic habeat, quam Rex ei aut promittere aut præſtare queat: nullæ enim Belgij Prouinciæ ijs re, quarū gubernationi præerat, comparandæ erant: in quibus non ſolum pulchræ, bene munitæ & opulentæ vrbes, verùm etiam quinque magni & totidem parui portus, qui nulla vi bellica deſtrui aut adimi poſſent: quandoquidem agris vaſtatis, ciuitates nihilominus mari commercijs facillimè ſuſtentarentur ac alerentur: loca autem in Regis poteſtate ſita, perirent interirentque, quandoquidem agris depopulatis nulla ſpes ſalutis aut quæſtus ſupereſſet, portubus ad neceſſaria aduehenda non patentibus. Regem nihil ei præter vanos titolos daturum. Quod ſi eum huc impellat religio Catholica Romana: ſciat non magis in ſua eſſe poteſtate eam exitiali ſuo damno reſtaurare, quàm Regum Galliæ & Hiſpa. qui & flammis & ſuarum ditionum maximo periculo ac incommodo id tentarunt. Conſultius proinde facturum, ſi ea quæ nunc hic habet, ſeruet, incendiumque quod familiam ſuam Lalaigniam longo ab hinc tempore inuaſerat, extinguat, denique Principi Auraico & fœderatis obſequatur: ſecus enim periculum eſſe, ne hoſtilem iram furoremque ſentiat, & vndique circundatus anguſtijs prematur, multò citius quam exiſtimet.

Cornputus Rennenbergium probe monet.

Rennenbergius monentem Cornputum attente bonaq; cum venia audit, ſæpe vultū mutans: tandem obortis lachrymis, magna ſe deſperatione affectum ait, conqueriturque de Friſiorum pertinacia, & Bertolt Entiſſenij inobedientia: videbatur quidē conſtans velle permanere, verùm ſoror labaſcentem ac hæſitantem fratrem ob iuſiurādum, quo ſe Ordinibus deuinxerat, contrà animare non ceſſat. Interim fingere, diſsimulare, obtegere, clancularia ſua conſilia, quibuſcunque poteſt modis, pergit Rennenbergius.

Proinde Cornputus ſecreto ſenatores, & ciues quoſdam Grœningenſes adit, inprimis Iacobum Hillebrandum alioſq; reformatæ religioni addictos, monet conſulitque quàm citiſsimè ciuitatem in ſuam poteſtatem redigant, & partem aduerſam anteuertant: offert ſe primò id aggreſſurum, & Rennenbergium ne quid mali patret expreſſurum & apprehenſurum. Reſpondent illi, nondum neceſſe eſſe: quandoquidem viribus præualeant, & caute prouidere, rebusq; conſulere non deſinant. Cornputus palàm teſtificatur, ſe, quod ſatis iam eos præmonuerit, innoxium ac expertem imminentis mali: ſi remedium amplius adhibere recuſent, ſe nolle eo loci vitam ſuam periculis exponere: itaque conſcenſo equo vrbe exit, cùm Vſkenſus prior diſceſsiſſet. Rennenbergius interea blandiri palpumque obtrudere pergit Grœningenſibus, inimicitia odioque in circumiacens territorium excæcatis: adeò vt ipſe Iacobus Hillebrādus tunc Conſul, antea verò Cameræ Regiæ præfectus, totius ciuitatis facilè primus, in quem Reformati ſpem ſuam prorſus collocabant, eodem adhuc veſpere, antequam vrbs caperetur, cum Rennenbergio cœnans, cum ſincerè bonaque fide interrogaret de ſuſpicione, quæ in eum conferebatur, diceretque ſe ſperare, eum nihil prorſus mali meditari: ad hæc Rennenbergius, dextra dextram Hillebrandi præhendens comprimensque: O mi pater, inquit, te enim loco patris habeo, talia ne de me ſuſpiceris? Huiuſmodi blandiloquentia pacatus Hillebrandus nimiſque credulus, eodem veſpere ſerò admodum ſenatoribus & ciuibus quibuſdam reformatis, ſincerum propenſumque Rennenbergij animum aſſeruit: nihilominus tamem vt excubias domi prouide agerent admonuit: & hac quidem ratione ſecuros tutoſque ſe confidebant.

Cornputus Grœningenſibus Rennēbergij machinationes aperit.

Cùm verò Rennenbergij conſilia ac inſtituta indies magis magiſque ſuſpecta fierent, iamque Principem Auraicum cum ſuis cohortibus ac ſatellitibus vrbem intraturum timeret: nequaquam conſtitutum facinus differre audet, quanquam nihil adhuc reſciſceret de ſubſidio promiſſo, de ijs, nempe militibus, qui recens Carpæ conſcripti, nuperrimè Rheno traiecto prope oppidum Eſſenſe, hærentes in ditione Berghenſi à Droſſardo Recklinghuyſio, & alijs ſparſi profligatique fuerant: itaque ſecundo Martij ſub noctem omnem ſuam familiam, ciues Hiſpanis addictos, & milites quoſdam celatos armat: & tertio Martij, cum per exploratores reſciuiſſet, reformatos excubitores diluculo quieti corpora dediſſe, mane circa horam quintam cum ſuis copijs, alba nota in ſiniſtro brachio inſignitis, ex ſuo hoſpitio recta

Rennenbergius aperiū ſe hoſtem manifeſtat, & Grœningam Regis nomine capit.

 in forum

An. 1580.

in forum tendit, equo vectus, cataphractus, euaginatum gladium manu geſtãs clamat: Aſſiſtite, aſſiſtite boni ciues, hodie primum fio verus harum Prouinciarum Vicarius: nunc alacriter ea perficiamus, quæ erga Regiam Maieſtatem debitis officijs, & noſtræ protectioni neceſſaria erũt: ſimul tympanis tubiſque plurimis, clangorem ſonitumque horribilem edi iubet, vt maximis copijs inſtructus videretur exercitus.

Hillebrandus Conſul & Reformati aliquot feſtinanter armis apprehenſis, contra Rennenbergium proſiliunt, maioremq; numerum auxiliarem ſubſequi putant. Hillebrãdus à quodam Rennenbergij famulo ſclopeti ictu vulneratus ſubitò in terram concidit: inde ſocij fugiunt, multi capiuntur, quidam ſe in ſuis ædibus adhuc defendunt: nemo autem occiſus præterquam ciuis Bohemi filius. Mox vlterius per plateas graſſantur, in omnes quos per ianuas aut feneſtras capita exerere vident iaculantur: poſtea totam vrbem perluſtrant, capiunt omnes Hiſpanorum ſectatoribus inuiſos, probos, imprimis ciues, numero ducentos, & vltra, quorum multos inhumaniſsimè tractant: verum maxima pars diuerſis occaſionibus tandem libera fuit dimiſſa. Concionatores oẽs, & boni aliquot ciues, per ſonis veſtibuſque alienis induti, incogniti euadunt.

Rennenbergius his verſutijs vrbe Grœningenſe ſuperata, continuò Magiſtratum mutat, reconciliationem cum Rege & Parmenſe initam iurari imperat, ad circumiacentia territoria blandiſsimas literas mittit, incolas allectat, & vt armis ſe muniant, atque Bartolo Entiſſenio, eiuſque ſeditioſæ legioni totis viribus reſiſtant, hortatur atque inſtigat.

Grœninga obſeſſa.

Triumphi & gaudia, ſtratagemate hoc patrato, neque magna, neque diuturna Rennenbergio fuère: nam eodem ipſo die oppugnatam & obſeſſam vrbem ſenſit. Cornputus enim ijs quæ acta erant, à profugis ſummo mane intellectis, cohortes Olthoffij, Dammæ, Zuytlaræ, Vlietæ, Schagæ & VVeddæ recta vrbem Grœningenſem petere iubet, aliquid adhuc ſubſidij Ordinum amicis in vrbe ferri poſſe ſperans. Hæ in monaſteria Eſſeno ampla præda potiuntur. Alkeus Ouſtaus, equitum præfectus; qui Rennenbergij materteræ filiam vxorem duxerat; & Aſinius Entiſſenius eodem adhuc veſperi in dictum monaſterium aduenlunt: verùm cum metuerent, ne captis in vrbe mortem inferant aduerſarij, ſcripto ſignificant ſe in eorum ſocios & amicos ſeueriſsimè vlturos, ſi captis vitam adimant. Hic interceptæ fuerunt literæ Rennenbergij ad omnes maiores & minores Tranſiſulanas ciuitates, quibus ſuum facinus præclarè prædicat, atque exornat, quàm poteſt honeſtiſsimè: ſperatq; callidis ſuis perſuaſionibus & inſtigationibus, & illorum qui Hiſpanis fauebat opera atque auxillo, ea loca facilè ad ſuam voluntatem pertrahi poſſe: verùm id ne accedat, præcauent alij. Nam 12. Martij, ope ciuium Ordinibus addictorum, & Sonnoij ſtudio ac diligentia, cohors Sanſplumpij in vrbem Campenſem intrant. Dauentrienſes ſimiliter armis ſe muniunt, & ſtatuas, imagines, monaſteria, in Hiſpanicæ factionis contumeliam confringunt, diruunt, demoliuntur: idem quoque Svvollenſes faciunt: ſimiliter & Vltraiectenſes & vicinæ circumcirca ciuitates. Friſij, circumiacentis territorij incolæ, & Drentenſes ante menſem ſimulachra deturbare, monaſtica bona vendere, & ſacerdotes quoſdam extra vrbem ductos excludere cœperant. Itaque Rennenbergij defectio peſsimos fructus Catholicis protulit.

Imagines & ſtatuæ cõfringuntur in Friſia, & vicinis locis.

Minores ciuitates, vtpotè Oldenzela, Steenvvycka, Haſſela, & reliquę omnes, Rennenbergij partes fouebant, ſed fictè ac ſimulatè. Princeps Auraicus qui tunc Campæ erat, Tranſiſulanos in officio ac obedientia continere ſatagebat: præcipiebatque Sonoyo cum Cornputi & VVingardeni cohortibus Coeuordam tendere, & tractui VVeddenſi proſpicere, ne inde Rennenbergio ſubſidia veniant. Hi Coeuordæ, architecti Alckmarenſis opera, propugnaculum valde amplum, ſeptem vallis, delineant deſignantque, opere quod Cornputus inceperat, relicto, eò quod regionum incolæ nollent plures arces extrui: verùm Malecontenti, Cornputi opus perfecerunt: propugnaculnm autem à Sonoyo conceptum, ob pecuniæ inopiam confectum non fuit: nec illud etiam in Boertanga inchoatum cum ſeptem vallis: vnde Regiones poſtea grauiſsima ſunt paſſæ incommoda.

Hogenlous ab Auraico miſſus cum exercitu, vt ruſticorum greges, & minores aliquot ciuitates vlterius cogat ac domet, 10. Aprilis pactione in deditionem accipit Oldenzeelam: inde proficiſcitur Lingam. verùm nihil hic egregij exequitur.

Interea Bertolus Entiſſenius Grœningam cinxerat tredecim peditũ cohortibus, & duabus equitum turmis, quæ antea ſub Rennenbergio ſtipendia fecerant. Cumque indies propius ad vrbem accederet, aggeres confici, Reediepam terra oppleri, reliquis aquis põtes imponi curat, reputans ciuitatem hoc modo fame confici breui poſſe. Interea frequenter acriterque dimicatur. Grœningenſes aliquot cohortes ciuium conſcribunt: ſuburbia ad Schuytendiepam, & & duos molarum montes extra vrbem muniunt, ita vt hinc quotidie pecora liberè paſcenda in prata agerent.

Cùm verò hac obſidione parum admodum proficeretur, idque multi Entiſſenio imputarent, cui magna tunc erat diſcordia cum Euvvſumijs, in vicinis territorijs. Ordines eo mittun

Comitem

An. 1580.

Comitem Hogenlou m, cum cohortibus ſeptem Chriſtophori Iſelſteynij, & nouem Comitis VVilhelmi Ludouici Naſſovvij, Comitis Ioan. filij, quem militum tribunum crearãt: id autem ęgrè tulit Entiſſenius, qui ſibi ſoli laudem, meritum & lucrum conflare nitebatur. Ceſsit verò tunc res infeliciter Entiſſenio.

Bertoli Entiſſenij mors cum vitæ breui narratione.

Nam. 27. Maij, Roidæ conuiuatus cum Hogenloeo & Naſſouio, ebrius inde in caſtra eques properat, ſe facinus laude ac memoria dignum tentare velle iactat: militiæ præfectos in caſtris de ſtratagemate deliberantes offendit: hos non aliter atque rudes tyrones leuis dictis protelat: ſe ducem ocyus ſequantur monet: velle enim Schuytendiepæ, & ſuburbioru munitiones euertere: mox operculum labri butyracei, ſuos hac ratione ignauiæ arguere volens, pro clypeo apprehendit: itaque multis eum ſequentibus ad ſuburbia properat: propugnaculum inferius inuadit: nonnullis militum ductoribus ac præfectis vulneratis: cumque ei à quibuſdam demonſtraretur Schuytendiepam, ſine ſcalis ſuperari poſſe, ipſe aliquantulum poſt iaculatoria foramina propugnaculi hærens, feruidam dimicationem contemplatur: hic ei exigua glans ſclopeti minoris caput tranſadigit, vnde ſubitò moritur. Middelſtumij, vbi & natus, ſepelitur. Eius pater olim à famulo VVigbolſi Euvvſumij confoſſus fuerat. Grœningæ, iuuenis literis operam dedit: alboque veſtitu ſuperbè incedens, delicijs luxurians, meretrices ſectans, patria bona diſsipauit. Anno 1571. cum aliquot prædatoribus mari ſe commiſit, vſque adeo prædæ & lucro intentus, vt vltra quam centena dalerorũ millia congeſſerit. Anno 1572. cum Comite à Marca Brilam venit, Comitiſque ſummus Vicarius factus, Goeſam Zelandiæ oppidũ obſidione cinxit: verum bellicæ rei inexpertus rudiſq; adhuc, magno cum dedecore, nondum conſpecto hoſte, fugit, poſtquã Mondragonem cauſa Goeſæ obſidione liberandæ in Zelandiam contendere reſciuit. Poſtea Harlema vrbe à Friderico Ducis Albani filio obſeſſa, dictũ Comitem à Marca comitatur, cum duobus peditum cohortibus & aliquot equitibus, in hoſtem tendit, nullo ſeruato militari ordine, reliquas cohortes ſimul in aciem educere negligens: itaq; ſuis partim cæſis, partim profligatis ac diſsipatis, culpã in Ordines, & in Principem Auraicum transferre nititur: qua de cauſa, maximè autem quod ipſum Comitem à Marca ſeduxiſſet, & ne illis ſuperiorũ aut procerum monitis amplius obtemperaret, inſtigaſſet, captus detinetur in vrbe Delphenſi, iudicioq; ſiſtitur. Comes quoque, cùm extra vrbis portas per vim educere Entiſſenium conaretur, ſimul apprehenditur: & ambo captiui annum integrũ detinentur: hic Entiſſenius omnem pecuniam ante portam effundit atque conſumit. Anno 1576. dimiſſus, mare repetit, Ordinum conſenſu, actionemque audacem contra Ooſtmahornam ſuſcipit, ingenti aggere, principio Maij menſis iacto: verùm cum magis cauponari bellũ quam belligerare videretur, 18. Iunij à Bylsio expellitur, inde profugere coactus. Poſt, pace Gandauenſe confecta, legioni peditum & turmæ equitum Heſſleynij, qui vnum item & alterum homicidium cõmiſerat; præficitur, & in Iſelſteynij locum, Vſkenſij poſtulatione ac ſponſione, à Principe Auraico ſufficitur: verùm poſt tres menſes officio dimotus, tollit pecuniam in ſtipendium militum numeratam, & inde aufugit. Antvverpiæ apprehendendum, Auraici iuſſu, quærit Marckgrauius: verùm præmonitus euadit. Paulò poſt quæſtum facere incipit ex diſsidio inter Friſiæ territoria & Grœningenſes, à quibus integrum annum in cuſtodia detentus fuit: deinde iterum ſtipendia hic fecit, donec morte, qua diximus, perijt. Fuit equidem homo ebrietati, ſcortationi, aleę ſupra modũ deditus: luſor adeo audax, vt Curtzbachio mille quingentos florenos vno iactu deponere auſus fuerit: nullam religionem penſi habuit: remorſu nihilominus conſcientiæ vrgebatur ob ſcelera perpetrata, maximè aũt quoties ei in mẽtem redibat immanitas immiſeros quoſdam mercatores olim pelago à ſe ſubmerſos, quorum vnius mortuum corpus, vt ipſemet referre ſolet, longo tempore ſuam nauem quocunq; tenderet ſequebatur, & quocunque ſe verteret, obuerſabatur. Tandem ebrietate abſtinuit, nummis coaceruandis, & ab agricolis alijsq; quibuſlibet extorquendis magis intentus, ita vt ingentem pecuniam poſt obitum reliquerit, quamuis plurimam diſsipaſſet. Delfzielam inuictam inſuperabilemque reddiderat; ſuo quidem iudicio; vt latius adhuc referemus: cœperatq; milites mari conſcribere. Inſulam Rottumerogam emerat, & è dirutis monaſterijs, & vicinis territorijs lapides eo deuehi fecerat, arcem cõſtruere meditans, eaq; amnem Amiſiam coercere: Grœningę & territorijs vicinis, totique mari, ſuarum nauium potentia dominari ſucceſſu temporis, in animum induxerat: quod nec ipſe quidem reticere poterat. Hæc ſimiliaque Entiſſenij geſta ac ſtudia, quotidiani eius conuiuæ, familiares, amici, cognati, & alij qui eum pernouerunt, paſsim referunt.

Rennenbergius & Grœningenſes Entiſſenium morte abſumptum gaudent: verùm quod eò defuncto, bellum poſt hac à prudentioribus Ducibus adminiſtraretur, doleant: huic autem muneri mox præficitur Hogenloius: verùm cum ei minus oportunum eſſet, Elceda ad tempus ſupremi Vicarij loco conſtituitur.

Grœningenſes tandẽ è duobus propugnaculis pelluntur: & quãuis præter iſtud infortunium, triſtia inſuper de Machlinia, VVillebroka, alijsq; locis Parmenſi ereptis nuntia audiſſent: ſubſidiariæ

An. 1580. ſidiariæ etiam copiæ quas prope Carpam colligi iuſſerat Parmenſis. cæſç eſſent: quin etiã Indies maiorem hoſtiũ, & tormentorum bellicorum numerũ vrbi appropinquare, & omniũ rerum caritatem creſcere perciperent: nequaquam tamen animis deficiunt: maximè quod creberrimè Epiſtolas mitterent acciperentque, & in magnificis promiſsis de ſuppetijs certò à Parmenſe ferendis, ſpem omnem collocarent. Territoria vicina interim totis viribus Grœningam domare nituntur: exactiones grauiſsimas cogunt: monaſtica bona in belli vſum conuertunt, quæ quidem hic ampliora ſunt, quam in aliqua Belgij parte, pro ratione proportionis. Drenthenſes quoque in proximiorem Vltraiectenſem vnionem veniunt, & ſingulis menſibus tria florenorum millia contribuunt. Friſij etiam ſuam Rempublicam reformant: Magiſtratum officiaque vbique mutant, monaſteriorũ bona, & publica vectigalia, ſiue Principis ſacra patrimonia, vendunt. Harlingam, quam Sonoij ſuaſu ac inſtinctu primùm munire cœperant, ſumma alacritate exſtruere pergunt, & nouum portũ ingentem conficiunt: verùm Staueram, Slotam, Doccumum, aliaque loca immunita in ſuo ſtatu adhuc relinquunt.

Hæ tres autem ditiones ſimul, vnanimiter, abſolutè determinare nequeunt, de procuranda munitione ac ſecuritate itineris, ſiue diſtrictus Coëvordæ & Bourtãgæ, cùm ea res maximi eſſet momenti ad hoſtes arcendos: & quamuis Sonoyus, Cornputus, alijque ſummopere vrgerent, nihil promouent: in cauſa erant diuerſarum regionum diuerſa ſtudia: cùm tamen non ignorarent Parmenſes copias ſubſidiarias Grœningenſibus & Rennenburgio inſtruere.

Apparatus Parmenſis ad ſoluendam obſidionem Grœningenſem.

Parmenſis ſimul ac nuntium, quo in ſtatu Rennenbergius & Grœningenſes verſarentur, acceperat, ingentia militum agmina prope Carpam colligi curarat: hi cùm longo iam tempore hic violenter graſſati eſſent, viciniſque plurima damna intuliſſent, circa Noueſium, equitibus aliquot iunctis, Rhenum tranſire tentarunt: verum à Barone Hoheſaxoniæ, Yſelſteyno, Hegemanno, & equitum aliquot turmis, opprimuntur, cæduntur, partim vltra Noueſium fugantur: vbi Berghenſes & Marckenſes eis iter quoque præcludunt: Poſtea Principis Electoris Colonienſis ditiones depopulantur, exhauriunt, neque quicquam ſoluunt: iuſsi ſuæ iuriſdictionis limites exire non obediunt: proinde Principe Electore præcipiente, nobiles, clientes, & agricolæ collecti eos vi expellunt, partim prope Linſium, partim prope Eyndouiam 6. Aprilis cædunt, diſperguntque: deſiderati ex numero militum Electoris octo, inter quos duo viri nobiles: reliqua hoſtium turba in Comitatum Manderſcheitenſem proficiſcuntur.

Schenckij exercitus ad Grœningam obſidione liberandã.

Poſtea menſe Iunio vndique rurſus cõgregantur: & opera ſumptibusque Buchonis Aithæ Præpoſiti D. Bauonis Gandaui, conquiruntur ſimul Germanorum cohortes quatuor, quam ipſi Legionem Friſiam vocabant: cui præerat Byllius, & eo abſente, Martinus Schenckius, qui ſe his cum ſuo equitatu iunxit: acceſsit inſuper Thomas Græcus, ſiue Albanenſis, bellator ſtrateguſque veteranus, ſex prœlijs ſecundis, quibus ſumma cum gloria interfuerat, ſimulque cum alijs præfuerat, admodum celebris: inſuper tres alij Albanenſes equites Lancearij, turmaque ſclopetariorum, ſiue carabinorum: eratque numerus huius exercitus circiter trium millium peditum, & ſexcentorũ equitum: primatius vicarius Ioannes Momius, ordinum ductores Renitus Dekama, Lollus Liaukama Camminga, Arentus Gemenlis, Henricus Suaterus, Euertus Enſius, VVibeus Goutumius, VVolfius Prengerus, Stephanus Hellerus, Samſon Peſtelus, pluresque alij: hi omnes validis copijs Rhenum tranſierant, vnius tantum menſis ſtipendio accepto: & itineribus quam poterant maximis Lingam tendebant.

Ordines Friſiæ, Comiti Hogenloeo imperant, copijs omnibus prope Bocholtum collectis, legioni Schenckianæ aduentãti obuiam properare, & quaſdam Naſſauvvij cohortes, quæ Grœningam obſidione cingebant, Hogenloum comitari, reliquas in obſidione permanere cũ Guilhelmo Naſſouio, Sonoyo in caſtra miſſo, vt Naſſouium in vrbe obſidenda conſilio & re iuuet: ſubſidiaque quæ Schenckius adducebat, parui faciunt. Hogenlous maiori peditum numero ſibi opus eſſe ſignificat, eosque ad ſe ex caſtris mitti poſtulat. verùm cum Entiſſenij legio inuitam difficilemque ſe præberet, alij tandem eò miſſi ſerius aduenerunt. Decimaſexta Iunij Hogenlous Vlſena diſcedit, & Coevordam venit: hic cum ſuis conquieſcit, hoſtem inuadere paratus atque animatus: id quod ei proceres ea maximè de cauſa conſulunt, quòd Oldenzela, Svvolla, & alia loca in ſummo periculo verſarentur.

Swollenſes ciues alteri in alteros arma ſumunt.

Cùm enim Svvollenſes præſidia admittere recuſaſſent, Hiſpanorum fautores, ſimul ac Schenckium aduenire reſciſcunt, in vrbem, Papiſticorum ruſticorum numerum ingentem intromittunt, ſeque armatos eſſe, Schenckio ſignificant. Religioni & Ordinibus addicti, ſtrategi Olgeri & aliorum militię præfectorum ductu ac auſpicio, cõtra hos ſe feſtinanter muniunt, forum, templum D. Michaelis, Camperportam, & Rubram-turrim occupant, atque Dauentria & Campa auxiliares ſibi copias mitti poſtulant. Et quanquam iter eſſet periculoſiſsimum, ita vt nuntij etiam atrociter à ruſticis trucidarentur, & quibuſdam artus dilacerarentur, tamen 17. Iunij eò adhuc perueniunt præſidiariorum & ciuium Campenſium duæ circiter cohortes: proinde quidam Hiſpanicę factionis fugam ſubitò capiunt, quorũ ædes ſubitò quoque diripiuntur:

paulò

An. 1580.

paulò poſt alia etiam cohors ex Hollandia in vrbem intromittitur. Pagi & villæ Maſbroeckę, quòd ruſtici infeſtiſſimos ſe Ordinibus præberent, incenduntur: pòſt etiã Tranſiſulani arcem Gheelmuydam, quam Carolus V. ex Comitio ſiue Caſtelania Kunderenſi, ad oſtium Vidri ſiue Nigræ vndæ, ad ſinum Germanici maris, transferri fecerat, exurunt & ſolo æquant.

Gheelmuydæ arx exuritur & ſolo æquatur.

Poſtquàm Svvollæ incepta non ſucceſſerunt, Schenckius ſuum exercitum, prope Herdenbergam ſiſtere iubet: Hoghenlous Coevorda eò feſtinat, præter multorum opinionem, qui id diſſuadebant, & vt à prælio abſtineret, conſulebant, potius cunctandum, tempuſque protrahendum, itinera occupanda, commeatumque hoſtibus præcludendum rati: quandoquidem ſpes ſe offerret, hoſtes fame, ac ſeditione, ob ſtipendia non ſoluta, vrgente diſceſſuros: congreſſum autem valde periculoſum fore, quòd neque pedites, neque haſtati ei ſufficerent, & ad prœlium ineundum non ſatis inſtructus eſſet: verum ipſe, alia ratione ac neceſſitate impulſus, vlterius pergit ſumma cum feſtinatione, ſole admodũ feruente, per aridiſſima ericeta & patentia camporum æquora, tantu æſtu tantaque aquarum penuria, vt multi calore ſui ſuffocarentur: inter quos Ioannes Duuenvordus, iuuenis nobilis, robuſtus ac formoſus. Schenckij autem exercitus tres horas in vmbra requieuerat, & aduectis cibis, & quatuordecim ceruiſiæ cadis, vires refecerat.

Simulac Hogenlous hoſti appropinquat, exercitu nulla quiete, poſt tantos calores refocillato, aciem inſtruit. Habebat Zeniſcam cum ſua cohorte ex Oldenzeela, & Yſelſteynium, cum ſeptem ſuis cohortibus, & Naſſouias ſeptem ſub Vicario Kuniga. Cohorti VVingardi, & Cornputi cohortis partem ad dextram, Africum verſus collocat cum Naſſouijs: Yſelſteynium & Zeniſcam, ad ſiniſtram proximè campum arboribus conſitum. VVingardus conſulebat, vt pagum Hardenbergum, aut campum, oportuna commodaque loca, occuparent, & aliquantum quieſcerent: ſed huic conſilio non paretur. Omnes ſimul pedites vix mille octingentorum numerum conficiebant. Ante aciem collocabatur, tres turmæ equitum ſclopetariorum Ouſtæ, Rinſvvondæ & Aſinij Entiſſenij optimè inſtructæ: ab altero latere erat Hoghenluus, ipſe ſeptem tormentis maioribus munitus, & equitatus Holſteynij Adelsdorffij, Kumpſi, Tranſvvitzi, Dicki, & aliorum: aderat & Lubbertus Kemenſis cum trecentis equitibus, cùm mille ducentos Ordinibus addixiſſet: fueruntq; omnes ſimul equites vix mille quadringenti numero.

Exercitus Hoghenloi.

Pagus Herdenberghenſis, propè quem procinctus erat Hoghenlui exercitus, ad flumen Vechtum, diſtat Coevorda vno, Svvolla quatuor milliaribus. Sub meridiem vtrinque acies inſtructæ ſtabant: Schenckius in Africo ſolem auerſum, Hughenlous ab oriente aduenienſ aduerſum habebat: aere valde tranquillo atque ſereno. Peractis ad Deum præcibus, pileis in altum iactatis, ſignis datis, tormentiſque diſplofis, tres turmæ Friſiæ Hoghenloi, in duas lancearias Albanenſes Schenckianas valido impetu feruntur: vna harum confeſtim deleta, altera non ſine magno damno profligatur, diſpergitur, equitibus Germanis acriter fugientes inſequentibus: iamque Schenckij peditatu recedente, victoria Hogenloio fauere videbatur: verùm poſtquam Friſiæ turmæ vibrarunt, impetumque denuò moliuntur, Schenckiani Lancearij, cum magno ſtrenuorum ferentariorum numero, Hoghenloi exercitum aggrediuntur: Hogenloi copiæ pedeſtres, quod haſtatos admodum paucos haberent, diffidentes ac metuentes, ſimul omnes verſus campum, ſupra dictum diuertunt: hoſte acriter huc vſq; eos perſequente, nonnulli hic reſiſtunt, ſeque defendant aliquantiſper, reliqui verò omnes ſubito euaneſcunt, fugiunt trans Vechtam fluuium, per paludes propè Ommenam, Couordam petunt. Equites, peditum fuga perterriti, fugam & ipſi celerrimè capiunt, eoſque Schenkiani perſequuntur. VVingardus pugnando, morte occumbit: ſimiliter ſignifer Muelartus, multiq; alij præfecti, nobiles, & ſtipendiarij. Capti ſtrategus Muelartus, Renoyus, cum aliquot vicarijs alijſque cõpluribus. Popo ſiue Põponius Vſkenſius penſili vehiculo curſim fugiens, euerſo curru ab hoſtibus mactatur. Schenckius potitur omnibus tormentis bellicis: paucis autem ſarcinis, præda & ſpolijs, maximam enim horum partem Couordæ reliquerant. Hoghenlous Oldenzeelam conſeruaturus properat. Equitum peditumq; ingens numerus Coeuordam, vnius tantùm horæ itinere diſtantem veniunt, & viros æquoſque captos adducunt. Cornputus antè cum quinquaginta ſuorum Coeuordæ manere iuſſus, ad repagulum ſtabat, & equites intromittere recuſabat, niſi iurato promitterent ſe eo loci permanſuros, iterq; ſimul occupaturos: intromiſſi fidem non ſeruant, verùm per aliud repagulum exeunt Drentham verſus, neque vt maneant, præcibus, minis, verberibus, obiurgationibus perpelli poſſunt, tantus animos metus inuaſerat. Tandem quidam præfecti, & tribuni militum profugi adueniunt, hi eos manere, quibuſcunq; poſſunt modis cogunt: ſtatimque ſeptingentos pedites, & quadringentos equites colligunt. Cornputus & Stenſelius Nanſtuus conſulunt hortanturq;, Coeuordæ omnes pariter maneant, mox enim quatuordecim cohortes, quæ Groningam adhuc obſidebant, euocandas adfore: verum plurimi contrà ſentiunt, maximè quod hic locus, neque munitus, neque clauſus eſſet, & quod riuis iam ſiccis tranſitus ſecurius commodiusque pateret: prætereà commeatus, puluis tormentarius, aliaque

Prælium Herdenbergenſe.

Ordinũ exercitus fuga.

An. 1579. neceſſaria deeſſent: itaque communi ſententia media nocte diſcedunt, vnà quoque Cornputus, & Oldenzeelam, vbi Hoghenlous erat, maxima pars proficiſcuntur.

Schenkius ab eo quem diximus, campo procul diſcedere non audet, reputans hanc victoriam nequaquam eſſe ſolidam, quandoquidem in itinere Coeuordenſi inſidias collocatas ſuſpicabatur: verùm ſimulac rem aliter ſe habere intelligit, Coeuordam poſtridiè proficiſcitur, vbi neque incolam, neque militem vllum inuenit.

Obſidio Grœningæ ſoluta.

Cohortes quæ Grœningam adhuc obſidebant, feſtos exſtruebant ignes, tormentaque diſplodebant haud aliter, atque victores in prœlio, vt hac fallacia Grœningenſes, ad deditionem pellicerent: ſed poſtquam Schenckium Coeuordam veniſſe intelligunt, nullis Naſſouij aut Sonoij perſuaſionibus induci queunt, vt diutius maneant: munitionibus & tuguriolis incenſis, Doccumam & Collumam tendunt, Steenvvyckam quoque præſidio muniunt: & quia mœnia Opſlagæ iterum inſtaurata erant, Sonoyus hic quoque aliquot cohortes præſidiarias collocat.

Opſlagæ deſcriptio.

Opſlaga, mediæ horæ itinere ſita ſub Nieuzela, mare verſus, ad meridiem Reediepæ, pertinebat ad VVighboldum Euvvſumum Nienorti dominum, qui tunc ſalinas hic habebat, fueratque ab eodem, Byllij tempeſtate, munita contra Geuſios marinos: Rennenbergio autem gubernante, iterum ſolo æquata, vt & multa alia loca.

Delfzielam Rennenbergius obſidet.

Hac victoria potitus Schenckius Grœningam proficiſcitur, vbi magno cum triumpho excipitur. poſtquam Rennenbergius tres & mediu meoſes obſidione preſſus fuerat: inde Delfzielam feſtinantes aggere circundant, & oſtium portus, vbi vetus caſtrum antè ſteterat, occupant: nam Bertolus Entiſſenius, contra omnium aliorum ſeotentiam ac conſilium, munitionem interius fecerat, neque vllo modo perſuaderi potuit, vt eam ad portus oſtium, quo Amiſa influit, perduceretur: erat alioqui munita ſatis, vallo alto ac amplo, quatuor aggeribus firmato, verùm abſque concamerationibus, foſſa quoque ferè centum & decem pedes lata. Præſidiariæ cohortes tres, quæ tunc hic agebant, anteà ſub Rennenbergio ſtipendia meruerant, erantque complures ſecretò ei adhuc addicti. Delfziela aliquot militum cohortibus iam cincta, clauſaq; Rennenbergius cum reliquis ad Opſlagam, antequam commeatu inſtruatur, obſidendam accelerat. Ordines ſine mora eò mittunt cohortes duas, Rinſvvoudæ & Eſchedæ: Rinſvvoudani Rennenbergenſibus in aggere quodam obuij cæduntur, ipſe Rinſvvouda capitur: mox Eſchedani terga vertunt, Breui poſt Opſlaga Rennenbergio deditur, & quinque cohortes præſidiariæ pactis conditionibus exeunt.

Hoghenlous Doccumam, Ooſtmahornā & Doccummerzielam munit.

Inde Collumam pergit Rennenbergius, ſimulque Doccumam occupare meditatur, quòd aperta nulliſq; prorſus mœnibus munita eſſet, nam poſtquam Ioannes Goldſteynius Geldriæ Droſſardus anno 1523. eam Domino VVaſſenaro & Schenckio tradidit, mœnia & arx diruta fuerunt, neque vnquam, quamuis ciuitas magni momenti, & mari limitanea eſſet, munita poſt fuit. Hanc autem inuadit Hoghenlous prior, iubetque vallis & foſſis muniri, militumque magnum numerum hic congregat. Ooſtmahornam, miliari à Doccuma, rurſus inſtaurat: Diepam è regione Collumæ ruſticis cuſtodiendam committit: Doccummerzielam quoque vallo foſſaque munit.

Dum pars aduerſa, nempè Entſius Droſſardus Coeuordenſis, cum duabus militum cohortibus. & forti ruſticorum agmine Meppelam muniunt, & vetera Kinckhorſtæ mœnia propè oppidum inſtaurant, quæ anno 1536. in hoſtis poteſtatem tradita à Magherheynio, diruta fuerant: Ordinum milites Campæ præſidiarij hos præuertunt, opprimunt, & Meppelam Kinckhorſtamque denuò occupant.

Interea Delfzielenſes obſeſſi arctius premuntur, portu ita aggeribus & foſſis circumſepto, vt neque introitus, neque exitus vllus pateret. Hollandi naues præſidiarias in Amiſiam deſtinant, vt hac via [illegible]ſeſſoribus cõmeatum intercludant. Hoghenlous quoq; omni ſtudio ſoluendæ obſidioni intentus, viribus impar nihil præſtare poteſt: huic obſeſſi animum deſpondent, deditionem faciunt 29. Iulij, conditionibus profectò inhoneſtis ac ignominioſis: inermes, albas virgas manibus geſtantes, ducibus, & præfectis in hoſtium poteſtate relictis, exeunt, cùm tres ſolummodo ſeptimanas obſeſſi fuiſſent, & Butyrum ac caſeus adhuc ſufficeret.

Poſtquam Hoghenlous Dockumam redijt, Rennenbergio Delfzielæ obſidionem continuante, rurſus Opſlagam circumuallat, quæ ei abſque longa mora deditur, ſicut & Monínckerziela, quam Rennenbergius aggeribus cinxerat.

Delfziela Rennenbergio deditur.

Interea, ſpe Delfzielam liberandi, in Friſiam mittuntur Ioannes [illegible]orricius cum decem Anglorum cohortibus; ſub Morgano ſupremo vicario; & militiæ duces Cottonus Biſſchopius, Fitzvvillians Chaſtertonius: Dabyleus & alij, cum equitũ turma: præterea Michael Caulierus cum ſex ſuis cohortibus VValonibus, ſub ſummo Vicario Ioanne Peteinio, duceſque ac præfecti Grenus, Iaſper Niger, Craſſenierus, iuncta quoque equitum turma: aſſociatique complures Germani milites. Hi ſimul omnes in caſtra Northornæ ad Hoghenloum veniunt: proficiſcuntur huc quoque aliæ quatuor cohortes, quæ Rennenbergij equitibus obuiæ 4. Auguſti, profligantur.

An. 1580.

ſligantur, verùm duæ Anglorum militum ſtrenuitate, incolumes ſeruantur: adueniunt & Naſſauvvius & Yſelſteynius quiſque cum decem cohortibus. Hoc exercitu amplo inſtructus Hogenlous, Groningam petit: Agmina primo impetu Rennenbergenſibus, ex propugnaculo Ponterbruggæ fugatis, iter per Horendiepam, cùm non longè inde abeſſet Rennenbergius, accelerant, Haram vſque. Poſtquam huc peruentum, acies vtrinque inſtruuntur. Hoghenlous ſuo exercitu accurate compoſito, & equitatu, peditatu, tribus tormentis campeſtribus inſidijſque collocatis, Deum termaximum inuocat, prœlijq; ſigno alacriter dato, hoſtile agmen aggreditur. Rennenbergius autem ſimulac in campo Herderbergenſi maximas adhuc hoſtium copias proſpicit, Groningam verſus iter flectit, & ſuæ ſuorumque ſaluti fuga conſulit, commeatus ſarcinarumque magna parte derelicta. Poſtridie Hogenlous ad ipſa vſque vrbis Grœninghenſis mœnia peruenit: glandibus creberrimis ex vrbe fit impetus: Leui quoque prœlio confligitur, quo Norriſius ſtrenuè admodum ſe geſſit, Rennenbergenſibus ſeptuaginta, & amplius cæſis. Variè & ample conſultatur, de Groninga rurſus obſidenda: verùm pluribus conſultum nequaquam videtur, exercitum & oppidum adeò munitum, cui agri abundantes, adhuc paterent, obſidione cingere. Itaque Hoghenlous 10. Auguſti, cum ſuis diſcedit, & caſtra Zuytlaræ & Nortlaræ collo. at aggeribus etiam claudit, iter Ponterbrugghenſe, vbi Cornputus nobilem arcem VVerdenbraſam rurſus munire cœperat: quam Edzardus Emdenſis Comes, Georgij Ducis Saxoniæ, militiæ generalis præfectus conſtruxerat, anno 1505. hac via impedire volens ne frumentum ex Drentha Grœningam adueheretur: pòſt verò, anno 1506. ab Euervvino Comite Benthemio dicti Ducis vicario rurſus diruta fuit.

Hoghenlous inde Cocuordam proficiſcitur: Yſelſteynius cum ſex cohortibus ciuitatem apertam inuadit. Sub obſcuram veſperam cùm Hoghenlous & Naſſouius celeri curſu, ad pontem vſque Groningæ, & propugnacula equitaret, globus tormentarius ſex librarum Naſſouij pedem ſiniſtrum ſub genu ferit: Heros iuuenis audaxq; Svvollam læſus lectica defertur, & longo poſt tempore in vrbe Campenſi ſanitati reſtituitur: fuit eiuſdem globi ictu occiſus ſignifer Quadis, qui eo primum die, ex captiuitate Groningenſi, lytro ſoluto redierat.

Hoghenlous poſtero die, arci Cocuordanæ deditionem indicit: hanc præſidiarij 150. qui eam duos. & amplius menſes vallarant munierantque, & pulueris tormentarij commeatuſque ſatis habebant, deliberandi ſpatio conceſſo, dedunt vita & bonis ſaluis, promittuntque ſe intra tres menſes contra Ordines ſtipendia non merituros, itaq; diſcedunt: Captus autem fuit Bommardus ille, qui anteà Montdragonium, ſuppetias oppidulo Goeſæ ferentem cum aliis duobus militiæ præfectis per aquas deduxerat.

Cocuorda Hoghenloo deditur.

Inde Hogenlous quaſdam ſuas cohortes in præſidia mittit, ipſe Lingenam obſeſſurus properat: ea Anglorum legione cincta, cum reliquis VVeddenam tendit: poſtquam verò arcis præſidiarij deditionem obſtinatè recuſarent, diſpoſita hic quoque exercitus parte cum duobus tormentis, pergit Slochteram, ad recuperandam Delfzielam imprimis adſpirans: verùm ſui exercitus in tam varias partes ſegregatio, & tam multarum ſimul rerum inceptio, ei infamiæ & damno fuit. Nam Rennenbergius ſimul ac intelligit Hoghenloum iter Cocuordam inſtituiſſe, rurſus Opſlagam cum omnibus ſuis copijs, & maioribus tormentis petit. Erat autem Opſlaga rurſus vallis, mœnibus, cõmeatu bene munita: verùm præſidiarij tyrones rudes & inexperti, poſtquam mœnia tormentis verberari ſenſerunt, eam Calendis Septembr. dediderunt, necdum duos menſes obſeſſi, contra ac Hoghenlous & alij putarant: exierunt autem vita & facultatibus ſaluis, gladijs tantum armati. Rennenbergius mox Opſlagam ſolo æquat: inde Slochterã properat, vbi equitum ferentariorum agmine, quarto Septembr. Naſſouij & Michaelis legiones ex improuiſo ſummum mane inuadit, nec longè abfuit, quin ipſe Michael caperetur: ocyus autem tanta dexteritate acies componit, vt retrocedendo & dimicando Hilligherleam & VVynſchotam vſq; peruenerint, vbi Hogenlous cum Germanorum agmine erat: itaq; ſimul VVeddenam prætergreſſi, properatò Bourtangam vſque veniunt, & hoſti ſæpius in viarum anguſtijs appropinquanti fortiter reſiſtunt: cùm autem Rennenbergij copiæ violentiùs aduentarent, rurſus retrocedere coguntur, & in lancearios acriter perſequentes incidunt, à quibus profligantur, cæduntur que: octo peditum vexilla, & vna equitum, tormenta quoque ante VVeddam diſpoſita eripiuntur, arma à fugientibus abiecta ſarcinæque relictæ tolluntur.

Rennenbergius Opſlagã capit & diruit.

Hogenlous caſi prope Bourtangam.

Cumq; Rennenbergius in magna Anvvarta adhuc haberet nouas cohortes Draſſardi Enſij, & Blanckeuortij: eæque agros circumcirca depopularentur: præſidiarij milites Doccumæ & Collumæ, eas oppugnant 8. Septemb. in ipſo Monaſterio, cædunt capiuntque trecentos, & amplius: Monaſterium incendunt cum commeatu, ſarcinis alijſque quæ aſportare non poterant.

Rennenbergius rurſum Cocuordam verſus properat: qua 20. Septembr. foſſarum aquis aliò deriuatis, deditione potitur: dediticij cum ſarcinis & gladijs liberi abeunt: Inde ſtatim Oldenzeelam contendit: erat hic D. Svveteri & Viſcheri Amſterodamenſis cohors militum numero circiter ducentorum, cum equitibus Lieſborni Vicarij Gorij: ſub Gubernatore Barone

Rennenbergius Cocuordam & Oldenzeelam iterum capit.

An. 1580.

Eckio adoleſcente Auſtriaco. Oldenzeela vrbs ſatis magna, diſtat Coeuorda miliaribus quinque, Danentria ſex, in itinere Ooſtlandiæ: nullum habet flumẽ, ſed altum murum cum aliquot turribus, veteri more, foſſa circundatum: vlterius etiam vallum cum foſſa, vnde ſatis munita videtur: pons nullus: foſſarum aquæ aggeribus continentur, quæ foſſuris deduci auehique poſſunt: ſæpimenta aut propugnacula ferè nulla, qua Benthemum ſpectat, duobus & medio miliarii inde diſtans, collem habet ſyluoſum, reliqua loca figendis caſtris ſatis idonea. Hanc Rennenbergius valido impetu aggreditur, portis flammas infert, deſideratis ſuorum in oppugnatione trecentis & amplius, inter quos quidam ductores & præfecti militiæ, reliquos metus inuadit, itaque diſcedere cogitur: ciues quorum magna pars Hiſpanis addicta, cùm præſidiarios violenter repreſſiſſent, diſcedentem Rennenbergium reuocant, eiq; vrbem dedunt: præſidiarijs exire & ſua ſecum portare permiſſum, poſtquam ſe intra tres menſes contra Regem Hiſpan. non milituros iuraſſent. Acta hæc ſunt 24. Septembris, cum iam Ordines ſubſidia obſeſſis præparaſſent.

Oldenzeela ſitus.

Rennenbergius, proſpera hac fortuna, Svvollam obſidione cingit: hic Petteynium Michaelis Caulieri ſupremum vicarium, & Craſſonierum, vrbem intrare properantes præuertit capitque. Cùm verò maiores adhuc copias vltra Rhenum exſpectaret, aduentantibus, ne ab hoſte oppugnentur, obuiam tendit, vt poſt narrabimus.

Cortracum Malecontenti capiunt.

In Flandria Malecontenti, ſub Parmenſe, Cortracum, opidulum, ſatis opulentum & quæſtuoſum denuò inuadunt: hęc inceptio fœliciter eis ſucceſſit, interceptis Pottelbergij, tunc Balliui & Gubernatoris, literis, quibus, quòd duas aut tres tantum cohortes Schotorum præſidiarias haberet, plures ſibi mitti petierat, eaſque per campum vbi lintea candificabãtur, propè arcem intromittere decreuerat, inuitis ciuibus qui maiorem præſidiariorum numerum admittere recuſabant, cùm tamen hoſtem non procul abeſſe ſcirent. Malecontenti his literis perlectis, rationem aſtutè opidulum intrandi inueniunt. Nocte, hora conſtituta, ad dictum locum inſtructi veniunt, habitu ſigniſque mutatis, amicos ſe ſimulant, vrbemq; 27. Februar. intrant. Gubernator, prima fronte amicos eſſe ratus, hoſtes comperit antequam reſiſtendi daretur copia, Schoti acie inſtructa, acriter ſe in foro quatuor, & amplius horis defendunt: tandem ſuperati miſerè trucidantur, vnaque magnus ciuium numerus: ciuitas victa diripitur, & forti præſidio munitur, Gubernatore D. Bourſio, poſteà Franciſco Halevvino Svveuigemij domino.

Niniua à Lanouio capta: capitur etiam Comes Egmõdanus.

Circa idem tempus Duynkerckam veniunt, quidam Galli milites, noui Ordinum ſtipendiatij, quibus, ſicut & alijs omnibus in tota Flandria copijs, præfectus erat Lanouius. Hic poſtquam intellexiſſet, Comitem Egmondanum cum vxore, ſocru, fratre Caroli Noyellæ Domino, alijſque nobilibus eſſe Niniuis, oppidulo inter Aloſtum & Geertsbergam, non ſatis munito, conſtituit eo, nocte mœnibus conſcenſis potiri. Itaque 20. Martij D. Tourſius & Mortagnius cum aliquot cohortibus vadoſa foſſarum loca tranſeunt, muros ſcandunt, & vnam portarum occupant, qua aperta, equites, inter quos & Auraici turmæ, intromittunt: reſiſtentes quoſque interficiunt: Comitem Egmondanũ cum ſuis apprehendunt: ipſe quidem longo tempore Gandaui in cuſtodia detentus, poſtea in Rammekana arce Zelandiæ, poſt quinquennium laxatur. Fœminæ, & Carolus frater natu minimus facile citoque dimittuntur.

Machlinia capitur.

Paulò pòſt etiam vrbs Machlinienſis, quæ ab Ordinibus defecerat capitur. Anno enim 1579. Calend. Iunij inter ipſam ciuitatem & præſidiarios orta grauis eſt diſcordia: vrbem ditionemque Machlinienſem tunc Gubernante Ponto Noyellio Bourſi Domino, qui quod arcem Antvverpienſem Ordinibus tradidiſſet, huic Gubernationi præfectus fuerat. Archidux Matthias, & Princeps Auraicus, metuentes ne hæc diſcordia grauius malum pareret, conſultum reputant, vt his præſidiarijs dimiſſis, alij pro Ordinum arbitrio, ad vrbis cuſtodiam & defenſionem mittantur: quod vt abſque fraude fiat, obſides à Machlinienſibus dantur: præſidiarij Machlinia relicta Bruxellas mittuntur, adfueruntque opportunè Bruxellenſibus auxilio, cum Egmondanus vrbem capere moliretur. Erat tunc temporis Machliniæ Monachus, quidam Carmelitarum Prouincialis, frater Petrus Lupus: hic blandis verbis, belliſq; concionibus, odio Reformatæ Religionis, & Principis Parmenſis eiuſque Conſilij ope, eò auctoritatis deuenerat, vt totam fere ciuitatis Gubernationem ſibi ſumeret, & Alueringum vrbis præfectum officio dimoueret, captumq; ipſemet duceret. Qua de cauſa Archidux, & Auraicus 10. Iunij, Ioannem Capreanum legatum eò mittunt, vt occultas huiuſmodi Machinationes diſſuadeat ac auertat, ſimulq; Magiſtratum, vt ſibi præcaueant & ſuæ ciuitatis ſaluti conſulant, moneat: verùm pars aduerſa eò auctoritatis & audaciæ iam deuenerat, vt Legatum non tantum ſperueret, ſed & captiuum retineret.

Senatus & tribuni Antvverpienſes, vt mala vrbi vicinæ imminentia arceant prohibeantq;, quoſdam ſuorum ciuium, inter quos Iacobus VValleus, & alij nonnulli, quibus magna cum ciuibus Machlinienſibus erat familiaritas, affinitas, & conſanguinitas, eodem mittunt, vt commercia cum hoſte impediant: qui cùm nihil promouerent, imò hoſtiliter apprehenderentur,

factum

factum vt omnes Mechlinienſes, qui tunc Antvverpiæ erant, obſides quoque & naues retinerentur.

Quamquam verò Archidux Matthias, & Princeps Auraicus, inſolens, inhumanum, barbarumque illud Mechlinienſium facinus ægerrimè ferrent: tamen conditiones quaſlibet offerendas, ne ab eis deficiant, ſtatuunt: itaque Doctorem Sylleum, qui Ordinibus à ſecretis erat, eo mittunt, ſumma cum poteſtate, quibuſcumque queat modis ac conditionibus paciſcendi, vnius ac ſolius Catholicæ Romanæ Religionis exercitium, & cohortem ſolitam trecentorum præſidiariorum, ad ciuitatis concordiam, ſecuritatem & cuſtodiam, Bourſio Gubernatore, permittendi ac certò promittendi, dummodo Ordinibus debitum iuramẽtum præſtent. Verùm neq; oblatarum conditionum, neque officij, neque ordinis, neque loci vnde miſſus fuerat Sylleus, ratione vlla habita, ipſum quoque cuſtodijs retinent. Poſtremo itaq; Proceresqui Antvverpiæ erant, vt non tantum ſuos Legatos, ſed & alios Machliniæ retentos & captos eximant, Machlinienſibus ſuos obſides committere ſtatuunt, poſtquam Machlinienſes & ſcripto & facto ſatis declaraſſent, ſe Regi & Principi Parmenſi reconciliatos, pacem perpetuam lubentiſſimè oblatam accepraſſe, obſequium, obedientiam obſeruatamq; Catholicæ Romanæ Religioni, & Regiæ Maieſtati promiſiſſe: idque omnibus votis petijſſe potius, quam in abyſſum confuſionum cum Ordinum Proceribus alijſque, qui Antvverpiæ erant, mergi, &c.

Cum hæc circa 20. Iunij euenilſent, Parmenſis ſtatim eo milit, vt poſtulauerant, paruum exercitum peditum, & Albanenſium equitum qui vicinos circumcirca agros, Aloſtum, Herentallam & Teneramondam vſque deuaſtarunt, & VVilbroeckanam munitionem, vt ſupra diximus, expugnarunt.

D. Bourſius Machliniæ Gubernator, veteribus ſuis hoſtibus, quantumuis amici id multis adhortationibus & perſuaſionibus diſſuaſiſſent, reconciliatur: verùm cum hominis inconſtantiam ac leuitatem, tam in factis, quàm verbis perſpicerent Hiſpani, nõ diu ei fidem habuerunt: & ne vindictæ cupidus Machliniam, ſicut anteà Antvverpienſem arcem hoſti traderet, eum ſua Gubernatione amouerunt & oppido expulerunt: quod quidẽ ei ab amicis præcipuè à D. Ioanne Borgondo Fromonti Domino, Quæſtore prædictum fuerat, eodem tempore, quo illi nouæ pactionis leges ab Ordinibus offerebantur: verùm probè monentibus ſermones ſatis contumelioſos ingratus retulit. Excluſo Bourſio, D. Roſſingnolius Machliniæ Gubernator conſtituitur.

Archidux Matthias frequentibus varijſque epiſtolis Machlinienſes, ad firmam cum vicinis concordiam pertrahere ſtudens, præmonet peramanter; dura iam decreta contra eos interpoſita, & commercia ac commeatum prorſus prohibenda ac præcludenda: proinde reſipiſcant, & ſuos agros ab ijs quibus ſe ſociare meditantur, depopulari perpendant: verùm ſurdis, ingratis & nihil niſi contumelias reddentibus canitur. Fuere hæ epiſtolæ, admonitiones aliaq; omnia quæ ad præcedentia ſpectant, eodem tempore Antvverpiæ, typis edita apud Chriſtophorum Plantinum.

Interea is quem diximus Monachus frater Petrus cum ſuis, Machliniæ omnia pro arbitrio ac imperio agebant: auaritia ita graſſante, vt veterem, ingentem, argenteam, pretioſam imprimis Diui Rumoldi thecam, inſignis chymelij loco ſemper habitam, & alias præterea reliquias aureas argenteaſque conflauerint: quod equidem anteà nec Hiſpani, nec Auraicus, nec ipſi Ordines Belgici, quantumuis ſumma neceſſitate premerentur, attentare auſi fuerant.

Dum hæc Machliniæ aguntur, Ordines, maximè autẽ Antvverpienſes, modum qua Machlinienſes domare queant, ineunt, etiamſi frequentes cohortes Regias prope ipſum oppidum, & equitum turmam Neckerſpoelæ in ſuburbijs eſſe, nequaquam ignorent: itaq; eodem hoc anno 1580. Lyra eo mittunt Anglos præſidiarios, ſub tribuno Ioanne Norricio viro ſtrenuo & acri imprimis in re militari, verùm plus ſatis magnanimo. Huic Anglorum agmini, qui niſi numerato ſtipendio Lyra exire nolebant, ſe iungit Oliuerius Tempelæus vrbis Bruxellenſis Gubernator, cum ſuis & Vilvordæ præſidiarijs: accedit & Carolus Lieuinius Famarſi Dominus cum ea cui præerat, equitum turma. Hi 9. Aprilis, ſummum mane prope vrbem Machlinienſem conueniunt: initoque conſilio, Angli ſubitò clamore, ac tumultu ad arma proclamant, ab vna parte, interea dum milites Templei ab altera, prope eam qua Bruxellas itur portam, muros & mœnia ſcandunt: hic acriter pugnatur, antequam porta qua equitatus introgrederetur aperiri potuit: poſtquam autem in ipſam vrbem vlterius peruentum eſt, ingens ciuium, ſacerdotum, & Monachorum fit concurſus in forum, quorum magna pars cùm aliquandiu reſtitiſſent, ſeque viriliter defendiſſent, cæſa eſt: cecidit hic inter alios Monachus ille frater Petrus Lupus, poſtquam optimè armatus, incredibili audacia hoſtiles impetus militariter propulſarat. Gubernator Roſſingnolus & Præfectus vrbis Boeſkerkius alijque complures, magna quoque Albanenſium equitum caterua, ſeris repagulisque portarum effractis euadunt: Expugnata ciuitas, deſideratis longo conflictu circiter centum præſidiarijs, pluribus autem ciuibus, diripitur: quamquam cum An-

Machlinia diripitur ab Anglis & alijs.

An. 1580. cum Anglis,qui reliquis numero maiores, vtpote octingenti erant,antea pactom eſſet,promiſſa in aliquot menſes ſtipendij ſolutione, ne vrbem diriperent: verùm fruſtra id fuit. Tanta autem erat prædandi amor & feruor, vt cum ſtrategi & præfecti, poſtquã depopulatio aliquot dies duraſſet, modum finemq; imponere cuperent, id nequaquã efficere potuerint. Itaque vrbs Machlinienſis ſecunda hac direptione tam miſere denudata ac ſpoliata fuit, atque vlla totius Belgij ciuitas, inteſtini huius belli tempeſtate. Milites enim, præcipuè Angli, nulla habita modeſtiæ, aut humanitatis ratione, primo templa & religioſa loca, deinde reliqua, furore adeo immani barbaro ac crudeli inuaſerunt, vt plurimi contra eos diſcordare cœperint: ipſi etiam præfecti Templæus, & Famarſius miſeræ ciuitatis Gubernator tunc conſtitutus, Norricio aduerſantes, Anglos oppido, quod ſatis ſuperque deprædatum eſſet, exire voluerint: verùm cum numero & potentia præualerent, & claues portarum tenerent, toto menſe quodcunque lubuit, ſcelus liberè patrarunt: ciuitatem expilarunt & diripuerunt, lytra extorſerunt, funditus omnia lucri cauſa ſuſtulerunt ac deleru nt: campanas & tintinnabula altis turribus deturbarũt: magno inſigniqúe horologio ægrè exorati pepercerunt: ne defunctis quidem cippos aut lapides ſepulchrales reliquerunt: ſed quidquid amoliri potuerunt, id omne pluribus nauibus onuſtis in Angliam vſq; auexerunt. Poſtremo autem cum iam maiores copiæ prorſus neceſſariæ in Flandria eſſent (militum enim paucitas, vt communis eſt opinio, in cauſa fuit, quod Lanouius ſuis caſtris, captus in hoſtium poteſtatem prope Enghelmunſterum inciderit) Norricius cum ſuis Anglis euocatur: tanta autem hominis, licet extranei, fuit animi altitudo, & pertinacia, vt niſi Templæus prior diſcederet, exire recuſauerit: tandemqúe ipſum oppidum, maximè autem forum, Antvverpienſium ciuium præſidio muniendum fuerit, donec vtraque pars, certo campanæ ictu per duas diuerſas portas, exirent, tanta autem tumultuatione ac diſſentione, vt Angli, ſuorum aliquot deſideratis, quodam modo expulſi fuerint 6. Maij. D. Famarſius nouus Gubernator, vrbi reparandæ & habitatoribus augendæ operam adhibet.

Hæc militaris petulantia, aliorum quoq; locorum præſidiarijs ſeditiones & tumultuationis exemplum dedit. Bruxellæ quidam templa diripere conati, à magiſtratu & ciuibus coercentur.

Terræmotus in Belgio, & locis vicinis. Hoc anno 6. Aprilis circa veſperam toto Belgio, ingens fuit terræ motus: quæ Colonia Lutetiam vſque. & vlterius in Angliam Eboracum vſque peruaſit: ipſum mare concuſſum, & tanquam ab abyſſo eleuatum, cum tamen tranquillum, nulla aura commoueretur: tellus bis tanto tremore quaſſata, vt templorum, & turrium lapides paſſim diſſiſſi, labefactati, & excuſſi fuerint.

Lanouius ſummus militiæ Ordinum in Flandria præfectus, cùm paruum iam exercitũ collegiſſet, & Anglos, qui Machlinia diſceſſerant, adhuc exſpectaret, Enghelmunſterum caſtellum, ad riuum Mandereum, à Malecontentis occupatum, obſidione cingit; poſtquam verò caſtra hic fixiſſet, arcemqúe tormentis quati iuſſiſſet, reliquum omne negotium D. Marquetto commendauit: ipſe, occaſione admodum commodo oblata, Inſulenſem vrbem inuadere meditatur: eoque cum magno inſtructiſſimo equitum peditumqúe agmine tendit: verum poſtquam ſuas vires copiaſque ad inuadendos Inſulenſes non ſufficere videt; Burggrauius enim Gandauenſis, nunc Marchio Risborgius dictus, cum quindecim Albanenſium equitum turmis, & plurimis peditum cohortibus eum inſequebatur; prouidè Engelmunſterum verſus, in ſua caſtra recedit: quia verò vltra Liſam fluuium erat, longo itinere deſcendens, & per inferiora loca vbi Mandera in Liſam labitur, circumiens, ſub veſperam VVackanum pagum venit. Borggrauius perſequens, oppido Cortracenſi Liſam tranſit, & via magis compendiaria Enghelmunſterum petit: id ſimul ac reſciſcit. Lanouius feſtinanter cum ſuis in ſua caſtra contendit: verùm magna pars longo & moleſto itinere defeſſi, pernoctant VVackanæ, duobus ab Enghelmunſtero miliaribus ipſe autem ſuſpicans metuenſqúe ne antequam eo perueniat, hoſtis iter breuius ingreſſus ſua caſtra inuadat, eodem veſperi cum aliquot equitibus in caſtra venit: mandat Marquetto, ocyus pontem riuo Manderæ impoſitum interrumpat, ne ex improuiſo, antequam ſui adueniant, opprimatur: verùm quibus cuſtodia defenſioqúe pontis commiſſa erat, neceſſarium non reputabant pontem deturbare (id quod Lanouius iuſſerat, & certò fore confidebat) ſed potius militum magno numero munire. Borggrauius qui hoſtes ea nocte VVackanæ manſiſſe ſciebat, valido impetu vlterius graſſatur, pontem vi capit, & in ipſa caſtra irrumpit. Lanouius eorum quos VVackanæ reliquerat, & feſtinanter aduenire iuſſerat, auxilia exſpectans, hoſtibus interea quibuſcunque poteſt modis reſiſtit: verùm quia vix ſexcentos viros bellipotentes, & equitum non multo amplius quam duas turmas hic habebat, facilè à longè potentioribus hoſtium copijs ſuperatur. Schoti pedites, quibus nequaquam ſimul, ſed ſenſim, ſclopeta explodere, vt ſic hoſtem diutius detinerent, & incurſum auertere poſſent, præceperat Lanouius, repente & celeriter nimis ſuas glandes expediunt, deinde retrocedunt. Gallicæ aliquot cohortes quarum vnaquæque vltra decem aut duodecim milites non continebat (reliqui enim VVackanæ erant) veteranorum militari more conglomerati, ſe ſtrenuè defendunt,

An. 1580.

fendunt, & ſine dedecore aut damno euadunt: reliqui diſsipantur & cæduntur. Lanouius indecorum reputans, eum locum, vbi tormenta bellica diſpoſita ſtabant deſerere, & ſuorum, quos V Vackana exſpectabat, aduentu damna reparari adhuc poſſe confidens, ſtrenue viriliterq; pugnat, donec tandem oppreſſus capitur: antea filio Telignio dimiſſo, qui cum equitum & peditũ magna parte incolumis euaſit. Capitur eodem quoq; prælio Marquettus, cui hæc confuſio præcipuè imputabatur, quod præſens pontem interrumpi, vt ei iniunctum fuerat, non curaſſet, ſed alijs id commiſiſſet. Hic Marquettus poſt longam in Hannonia captiuitatem, effracto tandem carcere euaſit, Lanouium verò captiuum Borggrauius Gandauenſis in Regis poteſtatem tradidit: quod à multis maximo vitio datum eſt, cum ſciret hunc, neq; redemptione, neq; permutatione vlla dimittendũ, durante hoc bello, quo Ordinibus in primis erat neceſſarius: & eo quidem inhoneſtius atq; inhumanius, hoc eius factum reputatum, quod eo tempore, quo Ordinibus belli ſocius fuerat, Lanouium ſibi ſanguine iunctum, in hanc militiam primus euocarat: verum ſuperbia & inuidia, maximè autem ſerui ira, hominem ita tráſuerſum egerunt: quod re ipſa tunc ſatis probauit: nam quoſdam nobiles hic captos, inter alios Lanouij œconomum, ad ſe adductos, ſua manu, animo ſedato, confodit, & vt reliquos ſic quoque mulctarent, ſuis præcepit. Victores bellica tormenta, arma, vexilla à profugis relicta capiunt. Commiſſum hoc prœlium 10. die Maij. Paruus cæſorum numerus fuit: ita vt Ordinibus plus impedimenti, quam damni aduerſi hic caſus attulerit, cùm illa quæ inſtituerant, hinc plurimum retardarentur. Diſſipatus exercitus mox iterũ colligitur, & ne hoſtis victoria hac audentior vlterius irrumpat, reſiſtitur.

Lanouius ; a pe Engelmunſteranum. ſuus captis & diſſipatis capitur à Burggrauio Gandauenſe.

Circa idem tempus D. Hezeus, D. Gatsbekani Horneci defuncti filius, Comitis V Vtkerckæ frater, inito aliquatenus pacto cum Ordinibus, & Duce Andegauenſe, eis aliquot loca præſidiaque traderet, molitur: eratque huius conſilij ac ſuſceptionis conſcius, & ſocius V Varrouxius iunior, Dominus Tianæ, Gubernator Caſſeti, qui etiam Caſſetum in poteſtatem Ordinum redigere meditabatur: verum detectis conſilijs, Tianæus profugit: Hezeus autem ab ipſo Borggrauio, nunc Marckgrauio Richeborgenſi, & D. Montignio apprehenditur, pauloque poſt iudicio conſtituto, Parmenſis, qui artem, diſsidia odiaque inter Belgicam nobilitatem excitandi probè callebat, eum capite truncari iubet Quennoyæ in Hannonia 8. Nouembr.

D. Hezeus, captus capite truncatur.

D. Auxius, eiuſdem quoq; machinationis ſuſpectus aufugit, in arcem ſuam Lieckerckanam propè Bruxellas venit, eamq; Ordinibus tradit: poſtea inſtinctu vxoris leuiter inconſtanterq; ſe gerens, Ordinibus fit ſuſpectus, & ab eis apprehenditur: tandẽ verò Oliuerio Templeo Bruxellenſis vrbis Gubernatore, qui Auxij ſororem Dominam V Verdenborgenſem vxorẽ duxerat, eo intercedente, liber dimittitur, & inde in Franciam abit.

In Brabantia, Herentalæ, Bruxellæ & Machliniæ præſidiarij cum ſuis ducibus, & Gardeo tribuno, Alfonzo quoq; Hiſpano, equitum præfecto, die 8. Iunij, iunctis copijs Dieſtam vrbem ſummo mane inuadunt, mœnia humiliori cuius loco, ſcanduntq; ſuperatis, excubitores ad Sichemenſem portam trucidant: mox Alonſum Ordinibus imprimis fidelem, cum ſuo equitatu intromittunt: poſtquam in vrbẽ ventum, V Valonicæ duæ cohortes grauiter reſiſtunt: tres autem Germanicæ, inter quas & Comitis Ladronij cohors, quæ 14. circiter annos in Belgio ſtipendia meruerat, ſtrenuè admodum ſe defendunt, & hoſtes aliquoties terga dare cogunt: cumque animoſe ad extremum vſq; pugnarent omnes fere eodem quo ſtabant loco ad internecionem cæduntur. Ab ordinum parte duces quidam alijque non pauci cæſi, & vulnerati. Sichemo quoq; & Arſchoto eadem tempeſtate potiuntur Ordines, Halenum oppidulũ præſidiarij Malecontenti relinquũt, ſed poſtquam vident Ordinũ agmina non tendere vlterius, reuertuntur.

Dieſta capta.

Princeps Condæus Henricus Borbonius, ex ſuperiore Germania in inferiorem, & inde in Angliam, cum Sereglio Legato Caſimiri contendunt: cumque hic arcane multis de rebus coram Regina conſultaſſent, in Germaniam inferiorem redit, & Sluſa Gandauum venit 13. Iulij: hue maturino quodã tempore Burggrauius Gandauenſis Marchio Risborgius accelerat, Condæum ex improuiſo opprimere, præuertere, & in oppidum, quod aggeribus foſſiſque tunc reparabatur, per loca aperta, & nec dum munita irrumpere conatur, nullum enim, præterquam ſimium, præſidium hic erat: cumque validis copijs inſtructus, ad ipſam vſque vrbis portam veniſſet: oppidani ſtrepitum aduentantium percipiunt, armaque arripiunt: Burggrauius ſpe ſua fruſtratus diſcedit. Condæus Gandauo Antvverpiam proficiſcitur, inde Dordracum, itaque ſuperiorem Germaniam repetit.

Hannonienſes quoq; eodem anno, ipſa nocte D. Ioannis, ſimili aſtutia vrbem Bruxellenſem capere machinati fuerant, inducti ac inſtigati à ſpeciale quodam Othone Bakereo, Iacobo Curtio, & Arnoldo Prunio, qui cum clauium vnius portæ formã ceræ impreſſam tradidiſſent, Comitem Lalainium, Montignium & Burggrauium Gandauẽſem eo pellexerunt: veniunt ad deſignatam vrbis portam copijs inſtructis: verùm cum ij quos diximus doli inſtigatores atque auctores rem omnẽ Principi Auraico, Aldegondio & Gubernatori Templęo antè indicaſſent, miræ machinæ inſidiæq; aduenturis ſtruuntur, tormenta bellica ſuperiore via & diuerticulis in

Hannonienſes vrbem Bruxellenſem capere fruſtra machinantur.

An. 1580. ipſa quoq; vrbe, & in domibus latenter diſponuntur: milites ſupra portam occultantur; vbi & Aldegondius præſens erat; qui catatactam ſiue portam pendentem, ſimul ac hoſtium numerus ſatis magnus vrbem intraſſet, demitterent. Verùm quia tota ea nocte pluerat, & hoſtes neque igniarias, neq; ſunibus bombardicis nimia pluuia madidis cômode vti poterant, plurimi longo, difficili, lubrico itinere feſſi ægrè procedebant, alij difficiles ſe præbebant, & quod tempus com modiſſimum laberetur, iamque clarum mane inſtaret cauſabantur, & ne luce proderentur timebant, ſeque inuiti periculo exponebant: nihilominus ad conſtitutam portam veniunt, eamque apertam, vt promiſſum fuerat, inueniunt: verùm vlterius progredi nequaquam audent: ita fruſtrati abeunt, in abeuntes tormenta explodunt oppidani.

Niuella, commeatu iuncta, capitur.

Bruxellenſes ea quoque tempeſtate, Niuellæ vrbeculæ in Brabantia, magno peditum & equitum numero comitante, commeatum ſubminiſtrarunt: in reditu, aliquot equitum Albanẽſium turmas, quas in itinere offendunt, cædunt, & circiter triginta captos Bruxellam adducunt. Sunt autem Albanenſes populi olim à Turca, cum Græciam expugnaſſet, patria pulſi, profugi partem regionis Regni Neapolitani incolunt, propriamq; linguam etiam nunc retinent. Niuella autem poſtmodum à Parmenſis militibus capta, immanem Manſueldij crudelitatem ſenſit.

Ducisſæ Parmæ Principis Parmenſis mater in Belgiũ redit.

Menſe Aug. ipſa Duciſſa Parmæ & Placentiæ, olim Belgij Gubernatrix, Principis Parmenſis mater, à Rege Philippo miſſa in Belgiu redit, vt contractui cum reconciliatis Prouincijs inito, Regis nomine, ſatisfaciat, huic enim muneri ac oneri mater viſa eſt Regi magis idonea quam filius, vtpote quæ proceres iuuenes regere, & nobilium populique animos melius ad Regis ſententiam flectere poſſet: quandoquidẽ poſtremò Belgium relinquens, querelas grauiſſimas audierat. Cum Namurcum veniſſet, eamque filius ſalutaſſet ac comiter excepiſſet, mox inter matrem & filium æmulatio gubernationis cauſa orta eſt.

Aemulatio inter matrem & filium gubernationis cauſa.

Filius quòd iuueniles laſciuias ac petulantias, quę ei ſummæ infamiæ fuerant, iam exuiſſet, populiq; animos ſibi conciliaſſet, dignum imprimis ſe reputabat, qui ſolus gubernationem abſolutam plenamq; retineret, maximè quod generali exercitus imperatore opus haberent Prouinciæ. Hiſpani nequaquam ignari, imperium ſemper æmulationi obnoxium eſſe, & maius hinc malum metuentes, conſultiſſimum reputant, vt mater iterum abeat: quod & proximo anno fecit. Itaq; Parmenſis ſolus abſolutè gubernacula tenuit, VValonicarum Prouinciarum conſenſu: ſeq; admodum prudenter ac modeſtè geſſit tam erga Hiſpanos & Belgas, quam alias nationes: arte quadã Italica, aulica & vrbana & animos tam inimicorum quam amicorum conciliandos, ac deuinciendos vtens: atque eo quidem modo longè plus obſequij, & commodi præſtitit Regi, quam prędeceſſures, qui Hiſpanico rigore, aſperaque inclementia, quibus Belgas domare voluerant.

Annæ Auſtriacæ Reginæ Hiſpaniæ mors.

Hoc anno 1580. 25. Octob. in Hiſpania obijt, Anna Auſtriaci Maximiliani 2. Imperatoris filia, Regina vxor Philippi Regis Hiſpaniarum, quæ multas ei proles mares & fœminas peperit ex quibus aliquot aliquandiu vixerunt: nunc autem, hoc ſcilicet anno 1594. adhuc ſupereſt Philippus Philippi Regis vnicus filius, tunc annum circiter vnum natus.

Stratagema inſigne contra Malecontẽtos Bouchainum inuadere molientes.

Malecontenti Arteſiani & Hannoniẽſes hoc etiam tempore inuadere moliuntur Bouchainum Hannoniæ oppidulum, cuius tunc Gubernator erat D. Villerſius, qui anteà Niuellæ admodum ſtrenuè ſe geſſerat: Paciſcuntur cum Vicario Grobendonckio pręſidiario, vt ſua opera aduenientibus, vna portarum pateat. Grobendonckius Gubernatori hanc ſuſceptionẽ indicat, conſilioq; ſimul callide inito conſtituunt, vt Grobendonckius portam ſe aperturum hoſtibus promittat. His promiſſis, ad diem magnus peditum equitumq; exercitus oppidulo appropinquat: oppidani vt tectiùs fucum facerent, aliquot pedites & equites dimiſerant: vnde hoſtibus ſpes fœliciſſimi ſucceſſus augebatur, cum paucos admodũ præſidio relictos putarent: præſidiarij qui ſupererant probè inſtructi cauti ac prouidi, tantum hoſtium numerũ quantum ſe facilè ſuperare poſſe exiſtimabant, intromittunt: clauſaq; ocyus porta, eos qui ſimul intrare nitebantur, haſtis, gladijs, glandibus impetunt: introgreſſos opprimunt, multos interficiunt, reliquos arma deponere cogunt: plurimi qui longius adhuc aberant, à peditatu & equitatu, quem antè ex oppido emiſſum diximus, à tergo concluduntur, & intra tormentorum oppidi iactus adiguntur compelluntùrq; : plurimi qui victores ſocios oppidò potitos, & portas ſibi patere exiſtimabãt, propius accurrẽtes cæduntur, capiuntur, profligantur: capti D. Ioannes Noyrcarmius, Baro Selleus, Gubernator Fani Odomari, alijq; proceres numero ſeptemdecim: multi quoq; ciues Duacentes & vicini, qui ſpe prædarum manubiarùmq; coemendarũ venerant.

Baro Selleus & alij multi proceres capti.

Villerſius præcipuos captiuos Cameracum in firmiorem cuſtodiam mittit, veritus ne ſi eos apud ſe retineat, hoſtibus vrbeculæ obſidendæ occaſionem præbeat: Multi redemptione & permutatione à vinculis liberantur. Selleus, Egmondanus Champagnius alijque, pro D. Lanaio, & alijs nonnullis minoris auctoritatis dimittendi offeruntur: quaquidem in re Ordines ſummam ſuam humanitatem, erga virum extraneum, qui lubenti animo eis auxilio, cum ſuis copijs venerat, declarabãt: verùm hac ratione nihil impetrant: maximè quod Hiſpaniæ Rex tantam exiſtimationem, de Lanouij perſona, ſtrenuitate, & probitate concepiſſet; idque potiſſimum inſtinctu ac conſilio

Cardinali

Cardinalis Granuellani: proinde miſeri indigenæ proceres, quod captiui huius extranei redimendi parua eſſet ſpes, captiui manent: Egmondanus & Selleus tandem in Zelandiam auehuntur, & in Zeeborganam ſiue Rammekenſem arcem arctiori certioriq; cuſtodię mandantur: hic Selleus anno 1584. miſerè moritur: magno ſæpè animi dolore ac indignatione exclamans, ſuam calamitatem deplorans, grauiter de Regis ingratitudine cōquerens, ſua, Norcarmij fratris, parentum, deceſſorumque officia meritaque Regi præſtita commemorans: indignìſſimè ferens quòd extranei incolis & prouincialibus præferrentur. Comes Egmondanus puſillanimitate, deſperatione ac indignatione, ad amentiam quandam redactus, ſororum inſtanter enixeq; rogantium gratia, eodem anno 1584. in Hollandiam auebitur: hic mitius tractatur, & à ſororibus fouetur: tandem multis à Rege pollicitationibus iactatus, liber dimittitur pro Lanouio: neq; id quidem prius quam Lanouius, ſe nullo vnquam tempore arma amplius geſturum, contra Hiſpaniæ & Galliæ Reges, grauiſſimis pactis, & conditionibus promiſiſſet: datis fideiuſſoribus Duce Lotharingiæ, & alijs proceribus: quibus Rex Nauarræ, alijque ſui amici vades obſideſq; acceſſerunt. Rudis hæc ac dura tractandi ratio, plurimis Belgicarum Prouinciarum nobilibus, qui vitam facultateſque pro Rege, periculo exponebant, magnam obloquendi, indignandi ac ſtomachandi occaſionem præbuit.

Selleus in arce moritur.

Egmondanus liber dimittitur pro Lanouio.

Poſt huius in Bouchainenſem arcem machinationis infœlicem exitum: Malecontenti men ſe Auguſto Bouchainum obſidione cingunt, Innumeris tormētis horrendum in modum quatiunt, & plurimum damni obſeſſis inferunt, vtpote quibus neque materia, neque locus aggeribus ſe muniendi, neq; labefactata mœnia reficiendi erat. Proinde Villerſius 5. Septembr. arcem certis pactionibus dedit, armatus cum ſuis præſidiarijs exit, & Cameracum tendit. Verùm cum conditiones incautè ſimpliciterque præſinitæ eſſent, ipſe Villerſius funes bombardicos igneſcentes menſura ac longitudine conuenienti, non procul à tormentario puluere & reliquis machinis bellicis diſpoſuerat, vt poſt ſuorum diſceſſum, concepto tandem igne, puluis flammam violento impetu ſpargeret. Malecontenti hoc incendio maximis damnis affecti, hoſtes celerrimè abeuntes perſequūtur, ſed fruſtra. Villerſius iniuriam ſibi hac perſequutione fieri, promiſſamq; fidem rumpi conqueſtus, hinc anſam arripit hoſtibus denuntiandi, ſe pacto nequaquam viterius teneri. Ordines magna cōmoditate perſpecta, qua hoſtes mari ioſeſtare queant, quos terra petulanter, pro lubitu quiduis patrare, & vicinos miſerè vexare percipiebant; tentarunt maritimis quibuſq; locis: hanc nocendi eis oportunitatem adimere: conſultoq; nauibus multis præſidiarijs, quarum quæq; octo, decem aut duodecim tormenta igniuoma ferebat, Rhenum & Moſam flumina occuparunt: viam maritimam prorſus præcluſerunt, commeatum militumq; acceſſum impedierunt, maximè eorum, qui ea tempeſtate Rhenum, nanigantes Groningam petebant, omnemq; fluminis tractum ſuperiorē, Coloniam vſq; ſuis nauibus tenuerunt. Principes autem Rheni accolæ, cùm hinc grauiſſimas quotidiè audirent querelas, milibus collectis, nauibuſq; inſtructis, menſe Auguſto omnes inde diſcedere, Rhenumq; deſcendere coēgerunt.

Bouchainum obſeſſum Partiment dedi tur.

Ordinum milites Rhenum occupant, ſed tandem deſcendere coguntur.

Supra diximus, in propoſitione ad Ordines habita de nouo principe eligendo, Franciſcum Valeſium Ducem Andegauenſem, Alenſonium, &c. fratrem Regis Galliarum, præ alijs idoneum communi ſententia habitum declaratumque fuiſſe: cumq; Prouinciæ & Ordines generales, tota ferè ea æſtate hac de re conſultaſſent, tandē menſe Iunio, Prouincijs, ciuitatibus & membris ſimul conſentientibus, ſtatutum, huic Prouincias transferre certis conditionibus: itaque Deputati Prouinciarum Brabantiæ, Flandriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Machliniæ, Friſiæ, & circumiacentis territorij, in conuentu generali Ordinum Antvverpiæ 12. Auguſti in Gallias mittunt cum libellis, & inſtructionibus abſolutis Legatos D. Aldegondium, Dohainium, Doctorem Heſſellum, Franciſcum Prouinſium Lavvenborgi dominum, & Iacobum Tayardum Penſionariū Gandauenſem, Cornelium Caronem Schouvvenvvaiæ dominū, Franconatus Conſulem, vnaq; Magiſtrum Gaſparum Vosbergium Veræ præfectum, vt abſolutè cum dicto Duce tranſigant: hi Pleſſiſij Turonenſium 29. Septemb. 1580. mandata exequuntur, pactumq; ineunt.

Dux Andegauenſis in Belgij dominum accipitur.

In rei geſtæ memoriam cuſa quoque fuerunt ærea numiſmata: vna parte leo collari alligatus calumnæ, Victoris ſtatua ſuperſtante: collare rodebat mus, Inſcriptione circulari addita: *Roſis Leonem loru mus liberat:* altera autem, Pontifex & Rex multa ſanctæ pacis prōmiſſione, Leoni collare alligare ſatagebant, cuius inſcriptio erat: *Liber reuinciri Leo pernegat.* Cuſis quoque numus Gandaui, effigie annũli duabus manibus fide iunctis colligati: ab vna parte, circulari in hæc erat inſcriptio, *Pro Chriſti lege, grege, & patria:* ab altera verò, *Religione & Iuſtitia reduce, vocato ex Gallia pacata Duce Andegauenſi Belgia libertatis vindice.*

Archidux Matthias Belgij Gubernator poſtquam videt ſe deſeri à multis Prouincijs, præcipuè V Valonicis, quarum proceres nobileſque qui eum è Germania in Belgium euocarant, ab Ordinibus defecerant, Pacificationē quoq; Gandauēſem non ſuccedere, & ſe prouinciaſq; neq; ab Imperatore, fratribus, cōſanguineis, aut amicis Germanis Principibus, neq; ab ipſo Imperio ſubſidij alijve aliquid conſequi, eaque potiſſimum de cauſa Ordines generales ad aliunde auxi-

An. 1580.

Diſceſſus Archiducis Matthiæ.

lium petendum neceſſariò vrgeri:honeſtè diſcedere Belgiumq́; relinquere conſtituit:maximè quod omnes ſuæ Ordinumq́; præmonitiones Imperatori,Regi totiq́; familiæ Auſtriacæ factæ de extraneo Principe auxilioq́; Prouincijs neceſſariò quærendo,fruſtra eſſent,prouinciarumq́; poſtulationes negligerentur ac floccipenderentur:itaq; ſe gubernationi abdicare cupiens, Ordinibus 22. Iulij, ſcripto ſignificari per Principem Eſpinoium facit, eos nequaquam latere, ſe à præcipuis Belgij proceribus in has prouincias vocatū,& poſteà generalibus ſuffragijs receptum fuiſſe,promiſſis omnibus articulis ſatisfeciſſe,& turbulento ac calamitoſo prouinciarum ſtatui ſe accommodaſſe,nulla proprij commodi habita ratione,non ſine vitæ periculo,dolere autem ſummoperè,quod tempeſtate hac tā infelici poteſtatem hactenus non habuerit,florentiſſimas has regiones ad veterem pacem concordiam, tranquillitatem ac proſperitatem, quod quidem ſedulò,ac diligenter operam dedit;reducendi. Quandoquidem verò Ordinum Proceres nunc conuentum celebrent;ad deliberandum,inueniendumq́; remedium,quo potiſſimè afflictis his regionibus ſubueniri queat,nullam quidem ſe velle illis legem aut regulam præſcribere,aut illorum commodis aduerſari: ſed tantum eos admonitos rogatoſq́; cupere, ne extraneo dominio & periculoſæ mutationi temerè ac inconſideratè ſe ſubijciant committántue, ne quoq; ſacroſancti fœderis, cum Romano Imperio obliuiſcantur: ſed illuſtriſſimæ domus Auſtriacæ; cuius ipſe membrum ;ſummam erga eos beneuolentiam, & amicitiam diligenter perpendant: poſtulare inſuper vt apertè declarent, quid de ſua perſona ſuaq́; familia ſtatuerint; vt ad huius declarationis rationem ſua ipſe negotia ac inſtituta diſponere poſſit: addit præterea, ſumptus & onera,vt promiſſum fuerat,nequaquam eſſe ſoluta: poſtremò omnem ſuam operam ac beneuolentiam lubens eis offert. Audita hac de gubernatione relinquenda,oratione ac demonſtratione, Ordines neceſſarium æquumq́; reputant, vt ſuæ Celſitudini, diſceſſus cū gratia permittatur,debita promiſſaque honeſtè ac magnificè exſoluantur, penſio etiam ampla,qua ſe familiamq́; ſuſtentet numeretur:prouentus inſuper ad Vltraiectenſem epiſcopatum pertinentes ei deſtinant. In articulis quoque cum Duce Andegauenſi conſtitutis honorifica eius, fuit facta mentio;quod nempè euocatus & receptus ad Belgij gubernationem honeſtè ſe geſſiſſet,ſuoque officio probè eſſet functus:proinde dicere vt penſatione ampla,ac magnifica cohoneſtetur:verùm quia deliberationibus ac conſultationibus multum temporis conſumebatur, Archidux in ſequentem vſque annum in Belgio manſit.

Cōſtitutiones diſciplinæ militaris.

Cum de militum petulantia ac improbitate graues vndique deferrentur, id temporis querelæ, Archidux Matthias,& Ordines generales nouas,de diſciplina militari conſtitutiones ac edictiones decernunt, atque promulgant.

Leges nouæ Antvverpienſium de vigilijs, excubijs, &c.

Antvverpiæ leges nouæ ſtatuuntur,de vigilijs & excubijs agendis:ciuitas diſtributa in octo tribunatus ſeu legiones,ita vt quæq; legio decem cohortes;quæ vexilla vocant;contineat, præterea ſex iuratorum collegiorum ciuitatis,quæ ſimul 86 cohortes conficiunt:nemo ab excubijs immunis, præter Magiſtratus, publicis officijs præfectos, & mercatores nationis Oſterlingæ, Anglicanæ & Luſitanicæ,idq́; ratione veterum priuilegiorum:reliquæ nationes,vt & ſenes qui 60.annum exceſſerunt,ad vſum ſumptuſque excubiarum,pro tribuni arbitrio contribuere tenentur:multæ variæq́; conſtitutiones, ad conſeruandam tuendamq́; ciuitatem neceſſariæ, publicatæ:graues pœnæ ac mulctę tranſgreſſoribus conſtitutæ:ædificia ſtationalia,excubijs nocte dieq́; agendis idonea;Corpora gardiæ vulgo dicta;magnificè exſtructa: domunculæ in platearum angulis ex lapide eleganter nocturnis excubijs ædificatæ,in quibus ſingulis noctibus, diebus quoq; quibus conciones habentur, manipulus ſiue contubernium decem ciuium vicinorū excubias agunt:ita vt ciues militiæ accommodati atq; aſſueti,quocunque tumultu exoriente,ocyſſimè prompti armatiq́; ſuis locis adſint: nec deſunt exercitati veterani ſtipendia mœrentes, qui ciues rudiores in aciem educant,& omni armorū arte inſtruant:arma habent elegantiſſima & bello aptiſſima,ita vt vix vlla ſit ciuitas in tota Europa quæ eos hoc apparatu ſuperet: in maioribus nōnullis ædificijs ſtationi & excubationi accommodatis variæ leguntur inſcriptiones, prope portam Cæſaream, *Excludere facilius quam expellere*: in ſoro, *Sæpius læſa patientia*: in ponte Merano, *Agere aut pati*:ad littus,prope officinam monetariam:*Si in bello,ſecuritas*. Ingentes etiam graueſq́; admodū catenæ paratæ,quæ commodè facileq́; tendi queant tranſuerſæ in plateis neceſſario claudendis:idq́; munus certis ciuibus, ex quaq; cohorte commiſſum: catenæ autē tot & tantæ ſunt vt 100 flurenorum millib. & amplius conſtiterint: vrbs etiam indies magis magiſq́; munita:foſſæ latiores & profundiores factæ: mœnia pluribus locis latitudine aucta,&pulcherrimis arboru plantarijs, tilijs nempè & abietibus amœniora munitioraq́; reddita: paſſim quoq; obices verſatiles repagulaq; conſtructa: ſingulaq; probè adminiſtrādi ſingulis cura commiſſa.

Leges de incendio, peſte, &c. Leges de nauigatione.

Leges quoque promulgatæ.quo modo incendij, peſtes, aliorumq́; periculorum tempeſtatibus,quiſque ſe gerere debeat:eædemque tam prudenter conſtitutæ, vt multæ aliæ toto orbe ciuitates eas tanquam exemplar ſint imitatæ.

De nauigatione,qua præcipuè quæſtum,& negotiationem faciunt Belgæ, tunc quoque ſapienter de-

plenter decretum ſuit: vetitum ne aliqua nauis mare nauiget, niſi probe armis viriſque inſtructa, ad magnitudinis & capacitatis rationem, vt à deprædationibus piraticis alijſque periculis, mari ſe defendere queat. Edictum inſuper, vt quæque Prouincia, & vrbs maritima ſuas naues præſidiarias in omnem vſum ac neceſſitatem paratas habeat: & his quidem modis maris nauigatio, quam Angli, Franci & Oſterlingi hac belli tempeſtate Belgis plurimùm adimerant, aucta redintegrataque ſuit: ita vt iterum ex Hollandia, Zelandia, & Antvverpia quoquouerſus nauigarint, in ipſam etiam Hiſpaniam & Portugalliam vſq;, ibidem liberè negotiantes: quibus quidem locis ſe cautè, prudenter pacificeque admodum geſſerunt, quaſi nullum inter Belgium & Hiſpaniam, ſed tantum inter Belgas & Hiſpanos, qui in Belgio ſunt bellum ſuiſſet: ita vt vbique ferè locorum in Hiſpania & Luſitania humaniſſimè & amantiſſimè fuerint excepti: ſicut etiam Hiſpani, qui naue in Zelandiam appulerunt, grati aduenerunt ac abierunt: verum pericula à piratis, aliaque incommoda obſtiterunt, quo minus hæc nauigatio libera tutaq; permanſerit. Accepti gratique inprimis Hiſpanis, ſemper fuerunt Belgæ: eo quod ſimul commercia ineant, magnumque mutuis negotiationibus quæſtum faciant. Hiſpani enim ſuas merces, fruges, aliaſque facultates in Belgium conuehunt, vt inde opificia mercimoniaque in Hiſpaniam auehant, quæ apud Indos vendunt, vnde Hiſpaniarum Regi magna auri ac argenti vis ſuppeditatur, & vectigalia maximè augentur. Imò Hiſpani, tam nobiles quàm plebei, Belgarum commercijs præcipuè quęſtum faciunt victitantque, vtpote quorum redditus ac prouentus potiſſimum in vinis, oleis, fructibus, frugibus, lanis, & ſimilibus, quæ in Belgio diſtrahuntur, cõſiſtant. Tandem verò, cum proſcriptione contra Principem Auraicũ edita, facultates, actiones, iura ac debita eorum, qui Auraici cauſam bello tuebantur, fiſco addicenda declararentur, quibuſcunque etiam locis deprehenderentur: timebant quidem Belgæ fiſcalem exequutionem in Hiſpania, verùm nihil tunc effectum fuit. Nautæ verò & mercatores Belgæ, ab Ordinibus præmoniti cautius ſuam nauigationem & negotiationem inſtituerunt. Anno 1580.

Zelandi in ſolicitudinis ac Prouidentiæ memoriam, nummum ex ære ſignarunt, cuius vnum latus habebat Prouinciæ arma, videlicet leonem ſuper aquas, cum inſcriptio: *Vos terra, at ego excubo ponto, 1580.* alterum verò arbuſcularum plantatorem, & à tergo pileum, libertatis ſignum, lanceæ impoſitum, cum inſcriptione: *Si non nobis, ſaltem poſteris.*

Hoc anno 1580. 21. die Septembr. reuerſus appulit, in Angliam Franciſcus Draco ſua naue centum circiter vaſorum capace, poſtquam cum alijs pluribus; quę omnes eum reliquerant; tres annos abfuiſſet, totumque interea orbem circumnauigaſſet: ex Anglia nempè Canariam, inde Inſulas Heſperides, ſiue Promontorium viride, vlterius Americam perluſtrans Braſiliam Fretum Magelanum ſuperans, tandem in Mare parcifico vulgo, Mare Delzur vocant. ponè Peruuiam, perueniens: inuiſit auro diuites Prouinçias, & in portu ipſo Peruuiæ facilè Regis Hiſpaniarum aurum gazamque nactus fuiſſet, ſi lentius oportuniuſq; veniſſet, & naues imparatas, parumque armatas inuaſiſſet: nam ſimulac eum graſſantem perſpexerunt, ſumma feſtinatione armatæ Hiſpanicæ naues aduenieñtem deflectere atq; diſcedere coegerunt: vnam autem quæ ſola obuiam prodijt, argento onuſtam, per limites maritimos Panamam tendẽtem, cœpit, ſuamque ea exonerata argento ſubornauit: maritimas deinde regiones indagans, Maluccas inſulas verſus iter cõuertit, vnde aromata in Indiam Luſitanicam ſiue Calicutam aduehuntur: pòſt promontorium Bonæ ſpei petijt: tandemq; per Africæ regiones maritimas in Angliam redijt, cum iam triennio abſuiſſet: reginam autem ſuam adhuc ſuperſtitem audiens, ſecurus appulit, ſe & omnẽ quem aduexerat, theſaurum, 24. auri tonnas, vel 700. millia Coronatorum, & pluris æſtimatum, Reginæ protegendum conſeruandumque dedit. Regina lubens reducem in ſuam tutelam recepit, & contra Regem Hiſpaniæ protexit atque deſendit: Ipſius Regis amicitiam nihilominus ſeruauit: quamuis Hiſpani anteà Draconem, in Comitatu Ioannes Handenſij, anno 1568. inſidioſè ac perfidè inuaſiſſent, in portu Mexico, ſiue Sancti Ioannis de Vloa & dicti Haukenſij naues, Proregis Indiæ iuſſu, cõtra iuratam fidem expugnatas combuſſiſſent atq; ſubmerſiſſent. Reges enim ac Principes amicitiam nequaquam renunciant, aut fœdera irrita ruptaue reputãt, ob iniuriam ac damna quæ ſubditi alteri alteris inferunt, in nouo illo orbe. Sicut nec Rex Galliarum quicquam moratus eſt, quod Hiſpani anno 1565. Ioannem Ribantium, cum omni ſua claſſe crudeli homicidio in Florida interemiſſent. Franciſcus Draco difficillimo periculoſiſſimoque hoc itinere peracto, ob inſignia ſua merita, officiaque Reginæ præſtita, ab ipſa Regina eques auratus ſolenniter creatur: vtpote idoneus inprimis ob ſummam ſuam ſtrenuitatem, qui Hiſpanorum violentiam, & dominandi libidinem coerceat, poſtquam iam eorum imbecillitatem exiguamq; facultatem reliſtendi detexiſſet, Draconis nauis Publicanus dicta, ad flumen Tamiſim, propè regiam Greuevvicham, pilis, ad perpetuam rei memoriam, impoſita ſuit. *Franciſcus Draco in Angliam redit toto orbe pernauigato.*

Princeps Auraicus menſe Octobri, ex improuiſo Traiecti inferioris mœnia ſcalis ſuperare vrbemq; inuadere machinatur: atq; huius rei cauſa ipſemet eo proficiſcitur: ſui cum ſcalis ſub ipſa vſq; mœnia perueniunt: verùm alio euentu inſperato inde auocatur, & ſpe ſua fruſtratus diſcedere cogitur. *Auraicus fruſtra Traiectũ inferius inuadere machinatur.*

An. 1580.

Condeum oppidulum capitur.

Princeps Eſpinoius Tornaci Gubernator, Domini Eſtrellei opera Condeum oppidulum 25. Octobris conſcenſis ſcalis capit: captum autem victores poſtridiè relinquunt, quod à Malecontentis (quorum exercitus haud procul aberat) valido impetu, antequam militum ſociorum ſubſidijs, munitionibus & commeatu iuuari poſſent, inuaderentur.

D. Anholtius, & Martinus Schenckius qui arcem Blyenbekam tenebat, nauem pretioſis mercibus onuſtam, quæ Rhenum deſcendebat, retinent, diripiunt, & prædam cum ſuis militibus partiuntur: pannos ſcilicet ſericos, & alias prætioſas admodum merces mercatorum præcipuè Italorum.

Res geſtæ in Friſia.

Poſtquam Comes Rennenbergius in Friſia territoria agroſque, vt diximus, occupaſſet, & Svvollam vndiq; obſediſſet: præclarum aliquod facinus meditatur, conſultum reputans, nouæ militum legioni vltra Rhenum aduenienti ſe iungere. Diſſidebat enim de Svvolla capienda, etiam ſi clandeſtinè fœderatos fautoreſq; in vrbe obſeſſa haberet: eſt enim Svvolla vrbs optimè munita, & tali loco ſita, vt facilè obſidione liberari poſſit: Perceperat quoque Hogenloum rurſus potentem exercitum collegiſſe, limitaneas vrbes præſidijs bene muniuiſſe, & non procul Dauentriæ cum inſtructiſſimis copijs agere.

Legio hæc quæ Rennenbergio auxiliaris aduentabat, legio Geldrica vocabatur, eo quod ex Geldris, Vltraiectenſibus & Tranſiſulanis exulibus alijſque conſtaret, viris viribuſque admodum potens: Legionis totius tribunus Ioannes Streuſſius Emmericenſis: duces præfectique Iacobus Bronckhorſtius, & Batenborgius Anholtius filius, duarum cohortium: Bœckholtus Tielingenus, VVurtzelmanus, Renneueltius duarum quoque: alij præterea aliarum. Quia verò Anholtius, qui à Gheldris defecerat, in hoc exercitu ſtipendia mœrebat, Hegemannus cum ſuis ex Neomago copijs, opidulum Anholtum; quamuis imperiale; improuiſe inuaſit, cœpit, atque expilauit.

Rennenbergius noua hac legione auctus, facilè occupari poſſe putat Dotinchemum, aggeribus, foſſis, armis, præſidiarijſq; parùm munitum: verùm cum hic acrius quam exiſtimarat ſibi ab Anglis Doisborgenſibus & Michaeli legionibus reſiſti, ſuiſque magna damna inferri videt, diſcedit: Grollæ præſidia conſtituit: & 18. Octob. 1580. Steenvvycham contendit, quam parum firmam, & tantum vna eaque parua præſidiariorum cohorte muitam, commeatu quoque, & alijs rebus bello neceſſarijs tenuiter inſtructam ſciebat: erat autem ei hæc ciuitas imprimis commoda ad Drentam, & ad itinera Friſiæ, atq; ad Vollenhouam muniendam tuendamque. Hanc obſidionem Steenvvickanam, quamquam hic ſatis ample deſcribimus, tamen curioſiorem Lectorem remittimus ad elegantem libellum Teuthonicum de rebus Friſiacis Memoriale impreſum Dauentriæ apud Fritzardum von Campen/ anno 1584. authore Renico Freſinga.

Steenvvyckā obſidione cingit Rennenbergius.

Steenvvyckam itaque Rennenbergius obſidet: viginti octo militum cohortibus: nempe quatuordecim legionis Friſicæ, quæ, Ioanne Momo in velitatione quadam cæſo, Ioannem Taxim vicarium habebat: nouem legionis nouæ Gheldricæ; Anhaltinus autem cum duabus ſuis Anholti, & Bredeuordæ manſerat: quinque legionis nouæ Rennenbergicę: continebantq; hæ viginti octo, cohortes ſex, peditum millia & amplius: nam in Friſia quæque cohors, plerunque ducentos continet: aderant præterea equites circiter mille ducenti, Lancearij præcipuè.

Erat Steenvvyckæ cum cohorte vna præſidiaria Olthoffius præfectus: cumque Cornputus ſuam quoq; eò miſiſſet, Steenvvyckenſes quidam Hiſpanis addicti, hanc admittere, quanquam fœderati imperaſſent, recuſant: nihilominus ab Olthoffij militibus tandem intromittuntur: ante ingreſſum Cornputus, ijs quorum ſtipendia mœrebat ſatisfacere cupiens, ſuos breui oratione exhortatus, iubet omnes ſacramentum dicere, & polliceri, neminē de deditione facienda aut pacto cum hoſtibus ineundo vllum verbum dicturum, niſi ipſe primus incipiat: contra facientem proximè aſtantes impunè occidant: eo iuramento præſtito, vrbem, pridie quàm obſideretur, ingrediuntur: cumque Hogenlous aliquot Germanorum cohortes in regione Vollehoua haſtis prœlio præcipuè idoneis armaſſet, Ordinum proceres duas ex his Steenvvyckam mittunt, nempè Plati & Stuperi, Duce vicario Ioanne Berenbroeckio Geldræ vrbeculæ præfecto: erant autem omnes tyrones, incompoſiti, rudeſque bello.

Eodem die præſidiarij, hilares promptique animis, quod facultatem ac materiam honoris gloriæque acquirendæ haberent, duabus portis eruptionem faciunt, multas domus oppido nimis vicinas incendunt, & puluerem tormentarium commeatumque naue inuehunt.

Steenvvykæ ſitus.

Steenvvyckæ ſitum paucis deſcribere operæpretium fuerit. Ipſum oppidum antiquum eſſe videtur, exiguo amni vicinum, quem incolæ Aa vocant, nomine pluribus aquis ex paludibus nigris hac regione profluentibus communi. Eſt autem non admodum ſpatioſum, vtpote ambitu circiter, milleſimos ſexageſimos communes paſſus continens: longitudo inſtar arcus amnem verſus extenditur. Ad orientem & meridiem, habet tres portas Ooſteram, Omringeram & Gaſthuſiam, loco valde alto ſitas, ea maximè parte, qua Diuera & Hanelta Drenthæ pagi vergunt, propè portam Gaſthuſiam reſtant, adhuc foſſæ veteres arcis à Georgio Schenckio,

anno

Ann. 1580.

anno 1523. ædificatæ, iterumque dirutæ, poſtquam Tranſiſulana regio (inter cuius minora oppida iſtud nequaquam minimum videtur) Caroli V. domino ſubiecta fuit: ad occidentem eſt porta VValtea: prope hanc naues appellunt, eſt & hic emiſſarium: his locis prata admodum humilia, pluuioſo tempore pluuiali aqua abundant: via ſtrata per media prata, in duos pagos vicinos, nempe Tucam. Steenvvykeueliam ex oppido ducit. Septentrionem & aquilonem verſus paſcua communia pulchrè virentia iacent, quæ media agger Iſueningeranus à Septentrione, quam in pagum Iſuenum itur, occupat: hic amni Aæ pons impoſitus eſt, oppido tam vicinus, vt ſclopeto glans inde in oppidū vſque eijci queat. Habet vrbs in circuitu vallum ſine aggerem terreum mediocriter munitum, & loricas ſiue propugnacula quatuor aut quinq; pedes ampla: foſſam Septentrionem verſus non admodum latam aut profundam, alijs verò locis profundiorem, nuſquam vltra quinquaginta pedes latam: aqua omnis largis altiſque aggeribus retinetur proximè portas: per hos aggeres in vrbem itur & exitur: portæ autem exteriùs veteri more conſtructæ: habet altas anguſtaſque turres, muros tenues & exiles: extra verò repagula, crates, vectes, cataractæ aut pontes verſatiles nuſquam: Ita vt facilè per hos aggeres oppugnari & præoccupari poſsit: ſepimenta militaria, propugnacula, munimenta nulla, templa tria; Diui Clementis Canonicatus inſignis, turri alta quadrata, cuius tectum ſupremum corruit; Diuæ virginis Mariæ, & Noſocomij: forum media vrbe quadratum, amplum, quatuor præcipuis portis reſpondens. Ager vicinus fertilis feraxque frumenti, quo incolæ maximè quæſtum faciunt, ſicut & ceſpitum mercatu: fuit autem huius obſidionis tempore ciuitati maior copia frumenti, quam ceſpitum & lignorum foco idoneorum.

Numerus præſidiariorum & ciuium Steenwykæ.

Quatuor præſidiariæ cohortes continebant circiter ſexcentos milites, erant inſuper ciues circiter trecenti, ſed inter hos vix quinquaginta, quibus fidere tutum ſatis erat: Gubernator nullus adhuc miſſus, tormenta maiora nulla, equites nulli: habebant ſolummodo militum præfecti equos duodecim aut quatuordecim: hæc omnia ad hoſtem inuadendum & propellendum imprimis neceſſaria obſeſsis deerant.

Statuta leges que in vrbe obſeſſa.

Gubernandi Prouinciam præfecti militiæ vnaque vrbis Conſul ſuſceperunt, multa variaq; ſtatuta promulgarunt, de tormentorum bellicorum commodiſsimo vſu, minorum præcipuè cùm maioribus carerent: de puluere nitrato ex ſale petroſo & ſulphure conficiendo: machinis igneis, ignibus artificioſis diuerſiſque inſtrumentis offenſiuis & defenſiuis præparandis: ne milites ciuibus graues ſint aut moleſti, ſed contenti pecunijs in ſtipendij ſolutionem commodatis: de frumento & commeatu: de incendijs præcauendis & compeſcendis: fœno, ſtramine, ceſpitibus, lignis ſub aperto cœlo collocandis, tectis ſtramineis prope mœnia diruendis: de eruptione in hoſtem quam rariſsimè facienda, ne damno accepto animi labaſcant, ne puluis nitratus temerè profundatur: & ſedulo, ne hoſtis quid in vrbe agatur reſciſcat, caueatur atque impediatur. Hæc pluraque alia, quod nullus eſſet gubernator, qui præcipua authoritate polleret, non admodum exactè ſeruata fuere.

Obſeſſi literis ad Ordines miſsis ſubſidium petunt, contra Cornputi ſententiam.

Simulatque Rennenbergenſis ſe vallis foſsiſque muniuit, & pontem fluuio Aæ ſcaptis nauibuſque largis ac planis impoſuiſſet, obſeſsi literis ad Ordines miſsis ſubſidium petere ſtatuunt: reſiſtit autem huic inſtituto Cornputus: monetque, vt potius obſeſſæ vrbis, & obſeſſoris hoſtis ſtatum, Ordinibus ſignificent, nullam autem de ſubſidio aut auxilio mittendo mentionem faciant, idque duas præcipuè ob cauſas, ne ſcilicet Ordines præſidiarios minus fideles & ſtrenuos hinc ſuſpicentur, ne quoque ciues & milites viribus, defenſioni ac ſecuritati diffidant. Verùm non obſtantibus Cornputi monitis, Ordinum negligentiam iniuriamque acriter incuſant, & 23. Octobris, nocte Epiſtolam deferendam ad Ordines tradunt ciui Matthiæ Kierſio, qua declarant ſe vltra dies octo reſiſtere nequaquam poſſe: ſubſignarūt autem has militum præfecti Olthoftius, Plateus, & Conradus Theodorus obſeſſæ vrbis ciuis, miles veteranus, ſed parum expertus: ſubſignauit & vrbis Senatus, tandemq; eo pertractus, ſtrategus Bœrenbrochius. Cornputus verò conſtanter recuſat, & non tantum ciuitati damnoſum, ſed & capitale omninò facinus aſſerit, huiuſmodi minus vera proceribus dominis perſuadere, cū ſubſidio neceſſariù nondum opus ſit. Principes viros hac potiſsimùm de cauſa arces vrbeſque conſtruere ac munire, vt ijs hoſtem auertant, arceant, remorentur, ac damno afficiant: non vt prima oppugnatione aut indictione ſtatim deditionem faciant, ſed potius vt cum opportunum commodumque tempus ſe offert, obſidio armorum vi ſoluatur: Dolere ſe ac vereri ſummopere, ne hæc eorum puſillanimitas & ſcribendi temeritas, Ordinibus occaſionem præbeat, nimis ſubitò leuiterque liberationem tentandi copijs non ſatis potentibus, neque id ſine magno periculo, ſi ſua ſpe imbecilliores fruſtrarentur: impoſsibile enim eſſe tam breui exercitum ſufficientem colligere, quo hæc obſidio abſolutè ſoluatur.

Ordines obſeſſorum literis perlectis, conſolatoria Epiſtola reſpōdent. Cum verò nullum ſcribendi & conquerendi finem facerent obſeſsi, ipſe Cornputus Ordinibus ſcripto contra ſignificat: nullam ſcilicet neceſsitatem aut difficultatem adhuc eſſe, & vrbi ad ſex menſes ſatis pro-

 uiſum;

An. 1580. niſum: proinde certum & firmum ſubſidium præparent, idque quam fieri queat citiſſimè, non ob neceſsitatem, ſed ob ciuium & præſidiariorum intolerantiam ac impatientiam. Cornputus his de cauſis acriter ſæpè à multis reprehenſus, tandem Præfectum Berenbrockium & alios prudentiores in ſuam ſententiam facilè pertraxit.

Kundera capta, Ordinum cohortes cæduntur.

Habebant tunc Ordines in Kundera, Eſchedæ, & Rodulphi Langij cohortes: eò ex caſtris 23.Octobr.tendunt Arnoldus Gemenus, Snaterus & alij, agmine valido comitante: incautos, improuidosque, nocte, loco non ſatis munito, inuadunt: Eſcheda, ſua cohorte diſsipata, ſignoque militari diſrupto, capitur: Langius cum nonnullis euadit, ſigno relicto: multi in lectis trucidati, multi quoque capti: victores præda onuſti abeunt: ſignum militare ereptum, caudæ equi alligatum trahunt, vertuntque in caſtris circum vrbem obſeſſam, ouantes, modulantes, & tibijs tubisque canentes.

Obſeſſores indignabundi, quod obſeſsi molam extra vrbem incendiſſent, obortis iam tenebris moliuntur in portæ Gaſthuſæ, repagulum ignem immittere: iamque vrbis excubitoribus frequenti ſclopetorum impetu ſua ſtatione propulſis, cadum pice liquida, ſtramine & ſulphure refertum aduoluunt, & igne iniecto ocyus in caſtra ſe proripiunt ſimul omnes, vno excepto,

Strenuum facinus Arnoldi Grœningenſis.

qui glande læſus concidit. Hæc ſimul ac oppidani non ſine animi dolore conſpiciunt, quidam ex Cornputi militibus ocyus ſuam operam offert, demiſſus è mœnibus, per foſſam natat, ore ſitulam corialem trahit: propius accedit, aquas ſenſim commodeque haurit, cadum piceum amouet, incendium, identidem ex vrbis foſſa aquis hauſtis extinguit. Obſeſſores in hunc operi intentum frequenti glandium grandine iaculantur, neque tamen tangunt: quod quidem ſummopere mirandum: cùm rutilans flamma incendiumque hominem ſatis manifeſtu redderent, neque properanter, ſed lente ſatis opus ſuum obiret, frequenter quoque alta voce proclamaret: Heus ſceleſti, heus fures; ego ille ſum Arnoldus Grœningenſis Cereuiſiarij filius. Extincto iam igne, omnibusque probe peractis, rurſus ſuorum oris annatat, murosque adſcendit, & donatiui loco, daleris aliquot à ſuo Præfecto Cornputo donatur.

Diuina vindicta in blaſphemum.

Eadem nocte miles quidam Germanus, propius ipſum repagulum VValtportæ accedens, multa verbis minantibus crepat, iram faſtumq; proflat, Ordinibus & Hogenloio côuitia dicit, denique Deum ipſum horrendè blaſphemat: voce autem clamantis bene obſeruata, quidam præſidiarius in tenebris collimat, & in ipſius conuitiantis ac blaſphemantis, apertū os glandem iaculatur, ipſumque membrum quo blaſphemiam fundebat, ferit: idq; diuina vindicta factum reputabant omnes, corpus anima caſſum, in oppidum allatum, cùm defuncti commilitones id aſportare molirentur.

Rennenbergius 27.Octob.in caſtra venit: cumque ei à Parmenſe iniunctum eſſet, nequaquam, niſi capta vrbe, ab obſidione deſiſtere, altera die Regis nomine deditionem indicit, vitam facultatesque ſaluas, & liberum tutumque abeundi commeatum obſeſsis promittit: poſtquam autem conuenienti reſponſo id obſeſsi recuſarunt, mox tria tormenta maiora aduerſus vrbem diſponuntur: ciues contra tormenta hæc muralia catapultasq; igniarias horrentes, ſtrenuam nauant operam aggeribus ſepimentisque conficiendis.

Cornputus rationem muniendæ vrbis demonſtrat.

Cornputus pluribus argumentis ſatis euidentibus demonſtrat, commodiſsimam fore munitionem, ſi inprimis vltra vrbis foſſam, viam opertam ad loricas exteriores conficiant: hoc enim modo fore foſſam ampliorem, & eruptiones tutiores, commoditatem quoque optimam, foſsis congelatis, glaciem rumpendi, & hoſtium oppugnationes à tranſuerſa, & inferiori parte abſque vllo periculo propulſandi, multaque alia aptè vtiliterque agendi. Hac via confecta, facillimè idoneis locis, aggeres, valla, foſſasque ex maiori hac foſſa parari poſſe: primò quidem cum loricis, & poſtea, terra ex eadem foſſa aggeſta, eas complere, & ampliores atque altiores reddere prompta leuique opera, quam hoſtes ſuis machinis nequaquam perturbare poſſent. In propugnaculis quoque neceſſariò tectas humilesque loricas conficiendas, vnde portarum aggeres, & foſſæ defendi ac ſeruari queant, ne ab hoſte ſuffodiantur aut repleantur. Hæc pluraque alia frequentiſsimè in ipſo ſenatu propoſuit Cornputus: verùm ciuibus, inſtinctu perſuaſuque Conradi Theodori, qui aut ignorantia, aut temeritate, aut inuidia motus huic operi reſiſtebat, hæc muniendi ratio perſuaderi non potuit: quorum ſententiam Plateus Præfectus, ſuique milites probabant.

Cohortes Friſiæ cæduntur.

Interea Friſiæ proceres, quatuor peditum cohortes, & aliquot equites im Septem-ſiluas miſerant, vt viam munirent, & Rennenbergenſibus extorſiones exactionesque incendiarias impedirent: contra hos Rennenbergius aliquot ſuorū cohortes mittit: id ſimul ac Iouvvi Botniæ cohors, & præſidiaria Bolſvvertæ reſciſcunt, ocyus diſcedunt, & Fernonem aliamq; cohortem cum aliquot equitibus ſolos relinquunt: quidem, vt poſſunt, ſe defendunt, ſed tandem ſuperantur, Ioanne Fernone eiusque fratre minimo natu interfectis. Hæc acta ſunt 31.Octobr.

Slotā & Lemmeram præſi-

Rennenbergenſes vlterius tendunt Slotam, quæ quod parū eſſet munita, à duabus cohortibus præſidiarijs deſeritur: ſimiliter & Lemmera: hinc petunt Staueram, arcemque à Friſijs inconſideratâ

conſideratè ac temerè vrbe nondum ſatis munita dirutam, reſtaurant: VVorckumæ propugnaculũ conſtruunt, vnde ſingulis penè diebus, Harlingam, Franikeram & Bolſvvertam veniunt, & extorſione exactionum vexant. Quod verò Friſiam inundari poſſe alij ſperabant, id quidem tunc nequaquam poſsibile fuit, erat enim cælum admodum ſudum, & ventus huic negotio contrarius. Hæc quoque menſe Octob. geſta ſunt. Nunc ad obſidionem redeamus.

...diarij relinquunt.

Principio Nouemb. Præſidiarij circiter quinquaginta eruptionem ex vrbe faciunt per portam Gaſthuſiam, hoſtes excubitores inuadunt, viginti plus minus interficiunt, & tres captiuos adducunt. Obſeſſores noctes dieſque conficiendis aggeribus intenti, iam altum propugnaculũ non procul à porta Gaſthuſia conſtruere inceperant, eique gerras ſeptem impoſuerant. Hinc oppidani perterriti vrbis portas terra replent, ipſo etiam Cornputo acriter contradicente, rationemque addente, quod portæ ita fartæ atque repletæ, tormentorum hoſtilium impetu facilius conciderent, hoſtique adſcendendi & ſuffodiendi commoditatem ac materiam præberent: cumque iaculatoria portarum foramina loricarum loco maximè vſui ſint ciuitati, inconſultè illarum vſum adimi: id enim hoſtem ipſum potiſsimùm debere moliri: nihil æquè abſurdum, & ab omni conſilio alienum eſſe, atque propria brachia abſcindere: quandoquidem loricæ & ſepimenta vrbis, ſint tanquam brachia corporis, defenſioni accõmodata. Quin potius, vt portarum defenſioni certiùs proſpiciatur, occultam viam cum loricis exterioribus, vt ante demonſtrarat, conficiendam monet: aut ſi nec hoc quidẽ ipſis placeat, ſaltem maioris ſecuritatis cauſa in ipſa vrbe inter duas quaſque portas altum ſatis propugnaculum in acutum conſtruant, loricaſque conuenienter addant, quod quidem adhuc abſque vllo periculo aut impedimento fieri poſſet: vt huiuſmodi propugnaculis, non tantum ruinas & labefactationes in muris prohibeat, ſed etiam oblique in hoſtem facili modo eiaculari queant, atque impedire, ne quid hoſtis ad ſui protectionem minoribus Bombardis proficiat: his propugnaculis ita confectis, ſi neceſsitas vrgeret, & ſi hoſtis aquas deriuare, & ſe in ipſis foſsis munire moliretur, poſſent aggeres foſſaſque ita iungere, vt noui propugnaculi vſum præberent. Hæc autem rudioribus nequaquam perſuaderi potuerunt; & quanquam militum præfecti ſatis prompti volũtarijque huiuſmodi propugnaculorum fundamenta iacere inciperent: tamen ciues, vt aliquot ædibus quæ diruendæ fuiſſent, parceretur, inuitos prorſus ſe præbebant, vnde operæ admodũ langueſcebant. Cornputus & reliqui Præfecti, quo milites magis promptos facileſque redderent, conſtituebant conditiones obligationum, ſoluendi ſingulis in ſingulos dies à primo obſidionis die, quinque ſtuferos: recuſabat autem id Magiſtratus. Poſtremo verò cùm vident loricam exteriorem neceſſariò excauandam, quandoquidem gelu adeo vehemens erat, vt rumpenda eſſet glacies, operi ſe accingunt, & loricam iunctis viribus conficere incipiunt die 17. Nouemb.

Conſilio Cornputi de vrbis munitione nõ obtẽperatur.

Impatientes nonnulli rurſus ſcripto ſuppetias mitti, vrbemque ocyus obſidione liberari petunt: Cornputus verò & Beerenbrokius ſuis literis contra monẽt, ne Ordines præcipitanter agant, ſed tuta, certa, firmaque auxilia præparent. Cornputus etiam cifræ & occultæ ſcripturæ rationem, atque à longe ſecreta ſignificandi, nocte laternis aut trullis accenſis, die verò peplis latè extenſis, ſimul mittit.

Ordinum proceres ſpeciem quandam auxilij ferendi edere volentes, Stuperum cum omni ſuo agmine in Sluſam nigram mittunt: ſex præterea cohortes Hegemanni in monaſteriũ prope Vollenhouam, D. Ioannis campum vulgo dictum, deſtinant: hæ à Rennenbergenſibus 17. Nouembris inuaduntur, & quanquam ſtrenuè ſe defenderent, tamen quòd monaſterij murus nulla eſſet foſſa munitus, facilè opprimuntur, cæduntur, capiuntur, in fugam vertuntur: capti tres militum præfecti, Ioannes Vianenſis, Gedeon Pomeranus, & Ioannes VVichmannus. Hunc ſcilicet fructum impatientiſsimi homines ſuis ex vrbe obſeſſa literis miſsis adepti ſunt.

Hegemanni ſex cohortes cæduntur.

Rennenbergius 18. Nouembris Gaſthuſæ portam, puluere Hegemanni militibus erepto, verberare incipit, & altiores quaſque munitiones Bombardarum impetu demolitur: cumque iam ædes manifeſtè ſatis apparerent, hoſtes ignem extinctu difficillimũ fuſilibus ex ferro globis feruentibus in vrbem iaculantur, vnde ſubitò ingens ortum incendium, maximè quod multæ ædes ſtramine tectæ, multæ quoque ſtramine, fœno, ceſpite repletæ eſſent, ita vt flamma citiſsimè antequam obſeſsi perſentirent, paſsim ſpargeretur, primo quidem ignem ab ijs qui in vrbe erant immiſſum rati, poſtea id quod res erat, percipiunt. Milites ſimul omnes feſtinãter ad mœnia concurrunt, ciues igni extinguendo, facultatibuſque conſeruandis operam dant: vehementer autem ventorum vi, flammæ furentes, ſeptuaginta & amplius domicilia, quædam quoque horrea fœno, ſtramine, auena, frumento referta, duodecimam ferè vrbis partem, in cineres redegerunt. Eurus quoque præceps tanto impetu flammam vltra vrbis mœnia ſparſit, vt tertiam penè partem, maximè vbi foſſarum glacies rupta non erat, præſidiarij deſerere cogerentur: quin & hoſtes ipſi in procinctu ſtantes ad incurſionem faciendam, propius accedere nequaquam audebant, ob ignis, flammæ, fumi violentiam: fuit profectò res hæc viſu horrenda: fuit quoque diuini numinis ingens gratia, quod ſtrategorum exhortationes militibus in tanto

Incendium in vrbe Steenwickana, ab hoſte immiſſum.

periculo

An. 1580.

periculo animum, ciuibuſque ſolatium præſtiterint: quodque diu hæc euenerint: nam ſi nocte acta fuiſſent, proculdubiò hoſtis vrbe potiri facillimè potuiſſet. Et ante annos quidem quinquaginta octo, anno nempe 1522. menſe Decembri, ſimilis caſus huic vrbi accidit, cum Geldri nocte ignitis, veteri more, iaculis immiſsis eam ſuperarunt, & crudeliter diripuerunt: huius rei prateritæ Rennenbergius meminiſſe debuerat.

In hac oppugnatione ars hæc fuſilibus ferreis globis ignitis iaculandi ſecũdo probata in toto orbe eſt: poſtquam primò eam Stephanus Battorius Poloniæ Rex in obſidione Dantiſci expertus fuerat: quamuis alijs modis ſæpe ſimile quid effectum fuerit.

Rennenbergius huius incendij tempeſtate duos tibicines mittit, qui vrbem tradi poſtulent, multaque adhuc clementiæ promiſſa offert: ad quæ Plateus militum dux ſtrenuè atque animosè reſpondit, & ciuitati rem imprimis gratam, ea quidem vice fecit: poſtea autem murmurantium ciuium grex puſillanimem in ſuas partes pertraxerunt, ita vt commune conſilium iniri voluerit: reſiſtebat autem Cornputus, affirmans ſe neutiquam deliberare velle, de ciuitate, quæ ſua non eſſet, hoſti tradenda: virgo, inquit, quæ aures accommodare incipit, iam ferè prægnans eſſe dicitur communi prouerbio: ſe neque vitæ, neque mortis cauſa deditionem facturum: idem

Seditio in obſeſſa vrbe ſedatur.

queque aſſerunt Berenbrockius, & Lazarus Auſtriacus Olthoffij vicarius. Poſt longas autem altercationes paciſcuntur, dextriſque datis pollicentur ſe quamdiu aliquod in vrbe ſit quod edatur, eam nequaquam dedituros. Poſtridie ciues & aliquot præſidiarij ſeditionem excitant, in forum concurrunt: id ſimul ac Cornputus reſciſcit, ſtatim magnam ſuorum partem armat, ipſe & Berenbrockius ſub veſte armis induti in forum veniunt: Cornputus ciues qui ad deditionem faciendam alij alios inſtigabant, ſeuerè increpat: Apagite, inquit, domum ſcelesti, nullus hic eſt locus garriendi, vt veſtris mendacijs animos ſtrenuis noſtris militibus adimatis: illi quid ſui ſit officij norunt optimè, & in re militari prudentiores ſunt, quam vos exiſtimetis. Cumque his ſæuis dictis multi protelati abirent, lanio quidam reſtitans occlamabat: Ecquid tandem fiet cum nihil amplius erit quod edatur? reſpondet Cornputus: Necdum hoc eſt, quod ſi res eo deueniat, tunc quidem nos te ſceleſte & tui ſimiles primos omnium deuorabimus: his dictis domum quiſque ſuam repetit: erantque plurimi mente ſaniores, qui hæc Cornputi acta laudabant.

Ignem in vrbem ab hoſte immiſſum extinguendi ratio.

Cùm verò obſeſſores ignem in vrbem iaculari non deſinerent, inuenta eſt commoda extinguendi ratio: nempe, vt in vnaquaque platea & domo noctes dieſque excubiæ agerentur ab ipſis etiam fœminis & pueris, & ſimul ac percipi poſſet, in quam domum ignitus globus incidiſſet, quod quidem & foramen, & fumus flammaque facilè indicabant, amonerent ocyus ignis materiam vncis ferreis: moxque ciues manicis ſiue chirothecis ex panno confectis, & aqua madidis globum tollerent: quod quidem abſque vllo læſionis periculo faciebant, arreptumque in mediam plateam, vbi nihil damni amplius inferre poterat, proijciebant.

Frequentibus huiuſmodi bellicis ſtudijs, oppugnationibus & propugnationibus tranſactus eſt menſis Nouember. Interea autem neque oppidanorum puſillanimitas, neque turbarum & ſeditionum ſomites adimi aut extingui potuerunt: nam inconſtans puſillanimiſq; grex ipſum quoque Plateum militiæ præfectum in ſuam ſententiam pertraxerat: cui cum Cornputus & Berenbrockius reſiſterent, ſeditioſi eos populo inuiſos reddere nituntur: eaque maximè de cauſa coacti literas de ſubſidio mittendo ſubſignarunt, annueruntque vt formulæ monetales, cum oppidi inſignibus, anchora nempe, in omnibus monetis cuderetur, & media parte pretium au-

Moneta notata, auctaque duplo in vrbe obſeſſa.

geretur. Strategi quidem maluiſſent nouam aliquam monetam cudi, more Haſſelenſium, qua ſtipendiarijs faciliùs ſatisfieri potuiſſet: verùm Magiſtratus reſiſtebat: inde tamen commeatus pretium augebatur, & magna eſculentorum pars clàm ſupprimebatur: cumque ij, qui pecunias formula non ſignatas numerabant, omnia minoris emerent, ciues ipſi tandem magnã pecuniæ ſummam conficere coacti ſunt, quæ ſtipendiarijs mutuo dari, & operarijs numerari debuit.

Sub initium Decembr. cœlum pluuioſum, & rei nummariæ difficultas multos ſtipendiarios in caſtris Rennenbergij difficiles inuitoſque reddidit: ita vt hac oportunitate obſeſsi obſeſſores frequentibus eruptionibus ſatis fauſtis inuaſerint, quod vt commodius fieret, portas terra oppletas, iterum aperiunt, & Plateus alijque qui primo obſtabant, quo minus clandeſtina via ad loricas exteriores conficeretur, eandem totis viribus promouent.

Conſilium Ordinum de liberanda Steenwyka.

Interea Princeps Auraicus & Ordines Prouinciarum deliberabant, quibus potiſsimùm modis Steenvvyka obſidione liberari poſſet. Cumque militum numerus non ſufficeret, plurimique ſe inuitos, ob non numeratum ſtipendium, præberent: Prouinciæ enim, præcipuè Geldria & Tranſiſulana regio, quorum tamen maximè intererat, ægrè admodum contribuebant: plurimi has ob cauſas putabant operæpretium nequaquam eſſe, pecunias expendere, & milites periculo exponere gratia loci non ſatis muniti: alij contra ſuppetias ferendas cenſebant: quod vrbs obſeſſa tanquam clauis quædam eſſet Friſiæ, Vollenhouæ & Drenthæ, & per eandem, ob paludes, viæ terra vndique clauderentur: & quod hoſtis, ea potitus, Friſiam ab alijs Prouincijs

terra

An. 1580.

terra ſegregaret, & ipſum mare infeſtaret, cùm jam Svvertſulam, Vollenhouam, Blockzielam, Kunderam, Lemmeram, Staueram, Hindelopam, VVorckomium, Mackumum, Reediepam & Delfzielam, maritima nempe loca & præcipuos maris portus haberet. Vicit horum ſententia: proinde conſtitutum, forti exercitu vrbem obſidione liberare: itaque coactis vndique pecunijs, Ioannes Noricius Anglus, caſtrorum præfectus, ad obſidionem ſoluendam mittitur: is ſimul ac Sluſam cum ſuis copijs venit, nouam quandã cohortem hoſtilem, recens ſub Otthone Santio conſcriptam inuadit, cædit, fugat, diſſipat: pagumque 15. Decemb. incendit: inde Meppelam tendit cum viginti quatuor cohortibus, quæ vix mille ſexcentos pedites bellatores continebant, iunctis paucis equitibus: tres tamen cohortes Sluſæ præſidiarias relinquunt.

Ioan. Noricius castris Ordinũ præfectum, mittitur ad obſidion. ſoluendam.

Rennenbergius eo mittit vndecim peditum cohortes, & ſex equitum turmas, qui hoſtiles copias via per glaciem commoda aggrediantur. Cumque Noricij milites ſe diu ſtrenuè admodum defenderent, Noricius interim tempus oportunum habuit ſubſidium ferendi, itaque adueniens has Rennenbergij copias fugat, multis cæſis, multis quoq; rupta glacie ſubmerſis, inter quos Arnoldus Gemenſis, magnanimus admodum militum præfectus. Noricius hoc prœlio duobus hoſtium ſignis militaribus potitus, & armis pluribus, quibus facilè quingenti armari poterant, ſignũ vnum in vrbem mittit, comitantibus quadraginta ſtipendiarijs, qui 750. libras pulueris tormentarij in ſaccis coreaceis vna intro tulerunt.

Rẽnenbergenſes copiæ cæduntur.

In eruptione quadam Plateus dux occubuit, in cuius locum, Ordinum mandato, ſubſtituitur, Berenbroeckius, prius vicarius Stupericohorti: mittunt Ordines eadem quoque opera mille ſexcentos florenos monetæ aureæ, quibus ſatisfiat ſtipendiarijs. Pridiè Calend. Ianuarij, Noritſius impreſſionem vltra paludem à tergo in obſeſſores facit: ipſi quoq; præſidiarij magna vi ex oppido erumpunt, & hoſtem terga dare cogunt, tormenta quædam ab hoſte fugitante relicta ferreis fabrorum malleis confringunt. Hanc contumeliam Rennenbergius ipſis Calend. Ianuarij vindicare volens, oppidanos, aura admodum nebuloſa elicit: verùm nebula ſubitò decidens dolum detegit: quod quidem beneficium oppidani diuinæ prouidentiæ adſcribebant.

Huius obſidionis tempore, Rennenbergius menſe Decembri machinatus fuerat alia loca inuadere, præcipuè Hattumam, ad quod inceptum operam ſuam præbebat filius Droſſardi Ludouici Montforti: is quadraginta ſtipendiarios ex arce Blyenbekana cum militum præfecto Fonckero nocte intromitti facit in arcem Hattumenſem, in qua circiter quindecim Ordinum ſtipendiarij erant, quos potu obrutos Droſſardus nocte cubiculo quodam incluſerat: & abſque mora intromiſſorum ſtipendiariorum auxilio in vrbem intrat, Ducem Heghemannum, qui hac iter faciens in vrbe pernoctabat, & ſtrategum Hanum, alioſque duos viros nobiles è lecto arreptos, captiuos in arcem ducit: ciues autem & præſidiarij vrbis, tacitè excubias agebant, & quòd partem aduerſam multo potentiorem numero & armis in arce eſſe putarent, nequaquam reſiſtere audebant. Id factum ſimul ac reſciſcunt Svvollenſes, Iacobum Machlinienſem, militum præfectum, eò cum magno militum agmine mittunt, cui etiam Dauentrienſes & Elborgenſes armati auxiliares iunguntur: hi ex vrbe Hattumam arcem ſex tormentis minoribus verberant, & murum viginti quatuor digitos latum labefactant. Obſeſſi, neceſſitate compulſi circa 18. Decembr. arcem pacto dedunt, intercedente Hegemanno, ea conditione, vt ſtipendiarij liberè abeant: Droſſardus autem cum filio VVilhelmo captiuus ſeruetur. Hi ambo, poſtmodum ſententia lata, auctoritate Ordinum Geldriæ, capite truncantur, & in quatuor partes finduntur, eò quod antea Ordinibus fidem & ſacramentum militare præſtitiſſent.

Hattuma capta, & recuperata.

Tertio Ianuarij, Ordinum mandato venit Sonnoyus ex Northollandia in Blockzielam, milite & armis optimè inſtructus: hic intra paucos dies propugnaculum probè munitum conficit, quod quidem Ordinibus poſtea maximè commodum ac vtile fuit, cùm tantum vno miliari Steenvvyka diſtaret: vnde Steenvvykanis, quæcunque vellet, ſignis de longe indicare facilè poterat: vnde obſeſſorum animi mirum in modum recreati fuére.

Sonnoyus propugnaculũ cõficit Blockziele.

Cùm verò obſeſſis nimium perturbatis Noritſius ſignificaſſet, vt ad ſe aliquem rei militaris peritum ex vrbe mitterent, cum quo de ſubſidio ferendo deliberet, mittitur Conradus Theodorus, mãdatis inſtructus, qui inter alia Noritſio declaret, vt ipſe cum ſuis hoſtem aggrediatur, aut ſi tam citò prœlium tentare commodum ei non videatur, in vrbem ſecretò mittat mille viros, vt horum ope ipſi met ex vrbe hoſtem inuadant.

Cornputus & Berenbroeckius huic inſtituto reſtagãtur, eò quòd huiuſmodi exercitus non admodum potentis diuiſio periculoſa eſſet, maximè cùm hoſtem adeo propinquum haberent: declarantque Ordinibus ſe huiuſmodi inſtructionem inuitos & coactos ſubſignaſſe. Tales diſcordiæ quotidie in vrbe obſeſſa plurimæ oriebantur: ita vt ſæpius poteſtatem dedendæ vrbis ſibi dari poſtularent, niſi intra paucos dies liberentur, vix enim commeatum in ſex dies ſupereſſe.

Puſillanimitas animorum in obſeſſa vrbe.

Nec minus obſeſſores in caſtris tumultuãtur, dies noctesq; aſſiduis oppugnationibus vexati,

Tumultus in

cœio

An. 1580. cœlo ſupra modum frigido: ſeditioſè ſtipendia exigunt, ita vt Rennenbergius cùm nullum turbarum videret finem, dies aliquot è caſtris profugus, nonnihil pecuniarum collegerit, eaq; re reuerſus ſuos blande placarit. Nec minor ei fuit controuerſia cum Schenckij equitatu, qui ſemel eum reliquerat. Itaque ortæ vtrinque maximæ difficultates & anguſtiæ.

caſtris Rennenbergij.

Rennenbergius 9. die Ianuar. nuntio æneatore Epiſtolam à Martino Schenckio, & Ioanne Streuſſio ſubſignatam in vrbem mittit, qua omnimodè obſeſsis perſuadere conatur, vt vrbem dedant: verùm obſeſsi viua voce recuſant. Contumelias & iniurias alteri alteris quotidie grauiſsimas inferunt, maximè ipſis bachanalibus: tunc enim, cum obſeſſores ſæpius obſeſſos interrogaſſent, an nondum ſuos equos deuoraſſent, obſeſsi equis quibuſcunq; conſcenſis, lanceis militariter inſtructi, altis in mœnibus ſe oſtentant, ſubitoque per vnam portarum erumpunt, caſtra hoſtium perturbant, deinde per aliam reuertuntur, ſe turmam equitũ habere exclamant, & neque animum neque rerum copiam deeſſe alacres indicant.

Huiuſmodi quoque ludos edebat Rennenbergius, non ſine Cornputi vitæ ſummo periculo, miſſa ei per tympaniſtam Epiſtola huiuſmodi: Spectabilis, & ſtrenuè: Quandoquidem ob vehemens gelu te neque propugnaculis conſiciendis exercere, neq; annulũ in digitis verſando tempus tranſigere potes, quandoquidẽ eum ſtipendarijs in ſolutionem dederis, neque quo dentes fricare, os motitare, aut ſtomachum extergere queas, tibi ſit, vt ſaltem aliquid quo tempus terere poſsis, habeas, en mittimus has huic Epiſtolæ inuolutas ſchedas, vt ijs te occupes, actũ in Regiæ Maieſtatis caſtris ante Steenvvykam 15. Ianuarij. Huic Epiſtolæ iunctus erat libellus typis impreſſus, Gallicæ ab Aſſonuillio & alijs rudioribus malecontentis compoſitus, cum inſcriptione: interceptæ literæ Principis Auraici ad Ducem Alenzonium, poſitis in margine multis annotationibus: de quibus Auraicus ſe in ſua apologia purgat: plurimi in vrbe maleuoli putabant in hac Epiſtola aliquas ab hoſte propoſitas eſſe conditiones, quas ſcire volebant, ſuſpicantes Cornputum eas velle celare, eaque de cauſa ingentem contra eum ſeditionem excitant, quæ difficulter admodum ſedari potuit. Ad has literas Cornputus pulchre & lepidè ſcripto reſpondit, reſponſum in libello Reynici Friſingæ de bello Friſio, Dauentriæ fuit impreſſum, anno 84. reſpondit quoque eleganter marginalibus ſignis Epiſtolæ falſæ.

Duellũ inter Thomam, & VVillemſium, militum præfectos.

Cùm huiuſmodi ludicra & obſectamenta vtrinque ederentur, Thomas Albanenſis, Albanenſium militum præfectus, Noritſium ad ſingulare certamen lancea & gladio prouocat: reſpondet Rogerus VVillems vicarius Præfectus equitum Noritſij, ſe eius loco dimicare velle, quod cùm vtrinque præſcriptis legibus condictum eſſet, athleta vterque, vtroque exercitu in procinctu ſtante, prodit: fit conflictus, & poſt illatos propulſatoſque ab vtroque aliquot ictus, neutro læſo, alter alteri hauſtum præbibit, itaque diſcedunt.

XVII. Ianuarij, Noritſius permotus ſeriò atque vrgente oppidanorum ſcripto, & Conradi Theodori quotidianis exhortationibus ac inſtigationibus, qui tunc apud eum erat Gret[illegible]rnæ, aſſerebatq; tantam omnium rerum in vrbe eſſe inopiam, vt quatriduum reſiſtere nequaquam poſſent, ſtatuit Steenvvyckervvoliam inuadere cum ſua legione Anglicana, & legionibus Naſſouij, & Michaelis Caulieri, inſuper aliquot Hegemãni & Stuperi cohortibus, qui omnes ſimul vix duo virorum bellatorum millia conficiebant. Oppidanorum, quibus id ſignificarat, magna pars conſtituto tẽpore ex vrbe erumpunt, cœlo adeo obſcuro, vt errantes in tenebris alij ab alijs deflecterent, non ſine magno multorum malo: ipſe quoque Noritſius parum præſtare potuit, nam cum ſuum agmen in campo arboribus con[illegible]o & terreo aggere cincto, non procul ab vrbe collocaſſet, Rennenbergius id reſciſcens, aliquot Bombardis campeſtribus eum horrendè oppugnat: ſed cum ſtrenue reſiſteretur ſub veſperam in ſua caſtra reuertitur, poſtridie rurſus aggredi hoſtem meditans. Verum Noritſius cum neque commeatum, neque equitatum haberet, periculum vitat, & verſus munitionem Sennoyſiam tendit, petitque Blockzielam. Cùm verò à nonnullis intellexiſſet, vrbi ſatis adhuc eſſe proſpectum, ſubſidium ex Friſia exſpectare conſultiſsimum putat, idque obſeſsis ſignificat.

Rennenbergius vrbi rurſus deditionem indicit minaci admodum Epiſtola, cui Cornputus annotationibus in margine poſitis reſpondet, procuratque callidè hæc ſcripta ei in manus tradita publicè legi, non ſine magno Rennenbergij dedecore.

Noritſius à Rennenbergenſibus impetitur.

Cùm autem Rennenbergius 24. Ianuarij intellexiſſet Noritſium cum omni ſuo exercitu in monaſterio Campi D. Ioan. eſſe, eò cum potentiſsimis copijs contendit, mox vndiq; obſeſſum tormentis impetit, ſperans ſe, antequam ſubſidium ex Friſia adueniat, victoria potiturum. Hic Noritſij milites tanta commeatus penuria laborarunt, vt equos, neceſsitate vrgente ederent: quanquã Sonnoyus nonnihil Blockziela mitteret, vbi duæ ſuæ cohortes duabus lancearioram turmis numero æqualibus, acriter, quod quidem viſu rarum, reſtiterunt.

D. Nienortius obſeſſum Noritſiũ liberat.

Poſtea D. Nienortius VVigboldus Evvſumus, qui eum Ordinibus pactum inierat milites colligendi, eoſq; hoſtiũ ſumptibus, exactionibus ſcilicet incendiarijs alendi, ab ipſis Ordinibus mittitur obſeſſos liberandi cauſa: venititaq; cum ſex ſuis & ſex Friſijs cohortibus ſub Adriano

Meningo,

An. 1580.

Meningo, Domini Merodij vicario, & Blockzielam commeatum curribus onuſtis aduehit: id ſimul ac Rennenbergius reſciſcit, ſecretò ſubitoque ab obſidione deſiſtit, ſuos milites læſos, cæſos, captiuos quoque relinquit, & magnam commeatus copiam, cùm ante triduú monaſterium maxima vi oppugnaſſet, abiensque Giethornum pagum incendit. Poſt hæc magna oritur ſeditio inter ſuos, quæ paucis poſt diebus, modica numerata pecunia ſedata fuit.

Pridiè Calend. Februarij Noritius cum ſuis agminibus Oldermarctam vno à Steenvvyicka miliari venit: proinde Rennenbergius noua propugnacula ſepimentaque conficit, & tuguria tentoriaque in campo Steenvvyckano deſerit. Oppidani autem cum vrbis ſuæ portas labefactatas & vallis occupatas vident, inducuntur tandem ad nouam portam, exſtruendam inter VValtanam & Ooſteranam portas, eamque Cornputi portam appellant, quod Cornputus, vt eo loci ædificaretur ſemper ſuaſiſſet, ad commeatum Noritſij facilius, commodiusque inuehendum.

IIII. Februarij matutino tempore tres perdices forum Steenvvyckanum peruolitantes manu capiuntur: Cornputus cui id narrabatur, ſtatim bonum omen interpretatur, dicitque Deum trinum, qui vacillantibus Iſraelitis huiuſmodi eſcam olim miſit, Steenvvyckanam quoque ciuitatem proculdubio cibaturum: verùm perdices tres portendere, id ante tres ſeptimanas non futurum, eo quod in Deum ſpem fidemque prorſus non collocaſſent. *Tres perdices in vrbe Steenwyckana capta, vaticinij cauſam præbent Cornputo.*

Hoc vaticinium Cornputi, quod vulgus pluris facere videbatur quam reliqui, tanquam iniurioſum à pluribus interpretatum fuit, & ſolummodo ab eo prolatum, vt puſillanimioribus ciuibus deſiderium affectumque imminueret. Nihilominus veriſimile videtur Deum per os Cornputi, fortaſſe id ignorantis, loquutú: res enim ipſa, ita vt prædixerat, euenit: nam eodem illo die; poſt tres tranſactas ſeptimanas, ciuitas copioſè commeatum recepit.

Eodem die Noritſius, Nienortſius, Canlierus, Iſelſteynius, Heghemannus, & Stuperus cum 46. cohortibus, nempe 3500. peditibus, & ſex equitum turmis in ſyluam Steenvvyckanam contendunt, caſtraque ſigunt orientem verſus loco admodum idoneo, quem Hiddinghebergum vocant, multis arbuſculis conſito, & aggeribus, qui propugnaculorum vice eſſe poterant, clauſo: à parte autem Septentrionali quæ plana, aperta peruiaque erat, propugnaculum conſertis curribus conſtruit. *Noritſius vrbem obſidione liberaturus prodit.*

Diſtabat aũt hic locus tantum 2400. paſsibus ab ipſa vrbe: poterantque oppidani eo vſque facilè proſpicere: erant enim medio ſpatio plani campi, prata, ericita & paludes: in meditullio autem ſtabat nouum propugnaculum, quod Rennenbergius nuperrimè perfecerat trigeſimoprimo Ianuarij.

Aduerſus hæc agmina Rennenbergenſes aciem dirigunt, cumque in ſequentem, vſq; diem in procinctu ſtetiſſent, poſt prandium in ipſa vſque caſtra, ignorantes hic munitionem ex curribus factam, furioſo aggreſſu perueniunt: hic Henricus Snaterus exercitus ductor occubuit glande ictus. Oppidani eruptione facta hoſtilia caſtra inuadunt, & opimam prædam reportant.

VI. & VII. Februarij, inquiſitio luſtratioque fit tota vrbe, & quis commeatus adhuc ſuperſit exquiritur: frumenta, atque alimenta alia, in duos facilè menſes ſufficientia, tam apud pauperes & mendicos, quàm apud diuites, præcipuè vbi putabatur non inquiſitum iri, inuenta ſunt. Cornputus eos qui celarant acriter obiurgat, obijcitque in quæ pericula regionem & ciuitatem conieciſſent, quandoquidem præſidiarios ſuſpicione maximæ penuriæ ad ſeditionem propemodum permouiſſent, eorumque animos labefactaſſent, hoſtem verò in ſumma neceſsitate & penuria animaſſent, ipſos denique Ordinum proceres impatentiſsimis ſcriptis de ſubſidio ferendo, ferè compuliſſent ad generale prœlium maximo cum periculo tentandum. Verùm hæc acria Cornputi dicta nequaquam profuerunt: neque ea de cauſa deſtiterunt rurſus literis ſcriptis ſubſidia poſtulare.

Multis velitationibus indies hic certatur: Rennenbergius plura propugnacula munimentaque inter Noritſij caſtra & vrbem obſeſſam exſtruit: quæ operarij dum primò iactis fundamentis incipiunt, proteguntur, vndique plauſtris fimo onuſtis, itaque tuti aggerãt fodiuntque. Iubet præterea Rennenbergius omnes ceſpitum ſtrues igne iniecto comburi, vt vias vndique planas, apertasque habeat: verùm id parum ei profuit, nihil enim literarum aut nunciorum ex vrbe, quod quidem mirandum, inueſtigare potuit.

Cornputus tandem globos plumbeos bilibres artificioſè fundit duobus foraminibus, vni Epiſtolam includit, alteri igneam materiam aptè inſerit, vt globi fumantes facilius percipi atque inueniri queant. *Globi miſſiles quibus literæ inſertæ.*

Noritſius obſeſsis ſignificarat ſe cura 15. Februarij aduenturum, vrbi ſuppetias laturũ, & ſui exercitus aciem curribus vtrinq; muniturum atq; hoc pacto cõmeatum inuecturum, proinde 3. põtes Aæ imponerent. Itaq; Cornputus vrget inſtatq;, vt diuerſa ꝓpugnacula extra vrbẽ conficiantur,

An. 1581.

Steenwyckani extra vrbẽ propugnacula conficiunt.

ciantur, & per ipſos propemodum aggeres hoſtiles ſodiatur vſq; ad Noritſijcaſtra: verum ſurdis canit. Nihilominus in plagam occidentalem propugnacula extra vrbem conficiunt, & multo labore atque ſudore humum gelu induratam aſcijs ſecuribuſque perſodiunt, pontem Aç imponunt, & ex vrbe in apertum campum progrediuntur. Noritſius poſt ſpeculares vtrinque ſignificationes editas, inſtitutum aggredi volens, difficultates incommoditateſque graues occurrere videt: currus enim ægrè admodum gelatos paludũ cliuulos tranſire poterant, & maximus fragor ſtrepituſque longè ac latè perſonabat: qua quidem de cauſa ab incepto deſiſtit, neque quicquam vlterius exequitur: Obſeſsi nihilominus incepta munimenta abſoluunt, & ne hoſtis contra aggeres iaciat, impediunt, hoſtilia plauſtra inuadunt, & nocte dieque in campis extra vrbem permanent.

Circa decimumſeptimum dicti menſis diem, reſolultur gelu, maximo obſeſſorum commodo ac ſolatio, quandoquidem equitatum hoſtilem nequaquam, tam infeſtis excurſionibus amplius graſſaturum confidebant.

Die decimooctauo Noritſius ordltur propugnaculum nouum circiter mille paſſus vlterius ſua caſtra, ad veteres Aç aquas, verùm lentè & difficulter admodum, eo quod foſſores & idonea inſtrumenta deeſſent: Rennenbergius id fruſtra oppugnat bellicisque tormentis quatit.

Noritius commeatum in obſeſſam vrbem mittit.

Die vigeſimo ciuis vnus & præſidiarij quatuor, circa meridiem egreſsi vrbem, inter ſtationarios hoſtes & propugnaculum procurrunt illæſi ac ſalui, quanquam hoſtilibus armis glandibusq; frequentibus impeterentur. hinc via qua obſeſsis ſuccurratur oſtenſa: itaq; die vigeſimoprimo per eandem viam mittit quoſdam ſui exercitus milites, qui his quinque comitantibus, centum quinquaginta caſeos, trecentos quinquaginta panes, & puluerem nitroſum faſciculis colligatis deferunt, atque circa pontem oneribus depoſitis, recta vnde venerant reuertuntur. Rennenbergius id impedire conatur, verùm ſeriùs. Hi quinque qui voluntarij intrepidique egregium hoc factũ exequuti fuerant, à ſtrategis meritò aliquot aureis nummis honeſtantur.

Nocte ſequenti, Noritſius aliud exiguum quoddam propugnaculum vicinius oppido 272. paſsibus molitur, idque ab oppidi munimentis tantum 896. paſsibus diſtabat: Rennenbergij autem propugnaculum in medio ſitum 776 paſsibus ab vrbe aberat. Obſeſſores ſua tormenta ad loca magis commoda trans Aam auehere nitũtur, ſumma cum moleſtia: nam graues machinæ adeo profundè humo immergebantur, vt ægerrimè extrahi potuerint. Extruunt eadem nocte rurſus munitionem iunctis plauſtris è regione noui pontis, molinnturque nouum propugnaculum: oppidani autem quibuſcunque queunt modis opus impediunt.

Prælium acre inter obſeſſores & obſeſſos.

Interea dum vtrinque munitionibus ſtruẽdis opera impenditur, maximus paſsim tumultus exoritur die 22. Noritſius enim ab omni parte prælia tentat, obſeſſores ex caſtris elicit, qui ocyſſimè aciem in campi æquore inſtruunt: interea verò obſeſsi per nouum pontem aggrediuntur, plauſtraque omnia hoſtibus eripiunt: fit ingens vbique conflictus: ſonantque horẽdum in modum tartareæ Bombardæ. Oppidani quoque maximo impetu erumpunt, quacunque poſſunt via hoſtem aggrediuntur: & quanquã ab hoſtili equitatu ſæpè repellerentur, identidem tamen per paluſtres foſſas abſque magna difficultate reuertuntur: humor enim horrido frigore concretus iam diſſoluebatur, impediebatq; quo minus equites paluſtria loca tranſire poſſent. Cumque poſt ingentes vndique turbas ac cõmotiones, generale prœlium ſubſequuturm videretur: obſeſſores defatigati atque ſamelici, paulò pòſt meridiem retrocedunt ac tergiuerſantur, præcipuè pedites, ſeditioſiſque vocibus pecunias, mille diabolorum nomine, exclamant, vt plerunque in extremis huiuſmodi periculis fieri ſolent: tantoque feruntur furore, vt equites eos nequaquam retinere aut compeſcere diutiùs poſſent, itaque multis interemptis, diſcedunt.

Noritiꝰ ſecundo cõmeatum obſeſſis ſuppeditat.

Tertia poſt meridiem hora, cum feſsi vix dum ſe ad quieſcendam compoſuiſſent, oppidani ſubſidiarios iterum ex ſuis propugnaculis verſus vrbem tendere proſpiciunt, itaq; ocyus excurrunt crates vltra pontem deferunt, quas paluſtribus foſsis ſuperimponant, quæ ſubſidiarijs quàm obſeſsis propinquiores erant: vnde feruentes promptoſque in neceſsitate animos facilè licuit videre: itaque ſubſidiarij cum ſuis & agricolarum plurimis equis frumento, farina, puluere Bombardico onuſtis appropinquantes verſus pontem tendunt, onera ſparſo ſtramini ſuperim ponunt, recurruntque plura alaturi: ipſi quoque pedites caſeos & panes impigri baiulant.

Interea propugnaculum, quod eis præcipuè erat impedimento, Cornputus ſtrenua ſuorum ope ardenti ſtramine & piceis vaſorum circulis oppugnat, Bombardis ſelopetisque verberat: contra duæ præſidiariorum cohortes propugnaculum, quanquam paucos ferentarios, aut Bombardicæ rei peritos haberent, ſtrenuè tuentur: & proximi propugnaculi cuſtodes frequenti grandine glandium oppugnatores vexant: nihilominus oppidani imperterriti perſeuerant: hoſtibus pontem tormentorum vi verberantibus, tormenta eripiunt, eaque in vrbem pertrahere molinntur, verùm Rennenbergij equitatu aduentante, relinquunt, & in vrbem reuertuntur, magno hoſtium numero interempto, vulneribusque affecto,

ita vt

ita vt poſtridiè ſeptendecim mortui eodem adhuc loco inuenti fuerint: tenebris autem ſubortis diſceſſerunt. An. 1581.

Rennenbergius poſtquam ſua propugnacula adeò violenter oppugnari, gelu reſolui, & ſuos milites difficiles inuitoſque videt, obſidionem relinquendam decernit: tormenta armaque omnia ſecreto, nocte obſcura colligi iubet: propugnaculiſque ac munitionibus omnibus relictis, cum ſuis VVeſtvvickam tendit: adeo quidem tacitè, vt oppidani aut ſubſidiarij id nequaquam nocte tenebroſa perſentiſcere potuerint: hoſtes acie inſtructa in vicum Ormenum veniunt 22. Febr. clara luce. Noritius qui cum ſubſidiarijs verſus vrbem iter inſtituerat, abeuntes inſequi primo quidem tentat, verum conſilium ſapienter mutat. *Rennenbergius obſidionem relinquit.*

Obſidione ſoluta, obſeſsi liberè ex vrbe erumpunt, pecora, carnes, vina, cereuiſiam multaque alia ab hoſte feſtinante relicta reperiunt.

XXIIII. Commeatus quem Noritius aduexerat, in vrbem defertur. Ita demum vrbs obſidione prorſus liberata fuit, poſtremò trium hebdomadarum die, vt Cornputus prædixerat, quatuor menſes ab hoſte cincta. Tunc demum apparuere, atque in conſpectum prodiere recondita frumenta & alimenta; ciuibus ſuam impatientiam atque inexperientiam ſummopere dolentibus, Ordines pecunias in militarem vſum erogatas reſtituunt, & grauia incommoda paſsis multa liberaliter benigneque concedunt, immunitatemque ab omnibus generalitatis oneribus donant. Verùm facultatibus, quarum cauſa adeò anxij ſollicitique in obſidione fuerant, non diu vſi ſunt: maxima enim pars eodem anno peſte graſſante, extincta eſt, ſolo aëreque fœdiſsime infecto humano ſanguine & cadaueribus inhumatis: relictaque bona in manus hoſtium peruenerunt: Has ob impiam in Deum diffidentiam, cùm nulla adhuc egeſtate vrgerentur, pœnas tandem dederunt, quod eis ſatis amplè ſacræ ſcripturæ teſtimonijs declaratum prædictumque fuerat, aiebant plurimi.

Accuſabantur Ordines, quod minus humaniter cum præſidiarijs, qui Steenvvyckam adeo ſtrenue propugnarant, agerent. Nam Cornputus & Olthoffius diu multumque ſollicitando ſtipendij ſui ſolutionem nequaquam impetrare, quod prouinciales eſſent, potuerunt, multo minus honorarium aliquot munus meritis dignum ſperare. Reliquis autem duabus cohortibus Germanicis ſub Stuypero & Berenbroeckio, quibus non multum debebatur, ſatisfactum eſt.

Huius obſidionis tempore Sonnoyus, cum paucis ſuorum, arcem Vollehouanam præſidio Rennenbergij munitam obſidet, & breui, deditione capit.

Angli, Galli & Iſelſteynenſes milites in Kuynderam miſsi, templum arctè cingunt, quod paucos poſt dies eis deditur.

Cohors legionis Friſiæ ſub D. Merodio, cùm Lemmeram & Slotam tormẽtis verberaſſent, deditione ijs potiuntur. Poſtea legiones Anglicanæ & Scoticæ diſpertitæ in diuerſa præſidia mittuntur.

Nienoritius recta in Omlandas profectus, propugnaculum VVinſomenſe, quod Grœningenſes obſederant, ſuo aduentu liberat: propugnaculis & munimẽtis VVinſomæ, VVinſumerzelæ, VVarſumæ, VVarſumerzielæ, Auuerderzielæ, & alijs magnum terrarum tractum ſubiugatum tenet, & violentis exactionibus vexat.

Rennenbergenſes cum in regione Steenvvyckana haberent caſtra Middelſtumæ, vt Steenvvyckanos vallarent, Neuortius eos cingere conatur: verùm vi viam aperiunt, & duas cohortes Nienortianas ſub Renovo & Verckeno in templo quodam cinctos oppugnant, & ad deditionẽ cogunt vita & facultatibus ſaluis, cum ſtratigi abeſſent.

Oyenbruggius cui defectio Rennẽbergij imputabatur, in Salantam venit, arcem Boxburganam capit, Gooram & alia quædam minora loca munit, multamque prædam abigit.

Impoſito iam fine narrationi obſidionis Steenvvyckanæ, acta præcedentis tempeſtatis repetemus, geſta ſub finem anni 1580. prolixius latiusque explicaturi.

Sub finem anni 1580. Philippus Caſtiliæ Rex, Portugalliæ regnum vi inuaſit: ſeque proximum hæredem prætendit à morte poſtremi Regis Henrici Cardinalis, ſui auunculi, antiquioris quoque auunculi Regis Sebaſtiani, non ita pridem in Mauritania interfecti, nempe fratris Regis Ioannis aui Sebaſtiani, fratris quoque D. Ludouici Portugalliæ patris D. Antonij, Regis Philippi competitoris. *Philippus Caſtiliæ Rex Portugalliæ regnum vi inuadit.*

Philippus Rex nomine Iſabellæ ſuæ matris filiæ natu maximæ Regis Emanuelis, dicti Cardinalis Regis ſororis, regnum ſibi vendicabat, reliquis fratrum & ſororum prolibus, nepotibus neptibuſque, omnibus ſimul excluſis: inter quos maximus natu frater Regis Ioannis ſecundi, filij Emanuelis, D. Ludouicus, filium habuit nomine Antonium, honeſta generoſaque matre Iolenta, claro quidem, etſi non regali ſtemmate nata, progenitũ: hic ab omnibus, tanquam illegitimus habitus, maximè quod nulla regni poſsidendi ſpes affulgeret, eccleſiaſticis bonis poſsidẽdis deſtinatus fuit: poſtmodum aũt teſtes producti, qui Antonij patrẽ hanc Iolentã vxorẽ duxiſſe, aſſererẽt, indiciaq; ac teſtimonia legitimi thori adſerrẽt: hinc lata ſententia pro Ant. corã Epiſc. *D. Antonius Ludouici Regis Portugalliæ filius.*

An. 1580. Emanuele Almadeo: hanc autem Rex Henricus, Hiſp. aut fauore aut metu, ratâ habere noluit: litem verò & teſtimonia coram ſe agi edique voluit: Dominus Antonius hanc actionem perſentiſcens, metuensque, ne auunculus eum aut auerſatus, aut Regis Caſtiliæ potentiam metuens, iam ſenio affectus, ſuo iuri officiat noceatque, Pontificem Romanum permouit, vt cauſæ cognitionem ſuſcipiat: itaque lis in Curia Romana non iudicata diu hæſit. Henricus autem Rex iudices quoſdam præſtantes conſtituit, qui, cui regnum optimo iure competeret, iudicarent atque definirent: quandoquidem competitores erant multi: nempe Rex Caſtiliæ Philippus, Dux Sabaudiæ, Reynutius Farneſius Principis Parmenſis filius Belgij Gubernator, Dux Bragancæ, Regina mater Galliæ, Reſpublica quoque Portugalliæ, quæ electionem in hac controuerſia ſucceſsionis ergo, penes ſe eſſe putabat, vt ſæpè antea contigerat: moriensque Henricus teſtamento mandauit vetuit quod ne ſententiam pronunciarent, prius quam iud ciū de Antonij thoro legitimo à Pontifice eſſet editum.

Lis de legitimis D. Antonij natalibus in curia Romana hæret.

Competitores Regni Portugalliæ.

Nihilominus Philippus Rex, exercitu paulatim terra marique collecto, Ducis Albani opera, Mauritaniam inuadere prætendens, ſimul ac nuncium de Henrici Regis morte accepit, Portugalliam inuadendam imperat. Proinde iudices in Portugallia à Rege defuncto conſtituti, Philippum, qui nequaquam ſe ipſorum iudicio ſubmittere voluerat, hortantur rogantque, vt Legatis miſsis cauſam legitimè & ciuiliter, non armis aut vi defendant, ſe enim hoc modo, etiam in iuſta actione, ſuccubiturum. Verùm hæc iudicum præmonitio nibil prodeſt: ipſe Albanus armis inſtar, cui populus, procerum Ordines & ciuitates reſiſtunt, conſuetisq; ceremonijs Dominum Antonium, tanquam proximum virilis ſexus hæredem, Portugalliæ Regem creant; idque auctoritate antiqua conſuetudinis populo vſitatæ in Regis electione, virili ſexu in recta linea deficiente. Fuitque hæc inauguratio à tribus eiuſdem regni Ordinibus confirmata.

D. Antonius Rex Portugalliæ creatus.

Dux Albanus inſtructus multis triremibus alijsque nauibus præſidiarijs, & circiter triginta armatorum millibus, præſertim veteranis, ac belli expertibus militiæ præfectis, qui in Belgio militauerant; inter quos Sancius Dauila, arcis Antuuerpianæ olim præfectus; multas Portugalliæ vrbes vi capit: ſuæ claſsi imperat, vt flumen & portus Lisbonæ occupent, ſeque propugnaculis & nauibus præſidiarijs probe muniant: poſt ipſe cum ſuo exercitu aduenit, & Antonium Regem imparatum ac incautum præuertit, prælioque non procul ab vrbe Lisbona ſuperat.

D. Antonius fugiens Portugalliam relinquit.

Antonius duobus vulneribus acceptis, fuga euadit: poſt plurimos caſus ac pericula Portugalliam relinquit, & naui quadam Enchuſiana in Galliam venit: huius autem nauis Præfectus Cornelius Egmondanus, à nauibus Hiſpanorum in mari interpellatus, cauſatur eos qui in ſua naui erant, peſtilentiali morbo laborare, atque hoc prætextu euadit. Itaque Rex Antonius Caletum Galliæ vrbem, Dei numine ac prouidentia appulit: hic aliquandiu apud Regem Galliarum, & poſtmodum in Angliæ regno ſe continuit, vbi & etiamnum manet.

His modis Philippus Caſtiliæ ſiue Hiſpaniæ Rex regno Portugalliæ vi potitur: Lisbona metropolis ab Hiſpano milite diripitur: quin & incolæ ac Prouinciales eiuſdem regni & metropolis, etiam extra ipſius Portugalliæ regni limites ſpoliantur atque affliguntur miſerè. Appendices ipſius regni Portugalliæ, nempe Indiam Orientalem, multas Africæ vrbes, diuerſasque inſulas poſtea quoque capiunt Hiſpani: propter Azoras autem difficultatis nonnihil patiuntur.

Mors Ducis Albani, & Sancij Dauilæ.

Albanus qui Belgium longo tempore crudeliter afflixerat, iamque ſe ad Portugalliam prorſus domandam atque ſubiugandam inſtruxerat, multaque hic pro ſuo imperio truculentè egerat, moritur Lisbonæ 12. Decemb. anno 1582. natus annos circiter 79. Sancio Dauila vir ſtrenuus, & rerum bellicarum peritiſsimus in Portugallia quoque mortem obit, ab equo ſiue mulo percuſſus, conculcatus, grauiterque læſus.

Variæ opiniones de inuaſione Regni Portugalliæ.

Parta armis Portugallia, multi Philippum Regem graue damnum, quod perditio Tunetano regno paſſus fuerat, ſatis recuperaſſe exiſtimabant: contra verò plurimi prudentiores, rerumque publicarum adminiſtrandarum peritiores iudicabant; longè conſultius vtiliusque illi ille orbi Chriſtiano, ſi regnum Tunetanum ſtrenuè protexiſſet atque ſeruaſſet: timendū enim ne Turca ſuo armamentario hic commodè confecto, claſſe, nauibus præſidiarijs & triremibus inſtructis; ſicut olim Carthaginenſes feciſſe conſtat: Europam, totumq; Chriſtianum orbem, maximè Italiam, Hiſpaniam, Siciliam mari inuadat: quod huius loci commoditate facilius, quàm ante hac vnquam: quandoquidem Conſtantinopolis longius diſsita huic inſtituto minus apta ſit, præſtare poterit: Philippi Regis acta nequaquam tam honeſta aut vtilia eſſe atque multis videantur: quandoquidem regnum Chriſtianum, quod hominum memoria nullum prorſus bellum contra Chriſtianos geſsit, incautum, nullisque armis aut defenſionibus inſtructum, ex improuiſo inuaſerit atque oppreſſerit, idque non iuſtæ poſſeſsionis, ſed audaciæ ac potentiæ ſuæ titulo vendicet: vnde ſibi generale quoddam odium omnium vicinorum Regum Poteſtatumque contraxiſſe facilè apparet: ita vt vndique ei bella faceſſere atque turbas excitare, ſint

conaturi,

An. 1580

conaturi, præcipuè autẽ Portugalliæ ſubditos inſtigando atque iuuando, eos imprimis, ad quos regnum ipſum iure ſpectat: inter alios verò Regem Dominum Antonium, qui in tantis tamque varijs miſerijs atque vitæ periculis à ſummo numine ſeruatus videtur, tanquam inſigne inſtrumentum, quo Hiſpanica regna affligantur atque perturbentur, ob grauia peccata atque enormia delicta, quibus tam Deum quam proximos vehementer offenderunt: habet enim Antonius filios ſatis acres ac ſtrenuos, quibus id exequi nequaquam difficile fuerit. Det Deus, ne Portugalliæ expugnatio toti Hiſpaniæ male cedat: ſicut Bauari Colonienſis Epiſcopi inauguratio, toti Germaniæ, generali pace perturbata, ſatis infeliciter ceſsit.

Rex Hiſpan. Philipp. Principem Auraicũ proſcribit.

Eodem hoc anno Rex Hiſpaniarum proſcribi iuſsit Principem Auraicum, fuitque hæc proſcriptio promulgata mandato Principis Parmenſis: qua poſt multos exprobrationes & beneficiorum à Rege præſtitorum commemorationes, Auraicus tanquam rebellis, hæreticus, hypocrita, Cainus, Iudas, & homo induratæ præfractæq; prorſus conſcientiæ taxatur: deniq; poſt omnium eorum, quæ contra Regem attentarat, longam narrationem, tanquam perfidus, ſceleſtus, turbarum ſeditionumque Belgicarum author, peſtis Chriſtiani orbis, & hoſtis humani generis proſcribitur, diris deuouetur, prædæ ac occiſioni eius bona, caputque proponuntur quibuslibet. Vtque è medio tollatur, & populus ab eius tyrannide liberetur, quam fieri poſsit citiſſimè ac propenſiſsimè præmia proponuntur egregium hoc homicidium committentibus: promittit Rex regio ſuo verbo, tanquam Dei ſeruus, ſi quis animo tam generoſo ac nobili ſit, adeoque ſuo ſeruitio & communi ſaluti fauens atque addictus, vt hanc ſuam voluntatem exequatur, & orbem Chriſtianum ab hoc peſtifero pernitioſoque homine liberet, eundemque ſiue viuum, ſiue mortuum tradat, aut quandocunque interimat, huic tam præclarum facinus patraturo eiusue hæredibus ſe curaturum numerari præſentarijs pecunijs, aut, ſi malit, in fundis & bonis immobilibus conſtitui, vigintiquinque aureorum coronatorum millia: præterea eidem condonaturum quodcunque antea ſceleſtum facinus admiſſum: *& ſi nobilis non ſit, ob meritum tam præclarum nobilitate decoraturum.*

Nota.

Reſpondet ad hæc Auraicus: iſta ad nobilitatem & honores recta ſpe via, non eſſe mirum, nobilitatẽ Hiſpanicam ex Maranorũ & Iudeorum progenie ortã, ſiquidem maiores probe ſequi, vt pote qui Chriſti vitam promptã quoque pecunia emerint.

Declarat quoque proſcribi, & pœnam capitis & amiſsionis nobilitatis, honorum atque bonorum incurriſſe, quoſcunque Auraici ſocios & ſectatores, niſi intra menſem poſt hanc promulgationem ab eo recedant, indicitque confiſcationem omnium facultatum ad eoſdem ſpectantium, tam in Hiſpania quàm alijs quibuſcunque locis, ſiue merces, pecuniæ, debita, actiones, aut alia quæcunque ſint bona. Hæc proſcriptio iuſſu Parmenſis duabus linguis impreſſa fuit, & promulgata menſe Iunio: ex ea Lector quæ de his amplius ſcire volet, petat.

Ordinũ generalium Belgij de Auraici probitate teſtimonium.

Princeps Auriacus ad hæc inſigni apologia amplè reſpondent, quam Ordinum generalium proceribus in conuentu Delfenſi 13. Decembris offert typis excuſam vnà cum ipſa proſcriptione. Itaque Ordines generales 17. Decembris, indicant, determinant, confirmantque ſe re ipſa atq; ipſiſſima veritate compertos habere, hæc acta ſceleraque Auraico atque iniquè imputari, idque eſſe maniſeſtiſsimum.

Quod verò ad onera generalis & particularis adminiſtrationis attinet, declarant Auraicum quamuis legitimè deſignatum, hæc tamen onera nequaquam ſuſcepiſſe, niſi enixè ob eis rogatum atque obſecratum, & Belgicarum Prouinciarum arbitrio ac voto fideliter commiſſa compleuiſſe: rogant proinde Ordines, vt continuare velit, & auxilia adiumentaque promittunt, ſeque operam ſedulò daturos quibuſcunque modis, vt ei plenè perfecteque obediatur pollicentur: imò in ſignum teſtimoniumque gratitudinis ob fideliſsima officia meritaque Prouincijs exhibita, & adhuc, vt ſperabant, exhibenda, in ſuæ vitæ protectionem ei offerunt, cõmunibus Prouinciarum ſumptibus, equitum turmam alere, rogantque vt oblata grato animo accipere velit. Addunt præterea, ſe breui quoque, oportunitate data, ad Regiam proſcriptionem contra Ordines generales, reſponſuros. Hæc procerum ſententia atque determinatio ordine expreſſo ac conueniente fuit ſcripta, & ſubnotata per Houſtin.

Principis Auraici Apologiam varijs linguis ſæpe editam excuſamque, & ſatis vbique terrarum nunc notam diuulgatamque hic addere ſuperuacaneum reputauimus: cùm ad plurimos Reges, Principes, Poteſtatesque miſſa fuerit vna cum anathemate ac proſcriptione.

Plurimi magis conſultum ac vtile Regi fuiſſe reputabant ab hac proſcriptione abſtinere: quandoquidam materiam atq; occaſionem aduerſarijs præbuerit ſuam Maieſtatem acri calamo exagitandi: Auraicus enim apologia adeo vrgente, atque euidente ſua officia meritaque, & hoſtium ingratitudinem, delicta, dolos & fraudes depingit, vt vſque ad huc nihil reſponſi quo obiectiones dilui debuiſſent, prodierit: idque fortaſſe ea de cauſa, quod reſpondendi refellendique materia defuerit, aut quod Rex tanquam piſcator ictus, tandem reſipuerit: reſponſio quidem Naui Iunioris calamo iactata intentataq;, diu multumque à parte aduerſa fuit exſpectata: verùm Hiſpani & Principis Auraici hoſtes immaniſsimi aliam ſe oblectandi occaſionem captarunt, fructu anathematis atque proſcriptionis tandem freti, Auraico ſclopeti ictu traiecto ac interempto.

Huius

An. 1581.

Groesbekanus Epiſcop moritur: in eius locum ſuccedit Erneſtus Bauarus.

Huius anni 1580. die 28. Decembr. obijt Gerardus Groesbeckanus, Leodienſis Epiſcopus, Cardinalis, qui Leodienſes inuita reluctanteq; ipſorum natura ac indole, ad Regis Hiſp. partes pertraxerat. Videtur hic homo obijſſe mœrore animique nimio dolore, quòd Leodienſes poſtulatam exactionem ei ſatis obſtinatè recuſaſſent. In electione noui Epiſcopi Ordines Belgij omnem operam adhibuerunt, vt aliquis Belgicis rebus magis fauens eligeretur: & multi quidem ſuffragabantur Archiduci Matthiæ, verùm factionis Hiſpanicæ ſtudioſi præualuerunt, itaque 30. Ianuarij electus fuit Erneſtus Bauarus, Ducis Bauariæ filius, qui antea Epiſcopatui Colonienſi ſummopere inhiarat, quo tandem etiam potitus eſt.

Ineunte menſe Maio, Deputati Prouinciarum Belgicarum ad Andegauenſem in Franciam ablegati in Belgium reuertuntur, Prouincijs in Andegauenſis dominium ac poteſtatem traditis, quanquam nonnulli articuli non plene ac planè determinati eſſent: imprimis de bello à Rege Galliarum Ducis fratre ſuſcipiendo contra Hiſp. Regem, quod quidem Ordines Belgici imprimis exoptabant. Dux verò Andegauenſis cum multos in Gallia ſuis inceptis aduerſari, & Regi Hiſp. partes fouere atque defœdere comperiſſet, circa idem tempus ſcriptum quoddam edidit ad omnes Galliæ curias, quas Parlamenta vulgo vocant, quo firmam, conſtantem laudabilemque ſuam ſententiam de protegendis & liberandis Belgicis regionibus declarabat, idque ... honori & regno Galliæ commodo futurum multis argumentis probabat.

Bruxellæ D. Hauſſius apprehenſus. Tumultus Bruxellæ.

Bruxellæ D. Hauſſius cum vxore, D. Lickerkij filia, id temporis apprehenditur, Ordinibus ſuſpectus, tanquam conſcius particepsque conſiliorum partis aduerſæ. Eodem quoque oppido eadem que tempeſtate quidam frater Antonius Ruyskenveldius, Ordini Dominicani Monachus, à Gandauenſibus vrbe eiectus tanquam exul, ingentem tumultum excitauit: cum enim Curionatum in vrbe Bruxella adminiſtraret, plurimos ſuis concionibus in ſuam ſententiam pertraxit, eos præcipue qui ſalutifero conſilio ac inſtituto ad vrbis defenſionem, aduerſabantur, & qui hoſtiles contra ciuitatem machinationes Egmondani & multorum aliorum, nempe Iodoci Buſcens Doctoris, Andreæ Anderlechti, & nuperrimè Domini & Dominæ Hauſſij, etiam Ioannis Coblj Angli, pridem in quatuor partes diſſecti, alebant atque fouebant: quapropter Magiſtratus Bruxellenſis varias ſæpe rationes cauſasque proponit Monachum hunc eliminandi: ſed fruſtra, tandem ſuſpicionibus de eo indies magis magisque creſcentibus, modus quo diſcedere cogatur, inuentus eſt: quod simul ac ipſe ſuique fœderati perſentiſcunt, maximo numero ante D. Temples Gubernatoris ædes tumultum excitant: clamant, Catholicæ Religioni addictos nequaquam paſſuros ſuum concionatorem vrbe eijci: imò id prohibituros etiam ſi in fruſtra diſſecarentur viui: hæc atque his ſimilia furibundi exclamabant.

Cumque hac vice blandis ſermonibus fuiſſent pacati, à prandio, cùm Magiſtratus eò conueniſſet, ingenti rurſus excitato clamore ac tumultu, ſilices e plateis ſtratis effringunt, armis lapidibusque ſæuiunt, ipſius Domini Ammanni caput ſecuri iactata petunt: poſteaquam verò præſidiarij & potiores ciues armati prodierunt, compeſcuntur, rumorque ſedatur. Rebus autem omnibus exactè perſcrutatis atque inueſtigatis, variæ machinationes in monaſterijs, prætextu quodam diuini cultus, miſſarum, aliarumque ſimiliũ actionum velatæ, palàm compertæ ſunt: itaque Antonium Ruyskenfeldium Monachum ſeditioſum cum ſuis fœderatis vrbem Bruxellenſem exire compellunt: vlterius quoque, vt templa ac monaſteria claudantur conſtituunt, & ne inſolentiæ aut violentiæ in mulierum monaſterijs, huiuſmodi ſeditioſis tempeſtatibus admittantur, præcauere ſatagunt: Senatus quoque auctoritate iubetur, vt imagines & ſtatuæ tollantur, & optima quæque commodè collocentur, aut pretio quàm fieri queat maximo in Reipublicæ vſum vendantur, vt hinc ciuitati multis oneribus grauatæ, & pauperibus ſubueniatur: ad hæc Romanæ religionis exercitium ſuſpendi ſiſtique iuſſum fuit, edicti ſequentis promulgatione.

Edictum quo Bruxellæ exercitium Romanæ religionis ſuſpenditur.

Quamquam maximè eorum, qui in hac vrbe religionem Romanam ſectantur, parti nequaquam imputandum videatur, quod iam tot annis tollerati ſint tam multi abominabiles & fallaces in eadem religione abuſus, quibus incautè & nimis credulæ plebi perſuaſum atque propoſitum fuit, ſpecie quadam ſanctitatis, magno cum honore ac reuerentia ſpem collocare in reliquijs, oſsibus, imaginibus, ſtatuis diuorum & diuarum, imò in ſpeciebus quibuſdam ſacramentalibus, fictis quoque miraculis longo temporis ſucceſſu diuerſo diuorum generi adſcriptis:

Impoſturæ & nugæ de Sacramento miraculoſo & alijs reliquijs ſictitijs Bruxellæ,

pluresque aliæ turpes indecentesque nugæ ac impoſturæ inoleuerint, quas Senatus ac Magiſtratus huius vrbis nuperrimè euidentibus argumentis detexit: quãdoquidem vetuſta ſcripta clarè doceant, particulam hactenus Sacramentum miraculoſum dictam, nunquam ſanguinem emiſiſſe, læſam fuiſſe, aut cuſtodiæ, aut adorationi deſtinatam: imò idipſum quod populo adorandi cauſa oſtenſum obtruſumque eſt, nihil niſi meram panis ſubſtantiam fuiſſe, anno 1529. graſſante contagioſo ſudoris morbo, primum populo mortiferis languoribus preſſo, magna cum ſolennitate oblatum, exhibitumque fuiſſe, & peplis aliisque ſubſtantijs permixtum, inſtar trium ſanguinolentarum hoſtiarum, adorandi cauſa adornatum effigiatumque, vnde quidam auaritiæ

ri[illegible] de[illegible]iti quæſtum facerent: cùm tamé ante annos centum, & amplius, omnino nulla aut exi- An. 1581.
gua [illegible]dmodum hac de re fuerit facta mentio, ipſæque ſcripturæ de origine ac miraculis præten-
ſis, nunc perlectæ atq; examinatæ veritati aduerſentur, neque vlla parte veriſimiliter cohære-
re videantur: ita vt pateat, hæc [illegible] de eſſe farinæ ac generis cuius nugatio[illegible] menta quæ diuul-
gari palam in concionibu[illegible] ſo[illegible] de Capſa VVaurenſi, Capſa D. Anto[illegible], & pluribus huiuſ-
modi alijs nugamentis: quæ om[illegible]a ipſemet Pont[illegible]ex Romanus, in Co[illegible]lio Tridentino ve-
tari ac condemnari iu[illegible], [illegible]iam videret impoſturas, & fallacias latentes, populo nequa-
quam diutius celari [illegible]e. Comperit quoque Senatus, al[illegible]s echna[illegible] a[illegible]itia Eccleſiaſticorum
ſtructas: ita vt in hac ciui[illegible] o partes quædam vetuſtorum lignorum, præ[illegible]ue aluco-
rum, ſigillo[illegible]n oblatæ ſ[illegible] in [illegible]orandæ loco cru[illegible]is Chriſti. imo eti[illegible]m particulæ oſſium ſi-
miar[illegible]m, & ſimilium beſtiarum, loco oſſium & reliquiarum Diuorum: fuit inſuper, contra Ec-
cleſiæ Romanæ doctrinam, permi[illegible]ſum proferre ac obtrudere populo particulas ſepulchri, Di-
uæ Virginis Mariæ, & cranium Diui Michaelis, multaq; alia abſurda. & veræ Religioni aduer-
ſantia, quæ populus miſere deceptus pie coluit, atque adorauit, tanquam vera [illegible]crat in aliquot
quoque [illegible]atuarum capitibus inuenta ſunt foramina quædam, quibus impoſtores oleum, & alios
liquores infuderunt, [illegible]t ſtatuæ ſudorem emittere viderentur: quin & [illegible]tuæ hic iouentæ, quæ
artificioſis inſtrumentis membra quædam mouere, tanquam viua corpora, ſæpius ſunt viſa: nul-
la morborum aut [illegible] genera in toto orbe, quæ non habuerin[illegible] ſuos peculiares patronos,
ac [illegible]rtos diuos: atq; inter eos fic[illegible]tijs nominibus cogn[illegible]minatos plurimos: præſidebat enim in-
cend[illegible]js auertendis, & ex[illegible]in[illegible]uendis Sanctus Brandariu[illegible] rebus perditis atq; a[illegible]iſſis recuperandi
ac [illegible]ueniendis, Sanctus Arn[illegible]ldus: hæmorrhoidibus & condylomatibus curandis, Sanctus Fia-
crius: & id genus [illegible]xcenti alij ſuo quiſq; munere fungi, fingebantur: vnde credula atq; incauta
plebs plus fiduciæ, & ſpei in huiuſmodi confictos diuos, ad[illegible]ibitis plurimis cæremonijs, facibus,
candelis, alijſq; eo ſpectantibus rebus friuo[illegible]is, quã in Deum omnipotentem collocare viſa eſt.
Hos abuſus abominabiles neceſſario extirpandos cenſuit Senatus, cum iam longa rerum expe-
rientia liquidò conſtaret, Eccleſia[illegible]icos auaritia flagrantes, in hi[illegible] om[illegible]ibus nimis pertinaciter
perſeuerare, imò ne bolus hic, auaritiæque fomes, eorum faucibus eripiatur, qu[illegible]buſcumque
modis reſiſtere. Poſtquam verò, nunc tandem huiuſmodi [illegible]buſus, & nequitiarum fontes con-
ſultò ſunt ſublati: rationi ac æquitati con[illegible]num omnino videtur, vt huic Romanæ Religioni
vitijs tam enormibus [illegible]tenti, fauentes atq; add[illegible] ſua Religion[illegible] exercit[illegible]um ad tempus omit-
tant: & præfixis [illegible] Senatu legi[illegible]us ac præcept[illegible]s obe[illegible]ant. Poſtquam etiam manifeſtè patuit, com-
munes patriæ hoſtes plurimi[illegible] iam machi[illegible]ationibus, hanc ciuitatem igne, ac gladio vaſtare, &
funditu[illegible] delere con[illegible]os fuiſſe, præcipue [illegible] Comi[illegible] Egmondani, Iodoci Bickenſij, Anderlech-
ti, Haulſ[illegible]j, mu[illegible]tis q[illegible] [illegible]c fratris Antonij Ruyskenveldi[illegible] & eius [illegible]orum geſtis factiſque iam-
que eoſdem omnem ſuam ſpem firmiter collocaſſe, in multitudine eorum, qui eiuſdem fratris
Antonij, conciones frequentarunt, vnde varia apud varios conſi[illegible]ia agitata: quanquam maior
populi pars inſcia, ac doli ignara ſit, quod experientia ipſa in ſingu[illegible]is [illegible]ceptis ſatis docuit: nihi-
lominuſque timendum, dictos hoſtes, etiam detectis varijs technis, nequaquam d[illegible]ſtituros ho-
ſtilibus inceptis, ſed quoſque artes, ac vias tentaturos, quibus hanc vrbem inuadant prodito-
rum opera: maximè cum iam vti poſſint inſtinctu, ac dexteritate eorum quos Senatus, nuper
ex vrb[illegible] elim[illegible]nauit, ob perfidas machinationes, quæ euidente aliqua factione non fuerunt
detectæ: mu[illegible] quoque præſtare poſſint, non tantum præ[illegible]xtu confeſſionis auricularíæ, &
id genus ſim[illegible]um fucorum, verùm etiam congregationis in miſſis & concionibus, quibus
commoditatem ac oportunitatem venantur tumultus ac ſeditiones excitandi à factioſis: ei-
uſmodi Ruyskenveldius, cum ſuis ſectatoribus incœptaſſe viſi ſunt, magno eorum qui inno-
centes fuere, malo: maximo quoque totius ciuitatis & proborum incolarum periculo. His
potiſſimum de cauſis huius vrbis Senatus reputauit, nequaquam vtile eſſe hac tempeſtate, ad
conſeruandam quietem [illegible] concordiam ac ſecuritatem, inter huius oppidi ciues, vt in aliquo
templo, ſacello aut alio quocunque loco exercitium dictæ Romanæ Religionis exerceatur:
verùm vt ab eo prorſus abſtineatur atque ſuperſedeatur, donec rebus magis pacatis, difficul-
tates, & turbæ in vrbe hac, & [illegible]ota patria, ſiunt compoſitæ ac ſedatæ: quandoquidem tempus
neceſſitaſque nunc ita poſtulent: [illegible]que i[illegible]nt[illegible] [illegible]um aut antea non viſum reputari poſſe: cum
etiam ipſius Romanæ Religionis propu[illegible]atores atque ſectatores, aliquot ánnis nunc elapſis,
rationibus longe minoribus [illegible]oti, i[illegible] [illegible]atuerint, præſtiterint, publicumque ſuæ Religionis
exe[illegible]um prorſus om[illegible]int, in[illegible]rimis anno ſ[illegible]geſimo ſexto, & pòſt multis quoq; vicibus.
His alijſque pluribus de [illegible]auti[illegible] [illegible]os Senatores neutiquam conſultum reputant hac tempeſtate
propalare, edicunt, vt quiſq; ad normam huius ſtatuti ſe in excubijs, negotijs & actionibus qui-
buſcunque decenter, pacifice & modeſt[illegible] gerat: ne alter alteri, quocunque modo exprobret aut
obijciat aliq[illegible]id eorum, quæ antè facta ſunt: quandoquidem dicti Domini Senatores hac de re
ſtatuerunt, & ſtatuunt præſenti hoc edictu perpetuam vtrinq; obliuionem: recipiuntq; omnes

An. 1581.

& ſingulos cuiuſcunque Religionis, in ſuam fidem ac tutelam, exceptis aliquot maniſeſt[illegible] tioſis nunc appreh[illegible]nſis, & tribus aut quatuor præcipuis auctoribus, poſtremæ mac[illegible] dicti Ruyskenveldij: Si qui verò poſthac depræhendētur aliquas exprobrationibus, iur[illegible] alijs inſolentijs excitaſſe turbas, quibus huius vrbis excubiæ, tranquillitas [illegible]lica, aut [illegible] ipſius Magiſtratus au[illegible]oritas impediantur aut lædantur: contra tales, tanquam publicæ q[illegible]tis ac ſalutis perturbatores agetur. Ne verò quis ignorantiam aliquam prætendat, ſtatuit Sen[illegible]tus hoc edictum promulgari. Actum promulgatumq́; pro roſtri[illegible] ciuitatis Bruxellenſis, præſentibus dictis Dominis, [illegible]ima de Maij. Anno [illegible]. Subſig. P. Caſeus.

Antvverpiæ altaria præcipua e templo primario à collegijs opificum tolluntur.

Antvverpiæ hac eadem tempeſtate, c[illegible]legia opificum tredecim, & iuratorum contubernalium ſex, cum iam ingens eſſet metus, ne plebs [illegible]diuorum ſtatuas, & imagines tumultuoſe imperet, poſtularunt [illegible] Magiſtratu, vt præcipuas, ſumma que arte pi[illegible]as tabulas, quibus collegio[illegible]um altaria in primario vrbis templo ornata manebant, quaſque in [illegible]rima altarium demolitione turbulenta eripuerant conſeruarantque, nunc tollere, & auferre liceret: quod quidem Magiſtratus, quandoquidem pretioſæ artificeq; manu factæ eſſent, annuit, dummodo id abſque [illegible]fenſione aut commotione fieret: itaq; clauſis templi ianuis, menſe Maio, altarium tabulas præſtantiores amouerunt, altaria nouendecim docuerunt, reliqua viginti quatuor integra reliquerunt: eademq́; ſalua permanſerunt, donec tandem chiliarchæ, præfecti & ſtrategi ciuitat[illegible] metuentes ne pars aduerſa prætextu liberi ſuæ Religionis exercitij aliquid in vrbis pericul[illegible]m [illegible]e damnum machinarentur, dictum Romanæ Religionis exercitiū intermitti poſtularunt: quod cum Magiſtratus diu multumq́; recuſaſſet, tandem nuncio de vrbe Breda capta audito, po[illegible]lo rem gratam facere cupiens, exercitium ad tempus omitti iuſſit Calendis Iulij, 1581. mandato in vrbis ſecuritatem ac tranquillitatem hac ſequente formula edito.

Edicto Antvverpiæ promulgato ſiſtitur exercitiū Romanæ religionis.

Quandoquidem Conſules & Senatores huius vrbis Antvverpienſis, conſilio tribunorum, præfectorum, & decanorum ſex iuratis collegijs in hac ciuitate præſidentium, maxime ad quietem, & ſecuritatem totius ciuitatis (vtpote quæ dictis Dominis à Conſilio publico & generali ciuium imprimis commendata fuit) neceſſarium conſultumq́ue reputarunt, vt exercitium Romanæ Religionis ad tempus omittatur: Proinde nomine ciuitatis, prætoris, conſulum & ſenatorum indicitur, ne quis in hac vrbe aut limitibus iuriſdictionis, ſacrum, quam miſſam vocant, priuatim aut publicè celebret [illegible]elebrari permittat, audiat, ſiue aut cuicunque exercitio Romanæ Religionis interſit: Conceditur nihilominus liberum exercitium baptiſmatis, matrimonij, viſitationis & conſolationis ægrotorum, id[illegible]ue abſque euidente aliqua congregatione: ſim[illegible]ter etiam ſepulturæ defunctorum, verum abſque pompis aut ceremonijs: quæ quanquam ciuibus, & incolis huius vrbis einſdemque iuri[illegible]dictionis ac territorij concedantur: extraneis tamen hac de cauſa in hanc vrbem venire, nequaquam liberum erit. Vtque iſt[illegible] exactè obſeruentur, tribuni & præfecti ciuitatis, in ſua quiſque regione, obſeruabunt atque procurabunt. Deſignabuntur autem Romanæ Religioni addictis, ad baptiſmatis & matrimonialis ſacramenti exercitium, duo loca, nempe Sacellum Gratiæ, & Sacellum Hoſpitalis D. Mariæ in platea cæmiter[illegible] Deligenterque ad permiſſi huius officij exercitium ſex viri Eccleſiaſtici pacifici, qui fideliter & integrè ſe ſeruaturos hæc ſtatuta, atque edicta iurabunt: contrà quocunque modo molientes, mulcta centum coronatorum in [illegible] pauper[illegible]m, aut alia quauis iudicum arbitrio conſtituenda damnabuntur. Præterea, vt omnes [illegible]m Ec[illegible]aſtici quam ſeculares, ante hac, imprimis autem 28. Iunij, proxime el[illegible]pſi, aut etiam poſt, ex [illegible] vrbe aut alijs fœderatis locis eliminati atq; proſcripti, etiam ſi permiſſu ſu[illegible] alia ratione hactenus permanſerint, aut reuerſi fuerint, intra 24. horas vrbe, terri[illegible]orio, & marchinatu Antvverpienſi exeanr, neq; reuertantur, niſi expreſſa venia ac facultate eorundem Dominorum & reliquorum, ad id deputatorum, ſub pœnis ſuprà dictis. Exibunt etiam, mercatorum nationibus exceptis, omnes qui abhinc quatuor annis in hanc vrbem commigrarunt, ex quibuſcunque nobiſcum fœderatis, aut etiam non fœderatis ſiue alienis ciuitatibus aut locis, niſi intra quatuordecim proximos dies, aut etiam antè, pro locorum diſtantia adferant legitimum, & probum ſuæ vitæ teſtimonium à Magiſtratu ſiue conſiſtorio loci poſtremæ ſuæ habitationis: quem quidem teſtimonij libellum oſtendere tenebuntur ſtrategis aut præfectis eius vici quem inhabitare volent: ſi verò hac in re difficultas oriatur, agent coram dicto Senatu, & tribunis ciuitatis: qui ſecus fecerit, pœna ante dicta mulctabitur. Interdicitur quoq; eadem pœna, ne quis huiuſmodi perſonas domo aut hoſpitio recipiat. Præterea ne illi qui in ſocietatem nationum Hiſpanicæ aut Italicæ reſortiuntur (ijs qui vnà cum alijs excubias, in vrbe hac agere tenētur, excepti) longa arma aut ſc[illegible]opos in ſ[illegible] ædibus [illegible]abea[illegible]t, ſed huiuſmodi arma vendant, aut in manus eorum qui regionibus, & vicis huius vrbis præ[illegible]i ſunt, & ad quorum iuriſdictionem ſpectabunt, tradant, accepta ſ[illegible]ngrapha conſe[illegible]tioni[illegible] & redditionis: gladios autem & pugiones habere permi[illegible]ltur, quos tamen in plateis n[illegible]n geſtabunt, ſub pœna amiſſionis eorundem: huiuſmodi autem geſtantibus adimentur tantummodo, ab ipſis præfectis, & adminiſtratoribus vici quem inhabitant. Ad hæc, ne vl[illegible] extranei aut [illegible]atores abſ-

tores abſque præfecti ſub cuius adminiſtratione hoſpitantur, conſenſu, in plateis longa arma aut ſclopos geſtent, ſed ea deponant ac relinquant, in ſuis hoſpitijs, donec ex vrbe ſint diſceſſuri, ſub pœna amiſſionis eorundem armorum. Subſig. Hoboken.

Parmenſis fruſtra Fliſſingam capere molitur.

Huius anni æſtate, Princeps Parmenſis Fliſſingam inuadere machinabatur, inſtinctu atque ope Bernardini Mendoſæ, Regis Hiſpaniarum in Angliæ Regno legati: is enim per quoſdam ſuos famulos Belgas, & per Aduocatum Bocchartium, nonnullos Belgas nauibus præſidiarijs præfectos pellicere tentarat, vt huic incepto operam dare vellent. Præfecti verò, Principis Auraici, cui hæc indicarant, conſilium ſequuti, à Bernardino quinque aut ſex florenorum milibus præſentariæ pecuniæ numeratis, vnius ex præfectis filium obſidem tradunt, in Bernardini domo Londini. Pactum autem initum erat, vt ijdem præfecti cum aliquot ſuis nauibus præſidiarijs facultatem libertatemque darent, nonnullis nauibus malecontentos milites aduehentibus, in portu prope Fliſſingam manendi. Die itaque conſtituto Fliſſinghenſes, præſidijs optimè inſtructi, hoſtes exſpectant, aduentum pro meritis gratulaturi. Auraicus autē Chriſtianum Huighenſium, quem à ſecretis habebat, in Angliam miſerat, vt dicti præfecti filiolum, quem pater, Auraici iuſſu ac conſilio, obſidem dederat, è manibus Mendoſæ ſiue volentis, ſiue nolentis eriperet. Erat autem hæc machinatio circa idem tempus conſtituta, quo techna in Fliſſingam inceptaretur: ne ſortè negotio vno peracto, reliquum perturbaretur aut omitteretur. Hugenſius Londini commoditatem oportunitatemque nactus, puerum ante Bernardini Mendoſæ fores ſtantem rapide apprehenſum abducit abſconditque: Bernardino & tota eius familia, cum obſidem puerum nuſquam inuenirent, ingentes turbas excitante. Hoc fœlici ſucceſſu iuuenis liberatus fuit: Parmenſis autem milites die conſtituto non venerunt, ſuſpicantes timentesque dolum omnem detectum à Domina Hauſſia, circa idem tempus apprehenſa, quam harum machinarum conſciam eſſe ſciebant.

Arx Staueràna iterum capta ac diruta.

Multa inſuper alia ſtratagemata id temporis in Belgio incepta fuêre, maximè autem in Friſia. Cum enim Princeps Auraicus, menſe Aprili, Amſterodamo, quo Ordines generales de recipiendo Alenſonio conſultaturi conuenerant, in Friſiam veniſſet, & Herlinga ac Leenvvarda perluſtrata, ſtatuiſſet vt Sanoyus cum duabus cohortibus in ciuitate Stauera maneret, caſtrumque, quod Reynerus Dekama cum præſidiarijs circiter centum & ſeptuaginta, Rennenbergij nomine adhuc occupabat, obſideret, Sanoyus nequaquam cunctatus, menſe Aprili, ante ipſam arcē alta propugnacula ſumma cum dexteritate confici, eiſq; loricas, quas militari vocabulo præſtelē vernac, vocant, ſuperimponi curauit, atq; hoc modo obſeſſos mœnia relinquere coegit, Bombardarum impetu perterritos; cùm in arce nulla tormenta, quibus hoſtem propellere poſſent, haberent. Ipſe autem Dekama arcem mœnibus adeo altis & latis munierat, vt Sonoyus parùm, aut nihil crebra glandium minorum iaculatione proficeret: itaque tandem ſex tormentis maioribus, opera Thomæ Bothij, loricas & ſæpimenta arcis dirui, & cunicularioꝝ ſtudio foſſam terra impleri, mœniaque ſuffodi curat: itaque obſeſſos colloquium petere neceſſario cogit. Præſidiarij Dekamam nolentem, deditionis conditiones initas approbare compellunt, imo eum & octodecim Friſios apprehenſos hoſti in poteſtatem tradunt: quibus detentis, reliquis abeundi facultas libera ac tuta datur. Arcis mœnia, quæ oppidum ſpectabant victores ſtatim diruunt, oppidumque, periculis præteritis edocti, accuratè muniunt.

Maio menſe Rennenbergenſes ex magna Avvarta veniunt, & Reediepam occupant, propugnaculum ad aquas, quo Nieuortum ab aquis ſecludant, cōficere moliuntur: verùm Sonoyus id præſentiens mature callideque eos præuertit, incautos ac imparatos opprimit, multis cæſis & captis, & militaribus aliquot ſignis ereptis.

Nienortij exercitus prope magnā Avvartam caſus.

Poſtea Nienortius accepto ab Ordinibus Friſiæ ſtipendio militum in duos menſes, magnā Avvartam, vt pollicitus fuerat obſidet, multis cohortibus arctè cingit, tormentiſque aduectis Monaſterij muros quatere feſtinat: Verùm Rennenberghenſes Middelſtumo, & alijs locis relictis, propugnaculiſq; dirutis atque ſolo æquatis, non procul Groninga Reediepam tranſeunt cum trecentis equitibus Avvartam obſidione liberaturi. Nienortius præmonitus, hoſti fortiori cedendum conſultiſſimum putabat, verùm maxima pars nequaquam diſcedendum, ſed exercitu inſtructo hoſtilibus copijs reſiſtendum decernit: ſe pugnæ accingunt, & ruſticos Friſios in ipſa acie inter milites inconſultè atq; incommodè conſtituunt: nam hi militiæ inexperti, viſo ſaltem hoſte ponè Monaſterium, nullo conflictu incepto, contis longis, quibus armati erant, foſſas foueaſq; tranſiliunt, ipſi fugientes ad fugam reliquos quoque incitant. Rennenbergenſes fugientes perſequuntur: Hanſplumbi & Berenbroeckij ſigna militaria eripiunt: Stuperum & Viſcherum Duces capiunt: verùm pauci cæduntur.

Plurimi ad propugnaculum Avvetſlerzielum confugiunt: eodem Rennenberghenſes maximo numero contendunt, propugnaculum oppugnaturi, verùm multis ſuorum deſideratis propelluntur: mox reuerſi tormenta ænea aduehunt, partem propugnaculi diruunt, & tertia oppugnatione munitionem expugnant, hoſtes quoſcunque inuentos interimunt: hic Scheltus Iar-

An. 1581.

tus Iargheſus, Strategus, vir imprimis doctus & probus, inter reliquos occubuit.

Nienortius cogitur omnia ſua munita loca hoſti tradere.

Friſij profugis ocyus arma pecuniaſque ſuppeditari procurant: ita vt Nienortius curſus militaribus copijs inſtructus in ſuum propugnaculum VVinſumenſe redierit: id autem cum Rennenbergius ſuo exercitu paulò poſt cinxiſſet, neque ſatis eſſet munitum contra tormentorum æneorum impetum, Nienortius à ſuis coactus fuit, cum hoſte colloqui, & paciſci de deditione facienda: itaque omnes liberi diſcedunt cum ſarcinis: idem quoque reliquarum munitionum præſidiarij ijſdem conditionibus faciunt, neutiquam Dominum ſub quo ſtipendia merebant, iuramento abnegare aut deſerere coacti. Hoc modo Rennenbergius Nienortium præuertit, & præſidijs omnibus locisque munitis in circumiacétibus territorijs Doccumam vſque, abſq; magna difficultate potitus eſt.

Noritius Rennenbergenſes prælio ſuperat.

Ordines Nieuortio auxilia apparant, licet ſerò. Norritius Dux primarius mittitur cum ſuo exercitu, & cum octo Sonnoij & aliorum cohortibus, quibus reliquæ diſſipatæ iunctæ erant, hi Rennenbergenſibus vbique locorum ſtrenuè reſiſtunt. Schullius cum ſuo agmine propugnaculum Monickerzielanũ ſuperat & deuaſtat: Rennenbergenſes neceſſitate vrgente, Grypskerckam relinquunt: hoſtilem exercitum diſcedẽtem legio Sonnoij, quæ primam aciem tenebat, frequenti impetu infeſtat, tandemq; reliquis turmis auxiliaribus accedẽtibus, Rennenbergenſes, cæduntur & in fugam vertuntur, fugientia agmina victores, ad ipſa vſque mœnia vrbis Groningæ perſequuntur: Hoc conflictu nonnullæ Rennenbergenſes cohortes magnam cladem paſſæ ſunt: cæſis pluſquam ſeptingentis, multis quoque captis: Victores paucis ſuorum deſideratis arma quæ paſſim hoſtes, ne oneri eſſent abiecerant, atque reliquerant, arripiunt. Fuga quidem eò ſecurior & facilior fuit, quod Noritius nullas, præterquam ſuas, equitum turmas haberet, qui hoſtem inſequerentur, itaq; fugientes plurimi foſſarum commoditate euadebant. Quatuor ænea tormenta, inſuper ſarcinarum magna copia, & equi plurimi prædæ relinquuntur. Commiſſum fuit iſtud prœlium 9. Iulij Noritius victor caſtra non procul ab vrbe Groninga collocat, & Monaſteria magnæ Avvertæ & Selvveriæ occupat.

Mors Comitis Rennenbergij.

Paulò pòſt, nempe 23. Iulij fato conceſſit Rennenbergius phthiſi miſerè extenuatus, quam mœrore nimio contraxerat: eodemque ipſo die quo ſuus exercitus fuit cæſus, Euchariſtiæ ſacramentum ſuo ritu ſumpſit, admodum ægrotus atque debilis morbi vehementia, non ſine veneni ſuſpicione.

Narratio vitæ Rennenbergij.

Plurima iam deſperatus puſillanimitatis, pœnitudinis ac ſummi doloris ſigna edidit, maximè quod Ordines generales deſerendo, loca ſuæ gubernationis in tantas miſerias ac calamitates perduxiſſet, nullo ſuo commodo, imò maximo damno: ſæpè auditus alta voce exclamaſſe: O Groninga, Groninga quo me pertraxiſti, diem quo primum vrbem hanc vidiſſet deteſtatus, multaq; alia ſummæ indignationis argumenta deſignans: poſtremis octo diebus odiũ erga Corneliam ſororem concepit, ita vt alta voce prohiberet, ne ſub ſuũ aſpectum venire permitteretur, eò quod eum ſeduxiſſet. Huius Rennenbergij pater primo Dominus Corneti appellatus, Geldriæ Vicarius ſiue Legatus, Comitiſſam Rennenberghenſem vxorem duxit, mortuo auunculo Comes Hochſtratanus factus: ſicut & hic Georgius Lalainius morte Canonici Hermanni ſui auunculi Comes Rennenbergenſis, poſteaque Dominus Zuylæ, &cæt. factus fuerat. Frater natu maximus fuit Antonius Lalainius, Comes Hoochſtratanus, heros ingenio & armis præclarus, qui anno 1567. cum Principe Auraico profectus, tyrannidem Ducis Albani fugiens, patriamque relinquens, prima Auraici expeditione, vulnus glande accepit in pede, vnde paulò pòſt obijt, vt ſupra diximus, relictis aliquot prolibus: Tunc verò temporis hic Georgius adhuc iuuenis, ſub gubernatione Hiſpanica agebat: manſit autem præcipuè apud Comitem Lalainiũ, Hannoniæ Gubernatorem, ſuum conſanguineum: ab infantia optimè inſtructus in Latina, Græca, & alijs multis linguis, varijſque inſuper ſcientijs ac artibus liberalibus: natura clemens, amabilis, comis, familiaris: nequaquam contentioſus, ferox aut ſuperbus: ebrietatem & luxum ſummopere auerſabatur: verùm rei venereæ ſatis deditus, cautè tamen & abſque infamia: ludo latrunculorum & muſica frequentiſſimè exercebatur. Ad eum vſque diem quo ab Ordinibus deſecerat, ſuis ſtipendiarijs ac militibus charus admodum fuit, ſedulo enim ſemper curabat, vt ſtipendia eis ſoluerentur: diſciplinæ militaris, quantum potuit, ſemper obſeruantiſſimus: iniurias aut violentias cuiquam fieri ægerrimè ferebat, vtpote omnis crudelitatis & inhumanitatis acerbus hoſtis. Quod ad Religionem attinet, Reformatorum ſcripta, ſaltem ab ipſo Sonnoyo oblata ſæpè legerat, & eorum qui Reformatam Religionem colebant, & abſurdas Papiſtarum ſuperſtitiones ridebant, familiaritate vtebatur: nihilominus exercitium Papiſticæ Religionis colebat, idq; metu Regis, matris, conſanguineorum Lalainiorum, Laurentij Oeconomi, & præcipuè auunculi Canonici: atque hæc quidem vna cauſa fuit, ob quam Ordinum fœdus deſeruerit: erat & altera, nempe nuptię cum Maria Brunena, Comitiſſa Megana, Lancelori Barlaimontij vidua, quas animo conceperat, Cornelia ſorore ſpem fratri imprimis augente: ſed fruſtra: nam Philippo Croyo Principi Chimayo nuptui data fuit magno nuptæ malo. Quam habebat

gubernandi

An. 1581.

gubernandi Prouinciam non admodum magni pendebat, oneri magis quam commodo eſſe reputans: eamq; quadam vice prorſus relinquere, atque alteri tranſcribere decreuerat, niſi Vſkenſius ferè vi quadam reſtitiſſet. Huiuſmodi innata puſillanimitas eum facile in partes eorum qui Hiſpanis ſauebant, pertraxit. Mortuus non diues ſed pauper æſtimatus eſt: nam ſuæ gubernationis ſubditos exenterare aut deglubere piaculum reputabat, & quod ei promiſerant Hiſpani nequaquam præſtabant: neque ei ingentes diuitiæ ex patrimonio affluebant: erat nihilominus liberalis in erogandis pecunijs, vbicunque ſua negotia promoueri cupiebat. Magnificus atque ſumptuoſus in menſa, vltra quam facultates ferebant: atque in ea cuiuſuis generis muſicis vocibus & fidibus delectabatur. hæc tanta magnificentia ac liberalitate argentea vaſa, abacorũ ornamenta, cimeliaque omnia ſua conſumpta conſectaque fuère. Dolebant hominis vicem etiam infeſtiſſimi eius hoſtes, quod tam multa variaque commoda, quæ ſupra diximus & naturæ, fortunæ, ſcientiæ tam excellentia dona, quæ plurimi fruſtra ſibi optant, tam miſerè neglexiſſet, & ijs, à quibus ſeductus fuerat, fidem habuiſſet. In defuncti locum conſtitutus fuit à Parmenſe, Iaſparus Verdugo.

Verdugo in defuncti Rennenbergij locum conſtituitur.

Iſſelſteynius cum aliquot ſuis, & duabus Dauentrienſibus, VVarmeloi nempè & Conrardi Theodori cohortibus, non procul ab vrbe Dauentria diſceſſerat, animo inuadendi Gorã munitam præſidio circiter 900 peditum. & 120. equitum ſub præfecto Simone Limburgo: comitabanturque Iſſelſteynium, tanquam ductores auctoreſq; huius incepti, Droſſardus Calantius, Tranſiſulanæ Vicarius, Itterſumſij ambo, vnus Dauentriæ, alter Tranſiſulanæ Conſul: poſtquam vno propugnaculo Goræ potiti, aliud impetere incipiunt, Martinus Schenckius cum ingenti equitum & peditum agmine aduenit, obſeſſores vndique cingit, & commeatum intercludit. Auraicus & Ordinum proceres, quibus inſcijs hæc obſidio incepta erat, pedites & equites laborantibus ſubſidio mittunt: ſed ſero & fruſtra: Schenckius enim pactum deditionis inierat, ea conditione, & Iſſelſteynius, VVarmelous, Eſcheda Conrardus & omnes præfecti, Droſſardus quoque, & Conſules alijque plurimi, captiui traderẽtur à ſuis militibus: eo facto, reliqui omnes, poſtquam iuraſſent ſe tribus menſibus proximis ſtipendia non merituros, liberi dimiſſi fuere, extranei cum gladijs, reliqui verò abſque vllis armis. Contigit hæc deditio menſe Auguſto ineunte, cum circiter quatuordecim dies obſeſſi à Schenckij agminibus fuiſſent, & quatuordecim equos comediſſent, fame ac penuria vrgente, nam neq; panem, neq; cereuiſiam habebant: fuere tamen nonnulli quibus reſiſtendi animus promptus erat, reputabantque centum equis reliquis adhuc diu exercitum ſuſtentari poſſe, cùm ſalem, puluerem bombardicum, & ligna foco apta ſatis abundè haberent. Dedititij au[illegible] abeuntibus promiſſa fides nequaquam, vt decebat, ſeruata fuit: nam multi ab hoſte iniquo ſpoliati, & plus quam centeni mactati fuere, quanquam ipſe Schenckius totis viribus reſiſteret, & q[illegible]oſdam ſuos pedites ſæuientes ſuo ipſe gladio interimeret, quos fidem datam rupiſſe percipiebat. Captiui, quos diximus, Blyenbckam auecti; nonnulli autem, lytro mox numerato dimiſſi fuere.

Yſelſteynius cum ſocijs ante Goram à Schenckio capitur.

Noritius poſtquam ſe obſidione Grœningenſi nihil poſſe proficere videt, eò quod equi & pecuniæ deficerent, rurſus iter Collumum verſus inſtituit. Verdugo autem feſtinanter Reydam contendit, pagum è regione Emdæ ſitum inſtar peninſulæ in ſinu Dollarto (vnde paucos ante dies Egbertus Beuelantus, cum quatuor cohortibus eò per mare miſſus, Malecontentos expulerat) eamque 18 Auguſti recuperat ſine magna difficultate, maxima autem cum infamia aliquot militiæ præfectorum, quod locum adeò oportunum ad ſubſidia nauigijs mittenda, turpiter, nulla preſſi neceſſitate reliquiſſent: huius criminis accuſati Iſaacus VVieringhus, & Ioannes Cronius præſidijs præfecti, capitis condemnati, fuga pœnam mortis euaſerunt. Strategus Caterus propugnaculum defendendo & deditioni reſiſtendo, cum laude occubuit: VVeſtermannus autem Emdæ ægrotus manſit.

Reyda prope Emdam à Verdugone capta.

Cum Haghæ Comitis noua comitia decreta eſſent, quibus negotia Orientalis regionis Moſæ tractarentur, conuentus Leevvardæ habitus fuit 7. Septembr. Conſilio inito, primùm Noritius, vt hoſti reſiſtat mittitur: fit celeriter apparatus, inſtruiturque exercitus contra Verdugonem, collectis equitum & peditum copijs, recenſitiſque agminibus, & ſtipendio in vnum menſem numerato, in hoſtem contendunt, ſex tormentis æneis maioribus conuectis. In vtroque autem exercitu peſtis graſſabatur, quæ mul[illegible]os etiam militiæ præfectos interemit, inter alios Gouvvenbergium, Iacobum Henricum Mechlinienſem, Viſcherum, &c.

Poſtquam Ordinum exercitus aliquandiu hic manſerat, & tædio quodam Friſij laborare viderentur, Norritius animo grauiter commotus Verdugonem, qui iam commodè ſua caſtra Northornæ poſuerat, abſque longiore cunctatione oppugnare aggreditur. Habebat Noritius vndecim cohortes Anglicanas ſuæ legionis ſub Morgano, quatuor Naſſouianas, nouem Sonnoyanas & ſex Nienortianas, quæ ſimul vix tria peditum millia conficiebant: his iunctæ equitũ turmæ ſub Goro, Ellerborno & Henrico Eckio, vix quingenti numero erant. Tali exercitu Noritius 30. Septembr. per Nieuvvzelæ munitiones vlterius tendit.

Simul

An. 1581.

Simul ac prope Northornam in hoſtis conſpectum venère, Verdugo ſuas acies diſponit maxima foſſarum commoditate, vtpote quæ loricas aptè aggeſtas præbebant, quibus ab hoſtium irruere molientium impetu protegerentur: legionem Rennenbergenſem ſub præfecto Monceano, & Rinſvvoudeo Vicario, præterea Billiſianam ſiue Friſicam ſub Taxio, in medio collocat, VValones autem ſuæ legionis alarias cohortes ſtatuit: itaque ſimul ſupplices, Deum, vt victoriam lætam concedat, rogant. Ordinum autem exercitus arrogantia quadam huiuſmodi diſpoſitionem neglexit: & aciebus inſolenter inſtructis prodijt, nam ij qui haſtas, gladios geſtabant, cuiuſcunq; nationis, promiſcuè collocabantur: ſigna militaria in medio; ferentarij autem à lateribus & à fronte. Præfectus VVilliams, cum equitibus Anglicanis, & Vicarius Ellerbornus cum ſuis, duas equitum turmas Verdugonis quarum vna rubris tunicis inſignis, primo conſpectas magno impetu inuadunt, multos cædunt & in fugam vertunt, quorum maxima pars ſummo cum dedecore vltra Northornam fugiunt: mox peditum Verdugonis quinque cohortes ex Northorna erumpunt, hoſtilem equitatum inuadere volentes: verùm VVingardenus cum emiſſarijs militibus auxilio oportune aduenit: Itaque ſimul per media hoſtium agmina feruntur: & quinq; cohortes Northornanas in fugam vertunt. Dumque Ordinum exercitus hoſtes huc illuc fugant atque propellunt, ac victoria omnino potiri viderentur, magnamque hoſtibus cladem inferrent maioribus tormentis bellicis (quandoquidem Verdugo nulla habebat quibus hoſtem terrere poſſet: tantus pauor Verduganos inceſſit, vt aſſeclarum grex cum militaribus impedimentis fugam pararent) Verùm dum Ordinum equites vlterius graſſantur, in maximè locis, vbi viæ arctæ & difficiles foſſarum incommoditate erant, ab hoſte ſubito inuaduntur, atq; in fugam conuertuntur: interea dum pedites qui feruentiſſimè hoſtem foſſas tranſiliendo perſequebantur, ſparſim nulloque ordine diſcurrunt. Itaque Verdugo acie conferta, firmo certoque gradu aggreditur: & duabus lanceariorum turmis, quæ ei à parte ſiniſtra fuerant, in acie prima conſtitutis, in Ordinum exercitum totis viribus fertur, profligat di[…]pat, tergaque vertere, tormentis omnibus bellicis relictis, cogit: fugientes ocyſſimè inſequitur ad nouum vſque propugnaculum prope Nieuzelam, vbi cohortes quædam præſidiariæ relictæ erant: huc ſe tutò profugi receperunt & impedimenta, currus, ac reliqua quæ ab alio propugnaculi latere depoſuerant inueniunt.

Noritij & Ordinũ exercitum caſus.

Occubuere hoc prœlio media ferè pars peditum, magnus quoque equitũ numerus: vexilla multa erepta: inter alios deſiderati Carolus VVingardus Sonnoij Vicarius, in cuius locum venit Cornputus: Georgius Robertus inſignis Capitaneus: Schulus Naſſouij Vicarius, cui Dorpius in adminiſtratione ſucceſſit: VVinantius Ommerus militum Dux, &c.

Interfecti capti, & læſi in hoc prælio Nothorniæ.

Ex numero Nienortſiano occubuere Kertſius Gerritus Entenſius, & Cornelius Loeveſchenus militiæ præfecti ex Anglicano, Cottonius, Biſcopius & Finvvillianus: præterea Henricus Eckius, Bellenoinus Ellerborni Vicarius, multiq; alij ſtrategi. Capti Danavvus Nienortij Vicarius: Bruno VVilhelmus Henricius, Petrus Berenſteynius, Georgius Edemburgus alijque præfecti & ſtipendiarij imprimis ſtrenui. Noritius manu dextra glandine perfoſſus: Comes Naſſouius glandes aliquot thorace armiſque auertit, tactus quidem, ſed illæſus. Stategus Nisbetſus enſe læſus in capite vulnere immedicabili interijt. Qui verò euaſerant, omnes ferè inermis facti, armis plerunque relictis ijs locis, vbi neceſſitas foſſas tranſilire & tra[…]ſnatare cogebat. Ex Verdugonis exercitu pauci nomine celebres deſiderati: verùm VVolfius Prengerus graui vulnere ictus. Captiui qui lytrn numerato ad Ordinum exercitum redierant, affirmabant, Verdugonem vltro confeſſum fuiſſe, ſe quidem cogente neceſſitate, peſte, fame, egeſtate & tempeſtate, deliberaſſe diſcedere, & ſuæ ſuorumque ſaluti fuga conſulere, ſi Ordinum exercitus paucos adhuc dies permanſiſſet, & à conflictu abſtinuiſſet. Hinc liquet quam ſit temerarium & periculoſum, conari deſperatum hoſtilem exercitum, caſtris agminibuſque munitum intempeſtiuè expellere.

Verdugo Nievvzielã fruſtra obſidet.

Prælio hoc tam feliciter confecto, Verdugo agmine magno paludem traijcit, Gripskerckæ & Visflietæ caſtra ponit, leuia quædam propugnacula prope alueum ſub Nienvvſielæ mœnibus conſtruit, ipſumque alueum cathenis, & prælongis cymbis terra ſaburratis claudit, ſubſidium commeatumque intercludere, & præſidiarios fame extrema conficere meditans. Verùm paulò antè, Prouincialis concilij decreto, eò miſſus fuerat Knopius cum commeatu, & duobus tormentis fuſilibus: quibus obſeſſi obſeſſoribus maximam cladem intulerunt. Erât hic in præſidio cohortes Steynij, Malſenij, Gerardi Cornelij Scheij, Reyneri Ietſeni & Scheltemæ. Cumque obſeſſi cataractis recenſis, & aggeribus perfoſſis vicina loca inundaſſent Emmentrelem vſque ingens quoque plunia huic inundationi acceſſiſſet, Verdugo difficulter admodum commeatu iuuari potuit: hinc maxima exercitus ſui pars, morbo, penuria, difficultatibuſque alijs affecti, metuenteſque ſubſidium, quod parari intellexerant, nullaq; exſoluendi ſtipendij ſpe apparente deſperati, tantam ſeditionem fecerunt, vt 23. Octobris ignominiosè, ac turpiter obſidionem relinquere coactus fuerit Verdugo. Interea autem dum ab obſidione recedunt, obſeſſi præſidiarij alacres erumpunt, abeuntium agmina poſtrema perſequuntur, quadraginta

plus mi-

plus minus occidunt, & viginti quinque captiuos abducunt: nec longè aberat, quin Verdugo ipſe quoque caperetur. Supremum horum præſidiariorum Præfectum Steynium Malſenum Dinum, virum nobilem, à Sonnoyo promotum ac commendatum Friſij catena aurea videlicet ſexcentorum florenorum, condecorarunt, præcipuum que D. Merodij Friſiæ Gubernatoris Vicarium conſtituerunt, ob res tam ſtrenuè geſtas, & Nieuvvzielam huius obſidionis tempeſtate tam fideliter defenſam. An. 1581.

In Brabantia res bellicæ vario quoque euentu ſucceſſerunt. Menſe enim Martio ingens Schotorum qui Vilvordæ in præſidijs erant, orta eſt ſeditio, ob non numeratum ſtipendium; quæ difficulter admodum ſedari potuit.

Menſe Maio, VVillebroeckæ præſidiarij ſeditionem fecerunt: cumque nullis æquis conditionibus placari poſſent, tormentis æneis Antvverpia contra eos tandem aduectis, metu pœnæ faciliores ſe præbuerunt. *Seditio militarum in Brabantia.*

Idem quoque Bergoſomæ euenit, cum grauiſſimis belli oneribus pecuniæ Ordinibus non ſufficerent: quanquam Antvverpienſes in contributionibus exoluendis, ſatis faciles ſeſe præberent. Bellum enim nequaquam ab Ordinibus tali auctoritate, concordia ac obedientia geri potuit, quali ab vno ſupremo exercitus imperatore: idque præcipuè in cauſa fuit, quod maioribus ſemper difficultatibus fuerint expoſiti, quam Regij; qui plerunque tardiores erant in ſtipendijs numerandis: verum permittebant ſuis ſtipendiarijs licentiam in deuictas ciuitates pro arbitrio ſæuiendi, & pecunias extorquendi, quas quatis ſeptimana, abſque vlla contradictione miſera plebs numerare compellebatur: quibus violentijs cum multi habitatores migrare cogerentur, oppida incolis & ciuibus vacua fuere relicta. A Rege ingentes pecuniæ ex Hiſpania mittebantur, ſæpè quidem in præſentariæ, ſæpiùs autem collibyſtarum & argentariorum Epiſtolis: verum lentè & grauatè, magniſque ſumptibus depromebantur; quin & ipſi regnorum Hiſpaniæ incolæ inuitos ſe exhibuerunt, præcipuè hoc anno, quo Regi exercitus terra marique contra Portugallos inſtruendus fuit: his quas dixi de cauſis vtrinq; magna fuit rei numariæ difficultas. Nihilominus Ordines in Brabantia, Flandria, & Friſia exiguo exercitu ac ſumptu ſe ſatis acriter defenderunt.

Cùm Malecontenti menſe Iunio caſtellum Barlenſe, prope Hoochſtratam & Turnoutum in Campinia, via qua Bredam itur, vndique ſatis munitum & aquis cinctum cœpiſſent, illudque vicinorum ruſticorum opera adhuc firmarent, D. Staeckenbrockius Bredæ Gubernator, id expugnare volens, eò profectus eſt cum militum agmine, aduectiſque duobus tormentis muralibus, quadragies, & amplius muros verberauit, ſed fruſtratus ſua ſpe tandem diſceſſit. Poſtea ab Ordinibus Brabantiæ in Campiniam miſſus fuit Gardeus militum tribunus: hic cum ſuis equitum turmis & quadringentis peditibus primo arcem Turnhoutanam cingit, eaque ſtatim dedita potitur: deinde Hoochſtratanam, horrendo bombardarum impetu perterritis præſidiarijs, deditione accipit: mox reliqui metu perculſi Barlenſe caſtellum incendunt atque relinquunt. *Res bellicæ in Brabantia geſta.*

Gardeus inde Tilburgum, Loontum arenoſum, & Ooſterhoutum inuadit: his quoq; inuaſis & Eyndouia & Buſcoducis potiri meditatur: cumque id temporis plebs Buſcoducenſis tumultuaretur, id reſciſcens Parmenſis, Hautepennium Barlemontij filium, & Schenckium, cum turmis aliquot eodem mittit: quorum aduentu Gardeus cum ſuis retrocedit Turnhoutum verſus, atque leuibus prælijs cum hoſte dimicat. Hautepennius & Schenckius ſubitò diſcedunt, ſeque Buſcumducis proficiſci rectà primùm via ſimulant: verùm poſt deflectunt, & Bredam callide, vt narrabimus, capiunt.

Vrbis Bredæ ea tempeſtate Gubernator erat Stakenbroeckius: habebat autem paucos admodum ſtipendiarios, in Principis Auraici palatio, proximè vrbem ſito ad flumen, loco valde amœno, inſtar munitæ arcis: fuitque olim præcipuum domicilium Comitum Naſſouiorum Bredæ Dominorum, & duorum poſtremorum Aurangiæ Principum. Fuit autem hæc regia domus primùm ædificata, ſed non omninò perfecta à Comite Henrico Naſſouio, Renati Chalonij Principis Auraici patre, & huius Principis nunc gubernantis patruo: imprimis commodè, magnificè ac ſumptuosè, rebuſque plurimis valde raris & exquiſitis ornata, vix vt parem in Belgio aut alijs regionibus inuenias: habet armamentarium inſigne: quo, vt reliqua taceam, repoſita fuerunt quinquaginta duo tormenta ænea artificioſo diuerſoque opere facta, quæ Imperator Ferdinandus poſtremò Principi Auraico, dono dederat, quod & ſuperſcriptiones teſtabantur: quorum maxima ac præcipua Dux Albanus rapuit, atque auexit. *Bredanæ arcis deſcriptio.*

Cùm itaque vrbis Bredæ ciues Principi Auraico (ad quem vrbs, iuriſdictio, & pagi aliquot vicini pertinent) maximè addicti atque fideles eſſent, ſcripſerat Princeps ad Stakenbroeckium, vt cuibus nocte excubias, in palatio committeret, hac enim ratione, & ſe & totam ciuitatem

An. 1581. ſecuriorem fore: verùm id Stakenbroeckio non vſque adeo neceſſarium tunc viſum eſt, cùm tamen cuſtodiendum hic haberet captiuum Carolum Gaureum Freſini Dominum, D. Aiſſij Cameraceni oppidi gubernatoris fratrem: ea maximè de cauſa ſuſpectum, quod cùm generalis annonæ præfectus, & conſiliarius Ordinum eſſet, literas (quæ interceptæ fuerunt) ad partem Ordinibus aduerſam miſiſſet, quibus ſuam intentionem ſignificabat, ſe nempe inuitum Ordinibus adhærere, atque apud eos manere. Huic quidem Carolo Gauren imputatum fuit, quod clanculum quoſdam palatij præſidiarios inſtigaſſet, vt hoſtem occultè intromitterent: verùm id ab eo factum ego neque velim, neque poſſim certo affirmare: hoc vnum ſatis liquet, quoſdam huius præſidij ſtipendiarios, antea ab hoſte captos, pecunijs corruptos peruerſoſque fuiſſe, ſuamque operam in tradenda arce hoſti addixiſſe: idque 27. Iunij, nocte præſtitiſſe, eo quem referemus modo.

Quinque aut ſex præſidiarij hoſtium muneribus & pollicitationibus, vt diximus, corrupti, cum exterior arcis pars, qua facillimus patebat adſcenſus, atque introitus, neceſſario repararetur, id egerunt, vt nocte quadam oportuna pariter excubias agerent: itaque aleæ luſu alios vigiles in ſtatinne occupatos detinent: interea hi qui loco minus munito, atque aliqua parte ferè plano ac peruio excubabant, hoſtem facili tranſitu atque adſcenſu in ipſam arcem perduxerunt: cumque illos, qui in arce erant, præſidiarios ſubitò inuaſiſſent atque ſuperaſſent; Houtepenny & Martini Schenckij agmina omnia intromittunt, & vigeſimo octauo Iunij ſummo mane per palatij portam in vrbem irruunt: poſtquam autem ciues, & reliqui præſidiarij quinque & amplius horas ſtrenuè reſtitiſſent, ſe aggeribus & propugnaculis contra hoſtium ex arce impetum muniuiſſent ac defendiſſent, tandem tormentorum muralium aliorumque machinarum ſumma violentia oppreſſi, cæſi, fugatique fuerunt. Iuuenum cælibum ciuium tota cohors feruenter ſuæ vrbis defenſioni intenta, prorſus deleta eſt exceptis decem aut duodecim: Godefridus Montenſius vrbis conſul vulneratus, equo adſcenſo euaſit: Gubernator Stakenbroeckius celeri equo ex arce fugit: relicta vxore & filia, quas inhoneſtis indigniſque adeò modis iniquus hoſtis accepit, vt hinc mœrore nimio concepto Stakenbroeckius fatis conceſſerit: Capta vrbs crudeliter direpta fuit. Ordinum autem exercitus qui locis Turnhoutæ vicinis agebat, nihil prorſus per nuncios reſciſcere potuit, donec omnia deuicta atque tranſacta eſſent. Hautepennius hoc ſtratagemate vrbe, & arce Bredana potitus, paulò pòſt Gheertrudæmontis mœnia ſcalis adſcendere, alijſque machinis inuadere tentat: verùm acriter repulſus, ſua ſpe fruſtratur. Fruſtra quoque Heuſdam bene munitam ac neceſſarijs rebus inſtructam, capere molitur. Lindanus Epiſcopus Ruremundanus Religionem Catholicam Romanam rurſus in vrbem Bredam feſtinatò inuehere ſatagit cum Ieſuitis.

Breda vrbs capta à Parmenſibus.

Poſtea Brabantini aliam Buſcum ducis inuadendi rationem inſtituerunt, præcipuo auctore atque adminiſtratore Ioanne Iunio equite aurato, vi bis Antvverpienſis Conſule: verum rumores quædam, maximè autem equitum longa mora huic quoque negotio obſtiterũt: fruſtra verò iter hoc nequaquam ſunt ingreſſi: nam ciuem quendam Eyndouienſem in via offendunt, hunc de ſtatu Eyndouiæ examinant: rebus omnibus certò cognitis, Eyndouiam petunt & capiunt: nacti arcis præfectum, mortem & atrocia multa minantur: hinc præſidiarij metu ac vi coacti arcem dedunt. Tres peditum cohortes & vna equitum Italorum Eyndouiæ præſidiariorum hoc ſtratagemate occubuerunt, pauci admodum euaſerunt.

Eyndouia ab Ordinibus capta.

Varij euentus belli in Flandria.

Inde victores vlterius profecti, Helmontem occupãt, verùm arce potiri nequeunt. Cumq; Comes Hoghenlous auxilio aduenisſet, quædam propugnacula prope Buſcum ducis capiunt. Tandem militum Brabantiæ agmina ad ſua præſidia reuertuntur: conſultiſſimum enim videbatur legiones tribuni Stuardi vnà cum Schotis, & Gardei cum Gallis in Flandriam mittere, ad laceſſendum Malecontentos, ne Duci Andegauenſi obſtaculo eſſent in negotijs Cameraci. Poſtquam Ordinum milites Campiniam reliquerunt, Hautepennius & Comes Manſveldius Eyndouiam rurſus oppugnant: tandemque obſeſſos vndique, ac ſumma neceſſitate preſſos, vtpote quibus de commeatu alijſque rebus neceſſarijs non ſatis erat proſpectum, vrbeculam dedere cogunt.

In Flandria & VValonicis Prouincijs varij quoque belli euentus fuere. Collegerunt Ordines menſe Aprili, paruum exercitum in Flandria Occidentali, prope Ipras & Dixmudam, ſub Domino Villerſio, tanquam ſupremo equitum præfecto; archiſtrategus autem dicebatur Princeps Eſpinoius: vt his collectis copijs Parmenſi negotium faceſſerent, atque Galli Cameracum interea facilius ab obſidione liberarent. Verùm Parmenſis exercitus equitatu potentior, quaſdam Ordinum copias ſtrauit. Nihilominus Eſpinoius cum ſuo præſidio Tornacenſe hoſtem grauiſſimis damnis affecit; Hannoniamque creberrimis eruptionibus diripuit atque vaſtauit.

Parmenſes aduerſam quoque partem atrociter infeſtant: & ex pago Hauteriuo inter Tor-

nacum, &

nacum & Oudenardam ad Schaldim, quam optimè munierant, eruptionibus crebris diuexant: cumque Tornaeo nonaginta currus omni mercium genere onuſti Cortracum, Gandauum & Antverpiam tenderent, quibus quindecim tantum equites lancearij, & aliquot pedites ſclopetarij aderant, Malecontenti ſeptuaginta currus inuaſerunt, prædamq; auexerunt.

Cum Ordinū exercitus, circiter ter mille pedites, & octingenti equites, in Ambachto Vuerano, loco ſatis idoneo, vallis foſſiſque ſe muniuiſſent: Malecontenti menſe Iunio eos expellere moliuntur, cumque Roesbruggæ caſtra ſua collocaſſent, multis varijſque velitationibus ac machinationibus hic certatur. Malecontenti fruſtra aduerſarios expellere nituntur: & tandem magno cum damno, deſideratis ſuorum trecentis & amplius diſcedunt, atque Cameracum, vt ſubſidia à Duce Andegauenſi obſeſſæ vrbi miſſa arceant, contendunt.

Supra diximus, D. Ancyum Cameraci Gubernatorem, neceſſitate & metu hoſtilis potentię coactum, tranſegiſſe, Ordinum conſenſu, cum Duce Andegauenſi Regis Galliarum fratre: & hoc quidem pacto aliquot Gallorum militum agmina, ſub D. Balignio, laborantibus ſubſidio fuere miſſa, Interea dum Ordines vlterius cum Andegauenſe agerent.

Parmenſis & VValonicæ Prouinciæ metuentes, ne Galli hic ſedem ſtabilem figant, omnibus modis, vi armis, muneribus, blanditijs, dolis, clandeſtiniſq; conſilijs quorundam qui in obſeſſa vrbe erant, Cameraco potiri conantur: poſtquam verò artibus doliſque nihil proficiunt, rationem ineunt commeatum & mercimonia prorſus intercludendi: proinde propinquioribus & commodioribus locis, vtpote Marconini, Creueceuræ & Vauxellis fortiſſima præſidia collocant, propugnacula conſtruunt: integrum annum impediunt, ne quid in vrbem inueheretur, aut eueheretur: & quamquam ſæpiùs, militum agminibus comitatibus, neceſſaria importata fuiſſent: tandem tamen cùm præſidiarij maximo numero vbiq; collocarentur, id amplius fieri nequaquam potuit: maximè cùm aliquot vicibus ab hoſtium potentiorum numero cęſi ac profligati fuiſſent: hinc ſummam omnium rerum penuriam obſeſſi patiuntur: ita vt equos, feles, glires fame vrgente comederent: Vendebatur vacca ducentis, ouis quinquaginta florenis: libra butyri viginti quatuor, libra caſei triginta, ouium duobus, vncia ſalis octo ſtuferis: poſtremò cùm nihil ſalis eſſet reliquum, quiduis vnde ſalſedo aliqua arte elici poſſet elixarunt, & iterum iterumq; coxerunt, donec muria aut ſalſedo efficeretur. Fuit id temporis in vrbe obſeſſa exhibitum nuptiale conuiuium, à ciuibus ſatis opulentis: appoſitaque fercula, primò lactuca aceto condita abſque oleo aut ſale, poſtea minutal carnium equinorum, & carnes aſininæ iurulentæ: aſſariæ dapes, duæ coſtæ equinæ duo feles aſſi: deinde arctocreas ex fele: bellaria raphani & rapæ abſque ſale: panis autem ſuffecit conuiuis.

Obſidio Cameracenſis.

Summa annonæ caritas Cameraci.

Cum Cameracenſis ciuitas tanta fame atque inedia laboraret, Andegauenſis omnem operam qua eam liberaret ab obſidione adhibuit. Prius autem neceſſario ei dirimendum fuit diſſidium in Gallijs ortum inter Regem & Hugonotas, quod factio Hiſpanica hic peperat foueratque, vt hoc modo Ducis inſtitutum impediret. Nihilominus Dux Ordinibus Belgij fideliter promiſſa præſtitit, miſitque exercitum peditum & equitum maxima parte voluntariorum, quibus quædam etiam turmæ Regis Galliarum ſtipendia publicè merentiū ſe iunxerunt, contra multorum & opinionem & exſpectationem. Erant aut in hoc exercitu millia equitum quatuor, & peditum decem, optimè inſtructorum: iiſdemque ſatis bene proſpectum de commeatu, munitionibus, aliiſque rebus bello neceſſarijs. Aderant Marchio Albeuſſius, Comes Laualius, Agnanuſcum filio: Feruaqueus ſummus totius exercitus præfectus, Montgomerius, Vidaſmus, Meauxius, Vicecomes Tourainius, Vicecomes Guerceus, Chaſtreus ferentariorum equitum præfectus, Rochepotus peditum præfectus generalis, Luceus, Dreuus, Manuiſſierus, Sandercourtius, pluresque alij: inter quos quatuor caſtrorum præfecti Beaumegardus, Belfontainius, Trappleus & Suraineus. Cum hoc exercitu Andegauenſis propè Cameracum oppidum venit 16. Auguſti. Eodem die quidam Galli nobiles iuniores, obſeſſam vrbem intrare conati ſunt, violenta per agmina hoſtium impreſſione, verùm fortuna audentibus parum iuuante, Viceeomes Tourainius & Comes Vantadoreſus capti fuere.

Exercitus Andegauenſis ante Cameracum.

Parmenſis collectis omnibus ſuis copijs, 17. Auguſti ante ipſam vrbem in procinctu ſuum exercitum ſtantem exhibuit ſex horis continuis, videbatur Gallos ab ingreſſu arcere atq; prohibere velle: verùm poſtquam Andegauenſem propius accedere videt, caſtra inde mouit, reliſtiſq; propugnaculis, cum omnibus ſuis præſidiarijs quos vicinis locis collocarat diſceſſit, exercitum Valencenas verſus duxit, atque prope ipſam vrbem caſtra collocauit.

Andegauenſis acie hac probè inſtructa, Cameracum obſidione liberauit, commeatum neceſſariaque inuexit: ipſe 18. Auguſti, vrbem eques ingreſſus ſummo cum triumpho: excipitur imprimis honorificè, inauguratur tanquam ſummus arcis præfectus, & defenſor libertatis totius regionis Cameracenſis, quæ cum ad Imperium ſpectet, neutri parti addicta ſemper manſit. Die vigeſimo, primùm in æde Diuæ Virginis, poſteà in curia ciuitatis iuramentum præſtitit, promittitque ſe ciuitatem & habitatores protecturum & gubernaturum, ad normam veterum

Andegauenſis Cameracum obſidione liberat, ibidemq; inauguratur.

An. 1581.

Priuilegiorum: poſt hæc aureos argenteoſque nummos in vulgus ſpargi iuſſit. Sequenti die Arheuſium & Sluſam contendit: hoſtem inde propellit: poſt aliquot dies diſcedit, caſtrum Cambreſium obſidione cingit, ducentis viginti nouem vicibus tormentorũ impetu verberat, tandem deditione pro animi ſui arbitrio accipit: tres cohortes, trecenti nempe præſidiarij liberi exeunt armati: abſque igniarijs tamen, aut funibus bombardicis accenſis: erat huius arcis tunc temporis Gubernator D. VVordeus Brabantus. In huius caſtri obſidione Vicecomes Turonenſis glande cor traiectus occubuit: D. Balignius in fœmore læſus glandis ictu, poſtea Gubernator Cameraci factus eſt.

Caſtro Cambreſio quoque potitur.

Interea dum Dux his locis militiæ intentus hęret, Ordines generales Belgij & Princeps Auraicus precibus inſtant, vt cum ſuo exercitu agmina hoſtium perrumpat, & in Belgium veniat: quandoquidem paratas copias in Flandria habebant, quibus ei obuiam venirent: habebant præterea in Brabantia D. Gardeum cum Gallica, & Stuardum cum Schotica legione ad id paratos. Verum Dux, quia hyems imminebat, omniſq; ſuus exercitus præcipuè ex voluntarijs, & equitibus Galliæ Regis æra mœrentibus conſtabat, & inter nobiles diſcordiæ competentiarum cauſa eſſent ortæ, Ordinibus poſtulata præſtare non potuit: quandoquidem enim voluntariorum copiæ in Galliam reuertebantur, reliqua exercitus pars numero & viribus nequaquam ſufficiebat, vt perruptis hoſtium agminibus in Flandriam perueniret, ſed iter per Caletum Duynkerckam verſus inſtituunt.

Pars exercitus Andegauenſis in Gallias reuertitur.

Copiæ quæ in Flandria erant, VVarcoingium cœperunt, arcem Lanoyam & Auelghemum flammis deformarunt.

Princeps Eſpinoius 7. Septemb. Giſlenium oppidulum ſubitò inuaſit: exercitus autem Malecontentorum qui non procul hinc aberant; ocyus ipſos victores, quibus neceſſaria ad munitionem ac defenſionem tam cito nequaquam aduehi poterant, violento impetu oppugnant, ac breui expugnant, vrbeculamque recuperant.

Cumq; exercitus hic Flandricus fruſtra Hauteriuum capere diu molitus eſſet, tandem iter Duynkerckam verſus inſtituerunt, tanquam Ducis exercitui obuiam proceſſuri: hos Parmenſis ab omni Gallorum metu iam liber, inſequitur: verùm Ordinum agmina cum ſe viribus impares ſcirent, commodè deflexerunt: proinde Parmenſis feſtinanter cum ſuo exercitu diſcedit, diſpoſitiſq; ſine mora caſtris Tornacum obſidione cingit, Calendis Octobris: ſciebat enim Principem Eſpinoum oppidi Tornacenſis Gubernatorem, cum magno ſuorum numero abeſſe: & D. Eſtrelleum Vicarium cum Eſpinoij vxore in vrbe manſiſſe.

Priuſquam de Tornacenſi obſidio narrare incipiamus, paucis antea erit dicendum, quid Ordinum generalium conuentus in Hollandia tractarit ſtatueritque de Duce Andegauenſi in Principem Belgicarum Prouinciarum accipiendo, & iugo ſeruitutis Regis Hiſpaniarum excutiendo.

Cùm Ducis Andegauẽſis aduentus adhuc protraheretur id temporis, Ordinum Belgij proceres, in Haga Comitis decretum quoddam ſanciuerunt, eo declarantes, ſubditos nequaquam ad vſum Principis aut Domini eſſe creatos, ſed ipſum Principem ad ſubditorum vſum ac vtilitatem: quandoquidem Principis principatus abſque ſubditis nequaquam conſtare poſſit: Principis eſſe officium, ſubditos iure ac æquitate gubernare, protegere, amare, haud aliter atque pater proles & paſtor oues ſolet: qui contra facit, is non princeps, ſed tyrannus habendus: atque à ſubditis, præcipuè Ordinum conſilio ac ſententia, relinquendus: imprimis autem, cùm nullis libellis ſupplicibus aut precibus humilibus ſecuritatem ſiue cautionem libertatis, vitæ, facultatum, vxorum & prolium impetrare ſubditi queunt: quæ hiſce regionibus Belgicis recuſari neutiquam poſſunt: cùm antiquiſſima conſuetudine gubernari debeant, ſecundum formulam iuriſiurandi quod nouus Princeps inaugurandus pręſtat, ad veterum Priuilegiorum, conſuetudinum, inſtitutorumque patriæ normam: quas ſi inauguratus infringat, iure omni dominio quod in regiones habuit, cadit. Addunt inſuper Regem Hiſpaniarum Philippum, poſt Caroli patris ſui mortem variè molitum fuiſſe, Belgicas regiones pertrahere in eam ſeruitutem, quam perfectam obedientiam Hiſpani vocant, prætextu quodam Religionis Catholicæ: quo modo autẽ his molitionibus ac machinationibus reſiſtere conati fuerint, paucis exponunt: quæ omnia lector cùm volet, ex impreſſis exemplaribus intelligere latius poterit. Proinde omnibus exactè perpenſis ac deliberatis, affirmant ſe extrema neceſſitate coactos, vnanimi conſenſu ac conſilio declaraſſe, atq; nunc ſimul declarare, Hiſpaniarum Regem meritò iuſtiſq; de cauſis cecidiſſe dominio, iure ac hæreditate dictarum prouinciarum: ideoque ſe nolle poſthac dictum Regem agnoſcere in vllis rebus ad regalem celſitudinem, iuriſdictiones, dominia Prouinciarum Belgicarum ſpectantibus, aut ſuo nomine tanquam ſupremi domini aut principis vti: declarantq; omnes officiarios, iuſtitię adminiſtratores, beneficiarios nobiles miniſtros, vaſallos, omnes denique ſubditos & inhabitatores Belgicarum prouinciarũ, omnino abſolutos à iuramento quod ei olim aliquo pacto præſtiterunt, aut quo ſeipſos ei deuinxerunt. Cumq; has ob cauſas maxima

Ordines generales promulgant, Regem Hiſpaniarum omni iure ac dominio Belgicarum regionum cecidiſſe.

pars vni

An. 1581.

pérs vnitarum Belgij Prouinciarum vnanimi conſenſu ſuorum membrorum, ſe certis conditionibus addixerint dediderintque dominio illuſtriſſimi Principis & Domini Ducis Andegauenſis: ipſe quoq; Archidux Matthias gubernationem generalem Prouinciarum ipſis reſignarit atque in manus tradiderit: hac accepta, ſtatuunt & mandant iuſtitiæ & Reipublicæ præfectis, & alijs, vt poſthac nomen, titulum, magna & parua ſigilla Regis Hiſpan. prorſus relinquant, neque ijs amplius vtantur. Eorum autem loco, quamdiu Dux Andegauenſis neceſſariò adhuc abierit, forma prouiſionis vſurpabunt, & accipient titulum ac nomen Capitis & Conſilij Prouincialis: Cum Caput verò & Conſilia abſolutè & facto ipſo nominata, conſcripta, & exercitio ſui ordinis confirmata fuerint, nominibus eorundem vtentur. In Hollandia autem & Zelandia vſurpabitur, vt ante, nomen illuſtris ac generoſi Principis Auraici, & Ordinum earundem regionum: donec Conſilium Prouinciale ipſo facto plenè ſit conſtitutum: tunc enim res gerentur communi procerum conſenſu, ad normam inſtructionis Conſilij generalis, & contractus cum ſua Celſitudine initi. Inſuper loco ſigillorum Regis Hiſpan. poſthac in vſu erit magnum ſigillum, contraſigillum, & minus: idq; in rebus ſpectantibus ad communem gubernationem, eritque auctoritas atque poteſtas hæc penes Prouinciale Conſilium, ex norma ſuæ inſtructionis: in rebus verò politicis, adminiſtratione iuſtitiæ, & alijs particularibus negotijs in quaque Prouincia ſigillatim, à Conſilio prouinciali, & alijs vſurpabitur nomen, titulus & ſigillum illius regionis reſpectiuè, vbi res ipſa agetur, abſque vllis alijs: Sub pœna nullitatis literarum, libellorum & actorum, quæ contrà agentur aut ſigillabuntur. Statuunt præterea ac iubent, vt omnia ſigilla Regis Hiſpan. deferantur in manus Ordinum cuiuſque Prouinciæ, aut eorum quibus id muneris committetur: idque ſub pœna arbitralis correctionis. Decretum eſt inſuper, ne vlla poſthac moneta in dictis Prouincijs cudatur nomine, titulo, aut armis Regis Hiſp. ſed vt noua forma conſtituatur. Adhæc dicunt iubentque, omnibus Officialibus, Præſidentibus, Cancellarijs, Conſiliarijs & alijs, vt ſe à iuramento olim Regi præſtito abſolutos declarent, & nouũ iuſiurandum in manus Ordinũ aut ab Ordinibus deputatorum præſtent, ſeque Ordinibus fore fideles contra ipſum Regem ac omnes eius fautores, certa formula præſcribenda iurent. Officialibus autem & iuſtitiæ adminiſtratoribus continuatio officiorum concedetur auctoritate conſignata, formula prouiſionali, vſque ad ſuæ Celſitudinis aduentum. Et hæc ſtatuta atq; decreta vbique locorum promulgari curabuntur. Actum vt ſuprà in Haga Comitis, 26. Iulij, 1581. Subſign. Ioan. Aſſeliers.

Ad huius placiti formulam, Officiales & publicis officijs præfecti, vbique locorum in Belgio, Regem abnegare, & Ordinibus fidelitatem iurare iubentur: quæ quidem res ſcrupuli difficultatiſque plurimum multis incuſſit: ita vt inter alios Kalda Friſiæ Conſiliarius vir imprimis induſtrius ac prudens, cum huiuſmodi iuſiurandum ei proponeretur, ſubitò animi deliquium ſit paſſus, verùm an amore, an metu Regis, incertum: itaque in ipſis comitijs è vita migrauit. Erant præterea multi qui metuebant ſummopere ne Rex omnes Belgas, & Belgicas merces, facultates & naues in Hiſpania alijſq; regionibus retineret: verum id factum non eſt: ea maximè de cauſa, quod Hiſpani & aliæ multæ nationes, merces neceſſarias è Belgio aduehere, & ſuperflua in Belgium auehere atque diuendere cogantur, ad conſeruationem ſuarum regionum, & negotiationem ac nauigationem vtriuſque Indiæ.

Archiducis Matthiæ diſceſſio.

Archidux Matthias, qui Belgicarum Prouinciarum gubernator ſuam gubernationem, vt diximus, reſignarat, 29 Octobris, eiuſdem anni Antvverpia cum honore diſceſſit, magnificeq; admodum dimiſſus; per regionem Cliuenſem Coloniam venit. Suppeditata ei fuerant ab Ordinibus annuè centena & vicena florenorum millia, ad ſuam ſuæq; familiæ aulicæ alimoniam: diſcedenti autem promiſſa fuerunt quinquaginta florenorum millia ſingulis annis. Eius autem Zoili aliquid tandem ſuſpicionis conceperant, de clandeſtino fœdere cum Rege Hiſpano, & machinatione, contra Principem Auraicum. Piſtor Archiducis & frater Caroli Rymi apprehenſi & examinati nonnihil confeſſi fuere: augebaturq; ſuſpicio eam maximè ob cauſam, quod defectionem Prouinciarum à familia Auſtriaca ei ſummoperè diſplicere certò conſtaret.

Tornacenſis vrbis obſidio & deditio.

Parmenſis, vt diximus, Calendis Octob. caſtra ad vrbem Tornacenſem poſuit, interea dum Princeps Eſpinoius Tornaci Gubernator maxima cum præſidij parte abeſſet, gubernationemque Domino Eſtrelleſio commendaſſet. Erat etiam in obſeſſa vrbe Eſpinoij vxor, ex nobili Lalainiorum familia, cuius frater Montignius in caſtris cum Parmenſe vnà fuit: quæ quidem præclara heroina, virtute maſcula ſtrenuè alacriterque admodum ſe geſſit, in rebus defenſioni neceſſarijs diligenter procurandis, militibuſque adhortandis at animandis.

Tornacum vrbs eſt antiqua, diu.s, ſatis quoque munita: huic innexa eſt arx, quam Angliæ Rex Henricus poſtremus conſtruxit, cum vrbem Gallorum Regi ademiſſet: Gallo autem ab Henrico Rege reddita, rurſus capta fuit à Comite Henrico Naſſauio. Eſt autẽ Tornacum metropolis totius regionis Torneſiorum olim Neruiorum.

Parmenſis obſeſſam vrbem ocyus viginti tribus tormentis maioribus horrendum in mo-

 dum ver-

An. 1581. dum verberat, muros mœniaque labefactat. Obſeſſi obſeſſoribus cominus, haud ſegniter obnituntur: ſuffodientibus reſiſtunt, aduerſoſque cuniculos agunt. Præſidiarij qui pauci in arce erant, in vrbis defenſionem ſimul cum ciuibus diſtribuuntur diſponunturque. Ciues, imprimis Reformatæ Religioni addicti, ſtrenuè ſuam ciuitatem tuentur: hoſtiles impetus varijs modis propulſant: obſeſſorum magnum numerum interſiciunt, inter quos D. Glayonius iunior; D. Vaulxius, nuper à Rege Hiſpan. Buſquoti Comes factus; D. Bourſius, qui officio Ordinibus antè præſtito in ſuperanda arce Antvverpiana, poſtea ab eis deſecerat; multiq; alij viri comprimis nobiles ac celebres: vulnerati etiam non pauci, inter quos D. Byllyus. Verùm enimuerò cum tandem Reformatæ Religionis propugnatores in vrbe tam ſpatioſa, & ampla viderent grauiſſima onera in ſuos præcipuè humeros incumbere, & maximam ciuium Catholicorum Romanorum partem, à Minorita fratre Gerio aſtutè animis labefactari, atq; ad deditionem inſtigari, ſimul quoque animos deſpondere cœperunt: quamquam epiſtolas à Duce Andegauenſe ex Anglia recepiſſent, quibus multa eis promittebantur. Auraicus, Eſpinoius & Ordines generales, omnibus modis ſubſidia equitum & peditum in vrbem mittere ſtudent: ſed fruſtra: viribus enim longè minores, Parmenſis exercitum potentiſſimum aggredi, non ſine maximis periculis ac difficultatibus potuiſſent: itaque differre conſultiſſimum putant, donec Gallorum agmina Caleto, prope maris littora, Duynkerkam veniant, & ſubſidio vna cum alijs mittantur: quia verò Dux in Angliam profectus tunc erat, longa mora id quoque conſilium perturbauit: huc etiam aliud incommodum acceſſit: nam quod obſeſſis auxilio ad liberandam vrbem imprimis fore ſperabatur, plurimum nocuit, animiſque languorem ac metum incuſſit: quod equidem ignorantia atq; errore quodam accidit. Præſtonus enim Schotus, militum tribunus, pridiè Calend. Decemb. Meninga veniens cum trecentis circiter equitibus, excubias & agmina quædam Germanorum Parmenſi militantium perruperat, aliquot hoſtibus equitibus, inter quos turma Principis Chymaij erat, interfectis, atque triginta, & amplius captis abductiſque, victor in vrbem obſeſſam venerat. Verùm poſt egregiũ hoc facinus, & horum in oppidum Tornacenſe ingreſſum, Tornacenſes animum prorſus abiecerunt: poſtquam ſubſidiariorũ nonnulli ciuibus narrarant, ſe cum alijs fruſtra prope Duynkerkam fuiſſe vt Andegauenſi, eiuſq; exercitui obuiam proficiſcerentur, imò exiſtimare, eum cum ſuis nondum aduenturum. Hi quidem, vt dicebant, eodem loci fuerant; non autem vt Duci obuiam irent, eò miſſi; ſed vt oppidum Burburgum inuaderent: quod quia tunc non ſucceſſerat, res ipſa celabatur: neque enim eos id ſcire decebat. Huiuſmodi itaque rumore ſparſo, deſperare cœperunt Tornacenſes de ſubſidio atque auxilio Andegauenſis, in quo ſpem collocarant: & hac ſiniſtra fama magis labefactati quam ſubſidiariorum aduentu animis roborati, faciliùs aures præbere Parmenſi cœperunt, qui multas conditiones ſatis æquas vltro obtulerat: quandoquidem ſuus exercitus multarum rerum neceſſitate ac penuria premebatur: deerant non tantum pecuniæ & commeatus, ſed & multa alia, ocreæ, calcei, equitum equorumque apparatus, & ſimilia: eratque hyems dura, & cœlum valde pluuium: denique egeſtas, incommoditas, aduerſa valetudo milites admodum inuitos, difficiles impatienteſque reddebant: quin & ciuitas ſatis adhuc munita facilè reſiſtere potuiſſet vſque ad Gallorum ſubſidiariorum aduentum. Cumque maximus eorum eſſet numerus qui diutius rebellare recuſabant, initum fuit pactum 29. Nouembris, rationi ſatis conſentaneum, his ſcilicet legibus: Vt ciuitas conficeret ducenta florenorum milia, in redemptionem bonorum atque facultatum: Religioni Reformatæ addictis, & alijs quibuſcunque, liberum integrumque eſſet abire, & ſuas facultates ſecum deferre: aut ſi locis neutri parti fauentibus habitare vellent, eaſdem retinere, ijs frui, adminiſtratoreſque Catholicos gubernandis conſtituere poſſent. Vt milites præſidiarij exirent armati, erectis ſignis militaribus, & ſua quæcunque poſſent aſportarent: meriti autem ſtipendij nomine ciues eis ante egreſſum ex vrbe, triginta florenorum millia numerarent. Permiſſum quoque Principis Eſpinoij vxori cum omni ſua familia, cimelijs & bonis abire: cui Marckgrauius Rijsborgius olim Burggrauius Gandauenſis, & D. Montignius, vnus frater, alter affinis, multa humaniſſimè offerebant: ſed ipſa conſtans, grauis, magnanimaque egregie admodum ac viriliter, tanquam in cauſa iuſta, ſe erga ſuos hoſtes tam conſanguineos quam affines geſſit.

Conditiones deditionis Tornaci.

Tornacum die D. Andreæ ſacro deditum, Parmenſis firmiſſimis præſidijs munit, nouiſque Epiſcopus hic conſtituitur Maximilianus Marilonius, Ariæ Præpoſitus, & Machliniæ Archidiaconus: vtpote qui poſt Cardinalis Granuellani diſceſſum, eius in Belgio Vicarius aſſiduò fuerat.

Marillonius conſtituitur Epiſcopus Atrebatenſis.

Granuellanus Cardinalis id temporis quoq; Archiepiſcopatum ſuũ Machlinienſum reſignaturus, Dominum Ioannem Anchinum, D. Gudulæ in vrbe Bruxellenſi Decanum promouet: ſed an Abbatias ſimul reſignarit, id quidem mihi ignotum.

Granuellanus Archiepiſcopatũ Machlinienſem reſignat.

Interea dum Tornacum obſidebatur, Auraicus & Eſpinoius Gandaui admodum ſolliciti de ſubſidio ferendo, exercitũ Ducis eò tendere ſummopere deſiderabant: hinc tamen agmina

quædam

quædam Duce Rochepoto, per maris ſinum, Caleto, vltra Grauelingam, æquore decreſcente, riuum tranſmeant, & in Flandriam veniunt.

Summa quoque diligentia adhibita fuit, vt Oudenarda, proxima Tornaco vrbs, probè muniretur, rebusque neceſſarijs inſtrueretur: verùm id maleuoli & imprudentiores quidam ciues impediuerunt, qui vrbem ſatis firmam munitamque aſſerebant, & maiori præſidiariorum numero grauari recuſabant. Manſardus autem vrbis Gubernator plures præſidiarios introducere moliebatur: quod ſimul ac ciues perceperunt, eum ſumma cum confuſione ac tumultuatione vrbe & ſua gubernatione expulerunt. Parmenſis hac eadem tempeſtate, quoſdam equites eò miſit, ſuamque opem ciuibus obtulit: oppidani autem eos admittere recuſarunt. Poſtea commodiorem oportunitatem nactus, vrbem ſuo exercitu hoſtiliter cinxit, vt pòſt referemus.

Auraicus Ordinibus rationem rerū melius inſtituendarum declarat.

Princeps Auraicus grauiter commotus, quod res iam ſiniſtrè in Flandria gererentur, Gandauo Antvverpiam venit, Senatum ac Magiſtratum ciuitatis veteri conſuetudine mutaturus. Antvverpiæ Ordinum Deputatis ipſo Calendarum Decembris die, ſuam ſententiam declarat: Nempe quod id temporis cum Archidux Matthias gubernatione Belgij defungeretur, ipſe quoque tanquam vicarius ſuo onere liberatus fuerit: rogatus autem ab eis Amſterodami, vt gubernacula Prouinciarum cum aliquot eligendis Conſiliarijs adminiſtraret, vſque ad finem menſis Ianuarij proximi, conditionem certis quibuſdā conditionibus ſibi promiſsis acceperit. Verùm nunc imprimis neceſſarium exiſtimare, præſertim cùm res non admodum bene geri videat, vt ſuo honori & Prouinciarum ſaluti imprimis conſulat, & ſimul oſtendat, quid proximo anno agendum cenſeat.

Satis quidem liquido conſtare, hoſtium agmina anno hoc poſtremo agros miſerè deuaſtaſſe, neque Ordines, quod viribus longe inferiores eſſent, id auertere potuiſſe: Parmenſem tamen cum potenti ſuo exercitu nihil magni præſtitiſſe, ea maximè de cauſa quod ſuas copias diuidere neceſſariò debuerit in Friſia, Geldria & Brabantia: & præcipuam equitum & tormētorum bellicorum partem in Hannonia & Artheſia aſſiduo habuerit, vrgente bello contra Cameracum & Tornacum: quæ duo oppida ſuperare operæpretium imprimis exiſtimans, Cameracum toto anno obſedit: quod quidem ſi expugnaſſet, Tornacum procul dubio vincere, & citò, & facilè potuiſſet, imò in ipſo Flandriæ meditullio nunc graſſari & dominari palàm videretur. Se quidem ab hinc annum, Ordinum deputatis euidenter ſatis declaraſſe, neceſſariò colligenda eſſe tria extraneorum equitum millia, & duas peditum bene armatorum legiones, quibus hoſtium violentiæ ac periculis reſiſtatur.

De Cameracenſis vrbis, non ſine diuino numine, fauſtiſsima liberatione ac conſeruatione, nulli mortalium præterquam ſoli Duci Andegauenſi gratias agendas, vtpotè ſine quo, ipſorum culpa, ciuitas miſerè ſuccubuiſſet. Nunc Tornacum dura obſidione periclitari, neque vllam ſubſidij ferendi, aut hoſtem propellendi facultatem eſſe: & id quoque ipſis imputandum: nam ſi tales, vt diximus, equitum & peditum copias habuiſſent, ijs procul dubio, iunctis quoque Ducis agminibus, hoſtem Belgio expuliſſent. Anno proximo maius adhuc periculum imminere: idque etiam ipſorum culpa: quando quidem in conuentu agendo & negotijs cōſtituendis nimis negligenter ſe gererent: maximè in periculis nunc adeo vicinis, vt etiam tormentorū tonitrua ſuis auribus audiant, & vrbis Tornacenſis oppugnationem, quaſi præ oculis videant. Hæc nequaquam errori aut ignorantiæ, ſed negligentiæ imputanda eſſe: ea maximè ratione, quod non perpendant bellum illud ad vnumquemque ſingulatim pertinere, & de vniuſcuiuſque propria libertate, tam corporis quam animæ agi: atque inde fieri, vt quiſque ſuis commodis, non Reipublicæ ſtudeat: hinc ortas exactionum & pecuniarum recuſationes: cùm tamen liquidò conſtet ſine pecunijs, belli neruis, neque à ſe, neque à quoquam mortalium bellum geri poſſe. Se neutiquam publicarum pecuniarum adminiſtrationem ſuſcipere, neque eas quidem contrectare vnquam voluiſſe: quod cum ipſis notiſsimum eſſet, tamen non deeſſe maleuolos, qui volentes ac ſcientes falsò eum criminabantur. Hæc quidem ſibi videri neceſſariò ipſis proponenda atque declaranda: vt hinc conſiderent perpendantque, de vniuſcuiuſque ſalute ac fortunis agi: proinde ſimul vnanimique conſenſu deliberent decernantque: quod hactenus nullo modo impetrari aut confici potuit: quandoquidem ſingulæ Prouinciæ, ſingulatim ſua conſilia, & ſingulæ ciuitates ſuos nummos ſtipendiariosque milites habuerint ac tenuerint. Conſtitutum quidem eſſe ſupremum Conſilium: ſed cùm id nulla poteſtate vel auctoritate prēditū aut munitum ſit: ecqua ratione poterit in diſciplina militari, in publicis pecunijs, in iuſtitia, alijsque rebus adminiſtrandis ordo diſponi? Profectò tale Conſilium nullam vnquam auctoritatem habere poterit, cui ne oboli quidem recipiendi aut erogandi poteſtas permittitur: ſicut nec ſibi nec conſtituto Conſilio permiſſum vnquam fuit.

Auraicus, ſe nunquam publicarum pecuniarum adminiſtrationem ſuſcepiſſe ait.

Hanc eſſe ſummam delictorum hactenus: a quibus quia nondū deſiſtebant, ipſe ſe ab omni prorſus culpa purgabat, & niſi diuini numinis auxilio, remedium præſens ſtatim adhibeatur, actum eſſe de omnium ſalute prædicebat. Rogabat autem, hæc ſedulo agerent ac plebi ſignificarent,

An. 1581.

carent, ne fortè culpa tandem in ipſum reijciatur. Si quidem negotia Reipublicæ fideliter ac diligentius agere vellent, ſe nulla in re defuturum, imò & ſe & ſua omnia periculis expoſiturum, & pro viribus ac facultatibus extrema tentaturum, vt res & ratio poſtulat, pollicetur: Verùm citò ac ſedulò hæc peragenda eſſe, quandoquidem gubernatio poſtrema conſtituta non ſit diutius, quam ad vltimum vſque diem proximi Ianuarij duratura: poſt id tempus nullum amplius fore gubernatorem, niſi certam quandam rerum gerendarum normam ſtatuant.

Hæc Auraici admonitio, haud multum ſanè profuit: nam Prouinciæ aliæ quidem omnia belli negotia ſuæ celſitudini & Conſilio committenda decernebant: aliæ verò in Ducis aduentum differendum cenſebant. Proinde ne Ducis longiore abſentia Prouinciarum ſalus impediatur, mittuntur in Angliam D. Dohainius, & D. Ioannes Iunius, qui vna cum Aldegondio, Ducem vt in Belgium venire velit, orent: Auraicus & Eſpinoius cum præcipuis Prouinciarum Nobilibus, & Ordinum Proceribus inde in Zeelandiam proficiſcuntur, hic Ducem præſtolaturi.

Parmenſes Bergoſomam inuadere fruſtra moliūtur.

Interea temporis Hautepennius Brædæ vrbis Gubernator, congregatis aliquot armatorū agminibus, 5. Decemb. Bergoſomam inuadere molitur, cum D. Berſeleo, qui ducta in vxorem filia D. Merodæi ſiue Petershemij, Marchio Bergoſomæ, coniugij iure factus fuerat, ſeque hactenus in firmiſsima ſua arce VVouda. neutri parti addictus liberè continuerat. Inito itaq; cum quibuſdam clandeſtino fœdere, in vrbem Bergoſomam miſerant circiter quadringentos milites, qui cum per foramen cataractæ prope quam vigiles tunc fortaſſe ſurdaſtri excubias agebāt, matutino tempore admodum obſcuro ac nebuloſo paulatim irreperent; forte fortuna excubitorum, vnus prope cataractam obambulans introeuntium audit tumultum, ſubitoque ſocios ad arma vocat: hinc reliquis ingreſſus impeditur: illi nihilominus qui iam intrarant, in forum vſque vrbis audenter inſtructa acie progrediuntur, inde ad portam VVoudanam contendunt, eamq́ue violentis ictibus aperire, ac ſocios intromittere moliuntur: verùm excubiæ Gallicæ legionis D. Gardei, primo quidem quod pauci admodum numero eſſent, meticuloſi: poſtea à D. Daleynio, Meetkerchio, & Durando alijsq́ue præfectis ac ſtrategis animati, dum ſocij armis ſe accingunt, hoſtem ſtrenuè inuadunt portam aperire fruſtra conantem, eo quod porta pendula demiſſa eſſet: cùm incaſſum itaque ſe niti vident hoſtes, fugam capiunt, plurimi ex mœnibus ſe præcipitantes euadunt: cæſi circiter ſeptuaginta: capti centum, inter quos ſtrategus Paulus Boboca: multi fugientes vulnerati: occubuit autem hic Riulerus oppidanorum præfectus. Hoc incepto ipſe Marchio ſe Ordinum hoſtem ſatis manifeſtauit, talemq́ue ſe poſtea ſemper geſsit.

Borborghum capere Flandrorū agmina infeliciter conantur.

Hac hieme de Salæo Borghi gubernatore Ordinibus reconciliando tractatum eſt, erantq́ue iam omnia ferè compoſita ac tranſacta cum Principe Auraico quę huc ſpectabant. Interea quidam Flandrorum, qui ſigillatim ſuum bellum gerere videbantur, huius reconciliationis prorſus ignari, Borborghum aſtute inuadere machinantur, & obſcura nocte vadoſum fluminis locum magno ſilentio partim tranſeunt: hi ſtatim muros ſcalis ſcandere aggrediuntur, non exſpectatis ſocijs, qui cum ſequi vellent, nocturnis tenebris, vadum nuſquam inuenerunt: priores nihilominus, reliquos ſequi exiſtimantes, in vrbem perueniunt: mox Saleus gubernator huius machinationis ignarus defenſioni ſe accingit: facit & idem Motteus Grauelingæ Gubernator, qui tunc forte in ipſa vrbe erat. Oppugnatores cæſi, capti, in fugam acti, quotquot oppidum intrarant: inter quos Bochardus, militum præfectus. Occubuit & Saleus, cuius morte omnis ſperatæ reconciliationis fructus ſimul interijt.

Cùm Ordines Friſiæ Doccumam, Slotam, Staueram & Nievvzielā muniuiſſent, Merodius Friſiæ Gubernator neceſſarium exiſtimauit, loca quoq; Septem-ſiluis vicina firmiora reddere: itaque id negotij Nienortio, qui cum ſeptem militum cohortibus præſidiarijs hic agebat, committit, maximè vt Oldenbornum vallis atq; foſsis accuratè muniat. Verdugo autem 24. Ianu. 1582. Oldenbornum obſidione cingit: verùm poſtquā obſeſſos crebra eruptione magnum ſuis agminibus damnum inferre, & ſubſidia præparari percipit, non ſine graui ſuorū clade diſcedit. Nienortſius enim poſtrema abeuntium agmina inuadit, multosq́ue cædit, capit & ſpoliat.

Oldenbornum Verdugo obſidet: ſed cladē ſuorum paſſus diſcedit.

Poſtea Bronckhorſta & Keppela ab Ordinibus defecerunt: ideoque longo tempore Anglorum & Nienortſiorum militum copijs obſidentur: ſed fruſtra.

ARGV-

DVx Andegauenſis ex Anglia ſoluens in Zeelandiam, & inde porrò Antvverpiam appellens, feſto ibi introitu excipitur, & Dux Brabantiæ inauguratur. Cuius aduentu Catholiei exercitium ſuæ Religionis obtinent, modo ipſi iuſiurandum præſtent, & Regem abiurent. Auraicus globo per malas trayctitur eius vxor moritur. Aldenarda à Parmenſi obſeſſa, & capta. Contra verò à nouo Brabantiæ Duce Aloſtum oppugnatum & captum. Lira à Semplo proditore Scoto, Parmenſi traditur. Salcedo ſtruens inſidias vitæ Andegauenſis & Auraiei capitur. Non procul à Gandauo Parmenſis, impetum facit in exercitum Ducis, qui iam in procinctu erat, Lochem oppidum obſeſſum, ter ſuppetias accepit. Parmenſis nouos Hiſpanos & Italos in Belgio acquirit, delectuq́ eorum habito, inuenta ſunt vltra ſex millia peditum, & quatuor millia equitum, quorum ſtipendia conficiebant ad 671. millia florenorum per menſem. Poſt pauca militaria facinora exercitus ille ſoluitur commeatus & aliarum rerum penuria. Steenvviek à Parmenſi capitur Reformatio Calendarij in Belgio publicatur. Copiæ Andegauenſis Duce Bironio ex Gallia veniunt, quarum auxilio poſt varios ſermones, & conſilia cum ſuis habita, certo tempore multas Belgij ciuitates de improuiſo inuadere ſtatuit, vt in ijs abſolutam poteſtatem exercere poſſet. Cepit itaque Duynkerkam, Dexmeudam, Tenerammndam, &cæt. Sed malè ei conatus iſte ſucceſſit Brugis, Aloſti, Neoporti & Antvverpiæ, vbi maximo ſuo dedecore 1500. è ſuis Gallis deſiderauit. Deinde de reconciliatione eius eſt actum, de qua Auraicus ſententiã ſuam pluribus dixit. Ordines itaque nouis conditionibus cum Andegauenſi conuenerunt. Qui ipſis ſuas reddens ciuitates Duynkerkam conceſſit. Auraicus ducit filiam Chaſtillonij Cornelius Dhooghe cum alijs conſpiratoribus morte pœnas luit. Endouia cum Dieſto & VVeſterloo à Parmenſi recipiũtur. Ordines VVoudam occupant. Statim atque Andegauenſis Duynkerkam reliquit Parmenſis eam obſedit & cepit, cum alijs aliquot ciuitatibus, clàm adiutus à Gandauenſibus & Chimayo. Beronius cum Gallis diſcedit. Parmenſis expugnat Steenbergam. Hæc facta ſunt 18. menſium ſpatio, ſub Franciſco Duce Andegauenſi & Parmenſi.

LIBER VNDECIMVS.

DIXIMVS quibus conditionibus ac rationibus fœderatorum Belgij prouinciarum Ordines Franciſcum Valeſium vnicum Regis Galliarum fratrem Andegaui, & Alenzoni Ducem acceperint in dominũ: & ipſe hac auctoritate vrbem Cameracenſem obſidione liberarit, hoſtemq; propulerit: nunc de ipſius in Belgiũ aduentu paucis agendum. Obſidione Cameracenſe ſoluta, Dux quidem vlterius eodem exercitu vti non potuit: conſtabat enim ex plurimis voluntarijs, qui libenter ſuæ Celſitudini id obſequij officijque præſtiterant; & turmis equitum Regi publicis ſtipendijs militantium. Proinde proprias copias, tam equeſtres quam pedeſtres ſub Comite Rochepoto per Caletũ circa littoris oras in Flandriam miſit: ipſe autem per Angliam eò venire decreuit, conſilium, opem, atque fauorem ab Anglis exſpectans, poſtquam in Francia, neque ab ipſo quidem Rege fratre, neque à Regina matre, neque etiam à Prouinciarum Ordinibus, auxilium aut facultatem nanciſci potuit, qualem hæc tantæ molis inceptio, potentiſſimo Gallicarum Regi imprimis vtilis, poſtulabat aut merebatur: ſinguli enim ſuas recuſandi cauſas ſufficienter adſerre videbantur: Verum enimuero prudentes atque ſagaces, factionem Hiſpanicam in hoc negotio æquè rationi præualuiſſe, animis iudicabant.

Itaque Dux ſecundò in Angliam venit Calendis Nouembris, comitatus Principe Delphino Comitibus Lanallo, Agnano, Fernacheſo, & equeſtris ordinis viris Bretono, Bachcuilles, Telignio, Deſpruneauſio, multiſque alijs: aderant quoque è Belgio D. Aldegondus, & Iuſtinus Naſſouius, vnà cum D. Ainſio, Cameraci Gubernatore, qui, vt quã poſſet citiſsimè in Belgium iter inſtituat, petebant. *Dux Andegauenſis in Angliam proficiſcitur.*

FRANCISCVS, HERCVLES, HENRICI III. FRANCORVM REGIS FRATER, DVX ALENÇONIVS etc.

An. 1581.

Dux in Anglia matrimonio cum Regina contrahendo feruenter inſtat, vtpotè ſibi comprimi, neceſſariò plurimas ob cauſas, maximè autem, vt iter quod inſtituerat in Belgium perficiat: vbi Gallos inueterato odio plebi eſſe inuiſos, & ſe cauſa Romanæ religionis, quam ſectabatur, non admodum gratum fore metuebat: has autem difficultates facilè ſuperari poſſe, ſperabat nuptijs Reginæ, vtpotè cuius maieſtas, gubernatio, potentia ac religio inſignis admodum atque ſpectabilis vbique habebatur.

Coniugij promiſsio inter Ducem Andegauenſem & Reginam Angliæ certis conditionibus.

Coniugium iſtud tunc temporis eò promotum eſt, vt 22. Nouembris, Regina Duci coram teſtibus nuptias promiſerit, certis tamen conditionibus ab ipſo Galliarum Rege præſtandis: dati quoque vtrinque annuli, non ſine ſumma Nobilium vtriuſque partis, congratulatione atque applauſu. Hoc nuntio vbique in Belgicis regionibus ſummæ lætitiæ ſigna edita fuere, feſtis ignibus, tormentorum bellicorum tonitru, & campanarum ſonore. Præterea de coniugio actum eſt nihil: Dux nihilominus admodum familiariter atque humaniter in Anglia ſe geſsit, permanſitque tres & amplius menſes Calendis autem Februarij, Londino diſceſsit: Regina ipſa Cantuariam vſque, paucis à Mari miliaribus vnà proficiſcitur: hic ei Dux valedicit: & 8. Februarij prope aggeres arenarios Maris nauium conſcendit, quem procerum Anglorũ magna pars nauibus à Regina apparatis comitatur, qui Ducem quibuſcunque modis promoueant ac commendent Belgicis regionibus, aſſerantque, quicquid obſequij Prouinciæ ſuæ Celſitudini præſtabunt, id omne ſuam Maieſtatem ſibi factum reputare.

Dux Andegauenſis in Zelandiam venit.

Inter hos proceres Anglos fuère Comes Leceſtrius, D. Carolus Hovvardus tãquam Maris præfectus, & D. Hunsdonius, tres ſimul Conſiliarij ſuæ Maieſtatis, & equites periſcelidis: præterea VVillonghbeius, VVindeſorus, Scheffeldius: multi quoque equeſtris Ordinis viri, nempe Philippus Sidneius, Schyrleius, Perrotus, Ruſſelus, Drurius, Bourcherus, Hunsdonij tres filij, Houvvardi fratres, alijque multi, centum videlicet Angli nobilitate illuſtres, cum trecentis miniſtris, Ducem honoris ac officij gratia Antvverpiam vſque deducere parati. Hi ſimul omnes 8. Februarij nauem conſcenderunt, & Fliſsingam 10. appulerunt: hic honore ac magnificentia inſigni nouus hoſpes excipitur: tormenta multa ingentiaque exploſa, Caletum vſque audita Principes Auraicus & Eſpinoius, qui ſe iam bis Mari commiſerant, Duci obuiam, cum hic cymba exeuntem primi excipiunt. Auraicus aduenientis amplectitur genu: gratulabundus ait, ſe ſummopere gaudere diem, tam felicem tamque diu exſpectatum iam veniſſe, quo ſuam Celſitudinem coram ſalutare, illique demiſſe ac ſuppliciter officia, facultates, imò vitam ipſam offerre contigerit: atque ſperare, Celſitudinis ſuæ opera Prouincias Belgicas ex aduerſitatibus ac calamitatibus omnibus emerſuras: ad quæ Dux breuiter ac cõuenienter, Principem amplexus, reſpondet. Deinde alij Belgicarum Prouinciarum viri nobiles, & Ordinum proceres herois aduentum gratulantur: hoſpitaturque ea nocte in ciuitatis curia. Poſtridie frigoris vrgentis cauſa, Fliſsinga Middelburgum pedes venit: hic magnificentiſsimè aduentum fœlicem ei gratulantur, ante portam Ordines Comitatus Zelandici, teſtantur ſe ſummopere gaudere de læto ſuo aduentu, de pace ab eo in Gallijs compoſita, de Cameraco obſidione liberato, deq; itinere ſuo in Angliam pro ſalute Belgij peracto. A porta vrbis vſque ad hoſpitium ſuæ Celſitudini deſignatum conſtructa erant ſepimenta, quatuor paſsibus diſtantia, & vtrinque faces ardentes. Ciues, decem ſignis militaribus diſtincti, armati omnes, partim in ipſa vrbe, partim extra ſtabant: ignes feſti ſumma arte confecti in plateis & altis turribus conſpiciebantur: tubarum clangores frequentiſsimi a[illegible]bantur: eratque ſumptuoſiſsimum epulum in ciuitatis baſilica apparatum. Mirabantur peregrini ac noui hoſpites inſignem ciuitatis ſplendorem, decorê ac magnificentiam, quæ cùm in Inſula tam exigua, à tribus alijs haud contemnendis oppidis vno tantũ milliari diſtaret: eam ipſe Dux tunc ſimul luſtrauit, viditque egregiũ quinquaginta quatuor nauium, quibus per Scaldim in vrbem Antvverpienſem veheretur, apparatum.

Die 17. Februarij claſſem cum omni ſua aulica familia ac comitatu conſcendit: venitque poſtridiè Lilloum, propugnaculum à ciuibus Antvverpianis in parœcia Lillana ſuper littoris aggerem conſtructum, admodum commode, eò nempe loci, vbi fluuius anguſtior & tortuoſior ipſum propugnaculum munire videtur: manſit hic ea nocte, vrbem Antvverpiam die 19. ſuo introitu decoraturus atque exhilaraturus.

Dux Antwerpiam venit.

Matutino tempore ampliſsimè triumphans, Antvverpiam vrbem, prope ipſam arcem prænauigat, eumque præcedunt ac ſequuntur naues omnes præſidiariæ, apluſtribus, ſignis ac vexillis ornatæ: Portæ, ripæ ac crepidines vrbis omnes armatis ciuibus refertæ: erantque ſimul circiter viginti millia: qualis profecto numerus nunquam aut raro admodum in alia aliqua vrbe viſus eſt: omnes armis inclyti, adeo vt trium potentiſsimarum vrbium Chriſtiani orbis arma nequaquam his comparãda reputem. Hi & in vrbe & extra vrbem Duci obuiam veniunt: eum omni bombardarum tormentorumque bellicorum genere ſalutant: quibus tormenta è nauibus non procul à Kila, extra vrbẽ horrendo tonitru reſpondent. Nauibus egreſſus à Brabantiæ Ordinib. & Senatu Antvverpienſi, quos æneatores, proceres & alij plurimi officijs præfecti equis inſigni-

An. 1581. inſignibus ve[illegible] comitabantur, admodum magnificè excipitur. Erat autem campus viginti ciuium peditum cohortibus, & æquitum aliquot turmis vndique ſeptus. Prope extremos arcis muros ſtabat theatrum ſumptuosè apparatum & aurea ſede ornatum: huc Dux deducitur à Brabantiæ Ordinum proceribus, Nobilibus & Deputatis ciuitatum, quibus etiam aderāt Angliæ & Galliæ Nobiles: in ſede ſedenti Ordinum proceres alijque adſtant: tum Ordinum Conſiliarius Doctor Heſſelius oratione diſerta declarat, omnes ſimul Deo Opt. Max. & ſuæ Celſitudini ingentes agere gratias, gratularique aduentum eius, quem patriæ defenſorem delegerant, Rege Hiſpan. Philippo legitimè repudiato, & paratosque eſſe ei hominium, obſequium, obſeruantiam ac obedientiam, iuſto ac debito more, iurare atque præſtare. Ad hæc reſpondet Dux gratiasque agit, quod præ alijs omnibus Principibus viris electus ſit ad Belgicas regiones ab Hiſpanorum tyrannide liberandas, & iuxta legum, conſuetudinum ac priuilegiorum normam gubernandas: aſſeritque ſe non tantum cauſæ æquitate, ſed & honore atque amore ſibi ab ipſis exhibito permotum, decreuiſſe prorſus liberare maliſque eximere Belgium, atque huic operi impendere vires ac facultates omnes ſibi à Deo conceſſas, & quicquid præterea auxilij frater Rex Galliarum, & Regina Anglorum præſtarent: imò paratum eſſe hac de cauſa, & vitam & ſanguinem profundere.

Poſt hæc articulos læti introitus publicè lectos Teutonicè, quibus Gallica tranſlatio cum noua præfatione iuncta erat, ſe ſeruaturum iurat promittitque in manus Theodori Lieſveldij Brabantiæ Cancellarij, qui Euangeliorum codicem ad id paratum tenebat. Eodem quoque pacto alterum iuſiurandū facit Baronibus, Nobilibus, Ciuitatibus & Vaſallis, ſe nempe bonum æquumque Principem fore, nequit pro ſuo arbitrio, ſed ad normam iuſtitiæ & priuilegiorum eos gubernaturum.

His tranſactis, Ducalis toga longa admodum, terrámque verrens, & Ducale pileum, ſiue diadema, proferuntur: vtraque holoſerico purpureo confecta, varijsque murium armeniorum pellibus ſubducta, & longe lateque replicata: his eum Princeps Auraicus induit, dumque togæ bullam fibulariam anteriorem accommodat, hanc firmiſsimè nectēdam claudendamque ait, ne quis togam detrahere queat: mox quoque pileum, ducale capiti imponit, ſolitis ceremonijs: iamque Brabantiæ Ducem ſalutat, atque fauſta omnia precatur. Poſtea Ordinum Proceres nouo Duci viciſsim iuſiurandum dicunt, Cancellario verba præeunte, quæ ſtipulatione certa à Baronibus, Nobilibus & Deputatis reddebantur: itaque reuerentiam, hominium, fidem, obidientiamque promittunt Duci.

Andegauenſis inauguratur Dux Brabantiæ. His ſacramentis mutuo dictis, D. VVerckeus, Antvverpienſis ciuitatis Penſionarius, Magiſtratu præſente, ac iubente, ciuitatis Antvverpienſis, & ſacri Imperij Marchionatus nomine affatur populum, edicitque, Ducem vrbi Antvverpienſi, & Marchionatui debito iureiurando fidelitatem promiſſurum: Deum autem Opt. Max. rogandum, vt egregia hæc facta ſecundare velit, in ſui nominis honorem, Prouinciarum ſecuritatem ac ſalutem, ſuæque Celſitudinis laudem ac gloriam.

Poſtquam hæc omnia lingua Brabantica dicta lectaque fuêre, Dux iuſiurandum præſtitit in manus D. Straleni, ciuitatis Antvverpienſis Ammanni (quod tamē Burgimagiſter, ſiue Conſul Philippus Schonhouius VVanroyæ Dominus ſui eſſe officij prætendebat) Stralenius clauem deauratam in obedientiæ ſignū Duci tradit: Dux acceptam Stralenio Ammanno reddit, eamq; ſuæ fidei commendat atque committit.

Omnibus his ceremonijs ſolennibus ritè peractis, Brabantiæ, Limburgi & Lotharingiæ feciales clara voce proclamant, *Viue le Duc de Brabant.* hoc eſt, Viuat Dux Brabantiæ: perſonantibus tubarum clangoribus: ſparguntque promiſcuè in vulgus nummos & aureos & argenteos, noui Ducis effigiè ſignatos, cum inſcriptione Ducis Brabantiæ ab vna parte: ab altera autem erat Ducis ſymbolum, ſolis nempe effigies nebulas diſcutiens, & terram fouens cum his verbis: *fouet & diſcutit.*

Deinde Dux equo albo pretioſiſsimis velaminibus ornato in vrbem vehitur per portam Cæſaream: præcedunt autē præfectorum militiæ vicarij, viatores & æneatores vrbis equis inſidentes: hos ſequuntur mercatores Germani ſuperiores & Oſterlinghi, equis inclyti, ac patrio ritu veſtiti: deinde veniunt Angli vno veſtitus genere ſimul omnes ornati, palleis nempe holoſericis nigris: hos ſequuntur Chiliarchæ & ſtrategi ciuium, vnaque plurimi Nobiles, tam Belgæ quam Galli & Angli: deinde vniuerſitas ſiue tota ciuitas, nempe omnes officijs Præfecti, & Magiſtratus, induti palleis holoſericis nigris: his proximi Ordinum æneatores, Ordinumque proceres: præcedentes Ordinum deputatos, ſequuntur Nobiles Brabantiæ: Nobiles hos, Cancellarius, & Lamoralus Egmondanus Comitis, Egmondani frater, Gaesbekæ Baro: deinde Heluetij ſtipatores, & Galli, Angli, Belgæque proceres complures: mox Marckgrauius Antvverpienſis, aperto capite, virgam iuſtitiæ ferens: tum D. Peterſumius, Baro Merodæ, qui eodem die Marſchalcki Brabantiæ officio fungens, nudum gladium geſtabat; hunc mox ſequitur ipſe Dux,

Ducem

An. 1582.

Ducem ſequuntur multi iuniores Proceres, & ſatellitium Gallicum: progredientem contubernales collegiorum veterum, arcus manuarij & baliſtarij, & ſclopeti, armis egregijs omnes decori, propius comitantur, cinguntque tanquam ſomatophylaces: prope portam præſtolantur, aduenietem ſex viri nobiles Antvverpiani cum pretioſo caduceo ex aureo panno villoſo, quo magnificè incedentem velant. In ipſa vrbis porta obuiam venit aduenieti triumphalis currus fœderis, cui virgo Antvverpiana decoro cœtu comitata inſidebat: quacunque etiam gradiebatur, varij arcus triumphales, figuræ, ſpectacula cum ſuis ſignificationibus ac interpretationibus offerebantur, inſigni magnificentia, ornatu ac ſplendore, artificio quoque excellenti confecta: In his enim ſimilibusq; artibus Belgæ, quoſcunq; aliarum regionũ artifices facilè ſuperãt: & quamuis rerum ſtatus tunc ſatis anguſtus, tempusq; breue admodum eſſet, ſex tamen diebus, omnẽ huncapparatum ſumma diligentia, tempore, ac dexteritate, feſtinationem exigente, confecerunt: celebrati aliquot dies tota vrbe feſtis ignibus, muſicis cantionibus, varijsq; ludorũ generibus. Stabant autem ſpatioſioribus vrbis locis ciues pulcherrima acie compoſiti ſuisq; ſignis militaribus diſtincti. Tandem obortis iam tenebris in palatium venit: erat nihil omius lux vbique multa: in omnibus enim plateis & templorum turribus faces, tædæ ignesque lucebant, flammarum copia ita vibrante, vt tota vrbs tanquam conflagrare videretur. Feciales, nummos; ijs quas diximus formis ſignatos, tam aureos quam argenteos, paſsim ſpargebant. Ducem ſequebantur circiter trecenti exules & rei, nudis capitibus, reſti longæ ſimul omnes annexi, gratiam veniamque delictorum rogantes atque impetrantes. Simul ac in palatium ventum eſt, ilico tota ciuitas arma deponit, oriturque momento ſumma tranquillitas ac quies: paulò pòſt, tormenta omnia ænea circum vrbem diſpoſita bis exploduntur, horrendis fragoribus. De feſtis his ludibus, ſpectaculis, arcubus triumphalibus, alijsq; lætitiæ ſignis, libri typis editi ſunt, è quibus lector, ſi volet, reliqua quæ breuitatis cauſa hic omittimus, petere poterit.

Dux Antwerpiam ſecum vrbē ingreditur maximo cum triumpho.

Vigeſimo autem ſecundo Februarij, qui dies erat Iouis, Dux in ciuitatis Baſilicam venit: ante ipſam baſilicam ſtabat theatrum pulcherrimè pictum atque ornatum: hic ſingulare iuſiurandum præſtat ciuitati Antvverpienſi cum inſigni præfatione, interpretatione, multiſque ritibus ſolennibus, ipſius etiam Conſulis ſiue Burgimagiſtri manu apprehenſa: deinde Penſionarius legit ſacramentum, quo Magiſtratus & populus Antvverpienſis ſtatim ſe Duci deuinciunt, Ammanno verba præeunte, Magiſtratu autem & populo eadem reddente, erectis digitis. His omnibus peractis iterum ſparguntur nummi, fitq; ingens tubarum clangor. In baſilica autem nouus Dux omnisque Gallica & Anglica, nobilitas cœna magnificè, ſplendideque comprimis inſtructa excipiuntur. Poſtridiè Proceres Angli ſummo cum honore diſcedunt, poſtquam ſuam Reginam Prouincijs Belgicis multiſariè commendarunt.

Deputati reformatæ religionis ſe quoque, Principis Auraici præcipuè opera ac ſtudio, nouo Duci humiliter demiſſeque offerunt: lætum introitum ſummoperè gratulantur, maxima iam ſpe concepta, noui Ducis auſpicijs omnia proſperè Prouincijs ſucceſſura: haud aliter atque olim, Burgundiæ Ducibus ex regali Gallorum ſtemmate gubernantibus: quorum inſignes virtutes, vt imitari velit rogant. Regis quoq; Franciſci ſui aui, ſcientiarum literarumque parentis atque patroni veſtigijs inſiſtat, & ſcientiarum literarumque humaniorum profeſſores in ſuam tutelam recipiat, obiecerant: ad hæc fidelitatem obedientiamque quibuſcunque rationibus promittunt: Duci nouo ſummam felicitatem, Prouincijsque pacem inprimis optant. Deumq; Opt. Max. Principum omnium Principem ſupremum rogant, vt eundem, ſtrenuum ac iuſtũ inſtar Dauidis, ſapientem inſtar Salomonis, & ſuæ gloriæ ſtudioſum inſtar Ezechiæ reddat. Ad hæc Dux paucis reſpondet, ſe ſummoperè lætari, atque gratulari laudabilem populi concordiam ac conſenſionem, ſeq; operam daturum ne in rebus ad gubernationem ſpectantibus concepta ſpe fruſtrentur, atq; vtpotè cui nihil æquè ſit curę, vt ſubditos more prædeceſſorũ veterumq; ſuorũ patruorum clementer gubernet: denique omnibus pro ſumma hac beneuolentia ingentes agit gratias, proceres cunctumq; populum in ſuam tulelam ac protectionem recipit: rogatq; in hoc inſtituto ſimul pſeuerent: quin & viris doctis, ſe patrocinaturũ, maiorũ ſuorũ more, pollicetur.

Poſtquam itaq; Franciſcus Galliarum regni filius, & frater Regis vnicus, Brabantię Dux eſt inauguratus, iamq; exercitium Cathol. Rom. religionis, octo menſes intermiſſum ſuſpenſumq; vt ſuprà diximus, & tantummodo exercitium baptizandi, matrimonia confirmandi, ægrotos viſitandi, atq; mortuos ſepeliendi, ſine cęremonijs aut congregationibus euidenter inſignibus, permiſſum fuerat; Catholici Rom. à nouo Duce, qui & ipſe Romanus Cathol. erat, veteres ſuæ religionis exercitium poſtularunt, quod quidem ipſis, multas ob cauſas negare neutiquam Dux potuit, quanquam hinc tumultus imminere videretur: itaq; ciuitas omnis ſuſpenſionem ſupra dictam abrogauit, Catholicisq; Rom. templum D. Michaelis aperiri permiſit: idque 15. Martij 1582. formula ſequente promulgatum fuit.

Quandoquidem templum D. Michaelis ſuæ Celſitudini, ſuis aulicis & aſſeclis, præterea omnibus illis quibus ſua Celſitudo concedit, ad Romanæ religionis exercitiũ nunc pateſactum eſt.

Catholicis Romanis ſua tẽ-

An. 1582.

ligionis exercitium rurſum permittitur Antwerpiæ.

Idcirco Prę fectus, Conſules & Magiſtratus vrbis Antvverpienſis, confuſiones, turbas ac tumultus auertere, & ciues atque inhabitatores in pace ac concordia conſeruare cupientes, decreuerunt & ſtatuerunt, decernunt & ſtatuunt, vt ciues & habitatores, qui exercitium Roma. religionis ſectari volent, & ſimiliter ſacerdotes qui à ſua Celſitudine ad hoc deligentur, Regem Hiſpaniarum cum omnibus fœderatis ac ſocijs iuramento abnegent, ac reſpectiuè fidelitatem iurent ſuæ Celſitudini & ciuitati Antvverpienſi, idque in manus Cõmiſſariorum deputandorum fiat, qui ad id præſto erunt in D. Michaelis monaſterij exedra: neque antequam id præſtiterint, templum ipſum ingrediantur, ſub pœna præcedentibus cõſtitutionibus contenta. Præterea ne hinc quibuſcunque extraneis Rom. religioni addictis, occaſio detur in hanc vrbem veniendi habitatum, inſuper murmura ac turbæ oriantur; eadem auctoritate ſtatutũ eſt, ne quis dicto exercitio fruatur, qui tribus poſtremis annis in hac vrbe nõ habitarit: inſuper vt illi qui arma gerere non ſolent, aut gerere non tenentur, in templum ſine armis veniant: adhæc ne alibi locorum in hac vrbe dicta religio exerceatur, ad normam dicti præcedentis ſtatuti, ſub pœna eodem decreto contenta. Edicitur præterea vetaturq́; ſtrictè omnibus, cuiuſcunque qualitatis, conditionis aut nationis, ne alter alteri ob religionis diuerſitatẽ in excubijs, vigilijs, aut alibi iniuriam vllo modo dicat aut faciat, ſub pœna capitis & confiſcationis bonorum, pro delicti qualitate.

Catholici Romani fidelitatem Duci iurare, & Regẽ abiurare coguntur.

Cum aũt hac promulgatione Catholici omnes Romani, Duci fidelitatem iurare, & Regem Hiſp. abiurare concepta verborum formula cogerentur: plurimi potius miſſæ ſiue ſacro non intereſſe, quàm iurare maluerunt: & cum primo ingens fuiſſet numerus eorum, qui huic exercitio inſtabant: nemo, exceptis mulieribus, ei intereſſe viſus eſt, qua quidem de cauſa vlterius vrgentur ad iuſiurandum, & tunc quidem acerrimè, cum paulatim metu poſito confidentius ad templum ſe conferre inciperent: nam edicto, 11. April. promulgato, mulcta 200. florenorum in pauperum vſum applicãdorum, in templo coram Cõmiſſarijs iurare compelluntur. Poſtremò 13. Iunij, inhabitatores ad vnum omnes, coram ſuo quiſque præfecto citantur, vt ſub exilij pœna, iuſiurandum dicant intra tres dies.

Dux quoque imminentium neceſsitatum cauſa cum Ordinibus conſilium inijt, maximè vt de ducentis florenorum millibus ex promiſſo ei quouis menſe numerent, & de alijs belli rationibus ſimul agant. Brabanti enim hactenus ſuis ſumptibus aluerãt præſidia Liræ, Machliniæ, Bruxellæ, Herentalſi, Dieſtæ, Viluordæ, Hochſtratæ, VVeſterloij, partim etiam Bergeſomæ: præterea Lilloij, VVilbrockę & Margretæ: inſuper quoque naues præſidiarias: id oneris autem tunc Duci impoſitũ erat. Bellum quidem non valde acriter gerebatur: præſidiarij tantum excurſionibus vtrinque graſſabantur. In Friſia Ordinum exercitus, aquis multo frigore cõcretis, Meppelam & Bronckhorſtam vi ſuperauit. In Flandria, Præſidiarij Meningenſes multos eximios primariosq́; viros, quos ducenti equites Albani comitabantur, non procul à VVarconio callidè inuaſerunt, apprehẽderunt, & equis, ſarcinis, rebusq́; pretioſis ſpoliarunt. Flandri etiam ſumptibus ingentibus grauabantur: 100. & 30. cohortes peditum, & 20. turmas equitũ alebant.

Lenſium Arteſiæ oppidum captum, & recuperatum.

Braueus militũ præfectus, & alij aliquot Galli Lenſium opidũ in Arteſia inſigni dexteritate cœperunt nomine Ducis Brabantiæ, D. Montignius, nuncio accepto, ocyus eo contendit, luſtratisq; equitum agmine locis, captum oppidũ obſidione cingit: verùm magno ſuæ vitæ periculo, ſuorumque damno ac clade propulſus, profugit in Duacenſium vſque pomæria: tandem autem obſeſsi non ſatis muniti, & maioribus hoſtium agminibus cincti, neceſsitate vrgente, cum hoſte paciſcuntur, vrbemque relinquunt Calend. Aprilis.

Parmenſis poſt Tornacum captum, omnem ſuum exercitum in oppidis ſuperatis, & alijs his vicinioribus collocat, vt quieti ſe tradant reficiantque, vbi non tantum delicatè ciuium ſumptibus nutriuntur ac fouentur, verùm ingentem quoque pecuniam à ſubditis extorquent. Interea Conſilium Ordinum Arteſiæ & Hannoniæ conuocat, vt ſimul de generali Prouinciarum gubernatione (quã & ipſius Parmenſis mater, quæ tunc Namurci erat, auidè competebat) conſultent & de admittendis extraneis militibus conſtituant.

Malecontenti conſentiũt, vt Hiſpanorũ & extraneorum agmina in Belgiũ redeant.

Ordines peregrina agmina rurſus recipiẽda cõſentiunt, quanquam antea cum Rege pactum inijſſent, quo Hiſpani & Itali Prouincias Belgicas relinquere tenebãtur: prætexuntq́; ſe extraneorum diſceſſum à Rege poſtulaſſe, ea maximè de cauſa quod ſperaſſent, reliquas Prouincias oẽs eandem quoque reconciliationem inituras: nunc autem aliter atq; ſperabant eueniſſe, quãdoquidem Gallos, veteres Belgij hoſtes, vocarint admiſerintque. His decretis mittitur in Hiſp. legatus Abbas D. Vaſti, qui antea inuectiuam orationem aduerſus Hiſpanorũ gubernationem admodum acerbè conſcripſerat, quam ego ipſe, & vidi & legi. Itaque in Hiſp. mox ſtatuitur, colligẽdas duas Hiſpanorum, & duas Italorum peditum legiones, inſuper Germanorum ſuperiorum, & aliorum equitum turmas aliquot: eoque deſignantur ſeptingenta ducalium aureorum millia. Rex Hiſp. paulo ante, & tunc quoque temporis quoſdam proceres Belgas ſummis titulis ac honoribus decorauit: Burggrauius Gandauenſis creatus Marchio Rombaiſius: D. Capreſus, Comes Heoninletartius: D. Vaulxius, in obſidione Tornacenſi interfectus, Comes Boſquoyus: pluresque alij donis ampliſsimis [illegible].

Die 18,

An. 1582.

Auraicus glãde vulneratus ab inſidiatore Ioanne Iauregio.

Die 18. Martij, Auraico vulnus glande in caput infligitur à quodã Cantabro Ioan. Iauregio. Id aũt facinus longe ante decreuerat Ioan. Yſonga, bellica Camarica, oppido Cantabrico, oriundus, cum alijs nonnullis, qui ex Hiſpan. literis miſsis ad Iaſparum Anaſtroum Cantabrum, Antvverpiæ habitantem, quem iacturam bonorum paſſum, ad paupertatem redactum, & foro ceſſurum ſciebant, ad ſcelus inſtigarunt. Cumq; Iaſparo, opera Yſongæ, ab ipſo Rege, chirographo dato, promiſſa eſſent 80. ducalium aureorum millia, & D. Iacobi commendatio, ſimul ac Auraicum necaſſet: ipſe puſillanimis, deſperans, neq; ſuis manibus opus exequi audens, Antonio Veniero, & Ioan. Iaureguio ſuæ trapezæ adminiſtratoribus rem omnẽ aperit, aduerſam fortunam conqueritur, lamentaturque: deinde eoſdem inſtigat vt Auraicum, ſecundũ proſcriptionis ac programatis execrabilis normam, interimant: ſpe multa incautos allectat, pręmia inſignia proponit, æternã ſalutem animæ, & gloriam diuitiasq; ingentes: nihil eſſe periculi facinus tam egregium cõmittentibus: nam poſt interſectum Auraicum, & perpetuam requiem, ac religionis pacem Antvverpienſibus conceſſam, impunes ſeruandos, & ſummis honoribus muneribusq; afficiendos aſſerit. Horum alter id facere recuſat: alter verò, nempe Ioan. Iaureguius 24. annorum iuuenis, imperitus atq; incautus ſe patraturum promittit: qui cum Teutonicam linguã calleret, confidenter Auraici aulam frequens adit: quomodo facillimè accõmodiſsimè Principem è medio tollat, explorat, ſica, an ſclopeto, an menſæ accumbentem, an alia ratione: tandem ſclopeto traijciendum decernit, Antonium Timmermãnum Monachum, in ſui heri Iaſpari ędibus ſacrũ celebrare ſolitum, adit, ei ſua delicta commiſſa confitetur, idque quod meditabatur facinus indicat: monachus abſolutionem veniamque concedit, maximè quod in Dei honorem & Romanæ Catholicæ religionis conſeruationem ac fauorem id aggrederetur, acriterque animatum ſacramenti euchariſtiæ adminiſtratione munit. Interea Iaſparus, Iaureguij herus, Caletũ Galliæ opidum profectus, nuntium de homicidio à famulo perpetrando exſpectabat. Itaque 18. Martij die Dominico, Iaureguius Monacho ſua peccata confeſſus, audit ſacrũ, euchariſtiam ſumit, & hauſtum vini cretici ſorbet: atq; hoc modo munitus ac animatus, in Antvverpiẽſem arcem, vbi tunc Auraicus hoſpitabatur, circa prandij tẽpus venit, exſpectatq; donec Auraicus pranſus, cum Hohenloio, Lauallio, prolibus & fratris filijs in magnam aulã venit, inde in cubiculum euntem Iaureguius ſtaturæ breuioris iuuenis oſtio adſtans ſclopeto Principem impetit, glandemque eiaculatur, quæ ſub aurem dextrã penetrans, maxillam ſiniſtram per palatum ſub dentibus ſuperioribus peruolat, traijcitq;. Auraicus (vt ipſemet poſt dixit) quid rerum eſſet ignarus, & cõtignationem aliquã ædium corruere exiſtimans, primò nihil ſenſit, paulò pòſt aũt animi defectionem momento temporis patitur. Ocyus proceres nobileſq; furibundo impetu ſceleſto homini 3. aut. 4. vulnera infligunt, mox ſtipatores ac ſatellites vulneratum interficiunt. Paulò pòſt Princeps factus mentis compos, ſuæ vitæ inſidiari, & ignem crines adurere ſenſit, turbas rumoreſq; ſicarij, cauſa ortas audit, ne eum occidãt rogat, ſe animo æquo ignoſcere maleficio clamat: Gallicoſq; proceres intuens ait: Celſitudo ſua fidelem famulum amittit: mox in cubiculum ducitur, ægrè incedere valens, quanquam ipſo glandis ictu in terram non cecidiſſet. Hinc ſubitò oritur tota vrbe ingens tumultus, qui inſigni laudandaq; politia citò ſedatus fuit: nam ciues & habitatores abſq; mora armantur, & in ſuam quiſq; ſtationem properat: catenæ quoque tenduntur, ne quis, præter præfectos & tribunos, per plateas eat. Dux Brabantiæ in Abbatia D. Michaelis hoſpitatus diem ſuum natalem tunc celebraturus, decurſiones ludicras ludoſq; Troianos, & feſtas dapes apparari iuſſerat, verùm ipſe cũ ſuis nobilibus ac aulicis hoc caſu ſummopere perturbatus ludicra omnia poſtpoſuit. Princeps Ducis cauſa anxius ſolicituſque, ſummopere lamentatur ac queritur, ſuam Celſitudinẽ grauiſsimas adhuc paſſurum difficultates ac moleſtias: circumſtantes hortatur (vtpotè mortẽ ſibi iam imminere reputans) ad modeſtiã, obedientiam ac fidelitatem, aſſeritq; ſe neminem mortalium ſcire, qui hoc rerum ſtatu magis ſit idoneus Belgicis Prouincijs gubernandis. Interea Hogenlous omnia domus oſtia excubitoribus cuſtodibusq; cingit: cumque ſuſpiciones eſſent variæ ac ambiguæ, alijq; alios huius criminis accuſarẽt, Comes Mauritius Auraici filius, occiſi Hiſpani cadauer perluſtrat, veſtibus exuit, inuenit ſclopetũ, ſchedulas quaſdam, Catechiſmum Ieſuiticũ, & pugillares quibus continebãtur manu ſcriptæ precationes nonnullæ, vota, aliaq; id genus friuola, vnde Hiſpanorũ inſtinctu facinus perpetratum ſtatim percipiebatur: proinde ſuſpicionibus omnibus amotis, Gallos prorſus excuſauit atq; purgauit. His aũt ſcedulis inſcriptus erat modus, quo vitam conſeruare mortemq; auertere ſe poſſe cõfidebat nefarius: præterea precationes, ad Diuos Anglos, & Deum: inter alias aũt vna qua rogat Angelum Gabrielem, vt pro ſe intercedat apud Chriſtũ Ieſum, eiusq; filium (quaſi Chriſtus pater filium haberet) & apud D. virginem Mariam, vt id quod inſtituerat exequi queat, neq; ſubitò in ipſo facto interficiatur: votumq; vouet, ſe ſeptimanã totam ieiunaturum, nihilq; pręter panem & aquam ſumpturum: coronas, veſtes aliaque dona plurima ſtatuis Chriſti crucifixi, & Mariæ virginis in Hiſpania, ſanctè promittit: quæ quidem indicia, & id genus multa alia, liquidò oſtendebant, hunc Iaureguium iuuenem incautum fraudiſque ignarum, miſerrime fuiſſe deceptum,

Superſtitiões Hiſpanicæ.

& ſpe

An. 1582. & ſpe cælũ promerendi, æternam laudem gloriamque huius ſeculi apud Catholicos Rom. conſequendi, & precibus votisq; periculum mortis euadendi, ad id facinus inductũ atq; pellectum.

Interfecti homicidæ cadauer in pegmate erectum, inde in forum publicè ab omnibus conſpiciendum vehitur, & ilicò à multis cognoſcitur. Hinc feſtinanter Antonius Venierus trapezæ Anaſtroi alter adminiſtrator, & Anton. Timmermannus qui ſicario à confeſsionibus fuerat, apprehenduntur: confeſtim rem omnem, ſuamque culpam confeſsi, in pegmate ſtrangulantur, deinde in 4. partes diſſecantur: cadauerum partes & capita, ipſius etiam Iaureguij in propugnaculis arcis altè figuntur: eadem autem poſtmodũ, nempe anno 1586. ſolenniter à Ieſuitis ablata, tanquam ſacra, ſumma ſuperſtitione publicè honorata, cultaque fuére.

Mirificè ſanatur Auraici vulnus.

Auraici vulnus primò quidem medicabile apparebat: nam venæ, vehementiore ignis calore (ſclopetum enim adeo prope capiti Principis admouerat ſceleſtus, vt etiam eius crines adureret) contrahebantur corrugabanturque: vnde mirum in modum ſanguis ſiſtebatur: verùm poſt 14. diem cruſtula vulneris, venis iam in rugas contractis, decidit, vnde mox ſanguis adeo abundè effluxit, vt nequaquam ſiſti poſſe videretur, verùm ſummi numinis gratia, & peritorum medicorum arte ac ope ſanguinis profluuium mirificè, & præter hominum opinionem ceſſauit. Hic Svvertſenborga Comes, Auraici ſoror, matrona comprimis induſtria, ſolers ac prudens, inſignem operam diligentiamque præſtitit. Ciues autem Antvverpienſes, qui primo rumore ac tumultu vindictam ſumere de Gallis, eosque inuadere velle videbátur, aduerſo hoc caſu inſignem erga Auraicum fauorem ac fidelitatem declararunt, ſedulo officia miniſteriaque quæcunque præſtiterunt: quarto poſt vulnus acceptum die, Mercurij ſcilicet, ieiunia ſupplicationesque inſtituerunt ac perfecerunt, tam Gallicæ quàm Teutonicæ Eccleſiæ, Ipſius Magiſtratus decreto, in quibus inſignis populi copioſiſsimi zelus ac feruor conſpici potuit: nam maxima multitudo toto ferè eo die in templis permanſit, cócionibus, ſupplicationibus & pſalmis intenta, non ſine triſtiſsimis lamentationibus ac lachrymis. Ad hæc poſtridie Cal. Maij, quo ſanitati iam reſtitutus, Princeps in templum primo venit, publica gratiarum actio Deo Opt. Max. celebrata fuit.

Carolota Borbonia Auraici vxor moritur.

Auraici vxor Carolota Borbonia, vulnerato marito maximo metu perculſa, eo reualeſcente in grauiſsimum incidit morbum, obijtque pia ac religioſa heroina 5. Maij, relictis aliquot filiabus. Solenni pompa ſepelitur Antvverpiæ 9. Maij, in primario vrbis templo, ſeptentrionem verſus, in ſacello Circumciſionis: ſequebantur funus mille ducenti & amplius viri, pullati, lugentes, mæſtique omnes.

Principis Parmēſis epiſtola ad ciuitates Belgicas.

Auraico vulnerato, ſama velox vbique terrarũ ſpargitur eum è vita migraſſe: idq; Princeps Parmenſis verum exiſtimãs, epiſtolas ocyus ad præcipuas vrbes Antvverpiam, Bruxellas, Gandauum, Brugas, pluresq; alias, 25. Martij datas Tornaci, mittit: ijs ſummum ſuũ erga Prouincias amorem, quarum cauſa tot labores. ac pericula ſubierit, exponit: & quia nunc cæleſtis numinis ope, Auraicus vita ſit priuatus, & fallaciæ ac technæ, quibus homo ambitioſus populũ miſerijs, diſſidentijs ac ſeruitutibus hactenus irritatũ detinuerat, palàm ſint detectæ, literis miſsis aſſeuerat, ſi hac occaſione nunc data proprijs rebus conſulere velint, ſe eorũ protectionem ac tutelam propenſæ ſuſcepturum, atque ex animo omnem authoritatem ac poteſtatem à Regia Maieſtate ſibi traditam applicaturum: ita vt non minorem gratiam clementiamque ſint experturi, quàm illi qui ſuæ Maieſtatis genuinę ac naturali clementię confuſi ſeſe vltro eidem cõmiſerunt atque ſubmiſerunt: expectare proinde ab ipſis reſponſum, quod in tranquillitatem, proſperitatem ac ſalutem omniũ vergat: vt inde ſuæ Maieſt. occaſio detur intermittẽdi apparatum bellicũ, neque eos, maximo omniũ periculo ac malo durioribus aſperioribusq; modis inuadendi. *Sulfg. Alex.* Iaſpar quoque Anaſtrus Torraco ad ſuos amicos ſcribit, eos ad reconciliationẽ hortatur, & inſigne homicidium gloriabundus iactat: verùm poſtquam Auraicum adhuc ſupereſſe intellexit, pudibundus Belgicas regiones reliquit, omnibus, tanquã timidus latro, deſpectus. Mediolanum ſe recepit. Nihil autem Parmenſis literæ, multo minus Anaſtri, profecerunt, neque populum vllo modo ad reconciliationem mouerunt: contra verò, reliquæ Prouinciæ Duci nouo per Legatos fidelitatem Antvverpiæ iurarunt, & ſacramentum ſolenniter renouarunt, exceptis paucis, quibus iuſta excuſatio nequaquam deerat. Bellum quoque non minus quàm ante geritur, cuius adminiſtrationem omnem Dux ſuſcepit.

Namurcũ fruſtra inuadere moliuntur Ducis Brabantiæ milites.

III. April. conſtituerant Ducis Brabantiæ agmina Namurcum oppidum inuadere, vbi tunc temporis antiqua Belgij Gubernatrix Principis Parmenſis mater erat, aberat autem D. Barlaimontius, Namurci Gubernator: iamq; ſcalas plicatiles equis vehi faciles nigroq; colore tinctas eò deuexerant: verùm opinionũ conſiliorumque diuerſitas, & potentiſsimus Parmenſis equitatus, qui non longe aberat, inſtitutũ hoc impediuerunt; proinde vnde venerant, reuertuntur.

Martinus Schenckius ætate vigens, rei militaris experientia pollens, celebris ſub Parmenſe ſtrategus qui Bleyenbekam & alias arces tenebat, 4. Aprilis aſtutè præuentus à D. Hochſaxeno Geldriæ vrbeculæ Gubernatore, ex vrbe Santena captiuus auehitur: captum regij liberare negligunt;

gligunt: quare Schenckius animum à Regis militia auertit, ſuiſque rebus alia ratione conſulit. Annus is erat ſecundus, quo idem à Barone Curtsbachio captus, hoſtiles manus, illius cuſtodibus, euaſerat. Enchuſæ circa id tempus ciuis quidam apprehenditur, qui olim Regis Hiſpa. ſtipator fuerat: habebatque à Rege mandatum vrbem Regis tradendi: verùm machinatio eius detecta fuit.

Leutio oppidulo Regi, eo quo diximus modo Cal. Apr. recuperato, exercitus Parmenſis in Flandriam ducitur, tanquã Meninas obſeſſurus: verùm 8. Apr. cingit Oudenardam, paruam quidem, ſed optimè munitam vrbem in Flandria ad Schaldim ſitam, admodũ antiquam, à Neruijs Belgarum ſtrenuiſſimis, nomine vetus Neruium, vocatam. Hanc Parmenſis abſque longa mora 23. tormentis maioribus verberat. Oppidani animosè fortiterque ſuam ciuitatem defendunt: verùm cum paucos haberent milites præſidiarios (plures enim admittere obſtinatè recuſarant, cõtra intente Principe Auraico, & D. Manſardo ciuitatis Gubernatore, quem hac de cauſa vrbe expulerant, eiusq; loco gubernabat Fridericus Borchtius) cumq; tantum 40. ſtipendiarios haberent, haudquaquam excurſionibus, tormentis bellicis, aut etiam inundationibus, quas loci ſitus amplis circa vrbem ſpatijs admittebat, hoſti nocere potuerunt: Parmenſes enim cymbis planis inundata loca occupabant: dumq; portæ vnius propugnaculum fortiter oppugnant plurimi vtrinq; cæduntur: cecidit hic, inter alios, Bernoyillius Antvverpienſ. egregius Capitaneus vrbis defenſor. Dux Brabantiæ & Flandri ſubſidij aliquid obſeſsis ferre ſedulò ſtudent: verùm quia copiæ peditum ex Francia, & equitatus ex Germania tardè ſegniterque nimis aduentabant, numero longe impares Parmenſem inuadere non audent: quandoquidem commodiſsimè ſua caſtra poſuerat, & foſsis aggeribusque munierat ad ipſum flumen per quod ex vrbe Tornacenſi cõmeatus, & neceſſaria quæq, ſuo exercitui aduehebantur. Tandem in vrbe obſeſſa ciues & præſidiarij diſcordare nonnihil incipiunt: maxima ciuium pars obſidione fatigata, præſidiarijs auxilia recuſant: cõmeatum & reliqua neceſſaria deficere cauſantur, paciſcendumque cum hoſte conſulunt, & acriter demũ inſtant. Itaq; cum ſpes admodum parua ſubſidij appareret, cum Parmenſe paciſcuntur, vrbemque dedunt. Præſidiarij cum armis & ſignis ſuis militaribus exeunt: ciues 36. florenorum millia hoſti numerare coguntur: reformatæ religioni addictis anni ſpatium datur, quo deliberent, an ſuam religionem, an vrbem relinquere velint. Paulò pòſt Parmenſes Gauram quoque capiunt.

Interea dum Parmenſis Oudenardam obſidet, Ducis Brabantiæ exercitus numerò viribusque minor, cum hoſtem caſtris expellere non poſſet, diuerſas inuadere vrbes machinãtur: Rochepotus in Cortracum, Antvverpienſes in Arſchotum fruſtra tendunt: verùm Tyanus Niniuarum, & Oliuerius Templeus Bruxellæ Gubernator, & Gardeus tribunus, pluresq; alij militũ præfecti, collectis vicinis vndique præſidiarijs, 23. Apr. Aloſtum opidũ Flandriæ Imperialis metropolim ſimul aggrediuntur: noctis intempeſtæ hora 2. Likerkij cohortes horribili clamore arma arma vocant, ea parte qua vrbs minus erat munita: dumq; oppidani eo armati cõcurrent, reliqui magis munitã vrbis partem prope portã Bruxellenſem, non procul à via lapidibus ſtrata inuadunt, & plancis, tabulis, alijsque inſtrumentis propius accedunt, mox 3. ſcalas in ipſa vrbis foſſa erigunt: has plurimi, foſſam aquis profundã pectore tenus tranſeuntes, adſcendere properant, ſclopeta capitibus impoſita tenẽt ſiniſtra, & gladios nudos dextra: lagenulas puluere nitrato refertas galeris galeisque bellatorijs imponunt: & funes bombardicos ignitos ore ferunt, atque hoc modo ſcalas adſcendunt. Primus quidem ſtrenuus miles, Rex cognominatus in ipſo adſcẽſu ſclopeto traijcitur: reliqui nihilominus audacter progrediũtur, excubitores trucidant, tympana pulſant, vt opidanis maiorem metum incutiant, qui defenſioni intenti duo tormenta bellica explodunt, ſed parum damni hoſtibus inferunt: cumq; circiter ducentos mœnia adſcendiſſent, vno impetu in vrbem procurrunt, & in amplam planitiem non procul à mœnibus ſe recipiunt: oppidani ocyus obuiam tendunt, hoſtemq; bis terga dare cogunt, neq; reliqui vlterius adſcendere audent, mox exhortationibus crebris animati plurimi audenter tranſcendunt, oppidanos magno impetu repellunt, ad portã Bruxellenſem concurrunt, trucidatisq; excubitoribus portam & exteriorem pontem vi aperiunt, hac equitatus qui extra vrbẽ exſpectabat, intrat: oppidani fugientes ſe in forum & curiam ciuitatis recipiunt: cumq; hic media hora ſclopis fruſtra reſiſtere niterentur, tandem in gratiã recipi poſcunt: 100. & 10. circiter præſidiarij, & ciues multi captos ſe dedunt: reliqui paſsim cæduntur, multi fugiunt, & per muros vrbis ſe dimittũt, quorum maxima pars extra vrbem capitur. Itaq; Ducis milites vrbe potiuntur, cæſis tam præſidiarijs quã ciuibus circiter ducẽtis, inter quos 17. ſacerdotes, qui prope primarium templũ trucidati fuerunt: ex Ducis cohortibus deſiderati circiter 25. inter quos ſignifer, & ille quem Regem appellatum ſupra diximus: capti Gubernator vrbis Moucronius & multi militũ præfecti. Petrus Aloyſius Abbas Niniuenſis à Paulo Carliero, milite Bruxellenſe, qui decimus mœnia adſcenderat, capitur, & ſe duosq; ſuos Monachos 4. florenorum millibus redimit. Superata vrbs præſidijs Ducis munitur, & Tyanus Merodæ familiæ, vir nobilis Gubernator conſtituitur.

Oudenarda obſeſſa & capta.

Aloſtum opidum capitur à Ducis Brab. militibus.

An. 1581.

Gaesbeckana arx a Parmenſis milite capta.

Paulò poſt, aliquot Parmenſis cohortes inſigni aſtutia atq; dexteritate alteræ alteras fugant propelluntque ad ipſam vſque arcem Gaesbekanam: fugientes ſe ſpolijs onuſtos Aloſto venire fingunt, & portam aperiri petunt: arçis autem præſidiarij nimis creduli, & auaritiæ intenti, aperta porta hoſtes imprudenter intromittunt.

Prœliũ prope D. VVinochi bergas.

Eodem ferè tempore quo Oudenarda Parmenſi deditur, venit per littora Dunkerckæ vicina, ex Gallijs quidam Comes Carolus Manſueldius cum mille quingentis equitibus Germanis, & peditum Gallorum magno numero, pluresque alios ſequuturos præſtolabatur: contra hos ſua agmina mittit Rochepotus peditum Ducis Brabantiæ chiliarcha, iunctis copijs quæ extrà vrbem Gandauenſem foſsis vallisque munitæ manſerant, vt Oudenardã obſidione liberarent. Poſtquam hi ſimul caſtra inter Dunkerckam & Bergas Diui VVinochi poſuere, Parmenſis cum ſuo exercitu poſtridiè Cal. Aug. ex vrbe Oudenarda venit, & ſua caſtra his proximè iungit: toto eo veſperi ſub mœnibus Bergenſibus dimicatur, & ex oppido maiora tormenta in hoſtes vicinos exploduntur: ſequenti die propius accedit Parmenſis, ita vt vtrunque exercitũ ſolummodo riuus interiacens dirimeret. Rochepotus qui Bergis ægrotus detinebatur, ſe in mœnia portari iubet, cumq; agmina locaq; perſpexiſſet, ex omnibus cohortibus quæ ſimul aderant deſignat, bis mille ſclopetarios, & quingentos equites, reliquos in caſtris manere atque in procinctu ſtare iubet. Itaque 3. Aug. poſt meridiem prœlium incipitur: & Parmenſis quidem exercitus primò maximam commoditatem oportunitatemque habebat: enim numero longè maiores, & properè ſepes, vias foſſasque præoccupauerant: verùm Ducis agmina eos ſtrenuè inuadunt, locis cõmodis expellunt, plurimosque cædunt. Parmenſis Baronem Balenſonium cum ſuis equitibus ſe remarijs alijsque ſclopetariorum turmis hoſtilem peditatum impetere imperat: aduenientes ab Anglis Lancearijs durè admodum excipiuntur: Baro ipſe cum ſuo vexillo capitur, agminisque ductor cæditur. Hoc conflictu Angli & Galli equites ſtrenuè imprimis ſe geſſerunt, paruoque ſuorum damno ingentem hoſti cladem intulerunt, poſtea vtrinque diſceditur.

Lira à Parmẽſis militibus capta.

Interea temporis, dum Dux Brabantiæ in vrbe Antvverpienſi moratur, Parmenſis Principis præſidiarij vicinis locis diſpoſiti: poſtridiè Calend. Auguſti inuadunt Liram, oppidum tribus ab Antvverpia miliaribus, paruum quidem, ſed optime munitum: cuius Gubernator erat Eetveldius nobilis Antvverpienſis, habebatur præter alias cohortes præſidiarias, vnam Schotorum ſub præfecto VVilhelmo Semplo: hic Semplus vindicare volens ignominiæ ſiue iniuriam quam ſibi ab Ordinibus factam dicebat, vrbem Parmenſi tradere ſtatuit: quod vt tectius perficere queat, Eetveldio Gubernatori in menſa perſuadet quendã ex ſuis militibus captum, quem vel maximo pretio redimi hoſtes recuſabant, proinde oportunitatem quærere hoſtes aliquot deprehendendi, ijsque captis ſuum permutandi ac liberandi. Eetveldio nimis credulo placet hominis inſtitutum, vt ſcilicet cum triginta Schotis rem aggrediatur, additq; ei inſuper ſeptem ex ſuis ſtipendiarijs & tympaniſtam. Exit cum hac caterua Semplus per portam quam vocant Louanienſem: cumque iam duobus à Lira miliaribus abeſſent, omnes in pagi cuiuſdam templũ ingredi, ibique quieſcere iubet: hic Schoti milites, Semplo iubente, Gubernatoris Eetveldij ſtipendiarios hoſtiliter apprehenſos vinciunt. Interea ex vicinis præſidijs agmina ab Hautepennio congregata, vt condictum erat, adueniunt, vnaque cum Schotis recta Liram tendunt: vinctosque Gubernatoris milites in medio agmine deducunt. Reliqui Schoti qui in vrbe manſerant, cum Sempli fratre vicario, ſignifero, ductore, alijsque duabus ſtationibus tunc excubias agentibus, omnes ſimul in planitiem Cluſæ conueniunt, ſummum mane ante horam tertiam, quo tempore Semplus cum hoſtium copijs ante oppidi portam venit, & intromitti petit: doli conſcius frater in curiam ciuitatis properat, vt vigiliarum præfectus, alijque primarij, contubernales, & ciues, ocyus claues, quibus porta aperiatur adferant, poſtulat, fratrem enim ſociosque præda onuſtos adeſſe. Vigiliarum vrbis præfectus ciuesq; qui tunc excubias agebant, nihil doli ſuſpicantes de militibus Schotis, vtpotè qui multo iam tempore probè fideliterque ſuo munere in vrbis defenſione functi fuerant, Semplũ cum ſuis intromittendum cenſent: itaq; Cornelius Crieckardus qui ea nocte ciuium vigilijs præerat, onus eos intromittendi ſuſcipit, ne ſi non admittantur, diſsidium fortaſſe aliquod oriatur, nihil prorſus hic mali latere exiſtimans, quandoquidem magno comitum agmine inſtructus eo tenderet, & portæ ita eſſent conſtructæ, vt abſque vllo periculo id fieri poſſet: erant enim tres aut quatuor tranſeundæ portulæ: venit itaque ad extremam cum oſtiario: reliqui ciues intus manent, & alias portulas interea repagulis clauſas tenent. Semplus intra vallum admiſſus, cum reliquas portulas repagulis clauſas ſciret, ſubitò oſtiarium transfodit, & Crieckardum lethali vulnere ſauciat.

Cumque quidem Gubernatoris ſtipendiarius Antonius Crayus à Schotis, vt diximus, vinctus, vinculis excuſsis effugiſſet, ad Franſmanni turrim, alta voce ciues qui in mœnibus excubias agebant appellat, & ad arma vocat: id ſimul ac Sempli frater, alijque Schoti qui in vrbe erant, audiunt, ocyus accurrunt, ciuibus claues eripiunt, portas omnes aperiunt, & hoſtes, quanto poſſunt ſilentio, intromittunt: cum antea inſtrumenta præparaſſent non procul à porta, quibus

portam

portam effringere, & vi aperire ſtatuerant, eadue potiſſimum de cauſa in eam, quam diximus, planitiem retro Gubernatoris domum conuenerant, vt denegatas claues vi extorquerent, ipſumque Gubernatorem trucidarent. Hoc modo hoſtes in vrbem Liranam abſque tumultuatione, tanquam amici, intromittuntur Sempli dolis, pontemque, quem altum vocant, non procul à foro, tacitè tranſeunt: hic ciuis quidam Adrianus Buytenus, quis rumor in plateis ſit, interrogat, reſpondet tranſiens Semplus, ad arma fictè conclamari: mox Adrianus ſtricto gladio quoſdam aggreditur: aduenientem propius, in capite lædit Semplus. Paulò pòſt tubis clangunt equites Hautepennij, & hoſtilitatis ſigna, vrbe iam potiti edunt, & ne ciues ad loca defenſionibus deſignata tendant: impediunt: furibundi per plateas omnes diſcurrunt: ciues autem & præſidiarij fuga tandem ſibi conſulunt: multi muris ſe deijciunt, foſſiſque pernatatis euadunt: ipſe quoque Gubernator induſio ſaltem indutus effugit. Hoſtis crudeliſſimè in mulieres, pueros, nonnas & beghinas ſæuit, præfectam monialium noſocomij trucidant: Mulieres & pueri ducenti plus minus ferro occubuiſſe feruntur: paulò pòſt ciuitas omnis diripitur. Semplus Scotus, perpetrato inſigni hoc facinore Namurcum petit: hic Principem Parmenſem matremque ſalutat, à quibus in Hiſpaniam mittitur, mercedem pro meritis ab ipſo Rege recepturus.

Lira capta, Antvverpienſes animis perturbati ſuæ vrbi proſpicere feſtinant: & D. Bernardi Monaſterium, ne hoſtis eo potiatur, demoliuntur: inſuper in ipſa vrbe turmas aliquot equitum inſtruunt ſtipendijſque ſuſtentant.

Tota hac æſtate diuerſæ vtrinque machinationes ſtructæ aduerſus ſingulas ferè totius Belgij ciuitates, tametſi paucæ ſucceſſerint. Ineunte Maio menſe Dieſtenſes & Herentalſenſes Thienas diripiunt: præſidiarij milites ſe in quodam Monaſterio vallis munito continuerunt donec hoſtes præda auecta diſceſſiſſent.

Dux Brabantiæ diuerſa decreta edi iubet in ſuam & ſui ſtatus ſecuritatem: captiuorum militum redemptionem prohibet, pactumque de ea cum hoſte initum irritum prorſus reddi iubet, ob quaſdam impoſturas vtrinque perpetratas. Quarto die Maij vetat merces aut commeatus hoſtibus eorúmue ſocijs aduehi, vel ab ipſis aduectos recipi, denique omnem licentiam mercibus aut annona negotiandi edicto tollit.

Edictum Ducis quo vetantur commercia & negotiationes cum hoste.

Hac æſtate Auguſtæ vindelicorum comitia habita: adfuit hic 27. Iunij Rodolphus Imperator cum multis Principibus Imperij: vbi inter alia proponitur, an Imperio non ſit damnoſum, extraneum Principem Belgij dominium ſumpſiſſe: verùm hac de re & multis alijs quæ ad Imperium non attinere videbantur, nihil aut parum agitur ſtatuiturque: tandem diſceditur, multis quorum deſiderio non ſatis fiebat nequaquam bene contentis.

Dux Brabantiæ cum Principe Auraico & Epinoio aulicíſque familijs 14. Iulij Antvverpia Fliſſingam proficiſcuntur: 16. die Sluſam: 17. ſumma cum magnificentia Brugas venit lætum ſuum introitum hic celebraturus: aduenìens inſigni cum honore ac pompa excipitur: à ciuibus Brugenſibus per foſſam aluei deducitur: comitabanturque eum armati ciues Antvverpienſes tanquam ſomatophylaces ex ſingulis Antvverpienſium cõtubernijs delecti. Dux vrbem Brugenſem ingreſſus ſalutatur à quatuor Flandriæ membris: in plateis ordine ſtant ciues armati: ſextus quiſque facem ardentem manu tenet: arcus triumphales, ſtatuæ & columnæ ab opificum collegijs, ſumma arte erectæ conſtructæque cum ignibus admodum artificioſis: itaque herois aduentum, tanquam Flandriæ Comitis, ſummo cum honore ac ſplendore læti gratulantur.

Dux Brugas ſumma cum magnificentia ingreditur.

Interea dum Dux Brugis agit, detegitur perfidia Nicolai Salcedonis Hiſpani, aut Hiſpano patre nati; & Franciſci Bazæ, Itali, Brixienſis, equitis ſub Fernando Gonſaga; & Nicolai Hugoti Bordei, VValonis natione: hi tres ſimul, inſtinctu Principis Parmenſis, nomine Regis Hiſpaniæ, Ducem Brabantiæ, & Principem Auraicum interimere machinabantur, ſicut ex eorundem confeſſione, & legitima iuris actione liquidò patuit. Hic Nicolaus Salcedo Rhotomagi patibuli ſupplicium effugerat, adulteratæ monetæ reus: cumque aliquandiu in Hiſpania manſiſſet, in Lotharingiam redijt, hinc in Ducis Brabantiæ militiam venit eo tempore quo vrbs Cameracenſis obſidione liberanda erat: poſtea Antvverpiam profectus militiæ præfecturam aliquam ambit: ſuſpectus autem Auraico fuit. Cumque admodum familiaris eſſet Comiti Lamoralio Egmondano: cuius Comitis fratri, quem Auraicus tum ob patris defuncti memoriam, tum quod hic vt & proles omnes ſuæ fidei eſſent commendatæ à Comite matre moriente, imprimis charum habebat, maximè quod eum Religioni Reformatæ aliquantulum addictum videret: proinde eundem adhortatur, & quærit quid negotij habeat cum Salcedone: reſpondet Comes, ſe eo ſaltem vti alchymiſticæ artis amore atque gratia. Auraicus, malum ab eo timendum ait, Comitemque frequenter admonitum rogat, ne admonitiones factas Salſedoni indicet: quod tamen Lamoralius, bene monenti non obtemperans fecit. Cum autem 21. Iulij Brugis ſimul eſſent, Salcedo certis indicijs in aula Ducis apprehenditur, & coram Duce ipſo examinatur: interea Baza Italus extra aulam exſpectat Salcedonem, cumque de eo interrogaret, opportunè etiam apprehenditur: tertius Hugotus VValonus à Parmenſe ſubmiſſus, fuga ſibi conſulit.

Salcedo & alij moliuntur Ducem, et Principem Auraicum trucidare.

An. 1582. Tandem Salcedo & Baza rem omnem confeſſi, confeſſionem ipſam ſubſignarunt, nempe ſe molitos Ducem & Principem in naui, in menſa, veneno, aut alio modo interimere. Lamoralius quoq; pòſt examinatus fatetur ſe Principis admonitionem ad Salſedonem detuliſſe, de reliquis autem facinoris circumſtantijs ſe purgat: nihilominus tamen captiuus apprehenditur: ſed pòſt in Galliam cum Duce abijt. Italus Franciſcus Baza 29. Iulij, confeſſione plenè peracta & ſubſignata, dirum mortis ſupplicium imminere ſentiens, 30. Iulij occulto enſe ſibi ipſi vitam ademit in carcere, proinde iudicio lato ad patibulum trahitur, deinde alio ſequente iudicio, quod homicidij eſſet conuictus, patibulo affigitur in quatuor partes diſſectus, inſcriptio autem patibulo annexa, eum machinatum, Ducem & Principem trucidare, aut veneno necare, iuſſu & mandato expreſſo Principis Parmēſis. Salcedo, poſtulante Rege Franciæ & Regina matre, Lutetiam auehitur, vbi ſe mercedis partem quatuor ducatorum millia recepiſſe, à Rege Hiſpano, multaque alia arcana confeſſus, quatuor equis diſtrahitur 25. Octobris, præſente atque ſpectante Rege, Regina matre, totaque aulica familia.

Salcedo Pariſijs ſupplicio afficitur.

Dux vrbem Gandauenſem ſplendido introitu ingreditur.

Brugis Dux cum Principe Auraico Gandauum proficiſcitur: vrbem regali ſplendidoque introitu ingreditur: tunc quoque Brugenſis Senatus ex more mutatur.

Parmenſis exercitū Ducis inuadere fruſtrà molitur.

Ducis exercitus Loa & Duynkerka 27. Auguſti venit proximè vrbem Gandauēſem, maioris ſecuritatis cauſa: erat enim Parmenſis auctus nouis militibus Germanis, Hiſpanis, & Italis, cunicularijſque Bohemis: plurimi quoque Angli à Duce ad hoſtem transfugerant, quod cùm Tribuno Noritſio, vt ipſi quidem dicebant, concordare non poſſent: continebatque totus Ducis exercitus vix vltra quatuor virorum millia: hos Parmenſis non procul Gandauo in pago quodam agentes oppugnare volens, cum magno ſtrenuiſſimorum ſuorum militum numero, impedimentis & ſarcinis omnibus relictis, venit. Id ſimulac ab emiſſarijs Ducis nunciatur, D. Pierrius caſtrorum præfectus ocyus ſuos armari iubet, eoſque militaris officij monet: hoſte autem iam propius accedente, mandat D. Seyſſenalio, & Ducis militari ſatellitio, vt cum hoſte dimicent, leui certamine, donec interea ſarcinæ impedimentaque è pago efferantur, caſtraque tutè moueantur abſq; prœlio, ſi fieri poſſet: erat enim hoſtium exercitus longè potentior: Quod quidem cautè ac ſtrenuè exequuntur: nam cùm hoſtium ingens exercitus immineret, & Ducis copias ſummopere vrgeret, ipſi continuo ordine, probè inſtructa acie, recedunt diuertuntque, & Gandauum verſus dimicando contendunt, caſtrorum præfecti mandata ſequentes. In ipſa fronte proximè hoſtes erat Anglorum legio, iunctæque Germanorum militum turmæ: hos ſequebatur legio Bouckij: deinde Noritius cum tribus Anglorum equitum, & quatuor ſerentariorum Gallorum turmis: erantque hi emiſſariorum loco: poſt hos tres equitum Gallorum turmæ cum legione Locquerellelij, & cohortibus Flandrorum & Schotorum, qui ſimul prœlium conſtituebant: exercitus tergum conficiebant copiæ Sainſeuallij vna cum Anglorum legione, magnoque numero haſtatorum. Hac ratione inſtructi iubebantur, à duobus caſtrorum præfectis, recta oppidum verſus tendere. Fronti exercitus Hiſpanici, peditibus quamplurimis, & pluſquam mille equitibus munito, paſſim per ſpatia non longè diſtantia inſidiæ in ipſo itinere ſtructæ à Legionibus Loquerelli & Boucquij, iiſque frequentes ſuppetiæ ferebantur ab equitibus emiſſarijs: ita vt hoſtes non pauci inſidiatorum ſclopetis interficerentur: & quanquam animoſè fortiterque contenderent, ſæpiſſimè tamen retardati non paruam ſuorum cladem patiuntur: Ducis cohortes deſideratis inter alios tribus aut quatuor centurionibus, vlterius continuo greſſu ad vrbem vſque Gandauenſem perueniunt. Interea Rochepotus adhuc valetudinarius cum aliquot militum præfectis agminibuſque vrbe exit: iamque hoſtem propius graſſari videns, collem quendam prope portam Liuinianam ſimul & molas occupat: imperat quatuor cohortes, quæ in exercitus fronte erant cum Noritij equitibus, & Anglorum haſtatorum magno numero impetum in hoſtem facere: hi, maximè autem Angli, hoſtilem exercitum vrbi vicinum, gradum ſiſtere cogunt: itaque Ducis copijs maior libertas atque commoditas progrediendi data. Dux & Princeps è mœnibus proſpectant dimicantes, iubentque ſuos deflectere, vt è loricis & propugnaculis vrbis hoſtes propius accedentes tormentis arceri impetique queant. Hic rurſus velitando multi vtrinq; cæduntur, & Parmenſis copiæ rurſus cedere coguntur: mox totus Ducis exercitus acie diſpoſita, quam proximè vrbem ſe recipit: ex mœnibus tormenta horriſono impetu maximaque clade hoſtium diſploduntur. Interea ipſe Parmenſis cum toto ſuo exercitu aduenit: videnſq; Ducis copias vrbis protectione defendi, manſit cum ſuis in procinctu duas & amplius horas, noua prælia tentans.

Dux & Princeps Auraicus ſuſpicantes Parmenſem flumine traiecto regionem VVeſtiam adhuc pinguem atq; abundantem inuadere velle, mox omnem equitatum, exceptis tribus turmis, quas extra vrbem cum peditatu relinquunt, ſecretò in oppidum venire iubent, vt promptius hoſtem ſi qua parte flumen traijcere vellet, pellerent. Id ſimulac reſciſcit Parmenſis, peditatum pauco iam equitatu munitum impetit: Parmenſes plurimi cæduntur: pauciores Ducis milites interfecti aut vulnerati. Veſperi Parmenſis cum ſuo exercitu diſcedit, plura, ſi maiorem

adhibuiſſet

adhibuiſſet diligentiam, præſtiturus: prope vrbem circiter ducentos ſuorum interfectos humo mandat: vulneratos quoſcunque poteſt, curribus auehit.

Poſtridie Dux cum omnibus ſuis tam equitum quam peditum copijs Teneramondam proficiſcitur, lætoque introitu à ciuibus excipitur. Eſpinoyus Gandaui manet. Dux & Auraicus cum omni exercitu 2. Septembris, Antvverpiam veniunt: hic feſſi milites aliquantulum reficiuntur.

Franciſcus Verdugo vir imprimis ſtrenuus, expertus & humanus, anteà Comitis Mansfeldij ſtabularius, ob inſignem autem virtutem atque præſtantiam promotus, & Friſiæ gubernationi præfectus, Lochemum oppidulum ad Berckelam fluuium prope Zutphaniam in Zutphanienſi Comitatu obſederat, iamque extrema ferè neceſſitate preſſerat, cùm Comes VVilhelmus Naſſouius, Comitis Ioannis maximus natu filius, collectis militum aliquot copijs, & magno curruum numero commeatum, reliquaq; neceſſaria in obſeſſum oppidum inuexit, moxque diſceſſit Verdugo, hunc commeatum non poſſe longo tempore ſufficere ratus, ab obſidione nequaquam deſiſtere ſtatuit, perſeuerantique animo, aggeribus propugnaculiſq; 16. aut 17. extructis ſe prope Lochemum munit.

Lochemū obſeſſum commeatu iuuatur.

Comites Hoghenlous & Naſſouius eius rei certiores, collectis quibuſcunque poterant militibus ex Geldria, circiter 2000. peditibus, & 1000. equitibus, ſubſidio obſeſſæ ciuitati iterum veniunt, & duas maiores bombardas, quas vulgo quartanas vocant, & quatuor minores conuehunt. Primo aggreſſu pedites equiteſque tanta alacritate hoſtem inuadunt, vt Verdugo ſuæ ſaluti conſulens in collem propè propugnacula confugere coactus fuerit: Tertio poſt die Tribunus Aleynius Gallus, vir bello imprimis ſtrenuus, vnum ex præcipuis propugnaculis inferioribus cum ſua legione oppugnat: interea oppidani eruptionem faciunt, & propugnaculum prope portam molarem capiunt, cæſis circiter 80. hoſtibus: poſtea verò tam diu tamque acriter vtrinq; certatur, vt interea pons dirutus reficeretur, per quem eodem die amplior commeatus in oppidum inuectus fuit. Nocte ſequente duo inſuper alia propugnacula expugnantur. Sed cùm equites Ordinum improuidè in hoſtem, quem in monte, velut obſidione quadam cinxerant, incurſum facerent, nullo militari ſeruato ordine, tandem in fugam vertuntur, duobus aut tribus ſtrategis & plurimis ſtrenuis militibus cæſis: maximè autem cùm legio Aleynij, & tres filij Comitis Berghenſis, præcipuique Geldriæ nobiles in obſeſſam ciuitatem, & reliqui Dauentriam confugiſſent.

Commeatus ſecundo in oppidum Lochemum inuehitur.

Verdugo itaq; oppidum rurſus cingit, propugnacula amiſſa facilè recuperat, & acrius quam ante vrget: non ignarus commeatum exiguum obſeſſæ multitudini nequaquam ſufficere. Nihilominus eruptiones crebras faciunt obſeſſi: Tandem obſeſſoribus maiora ſubſidia veniunt: nempe Comes Carolus Mansfeldius, & D. Haultepennius, cùm ſexcentis equitibus, & mille quingentis peditibus: proinde audacius confidentiuſque ciuitati deditionem indicit Verdugo, cùm iam penuria cogente, viginti diebus equorum carnes comediſſent oppidani.

Comes Hoghenlous Zutphaniam profectus, inde Antvverpiam venit: hic à Duce ſubſidium maius impetrat: bis mille quingentos pedites & mille quingentos equites, cum tribus Anglorum turmis ſub Noritſio. His copijs inſtructus Lochemum tertia vice tendit, vt oppidum obſidione liberet. Eo adueniente Mansfeldius locum quo caſtra diſpoſuerat, non ſine ſumma confuſione relinquit, & vt Verdugoni vicinior eſſe poſſit, flumen tranſit. Hogenlous eodem, vnde exierat Mansfeldius, loca ſua caſtra ponit. Dimicatur ſtrenuè prope propugnaculum quoddam, à latere oppidi, multi vtrinque cæduntur. Hoghenlous inter duo hoſtis propugnacula forte extruit propugnaculum, cuius defenſione pontem facit, per quem commodè in vrbem venit, & milites alios aggredi, alios ingredi abſq; periculo aut difficultate iubet: conſtruit & aliud propugnaculum, ad pontis munitionem. Proinde Verdugo, & alij reputantes oppidum commeatu alijſque rebus neceſſarijs, ſatis eſſe inſtructum, metuenteſque ne à tergo ab hoſtibus rurſus cingantur, caſtra amouere ſtatuunt, aciem diſponunt, & ab obſidione 23. Septembris recedunt, propugnaculaque omnia deſerunt. Verdugo Grollam: Mansfeldius & Haultepennius in Brabantiam proficiſcuntur.

Poſtridiè in oppidum Lochemum, neceſſaria quæq; abundè & libere inuehuntur: propugnacula omnia circumiacentia ſolo æquantur. In hac obſidione, ex oppido obſeſſo interfectus eſt glande D. Anholtius Geldrus, vir in re militari admodum peritus & ſtrenuus, qui obſidionem hanc imprimis procurarat promoueratque.

Lochemum poſtremò ab obſidione liberatur.

Anholtius glande interfectus.

Poſtmodum Hiſpanis in Geldria adimitur arx Keppela, cuius præſidiarij, tradito hoſtibus præfecto, ab Ordinibus defecerant: capitur quoque Bronckhorſta, machinabanturq; tunc etiam temporis Ordines inuadere Blyenbekam, Buſcumducis, Arſchotum & Louanium: ſed nihil effectum eſt.

Dux D. Luceum Broyvagiæ Gubernatorem cum 2000. peditibus & 500. equitibus, vnaq; D. Templeum, & Seyſſeuallum tribunos ad hoſtem laceſſendum mittit: hi ſub finem Septembris, Ant-

An. 1582.

Ducis res geſtæ in Brabantia.

bris, Antvverpia tormentis æneis inſtructi Bruxellam verſus, inde quodam die lunæ nocte, Bruxellenſibus inſtanter vrgentibus, arcem Gaesbekanam aggrediuntur, cohorte vna Malecontentorum præſidiariorum peditum, & media turma equitum munitam: poſtquàm eo ventum eſt, comperiunt exteriorem arcis loricã, adeo altè exſtructam, vt pes muri vix videri poſſet: eaq; de cauſa bis tormenta ſuis locis diſpoſita dimouent: præſidiarij 70. aut 80. graues bombardarum ictus paſſi, cum hoſte colloqui incipiunt. Interea equites aliquot ex Engina & Halla prodeunt, & quatuor, aut quinque tubis clangore edito, Ducis agmina perterreſacere ſtudent: hos ocyſſimè pars equitatus perſequitur. Gaesbekana expugnationem metuentes arcem dedunt, vita ſalua, & virgas albas geſtare coacti exeunt. Inde D. Luceus D. Seyſſeuallum quatuor ferentariorum equitum cohortibus præfectum mittit, vt arcem Tholouſam tradi poſtulet: quæ ijſdem quibus Gaesbekana conditionibus deditur. Rochepotus Liranos infeſtare nititur: itaque cum aliquot præſidiariorum cohortibus, & mille Gallis arcem Eeckhouam, ſeſquimiliari à Lira ſitam, duobus tormentis bellicis oppugnare aggreditur: præſidiarij ſimul ac tormenta diſponi vident, arcem dedunt, & cum virgis albis exeunt. Inde Roſtum caſtrum ad Demeram flumen, prope Hachtam oppugnat: huius præſidiarij cùm tres dies repugnaſſent, deditionem faciunt: fuere in hac obſidione vulnerati Comes Rochepotus, & Gardeus Tribunus. Dufflenſes quoque aliorum exemplo docti, Ducis imperio ſe ſubmittunt.

Rex Hiſpan. ab alio hoſte ſe nunc infeſtari ſentiens, omnes ſuas vires bello impendere ſtatuit: itaque ingentes vbique copias conſcribi, & in Belgium mitti iubet, iam certior factus Ducem Monpenſerium & Marſchalcum Bironiũ cum magno exercitu ex Gallia Brabantiæ Duci auxilio venire. Proinde Parmenſis limites ſuos Galliæ vicinos præſidijs fortiſſimè munit.

Parmenſi auxilio veniunt maximæ copiæ Hiſpanorum, Italorũ, & aliarum nationum.

Sub finem æſtatis ei veniunt auxilio ex Italia 41. cohortes Hiſpanorum, numero circiter 5000. ſub duobus tribunis, nempe Chriſtophoro Mondragonio ſeniore, & Petro Pazo: præterea 16. ingentes cohortes Italicæ, quarum ſingulæ trecentos milites continebant: erantque ſimul plus minus quinque millia, ſub tribunis Mario Cardoino, & Camillo de Monte: præterea ingens Germanorum & Burgundionum numerus: vnà cum his plurimum pecuniæ ex Hiſpania in belli vſum adfertur, vnde ſuis militibus partim ſtipendia ſoluit Parmenſis.

Numerus militum exercitus Hiſpan. in Belgio ſub Parmenſe: & calculus expenſarum.

Recenſuit id temporis Princeps Parmenſis omnem ſuum exercitum, recognouitq́; præter iam dicta Hiſpanorum & Italorum noua agmina, legionem vnam Borgondionum ſub Marchione Varrabone: ſex Germanorum ſub ſex tribunis, Roberto Simbergo, Comite Arenbergio, Comite Barlemontio, D. Ioãne Maurichio, Comite Carolo Manſueldio, & D. Floyonio: nouem VValonum ſub nouem tribunis, nempe D. Montignio, Comite Egmondano, Gabriele Licheſio, Comite Octauio Manſveldio, Comite Manderſcheytio, Philippo Licheſio, D. Bourſio vita functo, Barone Aubignio, & D. Manuio: præterea Haultepennij & Mottæi copias ex omni hominum natione collectas: præſidiarios quoque omnium limitum, & agmina extranea: inſuper in Friſia legiones D. Billij ſiue Rebleſij, Baronis Anhaltij, & Tribuni Verdugonis: vna cum quatuor equitum turmis: turmis quoque triginta ſeptem Hiſpanici & Italici equitatus, & duodecim Belgici: quæ ſimul quatuor equitum millia, non amplius, conficiebant.

Hic exercitus omnis menſe Septemb. 1582. ſexaginta millium equitum peditumq́; à præfectis Hiſpanis numeratus eſt, in itaque ratione, liquido patuit eum quouis menſe conſtare Regi & Belgicis regionibus, 671857. florenis, abſque expenſis bellicorum tormentorum, cuniculariorum & ſimilium, quæ plerunq; pro tertia parte integri iuſtique exercitus æſtimari ſolent. Et quanquam tam numeroſæ eſſent copiæ, conquerebatur tamen Parmenſis ſe non vltra triginta millia in aciem producere poſſe, eo quod tam multa loca præſidiarijs eſſent munienda. Fuère profectò hæ vires admodum magnæ: maximoque conſtitit talem exercitum tot annis hyeme & æſtate alere, contra proprios incolas & ſubditos: quod quidem olim Romani alijq́ue Monarchæ ditiſſimi potentiſſimiq; arduum ac difficile cõprimis reputaſſent. Fuère tam in hoc quam in Ordinum reſiſtentium exercitu, ſtrenuiſſimi, peritiſſimi, exercitatiſſimiq; archiſtrategi, duces, ac milites delecti ex Germania, Italia, Hiſpania, Gallia, Anglia, Schotia, & Belgio: neque vllo ſeculo viſus exercitus, terra aut mari qui hos ſtrenuitate, audacia, arte bellica, technis diabolicis, ſtrategematibuſque ſuperaret: ita vt totum orbem, iunctis concorditer viribus, facile vincere potuerint.

Peritiſſimi ſtrenuiſſimiq; ſtrategi, duces, & milites totius Chriſtianiſmi tunc in Belgio, confluxerunt.

Cum Galli quidam ex vrbe Cameracenſi Cluſam Cameraco vicinam munire conarentur, Parmenſis tormentorum bellicorum vi eos ad deditionem cogit: Caſtrum quoque Cambreſium poſtulanti deditur, vnde præſidiarij centum quinquaginta cum armis exeunt: Plura inſuper caſtra locaque munita his vicina in ſuam poteſtatem redigit: Menſe Nouembri Ninouen Flandriæ oppidulum obſidet, tormentiſque verberat: quod cùm longius eſſet ſitum, quam vt Dux ſuppetias ferre poſſet, oppidani neceſſitate coacti deditionem faciunt: hinc Likerkam & Gaesbekam tormentis æneis verberatas arces capit: moliebaturq́; Bruxellã penuria premere eamq́ue potentiſſimo ſuo exercitu longius cingit obſidetq;: verùm quia vrbs commeatu, armi

Parmenſis multa loca munita capit.

rebuſqu

An. 1582.

rebuſque omnibus neceſſarijs, & duobus ſtipendiariorum Anglorum, & Gallorum millibus, præterea duobus peditum cohortibus, & quatuor equitum turmis veterum præſidiariorum, munierat, Parmenſis tantummodo itinera à longo claudere tentat: ſed cum agri vicini omnes, ipſa quoq; Artelia & Hannonia, vaſtati deſtructiq; prorſus eſſent, & annonæ caritate premerentur, eo quod ex Gallia quicquã aduehere prohibitum eſſet, Parmenſis ab hac obſidione deſiſtit, & VVaſiam Flandriæ regionem inter Antverpiam, Bruxellam & Gandauum, adhuc rebus omnibus abundantem, neque à militibus ſpoliatam, inuadere tentat: verum Dux itinera omnia præcludit, munitque contra hoſtiles impetus: ita vt ſumma omnium rerum caritate & penuria Parmenſis exercitus laboraret, vnde ingens paupertas, miſeria & morba ſequuti: huc etiam accedebant inundationes, aggeribus perfoſſis, & obicibus aquarijs amotis quibus incommoditatibus, morbi corpora debilitarunt, ingentemque numerum exſtinxerunt, maximè Italorum & Hiſpanorum recens adductorum: proinde Parmenſis vrgente neceſſitate ſua caſtra mouet, & ſuas copias ſeparatim in diuerſa loca mittit: quæ cauſa fuit vt multi, ad Ducem transfugerint, & militia deſerta in patriam redierint. Diſcedens Parmenſis plurimos ſuorum mortuos, & ægrotos relinquit, maximè prope Bruxellam, vbi ſeptingenti & pluris miſerè morbo languentes hæſerunt, ſpe auxilij ac remedij destituti. Itali Bredam, Liram, & ad loca viciniora alij alio deducti. Fuit hac eadem hyeme in Ducis Brabantiæ exercitu ingens egeſtas, atque miſeria, morbo epidemico graſſante, & Gallos præcipue infeſtante, quorum multi ob annonæ caritatem & difficilem ſtipendij ſolutionem, media ac morbo perierunt, multi ſtipem alimentaque mendicarunt.

Parmẽſis neceſsitate & penuria vrgente caſtra mouet.

Verdugo 17. Nouemb. in Friſia vrbeculam Steenvvyckam, ob quam acriter ſæpè certatum fuerat, aſſulte capit, opera cuiuſdam ruſtici, qui aut ob odium, aut ob non perſolutam mercedem, vadum quoddam in oppido foſſa Verdugoni indicat, quod eo tempore quo alueus profundior fodebatur, relictum fuerat: idque ruſticus hic obſeruarat: & quamuis aquis eſſet obtectum, tamen Verdugonis milites facilè transeunt, ad muros vſque perueniunt, & mœnia ſcandunt nocte qua præſidiariorum maxima pars cum præfectis Ioanne Crom, & Bocholtio exierant in hoſtem aliquid molituri: reliqui qui in vrbecula manſerant, crudeliter ab hoſte victore trucidantur. Verum Steenvvyckæ iactura non adeo magni momenti fuit, eò quod alia loca vicina tunc ſatis eſſent munita.

Verdugo Steẽvvyckam nocte muris conſcenſis capit.

Circa idem tempus Comes Hogenlous Megam in Brabantia obſidet eaq;, & alijs quibuſdam locis munitis potitur: neque Manſveldius id impedire potuit.

Hoghenlous Megam capit.

Dux Brabantiæ menſe Decembri, conſilio Antvverpiæ inito, præſentibus Ordinibus generalibus, ſtatuit Calendarium ſiue anni curſum mutare: quod quidem iam perſuaſu Pontificis Romani (cui hæc reformatio commiſſa erat in poſtremo Concilio Tridentino) Imperator, Rex Hiſpaniæ, Rex Franciæ, & alij multi Principes correxerant: iuſſit itaque Dux 10. Decemb. placitum promulgari, & declarari quod minutæ nonnullæ quæ anno deerant, in 365. diebus & 6. horis, vnum diem ſingulis annis conficerent: & inde factum, vt dies Natiuitatis Chriſti circiter 15. dies reuolutus à ſolſtitio lunæ & breuiſſimorum dierum brumæ poſt primam inſtitutionem & calculationem longè excurrerit, magnamque difficultatem in computione annorum adduxerit: quod vt corrigatur, & vicinarum Regionũ & Principum placitis conformetur, decreuit & ſtatuit Ordinum generalium & conſiliorum conſenſu, vt poſt proximè elapſum, 14. diem Decembris, non 15. ſed 25. dies numerentur, & is Natiuitatis Chriſti dies habeatur, ordine ſic conſequente, vt December tantum habeat dies 21. decem, diebus ademptis: & dies Circumciſionis ſiue Calend. Ianu. ſint 22. Decemb. ad normam veteris ſupputationis: & obſeruetur regula vicinarũ Prouinciarum, abſq; præiudicio tamen cuiuſcunq; retractus ſiue iuris præferentiæ in rebus emptis, præſcriptionis, actionis, quali qualis ſint naturę, redituum, conductionum, obligationum, ſolutionis terminorum, &c. quæ omnia perfecto ſuo curſu peragentur, non obſtantibus dictis decem diebus, &cæt. Hoc edicto, poſt id tempus, nouus ſtylus Reformationis ſemper fuit obſeruatus in omnibus Belgij Prouincijs, præterquam Traiecti & in Geldria.

Calendarium reformatum.

Hoc anno quædam Regis Philippi proles moriuntur, inter quas filius poſtremi coniugij, natu maximus, Princeps appellatus.

Mors Principis Hiſpan.

Dux Brabantiæ in Gallijs curarat colligi paulatim tria, & amplius Helueticorum millia, præterea equitum turmas aliquot, & Gallicorum peditum cohortes. Hæ copiæ, non obſtantibus plurimis remoris tandem conquiſitæ contractæque fuerunt, ſub Principe Delphino, filio & nunc Duce Monpenciero, vxori Principis Auraici fratre, & ſub Marſchalco Byronio viro militiæ imprimis experto: adfuere his Comes Lauallius, Comes Agnianus, & alij complures viri nobiles. Primo Caletum verſus contendunt, inde per maris litora Grauelingam tranſgreſſi Duynkerckam in Flandriæ Comitatu veniunt ſub finem Nouembris: collocanturque Duynkerckæ, Teneramondæ, Dixmudæ, & alijs locis diuerſis in præſidijs: nonnulli vlterius tendunt, & Eeckloæ, & in regione VVaſia manent. Habebat itaque Dux inſignem ſtrenuorum militum

Duci Brabantiæ Heluetij aliįque milites auxilio veniunt.

numerum

An. 1583. numerum in Belgio: quin & Comitis Manſveldij equitatum, ſtipendijs ſolutis, iterum conſcriplit in nouam militum recenſionem. Nobiles Antvverpiam veniunt, & cum Duce de negotijs bellicis conſultant: hucquoque conueniunt menſe Ianuario omnes copiæ vndique conuocatæ.

Eyndouia capta à Ducis Brabantiæ militibus.

Anno 1583. ſtylo nouo, Dux verſus Eyndouiam vrbeculam Brabantiæ Buſcoducis vicinam mittit D. Boniuetum cum parte exercitus: hic cuiuſdam Henrici Schermerij, qui Eyndouiæ ſitum pernouerat, opera, vrbeculam nocte inuadit: idemque Henricus primus mœnia ſuperauit. Capta Eyndouia 7. Ianuarij, cæſi circiter 50. Albanenſes equites: reliqui præſidiarij qui in propugnaculum confugerant, breui quoque deditionem facere compelluntur.

Paulò pòſt etiam Helmonta, Horſta, & alia quædam loca munita capiuntur: iamque Buſcoducenſes & Bredani ita metu & anguſtijs premi videbantur, vt Buſcoducenſes, & Geldriæ quædam ciuitates, quæ nulla Parmenſis præſidia receperant, conſilia inire inciperent de reconciliatione, & pactione cum Duce, cuius exercitum in Brabantia omnino paratum timebant, ineunda.

Rex Gall. fratri Brabantiæ Duci auxiliū recuſat.

Dux Brabantiæ longo tempore, matris & amicorum opera poſtulabat à fratre Galliarum rege ampliora auxilia ſibi Belgiciſque prouincijs præſtari contra Regem Hiſpaniæ: verùm id Rex recuſauit, cauſatus grauia pericula damnaque inde ſuo regno imminere, neque vllam compenſationis aut reparationis ſpem apparere, maximè ſi frater nulla prole relicta moriatur: Nihilominus ſi Ordines Belgij ſuam Maieſtatem aut Gallici regni Coronam, poſt mortem fratris nulla relicta prole, inſtituere hæredem, & alias quaſdam conditiones recipere vellent, videbatur Rex aliquid in Prouinciarum defenſionem facturus: verum Ordines ſe his in rebus difficiles præbuerunt.

Hiſpanorum fautores in Gallia, & Ducis pars aduerſa, hanc Ordinum recuſationem ſuis ſtudijs accommodant, & Duci Ordinibuſque manifeſtè refragantur. Has præcipuè ob cauſas Principis Delphini & Byronij copiæ tardius difficiliuſque in Belgium peruenerunt, facultatibus omnibus longo itinere conſumptis.

Prudens conſiliū quo Rex Galliæ Prouincijs Belgicis potiatur.

Cordatiores quidam Conſiliarij, Regi Galliæ demonſtrarunt, non eſſe conſultum, vt Belgium ſub alterius quam ſuæ Maieſtatis poteſtatem redigi ſinat: ſi enim Belgicæ Prouinciæ Regnó Galliæ adiungantur, fore hac ratione potentiſſimum, ita vt armorum vi non facile ſuperari queat: Proinde vt quàm minimo ſumptu ac labore eam partem Belgij, quam nunc frater poſſidebat, nanciſcatur; conſultiſſimum videri ne fratri opem vllam ferat, ſed eum ad ſummā inopiam redigi ſinat: vt tandem egenus ac impotens ſe in Regiæ Maieſtatis poteſtatem prorſus dedere cogatur, conditionibus pro Maieſtatis ſuæ arbitrio præſcribendis: intereaque dum frater Dux ſe ſuaq; conſumet: & Hiſpan. Rex ſuas pecunias, facultates, fidemq; perdet, Regia Maieſtas ſe præparet, de pecunijs, militibus, rebuſque neceſſarijs ſibi proſpiciat, & quid Imperium, Imperator, familia Auſtriaca & Hiſpani fœderati moliri velint, percipiat, atque inde ſua negotia diſponat.

Ipſe Dux omnibus ſuis facultatibus conſumptis, tandem cogetur ſe prorſus voluntati ac fidei Regis fratris ſubmittere atque dedere, potius quàm ſumma cum infamia hoſtibus aut alijs relinquere tanto labore tantiſque ſumptibus parta.

Rex hac ratione ſua negotia inſtituens, partemque Belgicarum regionum ac ciuitatem à fratre nactus, eaſdem quibuſcumque volet conditionibus ac legibus ſibi deuinciet ſubijcietque. Credibile enim eſt, Prouincias bello defeſſas atque exhauſtas, & omni prorſus ſpe deſtitutas, maximè de reconciliatione cum Rege Hiſp. (quo ſpreto alium ſibi Principem delegerunt) nihil æquè atque hoc exoptaturas.

Rationes domandi ac ſubiugandi Belgas.

Regi autem, vt reliquas quoque Prouincias ſubiugare queat, conſultiſſimum erit, contra Hiſpaniam apertum bellum gerere, & ne commeatus in Belgium vehatur impedire: idque locis præcipuè maritimis (quandoquidem Hiſpanus nullos portus occupet) Regi facillimum erit: idem quoque abſque vllo negotio fieri poterit, propè Moſam & Rhenum, ſi Rex exercitum in agro Lutzenburgenſi diſponat, & tria munita loca, nempè Lutzenburgum, Theonvillam & Mommedium ſuperare ſtudeat. Interea Hiſpani ditiones ſui Regis exhaurient. Quin & frequenti excurſione ac depopulatione, meſſe atque fructibus terræ corruptis & combuſtis, Prouinciæ ferè omnes ſimul ſumma rerū penuria cogentur ſe dedere: maximè ſi à prælio abſtineat Rex, & ſua caſtra commodè collocet: & quamuis vno prælio aduerſo ſuperetur, id damnum facilius recuperabit quam Hiſpanus, quandoquidem ſuas copias viciniores & paratiores habeat.

Quod ſi Rex his tantis commoditatibus Belgium inuadere recuſet, timendum ſummopère, ne temporis ſucceſſu, id vel inuitus facere cogatur, metu nempe ciuilis belli in Gallia.

Nam Duce fratre ope ac facultatibus iam deſtituto, & bellum vlterius gerere pertæſo, procul dubio faſtidium diſcordiaque orietur inter eum & Belgicas regiones quæ eum aduocarunt, ob ingentes ſumptus, in bellū factos, maximè cum concepta ſpe ſe fruſtratos ſentient. Dux autem antequam aliqua ſibi iniuria ab eis manifeſtè inferatur, conabitur loca quæcunq; poterit,

ſuæ ſecu-

ſuæ ſecuritatis ac defenſionis cauſa occupare: poſteaq; oportunitate data, in Galliam reuerſus, An. 1583.
conqueritur de Regis rigore, repetitque argumentum ad Parienſem, & alias Galliæ curias anno ſuperiore ſcriptum, negligi nempè oportunitates commodiſſimas Regnum Galliæ, adnexis limitibus nullo vnquam tempore vi armorum ſuperandis, dilatandi, ac contra quoſcumq; hoſtiles impetus muniendi, & populum Gallicanum ab omnibus exactionibus ac tributis ſucceſſu temporis liberandi atque exonerandi.

Addit præterea, ſe id negotij ſuſcepiſſe in Belgio, ſuorum maiorum, maximè patris & aui, exemplo, qui etiam vnius ſolummodo oppidi, aut loci muniti cauſa, diuturna bella ſuſcepeſuit. Se non vnum tantum oppidúm aut propugnaculum, ſed integras Prouincias oppidis, propugnaculis munitionibuſque plenas nactum, eaſdem cogi relinquere, Rege auxilium negante, non ſine ſumma totius Gallicæ nationis infamia. Tandem cum relicta amiſſaque quærere ac recuperare velet, & nulla ſpes auxilij à fratre impetrandi ſupererit, poſtulabit conuentum Ordinum generalium Galliæ celebrari, vt horum ope hæc infamia, & iactura præuertatur atque auertatur, occaſioque adeo commoda ac idonea nequaquam negligatur: rogabitque omnes & ſingulos, vt ſibi ſuppetias ferant, quandoquidem nihil aliud quam amplitudinem, decus, ſalutemque Galliæ quærat, votiſque omnibus expectat.

Si autem omine inſauſto, res eo veniat, fiet procul dubio non ſine graui Regiæ auctoritatis diminutione, magno totius Galliæ malo, & variarum ſuſpicionum periculo. Proinde Regi potius ſtatuendum ac deliberandum de rebus Belgicis in ſuum commodum diſponendis, quam de amicitia cum Hiſpanis ſeruanda.

Hæc pluraque his ſimilia Conſiliariorum Regis conſilia ſimulac Dux percepit, variæ mox diffidentiæ ac ſuſpiciones, & ipſum Ducem & ſuos familiares inuaſerunt. Quorum animis perſpectis, ſuoq; exercitu ſatis iam munito, quamquam argentarius commeatus deficeret, tandem de fœlici rerum exitu dubitare cœpit: proinde conſilio cum nonnullis deſperantibus, iuuenibus, parumque expertis inito, ſtatuit ſuis rebus ſatis proſpicere, & præcipua Belgij loca occupare & gubernare pro ſuo arbitrio. Id enim amici, quos in Gallia habebat, ſimul omnes ſuadebant: vt hoc modo argumenta ſuorum aduerſariorum in Gallia refelleret, qui dicebant Belgicas regiones faſtidium odiumque contra eum concepturas, ob veteres ſimultates, inimicitias, aliaſque cauſas: metuque omni amoto, conaturos eum expellere, vt egregio hoc facinore, Regi veteri Domino reconciliari, & aliquid fauoris in cauſa Religionis impetrare queant: addebantque infirmum parumque ſtabile eſſe fundamentum, ſpem ſuam collocare in voluntate populi tot factionibus diuerſiſque Religionibus diuiſi. Dux multas ciuitates vi inuadere ſtatuit.

Commouebatur præterea Dux, quod proceres Ordinum Belgij & Principem Auraicum nimia auctoritate pollere videret: adeò vt ſuus ſplendor Ducalis claritate Principis Auraici obſcuraretur: & rumor erat, cùm Hollãdia, Zelandia, Traiectum aliæq; Prouinciæ ac ditiones Auraicum tanquam toparcham recepiſſent, Ducem literas reciprocas cautionales, quas reuerſales vulgo vocant, tradere debuiſſe, quarum auctoritate Auraicus certis conditionibus præſcriptis, tres has Prouincias teneret, & ſibi ſuiſq; hæredibus ſeruaret, ad maiorem ſecuritatem Prouincialium non ſatis Gallicæ nationi fidentium, quantumuis commendatio Reginæ Anglicanæ, & matrimonij ſpes multum diffidentię abſtuliſſent: has autẽ literas reuerſales ſibi reddi machinabatur Dux, vt eo facilius pro ſuo arbitrio ac imperio Prouincias gubernare ac domare poſſet.

Præterea Ducis Conſiliarij & familiares proprijs commodis intenti erant: cumq; Belgij regiones ac ciuitates ſatis adhuc abundãtes potenteſq; viderent, abſoluta poteſtate eaſdẽ poſſidere moliebãtur, tanquam belli iure partas ac vi ſuperatas: vtq; Ducem eo inducere poſſent, non deſtiterunt ei indies paupertatem, miſeriam, calamitatem egenorum, ægrotorum, vulneratorumq; Gallorum proponere, qui cùm Duci & Prouincijs Belgicis militatũ veniſſent, maximo numero mori ac perire viderentur penuria, tam ob non ſoluta ſtipendia, quam alias ob cauſas.

Vt autem ea quæ animis conceperant, ipſo facto præſtarent, I[illegible] Comitis Rochepoti, Agnani, Fetuachelij, Quinſaij & aliorum imprimis familiarium cõſilio decernit, vt vno eodemque die conſtituto, Galli vbicunq; poſſent loca munita, præcipuè autem vbi in præſidijs erant, occuparent: pollicetur ſe ſubſidia miſſurum: vrbem autem Antvverpienſem, in qua tunc Ordinum proceres, & præcipui totius Belgij nobiles erant, ipſe cum ſuis inuadere ſtatuit.

Duynkerckam, qua commodiſſimus in Galliam tranſitus patebat, neceſſario occupandam reputtat: idq; muneris D. Chamoyſio mandat: qui Gallicarum aliquot cohortium præſidiariarum præfectus, Trelonio archithalaſſo, & Duynkerckæ Flandriæque Orientalis gubernatore tunc abſente, cõtrouerſiæ anſam quærit contra ciues Duynkerckanos ob prædam à nautis præſidiarijs captam: poſt rixas acres ad arma venitur, nonnullique cæduntur. Interea autem dum ciues nuncios ad Ducem mittunt de iniuria hac conqueſturos, Chamoyſius ſuos armari iubet, & 16. Ianuarij, die condicto, hoſtiliter ſe gerit, ſimulanſque ſe meruere à ciuibus & præſidiarijs fœderatis, præſidiarios Belgas vrbem exire compellit, ciuitatemq; in ſuam poteſtatem redigit. Duynkerkam ſuperat Chamoyſius.

An. 1583.

Dixmudæ ignem ædibus nonnullis immittunt, & populum incendio extinguendo intentum interficiunt obruuntque.

Multa oppida à Gallis capta.

In vrbem Teneramondanam commodè admodum ſitam, Galli præſidiarij ingentem ſuorum numerum intromittunt, itaque reliquos præſidiarios armis ſuperant. VVinoxbergæ & Viluordæ Galli in præſidijs conſtituti reliquis numero facilè maiores, & potentiores erant. Aloſtum, Neoportum, Ooſtendam & Brugas opprimere quoq; machinantur, ſed fruſtra.

Galli fruſtra nituntur Brugenſes ſuperare.

Brugenſes ciues decimo ſeptimo Ianuarij, nuncio ſatis adhuc obſcuro de oppreſſione Duynkerckæ accepto, cum quinque cohortes Gallorum præſidiariorum in vrbe haberent, horum metu, alijs quinque cohortibus quæ Meninga, & ex vicinis locis veniebant, tranſitum per vrbem permittunt: cumque hæ quinque cohortes in forum vſq; perueniſſent, aiunt ſe eo loco, quo erant, manere velle: ipſoſque ciues, decem & amplius ſclopetis exploſis, è foro pellunt, quibus tres aut quatuor occidunt. Chiliarcha quinque cohortium præſidiariorum, ſuos armari iuſſerat, & cum Propoſito maiore, qui nouas has quinque introduxerat, in arcem ſiue curiam ciuitatis venit: mox Senatus vtrunque apprehendi iubet ope ciuium ſtipendiariorum, qui arcem ſatis munitam occupabant: ocyus quoque reliqui ciues armati confluunt, ſub ſuo quique ſtratego. Chiliarcha cogitur quinque præfectos ſuarum cohortium ſcripto epiſtolio aduocare, qui ſimul ac in curiam venere, apprehenduntur quoque. Cohortes quinque poſtremo intrarant, poſtquam ciues armatos conſpiciunt, periculum imminere ſentiunt, forum relinquunt, in aream Brambergam contendunt, inde per portam Crucis vrbem exeunt. Senatus poſtquam exactè examinatis ſtrategis intelligit Gallos ſimile facinus concepiſſe ad vrbem Antvverpianam eodem die inuadendum, abſq; vlla mora Gallos omnes præſidiarios vrbem exire iubent, coguntque. Poſtridiè nuntio allato intelligunt Gallorum geſta in vrbe Antvverpienſi, quæ hic quoque enarrabimus.

Dux anno 1583. 14. & 15. Ianuarij, ad ſuburbia Antvverpiana iuſſerat venire ſuum exercitum, nempe circiter quatuor millia Heluęticorum, ingenteſque peditum & equitum Gallorum copias, iunctis ij, qui longo ante tempore ibidem loci manſerant: multos prætetea prætextu nobilitatis in vrbem, & in ſuum palatium venire ſecretoque arma parare mandarat, ea nocte portam Cronenborgam ſuo palatio vicinam vi occupare, & per eam ſuas copias tectè ac tacitè introducere, atque poſtridiè ſummum manę vrbe pro ſuo libitu potiri meditans. Verùm cum 16. Ianuarij, ſiniſter rumor de Gallis ad aures quorundam perueniſſet, Aloſtanus tunc temporis Antvverpiæ Conſul, id Duci eodem veſpere ſignificat, rogatque vt ad ciuium ſecuritatem catenas platearum maturius tendere, & laternas cum candelis accenſis præ foribus pendere liceat: quod quidem Dux annuit, poſteaquam diffidendi nullam anſam dari contra ſuos milites, vtpote qui ſibi & vrbi auxilio veniſſent, multaque inſuper alia declaraſſet. Poſtquam verò ſe id quod conceperat, ſedatè taciteq; perficere nequaquam poſſe videt, ſtatuit vi aut quocunque alio modo experiri, abſque longiore mora, eo quod in alijs vrbibus id ipſum eadem quoque die tentaretur.

Ducis inceptio contra Antvverpiã ſuſpecta.

Poſtridiè, Ianuarij nempè die 17. cùm vir quidam nobilis Gallus Reformatæ Religioni addictus, quem hic non nominare præſtat, ſecretò præmonuiſſet, Ducem firmiter ſtatuiſſe, eò die vrbem inuadere, cum omni ſuo exercitu: Dux Conſulibus & Tribunis ciuitatis: Ipſique Principi Auraico multis admodum ſerijs grauibuſque argumentis demonſtrat, nihil ſiniſtri ſuſpicandum de ſuo exercitu: imò huiuſmodi delatores iure puniri debere: longo denique ſermone exponit propenſum ſuum animum amoremq; maximum erga Prouincias Belgicas, præcipuè erga ciuitatem Antvverpienſem: omneſque ſuſpicandi occaſiones amouere conatur: quod quidem tunc eo facilius præſtare potuit, quod nulla adhuc euidentia ſigna huius inceptionis apparerent: cumque Auraicus ei conſuleret, vt ſuſpicionis auertendæ cauſa in vrbe maneret, id ſe facturum affirmauit. Sed quia certò ſciebat nuncios earum rerum quæ in alijs vrbibus acta erant, non diu exſpectaturos: voluit, omnino id quod inſtituerat effectum reddere: rogatque Principem Auraicum vt nonnullas ob cauſas in caſtra quoque veniat: verùm Princeps nihil tunc adhuc mali ſuſpicans id ei recuſat.

Ciues, qui ob ſiniſtrum hunc rumorem, præcedente nocte excubias diligenter egerant, portas toto eo die clauſas cuſtodierunt, & edicto publico milites omnes vrbem exire iuſſerunt.

Dux extra vrbem Antvverpiam in caſtra equitat, vt cum ſuo exercitu inuadat.

Dux maturè pranſus ſe apparat, extra vrbem in caſtra equitare volens, eoque prætextu catenas & repagula platearum quæ ad duas portas ducunt, aperiri ſoluique mandat: dicebant enim ſui ſatellites ſe ignorare, per vtram exire vellet. Vt autem aduenienti ſummo cum honore portæ aperirentur, Tribuni ciuium Iacobus à Falia, Rubræ, Iacobus Vierendelius Kipdorpiæ portæ adſtabant, paucis admodum ciuibus comitati, eo quod hora prima, prandij tempus eſſet, plurimique prandendi cauſa domum abijſſent: eiuſque vici habitatores, & Kipdorpiæ portæ vicini incolæ, tunc alio loco excubias agerent.

Dux cir

Dux circiter ducentis equitibus viris, tum nobilibus, tum alijs, omnibusq́; ſuis corripheus cuſtodibus Heluetijs, & Gallis comitatus, verſus portam Kipdorpiam equitat, hic nonnulli ſuorum propè & ſupra pontem concedunt, locumque dant Duci & proceribus tranſeuntibus: obuiam veniunt nonnullæ equitum turmæ, honoris, vt videbatur, exhibendi cauſa. Simulac verò Dux cum Duce Montpenciero, Comite Laualio, & alijs huius doli ignaris ſecundum pontem verſatilem tranſijt, vbi ciues excubitores aperto capite ſtabant, quidam Gallus nobilis, ſe crus fregiſſe exclamat (quod quidem fingebat, vt tali ſymbolo ſignoque reliquos ad arma concitaret) cui cum quidam ciues, Inter alios autem cohortis ciuium ſatelles Keyſerius, opitulari vellent, ſatelles ab eodem vulneratur: ocyus quoque plurimi ciues excubitores ab ipſius Ducis aulicis læduntur ac trucidantur: inter quos, tanquam præcipuus, Adrianus Vierendelius Tribunus: reliqui euadunt.

Kipdorpia porta ab aulicis occupatur, & ciues excubitores cæduntur.

Mox ducenti equites aulici maximo cum impetu in vrbem reuertuntur, cum nonnullis alijs: deinde totius exercitus verſus vrbem tendere viſus: ingrediuntur feſtinantes ſeptendecim Gallorum peditum cohortes ſignis erectis, & quatuor equitum turmæ, ſexcentiq; lancearij, & multi præterea alij, qui omnes vna mente, atque voce conclamant, *Ville gaignee, Viue la meſſe, Tue, tue:* prope portam domo incenſa ſocijs ſignum edunt, vrbem eſſe captam, & vt totus exercitus intrare properet. Dux ipſe qui iuxta pontē deflexerat, copias omnes accelerare iubet cum Heluetiorum agminibus, vrbemq́ue ſuperatam clamat, proinde ingredi feſtinent, verum ne ſpolient prohibet.

Cohortes 17. peditum & 600. equites in vrbem Antvverpienſem irrumunt.

Primi, vtraque mœnia portæ vicina occupant: alij vnam partem vſq; ad portam Cæſaream inuadunt, vbi ocyus tormentis bellicis potiuntur, eaq́ue contra ciuitatem vertunt: alij per plateam Kipdorpiam vſque ad pontem vinearium, alij per plateam nouam oblongam, ad ipſam vſque Burſam ſiue mercatorum baſilicam, alij per alia loca vicina diſcurrunt, varijſq́ue clamoribus vociferantur: Trucidate: *Viue la meſſe, Ville gaignee:* hoc eſt, Viuat miſſa: Vrbs capta: Nos amici ſumus.

Ciues ſimulac ſe tam hoſtiliter obrui vident, quidam ocyus cum armis ex ædibus erumpunt: & primi numero admodum pauci, magnis Gallorum cateruis ſe opponunt, paruo quidem ſed denſo agmine, eoſq́ue vlterius tendere prohibent: tenſis paulatim vbique cathenis.

Ciues Antvverpienſes Gallis reſiſtunt, plurimoſque trucidant.

Deus omnipotens, cui ſoli ciuitas Antvverpienſis gloriam, honorem, ſalutemq́ue recuperaram meritò adſcribere debet, ciues ita animauit, vt omnibus ferè vrbis regionibus & plateis hoſtes Gallos terga vertere, & ſummo cum dedecore vrbem relinquere, altis è mœnibus in foſſas aquis plenas ſe præcipitare compulerint, poſtquam porta integra hora, & amplius potiti, & erectis vexillis non procul à foro graſſati fuerant. Tantus in hoc conflictu fuit ciuium ardor, vt multi quibus glandes plumbeæ in promptu non erant, nummos marſupijs ocyus depromptos, dentibuſq́ue manſos ſuis ſelopetis accommodarint exploſerintq́ue. Nonnulli ex ædibus & locis quibuſdam, præcipuè campis iaculatorijs, Cæſareæ portæ & mœnibus vicinis, plurimos equites pediteſq́ue proſtrauerunt, tandemq́ue mœnia, & propugnacula ab vtraque portæ latere recuperarunt: hic D. Tyanum virum nobilem Merodanæ familiæ, Aloſti Gubernatorem, qui Gallorum partes fouere videbatur, ſe vltra loricas vrbis in foſſas è mœnibus præcipitare compellunt, & poſtquam enataſſet, glande in caput adacto eminus occidunt. Ciues mœnibus recuperatis, mox tormentis muralibus eos qui extra vrbem erant, impetunt, præcipuè Heluetios, qui vrbem verſus tendebant, eamq́ue nondum ſuperatam ſuo magno malo ſentiebant. Egregia profectò facinora hic à ciuibus fuere perpetrata. Piſtor quidam nudus è piſtoria ſua officina proſiliens, arrepta pala equitem ſternit, equumq́ue ipſe celeriter conſcendit effugitque, cùm ſe ab hoſtibus perſequi videret. In ædibus quibuſdam angularibus è regione portæ Kipdorpiæ quidam ſtrenui ciues è feneſtris magna ſclopetorum frequentia, in ipſam vſque portam iaculantur, multoſq́ue in introitu ſternunt: ſtrati alijs intrare volentibus impedimento ſunt: plurimi qui ex vrbe fugere conabantur, glandibus creberrimis feriuntur: vnde porta mox cæſorum cadaueribus repletur, eratq́ue ſtragis aceruus altior ſeſquihominis ſtatura, & admodum amplus: ſtratorumq́ue multi ſe motitabant, membriſq́ue palpitabant: ita vt introitus exituſq́ue per portam, cadauerum multitudine impediretur.

Tyanus occiditur.

Porta vrbis cadaueribus interfectorū obſtructa.

Dux qui extra vrbem erat, cum porta expugnata ſuos maximo impetu irruere videt, proceribus & nobilibus qui ei tunc aderant, & huius machinationis ignari erant, ſuam mentem aperit: cumq́ue hi factum dolerent, amicorumq́ue caſum lamentarentur, & nonnulli victoriam non eſſe ſolidam, ſed facilè aduerſa breui poſſe euenire dicerent: ipſe vrbem certò ſuam eſſe. & ſuorum 4000. & amplius iam vi inualiſſe aiebat: cumque quoſdam è muris ſe in foſſas præcipitare videret, multo audentius vrbem victam aſſerebat, & ciues fugientes ſalutem quærere: verùm ſimul ac ſuos hos eſſe, & in ſe ſuaque agmina explodi tormenta videt, deſperans, è tormentorum iactu vlterius retrocedit.

Dux deſperās diſcedit.

An. 1583.

Ciues interea hoſtium ingentes cateruas mactant. Princeps Auraicus qui in arce, extrema vrbis parte longiſſimè ſita, tunc erat, nuntio primo credere noluit: ad mœnia autem feſtinans reputat ſeditionem ſiue tumultuationem eſſe: tormenta explodi prohibet; verùm poſtquam è mœnibus proſpicit ſeriò agi, perculſus admiratione ac perturbatione hæret.

Cùm iam Gallorum nemo amplius ſe defendere videretur, ciues portam cadaueribus refertam claudere moliuntur: nõnulli ſtrata corpora tranſcendunt, extremam cataractam clauſuri: eam autem ciues quidam e ſagittariorum collegio, (qui ſe in domuncula excubitoria ſupra pontem incluſos ſeruarant) iam obſcrarant, atque hoc modo hoſtes qui extra vrbem adhuc erant ab alijs ſepararant. Deinde portam cadaueribus vacuant: atque hoc quidem labore diutius quam hoſtium mactatione occupati fuerunt. Quidam eorum qui ſtragem tranſcenderant, mihi retulerunt quam horribile, ac triſte fuerit ſpectaculum, videre tot occiſorum vulneratorumque corpora, quorum ferè omnium capita, aliqua parte eminebant, vt ora halitum ſpiritumque reciperent: inuenti inter mortuos plurimi viui, quibus ciuium miſericordia fuit vita conceſſa: tandem porta exonerata clauditur.

Numerus occiſorum ciuiũ.

Maxima vtrinque clades facta: Ciues amplius 80. in ipſo conflictu ceciderunt: complures lethalibus vulneribus confecti, paulò pòſt è vita diſceſſerunt. Caſus, vt diximus, Tribunus Vierendeelius: inſuper ſtrategus Balthaſar Thaſtius, qui vigilijs præfectus fuerat, primaſque omnium qui Gallorum furori reſtiterunt Reynerus Michaldus: & Iaſpar Pileo, ſatelles maior legionis, ſub Conſule Philippo Schonhouio, qui cum Duce inter aulicos extra vrbem equitans, ſiniſtro rumore percepto, mirabiliter euaſit, & properè, dicti ſatellitis maioris opera, tendi catenas curauit: cecidit autem hic ſatelles ad latus Schoonhouij, glande ictus, ceciderunt, & multi alij ſortiter pugnando, non ſine ſua ſuorumque poſteriorum laude ac gloria immortali, vtpote qui ſanguinem pro patria effuderint: nec minori laude digni ſtrenuiſſimi fideliſſimique ciues alij, qui abſque vllo militum ſubſidio, animo virili, iunctis viribus, non ſine ſummi numinis ope, vrbem incolumem conſeruarunt. Nulla hic diuerſarum Religionum ergo controuerſia audita: Catholici, Confeſſioniſtæ, Reformati, ſimul omnes, quod probos ciues decet præſtiterint.

Numerus Gallorum Antvverpiæ cæſorum.

Galli cæſi, ſepultique in vrbe, in mœnibus numerati vltra 1500. præter eos, qui aut læſi effugerunt, aut poſtea in vrbe animam exhalarunt, aut extra vrbem tormentis à ciuibus vulnerati interierũt, quorum ingens numerus foſſa capaciſſima in mœnibus ſepultus: inter hos multi viri nobiles magnæ auctoritatis, numero 320. & vltra: nempe Comes Agnianus, & filius: Comes Caſtelruſſus, Marſchalci Byronij filius, D. Sayſeuallius, Viluordæ Gubernator, filius D. Mirambeaui, pluresque alij: quorum nonnulli Reformatæ Religioni addicti, perfidæ machinationis ignari fuere. Multi ſe miro modo ſeruarunt, imprimis Iuſtinus Naſſouius Auraici filius naturalis, qui cum alijs nonnullis aulicorum Gallorum cateruæ ſociatus, in quadam turri cum ſuis occultatus, incolumis ſeruatus fuit. Ciues victores reliquis victis ſuperſtitibus pepercerunt: complures qui inter occiſos iacebant, releuarunt, reſouerunt, atque curarunt. Captus Comes Feruaqueus, Epiſcopus Conſtantienſis multique alij nomine clari circiter bis mille, qui poſtmodum liberi dimittuntur.

Itaque Duci peſſimè ceſſit temerarium hoc inceptum: vnde mœrore & animi ægritudine tandem contabuit. Hinc liquido patuit rudium, inexpertorum, malorum, iuniorumque quorundam conſiliariorum temeritas, arrogantia ac malitia: patuit ſimiliter ſalubris, eorum qui contrariæ erant ſententiæ, prudentia: è quorum numero Marſchalcus Byronius fuiſſe dicitur: quin & hinc ſatis compertum eſt, ſclopos, enſes, pugiones, parum conducere in prælio ſine haſtis bipennibus ſimilibuſque armis. Docuit inſuper hæc experientia, quanta ſit populi in libertate educati audacia & magnanimitas ſimulac arma arripuerunt: præterea, nihil furioſius eſſe cane in ſuo, vt vulgo fertur, ſterquilinio.

Dux ſcribit ad ciuitatem Antvverpienſem.

Hoc veſpere Dux in arce Berchemia manſit, hoſpitio tunc parũ idoneo, ſupellectile, commeatu, rebuſque neceſſarijs prorſus deſtituto: & commeatus militibus in caſtris tunc quoque deerat. Eodem adhuc veſpere duos ciues Antvverpianos Philippum Landtmeterium & Scholierium, quos extra vrbem repererat miſit, in vrbem cum literis, quibus declarabat: Se, poſtquam ſolita ſua prudentia ac patientia vitam periculis expoſuiſſet, multos viros nobiles & ſtrenuos milites amiſiſſet, omnemq; operam præſtitiſſet, qua Prouincijs Belgicis propenſum ſuum animum eas, è miſerijs liberandi declararet, tandem verò fruſtra ſe niti videret, (cuius rei teſtimonium atque argumentum, in aliud tempus magis idoneum differebat) & ruinam extremam Belgio imminere proſpiceret, idq; magna ſui honoris iactura: iam propenſum ſuum animum mutaſſe, multas ob cauſas; maximè cùm ſe adeo indignis modis excipi videret, vt verè dicere poſſit, ſummam auctoritatem ac poteſtatem penes alios eſſe: imprimis autem ſe ſummopere commotum ignominijs hoc die ſibi illatis, nulla perſonæ, ſtatus aut ordinis Ducalis habita ratione, & hinc quidem adeo exacerbatum, vt hac occaſione facinus iſtud hoc die perpetratum

fuerit

An. 1583.

fuerit, nô ſine ingenti animi ſui dolore, ac pœnitentia. Cùm verò voluntas ſua adhuc propenſa ſit in Rempublicam & in bonos incolas Belgij, ſe hæc ipſis voluiſſe ſignificare, vt certior reddatur, quid de ſua Celſ. ſtatuerint: id ſe ſcire cupere, antequam ea quæ animo propoſuit aggrediatur: proinde rogare, vt id per Lantmeterium & Scholierium ſignificent. Petit inſuper ſibi mitti Antvverpia Comitem Mânſveldium, præterea etiam ſuæ Celſitudinis, Monpencierij, Byronij, Lavalli, Rochepoti, Rochefocaultij, Pruneaulij, Manuiſſeri ſui Oeconomi, ſuppellectilem, & ſcripta chartaſq; ſuæ Celſitudinis, & Quinchij ſui Secretarij, miniſtros quoq; ſuos aulicos, & Præfectum elæemoſynis ægrotantem: confidere autem nihil hoſtiliter contra hos actum eſſe, quandoquidem innocentes & ignari fuerint eorum, quæ perpetrata ſunt. Datum in caſtro Berchemij, 17. Ianuarij. 1583. Subſig. Franciſcus.

Antvverpienſes nihil ad hæc reſpôdent: negotium autê omne Ordinum generalium proceribus, & Principi Auraico committunt: hi tandem & Delegatos, & commeatum mittere, quarto poſtquam diſceſſerat die, ſtatuunt: ipſe interea inopia preſſus Bernardinam Abbatiam verſus iter inſtituerat, hic Schaldim traijcere, & Teneramondam venire meditans: verùm Antvverpienſes nauibus præſidiarijs, cô celeriter miſſis traiectum occupat: mox quoque Noritius Chiliarcha, cum Anglorum & Schotorum 23. cohortibus, in regionem VVaſiam mittitur, vt iter impediat: qui ſine mora partem magnam Teneramondani territorij aquis inundat. Hic nimiæ cauſa inopiæ, equiratus Mansfeldij à Duce deficit: Dux autem neceſſitate vrgente, Dufflæ flumen Netam maxima cum difficultate traijcit: inde Rymenantum vltra Dilam proficiſcitur, & Viluorda Teneramondam venire tentat: id verò iter Machlinienſes aquam cataractis cohibentes, agris inundatis prohibent: nihilominus Dux ſummo cum diſcrimine, plurimis ſuorum ſubmerſis, per vada tentata miris modis tranſit.

Antvverpienſes Du. in regione VVaſia arcent.

Dux interea dum Duffllæ hæret, ſcribit 20. Ianuarij, ad Oliuerium Templeum vrbis Bruxellenſis Gubernatorem, & ad alios, conqueriturque de ignominia & iniuria ſuæ perſonæ facta Antvverpiæ: proinde ita commotum fuiſſe ſe ait, vt cum ex vrbe in ſua caſtra equitaret, hinc ſeditio orta fuerit prope portam, quo cum ſui milites concurrerent, dira clades facta fuit, non ſine magno animi ſui dolore. Verùm ſuam erga Prouincias pronam voluntatem, ea de cauſa minimè eſſe immutatam, vtpote quibus adhuc auxiliari omni modo ſtudeat: Monet præterea Templeum, vt perſiſtat in fide iureiurando confirmata, & commeatum nauibus aliquot mittat, de ſolutione nullam fore difficultatem, Rationem autem qua offenſus fuit, poſtmodum ſe declaraturum dicit.

Dux Duffla ſcribit ad Gubernatorem vrbis Bruxellenſis.

Antvverpienſes poſtquam ex literis his intelligunt, hæc ſibi tanquam turbarum auctoribus imputari, rem omnem, vt geſta erat, typis edunt, ſimul declarant ſe ſuo officio, ſicut bonos decet ciues ac ſubditos, omnibus in rebus functos fuiſſe: & in contributionibus non tantum pro rata parte, ſed etiam multo amplius perſoluiſſe: Antvverpienſium enim nomine, paulò ante hoſticum iſtud inceptum, plus quam ſeptuaginta florenorum millia numerata fuiſſe: ea autem non præſidiarijs, aut ſtipendiarijs veteribus, ſed nouitijs, ad inuadendum hoſtiliter vrbem deſtinata, à Duce data. Et quanquam huius facti, tanquam ſingularis iniuriæ, culpam Antvverpienſibus Dux imputare conetur, contrarium tamen liquido patere: quandoquidem ipſe eodem die idem facinus tentarit multis alijs locis, vtpote Brugis, Teneramondæ, Aloſti, Dixmudæ, Neoporti, Oſtendæ, & Viluordæ: Poſtremo rogant Deum, meliorem Duci mentem det, vt Prouincias ad æquitatis, iuſtitiæ, & iuramenti præſtiti normam, & non pro ſuo prorſus arbitrio regat: gratiaſque quàm maximas Deo Antvverpianæ ciuitatis conſeruatori agunt.

Antvverpienſes ſcripto apologetico, rerumque geſtarum narratione edût.

Malecontenti, VValonicæ ſcilicet Prouinciæ, earumque ſocij Hiſpani, ſimulac tam atrocia Ducis facinora intelligunt, occaſionem hanc nequaquam negligendam reputant: proinde ſine mora tres præcipui Malecontentorum proceres, Robertus Melunius Marchio Rijsborgi, Emanuel Lalainius Dominus Montignij, & Maximilianus Vilainius Dominus Rallingemi, Hallam, non procul à Bruxella opidulum, proficiſcuntur: hinc ad Deputatos Ordinum, Antvverpiæ vigeſimo ſecundo Ianuarij, 1583. literas mittunt: quæ quarto Februarij adferuntur: ſcribunt etiam ad ciuitates Antvverpiam, Bruxellam, Machliniam, & plures alias, quibus declarant: Se, poſteaquam ea quæ nuperrimè acta ſunt Antvverpiæ intellexere, rem ſummo Deo gratiſſimam facturos reputaſſe, ſi eis grauem in quo verſantur errorem explicent, illorumque dolos aperiant, qui libertatis prætextu, maritorum, vxorum, liberorumque exitium moliuntur: idque iam ſatis liquido probari poſſe facinore diuerſis locis, eodem tempore attentato. Cumque coram Deo & hominibus, tanquam Belgij incolæ, & gubernationibus præfecti, teneantur procurare ſalutem, pacem & tranquillitatem Prouinciarum in Dei laudem, & Regis, ſupremi Domini & naturalis Principis, commodum: atque hac occaſione propius aduenerint, vt eis declarent quanto ſtudio reconciliationem promouere, & pium imprimis opus exequi conentur: petunt, votiſque omnibus optant, vt deletis quibuſcunque priuatis affe-

Malecontenti ad Ordines & ciuitates ſcribunt.

An. 1583. ctionibus, paci & reconciliationi animos intendere velint: & aliquem mittant, cum quo de negotijs agant, vt ſententijs vtrinque auditis, ratio aliqua vtilis commodaque tranſigendi controuerſiam inueniatur: quandoquidem ſatis perſpecta ſit Regiæ Maieſtatis ſancta propenſio, & Principis Parmenſis officioſa voluntas, quibus ea quæ reconciliatis pruuincijs, & ciuitatibus pòſt recuperatis promiſſa fuerunt exactiſſimè ſeruantur. Suæ Celſitudini gratiſſimum fore, rationes ſiue conditiones aliquas audire, quibus hæc tanta ſalus toti orbi Chriſtiano, præcipuè autem Belgicis regionibus procurari queat. Supplicant proinde denuò, vt deleta ex animis omni diffidentia, confidant credantque firmiter ſe ſincerè ac ingenuè agere: nec aliud petere quàm ſalutem & requiem miſeræ & calamitoſæ patriæ eiuſq; proſperitatem omnibus modis exoptare: & bona omnia ſperare, dummodo ipſi impedimento non ſint: ad hæc lætum reſponſum ſe exſpectare atque deſiderare aiunt.

Neque ad has, neq; ad eas quas Marchio Bergenſis, Delegatos imprimis mitti cupiens, Leodij ſcripſerat, quidquam reſponſum fuit. Scripſit & Parmenſis literas ad Gandauenſes, datas 20. Ianuarij, quibus Gandauenſium nonnulli, qui tectè ſemper reliquis aduerſati fuerant, permoti, reconciliationem poſtea à Parmenſe impetrarunt: horum autem cauſa factum eſt, vt quatuor Flandriæ membra ſuis Delegatis, qui tunc Antvverpiæ conuentui Ordinum generalium intererant, prohibuerint, ne approbarent, vt vllo modo vlterius cum Duce tractaretur, niſi antea ciuitates contra ſuum iuramentum præſtitum, inuitiſque Ordinibus generalibus, Gallorum aſtutia occupatæ redderentur. Hoc interdicto perſiſtunt Gandauenſes: reliqua verò tria membra negotium omne Ordinum generalium iudicio committunt, & Gandauenſes ipſos hac ratione ſimul comprehendunt.

Parmenſis Eyndouiam capit.

Parmenſis hoc Ducis facinore permotus, Carolum Manſveldium iuniorem cum copijs mittit, vt Evndouiam vrbeculam obſidione premat: qui cum tempus ſatis oportunũ haberet, eam vallis cingit, cinctamque tandem capit.

Rex Galliæ Miranbeaum ad Ordinum Proceres mittit.

Mirambeaui oratio ad Ordinum Proceres.

Rex Galliæ (cui triſtia rerum geſtarum nuncia adferebantur; earumque cauſa Belgæ qui in Gallijs erant vbique indignè excipiebantur, miniſq; perterrebantur) Dominum Miranbeaum cum Secretario Brularto iuniore, in Belgium feſtinanter mittit. Mirambeaus Antvverpiæ in Conſilio Ordinum generalium cauſam dicit 7. Februarij, exponit Regem primo nuntio accepto de tam ingenti Gallorum numero interfecto, cauſaque non ſatis intellecta, eum miſiſſe vt dolorem inde cõceptum declararet: rogare proinde Regio nomine, vt pro ſingulari prudentia animum intendant dulci ac leni remedio, quo hoc malum curetur: id enim imprimis neceſſarium eſſe quieti ac ſaluti Prouinciarum, quibus Rex haud aliter atque ſibi ipſi omnia fauſta precaretur, idque re ipſa probare paratiſſimũ eſſe. Ducem quoque fratrem id ſedulo operam daturum, quod & hactenus fecerit, periculiſq; expoſiturum non tantum facultates, ſed & vitam, Regiſque fratris auxilio conaturum Rempublicam Belgicam tueri ac conſeruare: verùm id prorſus dependere, à ſolida cum Duce pactione ac concordia: quem non tam facile ac leuiter derelinquendum reputabat vnius delicti ſiue errati cauſa, quod non ex Ducis optima indole, ſed malo, præcipitique conſilio proceſſiſſe certò ſciret. Cumque diuini numinis fauore conſeruati ſint, opus nunc imprimis eſſe vt animoſè fortiterque ſe gerant, ne hoſtis hinc anſam ſumat eos omnino perdendi: idque facilè auerſuros, ſi concordiam firmam cum Duce ineant, & vetera priuilegia libertateſq; ſolitas, vt æquum eſt, retineant. Sibi iniunctum eſſe huius negotij cauſa, ad Ducem proficiſci, atque eum quamuis langueſcentem, In fœdus atque concordiam amare, modo id ipſorum conſilio ac voluntate fiat. Se quidem conſtanter affirmare, Regem omne ſuum ſtudium ad Prouinciarum ſalutem applicare, & concordia cum Duce inita, auxilia omnibus modis laturum, Prouinciaſque contra quoſcunque hoſtes defenſurum ac conſeruaturum, neque vlli rei, vt id perficiat, parciturum. Addit præterea, iuniori Brularto à Rege & Regina matre iniunctum eſſe pridiè quam diſcederet, vt Duci, & Principi Auraico loquatur, atque exactè de re geſta inquirat, auditaque ſtatim renunciet, vt rationem qua ei ſubuenire queant, pro inſigni erga eum ſtudio ac amore, tempori ineant: vtque id liberè ac ſecurè facere liceat, poſtulat.

Eodem die Princeps Auraicus à Senatu, & membris ciuitatis Antvverpienſis qui offenſionem acceperant, ſuam de his difficultatibus ſententiam dicere rogatus, Ordinum generalium proceribus ſcriptum quoddam exhibuit, ſubſignatum per M. Henin, cuius breue argumentum hic addidimus, vt hinc Lectori rerum ſtatus dilucidior fiat.

Conſilium Principis Auraici de facto Ducis.

Primo ait ſe non libenter ſuam, de hac difficultate ſententiam proferre, eo quod diuerſis vicibus, cum res aduerſæ à Deo immiſſæ fuerint, plærunque ipſe accuſatus & culpatus ſit: maximè autem cum Traiectum inferius & Tornacũ in hoſtiles manus incidiſſet: idque immeritò, cum etiam potentiſſimi Reges, quibus vires & copiæ ſufficiant, maxima ſæpè damna auertere nun poſſint, eo quod varia ſit belli alea: Se quidem ſolum id præſtare nequaquam potuiſſe, vtpote cui tam exigua facultas atq; auctoritas cõceſſa ſit, vt nullam vrbem ſufficienti commeatu

iuuare,

Querela & ſententia Auraici.

iuuare, aut res gerendas in ſalutem Prouinciarum diſponere pro ſuo arbitrio potuerit. Conſilia autem qualiacunque etiam dentur, aut bona aut mala reputantur, poſtquam ad exitum acta peruenerint: exitum autem in ſolius Dei omnipotentis omnia pro ſuo nutu diſponentis manu eſſe certiſsimum eſt. His de cauſis nequaquam conſultum videri, vt aliquis ſuæ conditionis atque ætatis, qui maledicorum virulentiam ſæpè ſit expertus, ſuum honorem exponat obtrectationi, ac iudicio illorum, qui facta quæcunque, etiam optima, pro arbitrio vituperare ſoleant. Nihilominus quandoquidem Prouinciarum, & vrbis Antvverpienſis ſalus ſibi imprimis cordi ſit, neutiquam recuſaturum adhuc hac vice ſe periculo exponere, idque eò facilius ac lubentius, quod omnes ſimul promiſerint ſe æqui bonique ſuum de his rebus iudicium conſulturos.

Exordio autem ſumpto ab ijs, quæ inter Ducem & Ordinum Proceres geſta fuerunt, quandoquidem multi ſe cauſam inueniſſe putent, qua ſuo honori detrahant, ob ea præcipuè quæ 17. Ianuarij patrata fuère, rogat Ordinum proceres, perpendere velint, quanto tempore cum ipſo Duce tractatum fuerit: quam longis quamque maturis conſilijs deliberarint, idq; ob maximas difficultates, quas nonnullæ ciuitates, quæ nunc ſe omniũ primas aſſenſiſſe conqueruntur, proponebant: ita vt omnia, communi maturoque conſilio Prouinciarum ac ciuitatum, decreta ac definita fuerint, eò quod præſentius remediũ Hiſpanis reſiſtendi nullum inueniretur. Iterum proinde proceres rogat, vt acta diuerſarum ſynodorum, & ea quæ ſæpius dixerat monueratque inſpiciant atque perpendant: quandoquidem hinc liquido conſtet, ſe crebro illos monuiſſe, ac petijſſe, vt declarent, an vires ac facultates haberent ſeipſos defendendi, an vllum aliud ſubſidium, quam Ducis Andegauenſis ſcirent aut ſperarent: ſæpiſsimè etiam palàm teſtificatum fuiſſe, ſi quam cõmodiorem rationem inuenirent, ſe eam ſequuturum: pollicitumque, dũmodo quamcunque aliam viam tentarent ad patriæ defenſionem, ſe neutiquam defuturum, ſed vitam fortunasque alacri animo expoſiturum. Quin & ipſiſmet teſtatiſsimum eſſe, omnes ſimul, nulla alia ratione propoſita, communi conſilio hunc Ducem accipiendum determinaſſe. Sibi ſoli autem imputare ea quæ omnes ſimul egiſſent, iniquum omninò ac inhumanum videri, etiam ſi longè adhuc peius res cueniſſent: nihilominus, dummodo omnia ad æquitatis & veritatis normam perpendantur, non parum vtilitatis ex hac deliberatione proceſsiſſe conſtiturum.

Auraicus Ducem ſuo iure cecidiſſe iudicat.

Se quidem hæc nequaquam commemorare, vt facinus nuperrimè patratum excuſet, quandoquidem contra, ratione iuſtiſsima dicere poſſet, iniuriam violentiamque tantam fuiſſe, vt abſque vlla controuerſia iudicare liceat, ipſum Ducem omni ſuo iure, quod tractatu Burdegalenſe nactus fuerat in Prouincias, prorſus cecidiſſe.

Fateri quoque, ſibi viſum fuiſſe inprimis conſultum, ipſum Ducem in Prouinciarum dominum accipere: Neminemque mortalium, qui rectè rem perpendat, negaturum, Prouincias ingens commodum, Ducis opera percepiſſe, maximè tribus annis hoſti reſiſtendo, & bellum continuando: alioqui enim nulla prorſus, vt ipſi Ordinum Proceres tunc exiſtimabant, bellum vlterius gerendi ſupererat facultas: verùm quid neceſsitate acrius adhuc vrgente præſtari potuiſſet, ſe ea de re nolle diſputare.

Cõmoda à Duce Prouincijs præſtita.

Interea quoque temporis, Principem Parmenſem duos potentiſsimos exercitus inſtruxiſſe, quorum vnũ obſidione Cameracenſi in nihilum ferè redactum; alterum, qui poſtrema æſtate ſatis potens inſtructusq; videbatur ad partem aduerſam prorſus ſubiugãdam, multa incõmoda paſſum, parũ præſtitiſſe. Præterea Lochemum, opera militum Ducis, obſidione liberatum fuiſſe, vnde profectò totius Gheldriæ ſalus dependebat. Interim quoque dum Dux bellum geſsit, duos filios Regis Hiſpaniæ mortem obijſſe: hinc autem, temporis ſucceſſu occaſionem naſci poſſe, qua Prouinciæ Belgicæ à bellis liberentur, & Hiſpanorum animi feroces labefactentur. Præterea Eccleſias Gallicanas Inde plurimum commodi accepiſſe, nempe libri exercitij ſuæ religionis oportunitatem, & pacis generalis occaſionem. Hæc quidem magna eſſe emolumenta: verum illud maius, quod Ducis opera nomen, & arma Hiſpanica ſint extincta: idque ſibi firmiſsimum videri fundamentum, cui libertas, dummodo occaſio oportunitasque non negligatur, ſuperſtrui poſsit. Nam cùm tres tantum rationes potiſsimùm ſint perpendendæ: nempe, aut reconciliari cum hoſte Hiſpano, aut concordiam inire cum Duce, aut viribus ac facultatibus à Deo conceſsis ſtrenuè vti: primam, ſcilicet reconciliationem cum Hiſpano, ſibi prorſus incongruam ineptamque videri, quandoquidem & nomen & arma Hiſpani iam extincta ſint.

Tres rationes Procerib. Ordinum perpendenda.

Quod autem nonnulli reconciliationem cum Hiſpano palliare ac ornare velint, prætextu fœderis cum Malecontentis, quodque eius rei cauſa Motteus ſcripſerit, & Rysborgius, Montignius & Raſsingemius Hallam vſque peruenerint: hæc omnia dolo fieri ab ipſis, vt hac arte ſtudia animosque partis aduerſæ obſeruent captentque: ſe enim, quanquam modicè verſatum in Monarcharum ac Principum negotijs, facilè percipere, imò certo ſcire, eos nihil, niſi ſciente & conſentiente Principe Parmenſe facturos.

Quin & actio de pace inter Malecontentos & Parmenſem deliberata, tempore Pacificationis Coloniæ habitæ, talique prætextu primùm à ſingularibus nonnullis conſiliarijs inſtituta,

An. 1583. eos ſatis monere ac docere deberet, vt ſibi caueant ab iis qui loco pacis quam promittebant, perpetuum bellum ſnuerent, in Prouinciarum exitium, veræ religionis exſtirpationem, & Prouincialium bonorum virorum perniciem: & contra datam fidem fœdusq́; pactum, ampliorem Italorum & Hiſpanorum numerum adducerent, maiore cum imperio, & incolarũ contemptu, quàm vnquam antea.

Præterea huiuſmodi tractatio de pace, Duci præberet occaſionem iuſta de cauſa improbandi, quod interea dum ipſe concordiam ſtabilire conaretur, alij cum hoſte agerent: qua quidem ratione, ſuam cauſam iuſtam æquamq́ue probaret apud Regem fratrem, Reginã Angliæ, reliquosque Principes, & Belgas omnibus exoſos redderet.

Cumq́ue eadem prorſus ſit ratio paciſcendi cum Hiſpanis, & cum Malecontentis: num diſcedentibus Hiſpanis, VValonum dominatio tolerabilior erit, quàm Hiſpanorum aut Gallorum? quandoquidem VValones vt dominio potirentur, pacta fœdera ruperunt, & à ſocietatẽ defecerunt, cùm tamen præcipua totius Belgij munia adminiſtranda ipſis tradita commiſſaque eſſent, ita vt hic archiſtrategi, ille equitum Magiſtri, alius armamentarij tribuni, alius annonæ præfecti officio fungeretur.

Superuacuum quoque ſibi videri, verba facere de pace ineunda cum Hiſpano: tametſi ignarus non ſit, multos pacificationem huiuſmodi promouere atq; vrgere, idq́ue potiſsimùm odio in Gallos, ob recens patratum facinus, concepto: atque eius rei gratia alios nagociationem ac mercaturam, alios alias commoditates prætexere: interim verò hos omnes nihil aliud verſare ac moliri, quam vias ac occaſiones, quibus religionis, vitæ, & bonorum poſſeſsionumq́ue libertatem ac facultatem Belgis præripiant, ſuamq́ue impoſturam palliare prætextu pulchro ac plebi comprimis grato, nempe Hiſpanis longè diſsitis, non tam facile fore Belgicas regiones opprimere, atque Gallis multò vicinioribus. Quæ quidem argumẽta non videntur prorſus abſurda, dummodo fauor, voluntas, auctoritas, conſilium, conſenſus vnus idemq́ue ſit in omnibus Belgij Prouincijs: Verùm longe aliter hæc ſe habere, atque alia perpendi debere via: quandoquidem Gallum pactas leges transgredi volentem, paucos admodum fautores auxiliarioſúe habiturum liquidò conſtet.

Sed aliter prorſus de Hiſpano exiſtimandum, vtpotè qui in Belgio non tantum multas habeat Prouincis & vrbes ſibi deditas; verùm etiam maximam hominũ multitudinem, quorum plurimi antea rebellarunt, ſuis nunc machinationibus addictam, & in intimis Belgij viſceribus commorantem: ita vt Regi Hiſpan. nequaquam opus ſit magnis Hiſpanorum aut Italorum copijs ad ſubiugandas regiones: quandoquidem ipſi incolæ & prouinciales regia auctoritate fulti, id proculdubiò, facilè efficient, conterraneos opprimẽt, religionem adiment, eiusq́ue loco Inquiſitionem introducent, facultates diripient, priuilegia libertatemq́ue prorſus tollent, neque tempus aut locum gratiæ vllum concedent. Ex his liquido ſatis patere rem propius conſideranti, Hiſpanos in ipſo meditullio ſitos, & cùm Prouincialibus permixtos, longè eſſe viciniores, quàm Galli.

Nõ eſſe pactũ ineũdum cum Hiſpanis aut Malecontẽtis. His de cauſis ſibi neutiquam conſultum videri cum Hiſpanis pactum inire, aut literas ab ipſis miſſas accipere: nam ſi res eo deueniat, proculdubio omnes exules, fugitiui, profugi, perfidi, cultus diuini & libertatis patriæ hoſtes acerbiſsimi, huc confluent, machinas dolosque ſtruent, quibus ciuitates diſcordes reddant, Prouincias diſsidijs perturbent, idq́; præcipuè ope ac opera eorum, qui Hiſpanorum dominationi promouende ſtudent: quod equidem ſi illis ſuccedat, mox incolas, negato ſpatio deliberandi aut ſibi proſpiciendi, crudeliſsimè inuadent, dira cruentaque cæde in ſeruitutem engent, & atrociter quocunq; volent compellent. His potiſsimùm de cauſis ſibi nequaquam conducibile videri de pace agere, quandoquidem hinc nihil niſi religionis ac libertatis exitium deteſtabile exſpectari queat.

Articulus ſecundus. Quod verò ad Ducem attinet, confeſſa res eſt ac manifeſta eum ex initi contractus tenore omni ſuo iure cecidiſſe, imò ipſummet fateri ſe nihil legitimi fundamenti habere, quo ſuam cauſam ſtabiliat: & ſatis perpendere, quam malum conſilium ſit ſequutus, quantoq́ue in periculo cum omni ſuo exercitu fuerit: debere autem & velle (ipſa natura id monente ac docente) ſe ſuosq́ue incolumes ſeruare atq; tueri, quàm diu ſummo numini ita viſum erit. Verùm enimuerò, niſi melius conſilium ſequatur, timendum prorſus, ne poſtmodum viam occaſionemq́; quærat Belgis maiora damna quàm antè, inferendi: vtpotè nunc irritatus clade ſuorum tam nobilium quam reliquorum militum, & ſui honoris iactura.

Pericula paciſcẽdi cum Duce. Præterea ſe hoc quoque ſcire, nequaquam eſſe prudentis viri bis in eundem impingere lapidem: atque ne ipſis id eueniat, ſi cum Duce paciſcantur, metuere: & quamuis etiam inde nihil periculi eſſet, attamen diffidentiam in duas has nationes tantam fore, vt nihil veræ ſolidæque ſecuritatis ſit ſperandum. Poſtremò id quoque ſummopere metuendum, ne illi qui Duci nunc adſunt, poſtmodum ei aut occaſionem oppugnandi religionem ſuggerant, aut ipſimet Ducis auctoritate eam extinguere moliantur. Nec reticendum etiam plurimos opinari, nequaquam

licitum

licitum eſſe fœdus aut concordiam inire cum iJs, qui alterius aut diuerſæ ſunt religionis: atque huius rei probandæ ac confirmandæ gratia, plurima allegare argumenta.

Se verò contra reputare, Ducem dummodo eum recipere recuſent, eas quas nunc in ſua poteſtate habet regionum iſtarum vrbes munitas, hoſti traditurum, quandoquidem abſq; vnius aut alterius ſubſidio eas tenere aut ſeruare non poſsit.

Clarum autem ac perſpicuum cuiuis eſſe, quam periculoſum ac damnoſum multis ciuitatibus imprimis Bruxellæ, Aloſto, Yperæ, Meningæ, Gandauo quoque & Antvverpiæ id ſit futurum: ſi autem hoſtis agris quoque pro arbitrio potiatur, quantis in periculis Endouia, Dieſtemum, Hochſtrata, Machlinia aliaque oppida ac loca, imò totus Geldriæ Ducatus, & Zutphania verſabuntur: quæ omnia quanti ſint momenti, nemo eſt qui neſciat.

Laus Bruxellenſium.

Nec hic prætereundum, quanta animi alacritate ac conſtantia Bruxellenſes vniuerſæ Reipublicæ cómoda rint atque profuerint, vt qui proculdubiò prima noſtræ libertatis fundamenta poſuerint, cuius ſedulo defendendæ cauſa, facultates vireſque à Deo ter maximo conceſſas, omnes vnanimiter adhibere æquum ac iuſtum eſt.

Metuendum à duce inimico.

Inſuper perpendendum, ſi Ducis odium incurrãt Prouinciæ, eum vnaque fratrem Regem hoſtes Belgij futuros acerbiſsimos: vnde rurſus nouum onus ingenſque damnum metuendum: quod quidem ſi fiat, miſeræ Prouinciæ non tantum nauigatione in Hiſpanias & Gallias priuabuntur, ſed bello à duobus potentiſsimis Principibus infeſtabuntur.

Quod verò ad Angliæ Reginam ſpectat, quanquam certiſsimum ſit, eam nullo modo Ducis facinus approbaturam verùm ſummopere dolituram, ea maximè de cauſa, quod ipſum imprimis commendauerit, magnificisque teſtimonijs promouerit; attamen poſtquam intelliget per Prouincias Belgicas ſtare, quo minus diſcordia dirimatur, hanc paciſcendi recuſationem ſummopere ei diſplicituram, dubium non eſt.

Neceſſariò quoque conſiderandum, quam paucos amicos aut fœderatos alibi habeant: itaque ſi hos amittant, nihil prorſus extranei auxilij reliquum futurum. Ad hæc, ſi pactionem cum Duce renuant, mox itinera per Gallias hoſtibus libera patebant vbiq; locorum: ipſe quoque Dux commeatum, annonam militarem, nuncios, legatos, & copias tam equeſtres quam pedeſtres cò mittet quotieſcunque volet: quæ omnia quam ſint momentoſa, vel inde facilè liquet, quod frumenti caritas rerumque omnium inopia tanta in hoſtium caſtris fuerit, vt tantus tamque formidatus hoſtilis exercitus huiuſmodi penuria, ac charitate prorſus extenuatus, ac diminutus fuerit.

Proinde omnia prudenter diligenterque ruminanda: imprimis autem an nunc temporis ſe tam potentes putent ad belli onera ferenda, & Endouiam aliaque loca obſidione liberanda, atque forent, ſi cum Duce amicitia rurſus inita, eius auxilio vtantur, ſubſidioque iuuentur.

Huc quoque difficultatis accedere, quod Gandauenſes literis nuncijsq; miſsis ſignificarũt, ſe præſidiarijs neutiquam ſtipendia ſoluere poſſe, niſi reliquæ Prouinciæ contribuant, opemq; conferant: atque hinc facilè colligi quantæ ſint rerum anguſtiæ.

Se quidem non dubitare, quin omnes Dermondam, Dunkerckam, Dixmudam, Viluordã, aliaque loca recuperari ſummoperè deſiderent: verùm quandoquidem neque militares copias, neque alias facultates quibus eas recuperare queant, in promptu habeant, liquido conſtare, hæc aliaque loca amiſſa nequaquam repeti poſſe, niſi amanter ac beneuolè cum Duce tranſigatur: quod niſi mox fiat, metuendum ne Dux vehementer offenſus, ex Belgio diſcedere volens, eas hoſti potiùs tradat, quam Prouincijs reſtituat.

Quod verò ad pericula damnaque imminentia ſpectat: ſi quidẽ ſuis rebus probè conſulere velint, profectò pericula multo commodius nunc quàm ante euitare, & oppida abſque vlla contradictione tuta ac ſecura reddere poterunt, ne in Ducis poteſtatem vllo poſt hac tempore recidant.

De religionis quoque conſeruatione ſpem optimam, Deo fauente, affulgere, dummodo cum Duce paciſcantur: quod niſi fiat, multas variarum ciuitatum Eccleſias grauiſsima damna paſſuras, & prorſus perituras.

An fas ſit fœdus inire cum Principe alterius religiõis.

Quod autem multi aſſerunt, nequaquam fas eſſe fœdus inire cum Principe, qui non ſit eiuſdem omninò religionis: fateri quidem, ſe non eſſe tam præſtantem Theologum, vt hanc quæſtionem enudare queat: tamen ſatis ſcire ac intelligere, totius orbis Chriſtiani, Eccleſias id abſque ſcrupulo ac difficultate facere. Quandoquidem Gallicanæ Eccleſiæ auxilio Principum Gallorum ac Germanorum fretæ ſæpe cum ſuo Rege tractarunt atque concordarunt. Ciuitates quoque & pagi Heluetiorum, quamuis diuerſæ religionis, ſuum fœdus, mentis vnius ſpatio cum Galliarum Rege pariter vnanimiterque confecerunt. Geneuenſes etiam cum Galliarum Rege ſocietatem contraxerunt, einſdemque præſens auxilium æſtate præterita magno ſuo bono ſenſerunt. Anglia quoque fœdus inuiolabile cum Belgio ſeruauit, neque vllo modo rupit, cum tamen alia nulla, quam Romana religio hic exerceretur. Similiter

& Anglia

An. 1583. & Anglia Daniaque mutuam amicitiam colunt. Scoti etiam cum Gallis ſocietatem initam iamque 800. annos ſeruatam fideliter retinent. Hæ quoque regiones cum Imperio, & Imperium cum illis: Hanſæ ſimiliter ciuitates, quamuis diuerſæ religionis, in fœdere mutuo perſeuerant. Duces & Principes Germaniæ vnanimiter ſupremum ſibi Dominum elegerunt Imperatorem. Eccleſiæ Poloniæ Regem alterius religionis acceperunt. Valdenſes cum Rege Bohemio, & Vallis Angronæ incolæ cum Duce Sabaudo fœdera contraxerunt. Se quidem has aliaſque omnes totius Chriſtiani orbis Eccleſias hac de cauſa, neque condemnare, neque abſoluere poſſe: nihilominus ſentire, arbitrari atque conſulere, vt qualecunque fœdus ineant, meminerint, curentque id ea conditione efficere, vt religio ſecura, tuta ac integra conſeruetur.

Hæc perpendenda inprimis ſuper ſecundo articulo: quandoquidem hic plurimum difficultatis lateat: maximè ob diuerſas, quas nonnullæ Flandricæ & Hollandicæ ciuitates conceperunt ſententias. Si enim cum Duce concordia ineatur, quædam ciuitates proculdubiò ab alijs diſſentient atque diſcedent: ſi verò non ineatur, nonnullæ præcauere volent, ne ab alijs deſerantur, & ſe parti cui maximè fident, aut quam commodiſsimè nanciſci potuerunt, adiungent. Proinde hæc prudenter ac maturè penſanda, examinanda atque perficienda.

Articulus tertius. Tertius articulus eò vergit præcipuè, vt ſe ſuis facultatibus atque viribus ſtrenuè defendat: quod ſi facere conſtituant, principio opus erit belli præfectorum & militum vernaculorū ſiue indigenarum magno numero: horum autem pauci admodum nunc inueniri poterunt, quandoquidem hiſce bellis plurimi interierint, & regio non ſit admodum ampla: multi quoque hoſtibus ſe nunc iunxerint, ij potiſsimùm qui olim Regi Hiſpano militarūt: & quia populus mercaturæ magis quàm militiæ ſit addictus: proinde maximo extraneorum militum numero opus fore: verum hi difficulter admodum induci poterunt, eo quòd ante hactam male excepti fuerint. Præterea difficillimum erit loca vbi milites conſcribendi ſunt inuenire: verùm de hac re agi poterit, tunc cum negotium iſtud decernetur. Reformatæ autem religionis ſectatoribus potius quam alijs confidendum eſſe, liquidò patet.

Pecuniarum difficultas. Quod verò ad pecuniæ difficultatem attinet, ea profectò grauis admodū ſemper fuit, etiam cum tantum conquirenda eſſent præſidiariorum ſtipendia: ita vt mirum ſit ciuitates potuiſſe conſeruari aut contineri, in tam difficili ſolutione, ſine ſeditione aut tumultu: cum pecuniæ nerui atque ſuſtentacula ſint belli, vtpotè ſine quibus nihil certò ſtatui aut agi poſsit.

Status Conſilium neceſſarium. Si autem tertium articulum ratificare operæpretium conſultumque videbitur: proculdubiò vnus aut plures viri primarij eligēdi erunt: quibus reliqui omnes non ore tantum, ſed facto ipſo obediant, interea temporis quo auctoritate tradita pollebunt: interea reliqui ſuis artificijs, opificijs atque exercitijs ſolitis animum ſtudiumque applicabunt, neque ſe rebus bellicis aut Reipub. adminiſtrationi temere immiſcebunt, verùm ſe fidei virorum delectorum cōmittent atque commendabunt: vtpotè qui religionis, æquitatis ac honoris ſtudioſi, quod vtile, æquum ac neceſſarium erit, ſtatuent: eorundemque ſtatuta, decreta, ac iuſſa abſque tergiuerſatione aut contradictione capeſſenda, & exſequutioni mandanda erunt. Ita tamen, vt horum exequutione peracta, vnicuique liberum licitumque ſit, id quod vtiliſsimum ſibi videbitur, demonſtrare.

Hanc tamen regulam inutilem ac ſuperuacuam fore, ſi pecuniæ conquirendæ ratio deſit: eam enim inprimis ipſo facto, non promiſſo, dictis Conſiliarijs eſſe demonſtrandam, vt magis voluntarij ad huiuſmodi Prouinciam ſuſcipiendam fideliterque adminiſtrandam reddantur.

Quanta autem pecuniarum ſumma ad hoc ſit neceſſaria, liquidò ſatis colligi poſſe ex ſcheda à ſe hac de re confecta palamque exhibita: qua belli onera omnia tam extraordinaria, quàm ordinaria exactè deſcripta continebantur. Fruſtra autem conſultari ac deliberari, dummodo hæc norma non ſeruetur.

Et quanquam illos, qui ſpem fiduciamque omnem in Deo prorſus collocandam aſſerunt, nequaquam vituperare velit, quandoquidem horum conſilium bonum piumque ſit: ſe tamen exiſtimare, negotium aliquod arduum atque periculoſum attentare ſine ratione aut facultatibus, aut eaſdem auaritiæ inſtinctu ſupprimere vel omittere, id neutiquam eſſe Deo fidere, ſed Deum tentare: contra verò occaſionibus ac facultatibus à Deo Opt. Max. oblatis vti, eundemque, vt incepta ſecundet orare, id demum eſſe Deo confidere.

Princeps Auraicus tertiā viam eligit ſub conditione. Ex his autem tribus vijs à ſe demonſtratis, tertiam ſuo iudicio optimam eſſe, dummodo copia ac facultas adſit. Se quidem elapſis nunc quatuor annis multum laboris ac moleſtiæ ſubijſſe, ſeduloque ſtuduiſſe Prouincias ſimul omnes concordes reddere: quod ſi aſſequi potuiſſet, proculdubiò (Regis Hiſp. potentia nihil obſtante) ſummi Dei fretus auxilio, Ioannem Auſtriacum Belgij limitibus facilè expuliſſet.

Verùm poſtquam inter Prouincias diſsidia, contraria ſtudia, aliaque impedimenta fuêre exorta, & Ordinum Proceres, maximè illi qui ineundæ concordiæ aliquatenus obſtiterant, tandem neque vires, neque facultates reſiſtendi aut defendendi ipſis eſſe ſignificarunt: ſe tunc primò concepiſſe ac propoſuiſſe, auxilia aliunde quærenda eſſe: hinc conſilium ſtatim initum

extraneo Principe ſubſidiario accerſendo, ijs potiſsimè inſtigantibus, atque vrgentibus, quibus id nequaquam cordi erat. *An. 1583.*

Verùm enimuerò ſi quis huiuſmodi rerum adminiſtrationem, ſiue modis, rationibus ac facultatibus ante commemoratis ſuſcipi, à quoquam poſſe exiſtimet, hunc multum decipi falliq́; dubium non eſt: ea potiſsimùm de cauſa, quod conſultationes ac deliberationes plerunque admodum tardè determinentur; & ipſæ res imprimis neceſſariæ tardiſsimè ſuppeditentur. Proinde ſi tertia illa à ſe demonſtrata via inſiſtere cupiant metuendum ne antequam de exercitus Imperatore, præfectis, conſiliarijs, pecunijs, rebusq́ue bello neceſſarijs certo conſtituendis ac conficiendis ratio probè ſit inita, ingens multarum ciuitatum atque Eccleſiarum iactura fiat, & mox reliquæ auxilij ſubſidijq́ue ſpe prorſus deſtitutæ, alios ſibi amicos ſociosq́ue adſciſcant.

Si autem hæc ſua ſententia minus illis placeat, eam maximè ob cauſam, quod hæc omnia præſtare effectaque reddere nimis foret arduum ac difficile: attamen ſibi neutiquam vtile videri, cum Hiſpano de pace agere. Sed ſi eum Duce pactiones facere cupiant, tum quidem præcauendum eſſe, ne qua ciuitas in periculum pertrahatur: proſpiciendumque, vt milites conquirantur fideles, maximè autem vt militiæ præfecti ſint ſinceri, & Ordinum Proceribus accepti, ipſiſque Ordinibus atque eorum Concilio ſe ſacramento obſtringant. Attamen ſi aliter hæc commodè fieri queant, ſe equidem id malle legibus ac conditionibus ante declaratis: alioqui ingens eſſe periculum, ne ſimul omnes peſſum eant, atque in hoſtium poteſtatem miſere redigantur.

Hæc omnia neceſſariò coram exponenda atque explananda ſibi viſa, in tanto tamq́ue graui negotio. Proinde rogare ipſos Antvverpienſes, vt ſe generalitati coniungant, ſuamque deliberationem æqui bonique conſulant: iterumque aſſerere, ac palàm teſtificari, ſe qualemcunque modum ſtatuant (ſalua integraque religione) reliquum ſuæ vitæ in ſeruitio officioque Generalitatis, Ordinum Procerumq́ue Belgij, & totius ciuitatis Antvverpienſis tranſigere velle atq; optare.

Hanc Principis Auraici orationem breuiter hic inſeruimus, vt hinc Lectori ſtatus Prouinciarum euidentior fiat. Nunc dicendum reſtat quomodo Ordinum Proceres, D. Bellieurei, viri eruditione ac prudentia celeberrimi, Galliarum Regis Conſiliarij, oratione audita, cum Duce tractare inceperint, Doctore Leonino, Friſiæ præſide, Meetkerckio & alijs eo miſsis: A Duce quoque venerũt legati Ordinibus inprimis grati, inter quos Comes Lauallius alijq́ue, qui vltro citroque commeabant. Ordines à vicinis Anglis & Germanis nihil prorſus auxilij ſperabant: à Gallis autem larga admodum promiſſa, ſed quæ contra, minas referre videbantur, accipiebant: proprias autem vires ac facultates minores ſentiebãt, quam vt ſe ſuosq́ue grauiſsimis belli difficultatibus extricare poſſent. Deſiderabant autem inprimis ſuas vrbes è Ducis poteſtate trahere, metuebantq́ue, ne fortè Parmenſi traderentur: ad hæc ſperabant Ducis exercitum obſidionem Eyndouiæ ſoluturam, atq; duæ hæ rationes eos potiſsimùm permouerunt, vt eum Duce paciſcerentur. *Ordinum Proceres ſtatuunt certas ob cauſas cum Duce paciſci.*

Ducem autem vrgebat ingens commeatus penuria, & rei nummariæ difficultas: deerantque ijs quas occupabat ciuitatibus res maximè neceſſariæ: ad hæc vehemẽter cupiebat ſuos Antvverpiæ captiuos, quibus malè timebat, liberare: atque has ob cauſas præcipuè impulſus fuit ad tranſigendum conditionibus ſatis æquis: accedebat fortè, & ſpes animusq́ue perpetratum facinus aliquo modo temporis ſucceſſu reparandi, maculamq́ue turpem abluendi. Cumq́ue plurimæ ac variæ pacificationis leges & formulæ vtrinque proponerentur: inter alias hæ præcipua fuit, vt Dux cum iuſto quodam præſidiariorum numero Bruxellam aut Machliniam veniret, interim vulnus adhuc crudum recensq́ue faneſceret, animique commoti temporis ſucceſſu pacarentur: hoc modo commodius cõcordiam iniri poſſe. Tandem autem legati fiduciario quodam contractu ſimul tranſegerunt, atque concordarunt his conditionibus.

Dux Dunkerckam cum 400. peditibus, & 300. equitibus proficiſcatur, & eo loci ad tempus maneat: interea Ordinum legatos ibidem adfuturos, vt vlterius pacis leges ac normas in Prouinciarum commodum ſimul tractent: interim autem omnes Belgæ, eorumq; bona in Gallijs & Dunkerckæ retenta, liberentur ac reſtituantur. *Contractus inter Ducem & Proceres Ordinum.*

Præterea Dux ſubſignationẽ contractus ſtatim cõfirmet, & Viluordam Ordinibus reddat. Tum exercitum ſuorum circiter 2500. Heluetiorum, & 3000. Gallorũ cum reliquo adhuc equitatu VVillebroeckam verſus mittat: vbi eis Ordinum nomine nonaginta florenorum millia numerabuntur, & pro Ducis arbitrio ac decreto diſtribuentur. Sua quoque Celſitudo cum ſuis copijs ſtipendiarijs iuramentum præſtabunt, ſe fideliter militaturos, neque quidquam contra Ordines aut Prouincias attentaturos: verùm ſedulo operam omnem impenſuros contra hoſtes Hiſpanos, Malecontentos, eorundemq; ſocios, & mox traiecto flumine in Brabantiam venturos. Similiter quoque iurabunt Angli & Schoti milites, regione VVaſiana exibunt, Ripelmondam venient, & flumine Schaldi traiecto, Eyndouiam obſidione liberare iunctis copijs viribusq́ue ſimul omnes contendent.

Interea

An. 1583.

Interea ad Ducem tanquam obſides venient D. Philippus Schonhouius VVanroye Dominus, Conſul Antvverpiæ; Ioannes Stralenus Merckſemij Dominus, Ammannus; & Rogerius Lerdalius Neuvvalvvichæ dominus, ſenator eiuſdē ciuitatis; Noelius Caronius Schonevvallæ dominus, Conſul Franconatum: præter hos quoque delegati tres, nempe Adolphus Meetkerkius, Frandriæ præſes, Henricus Bloyerius Bruxelæ Conſul, & VVilhelmus Euerardus Antvverpiæ Syndicus: qui ſimul atque ſe in Ducis poteſtatem obtulerint, præſidiarij Galli Teneramonda diſcedent, & Dux Dunkerckam veniet.

His obſidibus Dunkerkam aduenientibus, Duci omnes Galli captiui, & ſuæ Celſitudinis, & ſuorum palatinorum atque miniſtrorum ciſtæ, literæ, bona mobilia reſtituentur, ſicut eadem die 10. Martij inuenientur. His omnibus redditis, Dux quoque ciuitatem Dixmudā reddet, & dictos obſides dimittet. Galli autem captiui expenſas, ſumptusque debitos, & gratuita promiſſa ſoluent: atque in hoc negotio Ordinum Proceres intercedent, ſuamque fidem interponent: inſuper nomine eorum fideiubebunt, quibus neque exſoluendi, neque fideiuſſores conſtituendi facultas aut poteſtas erit: ſatisfaciendi autem Prouinciam in ſe recipiet Dux. Præcipui captiuorum, vtpotè Epiſcopus Conſtantinus, D. Fernachneus, Ferteus, Farquiſius, Vergneus, Rieuſsius, Beauxeus, Seniſachius, Vigneriſus, Torſachus, Remigianus, Sercheualus, Chaumontus, & alij nonnulli immunes erunt, neque vlla, niſi priuati debiti cauſa, retineri poterunt.

Simulatque Dux cum ſuis Dunkerckam venerit, curabunt Ordines, vt Prouinciæ quam fieri poterit, citiſsimè ſuos delegatos eo mittant cum poteſtate atque auctoritate abſoluta tractandi, ſtatuendi ac confirmandi cum Duce, quæcunque ad officium obſequiumque Duci præſtandum, & Prouinciarum commodum promouendum neceſſaria videbuntur, idque mutua benignitate atque amicitia fiat.

Dux literis ad Præſidiarios Gallos VVinoxbergæ degentes datis, mādabit, vt inde in caſtra diſcedant ſub pœna inobedientiæ & ſuæ indignationis.

Poſtremu offenſionibus omnibus vtrinque condonatis atque obliteratis, fœdus Burdegalenſe, anno 1581. 24. Ianuarij initum ſeruabitur. Pacificatio hæc atque conciliatio fiduciaria, Teneramondæ ſubſignata, anno 1583. 18. Martij, Antvverpiæ promulgata fuit 2. Aprilis. Peractisque vtrinque rebus omnibus, Dux Dunkerckam venit: cumque hic Ordinum delegatos præſtolaretur, illi verò tardiores ſe præberent in ſuis negotijs determinandis, interea aliæ viciſsitudines quas recenſebimus, euenerunt.

Per omnes paſsim Belgij Prouincias calumniæ atque detrectationes exortæ ſunt in illos, qui Gallos in Belgium adduxiſſe putabantur, idque imprimis Principi Auraico imputabatur, quanquam Ordines generales eum ſatis excuſatum haberent. Hanc autem calumniam Hiſpanorum fautores aſtutè prætexebant, iamque confidenter effutire, & clanculum omnia perturbare audebant: ne qua via ſalutis patere videretur, niſi Prouinciæ Regi Hiſpano reconciliarentur: idque effectum reddere plurimi quibuſcunque modis conabantur.

Princeps Auraicus vxorē ducit ... Gaſparis Colinij filiam.

Id temporis Auraicus matrimonium tractābat cum vidua D. Teligni, Pariſijs anno 1572. trucidati, filia Caſtilionij Comitis, Galliæ Admiralij tunc temporis etiam ibidem crudeliter interfecti. Hæc in Belgium claſſe appulit 7. Aprilis, & Auraico nupſit 12. eiuſdem menſis die peperitque ei filium Henricum Fredericum 29. Febr. 1584. Hæc neceſsitudo atque affinitas populi opinionem de Auraico Gallis valde addicto ſummopere auxit.

Cornelius Hogeus ſe Caroli V. Imper. filiū profeſſus Hagæ capite truncatur.

Eadem tempeſtate, in Hollandia quidam Cornelius Hogeus ſe gubernationi Prouinciarū ingerere ſtudens, Caroli V. Cæſaris filium illegitimum ſe profitebatur: erat autē natus eo tempore, quo Carolus Cæſar Hagæ manſerat, peritus artis in æs ſcalpendi, proſapiæ inſuper honeſtæ. Hagæ captus à Conſilio Hollandiæ, præſide Berreo, conſiliarijs Calenbrotio, Brederodio, Loeno, Menino, Backero, Levveno, condemnatus fuit 29. Martij 1583. iudicio ſupremæ Curiæ Comitatuum Hollandiæ, Zelandiæ, & Friſiæ nomine conſtituto, vt capite amputato, corpus in quatuor partes diſſecaretur. Sententia autem lata hæc erat: quandoquidem extra tormenta & vincula confeſſus fuerat, ſibi circa feſtum omnium Sanctorum, anno 1581. oſtenſas fuiſſe literas honorarias à quodam Gabriele de Selua, Caroli V. Cæſaris olim cubiculario, quibus eum Regis nomine (poſtquam Pacificatio Colonienſis non ſucceſſerat) inducere conatus fuerat, vt vnà ſecum in Hiſpaniam proficiſceretur ad Regem, quandoquidē Rex intellexiſſet hunc ſui patris illegitimum eſſe filium, cupere proinde cum eo conſilium inire, quibus modis Prouinciæ ad ſolitam obedientiam redigi poſſent, atque polliceri, dummodo res feliciter ſuccedant, eximios honores. Quibus de rebus poſtquam quendam Iacobum Voſsium in vrbe Delphenſi conſuluiſſet, ipſemet in Hiſpaniam proficiſci non auſus, cum Gabriele Selua eo miſit quendam Ioānem Rattalerū Friſium, circa id tempus quo Princeps Auraicus inſidioſè ſclopeto fuit læſus: eidemque literas tradidit aſſertorias, quibus non tantùm modi ac rationes hæc negotia adminiſtrādi, ſed & regionis ſtatus, conditio, atque ſitus continebantur. Hic Rattallerus cum quinq; menſes abfuiſſet, literas à Rege ipſi attulit, atque ore retulit, ſe multis de rebus cum Rege & Doctore

Fonckio

An. 1583.

Franckio egiſſe, & ſuum inſtitutum vtriſque ſummopere placuiſſe: vt autem commodè quod conceperat, exequi poſſet, Regem ſine mora Coloniæ aut Franckofurti ducenta dalerorũ millia numeranda curaturum, quibus ſuo nomine, atque abſoluta auctoritate, equitum & peditum copias conſcribat: quin & gratitudinis ergo eidem, aut Geldriæ, [illegible] alium quemcunque commodiſsimè ſitum optaret, Ducatum, [illegible]eraliter daturum: effigie R[illegible] annuli [illegible] ad maiorem rei confirmationem quoque mi[illegible]. His [illegible] acceptis, m[illegible] A[illegible] ſitum nothum prohteriaulis, cœpit cum [illegible] M. Iacobo V[illegible]ſio, & Ioann[illegible] libell[illegible] famoſum ad excitandam ſedit[illegible] i[illegible] primis accommodatum, & inſcriptione ADMONITIONIS VALDE NECESSARIAE in[illegible] im; præterea etiam Epiſtolas ad Hollandiæ ciuitates, earum adminiſtrato[illegible], & opp[illegible] col[illegible], [illegible] ac nomine not[illegible] Auſtriacæ do[illegible]us, conſcribere, auxiliaq; ſeditio[illegible] expel[illegible] polliceri. Præterea cum nonnulli cóſilia inijt, quibus potiſsimùm mo[illegible] re, patriam ſubiugare, & in Hiſpani po[illegible]ſtatem redige repo[illegible]. Depre[illegible] quod [illegible] Iodoco VVillebrando, qui 4000. exemplaria libelli [illegible], & 4000 [illegible]larum typis ederet: cum Ioanne quoque [illegible]illeno, qui 4000. exemplaria Gall[illegible] imprimeret Coloniæ, cum in[illegible]gnibus Auſtriæ armi[illegible] in fronte librorum, paratusque in Germaniam ſuperiorem profici[illegible] vt accep[illegible] pecuni[illegible], & equitibus ac peditibus co[illegible]ectis, facinus inſtitutum perficeret; deprehenſus captusque eſt. Hæc confeſſus, morti adiudicatus, menſe Aprili, ſupplicium ſubijt, capite, ceruicibus abſciſſo, & corporis trunco in quatuor partes dilaniato.

Petrus Dordoignus, Principem Auraicũ interficere machinatus, capite plectitur.

Eodem menſe Martio quidam Petrus Dordoignus, Hiſpanus, Antvverpiæ captus, fatetur ſe Principis Auraici interficiendi cauſa ex Hiſp. veniſſe, atq; de huiusmodi facinore tentando cum ipſo met Rege coram egiſſe: (tametſi Rex poſtmodum culp[illegible] à ſe amouere volens, non ſecum, ſed cum ſuo tantum ſecretario hanc pactionem initam [illegible] dixerit) & Grauellingam pertranſeundo, hic quoq; D. Motteo eandem rem communicaſſe. Primo ſe natum e Croatia dixit: diuerſarum linguarũ erat peritus: fueratq; cum hoſtibus Hiſp[illegible] in direptione vrbis Antvverpienſis capta: quæ om[illegible] pene confeſ[illegible], menſe Martio in quatuor partes [illegible] eſt.

Ioan. Ianſen capite truncatur.

Anno quoq; ſeque[illegible] April. Fl[illegible]ngæ quidam Ioan. Ia[illegible]us, mercator [illegible] quo dam in Principem Aur[illegible] [illegible]um Principem, & quot [illegible] ei aderant extinguere conatus eſt, puluere [illegible] in cel[illegible] ſuo [illegible] proximè Principis hoſp[illegible] accenſo, poſtquã hac de re Legatum Regis Hiſpaniæ in Gallis conuenerat: atque ob id [illegible] capite truncatur.

Gottus militũ præfectus ſollicitatur, vt Auraicum interimat.

Præterea Gallus quid[illegible] Gott[illegible] nomine, præfectus vnius cohortis præſidiariæ in munitione Neuſa, cum à Marchione Romb[illegible] captiuus detineretur, ab eodem ſollicitatur, vt aliquid officij, quo ſe redimat, præſt[illegible]: quærit n[illegible] Neuſæ propugnacul[illegible] aut vallũ aliquod, vbi cohortem ſuam habebat, tradere poſſet: [illegible] captiuus id, tanquam ſibi nequaquam poſsibile, recuſaret: rogat poſtremò num aliquid in Principis Auraici vitam moliri vellet: conditioné hanc Gallus tandem accipit, promptam miſcendi veneni rationem adfert, maximè in iuſculo anguillarum maiorum, quibus Principem lubẽter veſci dicebat. Id conſilium Marchio mox ex pago Ecloano ſcripta Epiſtola Principi Parmenſi ſignificat: Princeps ſuſceptionem hanc ſibi placere reſpondet, compẽſandi præſtandiq; promiſſa, poteſtatem atque auctoritatem dat: captum autem dimittendum prætextu quodam numerandi lytri, monet: itaque Gottus liber dimittitur, menſtruo ſtipendio ærneatori numerato. Reuerſus Neuſam, Gubernatori & reliquis propugnaculorum ac munitionum præfectis conuocatis, rem omnem exponit: atque poſtmodum fideliter ac ſtrenuè ſemper ſe geſsit: Menſe autem Iulio 1584. cum propugnaculum Lilloanum ab hoſtibus obſideretur, ipſe cum alijs nonnullis præfectis atque ſtipendiarijs militibus eruptione facta, excubitores Hiſpanos fugauit, atque ſtrauit: qua dimicatione, in pede vulnus, adeo graue ſclopeti glande accepit, vt inde animam Antvverpiæ exhalauerit.

Huiuſmodi inſidiarũ ac veneficiorum modis, capitales Principis Auraici hoſtes: cum viderent ſua prudentia tantũ facinus Ducis reconciliatum eſſe, viro mortem exitiumq; machinari, voti victoriæq; ſe prorſus compotes futuros reputabant, ſi impie ac ſcelerate incautũ de medio tollerent, quod & anno ſequente effecerunt: verum eius morte parum admodũ lucri aut vtilitatis illis acceſsit, vt ex ijs quæ poſt referemus ſatis conſtabit. Eodem hoc anno, prima quadrageſimalis ieiunij die, veſperi ſub horam 10. Antvverpiæ Ianus medius, quæ noua burſa vulgo dicitur, exigui ignis flamma incenſa fuit, incuria inſtitorum, qui in ſuperiore domus parte ignem negligenter collocarant, atq; cuſtodier[illegible] ſubitò aut flamma quæcunq; circumcirca inuadere potuit, ipſas etiam inſtitorum pretioſiſsimas merces conſumpſit: cumque id temporis ciuitas ſatis adhuc floreret, mox baſilica hæc reſtaurata fuit, idque eò citius atque facilius, quod muri in quadro integri permanſiſſent.

Incendiũ Nouæ burſæ Antvverpiæ.

Diximus ſupra, Parmenſem ſimul ac facinus à Duce tentatum Antvverpiæ, & diſcordiam inter eum & Prouincias ortam intellexiſſet, Eyndouiam obſidione cinxiſſe. Cumq; Ordinum Proceres eam liberari ſummopere cuperent, huius rei cauſa præcipuè ad ineundum cum Duce

 nouum

An. 1583.

nouum fœdus impulſi ſunt. Pactione itaque principio menſis Aprilis inita, mox mi[illegible]tum Heluetiorum, Gallorum, Anglorum, Schotorum copiæ vndique congregatæ, in Brabantiam contendunt ſub Tribuno Birone, & primo arcem Vierſelam inuadunt: hic Chiliarcha Gardeus rei machinariæ præfectus interijt, tormento quodam æneo diſrupto, non ſine maximo ſuorum luctu: ſepelitur honorificentiſsimè in vrbe Antvverpiana, poſtquam longo tempore probè ac ſtrenuè Auraico Principi & Ordinibus Belgicis militaſſet, varijsque expeditionibus mult[illegible]um laude interfuiſſet.

Parmenſi Eyndouia potitur deditione.

Interea nuntia adſeruntur de oppidi Eyndouiani deditione, in quo præſidiarij erant Bonivetus, Allinus & Finquerellus cum aliquot Gallicis & Schoticis cohortibus: qui alacriter atque conſtanter in munienda ac tuenda Eyndouia ſuas operas collocarant. verùm cum poſt [illegible]ſtile Ducis inceptum Antvverpiæ, Parmenſis paſsim agris potitus Manſfeldium cum potentiſsimis copijs miſiſſet, vt Eyndouiam vndique vallaret, ac foſsis munitionibusq́; cingeret, ne exeundi, intrandi, aut propius accedendi locus pateret; iamq́; Manſfeldius commodiſsimè ſua caſtra collocaſſet: obſeſsi poſt trimeſtrem obſidionem, inopia atque neceſsitate vrgente, ſe dedere coacti fuere, poſtquam equos, canes, feles vitæ ſuſtentandæ cauſa comediſſent: itaque cum obſeſſoribus hoſtibus pacti, arma & ſarcinas aſportarunt, & cum laude atque honore oppidulo deſerto abierunt 23. Aprilis: deinde Parmenſis munitiones omnes dirui iuſsit.

Bironi⁹ VVouuam capit.

Poſtea Bironius Roſendalam contendit, & arcem VVouvvam optimè munitā, non procul ab vrbe Zomæberga, ditioni Marchionis Bergenſis ſubiectam, quam 150. Itali præſidiarij & ruſticorum caterua c[illegible]odiebant, obſidione cingit: tormenta propius admoueri iubet, quæ 1500. vicibus exploſa, vix mœnia aliqua parte, qua milites impreſsionem in arcem facere poſſent, labefactare potuerunt: nihilominus præſidiarij metu perculſi, 10. Maij munitionem dediderunt, eà conditione, vt gladio tantum & pugione armatis excundi libertas cōcederetur. Huius deditionis cauſa, præſidij Præfectus proditionis, vt rumor erat, à Parmenſe inſimulatus fuit.

Dieſta à Manſveldio obſeſſa Parmenſi deditur.

Manſveldius Eyndouia capta, interea dum Bironius VVovvdanam arcē oppugnat, Tornhoutum, Hochſtratam, Lœnhoutum & Vierſelam recuperat: inde Dieſtam obſidione cingit: Paulus autem Dœckerus, tribunus vrbi defendendæ præfectus, necdum 12. dies obſeſſam hoſti dedidit: nulli hic erant præſidiarij equites, ſed peditum Belgarū cohortes 4. & Anglorum 2. quę ſimul vix trecentos conficiebant bellatores milites: præterea ciues circiter quingenti, ad pugnā parum animati, rebusq́; ſuis diffidētes, quandoquidem vno eodemq́; anno ſexies à diuerſis hoſtiliter captū fuerat oppidum: latum enim valde eſt ac ſpatioſum, in ipſo ambitu 750. & amplius complectens decempedas: foſſarum pars vnā nullis, alia paucis aquis munita: loricæ & ſæpimēta murorum humilia: vrbs prorſus rotunda, abſque propugnaculis à latere eminentibus, quibus mœnia defendi poſſent: extra aūt, montes multi, vnde abſq; maioribus tormentis bellicis oppugnandi & expugnandi obſeſſoribus optima cōmoditas. Itaq; ciues animis fracti, longis calamitatibus afflicti, rurſus expugnationem direptionemq́; metuentes, ipſum Tribunum Dœckerum ad deditionem ineundam eogunt: Oppidum in hoſtis poteſtatem traditur, ea conditione, vt præſidiarij, ſignis militaribus relictis, armati exirent, & quas portare poſſent, ſarcinas auferent: præfecti autem militum ſuas facultates, curribus & equis aliquot euehi curarent: ciues quoque qui vellent ijſdem conditionibus liberè diſcederent. Cumq́; vrbe relicta 28. Mai[illegible] Borghoutum pagū prope Antvverpiam veniſſent, Tribunus Dœckerus apprehenſus in carcerē Antvverpiæ conijcitur, militesq́; omnes, Anglis exceptis, maximo cum dedecore, tanquam mil[illegible]ia indigni, exauctorantur. Ipſe verò Dœckerus multorum criminū accuſatus, vrbis malè munitæ incommodam diſpoſitionem, equitum & peditū præſidiariorum exiguum numerum, ciuiumq́ue numero & viribus potentiorum maleuolentiam cauſatus, ſe quibuſcunque potuit, modis purgauit, ſuamque apologiam typis edi iuſſit, & tandem e carcere emiſſus eſt.

Caſtrū VVeſterloam deditur.

Paulò pòſt Manſueldij copiæ prope VVeſterloum, arcem loco valde munito in Campania Brabantię ad Netham flumen ſitam veniunt: Ruſtici quidam præſidiarijs infenſi vallem hoſti monſtrant, medio ferè miliari diſtantem, in quam aquæ arcē ambientes facillimè deriuari poſſent: horum iudicio foſſa defoditur, & aqua omnis ita deducitur, vt ſicco pede ad ipſos vſque arcis muros aditus patuerit: cumq; iam tormentis quaterētur mœnia, Vliedtius præſidiariorum præfectus obſeſſori arcem dedidit 5. Iunij: ea de cauſa Antvverpiæ captus, grauiter à ciuibus accuſatur: verùm innocentiam ſuam teſtatus, liber euaſit.

Parmenſis caſtra Bironij oppugnat.

Parmenſis, captis aliquot locis munitis, caſtra Ordinum prope Roſendalam inuadere meditatur, quæ Marſchalcus Bironius adeo accuratè munierat, vt hoſtis ea nequaquam ſine ſuo magno malo oppugnare poſſe videretur. Verùm ſimul ac Parmenſis reſciuit parum concordiæ a[illegible]que diſciplinæ, multum verò diffidentiæ inter milites Gallos, Anglos & Belgas eſſe, [illegible]it [illegible]a 20. Iunij illos hoſtiliter aggredi: idque ſatis fœliciter illi ſucceſsit, cæſis aliquot Ang[illegible]is, q[illegible]ut contemptu aut diffidentia agitati, conſtituto loco man[illegible]ooluerant. Bi[illegible]o[illegible]ius ipſe in pede læſus. Verùm hic conflictus leuis, neque Ordinibus admodum damno[illegible]us [illegible]it. Parmenſis a[illegible]m

poſt-

An. 1583.

poſtquam ſibi rem eſſe cum veterano, & experto militiæ præfectò videt, diſcedit: inde Herentalam vrbeculam menſe Iulio obſidet; ſed cum paulò antè 1600. præſidiarijs, à ciuibus Antvverpienſibus munita eſſet, tempus operamq́ue obſeſſor perdidit.

Ordinum Belgij res iam magis magisq́ue in peius vergere videbantur, eò quod Ordines generales, qui poſt hoſtile Ducis inceptum contra ciuitatem Antvverpienſem, Conſilium Status, quod Duci aſsiduo adfuerat, officio dimouerant, iamq́ue tota gubernatio rurſus in ipſorum poteſtatem redierat. Verùm diuerſitas ſententiarum atq; opinionum, horum quoq; concordiam labefactauit: alij enim Hiſpanis fauebant, alij Gallis infenſi erant ob perſpectam eorum perfidiam, alij aliter ſentiebant, ita vt alter alterius ſententiæ magna cum confuſione contradicere auderet: quod quidem Ducem ipſum, qui tunc adhuc Dunkerckæ manebat, nequaquam latuit: ad quem poſtremo miſsi fuère Delegati cum mandatis parui momenti. Eius autem auctoritas atque exiſtimatio apud populum indies diminuebatur, maximè autem quod Bironius cum ſuis copijs omnibus exoſi, parum aut nihil in Prouinciarum commodum exequeretur: hinc odium atque diffidentia contra Gallos prorſus gliſcere cœpit, Hiſpanorum fautoribus acriter ad hoc inſtigantibus.

Dux Brabantiæ & Andegaui è Belgio diſcedit.

Hac de cauſa Dux ſummopere commotus, triſtis, & animo æger in Franciam redire ſtatuit, vt Cameracum defendat ac muniat, cui inuadendo vicina hoſtium præſidia inhiabant, vtq; vrgentibus alijs negotijs proſpiciat, & diſsidium cum Rege fratre componat. Itaque Dunkerckæ familiam, ſuppellectilem, ſarcinas nauibus imponi iubet, & inde diſcedens 28. Iunij Caletũ petit: relicto Dunkerckæ Gubernatore D. Chamoytio, cum quingẽtis circiter præſidiarijs militibus, reliquis copijs eum deducentibus, cum nauibus & nautis ferè omnibus.

Montignius, Motta & præſidiarij quos Parmẽſis in Flandria habebat, rebus multo ante tempore præparatis Neoportum tunc capere decreuerant, clandeſtina fœderatorum opera: verùm poſtquam Ducem diſceſsiſſe intelligunt, copijs omnibus ocyus collectis, Dunkerckã poſtremo Iunij obſident, portum occupant, & catenis, nauium malis, repagulis & aggeribus claudunt.

Dunkerkæ ſituatio deſcriptio.

Dunkercka ciuitas Flandriæ, littori maris admodum vicina, ſex miliaribus à Caleto, tribus à Greuelinga diſtat, ſatis opima almaq; mercatu & piſcatu, anno 1558. à Gallis hoſtibus incendio deformata, nunc autem domibus reædificatis bene inſtructa, ſed contra hoſtiles inſultus parum munita, quia montibus arenarijs cincta eſt: hic multi confluentes riui in mare concurrunt, portumq́ue efficiunt, qui magnas naues non admittit: nam defluxu marino aquis plerunque deſtituitur.

Montignius & Mottæus, cum exercitu circiter 3000. militum Dunkerckam ex improuiſo (præcipuis ciuibus nautis, alijsq́ue incolis tunc abſentibus) aggrediuntur, & mox arctè adeo vndique obſident, vt præſidiatij VVinoxbergæ, quæ vrbecula vno tantum miliari inde diſtat, intrare nequaquã potuerint. Obſeſſores autem eo audacius obſidionem fecerunt, quod certò ſcirent, diſſidentiam & odium in Ducem Andegauenſem & Gallos, ſubſidium omne perturbatura atque impeditura. Neque profectò id eos fefellit. Nam cum Princeps Auraicus, & Ordines generales, nauibus apparatis, Marſchalcũ Bironium cum Helueticis & Gallicis copijs eo mittere vellent, duobus Flandriæ membris, nempe Brugenſibus & Franconatibus id imprimis poſcentibus: Gandauenſes inſtinctu noui Gubernatoris Flandriæ Principis Chymaij, cùm iam Hiſpanorum fautores in vrbe Gandauenſi potentiores eſſent, id permittere recuſant, noluntq́ue eos militum ſuorum copijs adiuuari, poſtquam Ducem Andegauenſem libera conſcientia recipere non poſſent: tanta ſcilicet religio tunc Gandauenſium animos inuaſerat, qui tamen primi & feruentiſsimi omnium, Andegauenſem in Dominum & Principem acceperant. Hac adeo iniqua Gandauenſium recuſatione permoti Brugenſes & alij, petunt vt Byronius cum ſuis copis, prope Neoportum veniat, & reliquam Flandriæ occidentalis partem tueatur: atque huius rei cauſa, ſine mora, panes paſsim in commeatum alimoniamq́ue exercitus coquuntur, aggeres etiam & valla ante Neoportum fodiuntur: Deputati Ordinum ita decernentibus, vtpotè qui reputabãt, exercitum Dunkerckæ obſeſſorem, qui ante Parmenſis aduentum tantummodo tria hominum millia continebat, Byronio propius accedente nequaquã ibi permanſurum: quouis enim æſtu marino creſcente, in tria diuerſa loca ſegregari cogebantur. Verùm cùm Gandauenſes palàm proteſtarentur, ſe fœdus ſocietatemq́ue rupturos, ſi hi milites extranei auxilio aſſumantur, neq; vllos Gallos in Flandria manere permitterent; Auraicus hac eorum perſpecta pertinacia, maiorem confuſionem veritus, ſtatuit viginti cohortes militũ indigenarum in Flandriam mittere, quorum opera reliquæ ciuitates ſeruari queant: verùm hæc tardius incepta, & à Principe Chymaio atque Gandauenſibus impedita fuere.

Gandauenſium & Chymaij culpa deditur Dunkercka Parmenſi.

Dunkercka deditio.

Interea Parmenſis ab obſidione Herentalſi deſiſtit, & Dunkerckam cum omni ſuo exercitu petit, atque totis viribus hoſtiliter impetit. Chamoytius obſeſſæ vrbis Gubernator, poſtquam nulla ſubſidij ſpes appareret, & ciues quos antea duriter tractarat, infeſtè ſe erga Gallos gererẽt, neque vlterius reſiſtere poſſet, cum Parmenſe paciſcitur 16. Iulij: ipſe & ſui gladijs & pugioni-

An. 1583. bus accincti vrbe exeunt. Parmenſis hac maritima ciuitate potitus, eam præſidio Hiſpanico munit: quæ plurimum huius belli tempore commodi attulit: nam minores aliquot bellicæ naues, inde in mare mox deſtinabantur, quæ opima ſpolia, naues, merces varias, cõmeatum aliaque neceſſaria aduexerunt, Zelandis id impedire fruſtra conantibus, qui ventis ſubinde aduersè ſpirantibus, prope portum maioribus ſuis nauibus præſidiarijs conſiſtere difficulter poterant.

Neoportũ capit Parmẽſis. Dunkercka ſuperata, Parmenſis cùm ſuo exercitu Neoportum obſidet, & mox deditione capit: vnde quidem ſuſpicio nata, Ordines Flandriæ & alios clandeſtinũ fœdus cum eo inijſſe.

Interea Auraicus Princeps, Oſtendam ciuitatem ad mare ſitam præſidijs & cõmeatu munit. Hanc Parmenſis deinde ſuo exercitu cingit, & vi capere molitur, verùm tandẽ aliquot ſuorum cæſis, cum obſeſſos fortes & optimè munitos videt, re infecta diſcedit: & Vuerna atq; Dixmuda duobus oppidulis mediterraneis, ſine aliqua difficultate potitur.

Vuerna & Dixmuda potitur Parmenſis.

Iubet & VVinochibergas obſideri. Hic cum præſidiarij Galli ſtrenuè ac fideliter diu hoſti reſtitiſſent, & iam res Belgicas omnino labeſactari viderent, nulla ſubſidij ſpe apparente, deditionem faciunt, ſtipendijs antea meritis à Parmenſe ſolutis, atque ita ſine ignominia abeunt.

Ipera obſidetur. Ipera quoque, vna quatuor metrapolitanarum Flandriæ vrbium, Parmenſis iuſſu validis, tam equitum quam peditum copijs cingitur, aggeribus, vallis, & ciuibus bonis, præterea præſidiarijs peditibus circiter quingentis ſatis munita: ita vt hæc obſidio longa & difficilis hoſtibus fuerit: de qua poſt dicturi.

Meningã deſerunt præſidiarij. Brugenſibus res ſecundæ Parmenſis, tunc temporis metum incuſsère: perſuaſi autem, conſultiſsimum eſſe vrbem Meningam incuſtoditã relinquere, & Schoricum præſidium, quod Brugenſium ſtipendia merebat, inde euocare & vrbis Brugenſis defenſioni applicare, facilè permiſerunt: id verò præcipuè factum fuit inſtinctu Principis Chymaij, qui inprimis ſtudebat, vt ſuæ facultates commodè in Regis poteſtatem tradi poſſent: ab eo enim tempore aſtutè machinari cœpit ea quæ poſt re ipſa præſtitit.

Belgicis rebus ita perturbatis, fortunaque aduerſante, populi ingens murmur contra Proceres ſuboritur, vt plerunque tempore nubilo & infauſto fieri ſolet: idque inprimis Hiſpanorum fautores actitabant. Antvverpiæ præterea turbæ populares excitatæ: cùm ciuibus callidè perſuaderetur, Principem Auraicum decreuiſſe arcis Antvverpianæ aream Gallis occupandã dare, atque ea de cauſa planiciem vallis & aggeribus muniri: quod quidem aliquo modo veriſimile plurimis videbatur: nam tum temporis plani campi limites foſsis quibuſdam diſtinguebantur, locaque ædificijs conſtruendis deſtinata plateis deſignatis limitabãtur: hinc ſubitò orta ſeditio, ad arma conclamatur, plebs armata arcem verſus contendit: & quanquam in ipſa area præſentes rem, vt erat, ante oculos viderent, tantus tamen quorundam fuit furor, vt Principem prouocarent, maledictis laceſſerent, & proditorem exclamarent, vtpotè qui Gallos introducere machinaretur. Rumore ſedato, Princeps, quod immeritus falsò & malitiosè incuſatus eſſet, & Magiſtratus in ſeditioſos animaduertere non auderet: (iam enim vulgus effrenatam ferociam animis cõceperat, minasque iactabat) paulò pòſt 22. Iulij Antvverpia in Zelandiam cum aulica ſua familia profectus eſt, quo Ordine generales Prouinciarum, quibus adeſſe debebat, conuocati erant. Ante abitum, ſcriptam normam ciuibus, ad quam ſe dirigerent, dedit: & in proximum annum, Aldegondium Conſulem deſignauit, quem recuſantem Prętoris, ſiue Marchionis dignitate ornare cupiebat, tali tantoque viro totius Brabantiæ rebus proſpicere ſatagens.

Byronius, Heluetij & Galli è Belgio abeunt. Poſtquam Auraicus in Zelandiam appulit, petijt vt Prouinciarum conſenſu Heluetij & reliqui Galli quibus Byronius in Belgio præerat, manere poſſent: verùm id fruſtra fuit: nam populus nimiam de Gallis diffidentiam conceperat, quamuis oppida quædam, imprimis Bruxella & alia hoſti maximè vicina, obſidionemque metuentia, libentiſsimè annuiſſent: verùm vt diſcederent decretum fuit: deducuntur itaque vſque in Inſulam Bier-vlietam: hic naues conſcendit Byronius cum ſuis copijs 27. Auguſti, & Franciam verſus tendens, ad Ducem Andegauẽſem, qui prope Cameracum rurſus milites colligebat, venit: hinc factum, vt Parmenſis ſuos limites fortiſsimis præſidijs muniri iuſſerit. Cameracenſes enim crebris eruptionibus Hannoniam & Arteſiam infeſtabant: Bruxellenſes quoque præſidiarij Branam-Conteam, & alia Hannoniæ loca ſpoliabant. Comes Hohenloius multa Brabantiæ loca incendijs interea vexat, & pręſidiarij Herentalenſes VVerdam vrbeculam Leodienſis diœceſis diripiunt. Parmenſis milites Bredæ in præſidijs collocati, vrbeculam Steenbergam in Brabantia ſcalis conſcendunt & capiunt: hæc autem capta parum commoda eis fuit: aggeres enim ab aduerſarijs perfoſsi, & naues præſidiariæ agendis excubijs ante portum collocatæ, ne quid damni excurrendo inferrent, impedierunt: attamen multoties pyraticam exercuerunt.

ARGVMENTVM. Lib. XII.

POST diſceſſum Galli, Ducis Brabantiæ, Ordines inter ſe de Republicæ adminiſtratione deliberant. Interea Zutphania à Taxio occupatur. Acre bellum in Archiepiſcopatu Colonienſi. Hymbyſius redit Gandauum. Regio VVaestenſis & Aloſtum hoſti produntur. Hinc Gandenſes & Brugenſes de reconciliatione agere cœperunt. Hymbyſius dum Teneramundam hoſti tradere conatur, apprehenditur, & capite plectitur. Ypera obſeſſa opprimitur. Brugæ etiam aſtu & technis Chymay corruptæ & proditæ, cum Parmenſi conueniunt. Chymay hiſtoria. Zutphania diu ab Hohenloo, ſed fruſtra, obſidetur. Publicis edictis cauetur, ne Commeatus ad Prouincias Regi parentes vehatur. Gallicus Dux Brabantiæ moritur. Auraicus ſclopeto traycitur à Balthaſaro Gerarts, qui mortis ſupplicio afficitur. Auraici mors publice lugetur, eius corpus honorifice ſepelitur, et ſuccedit in gubernatione filius Mauritius. Parmenſis munimenta & valla ad Schaldim occupat. Lilloum fruſtra obſidet. Ripamq́ paſsim præſidys muniit. Teneramundam & Viluordam expugnat. Gandenſes ſe Parmenſi dedunt, qui arcem ibi reſtaurat, apparatus facit, vt Schaldis fluuij tranſitum intercludat in eum finem, pontem ex nauibus compoſitum in eo ſtruit, & Valla multa in Ripa fluminis erigit. Antvverpienſes ſub Aldegondio ſe tuentur, ſed valde confuſe. Parmenſis pacem illis proponit, ad quam vbi reſpondiſſent, ille rurſum instituit. Prouinciæ Belgicæ deliberatione inter ſe habita, concludunt, vt Regi Franciæ ſe ſubmittant, ad quem ea cauſa Legatos mittunt. Quos benignè quidem Rex audiuit, ſed ſuperuenientibus tum Coniuratorum & Hiſpanizatorum turbis, vnde bellum ciuile renatum, Rex honeſtè ſe illis excuſauit. Hinc cum Anglia tractandum ſtatuunt. Neomagum in Parmenſis cadit poteſtatem, eandem fortunam ſequutæ ſunt Bruxellæ, & Machlinia rerum penuria coactæ. accenſæ naues, aliæq́ miræ inuentionis machinæ excogitantur & adhibentur ad effringendum pontem, à Parmenſi in Schaldi conſtructum. Aditus vnus ex reliquis in aggere dicto Couvvenſteynſche dyck occupatur, ſed cum multo ſanguine rurſum amittitur. Qua re Antvverpienſibus animus cecidit, & de pace cogitare cœperunt, tandem preſſi frumenti penuria, & ſpem auxilij reliquam non videntes, bonis conditionibus cum hoſte tranſigunt, atque ita Parmenſis triumphans in vrbem eſt ingreſſus, vbi arcem reſtaurat. Leges de Valore monetæ fecit, declaratio ſeu tabula curſus monetæ per centum annos. Hæc facta ſunt 2. annorum ſpatio, ſub Parmenſi, & Auraico eiusq́; filio.

LIBER DVODECIMVS.

LIBRO ſuperiore latè ſatis egimus de Ducis Andegaui, & Brabantiæ gubernatione, & de eiuſdē ex Belgio diſceſsione, poſt hoſtile contra Antvverpiam & alias vrbes incæptum, vnde multarum ciuitatum excidium & vaſtitas exorta: addidimus præterea quomodo Gallicus exercitus Belgium exire coactus fuerit, & alia inſuper multa.

Anno 1583. menſe Augu. conuentus panegyricus Middelburgi in Zelandia celebratus: hic conſultatum de Prouinciarum gubernatione, & diſceptatum eſſetné Dux recipiendus. Ducis Legatus Deſpruneaus reconciliationis argumenta quædam proponit: inter alia allegat Ducem nunc Regis Galliarum generalem eſſe vicarium, locaque omnia munita in ſua habere poteſtate, & cōmoditatem optimam habere in hoc ſtatu eos adiuuandi: nequaquam autem renuntiaturum, aut è manibus dimiſſurum, quod ſuum ſibique datum eſſet. Hæc & alia multa his ſimilia effatur, magnificaque promittens, minarum etiam aliquid addit. *Ordines conſultant de gubernatione Prouinciarum Belgij.*

In hoc conuentu quoque commemoratur, Ducis opera ac ſtudio, hoſtilibus per quatuordecim menſes continuos, ante Cameracum multum difficultatis & moleſtiæ exhibitum fuiſſe: præterea Parmenſem, præterita æſtate, potentiore quam vnquam antea exercitu inſtructum, Ducis validiſsimis copijs, clauſa vrbe Cameracenſi, tanta anguſtia preſſum inediaque fuiſſe confectum, vt morbo, egeſtate & miſeria attenuati, eneruatique milites nihil bellando præſtare potuerint. *Dux multa promittit, & minatur.*

GVILELMVS A NASSAV. D.G. PRINCEPS AVRANGIAE, COMES A NASSAV. DNS DE BREDA. GVBERNA. HOLLAN. ZEELAN. &c.

potuerint. Lochemum quoque Ducis obſidione exemptum: multaque inſuper alia.

Operæpretium autem eſſe, exactè perpendere, quibus periculis Belgæ ſe exponant, ſi Ducem repudient, maximè cum relictis Gallorum auxilijs, exiguum militum numerum habeant, neque ordinem aliquem rerum gerendarum conſtituerint.

Quod ſi Ducis indignationem incurrant, metuendum, ne Regem Ducis fratrem, mox hoſtem habeant: qui ſi vires ſuas contra eos exſerat, proculdubio actum eſſe de negotiatione & commercijs: quin & facultas omnis cogendæ pecuniæ bello neceſſariæ adimetur, periculumq́; erit, ne, à duobus Chriſtiani orbis potentiſſimis Regibus, eorumq́ue fœderatis oppugnentur. Germanos eis ſubueniendi animum propenſum nequaquam habituros, ob Archiducem Matthiam parum honeſtè dimiſſum. Reginam quoque Angliæ iam ſatis indicaſſe, ſibi nequaquam placere, Ducem à Prouincijs recuſari. Nullum denique Monarcham aut Principem in hoc rerum perturbato ſtatu onus Prouincias protegendi ſuſcepturum.

Præterea Ducis delicta hic quoque excuſantur & diluuntur: cùm talia etiam ſæpe ſapientiſſimis & manſuetiſſimis Principibus euenerint: exemplo eſſe optimos quondã Burgondiæ Duces, & Maximilianum Imperatorem.

Demonſtratur inſuper, non tantum propter Prouinciarum diuerſitatem, quæ plærunque aliæ alijs commoditatem, quæſtum, negotiationem & nauigationem præripere conantur; quod quidem non tantum Prouinciæ, ſed & ciuitates lucri cauſa faciunt: ſed & propter potentes Reges & Principes Belgij vicinos, Prouincijs vtiliſſimum fore, concordiæ conſeruandæ cauſa, Monarchiam inſtituere, eamq́ue certis legibus limitatam, contractam & reſtrictam contra tyrannidem & violentum imperium: quibus accedant pactiones & læti introitus, quales pactum Burdegalenſe continet, quo receptus & inauguratus Dux fuerat: his Ordinum Proceres quas volent conditiones & cautiones addant: præſidia Gallica recuſent: vt Conſilium Status è fidelibus, & prudentibus proceribus, & Ducis Aula ex indigenis conſtituatur, condicant: atque hæc omnia legitimis iuſtiſsimisq́; rationibus proponant, quod hactenus factũ non eſt. Regem Galliarum, Ducis fratrem, facile eò perduci poſſe, vt apertò bello contra Hiſpaniam eis opem ferat, vnde bello finis breui imponatur. Quod vt Rex libentius præſtet (quandoquidem frater pro fratre, abſque lucri ſpe, difficulter tam arduum & periculoſum onus ſuſcipiat) haud inconſultum videri, cum Rege ea lege paciſci, vt ſi Dux legitima prole nulla relicta moriatur, Prouinciæ Regi tanquam hæreditariæ obueniant, idq́ue conditionibus in pactione Burdegalenſi præſcriptis, & alijs ab Ordinum proceribus conſultè addendis, quibus Religioni, priuilegijs, libertati, & commodo Prouinciarum caueatur atque proſpiciatur.

Monarchiam Belgio neceſſariam eſſe, ob Prouinciarũ diuerſitatem, &c.

Poſtquam hæc in medium prolata fuére, mox apparuit, Prouincias parum in Ducem eſſe propenſas. Flandris, maximè Gandauenſibus, quocunq; modo reſiſtentibus, qui tamen primi præcipuique Ducem introduxerant. Poſt indignum enim facinus à Duce perpetratum, clancularij Hiſpanorum fautores gratia & auctoritate pollére inceperant: quorum coryphæi aliquot à Principe Auraico notati, & vt pecuniarum adminiſtratarum rationem redderent, vocati fuerant: per quos, ſicut ſupra diximus, ſteterat, quo minus Dunkerckæ, & alijs oppidis Flandriæ ſubſidium ferri potuerit: quærebãt enim anſam & oportunitatem deficiendi à reliquis fœderatis, & populum ad reconciliationem cum Hiſpanis pertrahendi, iamque auctoritatem & poteſtatem omnem quam poterant, ſuæ factionis hominibus tribuebant: & vt huius panegyrici cõuentus decreta actaque impedirent, ſignificabant ſe miſiſſe ad Principes Germaniæ, à quibus certè auxilia exſpectarent: proinde dimittere ſuos milites: quod vt reliqui Ordines comprobare & permittere, ſeq́; ſocios addere velint poſtulabant. Huius rei cauſa mittitur Doctor D. Iunius, vt Flandrorum legatos iuuet in hac legatione: verùm quia tantum vt populo imponerent, ſuos legatos miſerant (quod tandem liquido ſatis patuit, & ipſe Princeps Cymaius poſtea iactanter gloriatus eſt) neque pecuniam obtulerant, decretum fuit Ordinum conſilio alios legatos ad Caſimirum mittere, qui ei offerrent, ſi bello in diœceſi Colonienſi, cui tunc agmina apparabat, finito, vltra Rhenum exercitum ducere vellet, quinquaginta florenorum millia in ſingulos menſes: & quatuor naues præſidiarias maiores, & duas minores easq́ue militibus & commeatu bene inſtructas, ſimulac in Colonienſis Epiſcopatus ditiones venerit, idq́ue quatuor continuis menſibus: poſtquam autem Moſam cum ſua exercitu traiecerit, centum quinquaginta florenorum millia in ſingulos menſes numeraturos: & mille equites lancearios, & bis mille ſclopetarios inſuper miſſuros: Verùm hæc omnia fruſtra: Gandauenſibus præcipuè obſtantibus, vt pòſt ſumus dicturi.

Prouinciæ Belgicæ parum in Ducem propenſæ.

Ordines Belgij ad Caſimirum legatos mittunt.

Itaq; parum hic de generalium Prouinciarum gubernatione conſtitutum fuit: quandoquidem reliquas Prouincias, ſuſpicio quædam inuaſerat ob Flandrorum oppoſitionem, & Geldrorum, Vltraiectenſium, Tranſiſulanorumq́ue abſentiam. Proinde comitia rurſus edicuntur Dordraci. Hic decernitur (quia Steenberga capta, Brabantiæ, Hollandiæ & Zelandiæ periculum imminebat) vt vrbs Somæberga præſidio bis mille peditum, & duarum turmarum equeſtrium mu-

An. 1583. ſtrium muniatur: has præſidiariorum copias ſingulis menſibus triginta quinque florenorum mil'ibus conſtituras: Hollandi autem & Zelandi viginti millia, reliqua Brabanti ſoluant. Herentalæ præſidiarij collocentur mille & ducenti pedites, ducenti equites: atque ita bellū defenſiuum gerendum decernunt. Actum quoque hic de conſeruanda Bruxella & Machlinia: & qua ratione ſumptus oneraque æqualiter ferri & exſolui poſſent.

Zutphania capitur.

Interea Ioannes Baptiſta Taxius militiæ Parmenſis Tribunus, Zutphaniam 23. Septemb. aſtutia militari capit. Nocte enim propè vrbis quandam portam deducti milites è latebris erumpunt, portam inuadunt occupantque donec ſociæ, quas exſpectabant, copiæ adueniunt: itaque iunctis viribus ciuitatem diripiunt, redemptioneſque ciuibus extorquent. Hollandi hoſtium excurſiones & exactiones violentas in Veluam, & agros vicinos impedire conantur, propugnaculum vltra Iſalam conſtruunt: id verò præſidiarij inundantibus aquis obruti, relinquere coguntur: Hiſpani autem ſimul ac aquæ reſiderunt, relictum occupant: & inde in Veluam veniunt, maximo ruricolarum damno. Hollandi propugnaculum recuperare ſępius fruſtrà conati, tandem circumiacentia loca fortiſſimis præſidijs muniunt, atque hoc modo Zutphaniam obſidione cingunt.

Otterdamum in agro Groningenſi, capitur & munitur.

In agro Groningenſi D. Nienortus & Aſingus Entiſſenius Ferуſum & Otterdamū ad Amiſium amnem menſe Octobri capiunt: Otterdamum vallis & præſidijs muniunt: aggeres perſodiunt, vt Groningenſes anguſtijs premant. Reedam verò tormentis bellicis fruſtra quatiunt.

Comes Bergēſis apprehenditur: dimiſſus autē Hiſpanis ſe iungit.

Menſe Nouembri Comes Bergenſis cum vxore, prolibus, & Thoma Gramayo quem à ſecretis habebat, capitur Arnhemij, & conſpirationis arcanique fœderis cum hoſte, palam accuſatur: cuius quidem criminis quoſdam ſuorum famulorum reos tandem compertum fuit, diſcordia inter ſuam vxorem, & Principem Auraicum vxoris fratrem gliſcente. Ipſe Comes è captiuitate dimiſſus, paulò pòſt apertè Regis Philippi partes fouit: filij quoque fœderi & militiæ Hiſpanorum ſe dediderunt.

Circa id tempus rumor de poſſeſſione Comitatuum Hollandiæ & Zelandiæ, Principi Auraico tradenda, & reliquis Prouincijs in dominium alicuius præpotentis, & probi Herois transferendis ſpargebatur: vt hac ratione ſimul omnes Belgij Prouinciæ protegi queant: verùm quia Principis Auraici vires & opes ſufficere nequaquam poſſe videbantur: ea res nō ſucceſſit: quanquam plurimi Principi fauerent, eo quod optimè de Prouincijs meritus, ſe, vitam, facultates & amicos extremis periculis expoſuiſſet. Irritis horum votis, paulò pòſt generali conſilio ac conſenſu mittuntur in Franciam D. Moullerius, & D. Ioannes Aſſelierſus menſe Decembri, qui Regis Galliarum & fratris animos concilient.

Bellum Colonienſe.

Eodem anno turbata eſt bello Diœceſis Colonienſis. Cùm enim Gebhartus Truckſeſius, Princeps Elector, vxorem Agnetam duxiſſet ex nobili Manſfeldiorum ſtemmatè, & nihilominus Epiſcopatum Colonienſem ſibi retinere vellet, pacem Religionis quoque permiſiſſet, & Bonnam vrbem in ſui defenſionem muniuiſſet, Capitulum Colonienſe vel Canonici Cathedrales auxilijs Papæ & Imperatoris freti, Truckſeſio excōmunicato & Epiſcopatu dimoto, Erneſtum Ducis Bauariæ filium, Epiſcopum Leodienſem, in Archiepiſcopum Colonienſem eligunt: Fridericus Saxoniæ Dux, Canonicus, & alij quidam Capitulares oppida & loca munita multa capiunt: bellum vtrinque apparatur, prælijs ſæpè dimicatur, Colonienſis Diœceſis miſerè vaſtatur: Venit & Caſimirus cum ſuo exercitu, ſed parum præſtat. Comes Meurſius Berckam, Ordingenam & alia loca occupat pro Truckſeſio, qui ea mox muniri iubet. Bauaris obſeſſa vrbs Bonna deditur, ſeditione inter præſidiarios orta: quibus quatuor Dalerorum millia numerantur: & prætextu quodam banni ſiue proſcriptionis imperialis, in hoſtium manus Carolum Truckſeſium, Gebharti Principis Electoris fratrem, tribunum vrbi defendendæ præfectum, ſui milites tradunt. Tandem Truckſeſius Princeps Elector, ditionibus ſuis ferè omnibus ab hoſte expulſus, anno ſequente, 20. Aprilis Delphas Hollandiæ oppidum appulit, atque hîc cum fœderatis Prouincijs fœdus inijt. De bello Colonienſi, ab alijs copioſè ſcripto, hic plura referre, operæpretium non videtur. Ita etiam præterimus illa omnia quę acta negociata & attentata fuerunt in Ciuitatem imperiali Aquiſgranam, vbi quamplurimi Belgij profugi ſecretè annuente Magiſtratu exercitium Reformatæ Religionis habuerunt: quod nec Pontifex, nec Imperator & Rex tunc temporis impedire potuerunt, ſed diſtulerunt tantundem ad tempus oportunius, vt non ſolum Aquiſgranum, ſed etiam ciuitatibus viciniores, vtpotè Coloniæ Emdæ Veſaliæ & alijs leges poſſint præſcribere, ſine quibus vnquam abſolutam obedientiam & reſtaurationem Catholicam Religionis, in illis regionibus peruenire omnino deſperabant.

Bellum Antonij Regis Portugalliæ, in inſulis Aſſoris.

Legat Lector in alijs Hiſtorijs bella quæ Antonius Portugalliæ Rex in inſulis Aſſoris geſſit, quò Philippus Strozzius à Galliarum Regis matre miſſus, ſumma cum infamia à reliquis ſuis nauibus derelictus, à Marchione Sanctæ Crucis prœlio nauali ſuperatus, & cæſus fuit cum Coneſtablio Portugalliæ, Comite Vimioſo, &c. Anno ſequente dictus Marchio inſulam Tercerā Regi Antonio ademit, maxima Gallorum & Luſitanorū clade. Inde Antonius in Gallias profugit, &

fugit, & bello hic rurſus orto, in Angliam venit, cui Angliæ Regina viginta florenorum millia annuè ad vitæ ſuſtentationẽ ſuppeditat: filius Emanuel in Hollandiam appulit, & cum Hollandiæ Ordinibus pactum inijt.

Hiſpanorum fautores atque amici in Flandria de quibus ſupra diximus, poſt iniquum facinus à Duce perpetratum, paſſim incipiunt, Chymaio gubernatore & coryphæo, rerum potiri, imperium ſibi aſſumere, partem aduerſam reprimere, milites & præſidiarios dimittere: vtque ſine ſuſpicione incepta promoueant, multa de Ducis Caſimiri aduentu, & auxilio in vulgus ſpargunt: cumque gubernatio, Gandaui magis quàm alibi, præcipuè penes populum longa conſuetudine ſit, quoſcunq; poſſunt ſuæ factionis homines adminiſtrationi Reipublicæ præficiunt: vtque totius populi fauorem conſequantur, Ioannem Imbyſium, virum Gallis maximè infeſtum, & Principi Auraico inimicum ab exilio reuocant: qui ob Rempublicam in Flandria male adminiſtratã relegatus fuerat, & vt fama ſpargebatur, cùm in Comitis Palatini ditione degeret, in vrbe quadam non procul à Rheno, cum Groppero, de pactione cum hoſte ineunda, communicauerat. Tradunt præterea in manus Seruatij Steelandi, Balini ſiue præfecti regionis VVaſtiæ, omnes totius VVaſtiæ munitiones & arces: eidem poteſtatem dant exactiones è rnricolis extorquendi, milites conſcribendi, & vrbem Gandauenſem, abſq; tintinnabuli pulſu conſueto, intrandi. tres quoque naues præſidiarias in Schalde flumine inſtruendi.

Ioannes Imbyſius ab exilio reuocatur.

Seruatius Steelandus agrum VVaſtanum Parmenſi tradit.

Cumq; ſub finem Octobris, Principis Parmenſis iuſſu, ſtatio naualis Gandaui (oſtium nempè aluei vulgò Sas/ quondam à Gandauenſibus foſſi, vnde ſuas naues in Hontum aut Schaldim, & inde in mare prouehunt) eſſet occupata: mox Steelandi opera clancularia, duæ vrbeculæ vicinæ, Axela & Hulſta, capiuntur: & 28. eiuſdem menſis die, Stelando procurante, introitus in caſtrum Rupelmondanum ad Schaldim propè Antvverpiam, patuit. Cumq; Parmenſis, VVaſtia regione potitus, Deynſam & alia quædam loca muniri curaret, Steenlandus tres naues præſidiarias, quibus præerat, Parmenſi dedere machinatur: verùm nautæ & præſidiarij, quorum plurimi ciues Antvverpiani erant, ab eo deficiunt, & contra Antvverpiam, Hollandiam, Zelandiam belligerare detrectant.

Aduerſo hoc caſu Antvverpienſes perturbati, eò quod libera nauigatio per amnem eis impediretur, mox aduectis tormentis bellicis Rupelmondam recuperare conantur, ſed fruſtra: mox quoque aggeres vicinos perfodiunt, flumine totis agris Borchtum & Calloum vſque ſtagnantibus: Borchti propugnaculum conſtruunt: & traiectum Flandriæ è regione Antvverpianæ vrbis muniunt, in quos ſumptus conſilio & conſenſu generali publicoque ciuitatis, trecenta florenorum millia cogenda decernuntur.

Comes Hohenlous cum nouendecim militum cohortibus in Flandriam venit, & Neuſæ, ex oppoſito Zelandiæ, munitiſſimum propugnaculum, quo amnem tueatur, ſtruit: vnde crebra excurſione hoſtem in Flandria laceſſit, aggeres quoq;, diffluentibus aquis, demolitur: plura autem conanti, Princeps Chymaius ſumma aſtutia & ſimulatione reſiſtit.

Neuſæ propugnaculum Comitis Hohenlois opera extructum.

Aliquot eorum qui ciuitati Gandauẽſi tunc præerant, Aloſtum oppidum, Parmenſi in poteſtatem tradere, & Anglos præſidiarios inde elicere, prætextu indigenas introducendi, machinabantur: verùm Angli ſtipendij ſolutionem tumultuoſo clamore ab eis exigunt.

Conahtur & ijdem Teneramondam Parmenſi ſubijcere, atque huius rei cauſa 27. Octobr. legatos mittunt D. Iuſtum Trictum, Antonium Heymannum ſenatorem, & Iacobum Somerum ſyndicum ciuitatis Gandauenſis, vt Ryhouium vrbis Teneramondæ gubernatorem ſuo officio dimoueant. Ryhouius autem qui tunc Gandaui erat, ſimul ac id reſciſcit, ſtatim equo conſcenſo Legatos præuertere feſtinat: porta qua exitum deſtinarat, clauſa, per vrbis muros elabi meditans, vtque locum commodum inueniat circumequitans, fortè fortuna videt portam Muyanam peſſulo tantum clauſam: per quam feſtinato euadit, Teneramondam venit, Legatos apprehendit, literas & commentarios captiuis eripit: atque hoc modo vrbs tunc temporis ſeruatur. Somerus captiuus in maximo ſuſpendij periculo verſatur.

Eo ipſo die Ioannes Imbyſius Gandauum venit, conſul factus auctoritatem poteſtatemq; plenam accipit, hic ſpei populi Gandauenſis ſatisfacere volens, Adolpho Meetkerckio iuuante, cum ingentes turbæ orirentur, viginti & vltra Hiſpanorum fautores, & tumultuantis vulgi rectores atque inſtigatores, quibus VVaſtanæ regionis deditio imputabatur, appræhendi curat: inter quos fuere præcipui D. Bockeleus, Carolus Rymus, D. Philippus Corteuillus, Blaſerius fluminum præfectus: verùm hi paulatim Imbyſio Conſuli recõciliantur opera D. Champignij, qui tunc Gandaui captiuus ſeruabatur, vinculis liberantur. Ad Ryhouium quoque Teneramondæ gubernatorem mittuntur literæ, vt tres captiuos, de quibus diximus dimittat, verùm Ryhouius id facere recuſat.

Imbyſius Gandauum venit.

Tandem cum nulla ex Germania auxilij ſpes à Caſimiro appareret, Iamque liquidò ſatis conſtaret, eum neque à Flandris vocatum, neque eis auxilium ab eo promiſſum: neque effici ea commodè poſſe quæ Ordines generales obtulerant; Hiſpanorum amici Imbyſium in ſuas partes facilè

teſ facilè pertrahunt, odio quodam in Gallos & in Principem Auraicum: itaque ope Principis Chymaij Flandriæ gubernatoris, qui ſe adminiſtrationi ingeſſerat, Brugis reſidenis primo quidem tectè, poſtea verò apertè de reconciliatione & pactione cum Hiſpanorum Rege, agunt.

Angli ſeditioſi Aloſtum vendunt.

Præſidiatijs Aloſtenſibus ob non ſoluta ſtipendia tumultuantibus, mercedem quam ſolue re tenebantur, recuſant Gandauenſes: miſeróſque extremum famem pati cogunt: metum quoque incutiunt minando, niſi exeant, non defuturos, qui vi eos vrbe expellant. Poſtremò præſidiariorum maxima pars, qui Angli erant, & penuriam pati nequaquam aſſueti, hoſtium perſuaſionibus aures præbent, antequam Ioannes Noritſius tribunus, cum proceribus Ordinum generalium de ſatisfactione tranſigere poſſet: importunè enim & tardè de ea re agi cœperat: itaque ſtipendiarijs Belgis, qui vnà in præſidijs erant, expulſis, Anglorum præfecti Pygotus, Vincentius, Taylerus, VVelzius & alij pactũ cum hoſte ineunt de tradenda vrbe, ſi circiter triginta coronatorum millia, quæ pro ſtipendio ipſis debebantur, numerent: reliquis itaque cohortibus, vt conſentiant, pellectis, pecunia numeratur, & Aloſtum oppidum ineunte, menſe Decembri deditur: mox VValones intromittuntur: Angli plurimi ſe Parmenſi addicunt, Eeckloum veniunt, & exercitui Hiſpanico ſe iungunt: verùm maxima pars inde ſubterfugit, eò quod eis fides non haberetur.

Princeps Parmenſis poſtquam Eeckloæ caſtra, quibus Gandauenſi & Brugenſi vrbi minabatur, collocauit, & Iperam obſidione cinxit: Hiſpanicæ factioni ſtudioſis Gandaui & Brugis anſam dedit, audacius reconciliationem promouendi, & ab alijs Prouincijs deficiendi: atque ea de cauſa tum editi fuere libelli, tanquam à Religionis reformatæ coryphæis editi, quibus populo perſuaderetur, Regem nunc multò clementiorem & prudentiorem factum, atque experientia doctum, vi & rigore nihil promoueri poſſe, facilè proinde Religionis Reformatę exercitium admiſſurum. Hæc & alia ſimilia his libellis contenta veriſimilia videbantur plurimis, maximè cùm Gandaui à Boucleo, Bueluyto, Imbyſio, & Brugis à Chymaio rumor ſpargeretur, reconciliationem & pacem offerri, non Hiſpanorum nutu aut voto, ſed Arteſianorum & Hannonienſium cum quibus fœdus inirent, & Religionis exercitium obtinerent, vnanimi cõſenſu. His alijſque perſuaſionibus inducti, Antvverpiam, Bruxellas, & ad alias vrbes legatos mittunt, literiſque 9. Martij Gandaui ſcriptis, ſignificant ſe coactos iam incepiſſe, cum hoſte de pace agere, atque huius ergò commeatum tutum iterque ſecurum poſtulaſſe atque impetraſſe: teſtificari autem palam, ſe ſingulatim nihil tractaturos, neque pacem inituros, niſi generalis Prouinciarum accedat conſenſus, & Religionis ſinceræ exercitia, Prouinciarumque Priuilegia ſeruentur.

Gandauenſes & Brugenſes de pace & recõciliatione agere incipiunt.

Ad hæc Ordines generales vna cum ciuitate Antvverpienſe & Bruxellenſe reſpondent, & typis edunt, huiuſmodi pactionem damnoſam ac doloſam eſſe: ſeq; de dolo ſatis præmonitos: Præterea, Regem nullo modo id quod putabant conceſſurum: proinde vt generalitatis ſocij & fœderati permanere velint, rogant.

Imbyſius Teneramondam Montigny tradere machinatur.

Interea Montignius VVetteræ, inter Teneramondam & Gandauum Schaldim obſtruit, & vtrinque propugnaculis confectis, tranſitum nauigationemque impedit: quæ res Pacificationem ſummoperè promouit: nam Gandauenſes inducijs cum hoſte pactis, Legatos Tornacum mittunt: maioriſque ſecuritatis cauſa ſtrategus quidam Hiſpanus, Sigura nomine, Gandauum venit, qui tanquam obſes ab Imbyſio Conſule hoſpitio excipitur: venit etiam eò Manuynus Oudeuardæ Gubernator: hi ope D. Champignij tunc adhuc captiui, eo negotium perducunt, vt Imbyſius nautarum præfecto 24. Martij auſus fuerit iniungere, vt minoribus quibuſdam nauibus & pontonibus ſcalas, perticas, tigna, plancas abiegnas & crates imponi, & in Schaldim tranſvehi curet: quod cum factu difficile eſſet, & multi machinationem perſentiſcerent, ſenatorum etiam quidam obſtarent, maximè ob populi ſuſpicionem: ipſe Imbyſius reſpondit; nauibus opus eſſe, ſe ſcire quid ſibi ſit agendum, multum hinc commodi, acceſſurum ciuitati: populo aut hæc indignè ferente, naues ea nocte retentæ auehi non potuerunt: poſtridiè ſenatores in baſilicam conueniunt: cumque hac de re diſceptaretur, feſtinanter Imbyſus præcipuam ſuam cohortem eo venire, ipſamque baſilicam ſiue domum ſenatoriam militibus cingi, catenas quoque tendi iubet: mox quidam e Baſilica proſiliens, cohortis ſatelliti bipennē è manibus extorquet, ciueſque ad arma vocat: tum populus, enſibus, pugionibus & quibus promptiſſimè poteſt armis aduolat: cohortem apprehenſis præfectis, diſſipant, denique tota ciuitas armatur, catenæ tenduntur, plateæ præſidiarijs muniuntur, auctores turbarum apprehenduntur: ipſe Imbyſius Conſul conſulatu & militum præfectura dimouetur, ſtipatores ei adimuntur: tormenta tria bellica quæ domi habebat, auehuntur: mox in carcerem mittitur, maximè quod eodem die literæ à Montignio VVettera ad eum & Seguram Hiſpanum ſcriptæ, eſſent interceptæ: quibus Montignius ſignificabat ſe ſummoperè mirari pontones & reliqua non eſſe miſſa: quandoquidem iam foſſarum oppidi profunditatem exploratam pertentatamque haberet, quarum latitudo trecentorum erat pedum: præſidij Denremondani præfectum in ſuam ſententiã pellexerat,

Imbyſius apprehenditur.

An. 1584.

rat, meditans ea nocte negotiū exſequi: idq́, Regem munificè compenſaturum pollicetur, &c. Huius quoque machinationis conſors Rolandus Yorke præfectus militum Anglorum apprahenditur: capti omnes dolos ſtructos fatentur: Ioannes Catellus Ryhouius monitus, Sethonem Schotum Vicarium prehendit: is fatetur ſe Parmenſi adfuiſſe, ſuamque operam pollicitum vt Teneramunda potiatur: cuius criminis cauſa poſtmodum morte mulctatus fuit. Ryhouius autem ſibi præcauens ſex cohortes Bruxella à Templeo Teneramundam miſſas recipit.

In Imbyſij locum Conſul ſubſtituitur Carolus Vtenhouius. Quorundam autem qui Religionem Reformatam tuebantur, negligentia, & eorum qui Hiſpanicæ dominationi fauebant, ſolertia ac diligentia, à pace tractanda ceſſatum non fuit. Hiſpanicæ enim factionis ſocij, vt articulos quos Parmenſis propoſuerat, promouerent, 15. Maij, cum iam Deputati Tornaco rediiſſent, in foro ante vrbis baſilicam comparuerunt: magnaque caterua nobilium, primariorum, & plebeiorum exſertis gladijs, ſenatores, vt articulos à Parmenſe oblatos comprobent, vi cogere aggrediuntur: exclamant magno tumultu: Vbi ſunt qui pacem recuſant: nos eam quanti quanti conſtet, confici volumus: interea dum hi vociferantur & tumultuantur, pars aduerſa concurrit ad arma, & in forum inſtructo militariter agmine feſtinat: quorum aduentu alij perterriti diſcedunt: mox Senatu liberato, præcipui ſeditionis auctores capiuntur: decernitur deinde fœdus cum generalitate concorditer ſeruandum in extremum vſq; finem: & Pacificationem inceptam prorſus irritam reddendam: atque his conditionibus auxilia ab Antvverpienſibus & Bruxellēſibus petunt: mittuntur eò 20. Maij circiter 600. pedites, & 100. equites: equites paulò pòſt Bruxellam reuertuntur, & Rolandum Yorke ſecum vehunt: qui poſtquam amicorum fauore, contra Principis Auraici opinionem ab exequutione iudicij ceſſatum eſſet, tandem à Parmenſe liberatus fuit. *Seditio Gādani, cauſa pacificationis.*

Gandaui ſententia fertur contra Imbyſium: capitis condemnatus, ob varia facinora, capite truncatur 3. Auguſti: eadem quoque pœna nonnulli ciues multati. Erat hic Imbyſius homo inexpertus, rudis, ambitioſus, audax, auſterus: qui Gandauum oppidum & totam Flandriam inconſiderato quodam zelo in multa mala diſcriminaque coniecerat: anſam autem primam præbuerunt VValonicæ regiones, cùm à generalitate deficerent. *Imbyſius capite truncatur.*

Poſtquam ciuitatis Gandauenſis ſtatum continua narratione expoſuimus, nunc ad Ypram & Brugas veniamus.

Ypra, ſicut ſupra diximus, menſe Septembri obſidione cincta, & aggeribus propugnaculiſque circumvallata fuit, ita vt neque commeatum inuehendi, neque intrandi aut exeundi, aliqua via pateret; exigua quoque ſubſidij ſpes appareret: quandoquidem obſeſſor agros circumquaque occupabat: bis ſubſidia eò deſtinata miſſaque, ab hoſte profligata fuere: primò VVynenbergæ, poſtea longe adhuc propius: cuius mali cauſa fuere Flancularij Hiſpanorum amici, nempè Princeps Chymaius & alij, quibus ſubſidij auxilijque mittendi negotium commiſſum fuerat: id ſimul ac boni ciues perceperunt, maximè poſtquam tria Flandriæ membra, Gandauum nempè, Brugæ & Franconatus, quibus Yprenſes ſe ſperabant ſociatos, pacem quæſiuere: cum iam neque ſubſidij ſpes vlla amplius appareret, neque generalis reconciliatio ſuccederet, obſeſſique omnium rerum ſumma penuria laborarent, conſtantia eorum qui hactenus probos ciues ſe præſtiterant, labaſcere cœpit. Proinde D. Marquetteus, præſidiarij, & ciues pactionem cum D. VVerpo, prætore Cortracenſi, obſidionis præfecto, incunt: vrbem 12. Aprilis conditionibus ſatis æquis dedunt: videlicet vt milites extranei ſuis armis muniti exeant, indigenæ autem enſes & pugiones habeant: & ciuitas quinquaginta florenorum millia exſoluat: quatuor ciues in Parmenſis poteſtatem tradantur, quos pro ſuo arbitrio multet, vitæ ſpe aliquatenus relicta: quam poſtmodum viginti florenorum millibus redemerunt: Priuilegijs quoq; ciuium, vt plurimum ſaluis: ſed Reformatæ Religionis exercitio prorſus adempto: præſidiarijs Italis intromiſſis. Oppido ſuperato, mox Epiſcopus nouo ritu inauguratus, templa conſecrat: concionatorum & aliorum cadauera, antè duos aut tres annos humo condita, effodi, & ad patibula auehi iubet: terram conſecratam purgat ab immundis cadaueribus & oſſibus, tanquam hæreticorum ſpirituum, vt reputabat, receptaculis: & iudicium quod in fidei articulis veri Chriſtiani Deo adſcribunt, ſibi attribuit. *Ypera ciuitas Parmenſi deditur.*

Res hac tempeſtate Brugis actas dicturi, aliquid de Principe Chymaio præfari operæpretium duximus. Hic nomine Philippus Croyus, Ducis Arſchotani filius, titulo Princeps Chymaius, matrem ex proſapia Flandrica Halevvina habuit: cùm adoleſcens filiam Principis Auraici ambiret, ſe neutiquam Religioni Reformatæ aduerſariū oſtendit: hæ autem nuptiæ, quòd mater tunc adhuc ſuperſtes, Religioni Reformatæ, & proſapiæ Naſſouiæ infeſta eſſet, non ſucceſſerunt: verùm Maria Brimeua, Comitiſſa Megana, Comitatus hæreditatē, poſt mortem poſtremi Comitis Megani, adepta, Lanceloto D. Barlemontij filio nupta, mortuo marito, nulla prole relicta, cum Duce Boillonię habitans Eſdani, huic Philippo vxor data fuit: quæ quia Reformatæ Religioni addicta erat, ipſe eandem quam vxor Religionem coluit: verùm an ſucatè an *Hiſtoria de Principe Chymaio.*

catè an

An. 1584. carè an ſincerè, Lecto[illegible] homin[illegible]is i[illegible]icandum relinquo. Probè educatus indo[illegible] tis dotibus ornatus, ſed Melanch[illegible] m[illegible]o ſatis obn[illegible]xius ſeſe prætext[illegible] Reli[illegible] matrimonij, in Prouinciarum, Ord[illegible]m gener[illegible]um, Prin[illegible]is Auraici, & Reli[illegible]on[illegible] rum amicitiam inſinuauit, & ad ſublimiora ad[illegible]irans, ann[illegible] 15[illegible] Ordinibus ſe a[illegible]xit [illegible] eas, quas pater Dux Arſchotanus ſe[illegible]bat, p[illegible] [illegible]dens Ap[illegible]gicum ſcriptum Lſdani [illegible] Au gaſti anno 1582. vbi religio[illegible]iſſime R[illegible] m Ref[illegible] m[illegible]am commendat, & magnum præ ſe fert zelum amor[illegible] verſus Rempub[illegible]m & pa[illegible]. [illegible] Regem Idolatram, T[illegible] num itentidem nominans: alterum R[illegible], A[illegible], Tarquinium ſuperbu[illegible] Turcam: ſummoper[illegible] tollens Alenconium nouum Ducem [illegible]æ ſ[illegible]m verè Principem & dominum, ita v[illegible] it[illegible] re[illegible] od in fauor[illegible] R[illegible] lo[illegible], & contra Hiſpanorum Tyrannidem d[illegible] po[illegible] quæ Apolo[illegible]a poſtea typis fuit e[illegible]a, anno 1589. Hæc omnia ſpe gubernationis Flandriæ, quæ [illegible] commiſſa fuerat conquirendæ, hac po[illegible] m de cauſa Brugas venit cum vxor[illegible] hic gubernatione mo[illegible] potit[illegible] membris Fland[illegible] ſ[illegible] temporis vlterius commendandus ab Auraico, ſimul [illegible] ſpecimen ſ[illegible]æ pr[illegible]bitatis pal[illegible] ed[illegible]et. Brugis auram popularem imprimis capta[illegible]: co[illegible]onatoribus [illegible] modum familiarem ſe præbuit [illegible] omnes in admini[illegible]ratione negotiorum huius ſeculi plerunq; inexpertos & rudes, tand[illegible]m decepi[illegible] his artibus, magnam apud eos, qui Religioni fauebant, auctoritatem na[illegible]us, concion[illegible] ligentiſſimè frequentabat, ſynaxim quoque vna celebrabat. Erat tum temporis quidam [illegible]ciſcus Harenus V[illegible]lencenas, Eccleſiaſtes Gallicus, qui Duce Albano gubernante, vt ſuas f[illegible]tates ſeruaret, palinodiam cantarat, & veniam gratiamque impetrarat: verum poſtea pœnit[illegible]tiam oſtentans, iterum in concionatorum numerum receptus fuit, quanquam à multis, qui [illegible]minem intus & in cute nouerãt, infamis, impurus & ſceleſtus haberetur: hunc, & præterea De[illegible]tereſum & Halleum aulæ ſuæ miniſtros, conſuluit Chymaius.

Interea rebus in Flandria perturbatis, cùm Hiſpanorum amici præu[illegible]lere inciperent, Chymaius, ſuam mentem aperuit ijs, quibus ſuam inceptionem (q[illegible]am diuinam inſpirationem d[illegible]bat) ratam gratamque fore certo ſciebat: [illegible] ita profecit, vt eti[illegible]m à duobus reliquis Flandriæ membris, nempe Gandauo & Ypra, plena gubernatio totius Flandriæ cum poteſtate ampliſſima ei tradita fuerit: ſed non prorſus ex Principis Auraici ſententia, qui ſin[illegible]ra ſuſpicatus, Senatum Brugenſem, vt ſibi caueret, præmonuit: ipſum quoque Chymaium ſ[illegible]pius monendo, exhortando, obſecrando, in o[illegible] er[illegible]a Deum, patriam, ſuumq; honorem, retinere ſtudere[illegible] ſed fruſtra: vt liquido ſatis patet ex libell[illegible] Duſſeldorpiæ typis edito, & ei dedicato, à quodam ſuorum miniſtrorum, vel à ſe [illegible]ſa p[illegible]g[illegible]ndi[illegible]ripto, cùm vrbe Bonna obſeſſa, anno 1588 paſſim tanquam apo[illegible]aſiæ & pe[illegible]ij reus vituperaretur. Author, tacito nomine, ſe Chymaij miniſtrum [illegible] ſcrib[illegible]: recen[illegible]tq; qua primùm dexteritate ex oppidis Bruga, Sluſa, Damma & Oſtenda milite præſ[illegible]iario, quos patriæ fideles, & Eccleſiaſticis Hiſpanis inimicos [illegible]b[illegible]t, dimiſerit, & alia præſidia, pro ſuo arbitrio ſuffecerit, ipſoſque præfectos ſibi deuinxeri[illegible] Sluſæ D. Gronev[illegible]ldium, Dam[illegible]æ D. Leſdaium præfecerit, addit præterea, eius op[illegible]a fac[illegible]um vt eum de recipiendo Duce Gallo conſu[illegible]aretur, quatuor Flandriæ membra iurarint ſe nunquam cum Gallo tractaturos aut fœdus inituros: Inſignem quoque prudentiam egregium [illegible] facinus iactar; quod interea temporis dum ſuſpenſos dubioſque Chymaius alios teneret: P[illegible]menſis Dixmuda, Neoportu, Berga vicinisque locis potitu[illegible]; Byronius autem cum Heluetijs & Gallis propulſatus fuerit; Dunkercka quoque in Parmenſis poteſtatem venerit, quæ alioqu[illegible]n obſidione liberari potuiſſet antequam Marchio Reutyus reliquorum militum, qui procul adhuc aberant, præſenti opera vſus fuiſſet. Refert inſuper, eius induſtria Meninam, locum optimè munitum & maximi momenti, à Schotis relictum; & ne agger Bredenenus & [illegible]ij perfoderentur, impeditum fuiſſe, cum Oſtenda obſeſſa, Principis Parmenſis exercitum, ca[illegible]ra locaque vicina ſubmergere medi[illegible]arentur aduerſarij. Quin & eius potiſſimum conſilio, Ordinibus generalibus perſuaſum fuiſſe, auxiliares copias à Caſimiro è Germania aduenturas [illegible] atque hac occaſione conatus omnes de recipiendo Duce Gallo interturbatas manſiſſe: Eum quoque Anglos præſidiarios neceſſitate, egeſt[illegible]te & angu[illegible]ijs ita preſſiſſe, vt oppidum Aloſtum coacti fuerint tradere Regi: & hac præcipuè commoditate Regionem VVaſtanam abſque difficultate occupatam, populumque ad reconciliationis conditiones ineundas compulſum. Hæc & his ſimilia perpetrata in hoc libello, tanquam pia, præclara & honeſta imprimis, ſcriptor commemora[illegible] & Chymaio ſoli laudem gratiamq; à Rege deberi iactat. Sluſæ & Oſtendę ciues, pręſidiarios, & præfectos, perfidiæ accuſar, verba iuraměti Chymaio præſtiti allegat, quaſi primũ iuſiurandum Ordinibus generalibus præſtitum, ita vt æquum erat, non ſeruaſſent quo alterum ſubalternum conditionale reddebatur. Exiſtimat denique Principem Chymaium de Deo, Rege & [illegible]op[illegible]lo optimè meritum: verum non ſatis perpendit, tot miſeros homines in Flandria vitam, d[illegible]mum, agros, facultates, opificium, quæſtumque amiſiſſe, & patria exules profugoſque inedia p[illegible]rij[illegible]e: plurimos quoque prætextu Ypræ obſeſſæ fideliter liberandæ, a Chymai[illegible] in mortem & [illegible]

ſuinam

Chymaij perfidia ex libello a ſe edito, colligitur.

An. 1584.

fictnam doloſè perductos. Neque illud conſiderat, vulgò dici, Eos qui belligerando honorem laudemque ſectantur, perfidorum proditiones gratè quidem accipere, verùm ipſos proditores ſemper odiſſe.

Hæc & his ſimilia dicto libello conrenta, cùm mali exempli indicia viderentur, vigilantiſſimo prudentiſſimoque Brugenſium Sanatui, qualem ea ciuitas plerunque habere ſolet, ſcrupulum iniecerunt: proinde actis Chymaij exactè perpenſi, præfectus vrbis, Iacobus Gryſeus, Conſul Caſenbrodius, Maximilianus Hornanus Lokeredominus, Brishanus, & alij rationes ineunt, quibus ſeipſos ſecuros reddere, & Chymaio gubernationem extorquere queant, & quanquam auxiliares ad hoc inceptum haberent ſtationarios ciues: tamen conſultum reputant, Principe Auraico; qui fidelitatem Tribuni Scotorum imprimis commendabat; ſuadente, rem omnem Tribuno legionis præſidiariæ in vrbe Brugenſi, indicare, ſuamque operam ſimul expoſcere. Hic Tribunus nomine Boydeus, operam ſuam lubens pollicetur: ſed paulò antè quàm opus inceptarent, inſtitutum omne Chymaio aperuit decimo Ianuarij. Chymaius ſtatim Gryſeo præfecto, & Conſule accerſitis, exponit ſe machinationem hanc intellexiſſe: Lokerum autem præcipuè incuſat, eumque quod extraneus, neque indigena Brugenſis eſſet, in carcerem conijcit: contra reliquos quos auctoritate apud ciues & præſidiarios multum valere ſciebat, nihil inclementer attentare auſus, eos in collegijs tam ciuitatis, quàm Franconatus acriter accuſat & reprehendit: atque hinc occaſionem captat, partes eorum qui Hiſpano fauebant fouendi, & reconciliationem cum Rege clam promouendi. Gryſeus qui non in minore quàm Lokerus periculo verſabatur, vrbe exit: & Ordinum generalium conſilio, cum 500. militibus, fauore bonorum ciuium rurſus intrare conſtituit: ſed Tribuni Boydei perſpecta nequitia, præſidiarios Schotos metuebat: qui quidem metus vanus fuit: quandoquidem Balfortus & alij præfecti, cùm maxima præſidiariorum parte ſe poſtea Ordinibus imprimis fideles præſtiterunt: quod ſi antè certò ſciuiſſent, vrbem proculdubio (vt ab ipſis audiui) ſeruaſſent. Hæc ſuſceptio à Gryſeo, Gubernatore Sluſæ, D. Groneveldio. Conſulibus, & Zelandis, vrbis Brugenſis conſeruandæ cauſa, tentata, Chymaio à Relegioni addictis qui ei fidebant, fuit detecta: itaque ſimul ac rem omnem reſciuit, machinationis conſcios in carcerem mittit: Magiſtratum coram populo accuſat, rem ſummoperè exaggerat: eos officio dimouet, poteſtatemque omnem vi eis abrogat: Magiſtratum nouum ex ſibi addictis, & Hiſpano palam fauentibus conſtituit, quorum opera populum paulatim ad reconciliationem cum Rege permouet: mox quoque Franconates & Damnenſes ſe Gandauenſibus ſociant. Hinc euenit vt multi viri probi, & ciuitati Brugenſi maximè fideles Sluſam & Oſtendam cõfugerint: quæ duo loca præſidio quod à Brugenſibus dependebat, munita erant: vnde cùm Chymaius & Brugenſes ſibi metuerent, promiſſa larga, ſolutionemque ſtipendij multam proponunt: verum ſtipendiarij, ſtipendio ſoluto, fideles nihilominus perſtiterunt. Interea Chymaius Religioni Reformatæ firmus adhæret, & pietate fucata ſynaxin frequenter adit: Ioannem quoque Halleum famulum, ad Reginam Angliæ ſui purgandi cauſa mittit; ipſe interim cum Parmenſe per amicos tractat, & gubernationem Flandriæ vel ſaltem Brugarum cum præſidio Schotico, quod tum ibi habebat, captat: verùm Parmenſis non ignarus quo in ſtatu cum ciuibus verſaretur, eum lactat oblataque ſpe producit: & Ducem Arſchotanum, Chymai patrem, menſe Maio, cum iam in vrbe induciæ factæ eſſent, eo mittit, qui filio multa perſuadeat, imprimis vt Sluſam & Oſtendam quæ maximi erant momenti, in ſuas partes pertrahat. Ordines generales eo quoque mittunt D. Iunium, qui contrà hortetur: ſed fruſtra: quamuis Gandauenſes firmiorem, cum Generalitate ſocietatem concepiſſent. Itaque reconciliatio vigeſimo quinto Maij, maximo triumpho, promulgatur: conditionibus ſatis æquis, vt ſic Gandauenſes, Oſtendani, & Sluſani facilius ad reconciliationem quoq; pertraherentur. Schotis præſidiarijs liberum erat aut abire, aut ſacramento præſtito ſub Rege ſtipendia mœreri: ſed pauci ad Regem deſecerunt: ipſe autem Boydeus tribunus, ſe Ordinum fidei nequaquam committere auſus fuit, quanquam apud Parmenſem ſe parui fieri videret,

Machinatione Senatus Brugenſis contra Chymaium, detegit Boydeus Scotorum tribunus.

Schoti Brugenſibus fideles.

Chymaio Religio fucata.

Brugenſes & Franconates reconciliantur Regi.

Eadem quoque pactione Franconates & Dammenſes reconcilliantur: ea potiſſimum lege, vt Eccleſiaſticis bona reſtituant, nullum Reformatæ Religionis exercitium habeant, ſed libertas conſcientiæ, ſine ſcandalo viuentibus permittatur: facultatum quoque omnium vſus cuique conceſſus, verum hæc & ſimilia non diu ſeruara fuere. Gubernator conſtituitur D. Croſillieſus ex familia Montmerentiana, ſine vllis præſidiarijs: quandoquidem profugis ciuibus & Eccleſiaſticis maximo numero redeuntibus, ciuitatis cuſtodia ſatis tutè committebatur.

Chymaius, promulgata reconciliatione, teſtimonium quòd religioſè & Chriſtianè ſe geſſiſſet, à Reformatæ Religionis miniſtris accipit: deinde cum Eccleſiaſte Franciſco Hareno ſui ſtudioſiſſimo, In prædia ruſtica & loca vicina ſuæ iuriſdictionis abit: paulatim Religionem deſerit: famulos Religioni addictos dimittit: tandem verò ipſemet eam prorſus abiurat, præca-

Chymaius & Franciſcus Harenus Religionem deſerunt.

Ii torijs

An. 1584. torijs ſphærulis munitus incedit, eas frequens verſat, vt certo præcationum numero cælum indubitanter mereatur. Hac nimis infami Apoſtaſia, parum fidei apud eos ad quos defecit aſſecutus, ſed ab omnibus vbique contemptus, maiorem quàm vllus vnquam anteà, familiæ Croyanæ notam infamiæ inuſſit. Harenus quoq; Eccleſiaſtes Reformatam Religionem Antvverpiæ apud Ieſuitas abiurauit, editiſque libellis tanquam impiam vituperauit, atque improbauit.

Ad hæc, Chymaius de vxore Comite Megana, quæ eum amori turpi deditum depræhenderat, peſſimè meritus eſt: ipſa autem perſpecta mariti intentione, primo Sluſam venit: deinde poſtquam eum hoſtibus prorſus addictum perſpexit, in Hollandiā profecta eſt: inde à viro vocata vt maritali lege ſimul habitarent, id recuſauit, niſi locus tutus vbi ſine vitæ aut Religionis periculo degat, in Germania aut alia regione conſtituatur. Poſtea vxoris vitæ inſidiatur Chymaius: quendam, mercede conducit, qui in Hollandiam eat, & eam veneni quocunque genere è medio tollat. Hic ad tam execrabile facinus perpetrandum paratus, animo tandem deficiens, rem propoſitam confitetur: deinde ampliore confeſſione tormentis expreſſa, inſtitutum omne aperit: & cum ſuis complicibus iudicio condemnatur. Neque ob id alios adhuc mercenarios homicidas mittere deſtitit Chymaius. Poſſeſſiones quoque & facultates quas plurimas vxor poſſidebat, vbicunque potuit miſere eripuit, ita vt vix quo vitam boneſtè ſuſtentet, ei ſit reliquum.

Hoc Flandricarum rerum ſtatu, D. Montignius vndique maioribus anguſtijs Gandauenſes prēmere nititur, vias omnes quas poteſt, occludit, agris potitur: Saſſam, ſiue nauium ſtationem, Deynſam, Eeckloam aliaque loca circumcirca militum copijs occupat, vt Gandauum ad extremas anguſtias obſidione redigat.

Brabanti Tolæ & Saſtingæ ad Schaldim propugnacula aggereſque iaciunt: Parmenſis contrà Borchtæ propè Antvverpiam, ad amnem, vallum erigit: hoc cōmoti Brabanti, aggerem ex oppoſito Borchtæ perfodiunt, & agros aquis inundant, ne hoſtis in Brabantiæ ripis valla propugnaculave moliatur.

Brugenſes & Franconates hortantur Gandauenſes vt Regi reconcilientur.

Brugenſes & Franconatus, ob pacem & reconciliationem Impetratam admodùm læti, nihilominus ab hoſtibus vicinis, Gandauenſibus, Oſtendanis & Sluſanis, qui eis quæſtum & annonam impediunt, atque intercipiunt, haud aliter atque obſeſſi adhuc affliguntur. Proinde Epiſtolam ad Gandauenſes mittunt, & typis edunt, datam ſeptimo Iulij 1584. ea demonſtrare nituntur, nullam ipſis occaſionem ſupereſſe, reconciliationem diutius differendi: cùm enim ex quatuor membris Flandriæ vnum ſint, æquum eſſe vt ſe alijs tribus accommodent ac ſubmittant, quandoquidem res ob quam bellum ſe gerere declararant, iam prorſus ſit tranſacta completaque, libertatis conſcientiæ promiſſione, & futura extraneorum militum dimiſſione. Fruſtra Religionis cauſa bellari: Deum enim neutiquam fauere ijs, qui alterius Religionis ergo bella mouent: Poteſtates & Principes omnes prætendare liberam de Religione diſpoſitionem: quin & Ipſam Angliæ Reginam ſatis monuiſſe Ordines, haudquaquam æquum eſſe, ob liberum Religionis exercitium arma contra Principem ac Dominum gerere: idem quoque magnæ auctoritatis viros multos ſenſiſſe atque indicaſſe: Sacra ſcriptura neutiquam probari poſſe, Religionem vllam vi promouendam aut armis defendendam. Hæc omnia exactè perpendenda, & miſeræ innocentiſque plebis, peſte & fame peremtis, rationem babendam. Satis iam apparére, bellum ipſis neutiquam ſucceſſurum, quandoquidem pecuniæ deſint. Nihil à Principe Auraico aut Hollandis ſubſidij ſperandum: exemplo eſſe ciuitatem Iprenſem: quæ largis verbis promittunt, re ipſa nunquam effecturos, cùm ipſimet bello prorſus obruantur: Brabantos quoque & alios omnino depauperatos nihil præſtare poſſe: Ducis Galli acta ſatis eſſe perſpecta: infœlicem ſuæ machinationis exitum, nullo vnquam tempore obliterandum, aut impunè tolerandum: qui etiam Dunkercka, & alijs locis munitis, magna cum infamia relictis, tandem è vita diſceſſit, cùm Belgij opibus diteſcere ſolummodo per nephas ſtuduiſſet. Fœderis cum Galliarum Rege renouandi, nulla apparére veſtigia, cùm is maximè ſit Catholicus, & Religionis cauſa bellum contra ſuos gerat, Regi quoque Hiſpaniarum, varijs occaſionibus motus, placere ac gratificari imprimis ſtudeat. Neque Hollandos neque Zelandos Galliarum Regi ſe ſubmiſſuros ſine particulari exceptione, quam ſi concedere voluiſſet, maturius profectò pactum iniſſet, & Prouinciarum vaſtationem præuertiſſet. Reginam Angliæ animum non habere eos iuuandi, quandoquidem per Epiſtolas & Legatos importunè admodum pecuniam, Ordinibus generalibus mutuo datam exegerit. Regem Schotiæ Regis Hiſpaniarum gratiam beneuolentiamque captare. Eccleſias Gallicanas neque poteſtatem, neque conſenſum à ſuo Rege habere aliquid præſtandi. Ab Heluetijs nihil quoque exſpectandum, neque à Caſimiro quidem, vtpote qui iam exercitum dimiſerit.

Mouent præterea rationem habeant ſui exitij, vxorum & liberorum, Priuilegiorum & ciuitatum: conſiderent quanta eos punitio maneat à Deo, ob tantæ obſtinationis culpam. Rogant pro-

gant proinde Pacificationem accepent, neque eam repudient ob Religionis publicum exercitium (cuius profeſſio non conſeruationis, ſed perditionis Reipublicæ cauſa fuerat) & quarundam politicarum prætenſionum parui momenti affectationem. Exemplum ſumant ab Yprenſibus, qui fruſtra ſubſidium expectarant. Perpendant Regiæ Maieſtatis clementiam ac benignitatem iam oblatam, qua ipſi nunc potiri pace, reconciliationis effectu plene perfecte, fruebantur, quã multo pluris faciebant, quod ad religionem attinet, quam omnia quæ Coloniæ in colloquio oblata fuerant. Poſtremò, vt negotium promoueant, ipſorum commodo, delegatos in caſtra ad Parmenſem miſerint, &c.

Contra Brabanti & Hollandi demonſtrant, particularem pacificationem non pacem, ſed magis bellum & miſeriã ipſis producturam, & vt gladius contra communis patriæ hoſtem exſertus, in amicos & vicinos vibretur, effecturam. Nam Brabantia, Hollandia, Zelandia & alijs Prouincijs bellum aduerſus Flandros continuantibus, Flandriam à miſerijs ac calamitatibus nullo modo liberari poſſe: omnibus iam clauſis, agris depopulatis, regione VVaſtana aggeribus perruptis ſubmerſa, quæſtu quoque & commeatu omni intercluſo atque adempto. Neque Gallos neque Anglos paſſuros, Hiſpanicam nationum nimium in Belgio creſcere aut radices agere: ſed noua hinc bella expectanda.

Prouinciæ fœderatæ quædem Gandauenſibus reconciliationem.

Regem Hiſpan. duorum Articulorum cautionem poſtulare, nempè Religionis, & ſtatus Prouincialis. In Religione autem nihil firmi certique eum obtinere poſſe, niſi omnes aliquatenus ſuſpectos, tam nobiles quàm plebeios, aut occidi, aut in exilium mitti faciat: vtque in poſterum ſecuriorem ſe reddat rebellioneſque coerceat, totis regionibus arces conſtruat, præſidia conſtituat, Priuilegia adimat, Prouincias perpetua ſtipendiorum ſolutione oneret, atque his modis nihil eorum quæ tam latè promiſerat, ſeruet, & cæt. Præterea ſpem bonam proponunt, de exercitu in Flandriam mittendo, ſimul ac propugnaculũ Zutphaniæ ſuperaſſent, quod breui futurum ſperabant. His rationibus moti Gandauenſes Reconciliationem diſtulerunt, donec tandem, vt poſt narrabimus, res aliter euenère.

Zutphaniam Hollandi obſidione cingi curarant, vt hoſtiles præſidiariorum in Veluvvam excurſiones auerterent: miſerant autem obſidionis faciendæ cauſa Comitem Hohenloum cum reliquis quibuſdam militaribus Truckſeſij & Ydeli ſiue Edeli Henrici, Ducis Brunſvvicenſis filij illegitimi, qui paulò ante ſub Truckſeſio militans, Burgæ propè Doetechemum ab hoſte præuentus, multis ſuorum cæſis, captus fuerat. Hohenloius Lochemum & alia circumiacentia loca præſidijs munit, aggeres quibus propugnaculum in Veluvva, è regione Zutphaniæ, coerceat, iacit. Verdugo autem, cum copijs auxiliaribus à Parmenſe miſſis, nempè Comitis Arenbergij, Mauricij Laræ, & aliorum legionibus, in oppidum Zutphaniæ commeatum, inuexit, præſidiumque ſeptem centenis militibus auxit, ſub Vicario Taxiſio. Hollandi nihilominus propugnaculum maximè neceſſarium & commodum rati, pertinaciter obſidionem continuant: ſed incaſſum nituntur: quæ quidem Hollandorum obſtinata voluntas, cauſa fuiſſe dicitur perditionis primò totius Flandriæ, deinde Antvverpiæ, & totius Brabantiæ, vt poſt narrabimus.

Zutphania fruſtra ab Hollandis obſidetur.

Menſe Ianuario D. Aldegondus Conſul Antvverpianus, Liram ſtrategemate capere meditabatur, pactione clancularia cum præſidiariorum quodam præfectò inita, qui ſe aduerſus alium militum præfectum Italum diſcordem, & valdè offenſum ob gubernationem Parmenſis fingens, oppidi Lirani traditionem facere promiſit: ſummula autem pecuniæ ab Aldegundo accepta, machinationem ſuis aperuit: proinde ea nocte qua prodenda vrbs erat, intromiſſæ fuerunt è varijs præſidijs turmæ equitum quatuor, & inter duas portas, inſidiæ, bombardæ, pulueres nitrati, & ignes ſalientes diſpoſiti: cùm verò ob viarum difficultates & noctis tenebras per deuia tenderet agmen, & tardius, diè iam orto, ſub vrbem veniret, Aldegondus nihil fruſtra tentandum ratus, cum ſuis receſſit: inſidijs nihilominus in ſilua collocatis hoſtem ex vrbe elicere, eiuſque ſtatum cognoſcere deſiderabat. Præſidiarij quoque Lirani poſtquam eas quas præpararant inſidias non ſucceſſiſſe vident, eruptionem faciunt, & aduerſarios qui loca clam inſidebant, in fugam vertunt: ipſe etiam Aldegondus impeditus feſtinanter, ſuo loco cedere cogitur: verùm cùm paulò pòſt latum campi, æquor occupaſſet, aciem dirigit, & equitatu in hoſtem incitato acriter confligens, maiorem hoſti cladem infert, quàm patitur: cæſus autem inter alios à Parmenſi agmine, militiæ præfectus imprimis ſtrenuus, Leoninus, Doctoris Leonini filius, cùm peditum præfecti malè ſuo officio in dimicatione fungerentur.

Machinatio in ciuitatem Liranam.

Tunc temporis in Prouincijs & ciuitatibus Ordinum generalium ingens orta eſt controuerſia, an licentiæ (ita noua vectigalia ſiue tributa vocantur, ſolui ſolita pro euectione commeatus, armorum, rerumque ſimilium, in vicina regna, regiones & vrbes) permitterentur an prohiberentur. Allegatis autem ab vna parte rationibus, quod Prouinciæ & vrbes maritimæ quæſtum præcipuè negotiationibus facerent, & pecuniæ vectigalium huiuſmodi neceſſariæ in

An. 1584

primis eſſent ad ſumptus belli: quòd etiam ab indigenis fructus terræ, butyrum, caſei, piſces & ſimilia non omnino conſumerentur: ſed huiuſmodi mercium ſuperfluarum ven[illegible]tinnonmul-ti quæſtum facerent: quæ etſi hinc ad hoſtes auehi intraneis prohiberentur; mercatores nihilominus vicinarum regionum & ciuitatum lucrum percepturos, intraneis adempturos; & media bellis neceſſaria ſublaturos: Alij quibus populus maximè ſuffragabatur, piaculū probrumque grauiſſimum dicunt, hoſtes alere: quod ſi prohiberetur, omnes breui dira fame & inedia perituros, neque exercitum alendi aut vrbes obſidendi commoditatem habituros; imò variarum rerum penuria & fame laborantes defectionem ſeditionemque machinaturos. His reſpondetur, impoſſibile eſſe, Belgicas regiones Galliæ & Germaniæ adeò vndique vicinas, fame premere, aut audaces Hiſpanorum conatus impedire. Sublatis tandem varijs opinionibus ac contentionibus, vt populo ſatisfieret, Edicto publico, commeatus, armorum bellicorum & quarumcumque mercium ad oppida & loca ab hoſte occupata, & ex ijſdem in Prouincias vnitas aduectio, commercia inſuper omnia prohibita fuere ſub pœna confiſcationis. Interdictum præterea, ne commeatus, butyrum, caſei, armamenta, inſtrumenta ve bellica, aut ſimilia in vllos Galliarum portus propiores quam Rotomagum, neque in alios portus occidentem verſus, neque in Angliam, neque per amnes Amiſium aut Moſam vltra loca limitata veherentur. Edictum etiam, vt illi qui in occidentem nauigare vellent, mare altum ingrederentur: quæcunque autem propius Flandrica littora depræhenderentur, omnia prædæ exponerentur, diripiendaque darentur.

Edictum publicum ne ex Prouincijs fœderatis hoſti commeatus aduehatur.

Vt autem hæc facilius exequutioni mandari queant, petunt impetrantque à Franciæ Rege, & Angliæ Regina, ne ſub graui pœna inde in Prouincias aut ciuitates Belgij, Hiſpano ſubiectas, annona, commeatus, arma aut ſimilia vehantur aut veni permittantur, alioqui enim interdictum in Belgio fruſtra fore, imò in Belgarum damnum, & vicinorum commodum. In amne quoque Amiſio naues præſidiarias diſponunt, quæ ne hoſti quicquam aduehatur impediant, & amnem tutum ſeruent.

Parmenſi commeatus aduehitur à Gallis & Anglis.

Hæc cum in concordibus Prouincijs & ciuitatibus ſtrictè ſeruarentur: mox Galli terra, & locis Caleto vicinis, Angli autem mari Dunkerckam vſque hoſtibus neceſſaria quæque aduexerunt, lucrum captantes: cuius odor officijs præfectos quoque corrupit: ita vt horum fraude & auaritia exercitui Parmenſis frumenta alimentaque alia ſuppeditata fuerint: alioquin ab obſidione Schaldis, qua Antvverpiam vrgebat, deſiſtere debuiſſet. Hinc euenit, vt pro opportunitate, interdictum iſtud nonnunquam ſeruaretur, nonnunquam negligeretur.

Dux Brabantiæ & Andegaui, in Franciam, vt diximus, reuerſus, tam animo quam corpore æger manſit, infortunijs varijs defatigatus: vnde ab aduerſarijs irriſus, & multis, ob diſſidium cum Rege fratre, parum gratus fuit. Regina mater, quæ prius diſcordiam inter fratres aluerat, tunc concordiam, vt ſuis rebus conſuleret, componere ſtuduit: & eò rem perduxit vt Dux humilis ſupplexque veniam à fratre Rege poſceret: impulſus id facere, deſiderio quodam concordiæ & pactionis firmæ cum Ordinibus Belgicis ineundæ, qui experientia didicerant, Ducem abſque fratris ope nihil præſtiturum.

Hanc fratrum reconciliationem, tota Gallia publico gaudio teſtata eſt: eadem quoque læti Ordines Belgici, D. Schonevvalleum in Gallias mittunt, qui Duci exponat, Ordines omnia ſuo arbitrio, quo multum gauiſus, committere: ſperabant enim Gallicum auxilium ipſius opera aduenturum.

Mors Ducis Brabantiæ & Andegaui.

Dux autem poſtquam Caſtrum-theodori venit, mox grauiſſimè ægrotare cœpit, ſanguine ex omnibus corporis meatubus profluente, quaſi venis equitando ruptis: cumque tandem nihil alimenti ſumeret, quadrageſimo morbi die tranſacto, decimo Iunij obijt, mentis optimè Compos: Monachum aut ſacerdotem confeſſionarium nullum admiſit, profeſſus ſe ſuæ ſalutis ſpem omnem in effuſione ſanguinis Ieſu Chriſti ſolius vnicique ſeruatoris collocare: quod equidem ab ijs, qui præſentes fuerunt intellexi. Obijt anno ætatis non ſine veneni ſuſpicione. Sepeliri voluit tanquam Brabantiæ, & aliarum Prouinciarum Dux & Dominus, cum armis clypeatijs & reliquis ad ea dominia ſpectantibus: verùm Regis Franciæ conſiliarij id nequaquam conſultum exiſtimarunt, Regis Hiſpaniarum gratia: fuit nihilominus magnifica ſepultura ornatus.

Erat ſtatura breui, corpore bene formato, fuſco colore, oculis fuſcis, fronte eleuata, magno naſo, maior quam generis ſui auctores: vir imprimis acer, ingenioſus, eloquens, affabilis, magnanimus, magnificus, ambitioſus, nequaquam ſanguinarius aut vindictæ cupidus, verùm clemens & benignus: neminem Religionis cauſa contemnens: inquietus, celer ac feſtinus: &, vt ipſa ſatis indicabat indoles, pacificus: Pacem enim in Francia diuerſitate Religionum ruptam, iterum compoſuit, non ſine magnis laboribus, difficultatibus, itineribuſque periculoſis, proficiſcens ad Regem Nauarræ & ad partem ei inimicam, Belgij Legatis tunc

quoque

quoque comitantibus: quæ quidem pax in Gallijs longo tempore duraſſet inuiolata: duraſſetque longiore, ſi fata virum ſeruaſſent: eaque potiſſimum de cauſa Hiſpanorum fautoribus in Gallia odioſus fuit. Aiunt enim ſecundo ante mortem die teſtamenti formam ad Regem fratrem miſiſſe, eaque declaraſſe animi ingentem dolorem, quod Regiam Maieſtatem ſuis actionibus & inceptionibus offendiſſet: non tamen proprij lucri aut commodi cauſa, ſed vt Galliarum regnum ab hoſtibus extraneis liberum ſecurumque redderet, feciſſe: Pro hæreditatis larga portione ſibi conceſſa gratias agit Regi. Quæritur multos nobiles, proceres, ſubditoſque fideles, quibus comitibus & ſeruitijs vſus fuerat, iam depauperatos: ſibi autem facultates quibus officia compenſet, deeſſe: Se debere circiter trecenta florenorũ millia: facultates autem lachrymas & ſuſpiria miſerorum aſportaturum in ſepulchrum, niſi Maieſtas Regia miſericordia moueatur, idque honoris fratri præſtet, vt ſaltem fideiubeat: quod vt fiat, matris interceſſionem implorat, ne ſummo cum dedecore dicatur optimos fideliſſimoſque ſuos miniſtros & decepiſſe & perdidiſſe. An. 1584.

Cumque ſecundum iura patriæ, neque teſtandi neque legandi poteſtatem habeat: rogat vt miniſtris quorum fidem imprimis commendabat, ſubueniatur, vtque Rex conſcientiam ſuam prægrauatam exoneret. Principes minus potentes, amplius quam ipſe petebat, exequijs & ſepulturis ſuorum inſumpſiſſe: ſe enim neque ſumptuoſam, neque magnificam ſepulturam; ſolummodo monumentum memoriamque in animis ſuorum exoptare. Belgas egiſſe vt carè admodum nomen & titulum Ducis & Comitis emerit, eoſque ei id adhuc debere: rogat autem vt idem Regi tradant: ſe enim Regi & ſucceſſoribus relinquere ac dare omne ius quod ſibi ob ſolennes pactiones & contractus cum Belgis initos debebatur. *Dux Brabantiæ reſignat ſuam actionē fratri Regi.*

Vt autem oppidum Cameracenſe quod facultatibus à Rege ſuppeditatis cœperat, Regi eſſe queat loco propugnaculi, vtque ciuibus, qui animis promptiſſimis & fide optima ſe ſuæ protectioni commiſerant, ſatisfiat: obſecrat Regem, vt quidquid auctoritatis & iuris in oppidum Cameracum habeat, id omne ſua Maieſtas ſibi ſumat, & ne ciuitas deuaſtetur aut opprimatur, auertat.

Rex fratri defuncto iuſta funebria magnificè admodum fecit: Regina quoque mater, vt apparet, Cameracum defendendum ſuſcepit, ſub gubernatione Domini Balingnij, qui bellum contra Arteſiam & Hannoniam continuauit, agros vaſtauit, pagos & villas aut incendio deformauit, aut ad incendij redemptionem compulit, donec paulò pòſt induciæ in aliquot annos inter Principem Parmenſem & oppidum Cameracenſe confirmatæ fuerunt.

Defuncto Duce, non diu ſuperſtes fuit Princeps Auraicus, à cuius morte ſalutem tranquillitatemque totius Belgij dependere quidam reputabant: verùm tempus contrà docuit. Nullum æuum adeò crudele homicidium, quali Princeps hic interijt, vnquam aut laudauit aut probauit: imò dedecori & detrimento fuit veritati Religionis Catholicæ Romanæ: quæ, cum nitatur fundamento ſucceſſionis Petri, traditionum doctrinæ Patrum, & plurimorum Conciliorum, adhuc tamen huiuſmodi ſceleribus ſuſtentanda ſit: ~~vtpote quæ nequaquam ſinceris, hominibus & ciuilibus, ſed diabolicis actionibus continuari debeat~~: exemplo eſt hic ſicarius, qui forma Angeli, & ſpecie Religionis Reformatæ aſſumpta, facinus nulli vnquã Chriſtiano permiſſum perpetrauit, atque à quibuſdam rei geſtæ Hiſtoriographis, nempè Michaele Eyſingero, & Michaele Iſſelto, quem etiam Dinothus aliquatenus ſequitur, maximè laudatur: cum tamen Ethnici ſcriptores omnes, huiuſmodi diras proſcriptiones & crudeles actiones ſummopere deteſtentur. *Hiſtoria de morte Principis Auraici.*

Homicidium iſtud deſcripturus, ſequar libellum ea de re in Hollandia typis excuſum, quẽ verum eſſe, teſtes, acta, examinationes, denique exequutiones, & ſupplicium de homicida ſumptum, ſatis probant.

Initio menſis Maij iuuenis quidam viginti ſeptem plus minus annorum, ſtatura ſatis breui, facie indecora parumque liberali, nomine Balthaſar Gerardus, natus Villeforenſi Burgondiæ oppido (ementitus autem nomen Franciſci Guionij Biſanſeni, filij cuiuſdam Petri Guionij, qui Petrus, quòd Religionem Reformatam promouere attentaſſet, morte quondam multatus fuerat,) ad Principem Auraicum literas attulit, & ſuum erga Religionem zelum, & Auraico ſeruiendi deſiderium expoſuit: addidit præterea quomodo per Luxenburgum iter faciens quendam ſuum cognatum, Comitis Petri Manſueldij ſecretarium, Du Pre cognominatum, inuiſerit, & aliquandiu apud eum manſerit: cumq; conſcientiæ ac Religionis cauſa ſtatuiſſet breui diſcedere, ſuſpectus Ieſuitis, ſubitò abire coactus fuerit: nactus autem à ſuo conſanguineo aliquot Comitis Manſueldij ſubſignationes, (volantia ſigilla vulgo dicta) eas valdè idoneas reputaret quibus Lutzenburgi aut aliarum Prouinciarum ciuitates inſidiosè capi poſſent. Hæc & his ſimilia ſimulans, adminiſtrationem vel auctoritatem aliquam ab Auraico aucupabatur, ſeque in notitiam ac familiaritatem aulicæ familiæ quouis modo ingerere ſtudebat: frequens

An. 1584. admodum concionibus ſacris & precibus veſpertinis intererat: palam Pſalmorum, aut noui, aut veteris teſtamenti librum geſtabat, manibuſque verſabat.

Princeps chartis ſubſignationibuſque viſis, nihil magni ijs præſtari poſſe reſpondit: verùm aliquo modo vſui futuras nuntijs inter Bruxellam & Cameracum, atque eius rei cauſa ſeruari nonnullas iubet. Cumque Caron Schoonuallæ Dominus in Franciam proficiſceretur, fuit his Balthaſar vna miſſus ad Mariſchalcum Byronium, cui, quia Gubernator Cameraci futurus putabatur, hæc ſigilla vſui eſſe poſſent: proficiſcitur hac ratione in Franciam Balthaſar: & inde rediens literas adfert ad Principem & ad Ordinum proceres de morte Ducis Brabantiæ & Andegaui: eaque potiſſimum de cauſſa Princeps ipſum ad ſe venire iubet mane adhuc in lecto iacens, ſingulatim de morte Ducis interrogaturus: atque tunc temporis Balthaſar, vt poſtea confeſſus eſt, Principem occidiſſet, ſi ſicam paratam habuiſſet. Paulò poſt diſcedere iuſſus, aliquantulum pecuniæ petijt ſibi dari, emendis caligis & calceis, quibus ſe indigere demonſtrabat. Mandauit autem Princeps ei pecunias numerari à Secretario, 8. Iunij: quibus acceptis, mox ab excubitoribus ſtipendiarijs duos ſclopos manuales emit.

Princeps Auraicus ſclopeto occiſus à Balthaſaro Gerardo.

Iunij decima die ſub prandium ad Principem venit, attonitus, ac tremens voce, literas dimiſſionis & tuti itineris petit: quod Principis vxor animaduertens, interrogat maritum quid hominis eſſet, quandoquidem informi & indecora facie videbatur: reſpondet Princeps dimiſſionem, quæ ei ſcripto parabatur, cupere. Sub finem prandij, poſtquam propè ſtabulũ, retro ædes, non procul à mœnibus vrbis deambulaſſet, iamque Princeps ſumpto prandio exiret, ad ianuam aulæ ſtans, & geſtu tanquam literas poſceret ſimulans, ſclopetum tribus glandibus munitum in Principem diſplodit. Princeps ictum ſentiẽs, has tantum precationes breuiter effatur:

Auraici poſtrema verba.

Domine Deus, miſerere animæ meæ: grauiter admodum vulneratus ſum. Domine Deus miſerere animæ meæ, & afflicti huius populi: his dictis, greſſu titubare ac vacillare cœpit: mox famulorum quidam labaſcentem excepit ſuſtinuitq́; collocatur in gradu nullã edens vocem. Sorori, Comitis Svvartzenbergij vxori, Germanica lingua, vt in manus Ieſu Chriſti animam ſuam commendaret, petenti, eadem lingua reſpondit, Etiam. Paulò pòſt in conclaui, vbi pranſus fuerat, lecto imponitur: hic mox animam exhalauit. Talis fuit exitus vitæ viri ſapientia, conſtantia, magnanimitate, patientia, modeſtia, omnium ſui æui Principum præſtantiſſimi. Obijt mortem imprimis præclaram pro patria: mortem pijs omnibus, quibus importuna nunquam aduenit, bonam; vtpote momentaneam ac breuem, metus ac doloris longi expertem: mortem, inquam, qua Deus Opt. Max. tanquam inſtrumento ac argumento conuenienti, euidenter demonſtrat, bellum non à perſona Principis, ſed ab excelſa ſua manu dependere: quandoquidem victoria, qua hoſtes eum ſuperarunt, ad optatum finem nequaquam peruenerũt: interim ſumma cum ignominia nefarij homicidij manent conuicti. Morienti vxor adſtat perturbata: animoſè fortiterq́; exclamat, diuinam opem implorat, Deumq́ue rogat, quandoquidem ei viſum fuerit, patrem, & maritum priorem, hunc quoque poſteriorem, ſe præſente, morte adeò dira triſtique occumbere, patientiam qua hæc omnia perferat, concedere dignetur.

Apprehenditur homicida.

Sicarius perpetrato facinore per poſticas ſubterfugiens, alterum ſclopetum abijcit: iamque plateam propè mœnia vrbis tranſierat, murorum aggerem adſcendere, & in foſſam aquis plenam deſilire meditans, habebat duas veſicas aliquantulum turgidas, & calamum quo eas amplius inflare, ſpe facilius enatandi, ſtatuerat: verùm præuentus apprehenditur à duobus Principis occiſi ſatellitibus, multis alijs ſubitò adhuc accurrentibus. Primò quidem conſternatus atque attonitus videbatur: mox imperterritum ſe oſtendit, ſperans patratum facinus acceptum fore, ſeque facilè euaſurum, ſi ſe Regis iniuſſu nihil feciſſe dicat. Pertrahitur feſtinanter in inſularij cœnaculum: Senatus mox conuocatus eum examinat: ipſe papyrum, calamum & atramentum petit: ſe veritatem, quandoquidem captus ſit, declaraturum promittit: id autem non fecit, imò multa falſa, vt res ipſa docuit, veris miſcuit.

Confeſſio homicidæ vltronea.

Teſtatur nomen ſibi eſſe Balthaſari Gerardi à Villefarſo Borgondiæ oppido: ſex quidem annis animo agitaſſe mortem Principis, remq́ue nonnullis indicaſſe, à quibus reprehenſus fuerat: nihilominus tribus annis poſtremis, cùm Principem a Rege proſcriptum, & neci addictum intellexiſſet, rationem viamq́ue ad Principẽm perueniendi, & facinus exſequendi quæſiuiſſe: ſed poſtquam eum à Cantabro quodam trucidatum audiuiſſet, ſeſe ſeruitio Ioannis de Pre, qui D. Manſueldio à ſecretis erat, dediſſe: vbi verò Principem adhuc viuere reſciuit, obfirmato magis animo nihilq́ue pericula aut pœnas metuente, eum interficere ſtatuiſſe: cumq́ue exercitui D. Manſueldij confideret, & de transfugiendi libertate & commoditate nihil dubitaret, excogitaſſe rationem, qua ſe reformatæ religionis cœtui inſinuet, & Principi ſubſignationes Comitis ceræ rubræ impreſſas offerat, locum quoque & tempus occidendi opportunè inueniat: verùm diu varijs occaſionibus impeditum, tandem Martio menſe à ſuo hero diſceſsiſſe, cumq́ue in vrbem Treuirenſem veniſſet, cuidam Ieſuitæ in confeſsione ſuã mentem aperuiſſe, atq́ue rogaſſe,

vt poſt

An. 1584.

vt poſt feſtum Paſchæ rem D. Manſueldio ſignificaret: Ieſuitam autem conſuluiſſe, vt quod inſtituiſſet Principi Parmenſi indicaret: Cumq; Epiſtola data id declaraſſet, præ timore nimio nō auſum fuiſſe reſponſum expectare: itaq; in vrbem Delphenſem veniſſe cum ſigillis, vt quod animo conceperat, effectum redderet: ſed cum hic nulla oportunitas daretur, abijſſe cum D. Charone in Franciam, inde literas de morte Ducis Andegauenſis, ad Principem & Ordines attuliſſe, atque tum temporis decreuiſſe Principem ad prandium, aut concionem euntem vel redeuntem glāde traijcere, eius rei cauſa duos ſclopos emiſſe, horum vnum tribus glandibus munitum, in Principem exploſiſſe: alterum autem, impedientibus ſtipendiarijs explodere non potuiſſe: idque ſe ſummopere dolere, imò bis mille miliaria paratum eſſe adhuc proficiſci eius occidendi cauſa. Hæc omnia ipſe reus, vltro, nullis admotis tormentis, ſua manu tunc ſcripſit. Poſtea compluries in carcere, & tormentis etiam morti vicinus ea quæ ſequuntur perſeuerāter conſtanterque confeſſus eſt.

Primò, nulla coactus quæſtione tormentaria, dixit, ſe Principem à Rege proſcriptum, deſtinaſſe Delphis, menſe Maio interficere, dummodo aliquam facinus perpetrandi, & euadendi oportunitatem nactus fuiſſet. Poſtea cùm literas de Ducis obitu adferret, pridiè eius diei propoſuiſſe homicidium committere, ſed deterritum fuiſſe metu, cum nullam effugiendi commoditatem videret. Eodem autē quo facinus perpetrauerar die, animum, omni metu depoſito pertinaciſsimè obfirmaſſe, Principem vel quinquagies mille viris vndique ſtipatum occidere. Deinde omnia quæ etiam Ieſuitæ ſignificarat, confeſſus eſt ita eſſe, vt prius dixerat. Addidit inſuper, ſe, cùm in Francia eſſet, neque die neque nocte quieſcere, aut dormire potuiſſe, ſed huius cædis machinationem animo aſsiduè verſaſſe: imò, vt literas ex Francia ad Principem deferret, cum reliquis famulis contendiſſe, & rixis & pugnis. Si verò hac vice res non ſucceſſiſſet, in Franciam rediturum fuiſſe, vt ſe alicui reformatæ religionis cœtui ingereret, & à conuentu ſiue conſiſtorio literas cōmendatitias impetraret, quibus in has regiones acceſſus facilior, & inſtitutum perficiendi commoditas melior daretur. Præterea adhibitis tormentis, & ante tormenta confeſſus eſt ſe machinationem cædis Doctori Geryoni Minoritæ in vrbe Tornacenſi indicaſſe: & hunc quidem minoritam Monachum benedictionibus, & promiſsis plurimarum precum piarum eum animaſſe: Ieſuitam quendam ſimiliter Treueris feciſſe, & in martyrum numero, ſi huius facti cauſa morte mulctaretur, collocandum recepiſſe: Rem quoque tribus alijs Ieſuitis indicatum fuiſſe.

Confeſſio extoria.

Ieſuitæ martyrum cœlum pollicentur.

Iterum equuleo excruciatus dixit, ſe, quandoquidem tenuis fortunæ eſſet, opes acquirendi ſpe hæc egiſſe; & machinationem Principi Parmenſi ſignificaſſe; miſſum autem à Parmenſe ad Aſſonvilleum Conſiliarium, qui cùm eo de huiuſmodi negotio ageret. Aſſonvilleum verò difficultates primò, deinde rem Regi fore gratiſsimam declaraſſe, & rem omnem Parmenſi ſignificaturum promiſiſſe: & id quidem feciſſe, atq; inſtitutum ſummopere Parmenſi placuiſſe: pro meritis autem, ſi id perficiat, mercedem in proſcriptione propoſitam confirmaſſe: monuiſſe autem, ne, fortè in facinore deprehenſus, Parmenſem prodat aut accuſet. Se quoque, cum Aſſonvilleus volenti in Auraici Principis aulam venire difficultates proponeret, reſpondiſſe, nihil fore periculi, ſi nomen Franciſci Guionij ſibi ſumat, cuius pater Petrus Guionius religionis cauſa, olim capite & bonis mulctatus fuerat: dicatque ſe iam ad inopiam redactum, & religioni reformatæ addictiſsimum cupere inſeruire Aulæ Principis, & ſigilla hæc offerre. Aſſonvilleum inſtitutum omne comprobaſſe, & macte animo exequeretur inſtigaſſe. verùm ne Parmenſem proderet, iterum monuiſſe, complures ob cauſas, atque bene animato dixiſſe, Vade fili, ſi quod propoſuiſti effeceris, proculdubio promiſſa omnia à Rege accipies, atque inſuper æterna fama celebraberis. Parmenſem quoque ſuos conatus laudaſſe ac promouiſſe, ſigilla vidiſſe, & vt ijs vteretur conſenſiſſe: verùm decreuiſſe, vt Manſveldius ſignum quo hactenus vſus fuerat, mutaret, neque amplius teſſellarum inſtar ſcinderet. Aſſouvilleum inſuper abeuntem inſtruxiſſe, quomodo ſe Antvverpiæ coram Aldegondo, & alios alibi gereret. Ad ea verò reſpondiſſe, ſe proculdubio, prętextu religionis adepturum commoditatem inſeruiendi alicui amanuenſi aulico, & tempore locoque oportuno, literas aliquas Principi oſtenſurum, eumque ſica confoſſurum. Tertiò poſt tormenta die, nequaquam pœnitens, confidenter ait, ſe trucidaturum Principem ſi adhuc viueret, quamuis pœnam vel mille corporibus luere deberet...

Dicit ſe paupertate impulſum.

Parmenſis per Aſſonvilleum homicidam inſtigat.

His cōfeſsionibus quas ſua manu ſcripſit, & alijs quas vltroneus & tortus edidit, auditis, Domini Conſiliarij ſupremarum curiarum Prouincialium, vnà cum Præfecto & Senatu ciuitatis Delphenſis, examine & iudicatu perpenſo, iudicium contra Balthaſarum reum ſequenti tenore pronuntiarunt.

Balthaſar Gerardi, Villefareſi in comitatu Borgundiæ natus, confeſſus eſt, ſe, poſtquam Illuſtrem generoſumque Principem Aurangiæ occidere decreuiſſet, huius facinoris perpetrandi cauſa accepiſſe à Comite Manſveldio ſigilla; ſua inſuper conſilia, Tornaci cum Conſiliario Aſſonvilleo, nomine Principis Parmenſis cōmunicaſſe: Aſſonvilleum autem promiſiſſe, ſi quod

Iudicium contra Balthaſarum Gerardi.

An. 1584. decreuerat, effectum reddere, & proſcriptionem contra Principem Auraicum exſequi poſſet, Regem Hiſp. ipſi omnia in proſcriptione contenta præſtiturum, & præterea viginti quinque ducatorum millia exſoluturum: conſuluiſſe quoque vt ſe Franciſci Guionij nomine vocari diceret, & religionis prætextu gratum in Principis aula redderet: hac arte inſtructum, nomine Franciſci Guionij ficto, in Principis aulam veniſſe, & 9. Iunij duos ſclopos emiſſe, eoſdem 10. Iunij, interea dum Princeps pranderet, puluere nitrato, & glandibus muniuiſſe: vtroſque cingulo appenſos ſub pallio occultaſſe, & Principem, finito prandio, ex cœnatione in cubiculum aſcendentem, exploſo ſclopo ita vulneraſſe, vt vitam amiſerit: quod quidem nefarium perfidum facinus in tam illuſtrem Principem deſignatũ, impunitum aut inultum nequaquam dimittendum, ſed grauiſſimo ſupplicio puniendum expiandumque, alijs exemplo. Proinde dicti Domini, exactè perpenſis homicidæ confeſſionibus, & alijs quibuſcunque in tali negotio conſiderandis, dictum Balthaſerum Gerardi condemnârunt & condemnant, vt in pegma ante baſilicam huius ciuitatis extructum perducatur; hic primò manus dextra, qua nefarium perfidumque facinus perpetrauit, ferro candenti conſtringatur & comburatur: deinde candentibus forcipibus, ſexies, diuerſis locis, carnes in brachijs, pedibus & alijs corporis partibus torolioribus exuratur & diuellatur: poſtea viuum corpus in quatuor partes ab inferiori parte incipiendo, findatur, venter proſecetur, cor euellatur, & in rei faciem: poſtea caput amputetur: quatuor cadaueris partes diſſectæ, in quatuor oppidi propugnaculis ſuſpendãtur: caput in turri ſcholari, retro dicti Principis hoſpitium, præpilatæ haſtæ imponatur: bonorum quoque ſit confiſcatio. Pronunciatum in baſilica ciuitatis Delphenſis, 14. Iulij. anno 1584. *Subſig. A Meerman.*

Homicida fatetur ſe deſperatiõe & paupertate adactum.

Pridie, qui fuit dies 13 Iulij Veneris, reo ſententia ſignificatur, vtque ſe in diem Sabbathi ad mortem præparet, admonetur. Primò ſummopere conſternatus, diris imprecationibus praxim, vſumque forenſem quem didicerat, exſecratur: præſtitiſſe potius opificium manuarium aliquod licet tenue addiſcere & exercere, quam in hanc miſeriam incidere, ſe lucri cauſa facinus perpetraſſe fatetur: nihilominus poſtquam adeo dementer deliquiſſet, æquum eſſe, vt

Neceſſarium, ſed inſan⁹ zelus, & ſuperbus animus homicidæ.

& pœnas luat: deinde virilem ac fortem animum oſtendit, neceſſitatem conſtantia, tam in tormentis, quam in morte ſuperare conatur, neceſſaria ſibi patentia ac tolerantia gloriã aucupari volens, non ſine ſumma omnium admiratione: inductus firmiſsima perſuaſione, ſe inſtar inclyti pugilis Romanæ Eccleſiæ, cælum meruiſſe, & tormẽta pœnaſque ob peccata olim admiſſa iam pati: hac autem cæde nequaquam peccaſſe, imò cœlum meruiſſe, & in cœlum ſe tendere; dixit, vt apud Deum pro omnibus intercedat. Pœnitentiæ aut doloris nullum ſignum edidit: ſe paratum eſſe, homicidium iſtud, ſi commiſſum non eſſet, adhuc cõmittere affirmauit: quandoquidem probi bonique ſubditi officium ſit, mandata ſuperiorum exſequi: hæc & ſimilia ore proferens de perpetrato facinore gloriatus eſt: cumque tormenta perpeſſus rediret, Senatui aperto ſinu, virgarum vibices, verberumque vulnera oſtendens, Ecce homo, inquit, quod de Chriſto dictum, ſacra narrat ſcriptura. Plurimi ſpectatores reputabant ſemianimem languidumque ieiunio & torturis, exteriorem ſenſum prorſus amiſiſſe, & præter animi alacritatem nihil amplius habere.

Die Sabbathi 14. Iulij, Delphis publicè in forum pegmate aduehitur, & ſecundum ſententiæ tenorem exequutio perficitur: reus miram patientiam præfert, quam in primis à Deo ſibi concedi pecierat: concionatores diuini verbi audire recuſat: dum manus exuritur, & caro auellitur, nihil clamoris aut lamentationis edit: manu vſta viſus eſt crucis ſignum aliquo modo formare & populo benedicere: corpus in quatuor partes diſſectum, quatuor locis ſuſpenditur: caput haſtæ præpilatę imponitur. Patuit profectò in hoc homine admodum manifeſtè inſignis Rom. Eccleſiæ doctrinæ fructus, quę homines nefarios huiuſmodi facinora patrando cœlum mereri aſſerit; Pontifice, ſummo, vt tum ferebatur, id comprobante; contra omne ius, tam diuinum quàm humanum, quandoquidem hinc humanæ ſocietatis exitium, & pernicies expullulet. Et mirum ſanè ex tali ſchola non prodire plures diſcipulos. Scelus hoc tam horrendũ, & deteſtabile ipſamet natura execratur: imò ipſius Parmẽſis milites abominabãtur, vituperabant, improbabant. Ciuitates multæ, cùm Eccleſiaſtici hoc homicidio gauiſi feſtos ignes in lætitiæ ſignum ſtruere vellent, id permittere noluerunt. Cùm autem Buſcoducis, Canonici, à ciuibus ignes extruere prohibiti, nihilominus in templo cathedrali hilares Te Deum laudamus cecinisſent, ſequente veſperi horrenda tempeſtate orta, tonitruo flumineque templum incenſum conflagrauit, nullis tamen ciuium ædibus ignis damnum intulit.

Tertio Auguſti, die Veneris, Princeps humo mandatur. Ordines Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ & Traiecti, magnifica imprimis ſuæque præſtantiæ, & celſitudini digna mortuum ſupultura ornarunt: præcipuè in meritorum, & heroicarum ſuarum virtutum memoriam: fuit enim quartus quinque fratrum Naſſouiorum, qui Ordines Belgij fideliter defendendo occubuerunt.

Exſequiæ

Ordo in exſequijs celebratis hic fuit. Præcedebant ciues Delphenſes armati, lugubri quodam

dam habitu:hos ſequebantur tubicines:deinde deducebantur octo equi pullati pannis in terram vſque dependentibus tecti: poſt ſingulos equos portabatur ſignum militare, cum armis clypeariȷs, quibus etiam equi erant ornati. Primus autem equus ducebatur à D.Gerhardo Schotano, & D. Paulo VVytſio: ſignum, & arma ſui Baronatus Brædani, ſtabat Dominus Grutenus, Dieriekſlandiæ Dominus. Secundus, à D.Delffiio, & D.Rouleſo: ſignum & arma Marchionatus Verentis & Fliſsingenſis geſtante, D. Egmondano. Tertius, à D. Sprangero, & D. Oeſtrumio, arcis VVœrdæ præfecto: ſignum, & arma Culopiæ geſtante D. Roſnæo. Quartus, à D.Florentio Serclaiſio, & D.Petro Ronæo Puttæ Bailliuo: ſignum, & arma Baronatus Dieſt, geſtante Gaſparo Poelgeeſto. Quintus, à D.Iacobo Almondano, & D.Raephorſto: ſignum, & arma Viandæ geſtante D.Gerardo ab Aa. Sextus, à D.Cornelio VVingardo, & D. Ioanne Lindano: ſignum, & arma Catzenelboge geſtante D.Lancoloto. Septimus, à D.Philippo ab Aa, & Dominn Hermanno VVittenhorſtio: ſignum, & arma Naſſouiæ geſtante Cornelio Svveteno. Octauus, à D.Ioanne Baxio, caſtri Heuſdani præfecto, & D.Theodoro Duuenuoordo Brilæ præfecto: ſignum, & arma Orangiæ geſtante D.Marquetto. Hi viri nobiles, ſicut & reliqui omnes, pullati togis nigris ad terram vſque longis incedebant. Hos ſequuti D. Manſartus tubam militarem, D. Ryhouius vexillum, D. Naeluvickius milirare ſignum, ſingulaque inſiguibus ſymbolis diuerſis ornata, geſtant. Deinde quatuor clypei, quatuor ſtemmata defuncti, nempe Naſſouiæ, Stolburgi, Heſſenæ & Leckæ, à D. Barone Peterſſuni, Denreo, VVencelao Botzelaro, & Ioanne Aſſendelſtio Cralingæ domino geſtantur: poſt hos D.Iacobus Egmondanus arma integra com galeæ cono ſuis depicta coloribus portat. D. Daniel Botzelarius Mervvæ dominus, caſsidem; Duytſius ſatellitio præfectus militarem gladium; VVolfardus à Brederoda paludamentum, geſtando. Tum equus funebris nigro holoſerico ad terram vſque pendente amictus à D.Brechto, & D.Maldreo deducitur. Sequuntur, Comes Ouerſteynus nudum gladium geſtans, & Baro Creaingæus auream coronam: tum tres Oeconomi D.Andemſortus, D.Vierius, & D.ab Aa baculos manibus tenentes. Poſt hos corpus feretro, pendulis armis clypeariȷs ornato, defertur à duodecim viris: proxime eunt Ioannes Burgondus dominus Fromonti, VValrauus dominus Brederodæ, D.Ioannes Merodius, & D.Secervvoudius: poſt corpus & fecialem ſubſequitur D.Mauritius Naſſouius Principis defuncti filius, indutus toga lugubri humum verrente, cuius ſyrma D.Sonffeltius gubernator alleuat. Ad Mauritij dextram incedit Princeps Elector Colonienſis Truckſeſius: ad ſiniſtram Comes Hohenloius: ſequuntur ſeparatim ſinguli, Comes VVilhelmus Naſſouius, Comes Philippus Naſſouius, & Comes Solmius, qui funebram pompam concludit. Veniunt deinde Ordines generales, Conſiliarij Status, Ordines Hollandiæ, Conſiliarij conſilij ampliſsimi generalis: Hollandiæ Præſes, Conſiliarij & Secretarij: tum Conſules & Senatores Delphenſes: Concionatores: Præfecti ſatellitio, militiæ, & adminiſtrationi, quos omnes innumera populi multitudo ſequuta eſt. Hac pompa funebri Princeps Auraicus Delphis in primario templo ſepultus fuit.

Erat autem his, quos ſibi adſcripſit, titulis inclytus: Dei gratia Princeps Aurangiæ, Comes Naſſouiæ, Catzenellebogæ, Dietzæ, Viandæ, &c. Marchio Veræ & Fliſsingæ: Borggrauius Antvverpiæ: Vicecomes Biſontij: Baro Bredæ, Dieſtæ, Grimbergæ, Arloyæ, Nozeroyæ, &c. Dominus Caſtellini, &c. Præfectus generalis Belgij: Gubernator Brabantię, Hollandiæ, Zelandiæ, Vltraiecti & Friſiæ: Præfectus maris Germaniæ inferioris.

Vixit annos ferè quinquaginta duos: annos videlicet 51. menſes 11. dies 25. corpore bene compacto, ſtatura parum vltra quam mediocri, colore fuſco, barba fuſca, facie quidem ſatis gracili, ſed corpore bene diſpoſito, & pingui. Indolem animumque qui cognoſcere volet, ex eius rebus geſtis colligat.

Primam vxorem duxit filiam & hæredem vnicam, Maximiliani Egmondani, Comitis Buræ, Leerdami, &c. ex ea genuit Philippum Naſſouium, Comitem Buranum, nunc temporis Principem Auraicum, qui ex Academia Louanienſi auectus, in Hiſpaniam captiuus eſt abductus: genuit etiam ex eadem vxore filiam vnicam, nomine Mariam. Secundam duxit vxorem, Principis Electoris Ducis Mauritij vnicam filiam, Annam Saxonicam: ex hac filius vnicus Mauritius Naſſouius, & duæ filiæ genitæ. Anna, quæ poſtea Comiti VVilhelmo Naſſouio, Iohannis filio nupſit, & Amelia. Tertiam Charlotam Borboniam, Ducis Montpenzieri filiam: quæ ei ſex filias peperit, nempe Ludouicam Iulianam, Eliſabetham Flandrinam, Catharinam Belgicam Brabantinam, Charlottam, & poſtremam Ameliam Antvverpianam. Quartam verò & poſtremam habuit vxorem filiam Iaſparis Colignij Comitis, Franciæ Archithalaſsi; viduam nempe D.Tilignj, cuius & pater & maritus Pariſijs fuére trucidati: hæc ei filiũ peperit, Fridericum Henricum Naſſouiom. Reliquit præterea filium illegitimum, Iuſtinum Naſſouium, nunc maris in Zelandia præfectum, ſub Archithalaſſo Comite Mauritio. Has duodecim habuit proles defunctus VVilhelmus Aurangiæ Princeps, qui fuit filius VVilhelmi Naſſouij,

An. 1584.

Principis magnifice celebrantur Delphis.

Tituli Principis Auraici.

Aetas.

Facies.

Matrimonia.

Proſapia.

An. 1584.

ſouij, fratris Comitis Henrici Naſſouij: quorum vterque natus patre Ioanne, fratre Engelberti: Ioannes autem & Engelbertus progeniti Ioanne Naſſouio patre, & Maria Leona matre.

Fratres Auraici Principis.

Fuit hic Guilhelmus Naſſouius, Princeps Auraicus, maximus natu quinque fratrū, quorum tres, Lodouicus, Adolphus, & Henricus his Belgicis bellis cæſi morte occubuerunt. Ioannes autem Naſſouius ſecundus natu, adhuc ſuperſtes, viuit Dillenburgæ: habet & is multas proles, duo filij maximi natu, Comes VVilhelmus, & Comes Philippus, huic bello contra Hiſpanum ſtrenuam nauant operam, hinc facile bellicoſiſſima totius Europæ familia æſtimanda eſt.

Habuit præterea Guilhelmus, Princeps Auraicus multas ſorores, magnis heroibus nuptas, multa prole fœcundas: ita vt Iuliana eius mater comitiſſa à Stolberg, mulier comprimis proba, prudens ac induſtria, cum vixiſſet annos 75. anno 1578. viderit ex ſe genitos Comites filios & nepotes 123. numero: quis poſtea numerus acceſſerit huic proſapiæ, nobis incognitum eſt.

Comes Mauritius Naſſ. nominatus Gubernator Hollandiæ, &c.

Ordines generales gratitudinis ergo Comitem Mauritium, Principis interfecti filium gubernatione Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ, & Traiecti vlterioris, præterea maris præfectura donarunt. Philippum autem Comitem Hogenloum vicarium, terra conſtituerunt.

Parmenſis hoſtiles conatus.

Supra diximus, Gandauenſes pacem aut reconciliationē nullo pacto inire decreuiſſe, dummodo aliarum Prouinciarum auxilio iuuarentur. Hac potiſſimum de cauſa Parmenſis Prouincias vbique hoſtiliter inquietare ac fatigare, pro viribus conatur, præcipuè Zutphaniam in Geldria, & Flandriam. Calloæ ad Schaldim vallum conſtruit. Interea quoque dum naues cum commeatu alijsque rebus neceſſarijs Teneramondam mittuntur, vt Gandauenſibus inde ſubueniatur, ipſe ex Flandria cum magno exercitu Callebekam ad Schaldim non procul à D. Bernardi Abbatia contendit: vtrinque in amnis ripa tormenta bellica diſponit: naues præſidiarias Antvverpienſium deſcendere cogit, ſed parum damni infert: mox Mondragonius amne traiecto cum ſuis copijs vltra vrbem Antvverpiam iter ingreſſus, 500. curribus, & decem tormentis bellicis inſtructus Lilloam petit. Lilloæ autem, tribus ab Antvverpia miliaribus, Antvverpiani munitum aggerem confecerant proxime amnem, vt eum liberum tutumque ſeruarent, præſidiariosque maxima parte ſuæ vrbis ciues hic diſpoſuerant: è regione quoque huius præſidij, in Flandria, paulò antè, propugnaculum Lieſkens hoecka dictum conſtruere cœperant, vt vndique tutius amne frui poſſent: Id autem neque ſatis perfectum, neque munitum, Parmenſis per Vicecomitem Gandauenſem, qui nunc Marchio Rysburgius appellatur, iubet exercitu 5000. militum, ab alia parte Flandriæ oppugnari cingique: quod ſimul ac dedi hoſtes poſtularunt, mox trecentis tormentis exploſis impetunt: & ſecunda oppugnatione tentata, currus fœno onuſtos incendunt, fumoque graui hinc orto, propugnaculū vi capiunt: deprehenſos præſidiarios omnes trucidant: multi autem aquis ſe committunt, natandoq; euadunt, capitur præfectus militum Ioannes Pettinus Atrebas, miles veteranus, bello imprimis expertus, & fidelis, cum alijs aliquot ſtrenuis bellatoribus, quos Marchio Rysborgius ſedato animo, nullaque ira percito, ſua manu interfecit: & tali quidem facinore non tantū in hos, ſed & ante etiam ſæpius in alios perpetrato, animi crudelis ac ſanguinarij euidentia ſigna edidit Rysborgius.

Propugnaculū Lieſkens-hoecka inuadunt Parmenſis copiæ.

Lilloum propugnaculū obſeſſum à Parmenſe, defenditur acriter à Telegnio.

Interea dum Hiſpanus Lieſkenshoeckam infeſtat, Antvverpienſes in propugnaculum Lilloum, quod tantum 130. viris munitum erat, mittunt cohortem iuuenum cælebum ex vrbe, præterea 80. collegas ſagittarios. Cumque præſidiarij Teneramondæ & Neuſæ, auxilia plura peterent, venit eò Gallorum cohors ſub ſtratego Gauvvo Aquitano, antequam hoſtis tormenta bellica diſpoſuiſſet. Aquitanus cum præſidiarijs eruptionem in hoſtiles copias facit, fugientium Burgundionum cohortes quinque diſſipat, 150. interficit, duos militum præfectos capit. Venit & paulò pòſt Telignius, D. Lanouij filius, iuuenis bello imprimis, acer atque expertus, cum magna cohorte Gallorum eò miſſus præcipuè à Brabantis, vt cum imperio rei gerendæ bonum ordinem conſtitueret: hīc mox, vt intrauit, ne hoſtis propius accederet, prohibuit: & cùm excubiæ tantum in ipſis ſepimentis agerentur, diſpoſuit excubitores vlterius ad extremū vſque vallum, atque ita ſæpimētum dies aliquot ſtrenuè frequentibus iaculationibus defendit, poſtquam verò Mondragonius quatuor tormenta maiora in aggere Zelandiam ſpectante poſuit, iamque ex Zelandia quatuor cohortes Schototū ſub Chiliarcha Balſourio, auxilio obſeſſis veniſſent, rurſus præſidiarij, ſimul atque ſtatum hoſtilis exercitus, ſitumque loci cognouerunt, eruptionem fecerunt, ſpe potiſſimùm tormenta bellica aduerſarijs eripiendi: ſed ob aggerum hoſtilium anguſtias viarumque difficultates, eo vſque peruenire nequaquam potuerūt: occiderunt nihilominus plus minus trecentos hoſtes, & cuniculis ſuffoſſionibusq; præfectum, in Lilloenſe propugnaculum perduxerunt captiuum: atque is quidem cuniculos meatusque ſubterraneos, quos hoſtes ſuffoderant indicauit, & apud eos lubens permanſit, ſtipendiaq; meruit fideliter ſuo fungens officio.

Deinde Mondragonius pluſquam ſexcenties tormenta ænea in vallum diſploſit, & parte qua ruinam ingentem fecerat, præſidia expugnare molitur: verùm præſidiarij eadem obſeſſores inuadunt: cumq; antea prope locum labefactatum cuniculos fodiſſent, & fugam ſimulando,

eo vſque

eo vſque hoſtes pertrahere conſtituiſſent, is cui ſuccendendi negotium cõmiſſum fuerat, ignem præproperè intempeſtiueque nimis meatui ſubterraneo indidit: atque hinc euenit, vt circiter 25. intraneorum læſi & interſecti, parum autem damni hoſtibus, qui inſequuti eo vſq; nondum peruenerant, illatum fuerit: nihilominus maiora tormenta magna eos clade affecerunt. Poſt id tempus hoſtis parum tormentis ſuis bellicis præſtitit: ſed ea ſubinde, vt quid efficere poſſent tentaret, huc illuc exploſit. Obſeſsi profectò, duobus tormentis maioribus Antvverpia miſsis hoſtes graui damno affecerunt, ea enim aduerſus hoſtilia tormenta quæ conſpectui patebant, induſtriè admodum collocarunt, machinaſque & rotas eminus confregerunt: quin & quatuor vt minimum, in aggere & agri planitie ante ipſum propugnaculum quaſſarunt atque ruperunt. Hoſtis autem cum videret introeundi, & exeundi oportunitatem præcipuam aquas præbere: molitur ab altera ripæ parte, ex Liefkenshoecka in portum tormenta dirigere, & hoc modo omnem acceſſum prohibere: verùm cum nec hac quidẽ ratione ſe proficere comperit: ingentem tormentorum copiam ad transfoſſam aggeris Calloani regionem, vbi flumen anguſtius, peruehi curat. Parmenſis autem fruſtra omnia hæc fieri reputans, poſtquam loci ſitum perſpexit, propugnaculum 15. aut 16. cohortibus, & commeatu rebuſque bello neceſſarijs ſatis munitum cognouit, cùm iam tres circiter ſeptimanas præſidium obſediſſet, tormenta caſtraq; mouit: relictis ſaltem militibus aliquot Lilloæ, Kouvvenſteynæ, Ordammi, & Blaugarendickæ, qui mox ſe vallis foſsiſque munierunt. Ferebatur tunc vulgo, in hac Lilloæ obſidione circiter 2000. obſeſſores occubuiſſe, clade præcipuè illata tormentis ex propugnaculo exploſis: neque id mirum: inſumpſerant enim præſidiarij, decem dierum ſpatio, pulueris libras, quinquagies mille.

Parmenſis coepta deſiſtunt, ab obſidione Lilloana.

Plurimi præſidiariorum, qui Lilloæ ſuo munere ſtrenuè functi fuerant, inde alio mittuntur, reliqui ad vallum cuſtodiendum relicti, mox ſeditionem ob ſtipendium multorum menſium non ſolutum, excitant, expulſis D. Telignio, Plucketo, & alijs ſtrategis atque præfectis: proinde Ordinum Brabantiæ Proceres, qui debita hæc ſoluere tenebantur, pro menſibus quatuor præſentem pecuniam numerarunt, præterea pro menſe vno pannum quo veſtirentur, militibus dederunt.

Parmenſis poſtquam Lilloam obſidere deſtitit, ripas aggereſq; Schaldis multis cohortibus & bellicis tormentis munire aggreditur: quod ſimul ac Antvverpiani percipiunt, haudquaquã vanè ſuſpicantur, eum, poſtquam iam agris vicinis confidenter potitus eſſet, moliri Scaldis meatum impedire, & eius potiſsimum rei cauſa aggeribus munimenta, & tormenta bellica imponere, tranſitumque prorſus velle intercludere, atq; vrbem Antvverpiam, quæ reliqua Brabantiæ oppida præſidiaque victu & quæſtu fouebat ac ſuſtentabat, à Zelandia ſeparare.

Antvverpiani hanc ob cauſam ſoliciti, vtpotè qui totius Brabantiæ defendendæ curam habebant, mox conſenſu & auctoritate Conſilij Ordinum Brabantiæ (quod ex paucis Baronibus ſiue Dynaſtis, & Antvverpiæ, Bruxellæ, aliarumque aliquot ciuitatum deputatis, inter quos D. Aldegondus Conſul Antvverpienſis, Bruxellenſium quoque nomine erat, tunc temporis conſtabat) D. Gryſeum in Angliam miſerunt, vt 1500. Anglos milites ſub Chiliarcha Morgano colligeret: in Francia quoque 1500. Gallos ſub D. Aleynclo conſcribi curaret: verùm Galli non venerũt, ſed tantum Angli, in quorum ſtipendia Gallicanæ & Teutonicæ Eccleſiæ Belgarum decem florenorum millia contulerant.

Brabanti & Antwerpiani colligunt milites.

Decreuerunt quoque oppidum Herendalanſe relinquere, & præſidiarios inde alio mittere, & quicquid ipſis vſui eſſe poſſet euehere. Defenſionis autem apparatu militari facto, ſuſtentandæ alendæque fuerunt cohortes 80. peditum, & 16. turmæ equitum: atque omne iſtud onus Antvverpienſes imprimis ferre, & præterea naues præſidiarias armamentis, munimentis, commeatu alijſque rebus neceſſarijs inſtruere debuerunt: quapropter ſæpe cẽteſimum, & quintum quoq; nummum valoris, quarumcunque mercium aduectarum, & euectarum, inſuper etiam duas partes & mediam exactionum, quæ ſimul circiter trecenta florenorũ millia conficiebant, exſoluerunt. Ingens proculdubio pecuniarum ſumma collecta tunc temporis fuit: quamuis plurimi ciues, imprimis autem ditiores ſubitò metu perturbati vrbem relinquerent, ob propugnaculum Liefkenshoeckę ab hoſte adeo facilè ac repentè captum, & mortem Principis Auraici interfecti, hæc enim duo vno eodemque die contigerant. Horum quidem ciuium ditiorum, qui vrbe exierant, circiter 80. redire, ſtatuto tempore adeſſe, & ciuitatẽ cuius ciues erant, defendere ac tueri, ſub pœna confiſcationis bonorũ iuſsi fuere: verùm id exſequi difficilè erat, eo quod Hollandia & aliæ Prouinciæ, Antvverpienſes talia exſequi volentes admittere recuſarent.

Herendalla oppidum relinquunt.

Brabanti ſiue Antwerpiẽſes ſuſtentãt 80. cohortes peditũ, & 16. turmas equitum.

Ingentes contributiones Antwerpienſium

Plurimi diuites ciues Antwerpiam relinquunt.

Parmenſis poſtquam Lilloa relicta, caſtra mouit, & valla, propugnacula, aggereſque præſidijs firmauit, cum reliquo ſuo exercitu Teneramondam Flandriæ vrbem aggreſſus eſt, haudquaquam ignarus præſidiarios hic paucos eſſe, maximamque partem ad alia loca neceſſario tuenda abijſſe: reliquos quoque qui remanſerant, indignisſime ferre ſtipendia non exſolui: ipſe

Parmẽſis Teneramõda potitur.

autem

An 1584. autem Ryhouius vrbis Gubernator, vt ſuis ſatisfieret, in Hollandiam erat profectus, relicto vicario Montaignio. Parmenſis vrbi propinquus, arte quam ante excogitarat, vtitur: aquas ex vrbis foſsis prope portam Bruxellenſem alio deriuat: ruptis denique cataractis, & amne occluſo, octodecim tormentis æneis murum labefactat ingenti ruina, 190. pedes lata: erat auté vrbs aquarum commoditate munitior, quam murorum aut mœnium ſtructura: mox propugnaculum quoddam inuadit, non tamen ſine multorum & eximiorum Hiſpanorum clade: hinc ciues perterriti de dedenda vrbe agere incipiunt: & præſidiarios, quorum numerus exiguus erat, ſimul paciſci cum hoſte cogunt: fit deditio 17. Auguſti: præſidiari, gladijs & pugionibus armati exeunt, ſimiliter & ciues quibus exire viſum fuit: reliqui qui in vrbe manſerunt, ſexaginta florenorum millia numerare debuerunt. Verùm contra initi pacti leges, hoſtis perfidus duos concionatores apprehenſos morte mulctauit.

Vilvordã capta Parmẽſis. Parmenſis hac victoria potitus, ſuas copias 19. Auguſti Grimbergam verſus mittit: propugnaculo prope VVillebrockam occupato, Vilvordam tendit: ea 7. Septembris deditione facta potitur, non ſine magna infamia præfecti, qui oppidulum defendendum ſuſceperat. Hinc nauigatio inter Antvverpiam & Bruxellam intercluſa fuit.

In Geldria quoque Parmenſis fortunate bellum geſsit: in vrbem Zutphaniam commeatus & auxiliares copias miſit, fruſtra hic reſiſtentibus Hollandis, qui tunc temporis prope propugnacula quædam, & prope Lochemum cladem non leuem hoſtibus intulerunt.

Gandauenſis ciuitas paciſcitur cum Parmenſe. Gandauenſes rebus adeo feliciter Parmenſi ſuccedentibus, labaſcere, animiſque frangi ceperunt, poſtquam ſubſidium ſatis diù exſpectaſſent, nihilq́; amplius ſpei ſupereſſet: Brabantos quoque defenſioni ſuæ patriæ grauiſsimè occupatos; & Hollandos omnes vires in oppugnãdo prope Zutphaniam vallo adhibere, cognouiſſent: proinde cum Parmenſe paciſci decreuerunt, inducti potiſsimum inſtinctu eorum, qui clancularie Hiſpanis fauebant, & aliorũ plurimorum puſillanimitate, qui id vtiliſsimum ciuitati exiſtimabant.

Articuli & conditiones pacti Gandauenſis. Septembris die 17. Gandauenſium delegati cum Parmenſe tranſigunt Beuræ: polliciti ſe Hiſpanorum Regi, tanquam Flandriæ Comiti, ſubmiſſuros dedituroſque, ea conditione, vt regimen, conſuetudines, priuilegia ante hos tumultus bellicos vſitata, ſeruarent: Rex ſolitis vectigalibus & domanijs frueretur: Antiſtites Eccleſiaſtici, collegia, monaſteria, & quicunque vrbem ante reliquerant, bona facultatiſque reciperent: fructus autem ex bonis immobilibus aut redditibus collecti nõ reſtituerentur, niſi eoſdem priuato vſui accommodatos inſumptosque eſſe conſtaret. Reformatæ religioni addictis & alijs, dummodo ſine offendiculo viuant, in vrbe manere duobus annis, & de facultatibus pro animi arbitrio diſponere permitteretur. Ob delicta autem in ciuitate, præcipuè ſeditioſis hominibus extraneis, non ciuibus aut incolis, auctoribus perpetrata, Parmenſis qui duodecim ſibi tradi pro ſuo libitu puniendos, ante poſtulaurat, ſex tantum poſcit: ex his quoque tribus vitam concedit: poſtmodum, vt maiora, Regiæ Maieſtatis nomine, clementiæ ſigna ederet, his ſex ſimul vitam largitus eſt. Pro trecentis coronatorum millibus, ducenta tantum millia numerari, liberaliter indulſit: Id gratiæ beneficijque Regem benignè præſtare, ne nimio onere aggrauetur ciuitas. Hæc pecuniæ ſumma, cenſu conſtituto, à ciuibus & incolis ſoluenda fuit: neque cuiquam antequam tributum numeraſſet, ſine præfectorum conſenſu vrbe exire licuit: Concionatores autem & ſynodrij ſiue conſiſtorij præſides cum ſuis familijs, milites quoque numerato ſtipẽdio, dimiſsi fuerunt. Captiui vtrinque, inter quos Champignius, vinculis ſoluti. Pollicetur Parmenſis ſe curaturum, vt intra tres aut quatuor menſes pactio auctoritate Regis confirmetur.

Sex illi, quibus vitam conceſſam ante diximus, in carcerem nihilominus coniecti, fuerunt M. Antonius Heymannus ſenator, Lucas Mayartus, ſyndicus ſiue penſionarius vrbis, Leuinus Meynkenus, Peſterus, Barbianus, & Lanius. Heymannus & Mayartus efictis clauibus reſerato carceris oſtio euaſerunt: Meynkenus, religione abiurata, iunioris cuiuſdam dominæ Interceſsione, pœna leui multatus, eximitur: reliqui non niſi ingente pecunia numerata emiſsi.

Ciues religionis reformatæ fautores, ab ijs qui vrbe expulſi redierant, & alijs aduerſarijs, qui hac rerum viciſsitudine officijs publicis recens præfecti erant, ducentis coronatorum aureorum millibus, quæ Regi debebantur, alijſque præterea oneribus & exactionibus exſoluendis, adeo importunè fuerunt vexati, vt neceſsitate vrgente, ad Parmenſem ſupplices confugerint, qui ſe afflictis multo æquiorem humanioremque præſtitit, quàm vrbis ciues. Tenuioris fortunæ multi indictionem hanc longa captiuitate coacti exſoluerunt.

Arx Gandauenſis diruta reſtauratur. Poſtquam VValones præſidiarij ſub Champignio vrbis præfecto intromiſsi, & arx ante diruta, rurſus nemine contradicente, tanquam imprimis commoda & neceſſaria, reſtaurata fuit: mox optimatum opulentiſsimorumque maxima pars, vrbe relicta, in Hollandiam, Zelandiam, aliaſque regiones commigrârunt, ita vt vix media populi pars permanſerit.

Sic potentiſsima ciuitas Gandauenſis rurſus in Regis Hiſpa. poteſtatem deditionemque redacta fuit: non anguſtijs aut fame adeo preſſa, ſed procul, tantum agminibus cincta, verùm diuerſa

diuerſa ſtudia ac diſsidia ſpem omnem obſeſsis ademerunt, & hanc deditionis rationem potiſſimum inire coegerunt.

Erat quidem vrbs propugnaculis, vallis, ſepimentis, foſsis, loricis, contra potentiſsimos inſultus hoſtium vndique bene munita, perfectumque duorum annorum ſpatio, quicquid ad munitionem tantæ vrbis ſpectabat, quæ Lutetia Pariſiorum, demptis ſuburbijs, magnitudine par eſt: inſumptis operi circiter trecentis florenorum millibus: mœnia, propugnacula, valla ex ceſpitibus terraque aggeſta conſtabant, quod munitionis genus comprimis laudatur, teſte Lanouio in diſcurſu ſuo politico quem deſcripſit: opus ſane inſigne: quale Rex ipſe ſexies mille aureorum chiliadibus, vel ſex milliones, viginti annorum ſpatio, nequaquam lapide ad normas ſcriptas perficere potuiſſet. Erant præterea in vrbe tormenta ænea plurima, pulueris nitrati maxima copia, munimenta armaque cuiuſuis generis non pauca, quæ Parmenſi imprimis tunc temporis vſui fuerunt.

Miranda munitio vrbis Gandauenſis.

Parmenſis enim poſtquam tota Flandria (exceptis Sluſa, Oſtenda, propugnaculis Neuſæ, & alijs quibuſdam) potitus eſt, oportune facileque, vt conſtituerat, Antvverpiam expugnare, & Schaldim amnem obſtruere, denique totam etiam Brabantiam occupare potuit. Huius negotij cauſa, Beueræ, in Flandria, duobus ab Antvverpia miliaribus manſit: tormenta omnia maiora, ex oppido Gandauo, & alijs locis, in pagum Mellam Beueræ vicinum, commeatum, annonamque in arcem Beuerenſem; materiam inſtrumentaque ponti & nauibus conficiendis idonea in templum Calloæ vehi iuſsit: ſexcenti præterea foſſores, rebus omnibus apparatis, alueum foderunt, per quem amnis à Stekena, quatuor ferè miliaribus Calloam vſque deriuatus fluxit: qua fluuij commoditate, commeatus, armamenta, arma, inſtrumenta, & quæcunque alia neceſſaria facillimè Gandauo in caſtra nauibus deferri potuerunt.

Parmenſis apparatus, quo Scaldim claudat.

Alueum fodit à Stekena ad Calloam vſque Parmenſis.

Maxima exercitus pars, Stabroeckæ, qui pagus eſt in extrema Brabantia, Flandriam verſus, manſit ſub Comite Manſveldio: non procul inde agger in pratum Cauvvenſteynum excurrit, & vlterius, vbi prata, profundæque valles, Schaldim verſus vergit, & vaſto Schaldis aggeri iungitur. hic Mondragonius propugnaculum forte conſtruxerat: conficiebanturque inter caſtra & Schaldim in eodem aggere quatuor ingentia valla, quibus minora etiam iungebantur: inter ipſa quoque valla, ſpatio medij miliaris ſepes palique continuo ductu extendebantur. Et his quidem modis ſibi proſpiciendum cenſebant: nam aggeribus Berendrechtæ perfoſsis, cùm Stabroeckam, VVilmerdonckam & Orderenam vſque, & prope Antvverpiam agri humiliores inundarentur, metuebant, ne Zelandi & Antvverpiani à propugnaculo Lilloæ Antvverpiam vſque nauigijs pertingere poſſent, commoditate vallorum & propugnaculorum, quæ conſtruebant: hanc autem nauigationem agger Cauvvenſteynus tranſuerſus impediebat.

Auzerē Cauwenſteynum munit.

Zeelandi Saffting æ in Flandria ingentem quoque aggerem exteriorem, & interiores multos euerterunt: hinc aquæ extra alueum, ab Hulſta, Beueram, & Borchtam vſque diffluentes, terram omnem operuerunt: Docla tantùm & aggeres aliquot Calloæ ſeruati, vnde etiam pars quædam interioris aggeris Beueram vſque ſupererat.

Per inundata hæc loca, & aggeres dirutos ipſe Parmenſis menſe Octobri, viginti duas ſclatas, ſiue naues planas, Teneramonda, maximè aggeris rupti commoditate, prope Borchtam, aduehit in terram vſque: non tamen ſine ſuorum clade, Aldegondo ocyus inſequente: occubuit hic inter alios Ioannes Cocus militiæ præfectus, glande ictus. Parmenſis ijſdem nauibus, Antvverpiæ ora præternauigare periculoſum exiſtimans, per inundantes agros Calloæ in Schaldim amnem rediji, non ſiue nouo conflictu, quo Petrus Backerus ſtrenuus nauis actuariæ præfectus occubuit. Huiuſmodi per aquas iter Antvverpienſes impedire confeſtim ſatagunt: & opera induſtriaque D. Telignij, in perfoſsi aggeris extremitate, Borchtæ, propugnaculum, à Telignio Telignianum dictum, conſtruunt.

His quas dixi ſclatis & alijs nauibus Parmenſis, tandem amnem clauſit, pontemque conſtruxit. In vtraque aggeris parte, quæ pontis extrema continebat, propugnacula ingentia, vnum in Flandria, prope Calloam, nomine Diuæ Mariæ: alterum in Brabantia, prope Ordamum, nomine Diui Philippi: multaq; alia numero plus minus triginta plurimis circumcirca locis maximè commodis conſtruxit.

Deſcriptio pōtis, quo amnē claudit Parmenſis.

A duobus autem proximè pontem, ſublicas magnas ad ripam in flumen fiſtucis adigi iuſsit altitudine quinquaginta pedum, continuo ductu, quouſque amnis minus profundus id patiebatur: immenſa enim altitudo alterius progredi vetabat: his ſublicis plancæ ſuperimpoſitæ: huiuſmodi opere amnis vtrinque mille pedes anguſtior factus: ſpatium autem apertum, quod mille trecentos, & amplius pedes patebat, id omne triginta nauibus clauſit Parmenſis, quæ altera ab altera diſtabant ſpatio 20. & amplius, pedum: ſingulæ duabus anchoris firmatæ, quarum vna contra maris acceſſum, altera contra abitum vſui erat: his autem nauibus impoſiti mali arboreſque nauium, inſuper aſſeres: hæc erat peruij pontis ſtructura: quæque nauis alteri qua-

An. 1584.

tuor cathenis ſiue rudentibus coniuncta, habebat tam in prora, quam in puppi tormentum æneum ingens, & triginta milites: itaque hæc duo propugnacula à Brabantia in Flandriam vſque, diſtabant 2400. circiter pedum longitudine: tam longa enim reputabatur pontis menſura.

Longitudo pontis, & latitudo amnis.

Contra hoſtium oppugnationes, parata erat altera adhuc ratis, ex malis nauium quadratis, interuallo quodam iunctis, quos cymbæ anchoris firmatæ ſuſtentabant: hæc ratis à ponte diſtabat vtrinque pedes circiter quingentos, vt quidquid aduerſus pontis naues aduentaret, hoc loco hæreret atque occuparetur, donec ex propugnaculis, nauibus, aut aggeribus tormentorum æneorum impetu in profundum demergeretur. Aduectæ huc naues quæcunque conquiri vndique potuerunt, quæ vtrinque diſpoſitæ, pontem hunc, quem Stoccadam vocabant, tuerentur.

Collocata vtrinque in aggeribus tormenta ænea ingentia, & militum cateruæ plurimæ: ita vt ponte nondum facto, difficilè periculoſumque imprimis fuerit illac nauigijs tranſire, ob Bombardarum in tranſeuntes admodum violentos & crebros impetus: quæ maximo numero locis valde propinquis, humilibus ac commodis ſtabant: quæ quamuis horrendum in modum naues quaſſarent ac ſubmergerent, nautas quoque & alios ſauciarent atque occiderent, nihilominus tamen, pericula mortemque nihil veriti, audaces præter nauigare non deſtiterunt.

Vt autem intercludendi amnis machinæ opus perfici poſſent, Parmenſis fabrorum ferrariorum, lignariorum, & aliorum opificum ingentem numerum collegit: ſeque ipſe imprimis induſtrium, promptum, diligentem præſtitit, occupatus hoc opere ſeptem ferè menſes fuit, hyemem nempe totam conſumens, die enim 7. Martij anno 1585. Schaldis amnis ab omni parte clauſus fuit.

Antwerpienſes defenſioni operam dant.

Cùm Parmenſis hoc apparatu ciuitatem Antvverpiam coercêre moliretur: Antvverpienſes ſe defenſioni intentos omnibus modis præſtiterunt; Anglorum auxiliaribus copijs, ſub Tribuno Morgano, vt diximus, freti: pecuniam quoque ingentem, tantis oneribus ſumptibusque comprimis neceſſariam, coegerunt: varia propugnacula paſsim conſtruxerunt, Lilloæ, Liefkenshoeckæ, Antonihoeckæ, Teruenti, VVorti, Borchtæ, Melckhuſæ, Vere, in ipſo, nempe traiectu, & Toloſanum: hæc in Flandriæ oris: in Brabantia autem propugnaculum Ruſticorum, & Auſtervveelanum, cui leue munimentum adiunctum erat: præterea antemurale ſiue ſepimentum extra vrbem, prope mœnia Antvverpiana, inter arcem & portam Cæſaream.

Nomine Prouinciarum fœderatarum, Comes Hohenlous & Dominus Villerſus, exercitum circa Bergoſomam conſcribunt, peditum cohortes viginti ſex, equitum turmas ſeptem: Steenbergam inuadere fruſtra machinantur. His collectis copijs, Brabantiæ limites ad amnem vſque munire ſtatuerant: verùm ipſius Parmenſis præſidia & propugnacula, ſicut ſuprà diximus, ita fuêre prope Stabroeckam, vallata & vndique cincta, vt, neque vi, neque dolo inuadi potuerint.

Aldegondus Conſul Antvverpianus, antequam Parmenſis propugnacula in aggeribus facere incepiſſet, inſtanter propoſuerat conſulueratque, propugnaculum in ipſo aggeris quadriuio, vbi magno Scbaldis aggeri Cauvvenſteynius iungitur, neceſſariò conſtrui, Cauvvenſteynium perfodi debere, ne hanc aggeris partem Parmenſis occupet: hinc enim vrbi maximum periculum imminere: idem quoque Tſerartſus, Cauvvenſtyni Dominus, qui loci ſitum optimè nouerat, conſuluit: verùm obſtiterunt tunc temporis imprimis lanij, & quidam alij qui hic prædia & agros habebant, ſuæ, non ciuitatis ſalutis ſtudioſi: idemque Tſerartſum hac de cauſa odioſum, vrbem relinquere coegerunt, qui cum ad Parmenſem confugiſſet, ei plurimum commodi, ciuitati verò incommodi præſtitit: cuius beneficij memor gratuſque Parmenſis, Marchionatus Antvverpienſis dignitate Tſerartſum donauit.

Antvverpienſes, poſtquam Parmenſis eos præuertit, & dicta loca occupauit, pontis munitione nondum præparata; militum collectorum copijs inſtructi, hoſti eadem adimere machinantur: hoſtis autem interea Ruſticorum propugnaculum 13. Auguſti capit: proinde conſilijs mutatis, captum propugnaculum recuperandum ſtatuunt: quo ſimul ac potiti fuerunt: Parmenſis contra condit ingentem molem, Ruſticorum propugnaculum dictam. Hinc Auſtrevvela concrematur, multi vtrinque cæduntur: occubuere hic Gordonius Schotus, & alij aliquot militum præfecti, fideles vrbis propugnatores. Miſerunt Antvverpienſes nuncios ad Ordines Hollandiæ & Zelandiæ, auxiliaque petierunt, quibus vicina propugnacula vallaque capiant, antequam hoſtis ea munitiora reddere queat: & quia de fœdere cum Gallorum Rege tunc agebatur, exſpectarunt duo Gallorum ſtipendiariorum millia ſub ſtratego Alaynelo, quibus iunctis hoſtem ſimul inuaderent: verùm longa procraſtinatio cunctatioque eos fefellit.

Cumque

Cumque Aldegondus crebro in Zelandiam miſſus nuntijs ſignificaſſet, præcipuas hyemis commoditates, nempe noctes & Lunas obſcuriores, ventos validos, procellaſque, ad hoſtem infeſtandum maximè conuenientes, præterlabi: tandem circa medium Nouembris, eo legat D. Tilignium iuniorem, nauigio actuario, qui Zelandos roget, vt ſi ſuos milites periculis obijcere nolint, ſaltem eos mittant, vt ficta aut leui impreſsione nauali præſidium Ordammenſe perterre faciant: Interea dum alij, auxilio præſidij Lilloam, aggerem Lovenſteynium inuaderent: verùm Tilignius nocte ab hoſtibus obruitur & capitur. Fuit quoque poſtea eò miſſus Proppus militiæ præfectus: verùm nomine Prouinciarum, tunc quoque negotium procraſtinatum fuit, ſpe quadam maioris certioriſque auxilij: eam maximè ob cauſam, quod omnibus naumachiæ præfectis, ea quæ Antvverpienſes petebant, præſtari neutiquam poſſe viderentur: hinc hyemis & ventorum commoditas omnis elapſa, interea dum Parmenſis propugnacula vallaque exſtruit, & commeatu, tormentis bellicis alijſque neceſſarijs munit: cui modis quibuſcunque poſſunt, incommodant Antvverpienſes: & cùm amnem obſtruere inciperet, naui actuaria, pontonibus & cymbis aliquot pontem oppugnant, tres aut quatuor ſclatas, ſiue naues planas eripiunt, & quoſcunque in ijs naneiſcuntur, interficiunt: verùm cùm paulò pòſt idem rurſus maioribus copijs & nauibus, Domini Aldegondi conſilio tentare conſtitutum eſſet, nautæ nauim conſcendere iuſsi, conſpiratione facta, cum hoſte contendere recuſant.

An. 1584.

D. Tilignium capitur.

Antvverpiæ hac tempeſtate decreta plurima promulgantur, de annona & pane iuſto ſatis pretio vendendis. Diù ante obſidionem, Italus quidam Mantuanus nomine, Fridericus Iambelius, longo tempore in ipſa vrbe commoratus, modum quo annona abundanter ſuppeditari poſſet, propoſuerat: videlicet, vt Collegio alicui præcipuorum ciuium numerarentur centies vicies mille floreni, aut talis ſumma, quæ vna exactione centeſimi nummi confici poſſet: hinc collegæ coëmerent in Hollandia aut alia Prouincia frumenti copiam, vicies quater centenis florenorum millibus: præterea lardi, butyri, caſei, piſcium, &c. duodecies centenis millibus: his traditis, numeraretur ſingulis ſeptimanis quarta pars pretij prompta pecunia: reliquarum trium ſolutio in duos aut tres mēſes differretur: hæ eſcariæ merces in vrbem mitterentur, ciuitas autem vecturam & acceſſoria ſolueret.

Friderici Iambelij inuentū ad annonam comparandā.

Circa id tempus vehes frumenti quam laſtam vocant, tali pretio emebatur, vt mēſura Antverpienſis vulgo viertela dicta, circiter ſeptendecim ſtuferis conſtare reputaretur: quæ tunc temporis Antvverpiæ tribus florenis, & medio vendebatur.

Frumenta autem, & commeatus hac ratione empta, mitterentur in ædes ditiorum ciuium, qui potiſsimum exiſtimabantur, accepta merce, in proprium vſum ac penum, & in Reipublicæ commodum pecunias erogaturi, dato pignore, quanti ipſa emptio conſtaret: ſic facilè ſatisfieri collegio potuiſſet, die conſtituto: ſi verò quid ſuperfuiſſet vltra neceſſitatem, quod aut alijs vendendum committere, aut ipſimet vendere voluiſſent, inde recepturi fuiſſent inſumptas pecunias, cum lucri dimidio, vltra expenſas: hac via & ratione aonona, & penus commodè in ciuitatis vſum comparari potuiſſet, pecunia à ditioribus ſuppeditata, non ſine lucri ſpe. Placuit quidem quamplurimis inuentum huiuſmodi: collegium quoque conſtitutum fuit, impedimento autem fuerunt priuatæ quorundam perſuaſiones, qui exiſtimabant præſtare edictum promulgari, vt quiſque ſibi frumenta commeatumq; procuraret in duos annos: hæ autē præſtandi facultas pauperibus defuit.

Aliæ inſuper leges annonæ comparandæ cauſa tunc conſtitutæ: ſed quia id temporis circiter nonaginta hominum millia in vrbe degebant, trecentis menſurarum, quas vierteles vocāt, millibus in annum opus fuit.

Quanta frumenti copia in annum neceſſaria Antverpiæ.

Cumq; principio obſidionem timerent ciues, & Parmenſis amnem claudere inciperet, plurimæ ſæpius naues vltra citraque violentu impetu nauigârunt: nono die Octobris, centū quinquaginta: & rurſus decimoſexto Nouembris: vigeſimoquinto Decembris centum ſeptuaginta, quarum quædam captæ, quædam hoſtilibus tormentis quaſſæ: poſtquam autem compertum eſt nonnullas commeatu, & rebus bello neceſſarijs onuſtas, perfidia doloque nautarum in hoſtium poteſtatem veniſſe, & mox à Parmenſe ad propugnacula defendenda inſtructas fuiſſe: ſtatutum edictumque eſt, ne quæ naues iter iſtud poſthac inſtituerent, niſi numero ſufficienti, quo hoſti reſiſtere queant auctæ, atqui hinc plurimæ ventorum & noctium obſcurarum oportunitates elapſæ ac neglectæ: cumque longo iam tempore nauium ſufficientem numerum exſpectaſſent: id incommodi euenit, vt ſecundi venti multo tempore flare deſinerent, intereaq; pontem perfecit Parmenſis. Hinc populus in Terlonum maris præfectum exacerbatur: ipſe à Zelandis capitur; multorumque grauiſsimorum criminum accuſator: verùm cum poſt longos carceres, neque teſtibus, neque argumentis certis conuinci poſſet, tandem Regina Angliæ poſtulante ac intercedente liberatur. In Terloni locum ſuffectus Iuſtinus Naſſouius, Principis Auraici filius nothus, ſtrenuè admodum hanc Prouinciam obijt.

Terlonus, maris præfectus capitur.

An. 1584. Turbida & confuſa nimis hac tempeſtate fuit gubernatio Antvverpiæ. Conſul Aldegondus, & qui ciuitati præerat Magiſtratus, difficillimè ea quæ imprimis erant neceſſaria exſequi potuerunt: neque ipſe Aldegondus & vrbis Conſul, & Conſilij Ordinum Brabantiæ conſors, aſsiduè Magiſtratus Antvverpienſis collegio intereſſe potuit, in quo vnam tantum vocem habebat, cùm negotio omnia ſuffragiorum multitudine agerentur. Erant autem in ciuitate collegia plurima (quas cameras vocant) quæ tam cognitionem quam directionem gubernationis obtinere volebant: vtpotè in primis collegium Chiliarcharum, vel Tribunorum militum, qui quamuis præfectum, & tanquam caput haberent ipſum Conſulem, æqualem tamen omnes ſumebant auctoritatem, excubias extra & intra vrbem diſponendi, Epiſtolas aſſertorias tutique itineris concedendi, æneatores & tympaniſtas exeuntes, & intrantes examinandi atque inſtituendi, pœnas clandeſtinè cum hoſte fœderatis irrogandi, exploratorũ & aliorum ſecreta negotia curandi, &c.

Collegiorum multitudo cõfuſionẽ parit Antuuerpiæ.

Huic Chiliarcharum collegio ſociebatur concilium ſedecim ſtrategorum ſiue militię præfectorum, qui in negotijs arduis ſuas quoque ſententias & rationes admitti volebant: quandocunque lubebat in concilium vnà veniebant, ſuum arbitrium proponebant, eoſque qui id ſequi recuſabant, infidelitatis & perfidiæ criminabantur: imò ſi id quod ſtatuerunt, effectum reddere non permittebatur, confeſtim reliquis ex octoginta Strategis ſibi adiunctis, quicquid decreuiſſent, id omne totius communitatis nomine, conſilio ac voluntate palliabant atque vrgebant.

Erat præterea collegium Tribunorum ciuitatis, qui vicis ſiue regionibus in vrbe præfecti erant: hi ſuam tanti, quanti Chiliarcharum & Strategorum, auctoritatem in Reipub. gubernatione fieri volebant.

Tribuni quoque opificum Chiliarchis æmulabantur, ſummamque reputabant iniuriam, ſi quando minor ipſis, quàm Chiliarchis, à quibus plerunque diſsidebant, auctoritas aut poteſtas tribueretur.

In rebus etiam magni momenti amplum ciuitatis concilium conuocari debuit: in quo præfecti & decuriones opificum cum ſubditis deliberandi & decernendi poteſtatem habebant.

Fuere inſuper collegia præfectorum munitioni, commeatui, & annonæ: & præter hos etiam rei naualis curatores, qui tandem ſoli tantum imperij ſibi ſumpſerunt, quantum reliqui ſimul omnes.

Gubernatio nimis popularis Antuerp.

Hæc præfectorum imperatorumq; multitudo, omnem auctoritatem, quæ penes vnum aut paucos eſſe debuerat, penitus ſubuertit. Quicunque enim officij publici aliquid adminiſtrabãt, aut contributionem conferebant, hi omnes negotia Reip. tractare licitum liberumque ſibi reputabant. Cumque hæc gubernatio popularis ac vulgaris, admodum eſſe confuſa, nullo officiorum aut adminiſtrationum habito diſcrimine: mox optima quæque conſilia & inſtituta irrita atque perturbata fuère: adeo vt nec Magiſtratus, nec ipſe quidem Conſul Aldegondus, quem plerique omnes obſeruabant, quicquam eximij exſequi potuerint. Ipſa quoque diſciplina militaris labefactari cœpit: ortę ſeditiones tam nautarum quàm militum, abſque iuſta aut euidenti aliqua cauſa. Legio Anglorum ſub Morgano Tribuno, ab ipſis præfectis Richardo, Læo & Povvelo turpiter inſtigata, ſuo ſungi officio recuſauit: plenam ſtipendij ſatisfactionẽ ſeditioſi exegerunt: pretium traditorum armorũ nequaquam in ſolutione, niſi poſtremo militiæ menſe, detrahi de ſumma voluerũt: diploma per Flandriam in Angliam tuto redeundi, à Parmenſe petere auſi: per Bergoſomam, ductore Hogenloio, in Zelandiam, inde in Angliam tranſuehi recuſant, numeratis 2000. florenis, & promiſſione facta ſoluendi creditoribus ea quæ debebãt: verùm tandem detecta fuit quorundam perfidia, & conſpiratio arcana cum Parmẽſe, præcipuè eorum qui reliquos ad ſeditionem excitarant: eaque de cauſa Tribunus Morganus capitaneum Richardum inſignibus armorum publicè priuatum capite truncari iuſsit, menſe Aprili 1585.

Fuit tunc temporis Antvverpiæ obedientia reuerentiaque erga Magiſtratum adeo exigua, vt impedire nequaquam potuerit, quo minus ratem ſiue inutilem machinam connexa trabium compage conficerent, cui tormenta ænea, armamenta, & militum ingens multitudo imponerentur, circumcirca munitam, inſtar valli, lorica quadam tredecim pedes lata, ex fœno & ſtramine contortis, quæ arcis inſtar eſſet tormentarijs globis impenetrabilis, & quanquã Vrbis conſul, & alij plurimi euidentiſsimis argumentis demonſtrarent, machinæ firmitatem tormentorum violentiæ reſiſtere, aut ingentem molem ad nutum haudquaquam dirigi poſſe: nihilominus tamen opus maximis ſumptibus confectum fuit: inſignem autem hanc machinam, ſi quis non laudaſſet, is facile ſuſpicionem & indignationem multorum incurriſſet: eamq; belli finem appellabant: quandoquidem propugnacula vallaque omnia amni vicina, pontem quoque ipſum hinc dirui poſſe exiſtimabant. Verùm enimuero machina nimis magna, vaſta ac ponderoſa, prorſus inutilis, imò damnoſa fuit: cumque in fundum demerſa hæreret, ab hoſte tandem occupata eſt.

Poſt-

Ciues quidam Antwerp. ditiores pacem petunt.

Poſtquam propugnaculum Lieſkenshoeckæ captum, & Principis Auralcl mors ciuitati Antvverpienſi angorem metumque incuſſere, quidam ex ditioribus & potentioribus ciuibus menſe Octobri Cancellarium Lieſſeltum adeunt, benignè audiri, & libellum ſupplicem nomine 50. aut 60. ciuium conſcribi ab eo petunt ad Proceres, vt cum hoſte de pace agere liceat: hinc ingens oritur tumultus; ipſis poſtulatoribus mulcta pecuniaria irrogatur pro cuiusque facultatibus. Mox lege ſancitum, vt ciues omnes ſe Rempub. defenſuros iurent, vetitumque ne ſeparatim pacem requirere tentent.

Parmēſis Antwerpienſibus reconciliationem offert.

Parmenſis his occaſionibus motus, & ne Prouinciæ cum Gallorum Rege fœdus ineant veritus, ad Senatum, & publicum ciuitatis conſilium ſcribit ex caſtris Stabroeckæ 13. Nouembris, multisque argumentis demonſtrat, huius belli authores non Reipubl. ſalutem, ſed proprium commodum aucupatos fuiſſe, imprimis Principem Auraicum, & Ducem Gallum: vtrunque autem, Deo ſic volente, hac vita priuatum, vt hinc tum impotentia imbecillitasque Prouinciarum, tum magna Regis Hiſp. potentia, cui res magis magisque diuini numinis ope indies ſecundabantur, euidentior redderetur. Nunc demum tempus eſſe, quo ſibi & miſero afflictoque populo, omnibus præterea quos eadem mala manebant, bene conſulerent. Se quidem benigno imprimis animo ceiga Prouincias ſemper fuiſſe, maximè quod inde oriundus, in adoleſcentia ſua incolas ſui ſtudioſos habuerit: atque hac de cauſa permotum, ſtatuiſſe ſcriptis Epiſtolis ea proponere, quæ ſibi; Deo & conſcientia teſtibus, viderentur maximè idonea ad pacem componendam.

Cumque hactenus Princeps Auraicus, & alij non ſine ingenti Prouinciarum malo, & ſanguinis innocentis effuſione, Prouincijs dominari ſtuduerint, priores quoque ſuas literas ſuppreſſerint & occultarint: nunc demum voluiſſe iterum ſcribere, & rogare, obſecrare, atque obteſtari, vt vxorum, prolium, deſertæque patriæ miſereſcant: oculos reminiſcentiæ in quietem & proſperitatem, qua olim Regiæ Maieſtati obedientes freti ſuére, conuertant: contra autem, præſentes, quibus indies magis magisque premuntur anguſtias, calamitates atque miſerias intueantur: oculos claudant atque auertant à falſis perſuaſionibus, vnde orti errores varij, & diſſidentia de Regis, Domini naturalis, clementia & integritate: qui etiam grauiſsimis atrociſsimisque iniurijs affectus, amicitiam, præteritorumque obliuionem in perpetuum offert. Quod ſi de reconciliatione, quàm ciuium maxima pars deſiderabat, tractare cupiant, pollicetur ſe quocunque tempore promptum paratumque ea proponere, quæ ratio æquitasque poſtulabunt.

Hæc quidem ſe beneuole benigneque ipſis nunc offerre: non quod de felici ſuarum rerum exitu diffidat, ſed quod paterno animo ſalutem quietemque ipſis exoptet. Si pertinaces perſiſtant, deteriores difficilioresque fore reconciliationis conditiones. Teſtificatur poſtremò, per ſe nequaquam ſtare, quo minus imminens ſanguinis innocentis effuſio, & calamitates miſeriæque auertantur, &c. *Subſign. Alexander.*

Antwerpiēſes Parmenſi reſpondent.

Ad hæc reſpondent Antvverpienſes 23. Nouembr. Se literas ſuæ Celſitudinis 13. ſcriptas accepiſſe, easque totius ciuitatis membris conuocatis, palàm legiſſe: omnes autem ſimul decreuiſſe ijs reſpondere, & ſuæ Celſitudini ſumma cum reuerentia & obſeruantia proponere admonitionem qua hortatur, vt illorum qui inteſtinum hoc bellum primi excitarunt, inſtitutum perpendant, atque examinent, valde gratam ipſis fuiſſe: maximè quod eam ex commiſeratione & charitate ſuę Celſitudinis ortam reputent, cùm imprimis meliorem Prouinciarum ſtatum videre deſideret: quod cùm ipſi etiam vehementer optent, ſuæ Celſitudini proinde ſummas gratias agunt.

Origo belli in Belgio exponitur.

Verùm enimuerò videri, huius belli primam originem ſuæ Celſitudini, non ſatis cognitam perſpectamque eſſe: quandoquidem palàm conſtet, ſe inuitos eo adductos atque coactos dolosis machinationibus illorum qui ſingulari quodam propoſito, formandi in his Prouincijs imperium re ipſa plus quàm regium, & prætextu religionis, ac via quadam falſarū Inquiſitionum, cognitionum, atque denunciationum, à Regia Maieſtate, (cui; ſicut & ſuis maioribus illuſtriſsimis potentiſsimisq; dominis, ſummam ſemper fidelitatem perfectamq; obedientiam hæ Prouinciæ ſemper præſtiterunt) authoritatem impetrarant, rationemq; conſtituerant, introducendi generaliter contra Prouinciarum habitatores cuiuſcunque Ordinis, Status, conditionis, ætatis, ſexus, perſecutiones ſupra modum horrendas ac crudeles, hactenus inauditas & inuſitatas, cum facultatum confiſcatione, exilijs, exſequutionibus ſanguinolentis, gladio, igne, patibulo, contra quoſcunque probos & innocentes, nulla defenſione legitima audita, inquè condemnatos, de nullo crimine alio accuſatos, quàm quod concioni cœtuique piorum interfuiſſent, vnumque & ſolum Deum rogaſſent atque adoraſſent, per vnicum mediatorem Ieſum Chriſtum, ad verbi atque præcepti diuini normam.

Quin & poſtea, contra Contractus, Pactiones, Leges, & Statuta ſolenniter inita, decreta & edicta, penes Dominam Parmenſem ſuæ Celſitudinis matrem, tótius Conſilij Status con-

 ſenſu,

An. 1584. ſenſu, ipſius quoque Regis auctoritate & ſigillo confirmata; ſubſequutæ ſunt D[illegible] & Hiſpanorum tyrannicæ exſequutiones, non tantum contra priuatos plebeios [illegible] etiam contra præcipuos Gubernatores, Dominos, Barones, & Nobiles harum Prouinciarum [illegible] viros, qui ſuæ Maieſtati præclara officia obſequiaque præſtiterunt: infractis publicis [illegible] conſuetudinibus, & priuilegijs quibuſcunque, quas harum Prouinciarum Principes omnes [illegible] reiurando olim confirmarunt: vniuerſis quoque Magiſtratuum collegijs & curiis inue[illegible] in Reipub. adminiſtrationem ſuffectis, qui nulla ratione admittendi fuere: arcibus & caſtellis plurimis extructis: grauiſſimis intolerabilibusq; exactionibus inſtitutis: omni prorſus patriæ libertate adempta. Hæc cùm manifeſtiſſimè iuris conſuetudinibus repugnarent, nullos prorſus fructus alios quam calamitoſum iſtud bellum producere potuerunt: hanc omnium malorũ & miſeriarum præcipuam cauſam & originem fuiſſe.

Proinde rogant, ſua Celſitudo perſuaſiſſimum habere velit, ipſos bellum iſtud nequaquam incepiſſe animo lubente aut petulante, neq; Principe Auraico, piæ memoriæ, inſtigante, vtpotè qui in has Prouincias nequaquã venerit, niſi rogatu ac ſedulo poſtulatu Ordinum, Antiſtitum Nobilium & ciuitatum: neque ſibi aliquid auctoritatis ſumpſerit, niſi flagitatione multa precibusque continuis fatigatus ac ſollicitatus: verùm extrema & ineuitabili quadam neceſſitate coactos arma arripuiſſe: quandoquidem nihil [illegible] bonum finem, felicem pacem, & generalem quietem, quàm citiſſimè deſiderarint: atq; ſuæ Celſitudini hac maxime de cauſa ſummas agere gratias, quod operam ſedulitatemq; ſuam polliceatur, atq; intercedere cupiat, vt eo peruenire queant: Laudare quoque atq; efferre magnopere inſignem ſuam magnanimitatem, quod ſumma ſtrenuitate & potentia armorum oſtenſa, præ alijs omnibus gubernatoribus deceſſoribus; adeo beneuole ac amanter clementiam benignitatemque offerat: quæ profecto in Principibus ac Regibus virtus comprimis laudanda eſt. Multo quidem ab hinc tempore omnes li[illegible] de ſua Celſitudine optime cenſiſſe ac ſperaſſe: ſupplices quoque eam proculdubio adituros fuiſſe, ſi certo ſcire potuiſſent ei poteſtatem & auctoritatem eſſe illa permittendi ac concedendi, quæ pro eximia ſua prudentia, ad bonæ & certæ pacis confirmationem neceſſaria imprimis iudicaſſet: Nullas quoque alias cupere pacis inire conditiones, quam eas quas pro ſua ſapientia, modeſtia, manſuetudine & clementia, æquas & rationi conſentaneas cenſeret: Neque vllo modo dubitare, quin ſua Celſitudo cupiat imitari ac ſequi (idemque etiam Regi conſulere) veſtigia aliorum quorundam Regum & Principum potentiſſimorum, qui in ſimili genere morbi, ipſa origine mali penitus explorata, confeſſi ſunt, impoſſibile eſſe ſubditos in firma pace, quiete, fideique erga ſuperiores ac præpoſitos officio, ac obedientia retinere, niſi ipſis concedatur libertas religionis, cuius rationem reddere parati ſint coram iudicibus æquis, nequaquam ſuſpectis aut aduerſarijs, in liberis & legitimis, ſynodis ac concilijs quibuſcunque: proinde conſultiſſimum ijſdem viſum fuiſſe, ſubditis iuſtum & æquum poſtulantibus fauere: idque liquere euidentiſſimis exemplis inuictiſſimorum potentiſſimorumque Imperatorum Caroli V. & Maximiliani in Germania ſuperiore, Chriſtianiſſimorum quoque Franciæ & Poloniæ Regum in regnis & Prouincijs ſubditis.

Verùm cum plurimis teſtimonijs, & præſertim declarationibus ſuæ Celſitudini exhibitis edocti ſatis ſint, in ſuæ Celſitudinis poteſtate nequaquã eſſe, aliquo modo ſtatuere ea de re, circa quam, tanquam præcipuum cardinem omne pacis aut belli negotium verſabatur: imò Regem ipſum Hiſpanicæ Inquiſitioni, & Pontificis Rom. imperio tam ſtricte eſſe obligatum atque ſubiectum, vt in ſua poteſtate non ſit ea concedere, aut fauere ſubditis ſuis Chriſtianis, quæ & Pontifex & multi Principes Itali, Iudæis, & Turcis lubenter permittunt atque concedunt, quibus etiam negatis, impoſsibile ſit continuas populi miſerias, & calamitates auertere. Hinc prorſus deſperaſſe, ſe vllo vnquam tempore impetraturos id, quod certam firmamq; pacem producere queat: ita vt neceſsitas quæ bellum incipere coegerat, eadem quoque id continuare compulerit, quo ſe contra iniquiſsimas oppreſsiones tuerentur. Quin & poſt multas ſupplicationes, demiſſas humileſque preces, demonſtrationes & teſtificationes tam ſcripto, quàm per Legatos in Hiſpaniam miſſos exhibitas, poſt varias etiam interceſsiones Regum & Principum ab hinc viginti annos fruſtra factas: poſtremo neceſſitate vrgente compulſos fuiſſe ad extraneos Principes confugere.

Cumque iam poſtremò manifeſtè perſpexiſſent, qua prudentia ac moderatione Rex Galliarum ſuos ſubditos, tam vnius quàm alterius religionis in pace ac tranquillitate contineret, ſumma neceſsitate cogente (neque id ſui Celſitudini celatum volunt) Prouincias oẽs fœderatas vna cum ipſis, generali & concordi decreto animũ applicuiſſe ad Galliarum Regem, atq; oraſſe, vt ipſos tanquam ſuos ſubiectos, contra iam inhumanam & immmanem crudelitatem tueri velit: ad hæc Regiam Maieſt. clementer admodum reſpondiſſe, & auxilij ſpem dediſſe: atque hinc eo redactum negotium, vt, ſolenni & generali obligatione dicto Regi deuincti, nullam poteſtatem habeant, qualecunque aliud fœdus, oblatis & promiſsis conditionibus damnoſum

aut contrarium, incundi: ſi contra faciant, meritò ab omnibus vbique terrarum culpandos ac vituperandos, tanquam omnium totius orbis hominum leuiſſimos & ingratiſſimos. Præterea, cùm vnum tantummodo ſint generalitatis totius membrum, & iureiurando ſimul confirmarint atque ſancierint, nullas ſe pacis conditiones, ſine generali reliquarum Prouinciarum conſenſu, ac conſilio inituros; haudquaquã in ipſorum eſſe poteſtate, etiamſi maximè velint, oblatas à ſua Celſitudine conditiones accipere, niſi conſenſu fœderatarum Prouinciarum, & Regis Galliæ prius impetr[illegible]. Rogare proinde ſuppliciter, ne ſua Celſitudo (quæ adeo benigno, clementi, paternoque animo ſuam operam ex[illegible]buit) [illegible] ferat, ſtantequam pactionem aggrediantur, di[illegible] normam [illegible], & ſuæ C[illegible]dinis literas ad fœderatas Prouincias mittant, & [illegible]probant[illegible], Galliarum [illegible] offerant; vtpote qui ipſorum preces, alibi mag[illegible] nomini[illegible] & con[illegible]el[illegible]a reiectas, [illegible]gnatus fuerit: ne ſi aliquid ſine eiuſdem [illegible] conſenſu faciant, occaſionem ei præbeant, ipſos tanquam impoſtores & ingratos vituperan[illegible]probandi.

Quod verò ad [illegible]æ Celſitudinis proteſtationem attinet, credunt quidem ſuam Celſitudinem [illegible] occaſionem [illegible]undendi innocentem ſanguinem, neque auctorem eſſe miſeriarum ac calamitatum præſentium aut futurarum: cùm belli origo aliundè prodierit: Roga[illegible] autem, perpendere ac credere velit, nec ipſos quidem culpandos aliquo modo; quandoquidem defenſiuum tantùm gerant bellum, neque aliud quicquam deſiderent, quam ſeipſos, v[illegible]ores, proles ſeruare incolumes in libertate conſcientiæ, qua [illegible] nomen per vnicum mediatorem Ieſum Chriſtum inuocare poſſint. Belli ſanguinolenti ac cædium finem facere cupiunt: dummodo Regiæ Maieſtati Hiſpan. placeat, eandem benignitatem ac clementiam, quam ſua Celſitudo ſcriptis pollicita fuerat, re ipſa præſtare: nempe vt à ſanguinis effuſione prorſus abſtineatur: vt tali Principio præcedent[illegible] de futuris ſecu[illegible]iores certioreſ[illegible] reddantur. Poſtremò ſuam Celſ. rogant, vtpote cuius vi[illegible]tes maximi facian[illegible], & impri[illegible]is ament, id indubitato credere velit, omnes promptiſſimis animis, ipſi obſequium [illegible]pere præſtare in omnibus ijs quæ honor, iuramentum, & conſcientia quam Deo [illegible] ſeruar[illegible] cupiebant, quocunq; modo permitter[illegible]t, &c. Sub[illegible]g. B. Berlecom.

Huic reſponſo reſpondet Parmenſis literis Calloæ ſcriptis 10. Decembr. quibus ſignificat, ſibi, quod de [illegible]ene ſentiant ac ſperent, gratum imprimis eſſe: conſulit autem ne ſententiam aut opinionem generalem, qua ipſorum particularis promoueretur, exſpectent: ita quidem malum imminens deuitaturos: Auxilia à Gallorum rege fruſtra ſperari ait, quandoquidem firmi[illegible]ma inter duos reges ſit amicitia: neque Gallorum regem tam eſſe vecordem, vt cauſam ab omni iuſtitia & æquitate alien[illegible]nam ſit defenſurus: Regem Hiſpan. tantæ potentiæ eſſe Monarcham, vt Dei auxilio, mille modis illorum vires ſit debilitaturus, qui aut eum aut hæreditatem ſibi à parentibus relictam inu[illegible]dere aggredientur. De Articulo Religionis quem vnicum belli fundamentum eſſe dicebant, ſe nolle diſputare ait: verum hoc certò colligere ex ijs argumentis, quæ de vera hominis Chriſtiani vita nouerat, ipſos verbis aut actis Ieſu Chriſti quem vnicum mediatorem vocabant, nequaquam probaturos aut demonſtraturos, licitum eſſe, bona conſcientia, arma Religionis cauſa contra legitimum Regem arripere, incendia moliri, furari, prædari, aggeres rumpere, patriam ſubmergere, omnia denique miſerandum in modum turbare ac vaſt[illegible]re. Ad hæc proteſtatur vt antè.

Parmenſis Antvverpienſibus reſpondet.

Hanc Parmenſis replicationem Antvverpienſes in Hollandiam ad Generalitatem, vt inde in Gallias deſtinetur, mittunt: verùm abſque reſponſione: metuentes ne hinc diſſidium, in ciuitate oriretur.

In Hollandiam quoque D. Melroyus, Parmenſis opera (vt ſuſpicione præſumebatur) legatur nomine Principum Electorum, Epiſcoporum Treuirenſis, Colonienſis, & Leodienſis vt conſilia ac decreta incepta perturbet.

Interea dum Antvverpia, clauſo flumine, obſidetur, fœderatæ Prouinciæ, nempè Brabantia, Geldria, Flandriæ pars reliqua, Hollandia, Zelandia, Friſia, Traiectum, Tranſiſulana, &cæt. ſollic[illegible]æ quærunt ſe alicuius præpotentis Principis protectioni committere: poſtquam gubernatio Ducis Galli, quem non ſine ſuaſu ac conſilio Reginæ Angliæ, dominum acceperant, parum fœlic[illegible]er Prouincijs ſucceſſerat: is autem decimo die Iunij, eiuſdem anni obierat: & paulò po[illegible] mortem, Princeps Auraicus interfectus fuerat. Mox Gallos & Anglos ſuſpicio inna[illegible]oſſe vt hæ Prouinciæ tandem prorſus in Hiſpanorum poteſtatem inciderent: Hiſpanos [illegible]m ſimul ac eis potiti eſſent, abſque vlla pactione aut conditione, vicinis omnibus form[illegible]les fore. Proinde Rex Galliarum, miſſis Legatis, conditiones imprimis honeſtas Pro[illegible]fert, vtque [illegible]as Regno Galliæ in perpetuum iungere queat, obedientiam debitam eam[illegible]mitatam, abſque multa obligatione aut cautione ab ijs petit. Regina autem Angliæ hanc o[illegible]m æmulatione non leui ſtimulatur, metuens ne Galliæ Regnum his Prouincijs auctum, iunctis ſimul viribus, maris imperium occupet, maiore Angliæ damno, quam ſi Hiſpanus ijs

Conſultant Prouinciæ Belgicæ de protectore accipiendo.

An. 1584. potiatur, eo quòd totius Angliæ vires facultates, & fortunæ in nauigatione marina conſiſterent.

Prouinciæ autem, tam ob veteres contra Gallos inimicitias, quàm recens Duc Galli facinus, Gallis minus æquis; Anglis ſe potius ſubmittere velle videbantur: id ſimul ac per perunt Angli, nihil ſecuritatis aut cautionis promittere Prouincijs, ſed à Prouincijs ſibi pluri ú præſtari, & oppida locaque multa tradi voluerunt, quibus multo ſecuriores potentiore ſ iſſent, quàm ipſæ Prouinciæ: hinc Prouinciæ fœderatæ ſiniſtram ſuſpicionem conceperunt: ita vt multi Anglicam gubernationem olim in Gallia nimis inſolentem ac intolerabilem fuiſſe, & etiam nunc in Hybernia adhuc eſſe dicerent: Verùm hæc omnia diluere facillimum fuit Religionis cauſa, ob quam Prouinciæ facilius & ſecurius Angliæ fœderari poſſent. Accedebat præterea ſcrupulus de hæreditate Regni Anglicani: fieri enim poſſe, vt hac Regina defuncta, regni imperium deuolueretur ad Schotiæ Reginam, cuſtodiæ carcerique traditam: quæ cùm Romanæ Catholicæ Religioni, & Regi Hiſpaniarum maximè addicta eſſet, Hiſpano regnum tradere poſſet. Nihil quoque firmæ ſpei in Schotiæ Regem eſſe collocandum. Contrà vero viſa eſt ſucceſſio Regni Gallicani admodum certa atque firma: quandoquidem Rege defuncto, ad Regem Nauarræ & familiam Borboniam, Religioni optimè fauentem, deuolueretur: huc etiam accedebat, quod Gallia meliorem poteſtatem, & commoditatem haberet Prouincias contra Hiſpanos defendendi, & ab ijs liberandi: quodque tali fœdere inito, perpetua cum vicinis pax ſperari poſſit: Et quanquam Rex Religioni Reformatæ addictus non eſſet, curaret tamen ipſorum res adminiſtrari à Religioni addictis eique fauentibus, aut ſaltem ab ijs qui Prouincijs grati eſſent atque accepti: vnde pax tranquillitas, & ſecuritas Eccleſiæ & Religioni maneret.

Decernunt Belgæ Prouincias Regi Gall. ſubmittere.

Poſtquam hæc omnia à Prouincijs, ciuitatibus & generalibus ſynodis variè diſceptata fuere, tandem decernitur, regiones Regno Galliæ abſolutè ſubmittendas, conditionibus quàm fieri poſſet commodiſſimis, abſque vllis literis quas vulgò vocant reuerſalibus, vt inde Hollandi & Zelandi eximantur: ſicut pro Principe Auraico & ſui hæredibus, anno 1572. conductum, & poſtremo etiam cum Duce, Regis Gall. fratre pactum fuerat, quæ vna inter alias præcipua dicitur fuiſſe occaſio diræ machinationis quam Dux in Antvverpiam, & alias ciuitates molitus fuerat.

Deputati è Belgio in Galliam mittuntur.

Poſt longiſſimas autem deliberationes & procraſtinationes tandem à primatibus Prouinciarum & proceribus Ordinum decernitur Legatio in Gallias: tertia itaque Ianuarij die delegati plena poteſtate fulti Briela ſoluunt, & in Galliam octo nauibus præſidiarijs magnifice, inſigni comitatu, tendunt. Deputati Brabantiæ fuere D. Orſchotus, Doctor Io. Iunius, Quintinus Taffinus, D. Præus: Geldriæ, D. Ovenus, Doctor Leoninus Cancellarius, & columen Geldriæ: Hollandiæ, Arnoldus Dorpeus D. Maſſendorpæ: Friſiæ, Volgarus Feyſma, & præſes Hoffelius Ayſma: Vltraiecti, D. Mynenus & Rengerus: Zelandiæ, D. Iacobus Valckius, ſyndicus Goeſæ: Flandriæ; quanquam huius maxima pars ab hoſte ſuperata eſſet; Noelus Caronus, Schonevvallæ Dominus: Bruxellæ, magna tunc anguſtia preſſæ, Artſenſus Graphiarius. His Ordines generales ſocium iunxerunt D. Moullerium. Legationis autem præfectus conſtitutus fuit Princeps Eſpinoyus ex nobili familia Melun oriundus, Marchionis Rysborgi Vicecomitis Gandauenſis frater maior natu, qui tunc in Gallia degebat, heros ſuæ patriæ imprimis fidelis, quem quod Romanæ Eccleſiæ adhæreret, Flandri Flandriæ gubernatorem habere dementer recuſarant, Principemque Chymaium infauſto omine delegerant.

Hi deputati eodem menſe Ianuario in Gallias veniunt, multis tempeſtatibus in varios portus acti: vbique autem locorum magnificentiſſimè cum omni comitatu excipiuntur, & à ſumptibus quibuſcumque liberi, & immunes honorificè dimittuntur. Manſio Ipſis Syluanecti deſignatur, loco Regiæ Maieſtati ad audientiam & colloquium imprimis commodo.

Legati Hiſpani querela contra deputatos Belgij.

Interea Regis Hiſp. Legatus D. Bernardinus Mendoſa, Regi Gallorum declarat cum Regis ſui mandatis, ſe intellexiſſe, Belgas Regis Hiſp. ſubditos, à Deo & hominibus relictos, conſcientia teſte conuictos, de ſui Regis gratia diffidentes, ſuæ Maieſtatis protectionem poſtulare, & conditiones quarum poteſtatem nequaquam habebant, offerre. Se quidem hæc ſuæ Maieſtati proponere, non quod Belgas poſtulata impetraturos, aut conſilij quidquam à ſua Maieſtate ſuper hac re percepturos ſuſpicetur, maiorem ipſius prudentiam eſſe certo ſciens, quàm vt poſtulata tam iniqua audire velit: ſed ea maximè de cauſa, vt ſuæ legationi ſuoque muneri ſatisfaciat. Rogat inſuper ſuam Maieſtatem nomine Regis Hiſp. ſui domini, perpendere velit, iſtud exemplum nequaquam ſingulare, ſed prorſus vniuerſale eſſe, non tantum Regibus & Principibus, verùm etiam viris nobilibus quibuſcunque, huiuſmodi rebelles benignè audiri: imò timendum ne ſuæ Maieſtatis ſubditi hinc exemplum ſumant: proinde ſe ita iudicare, ſuam Maieſtatem potius debere optare vt huiuſmodi rebelles, alijs exemplo, puniantur, quam vt ipſis auxilia præſtentur, aut illorum poſtulata audiatur: quin & indigniſſimè debere ferre, homines criminis læſæ Maieſtatis diuinæ & humanæ reos, Regem ac principem tam potentem, tanquam

ipſis

ipſis æqualem, adire atque alloqui. Proinde inſtanter orat, quandoquidem res ad totum Chriſtianum imperium attineat, ne huiuſmodi rebelles & infideles audiat, verum illos extra ſuum regnum, ne & illud contaminent, exire iubeat. Certò quidem ſe ſcire, ipſos à ſua Maieſtate protectionem quam poſtulabant nequaquam impetraturos, imò ſuam Maieſtatem huiuſmodi rebus nequaquam vacare, aut conſcientiam aut honorem velle contaminare: neq; immemorem eſſe quàm ſincere Rex Hiſpan. ſuus dominus, viginti his annis bello inteſtino flagrante, erga Maieſtatem ſuam ſe geſſerit, vtpotè qui nunquam aliquas aut apertas aut tectas machinationes ſibi propoſitas audire aut ferre voluerit: ſed contra ſemper facultates, vireſque lubens obtulerit, ad refrenandos coercendoſque rebelles, quod & ſua Maieſtas non ſine magno commodo ac bono experta fuerat. Neque hæc ſe recenſere, quod vereretur ne aliquis Belgicarum regionum poſſeſſionem inuaderet: nam etiamſi oblata eſſet alicui Principi, qui minoris faceret honorem fidemq; quàm ſuam Maieſtatem; profectò is mox prius deſentiret quàm offenſiun bello ſe intricatum ſentiret, offenſo Monarcha tam magno, potente, diuite & fortunato, qui hactenus nullam iniuriam aut offenſam ſibi intentatam aut factam, reliquerit inultam: tale quid neque ſe ab ipſo exſpectare, neque exſpectandi, aut ſuſpicandi occaſionem vllam deſiderare, vtpotè quem ſuus Rex ſingularem ſemper amicum ac bonum fratrem habuerit. — *An. 1584.*

Ad hæc Henricus Galliarum Rex reſpondiſſe dicitur. Se Legatos Ordinum Belgij non tanquam rebelles, ſed oppreſſos & iniuria maxima affectos audire & recipere velle. Chriſtianiſſimos Reges non ſolere miſeris, exulibus, afflictis & oppreſſis auxilium negare: iniquum quoque eſſe iſtis renui, quandoquidem omnibus votis ſuo naturali domino ac principi reconciliari expetant. Se certò ſcire, ipſos Regi Hiſpan. multis varijſque libellis ſupplicibus oblatis, in pacem & gratiam redire deſideraſſe, ſed nunquam auditos fuiſſe: iure autem licere vnicuique ob negatam iuſtitiam, Principes iudices appellare, & opem quorumcumque implorare: Hæc aliaque his ſimilia Rex Legato Bernardino reſpondit. — *Reſpondet Henricus rex Legato Hiſp.*

Februar. 12. à Rege audiuntur Legati Belgarum ſupplices petunt, vt Prouincias populumque, tanquam ſibi ſubiectos ac clientes, in ſuam protectionem recipere velit: quæcunque æqua ac honeſta poſtulanti ſe præſtituros promittunt; plena poteſtate atque auctoritate ipſis à Prouincijs data. — *Legati Belg. offerunt Prouincias Regi Gall.*

Reſpondet Rex, Perquam gratum ſibi ipſorum eſſe aduentum: ingentes præterea agit gratias, quod ſe præ omnibus ſuis deceſſoribus, magnifica hac atque inſigni oblatione decorare ac ornare cupiant, quodque tam ſincerè de ſe ſentiant. Fuiſſe quidem ſe antea quoque Prouincijs deuinctum, ob honores fratri vita functo exhibitos: nunc autem tam eximia oblatione, multo magis deuinciri: Maximi ſe ſemper eas feciſſe, & ſummis laudibus extuliſſe: nunc verò, hac occaſione oblata, ipſis fauſta omnia precari: Se & eſſe & futurum promittit Principem iuſtum, æquum, benignum, &c. Præterea quod, vt quocunque poſſit modo ipſis ſubueniat; ipſorum, totiuſque ſtatus Belgici, tanquam ſui regni, ſuorumq; ſubditorum curam gerat, poſtulent, & magnificentiſſimis conditionibus obſtringi petant, immenſas agit gratias. Verùm cùm tanti ponderis negotium exactiſſimam requirat deliberationem, neceſſarium comprimis videri, vt omnia ſibi tradantur ſcripto, vt conſilio vna cum ſuis conſiliarijs inito, deliberet decernatque, &c.

Regina quoque mater audita paulò pòſt ſupplicum cauſa, benignè reſpondet. Cumq; multa inſuper cum Cancellario, Bellieureo, Brularto, Pinarto & alijs conſiliarijs tractaſſent, tandem reſponſum, vt ſuo loco dicemus, tulerunt.

Regis autem Hiſpaniarum conſiliarij, rebus his omnibus cordatè ſapienterque perpenſis, comperiunt & animaduertunt, Regi Gallo commodum & facilè comprimis eſſe, Belgicas Prouincias in ſuam poteſtatem redigere: quandoquidem ſui regni ſubditos, valdè promptos, voluntarios & conuenientes; facultates quoque & commoditates ad id præſtandum ſufficientes haberet. Idem autem metuens etiam Parmenſis, conditiones tam generalis quàm particularis reconciliationis concedere Antvverpienſibus ſtatuit: fuitque ab eo ad Angliæ Reginam miſſus menſe Decembri Aſcanius Suffaranius Italus: qui quod Pontifici Romano eſſet ſubditus, & de cæde Principis Auraici ſuſpectus, à Regina non fuit auditus.

Cùm verò res hac via non ſatis bene ſucceſſura videretur: bellum ciuile in Gallijs excitare meditantur: idque à familia Guiſiana moueri potiſſimùm poſſe exiſtimant: quandoquidem Guiſiani, nomine familiæ Lotharingicæ, tanquam Caroli Magni proſapiæ, ad regnum Galliæ aſpirarent: maximè cum Rex Gallus, fratribus iam mortuis nullam prolem relicturus videretur, & Regi ſanguine proximi, à Pontifice Romano, tanquam hæretici eſſent excommunicati: accedebat & alia cauſa: Guiſiani enim admodum offenſi commotique erant; quod, cum præteritis bellis ciuilibus Gallicis ſtrenuè ſe geſſiſſent, & ſupra ſummos regni proceres ſe extuliſſent, maximiſque diuitijs, fœderibus, dignitatibus, honoribus, officijs, potiti magna cum gloria fuiſſent, nunc pacis tempore ſe parui fieri ac contemni viderent; maximè autem in aula re-

gia à

An. 1584. gia à nonnullis quos Rex imprimis charos, dilectos, fideleſq; habebat, nempè Ducibus Ioyeuſio, & Eſperono, ſuæ Maieſtati intimis ac familiariſſimis.

Guiſiani itaque pacem concordiamq; regni Gallici, hac de cauſa exoſi, veriti quoq; ne ſi Galliæ Rex bellum contra Hiſpanum gerat, ad eius adminiſtrationem non admittantur vt ante: obſequium, officium operamque ſuam obtulerunt atque addixerunt Regi Hiſpano, dummodo pecunias ſuppeditet: quod fœdus ſimul ac pepigerunt: mox prætextu Religionis Catholicæ Romanæ; in fœdus pertraxere Cardinalem Borbonium, virum bonum, ſenem, ſenioque ferè delirantem, eumque huic bello præfecerunt.

Huius noui fœderis initi ac promulgati Peronnæ pridiè Calend. Aprilis obtentus hic fuit: Cardinalem Borbonium, antiquiſſimum proſapiæ regiæ Principem, cum alijs Principibus, Cardinalibus, Antiſtitibus, Præfectis regni, Gubernatoribus Prouinciarum, Dominis præcipuis ac Nobilibus, ciuitatibus quoq; & communi, ſimul optimum & integerrimum totius regni membrum conſtituentibus; maturè, multorum ſapientum, religioſorum ac piorum virorum conſilio deliberaſſe, de Regno in ſtatum meliorē redigendo: omneſq;, Deo teſte, iuraſſe ac promiſiſſe, iunctis viribus atque armis operam daturos, conaturos, atque effecturos, vt Eccleſia Dei reformetur, obſeruetur, colaturque ad normam veræ & vnicæ Catholicæ Romanæ Eccleſiæ, omnes hæreſes propellantur: nobilitas quoque in integrum reſtituatur, omnibuſque ſuis libertatibus fruatur: populus etiam nouis exactionibus quibuſcunq; à regno poſtremi Regis defuncti impoſitis leuetur atque exoneretur, &c. huius ergo vitam facultateſque exponere lubenter ſtatuiſſe, & nullum magnificentius ſepulchrum, quam pro tam ſancta ac iuſta cauſa mori, æſtimare. Rogant proinde Regem, id in bonam partem accipiat: quandoquidem omnia, ſuæ Maieſtati ſeruiendi, obediendi, ac commodandi cauſa agant: pollicentur autem ſe arma ſtatim depoſituros, ſimulatque Regi placuerit, ipſos tali periculo liberare, quod & diuini cultus interitum, & tot bonorum proborumque virorum ruinam minabatur. Addunt præterea; quandoquidem Rex nunc ſolus, mortuis omnibus fratribus, ſuperſit abſque vlla ſpe prolis; periculum eſſe, ne Rex Nauarrus aut Princeps Condæus, ambo hæretici, in regnum ſuccedere velint: huic autem conatui fœderatos vnanimiter occurrere ſtatuiſſe. Conqueruntur inſuper, nouos quoſdam homines, inter quos Duces Ioyeuſius & Eſperonus, hæreticorum fautores, præcipuam regni gubernationem adminiſtrationemque aſſumpſiſſe: veteres autem regni præfectos ac miniſtros, præcipuè Guiſianos nunc contemni atque reijci: illos verò Regis pecunias in ſuos theſauros recondere, vt tandem diuitijs opibuſque freti, regiam coronam cuiuſcunque velint, capiti imponant. Hinc Rempublicam miſerrimè aggrauari: maximè verò ordinem Eccleſiaſticum: hunc huiuſmodi oneribus meritò leuandum: quandoquidem bellum contra hæreticos gereretur, quorum facultates confiſcatæ rebus bellicis impendi deberent.

Hoc fœdus tali ratione initum, editum atque diuulgatum, ingentes turbas toti Galliarum regno; variaſque ſuſpiciones peperit: hinc quoque opinio antè concepta increuit, Salcedinem, de quo ſuprà diximus, Regis Hiſpani inſtinctu ac conſilio conductum donatumque fuiſſe ſex coronatorum aureorum millibus, vt & Regis fratrem, & Principem Auraicum necaret Brugis: qui ibidē tunc apprehenſus, poſtea Pariſijs quatuor equis diſtractus fuit: machinatio nihilominus concepta, poſtmodum, vt fama eſt, eo perducta fuit, vt nobilis cuiuſdā fœminæ dolis, mors Regis fratri illata fuerit: ſuſpicio quoque erat, technas apparari, quibus Regem aut interficerent, aut in monaſterium aliquod detruderent, ſceptrumque Franciæ in familiam Guiſianam transferrent: exemplo Hugonis Capeti.

Huiuſmodi autem ignominias Guiſiana familia, Regis Hiſpaniarum ope ac fauore fulta, parui fecit: proinde hac conſpiratione occupati tota hyeme, pecunijs quas ab Hiſpano in belli vſum, eo ipſo tempore quo fœdus promulgarant, acceptis, ingentem peditum equitumq; exercitum tam in Gallia quam Germania, præcipuè obtentu militiæ Parmenſis, collegerunt, multaſque Galliæ vrbes, multos viros nobiles, maximè verò Eccleſiaſticum Ordinem in ſuas partes pertraxerunt: factumque vt eorum fœdus Sancta Liga, ſiue ſacrum fœdus vocaretur.

Rex autem Galliæ ex improuiſo præoccupatus ſubitoque oppreſſus, cùm inermis, præterquam edicta mandataque, nihil quo reſiſteret, haberet: publico edicto, ne quis milites conſcriberet, aut militaret ſine ſuo conſenſu, prohibuit: & coniuratorum cauſam iniquam eſſe multis argumentis demonſtrauit: verùm his omnibus nihil profecit: quandoquidem coniurati eum Religionis prætextu vlterius compellunt, ad exactiones remittendas, reſque ex populi voto conſtituendas: præterea ijs quos ei chariſſimos ſciebant, odia ingentia concitant. Rex tandem ſeditioſos pacare coactus, inuitus deſiſtit à protectione opeque Belgis ferenda: bellum contra Religioni addictos gerere, eorum facultates confiſcare, & in belli vſum applicare, multaque alia facere compellitur: verùm poſtquam æmulatione inter eos orta, leue bellum contra Nauarræ Regem & Religionis propugnatores experiuntur: Rex interea eis quæcunque potuit impedimenta, damna, opprobriaque latenter intulit: atque temporis ſucceſſu exercitum, ad ſummam pau-

An. 1585.

mam paupertatem redegit, clam ſtipendij ſoluendi facultatem impediendo: quibus rationibus eorum auctoritas & poteſtas mox imminuta fuit: huius autem negotij exitum tempus & hiſtoria d[illegible]ebunt.

His, quæ diximus, turbis in Gallia ortis, Rex, vt diximus, coactus deſtitit ab inſtituto Belgium regno Galliæ iungendi: idque ſecunda tunc vice factum: anno enim 1572. Hiſpanica & Guiſiana factio idem ſimiliter impedierant: nam cùm videret ſe inermem & ad bella imparatum; coniuratos autem armis viribuſque adeò potentes, vt mediam regni partem Hiſpano in poteſtatem facillimè tradere poſſent: non ſine animi dolore, menſe Martio, Belgij deputatis cum quibus antea de præcipuis conditionibus conuenerat, declarat, ſe eos neque in protectionem recipere, neq; iuuare impræſentiarum poſſe: manifeſtè ac palam de vi ab Hiſpano & Guiſiano ſibi illata conquerens: rogatque vt ipſimet defendendi Belgij curam rationemque habere velint, donec ſui regni ſtatum tranquilliorem reddidiſſet: eis autem auxilium conſiliumque qualecunque præſtare queat, lubens offert: & cùm Angliæ Regina, eodem tempore habitum periſceli demque nobilis Ordinis Anglicani, in amicitiæ teſtimonium, per Comitem Derbiæ, ſuæ Maieſtati miſiſſet (per eundem ipſorum cauſam Reginæ ſe commendaturum) imò etiam miſſis Legatis eam rogaturum, vt ipſorum defenſioni operam date velit, pollicetur idem quoque apud Regem Nauarræ effecturum bona fide promittit: promiſſaq; fideliter præſtitit. Hac excuſatione & reſponſione Deputati magnificè dimiſſi, & ſinguli torque aureo donati diſcedunt, Regiſque commeatu ac ſumptibus, ad naues vſque deducuntur, gratijs, pro ſtudio, fauore ac munificentia, humaniſſimè actis: atque ab eo tempore Prouincijs optimè fauere Rex, nequaquam deſijt.

Angliæ Regina Eliſabetha his rebus intellectis, verita ne Ordines Belgici multa deſperatione, reconciliationem, pactionemq; in tantis mutationibus, contra opinionē ac ſpem, inirent cum Hiſpano; D. Iacobum Gryſeum, vrbis Brugenſis ſupremum præfectūm ſiue Bayliuum, à Brabantis in Angliā ad colligendos milites miſſum, ad Ordines generales remiſit, plurimamque humanitatem, amicitiam ac ſpem obtulit. Qua de cauſa Prouinciarum Ordines ſine mora conuocantur, ad deliberandum [illegible] conſultandum de fœdere cum Regina Angliæ ineundo. Quanquam autem his aduerſitatibus Belgium premeretur, paſſim tamen in Prouincijs & ciuitatibus inſignis conſtantia apparuit: qua fortes animoſique euidentiſſimè declarabant, ſe à veterum Belgarum ſiue Batauorum; ſuorum maiorum, virtutibus neutiquam degeneraſſe. Hæ autem deliberationes lente admodum proceſſerunt: eò quod contrarij venti profectionem vltra citraque ſæpius impedirent: ita vt interea temporis Bruxella, Machlinia, & Antvverpia in hoſtis poteſtatem deuenerint.

Ordines Belgij deliberant de fœdere cū Regina Angliæ ineundo.

Interim varia varijs locis ſtratagemata attentātur. Comes VVilhelmus Naſſoulus Ioannis filius, Leeuvvardæ Gubernator Friſiæ inauguratus, Steenvvickam inuadere fruſtra machinatur. Fruſtra quoque Dux Parmenſis, opera Baruoetij, præſidiariorum præfecti, Bergoſomam capere meditatur, detecta per viduam Staeckenbroeckanam Baruoetij perfidia, qui ocyus vrbe relicta ad Parmenſem confugit.

Machinationes contra Steenwickā & Bergas fruſtra attentatur.

Comes quoque Hohenlous Buſcumducis, vnum quatuor oppidorum primariorum Brabantiæ inuadere molitus eſt. Ciues enim Religionis cauſa, vt ſupra diximus, vrbe eiecti, lares repetere imprimis deſiderātes, iunctis militum copijs. Huius ſtratagematis auctor & Dux præcipuus fuit Bruxellenſis quidam nobilis, militumque Præfectus, Iulianus Clarhagius qui ex Buſcoducenſi familia de Erp vxorem duxerat. Is receperat ſe militem in ciuitatem ducturum, quod & fecit. Hohenlous igitur ab eo inſtructus, 19. die Ianuarij ↄ 1ↄ. 1ↄ. XXCV. ſecretè admodum copias Buſcoducum traducit, vbi ſtatim Clarhagius paucis ſecum aſſumptis, ſub porta qua itur Antvverpiam (vulgò Vuchtporte) locum in quo lateat eligit, vnde noctē elanculum progreſſus, ſeptum in vlteriori parte, ſublicij pontis extructum, cum aliquot è ſuis tranſcendit, inuectiſq; ibi in ipſo ponte duabus Caſulis, Vigilibus deſtinatis, in ijs ſe cum comitibus occultauit. Mane igitur cùm hora octaua porta aperiretur, & pons ſublicius demitteretur; Clarhagius vigiles inuadit quibus interſectis, & fugatis portam vi occupat, Indeque pergens ad plateam, & quæ recta ad portam tendit, eam, pòſt paruum conflictum, in ſuam poteſtatem redegit, adiutus iam à reliqua ſuæ cohortis parte, quæ tum ipſi acceſſit. Hanc plateam Officiario Cloot cuſtodiendam commiſit, adiunctis illi aliquot ex ſuis, quibus ſimul præcipua quadam cura mandauit, ne ſtationem portæ deſererent, niſi ita facere iuberētur à Legionario præfecto Iſelſteynio. Hi ſtatim portam conſcendunt, vt impedirent ne fortè Cancellatæ portarum fores aduerſus hoſtilem impetum pendulæ demitterentur, inueniuntque portarium, virum ſenem ea totum occupatum, quem ferro transfodiunt, eumque mortuum exiſtimantes, ibi relinquunt, ſed vbi illi deſcendiſſent, prorepſit in obſcurum antrum extra telorum iactum.

Buſcoducum ſtratagemate tentatum Duce Clarhagio.

Patentibus igitur iam portis ſtatim tria millia tam peditum, quam equitum, ſatis confuſè in vrbem ſunt ingreſſi; qui haud difficulter, paruoque impedimento vlterius progreſſi, Mœnia

circum-

An. 1585. circumdare cœperunt, & ab vna parte ad portam D. Ioannis, ab altera ad cœnobium Franciſcanorum cucurrerunt. Quidam etiam per mediam vrbem ad portam crucis properarunt, tranſeuntes pontem dictum Rerenbrugghe propè vicum dictum Poſ elſtrate, confusè admodum nulloque ſeruato ordine; quia ipſe Hohenloius aut præfecti eius militiæ vt Iſelſteynius, & alij non aduenerant quorum partes erant, dictam portam Crucis occupare, & dein mœniorum aditus ab vtraque parte, milite ſuo munire; Qua ratione locum probè munitum arcis inſtar in ciuitate occupatum ſeruaſſent, qui, vt ipſa ciuitas, portis, foſſis, & mœnibus circumſeptus, ciuitati eſt counitus.

Hos tres aditus cum milites inter ſe male munijſſent, ob abſentiam dictorũ Præfectorum, nimiſq; profundè iam per vrbem diſperſi ſe proripuiſſent; obuios habuerunt aliquos è ciuibus, qui interea ſe armarant, contraque oppugnantes euntes, equum globo traiecerant, quare milites attoniti pedem retulerunt. Præſertim cum aliquot iam in equis armatos cernerent, qui tamen alia cauſa non conſcenderant, quam vt Dominum Hauttepennum ægrotum, qui iam dudum decubuerat, vrbem egredientem comitarentur.

Hoc igitur viſo perculſi, fugere cœperunt, & ſocijs ſuis, iam foris vrbem ingredientibus metum incutere, ita vt ſibi mutuò impedimento eſſent, ſine cauſa tamen & ſic omnes ſimul in fugam ſe conijcerent. Interea Clootus Clarhagij Officiarius in Vuchterporta (vt dixi) à præfecto ſuo conſtitutus, cum animaduerteret bonam vrbis partem à ſuis occupatam, paulatim ſtationẽ deſeruit. Quo animaduerſo ſenex ille portarius, qui in angulo grauiſſimè (vt dixi) læſus iacebat, tandem conſpiciens ſe ſolum ibi relictum, hoſtemq; fugam ſuſcipere, erigens ſe, vt potuit, Catarractam demiſit; quare tum trabs vna aperta, manſit, & altera in equum incidit. Quo factum eſt vt non ſine ſumma difficultate vel ingredi, vel egredi potuerint, atque ita in meram confuſionem fuerint conuerſi. Hinc occaſionem ſumpſerunt, ciues Buſcoducenſes (in re militari longo tempore exercitati) animum reſumendi, & ab omni parte militem inuadendi, qui cùm fugientes ad portam veniſſent, quam occluſam reperiebant, abiectis armis, vt ſe ſeruarent, è mœnibus ſe præcipitarunt, atque ita plerique ſunt ſubmerſi, multi etiam capti. Ex qua neceſſitate Iuſtinus Naſſouius Admiraldus ægrè euaſit. Clarhagius interea, qui omnem operam hactenus dederat, vt fugientes reprimeret, & in ordinem redigeret, exiſtimabat ipſum Hohenloium portam occluſiſſe, vt fugientium impetum ſiſteret, ſed tandem rei veritate intellecta, videns ſe relictum ſolum vix 15. aut 16. ſuæ cohortis militibus comitatum, è turri quam Crychtoorn vocant armatus in foſſas deſilijt, vbi opera Scoti cuiuſdam militis eſt ſeruatus. Deſiderati ſunt ex oppugnantibus facilè 300. tam cæſi quam merſi, inter mortuos fuit Ferdinandus Truchſes electoris Colonienſis frater. interfecti etiam multi ciues. Quæ omnia incommoda & damna ipſis euenerunt, quia prædicti tres aditus, vti à Clarhagio fuerat præſcriptum, à Præfectis muniti non erant militibus & Capitaneis alicuius nominis, qui militem prædæ inhiantem in officio retinerent. Deinde per ipſius Iſelſteynij abſentiam, Clootus Officiarius occaſionem capiebat, ſtationem propè portam relinquendi, & prędam aucupandi, quo etiam nomine accuſatus, mortis ſupplicio eſt affectus, idque etiamſi fortiter alioquin ſemper ſe geſſiſſet, & ex vrbe cum reliquis diſcedere coactus inſigne militare Hoſti ereptum ſecum inde reportaſſet.

Catarracta ſignificat pendulas portæ fores cancellatas.

Menſe Martio ciuitas Neomagenſis à fœderatis Prouincijs deſecit, inſtinctu ac machinatione Schenckij militum præfecti, & quorundam, qui cum pecuniæ adminiſtratio eis commiſſa eſſet, anſam non reddendi rationes quærebant: itaque primo inſtigant Catholicos, hortanturque vt templa & exercitium celebrandi miſſas, ſicut pacis Religio permittebat, poſtulent: id cùm arroganter inſolenterque nimis fieret, Comes Nieuvvenarius, Geldriæ tunc temporis gubernator, vrbem fortiori præſidiariorum numero munire conſtituit; tantum enim duæ aut tres peditum cohortes paucique equites vrbem cuſtodiebant. Id ſimul ac ciues reſciſcunt, admittere plures recuſant: qua quidem occaſione audaciores facti Catholici Schenckium, qui tum adhuc Parmenſi militabat, aduocant, eum cum militum copijs admiſſuri in vrbem. Hinc diſſidia factioneſque inter ciues, per aliquot dies. Interea Comes Nieuvvenarus tumultum ſedare properans, cum ſuis tantum aulicis & domeſticis in vrbem venit: hinc adeò increuit ſuſpitio atque indignatio, vt in ſummo vitæ periculo verſaretur Nieuvvenarius. Tandem quodam diè, matutino tempore, Catholici ingentes turbas excitant: portas vrbis & mœnia occupant, tormenta & arma præſidiarijs vi eripiunt, & Nieuvvenarium vindictæ cupidum, potentiores militum copias, qui vrbem diripiant, mittere velle exclamant: eùmque id maximæ ciuium parti perſuaſum eſſet, auxilio Schenckij, cum ſuis agminibus intromiſſi, præſidiarios expellunt: poſtea ad Parmenſem miſſis Legatis, reconciliari petunt: idque fauore ac opera D. Hautepennij impetrant.

Neomago potitur Parmenſis.

Neomagenſium ſequuntur exemplum Doesburgenſes, qui præſidiarijs dimiſſis, Parmenſi oppidum dedunt. Cum verò huiuſmodi perfidiam machinarentur etiam Arnhemenſes, Comes Nieuvvenarus vnam oppidi portam ſumma dexteritate occupat, interea dum ficta im-

preſſione

preſſione perterriti, ciues aliò armati concurrunt, atque hoc modo oppidum comitantibus agminibus ingreſſus, firmiſſimo præſidio munit. Huiuſmodi machinationes hoſtiles, aſtutiæ militares, arcium expugnationes, & dimicationes plurimæ tunc temporis vtrinque in Velua contigere. An. 1585.

Sub finem menſis Martij Motteus, Grauelingæ Gubernator Oſtendam Flandriæ vrbem capere machinatur: copias ſubitò ex omnibus ſuis præſidijs vicinis colligit, quibus veterem vrbem Oſtendam, vno tantum vallis ac ſepimento munitam capit: mox currus, munimenta, gerras, vt ſe ſuoſque tueatur, diſponit: verùm præſidiarij extra vrbem eruptionem faciunt: naues quoque præſidiariæ crebris tormentorum ictibus hoſtem circa litoris oras infeſtant: Motteum & quas adduxerat, copias expellunt: ipſe in manu læſus: multi ſuorum occiſi: in nouo vrbis propugnaculo plus quam ducenti terra conditi: ceciderunt militiæ præfecti vel Centuriones plus minus quadraginta: machinæ omnes bellicæ in oppidanorum poteſtatem à fugientibus relictæ.

Motteus Oſtendam capere fruſtra machinatur.

Bruxellenſes & Macblinienſes cùm Schaldi flumine clauſo, ſe etiam quodam modo obſeſſos vident, frumentum tempori in Hollandia emi curant: cuius magna pars poſtquam Antvverpiam appuliſſet, Bruxellam nauibus nequaquam inde vehi potuit, eo quod Parmenſis Viluordam obſideret: nihilominus aliquoties frumenta aliaque neceſſaria aduecta fuere terra, ſed maxima cum difficultate. Circa finem autem Nouembris, 140. curribus tapetes, & merces arte manuaria factæ, multæque aliæ, Bruxella euehuntur, & ab hoſte inuaduntur, cùm in medio itinere maxima militum pars, qui ſecuritatis cauſa comitati fuerant, diſceſſiſſent: aurigæ perterriti reſtibus loriſque abſciſſis equos diſiunctos conſcendunt, & curribus mercibuſque hoſti in prædam relictis, ocyus fugiunt. Ad has calamitates aliud quoque malum acceſſit. Nonnulli enim Hiſpanis amici, dum occaſionem, vrbis in Parmenſis poteſtatem tradendæ quærunt, præſidiarios milites ad ſeditionem cõtra Magiſtratum incitant: apprehenditur Magiſtratus, conijcitur in carcerem, grauiſſimiſque criminibus accuſatur: verùm ſimulac eos innocentes falſoque accuſatos percipiunt præſidiarij, captos dimittunt: & præcipuos turbarum calumniarumque auctores octodecim numero, carceri vinculiſque mandant: inter quos fuere Corpelleſus annonæ præfectus, Bekius Commiſſarius, Dankardus actor cognitorque publicus, ſiue procurator generalis, & Ronckus, qui olim in arce Antvverpienſi Prouincijs reſtituenda, Hiſpaniſque adimenda, D. Bourſij imprimis ſtrenua ſedulitate, operam fideliſſimè præſtiterat: nunc autem varias ob cauſas offenſus atque alienatus erat: verſabantur quidam horum in magno vitæ diſcrimine, tanquam mortis ſupplicium meriti: & niſi ſumma penuria egeſtaſque, qua ciuitas premebatur, obſtitiſſet, mortis ſupplicium haudquaquam euaſiſſent.

Poſt hæc cum fœderati commeatum in vrbem rurſus vehere vellent, ad nequaquam præſtare potuerunt, eo quod breue compendioſumque iter per campos prorſus inundatum; longum autem altumque arboribus ſuccîſis proſtratiſque clauſum eſſet. Proinde Comes Hohenlous tandem vndecimo Martij Bergoſoma venit cum nouem equitum turmis, cohorte Germanica, quibus iuncti erant ſtipendiarij Antvverpienſes, ſimul commeatum in vrbem vi inferre parati: verùm cùm Machliniam vſque veniſſent, adfertur nuntium, Bruxellam hoſti traditam.

Obſeſſi enim fame dura preſſi, de ſubſidio prorſus diffici, atque omni ſpe poſtquam Galliæ Regem auxilium protectionemque, vt ſupra diximus, denegaſſe intellexerant, deſtituti, diſſidijs quoque obruti; tandem cum Parmenſe pactum inierunt, & 13. Martij promulgarunt, quo Templeus vrbis Gubernator, Sohayus chiliarcha, Pyronus & Eetveltus militum præfecti, ad aliquot menſes in Brabantia non militare deuincti, & milites præſidiarijque omnes cum armis diſceſſerunt: ciuibus autem ſpatium duorum annorum conceſſum deliberandi, an Romani Catholici fieri & manere, an verò vrbe exire velint: imperata pecunia, ea conditione remiſſa, vt Regis ſacellum, Cardinalis Granvellij & Comitis Manſveldij domos, ſupellectilem, bonaque omnia mobilia reſtaurent, reſtituanr, aut ſaltem valorem perſoluant: condictum quoque, vt ciuitatis Priuilegia pro Regis arbitrio corrigerentur, mutarentur ac diminuerentur: captiui quoque demitterentur, inter quos Rolandus Iorckius Anglorum militum præfectus. Simulac vrbs Parmenſi fuit tradita, D. Gonignius tanquam Gubernator, cum viginti militum cohortibus ingreſſus eſt.

Bruxellenſes, neceſſitate vrgente, cum Parmenſe pactum ineunt.

Machlinia autèm longo pòſt tempore Parmenſi adhuc reſtitit, commeatu Bruxellenſibus deſtinato ſuſtentata, vſq; ad 19. Iulij: tunc enim neceſſitate penuriaq; vrgente, nullaq; amplius ſpe apparente, conditionibus ſatis æquis ac honeſtis deditio facta eſt: præſidiarijſque militibus ſtipendium ſolutum. Paulò pòſt Parmenſis quoq; potitur Donſckena, VVillebrocka, Margareta, alijſque arcibus ac propugnaculis, partim quorundam præfectorum perfidia, partim vrgente penuria. His commoditatibus fretus Antvverpiam vndique cingit: prædiaq; ſuburbana Berchemi, Strali, & Hoboki occupat.

Machlinia, propugnaculaque vicina Parmenſi deduntur.

An. 1585.

Supra diximus quibus modis Dux Parmenſis Antvverpiam in anguſtias inducere,& ponte, nauibus, vallis, propugnaculis amnem claudere molitus fuerit: quibus etiam modis Antvverpienſes hoſtium conatibus reſtiterint: nunc quid præterea actum ſit, narrabimus.

Cùm menſe Martio Parmenſis Schaldim amnem ponte impoſito clauſiſſet, tandem Hollandi & Zelandi comperiunt ſe plurimas occaſiones ac commoditates quibus conſtructio pontis & propugnaculorum impediri facilè potuiſſet, neglexiſſe: tum quod militum copiæ non ſufficerent, paucis enim admodum contra Zutphaniam vtebantur; tum quod nautæ inter ſediſſiderent atque diſcordarent; maximè autem quod ſubſidio ex Gallia mittendo nimium confiſi fuiſſent: reſumptis proinde animis viribuſque, tertio diè menſis Aprilis, opera Comitis Hohenloi,& Iuſtini Naſſouij maris præfecti, propugnaculum Lieſkéshoeckæ è regione Lilloæ capiunt: vſi vaſtis nauibus & flatis optimè munitis in quarum ſummis corbibus ſiue galeis ſclopetarios diſpoſuerant, qui flumine alto & proſpectu longo, creberrimis glandibus hoſtem ſæpimentis valliſq; expulerunt, tam ſubitò, vt vix quater explodendi tormenta ſpatium habuerit: expugnato captoque propugnaculo, victores nemini parcentes, hoſtes quotcunque hic nanciſci potuère, trucidarunt. Confeſtim quoque propugnacula Antonihoeckæ, Teruentæ, Oyrtæ, totam deniq; Doelam expugnarunt, præſidiarios, deditione facta, gladijs & pugionibus ſolum abire permiſerunt. Verùm enimuerò victores parùm cordatè hic ſuis rebus conſulerunt: maximè quod Lieſkenshoecka potiti, non ſtatim inde vſque ad extremitatem aggeris Calloæ perfoſſi, vallo locum munierint, quo extremam illam partem ſeruare potuiſſent: ſicut D. Aldegondus epiſtola ſua manu ſcripta probè monuerat: & 10. Aprilis eius rei cauſa certum nuntium miſerat: ab hoc enim angulo, pons à Parmenſe conſtructus facilè tormentis æneis euerti ac dirui potuiſſet. Verùm Parmenſis, propugnaculis valliſq; Doelæ captis, feſtinanter ſcaphas inſtrui iuſſit, & in extremo aggere, Germanorum militum opera duas munitiones, Hopam nempe & Antoniam ſumma diligentia ac ſolertia exſtruxit.

Zelandi Lieſkenshoeckam aliaque propugnacula capiunt.

Interea Antvverpiæ conſultatur quibus potiſſimùm modis pons hoſtilis dirui queat. Fredericus Ienibellius Mantuanus, qui longo tempore Antvverpiæ habitauerat, ibidemque vxorem duxerat, familiamque aluerat, vir bonæ fidei (qui nunc ob ſingularem in machinis bellicis peritiam in Anglia ab ipſa regina ſtipendium accipit) cùm coram delegatis ac arbitris ſuæ artis ſpecimen edere vellet, idq; Aldegondo imprimis cómiſſum eſſet: poſtulauit ſibi tradi tres vaſtas naues, nempè Auraicam 150. vaſorum, ſiue 300. cymbarum, Poſtam auream 350. vaſorum, & Leonem aureum 500. capacem: in quibus cæmentitia ſtructura meatus & cuniculos conficeret, vt noua machinatione, & pontem & omnia ponti vicina euerteret atque deſtrueret: petijt præterea 60. Slatas, naues nempè latas, carinis planis, flumini idoneas, quæ rudentibus, cathenis & trabibus connexæ, ſub aquis, æſtu agitante, inſtar ſemilunæ fluctuatent, ſingulæ cum duabus anchoris ſiue vncis dimidiatis, decem pedes ſupra aquas eminentibus, quæ obuia quæque vehementiſſimo impetu raperent traherentque: quali machina procul dubio pons omnis dirumpi deſtruique violenter potuiſſet: Verùm quia tantæ artis experimentum nunquam anteà viſum fuerat, & res nimis ſumptuoſa videbatur: ſolummodo datæ ſunt machinatori duæ naues minores, quarum vna Fortuna, altera Spes nominata, vnaquæque circiter ſeptuageſimo aut octuageſimo vaſorum capax, aditæ præterea decem etiam Satæ, vt ijs artem experiretur.

Ienibellij machinæ ad diruendum pontem Parmenſis.

Naues has duas maiores carinis firmiſſimis conſtructas, plancis tabuliſque robuſtis munit Ienibellius, arcam in vnaquaque ex lapidibns albis maioribus quinque pedum latitudine ſuperſtruit: arca vtraque interius longa pedes quadraginta: lata autem & alta tres cum medio: in harum vna imponit pulueris nitrati libras 6000. in altera verò 7500. vtramque cooperit magnis lapidibus cæruleis ſiue ſepulchralibus, ita vt acies & cuſpis ſex pedes lata emineret, quæ globos hoſtium tormentis exploſos facilè auerteret: in clauſis arcis patebant foramina quædam, quibus plurima ne æruari poſſit funalia ignita indiderat: & ſupra ipſas naues machinam igneam confecit, quæ vnius horæ ſpatio arderet, antequam puluis nitratus flammam conciperet: vt ſic ſaltem hoſtibus metus atque ſuſpicio adimeretur: quandoquidem exiſtimarent huiuſmodi machinam ſolummodo ad comburendas pontis naues eſſe apparatam. Inſtruxit præterea triginta duas cymbas maiores, ſiue ſclatas maiores, igne artificioſo ardentes: quarum octo cathenis nexæ, media quaque hora, aquis refluentibus, ſimul ardentes deſcenderent: Apparatæ & aliæ cymbæ, vulgò Vrinatrices dictæ, quæ puluere nitrato quem continebant, incenſo, hoſtium rates, flammarum violentia propius accedente, deſtruerent: vt irritatus hoſtis, explodendis omnibus ſuis bombardis, tam minoribus quam maioribus, duarum ſaltem horarum ſpatio occuparetur, laſſuſque demum deſiſteret circa id tempus, quo duæ naues maiores incendiariæ, medio aquarum defluxu, aduenirent, alteraque poſt alteram opus deſtinatum exſequeretur.

Cùm

An. 1585.

Cùm autem Zelandi Liefkenshoeckam 3. Aprilis cœpiſſent, & reliquis propugnaculis valliſque expugnandis intenti eſſent, Antvverpienſes 4. Aprilis ſub veſperam inſtructas machinamentis naues in pontem Parmenſis direxerunt. Sed Iacobus Iacobi præfectus maris, parum diligenter vel probè ſuo officio functus eſt; diffidentia quadã, nam quatuor claſſes quarum ſingulę octo cymbis ſiue ſtlatis conſtabant, nimis celeriter, ordine continuò, amni defereridi cõmiſſæ fuerunt: quas duæ illæ naues tartareæ ocyus ſubſequebantur: vna autem cui nomen Fortuna, ante tempus conſtitutũ incenſa fuit: erat enim horologico quodã inſtrumento inſtructa, quod flammam abſq; funibus igniarijs ſuppeditabat, ita vt labentibus aquis, tandem prope pontem prouecta, nullo hoſtem damno affecerit: altera verò, Spes nominata, Calloam vſq; prolapſa, ingentes profectò vires edidit, interea dum Aldegondus & Ienibellius in aggere propè vallum exſpectant, ignari euentus, ſuſpicanteſq; nihil prorſus præſtitum fuiſſe: eaq; de cauſa ſummopere commoti, præfectò maris patibuli ſupplicium minitantur: nuncioque miſſo, mandat Aldegondus vt ocyſſimè (ſicut conſtitutum fuerat) nauigium actuarium eò mittat, vt quid factum ſit, certo ſignificetur: huius autem nauigij nauclero ſocijſque iniunctum fuerat, vt pyrobolos ſiue tela ignita in aera proijcerent, ſi viam apertam inuenirent, & per claſſem tranſirent Lilloam vſque, ibique ſimul cõſultarent: pyrobolis autem eiectis, maris præfectus, diſploſi tormenti ænei ſonitu naues ſimul omnes in hoſtiles copias incitauit, vt vno impetu victoriam proſequerentur: verùm actuarij nauigij nautæ, quibus ducentorum florenorum donum promiſſum erat, nequaquam vlterius progredi, aut quid ignivomæ naues feciſſent, indagare auſi, præproperè reditum accelerant, nihilq; prorſus actum eſſe nunciant. Atque hac de cauſa Aldegondus & Antvverpienſes victoriam proſequuti non ſunt: quandoquidem nec poſtridie quidem vllam nauem aut Zelandicam, aut Hollandicam, aut præſidiariã, quæ antè Lilloam, pontem verſus erant, moueri aut velificare viderent: cum tamen vento tunc fauente, abſque vllo periculo commodè facileq; ire ac redire potuiſſent. Antvverpienſes autem rupti pontis & fœlicis euentus ignari, nihil etiã hic attentarunt, ſed propugnaculum Melſenſluiſæ oppugnarunt: ſuorum autem aliquot deſideratis, inde diſceſſerunt.

Antwerpienſes incendiarias naues ad deſtruendum pontem mittunt.

Interea Ienibellius machinariæ rei præfectus, quòd ſuis machinis nihil profeciſſe putaretur, in vitæ periculo verſabatur, donec poſt triduum nuncios certus à Comite Hohenloio miſſus, qui nocte vrinando pontem nudus tranauerat, nunciat quo modo nauis incendiaria Spes nuncupata, ad ripam Flandriæ, verſus propugnaculum Calloum ardens fluctuarit: Princeps autem Parmenſis cum ſuis aulicis & familiaribus, totuſque exercitus eam conſpicati, accurrerint, flammamque extinguere properarint, ne ardens propius pontem accederet: ignemque extincturi, Antvverpienſes & Aldegondum irriſerint, quòd ardente huiuſmodi nauigio pontem deſtrui poſſe putaſſent: cumque interea ignis vndique puluerem nitratum attingeret, tantum ſubitò fragorem ſonitumq; adeò horribilem excitatum, vt cœlum ruere terraque perire putaretur: vndas commotas, perturbatas, extra alueum effuſas profluxiſſe, reſtagnantemque amnem tanta aquarum copia Calloanam munitionem repleuiſſe, vt ad genua vſque in aquis ſtantes milites detinuerit, & funes bombardicos, atque igniaria omnia extinxerit: lapides ingentes extra nauem, pulueris bombardici violentia, in aera longè lateque volitaſſe, flammam ſex pontis naues abſtuliſſe, multasque quoque alias carinis inuerſis prorſus euertiſſe ac dirupiſſe.

Nauis incendiaria Antwerpienſium, plurimum damni infert exercitui Parmenſis.

Inopinata huius machinæ violentia fuere in Parmenſis exercitu deſiderati circiter octingenti: inter quos Marchio Rysborgius Gandaui Borggrauius, generalis ſtrategus totius equitatus: heros induſtrius ingenioſus, bellator inſignis, vir plurimis naturæ dotibus præditus, verùm nimis ambitioſus, ſuperbus, inuidus, crudelis: quorum vitiorum inſtinctu Hiſpanico fœderi ſe addixerat, cùm tamen natura Hiſpanicæ nationi inimicus eſſet, & fœderatis Prouincijs, anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſexto iunctus, ſe patriæ amantiſſimum ac fideliſſimum exhibuiſſet: verùm inuidia, faſtus, ambitio, nimiaque æmulatio eum non tantum contra ſui ſimiles, ſed & contra ipſum Principem Auraicum, cui ægrè admodùm cedere voluit: incitarunt: Mortui cadauer de nauis cuiuſdem rudente pendens cognitum, ablatum, humoque honorificè mandatum fuit: ab Hiſpanis parùm deploratus, dicentibus, quamuis vt Capetaneus Prudens Regi multa magnaque officia præſtiſſet, tamen ipſum vno die plus damni Regi intuliſſe, quam decem annorum ſeruitijs compenſare poſſet. Occubuit quoque nouo hoc fulmine ictus Robleſius, Billij Dominus, olim Friſiæ, Groningæ, Omlandarum & Drentæ Gubernator, Luſitanus natione, Belgij acerbiſſimus hoſtis: ſolertia, experientia, regionum Belgicarum, & rerum bellicarum cognitione inſignis. Vitam hic ſimiliter amiſit Sigura Hiſpanus, militiæ præfectus, vir ſumma ſtrenuitate clarus. Interierunt & alij multi ſtrategi, atque aulici. Ipſe Parmenſis magno ſuo bono, paulò antè, cum ignem extinctum putaret: ab aggere diſceſſerat, inque circiter teli iactu aberat, cùm & ipſe, & Marchio Guaſtius multique alij, horrendum in modum fulminis violentia in terram proſternuntur.

Mors Marchionis Ryſborgij & aliorum.

 Verùm

An. 1585.

Nihilominus Zelandi aggerem hunc ab vtraq; parte inuadere conſtituunt: quamuis Aldegondus, cui ſatis perſpecta erat loci munitio, difficillimum id reputaret, ſcriptoq; ſignificaret, pontem & propugnaculum Calloanum ſuo iudicio potius eſſe oppugnandum. Die autem 26. Maij, tempore matutino, totis viribus aggerem aggrediuntur Zelandi, per amnem propè Lilloanum propugnaculum nauibus maioribus intrant: Antvverpienſes verò cum ſclatis & nauigijs planis propè Auſtrevvelam: hi viribus iunctis, hoſtem tormentis æneis ſclopiſq; infeſtant, pellunt, aggerem capiunt, ocyſſimè vallis ſe contra hoſtem vtrinque inter duo propugnacula munire, & aggerem perfodere, nauibuſq; tranſitum apparare ſtudent: verùm enimuero id admodum difficilè fuit, maximè ob frequentia ingentiaque obſtacula pedamentorum, palorum, aliarumq; machinarum. Conueniunt huc Comes Hohenlous, Hauteynus VValachriæ gubernator, D. Aldegondus pluresq; alij bellicis negotijs præfecti. Superato aggere, ſingulis ſua loca tuenda, munienda, fodienda deſignantur. Ea pars quæ Schaldim ſpectat, Morgano Chiliarchę; Freminio autem Balforo, & alijs ſtrategis, quæ Antvverpiam; Yſellſteyno & Hollandis atque Zelandis quæ continentem, commiſſa fuit. Verùm cum transfodiendi opus nimis laborioſum & longum videretur, ſententijs mutatis, ſaccos & ſcaphas maximo numero apparari conſultius reputant, quibus creſcente rurſus amne, onerarias naues frumento exonerent, idque Antvverpiam vehant. Deinde Hohenlous & Aldegondus Antvverpiam redeunt, conſilium modumque inituri vt Parmenſem acrius oppugnent. Interea verò Parmenſis nequaquam cunctatur, aggerem omnibus adhibitis viribus rurſus occupare molitur: ex arce Cauvvenſteyna, ſeptem tormentis æneis, obliquo ductu, Hollandicas & Zelandicas naues acriter infeſtat, decreſcente amne horrendum in modum quatit ac rumpit: præualet Parmenſis exercitus, aggeremq; inuadit, poſtquam duodecim ferè horis, non ſine magna vtrinq; clade certatum fuit: quinquies aggreſſi, quinquies repulſi hoſtes. A parte Antvverpienſi, loricam ac ſepimentum à Parmenſe ſtructum inuadunt: hic ipſe Parmenſis ventre tenus in aquas inſiluit haſtam manu tenens, cùm ſui eo loci pugnare recuſarent, quòd Anglos & Scotos ſtrenuè admodum reſiſtere ſentirent: Verùm cùm ab altera parte, nautæ, aggere relicto, diffugerent naues verſus: hinc milites animos deſpondent: fitque primò fuga à parte Zelandia: cæſi vtrinque circiter mille quingenti: plurimi vulnerati: deſiderati ex Parmenſis exercitu multi viri eximij ac nobiles. Amiſere Antvverpienſes Iacobum Iacobi Admirallium Valdæum, Chymaium, Ooſtenũ Capitaneos, duos quoque Anglorum militum præfectos, & alios viros imprimis ſtrenuos, præterea ſtipendiarios plurimos præcipuè Anglos & Schotos, & ingentem ciuium numerum. A Zelandorum parte primo congreſſu perijt Haulteynus VValachriæ gubernator, alijq; præfecti ac bellatores maximè celebres. Cepit victor hoſtis naues plus quam triginta, cum armis, machinis & tormentis quæ inerant omnibus: potitus quoq; eſt vaſta illa ratis, quæ Belli finis nominabatur: quibus quidem nauibus, armis, machinis ac ſpolijs, commodè fœliciterque vſus eſt.

Parmẽſis aggerem Cauvvenſteynĩ inuadit, non ſine magna clade.

Agger Cauvvenſteynus capitur.

Poſt ingentem hanc cladem Antvverpienſes animos demittunt, nam cùm paulò antè Herentalam & Bruxellam amiſiſſent, mox, huius ſtragis ac infortunij rumore in Parmenſis poteſtatem inciderunt vrbs Machlinia, & propugnacula Donckskẽa, VVillebroecka & Magaretia, partim penuria, partim quorundam præfectorum puſillanimitate ac ignauia. Arcibus autem circumcirca Antvverpiam, nempe Berchema, Stralena, Hobokana pluribuſque alijs occupatis, frumenta alimentaque vndique ademit atque intercluſit Parmenſis: videbaturque vrbs vndiq; tanquam obſidione cincta ac clauſa: captum quoque propugnaculum Ruſticanum: quod cum vaſta ruina concidiſſet, eſſetque poſtremum omnium pontem verſus, mox ſpes omnis pontem diruendi, aut per amnem aliquid promouendi collapſa eſt, quandoquidem omnia maiore quã antea periculo tentanda eſſent: proinde palam & clam de pactione cum Parmenſe ineunda, in vrbe obſeſſa conſilia ineuntur.

Antvverpienſes multa damna paſſi animos demittunt.

Conſumptis autem frumentis, neceſſitas magis magiſq; vrgere cœpit: ea autem difficultas paucis admodum, ſoli nempè magiſtratui & politiæ præfectis cognita erat, vtpote qui id negotij caute prudenterq; imprimis adminiſtrarant, panemque mediocri iuſtoq; ſatis pretio vendi curarant toto obſidionis tempore, anno ſcilicet & amplius: quamquam ex vilioribus varieque mixtis granis panificia fierent, vnde quidem frumentorum paucitas & caritas facile conijci animaduertique poterat: maximè cum cereuiſiæ coctoribus frumenti & grani menſuræ (quas viertellas vocant) duodecies mille, iuſſu magiſtratus, eſſent ablatæ, & ne cereuiſiam coquerent prohibitum: vnde euenit vt pauperiores aquam aut alium laticem tenuiorem, ditiores verò vinum dilutum aut merum biberent: erant autem remiſſi canones cenſuſque vinarij: ita vt vini Rhenenſis mẽſura tribus ſtuferis venderetur: cõſtabat cadus ſiue ama quindecim circiter florenos. Exoptabant quidem omnes, conſilium Ienibellij de frumento & annona procurandis, cuius antè meminimus, approbatum effectumque fuiſſe: iam edictum quo preceptum fuerat vt quiſque ſibi annonã in duos annos compararet, male admodum à ditioribus obſeruatum erat: illi enim, ne empta ipſis adimerentur timebant: neq; id quidem vanè: nam bis inquiſitio in domi-

Frumenti maxima difficultas Antvverpiæ.

 cilia ta-

An. 1585. cilia facta fuit: ſed parum frumenti inde collectum, eo quod ciuis contra ciuem rem adeò odioſam exequi nollet. Neceſſitate autem atque inopia acrius iam prȩmente, initur conſilium, vt ciuitati minus vtiles, nempè fœminæ, pueri, maxime autem homines vagabundi, mendici, & extranei exire cogerentur: nam numero inito, rationeque ſubducta, compertum eſt, ciuitatem Antvverpienſem, in qua huius obſidionis tempore circiter aut vltra octoginta quinque millia hominum erant, pecore nullo computato, ter centies mille menſuras ſiue viertellas frumenti, quæ circiter nouies mille vehes ſiue laſtas conficiunt, vnius anni ſpatio requirere: huiuſmodi autem conſilium & ſerò nimis & fruſtra initum fuit: nam vnuſquiſque cum quem ſocium, amicum aut familiarem habebat, in vrbe retinere ac ſecuare ſtudebat: quin & illi quibus tanquam inutilioribus, ciuitas facilè carere poterat, exire iuſſi per vnam portam, per aliam reuerſi intrarunt, conniuentia ac permiſſione excubitorum aliorumque quibus inopis ciuitatis anguſtia ac neceſſitas non ſatis perſpecta erat, cumque de Catholicis Romanis etiam eliminandis quorundam conſilio ageretur: haud procul abfuit quin dira hinc ſeditio orta fuerit. Vt autem pauperioribus ciuibus qui neque ſumptum exercere, neque quæſtum facere opificijs poterant, aliqua ratione etiam ſubueniretur: conſcriptæ ex ijs fuerunt aliquot cohortes, qui militum ſtipendiariorum loco eſſent, ſed militaris ſtipendij ſaltem dimidium acciperent: id autem ob rei numariæ difficultatem exiguo tempore durauit: cum nemo tandem quicquam amplius contribuere vellet: tametſi antea liberaliter ac probè admodum ſuo officio functi fuiſſent ciues, quorum alij ſedecim, alij duodecim, alij ſex florenorum millia, alij amplius, alij minus, vt cuiuſque ferebant facultates mutuò dederant, præterea etiam crebras graueſq; exactiones exſoluerant. Poſtremò tumultus ſeditioque orta, cum frumenta ex agris in vrbem inuehenda eſſent: cui negotio præfectus erat Moucheronus Tribunus: fungi autem ſuo munere volēti reſiſtit reclamatq; populus: pacem neceſſariò confici debere vociferantur tumultuoſi, verbaque ſeditionis plena addunt: ita vt Moucheronus in ſummo vitæ periculo verſaretur: niſi enim Aldegondus Conſul ſuo interuentu furentes animos placaſſet, Moucheronum crudeliſſimè occidiſſent & minutim conſcidiſſent. Huius ſeditionis authores aliquot appræhenſi, è Magiſtratus poteſtate vi erepti libertatique fuere. Tota vrbe clamor horrendus inſeltuſque pacem volentium.

Ingens hominum numerus in vrbe Antvverpienſi, obſidionis tempore.

His difficultatibus etiam ipſius Magiſtratus conſtantia labefactari cœpit, vtpotè cui neceſſitas, anguſtia, penuriaque ciuitatis cognita imprimis erat: Conſulem Aldegondum ad pacem deditionemq; faciendam vnà pertraxerunt, veriti ne egeſtas quam ciuitas breui cogeretur pati. grauiores tumultus ſeditioneſque pareret, & longa pacificationis ac deditionis recuſatio, cædis diræ occaſionem ciuibus præberet: proinde vt de pace cum Parmenſe agatur decernunt: idque eo magis, quod circa id tempus Caluvvardus Scriba, nomine Ordinum Hollandiæ miſſus in vrbem veniſſet, & pertenuem ſubſidij ſpem attuliſſet: nempè ſeptem millia equitum & duodecim peditum auxiliariorum in procinctu fore, ſi tribus adhuc menſibus obſidioni reſiſtere, vrbemque tueri queant: Ordines interim conaturos nauibus aliquid experiri. Huiuſmodi autem promiſſis nequaquam fidem adhibere potuerunt Antvverpienſes: tum quod adeo breui temporis ſpatio tantæ equitum peditumque copiæ colligi nequaquam poſſent: tum quod illis collectis ac paratis, victoria incerta foret: quandoquidem ipſe quoq; Parmenſis interea ſuas vires colligeret. Neque conſultum reputárunt, vrbe tot menſibus ſeruata, omnem claſſem periculis exponere, ſuſceptione adeò dubia, & re propemodum deſperata. Intellexerant quidē Anglos milites nuperrimè aduenisse, ſed adhuc inermes eſſe: literas quoq; Reginæ Angliæ quibus ſubſidium certò promittebat, acceperant: Rationes etiam atque conſilia omnia exactè, cordatè ac ſolicitè, neceſſitate atque anguſtia preſſi, perpenderant: ſtatuerantque aut terra aut mari ſubſidium ferendum: vt autem terra id fieri queat, nequaquam ſatis tempori neceſſariam ſufficientemque militum exercitum aduenire poſſe: mari autem, potius nautis & nauibus, quam militibus rem committi debere: pontem quoque expugnandum, & viam vi aperiendam: id verò pluribus, quàm amnis latitudo pateretur, nauibus nequaquam præſtari poſſe: viros quidem tali opere idoneos, & naues tam actuarias quam alias optimè inſtructas non deeſſe: ſed hæc vento ab occaſu æſtiuo ſtante fieri debere: verùm ſi primi nihil promoueant, & ab hoſte acriter inuadantur, nullam fore ſpem, venti aut æſtus marini ope euadendi aut fugiendi: quin & reliquis nihil niſi moram damnumque illaturos, maximè cum vtrinq; in aggeribus & agris vicinis ingens bellicorum tormētorum numerus, ab hoſte ſit diſpoſitus: præſidiariæ quoq; & aliæ naues quas Parmenſis plurimas nactus fuerat, horribilem cladem minentur, & ipſe pons pauorem incutiat, vt autem minimo periculo impetus in hoſtem fiat, non diè ſed nocte pontem oppugnandum, atque donec ventus & æſtus maris oportunè conueniant exſpectandum, id autem rarius, & menſe toto vix duobus aut tribus diebus, imò aliquando vix ſemel integri anni ſpatio commodè ſatis euenire: fore autem difficilè admodum æſtate, ob breues noctes; & nocte periculoſum valde, ob loca vadoſa, vtpotè quæ non ſine maximis impedimentis moleſtijſque vitari in tenebris queant.

Deliberant Antwerpieſes quibus modis vrbs obſidione liberari queat.

Han

An. 1585.

Hanc ſubſidij ferendi rationem non tantum Antvverpienſes, ſed & Zelandi ipſi, mariſque præfecti, impoſsibilem & periculoſam valde iudicârunt: quod & poſt liquido patuit ex literis eorundem manu pariter ſubſignatis, & D. Naſſouio Admiraldo traditis: quamuis magno apparatu ita præſtare ſe velle fingerent ac ſimularent: res ipſa tandem euidenter docuit.

Antwerpiēſes primo ad Parmenſem Legatos mittunt.

Poſtquam has aliaſque difficultates, inito conſilio Senatus, Antvverpienſes exactius perpenderunt, & poſtulationibus vociſerationibuſque furioſis populi aliquandiù reſtitèrunt: tandem 6. Iulij ad Parmenſem mittuntur D. Aldegondus Conſul, D. Duſtlæus, D. Schonhouius, & Heſſelius, qui pertentent, an generalem pactionem, rerum omnium præteritarũ amneſtiam, religionis aliquam, ſaltem libertatem, caſtri & præſidij abolitionem, priuilegiorumq́ue conſeruationem polliceri ac concedere velit. Parmenſis 12. Iulij apertè reſpondet, ſe ſummoperè mirari, quòd cum plena auctoritate atque poteſtate liberè tractandi ac paciſcendi non venerint: hinc enim perſpicuum ſatis fieri, eos non alia quam expiſcandi, examinandi, tentandiq́ue cauſa veniſſe: ſe quidem imprimis optare, vt & reliquas Prouincias perducere ſimul queant ad reconciliationem cum Rege ineundam: verùm quãdoquidem id tam breui temporis ſpatio fieri non queat, conſultiſsimum ſibi videri, vt ipſi interea ſeparatim ciuitatis negotiũ tranſigant: verùm enimuerò fruſtra aliquam religionis libertatem propoſituros aut petituros, ſed conſultius facturos, ſi ciuitatis ſecuritatem ac ſalutem omnem, Regi & ſuę moderationi ac iudicio committant. Hoc reſponſo accepto, in vrbem reuertuntur: cumq́ue interea alias adhuc difficultates ſubortas vident: viginti duos delegatos mittunt, eiſq́; poteſtatem dant colloquendi tractandiq́ue cum relatione ac comprobatione, ſperantes interea temporis aliquid ſubſidij aduēturum, tauro vento nonnihil ſuo flatu fauere incipiente: verùm cùm extrema neceſsitas vrgere nequaquam deſineret, pactum ſatis commodum & æquum (pro ſtatu anguſto vrbis vndique obſeſſæ atque exhauſtæ) inierunt, quod & 17. Auguſti vtrinque ſubſignatum fuit Beuræ.

Antwerpiēſes delegatos cũ plena poteſtate ad Parmēſem mittunt.

Delegati præfectique huic negotio fuêre viri eximij Ordinum, & membrorum ciuitatis, nempe Philippus Marnixius, Aldegondæ Dominus, ciuitatis Antvverpienſis tunc Conſul: D. VVilhelmus Merodius, Duffilæ Dominus: D. Ioannes Schonhouius, vir equeſtris Ordinis: M. Andreas Heſſels, M. Matthæus Lannoyus vrbis Senatores: M. Ludouicus Meganckius, Cornelius Pruynus, Philippus Land-meter, Senatorio officio defuncti: Adrianus Bardolus, Præfectus ciuium: Ioannes VVertus, Egidius Santinus, vrbis Tribuni: M. Henricus Vſſleus, Tribuni munere defunctus, Arnoldus Boudevvinus fullonico opificio præfectus, VVilhelmus Schotanus mercium præfectura defunctus, Ioannes Godinus Chiliarcha defunctus, Ioannes Rademakerus, Ludouicus Malepertus Chliarchus, Hermannus Dadẽborgus, iuniori arcus manualis collegio præfectus, Henricus Erpenſis, Ioannes Garinus, & Theodorus Offæus, ciuium ſtrategi, ſimul omnes plena auctoritate muniti. Inierunt hi fœdus cum Præſidibus & Conſiliarijs Pameleo, Aſſonuilleo, Richardoto & Borchtio, præſente etiam iudiciario præcone, ſiue audientiario Verreyckio, his legibus ac conditionibus:

Leges ac conditiones reconciliatiõis Antwerpienſis.

Antvverpienſes ſe Regi dedant: ei, vt ante, tanquam Duci Brabantiæ, &c. obediant: fœdera quæcunque cum alijs inita renuncient. Ducem Regis nomine eos in gratiam recipiat, curaturum, vt & ipſi & reliquus Brabantiæ populus paternè clementerq́ue, tanquam boni clientes ſiue vaſalli, tractentur: cupere, vt vetera fœdera ac pacta de mercaturis & negotiationibus cum Imperio, Principibus, Prouincijs, ciuitatibus inita ſeruentur.

Sit generalis amneſtia ac remiſsio omnium delictorum: condonenturq́ue ciuibus, proceribus, collegijs quæcunque, Archiduce Matthia, & Duce Alenſonio gubernantibus, cõmiſſa.

Qui ex alijs ciuitatibus aut locis in vrbem Antvverpienſem confugerunt, ij aut diſcedere, aut manere liberè poterunt: & profugi ex vrbe, redire. ne autem oppidũ habitatoribus vacuum fiat, permittitur vt ciues liberi ab omni Inquiſitione & nouo iureiurando religionis cauſa, maneant quatuor annis, dummodo modeſtè, placidè ac ſedatè abſque turbis aut ſcandalis viuant: vt interea deliberent vtrum ſe exercitio veteris Romanæ Catholicæ Apoſtolicæ religionis dedere velint: quod ſi nolint, interea temporis liberè ac ſecurè extra Prouinciam abeant: plenam nihilominus poſſeſsionem & diſpoſitionem bonorum facultatumq́ue obtineant: & ſi extra Prouinciam moriantur inteſtati, proximi hæredes in linea recta aut collaterali in relicta bona ſuccedant.

Rex ſuis dominijs, bonis, iure & actionibus fruetur: ſimiliter etiam omnes Præſules, Eccleſiaſtici, Monachi, &c. ſeculares quoque qui Regis partes fouerunt, ſua bona, vbique locorum, etiam vendita & abalienata, recipient: præter ea, quæ munitioni aut commoditati vrbis, platearum, fori, applicata ſunt: conſtituenturq́ue delegati, ac diſceptatores qui huiuſmodi res controuerſas compenſent atque componant.

Fruentur ſimiliter debitis quibuſcunq́; non perſolutis: præterquam fructibus & redditibus rerum immobilium, iuſſu & auctoritate Magiſtratus erogatis atque inſumptis: mobilia autem exigi ac recuperari poterunt, ordinarijs vſitatiſq́ue iuſtitiæ modis.

Vt au-

An. 1585.

Vt autem mercaturæ & negotiationes promoueantur; pontes, tranſitus & portus omnes vectigalia tributaque exſoluentibus patebunt: Res quoque numaria conſtituetur. Ciuitas etiam ſuas indictiones, collectiones & exactiones, huius belli tempeſtate inſtitutas tenebit: vt inde debita ſoluantur, reditusque pendantur ijs qui hoſtium terras non inhabitant. Præterea ciuitatis priuilegia, tam generalia quam ſingularia, ſicut ante turbas & ſeditiones exortas, conſeruabuntur.

Quicunque cum vxoribus, liberis, familia, & bonis mobilibus, quocunque tempore, ſiue terra, ſiue mari, diſcedere volent, id abſque vllis literis aſſertorijs, quas paſſeportas vocant, facere poterũt: qui verò in loca neutri parti addicta, aut etiam Regis iuriſdictioni ſubiecta migrabunt, ijs liberum erit ire, redire, agere, negotiari, bonis omnibus mobilibus & immobilibus frui, eaque pro animi arbitrio diſponere. Eadem quoque libertas nautis cum ſuis nauibus conceditur: niſi ſua Celſitudo eas, ſoluto pretio, in ſuum vſum retinere velit.

Qui in Prouincias nondum reconciliatas proficiſci volent, vt ibi ſuarum rerum ordinem conſtituant, poterunt intra tres menſes redire, & in locis Regi ſubiectis, aut alijs neutrius partis, habitare.

Ne ciues ob debita aut onera ciuitatis infeſtentur aut moleſtentur; conceditur ſpatiũ vnius anni, quo modum facultatemque ſatisfaciendi conſtituant.

Et quum æquum ſit deſtructa, dirutaque templa reſtaurari, Magiſtratus & membra ciuitatis conſultabunt, rationemque inibunt, vt id commodiſsimè minimoque damno fieri queat.

Qui per mare diſcedere cupient, ijs naues quæ familiam, ſupellectilem, mobiliaque bona vehant, accommodabuntur, ea conditione, vt naues redituras ſpondeant & ſatisdent.

Captiui vtrinque liberabuntur, expenſis perſolutis: præter D. Tilignium, Lanouij filium, vtpotè cuius dimittendi ſua Celſitudo poteſtatem non habeat, cupit autem, pro captiuo, quantum poterit, apud Regem intercedere.

Tormenta bellica, munimenta, arma, & naues præſidiariæ ſuæ Celſitudini tradentur. Sua autem Celſitudo, cum in vrbem veniet, duo peditum millia, & equitum turmas duas in præſidijs diſponet: ea quidem conditione, vt ſi Hollandi & Zelandi reconcilientur, vrbs ab arce, & præſidijs prorſus libera reddatur: verùm ſi limitanea maneat, conſilio Magiſtratus & aliorum adhibito, conſtituet modum quo tuta ſecuraque eſſe queat.

Quanquam ſua Celſitudo partem impenſarum ac ſumptuum obſidionis cauſa, optimo iure exigere poſsit: remittit tamen prorſus eiuſmodi debitum, ſi quater centena florenorum millia, ad diem, oportunis temporibus ſoluant.

D. Aldegondus promittet, & iurabit ſe intra annum arma contra Regem non geſturũ, &c. Subſignârunt 17. Auguſti 1585, Beueræ, ſua Celſitudo Alexander, & Delegati.

Fuit hæc pactio Antvverpiæ promulgata 20. Auguſti, quam, cùm typis edita & diuulgata ſit, ſummatim breuiterq; hic recenſuimus. Fuit quidem ciuibus, & vrbem incolentibus admodum commoda ac vtilis, præ omnibus alijs in Regis poteſtatem redditis ciuitatibus, præcipuè illis quæ religioni reformatæ, & patriæ defenſioni ſe addixerant. Permiſſum enim hac pactione Antvverpienſibus quibuſcunque, liberè ac ſecurè diſcedere abſque vllo impedimento, cum bonis mobilibus, vxore, prole, familia, quocunque locorum vellent: quibus autem commodum conſultumque videretur per aliquot tempus adhuc manere, ijs libertate conſcientiæ quatuor annis ſecurè frui fuit conceſſum: verùm cùm permulti (ne initum pactum non ſatis fideliter ſeruaretur, Antvverpiæque idem quod alijs dedititijs ciuitatibus, contingere poſſet) metuerent primò magna hominum multitudo vrbe relicta diſceſsit: Parmenſis autem ſiue genuina virtute ductus, ſiue vt reliquas ciuitates hac ratione alliceret, perſuaſus initio probe admodum clementerque ſe geſsit. Verumenimuerò, anno 1588. nõnulli durius fuêre excepti, inter quos Petrus Liettus, ciuitatis nuper ſtrategus, qui cùm Aquiſgrano Antvverpiam veniſſet, apprehenſus carceri mandatur, poſtea autem dimittitur, vrbe ei interdicta: de qua quidem iniuria cum apud Parmenſem, qui tunc in Flandria è regione vrbis erat, conquereretur, Parmenſis meritò eum vinculis exilioque punitum ait, ea maximè de cauſa, quod Petrus ab eo interrogatus, an Catholicus Romanus eſſet, ſe Catholicum Romanum non eſſe reſponderet.

In huius ciuitatis obſidione mirandum profectò fuit, quod annonam, præcipuè autem frumentum, in eum vſque diem quo deditio facta eſt, habuerit: dedita autem mox ſummam egeſtatem paſſa ſit, ijs enim quæ tenuiter ſupererant, diutius ſuſtentari nequaquam poterat: vnde ſummopere laudanda inſignis Magiſtratus prudentia ac prouidentia: tertio enim poſt deditionem die, panis venalis ſuperfuit nullus: cùm tamen tunc maximè recondita frumenta venditioni exponi debuiſſent lucri cauſa, pretio ſe poſt deditionem remiſſuro: imò tanta mox fuit caritas ac difficultas, vt non procul abſuerit, quin tam oppidani quàm nautæ & propugnaculorum præſidiarij, egeſtate vrgente, turbidam ſeditionem fecerint: panis enim ſecalitius communis, inter amiciſsimos vigintiquatuor ſtuferis vendebatur: hac autem fame preſſi, à Parmenſis delegatis,

Laus Magiſtratus Antverp. ob prudentiã ac prouidentiã tempore obſidionis.

An 1585.

delegatis petunt, vt panem in vrbem adferri permittatur: id verò ægrè imperrari potuit antequam præſidiarij omnes propugnaculis exijſſent. Hoſtes profectò extremam hanc neceſsitatem ac penuriam tanto tempore, tanta dexteritate ac induſtria tegi ac celari potuiſſe, ſummopere mirabantur, ſeque probè deceptos palàm fatebantur. Hinc quoque potiſsimùm orta occaſio calumniarum, accuſationum & conuitiorum in Magiſtratum, maximè autem in Conſulem Aldegondum, quod nulla penuria aut neceſsitate cogente, vrbé dedidiſſent: vulgus enim ſummam annonæ difficultatem percipere nequaquam poterat, quandoquidem ad extremum vſque panis ſecalitius diſtributus, & triticeus palàm venalis ſemper expoſitus fuerat: piſtoribus enim plebeis triticum nequaquam ademptum erat, ſed panem mediocri iuſtoque ſatis pretio vendere, fuerant coacti.

Aldegondi apologia.

Calumniæ atque accuſationes in Aldegondum eo vſque proceſſerunt, vt ei Hollandia & Zelandia interdicerentur: eaque de cauſa compendium quoddam apologeticum de ſtatu ciuitatis Antvverpienſis ſcripſit, & typis edi curauit: quin & interdictionem nihil moratus, in Zelandiam Zuytburgum venit: cùm autem ſupplicibus libellis oblatis, copiam dari poſtulaſſet ſe purgandi, ſuosque accuſatores videndi ac coram alloquendi, nemo quiſquam comparuit: proinde intereà temporis ibidem permanſit.

Parmēſis triumphans vrbem Antverpiam ingreditur.

Parmenſis aureo vellere donatur ac decoratur in propugnaculo Lilloano à Comite Manſveldio Regis Hiſpan. nomine, cùm interea die 20. eiuſdem menſis Reformati ſuas vltimas conciones, non ſine magno zelo & animi dolore habuiſſent, & pleríque iam vrbem reliquiſſent, atque eodem die Sacrifici, Monachi & Eccleſiaſtici reſtituti in ſuas poſſeſsiones redijſſent. Parmenſis in vrbem Antvverpiam triumphans eques ingreditur die 27 Auguſti, cum circiter viginti Gallorum Teutonumque cohortibus pedeſtribus, & tribus turmis equeſtribus: aduenienti obuia fit ad portam Cæſaream virgo Antvverpia in curru triumphali, virginibus aliquot comitata, felicemque ei aduentum gratulatur: In ponte Merano erecta Genuenſium ſumptibus ſtabat columna roſtrata ordinis Dorici, alta cum pedeſtali centum plus minus pedes: in hac Ducis effigies erat, inſtar Alexandri, Duci admodum ſimilis, veſtitu antiquo Romano ſumma arte elaborato. Ante domum Luſitanicam in platea Hogſtettera, Luſitani prægrandem auem Phænicem artificiosè confici curarant, quæ in nido expanſis alis ſedens, totam ferè plateam ex tranſuerſo replebat: vlterius in ſummum templum venit, vbi Te Deum ſolenniter canitur: inde equo rurſus conſcenſo in forum procedit: hic ante ciuitatis baſilicam, ſiue curiam ſeptem Planetæ ex ære fuſæ, ordine diſpoſitæ ſtabant, & in fori medio Bacchi ſtatua ærea: per plateam autem quam altam vocant caſtrum verſus tendit: videt hic in itinere elephantum, balenam, & nauem inſigni artificio factam, poſtremò duos obeliſcos: pertranſiens itaque ſub arcu triumphali in caſtri palatium venit: tormenta omnia bellica maximo fragore diſploduntur, & totius vrbis campana diuerſis vicibus tres dies continuos reſonant. Die 8. Sept. alium Senatum conſtituit: Conſules D. Ioannes Delbus, & D. Ioannes Heyſvveghenus; Senatores autem quidam illorum quibus ciuitas interdicta fuerat, creantur.

Caſtrum Antverpiæ reſtauratur.

Poſtea vrbis tormenta bellica omnia in arcem, ſiue caſtrum vehi, contra ciuitatem collocari, iiſdemque partem muri diruti iubet expleri ac muniri: caſtrum vndique claudi & reſtaurari facit, ea conditione (ſicut quidem fama ferebatur) vt alijs regionibus rebellibus reconciliatis, id rurſus diruerctur: reficitur itaque ac perficitur eadem, qua ante ſteterat, forma: reputaturque nunc temporis arx totius Europæ munitiſsima.

Antvverpia celebri emporio potitus Parmēſis, ſtatutum promulgari iubet de re numaria, forma quadam tolerantiæ, vt vocant, donec aliter conſtituatur. Pretium enim quarumuis mercium ſummopere excreuerat, & numiſmatum æſtimatio modum prorſus exceſſerat, hominum auaritia creſcente, belli potiſsimùm cauſa, quo leges bonæ plerunque confundi infringique ſolent: hinc vnuſquiſque, contra ius, leges ac decreta numaria, ſummo pretio pecunias erogare ſtudebat, cauſabaturque ſe tanto pretio ab alijs accepiſſe, & in alijs ciuitatibus ac Prouincijs publicè à mercatoribus erogari, maximè cùm diſsidentibus Prouincijs lucrum illicitum impune aucuparentur omnes.

Leges monetales.

Proinde Parmenſis 4. Octobris 1585. edictum edit, quo numiſmata certo pretio habeantur ac erogentur: nempe Aureus regalis quinque florenis, floreno 20. ſtuferis, ſiue quadraginta groſsis æſtimato: Aureus Carolinus 33. ſtuferis: Aureus ſolaris 3. florenis: Piſtoletum Hiſpanicum 2. flor. 19. ſtuf. Angelotus 4. flor. 16. ſtuf. Aureus Germanicus 2. flor. 8. ſtuf. Dalerus Hiſpanicus 1½. flor. Dalerus imperialis 2. flor. 5. ſtuf. Regalis argenteus Hiſpanicus ſimplex 5½. ſtuf. ſiue 10½. groſsis Flandricis: Numus quatuor ſtuferorum, 6. ſtuf. Antiquus ſtuferus, ſtufero & ſemi. Duplex & ſemi, pro rata quoque parte valeant. Francus Gallicus 20. ſtuferus. Teſtonus Gallicus 10. ſtuf. Stuferus Gallicus, duobus groſsis Flandricis, ſiue ſtufero: eademque ratione reliqua moneta expendatur atque exæquetur.

Huiuſmodi quoque legem Hollandi & ſociæ Prouinciæ, menſe Auguſto ſequente, conſtituunt,

FOEDERATAE *Prouinciæ ad Reginam Angliæ inſignes mittunt Legatos, qui Principatum ei offerunt: recuſat quidem Principatum, verùm Prouincijs auxilium certiſſimũ promittit Regina, cauſasq́; typis diuulgat: Fliſſingam & Brilam pignori accipit, eoq́; Comitem Liceſtrium mittit. Schenckius militiam Hiſpanicam deſerit. Schenckij, Nieuvvenarij, & Villersij milites à Taxij copijs cæduntur. Philippi Regis Hiſp. filia ſecunda Duci Subaudiæ nubit. Turca & Rex Perſarum, Regi Hiſpan. dona mittunt. Nouesium à Nieuvvenario & Cloeto capitur. In Amiſio amne inter Ordinum claſſiarios & Embdanos diſcordia oritur. Hiſp. Empla periclitantur. Ordinum copiæ dum foſſas & aggeres iaciunt, Neomagum obſeſſuri, ab Hautepennio propelluntur. Taxius glaciei ope adiutus, aliquot Ordinum milites cædit. Aureo vellere nonnulli ornantur. Sixtus Pontifex obeliſcos Romæ erigit. Prouinciæ fœderatæ, Liceſtrium in Gubernatorem generalem accipiunt, Anglorum Regina ægrè id ferente. Leceſtrius diſciplinam militarem promulgat: vetat quæcunque cum hoſtibus commercia, maximo prænatorum ſiue prædonum liberorum commodo & lucro. Schenckius in expeditione VVerlæ admodum ſtrenuè ſe gerit. Parmenſis Grauiam obſidione cingit: quæ, cõmeatu ab Hohenloio paulo antè inuecto, deditur: hac de cauſa Hemertus Grauiæ Gubernator capite plectitur. Parmenſis Venloam obſidet & capit: etiam Nouesio, inſigni ſtratagemate, incendio facto, potitur. Mauricius capit Axelam. Leceſtrius Doesburgo potitur: leui prælio cum Parmenſis exercitu, apud Zutphaniam cõfligit: valla & propugnacula Zutphaniæ obſidet & capit. Ordines apud Leceſtrium conqueruntur. Leceſtrius confuſum incompoſitumq́; relinquens ſtatum in Angliam abit, Conſpirationibus in Anglia ortis, Regina Scotiæ morti addicitur, & capite truncatur. Eius vita & mors amplè deſcribuntur, eiusq́; occaſione narratio ſtatus & Politiæ Angliæ adijcitur. Octauius Dux Parmenſis moritur: moritur Cardinalis Granuellanus. Religionem Catholicam Romanam promulgat Rex Poloniæ: eius mors, & Epitaphium. Contigère hæc omnia intra menſes viginti, ſub gubernatione Parmenſis, Ordinum, & Leceſtrij, Anno 1585. & 1586.*

LIBER DECIMVSTERTIVS.

DIXIMVS Galliarum Regem anno 1585. menſe Martio, ob bellum à Guiſianis in ſuo regno excitatum, delegatis Belgij fœderatas Prouincias ſuæ Maieſtati offerre paratis, admodum humaniter, benignè ac fideliter reſpondiſſe, atq; oblata recuſaſſe: promiſiſſe nihilominus, ſe Prouincias Angliæ Reginæ, & Nauarræ Regi commendaturum. Diximus præterea Reginam, ne quid deſperanter cum hoſte agerent Belgæ, D. Griſæum cum conſolatorijs verbis, ipſum etiam Dauidſonum legatum ad eos miſiſſe: Ordines autem generales conuocati 6. Iunij, Prouincias, legitimis & iuſtis conditionibus, Reginæ tradere ſtatuunt. *Ordines Belgij fœderati ſtatuunt Reginæ Angliæ Prouincias tradere.*

Sexto itaque Iulij, Londinum appulerunt Prouinciarum fœderatarum delegati: Brabantię nomine, D. Iacobus Gryſeus ſummus Brugarum Prætor; quanquam cum poteſtate non prorſus abſoluta, ob vrbem Antvverpiam tunc temporis obſeſſam: Geldriæ nomine, D. Rutgerus Harſeltus: Flandriæ, Nœlus Caronus Schonvvallæ dominus, agri Franconij Conſul & Senator, plena quidem poteſtate non donatus, attamen admiſſus: Hollandiæ meridionalis & auſtralis, Ioannes Douza, Nortvvichæ dominus, Ioannes ab Oldenbarnevelda, Iuſtus Meninus, Franciſcus Maelſeus Doct. Zelandiæ, D. Iaco. Valckius, Status Conſiliarius: Vltraiecti, Paulus Buſius Doct. Friſiæ, Felgerus Seytzma, Læſus Ioughema, & D. Heſſelus Ayſma præſidens: hi magnificè admodum ac ſplendidè ſumptibus Reginæ in Anglia accipiuntur: & 9. Iulij Grœnevvichæ ab ipſa Regina audiuntur, cui reuerenter ſuppliciterque, Prouinciarum nomine, Iuſto Menino orationem agente, hæc quæ ſequuntur exponunt. *Oratio qua Delegati dominium ſummum Belgij Reginæ Anglorum offerũt.*

Prouinciarum fœderatarum Ordines ſummas ſuæ Regiæ Maieſtati gratias agere pro animi propenſione, beneuolentia, & fauore Prouincijs ſumma neceſſitate laborantibus exhibito;

& nuper-

ROBERTVS DVDLEVS LEYCESTRIÆ COMES, REGINÆ ANGLIÆ MISSV. BELGARVM PRÆFECTVS ANNO M. D. LXXXVII.

An. 1585.

& nuperrimè adhuc cõfirmato, cum Principe Auraico crudeliſsimè interfecto, per Dauidſonũ legatũ ſignificaſſet, ſe ſummopere dolere, Ordines ſpe cũ Gallia. Rege fœdus ineũdi fruſtratos: attamen ob id ſollicitudinẽ curamq; ſalutis Belgij nequaquã diminutam, verùm auctam, potiſſimùm neceſsitate vrgente. Eamque ob rem & Prouiocias generaliter, Prouinciales aũt omnes & ſingulos ſuæ Maieſt. manere perpetuo deuinctos, atq; obligatos hoc tantũ beneficium. fidelitate ac obedientia ſumma cõpenſare. Cùm aũt Ordinum Proceres, tot arcibus, propugnaculis & vrbibus, poſt Auraici mortem, ab hoſte captis, videant ad Prouinciarum Belgicarũ conſeruationem opus eſſe ſummo aliquo Principe, qui eas defendat & ꝓtegat contra tyrannidẽ, oppreſſionem, & vim Hiſpa. & aliorum ijs deuinctorum, qui indies magis magiſq; armis, & modis iniquiſsimis dictas Prouincias delere & funditus ꝑdere, miſerumq; populũ in perpetuã ſeruitutem redigere machinãtur. Indica etiã grauiorẽ, ſub intolerabili execrandæ Inquiſit. Hiſp. iugo, pertrahere nĩtũtur: certoq; ſciãt, ciues & Prouinciales firmiſsimè credere atq; confidere, Regiã ſuã Maieſt. nequaquam paſſurum. populũ Belgicum crudeliſsimo, iniquiſsimo & longiſsimo bello ad extremam miſeriam redigi à ſæuiſsimis hoſtibus, quorũ conatui & machinationi Ordinum Proceres totis viribus reſiſtere ſtudeant, vt ciues, ſocios & fratres, ſicut æquum eſt, protegant, & quibuſcunq; modis huiuſmodi ſeruitutem auertant, libertatem, iura & priuilegia patriæ tueantur, vnà cum veræ Chriſtianæ religionis exercitio, cuius defendendæ ſua regia Maieſtas iure titulum gerebat; contra quã hoſtes tot fœdera inierant, & tam varias inſidias & proditiones machinati fuerant: & adhuc omnibus modis perniciem, & interitum Regiæ Maieſt. ſuorumque regnorum & Ordinum exitium atque excidium moliuntur. Deum autem Opt. Max. hactenus eam incolumem in maximum Reip. Chriſtianæ & Eccleſiæ commodũ ſeruaſſe. Has pluresq; alias ob cauſas, dictos Ordinũ Proceres vnanimi & firmo conſenſu decreuiſſe ad ſuam Maieſt. confugere: quandoquidẽ populus oppreſſus & ſumma neceſsitate coactus, ex veteri more ſemper ad Reges & Principes magnanimitate, pietate, iuſtitia & alijs præclaris regijsq; virtutib. præditos confugere ſoleat. Proinde Ordinũ Proceres ipſis mandaſſe atq; iniunxiſſe, vt imperium, ſummã poteſtatem, & legitimã gubernationem dictarũ Prouinciarum ſuæ Maieſt. certis, æquis & legitimis conditionib. offerant: præcipuè ad exercitij reformatæ religionis, & veterũ priuilegiorum, libertatũ ac conſuetudinum conſeruationẽ, & belli, politiæ & iuſtitiæ in ijſdem Prouincijs adminiſtrationem. Et quamuis Prouinciæ continuo hoc bello multa ſint paſſæ, hoſtisq; plurimas vrbes & arces occupauerit: eſſe tñ in Brabantia, Geldria, Flandria & Tranſiſulania vrbes & arces firmas, hoſti adhuc contrarias: Hollandiam, Zelandiam, Traiectum & Friſiam integras & incolumes manere: in his multas eſſe vrbes & arces optimè munitas, flumina, ampla & profunda, portusq; inſignes, quæ Regiæ ſuæ Maieſt. hæredibus & poſteris vſui commodoq; varijs modis eſſe queant: de ijs autem multa narrare haud opus eſſe. Illud vnum inter alia præcipuè perpendendum: fœdus Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ, Oſtendæ & Sluſæ cum ſuæ Maieſtatis regnis initum, procul dubio plenum magni maris Oceani dominium, & perpetuam certamque ſuæ Maieſtatis ſubditis ſalutem atque proſperitatem allaturum.

Plenum maris dominium dependet ab Anglis & fœdera tis Prouincijs pariter cõcordibus.

Rogant itaq; vt Regia ſua Maieſtas, conditionibus iam dictis probè confirmatis, pro ſe, ſuis poſteris, & regni Angliæ legitimis hæredibus, reformatæ religionis ꝓtectoribus, ius, principatum, & ſummũ dictarum prouinciarum accipiat dominiũ, populumque Belgicum, tanquam humillimos & obedientiſsimos ſubditos, in ſuam protectionẽ & clientelam perpetuam adſciſcat: populũ profectò (abſit iactantia dicto) ſuis Principibus ſemper fideliſsimũ. Hac quidem ratione ſuam Maieſt. tot egregias Eccleſias, quas Dño Deo his nouiſsimis temporibus in dictis ꝓuincijs colligere placuit, nunc multis locis admodũ territas, anxias & ſolicitas; & ante hoſtilem Hiſp. inuaſionem, multa maris, litorum, portuũ, fluuiorum; cõmerciorum & opificorum commoditate ac frequentia, naturæ dono, ditiſsimas ac florentiſsimas conſeruaturã, populumque ab extrema ꝑditione & perpetua ſeruitute tam animæ quã corporis liberaturam: idq; fore opus verè regiũ, Deo gratum, toti Chriſtiano orbi vtile, gloria immortali dignũ, & ſuæ Maieſt. magnanimitati ac præclaris virtutibus conuenientiſsimũ: ſubditisq; magnam ſecuritatem & proſperitatem allaturum. Ad hæc ſuæ Maieſt. conditiones ſumma cum humilitate offerunt, rogant Deum, Regem Regum, vt Regiam Maieſt ab omni hoſtium violentia protegat, in gloria in proſperitate prouehat, & in ſancta ſua cuſtodia conſeruet.

Hæ conditiones oblatæ inclytam ac omni laude dignã, Reginam ad egregiũ honorem animârunt, grataq; imprimis & acceptæ fuerunt. Deinde vbi apud Regiam ſuã Maieſt. hac de re deliberatum conſultatumq; fuit, pactum cum delegatis initur: qui mox exponunt & declarant quas facultates, collationes ſiue cõtributiones, vt minimum conficere ac cõferre queant: quanti bellũ offenſiuum ſit conſtiturum, quid præterea à populo manſuetè ac beneuolè gubernatõ ſit ſperandum, ſi in ſuis libertatibus, iuribus & priuilegijs cõſeruari queat. Compertum enim eſſe, Hollandiam ſolã à tempore Pacificationis Gandauẽſis, nouem annorũ ſpatio, præter intraneos ſumptus ad bellũ extra Hollandiam geſtum, pluſquã tricies quinq; centena flor. millia contribuiſſe.

Conditiones à Delegatis Belgij oblatæ ſunt Reginæ gratæ.

An. 1585. buiſſe. Exponunt prætera quantopere interſit Angliç. Reginnes enim Belgicas lõgiſsimo tempore varijs cõditionibus ac contractibus cum Angliæ regno fuiſſe deuinctas, maximè ob ſitum & commoditatem vtrinq; locorum: cùm Belgiũ plurimos habeat amnes deſcendentes, & Anglia tanquam aduerſa, ac è regione ſit ſita: ita vt diſcordia vtrinque grauiſsima damna inſerri, concordia aũt maris dominium teneri poſsit, non abſq; maximè quæſtu, ſine quo neq; Angliæ regnum, neque Belgicæ Prouinciæ conſtare poſsint: cùm Anglia non multa habeat propugnacula aut munimenta præterquam vaſti mœnia maris; Belgium autem firmis munitisq; vrbibus ſit potens, & Belgæ nauigationem præcipuè exerceant: plurimiq; in Belgio ſint nautæ, & nauiũ ingens copia, quibus marina Angliç mœnia capi, totumq; regnum facilè oppugnari atq; expugnari queat. Angliam autem commodiſsimos portus & locorum ſitus habere, quibus Belgarum quæſtus ac negotiationes impedire poſsit: atq; has præcipuè ob cauſas tam varias olim pactiones vtrinq; reciprocèque initas fuiſſe, vt ſimul cõcordes extraneum dominiũ auerterent ac propulſarẽt: firmumq; fœdus Principes, reguli, toparchæ, Ordines & ciuitates mutuo ſemper ſeruarẽt.

Situs & neceſſitas vtriuſq; regionis firmã concordiã requirit.

His omnibus vtrinque exactè perpenſis; cauſa fuit, quod Prouinciarum fœderatarum Delegati, cum rurſus Anglorum perpetuam protectionem peterent, benignè admodũ auditi fuère: maximè Auraico Principe Belgarũ Gubernatore iam interfecto, multis vrbibus ab hoſte captis, & Franſico auxilio, inſtinctu aduerſariorum, negato, rebusq; ferè deſperatis: cùm periculũ eſſet, ne plurimis vacillantibus, & hoſtiũ blandiloquentiæ aurem præbentibus, pacto reconciliationis inito, viribus iunctis Angliam oppugnarent. Erant enim Hiſpani tam Anglis quam Belgis infenſis, vt re ipſa ſatis cõſtabat: nam paulò antè multas Anglorum naues in Hiſp. ſtationibus ac naualibus, abſq; vlla belli indictione inuaſerant, & in nautas crudeliter ſæuierant.

Pactum cum Anglis.

Has pluresque ſimiles ob cauſas, pars vtraque pactum prouiſionale ineundũ primò quidem cenſuit, quo vrbi Antvverpienſi tunc temporis adhuc obſeſſæ ferri poſsint ſuppetiæ: verùm vrbe ab hoſte iam capta, Regina haudquaquam conſultum reputans Belgicarum Prouinciarum principatũ ſumunimúe dominiũ vel perpetuam protectionem ſuſcipere (quanquam ſuos ſubditos ad id aſſerendum atque retinendum ſatis animatos videret) 10. Auguſti cum Ordinum delegatis pactum inijt, idemq; poſtmodo ampliatum ſequentes articulos paucis continet.

Articulus.

1. Angliæ Regina Prouincijs fœderatls auxilio mittet 4000. peditũ, cum 500. equitibus (numerus autem 5000. peditum, & 100. equitum paulò pòſt conſtitutus fuit) ſub Gubernatore generali Reginæ nomine, viro fama & auctoritate claro atque inſigni, veræ religioni addicto, & ſub alijs ſtrategis ac militiæ præfectis eximiè probis: quibus omnibus belli totius tempore ſtipendia à Regina ſoluentur.

2. Quæ vt certò Reginæ reddantur; fœderatæ Prouinciæ, tam generali quàm ſingulari promiſſo obligatæ promittent, ſe poſtquam Dei miſericordia & Reginæ auxilio in pace ac tranquillitate fuerint reſtitutæ, exſoluturas omnia à ſua Maieſt. erogata, tam pro milite conſcripto, & per mare tranſmiſſo, quàm pro ſtipendijs: nempe expoſita primo belli anno, primo pacis anno numerabuntur, reliqua intra quatuor annos ſequentes, quouis ſcilicet anno quartam partem ſoluendo: computabunturque omnia ad normam iuſtæ recognitionis vtrinque à delegatis præſtandæ, ijſdem quibus conuentio facta eſt rationibus.

3. Vt aũt huius ſolutionis cautio ac fideiuſsio certior reddatur; intra menſem poſt huius contractus confirmationem, Gubernatoribus à ſua Maieſt. conſtituendis in manus tradentur vrbs Fliſsinga, & arx Rammekena in inſula VValchera; præterea etiã ciuitas Briela cum duabus munitionib. ſiue propugnaculis ad eam in Hollan. ſpectantibus: quæ quidẽ loca à Reginæ prçſidiarijs tenebuntur atq; occupabũtur, donec ſuæ Maieſt. plena ſatisfactiõe erogatæ pecuniæ fuerint in oppido Londino redditç. Si aũt Ordinibus cõſultum præterea videbitur ad Prouinciarum, & totius Reip. tranquillitatẽ & concordiã, vt in alijs ſimiliter oppidis, arcibus & ꝓpugnaculis, ſuæ Maieſt. præſidia collocẽntur, ea ex dictis 5000. peditibus, & 1000. equitibus conſtituentur.

4. Hæc oppida & loca ſecuritatis & cautionis ergo ſuæ Maieſt. data, tormentis bellicis, puluere nitrato, munitionibus & cõmeatu manebunt inſtructa, ſicut Gubernatori generali ſuç Maieſt. cõmodum, & æquum ad dictorũ locorum defenſionẽ videbitur: quç quidem omnia in cõmentariũ redigentur, & ſcriptis exactè mandabũtur, vt pòſt, cùm neceſſe erit, fideliter reſtituantur.

5. Ordines ex oppidis & arcibus prçſidiarios oẽs euocabunt: manebunt aũt probi ciues, habitatores & gubernationib. prçpoſiti: Suæ verò Maieſt. Gubernatores iuriſdictionem atq; auctoritatem tantũmodo habebunt in rebus ad locorũ defenſionem ac protectionẽ ſpectantibus: neq; politiç gubernationi ciuili ſe ingerent: neq; in alios vllos, q̃ in prçſidiarios auctoritatẽ tenebũt.

6. Prçfecti & milites præſidiarij nihil commercij aut fœderis clãdeſtini cum Ordinũ hoſtibus habebunt, neque vt alij habeant vllo modo patientur: verùm prorſus hoſtiliter quibuſcunque modo contra ea agent.

7. Dicta oppida & loca in cautionẽ ac ſecuritatem tradita, quod ad politiam, iuriſdictionem, priuilegia, iura & immunitates attinet, ſecundum generales ac ſingulares contractus ac concor-

dias,

dias, ſeruabunt & ſuas leges, & ſuos Magiſtratus ac Gubernatores, neque tenebuntur ſuæ Maieſtati, aut ſuæ Maieſt. militibus exactiones, indictiones aut contributiones vllas præſtare. An. 1585.

8. Præſidiarij Angli exſoluent Impoſitiones & Canones, ſicut alij milites præſidiarij defendendarum regionum cauſa conſtituti. Impoſitiones autem nequaquam ſine generalis ſuæ Maieſtatis Vicarij conſenſu augebuntur.

9. Ne verò ciues & habitatores vrbium à Præſidiarijs opprimantur, curabit ſua Maieſtas, vt & ſtipendia rite ſoluantur, & militaris diſciplina exactè ſeruetur.

10. Poſtquam ſuæ Maieſt. eiuſue ſucceſſoribus expenſæ, & erogatæ atque promutuæ pecuniæ fuerint ſolutæ; mox oppida & loca cum ſuis tormentis bellicis & munitionibus omnibus reddentur in manus Ordinum abſque vlla difficultate aut exceptione. Nequaquam verò tradētur in manus Regis Hiſpan. aut aliorum patriæ hoſtium, aut alterius alicuius Principis aut Domini: ſed in vſum & commodum dictorum Ordinum tantum.

11. Præfecti & Gubernatores præſidiariorum ſuæ Maieſt. iuramentum fidelitatis preſtabunt ſuæ Maieſt. & Ordinibus generalibus ad dictorum locorum atque dependentium: 12. & ad veræ religionis Chriſtianæ, quæ nunc temporis in Anglia & in fœderatis Prouincijs exercetur, conſeruationem. 13. Idem quoque præſtabunt officijs militaribus præpoſiti, militum Præfecti, & ipſi milites, atque etiam ciues. 14. Militibus commeatus & annona ſuppeditabitur, & ſtipendia debita ſoluentur.

15. Gubernatori & præſidiarijs liberum exercitiū religionis in Anglia confirmatæ permittetur: atque huius ergo templum ipſis in vnaquaque ciuitate concedetur.

16. Hi præſidiarij haud aliter accipientur & tractabuntur, atque alij qui ante eos in præſidijs fuerunt; maximè quod ad habitaculum & commeatum attinet. Curabunt autem imprimis Ordines his æquas leges de annona & commeatu, de pulueri nitrato, funibus bombardicis & glandibus adminiſtrandis conſtitui, non aliter atque ijs qui præceſſerunt præſidiarijs.

17. Suæ Maieſtati permittetur præter dictum ſuum Gubernatorem introducere duos ex ſuis ſubditis in conſilium Status, viros imprimis idoneos, veræ religioni Chriſtianæ addictos. Similiter etiam in Conſilium militare, dummodo Gubernatori neceſſe videatur. Poterunt & duo vrbium Gubernatores In Status Conſilium venire, & neceſſaria quæque indicare, &c.

18. Suæ Maieſt. Gubernator, & Status Conſiliū rem monetariam in meliorem ſtatū reſtituēt.

19. Nullius aūt monetæ pretium abſq; ſuę Maieſt. aut ſummi Gubernatoris cōſenſu augebunt.

20. Idem ſuæ Maieſt. Gubernator generalis, & Conſilium Status rationem habebunt rerum omnium ad conſeruationem & ſalutem Reſp. ſpectantium. Nihil verò mutabunt in detrimentum aut incommodum dictæ religionis Chriſtianæ, iurium, legum, priuilegiorum, conſuetudinum, libertatum, conſtitutionum aut decretorum Ordinum, prouinciarum, membrorum, collegiorum, aut habitatorum dictarum Prouinciarum, tam generatim quam ſingulatim.

22. Ordines neque generales neque ſingulares fœdus vllum cum hoſte inibunt inſcia, aut non conſentiente ſua Maieſtate: neq; etiam cum aliquo extraneo Principe clam eadem ſua Maieſt. aut Gubernatore generali.

23. Neque ſua Maieſtas fœdus inibit, aut pactum inſtitutumúe vllum iniri curabit cum Rege Hiſp. aut alijs Ordinum hoſtibus de rebus ad dictas Prouincias, aut generali, aut particulari ratione ſpectantibus, abſq; Ordinum generaliū hac de cauſa conuocatorum conſilio & conſenſu.

24. Conſcribentur & ſoluentur extranei milites ad Prouinciarum defenſionem neceſſarij, à dicto Gubernatore generali, & Status Conſilio, Ordinum generalium permiſſu.

25. In locum defunctorum aut mutandorū Gubernatorum tam Prouinciarum quàm vrbiū & arcium limitanearum ſubſtituentur alij. Ordinum & Prouinciarum Proceres nominabunt duos aut tres viros imprimis, probos & reformatæ religioni addictos, ex quibus Gubernator generalis, & Status Conſilium vnum eligent.

26. Quotieſcunque Regia ſua Maieſtas naues inſtructas ad communem defenſionem in mare mittet (maximè cum hoſtes freta & maris anguſtias inter Franciam, Angliam & fœderatas Prouincias occupare tentabunt) Ordines totidem quoq; naues inſtruent, dūmodo numerus olim, piæ memoriæ Principis Auraici nomine, an. 1584. per D. Dyærum oblatus non excedatur: aut etiam plures, cùm neceſsitas & facultates Ordinum poſtulabunt ac permittent. Hæ autem naues claſsi ſuæ Maieſt. ſociabuntur ſub Archithalaſſi, Angliæ præfectura ac imperio. Prædæ autem æqualis fiet diuiſio, habita expenſorum vtrinque ratione.

27. Naues ſuę Maieſt. mari cōmiſſæ, liberum ſemper introitum & exitū in dictarum Prouinciarum portubus & fluminibus habebunt, ijſque commeatus pretio æquo & iuſto ſuppeditabitur. Dictarum quoq; Prouinciarum naues bellicæ ac præſidiarię eâdem libertate & cōmoditate reciprocè fruētur in omnib. portub. non tantū Anglię, ſed & alijs quibuscunq; ſuę Maie. ſubditis.

28. Difficultates, lites & controuerſiæ ſi quæ fortè orientur inter Prouincias aut vrbes, quæ decretis, conſtitutionibus aut iure dirimi nequeant, ea ad ſuam Maieſtatem, aut ad Guberna-

An. 1585. torem generalem ſuæ Maieſtatis referentur, vt ſuper ijs cum Status Conſilio deliberetur ac decernatur.

29. Suæ Maieſtatis ſubditis liberum erit equos ex Belgio emptos, in Angliam tranſuehere, dummodo ius ad id conſtitutum perſoluant: ea tamen conditione, ne emptos alio tranſferant.

30. Milites Angli qui in Angliam reuerti volent, liberè diſcedere poterunt: libello dimiſsionis, ſiue tuti itineris à Gubernatore generali ſignato & ſigillato muniti. Manebit tamen militum Anglorum numerus integer ac plenus, ne Ordines in conſcribendis aut transferendis, loco dimiſſorum, ſupplementis ſumptus ferre cogantur.

31. Gubernator generalis, Chiliarchæ, Strategi, Præfecti, & alij ſuæ Maieſtatis milites ſolitum iurabunt iuſiurandum, dictarum Prouinciarum Ordinibus antea præſtitum, excepto hominio ſiue clientelari obſequio ſuæ Maieſtati debito, &c. Datum Noneſucchi.

Regina Angliæ rationes edit, ob quas Belgiis suppetias ferat.

Tale quidem pacti ſiue contractus vtrinque initi fuit argumentum, atq; in rei memoriam cuderunt Zelandi nummos ex omni metallo, ſignatis ex vna parte in ſignibus Zelandiæ, ſcilicet Leone ex vndis emergente cum inſcriptione, Luctor & emergo, ex altera parte erant inſignia ciuitatum Zelandiæ cum inſcriptione, Authore Deo, fauente Regina. Mox milites in Hollandiam mittuntur, primo ſub D. Ioanne Noreſio, poſtea etiam ſub alijs. Regina quoque typis edi iubet Anglicè & Gallicè rationes, quibus Imprimis mota auxilium miſeris & oppreſsis Belgis præſtitit: His addit, repetit, mutua fœdera & pacta non tantū inter vtriuſque regionis Principes, ſed & inter Ordines & ſubditos inita, ſancita atque ſeruata, mutuæ potiſsimùm defenſionis cauſa. Exponit præterea barbaram & crudelem Hiſpanorum gubernationem atque tyrannidem in Belgio: quibus denique medijs fuerit vſa Pacificationis ergò: ſed fruſtra: hinc verò tandem vrgente neceſsitate coactam Belgis ſuppetias ferre, tres potiſsimùm ob cauſas: Primò, vt Belgium reſtitutis, antiquis ac ſolitis libertatibus, priuilegijs ac gubernandi rationibus ad pacem concordiamque reducatur: Deinde, vt ſua Maieſtas ſecura & tuta ab hoſtium vicinorum inuaſione eſſe queat: Poſtremò, vt negotiationes & commercia inter ſuos ſubditos & Belgas fœliciter & tutè exerceantur.

Apologia Reginæ contra famoſos libellos.

Huic declarationi iuncta etiam fuit Reginæ Apologia, contra duas calumnias ſiue criminationes ſparſis famoſis libellis in Italia diuulgatas: nempe ingratitudinis Reginæ erga Hiſpaniarum Regem, vtpotè qui (vt quidem libelli auctor ait) Reginæ vitam, viuente ſorore ſeruauerit, cùm mortis ſupplicio legitimè eſſet adiudicata: præterea etiam perfidiæ, nempe, quod promiſsis ac muneribus corrumpere quoſdam tentaſſet, qui Principis Parmenſis vitæ inſidiarentur: & duos quidem ex ijs ſententia à iudicibus lata morte multatos eſſe, &c. Negat autem Regina ſororis ſuæ tempore de ſua fide aut ſinceritate vnquā dubitatum: eoque minus ſententiam mortis tali de cauſa pronunciatam: proinde opus haudquaquam fuiſſe ipſam ſeruare: fatetur nihilominus ſe Regi tunc temporis ob beneficia quædam fuiſſe deuinctam, verùm poſtea oportuno tempore benefacta compenſaſſe. Quòd verò ad Principem Parmenſem attinet, nullam profectò ſe, rebus exactè perpenſis, inimicitiarum contra eum occaſionem habere: quandoquidem de ipſo melius, quam de alijs omnibus Gubernatoribus ſenſiſſet: certò quoque ſciret eius morte bellum in Belgio finiri haudquaquam poſſe. Hæc aliaque his ſimilia Reginæ fuerunt argumenta.

Fliſsinga & Briela Reginæ traduntur.

Ad dicti contractus normam Ordines Belgij per Comitem Hohenloum, nomine quidem Comitis Mauritij Naſſouij, tunc temporis ſupremi Domini, vrbem Fliſsingam in VValchera Zelandiæ regione, vna cum arce Rammekenſi tradiderunt domino Philippo Sidneio, Reginæ delegato, 29. Octobris an. 1585. qui dictæ vrbis & arcis Gubernator, conſtitutus eas Anglorum militum præſidijs muniuit. Briela quoque ciuitas cum ſuis propugnaculis in Anglorum poteſtatem tradita fuit.

Comes Lyceſtrius in Belgium venit.

Comes Lyceſtrius Robertus Dudleius, Ioannis Dudlei Northumberlandæ Ducis filius, à Regina ſuæ Maieſtatis loco ſupremus ac generalis omnium Anglorum in Belgio Gubernator conſtitutus, inſigni comitatu ac pompa Fliſsingam ex Anglia venit 19. Decemb. magnificeque admodum exceptus fuit. Res ab eo geſtas poſt narraturi, antè, quid interea in Belgio actum ſit, dicemus.

Marti. Schenckius Truckſeſsij militia ſe dedit.

Martinus Schenckius Nideckius, iuuenis à Domino Iſelſteynio educatus, poſtquam arcem Bleyenbckam, quam quidem ſuam vendicabat, cœpiſſet atque occupaſſet, ſe protectioni & clientelæ Principis Parmenſis, neceſsitate compulſus commiſit, quandoquidem auxilium ipſi ſuppeditaſſet. Schenckius hic bello comprimis ſtrenuus atque expertus ſumma cum laude ſub Parmenſe longo tempore militauit: victor prœlio hoſtes in campo Hardenbergenſi ſuperauit: multaque alia bellator impiger egregiè geſsit. Oppidum Neomagum, Bredam quoque vrbem ſumma induſtria ac dexteritate Parmenſi ſubiecit: ob quæ præclara facta ſe reputabat, optimè meritum gubernationem quandam inſignem, quæ D. Hautepennio ex Barleymontia familia data fuit. Sub Parmenſi militans bis captus ab hoſtibus: primò quidem à D. Kurtsbachio, poſtea

à D. Hoa

An. 1585.

à D. Hochenſaxeno, vt ſuprà diximus, auxilij & fauoris parum à Parmenſi percepit: vnde quidē aut diffidentiæ aut inuidiæ ſe parui fieri, contemniq; animaduertens, Regis Hiſp. & Principis Parmenſis militiam, cùm neque Regis cliens, neque beneficiarius eſſet ſtatuit deſerere. Itaque menſe Maio, anno 1585. Adolphi Nieuvvenarij. Meurſij & Alpeni Comitis militiæ ſe addixit. Hic autem Adolphus Comes partes fouebat Truckſeſij Electoris Colonienſis, qui ob illatam ſibi iniuriam Prouincijs fœderatis belli ſocium ſe iunxerat. Relicta igitur admodum potentis ac victoriarū compotis Regis militia, Schenckius ſtipendia fecit ſub domino minus potente, nempe Duce expulſo & exacto, qui iam ſuccumbere vnaque cum fœderatis Belgij Prouincijs labaſcere ac prorſus deficere videbatur: vnde Schenckij inſignis ſane viri magnanimitas facilè conijci ac conſpici potuit.

Schenckius fidei probitatisque ſuæ certa argumenta edere cupiens, arcem Bleyenbekam aliaque loca munita Comiti Meurſio tradidit: conſpirationes quoque multas actionesq; arcanas varijs locis & oppidis, ſibi notiſsimas indicauit: qua quidē arte calliditiſsimus ſagaciſsimusq; ea tempeſtate omnes facilè ſuperabat: imprimis autem Venloam & alia quædam loca ſignificabat; quibus ſine mora proſpectum fuit: docuit præterea quibus modis propugnacula, & oppida quædam ſuperari facilè poſſent: atque menſe Maio arcem Oueraſſelam, Blebergæ, prope Grauiam, vt Hautepennio victoriæ commoditatem præriperet, cœpit.

Paulò pòſt, die 23. Iunij, Schenckius & Comes Nieuvvenarius cum D. Vilerſio, militari Tribuno, Vltraiectinæ vrbis Gubernator, magno militum numero collecto, in ditione Epiſcopatus Traiectenſis, Amerongæ videlicet, prope VVikā, ſtratagema tentaturi proficiſcuntur: verum Verdugo Friſiæ Gubernator imparatos per Ioannem Baptiſtam Taxium, potentiſsimis copijs inuadi, & inſidijs proximè ſyluam collocatis, vndique oppugnari curat. Strenuè quidem hic certatum fuit: verùm cùm vna ex equitū turmis loco cederet, Comitis Nieuvvenarij copiæ reliquæ ſe in fugam coniecerunt: ipſe quoque Comes cum Schenckio VVykam fugit: Vilerſius verò grauiter ſauciatus ab hoſte capitur, cum alijs circiter triginta. Capto mortem iudicis ſententia minantur hoſtes, eo quod Bunchainum oppidulum, longo antè tempore, non ſine doli ac clandeſtini fœderis ſuſpicione, dedidiſſet: verum tandem, lytro haudquaquā exiguo ſoluto, alijsque captiuis pro eo dimiſsis, redimitur.

Neuwenari⁹, Vilerſius & Schenckius à Taxio ſuperantur.

Marchio Vilerſius capitur

Hæc Baptiſtæ Taxij victoria poſt longum certamen dubiamque victoriam, tandem à duobus Comitis Bergenſis filijs, qui cum recentium equitum magno numero oportunè commodeque admodum aduenère, promota fuit. Duo hi iuniores Comites Bergenſes, Principis Auraici ſororis filij ab ipſo Principe auunculo potiſsimum educati, Regis Hiſpan. partes, eo quòd patri Ordinibus Belgicis ſuſcepto adempta eſſet Geldriæ gubernatio, tenuerunt.

Nieuvvenarius & Schenckius collectis rurſum vndique copijs, propugnacula inter Vianam & Vltraiectum, alijsque locis fieri curarunt. Et paulò quidem poſt Schenckius, cæſis duabus hoſtium equitum turmis, vindictam ſumpſit: poſtea quoq; Grœningam, quorundam qui in vrbe erant, clandeſtino fauore & auxilio inuadere machinatur, verùm inſidijs detectis fruſtra operam ſumit.

Comes VVilhelmus Naſſouius, Ordinum Friſiæ nomine Gubernator, 23. Maij arcem Selykenborgam, inter Kunderam & Steenvvyckam, præterea etiam Oldemertam, loca commodiſſimè ſita cœpit: vnde Verdugo Regis nomine Gubernator, Septemſiluarum & vicinorū agrorum habitatoribus maximam exactionem vi ac minis extorquebat: itaque ocyus Verdugo eo contendit, atque hæc non tantum loca, ſed & Tranſiſulana, nempe Rhaam, Rechterenum, Ruterbekam, & Schulenborgum ſuperat atque domat, & vicinos agricolas atrociter affligit, cum paulò antè, Iunio menſe propugnaculum Bergsholdæ expugnaſſet.

Ioannes Dux Cliuiæ iunior, quem Regis Hiſp. fautores, Epiſcopatum & beneficiorum Eccleſiaſticorū bolis ineſcare conati fuerant, fratre natu maximo in Italia mortuo, Duſſeldorpij ſumma cum celebritate, magnificentia ac pompa vxorem duxit, Iacobam Marchionis Badēſis filiam. Hic quidem Dux Ioannes Belgico hoc bello acrem Ordinibus ſe præbuit hoſtem: fecit idem & vxor, verùm tandem demens ac mente prorſus captus eſt.

Ioannis Ducis Cliuiæ matrimonium.

Hiſpan. Rex Catharinam filiam ſuam ſecundam, ex filia maxima natu Franciæ natam, Saragoſſæ in Hiſpania matrimonio iunxit Carolo Emanueli Sabaudiæ Duci, 10. Martij, 1585. hæc menſe Iunio cum marito Duce in Italiam, & inde in Sabaudiam venit, ample magnificeq; cùm omni, & ſua & Ducis familia aulica à Rege dotata. Dux præterea condecoratus ſummis titulis, nempe Regij per totam Italiam Vicarij, &c. cùm fama eſſet, filiam conqueſtam, quod ſolummodo Duci nupta eſſet, cùm antea regali ſplendore magnificentiaque educata atque ornata clauiſſet; Ducis autem facultates ac redditus huiuſmodi ſumptibus ſufficere vix poſſe. Peperit ei 2. Aprilis 1586. filium Philippum Emanuelem nomine, poſteaque plures alias proles.

Sabaudiæ dux vxorem ducit Regis Hiſpa. ſecundam filiam.

Ad Regem Hiſpaniarum tunc temporis miſsi Legati ab Hely Solimano Turcarum Imperatore cum literis gratulatorijs ob pacem mutuam, & victoria contra hoſtes, honoraria inſig-

Dona magni Turcarū Im

An. 1585. niaque dona attulerunt: Leones quatuor collaribus & catenis aureis ornatos: Aſturcones ſiue equos tolutarios duos, maculis albis, nigris & ceruleis natura diſtinctos: macheras Turcicas, encauſtico ſiue damaſceno opere, auroque multo elaboratas, & ornatas duodecim: ſcuta ſex admodum pretioſa & artificioſa: cornua monocerotum duodecim, ſingula palmorum ſeptendecim: arculas, & plumas varias: lapides beozar quadraginta, ſingulos vnciarum quatuordecim: thecas cultellarias quatuor, cultroſque gemmis, lapillis pretioſis, & auro perornatos: aulæa tapetaque pretioſa, intextis Turcæ victorijs, ſcutis, & alijs inſignibus pretioſisq; rebus, quinquies centenis ducalium aureorum millibus æſtimata.

[...]peratoris Regi Hiſp. miſſa.

Dona Sophy Perſarum Regis Regi Hiſp. miſſa.

Sophy, Perſarum Rex, munera quoque Regi Hiſpa. per Legatos miſit, auxiliumque ab eo contra Turcas petijt: quæ quidem munera rara & pretioſa admodum fuére: nempe canes venatici varij coloris, tapetes magni Tamerlani hiſtoriam ſumma arte pictam continentes: cornua venatoria, plumæ variæ, vitra firma haudquaquam fragilia, ſpondæ pretioſæ, & cortinæ victoriarum hiſtorijs exornatæ: omnia certè, vt Michael ab Iſſelt ſcribit, per quàm pretioſa.

Noueſiũ à Comite Meurſio, & Cloetio captum.

Comes Nieuvvenarius, Geldriæ Gubernator, & Hermanus Fridericus Cloetius ſtrategus, alijq;, collecto ex vicinis præſidijs militum numero, certiores per exploratores facti, qua parte Noueſium oppidum Diœceſis Colonieñſis (ob longam obſidionem à Duce Carolo Burgondo, ab hinc annos centum factam famoſiſsimum) minus eſſet munitum, & quàm prope fabri ferrarij officina ſtaret, vbi inſtrumenta ad oppidi portã effringendam parata inuenirentur, 10. die Maij, oppidum loco minus munito ſcalis ſuos milites ſcandere iubent: primi ocyus ad fabri officinam currunt, & inſtrumentis arreptis vi portam aperiunt, qua Comes cum ſuo equitatu intrat, forumque occupat: excitati ciues quidã apprehenſis abſque mora armis hoſtem repellere conantur, verùm eorum quatuordecim interfectis, reliqui fugam capiunt: victores præda opima potiuntur: erat enim multis opibus refertum oppidum, maxima parte ex vicinis agris tanquam in tutum locum inuecta. Ciuitatis gubernationi mox præficitur Hermanus Fridericus Cloetius, miles imprimis ſtrenuus: qui mox cum ſuis præſidiarijs agros Diœceſis Colonienſis circumcirca depopulatur, & ad conflagrationis redemptionem habitatores coegit.

Dux Cliuenſis, vt horum excurſiones à ſuis limitibus auertat, propugnaculum è regione, ab altera ſcilicet Rheni parte conſtruit: habebant enim Hollandi liberum tranſitũ Coloniam vſque.

Rurortum à Schenckio captum.

Martinus Schenckius, Rurortum oppidulum ad Rhenũ, vbi Rura ex VVeſtphalia in Rhenum labitur, non procul Duysburgo, capit: cum enim nonnulli ſuorum antè intraſſent, ipſe nocte ingreditur, locumque vallis & propugnaculis feſtinatò munit.

Comes Egmõdanus pro Lanouio redemptus.

Comes Egmondanus longo tempore in Rammekens arce Zelandiæ captiuus, atque ob nimiam in vinculis impatientiam, in Hollandiam tranſuectus, tandem amicorum interceſsione, pro Lanouio, qui annis quinque & medio captiuus fuerat, & ante captiuitatem ſuam prope Engelmunſterum, Egmondanum Ninouæ ceperat, redimitur. Lanoius verò quanquam minor ordine ac dignitate, grauiores tamen redemptionis conditiones ac leges inire debuit, compulſus Regem Nauarræ fideiuſſorem conſtituere, qui ſuas poſſeſsiones in Flandria pro eo oppignerauit ad centies mille coronatorum ſummam vſque: præterea promittere, ſe contra Hiſparum Regem non militaturum: neque arma vlla abſque Regis Galliarum, tanquam ſupremi ſui domini expreſſo mandato geſturum: fideiuſſores quoque dare Duces Lotharingium & Guiſium, ijſdemque omnia ſua bona pro fideiuſsione obligare: præterea ſecundum natu filium vno anno obſidem relinquere pro centies mille coronatorum ſumma: polliceri inſuper ſe, neque contra Lotharingium, neque contra Guiſium militiam exerciturum: & his quidem alijſque conditionibus liber emittitur, filio maiore natu domino Tilignio in arce Tornacenſi, interim captiuo manente, tandem autem pro Hiſpanis quibuſdam nobilibus redempto.

Hæc quidem iniquitas ac ſeueritas in extraneos, Belgicis Nobilibus maximè dedecori fuit, vtpotè qui ordine ac dignitate maiores extraneo minori anteferri ac præponderari non potuerint. Verùm Comes Egmondanus amplis promiſsis, & aurei velleris inſigni dono facilè pacatus fuit. Lannouius inde Geneuam profectus, arma nihilominus contra Lotharingiæ Ducem, in Sedani oppidi defenſione, Regis Galliarum ſupremi ſui domini mandato ac conſenſu geſsit.

Variæ machinationes tunc temporis ad Grœningam ciuitatem fame, atque egeſtate præmendam ſtructæ fuerunt. Hollandi & Friſij Orientales præſidiarias ſuas naues plerunque in Amiſio amne inſtructas habebãt, quandoquidem Grœningenſibus ex Emda ciuitate commeatus, frumentum, ſal & reliqua neceſſaria omnia adferrentur: & certò conſtaret Parmenſem omnibus modis moliri Amiſium occupare, atque ea commoditate claſsi Hiſpanicæ armatæ liberam nauigationem parare, deniq; etiam ipſa ciuitate Emdana pro ſuo arbitrio potiri. Emda enim, Leodium, Aquiſgranum, VVeſela, & plures aliæ vrbes impedimento Regi Hiſp. erant, quo minus voti compos fieret.

Cumque

Cumque ob eas quas diximus cauſas Hollandiæ Ordines, & alij Emdanorum nauibus impedimento eſſenr, ne quid Groningenſibus adueherent, Comes & ciuitas Emdenſis miſſus ſæpè ad Knopium Architalaſſum Ordinum, & ad ipſos etiam Hollandiæ & Friſiæ Ordines legatis, grauiter conqueſti ſunt: verum præter verborum blanditias & lingas de diè in diem procraſtinationes nihil ab Ordinibus acceperunt, donec machinationes aggrediendi commoditas daretur. Proinde Emdenſes ſex naues præſidiarias & liburnicas plurimas inſtruxerunt, poſtquam quadraginta naues omni mercium generis varijs locis onuſtæ, ab Hollandis fuerunt retentæ. Sex his nauibus præſidiarijs, & liburnicis cælocibuſque Emdenſes 2. Nouemb. ſe nauigationi ſolutis anchoris commiſerunt, & ab Ordinum Architalaſſo vi quadam poſtularunt naues retentas dimitti. Ad hæc Architalaſſus, qui nauibus ſuis omnibus inſtructis mare verſus acceſſerat, & propè Berchemum commodo loco erat, definitè expreſſeque reſpondit, id ſibi à ſuis Dominis nequaquam mandatum eſſe. Dum verò interea rurſum Emdam verſus conſultandi cauſa mittuntur Emdani, horrida tempeſtas quinto Nouembris die oritur, non ſine nauium omnium ſummo periculo. Ipſa prætoria nauis cum tormentis machiniſque bellicis omnibus ſubmergitur: ipſe Architalaſſus Knopius difficulter admodum in aliam nauim confugiens vitam ſeruat. Architalaſſus quoque Emdanus ſumma neceſſitate coactus, præſidiariæ ſuæ nauis & aliarum malos ocyus amputari ac ſterni curat. Præſidiarijs autem nauibus potenti Dei manu ita diſperſis, reliquæ onerariæ & holcades liberæ domum velis contendunt. Præſidiarij Emdanæ claſſis in diſceſſu Ommeum Evveſenum virum nobilē Emdanum Ordinibus militantem, fortuna aduerſa hic captum, Emdam auehunt.

Ordinum naues Amiſum annem occupant. Emdenſium & Ordinum naues infeſta tempeſtate orta diſperguntur.

Ita quidem Dei ſummi prouidentia, inimicitiæ iam manifeſtè inter Emdanos & fœderatarum Prouinciarum Ordines ortæ, ſubitò auerſæ coercitæque fuerunt. Aeſtate ſequenti Ordinum præſidiarij iiſdem locis Emdanorum naues rurſus retinent: verùm 24. Iulij Anglorum ſedula interceſſione ac conciliatione fiunt concordes: poſtea tamen ſæpè ad diſcordias redeunt.

Angli qui ſub præfectò Noritſio primùm ad ſuppetias Antvverpienſibus ferendas aduenerant, Comitis Meurſij copijs iuncti Yſelortum propugnaculum ad Iſalæ & Rheni confluentem, 500. paſſibus ab Arnhemio ſitum & à Verdugo nuper captum, rurſus obſidione cingunt: quod quidem poſt longam ſtrenuamque defenſionem, tandem viribus, puluere nitrato, glandibus, alijſque rebus deficientibus, menſe Octobri deditur: victores inde ad propugnaculum Bergershoofdum veniunt, eodemque, deditione potiuntur; præſidiariorum præfectò, milite inſigni Turco, qui propugnaculo præerat, in ipſorum poteſtatem tradito.

Yſelortum & Bergshoofdum propugnacula ab Ordinibus capiuntur.

Comes Carolus Manſveldius qui cum præcipuis Principis Parmenſis legionibus, maximè veteranis militibus Hiſpanis, ex agro Rauèſteynio Bommelervvertam verſus, in hoſtem aliquid tentaturus venerat, Emplæ & locis vicinis inter Buſcumducis & inſulam Bommelanam cum ſuis manſit: verùm ruptis à Comite Hohenloio aggeribus, & amnibus inundantibus, vndique cincti concluſique in ſolo admodum humili, ſummo in periculo verſantur: Hohenlous enim qui feſtinanter miſſas ex oppido Dordraco & alijs locis naues vectorias, cæloces, ſlatas, & actuarias habebat, hoſtes vndique cinctos maxima fame, egeſtate & neceſſitate, non ſine extrema deſperatione premebat, & in aggeribus, templis, lociſque alterioribus, duræ hiemis tempore, nempè 11. & 12. Decemb. abſq; foco aut igne permanere cogebat: verùm mox mutato aëre, gelu ſuperuenit: quamobrem Hohenlous metuens ne hyems ſuas naues nimio gelu conſtringeret, & ab hoſte, glaciei commoditate, oppugnaretur, nauibus dimiſſis, cum ſuis abit: propugnaculo Lochtano, incuria negligentiaque turpiter relicto. Atque ita 12. Decembr. Hiſpanorum & aliorum militum agmina periculum euadunt, Buſcoducenſibus opem magno cymbarum & nauigiolorum numero opem ferentibus, & commeatum & neceſſaria quæuis mox aduehentibus, eo tempore quo Parmenſis Bruxellæ triumphum læti & noui introitus celebrauit: qui triſti de ſuorum periculo ac neceſſitate nuncio accepto, ſumma cum feſtinatione eò proficiſcitur: verùm Herentalæ in ipſo itinere certior factus de ſubita hac per gelu liberatione, Bruxellam reuertitur: actiſque Buſcoducenſi ciuitati ingentibus gratijs, pauperibus octoginta boues, ipſi autem ciuitati phialam auream magni prætij, loco muneris honorarij dono dat.

Hiſpani Emplæ inundantibus & nauibus obſeſſi, fortunæ caſu euadunt periculum.

Comes Meurſius & Schenckius clandeſtina rurſus conſilia pactaque inierant cum nonnullis, qui cùm propè mœnia in vrbe Nouiomagenſi habitarent, clandeſtina opera muri partem labefactarant, eodemque, quo machinatio palam facta fuit tempore, penè perruperant: Meurſius autem & Schenckius fruſtrati, tam ſuos quàm Anglos milites in Betuam perducunt, & locis pagiſque vicinis caſtra collocant, quadratumque propugnaculum menſe Nouembri è regione vrbis Nouiomagi conſtruunt: inde tormentis æneis maioribus ciuitatem infeſtant, & globis ignitis paſſim incendia inferre ſtudent: verùm flamma, vna aut altera domo ardente, ocyus ciuium diligenti opera extinguitur: quin & tormento quodam æneo breui, quod mortarium vocant, globos ignitos ingentes in vrbem iaculari conantur, ſed fruſtra: nam ob tormenti breuitatem, & fluminis amplitudinem in vrbem vſque iaculari nequeunt.

Propugnaculum è regione vrbis Nouiomagienſis conſtructum.

An. 1586.

Plura huiuſmodi opera imprimis magnifica Sixtus Pontifex ornandæ Romæ cauſa aggreſſus eſt: imò plateas quadriuiaque domibus & monaſterijs inſtructa, ædificijs funditus dirutis complanauit, vt D. Petri & Pauli ſtatuæ quas ſuper Adriani & Antonij columnas collocarat, altera in alterius conſpectu ſtarent. Hæc paucis, ob ſummam raritatem, quamuis præter noſtrum inſtitutum, hic ſunt dicta.

Traiani; et Antonini

Poſtquam nonnulla varijs locis acta narrauimus, nunc ad Comitem Leyceſtrium reuertamur, qui ab Angliæ Regina miſſus, & auxiliaribus Anglorum copijs præfectus, ipſiuſque Reginæ perſonam repræſentans, cum 19. Decembr. in Zelandiam claſſe appuliſſet, magnificè acceptus eſt. Cum ipſo ſimul aduenere Comes Eſſexius iunior, prioris tori ſuæ vxoris filius, Barones quoque Avvdeleius, & Northus, cum multis equeſtris ordinis proceribus valdè illuſtribus, inter quos Robertus Iarmainus & alij nobiles viri non pauci qui numerum circiter 700. equitum ſimul confecerunt. Ex Zelandia Leyceſtrius in Hollandiam venit, vbi in omnibus ciuitatibus & locis, per quæ tranſijt, ſummus ei honor triumphuſque fuit exhibitus, arcuſque triumphales, quorum conſtruendorum arte ac Induſtria Belgæ præ reliquis omnibus nationibus excellunt, erecti. Inde Hagam venit menſe Ianuario, magnificentiſſimeque excipitur, huc enim fœderatarum Prouinciarum Ordines generales conuenerant: qui Calendis Februarijs, anno 1586. illi transferunt gubernationem generalem fœderatarum Prouinciarum, ſcilicet Ducatus Geldriæ, & Comitatus Zutphaniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Traiecti, Friſiæ, Tranſiſulaniæ, aliorumque oppidorum & locorum quæ adhuc in Flandria & Brabantia poſſidebant.

Ordines Comiti Leyceſtrio gubernationem generalem Prouinciarum tradunt.

Ordinum proceres ijſdem actis ac tabulis quibus gubernationem tradunt, hæc quoque addunt: Quandoquidem Illuſtriſſimæ Reginæ iam exoratæ, atque Religionis & virtutis amore permotæ, placuerit auxiliares equitum & peditum copias mittere, ijſque Comitem Leyceſtrium plena poteſtate atque auctoritate præficere, ad bellum terra mariq́; communi bono, pro ſumma ſua prudentia, & negotiorum neceſſitate, ad initi contractus normam gerendum, difficultatibus omnibus occurrendum, Prouinciaſque ſuæ Maieſtatis nomine protegendum ac conſeruandum: Ideo ipſos, ſecundum ſuæ Maieſtatis ſententiam, perſpecta D. Comitis prudentia, probitate, in bellicis ciuilibuſque negotijs experientia, & magno erga Religionem zelo, eum conſtituere ac pronunciare fœderatarum Prouinciarum generalem Gubernatorem & Archiſtrategum: eaſdemq́; Prouincias ei offerre, vltra auctoritatem à Regina acceptam: tradere quoque ſummam iuriſdictionem & abſolutam auctoritatem bellum gerendi terra & mari, pro ſuo arbitrio, in Prouinciarum & ciuitatum vtilitatem ac protectionem: præterea poteſtatem abſolutam agendi, & conſtituendi quæcunq; archiſtrategi ſuo primarij militum ducis officio competunt: mandantes quibuſcunque militum tam equitum quam peditum præfectis, militibus quoq; & nautis Ordinum ſiue Prouinciarum æra merentibus, vt ſuæ Excellentiæ in omnibus obſequium, fidelitatem & obedientiam præſtent: permittunt præterea vt ſua Excellentia in rebus politicis tali iure ac poteſtate vtatur, quali Gubernatores generales olim in Belgio, etiam ſub Carolo Quinto Imperatore legitimè ſunt vſi: ſaluis interim Prouinciarum iure ac priuilegijs: dantq́; ei inſuper poteſtatem colligendi, recipiendi, adminiſtrandi, exigendi atq; exequendi omnes & ſingulas exactiones, ſuæ Excellentiæ Prouinciarum conſenſu ac pronuntiatione iam permiſſas, ad huc permittendas, cogendas ac colligendas in belli vſum. Atque hæc quidem omnia mutuo iureiurando confirmari petunt, ſalua interim fide, ſaluoque hominio Reginæ Angliæ debito. Actum Hagæ Calend. Februar. 1586. Subſcript. Aerſens.

Tabula actorum inter Ordines & Leyceſtrium.

Ad horum actorum normam Leyceſtrius gubernationem ſuſcipit, eique Ordinum proceres, officijs publicis præpoſiti, Prouinciarum gubernatores, præfecti, ſtrategi, & milites debitum præſtant iuramentum: qua quidem in re ſedulam in primis dant operam Comes Mauritius Naſſouius. Comes Hohenlous, alijque ſtrategi & militiæ præfecti, ſataguntque milites beneuolos, faciles ac voluntarios reddere, vtpotè qui in huiuſmodi negotijs pecunias ac munera gratitudinis ergo accipere ſoleant.

Leyceſtrius gubernationē ſuſcipit.

Angliæ Regina rerum geſtarum nuntio accepto perturbata, Irataque, exiſtimanſque hæc ideò potiſſimum fieri vt amplius quam decreuerat obligaretur, ocyus eò mittit, D. Thomam Henneadgeum equitem auratum, ſui Cubicularij Vicarium, cum literis 13. Februar. quibus ſignificat, ſe ægre ferre, abſolutam gubernationem Comiti Leyceſtrio traditam; idq́; abſurdum valde ſibi videri, quandoquidem ipſamet huiuſmodi oblationem ſibi factam recuſauerit. Miniſtro autem ſiue clienti onus à ſua Maieſtate recuſatum, abſq; ſuæ Maieſtatis conſenſu imponere, videri profectò ignominiæ ac iniuriæ manifeſtæ magnum eſſe indicium: quaſi ſuæ Maieſtati prudentia iudiciumque deſit, neque perpendere aut diſcernere queat, quid accipiendum quidue recuſandum ſit: idque præter alia imprimis repugnare declarationi typis hiſce de rebus editæ, qua palam teſtificata erat, ſe Belgicis Prouincijs tanquam vicinis opem ferre, haudquaquam verò protectioni abſolutæ aut gubernationi ſupremæ ſe velle ingerere. His autem actis, vnumquemque contra exiſtimandi ac iudicandi occaſionem ſumpturum: idque imprimis facturos il-

Angliæ Regina commota ob ſuſceptam gubernationē Belgij.

ćturos illos, qui acta Principum iudicare ac cenſere pro libitu ac arbitrio licitum exiſtimant: ita vt inde ſuæ Maieſtatis famæ ac honori maximè detrahatur. Proinde vt palam fiat quam iuſtè ac honeſtè hac in re procedere ſtatuerit, vult iubetq́ue dictam auctoritatem reuocari, & prohibet ne Comes alia quàm in mutuo contractu comprehenſa auctoritate vtatur: id quidem ſi ſeruetur, vtile procul dubio Reipubl. futurum. Addit præterea hanc recuſationem non ea de cauſa fieri, quòd Prouinciarum ſalus ſuæ Maieſtati curæ non ſit; ſed quod ſuo honori conſulere, & maleuolorum inimicorumq́ue ora obturare velit: Reliqua dicenda latori literarum commiſiſſe, &cæt.

Ordinum proceres auctoritatem Leyceſtrio traditam excuſant.

Ordinum proceres, cum hæ literæ magnum ſcrupulum incuſſiſſent, 25. Martij ex vrbe Amſterodamenſi reſpondent, & qua poſſunt humilitate ac cōmoditate factum excuſant, aſſeruntq́ue hæc nequaquam, ſuæ Maieſtatis amplius quam contractus continebānt, onerandi aut obligandi, ſed neceſſitātis ſic poſtulantis cauſa fuiſſe acta: auctoritatem enim comprimis eſſe neceſſariam, & præſtare vt Prouinciæ vnum, quam duos Gubernatores habeant: conſultiuſque viſum fuiſſe, ſuæ Maieſtatis ſubditum ac clientem, quàm alium eligere & præficere: eique talem, qualem alij antè eum habuerant, eamq́ue quouis tempore reuocabilem, dare auctoritatem. Dictionem verò, *abſoluta*, tantum additam fuiſſe diſtinguendi diſcernendiq́ue cauſa ab ijs qui prouiſione tantummodo inſtituuntur, atque inſtructionibus mandatiſq; obligantur: vtque maior inde comparetur obedientia ac reuerentia ad diſciplinæ militaris conſeruationem, contributionum promotionem, & faciliorem rerum commiſſarum exequutionem: non vt ſuæ Excellentiæ ſummum imperium prorſus tradatur; idq́ue Romanorum & aliorum exemplo, *ſalua dignitate Principatus & dominij, quæ remanſit penes populum*, præterea vt hinc hoſtium conatibus ac machinationibus facilius reſiſtatur: populiq́ue conſternata ac perturbata metu corda recreentur. Huiuſmodi autem reuocationem non ſine confuſione fieri nunc poſſe. Neque hæc acta contractui repugnare, dummodo ſummum imperium & proprietas Prouinciarum penes ipſos Ordines, gubernatio autem ſiue adminiſtratio earundem penes Comitem, more aliorum Gubernatorum, maneat: ſummumq; imperium ſiue dominium reſeruetur, donec ſuæ Maieſtati placeat illud accipere. Sperare autem, Regiam ſuam Maieſtatem miſerè afflictarum Prouinciarum rationem habituram, & quod confirmatio conſeruatioq́ue auctoritatis, & gubernationis Comiti traditæ maioris ſint momēti quam ingentis exercitus copiæ, exactè perpenſuram: idq; D. Henneadgeum latius ſuæ Maieſtati declaraturum, &c. Amſterodamo, 25. Martij, 1586.

Hæc ſumma fuit Epiſtolarum vtrinq; miſſarũ de gubernatione Leyceſtrio tradita. Quanquam autem Regina hac excuſatione aliquo modo fuerit pacata, ipſius tamen Leyceſtrij auctoritas apud plurimos hanc ob rem fuit imminuta.

Leyceſtrius contributiones recipit.

Leyceſtrio Gubernatori mox in manus traditæ fuerunt omnes Prouinciarum contributiones, quæ in annos ſingulos vicies quinquies centena florenorum millia conficiebant, præter emolumenta publici commeatus, præfecturas maris, & Reginæ ſubſidia: Leyceſtrio autem in ſuum vſum annuè centena floreuorum millia numeranda.

Leyceſtrius diſciplinam militarem edicit, & commercia cum hoſtibus interdicit.

Mox diſciplinam militarem ſuis militibus edicit: decretoq́ue 4. Aprilis Traiecti prohibetur aduectio quæcunque commeatus, annonæ, armorum, munimentorumq́ue bellicorum & mercium verſus hoſtes, eorum ſocios, & loca neutri parti addicta: prohibentur etiam quælibet commercia, & mutuæ negotiationes per epiſtolas, collybos, aut alias quaſcunq; pactiones cum hoſtibus initæ.

Leyceſtrius prætēdit quarumcumque nationum nauis contributiones imponere, &c.

Verùm Ordinibus decretum iſtud minimè placuit, multis grauiter de eo quærentibus. Itaque noua contributionis generalis inuentio paratur in quarumuis nationum nauigationem, in belli vſus impendendæ: quandoquidem Anglia, Hollandia & Zelandia nunc fœdere iunctæ poteſtatem haberent leges præſcribendi quibus modis & quibus locis negotiari liceret: huiuſmodi autem conſtitutione exiſtimabat Leyceſtrius, omnes nationes mare nauigantes cogi poſſe ad literas tuti itineris & fidei publicæ à ſe emendas, tutò nauigandi libertate permiſſa, aliquid in commune bellum contribuentibus. Verùm epiſtolis vltro citroq́ue miſſis, iſtud conſilio Angliæ nimis durum & difficilè viſum fuit: quandnquidem Franci, Schoti, Dani, Ooſtlandi ægrè ad id præſtandum poſſent cogi: hinc factum vt hæc contributio non ſucceſſerit. Decretum nihilominus manſit: vnde quidem maximæ difficultates non ſine Prouinciarum graui damno ortæ ſunt: mox enim multæ negotiationes extra fœderatas Prouincias tranſlatæ fuerunt: quandoquidem multi diuites mercatores & nautæ qui Antvverpia alijſq́; locis relictis eò habitatum venerant, diſceſſerunt, neque in Prouincijs fœderatis vnde negotiari non liceret, habitare voluerunt; ſed multi in vrbes, Hamburgum, Bremam, Emdam, Stadeņum & alia loca tranſmigrarunt, vnde liberè in Hiſpaniam, Italiam, Luſitaniam & inſulas nauigare poſſent: atque ita negotiationes & merces in multas regiones & vrbes diſperſerunt & traduxerunt. Quam ob rem.

Damna Prouincijs illata ob Leyceſtrij decreta.

neceſſe tandem fuit in Hollandia & Zelandia huius decreti gratiam facere, conniuere, & occidentem verſus rurſum commercia permittere: alias enim breui omnem negotiationē & nauigationem

gationem ditiſſimoſq; habitatores eliminaſſent, quandoquidem hæ Prouinciæ piſcatione, nauigatione, arte manuaria & negotiatione quęſtum imprimis faciunt.

Præmiatores pyratæ Angli Belgas ſpoliant.

Angli quos Rex Hiſp. vbique in ſuis dominijs, manu iniecta, retinuerat, & naues confiſcauerat, mox prǽmiarorum inſtar, neceſſitate vrgente pyraticam exercuerunt. ſpecie quadam repreſaliæ ſiue violentæ repetitionis, cum bellum nullum inter Angliam & Hiſpaniam publicè eſſet indictum: & decretum decretique gratiam in ſuum commodum verterunt, naues occidentem verſus tendentes, & inde venientes quaſcunque potuerunt, hoſtiliter inuaſerunt, diripuerunt, & prædæ expoſuerunt. Cum enim Belgæ in Hiſpania, Luſitania & inſulis difficulter admodum, aliter quam hoſtium nomine negotiari poſſent, eorumque inſtitores ſiue factores in Hiſpania habitantes, tanquam Hiſpani reputarentur; hac ſuſpicione nauium captarum poſſeſſio præmiatoribus fuit addicta, corruptibiliumque mercium venditio adiudicata, datis fideiuſſoribus, mercibuſque proclamatis ante aut poſt taxationem ſiue æſtimationem longè minore quàm æquum erat pretio: ipſe autem dominus ſiue poſſeſſor debuit coram iudice legitimè probare competentibus litium formulis ac teſtibus merces ſuas eſſe: parumque iureiurando aut codicibus rationarijs potuit præſtare: neque, re ſibi adiudicata, reſtitutionē nanciſci: nautæ enim magnam bonorū partem diripiebant, merces minoris quam æquum eſt æſtimabantur & vendebantur, & pecuniæ conſumebantur: erant præmiatores, exercitores ſiue partiarij valde potentes, imò Comites, Barones, equites aurati & ſummis officijs præpoſiti ij de oris marinis quo naues aduehebantur: nautæ inſuper, vt & alibi plerique omnes, admodum rudes. qui citius verbera quam pecunias aut bona reddunt: ita vt plurimi mercatores potius exiſtimarint bonorum pati perditionem & iacturam, quam in peregrina regione lites, non ſine graui moleſtia maximiſque ſumptibus ſequi contra proceres & officijs præfectos, qui Reginæ & ampliſſimi Conſilij decreta & mandata varijs argutijs, Priuilegijs & effugijs illudere, atque irrita reddere nnuerant.

Reginæ Angliæ edicta contra præmiatores.

Ordines huic tanto regionum & mercatorum damno occurrere cupientes, ſæpe ad Angliç reginam miſſis literis, & legatis grauiter conqueſti ſunt: Itaque ſua Maieſtas edictis, proclamationibus & ſtatutis contra editis voluit & iuſſit, vt præmiarores ſufficientes fideiuſſores dent, mandatis ſe accommodent, neque alias quam hoſtium naues inuadant, & in Hiſpaniæ tantum regionibus ac limitibus: nullas ſpolient aut prædę loco habeant niſi in Angliam aduectas & iudicis ſententia pro iuſta præda manubijsq; habitas. Hæc edicta cum exiguo tempore ſeruata aliquo modo profuiſſent, mox officijs præfecti, qui lucrum inde venabantur, indicijs, documentis, & extortis teſtimonijs, imò grauibus tormentis, bonas huiuſmodi leges irritas reddiderunt, rationeſque allegarunt, æquum eſſe hac in re conniueri, quandoquidem ob auxilia Belgis lata ex omnibus ferè portubus & oſtijs marinis ſint expulſi: rationem aliquam ineundam victitandi, quæſtum faciendi. In marina nauigatione ſe exercendi, ſuſtentandi. &c. Hinc euenit vt multæ naues ex Hollandia & Zelandia, maximè autem ex Ooſtlandia, iter Occidentale, Italiam, Hiſpaniam & inſulas verſus tranſuerſo curſu ponè Angliam & Schotiam, Anglorum prædationes vitandi cauſa, non ſine Anglorum magna infamia, nauigauerint: quod quidem iter nunc valdè vulgare & commodum, præcipuè æſtatis tempore factum eſt.

Interea dum Leyceſtrius ordinem ſuæ gubernationis conſtituit, Martinus Schenckius & Hermannus Fredericus Cluetus Noueſij gubernator, ambo ſtrenui militum duces, poſtquam multa quæ minus ſucceſſerant tentaſſent, expeditionem nouam ſuſcipiunt, cum equitum & peditum copijs vltra Rhenum in VVeſtphaliam menſe Martio contendunt, vrbem VVerlam,

VVerla vrbs in VVeſtphalia à Schenckio & Clueto capta.

interea dum ciues in ſuburbio ædium extinguendo incendio occupantur, ſcalis ſcandunt & capiunt, arcem autem quæ acriter à Ioanne VVerminckhauſio defendebatur, capere nequeunt: mox aggeres & valla cōtra iaciunt, reputantes vrbem & arcem optimè ſitas eſſe ad domandam totam VVeſtphaliam. Collecti autem vicini agricolæ, & pedites & equites, cum aliquot viris nobilibus ſimul circiter quatuor millia, caſtra collocant medio ab vrbe milliari: hos Scenckius eruptione facta inuadit, in fugam vertit, & octingentos plus minus interfecit: poſt multas autem eruptiones, & arcem capiendi machinationes, tandem intelligit hoſtem Hautepennium cum Epiſcopi copijs, & Italis equitibus Rhenum tranſiſſe, & Verdugonem, Parmenſis mandato aduentare: proinde decimo à capta vrbe die ipſe cum ſuis eam diripiunt, prędam curribus & equis auehunt, optimates captos abducunt, & lęti animoſique euadunt: in itinere milites Hautepennij obuios victorioſi cędunt: indemneſque Berckam prędа onuſti veniunt. Schenckius reuerſus à Leyceſtrio eques auratus creatur, torque aureo 1000. coronatorum donatur, & ab Anglis ſummo honore afficitur.

Grauia obſeſſa à Parmenſe.

Parmenſis prima hyeme per Carolum Manſveldię Comitem Grauiam vrbem ad Moſam curarat obſidione cingi, quatuor propugnaculis circumdari, & ponte Moſę flumini impoſito vltro citroque claudi, commeatumq; intercludi: in propugnaculis collocati erant mille quingenti pręſidiarij, pręterea Hiſpani milites plus minus quinquies mille: reliqui in caſtris medio

ferè mi-

An. 1586. ferè miliari ab vrbe agebant, quos quidem D. Hemertus vrbis gubernator frequentibus eruptionibus inuaſit.

Poſtquam hi Grauiam tribus & amplius menſibus hoc modo cinctam obſederunt, Comes Leyceſtrius ex Haga Comitis per Harlemum & Amſterodamũ, Vltraiectum venit, & equites circiter mille quadringentos in Veloniam ſiue Veluam Nickerckam vſque miſit, vt, ſuppetias Grauienſibus ferant: miſit præterea Comitem Hohenloium, & Noritium Anglorum peditatui præfectum, cum duobus peditum millibus, qui commeatum in vrbem inſerant, equitatu enim nihil agi poterat. Hi primo impetu propugnaculum Molenſchantzæ medio à Grauia miliari inuadunt: deinde propugnaculo nouo ſe muniunt, quàm fieri potuit proximè vrbem, ad Moſæ ripam, à latere Geldriæ inter Grauiam & Bateburgum, non procul à munimento Hiſpanorum, propè pontem. Propugnaculum iſtud 15. Aprilis noctè trecentorum militum & foſſorum aliquot opera inceptum, mane in trium pedum altitudinem fuit erectum. Id ſimulac reſciſcunt Hiſpani, ocyus ter mille, opus impedituri, adueniunt, operarioſque ſecundo aut tertio impetu propellũt: fugientes in itinere nongentis circiter ſubdiarijs obuiã veniunt, gradumque ſiſtunt: tum viribus iunctis Hiſpanos inuadunt, eoſque propellunt proximè inceptum propugnaculum ad conſtructa vſque munimenta, Hiſpanis circiter quingentis interfectis multiſque vulneratis. Ceciderunt hic ſeptem Hiſpanorum ſtrategi, & duo magnæ auctoritatis viri: ereptumque hoſti tormentum quoddam æneum à victoribus auehitur. A parte Hohenloij, & Noritſij, quorum copiæ Angli & Belgæ erant, cæſi circiter centum quadraginta: Noritius ipſe lancea vulnus in pectore accepit: & D. Ioannes Borovveſus bombarda læſus digitum amiſit.

Pugna propè Batenburgũ.

Poſtea Hohenloius tormẽtorum bellicorum violentia caſtrum Batenburgicum capit cum alio quodam munimento, & Emplam arcem: tum perfoſſo aggere inundat agros, abundantes enim aquæ Moſam replebant: & cymbis commeatum præſidiaque bis in vrbem vehit, munitamque D. Hemerto gubernatori abiens committit.

Hohenloius commeatum in Grauiam vrbem mittit.

Parmenſis, quamuis ciuitati Grauiæ commeatum ſuppeditatum ſciret, nihilominus poſtquam bellicis tormentis & oppugnationibus eam ſuperari poſſe intelligit, cum omnibus ſuis copijs 12. Maij eo tendit, vrbemque viginti quatuor tormentis bellicis vltra Moſam flumen, & ab vtroque fluminis angulo verberat, oppugnatq; adeò validè vt præſidiarij munimenta pauca ſeruare potuerint: deinde ficta impreſſione præſidiariorum animos tentat, qui mox, inſtinctu fortaſſe quorundam Hiſpanis addictorum, aut ciuium graui oppugnatione ſibi, vxoribus, & prolibus timentium (quandoquidem etiam belli optimè expertis oppugnatio periculoſa admodum videbatur) animos deſponderunt: ipſe Gubernator Hemertus cum aliquot ſtrategis ad tranſigendum cum Parmenſe facilè perductus fuit; multis militibus præſidiarijs, & ſtrategis nonnullis acriter reſiſtentibus ac contradicentibus: quandoquidem pridiè eius diei Hemertus ſcriptis ad Leyceſtrium litteris, ſe hoſti animoſè repugnaturum, vrbemq; ſeruaturum promiſerat. Itaque Parmenſi Grauia deditur 7. Iunij, ea conditione, vt præſidiarijs, & ciuibus qui vellent, cum armis, facultatibus, vxoribus, prolibus, quocunque luberet, abire liberum eſſet, ipſiſque naues quibus Bommelam vſque nauigarent fuerunt conceſſæ: ciuibus quoque conditiones ſatis æquæ datæ.

Grauia Parmenſi deditur.

Interea Leyceſtrius, cum intellexiſſet conatum Parmenſis contra Zutphaniam & Doeſburgum, meditatur quanquam adhuc imparatus, contra hoſtem tendere cum exiguo exercitu ter mille peditum & mille equitum: itaque iter inſtituit propè Arnhemum, vltra Rhenum, in Bethuam, vbi propugnacula Berchſ-hooſdum & Luyteſortum, caſtrum quoque Bemelum & alia quædam loca munita expugnat.

Mandat quoque Martino Schenckio ſtratego negotium inuadendi inſulam Grauevveertam propè Telonium ſitam, vbi Rhenus ſe in duo flumina diuidit, vnum Rheni nomen ſeruat vltra Arnhemum; alterum VVahalis dictum, Nouiomagum præterfluit, ibidemque ingens & firmum ſatis propugnaculum conſtruendi, quo Batauiam Inſulam vulgò Bethuam defendere queat.

Schenckius propugnaculum conſtruit prope Telonium non procul à Grauenvverta.

Interea verò dum Leyceſtrius vltra VVahalim exercitum ducere, & Parmenſi obſidionẽ Grauiæ impedire meditatur, adfertur ei nuncium, vrbem hoſti deditione traditam: quamobrem ſummoperè admiratus, metuenſque ne Parmenſis Bommelam petat, ipſe mox in eius territorium vulgo Bommeler vvertam contendit, ſuoſque milites in vicina loca mittit.

Iubet autem Leyceſtrius D. Hemertum Gubernatorem, & quoſdam militum præfectos, qui Grauia Bommelam venerant, apprehendi, Vltraiectum vehi, iure rem agi, & morti eos adiudicari, præſentibus omnibus ferè militum præfectis: quanquam neque proditionem neque clandeſtinum fœdus cum hoſte inijſſent, ſed iuuenili quadam rei militaris imperitia vrbẽ Grauiam hoſti tradidiſſent: morti autem adiudicantur, magis ad diſciplinæ militaris promotionem, quæ vbiq; deſiderabatur, quã aliam ob cauſam Leyceſtrius, cuius gratiæ ac miſericordiæ iudicij exequutio à Iudicibus fuit commiſſa, Hemertum, & duos militum præfectos Bauum &

Leyceſtrius iubet D. Hemertum decollocari cum alijs.

Coborke-

An. 1586.

Coborkenum publicè decollari iubet: quæ quidem exſequutio nimis rigida ac dura multis viſa eſt: erat enim hic Hemertus iuuenis ſtrenuus & Baro ex præcipuis illius Prouinciæ familijs, quãquam animo inſtabili ac indomito: vt autem vitam ſeruaret, obtulit Reginę Angliæ militarem ſuam operam, ſuis ſumptibus iu Belgio aut alia quacunque regione, vbi ſua Maieſtas vellet, ſternuitate militari erratũ damnumq́; reſarturus: ſed fruſtra. Huiuſmodi rigor tolerandus fuit, ſpe quadam melioris diſciplinæ militaris, cuius quidem exſequutio atq; exercitium tunc promittebatur: verùm non ſucceſſit: quamobrem plurimorũ virorum nobilium, prouincialium, iocolarum, & aliorum animi fuere auerſi: maximè cum VVeltzium Anglicæ militiæ præfectum, ab Hohenloio captum, inſignem proditorem, qui cum alijs ſui ſimilibus ciuitatẽ Aloſtam in Flandria hoſti tradiderat, nequaquam morte multatum, ſed militari præfectura, & magna auctoritate promoueri viderent: ſimiliter & Roelandum Iorckium, transfugam, & proditorem perfidia inſignem. Parmenſis Grauia vrbe potitus, facilè Megam & Bateburgum ſuperauit: mòx Venloam equitibus luſtrari circumcirca iubet; vrbem ſatis magnam, & natura, ſitu, alijſq́; modis optimè munitã, duplici foſſa circundatam, in Geldria ad Moſam flumen ſitam. Eò ipſe cum omni ſuo exercitu contendit, caſtra collocat, maximam copiarum partem vltra Moſam, reliquam in Brabantia diſponit. Erant in obſeſſa vrbe Schenckij vxor, ſoror, & reliqua familia cũ 70. circiter ſtipeodiarijs: quibus vt ſubſidium ferrent Schenckius & Rogerius VVillianus Anglorum militum præfectus, cum centum plus minus equitibus vrbem intrare moliuntur: itineribus autem ab omni parte exactè obſeſſis, nocte irrpreſſionem in hoſtium caſtra faciunt, ad Parmenſis vſq; hoſpitium perrumpunt, multoſq́; interficiunt: verùm cùm nullæ trãſeundi viæ paterent, & loca omnia maximo hoſtium numero eſſent cincta, atq; aduentante iam die validę copiæ in eos irruerent, receſſerunt VVachtendonckam verſus, deſideratis circiter 40. equitibus, iiſdemque partim occiſis, partim captis. Iunij die 20. Comes Manſveldius munitiſſimum pagum & caſtrum Arſenum, Parmenſis iuſſu oppugnat, tormentis verberat, & capit.

Venloa obſidetur & capitur à Par-

Cùm autem Venloenſes inſulã ante Venloam vrbem commodè ſitã muniuiſſent, Parmenſis propugnaculum tribus pontibus ſiue magnis cymbis ſuperimponi curat: eo conſtructo, inſula quidem primò, poſtea verò munimentum à 300. Hiſpanis capitur 26. Iunij. Hac de cauſa ciues, bellicoſi alioquin ſemper habiti, animis labaſcuot, paciſci cum hoſte volunt, & præſidiarios paciſci recuſantes vrbiſq́; muros defendẽtes excludunt, pugnantibuſq́; obſunt & reſiſtunt. Hinc vrbs Parmenſi deditione traditor 28. Iunij, cõditionibus ſatis æquis: Præſidiarij cũ armis, vnaq́; Schenckij vxor cum familia liberè diſcedunt. Parmenſis inde Noueſium proficiſcitur, vt pòſt narrabimus. Cum autẽ annonæ penuria laborarent Prouinciæ Parmenſis gubernationi ſubditæ, neceſſe fuit frumentum & reliqua vitæ neceſſaria ex longinquis circumiacentibus regionibus aduehi magno cum militum comitatu qui mercatores merceſq́; tutò perducerent: quanquam ſæpè ab hoſtibus interciperentur & ſpoliarentur. Acceditq́; quadam vice vt 40. currus ex Iuliacenſi, Cliuienſi & Leodienſi regionibus, à mille & amplius equitibus & peditibus, ſecuritatis ac defenſionis cauſa deducti, in Brabantia non procul ab Antvverpia à Gubernatore Bergoſomæ, Barone VVillongbyo & 400. equitibus & peditibus maxima parte Anglis, inuaderentur & ſpoliarentur, 27. Maij, plurimi interfecti, 180. capti, currus 40n. retenti: interceptores frumenta quæ auehere non poterant profuderunt, diſſiparunt, combuſſerunt ſumma feſtinatione abitum maturantes, cum ſcirent maximas prę́ſidiariorum Antvverpienſium copias contra eos approperare. Comes Hohenlous, & D. VVilhelmus Polhamus Anglus equitum Magiſter, eques auratus, in Brabantiam quoque populatur excurrerunt, Langeſtratam diripuerunt: plura patraturi ſi clandeſtinum fœdus quod cum locorum aliquot munitorum præſidiarijs inierant, ſucceſſiſſet. Hæ excurſiones vias admodũ periculoſas reddidere, præcipuè in Archiepiſcopatu Colonienſi, qui vndiq; hoſtiliter infeſtabatur. Accidit autẽ inter alia infortunia, vt cùm maxima multitudo nobilium, mercatorum, roſticorum & aliorum numero ſimul plus minus 3000. Berchemi in regione Iuliacenſi congregati ad nundinas Colooienſes proficiſcerentur, & armorum aliarumq; mercium maximam copiam adueherent, magno impetu à militibus præſidiarijs Bebberi & Genadendalæ, qui Archiepiſcopi ſiue Eccleſiæ Colonienſis ſtipendia mœrebant, Inuaderẽtur. Cum enim tota hæc multitudo in tres globos diuiſa, cum 150. militibus Iuliacenſibus tanquam defenſoribus, ordine inſtructo cum carris & curribus propè Ionckersdorffum, qui pagus medio à Colonia miliari diſtat, veniſſent, à dictis præſidiarijs hoſtiliter inuaduntur: præſidiarij enim primo milites Iuliacenſes cædunt, & in fugam vertunt, deinde mercatores, aurigas & reliquos reſiſtentes Inuadunt, poſtremo etiam duas aut tres armatorum turmas in ipſo conflictu aduenientes miſerè trucidant: occiſi crudeliter in huius prœlij loco plus minus trecenti viri, mulieres, pueri, nobiles ignobiles, nulla ætatis, ſexus conditionis habita ratione: prædæ omnia fiunt: plurimi Coloniam confugiunt: vulneratorum maximus numerus. Hic fructus belli incepti à Capitularibus Eccleſiaſticis Colonienſibus laſciuia vel animi alacritate magis inſtigante, quã neceſſitate vrgẽte, dum ferre recuſant vt Archiepiſcopus & Princeps

Bergeſomenſes currus hoſtium intercipiunt propè Antverpiam.

Præſidiarij in itinere propè Ionckersdorffum cæſi & profligati a ſocijs præſidiarijs.

Fructus & merces belli à Colonienſibus incepti.

Nn vxorem

An. 1586.

vxorem legitimam habeat: ipſum autem Electum nouum Epiſcopum Bauarum coniugatarum & meretricum magnum fouere numerum tolerant. De dicto præſidiariorum facinore ac latrocinio graues quidem quærelæ fuere, verum neque vindicta, neque pœna vlla ſequuta eſt.

Hæc pluraq; huiuſmodi ſæpiùs antè & poſt experti atque paſſi ſunt: maximè cùm Nieuvvenarius, Schenckius, Cloetus & alij hoſtilia quæque aduerſus omnes ferè VVeſtphaliæ & Diœceſis Colonienſis ciuitates machinari, circa Coloniam omnia incendijs deformarunt. Vno enim eodemq; fermè tempore in Epiſcopatus Colonienſis iuriſdictione flammis vaſtarunt, circiter quinquaginta pagos aliaque loca: taceo prædas, depopulationes, latrocinia ab ipſis Colonienſium ſtipendiarijs qui omnem eam regionem depauperarunt, oppida, pagos & villas deuaſtarunt, perpetrata: ſicut ex iis quæ de Noueſio oppido referemus, ſatis patebit.

Parmenſis Noueſium obſidione cingit.

Parmenſis Venloa potitus, Epiſcopi Bauari rogatu, 10. Iulij Noueſium oppidum aggreditur, hinc ingentem gloriam ſe nacturum exiſtimans, eſt enim Noueſium vrbs optimè munita, non procul à Rheno flumine, celebris maximè propter obſidionem à Carolo Burgondiæ Duce bellicoſo & potente imprimis, fruſtra, toto anno, non ſine operæ & expenſarum iactura ab hinc annos centum factam. Miſerat autem Parmenſis ad Noueſium vndique obſidendum ingentem exercitum Hiſpanorum, Italorum, Germanornm, Belgarum, Burgundionum & VValonum quibus præerant, tanquam duces Marchio Barrabonius, Comes Carolus & Octauius Manſveldius, Comes Arenbergius, Ioannes Mauriqueus de Lara, Bonicquius, Licquius, Camillus Capazucca, Gaſto Spinola, pluresq; alij, quorum ſingulis ſuæ erant legiones: & Marchio de Guaſto equitum præfectus. Fuit autem obſidio hæc ampla magnificaque imprimis: nam Parmenſis exercitui ex Colonia vrbe alijsq; vicinis locis quæcunq; neceſſaria abundè aduehebantur: ipſe in celebri Genadendalenſi monaſterio hoſpitatus gladio & pileo conſecrato à Pontifice Romano miſſo decoratur: à Bauaro Epiſcopo Colonienſi, Duce Cliuienſi iuniore, Marchione Badenſi & alijs Principibus viris inuiſitur.

Ciuitatē obſeſſam gubernabat Hermanus Fredericus Cloetus, iuuenis nobilis & ſtrenuus, qui cum mille plus minus militibus acriter hoſti reſtitit.

Oppidani in inſula ante Noueſium, inter ipſam vrbem & Rhenum amnem, propugnaculum exſtruxerant: id autem, cum ſe nequaquam hoſti reſiſtere poſſe viderent, reliquerunt, nauim quoq; præſidiariam deſertam, Berckam verſus tendentem, fluctibus & vento cōmiſerunt: cùm verò Hiſpanus quidam ſtrategus cum ſuis copijs nauim & propugnaculum cœpiſſent, præſidiarij eruptione ex vrbe facta hos inuadunt, ſtipendiarios cædunt, ſtrategum apprehendunt. Mox in ipſa inſula Parmenſis maiora tormenta bellica, magno vndiq; numero aduecta collocat: vrbemq; 30. tormentis, 138. plus minus vicibus circa Nederam & Rhenenſem portas verberat. Nulla adhuc muri ruina aut labefactatione facta, foſſa autem inter inſulā & vrbem impleta & tecta dierum 40. ſpatio, Parmenſis vrbem ſibi tradi poſtulat, præſidiarij poſtulantē audiunt, deliberandi ſpatium, procraſtinandi imprimis cauſa, & ſubſidij ſpe, petunt: cumque armorum induciæ vtrinq; eſſent promiſſæ, & Parmenſis ipſe propè portam veniſſet; alij ab alia parte vrbem tormentis maioribus impetere incipiunt, hoſtem dolum machinari præſentientes: mox vtrinq; acriter tormentis bombardiſque certatur non ſine vitæ ipſius Parmenſis magno periculo: primi autem huius rei auctores ſciri non potuerunt. Parmenſis ſe neſcio & inuito hæc attentata fuiſſe affirmat: poſtea conditiones alias offert, quibus liberè cum armis, mobilibus, farcinis exeant, reſpondent obſeſſi Noueſium oppidum eſſe imperiale: neque Regem Hiſpanum neque Epiſcopum Bauarum in illud quicquam poteſtatis aut iuriſdictionis habere: poſtulant tempus deliberandi, & Imperatorem; Principes præpoſitoſque conſulendi. Hinc offenſus Parmenſis, poſtquam 30. & amplius horas hoſtium dilationibus ac procraſtinationibus perdidiſſet, ſine mora iubet triginta maioribus bombardis à mane in veſperum vſque muros vrbis duabus ruinis labefactari, & turres quaſdam ruptas occupari: vnde oppidani hoſtem rurſus armis, incendijs, igne volatili, expellere tentant. Læditur hic Cloetus Gubernator glande in fœmore: quæ maximè cauſa fuit vt præſidiariorum animi frangerentur. Acta ſunt hæc ipſo Diui Iacobi die, quamobrem tota ea nocte Hiſpani triumphos ingentes agunt. Poſtridiè rurſus portam Rhenenſem tormentis verberant: oppidani autem rupta reparandi, aut aliud agendi cauſa oportunitatem quærunt: mittendo ad Parmenſem vt de vrbis deditione paciſcantur.

Noueſium incendio orto, à Parmenſe capitur.

Cum verò Hiſpani inſtructi ſtarent ad vrbem oppugnandum, caſu quodam ignis ad duarum turrium defenſionem præparatus pulucrem nitratum inualit: mox domos quaſdam ſtramine tectas, & materiam & faſces quibus murorum ruinas reparare volebant, inflammat, ventorumque impetus incendium per totam vrbem ſpargit. Hiſpani incendium conſpicati celerrimè oppugnationem aggrediuntur. Oppidani incendio perterriti metuque magno perculſi plurimi fugiunt. Germani, Belgæ, & Burgundi vrbem ab altera quoque parte inuadunt: verùm hic ſtrenuè repugnatum fuit: ignorabant enim oppidani quid ſocijs ab altera parte eueniſſet. Parmenſis copiæ vlterius graſſantur, & paucos in vrbe reſiſtentes inueniunt: maxima enim pars

fugam

An. 1586.

fugam cœperat, & vi per hoſtilia caſtra eruperat. Victores victoriã proſequuntur, & ad Cloetum vulneratum lecto decumbentem perueniunt: Cloetus ſimulac de Incendio intellexit, id reſtingui iubet, ſed fruſtra, ob nimiam ventorum violentiam: Mortem minantur victo victores: ipſe tanquam militiæ præfectus tractari poſtulat: ſed fruſtra: nam laqueis collo iniectis eum è feneſtra ſuſpendunt, contra iuſtæ militiæ normam ac conſuetudinem; ſimiliter duos alios ſtrategos, & concionatorem Foſſerum Oppenheymium: ſuſpenſi domo ardente comburuntur. Maxima vrbis pars flammis deformatur. Viri qui fuga ſibi non conſuluerunt, trucidantur: fœminæ nonnullæ cum pueris, inter quas Cloeti vxor, & ſorores liberæ diſcedunt.

Parmenſi victori victoriam vndique gratulantur ſui. Vrbs vacua Epiſcopo traditur. Inde Parmenſis exercitum mittit ad expugnãdum Meurſium, Alpenum & arcem Crakoam, quæ loca Comitis Nieuvvnarij & Meurſij erant: his ſuperatis, vlterius contra Berckam tendunt: ipſe Parmenſis 13. Auguſti huc quoq; aduenit. Antè verò vrbem defendendi cauſa intrarant Schenckius, & Morganus Anglorum Tribunus, cum mille circiter Anglis, & alijs octingentis militibus imprimis ſtrenuis, vnàque commeatum, annonam & neceſſaria inuexerant, victoriæ curſum Parmenſi pro viribus impedituri.

Parmenſis Meurſium, Alpenum & Crakoam capit.

Interea dum Parmenſis omnia ex animi ſententia agit, Leyceſtrius exercitum quàm poteſt maximum colligit, ipſiſque Prouincijs poſtulantibus in Ooſtlandia duo equitum & tria peditum millia, mille præterea cunicularios conſcribi curat. Conſtituit præterea Flandriam inuadere, vt Parmenſem ab obſidione Noueſiana, ſi fieri poſſet, retraheret.

Proinde Comiti Mauritio Naſſouio, & D. Philippo Sidneio Fliſſingæ Gubernatori mandatur, vt cum tribus circiter militum millibus in Flandriam proficiſcantur, & Neuſam petant. Morta enim Neuſeos à parte Oſtendæ in anguſtum coegerat, aggere caſtrenſi in D. Catharinæ cæmiterio conſtructo, & arte clandeſtina machinabatur Oſtenda potiri, præſidiarijs quibuſdam ære corruptis.

Mauritius & Sidneius in Flandriam concedunt,

Nihilominus præſidiarij qui Oſtendæ, Sluſæ & Neuſæ erant, maxima id temporis damna Flandriæ intulerunt, interceptis cæſiſque ijs qui frumentum in vrbes Brugas, Ypras, & alia loca vehebant, quæ maxima miſerandaque penuria laborabant, præcipuè autem Brugæ, ex qua cum quidam ciues eximij Petrus Briſchovveus Conſulis filius, & Ioannes Peenus de maxima ciuitatis miſeria ad conſanguineos Sluſæ habitantes ſcripſiſſent, ciuitatemq; liberam optaſſent, ab æneatore hanc ob cauſam accuſati ambo capitis condemnantur, & gladio feriuntur: alij præterea Religionis cauſa ſuſpecti ciuitate eijciuntur.

Præſidiarij Parmenſis qui circa Brugas agebant, præſidiarios Sluſianos qui in hoſtilem agrum excurrerant, opprimere vndiq; circundatos conantur: verum ſocij ex Sluſa approperantes ſuis opem ferunt, hoſtes cingunt, & centum ſeptuaginta cædunt, inter quos tres ſtrategi. Hæc acta ſunt menſe Februario 1587.

Mauritius & Sidneius 16. Iulij nocte ex propugnaculo Neuſæ in Flandria diſcedunt, verſus Axelam vrbeculam ea in regione commodiſſimè ſitam, eamq; ſumma dexteritate, abſque magna clade nonnullis ſuorum per murum aquas diuidentem intrantibus, capiunt, cùm in præſidijs militum cohortes quatuor eſſent: capiunt inſuper propugnacula vallaque circumiacentia: & aggeres, vt certior firmiorque maneat victoria, perfodiunt. Tradi Hulſtam vrbem non procul inde ſitam poſtulant; verùm nuntio huius rei Antvverpiã lato, Mondragonius arcis Antvverpianæ præfectus, ocyus Hulſtam præſidiarijs munit.

Axela à Mauritio & Sidneio capta.

Poſt hæc Sidneius fœdus clandeſtinum init cum nonnullis Grauelingæ præſidiarijs, qui ob non ſoluta ſtipendia ſe offenſos ſimulabant, & vrbem tradituros promittebant: ipſe 27. Iulij cum magno militum numero, ſtlatis nauigijſq; planis ex Fliſſinga eò contendit: nonnulli ſuorum ad portum appellunt: ij verò qui antè pauci numero intrarant, dolum ſentiunt: mox equites circiter quadraginta ex vrbe contra Sidnei cohortes ſubitò erumpunt, Anglos plus minus triginta interficiunt: reliqui ad naues ſalui reuertuntur.

Sidneius fruſtra Grauelingam petit.

Leyceſtrius cùm menſe Auguſto exercitum collegiſſet, primam aciem ſub Ioanne Noritſio, & Thoma Cicilio miſit, vt caſtra propè Rhenum ad Fanum Diui Seuentri ponant: ipſe verò 6. Septembr. Arnhemo Eltenum verſus in Cliuiam proficiſcitur, vnà cum Principe Emanueli Antonij Portugalliæ Regis filio, Truxſeſio Electore Colonienſi, Comite Mauritio Naſſouio, Comite Philippo Naſſouio Principis Auraici defuncti fratris filio, Comitibus Solmenſi & Oberſteyno, Comite Eſſexio ſummo equitum Anglorum præfecto, Baronibus VVillonghbyo & Northeo, D. Gulielmo Pelhamo Anglorum militum tribuno, D. Philippo Sidneio, & alijs magnæ auctoritatis viris: recenſitoq; exercitu numerauit pedites plus minus 7000. equiteſque 1400. verùm cùm hic exercitus ſibi ſufficere non videretur, ad Parmenſem (qui duodecies mille pedites, & ter mille quingentos equites habere dicebatur) propellendum, & vrbem Berckam obſidione liberandum, Doesburgum oppugnare conſtituit, vt Parmenſem ab obſidione Berckenſi retrahat.

Leyceſtrius caſt. a mouet.

An. 1586.

Oppidum Doesburgum in Comitatn Zutphanienſi, Teutsburgum ſiue Druſiburgum à Druſo Tiberij Cæſaris filio eſt nuncupatũ, qui Rhenum vltra Arnhemũ foſſa deriuari curauit in Iſulam ad Doesburgũ oppidum, quæ nunc quoq; temporis Druſiana foſſa nominatur. Vrbs altis muris, veteri more, & foſſiſſatis amplis ac profundis cincta eſt. Erant in ea præſidiarij à Parmenſe miſſi trecenti VValones ſub duce Sampſone, & ciues armipotẽtes plus minus quingenti.

Doesburgum à Leyceſtrio obſeſſum & captum.

Leyceſtrius Hohenloum, Eſſexum, Sidneium & alios militiæ præfectos cum quingentis equitibus & octingentis peditibus nocte ad luſtrandam, & cingendam vrbem mitit: Ipſe ex Elteno 9. Septembris cum reliquo exercitu ſequitur: foueas militari more ocyus fodi iubet: die tertio decem tormentis bellicis maioribus diſpoſitis, duæ muri ruinæ haudquaquam exiguæ cadunt: quas oppidani quãta potuerunt feſtinatione ac diligentia obſtruxerunt ac muniuerũt; cumque foſſa ſexaginta amplius pedes lata & tres alta vrbem ambiret, viſa fuit oppugnatio admodum difficilis: verùm optimè animatis militibus, Leyceſtrius oppugnationem tentandam conſtituit: ad quam Hohenloum cum Germanis & Schotis, & Noritium cum Anglis & Irlandis deſtinat. Id ſimulac obſeſſi vident, deditionem certis conditionibus offerunt: quibus negatis, vrbem, ſalua tantummodo vita dedunt. Intrant in ſuperatam vrbem D. Ioannes Borongeus, & VVilhelmus Stanleus, gubernatione Borongeo commiſſa.

Leyceſtrius Zutphaniam verſus proficiſcitur.

Vt autem à Bercka Parmenſem retrahat Leyceſtrius, Zutphaniam verſus, vnam ex quatuor primarijs Geldriæ vrbibus, præ cæteris Comitatus nomine celebrem, populoſam, & probè munitam iter inſtituit: quam quia commeatu egere intelligebat, meditatur aut capere, aut Parmenſem eò pertrahere, quod & euenit. Erat Zutphaniæ in præſidijs Ioannes Baptiſta Taxius, vir bello ſtrenuus, Verdugonis Friſiæ Gubernatoris Legatus. Cumque ab hac ciuitate ad Iſalam ſita, tota Velua & Hollaodia infeſtarentur, Ordines non longè antè vltra flumen propugnaculum conſtruxerant: verum inde inundationibus & nimia aquarum violentia poſtquã fuere expulſi, mox Zutphanienſes illud, duabus alis, tanquam anterioribus vallis adiectis munierunt: & quia Zutphanienſes exactiones incendiarias per totam Veluam huius propugnaculi commoditate extorquebant, Hollandi ante duos annos, decem ſere menſibus illud fruſtra obſederant atque oppugnarant. Leyceſtrius aucto exercitu, iuncta parte magna illorum qui ſub D Rihouio & Coſmo Peſcarengio ad inuadendam Flandriam erant collecti; caſtra per fluminis ripas & vicina loca ante ipſam vſque vrbem Zutphaniam decimo octauo Septembris diſponit. & pontem ex collectis cymbis medio ferè ab vrbe miliari conſtruit: & prætoria magnificaque Procerum ædes & arces, imprimis Hack-vortam & Vordam capit.

Caſtris hôc modo collocatis, Leyceſtrius Dauentriam celeriter cootendit: erant enim in hac ciuitate adhuc diſcordiæ, & ciues cum alijs ciuitatibus contribuere, mutuumque fœdus ſeruare recuſabant: intrat in vrbem maxima dexteritate cum peditibus circiter quadringentis, & duabus equitum turmis. Cumque hic nuncium accepiſſet Parmenſem Berckam reliquiſſe, magna feſtinatione verſus ſua caſtra properat, eaque quàm citiſſimè contra Zutphaniam potentius munit.

Parmenſis metuens ne Leyceſtrius aliquid contra Zutphaniam moliatur, intelligenſq; Berckam optimè munitam & expugnatu difficilem: cum iam inſulam ante vrbem, In Rheno, occupatam muniuiſſet, & alijs propugnaculis valliſque cinxiſſet, commeatu quoque & neceſſarijs omnibus ſatis prouiſum reputaret, die 12. Septemb. inde diſcedens Veſaliam verſus proficiſcitur: cumque Berickam Cliuiæ vrbem & arcem cœpiſſet, & ponte ex nauibus ſtructo Rhenum tranſiſſet, atque ab altera parte Reſæ alijſque locis propugnacula, quibus pontem & itinera tutiora redderet, feciſſet; Borckloam venit, inde commeatum in Zutphaoiam per ſuos emiſſarios ipſemet præſens, inuexit. Leyceſtrius ſimul ac inuectum commeatum præſidiarijs non poſſe ſufficere intelligit, proxima vice præſidium in itinere impetere conſtituit, idq; negotij Noritſio & Stanleio cum peditum, alijs autem cum equitum ingenti numero mandat. Cumque 22. Septembr. Parmenſis rurſum in vrbem annonæ aliquid matutino tempore aduehi ſuis emiſſarijs, turmis videlicet equitum plus minus ſeptem, & bis mille ſclopetarijs & lancearijs mandaſſet, mandata exſequuntur, & loco quodam munito prope pagum VVarusfeldium, medio ferè ab vrbe miliari ſubſiſtunt, interea dum vehicula, curriculaqne vrbem intrant: id poſtquam à triginta equitibus nunciatum fuit, Noritſius, Eſſexius, VVillongbius, Stanleius, Sidneius, Ruſſellus, & Io. Noritſius cum circiter 200. equitibus & 1500. ſclopetarijs maioribus, & lancearijs ſumma feſtinatione eò contendunt, hoſteſq; citius quam putarant, ob ingentem nebulam, offendunt: mox à Parmenſis copijs rapidè ac furenter ſclopetis maioribus impetuntur, ex loco valde commodo inſtar propugnaculi: denſas crebraſq; glandium grandines ſtrenuè viriliterque admodum ferunt, neque quiſquam loco cedit, mirum in modum omnes ſimul conſtantes: tum hoſtes ignari quantus Anglorum eſſet numerus, quos propius accedere videbant, ocyus equitum turmam ſub præfecto Georgio Creſſieſo Albanenſe emittunt, qua acerrimè oppugnata, diſſipataque, plurimis cæſis & captis, mittunt Comitem Hannibalem Gonſagam cum ſua

Prælium interea dum commeatus in Zutphaniam mittitur.

turma,

An. 1586.

turma, quæ ſimiliter ſuccumbit, ipſe Hannibal interficitur, aut læthali vulnere læditur: victores vlterius ad ipſos vſque pyrobolarios ſiue ſclopetarios graſſantur: quibus tertia quoque turma primò reſiſtere velle videbatur, verum mox terga vertit: itaque diſceditur, poſtquam duæ Anglorum victrices turmæ centum quinquaginta hoſtes interfeciſſent, & grauiter vulneraſſent, Anglis circiter triginta interfectis & vulneratis, inter quos D. Philippus Sidneius, qui cum equum mutare vellet, in fœmore glande vulneratus, vigeſimo quinto pòſt diè moritur: vir nobilis, ætate florens, prudens & bello ſtrenuus, plurimùm deploratus, Fliſſingæ Gubernator, & ſororis Leyceſtrij filius: defuncti cadauer in Angliam tranſlatum, Londini magnificè ſepultum eſt. Angli cum vires Parmenſis exploratas non haberent, ſua caſtra repetunt, Parmenſis quoque ſua.

D. Philippus Sidneius moritur.

Leyceſtrius propugnacula è regione Zutphaniæ ſuperare molitur: caſtra in Velua ad Yſulã flumen collocat. Parua eſt ante vrbem inſula, ad quam ex vrbe per vadum pede ferè ſiccu iter patet, quæ nonnunquam à triginta tantum præſidiarijs cuſtodiebatur: hanc oppugnat & capit Leyceſtrius, hoſtibus nonnullis cæſis, captis, in fugam verſis: ſuperatam inſulam fortius munit: ſuum exercitum ante valla & munimenta Zutphanienſia ducit, & à continenti pontem ad ipſam vſque inſulam conſtruit: ab ea enim ne oppidani in propugnacula ſubſidium mitterent facilè impediri poterat: præterea caſtrenſes foſſuras confici, tormentaque collocari curat. Parmenſis ſimolac inſulam captam cognouit, vrbi metuens, decimo quarto Octobris die cum exercitu valido ſub ipſam vſque vrbem venit, annonamque copioſè inuehit: poſtridiè ad duo miliaria, Borckloam vſque retrocedit: inde VVeſelam verſus, Burickam vſque: conſtructoque ponte Rhenum tranſit: & valetudinarius Bruxellas proficiſcitur: Marchionem Rentium Dominum Montignium ex familia Lalaignia exercitui morbis & inedia preſſo præfectum conſtituit.

Leyceſtrius propugnacula Zutphanienſia obſidet.

Leyceſtrius decimo ſexto Octobr. propugnaculum minus ſiue propugnaculi alam Septentrionem verſus tormentis verberat, & poſt prandium oppugnari iubet: erant autem hic præſidiarij circiter trecenti, in maiori verò propugnaculo, octingenti, & in vrbe bis mille, ipſe quoque Parmenſis vix duobus aberat miliaribus. Cùm autem neque ex vrbe neque ex propugnaculo quiſquam reſiſteret aut ſuccurreret, expugnata fuit, hæc propugnaculi ala. In expugnando, Edouardus Stanleius, Anglus, vir nobilis, vna cum Guilhelmo Stanleo chiliarcha legatus, admodum ſtrenuè ſe geſſit: in hoſtile enim propugnaculum tranſilijt, haſta hoſtis eum impetere volentis, quam arripuit & forti manu tenuit: cumque hoſtis eam extorquere conaretur, Anglum ſuperiùs pertraxit, atque inde metus hoſtem inuaſit: quæ quidem præcipua victoriæ occaſio fuit, proinde Leyceſtrius eum meritò equitum auratum creauit, & ſexcentis florenis annuè donauit. In expugnatione nó amplius quam octo interfecti: verùm Comes Hohenloius grauiter in faciè vulneratus.

Leyceſtrius propugnaculum quoddam Zutphanienſe capit.

Eduardus Stanleius re ſtrenuè geſta eques auratus creatur.

Proximo die Leyceſtrius maius propugnaculum oppugnare conſtituit. Minoris autem ſiue Septentrionalis propugnaculi, de quo diximus, & inſulæ meridionalis commoditate, tranſitus inter maius propugnaculum & vrbem prorſus impediri potuit; idque metuentes præſidiarij, nocte; tormentis relictis, antequam hoſtis ſua tormenta diſpoſuiſſet, in vrbem confugiunt: atque ita hæc propugnacula, præterea arx Nienbekana, Boxberga & alia quædam loca vicina capiuntur, vnde tota Velua ab incendiariorum violentis extorſiunibus ſit prorſus libera.

Zutphanienſe maius propugnaculum præſidiarij relinquunt.

Zutphaniam vrbem oppugnare nequaquam conſultum viſum fuit, eo quòd optimè munita, circumdata, cincta, ſitaque eſſet inter Dauentriam, Dusburgum, Lochemum Doetecomum & dictum propugnaculum: ſperabat autem Leyceſtrius deditionem, penuria paulatim vrgente: proinde media ferè hyeme caſtra mouet, quod & Parmenſis facit: milites in præſidijs diſponit; ſtrategos aliquot nobileſque Anglos magnis honoribus ornat, & auratos equites creat.

Propugnaculum expugnatum muniri curat Leyceſtrius, gubernatoremq; conſtituit Rolandum, Iorckum cum octingentis Anglis peditibus, & centum equitibus, qui Veluam ab hoſtium incurſionibus tutam reddat. Huic Rolando hanc gubernationem committi, ægrè tulerunt Ordines: nam quamuis Ordinibus & Prouincijs Belgicis longo tempore militaſſet, fuit tamen eius fides, tanquam perfidiſſimi proditoris, ipſis ſuſpecta: verùm Leyceſtrius nimis credulus & ſuis Anglis fauens, ſponſorem ſe pro Iorkio conſtituere voluit.

Rolandus Yorckus propugnaculi Zutphanienſis gubernator conſtituitur.

Dauentriæ gubernatorem dedit VVilhelmum Stanleium, equitem auratum, cum 1200. Anglis & Irlandis ſiue Hybernis peditibus, & 200. equitibus: cui non ſatis etiam fidendum præmonent Ordines, quandoquidem hoſti antea ſtipendiarius militaſſet.

Stanleius fit gubernator Dauentriæ.

Doesburgi gubernationem accipit D. Ioannes Borougius, cum 800. peditibus & 200. equitibus, ad arcem Bronckhorſtam defendendam: quibus quidem copijs, & præterea ijs qui Lochemi, Herenbergæ & Doetecomi erant, præſidiarijs, Zutphania arctè ſatis circundata obſeſſaque erat.

An. 1586.

Leyceſtrius caſtra mouet.

Leyceſtrius cùm ſumma iam hyeme Parmenſem diſceſſiſſe intellexiſſet, certò quoque ſciret milites in Ooſtlandia conſcriptos, perfidorum aliquot, quos in ſua militia habebat, pactione, atque clandeſtino cum Parmenſi fœdere, diuertiſſe, magnoque cum dedecore, nulla vrgente neceſſitate, auſugiſſe, videretque neque tempus neq; locum dari plura agendi; liberata ab obſidione Bercka, vnde Chiliarchus Morganus iam redierat, Hagam profectus eſt. Cùm autem ſui, inſula ante Zutphaniam relicta, caſtra mouerent, à Taxio acriter inuaduntur, verum ſubſidiariorum ſtrenua ope euadunt, ſex aut ſeptem Anglis deſideratis.

Poſtquam Leyceſtrius Hagam venit, Ordines grauiter quæruntur, & menſe Auguſto traditos articulos repetunt, atque ipſa poſtulatio fuit nomine equitum auratorum, nobilium, & ciuitatum Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ: Sunt autem hi, qui ſequuntur, articuli.

Ordinum poſtulationes ad Leyceſtrium & querelæ.

Poſtulant vt pecuniæ & contributiones ab vno & ſolo Ioanne Rinholto hactenus adminiſtratæ, in manus Theſaurarij ab Ordinibus electi conferantur: & vt ſolutionum rationes liquidò pateant ſignatę chirographo Gubernatoris, & trium ex Conſilio Ordinum dictarum trium Prouinciarum. & ne aures præbeat conſiliarijs clandeſtinis Prouinciarum inimicis.

Vt ſubſidia militum Anglorum ſuæ Maieſtatis integra ſint & plena, 5000. peditum, & 1000. equitum: ijdemque recenſeantur & ſtipendia accipiant, ſcientibus & præſentibus Ordinum Commiſſarijs, ſecundùm contractus initi normam.

Gubernator extraneos milites, ad 23. Articuli normam conſcribat Ordinum conſenſu, ne Prouinciæ plus æquo grauentur.

Ad 24. Articuli regulam, nulli Prouinciarum, vrbium arcium aut munitionum gubernatores conſtituantur, niſi prius à tribus Prouincijs delecti proponantur: ex quibus Gubernator & Status Conſilium, vnum quem volent, eligant.

Vt diſciplina militaris rectè ſeruetur: ne milites aliquo, non pręſente delegato, proficiſcantur: vt expenſorum ratio conſcripta tradatur, ad quas Prouinciæ ſtipendiorum ſolutionem referant: ne communis reſpublica, quæ contributionem pendere tenetur, plus æquo opprimatur obruaturque, &c.

Vt præſidiarijs ſtipendia ſoluantur: nam quòd his non ſatisfiat, militum præfectos grauiter conqueri, & ſeditionem rebellionemque metuere. Quartam enim contributionem Hollandię partem ſufficere præſidiarijs Hollandiæ limitaneis: & mediam partem Zelandiæ contributionum præſidijs Zelandiæ: proinde tres tertias Hollandiæ partes & mediam Zelandiæ reliquas, vltra ſtipendia præſidiaria bene collocandas eſſe.

Ne in agris aut pagis currus, cunicularij, aut foſſores vi cogantur aut extorqueantur.

Ne quis Priuilegiorum contempto iure, extra Prouinciam in ius vocetur.

Vt infracta & diminuta Magiſtratus Vltraiectẽſis auctoritas rurſus erigatur ac reſtauretur.

Ne Vltraiectum ab Hollandia ſeparetur, ſed ſub Gubernatore Comite Mauritio eidem rurſus iungatur.

Vt decretum 4. Auguſti & literæ 25. auguſti reſtrictoriæ, de negociatione & nauigatione in Prouinciarum perniciem editum reuocetur & quod commercium relinquatur liberum.

Ne pecuniæ Curiæ admiralitatis vel Admirallio debitæ aliò diuertantur, aut in alios quàm rei maritimæ vſus applicentur.

Ne extraneæ & nouæ contributionum colligendarũ formulæ poſthac amplius vſurpentur.

Vt extranei ſeditioſi, nouarum rerum auctores, repudientur: Ne Brabantis aut Flandris qui male apud ſuos publicas adminiſtrarunt pecunias, adminiſtratio committatur, &c.

Leyceſtrius abire volens commiſit Conſilio Status generalẽ gubernationẽ auctoritate conſignata.

Ad hæc Leyceſtrius varijs adductis excuſationibus, reſtaurationumq; promiſſis, ſpem amplam dat: [illegible]rum in Angliam ob turbas ibi exortas iam ſibi proficiſcendum cauſatur.

Ordines Leyceſtrio diſceſſum quibuſcunque modis diſſuadere ſtudent: ſed fruſtra: itaque Reformatio tota in eius reditum differtur. Rogatus autem ordinem ac rationes gubernandarum Prouinciarum conſtituere, die 24. Nouemb. auctoritate conſignata generalem Prouinciarum gubernationem Status Conſilio commiſit.

Leyceſtrium alius reſtrictorijs adimit tecte Ordinibus poteſtatẽ.

Verùm eodem diè dictam auctoritatem ſecretò atque expeditè reſtrinxit, ſibique auctoritatem & iuriſdictionem ſupra omnes gubernatores Prouinciarum, vrbium & arcium, & alia inſuper regalia iura reſeruauit: quin & Status Conſilio & Prouinciarum gubernatoribus ac præfectis ſolitas iuriſdictiones ademit: vnde quidem poſtea multum damni ac detrimenti Prouincijs, Leyceſtrio autem multum moleſtię ac difficultatis euenit. Hoc tempore cuſi fuerunt nummi ex vna parte habentes ſimiam quæ catulos nimia affectione occidit cum inſcriptione, *libertas ne ita chara vt Simia catuli*, In reuerſo, vir adſtans igni dum vult euitare fumum incidit in ignem cum inſcriptione *fugiens fumum incidit in ignem*.

Leyceſtrius in Angliam proficiſcitur.

Itaque Leyceſtrius abiturus, Prouincijs & Ordinibus id animo non ſatis æquo ferentibus, valedicit breui rediturus: per Zelandiam Angliam petit, & in Angliam 4. Decembr. appullit. Paulò pòſt Ordines ad eum delegatos nomine Prouinciarum mittunt, qui loco Conſilij Prouincialis

uincialis ei adſint, & vrgeant, inſtentque dictis querelis, vt melior gubernandarum Prouinciarum ratio conſtituatur. Fuêre autem delegati D. Iacobus Valckius, Status Conſiliarius, Guilhelmus Suylenus Niuellæ dominus, D. Iuſtus Meninius, Dordraci Conſiliarius & Pēſionarius, D. Nicaſius Siſlanus Amſterodami, Conſiliarius & Penſionarius, & D. Kaminga Friſius: hi ſimul in Angliam appulerunt in ſine menſis Ianuarij 1587. domumque attulerunt argenteam deauratā crateram, equans ſtatura hominem, ſumma induſtria & exquiſitiſsima arte elaboratā verè Regale donum.

Conſpiratio in Anglia pro Scotiæ Regina.

Hoc anno in Anglia conſpiratio maxima palàm facta eſt, quæ quidem Reginæ & Regni Ordinibus ſuſpicionem ſcrupulumque ingentem iniecit. Conſpirarunt enim aliquot iuuenes nobiles, inter quos præcipui Antonius Babbingtonus, Salsberius, Sanageus, Tichboreus, Abingtonus, Tylneius, Baruvvelus, & plures alij, vnà cum Ieſuitis ex Francia miſsis. Conſtituerant hi Reginam Eliſabetham, aut lectica inſidentem, aut equo vectam ſclopetis traijcere, & mox reliquis conſpiratis & coniuratis, adiuuantibus Schotiæ Reginam è captiuitate liberare, eamque Angliæ & Schotiæ Reginam coronare, aſperius contra Ordinum Angliæ Conſilium agere, & omnem regni & religionis gubernationem mutare. Facinus hoc in Francia apud Guiſianos & Catholicos Anglos rebelles conceptum, & in Anglia propemodum inceptum, manifeſtè deprehenſum fuit: hinc bis circa finem Decembr. Londini quatuordecim ex illis accuſati, facinus confeſsi, rheda ad patibulum in pegmate erectum raptati, ſuſpenſi, & laqueis mox reſectis amoti, in ſcamno viui adhuc in quatuor partes, ſpectante populo, diſſecti: capita & quartę partes, ex patriæ conſuetudine, portis & pōtibus impoſita fuerunt. Mortem obierunt hi ſimul omnes Romani Catholici, ſed alij alijs in fide & opinione fortiores: verùm plurimi ob iuuenilem ætatem nimis inconſiderati, & temerarij, ſuam temeritatem deplorauerunt.

Hujus conſpirationis cauſa, Schotorum Regina rea agitur, tam ex dictorum nobilium confeſsionibus, quam ex ſuis ad alios, & aliorum ad ipſam ſcriptis, atque interceptis Epiſtolis. Quia verò tunc temporis variæ de Schotiæ Regina rumores fuere ſparſi, & rara inſolitaq; admodum res multis viſa eſt, Monarcham, Regem, Reginam, Principem in iudicium vocari, carnificibus tradi, & capite plecti; hiſtoriam nobis notam paucis hic referemus: dum enim hæc agerentur in Anglia fuimus, & à teſtibus occultatis atque fide dignis rem omnem audiuimus. Neque Lectori hanc narrationem, quamuis excurrere à propoſito videamur, faſtidium parituram arbitramur: res enim & ad Angliam & ad Belgiū ſpectat: cùm vtraque regio Schotiæ Reginæ morte à grauiſsimis ſit liberata periculis. Perlegimus quidem multorum, Reginæ tam amicorum quam inimicorum, hac de re ſcripta: nos verò paucis hic ea, quæ publicis actis probè exanimatis atque perpenſis veriſsima comperientur, narrabimus.

Maria Scotiæ Reginæ origo natiuitas & coniugia.

Maria Stuarta, Scotiæ Regina, filia Iacobi V. Scotorum Regis, qui filius fuit Iacobi IIII. & Margareta Angliæ, Henrici Regis VIII. ſororis: ita vt Iacobus V. Mariæ pater, & Eliſabeth nunc Angliæ Regina, ex ſorore & fratre nati fuerint. Habuit Iacobus V. vxorem Mariam filiam Claudij primi Ducis Guiſij, quæ ei infelicem hanc filiam Reginam peperit anno 1542. Octo tantum dies nata patrem amiſit: educata à matre & tutoribus: ſex annos nata deducitur in Franciam, anno 1558. 19. April. nubit Franciſco Franciæ Delphino, qui poſt Rex Franciæ eius nominis ſecundus fuit. Hinc glorioſior facta Maria, ſimul ac Eliſabeth Angliæ coronam accepit, Angliæ & Hiberniæ Reginam ſe nuncupauit, & vſa eſt inſignibus: poſtmodum verò vi coacta & titulum & inſignia reliquit. Viduata viro 26. Decembr 1560. dotaria, & Franciæ antiphernis fruens, ſummis in delitijs & voluptatibus vixit. Anno 1561. in Scotiam profecta: 1565. nupſit iuueni Anglo, forma præcellenti, Henrico Stuarto D. Darnley ſuæ amitæ filio, cui 1566. 19. Iunij Iacobum ſextum, nunc Scotiæ Regem, peperit.

Regina Scotiæ Regem maritum interfici curat.

Henricus autem Zelotypus, Dauidem Riſnoum Italum muſicum inſignem, Reginæ imprimis dilectum, è menſa Reginæ ſublatum occidi curauit: Regina iram aliquandiu diſsimulat: necemque in nobiles illos, qui Regis iuſſu homicidium perpetrarant, vlciſcitur: nobilibus autem à Rege relictis Regem odioſum reddit, vt eo facilius Regem vlciſcatur, quem iam ſummoperæ oderat, capta amore Iacobi Hepurni, Scoti Comitis Bothvveliæ viri admodum formoſi, quem cum alijs nonnullis eo induxit, vt Regem maritum clàm interficeret, cui paulò antè venenum miſcuerat: cumque hinc ægrotus langueret Rex, nocte lecto decumbens ſtrangulatur, moxque domus puluere nitrato incenditur, anno 1567. Ipſa quidē tanto amoris æſtu in Bodvvelum flagrauit, vt mentis impos neque crudelitatis, neque infamiæ rationem vllam habere potuerit. Scripſit ad eum literas amatorias multas & varias, quarùm nonnullæ typis impreſſæ, vnde & effrenatus amor & crudelitas humanam naturam excedens liquidò patuit. Hæ verò Epiſtolæ poſtmodum fuerunt inuentæ inter Bodvveli chartas: quandoquidem eas ſe purgandi cauſa ſeruarent, de fœminea inconſtantia dubitans, quanquam eas flammis tradere iuſſus. Vidua vitam non ſine ſummo dedecore agens, nupſit ſtatim huic Bodvvelo, qui hác ob rem vxore relicta diuortium fecerat: paſſim [illegible]ue per ſuos Legatos in Francia & alijs locis, etiam apud

 auunculos

MARIA STVARD
SCOTIAE AC
FRAN
REGINA

An. 1585.

auunculos Guiſios ſparſit ac diuulgauit, ſe à Bodvvelo 500. equitibus comitato, vi raptã: ob viri autem ſummam dignitatem, & vt bellum inteſtinum in ſuo regno præcaueat, eidem nupſiſſe.

Hæc Reginæ acta à Scotiæ nobilibus, & populo adeò ægerè & moleſtè fuère accepta, vt ſimul in eam acie conſtructa inſurgerent: ipſa verò ad pugnam imparata, milites blandis verbis pacare conata, Bodvvelum in quem culpam omnem reijcit, ablegat: mox verò à ſubditis apprehenſa tanquã ſcortum & mariti interſectrix accuſatur: vili autem habitu induta, inculta, ſqualida, pulucrulenta, reputans hac ratione populi animos ad miſericordiam facilius commoueri poſſe, Edimburgum non ſine magno deſpectu & opprobrio ducitur, filio coronam & regnum reſignare, eique tutores conſtituere cogitur. Loclenæ arci in lacu ſitæ cuſtodiendæ traditur. Bodvvelus maritus ſumma preſſus neceſsitate in Daniam tandem confugit, vbi in captiuitate phreneticus & amens decimò pòſt anno miſerè vitam finiuit.

Maria à ſuis à Bodwelo nubit a[illegible]. Capitur à ſubditis.

Anno in cuſtodia tranſacto Regina inſigni dexteritate & amicorum ope ex alta feneſtra audaciſsimè, non tamen ſine periculo deſilijt, carceremque euaſit: deinde milites collegit, ad ſe vlciſcendum: verùm exercitus collectus mox à Regis & tutorum potentioribus copijs cæditur & diſsipatur: ipſa in Angliam profugit anno 1568. ſplendideque hic accipitur, non tamen ſine cuſtodia.

Carcerem euadit, & ſuis in prælio cæſis, in Angliã confugit.

Regina Angliæ varias Mariam Scotis ſubditis reconciliandi rationes ſedulò init: verùm à Scotiæ Ordinibus de nece mariti & alijs facinoribus accuſatur: eaque de cauſa Scoti Legatos magnificos egregioſque in Angliam ad Comitia huius negotij erga conſtituta mittunt, qui de Maria iudicium ab Angliæ Regina ferri, aut in ipſorum manus eam tradi inſtanter poſtulant, additis tandem etiam minis. Recuſat id Regina, nec iudex huius cauſæ eſſe vult: Scotos autem verbis pacare ſtudet, exiſtimans temporis ſucceſſu viam aliquam reconciliationis inueniri poſſe: itaque & vitam & honorem Mariæ conſeruauit: cuſtoditamq; magnis ſumptibus in ſumma libertate ſuſtentauit, ita vt venari, aucupari, domicilia mutare, & ampliſsimis cuiuſque Prouinciæ palatijs pro voluntate ſiui integrum ei fuerit. Comiti autem Salapiæ, vt plurimum eam obſeruandi & Reginæ Angliæ ſumptibus ſplendide tractandi cura fuit commiſſa: inſeruierunt ei familiares ſui miniſtri: quibus libertas data fuit eam adeundi, eius nomine vbique terrarum fœdera contrahendi atque ſeruandi: habuit & legatum aſsiduum in aula Reginæ Ioannem Leſlæum Epiſcopum Roſſenſem.

Criminus accuſatur in Anglia à ſuis ſubditis. Ab Anglia Regina protegitur, & in libera cuſtodia ſeruatur.

Verùm hæc beneficia ab Angliæ Regina amicè præſtita nequaquam ſibi ſufficere reputans, & impatienter nimis fortunam aduerſam ferens, ingrata ac temeraria, quoſdam Catholicos Romanos in Anglia clàm ſibi deuinxit, inter quos Comites Northũberlandiæ, & VVeſtmorlandiæ, qui rebellione excitata erectis ſignis militaribus contra Principem Reginam in prœlia venerunt, omnes ſimul Catholicæ Romanæ religionis, & Reginæ liberationis ſtudioſi: quorum plurimi vitam amiſerunt: ipſe Northumberlandus Eboraci capite truncatus, VVeſtmorlandus autem in Belgium fugit. Poſtea verò Maria clàm de nuptijs cùm Duce Norfolckiæ contrahendis egit: Dux autem hac de cauſa in carcerem coniectus, veniam tandem impetrat: verùm poſt coniugio iterum intentus, non ſine maximo Reginæ Angliæ periculo id peragere tentauit, nec ad hoc à Pontifice & Duce Albano promiſſa: cuius criminis conuictus capite truncatus fuit.

Machinatur turbas in Anglia, & ſtudet ac ius ſuum in Anglia regnũ demonſtrat.

Sacrificus quidam Henricus nomine, qui in dicti Legati Epiſcopi ædibus commorabatur, libellum typis edi curauit, quo Mariæ regni Angliæ & Hyberniæ titulum attribuit: ob quam & & alias clandeſtini fœderis cauſas Legatus ex Anglia diſcedere coactus eſt.

Poſt hæc, cum Rex Hiſpaniarum, vxore poſtrema Ioanna Auſtriaca mortua, viduus eſſet, Maria eius coniugium ambijt: verùm Rex cui id parum placebat, eam fratri ſuo Ioanni Auſtriaco vxorem dari popoſcit, qui tunc temporis Belgij Gubernator id vnũ aucupabatur, occaſiones quæritans, quibus eam tanquam legitimam vxorem è manibus Reginę Angliæ, aut iure aut vi dimitti ac liberari poſtularet. Quæ poſtquam Angliæ Regina intellexit, eam, animo nonnihil alienata, cautius quàm antè obſeruauit.

Regis Hiſpa. coniugium ambit.

Maria autem impatientiſsime ſuam ſortem ferens, quaſcunque euadendi vias quærit: & vi Angliæ regnum, ad quod faciliorem, quàm ad Scotiæ, aditum ſperabat, nanciſci meditatur: proinde ſœdus cum omnibus nobilibus & rebellibus Anglis patria profugis init, & Morgano, qui Doctorem Parryum, vt Angliæ Reginam interficeret, inſtigârat, penſionem ſoluit. Scribit præterea ad amicos omnes, ſoliciteque operam dat, vt Guiſii & Princeps Parmenſis, Romani Pontificis, & Hiſpaniarum Regis auxilio, Angliam inuadant. Ad varios, præcipuè verò ad Bernardinum Mendoſam Legatum Hiſpanum in Francia, Epiſtolis miſsis, obnixè rogat, vt Regi Hiſpaniarum ſignificet, ſe eum Angliæ, Hyberniæ, & niſi filius Scotiæ Rex ad Catholicã Roman. religionem redeat, Scotiæ hæredem inſtituturam, multaq; alia inſuper addit, Regem Hiſp. hac ratione facilius ad Angliæ regnum inuadendum permoueri poſſe exiſtimans. Atque hinc quidẽ euenit, vt multis ſollicitantibus & inſtigantibus, Antonius Babingtonius Anglus iuuenis

Liberationem ſuam morte Reginæ Angliæ quærit.

An. 1586. iuuenis imprimis alacris, diues & nobilis, cum magno factioſorum iuuenum nobliũ numero (quorum ſex Reginã Anglię interficere certò cõſtituerant) permotus fuerit facinus inſigne attentare, ſatagens Mariã cuſtodia eximere, eamq́; Angliæ Reginam proclamare, ſtatũ religionis & gubernationem Regni mutare, & Conſiliarios atque alios ſupplicijs punire. Cùm Babingtonio Maria Epiſtolis crebris agit, conſultatque de commodiſſimis inſtitutum peragendi ijs, nempe de Catholicis Romanis in Anglia ſub Chiliarchis & Strategis nouo quodam prætextu diſtribuendis, maximè autem de rebellione, tanquam belli principio, in Hybernia excitanda, vt extraneæ militum copiæ ex Hiſpania, Francia, Belgio, alijsque regionibus Angliæ oris commodè appellere poſsint. Quæ omnia tam ſuis quam aliorum Epiſtolis, & ſpontaneis plurimorum nobilium & aliorum teſtationibus, de quibus ob id facinus miſerabile ſumptum eſt ſupplicium, ſub vitæ exitum perſeueranter rem ipſam confitentibus, confirmata fuère.

Antonii Babingthonii & alios iuuenes nobiles, ad cõſpirationem incitat.

Angliæ Regina iure agit contra Scotiæ Reginam.

Quapropter Angliæ Regina anno 1586. menſe Octobri, In arcem Fodringaiam ad Scotiæ Reginam mittit 36. Legatos, Ordinum Parlamenti Proceres, cum alijs ſuis Conſiliarijs, & regni officiarijs ad numerum 47. inter quos etiam Catholici fuère nonnulli, qui ream examinent; cauſidicos quoque & actores qui accuſent. Poſt longas tergiuerſationes ac moras, tandem in maiori arcis aula coram prædictis Proceribus comparuit, magnificè admodum comitata viris ſuis nobilibus, & fœminis honorarijs: poſtquam in ſede ſua ſedit, ſignificatur ei ab Angliæ Cancellario huius conuentus cauſa: Angliæ Reginam & Principem longo tempore multa ae ea toleraſſe, antequàm ad actionem contra eam inſtituendam induci potuerit: nunc autem diutiùs haudquaquam ferre poſſe, ne fruſtra gladium à Deo traditum geſtare videatur; non quod ſua tantum, ſed Dei, & regni interſit, &c. conſtituiſſe proinde accuſationem aduerſus ipſam intentare, & excuſationem audire.

Lis forenſis contra Scotiæ Reginam.

Ad hæc reſpondet Regina infœlix, firma proteſtatione palamque teſtatur ſe liberam & natam eſſe Reginam, nemini niſi ſoli Deo ſubiectam, illi ſoli reddendam à ſe rationem: poſtulat proinde in actis conſignari ſuam comparitionem neque ſibi, neque alijs Regibus, Principibus, fœderatis, neque filio Regi eſſe præiudicio: id ſimul ac in actis ſcriptum fuit, mox proferuntur accuſationes omnes, præterea Epiſtolæ ſua manu ſcriptæ aut ſubſignatæ, ad D. Bernardinum Mendoſam, & Antonium Babingtonium; variaque reſponſa, ſuorum Secretariorum teſtimonio probata: multa etiam teſtimonia eorum qui morte erant multati, captiuorum quoque & aliorum: proferuntur inſuper Epiſtolæ quas à Throgmortonio, Franciſco Engelfeldo, D. Pagetto, & Carolo Pagetto acceperat: Contra quæ omnia audacter multa obijcit, negatque conſtanter, ſe Angliæ Reginæ dilectæ ſuæ ſororis vitæ inſidiatam; quod ſi verùm ſit, precatur ne Dei faciem vnquam contempletur: fatetur quidem ſe, vt liberari poſſet, multa feciſſe & ſcripſiſſe, & Catholicis afflictis liberandis operam dediſſe, & adhuc operam ſedulam dare, eoſdemque ſanguinis ſui effuſione ſeruare ac protegere imprimis cupere: & hæc quidem lachrymis dixit. Ad quæ dominus Theſaurarius reſpondet, Principem ſuam neminem propter conſcientiam morti afficere, ſi deblte & ciuiliter, vt bonos ſubditos decet, viuant. Poſteà duos Conſiliarios ſibi inimicos eſſe conquæritur: ſuorum Secretariorum Chirographa haudquaquã negat: ſed aduerſus ea excipit & opponit multa crimina obiecta purgare tentat: Babingtoniũ ſe noſſe negat: facta autem Comitis Arondelliæ Ducis Norſolckiæ filij captiui mentione, plorat atque eiulat, & hanc familiam tam dura ſui cauſa perpeſſam, ſe ſummopere dolere ait.

Poſtridie rurſus præſto adeſt: principio proteſtatur, declaratque rurſus, ſe quicquid feciſſet, pro Romanorum Catholicorum Angliæ liberatione feciſſe: potius ſibi videri, vt Heſter, quàm vt Iudith ſit: potiusque pro populo orare, quàm Magiſtratum de medio tollere. Sæpè quidem obtuliſſe, ſi libera reſtitueretur, ſe omnibus viribus ſeditiones componere ac ſedare conaturam. Libertatem ſibi dandam eſſe, dummodo filius Rex, & Guiſij Ducis filius obſides dentur. Ad id reſpondet D. Theſaurarius Angliæ, verùm quidem eſſe, & Reginæ ſuæ ſic placuiſſe: verùm Scotorum Ordines nequaquam conſentire aut permittere voluiſſe, vt Rex in Angliam veniret. Hi pluresque alij ſermones fuère habiti, ipſa ſubinde plorante: tandem ſigillatim Proceres alloquitur. Actis verò omnibus in commentarios relatis, diſcedit conuentus.

Purgauit ſe friuolis admodum excuſationibus, in eo potiſsimum fiduciam collocans, quod Regina eſſet nata & coronata, nullius iuriſdictioni aut imperio ſubiecta. Id verò haudquaquã eo ſenſu acceptum fuit: quandoquidem coronam regnumque reſignauerat, & in Angliam ſuppetias petens confugerat, omnique principatu orbata, defenſionem quam rogauerat, à ſua Maieſtate impetrauerat. Ob quæ profectò beneficia in tanta neceſsitate ab Angliæ Regina ſibi collata, eidem maximè deuincta obligataque fuit: neque eo loco vbi tunc erat, vllum alicuius iuris priuilegium poſtulare aut vſurpare potuit, quod tamen ei ſui fautores atque aſſeclæ perſuaſerant: qui quidem multo conſultius feciſſent, ſi ei humilitatem & animi demiſsionem, qua ſuſpicionem auertere potuiſſet, inculcaſſent, neque multam potentiam ac confidentiam, quæ exitij præcipua fuit cauſa, propoſuiſſent.

Hæc

Hæc examinatio mox oblata eſt Londini tribus Regni Ordinibus, quod Parlamentum vocant, ex eccleſiaſticis, nobilibus, & populo conſtans, qui ſimul omnes conſiciunt, circiter quadringentos viros præſtantes, quorum iudicium & ſententia ſuper hac re requirebatur. Hi poſt longam ac maturam deliberationem (cuique enim liberum eſt ſuam eloqui ſententiã) Mariam mortis ream iudicant, & vt Regina rei iudicatæ, confirmationẽ, diuulgationem & exequutionẽ fieri iubeat, & ſe, patriam, & religionem conſeruet, ſupplicant: Mariam prorſus eſſe obduratã: nullam ſupereſſe pœnitentiæ aut emendationis ſpem: irrequietam competricem dominandi deſiderio, & vt ex ipſius Epiſtolis liquido cõſtat, ſanguinolento odio flagrare: vtpotè quæ ſuis mandauerit, ſi rebus aduerſis fugam capiat aut ſuccumbat, ipſi nihilominus Angliæ Reginam trucidari curent, profeſſa id facinus legitimum, honeſtum, & inſigni laude atque mercede cæleſti dignum, quandoquidem à Pontifice Romano ſit regno excluſa, excommunicata & dirè proſcripta. Pericula etiam in quibus Reſpublica, Regnum & Religio, Maria viuente & incolumi, verſarentur, explicant: Proinde nequaquam illam tolerandam, cui vitam concedere, *crudelis eſſet miſericordia, &c.*

Maria Scotiæ regina mortis rea indicatur à tribus Angliæ Ordinibus.

Rationes ob quas Regina Scotiæ de medio tollenda.

Cùm verò Ordines certũ ad hæc reſponſum à Regina non reciperent; rurſus, maiori quàm ante inſtantia flexis genibus orant & ſignificant, nihil pœnitentiæ aut emẽdationis ab ipſa Maria exſpectandum, nihil ſecuritatis arcta cuſtodia, iureiurando, obligationibus, chirographis, obſidibus, aut exilio ſperandum, idque certiſsimas ob cauſas.

Ad hæc Regina Angliæ ne iam quidem affirmare vel negare quicquam voluit: ſed vbique locorum, in Francia, Scotia, in ſuo quoque regno, viros prudentes, Legatis miſsis, conſuluit quid in negotiò tam difficili potiſsimè agendum videretur: an infelicis huius Scotiæ Reginæ, ſuæ conſanguineę & cognatæ, fœminæ Reginæ, ſicut & ipſa, vita vllo modo ſeruari poſſet, cùm ſuæ Maieſtatis, Regni & Religionis ſecuritate ac incolumitate. Qua de cauſa ex Scotia Legati D. Matinus, & à filio Rege, & ex Francia D. Bellieureus in Angliam veniunt, multiſque in medium allatis, hæc in omnium Principum præiudicium ac damnum fieri dicunt, neque fas eſſe de ſummi alicuius Principis capite agere. Ad quæ Regina Angliæ reſpõdet: Attentata huiuſmodi facinora inulta dimittere, periculoſum damnoſumque eſſe, & Regi Franciæ, & ſibi, & omnibus Chriſtiani orbis Principibus. Metu pœnæ grauis ac crudelis animos eiuſmodi domandos ac cohibendos eſſe. *Expedit enim Reipublicæ, ne malefacta maneant impunita.*

Regina Angliæ cõſulit vicinos principes de morte Mariæ.

Addunt Legati præterea, Mariam Reginam tanquam ſupplicem in Angliam veniſſe: proinde eam iniquè captiuam teneri. Captiuum quoque peccare non poſſe, &c. Reſpondet Angliæ Regina, Liberum ſibi eſſe, eam tenere captiuam ad normam veterũ legum, conſuetudinum & contractuum inter Scotiam & Angliam. Mariam vſurpaſſe atq; adſcripſiſſe ſibi Angliæ coronam: cedere verò iure coactam: id tamen nondum eſſe factum. Omnibus notiſsimum eſſe, Captiuum quamcunq; ob cauſam, ſi in captiuitate crimen committat, reum criminis, & pœnæ obnoxium eſſe. Cùm verò Bellieureus pergeret, diceretq;, rem eſſe prorſus abſurdam atque inauditam, Scotiæ Reginam, ſummam Principem, Anglici regni iuſtitiæ ſubiectam eſſe, & negaret talem ſententiam in orbe terrarum vnquam fuiſſe latam: Reſpondetur, Mirum eſſe, Legatos viros imprimis doctos, & expertos tale aliquid allegare, cùm ſciant, *Quod delinquens in alieno territorio, & ibi repertus, punitur in loco, nulla habita ratione dignitatis, honoris aut priuilegij:* idque ita vbique terrarum acceptum atque vſurpatum eſſe: in cauſa Roberti Regis Siciliæ, Bernardi Regis Italię, Eliſabethæ Reginæ Hungariæ, Caroli II. Regis Neapolitani, & Conradini, & Deiotari, &c. Reginam Scotiæ, cùm in Anglia nunc ſit, Angliæ legibus quoque ſubiectam eſſe. Principes extra ſuas ditiones, tanquam homines priuatos eſſe, quanquam Principum dignitatem teneant.

Cauſæ Legatorum Principum pro Maria Scota: & reſponſiones.

Poſtremo cupiunt Legati nomine ſuorum Dominorum fideiubere nihil poſthac attentatum iri: & ne quid mali fiat, facilè impedituros: id ipſum Reginæ Scotiæ amicos quoque cauturos & confirmaturos, chirographis & ſigillis. Reſpondet Angliæ Regina, Huiuſmodi cautiones & fideiuſsiones nihil ſibi mortuæ profuturas: Regni ſui viros prudentes & conſultos, neque in talibus promiſsis, neque in Mariæ perpetua captiuitate ſecuritatẽ vllam poſſe collocare, &c. Hæc pluraque alia quę longum eſſet hîc referre, fuerunt allegata.

Poſt hæc Angliæ Regina 4. Decemb. 1586. anno regni 29. per tubicines publicauit edictum magno ſigillo regni corroboratum cõfirmans prędictam ſententiam, & ad perpetuam memoriam in actis publicis referri iubet, & Baronem de Buckhurſt, & alios ad miſeram Scotiæ Reginam mittit, qui omnia, quæ in ipſius cauſa fuerant acta, ei exponunt, eamque ſecundum patriæ leges morti adiudicatam declarant: his auditis, conqueritur de iniuria ſibi facta, tanquam Principi abſolutæ, & nemini mortalium ſubiectæ, &c. Ab eo autem tempore exaugurata & omni regio ornatu exuta fuit.

Nuntium de mortis ſententia Mariæ Scotæ adfertur.

Cumque iam nihil quã executio ſententiæ reſtaret, & Anglię Regina ob aſsiduã Parlamenti ſiue Ordinum ſui Regni inſtantiam, executionem negare aut differre vlterius nõ poſſet, quandoquidem

doquidem

An. 1587.

doquidem indies diuerſarum in regno tubarum nuntia audiebantur, tandem pridiè Purificationis feſti, anno 1587. vt aliquo ſaltem pacto ſubditis ſatisfaceret, acta confirmationis ſententię, & mandatum atque authoritatem ſupplicij mortis ſubſignauit, & à Cancellario, vt in Anglia moris eſt, magno ſigillo ſignari iuſsit, abſque vlla tamen limitatione temporis, quo morte puniretur: ſed tantummodo vt hæc parata haberet, quocunq; tempore fieri iuberet, ſperans hoc modo ſubditos pacari, & Scotiæ Reginæ addictos & fautores à ſuis machinationibus, vtpotè quæ ad ipſius mortem accelerandam tenderent, auerti ac deterreri poſſe. Signatam hanc mortis ſententiã, & ſigillo munita acta dedit ſuo Secretario Dauidſono reſeruãda, donec vlterius hac de re decerneret. Verùm Dauidſonus mandatum aure aut animo non ſatis rectè percepit, aut parui fecit: ſententiam latam ampliſsimo Senatui quadam reuerentia motus tradidit, neque ſignificauit ſibi mandatum à Regina vt reſeruarent, aut non oſtenderet; incogitantia haudquaquam perpendens, quàm longe Principum mandata tendant, & quàm exactè obſeruari debeãt. Verùm ille publico iudicio ob violatum mandatum, à regni Proceribus grauiter mulctatus, diù in carcere detentus, & Secretarij loco motus erat.

Angliæ Regina ſignat authoritatẽ ſupplicij contra Scotiæ Reginam.

Senatores Angli Scotiæ Reginam capite plecti iubent, inſcia Angliæ Regina.

Senatores nonnulli viſa ſentẽtia ſigillo munita, quàm multa ſolicitatione diù poſtulauerãt, & iuri prorſus conformem ſciebant, haudquaquam vlterius differendum aut morandum exiſtimant, ne ſi conſpiratio aliqua oriatur, omne malum ipſis imputetur: cumque inſuper perpenderent, quæ pericula damnaque Reginæ, patriæ, religioni, & ipſis accidere poſſent: Reginæ quoque clementiam optimè perſpectam haberent; vnanimi conſenſu rationem ſententiæ exequendæ ineunt, negotio haudquaquam amplius Reginę ſignificato, quæ contra reputarat, neminé tam audacem qui ſe inſcia tale quid inceptaret: ita vt illi quibus mitiſsimum Reginę ingenium probè erat cognitum, exiſtimarent, Scotiæ Reginam nunquã mortis ſupplicio multatum iri mandato Reginæ Angliæ, niſi res nouæ rurſus attentatæ liquidò compertæ fuiſſent.

Itaque Senatores ampliſsimi Regina neſcia, mox ſententiæ acta & iudicij ſcripta, vnà cùm Epiſtolis mandati, & exeſequutionis forma mittunt per M. Robertum Bealeum, Regij conſilij ab Epiſtolis ad Comites Salopiæ, & Cantij, ambo proximè vicinos tunc temporis arci, in qua miſera Regina erat, iubentque vt cum alijs Dominis, Ordinis equitibus, nobilibus & præfectis eius regionis, vnà cum D. Amicio Pauleto, & D. Druo Druyrio, quibus arcis cuſtodia erat cõmiſſa, ſententiam latam exequantur.

Hi die conſtituto in arcem Fodringayam cõueniunt, cum captiuæ Reginæ, ritu ſolẽni pridiè negotium ipſis mandatum ſignificaſſent. Reſpondit autem miſera ſe paratam eſſe, & id diù exſpectaſſe. Interrogantique quando exequi mandata vellent, conſtitutus eſt dies Mercurij, 18. Februar. 1587. ſtylo nouo.

Varias autem allegant excuſationes, proponuntque ſummam neceſsitatem, quæ Reginam & regni Proceres ad extremum hoc decretum impulit: ſimul orant, vt patienti animo ferat: multæ pręterea aliæ rationes, admonitiones, & ſermones vtrinque acceſſerunt.

Poſtridiè, 18. Febr. aut 8. ſtylo Anglico, mane hora ſeptima, dicti Comites, equites aurati, nobiles, præfecti, in arcem conueniunt: ita vt circiter ducenti in arce præſentes fuerint, excepta cuſtodũm turma, & familia.

In maiori aula conſtructum erat theatrum, latum pedes duodecim, altum duos, fulcro, tanquam ſepimento, cinctum: omnia panno nigro velata, in medio ſella cum puluinari. In aulam hanc poſtquam dicti Domini conuenerunt, miſſus eſt hora octaua nuncius, qui eorum nomine ſignificaret Reginæ, Dominos, vt iniunctum munus exſequantur, conueniſſe, & quando parata eſſet cupere certò ſcire. Nuncius poſtquam cubiculi oſtium clauſam inuenit, reuertitur: paulò pòſt iterum mittitur: inuenitque oſtium apertum, tum vni ex miniſtris, vt rem Reginæ ſignificet iniungit: is verò eam nondum paratam eſſe refert: poſt mediam autem horam, cum Domini tertio miſiſſent, eam mox paratam fore reſpondetur. Media poſt hæc hora elapſa, Satrapa Reginam accedit, eamque cum pretextatis & honorarijs ſuis puellis ac pediſeqnis, genibus flexis ſuppliciter orantem inuenit: mox ipſa ſurgit, ſeque paratam dicit: tum inter duos viros nobiles media ex cubiculo, in anteriorem pręſentiæ cameram, vt vocant, ducitur: hic omnes ſuos domeſticos tam viros quam fœminas ſtantes ac lachrimantes videt: quos vt Deum temeãt, & ſuperioribus obediant, monet: ſingulis valedicit, fœminas oſculatur, viris manum oſculandam præbet, vtque bono ſint animo, & Deum pro ipſa rogent, orat.

Mox Domini omnes ſe obuios ferunt: Salopiæ Comes eam his verbis alloquitur: Domina, adſumus vt tibi Regiæ Maieſtatis mandata reſeramus, & quæ tibi heri dicta ſuére, exſequamur: ſimulq; mandatorum auctoritatem maiori Angliæ ſigillo munitam oſtendunt. Ad hæc reſpondet, Sibi vtique placere: malle enim ſe mori quam viuere. Conuertens autem ſe videt primarium ſuum miniſtrum Meluinum, eumque ſic affatur: Meluine, fidelis famule, quamuis tu ex proteſtantibus ſis, ego verò Catholica, & vnus tamen tantum ſit Chriſtus, ego tua Regina nata & vncta, ex ſanguine Henrici ſeptimi Angliæ Regis prognata, tibi mando, vt ſicut coram

Scotiæ Reginæ admonitiones ad ſuum ſeruitium ...

Deo ra-

Deo rationem reddere cupies, ita filio meo chariſsimo ſyncerè & verò ſignifices, nuntiumque referas, me eum orare, vt Deo ſeruiat, Eccleſiam Catholicam protegat & conſeruet, & regnum ſuum in pace ac tranquillitate gubernet: neque ſe (quod quidem ego feci) alteri ſubijciat: quanquam deſiderauerim hanc Inſulam ſuo regno adijcere, & in concordiam reducere: id nunc quidem liberum ei relinquo, vtque ita ſeruet ac teneat, moneo: ne huius ſæculi prudentiæ nimium fidat: quandoquidem id, neque ſtabile, neque commodum ſemper eſt, verùm in Deo ſpem ſuam collocet: ne male ſuſpicandi anſam Reginæ Angliæ præbeat, imprimis caueat: id ſi fecerit, ſe ſalutem & benedictionem à Deo conſequuturum. Et tu, Meluine teſtis eris, diceſque meo filio, me mori fidelem Scotam, fidelem Francam, & fidelem Catholicam, vt & ſemper ſum profeſſa. Addit præterea huiuſmodi plura, ad quæ Meluinus reſpondit: Veneranda ſuprema Princeps, ſicut tuæ Maieſtati fidelis hactenus fui ſeruus, ita hæc Maieſtatis tuæ nouiſsima verba & nuncia filio tuo Regi fideliter referam.

Deinde conuerſa ad Proceres, petit presbyterum & omnes domeſticos ſibi adeſſe, vt coram Regem Franciæ & amicis teſtentur eam Catholice mortem obijſſe. Dicunt Proceres, Aliter conſtitutum eſſe, ne præſentes nimio fletu animum eius labefactent ac perturbent: nihilominus tandem quinque famuli, & duæ famulæ, qui ei ſerulant, admittuntur. Rogat præterea, vt famulis, tam viris quam fœminis tuto & libero commeatu abire, & ipſis donata tenere liceat: hęc & ſimilia promiſſa ac conceſſa fuere. Poſtea ducitur in aulam, conſcendit theatrum, reſidet in ſede, duobus Comitibus ſimul aſsidentibus. Tum Secretarius ſententiam, & exſequutionis auctoritatem ac mandatum clara voce legit.

Erat habitu decoro, ornata veſte nigra ſerica valde pretioſa, fibulis, bullis, & margaritis conſita: caput redimitum ſindone ſiue peplo tenui ad terram vſque dependente: fœmina facie admodum formoſa, principum fœminarum ſui temporis pulcherrima. qua quidem pulchritudine ac venuſtate ad ſui amorem, quoſcunque facilè pertraxerat: ſtatura mediocris, corpore viuida ac firma. nonnihil pinguior & craſsior ſolito, verùm valitudine non ſatis bona. Manu crucifixi effigiem ligneam vel oſſeam ferebat, & librum: de collo crux aurea, & agnus Dei, de cingulo ſperulæ precatoriæ, quas roſarium vulgo vocant, pendebant. *Scotiæ Regina in theatrũ adducta habitu, vultu & forma.*

Proximus adſtabat Doctor Richardus Fletcherus Decanus Petetborgius: qui cum eam, dominorum mandato, ſacris verbis inſtrueret, eius ſermonem audire nolens, impediuit loquentem, ne gloriam, quod Catholica Romana moreretur, amitteret, idque ſolum in omnibus ſuis excuſationibus, ſcriptis & actis præcipuè curabat: perſuaſa hoc nomine ac prætextu omnia crimina poſſe tegi: cumque diceret ſe à Decano perturbari; Comes Cantijeam alloquitur: Domina, doleo ſummopere te id recuſare, & vana atque ſuperſtitioſa hæc, manibus tractare. Tum illa, decet inquit, me Chriſti figuram manibus tenere, vt eius recorder. Reſpondet Comes, præſtare eum mente tenere: & quamuis oblatam Altiſsimi gratiam audire recuſet, omnes tamen cupere Deum omnipotentem pro ipſa orare, vt dimiſsis peccatis, in regno cœlorum recipiat.

Ad hæc reſpondet: Orate, ego quoque orabo. Mox Decanus genibus flexis piam atque conuenientem orationem, clara & intelligibili voce recitat, orans pro ipſa, pro Angliæ Regina, & Angliæ regni ſalute ac proſperitate; eiuſque verba circumſtantes omnes ſequuntur ac reddunt. Interea dum hæ preces funduntur, ipſa verbis Latinis voce altiore, crucifixi figuram manibus tenens, orat.

Oratione finita, Lictor flexis genibus veniam ab ipſa petit, quam & illi, & omnibus qui hactenus eius vitæ inſidiati fuerant, toti quoque mundo concedit, ſicut ſibi ſua peccata condonari cupiebat: tum orationem ex animo fundit, rurſus in genua procidens, & delictorum omnium veniam rogat, dicitque ſe ſpectare per vnius Chriſti mortem & effuſum ſanguinem, æternam ſalutem conſequuturam; & ante crucifixi figuram humiliter proſtratam lubenti animo ſanguinem profuſuram. Orat præterea pro Angliæ Regina, vt longo tempore bene & pacificè regnum gubernet, & Deo ſeruiat: præterea pro felici ſtatu ac proſperitate totius Inſulæ: afflictæ Chriſti Eccleſiæ finem miſeriarum precatur; rogat pro filio Rege, vt iuſtè gubernet, & ad Catholicam Romanam Eccleſiam conuertatur: poſtremo diuos & diuas omnes, vt pro ſe Deum orent, precatur: rogatque vt Deus pro immenſa ſua miſericordia, mala atque aduerſa omnia ab Inſula Britanniæ auertat, peccata morituræ condonet, & vita defunctæ animam in cœleſtes ſuas manus recipiat. *Reginæ Scotiæ oratio.*

Tum ſurgens, ad mortem ſe præparat: dum verò tunicam ſuperiorem, iuuantibus pediſequis exuit, & vterque lictor iuuare etiam vult, dicit ſe nō conſuetam coram tanta multitudine, aut ob eiuſmodi honorarijs miniſtris (carnificibus videlicet) veſtibus exui: poſtquam brachia manicis exuta fuere, reliquum tunicæ ad pectus vſque demiſſum manſit: veſtis interioris thoracem ligulis à tergo vinctum feſtinans exuit, & manicas ex holoſerico induit, reliquo corpore ſubucula tecto: tum expedita, honorarijs pediſequis oſculo dato, valedicit: quæ dum alta voce

An 1587. plorant & eiulant, lachrymas ſiſtant monet, manubendicit, & è theatro diſcedere iubet: ad miniſtros quoque conuerſa, eos crucis ſigno munit, & ſe Catholicam mori, teſtes eſſe cupit; poſt hæc ſubitò in genua procidit animo prorſus intrepido ac conſtanti, neque vultu, neque colore mutato, neque vllo timoris mortis ſigno edito. Vna pediſequarum ei oculos velat corporali conſecrato, linteo videlicet tenui admodum & pretioſo, auro intertexto. Genibus flexis, clara voce orat Pſalmum ſeptuageſimum, *In te Domine ſperaui, non confundar in æternum*, &c. quo finito, magna animi conſtantia corpus inclinat, & collum trunco imponit, clamans: *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum.* Interea verò dum alter carnificum eius manus inferius detinet, alter manu vtraque ſecuri bis ferit, & caput amputat: atque ſic Maria vitam finit, nata annos quadraginta quatuor, aut paulò amplius. Lictor mox caput eleuat, & populo oſtendit, clamans: Deus Reginam conſeruet. Reſpondet populus: Sic pereant omnes Dei & Reginæ hoſtes.

Maria Scotiæ Regina ſecuri percutitur.

Caput verò dum lictor amputatum eleuat, ex ornatu ſiue mitella excidit, viſumque eſt valde canum, & capilli non ita pridem cute tenus abraſi. Nihil veſtium aut ornatus lictoribus relictum, ſed pretium pro iis numeratum: omnia ſanguine adſperſa, tam in lictore quam aliis, adempta & ſtatim abluta fuere, ipſius etiam theatri aſſeres: niger pannus, & reliqua ſanguine maculata, ſtatim in ignem coniecta & exuſta, ne quid ſuperſtitionis inde oriretur. Corpus balſamo conditum in loculo ſiue capulo repoſitum eſt.

Interea dum clauſis caſtri portis, ſententiæ exequutio peracta fuit D. Talbotus, Comitis Salopiæ filius, nuncius in curiam ſumma feſtinatione miſſus eſt. Poſtridiè, morte Reginæ Londini nunciata, ciues paſsim in plateis feſtos ignes conſtruunt, & campanas ſummo gaudio pulſant. Atque hinc quidem Regina Angliæ, Scotiæ Reginam, ſe inſcia, morte mulctatam percipit: quamobrem ſummopere commouetur, & commota manet: idque illi qui mortis auctores præcipui fuerant, comprimis ſenſere. Longo poſt tempore veſtem nigram lugubrem induit, ſæpius conqueſta ſanguinem tam generoſum haudquaquam ſe inſcia & inconſulta fundi debuiſſe: maiorem ad id requiri reuerentiam, obſeruantiam, & ceremoniarum cultum. Cùm verò ſepulturæ mentionem nemo facere auderet, poſt longas tandem moras, menſe Auguſto, ſex poſt mortem menſibus, ſepulta fuit: atque interea temporis nemo ex defunctæ familia ibi detenta diſcedere potuit. Sepulta eſt Peterborgii iuxta Catharinam Hiſpaniæ Reginam: exſequiæ maxima pompa & multis ceremoniis celebratæ fiſco Reginæ Angliæ, pluſquam centenis florenorum millibus conſtiterunt. Conabantur quidam poſtea cadauer ipſius, aut ſaltem partem eiuſdem ex ſepulchro tollere, iamque ciſtam plumbeam perfregerant, verùm ac ligneam penetrantes interpellantur, pannum holoſoricum ſepulchro impoſitum furentes, ex quibus tres comprehenduntur, & ſuſpendio necantur.

Angliæ Regina valde commota ob Scotiæ Reginæ mortem.

Memoratu atque notatu imprimis dignum, infelicem hanc Reginam ſecuri fuiſſe percuſſam 8. Februarii, 1587. cum ante annos viginti 10. Februarii, 1567. maritum Regem Henricum interfici curaſſet. Hanc dicitur Principes & magnates meminiſſe ſententiæ Virgilianæ,

Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere Diuos.

Aeneidos Virg. lib. 7.

BREVIS DESCRIPTIO
POLITIAE ANGLICANAE.

CVm iam ſæpius à nobis Angliæ ſit facta mentio, quæ vtpotè Belgis vicina, arctiori cum illis nuper fœdere eſt coniuncta, operæpretium facturus mihi ſum viſus, ſi de Anglicis legibus, conſuetudinibus & politiis (quæ cum Belgicis minimè conueniunt, qua gratia inter ipſos ſubinde diſcordiæ & lites oriuntur) pauca hic inſeruero: eò magis, quod vix de iis apud Auctores exteros quicquam ſcriptum reperiatur.

Deſcriptio Politiæ Anglicanæ.

Hæc Inſula totius Europæ maxima, eleganter & doctè eſt Latinè deſcripta à Guilielmo Camdeno, quapropter nos de Legibus & Inſtitutis eius ſic agemus. Complectitur in ſe Angliam & Scotiam; De Scotia, quia ibi iure vtuntur Cæſareo, à nobis non alieno pauciſſima dicemus.

Hæc Inſula, haud dubie à peregrinis incolis primum eſt habitata, videlicet, Gallis & Belgis: Primùm à Iulio Cæſare, ſexaginta annis ante natum CHRISTVM occupata, & deinde porrò ab aliis Romanorum Imperio ſubiecta, declinantibus Romanorum rebus à Septentrione per Pictos & Scotos; dein à Meridie per Anglo Saxones ex Oſtlandia, Hollandia & Zelandia venientes ſubiugata, à quibus, Inſula Anglia vocata eſt, quod præcipui eorum ex Angloen Cherſoneſi, Cymbricæ regione eſſent oriundi.

Anglia ſubiecta Romanis, Pictis & Scotis, Saxonibus, Danis, & poſtremo Normannis.

Poſt illos Dani claſſe potentes, Inſulam hanc ſuo imperio ſubdiderunt, paucisque annis ea ſunt potiti, cum ſuperuenit, Guilielmus cognomento Conqueſtor, Ducis Normanniæ filius

nothus, qui anno CHRISTI 1066. Angliam (quæ aliquot anois à Dannorum imperio ad Reges nomine Anglici redierat) in poteſtatem ſuam redegit. *An. 1587.*

Is fuit Edvvardi Confeſſoris e Saxonibus Angliæ Regis conſanguineus, ab eoque adoptatus hæresque in regni ſucceſsione inſtitutus, quo prætextu Haraldum incolarum conſenſu regnum iam poſsidentem expulit.

Duxerat Guilielmus iſte Baldvvini Flandriæ Cnmitis filiam, per quam affinitatem, magna nactus eſt auxilia nauium & militum; inſtructus itaque claſſe nauium, quarum maior pars exiguæ ſoluit ex Sabi ad ſanum Valerij, traiectoque directè mari appulit prope Penſey in Suſſexia, vbi ſe ſtatim muniuit, & pnſtridie Haſtingæ: tandemque magno prœlio, in loco qui nunc dicitur Battell Abbey, id eſt, monaſterium de Bello, quod ibi prœlium fuit conſertum, Regem Haraldum cum fratre, ingenti Anglorum multitudine cecidit.

Atque ita armis Regem ſe conſtituit, legesque deuictis pro arbitrio poſuit, collectas ex antiquis Normannorum, Brittannorum, Saxonum & Danorum legibus & conſuetudinibus, vt videlicet ipſis eſſent acceptiores, quia quodammodo illis erant aſſueti.

VVilhelmus Conqueſtor, Normannicas leges Angliæ.

Hæ leges à Iure ſcripto Imperatorio, quo vicinæ Nationes omnes vtuntur, longe differũt. Conſtant enim placitis, iudicijs, & conſtitutionibus, quæ tandem in conſuetudines abierunt, & leges dictæ ſunt, non tamen ſcriptæ: has leges Normannicæ ſuæ linguæ allegari, & inter litigandum recitari voluit, donec Edvvardus III. Angliæ Rex conſtituit, vt Anglica lingua cauſæ agerentur, & latina lingua in publica acta referentur.

Anno Regni Leic. ca. i. 15.

Incolis terras omnes hæreditarias, poſſeſsionesque ademit, quas inter Nobiles & milites ſuos diſtribuit, vt eas ipſius beneficio in feudum poſsiderent, quod hodie eorundem faciunt hæredes, vocantque hoc *Tenura*, quod feudum duplex eſt, Tenura vt vocant in *Capite* per ſeruitium militare, & Tenura in *Soccagio*, quo aſtringuntur ad Colendam terram, quod ſeruitium *Soccagij* olim paruo fuit redemptum, atque hac ratione omnes qui terras poſsident, eas in feudum habent, id eſt, ob eas ad ſeruitium aliquot Regi præſtandum deuinciuntur: Exceptis incolis Cantij, qui quidem à VVilhelmo tandem fuerunt ſubiugati, ſed ſeruata antiquorum priuilegiorum ſuorum incolumitate, quibus adhuc ex parte gaudent, & ad militaria ſeruitia eo nomine non aſtringuntur, vbi inter filios æqualis eſt diſtributio hæreditatis, quàm Gauelkynde, vulgo vocant; quæ vox Germanica vel Saxonica ſonat donatio omnibus filijs. Sed extra Cantium, & quædam alia loca, vbi qui minimus eſt natu filius, è ſimili conſuetudine totius patrimonij hæres eſt, & per reliquum regnum filius primogenitus ſolus paternarum poſſeſsionum eſt hæres: idque quo Regi ſeruitium ſuum maneat integrum. Secundogenitus & reliqui deinceps filij de primogenito quodammodo dependent, aut inſeruiunt, qui ijs commodiſſima qua poteſt ratione proſpicit, vti & filiabus ſi quæ fuerint.

Primogenitus in Anglia ſolus hæres inter fratres.

Filijs non natis, filiæ inter ſe paternam hæreditatem æqualiter partiuntur. Si pater moriens impuberes relinquat liberos, qui immediatè in Capite ſeruitium fundi Regi ipſi debent, illorum liberi ſtatim transferuntur ad quendam pupillorum ſiue VVardorum Regiorum magiſtrum, (ſic enim vocant, qui eo nomine ampliſsimam Curiam publice tenet) qua & Regi de VVardis, & VVardis de agrorum ſecuritate cauetur. Legis verò quæ hanc prærogatiuam Regiam agnoſcit, verba ſunt hæc. *Rex Angliæ habebit cuſtodiam omnium terrarum eorum, qui de ipſo tenent in Capite per ſeruitium militare, de quibus ipſi tenentes fuerint ſeiſiti in Dominico ſuo, vt de feudo, die quo obierunt, de quo tenuerint per huiuſmodi ſeruitium: dum tamen tenuerint ipſi aliquod tenimentum ab antiquo de Corona, vſque ad legitimam ætatem hæredis.*

Durante Pupillorum minoritate Rex vel Dominus fundi pupillorum terrarumque fructus percipiunt.

Si verò illud fundi ſeruitium, Inferiori alicui Regulo, vel Domino debebatur, Dominus à quo terræ eius agnoſcuntur, tanquam curam habens ſeruitij quod Regi debetur, ſtatim puerum ſeu hæredem, omnemque eius hæreditatem ſit ab illo tentam, in poteſtatem ſuam redigit, fructusq; eius omnes percipit, cæterùm ad nihil obligatus, quam vt pupillum (quem illi VVardum vocant) alat, neceſſariaque ei ſuppeditet, alijs nullis eo nomine reddendis rationibus obnoxius. Lex tamen in hæc verba ſancitur: *Cuſtos, quam diu cuſtodiam terræ huiuſmodi habuerit, ſuſtentet domos, parcos, viuaria, ſtagna, molendina, &c. ad terram illam pertinentia, de exitibus terræ eiuſdem, & reddat hæredi cum ad plenam ætatem peruenerit, terram ſuam totaliter inſtauratam, de carucis & omnibus alijs rebus ad minus, ſicut illam recepit: & ſi ille inde deſtructionem vel vaſtum fecerit, amittat illam cuſtodiam.*

Præterea eam habet in pupillum, pupillamue poteſtatem, vt pro arbitrio cum qua vult perſona (*modo non ſit nimia diſparitas, quam diſparagamentum vocant*) nuptias contrahere faciat; quod intellige ante annum ætatis 21. ſi fuerit maſculus (tum enim à tutela liberatur) ſi fœmina ætatis 14. vel 16. & ſi fortè pupillus pupillaue (vulgo vvarde) nuptias oblatas recuſet, eas redimit hoc modo, vt ipſis legis verbis vtar: Si quis hæres pro Domino ſuo ſe noluerit maritare, non cnm-

pellatur hoc facere, ſed cum ad ætatem peruenerit, det domino ſuo & ſatisfaciat ei de tanto, quantum inde percipere poſſet, ab aliquo pro maritagio ſuo antequam terram ſuam recipiat.

Hæc lex à VVilhelmo Conqueſtore primum inuecta eſt, poſtea verò eius Succeſſoribus à populo indulta, ob prætextum videlicet, quod dictæ terræ datæ ſint, & poſſeſſæ ſub conditione ſeruitij militaris Domino ſeu Regi præſtandi: quia verò impuberes ſeruitium Domino debitum explere non poſſunt, æquum illis videtur vt Dominus, qui idem ſeruitium ipſe præſtat, aut præſtari ab alio curat, terrarum interea vſufructum habeat.

Hac conditione terræ ferè omnes venduntur, aut ad certum temporis ſpatium vtendæ dantur, qui contractus appellatur Leaſſe, à Gallico ſeu Normanico verbo Laiſſer, id eſt, permittere. Hæ verò terræ quæ ſic ſeruiunt, Regi non poſſunt per venditionem in alium transferri, niſi impetrata licentia Regis.

Pupilli venduntur & permutantur.

Feudorum enim Domini iſtiuſmodi, ſiue is fuerit Princeps ſeu alij, qui in eius generis terras dominium habent, plerumque ex ijs maximum faciunt lucrum, dum pupillos, pupillaſue feudatarias permutant, aut vendunt illis, qui filiabus, neptibus, aut filijs, eos eaſue matrimonio collocare expetunt: Multis tamen indignum & iniquum videtur, vt homo liber & nobilis venderetur, & reuenderetur, aut dono alicui daretur, vt equi ſolent & boues: ob hanc cauſam, pupilli ſæpè malè educantur, quia non committuntur matribus, aut proximis agnatis & conſanguineis, niſi illi id à Domino (qui alias nullo affectu erga pupillos mouetur) pretio impetrent. Non deſunt tamen ipſis ſuæ rationes, quibus omnia hæc excuſent & defendant.

Mulieres nihil habēt proprium, planeque maritis ſubſunt.

Mulieres ibi plane ſunt in maritorum poteſtate, excepta ea, quæ eſt vitæ & necis. Vir ducens vxorem, fit dominus omnium bonorum eius mobilium, vt ſunt pecunia, annuli, & reliqua mundi muliebris vaſa aurea & argentea, omniſque ſuppellex, &c. Terræ autem hæreditariæ ad proximos eius hæredes perueniunt: *Si ſine herede de corpore ſuo exeunte* (quæ iuris Anglici verba ſunt) *mulier deceſſerit.* In gratiam verò maritorum huiuſmodi verbis, lex antiqua concipitur, quam *Courteſiam Anglicanam* vocant. *Si vir terras in matrimonio cum vxore acceperit, & ex illa heredem filium, ſiue filiam ſuſceperit, infansq́; ille, vel ſemel vagire auditur, ſi vir vxore ſuperſtes ſit, ſiue heres viuat aut moriatur, terra illa marito quoad vixerit, remanebunt.*

Quicquid mulieres lucrantur, aut acquirunt, ſtante matrimonio, id maritis acquirunt; nec poſſunt vendere, vel alienare teſtamento, vel alio modo, ſua, aut mariti bona.

Morientibus maritis mulieres acquirunt tertiam partem reddituum, terrarum defuncti, eorumque vſufructu gaudent, dum viuunt. In pecuniam verò, vel ſuppellectilem maritorum, nihil habent iuris, niſi quatenus defuncti teſtamento id fuerit conſtitutum. Nihili plus iuris habent filij familias, quia omnia ſunt in diſpoſitione & adminiſtratione Executorum in teſtamento denominatorum.

Si maritus diſcedit inteſtatus, omnia eius bona committuntur diſtribuenda iudicio Epiſcopi aut eius vicarij, qui lege ſcripta iubentur adminiſtrationem committere viduæ defunctæ, ſi quam habeat, vel proximis agnatis: qua de cauſa, Londini & alibi, antiquam habent conſuetudinem, videlicet, vt defuncti bona omnia, in tres diuidantur partes; quorum prima deſtinatur ſumptibus funerum, legatis & donationibus à defuncto factis, ſecunda pars cedit mulieri pro ſua portione; Tertia verò liberis inter ſe æqualiter diſtribuenda conceditur, modo, non fuerint terræ hæreditariæ, quæ omnes (vt ante dixi) ad primogenitum pertinent, atque hinc fit, vt puellæ diuites, & viduæ valde ambiantur, & ad nuptias expetuntur, nam ſi viduæ rurſum nubant, liberi earum nihil ab ea amplius hæreditatis conſequuntur, quia vt dictum eſt omnia earum bona fiunt mariti propria.

Mulieres in Anglia patris nomen amittunt.

Ob eam cauſam mulieres matrimonio iunctæ, patris & familiæ ſuæ nomen amittunt, & mariti adſumunt, niſi forte Duciſſæ, Comitiſſæ, aut Baroniſſæ, quæ inferioris Ordinis maritis ſe iunxerint. Eæ enim prius nomen titulumque honoratiorem apud vulgus retinent, quanquam in Iure ſtricto, non item.

Antiquitus mos hic fuit apud Anglos, vt puellæ aut ſponſæ ſponſis traderentur à patre, vel proximo earum parente ad valuas templi, pro qua ſponſus aurum & argentum in libro paſtoris ponebat, tanquam pretium quo Sponſam emebat.

Quæ ſunt matrimonia legitima in Anglia.

Matrimonia legitima & iuſta in Anglia habentur, ſi ambo contrahentes coram presbytero & teſtibus in templo coniungātur: quod tam accuratè tenent, vt ſi filij procreati ante matrimonium, & poſtmodum nati in matrimonio ſunt legitimi, ita quoque ſi vidua prægnans quæ modo conceperit ex priori marito, nuptias ita, vt iam dixi contraxerit, infans natus in ſecundo illo matrimonio, hæres ſit illius matrimonij & mariti, ſin autem grauida fuerit tempore matrimonij, filius ſic natus habebitur filius prioris mariti.

Nemo

An. 1582.

Nemo in Anglia filios nothos aut illegitimos facere poteſt legitimos, reſeruataque eſt ea auctoritas ſoli Parlamento, hoc eſt, Comitijs regni, quæ conſtat ex Principe, & tribus regni Ordinibus.

Nemo poteſt legitimare, quam Parlamentum.

Etſi mulieres vbi omninò ſint in poteſtate viri, tamen ex conſuetudine, ipſis cum Bulgis a lijsque communi liberam rerum domeſticarum habent adminiſtrationem; nec ita concluduntur, vt in Hiſpania, Italia, & alibi ſolent. Imò ſi viris fuerint obſequentes, beneque de ipſis meritæ ſolent ferè ab ijs teſtamenti executrices conſtitui, cautioremq; bonorum partem cum adminiſtratione portionis liberorum conſequi.

Si mulier terras hæreditarias marito affert, illæ fiunt filij primogeniti vel filiæ, nec poteſt maritus eius dictas hæreditates diuendere, aut alienare per ſe, quia proximis hæredibus debentur. Solent mulieres dotatæ in contractu matrimoniali à Maritis ſtipulari, vt ſi illi prius moriantur, certam donationem propter nuptias ipſis concedant.

Liberi matris hæreditatem conſequuntur.

Liberi non ſunt in poteſtate Parentum, ſed ſtatim atque ad pubertatem, vſumque rationis venerunt, poſſunt ſua bona vendere, donare, vel per ea acquirere.

In Scotia vſurpant Ius ciuile, in Anglia non item, niſi in Curia Admiralitatis, vbi quæſtiones agitantur de rebus in mari, & extra Angliam geſtis. Ius Canonicum verò adhuc obſeruatur in teſtamentis, Legatis, Matrimonijs, & quibuſdam alijs cauſis Eccleſiaſticis, quæ à Pontifice Romano non dependunt.

Ius ciuile in Scotia: apud Anglos in Curia Admiralitatis.

Quæcunque autem obuenerit inter eos de iure diſceptio, tribus olim rationibus terminabantur, Parlamento, Monomachia, Ordinaria litigandi è iure via: Parlamentum propter ocij inopiam, quia maioribus Regni negotijs vacat, priuatos reatus ſolet excludere. Singulare illud inter litigantes Monomachiæ certamen, abijt in diſſuetudinem: Eius vero pugnæ ratio hæc erat, cùm vel pertinacia litigantium, vel iuris ancipiti propter obſcuritatem in nimis propinqua ſpecie æquitatis, euentu terminari, alio modo lis nequiret, ipſi litigatores, vel ſi certamini pares non eſſent, eorum vicarij gladiatores, fuſte, bacilloque tantum vſi, vt Myrmillo & Retiarius apud Romanos, tam diù ſe inuicem cæderent, quo ad fortiori de cauſa concederetur, ipſimet deuicti confeſſione, qua confeſſione cadebat, cauſa patronos cauſæ. Hanc verò tam barbaram conſuetudinem Chriſtiana pietas ſic pene ſilentio exterminauit, vt nulla iam alia expediendæ litis ratio ſuperſit, quàm quæ è iuris, litigandique ordinaria forma procedit.

Ad omnes cauſas, tam ciuiles quam criminales propria habent tribunalia, Iudices, officiarios, Regiſtrarios, Aduocatos, & Procuratores maximo numero, qui cognoſcunt, & iudicant ſecundum leges, vel ſtatuta in Parlamentis ſuis facta, de rebus fiſco obnoxijs, & alijs cuiuſcunque generis.

Pro Scabinis, qui de facto iudicent, vtantur duodecim viris, qui ritè è populo ad id munus appellantur: hi poſt præſtitum Iuriſiurandum de veritate dicenda prolata particula affirmatiua, vel negatiua, de præcipua cauſa parte, hoc eſt, de facto, ſententiam dicunt coram Tribunali & Iudice, vbi res per Aduocatos vtrinque (Iudice omnia dirigente) teſteſque audiuntur.

Duodecim viri iſti conſentire inter ſe ſuper facto debent, antequam cœtus eorum diſſolui poſſit, qui ſine cibo, potu, & igne concluſi detinentur, donec aliquid certi inter ſe ſtatuerint: niſi fortè ex illis quidam moriatur, quo caſu duodecim virorum ille cœtus (vulgo Iurie, quia omnes, vt dixi, ſunt iurati) ſoluitur. Vbi Iurati iſti affirmatiuè vel negatiuè vno ore pronunciarint, quid ſibi de facto videatur; tum Iudex ſententiam de iure profert. A qua raro fit appellatio, aut Reuiſio, niſi in Cancellaria quæ Curia, vulgo conſcientiæ ſiue æquitatis appellatur: Atque ita breui lis finitur, ſed non ita plene, quin inde rurſum ſæpè maiores lites oriantur alio nomine.

Duodecim viri loco Scabinorum.

De crimine accuſari coram Iudice, nemo poteſt antequam duodecim viri de facto Inquiſitionem habuerint, factumq; & factorè eiuſmodi iudicauerint, vt coram Iudice ſiſti poſſit: vbi iam reus in ius adductus criminis accuſatur, noui rurſum duodecim viri eliguntur pro qualitate facti & perſonæ. Si fuerit extraneus, ſex erunt Angli, & ſex Extranei (idem fit in cauſis ciuilibus, cùm altera partiū ſit extraneus) Reo itaque à prioribus duodecim viris ſemel criminis damnato, aduocato vti non licet, ſed cauſam ſuam ipſe tueri coram Iudice, & duodecim viris debet; vbi & teſtes iure coguntur deponere ea, quæ de re propoſita nouerunt, eaq; iureiurando ſuo confirmare. Eſtimatio teſtium ſtat iudicio duodecim virorum, qui pro vt ſibi dictat conſcientia de facto iudicare debent affirmatiuè vel negatiuè ſecundum quod ipſorum dictum, Iudex ſententiam pronunciat de iure.

Post a Iura in c. ſis criminibus.

Suſpendio ſtrangulant hominem ob furatos 12. denarios Anglicos; verùm vti hac in parte leges habent rigidiores, ita Iudicibus etiam poteſtas datur legem mitigandi, & vitam reis condonandi pro mortis ſupplicio manus aduſtione eos punientes; idque ſi in libro Pſalmorum, vt

An. 1587. Clericus pauca verba legere poſsit, in cauſis quibus hoc lege permittitur, verùm non eis liber cóceditur, qui fores aut ſeras effregerint, aut vlli vitæ diſcrimen pepererint. Simili moderatione etiam vtuntur in crimine homicidij.

Nullo rigore viuotur in examinationibus, nullas quæſtiones, aut tormenta adhibentes ad eruendam veritatem, dicentes: nemo tenetur prodere ſeipſum, & hoc nimis eſſe ſeruile, quare per teſtes omnia probare ibi debent, excepto caſu proditionis aut criminis læſæ Maieſt.

Ob cædem intentatam, venenũ propinatum, noctu ſtructas inſidlas, Sclopetum in aliquem exoneratum, vel telum immiſſum nemo morte punitur, ſi pars altera non moriatur, etiamſi tamen fuerit læſa. Hoc enim legis Anglicanæ axioma eſt; *Voluntas non reputabitur pro facto, niſi in cauſa proditionis*; ſed exitus in maleficijs ſpectatur, & non voluntas duntaxat.

Mortis ſupplicia. Omnia ferè crimina ſuſpendio puniuntur, corporaque mox ſepeliuntur, ni fuerint inſignium latronum & ſicariorum, quæ de catenis ferreis ſuſpendunt.

Perduelles. Perduellionis Rei poſt ſuſpendium adhuc palpitantes mox in quatuor ſecantur partes, Capita in ponte, membra in portis perticæ affixa collocantur.

Magnates. Magnatibus & è nobilitate præcipuis ex Regia gratia caput trunco impoſitũ ſecuri abſcinditur.

Hæreticos. Hæreticos viuos comburunt, Item, vxores quæ maritos, famuli qui heros, Clerici qui Epiſcopos aut ordinarios interficiunt, aut quouis modo necant; quod vulgo vocant (petit treaſon) id ſonat paruam proditionem.

Rarum ſupplicij genus, quo pertinaces ſuis heredibus terras ſuas ſaluas à fiſco reſeruant. Damnatorum bona omnla fiſco adiudicantur, ſed ſi quis pertinaciter Iudicium omne recuſauerit, nec Regni iure ſubijcere ſe voluerit, & obmuteſcens coram tribunali ſteterit, in eius bona fiſcus nihil habet iuris, ſed hæredes eius ad poſſeſsionem omnium terrarum eius & bonorum immobilium admittuntur, mobilia autem & ſuppellectilem fiſcus ſibi vendicat: puniuntur interea nihilominus pertinaces illi raro ſupplicij genere: comprimuntur enim inter duos aſſeres, quibus ingentia pondera ſuper imponuntur, donec crepent & ita moriantur.

Gubernatio ciuitatum Angliæ. Ciuitates per Angliam gubernantur à dirioribus Ciuibus, quos quia multa poſſident, veriſimile eſt operam daturos, vt ciuitas in pace conſeruetur: hi à populo per manuũ extenſionem è corpore ciuium, ad hoc munus eliguntur, vocantur Aldermanni, id eſt, Seniores: horum numerus apud Londioenſes eſt XXVI. præter quos Prætor vulgo Mayor, eligitur ex prædictis & duo Proprætores, vulgata latina voce, vice Comites dicti, Anglicæ Sheriffs. Mayor iſte ſeu Prætor ſummum habet in ciuitate Londinenſi imperium, & eſt Regis locum tenens, cui ſemper præfertur gladius.

Hi Magiſtratus ſunt annui, nullum accipientes ſtipendium, præter exigua quædam commoda, quæ hinc inde acquirunt. Interea, maximorum ſunt ſumptuum & impenſarum, tenentur enim patentes ſemper omnibus habere ædes, omneſque melioris notæ Ciues, & Nobiles, qui eos accedere voluerint, ſplendida menſa excipere, certumque numerum lictorum, viatorum, ſeu apparitorum (Seriantos vocant) alere, quibus vtuntur in citandis, arreſtandis, aut captiuis ducendis delinquentibus. Prædicti Magiſtratus ciuiliter admodum per vrbem incedunt togati veſte cocacea & purpurea comitati dictis ſuis apparitoribus etiam togatis, planeque inermibus.

Exactiones ciuium. Ciuitates ſua habent Ambatha, Sodalitia & Collegia, his præſunt Decani ſeu Tribuni, ex quibus ſimul conſtat corpus ſeu generale Conſilium ciuitatis.

Senatus Aldermannorum ſuos habet Penſionarios, Iuris Anglici peritos, horum primus vocatur Recordator, qui ciuitatis Orator paſsim eſt: præter quos ſunt peculiares ciuitatis Camerarij, Scribæ, & alij eiuſdem generis.

Ciuitates nullum habent ærarium publicum: quare, ſi qui ſumptus maiores & extraordinarij publicè ſint faciendi, vti fit in exſtructionibus, aut etiam in minoribus, vt in extraordinarijs vigilijs, purgandis plateis, alendis pauperibus & ſimilibus, tum à ſingulis domibus certa quædam ſumma exigitur, pro ratione impenſarum faciendarum. Alias liberi ſunt ab omnibus impoſitionibus, niſi forte Principi ſubſidia in Parlamento cum cæteris, ex propria liberalitate conceſſerint.

Qui extra ciuitates veniunt, ſimili ſatis modo reguntur, per Præfectos quos illi *Iuſticiarios pacis* appellant.

Deſcriptio Parlamenti. Suprema Angliæ poteſtas & auctoritas eſt apud Regem ſiue Principem: proximum ab eo locum obtinet Parlameotum, quod ipſum conſtat primum ex Rege tanquam capite, dein ex maiore Nobilitate (qua continentur, Duces, Marchiones, Comites, Vicecomites, & Barones regni) Tertio ex Epiſcopis & quibuſdam Abbatibus priuilegiatis, qui ſimul coogregati, conficiunt honoratiorem Parlamenti partem, quam vocant maiorem domum.

Poſt hos eliguntur in ſingulis Regni Prouincijs ab illis, qui optimo iure terras tenent, & Freeholders appellantur, duo præſtantes & inſigniores viri, tum in ſingulis oppidis municipijs

& villis

& villis Priuilegiati præcipui duo ciues denomioantur, qui repræſentaturi in regni comitijs loca vnde veniunt, ab ijſdem accipiunt poteſtatem audiendi, loquendi, aſſentiendi, iudiciumque & ſuffraginm ſuum liberè proferendi nomine Regionis, ciuitatis, aut Villæ, à quibus ſunt delegati: nec requiritur vt amplius poſt acceptam poteſtatem conſenſum ſuorum aliqua in re petant; quia deputantes tenentur rata habere omnia, quæ Deputati fecerint vel dixerint.

Hi ita congregati circiter numerum cccc. aut amplius nominantur Inferior domus Parlamenti, quibus ſolent intereſſe Conſiliarij Regij non Barones vel è familia.

Priuſquam iſti ad publicum conſeſſum admittuntur, Iuſiurandum ab eis exigitur, quod Principem (qui nunc eſt Regina) agnoſcant pro ſupremo Gubernatore Eccleſiæ Anglicanæ in terris, Papamque abnegent, quia is olim maiorem Regibus iuriſdictionem in Anglia ſibi vendicabat.

Forma procedendi in Parlamento.

Quo facto, liberè quælibet publicè eloqui In Parlamento poſſunt, nullam eo nomine pœnam à Rege metuentes: ſed ſi libertate illa abutantur, ab alijs qui in Parlamento ſunt, repræhenduntur.

Congregatio iſta inferioris domus virum grauē & eruditum eligit, quem Proloquutorem appellant: ad hunc omnes in ſcripto deferunt, ſi quid habent, quod ad bonum publicum facere exiſtimarent.

Idem munus in ſuperiori domo obit Cancellarius, vbi notaudum, quod hi ipſimet ſuffragium habere non poſſunt.

Scripta ita oblata à dictis officiarijs toti Cætui præleguntur, in quorum approbationem vel improbationem, ſi quis verba facere voluerit, aperto capite ſurget; quod ſi fortè plures ſurrexerint, initio facto à primo, omnes ordine andiūtur, ſine errationis interruptione aut altercatione; quia ſinguli Proloquutorem alloquuntur, non ſe mutuo, ne nominantes quidam aduerſam partem, ſolum quod ſibi de re videatur ſimpliciter eloquentes, vbi ſemel finem dicendi ſecerint, amplius eò die ipſis eadem de re loqui non licet, ne quidem ſi ſententiam mutaſſent, ſed proximè.

Nulla exprobratoria aut contenrioſa verba ibi allegari aut præferri poſſunt, alias ſtatim ab omnibus vno ore exploduntur.

Item ſi quis offendiculum præbuerit verbis ſeditioſis aut minus decentibus in Principem, eius Conſilium, aut alios inuectus, non modo auctoritate totius conſenſus compeſcitur, ſed & in carcerem ad pœnam ſe dignam luendam conijcitur.

Vbi propoſitio aliqua per tres continuos dies ſine notabili oppoſitione prælecta eſt, quærit Prnloquutor (qui eſt vt dixi Cancellarius in ſuperiori domo) an hoc ſtatutum erit & ratum; ſique potior pars approbauerit, Scriba ſic ſubſcribit; *Soyt baille aux Commons*, id eſt, detur ſeu oſtendatur Communibus, vtuntur enim adhuc in ſimilibus antiqua Normannorum formula. Tum ſcriptum illud decenter ad inferiorem domum à Proloquutore defertur, conſeſſuique proponitur. Eadem omnia obſeruat Domus inferior erga Superiorem.

In Superiore Domo, ſinguli Barones & Epiſcopi ſuam habent ſuffragium, abſenteſq; alium ſubſtituunt, in quem omnem ſuam poteſtatem transferunt: In inferiori domo non ita, quia non habetur ibi abſentium ratio. Si ſuperior Domus ab inferiori aliqua in re diſſentiat, deputantur vtrinque Commiſſarij, qui poſt deliberationem & opinionum inter ſe collationem habitam rem componunt, poſt quæ ſolum hoc reſtat, vt à Rege Idem confirmetur.

Princeps ſiue is fuerit Rex, ſeu Regina, primo publici illi conuentus diè maxima cæremonia, ſummoque tum ſplendore & maieſtate trabea coccinea indutus, cum omni maiore Nobilitate, & Epiſcopis omnibus etiam trabea coccinea (quam Parlamentariam vcant) indutis, maxima pompa ſuperiorem domum adit; quæ tota præcioſiſſimis aulæijs & tapetis ornata, in honoratiori & editiori loco habet Regiam ſedem ſeu thronum, cui altè ſuper intenſus eſt auratus pannus quadratus Principis capiti imminens.

Forma Conſeſſus in Parlamento.

Ante pedes Principis ſedet Cancellarius (qui pro Principe loquitur) & Theſaurarius; ad dexteram conſident Archiepiſcopi & Epiſcopi; ad Siniſtram, Duces Marchiones, Comites, Vicecomites & Barones.

In medio Saccis Laneis rubro panno tectas inſident diuerſorum tribunalium Iudices, ſacrorum archiuorum (vulgò Rotulorum) Magiſtri, Secretarij ſtatus qui ſuffragium quidem nō habent, ſed ea demum gratia adſunt, vt de iure ſi quæſtio oriatur, reſpondeant, & inſtrumenta & ſcripta publica, ſi opus ſit, ex archiuis promant. Saccis illis Laneis Parlamentum monetur, vt commodum lanarum & ouium non negligant.

Sed Superiorem Domum ita congregatos, interiorique ſepto concluſam accedit inferior Domus: Cui Princeps aut Princeps aut pro Principe Cancellarius breui oratione occaſionem dicit Parlamenri inſtituti.

Receſſus.

Eodem modo quo duæ iſtæ domus ſeu Cameræ conuentum ſuum auſpicantur, ita etiam

finiunt:

An. 1587.

finiunt: vbi tum omnibus congregatus, vt ante dictum eſt, Cancellarius pro Superiore Domo, & Proloquutor pro Inferiori Regiæ Maieſtati agunt gratias pro cura & ſollicitudine, quā pro Republ. ſuſcipit; orantque vt ſancire ſua auctoritate velit, ea quæ à ſe ibi ſunt comprobata. Ad quæ Princeps reſpondet, ſe omnia inſpecturum, & recogniturum.

Nullum enim ſtatutum concernens vitam, membra, aut bona, legitimum habetur, aut pleni roboris, antequam ab vtraque Domo ſeu Camera fuerit approbatum, & Regiæ auctoritatis aſſenſu confirmatum, æſtimaturque illud tam totius Regni conſenſu conſtitutum. Poſt illa ibi leguntur, omnia, quæ in prædicto Parlamento ſunt conſtituta; Iiſque quibus Princeps aſſenſum præbuit ſubſcribitur. *Le Roy veult*, vel ſi Regina ſit, *La Royne le veult*, id eſt, Rex vel Regina id vult. Si quid Principi non probetur, illi ſubſcribitur, *La Roy* (vel) *la Royne ſaduiſera*, id eſt, Rex vel Regina ſuper eo deliberabit. Suntque iſtiuſmodi ſtatuta nullius valoris, ſtatimq; abolentur. Alia verò tabulis & Regiſtris, & dein typis mandantur, legiſque vigorem & pleniſſimum robur habent.

Reges Angliæ abſoluta ſumma potestate.

Reges & Reginæ Angliæ poſt abiectum ſemel Pontificium iugum, plenam Monarchiam exercent, In ſuo Regno, habentque abſolutam auctoritatem & poteſtatem tam in bello, quam In pace, vt pacem renuant, aut bellum cuicunque volunt, vicino ſtatui vel Principi indicunt, vel vt rurſum eoſdem, ſi libitum fuerit, in amicitiam aut confœderationem aſſumant, idque ſolum re communicata cum priuato ſuo Conſilio: quod Conſilium ſibimet ipſe ex Nobilitate maiori vel minori, vel ex Eccleſiaſticis pro arbitrio eligit; eoque numero quo voluerit. His communicat, quæ & quantum vult de ſuis negotijs, vt ſunt literæ, nunria, nouaq; ſibi ab exteris Principibus allata, rurſum, quæ vel ipſe directæ, vel per Secretarios Status. hinc inde intelligit, ipſis reuelat, vel celat. Hi Conſiliarij iuſiurandum fidelitatis & ſilentij ipſi præſtant.

Belli tempore in Campo martio ſeu exercitu Princeps abſolutum ſummumque habet imperium; adeò vt voluntas eius verbo expreſſa ſit inſtar legis, in omnes vitæ & necis habens poteſtatem, puniens quos vult, & ob quæ vult, ſine vlla forma Iuris, nec adhibitis (vt dixi) XII. viris, quemadmodum extra bellum ſolet: abſoluta iſta poteſtas vocatur, Lex Martialis, ſiue Ius belli.

Habent etiam Reges Angliæ abſolutam poteſtatem in cudenda moneta, eiuſque valore augendo vel minuendo promulgato ſolum ea de re edicto.

Moneta Anglica gerit effigiē, inſigne, & titulum Principis. modus, pondus, & pretium monetæ, in Principis ſunt arbitrio, quod ſubditi dicunt, ei ſatis poſſunt concredere quia in illa moneta Principij ſuos redditus patrimoniales, telonia & vectigalia ſoluunt.

Pundera mertium tam ſiccarium quam liquidarum à Parlamento ſtatuuntur. Poteſt etiam Princeps diſpenſare de multis per ſtatuta impoſitis, ſi viri ad ipſum ſolum pertinent; In multis verò, quarum media pars Delatori debetur, pro ſua parte diſpenſare tantum poteſt. Idem poteſt in Criminalibus ſi res eum tantum attingit.

Reges distribuant omnia officia Eccleſiaſtica & Secularia.

Princeps omnia Suprema Regni numera & dignitates, ſiue ea fuerint Eccleſiaſticæ ſeu Seculares, inter ſuos diſtribuit.

Habet Ius Annatarum in omnibus beneficijs & Eccleſiaſticis promotionibus, exceptis beneficijs boniſque vniuerſitatum & collegiorum Priuilegiatorum.

Reges Angliæ ſoli habent merum & mixtum imperium.

Edicta & mandata omnia Principis nomine promulgantur, dicunt Angli vitam ſuam & bona ad Principem pertinere, quo ſignificare volunt, neminē apud ſe habere mœrum aut mixtum imperium, quam Regem, à quo non eſt appellatio, propterea in omnibus cauſis, quæ vitæ vel membri amiſſionem concernunt, hac vti ſolent formula, vt cauſas Coronæ appellent, quas ſolus Rex tractat, nec præter ipſum poteſt quiſpiam de cauſis iſtiuſmodi diſpenſare. Et quamqu n olim aliqui comitatus mœrum Imperium exercuerint, id amplius in vſu ibi non eſt, tempo ſi te progreſſu abolitum, plane eſt, quia lege ſcripta comprobari non poterat.

Præter Nobilium tutelam quam dixi Principem habere & poteſtatem collocandi in matrimonio cui volet, pupillos ſibi ſeudatarios. Princeps etiam curationem habet Inſanorum, ſiue ita nati ſint, ſiue per morbos aut infirmitates tales deueniunt, quod intelligendum, ſi terras poſſideant, quarum inueſtitura ad Principem pertineat.

Regalia & Prærogatiua multa Principi.

Gaudet Princeps magnis præterea alijs prærogatiuis & Priuilegijs, quæ Regalia vocantur; hæque toties creſcunt, & augentur, quoties ſapiens aliquis Princeps populo quod charus diu imperet.

Inter alia permiſſum eſt Principi per totum annum omnia vitæ neceſſaria pro certo ſtatutoque prætio e foro & agris capere, lunge infra prætium quo ſubditi illa emunt, idque ad familiam Regiam, naues bellicas alendas, vel extruendas, vel ad quæcunque alia Regis ſeruitia.

Princeps etiam vetat multas merces neceſſarias, importare, aut exportari, vt illam licentiæ beneficij loco concedat, cui voluerit.

Denique Princeps in Anglia habetur pro vita, capite, poteſtate, & auctoritate omnium rerum, quæ

rum, quæ in Regno: nec eſt alibi Princeps qui magis à ſuis honoratur. Nemo enim ipſum alloquitur, vel ei inſeruit, quā adorantis in more & in genibus. Omnes in præſentia Principis capite ſunt aperti, nec hoc ſolum, ſed in primaria aulæ Regiæ Camera (quæ vulgò Camera præſentiæ dicitur:) nemini licet ambulare, aut tecto eſſe capite etiam abſente Principe. An. 1587.

Vt Angli inter Europeos primi facilè fuerunt, qui Chriſtianam Religionem aſſumſerunt, ita hoc tempore primi Religionis Reformationem receperunt. Epiſcopos Reformatos enim, ordinemque Eccleſiaſticum retinent, quos in honore habent; vtpote, ſub Principe Eccleſiæ res adminiſtrantes, & Iuriſdictionem ſibi ex officio debitam decenter exercentes.

Gens Anglica elatior eſt magnanima, corpore conſpicuo, ſed imbecilliori, quia Inſulani, ex pleraque parte alba, præſertim fœminæ, quæ vultus ſui albedinem mitellis laruis & galeris à Solis iniurijs manuumq; candorem aſſiduo chirotecarum vſu ſtudioſè conſeruant, quod adeò frequens ibi eſt, vt ruſticæ fœminæ tam familiariter dictis curioſitatibus vtantur, quam apud Belgas & Germanos Aulicæ & Nobiles. *Deſcriptio Gentis Anglicæ.*

Præterea gens eſt natura ſua audax inflata, animoſa, impetuoſa, in bello crudelis, primo congreſſu calida, mortis contemptrix, ad hæc iactantior, doloſa, planeque diſſimulationes Aulicæ tum verbis tum moribus, quam illi pro ſumma habent prudentia, vt plurimum eloquens & hoſpitalis.

Angli multum commedunt, bene ſe paſcunt, præſertim carne, vt Germani in nimio potu, ſic Angli in nimio cibo peccant, ad quod Regionis vbertas magnam præbet commoditatem.

Fructus tamen non ita ſunt ſolidi ob defectum Solis, nec tantæ virtutis, vt in Gallia & Belgio; quin & Herbariſtæ ipſi fatentur gramen non eius eſſe efficatię vt in dictis locis, quā ob cauſam etiam fit, vt caro ibi tenerior ſit, minuſque ſolida, etiam ſi maximam eius habeant copiam, & ſaporis alioqum ſatis ſit grati.

Angli non tam laborioſi ſunt & induſtrij, vt Belgæ & Germani, vitam, vt plurimum otioſam agentes, Hiſpanis ea in re ſimiles. Artes manuariæ quæ plurimum in ſe habent laboris & difficultatis, maioremq; requirunt induſtriam, ab exteris & peregrinis exercentur; multas paſcunt oues (vti faciunt Ociatores Hiſpani) quæ tenuem exquiſitamque reddunt lanam, ex qua poſterioribus his 200. annis, delicatos tenuiſſimoſque pannos conficere didicerunt; magnum alunt famulitium, multaſque feras, voluptatis ſuæ cauſa; quibus libentius operam dant, quam colendis ſuis agris. Habitant Inſulam in piſcoſo admodum mari ſitam, Portuſque totius Chriſtiani orbis commodiſſimos, potentes ſunt claſſe nauibusque abundant, interea tātum non piſcantur, quantum ad Incolarum vſum ſufficiat, ita vt à vicinis piſces emere cogantur. *Gens Anglica non laborioſa.*

Veſtitu vtuntur ſplendido, nitido, & ſumptuoſo, in eoque admodum ſunt inconſtantes & varij, paruo tempore durantes; ſuntque tam viri quam fœminæ nouitatis adeò ſtudioſi, vt ſingulis annis formam veſtium mutent, & cum ruſticantur, vel ex domo ſecedunt, animi gratia, vel alibi proficiſcantur, contra quam reliquæ gentes, quam elegantiſſimè poſſunt, ſe veſtiunt; delectantur ferè materia veſtium leui & diuerſi colore, obque crebram ſuam mutationem tantam veſtium multitudinem non habent, vt ſolent Belgæ, nec poſſident etiam tantam ſuppellectilis ornamentorumque domus minus neceſſariorum copiam. *Veſtitus Anglicus.*

Anglorum lingua Germanica eſt corrupta, admixtis aliquot verbis & phraſibus gallicis & Britanicis, à quibus nationibus hoc retinent, vt celerius loquantur, quam Germani, qui cum Spiritu, verba ſua pronuntiant, Angli ſolo linguæ motu ſua efferunt, quādo voces ipſis deſunt, vtuntur latinis. In CORNVVALLIA quæ extrema Angliæ ora eſt, verſus occidentem, Itemque in VVallia, in vſu eſt vetus Idioma Britānicum, quod illi ibi ſua lingua vocant etiam hodie Cymraeg, Anglicè verò V Velſh appellant, mutuata hac voce à Germanis. *Anglica lingua.*

In ſucceſſione Regia, Angli ferè communem legem ſequuntur, vt poſt mortem illorum ſine liberis, filiæ ſuccedant: Præſens Regina ELISABETHA ſorori Mariæ ſucceſſit, quæ ſucceſſerat EDVVARDO fratri: eſtque vltima liberorum ſui Patris, vtriuſque ſtirpis Lancaſtriæ, & Eboracenſis: Rubræ & Albæ Roſæ legitima hæres. Pater eius HENRICVS VIII. duas habuit ſorores, quarum maior natu Margareta nupta fuit Iacobo. IIII. Scotorum Regi, è quo ſuſcepit filium Iacobum V. patrem Mariæ Stuartæ Reginæ Scot: nuper capite plexæ, quæ peperit Henrico Stuarto marito & gentili ſuo Iacobum VI. præſentem Scotorum Regem. *Poſteritas Regis HENRICI VIII.*

Mortuo autem Iacobo. IIII. dicta Margareta Henrici VIII. ſoror ſecundas nuptias contraxit cum Archibaldo Dovvglaſſio Comite Anguſio, ex quo matrimonio nata eſt Margareta Douglaſſia. Ortis verò inter dictas coniuges diſſidijs; vbi Margareta intellexit dictum Archibaldum, ante nuptias ſecum contractas fidem matrimonij dediſſe Fœlicæ Bothvvelij, diuortiū cum eo fecit. Interea re in iure examinata, dicta filia ex illis nata, legitima eſt declarata, ob ignorantiam matris, quæ contraxerat ignara præcedentis mariti deſponſationis. Itaque rurſum ſuis Iuris per legitimum diuortium facta, tertio nupſit Henrico Stvvarto Meffenſi Regulo. *Auth. Ioan. Leſlæus Scot lib. 9.*

Marga-

ELISABETH DEI GRATIA, ANGLIAE FRANCIAE ET HIBERNI
GINA ETC.

Margareta Donglaſſia elocata eſt Mattheo Stuarto Lennoxiæ Comiti, cui peperit duos filios, Henricum Stuartum Dominum Darnley Mariæ Reginæ maritum, patremque ex ea præſentis Scot. Regis Iacobi VI. & Carolum Comitem Lennoxiæ, qui ducta in Anglia Elizabetha Candiſti, vnicam ex ea genuit filiam, Arbelam, quæ hodie Anno 1593. cum Comitiſſa Salopienſi à via materna adoleſcentula adhuc viuit.

Minor natu ſoror Henrici VIII. Mariæ, nupta primum eſt Francorũ Regi Ludouico XII. quo ſine liberis defuncto, iuncta eſt Carolo Brandonio Anglo, Duci Suffolciæ; ex hoc marito ſuſcepit Maria duas filias, Franciſcam, & Leonoram.

Franciſca coniux fuit Henrici Graij, Marchionis Dorſeti, qui & Dux Suffolciæ huius nuptijs eſt factus: Hæc tres peperit filias, quarum primogenita Iana Graya nupta Guilfordo Dudleyo Northimbriæ Ducis filio, nullis procreatis liberis, cum marito capite plexa eſt: quia prætextu teſtamenti Edvv. VI. declarata erat publicè Coronæ hæres proxima, & Angliæ Regina, in præiudicium Mariæ, & Elizabethæ.

Secundo genita Franciſcæ filia fuit Catharina Graya, quæ cum adhuc impubes deſponſata eſſet filio Comitis Pembrochij, clandeſtinas nuptias cum Edvvardo Seymer, Comite Hertforediæ Somerſeti Ducis & Protectoris Angliæ filio contraxit; Quamobrem contractantes Reginæ Elizabethæ iuſſu appræhenſi & in arce Lond. fuere cuſtoditi & mulctati. Interea dum hi ita coniugati in tree cuſtodiuntur, duos ibi filios procrearunt; Edvvardum Seymer Baronem de Beauchamy, & Thomã Seymer, qui ambo nuper ſibi vxores è familijs equeſtribus ſumpſerunt.

Tertia Franciſcæ filia Maria marito infra ordinis ſui dignitatem iuncta ſterilis obijt.

Eleonora Franciſcæ ſoror deſponſata eſt Henrico Clifford, Comiti Cumberlandiæ, ex quibus prognata eſt Margaretha Clifford, Henrici Stanlei Comitis Darbiæ vxor, quæ peperit Ferdinandum Strangij nunc Comitem Darbiæ, qui duxit filiam Ioannis Spenſerij equitis; & VVilhelmum Stanleium.

Atque hi ſunt omnes poſteri, qui ex vtroque Henrico VII. & VIII. ſunt procreati.

Sæpe tentarunt Principes vt ex maxima hac Inſula duo regna Angliæ & Scotiæ in ſe complectente, vna fieret Monarchia, & per nuptias in vnum coaleſceret, magnamque huic rei dedit operam noſtra memoria Henricus VIII. cum regni Scotiæ hæreditas obueniſſet Mariæ nuper Anno 1587. in Anglia capitis ſupplicio affectæ. Verum huius conatibus Imper. Carolus V. & Rex Franc. clam obſtiterunt, quia intelligebant non poſſe duo hæc regna vniri viresque iungere, ſine ſummo ſuorum præiudicio, ob commodiſſimum eorum ſitum (vnde Gallis Belgisq; facillimè poſſunt nocere) & portuum ſuorum maximam oportunitatem, quibus ſæpe vſi vicinorum nauigationi & negociationi magnas difficultates & damna intulerint. Quare etiam Imperator Carolus Magnus Belgarumque itidem Princeps, vt ab huiuſmodi ipſorum vexationibus ſuos liberaret, frenumq; Anglis imponeret, fœdus cum Scotis init, quod ab eo tempore diligenter eſt obſeruatum, & recentioribus inſuper tractatibus aliquoties cõfirmatum, per quod Galli Scotis neceſſitate aliqua preſſis ſuccurrere proprijs ſuis ſumptibus tenentur. Scoti contra ad auxilium Gallis ferendum quidem obligantur, ſed Franci Regis ſumptu & impenſis. Qua etiam gratia multi è Nobilitate Scot. à penſionibus ſunt Regi Franc. idque vt hac ratione Angli in officio contineantur, qui haud facilè alias domari poſſunt. Situs enim (vt dixi) regionis portuumque ſumma commoditas vicinis valdè vtilis commoda ac omnino neceſſaria incolas regni ad pyraticam exercendam quodammodo pellicit, dum è tectis, imò è lectis ferè ſuis littus ſuum præternauigantes innumeras conſpiciunt naues maximis diuitijs oneratas. Atque hæc eſt ratio cur vicini non patiantur Angliam cum Scotia ſub vnius venire imperium: Recitaturque ad hanc rem faciens quiddam quod accidit cum ad Henr. 8. caſtra iuxta Caletum Carolus Imp. & Franciſcus Rex Franc. colloquij cauſa conceſſiſſent, in porta Regij tentorij Sagittarij Angli effigiem depictam viderunt, cum hac inſcriptione. *Cui adhæreo præeſt*: quo viſo cœperunt dicti Principes cogitare, Si iam hoc rerum ſuarum ſtatu, ita de ſe ſentit Anglus, quid nobis ab eo eſſet expectandum, ſi vtriuſque regni gubernacula potiretur.

Hæc etiam præcipua facilè cauſa eſt cur prudentiſſima Angliæ præſens Regina omnibus bene & maturè conſideratis, etiamſi extra ſpem liberorum ſit, tamen præſentem Scotiæ Regẽ Iacobum VI. hæredem ſuum declarare nolit; aut iure naturalitatis (vt vocant) in Anglia vſitato, donare, quia videlicet extra Angliam natus terrã hereditate conſequi in Anglia non poteſt, multoque minus ipſum Regnum (vt inde inferunt) niſi fortè per Principem & Parlamentum naturalitati fuerit reſtitutus. Ob eandem hanc cauſam idem Rex patrimonium ſuum in Anglia ſuum non poſſidet, ſed pro eo ex mæra Reginæ gratia & liberalitate penſionem quotannis accipit.

Ratio cur Angliæ Regina Succeſſorem non declaret.

Quia verò Scot. Rex Anglis eſt extraneus & Angli natura ſua extraneorũ & aduenarũ ſunt contemptores, ac proinde etiam ſuperbiores, quam vt extranei imperium admittant, præſertim Scoti, cuius regnum antiquitus ad ſe pertinere ſemper prætenderunt: Ea inquã gratia grauiſſimas cau-

An. 1587. ſimas cauſas habet Angliæ Regina, cur Succeſſorem ſuum non declaret: eaque ratione Competitores inter ſe non committat. Nam ſi Mariam nuper capite plexam proximam ſuam hæredem denuntiaſſet, plurimos iam in ſuum caput hoſtes concitaſſet, quibus maiorem contra ſe cóſpirandi materiam ſuppeditaſſet, maiuſque eorum in ſe odium concitaſſet, tum Mariæ ipſius mortem odioſiorem effeciſſet. Vt taceam quod inter ſubditos quotidianarum conſpirationum & aſpirationum argumentum reliquiſſet, quorum aliqua pars Romanæ Religioni addicta nullas eiuſmodi occaſiones neglexiſſet, vnde alij qui exactiorem Religionis Reformationem requirunt, anſam etiam tumultuandi caperent; ad quos inſuper quamplurimi accederent, qui inopia rei familiaris oppreſſi omnes ingenij neruos intendant, quo nouas turbas ciere poſſent, quibus non deeſſent multi præterea alij præſentis Angliæ ſtatus inimici.

Interea verò dum Regina Succeſſorem non declarat, certumque ſit ob ſummam ſuam auctoritatem & ſubditorum amorem eius adoptionem maximi futuram apud ſuos ponderis, omnes competitores detinet quietos ſibique deuotos, & in aſſidua ſpe quod de ipſa benemerendo, obſequiaque continuò præſtando, adoptionem eius promerebunt. Proſpiciens quid tempus interea pariet in illis noui, periculumque indies faciens virtutis & præſtantiæ perſonarum, quæ ſuccedere ſibi poſſent. Non enim Regem Scot. affinitate petentem, de cuius liberis & futuris hæredibus adhuc dubitatur, aut alium quemuis temere vult excludere, vel rurſum ſubditis externum Principem ſibi hæredem inuitis fortè, aut contra ipſorum commodum obtrudere. Qua in re matura deliberatione, diligenti inueſtigatione magno rerum vſu cum certitudine & ſecuritate coniuncto eſt opus.

Præterea commodum Reginæ non eſt vicinis ſuis Gallis & Belgis (cum quibus durante hoc cum Hiſpanis bello amicitiam, fœduſque accuratè colere tenetur) vllam æmulationis præbere occaſionem, aut materiam conſultandi, quibus modis conſilijs eius obeſſe vel prodeſſe poſſent. Dum multi viri prudentes & hyſtoriographi ſimilem irreſolutionem vel non declarationem in Carolo potentiſſimo Burgundiæ Duce non improbarunt, qui vnicam ſuam filiam & hæredem nulli dum vixit, collocare voluit. Solent enim ferè Principes Zelotypia moueri erga Succeſſores.

Contenderunt iam aliquoties à Regina Angliæ, Ordines in Regni Comitijs ſeu Parlamento, vt Succeſſorem ſuum nominaret, quod illa ſemper pro ſua prudentia recuſauit; quinimò ſæpè illorum Priuilegium & loquendi libertatem in eo loco repreſſit; petens, vt eius rei amplius non fieret mentio, ſed ſuæ prouidentiæ, & diſcretioni, maternoque in ſubditos & Rempubl. amori & ſtudio eam committerent, certos eos faciens maiori curæ rem ſibi eſſe, quam fortaſſe credant.

Anno 13. Reg. Elizab. capite primo.

Poſt, illa edicto vetuit ne quis vllo ſcripto vel impreſſo libro expreſſe & directè deſignet, declaret, & affirmet, quancumque perſonam particularem eſſe aut debere eſſe verum & legitimum hæredem & ſucceſſorem Regiæ Maieſtatis. Sancitum etiam eſt eodem edicto Parlamentario ſub pœna læſæ Maieſtatis, ne quis neget municipialia Angliæ iura non immutata non debere ius coronæ dirigere, aut Elizabetham Reginam cum auctoritate Parlamentaria non poſſe leges ferre ſufficientes & validas ad limitandam Regni coronam, & eiuſdem diſſenſum, limitationem, hæreditatem & gubernationem, eorumque titulos & iura poſſe reſtringere, vel limitare & regere qui fuerint quacunq; ratione competitores. Adeò vt multi qui ſoliciti talia curant, ſibi ſatisfacere debeant, vbi cogitabant prudentiſſimæ Reginæ rationes & facultates non deeſſe quibus omni venturo malo proſpiciat, niſi Deo, qui Regum corda in manibus habet aliter fuerit viſum. Hæc ſunt quæ ſedula inueſtigatione & longa experientia de Anglia didicimus.

Anno 1586. 2. Septembr. mortem obijt in Italia, Octauius Farneſius, Parmæ & Placentiæ Dux, filius Principis Petri Ludouici Farneſij, pater Alexandri Principis Parmenſis, cuius mater Margareta Auſtriaca Caroli V. Cæſaris filia naturalis, olim Belgij Gubernatrix, ante mortua: itaque Alexander Princeps Parmenſis Gubernator & Archiſtrategus in Belgio Philippi Hiſp. Regis nomine, Dux & hæres Parmæ & Placentiæ factus eſt; qui ob ſtrenuè præſtitam operam, & inſignes pro Rege victorias, ab eo arcem vrbis Placentiæ liberam accepit. Rex enim qui eam longiſſimo tempore pręſidiarijs Hiſpanis munierat, ea maximè de cauſa quod patri & auo parum fideret, mox poſt patris mortem præſidia exire, & arcem liberam filio tradi iuſſit, qui pręſidiarios Belgas ſub pręfecto Hallero Bruxellano arci impoſuit. Cumque Parmenſis Bruxellas rediiſſet, delegati Parmenſium & Placentinorum eò venerunt, eum pro domino hęreditario recepturi: quibus Reynutium filium vnicum, nunc Parmę Principem, ex Maria filia Eduardi filij Regis Luſitaniæ genitum cõmendauit, ad quem iuriſconſulti multi Regnum Luſitanię, tanquam ad proximum hęredem, iure pertinere exiſtimant: niſi fœminę Salica lege & conſuetudine excludantur, & ſuffragijs coronę traditio, maſcula prole deficiente, committatur, quod quidem ſemper fuiſſe ſeruatum Luſitanę Hiſtorię tradunt.

Reynutius ... Parmen ... gallicæ ... Cardinalis ...

Eodem anno, die D. Matthei feſto, in Hiſpania obijt Antonius Perenotus Cardinalis Grauellanus,

uellanus, olim Epiſcopus Atrebatenſis, anno ætatis ſeptuageſimo, natus anno 1517. 20. Augusti, *An. 1587.*
vir comprimis induſtrius, peritus, plurimis naturæ dotibus præditus: qui turbarum omnium & ſeditionum in Belgio præcipuus auctor fuiſſe dicitur, odio contra nonnullos & contra Religionem Reformatam incitatus, quæ etiam cauſa fuit, vt Angliam vi inuadendam conſuleret. Fuit & nouorũ Epiſcoporum, qui in Belgio anno 1564. creati, ſummus, vnde præcipuæ in Belgio ortæ ſeditiones & turbæ. Factus Archiepiſcopus Mechlinienſis, Archiepiſcopatu ante mortem reſignauit Ioanni Hauchino Diuæ Gudulæ Bruxellis Paroeco. Hic nouitius Machliniæ Archiepiſcopus libellum Louanij typis impreſſum edidit, Confeſſionem videlicet Chriſtianæ fidei, quam omnes veri Chriſtiani profiteri tenerentur: plurimis ad id paſſim vi coactis. Hinc origines omnium noſtri huius æui turbarum, ſeditionum, diſcordiarum, & bellorum: hæc fundamina, & hæ cauſæ præcipuæ ſanguinis crudeliſſimè fuſi, tot pœnarũ mortis & ſuppliciorum igne, aqua, laqueo & gladio. Ad huiuſmodi autem inceptum ſtabiliendum atq; propagandum noua quædam his temporibus in orbe genera hominum progenerata, in Belgij quoque præcipuas ciuitates gubernationi Ducis Parmenſis ſubditas introducta ſunt: ita vt præter innumeros veterum Monachorum ordines, nouitij Ieſuitæ, Seminarij Capuchini, Crucigeri, & alij recens ſint exorti.

Menſe Octobri obijt, Dux Adolphus Holſtanus relictis quatuor filijs, & quatuor filiabus, videlicet Fredrico, Philippo, Ioanne Adolpho, & Ioanne Fredrico. Ioannes Fredricus paulò ante patris mortem Lubecenſis Epiſcopus electus, & maxima natu filiarum Sophia Ioanni Duci Mechelenburgenſi deſponſa fuit. *Adolphi Duci Holſtani mors.*

Rex Poloniæ Stephanus Bathorus Grodnæ in Lituania hoc anno 1586. 12. Decembr. diem abijt, Princeps ſtrenuitate, iuſtitia, prudentia, & alijs multis virtutibus præditus: quibus magnam auctoritatem adeptus, ea tandem abuti cœpit: Inſertis enim vbique locorum Ieſuitis, Religionem Reformatam oppreſſit; & extinxit: ortis autem his aliaſque ob cauſas Rigæ in Lituania maximis turbis dum occurrere, & auctores punire voluit, eius mors ſubditis lætitiæ occaſionem dedit. Huic Epitaphium Cancellarius Poloniæ poſuit, eoque eius acta deſcripſit, quod hic adſcribere non inutile reputauimus. *Stephanus Battorus Poloniæ Rex moritur.*

EPITAPHIVM
REGIS POLONIAE.

STEPHANVS *Magnus Rex Poloniæ, Magnuſq; Dux Lithuaniæ*
Princeps Tranſyluaniæ
Victor, Triumphator, Pater patriæ,
Stephano Palatino, Catharinaq; Telegdia,
Natus anni 1533. V. Calend. Octobris,
Exceßit 1586. Idib. Decemb.
Regnauit annos decem, menſes VII. dies XII. Iudicia conſtituit,
Liuoniam Poloniamq; Prouincias recepit.
Fines Lithuaniæ latißimo Veliſienſi agro adiecto protulit:
Perterritis Mochmete primum, ac deinde Aſchlan, Chereis,
Tartarorum Chamis.
Podaliam pacatiorem cultioremq; reddidit,
Amuratem, Turcarum Imperatorem,
Vt Tartaro pacem legatione miſſa peteret,
Et Benderia à Koſacis deleta, nil moueret,
Nouaq; caſtella finibus imponi pateretur,
Opinione virtutis permouit, compuitq;.
Stipendium maius Tranſyluaniæ, Imperium ineunti Sigiſmundi fratris filio impuberi
Imponere molientem deterruit.
Ianculam Valachiæ Regulum, ob iniurias quas vicinæ nobilitati
Intulerat, deijcere adegit.
Theſauroſq; qui cum ipſo Valacho in poteſtatem ſuam venerant, repente ſpreuit. Omnium Regum, Principum,
ac populorum Nationumq; cùm ora in ſe conuertiſſet.
Maiora pro Re hac publica & Chriſtiana animo agitans,
Ac imprimis Moſchouiam Poloniæ Lithuaniæq; aggregare ſtudens, ſexta diè ſubito extinctus eſt
O mors inuida,
Non extinxiſti virtutem Batoream,
Immortalis eſt.

Pp Stephano,

An. 1587. STEPHANO Poloniæ Regi, Victori, Triumphatori, pio, patri patriæ, &cæt. Ioannes de Zamoiſcio Cancellarius, & ſummus Dux exercituum Regni, &c. Vitâ, quam ſaluti gloriæque eius omnibus bellis periculiſque deuouerat, Deo, non ſe ita volente, ſuperſtes, Has lachrymas cum Griſelide Bathoreâ vxore ſua, Regi, patrono affinique ſuo fundit.

Viueres Stephane, Maxime, viueres,
Nec Polonia Vngariaq́; ac
Nomen Chriſtianum lugeret,
Nec improbi Barbari gauderent.
Sed viuit Deus, haud ſolito exultabunt gaudio.

Defuncto Rege, Poloniæ Ordines VVarſovvæ gubernandi regni, donec nouus Rex conſtituatur, conſilium ineunt: & 30. Iunij 1587. locum quo eligatur, deſtinant VVarſouvvæ in Polonia: huc nobiles omnes certatim, quantis quiſque poteſt copijs, armati conueniunt: Inter quos præcipuus Ioannes Samoiskyus ſummus regni Cancellarius, familiæ Sboroskyę hoſtis, eo quod Regis mandato Samuelem Boroskyum capite truncari curaſſet.

Competitores regni Poloniæ. Fuêre huius regni competitores, Primus quidē Erneſtus, & Matthias & Maximilianus Auſtriaci, Rodolphi Imperatoris fratres, cnmmendati atque promoti à fratre Imperatore, Philippo Rege Hiſpaniarum, Pontifice Romano & alijs Priocipibus, à multis quoq; primarijs Poloniæ viris, & à familia Sboroskya.

Secundus, Sigiſmundus, Ioannis Suecorū Regis filius: & Catharina Sigiſmundi Iagellonici Poloniæ Regis filia, ab amita Regina vidua Poloniæ in primis commendata, vtpote cui ſucceſſionis iure regnum deberetur.

Tertius Theodorus, magnus Moſchouiæ Dux, cui, quia amplam ſuam ditionem Lithuaniam ad mare Caſpium vſque Poloniæ regno ſe ſubditurum promittebat, nobiles Liflandiæ & alij comprimis fauerunt.

Quartus, Piaſtus quidam, & alij Poloniæ regno ſubditi proferuntur: defuncti quoque Regis conſanguinei, fratris nempè filij Vayvodi à Turca ſummopere commendati, præter hos Dux quoque Parmenſis.

Sigiſmundus & Maximilianus, vterq; Poloniæ Rex electus. Omnium oblationibus atque legationibus auditis, cùm Nobiles inter ſe diſcordarent, tandem menſe Auguſto, partes, quibus Zamoskyus potentiſſimiq; Epiſcopi ſuffragabantur, Siguſmundum Suecum eligunt, alij verò Maximilianum Auſtriacum. Horum vterque à ſuis electoribus conditiones oblatas accipit, pollicitiſque confirmat, & ad diadema regale obtinendum, ſuorum multa ſollicitatione atque inſtigatione ſeſe parat: deniq; alter alterum ne in ſuum regnum veniat, monet, ac prohibet. Verùm Sigiſmundus annorum 21. iuuenis, natus anno 1566. 20. Iunij, per Daotiſcum in Poloniam venit: venit & Maximilianus cum exercitu tumultuario, vrbemq; VVarſovviam, quam Cancellarius Zamoskyus pro Sigiſmundo tenebat, & tanquam totius Poloniæ præfectus defendebat, obſedit. Tandem Maximilianus, magna ſui exercitus parte cæſa, tormentis bellicis relictis, profligatur, & Sileſiam verſus contendit, vt nouo fortiorique exercitu ſe contra hoſtem muniat. Sigiſmundus autem triumphali introitu Cracouiam

Sigiſmundus Rex Poloniæ coronatur. vrbem ingreſſus, diadema accipit 27. Decembr. 1587. & Sigiſmundus tertius nuncupatur.

ARGVMENTVM. Lib. XIIII.

DISCORDIA & ſuſpicio inter Leyceſtrium, milites Prouinciales, & Hohenloi. Diſcordia Vltrattecti. Parmenſis VVoudam capit. Parmenſi Stanleius Daventriam, Yorekus Zutphaniam tradit. Hac de cauſa Prouinciæ Mauritio ſummam imperandi poteſtatem dant, & cum Leyceſtrio, epiſtola miſſa, expoſtulant: idq, in peiorem partem accipitur: huius rei gratia Baro de Buckhorſt in Hollandiam mittitur. Maxima annona caritas, rapida peſtis, & luporum ingens numerus in Belgij Prouincijs Parmenſi ſubditis: ſumma premente penuria, 800. & amplius naues ex Belgio Ooſtlandiam frumenti conquirendi cauſa petunt. Draco duas contra Hiſpaniam expeditiones ſuſcipit. Candiſchius iter circum orbem terrarum conficit. Hautepennius ab Hohenloio cæditur. Geldria ciuitas à Baddone Scoto hoſti traditur. Sluſa obſeſſa, & tormentis valdè concuſſa, Parmenſi deditur. Leyceſtrij querelis; & de ſua auctoritate ad Iunium epiſtolis, permoti Ordines, ſummam auctoritatem & gubernationis formam, quam Rege Hiſp relicto, tenuerunt, & poteſtatem ipſi conceſſam exponunt: & Hohenloium reconciliare ſtudent. Conqueritur Leyceſtrius de Ordinibus, libro typis edito. Reſpondent Ordines: &

dines; & ſuam auctoritatem formamq́. gubernationis equitum auratorum, nobilium, & ciuitatum, quos Ordines repræſentant, Leyceſtrio proponunt & exponunt. proponit Leyceſtrius Reginæ nomine Pacificationem: eam Ordines detrectant: Regis Daniæ interceſſio per Rantzouium facta, et ab Ordinibus recuſata, euidenter exponitur. Recuſationis cauſa Rex offenſus Hollandis Ooſtlandiam verſus per Zontam nauigantibus 30. florenorum millia extorquet Maioris diſcordiæ metu, Eccleſiæ, & Traiectenſes ad Ordines ſcribunt. Vtriſq́. reſpondetur. Conſpiratio Leydæ: Anglorum fautores puniuntur. Negocijs Belgij varie & exacte diſceptatis in Anglia, Regina Leyceſtrum reuocat domum, gubernationem deponere ac reſignare iubet. Meppela capitur. Donavvius expeditionem militarem pro Nauarro in Franciā facit: verùm bello male adminiſtrato profligatur: Nauarrus tamen Ducem Ioyeuſium ſuperat & delet Rex Franciæ ex vrbe Pariſiorum à Guiſianis & eorum fœderatis pellicitur. Schenckius Bonnam vrbem capit: vrbs victa rurſus à Parmenſis exercitu obſidetur, & capitur. Angliæ Regina Pacificationem denuò proponit: Ordines quid contrà ſentiant, oſtendunt: Regina nihilominus delegatos in Flandriam mittit, qui fruſtra de pace agunt. Præſidiarij Medenblickenſes ſeditioſi reprimuntur: Geertrudabergenſes & alij pecunia numerata pacantur. Ruſſelus Fliſſingæ Gubernator offenſus VVallachriam domare fruſtra conatur. Angliæ Regina, & Hiſpanica claſſis aduentans, Zelum vtrinque tollunt. Maximilianus Auſtriacus in Polonia cæditur. Rex Daniæ moritur. Hæc omnia intra annum, aut paulo amplius geſta ſunt Parmenſi & Leyceſtrio gubernantibus. An. 1587.

LIBER DECIMVSQVARTVS.

LIBRO ſuperiore diximus quid in fœderatis Prouincijs ſub gubernatione Comitis Leyceſtrij ſit actum: nunc quomodo hæc gubernatio Prouincialibus placuerit, & quantæ hinc diſcordiæ ſint ortæ dicemus.

Cùm Leyceſtrius primùm in Gubernatorem generalem eſſet acceptus, rogatus fuit Hohenloius, vtpote, qui plurimum apud milites polleret, cùm maxima pars ſub eius imperio eſſet, vt milites voluntarios redderet, & ad nouum iuſiurandum præſtandum induceret: quod quidem milites, niſi ſtipendij meriti ratione prius inita, & ſolutione facta, aut alia mercede accepta, facere plerunq; recuſant: nihilominus id ab eis impetrauit Hohenloius, pollicitus ſe in difficultatibus quibuſcunque quæ incidere poſſent, eos defenſurum, & conſeruaturum haud aliter atq; Principis Auraici piæ memoriæ tempore.

Cùm verò Leyceſtrius militarem gubernationem Hautenij, defuncti VValachriæ gubernatoris, D. Philippo Sidneio Fliſſingæ gubernatori tradidiſſet: maxima Chiliarchorum pars, inter quos Comes Philippus Naſſouius, Comes Georgius Euerardus Solmenſis, Comes Oberſteynius, & alij viri nobiles peditum equitumq; præfecti, numero ſimul viginti duo, id egerrimè tulerunt, veriti ne quæque natio, ex veteri conſuetudine ſub ſua legione, pro ordine & meritis cuiuſque, nempè militiæ ſatelles ad vexellarij, legatus ad ſtrategi, ſtrategus ad ſupremi Legati, & hic ad chiliarchi officium paulatim non promoueretur; Comiti Hohenloio libellum ſupplicem obtulerunt, rogaruntque promiſſis ſtaret, & apud Comitem Leyceſtrium intercederet, vt veteri more, defuncti nempè Principis Auraici tempore, tractarentur, & ne nationes permiſcerentur: ſin minus, ſtipendia iam merita exſolueret, atq; miſſionem daret, ne ab equitibus & peditibus exprobrantibus atque expoſtulantibus audiant, Belgicarum legionum gubernationes & officia extraneis eſſe data; id in ipſorum damnum ac dedecus vergere, quaſi ipſis fides, vt antea, non habeatur. *Chiliarchi & militum præfecti petunt ſua iura ſeruari vt olim, & Comiti Hohenloio libellum ſupplicē Leyceſtrio offerendum dant.*

Hohenloius libellum acceptum Leyceſtrio ſtatim obtulit: Leyceſtrius autem ægrè ferens, eum ab Hohenloio potius quam ab alio confectum reputat: hinc alienatio ingens atq; ſuſpicio inter militum præfectos orta eſt, maximè cum viderent præſidia mutari, transferri, atque aliò mitti, Prouinciarum gubernatoribus & militum præfectis inſcijs, quibus & ſcientibus & conſultis id fieri ſoleat; & Leyceſtrium ſuos Anglos paſſim in optimis, ampliſſimis & commodiſſimis præſidijs diſponere, & poſt Grauiam amiſſam Belgicos milites contemnere, tanquam parum fideles (vt tunc quidem rumor ſpargebatur, epiſtola à Noritſio archiſtratego ad Leyceſtrium ſcripta) atq; aſſerere, ſolummodo Anglorum probitati atq; integritati fidendum, quæ quidem *Zelotypia inter Leyceſtriū & milites Belgas.*

An. 1587.

epiſtola tunc Chronicis Anglorum Londini impreſſis inſerta fuit: imò Leyceſtrium Hohenloio dixiſſe, ſe omnibus locis Belgarum præſidio munitis, deditionem timere.

Lis inter Hohenloium & D.Eduardum Noritſium.

Poſtea cum in conuiuio lis eſſet orta inter Hohenloium & D.Edovvardũ Noritſium Ioannis Noritſij archiſtrategi fratrem, Noritſius literis quas cartellas vocant, ad Monomachiã ſiue ſingulare certamen prouocauit Hohenloium, tunc temporis decumbentem & ægrum ex vulnere ante propugnaculum Zutphanienſe accepto: idq; Hohenloius ægrè admodũ tulit, prætendens, ſtratego gregario ac priuato haudquaquã licere, ſub pœna capitis, huiuſmodi prouocatorias literas, niſi ſummo Principe ſciente ac conſentiente mittere. Leyceſtrius autem qui in Noritſij ibat ſententiam, idq; licere aſſerebat, Ordinibus contra ſentiẽtibus, ſummoperè indignabatur. Hæc & plura alia in Hohenloi Apologia Leydæ impreſſa videre latius poterit Lector.

Fuit & Vltraiecti ingens in gubernatione diſcordia: nam ciuium, & optimatum magna parte in exilium miſſa, Brabantus quidam Gerardus Prouinſius, alias Dauentrienſis appellatus, & alij extranei gubernationem ſuſceperunt, Leyceſtrio clam approbante ac cõfirmante, ſpe videlicet data, Angliç Reginam ſummam gubernationem accepturam, atque ipſos protecturam: qua quidem occaſione Vltraiectenſes id temporis ſe quodam modo ab Hollandia contra pactos Vnionis articulos ſegregrarunt. Ad has diſcordias tollendas atq; extinguendas, fuere eo tempore in Anglia Ordinum Legati, vt ſupra dictum, quorum negotia neglecta atque poſtpoſita fuere ob Reginę Scotiæ mortem, quam Angliæ Regina, ſuis Conſiliarijs ſummopere offenſa, ægerrimè ferebat, ita vt nihil in curia tunc agi aut ſtatui potuerit. Cùm verò Legati primò in Angliam veniſſent, conſtitutum fuerat, vt D.Baro de Buckhurſt Conſiliarius imprimis doctus ac prudens in Hollandiam mitteretur, lites diſcordiaſq; compoſiturus: verùm interea ob Reginæ cauſa mortis, Reginæ Scotiæ erga ſuos Conſiliarios offenſionem, iter in diem vſque 23. Maij procraſtinatum fuit, quo cum Prouinciarum legatis ex Anglia profectus eſt.

Interea multi caſus aduerſi in Belgio euenerunt, quæ diſcordiæ incrementa præbuerunt, de quibus antequam vlterius pergamus, hic nunc dicemus.

Dux Parmenſis hac hyeme milite & pecunijs auctus eſt. Ordines Arteſiæ & Hannoniæ conuocauit, exactionem ingentis ſummæ imperauit, eamque conſequutus eſt. Cum Hiſpanis &

VVouua arx Parmenſi vendita.

Italis militibus qui recens aduenerant, menſe Ianuario profectus, VVouvvam Marchionis Bergenſis arcem, non procul à Bergoſoma in Brabantia ſitam, optimè munitã, cœpit, à Gallo præſidiariorum militum præfecto, nomine Marchanto, natione Celta, antè in ciuitate Grauia præſidiario, traditam 17. Ianuarij, 20. florenorum milibus, aut paulò amplius numeratis. Erat hic Marchantus Fremino ſtratego inimicus, eumq; in Curia Hagę grauiter accuſauerat: interea verò dum Freminus, ſe purgandi cauſa, Hagę eſſet, Marchantus arcem hoſti vendidit: qui quanquã Ordinibus anteà etiam ſuſpectus eſſet, aliter tamen diſponendi commoditas haudquaquam fuerat, maximè ob acta reſtrictoria Comitis Leyceſtrij, per quę, vt ſupra diximus, imperium omne in oppidorum, arcium & præſidiorum gubernatores tenebat: Nihil præterea Parmenſis memoratu dignum in Brabantia tunc temporis geſſit. Reliquerat Leyceſtrius Dauentriæ, vt

VVilhelmi Stanlei vita, & mores.

ſuprà dictum eſt, Gubernatorem VVilhelmum Stanleium Anglum, cum 1200. peditibus & circiter 200. equitibus præſidiarijs Anglis & Hibernicis quanquam inuitis & contra cõſulentibus Ordinum proceribus. Stanleius enim anteà Hiſpano Regi militauerat: Leyceſtrius tamen tanti eum faciebat, vt in generalẽ totius exercitus præfectum Ordinibus commendaret: erat enim natus clara ac nobili familia: habebat in Anglia vxorem & proles, quas patri adhuc ſuperſtiti alendas reliquerat: dicebatur autem cum alijs contra Angliæ Reginam conſpiraſſe, vt Scotiæ reginam ad Angliæ diadema promoueret: cuius criminis ne tandem accuſaretur, metuebat.

Stanleius itaq; vrbis Dauentriæ iam gubernator, primò cum Yorcko Zutphanienſis propugnaculi præfecto, deinde cum Taxio Zutphaniæ gubernatore clam egit de tradenda vrbe, compenſatione ac mercede ſatis opima propoſita: cumq; vrbem amplam, potentem & bene munitam cognoſceret, & multos præſidiarios ægrè huic proditioni conſenſuros certò ſciret; callida ratione inita, de ſtipendij ſolutione conqueri occipit, cum tamẽ debitum exiguum eſſet, & paulò antè vnius menſis ſtipendium eſſet ſolutum. Dauentriæ vrbis conſul ſimul ac arcanum fœdus de vrbe Taxio tradenda percepit, id mox Status Conſilio ſignificauit, & Stanleium cum ſuis amandandum conſuluit: verùm neque Status Conſilium, neque Prouincialis gubernator, ob reſtrictoria, quorum mentionem fecimus, Leyceſtrij acta, eum vt abiret & obediret, cogere potuerunt, abſque expreſſo Leyceſtrij mandato ex Anglia tranſmittendo: id autem abſque aura & vento ſecundo tranſmitti non poſſe ſciebat Stanleius.

Ordines cum conſilij nihil aliud ſupereſſet, conſuluerunt vt Noritſius archiſtrategus Dauentriam contenderet, & ciuium auxilio in ſuam poteſtatem redigeret. Noritſius nequaquam dubitans quin magna præſidiariorum pars ei eſſet auxiliatura, Conſulem vt tacitè ac quietè ſe gerat, monuit. Verùm Stanleius ſimulac Noritſium iter inſtituiſſe intellexit, ſub veſperam 28. Ianuarij equo conſcenſo vrbe exijt, poſtquam præſidiarijs militibus eorumque præfectis perſuaſiſſet,

ſuaſiſſet, ciues, eò quod ſtipendij ſolutionem exigerent, conſtituiſſe eos inuadere atque opprimere: ſe verò vt ſecuros tutoſque reddat, abire, & maiores præſidiariorum copias introducere velle, quibus ciues ad ſtipendium perſoluendum cogat: vtque inſtitutum commodius perficiat, duplices ante vrbis portas diſpoſuit excubias, eorum maximè, quos ſibi inprimis addictos eſſe ſciebant: cumque veſperi abijſſet, poſtridie manè hora quinta redijt, vnaq; Taxium Zutphaniæ gubernatorem cum 600. peditibus & 300. equitibus adduxit, qui in ipſis adhuc tenebris vrbem intrarunt, captamque firmo præſidio munierunt.

Stanleius Dauentriam Taxio tradit.

Stáleius mox cauſſas publicari iuſſit, quibus ſe apud Senatores, ciues, & milites purgauit: neq; ſibi proditoris ignominiam vllo modo inurendam declarauit, quādoquidem Hiſp. Regi iuſſe ſuam ciuitatem ac hæreditatem tradidiſſet, vtq; id faceret, vrgente conſcientia longo ante tempore permotum ſe aſſerit: proindeq eos qui in militia manere, & Regis ſtipédia mereri cupiant, Regis liberalitatē percepturos; reliquis liberum diſceſſum permitti. Hinc plurimi, quorum maxima pars Hyberni, aliquot menſium ſtipendio donati ſub eo manſerunt. Ciuibus arma adempta: multis, inter quos duo concionatores, diſcedere, literis tuti itineris à Taxio cōceſſis permiſſum. Vrbs neq; direpta, neq; ciues ſpoliati, prꝑter paucas admodum domos, inter quas vna Concionatoris: vt huiuſmodi humanitate reliquæ ciuitates facilius ad deditionem pertraherentur.

Stanleius tres ſuorum cohortes Zutphaniam, Steenvvyckam, & Oldenzeelam miſit, ipſe cum reliquis tanquam adhuc gubernator in vrbe manſit, donec inde in Hiſpaniā profectus eſt.

Rolandi Iorckij mores & vita.

Rolandus Yorckus propugnaculi Zutphanienſis gubernator, cum 800. peditibus, & 100. equitibus, à Leyceſtrio, inuitis Ordinibus qui eum inſignem proditorem reputabant, ad arcendum hoſtem conſtitutus fuit. Erat hic Rolandus honeſtis parentibus natus Londini, militaratque Ordinibus longo tempore, quamquam parua ei fides haberetur. Fuerat Gandaui Vicarius Chiliarchi Ioannis Embyſij, primi Senatoris, cum quo de vrbibus Teneramonda & Gandauo Parmenſi tradendis conſpirarat: atq; ea de cauſa Embyſius capite truncatus Gandaui, ipſe verò captus, & Bruxellas auectus fuit: poſtremò, vrbe Bruxellenſi Parmenſi tradita, liberatus, operam ſuam Parmenſi præſtitit in Schaldis amne, ad ſæpimentum ſiue pontem contra Antvverpiam. Poſt amicorum, quos ſibi conciliauerat, operâ recōciliatus, in Angliam ſumma cum æſtimatione ac dignitate redijt: inde cum Leyceſtrio in Hollandiam venit, fuitque per D. Philippum Sidneium maximo in honore habitus, & apud auunculum Leyceſtrium tantæ auctoritatis ac fidei, vt, Ordinum proceribus reſiſtentibus ac contra ſuadentibus, cuſtodia propugnaculi Zutphanienſis ad hoſtium inſultus auertendos pernecessarij, concredita ipſi fuerit.

Iorckius propugnaculum Zutphaniense Parmenſi tradit.

Eodem autem die quo ſuis Dauentriæ deditionem ſignificarat, fruſtra eos in præſidijs hærere perſuaſit, & ſtipendium ab Hiſpaniarum Rege potius accipiendum conſuluit: hinc inſtigati præſidiarij ſigna militaria haſtilibus detracta diruperunt. Duæ verò Belgarum cohortes diſceſſerunt, alij quoque multi quocunque lubuit abierunt. Ipſe Yorckius Zutphaniam venit: vbi mercede à Rege Hiſp. vna cum Stanleio accepta, aliquandiu infamis ac contemptus hæſit, poſt verò miſerè vitam finijt. Taxius autem fortiſſimo præſidio propugnaculum muniri curauit.

Amiſſo Dauentriæ oppido, & Zutphaniæ propugnaculo, fœderatæ Prouinciæ ingentem metum, dolorem & ſolicitudinem conceperunt: metuebant enim ne Angli reliquarum vrbiū, arcium & munitionum præſidiarij idem aggrederentur, quod Galli, Ducis Andegaui & Brabantiæ tempore, vno eodemq; die varijs locis tentarant. Proinde conuentum abſque mora indicunt Hagæ 6. Febr. incommodis periculiſq; animosè omni deſperatione depoſita occurrere parati: mandant, (pro ſumma quę pœnes ipſos erat, auctoritate) Comiti Mauritio, Principi Auraico nato, tanquam Hollandiæ & Zelandiæ legato ſiue Vicario, vt ſummum imperium quod illi, gubernatore generali abſente, competebat, neceſſitate iam vrgente ſuſcipiat, Reipublicæ cōſulat & aſſiſtat: iubent prætèrea vt omnes chiliarchi & militum præfecti, ij præcipue qui Prouinciarum ſtipendia mœrebant, illi fidelitatis, obedientiæ & obſequij ſacramentum præſtent: quod vt mox fiat, quoquouerſus delegatos mittunt, non vt Leyceſtrij dignitatem vel auctoritatem diminuant, ſed vt Prouinciales gubernatores reſtituant, & redintegrent reſtaurentq; ea, quæ in hoc negotio contra veteres Prouinciarum conſuetudines & contra omne ius diminuta erant: quo quidē modo præcipuas ciuitates ſibi deuinxerunt, & reliquos Anglos fideles & obſequentes ſeruarunt. Verùm hinc tantum vulgi contra Anglos faſtidium & murmur eſt ortum, vt neceſſe fuerit Ordinibus decreto edito demonſtrare, inter omnes nationes eſſe bonos & fideles, malos quoque & infideles, proinde non omnes ſimul improbos eſſe reputandos.

Ordines generales Prouinciarum gubernationem Comiti Mauritio committunt.

Edictum contra Anglorum calumniatores.

In hoc perturbato rerum ſtatu, Deputati Ordinum generalium epiſtolam expoſtulatoriā 4. Februar. 1587. ſcriptam; in Angliam ad Regiam Maieſtatem, & præcipuè ad Leyceſtrium mittunt, qua miſerrimum Prouinciarum ſtatum exponunt, & quam citiſſimè remedium adhibendum conſuluut: quam quidem epiſtolam à Leyceſtrio in peiorem partem acceptam, hic commodè apponendam exiſtimamus, vt Lector Prouinciarum ſtatum ex ea facilius intelligat: erat autem excuſa & edita varijs linguis, tali argumento.

An. 1587.

Ordinum epiſtola expoſtulatoria in Angliam miſſa. 4. Februar. anno 1587.

Liquido ſatis conſtare, neque opus eſſe commemorare, quàm ſincera fide & prompta voluntate ſuæ Excellentiæ aduentus ab omnibus Prouincijs & ciuitatibus fœderatis earumq; Magiſtratibus fuerit acceptus, quomodo ei gubernatio generalis ſit tradita reſpectu honoris & obſeruantiæ erga illuſtriſſimæ Reginæ Maieſtatem, ob ſingularia beneficia Prouincijs ab eadem Maieſtate præſtita: tum etiam ob ſpem quam conceperant de beneuolentia, fauore ac voluntate ſuæ Excellentiæ ad ſuæ Maieſtatis ſtatum conſeruandum.

Et quamuis debito ſuo officio ſatisfacere cupientes, optarint ad Prouinciarum, & honoris atq; auctoritatis ſuæ Excellentiæ conſeruationem, in generalis gubernationis traditione eiuſmodi moderationem & normam potuiſſe ſeruari (præter poteſtatem gubernatori generali competentem, qua ei liberum eſſet ſecundum tenorem contractus ſuæ Maieſtatis decernere ac ſtatuere) per quas Prouinciarum ſtatus, & dignitas auctoritaſq; ſuæ Excellentiæ potuiſſent conſeruari: tamen cùm viderent ſuam Excellentiam modo, moderatione aut menſura certa non eſſe contentam; tandem difficultatibus ac ſcrupulis quibuſcunque poſtpoſitis, omnia decreuerint conſtituerintque pro ſuæ Excellentiæ voluntate: quamuis facilè conſiderarint, huiuſmodi conſtitutione ac permiſſione feneſtram multis auaris, ambitioſis & pernitioſis hominibus tam indigenis quàm extraneis eſſe apertam, per quam ſuis commodis ſtudeant, in ſummum dedecus ac damnum ſuæ Excellentiæ.

Querela de conſilio Clanculario.

Qui quidem ipſo facto ſuæ Excellentiæ diffidentiam iniecerunt, cõtra fideliſſimos Prouinciarum protectores ac fautores, imò contra Ordines ipſos, & Magiſtratus tam generales quam particulares, cùm viderent ſe voti compotes fieri non poſſe quamdiu ſua Excellentia ex Ordinum conſilio ac ſententia gubernaret. Huic autem diffidentiæ commodum fundamentum ſubſtituerunt, videlicet clancularij Conſilij inſtitutionem: eaque ratione auaras, ambitioſas & ſeditioſas ſuas technas atque artes doloſas promouerunt, non obſtantibus optimis Conſilij Status, generalium ac particularium Ordinum, & fideliſſimorum præſtantiſſimorumque virorum, conſilijs.

De moneta roſatorum nobilium.

Imò eò res perducta eſt ab huiuſmodi vafris ac ſubdolis hominibus, vt prima diſcordia ſit orta inter Prouincias & ſuam Excellentiam, cauſa monetæ duplicis Nobilis aurei, forma roſæ Anglicæ ſignati, Amſterodami cuſi: qui quidem nummi tunc temporis prætio duorum florenorum vltra iuſtum valorem, reſpectu aliarum pecuniarum, in vſu fuere: ita vt hac moneta magno numero cuſa, diſtributa & erogata, Prouinciæ centena aliquot florenorũ millia ad belli ſumptus ſoluendos facilè lucrari potuiſſent: verùm id lucrum omne in auarorum aliquot hominum ſingulare commodum, & in commune Prouinciarum incommodum ceſſit.

De decreto contra euectiones mercium.

Neque dubium, hinc ortum eſſe decretum illud improbum de negociatione & nauigatione, editum & promulgatum inuitis Ordinibus, plurimiſque in contrarium oppoſitionibus, ac manifeſtiſſimis difficultatibus fruſtra allegatis: quo equidem decreto ſublatæ fuerunt facultates & commoditates, quas Deus, natura, & ſitus Prouinciarum, ad earundem conſeruationem conceſſerunt, imprimis permiſſio ac licentia merces quaſdam, quibus Prouinciæ facilè carere, & hoſtes pàrum proficere poterant, euehendi.

De diſceſſu conſcriptorũ militum.

Quorum incommodorum ac impedimẽtorum cauſa euenit vt hoſtis æſtate præterita profligatus non fuerit, quod ſuæ Excellentiæ & omnium rectè ſentientium iudicio ac ſententia facilè fieri potuiſſet, ſi tempeſtiuè duo aut tria millia equitum, & tria Germanorum peditum millia collecta fuiſſent; quod proculdubio ſperarẽt, maximè lectis epiſtolis, ante, videlicet 8. Maij, ad ipſos ſcriptis, quæ continebant, ſuam Excellentiam extraordinariè etiam decreuiſſe rationem 150. millium florenorum, quibus exercitus colligeretur, ad caſtra collocanda, & prælium maturè ineundum. Quibus verò modis atque fallacijs, pecunia omni iam parata, hæ ſtipendiariorum copiæ fuerint diſperſæ atq; alienatæ, Ordines hactenus certò cognoſcere non potuiſſe.

Stipendia ante tempus ſoluta.

Ab aduentu ſuæ Excellentiæ nullum equitum aut peditum, quos ſua Maieſtas in Prouinciarum auxilium conceſſit, delectum fuiſſe habitum: imò ex initis rationibus ſatis compertum, ſtipendia equitum ſuæ Maieſtatis ſoluta fuiſſe magno Prouinciarum ſumptu ac onere, à 12. Nouembris, anni 1585. quamuis horum equitum pars dimidia non fuerit parata aut inſtructa tribus poſt menſibus: ità vt ſuæ Maieſtatis pecuniæ inutiliter fuerint conſumptæ, non tantum equitum & peditum ſolutione, maximo Prouinciarum damno.

Militum penuria.

Imò eoſdem milites peſſimè fuiſſe acceptos, & in miſeria ac paupertate viuere coactos, non ſine Prouincialium incommodo atque oppreſſione.

Difficilis ſolutio ſtipendij militum intraneorum.

Quin & intraneis militibus difficillimè ſtipendium fuiſſe numeratum, eoſque peius quam vllo totius huius belli tempore fuiſſe acceptos: quanquam Prouincię minimè conſenſerint aut promiſerint tam ingentes contributiones tempore adeò breui paratas exhibere: quę quidem cauſa fuit quod Reſp. miſerè fuerit afflicta.

Munerum publicorum adminiſtratio

Ex eodem quoq; fonte prodijſſe, vt multi fucati hypocritę & Hiſpanis fauentes, tam harum quam aliarum regionum officia dignitates & auctoritates, illegitimè & importunè adepti, cœperint

perint in omnibus fœderatis Prouincijs palàm agere aduerſus plurimos Prouinciales & habitatores, contra Prouinciarum leges, libertates, conſuetudines & Priuilegia; ipſoſque Magiſtratus legitimos Prouinciarum, & ciuitatum tanquam indignos atque ſuſpectos reijcere & contemnere.

inceptis ac indignis tradita

Atque eo res tandem horum opera deuenit, vt publica auctoritas ijs quibus legitimè competebat, fuerit adempta, in eorum locum conſtitutis hominibus priuatis, plebeis, idiotis, ad publica munia adminiſtranda haudquaquam idoneis, qui carcere, exilio, abſque vlla iuris forma vel cauſæ declaratione, inique agunt contra patriæ libertatum, legum & priuilegiorum defenſores, & fideliſsimos, Reip. conſeruationis, quietis & pacis, aſſertores.

Quos quidem homines peruerſos nequaquam puduit apud veſtram Excellẽtiam, & paſsim apud alios quoſcunque legitimum ſtatum & gubernationem Prouinciarum in controuerſiam pertrahere, & pro animi arbitrio diffamare, iudicare, reprehendere Ordinum auctoritatem, & omnes Prouinciarum Magiſtratus, Nobiles, ciuitates, tam generatim quam ſingulatim, quos Ordines per delegationem repræſentant, denique omnibus modis conari, Prouincias, regiones & ciuitates diſcordes reddere, & priuatos plebeioſque homines conſtituere, qui impediant ne quid in Prouinciarum negotijs abſque inſtructione & præſentatione tranſcriptionis regionum & ciuitatum agatur.

Id prætereà præſtiterunt, vt debita auctoritas legitimis gubernatoribus, ac præfectis (alijs introductis) ſit adempta contra leges contractus cum ſua Maieſtate initi: gubernationis traditione variè diuiſa: ita vt contra Ordinũ demonſtrationes, & decreta à ſua Excellentia accepta, atque inita, omnia ſint in Prouinciarum ſtatu adminiſtrata pro eorũ libitu, qui aut ſtatus prorſus ignari, aut manifeſti hoſtes fuerunt.

Legitimis inſtitutiſque gubernatoribus auctoritas adempta.

Præcipuas etiam ciuitates, arces & munitiones Prouinciarum traditas eſſe poteſtati eorum, qui Ordinibus legitimas ob cauſas fuerũt ſuſpecti, imò proditionis & perfidiæ erga Prouincias conuicti, atque ſuſpecti ſemper habiti, quamuis ſua Excellentia ſe vadem pro ipſorum fide ac probitate conſtituere voluerit.

Vrbes & arces ſuſpectis commiſſæ.

Quæ quidem technæ adeò impudenter & audacter fuerunt confectæ, vt quidam illorum manifeſtè coniuncti, atque palàm hoſtes & proditores Prouinciarum cogniti, tolerati, & è iuſtitiæ poteſtate ac manibus fuerint erepti.

Proditores nõ puniti.

Fiduciam autem omnem, vt dictum eſt, in vno & ſolo ſuſpicionis fundamento collocarũt, in quod pertraxerunt & detinuerunt veſtram Excellent. & alios Proceres Anglos contra Conſilium Status & Præfectos Prouinciarum: quæ etiam præcipua cauſa fuit diſsidij inter Anglicam nationem, & Prouinciales qui multis iam annis fideliter ſuis officijs functi fuerunt.

Poſtremo hinc etiã aliæ machinationes ſunt enatæ. Cum enim Status Conſilio à veſtra Excellentia gubernatio Prouinciarum manifeſtè eſſet cõmiſſa, veſtra Excell. abſente, & à veſtra Excellentia ad normam noſtræ ſententiæ ea de re eſſet confecta ſolennis auctoritas, ſiue acta data 24. Nouembr. paucis, poſt veſtræ Excell. diſceſſum, diebus, oſtenſa & in lucem edita fuit, alia auctoritas eodẽ die ſignata & data à veſtra Excellentia, qua præcipui articuli ad Prouincias ſpectantes tuæ Excellentiæ ſpeciatim fuerunt reſeruati, ſublata diſpoſitione conſilij Prouinciarum: ita vt decretum ante conceſſum, & imprimis conueniens ad conſeruationem & ſalutem Prouinciarum & præcipuarum ciuitatum, in Angliam fuerit tranſuectum, actis ſiue auctoritatibus in Anglia retentis: vnde, proh dolor, hæc mala nunc orta cernimus.

Querela de actis reſtrictionis gubernationis abſente Gubernatore.

VVilhelmus enim Stanleius conſtitutus à tua Excellentia Gubernator vrbis Dauentriæ, & Rolandus Yorkus Gubernator propugnaculorũ Zutphaniæ, dictis actis ſiue auctoritatibus conſiſi ac fulti, ſuperiores & præfectos in his Prouincijs cognoſcere recuſârunt. Cumque tua Excellentia abeunte, bonã ſolutionis ſtipendij partem accepiſſent, & poſtea cum ſuis cohortibus Prouinciarum ſumptu ſuſtentati fuiſſent, denique tua Excellentia abſente, vnius prætereà menſis ſtipendium accepiſſent; ſe tamen vltra modum ſuperbè, immodeſtè, & crudeliter geſſerunt: & tandem vterque 29. die menſis præteriti, perfidè & ſceleſtè hoſti vrbem & munitionem ipſorum fideicommiſſam tradiderunt. Stanleio teſtificante, ſe traditionem feciſſe, exonerandæ conſcientiæ, & Regi Hiſpan. ſuam vrbem reddendi cauſa: quo quidem facinore magis inhoneſtum, damnoſum & perfidum, toto huius belli tempore non eſt auditum: ſummopere etiam metuendum, ne præſidiariæ legiones Bergozomæ, Oſtendæ, & aliæ eandem perfidiæ viam ingrediantur.

De Stãlei & Yorcki proditione.

Et quamuis conatus machinationeſque Stanleij & Yorcki ſatis tempori deprehenderimus, tamen neque nos neque Status Conſilium obſtare potuimus, quandoquidem auctoritatem & ſupremum mandatum, ſecundis quas diximus actis conſignatis tuæ Excellentiæ reſeruatum, non habuerimus.

Neque ſumus ignari ſuam Maieſtatem, & tuam Excellentiam hæc parum æquè accepturas: verùm id liberè tuæ Excellẽtiæ aſſerere poſſumus, nos ægerrimè tuliſſe horum locorum cuſto-

An 1587. diam acdeſenſionem (nobis contra ſuadentibus) huiuſmodi hominibus fuiſſe commiſſam, imò ipſum Stanleium nobis commendatum atque oblatum, vt qui toti exercitui eſſet præficiendus.

Et quanquam, vt ſupra diximus, omnes has technas, & fictas actiones contra Prouinciarum ſalutem, periculaq; omnia quæ acciderunt, longo ante tempore præuiderimus, ſicut veſtra Excellentia ſatis intelligere potuit ex noſtris demonſtrationibus ac probationibus, & proinde iuſtas legitimasque occaſiones ac rationes reſiſtendi, (quod quidem prædeceſſores noſtri contra Prouinciarum Præfectos & Principes ſæpè fecerunt) habuerimus tamen ne veſtræ Excellentiæ auctoritas, quàm Prouincijs imprimis neceſſariam ſcimus, diminueretur: incommoda hæc patienter hactenus tulimus, ſperantes veſtrã Excellentiam tot admonitionibus & quotidianis experientijs, tandem ad perpendendum grauiſsima damna & pericula, quæ Prouincijs per huiuſmodi dolos & technas acciderunt, & ad remedia ſtatim adhibenda permoueri poſſe.

Verùm cùm Prouinciarum Status in tanto rerum diſcrimine haudquaquam ſine debita auctoritate, & ſummo mandato conſeruari poſsit: & populus his quas dixi perfidis, damnoſis ac deteſtandis actionibus & factionibus in ſummam diſſidentiam ſit pertractus: nos & Ordines Prouinciarum, ciuitatum & membrorũ, his rationibus permoti ac compulſi talem gubernandi viam & nogocia Prouinciarum adminiſtrandi rationem iniuimus, qualem ipſa neceſsitas poſtulat: cuius rei veſtram Excellentiam certiorem reddere voluimus.

Deputati Ordinum, Prouinciarũ ſtatũ Leyceſtrio commendant.

Exiſtimantes autem, hæc omnia ab hominibus perfidis contra veſtræ Excellentiæ ſinceram opinionem acta eſſe; rogamus, harum Prouinciarum Statum ſuę Maieſtati commendare velis, vt equitum & peditum auxiliares copiæ, quas ſua Maieſtas Prouincijs cócetsit, meliore ordine, diſciplina, & ſtipendij ſolutione cótineatur: & vt ſuæ Maieſtati placeat pecuniæ ſummam Prouincijs ſuppeditare, vt perdita recuperari queant: quibus quidem modis & alijs quos nobis Deus concedet, Prouinciarum natura & diſpoſitione iuuante, ſperamus nos defenſuros, & laudabiles noſtros conatus exequuturos ad conſeruationem veræ Chriſtianæ religionis, priuilegiorum, libertatis, & harum Prouinciarum ſalutis, contra Hiſpaniarũ Regem, Malecontentos, eorumque fautores, noſtros hoſtes: totisque viribus conaturos fœderi cum ſua Maieſtate inito fideliter ſatisfacere.

Ne extra Prouincias literæ tuti itineris concedantur poſtulant.

Neque id reticendum exiſtimamus, literas tuti itineris & cómeatus, quas veſtra Excellentia conceſsit extra has Prouincias, tanquam eorundem Gubernator, per Burggrauium, aduerſari atque repugnare ſaluti ac legibus Prouinciarum: poſtulamus proinde, ne poſthac huiuſmodi diplomata tuti itineris aut commeatus concedantur.

Stipendiarij milites obediant Ordinum delegatis.

Rogamus præterea, id veſtra Excellentia ſtatuere velit, vt omnes harum Prouinciarum ſtipendiarij milites, cuiuſcunque nationis, exceptis ijs, quos ſua Maieſtas in locis ſuæ ſecuritatis habet, ſe gerant ad mandata illorum, qui ad gubernandam Remp. conſtituendi ſunt cum Status Conſiliarijs, ſequendo contractum cum ſua Maieſtate initum, in Prouinciarum negocijs promouendis.

Paulus Buſius è carcere liberatus.

Et cùm Paulus Buſius à veſtra Excellentia in Status Conſilium admiſſus atque electus, in cuſtodiam, contra Prouinciarum leges & Priuilegia traditus, & ſex menſes præter æquum, in carcere detentus fuerit, à nemine mortaliũ interea temporis accuſatus; nos eum liberauimus legitima promiſsione facta, *iudicio ſiſti*, cùm in ius vocabitur, *ſub pœna conuicti & confeſſi*, fideiuſsione ac cautione præſtita ad ſummam vſque vicies quinque millium florenorum, vt continentur in literis, quarum exſcriptum his adiunximus: qui quidem Buſius pręſentem ſe exhibuit ad reſpondendum omnibus ijs qui eum accuſare, aut in ius pertrahere voluerunt.

Scripſimus etiam ſuæ Maieſtati, quarum literarum exemplar his adiunctum. Rogamus Deum creatorem, vt veſtram Excellentiam ſanam, ſaluam & longæuam conſeruet. Hagæ 4. Febru. 1587. Veſtræ Excellentiæ imprimis ſtudioſi Ordines generales fœderatarum Belgicæ Prouinciarum. Subſcriptum: *Decreto eorundem Ordinum.* Signatum C. *Aertſcen.* Inſcriptum: *Suæ Excellentiæ*, &c.

Ordinum Epiſtola a multis in Anglia in peiorem partem accepta.

Hæc Epiſtola in malam partem in Anglia, præcipuè à Leyceſtrio, accepta fuit: quamuis ibidem non pauci eſſent, qui eius gubernationem in Belgio Prouincijs admodum grauem, & ſuæ Maieſtati parum commodam & honeſtam exiſtimarent. Leyceſtrij autem fautores ſimul ac ſe accuſatos intelligunt, continuò factiones & inimicitias in Prouincijs excitare ſtudent, & literis ad ſynedria ſiue conſiſtoria Vltraiecti, & aliarum ciuitatum miſsis, grauiter de hac Epiſtola conqueruntur, eiuſdemque exemplar deſcriptum vnà mittunt: conqueruntur quoque de Ordinibus à quibus miſſa erat: communi omnium conſenſu ſcriptam negant, ſed paucorum hanc fuiſſe operam, eorum maximè qui Leyceſtrio parum æqui ſunt, aſſerunt: proinde ſuam Maieſtatem valde commotam, exiſtimare, neque ſibi neq; ſuis fidem haberi, & prorſus neſcire quid de ipſis ſtatuere aut ſentire velit, &c.

Fautores quoque Leyceſtrij in Hollandia & Zelandia, qui de hac Epiſtola, quæ clàm habebatur,

batur, nihil audierant, re tandem intellecta, Epiſtolæ ſcriptores & auctores in conuentu accuſandos cenſent, vtque id permittatur in generali cõuentu Ordinum poſtulant. Ordines autem poſt de his ſcripto conqueruntur, & tanquam ſchiſma ſiue diuiſionem inter Prouincias ſtrui aiunt: ſi verò quid acrius in Epiſtola ſcriptum ſit, id temporis neceſsitati, ſummæ perplexitati atque anguſtiæ, Dauentria & Zurphania perditis, imputandum eſſe.

Baro Buckhurſtus & D. Clericus ex Anglia legati in Hollandiã.

Regina huic Epiſtolæ, & delegatorum, qui in Angliam ſub finem Ianuarij venerant, poſtulationibus ſatisfacere volens, decreuit (vt & antea conſtitutum erat) ad Ordinum Belgij Proceres mittere Baronem de Buckhurſtum præcipuum Conſiliarium, maximæ auctoritatis virũ, & D. Clericum, iuris Doctorem, vt cum D. Noreſio & Roberto VViſkeſo negotia Prouinciarum ad meliorem ſtatum reducant, & diſcordiam dirimant.

Hi die 23. Martij ex Anglia cum dictis Ordinum delegatis diſceſſerunt, & cum Ordinum Proceribus negotia probè & prudenter tranſigerunt, ſummasque Ordinibus, ob res bene adminiſtratas, gratias egerunt. Leyceſtrius autem cum ſuis, Buckhurſtij, Clerici, Noreſij & VVilkeſi acta ægrè tulerunt, & tanquam iniqua reputârunt: verùm tandem omnibus pacatis, de Leyceſtrij in Belgij reditu deliberatum fuit.

D. VVilhelm. Ruſſelus Fliſſingam Gubernator mittitur.

Cumque D. Philippus Sidneius Fliſsingæ Gubernator, in Zutphauienſi obſidione globo vulneratus mortem obijſſet, Regina in defuncti locum miſit D. VVilhelmum Ruſſelum, Comitis Bethfordiæ filium, equeſtris Ordinis virum, ſumma probitate ac dignitate inſignem, verùm eò loci inexpertum: appulit is 23. Februar. vnà cum Terlonio, olim Zelandiæ Archithalaſſo, qui longo tempore in cuſtodia ob ſuſpiciones detentus, poſt verò liberatus atque abſolutus, in Angliam, vt Reginæ gratias ageret, profectus erat.

Albis, Amiſis & alia flumina clauſa.

Fames & peſtis in Prouincijs Belgicis Regi Hiſpan. reconciliatis.

Sicut hoc anno 1587. fœderatæ Belgij Prouinciæ grauiſsima damna, infortunia, & inteſtinas diſcordias paſſæ ſunt: ita reliquæ, Regi Hiſp. reconciliatæ, maxima annonæ charitate, fame, neceſsitate, morbo, mortalitate vexatæ fuerunt: idq; potiſsimum, quod ob bellum diutinum agri, neq; culti, neq; conſiti fuerint, & frumẽtum in vicinis etiam regionibus aliquot annis non ſatis feliciter prouenerit, atque in ingens pretium excreuerit: eamque ob rem fœderatarum Prouinciarum Ordines non tantum frumenti euectionem, vt multorum voluntati ſatisfacerent, prohibuerunt: verùm etiam naues præſidiarias in Albe, Amiſio, & alijs fluuijs, in Flandriæ quoque limitibus collocârunt, atque hoc modo quaſcunque potuerunt ad hoſtem aduectiones impediuerunt; cùm plurimi exiſtimarent, Prouincias vrgente fame ad generalẽ defectionem pertrahi ac cogi poſſe, verùm ea res eos fefellit; nam limitaneis & exterioribus vrbibus, præſidijs militum munitis ſatis proſpectum erat: reliquæ autem interiores; neque generalem defectionem facere, neque in defectionem ire potuerant: & ex vicina Germania, Francia & Anglia paſsim alimenta, licet magno pretio, conquirebant, neque tanta, vt antè, copia opus erat, populi videlicet numero valde minuto: nihilominus plurimi fame & morbis ex penuria ortis miſerè interierunt.

Prouinciæ belgicæ vaſtãtur & à lupis ferisque beſtijs infeſtantur.

Miſeria, paupertas, fames, peſtis & morbi, in quas Prouinciæ Deo & Regi, vt vocant, reconciliatæ inciderunt, neque calamo deſcribi poſſent, neque ſcriptori fides haberetur. Nam in Flandria, imprimis Brugæ, Ypræ, Cortracum & minores aliquot ciuitates & pagi, in Brabantia quoque ciuitates multæ, miſerandum in modum deſertæ, vaſtatæ & deletæ fuerunt, habitatoribus maxima parte profugis, & fame, paupertate, peſte enecatis, ita vt multi inſignes pagi, in quibus 1000 2000. 3000. domus bene habitatæ fuerant, derelictæ & vaſtatæ ſint, præcipuis in luporum & aliarum ferarum antra conuerſis; hominumque domicilijs accubilibus, proh dolor, luporum catulis repletis, quorum numerus in Brabantia & Flandria tunc adeo creuit, vt non tantum beſtias & pecora, ſed, his deficientibus, etiam pueros, imò mulieres & viros inuaſerint & dilaniarint; infantes quoque ex ſinis & maternis imò paternis brachijs eripuerint. Numerati in agris Gandauo ad duo miliaria proximis, centum & amplius homines à lupis deuorati, qui ob habitatorum paucitatem occidi aut fugari non poterant. Canes gregatim per agros errantes efferi nimia fame, pecora, homines, & alteri alteros inuaſerunt atq; deuorarunt: & vt paucis dicam, tanta fuit agrorum vaſtatio, vt neque campi à ſyluis, neque foſſæ & aggeres à vijs altioribus diſcerni, neq; areæ dirutis ædibus, noſci à poſſeſſoribus potuerint: adeo omnia vaſtata, & arboribus, dumetis, ſpinetis, tecta fuerunt.

Diuites mendicant.

Tanta quidem hoc anno dictis locis fuit fames ob nimiam annonæ charitatem, vt Antvverpiæ, Bruxellæ, Gandaui & alijs ciuitatib. probi & bonæ æſtimationis homines honeſte ac ſplendidè veſtiti, panẽ veſperi incogniti mendicarint: imò diuites plurimi holoſerico veſte veſtiti, cum ex prouentu redituq; annuo nihil reciperent, ſuppellectili & rebus mobilibus venditis & cõſumptis, mendicare coacti ſint. In colluuionibus & ſordium congeriebus platearum, perquiſita à famelicis oſſa, raporum putamina, aliaque veſca: imò Brugis mortui canis cadauer in platea inuentum eſca ciuibus famelicis fuit.

Frumenti pretium ingens.

Frumenti caritas nunquam ſimilis audita. Antvverpiæ vertilla (vt vulgo vocant) ſiliginis

librarum

An. 1587.

librarum circiter 120. vendita fuit 20.22.& 24. florenis; tres autem floreni coronatum aureum Francicum conficiunt: vertilla piſorum 13. florenis, & triticum pro rata parte pluris. Bruxellæ ſaccus Siliginis 24. tritici 32.33. florenis. Brugis menſura vulgo pileus dicta, ſeptem libris Flandricis, cuius menſuræ pondus eſt. Ita vt vehes, ſiue laſta, Siliginis vt vocant, excurreret paſsim in ſummam octingentorum circiter florenorum: quæ quidem annonæ caritas longe ſuperabat eam, quæ anno 1546. fuerat, cùm Amſterodami vehes emebatur 68. aureis, qui nunc temporis æſtimati conficerent circiter florenos 163. quæ quidem ſumma tunc reputabatur caritas. Carnes quoque maximi fuerunt pretij: libra veruecinæ 9. ſtuferorum, bubulæ 5. porcinæ 6. butyri 8. etiam pluris.

Librarum 16. venitas conti nentium.

Anno autem ſequenti annona valde fuit laxata, quòd agri mediocriter eſſent culti, & maxima hominum pars diminuta: ita vt Antvverpiæ vertilla Siliginis non multo pluris floreno venierit. Verùm hæc annonæ laxitas nequaquam comparanda cum ea, quæ in Belgio fuit anno 1548. tunc enim vehes Siliginis empta fuit 68. florenis aureis, quæ ante duos annos (videlicet anno 1546.) conſtiterat plus minus 160. vt nunc pretij pecuniarij æſtimatio eſt. Tunc 68. florenis aureis Germanicis ſiue 160. florenis Brabanticis venijt, vehes tritici, vehes Siliginis, vehes hordei, vehes auenæ, quartarius tunnæ butyri, 300. libræ lardi, 300. libræ caſei, 100. caſei manuales, thorax, par calceorum, pileus, pera, ouis, opima, doleum cereuiſiæ Ioppenſis, dolium cereuiſiæ Roſtochienſis; ſex præterea ſtuferis arrhæ epularis loco reliquis. Hæc memoriæ cauſa ſint dicta, vt hinc clarè videamus, quid Deus offenſus, quid propitius præſtare poſsit.

Proſperitas & opulentia Prouinciarum fœderatarum

Contra verò in Hollandia, Zelandia, & alijs Prouincijs fœderatis frumentum eiuſdem continuè pretij, licet ſatis magni, permanſit. Habebant enim mare apertum atque liberum, & quæſtum piſcatione, nauigatione & negociatione marina, faciebant: eamq; ob rem tanta hominum multitudo ex alijs regionibus eo tranſmigrauit, vt in vrbibus domicilia pretio quamuis maximo conducenda nulla fuerint: proinde oppida ampliare, & agros domibus inſtruere neceſſe fuit: itaque his Prouincijs bellum in ſummum commodum ceſsit. Inhabitatores multo quæſtu vbique diuites euaſerunt, quamuis maximo numero aucti, ingentes exactiones, indictiones, liberi itineris tributa, vectigalia, nouoſque in dies canones penderent: vnde continenter 100. & amplius, naues præſidiariæ, 20. circiter peditum, & equitum duo milia ſolutionem maxima parte acceperunt: reliquum prœlijs ineundis, & oppugnationibus propellendis, alijſque ad bellum neceſſarijs impenſum fuit. Hæc quæ dixi, lectores & poſteri facilè credent, cum inſignes vrbium munitiones, ædificia ſumptuoſa, portus nouos, nouas vrbes, nouas in vrbibus plateas, tormentorum bellicorum, munitionum, nauium maximarum ingentem, & nunquam antevisam copiam, multaque alia, huius belli tempeſtate ſtructa, parta, auctaque videbunt.

Naues 8-0. Prouinciarum fœderatarum ſimul Orientē verſus nauigāt menſe Apr.

Ingens autem, de quo diximus, negociationis & mercaturæ fœderatarū Prouinciarum quæſtus, liquidò ſatis inde patet, quod verno tempore huius anni ex Vlia 580. ex Briela & Zelandia 200. & amplius, ſimul autem 800. & plures, tam maiores quam minores naues Ooſtlādiam verſus contenderint: quarum partem cum Oreſundam traijcerent, Daniæ Rex detineri iuſsit, & pluſquam triginta dalerorum millia extorſit, ob damnum, & vim illatam, & torquem auream à præmiatoribus (vt quidem prætendebat) Caio Rantſouio, ſuo ad Parmenſem legato, domum terreſtri itinere redeunti ſublatam, qua de re poſt latius agemus.

Franciſ. Draci nauigatio in Indias, Regem Hiſp. infeſtādi cauſa.

Poſtquam hic nauigationis mentio facta eſt, commodè narrabimus de Franciſco Draco equite, qui cum ex Anglia orbis terrarum globum circumnauigaſſet (vt ſupra diximus) duas inſuper memorabiles nauigationes peregit, eo imprimis conſilio, vt Regem Hiſpan. infeſtaret & damno afficeret: priorem inſtituit anno 1585. verſus Indiam Americam, vt ingentem theſaurum, quem Rex quotannis inde recipiebat, præriperet, quod & aliquo modo præſtitit. Soluit autem ex Anglia 22. Septemb. 1585. habuitque naues maiores circiter 20. & liburnicas aliquot, viris 2300. præcipuè militibus claſsiarijs munitas, & D. Chriſtophori Carleili, vicarij ſui ſudulę gubernationi commiſſas: curſum habuit Inſulas Bayonnas verſus, & per Hiſpaniæ oras, Canarias vſque, Palmam Inſulam prædiuitem ſuperare meditans: verùm cum & introitum, nimis difficilè, & mare valde ferum ac procelloſum videret; vlterius, Heſperionceras ſiue Cabo verde Inſulas verſus nauigauit, & in D. Iacobi Inſulam menſe Nouembri venit: hic claſsiarij milites vrbem, vnde populus in montes confugerat, cœperunt, & in ea quatuordecim diebus manſerunt: profugi enim ciues olei, vini, farinæ, fructuum, & reliquarum rerū ad vitam neceſſariarum ſatis reliquerant: qui cum neq; prædationem neque incendiū redempturi comparerent, claſsiarij vrbem & obuia quæque flammis deformârunt.

Dracus capit vrbem S. Dominici & Carthagenam.

Inde intra 18. dies, claſſem Inſulæ Hiſpaniolę ſiue S. Dominici, appulerunt: interea verò temporis febris feruentiſsima & peſtifera claſsiarios inualit, multoſque extinxit. Cum verò nocte, proximè S. Dominici vrbem appuliſſent, eam oppugnarūt, & ea parte qua iter terra patebat, irruperunt; facillimè vrbe potiti, quod maxima ciuium pars aufugiſſet. Vrbs hæc ampla eſt, pulchris ædificijs, & magnificis templis inſtructa: plateæ amœnæ, latæ, rectæ; domus excelſę

lapidibus

An. 1587.

lapidibus conſtructæ, portæ, portus, propugnacula eximia. Tandem cum toto menſe hic manſiſſent, neque ciuium profugorum quiſquam domos redempturus adueniret, maximam earum partem diruerunt & exuſſerunt: cumque pro reliquis, quæ ſupererant, vigintiquinque ducatorum millia accepiſſent, inde continenter Americam verſus nauigarunt, vrbemque Carthagenam, ſiue Carthaginem nouam, aggreſsi oppugnâre: verùm habitatores præmoniti quibuſcunque potuerunt, modis reſtiterunt, poſtquam fœminæ, pueri, & ſerui profugi pretioſiora quæque aſportârant: tandem verò vrbe non ſine magna vtrinque clade grauique damno ſuperata, ſex ſeptimanis hic commorati, cùm domos plurimas diruerent, & flammis vrbem deformarent, ciuibus centies & decies mille ducatos extorſerunt, poſtea tormẽtis omnibus ſimul auectis diſceſſerunt.

Conſtituerant autem nauigare verſus Nombre de Dios, atque inde terra petere Panama, maris Meridionalis portum, quo Regis aurum & argentum ex Perunia aduehebatur, idque circa ea loca deripere decreuerant: verùm mutata ſententia, quòd tertia ferè pars ſeruentibus febribus perijſſet, conſultiſsimum reputârunt in Angliam reuerti, & optima quæque in ipſo itinere prædari atque vaſtare. Menſe autem Aprili profecti verſus D. Antonij promontorium, ad extremam Occidentalem partem Cubæ, cùm inde ad alios fines Inſulæ Hauanæ peruenire non poſſent, menſe Maio floridæ oras verſus claſſibus iter inſtituerunt: & Auguſtinianam vrbem aggreſsi, arcem præſidiarijs 150. Hiſpanis munitam cœperunt, & flammis delerunt. Inde in Virgineam nauigârunt, vbi longo tempore Angli multi habitârant: quos cum viderent à ſocijs atque amicis relictos magnam omnium rerum neceſſariarũ penuriam pati, in claſſes partitos nauibus receperunt, pariterque in Angliam 6. Auguſti, anno 1586. redierunt, aduexerunt 240. plus minus tormenta maiora bellica, eaque omnia, exceptis 30. aut 40. ex ære conflata.

Alterum iter inſtituit Dracus, anno 1587. magno Inſignium nauium numero inſtructus, quibus Hiſpaniæ ſimiles aggreſſus, Regi Hiſpaniarum damnum nititur inferre, cumque ſpoliare apparatu armorum & machinarum, quo claſſem contra Angliam & Belgium inſtruere dicebatur. Menſe autem Aprili in Caleti Andoloſeni portum velis contendit Dracus, & ſex actuarias Hiſpanorum naues, iter impedire volentes, in proxima propugnacula confugere coegit: mox plurimas maiores & minores, onuſtas & vacuas, centum & amplius velis ſimul inſtructas ſtrenuè inuaſit & combuſsit: inter quas actuaria Marchionis S. Crucis 1400. vaſorum capax; plurimas circulis ligneis, remis, vaſorum materijs, tignis, & alijs inſtrumentis ad claſſem regiam apparandam, multas quoque vino, oleo, tritico, ficubus, vuis paſsis, annona alijsque rebus ad victum neceſſarijs onuſtas: nonnullæ autem ad arces & propugnacula proxima confugerunt: ingens nauis ex Raguſa, mercibus onuſta, mille vaſorum capax, triginta tribus tormentis æneis munita, fuit ſubmerſa: piſcatorum retia innumera rupta & direpta: quo quidem damno tota illa regio ſummopere turbata & exinanita eſt: inde abiens Dracus, Caſcaletũ Portugalliæ prætermauigant, vbi Marchio S. Crucis cum actuarijs aliquot nauibus reliquas ſeruare ac defendere fruſtra ſtudebat, hoſti nequaquam reſiſtere auſus. Ita Dracus ſpolijs onuſtus domum redijt.

Dracus altero itinere plurimas hoſtium naues capit & exurit.

Thomas Candiſchius Anglus vir generoſus, eadem quoq; tempeſtate cum duabus nauibus mundi globum circumnauigauit, & per fretum Magellanicum in mare Meredionale ingreſſus, prædamq; opimam nactus, per promontorium Bonæ ſpei, quod Cabo de bona eſperanza vulgo vocant, direptis, exuſtis, & ſubmerſis viginti plus minus Hiſpaniæ ſubditorum nauibus, diues ſpolijs vna naue reuerſus eſt in Angliam 18. Sept. 1588.

Thomas Candiſchius Anglus ſphæram mundi circumnauigat.

Laxata iam per Belgium annona, & frumento in horrea inuecto, Parmenſis per omnes Iuriſdictionis ſuæ Prouincias, exercitũ colligit, expeditionem in Hollandiæ partem illam, quam Veluam vocant, parare ſe ſimulans. Hæ copiæ circa initium Maij in Brugenſium viciniam venire cœperunt, paulatim creſcentes, vtq; Sluſenſibus minus ſuſpecti eſſent, ſpargunt ſe, Duce Lamottio, Ardenburgum mitti, vt inde damnoſas toti Flandriæ Oſtendenſium & Sluſenſium depopulationes reprimerent. Cùm iam omnis exercitus eſſet in procinctu, & tam Germanicæ quam Belgicæ aliæq; externarum nationum legiones collectæ, ad Sluſæ obſidionẽ tenderent; Parmenſis ipſe 7. Iunij Bruxella egreſſus, proximo die Brugas venit 9. turmas ſecum ducens, quas reliquæ ſequebantur. Horum aduentus, & præcedens de eorum per Flandriam apparatu, fama, animos Oſtendenſium & Sluſenſium valde cõmouerat, adeo vt ab vtriuſq; loci Præfectis, crebri nuncij, & literæ mitterentur in Zelandiam, & Hollandiam, vt ſibi de commeatu, milite, armis, & reliquis munitionibus ad bellũ neceſſarijs proſpiceretur, contra imminentem ſibi hoſtium vim. Vidi inter alias, literas Arnoldi Gruneveldi Sluſenſium tum Præfecti ad Ruſſellum Fliſsingæ Præfectum 9. Iunij datas, quibus ei ſignificabat, ſe diligenti inquiſitione habita, tam per publica ciuitatis granaria, quàm per priuatas ciuium domos, non plus inueniſſe frumenti & annonæ quam ſufficere poſſet ad ſuos alendos paucißimis diebus.

Narratio de obſidione Sluſenſi.

Ruſſelius huiuſmodi literis excitatus iam ante Bergẽſi præſidio aliquot cohortes acciuerat, quæ paulò pòſt in tempore venerunt. Ad Mauricium Auraicum 11. Iunij inſuper pro militibus

ſcripſit:

An.1587. ſcripſit: Pro annona verò & munitionibus bellicis,(vti vocant) miſit ad Zelādiæ Ordines Legatū Vanheilium, cum Nicolao Meetkercho, Sluſenſis Præfecti vicario, ea tū gratia eo ablegato, à quibus cum promiſſa reſponſi loco accepiſſet, (quia Zelandi periculum tantum quantum ſcribebatur eſſe negabant) Ruſſelius per eoſdem inſtitit 10. Iunij, & 11. metuensque interim ſolitas dilationes dicto Vanheilio expreſsè mandat, vt aſſumpto in auxilium ſuum Magiſtratu Fliſſingenſi, frumentum vbi eſſet, inquireret, quod Sluſam ſine mora tranſmitteret, qui eodem die, diligenti inueſtigatione inuentam nauem frumento oneratam, pro auctoritate ſibi data Sluſam vehi iuſsit, qua diligentia Sluſenſibus toto obſidionis tempore de frumento fuit proſpectum. Eodem die è Bergenſi & Oſtendenſi præſidio in Zelandiam appulerunt tres cohortes, quibus Ruſſelius vnam è ſuis cum ſelectis aliquot militibus addens, quatuor iuſtas cohortes impleuit omnes 800. ferè efficientes.

Appulerunt tum etiā ex Anglia Rogerius VVilliems eques, & aliquot nobiles Angli, quos ob rumorem de hoſtium apparatu circa Oſtendam, Regina (quæ in cuſtodia ſua oppidum illud habebat) miſerat, vt illud collectis ex vicinia viribus, contra hoſtiū oppugnationem tuerentur. Hi intellecto, quod hoſtis Sluſenſibus immineret, operam ſuam libentes ipſis obtulerunt. Itaque factum eſt, vt omnes ſimul 12. Iunij ex Zelandia ſoluerent cum quatuor dictę cohortes Anglorum, & quædam naues inſtructæ armis, globis, puluere tormentario, alijsque bellicis inſtrumentis, quantum per anguſtiam temporis fieri poterat, itemque nauis frumento onerata. Hę ſimul eodemque die incolumes omnes Sluſam appulerunt, non ſine magno periculo tamen, quia hoſtis de præterito propugnaculum quoddā Sluſenſibus præripuerat & portui cū tormentis ſuis imminebat, infeſtus. Præſidiarij Sluſenſes hoc modo aucti, creuerunt ad numerum 1600. ſtatimque eodem die quo appulerunt, ad Ruſſelium & Zelandos ſcripſerunt, vt de reliquis ſibi ad obſidionem ſuſtinendā neceſſarijs, proſpicerent. Quod fruſtra tamen fuit, reuerti fuerunt coactę. Parmenſis caſtra in Caſanto poſuit maiorē; ex exercitus ejus pars, quæ ad Breſquin erat, Propugnaculum Blanquenbergenſe expugnauit, vt ab ea parte ab Oſtendenſibus tuti eſſent. Obſeſſi initio crebras valdiſsimasque in hoſtem excurſiones fecerunt, in quibus etſi hoſti clades magnas attulerunt, multos tamen è ſuis deſiderārunt. Magnam fortitudinis laudem hic nacti ſunt inter nobiles Belgas, Nicolaus Meetkerchus (à cuius latere nunquam diſcedebat minimus eius frater Adolphus) & Carolus Herogerius, Nicolaus Maudius, Capitanei & alij quam plurimi. Inter Anglos Rogerius VVilliems, Nicolaus Bæskeruilde, Franciſcus Vere, equites, Colonellus Huntley.

Mauritiꝰ Brabantiam incurſionibus vaſtat. Mauricius Auraicus tum temporis Ordinum nomine pręcipuus Dux, nuntio de Sluſæ obſidione accepto, cum ingenti militum numero in Brabantiam cōtendit, aliquid aggreſſurus, quo Parmenſem ab obſidione auocet. Itaque vnà cum Comite Hohenloio in Brabantiam incurſione facta, viginti duos pagos, & duas vrbeculas diripuit & cremauit. Conſultum dein putauit Buſcumducis oppugnare vſus opportunitate maximè tum paſsim inundationis, & vrgentiſsimæ famis, qua omnes tum ibi premebantur. Sperans Parmenſem hac ratione cogi poſſe, vt ab obſidione incepta deſiſtat. In quo fallebatur, quia Parmēſis loco manens, in Brabantiam miſit Hautepennium Barlamontij filium cum 42. peditum cohortibus, & 25. equitum turmis, quæ Boxtellæ prope Buſcumducis caſtra locārunt.

Interea cum Sluſenſibus nemo ſubueniret, nec apparatus vllus ab Ordinibus fieret, omnes ad Comitem Leyceſtriæ exclamarunt, eius præſentiam & auctoritatem requiri, ex officio dicentes, vt Sluſenſibus ſuccurri poſſet. His intellectis Leyceſtrius, reputans occaſionem ſibi dari laudem & gloriam adipiſcendi, maximè cum Ordines, vt rediret, inſtanter petijſſent: In Zelandia feſtinanter traiecit, Fliſsingamque maxima omnium exſpectatione, & applauſu 6. Iulij appulit, adducens ſecum bonum numerum nouorum militum. Hoc Anglorum ſuorum auxilio Leyceſtrius Sluſam liberare ſatagens, neceſſaria quæque ad repellendum hoſtem terra marique præparauit.

Mauricius vbi de Leyceſtrij aduentu reſciuit, aſſumpto ſecum Schenckio & Noreſio tribunis in Zelandiam ad Leyceſtrium cum aliquot cohortibus Belgicis & Anglicis venit, relicto ibi Hohenloio cum tribus hominum millibus ad limites Hollandiæ, & Hemertſchenum aggerem defendendum, ſperans maiores copias (vti conſtitutum erat) ex Geldria, Friſia, & Traiecto ipſi auxilio aduenturas, quod tamen non eſt factum. Hohenloius nihilominus propugnaculum *Hautepenniꝰ ab Hohenloio caſus mortuus.* Engelemum vi cœpit. Hautepennio fruſtra & infœliciter ſubſidiū ferente. Hohenloius enim eius equitatum obuiam profectus, maiorem eius partem deleuit, Hautepennio ipſo lethali vulnere ſauciato, vnde & paulò pòſt interijt 13. Iulij. Hinc locus cum ſuo propugnaculo, Creuecoeur (quod ſonat Cordollum ſeu Crepacordium) dictus eſt, quod corda animique militum hic crepauerint, & fracti ſint, dum vim Hohenloij ſuſtinere conantur, quod Galli dicunt Creuer d'cœur. *Engelemum dictum Creuecœur.*

Dictus Hautepennius proximè præcedenti Ianu. Geldriam ciuitatem ſibi à Paitono Scoto, præſidij

præſidij ibi Præfecto traditam, Parmenſis nomine occuparat. Cùm enim Paitono vrbis cuſtodia eſſet commiſſa in abſentia Schenckij, & Leyceſtrius iratus ipſi eſſet minatus, ſe, eo remoto, Stuartum in locum eius ſuffecturum: Paitonus iniuriam hanc, quam ſibi factam prætendebat, vlciſci & interea ſe in tutum collocare volens; cum Hautepennio de tradenda ipſi vrbe egit. Milites itaque ſuos armari iubet, mandatum ſibi id à Schenckio Præfecto militiæ fingens, qui ea nocte (vt dicebat) cum equitatu erat venturus, & contra hoſtem, pro more ſuo, iunctis ſibi præſidij illius viribus, aliquid machinaturus. An. 1587.

Geldria à Paitono Scoto, Parmenſi traditur.

Cùm ergo Præſidiarij Schenckium de nocte adeſſe putarent, Paitonus Hautepennium cum ſuis introduxit, Præſidiarijs ſerò comperto dolo & fruſtra reſiſtentibus, quorum nonnulli, qui in arcem confugerant, pretio dato vitam redemerunt. Amiſit hoc loco Schenckius equorum bellatorum, armorum, aliarumq; rerum pretioſarum magnam copiam.

Vt ad Sluienſes redeam. Parmenſis eos maxima vi oppugnabat, propugnaculum primum inuadens, mœniaque triginta tormentis maioribus, & octo alijs oblongis, quos Colubros à ſimilitudine vocant, aſsiduè percutiens. In ſumma 17400. ictus in eos agens. Ex quibus in ferijs D. Iacobi ab hora tertia matutina ad Quintam promeridianam facilè 4000. fuerut dati: adeo vt Parmenſis ipſe fateretur, ſe nunquam vno die, tanta violentia, & tam continuo impetu in aliquos actum meminiſſe. Tantam ingenti & inaudita tonitruum vi, ruina mœniorum facta eſt ad 250 paſſus. Per quam ruinam oppugnantes ſepties ſummis viribus impreſsionem fecerunt, ſed ab obſeſsis, haſtis & bipennibus ea virtute fuere excepti, vt poſt magnam ſuorum ſtragem inde aufugere ſint coacti. Ex quibus diebus vno pugnatum eſt in mœnibus, ſimulatque in locis ſubterraneis (vbi cuniculos hoſtis egerat, ab hora nona matutina, ad vndecimam promeridianam, quo ardentiſsimo conflictu, Marchio Rentiacus fuit læſus, Lamotius Tribunus dextrum brachium amiſit, Streppenus legionis, Burgundicæ ductor, cum multis clari nominis militum præfectis, & alijs adnumerum 700. eſt cæſus, totidemque fuere ſaucij, vt hoſtis poſtea ipſe eſt faſſus, cum obſeſsi 150. tantum eo die deſiderarent.

Poſt factam 250. paſſuum ruinam, & tot violentiſsimas inuaſiones, Sluſenſes ſe ſpatio decem & octo dierum ſunt tutati, haſtis, gladijs & ſclopetis cominus quotidie pugnantes, munitiones enim ſuas erexerat hoſtis 300. paſsibus intra externorum mœniorum ruinas, vnde ſingulis horis obſeſſos ſuis ſclopetis infeſtabat, è vallis ſuis abigere eos nitens. Eam neceſsitatem hac ratione ipſis faciens, vt præcipui omnes militum præfecti, & officiarij continuas illas octodecim noctes vigilibus adeſſe, & in ipſis vallis cibum capere cogerentur. Virtute & indefeſſa vigilantia ſua tam diù locum tuentes, donec continuo machinarum impetu mœnia, valláque omnia adeo fuere labefactata, vt milites non ſufficerent ad latiſsimas ruinas contra hoſtilem irruptionem amplius defendendas: niſi (quod fieri non poterat) relicto oppido ſolum propugnaculum tueri voluiſſent.

Ad hæc per cuniculos etiam oppugnabantur, quia oppidum hypogeis, cellisq; ſubterraneis plenum eſt: erat enim olim commodiſsimum ſuum totius regionis portum, (nunc temporis multa arenarum mole obſtructum) ibi ſtabulum (vti vocant) & emporium omnium vinorum quæ ex peregrinis regionibus in Flandriam aduehebantur.

Obſeſsi propterea, ne de improuiſo ſub terra obruerentur, Cuniculos etiam contra egerũt, hoſtemque ibi obuium habentes: ſingulis ferè horis aſperrimè cum eo pugnabant continuos nouem dies gladijs, clypeis & ſclopetis, donec ex 1600. qui erant initio, ſeptingenti tantum ſupereſſent.

Cùm iam ſeptem obſeſsi fuiſſent hebdomadibus, Leyceſtrius collectis paſsim terra marique viribus, cum Mauricio Auraico, aſſumptis in concilium ſuis ſtrategis, de Sluſa liberanda ſedulo agit. Magna erat parata claſsis, militibus claſsiarijs à Mauricio inſtructa, cui præfuit, vt ſupremus Prouinciarum Admiraldus ipſe Mauricius, ei adfuit, frater eius nothus Iuſtinus à Naſſavv, Zelandiæ Admiraldus, & alij Nauarchæ Belgæ. Leyceſtrius molitur Sluſam obſidione liberare.

Leyceſtrius cum 25. cohortibus peditum, & 6. turmis equitum 29. Iunij ex Zelandia verſus Oſtendã contendit: quo conuenerunt D. Carolus Havvart, Angliæ Admiraldus, Comes Cumberlandiæ cum aliquot nauibus & magna parte nobilitatis Anglicæ, qui tam auxiliandi, quam viſendi cauſa ex Anglia eò confluebant.

Conſtituerat Leyceſtrius Sluſanum portũ in ipſo introitu inuadere, & vlterius cùm aliquot nauibus bono præſidio munitis, in locum certũ ſub arce ſatis profundũ biennio proximè elapſo (vt ferebatur,) inundatum peruenire, vbi naues tuto conſiſtere poſſent.

Verùm maris Præfecti, Naucleri, & alij rei nauticæ periti, imprimis Zelandi, contra ſentientes, nequaquam conſultum exiſtimarunt rem quam perficere non poſſent tentare, & in certam perniciem naues & milites adducere. Variæ hic fuere hac de re ſententiũ opiniones & diſſentiones, quæ multorum animos exacerbarunt.

An. 1587. Itaque videns Leyceſtrius ſe nihil mari poſſe efficere, quid terra præſtare poſſit, deliberat. Quare cùm 30. Iulij Oſtendam appuliſſet, ad eumque multa nubi[illegible] Anglicarum [illegible] hominum quæ adducebat, acceſsiſſet: etſi tantas, quantis opus erat copias non haberet, tamen cum iis quas habuit tertio Auguſti, Oſtenda egreſſus propugnaculum Blanckebergæ [illegible] ditur, & quod Parmenſi ad exercitum ſuum à parte Oſtendæ protegendum imprimis [illegible] dum eſſet, capere in animum inducit.

Sed cum locatis ibi caſtris per 300. vel 400. ſclopetarios (muſketas vocant) ex proximis aggeribus propugnaculum oppugnari iuſsiſſet, aliquotque ictus duabus Campeſtribus ſuis machinis, quas aduexerat, in illud dediſſet, nec præſidiarios terreri eo cerneret, quod bene eſſent muniti, interimque noua acciperet, quod Parmenſis cum omni exercitu ipſi veniret obuiam, vlterius pergendum non duxit, tam vt hoſtem à tergo non relinqueret, quàm quod imparibus viribus contra hoſtem ire diſſuaderetur, quare ſub noctem, ſecreto cum ſuis Oſtendam eſt reuerſus, non ſine damno.

Cum ipſemet Parmenſis omnino decreuiſſet ſoluere obſidionem, ſi vidiſſet Leyceſtrium verſus Sluſam tendere, vel Blanckenbergam diutius oppugnare, quia rumor erat ingentem exercitum ex Anglia aduectare, quod poſtea anno 1588. Legatis Anglicis ingenue fasſus eſt Comes Arenbergicus.

Sluſa Parmenſi deditur. Interea obſeſsi, qui tam paruis (vt dixi) viribus tot tantasque oppugnationes, & 17400. tormentorum ictus duos iam menſes fortiſsimè ſuſtinuerant, nec vllum toto illo ſpatio ad ſe venire viderant, præter Capitaneũ Hart (qui bis terúe tranſnatabat, vt de eorum ſtatu Leyceſtrium & Ordines faceret certiores) & de auxilio ferè deſperarent, ob Leyceſtrij & Ordinum non nullam æmulationem, viribus & animis frangi cœperunt.

Hoſtis enim iam promuralia occupabat, quotidieque cuniculos agebat, adeò, vt in [illegible] bem veniſſe rumor eſſet. adhæc è viginti machinis quas initio habebant, quatuor tantum reſta[illegible] quas hoſtis tormentorum ſuorum ictibus fregerat, nec tantum pulueris tormentarij habe[illegible] reliquum, quo medium diem pugnare poſſent.

Honorificæ conditiones Sluſenſibus conceſſæ. Quare cum omnium iudicio impetum hoſtium, ſi quem pro more faceret, duodecim horas ſuſtinere non poſſent, conditiones ſua virtute dignas ab hoſte acceperunt, videlicet vt cum ſarcinis (vti vocant) & monilibus, quibus verbis ſubſtantia omnis ſignificatur, erectis expanſisque ſignis armati, funalibus ſclopetorum incenſis, globulisque quot ore tenere poterant, ad naues vſque Zelandicas deſcenderent. Fueruntque ſeptingẽti numero reliqui (vt dixi) è 1600. qui ita oppidum Parmenſi reliquerunt 4. Auguſti.

Leyceſtrius itaque Oſtenda cum ſuis rediens, à claſsiarijs, quos in itinere obuios habuit, de occupata Sluſa nuncium intellexit, quare in Zelandiam 5. Auguſti veniens, culpam omnem in pecuniæ & militum paucitatem reiecit, ſocios etiam Admiraldi Zelandici accuſans, interque alios Martinum Droghe, quem 11. Auguſti Vliſsingæ capi, & in carcerem Middelburgenſem duci iuſsit. Sed poſt Leyceſtri in Angliam reditum (qui fuit 17. proximi Decembris) à Comite Mauricio & Ordinibus ſeruata, quæ in tali re ſolet, iuris ſolennitate, quia nemo ſe offerebat, qui ad dictum diem reum accuſaret, liberatus eſt poſt ſextum captiuitatis menſem.

Cur Parmẽſis Sluſenſib. optatas cõceſſit conditiones. Ne autem mirum alicui videatur Sluſenſes ea neceſsitate preſſos, tam honorificas ab hoſte impetrare potuiſſe conditiones, paucis rationem dicam. Sex diebus antequam oppidum hoſti dederent omnes Capitanei cum Præfecto Concilium habuerunt, in quo vnanimiter concluſerunt (viſo periculo in quo verſabantur, & parua auxilij ſpe) concipiendos eſſe articulos, qui ſi hoſti ſe dedere cogerentur, ſibi non eſſent dedecori, nec demonſtrata hactenus virtute indigni.

Quod & factum ibi eſt, iurarunt que ordine omnes quotquot aderant, ſe potius quàm alijs conditionibus oppidum hoſti dederent, mortẽ pugnantes oppetituros, aut incenſa cum oppido arce, per agros circumiacentes, & paſsim inundatos, vt poſſent, euaſuros.

Horum articulorum & deſperatę deliberationis exemplar, cum literis ſuis ad Leyceſtrium & Ordines miſerunt per tabellarium, qui inter natandum ab hoſte, qui ſcapha eum perſequebatur, apprehenſus & ſubmerſus eſt, eaque ratione hoſti conſilium Sluſenſium innotuit. Qui, re intellecta, potius quam illos ad deſperatum facinus adigeret, obſequendum ipſis pro ſua prudentia in hoc putauit, certum incerto præferens, atque ita omnia ab ipſis præſcripta ſe obſeruaturum ſanctè promiſit, & chirographo confirmauit. Publicè enim confeſſus eſt, ſe ea obſidione 45. Capitaneos deſideraſſe, cum plurimis alijs militum præfectis, & maiorem militum numerum, quàm in obſidionibus Nuyſij, Graue, Berkæ aut Venloæ amiſiſſet.

Hæc cùm Leyceſtrio infœliciter cederent, eius auctoritatem apud populum (quæ initio magna fuit) non mediocriter diminuerunt, quam tamen eius clientes & fautores augere & firmare ſtudentes, culpam omnem in Ordinum Proceres reiecerunt, dicentes, eos auctoritatem Leyceſtrio traditam ipſi adimere velle, vt ſoli regnarent, & Leyceſtrius titularis tantum Gubernator eſſet.

Decimo-

An. 1587.

Decimoſeptimo Auguſti, Leyceſtrius ex Zelandia ſoluens proximo die Bergas ad Schaldim appulit, vnde ſtatim omnes quas adduxerat copias, ad Hochſtratam occupandam emiſit, ſed nullo ſucceſſu.

Vigeſimoquarto Auguſti, Bergas Dordracū eſt profectus, quo Ordines (vt mox dicemus) ad eum conuenerunt: poſt illa viſitatis, hinc inde (prout res poſtulabat) ciuitatibus, decimoquarto Nouembris in Zelandiam rediјt, vbi inter alia Capitaneos præſidij. Veræ, vt poſtea apparuit, clàm ſibi conciliauit eo profectus 21. Nouembris. Tandem 17. Decembris Fliſsinga ſoluens, in Angliam rediјt.

Diximus de æmulatione, quæ erat inter Ordines & Leyceſtrium, hęc indies magis magisq́; creuit nominatim per huiuſmodi occaſionem. Habebat Leyceſtrius in Hollādia Secretarium ſuum Iunium Ioannem Iuriſconſulti filium. Ad hunc paulò antè, quàm ex Anglia veniret Epiſtolam 10. Iunij ſcripſerat, qua ſibi deuinctos addictosq́ue amicos & fautores firmare & fouere ſtudebat. Hæc Epiſtola Ordinum animos iam ante offenſos mirum in modum exacerbauit. Statim enim Leyda Iunium apprehendi, & hanc Epiſtolam cum alijs eius chartis, & inſtructionibus ab eo capi iubent, vtque ſuper ijs interrogetur, & quid Leyceſtrius hac Epiſtola exequi vellet, accuratè examinetur mandant. Epiſtolæ autem huius argumentum, fuit eiuſmodi.

Leyceſtrij Epiſtola ad Iunium.

Mi Iuni, Quandoquidem breui ad vos reuerti decreuerim, conſultum mihi imprimis viſum eſt, vt præter Epiſtolas à me ad diuerſos hac de re ſcriptas, in ciuitates nobis addictas proficiſcaris, & noſtri ſtudioſos, quos optimè noſti, ſuæ Maieſtatis voluntatem auxilia Prouincijs ferendi, & meam quouis modo eadem promouendi ſignifices. Et quia D. Buckhurſtus, & alij Prouincijs perſuadere voluerunt, Reginam conſtituiſſe pacem cum Rege Hiſpaniarum inire, & petere, vt Prouinciæ ſimul aſſentiantur: tu liberè ipſis aſſeuerabis, dictum Dominum tale mandatum nequaquam accepiſſe, neque ſuam Maieſtatem de pace quicquam egiſſe, ſed tantummodo perſcrutari atque expiſcari ſtuduiſſe, quid tandem Rex Hiſpan. Pacificationis gratiâ Prouincijs offerre aut concedere vellet: iam verò, cum nihil certi videre aut colligere queat, pergere, & quæcunque defenſioni prouinciarum conueniant, ſedulò promouere: vt liquido ſatis conſtat ex claſſe in Hiſpanias ſub præfecto Draco miſſam, ex meo quoque reditu cum magnis militum copijs, quibus ſua Maieſtas ſtipendia ſoluit, præterea etiam ordinaria ſolitaq; auxilia fert. Significabis etiam optimatibus, præfectis, & alijs, tibi imprimis notis, quorum id ſcire intereſt, me reuerti ea mente, ſententia & conditione, vt priſtinis difficultatibus atq; turbis omnino abſtineatur, legitimaque auctoritas Prouincias gubernandi, & ſummum dominium adminiſtrandi mihi tradatur, abſque vllis Ordinum obſtaculis aut oppoſitionibus, vt antè: vtpotè quibus ſufficere debeat auctoritas prætenſa ſub Carolo V. Cæſare, & Philippo Rege, neque vlterior, nec ſaltem gubernationis tempore. Præterea me nequaquam cupere negotia magni momenti tractare, abſque Conſilij Status, quod ex Prouincialibus conſtituetur, conſenſu. Addes inſuper, hanc eſſe Regiæ ſuæ Maieſtatis voluntatem, & mandatiá ſua Maieſtate mihi iniuncti normam, vt rurſus in Angliam reuertar, dummodo impetrare nequeam ab Ordinibus certam, vt oportet, auctoritatem; ne alioquin ſpecie tantum, & ſcripto Gubernator eſſe videar, quarum equidem rerum amicos beneuolosq́ue certiores fieri cupio, vt in tempore proſpiciant, atque caueant, ne mihi quicquam mali, in ipſorum magnum malum, ipſis etiam inuitis, eueniat. Vale. Grunevviche, 10. Iunij 1587. *Subſcript.* Tuus R. Leyceſtrius. *Superſcript.* Dilecto & fideli noſtro Secretario Iunio, *&c.*

Ordines generales cum ſatis intelligerent, quid Leyceſtrij amici ac fautores machinarētur, & quid hac potiſsimùm Epiſtola præſtare vellent, tandem nomine Equitum, Nobilium & Ciuitatum Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ, demonſtrationes & admonitiones, quas prius compoſitas & conſtitutas eo vſque diſtulerant, ad Leyceſtrium qui Dordraci erat, menſe Auguſto mittunt.

Ordinum demonſtrationes Leyceſtrio exhibitæ menſe Auguſto Dordraci.

Demonſtrant autem debiti officij cauſa, Prouincias Reginæ Angliæ Imprimis eſſe deuinctas, quando quidem religionem & ſalutem Prouinciarum promouèret, eaque in re ſuæ Excellentiæ opera vti cuperet, quandoquidem ſummum imperium accipere recuſaret: eique Prouincias maxima obſeruantia ac obedientia paruiſſe, haud aliter atque olim Carolo V. Cæſari, & alijs Principibus. Sed quoniam reuera compererant, homines quoſdam inquietos, & tumultuoſos conari inter Ordines, Prouincias, & ſuam Excellentiam diſcordias excitare, & Ordinum auctoritatem, ſuæ Excellentiæ, tanquam Gubernatori generali reſpectiuè competentem, confundere ac perturbare.

Principe deficiente, dominium redire ad Prouinciarum Proceres, nobiles & ciuitates demonſtrant.

Idcirco diſſentionem ſcrupulumq́; omnem tollere cupientes, conſtituiſſe ſuæ Excellentiæ declarare, ipſorum fuiſſe & eſſe ſententiam, dictarum Prouinciarum ſummum imperium, Principe deficiente, debere ad Ordinis equeſtris Proceres, ad Nobiles & Ciuitates redire: atque hac lege; Philippo Hiſpaniarum Rege, olim Prouinciarum domino, nunc relicto; omnia ſummi imperij iura legitimè eſſe vſurpata atque exercitata: ita vt hac ratione cum diuerſis Principi-

An. 1587. bus, maximè autem cum ſua Maieſtate tranſegerint, & ſuæ Excellentiæ auctoritatem Gubernatoris, & Præfecti generalis contulerint: quod quidem aliter facere non potuerunt.

Præterea vt maleuolorum & factioſorum ora obturent, declarant Ordines nequaquam per homines priuatos, ſeu per equeſtris dignitatis Viros, Nobiles, & Ciuitates repræſentari: eoſque prorſus errare, qui exiſtimant Ordines ex priuatis aliquot hominibus cõſtare, & culpam quam in eos prætendunt, Ordinibus iure imputari poſſe. Imò eam ſemper Ordinũ fuiſſe ſententiam, Si quis ex eorum conuentu, aliqua in re peccaſſet aut deliquiſſet, eundem iure puniri, & alijs exemplum fieri debere: Próinde, ſi ſua Excel. aliquos nominare queat, omnes ſimul operam daturos, vt tales grauiter puniantur.

Ordines eam poteſtatem ob tenent in Gubernatorem generalẽ, quã Carolus Imp. in ſuos Gubernatores habuit.

Quia verò turbarum auctores controuerſum ambiguumq; conſtituunt, an ſuæ Excellentię collata ſit talis auctoritas qualem Carolus V. Cæſar habuit in Prouincijs, aut qualis Belgij Gubernatoribus ab eo conſtitutis tradita fuit: id ſuam Excellentiam ſcire cupiunt, Etiamſi Ordines, Gubernator, publicisque officijs & iuſtitiæ adminiſtrandis præfecti, tempore Caroli V. aut Principum prædeceſſorum, Gubernatori generali Belgicarum Prouinciarum iuramento deuincti non fuiſſent: inde tamen ſummo imperio ipſis competenti nequaquam præiudicandum, verùm id pertinere ad generales & ſingulares Prouinciarum Ordines, ſicut olim ad Carolum Cæſarem: maximè de conſtituendo Gubernatore, ſicut Carolus Dominam Margaretam, Mariam Reginam, Ducem Sabaudiæ, & alios Gubernatores generales conſtituit, non tamen ijs ſummum imperium commiſit, verùm id ſibi ſeruauit: idem nunc quoque prorſus eſſe, exceptis tantum ijs, quæ fœdère cum Regina inito ſunt mutata.

Reputant autem, ſicut omnia tempore Caroli V. Cæſaris, à Gubernatoris generalis Belgij diſpoſitione dependerunt: ita etiam nunc à diſpoſitione ſuæ Excellentiæ, & Status Conſilio dependere ad normam contractus, qua gubernatio ei tradita fuit: niſi quod ea, quæ Caroli V. nomine ſolent conſtitui ac decerni, nunc nomine, ſigno & ſigillo Ordinum generalium conſtituantur ac decernantur; dummodo ad Prouincias ſimul, & communiter ſpectent: ſi verò ſingulatim, nomine & ſigillo eiuſdem Prouinciæ.

Præterea æquum eſſe, vt Prouinciarum ſingularium Gubernatores, Præfecti, Præpoſiti, officiorum adminiſtratores publici, milites, & huius conditionis alij omnes, iuramento obligentur generaliter fœderatis Prouincijs, & ſuæ Excellentiæ, tanquam earum Gubernatori generali: Prouincijs quoque, & ciuitatibus atque membris earundem, in quibus operæ officijque præſtandi cauſa conſtituentur, ſingulatim, fidem ſacramentumque præſtent: quandoquidem ſuæ Excel. tanquam Gubernatori generali, Tribunis quoque, Strategis & eorum Vicarijs atque delegatis obedire teneantur.

Quod verò ad abſolutam auctoritatam ac poteſtatem ſuæ Excellentiæ in re militari adminiſtranda conceſſam attinet, reputant Ordines, eam extendi in omnes militiam exercentes, & terra & mari, tam ſuæ Maieſt. auxiliatricis, quã Prouinciarum ſtipendia merentes, ita vt imperium in omnes habeat, eorumque opera in reſiſtendo & nocendo hoſtibus vti poſsit: ius quoque & diſciplinam militarem exerceat: nequaquam tamen plures conſcribat, quàm ſuæ Maieſt. pecunijs ſubſidiarijs, & Prouinciarum contributionibus, ex Ordinum ſententia & decreto, exſoluere queat

Ordines belli negotia miniſtrari cupiunt à præfectis legitimis atque ordinarijs.

Petunt præterea vt ſua Excellẽtia Belli negotia mari ab Archithalaſſo, & præſidiorum mutationem à Prouinciarum gubernatoribus adminiſtrari iubeat.

Et vt poſt hac concordia, amor & fides inter Ordines & ſuam Excellentiam conſtantius foueatur atque ſeruetur, petunt ea reparari ac reſtaurari, quæ per quoſdam turbarum ac diſcordiam amantes, nomine ſuæ Excellentiæ anno præterito acta erant in oppidorum & regionum gubernatoribus & Præfectis conſtituendis, & præcipuis adminiſtrandæ politiæ, & iuſtitiæ officijs conferendis, contra decretum deferendæ gubernationis: & ea præſtari, effectaque reddi, quæ ab Ordinibus vniuerſim, & ſigillatim ad normam pacti cum ſua Maieſtate initi, & præſcripti præcedentibus demonſtrationibus ſuæ Excellentiæ exhibiti, poſtulata fuerunt. Cupiunt præterea, vt placeat ſuæ Excellentiæ miſſos facere turbarum motores, neque vllam fidem in negotijs ad Prouincias ſpectantibus habere Prouincialibus, aut externis hominibus vllis, qui diſcordiæ & diffidentiæ ſemina inter Ordines & ſuam Excellentiam ſpargere, Prouincias perturbare, & honorem nomenque ſuæ Excellentiæ periculo exponere machinantur.

Ordines Hohenloiũ Leyceſtrio reconciliare ſtudẽt.

Ordines eodem ferè tempore quo hæc conſtituerant, & Leyceſtrio exhiberi curarunt, Comitem quoque Hohenloium virum ſummæ apud milites auctoritatis, cui Ordines & Prouinciæ ob varias ſtrenuè atq; fideliter nauatas operas deuincti erant, Leyceſtrio reconciliare ſtuduerunt: miſeruntque D. Capellæum, Norvvikium, Cooperum, & Caminganum delegatos, vnaque Guilielmum Bardeſium, & Iacobum Valckium, Conſiliarios & deputatos Conſilij Status, ad Comitem Hohenloium, tunc Veræ in VValachria agentem, qui petant, vt ad Comitem Leyceſtrium diſcordiæ derimendæ cauſa veniat: quandoquidem concordia nunc maximè ipſis ſit neceſ-

ſit neceſſaria, & prouincijs fidelis eſſe perſeueret, &c. Ad hæc reſpondit Hohenloius, ſe Germanum & liberum eſſe Comitem, haudquaquam Prouincijs fœderatis ſubditum, aut vllo officio obnoxium vel obligatum: ſuamque operam Archiduci Matthiæ, & Duci Andegauenſi & Brabantino recuſaſſe: neq; conſtituiſſe ſe vllo modo clientelę, aut militiæ ſuæ Excellentiæ dedere, eo quod illi non fideret, tam ob natam inter eos diſcordiam, quàm ob Noreſij Epiſtolam prouocatoriam, cuius cauſam in Comitem reijcebat, tum quod id quod permiſiſſet, tum quod Edvvardum Norelium equitem creaſſet, inſuper præſidia ſuæ gubernationi cōmiſſa, mutare, ipſo inſcio, molitus eſſet, promiſſa quoque non ſeruaſſet, &c.

Hohenloius recuſat militare obſequiū Leyceſtrio præſtare.

Rogatus præterea, vt ſaltem Prouinciarū gratia aliquid remittat, (neceſſariò enim alterum cedere debere) & Prouincias conſilio iuuet, monet ne Prouinciæ vllo modo à ſua Maieſt. aut à ſua Excellentia diſcedant: quin potius honeſtā ſibi miſsionē dari poſtulat, vt ex amicorū voto German. aut Daniā abeat: petitq; memores eſſe velint officij militaris ſub Comite Mauricio Naſſouio, & Leyceſtrio, Prouincijs à ſe præſtiti: cupere enim oppida, caſtra, propugnacula militiam, & reliqua quibus præfectus erat, Ordinibus & Mauritio in manus tradere, ea conditione, vt Iura & Priuilegia ijſdem propria ſeruentur, & ſicut tempore Principis Auraici defuncti, gubernētur: idq; ea imprimis de cauſa poſtulare, quod videat Prouincias doloſis quorundam machinationibus peſsimè tractari, & popellum atque plebis fecem (nonnullis apertè nominatis) Ordinibus & Magiſtratui palàm reſiſtere, & conari Ordinum auctoritatem imminuere: eos autem acriter puniendos, & extra aulam eliminandos ſuadet.

Hohenloius poſtulat Ordinibus & gubernatoribus auctoritatem reſtitui.

His peractis, & Ordinibus, quibus iuramento ſe deuinctum fatebatur, in integrū reſtitutis, ſe loca omnia lubentiſsimè traditurum, & omni modo ſuæ Excel. ſubmiſſurum, omnem quoq; honorem & obedientiam ei, imprimis autem Regiæ Maieſt. exhibiturum pollicetur: poſtremò ne ſuæ Maieſt. occaſionem querelæ aut offenſionis præbeant, rogat.

Cùm verò Hohenloio ad hæc reſponderetur, vt eadem ſuæ Excel. coram exponat, & Mauricium, cuius erat vicarius, fidelitatis iuſiurandum ſuæ Excel. iam præſtitiſſe: ait, ſe hac vice nihil præterea facere poſſe, rogatque vlterius vrgere deſinant, antequam Prouinciarum & Ordinum iura ſint redintegrata: Mauricium cliētem & ſubditum, ſe liberum & Germanū eſſe Comitem, neque ad hæc cogendum, niſi vltro conſentiat & adſtipuletur: permanſurum nihilominus Prouincijs amicum & fidelem, vtpotè quibus iam 14. annis militauerit, verùm vltra ſtipendium, centena quinquaginta dalerorum millia, vt Prouincijs & ſuæ Maieſt. officium commodumque præſtaret, expenderit. Rogat poſtremò hæc beneuole referre velint. Itaque Delegati poſt varios ſermones & honeſtas proteſtationes diſceſſerunt. Hæc omnia 10. Auguſti 1587. ſunt acta, & à Secretario Gylppino ſcripta atque ſubſignata.

Non tantum hæc, ſed & plura alia Comes Hohenloius apologia typis excuſſa edidit ac diuulgauit, eaque quæ Leyceſtrius 7. Sept. ſignificarat, imprimis refutauit, ad quæ breuitatis cauſa lectorem remitto.

[illegible] ad [illegible] propoſitiones Ordinibus exhibitas.

Leyceſtrius tam ob admonitiões Dordraci ſibi exhibitas, quàm alias ob cauſas ſummopere commotus, Ordinibus qui Dordracum conuenerat, multa quoque proponit: inter alia autem Principem ſuam Reginam, poſtquam alij Principes Prouincijs auxilia negaſſent, earū miſertam tandem religionis, & veterum fœderum cauſa oppreſsis ſubueniendum ſtatuiſſe: ſe autem, Prouincijs petentibus, gubernandi onus à Regina ſibi impoſitū, pro ſummo erga Prouincias amore nulla ſuæ ſenectutis, quæ quietem & trāquillitatem potius requirebat, habita ratione ſuſcepiſſe, & anno præterito operam omnem in Prouinciarum cōmodum & auxilium nauaſſe; poſtea verò, neceſsitate vrgente, in Angliam diſceſsiſſe, intereaq; Dauentriam & Zutphaniam proditione hoſti traditas, ſe verò huius culpæ expertem: attamen ſuam famā & auctoritatem apud Prouincias in dubio & controuerſiā poſitas, non ſine ſuæ nominis detractione: imò literas ab ipſis ad Reginam ſcriptas, maximè 4. Febr. non tamen abſoluto Prouinciarum cōſenſu, quibus non tantum in Belgio, ſed etiam in Anglia apud Reginam, exiſtimationi atque honori ſuo falſis criminationibus detrahebatur: nihilominus omnibus coram Regiæ Maieſt. in meliorem partem interpretatis, iam rediſſe. Præterea de amiſſa Sluſa ſe excuſat, culpamque omnem in Archithalaſsi miniſtros & nauium præfectos reijcit: inſuper de diſcordia cum Hohenloio refert: de ſtatu quoque belli, & quomodo bellum ſit gerendum diſſerit, ſe quidem bonam ab ipſis conſtitutionem expectaſſe, verùm nihil præter nouitates de ſummo imperio ſibi ſuiſſe propoſitas, ad ſuæ auctoritatis limitationem ac diminutionem, pactionibus, conditionibus, & Epiſtolis Middelburgo ad Regiam Maieſtatem miſsis prorſus contrarias.

Leyceſtrius cōqueritur de Epiſtola 4. Febr. ſcripta.

Sequidem de negligētia & dilationibus, vnde incommoda grauiſsima Geldriæ impendere videbantur, proteſtari: nullo enim modo ſibi eſſe imputanda; quandoquidem occurrere ſit paratus, dummodo nummi & milites promiſsi exhibeantur.

Leyceſtrius proteſtatur.

Verùm poſtquam intellexiſſet, quoſdam ſummam Prouinciarum neceſsitatem & inopiam, vtpotè quæ tantos ſumptus ferre non poſſent; alios Pacificationem inter ſuam Maieſtatem &

An. 1587.

Ducem Parmenſem in excuſationem adferre: ſequidem vt ipſorum conſilia atque incepta promouerent, in conuentu Haghæ proponi & exponi mandaſſe, vt perpendant an Prouinciarum facultates bello gerendo ſufficiant, idque re ipſa, & non verbis aut literis, manifeſtè aperiant: quod ſi faciant, Reginam ſubſidia continuaturam: ſin minus, haudquaquam æquum eſſe, vt ſua Maieſtas ad normam contractus auxilia continuet, & ipſi nihil præſtando onus omne Reginæ imponant. Id enim imprimis ipſis perpendendum, Reginam maximos ad Angliæ & Hiberniæ defenſionem ſumptus facere, & ipſorum maximè cauſa cum Hiſp. diſsidere: ſuos quoque ſubditos ob arreſta & placita ab ipſis conſtituta, in Francia ingentia damna pati. Proinde ſi ipſorum facultates & ſuæ Maieſtatis ſubſidia non ſufficiant, viam adhuc, ad pacem conficiendam, poſt amiſſam Sluſam, à Parmenſi propoſitam patere: verùm ſuam Maieſtatem nihil certi de ea, niſi re omni priùs ipſis propoſita ac ſignificata, conſtituere voluiſſe. Oblatam quoque ipſis fuiſſe Regis Daniæ & aliorum ſedulam operam: proinde peſsimè facere, & pœna graui dignos eſſe, quod Reginam vituperent & culpent, cùm contrarium manifeſtè pateat, quandoquidem Dracus in Hiſpaniam profectus, reuerſusque ſit, vt bellum contra Hiſpanos quocunque poſsit modo continuet. Suam quidem Maieſtatem nõ tam ſtrictè inito fœdere obligatam, quin ſi velit, de pace cum Hiſpaniarum Rege agere poſsit: attamen nihil de ipſorum negotijs velle, inuitis ipſis agere.

Facultatibus Ordinum ad bellum gerendum non ſufficientibus, viã patere ad pacem declarat Leyceſtrius.

Leyceſtrius puſillanimem ſe oſtendit.

Verùm ſi ad bellum neceſſaria ſuppeditare nolint aut nequeant, quærit quod tandem à ſe vel à Regina præſtari cupiant, nihil recuſatum iri. Si conſultum ipſis videatur gubernationem, & contributionum diſtributionem, pro ſua & Conſilij diſpoſitione, ad præſcripti fœderis normam, ſibi permittere; & liquidò demonſtrent, bellum cum ordinarijs Reginæ ſubſidijs poſſe contra hoſtes continuari: ſequidem omnẽ ſuam operam impendere velle, dũmodo eam quam hactenus habuit auctoritatem retineat: ſi verò ipſorum facultates ad ſuæ Maieſtatis, & ſui honoris defenſionem non ſufficiant, neceſſariò ſibi rurſus proteſtandum eſſe.

Si ex auctoritatis conſignatæ formula de ordinaria contributione ducentis, videlicet florenorum millibus in ſingulos mẽſes, limitationem ponere velint, ſe quidem decreuiſſe eam nullo modo accipere, quandoquidem ſecundum à ſe initum calculum, ſufficere non poſsit ad ſatisfactionem præſidiariorum, multo autem minus ad caſtrorum ſtatiuorum ſuſtentationem.

Poſtulat plura ad bellum conferri.

Proinde ſi neq; melior modus aut ratio inueniri, neque cõtributiones ampliores cõfici queant, ſe quid hic agere, aut quid commodi ipſis præſtare poſsit, prorſus ignorare: poſtulare proinde extremam ipſorum ſententiam, qua intellecta, ſuæ Maieſtati, vt maturæ ſuis rebus conſulat, ſignificet.

Regina Angliæ vetera fœdera cum regionibus & ciuitatibus ſeruare cupit.

Poſtremo autem ſibi mandatum ait, vt declaret, ſuam Maieſtatem ad ferenda ſubſidia permotam, non tantum cauſa veterum contractuum & fœderum inter Principes, verum etiam cauſa amicitiarum, negociationũ & pactionum cum ipſis ſingulatim Prouincijs, & vrbibus vtrinque contractarũ, vt ex chartis & inſtrumẽtis multarũ vrbium, imprimis Dordraci, Delfforum, Leydæ, Harlemij, Amſterdami, Brilæ, Middelburgi, Campueræ, Zirickzeæ, & aliarum, quæ inſtrumenta nunc temporis adhuc integra ac illæſa manent, ſatis conſtat: atque has potiſsimum ob cauſas maximè cupere ſubſidiorum contractum iniri, idque ipſis velle ſignificari: vt perſpecto cognitoque ſuæ Maieſtatis propenſo animo, ipſi debitum quoque præſtare ſtudeant, non tam cauſa veterum contractuum, negociationum, inſtrumentorum, formularum, & obligationum; quàm poſtremi contractus ſubſidiarij, anno 1587. 6. Sep. initi in vrbe Dordracenſi.

Hanc demonſtrationem Leyceſtrius cum Epiſtola etiam typis impreſſa, ad omnes ciuitates miſit, qua conqueritur Reginam & ſe falsò accuſari de Pacificatione cum hoſte, in Prouinciarũ damnum, inita: ſe quoque inſimulari, quaſi vrbes Hiſpanis traditurus aduenisset: excuſationibus prætera ad ſe purgandum adductis, tandem reſponſionem definitam ad ſuam demonſtrationem ſcripto dari ac mitti petit.

Ad hæc Equeſtris Ordinis viri, nobiles & ciuitates Hollandiæ, & Occidentalis Friſiæ 16. Octobr. Harlemi reſponſum typis edunt in hanc, quæ ſequitur, ſententiam.

Ordinum reſpõſio ad Leyceſtrij demonſtrationem.

Bellum quidem anno 1572. ab ipſis legitimè cõtra Hiſpanos fuiſſe ſuſceptum, Principe Auraico duce, ad Prouinciarum religionis, & priuilegiorum conſeruationem: verùm cùm metuerent, ne non continuari poſſet, primò omnium confugiſſe ad Angliæ Reginam, tãquam veræ religionis protectricem, legatis anno 1573. & 1576. ad eam miſsis: poſtea ad Alenzonium Ducem, eoque mortuo, Galliarum Regem fruſtra rogaſſe, vt ſummum dominium acciperet: poſtremo autem, cum de Reginæ Angliæ ſubſidio ac protectione à Dauidſono legati, & alijs, ſpes bona data eſſet, mox ſuæ Maieſtati Prouinciarum dominium per Legatos obtuliſſe, atque ſubſidium ad normam initi contractus impetraſſe. Gratias proinde ſuæ Maieſtati ſummas agere, eidemque deuinctos fateri, quod ſuam Excellentiam ad ſubſidiarias militum copias gubernandas, & res bellicas conſilio & armis promouendas miſerit: ſuæ quoque Excellentiæ habere gratias, quod præſens conditionem fœderatarum Belgij Prouinciarum gubernationem præfecturamque

ramque generalem acceperit. Ab ipſis quidem nihil eſſe prætermiſſum in perficiendis & præſtandis, contractus ſiue fœderis, conditionibus, in gubernationis traditione, in contributionum conſenſu, in honore, auctoritate, gratiarum frequentiſſima actione, ſuæ Excellentiæ deferendis.

Exhibuiſſe quidem, ante ſuæ Excellentiæ abitum, ſumma cum reuerentia demonſtrationem ac querelam, & res imprimis neceſſarias propoſuiſſe; verùm ijs nihil petijſſe aut optaſſe, quam in ſuæ Maieſtatis ſuæque Excellentiæ commodum prorſus obſequi, & Prouinciarum ſalutem promouere.

Suæ Excellentiæ extra Prouincias diſceſſum haudquaquam deprecari potuiſſe, conceſſiſſe autem duos aut tres menſes, ea conditione vt abſentiæ tempore, gubernatio generalis ad normam conſtitutionis anteà factæ, Conſilio Status committeretur, & Prouinciarum gubernatoribus legitima auctoritas permitteretur.

Ordines conqueruntur de reſtrictione auctoritatis.

Verùm cùm poſt aliquot ſeptimanas à ſuæ Excellentiæ diſceſſu, palam comperiretur, actis, ſiue decreto quodam conſignato, auctoritatem tam Conſilij Status in gubernatione generali, quam gubernatorum Prouinciarum, ita reſtrictam & diminutam eſſe, vt, præter alia, proditioni Dauentriæ & Zutphaniæ; antè ſatis quidem manifeſtatæ; decreto huiuſmodi obſtante, occurri non potuerit; Ordines neceſſitate compulſos fuiſſe hæc incommoda auertere, non ad honoris vel auctoritatis ſuæ Excellentiæ diminutionem, ſed ad auctoritatis ac poteſtatis gubernatorum reſtitutionem ſiue redintegrationem.

Excuſant acrimoniam epiſtolæ 4. Febr. ſcriptæ.

Literas quidem, poſt perfidam Dauentriæ & Zutphaniæ proditionem, acri & vehementi ſtylo ad ſuam Excellẽtiam fuiſſe ſcriptas, animis metu perculſis, & neceſſitate ſumma vrgente; attamen, ne ſuæ Excellentiæ honor detraheretur, adeo tectè, vt ea de re parum plebi innotuerit, antequam exſcriptum literarum exemplar ex Anglia ad Vltraiectenſes mitteretur, & literis quibuſdam 10. Martij in vulgus ſparſis auctoritati Delegatorum detraheretur: neque aliam ob cauſam exſcriptum earundem literarum exemplar ad ſuam Maieſtatem fuiſſe miſſum, quã vt melior inſtructio, melior etiam & breuior reſolutio Legatis daretur: ſed cùm in peiorem partem accipi ſcripta hæc intelligant, palam declarant, non ſuam Excellentiam, ſed illos qui eam fruſtrati ſunt, notatos ac repræhenſos fuiſſe: rogantque vt literarum acrimoniam & vehementiam, ipſorum offici & præſtito iuramento, libero Ordinum vſui, maximè autem ſummæ Prouinciarum conſternationi imputetur ac concedatur.

Agunt autem ſuæ Excellentiæ gratias, quod heroicam ſuam virtutem & magnanimitatem palàm, præteritis infortuuijs nequaquam obſtantibus, ediderit, & conſtans deliberatuſque perſeueret non tantum pro Prouincijs intercedere paratus, ſed iam reuerſus omnem operam adhibeat, vt Sluſam vrbem ab obſidione liberet. De militum copijs à Comite Hohenloio promiſſis nihil quidem certi ipſos affirmare poſſe, ſperare autem eum beneuolentia pacatum iri. Vicinarum Prouinciarum ſedulam operam ad Sluſam obſidione liberandam, expenſis centenis, & amplius, florenorum millibus, ſatis quidem ipſis perſpectam eſſe: verum quomodo vrbs tam facile in hoſtium poteſtatem venerit, ipſis ignotum, &c.

Laudant eius decretum contra populares factiones & ſeditiones, vtque id exequutione peragi & ſeruari curet, rogant.

Cupiunt ſedulò agere vt reconcillatio cum Hohenloio ineatur, diſſidiumque prorſus dirimatur: id autem ex controuerſia de gubernatorum Prouincialium officio natum exiſtimant: verum eius finem breũi ſperant.

Operam eos dediſſe vt equites & pedites Germani colligantur, & in Prouincias mittantur, caſtraque ſtatiua in duos menſes, belli peragendi cauſa, collocentur, ſtipendia militibus ſoluantur, & vrbes arceſque commeatu & rebus neceſſarijs muniantur: cum Naſſouio Archithalaſſo conſilia de bello nauali quoque inijſſe.

Nobiles & ciuitates Hollandiæ curaſſe, demonſtrationes quaſdam ſuæ Excellentiæ offerri Dordraci, vt de ijs conſilium ineat: ſi quid pręter ius aut æquum in ijs ſit demonſtratum aut poſtulatum, id ex ipſa demonſtratione, & alia proximè addenda declaratum iri.

Ex his omnibus palàm ac manifeſtum fieri, ſuam Excellentiam nullam habere occaſionem contra Hollandos proteſtandi, aut ipſis vrbium amiſſionem, & alia incommoda imputandi.

Hollandos ſolos ſpatio duorum annorum contuliſſe tri-

Neque mirum eſſe, Ordines, cùm noua onera ſubitò imponuntur, grauiter conqueri: nam ſi perpendatur, Hollandiam (quæ nunc quindecim annos contra hoſtem potentiſſimum bellũ geſſit, & onera grauiſſima tulit) adhuc duobus poſtremò elapſis annis in ſumptus belli terra geſti; omiſſis ſumptibus belli naualis, & alijs ſingularibus quamplurimis, videlicet munitionum limitanearum vrbium & arcium, hoſpitiorum, militarium, lignorum, ceſpitum, & candelarum pro præſidiarijs, & alijs inſuper expenſis multis computatis & non computatis; contuliſſe plus minus trigeſies nouies centena florenorum millia: facilè liquebit, hæc ſine ſummo onere maximaque difficultate confici non potuiſſe. Nullam proinde dari occaſionem conquerendi de

Hollandis,

An. 1587. Hollandis, vtpotè qui multo plus contulerint, quàm in Anglia ſuerit declaratum: quanquam grauiſſima in nauigatione & negociatione interea etiam paſſi ſuerint damna.

geſies nouies centena florenorum millia, & amplius. Principis Auraici egregia num conſtantia.

Mirari proinde, non ſine ſuſpicione, certam rationem exigi, qua conſtet, ipſorum facultates cum ſuæ Maieſtatis ſuppetijs nequaquam ad bellum debitè gerendum ſufficere poſſe.

Principem Auraicum, Dei Opt. Max. auxilio, abſque tam inſigni Reginæ Angliæ ſubſidio, ciuitates & arces parum munitas contra vim hoſtilem defendiſſe: neque mediam horum ſumptuum partem, quanquam ingentes terra & mari haberet copias, expenſam; neque huiuſmodi declarationem aut cautionem vnquam poſtulatam fuiſſe: & nunc quidem nullam poſtulandi occaſionem dari; quandoquidem id vel ad ſummam iactantiam ac temeritatem, vel nimiam de Dei gratia & fauore diffidentiam, tendere videatur.

Proinde cum perſpiciant ſuæ Maieſtati nequaquam commodum aut oportunum videri, ſummum Prouinciarum dominium accipere, aut ampliora auxilia ferre: nihil reſtare, niſi vt, Deo fauente, huiuſmodi facultatibus & medijs bona belli ratio conſtituatur, & talis militum atque ſtipendiariorum numerus habeatur, cui abſque magna difficultate, mediocri ſaltem ratione ſatisfieri poſſit, ſeruata concordia, norma & diſciplina militari: atque inde exitus fœlix, Deo propitio, ſperetur.

Nihil quod quidem ſciant, ab ipſis fuiſſe decretum aut ſtatutum quod ſuæ Maieſtatis ſubditis damno in Fràcia eſſe poſſit: verum ſæpius fuiſſe conquæſtos de ſtatuto Vltraiecti anno 1586. 4. Aprilis ſancito, quo negociatio prohibebatur, clam & neſcijs Ordinibus, neque vt damna inde prouentura declararent, admiſſis: idque ſummo Prouinciarum incommodo, & vicinorum graui offenſione.

Ipſos, quod ad Pacificationem attinet, confidere, nihil à ſua Maieſtate ſuaque Excellentia, contra contractus normam tentatum iri, ſine Ordinum generalium conſenſu. Intellexiſſe quidem quid Daniæ Rex proponi mandaſſet, & quid inde actum eſſet: Reginæ quoque animum, & quid præterea ſua Excellentia offerri curarit, ex D. Buckhurſti verbis percepiſſe: eaque omnia tacitè ac placidè ſatis Prouinciarum membris communicata fuiſſe, vt omnium his de rebus ſententia cognoſceretur: ſermonem quoque de ſua Maieſtate habitum fuiſſe ſumma cum modeſtia, obſeruantia & reuerentia: ita vt inde nulla ſumi occaſio potuerit, dicendi, pacem à ſua Maieſtate ipſis neſcijs tractari. Illos proinde qui ſuam Excellentiam, vt falſa omnia hæc, vera crederet, induxerunt, meritò eſſe acriter caſtigandos & puniendos.

Ordines Hollandiæ cupere fœdus cum ſua Maieſtate initum, & auctoritatem ſuæ Excellentiæ delatam confirmare ac ſeruare: & bis centena florenorum millia in ſingulos menſes contribuenda, ſuæ Excellentiæ & Conſilio Status committere, ea conditione vt reliquæ Prouinciæ ſimiliter faciant: verùm vt è a contributionis, quam conferent, parte, præſidia & onera belli in Hollandia, & ea quæ expromiſerunt, primò omnium ſoluantur, quandoquidem æquitas ipſa poſtulet, vt tales conditiones in omnibus contributionibus præſcribantur, eamque eſſe conſuetudinem hactenus vſitatam, & in exactione nouennali, tempore belli contra Franciam permiſſa, ſeruatam, qua Hollandi non multo amplius in ſingulos annos ſoluerunt, quàm nunc in ſingulos menſes, nacti inde conditiones imprimis amplas ac vtiles.

Rationes belli cum Legato Buckhurſto præſentibus belli præfectis initas, non eſſe tantas, quin auxilia 5000. peditum & 1000. equitum ſuæ Maieſtatis, & contributiones bis centenorum millium florenorum in ſingulos menſes ſufficere, imò parte reliqua inſignes equitum & peditum copiæ conſcribi & obligari poſſint qui certis anni menſibus, vrgente neceſſitate ad inuadendum hoſtem ſuam operam præſtent. Atque hæc quidem omnia, ſi bona gubernatio ac diſpoſitio adhibeatur, procul dubio facilè confici poſſe.

Ordines reputans contributiones ad bellum gerendum ſufficere.

Quod verò ad nauium apparatum bellicum ſpectat, Ordines ſemper reputaſſe, & etiamnum reputare, prætia præſidiorum tuti itineris cauſa, tributa euectionum, ſpolia denique marina, non tantum ſuffectura huic ſatisfactioni; ſed ſi bene adminiſtrentur, ingentem etiam ſummam ſuperfuturam, quibus, commodo aliquot menſium tempore, bellum offenſiuum geratur, aut loca obſidione cincta liberentur.

Tributa tuti itineris, euectionum, & ſpoliorum, ſufficere debere ad belli ſumptus.

Quòd claſſiarijs annis duobus proximè præteritis ſtipendia debita nõ ſint perſoluta, quodque reliquatio vel debitum in tantam excreuerit ſummam, id inde eueniſſe, quòd plus æquo conceſſum fuerit opinioni quorundã, qui exiſtimarant, Prouincias fertiliſſimis Europæ regionibus limitaneas, vicinas & amicas fame frangi ac confici poſſe, atque ita bello finem imponi, cùm his perſuaſionibus & falſis opinionibus ne minima quidem ciuitas aut arx fuerit ſuperata; ſed plurimæ ab hoſtibus captæ, maximè cum facultates ab ipſa natura Prouincijs conceſſæ non vſurparentur.

Abrogata enebendi annonam licentia regionibus damnoſa.

His omnibus ordine expoſitis, rogant, reſponſionem hanc in meliorem partem accipiat, diuino numini rem committat, & heroico præſtantique animo Prouincias defendere perſeueret: certoque ſibi perſuadeat, Dei omnipotentis auxilio, Reginæ copijs militaribus plenè recognitis, &

Ordines Leyceſtrium ſedulò hortantur vt regiones defendat.

gnitis, & bis centenis florenorum millibus in menſes ſingulos conferendis, præterea pecunijs ex Brabantia, Geldria, Flandria, Tranſiſulania, & alijs hoſtiũ regionibus, pactione, redemptione & alia quacunque ratione conficiendis, bene collocatis, non defore, quo bellum geratur, militari diſciplina ritè ſeruata: maximè cum tributa tuti itineris & mercium euectionis, commodiſſimè ad fœderatarum Prouinciarum defenſionem, ſuæ Maieſtatis vtilitatem, ſuæ Excellentiæ laudem, maximè autem ad communis hoſtis damnum fuit inſtituta: & incertam captioſamque pacem aggredi, aut de Prouinciarum ſalute deſperare haudquaquam ſit neceſſe.

Poſtremò Ordines ſuæ Maieſtati ſummas agunt gratias, quod Prouincias & ciuitates contractibus & pactis olim cum Angliæ Regibus & Belgij Principibus, nonnulliſq; ſingulatim ciuitatibus initis, ſeui benignè permiſerit: ipſos quidem operam omnem adhibituros, vt ſua Maieſtas, ſua Excellentia, & Anglorum natio, nihil, præter quæ vicinos deceat, amicitiam, à fœderatis Prouincijs exoptari ſentiant. Actum vt ſupra.

Ordines Leyceſtrio euidentius rem omnem exponũt.

Præter hanc reſponſionem exhibent ſuæ Excellentiæ euidentiorem articulorum Dordraci propoſitorũ declarationem, qua exponitur, Ordines imprimis cupere, auctoritatem ex fœdere cum ſua Maieſtate inito, atque Ordinum generalium decreto, ſuæ Excellentiæ traditam, ſeruari ac teneri: vtque omnis diffidentia ac ſuſpicio prorſus tollatur, petunt, ſua Excellentia promiſſum & iuſiurandum ea de re factum Ordinibus ſeruet.

Cumque diuerſis actis ac decretis, maximè verò epiſtola ad ſuæ Excellentiæ Secretarium 10. Iunij, vt ſupra dictum, ſcripta, Ordinum auctoritas dubio periculoque fuerit expoſita, conſultum neceſſariumq; aiunt, vt firmior certiorq; declaratio reddatur poteſtatis & iuris ad Ordines ſpectantis, cuius defendendi cauſa iureiurando erant deuincti.

Niſi autem legitima auctoritate atq; poteſtate Prouincias gubernandi, ſint ſtabiliti ac confirmati; nullo ipſis iure licitum eſſe Hiſp. Regem imperio deponere, eius violentiæ reſiſtere, cum Gallorum Rege, aut Anglorum Regina fœdus inire, aut ſuæ Excellentiæ gubernationem tradere, quod quidem conſtanter firmiterque, rebus omnibus Ordinum nomine peractis præſtiterant: Petunt proinde, vt ea quæ ſuæ Excellentiæ nomine, vltra auctoritatem ipſi conceſſam, acta ſunt, reſtaurentur: ſua verò auctoritas eadem maneat quæ Prouinciarum Gubernatoribus tempore Caroli Quinti Imperatoris: qui quanquam ſummi Heroes & Principes, ipſiuſq; Caroli conſanguinei eſſent, auctoritatem tamen non habuerunt pacem aut inducias ineundi, noua bella aggrediendi, fœdera cum extraneis principibus aut regionibus contrahendi, decreta ſiue placita ad Prouinciarum ſtatum ſpectantia conſtituendi, imprimis de re monetaria, de commercijs cum extraneis & neutræ parti addictis, aut alijs negotijs quibus vicini Reges, Principes aut Reſpublicæ offendi potuiſſent, de nouis legibus aut conſuetudinibus introducendis, de belli oneribus vltra quàm Prouinciæ permittere vellent aut ferre poſſent, augendis, &c.

Quid Carolus V. Imp. regionum Gubernatoribus permiſerit.

Qualem Ordines poteſtatem & auctoritatem tribuerint.

Negotia autem quæ à Gubernatoribus generalibus diſponi & adminiſtrari ſolent, eadem penes ſuam Excellentiam, tanquam Gubernatorem, Ordines manere velle, declarant: vt prudenter diſponat conſtituatque, adhibito Ordinum, & Prouinciarum, atque ſuæ Maieſtatis ſubditorum conſilio: Præterea vt quæcunque nomine Gubernatorum generalium ſub Carolo Quinto Cæſare edi ſolent, ea quoque ſuæ Excellentiæ nomine edantur: quæ autem olim Caroli Cæſaris nomine, ea nunc Ordinum auctoritate imperentur. Has conditiones neque contractui cum ſua Maieſtate inito, neque actis delationis, quibus auctoritas ſuæ Excellentiæ ab Ordinibus tradita eſt, vllo modo repugnare.

Iuſiurandum ex præſcripto contractus præſtari à militibus petunt Ordines.

Secundum articulum controuerſum, ad militum iuſiurandum, & Gubernatorum ſingularium auctoritatem attinere: Nam cum præſtitum iuſiurandum minus æquum iuſtumque eſſe videant, petunt, vt ſecundum initi contractus normam milites fidelitatem Prouincijs generaliter, & ſuæ Excellentiæ tanquam Gubernatori generali; Prouincijs quoq;, ciuitatibus & membris ſingulis quorum vſui & defenſioni applicabuntur, aut in præſidijs diſponentur, obedientiam iureiurando promittant: tribuni etiam & præfecti militum ipſique milites gubernatoribus ſingularibus eorumque Vicarijs, ijs quibus agent locis aut Prouincijs, obedientiæ ſacramentum præſtent.

Atque hæc imprimis poſtulari, quandoquidem ius Gubernatorum Prouincialium conſeruari, & præſidiariorum mutationem & militum diſtributionem per eoſdem Gubernatores adminiſtrari cupiant: quam quidem auctoritatem ſi habuiſſent, dictamque iuriſiurandi formulam ſeruari curaſſent; neque vrbs Dauentria; neq; arces & munitiones Zutphaniæ ab hoſte captæ fuiſſent: ſed Gubernator, dolo antè ſignificato, maturè proculdubio occurriſſet.

Ordines poſtulant auctoritatem Gubernatoribus regionum permitti.

Hinc Ordinibus occaſionem præcipue datam conſeruandi ac retinendi iura Gubernatorum Prouincialium, tum iuriſiurandi obedientiæ, tum præſidiorum mutationis cauſa. Hanc neque nouitatem eſſe, neque ad diminutionem auctoritatis ſuæ Excellentiæ vergere: quandoquidem imperium in Prouinciarum Gubernatores ſacramento deuinctos habeat, quorũ opera commodiſſimè omnia exſequi queat, vtpotè quibus conditiones & ſitus Prouinciarum &

vrbium

An. 1587. vrbium optimè ſint notæ. Contrarium autem nuper accidiſſe, cum id otæ & plebeio cuidam fuerit mandatum, cohortes Anglorum in vrbem Vltraiectenſem ducere, arma ibi diſtribuere, & præſidiarijs vt exeant iubere, clam ac prorſus neſcio Gubernatore.

Proinde diminutionem iuris Gubernatorũ Prouincialium nullo modo permittendam, cùm nec iuſiurandum nec fœdus id ferant: atq; inde Prouinciarum præcipua iura & Priuilegia, quorum cauſa tam diu bella geſſerant, damnaque grauiſſima tulerant, prorſus infringantur.

Neque familiæ Naſſouiæ; in memoriam Principis Auraici optimè de Prouincijs meriti, vt qui & vitam & facultates defenſioni earum impenderit; neque Mauritio Naſſouiæ Comiti, debitam auctoritatem, etiam ante ſuæ Excellentię in has regiones aduentum iurę ipſis competentem, nunc diminuendam, neque talem iniuriam inferendam; cùm ſuæ Excellentiæ auctoritati nihil hac ratione detrahatur.

Poſtulant rẽ bellicam benè adminiſtrari. Neceſſitate ſumma etiam fuiſſe coactos, populo & militibus ſtipendiarijs prouidere, vt Prouinciarum contributionibus & permiſſionibus, debita, oneraque perſoluerentur; præcipuè autem ex rata parte ac portione cuiuſque Prouinciæ, eiuſdem Prouinciæ onera, quibus obligata erat, penſitarentur: vnde non leuem perturbationem ortam ſciebant.

Poſtulant abuſus corrigi. Poſtremum articulum continere reſtaurationem eorum, quæ anno præterito prauorum quorundam hominum fraude, vel errore, commiſſa erant contra iura & pacta Prouinciarum: præterea commonitionem, ne ſua Excellentia in Prouinciarum negotijs fidem poſt hac habeat illis, qui diſſidia inter ſuam Excellentiam & Ordines machinantur: vt ſic mutua fides & concordia foueatur atque ſeruetur. Præterea eodem articulo declarari, ipſos citatos fuiſſe à ſecundu membro Ordinum Vltraiectenſium, ſecundùm proximioris Vnionis iuramentum ac promiſſum. Ad hæc, quoſdam tam Anglos quàm Prouinciales fœderatarum Prouinciarum ſtatus ignaros, & priuati commodi ſtudioſos, ſe Prouinciarum gubernationi ingeſſiſſe, & ſuam Excellentiam dolis deluſiſſe.

Poſtulant autem vt perlegat ac peruoluat, & æqui bonique conſulat, has demonſtrationes exhibitas, non vt præterita diſſidia ac damna repetantur, ſed vt futuris occurratur, & Dei ope, Ordinum concordia, dictiſq; Prouinciarum contributionibus, & Reginæ ſuppetijs, omnia Ordinum conſilio & conſenſu rectè adminiſtrentur, & medijs quæ Deus ſitu atque natura Prouincijs conceſſit, communis hoſtis vires debilitentur. Deum proculdubio acta ſecundaturum, haud aliter atque olim, cùm Prouinciæ ne mediam quidem facultatum nunc oblatarum partem habuere. Hæc ſumma eſt proximi iuris Ordinum demonſtrationis, exhibitæ Harlemi 16, Octobris, 1587.

Eodem quoque die Proceres equeſtris Ordinis, Nobiles & Ciuitates Hollandiæ & Occidentalis Friſiæ. ſuæ Excellentię exhibent normam quãdam iuris manu ſcriptam, & typis excuſam, dictis in regionibus longiſſimo tempore, pro libertatum, Priuilegiorum & conſuetudinum conſeruatione vſurpatam: quam, licet typis diuulgatam, non fruſtra hic adſcribendam exiſtimauimus.

Declaratio veterum Hollandiæ & Occidentalis Friſiæ conſuetudinum. Ordinis equeſtris Proceres, Nobiles, & Ciuitates Hollandiæ & Occidentalis Friſiæ, Ordines earundem regionum repræſentantes, frequenti communicatione, deliberatione & relatione inter Nobiles & ciuitatum, Senatores habita ſuper regionum ſtatu, ad normam iuriſiurandi & officij, pernecessarium reputarunt, legitimum Hollandiæ & Orientalis Friſiæ ſtatum his literis explicare, certò fidentes, Lectorem æquo & tranquillo, prout miſerandus regionum ſtatus poſtulat, iudicio rem omnem perpenſuros.

Forma gubernationis Comitum Hollandiæ et Zelandiæ. Conſtat manifeſtè Hollandia cum Friſia Occidentali & Zelandia ab hinc octingentos annos gubernatam fuiſſe à Comitibus viris & fœminis illuſtribus, & ijſdem, à Proceribus, Nobilibus & Ciuitatibus, earundem regionum Ordines repræſentantibus, ſummum imperium dominiumque legitimè traditum & tranſlatum fuiſſe; Comites autem imperio accepto, prudenter & modeſtè in gubernatione ſe geſſiſſe, neq; bellum vllum incepiſſe, pacem cum hoſte iniiſſe, exactiones imperaſſe, aut alia negotia ad regionum ſtatum ſpectantia egiſſe (quanquam ſemper Conſilium Nobilium, & præſtantium virorum earundem regionum præſens habuerint) abſque conſilio & conſenſu Nobilium & Ciuitatum, qui quotieſcunque neceſſitas poſtulabat ſemper conuocati fuerunt: idemque Conſilium dictos Nobiles & Ciuitates quocunque tempore, & quibuſcunque in negotijs benignè audiuiſſe, ijs fidem habuiſſe, & quæcunque ad regionum ſtatum & ſalutem ſpectantia poſtulabant, effecta reddidiſſe.

Legitimæ gubernationis cauſa Comites Hollandiæ ſummo in honore habiti, &c. Quæ quidem perfecta & legitima gubernatio, fructus protulit inſignes in dictorum Comitum honorem ac gloriam, & ſimul in regionum & ſubditorum proſperitatem ac ſalutem: vnde proculdubio factum eſt, vt Hollandiæ, Zelandiæ & Occidentalis Friſiæ Comites; licet ditionum non admodum amplarum domini; apud Principes & Poteſtates tam Chriſtiani Orbis quàm alios ſummo, in honore fuerint: vt ſatis teſtantur fœdera coniugiorum cum potentiſſimis Chriſtiani Orbis Regibus & Principibus inita; atque imprimus Guilhelmus, ſecundus eius nominis

nominis Romanorum Rex electus, anno 1247. Qui cum plerunque victorioſi, limites regionum contra hoſtium potentiſſimorum violentiam ſtrenuè defenderent, à vicinis fuere formidati. Imò, certò conſtat Hollandiæ & Zelandiæ ſtatum intra octingentos annos nunquam fuiſſe ſuperatum aut debellatum domeſticis aut extraneis bellis: quod an de alijs regnis (Republica Venetorum excepta) dici verè poſſit, incertum. Huius autem tantæ proſperitatis nulla alia cauſa fuit, quàm concordia, amor, firmaque pactio inter Principes & Ordines earundem prouinciarum: quandoquidem Principes, quia ſeipſis nullam poteſtatem habebant, nihil prorſus abſque Nobilibus & Ciuitatibus exſequi poterant, cum nullæ extraordinariæ ipſis ſubſidiæ erant, præterquam Canones & publica vectigalia, quibus familiæ aulicæ & officiorum palatinorum expenſas, operas & mercedes ſoluebant. An. 1587.

Status gubernationis Hollandiæ & Zelandiæ antiquiſſimus.

Conſtat præterea, qualem dictarum regionum Ordines habuerint auctoritatem ac poteſtatem Principes à recto deuios, & prauo conſilio in ſubditorum damnum ſeductos in viam rectam reducendi, non tantum admonitionibus & poſtulationibus, verùm etiam, ſi maturè malum non corrigeretur, ipſi facto acriter reſiſtendi, eosque qui Principes ſeduxerant, aut eorum facilitate abuſi fuerant, pro meritis puniendi: quod quidem multa & varia exempla ſatis docent.

Ordinum olim auctoritas & poteſtas.

Liquet etiam, Ordinum muneris & officij fuiſſe, tutores Principibus dare annis minoribus, idque Comiti VVilhelmo eius nominis quinto, mentis parum compoti, factum eſſe.

Poſtremo, dubium non eſt, ſummi regionum dictarum imperij adminiſtrationem legitimè ſemper penes earundem Ordines fuiſſe, regionibus, Comitis morte, minori ætate, dementia, errore, aut alio caſu aduerſo, legitima Principum adminiſtratione carentibus: idque etiam ſeruatum fuiſſe tempore familiæ Burgundicæ; nempe cum poſt Ducis Caroli, & eius filiæ Mariæ mortem Maximilianus vi contrarium auſus, Ordinum ſpreta auctoritate, regionum ſtatum ſummo periculo expoſuit. Quin & Carolo quinto, annis minori, tutores Ordinum auctoritate fuiſſe conſtitutos, & regionibus iuſtos legitimosque gubernatores datos: eundemque Carolum regionum Status & Ordines (quamuis multis in rebus durante libertate, dominium Burgundicæ familiæ valde fuerit diminutum) maximi ſemper feciſſe, cum ſuum ſtatum nulla ratione melius firmari poſſe videret: filiumque Philippum Hiſp. Regem prudenter inſtruxiſſe, & varijs propoſitis exhortationibus monuiſſe, atque oſtendiſſe, eum non ſine ſui ſtatus magno periculo harum regionum ſtatum paruipendere poſſe: quod equidē Philippus re ipſa ſatis iam eſt expertus magno & ſuo & regionum damno: cum huius belli nulla alia origo, inueniri queat (licet multi varia cauſentur) quàm quod regiones nimia Hiſpanorum & aliorum extraneorum militum violentia & crudelitate voluerit prorſus domare ac ſubiugare, imò cogere ad ea ferenda ac facienda quæ Ordinum conſilium iniqua & damnoſa iudicauit.

Error de Ordinum auctoritate.

Quæ omnia quanquam extra omnem controuerſiam eſſe ſciamus, tamen hic neceſſariò referenda exiſtimamus, quandoquidem multi ambiguè & variè hac de re ſentientes, Ordinum conuentum reputent ac cenſeant, prout perſonas in conuentu præſentes arbitrantur mereri, & negotia quæ tractantur exigere; iudicantque, illos qui ex Nobilibus & Ciuitatibus ad Ordinum conuentum deputantur & delegantur, ſe tanquam Ordines gerere, auctoritatem ac poteſtatem ſummam tenere, atque pro arbitrio regionum negotia diſponere, retorquendo hac ratione omnes actiones ad ſingulare ipſorum onus, odium & inuidiam. Verum exactius ea quæ iam dicta ſunt & alia maximi momenti negotia, ab ipſis Principibus, & Ordinibus, comprimis in Hollandia & Zelandia quindecim nunc proximè annis elapſis, acta perpendenti facile patebit. Ordinum auctoritatem nequaquam in adminiſtratione, auctoritate ſiue poteſtate triginta aut quadraginta virorum qui in conuentu præſentes ſe exhibent, conſiſtere. Imò ipſius Regis Hiſp. procuratores, qui huiuſmodi argumentis ſemper regionibus aduerſati, Ordinum auctoritatem in contemptum perducere machinati ſunt, nunc re vera experiuntur quam grauiter errarint, & ſeducti delirarint.

Vt autem vnde Ordinum auctoritas oriatur, cognoſci certò queat, ſciendū in primis, Principes omnes qui legitime gubernarunt, non tantum traditione, permiſſu & arbitrio Prouincialium, gubernationem auſpicatos eſſe, verùm etiam vt omnia corporum membra, quibus tanquam caput erant, ſalua, illæſa & integra manerent, curare debuiſſe: quod quidem (quandoquidem à fallacibus & ambitioſis hominibus facilè decipi ac circumueniri potuerint) certum perpetuumque eſſe nequaquam potuit, niſi Prouinciales ac ſubditi poteſtatem haberent ſe opponendi, & iuſta ratione atque via quibuſcunque machinationibus ac dolis reſiſtendi, & ipſos Principes, omnium membrorum nomine, de conſeruatione libertatis ac ſalutis admonendi, imò crudeliter ac tyrannicè agentibus reſiſtendi, omnibus regionum facultatibus ac viribus ſimul adhibitis: & hanc quidem precipuam eſſe cauſam, quòd dictarum Prouinciarum habitatores in duos diuiſi ſint Ordines, Nobilium & Ciuitatum.

Ordinum auctoritas vnde orta.

Nobiles vnius membri loco habentur, ob amplitudinē ac dignitatem proſapiæ (quæ, abſque iactantia,

An. 1587.

iactantia, talis, tamq́ue eſt vetuſta, ac alia in toto orbe vlla) & dominiorum quæ in dictis regionibus poſſident, vnde ferè omnes ſummis, medijs & infimis iuriſdictionibus fruuntur, & in negotijs omnibus ſimul de regionum ſtatu deliberant, atque in publico conuentu comitijſque vna cum Ciuitatum delegatis ſine deputatis conſultant.

Nobilitatem Hollandorum & Zelandorum ſumma vetuſtas.

Ciuitates ferè omnes eandem gubernationis habent formam, Collegium nempè Senatorum, ex præſtantiſſimis ciuibus: ſunt autem hi in quibuſdam ciuitatibus 40. in alijs 36. 32. 28. 24. aut 20. numero: Collegiaq; omnia tam antiqua atq; ipſæ ciuitates, ita vt principij aut primæ originis nulla amplius ſit memoria. Senatores ſemel electi, in officio, quã diu viuunt aut ciues manent, perſeuerant: in mortuorum aut ciuitatem relinquentium locum, mox alij, ex ciuibus, ab ipſo collegio eliguntur, vt numerus compleatur. Penes hæc Collegia tantummodo auctoritas eſt deliberandi, decernendi, & conſtituendi ea quæ ad regionum & ciuitatum ſtatum ſpectant: Quicquid verò deliberant, decernunt & conſtituunt, id omne abſq; vlla infractione aut oppoſitione ratum à reliquis ciuibus habetur.

Ciuitates Hollandiæ, Zelandiæ, &c. gubernantur ab electis Collegijs Senatorum, &c penes quos plena & abſoluta eſt poteſtas.

Ab his Collegijs eliguntur ſingulis annis Magiſtratus ordinarij, quatuor, tres, aut duo Conſules ſiue Burgimagiſtri, & ſeptem aut plures Senatores ſiue Scabini, qui vnius anni ſpatio funguntur officio. In nonnullis ciuitatibus huiuſmodi electiones fiunt prorſus abſolutè, in alijs duplicis numeri nominatione, vnde ab ipſo Principis Vicario ſoliti numeri fit electio.

Officium Conſulum.

Conſulibus commiſſa eſt ordinaria iuriſdictio, & adminiſtratio rerum politicarum, facultatum & redditωum, cuſtodia quoque & ſalus ciuitatum.

Officium Senatorum.

Senatorum Collegia, ordinariæ adminiſtrationi iuſtitiæ tam in rebus criminalibus quam ciuilibus vacant: & ſummas, medias & infimas habent atque exercent iuriſdictiones.

Ab his Magiſtratuum Collegijs ciuitates Hollandiæ, Occidentalis Friſiæ, & Zelandiæ, abſolutè gubernantur. Principes autem ipſi nullo modo ſe gubernationi vnquam ingeſſerunt, ſoliti tantummodo Vicarium ſiue Legatum qui iuſtitiam exerceat, conſtituere. Hæc paucis de vera gubernationis Hollandiæ & Zelandiæ diſpoſitione ſint dicta.

Vnde facillimè colligi poteſt, Collegia hæc Magiſtratuum & Senatuum, vna cum Nobilium virorum cœtu, integrum ſtatum & totum corpus incolarum & ciuium repræſentare: neque vllam gubernationis formam excogitari poſſe, per quam certiori cognitione totius diſpoſitionis aut ſtatus regionum ratio conſtitui, conſtitutaque maiori concordia, auctoritate aut continuatione peragi ac ſeruari queat: Proinde nequaquam mirandum, ſtatum harum regionum fuiſſe (ſi quis alius in toto orbe) ſemper immutabilem ac durabilem. Nobilium autem & ciuitatum collegia non conuocantur niſi à delegatis conſtitutis. Cùm negotia imprimis neceſſaria ac vrgentia conuentum conſiliumq; poſtulant, mox libello qui præcipuos articulos deliberãdos ac reſoluendos continet, vocantur. Mittuntur autem delegati, quibus maximè fidunt, cum tali mandato ac reſolutione, qualem regionibus vtiliſſimam exiſtimant. Comparent Nobiles numero competente: Ciuitates verò Conſulem vnum mittunt cum Conſiliariorum numero pro negotij difficultate neceſſario. Delegatis autem belli tempore, ob plurimas quæ tunc plærunque occurrunt difficultates, negotia omnia ad ſalutem ac conſernationem ſtatus regionum ſpectantia, ſemper generali mandato committuntur, vt in regionum vtilitatem deliberent, decernant, & ſtatuant quæ ex vſu reputabunt præcipuè ad iura, libertates & priuilegia conſeruanda, & infractiones quaſcunque arcendas ac propellendas. Hi delegati in vno ſimul conuentu Ordines regionum repræſentant: non tamẽ ipſi ſua perſona vel auctoritate ſunt Ordines, ſed tantummodo præcipuorum Dominorum mandato conſtituti. Neque reputandum quenquam illorum ambitione quadam ſe ingerere, aut promouere ad huiuſmodi delegationes, cùm hic populus natura ambitionem talem abominetur, & ambitioſis omnibus ſit inimiciſſimus: neq; hæc ſuſpicanda ſunt in tam liberis electionibus; neque exiſtimandum, quenquam in hac tanta aduerſitate, quam regiones, Deo permittente, nunc patiuntur, eſſe, qui regionum negotia tractare expetat, vnde nihil præter ſummas difficultates, moleſtias, odium, contumelias, iniurias à noſtræ cauſæ aduerſarijs (qui etiam viros imprimis probos ac fideles falſiſſimis perſuaſionibus ſæpe fefellerunt, ſinceros regionum defenſores iniquiſſimè calumniando) abſq; vllo commodo ſit exſpectandum. Eamque ob cauſam huiuſmodi delegationum officia, inter munera neceſſaria ſunt reputanda. Omnes autem qui aliquam harum regionum adminiſtrationem exactè perſpexerunt, ſatis teſtabuntur, quantæ ſemper fuerit difficultatis viros expertos & rerum vſu doctos ad huiuſmodi iniuncta onera ſubeunda pertrahere.

Qui & quales ſint Ordines.

Hi verò delegati iam reuerſi, præcipuis dominis ac proceribus acta omnia fideliter referre ac renunciare tenentur.

Iſtud quidem gubernationis Hollandiæ, Occidentalis Friſiæ, & Zelandiæ eſt fundamentũ in quo regionum ſtatus quingentos, ſexcentos, ſeptingentos & amplius, vt vetuſtiſſima monumenta teſtantur, annos, firmiter requieuit: Hinc (Dei omnipotentis præcipuè, auxilio, regiones in periculoſiſſimo hoc bello hoſti potentiſſimo adeò fortiter ſtrenuè atq; vnanimiter reſtiterunt,

An. 1587.

reſtiterunt, vt longiſſimi huius belli tempeſtate nullam earundem regionum membrum vnquam, niſi extrema violentia, corpori fuerit ademptum aut diuulſum: nulla inter ciues ſeditio, nulla inter milites conſpiratio euidens in Hollandia aut Zelandia orta: neque vlla tantæ concordia ratio (Dei omnipotentis manu excepta) reddi poſſe videtur, quàm quod omnia iuſtè, maturè, ingenuè, ſincerè atque apertè acta fuerint: vnde & multis minoribus ciuitatibus, quæ olim ad Ordinum conuentum conuocari non ſolent, ſimul omnibus (ijs ſaltem quæ id poſtularunt) in Ordinum ſolemni conuentu conſeſſus & loquendi libertas contigit, vt rerum publicarum adminiſtratione probè ab omnibus perſpecta ac cognita, onera, quæ alioqui intoleranda videntur, beneuolis animis ſimul ferantur, & concordia abſque diſtractione ſeruetur: atque eius rei potiſſimum cauſâ Nobilibus & ciuitatibus liberum fuit, tali numero, & talibus ex Senatus corpore viris, quotieſcunque viſum ipſis fuerit, comparere; dummodo dicti viri per regionum priuilegia non excludantur.

Libertas loquendi in comitijs ac ſynedrijs regionibus multum commodi affert.

Si forte aliquis comprobare ac demonſtrare queat, quenquam Nobilium, aut à Ciuitatibus conſtitutorum ad legati munus in Ordinum conuentu obeundum, quicquam aliter quam ad præſcriptum mandatum egiſſe: is quocunque tempore facti ſui rationem coram proceribus ſuis dominis reddere tenetur: ſin minus, ipſo iure pœnæ eſt obnoxius: & quicunque tale delictum bona fide reuelat, is profecto vir patriæ amantiſſimus habetur. Verum illi qui regionum Ordines contemnunt, Ordinumq; acta carpunt & calumniantur, toto quidem errant cælo, ſi exiſtiment ſe cum Nobilium perſonis & ciuitatum delegatis ſingulatim agere; dummodo etiam non demonſtrent ac probent, ipſorum aliquem abſque mandato quidquam egiſſe, aut ſuæ legationis limites exceſſiſſe. Sed quanquam in multos quibus per ignorantiam aut imperitiam tale quid euenit, non grauiter admodum animaduertatur: illi tamen qui prudentes ſcienteſque id agunt, ſunt profecto ſtatus & Reipublicæ inuiſores, cum nihil aliud moliantur, quam fundamenta, vt ædes corruant, ſuffodere; & tam Principem quàm populum perdere. Nam quæ eſt Principis poteſtas, ſine reſponſu conſenſuque ſubditorum? quem conſenſum, quam conuenientiam ſeruabit? quid ſubſidij accipiet, ſi eo ſe perduci ſinat, vt ab Ordinib. qui communitatē repræſentant, aut, vt proprius dicamus, à ſuo ipſius populo, diſſentiat? Quo modo etiam regionum ſtatus conſtare queat, ſi comunitas eo perducatur vt repugnet Ordinibus, hoc eſt, Nobilibus, Magiſtratui & Senatui Ordinum, qui populi defenſores ſunt legitimi, quique, vt Rempublicam communem defendant, ſæpe etiam Principum & Gubernatorum maleuolentiam & indignationem incurrunt. Proinde æqui Iudices omnes manifeſte intelligent, communem regionum ſtatum nullos habere magis nocentes, atroces aut capitales hoſtes, quam illos, qui ſe regionum Ordinibus generalibus opponere nituntur. Verum talem non reputo eum, qui ſingulatim contra aliquem agit, quod domini ſui mandatum in Ordinum cœtu tranſgreſſus ſit, vt ſupradiximus, aut alio modo ſponte deliquerit. Proinde ſciendum, eos, qui ſummam auctoritatem ac poteſtatem penes regionum Ordines eſſe dicunt, nōn intelligere de perſonis ſingularibus, ſiue delegatis ſingulatim, ſed de eorum dominis præcipuis, nempè de Ordinibus & Ciuitatibus, quos, mandati ac delegationis authoritate ac poteſtate, repræſentant: Quod multi quidem Principes & Poteſtates, ipſa etiam Angliæ Regina cum Ordinibus generalibus agens, & ſua etiam Excellentia commiſſum munus, vt generalis Prouinciarum Gubernator ſuſcipiens, ita intellexerunt; neque vlli mortalium controuerſum aut dubium id videri poteſt. Neque credere poſſumus, quenquam exiſtimare, bono fundamento, aliter quam nunc, ſtatum hûc ſeruari retinerive poſſe. Aut nunc ſequi deberet, ipſos Nobiles, Magiſtratus & Senatus ciuitatum nunc temporis non habere eandem exercitij ſummæ præfecturæ poteſtatem, quam olim, ſicut demonſtrauimus; imo etiam in fœdere cum ſua Maieſtate contrahendo, & ſuam Excellentiam in gubernatione conſtituendo habuerunt: alioqui in controuerſiam traheretur, non tantum firmitas ſtabilitaſque contractuum cum ſua Maieſtate, & commiſſionis atque gubernationis ſuæ Excellentiæ; verum etiam quicquid Ordines quindecim annis iam proximè elapſis ſuæ defenſionis cauſa egerunt. Verum hæc, niſi qui regionum ſit hoſtis infenſiſſimus, nemo obijciet.

Diſſidium inter Principes & ſubditos perniciosiſſimum.

His omnibus ſatis euidenter demonſtratum exiſtimamus, quàm neceſſario Ordinum auctoritas debeat conſeruari, cum ſit præcipuum, cui totus Regionum ſtatus innititur, fundamentum, quod abſque Reipublicæ ruina labefactari non poteſt. Hinc quoque liquido patet, ſummam poteſtatem & auctoritatem penes Ordines omnibus in rebus nunc eſſe, haud aliter atque temporibus Principum defunctorum. Ita decrētum Hagæ, 16. Iulij. Conſtitutum quoque vt horum omnium traditio in manum fiat. Actum Harlemi, 16. Octobr. 1587. *Subſcriptum*: Decreto Ordinum Hollandiæ. *Subſign.* C. de Rechter.

Quia verò ſupra in declarationibus, de Pacificatione diximus, operæpretium erit hic quoque paucis referre, quomodo Leyceſtrius Hagæ 3. Septembris, per Conſiliarium Valckium, & Meninum, Hollandiæ & Friſiæ Ordinibus, Reginæ Angliæ nomine, ſignificarit, Reginā ſum-

An. 1587. moperè deſiderare regionum ſtatum noſcere, & ſcire an bellum in finem vſque continuare velint, maximè cum ducenta florenorum millia in ſingulos menſes præſidiarijs ſtipendia ſoluendis non ſufficiant: reliqua etiam multa, nondum ſoluta, debeant, quæ non ſine contradictione ac moleſtia conquiri poſſent: à ſua autem Maieſtate nihil præter 5000. pedites & 1000. equites expectandum, quandoquidem Hiſpaniam, Franciam & Scotiam timeat: cupere proinde certò ſcire, an non multo conſultius ipſis videatur pacem inire, quam permittere, oppida & arces paulatim capi: Se quidem, ſi pacem petant, libenter interceſſuram: Si vero ſoli (quod nequaquam ſuadebat) pacem facere vellent, id quoque per ſuam Maieſtatem liberè ipſis licere. Ad hæc & ad plura alia cum ſibi reſponderi cuperet, Hollandi & Friſij eodem Septembris die tertio reſpondent, ipſos nihil aliud vnquam meditatos aut conatos eſſe, etiam Principe Auraico, piæ memoriæ, adhuc viuente, quàm patriæ & Religionis defendendæ cauſa bellum ad extremum vſque finem continuare: & amplius in huius belli vſum à Prouincialibus contribui quàm ſuæ Maieſtati ſignificatum fuerit: imò Hollandos trimeſtri ſpatio proximè elapſo quinquies centena florenorum millia conquiſiuiſſe, paratoſque indies amplius conferre, & animis factiſque promptiſſimos permanere.

Regina Angliæ Ordinibus Pacificationem proponit.

Quod vero ad interrogationem de pace attineret, Nobiles & Ciuitates, Ordinibus generalibus id ſignificaturos, eorumque ſententia intellecta, ſtatim reſponſuros, &c.

Hæc autem oblatio ac propoſitio de Pacificatione, viſa eſt Regionibus admodum intempeſtiua: cùm exiſtimarent ſuæ Maieſtati ſatis factum eſſe epiſtola Hagæ 7. Februar. 1587. ad eandem Maieſtatem ſcripta: quæ, quòd Regis Daniæ interceſſionem contineat, neceſſario hic inſerenda videtur: eius autem ſumma hæc eſt; Cùm præſidiarij Bergoſomenſes, hoſtes quoſdam inter Namurcum & Bruxellas obuios inuaſiſſent, atque inter alios Rantzouium quendam adoleſcentem nobilem ex Dania cœpiſſent, & eius hippoperam (quandoquidem, vt cæteri hoſtes, ſe defenderat) rapuiſſent, in eaque pecunias, torquem aureum, & epiſtolas multas inueniſſent, & nonnullas aperuiſſent, Rantzouium captum vnà cum epiſtolis omnibus ad Ordines in Hagam aduexerunt: hic Rantzouius iniuriam ſibi factam conqueritur: quandoquidem à Rege Daniæ ad Principem Parmenſem, in Belgarum, vt quidem dicebat, commodum legatus ſit: refert præterea, Regem ſuum menſe Maio anni præteriti virum nobilem in Hiſpaniam miſiſſe cum articulis pacis in Belgio tractandæ: hunc reuerſum iam nuncium adferre, Regem Hiſpan. ſuam ſententiam ſcripto Parmenſi ſignificaſſe, eique negotium omne commiſiſſe: ſe verò à ſuo Rege miſſum ad Parmenſem, vt cum eo de Pacificatione, de loco, tempore, & miſſione delegatorum agat: Anglorum etiam Reginæ, vt ſuos quoque legatos mittat denunciatum fuiſſe.

Rantzouius iunior captus Ordinibus Pacificationis rationes exponit.

Articuli autem poſtulati hi fuere: Rex Religionis libertatem, veteraque priuilegia Belgis permittat: & Anglorum Reginæ ſtatim cautelam fideiuſſionemque indemnitatis conſtituat. Rex Religionis libertatem recuſat, reliqua verò Regis Daniæ, & Ducis Parmæ arbitrio permittit.

Ad hæc reſpondent Ordines, ipſos nunquam id à Regi Daniæ requiſiuiſſe, neque id vnquam animo concepiſſe: imò contrà, cùm anno 1586. Leycelſrius ex Hollandia abiens Pacificationis aliquo modo mentionem feciſſet, ei reſponſum fuiſſe, nihil ipſorum ſtatui magis eſſe periculoſum aut damnoſum, atque Pacificationis mentionem: Hanc vnam eſſe ex Hiſpani doloſis ſtrophis, qui cum ſatis perſpectum habeant, neq; diutinum bellum, neq; grauiſſima damna hactenus paſſa, neque violentam & iniquam præfectorum nobilium necem impedire poſſe, quo minus Ordines debito iuſtoque fungantur officio, aut latum pedem à conſtantiæ firmiſſimo diſcedant fundamento, ſed honeſtis armis conſtantibuſque animis hoſtem ſuperare facilè queant, armis nempe preclaræ virtutis, quibus olim Romani Carthaginenſes ſuperarunt; nunc tandem fame atque inedia Hiſpaniam præmente, negotiationis lucro deficiente, regnoque à militibus exhauſto, aliiſq; huiuſmodi damnis vrgētibus, ſumma neceſſitate coactum cœptas machinationes omittere, atque Pacificatione propoſita dolos machinari; quæ Pacificatio ſola regionibus plus damni vno die, quàm laminæ gladijque multis iam annis intuliſſent, procul dubio inferret. Non eſſe opus hic veteres aduerſariorū referre fallacias & perfidias in Mauros (quorum locò Belgas ab Hiſpanis haberi nequaquam dubitabant) perpetratas, Maurorum centenis, & amplius, millibus, doloſo pacis prætextu, gladio, fame, ſeruitute interemptis. Hanc autem perfidiam cum ſceleſtiſſimis in Belgas commiſſis facinoribus haudquaquam eſſe comparandam: quandoquidem fallaci Pacificationis Colonienſis prætextu, ſumma Imperij Principum potentia, virtute & auctoritate propoſita, Arteſiam, Hannoniam, Inſulas, Machliniam, Buſcumducis aliaque loca in defectionem pertraxerint.

Proinde non tantum pacificationem, verùm etiam pacificationis ſolam mentionem ipſis eſſe damnoſam: Nam, vt veterum ſapientum ſcripta ſatis oſtendunt, pars imbecillior reputata, ſemper damnum, nunquam lucrum actionibus de pace accipit. Satis ipſis perſpectos eſſe conſilij Lſcouedi productione particularium tractatuum effectus: vnde inter prouincias, ciuitates &

priuatos

priuatos, contentiones, ſuſpiciones, diſſidia orta, maximè cum vnuſquiſque ſuo, non communi commodo ſtuderet, alijs in tempore reconciliari, alijs maturè ſarcinas componere & diſcedere parantibus: vnde toti Belgio exitium proueniſſe, conſtat. Tale etiam conſilium Gandaui & Brugis habitum: in quo nihil niſi de Religione permittenda, & de Regis nunc experti ſatis atque vſu docti prudentia, & id genus alijs, actum fuit. Quæ quidem de pace actiones, mortis hominum plus quam centies millium cauſa fuerunt: & plus mali, quàm perfidiſſimi patriæ proditores, attulerunt: erant enim laquei quibus aduerſarios commodiſſime capi reputabant. An. 1587.

Ipſos varijs iam experientijs didiciſſe, diſcordiam, & negligentiam incuriamque ex huiuſmodi Pacificationibus ſimulatis prodeuntem ſummoperè eſſe metuendam: exemplo ſuiſſe acta cum D. Ioanne Auſtriaco, & Selleo, dolis plena, maximè cùm contributiones omnes ſtatim ſuſpenderentur: quandoquidem tale ſit plerunque hominum ingenium, vt quiſq; id quod maximè ſibi placet, facilè credere ſoleat.

Non ipſos ignorare quam grata acceptaque ſit omnibus pax vera atque ſincera. Paucas nationes talia belli incommoda paſſas: poſteros profectò ſummopere miraturos tam acre ac longum bellum contra Monarcham potentiſſimum ab ipſis tam ſtrenuè conſtanterque geſtum.

Multas præterea difficultates in articulis conſpici. Nam etſi Religio, quam Rex adhuc negare videbatur, ipſis concederetur, eſſet tamen ille idem, non alius, qui eandem ipſis antea, Domina Duce Parmenſi & D. Ioanne Auſtriaco gubernantibus, promiſerat: mox autem, ſimulac oportunum ſatis viſum, promiſſione ac fide decipulæ atque laquei loco vſi ſunt aduerſarij: neque id Duci Albano doloſa excuſatione imputandum, cùm ille nihil abſque Regis mandato egerit. Illum eandem eſſe perſonam, neque vllo modo mutatum, ſui ſimilem prorſus manere, & (quantumlibet fœdus cum Anglia inierit) ſuæ Maieſtatis interitum opera Bernardi de Mendoſa machinari: Romanum Pontificem omnia poſſe condonare: Hiſpanos id tantum operam dare, vt canes cuſtodes ac vigiles expellantur, iiſque expulſis lupus in oues ſæuiat.

Etſi verò Rex Religionem permittat, Romana tamen religio permiſſa manere deberet: eamque ob cauſam maioribus præſidiariorum copijs, maioribuſque ſumptibus opus eſſet; neq; pax ſolida aut firma maneret, quandoquidem hoſtes in ædium liminibus haberent.

De Priuilegijs nihil certi aut firmi ſperandum eſſe, quandoquidem ille idem eas concederet, qui eaſdem violaſſet ac rupiſſet: & ſicut ipſi ſua, ita & ille ſua habere vellet: ſi autem controuerſia vtrinque de priuilegijs oriretur, ipſos non aliter atq; leo æquum & canem in venatione, tractaret, &c.

Quod ad tertium articulum attinet, de Angliæ videlicet Regina, dicunt ipſos ſuæ Maieſtati imprimis eſſe deuinctos, eiuſdemque proſperitati atque ſaluti ſtudioſos eſſe debere, tam fideliſſimæ protectionis, quàm aliorum beneficiorum cauſa: Petunt autẽ exactè perpendi, quantum lucri Hiſpanus faceret, & quam facilè ſingulos opprimeret, ſi ſuam Maieſtatem auellere ab ipſis poſſet: rogant proinde eam quidem vt fœdus continuare, Regem verò Daniæ, vt Pacificationem Prouincijs maximè damnoſam miſſam facere velit.

Et hæc quidem omnia Ordines, Anglorum Reginæ, menſe Februario literis ſignificarant: verùm ob id nequaquam Pacificationis negotium fuit omiſſum, ſicut poſt latius narrabimus. Ordines autem Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ hac æſtate menſe Iulio legatos in Daniam miſerunt qui Rantzouuij retentionem excuſent, cui quamuis de damno ſatisfeciſſent, pacatumque abire permiſiſſent, ſciebant tamen Regem adhuc commotum, quod cognoſceret operam ſuam Pacificationis cauſa non eſſe acceptam. Cumque anni principio claſſis circiter 580. nauium ex Hollandia, & circiter 200. ex Zelandia & Briela (incredibili profectò copia) orientales regiones verſus per Zontam (ſunt hæ fauces, ſiue viæ arctiæ ſub Daniæ Regis dominio) contenderent, Rex eas retineri iuſſerat, ob vim, iniuriam, incommodaque Legato ſuo Rantzouuvio, vt prætendebat, illata, torquem aureum ei ademptum, &c. eamque ob cauſam plus quàm triginta dalerorum millia inuitis extorſerat. Hollandorum autem Legatis de hac iniqua & violenta nauium retentione conquerentibus reſponderi Rex iuſſit, ſe ſuo Rantzouuvio recuſare non poſſe compenſationem damni & incommodi in captiuitate accepti, cùm Ordinum milites Rantzouuvio literis aſſertorijs munito epiſtolas eripuerint, reſignarint, rurſuſque obſignarint: neque in huius facinoris authores animaduerſum fuerit. *Rex Daniæ Ordinum naues retineri iubet.*

Præterea rogantibus ne impedire vellet quo minus pro fœderatis Prouincijs, ſub militiæ præfecto Rantzouuvio conſcriberentur, reſponſum fuit, Regem id quidem non impediturum, ſed operam Rantzouuvij militum præfecti ſuæ Maieſtati neceſſariam eſſe: Quin & ipſe Rex de iniuria ac vi quam Hollandorum naues portui Bremenſi inferre machinabatur, conqueſtus eſt. Itaque Hollandorum Legati, Regem non alloquuti diſceſſerunt: erat enim Rex tunc temporis imprimis occupatus, Scotorum Legatis magnificè excipiendis, cum quibus de ſuæ filiæ nuptijs agebat. Atque hac ratione Daniæ Rex paſſum diſpendium abundè reſarciuit atque recuperauit. *Hollandorum legatos Rex Dan. dimittit.*

An. 1587.

Habebant quidem fœderatæ Prouinciæ tunc temporis optimam commoditatem, h[illegible]ginta millium dalerorum diſpendio, & alijs grauiſſimis damnis occurrendi, incommodumque anticipandi, erant enim potentes admodum in mari, & maximè in Zonta: verùm prudenter habita ratione ſui ſtatus, & Iræ atque perturbationis quam Rex conceperat, quòd ſuas impenſas, operas, pronamque voluntatem ad pacem conficiendam ſinccipendi videret, hæc omnia in bonam partem acceperunt, & æquo animo tulerunt, non tamen ſine vulgi murmure atque exprobratinne.

Hollandia, Zelandia, & reliquæ fœderatæ Prouinciæ omnes cùm hac tempeſtate admodum ſollicitæ & anxiæ eſſent, tam diſſidij cum Gubernatore Comite Leyceſtrio, quam inteſtinæ diſcordiæ cauſa, cùm ſummopere, ne à Regina derelinquerentur, metuerent; mox quiſq; pro ſuo arbitrio ſe his negotijs ingerere voluit: probi quidem animo ſincero, quanquam minus prudenter: improbi autem peruerſo ac doloſo, quamuis rectè inſtrumentis ſatis bonis vterentur.

Eccleſiæ admonent Ordines & Eccleſijs reſpõdent Ordines mutua monendo.

Qua de cauſa, Eccleſiæ, ſynodo congregata, miniſtris verbi quatuor delegatis, ſalutem regionum, conſeruationem Religionis, concordiamq; & fœdus cum Anglorum Regina & Leyceſtrio Comite, commendare conſtituerunt: quod cum ſcripto actum eſſet, Ordines decimo ſexto Octobris, ſcripto etiam reſponderunt; ea quæ poſtularant, ſeriò ab ipſis curari: pariterque monuerunt, diligenter præcauere vellent, ne in Eccleſiam irrepant, aut miniſtrorum verbi authoritate aut nomine illi qui Religionis prætextu regionum proceres & præfectos vituperare, & in odium, contemptum, ſuſpicionem pertrahere ſtudebant: quandoquidem id genus homines, Flandriam, Principe Auraico, piæ memoriæ, gubernante, in exitium pertraxerint quod & nunc abſque magna difficultate facere poſſent, inſolitas & extraneas gubernationes promouendo, quarum cauſa vltro citroque literas mitti, certo ſciebant. Ordines quidem nihil aliud cupere quam initum cum Angliæ Regina fœdus ſeruari, & auctoritatem Comiti Leyceſtrio competentem ex promiſſo, vt æquum eſt, confirmari: mandare præterea, vt omnia ſtudia in ſinceræ concordiæ ſtabilitatem, & Eccleſiæ Chriſti ædificationem dirigant; atque exemplum à Flandriæ Eccleſijs ſumant, Deumque rogent vt procerum & præpoſitorum acta ſecundet, &c. Hæc autem quia typis ſunt edita, vlterius adſcribere operæpretium, non putauimus: impreſſa lector, ſi volet, legat.

Vltraiectenſes ad Hollandos ſcribunt, & reſponſum accipiunt.

Huius negotij cauſa Vltraiectenſis ciuitatis Prætor, Conſules, Senatus, & Magiſtratus omnis acriter admodum ad Hollandiæ Ordines ſcripſerunt 21. Septembr. ſcriptaque etiam typis promulgarunt. Hollandi autem 16. Octob. reſpnnderunt, miſſam epiſtolam nimia animi affectione ſcriptam eſſe ab hominibus extraneis qui ſe gubernationi fraudulenter ingeſſerant, & ſimultates atque controuerſias clam alere, Ordinumq; Hollandiæ proceres ſuſpectos reddere ſtudebant, &c. Promiſerunt autem & antiquo fœdere regioni Vltraiectinæ & vicinis omnibus fideli iuſtaque gubernatione ſatisfactum iri: quandoquidem occaſionem habeant maiore cura negotia fœderis adminiſtrandi, dum ſuas ciuitates Reginæ Angliæ, ſubſidij cauſa, pignori obligarât, & ipſi tantummodo literas dederint. Expoſuerunt præterea, falſo & iniquè de contributionibus Hollandicis obijci: cum liquidò pateat, multis nunc annis, præter neceſſaria vrbium, arcium & munitionum Hollandiæ præſidia, præter belli naualis grauiſſimos ſumptus, & alia onera, etiam in alijs fœderatis Prouincijs, nouem, plus minus, peditum millibus, & amplius mille equitibus ſtipendia ſoluta fuiſſe, ex Hollandorum tantùm contributinnibus.

Conſpiratio Lu[illegible] authores a[illegible] ſtatuerant.

Dum autem vulgus ab Ordinum & Anglorum diſſidia diuiſum tumultuatur, multi quibus diſſidij occaſio non ſatis perſpecta erat, ſeditioſas machinationes paſſim ſtruunt, & Leyceſtrij auctoritatem vi ſtabilire conantur: maxime autem Leydæ ſiue Lugduni Batauorum. Hic enim multi, quorum magna pars ex Flandria & Brabantia eò confluxerat, vna cum Nicolao Mauldeo D. Manſardi filio, militum præfecto, cuius cohors vna tunc in vrbe erat, omnia pro animi arbitrio agere. Magiſtratum Ordinibus addictum apprehendere, Leyceſtrium ea qua vellent auctoritate munire ac introducere ſtatuerant: quod vt commodè effectum redderent, conſilium callidum inierant, nempè vt Mauldeus veniam diſcedendi à Senatu doloſè peteret, armatuſque cum ſuis baſilicam & vnam portarum vrbis per quam cohors alia intrare poſſet, occuparet; viribuſque collectis ſimul clamarent, Viuat Regina Angliæ, & ſua Excellentia.

Hæc cùm Leyceſtrio ſignificaſſent, nimis diu antequam inſtitutum aggrederentur procraſtinarunt: nam interea dum morantur, Andreas Schottus, eiuſdem vrbis ciuis dolum Magiſtratui detexit atque aperuit: mox Iacobus Vnimatus Flander, & Coſmus Peſcarengius militum præfectus apprehenduntur: Mauldeus confeſtim vrbe exire cogitur: Ordines ſimulatq; rem omnem perceperunt, Maldeum propè VVordam à D. Poelgheeſtio apprehendi, & Leydā duci mandant: ibi examinatus, nulla adhibita tortura, omnia quæ ſupra diximus, confeſſus eſt. Senatus autem Leydenſis, præſente Comite Mauritio Hollandiæ Gubernatore, habita criminis exacta ratione, ne ſimile in alijs etiam ciuitatibus pòſt tentaretur, vt Dux Andegauenſis anteà tentarat præcauerunt, & Ordinum auctoritatē, his occaſionibus valde labefactatam, promouerunt

mouerunt, maleuolis etiam metum incutere ſtudentes, ſententia 26. Octobris, 1587. lata, Iacobum Volmarum, Coſmum Peſcarengium, & Mauldeum capitis condemnarunt, quandoquidem conſpiratio huiuſmodi non tantum in tanta vrbe, ſed in minoribus etiam ciuitatibus, ſecundum ſcripti iuris normam, læſæ Maieſtatis crimen habeatur: itaque ex loci conſuetudine eodem die capite truncati ſunt: duorum quidem primorum capita palis in oppidi propugnaculis altè erectis affixa, Mauldei autem caput humo conditum fuit. Mauldeum mortuum multi dolebant & lamentabantur, erat enim iuuenis ætate florens, D. Manſardi filius, Principique Auraico officij plurimum præſtiterat: ſed cum Sluſæ in præſidijs fuiſſet, ſubſidium obſeſſis pro animi ſui arbitrio non fuiſſe miſſum ægerrimè tulerat, idque Hollandis præcipuè imputarat: hinc à Coſmo & alijs ad rebellionem facilè inductus fuit. Coſmus autem Ordinibus haudquaquam æquus erat, ſummamque ſibi iniuriam fieri reputabat, quod merita officiaque non ſatis largè pro ſuo arbitrio compenſarentur: atque ob id Leyceſtrij gratiam ac beneuolentiam captabat: erat filius Itali, ex eorum genere, qui vſuram, quam Lombardam vocant in Flandria exercent. Volmarus in Flandria natus, ſed Leydæ ciuis factus, ſe ſupra modum, (cum alijs nonnullis extraneis (qui vt ſe à criminis ſuſpicione purgarent, poſtea coram iudicibus fuere citati.) extraneis gubernationibus promouendis ingeſſerat: cùm tamen ipſorum, vtpote extraneorum, nihil intereſſet: quin potius hic in defentionem ac tutelam recepti, gratos ſe præbere debuiſſent.

Lugdunenſes ſiue Leydenſes Volmarum, Coſmum & Mauldeum capite truncari iubent.

Ordines hanc iuris exſequutionem, quamuis multis rigida ſatis videretur, neceſſariam reputarunt, & typis excuſam ediderunt; quandoquidem tempus tale ſupplicij exemplum poſtularet: atque hoc facto ſuam auctoritatem ſummoperè promouerunt.

In Anglia vbique de dictis Belgarum negotijs, diſſidio in Hollandia, belli ſtatu, & contributionibus, de poſtulata Leyceſtrij auctoritate & gubernatione, deque propoſita pace, varius ſermo & variæ fuerunt ſententiæ, alijs Ordinum proceres æquos, alijs iniquos reputantibus: multi exiſtimabant bis centena florenorum millia ſingulis menſibus bene collocata, & Reginæ quinque peditum millia, & equitum mille, numero completo, & ſtipendiq bene ſoluto, præterea quæ ex agris limitaneis, commeatu tuti itineris, & mercium permiſſionibus conflarentur, atque extorquerentur, præter nauium præſidiariarum ſumptus, ſufficere poſſe ad bellum defenſiuum gerendum, & aliquor anni menſibus exercitum in caſtris alendum, hoſtemque inuadendum: dummodo pecuniæ rectè collocarentur, & non priuatis hominibus, ſed toti Status conſilio committerentur.

Varius ſermo in Anglia de Hollandicis negotijs.

Idem quoq; Reginæ ſignificatum fuit additum prætereà, nullam debere fieri de pace mentionem, quandoquidem nihil certi præſtari poſſet; pacis etiā propoſitiones nihil niſi Prouinciarum & vrbium defectionem parituras: vnumquemque enim prima reconciliatione primam potioremque promotionem venaturum: idque & chiliarchos, & ſtrategos, & milites certatim conaturos, præterea Regem Hiſpaniarum eo lubentius & facilius cum fœderatis Prouincijs pacem initurum, vt commodius Angliam oppugnare queat.

Angliam, licet hoſtes habeat multos, parum tamen, quandoquidem in mari ſit ſita, habere quod metuat, maximè ſi Hollandos & Zelandos amicos habeat. Verùm ſi harum Prouinciarum naues, nautæ & opes Hiſpanorum viribus iungantur, tum Angliæ ingens periculum procul dubio imminere poſſe. Hollandorum enim & Zelandorum vires mari anno proximè elapſo ſatis perſpectas fuiſſe, cùm Albim & Amiſium amnes, & portus multos ſuis præſidijs firmare potuerint: atque hinc liquido ſatis conſtare, in ipſorum eſſe poteſtate pannorum Anglicorum, & aliarum mercium euectiones impedire.

Si enim ſoli & ab alijs quodam modo relicti hæc præſtiterunt, quid non, Regis Hiſpaniarum poteſtate atque auctoritate ſocia, fauente, & adiutrice, præſtare præterea poſſent; vnde mox & Daniæ & alijs regionibus ingens metus incutiatur. Proinde neque Belgas relinquendos, neque ipſorum animos ſingularis cuiuſdam pacis ineundæ metu frangendos, epilogi loco declarant.

Angliæ Regina poſtquam diſſidium & diſſenſionem inter fœderatas Prouincias & Comitem Leyceſtrium haudquaquam minui, ſed augeri perſpexit; Comitem in Angliam reuocare conſultum maturè reputauit: maximè cum ſub hyemem parum bello profici poſſe videret: quandoquidem Ordinum equites & pedites propè Bremam collecti, varias ob cauſas variè diuiſi, militia relicta diſceſſerant, & caſtris collocandis deſignatæ copiæ omnes ſacramento abſolutæ, dimiſſæque erant.

Angliæ Regina Leyceſtrium in Angliam reuocat ex Hollandia.

Leyceſtrium in Angliam reuerſum menſe Nouembri, iubet ſua Maieſtas Belgij gubernationem deponere atque reſignare vigeſimo ſeptimo Decembri, ſtylo veteri, in hanc quæ ſequitur formulam.

Robertus Comes Leyceſtrius, Baro Dembygius, &c. ſuæ Maieſtatis Angl. legatus, & fœderatarum Belgij Prouinciarum Gubernator atq; ſtrategus generalis, omnibus has literas lecturis

Comes Leyceſtrium gubernationi Pro.

An. 1587.

...nciarum fœderatarum reſignat.

ɛturis ſalutem. Poſtquam illuſtriſſimæ Anglorum Reginæ, legationem generalem ſuarum copiarum militarium, in fœderatarum Belgij regionum, ex promiſſo, ſubſidium, nobis committere placuit, ad normam fœderis cum earundem regionum Ordinibus initi: Ordinum generalium proceres nobis dictarum regionum gubernationem tam in rebus ad politiam quam ad iuſtitiam ſpectantibus, ſecundum tranſcripti, die Febr. 1586. confecti, commiſſionem & auctoritatem, tranſtulerunt atque tradiderunt. Verùm cùm nobis, ſtatu & negotijs regni poſtulantibus atque vrgentibus, iniunctum ſit In Anglia manere, & ſuæ Maieſtati ſeruire: abſentes autem auctoritatem atque præfecturam nobis traditam, ad Belgicarum regionum commoditatem & vtilitatem exercere aut exſequi, vt præſentes, nequeamus.

Nos dictas ob cauſas, gubernatione & præfectura earundem Prouinciarum, & alijs oneribus exonerari, & abſolui cupientes, literis noſtra manu ſubſignatis reſignauimus reſignamus, reliquimus & dimiſimus, relinquimus & dimittimus munia hæc iniuncta: ceſſamus quoque deſiſtimuſque pi orſus ab omni exercitio & exſequutione auctoritatis, nobis quocunque modo à dictorum Ordinum proceribus traditæ: damuſque ijſdem Ordinum proceribus liberam poteſtatem, regionum gubernationem adminiſtrandi, adhibito ſimul Reginæ conſilio, ſicut ad regionum ſalutem, conſeruationem commodiſſimum & defenſionem vtiliſſimumq; reputabunt. Actum Londini, noſtro nomine, & noſtrorum armorum ſigillo, die 17. Decemb. 1587. Subſignatum, Leyceſtrius; & obſignatum ſuæ Excellentiæ armis gentilitijs. Subſcriptum, Suæ Excellentiæ decreto ac mandato ſubſignauit D. Burggraue.

Poſtquam Leyceſtrius fœderatis Prouincijs relictis, gubernandi munus depoſuit, & reſignationis acta primò ad Ordines generales à D. Kyllegreyo ſuæ Maieſtatis Conſiliario Kalend. April. 1588. lata fuerunt, controuerſiæ nonnihil ſedari cœperunt; de quibus vlterius hic agere ſuperſedibimus, alia, & maximè vicinorum, facta relaturi.

Meppela in Friſia capta, & rurſus relicta.

Adolphus Meurtij & Nieuvvenarij Comes menſe Septembri cum ſuis ex Friſia obuiam iturus Germanis ſuperioribus, quos paulò antè Ordines non procul à Brema conſcribi iuſſerant, verùm conſcripti varias ob cauſas non venerant, ſed diſperſi militiam reliquerant; Meppelam ad Amiſum ſitam non procul à Linga, inuaſit, vnius equitum turmæ opera, qui duodecim ſerentarios frumentandi cauſa emiſerant, à quibus porta ſubito fuit occupata. Verùm cùm relicto hic præſidio, Svvollam 16. Septembris, adductis aliquot captiuis rediſſent, præſidiarij partim auaritia, pecuniæ ſumma numerata, partim metu, quòd Baptiſta Taxius Haſſelam non procul inde ſitam cepiſſet, Meppelam prorſus reliquerunt.

Comes VVilhelmus Naſſouius, Ioannis filius, Friſiæ Gubernator, 2. Nouembr. Principis Auraici filiam, Comitis Mauritij Germanam ſororem duxit vxorem, quæ tribus tantum poſt nuptias annis vixit.

Tumultus in Gallijs.

De Galliarum ſtatu libr. XII. diximus, imprimis autem quo modo Guiſiani Sanctæ Ligæ, ſiue ſacri fœderis robore, & Philippi Hiſp. Regis potentia firmati, Galliarum Regem inſtitutum Belgarum regiones ſuo regno iungendi relinquere coëgerint, poſtquam hoc pacto firmam in ſuo regno pacem ſtabiliri poſſe ſperaſſet. Verùm Guiſiani hac conditione nequaquam contenti eum compulerunt, omnia cum Rege Nauarræ & Reformatæ Religioni addictis inita pacis fœdera renunciare, eoſdemque ſumma violentia in ſuam aut ipſorum obedientiam redigere atque ſubiugare, ipſis quoque præcipua munia atque officia regnum & militiam gubernandi tradere. Hinc Nauarræus & Religionis propugnatores coacti exercitum in ſuperiore Germania, amicorum quos ibi habebant auxilio ſedula potiſſimum Pordiliani Sigueiſiorum domini opera collegerunt, Duce Boilloneo, & Comite Caſtillionio Archithalaſſi Franciæ filio, ad copias introducendas conſtitutis.

D. à Dhonau Nauarræo in Gallijs militat.

Eratque huic Germanorùm exercitui præfectus D. Fabianus Burggrauius à Dhonau, à Duce Ioanne Caſimiro ipſis commendatus: cumque circiter quinque equitum millia & peditum non exiguus numerus ſimul eſſent, ijſque Heluetiorum millia plus minus octo ſe iunxiſſent, proxime Lotharingiam inter Sequanam & Ligerim contendentes, in Franciam penetrarunt, Rege ab vna, & Guiſianis ab altera parte ſequentibus & commeatum intercludentibus. Interea Nauarræus ſuum exercitum probè inſtruxerat in agro Pictonico, vt aduenientibus Germanis commodè iungerentur: contra quem Galliarum Rex D. Ioyeuſium ſuum ſororium cum quatuor peditum legionibus, & mille quingentis equitibus miſerat: Nauarræus autem propè Cortraſium obuios hoſtes ſtrenuè inuaſit atque deleuit; Duce ipſo Ioyeuſio cum fratre, & multis Comitibus, Marchionibus & alijs proceribus interfectis: plurimi capti; pauci fuga ſeruati, inter quos D. Louardinus.

Prælium propè Cortraſium in quo cæſus Ioyeuſius.

Germanorum copiæ ... exutæ conditio...

Nauarræus quanquam hac victoria potitus, non tamen ad Germanorum copias peruenire, aut præterea quicquam cum laude ac victoria exſequi potuit, maximè ob prauam adminiſtrationem, inconſultum conſilium, & perniciale diſſidium. Tandem Archiſtrategus Dhonau, cum ſui Aigneanæ negligenter excubias agerent, nocte oppreſſus inopinatò fuit 14. Nouemb.

Cumque

An. 1587.

Cum que multi (auctore, vt paſsim dicebatur, quodam nomine Hongryo) ſpretis & falſo inſimulatis ſtrategis & præfectis, à Nauarræo ad hoſtes deficerent, penuria Heluetios quoque, ab hoſte pecunia accepta, domum reuerti coëgit, ſimiliter & Germanos: verùm Galli, qui neque clàm abire neque ſe abdere poterant, ſtrenuè violenterque hoſtili agmine rupto euaſerunt, Caſtilionio & Boilloneo ducibus. Obijt autem in itinere Comes Marchæ Boillonei frater: & ipſe Boilloneus paulò pòſt Geneuæ è vita diſceſsit. Equitatum fugientem Guiſiani celeriter inſequentes agrum Montbeilliartum deſtruunt & depopulantur: hinc grauibus ortis querelis, vindicta à Germaniæ Principibus intẽtatur; quibus à Duce Lotharingio & alijs damni ſolutio aliquatenus promittitur. Hæc mala paſſus Nauarreus ab offenſiuo bello deſiſtere, & defenſiuum tantummodo gerere, neceſsitate compulſus eſt.

Guiſiani cum reliquis ſanctæ Ligæ fœdere deuinctis, hòc Nauarrei infelice bello, magis elati animis, cum omnem regni gubernandi poteſtatem ſibi aſſumere atque arrogare vellent, iamq; Regem vilipenderent, eiq; leges præſcribere ſtuderent; Rex hanc ob cauſam zelotypia animo concepta, menſe Maio 1588 certa ſibi ſecuritate cauere, ſeque munire Pariſijs meditatur. Guiſius autem eo veniens præcipuo Pariſienſium regimini ſe ingeſsit, & oppidanos, vt contra Regem ſeſe munirent, eumque cum ſuis exire cogerent, inſtigauit. Tandem diſsidio hoc dirempto, Rex ſecuritatis firmæ cauſa Regni Ordines Bloyſij conuocauit, qua de re poſt latiùs dicemus.

Guiſiani Regi vilipendunt; Rex ſecuritati proſpicit.

In Diœceſi Colonienſi, Martinus Schenckius militiæ præfectus ſtrenuus ac peritus, dum 22. Decembr. Bonnam vrbem vltra Coloniam inuadere machinatur, nocte ad Rheni portam prope telonium, mortarium, tormenti bellici genus, puluere nitrato plenum defodi iuſsit in terra, non tamen adeo clàm & tacitè, quin vrbis excubitores, quiſnam adeſſet exclamarent: mox machinatores, nullo dato reſponſo, in hara quadam vrbi proxima porcos irritarunt atq; vexarunt, vt, ijs grunnientibus & vociferantibus, operi intentorum ſtrepitus non audiretur: mane autem hora tertia, 23. Decembr, igne in mortariũ puluere nitrato refertum iniecto, porta effracta, introitus patuit; inde proximam portam petunt, eamque ſecuribus & malleis effringunt, excubitores interimunt: verùm tormentum æneum ſubitò ab oppidanis non ſine magna oppugnantium clade exploſum fuit, interfecto Ioanne VVighmanno militum præfecto: inde ad portam Stochemenſem ruunt, qua valido impetu fracta, equitatus ſub Gerhardo Baleo irrumpit. Schenckius ſimul ac cum alijs primus vrbem intrauit, equũ celeriter conſcendit, quem quin in hoſtium agmina curreret, cohibere vix potuit: poſtea excubijs vbique diſpoſitis vrbem certo ordine, certoque temporis ſpatio diripiendum ſuis dedit. Pauci ciues interfecti; milites præſidiarij, partim interfecti, partim fuga ſeruati: vrbis Gubernator Bylleus, Doctor iuris, Bruxellenſis, per foſſas & mœnia ſeminudus euaſit.

Schenckius Bonnã capit.

Schenckius omnem commeatum atque annonam ex vicinis pagis in vrbem abſq; vlla mora conuehi, eam bene muniri, atque vltra Rhenum ingens propugnaculum confici iubet: ipſe interea ad Ducem Caſimirum, & ad Principum Imperij conuentus comitiaque profectus, eis vrbem Bonnã, qua, tãquam Tribunus ſiue Marſchalcus Truxſeſij Epiſcopi, potitus erat, offert; vt in Principum Imperij poteſtatem tradita, contra Hiſpanos Imperij hoſtes defendatur. Reſpondent autem Principes, ipſis haudquaquam oportunum aut commodum videri, Hiſpaniarum Regẽ expugnare, vt qui Imperij quoque ſit membrum; auxiliaque multorum ſæpè auxiliatoribus malè ſucceſsiſſe; imprimis Galliarum Regi, Reginæ matri, & Reginæ Angliæ, quæ nunc pacis conficiendæ cauſa legatos in Flandriam miſerat. Schenckius his pluribusque alijs excuſationibus nequaquam permotus, animosè ac ſtrenuè hoſti ſe oppoſuit.

Verùm Bauarus Epiſcopus Colonienſis multis ſollicitationibus à Rege Hiſp. impetrauit, vt Parmenſis auxilia ad Bonnam recuperandam præſtaret, ne nouum inde bellum in Germania oriretur. Parmenſis autem cui præcipuè erat iniunctum, vt magnam Hiſpanorum claſſem expectaret, & ſimul Angliam inuaderet, eo miſit Principem Chimayum, Ducis Arſchotani vnicum filium, qui Flandros maximo cum dedecore deceperat. Chimayus menſe Martio cum exercitu eo contendit, interea dum Cliuiæ Dux inducijs octo menſium conficiendis dat operam.

Chimayus anno 1588. equitum Belgarũ equis publicis merentium ſex turmas adducit, Ducis Arſchotani ſub D. Deſquameſo, Marchionis Hauræi ſub D. Conroyo, Comitis Reuſij ſub D. Rollantio, Henninij ſub D. Baldechio, Comitis Boſſrij ſub D. Plumaſonio, turma quoque Cimaij ſub D. VVinclyo præfecto: his iungebantur equitum ferentariorum turmæ, quibus præerant Georgius Gerſia Albanenſis, D. Ioannes à Corduа, D. Philippus Robletus, D. Marchio Benturoleius, Contreraſius, Georgius Baſſeius: præterea leuis armaturæ equites quibus olim Rolandus Yorckus præfuerat: peditum quoque Lotharingiorum, Leodienſium, Germanorum tam ſuperiorum quam inferiorũ legiones aliquot. Quia verò præcipui militiæ præfecti in Flandria cum Parmenſi manſerant, ad Angliam ſimul inuadendam, mandatum fuit

Chimayus mittitur à Parmenſi Bonnam obſeſſum cum exercitu.

An. 1587. Verdugoni, Friſiæ Gubernatori, vt vna cum Taxlo ſuo vicario auxilia Cimayo ferret. Miſſus quoque eo fuit D. Mauricius Laræus ad dirigendas inſtruendaſque copias, eo quod regionis ſitum optimè noſceret: verùm mox in Flandriam, ad expeditionem contra Angliam, rediit. His copiis cum locorum ſitus exploraretur, & vrbs obſidione cingeretur, primò Ioannes Baptiſta Taxius, Dux rei militaris optimè expertus glande occiditur: & Coloniæ ſummo cum honore ſepelitur. Vrbem Bonnam obſidione cinctam, longo quidem tempore D. Otto Baro Potlitſus, Chriſtophorus VVolffius, & alij ſtrenuè defenderūt: tandem verò poſt obſidionem ſemeſtrem cum ſubſidij nulla ſpes ſupereſſet, & Petrus Erneſtus, Comes Manſfeldius ſe obſeſſoribus iunxiſſet, vrbs hoſti 29 Septembr. 1588. dedita fuit: præſidiarijque cum armis, ſarcinis exierunt.

Bonna hoſti tandem deditur.

Hoc anno, 4. Auguſti in Italia obijt VVilhelmus Dux Mantuanus, & 9. Octobris Magnus Florentiæ Dux, cui ſucceſsit frater Cardinalis Ferdinandus, qui poſtea Ducis Lotharingiæ filiā duxit vxorem.

Angliæ Regina in Hollandiam legatos mittit pacificandæ cauſa.

Angliæ Regina, quanquam Ordines animum conficiendi pacem non haberent, tamen 20. Octobr. Doctorem Herbertum libellorum Magiſtrum, & Ioachimum Ortellum, Ordinum actorem Legatos miſit, vt Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ ſententiam ſtudiumque de pace intelligerent, & ſuæ Maieſtatis animum declararent, vt quæ nequaquā vlterius videretur, poſſe actionem cum Parmenſi honeſtè excuſare. Multos ſubditorum, alios quidem bono ac ſimplici zelo, alios odio ac inuidia permotos, Hiſpanorum maximas vires ac facultates ſuæ Maieſtati proponere, atq; addere, præcipuos Ordinum fœderatarum Prouinciarum Proceres haudquaquam pacem, ſed Gubernationem & dominium in ſubditos, bellumque defenſiuum cum ſuæ Maieſtatis ſubſidio expetere, vt interea adminiſtratione, honore & commodo fruantur: hinc ſuam Maieſtatem exhauriri, ſubditos mercatores & nautas extenuari, atque ad paupertatem redigi. Proinde conſultum videri, vt quam pacem & ſecuritatem Hiſpanus ſit oblaturus inquiratur: hoc enim potiſsimè modo illi poſſe ingentem apparatum claſsis longo iam tempore inſtructæ à Rege, & ab ipſo etiam Parmenſi, ad quos tota ferè Europa concurrere videbatur: ob eam enim maximè cauſam, ſuam Maieſt. compelli ingentes ſumptus facere, &c.

Prouinciæ incerta pacem recuſant.

Ordines fœderatarum Prouinciarum, conuocatis equeſtris ordinis Proceribus, nobilibus & ciuitatibus, de hac propoſitione conſultaturi, haudquaquam ob internas & externas difficultates, militum rebelliones & factiones, aut armatæ Hiſpanorum claſsis, quam tanta potentia atque violentia aduenire ſciebant, minas, animis fracti; rebus omnibus exactè perpenſis, conſtantes ac deliberati qualcunque de pace cum hoſte ineūda propoſitiones recuſarunt atque denegarunt: idque liberè ac planè Reginæ Legatis reſponderunt: imò Februario menſe anni ſequentis, Conſiliarios Lozeum, & Caſenbrotum ad ſuam Maieſtatem miſerunt, qui ne vllum pacis fœdus ineâtur, rationibus, quæ ſequuntur, Imprimis propoſitis diſſuaderent.

Duobus annis Prouinciæ ingentes centenis millibus florenorum & amplius contribuerunt.

Perpendendum eſſe imprimis, Prouinciarum fœderatarum ſtatum nequaquam reputari debere aut poſſe adeò deſperatum, maximè habita ratione poteſtatis & pronæ voluntatis contributiones ad communem patriæ defenſionem neceſſarias conferendi: cùm duorū annorum, quo Leyceſtrius Gubernationi præfuerat, ſpatio, octuagies centena florenorum millia, & amplius ad ſumptus tantummodo belli duobus illis annis terra & mari geſti, promptè fuerint conquiſita.

Prouincias, ſi rectè gubernentur, facillimè poſſe dictas contributiones continuare, imò maiores præſtare: quandoquidem hi qui pro veræ Religionis, & ſuæ libertatis conſeruatione arma capere ſuere coacti, potiores facultates, aut commoditates, quam nunc nunquam habuerint: ita vt, niſi humanum fallatur ingenium, optimus proculdubiò exitus ſit ſperandus.

In Prouincijs fœderatis ſexaginta & amplius vrbes ſupereſſe, quæ hoſti longo tempore reſiſtant.

Quod verò ad regionum adhuc ſimul fœderatarum ſitus & munitiones ſpectat; certum eſt, in toto orbe vix vlla eſſe loca munitiora: quandoquidem ſexaginta, & amplius vrbes & arces adhuc ſuperſint, quæ hoſtium violentiæ acriter reſiſtant: nullam proinde deſperandi anſam dari.

Diſsidia in Prouincia orta ſopiri proculdubiò poſſe, ſi à Pacificatione deſiſtatur, & ſuæ Maieſtatis animus ad Prouinciarum defenſionem ac conſeruationem apertè declaretur, viroque virtute præſtanti negocia committantur, qui pactum cum ſua Maieſtate initum ſeruet, ſeduloque agat, vt omnia pari conſenſu atque concordia adminiſtrentur, & vnicuique ſuum ius, officium auctoritaſque relinquatur ac ſeruetur: quod quia hactenus factum non fuit, hinc diſsidia primo nata fuiſſe.

Cauſa ob quas Pacificationē Ordines recuſant.

Ex colloquio de Pacificatione orituram de religionis & Reipublicæ conſeruatione deſperationem, Prouinciarum deſolationem, præſtantiſsimorum optimorumque virorum, primò quidem, deinde populi plebiſque diſceſſum: multorum præterea inconſtantium, & minus ſtabilium tam à religione quam à Reip. defectionem.

Romanæ religioni addictos, hinc animos, vires atque robur ſumpturos.

Plurimos

An. 1587.

Plurimos religionis reformatæ & patriæ amantes ſumma cum difficultate contributiones collaturos: & potius abitum extra Prouincias cum ſuppellectile & mobilibus bonis meditaturos.

Religionis Romanæ fautores omnibus modis cõtributiones remoraturos & impedituros, vt eo celerius faciliusque pacem maturent.

Militiæ autem præfectos, equitum Magiſtros, & ſtrategos, militesque tam terra quam mari, quibus hinc ſtipendia difficilius parciusque ſoluerentur, ſibi quoque conſulturos, & ne pace inita parui æſtimentur, ſuſpicaturos: proinde conaturos imprimis ſingularem inire cum hoſte tranſactionem, proditiones & ſeditiones ſtruere, & quiduis agere, vt tempeſtiuè in gratiam & militiam ab hoſte recipi, & quocunque pacto pecunias adipiſci queant, non ſine euidenti plurimarum vrbium & arcium perditione.

Prouincias & vrbes, inter quas cõtrouerſiæ, aut ſunt, aut olim fuerunt, mox hoſte inſtigante operam daturas, vt ſingulatim in tali rerum ſtatu agant, & alia aliam præuertat; iuramentis aut promiſsis quibuſcunque, antea præſtitis, nequaquam obſtantibus.

Tali autem militum confuſione, tumultuatione, contributionum ceſſatione, alijsque occaſionibus ſupra dictis, populum ad inobedientiam, & Rempublicam omnem eo perduci poſſe, vt ſua Maieſtas (etiamſi maximè velit) neque ſua neque Ordinum auctoritate efficere queat, vt pacificationi deſiſtatur: & hoſtis pro animi arbitrio pacis conditiones pactaq; facillimè conficiat.

Pace optimis etiam conditionibus conſtituta, partem vnam eorum qui in religione optimè inſtructi ſunt & confirmati, extra prouincias abituram: alteram verò, religionem aperte aut tectè negaturam, atque ita in Prouincijs manſuram.

Regem Hiſpanum dominio pacis conditionibus potitum, tribus primis menſibus maximã officijs publicis præfectorum & Magiſtratuum, tam Prouinciarum quam ciuitatum partem ſibi obſequentem & officioſam, ad quiduis agendum atque exſequendum proculdubiò habiturum.

Mox præcipua Ordinum Hollandiæ dignitate potituros Comitem Egmondanum, & Dominum Naeldevvikæ, Comitem quoque Lignyum tanquam VVaſſenaræ dominum, & multos id genus alios hoſti addictiſsimos, qui reliquos viros nobiles in ſuas partes pertrahent, à quibus, vt plerunque fit, ciuitatum Magiſtratus dependebunt.

Dabuntur tribus primis menſibus plurimæ occaſiones vltionis & animaduerſionis ob res præteritas, tam in Prouinciarum indigenas, quam in ſuam Maieſtatem, & ſuæ Maieſtati ſubditos, non ſine euidenti, non tantum in his, verum etiam in Anglia & alijs regionibus, ruina religionis.

Res Galliarum belli continuatione poſſe, quod ad religionem attinet, confirmari.

Regem Hiſp. eſſe mortalem: eo mortuo facilius firmam pacem ſucceſſuram, & conſtantius permanſuram.

In defenſione huius cauſæ æquiſsimæ ac iuſtiſsimæ, imprimis intendendum atque innitendum auxilio & gratiæ Dei: quandoquidem res tota ſpectet ad Dei honorem & gloriam, atque ad diuini verbi conſeruationem: maximè cum opem & gratiam Dei hoc in bello toties ſint experti.

Præter has rationes paſsim reſponſi loco exhibitas, fuit id quoque temporis typis editus libellus cui titulus: *Neceſſaria de Pacificatione conſiderationes*, imprimis ad Virgilij inſignem vergens ſententiam: *Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutē*: auctor anonymus allegat præter veteres hiſtorias, exempla etiam quædã noſtri temporis, de Proteſtantibus in Germania, Duce Saxoniæ, & Lantgrauio: ſimiliter & de Proteſtantibus in Gallia: quibus declarat, hos omnes nimium fidendo fuiſſe deceptos: contrà verò illos qui conſtanter ſe defenderunt, & in Dei miſericordia & ſuæ cauſæ æquitate ſpem collocārunt: inter quos Magdeburgenſes, Rochellenſes & alij; non tantum religionem & libertatem ſeruaſſe, verùm etiam auctores præcipuos libertatis religionis in Germania & Francia fuiſſe. Dicit præterea, Reges & Principes nequaquam ſuis ſubditis arma contra ipſos ſumentibus condonare: Prouincias autem non tantum arma contra Regem ſumpſiſſe, ſed & ipſum abiuraſſe, religionem mutaſſe, & cum alijs Principibus fœdera contraxiſſe. Oſtendit inſuper, Regem eſſe crudelem, aſperum & inclementem; conſiliariosque habere admodum exacerbatos, varijs exemplis probat: pulchrè etiam diſsimulare noſſe, eamque firmam tenere regulam, Regnandi cauſa fidem infringi poſſe: &, Principibus ſubditos blandis verbis & promiſsis, vt matribus filiolos pomis & piris, fallere liberum licitumque eſſe.

Libellus pacificationē diſſuadens typis editus

Regū & Principum natura

Parmenſem Regis miniſtrum diſsimulandi artem callere, quandoquidem Italus ſit: Italos autem ea arte nationes omnes longe ſuperare: eiq; diſsimulare imprimis eſſe proprium; quandoquidem ex Pontificum Romanorum progenie ſatus natura ipſa ad id ſit inclinatus. Refellit inſuper argumenta quæcunque à Rege Hiſpan. adduci poſſent. Refert quæ damna Pacificatio

Dux Parmēſ. diſsimulationum inſignis artifex.

Colo-

An. 158. Colonienſis & ſingularia priuataque de pace in Flandria colloquia regionibus intelligerent: & qua fraude res peractę ſint. Allegat & vulgo tritum prouerbium: ſi fœmina aures præbeat, & ciuitas ad colloquium veniat, fœminam ſe ſubmiſſuram, ciuitatem autem mox deditionem paſſuram. His pluribusque alijs argumentis allegatis, infert, fidelem eſſe, verùm nemini fidere, optimum eſſe. Deum autem ſumma cum perſeuerantia imprimis ſupplicandum, felicemque exitum eſſe ſperandum.

Ordines rurſus nummos edunt ad perpetuam rei memoriam, anno 1580. cuſos, cum effigie Leonis, columnæ, in qua Ducis Albani ſtatua erecta, alligati, cuius collare, Inquiſitio vocatum, muſculus rodendo rumpit, cum inſcriptione, *Roſis Leonem, Lorus, Mus liberat*: ab altera parte Papa & Rex Hiſpaniarum cruces & caduceapacisq́; ſigna offerendo leonem alliciunt, vt collare rurſus ſibi indui permittat: verùm id Leo renuit, cum hac inſcriptione: *Vinciri Leo pernegat.*

Cauſa quibus Regina ad pacificationem permouetur. Quamuis hæc omnia ad diſſuadendam Pacificationem allegarentur, Regina tamen Angliæ ad incipiendam permota fuit, bonas, vt quidem reputabat, ob cauſas: forte quod de Prouinciarum fœderatarum rebus diffideret, propter diſcordiam inter Prouinciarum Ordines, & ſuos Anglos, qui in priorem partem auxiliare fœdus interpretabantur, eo quod ſumptus ad continuandum bellum graues admodum reputarent, & bello offenſiuo exitum felicem breui ſperaſſent: pacem quoque ipſorum negociationi vtilem ac neceſſariã comprimis exiſtimarent: maximè autem omnium eam mouit perſeuerans Parmæ Ducis inſtantia, cum quo negotium eo vſque iam inceptum erat, vt ſine dedecore vlterius recuſari non poſſet.

Parmenſis quidem (vtpotè ſummus diſsimulandi artifex) Anglos ſomnolẽtos, negligentes atque imparatos ad defenſionem contra inſtructiſsimam potentiſsimamque Regis Hiſpaniarũ inuincibilem claſſem reddere, Angli autẽ arcanas Parmenſis machinationes perſcrutari, eumque Pacificationis prætextu diuertere ac remorari, ea maximè tempeſtate, ſtudebant: & colloqui atque audire nequaquam obfuturum reputabant.

Regina Legatos ad pacem tractandam mittit. Regina ſuos Legatos circa 20. Febr. 1588. Oſtendam, Flandriæ vrbem miſit, tunc temporis optimè Præſidiarijs Anglis munitam, quibus præerat D. Ioannes Conwvay: fueruntq́; Reginæ Legati, Comes Derbiæ, vir inter reliquos Angliæ Proceres valde potens, & Ordinis periſcelidis eques; Baro Cobamus, quinque Kantij portuum Gubernator & cuſtos, diciturque Ordinis eiuſdem eques; D. Iacobus Craft eques; tres ſimul ſummi Cõſilij Conſiliarij; præterea Valentinus Daleus, & Ioannes Rogerſius, libellorum ſupplicum Magiſtri, & vtriuſque Iuris Doctores.

Parmenſis nomine Regis Hiſp. miſit Maximilianum Comitem Arenbergium Ordinis aurei velleris equitem, D. Champigneium celebrem imprimis virum, & D. Richardotum, cum Maſio & Flaminio Greuier, vtriuſque Iuris Doctoribus, qui cum Brugas vſque perueniſſent, per nuncios multo tempore vtrinq; actum eſt de loco conuentus, & an pro illis qui ſe in hoſtis poteſtatem traderent, obſides dandi eſſent. Tandem poſt trimeſtrem diſputationem, Angli faciles ſe præbuerunt, contenti, non datis obſidibus, Borborgum, Flandriæ ditionis locum, venire. Hic 6 Iunij ceptum eſt de pace agi.

Poſt varias vtrinque propoſitiones, tandem articuli aliquorã D. Iacobo Craft Conſiliario & delegato Reginæ, fuerunt inicijs locis, propoſiti, qui ad pacem in maximum fœderatarum Belgij Prouinciarum damnum tendebant. Eius verba multi quidem in meliorem partem interpretabantur, & ad explorandos Regis Legatorum animos dicta reputabant: nihilominus Craft in Angliam reuerſus, hanc ob cauſam aliquandiu cuſtodijs retentus fuit: eoque paulò poſt vita functo, ſcripta omnia in defuncti domo perquiſita, atque inde aſportata fuerunt.

Angliæ Reginæ Legati re infecta discedunt. Cum autem tractandæ pacis cauſa conuentus iam agerentur, Hiſpanorum claſsis ſubitò ſuperuenit menſe Auguſto, ipſique Delegati Bombardarum tonitrua audierunt: atque hinc Lucis Parmenſis fraus, ſimulatio, factaque verbis contraria liquido patuerunt: quandoquidem quibuſdam Anglorum delegatis ſuo ore per fidem & honorẽ Principis ante affirmarat, Regis claſſem nequaquam contra Angliam venire: quod & Regis delegati ſimiliter aſſeruerarant. Angli autem domum vocati, diſcedendi facultatem petierunt, eamque honeſtè impetrarunt, non tamen ſine metu & ſuſpicione, eo quod obſides non haberent. Laudarunt vero Parmenſem, quod hac in re promiſſa ſeruaſſet: itaque re infecta, & Pacificatione interrupta diſceſſerunt.

Diſſenſio & ſeditiones in Prouincijs ob Leyceſtrium, &c. Quanquam Leyceſtrius, vt diximus, fœderatarum Prouinciarum gubernationem depoſuiſſet, magna tamen in Prouincijs manſit factio, eorum maximè, qui commodum inde aucupabantur, & proinde eius redituin varijs modis promouere ſtudebant, non ſine populi in ciuitatibus, & militum præſidiariorum in omnibus ferè præſidijs tumultu & ſeditione: imprimis autem Gertrudis bergæ, Medẽblickæ, Nardæ, VVorckomij, Heuſdæ, & alijs locis præſidiarijs. Heuſdæ autem primo ſedatus fuit tumultus ſtipendij trimeſtris ſolutione, poſtea quoque cum reliquis facile tranſactum eſt.

Cum Medenblickæ & totius Northollandiæ gubernationi multo tempore præfuiſſet, D. Theodorus

An. 1588.

Theodorus Sonoyus, ſeque fideliter & ſtrenuè admodum in multis negotijs & expeditionibus geſsiſſet, vt ſuprà diximus, tandem, poſt Dauentriæ & Zutphaniæ proditionem, ab eo, ſicut & à cæteris, nouum Comiti Mauricio, tanquam Vicario præſtandum fuit iuramentum: id verò Sonoyus, eò quod neque abrogationis neque confirmationis literas a Leyceſtrio Ordines adferrent, recuſat, & deliberandi ſpatium poſtulauit: huius autem recuſationis cauſa ortum diſſidium à D. Blonckhurſto, Reginæ Legato mox fuit diremptum. Verùm poſtea, cùm Mauricius cohortem Domini Arnoldi Duneuordi Medenblickam miſiſſet, diffidentiæ quadam occaſione, intromiſſa non fuit: quin & Mauricius & Hohenloius poſtmodum eo profecti cum ſuis familijs excluſi etiam fuerunt: huius quoque delicti gratia facta eſt Sonoyo, quòd ſe dolere id factum, & ſuſpicionem fruſtra concepiſſe, & aliter rem ſe habere quã putarat, ſe comperiſſe diceret. Cumque hæc & alia in menſem vſque Ianuarium 1588. agerentur, Sonoyus, vt ſuam cauſam defenderet, vſus eſt auctoritate mandati Northollandiam gubernandi, quòd à Leyceſtrio acceperat, ſicut & antea à Principe Auraico habuerat: dictamque gubernationem & auctoritatem, Mauricio quidem Vicarij nomine nominato, retinere, paremq; poteſtatem exercere, diplomatis huius efficacia, liberum licitumque ſibi eſſe prætendit.

D. ſt. mas & ſeditio in Medenblicka.

Cum verò Ordines Hollandiæ hęc in contemptum atque contumeliam Ordinum tendere reputarent, huic malo occurrendum cenſuerunt, ſtatueruntque, vt Sonoyus tantum 150. milites Præſidiarios ad Medenblickæ defenſionem & cuſtodiam haberet, reliquos in Prouinciarũ obſequium mitteret, certis, vt Ordinibus placeret, deſtinandos locis. Sonoyus autem cùm vix ſexcentos milites haberet, ſe ijs nequaquam poſſe carere, ſed ad ſuæ vitæ & loci cuſtodiam & ſecuritatem opus habere dixit. Ordines perſeueranter inſtantes, Sonoyo duos libellos ſupplices cum notis marginalibus Leyceſtrij obtulerunt, quibus ei præcipiebatur, vt ſe Ordinũ decreto & arbitrio accommodaret. Hinc ſeditionem milites excitârunt, & diſcedere, niſi ſeptuaginta duobus menſibus dinumeratis, recuſârunt, armaque ciuibus Medenblickenſibus adempta in Sonoij ædes aſportarunt, ipſosque ciues per ſingulas hebdomadas ſtipendia ſoluere coegerunt.

Hinc in reliquis etiam ciuitatibus, eiuſdem legionis milites, ad quos hi literas miſerant, ſeditionis occaſioné ceperant, maximè in Geldria, Friſia & Tranſiſſlania. Sonoyus ab Anglis & alijs eiuſdem factionis inſtigatus atque animatus, milites ſtipendiarios omnibus modis excuſabat, eosque Reginæ Angliæ iuramentum præſtitiſſe, & multa id genus alia allegabat. Mittuntur tandem ad eos D. Famarſus, D. Svveuenſellus, Petrus Kieſius, Conſul Harlemi, & M. Adrianus Antonius, Conſul Alckmariæ: hi cum calculi rationem, & meliorem quàm alij milites habebant, ſolutionem obtuliſſent, nihil ab obſtinatis impetrarunt: nihil quoque D. Nicolaus Bruyninckius & alij ad eos poſtea miſsi obtinuerunt.

Cùm autem ſeditioſi ſolutionem pagis circumiectis, iniquè admodum extorquerent, & in agricolas tanquam hoſtes ſæuirent; Ordines Hollandiæ eos vi coercendos ſtatuerunt: idque negotium Comiti Mauricio mandârunt, qui exercitu militum, collegarum iaculatorum, & ciuium vicinarum vrbium collecto, & nauibus præſidiarijs apparatis eos obſedit, oppugnandiq; onus Vilerſo militari Tribuno, qui paulò antè ſumma cum difficultate ex captiuitate redierat, commiſit.

Seditioſi arctè obſeſsi, & vi armata vndique ſepti, à pertinacia deſtiterunt: & obſidione in menſem vſque Aprilem 1588. continuata, diſsidium diremptum fuit. Angli enim & ipſis addicti, primo obfirmati & pertinaces, poſtquã Leyceſtrij gubernationem Ordinibus traditam, & Ordinum auctoritatem ratis decretis confirmatam cognouerunt, rebus exactius perpenſis, ſeſe ſubmiſerunt: militesque præſidiarij literis tuti itineris & commeatus acceptis, vrbem reliquerunt, eamque Mauricij agmina intrârunt. Sonoyus ſacium purgandi cauſa, Alckmariam venit, cui poſtea ciues Medenblickenſes, & alij magnum detrimentum in bonis attulerunt.

Medenblicka Præſidiarij ab Ordinũ copijs domiti.

Sub idem tempus circa menſem Februarium & Martium, etiam Pręſidiarij milites in caſtro Brakelæ, & oppidis Huyſda, & Gertrudenberga tumultuati ſunt, debita ſibi ſtipendia motus cauſam prætexentes: quorum illi qui Brakelæ erant, breui tempore à Comite Hohenloio obſeſsi, in Ordinum poteſtatem venerunt. Heuſdani accepta magna pecuniæ ſumma, iamdiù ipſis debita fuerunt pacati. Gertrudenbergenſium verò ſeditio, reliquis videbatur deſperatior, quia prætextu ſeruitij fideique Reginæ Angliæ debitæ, nec Ordines generales, nec particulares, nec Comité de Hohenloio (qui hactenus ipſis præfuerat) nec ipſum Mauricium aut alium vllũ Magiſtratum agnoſcebant. Rem nullam habere aut contrahere cum alio volentes, quam cum Barone VVilonbeo, Anglicarum copiarum in Belgio præfecto, inſignia bellica vexillaque petulãter lacerare, nihilq; quod ad ſummam inſolentiam addi poſſet, omittere, nec aliter quã iurati Reip. hoſtes ſe gerere, naues ex Holland. in Zeland. & alio cum licentia Ordinũ, euntes, hoſtiliter intercipere cœperunt, verùm interceſsione dicti Baronis VVilonghbie, furor iſte paulu eſt ſedatus menſe Iulio, numeratis ipſis per Comiſſarios Ordinum ducentis & ſexdecim florenorum

Præſidiariorũ Heuſdæ & Gertrudẽbergæ ſeditio.

An. 1588.

norum millibus pro ſtipendio 24. menſium, idq́ue certis conditionibus, de quibus cum poſtea cum Ordinibus non conuenirent, interlabentibus aliquot menſibus, ſeditio rurſus orta eſt, oppidumq́ue ab Ordinibus obſeſſum, vnde cum ſpem omnem perdidiſſent reconciliationis cum hoſte contraxerunt, ſeq́ue eius poteſtatis fecêrunt, vt poſthac dicemus.

Diffidentia inter Ruſſeliũ Præfectum Fliſsingæ & Ordines.

Fliſsingæ eo tempore, Reginæ nomine præerat VVilhelmus Ruſſel, eques, filius natu minimus, Comitis Bedfordiæ, qui cum ſuis quos apud ſe habebat Anglis vehementi ſtudio in tranſuerſum raptus, multa contra Ordines & Mauricium Auraicum agitabat, ſtudens vbicunque potuit, eorum authoritatem apud populum diminuere, motus ſuſpicione quam aduerſus eos ab initio conceperat, quadamque diffidentia ſibi perſuaſit, iampridem eos dare operam, quod Fliſsinga ipſum expellerent.

Ruſſelius venit Fliſsingam ambit præfecturam militiæ Zelandicæ.

Vt autem melius penitiusq́ue cauſa iſtius diffidentiæ mutuæ inter eos intelligatur, quędam altius repetemus, vt initijs intellectis, conſequentia & progreſſus eorum facilius percipiantur.

Cùm Ruſſelius circa Iulium anni 1587. Fliſsingam veniſſet, oppidi illi à Regina præfectus, ſperabat Ordines Zelandiæ honoris cauſa ſtatim ſibi delaturos præfecturam militiæ, ſeu legionis vulgo regimentum VValachriæ, quia ea prædeceſſori quondam ſuo Philippo Sidneo fuerat conceſſa, quo ſe nulla in parte inferiorem, aut minus benemeritum exiſtimabat, dum hæc aliquo tempore fruſtra expectat, nunciatur ipſi, per quoſdam è ſuis emiſſarijs, Ordines Zelandiæ cógregaatos de Præfecto militiæ ſuæ, in locum demortui Sydnei creando acturas: commendatumque iam illis eſſe Comitem Solmenſem. Aderat tum ipſi Belga quidem Petrus van

Van Heide miſſus ad Ordines Zelandiæ.

Heide, quem Comes Leyceſtrię à Rege Nauarræ ſibi commendatum, illi pro tempore miſerat. Huic Ruſſelius rem omnem aperit, probeque de ſua voluntate hac in re inſtructum ad Ordines Zelandiæ ablegat. Qui vbi Ordinibus ſignificaſſet Ruſſelium certiorem factum, ipſos illo die deliberaturos de nouo militiæ ſuæ Præfecto, & propterea amice eos rogare, ne in inſtituto pergerent, vllumúe ad locũ illum eligerent, antequã Comitis Leyceſtriæ ſupremi Vnitarum Prouinciarum Præfecti, (cuius intererat hoc ſcire) ſententiam ſuper ea re intellexiſſent. Senatus Zelandiæ illi reſpondet, ſe nihil eiuſmodi illo die in animo habere, eaq́ue gratia Ruſſelium ſecurum eſſe iuſsit, præſertim cum ea res non tam eſſet ſui arbitrij, quàm Præfecti Prouincialis Mauricij Auraici.

Van Heide cum hoc reſponſo Middelborgo rediens, vti in mandatis habebat, in via ad Aldegondium deflectit, quem Ruſſelij verbis rogat, vt candide ſibi diceret, quid hac de re ipſi videretur, quod ille fecit libens, libereq; ei narrauit, aliquoties iã hac de re fuiſſe deliberatũ, multáſque eſſe cauſas, cur exiſtimaret Ruſſelium præfecturam illam non obtenturum, quarum prima erat, ne in conſuetudinem ſeu legem hoc abiret, vt Præfecti Fliſsingenſes omnes præfectu-

Cauſa cur Ruſſelius præfecturam Zelandiæ non obtinet.

ram militiæ Zelandicę iure quodam præſcriptionis ſibi vendicarent. Propterea ne Ordinęs aut Præfectus Prouincialis Mauricius Auraicus libertatem diſponendi de hac præfectura, & conferendi in quem volent, amittant, credere ſe ipſos eam præſenti tempore Fliſsingenſi Præfecto non daturos, vt interim omittam contradictiones & murmura nobilium belli ducum nationis Belgicæ, qui cum Philippus Sydneus ea præfectura donaretur, ſibi iniuriam fieri ſunt conqueſti, proteſtatiq; iſtiuſmodi præmia, tam pio ſuo merito quam ex ſupremi ſui Præfecti promiſſo ſibi deberi.

Hæc intellecta Ruſſelio fideliter retulit van Heidé, notatusq́ue ab eo tempore eſt Ruſſelius malam de Ordinibus opinionem concepiſſe, quæ aucta eſt, vbi paulò pòſt ſupra nominatum Comitẽ Solmenſem ſe præterito ad pręfecturã, quam ipſe ambieret promotũ audiret. Ob hanc repulſam Ruſſelius factus ab Ordinibus alienior potuiſſet adhuc bonis honeſtisque rationibus pacari, vti vir erat animo ſyncero, & candido, cuius argumentum aliquod eſſe potuit, quod Mauricium poſtea officiosè, & optimè Fliſsingæ exceperit, amicèq́ue communicauerit. Sed cum ſubſecuta eſt obſidio Sluſenſis, & odium inter Ordines & Comitem Leyceſtriæ, in cuius verba Ruſſelius iurauerat, eius cauſa offenſi animi vtrinque facti ſunt offenſiſsimi, ad quæ mala accedebat hoc etiam, quod vix vnum aut alterum apud ſe haberet, qui rerum Belgicarum perit' ſaniora conſilia ipſi daret, multitudine paraſitorum ſtipatus, confecti partim inopia rei familiari coactorũ, partim ex ijs qui iudiciũ pro factis timentes è manib. Ordinũ effugerant, prompti ad vlciſcendas priuatas ſuas iniurias, maledicentes Ordinib. calumniasque de ijs ſpargendo, prætendentes ſe Anglis inſigniter addictos & fidos. Hi Ruſſelium dicta repulſa factum ab Ordinibus paulò alieniorem (facilitate eius abutentes) ita exagitarunt, vt ad extrema tandem venire cogerent, fruſtra ipſis cótra nitente Petro van Heide: nullus eum pręteribat dies, quo non noua de dictis vel factis Ordinum aliquid ipſi adferrent, quibus animum eius magis ac magis exacerbarent, paſsimq́ue venabantur, explorabantque hinc propoſito ſuo interuenientes occaſiones.

Si qua nauis (vti ibi mos eſt) cum licentia Ordinum ad hoſtem nauigaret, incitabant Ruſſelium, vt eam interciperet, Fliſsingamq́ue adduci iuberet, ibique bona omnia, tanquam iure

belli

belli capta, ſiue forma proceſſus ſui Iuris faceret, hoc enim ad officium eius pertinere clamabant, vt negociationem cum hoſte impediret. Rurſum ſi quæ naues mari aut milites terra in vicinia Fliſsingæ tranſirent (vti occaſiones in bello ſunt vltro citroque tranſmittendi naues vel milites) perſuadebant iſti Ruſſelio, naues & milites illos expreſſè miſſos, vt ſtratagemate ab ordinibus concepto, Fliſsingam occuparent. His quotidiani Flabellorum iſtorum inſuſurrationibus, Ruſſelius ita tranſuerſum raptus eſt, *adeoq́; fori oblitus*, vt tandem veritus non ſit, ſe apertè ita gerere, ac ſi Ordines pro hoſtibus haberet, hinc crebræ viſitationes & inſpectiones domuum per ciuitatem & nauium etiam in portu Fliſsingēſi ſtantium, ſub prætextu quod nunciatum ſibi eſſet ibi latere quoſdam, ab Ordinibus & Maurlcio Auraico miſſos, qui tumultū per oppidum excitato, Anglos vellent eijcere.

Diffidentia Ruſſelij.

Cum Ordines hæc egerrimè ferentes, Ruſſelium ſæpè per Magiſtratum Fliſsingenſem, & familiares monerent, orantes, vt iſtis rumoribus nō ita facilè crederent, parū aut nihil effectum eſt, vocatus etiā ſubinde honoris cauſa ab Ordinibus Zelandiæ, ad ſolennia conuiuia nunquam venit, perſuaſus ſe eò accerſi, vt captus ibi detineretur.

His modis annus 15 7. tranſactus, circa initium anno 1588. caſus ſuperuenit, qui mutuas iſtas diſfidentias, quàm maximè auxit. Faciebat Dux Parmenſis magnam ſcapharum per Flandriam apparatum, quibus Zelandiæ Inſulis præcipuè minabatur: qui vt arceri ab Inſula VValachriæ facilius poſſet, conſultum videbatur, turmam aliquam equitum eò accerſere. Hanc occaſionem ſumpſit Ruſſelius ſcribendi ad Ordines Zelandiæ, & ad Concilium Status, quo ſibi liceret turmam ſuam, quam Bergis ad Zoom habebat in VValachriam accerſere, promittens diſciplinam eiuſmodi inter milites ſuos ſeruaturum, vt incolæ nihil haberent, quod conqueri poſſent, ſed interim dum reſponſum exſpectat, intelligit non ſuam ſed Villerſij Mariſchalli turmam, in Zelandiam aduentare. Quæ res Ruſſelium ſupramodum cōmouit, eoque redegit, vt neglecto ſaniori omni conſilio, quam primum Tympaniſtam miſerit, in Soutlandiam à Ilodi illius incolas, omneſq́ue ruſticos vicinos publico edicto vetans, ne vllos equites aut pedites ibi reciperent, niſi ſtatim à Præſidiarijs Fliſsingenſibus eos inde pelli ipſorum periculo & damno vellent.

Ruſſeli⁹ petit ſibi mitti ſuā turmam equitum, quod non obtinuit.

Ruſſelius vetat edicto, ne in VValachriā equites Ordinum recipiantur.

Simulq́ue ſcripſit expoſtulatorias ad Conſilium Status de iniuria ſibi facta, cui non modo tantillum fauoris erat recuſatum, ſed quod in ſui contemptum, alterius Turma, ſuæ erat prælata: idq́ue cum tam amicè & ſtudioſè hoc ab illis contendiſſet, quare eos ſibi occaſionem dediſſe aiebat maximè diffidendi, & certo credendi, eos neſcio quid contra ſe machinari, propterea diſertè profitebatur ſe non paſſurum vllos milites venire in VValachriam, aut circa caſtrum Ramekens, dicens habere occaſionem diffidendi ijs, qui ſibi non fiderent, nec vlli debere videri mirum, ſi hoc turbulēto tempore omnia haberet ſuſpecta, quia cum iſte præfectura de vita & honore ſimul & ſemel amittendis periclitabatur.

Literæ Ruſſelij expoſtulatoriæ ad Conſilium Status.

Ad quos Conſilium Status 20. eiuſdem Februarij ita reſpondit. Literas tuas quinto huius menſis ſtylo veteri datas, accepimus, & cum Ordinibus generalibus, iam Hagæ congregatis, communicauimus: qui poſt communicationem ſuper argumento eorum ſimul habitam, nobiſcum valde doluerunt, aduentum turmæ equitum Capitanei Villerſi in Zelandiam, tantam animo tuo de nobis impreſsiſſe diffidentiam, quæ hac tempeſtate præter mala & incōmoditates quas habemus, nihil præſenti Reipub. noſtræ ſtatui maius afferre præiudicium poteſt, quam mutua inter nos diffidentia. Cuius certè nullam exiſtimamus tibi à nobis datam occaſionem. Nam quod ad turmam illam equitum attinet, illa à Comite Naſſouiæ, Domino Mauricio miſſa eſt, non à nobis, qui pro auctoritate quam habet, tanquam Præfectus Hollandiæ & Zelandiæ, eam cum literis ſuis Patentibus, eò miſit, in eum ſolum finem, quantum intelligimus, vt ruſticos & incolas ducant ad excubias, vbi aditus litoris ſunt faciliores. Ad quam rem 60. equites ſufficiunt: ex quibus audimus conſtare dictam turmam, qui numerus militum tantus non eſt, quo quis audere vel tentare quid poſſet contra oppidum & caſtrum, quorum cuſtodia tibi eſt commiſſa. Quantum ad nos, iudicamus equitatum valde incommodum eſſe Inſulæ VValachriæ, hoc anni tempore, pluſq́ue damni facturum ibi proſpicimus, quàm ſeruitij. Propterea viſum nobis eſt (vbi redierit dictus D. Comes Mauricius) cum ipſo ea de re ſeriò agere & petere, vt quemadmodum miſit, ſic reuocare ex VValachria, quamprimum equites illos velit. Ideoq́ue etiam rogamus, vt apud nos inſtare deſinas, quo tua turma eò mitti poſsit, quia maiori damno quam commodo equitatum ibi fore cenſemus. Male etiam nos habuit, cum in literis tuis vidimus declarationem illam, qua indicas te non permiſſurum, vt vlli milites veniant in VValachriam, aut circa oppidum & Iuriſdictionem Fliſsigenſem, & caſtri Ramekens. Nec minus etiam doluit id, quod nunciatum nobis eſt, te ad pulſum tympani, edicto publico vetuiſſe Soutlandiæ, ne vlli milites Ordinum ibi reciperentur. Quapropter facere non potuimus, quin

An. 1588. quin his tibi in memoriam reuocaremus, quod directè feciſti contra Contractum, cum ſua Maieſtate initum, dum tua iuſſa & mandata extendiſti ad reliquam Inſulam VValachriæ, quæ remanet ſub iuriſdictione, mandato, obedientia & diſpoſitione dominationis Prouinciarũ tam generalis quam particularis. Quamobrem rogamus, vt deſinas hoc modo infringere dictum Contractum. Quia ex hac re, vtpotè valde præiudiciabili ſtatui iſtarum Prouinciarum, multa mala prouenire poſſent. Denique rogamus, vt prauas omnes opiniones & diffidentias, quas contra nos, aut nationem iſtam concepiſti, deponere velis. Nam nihil vnquam magis ſtuduimus, quam tecum bonas correſpondentias continuare. Cùm omni candore, quemadmodum facturi porrò ſumus, ad promouendum ſeruitium Maieſtatis Angliæ, & conſeruationem Status vnitarum Prouinciarum. Tantum abeſt, vt vel tantillum tibi diffiderimus: certusque eſſe potes, quod nullo modo aſſentiri vellemus ijs, quæ tenderent contra ſeruitium ſuæ Maieſtatis, aut ad diminutionem tuæ dignitatis, vel auctoritatis in eo loco vbi es conſtitutus. His nos officioſè tibi commendantes, Deum oramus, vt te diù conſeruet incolumem. Haga Comitis 20. Februarij, anno milleſimo quingenteſimo octuageſimooctauo, infra ſcriptum. Tui ſtudioſiſſimi amici.

Tenentes Concilium Status iuxta ſuam Celſitudinem.
Signatum Chriſtian. Heugeus.

Inſcriptio erat, Domino Ruſſelio, Præfecto à ſua Maieſtate oppido Fliſsingæ, & caſtro Ramekens, ſuper impreſſo literis magno Sigillo Comitis Leyceſtriæ, vtpotè ſuprem Præfecti vnitarum Prouinciarum.

Quo animo fuerit Ruſſelius poſt acceptas has literas, facilè quiuis conijciet, cumque apertè non poſſet, clàm quæſiuit, qua via illos probè vlciſceretur, quod occaſione conſpirationis Campvereſium ſtrenue egit, quæ vt intelligatur qualis fuerit paucis dicam.

Cùm Comes Leyceſtriæ ex Hollandia rediens circa initium Nouembris anni 1587. Fliſſingam veniſſet, vt inde in Angliam traijceret, profectus etiam eſt Campveram, vbi præſentia ſua, magniſq; pollicitationibus Capitaneos illius loci ita mouit, vt clàm Ordinibus & Mauricio Auraico (cum quibus Leyceſtrius ſimultates tum alebat) fidẽ darent, ſe oppidum illud pro Regina & Leyceſtrio eius Legato, ac ſupremo ſuo Præfecto, contra alios omnes conſeruaturos. Clandeſtini huius contractus conſcius Ruſſelius, omnem dabat operam, vt dictos Campuerenſes, in illa erga Anglos deuotione, omnibus beneuolentiæ officijs contineret. Tempus verò occaſionem iam præbere videbatur, id quod occultum hactenus fuerat in lucem proferendi, cum turmæ equitum Vilerſianæ edicto Ruſſelij, vt ſuprà diximus, non reciperentur. Senatus Zelandicus ſtatuit, vt 30. equites mitterentur Middelburgum, 18. Campueram, & 12. Armuydam, donec vnde venerant reuocarentur. Middelburgenſes Senatui obtemperantes numerum equitum ſibi conſtitutum receperunt, at Præſidiarij Campverenſes inſtigante Ruſſelio, & ab illis perſuaſi ſiue coacti Armuydenſes, equites ſibi à Magiſtratu deſtinatos intromittere recuſarunt, proteſtantes ſe nullũ militem in oppidum ſuum admiſſuros, quam qui veniret cum mandato & literis patentibus Comitis Leyceſtriæ, ſui ſummi Præfecti, quem ſolum in huiuſmodi caſu agnoſcebant. Nec hoc ſolum, ſed contractum inter ſe iniuerunt, quem ſolenni iureiurando omnes confirmàrunt, ſuaque manu & ſigillo Capitanei conſignàrunt, hocque modo ſignatum, in Angliam ad Comitem Leyceſtrenſem miſerunt, qui pro fidelitate ſua, ipſis magnas egit gratias donauitque ſingulos Capitaneos, & Præfectum Vigilium 4. aureis catenis, quæ ſingulæ valebant 100. libras Anglicas, additis literis plenis ingentibus pollicitationibus: & Theſaurarium Zelandiæ, Mandemaker, & alios ad reconciliandos miſſos in vinculis tenuerunt. Coegerunt iſti Præſidiarios ciuesque Armuydenſes, vt ſuum exemplum ſequerentur, minitantes ſi id facere recuſarent, ſe illis nauigationem ac negotiationem, imò etiam ſalis confectionem (quæ ipſorum diuitiæ ſunt) impedituros domosque ipſorum ad ſalem coquendum extra oppidum poſitas incenſuros.

Campverſes & Armuydenſes tumultuantur.

Contractus Armuydenſ.

Quo factum eſt, vt dicti Armuydenſes, contractum iniuerunt & inter ſe iurauerunt, in hæc verba, 11. Martij 1588. Ballivus, Burgimagiſter & Conſules ab vna parte, & Capitaneus Hubertus de Paus, cum officiarijs & militibus ſuis ab altera parte, Quod ſe mutuo iuuarent, contra omnem inuaſionem hoſtilem, aliorumque qui præſentem Prouinciæ illius ſtatum lædere vellent, idque pro arbitriu & bona intentione Maieſt. Angliæ, & Celſitud. Comitis Leyceſtriæ, vtpotè cui ab Ordinibus delata eſt ſuprema præfectura Vnitarum Prouinciarum. Quodq; reſpectiuè ab vna vel altera parte mutationem præſidiariorum non facerent, nec fieri permitterent, ſiue ad auctionem præſidij, ſiue ad diminutionem, niſi poſt communicationem inter ſe habitam, bonamque omnium correſpondentiam communi conſenſu approbatam.

Contractus iſte publica præconis voce euulgatus eſt dicto die 11. Mar. 1588. Cum iam antea Comes Leyceſtr. præfecturam vnitarum Prouinc. depoſuiſſet, & diſertè reſignaſſet, præterito Decemb. 1587. quod tñ populo nondum innotuerat, quia magnates Angli hoc eos celauerant.

Cùm

Cùm repentina iſta mutatio præter ſpem accidiſſet, iuſsit Senatus Zelandiæ, vt equites Campverenſibus deſtinati, collocarent in loco munito ad littus Zelandicum ſito, vulgo de Haerck. Reliquos, quos Armuydenſes recuſarant, Middelburgum ire mandauit, donec ſimul omnes reuocarentur. An. 1588.

Interea Ruſſelius, haud ſegniter partes ſuas agebat, vt Campverenſibus & Armuydenſibus animos adderet, nec tantum literis ſuis factum eorum collaudabat, magnaſque eo nomine gratias illis agebat, aſsiduiſque nuncijs ipſis, vt in incœpto grauiter pergeretur, adhortabatur, ſed præſentia etiam ſua, caterua ſuorum aſſeclarum bene ſtipatus, confirmare illos inſuper voluit, coramque monere, vt cauſam Anglicam ſemel ſuſceptam, fortiter tuerentur. Pollicens Reginam, & Comitem Leyceſtriæ, fidele eorum ſeruitium liberaliter compenſaturos. In quo negotio promptiorem ideo ſe præbuit Ruſſelius, quo conſequeretur Præfecturam totius Inſulæ: tenẽs iam ſub imperio Fliſsingam, Campveram, & Armuydam, quare metus etiam incuſſus eſt Middelburgenſibus, minæq; additæ, quod breui eorum portus nauibus bellicis, vallisq; circumiectis concluderetur, ſe reliquis ſocijs non coniungerent. Omniaque iſta ab Anglicarum partium propugnatoribus fiebant, acſi neceſſariò ad id fuiſſent coacti, prætextu ſumpto quod Ordines, niſi ipſi proſpicerent, iam hoc vnum agebant, quo Fliſsingam dolo occuparent. *Ruſſelium Campveram venit.*

Cùm Ordines Zelandiæ Prouinciales, itemque Generales hoc malum tantopere inualeſcere, Anglorumque audaciam incrementum quotidie capere cernerent, & præſidia paſsim ſui officij oblita, ita ſe gerere, acſi Reginæ, & non Reipublicæ Belgicæ, & Ordinibus fidem & ſeruitium deberent: ſeriò dabant operam, qua potiſsimum ratione huic malo occurrerent, vti ex parte iam faciebant ad Medenblickam. Miſerunt itaque Mauricium Auraicum Middelburgum, qui domeſticis ſuis tantum comitatus Medenblicka eo appelens; vix cœpit de remedijs, quibus præſentes turbæ pacari poſſent, cum Senatu Zelandiæ agere Cùm in Zelandiam appulit. *12. Martij.*
Admiraldus Angliæ Carolus Hovvard, cum 10. aut. 11. nauibus bellicis, aduehens ſecum 220. millia florenorũ, ad ſtipendia militibus Anglis perſoluenda, *Veniteq; vna tum ex Anglia Ruſſelij vxor.* Aduentus ille Admiraldi inexſpectatus, cum tanto bellicarum nauium apparatu, occaſionem dedit quibuſdã, ſpargendi rumorem, quod idcirco veniſſet, vt Mauricium Auraicum captum, in Angliam abduceret. Quod vbi ſuboluit Mauricius, ſubitò ſe ex Zelandia ſubduxit, & ad Claſſem ſuam, quæ ante Lilloã in Schaldi tum ſtabat, ſe recepit. Interea cum Admiraldus literas & mandata quædam ad Mauricium haberet, miſit cum illis Affinem ſuum Edvvardum Hobeum equitem, ille ſumpſit ſibi comitem Petrum van Heile, nomine Reginæ octauus de turbis præſentibus, & præſertim obſidione Medenblekenti, quæ tum adhuc durabat, oratum velle, vt pro auctoritate qua valebat apud Ordines, eos induceret ad obſidionem illam ſoluendam, pollicebaturque Ruſſelius Mauricio vicisſim omnia ſeruitia, quod illi decimoquinto Martij Mauricio declarârunt, qui eos humaniter excepit, & liberaliter dimiſit. *Aduentus Admiraldi Angli in Zelandiam.*

Interea Campuerenſes & Armuydenſes certiores facti, de aduentu admiraldi cum Claſſe, multa ſibi hac de re pollicebãtur, cauſam veram ignorãtes. Imaginabantur enim ex ipſis aliqui, Admiraldum cum aliquot nauibus bellicis moram ibi facturum, vt res Anglorum ijs in locis ſtabiliret. Alij ſpargebant, quoſdam ex Comitatu Admiraldi, cum aliquot nauibus ituros Medenblickam, auxilio ijs, qui tum ab Ordinibus obſidebantur. Conuiuium itaque ſolenne parabant, ad quod Admiraldum cum ſuis & Ruſſelio inuitârunt. Ad quos cum venire non poſſet, quia hoc ſolum agendum ipſi erat, vt pecunia quam aduexerat Fliſsingam tuto portari curaret, miſſo ad ipſos cum literis ſuis, Petro van Heile ſe excuſauit, gratiaſque ijs egit, officiaq; omnia quæ à ſe præſtari ipſis poſſent, obtulit.

Ita Admiraldus cum omni Claſſe Fliſsinga ſoluit in Angliam, magna ſpe fruſtrans omnes qui aut ibi moraturum, aut Medeblickam profecturum ſibi perſuaſerant. Vix vela ventis dederat Admiraldus, quin Middelburgum iam redierat Mauricius, qui ad Ruſſelium 8. Martij huiuſmodi ſcripſit literas. *Literæ Mauricij ad Ruſſelium 8. Mart.*

Cùm ex Hollandia huc appuli, intellexi hic excitatas eſſe quaſdam turbas, quas quia, ante reditum meum in Hollandiam, componere libenter vellem ita, vt Deo, Reginæ & Reipublic. Belgicæ poſsit eſſe ſatisfactum: rogaui D. Valck Conſiliarium Status, vt ea gratia à me te adiret, & de rebus iſtis ſententiam tuam audiret. Vt ea audita, reque intellecta conſilium iniremus, quo modo hoſti melius reſiſtere poſſemus, ne ille, nomine culpæ prærogatiuam aliquam contra nos arripiat. Quo facto, ſerò medicina pararetur.

Spero propterea, quod inter nos qui vnum ambo finem habemus, omnia facilè componentur. Rogo te propterea, vt dicto Conſiliario mentem tuam declarare ample velis, inueniesque me ſemper paratum, vt aſſentiar ijs quæ rationi non repugnant, vtque tecum talem habeam correſpondentiam, qualem negotia noſtra requirunt. His me tibi ſtudioſe commendans. Vale, &c. 8. Martij 1588.

Cùm his literis Mauricij, Conſiliarius Iacobus Valckius Fliſsingam veniens, vti vir eſt ingenio moderato, bonis verbis cum Ruſſello egit, de turbis Campuerenſibus. Ad quæ Ruſſelius ſuum non eſſe factum hoc aiebat, ſed Comitis Leyceſtriæ, ſeque cupere (quæ poſſet) officia Mauricio Auraico præſtare: ſcripſitque per Valckium ad Mauricium in eundem ſenſum valde officioſè.

Vt autem experriretur Mauricius, quid Ruſſelius apud Campuerenſes per ſe faceret, miſit eo dictum Conſiliarium Iacobum Valckium, qui multa præmia ipſis eſt pollicitus, ſi Mauricio vtpotè ſuo Præfecto obedientiam præſtarēt, verùm illi pacari non potuerunt, antequam ſtipendia ſibi debita accepiſſent: certique etiam eſſe volebant, ſe in præſidio illo manſuros; alias conditiones omnes accipere recuſabant.

Literæ Mauritij ad Ruſſelium 12. Martij.

Hæc cum Iacobus Valckius Mauricio retuliſſet, ſcripſit iterum ad Ruſſelium Mauricius 12. Martij, miſitque literas per Valckium, vt ei ſignificaret, quid cum Campuerenſibus egiſſet, ſimulque quam ſe erga ipſos præbuiſſet ſtudioſum concordiæ & vnitatis, vt rebus cum illis compoſitis, communi hoſti, qui tum inſtabat reſiſti poſſet, ſimulque rogabat Ruſſelium, vt ſuam ſententiam dicto Valckio aperiret, eiq; fidem haberet, non minorem quam ſibimetipſi, ſi præſens eſſet. Interea pollicebatur ſe claſſem apparaturum, vt hoſti, ſi quid tentaret, obuiam iri poſſet. 12. Martij 1588. Middelburgo.

Cùm his literis profectus Fliſsingam Valckius cum Ruſſelio multis egit nomine Mauricij, ſed nihil potuit efficere, quia Ruſſelius non ſine ſuſpicione de his agebat, dein quod in manu eius non eſſet ea de re diſponere, antequam ex Anglia mandatum accepiſſet, adeo vt formalia tantu iſta fuerint, donec poſtea menſe Iunio, opera Baronis VVillonghbei, qui id à Regina expreſſe in mandatis habebat, negotium iſtud fuit compoſitum, & Campuerēſes cum Armuydenſibus ſub Ordinum & Mauricij poteſtatem redacti, vti etiam Medenblickenſes & Nerdenſes.

Literæ Reginæ ad Ordines.

Prætereundum vero hic non eſt, quod Regina paulò antè hoc tempus ad Ordines generales ſcripſerat, grauiterq; eos accuſauerat, quod nimis malè tractaſſent Vltraiectenſes, quod crudeliter ſe geſsiſſent erga Leydenſes, & nunc etiam nimis rigidos ſe præberent erga Medenblikenſes, quos tunc obſidebant, vt ſupra commemorauimus.

Reſponſoriæ Ordinum ad dictas Reginæ literas.

Ad has Reginæ literas Ordines reſponderunt octauo Martij, quod Traiectenſes ciuiliter tantum de officio ſuo monuiſſent, quia ciues ſuos eiecerant, & extraneos ad adminiſtrandam Rempublicam promouiſſent, qui nullas in in vrbe poſſeſsiones (quarum perditionem metuerent) haberent. Negotium Leydenſe referebant ad librum ſe ipſum, qui ad excuſationem eorum, qui ſupplicio affecti fuerant, erat ſcriptus, & typis mandatus. In quo iuxta propriam auctoris confeſsionem, conſpiratio facta agnoſcitur, quæ ſecundum ius ſcriptum crimen eſt, ſi fiat non ſolum in primaria ciuitate, vt eſt Leydenſis, ſed & in minoribus oppidis.

Quod ad obſidionem Medenblickenſium attineret, excuſabant ſe propter nimiam præſidiariorum inſolentiam, indignaque ab ipſis perpetrata facinora ſupra à nobis commemorata, quamobrem iure & neceſſario eos punire debere concludebant.

Literæ Mauritij ad Reginam expoſtulatoriæ.

Scribebat etiam ad Reginam Mauricius Auraicus vigeſimotertio Maij, conqueſtusque in ijs valde eſt, quod patrimoniales ſuæ ciuitates, ex quarum reditu cum fratre & ſororibus, totaque familia Naſſouica ſe ſuſtentarent, Campuera ſcilicet & Gertrudeberga (à quibus 40. millia florenorum annuè accipiebat) iam ſeditione contra ſe mota, prætextu ſeruitij ſuæ Maieſtatis, in ſummum erant adductæ periculum euidentiſsimæ perditionis

Conqueſtus etiam ibi eſt de Ruſſelio, quod ab eo fuiſſet accuſatus, ac ſi malis actibus Fliſſingam occupare, & vi ipſi eripere voluiſſet. Pro quibus iniurijs, ſibi honeſta ratione ſatisfieri poſtulabat, idque ſine vlteriori mora, aut maiori dilatione, quia vrgebat ipſum ad hoc rei neceſſitas, ſimulque reſponſum ſuæ Maieſt. ad literas ſuas deſiderabat.

Regina animaduertens, quo in ſtatu res eſſent, ſatisque ſciens in quanto verſaretur periculo, aduentu Claſsis Hiſpanicæ, etiam prudenter perpendens, nummos cuſos hoc tempore apud Hollandos, in quibus duas boues arabant inſigniti armis Regni Angliæ, & vnitarum Prouinciarum cum inſcriptione, trahite æquo Iugo, ex altera parte vrnulæ duæ mari innatantes, cum inſcriptione, frangimur, ſi collidimur.

Reſponſoriæ Reginæ ad Mauritiũ & Ordines.

Reſpondit Mauricio, perquam amenter primo Iunij, quibus pleniſsimè ipſi ſatisfecit, diſerteque profeſſa eſt eius Maieſtas, ſe nullo modo approbare, aut ratas habere vllas prætentiones, quas Angli aut alij milites ſub nomine ſui ſeruitij protulerant, vt motæ per ipſos ſeditionis prætextum aliquem haberent. Aſſcribatque ſe reuocare quidquid ab eiuſmodi hominibus hoc modo eſſet actum, proque nullo habere ſe dixit.

Mandataque à Reginæ accepit VVillongbeus Baro.

Expreſſaq; ea de re etiam literas dedit ad Baronem VVillongbeum ſuarum ibi copiarum Præfectũ, mandans vt Ordinibus morem gereret, omniq; qua poſſet opera adeſſet, in reducendis ſub eorum obedientiam ciuitates Nerden, Medenblick, Campueram & Armuydam. Quod

& fecit

& ſecit, vti in Apologia ſua, aduerſus quoſdam ex Ordinibus ſcripta, apertè profitetur. Scripſit *An 1588.*
eiuſdem argumenti literas Regina ad Killegreum, Ruſſelium, & alios, ne poſthac errarent, aut ſibi dicerent non prædictum. Eodem tempore ad Ordines etiam generales, literas dedit beneuolentia & fauore pleniſsimas.

Ita ſactum eſt, vt opera Baronis VVillonghbei primum Nerda & Medenblicka in ordinem ſuerint redactæ, dein Campuera & Armuyda ad obedientiam Ordinum reuocatæ 20. *20. Iunij.*
videlicet Iunij, mediante bona pecuniæ ſumma, dimiſſuſque à Campuerenſibus, tum demum Theſaurarius Mandemakerus, quem captum hactenus detinuerant. Ordines ciuitate iam ſuæ poteſtatis factâ, Præſidiarios miſſos fecerunt, Capitaneoſq; omnes munere abdicàrunt. Publicatum etiam tum ab Ordinibus eſt Inſtrumentum reſignationis, adminiſtrationis rerum Belgicarum à Comite Leyceſtrienſi ante aliquot menſes iam factæ.

Præſidiarij Dauentrienſes & vicinarum ciuitatum 26. Februarij, beneficio aquæ paſsim con- *Oppidum Hattem fruſtra oppugnatum.*
gelatæ, aſſeribus gelu impoſitis, ſcaliſque admotis, oppidum Hattem nocte expugnare tentarunt. Iamque primi eorum, mœnibus conſcenſis, victoriam clamabant, cum reliqui ſequẽtes tanta multitudine eo conuolàrunt, vt glaciem nimio ſuo pondere ſregerint, atque ita plerique eorum ſuerint ſubmerſi.

Verdugo à Rege Philippo Friſiæ Præfectus, anno præcedenti Delſziele ad fluuiũ Amazin, prope Grœningam, ſeptem vel octo naues, quæ ante ibi ſteterant, armauerat, vt illis in Amazi dominaretur & prætereuntes naues ſpoliaret, præcipuè verò, vt (in omnem euentum) portum illum liberum tueretur aduenienti Claſsi Hiſp. Sed naues illæ, quemadmodum & Claſsis ipſa, paulò pòſt euanuerunt.

Diximus ſuperiori libro, quo pacto in Polonia duo Reges ſuerint electi, Sigiſmundus Suecus & Maximilianus Auſtriacus: item qua ratione ſactum ſit, vt dum Maximilianus metropolim Poloniæ Cracouiam obſideret, inde ſuerit pulſus, & Sigiſmundus eadem occaſione Rex
coronatus. Qui paucis poſt coronationem diebus Rodulpho Cæſari, de corona & Regni in- *17. Decembr.*
ſignibus à ſe acceptis, per literas ſignificat, & Maximilianum ſratrem ab eo, quamprimum ex *1587.*
Polonia reuocari, nec conſilio auxilioque ſuo & ſuorum deinceps iuuari, & de damnis contra communia fœdera datis, ſatisfieri petit. Quod ni fiat, teſtatur ſe diutiùs tot ſuis Regnique ſui incommodis deeſſe non poſſe. Iamque ex hoc tempore, nullo exſpectato reſponſo, id ſuſcepturum, quod & dignitas ſua & commiſſorum ſibi populorum iniuriæ à ſe requirant.

His Imperatori præſignificatis, ineunte anno Ioannes Zamoiſcius, Dux exercituum Reg- *1588. 3. Ian.*
ni, cui recens à Balthaſaro Bathoreo, & Borne miſſa adducti erant Germani, Vngari, & Tartari (quos Coſacos ſeu Heidocos vocant) iuſſu Sigiſmundi Cracouia mouet, & Maximilianum ex maiore Polonia in Sileſiæ fines exiguo comitatu, & viribus decedentem ad oppidum Bithin in ditione Ducum Bregenſium, aſſequitur.

Sub idem tempus 22. Ianuarij 1588. venerant Maximiliano auxilio, copiæ quædam Vnga- *22. Ianuar.*
ricæ, ſed defatigatæ ex itinere. His roborati Proceres Poloni Auſtriacarum partium, videlicet Staniſlaus Stanitsky, Comes à Gorca, Palatinus Poſnanienſis, Andreas Sborosky, Marſchalcus Curiæ, & alij cenſuerunt ſine mora prœliũ committendum. Horum ſententiæ aduerſatus Baro quidam Sileſius, Melchior Rederus conſilium dedit, vt anguſtus quidam aditus inter oppidum Bithin, & loca paluſtria (qua neceſſariò tranſeundum erat Cancellario) frequenti equitatu, & tormentis bellicis præmunirentur. Quod dum facere negligunt, nuncium affertur, Cancellarium per anguſtias illas, copias ſuas iam ducere. Quo audito, Rederus iterum conſuluit, vt in illos, qui anguſtias tranſierant, impetus fieret, atq; ita reliquorum ſequentium tranſitus prohiberetur. Sed nec tum quidem ei eſt obtemperatum. Quamobrem Cancellarius haud difficulter per anguſtias, copias ſuas ex 15. millibus confectas traduxit, aciemque ibi loco ad id ſelecto inſtruxit.

Contra quem cùm repentè quinque hominum millia, quæ expedita habebat, duceret Maximilianus, ad oppidum Bithin vnius horæ ſpatio, etiamſi milites eius fortiter pugnarent, fuſus eſt & profligatus, deſideratis è ſuis circiter tribus millibus.

Maximilianus ipſe cum præcipuis Ducibus, & reliquo exercitu in oppidum Bithin confu- *Maximilianus obſeſſus deditur & captiuatur.*
git. Quod ſtatim à Samoiſcio eſt obſeſſum, qui incenſis ſuburbijs, percuſsiſque mœnibus, exitium omnibus præſens intentabat, adeo vt Maximilianus, oppidum amplius contra externam vim defendi non poſſe videns, habita cum ſuis deliberatione, ad vitandam maiorem ſanguinis profuſionem, deditionem ad vincentis arbitrium faciendam ſtatuerit. Maximilianus itaque Comitatus 12. Proceribus Polonis, ſuæ partis, ad caſtra Cancellarij progreſſus, ſeſe & Comites ſuos ei in poteſtatem dedidit, orans: vt reliquis ſuis militibus vitam concederet. Quod ei libens indulſit Samoiſcius, & ſeruauit (ſed cauere interea non potuit) quin multa virorum, fœminarum, & puerorum millia à Tartaris alijſque fuerint capta, abducta, & velut mancipia Turcis diuendita.

An. 1588.

Maximilian⁹ dedens ſe Cancellario humaniſsime excipitur, & captiuus detinetur.

Cùm aduenientem ad ſe Maximilianum cum dictis Proceribus intellexit Zamoiſcius, obuiam factus clementiſsimè eũ ſine vlla inſultatione aut verborum aſperitate deditos accepit, amicisque verbis fortunam Maximiliani, & effuſum ſanguinem condolens, culpam mali totius conijciebat in eos, qui mala conſilia ipſi ſuggeſſerant, multisque eius generis ſermonibus eum affatus, in hoſpitium ſuum deduxit, vbi Principis in morem eum excepit: ſimiliterq́; Proceres omnes digniſsimè tractauit, qua re magnam apud omnes laudem & cõmendationem ſibi conciliauit.

Rex etiam Sigiſmundus accepto de Maximiliani captiuitate, & poſtulatis nuncio, eundem quem antea vultum (nulla lætitiæ geſtientis, ſed cõmiſerationis potius ſignificatione edita) retinuit. Et ne debellatus iam Rex, ludibrijs aut conuitijs vllis afficeretur, vetuit ne Cracouiam tanquam in triumpho duceretur, ſed vt recta in Ruſsiæ arcem Craſniſtauam, non procul à Lublino extrema maioris Poloniæ vrbe, per Cancellarium duceretur, ibique honorificè ab eo haberetur, mandauit. Quo proxime ſequentibus Bachinalibus, ipſe Sigiſmundus, Comitatus Regina ſeniore, & Cancellario Maximilianum inuiſit.

Septembr. 1589.

Manſit autem in ea arce Maximilianus vſque ad Septembr. anni M. D. XIC. cum inter partes, certis quibuſdam cõditionibus conuenit, quas Maxim. in libertatem reſtitutus iureiuranda confirmaret. Qui cum ad limites Poloniæ ductus, animaduerteret milites, quos ſibi obuiam miſerat frater eius Imper. fortiores eſſe Polonorum pręſidio, quo venerat comitatus, de iniquitate articulorum iam conceptorum conqueſtus, iureiurando eos confirmare recuſauit. Ita factum eſt, vt Calend. Octob. Pragam ad fratrem ſuum Imper. reuerterit.

Liberatio Maximil.

Mors Friderici Regis Daniæ.

XIV Aprilis obijt diem ſuum Fridericus II. Rex Daniæ Anderſchouiæ in Zelandia, anno Regni ſui XXX. ætatis LIV. Princeps fortunatus, fortis, & iuſtus, amatus à ſuis & magnus Eccleſię ac Literarum patronus. Reliquit ex vxore ſua Sophia filia Vlrici Ducis Megapolenſis tres filios, Chriſtianum, Vlricum, Ioannem, & quatuor filias, Eliſabetham, Annam, Auguſtam, Hedvvigem. Primogenitus Patri in Regno ſucceſsit, vocatus Chriſtianus IIII. eius nominis, annũ agens ætatis vndecimum, natus quippe anno 1577. 12. Apr. Illi adiuncti ſunt quatuor Proceres Danici, apud quos ſummum imperium Regni Daniæ eſt durante minorennitate Regis. Horum nomina Nicolaus Kaas, Cancellarius, Petrus Munck Admiraldus, Georgius Roſenkrantz/ Præfectus aulæ Reginæ, & Chriſtophorus Falckendorff/ Theſaurarius.

Nouembr. 1589.

Maxima natu filia Eliſabeth, nupta eſt anno M. D. XC. feſto Paſchatis, Henrico Iulio Duci Brunſvvicenſi. Secunda natu filia Anna deſponſata eſt ann M. D. XIC. menſe Nouemb. Iacobo VI. Regi Scotiæ, in Norvvegiæ Caſtro Aggreshuyſen, quia Rex ſponſus eam inuiſens, aduerſa tempeſtate eò fuerat pulſus. Inde in Daniam profectus, toto Brumæ tempore, ibi hæſit vſque ad anni ſequentis verem, quo inde ſoluens, appulit cum vxore in Scotiam menſe Maio.

Legati Angl. apud Danos.

Miſerunt multi Reges & Principes, tam Germani quam extranei Legatos in Daniam, qui defuncti Regis mortem condolerent: inter extraneos prima fuit Regina Angliæ, quæ menſe Iunio eo ablegauit Danielem Rogerſium, cui Comes Leyceſtriæ iungebat Petrum van Heiliũ, qui à ſe iret, quique inde ad Regem Svveciæ cum literis Reginæ eſt profectus.

Legati Belgæ apud Danos.

Poſt hos menſe Auguſto magnificam in Daniam Legationem deſtinarunt Ordines vnitarum in Belgio Prouinciarum, vt fœdera cum Danis renouarent, ſimulque diminutionem aliquam telonij conſequerentur, quod nuper Belgis, fretum Oreſundæ tranſeuntibus, erat impoſitum, quod ex parte impetrarunt. Caput Legationis erat Philippus Comes ab Hohenloe, cui adiuncti erant Florentius Brederodius, cum Doctore Sylla penſionario Amſterodamenſi, & Doctore Conrado, qui antequam in Daniam venerunt, prius apud Electores Palatinum & Saxonem, itemque alios Germaniæ Principes Legationes obierant, tardiusq́; propterea in Daniã appulerunt.

Venit eodem circa initium Octobris Legatus ex Scotia N. Stuatus, qui nuptias in Regis cum defuncti Regis filia Anna confecit, quæ poſtea, vt dixi, perfectæ ſunt.

Mors Henrici Principis Condenſis.

Menſe Martio huius anni diſceſsit ex hac vita Henricus Borbonius, Princeps Condenſis, propinato ipſi veneno à miniſtro quodam ſuo homine atheo & deſperatæ ſalutis. Reliquit vxorem ſuam grauidam filiam Reguli *de la Tremouille*, quam aduerſarij eius familiæ, ſparſo de ea re rumore in ſuſpicionem propinati veneni adducebant. Ea filium poſtea peperit poſthumum patris cognomine præſentem Principem Condenſem.

ARGV-

ARGVMENTVM. Lib. XV.

ADMIRABILI *hoc anno 1588. Rex Philippus ingentem Claſſem in Angliam & Belgium miſit, Bullis Pontificÿs inſtructam & munitam: Cui dum Parmenſis iungere ſe cogitat, vt cum illis primum Angliam expugnaret, ab Hollandicis & Zelandicis nauibus aditu prohibetur, & Hiſpanorum claſſis ab Anglis profligatur, & Britannicis oris arcetur. Quæ valde perturbata, cum Parmenſem non accedere videret, circuitu per Scotiam facto in Hiſpaniam ægrè reuertitur, deſideratis ſuorum duabus tertÿs. Quamobrem Angli & Belgæ Deo gratias agentes, publicas laudes dixerunt. Parmenſis Tolen inſulam Zelandicam fruſtra expugnare conatus, inde ad obſidendam Bergam conuerſus operam etiam ibi perdidit. Moritur Comes Leyceſtriæ, cuius vita breuiter deſcribitur. Oppidum Vachtendonck à Mansfeldio obſeſſum ei deditur. Vltraiectenſes turbæ tandem componuntur opera Comitis Moerſæ, ciuibus cum ÿs, qui ſeceſſionē inde fecerant, & Hollandis reconciliatis. Varia belli ſtratagemata à præſidiarÿs Ordinum & Schenckio edita. Cameracenſes etiamſi hoſtilia multa paterentur, neutraliter ſe gerunt. Cum coniurati in Gallia ſub nomine Sacri fœderis, Regnum iam nimis apertè affectarent, Rex duos Guyſios fratres Bleſÿs interficiendos curauit. Paulò pòſt ibidem moritur Regina Mater: cuius ingenium & poſtremum conſilium deſcribitur. Sorbona Pariſienſis, Regi nullam amplius obedientiam à ſubditis deberi cenſent, quorum ſententiam Papa confirmat, dum Regem excommunicat. Hinc maiores ciuitates ab eo deficiunt, quæ cauſa fuit cur Nauarrenſi ſe iunxerit. Pariſienſes cum Duce ſuo Aumalio ad Seulis profligantur: Quo ſucceſſu Rex Pariſienſem obſidionem aggreditur, in qua, ad vicum S. Cloude à Monacho Iacobo Clemente interficitur. Moriens coram primis Regni officiarÿs totoq́ exercitu Nauarreum, ſucceſſorem ſuum in Regno declarat: qui Regnum cum vtriuſq́ Religionis conſeruatione ſuſcepit: iamq́ vires omnes ad debellandos coniuratos intendit. In Belgio mouent ſeditionem præſidiarÿ Gertrudebergenſes: Hos obſidet Mauritius: quare partim vindictæ partim auaritiæ cauſa oppidum Parmenſi vendunt; quo nomine tamq́ patriæ proditores proſcribuntur. Mansfeldius Heymertum, Heylam & alias arces quaſdam occupat; ibi Hiſpani ſeditionem mouent. Varrabonus expugnat Blienbekam. Noriſius & Dracus expeditionem in Hiſpaniam cum Rege Portugalliæ ſuſcipientes, Dyſenteria & alÿs morbis (quibus maior pars militum abſumpta eſt) impediti nihil operæ pretium præſtiterunt; quam quod in itinere multas naues frumento onuſtas ceperint. Ianizary & Spahy, Conſtantinopoli ſeditione mota, partim vrbis incendunt. Parmenſis ægrotans de multis quibus offenſus erat, apud Regem conqueritur. Schenckius infœliciter Neomagum occupare tentans ſubmergitur. VVilhelmus Comes Naſſouius arces aliquot & munimenta in Friſia occupat. Hollandi & Zelandi Claſſium apparatum adornant. Comes Moerſæ vi pulueris nitrati interrimitur. Berckenſes obſeſſi auxilium aliquoties accipiunt, & Varrabonus profligatur, tamen tandem vrbs deditur. Commeatus Steenbergenſibus obſeſſis aduectus profligatis auxiliaribus intercipitur. Parmēſis fruſtra Aquiſgrano alÿſq́ Imperÿ ciuitatibus inſidiatur; Dominium in ipſas ſibi apertè vendicans, edicto nullam amplius neutralitatem admittens. Facta hæc ſunt* XVIII. *menſium ſpatio ſub Parmenſi & Mauritio Auraico.*

MAVRITIVS D.G. NATVS AVR. PRINC. COMES NASSAVIÆ. MARCHIO VEHRAE ET VLISS. GV. D.
BEL. VN. MARIS. PRAEF

LIBER DECIMVSQVINTVS.

CVM ex parte aliqua mirabilis euentus Anni Octogeſi-
i octaui longo ante tempore à vatibus præcantati hactenus nar-
uerimus: Rem præ reliquis eiuſdem Anni memorabilem & exi-
miam vti geſta eſt, ordine nunc recitabimus. Quæ in Belgio qui-
dem acta non eſt, ſed in Belgarum perniciem parata: videlicet
quo pacto Rex Hiſpaniarum expeditionem cõtra Anglos & Bel-
as diu ante animo conceptam; communicato nunc cum Ponti-
ce Rom. conſilio ſuſceperit. Vt Regnum Angliæ ſubiugaret &
Religioni ſuæ Catholicæ reſtitueret, eaque ratione deſpectum,
contemptumque ſui apud Anglos honoremque ab illis ſibi ere-
ptum, (qui ante annos 34. ad Pontificias leges eos coegerat) mul-
t... que a liis iniurias, quas alta mente repoſitas conſeruabat, vlciſceretur. Deinde quod ean-
dem hanc viam commodiſſimam iudicaret, qua Belgicarum Prouinciarum ſibi hæreditariam
poſſeſſionem recuperaret, præcluſa Belgis per Angliam nauigatione, quod grauiſſimis argu-
mentis, euidentiſſimiſque rationibus certo & facile perfici poſſe arguebatur, conſiderata tanta
omnium rerum neceſſariarum Copia & apparatu, quo proſpecti erant hi, qui rem illam inſti-
tuebant, quam particularius iam deſcribemus.

Cum Rex iam plus quam 20. annis bellum cum Belgis paruo cum fructu geſſiſſet, delibe- *Apparatus Regis Hiſpaniæ ad ſubiugandam Angliam & Belgium.*
ratione cum ſuis habita viſum ei eſt, ipſos mari rurſum oppugnare quod aliquoties quidem an-
te hac fuerat tentatum, ſed non ijs quibus opus fuerat viribus, ad quam expeditionem nunc ad-
hibere debuit potentiam. quod Anglos haberet hoſtes; quorum Inſula ita ſita eſt, vt nauigan-
tibus in illis partibus plurimum prodeſſe, vel incommodare poſſit: Ea gratia primum illam in-
uadendam cenſuit. perſuaſus a Secretario Eſcouedo aliiſq; viris rerum peritis Hiſpanis & Bel-
gis item que ab Anglis multis transfugis, faciliorem eſſe dictæ Inſulæ expugnationem, quam
Hollandiæ aut Zelandiæ. Ad hæc accedebat, quod Hiſpani iudicarent, longe vtilius Regi ſuo
fore, vt Angliam & Belgium ſemel claſſe domaret, quàm, vt potentem claſſem perpetuò alere
cogeretur, ad vtriuſque Indiæ nauigationem liberam, tutamque à Drako Anglo, & eius ſimili-
bus conſeruandam.

In hunc finem, Rex multo iam tempore ſyluas quam plurimas excidi, naueſque ex ijs ædi-
ficari per Italiam & Hiſpaniam iuſſerat, magnoſque præterea apparatus ad eam rem requiſitos
fecerat, vt ſunt æneorum tormentorum conflatio, Annonæ & Commeatus coaceruatio, ar-
morum, inſtrumentorumque bellicorum Docuitio, militumque paſſim conſcriptio & con-
gregatio; adeo vt circa initium Anni, 1588. tantam, tamque potentem Claſſem confecerit, & V-
liſponam in Portugaliam adtexerit, quantam nullis ante ſæculis Oceanus à vidit.

Vnius Claſſis deſcriptionem Hiſpani valde copioſè & particulariter factam typiſque man-
datam publicaruat. in qua numerus, nomina, & magnitudo nauium, Numerus nautarum &
militum, qui Claſſe illa vehebatur. Item quantitas tormentorum, armorum, globulorum, fu-
niculorum ad incendendas Bombardas paratorum, pulueris Nitroſi, annonæ, & omnis deniq;
apparatus Claſſici ponebatur. His omnibus addita etiam ibi erant nomina Præfectorum, Ca-
pitaneorum & Nobilium voluntariorum, quorum tanta fuit multitudo, vt vix vlla alicuius
nominis apud Hiſpanos eſſet familia, aut quidam inter eos vir primarius, qui non in Claſſe illa
haberet fratrem, filium aut Conſanguineum, qui omnes, inuincibili iſta (vti eam appellabant)
Claſſe æternam laudem & gloriam ſe acquiſituros, aut maximis in Anglia & Belgio opibus &
dignitatibus potituros ſe putabant.

Quia vero deſcriptio iſta ex Hiſpanica in varias linguas vulgares tráſlata in publicum pro-
dijt, Summam eius tantum attingemus. Præfati primum nos vulgaribus receptis hodie verbis
in nominibus diuerſarum Nauium. & varij apparatus Claſſici vſuros, nedum res noſtra me-
moria inuentas, antiquis verbis Latinis exprimere nimis affectate ſtudemus, obſcuritatis no-
tam incurramus, malamq; gratiam pro labore noſtro apud Lectorem ineamus, nam de rerum
veritate non de verborum eloquentia laboramus.

Portugalia ſuppeditauit ſub præfecto generali Duce Medinæ Sydoniæ decem magnas O- *Numerus & qualitas Nauium Claſſis Hiſpanicæ cum militib. Nautis & machinis.*
nerarias vulgo Galiunes, duas minores celeres vulgo Aſſabras, circiter 1300. nautas, 3300. mi-
lites, 350. tormenta maiora ſeu machinas cum requiſito apparatu.

Biſcaya in Cantabria ſub præfecto Iohanne Martines de Rycaldo, Admiraldo, decem ga-
leones, 4. celeres vulgo Pataſſas, 700. nautas, 2000. milites 250. tormenta bellica &c.

Guypuſcoa in Cantabria ſub præfecto Michaele de Oquendo, decem galeones 4. Pataſſas
700. Nautas, 2000. milites, 280. tormenta &c.

Andaluſia

Alias Bartendona.

Andaluſia ſeu Bætica ſub præfecto Petro Valdeſio, etiam decem galiones 1. Pataſſam, 800. Nautas, 2400. milites, cum 280. tormentis bellicis, &c.

Italia cum Inſulis ſub præfecto Martino de Ventendona alias Bartendona, decem galiones, 800. Nautas, 2000. milites, & 310. tormenta bellica. &c.

Caſtella ſub Iacobo ſeu Diego Flores Valdeſio, XIIII. gallones duas Pataſſas, 1700. Nautas, 2400. milites. & 380. tormenta bellica, &c.

Hulcades Germanicæ maiores fuerunt 23. ſub Iohanne Lopes de Medina cum 700. Nautis, 3200. militibus, & 410. tormentis bellicis, &c.

Triremes magnas Neapolitanæ vulgo Galiaſſæ, ſub præfecto Hugone de Moncada quatuor, in iiſque 1200. ſerui catenati ad remigandum. 460. Nautæ, 870 Milites, 200. tormenta bellica.

Triremes Portugalenſes ſub præfecto Diego de Mandrana 4. cũ 888. ſeruis catenatis, 360. Nautis, & 20. tormentis bellicis, cum cætero apparatu requiſito.

Pataſſæ & Sabreæ (quę Naues ſunt minores) ſub Antonio Hurtado de Mendoza fuerunt 22. cum 574. Nautis, 488. militibus, & 193. tormentis bellicis.

Præter dictas naues fuerunt aliæ 20. minores quas Carauellas vocant, quæ remis aguntur, & ad ſeruitia neceſſaria maiorum Nauium parantur, adeo, vt Computatione facta Naues huius claſſis fuerunt 150. ſingulæ de apparatu neceſſario & Commeatu ſatis proſpectæ.

Numerus Nautarum qui ea vehebantur fuit, circiter 8000. militum 20000. præter Nobiles & voluntarios. Tormenta bellica ſeu machinæ dictæ Claſſis fuerunt numero 2650. Naues iſtæ ingentis fuerunt capacitatis & vecturæ. Poterant enim ſimul ferre pondus triginta mille laſtarum, quæ efficiunt 60. mille tonnas aut 120. mille ſerias, vel dolias quas pipas vocant.

Galeonarum Deſcriptio.

Galeones excedebant numerum 60. magnæque fuerant ſupra modum & affabre conſtructæ, magno robore eiuſque altitudinis vt arcium ſpeciem præ ſe ferrent aptiſſimæ defenſionis vel ad pugnandum cum iis qui comminus ipſis adorirentur, non ad alias naues adoriendas, vt ſunt Anglicæ & Belgicæ quæ magna facilitate ſe in quamuis partem conuertunt. Supremæ hauũ Nauium oræ è quibus pugnabatur, ita robore munitæ erant, vt ictum duplicis ſclopeti vulgo Muſquetæ ferre poſſent. Inferiores earum partes ſupra quam credi poſſet ſpiſſæ erant, & compactæ è trabibus ad latitudinem 4. & 5. pedum, adeò vt nulli tormentorum globi perforare eas poſſent, niſi qui ex proximo eſſent emiſſi: quod poſtea apparuit, cum bona globorũ pars compactis trabibus illis inhærens fuit deprehenſa. Mali Nauũ veſtiti erant craſſis, piceque indurato rudentibus, quibus contra tormentorum ictus erant muniti.

Triremium quæ Galeaſſæ vocantur deſcriptio.

Galeaſſæ (quæ ingentium triremium inſtar erant) eæ fuerunt magnitudinis, vt, Cameras, Sacella, turriculas, ſuggeſta, aliaſque maiorum domuum commoditates in ſe continerent. Hæ agebantur magnis remis, quos 300. ſerui Catenati in ſingulis earum impellebant, maximamque vim facere poterant impetu ſuorum tormentorum. Hæ omnes, vt & reliquæ multis tubis, flammis vexillis, inſignibus bellicis, aliiſque eius generis ornamentis fuerant decoratæ.

Tormentorum maiorum, eorumque globorum, pulueris nitroſi reliquique apparatus deſcriptio.

Machinæ ſeu tormenta bellica ex ære numerata ſunt 1600. & ex ferro fuſili conflata plus minus 1000.

Globorum ad ea pertinentium 120. millia.

Pulueris nitroſi, 5600. Quintales ſeu Centenæ.

Plumbi ad neceſſarios apparatus 1000. Quintales ſeu Centenæ.

Funiculi igniarii ad Bombardas, tormentáue incendenda 1200. Quintales.

Præter hæc Muſketorum & ſclopetorum erant ſeptem millia.

Bipennium. haſtarumque (quas Partiſanas vocant) 10. millia.

Magna item fuit Copia tormentorum maiorum, latioris frangendis mœnibus neceſſaria vulgo Canones, & aliorum maiorum, quæ duplices Canones vocantur, & eorum quæ à longitudine colubri nomen habent; Cum Campeſtrium tormentorum bona quantitate, quæ p Campos cum exercitu conuehuntur.

Deſcriptio Commeatus aliuſque apparatus.

Additus hic inſuper fuit omnis apparatus quo terra vehi & circumferri omnia poſſent; qualis eſt Curruum, rotarum vehiculorum. Item ligonum ratium & corbium. Præterea mulorum & equorum ſatis magna copia; & quicquid ad terreſtrem exercitum inſtruendum requiri omnino poſſet. Panis biſcoti ea fuit Copia vt pro ratione mediæ Quintalis per menſem pro ſingulis perſonis ſufficeret ad integrum ſemeſtre, fuitque ſumma eius 100. mille Quintales ſeu Centenæ.

Vini fuerant 147. milia ſeriæ quas pipas vocant, etiam ad ſemeſtre. Lardi 6500. Quintales, Caſei 3000. Quintales.

Præter piſces, Orizam, fabas, piſa, oleum, acetum, &c.

Aquæ dulcis habuerunt duodecim mille ſerias vulgo, pipas, aliaſque præterea res omnes neceſſarias, vt faces, laternas, lampides carbaſa, Canabum, tergora bouina, & plumbum ad

obturanda

An. 1588.

obturanda foramina, quæ ex tormentorum globulis acciperent. Denique conuexerunt quidquid ad claſſem aut exercitum terreſtrem requiri poſſet.

Hæc claſſis (vt Diego Pimentellus confeſſus poſtea eſt) æſtimabatur à Rege ipſo continere 32. hominum millia, ipſique indies conſtare, 30. millibus ducatorum.

Milites Hiſpani & eorũ Præfecti.

Fuerunt in hac Claſſe, Quinque Hiſpanorum Legiones (Hiſpani vocant Tertias, Galli Regimentum) ſub imperio quinque Præfectorum, quos Hiſpani vocant Magiſtros Campi, Interque hos, multi veterani, è Legionibus Neapolitanis, Siculis, & Terceræ deſumpti. Horum Duces ſeu Colonelli erant, Don diego de Pimentel, Don Franciſco de Toledo, Don Alonzo de Lucon, Don Nicholas de Iſla, Don Auguſtin de Mexia: quorum ſingulis ſuberant 32. cohortes: Ad quas accedebant præterea multæ Caſtellanorum & Portugalenſium cohortes, quæ ſingulæ ſuos particulares habebant Præfectos, Capitaneos, Officiarios inſignia & arma.

Alias Luzon.

Nulli, fœminas ſeu meretrices claſſe iſta vehere, ſub graui pœna licuit: quare fœminæ quaſdam Naues conduxerunt, quibus Claſſem ſequebantur. Harum aliquæ in Galliam tempeſtate delatæ, eo appulerunt.

Officiarij & Nobiles.

Potentis huius Claſſis præfectus Primarius fuit, Don Alonzo Perez de Guſinam Dux Medinæ Syduniæ & Dominus Sancti Lucaret: eques velleris aurei, idque quia Marchio Sctæ Crucis huic præfecturæ deſtinatus, paulò ante diem obierat.

Ioannes Martynes de Ricaldo fuit Admiraldus Claſſis.

Franciſcus Bonadilla ſupremus Mariſchalcus, qui omnes iunctos ſibi habebant Officiarios ad tantam multitudinem adminiſtrandam requiſitos. Adeo vt Martinus Alarcon ibi egerit Adminiſtratorem ſeu Vicarium generalem S. Inquiſitionis, Comitatus plus quam Centum Monachis, videlicet Ieſuitis, Capuchinis. & alijs è quatuor Ordinibus mendicantium deſumptis. Præter hos fuerunt etiam Medici, Chirurgi Apothecarij, & quicquid ad Noſodochium pertinet.

Præter dictos Officiarios qui primarij erant viri, alij 124. viri imprimis Nobiles ibi fuere numerati, qui proprijs expenſis & ſponte ſua vna ſunt profecti, vt videndo diſcerent, rerumq; vſum acquirentes laudem pararent. Inter quos fuit Princeps de Aſcoly, Alfonzo de Leiua Marchiones de Penna Fiel, de Gaues, de Barlango, & Comites de Paredes, de Yelnas pluresque alij Marchiones, Comites, ex illuſtribus familijs de Mendoza, de Toledo, de Pachieco, de Cordua, de Guſman, de Manricquis, & alijs magno numero.

Apparatus Parmẽſis quo Hiſpanos iuuat.

Dum Hiſpani Claſſem hanc parant, Parmenſis etiam Regis mandato in Belgio apparatum magnum fecit, quo Hiſpanis ſubueniat è multis ad eum finem naues ædificans, Naucleros & fabros Ieſuitæ ſectæ. ex Italia ad id accerſens.

In Flandria foſſas aliquot profundiores fieri curauit interque alias foſſam ſeu Canalem Yprenſem, vulgo Yper lee, aliquod hominum millia operi illi adhibens, idque vt illac Antvverpia ex Gandauo Brugas naues traduceret; vbi plus quam Centum naues minores (vulgus Hudas vocat) iam colligerat, quas victu & Commeatu probè inſtructas via Sluceni in mare perducere ſtatuerat, vel per dictum Canalem Yprenſem profundiorem iam factum in aliquam Flandriæ portum tranſmittere cogitarat.

In Riuulo VVatenenſi 70. Naues latis fundis ædificari etiam iuſſit, quarum ſingulæ triginta equos veherent, adaptatis ad eas pontibus quibus equi naues conſcenderent, vel egrederentur: Eiuſdem formæ alias naues 20 om Neoporti collegerat, ſed non adeò magnas. Dunkerckæ etiam 28. Naues quales ibi nanciſci potuit, ad bellum inſtruxit, Nautaſque ad eas requiſitas Hamburgi, Bremæ, Embdæ alijſque in locis conſcribi curauit. Has naues onerauit magna trabium copia, quæ infra fuerant exacuatæ, & Cuſpide ferrea munitæ, à latere verò falcatæ & aduncatæ vt connecti poſſent.

Grauelingæ etiam comparauerat 20. milia vaſorum quæ paruo tempore clauis compingi, cordiſque inter ſe collegari poſſent, & in pontis formam componi; deniq; quicquid ad ſtruendos pontes, portuumque aditus palis, ſtipitibus alijſque modis obturandos requireretur, parari iuſſerat. Ad hęc non procul à portu Neoportẽſi magnam faſciculorum lignęorum ſtruem con uehi, reliquumque apparatum ad vallum extruendum afferri curarat. Pleręque Parmenſis naues duas continebant fornaces ad pinſendum panem, magnamq; & incredibilem ſellarum, frenorum equeſtriſque apparatus copiam. Conuehebantque etiam equos qui vbi in terram deſcendiſſent, machinas, tormenta, reliquumque apparatum bellicum traherent.

Pręterea in vicinia Neoporti exercitum collegerat cui Camillum de Monte campi Magiſtrum (vti appellant) pręfecerat: is conſtabat 30. cohortibus ſeu inſignibus Italorum, 10. VValonorum, 8. Scotorum & 8. Burgondionum, quę ſimul efficiebant 56. cohortes, quarum ſingulę continebant, 100. Capita. Prope Dixmudam luſtrationes habitę 80. Cohortium Belgicarum, 60. Hiſpanicarum, 6. Germanicarum, & 7. Anglicarum, videlicet transfugarum, quibus pręfectus erat VVilhelmus Stanleus eques Anglus.

In Subur-

communicata, Contumax, Deo & Supremę ſedi inobediens, ſupremam auctoritatem & Eccleſiaſticam Iuriſdictionem in hominum animas contra naturam, rationem, contra Iura omnia diuina & humana præſumptuoſa ſibi vſurpatione, idq; tam virtute ſententiarum latarum per Clementem VII. & Paulum III. quam publicæ declarationis ſui met Patris Regis Henrici.

Cauſæ ob quas excommunicata ſit Regina & Pontifice Vnct.

Tertio, quia non modo Regnum contra ius omne vſurpauit (ob impedimenta prædicta) ſed etiam contra veteris contractus olim inter ſedem Apoſtolicam, & Regnum Anglię initos tempore Henr. 2. cum dictum Regnum ſedi Rom. ſe reconciliaret ob cædem D. Thomæ Cantuarienſis. Quo tempore conuenit, ne quis in legitimum Regem Angliæ aſſumeretur ſine conſenſu magni Epiſcopi, quæ Conuentio ſeu contractus poſtea à Rege Ioanne fuit renouatus, & iureiurando confirmatus. Quæ res Regno fuit vtiliſſima, rogatuque nobilitatis & populi ita confecta.

Nota. Thomas Morum Papa ſub Henr. 8. martyrem ſcripſit, acta hæc negat, dicitq; PP. hæc probare non poſſe, quia diligentiſsimè illud inquiſierat. Dicitque præterea Reges eam poteſtatem contrahendi ſine Ordinibus & Baronibus Regni &c. non habere. Tum ſi verò hoc eſſet apparerei ex actis Parlamenti, quæ nunquam apparent nec a Papa vnquam proferri potuerunt.

Ob multas graueſque iniurias, extorſiones, aliaſque iniuſtitias ab ipſa & ab alijs eius permiſſione perpetratas, contra miſeros & innocentes ſubditos vtriuſque Regni.

Ob ſeditiones & rebellioues inter vicinarum Prouinciarum Incolas, contra Legitimum ſuum Magiſtratum naturalemq; Principem excitatas, quibus innumeras animas ſeduxit, multaſque potentes regiones vaſtauit.

Ob hoſpitium datum fugitiuis hæreticis, Rebellibus, facinoroſis publiciſque maleficis, & protectionem eorum ſuſceptam magno Chriſtianorum regionum damno & detrimento.

Item ob accerſitum & pellectum potentem illum, & crudelem hoſtem noſtrum Turcam, ad inuadendum ſtatum Chriſtianum & conuentam, pacem perturbandam.

Ob horribilem & diuturnam perſequutionem Sanctorum Dei ob ſanctos Epiſcopos male tractatos, ſpoliatos, carceri incluſos, & varia tormenta miſeroſque cruciatus & cædes ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ membris illatas.

Ob inhumanam & iniuſtam incarcerationem & crudelitatem nuper exercitam contra gratioſiſſimam Principem Mariam Reginam Scotiæ, quæ accepto promiſſo ſecuritatis protectionis & auxilij primum in Angliam confugerat.

Ob exturbatam veram Catholicam Religionem, Sanctorum Sacramentorum prophanationem, Item Monaſteriorum, templorum, perſonarum conſecratarum, memorię Sanctorum aliarumq; omnium rerum quæ ad æternam ſalutem faciunt, aut momentum adſerre poſſunt.

Quod verò attinet res ſeculares, ſtatumque politicum, quia reiecta excluſaque antiqua nobilitate, homines obſcuros & indignos ad ciuiles, & Eccleſiaſticas dignitatęs promouerit, Legumque & iurium mercatum hac ratione inſtituerit.

Deniq; ob abſolutam tyrannidem quam vſurpat & continuò exercet ad magnum Dei contemptum, miſeri populi oppreſſionem animarum perditionem, Regionumq; deſtructionem.

Nota quod Papa de hac vt & de alijs multis male fuerit informatus.

Quare cum facinora iſta eius ſint naturæ & momenti vt aliæ ipſam Regni incapacem, alia vita indignam faciant, Sanctitas eius virtute omnipotentis Dei & Apoſtolicæ auctoritatis ſibi commiſſæ, ſententiam prædeceſſorum ſuorum Pij. V. & Gregorij 13. qua dicta Elizabetha excommunicatur, & regno abdicatur, renouat. Et iam his præſentibus literis eandem Elizabetham iterum excommunicat, omnique Regia dignitate, titulis, iuribus, & prętenſionibus ad dicta Regna Anglię & Hyberniæ abdicat. Illegitimam eam veramque Regnorum vſurpatricem declarans. Subditoſque eius terræ & alios omnes ab omni dominij fidelitatis & obſequij debito, & iureiurando aut ipſi aut alijs eius delegato præſtito abſoluens.

Bannum & Abdicatio Reginæ quo eius abſoluuntur ſubditi à iuramento fidelitatis.

Expreſſe inſuper præcipiens ſub ira Omnipotentis Dei & pœna ne quis cuiuſcunque fuerit ſtatus aut ordinis vbi harum notitiam habuerit, vllum poſt hac obſequium fauoré, quodcunq; ſubſidium præſtare ipſi præſumat: Sed vt omnes huc accurrentes vires ſuas, & ſtudium omnę apportent, quo dignum ſupplicium de illa ſumi poſſit; vt tandem ea, quæ multis vijs à Deo eiuſque Eccleſia ſe ſegregauit, deſertam ſe, omnique mundano refugio deſtitutam cernens, ad culpam ſuam agnoſcendam, ſeq; Iudicio Altiſſimi cum omni ſubmiſſione ſubijciendũ, redigatur.

Mandatque propterea omnibus & ſingulis dictorum Regnorum Incolis alijſque omnibus vt pro virili ſua prædicta exequantur, omne auxilium, tam publicum quã priuatum, dictæ perſonæ eiuſque adhærentibus detrahendo. Vtque ſtatim atque certiores de his facti fuerint, exercitui Catholico (quem ducit Illuſtris & victorioſus Princeps Alexander Farneſius, Dux Parmæ & Maieſt. Catholicæ Legatus) collectis vndique quibus poterunt viribus, ſeſe iungant, vt auxilium ferant prædictæ abdicationi & punitioni dictarum perſonarum, & reſtitutioni Sanctæ Religionis Catholicę, declarans omnes qui huic mandato inobedientes ſe præbuerint, meritas pœnas non ſubterfugituros.

Mandat omnibus vt Duci Parmenſi obediant.

Notum præterea fiat omnibus Inſtitutum ſuæ ſanctitatis, Regis Catholici, aut Celſitudinis dicti Ducis in hac expeditione non eſſe, vt Regna nominata opprimant, conquęſtumq; eorum faciant, vel leges, Priuilegia, aut Conſuetudines eorum mutent, vel aliqué ibi ſua libertate aut vita priuent (exceptis Rebellibus & Contumacibus), aut denique vllum mutationem intro-

Tt ducant,

An. 1588. ducant, quam quæ communibus ſuffragijs à ſua Sanctitate Maieſtate Catholica & Regni ordinibus ad reſtaurationem & continuationem Catholicæ Religionis, pœnamq; illius vſurpatricem eique adhærentium conueniens, & neceſſarium iudicabitur. Certos omnes & ſecuros faciens, quod omnes controuerſiæ, quæ per abdicationem fœminæ huius incidere poſſent, (ſiue eæ de varijs rebus inter priuatos oriantur, ſiue etiam fuerint de Succeſſione Regia, aut inter Eccleſiaſticum & ſecularem ordinem contentio fuerit, vel denique vlla inter aliquos motæ ſint diſcordiæ, qualeſcunque tandem eæ fuerint), componentur & diſcidentur omnia ſecundum leges, iuſtitiam & Chriſtianam æquitatem ſine aliqua iniuria aut damno. Nec ſolum conuenienter proſpicietur, ne Catholici qui tot mala perpeſſi ſunt diripiantur; ſed gratia etiam omnibus alijs conceditur qui pœnitentes ſummo exercitus præfecto ſe ſubmiſerint.

Cumque debita informatinne facta, certiores facti ſimus multos ibi eſſe innocentes, qui ignorantia Chriſtianæ fidei ſolum lapſi hactenus errauerint, quo nomine inter hæreticos etiam nihilominus ſunt habiti. Huiuſmodi perſonas nullo modo punire ſtatuimus, ſed clementer ferre, donec doctorum virorum colloquijs, ſanioribuſque conſilijs, melius de veritate fuerint edocti, nec pertinaces ſe præbuerint, ſed cupidos præueniendi Chriſtiani ſanguinis effuſionem & Regionum deſtructionem quę ex quorundam Aduerſariorum Principalium hominum noxiorum reſiſtentia eſſet expectanda.

Præmiū proditoribus pollicetur. Propterea per has declaramus non modo licere omnibus tam publicis quam priuatis (extra iuxtaque illos qui expeditionem hanc ſuſceperunt) dictæ vſurpatrici alijſque ei adhærentibus manum inijcere, eos capere & Catholicæ parti tradere, ſed pro fideli ſingularique ſeruitio factum hoc eius à nobis æſtimabitur, maximiſque præmijs compenſabitur, pro conditione videlicet perſonarum captarum aut proditarum.

Itemq; alij omnes qui ante hac auxilium præbuerunt aut poſthac ad malorum punitionem & Catholicæ Religionis in Regnis illis reſtaurationem opem ferent, eam mercedem & præmium dignitatibus honoribusque nobis aucti, accipient, qualem bona & fidelia eorum Reipublicæ præſtita ſeruitia omnino deſiderabunt. Qua in re quantum fieri poterit, dabitur opera vt antiquatum, honeſtarumque familiarum, ſtemmatumq; dictorū Regnorum ratio & reſpectus habeatur.

Poſtremo liber Commeatus, ſaluuſq; Conductus per præſentes datur omnibus, qui ſe Catholicæ exercitui iungere voluerint, ad eumque Commeatum, apparatum bellicum aliaq; neceſſaria afferre voluerint, plena & liberalis ſatisfactio promittitur, & omnibus quæ ad dicti exercitus, ſeruitium, commodum ve ab ipſis ſuppeditabuntur. Moneturque ſinguli & diſertè iubentur, vt pro virili ſua ſe parent, omnemque diligentiam adhibeant vt ipſorum opera cauſa tollatur vim exercendi in puniendis illis qui mandatum hoc neglexerint.

Indulgentia peccatorum cōceſſa à Pontifice. Præter hæc omnia Sanctus Pater, pro paterna ſua dilectione & ſingulari ad hanc expeditionem affectu è theſauro ſpirituali ſacræ Eccleſiæ (quæ ſuæ cuſtodiæ & diſpenſationi commiſſa eſt) omnibus qui adiumentum aliquod vel fauorem abdicationi & punitioni dictarum perſonarum, & Reformationi vtriuſq; Regni attulerint plenas indulgentias & peccatorum remiſſionem liberaliter largitur. Poſt debitam videlicet pœnitentiam, Contritionem, & Confeſſionem habitam ſecundum Dei leges & hominum, & receptam apud Chriſtianos conſuetudinem.

Hæc erat futura Pontificis declaratio, quam Claſſiarij ſtatim atque in Angliam appuliſſent, ibi publicarent. Vt autem omnia iſta tectius gererentur, omniſq; expeditio magis contra Belgas, quam contra Anglos ſuſcepta videretur, ſibique perſuaderent Angli verba hæc potius eſſe & minas quam ſerio, vereque rem agi, ſolennis quidam Conuentus, in quo de pace cum Regina tractaretur Bronckburgi in Flandria (vt ſupra commemoraui) eſt indictus.

Contra quem vnitæ Prouinciæ apertè proteſtātes, omnibus viribus ſuis eum impedire ſtuduerunt, magis opus eſſe monentes vt de propellendo arcendoque è finibus hoſte, iam ipſis imminente cogitarent. Inter Anglos verò quidam pacem hanc valde vrgebant, vtpotè Regno ſuo & ſtatui perutilem, tam propter negociationis & nauigationis commoditates, quam vt diuturni belli ſumptibus ea ratione pararetur, quibus accedebat, quod eo tempore optatis conditionibus eam ab Hiſpano impetrari poſſe opinarentur. Alij hac ratione Claſſem ſibi iam imminentem alio diuertere & detinere, tempeſtatiſque illius periculum ita euadere cogitabant.

Tractatus de pace inſtitutus vt Prouinciæ negligentius mimus ſibi ab inuaſione cauerent. Vt, vt erat, Parmenſis his artibus multorum Anglorum oculos faſcinauit, aliquot etiam in Belgio pacis cupidorum: Quo factum eſt, vt contra expeditionem iſtam potentemque adeo Claſſem Angli & vnitę Belgarum Prouinciæ defenſionem quidem aliquam pararint, ſed non pro magnitudine periculi, quod à tanto apparatu erat metuendum, idque cum fama conſtans apud eos de tota expeditione tanto tempore fuiſſet. Verum credebant quibuſdā qui dicerent, Claſſem hanc parari ad naues, quæ ex Hiſpania in Indias proficiſcerentur tutò conducendas: Quod eo videbatur veriſimilius, quod Naues vſque adeò eſſent magnæ & vaſtæ vt Hiſpani eas vadoſo, perículoſoque mari Britannico nunquam commiſſuri viderentur.

Tandem

An. 1588.

Tandem cum Rex Galliæ in fine Maij Reginæ Angliæ diſertis ſuis verbis nunciaret, vt ſibi caueret, quia certior iam factus erat, tantam inuaſionem ei imminere, vt metueret, ne omnis eius tam militum quam nauium vis ſufficeret ad eas e finibus ſuis arcendas, &c. æt. Regina tum diligentius ſe armare cœpit, præterea naues ſuas bellicas, ſubditorum aliquot, quæ maiores aptioreſque eſſent, milite armis reliquoque apparatu neceſſario inſtruxit. Maioreſque earum Pleymutham occidentalem Angliæ portum · Præfecto ipſis Admiraldo Domino Carolo Hovvardo magni illius Principis Tho. Hovvardi Nortfolciæ, Ducis Schotorum tiruu phatoris & à priſcis regijs Plantagenitſis oriundi Nepote, miſit. Cui Franciſcum Dracum equitem Vice Admiraldum adiunxit, quoſdamq; alios: Numerus Iſtarum nauium fuit circiter 100. Minores naues quæ 40. aut 50. erant ad fretum, quod eſt inter Doveriam & Caletum ire iubebantur, præfecto ipſis Domino Henrico Seymer filio Ducis Somerſetis, quondam Protectoris Angliæ.

Anglia armat 150. naues.

Terra etiam per totam Angliam omnis populus armabatur, ſeque in armis exercebat, fideliſſimiſque inter eos Ducibus committebatur: Cumque rumor eſſet Hiſpanum vbi ſe Parmenſi iunxiſſet per Thameſim inuaſionem facturum, ad Tilberg in Eſſexia è regione Graueſandæ caſtra locata ſunt, iuſto ibi collecto exercitu, & ab vtraq; fluminis ripa munitiones erectæ, præſcribente eas Frederico Ienebelli Italo Architecto; Naueſque aliquot aggregatæ ſunt, ad pontem conſtruendum, quanquam id ſatis quidem ſero, ad exercitum iſtum venit, ipſamet Regina, alteram Thomarino aut ipſam belli diuarum Pallada præ ſe ferens in acie, fueruntque alij iſtiuſmodi exercitus plures per Angliam imperati.

Sunt inter Nobiles Anglos quidam quos Recuſantes vocant, hi ſunt qui Religionem ibi receptam obſeruare recuſant, quia ſunt Catholici Romani. Cumque per ſtatuta Parlamenti teneantur; (ne plebi, malo ſint exemplo, aut à Cultu Religionis, ibi receptæ eam diſtrahant) certis ſaltem anni temporibus exercitio Religionis quod in templis ſine vlla Idololatria habetur, intereſſe, Et ſi id recuſant; iubentur ex vi eorundem ſtatutorum Regio fiſco ſingulis menſibus ſoluere viginti libras Anglicas: qua Redemptione liberi fiunt in ſua profeſſione, modo tamen miſſæ, aut alijs ſimilibus Romanæ Eccleſiæ ceremonijs non interſint. Hos Recuſantes (quia ſuſpicari poterant inſtinctu Papæ turbas aliquot tempore hoſtilis inuaſionis cum ſuis dare poſſe) Regina certis locis conſtitui iuſſit in ditionibus Elienſi & VVisbichienſi quæ paluſtres admodum ſunt & bene munitæ. Item, alijs etiam in locis apud Epiſcopos & Nobiles, vbi nocere ſtatui Reipub. omnino prohiberentur, & ſecura ab illis Regina eſſet quæ interea expreſſe mandabat vt humaniter & amicè exciperentur.

Securitas à quibuſdam Angliæ Nobilium, qui Recuſantes nominantur.

Prouinciæ Hollandiæ, Zelandiæ, &c. etiam ſe ad defenſionem pararunt, nuncijs ſibi ex Hiſpanijs allatis fidem adhibentes, ſed quia Hiſpanorum naues adeo magnæ eis deſcribebantur, vadoſo mari propè littora ſua ex parte confidebant. Quare ſolum ferè apparatum paruarum latarumque nauium quem Parmenſis faciebat metuebant. In omnem tamen caſum omnes ſuas naues bellicas, quæ plus quam LXXXX. tum erant, paratas habuerunt: Quarum pleræque paruæ ſunt, quod anguſto illorum mari & fluminibus tales melius conueniant, obſederuntque ijs omnes Flandriæ portus incipientes à Schaldi fluuio, ſiue à Lilloo oppido pergenteſque Grauelingam vſque & ferè Caletum: maritimaſque omnes ſuas ciuitates firmo præſidio munierunt. Contra aduentum vero Claſſis Hiſpanicæ 25. aut 30. etiam naues expedierunt, Præfecto ipſis Admiraldo Lonckio, cui in mandatis dederunt, vt vice Admiraldo Anglico Domino Henrico Seymer inter Caletum & Doueriam ſtationem habenti ſe iungeret. Cumque orta tempeſtate naues iſtæ (quarum maxima pars Dunkerckanum portum obſidebat) in Zelandiam impellerentur, ipſe Zelandiæ Admiraldus Iuſtinus Naſſouius ſtationem illam ſuſcepit cum 35. nauibus non ita magnis, ſed optimè inſtructis, tormentis, nautis, claſſiarijs magno numero, etiam 1200. militibus vulgo Muſquettiers nominatis ex omnibus cohortibus ad id munus ſelecti maritimiſque prælijs aſſueti, in eaque ſtatione tam diligenter excubauit vt Parmenſis cum ſua Claſſe per nullum Flandriæ portum in mare progredi potuerit.

Preparatio Belgicarum Prouinciarũ.

Interea Claſſis Hiſpanica ex portu Vliſponenſi ſoluens in mare proceſſit 29. Maij 1588. Præfecto ei Duce Medinæ Sydoniæ atque portum Coronæ in Gallicia curſum direxit: vbi inſuper, militem, bellicumque apparatum aſſumpſit, quia portus iſte inter Hiſpanicos Angliæ eſt proximus. Dum nauigarent, tanta inſurrexit tempeſtas, vt Claſſis tota diſpergeretur, adeo vt poſtquã ad ſuos rediit Dux circiter 80. naues tantum repererit, ad quas reliquæ paulatim conuenerunt, octo exceptis, quæ malos perdiderunt. Vna è quatuor triremibus Portugalliæ ægrè cualiter in portum ſe recipiens. Reliquæ tres in oris Bayonæ Galliæ, opera Mancipij Angli Dauidis Gvvyn. (cui ſubueniebant aliquot etiam Gallica & Turcica mancipia) debellatæ ſunt, initio facto ab vna quæ reliquas duas ſuperauit occiſis eorum præfectis & militibus; & inter alios Don Diego de Mendrana cum alijs plurimis: Sic mancipia illa in Galliam cum triremibus appellentes, ſe in libertatem vindicarunt.

Claſſis Hiſpanica vela dat ventis.

An. 1588.

Appellit in vicinum Angliæ.

Cum iam Claſſis in Coronnia ſe refeciſſet, mandataque indies à Rege acciperet, vt iter acceleraret, vela ventis dedit vigeſimo primo Iulij, ſicque nauigauit vſque ad vigeſimũ nonũ dicti menſis donec venit ad oſtium freti ſeu Canalis Anglici. Vnde quaſdam è minoribus nauibus ſuis ad Parmenſem emiſerunt, vela ſua interea cõtrahentes, ſed à minore naue bellica Anglorum (Pinaſſam vocant) conſpecta Claſſis ibi eſt, præterquã, quod iam in Anglia de Hiſpanorum aduentu audierant, per Claſſiarios ſuos, qui recens ab oris Hiſpanicis Pleymunthã, pro victu, alioque apparatu neceſſario fuerant reuerſi. Qui tempeſtatem iſtam conſiderantes, Claſſem illam iam diſperſam, totoque mari diſiectam, nullo modo inſtitutam expeditionem perficere poſſe iudicarant.

Huc etiam accedebat, quòd D. Carolus Havvard Angliæ ſummus Admiralius, accepiſſet literas à Secretario, quibus ſignificabatur Reginam certiorem factam eſſe, claſſem Hiſpanicam minimè aduenturam, aut diutius ibi expectandam, ideoque ipſum oportere ex mandato Reginæ quatuor ex maximis fortiſſimiſque nauibus ſuæ Claſſis Chattam remittere.

Admiraldus Angliæ de his Plymuntha, vbi tum erat certior ſubito factus hora quarta pomeridiana die 29. Iulij, quanta poterat feſtinatione & diligentia naues ſuas è portu eduxit, nautaſq; & milites, quorum magna pars ob ſupra memoratam cauſſam aberat, eas cõſcendere iuſſit: maxima difficultate adeo vt ipſe Admiraldus eadem nocte, cum ſex nauibus in mare progreſſus, in ſtatione quæ ibi eſt, egerit, poſt quas multæ aliæ ſtatim portum ſunt egreſſæ. Circa meridiem diei 30. Iulij conſpecta ab Anglis eſt Claſſis Hiſpanica, quæ vento Auſtroaſrico recta Plymontham ferebatur: In quo magnupere, multorum rei naualis peritorum iudicio, peccatum eſt, cum ibi ſeſe ſiſtendo, plus commodi facere potuiſſet, Anglis videlicet adhuc imparatis, ſuiſq; proprijs viribus maximè confidentibus, & Hiſpanicæ Claſſis conditionem ignorantibus. Adde quod portus ille eſſet commodiſſimus, vbi ſecurius Anglorum potentiam ac opinionem vulgi explorare, diſcordiam quoque aliquam cauſſare potuiſſet, ita vt omnem belli vim eo conuertere neceſſe fuiſſet, eoque Parmenſi cum ſuis nauibus facilior exeundi poteſtas extitiſſet.

Sed hæc à Rege eiuſque conſiliarijs prohibita erant, expreſſeque mandatum, ſeſe cum Parmenſis militibus & nauibus coniungere, & ita ſimul propoſitum ſuum effectui reddere, idque eo facilius fieri poſſe putabatur, quod eo modo ſine dubio Angli & Belgi ingenti metu corriperentur, & quique naues ſuas ad Prouinciarum portuumque defenſionem reuocaturi eſſent, atq; ſic Parmenſis exercitu ſub protectiunem Claſſis ſuæ traducto, impreſſionem in Angliam facerent.

Dicitur præcipuos Claſſis præfectos, quique rei naualis erant peritiores: vtputa Vice Admiralius, Ian Martinus de Ricaldo, & Diego Flores de Valdez, & plures alios, criminatos fuiſſe inſtructionem illam tam reſtrictam, ideoque quod hoc caſu multa ſimul vna vice concurrere deberent, videlicet oportunitas venti, cæli, temporis, fluxus, & refluxus maris, quo è Flandria in Angliam appellere poſſent, ſæpè etiam tenebrarum vel lucis, locorum rationum, profunditatis, & quæ omnia à ventorum commoditate dependebant, eoque periculoſiora.

Verum videtur, ipſis commiſſum fuiſſe, vt Anchoras ſuas propè Caletum vel circiter facerent, quo Parmenſis cum nauibus ſuis, & omnis generis apparatu bellico venire, & magnis Hiſpanorum & Anglorum nauibus inter ſeſe pugnantibus, tranſire, atq; alibi iuxta Angliæ montes arenoſos milites ſuos in terram exponere deberet.

Captiui referebant, ipſos imprimis fluuium Tamiſin tentaturos fuiſſe, per quem paruis nauibus Londinum vſq; aſcendere, & vrbem diuitijs abundantem, parum munitam ciues, quoque belli non aſſuetos, qui eorum inſultui ne ſemel reſtituri eſſent, facilè expugnare poſſe exiſtimarent. inſuper ſperantes plurimos Reginæ nullam obedientiam preſtaturos, & Catholicos Romanos, aut Reginæ Scotiæ, (quæ tunc temporis opportunè ſupplicio affecta erat,) fautures ſeditionem aliquam facturos.

Hoc modo Parmenſem de ſuo aduentu ſæpius certiorem reddentes, trigeſimo Iulij Pleymontham præternauegarunt, quas inſecutæ naues Anglicæ, ventum ipſis præripientes eius commoditate Claſſem Hiſpanicam adoriebantur, vbi plurimis tormentorum ictibus ſeſe inuicem petebant.

31. Iulij. Poſtero die qui fuit 31. Iulij Angli adeo appropinquabant, vt Hiſpanos Muſqueti, vt vocatur, ictu poſſent pertingere: ibi Admiraldus Anglorum creberrimis tormentorum ictibus Vice Admiraldum Hiſpanorum infeſtabat. Hiſpanique tum animaduertentes agilitatem Anglicarum nauium in exonerandis, ab omni parte tormentis in hoſtem, Conglobati manſerunt in forma Semilunij paruis vtẽtes velis, ne alij alijs celerius irent. Dumq; eo modo progrediuntur, vna ex maioribus eorum triremibus (quas Galiaſſas vocant) magna vi tormentorũ oppugnatur, adeo, vt Claſſis totius ordo in anguſtum eius cauſa cogeretur: Quo factum eſt vt Principalis Galeo-

ſis Galeona Ciuiliæ quæ vehebatur Petrus Valdeſius, cum Baſco de Sylua & Alonſo de Sayas alijſque Nobilibus, malum ex violenta proximæ nauis colliſione, fregerit, atque ita Claſſem aſſequi non potuerit, quæ curſum ſuum vt illi ſubueniret, tardare noluit: verum pro victa Galeonam ſolam reliquit. Admiraldus Angliæ vbi Valdeſij nauem vidit, exiſtimans eam nautis & militibus vacuatam, aſſumptis ſecum quot potuit nauibus eam prætemagauit, ne ea nocte Hiſpanicam Claſſem è conſpecta amitteret. Nam Franciſcus Drakius (cui tamen cura Lucernæ ſiue funales, vt vocant, præferendi illa nocte commiſſa erat) ad quinque magnas Hulcas perſequendas curſum direxerat, quæ ſe à Claſſe Hiſpanica ſepararant; verum vbi eos Mercatores Oſterlingos eſſe reperit, dimiſit. Admiraldus totam noctem Hiſpanicam lucernam prò Anglica ſequens, manè inter medios inimicos erat; id autem vbi animaduertit, ex magno illo, periculo ſe callidè extricauit. An. 1588.

Sequenti die qui fuit 1. Auguſti Drakius, Valdeſij nauem obuiam habuit, ad quam ſpeculatores ſuos emiſit: Intellectoque, quod Valdeſius adhuc cum 450. viris in ea eſſet dedi eam ſibi petijt. Valdeſius honoris ſui cauſa conditiones prius aliquas proponi eaſque per ſuos ad Drakium deferri iuſſit: Qui Valdeſio reſpondit, otium iam ſibi non dari contrahendi, ſi verò dedere ſeſe vellet, experiretur ſe Clementem & humanum. Sin mortem appetere pugnando ſtatuiſſet, ſentiret eum virum. Ex quo reſpoſo, Valdeſius cum ſuis intelligens ſe in manus Drakij ipſius incidiſſe, celebritate nominis eius commoti, ſeipſi dediderunt, humanumque illum ſunt experti. Ipſe Valdaſius cum Nobilibus & 40. aut 50. ad ipſum pertinentibus in Drakij nauem conſcenderunt. Reliqui Pleymontham ſunt delati, vbi ſeſquiannum ad redemptionem ſitot aſſeruati. 1. Auguſti. Valdeſius capitur.

Valdeſius ad Drakium veniens manus eius exoſculatus ei affirmabat, ſibi cum omnibus ſuis ſtatutum fuiſſe pugnando mori, ni fauente ſibi fortuna ſua eueniſſet, vt in manus eius incidiſſent, quem humanum ſemper bonumque nouerant, Clementiſſimumque erga deuictum hoſtem eſſe omnium ore decantatum, audiuerant: adeò vt dubitare ſe diceret, an hoſtes plus cauſæ haberent ipſum diligendi ob res magnas fortiter & proſperè ab ipſo geſtas, an timendi ob fœlicitatem & ſingularem prudentiam quà in bello ſemper erat vſus: quaque iam ad ſummum culmen conſcenderat. Drakius ad hæc eum amplexatus digniſſimis modis excepit, ſecumque in menſa ſua cibum capere, & in Cubiculo ſuo dormiri voluit: Ibi Valdeſius Drakio vires claſſis Hiſpanicæ, quatuor magnas triremes à ſe tempeſtate ſeparatas narrare cœpit. Item quo pacto ſtatuiſſent, ad portum Pleymonthæ primum appellere, non expectantes vt inde Nauibus Anglicis prohiberi poſſent, quas ingentibus ſuis viribus nullo modo reſiſtere poſſe credebant, ſed Claſſe ſua, imperium totius Oceani ſe nactos perſuaſum habebant. Audaciam propterea Anglorum miratos ſe dicebat, qui ſuis paruis nauibus magnas Naues Hiſpanicas intra Muſqueti (vt vocant) ictum appropinquare ſuſtinuiſſent, ventumque præripuiſſent. & multa alia eius generis. Poſt illa mittitur Valdeſius cum ſuis in Angliam. quod vir eſſet Principalis & magnæ inter ſuos auctoritatis, oriundus eadem familia, qua Valdeſius ille qui anno millelimo quingenteſimo ſeptuageſimo quarto, Leydam in Hollandia obſedit. Fuit in hac Naui pars quadam theſauri Regij, videlicet 55. millia ducatorum in numerata pecunia, quæ tunc inter milites direpta ibi fuit.

Eodem die incenſa fuit vna maiorum Nauium Prætoria videlicet, Vice Admiraldi de Oquendo, quæ plurimum continebat pulueris nitrati aliumque apparatum bellicũ. Nauis huius ſuperior pars combuſta tantum fuit, cum pleriſq; perſonis quæ in ea erant, paucis exceptis. Atque ita factum eſt vt ab Anglis capta fuerit; & in Angliam adducta, cum multis ſemiuſtis miſeriſque hominibus. Puluis tamen nitratus (omnibus id admirantibus) ab incendio fuit præſeruatus.

Interea Admiraldus Angliç Prætoria ſua quæ Arca Regalis dicta eſt tota illa nocte ita prope Hiſpanos fuerat inſequutus vt iam mane ſolus fere fuerit inter hoſtiles naues, horaque poſt meridiem ſurit quarta, antequam reliquæ ſuæ Claſſis naues peruenire ad eam potuerint. Atque eo tempore Hugo de Moncada quatuor Galeaſſarum præfectos, multis precibus à Duce De Medina Celi contendiſſe dicitur, vt ſibi liceret Admiraldum Angliæ adoriri: Quod Dux permittendum ei non exiſtimauit, quod limites mandatorum quæ acceperat, & inſtituti ſui excedere nollet.

Die Martis qui fuit 2. Auguſti, cum Claſſis iam eſſet ex aduerſo portlandię ventus ab Aquilone flare cœpit: atque ita factum eſt, vt Hiſpani ventum nacti ſint fauentem, ad inuadendos Anglos. Sed Angli quod minores haberent naues & agiliores, venti prærogatiuã rurſum Hiſpanis præripuerunt; Quo Hiſpani ad pugnam magis incitati quam antea videbantur. Sed cum Angli ab initio diei omni genere tormentorum, tam magnorum quam paruorum continuò & indifeſſe eos impugnarent Hiſpani rurſum agmine facto, naues ſuas omnes in arctum conglobarunt, vt facile appareret, eos non inuadere alios, ſed defendere tantum ſe velle & ad præ- 2. Auguſti.

An. 1588. ſctiptum ſibi locum pergere, qui fuit propè Dunkerckam, vt ibi eum Parmenſe vites iungerent qui paruis ſuis nauibus quaſi ſub vmbra magnarum tutius ire ſtatuerat, atque ita totá expeditionem circumſpectè inſtituerat.

Hæc erat omnium cruentiſſima pugna in qua Admiralius in medio hoſtium pugnans, & videns quendam procul ſtantem compellabat his verbis. O Georgie quid facis? ſpem meam & opinionem de te eludes? mene deſeres? quibus ille incitatus continuò accedit, & hoſtes aggreditur, viriq́ue fortiſſimi officium facit. Nomen huius Capitanei erat Georgius Kenner, Vir multa prælia marina expertus.

In hoc Conflictu expognata ab Anglis eſt magna quædam nauis Veneta, cum aliquot minoribus.

Creſcebat interea Anglorum Claſſis, ad quam ex omnibus Regni portubus, naues & homines confluebant, quia omnes eo tanquam ad Campum verè laudis & gloriæ adipiſcendæ debitumq́ue patriæ ſeruitium præſtandi confluebant.

Inter hos multi fuerunt magni nominis viri, vt Comites Oxooiæ, Northumbriæ, & Combertlandiæ, cum multis equitibus & Nobilibus, quorum nomina Thomas & Robertus Cerilij, VVilhelmus Hattonus, VValterus Raioleus, Horatius Pala vicinus Heoricus Brooti, Robertus Caram, Carolus Blunt, Ambroſius Veellongbij, Henricus Noel, Thomas Gerard, Henticus Dudleius, Edvvardus Darcex, Arthnaus Gorge, Thomas VVodeus, VVilhelmus Hadrux &c. Atque ita factum eſt vt numerus nauium Anglicarum ſupra Centeſinum ſurrexerit. Quæ cum Doueriam appropinquarent, ad numerū 100. aut 120. fuetunt auctæ; non tamen eius magnitudinis vt Hiſpanos oppugnare poſſent, exceptis 22. aut 23. Reginæ nauibus maioribus, quæ ſolæ ferè ſua præſentia hoſti opinionem aliquam de viribus Claſſis Anglicæ reliquerunt: Cuius Nautæ & milites ad vndecim millia æſtimabantur.

Res geſtæ 3. Augusti. Tertio Auguſti, quum mare ventis placidum eſſet & quietum, pugna ſolum fuit ioter maiores triremes (quas Galeaſſas vocant) & Anglos: Cum vero illæ remis agerētur magna eo tempore præ Anglorum nauibus gaudebant prærogatiua, qua, vſi nihilominus Anglos ſuperare non potuerunt, parabant iam Angli globos, quos ad vtramq́ue Catenarum partem aptabant, vt rudentes cordasq́ue nauium ipſi ociderent, multaq; eius generis alia. Mittebant etiam quoldam e ſuis in terram qui puluerem nitratum ſibi aduehetent; Cuius magna iam laborabant inopia, idq́ue quia initio & in primæ pugnæ ſeruore maximam eius partem ſatis fruſtra conſumpſerant, quod poſt re, ſemper male eos habuit, Conquærentes, nihil ſibi è terra eorum quibus opus habebant, ſufficienter eſſe miſſum.

Eodem die Deliberatione habita, ſtatutum fuit, vt claſſis Anglica in quatuor partes deuideretur, quarum primæ præeſſet ipſe Angliæ Admiraldus: ſecundæ, Drakius: tertiæ capitaneus Havvkyus; quartæ, capitaneus Forbisher. Hiſpani inter nauigandū ordines ſuos accuratè obſeruabant? ternè quaternè, vel plures naues ſimul euntes propè admodum ſe mutuo inſequentes, fortioreſque naues & maiores aliarum nauium latera claudebant, ordine conuenienti.

4. Augusti. Pugna. Quarto Augulti cum Hiſpani iam eſſent ex aduerſo Inſulæ Vectis Admiraldus Angliæ comitatus optimis ſuis nauibus videlicet Leonè, cui præerat Dominus Thomas Havvart. Elizabet Iona, cui commendabat Robertus Soiuth vel eques nobilis genere Admitalij. Vrſo, cui imperabat D. Edmondus, Baro Scheffield, nepos Admitalij. Victoria, cui præerat Iohan Bairckius. Galeona Lyceſtrenſi, cui præerat ſupra nominatus, Georgius Kenner, maxima vi & horrendo impetu Admiraldum Hiſpaniæ, qui in media ſua erat claſſe eſt aggreſſus. Quod vbi vidit Hiſpanus adiutis potentiſſimis ſuis nauibus cootra iuit: terribilem pugnam cum Anglo iogrediens: Opponebatur enim latus lateri, ſimulq́ue tormenta omnia in ſe mutuo eiaculabantur 300. aut 400. pedum ſpatio à ſe mutuo diſtantes. Hiſpani tandem ventis vela dederunt, rurſumque in vnum ſe conglobarunt: Dumq́ue hæc ibi fiunt, implicuit ſe non procul inde Forbisherus paucis aſſociatus pugnæ cuidam periculoſiſſimæ. Dumq́ue Admiraldus ipſi auxilio iret, fortiter illum pugnaſſe & bene ſe geſſiſſe repperit, prudenterq́ue & in tempore pugnæ ſe ſubduxiſſe iudicabat, quod nullum poſt tantum conflictum, damnum accepiſſet.

5. Augusti. Eaque gratia, die poſtremo qui fuit 5 Auguſti Admiraldus eum Balteo equeſtri donault, cū Domino Thoma Hovvardo, Ducis Norfolciæ filio, cognato ſuo, ſimulque Barooe Sheffield, Iohanne Havvkyo & alijs.

Eodem die accepit Admiraldus Angliæ nuntiū ex maritimo Galliæ oppido, vulgo Haure de Grace, per ſuos emiſſarios & exploratorias nauiculas: quod in Gallia omnia adhuc eſſent pacata, nec vllum fieri apparatum auxilij Hiſpanis mittendi, quod à Guyſianis & Confœderatis timebatur; ſed paſsim rumorem ibi ſpargi, Hiſpanos Angliam debellaſſe.

6. Augusti. Hiſpani Anchoras... Sexto die Auguſti (qui fuit dies Sabbathi) Hiſpani ſub veſperū Doueriam vſq; prouecti anchoras quam primum eiecerunt in conſpectu Caleti, tendentes verſus Duynketkam: eo conſilio, vt Parmenſis ſuppetias ibi exſpectarent, ſine quibus vix quicquam poteraot. Angli hos inſequentes

An. 1588.

ſequentes anchoras etiam non longiori ſpatio ab ipſis iecerunt, quam vt globulo tormenti contingere eos poſſent: iunxitque ibi ſe ſuis D. Henricus Seymar cum Claſſe ſua 20. nauium, quæ in promontorio ſeu oſtio Tameſis ſtationem hactenus habuerat.

[illegible] ante Ca[illegible].

Claſſe itaq; in anchoris ibi collocata, Dux Medinæ quoſdam ad Parmenſem ablegauit, multique ſimul Nobiles, vt ſe reficerent, in terram ea occaſione conſcenderunt: inter quos fuit magno ſuo bono Princeps de Aſcoly, Regis filius habitus, iuuenis admodum & elegans, eoque fortunatior, quod integrum ei non eſſet, nauem è qua deſcenderat, repetere, quia illa in reditu, tempeſtate in Hiberniam delata ſubmerſa, ibi eſt cum omnibus qui ea vehebantur.

Parmenſis accepto de appulſu Hiſpaniæ Claſsis in oras Anglicas nuncio, quantum potuit, feſtinauit, vt ipſemet in hac expeditione præſens, res ſuas ageret: quia iam ſibi perſuaſerat, opera Cardinalis Alani ſe in Regem Angliæ coronandum; eaque gratia Seniori Comiti Mansfeldio Belgij præfecturam reliquerat. Votaque beatæ Mariæ Hallenſi in Hannonia (quam religionis cauſa viſitarat) fecerat: indeque diſcedens Brugas 7. Auguſti venit. *Parmēſis conſilium & factum.* *7. Auguſti.*

Poſtero die Dunkerkam proficiſcens ſonitum bombardarum audiuit vtriuſque Claſsis, veſperi Dixmudam ingreſſus, rei geſtæ ſucceſſum intellexit. *8. Auguſti.*

Die Martis, qui fuit 9. Auguſti circa meridiem Dunkerkam venit, cùm iam Hiſpanorum Claſsis omnis prӕternauigaſſet: nec interea vlla ipſius nauis ad Claſſem egredi, aut ſuppetias ei ferre fuerat auſa præ metu 35. Hollandicarum & Zelandicarum nauium, quæ ſub Imperio Admiraldi Iuſtini Naſſouij excubias ibi agebant. *9. Auguſti.*

Inſtructæ autem erant naues iſtæ nautis exercitatiſsimis, militibusque veteranis, inter quos erant 1200. Musketarij, vulgo appellati, gerentes duplicia ſclopeta; quos ex omni Belgarum militia Ordines ſelegerant, & ante hac naualibus pugnis interfuiſſe nouerant. His vnice mandatum erat, ne quā nauem portum egredi paterentur, neue rurſum vllas Aſſabras aut Pataſſas, aliasque minores Hiſpaniæ Claſsis naues; à quibus maximum erat periculum Dunkerkanis auxilio ire, permitterent: nam à maioribus nauibus, nihil erat quod metuerent, ob vadoſum ibi mare: verùm copiæ Parmenſis nondum paratæ, Claſſem non conſcenderant: ſolique transfugæ quidam Angli numero 700. Duce Guilielmo Stanleo equite, iam ad naues in tempore ſe receperant, quod ſe ſperarent in Angliæ oppugnatione primam aciem effecturos. Reliqui Refractarios ſe exhibebant, quod nautas viderent paucos eſſe numero, eosque inuitos ad expeditionem iſtam impelli; ſimul quod ſibi de pane, cereuiſia, alioque cōmeatu neceſſariò nondum eſſet proſpectum: ad quod accedebat, quod Hollandicæ & Zelandicæ naues in conſpectu eorū ſtabant, multa mala ipſis minitantes; præ quarum metu, nautæ, claſsiarijque, diù noctuq; clàm ſe inde ſubducebant, ne milites Parmenſis vi eos cogerent, conſcenſis nauibus Hollandorum, claſſem perrumpere conari: quod fieri non poſſe omnes iudicabant ob portus anguſtias. 14.

Videtur autem ipſius Parmenſis Hiſpanorumq; ea fuiſſe exſpectatio, vt naues omnes Anglicæ & Belgicæ, ſtatim viſa Hiſpanorum & Parmenſium claſſe, fugerent; & loco ipſis cederēt, ſolumque id darent operam quo ſe defenderent, portusque ſuos locaque maritima ab inuaſione tuerentur: Conſilium itaque & inſtitutum eorum fuit, vt Parmenſis leuibus ſuis nauibus, tanquam ſub vmbra & alis Hiſpanicæ claſsis, omnes ſuas copias, arma & apparatum omnem bellicum aduceheret; iunctiſque ita viribus inuaſionem faceret, aut dum Anglica claſsis pugna contra Hiſpanicam implicaretur, prӕternauigaret, oramque aliquam inuaderet, quam commodiſsimam iudicaſſet. Quod (vt ex captiuis intellectum poſtea eſt) facere ſtatuebant per fluuiū Tameſim; in cuius ripis, cum haud difficulter 20. aut 30. veteranorum ſuorum millia primo appulſu collocare ſe poſſe putaret; facilè ea ratione Londinum Angliæ metropolim occupari poſſe cum ſuis credebat, quia paruæ naues fluminis ripas legentes copias terreſtres fuiſſent comitatæ; tum quod vrbs parum eſſet munita, & facilis expugnatu, ob ciuium mollitiem & belli diſſuetudinem, qui continuo & indefeſſo labore ſuperari facilè poſſent; ſi quidem primo impetu non expugnarentur. Spes etiam non parua eos fouebat plures Reginæ futuros inobedientes & immorigeros, qui præſenti rerum adminiſtratione non eſſent contenti, vt Papiſtæ & alij. Item, qui Reginæ Scotiæ partibus fauebant, quæ opportunè tum recens mortis ſupplicio fuerat affecta; quos omnes turbas & factiones excitaturos exſpectabant. *Opinio Hiſpanorum de ſua claſſe.*

Cùm ergo Hiſpanorū claſsis in anchoris prope Caletum iam ſtaret, vt interea cū Parmenſi conſilia agitarent, quid ſibi pro Regis mandato, & præſenti rerum ſtatu præcipuè eſſet faciendum, Iamque (vt poſt intelligemus) inter ſe ſtatuiſſent 12. Auguſti die videlicet veneris, coniunctis viribus animiſque, cuius cauſa venerant, exequi. Admiraldus, Angliæ Reginæ literis ex aula admonitus, claſſem Hiſpanicam, ſtatione illa & anchoris fugandam aut inuadendam cenſuit, eaque gratia vt illa præſcripſit, ſtatim octo naues è vilioribus & abiectioribus, quas præ manibus habebat, ſublatis ex ijs rebus, qui pretij alicuius videbantur, puluere nitroſo, pice ſulphurata, omnibus eius generis materijs ad incendia excitanda compoſitis repleuit: machinaſq; bellicas et bombardas puluere bombardico, ferramentis ſaxiſq; inſtruens, naues ita 7. Auguſti, *7. Auguſti.*

 die

An. 1588. die Dominico ſecunda hora poſt mediam noctem, vento & æſtu ſecundis dimiſit: Quæ cùm iam aliquantum progreſſæ eſſent, deſertæ ab ijs, qui eas gubernabant, & Incenſæ, recta in Hiſpanicam claſſem ferebantur: quare incendium de nocte tantum Hiſpanis terrorem, trepitudinemque incuſsit, (metuebant enim, ne eiuſmodi hæ eſſent, quales erant Infernales illæ naues, quas puluere bombardico, & ſaxis repletas, ante triennium in obſidione Antvverpiæ, Fridericus Ienebelli ad pontem à Parmenſi in Schaldi extructum, effringendum confecerat) vt amputatis ſtatim anchorarũ rudentibus & cordis, erectis velis in apertum Ocianum latis confuſè ſe receperint.

Galeaſſa Hugonis Moncadæ propè Caletum perit. In qua trepidatione ingens triremis Prætoria, vulgo Galeaſſa Capitanea, alterius cuiuſdam nauis rudentib. impli-ata adeo fuit, vt clauus eius laxatus & amiſſus, ea ratione fuerit: Quare cũ iam gubernari amplius non poſſet, impetu fluxus marini ad littus Caletanum in vadum quoddam deijcitur, vbi ſtatim à multis Anglicis nauibus minoribus (quas Pinaſſas vocant) oppugnatus.

Quæ cùm machinis tormentiſque ſuis quidam eam percuterent, quia cominus cum ea congredi non audebant, Admiraldus Angliæ prælongam ſuam Scapham cũ 100. ſelectiſsimis ſuis militibus, præſecto eis Preſtano, eo miſit. Horum aduentu alij audatiores facti, hoſtilem nauim inuadunt: Quibus ſe opponit Gubernator, idemque quatuor Galeaſſarum Præfectus Hugo de Moncada eo fortius pugnans, quod è continenti ſuppetias ſibi allaturas Parmenſem confideret. Interea cùm iam pugnam aliquãdiu ſuſtinuiſſet, globo ſclopeti in capite percuſſus cecidir, multique ibi cum eo Hiſpani fuere interfecti Reliquorum plærique, vt ſe ſeruarent in mare deſilientes, ſubmerſi ferè omnes ſunt. Euaſit inter alios Generalis Claſsis Inſpector (quem illi vocant Viador General) Antonius Mauriques paucis comitatus, qui primus in Hiſpaniam certũ nuntium de eis, quæ Claſsi euenerant, tulit.

Ingens iſta & vaſta Triremis, qua 300. mancipia ad remos ſedentia, & 400. alij milites vehebantur, ſpacio trium horarum direpta ibi fuit: Inuentaque inter alia ſunt 50. millia Ducatorum theſauri Regij. Tandem cum mancipia ſolutis compedibus effugiſſent, Angli nauem incẽdere volebant, quod Caleti Præfectus Gourdanus permittere ipſis noluit, ob præiudicium & damnum, quod inde oppido & portui Caletano venire potuiſſet. Anglos propterea tormentis inde arcens.

8. Auguſt. pugna ad Grauelingam. Cùm iam 8. Auguſti mane Hiſpana Claſsis, poſt dictam confuſionem in ordinem ſe redigiſſet, maxima vi rurſus ab Anglis oppugnantur, in conſpectu Grauelingenſium: vbi rurſus vẽti prærogatiuam Hiſpanis Angli eripuerunt; qui commoditatem loci in ſtatione Caletana perdere, ventique prærogatiuam prope Duinkerckam ſibi eripi paſsi ſunt, potius quam ordinem mutarent, aut vires ſuas iam coniunctas inter ſe, & connexas ſepararent, ſolum ad defenſionẽ ſe parantes.

Etſi autem inter Anglicanas naues, multæ præſtantes eſſent, & inſignes, vix tamen 22. aut 23. earum fuerunt, quæ Hiſpanos (quæ 90. erant) magnitudine æquarent, aut adoriri eas commodè poſſent. Quare Anglicanæ vtentes ſua prærogatiua, hoc eſt, facilitate, qua ventis in quaſuis partes facilè vertuntur, Hiſpanis ſæpe proximè imminebant, tamque arctè eos vrgebant, vt haſta ſe mutuò contingere poſſent: atque ita modò vnum, modò alterum latus Hiſpanis præbentes tormenta omnia paruaſque bombardas & ſclopeta in eos exonerabant, integrum diem in hoc, violento pugnæ genere ſine intermiſsione conſumentes, donec puluis tormentarius & globuli eos deficerent. Quorum inopia laborare ſe videntes, conſultum non fuit, Hiſpanos amplius adoriri, quod illi nimijs commoditatibus Anglis præualerent, ob extraordinariam nauium ſuarum vaſtitatem ſeu magnitudinem, quas inſuper tam propè coniunctas (vt diximus) & tam accurato ordine inter ſe connexas retinebant, vt impugnari ſeparatim haud poſſent. Satis igitur habebant Angli Hiſpanos, Caleto & Duinkircke fugaſſe: eoque modo, quo minus Parmenſis copijs ſe iungerent impediuiſſe, & vento ipſis erepto, ab oris ſuis illos depuliſſe.

Hiſpani magnam eo die ſuorum cladem acceperunt, tranſuerberatis perſorariſque plurimis eorum nauibus, magnamque contra tormentorum vim In Anglos eiaculati ſunt: qui damnum quidem aliquod ſunt paſsi, non tamen quod comparari cum alijs poſsit. Nullam enim alicuius nominis aut nauem aut virum deſiderarunt. Accurata enim inquiſitione habita, toto tempore quo Claſsis Hiſpanica Anglicas vicinaſque oras prætervecta eſt, Angli vltra centum è ſuis amiſiſſe non inueniuntur: Idque cum naualis illius equitis Drakij, nauis plus quam quadrigeſies tormentis fuerit percuſſa, cubiculum eius bis globo traiectum, & ſub finem pugnæ nobilis cuiuſdam lectus, cui feſſus incumbebat impetu globi, ſub eo fuerit ſublatus. Item tum Comes Northumbriæ & Carolus Blunt nobilis cibum ſumpturi accumberent, globus tormenti, quod ſemicolubrinam vocant, cœnaculum medium perſorauit, pedeſque eorum attigerit, duoſque ex aſtantibus proſtrauerit, aliaque plura eius generis in alijs Anglorum nauibus acciderunt, quę longum eſſet recenſere; è quibus animaduerti manifeſtè poteſt, Deum Anglos non ſine miraculo

culo conſeruaſſe. Scribebat enim ad Reginam ipſe Angliæ Admiraldus, Anglos pro captu humano omniumque iudicio (habita proba circumſtantiarum omnium ratione) ijs viribus non eſſe, vt ſine magna admiratione in conſpectum Hiſpanæ claſsis venire poſſe, viderentur; adeò vt Deo libenter honorem ſuæ virtutis & fortitudinis tribuerent, qui hoſtem conſiliaque eius omnia confuderat.

Eodem illo die tanta machinarũ multitudine Hiſpanæ naues fuerũt perforatæ, vt ea nocte & poſtridie 2. vel 3. earum fuerunt ſubmerſæ; & inter eas magna quædam nauis Byſcaia, quam Capitaneus Croſs oppugnaret, quæ inter pugnandum perijt, adeo vt pauci admodum ex ea euaſerint; à quibus poſtea relatum eſt, præfectos nauis ſe mutuo interfeciſſe, dum nauis mergeretur, idque hac occaſione. Quidam qui cenſuerat nauem dedendam ſubito eſt interſectus: Interfecti frater mortem eius vlciſcens interſectorem interemit, & interea ſubitò nauis ſubmerſa eſt.

Duæ Galeonæ captæ, & in Zelandiã abductæ.

Eadem nocte duæ Galeonæ Portugalenſes 700. ſeu 800. vaſorum à claſſe deferuntur; videlicet S. Philippi, & S. Matthei, idque quod adeo eſſent tormentorum ictibus perforatę, vt aqua vndique in eas irrueret. Galeona S. Philippi vehebatur Franciſcus de Toledo, frater Comitis de Orgas, Magiſter Campi ſiue Colonellus 32. Cohortium: alijque præterea Nobiles, qui videntes malum nauis ſuæ, tormentorum ictu fractam, quantum poterant, littus Flandriæ accedere ſtudebant: quo cum pertingere nequirent, primarij inter ipſos ſe in ſcapham conijcientes ad proximum oppidum Oſtendam ſunt delati, nauisque cum cæteris derelicta, à Fliſsingenſibus capta eſt.

Altera Galeona, videlicet S. Matthei vehebatur alter campi Magiſter Don Diego Pimẽtel, qui Præfectus etiam erat alijs 32. cohortibus, frater Marchionis de Tamnares, cum multis alijs Nobilibus & Capitaneis. Nauis iſta, non vſque adeo magna fuit, ſed robuſta admodum; ex plurimis enim tormentorum globulis quibus fuerat percuſſa, vix 20. eam perforarunt aut læſerunt. Oræ eius ſuperiores ſiue pectorale munitum erat contra ictum Musketi, id eſt, duplicis ſclopeti. Tranſuerberata & perforata fuerat hæc nauis, pugna ad Grauelingam: ita vt aquæ influentia impediri non poſſet: quo viſo Dux Medinæ ſcapham maiorem præfecto eius miſit, vt ſe cum primarijs in ea viris ſeruaret. Quod ille præ animi magnitudine facere recuſauit: quare Dux ei mandauit, vt ergo iuxta eum nauiget, quod in ſequenti nocte non potuit ob aquarum copiam, quæ vndique in nauem eius ingruebant; quas opera 50. virorum, quos continuo ſentinæ adhibebat euacuare nequiuit, vt nauem à ſubmerſione conſeruaret. Deſertum itaque hoc modo, & ſeparatum ſe ab Admiraldo ſuo cernens, velis, remiſque quantum potuit ad oram Flandriæ contendebat: vbi à 4. vel 5. nauibus bellicis, quæ in ora illa ſtationem habebant, viſus, ab eiſdem, vt ſe ipſis dederet, eſt admonitus. Quod cum facere ille recuſaret, fortiter ab ijs omnibus ſimul eſt oppugnatus, multiſque tormentis nauis eius percuſſa, multo magis quam ante debilitata eſt, ſimulque 40. ex militibus eius fuere interempti. Qua neceſsitate coactus tandem fuit ſe ded[illegible] nobili [illegible] Vanderdu[illegible] alijsque Capitaneis, qui eum cum naue in Zelandiam ſecum adduxerunt. Itemque & alteram illam de qua iam dixi: quæ ambę paulò poſtquam maior potiorque bonorum, q[illegible] erant pars ęxonerata eſſet, ſubmergebatur.

Ad [illegible] huius memoriam, dictus Capitaneus Vanderdues, Lugduni Batauorum in maiori templo, vexillum alterius harum nauium ſuſpendit, quod tantæ eſt longitudinis, vt in ſummis [illegible] ſolum contingat.

Eodem fere tempore, alia quædam nauis minor ad littus Flandricum circa Blanckebergam neceſsitate impulſa contra tumulos arenoſos effracta vectores ſaluos emiſit. Ita Deus non Anglos modo, ſed Zelandos etiam potentiſsimas hoſtium ſuorum naues oſtendere voluit, vt ijs viſis agnoſcerent, quam exiguas contra tantam potentiam vires haberent, ni Deus, animũ, prouidentiam & fortitudinem eis dediſſet, ipſeque multis in locis pro ipſis pugnaſſet.

Fuga Claſsis Hiſpanæ, & prudens conſilium Admiraldi.

Cum ergo 8. die Auguſti claſsis Hiſpana oppugnata (vt dixi) fuiſſet, coniunctis arcte, vt ſuprà, nauibus paruiſque velis erectis, flante Auſtroafrico ſeu Lybonoto, Dunkerkam prætenauigauit, perſequentibus eam Anglis. Quos cum poſtero die paulò longius eſſet antegreſſa, maiora vela explicauit; quo ſatis indicabat, ſe non pugnam amplius, ſed fugam parare. Quapropter etiam Anglorum Admiraldus D. Henricum Seymer, cum minoribus quibus præerat nauibus ad littus Flandricum relegauit, vt ibi coniunctis Belgarum nauibus, Parmenſem ſi forte cum ſuis egredi conaretur, exitũ prohiberet. Ipſeque interea Hiſpanorum claſſem prope inſequebatur vſque ad 11. vel 12. Auguſti, propterea quod exiſtimaret eos adhuc in Scotiam vela verſuros. Et quamuis ſatis prope accederet, impetum tamen in eos non fecit, quod inopia pulueris tormentarij, & globulorũ (vt iam dixi) laboraret. Sed cum 12. Auguſti maiori vento ingruente, Hiſpani omnia vela ſua erexiſſent, totos ſe fugæ dantes, relictaque iam à ſiniſtris Scotia, verſus Norvvegiam tenderent, (quo ſatis indicabant, ſe ſolum id ſtudere, quo ſalui euaderent periculoſiſsimam Septentrionis nauigationem, nauibus tantopere lęſis & perforatis aggredientes)

An. 1588.

gre ſentes) Angli videntes eos iam veniſſe ad altitudinem 57. graduum, periculi in quod Hiſpani ſe præcipitabant, participare nolentes, ſimul quod omnibus ferè rebus neceſſarijs egerent; perſertim verò puluere tormentario & globis, in Angliam ſunt reuerſi.

Angli relicta claſſe Hiſpana redeunt 14. Aug. in Angl.

Paruas tantum naues ſpeculatorias aliquot ibi relinquentes, quibus iniungebant, vt Hiſpanos eminus ſequerentur, quo curſum eorum obſeruarent. Ita factũ eſt, vt 14. Auguſti magnis periculis & laboribus Angli Harduuicum appulerint; totos enim duos vel tres dies iam magna tempeſtate fuerant conflictati, quam veriſimile eſt, magna etiam damna Hiſpanorum claſsi, vſque adeo, vt dixi, læſæ attuliſſe. Angli in terram deſcendentes, ſtatim de victu, puluere tormentario, alijſque rebus neceſſarijs ſibi proſpexerunt, vt parati in omnem caſum eſſent, dum à claſſe Hiſpanica noua exſpectant. Sed paulò pòſt de curſu Hiſpanæ claſsis certiores facti, conſultiſsimum exiſtimarunt eam horrido illi, & Boreali mari relinquere, neque ibi eam quærere.

Hiſpa. claſsis Conſiliũ capit vt circuitu facto per Scotiã & Hyberniã domum reuertatur.

Hiſpani videntes iam ſe 4. vel 5. millia ſuorum deſiderata, plurimoſque adhuc læſos eſſe & ægrotos, tum 10. vel 12. naues principales è ſuis eſſe perditas, deliberabant inter ſe, quid potiſſimum faciendum ſibi eſſet à perſequutione Anglorum iam liberatis. quia victus eos deficiebat, & rudentibus, cordis, anchoris, malis, carbaſis, alioque apparatu claſsico indigebant; ſimulque de auxilio ſibi à Parmenſe præſtando deſperabant, (qui plane credens, certoq; exſpectans claſſem redituram, magnum ſuum apparatum continuo vrgebat, & magnam vbique anchorarum copiam fabricari, aliaque ad claſſem inſtruendam neceſſaria parari iubebat) viſum ipſis tandem eſt, vbi primum ventus eis inſeruiret, verſus Septentrionem Angliam, Scotiam, & Hiberniam circumire, & ſic domum repetere.

Intellexerunt enim per Scotiam paſsim mandatum eſſe, proſpectumque, ne quicquam ibi ſubſidij conſequerentur. In Norvvegia verò neceſsitati ſuæ ſatisfacere non poterant: captis ergo inter nauigandum aliquot Scotorum piſcatorum & aliorum nauibus; viros in naues ſuas receperunt, vt viam ſibi monſtrarent, eſſentque loco Nauclerorum. Metuentes etiam ne dulcis aqua eos deficeret, equorum omnium & mulorum ſuorum iacturam fecerunt, ſicque vento ſecundo vecti inter Orcades & Inſulam *Feare Ile*, vulgo dictam, cis Scotiam nuſquam appellentes in altum Septentrionem verſus tendentes, ad gradum vſque 61. à terra omni facile 80. leucis diſtantes. Vbi Dux Medinæ, claſsis præfectus omnibus mandauit, vt pro virili ſua, quiſq; verſus Byſcaiam curſum dirigerent; Ipſeque cum 20. aut 25. nauibus optimè inter cæteras de aqua dulci, & alijs rebus neceſſarijs proſpectis altius in mare eſt prouectus, domumque hac ratione cum ſuis venit. Reliquæ naues 40. numero quibus Præfectus datus erat Viceadmiraldus propius Hyberniæ littus legebant, verſus caput Claræ tendentes, quod ſperarét ibi aquam dulcem nanciſci, & in terram ſuos exponere, vt ſe aliquantum reficerent, poſſe. Verùm contrarijs multis ventis agitatę, tandem 2. die Septemb. orta tempeſtate, vento Auſtroafrico in diuerſas Hyberniæ partes ſunt deiectæ, vbi multæ naues perierunt. Interque alias Galeona Michaelis de Oquendo, quæ vna fuit magnarum Galleaſſarum. Item, duæ magnæ naues Venetianæ; vocatæ La Ratto, & Bellanzara cum alijs 36. aut 38. nauibus, quæ varijs tempeſtatibus fractæ ſunt, pereuntibus vnà pleriſq; qui ijs vehebantur: quædam naues vento Occidentali in mare Anglicum actæ fuerunt; quarum aliquæ in ipſam Angliam, quædam Rupellam delatæ, captæ ibi ſunt.

Naufragium Hiſpanorũ ad oras Hybern.

Ex 134. nauibus magnis Hiſpanæ 53 tantum reuerſæ.

Appulit & ad Normanniæ portum dictum, Haure de grace, vnà quatuor magnarum Galeaſſarum, tempeſtatis neceſsitate coacta, vbi naues cum mulieribus Hiſpanicis, quæ claſſem ſequutæ erant, reperiebant. Duæ etiam naues in Norvvegiam ſunt deiectæ, quæ perierunt, vnàque earum magna admodum fuit, cuius viri tamen euaſerunt: adeo vt ex 134. nauibus, quæ ex Portugallia ſoluerent, 53. tantum paruæ ſimul & magnæ fuerint reuerſæ, videlicet, ex 4. magnis Galeaſsis vnà, ex 4 triremibus; vnà reliqua. Ex 91. magnis Galeonis & Hulcadibus, deſideratæ 58. reuerſæ 33. Ex Pataſsis & Aſſabris 17. deſideratæ & 18. reuerſæ. In ſumma deſideratę ſunt 81. naues, in quibus fuere Galeaſſæ, Triremes, Galeonæ, aliæq; naues tam paruæ quã magnæ. Interque 53. naues reliquas, numerantur etiam eæ quæ domum ſunt reuerſæ, antequam in mare Anglicum venirent. Duæ Galeonę ex his quæ reuerſæ fuerant, caſu incenſæ in ipſo portu ſunt, cuius generis infortunia aliæ pluræ paſſæ ſunt. Ex 30. hominũ millibus, quæ in hac claſſe erant, pro modo & numero nauium quæ periêre, lõge maior & melior pars eſt deſiderata; multique inſuper eorum qui reuerſi ſunt, ex laboribus & eomoditatibus itineris paulò pòſt domi interiere. Dux Medinæ Sydoniæ reuerſus, exauctoratus, iuſſusq; domum ſuã ſe recipere, cũ conſilio ne in Aulam veniret: vbi æmulis & detractatoribus ſuis ægrè ſatisfacere aut reſpondere potuit. Multi nobiles, & magni nominis viri poſt reditum mortui ſunt: vt Iohannes Martinus de Ricaldo, cum multis alijs. Bona etiam nobilium pars ante reditum interierat, aut aquis fuerat ſubmerſa, vt Thomas Perenot à Granuella Belga, Comes Cantebroij, filius fratris Cardinalis Granuellani.

Hiſp. aliquot

In Zelandia detinebatur, captus Don Diego de Pimentel, frater Marchionis de Tanneras,

aſſinis

affinis Comitis à Bona vento & Calua, erat is Magiſter Campi, (vt vocant) ſeu Colonellus 32. cohortium: multique alij eadem in naui cum eo cepere.

In Anglia captus erat (vt diximus) Petrus Valdeſius, vir multarum rerum vſu præſtans, magnique inter ſuos nominis: fuitque cum eo Don Baſco de Sylua, & Don Alonſo de Sayas, cum alijs. *Nobiles mortui & capti.*

In Hybernia nobiles multi ſunt ſubmerſi: multi item à Barbaris illuſtribuſque Hybernis interempti. Aduectus tamẽ inde fuit, Don Alfonſo de Lucon, qui Præfectus, vulgo Colonellus etiam fuerat 32. cohortium legionis, vulgo dictæ Tertiæ Neapolitanæ, cum Rodrigo de Laſſo, duobuſq; ex familia de Cordua, qui cuſtodię Horatij Palauicini ſunt commiſsi: vt pro ijs commutatione facta redimeretur. Odetus D. Telignius, filius D. Lanouei, qui in arcis Turnacenſis cuſtodia detinebatur, in pugna prope Antvverpiam captus. Denique nulla fuit in Hiſpania familia illuſtris aut prænobilis, quæ in hac claſſe filium, fratrem, aut conſanguineum non perdiderit.

In huius rei memoriam Zelandi nummum argenteum & æneum cudi iuſſerunt, qui in vna parte contineret arma Zelandiæ, cum hac inſcriptione: SOLI DEO GLORIA. In altera magnæ aliquot naues cum his verbis: *Claßis Hiſpanica*, & in circumferentia eius: *Venit, Iuit, Fuit.* Anno 1588. Hoc idem eſt, ac ſi diceret: Claſſem Hiſpanicam hoc anno veniſſe, iuiſſe, & fuiſſe; de quo ſoli Deo gloria. *Ad rei memoriam nummi cuſi.*

Cuderunt & alium nummum, in cuius vna parte nauis erat fugiens, & mergens, in altera parte, quatuor viri flexis genibus, orantes, Deoq; gratias agentes; cum hoc dicto, *Homo proponit, Deus diſponit.* 1588. Cuderunt & in Hollandia varios eius generis nummos ad perpetuum rei memoriam veterum Romanorum more.

Dum admirabilis & ſupra fidem potẽs hæc claſsis Anglicas oras legebat, omneſque iam viderent, & audirent quod ante credere non poterant, populus omnis per Angliam ad Deum præcibus ſuis & ſupplicationibus ſe conuertit: præcipuè verò exterarũ nationum Eccleſiæ (quibus maxima timendi cauſa, quibuſque nominatim Hiſpani dira fuerant minati, continua ieiunia & ſupplicationes ſuis indicebant, vt Dei iram, furoremque ob peccata ſua ſibi iam imminentem auerterent; quod ſcirent, præces vnicum eſſe contra omnes hoſtes, calamitates, neceſsitateſque, refugium ſolatium & medicinam afflicto oppreſſoque humano generi. Huiuſmodi dies precum inſtituti etiam ſunt per vnitas Belgij Prouincias. *Angli & Belgarum vnitæ Prouinciæ, orant, ieiunant, & Deo gratias agunt.*

Cũm iam claſsis Hiſpana aliquo tempore abijſſet, dies feſtus in Anglia mandato Reginæ, & in vnitis Belgarum Prouincijs iuſſu Ordinum, publice indictus eſt, quo omnes templum conuenire, Deoque laudes & gratias ibi dicere iubebantur; iniunctumque miniſtris eſt, vt ad id populum ſedulo adhortarentur: Is dies fuit 29. Nouembris, qui totus in ieiunijs, continuis præcibus, & gratiarum actionibus conſumptus ibi eſt.

Ipſa etiam Angliæ Regina, Londini de tam glorioſa ſua, ſuorumque liberatione Chriſtiane triumphauit, morem Romanorum imitata; curruque triumphali per vrbem Londinẽſem (comitantibus eam ſolenniter omnibus Regni Ordinibus & Officiarijs) veſtibus triumphalibus vecta eſt à Palatio ſuo ad templum primarium D. Paulo ſacrum, e quo deuictorum Hiſpanorum inſignia & vexilla extenſa propendebant. Stabantque ciues omnes Londinenſes ab vtroque latere platearum per ſocietates ſuas, & ambacta cum ſignis & banerijs ſuis, erantque plateæ vtrinque veſtitæ panno Azureo, quæ cum dictis banerijs, magnificum & ſplẽdidum valde reddebant proſpectum. Regina in templum ingreſſa cum Clero & Aulicis ſuis, Deo gratias egit, publicamque concionem in cœmiterio coram ſe haberi mandauit: cuius nullum aliũ fuit argumentum, quam vt Deo laus, honor, & gloria redderetur, nomenque Dei, gratiarum actionibus extolleretur. Verbiſque ſuis populum alloquuta ad idem faciendum eſt adhortata, ad quæ populus maxima acclamatione ei lõgiſsimam fœliciſsimamque vitam à Deo dari eſt precatus, ad confuſionem hoſtium ipſius. *4. Decembr. Regina Angl. Triumphans.*

Hac ratione magnifica ingens, & potens claſsis Hiſpanica (quam ipſi vbique inuincibilem appellabant) qualis, multis ante ſæculis nulla oceanum nauigauit, in fumos abijt anno 1588. magna auctorum ſuorum confuſione. De qua fœlicitate Reginæ vicini amiciq; omnes ei ſunt congratulati, multique verſus in eius honorem conſcripti à viris doctis ſunt, quorum aliquos, qui ad manus noſtras venerunt, adiecimus.

AD SERENISSIMAM ANGLIAE REGINAM,

Theodorus Beza.

S*Trauerat innumeris Hiſpanus nauibus æquor,*
Regnis iuncturus ſceptra Britanna ſuis.

Tanti

Tanto huius rogitas, quæ nam ſit cauſa? ſuperbos
Impulit Ambitio, vexit Auaritia.
Quàm bene te Ambitio merſit vaniſſima, ventus:
Et tumidos tumidæ, vos ſuperaſtis aquæ.
Quàm bene totius raptores orbis auaros,
Hauſit inexhauſti vaſta vorago maris,
At tu, cui venit, cui totum militat æquor,
Regina, ô mundi totius vna, decus.
Sic regnare Deo perge, ambitione remota,
Prodiga ſic opibus perge iuuare pios.
Vt te, Angli longum, longum Anglis ipſa fruaris,
Quàm dilecta bonis, tam metuenda malis.

Cùm iam Claſsis iſta ita euanuiſſet, Parmenſis copiarum ſuarum partem in præſidijs collocauit: reliquam verò potioremq́; partem in Brabantiam duxit, non ſine opprobrio & magna exprobratione eorum, qui expeditionis huius inſtitutum nunquã probauerant. Hi iam Conſultores iſtos irridebant, qui Hollandos & Zelandos non auſuros portum Neoportenſem, & Dunkerkenſem obſidere cenſuerant, allegantes ipſos conſpectum tantæ claſsis nunquam ſuſtenturos; præſertim cum adſuturus ibi namque eſſet Parmẽſis tanta nobilitate & exercitu Regio comitatus, inſuperque claſſe potenti inſtructus. His indignatus commotusq́ue Parmenſis irarum plenus, expeditionem contra ditionem Tolenſem & Bergam ſuſcepit, ſimulans ſe Hueſdã Brabantiæ oppidum obſidere velle.

Inſulam Tolæ inuadit Regolus Montignius fruſtra. Ita factum eſt, vt Montignij Regulus idemque Marchio Renti, cum comite Octauio Manſveldenſi è Brabantia 700. vel 800. milites in Tolenſem Inſulam (per aquam quæ Voſmare appellatur, quaque à Brabantia, Tola ſeparatur) quæ vadoſa erat, ducere tentarent. Hi enim in duos greges ſe diuidentes, inuaſionem fecerunt, deſenſi à 2000. ſclopetarijs (quos musketarios vocant) qui in aggeribus conſtituti, omnes qui eis in Inſula illa reſiſtere vellent, globulorum ſuorum ictibus infeſtarent. Sed cum Inſula illa aggeribus longe eſſet inferior, globi dictorum ſclopetariorum campos latè ſuperuolabant, armentaque hinc inde & greges feriebant. Cùm verò ibi tum eſſet Georgius Eberhardus Comes Solmenſis, Mauricij Auraici in Zelandia vicarius comitatus 150. è ſuis militibus; is aggerum commoditate vſus, (qui exſtructo pectorali (id eſt, muro terreo ad pectus defendendum facto) erant muniti, hoſtem in fugam conuertit; omneſque qui tãtis viribus & impetu ſub deſenſione 2000. dictorũ ſclopetariorum per aquam venerant, redire coegit. Quod cum nondum ſatis ipſis eſſet, ſecundo pugnam ſunt aggreſsi, maiorem aliunde pugnandi commoditatem nacti, cui ſecundæ oppugnationi è ciuitate Tolenſi ſuperueuit cum ſua cohorte Capitaneus de Groo, qui laſsis recenti ſuo milite ſubueniẽs, iterum in fugã hoſtem compulit: cumque longa dimicatione puluis eorum oſs iam eſſet conſumptus, non tantam cladem inferre potuerunt, quantam aliàs potuiſſent. Interea hoſtis ipſe confeſſus eſt, ſe ibi plus quàm 400. è ſuis deſideraſſe, quorũ maior pars in capite ictã fuerat, dum ex aqua, aut ſummis aggeribus eminerent. Fuére inter cæſos duo Capitanei, Hilpanus & Hybernus, Comes Octauius è Manſveld. ægre è luto euelli duabus haſtis potuit, vti & Marchio Rentiacus. Ex Zelandis militibus vnus tantum fuit cæſus, & duo læſi, quod dignum fuit admiratione.

Poſt illa, profecti ſunt Bergas ad Zomam, quam obſidere parabant, cum ſe Tola potiri non poſſe cernerent, virtute & vigilantia dicti Comitis Solmenſis prohibiti: qui ipſe toto tempore, quo milites Parmenſis prope erant, ſingulis noctibus in ipſo aggere vigilabat, quietemque capiebat: & de die in oppidum ſe recipiebat, quod multo tempore continuabat, quia hoſtes aggere aliquo potiri diù ſperabant.

Berga à Parmenſe obſeſſa. Berga Marchionatus habent dignitatem, poſt mortem poſtremi è ſua familia Marchionis Iohannis veneno nuper in Hiſpania anno 1 5 6 7. extincti, peruenit ad ſororis ſuæ filiam, natam ex Domino de Merode, & Peterſem; quæ nupta eſt Domino de Berſele, Baroni Brabanto, qui Regis Philippi & Hiſpanorum partes eſt ſequutus, etiamſi Leodij habitaret. Ciuitas iſta ſita eſt in Brabantia ad Schaldim, ſatisque eſt ampla & commoda, fundata ad fluuium Zomam, nunc per inundationem aliquantum à Schaldi diſsita, ſed commodo portu ad Schaldim ſe extendens, vbi caput ſeu promontorium quoddam habet; quod fortibus vallis, & munitionibus inſtructum præſidiarij cuſtodiebant. Præerat eo tempore ciuitati quidam militum præfectus (Colonellum vocant) [redacted] Campro Britannus, is ſucceſſerat in præfectura V Vilhelmo Drurio Equiti Anglo; maior præſidiariorum pars erant Angli, quibus iuncti erant aliquot Belgæ, & inter eos quidã ad prædas paſsim capiendas compoſiti, vulgo Freybeuter qui indies in Brabantiã excurſiones faciebant, latè omnia depopulantes; vias Antverpienſem, Bruxel-

Bruxellenſem, Mechlinienſem terra & aqua obſidentes, viatores, etſi iuſto militum commeatu proſpectos, ſpoliabant, miſereque diripiebant. Ingentia ſpolia indies & diuitias in vrbẽ reportantes. Plurimos ſubinde magni nominis nobiles & ciues, qui 10. aut 20. millia florenorum pro redemptione darent, captiuos ducebant: quæ cauſa fuit, cur omnes Parmenſis opem cõtra iſtos inclamarent, eumque ſolicitarent, vt ciuitatem iſtam obſideret.

Parmenſis ergo 24. Sept. ciuitatem iſtam obſideri iubet, eaque gratia machinas, tormenta, corbes munitionales maiores, itemque paruos ad gerendam terram, malos, aſſeres, fabros, ſchaphas eo adducens. Primumque munitionem promontorij Bergenſis, quæ eſt ad Schaldim, deijcere conabatur, tormenta ſua in aggere collocans; vnde dictam munitionem crebris ictibus oppugnabat. Simulque aſtu rem tentare volens, duos Anglos, vt hac in re ſibi ſeruirent, ſollicitabat: quos ex eo nouerat, quod olim captiuos illos detinuiſſet; hi Parmenſis rogatu (vt videbatur) inducti receperant in ſe, (prætextu quod plerique præſidiariorum erant Angli) ciuitatem ipſi prodere: quoque hoc facerent probabilius allegabant Præſidiarios multas ob cauſas offenſos. Hi duo vocati Grieueſton, & Redhead inſtructi ab ipſiſmet præfectis Bergenſibus, quibus conſcijs omnia agebant, ita probè rem geſſerunt (quia erant alicuius inter ſuos nominis) vt torques ſiue catenas aureas à Parmenſi iam acciperent, cum promiſsis longe ampliſsimis.

Stratagema iſtud eo vſque fuit adductum; vt Parmenſi promiſſum à Præſidiarijs quibuſdam Bergenſibus eſſet, Ipſum 24. Octobris præcipuo vallo promontorij, quod in Boreali parte erat, potiturum, adque maiorem Parmenſis ſecuritatem, Grieueſtonus perſonam ſuam ipſi oppignerauit, ligandumque ſe præbuit, vt interimeretur, ſi militem Parmenſis intra munitionem dicti promontorij non adduceret. Iamque 30. vel 40. erant Intromiſsi, & inter eos Grieueſtonus, cum Baro VVillonghbeius, Anglorum præſidiariorum Præfectus, portam penſilẽ ſeu cratem ligneam demiſit. Cumque in tertio vel quarto ordine ſequeretur, Proditor Dauentriæ Stanleius, qui cum alijs Parmenſis præfectis, & ſtrategis preſſum ſe à tergo videns, à 4000. è ſuis, inter quos 1500. erat Hiſpani, idque anguſto admodum in loco: conſultum exiſtimarunt, virtute & fortiter pugnando munitionem occupare, vtentes occaſione aquæ iam deficientis, æſtusque maris qui iam defluxerat, ſeptum ligneum, quod in mœnibus erat, aggreſsi vi abrumpunt, mœniaque conſcendentes cominus cum Præſidiarijs dimicant.

Verùm cùm parata omnia ibi eſſet in Parmenſium aduentum, magno ſuo malo à Præſidiarijs oppugnatores excepti fuere, fortiterque inde repulſi: ad quod accedebat etiam, quod æſtus maris refluens, coegerit Parmenſis copias inde ſe recipere, & tardè receptui maximo ſuo incommodo canere: quo factum eſt, vt multi ex illis fuerint ſubmerſi: quorum numerus additus ad interfectorum multitudinem multæ centuriæ fuerunt, interq; alios capti ibi ſunt, XVIII. vel XX. Hiſpani alicuius nominis. *Parmenſis Stratagema male ſuccedit.*

Parmenſis animaduertens hoc ſtratagema ſibi male ceſsiſſe, parumque ſpei ſupereſſe Bergæ potiundæ, ob iuſtas peditum equitumq; copias, quæ ibi erant in præſidijs, & quod Ducibus duobus fratribus Baxijs, Buſcoducenſibus, equitum præfectis, & alijs victorioſas hoſtiq; damnoſas excurſiones indies faciebant; caſtris motis recedere inde ſtatuit, eoque magis quod à Brumali tempeſtate oppugnatũ ſe ſimul cerneret, quia multis pluuijs vicina Regio adeo eſſet Inundata, aggeresque, & littora adeo lutoſa & lubrica, vt difficillimo itinere eo venire quis poſſet, vnde victus & annona indies ibi fiebat carior; adeo vt in exercitu eius, quæ ad Voſmariam erat, amphora aquæ dulcis veniret 5. groſsis, & interdum tribus ſtuferis; idque quia in vaſculis & amphoris Steinberga eo aſportari in humeris debebat: Cumque reliqua annona pro modo iſto & rata veniret, ob viarũ videlicet difficultatem (erant enim in Inſula Tolenſi facilè 3000. aliiq; paſsim copiæ in vicinia) quæ Parmenſibus moleſti valde erant, damnaque grauiſsima, terra & aqua inferebant, fortunæ ſuæ diffidens, Parmenſis triſtis & melancholicus 12. Nouemb. Bruxellas conceſsit, ſuis mandans vt paulatim Bergenſem obſidionem ſoluerent, munitionesque paſſim extruerent, quibus Bergenſium excurſiones impedirent, collocatis ibi ibi præſidiarijs, vti & fecit Roſentaliæ, Turnhoutij, & per omnẽ ditionem Kempenſem. Hoc modo Berga ab obſidione liberata eſt, hoſtibus magna ibi clade & damno affectis, multisq; itemq; ex magnatibus & nobilioribus captiuis ibi relictis. Ab eo tempore Berga meliori & ſecuriori multo fuit in ſtatu, melius videlicet exinde munita, item nouis ædificijs ornatior ſplendidiorque facta. *Parmenſis caſtra mouet, ſoluitque obſidionem Bergenſem.*

Poſt ſolutam obſidionem Bergenſem, Mauricius Auraicus Naſſonius, veræ in VValachria 20. Nouembr. huius anni 1588. Marchio dicti loci inauguratur. In qua ſolennitate argenteus nummus ſparſus cum inſignibus Naſſouijs & Verenſibus coniunctis, & colligatis, cum hac inſcriptione. *Nodus Indiſſolubilis.* In altera nummi parte, manus erat euaginatum tenens gladium cum inſcriptione. IE MAINTIENDRAY, quod eſt, Tuebor. *Mauritius inauguratur in Marchionem Veræ.*

Spargebãtur & quidã nummi cum duabus nauibus ſe mutuo apprehendentibus, Mercurijq; caducæ conſtinentibus cum inſcriptione: AVXILIA HVMILIA, FIRMA CONSENSVS FACIT. Inauguratus erã fuiſſet in inclyta ciuitate Fliſsingenſi, ſed æmulorum quorundã gratia dilatum fuit in an. 1590. 26. Auguſti.

An. 1588.

Mors Comitis Leycestriæ.

Comes Leyceſtriæ (vt diximus) præfecturam, adminiſtrationemque vnitarum Belgij Prouinciarum reſignauerat: hoc verò tempore actum iterum eſt, de earundem Prouinciarum adminiſtratione, & præfectura, alijs tamen conditionibus ei deferenda. Cumque res in conſilio Ordinum iam ſtatuta ferè rataque eſſet, Comes ſubito extinctus 14. Sept. in domo ſatis humili, in ſaltu ſita prope Langleum in comitatu Oxonienſi, ſepultusq; eſt 20. Octob. VVarvvici: obijt anno ætatis 55. à multis deploratus, à multis etiam maledictis, & odio petitus, omnem fortunam expertus.

Comitis Leyceſtriæ familia, vita & hiſtoria.

Natus erat, patre Ioanne Sutton ſiue Dudleyo, prænobilis quidem per patrem, vtpote originem ducens à Baronibus Dudleis, nobilior tamen per matrem, filiam & hæredem vicecomitis Lyſlei. Iohannes iſte pater, vir fuit magni animi, cuius conatibus, etſi paulùm obſtaret genus mortis patris eius (qui ab Henr. VIII. ob delictum capite fuerat plexus) ita bene tamé ſe in belli togaque geſsit, vt ad magnas dignitates à Rege fuerit euectus: nam præterquam quod cauſa matris, ad vicecomitatum Lyſleum, Baronatum Somery Baſſet, &c. fuerit ſpeciali gratia admiſſus, ad ſocietatem equitu Regij ordinis Garterij ell aſcitus, creatusq; inſuper Comes, Marſchallus Angliæ, & Thalaſiarcha ſiue Admiralius. Poſt illa, per Edvvardum VI. factus eſt anno 1546. Comes VVarvvici, iure aliquo ſanguinis Materni, tum Dux Northumbriæ, Princepsque conſilij Regij. Cùm autem duo Regis Auunculi, Admiraldus videlicet & Protector (qui fuit Dux Somerſeti, cum quibus Iohannes Dudleus ſimultatem habebat) capite leui de cauſa plecterentur, culpa omnis facti huius in hunc Iohannem Dudleum tum, vti & ſemper poſt fuit coniecta. Vnus è quinque filijs huius Iohannis duxit in vxorem Ioannam Grayam, filiam Ducis Northfolciæ, cuius mater nata erat ex Maria ſorore ſecundo genita Regis Henrici VIII. relicta Ludoici XII. Regis Franciæ. Cumque haud multo poſt Edvvardus Rex anno 1553. ætatis 16. moreretur, teſtamento ſuo (vt ferebatur) adoptauit, Regnique hæredem declarauit, dicti Iohannis Dudlei nurum, excluſis ſororibus ſuis Maria & Eliſabetha, prætexens quæſtionem ſtatus matrimonij matris vtriusque earum: ſimulque quod Maria Pontificiam Religionem profiteretur, vnde colligebat ipſa regnante religionis exercitium per Angliam iri mutatum; tum quod per vtrãq; regnum ad extraneum aliquem transferri poſſet, & hoc Edvvardi Regis teſtamentum à præcipuis quibuſdam conſiliarijs & officiarijs fuit approbatum.

Poſt Edvvardi mortem hæc Ioanna Graia Regina eſt proclamata, Regnique poſſeſsionem opera Ioannis Dudlei, Ducis Northumbriæ ſoceri ſui, patris Comitis Leyceſtriæ (de quo loquimur) accepit. Verùm, cùm Maria inſtinctu legati Caroli V. Imp. Iohannis Scheyff (qui poſt ad Cancellariatum Brabantiæ eſt euectus) titulum Regium accepiſſet, ſeque armare & munire cœpiſſet, Conſilium Regium auſpicijs dictæ Ioannæ exercitũ contra Mariam, Præfecto ipſo Duce Northumbrio, miſit. Qui cum paſsim ab Incolis Regni, imò ab ipſis militibus ſuis deſeri ſe videret, quinetiam à Cõſilio, quod ipſum cum exercitu ablegauerat, deſtitui, eiuſdem Conſilij expreſſo mandato milites ſuos de Maria Regina agnoſcenda, iuſiurandumque fidelitatis ei præſtando induxit; omnia quæ ſibi à Magiſtratu, qui tum rebus præerat, iniuncta erant, præciſè, accurateque obſeruans, limites mandatorum non excedens. Interea paulò poſt à Maria incarceratus, cauſa eius in Iure ſatis iniquè tractata, ipſeque capitis ſupplicio eſt affectus. Cum ſpem veniæ aliquam concepiſſet vitæ præſeruandæ cauſa, Religionem reformatam abnegauit, rituque Catholicorum obijt.

Dux Northũbriæ capite plexus.

Seuera iſta contra eum procedendi ratio, populo non inuito exercitata, qui eum oderat, Autoremq; dicebat profuſi innocuiq; ſanguinis Ducis Somerſeti, Protectoris Regij. Ad quod accedebat hoc etiam, quod non careret ſuſpicione mortis Regis Edvvardi: exiſtimabant enim plerique matrimoniũ hoc filij ipſius cum dicta Ioanna Graia longo ante tempore, ab eo fuiſſe animo conceptum, vt ea ratione Regiam dignitatem in familiam ſuam transferret.

Reliquit hic Iohannes ſuperſtites filios (vt dixi) quinque, viros fortes & præſtantes, Iohannem Comitem VVarvvici, D Guylfordum, qui prædictam Ioannam Graiam duxerat vxoré, Ambroſium vicecomitem Inſulæ, poſtea Comitem VVarvvici, & Robertũ, qui poſt factus eſt Comes Leyceſtriæ, & Henricum Dudleyum. Qui omnes cum dicta Ioanna mortis erant damnati: verùm nemo ex illis, præter Guylfordum cum Ioanna proclamata Regina vxore ſua innocente, ſupplicio affectus eſt. Primogenitus, Comes VVarvvici in carcere obijt, Ambroſius, Robertus & Henricus aliquo tempore capti, tandem liberantur: qui cum Regis Philippi militię ſe darent, ductu Comitis Pembrochiæ, qui auſpicijs Reginæ Mariæ iuſtum Anglorũ exercitum ante fanum Quintini 1557. Regi Philippo auxiliaré adducebat: minimus natu Henricus in oppugnatione dictæ vrbis globo traiectus occubuit: quo factum eſt, vt reliqui duo fratres D. Ambroſius & Robertus actis Parlamenti in integrum reſtituti, officiorum, honorum & dignitatum Regni, à quibus ante publica ſententia excluſa fuerant, capaces ſint declarati.

Cũ Leyceſtrẽſis captiuus

Accidit autem, vt præſens Angliæ Regina Eliſabetha à ſororre Maria, tum regnante ob ſuſpicionem conſpirationis Thomæ VVyati contra religionem Catholicam, & Mariæ cum Hiſ-

ſpano

ſuano nuptias, capta, turri Londinenſi committeretur, dum ibi adhuc captiuus eſſet prædictus, D. Robertus Dudleus, qui occaſione communis ſibi cum Domina Eliſabetha fortunæ, & ob ſimilitudinem periculi, in quo ambo verſabantur, clementem, gratioſamque eius beneuolẽtiam ſibi parare, ex re nata ſtuduit, multaque ibi grata ſeruitia D. Eliſabethæ præſtitit, in pecunijs, amicisque ei comparandis, quæ magno ipſi vſui fuère & adiumento. An. 1588.

adhuc eſſet, Eliſabeth vbi Regina eidē cuſtodiæ commiſſa eſt.

His rationibus cœpit mutua illa amicitia, affectus & beneuolẽtia, quæ poſtquam è cuſtodia liberati ambo ſunt, maiora ſemper accepit incrementa, quæ continuarunt etiam, poſtquam Eliſabetha ad Regni faſtigium eſt prouecta; quæ eum inter omnes ſubditos, ſingulari fauore & affectu eſt proſequuta, adeo, vt de eo ſic exiſtimaret, imò ipſa ſubinde diceret, ſe ab illo amari, non eo affectu, quo ſolent Domini aut Principes à Subditis, aut beneficiati ab ijs à quibus beneficia aut bona acceperunt, ſed naturali quodam & verè cordiali amore: cuius cauſam inde prouenire iudicabat, quod ſimul verſati fuiſſent in eodem periculo, & nunc ſimul bonam fortunã experirentur; ad eaque accederet, ætatis, morum, & animorum ſimilitudo.

Quare etiam ſtatim non ſolum eum ditauit, honoribusque vtpotè præfectura ſtabuli Regij, ordineque ſuo aureæ periſcelidis, locoque principali inter conſiliarios ornauit, ſed & comitatu Leyceſtriæ eum inueſtiuit, alijsque dignitatibus & præeminentijs, vti omnes ſciunt, condecorauit, ad ſumma ſemper promouere eum ſtudens. Nec hoc ſolum, ſed & fratrem eius natu maiorem Ambroſium, Comitem VVarvvici creauit, totam familiam eius euehens. Perſeuerauitque in hac erga ipſum beneuolentia, pro ſua ſolita in amicitijs virtute & conſtantia, ad finem vſque vitæ eius: idque etiamſi multos potentes ſummæque auctoritatis hoſtes & aduerſarios Comes ſemper habuerit, & ipſammet Regiam Maieſtatem grauiter ſæpè offenderit, vti cum in vxorem duceret viduam Comitis Eſſexiæ, cui ſciebat ob varias, magnasque cauſas vehementer ſuccenſere; ex qua filium ſuſtulit, qui iuuenis obijt.

Eliſabeth Regina Angliæ conſtans in amicitia.

Hanc ita tenerè amauit, vt vix ſine illa in Hollandia diutius viuere poſſet, magnaque & ferè potior cauſa eſſet accelerati ſui in Angliam reditus: quia à Regina impetrare non potuerat, vt eam ſecum tranſueheret. Nouerat enim Maieſtas ſua impotentem mulieris animum, dicebatque, ſe nolle Reginam in Hollandiam mittere. Atque hæc vidua paulò pòſt mortem Leyceſtrenſis nimis humiliter tenuis fortunæ genere orto nupta eſt, cui nomẽ Chriſtophorus Blunt, fueratque is defuncti Leyceſtrenſis domeſticus miniſter.

Leyceſtrius iſte, quicquid famoſi libelli varia de eo iactarint, vir fuit magnanimus, ingenioſus, & generoſi animi, liberalis, eloquens, affabilis, inſignisq; aulicus. Qui ſibi omnium gratiã & beneuolentiam parare potuit, idque cum familia eius omnis, Pater, fratresque eius, omnesque Dudlei nominis regnante Maria, ita omnibus fuiſſent odioſi, vt nulla vnquam in aliquo regno familia fuerit magis. Quod odium tantum fuit, vt cum pater eius Dux Northumbriæ, Londinum captiuus introduceretur, populus in eum omnis generis contumelias & conuitia, coniecerit: interque alios, mulier quædam ſtrophiolum ei oſtenderit, tinctum ſanguine protectoris Regij, Ducis Somerſeti, quem ſanguinem iniuſtè ab eo effuſum, clamabat; *Vindictam inclamans.*

Verùm Leyceſtrenſis virtute ſua, & ciuili conuerſatione omne odium hoc extinxerat, & planè ſuperarat.

Omnes Comitis Leyceſtrenſis fratres, ſine hærede obierunt: ipſe verò filium ſibi cognominem ſuperſtitem reliquit, quem poſt fidem, matrimonij datam, ſuſcepit ex Douglaſsia, filia VVilhelmi Hovvardi, Baronis Effingami, Admiraldi & Præfecti ſacri cubiculi Reginæ Eliſabethæ. Hunc in teſtamento ſuo illegitimum appellauit, quod neceſſariò faciendum ipſi erat, alioquin ſeipſum adulterij accuſaſſet, cum illa quàm iam pro vxore multos annos habuerat, deſerta huius filij matre, cui ante concubitum coram multis teſtibus ſoléniter fidem Matrimonij promiſerat: ac proinde etiam ſecundum iura ciuilia legitimus haberi poterat. Huic, tamen teſtamento ſuo meliorem bonorum ſuorum partem dedit: natus erat filius iſte annos 15. cum Leyceſtrenſis moreretur, procerus, fortis, & pulcher iuuenis, magnæque ſpei, qui ſolus illius Rami familiæ Dudleyanæ eſt ſuperſtes.

Parmenſis itaque exercitu (vt diximus) in obſidione Bergenſi ſoluto, parte eius vnà in præſidijs collocata, alteram cum ijs copijs, quæ ante Bonnam militauerant, Duce Petro Erneſto, Comite Máſfeldio, ad oppidum VVachtendonck obſidẽdum miſit, quod ſitum eſt in Geldria ad fluuium Neers vulgo appellatum, non procul à ciuitate Geldria. Qui menſe Octobri arcte obſidere illud cœpit, magnaq; tormentorum vi è duobus aggeribus ſiue collibus, quos ibi erexerat, oppugnauit, domorum faſtigia paſsim machinis ſuis deijciens, omnesque munitiones quæ contra ædificari aut erigi poſſent, diuerberauit.

Wachtendonck à Máſfeldio obſeſſum & occupatum.

Eiaculabatur etiam è machinis, ardentes ſeu igneos globos, quibus domos per oppidum incendebat: adeo vt ciues in ſubterraneis locis viuere cogerentur. Globi iſti facti erant in vicino oppido Venlo, vbi cum auctores eorum periculum facere vellent, occaſione conuiuij, quod Iuniori Duci Cliuenſi ibi tum parabatur, mediam ferè ciuitatem incenderunt.

An. 1588. Obſeſsi diù & fortiter ſe tuebantur, multosque ex hoſtibus ceciderunt, interque primos interfectus ibi eſt Dominus de Rimberg. Præſidiarij VVachtendonckani milites erant Schenkij, fortes admodum, præerat illis Capitaneus Lanckhar/ qui inter alios è ſuis, læſus etiam in pugna fuit.

Poſt quæ cum milites animo deſponderent, & Ordines vnitarum Prouinciarum commodè illis auxilia mittere ob temporis iniurias, non poſſent, ciuesque ob incenſas, deſtructasque domos, minus quam antea voluntarios ſe præberent, poſt ſecundum obſidionis menſem tollerabilibus conditionibus, oppidum Mansfeldio dedunt, vigeſimo videlicet Decembris, exieruntque Præſidiarij incolumes, enſe ad latus cincto. Poſt illa, Mansfeldius caſtra inde mouens, ea in ditione Iuliacenſi, vt plurimum locabat, maximo incolarum detrimento & incommodo. Cœpitque tum è remotioribus locis obſidere, eminusque premere oppidum Berck.

Deſcriptio turbarum Vltraiectenſiũ. Cum iam aliquoties Vltraiecti mentionem fecerimus, quædam in præſentia particularius de eo iam narrabimus. Turbarum ibi motarum Auctores præcipui fuiſſe dicuntur, Gebhardus Prouinx, aliàs Deuenter appellatus, Buſcoduci bono loco natus, & alij extra ditionem Vltraiectenſem editi: qui ob varias cauſas relictis alijs Belgij Prouincijs eo conceſſerant, ibique ſub prætextu reformationis, alijsque artibus & rationibus vſque adeo imperitæ multitudinis animis, & beneuolentiæ ſe inſinuarant, vt non ſolum nomen & auctoritatem in Republica: ſed & principalia munera, & Magiſtratus vrbis, & ditionis Vltraiectenſis in fraudem Priuilegiorum, & dictæ Prouinciæ libertatum fuerint adepti. Quo in loco cum quieſcere, ſeque continere, ne tum quidem poſſent, Canonicos qui olim cum Epiſcopo Prouinciæ Traiectenſis Principe rerum adminiſtrationem habuerant, dexteritate quadam è Conſilio Status excluſerunt, alijsque artibus, omnes quos ſibi non addictos norant, vrbe exegerunt: interque eos, qui ante hac Reipubl. ſalutem, priuilegia & religionem, maximè propugnarant, & vnionis Vltraiectenſis, vulgo appellatæ, auctores, executoresque fuerant.

Cùm plærique iſtorum primarij eſſent illius Prouinciæ, & vrbis ad Hollandiæ Ordines ſe recipientes, auxilium eorum implorarunt: Qui cum honeſtis rationibus ciuilibusque perſuaſionibus & adhortationibus eos inter ſe reconciliare ſtuderent, operam omnem luſerunt.

Vltraiectenſes enim Leyceſtrenſi in Hollandiam tum reuertenti ſe inſinuantes omnibus officijs, gratiam eius & beneuolentiam, qua contra Aduerſarios ſuos ſe munirent, comparare ſtuduerunt. Quod eo ipſis ceſsit felicius, quod eodem tempore Ordines Hollandiæ cum Leyceſtrio (vt diximus) ſimultates magnos alerent.

Vltraiectẽſes Leyceſtrẽſem offenſum exaſperant & inſtigant magn. In qua diſcordia Vltraiectenſes Leyceſtrenſem antea commotum offenſumque adeo exacerbarũt, & inſtigarunt, vt Hollandos ſcripto publico accuſaret: Quod quemadmodum cauſa cur Regina Angliæ rem Belgicam arctius non amplecteretur, erat, quia ipſi optimæ & potentiſsimæ & optimæ Principi conditiones præſcripſiſſent, nec abſolutè Prouincias ei detuliſſent, qua ratione Maieſtati eius derogauiſſent: ita etiam nunc quod Leyceſtrio leges ponere vellent, quem ipſum decebat (quia ea gratia venerat) leges illis conſtituere, cuius erat, mandata dare, non ab alijs accipere, regere, non regi, aliaque huius generis argumenta plura fuerunt aſcripta.

His factum eſt, vt Leyceſtrius cum ſuis Vltraiectenſes, magno fauore fuerit proſequutus, adque maiorem eorum ſecuritatem & præſidium, aliquot cohortes Anglico nomini addictas, eis miſerit, eosque ita apud Reginam commendârit, vt ad ipſos 21. Februarij 1587. literas, plenas fauore dederit, quibus ipſis ſuprà omnes alios, gratam ſe beneuolamque futuram generalibus verbis promiſit.

Criminatiões Vltraiectenſ. Has Reginæ literas, Vltraiectenſes iſti in vulgus ſparſerunt, cui clàm per emiſſarios ſuos perſuaſerunt, Reginam ſupremam Dominationem vrbis & Prouinciæ Vltraiectenſis, ob beneuolentiam, qua ipſos complectebatur, ſuſcepturam. Quæ res animos multitudinis ita tranſuerſos rapuit, vt multi ſtrategi, Præfecti militiæ & Capitanei, in Angliam ſint profecti, impetraturi à Regina præfecturas ciuitatum, arcium, & munitionum dictæ Prouinciæ. Publicabant etiam apologiam ſuam Vltraiectenſes iſti, contra eos quos vrbe eiecerant, cui literas ſuas ad Hollandos iungebant. Permittebantque vt omnia apud ſe typis mandarentur, quæ contra Hollandos facerent, aut in detrimentum eorum cedere aliquo modo poſſent, vti ex dictis libellis adhuc proſtantibus liquido videri intelligique poteſt. Denique nihil non faciebant & dicebant, quod ad diſunionem & ſeparationem Hollandorum à ſe inſeruire poſſe exiſtimarent. Accuſantur etiam eo nomine, quod Leyceſtrenſem, Anglosque eius, rerum inexpertos incitauerint, malisque conſilijs inſtruxerint, contendentes ab eo, vt nemo per vnitas Belgarum Prouincias, ad aliquam Reipubl. adminiſtrationem aut Magiſtratum admitteretur, quàm illi qui non ſolum reformatam religionem profiterentur, ſed etiam diſciplinæ Eccleſiaſticæ in ea receptæ ſe ſubijcerent.

Ridiculum

An. 1588.

Ridiculum quaſi verò homini ambitioſo, Libertino ſeu Athen & Politico, religio foret reformatam religionem ſimulare, vt per illas ad honores & dignitates perueniret. Item, vt inter ſummos Magiſtratus, Senatores vrbium, aliaque munera principalia locus mercatori, aut mechanico (dum hoc vitæ genus adhuc ſequeretur) vllus eſſet. Quod odioſum fuit nimis, quia per omnes Prouincias vix tot Nobiles ad res gerendas apti, aut alij in literis verſati, & politici viri mercaturam non exercentes inueniri poſſent, qui ad gubernacula ſederent, idque quia totus ferè Prouinciarũ illarumq; Status in mercatura, nauigatione, piſcationibus, alijsque eius generis negotiationibus conſiſtit, de quibus nobiles & literati plerunque nihil intelligunt.

Ordines vnitarum Prouinciarum, viſis his Vltraiectenſium agendi rationibus, non ſine cauſa, certisque indicijs verebantur, ne hoſtis occaſionem inde diſsidij inter Prouincias alendi arriperet, ſperans alteram ex factionibus ſibi conciliare quod conſiſtoriales illi nuperque intruſi Magiſtratus, præ nimio partium ſtudio, non conſiderabant. Animaduertebant præterea dicti Ordines, homines iſtos, qui negocia iſta tantopere vrgebant extraneos eſſe Prouinciæ Vltraiectenſis, nec bona vlla aut poſſeſsiones ibi habere, ac proinde etiam nihil poſſe perdere, ideoque de Prouinciæ illius ſalute minus eſſe ſolicitos, exactis iam vrbe potiſsimis libertatis Reipubl. patronis. Cui malo mederi Ordines volentes, primum bonis, politicisque rationibus dictos exules in domos, poſſeſsiones & priſtinum dignitatis locum reſtituere conantur, qua via cum nihil proficerent maturâ deliberatione habita, dexteritate quadam milites in circumiacentes ditionis illius arces, & præſertim in vrbem Vltraiectenſem introducere tentârunt, vt tutari eam contra imminentem hoſtium obſidionem poſſent. Metuebant enim, ne vrbs melioribus ciuibus iam orbata, & ab ijs qui parum concordes inter ſe eſſent, nunc adminiſtrata, paruoque præſidio inſtructa, facilè ab hoſte expugnari poſſet: eoque magis quod certum eſſet nuper intruſos Magiſtratus, etiamſi maxima ab hoſte neceſsitate premerentur, nunquam Hollandorum auxiliares copias intromiſſuros, ne videlicet Magiſtratu quem vſurpabant, abdicarentur. Cumque iam Vltraiectenſibus Hollandorum conſilia ſuboluiſſent, maiori cura ſe contra Hollandos, quam contra communem hoſtem armare & munire cœperunt.

Quamobrem Prouinciarum vnitarum Ordines eo induxerunt Mœrſæ & Nevvenaræ Comitem Adolphum, Geldriæ Præfectum, vt Vltraiectenſem præfecturam ſuſciperet, inſtitutumque ipſorum conſilium ibi exequeretur. Qui aſſumpto ſecum D. Brakelæ, è familia Aſevvyna, & alijs, Vltraiectum eſt profectus, occaſionem tantum rem bene gerẽdi exſpectans. Cùm ergo initio Octob. anni huius 1588. noui Magiſtratus creari, ibi pro more deberent, prænominatus Gerardus Prouinx, alias Deuenter, eiusque ſocij & adhærentes, certum hominem in Angliam iam diù ablegauerant, (metuentes ne ſede ſua remouerentur) vt inde ſolatium aliquod acciperent, & in ſtatu ſuo, auctoritate Reginæ cõfirmarentur. Verùm morte Leyceſtrij, tum etiam quod Regina melius particulariusque de omnibus certior eſſet facta, (miſerat enim & Comes Mœrſius Hartlebium quendam è ſuis in Angliam) parum ſolatij aut auxilij ibi repperierunt. Rebus ſuis ergo noui iſti Magiſtratus proſpicere volentes, 5. Octob. Vltraiecti de nocte armati cum ſuis Curiam obſiderunt, ciuesque quoſdam & inter eos Capitaneum quendam nuper ab illis exauctoratum, nomine Pyper, capere, aliosque ſibi ſuſpectos certæ cuſtodiæ committere voluerunt, ne videlicet quidquam molirẽtur, dum Magiſtratus ipſi pro ſua libidine renouarẽt, ſimulque Comitem Mœrſæ vrbe eijcere omni modo ſunt conati.

Comes qui (vt dixi) occaſionem aliquam hactenus obſeruabat, hanc arripuit, ſumptisque armis ciues in auxilium ſuum vocauit, dicens ſeditioſos iſtos contra ſuam perſonam hæc attentaſſe: quo factum eſt, vt omnes continuo ciues ad eum conuolârunt, alijsque facti ſint ſuperiores.

Comes Merſa Vltraiectenſ. renocat, & in integrũ reſtituit, Prouinciam illã Hollandiæ vnitã vnicus.

Iulianus Clarhage (qui relicta nuper præfectura Gorcomij, eo cum cohorte ſua erat miſſus) audito tumultu nullius mali cõſcius, dum ad Curiam viſurus, quid rerum ibi gereretur, properat, ab obuijs bipenni per latus & coſtas traijcitur innocuuus, multasque horas in platea pro exanimi derelinquitur. Vitam tamen ſeruauit, & cùm nocentibus innocens captiuus ducitur.

Carolus Trello, qui Prætorem vrbis egerat, in carcerẽ conijcitur. Gerardus Deuenter cum alijs primarijs ſuæ factionis cuſtodiæ à Mœrſio mandatur. Turma quædam equitum Anglorum turbis iſtis excitata armata comparuit, ſed manus continuit, vti etiã fecit cohors dicti Clarhagij, & alia Villerſij. Ignari enim iſti cauſæ tumultus, nulli contendentium parti iungere ſe voluerunt. Atque ita omnia compoſita ſunt & pacata. Poſtridie redierunt Vltraiectum ex Hollandia exules, qui vrbe fuerant exacti, nouusque ibi Magiſtratus eſt creatus ex præſcripto, legum & priuilegiorum dictæ Prouinciæ: quo factum eſt, vt vrbs & Prouincia Vltraiectenſis rurſum Hollandiæ vnita reliquisque Prouincijs conformis, quatenus fieri potuit, reddita fuerit. Qua in re Comes Mœrſæ ſingulare & præcipuum quoddam officium communi cauſæ & Reipublicæ præſtitit. Captiui qui pauci numero fuerunt, vt Deuenter & alij, paulò pòſt liberi dimiſsi ſunt.

An. 1588.

Excurſiones præſidiariorũ Ordinum.

Præſidiarij ab Ordinibus in diuerſis locis conſtituti, veluti Hueſdæ, Gertrudenbergæ, &c. varias excurſiones in Brabantiam fecere. Hi 800. numero pedites & equites, collocatis peditibus in equis vnà cum equitibus, Tilborgum prope Buſcumducis venerunt, vbi Præſidiarios à Parmenſi collocatos obtruncârunt, paucis reliquis, qui in templa ſe fugientes receperunt. Quos quum diù oppugnare conſultum non eſſet, ne tumultu excitato circumiacentium locorũ præſidiarij ad arma conclamarentur, vt auxilio ſuis venirent, ſpolijs onerati domum ſunt reuerſi.

Fortitudo audacia & ſolertia, qua 100 milites in Brabãtia ſunt vſi.

Similes excurſiones fecerunt, & Præſidiarij Bergenſes ad Schaldim, inter quos centum fortes viri, cumq; his 5. vel 6 equites turmæ Baxianæ, ducti ab officiario militari (vulgo Sergeant) ad ſtratagema Burgloonium venientes, idque exſpectationi ſuæ non reſpondere cernentes, ferro viam ſibi per cuneum hoſtilem fecerunt, & Thienam tranſcurrerunt, vbi 5. vel 6 Hiſpanorum cohortes erant in præſidijs. Quorum nulla ratione habita, oppidum (quia amplum ſatis eſt) clàm ingreſsi, Præſidiarios Hiſpanos, tribus belli inſignibus ipſis ereptis, inde expulerunt, oppidumque deripuerunt. E quo egreſsi, dum in hoſtes rurſum (qui 400. erant, & commodiori ſibi loco eos ad pugnam exſpectabant) inciderent, vi perrumpentes, viam per eos ſibi aperuerunt, inque præſidium ſuum ſpolijs onuſti, ſalui & incolumes contra fidem, & exſpectationem omnium ſunt reuerſi.

Commeatus Cortracenſiũ interceptus.

Ex præſidiarijs Zelandiæ etiam 70. in Flandriam traijcientes, commeatum Cortracenſem interceperunt, profligatis omnibus militibus qui aderant, itemque 20. equitibus, & 30. mercatoribus qui in equis etiam erant. In primo congreſſu equos præſertim ſclopetis petierunt, quorum aliquot in poteſtatem redactis, iiſdem reliquos perſequebãtur, quibus debellatis, quidquid agi aut ferri poterat, ſecum abſtulerunt.

Stratagema Schenckij contra Neomagenſes irritũ.

Schenckius etiam otioſus non fuit, ſed ad oppidum Momedium excurrit. Menſe verò Decembri, Neomagum ſtratagemate expugnare tentauit, exiſtimans ſe commoditate vadoſæ foſſæ, cuniculis ſub mœnibus actis, mœnia puluere tormentario deijcere poſſe, verùm cùm aſsiduitate pluuiarum foſſa vrbis aquis repleretur, aliaq; inſuper incommoda accederent, conatus eius irritus fuit.

Plurima alia ſtratagemata, egregiaque facinora ab vtraque parte incœpta fuére in Brabantia, Geldria, Friſia, modo cum damno, modo cum fructu auctorum, erant enim eo tempore vtrinque fortes & exercitati milites, qui omnem occaſionem & ſubiectum gloriæ & honoris adipiſcendi paſsim quærebant & captabant.

Schenckius vallum ſuum erectum ad Herwardã ſolo æquat.

Schenckius volens magnos ſuos ſumptus quos fecerat recuperare, Vallum quoddã in Rheno ad Hervvardam initio Nouembr. proprio motu ſine mandato Ordinum erexerat. Quod adhortatus à Mauricio Auraico, & interceſsione Baronis VVillõgbei deſtruxit, quia Ordinum auctoritati præiudicium aliquot afferre videbatur.

Præſidiarij Angli qui Brielæ erant, ſeditiones ob ſtipendium ſibi non numeratum mouebant; mora enim ſolutionis facta quædam erat, tum oppidum remotum nimis erat ab hoſte, quàm vt commodi aliquid per excurſiones (vt alij) lucrari poſſent. Propterea Ordines Hollandiæ & Zelandiæ liberaliter ſtipendiũ præſidij illius pro Regina expoſuerunt, quia ex contractu Reginæ cum Prouincijs inito, breui reſtitutam iri ſibi expoſitam pecuniam ſciebant, atque ita difficultas omnis ſublata turbaque compoſita eſt.

Seditiones inter milites Parmenſis.

Multæ etiam ſeditiones, & magna rerum omnium inopia fuit inter præſidiarios à Parmẽſi paſsim collocatos, ob non numerata ipſis ſua ſtipendia, cum Regij reditus omnes indici, itemq; vectigalia omnia ad continuas expenſas eius ſufficere non poſſent. Turbæ iſtæ Regij nominis auctoritate ſedatæ quidem ſunt, non tamen ita plenè, quin multi ex prudentioribus & exercitatioribus militibus, ſignis militaribus deſertis, ad Ordines ſe contulerint, certius ſtipendium ibi accepturi, ſimulque commoditatibus quas Ordinum milites excurrendo capere viderant, fruituri: quo modo præſidia Parmenſis denudata militibus bona ex parte fuerunt.

Parmenſis cũ Baligneo contractum induciarum init in gratiam Arteſiæ & Hannoniæ.

Cùm iam multo tempore Parmenſis Cameracum arte occupare nequiuiſſet (nam aperta vi illud aggredi per temporis rerumque incommoditatem ei non licebat) contractũ induciarum cum Baligneo vrbis Præfecto, pro Artheſianis & Hannonijs iniuit. Ad quod facilè inductus fuit dictus Baligneus, ob turbas Gallicas, per quas difficilè ei fuiſſet, auctoritatem ſuam ſaluam & præſidiarios ſuos, paruo ſtipendio, in officio continere. Quare negotiationem, hac ratione cum dictis Prouincijs inſtituens & continuans, primum pecunias ex Telonijs & vectigalibus ſibi parauit, dein iiſdem pecunijs ſe ſuamque auctoritatem eſt tutatus. Magna enim exercetur Cameraci mercatura telæ linteæ pretioſiſsimæ, quæ ab vrbe illa nomen capit. Texuntur enim ibi quotannis facilè 60. telarum millia, quæ ſingulæ (pretio inter ipſas æquato) æſtimatæ ad 40. florenos, ſurgunt ad vigeſies quater centena millia florenorum, quos ſingulis annis pro dictis tenuibus telis linteis, Cameracenſes accipiunt.

Tela iſta Cameracenſis tantæ interdum eſt ſubtilitatis & excellentiæ, vt aliqua inueniatur

22. vlnas,

An. 1588.

22. vlnas, quæ valeat 300. florenos ſeu 100. coronatos gallicos, continens longitudinẽ circiter 22. vlnas Flandricas & amplius non ponderans (quod incredibile eſt) quam 6. 7. aut 8. vncias.

His commoditatibus adiutus Balignens ſemper interea fluctuans & neuter ac veluti ſupremus loci Dominus ibi fuit. Parmenſis etiam, nulla dictarum induciarum habita ratione, varijs vijs vrbem ſtratagemate inuadere tentauit, ipſomet Epiſcopo Cameracenſi Barlamontij filio (cui Baligneus vrbe interdixerat) Canonicisque eius ad varios ſecretoſque ſuos conatus, inſtitutaque promouenda, vſus. Verum omnia hæc eius conſilia, cura & vigilantia Balignij detecta ſemper fuerunt. Et cum ambo per inducias plurimum vtilitatis caperent iterum ſemper ſunt reconciliati. Baligneus autem ſi ſuis damnum aliquod eſſet illatum, in Arteſiam & Hannoniam excurſione facta repreſſalijs damna ſua compenſauit.

Cum iam multos, mirabilis & notabilis anni huius 1588. euentus diu ante à multis vaticinatos narrauerimus, mortem videlicet Regis Daniæ, cladem & captiuitatẽ Maximiliani Auſtriaci, Regis Poloniæ, Interitum potentiſſimæ claſſis Hiſpanicæ, Mortem Principis Condei; vlteriorem narrationem rerum Gallicarum nunc aggrediemur.

Res geſtæ per Galliam.

Narrauimus breuiter ſuperioribus libris, quibus Hiſpani artibus Rex Franc. Henricus III. Supremum Belgij imperium & protectionem ſuſcipere fuerit impeditus, coniuratione videlicet Guyſianorum qui ſe coniungentes & colligantes caput ſuum pro formatum nominabant, virum ſenem & ſimplicem, Cardinalem Borbonium ſuamque coniurationem iſtam appellabant SANCTVM FOEDVS. Siue Ligam Sanctam. Prætextus vero Conſpirationis, ſiue coniurationis huius erat, Sanctæ Romanæ ſedis & Religionis protectio communiſque ſalutis & Reipublic. præſeruatio.

Eſpernonius & alij a confœderatis accuſati.

Cum fœdus ſeu conſpiratio iſta his prætextibus nixa, maiores indies vires ſumeret (vti res iſtiuſmodi Principibus ſuſpectæ ſemper ſunt, præſertim cum à ſubditis eorum geruntur) Rex, vt iam diximus, ſe contra eos munire Pariſijs ſatigit. Quo animaduerſo, Guyſius Dux, Regem inde dexteritate quadam exire compulit. Ibique tum ſe excuſans, Regis culpam omnem in Ducem Eſpernonium, eius Fratrem La Valetta, Bironium, alioſque fideliſſimos Regis miniſtros coniecit, quos turpiſſimis grauiſſimiſque criminibus, conuitijſque onerabat: & ſupra omnes Eſpernonium, quem Rex vnicè amabat, & ad magnos honores opes, & auctoritatem euexerat. Quas fortunas Eſpernonio Guiſij inuidebant, quem ſolum inter omnes, quiduis apud Regem poſſe animaduertebant. Cùm ergo Regem ad certam ſecum reconciliationẽ ineundam cogiſſent, eo ipſum impulerunt vt Eſpernonium à ſe dimitteret, eundemque quarundum Prouinciarum, quas adminiſtrabat Præfecturis, exueret. Denique vſque adeo Regem vrſerunt, vt ad bellum contra Nauarreum ſuſcipiendum compellerent, qua ratione proprias vires debilitaret & Proteſtantes opprimeret.

Comitia Regni Franc. Bleſis indicta.

Qua de re cum amplius deliberandum cenſeret Rex, conuentum Ordinum Regni ſui, inſtante iam Bruma anni huius 1588. Bleſis indixit. In quo Guyſiani & confœderati potentiores fuerunt. Ibi à tribus Ordinibus Eccleſiaſtico, nobilium, & ciuitatum, multa vltro citroque agitata ſunt, de aſſerenda per Galliam Religione Catholica Romana, & extirpanda Reformata, deque excludendo Rege Nauarræo cum tota ſua familia, à ſucceſſione Regia. Quibus de rebus habitæ orationes & propoſitiones typis mandatæ paſſim extant.

Guyſiani Nauarræum à ſucceſſione Regia excludere ſtudent.

Confœderati & Guyſiani hoc præcipuè egerunt, vt Rex cum omnibus Regni officiarijs, in quoddam Edictũ, tanquam fundamentalem Regni Legem iurarent, quo Edicto Rex Nauarræ tanquam hæreticus, iure ſuo, in ſucceſſione Regia, priuabatur. Quod, non prius audito Nauarræo, Rex fieri non poſſe aſſerebat, in quo Nobilium ordo Regi ſuffragabatur. Verum alij duo Ordines Eccleſiaſticorum nempe & ciuitatum Regem Nauarræ, omneſq; hæreticos & hæreticorum liberos, in æternum, ſucceſſionis Regiæ incapaces abſolutè declarandos eſſe contenderunt.

Cùm hæc à Guyſianis inſtanter vrgerentur, iuſſit Rex per ſuos proponi (nam præſens ibi nunquam erat) conueniens etiam eſſe vt reliquæ fundamentalis Regni leges videlicet quæ concernunt crimen læſæ Maieſt. ſimul nunc iurarentur. Quod Guyſius dum Regina mater ei propoſuit, ſe facturum diſertè negauit, animaduertens ſe eo peti, tam quod Regem Pariſijs fugaſſet, tumultu dicto vulgo Barricades, quàm ob alia ſua facinora quorum conſcius ſibi erat.

Guyſianorum Coniuratio.

Quamobrem Guyſiani & confœderati, violentum aliquod conſilium cœperunt, quo ad inſtitutum ſuum peruenirent, freti duorum Regni Ordinum beneuolentia, & præſertim auxilio Regis Hiſpaniæ, Ducumq; Lotharingiæ & Sabaudiæ ipſis vicinorũ. Iamq; Marchionatũ Saluzij Sabaudus Regi eripuerat, nulla prius facta belli ſignificatione, hunc ſolum prætextum allegans, quod metueret ne Proteſtantes eam præoccupantes, ſedem belli ibi figerent. Quæ magna fuit in tali Principe ingratitudo, qui tam ratione ſanguinis, quam beneficiorum plurimis nominibus Regibus Galliæ eſſet obligatus.

Rex pra Za.

Rex de vi quam parabant Guyſiani certior factus, metuenſq; ne Pariſios abduceretur, ibi-

An. 1588. que à dictis Ordinibus, omnibus Guyſianorũ petitionibus aſſentire cogeretur, ea qua de re per quoſdam ex ipſa familia Guyſiana (vti æmulatio inter Principes maior quam inter minores ſemper eſt) certo informatus, ſtatuit omnino vim eorum præuenire, morte improuiſa & inexſpectata, Capita factionis auferẽdo, reliquoſque in certam cuſtodiam dando. Ad eam rem exequendam, habebat exercitum in Pictonibus, cui præerat Dux Niuerſius, ſique opus fuiſſet, habebat item & alterum exercitum quem ducebat Maynius, quo Sabaudo bellum inferre poſſet. His apud ſe certo conſtitutis, vti erat inſignis ſimulandi artifex, addictiſſimum ſe Guyſio ſimulabat, præ ſe ferens, ac ſi illum ſupra omnes euehere voluiſſet, omnemque rerum adminiſtrationem ei committere, vt olim fecerat fratri ſuo Alenconio, &c.

Inſyaia Guyſianos occidere ſtatuit.

Accidit autem die veneris triduo ante Natales, vt Rex, ſimulans ſe è ciuitate Bleſenſi Religionis cauſa proficiſci velle, Guyſium mane è conſeſſu Ordinum per Secretarium ſubito, ad ſe accerſeret. Accelerauit autem Rex eo magis inſtituti ſui executionem, quod iam intellexiſſet Guyſium die præcedenti cũ fratre ſuo Cardinale & Archiepiſcopo Lugdunenſi, de ſumma ſuarum rerum deliberaſſe, occaſione capta ab extraordinaria Regis erga ſe beneuolentia, quam ſuſpectam habebat. Guyſius itaque ſubitò accerſitus, incertus quid faceret, quærebat ab Archiepiſcopo Lugdunenſe an iret. Quo cenſente, fortiter in eo quod cœperat pergendum, ſimulque dicente puſillanimem Regem tantum non habere audaciæ, vt ipſum offenderet; Guyſius eius conſilio præcipuè fretus, tum quod accerſitus obedientiam denegare Regi non auderet; ad Regem iuit, non ſine ſuſpecta ſollicitudine tamen, fratrem Cardinalem ſui cauſa in Comitijs ſollicitum relinquens. Regium ergo hoſpitium ingreſſus, primas & ſecundas excubias ſatellitum tranſierat, iamque regis Cubiculum appropinquans aulæum leuabat, cum ſtatim ab vno aut altero qui eum ibi expectabant (quibus mox 4. vel 5. alij acceſſerunt) apprehenſus & multis vulneribus eſt confoſſus, primum contra vim ſibi factam exclamans, & retrogrediens gladio ſuo ſe tueri fruſtra conatus, poſtremoque miſericordiam implorans.

Cædes Ducis Guyſij

Cùm proſtratus ita iaceret Guyſius, Rex qui in proximo erat ſecretiori receſſu, ſtrictum gladium manu tenens, vt eum vel mortuum aut poſtremum ſpiritum ducentem videret, eſt egreſſus, curioſeque vultum eius intuitus inquirebat num adhuc ſpiraret, cadauerque apud ſe ſecretè admodum aſſeruari curabat.

Atque ita idem Guyſio accidit quod 18. ante annos in Laniena Parienſi, Galliæ Admiraldo Regulo Chaſtillonio fecerat, quem ſpirantem adhuc & ſemianimem è feneſtra præcipitari iuſſerat, ſtudioſeq; admotis facibus intuebatur an ipſus eſſet, quem necatum volebat, ſtrophiolo ſuo ſanguinem e faciè eius abſtergens, vt eum agnoſceret, atque ita corpus cruentum pedibus conculcans & protrudens, abiectiſſimis quibuſque famulis & Caculis militaribus, omni genere ignominiæ afficiendum & ad patibulum protrahendum tradidit. Hinc iuſtum Dei Iudicium etiam in hoc mundo videre licet.

Dum Guyſius ita interficeretur, frater eius Cardinalis (quem ſollicitum de eo in conuentu publico manifeſte iam diximus) vocem exclamantis & vim patientis audierat, ideoque accurrere eo volebat cum filio Guyſij, cum Duce Nemourſio fratre eorum vterino, Marchione Delbuef, Epiſcopis Lugdunenſi & Ambianenſi & alijs, inter quos fuit Secretarius Guyſij, ſed prohibiti à Regijs Mareſcallis fuerunt, qui euaginatis gladijs omnes ſuo loco manere coegerunt, dicti Guyſij Secretarius ſcedulam è feneſtra arcis, in qua detinebatur, eiecit, in qua ſcripſerat hæc verba. *Pour certain le Duc de Guiſe eſt mort.* id eſt, pro certo Dux Guyſius eſt mortuus. Per quam ſcedulam Lugdunum allatam, certior factus eſt Dux Maynius de morte fratris. Quare fuga ſibi conſuluit & rebus ſuis, vt potuit, proſpexit.

Poſtea adductus eſt Cardinalis ad Regem, in Cameram vbi frater eius Guyſius confoſſus iacebat. Sed poſt aliqua verba cum eo habita, reducitur, & poſtridiè etiam occiditur. Quod tum conſultiſſimum viſum eſt, quia multi pro eo intercedere, alios qui ad intercedendum inſtigare audebant, quod ſuſpicionem non carebat.

Cardinalis Guyſius interficitur.

Poſt paucos dies vtrunque cadauer in magno atrio aulæ eſt combuſtum, cineresque in auras & fluuium proiecti, cineres, inquam, eorum qui cauſa fuerant tantæ copiæ ſanguinis effuſi totque incendiorum & cinerum paſſim excitatorum.

Dux iſte Guyſius Henricus, fraterque eius Cardinalis, viri fuerunt magno ingenio & ad res gerendas apto, vt fuerat etiam eorum pater. Hi omnes ad ſummos honores ſemper aſpirabant, ambitioni ſuæ Religionis zelum prætexentes. Cumque viderent, præſertim Dux iſte, ſe ad ſucceſſionem Regiam peruenire non poſſe prætextu ſtirpis Carolinæ, à qua ſtemma ſuum deduci fecerat, partem ſaltem Regni vſurpare aut maximam rerum adminiſtrationem in eo obtinere prætendebat.

Rex quamprimum portas Ciuitatis Bleſis claudi iuſſit, ſuumq; hoc factum apud Regni ordines excuſauit, ſimulque Prouincias omnes & ciuitates de eo per literas fecit certiores, oſtendens ſe hoc neceſſitate coactum feciſſe, ne vitam ipſe amitteret. Emiſit etiam qui alios eiuſdem

factionis

factionis caperent, ciuitateſque & arces in poteſtatem ſuam redigerent, ſed ſero, nam cum Rex, vt dixi, præ metu factum accelerari iuſſiſſet, nō potuit ita omnibus rebus proſpicere, quin prædictæ ciuitates & arces citius ab aduerſa parte certiores fuerint redditæ, quam per illum, vti iam diximus de Duce Maynio Guiſij fratre. Vix enim hotam intromiſſi erant coniurati Aureliam, cùm Regij eo venirent, eademq́; fortuna vſi ſunt Regij Lugduni & alibi adeo vt quibuſdam momentum temporis tantum defuerit ad rem bene gerendam.

Catharina Medices Regis mater, filia Laurentij Medices, Ducis Vrbini & Magdalenæ Comitiſſæ Bononiæ & Aruerniæ, parum in hoc negotio potuit, quippe quæ tota iam erat in apparatu nuptiarum neptis ſuæ è filia & Carolo Duce Lotharingio, cum agnato ſuo Ferdinando Medices, Magno Duce Hetruriæ. (Quæ nuptiæ maxima pompa celebratæ ſunt, Calend. Maij Florentiæ) tum etiam quod illa circa hoc tempus plerunque corpore male haberet, vnde paulò poſt cædem Gui[illegible] 5. videlicet Ianuarij 1589. Bleſijs defuncta eſt. *Mors Reginæ Matris.*

Fuit iſta maximi ingenij & animi fœmina, ſed valde ambitioſis, mirumque in modum doloſis affectibus, paſſionibuſque muliebribus obnoxia. Scribunt de ea Franciſcus Guicciardinus & Paulus Iouius. Quod ipſe Clemens VII. PP. Patruus eius, dum ſe excuſaret Carolo V. Imper. quod eam ipſi vxorem non daret, affirmauerit prædictum in eius natiuitate fuiſſe, quod ſtatùm illius Principis, cui nuberet, deſtrueret. Fuit enim ambitioſiſſima, dominationem ſemper affectans, modo prætextu Religionis, modo alijs artibus inſtitutum ſuum obumbrans. De cuius agendi rationibus integræ & iuſtæ Legendæ ſunt conſcriptæ. Oderat maxime omnium, abſolutam auctoritatem filiorum ſuorum, quum Reges facti eſſent, particeps eius fieri volens. Cum Regnum fuit pacatum, tum impacata fuit maximè, quia tum nemo eius opem aut operam requirebat aut implorabat. *Hiſtoria vitæ Reginæ Matris.*

Ideò ſimultates & lites ſerebat, Principes Regni, imò filios ſuos inter ſe committebat. Cum Rex Carolus filius eius, prouectioris ætatis factus, illam amplius non curaret, tum illa ad filium Henricum, qui proximè eum ſequebatur, refugiebat, cuius auctoritatem ſummè euehebat, vt ſic vnum deprimendo, alterum extollendo media inter eos conſtituta ab vtroque colerctur & obſeruaretur. Quod dictus Rex Carolus ſero tandem animaduertit.

Cùm Henricus ex Polonia acceſſitus, eius præſertim opera ad Regnum perueniſſet, agnoſcens q[illegible] antum ipſi obligatus eo nomine eſſet, primis aliquot annis omnem Regni adminiſtrationem ipſi reliquit, voluptati ſe interea dedens. Verum vbi deinceps negotia Regni cognoſcere, reſque ipſe adminiſtrare cœpit, aliud tum refugium ad Franciſcum filium natu minimum hab[illegible] it, quem mirum in modum euexit, tandemq́; ad Ducatum Brabantiæ &c. promouit. Quibus artibus effecit vt auctoritatem ſuam longo tempore fuerit tutata. Filio hoc defuncto, alias nouas inuenit in ſtituto ſuo inſeruientes rationes, vſque ad id tum eſt Guyſianis & confœderatis. Duas res continuò & præcipua quadam cura agens. Prima erat vt proximus Regni hæres ipſi eſſet obligatus, vt ad ſoliū iam euectus huius obligationis nomine, ipſi morem gereret. Secunda [illegible] Regnum poſſidebat ſucceſſorem ſuum in tanta auctoritate & honoris faſtigio ab ipſa eo locatum quodammodo vereretur, atque ob hanc cauſam, ipſam obſeruaret, quia neceſſariò opera eius ſibi eſſet opus. Quare cùm poſtremis temporibus Regem Nauarræum, tam ob Religionem, quam ob alias cauſas inſtituto ſuo minus aptum iudicaret; per cōfœderatos, Guyſianos, Ducem Lotharingiæ eiuſq́; filium natum è ſua filia, turbas dare voluit, eoſque iam in ſcenam produxerat. Sed Rex cæde Guyſianorum, conatuum illorum curſum omnem interrumpit, ipſaq́; ſenio morboque confecta obijt. Relatum interea eſt ipſam Regi filio ſuo, dum moreretur, optima conſilia dediſſe, videlicet vt prima ſtatim occaſione, Regi Nauarræ, alijſq́; ſanguinis ſui Principibus ſe ſociaret, qui ſemper bonos veroſque Francos ſe præſtiterant. Nec à fide, debitaque obedientia vnquam vel latum vnguem diſceſſerant, etiamſi Rex Religionis cauſa plurima bella ipſis intuliſſet, cum contra Guyſiani prætextu Religionis Regis vitæ & Coronæ inſidias ſtruxiſſent, ſimul monens ſatis iam pro Religione eſſe pugnatū, finem belli fore prædicens, vbi Religionis libertas eſſet conceſſa qua ratione Regnum ſuum aſſereret. Quod ſi ante multos annos factum fuiſſet, iam quietum & potens Regnum poſſideret. Sperabat propterea ſi Rex cum Principibus Sanguinis ſui ſe reconciliaret quod concordia illa iram Dei à Regno declinaret. *Mirabiles & [illegible] artes Reginæ Matris.* *Conſilium Reginæ Matris moribundæ datum filio Regi.*

Supplicium iſtud de Guyſin & fratre eius Cardinalem ſumptum, magnam in omnibus per Europam admirationem excitauit. In Gallia verò maximam rerum mutationem perturbationemque commouit, idque quia Rex ex improuiſo & in ipſo inſtanti, vt dicunt, ſeu temporis puncto, rebus omnibus ita proſpicere non potuit, quin confœderati, illique qui factioni erant Hiſpanicæ, cum præcipuis ex ordine Eccleſiaſtico iam irritati, & maxima indignatione contra Regem cōmoti, Primarias ciuitates contra Regem animarint, & rebellare fecerint. Et primum quidem Aureliam, vt quæ Regi proxima tum erat, dein Lutetiam. Interrogarunt aut Sorboniſtas ſuos & Theologos Lutetiani, an populus Regni Galliç poſſet liberari & ſolui à ſacramento *Sorboniſtæ Pariſienſes populum à debito Regi*

fidelitatis

An. 1589.

obedientia, & ſacramento fidelitatis liberant populum eumque et ſacimus armare contra eū gerendi. Sixtus V. excommunicat Regem.

fidelitatis & obedientia Henrico Regi præſtitæ, & an tuta conſcientia poſſit idem populus armari, vniri, & pecunias colligere & contribuere ad defenſionem & conſeruationem Religionis Catholicæ & Romanæ, ad verſus nefaria cōſilia, & conatus prædicti Regis, & quorumlibet aliorum illi adhærentium, & contra publicæ fidei violationem ab eo Bleſis factam, in præiudicium prædictæ Religionis Catholicæ, & Edicti Sanctæ vnionis, & naturalis libertatis conuocationis trium ordinum Regni. Super quibus articulis à 70. Doctoribus, cum Decano ea gratia congregatis, cōcluſum eſt, Populum Sacramento ſolutum & liberatum, & licitè armari contra Regem in ea cauſa poſſe. Quam concluſionem inſuper viſum eſt eidem Pariſienſi facultati tranſmittendam ad Papam, vt eandem auctoritate ſua confirmaret. Qui dictam concluſionem probauit, Regemque excommunicauit ni Cardinalem Borbonium, adhuc captiuum, aliosque Eccleſiaſticos liberos dimitteret, cædemque Cardinalis Guyſij expiaret, pœnitentiamque agens veniam peteret, Papa ad hæc ſpem etiam confœderatis auxilij ſui faciebat.

Primariæ Galliæ ciuitates rebellant.

Principales omnes Galliæ ciuitates, Aureliam & Lutetiam ſunt imitatæ, videlicet Toloſa, Rothomagum, Lugdunum, Ambianum, & quædam aliæ quæ anno 1572. tempore Lanienæ Gallicæ, plurimum præ cæteris ſanguinis effuderant, tanto in hac re correpti zelo, impulſu inſtinctuque præſertim Eccleſiaſticorum, vt Regem quamuis maximè Catholicum plurium ſcelerum accuſarint, infamioribuſque ac ignominioſioribus contumelijs affecerint, quàm vnquam quempiam alium fuiſſe vidimus, legimus, vel audiuimus. Nec in ſuggeſtu ſolum (è quo ſermo veritatis ad ædificationem populi prædicari ſolet) ſed alijs omnibus in locis, & congreſſibus, nomen eius diffamarunt, Titulum & inſignia Regia paſſim deijcientes & eradentes. Imaginem eius ad patibulum trahentes, & ſuſpendentes: magnum inſuper famoſorum libellorum numerum varijs linguis in vulgus diſperſerunt, & publica auctoritate munierunt, adeò vt nec in antiqua, nec in moderna hiſtoria, ſimilia nulli videre, aut intelligere, vnquam contigerit.

Inaudita & nefariæ criminationes Regi à confœderatis impoſitæ.

Regem vſque adeò Catholicum Romanum, & Religioſum, vt ſeueriorem longè ordinem Franciſcanorum inſtituerit, quique indies peregrinationes ad varia templa, Religionis & indulgentiarum ergo, ſuſcipiebat, appellabant Maledictum hæreticum, Tyrannum, Latronem, Sicarium, Proditorem, Pſeudochriſtianum, Hypocritam, periurum, nebulonem, Nigromanticum, Sodomitam, inceſtuoſum, ſanguiſugam, ſacrilegum. Denique quidque præterea criminum, & ſcelerum excogitari poſſet, eorum Regem ſuum accuſabant. Nullo non ludibrij irriſioniſque genere eum excipientes, vt ſimiliter nunquam vlli vel gentiles, vel hæretici in Tyrannum vllum fuerint inuecti. Inter famoſos iſtos libellos, Latinus quidam Lugduni anno 1591. apud Ioannem Pillehote impreſſus extat, qui mirabilia eius generis continet. Allegantur enim in eo leges ciuiles & Canonicæ, quibus non ſolum confœderatorum illæ agendi rationes approbantur & confirmantur, ſed Belgarum etiam cauſa ſatis clarè defenditur, in eo quod ad tuendam vitam Religionem, & Priuilegia, arma contra Regem ſumpſerint. In quo tamē confœderati Belgas rebellionis ſemper accuſarunt.

Rex Franciæ cum Rege Nauarræ vnitur.

Rex ſe à ſubditis ſuis ita oppreſſum videns, qui præfecto ſibi Duce Maynio, ſub prætextu Sancti fœderis, ipſum hoſtiliter inuadebant; poſt longas multaſq; deliberationes, coactus tandem fuit, cum Rege Nauarræ primo ſanguinis ſui Principe, ſe vnire, cuius videlicet præcipuè intererat, Rem Gallicam ſaluam eſſe, perſuadebaturque à prudentioribus ſuis Catholicis Rex, Regem Nauarræ pro hæretico, Barbaro, Saraceno, Turca, Iudeo, aut Idololatra haberi non poſſe, quod nunquam adhuc hæreſeōs eſſet conuictus. Ac proinde pro Chriſtiano Principe potius habendum, qui eundem cum Catholicis Deum verum, & ſaluatorem adoraret, eaſdem ſcripturas ſacras, eandem fidem Catholicam, eandemque ſalutem crederet. Quemque rebelles ipſi antehac in auxilium & fœdus ſuum vocaſſent.

His rationibus perſuaſus Rex, inducias vnius anni cum Nauarreo init, ea lege, vt Nauarreus in hoc bello ipſi militaret. Proteſtatus interea ſe ad hoc faciendum, ſumma neceſſitate (ad quā rebelles eum impulerant) fuiſſe coactum. Qua in re aliud ſe non reſpicere aſſerebat, quam conſeruationem Religionis Catholicæ, vtilitatemque publicam bonorum fideliumque ſuorum ſubditorum. Nam hac ratione inuaſio omnis & vis, quam Nauarræus contra Catholicos parauerat, impediebatur. Omneq; malum quod fortè ex eo ſuo facto prouenire Romanæ Religioni poſſet in confœderatos conijciebat, qui hac ſua rebellione cauſam eius faciendo præbuerant.

Reges Galliæ & Nauarræ conueniunt ſeſe mutuo amplexantes. Praelium Senlianum.

Poſt hæc Reges ambo magna omnium admiratione & congratulatione Bleſis conuenientes, poſt fraternam compellationem, mutuoſque amplexus, vires & copias coniunxerunt: Interea Dux Longevilleus cum Regulis de Humieres, Bonniuet, De la Noue, Du Giurij, & alijs, decimoſeptimo die Maij, Ducem Aumalium qui iunctis copijs Pariſienſium oppidū Senlis in Picardia obſidebat) vi loco cedere coēgerunt, liberatoque iam oppido, Aumalium cum ſuis perſequuti, 2000. ex eius militibus ceciderunt, reliquis profligatis, machinis tormentis inſignibuſque bellicis omnibus ipſis ereptis. Paulò pōſt hæc Rex Pontoyſium occupat.

Dein Reges potenti manu Pariſienſem obſidionem iunctis viribus ſunt aggreſſi, ſperantes

ranres ſe vrbem nondum ſatis munitam, & adhuc fluctuantem in poteſtatem breui poſſe redi- An. 1589.
gere. præſertim cum multis ibi adhuc ſibi addictos haberent. Ibi Rex Franc. ad Fanum Cloudij in caſtris cum ſuis agens, à Monacho Dominicano, Iacobo Clemente doloſè interficitur.

Henricus Rex Franc. à dominicano Iacobo Clemente interficitur.

Monachus iſte natus 23. annos à quibuſdam ſui Ordinis, itemque à Guyſianis inſtigatus ad hoc facinus fuiſſe dicitur. Inter quos maximè accuſatur vidua Ludoici Ducis Monrpenſerij, interfectorum Guyſiorum ſoror, cum Matre ſua Duciſſa Nemourſij, cum quibuſdam alijs, quorum alij odio, alij Religionis præpoſtero zelo impulſi fuere, credentes ſe in eo, gratum Deo, & Reipub. officium facere. Hic monachus promiſſis æternæ ſalutis animatus, alijsque multis adhortationibus confirmatus, Pariſijs cum literis probè fictis artificioſeque ſigillatis, eſt egreſſus, inſtructuſque ijs mandatis, quæ cucullam eius Monachalem non ſapiebant, primo die Auguſti multo mane ad Sanctum Cloudum venit. Iubet Regi ſignificari ſe Pariſijs miſſum à quibuſdam Regi addictis, quos nominabat, ſecretaque quædam ab ipſis afferre, quæ Regi cuperet communicare. Hæc cum Regi eſſent nunciata (qui modo è lectulo ſurrexerat, ſeque adhuc veſtiebat) Rex monachum in conclaue ſuum vocari, ſuoſque ſecedere inde iubet. Qui ingreſſus literas Regi tradidit. Quas dum legere Rex cœpit, cultellum venenatum è manica extraxit, & in ventrem Regis adegit. Quem è corpore ſuo Rex ipſe extrahens clamauit, monachumque eodem petens læſit. His nobiles & miniſtri eius ſuperuenientes, monachum in primo feruore iræ ſtrucidarunt, & poſtea combuſſerunt. Vulnus à medicis & chirurgis inſpectum & attrectatum mortale non iudicatur. Quod Regi ijſque qui cum eo erant, animum addidit qui ſtatim ſuos per literas vbique de hoc facinore fecerunt certiores. Verùm cum circa veſperum, vulnus recrudeſcere, & inflammari ob venenum, quo cultellus fuerat infectus, cœpit: Medicique ex eo mortis periculum eſſe iudicarent: Rex iterum ad ſe Regem Nauarræum in præſentia aliorum Principum ſui ſanguinis, officiariorum Regni & Ductorum exercituum acceſſiri iubet, eique Regni ſui adminiſtrationem committit; reliquis in mandatis dans vt debitam ei obedientiam præſtarent, Regnumque & ſubditos conuenienti commendatione, & magna proteſtatione ei tradens; iuſiurandum ab eo exegit, quod Regnum pacificè gubernare, & vtramque Religionem permittere ac protegeret, donec vtili aliquo, Sancto, Generali, ſeu nationali concilio, ea de re certi quid eſſet conſtitutum. Atque ita ad mortem ſe parans poſtero mane 22. hora poſtquam vulnus accepiſſet, diem obijt. Corpus eius aromatibus conditum aperto currui eſt impoſitum, & per exercitum, itemque cum exercitu per multa oppida & ciuitates vectum, vt ad miſericordiam & vindictas ſubditi commouerentur. Tandem Compignij ſepelitur.

Henricus III. moritur.

Parmenſes vt & aliarum multarum ciuitatum confœderatarum incolæ, maxima ex hac cæde lætitiam conceperunt, multique ex magnatibus, diem feſtum præ gaudio celebrarunt.

Mira res & vix audita, vt Rex adeo Catholicus à monacho interficeretur. Tum ſingulare opus prouidentiæ diuinæ, quod à tali hoc ſit factum, per quem Rex Nauarræ omni culpa & ſuſpitione liberaretur, qua alias, ſine vllo dubio, grauatus ab aduerſarijs fuiſſet, vt ea ratione, à iure Regni excluderetur. Mirabile etiam hoc Dei opus fuit. Quod ſic ſtantibus in Gallia rebus, Regno in multas partes diuiſo, Deus Nauarræ Regem tamquā manu apprehenſum, ad Regem in mediam Galliam duxerit, inque medio Principum & officiariorum Regni conſtituerit. Denique potentem exercitum ei in manus dederit, cuius opera ad Regnum, ſibi viam faceret. Ex quo iudicium facere hoſtes eius debent, ipſos parum contra illum valituros, cui Deus tam manifeſtè fauet: nam ſecundum hominum captum, fieri non poſſe videbatur, vt eo peruenire vnquam poſſet.

Rex ergo Nauarræ, Gallorum Regnum ſuſcipiens Henricus eius nominis IIII. appellatur, Iuſiurandumque rurſum Ordinibus, Regnique Prouincijs præſtat, ſe eos protecturos, vti bonum Regem decet. Particulariterque Catholicis promittebat, ſe eorum Religionem libertatemque ſartam tectam conſeruaturam. Quod verò perſonam eius attinebat, ſanctè pollicebatur, quod ſe ſubmittere vellet libero alicui Concilio generali vel nationali, aut etiam illi qui meliora doceret. Nec Reformatæ Religionis exercitium introducturum, vbi ante non eſſet, donec publico conſenſu aliter eſſet proſpectum. Officiarijs Coronæ, Nobilitati alijſque Ordinibus ſua Priuilegia confirmabat. Denique iurabat ſe cruentam recentemque adhuc Regis cædem, pro exigentia Iuſtitiæ, vlturum &c.

Rex Nauarræ factus Rex Franc. Henricus IIII. vocatur iurat ſe Catholicā Religionem protecturum.

Ad illa, Principes Regij Sanguinis, alijque Principes, Duces, officiarij Coronæ, Comites, Barones, equites, &c. Iuſiurandum fidelitatis debitæque obedientiæ ei præſtiterunt, ſimulque ſe ad vlciſcendam defuncti Regis ſui mortem, iureiurando ſuo obligarunt.

Nouo hoc Rege in Regno ita conſtituto, etſi morte defuncti Regis occaſio odij ſublata videbatur; nō potuerunt tamen præcipuæ Galliæ ciuitates, & confœderati adduci, vt ſe dicto Regi ſubijcerent, ſed auxilijs Papæ, Regis Hiſpaniarum, Ducum Sabaudiæ, & Lotharingiæ freti, in rebellione ſua perſeuerarunt. Quanquam multo maior potiorq; nobilitatis pars ad Regis partes tum tranſierit. Verum cum Princeps ſit fortis & bellicoſus & ad arma & inter arma natus;

fœliciter

An. 1589. fœliciter procedit in rebellibus iſtis puniendis & in ordinem cogendis vti ex ſequẽti narratione breuiter apparebit.

Hiſtoria Geertrudebergica.

Egimus ſupra de ſeditionibus præſidiariorum diuerſorum oppidorum in Belgio & præſertim Geertrudebergæ. Quæ tandem perdita ea ratione eſt, & in Hoſtium poteſtatem venit. Hiſtoriam eius breuiter ab initio narrabimus. Geertrudeberga oppidum eſt ſitum in Meruuva ſiue Vlacka vulgo dicta, quæ Regio inundata quodammodo eſt à Rheno, & Moſa, è regione Dordraci, pertinetque ad Principem Auraicum, oppidum diue admodum & fructuoſum piſcationibus, quæ frequentiſſimæ ibi ſunt adeo, vt vno die ſæpe octodecim millia Stulonum, Salmonum, piſciumque quos Elft vocant, retibus capiantur.

Oppidum iſtud inter Hollandiæ limites numeratur eaque gratia, iuſto militum præſidio muniri ſolet.

Cum præſidiarij iſti, quorum plerique erant veterani, anno 1588. ſeditionem mouerent, 10. Martij ſcripto in lucem edito declararunt, quod ab eo tempore quo Reginæ Angliæ iuſiurandum præſtitiſſent, magnæ diſcordiæ & ſimultates inter milites Prouinciarum & ciues dicti oppidi eſſent ortæ, quæ non mediocre periculum ſaluti dicti oppidi afferrent, illudque in certiſſimum diſcrimen conijcerent. Quæ mala omnia orta præcipue eſſe dicebant ex malis agendi rationibus, inconſideratis imprudentibusque ſermonibus Comitis ab Hohenloe, qui frequens in ore illud habebat, & paſſim ſpargebat, ſe potius Hiſpani quam Angli partes ſequuturum. Quibus verbis præſidiarios ad periurium & perfidiam incitare velle videbatur. Fructum horum ſermonum agendique rationem fuiſſe perditionem oppidi Sluſenſis, irritam infructuoſamq; arcis Brakelæ obſidionem, multaque eius generis alia. In tempore propterea contra maleuolorum conatus ſibi proſpiciendum eſſe dixerunt. Primum itaque ſtipendium ſibi debitum ſolui petierunt. Qua in re cum ſibi ab Ordinibus nullis conditionibus ſatisfieri paterentur, eo inſolentiæ progreſſi ſunt, vt hoſtiliter ſe contra Ordines gererent, laceratis diſruptiſq; ſignis ſi is militaribus, contributionibuſque Brabantiæ in ſuum commodum & ſolutionem (vt dicebant) conuerſis. Tandem ægrè adducti eo multis inſtantijs ſunt, vt Baroni VVillõgbeo, Anglicarum copiarum in Belgio tum Præfecto, aurem præberent. Deputati ergo illorum cum alijs, 26. & 27. Iulij 1588. conuenientes in naue bellica, quæ in propinquo ad excubias agendas erat collocata, primum veniam eorum quæ 10. Martij præteriti commiſerant ſibi dari petierunt. Poſtularunt deinde vt ſibi liceret in præſidio Geertrudebergenſi manere ſub imperio VVillõgbei, aut Ioannis VVingfeldij equitis, qui ſororem VVillõgbei viduam Comitis Cantij duxerat, aut alterius cuiuſuis, qui nomine Reginæ Angliæ ipſis præeſſet: Tum vt à Regina in numero copiarum auxiliarium, quas Prouincijs vnitis præſtabat, haberentur, & ſic Reginæ ſtipendium vna cum Anglicis copijs acciperent. Denique vt, ſi quid eorum quæ dictis articulis propoſita erant, ab Ordinibus Vnitarũ Prouinciarũ nomine obſeruaretur, VVillõngbeus id ſuppleret, ſimulq; vlciſceretur tanquam iniuriam iactam militibus Maieſt. Anglicanæ. Præter hæc omnia, plenam ſtipendij ſolutionem ſibi numerari petebant.

Sedítio præſidiariorũ Gertrudebergenſium.

Articuli pacis à Geertrudebergenſibus propoſitæ.

Ordines & Mauritius omnes iſtas conditiones facilè admiſerunt, verum hoc exigebant vt poſt ſtipendium ipſis ſolutum, quicunq; eorum in præſidio illo militare cuperent, redigerentur ad vnam cohortem peditum 150. & vnam turmam 150. equitum, quorum 100. eſſent haſtati & 50. ſclopetati. Reliqui conſcriberentur inter cohortes Anglicas quas Regina alebat Bergæ ad Scaldim, vbi ſtipendium tractationemque more reliquorum Anglorum, haberent præſtito ſcilicet ſacramento quod auxiliares copiæ ſolent. Item vt VVillungbeus cum ſua cohorte in propria perſona oppidum ingrederetur; præſidiarijque in numerata pecunia acciperent 20. menſium plenum ſtipendium, ſeu 200. millia florenorum, præter ſummam quam mutui nomine iam acceperant. Prædicebant præterea Ordines Hollandiæ (vt ſecuri fierent à dolo quem metuebant) ſe dictas pecunias antè nõ numeraturos, quam Mauritius & VVillungbeus promitterent, oppidum illud à Prouincia Hollandiæ non iri ſeparatum, atque ad maiorem cautionem & ſecuritatem, iuſiurandum in tali caſu ſolitum à præſidiarijs exigi poſtulabant, &c.

Cùm has conditiones cautioneſque vltro citroq; darent & acciperent, VVillógbeus ſeorſim cum præſidiarijs longe alijs conditionibus conuenit. Quod facile potuit ob plenam poteſtatem quam Ordines Hollandiæ ei dederant, ideo, quia ipſe & VVingfeldius Ordinibus ſanctè promiſerant ſe oppidum Geertrudebergæ in Hollandorum aut Mauritij manus tradituros, quod ob hanc cauſſam facere ſe velle dicebant, quod Regina Angliæ ipſis ſcripſiſſet, ipſis negotijs dicti oppidi immiſcere ſe ſe nolle. VVillógbeus igitur hoc iam agens, maius periculũ ſe euitare exiſtimans, in bonum finem omnia faciens, imperitus & ignarus doli & technarum veteranorum iſtorum militũ paſſus eſt ſibi ab illis imponi, & ſe vana ſpe illudi. Ita factum eſt vt pluſquam 216. millia florenorum præſidiarijs fuerint numerata, & pro vna equitum turma, de qua inter partes conuenerat, duæ ſint confectæ. itemq; duæ etiam peditum cohortes præfecto ipſis VVingfeldio, nullis bonis officiarijs ei iunctis, nulloq; ſacramento, vt polliciti erant, à præſi-

Præſidiarijs Geertrudebergenſibus numerantur 216 m. cauſtioneris.

à præſidiarijs præſtito. Sed planè contra expectationem Ordinum præſidiarij iſti cum nouo ſuo præfecto VVingfeldio genio indulſerũt, pecunijſque quas acceperant, conuiuia ſumptuoſaſque epulas extruxerant, Hoc ſolum ſtudentes, quo retinere dictam pecuniam poſſent, quia inuitis Ordinibus eam ſibi datam eſſe probè ſciebant. An. 1589.

Ideoque cũm ſuſpecta omnia haberent, in poſterum de ſolutione ſua ſecuri eſſe voluerunt. Quo factum eſt vt in omne genus inſolentiæ eruperint. Qua de re Mauritius & Ordines apud VVillõgbium grauiter conquærentes, ipſum vt malo huic mederetur rogarunt. Cumque eodem tempore quidam ex præſidiarijs Geertrudebergenſibus, ciuitati Bergenſi ad Scaldim auxilio eſſent profecti, omnẽ dederunt operam, quo eos ibi detinerent, impedirentque, quo minus ad præſidium ſuum redirent, reliquoſque qui in præſidio erant, ad officium faciendum cogerent. Qua in re præfectus militiæ Norritiu, qui tum eo Legatus à Regina venerat, rogatus ab Ordinibus, operam ſuam omnem eſt pollicitus.

Verum VVillongbius dum nimis dulcibus lenibuſque remedijs vtitur, nihil effecit. Quin contra Præſidiarij animaduertentes Ordines quicquam contra ipſos moliri, ciuibus ſuis arma omnia eripuerunt, naues prænaugantes ſpoliarunt, omnibuſque telonijs & contributionibus manum iniecerunt, literas ſalui conductus Ordinum patibulo affixerunt, circum iacentem regionem ad contributionem coegerunt. Denique nihil [illegible]rum quæ ab hoſtibus fieri ſolent omiſerunt. Geertrudeberg a ſeditionem mouent.

Moniti de his extraordinarijs agendi rationibus præſidiarij, literis ſuis 27. Nouembris datis à Præfecto VVingfeldio, & Anglicis alijſque Capitaneis ſignatis proteſtati ſunt, ſe morituros potius omnes, quam ciuibus arma reſtituerent. Cumque à Norritio ad expeditionem Portugalliæ (cuius cauſa Legatus a Regina venerat) & ab ordinibus inuitarentur, aut ad liberandam obſidionem VVachtendonckianam vocarentur; diſertè reſponderunt, ſtatutum ſibi eſſe, hoſti potius, quam Mauritio aut Ordinibus militare.

Vbi iſtorum inſtitutum conſultumq; reſciuerunt Mauritius & ordines, animaduerterunt que eos, transfugas omnes ad ſe recipere, alioſque præſidiarios ad ſimilem rebellionem inſtigarunt: Iamque certò nunciatum ipſis eſſet, Geertrudebergenſes à ſecundo die Februarij, milleſimo quingenteſimo octuageſimo nono cum Parmenſi contrahere cœpiſſe, videntes Mauritius Ordineſque prædicti, Nec VVillongbium, nec Norritium, nec conſiliarium Bodleum, remedium parto malo afferre poſſe, ipſumque adeo VVillõgbium in Angliam proficiſci, poſt maturam ſuper hac re deliberationem habitam, Geertrudebergam terra mariq; obſidere ſtatuerunt; tam vt periculum, in quo ipſum oppidum verſabatur, auerterent, quàm vt circumiacentia loca, quibus, eius occaſione, malum imminebat, conſeruarent. Mauritius obſidet Geertrudebergam.

Ita factum eſt vt decimo quinto Martij Mauritius cum exercitu oppidum acceſſerit, amicaſque literas ad præſidiarios, per tympaniſtam dederit. Quibus ſignificabat ſe intellexiſſe VVingfeldium aliosque Capitaneos cum hoſte contrahere velle. Qua ex re, quanta ipſos infamia & periculum manebat demonſtrabat, bonaſque conditiones conueniendi ſecum ipſis ſimul proponebat. Ad quæ VVingfeldius cum alijs Capitaneis reſponderunt, ſe ab hoſte potius auxilium petituros, quam Mauritio aut Ordinibus ſe ſubijcerent, tympaniſta ſeu nuncio Mauritij ſuſpendium minitantes.

Cumq; vicina ciuitas Dordracenſis ipſis etiam ſcriberet, VVingfeldius literas arreptas publicè dilacerauit, nec legere quidem eſt dignatus. Denique cum VVillõgbius literis ſuis decimo octauo Martij ad ſororium ſuum datis, eum rogaret, vt inde potius ſe reciperet, quam eius præſentia offendiculi cauſam vllam præberet. VVingfeldius 20. Martij, in hunc modum ei reſpondit. Quia à Mauritio accuſabatur, quod tanquam peregrinus, qui nihil ibi proprij, lucrum potius ſuum & commodum quæreret, quam honorem aut Reipub. bonum (vt ea ratione militum animos ab eo alienaret, contraque eum irritaret) ideo ſe reſpondere ad illa, Quod omnes qui talia de ſe ſpergerent, mentirentur, hocque ita eſſe gladio ſuo tueri ſe velle aiebat. Ad hoc quod de præſidio illo deſerendo ſcripſeras VVillõgbius, ſidem ſe dediſſe præſidiarijs dicebat, quod cum illis ibi viuere vellet & mori, quandiu ſcilicet illi oppidu pro Maieſtate Anglica, aut communi Prouinciarum bono tueri & propugnare (vti ſacramento obligati erant) vellent. Reſponſum VVingfeldij ad literas VVillogbei.

De dicto oppido, Mauritio Auraico aut Ordinibus tradendo, certum ſe eſſe affirmabat, præſidiarios illud potius hoſti tradituros, quia iam omnes id erant proteſtati. De victu & annona neceſſaria, in menſem adhuc oppido eſſe proſpectum, tantoque tempore pro Regina & communi Reipub. bono illud conſeruaturum, & ſi interea nemo ipſis ſubueniret, coactos fore, ad faciendum ea, quæ non libenter alias facerent, &c.

Geertrudenbergæ tormenta in percuſſa.

Mareſcallus Villers caſus.

Interea Mauritius oppidum ſumma vi oppugnabat, mœnia tormentis machiniſque bellicis percutiens, contraq; præſidiarij in ipſum tormenta ſua explodebāt, adeò vt ex Mauritianis interfecti fuerint, Adrianus Cornelij, bellicę nauis Præfectus, Capitanei Brederodus, & von der Aa. item Landas Præfectus ſatellitij Mauritiani. Vulnerati ibidem ſunt Dominus Ioannes von der Doeſt, Viceadmiraldus, Hollandiæ, & Capitaneus Sydenburgius, cum alijs ad numerum facile 50. qui ibi ſunt deſiderati. Inter quos fuit Mareſcallus Villers, qui globo ictus, paulo poſt inde obijt. Vir ſupra omnes, qui tum apud Belgas militabant, in re militari exercitus: & à bona fide in patriam ſummè commendatus.

His tamen non perterritus Mauritius ſatis magnam mœniorum ruinam facit. Quumque per ruinam oppidum inuadere iam pararet, Præſidiarij pactum quoddam fictitium propoluerunt. Huic poſtridie ſuperuenit ingens tempeſtas, adeò vt machinarum, quæ nauibus vehebantur, vſus non eſſet, quia eleuatione aquarum machinæ nimis altè iacebant, quam vt ferire oppidum poſſent.

Interea notatum eſt, tam ex ſignis, quæ noctu facibus fiebant, quam ex literis, quæ de mœnibus Bredanis deijciebantur, Geertrudebergenſes clandeſtinas cum hoſte communicationes habere, poſtquam Bruxellis literas à Parmenſi 24. Martij datas & alteras Breda 29. Martij datas ab Odoardo Lanſavechia acceperant. Tum etiā quia iam Parmenſis ipſe, Bredam, quæ duobus tantum milliaribus abeſt, veniſſet.

Mauritius nunciat Geertrudenbergenſibus veniam delictorum et ſecuritatem.

Quamobrem ſtatuit Mauritius inde recedere, vt ipſis (quatenus fieri poterat) occaſionem eriperet, dicendi ſe coactos fuiſſe hoſti ſe dedere, ſperans hoc ſuum factum, apud ſynceriores cordatioreſque inter ipſos, pondus aliquod habiturum. Ea gratia 2. Aprilis veniam delictorum, certamque ſecuritatem nunciari ipſis curauit, certiores eos faciens ipſos vana ſpe fauoris Reginæ Angliæ, quam ipſi ſibi promiſerant, deludi, adeuſque & inſtrumenta quædam ipſius Reginæ, ea de re facta. ex quibus rei veritatem diſcerent, eis tranſmiſit, monens interim quam turpem & ignominioſam periurij maculam ſibi inurerent.

Quarto Aprilis alteras ad illos literas dedit quas Liulno, verbo Dei miniſtro commiſit. His ſanctè affirmabat, ſe Capitaneorum aut officiariorum, vel alicuius è præſidiarijs, mortem non expetere, ſed ſecuritati eorum omnibus modis velle proſpicere, etſi qui eorum ſibi adhuc militare vellent, ſe eos, eodem loco quo reliquos habiturum promiſit, reliquis copiam faceret, eo quo vellent ſe recipiendi, bonaque ſua omnia ſecum aſportandi, hoc ſolum requirens, vt oppidum ſibi ſaluum aſſeruaretur.

Ad quas eodem die quarto Aprilis reſponderunt, certo ſibi conſtitutum eſſe in præſidio ſuo manere, ibique, vt ante Reipubl. inſeruire, præfectumque ac gubernatorem quem vellent ſibi eligere.

Præſidiarij Getrudebergenſes oppidum Parmenſi vendunt & tradunt.

Quinto die Aprilis iterum à Mauritio plena ſecuritas ipſis denunciatur & promittitur, fideſque publica datur omnia quæ præterea impetrare vel contractu fieri ſibi ſtipulaſſent, accuratè ipſis fore obſeruata. Poſtulans vt aliquos è ſuis deputarent, quos ea gratia ad ipſum ablegarent: ſed fruſtra, quia nono die Aprilis Legati Parmenſis intromiſſi, à præſidiarijs ſunt, cum quibus ante contraxerant, & iam pro 15. menſium ſtipendio oppidum tradere promiſerant, quod ſtipendium acceperunt. Nec fuerunt inter omnes illos variarum Nationū milites, præter duos, qui ſe Mauritio dediderint, tantum potuit auaritia in perfidis periuriſque illis hominibus, à quibus Religio & pietas omnis exulat.

Conditiones à Parmenſi ciuibus & præſidiarijs Geertrudebergenſibus conceſſa.

Conditiones ciuibus oblatæ fuerunt valde tolerabiles. Generalis videlicet delictorum venia, libertaſque data vel manendi vel abeundi ad ſpatium duorum annorum, ſine vlla Religionis inquiſitione, omniaque Priuilegia eis fuerę confirmata, præter ea quæ Regis auctoritati aduerſarentur.

Præſidiarijs item præteritorum amneſtia, & delictorum omnium venia indulta eſt, certique facti ſunt ipſos eandem gratiam conſecuturos in terris imperialibus, Leodienſibus, Colonienſibus, &c.

Cumque Parmenſis, ex profeſſo, fortes, exercitatoſque milites, quales hi erant, magni æſtimaret, omnes iſtos in Regis ſui ſeruitium & militiam ſuſcepit, omnia ipſorum bona quæ fiſco olim aſcripta fuerant, eis reſtituens. Et ſi qui ex illis militare ipſi nollent, iiſdem Priuilegijs vti nihilominus poterant, ſexque menſes adhuc in oppido manere. Poteſtas inſuper ijs facta eſt legitimis iuridiciſq; rationibus debita ſua repetendi, quæ Brabanti, Hollandi aut Zelandi, vt ex contributionibus caperent, ijs aſſignarant.

Vtque illis oſtenderet, ſe agnoſcere gratum ſeruitium, quod Regi præſtiterant, Præter decem menſium ſtipendium, quod eis ex contractu debebatur; pro honorario inſuper ipſis numerauit, quinque aliorum menſium ſtipendium, vt citius exire inde poſſent. Præterea omnibus qui

An. 1589.

bus qui ex Regis copijs ad eos transfugerant; in eorum gratiam venia delictorum eſt conceſſa. Omnes captiuos, quos cœperant, & cum quibus de redemptionis prætio conuenerant, non niſi lytro ſoluto liberarent, exceptis perſonis Eccleſiaſticis, quos ſine prætio dimitterent. Ioanni VVingfeldo, & Carolo Honingho Anglis copia fiebat, quo ſe vellent, cum familia, bonisque & Camelijs recipiendi, literæque ſalui conductus ad eum finem eis ſunt datæ. Acta ſunt hæc Bredæ in nomine Regis 10. Aprilis, 1589.

Præſidiarij Geertrudeber genſes ſuſpendio digni ab Ordinibus iudicantur & proſcribuntur.

Præſidiarijs hoc modo poſt acceptum ſtipendium & honorarium, oppido egreſſis, Carolus Mansfeldius eodem die cum ſuis intrauit. Ordines vero Generales vnitarum Prouinciarum, Præfectos Capitaneos & milites Geertrudebergenſes vt ſceleratos & perfidos proditores proſcripſerunt, ſuſpendioque tollendos publica ſententia pronunciarunt, vbi vbi inueniri poſſent, pro ſingulis militibus, qui captiui ad ipſos adduci poſſent, 50. florenos, & pro ſingulis officiarijs, 100. florenos, & captiui bona, præmij loco, promittentes. Fuerunt que omnia eorum nomina ad 650. in dicta ſententia expreſſa, & locis publicis affixa.

Horum præcipui fuerunt Ioannes VVingfelt Anglus præfectus, Florentinus von Dorpe, vulgo Lange-Ploor, præfectus Vigilum. Henricus von Kreboom, alias Nues, Vicarius. Gerardus Abrahami, sed erbeeten, ſigniter cuiuſdam turmæ. Thomas Lommelo, præfectus legionarius. Carolus Honninges & VVillielmus Thomas Capitanei, cum ſuis Vicarijs, ſigniferis, tam turmarum quam cohortium.

Milites iſti Geertrudebergenſes paulò pòſt inter Parmenſis militiam in magnum venerunt contemptum, deriſique paſſim ab omnibus, contumelijſque affecti, MERCATORES ſunt vocati, multiq; eorum à militibus vnitarum Prouinciarum capti, ſuſpenſi ſtatim ad exemplum aliorum, ſine vlla miſericordia fuerunt, nec potuit quiſquam eorum reconciliationem obtinere, per vllas amicorum interceſſiones, aut vllas culpæ ſuæ excuſationes. VVingfeldius cum Bredæ aliquandiu ad ſoluenda debita, à ſocijs fuiſſet detentus, tandem clam in Angliam traiecit vti & Honninges alijque cum eis Angli vbi inglorij iam viuunt.

Ordines in ſententia & proſcriptione militum quam publicauerant, dum ſeditiones eorum narrant, VVillongbei etiam mentionem fecerunt. Contra quos ipſe in Anglia libellum Apologeticum Gallicè & Belgicè publicauit. Verum Legati Ordinum qui in Anglia tum erát, apud Reginam de libello iſto dolentes & proteſtantes, receperunt ſe probaturos falſa eſſe omnia, quæ ibi maximè in præmio à VVillógbeo, contra Ordines erant poſita. Quare Reginæ iuſſu prohibitus eſt dictus libellus & exemplaria omnia reuocata.

Amiſſio iſta Geertrudebergæ damnoſa fuit vnitis Prouincijs, ſed primo ſtatim tempore fluminis tranſitus obſederunt, nauibuſque aliquot bellicis piſcationes, viamque ſibi liberam fecerunt.

Comes Mansfelt obſidet Heuſdã occupat Hemert & alias munitiones.

Comes Mansfeldius cum maiori parte copiarũ Heuſdam ſe recepit, quod Brabantiæ oppidum eſt & vicinum dictæ Bergæ. Huic præerat Dominus de Famars præſidio ſatis inſtructus, ſtatuebat Mansfeldius locum hunc eminus obſidere, tam vt impediret præſidiariorum excurſiones, quam vt commeatus aduectionem prohiberet, & ſic tandem fame preſſas ſubigeret. Ingreſſus etiam Regionem Bommelvverdt, quæ plana eſt, Bommelenſique ciuitati paret, occupauit ibi arces Hemert, & Brakelam cum alijs vicinis.

Bommelamque ſtratagemate ſecreto, opera quorundam amicorum quos ibi habebat, libens expugnaſſet, ſed artes eius fuere detectæ, eiuſque amici in ciuitate apprehenſi capitis ſupplicio fuere affecti. Ditionem Hemertenſem deſerere propter inundationes eſt coactus, dicta arce tamen adhuc in poteſtate retenta. Expugnauit etiam Seuenbergam cum arce, ſed munitionem, quæ in vicinia extructa eſt, capere non valuit. Quæ cauſa fuit cur Seuenbergam paulò pòſt deſerere cogeretur.

Tres turmæ Ordinum profligatæ.

Menſe Maijo tres equitum turmæ videlicet Mauritij, Mareſcalli Villerſi iam defuncti, & præfecti legionarij Chinskij, egredientes inciderunt in Geertrudeberganos præſidiarios alioſque eorum ſocios, qui eos ad Oſſam propè Buſcumducis profligarunt, captus ibi eſt inter alios Capitaneus Ryſoire & Vicarius Chinskij, cum multis alijs.

Heila à Parmenſi expugnatur.

Dum Mãsfeldius, Dux Piſtranus, & Princeps de Aſcoli, cum multis nauibus & ſcaphis, nautiſque arcem Heylam in inſula Bommelenſi obſideut, Mauritius, Hohenloius & Solmenſis, menſe auguſto, collatis ex vicinia præſidiarijs, Heuſdenſibus commeatum & ſubſidium attulerunt, idque in conſpectu hoſtilis exercitus, qui obſidione eos premebat. Arx Heila ſumma vi interea oppugnatur & pluſquam 900. tormentorum ictibus percutitur. Quamobrem præfectus eius Sydenburgius 24. Auguſti arcem hoſti tradidit, inuitis & contradicentibus ſuis militibus, quorum maior pars eius occaſione & impulſu ueſt cæſa. Quare & deinceps à partibus Hiſpanorum manſit.

An. 1589. Exercitus Parmenſis inde Louenſteinium venit, quæ arx eſt ad extremam oram Inſulæ Bommelenſis, ibi munitionem extruxit, ſperans ſe ita Louenſteinio potiturum, ſed obortis paſſim ibi inundationibus coactus fuit inde diſcedere.

Cum iam dictus exercitus Parmenſis per obſidionem Heuſdanam, expugnationem Hemertenſem, Heylenſem aliarumq; munitionum ſibi iam ſatis cautum & tutum in ea parte exiſtimaret, Ductores eius menſe Septembri fluuium Mozam traijcere ſtatuebant, animo inuadendi Tiletanam ditionem, vnde Buram pergerēt, aut Traiectum. Verùm Hiſpani, orta inter ipſos & Italos ſeditione (quam Paſtrana & Aicoly contra Parmenſem alere credebantur) fluuium traijcere recuſarunt. Clamantes *Viue il Re, Fuera il mal gouerno.* Cumque Mansfeldius cogere eos vellet ſclopetis bombardiſque ſuis eum petierunt, ac fugarunt, ſeque in præſidium ciuitatis Grauæ receperunt.

Hiſpanorum ſeditio in exercitu Parmenſis. Id eſt, viuat Rex foras proijciamus malam gubernationem.

Cumque Mauritius, collectis iam viribus, tranſitum ipſis paſſim prohiberet, arcem Heilam iterum munitionibus circunſtructis obſidens; ſactum eſt vt Miles Parmenſis inſtāte hyeme exercitum diſſoluere fuerit coactus, inſtructiſque de conuenienti Præſidio arcibus Hemert & Heila, alijſque ſuis munitionibus ad oſtium fluuij Dyſæ prope Buſcumducis, inde diſcedere.

Blienbeka à Varrabone occupata.

Obſidebatur eodem tempore Blyenbeka à Marchione Varrabonenſi, Burgundo, Geldriæ præfecto, à menſe videlicet Maijo. Is plurimis tormentorum ictibus oppidum percuſſit. Maximum enim congeſtæ terræ aceruum ſeu collem (vulgò Catte) ante oppidum erexerat, e quo bombardis ſuis obſeſſos in mœnibus pugnare prohibebat. Multi tamen ex obſidentibus fuerunt cæſi, interque alios architectus Piatto.

Tandem cum plerique Capitaneorum eſſent interfecti, interque reliquos nullus eſſet imperandi, aut obediendi ordo, contentiones ortæ inter eos ſunt, per quas factum eſt, vt quadraginta militibus eiectis, reliqui qui manſerant, arcem 24. Iunij hoſti tolerabilibus conditionibus dediderunt. Quod factum ideo eſt quia Schenckius ſufficientes copias ad ſubſidium obſeſſis ferendum, conficere non potuiſſet, cum ad hoc, & ſimul ad Berckenſes commeatu iuuando tria peditum millia & octingenti equites requirerentur.

Drakius & Norritius cū Rege Portugalliæ Hiſpaniam inuadunt.

De ſucceſſu Claſſis Hiſpanicæ iam ſupra commemorauimus. Quæ res occaſionem quibuſdam dedit, cogitandi de inuadendo etiam Rege Hiſpaniæ, aſſumpto ſecum Antonio Rege Portugalliæ, ſparſique paſſim ſunt huiuſmodi ſermones, Regem Hiſpaniæ nullibi eſſe imbecilliorem, quam in ipſa Hiſpania, tum allegata exempla Romanorum, qui Scipionem in Africam ablegarunt, vt ea ratione Carthaginenſes compellerent ad reuocandum Hannibalem ex Italia. Huius expeditionis auctores in Anglia fuerunt Ioannes Norritius, & Franciſcus Drakius equites celeberrimi, qui cſueperunt ſe exercitum quindecim millium in Hiſpaniam ducturos, & Regem Portugalliæ Antonium in Regnum reſtituturos; ſi modo Regina 130. millia florenorum ad eum finem concederet, & aliquot ſuas naues ad eam rem commodaret; Pollicentes ſe cætera quæ requirerentur cum amicis ſuis confecturos.

Ad hunc finem literas patentes à Regina ſibi dari petierunt, quibus ſumma & plena poteſtas ipſis daretur captas omnes naues, & ſpolia, quæ in hac expeditione acquirerētur, inter ſe diuidendi. His conditionibus conſcripſerunt, 14. Legiones peditum (vulgò Regiments) & 600. equites cum 3000. nautis, aſſumpſeruntque 12. machinas duplices à frangendis muris (vulgo muerbrekers) dictas.

Cum de expeditione iſta inter conſiliarios Reginæ, variæ & diuerſæ eſſent opiniones & ſententiæ, vbi alij allegabant pericula, alij ingentes ſumptus qui requirebantur, alij æmulationem duorum præfectorum quæ ſuperuenire poſſet, aliaque eius generis plurima. Multi, qui voluntariè ſumptus non exiguos ad expeditionem illam promouendā fecerant, tardiores, minuſque prompti ſunt effecti. Expeditio tamen ſuſcepta eſt, non tamen cum prouiſione & apparatu requiſito.

Hollandi partem aliquam Anglici peditatus & equitatus, qui apud ipſos erat, commodabant, ſed equites illi ſtatim atque in Angliam venere fuerunt exauctorati, quamquam pauci ex illis retenti adhuc fuerint, ſed peditum vna Legio, Duce Nicolao Meetkerckio, Adolfi Meetkercki Flandriæ præſidis filio, profecta ad expeditionem eſt.

Claſſis ideoq; expedita cùm non ſufficienti nauium onerariarum numero pecunia & commeatu eſſet inſtructa, & iam ſtaret in anchoris ad Doueriam oram Cantiæ, occurrerunt illis in freto 70. vel 80. naues Hollandicę, Rupellam pro ſale nauigantes, commeatu pecunia alioque omni apparatu inſtructiſſimo, Angli Hollandos ad ſe venire, militeſque expeditioni deſtinatos in naues ſuas recipere coëgerunt. Quod Principibus, rerum ſuarum neceſſitate ita poſtulante, per conſuetudines licere videtur, modo debitū naucleris ſtipendium ſoluant.) Cum igitur iam ſimul integrum menſem Pleymouthæ hæſiſſent, vela ventis dederunt 29. Aprilis. Numerus na-

merus nauium erat 140. inter quas 26. erant bellicæ, aduehentes ſecum Regem Antonium, Dominum Emanuelem eius filium, Rogerium VVillielmum equitem, duos fratres Ioannis Norreſij Eduardum & Henricum, Thomam Sidneium, alioſque plurimos nobiles & Capitaneos nauales & copiarum terra ducendarum, Hoſpaulò pòſt optimo nobilium ſtipatus comitatu ſequutus eſt Comes Eſſexius.

Quarto Maij appulerunt Coronnam in Galiciam, aliquæ naues (rectum curſum non tenentes, in Galliam diuerterant) tamen octo hominum millia in terram expoſuerunt, contradicente & diſſuadente hoc ipſis Rege Portugalliæ, qui nihil in illis terris ſibi vendicabat. Angli tamen inferiorem Coronnæ ciuitatem, conſcenſis ſcalis, inuadentes expugnarunt. Vnde plerique in ſuperiorem ciuitatem, quæ munitior erat, confugerunt, quam Angli, crebris tormentorum ictibus, actiſque cuniculis, fruſtra expugnare tentarunt. Quare & diſcedere inde iam ſtatuerant. Cùm ipſis nunciatur Comitem de Andrada & Altamira in vicinia eſſe, & militem colligere, quem aggreſſi in fugam egerunt, atque ita inde decimo ſeptimo Maij ſe receperunt, incenſa prius ibi magna naue, quam Galeonam de Sancto Ioanne vulgo vocabant, quæ Viceadmiraldum claſſis Hiſpanici, ſuperiori anno vexerat, incenderuntque & alias ibi plures naues.

Norriſius & Drakius appellunt in Galiciam.

Profecti itaque verſus Portugalliam, vigeſimo ſexto Maij Penicham appulerunt. Inde ſine ſarcinis aut carris expediti Vlyſſiponam contenderunt, vbi in ſuburbijs caſtra locant, duas noctes ibi moram facientes. Suburbia, illa omni genere prætioſarum mercium & aromatum fieri repleta, quorum valor milionem auri facile excedebat. Verum cum Angli ſeptem dierum itinere laſſi idque intenſis caloribus, quibus erant inaſſueti, ſine equis, tentorijs, & conſueto cibi & potus genere, ſine machinis bellicis, alioque eius generis apparatu eſſent, vixque numerum quinque millium implerent; nihil ibi effecerunt operæ pretium, eo magis quod Vlyſſiponenſes præſidiarij, qui recens aduenerant, excurſiones in ipſos facerent: paucique Portugalenſes ad Regem ſuum confluerent, qui Anglos ſperare faciebant aliquot millia ad ſe ſtatim concurſura. Qui ideo ſe temere manifeſtare non putabant conſultum, quia Anglos tam tenui apparatu, tamque incerto dubioque ſtatu videbant, vt diu ibi manere non poſſe manifeſtè cernerent. Quod ex eo ſatis apparebat, quod Rex Antonius perſuadere Anglis non poſſet, vt diutius quam duas noctes ibi manerent.

Angli appellunt in Portugaliam conceduntque Vlyſſiponam.

Ita factum eſt vt magna cum feſtinatione relicta Vlyſſipona Caſcaiam ſint profecti. Vbi Drakius, occupata arce, cum nauibus bellicis in ſtatione morabatur, quia vlterius Vlyſſiponam, vt multi ſperarant, progredi non poterat. Conſiderantes itaque valde magnam militum partem ex aeris mutatione, & inuſitato vſu fructuum, mellis æſtuque intemperatiori & aquæ potu indies mori (quia Angli audaces quidem ſunt, animoque militari ſed complexionis delicatioris) diſcedendum ſibi inde duxerunt, cōtradicente & proteſtante Rege Antonio, qui eos aliquot adhuc dies libens ibi detinuiſſet, aut paruam militum & nauium numerum, quibus fortunam ſuam experiri poſſet, ab eis impetraſſet.

Sed cum Angli continua ſuorum morte deterrerentur, & iam claſſem ſexaginta Hulcarum Oſterlingicarum in mari ſibi obuiam cœpiſſent, aliaſque eiuſdem generis indies adhuc expectarent, frumento alijſque mercibus onuſtas; decimo quarto Iulij ex Portugallia ſoluerunt eodemque menſe in Angliam ſunt reuerſi. In reditu, oppidum Vigo in Biſcaya diripuerunt, & incenderunt. Captis, vt dixi, in flumine Vlyſſiponenſi prædictis Hulcis Hollandorum naues liberas dimiſerunt, pro nautico laboris præmio & commeatu, quem ab illis acceperant, frumentum quod Oſterlingis eripuerant, eis offerentes, quod illi capere recuſarunt, metuentes ne in Oſtlandia eo nomine poſthac moleſtarentur, verùm poſteà per Legatos debitum ſuum in Anglia ſibi ſolui petierunt, ſed ferè fruſtra.

Norriſius & Drakius nomia militum amiſſa per terras in Angliam reuertuntur. Hulcæ aliquot Oſterlingorum capiuntur.

Milites omnes ſuos dimiſerunt, dato ſingulis eorum coronato aureo, præter arma quæ habebant, vtque teſtatur ipſemet Libellus in Anglia impreſſus, vix ſex millia ex tredecim millibus, quæ ad expeditionem fuerant profecta, in Angliam redierunt, exceptis illis qui in Galliam diuerterant. Atque omnes illi quidem morbo, pauciſſimi hoſtili ferro perierunt.

Atque ita infœliciter expeditio iſta eis ceſſit, non tam quod animus aut victus eis deeſſet, quàm prouidentia, matura deliberatio, diſciplina, ſufficienſque apparatus. Non tamen mutarūt opinionem ſuam, propterea Duces huius claſſis, videlicet quod Hiſpanus domi quam alibi ſit imbecillior, quodque via hæc vnica ſit diuertendi bellum & militem Hiſpanum à reliqua parte Chriſtiani orbis, ſi bellum ei in Hiſpaniæ moueretur, vbi diuitiæ eius Indianæ intercipi ſolum poſſint.

Rex Hiſpaniæ nullibi impotentior quam domi.

Interceptio nauium Hanſeaticarum ſiue Oſterlingicarum, quæ frumento oneratæ, circuitu facto Scotiam & Hyberniam lato oceano præternauigauerant, in Anglia libello quodam apologetico ea de re facto defenſa eſt, titulus autem libelli iſtius eſt.

An. 1589.

Declaratio cauſarum cur Angli frumentum Oſterlingorum ceperint.

Declaratio cauſarum quibus Sereniſſ. Maieſta. Angliæ Claſſiarij adducti, in expeditione ſua Luſitanenſi quaſdam naues frumento alioque apparatu, bellico ad vſus Hiſpanorum Regis in vicinis Baltici Maris Regionibus comparato, dum ab ijs Vlyſſiponam tenditur, atque in ipſis fancibus Vlyſſiponæ, cœperunt, 30. Iunij. anno Domini 1589. ac Regni Maieſtatis ſuæ 31. Hoc libello breuiter docetur, quam neceſſario Regina bellum defenſiuum gerat contra Hiſpanum, cum quo omnes rationes pacis hactenus inire ſtuduit. Namq́ue repetitur admonitio à Regina Hamburgenſibus facta, qua prædixerat ſe nec poſſe, nec velle permittere, vt naues frumento inſtrumentiſq́ue aut apparatu bellico onuſtas ad Hiſpanum veherent. Nec valituram poſthac apud ſe in eo caſu Neutralitatis Oſterlingorum excuſationem. Quod exemplorum allegatione æquum eſſe probatur.

Ratio etiam redditur cur Hanſiaticis Priuilegia ſolita in Anglia amplius non indulgeantur. His tamen ſibi ſatisfieri non ſunt paſſi Oſterlingi, ſed conuentibus pluribus ſuper ea re habitis, ob ſententiarum opinionumq́ue diuerſitatem nihil certi adhuc ſtatuerunt, patientes interea, ob rei iniquitatem, vt omnem frumentum & apparatus bellicus, in Claſſiarios Anglicos incidens, capientium fiant, ſed quidquid interea damni per tales occaſiones ab Anglis ipſis infertur, in acta publica ad certam rei memoriam refertur.

Contra libellum iſtum euulgata eſt Confutatio quædam latinè ſcripta à quodam Oſterlingicæ domus, apud Antvverpienſes, Secretario. Quæ pro libello famoſo potius quam pro rationabili aliqua confutatione cenſeri debet: quia auctor, ſui & rei quam tractat planè oblitus, in mœram maledicentiam erumpit, colligens ibi omnia probra & contumelias, quæ vnquam ab aduerſarijs Reginæ, non dico prolata, ſed ſomniata vnquam fuere, concludenſque adhortatur Principes omnes Chriſtianos, vt iuncti Regi Hiſpaniarum Reginam domare conentur.

Variæ opiniones de diſcordia inter Anglos & Hanſiaticos.

Angli interea in varijs regionibus grauiter paſſim accuſantur, quod alieno tempore, parui lucri cauſa, Hanſiaticas ciuitates, cum Regibus Poloniæ, Daniæ, & Sueciæ, alijſq́ue Principibus hoſtes ſibi faciant, quos lenioribus amicioribuſq́ue rationibus & modis tractare decuerat potius quam illos exacerbando (cum multi inter illos Romanæ Religioni adhuc ſint addicti) occaſionem ijs dare, libenter ſuppeditandi Regi Hiſpaniarum Naues, adparatum bellicum & militem pro pecunia ſua, quibus nouam rurſum claſſem contra Angliam parare poſſet, quà ratione illi priuatas ſuas iniurias, totius Reipubl. Anglicanæ interitu vlciſcerentur. Vti in Hiſtoria Anglorum ob ſimiles cauſas legimus Danos & Saxones Britanniam, quæ nunc Anglia dicitur inuaſiſſe, & poteſtati ſuæ ſubieciſſe, primum ad certã contributionem eos cogentes, quam vulgo Danigelt (id eſt pecunia vel denarius Danicus) appellabant, & poſtea ſuo imperio ſubiecerunt, quòd mediatè ante tempora Gulielmi Conqueſtoris accidit.

Seditio & incendium Conſtantinopolitanum.

Inter res admirabiles anni milleſimo quingenteſimo octuageſimo octauo, referri meritò poſſet quod Conſtantinopoli accidit die Paſchalis, vbi orta ſeditione Ianitzariorũ & Spachiorum (qui præcipuam conficiunt militiam præſentis Imperatoris Turcici Amurathis 3.) cauſa fuit monetæ adulteratio in qua ſtipendium ipſis erat numeratum, adeoq́ue fuerunt irritati vt ab ipſo Imperatore Turcico nec præcibus, nec pretio compeſci potuerint, donec dictus Imperator metu ipſorum compulſus eis tradiderit, monetæ huius auctores Beglerbegum ſeu Vicarium ſuum in Græcia, ſummumq́ue ſuum Theſaurarium, quos Imperator Turca vnicè amabat. Hos Ianiſarij ſtatim publicè capitis ſupplicio affici curant, cogentes præterea Imperatorem alios ſuos officiarios, pro ſua libidine, munere ſuo abdicare. Quo nondum contenti, domos Iudæorum, quo tutius eas diriperent, incenderunt. Cuius incendij flamma, vento flante, vſque adeo aucta eſt, vt pluſquam duodecim millia dominum Iudæorum, abſumpſerit. Quod damnum ad multas auri milliones fuit æſtimatum.

Parmenſis ægrotus Spadã proficiſcitur.

Parmenſis hoc anno graui morbo correptus eſt, huius morbi variæ & multæ dicebantur eſſe cauſæ, videlicet quod 10. ſuperioris Nouembris, Berga Mechliniam proficiſcens, è ponte in aquam incidiſſet, cui caſui multa alia mala accedebant. Qualia erant dolor conceptus ex infortunio Claſſis Hiſpanicæ, & obſidionis Bergenſis, vnde re infecta decedere fuerat coactus. Item quod indies per Piſtranum & Aſcolũ multa in eius contumeliam & deſpectum fierent, tum etiam quod intelligeret ad literas quaſdam Cambijà ſe in Hiſpaniam miſſàs (per æmulorum ſuorum quos ibi habebat inſtigationẽ) acceptas non eſſe, nec pecunias pro ijs ſolutas. Cum ſummam tamen dictarum literarum eſſet aliquot centies mille Ducatorum. Quare valde laborabat vt Mercatoribus Italis, qui Antvverpiæ erant, aliquo modo ſatisfaceret. Mortuus etiam ſub idem tempus erat patruus eius magnus Cardinalis Farneſius in quo multum habuerat præſidij, ægrotans itaque & triſtis menſe Maijo Spadam ad Balnea conceſſit, Montfortij, aut in vicinia hoſpitium capiens, ibidemq́ue aquas Spadenſes ſanitatis cauſa bibebat.

Schenckius fruſtra tentat Neomagum.

Martinus Schenckius, cum paulò antè Arcem ſuam Bleienbekanam obſidione liberare fruſtra conatus eſſet, Berckam cómeatum ſæpius inuexiſſet, paucis etiam diebus ante in conſpectu

Marchionis

Marchionis Varrabonij, 7. Auguſti prope VVeſaliam 7. cohortes peditum, & 3. equitum, in Friſiam tendentes, pecunia ad ſolútionem ſtipendiorũ miſſa erepta, cæcidiſſet, ſtratagema infœlix in vrbem Neomagum inſtituit, circiter 20 paruis & magnis nauibus, & 5. Pontonibus, milite & tormentis bene inſtructis, equitibus per terram eo miſsis. Hoc apparatu & milite 10. Auguſti, ex propugnaculo, vulgo perſpicillum ſiue ſpelunca Vulpina nuncupato, Vahalim deſcendit tertio poſt victoriam ſuam die, vt circa veſperam Neomagum peruenire poſſet. Sed cum ea nocte ventus non flaret, & aqua altior eſſet, quam vt naues, in quibus remigibus vti non poterant, haſtis propellerent, ſomnulenti aurora iam ſurgente, eo deueniunt. Pontones, quia remigando aptiores, celerius ad vrbem perueniebant; milites his impoſiti tumultum excitant, qua de cauſa confeſtim aliqui ex ciuibus arma arripiunt: ita Schenckius non expectatis reliquis rem aggrediendam cenſebat, antequam plane luceſſeret, & prope Mayportam appellens, inde ad portam S. Anthonij currens, milites ſuos duobus præparatis trabibus eam impetere iubet, quam etiam non obſtante, quod muro obſirmata eſſet, effringebant, effractis: quoque cancellis ferreis quarundam ædium, quas occuparant, inde forum vel aliũ locum occupare conati. Interea reliquæ naues aduentabant, in ciuitatem eiaculantes, & viciſsim ciues in eas. Qui tandem è longinquo, meticuloſi tamen & fruſtra ædes inuadere incipiunt, donec binis tormentis campeſtribus adductis, & in domum exonerati Præſidiarij cum ciuibus Schenckianos rurſum eijcerent, cæteris nondum præſentibus, interim equites Holsiacam portam aperire tentabant, verùm ſerius, nam antequam ceras effregiſſent, iam planè dies erat, quare lapidibus alijſque armis repellebantur. An. 1589.

Negotio ita duobus locis non ſuccedente, quod tardius luce præuenti adueniſſent, & omnes ciues, fœminæ etiam in armis eſſent, reliquæ etiam naues non aduenirent, Schenckius cum ſuis ad naues receſsit, quas paratas non reperientes, difficulter intrare poterant; nimia autem feſtinatione plurimi in Pontones illas 4. vel 5. ſe recipiebant, quarum quædã nimio onere deprimebantur, & natationis imperiti, ſubmergebantur, inter quos etiam Schenckius ipſe, ita armis præpeditus vt emergere non poſſet.

Naues oneratæ ſeſquimiliari intra vrbem appellentes, Præfectum ſuum deſiderabant. Pontonum vnà ad Turrim S. Huberti propellebatur, inde cum recedere non poſſet, milites lapidibus obruebantur, aut ſe in flumen præcipitare cogebantur. Aliæ naues hæc omnia aliquandiù ſpectabant, & vento deſtituti præternauigare non audebant; tandem tamen illarum duæ nebula adiuti tranſibant, reliquæ in hoſtium manus, militibus inde elapſis, deuenerunt. *Schenckius ſubmergitur.*

Neomagenſes victoria hac aliquantulum recreati, retibus & harpagonibus homines & prędas è flumine piſcabantur, inter alia reperiebatur cadauer egregijs armis, & veſtibus indutum, quod in terram extractum Schenckij dignoſcitur, ex vulnere capitis ante Steenvvikum, altero in latere prope Arnhemium, & tertio in ſincipite accepto, id ſuſpenſis prius duobus captiuis, in quatuor diſſecarũt partes, capite Turri S. Antonij impoſito, vnde tamen paulò pòſt iuſſu Marchionis Varrabonij, Geldriæ Gubernatoris, cùm multi ciues Neomagenſes innocentes ex vindicta ab illius militibus morte afficerentur, ſublatum eſt, & cum cadauere ciſtæ impoſitum, in Turri quodam aſſeruatum eſt, donec Comes Mauricius vrbe rurſus ſubiugata, illud more militari, magnificè in templum maius coram ſummo altari in Ducum Geldriæ ſepulcrum ſepeliri curaret.

Atque ita Martinus Schenckius vitam peregit, vnus ex audaciſsimis, prudentiſsimis, & clariſsimis Capitaneis, ſuo tempore præcipuus. Vti hoc eximia ſtrenua & glorioſa ipſius geſta, prœlia, conflictus, velitationes, arces ſuę Bleyenbekanæ ab obſidione liberatio clarè teſtantur. Vbi obſeſſores ipſos obſidebat, pro libitu cogebat. Item ſtratagemata ipſius in ſuperatione Nouiomagi & Bredæ pro Duce Parmenſe, cuius ſeruitio ob benefactorum malam recompenſationem ſe abdicauit, & Truchſeſio ſuiſque confœderatoribus ſe iunxit. Primò Enchuſio, deinde Iſſelſteinio, pro puero famulatus erat. Eos cum multis alijs Capitaneis, & nobilibus in propugnaculo Ghoer obſedit, & ad deditionem coegit. Deinde VVerlam VVeſtphalorum cœpit, multa præclara & ſtrenua ibi gerens. Poſt calidiſsimè Bõnam inuaſit, cum multis & innumeris alijs machinationibus, admiratione non indignis. Aetate ſua erat adhuc Iuuenis, in bellis enutritus, & planè Martis filius, eximius machinator, ſecretus, vafer, audax, & vltra modum agilis conſilij. Cùm hoſtes ipſum ebrium & ſomnolentum putabant, ipſorum muris ſæpius, aut portis, inſidebat. Liberalis aut profuſus potius, & inter milites valde amatus. Hoſtes ipſi obijciebant, ipſum optimè quidem vrbes ſuperare poſſe, ægrè tamen ſeruare. Sed parum hoc ipſius encomia minuebat, conſeruationem locorum ſuis Dominis ac Principibus cõmittebat: qui ægrè ipſi in omnibus ſatisfacere poterant. Ideo quod natura elatus, obſtinatus & auſterus erat. Sæpius ipſi cum Ordinibus malè conueniebat. Tandem tamen ſubmittere ſe & accommodare incipiebat. Et cum eo tempore, Generalis militiæ Mariſchalcus Dominus Vilbergius obiret, conſtitutum erat, vt ipſe, niſi morte præuentus, eo munere decoraretur. Sed obijt in flumine VVala prope Nouiomagum, viduam ſine liberis relinquens. *Mart. Schenkij à Neydeken, encomiũ.*

An. 1589. Circa hoc tempus Truchſeſius, ex Hollandia in Germaniam, aliquam ſuarum miſeriarum compenſationem nanciſci ſperans, ſeceſsit.

Geſta in Friſia.

In Friſia ſub æſtatis initio Gubernator Comes VVilhelmus Naſſouius, callidam in Delfziiam machinationem tentabat, ſed fruſtra. Quare continuo, per mare, per terram. Reydam Pen Inſulam verſus, è regione Embdæ, ad Amyſiam procedebat, eam aſsiliebat, occupabat, & circumcirca muniebat. Præterea & alia propugnacula inuadebat. Ad hoc impediendum exercitus iſte & nummi (quæ Schenckius, vt ſuprà memorauimus, in Erl eto l penſi cedebat, & abripiebat) Verdugoni miſsi erant. Deinde 20. Octobris, Comes VVilhelmus aliud ad huc propugnaculum, Soldkamp, in orificio Reedic penſi vi expugnabat, vbi ad 80 cedebantur, multi etiam capiebantur, idque omne Verdugone conſpiciente. Qui cum expugnation impedira non poſſet, exercitum ſuum in paludem, ad Grœningenſem viam Inter udendam, diſponebat.

Comes Morſenſis, cum Præſidiarijs Lochemicis & alijs 28. Auguſti pagum in Epiſcopatu Monaſterienſi, Greuam, inuaſit, vbi ingens equorum mercatus celebrabatur, eum turbarunt, & vltra 1000. equos abduxerant.

Vnitarū Prouinciarum nauium militariū præparatio.

Hollandi & Zelandi, ad tuendam nauigationem, circa hoc tempus, viginti naues militares extrui curarunt, 60. aut 100. vaſorum capaces eas Pineſſas vocabant, quæ humiles erant, & remigationibus aptæ. Hiſce mercantium naues, conducebant verſus Angliam & Galliam, & piſcationes tutabantur, maxima tēporis parte ad latus Flandricū, circa Sluſam, Neoportam, & Duinkerkam, ad hoſtem è mari arcendam, ſe continebant. Tum temporis aliquando 100. aliquādo etiam 114. militares naues ingentes, & mediocres mare ex vnitis Prouincijs nauigare, numerabantur. Scaphis alijsq; curſorijs nauibus non numeratis, omnes vnitarum Prouinciarum ſumptibus.

Cumque harum nauium, quædam ante portum Dunkerkanum excubias agerent, & interim quaſdam naues eminus in mari conſpicerent, eas, vnà tantum naue relicta, quæ erat Viceadmirallij Harlemenſis Iacobi Antonij, reliquæ inſequebantur. Duynkerkenſes vnam iſtam nauem ſolam iſtic relictam conſpicientes, ſubitò quaſdam naues emiſerunt, & vnam iſtam cinxerunt, diù inuicem pugnantes, ita vt interim fluxu maris, prope Caletum agerentur, tandem cum diutius reſiſtere non poſſent, igne pulueri tormentario immiſſo, ſeſe & omnes oppugnatores interemerunt.

Duynkerkanorum Piratarū coercitio.

Duynkerkani indies viribus & nebulonibus aucti, Ordines conſulebant, quomodo eos reprimere poſſent. Omnes relegatos & exules, facta leſium ſcelerum remiſsione, iterum reuocabant, qui alias in mari Aquilonari Anglicos & Belgicos piſcatores & mercatores maximè decipiebant. Reliquos cum eos iterum allexerant, deinde vigilijs & ſtationibus compeſcebant, & multos capiendo, ſuſpendio punierunt. Quo maximum ſuperſtitibus metum incuſſerunt, ita vt per rarò auderent, portum exire, donec deinde Gallicis Ligiſtis ſeſe iungerent, quorum portubus Hable de Grace & alijs vnà vtebantur, & iterum inualeſcerent.

Diuerſa vrbis Bercka ſubſidia.

Vrbs Bercka ad Rhenum. in Colonienſi Epiſcopatu, diuerſis Hiſpanorum Ducibus fuit obſeſſa, eam Ordines ſæpiſsimè grauiſsimis ſumptibus, munitionibus & victibus refecerunt, tam per Comitem Moerſenſem, Villerſium, & Schenckium. quam deinde in Ianuario per pontem vltra Rhenum, hoſtibus præſentibus, tranſmiſſum. Poſtea in Iulio iterum ipſi ſuccurrebatur, per Propugnaculum Reeſenum.

Comitis Moerſenſis obitus.

Deinde, Comes Moerſenſis, poſt Schēkij obitū, cum ipſius milites in Propugnaculo Schenkij tumultuantes ſedaſſet, & 5. Octobr. Arnhemij puluerem tormentarium diſtribuere occupatus eſſet, ſcintilla candelæ in puluerem decidente, læthaliter ipſum vulnerauit, adeo vt 7. Oct. moreretur. Quia paucis diebus antę ipſius obitum, Comiti Valckenſteinio, Baroni a Potlitz, & Equiti Franciſco Vere, 200. equitibus, & 2. millibus peditibus, Berkam iterum prouidere mandarat.

Hi, etiamſi Marchionem Varrabonium 6 aut 800. peditibus, & 500. equitibus proſpectum eſſe, cognouerant: nihilominus tamen iter ſuſceperunt, & Propugnaculum, Colonienſis Regnita dictum, 2. tormentis concuſſerunt, & ſuperarunt. In quo præſidiarijs collocatis, Rhenum prope domum Loo traiecerunt, vbi Varrabonius in via verſus Reckenhouen/ cum integro ſuo exercitu, eos à tergo aggredi & ſuperare propoſuerat, verùm Franciſcus Vere cum 4. Anglicis vexillis, & Chriſtophori VVolfſij turma, tam fortiter ipſi reſiſtebat initio, vt poſtea acerrimus inde conflictus oriretur, adeo vt vltra 600. iſtic in loco Verraboniorū proſtrati cernerentur, multi vulnerati, & ſubmerſi. Decem vexilla erepta, vnū laceratū, è 17. vexillis, quas antea

Marchio Varrabonius in liberatione Berkenſi profligatur.

viderant. Tres etiam equitum turmæ proſtratæ, vno inſigni, & 200. equis amiſsis. Ex quibus Angli pro rata portione 120. equos accipiebant, quibus ipſius Marchionis equus intererat, Marchio autem cum difficultate euaſerat. Paucos notabiles captiuos, ob pugnę vehementiam, accipiebant. Inter quos Vicarius quidam, & deinde Comes Italicus Auenturierus, Cardinalis Caraffæ nepos, grauiter vulnerati, reliqui Officiarij, maxima ex parte cæſi,

Duran-

An. 1580.

Durante adhuc conflictu, Comes Carolus Manſfeldius, cum 70. vexillis ex Brabantia ſo aduenicbat. Id cùm Comes Valckenſteinius & Potlitzius cognoſcerent, continuò cum equis & curribus onuſtis, Berkam verſus prope Manſfeldij exercitum properabant. Quare præſidiarij erumpebant, & hoſtem in vicinis vndique aggeribus iugulabant, & ſubmergebant. Manſfeldius eos tam animoſos, & accuratè diſpoſitos curribus; incluſos, conſpiciens, difficile ipſos aggredi reputabat. Ideoque eos dimiſit, reditu ipſos commodius aggredi statuens. Verum Valckenſteinius cum ſuis curribus ante vrbem exuneratis, per aliam viam, Reeſam verſus, flumine traiecto, redibat.

Berck à Manſfeldio obſidetur, & ad deditionem cogitur.

Manſfeldius autem Berckam arctius premere ſtatuens. Propugnaculum prope Reeſam, ob foſſarum exſiccationem, dedit inne accepit: quare obſeſsis difficillime ſuccurri poterat. Quod obſeſsi conſiderando, & victum iam diu multumque deſiderando, tandem poſtquam æquiſsimæ condiciones ipſis proponerentur, quas poſtea ipſis, ſi ipſorum inopiam Manſfeldius reſciret, denegaret: & cùm Manſfeldius conceſsiſſet, vt quoſdam ad Ordines ablegarent, & ſuccurſum peterent, ſi Ordines ſex hebdomadarum ſpacio ipſis ſuccurſum promiſerint, ipſum tamdiu exſpectaturum. Quibus Ordines poſt longam ablegatorum retardationem reſpõderunt, ipſis hoc tempore impoſsibile & nimis incommodum eſſe, vrbem ſibi tam procul ſitam liberare, & conſeruare. Ideoque ſe Gubernatori, cæteris Officiarijs & militibus, ſummopere gratias habere, quod tam fideliter, fortiter & conſtanter ſe geſſerint, rogare præterea porrò idem praſtent, & ſi diutius ſe ſuſtinere non poſſunt, vt tum ſibi prudenter conſulant, quo milites & ſeipſos ſaluos educere poſsint. Quo triſti accepto reſponſo, 30. Ianuarij, D. Seyno à Durth, vrbis Gubernator, Capitaneis, Arnoldo Reſe, VVilhelmo Muſer, & ſignifero Iohanne Gruebero, aſſumptis, obſidibus datis vrbe ad Manſfeldium exiuit, & cum eo quam potuit ſalubriter tranſegit, vt Præſidiarij 3. Febru. vexillis volantibus, ardentibus cordis, tympaniſtis ſonantibus, impedimentis & mobilibus exeant, & 50. nauibus, ac conductoribus VVeſalium vſque conducantur. Item vt Capitaneus David Saxo, captiuus ſine redemptionis precio relaxetur. Ciuibus etiam optimè pactis proſpiciebatur. Atque ita pactis cõuentis, vrbem Gubernator, claue tradendo, & ſe cum vxore & filiabus, Præſidiarijs & ciuibus ſaluando, in manus Mãſfeldij tradidit. Qui cum vrbem intraſſet, & magnam ciborum frumentorum copiam inuenire ſperaſſet diligenti ædium inſpectione habita, ne tantum panis in tota vrbe inuenit, quo canem ſuu exſatiari poſſet. Quàm ipſorum inopiam miracaliditate, ad ſupremum vſque diem occultarant.

Parmenſis in dioceſi Coloniẽſi multas vrbes per præſidiarios ſibi ſeruat.

Atque ita Parmenſis Belgij Gubernator hanc & alias vrbes Epiſcopatus Colonienſis, ex requiſitione Archiepiſcopi Colonienſis, Ernesti Bauari (vti ſpergebat) occupauit: ſed tamẽ præcipuas vrbes ſuis præſidiarijs diu retinuit munitas. Imo poſtea diuerſas alias vrbes in Cliuia, vt Gocham, Reelam, Embricam, dolo inuadere, machinatus eſt: ſed fruſtra, propterea quod conſilia ipſius nimis maturè detecta.

Auxilia vtrinque parte in Galliã miſſa.

Prætet hæc parum, tam Parmenſis quam Ordines hoc anno intentarunt. Parmenſis pecuniam & militem in Galliã mittendi ſollicitus, in Hannoniã Binſam ſeceſsit, vbi ipſum alloquendi gratia, Dux Maynius, aliaq; S. Ligæ capita conuenerunt. Ordines verò Regi Galliarum, munitiones puluerem tormentarium, frumentum, naues claſsicas, & 10000. millia florenorum, per D Brederodium, Iuſtinum Naſſouium Zelandiæ Admirallium, Dominum *de la Pree* & alios ſuppitabant: qui in Octobri è Belgio ſoluebant. Regina Angliæ ſubſidio mittebat Regi, Baronem VVillongbi, 4000. Anglis, & 200000. millibus florenorum.

Hac hyeme Præſidiarij Bergezomẽſes crebras eruptiones in Brabantia inſtituebant. VVilricham prope Antvverpiam, propterea quod malè eos exceperant, & tributa non ſoluerant (quod Dragonius ipſis inhibuerat) conflagrarunt.

Præſidiarij Bergezomenſ. commeatũ Antverpienſem, intercipiunt & cædunt.

Marcellis Bax equitum Magiſter, cum alijs Bergezomenſibus Capitaneis, 160. equitibus, & 70. peditibus, in Decembri Antvverpienſem cunductum 3. vexilla Germanorum, qui aliquot currus munitionibus onuſtos, Steenbergam ſaluocõducere volebant, impugnauit. Bax in Ericeto quodam ipſos exſpectauit, ſuos ſylua abſcondebat, cumque eos in Ericeto conſpiceret, quibuſdã ſuis equitibus cum Vicario ſuo, eos ne curribus ſeſe cingant, circundedit, quod ita factũ, nam cum paucos eminus equites viderent, conſueto ordine progrediebantur.

Cùm iam Baxius cum paucis ſuis equitibus, quorum quiſque peditem à tergo ferebat, propius accederet, ipſi hoc animaduerterunt, quare continuò, ad locum ſylueſtrem, proreperunt. Id videns Baxius pedites ſecum vectos deponebat, & equitibus properanter in eos irruebat, cum ad currus peruenirent, multos ijs incluſos, & ordine diſpoſitos milites, ſub tribus volantibus vexillis, conſpexerunt, eos ſæpius aſsilierunt: quia verò pedites necdum aderant, non poterant continuò ipſorum ordinem perfringere, qui ſclopetorum iaculatione fortiter ſe defendebant. Tandem, cum pedites procul aduenire videbant, agmem quadrigarum conficere ceptabant, quod Baxius cum 10. aut 12. ſclopetarijs, qui alijs citius adderant, validè impediebat, & iterum illos aſsiliebat: quo, ordo turbatus, vexilla tria erepta, Præfectus Malditzius cum alijs

Capita-

An. 1589. Capitaneis captus, cum 200. militibus, quorum maxima pars vulnerata, reliqui cæſi & fugati. Tria hæc vexilla numero erant 400. haſtiarij, 200. ſclopetarij, cæteri mercatores, Lixæ, & ru[illegible]ci erant. In curribus veſtimenta pro cohorte D. Ferdinandi Gonzagæ confecta, & alia me[illegible]monia inueniebant & diripiebant.

Hæc victoria Bergozomenſibus [illegible]ximi conſtabat. Capitaneorum equi omnes, aut cæſi, aut læſi, Bax tres optimos equos amittebat, duos in loco, tertius bis globo traiectus, ipſum Bergozomam ferebat. Vnum vexillum integrum, reliqua lacerata cum literis & prædis Mauricio mittebant.

Aquiſgranẽſis vrbis ſtatus & conditio, Belgicis turbis duran. ib.

Aquiſgranum vrbs celebris & Imperialis, libera intra Coloniam & Vltraiectum ſuperius, proximis annis ciuibus & commercijs multum per Belgas ab Hiſpanis eiectos accreuit, eo quod Belgis vicina, & libera atque neutralis ſit. Iſthuc multi reformatæ religionis addicti Belgæ, cum familijs ſuis demigrarunt, quorum frequentia reformata religio ita accreuit, vt ſpes eſſet, ibi, communibus Magiſtratuum ſuffragijs liberum non ſolum, ſed & publicum, ipſis exercitium conceſſum iri: niſi Cæſaris authoritatem, & vicinorum poteſtatem metuiſſent. Ijs tamen non obſtantibus, in maioribus ædificijs religionem priuatim exercuerunt, magna Catholicorum, & vicinorum, præcipuè Parmenſis, & Ducis Cliuenſis exprobratione, qui aliarum querelarum prætextu, diuerſa ab Imperatore mandata obtinebant, quibus Parmenſi, Duci Cliuenſi & Leodienſi iniungebat, & permittebat, vt Aquiſgranenſes ſibi obſequentes & ſubditos redderent. Aquiſgranenſes diù multumque ſcriptis ſe excuſarant, & Imperatorem pacarunt. Sed quia Rex Hiſpaniæ & Parmenſis, deſperabant aliquam dominandi poteſtatem in Belgio conſequi, niſi prius vicinos quoſque ſibi addictos & ſubiectos reddidiſſent. Cum iam Ducatum Iuliacẽſem & Cliuenſem ſibi fauentes haberet, perniciosum ipſi fore putabat, ſi rebelles ipſius Belgæ eo ſeſe ſubere poſſent. In vicinis Colonienſi, Leodienſi, & Monaſterienſi Epiſcopatibus Creaturã ſuam Erneſtum Bauaricum conſtitui curarat: ſperans, vt ſubditis paulatim exeſis & exenteratis, ipſi politicam dominationem, eccleſiaſtica retenta deferret. Vti Vltraiectenſes anno 1527. ſub Henricum Bauarum Epiſcopum deuenere. Imperiales vrbes Coloniam & Embdam etiam quacunque occaſione, aut modo accipere ſperans.

Mandatũ Regis Hiſpaniarum, contra Aquiſgranenſes.

Idcirco cum diuerſas ob cauſas, tam ab Imperatore quam Duce Cliuenſi, pertractatum ſit, Parmenſis etiã Regia Authoritate, vt vicarius Ducis Brabantiæ, & Lymburgæ, & Aquiſgranenſis vrbis Præpoſitus, ipſos omnibus Priuilegijs, & libertatibus in Belgio habitis, priuauit, nec eam pro neutrali vrbe habere amplius voluit, ideo quod fugitiui rebelles Regis eò reciperentur. Atque vt omnia plenius percipiantur, ipſius Edicti exemplar ſubiungere viſum fuit.

Dilectis & fidelibus noſtris, Cancellario & Conſiliarijs Brabantiæ, ſalutem & amorem. Cum magno noſtro dolore, notorium ſit quibuſcunque, ciues vrbis Aquiſgranenſes (cuius nobis poſt Imperatorem ſuprema protectio, & præfectura incumbit) præteritis annis, contra ius, omnemque æquitatem, contraque concordata, & contractus olim inter noſtr[illegible] Prædeceſſores, Duces Brabantiæ, Limburgi, & ipſos initos, imprimis autem promiſſa nobi[illegible] acta, varias res nouas ad præiudicium incommodumque noſtrum, vicinorum, quin & ipſ[illegible]rum tendentes introducere; Imò in vrbe illa veterem Catholicam, Apoſtolicam [illegible] Romanam Religionem abrogare, ordinariam electionem Senatorum, pernicioſam Sectam Caluinianam, aliaſque falſas doctrinas introducendi cauſa, immutare conatos eſſe: Præterea non obediuiſſe Mandatis Imperatoris, neque auſcultaſſe noſtris diuerſis admonitionibus, quibus aduerſus eos ad conſeruanda nobis officia debita, auctoritate prædicta vſi ſumus, neque ciuitate eieciſſe profugos, & ſeditioſos, ex Prouincijs noſtris bannitos. Qua in re magnoperè ratione diuerſarũ Iurium & Iuriſdictionum, quas in ea ciuitate habemus lædimur, conſiderato, quod ſupradicti contractus violantur. In quo eorum pertinacia & inobedientia eo magis perſpicitur, quod non obſtantibus varijs S. Cæſareæ Maieſtatis monitis, & varijs tam ipſius quam noſtro nomine Legatis miſsis, qui nihil efficientes abſque vlla ſatisfactione aut reſpectu ſemper redierunt, iam decennio perſeuerauerint. Ita vt ab eo tempore hæreſes palàm magiſque exerceri, ac propagari cœperint quam vnquam antè, omninò flocci faciendo illa, quæ hoc anno iam tertio ipſis per noſtros Commiſſarios, adiunctis Cæſareæ ſuæ Maieſt. Legatis indicari fecimus. Cumque inſuper certò cognouerimus, multos ex noſtris ſubditis & incolis vrbis Antvverpienſis, & aliorum locorum (qui noſtro permiſſu cauſa Religionis, extra noſtras Prouincias, in locis neutralibus commorandi cauſa profecti ſunt, quo caſu etiam ipſis poteſtatem bona ſua vendi, fruendi indulſimus) domicilia ſua in dicta vrbe Aquiſgranenſi, quaſi neutrali instituerint: non ſolum propter protectionem, quæ nobis poſt Imperatorem, tanquam ſummo Prætori competetit, verùm etiam propter Contractus nobiſcum initos, pollicitoq; ab Aquiſgranenſibus nobis facta, nimirum in ea ſolummodò Catholicam, Apoſtolicam, Romanam Religionem ſartam, tectamque conſeruandi, nihilque è contra innouandi aut immutandi (quam ob cauſam ciues varijs gratijs, Priuilegijs, immutabilibus & libertatibus donauimus, minimè ipſis (quamuis præ-

moniti

moniti contrarium faciant) indulto, vt profugos & bannitos, qui in noſtris Prouincijs habitare non poſſunt, recipiant, aut cõmorari permittant. Idcirco Iura, auctoritatem, tractatusque cum noſtris vicinis erectos, tueri iniuſtitias, miſerias, & pericula ex eiuſmodi mutationibus certò emergentes, quæ etiam ſubditis noſtris Aquiſgrano vicinioribus, inde euenire poſſent, auertere, quin & conſtitutiones, leges, conſuetudinesque huius vrbis (cuius protectores & defenſores ſumus, vti prænominatis contractibus conuentum eſt) conſeruare volentes, re bene cum dilectiſsimo noſtro Nepote, Duce Parmenſi & Placentiæ, Equiti noſtri ordinis, harumq; Prouinciarum noſtrarum Vicario, Gubernatore, & Capitaneo generali (donec S. Cæſarea ſua Maieſtas, & nos alia remedia, quibus ad obedientiam nobis debitam redigantur, ordinauerimus) deliberata, ſuſpẽdimus omnia illa Iura, Priuilegia, immunitates & libertates, quas ciuitati Aquiſgranenſi, tanquam Prætor ſupremus dedimus & permiſimus, nimirum Vectigalium, Gabellarum, impoſitionum in Ducatu noſtro Brabantiæ, Limburgi, & alijs locis, vbi iſtis immunitatibus & Priuilegijs vti ſoliti ſunt. Mandantes omnibus Collectoribus & Receptoribus, quorumcumque vectigalium, & Impoſitionum, vt ad eas ſoluendas ciues Aquenſes, tanquã extraneos & eiuſmodi Priuilegia non habentes, cogant abſque vlla fraude neque diſsimulatione, donec nobis ea plene præſtiterint, ad quæ nobis obſtricti ſunt. Inſuper dubiorum tollendi cauſa, ſubditis quibus ex noſtris Prouincijs diſcedendi, & in neutralibus locis habitandi, ſuaque bona vtendi fruendi poteſtatem dedimus, his certiores facimus, mentem noſtram non fuiſſe, neque eſſe, vt ipſis propter rationes ſuprà deductas, ibidem tanquam loco neutrali commorari liceat; mandantes itaque, vt vel in Prouincias noſtras redeũtes Catholicè & quietè ibi, vti ipſis in contractu Antvverpienſi, & aliorum ciuitatum permiſſum eſt, viuant, vel inde alio commigrent, quemadmodum ipſis conceſſum eſt, idque intra dies quadraginta, poſt huius Edicti Antvverpiæ, vel Traiecti publicationem, ſub pœna amiſsionis præfatarum gratiarum & Priuilegiorum, confiſcatione quoque omnium bonorum mobilium & immobilium, quæ in Prouincijs noſtris poſſident, quæ omnia ſtatim elapſo termino ita fieri & executioni mandare præcipimus. Atque ne quis præſentis huius ordinationis, declarationis & iuſſus ignorantiam prætendat, certiores facimus & mandamus, vt ſine dilatione & mora, has publicari & promulgari curetis, vbicunque in ciuitatibus & locis noſtrarum Prouinciarum, & Ducatuum Brabantiæ, & Limburgi, vrbi Aquiſgranenſi vicinioribus, in quibus huiuſmodi publicationes fieri ſolent. Ad cuius conſeruationem procedatis in pœnam contra inobedientes, ſine vllo fauore aut diſsimulatione, in his, quæque huc pertinent, vobis plenariam poteſtatem, auctoritatem & mandatum ſpeciale faciendi, exequendique dantes, vtque ſinguli vobis adiumẽto ſint ac obediant, iubentes. Ita nobis placet. Datum in ciuitate noſtra Bluſs/ Sigillo noſtro in formam Placati ſuperimpreſſo, 10. Decembris, anno 89. An. 1589.

Harum publicatione facta in Belgio, bona Belgarum Aquiſgrani habitantium arreſtari, & annotari cœperunt. Nam etſi, qui quod amitterent habebant, alio commigrarent, tamen reliqui abſque intermiſsione ſuorum exercitiorum ibi permanſerunt. Quidam etiam à parte pecunia prorogationem impetrarunt, & poſtea, cum ob bella Parmenſis exequi hæc non poſſet, planè tranſigerunt. Tandem autem Aquiſgranenſes Priuilegia ſua à Romano Imperio accepta coram Principibus Imperij, Camera Spirenſi, & Imperatore ipſo defendere tentarunt.

ARGV-

LIBER DECIMVSSEXTVS.

Bello Gallico aucente Prouinciæ vnitæ ſeſe tuentur.

BELLVM Gallicum, ſtatum rerum Belgicarum valdè immutauit: nam Arteſia, Hannonia, Luxenburgum, Namurcum, Flandria & Brabantia penitus deuaſtata: tanquam Prouinciæ Galliæ viciniores, impreſsionem, inuaſionemq; hoſtilem à Gallis metuebāt, cùm iam Hiſpaniarum Rex apertè S. Fœderis vulgo Laligue nuncupato: tanquam caput præeſſe inciperet, eamq; ob cauſam Parmenſem eius rei diligentem curam habere iuberet, tranſmiſſa ſæpius in id ingenti pecunia, conducto etiā in finibus nouo exercitu, quem Comes Egmondanus in Galliam deducebat.

Ita Prouinciæ vnitæ, quæ à certis nobilium & ciuitatum deputatis, ſupremum Magiſtratum repræſentantibus, gubernabantur: à continuo inſultu tam potentis hoſtis aliquatenus liberatæ ſunt. Quandoquidem autem gubernatio iſta plurium (quamuis aliàs ſecurior, & in reſolutione perfectior) difficulter & lentè procederet, poſterioribus duobus annis temporis rationem habentes, res ſuas ſtabiliebant. Componentes primò ſimultates diſcordiaſque inter Ordines & Anglos, deinde ſeditiones militum præſidiariorum hinc inde ortas. Quæ vt ex voto perficerent magna prudentia, pecunijs & diſciplina opus erat.

Quoad Religionem, quæ gubernationis nō minima pars eſt, ſemper: vti ſuperius ſæpius relatum eſt, ſecuti ſunt ſententiam Statuum generalium, & Principis Auraici Conſilium, pacem Religionis obſeruantes, durum & indecens exiſtimantes, quempiam in conſcientia ſua moleſtare, vel cogere, quin potius operam dantes, vt aliter ſentientes pijs bonisque doctrinis, & orationibus vincerent. Et cum viderent reformatæ Religioni addictos magis libertati & conſeruationi patriæ ſtudere, vtpotè qui ob perſequutionem aduerſæ partis inuicem firmiter conexi eſſent, Prouinciæ his potiſsimum confidebant. Itaque conſultabant quomodo in tali ſtatu (qui popularis & multorum capitum erat) diſcrepantes inter ſe opiniones conciliarent, ac ob imminens bellum ad concordiam reducerent; qua in re omnis ipſarum fortitudo conſiſtebat; idque ſignificabant duabus columnis ſimul iunctis, quibus in ſigillis ſuis cōmunibus vtebantur. Quapropter nullius cuiuſue etiam ſectæ conſcientiam conſtringere voluerunt, modo ſeditioſa non eſſet, qualem Annabaptiſtarum eſſe aiebant, quod Magiſtratum nocentes morte vel gladio punientes reprehenderent & damnarent, his congregationes non permittebantur.

Reliquas Sectas, conſultius putarunt, ſtantibus ita rebus, concionibus diuinis ſuprimere, mandantes vt his bonis exemplis præirent, eosque fraterno amore deuincirent, quem in finem in Eccleſijs ſuis acri diſciplina vtebantur, ad euitandum omne ſcandalum.

Ijs qui confeſsionem Auguſtanam profitebātur, in quibuſdam ciuitatibus liberum ſuæ Religionis exercitium concedebatur. Catholicis Romanis autem illud ad tempus denegabatur, donec poſt firmam ſtabilemq; initam pacem, aliud à Statibus generalibus ſtatueretur: interim in Baptiſmo & ſepulturis à Reformatis nullo modo grauati: in contrahendo matrimonio hic ſeruabatur mos, vt præcedente conſuete proclamatione publicè in Curia coram Magiſtratu legitimè copularentur.

Prouinciarum vnitarum unio per nummum demonſtratur.

In teſtimonium, quod vnicè Concordiam, Religionem præ oculis haberent, hoc anno cudebantur nummi, quibus ab vnà parte inſculptæ erant duæ manus inuicem contextæ, adiunctis ſex columnis firmiter coadunatis, hac inſcriptione latina, DEO IVVANTE, ab altera parte columna vnica, magno libro (cognominatū Religio) inſiſtens eidem ſuperimpoſitus erat pileus, libertatis ſignum. Columna hæc à ſex viris, qui ſex illas Prouincias vnitas, videlicet, Geldriam, Hollandiam, Zelandiam, Friſiam, Tranſiſulanam & Vltraiectenſem ditionem, deſignabant, tenebatur: additis his verbis. HAC NITIMVR, HANC TVEMVR, quaſi dicere vellent, vnanimes ac concordes Religioni innixi libertatem conſeruamus.

Prouinciarum vnitarum gubernatio.

Ad generalem gubernationem Prouinciarum vnitarum, Conſiliarius ex Nobilibus & Iureconſultis ab vnaquaq; Prouincia eligebatur; quibus Regina Angliæ ex pacto inito duos conſiliarios adiungebat. Antea enim conſilio ſolus D. Bodeley cum Secretario Georgio Gylpin adhibebatur: qui & cum altero Secretario Chriſtiano Huigens, & alijs officialibus in mandatis habebat, conſultandis quibuſcunque cauſis, ſi Ordines Prouinciarum, aut etiam generales (quibus conſilium hoc ſuberat) præſentes non eſſent, adeſſe, easque vna dirigere. Præter hos vnaquæque Prouincia ordinarium ſuum conſilium Prouinciale habebat.

Comes Mauritius vnitarum Prouinciarum Gubernator, & belli ſupremus Imperat.

Gubernator Hollandiæ, Zelandiæ, & Admiralius maris, in locum patris ſui creabatur, Illuſtris & generoſus Mauricius, Comes Naſſouiæ, Princeps Auraicus. Vicarius eius erat, Philippus Comes ab Hohenlo, Præfectus iam veteranus atque belli experientia celebris. Vltraiectenſes, Tranſiſulani, Geldrienſes quoque in gubernatorem ſuum eligebant, dictum Comitem Mauricium; VVilhelmus, Iohannis Comitis Naſſouiæ filius natu maximus, vir prudens & ex-

An. 1590. pertus, conſtituebatur Gubernator Friſiæ. Comes hic Mauricius à pueris apud patrem in bello educatus, atque negotiorum adminiſtrationi ſemper adhibitus fuerat, filius eius erat ſecundus, frater ipſo ſenior Philippus Comes Buranus, vt ſupra relatum, captiuus in Hiſpaniam deductus, ibidem adhuc detinetur. Illi committebatur à Prouincijs ſuis generalibus Statibus omnis exercitus terra marique ad continuandum bellum, rebus neceſſarijs, quibus poterant, ipſum iuuantes. Huius adminiſtrandi cauſa ſuos habebat Conſiliarios militares, quibus tempora expeditionis duo ex Ordinibus Prouinciarũ adiungebantur, qui proſpicerent, ne limites contractuum cum vicinis initorum tranſgrederentur. Cæterùm cum in procinctu non eſſet vnà cum Ordinibus alia Prouinciarum negotia tractabat: & quoniam ex vnitis Hollandi, Zelandique præcipui, ac potentiores eſſent, multa conſilio & opera Aduocati Hollandiæ, D. Iohannis Oldenbarneſeldij, vtpotè viri doctiſsimi, & longe prudentiſsimi peragebantur.

Contributiones vnde Prouincijs maximũ commodũ reſultabat.

Prouinciæ quoque communi conſenſu, ingentem pecuniæ ſummam contribuebant, idque vix vlla ſubditorum incómodo vel grauamine, exemplo ſimili in alijs Regionibus nunquam viſo vel audito, ita nimirum vt magis magiſque indies diteſcerent, & potentiores fierent. Accidebat hoc inde quod inaudita & quaſi incredibili inuentione & ſapientia ab ipſis hoſtibus magnam pecuniarum vim ad ſe pertraherent. Nam omnia illa, quibus abundabant vectigali, vulgo Licentijs nuncupato, ſoluto ab hoſtibus exportari, & deuchi permittebant. Hoc augebant vel minuebant, prout viſum erat, & hoſtis rebus illis indigere videbatur; hoc etiam temperamento adhibito, vt hoſtis nullibi viliori pretio merces, quam apud ſe comparare & emere poſſet. Hoſtes exiguo vectigali, quibus indigebant, veluti materialibus, quæ aliundè facilè haberi non poterant, importare permittentes: magno rurſus, quibus facile carere poterant. In ſumma maximam accuratamque commerciorum quorumcunque rationem habentes.

Præterea pecunias ſuas ita vtiliter collocare ſolebant, vt Reges, Magiſtratus, & militiæ Præfecti inde exemplum ſumere poſſent. Cum Præfectis, Capitaneis, & militibus paruo contrahebant, ſed exactè ſoluebant ſtipendia promiſſa. De quo quidem Duces quidem conquerebantur, conſiderato, quod Capitaneus vnius cohortis apud hoſtem plus lucri facere poſſet, quam apud Ordines Præfectus decem cohortium. Sed quia ſtipendia ſua certò conſequebantur milites, in eoſque grauis diſciplina exercebatur, vt ſine læſione cuiuſuis ciuitates, villaſque liberè tranſirent, vbique accepti, & grati eſſent, neceſſariaque pro iuſto pretio in promptu inuenirent (quod vnicuique Regioni poſtea de quota contributionis ſuæ deducebatur) accidebat, vt quis ſolus, pecunia onuſtus, abſque armis & de noctu, vti ijs locis valdè vſitatum eſt, tutò iter facere poſſet. Quare etiam ob concordiam, & fidelitatem inter ſeſe in ipſis Prouincijs milites præſidiarios non habent, ſed ſaltem in locis limitaneis, & hoſti proximis.

Numerus militum & nauium bellicarum.

Militum autem, quibus vtebantur, erant pauci, at veterani, & exercitati, forteſque quorum virtute mira facinora perficiebant; numerus peditum hoc tempore cenſebatur viginti milium, equitum millium duo, qui hoſtium agros longe lateque deuaſtabant, & ab incolis Contributiones extorquebant. Præterea ad naues centum bellicas, rebus omnibus neceſſarijs bene instructas, ſuſtentabant; quarum opera tam in mari Oceano, quàm alijs fluminibus vtebantur, harum militibus altero poſt reditum die ſtipendia perſoluebantur.

Inſuper conſiderabant, quo modo pecunias colligerent, quibus aliquot menſibus in anno maiorem militum numerum alere, & limites ſuos offenſiuo bello extendere, Regi etiam Galliæ terra marique auxiliari poſſent.

Impenſæ Reginæ Angliæ bellicæ.

Ita Regina Angliæ, vigore Contractus cum Prouincijs initi, ſuis præſidiarijs Vliſsingæ & Brielę ſingulis bimeſtribus, hoc eſt, 56. die, per mercatores ex ærario ſuo ſolui curabat, centum vigintiquinq; millia, ducento & ſexaginta flor. non numeratis trecẽtis millibus, quos extraordinariè in pedites, & equites ſuos quotannis erogare cogebatur.

Tali prudenti adminiſtratione Ordinum, eorumque officialium Prouinciæ vnitæ, admodum diuitijs accreuèrunt, vti hoc tempore conſtat ex magnificentiſsimis, amœniſsimis & ſumptuoſiſsimis ædificijs, vbique fortiſsimis quoque munimentis, ac multitudine hominum vndique eo confluentium, quorum plurimi deſtituti domibus, naues ad id idoneas inhabitare coacti fuerint, tandemque ciuitates, ſuburbia ſua, latius longiuſque aduenas recipiendi cauſa extendere, & dilatare neceſsè habuerint, idque Portibus, mœnibus, propugnaculis, portis, ornamentiſque, admiratione & ſcriptu dignis, vti videre eſt in omnib. vrbibus, ex Friſia in VValachriam, Zelandiæ Inſulam vſque.

Prouinciæ vnitæ varios artifices ad ſe alliciunt.

Certum quoque eſt ipſos conceſsis & datis varijs Priuilegijs & immunitatibus, omnis generis artifices opificeſque, qui ſub Hiſpanico iugo viuunt ad ſe callidè allicere: vnde quicquid aliæ Regionis artificioſum peculiareq; habent, ad ſe pertrahunt: videlicet Lanifices, Textores, Linteones, Phrygiones, Sericarios, Polymitarios, & ſimiles. Ita vt ibi agriculturæ, artes mechanicæ, piſcaturæ, nauigationes, mercaturæque præ alijs Regionibus maximè floreant, & à multis viris doctrina, prudentia, ſapientia, ſingularique cura præſtantibus conſeruentur & augentur.

Vndo

An. 1590.

Vnde Prouinciæ vnitæ pro ſua magnitudine, cum fertiliſsimis & diuitijs abundantiſsimis Regionibus totius orbis terrarum non immeritò comparantur: non obſtante, quod tam vehementi bello, à tamque potentiſsimis Europæ Principibus exagitentur. Hinc incolarum prudentia, fortitudo, conſtantia, humanitas, & in negotijs ſuis ſedulitas, & ad quiduis idoneitas, à vitaque Belgarum ſeu Batauorum virtus colligi poteſt: qui à Iulio Cæſare, Cornelio Tacito, & alijs antiquioribus ſcriptoribus feruntur à Romanis totius orbis terrarum dominis, pro bellicoſiſsimis & fideliſsimis habitis. Quare olim Romanorum Imperatores ex ijs ſuos ſatellites & cuſtodes eligerunt, eosque Romani Imperij ſocios & amicos appellàrunt. Populus talis cuius naturæ probitas, ex ſuis Priuilegijs lingua, & cõſuetudinibus elucet. Ab his deſcendunt Franci ſeu Galli, qui non rectè Franci, ſed potius Frihanſij nominantur: vnde etiamnum hodie ſeptuaginta duæ illæ ciuitates Hanſiaticæ, fœdera, Priuilegia, nomenque ſuum habent, eoque locorum maxima ex parte ſitæ ſunt, ac originem ſumpſerunt ex Tranſiſulania, vbi etiam hodierno tempore tres celebres ciuitates Hanſiaticas videlicet. Dauētriam, Campos, ac Schvvollam videre licet. Salij populi Freyhanſiorum ſocij iuxta Iſulam, Rheni, brachium habitarunt, vti indicat, etiam num nomen Regionis Salandt/ item oppidum Oldenzeell. Hinc lex Salica in Gallia ſub Rege Varamundo initium & nomen habet, quod latius deſcribitur, & probatur per virum doctiſsimum Hadrianum Iunium in ſua Batauia.

Frāci ex Trā. Iunius...

Si autem Lector conditionem, & naturam harum vnitarum Prouinciarum exactius agnoſcere, & ſcire poſsit, breuiter Hollandiam, reliquarum hoc tempore & bello præcipuam, deſcribemus breuiter, vnde cæterarum ſtatum coniecturari licebit.

Hollandia regio eſt non admodum magna, à Marsdiep/ vulgo nuncupato vſque ad Moſam ſaltem 18. in longitudinem, & in latitudinem quibuſdam locis vnum miliare comprehendit, ita vt vndique & vndelibet, itinera vnius diei ad extremos eiuſdem fines peruenire quis queat. Tertia pars aqua eſt: nam intus quinque adhuc lacus ſeu maria habet, videlicet Harlemicum, Scher/ Beemſter/ Warth/ & Purmer/ quoduis eorum eius magnitudinis, vt vix tranſpici poſsit, valdeque piſcoſum. Lacus autem minores habet plurimos. Reliqua pars terra fertiliſsima eſt, & maximè ex paſcuis conſtat; præter montes arenoſos, vulgo Seedunen/ nominatos, quas mare eijcit ab eiuſdem impetu aggeribus ingentibus defenditur; quorum conſtructio, ac conſeruatio, pluris quam tota Regio æſtimantur. Quamuis autem dicto modo defendatur: tamen cum Oceano ipſo Inferior ſit, & ob id aqua pluuialis excurrere non poſsit, ea inundaretur, & ſubmergeretur, niſi artificioſis machinis aquæductorijs, & molis quæ vento agitantur, per diuerſos aquæ ductus, & canales in mare eijceretur. Qui duplices ianuas habent, quæ mari decreſcente ſponte aperiuntur, accreſcente rurſus occluduntur. Sumptus in hæc ſingulis annis impendendos, ſi quis calculare vellet, incredibile exiſtimaret, hanc Prouinciam nihilominus tantum bellum ſuſtinere & gerere poſſe.

Hollandiæ deſcriptio.

Sed Regio eſt admodum populoſa, comprehendens circiter triginta vrbes, & 400. pagos, omnes incolis plenas, qui nauigando, piſcando, negotiando, ſalecoquendo, naues ædificando, aggeres conſtruendo, retia texendo, rudentes aliaque inſtrumēta rei naualis & piſcationi idonea & neceſſaria faciundo, ſeſe ſuſtentant; excepta agrorum cultura, qui etſi fertiliſsimi ſint, tamen ob multitudinem hominum fit, vt fruges vix quartę parti ſufficiant, nihilominus tamen tanta copia frumenti abundat, vt alijs impartire poſsit.

Hollandia populoſa.

Fertiliſsima habet paſcua iumentis alendis, Leporum, Cuniculorum, & id genus ferarum copiam: producit quoque equos egregios & fortes. Diligentia, ſedulitate, reique naualis peritia, incolæ, ita ſemper frumento, Sale, Butyro, Caſeis, Halecibus ſalitis & fumigatis, piſcibus, & telis linteis abundant, vt in Germaniam, Oſtlandiam, Galliam, Angliam, Hiſpaniam, Italiam, imò in Africam & Indiam vſque deuehant. Pretium butyri, & caſeorum, eo modo euectorum nõ computatis ijs, quos ad propriam & belli neceſsitatẽ reſeruant, pluris quam 200000. florenis æſtimatur.

Hollādiæ fertilitas.

Sexus etiam fœmininus, cuius infinitus eſt numerus, (quia virorum plurimi in mari aut bello moriuntur) tam eſt diligens, & ſedulus, vt nendo, & telam Hollandicam texendo vbique terrarum celebrentur. Populus certè comis, humanus, ſimplex, hilaris, ad quamuis rem honeſtam idoneus, & pronus.

Id quoque in exemplum ignauarum, de fœminis addere operepretium eſſe duximus, nimirum eas tanta eſſe induſtria præditas, vt in maritorum abſentia virilia negotia adminiſtrare, mercaturam exercere, rationes inire, & de vna ciuitate in alteram, abſque vlla famæ ſuſpicione vel læſione, quod in nulla alia Regione videre eſt, ire & redire poſsint, quod fœminis ibi paulò plus impij tribuit, quàm extranei (apud quos magis ambitio, & ſuperbia, quam ſimplex honeſtas regnat) laudent. Etſi etiam fœminæ cum viris maiorem negotiationis, quam alibi curam habeant, tamen pro optimis matronis liberos educandi optimeq; rem familiarem adminiſtrandi, & domos ſuas varia ſuppellectile domeſtica inſtruendi gnaris habentur.

Hollandicarū fœminarum induſtria.

Yy 2 Quam-

An 1590.

Hollandia caret ligno.

Quamuis Regio ſit amœna, ligno tamen ad vſum neceſſarium deſtituitur, ſedè contra multis paludibus beata eſt, vnde lutum retibus extrahunt, quod à ſole ſiccatum, in quadratam formam diſſecant, & ceſpites nominant, quibus ad coquendam cereuiſiam, pinſendum panem vtuntur in tanta affluentia, vt vicinis ſuis largè impertiant. Prouinciam hanc præterlabitur Rhenus, præcipuuś Germaniæ fluuius, qui in tres partes ſeſe diuidens, videlicet Iſulam, Lecam, & VVahalim, vnà cum Moſa ex Gallia oriunte, in mare excurrit. His fluuijs, naturæ commoditate nauigatio vel permitti, vel impediri facilè poteſt, prout neceſsitas vrget, vnde etiam hodierno tempore, mercibus, quæ tam mari quam prædictis fluuijs aduehuntur, vectigalia, vulgo Licenten/ imponendo, magnam vim pecuniæ ad continuationem belli, extrahunt.

Hac de cauſa nauium numero, ædium numerum excedente, fit vt tota hæc Prouincia, cellarium, promptuarium, & horreum ſit omnium mercium ex Oriente in Occidentem, & rurſus ex Occidente in Orientem tranſuehendarum, æſtate in Orientem, & hyeme in Occidentem nauigando. Præter tantam nauium copiam Nautas & Piſcatores habet expertiſsimos, non prædæ, ſed honeſto lucro deditos.

Prædicta nauium nautarumq́ue abundantia inde colligi poteſt, quod an. 1587. vltra 600. naues Hollandicæ à Rege Daniæ arreſtatæ fuerunt quot iam naues præter has, eodem tempore in Norvvegiam, Angliam, Schotiam, Galliam, Hiſpaniam, Italiam, Turciam, aliasque Regiones & Inſulas abierunt? certè numero incredibili. His addantur alia centena genera nauium, qui in mare Oceanum, Norvvegiam, Angliam, Schotiam, Irlandiam piſcatum nauigant, & nullum portum intrant, niſi vnde egreſsi ſunt: vnde ijdem piſces & halleces iterum alijs nauibus alio vehuntur; imò eo vbi capti ſunt. Et quamuis nautarum, qui in tranſuehendis mercibus, hinc inde operam dant, vti ſupra dictum eſt, magnus ſit numerus, tamen plures inueniuntur piſcatores, qui ſimul & eodem tempore piſcatum eunt.

Atque, quod mirandum eſt, plurimi & multa millia domi & in ipſa Hollandia, alio genere nauium flumina intranea nauigando victum quærentes ſe ſuſtentant. Nihilominus etiam agri coluntur, bella contra potentiſsimum hoſtem geruntur, ciuitates a ſuis ciuibus ſine extraneorum præſidio defenduntur & cuſtodiuntur.

Si quis ſumptum in huiuſmodi naues factas, & theſauros fortunæ maris commiſſos æſtimare vellet, profectò admiraretur. Hoc ſupputari poteſt, quotánis in Hollandia, quæ tamen ligno caret, mille tam magnas quam paruas naues Oceano nauigando idoneas de nouo fabricari, quarum ſingulæ ſimul omnibus computatis, antequam malis & velis inſtruantur, 2000. coronatis conſtát, quod in ſumma efficit quadragies centena florenorum millia. Nauiculæ quibus domi vtuntur, non minoris æſtimandæ. Quanta mala, & vela, eiuſq́ue generis res aliæ, tandem etiam anchoræ, tormenta, commeatus neceſſarius ad perficiendum naues, imò denique quando varijs iam mercibus onuſtæ ſunt conſtant?

Hæc ſi quis conſideret, non mirabitur, Prouinciam hanc tam paruam, tanto Monarchæ ſeſe audere & poſſe opponere; imò facilè credet, Hiſpanos tandem de ſubiugatione eius deſperaturos, & renunciaturos, cum ſe contra inuaſionem hoſtis inundatione agrorum, vti Leydæ accidit, defendere poſsint: ad extremum etiam redacta tantam habeat copiã nauium, quibus tam homines, quam animalia, bona imponi, indeq́ue tanquam ex Inſula aliqua, relictis aut incenſis vrbibus & domibus, ſeſe tueri queat. Atque hæc de Hollandia.

Zelandiæ deſcriptio.

Quæ de Hollandia dicta ſunt, etiam ferè omni ex parte de Zelandia Intelligenda ſunt, vtputa eiuſdem naturæ & conditionis, & populus æqualis. Niſi quod Zelandi Hollandis aliquanto ſint ſagaciores, nimirum ſoli, & vicinis calidioribus paulò proximiores: ſed fertilitate, nauigationibus ac piſcationibus omninò adæquanda. Vna eademq́ue forma gubernationis regitur, ijſdem Legibus & Priuilegijs vtitur, quemadmodum etiam longo tempore ab vno eodemq́ue Gubernatore gubernata fuit.

Zelandia præcipuè tres comprehendit Inſulas, quæ ab inuicem mari diuiſæ, vel inundatæ ſunt, videlicet VValachria, Schouvvenia, & Zuitbeuerlandia: Omnes inter Hollandiam, Flandriam, Brabantiam, & mare Oceanum ſitæ, aliquantum Meridiem verſus, vnde etiam hyeme nauibus commode portus intrare & exire poſſunt, quod in Hollandia fieri non poteſt.

Zelandicorum aggerũ externorũ lõgitudo ad 40 miliaria ſe extendit, eorumque conſtructio 4. milionibus cõſtitit.

Zelandiæ diuitiæ, vis ac potentia colligenda eſt, ex contributionibus, quas Præfecti aggeribus, vulgo Dickgrauen appellati, collectant. Circuitus Inſularum Zelandicarum, aggeribus munitus, eſt miliarium quadraginta, & in ſingula miliaria computantur Radij 400. atque in ſingulos Radios pedes 12. His exceptis multos habet aggeres internos, tranſuerſum per regiones ſeſe extendentes, & olim loco aggerem externum fuerunt, antequam tanta pars terræ accreuiſſet, vel alluiſſet. Nam impetuoſum mare quotidie vno loco partem aufert, & altero iterum adijcit. Præterea, vt harum Inſularum magnitudo cognoſcatur, ſciendum eſt, montes ibi eſſe arenoſos ſeu colles, vulgo Zedunen/ quos Procellæ maris & ventus eijcit, eorumque in

VVala-

VValachria & Schouvvenia plurimos. Impenſæ horum prædictorum aggerum externorum ingentes admodum ſunt; nam Radius quiſque 12. pedum conſtat decem libris Flandricis, hoc eſt, ſexaginta florenis : quod in miliare computando efficit quatuordecim mille libras, aut octogintaquatuor mille florenos, ita vt computatum ſit externos hos aggeres quatuordecim ſcilicet miliarium conſtitiſſe quingentis & ſexaginta millibus libris Flandricis, vel quod idem eſt tribus millionibus, trecentis & ſexaginta millibus florenis, exceptis impenſis in eorum conſeruationem quotannis faciendis. Vnde harum Inſularum diuitiæ, & Prouentus æſtimari poſſunt, qui omnes ex earum frugibus, & nauigationibus conquirantur, & lucrentur oportet. An. 1590.

VValachria quatuor habet ciuitates, Middelburgum, Campueram, Vliſsingam, & Armudam. Ex quibus Middelburgum à poſtrema ſua obſidione, & vrbis Antvverpienſis ab Hiſpanis ſubiugatione, diuitijs, populo ac mercatura valde accreuit, ita vt ciuitatem ampliare, & nouis portibus, vallis, portiſque ornatiſsimis munire neceſſe fuerit. Non ita dudum veteri Turri impoſitum eſt culmen altiſsimum cum gallo deaurato, in gratiam nauigantium, vt illis melius loco ligni inſeruiret, cuius ſumptus addito etiam egregio Horologio & campana, viginti ſex millibus libris, aut centum quinquaginta ſex mille florenis æſtimati ſunt. Hæc breuiter de Hollandia & Zelandia.

Prouinciæ vnitæ florebant quoque eo magis, quod Prouinciæ cum reconciliatæ cum vicinis ſuis omne onus belli ſentirent, & non obſtantibus Regis maximis diuitijs miſerè depopularentur, ac quotannis ex India multis myriadibus auri aduectis, atque continuis exactionibus, quarum maxima pars in vnitarum Prouinciarum commodum cedebat, vexarentur. Parmenſis ipſemet anno 1585. coram deputatis vrbis Antvverpienſis confeſſus eſt, Regem vltra ſexaginta milliones in bellum hoc impendiſſe, exceptis Prouinciarum Contributionib. quibus planè exhauſtæ eſſent. Et ita maximè Regis diuitiæ, quibus Principibus & ſapientibus mundi formidabilis videbatur, non ſolum (quia alijs bellis & negotijs externis ſeſe immiſcebat) nihil effecerunt: ſed etiam quandoque parua pecuniæ ſumma deficiente, optima rei gerendæ occaſio adempta, & victoriæ curſus interruptus, imò diuina prouidentia planè à manib. ereptus eſt: vti accidit poſt victoriam contra Comitem Ludouicum adeptam, occupationem vrbis Harlemi, Zirckſei, & aliarum. Prouinciarum reconciliatarum cum Rege miſeria.

Quæ omnia potiſsimum ex mala regimine extraneorum, cui non niſi infames, auari & proprium magis quàm Regis commodum quærentes intereſſe cupiebant, quos deficientibus alijs ex neceſsitate rebus præficere Regem oportuit: quemadmodum videre licuit in militibus Hiſpanis, qui iam diù in Flandria commorantes pro ſtipendiorum ſolutione ſollicitarant, quandoque etiam pannos loco pecuniæ acceperant, quo non ſolum Præfecti militares, ſed etiā mercatores milites defraudabant & emungebant, ita vt quod pro quatuor florenis ipſis datum erat, vix vno & dimidio vendere poſſent, tali autem confuſione magis inter Germanos, & Belgas, quàm Hiſpanos vtebantur, quos timebant. Nihilominus tamen & hi initio anno 1590. tumultu excitato vrbē Cortricenſem in Flandria inuadunt. Cùm enim ciuiū plurimi duos Prædones viuos comburi ſpectatum iuiſſent, hac opportunitate ciuitatē intrant, & cæſis quibuſdam ea potiuntur: vndè ſcribebant & mittebant ad quoſcunq; ſuę nationis, vt ſeſe aſſociarent; tentabant quoque ſimilia in vrbem Brugenſem, & alias: verum contra proſpectum erat. Itaque in dicta vrbe & circumcirca diū omnem petulantiam exercuerunt, quos etiam Princeps ipſe de Aſcoli non poterat comprimere: ſed eundem Inuitum loco obſidis apud ſe detinebant. Præfecti Regij malè adminiſtrant. Hiſpa ob non ſoluta ſtipendia tumultuantur, & Cortrycum ſpoliant.

Tandem cùm hæc confuſio ex auaritia Officiariorum eueniſſet, quidam adueniente Comite Funtano ex Hiſpania anno 92. acriter puniebantur: qui Dominum de Suſay, & alios incarcerari, quoſdam etiam capite truncari iubebat, & ita Præpoſitos rei nummariæ, vulgo Finantz/ paululum reformabat.

Enarrata iam natura, & ſtatu harum Belgicarum Prouinciarum, indicare pergemus, quomodo Parmenſi pecunia & milite deſtituta, atque bello Gallico impedito, Ordines Prouinciarum vnitarum, huius opportunitatis rationem habentes, fines earum tam vi, quam ſtrategematibus varijs dilatare, conati ſint. In primis ſubtili inuentione recuperarunt arcem, & vrbem Bredanam, quàm ante octo annos amiſerant. Cumque res ſcitu & lectu ſit digna, plenius eam deſcribemus.

Philippus Comes à Naſſau, Comitis Iohannis filius, vrbis Gorcomenſis, VVorcummenſis, & Arcis Levvenſteinij Gubernator, collocutus erat nomine Mauricij Auraici Principis, cū viro quodam nobili, Carolo Herauguirio Cameraceuſi, vnius cohortis Præfecto, de ſtratagemate aliquo contrà arcem & vrbem Bredanam inſtituendo, addens Nautas quoſdam eius ditionis, & familiæ Naſſouicæ vaſallos ex ſingulari erga Principem naturalem affectione officia ſua ad id prompte obtuliſſe, ac cum nauibus ſuis ſoliti eſſent, ligna ceſpitesq; in arcem & vrbem aduehere exiſtimare eo prætextu facinus aliquod egregium tentari, & perlici poſſe. Comes Mauritius ſtratagemate arcem & vrbem Bredanam occupat.

Herauguirius re bene deliberata, & periculis omnibus conſideratis, Hagam (quo circa ſi-

 ſitum

An. 1590. nem Februarij veniebat ad Comitem Mauricium plenius de hoc negotio cum S.E. tractaturus, proficiſcitur. Ibi concluditur opera Nautæ Adriani Bergenſis, qui Ceſpites (quibus Præſidiarij maximoperè indigebant) in Arcem aduehere debebat, facinus illud audax inchoandum. & ad D. Oudebarneueldium, vt de pecunia, commeatuque neceſſario, caſu quo res ſuccederet, prouideret, ſcribendum.

Cùm Nauta hoc Herauguirius ita egit, vt nauis ſua in Pago Luere duabus miliaribus ab vrbe diſtanti, tecto depreſſo tegeretur, vt 70. milites recipi poſſent, deinde Ceſpites in formam laterum, ordine & altè ſuperimponerentur. His adornatis negotio perficiendo ſtatuebatur vltima Februarij: impediebantur autem aliquot diebus glacie & gelu, non abſque periculo & metu, ne res innoteſceret. Herauguirius è cohorte Comitis Philippi 16. viros, quibus præerat Capitaneus Iohannes Logier: ex cohorte D. de Famars, ex oppido Hueſden etiam 16. milites, quibus præerat Capitaneus de Farnet. Ex cohorte Domini Lirenſis milites 13. quibus præerat Matthias Heldius locum tenens, & ex propria cohorte præſtolabatur ſub Capitaneo Gerhardo de Prais, milites 24.

His Herauguirius noctè nauè ingredi propoſuerat, ſed cū ab ea caſu aberrarent, & de executione deſperarent, de naue incendenda, antequam res patefieret, conſultabant: exſpectabant tamen in noctem proximā, Comiti Mauricio nauem in Clunderis eſſe ſignificantes. Ita die lunæ veſperi nauem intrarunt, ibique vſq; ad diem Iouis commorati ſunt, quia vento aduerſo impediti, neque ſurſum, neque deorſum venire poterant, interim magna penuria cibariorum, vtpotè qui ſibi de ijs non prouiderāt, laborantes, & ingens frigus perpetiētes. Quapropter noctu cogebantur è naui ad Propugnaculum Nordam excurrere, vbi multis calumnijs à ſuis afficiebatur, quos tamen tandem bonis verbis placabat, & ſeſe exemplo ſtatuens, periculo, ignominia, honore & vtilitate conſequenti, ſi ei obtemperarent, propoſitis induxit, vt negotium denuo tentarent. Cum iam tota die eo loci cōmorati eſſent, nauem, quarta parte miliaris ab vrbe iacentem, die Iouis veſperi rurſus intrant, & die Sabbathi manè circiter horam 10. prope ſiluam, vulgo Xtiiĳersbuſch nuncupatam, non longe ab Arce, ni ab vno latere in terram adiguntur. Interim dum refluxum aquæ exſpectarent, & nauis interius rupta eſſet, tanta aqua repleta eſt, vt milites ad genua vſque in aqua ſtantes, de vita deſperarent, vtpute qui iam intra Arcem concluſi

Periculū Herauguirij cum ſuis. ſeſe mouere non auderent: verùm creſcēte aqua miraculosè nauis ſpontè obſtructa eſt. Interea quoque dum ibi hærerent, Præfectus vigilum accedit, nauem viſitaturus, hanc intrans, feneſtrā Cameræ, in qua milites latebant, aperit, nihil autem inueniens, quietus recedit. Eò enim mo-

Maximū Herauguirio imminens periculum mento, ſingulari quodam ſortunio, nullus militum erat, qui tuſſei vexaretur, aut alias hiſceret, qua tamen, ob nimium perpeſſum frigus, maximè laborabant, vt vererentur, ne forte ſeipſos proderent. Inter cæteros locumtenens, Tirani adeo tuſſiendo fuit vexatus, vt alijs ſuum ipſius gladium ipſum, ne omnes prodat, interficiendi cauſa, obtulerit. Poſt nonam iterum ho-

Ita nauem protrahunt. ram, aqua creſcente, cataracta arcis aperitur, nauisque intromittitur, & quia ob magnum glaciei aceruum difficilè promouebatur, ipſorum Italicorum militum excubias agentium adiumēto, trudendo trahendoque (Troyanorum exemplo, Græcorum equum, ligneum admittentium) fuit recepta. Naue iam immiſſa & alligata, Vigilum Præfectus arcis, ſub veſperum ſingulis vigilum domunculis bene ceſpitibus proſpici mandauit.

Hoc mandato, ilico tot ceſpites exportarunt, vt concauitas ferè, magno nautæ & latentium angore, conſpiceretur. Verùm nauta induſtrius admodum & aſtutus, cum ſingulis mediocriter portionem diſtribuiſſet, labore ſe defeſſum ſimulabat, & ſocijs ſuis argentum ſuppeditabat, vt ipſi milites exportantes ad pocula ſe reficiendi gratia, inuitarent: & ne reliqui ceſpites ante

Alterum Herauguirio imminens periculum. ſequentem diem exonerentur, efficiant. Atque ne fraudem inde olſacerent, & ſiniſtrè forte ſuſpicarentur (dum cognouerat, arcis præſidiarios Comitem Mauricium in itinere eſſe reſciuiſſe, & ob id vnam tantum nauem intromittere voluiſſe) ipſe quoque exiuit, quaſi etiam ſe reficere vellet, interim clàm ſe ſubduxit, & Mauricio, vt vt res ſucceſsiſſet, ſignificauit.

Gubernator verò Arcis & vrbis Lanſa Vechia callidè ſubornatis Torycæis perſuaſus, Mauricij ſtratagemá Gertrudebergā paratū. Veſpere iam obſcuro vigilijsq; diſpoſitis, alter nauta, ne ſtrepitus latentium adhuc facilè audiantur, ſæpius ſubinde ſentinam, quaſi nauis à glacie perforata eſſet, exhauriuit: his ita proſpere agentibus, ad mediam vſque noctem in naui ſe ſecreto continuerunt.

Herauguirius è naue ſuos educit. Tum demum, D. Herauguirius, tempos tunc eſſe exiſtimans, milites admonuit, atque rem diuino freti auxilio aggrediendam fortiter hortatur. Sic itaque nautæ ſentina demandata, cuius continuo ſtrepitu, ſuos omnes, adſtantibus prope, neque tamen ſcientibus vigilibus, naui eduxit, binis catervis ſub Lamberto, & Seruetto Capitaneis, diſtribuit. Iſte ad portum Septentrionalem abire iuſſus. Hi cum altero iuxta Armamentarium ad portam vrbem, vrbis verſus tendit. Cùm iam ſuis ordine præiret, Italus quidam ipſum acclamabat, cui nihil reſpondebat, ſed propius accedendo, gulam ipſi comprehendit, & vociferari prohibuit, ſi vitam retinere

velis

An. 1590.

velit, deinceps de rerum ſtatu ipſum quærens, quot numero eſſent præſidiarij? Reſpondet Italus, trecenti quinquaginta. Ad quod Herauguirius, videns ſuos timebundos, ſe certò ſcire, haud vltra quinquaginta eſſe, & quamuis multo plures ſint numero, tamen cœpro inſiſtendum. Ad excubitores progredientes, ab vno foris conſtituto acclamantur, Qui va la, cui reſponſi loco, breuiori haſta pectus pertrudunt. Hinc armorum acclamatio ſuborta, pugna cum Vigilibus, & Vigiles viſitantibus conſerta. Signifer è domunculo exſiliens, in Herauguirium, ipſum brachio vulnerans, iterum tamen varijs inflictis ictibus ſuccumbens. Reliqui bombardis & haſtis iſtos qui adhuc in domunculo, per feneſtras & oſtium, contuderunt, ipſoſque gratiam expetere coëgerunt, quam tamen, ob ſumma pericula, minimè impetrarunt.

Interea armorum acclamatio à Paulo Anthonio Lanciauechia locum tenente incœpta, qui ab alia parte vſque ad ſummum arcis propellebatur, vnde eruptionem tentabant 36. militibus. Qui, Paulo Anthonio vulnerato, refugere cogebantur. Hic Capitaneus Heruetius itidem vulneratur.

Interea in vrbe etiam armorum acclamatio oriebatur, quidam arcis portam vrbem verſus igne incendere, contra Herauguir continuos ictus moliebantur. Hac porta iam expugnata & quibuſdam Herauguerij ſatis cuſtodita, Herauguerius, cum cæteris ſuis, ad aliam Excubitorum domunculam, prope arcis magnam aream, properat. Vbi quidam licet reſiſtebant, tandem tamen proſtrati.

His ita mira fœlicitate peractis, ignitiſque ſignibus editis. Continuò Hohenloius Comes cum Mauricio arci appropinquauit: quia verò exterior arcis porta aperiri ob glaciē, nequibat, Hohenloius cum militibus ſuis ſæpimento palorum confracto, ac tractam propè introierant. Hoc facto Iunior Lanciauechia cum Hohenloio conuenire inſtituit, ea conditione, vt liberè cū ſuis dimitteretur. Haud multò poſt Mauricius equitibus & peditibus comitatus (inter quos, Comes Philippus à Naſſavv, Comes Solmenſis. D. Franciſcus Vere Anglorum Præfectus; item Admiralius Iuſtinus Naſſouius; Admiralius Verduoſs, D. à Famars, alijq́; Præfecti complures.

Cumque Hohenloius Comes Ciues ad redintegrandā cum ſuo Domino vnionem admonuiſſet, & interea Comes Mauricius duarum vrbis portarum oppugnationem inſtitueret, Ciues Timpaniſtam emittunt, veniam Conſules ablegandi & conueniendi, poſtulando. Qua conceſſa, quidam delegebantur, & hora necdum præterita, paciſcebantur. Scilicet, vt ciues deprædationem duobus menſtruis ſtipendijs, à militibus redimerent. 90000. florenorum milibus. Ad quod Comes Mauricius armis ſepoſitis, Dominum von der Nooth, Capitaneum ſuæ Guardiæ, intromiſit, vrbis curiam aliaque firmiora loca cuſtodiendi ergo

Inter alia, hic inferendum, quod poſt primam in arce factam acclamationem Turma Equitum Marchionis de Guaſtn, & quinq; cohortes peditum Italicorum, præ metu & timore adeò turbati, vt portarum vnam perfregerint, & ſummo cum dedecore aufugerint. Licet etiam ciues, deprædationem metuentes, omnem opem & fidele auxilium ipſis offerrēnt, & vrbem defendere vna rogarent. Nihil verò profecerunt; ſed porta diſrupta fugam dederunt. Relicta, præter prædas ſuas, Inſigni puſillanimitatis memoria, (euidentiſſimo diuinæ pœnæ argumento) inauditorum furtorum, prædationum, ſcortationum, adulteriorum, horribiliumque, facinorum ſuorum commiſſorum, quorū meminiſſe indecorum ne dicā facere. Quæ Parmenſis, cōſiderata clade, & nata infamia, Hiſpanorum inſtinctu, vindicare non prætermiſit. Quoſdam enim præcipuos, capite mulctauit; Cæſarem Gintra, Iulium Gratianum, Terlantinum, Marquiſij de Guaſto Subſtitutum, & Præfectum Vigilum, qui minus diligenter nauem perluſtrarat.

Miranda hæç fuit & paucorum ſanguine, varijs tamen præcipitibus pugnis confecta expugnatio. Vnus namq; oppugnantium proprio infortunio, in tenebris, in aquam cadendo ſubmergendo perijt. Præſidiariorum arcis, haud vltra 40. deſiderabantur.

Pro hac Inſigni Victoria, Vnitæ Prouinciæ Deo publicas laudes & gratiarum actiones debitè egerunt, ferijs, Ieiunijſque vbique vnanimiter celebratis. Percuſſis in æternam rei memoriam, aureis, argenteis & æneis nummis, Hac inſcriptione: Bredam 4. Martij. Anno 1590. per Comitem Mauricium Hiſpanica ſeruitute liberatam. Alia in parte, foſſa & nauis ceſpitibus plena, depicta, qua milites ſcandendo exibant. Circumſcriptione tali, vincendi aut moriendi parati. 4. Martij & porro, Merces Inuicti animi.

Vrbe fortiter fœliciterque dictis modis expugnata, Comes Mauricius Ordinum conſenſu, D. Herauguirium, vrbis arcis, & territorij Bredenſis, plenaria Gubernatione, Capitaneū Lambertū Carolum, verò eiuſdē vrbis & arcis Vigilū Præfectura decorauit. Reliquos Capitaneos, & milites gregarios, ſingulos, deſcripto nummo aureo & adiuncta pecuniæ ſumma, donauit. Facta promiſſione, vnumquemque illorum pro cuiuſque dignitate & virtute, quacunque occaſione oblata ad auguſtiora fore promotum. Nautæ itidem liberaliter muneribus & honorarijs ſinguli honorati.

Herauguerius vrbis & arcis Gubernator conſtituitur.

An. 1580.

Continuò etiam vrbi, iuxta ſtatutum Ordinum, D. ab Oldenberneuelt, munitionibus & victualibus pro ſeſquianno octauo ad decimũ diem proſpexit. vnaque quadringentorum equitum, & duodecim centuriarum peditum præſidio collocato. Ciues itidem quinq; centurijs diſtributi, vt ex parte etiam præſidiarijs, vigilijs excubijsque ſuccurrerent. Idque Satrapa Bermini Prætore Aſſendelſftio, Leuchrenburgo, alijſque electis Capitaneis.

Parmenſis Mansfeldium Bredam mittit, qui ter heyden propugnaculum extruit.

Facta hac clade Parmenſis, Martio necdum elapſo, Carolum Mansfeldium, 4000. circiter comitatum millibus Bredam iſtorum excurſiones reprimendi gratia allegauit. Quare Mansfeldius cum ſuis circumcirca, Ooſterholti, Teterungeni, alijſque commodiſſimis locis ſeſe diſpoſuit. Arcem Seuenbergenſem, aliaque fortiora loca expugnauit. In pago Terheydæ intra Seuenbergam & Bredã, ad fluuium Marcktam munimentum ingens & firmum exſtruxit ponte vltrà fluuium facto, quo omnem aduectionem commodè impedire poſſet, nec illhinc prius, quam munimento plenè confecto, diſceſſit, vrbem hac ratione ſubigere ratus.

Interea, Menſe Maijo, munitiſſimum Propugnaculum, propè Seuenbergam, Nordam dictum ad flumen ſitum, Mansfeldius obſederat, & 13. & 14. Maij, ſeptem tormentis, millies ducenties iacularat, pariter crebrius impugnarat, maiorem etiam nauem, inſigni ſpeculatoriola mali ſummo exſtructa, militibuſq; maioribus bombardis in eo, interiores à defenſione prohibendi gratia, collocatis, adduci iuſſerat: pontes etiam foſſam impugnando traijciendi cauſa conſecerant. Bis vallum aggrediebantur; ſemper tamen repulſi, duorum Capitaneorum Italorum & aliorum quorundam notabilium Belgarum iactura. Sex aut ſeptingenta homines pro hoc propugnaculo occubuiſſe computabantur. Eam maximè ob cauſam, quod nauis igne fortuito accenſa, & milites omnes combuſti fuerint. Quare Mansfeldius pluribus è ſuperſtitibus vulneratis recedere fuit coactus.

Mauritius exercitum educit, & ante Nouiomagi propugnaculum Knodſenburgum extruit.

Dum hæc agebantur, vnitæ Prouinciæ exigua quædam caſtra ſub Comite Mauricio & Hohenloio collegerant, ijs Menſe Maijo in Bethauiam recedebant, & è regione vrbis Nouiomagi, ad ripam VValæ fluuij, vrbem angendi animo, ingens ibi Propugnaculum exſtruere cœperunt, eoque Mansfeldium Nordam deſerere, Mauriciumq; fugare, vt ſtatuerit, effecerunt. Verum imparem ſe viribus expertus, mutauit propoſitum, indeque in Leodienſem regionem, propè Moſam ſeceſſit. Quare Mauricius per integram iſtic æſtatem commoratus, donec omnia ex ſententia contra vrbanorum impetus confecta eſſent. Qui Mansfeldij freti auxilio, vehementiſſimè tormenta ſua in Operarios explodebant. Verum his parui penſis, Menſe Iulio, Propugnaculum ad mediocrem defenſionis neceſſitatem aptum redditur, Knodſenburgumq; inſignitur. A contis, quod ſcilicet iſthic conti ſint abſconditi, quibus Nouiomagenſes tundendi. Munitionibus ilico, tormentis, alijſque requiſitis proſpicitur, & Capitanei Gerhardi Iunij 400. militum præſidio firmatur. Hoc Propugnaculo Ordines Bethauiam, à contributionibus Hiſpanorum vindicarunt, VValamque flumen, ſuarum Prouinciarum limitem conſtituerunt, vna ſperantes, hinc cõtinua tormentorum violentia, Nouiomagos tandem ad deditionem fore ſubigendos.

Comes Mauricius VVaclam flumẽ, infra à Bommelia, vſq; ſupra ad Domum vectigalis Ducis Cliuenſis, ſiue ad Propugnaculum Schenckij, ſuis caſtris muniuit ad impediendum ne hoſtis ipſis militaribus nauibus ſuccurrat. Putabant enim Mansfeldium in agro Leodienſi, indies viribus creſcentem VVaclam traijcere ſtatuiſſe, vti Nouiomagi ardenter flagitarant, qui Propugnaculi continuos ictus metuentes, ſecum diffidere ex parte cœperunt, ita vt plures præſidiarios admittere Parmenſi recuſarint.

Ordines nouã nauigandi foſſam per Bethauiam effodiunt.

Eodem tempore Ordines, nouam nauigationibus aptam foſſam, per Bethauiam infra Nouiomagum à Rheno in VValam fodiendo perduxerant, & inferius Vallum firmiſſimum iecerant. Ita vt Nouiomagum, eminus linqẽntes, flumen hinc inde pernauigare poſſent, & ſimul inferiorem, Bethauiam, vſque propè Dordracum, firmiorem & ab aquarum inundationibus tutiorem reddiderint. Aliud adhuc munimentum Ordines in Inſula VVorna ſupra Bommelam propè Hervverdam per Comitem Solmenſem, conſtruxerunt.

Mauricius Geldriæ Gubernator efficitur.

Quam ob Mauricij induſtriam reliquæ vnitæ Geldriæ Prouinciæ, Comitem Mauricium Naſſouicum, natum Ourangiæ Principem, &c. In Gubernatorem ſibi delegerunt. A Parte Hiſpanorum Marchio Varrabonius Gubernationem locorum ſibi ſubiectorum, tenebat.

Verdugo in Friſia Ementillam ſuperat.

In Friſiã multas poſt flagitationes Verdugoni Gubernanti plures copiæ à Parmenſi tranſmittuntur. Loco quod argentum milites ſedandi poſtularat, (vti ex literis Groningæ 15. Martij datis & interceptis videre fuit) plures milites itidem egentes & tumultuantes Parmenſis miſit. Ita vt propè 65. peditum centurias, & quinque equitum turmas in numerato. Tandem cum aliam rationem ſuos ſedandi reperiſſet, ex improuiſo, pluribus præſidiariorum abſentibus, & ſtratagema molientibus, Propugnaculum Ementilium expugnauit, inde Nieuziclam procedens. Quare Ordinum Gubernator Comes VVilhelmus à Naſſavv etiam copias conſcripſit, & cum Menſe Iulio à Mauritio per Oberſteinium ſubſidium acciperet, Collum caſtra poſuit,

Eregio.

An. 1590.

E regione, ab altera parte Opſchlagij Verdugo ſua caſtra figebat. Iſtic vterque cunctando, & quomodo alter alteri circumuenire poſſit, conſulendo, multum temporis ſine fructu magno, haud paruo tamen diſpendio, conſumpſerunt.

Rex Hiſpaniarum Gallis bellum inferre ſtatuit, quo a ſuis Prouincijs auertat.

Eo tempore, bellum Regis Hiſpaniæ nomine, non tam anxiè, quam anteà, gerebatur, idque per hoc, quod Rex Hiſpan. firmiter ſecum concluſerat, hinc inde, Sanctæ Ligæ ſeſe iungendo, bellum Galliarum Regi inferendi. Non obſcurè perſpiciens, Henricum Quartum nouum Regem conſtitutum, vt ipſe ſibi ſupra omnes alios ſit timendus. Scilicet vt eum (qui virtute militari præſtantiſſimus, & ſuper hoc Reformatæ Religioni addictiſſimus eſſet, deinde etiam qui potiſſimum titulum Regni Nauarræ, poſſideret) initio ſummopere reprimat. Alias verendum admodum, ne, non ſolum ſuum recuperet, ſed etiam, cum ob Religionis zelum, tum Regni ampliandi ſtudium, Belgium Regi præripiat. Tum etiam ob vindictæ cupiditatem in Ducem Sabaudum, qui ipſius adminiculo Marchionatum Saluces, parētibus ſuis eripuerat, iamque etiam Coronæ Franciæ Competitorem ſe declaret, vt alias Prouincias in hoc etiam inſtigarat, exemplo Lotharingiæ Ducis, Langrienſijs alijſque, iniuriam facientis.

Ea propter Rex Philippus, optimo conſilio ſtatuerat, bellum Gallis inferre, potius, quam ſibi inferatur. Cui rei omnem induſtriam & potentiam ſuam deſtinauit. Etiam Papam Sixtum Quintum viua inſtigauit, eumque, cum metu, tum conſillo, perterruit, proponens, Hæreticum Galliæ Regem omnibus vijs modiſq; conaturum, bellum in Sabaudiam, inde in Plementium, conſequenter in Italiam, dirigendi, vt Papam Romanæ Eccleſiæ Principem hoſtem ſuum, & pro Antechriſto habitum, ſuffocare, & Chriſtianiſmum reformare, queat: quo ſundamine hoc tane tempore, in Italia Excommunicationes, ſubniti planè videntur. Hæ perſuaſiones Papam primò aliqua ex parte commouerant, Ligæ etiam ſeſe iungendi. Poſtea vero dum olfaceret, Regem Hiſpan. aliud quid ambitioſè venari, aliud ſecum inijt conſilium: Studens orta in Gallijs ſtudia, mitioribus mederi remedijs; Audientiam Nobilibus Galliæ Catholicis, Regique addictis clementer largiendo, pro Rege præcandum, iuſſit; quo conuertatur, &c. vndè ſpes optima erat, Regem Excommunicatione facilè abſolutum iri. Hoc ad ſtabiliendum, talibus vſi rationibus: minus difficiliuſque obedientiam & officium Vaſallorum erga Dominus prohiberi poſſe, quam vxorum erga maritos, filiorum erga parentes, ſeruorum erga dominos, quamuis etiam excommunicati fuerint, &c. Sic itaque Papa ſibi metuens, ne Rex Hiſpan. potentia Regum Galliæ (qui ipſum ſemper frenum iniecerint, & in alios inferiores vicinos ſæuire pro genio & ingenio ſuo, cohibuerint,) infracta atque ſubacta, deinde pro innata Hiſpanorum dominandi auaritia omnes alios infirmiores ſtatus aut Duces Italiæ ſupprimat. ijſque pro libitu imperet, legeſque præſcribat. Regis Hiſpaniæ ſententiæ itaq; ſubſcribere abnegauit, aliaque tentanda ſecum callidè & ſecretò conclutit.

Papa Sixtus V. magno zelo obijt.

Quæ dum effecta reddere, laboraret, & ingentes theſauros, inſigne aliquid tentandi, comparciſſet, quo Italiam ab Externorum poteſtate redimeret, Politicus hic & planè magnanimus Papa Sixtus Quintus, hoc anno 27. Auguſti morte fuit anticipatus. Cui, breui ſpacio, tres ſibi inuicem ſucceſſerunt. Qui etiamſi Regi Hiſpaniarum magis eſſent propenſi, nihil tamen ob breue vitæ curriculum præſtare potuerunt.

Comes Egmōdanus a Parmenſe in Galliam mittitur.

Nihilominus tamen Rex Hiſpaniarum Philippus Ligæ Confœderatoribus Gallis, (quorum caput Carolus Lotharingius, Dux Maynius, Generalem Præfectum ſtatus, ſiue Coronæ Galliæ ſeſe nuncupans) diligentiſſimè pecunias ſub miniſtrauit, & Pariſijs, Præter Ordinarium Legatum ſuum Dominum Bernhardinum à Mendoſa. etiam Ioannem Baptiſtam de Taxis, & Commendatorem Iohannem Moreonem ſuſtinuit. Tum Duci Sabaudiæ de pecunia & milite abundè proſpexit, quo irruptionem facere poſſet. Vltrà hoc, Parmenſi res gallicas imprimis procurandas committebat. Qui tota hyeme in locis Galliç limitaneis ſuis copijs ſeſe continuit, tandem etiam, menſe Februario, Philippum Egmundanum 1500. lanciarijs equitibus è turmis Ordonanriæ ſelectis, & 4. aut 500. ſclopetarijs, alijſque peditibus, eoque ablegauit.

Res geſtæ in Gallia.

Contra Henricus 4. nunc Galliæ & Nauarræ Rex, (vt relatum ſuperius) præcipuas omnes vrbes oppoſitas & rebelles; nobiles autem maxima ex parte habebat ſibi addictos & ſubiectos: ijs multa heroica & regia facta præſtitit. Hyeme præcedente ſuos, in tres diuiſerat exercitus. Vnum ſub Duce à Longeuille in Picardiam: Alterum, ſub Mariſchalco de Aumont in Champagniam miſit, Tertium ipſe in Normandiam duxit, vbi ſecurum ſe à littore maris reddere, & ſubſidium ex Anglia, aut aliunde accipere poſſet.

Dux Maynius ante Diepam venit.

Velitationes ante Diepam inſtitutæ.

Rege, ob diuiſum ſuum exercitum, labefactato, Dux Maynius viribus tertia parte facilimè ſuperans, Regē è veſtigio Diepam vſq; perſecutus, ipſum inuadere, vrbemq; obſidere ſtatuens. Erat Marchione à Ponte Ducis Lotharingiæ ſeniori filio, comitatus. Hic crebras velitationes ſubierunt, vtraq; parte fortiſſimis militibus ſuccumbentibus. Poſtea, cum Rex alios ſuos exercitus ex Picardia, alijſq; regionibus vocarat, Dux Maynius caſtra mouit, ſe cum Parmenſe quid tractaturum ſimulans, quo vrbes ad Seconam fluuium, ipſi Hypothecæ loco tradere poſſet.

Cùm

An. 1590. Cùm verò Rex alacriter ipſum inſequeretur, celerrime Seconam traiecit. Quare Rex iuxta Seconam Meulanum vſque tendens, viam inde Paryſios inſtituit, ſubur bia deprædando comburendoque. Iſtinc Eſtampeſiam, Vendoſinam, Alanchoniam, aliaſq; vrbes inuaſit, omnes præter 14. aut 15. non ſuperatis; quarundam tamen vrbium ſumptuoſa & periculoſa fuit obſeſſio. Tanta hæc victoria, vt hoſtem bimeſtri ſpacio Vendoſina, Tourſa, Anioto, & Mayna Prouincijs expulerit.

Regis Galliæ res ſub 1590. anno multo geſtæ.

Interea Parmenſis, quamquam cum Duce Maynio tranſegerat, nullam tamen limitaneam vrbem recepit, atque multa fruſtra in Cameracum machinatus, nihilominus tamen Egmondanum Comitem 1500 equitibus, alijſque peditibus (vt ſupra recenſui) ipſi tranſmiſit: quibus Dux Maynius fortior redditus prœlium cauſabatur, cum Rex iter Dreuxam obſidendi inſtituiſſet, Maynius ipſi obuians. prælium Regi propè pagum Iourrij, 14. Martij indicebat. Rex circiter 2000. equites benè inſtructos, & 8000. pedites: Dux Maynius cum Ligiſtis, 4000. equites, & 12. aut 13000. pedites habebat. Rex aciem ſuam ex animi ſententia accurate diſpoſuerat, ipſe in medio & fronte aciei ante equites ſeſe ſiſtebat, quorum priora membra mere ex Principibus Comitibus, Equitibus S. Spiritus, & præcipuis Dominis ac antiquiſſimis Nobilibus Galliæ conſtabant. His acie ita diſpoſitis, Rex ante conflictum, alta voce, præces ad Deum, & ardentiſſimas ad milites exhortationes, fundebat, tum exploſis vndique tormentis, prælium conſerebatur. Mariſchalcus Aumontanus primam in ſclopetarios Maynij equites irruptionem ſubibat, qui initio ſtatim fugam elegerunt, haud multum tamen perſecuti. Tum Germani Maynij equites, qui irruptioni horum quidem reſiſtebant, ſed multum tamen diſſipabantur. Iſtos ſubſequebatur, cohors peditum, turma equitum lanciariorum, item Flandri & VValones. Quibus Baro Byronius ſeſe opponebat, à fronte tamen ipſos aggredi nequibat, à tergo itaque irrumpebat, atque pertranſibat, vulneribus in facie & brachio acceptis. Interim Egmondanus maxima caterua, 750. lanciariorum, & 400. ſclopetariorum, tribus adductis ſecum tormentis à fronte ad iſtos venerat. Ei Dux Monpencierius, fortiſſimo impetu ſeſe ſiſtebat. Quo Dux equo deiectus, breui iterum erectus, atque tanto zelo in Egmandanum irruebat, vt ipſius exercitum turbaret, campumque obtineret. Egmondanus ipſo in loco animam exſpirauit.

Prælium pro pè pagum Iourrij, à Rege Galliæ & Duce Maynio cō miſſum.

Egmondanus cadetur.

Deinde Dux Maynius ipſe aduentabat, cum præcipuò exercitu, & inſigni Albo. Ipſi ſiniſtrorſum 400. ſclopetarij equitabant, qui circiter vicies quater iaculabantur, poſt eos maxima caterua Regi inſultabant, qui duorum equorum longitudine, ſuos præequitabat, ingentibus plumis, quibus facile dignoſci poterat, galeæ & equo impoſitis. Hic conflictus omnium adhuc erat infeſtiſſimus. Maynius licet impetuoſiſſimus, haud tamen Regis aciem perſtringere potuit. Rex verò, quem ſui preſſe ſequebátur, ſemel atque iterum perrumpebat, quadrantem horæ dimicando facile conſumens, priuſquam Maynium diſpergere poſſet. Album illud & ſummum inſigne, geſtantibus cæſis, ereptum fuit.

Ducis Maynij equites ſe fugæ dederunt.

Haud minus, dum hæc aguntur, acriter à peditibus dimicatur, tandem verò equitibus deſtituti, in pedes (Heluetijs exceptis,) ſe coniecerunt. Toto hoc tempore Mariſchalcus Byronius cum ſua legione (quam Conſeruam, aut Subſidiariam inſigniebat) quietum ſe continuit, idq; ſingulari ſua militari prudentia, vt eo tanto maiorem metum hoſtibus incuteret. Tunc victores paulatim ad Byronium ſeſe recipiebant, mæſti atque ſolliciti de Regis ſalute. Verum ilicò ipſum hoſtium ſuorum ſanguine conſpurcatum, aduentantem læti conſpiciunt, præcipuè brachium quæ gladium geſtabat, totum ſanguine tinctum, viderunt. Priuſquam hoſtibus ſe extricare putarat, duæ Heluetiorum cateruæ & tria VValonum vexilla ipſum cingebant, Rex verò hos æque ac alios ſuperauit, vexilla abſtulit, idque duodecim aut tredecim ſuorum tantum adiutus. Interea Mariſchalcus Aumontinus Summus Prior, Baro Byronius, & Mariſchalcus Byronius, ipſi obuiam fiebant. Vbi ſumma hilaritate ac gratiarum actione, vnanimiter Deo laudem & victoriam tribuentes, clamabant viuat Rex Galliæ. Hinc inde multi peditum adhuc cædebantur. Heluetijs, vt dictum exceptis. Qui ſeſe non oppoſuerunt, ſed gratiam poſtularunt. Eos Rex, ad Mariſchalcum Byronium, vt eos ſaluaret, confugere iuſſit. Qui gratioſè recepti, vexillis atque præfectis Regi traditis. Gallis & reliquis Germanis, tempus gratiam impetrandi non erat, ſed ab vnaquaque gente, 1200. interficiebantur, reliquis ſuperſtitibus pepercit, clementiſſimeque excepit.

Regis Galliarum victoria prope Iourrij obtenta.

Continuò Rex iterum hoſtē perſequendi ſe accingit, cum ſummo Priore, & Iuniore Byronio, & præſentibus equitibus, Principe Condenſe, Monpenciero, Comite S. Pauli, Tremoulleo Mariſchalco Aumontino, comitatus. Mariſchalcum Byronium cum potiſſima exercitus parte, victoriam retinendi cauſa, poſt ſe reliquit. Rex Ducem Maynium vſq; ad portas Mante perſecutus, inde porrò Pariſios vſq; fugiebat. Dux Nemourſenſis, Baſſonpiereus Tanaſirelius, & Roſneus Ligiſtarum præcipui, Carnutum, vulgo Chartres confugiebant. Pedites maxima ex parte ceciderunt, equites verò 14. aut 1500. capti 400. Impedimenta, tormenta, & 20. vexilla equitumque cum albo & Præcipuo ipſorum vexillo, amiſerunt, necnon; 60. vexilla peditum,

Dux Maynius Pariſios fugit.

præter

An. 1590.

præter Heluetiorum. Multi Præclari viri, & quidam à parte Regis obierunt, multi etiam vulnerati. Comes Philippus Egmondanus, viriliter ſe geſſit, laudemque ſe contra Regem pugnando, occubuiſſe promeruit, Rex eum Eureux ſij magnificè ſæpilire mandauit. Inimici ipſius aquius reputabant, ipſum defuncti Regis mortem vlciſci debuiſſe, qui neptem ipſius in vxorem duxerat. Liberos reliquit nullos, fratres duos, Lamoralium & Carolum, ſororem vnam. Rex ad annos aliquot neutri fratrum Comitatum adiudicare voluit.

Comitis Egmondani coniugis [illegible].

Poſt iſtud prœlium Rex multas vrbes recuperauit. Pariſienſes autem, primo animo deſpondentes, poſtea à Duce Maynio iterum ſunt: obdurati quare Rex integra æſtate eos obſedit, exiguum (niſi quod vrbem S. Dionyſij expugnaret) proficiendo.

Rex Galliæ Pariſios obſidet.

Hæc eladis cum Parmenſi animitus morderet; & Spadam ad acidos fontes ſanitatis ergo recederet, Conſiliarius Richardotus vigeſimo tertio Iunij, cum abſoluta rerum Gallicarum procurandarum Commiſſione, ex Hiſpania ablegatus, ipſum iſtic inuiſit. Necnon Archiepiſcopus Colonienſis Bauarus, Iunior Dux Iuliacenſis, alijque ipſius familiares. Secretò Ducem Maynium etiam citarat, qui cum Condeno Hannoniorum diu multumque conſultabat.

Parmenſis ſuccurrere Pariſienſibus debebat.

In Germania ſub Comite Hermanno Montenſe, Bentinglio, Riffer ſcheidio, & Schvvartzenburgo tres aut quatuor legiones colligi curabat. Item 3000. equites ſub Eckenbergio & alijs. Deinde menſe Iulio Bruxellam venis, vbi, Ordinibus Prouinciarum iſtic conuocatis, ilicò & neceſſariò in Galliam ſibi eundum, & Pariſijs ſuccurrendum, declarauit, modumque ſe abſente Gubernandi pro tempore conſtituendo, ſeniorem Comitem Petrum Erneſtum Mansfeldicum Gubernatorem & generalẽ Capitaneum Belgicarum Prouinciarum ſubſtituit. Vulgo etiam ſpargebatur ipſum vna Ordinibus propoſuiſſe & conſuluiſſe, vt Iuniorem Hiſpan. Principem, Regiſque filium vnicum, quamquam abſentem, in futurum tamen Dominum recognoſcant, atque inueſtiant.

Parmenſis potentem exercitum ad Pariſios liberandum.

Prouinciæ declarabant, inconſultum fore offenſiuum Gallis inferre bellum, & incommoda inde limitaneis regionibus imminere permulta docebant, &cæt. Verùm ab Hiſpanis & Parmenſe bellum inferre quam vt inferatur, cõſultius ſtatuebatur. Certò ſcientes, bellicoſum Regem Prouincias ſuæ innectere Coronæ, Hollandorum & Selandorum ſubſidio tentaturum.

Hiſce ita compoſitis Parmenſis Bruxella in Hannoniã diſceſſit, adductis ſecum 18. equitum Italicorũ turmis, & quibuſdã Ordinantię turmis: Item peditũ ſuis ipſius cohortibus ſub domino de Frenes, 4. vexillis Camilli Capi, 10. vexillis Balanconi, & 3000. Germanis, ex Barlamontini & Arenbergij cohortibus, & 23. vexillis ſeditioſorum Hiſpanorum, qui Cortraco venerant. Hi omnes 10000. peditum numerum conficiebant, veterani omnes & experti milites, cum eximio etiam equitatu. Reliquijs Egmondanorum militum non numeratis. In Prouincijs Belgicis ſub Comite Carolo Mansfeldio Subſtituto Generali Capitaneo, 9. aut 10. equitum centurias, cum quibuſdam Ordonantiæ, & 6. peditum cohortes, cum variarum aliarum cohortium multis vexillis, pro præſidijs reliquens. Parmenſi comitabantur Princeps Aſcolius, Princeps Caſtelli Beltranij, Princeps Chymaius, Dominus Zancio de Lieua, alijque Comites. Iohannes Baptiſta de Taxis caſtrorũ ſuperintendens, Motteus machinis & tormentis bellicis præfectus, Dominus Alonzonius Idiaqueſius, Dominus Antonius de Sumuga Hiſpanis præerant. Petrus Gaieranus, & Capezucha, Italis.

Eo exercitu, tormentis, munitionibus, curribus, alijſque requiſitis benè Inſtructo, Parmenſis pompoſiſſimè in Auguſto per Hannouiam inde in Galliam tendebat. Præcurſores ipſius, & propria equitum turma, holoſerico rubro palliati, albis lilijs ornati. Cùm Cameracum appropinquaret, vrbis conditionem anxiè conſiderabat. Verùm Gubernator Baligni nimis ipſum obſeruabat. Prope Guyſiam ſuos cenſebat; & Meauſij Maynio ſe iungebat, qui cum Pariſios properabat.

Rex diu iam iſtic commoratus, & vrbe S. Dionyſij capta, Parmenſis aduentum ſuſtinebat. Parmenſis autem Regem è longinquo artificioſè & callidè (Fabij Cunctatoris contra fortiſſimum Hannibalẽ inſigni exemplo) ab obſidione retrahere ſtudebat. Quotidiè multum & neceſſariorum damnum ipſi inferebat: videns Regem 6000. equitibus (inter quos 4000. Nobiles omniũ audaciſſimi & fortiſſimi) & 10000. peditibus, Sex Principibus, duobus Mariſchalcis, alijſque multis Præfectis, eſſe munitum.

Parmenſis prudenter cũ Rege prœliare recuſat.

Rex Parmenſem fruſtra diutius exſpectari cognoſcens, Pariſios reliquit ipſumq; proprius ad pagum Chelles acceſſit. Vbi Parmenſem triduum continuo, ſæpius ipſi commoditates largiendo, ad certamen allexit. Verùm Parmenſis certandi loco, ſuos ſe ſodiendo munire curauit. Interim vrbeculam Laigniam, priuſquam Regi innoteſceret, obruebat, vbi 300. tantum præſidiarij inerant. Cùm verò nullis allectamentis Parmenſem ad concertandum pertrahere poſſet, Pariſios ingenioſè ſe recepit, vrbem clam conſcendendo ſeperare eoq; Parmenſem euocare exiſtimans. Verum neutrum ſucceſſit, ideoque tandem caſtra, ob pecuniæ & commeatus penuriam mouere coactus; tentaturus num Parmẽſem alibi adoriri poſſet. Maximam Nobilium

Rex ſponte obſidionem Pariſiorum ſoluit.

partem,

An. 1590. partem, quorum plurimi ad certamen confluxerant, abdicauit; cum reliquis Clermontinam vrbem cingebat & ſuperabat.

Parmenſis Pariſienſes recipit.
Maxima Pariſienſium famis anguſtia.

Tunc Parmenſi Pariſijs ſubueniendi occaſio data, qui ad extremum fame exenterati erant, immò aliquot millia fame necati: quamquam Rex primò omnes ſtudioſos, mulieres & imbelles, poſtea Eccleſiaſticos qui volebant, liberè exire permiſiſſet, & vltrà hoc pro Nobilibus matronis & Virginibus, cibaria multa immitteret. Aſinina & canina carne communiter veſcebantur. Imò omne quòd ventrem explere & famem paulíſper ſedare poterat, deuorabant. & quod his horribilius. à fide dignis tranſcriptum eſt, quoſdam. fuiſſe ea perſuaſione, Hiſpanos qui probare & aſfirmare volebant, demortuorum oſſa contuſa & farina miſta, optimum & maximũ fotricem conficere panem, idque propria ſuorum experientia confirmabant.

Quorum induſtriæ ac diligentiæ, vrbis conſeruatio aſcriberetur.

Hæc vrbs toto obſidionis tempore à Iuniori Duce Nemourſio, cui potiſſimam vrbis non ſuperatæ laudem tribuebant, gubernabatur. Legatus Apoſtolicus Romanus Caietanus, & Hiſpanicus Bernhardinus de Mendoſa multum pauperibus diſtribuebant, quorum conſtantia & perſeuerantia Eccleſiaſticis, & varijs monachorum Ordinibus accepta ferebatur, qui concionando ardenter plebem ad patientiam hortabantur, vitæ & gloriæ æternæ ſpem ipſis certiſſimam promittentes. Nec concionando ſolum ſe fortes, ſed in excubijs & vigilijs, induſtrios, & ipſis præſidiarijs & ciuibus cordatiores præſtiterunt. Principiſſæ aliæque conſpicuæ matronæ, plurimum in literas ſubſidiarias à Parmenſe miſſas, diuulgando, laborabant, quo populum deſperatum, ſemper alia ſpe noua lactarent. Tandem 19. Septembr. Parmenſem celeberrimè introduxerunt, qui munitionibus allatis partim, partim vndique à vicinioribus conſcriptis, ad tempus ipſis proſpexit. Quibus breui, pro vrbanorum frequentia, cõſumptis, ſub hyemem iterum Aſinos laniare coacti. Multi ante hyemem ciues vrbe exibant, quare hominum neceſſariorum penuria tum maxime laborarunt.

Parmenſis Corbeillium obſidet, ſuperat et iterum amittit.

Parmenſis, miſeris atq; famelicis Pariſienſibus ad tempus refocillatis, Corbeillium, ad flumen Seconam (quo ſuccurſus facilè impediri à Rege poterant) obſedit, & menſe peracto occupauit. Verum Rex breui poſt, ſub Veſperum S. Martini, longè facilius quam Parmenſis, recuperabat.

Parmenſis Galliam iterũ relinquit.

Deinde hyeme inſtante, Parmenſis alias obſidere vrbes, cum ob temporis incommoditates, tum ob morborũ in caſtris graſſationes, & victus grauamina, deſinens, iterum ad ſuos menſe Nouembris ſe recipere propoſuit. Maximè cum Galliæ vrbes ſua præſidia admittere recuſarent, diſſidijs & cõtentionibus inter Gallos & exteros ortis, Ordines vnitarum etiã Prouinciarum triumpharent, quo Regem plurimum promouiſſent. Itaque metuens ne à Rege perſequatur, Maynium ſe conducere aduocauit. Quo præſente Pariſijs, ſuis circumſeptus curribus, commode exiuit, & quamuis Rex è veſtigio ipſi inſiſteret, & magnum ipſi intra S. Quintinum & Caſtellam damnum inferret, Bruxellam tamen proſpere & incolumis 4. Decembris aduenit. Tertia ſuorum pars, fame, inopia, morbo, & gladio perijſſe, exiſtimabatur. Ægrotis præterea vndique in Gallia. Arteſia, Hannonia Xenodochijs refertis, quorum multi ſubinde moriebantur. Quos inter Emanuel Lalaingnius, primo Dominus Montingnius, deinde Marchio Rentinius ab vxore, quæ poſtremi Marchionis ab Hauſſe, familiæ Croy, filia erat. Prudens hic erat, miles peritiſſimus, Belgicorum Procerum primus à parte Regis, ſummæ Authoritatis & eminentiæ. Primum Generalitatis Ordinibus contra Hiſpanos, militabat, quare ipſis ex parte adhuc erat ſuſpectus.

VVilhelmus Lalaingnius, D. Montignius & Comes Hochſtratenſis, moritur.

VVilhelmus Lalaingnius, Dominus Montignius, Comes Hochſtratenſis Antonij filius, iuuenis ac miles ſtrenuiſſimus, ante Parmenſis exitum etiã ſubitanea morte peribant. Duxerat in vxorem Mariam Chriſtinam, Lamoralij Egmondani quinto natam filiam, tum temporis Comitis Heminij, & Domini Capreſij viduam, cui filium pepererat Alexandrum. Ex hac vxore vnum progenuit & poſt ſe reliquit filium. Secundo mortuo, tertio hæc vidua nupſit Carolo Mansfeldio. Ita Belgica nobilitas bello hoc conſumpta. Iuniores ſi qui ſuperſunt, in Hiſpaniam educandi informandi emittuntur.

Ordinum milites, in Brabantia multa loca rapiunt, & tributa exigunt.

Hoc anno, dum Parmenſis in Gallia agebat, Ordinum milites cæteris Prouincijs grauiſſima tributa extorſerunt. In Maijo Geelam in Brabantia deprædabantur, & Antvverpiæ ante portas, ſummo cum ciuium pauore, graſſabantur. Præſidiarij Bergezomenſes Thienam vaſtabant, agricolas contribuere cogebant. Poſt in Septembri ad Rheni flumen Burickam, cum arce & propugnaculis, expugnabant. Vti & propugnaculum Grauenſchantz Eques Franciſcus Vere cum ſuis Anglis fortiter inuadebat. Eodem tempore Colonienſis Epiſcopi arx Luttikenhoeue capta, à Prouincialibus iterum obſeſſa, ſæpius tamen ab Anglis & alijs liberata.

Steenbergam Mauricius ſuperat.

Sub finem Septembris Comes Mauricius, etiam mediocrem exercitum eduxit. Primo Arcem Hemertam, propugnaculũ Elshoutum, & Creueceuram expugnabat: deinde initio Octobris. arcem Hedlam in Bommelienſi Inſula. Vnde continuo ſe proripiebat Bredam, illic munitiſſimum Mansfeldij propugnaculum Terheidam, tormentorum vi, 11. Octobris ſuperauit. Inde progreditur Steinbergam, quam vt male munitionibus proſpectum, bis exploſis tormentis dedi-

An. 1590.

ris, deditione cœpit. Pactis conuentis 200. exibant, 300. illis in ſubſidium mittebantur, ſed à Mauritij equitibus prohibiti, VVoudam verſus ſe receperunt. Tum munitionem Roſendaliam poſtremò occuparunt.

Mauricij ſtratagema, in Duynkerkam fruſtra ſuſceptum.

His ita menſis ſpatio alacriter actis, Comes Mauritius 3000. pedites, & 100. equites in Flandria conſcripſerat, tentaturus, num Duynkerckam ſcalis conſcendere noctè poſſet. Hoc ſtratagema à Nicolao Meerkerckio, Adolphi Præſidis filio inuentum quidē & optimè & inſtitutum: ſed ob ventum aduerſum plures moras & impedimenta, detectum. Nihilominus tamen cum ad litus appuliſſent, per terram eum vrbis locum, quem impugnare deſtinarant, perluſtrabant, Comes Solmenſis, Eques Vere, & Meerkerckius, ſingulis tamen quodammodo vulneratis.

Interea Mansfeldius properè tres re[illegible]entes Germanorum cohortes, Bentingij, Helmodij, & Svvartzenburgij recenſebat, p[illegible]rum pecuniæ, q[illegible]od [illegible]js ſubtraxerat, his diſtribuendo. Vnde etiam Zutphaniæ & Herenthaliæ Hiſ[illegible]ni tumultuati.

Venlonenſes insigni verſutia præſidiarios ſuos expellunt.

Venlonenſes, ad Moſam multos per annos, multas proteruias atque faſtus, à ſuis Præſidiarijs, tam Italis, quam Germanis pertulerant. Quare eos expellendi conſilium priuatim inierunt. Id autem cum ob præſidiariorum potentiam vi tentare non poſſent, aſtutia elegantiſſima vſi fuerunt. Inuidiam Germanos & Italos inter ſtudioſè ſerebant. Dicentes Italos, non ciuibus ſolum, ſed Germanis etiam dominari velle, Italos quæcunque commodiſſima hoſpitia occupare, viliſſima Germanis relinquere, & ſic in cæteris ſemper eos Germanos contemnere & detractare. Idcircò ſeſe maximè optare, vt ſolummodo Germani iſtic præſidia haberent. Hoc Germanis blandè arridens, cum ciuibus Italos expellere conueniebant. Quibus expulſis tandem Germanos etiam exterminare ciues inſtituebant.

Quod factu, facilimum cum ciues ipſos viribus quodammodo ſuperarent. Et ſic bonos & ſimplices Germanos inſigniter ſeſe [illegible]ruat, vrbemq; ſuam, viribus partim, partim blanditijs præſidijs exonerarunt. Factum hoc deinde apud Parmenſem excuſabant: vrbemque pro Rege vſquequo fore promittebant. Quare culpa omnis Gubernatori imputata: qui malam inde Principis gratiam ſibi accerſiuit, adeo vt ſtipendio ſubtracto, recens ipſius cohors diſperſa fuerit.

Hiſp. Britanniam inuadunt, Regem ſitæ retinent præsentes.

Vnitæ Prouinciæ bello Gallico hincinde, magis quàm antea ſeſe immiſcebant. Cùm namque cognoſcerent Hiſpaniarum Regem plus triginta naues militares ſub Domino Iohanne de Laquilla, in Britanniam ablegaſſe, qui per Layram ingreſſi, Blavvetam occupabant, eam muniebant, & firmum iſtic belli fundamentum iaciebant. Inde crebras eruptiones & prædationes faciebant, obſidendo vrbem Henneboutam ad maris littus, ſuperabant; prætendentes Britanniæ Ducatum ſucceſſione iuſta ad filiam ſuam pertinere. Tanquam proximam & vnicam hæredem ſuæ matris: quæ maxima natu filia & hæres familiæ Valeſianæ ſit: cum omnes ipſius Auunculi Regis Henrici Secundi filij, ſine liberis obierint. Cuius auia Ducatus Britanniæ vnica hæres, & primò Imperatori Maximliiano, verùm à Rege Carolo octauo pro ſe retenra, eius filia, Franciſco Valleſio primo nupſit, ipſiq; duas peperit filias, Catharinam de Medices, ex qua prorati Franciſcus, Carolus, & Henricus tertius nouiſsimus Galliæ Rex, & Franciſcus Dux Alenzonius, item Eliſabetha, & Margareta præſentis Regis Henrici quarti, quondam vxor. Qui omnes abſque liberis relictis diſceſſerint.

Eliſabetha autem, cum mater Regis Hiſpaniæ filiæ ſit, & filia ſuperſit, ſequatur ipſam matris eſſe hæredem. Quod ius filiæ ſuæ Rex in Britanniam, (licet etiam Britanniæ Galliæ coronæ ſolenniter & expreſſo Ordinū conſenſu annexa, & conſequēter iuxta fundamentalē Gallię legem Salicam, nulla Regni bona, fœminas capere non poſſe, perpetuò ſit conſtitutum) perſequi ſe poſſe non dubitauit. Eumq; in finem, exercitum naualem eò miſit, & continuò hincinde omnia neceſſaria ex Biſcaia, breui tamen periculoſo itinere ſubminiſtrauit, ſe iure belli in poſſeſsionem conſtituturus.

Ordinū naues militares, Villerſij Gubernatoris Hablæ nauem, oppugnant & comburunt.

Quàm ob inuaſionem vnitarum Prouinciarum Status, pauciores quaſdam militares naues, quas Pinaſſas vocant, quod remigare poterant, in mare continuo aluerunt, qui mercenarias naues ſaluas quocunque ducebant. Horum 5. Regis Galliæ ſeruitio deſtinatæ ad Normandiæ vicinias, ab Hiſpanis & Ligiſtis (qui Hablæ S. Malo, & Seckamæ maximo numero erant congregatæ) cuſtodiendas & tutandas. Dominus VVillerſius inter alias, Gubernator Hablæ, & Rotomagi nauem admodum inſignem 200. vaſorum capem apparauit; 24. tormentis grandioribus, 100. nauris, & 60. militibus. Hæc nauis ab alijs quinque, 15. Octobris videbatur, quarum tres ex Hollandia, duæ ex Zelandia. Harum Admiralius Capitaneus Cloyerus, Vice Admiralius Capitaneus Caleſius, fuerunt: cæteri Capitanei erant, Euerhardus Bonrius, & Petrus Linſenius, alias Lœſtenius. Hæ quinque naues maximam illam cinxerunt, & poſt longas tor-

BELLO in Gallia durante, reſpirant & reficiunt ſe quodammodo Prouinciæ vnitæ, interea tam rerum ad Religionem ſpectantium, quam ... & bellicarum curam rationemq; habentes: quæ omnia, deſcripta quoque Hollandiæ natura, & ſtatu ordine recenſentur, Prouinciæ Regi re... illæ tam male adminiſtrantur, militibus ſtipendia non ſoluuntur: inter hos Hiſpani præcipue excitato tumultu, vrbem Cortrickenſem in Flandria occupant. Mauricius Comes Naſſouius opera Heraugery, naue clam militibus inſtructa, ... Bredanam capit. Quamobrem Dux Parmenſis per Comitem Mansfeldium copias ſuas, eam rurſus obſidendi cauſa, vndique colligit: nihil tamen tentatur. Prænominatus Comes Mauricius exercitum ſuum educit: propugnaculum, vulgo Knotſenburg dictum, e regione vrbis Neomagenſis erigi curat. Philippus Rex Hiſpaniæ ſub prætextu protegendi, iuuandiq; Proceres Catholicos Gallos, bello Gallico ſeſe immiſcet. Sixtus V. Pontifex id quoque temporis moritur. Comes Egmondanus cum valido exercitu in Galliam ad Ducem Maynium proficiſcitur: qui paulo poſt à Rege Nauarræo cæditur, Egmondano ipſo in prælio occumbente. Vrbs Pariſienſis à Rege obſidetur: ea ad extremitatem ferè redacta, Regio autem exercitu inopia laborante, auxilio Ducis Parmenſis obſidione liberatur. Hic oppidum Corbeil, quod paulo ante occuparat, iterum relinquit, & quamplurimis ex ſuis deſideratis in Belgiũ reuertitur. Comes Mauricius, Hemertã, Heilã, & munimentu prope Liſthout/ Creuecuer, ter Heiden & Roſendall/ iuncta Steenberga, potitur. Hiſpani Britanniam inuadunt. Conuentus Rhenenſis & VVeſtphalici Circulorum Coloniæ habetur, inde Legati tam ad Ducem Parmenſem, quam Ordines Prouinciarum vnitarum mittuntur, qui reſtitutionem locorum Imperio ſubiectorum poſtulabãt: his Ordinibus reſpondent, eius rei cauſam præſertim in Hiſpanos transferentes, cum Colonienſibus & Leodienſib. de neutralitate ſeruanda agunt. Imperator denuo reconciliationem cum Rege apud Ordines tentat, ſed fruſtrà. Comes Mauricius ex improuiſo munimentum prope Zutphaniam ſtrategemate occupat: obſidet deinde in continenti ipſam Zutphaniam & Dauentriam, quas intra paucos dies ad deditionem cogit. Inde in Friſiam profectus, Propugnaculum Delffzielæ cum alijs ſimiliter occupat. Parmenſis Knodſenburgum obſidet, & oppugnat, cum Comes Mauricius in Betouiam cum exercitu rediens obſidionem ſoluere compellit, multis ex illius equitibus cæſis & amiſſis: confeſtimq; in Flandriam tendens, oppido Hulſt potitur, & regionem VVaſianam tributariam facit: Parmenſiq; id impedire conante, & exercitum ſuũ committente. in Geldriam reuerſus Neomagum tandem in poteſtatem redigit. Prædones, vulgo Frey-beuter appellati, puniuntur. Angli nauibus ſuis bellicis inopinatò adortu, nauem Regiam La Reuengæ dictam, quamuis diu fortiterq; reſiſteret, amittunt: hoc damni tamen, oppreſſis quibuſdam nauibus, ex Orientali India mercibus onuſtis reſarciunt, vnde Regis mercatura patiſit. Bellum Gallicũ, nouo exercitu à Principe Anhaltino ex Germania adducto, reuireſcit. E contra Pontifex Fœderatos gallos milite & bullis iuuat. Vrbs Rothomagenſis à Rege obſeſſa: Parmẽſis in Galliam redit, eam, La Fera prius capta, obſidione liberat: quem tamen Rex ſtatim Sequanam tranſire, ac in Belgium recedere cogit. Ita Rothomagum & Lutetia rurſus obſidentur & coanguſtantur. Legati Imper. Bruxellas veniunt ad pacẽ cum Prouincijs vnitis tranſigendam. Ordines ſcriptis reſpõdent, & tractationem certis de cauſis recuſant. Vnde ijs locis bellum quoq; denuo redintegratur. Comes Mauricius obſidet, & oppugnat, Steenwikum, quo potito, confeſtim arcem Couerdanam adoritur, machinis bellicis ferit, ſuffoditq;. Eam Verdugo liberare conatur, verùm quamplurimis ſuorum militum cæſis, repellitur, & Arx ſeſe dedit. VVilhelmus Cliuiæ, Iuliæ, & Montis Dux moritur. Parmenſis rurſus expeditionem in Galliam adornat, ſed diem ſuum obit Atrebati, cum paulò antè Comes Fontanus in Belgium adueniſſet. Petrus Erneſtus, Comes Mansfeldius gubernationem ex confirmatione Regia, vſque ad aduentum Archiducis Erneſti continuat. Nobiles Belgæ Regi addicti, ab eo varijs titulis, honoribus, officijsq; cohoneſtantur, ac decorantur. Hæc omnia acciderunt triennio Parmenſi, & Comite Mauricio in Belgio, gubernantibus, atque Nauarræo in Gallia regnante.

LIBER

LIBER DECIMVSSEXTVS.

Bello Gallico durante Prouinciæ vnitæ ſeſe recipiunt.

BELLVM Gallicum, ſtatum rerum Belgicarum valde immutauit: nam Arteſia, Hannonia, Luxenburgum, Namurcum, Flandria & Brabantia penitus deuaſtata: tanquam Prouinciæ Galliæ viciniores, impreſsionem, inuaſionemq; hoſtilem à Gallis metuebát, cum iam Hiſpaniarum Rex apertè S. Fœderi: vulgo Laligue nuncupoto: tanquam caput præeſſe inciperet, eamq; ob cauſam Parmenſem eius rei diligentem curam habere iuberet, tranſmiſſa ſæplus in id ingenti pecunia, conducto etiá in finibus nouo exercitu, quem Comes Egmondanus in Galliam deducebat.

Ita Prouinciæ vnitæ, quæ à certis nobilium & ciuitatum deputatis, ſupremum Magiſtratum repræſentantibus, gubernabantur: a continuo inſultu tam potentis hoſtis aliquatenus liberatæ ſunt. Quandoquidem autem gubernatio iſta plurium (quamuis aliâs ſecurior, & in reſolutione perfectiur) difficulter & lentè procederet, poſterioribus duóbus annis temporis rationem habentes, res ſuas ſtabiliebant. Componentes primò ſimultates diſcordiasque inter Ordines & Anglos, deinde ſeditiones militum præſidiariorum hinc inde ortas. Quæ vt ex voto perficerent magna prudentia, pecunijs & diſciplina opus erat.

Quoad Religionem, quæ gubernationis nó minima pars eſt, ſemper: vti ſuperius ſæpius relatum eſt, ſecuti ſunt ſententiam Statuum generalium, & Principis Auraici Conſilium, pacem Religionis obſeruantes, durum & indecens exiſtimantes, quempiam in conſcientia ſua moleſtare, vel cogere, quin potius operam dantes, vt aliter ſentientes pijs bonisque doctrinis, & orationibus vincerent. Et cum viderent reformatæ Religioni addictos magis libertati & conſeruationi patriæ ſtudere, vtpotè qui ob perſequutionem aduerſæ partis inuicem firmiter conexi eſſent, Prouinciæ his potiſsimum confidebant. Itaque conſultabant quomodo in tali ſtatu (qui popularis & multorum capitum erat) diſcrepantes inter ſe opiniones conciliarent, ac ob imminens bellum ad concordiam reducerent; qua In re omnis ipſarum fortitudo conſiſtebat; idque ſignificabant duabus columnis ſimul iunctis, quibus in ſigillis ſuis cõmunibus vtebantur. Quapropter nullius cuiuſue etiam ſectæ conſcientiam conſtringere voluerunt, modo ſeditioſa non eſſet, qualem Annabaptiſtarum eſſe aiebant, quod Magiſtratum nocentes morte vel gladio punientes reprehenderent & damnarent, his congregationes non permittebantur.

Reliquas Sectas, conſultius putarunt, ſtantibus ita rebus, cócionibus diuinis ſupprimere, mandantes vt his bonis exemplis præirent, eosque fraterno amore deuincirent, quem in finem in Eccleſijs ſuis acri diſciplina vtebantur, ad euitandum omne ſcandalum.

Ijs qui confeſsionem Auguſtanam profitebátur, in quibuſdam ciuitatibus liberum ſuæ Religionis exercitium concedebatur. Catholicis Romanis autem illud ad tempus denegabatur, donec poſt firmam ſtabilemq; initam pacem, aliud à Statibus generalibus ſtatueretur: interim in Baptiſmo & ſepulturis à Reformatis nullo modo grauati: in contrahendo matrimonio hîc ſeruabatur mos, vt præcedente conſuete proclamatione publicè in Curia coram Magiſtratu legitimè copularentur.

Prouinciarum vnitarum unitio per nummum demonſtratur.

In teſtimonium, quod vnice Concordiam, Religionem præ oculis haberent, hoc anno cudebantur nummi, quibus ab vnà parte inſculptæ erant duæ manus inuicem contextæ, adiunctis ſex columnis firmiter coadunatis, hac inſcriptione latina, DEO IVVANTE, ab altera parte columna vnica, magno libro (cognominatú Religio) inſiſtens eidem ſuperimpoſitus erat pileus, libertatis ſignum. Columna hæc à ſex viris, qui ſex illas Prouincias vnitas, videlicet, Geldriam, Hollandiam, Zelandiam, Friſiam, Tranſiſulanam & Vltraiectenſem ditionem, deſignabant, tenebatur: additis his verbis: HAC NITIMVR, HANC TVEMVR, quaſi dicere vellent, vnanimes ac concordes Religioni innixi libertatem conſeruamus.

Prouinciarum vnitarum gubernatio.

Ad generalem gubernationem Prouinciarum vnitarum, Conſiliarius ex Nobilibus & Iureconſultis ab vnaquaq; Prouincia eligebatur; quibus Regina Angliæ ex pacto inito duos conſiliarios adiungebat. Antea enim conſilio ſolus D. Bodeley cum Secretariu Georgio Gylpin adhibebatur: qui & cum altero Secretario Chriſtiano Huigens, & alijs officialibus in mandatis habebat, conſultandis quibuſcunque cauſis, ſi Ordines Prouinciarum, aut etiam generales (quibus conſilium hoc ſuberat) præſentes non eſſent, adeſſe, easque vna dirigere. Præter hos vnaquæque Prouincia ordinarium ſuum conſilium Prouinciale habebat.

Comes Mauricius vnitarum Prouinciarum Gubernator, & belli ſupremus Imperat.

Gubernator Hollandiæ, Zelandiæ, & Admiralius maris, in locum patris ſui creabatur, Illuſtris & generoſus Mauricius, Comes Naſſouiæ, Princeps Auraicus. Vicarius eius erat, Philippus Comes ab Hohenlo, Præfectus iam veteranus atque belli experientia celebris. Vltraiecenſes, Tranſiſulani, Geldrienſes quoque in gubernatorem ſuum eligebant, dictum Comitem Mauricium; VVilhelmus, Iohannis Comitis Naſſouiæ filius natu maximus, vir prudens & ex-

An. 1590. pertus, conſtituebatur Gubernator Friſiæ. Comes hic Mauricius à pueris apud patrem in bello educatus, atque negotiorum adminiſtrationi ſemper adhibitus fuerat, filius eius erat ſecundus, frater ipſo ſenior Philippus Comes Buranus, vt ſupra relatum, captiuus In Hiſpaniam deductus, ibidem adhuc detinetur. Illi committebatur à Prouincijs ſuis generalibus Statibus omnis exercitus terra marique ad continuandum bellum, rebus neceſſarijs, quibus poterant, ipſum iuuantes. Huius adminiſtrandi cauſa ſuos habebat Conſiliarios militares, quibus tempore expeditionis duo ex Ordinibus Prouinciarũ adiungebantur, qui proſpicerent, ne limites ontractuum cum vicinis initorum tranſgrederentur. Cæterùm cum in procinctu non eſſet vnà cum Ordinibus alia Prouinciarum negotia tractabat: & quoniam ex vnitis Hollandi, Zelandique præcipui, ac potentiores eſſent, multa conſilio & opera Aduocati Hollandiæ, D. Iohannis Oldenbarneſeldij, vtpotè viri doctiſsimi, & longe prudentiſsimi peragebantur.

Contributiones vnde Prouincijs maximũ commodũ reſultabat. Prouinciæ quoque communi conſenſu, ingentem pecuniæ ſummam contribuebant, idque vix vlla ſubditorum incómodo vel grauamine, exemplo ſimili In alijs Regionibus nunquam viſo vel audito, ita nimirum vt magis magisque indies diteſcerent, & potentiores fierent. Accidebat hoc inde quod inaudita & quaſi incredibili inuentione & ſapientia ab ipſis hoſtibus magnam pecuniarum vim ad ſe pertraherent. Nam omnia illa, quibus abundabant vectigali, vulgo Licentijs nuncupato, ſoluto ab hoſtibus exportari, & deuehi permittebant. Hoc augebant vel minuebant, prout viſum erat, & hoſtis rebus illis indigere videbatur; hoc etiam temperamento adhibito, vt hoſtis nullibi viliori pretio merces, quam apud ſe comparare & emere poſſet. Hoſtes exiguo vectigali, quibus indigebant, veluti materialibus, quæ aliundè facilè haberi non poterant, importare permittentes: magno rurſus, quibus facile carere poterant. In ſumma maximam accuratamque commerciorum quorumcunque rationem habentes.

Præterea pecunias ſuas ita vtiliter collocare ſciebant, vt Reges, Magiſtratus, & militiæ Præfecti inde exemplum ſumere poſſent. Cùm Præfectis, Capitaneis, & militibus paruo contrahebant, ſed exactè ſoluebant ſtipendia promiſſa. De quo quidem Duces quidem conquerebantur, conſiderato, quod Capitaneus vnius cohortis apud hoſtem plus lucri facere poſſet, quam apud Ordines Præfectus decem cohortium. Sed quia ſtipendia ſua certò conſequebantur milites, in eosque grauis diſciplina exercebatur, vt ſine læſione cuiuſuis ciuitates, villasque liberè tranſirent, vbique accepti, & grati eſſent, neceſſariaque pro iuſto pretio in promptu inuenirent (quod vnicuique Regioni poſtea de quota contributionis ſuæ deducebatur) accidebat, vt quis ſolus, pecunia onuſtus, abſque armis & de noctu, vti ijs locis valdè viſitatum eſt, tutò iter facere poſſet. Quare etiam ob concordiam, & fidelitatem inter ſeſe in ipſis Prouincijs milites præſidiarios non habent, ſed ſaltem in locis limitaneis, & hoſti proximis.

Numerus militum & nauium bellicarum. Militum autem, quibus vtebantur, erant pauci, at veterani, & exercitati, fortesque quorum virtute mira facinora perficiebant; numerus peditum hoc tempore cenſebatur viginti milium, equitum millium duo, qui hoſtium agros longe lateque deuaſtabant, & ab incolis Contributiones extorquebant. Præterea ad naues centum bellicas, rebus omnibus neceſſarijs bene inſtructas, ſuſtentabant; quarum opera tam in mari Oceano, quàm alijs fluminibus vtebantur, harum militibus altero poſt reditum die ſtipendia perſoluebantur.

Inſuper conſiderabant, quo modo pecunias colligerent, quibus aliquot menſibus in anno maiorem militum numerum alere, & limites ſuos offenſiuo bello extendere, Regi etiam Galliæ terra marique auxiliari poſſent.

Impenſa Reginæ Angliæ bellica. Ita Regina Angliæ, vigore Contractus cum Prouincijs initi, ſuis præſidiarijs Vliſsingæ & Brielę ſingulis bimeſtribus, hoc eſt, 56. die, per mercatores ex ærario ſuo ſolui curabat, centum vigintiquinq; millia, ducento & ſexaginta flor. non numeratis trecẽtis millibus, quos extraordinariè in pedites, & equites ſuos quotannis erogare cogebatur.

Tali prudenti adminiſtratione Ordinum, eorumque officialium Prouinciæ vnitæ, admodum diuitijs accreuerunt, vti hoc tempore conſtat ex magnificentiſsimis, amœniſsimis & ſumptuoſiſsimis ædificijs, vbique fortiſsimis quoque munimentis, ac multitudine hominum vndique eo confluentium, quorum plurimi deſtituti domibus, naues ad id idoneas inhabitare coacti fuerint, tandemque ciuitates, ſuburbia ſua, latius longiusque aduenas recipiendi cauſa extendere, & dilatare neceſſè habuerint, idque Portibus, mœnibus, propugnaculis, portis, ornamentisque, admiratione & ſcriptu dignis, vti videre eſt in omnib. vrbibus, ex Friſia in VValachriam, Zelandiæ Inſulam vſque.

Prouinciæ vnitæ varios artifices ad ſe alliciunt. Certum quoque eſt ipſos conceſsis & datis varijs Priuilegijs & immunitatibus, omnis generis artifices opificesque, qui ſub Hiſpanico iugo viuunt ad ſe callidè allicere: vnde quicquid aliæ Regionis artificioſum peculiareq; habent, ad ſe pertrahunt: videlicet Lanifices, Textores, Linteones, Phrygiones, Sericarios, Polymitarios, & ſimiles. Ita vt ibi agriculturæ, artes mechanicæ, piſcaturæ, nauigationes, mercaturæque præ alijs Regionibus maximè floreant, & à multis viris doctrina, prudentia, ſapientia, ſingularique cura præſtantibus conſeruentur & augentur.

Vndo

An. 1590.

Vnde Prouinciæ vnitæ pro ſua magnitudine, cum fertiliſsimis & diuitijs abundantiſsimis Regionibus totius orbis terrarum non immeritò comparantur: non obſtante, quod tam vehementi bello, à tamque potentiſsimis Europæ Principibus exagitentur. Hinc incolarum prudentia, fortitudo, conſtantia, humanitas, & in negotijs ſuis ſedulitas, & ad quiduis idoneitas, à vitaque Belgarum ſeu Batauorum virtus colligi poteſt: qui à Iulio Cæſare, Cornelio Tacito, & alijs antiquioribus ſcriptoribus feruntur à Romanis totius orbis terrarum dominis, pro bellicoſiſsimis & fideliſsimis habitis. Quare olim Romanorum Imperatores ex ijs ſuos ſatellites & cuſtodes eligerunt, eosque Romani Imperij ſocios & amicos appellàrunt. Populus talis cuius naturæ probitas, ex ſuis Priuilegijs lingua, & cõſuetudinibus elucet. Ab ijs deſcendunt Franci ſeu Galli, qui non rectè Franci, ſed potius Frihanſij nominantur: vnde etiamnum hodie ſeptuaginta duæ illæ ciuitates Hanſiaticæ, fœdera, Priuilegia, nomenque ſuum habent, eoque locorum maxima ex parte ſitæ ſunt, ac originem ſumpſerunt ex Tranſiſulania, vbi etiam hodierno tempore tres celebres ciuitates Hanſiaticas videlicet, Dauētriam, Campos, ac Schwollam videre licet. Salij populi Freyhanſiorum ſocij iuxta Iſulam, Rheni, brachium habitarunt, vti indicat, etiamnum nomen Regionis Salandt/ item oppidum Oldenzeell. Hinc lex Salica in Gallia ſub Rege Varamundo initium & nomen habet, quod latius deſcribitur, & probatur per virum doctiſsimum Hadrianum Iunium in ſua Batauia.

Frāci ex Trā. [illegible]

Si autem Lector conditionem, & naturam harum vnitarum Prouinciarum exactius agnoſcere, & ſcire poſsit, breuiter Hollandiam, reliquarum hoc tempore & bello præcipuam, deſcribemus breuiter, vnde cæterarum ſtatum coniecturari licebit.

Hollandia regio eſt non admodum magna, à Marsdiep/ vulgo nuncupato vſque ad Moſam ſaltem 18. in longitudinem, & in latitudinem quibuſdam locis vnum millare comprehendit, ita vt vndique & vndelibet, itinera vnius diei ad extremos eiuſdem fines peruenire quis queat. Tertia pars aqua eſt: nam intus quinque adhuc lacus ſeu maria habet, videlicet Harlemicum, Scher/ Beemſter/ Warth/ & Purmer/ quoduis eorum eius magnitudinis, vt vix tranſpici poſsit, valdeque piſcoſum. Lacus autem minores habet plurimos. Reliqua pars terra fertiliſsima eſt, & maximè ex paſcuis conſtat; præter montes arenoſos, vulgo Seedunen/ nominatos, quas mare eijcit ab eiuſdem impetu aggeribus ingentibus defenditur; quorum conſtructio, ac conſeruatio, pluris quam tota Regio æſtimantur. Quamuis autem dicto modo defendatur: tamen cum Oceano ipſo inferior ſit, & ob id aqua pluuialis excurrere non poſsit, ea inundaretur, & ſubmergeretur, niſi artificioſis machinis aquæductorijs, & molis quæ vento agitantur, per diuerſos aquæ ductus, & canales in mare eijceretur. Qui duplices ianuas habent, quæ mari decreſcente ſponte aperiuntur, accreſcente rurſus occluduntur. Sumptus in hæc ſingulis annis impendendos, ſi quis calculare vellet, incredibile exiſtimaret, hanc Prouinciam nihilominus tantum bellum ſuſtinere & gerere poſſe.

Hollandiæ deſcriptio.

Sed Regio eſt admodum populoſa, comprehendens circiter triginta vrbes, & 400. pagos, omnes incolis plenas, qui nauigando, piſcando, negotiando, ſale coquendo, naues ædificando, aggeres conſtruendo, retia texendo, rudentes aliaque inſtrumēta rei naualis, & piſcationi idonea & neceſſaria faciundo, ſeſe ſuſtentant; excepta agrorum cultura, qui etſi fertiliſsimi ſint, tamen ob multitudinem hominum fit, vt fruges vix quartę parti ſufficiant, nihilominus tamen tanta copia frumenti abundat, vt alijs impartire poſsit.

Hollandia populoſa.

Fertiliſsima habet paſcua iumentis alendis, Leporum, Cuniculorum, & id genus ferarum copiam: producit quoque equos egregios & fortes. Diligentia, ſedulitate, reique naualis peritia, incolæ, ita ſemper frumento, Sale, Butyro, Caſeis, Halecibus ſalitis & fumigatis, piſcibus, & telis linteis abundant, vt in Germaniam, Oſtlandiam, Galliam, Angliam, Hiſpaniam, Italiam, imò in Africam & Indiam vſque deuehant. Pretium butyri, & caſeorum, eo modo euectorum nō computatis ijs, quos ad propriam & belli neceſsitatē reſeruant, pluris quam 200000. florenis æſtimatur.

Hollādiæ fertilitas.

Sexus etiam fœmininus, cuius infinitus eſt numerus, (quia virorum plurimi in mari aut bello moriuntur) tam eſt diligens, & ſedulus, vt nendo, & telam Hollandicam texendo vbique terrarum celebreotur. Populus certè comis, humanus, ſimplex, hilaris, ad quamuis rem honeſtam idoneus, & pronus.

Id quoque in exemplum ignauarum, de fœminis addere operepretium eſſe duximus, nimirum eas tanta eſſe induſtria præditas, vt in maritorum abſentia virilia negotia adminiſtrare, mercaturam exercere, rationes inire, & de vna ciuitate in alteram, abſque vlla famæ ſuſpicione vel læſione, quod in nulla alia Regione videre eſt, ire & redire poſsint, quod fœmmis ibi paulò plus impij tribuit, quàm extranei (apud quos magis ambitio, & ſuperbia, quam ſimplex honeſtas regnat) laudent. Etſi etiam fœminæ cum viris maiorem negotiationis, quam alibi curam habeant, tamen pro optimis matronis liberos educandi optimeq; rem familiarem adminiſtrandi, & domos ſuas varia ſuppellectile domeſtica inſtruendi gnaris habentur.

Hollandicarum fœminarum induſtria.

An. 1590.

Hollandia caret ligno.

Quamuis Regio ſit amœna, ligno tamen ad vſum neceſſarium deſtituitur, ſed è contra multis paludibus beata eſt, vnde lutum retibus extrahunt, quod à ſole ſiccatum, in quadratam formam diſſecant, & ceſpites nominant, quibus ad coquendam cereuiſiam, pinſendum panem vtuntur in tanta affluentia, vt vicinis ſuis largè impertiant. Prouinciam hanc præterlabitur Rhenus, præcipuus Germaniæ fluuius, qui in tres partes ſeſe diuidens, videlicet Iſulam, Lecam, & VVahalim, vnà cum Moſa ex Gallia oriunte, in mare excurrit. His fluuijs, naturæ commoditate nauigatio vel permitti, vel impediri facilè poteſt, prout neceſsitas vrget, vnde etiam hodierno tempore, mercibus, quæ tam mari quam prædictis fluuijs aduehuntur, vectigalia, vulgo Licenten/ imponendo, magnam vim pecuniæ ad continuationem belli, extrahunt.

Hac de cauſa nauium numero, ædium numerum excedente, fit vt tota hæc Prouincia, cellarium, promptuarium, & horreum ſit omnium mercium ex Oriente in Occidentem, & rurſus ex Occidente in Orientem tranſuehendarum, æſtate in Orientem, & hyeme in Occidentem nauigando. Præter tantam nauium copiam Nautas & Piſcatores habet expertiſsimos, non prædæ, ſed honeſto lucro deditos.

Prædicta nauium nautarumque abundantia inde colligi poteſt, quod an. 1587. vltra 600. naues Hollandicæ à Rege Daniæ arreſtatæ fuerunt quot iam naues præter has, eodem tempore in Norvvegiam, Angliam, Schotiam, Galliam, Hiſpaniam, Italiam, Turciam, aliasque Regiones & Inſulas abierunt? certè numero incredibili. His addantur alia centena genera nauium, qui in mare Oceanum, Norvvegiam, Angliam, Schotiam, Irlandiam piſcatum nauigant, & nullum portum intrant, niſi vnde egreſsi ſunt: vnde ijdem piſces & haleces iterum alijs nauibus alio vehuntur; imò eo vbi capti ſunt. Et quamuis nautarum, qui in tranſuehendis mercibus, hinc inde operam dant, vti ſupra dictum eſt, magnus ſit numerus, tamen plures inueniuntur piſcatores, qui ſimul & eodem tempore piſcatum eunt.

Atque, quod mirandum eſt, plurimi & multa millia domi & in ipſa Hollandia, alio genere nauium flumina intranea nauigando victum quærentes ſe ſuſtentant. Nihilominus etiam agri coluntur, bella contra potentiſsimum hoſtem geruntur, ciuitates à ſuis ciuibus ſine extraneorum præſidio defenduntur & cuſtodiuntur.

Si quis ſumptum in huiuſmodi naues ſactos, & theſauros fortunæ maris commiſſos æſtimare vellet, profectò admiraretur. Hoc ſupputari poteſt, quotânis in Hollandia, quæ tamen ligno caret, mille tam magnas quam paruas naues Oceano nauigando idoneas de nouo fabricari, quarum ſingulæ ſimul omnibus computatis, antequam malis & velis inſtruantur, 2000. coronatis conſtât, quod in ſumma efficit quadragies centena florenorum millia. Nauiculæ quibus domi vtuntur, non minoris æſtimandæ. Quanta mala. & vela, eiusque generis res aliæ, tandem etiam anchoræ, tormenta, commeatus neceſſarius ad perficiendum naues, imò denique quando varijs iam mercibus onuſtæ ſunt conſtant?

Hæc ſi quis conſideret, non mirabitur, Prouinciam hanc tam paruam, tanto Monarchæ ſeſe audere & poſſe opponere; imò facilè credet, Hiſpanos tandem de ſubiugatione eius deſperaturos, & renunciaturos, cum ſe contra inuaſionem hoſtis inundatione agrorum, vti Leydæ accidit, defendere poſsint: ad extremum etiam redacta tantam habeat copiá nauium, quibus tam homines, quam animalia, bona imponi, indeque tanquam ex Inſula aliqua, relictis aut incenſis vrbibus & domibus, ſeſe tueri queat. Atque hæc de Hollandia.

Zelandiæ deſcriptio.

Quæ de Hollandia dicta ſunt, etiam ferè omni ex parte de Zelandia intelligenda ſunt, vtpute eiuſdem naturæ & conditionis, & populus æqualis. Niſi quod Zelandi Hollandis aliquanto ſint ſagaciores, nimirum ſoli, & vicinis calidioribus paulò proximiores: ſed fertilitate, nauigationibus ac piſcationibus omninò adæquanda. Vna eademque forma gubernationis regitur, iiſdem Legibus & Priuilegijs vtitur, quemadmodum etiam longo tempore ab vno eodemque Gubernatore gubernata fuit.

Zelandia præcipuè tres comprehendit Inſulas, quæ ab inuicem mari diuiſæ, vel inundatæ ſunt, videlicet VValachria, Schouvvenia, & Zuitbeuerlandia: Omnes inter Hollandiam, Flandriam, Brabantiam, & mare Oceanum ſitæ, aliquantum Meridiem verſus, vnde etiam hyeme nauibus commode portus intrare & exire poſſunt, quod in Hollaodia fieri non poteſt.

Zelandicorum aggerũ exteriorũ longitudo ad 40. miliaria ſeſe extendit, eorumque conſtructio 4. millionibus cõſtitit.

Zelaodiæ diuitiæ, vis ac potentia colligenda eſt, ex contributionibus, quas Præfecti aggeribus, vulgo Dickgrauen appellati, collectant. Circuitus Inſularum Zelaodicarum, aggeribus munitus, eſt miliarium quadraginta, & in ſingula miliaria computantur Radij 400. atque in ſingulos Radios pedes 12. His exceptis multos habet aggeres internos, tranſuerſum per regiones ſeſe extendentes, & olim loco aggerem externum fuerunt, antequam tanta pars terræ accreuiſſet, vel alluiſſet. Nam impetuoſum mare quotidie vno loco partem aufert, & altero iterum adijcit. Præterea, vt harum Inſularum magnitudo cognoſcatur, ſciendum eſt, montes ibi eſſe arenoſos ſeu colles, vulgo Zeduinen/ quos Procellæ maris & ventus eijcit, eorumque in VVala-

An. 1590.

VValachria & Schouvvenia plurimos. Impenſæ horum prædictorum aggerum externorum ingentes admudum ſunt; nam Radius quiſque 12. pedum conſtat decem libris Flandricis, hoc eſt, ſexaginta florenis: quod in miliare computando efficit quatuor decim mille libras, aut octogintaquatuor mille florenos, ita vt computatum ſit externus hos aggeres quatuordecim ſcilicet miliarium conſtitiſſe quingentis & ſexaginta millibus libris Flandricis, vel quod idem eſt tribus millionibus, trecentis & ſexaginta millibus florenis, exceptis impenſis in eorum conſeruationem quotannis faciendis. Vnde harum Inſularum diuitiæ, & Prouentus æſtimari poſſunt, qui omnes ex earum frugibus, & nauigationibus conquirantur, & lucrentur oportet.

VValachria quatuor habet ciuitates, Middelburgum, Campueram, Vliſingam, & Arnudam. Ex quibus Middelburgum à poſtrema ſua obſidione, & vrbis Antvverpienſis ab Hiſpanis ſubiugatione, diuitijs, populo ac mercatura valde accreuit, ita vt ciuitatem ampliare, & nouis partibus, vallis, portisque ornatiſsimis munire neceſſe fuerit. Non ita dudum veteri Turri impoſitum eſt culmen altiſsimum cum gallo deaurato, in gratiam nauigantium, vt illis melius loco ſigni inſeruiret, cuius ſumptus addito etiam egregio Hurologio & campana, viginti ſex millibus libris, aut centum quinquaginta ſex mille florenis æſtimati ſunt. Hæc breuiter de Hollandia & Zelandia.

Prouinciarum reconciliatarum cum Rege [illegible].

Prouinciæ vnitæ florebant quoque eo magis, quod Prouinciæ cum reconciliatæ cum vicinis ſuis omne onus belli ſentirent, & non obſtantibus Regis maximis diuitijs miſerè depopularentur, ac quotannis ex India multis myriadibus auri aduectis, atque continuis exactionibus, quarum maxima pars in vnitarum Prouinciarum commodum cedebat, vexarentur. Parmenſis ipſemet anno 1585. coram deputatis vrbis Antvverpienſis confeſſus eſt, Regem vltra ſexaginta milliones in bellum hoc impendiſſe, exceptis Prouinciarum Contributionib. quibus planè exhauſtæ eſſent. Et ita maximè Regis diuitiæ, quibus Principibus & ſapientibus mundi formidabilis videbatur, non ſolum (quia alijs bellis & negotijs externis ſeſe immiſcebat) nihil effecerunt: ſed etiam quandoque parua pecuniæ ſumma deficiente, optima rei gerendæ occaſio adempta, & victoriæ curſus interruptus, imò diuina prouidentia planè à manib. ereptus eſt: vt accidit poſt victoriam contra Comitem Luduuicum adeptam, occupationem vrbis Harlemi, Zirckſei, & aliarum.

Præfecti Regij malè adminiſtrant.

Quæ omnia potiſsimum ex mala regimine extraneorum, cui non niſi infames, auari & proprium magis quàm Regis commodum quærentes intereſſe cupiebant, quos deficientibus alijs ex neceſsitate rebus præficere Regem oportuit: quemadmodum videre licuit in militibus Hiſpanis, qui iam diù in Flandria commorantes pro ſtipendiorum ſolutione ſollicitarant, quandoque etiam pannos loco pecuniæ acceperant, quo non ſolum Præfecti militares, ſed etiã mercatores milites defraudabant & emungebant, ita vt quod pro quatuor florenis ipſis datum erat, vix vno & dimidio vendere poſſent, tali autem confuſionè magis inter Germanos, & Belgas, quàm Hiſpanos vtebantur, quos timebant. Nihilominus tamen & hi initio anno 1590. tumultu excitato vrbẽ Cortricenſem in Flandria inuadunt. Cum enim ciuiũ plurimi duos Prædones viuos comburi ſpectatum iuiſſent, hac opportunitate ciuitatẽ intrant, & cæſis quibuſdam ea potiuntur: vndè ſcribebant & mittebant ad quoſcunq; ſuę nationis, vt ſeſe aſſociarent; tentabant quoque ſimilia in vrbem Brugenſem, & alias: verum contra proſpectum erat. Itaque in dicta vrbe & circumcirca diù omnem petulantiam exercuerunt, quos etiam Princeps ipſe de Aſcoli non puterat comprimere: ſed eundem Inuitum loco obſidis apud ſe detinebant.

Hiſpani ob non ſolutum ſtipendium tumultuantur, & Cortricum ſpoliant.

Tandem cum hæc confuſio ex auaritia Officiariorum eueniſſet, quidam adueniente Comite Funtann ex Hiſpania anno 92. acriter puniebantur: qui Dominum de Suſay, & alios incarcerari, quoſdam etiam capite truncari iubebat, & ita Præpoſitos rei nummariæ, vulgo Finantz/ paululum reformabat.

Enarrata iam natura, & ſtatu harum Belgicarum Prouinciarum, indicare pergemus, quomodo Parmenſi pecunia & milite deſtituta, atque bello Gallico impedito, Ordines Prouinciarum vnitarum, huius opportunitatis rationem habentes, fines earum tam vi, quam ſtrategematibus varijs dilatare, conati ſint. In primis ſubtili inuentione recuperarunt arcem, & vrbem Bredanam, quàm ante octo annos amiſerant. Cumque res ſcitu & lectu ſit digna, plenius eam deſcribemus.

Comes Mauritius ſtratagemate arcem & vrbem Bredanam occupat.

Philippus Comes à Naſſau, Comitis Iohannis filius, vrbis Gorcomenſis, VVorcummenſis, & Arcis Levvenſteinij Gubernator, collocutus erat nomine Mauricij Auraici Principis, cũ viro quodam nobili, Carolo Herauguirio Cameracenſi, vnius cohortis Præfecto, de ſtratagemate aliquo contra arcem & vrbem Bredanam inſtituendo, addens Nautas quoſdam eius ditionis, & familiæ Naſſuuicæ vaſallos ex ſingulari erga Principem naturalem affectione officia ſua ad id prompte obtuliſſe, ac cum nauibus ſuis ſoliti eſſent, ligna ceſpitesq; in arcem & vrbem aduehere exiſtimare eo prætextu facinus aliquod egregium tentari, & perfici poſſe.

Herauguirius re bene deliberata, & periculis omnibus conſideratis, Hagam (quo circa ſi-

tum

An. 1590.

ve lie, deinceps de rerum ſtatu ipſum quærens, quot numero eſſent præſidiarij? Reſpondet Italus, trecenti quinquaginta. Ad quod Herauguirius, videns ſuos timebundos, ſe certò ſcire, haud vltra quinquaginta eſſe, & quamuis multo plures ſint numero, tamen cœpto inſiſtendum. Ad excubitores progredientes, ab vno foris conſtituto acclamantur, Q_i va la, cui reſponſi loco, breuiori haſta pe[illegible]us pertrudunt. Hinc armorum acclamatio ſuborta, pugna cum Vig[illegible]bus, & Vigiles viſitantibus conſerta. Signifer è domunculo exſiliens, In Herauguirium, ipſum brachio vulnerans, iterum tamen varijs inflictis ictibus ſuccumbens. Reliqui bombardis & haſtis iſtos qui adhuc in domunculo, per feneſtras & oſtium, contuderunt, ipſoſque gratiam expetere coëgerunt, quam tamen, ob ſumma pericula, minimè impetrarunt.

Interea armorum acclamatio à Paulo Anthonio Lanciauechia locum tenente incœpta, qui ab alia parte vſque ad ſummum arcis propellebatur, vnde eruptionem tentabant 36. militibus. Qui, Paulo Anthonio vulnerato, refugere cogebantur. Hic Capitaneus Heruetius itidem vulneratur.

Interea in vrbe etiam armorum acclamatio oriebatur, quidam arcis portam vrbem verſus igne incendere, contra Herauguir continuos ictus moliebantur. Hac porta iam expugnata & quibuſdam Herauguerij ſatis cuſtodita, Herauguerius, cum cæteris ſuis, ad aliam Excubitorum domunculam propè arcis magnam aream, properat. Vbi quidam licet reſiſtebant, tandem tamen proſtrati.

His ita mira fœlicitate peractis, ignitiſque ſignibus editis. Continuò Hohenloius Comes cum Mauricio arci appropinquauit: quia verò exterior arcis porta aperiri ob glaciē, nequibat, Hohenloius cum militibus ſuis ſæpimento palorum confracto cataractam propè introierunt. Hoc facto Iunior Lanciavechia cum Hohenloio conuenire inſtituit, ea conditione, vt liberè cū ſuis dimitteretur. Haud multò poſt Mauricius equitibus & peditibus comitatus (Inter quos, Comes Philippus à Naſſavv, Comes Solmenſis. D. Franciſcus Vere Anglorum Præfectus; item Admiralius Iuſtinus Naſſouius, Admiralius Verduoſ, D. à Famars, alijq; Præfecti complures.

Cumque Hohenloius Comes Ciues ad redintegrandā cum ſuo Domino vnionem admonuiſſet, & interea Comes Mauricius duarum vrbis portarum oppugnationem inſtitueret, Ciues Timpaniſtam emittunt, veniam Conſules ablegandi & conueniendi, poſtulando. Qua conceſſa, quidam delegebantur, & hora necdum præterita, paciſcebantur. Scilicet, vt ciues deprædationem duobus menſtruis ſtipendijs, à militibus redimerent. 90000. florenorum milibus. Ad quod Comes Mauricius armis ſepoſitis, Dominum von der Rooth Capitaneum ſuæ Guardiæ, intromiſit, vrbis curiam aliaque firmiora loca cuſtodiendi ergo

Inter alia, hic inferendum, quod poſt primam in arce factam acclamationem Turma Equitum Marchionis de Guaſto, & quinq; cohortes peditum Italicorum, præ metu & timore adeò turbati, vt portarum vnam perfregerint, & ſummo cum dedecore aufugerint. Licet etiam ciues, deprædationem metuentes, omnem opem & fidele auxilium ipſis offerrent, & vrbem defendere vna rogarent. Nihil verò profecerunt; ſed porta diſrupta fugam dederunt. Relicta, præter prædas ſuas, inſigni puſillanimitatis memoria, (euidentiſſimo diuinæ pœnæ argumento) inauditorum furtorum, prædationum, ſcortationum, adulteriorum, horribiliumque, facinorum ſuorum commiſſorum, quorū meminiſſe indecorum ne dicā facere. Quæ Parmenſis, cōſiderata clade, & nata infamia, Hiſpanorum inſtinctu, vindicare non prætcrijt. Quoſdam enim præcipuos, capite mulctauit; Cæſarem Gintra, Iulium Gratianum, Terlantinum, Marquiſij de Guaſto Subſtitutum, & Præfectum Vigilum, qui minus diligenter nauem perluſtrarat.

Miranda hæc fuit & paucorum ſanguine, varijs tamen præcipitibus pugnis confecta expugnatio. Vnus namq; oppugnantium proprio infortunio, in tenebris, in aquam cadendo ſubmergendo perijt. Præſidiariorum arcis, haud vltra 40. deſiderabantur.

Pro hac Inſigni Victoria, Vnitæ Prouinciæ Deo publicas laudes & gratiarum actiones debitè egerunt, ferijs, Ieiunijsque vbique vnanimiter celebratis. Percuſſis in æternam rei memoriam, aureis. argenteis & æneis nummis. Hac inſcriptione: Bredam 4. Martij. Anno 1590. per Comitem Mauricium Hiſpanica ſeruitute liberatam. Alia in parte, foſſa & nauis ceſpitibus plena, depicta, qua milites ſcandendo exibant. Circumſcriptione tali, vincendi aut moriendi parati. 4. Martij & porro, Merces Inuicti animi.

Vrbe fortiter fœliciterque dictis modis expugnata, Comes Mauricius Ordinum conſenſu, D. Herauguirium, vrbis arcis, & territorij Bredenſis, plenaria Gubernatione, Capitaneū Lambertū Carolum, verò eiuſdē vrbis & arcis Vigilū Præfectura decorauit. Reliquos Capitaneos, & milites gregarios, ſingulos, deſcripto nummo aureo & adiuncta pecuniæ ſumma, donauit. Facta promiſſione, vnumquemque illorum pro cuiuſque dignitate & virtute, quacunque occaſione oblata ad auguſtiora fore promotum. Nautæ itidem liberaliter muneribus & honorarijs ſinguli honorati.

Herauguerius vrbis & arcis Gubernator conſtituitur.

An. 1580.

Continuò etiam vrbi, iuxta ſtatutum Ordinum, D. ab Oldenberneuelt, munitionibus & victualibus pro ſeſquianno octauo ad decimũ diem proſpexit. vnaque quadringentorum equitum, & duodecim centuriarum peditum præſidio collocato. Ciues itidem quinq; centurijs diſtributi, vt ex parte etiam præſidiarijs, vigilijs excubijsque ſuccurrerent. Idque Satrapa Bermini Prætore Aſſendelftio, Leuchtenburgo, alijſque electis Capitaneis.

Parmenſis Mansfeldium Bredam mittit. qui Terheyden propugnaculum extruit.

Facta hac clade Parmenſis, Martio necdum elapſo, Carolum Mansfeldium, 4000. circiter comitatum millibus Bredam iſtorum excurſiones reprimendi gratia allegauit. Quare Mansfeldius cum ſuis circumcirca, Ooſterholti, Teterungeni, alijſque commodiſſimis locis ſeſe diſpoſuit. Arcem Seuenbergenſem, aliaque fortiora loca expugnauit. In pago Terheydæ intra Seuenbergam & Bredã ad fluuium Marcktam munimentum ingens & firmum exſtruxit. ponte vltrà fluuium facto, quo omnem aduectionem commodè impedire poſſet, nec illhinc prius, quam munimento plenè confecto, diſceſſit, vrbem hac ratione ſubigere ratus.

Interea, Menſe Maio, munitiſſimum Propugnaculum, propè Seuenbergam, Nordam dictum ad flumen ſitum, Mansfeldius obſederat, & 13. & 14. Maij, ſeptem tormentis, millies ducenties iacularat, pariter crebrius impugnarat, maiorem etiam nauem, inſigni ſpeculatorio in mali ſummo exſtructo, militibusq; maioribus bombardis in eo, interiores à defenſione prohibendi gratia, collocatis, adduci iuſſerat: pontes etiam foſſam Impugnando traijciendi cauſa confecerant. Bis vallum aggrediebantur; ſemper tamen repulſi, duorum Capitaneorum Italorum & aliorum quorundam notabilium Belgarum iactura. Sex aut ſeptingenta homines pro hoc propugnaculo occubuiſſe computabantur. Eam maximè ob cauſam, quod nauis igne fortuito accenſa, & milites omnes combuſti fuerint. Quare Mansfeldius pluribus è ſuperſtitibus vulneratis recedere fuit coactus.

Mauritius exercitum educit, & ante Nouiomagi propugnaculum Knodſenburgum extruit.

Dum hæc agebantur, vnitæ Prouinciæ exigua quædam caſtra ſub Comite Mauricio & Hohenloio collegerant, ijs Menſe Maijo in Bethauiam recedebant, & è regione vrbis Nouiomagi, ad ripam VValæ fluuij, vrbem angendi animo, ingens ibi Propugnaculum exſtruere cœperunt, eoque Mansfeldium Nordam deſerere, Mauriciumq; fugare, vt ſtatuerit, effecerunt. Verum imparem ſe viribus expertus, mutauit propoſitum, indeque in Leodienſem regionem, propè Moſam ſeceſſit. Quare Mauricius per integram iſtic æſtatem commoratus, donec omnia ex ſententia contra vrbanorum impetus confecta eſſent. Qui Mansfeldij ſi eti auxilio, vehementiſſimè tormenta ſua in Operarios explodebant. Verum his parui penſis, Menſe Iulio, Propugnaculum ad mediocrem defenſionis neceſſitatem aptum redditur, Knodſenburgumq; inſignitur. A contis, quod ſcilicet illhic conti ſint abſconditi, quibus Nouiomagenſes tundendi. Munitionibus ilico, tormentis, alijſque requiſitis proſpicitur, & Capitanei Gerhardi Iunij 400. militum præſidio firmatur. Hoc Propugnaculo Ordines Bethauiam, à contributionibus Hiſpanorum vindicarunt, VValamque flumen, ſuarum Prouinciarum limitem conſtituerunt, vna ſperantes, hinc cõtinua tormentorum violentia, Nouiomagos tandem ad deditionem fore ſubigendos.

Comes Mauricius VVaelam flumẽ, infra à Bommelia, vſq; ſupra ad Domum vectigalis Ducis Cliuenſis, ſiue ad Propugnaculum Schenckij, ſuis caſtris muniuit, ad impediendum ne hoſtis ipſis militaribus nauibus ſuccurrat. Putabant enim Mansfeldium in agro Leodienſi, indies viribus creſcentem VVaelam traijcere ſtatuiſſe, vti Nouiomagi ardenter flagitarant, qui Propugnaculi continuos ictus metuentes, ſecum diffidere ex parte cœperunt, ita vt plures præſidiarios admittere Parmenſi recuſarint.

Ordines nouã nauigandi foſſam per Bethauiam effodiunt.

Eodem tempore Ordines, nouam nauigationibus aptam foſſam, per Bethauiam infra Nouiomagum à Rheno In VValam fodiendo perduxerant, & inferius Vallum firmiſſimum iecerant. Ita vt Nouiomagum, eminus linqẽntes, flumen hinc inde pernauigare poſſent, & ſimul inferiorem, Bethauiam, vſque propè Dordracum, firmiorem & ab aquarum inundationibus tutiorem reddiderint. Aliud adhuc munimentum Ordines in Inſula VVorna ſupra Bommelam propè Hervverdam per Comitem Solmenſem, conſtruxerunt.

Mauricius Geldriæ Gubernator efficitur.

Quam ob Mauricij induſtriam reliquæ vnitæ Geldriæ Prouinciæ, Comitem Mauricium Naſſouicum, natum Ourangiæ Principem, &c. In Gubernatorem ſibi delegerunt A Parte Hiſpanorum Marchio Varrabonius Gubernationem locorum ſibi ſubiectorum, tenebat.

Verdugõ in Friſia Ementillam ſuperat.

In Friſiã multas poſt flagitationes Verdugoni Gubernanti plures copiæ à Parmenſi tranſmittuntur. Loco quod argentum milites ſedandi poſtularat, (vti ex literis Groningæ 15. Martij datis & interceptis videre fuit) plures milites itidem egentes & tumultuantes Parmenſis miſit. Ita vt propè 65. peditum centurias, & quinque equitum turmas in numerato. Tandem cum aliam rationem ſuos ſedandi reperiſſet, ex improuiſo, pluribus præſidiariorum abſentibus, & ſtratagema molientibus, Propugnaculum Ementilium expugnauit, inde Nieuziclam procedens. Quare Ordinum Gubernator Comes VVilhelmus à Naſſavv etiam copias conſcripſit, & cum Menſe Iulio à Mauritio per Oberſteinium ſubſidium acciperet, Collum caſtra poſuit.

E regio.

E regione, ab altera parte Opſchlagij Verdugo ſua caſtra figebat. Iſtic vterque cunctando, & quomodo alter alteri circumuenire poſſit, conſulendo, multum temporis ſine fructu magno, haud paruo tamen diſpendio, conſumpſerunt. An. 1590.

Eo tempore, bellum Regis Hiſpaniæ nomine, non tam anxiè, quam anteà, gerebatur. idque per hoc, quod Rex Hiſpan. firmiter ſecum concluſerat, hinc inde, Sanctæ Ligæ ſeſe iungendo, bellum Galliarum Regi inferendi. Non obſcurè perſpiciens, Henricum Quartum nouum Regem conſtitutum, vt ipſe ſibi ſupra omnes alios ſit timendus. Scilicet vt eum (qui virtute militari præſtantiſſimus, & ſuper hoc Reformatæ Religioni addictiſſimus eſſet, deinde etiam qui potiſſimum titulum Regni Nauarræ poſſideret) initio ſummopere reprimat. Alias verendum admodum, ne, non ſolum ſuum recuperet, ſed etiam, cum ob Religionis zelum, tum Regni ampliandi ſtudium, Belgium Regi præripiat. Tum etiam ob vindictæ cupiditatem in Ducem Sabaudum, qui ipſius adminiculo Marchionatum Saluies, parẽtibus ſuis eripuerat, iamque etiam Coronæ Franciæ Competitorem ſe declaret, vti alias Prouincias in hoc etiam inſtigarat, exemplo Lotharingiæ Ducis, Langrienſijs alijſque, iniuriam facientis.

Rex Hiſpaniarum Galliæ bellum inferre ſtatuit, quo à ſuis Prouincijs auertat.

Ea propter Rex Philippus, optimo conſilio ſtatuerat, bellum Gallis inferre, potius, quam ſibi inferatur. Cui rei omnem induſtriam & potentiam ſuam deſtinauit. Etiam Papam Sixtum Quintum vna inſtigauit, eumque, cum metu, tum conſilio, perterruit, proponens, Hæreticum Galliæ Regem omnibus vijs modiſq; conaturum, bellum in Sabaudiam, inde in Plementium, conſequenter in Italiam, dirigendi, vt Papam Romanæ Eccleſiæ Principem hoſtem ſuum, & pro Antechriſto habitum, ſuffocare, & Chriſtianiſmum reformare, queat: quo fundamine hoc tam e tempore, in Italia Excommunicationes, ſubniti planè videntur. Hæ perſuaſiones Papam primò aliqua ex parte commouerant, Ligæ etiam ſeſe iungendi. Poſtea vero dum olfaceret, Regem Hiſpan. aliudquid ambitiosè væuari, aliud ſecum inijt conſilium: Studens orta in Gallijs diſſidia, mitioribus mederi remedijs; Audientiam Nobilibus Galliæ Catholicis, Regique addictis clementer largiendo, pro Rege præcandum, iuſſit; quo conuertatur, &c. vndè ſpes optima erat, Regem Excommunicatione facilè abſolutum iri. Hoc ad ſtabiliendum, talibus vſi rationibus: minus difficiliuſque obedientiam & officium Vaſallorum erga Dominus prohiberi poſſe, quam vxorum erga maritos, filiorum erga parentes, ſeruorum erga dominos, quamuis etiam excommunicati fuerint, &c. Sic itaque Papa ſibi metuens, ne Rex Hiſpan. potentia Regum Galliæ (qui ipſum ſemper frenum iniecerint, & in alios inferiores vicinos ſæuire pro genio & ingenio ſuo, cohibuerint,) infracta atque ſubacta, deinde pro innata Hiſpanorum dominandi auaritia omnes alios infirmiores ſtatus aut Duces Italiæ ſupprimat, ijſque pro libitu imperet, legeſque præſcribat. Regis Hiſpaniæ ſententiæ itaq; ſubſcribere abnegauit, aliaque tentanda ſecum callidè & ſecretò concluſit.

Quæ dum effecta reddere, laboraret, & ingentes theſauros, inſigne aliquid tentandi, comparaſſet, quo Italiam ab Externorum poteſtate redimeret, Politicus hic & planè magnanimus Papa Sixtus Quintus, hoc anno 27. Auguſti morte fuit anticipatus. Cui, breui ſpacio, tres ſibi inuicem ſucceſſerunt. Qui etiamſi Regi Hiſpaniarum magis eſſent propenſi, nihil tamen ob breue vitæ curriculum præſtare potuerunt.

Papa Sixtus V. magno zelo obijt.

Nihilominus tamen Rex Hiſpaniarum Philippus Ligæ Confœderatoribus Gallis, (quorum caput Carolus Lotharingius, Dux Maynius, Generalem Præfectum ſtatus, ſiue Coronæ Galliæ ſeſe nuncupans) diligentiſſimè pecunias ſubminiſtrauit, & Pariſijs, Præter Ordinarium Legatum ſuum Dominum Bernhardinum à Mendoſa, etiam Ioannem Baptiſtam de Taxis, & Commendatorem Iohannem Morconem ſuſtinuit. Tum Duci Sabaudiæ de pecunia & milite abundè proſpexit, quo irruptionem facere poſſet. Vltrà hoc, Parmenſi res gallicas imprimis procurandas committebat. Qui tota hyeme in locis Galliç limitaneis ſuis copijs ſeſe continuit, tandem etiam, menſe Februario, Philippum Egmundanum 1500. lanciarijs equitibus è turmis Ordonantiæ ſelectis, & 4. aut 500. ſclopetarijs, alijſque peditibus, eoque ablegauit.

Comes Egmõdanus à Parmenſe in Galliam mittitur.

Contra Henricus 4. nunc Galliæ & Nauarræ Rex, (vt relatum ſuperius) præcipuas omnes vrbes oppoſitas & rebelles; nobiles autem maxima ex parte habebat ſibi addictos & ſubiectos: ijs multa heroica & regia facta præſtitit. Hyeme præcedente ſuos, in tres diuiſerat exercitus. Vnum ſub Duce à Longeuille in Picardiam: Alterum, ſub Mariſchalco de Aumont in Champagniam miſit, Tertium ipſe in Normandiam duxit, vbi ſecurum ſe à littore maris reddere, & ſubſidium ex Anglia, aut aliunde accipere poſſet.

Res geſtæ in Gallia.

Rege, ob diuiſum ſuum exercitum, labefactato, Dux Maynius viribus tertia parte facilimè ſuperans, Regẽ è veſtigio Diepam vſq; perſecutus, ipſum inuadere, vrbemq; obſidere ſtatuens. Erat Marchione à Ponte Ducis Lotharingiæ ſeniori filio, comitatus. Hic crebras velitationes ſubierunt, vtraq; parte fortiſſimis militibus ſuccumbentibus. Poſtea, cum Rex alios ſuos exercitus ex Picardia, alijſq; regionibus vocarat, Dux Maynius caſtra mouit, ſe cum Parmenſe quid tractaturum ſimulans, quo vrbes ad Seconam fluuium, ipſi Hypothecæ loco tradere poſſet.

Dux Maynius ante Diepam venit.

Velitationes ante Diepam inſtitutæ.

Cùm

An. 1590.

Regi Galliæ res ſub 1590. anni initio geſtæ.

Cùm verò Rex alacriter ipſum inſequeretur, celerrime Seconam traiecit. Quare Rex iuxta Séconam Meulanum vſque tendens, viam inde Paryſios inſtituit, ſuburbia deprædando comburendoque. Iſtinc Eſtampeiiam, Vendoſinam, Alanchoniam, aliaſq; vrbes inuaſit, omnes præter 14. aut 15. non ſuperatis; quarundam tamen vrbium ſumptuoſa & periculoſa fuit obſidio. Tanta hæc victoria, vt hoſtem bimeſtri ſpacio Vendoſina, Tourſa, Anioto, & Mayna Prouincijs expulerit.

Prælium prope pagum Iurrij, à Rege Galliæ & Duce Maynio commiſſum.

Interea Parmenſis, quamquam cum Duce Maynio tranſegerat, nullam tamen limitaneam vrbem recepit, atque multa fruſtra in Cameracum machinatus, nihilominus tamen Egmondanum Comitem 1500. equitibus, alijſque peditibus (vt ſupra recenſui) ipſi tranſmiſit: quibus Dux Maynius fortior redditus prœlium cauſabatur, cum Rex iter Dreuxam obſidendi inſtituiſſet, Maynius ipſi obuians, prælium Regi propè pagum Iourrij, 14. Martij indicebat. Rex circiter 2000. equites benè inſtructos, & 8000. pedites: Dux Maynius cum Ligiſtis, 4000. equites, & 12. aut 13000. pedites habebat. Rex aciem ſuam ex animi ſententia accuratè diſpoſuerat, ipſe in medio & fronte aciei ante equites ſeſe ſiſtebat, quorum priora membra mere ex Principibus Comitibus, Equitibus S. Spiritus, & præcipuis Dominis ac antiquiſſimis Nobilibus Galliæ conſtabant. His acie ita diſpoſitis, Rex ante conflictum, alta voce, præces ad Deum, & ardentiſſimas ad milites exhortationes, fundebat, tum exploſis vndique tormentis, prælium conſerebatur. Mariſchalcus Aumontanus primam in ſclopetarios Maynij equites irruptionem ſubibat, qui initio ſtatim fugam elegerunt, haud multum tamen perſecuti. Tum Germani Maynij equites, qui irruptioni horum quidem reſiſtebant, ſed multum tamen diſſipabantur. Iſtos ſubſequebatur, cohors peditum, turma equitum lanciariorum, item Flandri & VValones. Quibus Baro Byronius ſeſe opponebat, à fronte tamen ipſos aggredi nequibat, à tergo itaque irrumpebat, atque pertranſibat, vulneribus in facie & brachio acceptis. Interim Egmondanus maxima caterua, 750. lanciariorum, & 400. ſclopetariorum, tribus adductis ſecum tormentis à fronte ad iſtos venerat. Ei Dux Monpencierius, fortiſſimo impetu ſeſe ſiſtebat. Quo Dux equo deiectus, breui iterum erectus, atque tanto zelo in Egmondanum irruebat, vt ipſius exercitum turbaret, campumque obtineret. Egmondanus ipſo in loco animam exſpirauit.

Egmondanus cæditur.

Ducis Maynij equites ſe fugæ dederunt.

Deinde Dux Maynius ipſe aduentabat, cum præcipuo exercitu, & inſigni Albo. Ipſi ſiniſtrorſum 400. ſclopetarij equitabant, qui circiter vicies quater iaculabantur, poſt eos maxima caterua Regi inſultabant, qui duorum equorum longitudine, ſuos præequitabat, ingentibus plumis, quibus facilè dignoſci poterat, galeæ & equo impoſitis. Hic conflictus omnium adhuc erat infeſtiſſimus. Maynius licet impetuoſiſſimus, haud tamen Regis aciem perſtringere potuit. Rex verò, quem ſui preſſè ſequebâtur, ſemel atque iterum perrumpebat, quadrantem horæ dimicando facilè conſumens, priuſquam Maynium diſpergere poſſet. Album illud & ſummum inſigne, geſtantibus cælis, ereptum fuit.

Regis Galliæ tum victoria prope Iourrij obtenta.

Haud minus, dum hæc aguntur, acriter à peditibus dimicatur, tandem verò equitibus deſtituti, in pedes (Heluetijs exceptis,) ſe coniecerunt. Toto hoc tempore Mariſchalcus Byronius cum ſua legione (quam Conſeruam, aut Subſidiariam inſigniebat) quietum ſe continuit, idq; ſingulari ſua militari prudentia, vt eo tanto maiorem metum hoſtibus incuteret. Tunc victores paulatim ad Byronium ſeſe recipiebant, mæſti atque ſolliciti de Regis ſalute. Verum ilicò ipſum hoſtium ſuorum ſanguine conſpurcatum, aduentantem læti conſpiciunt, præcipuè brachium quæ gladium geſtabat, totum ſanguine tinctum, viderunt. Priuſquam hoſtibus ſe extricare poterat, duæ Heluetiorum cateruæ & tria VValonum vexilla ipſum cingebant, Rex verò hos æque at alios ſuperauit, vexilla abſtulit, idque duodecim aut tredecim ſuorum tantum adiutus. Interea Mariſchalcus Aumontinus Summus Prior, Baro Byronius, & Mariſchalcus Byronius, ipſi obuiam fiebant. Vbi ſumma hilaritate ac gratiarum actione, vnanimiter Deo laudem & victoriam tribuentes, clamabant viuat Rex Galliæ. Hinc inde multi peditum adhuc cædebantur. Heluetijs, vt dictum exceptis. Qui ſeſe non oppoſuerunt, ſed gratiam poſtularunt. Eos Rex, ad Mariſchalcum Byronium, vt eos ſaluaret, confugere iuſſit. Qui gratioſè recepti, vexillis atque præfectis Regi traditis. Gallis & reliquis Germanis, tempus gratiam impetrandi non erat, ſed ab vnaquaque gente, 1200. interficiebantur, reliquis ſuperſtitibus pepercit, clementiſſimeque excepit.

Dux Maynius Pariſios fugit.

Continuò Rex iterum hoſtē perſequendi ſe accingit, cum ſummo Priore, & Iuniore Byronio, & præſentibus equitibus, Principe Condenſe, Monpenciero, Comite S. Pauli, Tremoulleo Mariſchalco Aumontino, comitatus. Mariſchalcum Byronium cum potiſſima exercitus parte, victoriam retinendi cauſa, poſt ſe reliquit. Rex Ducem Maynium vſq; ad portas Mante perſecutus, inde porrò Pariſios vſq; fugiebat. Dux Nemourſenſis, Baſſonpiereus Tanaliredius, & Roſneus Ligiſtarum præcipui, Carnutum, vulgo Chartres confugiebant. Pedites maxima ex parte ceciderunt, equites verò 14. aut 1500. capti 400. Impedimenta, tormenta, & 20. vexilla equitumque cum albo & Præcipuo ipſorum vexillo, amiſerunt, necnon; 60. vexilla peditum,

præter

An. 1590.

præter Heluetiorum. Multi Præclari viri, & quidam à parte Regis obierunt, multi etiam vulnerati. Comes Philippus Egmondanus, viriliter ſe geſſit, laudemque ſe contra Regem pugnando, occubuiſſe promeruit, Rex eum Eureuxſij magnificè ſæpiſire mandauit. Inimici ipſius æquius reputabant, ipſum defuncti Regis mortem vlciſci debuiſſe, qui neptem ipſius in vxorem duxerat. Liberos reliquit nullos, fratres duos, Lamoralium & Carolum, ſororem vnam. Rex ad annos aliquot neutri fratrum Comitatum adiudicare voluit.

Comitis Egmondani encomion.

Poſt iſtud prœlium Rex multas vrbes recuperauit. Pariſienſes autem, primo animo deſpondentes, poſteà à Duce Maynio iterum ſunt: obdurati quare Rex integra æſtate eos obſedet, exiguum (niſi quod vrbem S. Dionyſij expugnaret) proficiendo.

Rex Galliæ Pariſios obſidet.

Hæc cladis cum Parmenſi animitus morderet; & Spadam ad acidos fontes ſanitatis ergo recederet, Conſiliarius Richardotus vigeſimo tertio Iunij, cum abſoluta rerum Gallicarum procurandarum Commiſſione, ex Hiſpania ablegatus, ipſum iſtic inuiſit. Necnon Archiepiſcopus Colonienſis Bauarus, Iunior Dux Iuliacenſis, alijque ipſius familiares. Secretò Ducem Maynium etiam citarat, qui cum Condeno Hannoniorum diu multumque conſultabat.

Parmenſis ſuccurrere Pariſienſibus deſtinat.

In Germania ſub Comite Hermanno Montenſe, Bentinglio, Rifferſcheidio, & Schvvartzenburgo tres aut quatuor legiones colligi curabat. Item 3000. equites ſub Eckenbergio & alijs. Deinde menſe Iulio Bruxellam venit, vbi, Ordinibus Prouinciarum iſtic conuocatis, ilicò & neceſſariò in Galliam ſibi eundum, & Pariſijs ſuccurrendum, declarauit, modumque ſe abſente Gubernandi pro tempore conſtituendo, ſeniorem Comitem Petrum Erneſtum Mansfeldicum Gubernatorem & generalē Capitaneum Belgicarum Prouinciarum ſubſtituit. Vulgo etiam ſpargebatur ipſum vna Ordinibus propoſuiſſe & conſuluiſſe, vt Iuniorem Hiſpan. Principem, Regiſque filium vnicum, quamquam abſentem, in futurum tamen Dominum recognoſcant, atque inueſtiant.

Parmenſis potentem exercitum ad Pariſios liberandum.

Prouinciæ declarabant, inconſultum fore offenſiuum Gallis inſerre bellum, & incommoda inde limitaneis regionibus imminere permulta docebant, &cæt. Verùm ab Hiſpanis & Parmenſe bellum inferre quam vt inferatur, cõſultius ſtatuebatur. Certò ſcientes, bellicoſum Regem Prouincias ſuæ innectere Coronæ, Hollandorum & Selandorum ſubſidio tentaturum.

His ita compoſitis Parmenſis Bruxella in Hannoniã diſceſſit, adductis ſecum 18. equitum Italicorũ turmis, & quibuſdã Ordinantię turmis: Item peditũ ſuis ipſius cohortibus ſub domino de Frenes, 4. vexillis Camilli Capi, 10. vexillis Balanconi, & 3000. Germanis, ex Barlamontini & Arenbergij cohortibus, & 23. vexillis ſeditioſorum Hiſpanorum, qui Cortraco venerant. Hi omnes 10000. peditum numerum conficiebant, veterani omnes & experti milites, cum eximio etiam equitatu. Reliquijs Egmondanorum militum non numeratis. In Prouincijs Belgicis ſub Comite Carolo Mansfeldio Subſtituto Generali Capiteneo, 9. aut 10. equitum centurias, cum quibuſdam Ordonantiæ, & 6. peditum cohortes, cum variarum aliarum cohortium multis vexillis, pro præſidijs reliquens. Parmenſi comitabantur Princeps Aſcolius, Princeps Caſtelli Beltranij, Princeps Chymaius, Dominus Zancio de Lieua, alijque Comites. Iohannes Baptiſta de Taxis caſtrorũ ſuperintendens, Motteus machinis & tormentis bellicis præfectus, Dominus Alonzonius Idiaqueſius, Dominus Antonius de Sumuga Hiſpanis præerant. Petrus Gaieranus, & Capezucha, Italis.

Eo exercitu, tormentis, munitionibus, curribus, alijſque requiſitis benè inſtructo, Parmenſis pompoſiſſimè in Auguſto per Hannouiam inde in Galliam tendebat. Præcurſores ipſius, & propria equitum turma, holoſerico rubro palliati, albis lilijs ornati. Cùm Cameracum appropinquaret, vrbis conditionem anxiè conſiderabat. Verùm Gubernator Baligni nimis ipſum obſeruabat. Prope Guyſiam ſuos cenſebat; & Meauſij Maynio ſe iungebat, qui cum Pariſios properabat.

Rex diu iam iſtic commoratus, & vrbe S. Dionyſij capta, Parmenſis aduentum ſuſtinebat. Parmenſis autem Regem è longinquo artificioſè & callidè (Fabij Cunctatoris contra fortiſſimũ Hannibalẽ inſigni exemplo) ab obſidione retrahere ſtudebat. Quotidiè multum & neceſſariorum damnum ipſi inferebat: videns Regem 6000. equitibus (inter quos 4000. Nobiles omniũ audaciſſimi & fortiſſimi) & 10000. peditibus, Sex Principibus, duobus Mariſchalcis, alijſque multis Præfectis, eſſe munitum.

Parmenſis prudenter cũ Rege prælia recuſat.

Rex Parmenſem fruſtra diutius exſpectari cognoſcens, Pariſios reliquit ipſumq; proprius ad pagum Chelles acceſſit. Vbi Parmenſem triduum continuo, ſæpius ipſi commoditates largiendo, ad certamen allexit. Verum Parmenſis certandi loco, ſuos ſe fodiendo munire curauit. Interim vrbeculam Laigniam, priùſquam Regi innoteſceret, obruebat, vbi 300. tantum præſidiarij inerant. Cùm verò nullis allectamentis Parmenſem ad concertandum pertrahere poſſet, Pariſios ingenioſè ſe recepit, vrbem clam conſcendendo ſeperare eoq; Parmenſem euocare exiſtimans. Verum neutrum ſucceſſit, ideoque tandem caſtra, ob pecuniæ & commeatus penuriam mouere coactus; tentaturus num Parmẽſem alibi adoriri poſſet. Maximam Nobilium

Rex ſponte obſidionem Pariſiorum ſoluit.

partem,

An.1590. partem, quorum plurimi ad certamen confluxerant, abdicauit; cum reliquis Clermontinam vrbem cingebat & ſuperabat.

Parmenſis Pariſienſes reſpicit.

Maxima Pariſienſium famis anguſtia.

Tunc Parmenſi Pariſijs ſubueniendi occaſio data, qui ad extremum ſame exenterati erant, imò aliquot millia ſame necati: quamquam Rex primò omnes ſtudioſos, mulieres, & imbelles, poſtea Eccleſiaſticos qui volebant, liberè exire permiſiſſet, & vltrà hoc pro Nobilibus matronis & Virginibus, cibaria multa immitteret. Aſinina & canina carne communiter veſcebantur. Imò omne quòd ventrem explere & ſamem pauliſper ſedare poterat, deuorabant. & quod his horribilius. à fide dignis tranſcriptum eſt, quoſdam, fuiſſe ea perſuaſione, Hiſpanos: qui probare & affirmare volebant, demortuorum oſſa contuſa & farina miſta, optimum & maximũ ſotricem conficere panem, idque propria ſuorum experientia confirmabant.

Quorum induſtriæ ac diligentiæ, vrbis conſeruatio aſſcriberetur.

Hæc vrbs toto obſidionis tempore à Iuniori Duce Nemourſio, cui potiſſimam vrbis non ſuperatæ laudem tribuebant, gubernabatur. Legatus Apoſtolicus Romanus Caietanus, & Hiſpanicus Bernhardinus de Mendoſa multum pauperibus diſtribuebant, quorum conſtantia & perſeuerantia Eccleſiaſticis, & varijs monachorum Ordinibus accepta ferebatur, qui concionando ardenter plebem ad patientiam hortabantur, vitæ & gloriæ æternæ ſpem ipſis certiſſimam promittentes. Nec concionando ſolum ſe fortes, ſed in excubijs & vigilijs, induſtrios, & ipſis præſidiarijs & ciuibus cordatiores præſtiterunt. Principiſſæ aliæque conſpicuæ matronæ, plurimum in literas ſubſidiarias à Parmenſe miſſas, diuulgando, laborabant, quo populum deſperatum, ſemper alia ſpe noua lactarent. Tandem 19. Septembr. Parmenſem celeberrimè introduxerunt, qui munitionibus allatis partim, partim vndique à vicinioribus conſcriptis, ad tempus ipſis proſpexit. Quibus breui, pro vrbanorum frequentia, cõſumptis, ſub hyemem iterum Aſinos laniare coacti. Multi ante hyemem ciues vrbe exibant, quare hominum neceſſariorum penuria tum maxime laborarunt.

Parmenſis Corbeillium obſidet, ſuperat et iterum amittit.

Parmenſis, miſeris atq; ſamelicis Pariſienſibus ad tempus refocillatis, Corbeillium, ad flumen Seconam (quo ſuccurſus facilè impediri à Rege poterant) obſedit, & menſe peracto occupauit. Verum Rex breui poſt, ſub Veſperum S. Martini, longe facilius quam Parmenſis, recuperabat.

Parmenſis Galliam iterũ relinquit.

Deinde hyeme inſtante, Parmenſis alias obſidere vrbes, cum ob temporis incommoditates, tum ob morborũ in caſtris graſſationes. & victus grauamina, deſinens, iterum ad ſuos menſe Nouembris ſe recipere propoſuit. Maximè cum Galliæ vrbes ſua præſidia admittere recuſarent, diſſidijs & cõtentionibus inter Gallos & exteros ortis, Ordines vnitarum etiã Prouinciarum triumpharent, quo Regem plurimum promouiſſent. Itaque metuens ne à Rege perſequatur, Maynium ſe conducere aduocauit. Quo præſente Pariſijs, ſuis circumſeptus cu rribus, commode exiuit, & quamuis Rex è veſtigio ipſi inſiſteret, & magnum ipſi intra S. Quintinum & Caſtellam damnum inferret, Bruxellam tamen proſpere & incolumis 4. Decembris aduenit. Tertia ſuorum pars, ſame, inopia, morbo, & gladio periſſe, exiſtimabatur. Egrotis præterea vndique in Gallia, Arteſia, Hannonia Xenodochijs refertis, quorum multi ſubinde moriebantur. Quos inter Emanuel Lalaingnius, primo Dominus Montingnius, deinde Marchio Rentinius ab vxore, quæ poſtremi Marchionis ab Haulſe, familiæ Croy, filia erat. Prudens hic erat, miles peritiſſimus, Belgicorum Procerum primus à parte Regis, ſummæ Authoritatis & eminentiæ. Primum Generalitatis Ordinibus contra Hiſpanos, militabat, quare ipſis ex parte adhuc erat ſuſpectus.

VVilhelmus Lalaingnius, D. Montignius & Comes Hochſtratenſis, moriuntur.

VVilhelmus Lalaingnius, Dominus Montignius, Comes Hochſtratenſis Antonij filius, iuuenis ac miles ſtrenuiſſimus, ante Parmenſis exitum etiã ſubitanea morte peribant. Duxerat in vxorem Mariam Chriſtinam, Lamoralij Egmondani quinto natam filiam, tum temporis Comitis Heminij, & Domini Capreſij viduam, cui filium pepererat Alexandrum. Ex hac vxore vnum progenuit & poſt ſe reliquit filium. Secundo mortuo, tertio hæc vidua nupſit Carolo Mansfeldio. Ita Belgica nobilitas bello hoc conſumpta. Iuniores ſi qui ſuperſunt, in Hiſpaniam educandi informandi emittuntur.

Ordinum milites in Brabantia multa loca capiunt, & tributa exigunt.

Hoc anno, dum Parmenſis in Gallia agebat, Ordinum milites cæteris Prouincijs grauiſſima tributa extorſerunt. In Maijo Geelam in Brabantia deprædabantur, & Antvverpiæ ante portas, ſummo cum ciuium pauore, graſſabantur. Præſidiarij Bergezomenſes Thienam vaſtabant, agricolas contribuere cogebant. Poſt in Septembri ad Rheni flumen Burickam, cum arce & propugnaculis, expugnabant. Vti & propugnaculum Grauenſchantz Eques Franciſcus Vere cum ſuis Anglis fortiter inuadebat. Eodem tempore Colonienſis Epiſcopi arx Luttikenhoeue capta, à Prouincialibus iterum obſeſſa, ſæpius tamen ab Anglis & alijs liberata.

Steenbergam Mauricius ſuperat.

Sub finem Septembris Comes Mauricius, etiam mediocrem exercitum eduxit. Primo Arcem Hemertam, propugnaculũ Elshoutum, & Creueceuram expugnabat: deinde initio Octobris. arcem Heelam in Bommelienſi Inſula. Vnde continuo ſe proripiebat Bredam, iſtic municiſſimum Mansfeldij propugnaculum Terheidam, tormentorum vi, 11. Octobris ſuperauit. Inde progreditur Steinbergam, quam vt male munitionibus proſpectum, bis exploſis tormentis dedi-

An. 1590.

ris, deditione cœpit. Pactis conuentis 200. exibant, 300. illis in ſubſidium mittebantur, ſed à Mauricij equitibus prohibiti, VVoudam verſus ſe receperunt. Tum munitionem Roſendaliam poſtremò occuparunt.

His ita menſis ſpatio alacriter actis, Comes Mauritius 3000. pedites, & 100. equites in Flandria conſcripſerat, tentaturus, num Duynkerckam ſcalis conſcendere nocte poſſet. Hoc ſtratagema à Nicolao Meetkerckio, Adolphi Præſidis filio inuentum quidẽ & optimè & inſtitutum: ſed ob ventum aduerſum plures moras & impedimenta, detectum. Nihilominus tamen cum ad litus appuliſſent, per terram eum vrbis locum, quem impugnare deſtinarant, perluſtrabant, Comes Solmenſis, Eques Vere, & Meetkerckius, ſingulis tamen quodammodo vulneratis.

Mauricij ſtratagema, in Duynkerkam fruſtra ſuſceptum.

Interea Mansfeldius properè tres recentes Germanorum cohortes, Bentingij, Helmodij, & Svvartzenburgij recenſebat, parum pecuniæ, quod [illegible] jɜ ſubtraxerat, his diſtribuendo. Vnde etiam Zutphaniæ & Herenthaliæ Hiſpani tumultuati.

Venlonenſes, ad Moſam multos per annos, multas proteruias atque faſtus, à ſuis Præſidiarijs, tam Italis, quam Germanis pertulerant. Quare eos expellendi conſilium priuatim inierunt. Id autem cum ob præſidiariorum potentiam vi tentare non poſſent, aſtutia elegantiſſima vſi fuerunt. Inuidiam Germanos & Italos inter ſtudioſè ferebant. Dicentes Italos, non ciuibus ſolum, ſed Germanis etiam dominari velle, Italos vbicunque commodiſsima hoſpitia occupare, viliſsima Germanis relinquere, & ſic in cæteris ſemper eos Germanos contemnere & detractare. Idcircò ſeſe maximè optare, vt ſolummodo Germani iſtic præſidia haberent. Hoc Germanis blandè arridens, cum ciuibus Italos expellere conueniebant. Quibus expulſis tandem Germanos etiam exterminare ciues inſtituebant.

Venlonenſes, inſigni verſutia, præſidiarios ſuos expellunt.

Quod factu, facilimum cum ciues ipſos viribus quodammodo ſuperarent. Et ſic bonos & ſimplices Germanos inſigniter feſellerunt, vrbemq; ſuam, viribus partim, partim blanditijs præſidijs exonerarunt. Factum hoc deinde apud Parmenſem excuſabant: vrbemque pro Rege vſquequo fore promittebant. Quare culpa omnis Gubernatori imputata: qui malam inde Principis gratiam ſibi acceſſiuit, adeo vt ſtipendio ſubtracto, recens ipſius cohors diſperſa fuerit.

Vnitæ Prouinciæ bello Gallico hincinde, magis quàm antea ſeſe immiſcebant. Cùm namque cognoſcerent Hiſpaniarum Regem plus triginta naues militares ſub Domino Iohanne de Laquilla, in Britanniam ablegaſſe, qui per Layram ingreſsi, Blavvetam occupabant, eam muniebant, & firmum iſtic belli fundamentum iaciebant. Inde crebras eruptiones & prædationes faciebant, obſidendo vrbem Henneboutam ad maris littus, ſuperabant; prætendentes Britanniæ Ducatum ſucceſsione iuſta ad filiam ſuam pertinere. Tanquam proximam & vnicam hæredem ſuæ matris: quæ maxima natu filia & hæres familiæ Valcianæ ſit: cum omnes ipſius Auunculi Regis Henrici Secundi filij, ſine liberis obierint. Cuius auia Ducatus Britanniæ vnica hæres, & primo Imperatori Maximiliano, verùm à Rege Carolo octauo pro ſe retenta, eius filia, Franciſco Vallelio primo nupſit, ipſiq; duas peperit filias, Catharinam de Medices, ex qua prorati Franciſcus, Carolus, & Henricus tertius nouiſsimus Galliæ Rex, & Franciſcus Dux Alenzonius, item Eliſabetha, & Margareta præſentis Regis Henrici quarti, quondam vxor. Qui omnes abſque liberis relictis diſceſſerint.

Hiſp. Britanniam inuadit, Regis filiæ titulum prætendens.

Eliſabetha autem, cum mater Regis Hiſpaniæ filiæ ſit, & filia ſuperſit, ſequatur ipſam matris eſſe hæredem. Quod ius filiæ ſuæ Rex in Britanniam, (licet etiam Britanniæ Galliæ coronæ ſolenniter & expreſſo Ordinũ conſenſu annexa, & conſequẽter iuxta fundamentalẽ Galliæ legem Salicam, nulla Regni bona, fœminas capere non poſſe, perpetuò ſit conſtitutum) perſequi ſe poſſe non dubitauit. Eumq; in finem, exercitum naualem eò miſit, & continuò hincinde omnia neceſſaria ex Biſcaia, breui tamen perículoſo itinere ſubminiſtrauit, ſe iure belli in poſſeſsionem conſtiturus.

Quàm ob inuaſionem vnitarum Prouinciarum Status, pauciores quaſdam militares naues, quas Pinaſſas vocant, quod remigare poterant, in mare continuo aluerunt, qui mercenarias naues ſaluas quocunque ducebant. Horum 5. Regis Galliæ ſeruitio deſtinatæ ad Normandiæ vicinias, ab Hiſpanis & Ligiſtis (qui Hablæ S. Malo, & Seckamæ maximo numero erant congregatæ) cuſtodiendas & tutandas. Dominus VVillerſius inter alias, Gubernator Hablæ, & Rotomagi nauem admodum inſignem 200. vaſorum capem apparauit; 24. tormentis grandioribus, 100. nautis, & 60. militibus. Hæc nauis ab alijs quinque, 15. Octobris videbatur; quarum tres ex Hollandia, duæ ex Zelandia. Harum Admiralius Capitaneus Cloyerus, Vice Admiralius Capitaneus Caleſius, fuerunt: cæteri Capitanei erant, Euerhardus Bontius, & Petrus Linſenius, aliàs Lœſtenius. Hæ quinque naues maximam illam cinxerunt, & poſt longas tor-

Ordinũ naues militares, Villerſij Gubernatoris Hablæ nauem, oppugnant & comburunt.

An. 1590. mentorum exploſiones, propius acceſſerunt, & cominus fortiſsimè vtrinque pugnando tandem ſuperarunt. Expugnantium circiter 40. cæſi & vulnerati. Naue ſuperata forte fortuna, globus immiſſus ſtramineum lectũ tangens eum incendit, quo deinde vento ſufflante, tota nauis cum omnibus hominibus & munitionibus, 12. ſaltem ſaluatis, accenſa & combuſta fuit. Tanta celeritate ac impetu, vt vix diſcedere expugnatores poſſent. Eodem ferè tempore multas alias naues expugnarunt; inter alias Vice Admiralij cuiuſdam nauis Biſcaia, quam Zelandici, omnibus Neptuno conſecratis, ſuperabant.

Comitia Inferioris Germaniæ, Coloniæ habita. Hac æſtate, Coloniæ vbiorum Comitia inferarum Germaniæ regionum, celebrabantur, quo conuenerant, Electorum Rhenanorum, & Vltra Rhenanorum, Inferiorum Germanorum, VVeſtphalicorum, Saxonum Deputati. Quibus conuocatis, Ducis Cliuenſis, VVeſtphaliæ & Saxonum Delegati, proponebant: Bello hoc Belgico, immenſis damnis, vaſtationibus, ac deprædationibus contiguas regiones affici: accuſantes præcipuè, Verdugonem Emanuelis de Viega, quod ipſius milites, Epiſcopatum Monaſterienſem & Benthemenſem Comitatum, extorſionibus ac prædationibus eneruarent: deinde Carolum Mansfeldium, qui idem in Iuliacenſi & Cliuenſi Ducatibus, & Lippenſi Comitatu patraret: tum Iohannem Manriquesium de Lara, quod haud minus agrum Colonienſem, necnon Cœnobia & Nobilium habitacula vaſtaret atque inuaderet, & Propugnacula inibi exſtrueret. Ex aduerſo etiam Ordines inculpantes, quod ſuis exercitibus hinc inde ducendis, ſæpiſsimè damna grauiſsima inferant. Requirabant idcirco, conſilium, opem, pecuniam, & militem ad eiuſmodi violentias reprimendas, ipſis ſubminiſtrari, &c. *Comitia Francofurti comiuuantur.* Cui nihil ob quoſdam Hiſpanis fauentes ſubſecuturum, niſi vt alius Franckofurti Conuentus inſtitueretur. Idque plena Deputatis inſtructis poteſtate, & Cæſareæ Maieſt. conſilio, & auctoritate adhibitis.

Electores & Duces Inferioris Germaniæ, ad Parmenſem, & Ordines Legatos mittunt. Interim communi nomine Deputati ad Parmenſem, & vnitas Prouincias ordinarentur, qui inſtarent, vt omnia loca & munimenta in tractu Rhenano, & Imperialibus Prouincijs, extructa & occupata, vtrinq; reſtituerentur, ad fluminis & Regionum deprædationes arcendas. Vlterius etiam declarabant, proximo Conuentu, conſtitutũ fore, vt, ſi qua pars reſtitutionem denegauerit, Imperij ſumptibus cogatur. Legati autem hi erant, Caſparus ab Iſ r, z Præfectus in Sanſt. In/ Adamus Ganzius, Dominus In Potlitz; Conſiliarij Epiſcopi Moguntini, & Palatini Comitis, Otto à Walmerckhuſen/ Generalis inferioris Rhenani tractus, Præpoſitus. VVinandus à Leroed, ſummus Ducis Iuliacenſis Camerarius, Iohannes Bayvmannus, & Bernhardus Putzius, Iuris vtriuſque Licentiati, & prædictarum regionum Legati.

Dicti Legati Bruxellæ ſe exhibuerunt, parum autem impetrarunt. Vnde ab vnitis Prouincijs (quod ipſi mirabantur) ſaluum conductum petentes, Hagam venerunt, vbi 13. Auguſti, ſuorum poſtulatorum ſcriptum Ordinibus Generalibus exhibuerunt, qui 23. Septembris ſubnexo ſcripto reſponderunt.

Generalium Ordinum vnitarum Prouinciarum reſponſio. Poſt multam ordinum, præſentis Status, temporis & exhibiti ſcripti conſiderationem, primò Archiducibus, Ducibus, Dominis & Statibus, vnitarum Prouinciarum Ordines, maximam pro ipſorum commendatione, & fauorabili amicitiæ præſentatione, officioſiſsimam agunt gratiam. Viciciſsim rogantes ipſorum Altitudines, firmiter credant, & liberè ſibi perſuadeant, Ordines pro virili ſua, nunquam deſijſſe, nec vnquam deſituros, omne officium atque ſeruitium ipſis deferre ac præſtare.

Rogant itaque officioſiſsimè ipſorum Altitudines, ſinguli & vniuerſi, intelligere dignentur, Belgij incolas, etiamſi grauiſsimo & longiſsimo bello, omnium maximè premantur, & vitæ atque facultatum iacturas patiantur: ipſos tamen adhuc ſuperſtites, genuinam, amicam & ſinceram fidelitatem & officioſitatem non immutaſſe, ſed priſtinũ adhuc apud eos, ſtatum vigere, adeo vt poſt patriæ defenſionem nihil magis optent & ſtudeant, quam amicitiam & familiaritatem cum toto terrarum orbe, maximè autem cum vicinis & ſibi contiguis Regionibus, colere ac fouere, animitus pacem atque Prouinciarum vnionem ſperando.

Quamobrem cum dolore ſe percipere, ipſos Vnionis & Pacis publicæ turbationis crimine accuſari, ab ijs maximè, vnde ſubſidium atque refugium omne, aut infortunij & miſeriæ noſtræ fraternam commiſerationem ad nimium ſperaſſent. Quibus tanta indies bellorum flamma, accenditur, vt reſtringuere eam nullo modo poſsint. Vnde quid mirum, ſi ſcintillulæ quædam in vicina tecta euolent? Imò nec tentare id quicquam iuuat, cum in vicinis noſtris quidam hanc vndique ſufflare flammam, certò ſit certius. Niſi forte exteriora corporis membra, corde exuſto & penè conſumpto, mederi poſſe ſtatuantur: quod vti abſurdum & impoſsibile, ſic vicinis Regionibus etiam incredibile fore ſperamus.

Quod autem culpaotur, ipſos aliquo modo cauſam præbuiſſe vel præbere, vt ipſorum milites vicinioribus Regionibus damnum & perniciem inferant, &c. Deum ſincero corde t[illegible]antur,

tur, iſtud ex animo ſe dolere ac deplorare, minimeque illud ipſorum permiſſu vnquã factum, vel eo demonſtrant, quod Commiſsionibus, Ordinantijs, & emiſsis Placitis publice id ſtrenuiſsimè prohibuerunt, & delinquentes accuſatos grauiſsimè, & capitaliter ſemper punierunt. Vnde liquido conſtare poteſt, culpam nobis non imputãdam, aut officium & voluntatem pronam nobis vnquam defuiſſe.

Fieri tamen poteſt, vt diſciplina non ſemper æquè rectè exerceatur; maxima ex parte id hoſtium noſtrorum ſit violentia, quorum gratia tam ingens hominum molis alenda, quàm ſtrictum ſemper ſub virga cohibere, vt difficile, imo impoſsibile ſit, nullus eſt qui ignoret.

Inquiſitionis introductio.

Et quamquam hæc omnia haud parum ſit onerosa, melius tamen (e duobus malis minimum eligendo) putamus, incommodum hoc qualecunque potius quam vniuerſale Belgij, & conſequenter vicinarum Prouinciarum, damnum, ferendum. Quid enim Chriſtiano inſatiata, ſanguinis ſitiente, Saracenica & Moranica tyrannide durius. Quid iſtorum iugo odioſus, qui religionis zeli prætextu, monſtrum Inquiſitionis inuehere cupiunt? Quid impium magis, quàm ipſum verbum Dei præripere, & legendum prohibere, eiusque loco mera ſimplicibus anathemata obtrudere? Neque hoc tantum, ſed Iudicij politici loco ſanguineum Concilium introducunt, Iudicis, Inquiſitionis magiſtrum conſtituunt. Quæ omnia eo ſolummodo tendunt, vt omnia Iura, Priuilegia, Leges, Statuta, & libertates Prouinciarum extinguant, & (quod Deus benignè auertat) ad ſclauonicam ſeruitutem, huius & æternæ vitę naufragio nos perducant, ac tandem ad optatam ipſorum vniuerſalem Monarchiam pertingat.

Nouorum Epiſcopor. introductio.

Tale ipſorum eſſe propoſitum, ſatis ex inuaſione Abbatiarum, & Prælaturarum conſtare poteſt. Nam Prælati (qui plerunque in Prouincijs præcipua ſtatus membra conſtituebant) ante omnia deponendi, tollendi & eradicandi, vt eorum in locum alia noua & mirabilia hominum portenta ſuccedant, quales ſunt Ketzermeiſters / Epiſcoporum nomina habentes, omnes nouæ Monarchiæ prodigia. Ideo autem hi introducti, primò vt Hiſpanorum coricæi, & exploratores, fideles ſint, expiſcantes, num aliqui reperiantur, qui contra prætenſam ipſorum Monarchiam, aliquid moliantur.

Nobilium & Optimatum eradicatio.

Deinde, vt alterum ſtatus membrum, Nobiles, Equites & Optimates ſubtiliter exſtirpent, cum miſerè mactando, tum arma & facultates ipſis eripiendo. Quod iuſtiſsima de cauſa ſe facere iudicabant: propterea quod læſę diuinæ & humanæ Maieſtatis rei damnabantur, eò quod ſupplici libello, Regem, & innocentium ſanguini parcat, implorarant. Et hoc modo primum vitam, deinde etiam facultates eripere tentabant. Grauiſsima enim & inuſitata tributa exegerunt, quo plebeculam exenterarent, & eximium theſaurum, ad ipſorum Monarchiæ ſcopum veniendum, colligerent.

Exemplis demõſtratur abſolutam Monarchiam Hiſpanos affectare.

Saracenicam autem Monarchiam, quod affectarint, ipſa nobis teſtis adſit Germania. Nónne auaritia ſua Hiſpani Prouincias, & vrbes præcipuas Belgicas, natura & Iure, ad Romanum Imperium ſpectantes, ad ſe pertraxerunt. Indiam, Granatam, vide. Nonne in ijs aliquot centies millena hominum millia, Hiſpani deuorarunt. Vnde abſoluta Neapolenſium, Mediolanenſium, & aliorum in Italia locorum, poteſtas? Quis iniquè & tyrannicè Dominum Antonium Regem Portugalliæ coronatum, & ipſius Regis Hiſpaniæ conſanguineum regnò exuit? Nullus mortalium ſanè, niſi Hiſpanus. Quorſum exitiale propoſitum, & conſtituta contra Angliam & Irlandiam executio? quorſum machinationes contra Schotiam? quid clandeſtinæ corruptiones, & traditorum ſubornationes, in omnibus, omnium ferè Principum, aulis? Quid inuaſiones, violentiæ, & retentiones diuerſarum Germaniæ vrbium? Tandem quid bellum Gallis illatum aliud, quàm Monarchiæ ambitionem indicant? Sanè omnibus æquè iudicantibus hæc noſtri ſæculi exempla, abundè ſatis, & luce meridiana clarius Hiſpanorum auaritiam nobis proponunt.

Maniſeſtiſsimum etiam eſt, omnes ad Galliæ coronam Regi Nauarræ eripiendam, Hiſpanorum conatus: non eo intendi, quod iniuſto titulo coronam poſsideat, ſed quia proſpiciebant, hoc ipſis ad intentatam vniuerſalem Monarchiam, maximum fore obſtaculum, ſi tale Regnum priſtinis ſundatum legibus, relinquatur.

Galli non cohibuit, Regem ſuum, quo ad conſcientiam cohibere voluit.

Inde Hiſpani argumentantur, ſubditis Regi Galliæ, licitum eſſe, ſeſe opponendi, & contra ipſum ſe armandi; & per conſequens etiam Hiſpanos rectè ſubditis aſsiſtere. Non vt liberè & pacificè viuant, & bonis commodè fruantur, ſed vt Regem, aut à Religione ſua, aut à Corona diſiſtere cogant, & ſic Hiſpanis tractu temporis aſſocientur.

O egregium Hiſpanorum argumentum. Ipſi ſibi contradicendo ſententiam ferunt, & ſuo ſe gladio iugulant. Superius enim ipſis erat crimen læſæ Maieſt. quod in Belgio ſubditi, ſupplici libello liberam conſcientiam ipſis relinqui, & innocentium ſanguini parci, ingentem pecuniæ ſummã offerendo, Regem tanquam Ducem Comitem & Dominum ſuum implorarent. Hîc autem in Gallia ſubditis maximè licitum fuit, non Ducem, ſed Regem ſuum, non ſolum implorare, ſed etiam contra Regem ſe armare, & Regem aut conſcientia cogere, aut regno pri-

An. 1590. uare. Nonne hæc inſignis metamorphoſis? Sanè aſtutijs eiuſmodi, populum Gallicum rebellem effecerunt, cum nullam ſufficientem cauſam aliam excogitare poſſent.

Belgarũ bellũ eſſe iuſtũ & legitimum.

Vnde Belgæ minime temerè damnandi, qui non ita, vt Galli ſeditioſè ſuo Regi denunciarunt. Sed quia quotidie vt oues mactabantur, & tondebantur, vita facultatibusq; exuebantur, fecerunt, quod etiam iure, vxoribus, filijs & ſubditis, contra ſuos maritos, parentes & Magiſtratus facere licet.

Quapropter etiam iniquum eſt, vt pro pacis publicæ, & vnionis turbatoribus, & factioſè contra præſtitum Iuramentum, & ſacri Romani imperij vllas conſtitutiones, molientibus, habeantur. Ordines certò ſciunt, & conſtanter aſſeuerant, & ſtatuunt, ſe Regi in omnibus ſatisfeciſſe, intrepidè, itaque & diuino freti adminiculo, cæpto inſiſtere, ad ſupremũ vitæ ſpiritum conabuntur. Maximè ſperantes, vt tanquam Imperij membris, ab Imperio quoque ſubſidium contra infeſtiſsimos ipſorum hoſtes ipſis feratur.

Germãi ipſos, vt mẽbra ſua, adiuuare debent.

Quod vel ſæpius, & ſine intermiſsione ſuppliciter cum libellis noſtris ſupplicibus, tum ablegatis eximijs deputatis requiſiuimus, ita ad huc requirimus, vt eum in finem omnes exteri milites, Hiſpani, Marani, & alij regni limitibus expellantur, quo omnia & ſolita noſtra commercia liberè & commodè exerceri poſsint.

Sub cõditione petunt, vt defenſio ipſorũ boni conſulentur.

Sin minus hoc pro præſenti rerum ſtatu fieri poſſet, inſuper obnixè Altitudines rogant, vt quæ ob difficillima hæc bella euitare non poſſunt, benignè interpretentur, quo vrgente neceſsitate, tanto liberius ſeſe defendere & tutari queant.

Ordines defenſiuum bellum gerunt.

Nec ignorandum Ordines ſumma neceſsitate vrgente, arma arripuiſſe. Et quicquid inde enatum ac ſecutum, ad defenſiuum bellum referendum. Vt nimirum poſſeſſa propugnent, & tam vi quam fraude amiſſa recuperent. Minimè autem, vt vnquam quid à vicinis inuadere ambierint, aut ambire cupiant. Quare nec eo exſpectarunt, vt per Iuris viam aliena poſſeſſa relinquere, ipſis imponere opus fuerit.

Declaratio Propugnaculũ Grauenwerdt/ in Geldrico ſolo exſtructum.

Nam cum eorum (qui Propugnaculum Grauenwerdt/ in vicinorum finibus extructum prætendere volebant, publicam declarationem audirent) abundè ſatis ipſis demonſtratum, Propugnaculum hoc Geldriæ finibus ſuperſtructum. Deinde hoc Propugnaculum, grauiſsimis Prouinciarum ſumptibus à Martino Schenckio Præfecto recens defuncto erectum.

Poſt cuius mortem, Propugnaculum hoc, tam hoſtium dolis, quàm præſidiariorum infirmitate, maximo in diſcrimine, communi Prouinciarum vnitarum periculo, fuit conſtitutum; adeo vt Ordines, ne in hoſtium manus aliquando deueniat, præuertentes, ad eius munitionem, ingentem pecuniæ ſummam erogare, fuerint coacti.

Conſiderandum etiam munimentum hoc, huc vſque non ad vicinorum incommodum & grauamen occupari, ſed ex neceſsitate ad hoſtium incurſiones impediendas & cauendas. Quod vrgente periculo expreſsè iure Romano facere permiſſum eſt.

Sed vt omnis de munimentis controuerſia amputetur, ipſorum altitudinibus Ordines ad quaſcunque æquiſsimas conditiones ſtatuendi, & ipſis ſatisfaciendi ſeſe declarant paratiſsimos. Pleniorem etiam demonſtrationem, quod Propugnaculum Ducatui Geldriæ adhærcat, ipſorum Altitudinibus, libentiſsimè vna tranſmiſiſſent, ſi Geldriæ deputati, qui hac de re plenius informati, adueniſſent. Qui ſi venerint ipſorum Altitudinibus de omnibus ſatisfacient.

Hiſpani nulla præeunte neceſsitate vicina loca occupant.

E diuerſo Hiſpani, non ſolum in Cliuia, & Electorum Prouincijs propugnacula & munimenta exſtruxerunt; ſed multas etiam eximias vrbes occuparunt & retinuerunt. Non, vt neceſsitate vrgente ſe defendere, & incurſiones cauere, ſed vt vicinos ſuos quocunque modo attrahant, & pro veteri ipſorum more abſolutam ſuam Saracenicam Monarchiam paulatim extendant, vti non obſcurè ex literis ipſorum interceptis, intelligi poteſt.

Præmonitio, Hiſpanos per ſuas creaturas Germaniæ Diœceſes acquiſituros.

Idcircò Electores, Duces, Comites, & Status ſacri Imperij optima de cauſa proſpicere, & quorſum, Epiſcopatus circumcirca Imperio adhærentes, cum vi, tum fraude, ſubdolis corruptionibus & callidis perſuaſionibus, ab Hiſpanis occupentur, expendere poſſunt. Qui aliquando tempus & occaſionem captabunt, accepta beneficia creatori ſuo, Regi Hiſpaniæ ſcilicet, compenſandi, & ipſi (Eccleſiaſtica iuriſdictione Epiſcopis relicta) ſæcularem iuriſdictionem acquirendi.

Gocham & Reeſam inuadere machinati ſunt Hiſpani.

Atque quam prompti atque parati ad vrbium occupatarum reſtitutionem ſint, inde vel cæcus videre poteſt, quod duas alias vrbes Goch & Reeſam inuadere callidè tentarint. Quod ipſorum Altitudinibus ſatis compertum, fore Ordines non dubitant, & quid aliud munimentorum in Colonienſi Epiſcopatu extructiones, quam huiuſmodi ipſorum propoſitum, demonſtrant?

Nullæ vicinæ

Longe etiam abeſt, quod Ordines primi vicinarum vrbium inuaſores fuêre, neque hoc

etiam

etiam tempore probari poteſt, Ordines eas occupare, aut ad minimum ambire. Et quod ſi forte neceſsitate impulſi tale quid abſque Ordinum conſenſu commiſſum fuerit, omne tamen quodcunque ereptum, iterum reſtitutum. Et ſi forte ipſorum Altitudines res in Colonienſi Epiſcopatu, in cauſa Truchſeſij Ducis geſtas exactius conſiderare ſtatuerint, fatentur quidem quaſdam vnitarum Prouinciarum militares copias, Epiſcopi ſuppetias tuliſſe: ſed rem non exactè ſolum, ſed æquè etiam conſiderando, fatendum eſt, iſtud non prius factum, quam Epiſcopi aduerſarij, Hiſpanos non tantum palam accerſierint, ſed omninò etiam eum quaſdam vrbes & loca in Epiſcopatu occupaſſent.

Vrbes Ordinũ iuſſu aut cõſenſu inuaduntur.

Excuſatio rerum in Colonienſi Diœceſi geſtarum.

Nec inſiciantur, ipſorum milites firmiſsimam arcem Luttekenhoue/ occupaſſe, en quod hoſtibus nimium inſeruiebat, ſuas in Friſiam machinationes conficiendo. Neq; quod Hiſpanorum Propugnaculum Burickſenſe munitionibus cum nautalibus tum terreſtribus ad vnitarum Prouinciarum damnum, prouiſum, expugnariut. Et conſequenter quod ipſam Burickam vrbem & arcem ſuperarint.

Excuſatio inuaſionis arcis Lutekehoue, & Burica.

Nam quod Ordines hoc (tam ob inde ad hoſtes proueniens emolumentum, quam ob id quod per annos aliquot iſta loca occuparant, & inde per aquam, per terram Prouincijs damnum intulerant) facere ſubierint, iudicandum eſt, iſta loca non vicinis ſuis, ſed hoſtibus fuiſſe erepta.

Sed vt ipſorum Altitudinibus ſe officioſos, & ad quæcunque beneficia promptiſsimos exhibeant, & de vicinijs nihil ſe ambire, re ipſa teſtarentur, omnia hoſtibus erepta loca vicinis reſtituere & concedere, offerebant, ne hoſtibus anſa præbeatur, occupata adhuc loca non continuo relinquendi.

Loca occupata, & hoſtibus erepta, reſtituunt.

Et quandocunque præterea copias ipſorum poſcente neceſsitate, & hoſtes inſequendo, per vicinorum Prouincias deducuntur, & damna inferuntur, ex animo hoc dolent & deplorant, nec vnquam tale quid admiſiſſent, niſi ſumma ipſos neceſsitas, & extrema ſalus eo impelleret. Ideo enim ſuis militibus ſtipendia exactiſsimè pro more ſuo, & Prouinciarum facultatibus perſoluere, ne vicinis inopiæ prætextu, vllo modo oneri eſſe poſsint. Vbi è diuerſo hoſtium integri exercitus peditum, equitumque aliquot ſæpè menſes in vicinis regionibus commorantur, & aluntur, in omnium noſtrorum contumeliam, viſum, & expreſſum præiudicium, vt tali regionum vaſtatione, & agriculatum eneruatione, tanto citius & commodius ad prætenſam dominandi poteſtatem perueniant.

Quod vt quærant & ſtudeant, vel inde videre eſt, ipſos rara aut nulla ſtipendia numerãdo, ſolo vicinorum damno, milites alere. Vbi è contra Ordines, ad ſtrictæ diſciplinæ conſeruationem, mandatorum contra militum inſolentias, executionem, & vicinorum grauaminis ſubleuationem, ſuis tam exactè & promptè ſtipendia perſoluunt, vt meritò ambigere poſsimus, num vnquam, Princeps aliquis potentiſsimus, in tam continuo diurno & inteſtino bello id præſtare potuerit.

Ordines militibus exactè ſtipendia numerant, ne vicinis ſint grauamini, Hiſpani minimè.

Verùm etiam eſt, Ordines ſuis ſumptibus militares naues, cum in mari, tum etiam in fluminibus ſuſtinere, minimè tamen id ad cuiuſque nocumentum, aut grauamen, ſed ad neceſſariam defenſionem, & mercatorum aliorumque hincinde proficiſcentium, ſecuritatem, vt tanto tutiores ab incurſionibus prædonum & hoſtium (eum in finem quaſdam etiam naues habentium) meare & remeare queant. Quare meliori de cauſa Ordines, & ſummo vicinorum fructu tali defenſione, quàm quiquam alij, vtuntur: quia primum Prouincijs & incolis neceſſaria, deinde etiam Sacri imperij ſubditi tanto commodo inde fruuntur, quanto Ordines ipſi. Et cùm mare & flumina omnia publica ſint, vnicuique liberum eſt anchoras in iſtis ſine vicinorum incommodo, religare. Ideoque nec Ordinibus id illicitum, maximè cum deprædationes ijs reprimere cupiant.

Militarium nauium excuſatio.

Fruſtra præterea Ordines reprehenduntur, quod ad ſubleuanda publica onera, quibus mare & flumina tutantur, quaſdam impoſtas mercimonijs vltro citroq; vehendis, impoſuerint. Nam omne iſtud nunquam permiſiſſent, niſi ſumma neceſsitas eos ad id coegiſſet. Quia præcipua Belgicarum Prouinciarum ſalus in libertate negociandi conſiſtit, nec cuique impoſitæ grauiores ſunt, quàm ipſis Belgis, tum quod tanto carius quæcunque aduehuntur emenda, & eo negociationes multum flacceſcant, deinde etiam, quia ipſi potiſsimam impoſtarum partem conferre debent.

Impoſtarum inuectionis excuſatio.

Nec rationem vident Ordines, quare hac in re ab ipſorum Altitudinibus, aliquo modo carpendi cenſeantur, quod eiuſmodi grauamina belli & neceſsitatis tempore introduxerint, cum diuerſi Principes ac politiæ hæc talia pacis & quietis tempore Belgarum forte exemplo, ſuis ſubditis impoſuerint. Sanè ſi Belgæ ad multam ſæpè ſperatam pacem & quietem iterum peruene-

An. 1591.

rint, omnia hæc adinuenta ſtatim ceſſabunt. Interim tamen ſi violentia quædam aut iniuria ab Ordinum tam naualibus quam terreſtrib. militibus, Imperij ſubditis inferatur, & rei deſignentur, ſeuerißima pœna punientur, & quam vehementer aliquos iniuria affici, & mercimonijs priuari, aut alias prægrauari Ordines oderint, deteſtentur & prohibeant, ipſorum Ordinationes & Edicta ad Præfecti Martini Schenckij defuncti Generalem Præfectum Propugnaculi Grauenwerdt/ ſatis oſtendunt: quibus abrogarunt omnes exactiones aut impoſtas abſque illorum mandatu inuectas.

Militum ſcelera & prædationes vicinorum punire promiſſum.

Nec ipſi ſolum eos, qui cædis, violentiarum, priuationis, incendij, aut aliurum criminum, conuicti fuerint, aliorum exemplo ex officio iuſtitiæ ſyncerè punient, ſed vicinis etiam Magiſtratibus concedunt, tales puniendi, & debitas pœnas ſumendi, ea ſcilicet conditione, ſi hoc ex æquitate abſque vlla inuidia aut præiudicio fiat. Quod vt fieri non ſinant, omnes & ſingulos Magiſtratus ſummopere rogatos & hortatos voluerunt.

Hæc ſunt, quę Ordines Generales vnitarum Prouinciarum cũ amicè & beneuolè ab Electorum, Ducum, Principum & Statuum Legatis requirebantur, ipſorum Altitudinibus reſpondere viſum fuit conſultum. Annexa petitione, vt ipſorum Altitudines ſinguli & vniuerſi beneuolè & clementer vnitis Prouincijs aſsiſtere velint, qui hoc tempore ipſis pro Propugnaculis & munimentis imminentis generalis ſuppreſsionis inſeruiunt. Deinde Legatos rogarunt, vt hæc omnia ipſorum Principalibus dextrè, benigne, & ex fide referant, Deum inuocantes, vt ipſius manu, qua hucuſque miraculosè vnitas Prouincias, confœderaturum ſubſidio ſeruauit, hincinde quoque proſperum, omnium turbarum exitum largiatur.

Pro Comitiſſa Moerſſenſi interceſsio.

Poſtremò, cùm Illuſtris Comitiſſa à Nevvenar, &c. Comitis pariter Illuſtris Adolphi à Nevvenar & Moerſæ defuncti vidua conquęratur, ipſi, contra Conſtitutiones, Iura & Priuilegia Sacri Imperij, illegitime & violenter prærepta eſſe, & in hunc vſque diem detenta, diuerſa bona & territoria ad ipſam ſpectantia, & ſub S. Imperij iuriſdictione, &c. Petunt Ordines ipſorum Altitudines, mandent & procurent, vt talia vi detenta Comitiſſæ reſtituantur: quo in triſti & & graui ſua viduitate, diutius, iniuria & violentia non afficiatur. Data Hagæ 23. Septembri 1590 Subſcriptum ex Mandato Dominorum Ordinum Generalium. Signatum C. Aerſſens.

Ordinũ vrbis Colonienſis Deputato reſpõſio.

Cum hiſce Deputatis vna Magiſtratus vrbis Colonienſis, Nicolaum Linckium Secretarium ad Ordines Generales ablegarant, qui 29. Auguſti ab Ordinibus pactum Neutralitatis requirebat. Cui Ordines ſcripto 19. Septembr. id promittebant, addendo quod Imperialis Coloniæ ciuitas, nunquam alias habita & tractata fuerit, niſi quod Ordines aliqua ex parte turbis in Epiſcopatu Colonienſi, excitatis, ſe interpoſuerint, quod ipſis in peiorem partem minimè interpretari poteſt, cum ſatis liqueret, cuius id bellum eſſet. E diuerſo, Ordines de Magiſtratu & ciuitate Colonienſe, optime ſibi polliceri aiebant, ipſus ſyncerè erga Belgas & amicè affectos, & omnis concordiæ ac mutuæ beneuolentiæ ſtudioſos, nec incolas aut adhærentes, huic bello, ad minimum ſe immixturos. Vicißim pollicentes, nec per terram aquamue ipſos aut ipſorum negotiationes exercendi, liberè vbique verſandi, nullo modo impeditum iri, & eius gratia noua & ſeuera mandata ſuis Præſidiarijs & exercitibus dare ſtatuerunt. Demum etiam pro Comitiſſa VValburga à Neuvvenar ſuis apud Magiſtratus petitionibus intercedebant, vt ipſi in quibuſdam ſuis grauaminibus ſuam operam & tutelam præſtent, quo bona ab Epiſcopo & Capitularibus iniquè retenta, benigne concedantur.

Ordinum Leodienſib. data reſponſio, & parcialitatis iuſtificatio.

Deputatis deinde Epiſcopi & Ordinum Leodienſium (qui itidem iniurias & violentias exponendi, captiuos relaxandi, & vicinitatis, amicitiæ, ac neutralitatis fœdus contrahendi gratia, eò conuenerant) multum quaſdam res excuſantibus, Conſilium Status 30. Octobr. itidem ſcripto reſpondit. Quandoquidem, opem auxilium & alimentum Hiſpanis, iiſque adhærentibus ſuppeditare minime grauentur, Ordines haud exiguam malè ſuſpicandi occaſionem acceperunt, ipſos aut eorum Epiſcopum, ſecretò quid cum Rege Hiſpaniæ (vt rumor tum temporis erat) contra Ordines & vnitas Prouincias, contraxiſſe. Maximè cùm acta quædam hoſtilia, contra Belgas, & eorum bona, qui Colonienſi bello interfuerant, confiſcando & annotando, Hiſpanis vrbes & munita loca ſub Sacro Imperio, concedendo, conſtituerint. Præterea cum animaduertant, Hiſpanos patienter inibi commorari, foueri, & Epiſcopatum ad vnitarum Prouinciarum conſequenti incommodo ab Hiſpanis depaſci, ſæpiuſque integros exercitus ac cohortes, & maximè Sanctæ vt vocant Ligæ milites iſtic diu ſuſtineri, imò quoſdam pagos ipſis tributa perſoluere. Deinde quod ipſorum Epiſcopus & Ordines Religioni Reformatæ addictos, inſtar Hiſpanicæ Inquiſitionis perſequantur, & Ordinum milites depræhenſos ſummo rigore abſque omni iuris via procedendo, condemnant & puniant. Vbi è contrario hoſtium milites, non ſolum nefandorum ſcelerum ſuorum impunitos relinquerent, ſed maximè etiam fauore ac ſtudio perſequerentur.

Idcirco conſilium Status, etiamſi vicinitatem & amicitiam cum Leodienſib. ſartam tectam conſeruare, ſemper fuerint, & adhuc ſint addictiſsimi, ipſiſque omnem violentiam, pro viribus

auertere

auertere ſint promptiſsimi: tamen expoſitas ob cauſas, & ob Tractatus cum ſummis Principibus & Potentatis de bello hoc gerẽdo, initos, nihil abſolutè hac in re agere aut reſoluere ſe poſſe, declarauit, ſed plenius ſecum deliberandum, alijsq́ue communicandum, experiendumq́ue num bona fide & ſincerè Leodienſes amicitiam ac concordiam fouere deſiderent. Quod ſi re ipſa compererint, tum demum, ſuam Leodienſibus declarationem promittebant, cum ratihabitione & conſenſu eorum, quos hæc res vnà concernit. Adeo vt Status & incolæ Leodienſes apertè cognoſcere poſſent, amicitiam ac concordiam fouendi nullam apud ipſos eſſe moram. Id vt ſimul teſtarentur, captiuos Bredæ & alibi relaxari continuo mandarunt.

Neutralitas inter Leodienſes & vnitas Prouincias contracta.

Poſtea latius inter ſe cõuenerunt, adeò vt Leodienſes in poſterum neutraliores ſe præbere, obligarint. Quo liberam deinde cum vnitis Prouincijs negotiationem impetrarunt. Ordinum copias vbique per Epiſcopatum Leodienſem, cum prædis & armis ſuis, per ſuos Officiarios & Capitaneos, tuto & liberè deducebant: non tamen vltra certum peditum numerum, cum 25. equitibus. Ita Leodienſes cummercia cum Hollandis per Bredam, ſub impoſtorum vectigaliũ, vulgò Licentorum ſolutione, commutabant; ſæpius tamen in itinere ab Italis tumultuantibus Dieſtæ & Herenthalliæ, deprædati, & violentijs affecti ſunt.

Repreſſalia in VVeſtphalia nomine Truchſeſij exercita.

Quanquam arx Luttikenhoue/ vrbs, arx, & propugnaculum Buricenſe, aliaq́ue loca Hiſpanis erepta, legitimis dominis fuerint, ex promiſsione Electorum Legatis, facta, reſtituta: nihilominus tamen ante huius anni exitum, Comes Oberſteinius, Truchſeſij nomine, cum quodam exercitu in VVeſtphaliam & diocœſin Monaſterienſem, profectus, Geſeken vrbem aliaq́ue loca inuaſit, & diripuit. Epiſcopus Padelbornenſis 11000. thaleros Imperiales. Coloniẽſes & VVeſtphali 18000. Monaſterienſes etiam bonam ſummam ipſis numerarunt.

Imp. Rudolphus tentat, Pacificationẽ Colonienſem renouare.

Imperator Rodulphus, pacis conficiendæ inter Regem & Belgas ſtudioſus, (patris ſui Maximiliani veſtigijs ea in re inſiſtens) iterum de medijs, quibus vnitæ Prouinciæ Regi, reconciliari poſſent, conſultans, tam ob damnum & intereſſe Auſtricæ familiæ inde eueniens, quam ob graue bellum in Gallijs à Rege gerendum, quod Regi (cui impenſè fauet) maximam præberet difficultatem, Prouinciæq́ue ſub Rege planè deuaſtarentur, & ad inopiam redigerentur. Ideo literis & Legationibus Ordines vnitarum Prouinciarum, ad Colonienſem Pacificationem de anno 1578. conſumandam, ſollicitabat, & multas de ſufficiente Prouinciarum ſecuritate, promiſsiones faciebat.

Sed Ordines generales Imperatorem petierunt, vt talibus moleſtijs & laboribus parceret. Nam Ipſis impoſsibile eſſe cum Rege Philippo paciſci, cùm ſcilicet nulla ſinceritas aut ſecuritas ipſi ſibi à Rege promittere poſsint. Quod ex interceptis Regis, ad D. VVilhelmum de S. Clement Legatum ſuum. literis perſpicuè cognoſcant, fucatam & palliatam hanc eſſe pacis oblationem. Deinde, etiamſi maximè vellent, non poſſet tamen, niſi conſœderatorum conſenſu quicquam tractare, &c. His non attentis Imperator æquè pacem ineundam, ardenter inſtitit: magnificosq́ue Legatos ad Ordines ablegauit. Ordines autem ad hoc quid reſponderint, poſtea narrabimus.

Ita vtraque pars, anno 1591. Inchoante, omnem operam bello gerendo impenderunt. Parmenſis Bruxellæ diuerſos Nobilum & Ordinum conuentus, celebrauit, in quibus, de vtroque bello, Gallico & Belgico continuando, & quomodo pecunia ad ea neceſſaria conquirenda, tractatum. Flandri 50000. millia florenorum ſingulis menſibus contribuere (ſi pacificè vti promiſſum viuere poſſent) pollicebantur. Pecunia hæc contributa & collecta, nulla tamen pax aut quies ſecuta, ſed Flandria cõſumpta, & exhauſta eſt à proprijs militibus, quibus nulla fiebat ſolutio, nec hoſtibus quicquam reſiſtebatur. Ita vt multi Ordinibus ſecretò tributum ſoluere nihilominus fuerint coacti.

In Flandria Parmenſis, Edictis permiſit, omnibus, quæcunque inculta prædia, poſsidere & colere, ſuis tantummodo emolumentis, nullo locationis precio ſoluendo, donec proprietarij ipſi colonos conſtituerent.

Noritſius Anglus munitionem Blanckebergenſem occupauit ac ſolo æquauit.

Eduardus Noritſius, Oſtendæ Gubernator 15. Februarij 1591. Propugnaculum & pagum Blanckenberg/ nocte inuaſit. Præſidiarij ad ſummum munimentum in Collibus arenoſis, reſugiebant. Vbi altera die per Tympaniſtam ab ipſis deditionem petebat, illi autem hunc pro reſponſo ſclopeto interimerunt. Quare furore oppugnati, & ob pulueris penuriam ſuperati, vltra centum cæſi, paucis ſeruatis. Noritſius autem Anglis ſuis vallum ſolo æquauit, cataractas perfregit, combuſsit, tria tormenta inuenta auexit, & diſceſsit. Hiſpani autem poſtea iterum Propugnaculum munierunt. Ibidem à Capitaneo Litte lton Anglo & alijs argutum ſtratagema in Sluſam, intentatum, ſed ſine ſucceſſu. Alij in Hulſtam, ſed itidem fruſtra. Quod poſtea tamen, mira felicitate à Mauricio, vti breui narrabimus, ſuperatum.

Diuerſa inſidiæ ab vtraque parte.

Quidam etiam Ordinum milites 25. Februarij arcem Carpenam, prope Coloniam inuadere, incaſſum tentabant, multos tamen equos & captiuos, inde deducebant ſecum: quibus iterum à Noueſienſibus & Mœrſenſibus præſidiarijs fuerunt priuati.

An.1591.

Contra Parmenſis,etiam in Bredam ſtratagema (in ciuitate pecunia quibuſdam corruptis) inſtituerat. Detectum tamen, & traditores puniti. Simile ſtratagema in Lochemum tentabat, vbi quidam præſidiariorum ipſi portam aperire,ſpoponderant.Sed negotium patefactum eſt, & proditores capti digno ſupplicio necati ſunt.

Nomine Truckſeſij quidam è Comitis Oberſteinij, & Franciſci Vere militibus, Kollenbergam exiguam arcem.prope Vrdingam,inuaſerunt; quo Stralenum aliquando inuadere ſperabant. Vicini ruſtici ilicò arcem cingebant, & deditionem à militibus flagitabant. Quibus reſponderunt, ipſos inaſſuetos eſſe, ruſticis aliqua munimenta dedere. Interim ipſis ſuccurritur, & ruſtici repelluntur:verùm poſtea iterum obſeſſi,& dedere ſe coacti ſunt.

Secundo Apr.Præſidiarij Bredanenſes & alij arcem Tourhoutū,per cereuiſiæ coctorem,qui ipſis omnem ſuppeditare cereuiſiam ſolebat, inuaſerunt.Cùm enim currus in ponte hæreret,& ille vigilem vnum ponte deijceret,alterum transfoderet, milites qui in domo conflagrato latebant,accurrerunt & arcem ſuperarunt. Eodem tempore,arcem VVeſterloam, inuadebant. Quamuis eſſet neutralis,tamen quia ad tributa in Brabantia exigenda, ac hoſti negotia faceſſenda, tam commoda erat, cum iunior Dominus à Merode, in venatione eſſet ſubitò eam inuaſerunt. Initio Auguſti opulentum commeatum Bruxella Namurcum tendentem diripuerunt.

Ordines vnitarum Prouinciarum,cum Gubernationem,bono firmoque poſuerant fundamento,& tributorum,impoſitionum,& reddituum computationem inijſſent,ipſos per aliquot menſes maiorem exercitum campeſtrem, cum omnibus requiſitis ſuſtinere poſſe,comperiunt. Ideoque vt hoſtem aliquando etiam inuadere & offendere poſſent, exercitum in campum deducere decreuerunt: atque hac æſtate de omnibus rebus ad id neceſſarijs, vt tormentis,nauibus, gerris, pontibus, puluere, globis, tentorijs,&c.ſibi ingenti copia proſpexerunt. Ad tormenta trahenda, è nauibus,vel in naues,item diſponenda,habebant homines quoſdam nauticos,quos in multis commodiſsimos experiuntur, ſingulis indies floreno numerato.

Mauricius expeditionem adornat.

Comiti Mauricio,ſummo Duce conſtituto,quoſdam Conſiliarios è Status Conſilio adiungebant, vt ſi quæ grauiora inciderent, ſemper aliquis ſummus Magiſtratus ipſi præſto eſſet: Venetorum more, qui eos Procuratores appellant. Nec deerat ipſi prudens militare Conſilium, Officiarios habebat optimos & magno numero. Militibus ſtipendia exactè numerabantur, quod paratos & voluntarios eos reddebat. Pauci quidem, ſed optimè exercitati. Primò nullos nouos milites, ne hoſtes ipſos quid moliri animaduerterent, conſcribebant, ſed curabant tantum, vt quæque vexilla augerentur & implerentur. Idem à Regina Angliæ petebant, vt ipſius exercitus, etiam redintegraretur.

Mauricius omnibus iam inſtructus, quaſi Buſcumducis & Gertrudis montem obſidere vellet, ſimilabat: multas copias militum Bredam mittebat,& naues Moſam verſus nauigaturas fingebat. Quod Parmenſis tanto facilius credebat, cum antea Tournhoutam & VVeſterloam cepiſſent, & ibi omnes conuenire debere videbantur: ideò Gertrudenbergenſibus plures præſidiarios miſerat, idemque Buſcoducenſibus facere volebat: qui cum id recuſarent, quoſdam aditus cum quibuſdam militibus obſeruabat, tranſitumque impedire conabatur.

Interim Mauricius ſecreto ſub imperio Franciſci Vere, quoſdam milites Doesburgum miſerat, quibus obſidioni initium facere, iniunctum erat. Ipſeque nauibus velociter Rhenum, Arnheimium aſcendebat, Inde per Iſulam iterum Zutphaniam vſque deſcendebat.

Propugnaculū Zutphanienſe capitur à ſubornatis ruſticis.

Antequam hoc fieret,22.Maij,duodecim circiter milites,ruſticorum & ruſticarum veſtibus induti, butyra,oua, caſeos in corbis quaſi venales geſtantes, Duesburgo vltra Iſulam in Veluvvam ad Propugnaculum Zutphanienſe venerunt, & mane ante portam cum aperiretur, ſeſe ſtiterunt, alij autem milites circumcirca ſeſe abſcondiderunt. Simulatque porta aperiretur, ſtatim multi qui ea nocte in Propugnaculo excubias egerant, ad vrbem tranſnauigabant.

Perſonati iſti & ſubornati ruſtici, ſcipionibus ſuis incumbebant,& ruſticæ in terram aſsidebant. Cùm iam vigiles abſque vlla ſuſpicione, aut mala præſumptione ijs adſtarét, vnus horum ſclopeto è tunica extracto, proximum ſibi adſtantem vigilem confodit: atque ita hi perſonati ruſtici & ruſticæ excubitores, & cæteros qui inerant, aſsilierunt. Interim abſconditi audito ſclopeti ſonitu,accurrebant, & portam cum vigilum domunculo,& ipſum denique Propugnaculum ſuperabant, & præſidiarios omnes capiebant, vno tantum ex Regijs, & vno ex Mauricianis deſiderato.

Zutphania obſidetur à Mauricio.

Poſtquam munitiſsimum hoc Propugnaculum,tam callidè & ingenioſè occuparant, Mauricius altero ſtatim die 24.Maij Zutphaniam ipſam cingere & obſidere cœpit. Comes VVilhelmus etiam vocatus, 26.Maij cum ſuis copijs venit. Hoc & ſequenti 27.die, foſſas ducendo, tormentorum ſtatione præparanda, & pontem trans Iſſulam mittendo, erant occupati. Ea nocte tribus locis tormenta 31. diſponebantur, quibus diſpoſitis, ſummo diluculo, vnoquoque ter iaculabantur, & tunc ſtatim tubicine miſſo, num vrbem ſuæ Excellentiæ dedere vellent, quærebatur:

An. 1591.

rebatur: cui è mœnibus proximis, quidam vigilias agens, vt ad proximam portam iret, ibi bonum ipſum accepturum reſponſum, proclamauit. Eo cùm venit Tubicen, obſeſsi aliquam conſultandi ea de re, temporis ſpatium petierunt. Quâ denegatâ, ſtatim Capitaneum Deckema & Seruettium emiſerunt, trium dierum ſpacium, intra quod Vicarij Verdugonis conſenſum petere poſſent, rogarunt. Quod itidem ipſis denegatum, & hora tantum deliberandi conceſſa. Quare 29. die contrahebant, vt Præſidiarij cum gladijs, & quantum impedimentorum humeris geſtare poſſent, eodem adhuc veſpere vrbe & quo vellét exirent, ſimiliter Eccleſiaſtici & ciues. Cæterum ciuibus qui manere vellent triduum indultum fuit, promiſſo tam ſeculares quam Eccleſiaſticos iiſdem priuilegijs gauiſuros, quibus alij Prouinciarum ſubditi. Ita Præſidiarij cum curribus & equis quibuſdam (pro quorum reſtitutione Vicarius eorum Georgius Lauckema cauebat) Dauentriam vſque deducebantur.

Hic ab initio Comes Oberſteynius, cùm nimis prope ad portam accederet, vrbis ſitum exploraturus, & per equitem quendam allicere ſe ſineret, ad foſſam quandam, ſclopetarijs refertam pergeret, cecidit. Ij omnes in eum iaculati vno impetu, ſed à nullo tamen eorum tactus, quo viſo recedere properabat, cumque iam equum vertiſſet, idem ille eques qui primum ipſum allexerat, iterum ipſum inſequebatur, & eminus à tergo globo caput ipſius traiecit. Continuò equus eum in humum deiecit. Hoc cæteri ſclopetarij cernentes, cadauer ipſius auferre conati, ſed ab alijs iterum ereptum, & Arnhemij debito honore ſepultum. Hæc vrbs munitiſſima, ex improuiſo ita ſuperata, pauci in ea inuenti præſidiarij. Lata eſt & ſpacioſa circuitu, ita vt vndique ipſam defendere impoſſibile reputarent, puluere & commeatu etiam deſtituti. Mauritius ſtatim ſimulatque Comes Solmenſis cum Zelandicis Legionibus aduenit, vrbem intrauit. *Eberſteinius Comes globo traijcitur.*

Eodem veſpere Mauritius, Dauentriam iſtinc duobus miliaribus diſtantem, equitibus ſuis cingere iuſsit. Tormenta & reliquum apparatum bellicum mira agilitate in naues rurſus impoſuerunt, eodemq; flumine ſecundo vexerunt. Poſt eum toto exercitu ordine optime inſecutus eſt. Ibi ſtatim duos trans Iſulam pontes nauales extruxerunt, & 28. tormenta in terram protraxerunt, ijs diſpoſitis, & aliquoties exploſis, vrbem ſibi dedi poſtularunt. Sed Præſidiarij de deditione ne verbum quidem audire volebant. Quare 9. Iunij per quinque aut ſex horas ictibus vrbs petita, & ingens muri pars verſus ripam detecta. Murus vallum retro ſe habebat, proſtrato autem muro, quædã exiguæ & latæ naues in portus aditum protractæ, quibus pons impoſitus, ab vna ripa ad alterã peruenire, & vrbes oppugnari poſſet. Ad quod Angli, Scoti & Belgæ, quique ſub ſuis Præfectis, diſpoſiti aſtabant, & de primæ irruptionis prærogatiua diſceptabant. *Dauentria obſidetur a Mauritio.*

Cum omnia eſſent parata, Angli qui ponti proximè aſtabant, ordine ſuo per pontem ad mœnia progredi tentabant, cumque ad pontis finem venirent, nimis breuem eum repperiunt, ſed priores à poſterioribus protruſi, vel tranſilire, vel ſubmergere debebant. Quidam agilimi tranſiliebant, & fortiſſimam impreſſionem in murum faciebant, adeò vt ſignifer quidam ad ſummum muri perueniret, & vexillum iſtic egregie ventilaret, & in orbem ageret, qui tamen, quod alij ipſum aſſequi nõ poterant, occubuit reliquis repulſis. Præſidiarij in muro & vallo proſtrato, ſub ſeptem vexillis ſeſe ſiſtebant, In quos tormenta bis maximo ipſorum damno exonerata. Eo quod globis non ſolum, ſed & lapidum fruſtis permulti læderentur. Comes Hermannus Montanus, Vrbis Gubernator ipſe lapide in capite vulneratus. In muro ex oppugnantibus Præfectus Nicolaus Meetkerckius, etiam lethaliter ſauciatus eſt, vir fortiſſimus & miles ſtrenuiſſimus.

Cumque eo die nihil profeciſſent, pons altero die longior effectus, aliaque requiſita aduecta. Id cum præſidiarij conſpicerent, alta voce paciſci petierunt, qui Domino Famarſio, Bellicarum machinarum Præfecto, num ex animo hoc petant, roganti, reclamabant quod ſic. Quare Hiſpanicum Capitaneum & VValonicum emittebant, contra Capitaneum von der Rooth & Lenney recipiebant.

Cum his 10 Iunij pactum & conuentum, vt vrbs iiſdem ferè, quibus Zutphania conditionibus dederetur. Præſidiarij cum impedimentis ſuis exirent. Comitem Hermannum difficulter ad deditionem permoueri potuiſſe dicebatur, etiamſi ipſe grauiter vulneratus eſſet. Sed cùm ſuorum militum maximam cladem perpeſſus, ipſe vulneratus, & munitionibus deſtitutus eſſet, tandem ſe permoueri paſſus eſt. Mauricius nepotem ſuum amicè amplexus, ſalutauit, atq; proprio ſuo curru Groningam ipſum deuehi curauit. *Dauentria deditur.*

Atque ſic ambæ hæ vrbes potentiſſimæ, & duarum Prouinciarum Metropoles, tempore breuiſſimo, & milite pauciſſimo, ſubactæ fuerunt. Ita vt tam cito expugnationis, quàm obſeſſionis rumor diuulgatus fuerit. Cui rei, obſeſſoris prouidentia, machinarum bellicarum potentia, & requiſitorum promptitudo, & militum voluntas prona, multum inſeruiebant.

Dauen-

An. 1591.

Dauentria, in Friſiam exercitus, 150. nauibus, deductus, cum rebus omnibus neceſſarijs Enchuſam & Harlingā, ideo quod Verdugonem Steenvvikæ cum multis militibus eſſe cognoſcerent, prænternauigabant, & Steenvvika relicta in Grœningenſē Prouinciā pergebant, ibi varia Propugnacula, Ianentillam, Maiorem, Auvvartam, & Opſchlagam, aliaque circumcirca expugnabant. Inde Delfzijlam Propugnaculū in ipſo aditu fluminis, Grœninga per Dammam in Amyſiam labentes, portum habens præcipuum, progrediebantur. Iſtud tormentis diſpoſitis dedi, aut quoſdam qui apparatum quo oppugnandi eſſent, conſpiciant, emitterent, poſtulatum. Id diſſidium inter Præſidiarios præbuit, viſo tamen apparatu 2. Iulij Propugnaculum dediderunt. Verdugo autem tam ob has, quam alias cauſas Grœningæ plus quam 20. ex illis capi eplectebat.

Propugnaculū Delfzijela deditur.

Friſones Propugnaculum hoc firmius munire, & ampliori curabant, ſtatuentes aliquando vrbem inde ſubigere, Priuilegijs & Iuriſdictionibus fundare eam deliberabant, vt ciues Grœningenſes eò ſucceſſu temporis pellicerent. Verum cum Grœningam ipſam acquirere breui ſperarent, ad tempus fuit hoc intermiſſum.

Cùm deinde Mauricius caſtris ſuis Steenvvikam, vt Parmenſi obuiaret, rediret, obſeſſio arcis VVeddæ ipſum remorata eſt à progreſſu. qua ſuperata, Mauricius vlterius properauit, aliquot poſt ſe relinquens, qui arcem firmius munirent, & ſeruarent. Sed Verdugo ſtatim poſt Mauricij diſceſſum, cum Præſidiarijs Schutendiepenſis, & alijs eo venit, & priuſquam ſe munire poſſent, dedere arcem, & albis bacilles exire eos coegit. Quo facto, Grœningenſes iterum liberum per Bourtangam acceſſum recuperabant.

Parmēſis præparat ſe, vt Mauricio reſiſtat.

Dum hæc aguntur, Dux Parmenſis 20. Iunij Bruxella diſceſſit, Thienam, Traiectum & Ruremundam, vbi Dauentriæ perditio ipſi nunciata. Multum in Hiſpanis ſedandi, & ſecum ducendis laborarat, ipſi tamen æquè manebant pertinaces. Ex omnibus præterea locis, quot poterat, milites colligebat. Et Principem Aſcolium in Galliam fœderatis auxilio, verbis magis quam factis, ablegabat. Studebat deinde, quomodo Venloam, Geldriam, Nouiomagum, aliaque loca pluribus Præſidiarijs confirmare poſſet. Inde ad Rhenum pergens, prope Reeſam pontem in Rheno extruxit. A VVeſalienſibus naues commodabat, quibus Præſidiarij Nouesienſes, & alij Rhenum deſcenderēt, qui itidem ſummopere de pecunia vociferabant. Quidam etiam in Leodienſi diœceſi recenter conſcripti milites, ad ipſum veniebant. Ita vt numeroſiſſimum exercitum, cui omnibus machinis ac apparatu bene proſpectum, comparaſſet.

Iſtis copijs celeriter 13. Iulij Nouiomagum per Rhenum & VVahalim deſcendit, ibidem pontem naualem facit, puntones, ſcaphas, aliaſque naues quamplurimas collegit, & nocte in Bethauiam circiter 3000. peditibus, & 400. equitibus, cum quibuſdam tormentis traijcit. Ibi Propugnaculum Knodſenburg, è regione vrbis Nouiomagi, obſidere cœpit. Comes Barlamontinus ſuum legionem verſus Orientem, Comes Octauianus Manſfeldius verſus occidentem, ſuum legionem diſponebant: cæteri inter hos duos ſeſe ponebant; equites verò in pagum Lent ſe recipiebant. Motteus foſſas & aggeres præparabat, & 14. tormenta dirigebat, quibus 22. Iulij ducenties & octuagies iaculatum. Equitibus multos faſciculos ligneos conficere & apportare iniunxerat, vt ijs foſſas Propugnaculi replere, & ad vallum excurrere poſſent.

Parmenſis Knodſenburg obſidet.

Interim Comes Solmenſis recentibus militibus, in Propugnaculum clàm peruenit, qui infeſtiſsimam & furibundam eruptionem faciebant, obſeſſores alacriter repellebant, & centenos aliquot cedebant, inter quos multi Capitanei & Officiarij Hiſpanici erant, Comes Octauianus Manſfeldius etiam ſclopeto traiectus. Obſeſsi enim tormentis alijſque neceſſarijs, armis & munitionibus optimè erant inſtructi. Tunc Motteum cuniculos ducere, & altum terræ aceruum, vulgò ein Katʒ erigere velle videbatur.

Mauricius interea Steenvvikā deueniens, & ibi de Knodſenburgenſi obſidione certior factus è veſtigio iſtuc properare ſtatuit, Comitē VVilhelmū in Friſia relinquens, ipſe Arnheimiū ſubitò venit, vbi continuò pontem vltra Rhenum ſtruens, exercitum ſuum in Bethauiam tranſduxit. Ibi aggere, caſtra muniuit, & tunc quoſdam equites ad Parmenſis caſtra luſtranda, emiſit, qui poſt velitationes aliquot habitās, refugere fuerunt coacti. Tum Mauricius 24. Iulij, nocte 400. ſclopetarijs, vulgo Muſquettarijs, & aliquot equitibus in inſidijs collocatis d[illegible]orto, Comitem Solmenſem. Equitem Vere, cum quibuſdam equitibus, ad caſtra Parmenſis emiſit. Quos cum Parmenſis conſpiceret, continuò 7. turmas equitum in eos furibundo impetu ablegauit, qui illos alios fugientes inſequebantur, donec ad locum vbi inſidiæ ſtructæ eſſent, perueniſſent. Vbi occultati ſclopetarij in eos iaculabantur, & vndique cingendo eos diſperſerunt, ceciderunt, & ducentos ceperunt: pauci qui cladem hanc Parmenſi nunciarent, euaſerunt.

Parmenſis Equites in Bethauia caduntur.

Harum turmarum vnà erat ipſius Ducis Parmenſis, à Petro Franciſco Nicelli Capitaneo, ducta. Alia erat D. Alphonſi Daualoſij. Marchionis à Guaſto, fratris, qui cum vexillo ſuo captus. Alia erat Hieronymi à Caraffa, cuius Vicarius, Comes Derus Manfredius, cum vexillo ſuo etiam captus. Alia erat Capitanei Padiliani, qui captus, grauiter vulneratus, poſtea mor

tuus

An. 1591.

tuus eſt. Omnes hi erant Hiſpanici Lancearij: Præter has aderat etiam turma Blaſij Cappazuccæ. Alberti Ag arij,& Lanceloti. Vbi multi nobiles cęſi,& ducenti equi erepti,cum quatuor inſignibus,quæ Arnhemium ſolemniter perlata fuere.

Parmenſis obſidionem Knodſenburgij ſoluit.

Hanc cladem, cum Parmenſis ipſe Nouiomagi,è ſummo arcis, vulgò Valckenhoff/ ex parte conſpexiſſet, & ex Hollandia multas naues euocatas reſciuiſſet, quibus Mauricius per Vahalim infra & ſupra cum circundare, & pontem quibuſdam incendiarijs nauiculis confringere tentaturus videbatur,continuò milites & tormenta flumen traducere imperauit. In hos Mauriciani & Knodſenburgenſes iunctis quibuſdam nautis, ita in erunt, vt magno ſuo damno euaſerint, duobus tormentis relictis,& pontonibus alijſque ſcaphis ſubmerſis. Sed nauis iſtæ,ſero,ſequenti ſcilicet die, cùm 26. Iulij Parmenſis Nouiumago diſceſſiſſet, ad maius ipſi damnum inferendum, aduenerunt. Cùm Parmenſis vrbe egrederetur, quædam Knodſenburgenſes naues ſeſe oſtentabant,& quaſi vrbem inuaſuræ multis tonitruis minarunt.

Ac tandem Nouiomagenſibus valedicendo, multa ipſis Blande promiſit, ſe cum exercitu ſuo in vicinia hæſurum, vrbem, tanquam oculi ſui pupillam defenſurum, pluribus præſidiarijs non eſſe opus: cùm, quod iniquum ſit, grauatis & afflictis, addere plura grauamina & moleſtias: tum quod ipſi hoc ſuppliciter oraſſent, & niſi conditionibus certis recipere vellent. Aliquantulum etiam pecuniæ ad præſidiariorum ſolutionem ipſis relinquebat. A plebe tamen in diſceſſu ſuo ignominioſè acclamatus,& deriſus eſt.

Rainutius iunior Parmæ Dux patrem Parmenſē Nouiomagi inuiſit.

Nouiomagi cùm Parmenſis adhuc eſſet, filius ipſius Raynutius Farneſius Parmæ Princeps Portugalla fœmina natus ex Italia ipſum inuiſebat. Parens valetudinarius,& infirmus,ob varia incommoda paſſa(Verdugonem cum exercitu ſuo Cranenburgi relinquens)cum filio ſuo Spadam ad acidos fontes diſceſſit, ibi ab Epiſcopo Colonienſi Erneſto Bauaro, Iuniori Duce Cliuenſe,& alijs redux ſalutatus.

Poſt Parmenſis diſceſſum, Comes Mauricius, milites ſuos in viciniora præſidia,reficiendi gratia collocauit,ipſe Knodſenburgum viſitaturus venit. Et cum deinde nihil niſi Nouiomagenſem obſidionem moliri videretur,in Selandia ingenti claſſe comparata,tormentis,puluere funibus & ſ iminibus,inſtructa ea 4000. peditum,& 7. turmas equitum per Brabantiam miſit. Hi per Schaldim repente in Flandria appulerunt, vbi continuò Hulſtam,Regionis VVaeſenſis metropolim 19. Septembris abſque vlla Parmenſis ſuſpicione obſedit, & 21. eiuſdem menſis tormenta aduexit & diſpoſuit, Propugnaculis circumcirca prius expugnatis. Equites ad portas Gandauenſes & Antvverpienſes vſque euagabantur, & aggerem ante Calloo ne ab hoſtibus ea ex parte,ipſis quid metuendum,perfodiebant,omniaque inundabant.

Hulſta in Flādria a Mauritio obſeſſa & capta.

Præſidiarij Hulſtenſes(quorum Gubernator paucos ante dies indè diſceſſerat)tormenta diſpoſita & præparata,& partem valli deiectam conſpicientes,tantisque viribus reſiſtere impares ſe iu icantes,& de ſuccurſu deſpondentes,ad paciſcendū tandem cum obſeſſoribus fuerunt inducti. Pacto deinde conuento,24. Se e bris,cum impedimentis vrbe ſortiti, numero 260. Dictum poſtea Parm nſem Capitane m H panicum, Gubernatori ſubſtitutum decollaſſe, ſiuè quod præmaturè vrbem dedi t, ſiue quod vexillum ſuum,cum 200. capitum eſſe debuerit, tantum 60. fuerit. Ciues paciſcebantur, vt eodem,quo cæteræ Hollandicæ & Zelandicæ vrbes,modo haberentur. Eccleſiaſtici vna diſceſſerunt.

Mōdragonius conatur Mauritio in Flandria reſiſtere.

Hæc Mauricij in Flandriam impreſſio confeſtim Antvverpiam nunciabatur, & tum quidem,cùm Raynutius iunior Princeps Parmæ eo veniſſet,& feſtiuiter exciperetur. Quapropter Gubernator arcis Antvverpianæ,Chriſtophorus Mondragonius è veſtigio copias quas potuit collegit, & trans flumen miſit. Sollicitabat quoque hic Princeps Hiſpanos Dieſtæ alijſque vicinis locis tumultuantes, vt in tanta hac neceſsitate Regi ſua officia præſtarent,idque præuijs multis verbis & promiſsis,ſe ipſum etiam obligando,impetrauit. Præterea à Mercatoribus Portugallis & Italis bonam pecuniæ ſummam mutuò accipiebat. Cùm iam Mondragonius quaſdam copias collegiſſet, in Flandriam tranſijt, & Mauricianos ab vlteriori impreſsione, in Regione VVaſenſi impediuit.

Mauritius Neomagum proficiſcitur.

Mauricius certior factus,neceſſaria ad obſidionem Neomagenſem parata eſſe, decreuit indè recedere,quamuis multæ ipſi commoditates Propugnacula & munitiones quaſdam in Flandria oblatæ eſſent, quam rem etiam Zelandi terminos ſuos eo loci propagare cupientes, ſummoperè vrgebant. Ita tormentis rurſus nauibus impoſitis,maxima celeritate inde ſuluit,adeò vt 14. nauiculę ſupprimerentur & ſubmergerentur,è quibus promptiſsima auferebant,nauiculas has Hiſpani poſtea aqua decreſcente comburebant.

Hulſtiæ & vicinis locis cum plena poteſtate præficitur Gubernator Comes à Solms, Mauricij in Zelandia Vicarius,militibus & cæteris rebus neceſſarijs ipſi affatim ſubminiſtratis. Vectigalia bonis inuehendis & euehendis impoſita,ſtatim in ſingulos quinque menſes locabantur 11000. florenis. Inſuper ex vicinis Pagis maiores contributiones redacturos ſperantes. Mondragonius enim cum Steelandt Regionis VVaſenſis Prætore, conſulebant confeſtim quoſdam

Pagos

An. 1591.

Pagos & Propugnacula prope Hulſtium magis munienda excurſiones prohibendi cauſa, veluti Pagum S. Ioannis ten Steene/ Stecken/ & Munimentum S. Iacobi, quo etiam multa contra Præſidiarios defendebantur. Interim Hiſpani antè oppidum ſeſe quidem oſtentabant, verum nihil tentabant.

Brugenſes earumq́; vicini offerũt Zelandis contributionem.

Brugenſes & alij Flandri cupiebant ſe Zelandis Tributarios facere, propter continuas Zelandorum Præſidiariorum excurſiones, maximè eorum qui Oſtendæ, Axelæ, Hulſtio, ac Terneuſæ erant. Sollicitabant quoque, vt ſub ſolutione Licentorum, quemadmodum Antvverpiæ & Tzaſtlo Gandauenſi fiebat, mercaturam & negoriationem exercere poſſent; ſed à Parmenſi nondum id obtinere poterant etſi Zelandi quotidiè ipſos excurſionibus vexarent. Nam in Iunio Gandauum vſque excurrebant, vbi circiter 300. Hiſpanos & VValones occidebant, 40. captiuis ſecum abductis. In Iulio rurſus maiori numero excurrebant, Neoporti autem illis reſiſtebatur, vbi amiſsis 30. vel 40. viris, ad littus maris ſub Fliſsingenſis & nautum bellicarum tutelam recedebant.

Noritſius Oſtendæ Gubernator, Contributiones exigit.

Reginæ Angliæ, Oſtendæ Gubernator D. Eduardus Noritſius Eques, conabatur quoque vicinos ſuos & alios ad contribuendum adigere, in vſum & commodum ciuitatis ſuæ, idq; vigore ſuarum literarum commeatus, prætendens eo ſe ciuitatem Oſtendenſem ab iniuria, & inundatione Maris, vti neceſſarium, defenſurum, & munitutum. Id cum in malam conſequentiam trahi poſſet, Ordines ipſi permittere noluerunt, de quo ad Reginam Angliæ proficiſcens, conquæſtus eſt, quæ initio ipſi parrocinabatur: verùm ab Ordinibus per eorum Agentem Schonnevvalliæ Dominum melius informata, hunc punctum ad ſummam Iuriſdictionem pertinere, neque expedire contributiones exigere, adiunctis alijs pluribus conſequētijs malis inde dependentibus, quemadmodum etiam hoc exemplo omnes Gubernatores, & Capitanei Regulos ſeſe facturi eſſent, vti in Gallia & alijs locis, pluſquam conduceret, herct, &c. Noritio autem vlterius hac de cauſa inſtanti, Regina irata, vt in domo ſua captiuus manere iuſsit, neque ad gubernationem ſuam redire voluit, donec Ordines iterum pro eo intercederent.

Mauricius obſidet Neomagum.

Mauricius cum exercitu ſuo, & apparatu bellico ex Flandria diſcedens, 8. Octobris in Zelandiam appulit, vbi magnificè exceptus, obſidionem Neomagenſem inſtituit, cognito Verdugonem in ditionem Iuliacenſem excurrentem, non poſſe Neomagēſibus ſubuenire, copiarum ſuarum parte in Galliam traductis, parte à Mondragonio in Flandriam auocata.

Præterea ab Hugone Secretario (qui aliquandiu ibi captiuus detentus fuerat, & paulo antè, literis Parmēſis, ne dimitteretur, ſerò traditis, lytro ſe liberauerat) de præſenti vrbis ſtatu, certior factus. Hæc maiorē feſtinandi anſam præbebant Mauricio, ante hyemē vrbē ad huc obſidendi. Eo itaque 10. Octobris appellens, fluuium VVahalim ab vtraque parte ponte iungebat, qua ex D. Huberti Turri iaculando perfracta, eum paulò longius à ciuitate extruere cogebatur. Hic Capitaneus Rolle, & Nauis cuiuſdam Capitaneus Cloierus, cum alijs occubuerunt. Huius Pontis adiumento fodiendo ciuitati appropinquauit, tormenta numero 40. prope portam Oyenſem, locum ſupplicij, & Turrim Lapenſem, quo etiam ex Propugnaculo Knodſeoburgenſi circiter 15. aut 16. machinæ maiores reſpondentes directæ erant, vndique defenſionem & reparationem ruinarum faciendarum obſeſsis amputantes.

Neomagenſes valde perterriti pro ſubſidio ad Verdugonem mittebant, in præſidio habebant tria vexilla peditum, equites paucos, exceptis quibuſdam Henrici Kieboomij, aliàs Mieſet qui Gertrudenbergam Parmenſi veodiderat: hi ſtatim atque deditionis mentionem fieri audirent, veloci curſu egreſsi, Zelandorum caſtra penetrarunt. Ciues & Præſidiarij videntes, vbi hoſtis tormenta ſua collocaſſet, portam Oyenſem obſtruxerunt, & locum depreſsiorem inter flumen & arcem, ab vrbe ſegregarunt, vallo à viris, fœminis, & pueris ſumma celeritate excitato, vt eo ſuperato, hoſtis nouum quo repelleretur, obicem inueniret, omnia facientes, quæ diligentes ciues facere poſſent, aut deberent.

Neomagorum reſponſum ridiculum.

Rebus ita ad oppugnationē adornatis, deditio vrbis poſtulatur. Reſpondenr obſeſsi Mauriciū Procum, vrbem Neomagenſem Amaſiam, quam ambiret, eſſe, ſed eam non tam facile nec niſi maioribus adhibitis moleſtijs impetraturam. Verùm cum poſtea ſpem liberationis non haberent, & vrbs indies tormentorùm fulmine magis deformaretur, præſertim è Propugnaculo Knodſenburgenſi, vnde aliquot millia globorum, etiam ignitorum, in ciuitatem eiaculabantur, multi ciuium in curiam conueniunt, deſeri ſe à Rege conquiruntur: omnia ſe pro Rege abſumpſiſſe, ignem & ferrum hactenus ſuſtinuiſſe, ad Parmenſem qui alijs negotijs impediretur pro auxilio ſæpius miſiſſe, nihil inſecutum eſſe; proinde conſultum, vt ciuitas Comiti Mauricio bonis conditionibus detur. His ſermonibus multorum animi percellebantur, & tormentis iam ad vrbē petendum paratis, cū Mauricius breue reſponſum flagitaret, ſeq; ab hoſtis aduentu & ſubſidio ſecurum eſſe iudicarent, 20. Octobr. ad eum mittunt, Senatus continuationem, Religionis vtriuſq; exercitium, tolerabile præſidium, aliaque multa petentes, quæ denegata ſunt. Quare poſtridie miſſus eſt Conſul Hemingius cum plena poteſtate tranſigendi, per

quem

quem quædã obtinebant, excepto exercitio Religionis Cath. diſpenſatione bonorũ Eccleſiaſt. & collatione officiorum Regiorum. Oporterent ſe quoad Religionem alijs ciuitatibus Hollandiæ & Zelandiæ accõmodare, reciperẽt ſex vexilla peditum, & duas turmas equitum, magiſtratum mutandum, prout viſum fuerit. Ita Dominus Gelenius, Snaterus, & Ioannes Snaterus cum ſuis ſignis vrbe egreſſi, Grauiam profecti ſunt. Hoc modo vrbs Nouiomagenſis deuicta, vnitis Prouincijs annectitur. Eiq; præficitur Comes Philip. Naſſouius, Ioan. filius, cuius Vicari' erat præfectus Knodſenburgij, Gerardus Iunius. Poſt hæc Mauricius exercitum ſuũ in hyberna deduxit, cum ſpatio 5. menſiũ & minore, fortiſſimum munimentum Zutphanienſe, cum ipſa vrbe, Dauentriam in Tranſiſulania, propugnaculum Delſziclæ, aliaq; occupaſſet, Parmenſem plurimis ſuorũ equitum deſideratis, obſidionẽ Knodſenburgenſem ſoluere coegiſſet, inde in Flandriam profectus, oppidũ Hulſt in conſpectu Antuerpiæ, & Mondragonij ſuperaſſet, & deniq; hac hyeme Neomago, Gelriæ Metropoli, VVaſia fluuio vnitarũ Prouinciarũ termino conſtituto, ſumma laude potitus eſſet. Inſidiabatur quoq; in Decembrĩ Gertrudenbergæ, ex Haga Comitis ſecretò, cum 1600. milibus egreſſus, quorum 60. iam muros ſcalis aſcenderant; qui tamen amiſſis duobus ducibus repulſi, re infecta diſcedere coacti ſunt. Ordines vnitarum Prouinciarum ad perpetuam rei memoriam, de victoria hac Zutphanienſi, Dauentrienſi, Hulſtenſi, Neomagenſi, & alijs, nummos aureos, argenteos, & æneos cudi fecerunt, Deo omnipotenti omnem laudem adſcribentes.

Prouinciæ Regi ſubditæ, cum magis quam vnitæ (vtpute, qui magnis fluuijs & munitionibus ab iniuria quacunq; defenderentur) depredationibus & incendijs expoſitæ eſſent, Nebulonum numerus valdè ſuccreuit, ab vtraq; parte. plures tamen hanc ob cauſam & licentiam ad Ordines deflexerunt, & omnia ſub nomine Præmiatorum, vulgo Freybeuter / qui maiori ex parte ſub vexillis aut militari diſciplina non erant, depopulati ſunt. Contra has, quia ſæpè præter decorũ ſeſe gerebant, Brabanti Lictores Prætorianos, vulgo Rote Rohr / & alios officiarios conſtituerunt, Agricolis quoq; ſub graui pœna mandantes, dictis officiarijs aſsiſtant, campanorũ ſonitu incolas conuocent, & Prædones illos perſequantur & trucident. Nam iſti horum Officialium Præfectum Danckhardũ propè Lyram cum omnib. ſuis cęperant, eumq; quod multos ex illorũ ſocijs antea captos torſiſſet, & viuos concremaſſet, naſo auribusq; viuo abſciſsis ſuſpenderunt. Eodem modo in Flandria ſimilem Præfectum occiderãt, ipſius equos abſtulerant, & Vicarium captum arbori cauo impoſitum, igne exuſſerant. Hos itaque coercendi cauſa vetera mandata contra Pędatores renouata, & ordo nouus inſtitutus, contributionum ſolutio prohibita, mutuaque captorum lytro aut permutatione ſeie liberandi mos ſublatus, qui tamen hinc indè neceſſariò inter milites reſtitutus, atque permiſſus eſt.

Sub prætextu huiuſmodi Pręd ones puniendi, & hoſti reſiſtendi, loco tributorum hoſti ſoluendorum, Status Brabantiæ 5 Nouemb. decreuerunt dare 45000. flor. ſingulis menſib. idque continuando per 6. menſes, certum quid mercibus quæ in Brabantia emerentur, conſumerẽtur pręſcripto modo imponentes, exempli gratia, pro vaſe Gallici aut Rehnani vini florenos octo, & ſic conſequenter pro frumento, carne, pellibus, ſapone. Item ijs qui aurũ, argentũ, holoſericum, ſericum, & id generis veſtimenta geſtabnt, vti latius patet ex Edicto. Similes Contributiones in Flandria & alijs locis indictæ ſunt quemadmodum ex ipſis Ordinationibus patet.

In abſentia Parmenſ. ſecundò iam in Galliam profecti, Petrus Erneſtus Comes Mansfeldi' Gubernator conſtitutus, quoq; Edictum promulgauit, qua ratione pecuniæ ad ſolutionem 300. militũ intraneorũ colligi poſſent, quibus Brabantia & & præſertim Villę inter fluuios Scaldim, Deure, Zenne, & nauigatio Bruxellenſis ab iniuria defendi poſſent, cum in dies naues mercatoriæ à Præmiatoribus ex inſidijs inuaderentur, atque ſpoliarentur. Idq; in locum Tributorum, quæ hoſti ſoluere debebant, ex agris, ſiluis, paſcuis, prout in Edicto impreſſo latius continetur.

Hoc tempore in mari quoque quidam Hiſpanici, aut Biſcainici Piratæ graſſati ſunt, qui à Nauarchis Belgicis transfugis ducti à tergo Angliæ & Scoriæ ex Hiſpania, in mare Septentrionale venerant, quoſdam piſcatores capientes, quorum nauiculis, loco ſpeculatoriarum vtebantur, & alijs inſidiebantur, ſed à nauibus bellicis Hollandorum, quæ piſcaturæ curam habebant, perſequuti & capti in Hollandiam Roterodamum deducti 38. vel 39. ex ijs ſuſpenſi ſunt. Simili modo Amſterodami, & Enckhuſæ pyratæ quidam Anglici.

Quo Lector vtcunque rerum varietate recreetur, nonnulla alibi licet, quàm in Belgio, à vicinis tamen & confœderatis. geſta & quæ eandem belli cauſam ſpectant, referemus.

Angliæ Regina quia Inſulas poſſidet, ſelectas admodum naues, militeſque in ijs ſelectos habet, quibus formidabilis hoſtibus ſuis videtur, dum Hiſp. longinquas nauigationes diminuere ac impedire annititur, præcipuè eas quas in Indiam Orientalem & Occidentalem exercent, cùm vt maximam eorum potentiam infringat, Indiam vtramque liberet, gentibuſq; omnibus commercia in ijs exercendi poteſtatem faciat, tum vt aurum, argentum, diuitiaſq; cæteras participet. In hunc finem tam ipſa quam ſubditi eius naues aliquot pro ratione lucri, quod inde ex-

An. 1591.

Præmiatorũ numerus & Freybeuter / valde accreſcit.

Contributiones ad puniendos & coercendos Prædones, in prouincijs Regijs decernuntur.

Pyratæ Hiſp. & alij capti ac ſuſpenſi.

Angliæ Regina naues quaſdam emittit.

An. 1591. pectatur iam diu mari commiſêre. Quid verò hac ratione per Franciſcum Draconem Equitem alioſq; magnâ prædarum capturâ effectum ſit, ex parte ſuperius relatum eſt.

Hoc anno Mariſcura commiſſa fuit Domino Thomæ Havvart, poſtremi Ducis Nortfolcij filio. Inſtructus is erat nauibus mediocribus 4. minoribus 2. ex his prima Prætoria fuit nominata, *Desfience*, ſiue PROVOCATIO, cui ipſe præerat. Altera *Reuenge*, ſiue VINDICTA vicem eius gerens, cui Richardus Greneueldius Eques præerat. Naues hæ numero 6. quibus 6. aliæ Londinenſes iunctæ fuêre ad cibaria vehenda comparatæ, nonnullæq; aliæ roſtrata. 10. Septem. apud Occidentales Azoræ inſulas, propè eam quam floridam vocant, apparuêre, ibique anchoris ieiectis in terram nonnulli aquatum deſcenderunt. Hic dum quieſcunt roſtrata quædam aduenit, qua nuncium allatum eſt, Claſſem Hiſpanicam 53. nauium maiorum aduentare, cui D. Alonzo de Baza, frater Marchionis de S. Cruce præerat, quæ obuia Claſſi Indicæ mittebatur, vna cum Prætore Biſcaiæ, & Britandona Admiralio Siuiliæ, Marchione Armuborgi, & Loiſio Couno Admiralio onerariarum.

Naues Anglicæ inopinato in Claſſem Hiſpanicam incidunt.

Ex inopinato hac aduentante Claſſe, debiliores ſe Britanni, quam qui cum ea prælium inire poſſent, comperiunt. In Prætoria etenim naui milites maiori ex parte, & in Reuengæa 190. ægrotabant, 90. ſimiliter in cæteris. Vela igitur ventis dedêre vt euaderent. Admiralius Havvart cum reliquis ventorum vim ſuperans Hiſpanorum curſui præuenit. Reuengæa verò quia inſulæ proxima erat, id conſequi priuſquam ab Hiſpanis circumueniretur, nequiuit. Greneueldius ergo præ animi magnitudine hoſtium agmen perrumpere decreuit, at obiecit ſe magna nauis Hiſpanorum, Philippæa vocata, continens vaſa 1500. quæ copia & quantitate velorum Reuengææ vela opperuit, ita vt loco moueri impedito ventorum flatu non poſſet. Nauis hæc ingens erat & tormenta trigemino, ab vtroque latere, ordine, in vnoquoque vndecim diſpoſita habebat, & 8. ad proram eminentia, exceptis ijs quæ ad puppim ordinata fuêre. Hæc Reuengæam omni vi aggrediebatur, quæ mox in eandem omnia tormenta eiaculata eſt, vt breui diſcedere coacta ſit, & poſtea ſubmerſa exiſtimetur. Idem alijs propè accedentibus contingebat, vt & alteri cuidam Galleoni, & Prætoriæ onerariarum, quæ itidem vtraque ſubmergebatur. Deinde à quatuor alijs apprehenſa eſt, quæ eadem vi propulſæ fuere, adeò vt per quindecim horas ſeriò dimicatum ſit, vſque dum Reuengææ mali omnes, & munimenta ſuperiora disiecta crebris tormentorum ictibus fuêre. Hic præfectus Greneueldius ipſe vulneratus eſt, cui dum chirurgus vulnus curare annititur, ipſe in capite læſus eſt. Hæc pugna tam acris Anglicæ naui extitit, vt continuo cum duabus tribuſue nauibus monomachia quaſi certauerit. De nocte cæteræ naues circum eam vagabantur tormenta ſua immittentes. Et 800. ad minus ictus nauis hæc vna recepiſſe exiſtimatur.

Naues Reuengæa naui Prætoria ſola cum Hiſpanis diu fortiter ijs dimicat.

Anglicus Admiralius deſperabundus Nauem ſe cum ſubmergendã concludit.

Oriente luce matutina dũ Greneueldius ſubſidij nil reliquũ, omnibus ſe munimentis tam malorum quam acroteriorum deſtitutum, & ab hoſtibus vndique circundatum conſpiceret, mandat ſupremo tormentorum Præfecto, nauim qua poſſet optima ratione mergat. Honorificentius enim naui Regiæ, nationiq; adeò ſuæ toti eſſe putauit, gratiæ diuinæ, quam hoſti ſe dedere, cuius 53. naues maximas ſumma virtute iam per 15. horas ſuſtinuerat, quæ 15. virorum millibus inſtructæ fuerunt. Accedebat, quod præter pulueris nitritati cadũ vnũ non ſupererat. Conſenſit ergo tormentorum Præfectus, & alij nonnulli, at reluctabatur Nauarcha, Capitaneuſque inferior, melius eſſe ducentes ſeſe læſoſque ſaluarent, quàm perderent, cum honori ſuo ſatisfeciſſent. Hiſp. non minus paratos ad concedendã, quam ipſos ad accipiendam gratiã pronos viderent: leuem præterea maculã ſe ſubituros putabant, ſi Regiam nauim dederent, eo quod hæc iam in ſentina tribus locis læſa 6. pedũ aquæ profunditatem contineret, vt etiam abſq; alio adminiculo eam breui mergi oportêret. Cum hic induci Greneueldius non poſſet Nauarcha ſcaphã quadã Prætorem hoſtilem acceſsit, qui promptus eum audiuit: dum enim militẽ minus promptum ad oppugnandã amplius Reuengæam videt, metuẽs quoq; ne propius accedẽtes naues igne à deſperante propemodum hoſte conſumerentur, vitã ijs obtulit, militesq; in Angliam ſe vehi curaturũ, niſi quod nonnuli lytro à carcere aut biremibus ſeſe redimerent. Quæ conditiones acceptæ ſunt, vndè mox plures ſcaphæ ad nauem venêre, in quas milites deſiliêre. Greneueldio & tormentorũ præfecto, alijsq; inuitis naue ſuperata Greneueldius debilis admodũ ex ea ductus humaniter à D. Alonzo de Baſan exceptus eſt, qui tametſi omni cura, vt eum ſanaret, annitteretur, tamen prodeſſe ei, quin nihilominus moreretur, non potuit; triduo enim poſt cum multis alijs deceſsit: cæteri diuerſi diuerſa in loca abiêre, multiq; ex eis domum redierũt. Putantur hoc in certamine plus minus mille Hiſp. perijſſe: duæ enim naues in cõſpectu Reuengææ periere, & duæ aliæ vix littus attigere. Ij qui cæteras Anglorum naues tenuere, cum plurimis ipſi ægris onerati eſſent, potentem adeò claſſem oppugnare minus conſultum duxere, vnde toto veſpertino tempore tonitrua in illã immiſêre. Metuens verò, ne & ipſi circumuenirentur, domum redire conſtituerunt.

Nauis Reuengæa tandẽ hoſti deditur.

Paucos poſt dies exſpectata iam diù claſsis ex India adſuit. Dum verò littus propius aquatum acceſſere

acceſsére tanta repentè tempeſtas exorta eſt, vt de claſſe Indica 14. ſimul naues perirent, nullæ tamen diuitijs onuſtæ. Inter cæteras & Anglica Reuengæa vnà cum ducentis in ea Hiſpanis ad Inſulam D. Michaelis appellens, ſubmerſa eſt. Aequalem eadem hæc claſsis antea procellam ſuſtinuerat, qua non minorem iacturam nauium fecit.

Tantum de nauigatione pugnaq; naualı in præſenti propter rei nouitatē dicere operæpretiū putauimus, quam Britanni more ſuo Hiſpanos offendendo continuarunt, & anno inſequenti acceptum detrimentum duplò reſarcierunt; nam etſi Reuengæa 130000 florenorum fuerit æſtimata, tamen longe maius damnū hoſti intulerunt. Nam primum, dum nauta quidā, nomine Tomas VVitius, Lugduno oriundus in Barbariam negotiatum abiret, viros in naui ſua habens 45. ſelectos & inſtructos admodum, exonerata naui dum per aliquot menſes morari ad recipiendas alias merces cogeretur, ſubinde in mari ad loca certa, per quæ naues Indicas, vt plurimum cōmeare ſolere cognorat, petit. Accidit ergo vt 2 naues Regio nomine oneratas in Hiſp. obuias haberet, quæ antea à triremibus aliquot deductæ ipſum ſubigere conantur, at verſa fortuna ipſemet captæ fuerunt, vnà prius, deinde altera, non ſine magno ipſius periculo. Has in Barbariā adduxit. Onere poſtea recepto eas vnà domū adduxit. Continebantur his nauibus plures quam 4000. arculę Mercurio repletę, quarum vnaquęq; libras 150. continebat, centenariumúe vnū & dimidium, & plures quam 100. cadi vino pleni. 10. verò dolia diplomatibus Pontificalib. repleta pro viuorum, defunctorumq; animabus, in Regiones nouæ Hiſpa. Iuratanem, Qnatimaliam, Honduras, & Philippinas tranſmittenda. Quæ omnia plus minus tricenis flor. millibus à Rege comparata 2300000. ducatis, ibi rurſus diuendi potuiſſent, vt nunc intelligatur, quantus Mercator Rex ipſe ſit, & dubium illud tollatur, vnde Regi tantæ diuitijs ex ijs locis adueniant, ſciendum eſt. Vt ex inſtructione literarum in hiſce nauibus inuentarum patefactū eſt, Regem etſi tam in Indiam, quam Hiſpa. Mercurium deuehi vetuerit, tamen Indos cogiſſe illum, niſi à ſe ſolo emere, & argento puro æquali cum illo pondere, redimere. Vnde computatione facta pro 1400. his arculis centum duo millia centenariorum argenti puri recepturus fuiſſet, quod 24. millia ducatorum effecit. Adde 2072000. Diplomata, pro quibus ſingulis incolæ duos, & 18000. pro quibus ſingulis quatuor Reales, ſoluere adiguntur. Præterea magnam copiam librorum Miſſaticorum deauratorum, quæ omnia carè æſtimata: ipſi tamen paruo aut nihil conſtiterūt computatione facta. inueniet Diplomata hæc ad ſummam 400000. ducatorum excurrere, quibus binis ſummis Rex pro hac re ſpoliabatur.

Angli damnū paulo ante acceptum, iterū reſarciunt.

Quomodo & vnde Hiſpani Theſauros ſuos in Indiacō quærant.

Adhæc Britanni in Inſulis Terzeræ cuius ſupra meminimus, menſe Aug. 1592. duas galleones ex India Orientali venientes, varijs ſpeciebus, precioſisq; mercibus onuſtas arripuere, quarū altera S. Crucis nomen habuit, quę antea in 18. Britannorum pyratarum, naues inciderat, qui eam viribus diffidentes dereliquere. Sed cum ſub verſperam vento ſecundo propius ad littus acceſsiſſet, vectores egreſsi, & precioſioribus quibuſcunq; aſſumptis, nauem incendere. Altera mater Dei dicta, poſtea iiſdem occurrit, quæ tandem à nauibus Cumitis Comberlandiæ oppugnata & deuicta, in Angliam adducta eſt, continens vaſa 1500. ſeu acatia 300. æſtimataque fuit, 1000000. ducatis. Niſi hæ naues diiunctæ fuiſſent ab Anglis deuinci nequaquā potuiſſent, propter nimiam Britannarum nauium paruitatem. Tantum de geſtis Anglicis.

Angli duas Galeones Hiſpanicas capiunt.

Priuſquam nunc de expeditione Parmenſis in Galliam agemus, in animo eſt referre, quomodo is in gratiam & commodum ſubditorum, qui nimijs exactionibus onerabantur, præter iam ante emanatum vtile Edictum contra Prædones, vulgo Vrÿbeuter/ nomine Regis permiſerit negotiationem cum Hollandis, Zelandis, & alijs Rebellibus, ita vt continuando cōmercia inter ſubditos, eas merces importari, & exportari poſſent, præter ea quæ edicto ex(c)iperentur; modo vectigalia & collectas pro mercibus illatis euectisq; iuxta factam taxationē exſoluerent. Prohibitæ verò merces hæ fuére, omne genus armorum, & munitionis bellicæ frumenti, æris ſuſilis. item lupulus. goſſypium, linum, telas ex lino cōfectas, ligna arborum altiorum, vt vlmi, Quercus, Fraxini. Ea verò quæ importari vetita ſunt, hæc erant panni omne genus lintei ſerici in Anglia aut Prouincijs rebellibus confecti, ſal candidum, niſi certa ſalis rudioris quantitas, inuehatur. Edictum hoc publicatum eſt an. 1592. Decemb. 6 Licentorum quantitas vectigalib. maior erat. Eadem commercia Ordines Prouinciarum vnitarum conceſsere.

Parmēſis ſub ſolutione ſeruus vectigaliū & licentiæ, cū vnitis Prouincijs certarum mercium negotiationē permittit.

Quod ad res Gallicas attinet, vt Rex à Parmenſe ſit impeditus Lutetiam Pariſiorum ſuperare, ſuperius relatum eſt. Hac de cauſa omnium confœderatorum auxilia Rex adhibere commotus eſt, vnde Vicecomitē Turainæum in Angliam ablegauit, qui inde vnà cum Horatio Pallauicino Equite à Regina miſſo in Germaniam diſceſsit, vnde auxilio quorundam Germaniæ Principum ingentem equitum, peditumque exercitum eduxére, qui ea lege conducti ſunt, ne intra menſes quinque proximas pecunias exigerent. Hi omnes à Præfecto ſuo generali, Anhaldiæ Duce recenſiti, in Galliam priuſquam Lottaringiæ Dux eos tranſitu prohibere poſſet, ducti fuere.

Rex Galliæ auxilia conſequitur ex Germania, Anglia & Prouincijs vnitis.

Angliæ Regina Comitem Eſſexium Præfectum 4. peditum & 3. equitum millibus, cum tor-

An. 1591. mentis aliquot minoribus, quæ Canones gemini vocantur, in auxilium Regis miſit.

Vnitæ Prouinciæ Belgij plurimas naues bellicas miſere & 8. Canones maiores, & 4. Colubrinos, cum omni prouiſione pulueris nitrati & ſerreorum globorum, quibus exponendis, dirigendis, & eiaculandis 200. nautas præfecerunt. Paulò etiam pòſt Comitem Philippum à Naſſau cum ſua cohorte & alia quadam Scotorum (cui præerat Præfectus Balfour) quæ tria millia virorum efficiebant.

Pontifex ſuccurrit confœderatis Gallis & Regem excommunicat.

Papa Romanus Sfondrato, dictus Gregorius 14. confœderatis Gallis in auxilium miſit agnatum ſuum, Franciſcum Sfondrato, Ducem Montis Martiani creatum, cum 6000. Heluetiorum, & 2000. Italorum peditum, quibus iuncti erant equites mille, qui ex Italia ſimul venere, ſerius tamen, quam vt Germanos tranſitu prohibere poſſent.

Deinde vnà miſſum eſt diploma datum 1. Martij. Anno 1591. per nuncium Pontificis Marcellum Landrianum, quo denuò Regem excommunicabat. Contra quod ſummus Galliæ Senatus edictū promulgauit, quo idem diploma, ſeditioſum, verbo Dei & SS. decretis contrarium, Gallicæ Eccleſiæ libertati aduerſum, ſcandali ac erroris plenum declarabatur. Concluſum ergo eſt, vt id à Carnifice laceraretur ante Palatium exureretur. Præterea ſancitum, ne quis id haberet, relegeret ſub pœna criminis læſæ Maieſtatis, amiſsioneque priuilegiorum.

Diploma Pontificiū per Carnificem comburitur.

Ad hæc eundem Papam hoſtem Regni Galliæ: turbatorem pacis Chriſtianæ, & Sanctæ, Catholicæ & Apoſtolicæ Romanæ Religionis, auxiliatorem & amicum coniuratorum, tam aduerſus præſentem Regem Henricum 4. quam poſtremum, Henricum 3. nefarie adeò interemptum. Quapropter in poſterum omnibus Romam abire, quacunq; etiam de cauſa interdixerūt. Poſtremo vbicunq; dictus Marcellus Pontificius Legatus, viuus vel mortuus inueniretur, iuſtitiæ traderetur. Eadem, qua præſcriptum eſt forma, dictum diploma Pontificium in elata Pyra Canæ, & alibi exuſtum eſt.

Ad mandatum Regis Hiſp. Parmæ Dux Spaa Bruxellas profectus eſt, vbi ad vrgentem Galliç confœderatorum deprecationem, qui ad eum ablegauerant Comitem Breſsiacum, aliotque cum pretioſiſsimis aliquot cimæleis Coronæ Gallicæ à decem non minus Regibus collectis, ex auro, argento, tapetia belluata, quæ omnia Antvverpiæ ſunt diſtracta in ſubſidium belli confœderatorum.

Parmēſis præparatio in Galliam.

Parmenſis in mādatis dederat Magno, Duci Saxonico Lavvenbergico quindecim militum vexilla conduceret, quorum delectus Lingæ ageretur. Furſtenbergo cuidam vexilla 10. quæ in ditione Luxenburgica recenſerentur. Item Colonello Surtio, vt in Lotharingia, vbi Dux præſcripturus eſſet delectū ageret, Brendelio, vt 10. vexilla conduceret, eaq; prope Carpen luſtraret. Schonbergo, vt 2000. equites conduceret eosque prope Berbur cenſeret, ſimiliter Eckenborgio vt 1200. conduceret, & propè Aquiſgranū ad Monaſteriū S. Cornelij & Barlamontio vt totidem in Lotharingia recenſeret, Eduardo Badenſi Marchioni quoq; eiuſmodi mandati dederat. Aſt hæc 46. peditum vexilla, & 4000. millia equitum, non eo modo quo decretum erat, colligi potuere, quia Proteſtantes promptiſsimos quoſque antea eduxerant, & cæteris iam in numerum receptis, tranſitum vbi id fieri poterat, prohibebant. Nam qui Hamburgi nomina ſua dederant, antequā recenſerentur, fugam cœpere, ob diſſenſiones inter Capitaneos & Commiſſarios, ratione ſtipendiorum ortas: Copiæ verò Eckenbergij diſgregatæ ſunt ab Ordinum militibus eorumq; fautoribus. Propè Coloniam nihilominus bona pars luſtrata eſt. Pars etiam Hiſpanor. & Italor. ex Italia venerit. Turmæ etiam ordinantiarum equitum Belgarum cum aliquot copijs peditum adeſſe iuſſa ſunt, inuitis licet Arteſienſibus & Hannonienſibus, qui tot ſe hoſtibus cinctos quærebantur. Seditioſis etiam Hiſpanis ac Belgis ſtipendia exſoluta ſunt, in veſtibus pro menſe vno, pecunia pro tribus quatuorue. Copiæ verò Arenbergij & Barlamōtij, quæ mille ferè militibus conſtabant circa Dalen oppidum hærentes 36. menſium prætentitorum ſtipendium exigebant, & præ fame ac inopia moriebantur.

Petro Erneſto Comiti Manſfeldiæ Gubernatio Belgica abſente Parmenſi committitur.

His præparatis Parmenſis Ordinum Brabantiæ & cæterorum petitioni ſatisfacere volens, vt ſupra relatum eſt, Erneſtum Manſfeldiæ Comitem Gubernatorem & Capitaneum generalem (abſente ſe) conſtituit, idq; ex præſcripto Regis. Præter eum Cōſilij ſecreti participes fuere, Dominus in Aſſonuil, Præſes Richardotus. Ferdinandus Salinæus, qui exercitus generalis auditor fuerat. Foiſſardus D. in Brocho, Doctor Hœſtius, Ferdinandus Varranemanus, & D. Macius, Magiſtri Cōſilij Theſaurarij fuēre, Comes Arenbergius, Champignæus, Gazophilactes Drinkvvaart, Batauus: Commiſſarij D. in Chaſſelij, D. in Merode, Douerloper, D. de Hingene, D. in Grobendonck, Filius Caſpari Schets, qui antea Theſaurarius fuerat, multis dotibus eximius.

Parmenſis exercitus in Galliam numerus.

Eo modo inſtructus Parmæ Dux tria millia equitum, & decem millia peditum, vnà cum ijs quos præmiſerat, habuiſſe reputatur, additis 40. tormētis, & duobus millibus curruū, quibus neceſsitate ita exigente repente munitionem ſibi extrueret. Profectus ergo eſt Bruxellis 26. Nouemb. Valencenam, vbi iuniorē Guiſiæ Ducem obuium habuit. Quia verò Legatos Cæſaris aduenifſe compererat, mox Bruxellas reuerſus eſt, & 13. Decemb. Landreſium redijt.

Mottæus

Motteus interea, dum Præſidiarij oppidi Cappellę Thiraſsiæ, in Belgium Therlonũ vſque (quod Galli nunquam ante fecerant) excurriſſent, & deprædarent, oppidum ex inſidijs occupare tentabat, ſed fruſtra. An. 1592.

Parmenſis cum Feram appropinquaret, vrbs ei deditur, cui Motteus, creatus Comes Fuerbecquęus, præficitur: iunctis itaq; copijs Pontificijs, & Mainijs, Parmenſis, Roram proficiſcitur, & ſic verſus Sequanam vi hyeme & penuria preſſus, multum temporis inutiliter conſumebat.

Rex Galliæ enim, Carnuto, vulgo Chartres, iam poſt diuturnam obſidionem occupato, Principes Anh[...] Germanos mi[...] a[...] qui omnia pa[...] a conſumerent; interim Rothomagum, quam Parmenſis lib[e]rare conabat[u]r, obſidens, eũ propius accedenti, indies cum aliquot tur[m]is prouocado obuiam ibat. M[are]ſchallũ Bironium in obſidi[o]ne relinquens. H[...] in v[e]litatione quadam Rex in latere, abſq[ue] damno tamen [...]bo perdito læſus eſt. *Parmenſi Fera ded. tur.*

Parmenſis Neufchatelu potito, certi[o]r fa[ct]us Comitem Philipp. N[aſſ]ouium circiter 3000. militum ex Hollandia recenter adduxiſſe: poſtquam pauci è ſuis, qui ſæpius ex[cu]rrebant, Rothomagum intraſſent, conſtituebat paululum quieſcere, [&] ſeſe reficere, quia iam duobus menſibus brumalibus, magna penuria Pabulorũ laborans, morbus exercitum [in]u[ad]erat. Ita 3. Martij retrocedens, Sequanam tranſit, & obſidet Rue oppidũ in Pictania, quod Confœderatis maxime oberat. Sic liberationem Parmenſe non proſequente, ſed interim hincinde de pacis cõditionibus, collocutione facta, Rex Nobilibus ſu[is] domum [r]eficiẽdi cauſa redire permi[s]it, eandem ob rem equites Germanos in ditionem de Caux mittens, ſecumque in obſidione ſaltem Belgis & Anglis retentis. Parmenſis interea Rue obſidens, ægr[o]to[s] milites cum ſanis e præſ[id]ijs circumiacẽtibus permutatis, & menſe Mar[tio] foſſis & Paludibus, faſciculis ligneis impletis, iam ad muros aſcendendos peruẽtum erat, [...] Præſidiarijs oppidani recluſo quodã aquæ ductu, vi aquæ faſciculi auecti, & mu[lt]i milites [...] [...], Propugnac[u]lo quoque veteri, quod paulò ante occuparant, ipſis expulſi. *Parma Sequanam retrocedo tranſiẽs obſidet Rue.*

Parmenſis interim in locum dem[o]rtuorum, & ægrotorum alijs ſuffectis, 16. Aprilis, rurſus Sequanam tranſiuit, [...] & di[r]ecto inter currus bene mun[ito] [Rotho]magum tendit. Cumq; 17. April. ad 5. miliaria prope vrbem appropinquaſſet, Rex de tam [ſ]ubito [a]duentu non certioratus, obſidionem ſoluens, verſus Pont de L'arche cum reliquo exercitu proficiſcitur, Ita Parmenſis ciuitatem hanc liberauit, & commeatum quem [ſe]cum habebat, inuexit, [&] at pleniorem liberationem promittens, confeſtim Caudebekam o[p]p[id]um iuxta Sequanam infra Rothomagum (quod impedimento hactenus fuerat, quo min[u]s aliquid mari, vel e [P]ortu Gratiæ, vulgo Hable de grace) aduehereretur inuadit, & tormentis di[ſ]po[ſi]tis, 28. Aprilis occupat, vbi in brachio vulneratur, atq; Belgarum naues bellicæ cum alijs tormentis i[n]de recedere coguntur. *Parmẽſis rurſus Sequanam trãſit, & Rhotomagum obſidione liberat.* *Parmẽſis Caudebekam occupat. vbi vulnus accipit.*

Interim Rex vndiq; exercitu[m] [ſ]u[u]m recolligebat, qui cõſtabat duobus millibus, & quingẽtis equitibus, & maxime ex parte Nobil[ib]us, totidemq; eq[u]itibus Germanis, ſub Principe Anhaltino, & tredecim millibus peditibus; cùm quibus Parme[nſ]em prælij cõmittend[i] cauſa, ſi fieri poſſet, inſequebatur. Parm[en]ſis autem poſt ex[pu]gnatam Coudebekam, caſtra ſua metauerat Bochimonti & Iuetoti: vbi 4. Maij Rex 7. plu[res] [le]giones adortus, cecidit, & ex ſuis munimẽtis eiecit, maximè Hollandorum & Anglorum vi[rtu]te. Sexto Mai[j] rurſus aliquot cohortes profligauit, & deniq; Iuetotum aliaq; loca oc[c]up[a]t, Parmenſis exercitum Coudebekã repellens. Decimo Maij Rex acie inſtructa, Parmenſem ad prælium alliciebat, & ſelectos aliquot ex ſuis in pagum Kanſon mittebat, qui 22. Cornettas, vt vocant, equitũ leuioris, & 7. Bendas grauioris armaturę, item 3. vexella Germanorum, ibi cõmorantes fortiter, & inopinato aggrediebantur, vt plurimi equos aſcendere non poſſent, ſed ijs relictis fugere cogerentur. Regijs militibus prædę iam intentis, Parmenſis ſtatim partem haſtatorum, Muſquetariorum, & aliorum vndiq; eo miſit, ſed Philippus Comes Naſſouius cum 100. haſtatis, & 100. Muſquetarijs eorum impetum tamdiu ſuſtinuit, donec iunioris Bironij & aliorum cohortes iterum in ordinem redigerentur, & illi recedere cogerẽtur. Ita Regij milites victores ingentem conſecuti ſunt prædam, ſecũ abducentes circiter 3000. equorum, & quaſdam ciſtas Parmẽſis pecunia refertas: incendentes quoq; pagum. Ex his equitibus maximum damnum patiebantur Bendæ Belgicæ Ordinantiales ſub Principe Chymaio, & Baſſutio, adeo vt Chymaius omnia relinquens, in Arteſiam fugeret, idq; fere nullis ex Regijs deſideratis aũt læſis. Quamobrem Rex in Dei laudem iubebat in veſpertinis precibus caui 76. Pſalmum Dauidis. *Rex recollecto exercitu Parmenſem inſequi[t]ur, & ad Prælium inuitat.* *Parmenſis milites cæduntur & ſpoliãtur.*

Cùm iam videret Parmenſis ſe vndique magis magiſque premi à Rege, qui ipſi omnem frumentationem & pabulationem impediebat ad fluuium vſque repulſis, conſultius putauit Sequanam tranſire, quam prelium anceps committere contra tot fortes viros Nobiles, ſub conducti primarij, & expertiſsimi Imperatoris totius Europæ, Contentus honore aſſecuto & eo expedirõ, in quem finem venerat, ſine mora è Regione Coudebeque ab altera parte Sequanæ munimentum extruit, & ripa tormentis bellicis impleta, ſub defenſione illius maximis Pontonibus, qui cordis attrahebantur 11. Maij, omnem equitatum & peditatum traijcere voluit, idq; *Parmenſis cũ exercitu clam elabitur ex manib. Regis, & Sequanam tranſit.*

An. 1592. ita clam & ſubtiliter, vt vix reſciſcere Rex potuerit, eo autem cognito ſerius id factum eſt, vt eum impedire impoſsibile fuerit.

Rex [illegible] hoſte eò modo [illegible] manibus elapſo, ſtatim aggreditur Coudebequam 300. militibus, maxima ex parte Hiſpanis munitum. Hi 15. Maij ſeſe dedunt ſub conditione Rothomagum proficiſc[illegible]

Parmenſis cũ exercitum in Belgiũ redit.

Pa[illegible] equitatu [illegible] peditatu traducto ocyus ad Suburbia Rorhomagenſia, vulgò S. Seuere nuncupat[illegible] te[illegible] [illegible] ſi ibi caſtra metaturus: ſed inſecutionem Regis veritus, ſine mora & intermiſsione pro[illegible] [illegible]atu[illegible], & 15. Maij Tureuſium prætetiens, ipſemet 17. eiuſdem, in vrbem Pariſienſem [illegible] tus in viciniam venit. Inde per Pontem Charentonium in alteram oram Matron[illegible] [illegible], Rex [illegible] ra eum inſequens ad [illegible]anum Dioniſij. Parmenſis autem in Belgiū Spadam [illegible] quemadmodum & Pontificis copiæ, atque Heluetij miſerè, & ſumma inedia con[illegible] [illegible] mum p[illegible]ieruht.

Hac ratione Parmenſis vltimam ſuam expeditionem feliciter & callidè ſpatio vnius menſis peregit videlicet Rothomagum liberando, & commeatu mediocri ad ho[illegible]i diutius reſiſtendum [illegible]uando. Quanquam nullo ferè vrbis emolumento, eo quod Rex paullò poſt Qui[illegible] ſium intra Rothomagum in flumine ſitum, vallis extructis in ciuitatem re[illegible], e qua nauigationem fluminis liberam impediebat, quo etiam quandoque naues Hollandi[illegible] clientes

Rothomagenſes & Pariſienſes extra ſitu vndique Propugnaculis & munimentis neceſſaria ab hoſte emere coguntur.

ſolutione vectigalis, vulgò Licentijs, quæ maximæ erant, inuectionem Roth[illegible] permittebant, vnde [illegible] ipendia præſidiariorum, & impenſæ in fortificationem. [illegible] colligebantur. Idem etiam Pa[illegible]enſ[illegible] us, magna rerum omnium penuria [illegible] [illegible]ibus co[illegible]ebatur. Multa enim c[illegible] irca extructa erant munimenta, & hac [illegible]ate Rex inter I[illegible] & Pontem Charentonium, in peninſula quadam, fortiſsimum Propugnac[illegible] raverat, cui præpoſitus D. Teligni [illegible] & Lanouin[illegible] tranſitum Sequanæ & Matronæ obſtruxerat. H[illegible] modo potentiſsimæ [illegible] hæ vrbes omnino ex hauriebantur, atque [illegible] rata pecunia, eaque de p[illegible] ci ab hoſte quibus in[illegible]gebant emere cogebantur, ſeſe ip[illegible] os quaſi c[illegible]igando.

Hoſtes Coronæ Gallicæ plus amittunt quam obtinēt, inter quos Sabaudus.

Ita in Gallia bellum perdurabat, etſi Rex diuerſis diuerſiſque locis o[illegible] inuiſſet v[illegible]orias etiam cõtra externos, videlicet Ducem Sabaudiæ & Lotharingia: quorum v[illegible] vel palam conſtat) ad Regnum aſpirabat, vel ad minimum partem eius ſuis [illegible] ad[illegible] [illegible]udebat. Verum proprio incõmodo & iactura didicerunt, quã periculoſum ſit eſſe ingratũ, & o[illegible] ali[illegible]ctionem addere. Nam Sabaudiæ Dux ſæpius à Diguerio cæſus eſt, quaſd[illegible] m que ciuitates etiam in Pedemonte, vnde [illegible]ate [illegible]bat aditus in Italiam, amiſit, qua de cauſa multi Principes Italiæ culpati ſunt, quaſi ad i[illegible] [illegible]guerio pecuniam & opem ſubminiſtrarent.

Lotharingo reſiſtit Bullionæus.

Lotharingo opponeb[illegible] Rex Vicecomitem Turenium, qui in vxorem duxit vnicam filiam Bul[illegible]lonæam, Dominam Sedani, & Iameti [illegible] à Rege in Mareſchallum Galliæ creat[illegible] iamq; Dux Bullioni [illegible]actus, m[illegible] [illegible] as contra [illegible] o[illegible] ha[illegible]ingum obtin[illegible], eiuſque ciuitates quaſdam occupanit, & quo minus filius ipſius Cardinalis ad plenariam poſſeſsionem [illegible] copatus Argentinenſis perueniret, impedi[illegible] ne[illegible] [illegible].

Montmorencius cædit Ioieuſium.

Mariſchallus Dux Montmerencius in Languedocca Regis partes contra Principes ex Hiſpania miſſos, valde tu[illegible]atus e[illegible]l, & Ducem Ioieuſium Villenuis prope Tholoſam obſidentem cecidit, qui ibi etiam occubuit.

In Britannia Hiſpani quoque finem ſuarum intentionum conſequi non potuerunt, idque opera Anglorum, & ipſorum Incolarum, qui malebant, ſub gallico Imperio permanere, quam in Hiſpanicum deuenire, quod etiam in vrbe Pariſienſi viſum fuit, cùm Hiſpani tam in [illegible]iperent tam Eccleſiaſticis quam ſecularibus nimis inſolenter minari, & cæteris v[illegible]bibus inſidiarent,

Zelotopia inter Gallos & Hiſpanos. Competitores Coronæ Gallicæ.

quæ res magnam zelotopiam peperit, vti patuit in exercitu Parmenſis & Maynij, ac magis magiſque aucta eſt, cum Pontifex, Hiſpanus ipſius fautores Confœderati, ſummopere e[illegible] nem noui Regis in Gallia vrgerent. Cuius Competitores erant Rex Hiſpaniar. v[illegible] eius [illegible], Dux Sabaudiæ, Lotharingiæ, eiuſque filius Main[illegible] ipſe, & Nemourſius: ſed iunior Gui[illegible]us, qui anno præterito callidè è carcere elapſus erat, maximam inter hos habebat fauorem.

Rex quoque in ſecuritatem Reformatorum, curauit grauia, & tum temporis adhuc vigentia Edicta contra ipſorũ vitã & bona, aboleri: quo in Iulio An. nonageſimo primo in conuentu Mantenſi Cardinalis & alij adduci non poterant, ſed in manifeſta congreg[illegible] præſentibus Archiepiſcopo Bituricenſi, Epiſcopis Mantenſi, Bauoilio, Baieuſio, Mariſ[illegible] quoque [illegible]ironio, Cancellario, Conſiliarijs, Secretarijs, Præfectiſque Ærarij, Rex ſummopere vrgebatur vt fieret Catholicus. At reſpondebat, ne quis hac de re mentionem faceret, niſi Hiſpanis priusè Gallia expulſis, tum ſe deliberaturum. Interim ſe nolle Reformatis v[illegible]lam iniuriam fieri, cupereque tam illos, quam Catholicos defendere: eo quod maxime Nobilium Reformatorum opera ad Coronam peruenerit, & multos ex Gallia bannitos, eorumq; bona confiſcata [illegible] qui ſolum ſuis promiſsis confiderent, quæ etiam ſeruare, eoſque æque ad honores & o[illegible] [illegible] mouere vellet, ac Catholicos, maioris mali & belli vitandi cauſa.

Hi

His & ſimilibus verbis grauioribus in fauorem reformatorum prolatis, Marſchallus Bironius docebat magis quam neceſſarium eſſe, vt Reformatis ſecuritas daretur, Hugenotasque verè Galliosesse, qui nunquam ad pacem coacti fuerint, ſed eã ſemper quæſierint: contra ſuadentes à Ligiſtis ſiue confœderatis planè eſſe falcinatos. Hoc modo Reformatis aliquam ſecuritatem conſequebantur, poſtremis Edictis aduerſus iptos promulgatis, abolitis, & eneruatis.

Ita res Galliæ in eodem permanebant ſtatu, & Rex licet multas obtinebat victorias & ciuitates, tamen [illegible] tosa plenariam obedientiam cogere non poterat. Quare ſæpius ſolebat dicere ſe Regem eſſe abſque regno, Marſchallum [illegible] re, & bellum [illegible] ſq [illegible] bell neruo: qua arcebat maxime, eo quod nulla Prouincia [illegible] plene [illegible] ſe [illegible] pro [illegible] tu agebat. Quamobrem Germanos ſub A[illegible] tantes, iam [illegible] valde [illegible] dimiſit.

Supra retulimus, quomodo Imperator Rodolphus anno præcedenti tentauerit pacis tractationem inter Regem Hiſpaniarum & Prouincias [illegible], Rege prioribus inhærente, id ſibi non expedire. Sed [illegible] Regem [illegible] remanſit vtrumque quam antea, quo Prouincias [illegible] legationem in Belgium miſit, videlicet, Salentinum Comitem Henbergium, [illegible] Comitem Lippenſem, Iohannem dominum de Bernſtein, Ottonem Henricum de [illegible] Baronem in Rheid, Theodorum Echtium à Meyebrun [illegible] Vvirzburgenſem, & Philippum Fomillidium Doctorem. Hi in Decembri magno [illegible] Bruxellis exceptierant maximis Regis expenſis, cum Parmenſi antè diſceſſum ſuum in Galliam [illegible] erant, vbi ad [illegible] Ianuarij [illegible] ntes, nullumque reſponſum ex Hollandia accipientes (cum Ordines generales [illegible] rem conuocari deberent) domum redierunt, & ſoli Baroni Redenſi mandatum dederunt ſaluo conductu in Hollandiam proficiſcendi, qui etiam in Aprilem vſque ibi detentus fuit, 7. eiuſdem ſcriptum reſponſum ipſi ab Ordinibus generalibus traditur, ſequentis tenoris.

Ordines generales Prouinciarum vnitarum, intelligentes Imperatoriæ Maieſtati placuiſſe ablegare Comitem Henbergicum, Lippenſem, & alios, [illegible] iationis cum Rege tractandæ vel Pacificationem anno 1579. Coloniæ inceptam [illegible] & per [illegible] culus rei gratia Baro de Rheid [illegible] Martij petiuerit, Legatos hoc ad nitti [illegible] re accurate deliberata ſummas Imperatoriæ ſuæ Maieſtati de ſingulari in hac Prouincias [illegible] ectione, agunt gratias, obnixè petentes, M.S certò ſibi perſuadeat & credat, ſe à Deo Omnipotenti nihil aliud vnquã quæſiuiſſe, aut etiam quærere, quam vt cruenta hæc bella, quæ tot iam annis in Gallia & hiſce Belgicis Regionibus ab Hiſpanis eorumque ſocijs & fautoribus, exorta, continuata ſunt, diuina ope, & auxilio bonorum [illegible], ac vicinorum, in ſecurum aliquem ſtatum commutari, indeque vniuerſæ Chriſtianitati [illegible] duratura que Pax conſtitui atque ſeruari poſſet, ad quod Maieſtas ſua plurimum [illegible] non dubitantes quoque M.S. in hoc negotio ſincerè, & ex paterno cor[illegible] re [illegible] ratis ijs quæ in [illegible] tionibus præcedentibus quæſita ſunt, ac nunquam [illegible] non [illegible], quam omnes Hiſpanorum de pace tractationes, dolo & inſidijs eſſe [illegible].

Pacem enim cum Principe Auraico anno 1574. & Bredæ anno 1575. initam, Prouincijs non niſi ſummam incommoda, & multarum ciuitatum perditionem attuliſſe. Similiter contractum cum Ioanne Auſtriaco [illegible] anno 1577. initum, doloſum fuiſſe, & violationem Pacificationis Gandauenſis anno 1576. publicatæ, directò & apertè cauſaſſe: quam inſecuta ſit violenta in[illegible] arcis & vrbis Namurcenſis, Charlemontij, Marienburgi, & aliorum locorum cum multorum hominum ſanguinis effuſione, anno 1578. Poſt hæc propoſitionem Pacis per Baronem de Selles factam, [illegible] mentum ieciſſe, quo Prouinciæ Arthesia, & Hannonia ſeſe à cæteris ſepararent, Pacificationem Colonienſem inſuper plenam earundem Prouinciarũ Principum atque Nobilium de[illegible]ionem vrbis Traiectenſis & Buſcoducenſis amiſſionem effeciſſe: Quo vnà cum Regina Angliæ anno 1587. & 1588. inſtituta pacis tractatio tetenderit, in aperto eſſe: nimirum, vt prætextu hoc, non tantum ſibi haſce Regiones, ſed etiam totum Regnum Angliæ ſubiugare poſſent, vti præparatio famoliſsimæ claſſis Hiſpanicæ emiſſione, durante etiam de pace inter Anglos & Belgas colloquio, ſatis oſtendiſſet: quare etiam Ordines generales (ex præcedentibus indicijs & actibus ſibi imminentia damna perſpicientes) tunc de firma aliqua pace nihil ſibi potuiſſe perſuadere. Maiori difficultate iam reconciliationem tentari, cum eo tempore tot tamque apertæ Hiſpanorum machinationes inſidioſæ pateſeciſſent, neque hactenus minimum ſpecimen alicuius fidelioris aut ſincerioris tractatus ſeſe oſtendiſſe, ſed potius de contrario interea alios doloſos & violentos conatus detectos eſſe, nimirum, quomodo Ligiſtas ſiue Confœderatos in Gallia contra legitimum ſuum Regem, vltimo defunctum, inſtigauerint, eumque perſecuti ſint omni violentia, fraudeque: imò cum demum per manus Eccleſiaſtici occidendum procurauerint, toti orbi terrarum eſſe notorium.

Præterea quemadmodum Hiſpani eorumq; aſſeclæ, in multis Prouincijs Gallicis Imperium

Rodulphus Cæſ. legatos in Belgium mittit.

Reſponſum Ordinum Prouinciarum vnitarum, ratione Pacis.

Rationes quare Ordines vnitarum Prouinciarum in pacis tractationem conſentire non poſſint.

An.1592. & dominationem uſurparint, & præſentem Regẽ hæreditario ſuo iure priuare voluerint, quo ſuam præſumptam Monarchiam ſiue potentiam in omnes Reges & Principes ſtabilire poſſent, de eo teſtari poſſe expeditiones in Galliam per Ducem Parmenſem factæ, anno 1590. & in fine anni 1591. atque etiam hoc anno, quantas eo miſerint copias, quæque adhuc ſint in Britannia, Gallia Narbonenſi, & Prouincia, cuiuis eſſe notorium.

Dominis Ordinibus non paruam quoque inijciſuſpicionem, propoſitionem hanc Pacis factam in conuentu Franckfurtenſi, menſe Decembri, cum iam Parmenſis maximis Belgicis copijs præſentem hunc Regem ſubigendi, & coronam adimendi cauſa profectus eſſet, tractationemq; poſt reditum ipſius iterum dilatam vſque ad tempus, quo non minoribus viribus in Galliam in fine an. 1591. ire paratus eſſet. Suſpicionem inſuper augere ſequentia, quod Pacis hæc ſolicitatio ſuccedat recte in locum promiſſæ, & exſpectatæ executionis, in conuentu Circulorum Sacri Imperij contra Regem Hiſpaniæ, & Ducem Parmenſem decretæ: atque Oppidorum & Munimentorum ab ipſis in præiudicium Imperij occupatorum, & poſſeſſorum reſtitutionem concernentis: qua in re D. Ordines à ſua parte prompte & ſincerè anniſi ſint Imperio ſatisfacere, atque impoſterum ſemper ſatisfacturos eſſe.

Præter hæc omnia D. Ordines de hoc pacto ſpecialiter & particulariter informatos eſſe per literas Regis Hiſpaniæ & eius primarium Secretarium Idiaques ad Legatum Regium Guilielmum de S. Clemente in aula Cæſ. Maieſt. commorantem ſcriptas, & interceptas. Hæc quoque conſideratione digna, quæ nomine Regis Hiſpaniæ publicis Edictis emanatis contra vetuſtam Imperij ciuitatem Aquiſgranenſem decreta ſunt.

Gubernatio Iuliæ, Cliuiæ, & Montis ditionum magis Hiſpan. quam interna.

Accedere etiam iam pridem Duſſeldorpij inceptam reductionem Gubernationis Prouinciarum Iuliæ, Cliuiæ, & Montis; quæ talis ſit, vt nunc magis quam vnquam dubetur, an potius ſit Hiſpanica, vel ditionum iſtarum propria, vt eræ Hiſpanicæ aſtutiæ.

Denique D. Ordines non poſſe non meminiſſe, miſerabilium ac crudelium perſecutionum & ſuppliciorum, quæ in Gallia & hiſce Prouincijs continuantur, & ortum habent, ex Romana illa Maxima, QVOD HAERETICIS ET REBELLIBVS (inter quos incolæ harum Regionum, ſed iniuſte numerentur) NON SIT SERVANDA FIDES. Quo conſiderato, Ordines generales (qui iuramento & officio ſuo ſatisfacientes de defenſione & conſeruatione Prouinciarum vnitarum, earumq; incolarum Deo omnipotenti, & vniuerſo mundo rationem reddere deberent) non videre, quomodo cum fructu progreſſum propoſitæ tractationis Pacificatorij permittere poſſint, in Prouincijs vel extra, abſque Reginæ Angliæ, (cum qua hanc & alias ob cauſas fœdus contraxerint) neque etiam Regis Galliarum aliorumque Principum, & Rerumpublicarũ conſenſu & ſcitu, cum quibus omnibus vnanimiter & communiter ſint confœderati.

Ideoque S. Cæſ. S. Maieſt. (quam ſemper obſeruare, cuiue officia præſtare obligati ſint) placeat in bonam partem accipere atque interpretare, ea quę S. M. 1. Ian. 1591. ſupplices ſcripſiſſent, quæ ſequendo ob legitimas & graues cauſas in oblatam Pacis tractationem deſcendere atque conſentire non poſſe.

Rogantes Dominos Legatos Sac. C. M. haſce ſuas rationes fideliter referant. D. Ordines, præuiſo infructuoſo exitu, optaſſe Legatos ab hac moleſtia liberatos fuiſſe, de quo eorum aduentu cognito eos ante poſtremam ſuam conuentionem certiores facerent.

Gratias agentes Legatis omnibus & ſingulis, imprimis Baroni de Rheid/de officijs his Prouincijs præſtitis, cum promiſſione recompenſationis dignæ, &c. Excuſabant denique huius ſui reſponſi longiorem dilationem, cum D. Ordines generales hyeme & glacie impediti prius congregari non potuerint; quibus tandem congregatis Baronis Rhetij, propoſitionem audierint. Sperantes, & obnixè rogantes Cæſarea ſua Maieſtas hanc ſuam excuſationem legitimam clementer accipere, & ſibi ſtatum harum Prouinciarum in totius Chriſtianitatis emolumentum commendatum habere dignaretur. Actum & concluſum in conuentu D. Generalium Ordinũ Hagæ Comitis 7. Aprilis, anno 1592. infra ſcriptum erat, ex Mandato Dominorum Ordinum.

In hanc Pacis tractationem, Ordines Hollandiæ admonitionis gratia nummos argenteos & cupreos cudi fecerunt, quibus ab vni parte inſculpta aut impreſſa erat ancilla Hollandica in hortu ſuo dormiens, quæ apertè & tectè inuaditur, cum hac inſcriptione: PAX PATET INSIDIIS, ab altera parte eadem ſedebat cuſtodibus munita, cum hac inſcriptione: TVTA SALVS BELLO, & ſimiles.

Excurſiones & inſidiæ varijs in locis tentatæ.

Durante hyeme præſidiarij diuerſas fecerunt excurſiones. In Flandria tentant Sclusam. Ex Brabantia in fauorem comitiſſæ Mœrſianæ, quę 150000. florenos exigebat, excurrunt in diœceſin Colonienſem. In Martio Mauricius collectis quibuſdam Præſidiarijs Brabantiæ proficiſcebatur cum Comite Hohenloio, qui iam è Germania redierat, clam Traiectum, cogitans eam vrbem ſcalis conſcendere, & ita occupare, verùm cum diutius in via, quæ longior erat, hærere cogerentur, has inſidias quodammodo oppidani ſuboleuerant, tum etiam nox erat tenebroſior, vt ſimul & eodem tempore duobus locis inuadere vrbem non poſſent. Quare amiſſu

& vulne-

& vulneratis quibuſdam retrocedere coacti ſunt. In reditu autem in Campinia Berchicanum occuparunt & munierunt. In Maio propè Antvverpiam pagos Weſtweſel & Grandweſel cum Caſtellis occupant, quo facilius excurſiones ſuas continuare poſſent. ſed hæc loca poſtea in Iunio iterum à Mondragonio recuperantur, cui etiam inſidiæ in vrbem Bredanam non ſuccedebant. Turnhautio & VVeſterloo rurſus potitus eſt.

Prouinciæ vnitæ præcedente hyeme prudentia ſua politica, abſque ſubditorũ detrimento, pecunias collegerant. augebant etiam indies ſuas nauigationes in Italiam per fretũ Herculeum, vulgo Eſtrecho di Gibaltar, quo hoc & anno præterito 400. naues ex Oſtlandia frumento onuſtę ad diuerſa loca Italiæ tranſiuerunt, cùm iam continuos ferè annos duos vel tres ijs locis magna annonæ caritas fuiſſet. Hoc modo Mercatores & Nautæ multum lucrabantur, & Prouinciæ magnum vectigal, vulgo Licentgelt, conſe[qu]ebantur.

Itaque hac æſtate de noua rurſus expeditione d[eli]berabant. In Maio omnem apparatum bellicum nauibus imponunt, & inter alia 50. tormenta maiora. Videbaturque propter Verdugonis ad Mansfeldium literas interceptas (quibus ſummoperè conquærebantur Friſiam planè derelinqui) in Friſiam expeditionem hanc directam. Mauricius enim [l]ega Comitis proficiſcebatur Vltraiectũ controuerſias quaſdam ſedandi cauſa, libenterq; D. de Haſewyn Gubernatorem ibi conſtituiſſet. Præter Comitem ab Hohenloo cum Mauricio, tanquam Conſiliarij militares proficiſcebantur; Dominus de Barchon, Marſchallus Prouiſionalis, Comes Philipp. Naſſouius, equitum Magiſter ſummus, D. de Famars, Tribunus armamẽtarij, Capitaneus Crazoniere, Præfectus Vigilum, & conſequenter, Comes VVilhelmus Naſſouius, Solmenſis & alij tanquam Duces exercitus. D. Franciſcus Ver, Br[...]rodius, Balfourius, Dorpius, Grœnefeldius, & alij Capitanei magnæ experientiæ. Dominus de Gryſe erat Præfectus annonæ. Vna etiam proficiſcebantur quidam Conſiliarij, Nobilitatem, & ciuitates repræſentantes, tam ordinarij, quam extraordinarij à Prouincijs, in quibus expeditio fit deputati. Quidam etiam Conſiliarij Ordinum, quo melius omnia dirigantur, de pecunia annona, cæteriſque rebus neceſſarijs diligentius prouideatur.

Mauricij præparatio bellica.

Conueniebant vndiq; circiter 6000. pedites, & 2000. equites, cum quibus & reliquo omni apparatu Mauricius Steenvvikam proficiſcebatur, vbi 28 Maij caſtra metatus eſt. Equites in proximum pagum Grithornium ſe receperunt, & caſtra ſua poſuerunt. Situs & conditio huius Oppidi, ſuprà libro 10. declarata eſt, & quomodo à Rennenbergio iuſſu Parmenſis diuturna obſidione preſſum, ab Ordinibus liberatum & defenſum eſt. Poſtea Ioannes Baptiſta Taxius nomine Regis quodam ſtratagemate cepit & recuperauit. Cumque eſſet oppidum in aditu Friſiæ, vnde multa loca cõmode tueri poſſent, Regij id mirum in modũ munierant, extructo fortiſſimo Vallo terreo, ligno intertexto in optima forma. Erat in oppido præſidium ſedecim ſignorum lectiſſimorum ex varijs legionibus militum, & equites aliquot. Horum Gubernator erat Antonius Coquelius miles exercitatiſſimus, præterea Comes Ludouicus Comitum de Monte frater iunior, D. à Warttwyk, & alij renomati, nulla omninò re indigebant, niſi maiori pulueris tormentarij quantitate, quę cum ipſis ex Germania mitteretur, in diocœſi Monaſterienſi ob damna à Parmenſis exercitu illata arreſtatur, & intercipitur.

Mauricius Steenwikam obſidet.

Anno 30. Maij. vſque ad 9. Iunij. Mauricius caſtra muniendo, & præparando loco commodo, quo machinas ſuas bellicas diſponeret, intẽtus erat. Intereaacer[u]s terrę, vulgo ein Katz, 19. pedum altitudine erigitur, cui tria tormenta imponebantur, quibus obſeſſos à defenſione repellerent, ſed paruo fructu, niſi quod eo melius tormenta plantari poſſent. His ita, numero 45. exiguioribus alijs non computatis, diſpoſitis, cœperunt 20. Iun. muri tanto impetu verberari, vt inter paucas horas plus quam 5000. ictuum numerati ſunt; verùm nullo effectu, ita vt vix vallum ſuperius deiectum eſſet. Quibuſdam tormentis globos ignitos in oppidum mittebant, quod initio igni excitato nonnihil obſeſſos terrebat, ſed hoc confeſtim extincto animos reſumebant.

Steenwika tormentis impetitur.

Poſtquam hac machinarum fulminatione nihil eſſet effectum, oppidaniſque illudentes ſcopis tanquam puluerem detergerent, & mœnia verrerent, decretum eſt ab ea ceſſandum, & inceptos duos cuniculos perficiendos, quo etiam parum profecerunt: tandem tamen locũ quendam (è quo obſeſſi fortiter ſe defendentes obſeſſoribus maxima damna inferebant, & fruſtra nea, niſi inde depellerentur, oppugnatio eſſet) ſuffodiunt, adductis aliquot tormentis in foſſas diuerſis locis, quorum protectione tuti cuniculos perſequebantur, quibus agendis dies 10. inſumunut. Interea Oppidani bis erumpebant: primò vexillum ſecum occiſis quibuſdam auferunt: ſecundò Capitaneum Olthofium, qui in poſtrema obſidione ibi in præſidio fuerat, & oppidum defenderat, trucidant, cum alijs, qui eo loci excubias agebant.

Cuniculi aguntur.

Vigeſimotertio Iunij conebantur obſeſſores Vallum quod obſeſſi antè Oppidum in loco paludoſo habebant tormentis impetere, quod cernentes locum deſeruerunt.

A 24. vſque ad 26. Iunij, laborabatur in erigendo, & ad oppidum tranſuehendo, turri quedam,

Turris ex ma.

An. 1592.

In menia adi-ſ. d. d.

dam, quam vulgò die Lymlang appellabant. Hæc quadrata erat, & ferreis cochleis firmiter connexa, nouem contignationibus diſtincta, quæque altitudine 12. pedum, quarum vna vel plures tolli, & iterum reponi pro libitu poterant. Hac turri iuxta mœnia extructa, & Muſquetarijs quibuſdam impoſitis, non ſolum Præſidiarij à muris arcebantur, ſed etiam ne interdiu per plateas quiſquam ſine magno vitæ periculo prodiret, prohibebatur. Sed oppidani duobus tormentis, intra biduum duas contignationes deiecerunt, ita vt nullus rurſus aſcendere vellet.

A 26. vſq; 29. Iunij, duobus cuniculis ſub vallo perficiendis intenti erant 30. Oppidani, tres Capitaneos colloquendi gratia in caſtra mittebant, videlicet Montbeckium, VValium & Sandium. E contra D. Iuſtinus Naſſouius & duo alij, loco obſidum, oppidum intrabant. Poſtulabant egreſſum cum omnibus armis, vexillis, & impedimentis, id concedebatur, ea conditione vt incontinenti Rhenum tranſirent, neque Regi intra ſex menſes militarent. Hæc cum facere recuſarent, à colloquio diſceſſum eſt. Eadem nocte ad oppidum ſubſidio mittebantur 300. pedites per aliquot equites conducti, quorum ſinguli geſtabant 15. aut 16. libras pulueris nitrati. Horum pauci in vrbem veniebant, cæteri partim cædebantur, partim capiebantur, & in fugam vertebantur.

Prima Iulij Mauricius ſimulatam oppugnationem inſtituit, 400. ictibus oppido prius verberato, animos obſeſſorum cognoſcendi cauſſa, qui omnibus locis ſe ad defenſionem parabant. 2. Iulij tota nocte, omnes milites in foſſas vulgò Trenſcheen collocabat, quo manè incenſis cuniculis & mœnibus diſturbatis, impreſſionem facere poſſet, vnoquoque Capitaneo cum ſuis ſuo loco diſpoſito 3. Iulij, cum per quatuor horas in oppidum tormentis, etiam ex accruoillo, vulgo Kag/fulminaſſet, & Oppidani hac præparatione oppugnatoria, in mœnia allecti erant, ignis ſubijcitur & incenduntur cuniculi, quorum vnus vallum diſrumpebat, vt aditus decem viris ſimul pateret, quo loco Comes VVilhelmus Naſſouius, cum ſuis Friſicis vexillis primum aſſultum facturus, collocatus erat; quibus ad ſonitum tubæ ſecundo loco ſuccedere debebant Angli.

Simulata oppugnatio, & cuniculorum incenſio.

Alter cuniculus à latere erumpebat, & multos milites Hollandos, etiam quoſdam qui iam parati mœnia conſcenſuri erant, terra oppleuit, & viuos ſepeliuit. Necdum ſignum oppugnationis quoquam in loco à Mauricio datur. Verùm Comes VVilhelmus perſpecta oppidanorum conſternatione, ſubitò vallum diſruptum verſus Orientem occupat; vnde proſpectus in totam vrbem patebat: ab altera quoque parte verſus meridiem porta ſuperatur, cum magna obſeſſorum iactura. Quamobrem defenſione deſtituti, veſperi tympaniſtã mittunt ad impetrandum colloquium, quem Mauricius audire noluit. Poſtero autem die 4. Iulij, ſupra nominati Capitanei quidem audiuntur, ſed poſtulationes omnes ijs denegãtur. Tandẽ gratiæ Mauricij ſe cõmittunt. Tormenta enim iam vndique in ciuitate pertingere poterant, domus & tẽpla pleraque deiecta, reliquæ ab ipſis oppidanis, vt de vna in aliam ire poſſent, perforatæ erant, inque cellis ſe continere cogebantur. Vallum quidem nouum in foro in vltimum refugium, extruxerant. His non obſtantibus, tormenta Vallum parum læſerant, quod eſſet fortiſſimum & artificiosè ex terra pingui, ligno intertexto, excitatum.

Comes VVilhelmus mœnia occupat.

Collocutio de deditione.

Itaque Mauricius Gubernatori, & Domino VVaterdickio, cum reliquis Capitaneis & Officialibus, prædicti præſidij Steenvvicenſis, Eccleſiaſticis quoque & ciuibus ſequentes conditiones præſcripſit, in caſtris 4. Iulij, an. 1592.

Gubernator, Capitanei, Officiales & milites exeant, præſtito prius iuramento, ſeſe ab hac parte Rheni, Regi Hiſpaniarum non militaturos intra ſex menſes proximos.

Exeant cum ſuis impedimentis, vxoribus, & liberis, relictis ſuis armis, vexillis, tormentis, & commeatu.

Transfugas autem, vel qui ob flagitia pœnam euitandi cauſa, nomen militiæ in oppido dederint, hoc contractu non compræhendendos.

Conditiones quibus Steenwika Mauricio deditur.

Captiuos omnes, ſolutis in dies ſingulos 12. ſtuferis pro expenſis, liberandos.

Ciues quoque & Officiarios Regis, quocunque vellent liberam facultatem diſcedendi eſſe, abſque vlla moleſtatione.

Centum currus iuxta eorum petitionem, ipſis commodatos iri, cum obligatione vt illæſos remitterent.

Vulneratis & Chyrurgis licere in oppido manere, donec ſanati fuerint, & tum eodem modo exire.

Suam Excellentiam denique ipſis adiuncturam duos Commiſſarios, qui ad Rhenum ipſos deducerent, ſub fideiuſsione Gubernatoris, & Capitaneorum.

Vigore huius contractus, Præſidiarij 5. Iulij, oppido egreſsi ſunt. Mauricius autem, quod eſſent milites fortitudine præſtantes, hac vſus erga eos eſt ciuilitate, & gratia, Gubernatori, equos ſuos, & Capitaneo VValio cum ſuis equitibus, vnicuique ſuum ſecum ducere, & peditibus cum gladio exire permiſit. Egrediebãtur pedites 600. milites egregij, fortes & ſano corpore, maxima ex

ma ex parte VValones, equites circiter 60. vel 70. vulnerati 200. In oppido occubuerant 300. & amplius, inter alios Ludouicus iunior Comes Montenſis 18. vel 19. annorum: Blondelius, Heſſelius, Capitanei & alij.

Ex Mauritianis circiter 400. trucidati ſunt, multi vulnerati: ipſe etiam Mauricius, cum incenſis cuniculis videre vellet, quid effeciſſent, in ſiniſtra maxilla ſauciatus eſt, abſque periculo tamen. Eodem tempore Dorpius Chiliarcha legionis Northollandicæ vulneratus, & mortuus eſt. D. Franciſcus Vere cum fratre, & multi alij lædebantur. Poſt in oppidum intrauit Capitaneus Bernſtein/ cum tribus vel quatuor ſignis. Exercitus reliquus ibi permanſit, donec Valla, & foſſæ omnes reparatæ, refectæque eſſent. In hac obſidione, quod quæque commodè nauibus in caſtra idque abſque vectigali deuehi poterant, omnia viliori pretio vendebantur, & emebantur, quam in quacunque ciuitate. Militum quidam qui Gertrudebergam prodiderant, & contractu compræhenſi non erant, capti ſuſpenduntur.

Hinc exercitus Covverdam deductus eſt. Equitum pars ad oppidulum Oitmarſum, cui Alphonſus de Mendoza cum aliquot equitibus præerat, excurrit. Vbi Franciſcus Leuinus, dominus de Famars, globo tranſigitur, vir pius, fortis, conſtans, vnus ex deputatis confœderatorum Nobilium, qui anno 1566. Suplicationem Duciſſæ Parmenſi exhibebant, & qui continuò arma pro Patria geſſerat, iamque Præfectus erat armamentarij, quem ſui valde lugebant. Paucis poſt diebus oppidulum dictum ſuperatur.

Oitmarſum à Mauritio occupatur.

In Aug. Covvarda obſidetur. Comes VVilhelmus Naſſouius incenſis vicinis domib. indeq; fumo excitato foſſas ſuas ſubitò duxit, & poſtquam Cataractam occupaſſet, aquam è foſſa eduxit, & pontem Arcis tormentis diſiecit. Comes Hermannus de Monte, cum vndique obequitaſſet, huic loco prouidendi cauſa, cum præſidio ſufficienti eò in perſona venit. Locus natura fortis, celebris, & fundamentis quondam à Sonnoyo iactis, nunc artificioſè munitus.

Covarda obſidetur.

Mauritiani itaque protegendi ſui cauſa in foſſa cryptam faciunt, ſub qua tuti vallum ſuffodere, & cuniculos agere poſſent, quin breui opera congeſti acerui terræ, vulgo Katz/ perfecerunt, deijcientes quoq; Propugnaculum quoddam. Primò cuniculi ſub vallo difficulter facti, inciderunt. Alios obſeſſi contrafodiendo inutiles reddiderunt: nihilominus in opere incepto perſiſtebatur, & quoſdam cuniculos incendebant, & impreſſione facta Vallum occupabant, & ibi ſe muniebant. Aceruo iſto terreo quoque adiuti defenſionem Præſidiarijs auferebant, ſicut Steenvvicæ fecerant. Hac oppugnatione territi animos deſpondebant; ſubſidia externa ſolum exſpectabant & ſperabant: penuria aquæ, aliarumque rerum laborantes.

Ordines Prouinciarum vnitarum certiores facti, Parmenſem ſe in Friſiam præparare, in quem finem Berkam, & alia loca in Rheno ad tranſeundum tenebat, legionem militum, quam Prouincia adhuc in promptu habebat, ſub Præfectura Stalbergij iuſſerunt colligi, eamque per Comitem Hohenloium prope Herrenbergam luſtrari fecerunt. Nam Comes Philippus Naſſouius cum 3000. in Galliam miſſus fuerat, & Regina ſuos Anglos etiam in Galliam mittendi gratia reuocarat, qui cum aduentus Parmenſis nunciaretur, iam è Caſtris profecti Zvvollam venerant, ſed hanc ob cauſam reuocabantur. Interea Comite Philippo cum ſuis ex Gallia opportunè redeunte, hos vt ſe reficerent in præſidia Hollandica collocabant; vetera incontinenti in caſtra mittebant, & pars Grauenvverdam, veriti ne alibi Parmenſes milites irruerent, tum etiam, vt eis vndique tranſitus præcluderent. Caſtra erant parum munita, & propter viarum incommoditates difficulter commeatus, vel tormenta aliaque neceſſaria aduehi poterant. Sed Zvvollenſes demum 6. Canones, & 6. Colubrinos, commeatumque qui ſufficeret miſerunt.

Verdugo interim Friſiæ Gubernator, apud Parmenſem diligenter pro milite & pecunia ſolicitauerat, cuius vt dicebatur, ingens copia in Italiam aduecta eſſet. Itaque à Parmenſi impetrabat, vt Legiones Comitis Caroli Mansfeldij, Mondragonij, Gonzagæ, iunctis duabus Legionibus Arenbergij, & Barlemontij, cum equitum aliquot turmis & machinis bellicis, ſibi ſubſidio mitterentur. Hi inter Berkam & VVeſaliam Rhenum tranſibant, prius (repulſionem timientes) ab âltera parte munimento extructo. Hinc Grollam progreſſi, tandem 7. Septemb. Oldenzielam veniunt. Vbi Verdugo intellecta obſeſſorum neceſſitate, collectis omnibus viribus, Hardenbergam proficiſcebatur, vbi caſtra metare cogitabat, ſed ſubitò conſilio mutato, ſecedebat verſus pagum Vlſen/ & inde Emlicham, vicum Comitis Benthemij, itinere vnius horæ à Covvarda diſtantem, locum aduectioni commeatus idoneiorem.

Mauricius hiſce cognitis, emittebat 300. equites, ſpeculandi, & cum hoſte velitandi gratia, ſed eum elicere non potuerunt è munimentis ſuis, appræhenſo ſaltem ruſtico, quem ſuſpicabantur ab hoſte habere literas transferendas, vti verùm erat. Haſce metu ſuſpendij tradebat, quibus Verdugo obſeſſis ſignificabat, ſe poſtridiè ipſis ſubſidio venturum, à parte Caſtrorum Comitis Hohenloij: de Caſtrorum qualitate & conditione per Nobilem Friſicum edoctus; nimirum hoc loco quidem difficilem aditum patere, ſed ob id etiam minus diligenter ab hoſte cuſtodiri.

Huic

An. 1592.

Verdugo Covverdenſibus ſubſidio veniens, cæditur.

Hunc igitur locum Mauricius melius muniri curat, ſuffectis quoque pluribus militibus & tormentis, in via qua hoſtes aduentare ſtatuerat, diſpoſitis. Ita ſecretò rebus ordinatis, Verdugo omnibus ſuis viribus, tam equitibus quam peditibus, albis indulijs ſuper arma indutis, nocte ante diluculum 7. Septemb. aduenit, in foſſas tribus locis cum ingenti clamore, *Victoria victoria*, irruit. Sed à Mauricio, Comite Hohenloo, & VVilhelmo repellitur. In recedentes tormenta eiaculantur, vnde multi trucidabantur, multi quoque homines & equi in paludibus ſuffocabantur. Poſtridiè 136. homines, 52 equi mortui numerabantur. Magnam copiam vulneratorum auchebat, & 42. currus mortuis & vulneratis impleti, à 4. turmis equitum deduci conſpiciebantur. In ſumma circiter 300. hoſtium occubuerunt. Ex Mauritianis vnus ſaltem occiſus eſt, & ſex vulnerati ſunt, Comes VVilhelmus etiam globo in ventre, abſque periculo tamen læſus eſt.

Verdugo hoc modo repulſus, poſtridiè multos iubebat faſciculos comportari, & conuehi, quorũ ope Paludes tranſire poſſet, videbatur inſuper aditus anguſtos, qui eo loci ſunt plurimi, velle obſidere, & obſtruere, Mauricio commeatũ interuertendi cauſa. Covverdenſes autem cum ſubſidia viderent retrocedere, & ob id paciſci cuperent, Verdugo ſe rurſus inſtructa acie oſtentabat, Mauricij munimenta de longo perluſtrans: qui cum iampridem quidam Angli in Caſtra veniſſent, ipſum excepturus exſpectabat. Caſtris his inuicem ita aliquandiu poſit. Verdugo tandem duobus tormentis eiaculatus, domum quandam incendit. Obſeſſi quoque reſpondendo bis iaculabantur, & ſic retrogreſſus eſt Velthuſium in Comitatum Benthemenſem.

Covverda deditur.

Covverdenſes igitur derelicti. & continuò magna ſuorum iactura ab hoſte, qui iam vallum ſuperarant, impetiti, tranſigendum ſtatuebant. Mauritius etiam pronior erat ipſis bonas atque honeſtas conditiones cõcedere, quia Verdugo adhuc in vicinia hæreret, & quid tentare poſſet, & quod viæ eſſent profundæ ac incommodæ ad commeatum aduehendum: Sequentes itaque conditiones 12. Septemb. illis præſcripſit.

Conditiones deditionis.

Sua Excellentia deſiderans Comiti Friderico Montenſi, Patrueli ſuo chariſsimo, gratificari, conſentit & permitit, conſentit quoque & permittit huſce, Ipſi, quemadmodũ etiam Driſardo, Capitaneis, Officiarijs, & militibus præſidiarijs in arce Covvardena, exire cum ſuis veſtilis, armis, funiculis accenſis, equis, impedimentis omnibus quocunque libeat, exceptis machinis bellicis, & commeatu.

Idem permittit S. E. eccleſiaſticis, domicellis, vxoribus, liberis, familiæ, famulis & famulabus eorum, qui in dicto præſidio ſunt.

Quo etiam eorum migratio promoueatur. & maturetur, ipſis tradentur currus, cum ſalua conductu, pro quibus prænominatus Comes dabit obſides, donec reſtituti fuerint, & in caſtra redierint. Sub fide Principis promittens, neque Comiti, neque alijs egredientibus damnum, vel iniuriam vllam illatam iri in corpore, vel bonis, Actum in Caſtris ante Covverdam, 12. Septemb. an. 1592.

His tranſactis, Comes & reliqui exiuerunt, à Mauricio, cæteriſque Patruelibus domus Naſſouicæ honorificè exceptus, & bene tractatus, multa inter ſe de varijs collocuti, de quibus tamen inter eos non conuenit.

Domini Ordines in perpetuuam rei memoriam, de occupatione Steenvvicæ, Ottmarſen, & Covverden, fecerunt cudi nummos argenteos, & æreos, Deo honorem tribuentes, atque laudem dicentes. Gubernator conſtituitur, iunior dominus de Nienort.

Mauricius & Verdugo caſtramentant.

Mauricius cum exercitu manebat ibi, quouſque omnia eſſent refecta, & reparata. Verdugo hærebat in dicto Pago Velthuſen/ & videbatur Oetmarſen velle obſidere, ſed oppidulum muniebatur, 15. Octobr. Mauricius cum exercitu Schvvollam proficiſcebatur, vbi deliberatione habita, proponebat Embricam tendere, & iuxta Rhenum caſtris poſitis, prout res videretur exigere, eundem tranſire, aut intellectis hoſtium conatibus, Grolliam vel Gohrrium obſidere, vel illi viam per Rhenum tranſeundi impedire. Sed antequam propter viarum inundationem eò peruenire poſſet, Verdugonis exercitus diuiſus erat, & maxima pars Rhenum malè contenta tranſierat, nimirum, duæ illæ Legiones Arenbergica, & Barlamontia, cum 500. aut 600. equitibus. Verdugo cum reliquo equitatu, Hiſpanis, Italis, & VValonibus manebat circa Oldenzeel/ eis præſidia in Groll/ Ghor/ Enſchede/ & Lingen augens. Mauricius 8. Nouemb. Arnhemium veniebat, & exercitum in vicinas ciuitates in Hyberna mittebat. Apparatus bellicus nauibus imponebatur, vt quouis tempore in promptu eſſet, etiam ad aliquam celerem expeditionem faciendam. Vti tunc fama erat, Mauricium exercitu Rheno traducto ditionem Valckenburgenſem, & Luxenburgenſem ducatum inuaſurum, atque Parmenſem Spadæ viſitaturum. Quare & Parmenſis fortè hanc ob cauſam inde Bruxellas ſeſe conferebat.

Grœningenſes per amiſsionem Steenvvicæ & Covverdæ nondum permoueri poterant, vt cum vicinis ſuis Omlandenſibus & Nobilibus Friſiæ tranſigerent, non obſtante etiam quod Mau-

An. 1592.

Mauritiani paulò antè tranſeundo 1000. armenta abegiſſent, neque præter vnum aditum per Bourtangam prope VVeddam haberent. Hermannus Comes Montis, hac hyeme ad defenſionem ditionis illius, cùm 6. vexillis peditum, & aliquot equitibus Grœningam proficiſcebatur.

Nautæ Antwerpiæ tumultuantur.

Antvverpiæ Nautæ nauium bellicarum, numero 400. qui fluuium cuſtodire & defendere debebant, ob non ſoluta ſtipendia in Auguſt. & Sept. tumultum excitant, poſtulantes ſolutionem 44. menſium. Seditio hæc tam acris fuit, vt minarentur ſe cum nauibus ad hoſtes tranſituros, & ab eis ſolutionem accepturos, de quo etiam Zelandos certiores faciebãt, qui eos alliciendi gratia deputatos eò mittebãt, ſed fruſtra, cum ipſis demum aliquatenus ſatisfactum eſſet, multis tamen poſtea non fidebatur, ſed Dunkerckam mittebant, vbi indies in mare excurrunt, & in finibus Angliæ magnas agunt prædas.

Wilhelmus Iuliæ, Cliuiæ, & Mõtis Dux moritur.

In ditione Iuliacenſi & Montenſi annis aliquot præteritis, magnæ exortæ erant controuerſiæ. Senior Dux VVilhelmus annum ætatis agens 76. in Ianuario huius anni 1592. mortuus, & 10. Martij honorificè Duſſeldorpij ſepultus erat. Hoc Principe iam decrepito, & ad adminiſtrationem inidoneo, ditiones hæ per Conſiliarios Prouinciales regebantur, qui cum Regi Hiſpaniarum, eiusque Gubernatoribus plurimum fauerent, & filius Principis prænominati maior natu ante annos plures in Italia vita defunctus eſſet, vnoque filio, & quatuor filiabus ſuperſtitibus, huic, quo ſecurior eſſet Religio Catholica, & quo magis à parte Regis Hiſpaniæ permaneret, anno 1585. deſponderunt Marchioniſſam Badenſem, fœminam valde Catholicam, imperandi cupidam, quæ animaduerſa tum temporis in hoc Principe aliqua mentis impotẽtia, veterem gubernationem continuare cogitabat.

Dux V. Vilhelmus reliquit præter filium vnicum, 4. filias, à ſorore ſua bene educatas. Harum ſenior deſponſata eſt Duci Boruſsiæ, ex quo ſuſcepit duas filias iam nubiles. Reliquæ duæ Ducibus Bipontinis fratribus deſponſatæ ſunt, ambo maſcula & fœminica prole beatæ. Quarta, nomine Sibylla cælibem adhuc agit vitam. Duce Guilielmo ita defuncto, eiusque filio iuniore Principe valetudinario, & non plane mentis compote, Sorores cum Maritis ſolliciti, non ſolum de adminiſtratione Prouinciarum, ſed etiam ſucceſsione, cum frater prole careret: eam ob cauſam Duciſſa Boruſsiæ duabus ſuis filiabus, & reliquæ duæ cum Ioãne Duce Bipontino, Duſſeldorpium venerunt. Hæ cum Religionis eſſent reformatæ, cum Conſiliarijs conuenire non potuerunt, qui mutationem metuentes, ſe auctoritate Imperatoris & viribus Hiſpanorum iuuabant, quò in adminiſtratione permanerent. Eodem modò Schenckern Satrapas Iuliacẽſis, veritus, ne cogeretur ad ea quæ ipſi non placerent, ſecretò è conuẽtu Iuliacum diſceſſet, Arcem ſuam muniens, neminem reſpiciens, forte à Parmenſi, qui tunc temporis dicebatur matrimonium inter Principiſſam Sibyllam, & filium ſuum Raynutium, ſollicitare. Interea diuerſæ ibi conuentiones celebratæ ſunt, in quibus quidem ſimultates atque controuerſię aliquo modo ſedatæ, ſed non plane ſublatæ ſunt qua de cauſa Prouinciæ vicinorum bellis miſerè affliguntur.

Gubernatio Prouinciarum Iuliæ, Cliuiæ, & Montis incerta.

Ducatus Lutzenburgenſis, ditioq Limburgenſis, & Prouinciæ cis Moſam, magna à Parmenſis exercitu, quem ibi ex Germania colligebat, luſtrabat, traducebat, perpetiebautur damna. Præſidiarij quoq; iu Gelria, Hollandia, Brabantia, eaſdem ſuis incurſiouibus infeſtabant: præſertim in Ianau. 1593. cum magnis viribus Fanum Viti tentarent, & parum abeſſet, quin vrbe potiti eſſent, omnibus præſidiarijs ex Brabantia eo miſsis.

Res geſtæ in Lotharingia.

Idem accidebat Prouincijs inter Franciam & Lotharingiam, inter alios autem Dominæ Eſdaniæ, filiæ & (morte duorum fratrum) heredi Ducis Bullionij, quæ nupſerat Vicecomiti Turenio, vltimi Coneſtablij Montmorenci ex ſorore Nepoti, hoc tempore Marſchallo Galliæ, militi exercitatiſsimo, & ſuam Prouinciam limitaneam contra Lotharingum, & Hiſpanum defendendo idoneo. Hic 14. Octob. D. Chambleſſæum, vel D'Ambleſſæum in obſidione Beaumontenſi, 3500. Lotharingicos milites ſecum habens 500. equitibus, & 300. peditibus ſaltem inſtructus profligarit, ipſo D'Ambleſſæo occumbente, ſignis, & machinis bellicis amiſsis. Aſtinai oppidum quoque intercepit, & poſtea Dung vrbem Lotharingiæ, in Molà, firmo præſidio impoſito.

Dux Lotharingiæ confœderationi Gallicæ addictus, quin coronam ratione vxoris filia regiæ ſtemmatis in Gallia ipſemet, vel partem aliquam, aut filijs ſuis ambiens, à Rege Francia acriter oppugnatus eſt. Filius eius ſecundus, Epiſcopus Metenſis, & Cardinalis, à Capitularibus Catholicis in Epiſcopum Argentinenſem eligitur, ſed à plenaria & quieta poſſeſsione arcetur, à maiore parte in Adminiſtratorem creato, filio Adminiſtratoris Magdẽburgenſis, Marchionis Brandenburgenſis, qua de cauſa per Principem Anhaltinum bellum periculoſum, aliquamdiù geſtum eſt: tandem circa hoc tempus committitur arbitrio vicinorum Principum, Epiſcopatu inter Brandeburgicum, Lotharingum, & Argentinenſes diuiſio.

Parmenſis cum aliquandiù Spadæ hæſiſſet, & fortè ne opprimeretur, metueret, nec etiam ad priſtinam ſanitatem rediret, initio Octob. Bruxellam venit, & retrò Aulam Viuario pro Hoſpitio electo, quaſi ſolitariam vitam egit, nouam tamen expeditionem in Galliam præparans.

An. 1592.

Châpignius à Parmenſi in exiliū agitur. *Sanjonius & alij capiūtur.* *Comes Fontanus in Belgiū reformationis cauſa mittitur.*

Ibi orta magna controuerſia inter Præfectos ærarij, 15. D. Champignæo in hoc munere primario Parmenſis nomine indicatur, Regem mandaſſe eum ob malam officij adminiſtratioñe acta, factaque alia intra dies octo iuberet vrbe Bruxella excedere; Hunc Itaq; decimo poſt die exire oportuit, nulla ipſius excuſatione admiſſa. Præterea mandabat alium eiuſdem muneris, qui humili loco natus, breui magnas diuitias congeſſerat, cum alijs in carcerem conijci. Ordines Brabantiæ, Flandriæ, &c. Offenſi legationem mittebant in Hiſpaniam ad Regem. Horum diſsidiorum, & aliarum rerum cauſa in Belgium à Rege ablegatus eſt Petrus de Guſman/ Comes Fontanus, affinis Ducis Albani, qui ſummo deſiderio reformationis cuiuſdam 22. Nouembris Bruxellas venit: cum paulò ante Parmenſis inde profectus ſtratagema in Fanum Quintini inſtituerat, & non ſuccedere Atrebatum ſeſe reficiendi, & tertiam expeditionem in Galliam præparandi gratia contuliſſet; quamuis valetudine mala vteretur, qua ſubitò ingraueſcente ibidem

Parmenſis Atrebatis moritur.

22. Nouemb. obijt, eodem die, quo Fontanus Bruxellam venerat, ita vt ſe mutuo non viderent. Subitanea hæc mors ſuſpicionem apud multos peperit, eam in Hiſp. ipſi præparatam eſſe, idque eò magis quod Fôtanus rectè eo ipſo tempore aduenerit. Verùm huiuſmodi ſuſpicio, vt & ipſa mors. Quamuis eius memoria renouata ſit, cùm poſtea detegeretur, Fontanum Medicum quendam Luſitanum, Lopezium ad interficiendum Reginam ſollicitaſſe.

Parmenſis deſcriptio.

Princeps erat prudens, miles exercitatiſsimus & optimus, quo meliori neque Rex, neque Catholici vnquam ſunt vſi, paulo ſuperbior, humanus, egregius Aulicus, taciturnus, cui tamen Hiſpanorum primarij non omninò fiderent, ætatis annorum 45. vel 46. Corpus ipſius apertum, inuentum eſt planè corruptum, ita diutius viuere non potuerit, poſtea Ciſtæ impoſitum, ſecretò equo in Italiam deuectum eſt. Exequiæ ipſius honorificè Bruxellæ celebratæ ſunt, vbi contentio orta, cum feretrum ſequerentur ipſius aulici, deinde Gubernator Mansfeldiæ Comes, hunc ſtatim Hiſpani Nobiles inſequi vellent, qui non ſine magno tumultu ab Italis prohibebantur. In Italia multis in locis, Romæ 3. April. quoque ipſi exequiæ fiebant, tanquam Protectori & defenſori S. Romanæ Eccleſiæ. Quare etiam more veterum Romanorum Statuam Marmoriam in Capitolio poſuerunt, cum inſcriptione ſequenti.

Quod Alexander Farneſius, Parmæ & Placentiæ Dux III. *magno in Imperio res pro Republ. Chriſtiana præclarè geſſerit, mortemq; obierit, Romaniq; nominis gloriam auxerit.*

S. P. Q. R.

Honoris ergo maiorum morem ſæculis multis Intermiſſum reuocandum cenſuit, ſtatuamque ciui optimò in Capitolio eius virtutis, ſuæque in illum voluntatis teſtimonium.

Ex S. C. P.

Clementis VIII *P. M. Anno* II *Gabriele Cæſarino I. V. C.*
Iacobo Robeio.
Papirio Albero Coſs.
Celſo Celſo, Cap. Reg. Priore.

PRouincias Belgicas Regis nomine per annos 14. gubernauerat, multas ciuitates vi & inſidijs Regi ſubiecit, ſed minimo fructo, quamuis magna polleret auctoritas, magnas contributiones Prouincijs imponeret, quibus bellum gereret, maximum haberet exercitum, ita etiam vt quandoq; ſexaginta millibus imperaret. Qua de cauſa multi admirantur, his illum medijs non plus effeciſſe, præſertim aduerſus populum contemptum & impotentem, quem ob humanitatem & manſuetudinem ſuam ſeſe butyro abſorbituros Hiſpani iactitant, qui etiam ipſorum aſſultus tantum auerterit, & nunquam offenſiuum bellum contra ipſos geſſerit. Ita vt aduerſariorum ſuorum ſinguli exiſtiment, ſe eiuſmodo apportatu bellico longe plus præſtaturos fuiſſe. Omnium maximè aût Hiſp. illa Claſſe An. 1588. cæſa & diſperſa, ab occultis inimicis ſuis accuſatus, & calumniatus eſt, quam rem videbatur magnopere ad animum reuocaſſe; neque poſtea vnquam bona valetudine vſus, aut in Belgio victorias aliqua potitus eſt. Eò mortuo Petrus Erneſtus Mansfeldiæ Comes à Rege in Gubernatione confirmatus eſt, quamuis ſenex & infirmus, Fontanus quoq; magnam auctoritatem ſibi ipſi ſumeret, & multa in Præfectuta Aerarij, vulgo Finanz reformaret, non tamen vt neceſsitas & ſpes Prouinciarum exigebat, & deſiderabat.

Rex Erneſtū Archiducem Auſtriæ, Gubernatiõi Belgicarũ Regionum præficit.

Interea Rex breui finem belli In Gallia ſperans, ſtudebat Belgas in obedientia, & ſubiectione conſeruare, eumq; in finem Affinem & Conſanguineum ſuum Erneſtum, Archiducem Auſtriæ euocare, quem tanquam ſummo loco natum reuerituri, & reſpecturi eſſent.

Rex

Rex præterea Nobilitati gratificari volens, præficiebat Arſchotanum Gubernationi Flandriæ, Fitium Hannoniæ, Arenbergium Gelriæ, Varrobonium Arteſiæ, Barlamontium Namurco, Byllyum, Inſulis, Duvvaco, & Orchiers. Molenbais, qui pridem ex Hiſpania (vbi Dux Regiorum Satellitum fuerat, Comeſque Soranus creatus erat) reuerſus, in vxorem duxerat Viduam Montigni, Marchionis Rentenſis, Tornaco. Carolus Mansfeldius, Patris Vicarius, creabatur in Admiraldum maris. Lamoralio Egmondano concedebatur hæreditas paterna & fraterna. Epiſcopus Cameracenſis, è familia Barlamontia, qui à Cameracenſibus non agnoſcebatur, mortuo Epiſcopo Vendevilleo, in Epiſcopum Tornacenſem eligebatur. D. Champignius (quamuis non eſſet præſens) honori & officio ſuo reſtituebatur, multique alij promouebantur, ac titulis, honoribus, muneribus decorabantur. An. 1591. *Rex nobilitatem Belgicam titulis & officijs decorat.*

His & librum 16. & annum hunc 1592. concludemus. Nec tamen prætereundum, quod S. Valerij Vrbe Galliæ, à Confœderatis Gallis capta, Dux Longeuilius, Henricus Dorleans nominatus, eam rurſus obſidione cinxerit, ope nauium bellicarum Zelandicarum, quarum vna Capitanei Zegaii, cum in ipſo aditu fluuij ſubſidium Ambiano & Abbeuilla eò miſſum arcebat, & ſic in ipſis Natalibus dominí ſeſe dedere coacta ſit. Quare Longevillæus Zelandis per literas gratias agebat ipſis victoriam hanc tribuens.

Dum in Gallia quidam eligendo nouo Rege occupantur, quidam præſentem conuertendo operam dant, Archidux Erneſtus in Belgio expectatur, & Mauritius Gertrudisbergam obſidere incipit.

ARGVMENTVM. Lib. XVII.

MORTVO Principe Parmenſi, Petrus Erneſtus Mansfeldia Comes vſquè ad Archiducis Erneſti aduentum in Gubernatione à Rege confirmatus, conſilio Comitis Fontani ſtatuit bellum ſumma ſeueritate gerere: Lytra inter milites hinc inde, vulgò Quartier/ & Contributiones ſuſtulit. Quare etiam Prouinciæ vnita fide publica & Clientela data, vulgò Salueguardys, renocatis ac ſublatis, in Luxenburgicum Ducatum vſque, omnia deprædantes euagantur. Mauricius Montes D. Gertrudis arctiſsima obſidione cingit, ſuaque caſtra ita munit, vt à Mansfeldio nulla parte opprimi poſſet, & tandem oppidum ſeſe dedere cogeretur. Inde Mansfeldius Propugnaculum Creuecœur inuadere cogitat, ſed magna ſuorum iactura & periculo à Mauritio repellitur. Idem fruſtra Præſidiarios in Syluam Ducis introducere tentat. Comes Solmenſis proficiſcitur in Flandriam. Mansfeldici milites in finibus tumultuantur. In Gallia Confœderati cum Duce Maynio bonis admonitionibus nolunt auſcultare, ſed Pariſijs congregantur noui Regis eligendi gratia, ab Hiſpanis in Regem eligendus proponitur Erneſtus Archidux Auſtriæ, in vxorem ducturus Filiam Regis Hiſpaniæ. Is diſplicet, magis fauetur Guiſio: verùm ſufficienti exercitu, quo ad hoc indigebant, non inſtructi, magnæ inter eos oriuntur contentiones. Rex multorum conſilio fit Catholicus, audit Miſſam, Ducem Niuernenſem ad Pontificem abſolutionem impetrandi cauſa ablegat: hanc Pont. ſex metu Regis Hiſpaniæ denegat: quamobrem multi Nobiles & Ciuitates ad Regem deficiunt. Angliæ & Prouinciæ vnitæ in fœdere contracto firmiter perſiſtunt. Reformati in Gallia Regi ſibi & ipſiſmet imminens periculum demonſtrant: eis Rex humaniter reſpondet. Mauricius in Belgio multas Ciuitates, etiam Brugas tentat, ſed fruſtra. Tempeſtate multæ naues Hollandicæ ſubmerguntur: Erneſtus Auſtriæ Dux magnificè in Belgio excipitur. Groningenſes apud Cæſarem & Regem conqueruntur, à Comite Guielmo, qui etiam Propugnacula Bellingwoldo Ziel/ & Wedde/ occupat, valdè coarguſtantur. Verdugo & Comes Montenſis Ottmarſum aliaque loca recuperant. Comes Wilhelmus Propugnaculum in Bourtanga extruit: quæ cùm ſuperatu eſſet difficilis, D. Comitem vi adoritur, hic ſe animosè defendit, hanc ob cauſſam retrocedens Couuerdam tota hyeme obſedit. Groningenſes per glaciem Delffzielam conſcendere conantur ſed repelluntur. Hac æſtate Mauritio ſtratagema in vrbem Traiectenſem inſtitutum non ſuccedit: hoſtem tamē obſidionem Couuerdenſem relinquere cogit, & Groningam obſidet. Quæ maxima vi tormentorum & ſuffoſſionibus oppugnata, tandem ſeſe bonis conditionibus dedidit. Archidux Erneſtus Antwerpiam venit, ſcribit ad Prouincias vnitas cum oblatione, ſi Reconciliationem petant, ipſamet Conditiones præſcribant: Reſpondent; ſe ob Hiſpanorum perfidiam, de pace tractare non poſſe. Lopezius Reginam Angliæ interficere

An.1591. *facere conatur: eodem modo Michael Remiſen & Petrus Fourius Mauritium, ſed omnes depræhenſi pœnas luunt. Ratisbonæ Comitia celebrantur, in quibus Imperatori contra Turcam auxilium promittitur. Controuerſiæ ibidem inter Proteſtantes. Elector Palatinus Fidei ſuæ confeſſionem offert. Prouinciæ vnitæ ad Baptiſmum filij Regis Scotiæ inuitantur. Rex Galliæ multos ex ſubditis ad reconciliationem admittit. Iohannes Chaſtelius Adoleſcens Regem cultro in faucibus lædit. Ieſuitæ Gallia eijciuntur. Rex Galliæ Regi Hiſpaniæ bellum denunciat, huic præficit Ducem Bullionium, eiq; Ordines ex Hollandia in Luxenburgum ſubſidium mittunt. Itali tumultuantur, & ab Ordinibus iuuantur. Archiduce Erneſto de obſidione Cameracenſi cogitante, Prouincijs Galliæ, valde minatur, & bellum à Rege Galliæ publicatur. Idem facit Rex Hiſpaniæ contra Principem Bearnenſem, hoc eſt Nauarræum, Confœderatos in protectionem ſuſcipit. Hanc ob cauſam Ducatum Luxenburgenſem & Comitatum Burgundiæ inuadunt Galli. Hieraugerius inſidijs capit Arcem & Oppidum Hoyum, quod paulo poſt Hiſpani iterum recuperant. Archidux Erneſtus moritur, Comiti Fontano gubernationem committens. Comes Hohenlous in vxorem ducit Principis Auraicæ filiam natu maximam. Prouinciæ vnitæ renouant ordinationes monetarias. Magnus Turcarum Imperator moritur. Chriſtiani expeditiones præparant contra nouum: huic præficitur Carolus Dux Mansfeldiæ. In vrbe & deditione Embdenſi ſeditiones. Ordines Prouinciarum vnitarum per nouam viam naues mittunt in Tartariam, & Chinam. Drakius & Havvkius in Anglia Claſſem adornant. Dunkerkani magnas in mari prædas agunt. Rex Galliæ ſatisfacit Reformatis, multi ſe cum illo reconciliant. Verdugo in Ducatu Luxenbergico ab oppido Ferte repellitur: & Hiſpani ex Han eijciuntur. Fontanus potitur Arce Chatcletana. Iterum de pace inter Prouincias vnitas & Regem tractatio inſtituitur, ſed ab Hiſpanis ſuſpenditur. Cardinalis Auſtriacus in Belgio expectatur. Dorlantium ab Hiſpanis obſidetur & capitur. Mauricius exercitum educit, inuadit propugnacula hoſtium in Flandria. Tentat Groliam, ſed fruſtra. Velitatio Mauritianorum cum Hiſpan. prope VVeſaliam, in qua Comes Philippus Naſſouius, & Comes Solmenſis vulnerati paulo poſt Berekæ moriuntur. Comes Erneſtus Ludouicus captus lytro redimitur. Carolus Comes Mansfeldiæ in Vngaria moritur. Cameracum à Fontano obſidetur & capitur. Vrbs Vl[illegible] ſtratagemate occupatur, & Comes Henricus de Monte captus in Hollandiam, vnde lytro ſoluto dimittitur. Cardinalis Auſtriæ Belgium gubernaturus, venit in Italiam. Et Philippus Princeps Auraicus Romam. Philippus Dux Arſcotanus moritur. Langhaer capite truncatur. Excurſiones Gallorum & Hiſpanorum, aliorumq. Chriſtophorus Mondragonius moritur. Cardinalis Auſtriacus Luxenburgum venit, vbi Fontanus, Elector Colonienſis, & alij ipſum ſalutatum veniunt. Dux Paſtranus moritur. Guiſius Maſſiliam eminus obſidet. Ordinum Hollandiæ ad Principem Auraicum literæ. Eiuſdem reſponſum. Excurſiones Gallorū in agrum Atrebatenſem. Cardinalis Auſtriacus Bruxellæ magnifice excipitur. Maſſilienſis vrbis ſtatus, eiusq; à Rege recuperatio. Archiepiſcopus Cameracenſis moritur. Nauarræus Nobilitatem conuocat. Cardinalis offert Hollandis pacem. Comes Buranus cum fratre aut ſorore colloqui petit. Belli initia ſub Cardinali Auſtriaco. Ferenſibus Commeatus aduehi curat. Caletenſibus bellum parat, eorumq; ſuburbia expugnat. Caletum deditur. Arx expugnatur. Hollandorum Excurſio in Brabantiam. Ardreſiam obſidet Cardinalis, & capit. Fera deditur Nauarræo. Claſſis Anglicana ad expeditionem paratur. Eius Præfectorum reſcriptum. E portu diſcedit. Vrbem Calix Malis in Aa Daluzia inuadit, occupat, diripit atq; incendit, cum multis nauibus atq; alijs rebus, ad nouam Claſſem fabricandā paratis. Hulſtenſis obſidio, & deditio. Mauricij propè Turnhaut cum Hiſpanis pugna & victoria. Cardinalis Ambianum ex inſidijs capit. A Galliarum Rege iterum obſidetur. Hollandi Venlonæ inſidias ſtruunt, ſed fruſtra. Legatus Hiſpaniarum Regis ad Imperatorem Coloniam venit, indequè Bruxellas proficiſcitur. Angli rurſus ingentem Claſſem præparant.*

ERNESTVS.D.G.ARCHIDVX.AVSTRIÆ.DVX BVRGVNDIÆ.COMES TIROLIS ET BELGICARV PROVINCIARV GVBERN.

LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

ENARRAVIMVS quomodo Principe Parmenſi mortuo, Rex gubernationem cõmiſerit Petro Erneſto, Comiti Manſfeldiæ, prouiſionaliter, vt vulgò loquuntur, vſque in aduentum Archiducis Erneſti, ipſi interea Comitem Fontanum, Stephanum de Iuara Hiſpan. & alios, tanquam Conſiliarios & Aſſeſſores ſummos iungens. Erat etiam Nobilitas præcipua ad maiorem ſecuritatem, titulis, muneribus, officijſque maioribus decorata, quo facilius Subditos in ſpe & obedientia retinerent. Hi perſuadentur aduentu Archiducis Erneſti, omnia in melius reformata iri, neque hunc reſpectu ſuæ Maieſtatis non venturum, niſi cum libera & abſoluta poteſtate, vel tranſigendi, vel ad maiorem protectionem & defenſionem Prouinciarum bellum adminiſtrandi. Hac ſpe lactati interim miſerias ſuas meliori animo ferebant.

Initio nouæ igitur huius Gubernationis Conſiliarij Hiſpan. veterem illam leueram à Duce Albano olim vſitatam diſciplinam militarem introducere rurſus voluerunt. Quam in finem lytra inter milites, vulgò *Quartier* (quo capti eiuſdem qualitatis inuicem permutabantur, vel ſtipendio menſtruo redimebantur) ſuſtulerunt, volentes vt milites vtrinque capti, ad ſummum vſque, morte per Carnificem afficerentur: quo ſuos metu ſuſpendij ad extremam fortitudinem adigerent, vtputa qui mallent fortiter pugnando occumbere, quam viuis in hoſtium manus incidere. Verùm milites vulgares, qui magis ſtipendij & mercedis, quam honoris cauſſa merent, & militia pro arte aliqua mechanica abutuntur, eiuſmodi ſeuitiam non quærunt: præſertim eam quoque ob cauſam, quod hodiè probitas malè compenſatur; neque digno honore afficitur. Sub hoc verbo *Quartier*, continentur etiam Contributiones hoſti dare ſolitæ, quæ eodem modo impoſterum ſolui omninò prohibebãtur. Quæ res Eccleſiaſticis & Nobilibus, & Ruſticis, qui ſua bona ruri habebant, valdè diſplicebat, cùm mallent aliquid pro ſecuritate, vulgo Saluiguardja, hoſti pendere, quam vt omnia vel deprædarentur, vel incenderentur.

Mansfeldius lytra, Contributiones, Saluegardias, vulgo Quartier tollit.

Ita à Mansfeldio hoc anno 1593 5. Ian. Edictum publicatur, qua prohibetur hoſti lytra, Contributiones, vel Salueguardias ſoluere, vel ijs vti, ſub pœna capitis. Quod ſi hoſtilibus excurſionibus eam ob cauſam diuexarentur, ſignum ex turribus darent, arma corriperent, Pagi conuenirent, periclitantibus opem ferrent, & hoſtem cæderent: captos nullo lytro qualicunque dimitterent, ſed ſtatim ſuſpendio necarent, quod ab vtraq; parte captis quibuſdam factum, & executioni demandatum eſt. De contrario Ordines confœderatarum prouinciarum 27. Febr. quoque edictum typis excuſum publicarunt: enarrantes ipſorum hoſtes, Hiſpanos nimirum, vt extraneos, nihil aliud, quam Belgicarum Prouinciarum ruinam, & interitum, & in earum vitam, & fortunas dominationem quærere. Rogantes atque admonentes, omnes & quoſcunque, vt diligentem rationem habeant, ſui, Patriæ, coniugum, liberorum ac poſterorum: & omni poſtpoſita mora ſibi dextram porrigant, quo Hiſpanicam illam inſolentiam, & exitioſum hoe mandatum impediant, atque communem libertatem defendant. Tempus deliberandi vſq; ad menſem Aprilem ſtatuentes, quo illapſo pactum nullum cum ipſis ſeruaturum iri, vel vt ſeruetur paſſuros.

Idem faciunt Ordines confœderati.

Statutum etiam eſſe, in Auctores, vt præcipuos huius dominationis Conſiliarios, item incolas locorum & pagorum, qui iuxta præſcriptum dicti Mandati contra ipſorum milites arma ſument, aut vallis & propugnaculis ſe muniturі ſint, vti & in eos, qui tributum, quod illis impoſitum ſit, aut imponetur ſoluere detrectauerint, ita grauiter animaduertere, vt incepti huius illos pœniteat. Hoc mandato contrario publicato, prius aliquo modo deſeruit, & præcedentes conuentiones rurſus ſeruari cœperunt.

Comes Philippus Naſſouius in agrum Lutzenburgenſē graſſatur.

Hac hyeme Mansfeldius per filium ſuum Carolum copias ſuas colligebat, in finibus Galliæ propè Guiſiam, Gallis negotium faceſcendi gratia. Ordines Confœderati in Agrum Luxenburgenſem mittebant Comitem Philippum Naſſouium cum quatuor millibus partim peditibus, partim equitibus, ſperantes ibi Fanum Viti vel alia loca occupaturos, quo fruſtrabantur. Eliciebantur tamen eo omnes Præſidiarij Regij ex Brabantia, nam nuncio huius profectionis Bruxellas allato, Lyra, Machlinia, & alijs locis Hiſpani & Itali, tam equites quam pedites euocantur, & celerrimè per Comitem Barlamontium eò deducuntur. Quo cognito Comes Philippus reditum parat, & multis Pagis ibi deprædatis, in Limburgenſi quoque ditione magnis exactionibus incendiarijs adeptis, multis locis ad Contributionem coactis, Hamuito etiam in Brabantia, ſpoliato, tandem ingenti præda onuſtus cum ſuis in ſua præſidia illæſus reuertitur. Similes excurſiones faciebant, alij in Februario & Martio promiſſas contributiones exigen-

tes,

teſ, & hoſtem in remotiora loca elicientes. Andernacum & in Diocœſin Treuirenſem vſque excurrentes. An. 1593.

Interea Ordines Confœderati, poſtquã decreuiſſent Montes D. Gertrudæ, oppidum quamuis ad Hollandiã pertinens, tamen in Continenti Brabantię, non longè à Moſa in fluuio Dongę ſitum, vt ſupra relatum obſidere, iam dudum ſub hoc vel illo prætextu, commeatum, vel alia neceſſaria eò deuehi non permiſerunt. Commeatum quoque quẽ in Febr. introducere cogitabant hoſtes, prohibentes, & repellentes. Cumq; intellexiſſent Gubernatorem ſubſidium adducendi cauſa oppido egreſſum, Comiti Mauricio mandarunt, illud primum equitib. cingere, vti (militibus iam ex Ducatu Luxenbergẽſi reuerſis, & ſingulis vexillis à ſuis Capitaneis ſuppletis) factum & 28. Mart. terra marique obſeſſum eſt, Hiſpanis magis de Sylua Ducis, vel Grauia ſollicitis. *Montes S. Gertrudis obſidentur.*

Hæc obſidio cum memorabilior, quàm vlla alia in Belgio fuerit, ea quæ notatu digniora ſunt recenſebimus.

Mauritius primò caſtra metari incepit verſus Occidentem eo diſpoſitis Legionibus fratris ſui Iunioris Comitis Frederici, Comitis Solmenſis, Groneſeldij, & Balfourij. Comes ab Hohenlo ſua ponebat verſus Orientem in Pagum Ramſdunck, ab altera parte fluminis Dongi verſus Oſterhout, cum Legionibus Brederodij, Lockeri & aliorum, quarum quæq; ſua præſcripta habebat loca. Caſtraque latis foſsis, altis & firmis vallis ac propugnaculis cinxit. Cumque Hiſpani iactu Muſq ueti ab vrbe in aggere Steelhouiano iuxta flumẽ munimentum haberent, quo aditus ad oppidum patebat, & defendebatur. Comes Hohenlóus illud tormentis inuaſit, quæ maximo periculo ſuæ vitæ in inſulam, è regione aggeris & munimenti adduxerat introitum, & exitum in oppidum hoc modo prohibens; quo viſo Capitaneus Tonius & præſidiarij, Munimentum 7. April. dedidit: quam ob rem poſtea à Marchione Varrabonio, in carcerem inijciebatur. *Munimentum Steelhouianũ occupatum.*

Hoc Munimento ſuperato fluuium duobus Pontibus iungebat, vno latiore nauibus, altero malis impoſito, vt ſibi inuicem ſuppetias ferre poſſent. Caſtraque enim, quod circumcirca multæ eſſent paludes, latius longiuſq; extendere oportuerat. ab vtraque parte pontis naues bellicas in fl[illegible] adduxit quæ continuò excubias agerent, cum hic caſtra magna ex parte circumiret, atque defenderet, tanquam foſſa. Multis locis extructæ erant Molæ aquariæ, & Cataractæ, quibus foſſas ſuas ſemper aqua repletas ſeruabant, ſæpius maris inundatione, vel æſtu magnum damnum perpeſsi. *Deſcriptio caſtrorum Mauricianorum.*

A parte fluminis oppidum obſiderunt nauibus aliquot bellicis, in formam ſemilunæ collocatis, quæ ferè ſine intermiſsione in vrbem eiculabantur, anchoris ſuis innixæ, & rudẽtibus inuicem colligatæ, qui in medio à ſcaphis vel nauiculis minoribus ſuſtentabantur, extra hanc ſemilunam hac illac continuò remeabant naues bellicæ ſpeculandi gratia, intra eam autem vſque ad oppidi mœnia vigilias agebant Liburnicæ à quibus Hiſp. à Mansfeldio cum literis emiſſus, natando in vrbem peruenire tentans, in aquis depræhenſus & captus eſt: quem vita donata ad hoſtes transfinit, vt quo modo caſtra ipſius munita eſſent indicaret.

Extra prędictam ſemilunam, verſus Orientem & Occidentem, locus erat deſtinatus nauibus frumentarijs, quo hoſtes tormentis ſuis ex vrbe pertingere non poterant, ita, vt iuxta flumen caſtra ad duo miliaria germanica extenderentur. Quæque Legio ſuas habebat naues bellicas & frumentarias. Loca iuxta ripam vadoſiora, ſepibus contextis obſtructa erãt, & nauiculis bellicis munita, ne pareret acceſſus. Nautæ ſua etiam habebant caſtra ſeparatim, qui fortiter quoque ſe geſſerunt, & ex ligno fictis machinis, ac vacuis nauibus, quas noctu vſque ad ripam clam adducebant, & hoſti imponebant, vt continuis ſuis in eas fulminationibus, tandem inciperet puluis tormentarius deficere.

Caſtra in Continenti, in quibus erat Mauritius, circumcirca altis vallis, & latis foſsis, quatuor etiam Propugnaculis fortiſsimis (quorum ſingula duo habebant tormenta) munita erant, conſequenter vſque ad caſtra Hohenloi, ſpatio fere duorum miliarium in circuitu. Extra foſſas, vbi periculum erat, ne hoſtis tranſiret, in terram addacti erant cunei lignei, cuſpide ferrea, longitudine pedis (quos Turcicos Legatos appellabant) ita preſſe coadunati, vt ne pes quidem interponi poſſet. Aditus principaliores munimentis & propugnaculis, eaq; tormentis plurimis repleta occluſi erant, in vijs ſparſi erant aculei, ſiue hami ferrei, vulgo Fußangeln/ puluiſque nitratus, at multa decipula lupatia, vulgo Wolffskaulen/ accedenti hoſti obiecta & præparata erant.

Præterea cùm locus eſſet vliginoſus & paluſtris, nec terra vel materia eſſet, qua ſe munirent, multis collatis faſciculis, & viminibus obiectis, eodem modo cuneis ligneis ferruminatis terræ infixis vſi ſunt, quæ omnia hoſtibus mira & incredibilia viſa ſunt.

Hac ratione exterius contra hoſtem muniti, Oppidum verſus ſub mœnia vſque foſſas cuniculoſque duxerunt, quibus tutò & liberè conuenire poſſent, tormenta quoque diſpoſuerunt.

An. 1593. Et cùm Obſeſsi præter Valla, & ex terra congeſtos aceruos, duo fortiſsima Propugnacula habebant, quorum vnum Northollandi & Scoti, alterum Zelandi, ac Vltraiectenſes machinis ſuis obſidebant, ijs denſiſsimos in ſubiectas plateas globorum imbres eijciunt, vt vix vlla domus illæſa maneret, imò ipſius Auraici Palatium vndiq; percitũ erat. Propugnacula hæc dicta ſuffoſſa quoque erant.

Mauritius loco foſſorũ militibus ſuis vtitur. His munitionibus perficiendis Ordines nanes plurimas materijs, & rebus quibuſcunq; benè inſtructas & paratas habebant. Ac quamnis opera ruſticorum aut foſſorum vterentur, tamen hæc omnia, more veterum Roman. per ſuos milites perfecerunt, non coactos, ſed voluntarios, ijs qui vigilias non agebant, æqua mercede cõductis, vnoquoq; operi quod placebat præficiendo, quorum ſingulis in diem 20. aut 30. ſtuf. prout opus eſſet graue atq; arduum, ſoluebant. Hac ratione rem magnam ſummo ſuo bonore effecerunt, ita vt vno die ſe & contra Oppidanos, & contra potentiſsimum Regis exercitum, qui eos repellendi cauſa aduentabat, munitos & ſecuros redderent.

Diſciplina in caſtris Mauritianis. Diſciplina militaris talis obſeruabatur, vt non ſolum Coloni in circuitu Caſtrorum, quo Pagus Ramſdonck compræhenſus erat, habitantes, ab omni moleſtia liberi eſſent, ſed etiam vt vicini Ruſtici, frumentis, iumentis, & omnibus fortunis ſuis in caſtra, quaſi locum tutum confugerent, vbi vigore ſeuerioris huius diſciplinæ tam liberè viuebant, ac in vrbe aliqua benè gubernata, anſeres, gallinas, oua, butyrum, caſeos, carneſque publicè venales exponentes, abſque vllo timore, vel quærela, moleſtationis cuiuſcunque. Culoni quoque agros ſuos iuxta caſtra multis in locis liberè colebant. *Annonæ facilitas.* Quamobrem annona rerum omnium facilior erat, quam in Ciuitatibus vicinis, cùm in hoſtium caſtris eſſet difficillima, & ſextuplo omnia cariora.

Caſtrorum horum typus in Hollandia in ære expreſſus eſt, eaque vt viderent, vndique plurimi homines eo venerunt, etiam ipſa Auraici filia Ludouica, quæ inde ad ſponſum ſuum Electorem Palatinum Rheni profecta eſt.

Obſeſſorũ fortitudo. Oppidani fortiſsimè ſe defenderunt, rebus omnibus neceſſarijs mediocriter inſtructi. Eruptiones crebras fecerunt. Sed cùm demum Mauritiani appropinquarent ſuis tormentis, acceſſus illorum in Propugnacula ſua ijs ademerunt. Miris inuentionibus ipſis nuncia[illegible] ſpes fit liberationis. Inter alia intercipiebantur literæ à Diſma de Barges, Domino VVater dickio ex Sylua Ducis 12. April. ſcriptæ, & per Columbam ad pullos ſuos redeuntem tranſmiſſæ, quæ in caſtra decidebat. Continebant autem exercitum ſubſidij ferendi cauſa iam colligi, obſeſſoſq; Euangelio certius liberatos iri: interim paulò altius extruerent aceruũ terreum verſus Pagum Ramſdonck/quandoq; etiam ſecundum inſtructionem miſſam, ſigna ignea ederent. Mauritius alias ſuo commodo fingit literas, & per eandem Columbam ipſos fallendi cauſa tranſmittit.

Comes ab Hohenlo, certo quodam die, ſecretò curabat omnia vicina tormenta in quandam Ciuitatis Turrim, vnde Oppidani poterant, & ſolebant caſtra perluſtrare, verti & dirigi, ac cum ſingulis momentis ſubſidia exſpectarent, ficto tumultu Gubernatorem alijſque Officiarijs præcipuis eò allectis, omnia tormenta maiora in Turrim exploduntur, vbi Gubernator ipſe cum alijs magna Obſeſſorum iactura ſternitur.

Mansfeldij copiæ luſtrantur. Mansfeldius, Fontanus, alijque Regis Duces, conſiderata ignominia, niſi vrbem hanc in Brabantia ſitam, obſidione liberarent, Carolum Mansfeldium ex Gallia cum omnibus ſuis copijs euocarunt, alijſque legionibus luſtratis, omnes ſub conductu Marchionis Varrabonij Turnhauttum mittebant, quo Mauritiani Equites (extra caſtra in vicinas vrbes Bredam, Hueſdam, & Montem Zomenſem diſpoſiti) ſæpius excurrebant. Inter alia 9. Iunij D. Riſoirius, Marcellus Baxius, & Capitaneus Edmondus 190. equitibus, 500. equites inſecuti ſunt, quorum partim cæſis, partim in Arcem Turnhautanam fugere coactis (inter quos & ipſe Comes Barlamontius) 60. equos, & tres Capitaneos Bredam captiuos deducebant.

Circa 6. Maij, Mansfeldius omnes ſuas copias in Campum eduxit, quæ conſtabant Lotharingis ex bello Argentinenſi reuerſis, Heluetijs, Germanis, Italis, & Hiſpa. qui difficulter ſine Mondragonio (Arcem Antvverpianam ſibi commiſſam relinquere non audente) progredi voluerunt, ita iunctis Bendis Ordinarijs vt vulgò appellantur, ac toto exercitu ad 20000. computato, octodecim machinis bellicis, ſcaphis, alijſque neceſſarijs inſtructus, caſtra iuxta Mauritium, in loco, een Hawte nominato, poſuit, munimento in aggere Steelhouiano excitato, vbi multæ fiebant velitationes. *Mansfeldius tētat Montes D. Gertrudebergæ liberare.* Sed cùm caſtra Naſſouiana eò loci munitiora videret, ſua inde in Pagum Oſterhawt mouit, ſe vallis muniens. Aliquot diebus ibi commoratus, & Caſtra Mauritiana inuadere tentans, receſsit in Pagum Waeſbeck iuxta caſtra Comitis Hohenloi, eodem modo Propugnaculis erectis, quo ſecurius & facilius commeatus aduehi poſſet. Hæc Hohenlous ex maiore ſuo Propugnaculo ſæpè oppugnabat, ita vt in caſtra nihil tentare auderet.

Tubicen certis de cauſis à Mauritio ad Mansfeldium miſſus, Mansfeldio interroganti, quam ob rem Dominus ſuus, caſtra ſua ita muniuiſſet, ipſum tanquam Iuuenem audacem, & Imperatorem

torem honorem ambientem, aperto prælio ſecum decertare debere, laxidè & iocosè reſpondit. E. S. Naſſouiam deſiderare, tam ſenem & veteranum militem fieri, qualis ipſius Excellentiæ, ſcilicet Manſfeldius eſſet, quo reſponſo accepto omnes adſtantes ridebant. An. 1593.

Interea Comes Fontanus ſupplementum mittebat 1200. peditum, & 12. vexillorum equitum, 4. tormenta, & 24 tonnas pecuniæ, aliaque neceſſaria.

Vltima die quo ciuitas ſuperabatur, Hohenlous & Anglicus Eques Vereus, acrem inſtituerant velitationem, in qua præter caſos quadraginta milites & 3. Capitanei capiebantur. Oppidanis videntibus, & iam plane defatigatis, multa ſigna ignea edentibus, ita vt modo ſequenti ciuitas in conſpectu Manſfeldij, eiuſque exercitus longè fortiſſimi, occupata ſit. *Velitatio Mauritianorum cum Manſfeldianis.*

Vigeſimo quarto Iunij mane, cùm Capitanus Gallus Tornacenſis Beueri, & Vitnlines excubias permutandi cauſa in foſſis iuxta Propugnaculum Ciuitatis verſus Septentrionem conueniſſent, concludebant illud aſcendere omnia perluſtrandi cauſa, factoque itaque ponte ligneo, eoque extremitate propugnaculi impoſito, Gallus, Beueriuſque ſibi adiungebant duos Muſquetarios, duos Scutatos, & duos Bipennibus armatos, atque ita numero octo clam aſcendunt, quibus viſis, cum vigilias ibi agentes tumultum fecerent, Capitanei plures ad ſe vocabant. Interea dum ita manus cum vigilibus conſerunt, & ex Scutatis prædictis vnus caderet, alij aſcendunt, aliquot horis cum hoſtibus depugnantes, 13. ex ſuis amiſſis, 36. verò ex Oppidanis cæſis, inter quos etiam primarius Capitaneus Sigean occubuit. *Propugnaculũ ciuitatis capitur.*

Hac ratione reliqui ex Propugnaculo in ciuitatem retrocedere coacti, & in anguſtias redacti, ad colloquium admitti cupiebant, quod difficulter impetrabant, propter confuſionem & multitudinem aſcendentium. Tandem emittebant eam ob cauſam duos Capitaneos, & Secretarium. Mauritius, Hohenlous, & alij Conſiliarij militares cum Manſfeldio velitando occupati, initio hæc nolebant credere, hoc certamen à Capitaneis abſque mandatu inſtitutum, periculoſum eſſe iudicantes. Legati dicti petebant dilationem duarũ horarum, vt conſenſum à Manſfeldio adferrent. Eo non obtento, cum de Manſfeldij conatibus fruſtraneis certiores eſſent facti, vitaque ipſis à Mauritio offerretur, conueniunt, gladijs tantum accincti vrbe exire præſidiarij, impedimentaque omnia ſecum auferrent, prout ex ſequenti tranſactione conſtat.

Nos Mauritius, Princeps Auraicus, Comes Naſſouiæ, Cattemeliboci, Vianden, Dietz, &c. Gubernator, & Capitaneus Generalis, Gelriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Friſiæ Occidentalis, Zutphaniæ, Vltraiecti, Tranſiſulaniæ, Admiralius Generalis, permittimus, & his permittimus, Capitaneis, Officiarijs, & militibus præſidiarijs Gertrudemõtenſibus liberè atq; ſine moleſtatione egredi cum gladijs, equis, & impedimentis cæteris, quo ipſis viſum fuerit, in quem finem Ipſis commodabuntur quinquaginta currus, quemadmodum, & ſi opus fuerit, Regis Hiſpaniæ. Officiarij cum familijs ſuis, & vulneratis, & impedimentis Antvverpiam cõducentur, præſtita ſufficiente cautione, de curribus & nauibus reſtituendis. Interim receptores Matthæus Darchierlus, Iohannes Franciſci, & Iohannes Matthiæ, in oppido manebunt, donec omnia Regiſtra, Inſtrumenta, & Chartas adminiſtrationem eorum concernentes, tradiderint illis, quibus negotium hoc à nobis commiſſum eſt. Quantum ad Eccleſiaſticos & Ciues (exceptis qui proditionis iſtius Ciuitatis participes fuerunt) eandem libertatem impedimentis ſuis exeundi concedimus, vti dictum. Sub fide noſtra Principis, promittentes, hæc omnia ſeruata iri abſq; fraude vel dolo. Actum in Caſtris ante Montes D. Gertrudis 25. Iun. Anno 93. infraſcriptum erat, Prinʒ von Naſſaw. *Conditiones quibus mõtes S. Gertrudis deduntur.*

Conditionibus his vtrinque approbatis, non obſtantibus, Mauritius ipſorum precibus motus, arma illis reſtitui iuſſit. Ita eodem die omnia impedimenta vulneratos, vxores, & liberos, centum curribus deduxerunt. Poſtea egreſſi ſunt tres Capitanei, hos ſequebantur 16. ſigniferi cum vexillis, quæ magna cum reuerentia Mauritio tradebant, qui ipſorum fortitudinem ſummopere laudabat. Sequebantur Officiarij armis longis circiter 240. haſtati, hos 384. Muſquetarij & alij vſque ad 700. ad Manſfeldij caſtra proficiſcentes. Cætera impedimenta, ægroti & vulnerati Antvverpiam deuehebantur. Tres ex ijs qui ciuitatem ante prodiderant, & venderant, ſtatim ſuſpenſi ſunt. *Præſidiarij oppido excedunt numero 700.*

Mauritius præſidiarijs egreſſis, & ſuis in vrbem miſſis, eam quoque ipſemet intrauit, quam commodo munitam inuenit, vt ſine magna ſuorum iactura ea potiri non potuiſſet, quare Deo laudem & honorem tribuit, & vt alij eidem gratias agerent, iuſſit. Inueniebantur prætereà 700. aut 800. libræ pulueris nitrati, carnium, piſcium, panis, cereuiſiæ, butyri, ſalis, & frumenti non erat penuria. Gubernatorem conſtituit fratrem ſuum Fredericum Henricum cuius Vicarius eſſet D. Duuenuordius. His peractis Caſtrorum valla & munimenta ſolo æquantur.

Manſfeldius deditione Vrbis percepta, caſtra ſua mouit 26. Iunij ſub prætectione Propugnaculi cuiuſdam viam longam, vulgo, Lange ſtraß ingreſſus, verſus Inſulam Bommelenſem profectus eſt, Munimentum de Creuecœur in Orificio fluminis Dieſæ, e Regione Helæ, in Brabantia in via Buſcoducenſi ſitum, ſumma vi aggrediendi cauſa. Sed Gorcumienſes huic rei antè proſpexerant.

An. 1593. ſpexerant. Nam circa Propugnaculum omnem aquam, ex Dommelia & Aa, per vrbem Buſcoducenſem profluentem, obſtruxerant, & repellebant, vt & Propugnaculum, & agri vicini aqua circumdarentur.

Mansfeldius Propugnaculum Creuecoeurium fruſtra obſidet.

Antequam Mansfeldius eò veniret, Mauritius cum ſuis aderat, & quo minus caſtra ſua muniret, prohibebat, imò ſe ipſum vallo muniebat. Quare Vliemen & Engeln retrocedere cum tormentis ſuis coactus fuit. Et quãuis caſtra ſua in loco altiore metaretur, tamẽ ſtatim aqua circumdabantur: atque huc ſtatim Præſidiarij Propugnaculi ſua tormenta dirigebant, quibus hoſtes magno damno afficiebant, nimirũ in loco non munito & aperto, atque ita aqua circumdato, vt inde diſcedere non poſſent, vnde multi antequam naviculæ vel ſcaphæ adducerentur, occidebantur.

Mansfeldius fruſtra tentat Sylvæducenſibus præſidium imponere.

Mansfeldio hoc modo retrocedere coacto, omnem mouit lapidem, omnibuſque vſus eſt cautelis (vti & diu ante fecerat) præſidium Vrbi Buſcoducenſi imponere. Verum Ciues ipſi excubias & vigilias agebant, & Eccleſiaſticis doli ſuſpectis arma ademerunt. Cùm itaque Mansfeldius ſicut etiam antè Fontanus cum Nobilibus ſuis in vrbem recipi cuperet, talem ei formam & modum præſcripſerunt, vt intrare nollet, ſed iuxta mœnia (tormentis ſaltem per vrbem auectis) tranſibat Oſsium, & inde Bercomium: vbi relicta parte exercitus, inter Creuecœurium & Buſcumducis fortiſſimum cogitabat extruere Propugnaculum. At ciues ne ipſi eo fræнarentur & coangustarentur, Id impediuerunt. Ita tandem Mansfeldius Bruxellas redije, parte exercitus in Friſiam tranſmiſſa, vt poſtea dicemus. Altera parte Marchio Varrabonius Grauiam proficiſcebatur. Fontanus & alij Conſiliarij Hiſpanici culpabant Mansfeldium, quod cum videret ſe vrbem Gertrudebergam liberare non poſſe, aliam ciuitatem magni momenti non obſediſſet, atque ita Mauritium obſidionem inceptam relinquere coegiſſet.

Mauritius præſidia imponebat, in loca limitanea, in Inſulam Bommelenſem, quoſdam milites in Phriſiam. Comiti VVilhelmo mittebat. Comiti Solmenſi mandabat expeditionem in Flandriam, vbi Ruſtici, ab Hiſpanis impediti non contribuebant, qui circa Hulſtiũ & Axelam Munimenta extruxerant, & corruptis quibuſdã præſidiarijs (qui durante velitatione quadam armentorum cauſa, vigiles portæ occidere propoſuerant) hæc duo oppida occupare tentabant; ſed proditio hæc detecta fuit.

Expeditio Solmenſis in Flandriam.

Ita 24. Iulij Georgius Eberhardus Comes Solmẽſis 800. equitibus, & 3500. peditibus, inditionem VVaſianam venit, equites ad S. Iohannem ten Steene hoſtem indagandi cauſa, pedites Steeckam mittens, vbi Hiſpani Munimentum derelinquentes, verſus traiectum fluminis e regione Antvverpiæ fugiebant. Verũ Naſſouici hos inſecuti, 30. equites cœperunt, & Pagum Steecken incenderunt.

Equitibus apud S. Nicolaum 80. equites Lotharingi obuiam venientes, cæſi, & maxima ex parte capti ſunt. Pedites Propugnaculum S. Iacobi admotis tormentis deditione cœperunt. Eodem modo Propugnaculo S. Ioannis ten Steene potiti ſunt. Hæc cùm breui tempore perfeciſſent, & vndique Regionem percurriſſent, & audirent Mondragonium 2000. peditibus, & 6. ſignis equitum (quos adhuc 10. ſigna equitum, & vexilla aliquot Hiſpanorum peditum ſequi debebant) aduenire conſarcinatis ſpolijs, munimentis deſtructis, grege Armentorum mille, & 3000. ouibus abductis, & Regioni magno tributo menſtruo impoſito, nauibus diſceſcit.

Similes excurſiones etiam fecerunt, multaque loca fruſtra inſidijs tentarunt. Mauritius obequitans nomine Ordinum Confœderatorum, vbique res omnes in ordinem redigebat, quod Mansfeldius pecunia deſtitutus facere non poterat, quam ob rem milites hinc inde tumultuabantur. Sicut accidit, cùm filius eius Carolus Nouiodunum in Gallia occupaſſet, & propter obſidionem Gertrudebergenſem reuocatus eſſet, atque in Arteſiam prope arcem Auxianam veniſſet, Hiſpani tumultum excitaront, occaſione ſumpta ab Hiſpano Capitaneo, quem, quod Heſdini virginem vi ſtupraſſet, Comes punire volebat. Vbi ipſum inuadentes cum VValonibus ſuis fugere cogebant, domum eius, ſuppellectilem, vaſaque argentea diripientes. Electo autem Capite aliquo inter ſe conſtituto, Oppidum S. Pauli occupabant, & muniebãt, vnde Regis Prouincias & Subditos circumcirca miſerè deprædabantur, eoſque in dies ſingulos magnam pecuniæ ſummam contribuere cogebant. Hæc militum ſeditio integro anno durabat.

Hiſpani & Itali tumultuantur in Arteſia & Hannonia.

Idem faciebant Itali & VValones in Hannonia apud Poorem Chambræum, vicinos ad ſolutionem 900. florenorum in dies ſingulos cogentes, quos ciuitas Montis Hannoniæ quotidie ipſorum nomine colligebat, & ſoluebat. Ita vt Rex eorum opera diù vti non potuerit, ſibi ſubditas Prouincias contra propriam eius voluntatem deuaſtantes.

Præſidiarij Berckẽſes tumultuantur.

In vrbibus vicinis, in quibus Rex ſua præſidia etiamnũ habebat, quoque milites tumultuati ſunt, nimirũ Berckæ, vbi Officiarios expellebant, & ſingulis ſeptimanis nouum Electum conſtituebant. Hic permittebat ſoluto magno vectigali, omnia Rheno tranſuehi: pecunia inde redacta, ſingulis menſibus inter illos diuidebatur.

Noueſienſes

Ciues Nouesienſes, poſt vrbem à Duce Parmenſi ſuperatam, præſidijs valdè grauati fuerunt

An. 1593.

runt: quare occaſionem quæſiuerunt ſeipſos liberandi. Quæ tandem 19. Iulij oblata eſt. Cum enim hoc die potior præſidiariorum pars prædatum exierat, octo ex ciuibus inter ſe conſilium neunt, quo pacto poſſent ſe, ſuosque ſumptuoſo petulantique præſidio exonerare, iam enim (ſi vnquam alias) oblatam id efficiendi commoditatem, cum pauciſsimi in vrbe milites, iiſque ciuium viribus impares, remanſiſſent. Conuenerunt inter ſe, negotium incipiendum eſſe. Nocte excubijs diſpoſitis, ſingunt ſibi vrbem ambiendi, excubiasq; luſtrandi curam eſſe commiſſam. Ad primam ſtationem venientes, rogati à procubitore, quid vellent, aut qua cauſa illuc venirent, eundem ſtatim ſternunt, ſocioſque omnes ſomno ſepultos, inermeſque ſe dedere iuſſerunt. Qui inopinata hac re territi, imperata faciunt, captique ſubterraneo cuidam loco incluſi ſunt. Idem fecerunt in ſecunda & tertia ſtatione donec omnes dearmati, captiq; eſſent: excepta vna decuria, cui portæ ſuperioris erat commiſſa cuſtodia. Cœpto ex voto ſuccedente ad arma concurrunt reliqui ciues. Auditur tumultus: ciuium fremitus ad eos, qui in porta erant ſuperiori peruenit. Hi confeſtim vnum è ſuis per murum demittunt, vt D. Milendonckio, vrbis Gubernatori, quid ageretur, ſignificaret. Is enim eo tempore non in vrbe, ſed in Caſtro ſuo Milendonckio agebat. Hic periculo cognito, ſtatim ad milites palantes, qui prædatum exierāt, mittit, eoſque conuocat, & ſummo mane ante vrbem Nouesienſem, ipſe recuperandæ vrbis ductus venit. Sed Oppidani omnes armati mœnia fortiter defendebant, nec externo ſeſe egere præſidio reſpondebant: ita vt Milendonckius ſe nihil effecturum facilè videret. Quod cum animaduerterent, qui prædictam portam hactenus defenderant, animum deſponderunt. Sed & ciues ingentem fumum ex oppoſito portæ excitarunt, nec commeatum aliundè habere potuerunt. His neceſsitatibus circumuenti, ſeſe quoque vltro dediderunt.

ſuum excutiūt præſidium.

Cùm iam Præſidiarij omnes in poteſtate ciuium eſſent, decretum eſt illis in ſuis cuſtodijs ientaculum quo ſumpto, vrbe dimiſsi ſunt. Deinde per præcones mandatum, vxores, lixæ, Coloneſque qui in vrbe erant, antè occaſum ſolis ſua conuaſarent, vrbeque diſcederent. Similiter & ciuibus imperatum, quod ſi haberent armorum, veſtitum, aliarumque rerum, quod ad milites pertineret, ſtatim ijs remitterent: ſi quis non obediret, in eum pœna conſtituta. Panem præterea, cereuiſiam, aliamque annonam ex vrbe illis miſerunt, ac poſtea dimiſerunt. Milites autem ingrati ac accepti beneficij, immemores in pago Kerſmich/ vrbi vicino ſeſe munierunt, nocturnis, diurniſque excurſionibus, ſi quid in agro Noueſiano eſſet, deripuerunt, diſsiparunt ac perdiderunt. His incommodis moti Noueſiani, & ipſi militem conſcripſerunt; qui frequentibus eruptionibus hoſtium petulantiam ac vim nonnihil compeſcuerunt, ac tandem fratrem naturalem Milendonckij in vrbem captiuum abduxerunt. Ita vrbs Epiſcopo Colonienſi reſtituta eſt, qui poſtea cum Prouincijs confœderandis, de ſeruanda meliori neutralitate egit.

VVerdenſes vt Venloenſes antè etiam ſua præſidia vi, & non abſque ſanguinis effuſione expulerant.

Antequam in enarratione rerum Belgicarum, nimirum Friſicarum progrediemur, Gallicas res geſtas cum Belgicis permixtas prius recenſebimus.

Libro ſuperiori diximus, quamobrem Henricus IIII. Galliarum Rex, plenariam obedientiam ſubditorum ſuorum conſequi non potuerit. Ita, cum ab vtraque parte res magis armis, quam prudentia & probitate adminiſtratæ eſſent, tandem Rex aduerſarios ſuos aſtutia feſellit, eo quod ſe aiebat in cauſa Religionis cupere melius inſtrui, vtputa quæ ipſi à morte Guiſij, eiuſque fratris innocenti ſola obſtaret. De quo Theologi Catholici confœderatorū doctores, multum deliberarūt, & tandem cōcluſerunt, inter alia Ducem Maynium (qui ſe generalē Vicarium Status, & coronæ Gallicæ appellabat) ſcripto de tribus admonendum. Primò ſeſe reconciliaret cum Rege Nauarræ, vel ſecundò omnes Catholicos contra Nauarræum inter ſe conciliaret, qui vnanimiter conſenſu Pontificis & Regis Hiſpaniarum Catholicum aliquam eligerent Regem. Vel tertiò, vt planè ſe ſubijceret Regi Hiſpani ei talem auctoritatem, vel partem Regni tradendō, ne occaſionem haberet, quo minus aliquid ad eorum defenſionem ſpectans intermitteretur. Res à ſua parte contra Catholicos Nauarræum ſequentes, & Eccleſiam geſtas, & quod malam aut nullam diſciplinam ſeruarent, & omnia ſine pecunia, ordine, vel iuſtitia, tanquam notorij Rebelles agerent, ipſimet culpantes, &c.

Res Gallicæ.

Quare omnibus medijs tentandum, an Nauarræus ad Catholicam Religionem cōuerti poſſet, & ita in Regem eligatur: eò Maynium plurimum fauoris ſibi reconciliaturum, familiam, liberosq; ſuos promoturum. Quod fiere oporteret actoritate Pontificis, & alijs medijs idoneis, non vi aut armis. Regem Hiſpaniæ pacaret, hac aſſecuratione Nauarræum nullam in poſterum quærelam moturum de regno Nauarræ, neque Belgis rebellibus ex Gallia ſubſidia miſſa iri, & ſimilibus.

Theologi conſulunt vt Rex ad Religionē Catholicam permoneatur.

Præterea ſolemnem Legationem in eum finem ad Nauarræum mittēdum, eum cum omni reuerentia & opportunis medijs ad fidem Catholicam cōmouendi gratia. Quam ſi acceptaret, Catholicam Religionem, & pacem publicam ſtabiliorem, firmioremque, bellique exitum fore.

Si re-

An. 1593. Si recuſaret, animos Catholicorum ipſum ſequentium vinci poſſe: qui ab illo perſuadentur, conuerſionem ipſius remorari inopia amicabilis & melioris inſtructionis, eamque ab aduerſarijs ſuis non expeti, ſed potius ruinam ſeparationemque Regni, aut eius in Hiſpa. tranſlationem. De prædictis medijs periculo facto, Catholicos Regios de Confœderatorum cauſæ iuſtitia amplius non dubitaturos, ſed potius de ſua pertinacia remiſſuros.

Quo conſequuto, indicias faciendas in menſes ſex, Status in libera aliqua, & ab Officiarijs coronæ defenſa ciuitate congregandi cauſa, vbi quiſq; forma & modo ibi præſcribendo ſe ſubijceret, ne videlicet alij Officiarij vel Gubernatores admitterentur, quam Catholici. Quemadmodum bona Eccleſiaſtica adminiſtranda, Concilium Tridentinum obſeruandum, Hæreticis à ſucceſsione arcendi. Tractandū etiam de Regis matrimonio, eius cum Hiſpano recōciliatione, de Angliæ Reginæ & rebellibus Belgis ſubſidio in poſterū non mittendo, de quorū cum Rege Hiſp. quoque reconciliatione laborandū, quę officia maximè eſſet æſtimaturus, vt poſſet Prouincias pacatas filio aliquando relinquere. Reginam Angliæ bonis conditionibus ad pacem colendam adhortandam. Sic tandem Regno & Prouincijs à milite purgatis, Turcæ bellum inferendum.

Media hæc quamprimum tentanda. Ac quamuis timendum, Nauarræum ea non accepturum, conſideratis prioribus ſuis actis, inimicitia erga Pontificem, & confidentia in hæreticos ſuos, quibus magnoperè eſſet obligatus. Tum etiam, quod Catholicos illum ſequentibus, donatione rerum Eccleſiaſticarum ſibi deuinxiſſet, qui putarent ſuis officijs Regi præſtitis, Religionem Catholicam ſartam tectam, atque Regnum à ruina conſeruari, quibus quoque Nauarræus perſuaderet, hoc ſaltem quæri, vt extraneus Regnum adipiſcatur, demonſtrata confœderatorum crudelitate, ambitione, diſſenſione & leuitate, vt puta ſe in plebis & vulgus leuitatem fundantes.

Denegatione conuerſionis defectionem Catholicorum à Rege cauſaturam. Sed denegatione Regis, confœderatorum cauſam meliorem futuram, Catholicorum cum ſequentium corda commotos iri, præſertim ſi Principes ſanguinis commouerent. Quod factu eſſet facilè, quod malè illos haberet, Nauarræum Iuniorem Condæum ipſis præferre. Inſuper Duce Niuerſio, Longeuillæo, magno Priore Galliæ, Montmorentio, Retio, & alijs Officiarijs hoc modo cum Catholicis, Pontifice & Hiſpano (cui omninò ſatisfaciendum, ne quicquā contra eum dicendum) conſociatis, rectaq; via inita ſeniorem Cardinalem Borbonium, aut alium in Regem eligi poſſe, abſque vlla Status Regni, vel legum fundamentalium mutatione. Cùm nunc è contrario de Maynio & alijs ſuſpicio ſit, quaſi ipſi regnum ambiant, vel ruinam ipſius, aut denique Hiſpani introductionem meditentur, eaque eo maior, quòd Cardinalis nunquam Rex proclamatus, nec cum Nauarræo nunquam tractatum eſſet, licet diceret ſe velle Catholicum fieri.

Viam hanc ſecundam eſſe tutiorem, ſi prima non ſuccederet. Quamuis metuendum Principes ſanguinis difficulter conſenſuros, ob vetus in familiam Guiſiacam odium. Id etiam fortè Sabaudum & Lotharingum impedire conaturos, qui hoc in regno diſſenſione, proprio commodo ſtudeant. Hiſpanum quoque difficulter pecuniam erogaturum, abſque ſufficiente cautione, & Prouinciarum vel vrbium traditione.

Grauamina ſeſe Hiſpano ſubijciendi. Abſolutè ſe Regi Hiſpan. ſubijcere non fore conſultum, cum certum eſſet illum (ſub titulo Superioritatis) Regnum ambire, aut Generum ſuum Sabaudum promouere velle: quo violarentur veteres conſuetudines & leges fundamentales, omnium ſuorum ignominia, idque in fauorem Principis ſenis, & caduci, filium habentem vnicum, eumq; valetudinarium & iuuenem, atque nationis inimicæ, & inuidæ, qua re veri Catholici & Galli abhorerent, imo Pontificem ipſum alioſque Principes hoc ægrè laturos, vt putà qui Hiſpani potentiam metuerent, & propterea hoſtes futuri eſſent.

Si verò Rex Hiſp. permoueri poſſet, vt Infantem, filiam ſuam natu maiorem Principi alicui ſanguinis deſpondaret, eſſe optandum. Sed difficulter conſenſurū, conſiderato filio vnico admodum valetudinario fortè moriente, Gallus omnia ſua regna & Prouincias hęreditate adepturus eſſet, eamque ſolam eſſe cauſam, cur nulli deſpondeat, ne quidem alicui ex domo & familia Auſtriaca, qui omnes hoc inuiſuri ſint.

Regem præterea, quam eſſet Princeps potentiſsimus, magna tamen habere quoque onera, Regna & Prouincias longè ab inuicem diſtare, bellum gerere cum Belgis, quod maximis ſuis expenſis diù duraſſet, & adhuc diutius duraturū, perſpicuum eſſe, Reginam Angliæ habere hoſtem, quæ bona vteretur fortuna, eique mari negotium faceſſeret, & magnas impenſas facere cogeret, quin ſuis quorum opera vti deberet, ſuſpectum eſſe. Quod ſi Turca ipſi bellum moueret, ſicut appareret, ipſum omnibus viribus ſuis opus habiturum, & potius ſua, quam Gallorum curaturum & defenſurum. Tractationem quoque cum Hiſpano fieri non poſſe, niſi congregatis omnibus Ordinibus, inter quos multæ hac de re diſputationes & controuerſiæ exorituræ, eam omnibus dedecori futuram. Quare concludendo ad ſecuritatem Religionis & pacis *Conſultiſsimũ*

pub'icæ

publicæ nihil eſſe conſultius, quàm vt cum Rege reconclientur, ac ipſum ad Catholicam fidem conuertere omnibus modis ſtudeant.

fore Rex ad Catholicam religionem permoneatur.

Huiuſmodi opiniones & rationes à Ligiſtis ſiue Confœderatis propoſitæ fuerunt: ſed inter ſe non conueniebant, & videbatur Mainium cupere, vt ſtatus & gubernatio qualis eſſet, ita maneret, alij vrgebant electionem noui Regis, vnoquoque ſuo proprio commodo ſtudente. Ex præcipuis quiſq; ſperabat optata ſibi ſucceſſura, inprimis Sabaudus, Lotharingi filius, Mainius, Guiſius, Nemourſius, & ipſe Hiſpanus. Ad hanc electionem valde inclinabat Pontifex, ſuique miniſtri. Ita accidit, vt in Decembri 1592. à Mainio declaratio publicaretur, qua inuitabat omnes Principes & officiarios Coronæ, hæreticis relictis, ad Conuentum Confœderatorum, Lutetiæ Pariſiorum inſtitutum, de omnibus conſultandi gratia. Quo cognito Principes ſanguinis, Prælati, & Officiarij Coronæ, Conſiliarijque Catholici Regem ſequentes eius conſenſu 27. Ian. Carnuto Lutetiam ad conuentum ſcribunt, cupiuntque, ſi ipſis conſtitutum ſit, de modis, ac vijs ad tumultus componendos, atque Catholicam Religionem conſeruandam vtiliſſimis commodiſsimiſque deliberare. Legatos ſuos mitterent ad locum inter Lutetiam & Sandionyſium conſtituendum. Regem paratum eſſe meliorem inſtructionem admittere: ipſiſque indulſiſſe Marchionem Piſanum, ad Pontificem, eius conſenſus expiſcandi cauſa, quem tamen audire noluerit.

Comitia Pariſienſia, à Confœderatis nouum Regem eligendi cauſa.

Contra hæc Comitia Pariſienſia Rex ſcriptum promulgauit, quo docebat, conuentionem illam non niſi proditionem eſſe, declarabatque animum ſuum promptum quaſuis legitimas, & Chriſtianas inſtructiones admittendi, ſui de conuerſione ſpem optimam faciens, & omnes ſuſpicionis cauſas, quas Catholici de eo habebant, tollendi modum quærens.

His non obſtantibus, Confœderati hanc viam ingredi, aut cum Catholicis Principibus & Prælatis Regijs conferre noluerunt, ſed congregationem ſuam in Maio 1593. proſecuti ſunt, quo præter Legatum Pontificis nomine Regis Hiſpan. venerat Dux Feriæ, qui quoque electionem noui Regis ſummopere promouit, ſatis oſtendens, auxilium omne hactenus Regno Galliæ, non Zelo Religionis, vti ſemper Hiſpani prætendebant, & proteſtabantur, præſtitum eſſe. Cum omnibus viribus niteretur Conuentionem hanc trium Ordinum, promiſsis & muneribus, ſubornare, vt propoſitioni ſuæ conſentirent. Hæc tales erant, nimirum, vt infans Regis Hiſpaniarum filia natu maxima, ex filia Gallica oriunda, & Erneſtus Archidux Auſtriæ eam in vxorem ducturus, in Reginam Regemque Galliæ eligerentur: vtpote qui potenti exercitu Belgium gubernaturus veniret: Regem Hiſpan. præterea ſubſidio ipſis miſſurum duodecim millia peditum, & tria millia equitum, ſuis expenſis, primo anno, & anno ſequenti media parte, numeraturum etiam in ſingulos menſes Duci Mainio, in vſum ſuum & aliorum Nobilium duodecim mille coronatos. Id cum Conuentui diſpliceret (quamuis multæ occaſiones quærerentur legem Salicam infringendi) conſideratis maximis officijs defuncti Guiſij, ſi fortè ſuccedere poſſet, proponunt iuniorem Guiſium, cui deſponſaretur Infans Hiſpaniæ, & ita in Regem eligeretur. Hoc quamuis magis placeret, tamen propter violationem legis Salicæ, plurimi diſſentiebant. Et animaduerti poterat, hæc non expreſſo mandato fieri, ſed tentandi gratia, quomodo interpretata irent, & vt Guiſius Regi irreconciliabilis redderetur, cui etiam cum ſuis fautoribus fideret. Tum quoque perſpicuum erat, Regi Hiſpaniarum eo non ſatis aut rem gratam factam eſſe.

Infans Hiſpa. in Reginã Galliæ eligenda proponitur, ſed repudiatur.

Erneſtus Galliæ diſplicet, Guiſius eligendus proponitur.

Hinc magnæ oriebantur Zelotopyæ, & ſimultates. Mainius enim conſilio matris, ſororis, & vxoris, nolebat ſibi quemquam præferri, quin malebat Gubernationem eam, quam haberet retinere. Quare potiſsimum de inducijs tractabatur, quæ paulò pòſt conceſſæ ſunt.

Confuſio & diſſolutio Confœderatorum Lutetiæ.

Huius confuſionis & in legem Salicam (fœminarum ſucceſsionem Regni interdicentem) affectionis cauſa, Parlamentum Pariſienſe, in conſeruationem huius antiquæ & fundamentalis legis decretum publicarunt.

Eo tempore Legati Pontificis, Cardinalis Peluij literæ intercipiebantur, quibus oſtendebat, in electione erratum eſſe, Hiſp. proprio commodo nimis ſtuduiſſe, idque non ſatis ſecretò. Erneſtum quoq; magno exercitu, vti promiſſum fuerat, non aduenisse, ſine quo de vtili aliqua electione deſperandum, quare timore correptus Lutetia ipſe diſceſſerat.

Legatus Pontificis demonſtrat errorem in electiõe Regis Pariſijs cõmiſſum.

Enarrata confuſione Confœderatorum in Comitijs Pariſienſibus, ſcire expedit, quid Rex interea egerit. Is videns hoſtes ſuos magno numero Pariſijs noui Regis eligendi gratia armatos conueniſſe, & à ſuis Catholicis ſæpius admonitus eſſet, ſe in Catholica Religione melius inſtitui & doceri pateretur, alioquin non ſolum nunc de ipſius anima, ſed etiam regno actum eſſe, ſi alius in ipſius locum ſubſtitueretur, idque maximè ſi auxilio Pontificis, Imperatoris, Regis Hiſpaniæ, eius filia cum Erneſto matrimonio iungeretur, & ſic Regno potiretur; quo & Lex Salica violaretur, & familia ſua Borbonica perpetuò à ſucceſsione excluderetur. Quamobrem nõ ſupereſſe alia media, pacificam Regni adminiſtrationem conſequendi, & hoſtes ſuos confundendi, quam ſi in Religione meliorem inſtitutionem admitteret.

Rex Galliæ à Catholicis inſtituitur.

An. 1593.

Rationes quibus Rex permonetur ad conuerſionem.

Quod niſi fieret, metuendum ne tertia quædam Factio exſurgeret, inter Principes ſanguinis, & alios Officiarios, qui iuxta legem Salicam, ex familia Borbonica Regem aliquem Catholicum electuri eſſent, cui maxima pars Confœderatorum, & ſe ſequentium adhæſura, & obeditura ſit, & ita ſe cum ſuis Hugonotis derelictum iri. Nam non poſſe Catholicos perſ[...] deri, Regem Catholicum ad plenam poſſeſsionem Regni peruenientem, ipſo deſenſurum iri qui [...] promiſiſſe) ed potius ipſorum auctoritatem diminiturum. Et cum Catholici numero eſſent plures, æquum eſſe, vt ipſis magis quam aliis gratificaretur.

Aſſentiebantur quoque quidam Religioſi indicantes, ea quæ in bonum finem, bona de opinione [...] unt licere. Eodem modo & Politici ſentiebant, confitentes abuſus eſſe in Eccleſia, ſed a[...] e auctoritatem quærendam, quam Reformationem inſtituendam. Allegantes peccatum aliquo [...]ig[...]um, maioris beneficij conſequendi gratia, committi, idque facile apud fautores & Confœderatos ſuos excuſari poſſe.

Eò ſolum ſubditis ſuis ſatisfacturum, ſi modo ipſum Miſſam audire viderent, crederet interim de ea quid, & quantum velit. Reformatos contentos fore, ſi horum beneficiorum participes ſiant, nimirum libertatis ſtatus, Religionis, atque ſecuritatis de ipſos non opprimendo, quæ omnes Principes Sanguinis, & Officiarijs ipſis iureiurando confirmare parati forent. Neque opus eſſe, affectionem erga ipſos fideles ſuos ſubiectos deponeret, ſed continuaret, promittentes in generali Pacificatione, nihil ſine ipſorum ſcitu actum tractatumúe iri.

Principes [...] Rempublicas in Italia, alios Catholicos ei fauentes, auxilium præſtare non audere metu Pontificis: Catholicum autem ſeſe oſtendentem, æternum fœdus cum ipſo contra Hiſpanum inituros.

Hæ aliæque rationes ad perſuadendum ipſi propoſitæ ſunt, quibus tandem permotus ſit. Ex zelo an humana fragilitate, cuique, vel potius Deo, ipſiusq; conſcientiæ iudicandum relinquitur, in cuius manibus cor Regis eſt, prout ipſi viſum, & peccata ſubditorum merentur. Qui naturam eius nouerunt, cupiditatem pacifice regnandi, & quaſi paternam condolen[...] miſeriarum ſui Regni maxime ipſum permouiſſe, vt qui cotidiè videret ſubditos ſuos oc[...] in exilium mitti, ac ad extremam egeſtatem redigi, accedere potuit ſpes inimicos ſuos vincen[...], confuſione tali, qualis nunquam viſa vel audita ſuit.

Rex Galliæ audit Miſſam.

Adiumento quoque fuerunt ſingulari, multorum doctiſsimorum, & eloquentiſſimorum Theologorum, ac Prælatorum, auctoritates, & in medium ſubtilia adducta argumenta. Ita Rex cum fuerit natura inconſtantiore, accidit, vt in Iulio Sandlonij [...] ſoleoni [...] r Miſſam audiuerit, palàm in Eccleſia pœnitentia, & Profeſsione Religionis Catholicæ Romanæ facta.

Scribit deinde 25. Iulij, ſe ab initio cum ad Regnum aſſumeretur, iuxta fidem dat[...] ſæpius conuocationem Prælatorum & Doctorum deſideraſſe: at machinationibus [...] ſuper impeditam fuiſſe. Nunc autem [...] gratia diuina ſufficienter in fide inſtru[...]m, e[...] Sacrificium Miſſæ audiuiſſe, atque abundè cognouiſſe, Eccleſiam Catholicam [...] poſto[...] Romanam, veram eſſe Eccleſiam, plenam veritatis, quæ errare non poſſet. H[...] & ſim[...] ſe Catholicum oſtendens. Qua de cauſa Dux Niuerſius, è familia Mantuana, Princeps [...]

Rex Galliæ à Pontifice petit abſolutionem, ſed negatur.

licitiſsimus, magnifico conductu Romam ad Pontificem Clementem VIII. m[...] [...]r. [...] non vt Legatum Regis Galliæ, ſed ſuæ ipſius perſonæ cauſa audire voluit. De quo N[...]rius Pariſijs, anno 1594. libellum typis edidit, Pontifici longiorem terminum deliberandi concedens.

Hæc abſolutio inſtinctu quorundam Cardinalium Hiſpanicorum à Pontifice totoq; Cardinalium Collegio (cui Legatum conuenire prohibitum erat) denegata fuit, non ob[...]te Catholicorum prudentiſsimi quique, Regem ſincerè conuerſum, ſibi perſuaderent, vt [...] ex animi quadam leuitate, diù aberraſſet, (parentes ſui exemplum ante oculos ponendo, hæreticè viuentis, Catholice morientis) & tandem ſe conuertiſſet. Et quamuis ſeſè Catholicum vel maximè ſimularet, ipſos tamen nequaquam circumuenire poſſe, cum omnia Regis g[...] dictaque, ipſis ſemper ſuſpecta ſint futura. Deinde, dedecus & damnum [...] nerum [...] abſterriturum, & eò modo omnes Principes Catholicos, qui ipſum eo permo[...]nt, denuò ſe ipſi oppoſituros.

Italorum etiam præcipui Papæ idem conſulebant, ne Regem irritaret, vt aliquid contra Romanam Catholicam ſedem (cum domus Borbonia Papæ ferè ſit fatalis) moliatur ſed abſolueret, quo perpetua inimicitia & diffidentia inter ipſum & cæteros ſuos Confœderatos [...]genotas gignatur, atque Catholici nunc diſsidentes, hoc modo reconciliarentur.

Legatus Hiſpanicus Pontifici minatur.

Papa autem natura meticuloſus, ob Regis Hiſpaniæ auctoritatem, abſolutionem concedere non auſus fuit, cum Dux Seſſanus Hiſpaniarum Regis Legatus, indies ipſi dira min[...], ſcilicet Regem per continuam In Italia annonæ caritatem, Romam perditurum, pro[...] mut eius aductione ex Sicilia, Regno Neapolitano, & aliis ſuis Prouincijs. Inſuper [...]

tionem

tionem inter Imperatorem & Papam, & ſchiſma inter Cardinales facturum, perſuadendo præſtare, vt Galliæ Regnum minuatur & diſſipetur, quod vi ſuorum Priuilegiorum ſemper Papæ obuerſum fuerit. Papæ etiam Nepotibus Aldobrandinis (penes quos tum temporis multarum rerum gubernatio erat) valdè minatum, atque æterna Regis Hiſpaniæ inimicitia, niſi abſolutionem impedirent, denunciata fuit. An.1592.

Hæc Religionis Regis mutatio, maximam confuſionem & diſſidium inter ipſius aduerſarios peperit. Præcipui quique inter ſe zelotypia & æmulatione laborabant. Hiſpani cum Gallis, & Galli cum Hiſpanis diſſentiebant. Legatus Papæ ignorans quid agere conduceret, Pariſijs diſceſſit, & ipſi Papæ Regis abſolutionem committit. Maynius in Gubernatione perſeuerare ſtudens, Regi ſeſe reconciliabat. Rex omnibus demiſſum & beneuolum ſeſe exhibebat, vt ſubditorum corda ſibi deuinceret. Horum ſegnitiem ibi valdè metuebant. Potentiores de firmiori loco ſibi proſpiciebant, vt tanto æquioribus conditionibus reconciliari poſſent. Hortabant ſe inuicem, ne quiſquam particulare pactum cum Rege inire tentaret, vniuerſalem reconciliationem nanſciſci ſperantes. Sed nihilominus quidã Nobiles & vrbes Regi ſeſe iungere inceperunt. Qui diu ſpe Abſolutionis & generalis Reconciliationis Papæ fruſtra lactati, plus Hiſpanos Regis hoſtes, apud Papam, quàm ipſam Regis pœnitentiam, & Galliæ Regni ſalutem valere, animaduertentes, ſiniſtram de Papa & eius geſtis, opinionem conceperunt. Multi, Papam politica Regna & Imperia, iudicare aut diſtribuere non poſſe. Sancti Bernhardi Galli, vlti conſpicui ſu... rgo allegabant, dicentis. *ſtetiſſe quidem iudicandos Apoſtolos lego: ſediſſe iudicantes nuſquam, &c.* Atque ita primo vrbs Meaux, & D. Vitry reconciliata. Deinde Lugdunum, quod D. Chaſtreus ſe... tus, cum vrbe Aurelianenſi & Bituricenſi. Pariſijs Rex adminiculo Comitis Briſſacquij 22. Martij anno 1594. armatus (maxima ciuium parte inſcia) abſque vlla ſanguinis effuſione & deprædatione, intrauit, hos Rotomagum & aliæ vrbes ſecutæ. *Meaux, Lugdunum, Lutetia, Rothomagum ſe Regi dedunt.*

Regina Angliæ, & Vnitarum Prouinciarum Ordines, cum de tali Regis propoſito, literis ac declarationibus certiores eſſent facti, Regis Legatis id exequentibus, reſponderunt. Etiamſi talem mutationem cum dolore perciperent, tamen vt Confœderationes cum ipſo continuarent, omnem ipſi operam ac ſubſidium præſtare non deſtituros. Regina ingentem exercitum ad Normandiæ & Britanniæ recuperationem, ipſi ſuppeditare promiſerat. Ordines Belgij vltra 2000. milites, quos ſuis ſumptibus ſub Comite Philippo Naſſouio miſerant, & Regi quinque menſes militarant. Hoc anno tribus vicibus, ter centena millia florenorum ipſi numerarunt, & præter hæc naues bellicas, aliquoties magno numero ablegarunt, bis, 12. tormenta bellica ad muros confringendos apta ſuppeditarunt, cum omnibus munitionibus ad ea requiſitis, & tormentarijs, qui artificioſè & ſubtiliter ijs vti poterant. *Regina Angliæ, & Ordines Prouinciarum Belgicarum in fœdere Regis permanent.*

Hæc tanto promptiores præſtiterunt, quod Archiducis Erneſti aduentus ipſis non paruam faceret admirationem, tantum Heroem Imperatori, & Regi Hiſpaniæ facilè æqualem & cõſanguineũ, ad exiguam Belgij portionem ſubigendã aduenire, & ad eius aduentum ingentem exercitum vndique conſcribi; deinde quia nuptiæ inter Regis Hiſpaniæ filiam, & Regem Galliæ denegatæ eſſent. Quæ omnia optime de Regis fidelitate, ac probitate, ipſi promittere efficiebant, etiamſi in religione variaſſe. Quod quidam pro ſubtili quadam gubernandi ratione, quidam pro leuitate habebant.

Duces, & Reſpublicæ Italiæ ipſi etiam pecunia adſtiterunt. Dux Lotharingius neutralem ſe præbiturum pro tempore promiſit, idque per Ducem Bullioneum, Galliæ Mariſchalcum, & quod maximam confuſionem Ligiſtarum & Hiſpanorum cognoſceret, ſperans ſe commodè Regi reconciliare poſſe.

Dux Saubaudus inducias pro tempore petijt, atque deinde vt extenderentur pecunias contribuit, ſtudens ſucceſſu temporis Gallos ſuo territorio, Hiſpanorum ſubſidio expellere.

Rege in Religione mutato, etiam Reformatæ religionis addicti, maximo dolore ac tremore percellebantur, ac ipſe Rex metuens, ne inde nouæ turbæ naſcerentur, Synodis ipſorum, beneuolentiam ac fidelitatem ſuam declarauit, ac deputatos ad ſe mitti iuſſit, ijs ſecuritatem pollicendo. Synodi ſingularum Prouinciarum, de ea re conſultarunt, & præſtantes deputatos, omnium Eccleſiarum nomine, ad Regem ablegarunt. Horum præcipui erant, Dominus Roſanius, Pleſſæus, Sanſayus, Roſinus, & Freaſmius, cum 140. alijs depotatis. Hi 12. Decembris Mantæ à Rege exauditi, vbi D. Fedeauius orationem habuit, & querelas expoſuit. Cui Rex ipſe perbenigne reſpondit: Catholicam ſuam cõuerſionem minimè affectum ſuum, aut paternam voluntatem erga illos, aboleuiſſe. Cumque iam de Pacificatione cum ſubditis ſuis tranſigere decreuiſſet, ipſos etiã accerſere voluiſſet, ne aliquid in ipſorum præiudicium ibi fortè concludatur: ſequens promiſſiones Principum ſibi ſanguine iunctorum, & Officiariorũ coronæ, qui iuramento promiſerant, nihil contra Reformatos ſe attentaturos. Ideoque vt omnia ad pacem & quietem reducantur & conſeruentur, ipſorum petitiones ac grauamina audire conſultum duxit. Id etiamſi quidam impedire ſtudeant, nihil tamen profecturos, ſed eos punitos iri,

An. 1593.

cui rei Catholici ſui operam ſuam ſibi etiam præſtare ſunt deuincti. Nam tali conditione cum ipſis tranſactum eſſe, vt promiſsiones Reformatis, & Confœderatis factas, præſtare ipſi adiuuent, nec Reformatos à ſe vllo modo ſeparent.

Varia ſtratagemata eſt geſta in Belgio.

Interea temporis in Belgio vtrinq; varia inſtituta ſtratagemata, Equites Bredanenſes menſe Auguſt. cõmeatum ducentes, ab Hiſpanis prope Traiectum ad Moſam ex parte cædũtur. Breui iterum 18. equites Bergezomenſes, in itinere quodam, 2. Germanorũ militum vexillis, obuiam fiebant, equites loci oportunitatem præripientes, Germanos aſsilierunt, & tandem diſsiparunt, ac Officiarios captiuos Bredam, & vexilla Hagam Comitis, ad Mauricium abduxerunt.

Præſidiarij Ducatus Geldriæ, in Nouemb. excurſionem in regionem Limburgenſem faciebant, multa loca flãmis perdentes, multum panni aliarumq; rerum deprædantes, ſæpius nouos ibi conſcriptos exercitus diſſepabant, qui è Germania & Italia iſtuc ad locum Cenſorium confluxerant, & in Archiducis Erneſti aduentũ collecti erant, ij Herenthalum in Brabantiam reſugere tentabant, ſed priuſquã eò peruenirent, cæſi plerique & repulſi, reliqui dimiſsi: inter quos, Equitum Magiſtri, Lanckharius & Vierſlotius, qui Gertrudebergam Hiſpanis tradiderant, poſtea à Mansfeldio dimiſsi, ſucceſſu temporis ab Ordinibus in gratiã recepti, & tunc cum quibuſdam militibus circa id tẽpus, præſidiarios Mœrſenſes cæderunt, & deinde cum alijs Svvartzenbergiũ, qui 700. tam equites quam pedites, etiam in Erneſti aduentũ collegerat, ex improuiſo obruerunt, Svvartzenburgum è feneſtra proſilire & euadere coegerunt, relictis pecunijs, veſtibus & impedimentis, cum multis equis. Tres Capitaneos, & duos Vicarios, cum alijs quibuſdam cœperunt, duos pagos Hertzogentat/ & Herſtam ſpoliantes. Contra ipſius Mauricij turma equitum in Brabantia cæſa, vexillum ereptum, ſed Capitaneus euaſit.

Schwartzenbergius cæditur.

Mansfeldius in Sept. è Brabantia in Flandriam, multos milites ablegauerat, vel vt tumultuoſos Hiſpanos compeſceret, vel aliquid contra Caletum tentaret. Cuius vrbis prîor Gubernator D. Gordanus, tum temporis obierat, & Grauelingam in vicina multa tormenta bellica conuehebantur. Quare nouo Gubernatori, D. Vindocentio, à Regis ſui Confœderatoribus, omnia adminicula & ſubſidia, tam ex Anglia, quã ex Zelandia ſuerunt oblata, & promiſſa. Oſtendani etiam obſidionem metuebãt, ideoque è Selandia ipſis plures Præſidiarij milites ſuppeditabantur, etiam Angli quidã è Normandia venientes, iſtuc appulerunt, & intromiſsi ſunt, ideo quod iſtius vrbis Gubernatio Anglis ſub D. Noritſio ſit demandata, qui vrbem firmius muniuerat quidem, ſed inconſideratè quoſdam aggeres perſodiendo, vrbs ab inundatione maximum damnum paſſa eſt.

Mauricius fruſtra inſidiatur vrbi Brugenſi.

Mauricius hac hyeme ſub finem Nouemb. ſecretum in Brugas ſtratagema inſtituerat, prope VVilmſtadium ſubitò maximas copias, & inſtrumenta bellica collegerat, & 250. nauibus nocte intra Sluſam & Blanckenbergam ad Flandrica littora appulit. Comes Solmenſis cum paucis militibus primas in procedendo partes tenebat, qui intra Brugas Dammam peruenit, reliqui alijs conductoribus, aliam & ab aquis tutiorem viam inuenire putabãt, ſed hincinde in maximis tenebris oberrantes ad ſuos conductores redire non potuerunt, quare valdè perculſi ſunt, præcipuè Scoti qui traditos ſe eſſe putabant. Mauricius ipſe cum ſex alijs Comitib. p aquas (magno ſubmergendi periculo) viam quæſiuit. Diluculo tandem facto, tympano ſuos ad naues reuocauit, à quibus non altra ſemimiliare per totam noctem profecti, aberant. Non longe ab ipſis Hiſpani Propugnaculum habebant, cuius præſidiarij cum tumultũ audirent, tormento & igne incenſo ſignum ſuis ediderunt. Comes Solmenſis diù exſpectans, nec quemquam reliquorum ipſum inſequi cognoſcens, cum indignatione, quod tam ſecurum ſtratagema non procederet, regredi etiam fuit coactus. Ac ita omnes re infecta in Zelandiã magno maris periculo, & quorundam ſuorum iactura ſe receperunt.

Mansfeldius Zelãdiam intrare conatur.

Circa id tempus Mansfeldius, Inſulas Tergoeſam & Ziriczeam, inuadere conabatur, idque opera alicuius Ioannis Antonij, Ruſtici prædiuitis, & Aggerum Præpoſiti; qui nocturno tempore è lecto ſublatus, & captiuus abductus erat, proque redemptionis pretio 5000. florenorum hoſtes poſtulabant. Id cum perſoluere ſe poſſe abnegaret, & deminutionem peteret, propoſuerunt ipſi, vt ſecretam aliquam per aquas viam ipſis demonſtraret, & Mansfeldi milites in prædictas Inſulas traduceret, vti Mondragonius olim fecerat. Ioannes Antonij, ea conditione acceptata dimiſſus, & in patriam reuerſus, bis ob traditionis ſuſpicionem apprehenſus eſt: verum cum nullis argumentis aut teſtimonijs conuinci poſſet, iterum relaxatus fuit. Tertio ab Italo quodam transfug. a circa id tempus cum rem perficere inſtituerat accuſatus, deprehenſus, conuictus, & Middelburgi decollatus eſt.

Tempeſtas in mari.

Hollandi & Zelandi, hoc biennio plurimas naues cum frumento in Italiam miſerant, adeò vt vno anno Venetiam, Genuam & Neapolim plus quam 40. naues velificarent. Et iterum in Decemb. prope Teſſelam Inſulam 140. naues paratæ & onuſtæ, inibi venti oportunitatem exſpectabant, verſus ſeptentrionem nauigaturi, interim tanta ſuborta tempeſtas, vt plus quam quadraginta naues, anchoris diſruptis, à fluctibus ſurſum verſum actæ fuerint, harum quædam

cum

cum multis hominibus, ſubmerſæ, quædam etiam ſcopulis alliſæ, laceratæ & contuſæ ſunt. His ſimilia naufragia, alijs in locis etiam contigerunt. An. 1594.

Interea Archidux Erneſtus, ſenior Imperatoris Rodulphi frater, diù multumque ad Belgij Gubernationem exſpectatus, aduenit. Ipſi obuiã ablegati, nouus Comes Sorensis, è familia Molembayanæ, Gubernator vrbis Tornacenſis, maritus Viduæ Marchionis Rentinij, & Comitis Montignij. Dominus Diego Pimentellus Hiſpanus, & alij. Mansfeldius Luxenbergi ipſum exſpectauit, & magnificè 17. Ian. 1594. eum excepit, & Namurcum ad Barlemontij deduxit, à quo itidem magnificè exceptus: tandem 30. Ianu. 1500. Nobilibus diuerſarum Nationum planè Regie Bruxellam aduenit, vbi à ciuibus in vrbem conductus, & pomposè exceptus. Ipſum comitati, Epiſcopus Colonienſis, & Marchio Eduardus Badenſis, alijque Germani Optimates. Bruxellenſes in honorem & gratulationem ipſius arcus triumphales extruxerant, qui ordine omnes Imperatores è domo Auſtriaca repræſentabant. Deinde alijs theatris, & figuris inſignibus ſignificabant, quam magna ſpes eſſet, ipſius Gubernationem pacem allaturam. Hi ecin rebus nullis parcitum ſumptibus, ſed omnia tam regaliter celebrata, quaſi Rex ipſe fuiſſet introducendus. Archidux Erneſtus deinde Commiſſionem ſuam Prouincialibus exhibuit, & Gubernationem ſuſcepit.

Archidux Erneſtus aduenit in Belgiũ.

Introitus Bruxellæ.

Ordines vnitarum Prouinciarum, primo quidem [illegible] ſti aduentu aliquantum formidabant, & malè ſuſpicabantur ob maximam [illegible] omnium rerum præparationem, & militum vbique collectionem; Poſtea verò milites a[illegible] partim [illegible], partim inopia aufugere, Erneſtum etiã in Regem Galliæ nõ pro[illegible], compe[illegible] ciorem ſuarũ rerum ſucceſſum ſibi promiſerunt, & minus ipſius ad[illegible] veriti ſunt, cum ſcirent eum Belgicæ Gubernationis inexpertum & rudem, [illegible] excelſum, [illegible] ab alijs, [illegible] interna diſcordia & ambitione imperari non pateretur. Vicini [illegible] Reges & Principes p[illegible]bant ipſum [illegible] neutralem ſe præbiturum, & Legatos ad ſe [illegible]ſſuros, q[illegible] reconciliatione [illegible] Pacificatione tractarent, vt ipſi de aduentu ſuo etiam congratularentur, ſed horum nihil factum fuit.

Superiori libro recen[illegible], Ordines Steenwy[illegible] & Couordam, ad Grœningenſium coërcitionem expugnaſſe, Grœningenſes itaque omnibus vijs commeatum [illegible]ndi præcluſis, & vna per Bour[illegible]ngam tantum relicta, eam ibi etiam breui eripi, metuentes, tam Mansfeldio quàm Imper. Rodulpho literis, & per Legatos ſuam angu[illegible]iam & extremã neceſſitatem ſignificabant. Et quàm ſincerè & promptè huc uſque vitam & facultates pro Catholica Religione, & Regis Hiſp. ſeruitio, maximis periculis exponerint, deplorando explicabant, quodque an. 1536. conditione protectionis domui Auſtriacæ & Burgundicæ ſeſe ſubmiſerint, quæ [illegible] quoque Iuramento promiſſa [illegible]. Demonſtrantes, tandem (vti ex interceptis ipſorum literis patuit) ipſis iam ad extremum redactis ſuccurrẽdum eſſe; nec hoc alio modo fieri poſſe, quàm caſtris planè Regalibus & potenti[illegible], q[illegible] inſ[illegible]rem Ducem, quam Carolum Mansfeldium ipſum non requirerent: quibus omnibus antea quidem longe facilius mederi & præueniri potuiſſet, talia & ſimilia plura referentes.

Grœninga conqueritur apud Cæſarem.

Imperator viſis ipſorum querelis inſtanter Pragę 19. Decemb. ipſorum nomine Regi Hiſp. ſcripſit, qui 20. April. 1593. ex Aula ſua Eſcuriali, reſcribendo, Imperatori ſummas gratias agit ob ſuã de Grœningenſium ſalute, cura, & ſollicitudine, ſeque Gubernatori Mansfeldio omninò in mandatis dediſſe, vt fidelibus ſuis ſubditis Grœningenſibus, præ omnibus alijs opem, ſolatiũ & ſubſidium quodcunque neceſſarium ferret, quo ſe in extrema hac calamitate tueri poſſent, pro vt idipſum præſens neceſſitas poſtularet, & eo eodem conſtantia, patientia ac fidelitas mererivideretur. Qui ſibi vt D. & Regi ſuo à natura & Deo dato, infatigata conſtantia, obedientia ac fortitudine, cõtra omnes ſuos rebelles adhæſerint, & ſit iure præ alijs amore ac gratia adiuuari meruerint. Idcirco, quamuis antea Mansfeldio id cõmiſiſſet, & eundem apparatum omnem facere, & omnia quæ ad ſeriam huius vrbis liberationem pertinent, procurare cognouiſſet, nihilominus tamen ſe noua, & quidem ampliora daturum mandata, vt ſtatim abſque vlla mora exercitum moueat, & Grœningenſibus opituletur. Mansfeldius autem maioribus implicitus occupationibus, tandem Verdugoni Regis in Friſia Gubernatori, ante portas Grœningenſes 600. militibus ſtipato 1560. pedites, & quoſdam equites ſub Comitibus Bergenſibus Hermanno & Friderico, ſubſidio miſit. Sed hiſce copijs parum proficere, nec VVilhelmi Naſſouij propoſitũ impediri potuit. Qui inter alia cum copijs ſuis omnibus requiſitis inſtructus, 6. Apr. 1593. Oostmahorna Reidam e regione Embdæ, nauigauit: poſtero die prope Bellinckvvolderzielam venit, eam 8. Apr. munire cœpit, vt viam Bourtangẽſem tanto melius præcludere poſſet. E contra Verdugo Vlachrvvoldæ 1000. peditibus, & 200. equitibus ſe oſtentabat, & continuò VVynſchoterzielam properat, equitesque cum peditibus, qui prope Grœningam fuerant, 9. April. remiſit: Naſſouium autem impedire, nec auſus, nec potuit, qui tam exercitu quam oportunitate loci ſatis munitus erat: adeo vt recedere, nihil expediendo cogeretur. Comes VVilhelmus re ibi vtcunque confecta, quaſdam copias Comiti Mauritio Fratrueli ſuo ad obſidionem Gertrudenbergenſem mittebat.

Imper. Grœningenſiũ cauſa ſcribit ad Regem.

VVilhelmus Naſſouius fortificat Bellingwolderzielam.

An. 1593. Verdugo Comitem VVilhelmũ ſe impedire nõ poſſe ratus, Couerdam & Oetmarſſum coanguſtare tentauit. Sed quia Ordines generales ciborum & victuum euectionem, ad loca neutralia inhibuerant, penuria preſſus, caſtra è Drentha mouere coactus, inde Harem verſus, regrediens, vbi 3000. peditum, 800. equitum ſecum habebat. Comes VVilhelmus verò, Nienoortam duo miliaria à Grœninga venit, vterque plures ibi copias exſpectans.

Continuo ac Comes VVilhelmus poſt deditionem Gertrudenbergenſem à Comite Mauricio, 20. vexilla peditum, & 11. turmas equitum accepiſſet, in Auguſto Gramsbergam, & alia munimenta complura 6. tormentis cõcuſſit, & ſuperauit, qui Couerdam & Oetmarſum liberiores redderet, & de omnib. proſpiceret. Inde per paludes ad arcem VVeddam prope Bourtangam progreſſus, 27. Auguſti tormenta diſpoſuit, ſed priuſquam ijs vti cœpiſſet, iſti arcem & alij vicinum ad flumen ſitum Propugnaculum, conditionibus dediderunt, vt abſque armis cum impedimentis ſolummodo exirent: quo facto Præſidiarij VVinſchotani etiam ſponte aufugerunt.

VVilhelmus Naſſouius occupat arcem VVeddanam & viã Bourtangenſem. Atque ita Comes VVilhelmus viam per Bourtangam planè occupauit, occluſit, ac priuſquam Verdugo à Mansfeldio plus ſubſidij acciperet, firmiter muniuit. Mansfeldius ſub Comite Friderico Bergenſe 2400. pedites, 800. equites, 8. tormenta, 200. currus (exceptis 300. equitibus ſub Vicario Verdugonis) eò mittebat, qui tum temporis in Ducatu Iuliacenſi Bragtæ commorabantur, & immorigeros ſeſe præbebant. Eos tamen Verdugonis Vicarius, blandis promiſſis, progredi faciebat. Profecti itaque verſus Bocholtam, inde Lingenam 5. Septemb. aduenientes, plures copias Namurco exſpectabant, quæ Ruremondam ex parte iam peruenerant. Ordines hoc reſciſcentes, Franciſcum Vere Anglorum Præfectum Zutphaniam 4. vexillis peditum, & 2. turmis equitum, ad omnem in Veluvvam irruptionem præcauendam ablegarunt.

Fridericus Comes Bergẽſis. Comes Fridericus cùm ſuo exercitu verſus Bourtangam tendebat, quam viam non Inueniens, reduxit in Tvventam, vbi Oetmarſum obſedit. Quod 13. Sept. ſex tormentis, à diluculo vſque ad meridiem concuſſo, & vallo turbato, ſuperauit, Capitaneos, Vicarios, Signiferos, & Officiarios captiuos reddidit, milites cæteros gregarios, abſque armis vllis, aut impedimentis exire, & ſex menſium ſpacio in Friſia non militare, coegit.

Oetmarſa recuperata, ad Verdugonem Nortlaram tendit. Comes Fridericus, inde Schutendiepam traijciens Slogteram, tribus tormentis, per paludes tranſuectis pergit, plura a Grœningenſibus tormenta ſibi commodari cupiens, quod tamen ipſi denegatum. Prope Grœningam itaque veniens, furibunde & fortiter Propugnaculum Avvarderzielam ad Diepam Grœningenſem ſitum, ter aſſultat, vnde bis viriliter repulſi, tertia vice expugnauit, omnes Præſidiarios trucidans. Inde Slogteram, & Slogtera VVeddam, deuenit, eamque vi ſuperauit, 117. militibus occiſis, ac tandem Munimentum in Bourtanga obſedit.

Comes VVilhelmus, Oetmarſum ſuperatum, & hoſtem potentiorem ad Verdugonem tendere animaduertens, ne in Friſiam irrumperent, veritus, cum copijs ſuis Leekam receſſit, & Slogteram, VVinſchotam, VVeddam, & exiguum Propugnaculum ad flumen ſitum, contra tormentorũ vim diù reſiſtere non poſſe cognoſcens, militi co ſtrenuiſſima mandata, ne vllum horum dederent, priuſquam tormenta ſint diſpoſita, vt ita Comes Fridericus à progreſſu aliquandiù impediretur, & inter Bourtanga firmius muniretur.

Deſcriptio Propugnaculi in Bourtanga. Propugnaculum hoc ante obſidionem mediocriter erat munitũ & exſtructum, ac ſitu loci ita poſitum, vt tormenta vix ab vlla parte adduci poſſent. Valla [illegible] fossæ, latitudine 80. pedũ, & profundæ admodum erant, habebant quinque Propugnacula angularia, quorũ duo hoſtem reſpiciebant. Armamentarium militum tuguria iam parata, & de omnibus pro bimeſtre benè proſpectum. Quotidie etiam è VVeſtphalia neceſſaria ſua, abſque hoſtium impedimento conquirere poterant, niſi aut plures copias haberent, aut per Comitatum Benthemenſem regrederentur, quorum alterum ſi facerent. Comes VVilhelmus interim melius ipſis de omnibus prouidere poſſet. In præſidio erant 5. vexilla peditum, ſub Gubernatore Gerhardo Iunio. Iſtud munimentum ſi conſeruare poſſent, de Grœningenſium deditione non dubitabant.

Quocirca Comes VVilhelmus Verdugonem potentiorem, & Hermannum Comitem Bergenſem pluribus copijs euocatum ſciens, nullibi in campum tuto prodire audebat [illegible] etiam ſubſidium à Franciſco Vere, & alijs indies exſpectabat, Mauricius etiam ſi neceſſitas vrgeret, ſe cum exercitu quodam ipſi opitulaturum promiſerat.

Grœningenſes à Verdugone poſtulabant, vt exercitum ſuũ in duas partes diſtribueret, & ſimul Reydam & Bellinckvvolderzielam obſideret, vt eo commeatum ad Bourtangam impediret, ad id ſex maiora tormenta ipſi offerentes. Verdugo autem id haud [illegible] conſultum duxit, metuens, ne Comes VVilhelmus fortè Slogteram præcurrens, ipſi viam Grœningenſem intercluderet, tormenta arreſtaret, & in obſidione ipſum cotidie aſſiliret, vbi equitibus vti non poſſet ad defenſionem.

Verdugo obſi. Quare ad munimentum Bourtangæ pergebat, vbi paulò pòſt victus penuria laborans, ex

abrupto

An. 1593.

abrupto obſidionem ſoluit, Couerdam ſe petere ſimulans, interim iter ſuum Grœningam verſus callidè inſtituens, inde ex improuiſo Comitis VVilhelmi caſtra, ſub Octobr. initiũ obruere cogitabat. Quod facilè factu fuiſſet, niſi miles aliquis è Propugnaculo quodam, quod Verdugo præteribat, ad Comitis VVilhelmi caſtra ſe ſubduxiſſet, & ipſos præmonuiſſet. Quo facto ad arma conclamatum, omnes in ordinem redacti & diſpoſiti fuerunt, & hoſtem plus teli iactu à ſe ſex aut ſeptem horas ad veſperam vſque confligendo & velitando arcuerunt. Verdugo, Comitem VVilhelmum, à ſæpimentis ſuis euocare, & ad apertum conflictum inuitare omnibus modis tentauit, ſed Comes VVilhelmus locum ſuum deſerere recuſauit: quo Verdugo tandem Grœningam, magna ſuorum per continuas velitationes, iactura recedere fuit coactus. Comes VVilhelmus etiam vnum Capitaneum, & quoſdam egregios milites amiſit. Præfectus Balſourius Scotus, in pede ſclopeto ictus, & multi alij vulnerati ſunt.

Verdugo in Bourtangijum relinquit, & VVilhelmum fruſtra prouocare tentat.

Verdugo contra Comitis VVilhelmi caſtra nihil ſe proficere poſſe, & hyemem appropinquare, omneſque ruſticos è cõtiguis regionibus, & Drenthę in vrbes migraſſe, & nihil ruri pro militibus ſupereſſe comperiens, Couordam viam conſuetã exercitum ſuum reduxit, & per paludes aliam viminibus contextis & arena effoſſa, viam ſtrauit, quo ad aliam Couordæ partem terræ firmioris & altioris veniret, ibi quatuor aut quinque munimenta, ex quorundam Nobilium domicilijs, Satrapæ, nimirum Campij, & Steenvvichij confecit, & caſtra ibi poſuit, quo viam Grœningenſem facilius tutari, & Couordam coanguſtare poſſet. In qua tum temporis pro aliquot menſibus, neceſſaria erant. In caſtris autem, quod in paludoſo, & inſalubri loco, & putrido cælo eſſent locata, circiter 2000. iſta hyeme, numerati ſunt obijſſe. Reliquos ſuperſtites Oldenzelam, remiſit, vbi calamitate, penuria ac morbo exenterati, maxima ex parte, tam equites quam pedites fugerunt, 2000. Lotharingis, 400. tantum incolumes reuerti, e ſeptem vexillis VValonum, tam pauci ſupererant, vt ipſa vexilla curribus imponerent, nec volare ſinerent. Ipſe autem Lingenam diſceſsit, vt recentem ſub Lauvvenburgio, Saxoniæ Duce iuniore conſcriptam Legionem illic reciperet, & tuto eos adduceret. Sed priuſquam adueniſſet, Præſidiarij Doerecomenſes, Lochimenſes & alij, quatuor ipſorum vexilla diſſiparunt, & Summum Legionis vicarium Diſtelingum captiuum abduxerant, centum in loco cœſis, reliquis fugatis. Interea Verdugo, & Comes Hermannus Bergenſis, conſolatorias ad Grœningenſes, literas, & ab Ordinum militibus interceptas, emiſerunt, hortando bono animo eſſe vellent, ipſos in Brabantiam receſſuros, maiora ſubſidia ab Erneſto impetraturos.

Verdugonis copiæ diſsipantur.

VVilhelmus Naſſouius à hoſtibus ſuis iam planè liberatus, partem ſuorum ad pręſidia, partem Viſſitam ad viam in Friſiam contra hoſtem retinendam, remiſit. Ipſe autem Soldkampij, naues cum 3000. ingreſſus, Belluickvvelderzielam ad arcem VVeddam recuperandam, & nouum in Bourtanga Munimentum perficiendum nauigabat, atque omnia pręparabat, vt futura hyeme, aquis & paludibus concretis, Couordenſibus commeatum aduehere poſſet. Grœningenſes commeatum Couordam ad Verdugonis caſtra deuehentes, à Philippo Naſſouio 500. equitibus, fuerunt in inſidijs exſpectati, ſed cũ hoc ſtratagema præmaturè detegeretur, factum eſt, vt tantum 50. currus onuſtos, acciperet, & reliqui euaderent.

Durante hoc gelu, Grœningenſes 12. Februarij, nocte Delfzielam obruere tentabant, parumque aberat quin feliciter hoc ſucceſſiſſet: nam magno numero, per aggerem aliquem foſſa carentem iam ad Propugnaculum deuenerant, & ſepimentum aliquod palis contextum ſolummodo ſerra conſtringendũ reſtabat, quod etiam ſine ſtrepitu confregerant, vallum aſcenderãt, & propugnaculum abſque vllo tumultu intrarant. Vbi deinde vtrinque acriter pugnatum eſt, ita vt Præſidiarij ex improuiſo obruti, tandem deuicti fuiſſent, & expulſi, niſi ante Propugnaculum nauis aliqua militaris fuiſſet, quæ tumultu audito, propius accedebat, & 16. tormentis in expugnantes eiaculata eſſet, vt refugere maxima clade accepta cogerentur, & 37. Rhedas cadaueribus cæſorum & vulneratorum onuſtas, ſecum abducerẽt. Præſidiarij veteranum & ſtrenuiſsimum quendam Capitaneum, & 15. aut ſedecim alios milites amittebant.

Grœningenſes tentãt Delfsziel, ſed fruſtra.

Couorda iam per tempus aliquod circumiacentibus munimentis preſſa & coarctata, vt parum per glaciem inferri poſſet, vnitarum Prouinciarum Ordines in Germania, in Comitatu Naſſouiorum & vicinorum Comitum, ſub Iuniori Comite Solmenſi nouam Legionem peditum, & quoſdam equites colligi ſecreto curarunt. Regina etiam in Anglia ſub equite Franciſco Vere, nouam peditum Legionem conſcribi permiſit. Prima temporis oportunitate oblata, eximium bellum ſuſcipere proponentes.

Ordines Confœderati colligunt nouas copias.

Verdugo & Comes Hermannus è diuerſo, Bruxellæ ab Erneſto ampliora ſubſidia ſollicitabant. Grœningenſes argentea munera, & 20. generoſos equos ipſi miſerant, ſed ab Ordinum militibus in itinere intercipiebantur.

Comes Mauricius in Februario cohortes quaſdam euocabat, & ſtratagema in Buſcumducis aſtutia quadam ſimulabat, quo non ſuccedente, plura ſe moliri finxit, vt ita Hiſpanos in Brabantia commorari, & de Friſia nihil mali ſuſpicari faceret. Nihilominus tamen Traiectum ſu-

Comes Mauricius ſtrat. fruſtra , aſtutiã ſuſpectam.

Mox erectis ad vallum ſcalis aſcenderunt, puluere tormentario & caſis igne accenſis, ſuperatiſq; loricis, cum præſidiarijs cominus pugnare ceperunt, vbi inter alios Capitaneus Prengerus occubuit. Regij videntes ſe victos abiectis armis, vitam ab hoſte deprecati ſunt. Sed quia paulò antè, in occupatione præcedente crudeles fuerant, & contumelioſum tympaniſtæ deditionem poſtulanti reſponſum dederant, omnes (quinque aut ſex ſolnmmodo euadentibus) trucidati ſunt. Quæ res non exiguam in vrbe trepidationem, metumque concitauit: & quidem eò magis, quod nullæ de aduentu exercitus Regij adſerrentur literæ, nec vlli venirent nuncij, qol ſuccurſum aliquem pollicerentur. Quo fiebat vt ciuium multi palam dicere, imò depoſita pecunia certare auderent, vrbem ante feſtum Iacobi in poteſtate hoſtium futuram.

Mauricius 25. Maij munitionē Slogterenſem, etiam per tympaniſtam ſibi dedi poſtulabat, quod Præſidiarij abnegabant quidem, ſed ſequenti tamen nocte clam aufugiebant & munitionem deſerebant. Idem præſidiarij Hogenbruggæ, aliorumque propugnaculorum ſaciebant. Priuſquam hæc propugnacula occupata eſſent, in caſtris aliqua erat annonæ caritas, quod flumina vndique præcluderent, ſed poſtea omnium rerum inſecuta eſt vilitas, eo quod foſſam per ipſa caſtra ducta eſſet, & commeatus vndique adueheretur.

Deſcriptio vrbis Groningenſis eiuſq; obſidionis.

Auvverdziela ſuperata, Sua Excellentia cœpit obſidionem ſerio inſtituere, & operas vrgere, valla, foſſaſque è longinquo proprius ad vrbem promouere, ob id quod maximam, & quidem tanta tormentorum copia in vrbe eſſet, quanta in nulla alia vrbe vnquā aut rarò fuit, quibus quater millies & amplius in caſtra & foſſores eiaculati ſunt. Pulueris tormentarij, plus quā quadringentas tonnas maiores habuerunt. Vrbs antiqua, populoſa, ciuibus armatis & diu exercitatis referta, libera, & præſidiarijs ſemper vacua, quorum loco tenuioris fortunæ ciues, & incolas, militiæ expertos, Regijs ſumptibus alebat. Atque in omnem caſum, Verdugonis milites paratos ſibi ſciebant, obſidionis tempore quinque ſigna veteranorum militum ſub Georgio Lauchema extra, ſed tamen proximè ad vrbem in loco munito, Schutendiep/appellato, ad manus habebat. Non obſtante tamen vrbanorum tormentorum violentia & crebris ac acribus eruptionib. quibus duo Anglici Capitanei fortiſsimi Brocke & VVraye & alij ceciderunt (quorum cauſa foſſas, vulgò trencheen/ampliores & duplices, tam contra vrbem, quàm contra externum hoſtem facere coacti fuerunt) Mauritius pedentim progredi, & ſua quoque Tormenta diſponere prop[illegible]uit. Quorum etſi, circiter centum hincinde, in pluteis, vineis, prætenturis & propugnac[illegible] diſpoſuiſſet, parum ædificijs ob vallorum altitudinem & latitudinem nocere potuerunt, qu[illegible]e [illegible]res, muros, aliaq; eminentiora in vrbe portam, & pontem, p quē propugnaculū vulgò Raueliu intrabant, ſine intermiſsione diſturbarunt, & nocte pyrobulos, candenteſque pilas in ciuium ædificia iacularunt, quibus incendium nonnunquam excitarunt, animoſque ciuium magno metu perculerunt. Inſimul etiam fodinas & cuniculos duobus in locis ſub munitionibus promouerat, ita vt ad viginti & vltra pedes ſub primario obſeſſorum propugnaculo, quod iuxta pontem portæ Dominicæ, ante annos aliquot oppidani erexerant, fodinas produxerint, & foſſas exſiccarint & replerint. Quo facto quidam ciues tandē cū parū ſpei de liberatione per nuncios ad Erneſtum & Verdugonem emiſſos acciperent, animum deſpooderc, per tympaniſtas alioſq; deditionis pactionem offerre cœperunt.

Id quidam fortiores improbantes, ſed meticuloſis numero præualentibus, quinqne illa vexilla è Schutendiepa, maxima ciuium parte inſci[illegible], intromiſerunt. Vnde tumultus quorundam ciuium internecione, ſubortus, & deditionis tractatio turbata fuit, Iterum tamen ſedatus eſt, facta promiſsione, milites iterum exirent ad ſuas ſtationes.

Tumultus Groningæ.

Mauricius ab hoſte ſe illudi videns, à pactionibus & ſollicitationibus deſtitit, atque iterum ad foſſas euacuandas, cuniculoſque vlterius producendos, animum adiecit, nec pulueri interim nec ferro parcens. Poſtremò iterum ad paciſcendum deuentum eſt, quare feciales emittebant, & 14. dierum inducias, & armorum intermiſsiooem poſtulabant, vt ſuccurſum interim exſpectare poſſent. Quod denegatum, & hic iterum à tranſactione re infecta diſceſſum eſt.

Interim Mauritius, propugnaculum munitiſsimum, in quo ciues octo maiora tormenta habebant, prope Orientalem portam (vbi quoodam Ducis Albani tempore, arx erat exſtructa) ſuffodi curauit. Hac fodina confecta & puluere ſubſtrato, ſimulatā ad arma conclamationem ac oppugnationem inſtituit. Vnde facilè repelli ſe ſinentes, ſigno dato repentè in caſtra ſe receperunt, quibus regreſsis, fodina accenſa, & propugnaculi moles cum omnibus, qui in eo erant, in aerem ſublati ſunt, homines circiter 140. quorum duo in caſtra delati, alter adhuc viuens. Quo facto, oppugnantes ad locum propugnaculi ſtratum & diſiectum accurrerunt, & quicquid ſemi mortuum adhuc ſe moueret, trucidaruot, reliquos in foſſas proſilire coegerunt, continuò ſe ibi munientes, ſub terra, militem viuum adhuc, & 6. tormeota belica inuenerunt: reliqua 2. tormenta ciues funibus in vrbem retraxerant.

Propugnaculū Groningenſe extra vrbem occupatur.

Cùm ſimilium fodinarum plures, ſub alijs propugnaculis excitaſſent, & hoc ciuibus innotuiſſet, vrbani ſtipendiarlj milites Meyvögels appellati, qui ſemper in omnibus periculoſis conflictibus primi eſſe debebant, etiam animum paulatim deſpooderunt, nec tam pertinaciter quā

antea

An. 1594. antea deditioni reſtiterunt. Idcircò præcipui ciues, qui maximè inter ſe erant diſcrepantes, fodinas vlterius infra vrbem produci metuentes, pecuniæ quoque penuria laborantes, quodq; ſuccurſus promiſſos, difficillimè magno curruum numero fieri poſſe viderent, cum Eccleſiaſticis, Magiſtratu, Tribunis plebis & militibus, re deliberata Legatos, communi nomine, obtento ſalvo conductu receptis, Domino de Sonſfelt/ D. de Groſe/ D. de Saſſenburg/ Centurione à Root/ & Nobili quodam Fren[illegible]n, ad Mauricium 16. Iulij, emiſerunt Iohannem à Wallen/ Centurionem & Conſulem, Fride[illegible] Muſtei C[illegible]ulem, Albertum E[illegible]s Senatorem, Vlgerium Vulgeri, D. Iohannem Ern Officialem, Iohannem Apherdianum Cõmendatorem in VVerffum, Rudolphum Gers, Iohannem Mald[illegible]rum, Poponem Euerhardi Secretarium, Henricum Honinck Interpretem, Iohannem Lubberti, F. Fabricenſem, Sanderum a Grotfelt Capitaneum, & Comitis Friderici Vicarium, qui vſque ad 22. Iulij cum ſua Excellentia, Comite VVilhelmo, & Deputatis Conſilij Status, egerunt, & honeſtis ac æquis conditionibus deditionem pacti ſunt, vt aliarum Prouinciarum vnitarum exemplo ipſorum Iura & Priuilegia, ſalua & integra manerent, di[illegible]idium inueteratum cum Prouincialibus (huius belli precipua cauſa) [illegible] Ordinum generalium relinqueretur, Religionis Reformatæ exercitium, alijs Prouincijs [illegible] conforme reciperent, Comitem VVilhelmum Naſſouium Friſiæ Septentrionalis Gubernatorem, pro Gubernatore ſuo ſibi deligerent, & 5. vexilla peditum præſidio haberent. Harum conditionum articulos, ſubnectere neceſſarium & conſultum duximus.

Conditiones deditionis vrbis Grœningenſis. Primò, omnium offenſarum, iniuriarum ac delictorum, facinorum[illegible] à tum[illegible]tio, tam in prioribus turbis, alterationibus & motibus, quam in poſterioribus, [illegible] etiam quæ durante hac obſidione, quocunque in loco, tam generatim, quam pa[illegible] vrbe, vel extra vrbem, contigerunt, perpetua erit remiſſio & obliuio; & erunt quaſi non [illegible] facta; ita vt nullo vnquam tempore eorum fiat mentio, exprobrati[illegible] mol[illegible] quiſitio, in Iudicio vel extra Iudicium, ſub pœna, vt ſi qui contra[illegible] fecer[illegible] æſtimentur & puniantur, tanquam perturbatores & violatores communis pacis & tranquillitatis.

2. Magiſtratus & incolę vrbis Grœningenſis promittent, & in ſe recipient, quemadmodum & hiſce promittunt, & in ſe recipiunt, quod Vnioni generali Prouinciarum Bel[illegible] benr, & Ordinibus Generalibus earundem Prouinciarum confœderatarum ad[illegible] deleserunt, & obtemperabunt. Quodque Grœningenſes tanquam membrum [illegible] fœderati cæteris Prouincijs bonam fidem, firmam & inuiolabilem amicitiam co[illegible] omni caſu, neceſſitate & tempore quocunque illis opem ferent, ad reſiſtendum [illegible] dictas terras prohibendum Hiſpanis, eiſque adhærentibus, eos etiam ſi intrauerint, e[illegible]iendos, vt qui omni modo, vi & conſilio incolas contra omne ius & æquitatem opprimere & perdere, eos omni ſua proſperitate & ſalute priuare, & in perpetuum inſuper ſeruitutem & paupertatem abducere, in ijsque perpetuo habere conati ſunt.

3. Grœningenſibus ſalua & integra manebunt omnia ſua Priuilegia, libertates, Iura & immunitates.

4. Ciuitas & circumiacens regio in comparitionibus, ſuffragijsque cum Comitia Ordinum habentur, & cauſæ alicuius momenti deciduntur, ſeſe gerent ſecundum Ordinum generalium ſententiam & determinationem.

5. Quod Illuſtris Comes VVilhelmus Ludouicus Naſſouius, pro Gubernatore vrbis & circumiacentis regionis, ſecundum codicillos Ordinum generalium agnoſcetur, recipietur & acceptabitur. Interim lis quondam inter vrbem Grœningenſem, & circumiacentem regionem exorta, vel quæ adhuc exoriri poſſet, deciſioni & diſpoſitioni Ordinum generalium, eorumue Legatorum aut cognitorum reſeruabitur.

6. In ciuitate Grœningenſi, eiuſque territorij nulla alia Religio exercebitur, præter Reformatam, quomodo illa hac tempeſtate in confœderatis Prouincijs publicè exercetur. Ita tamen vt nulli in conſcientia fiat iniuria, nullus in ea grauetur, nulla in eam fiat inquiſitio. Omnia monaſteria, Eccleſiaſtica & monaſtica bona, in quo ſtatu nunc ſunt, permanebunt: donec per Ordines generales, Rempub. Grœningenſem & circumiacentem regionem aliter legitimè decernatur. Tunc autem per Prouincias ipſas de vſu eorundem bonorum, deque alimento perſonarum Eccleſiaſticarum determinabitur, ordoq; & forma conſtituetur. Interim Commendatoria in VVerffum, Wytwert/ & Oſtervvierum habebuntur & tractabuntur eodem modo, quo ſimiles Commendatoriæ in Prouincijs confœderatis ſitæ, hactenus habitæ ſunt.

7. Ad conſeruationem maioremque ſecuritatem Generalitatis & vrbis, & ne qua inter ciues aut incolas turba, lis aut ſeditio exoriatur, Grœningenſes quinque aut ſex ſigna peditum, qui Ordinibus ſacramento deuincti ſunt, in vrbem admittent, ijque conſilio Magiſtratus per vrbem cum minimo ciuium & incolarũ detrimento & læſione diſtribuentur, quibus & hoſpitale ſtipen-

ſtipendium numerabitur, iuxta conditionem & formam, quæ poſtea per Gubernatorem, Magiſtratum & ſubiectam regionem conſtituetur & approbabitur. An. 1594.

8. Propugnacula, munitioneſque diruentur & euertentur iuxta placitum, conſtitutionem & decretum Ordinum generalium.

9. Ciuitas Grœningenſis, & ſubiecta regio in generalibus indictionibus & tributis, ad defenſionem communis cauſæ pendendis, conf[illegible]rmes, æqualeſque ſe reddent, iuxta quantitatem facultatum, magnitudinemque Prouinciæ alijs Prouincijs contribuentib[illegible]s.

10. Omnes Tributorum indi[illegible]ionibusque confe[illegible]io, permiſ[illegible] c[illegible]latio, ſolutio, quorum facta eſt ratiocinatio rata cen[illegible]ebitur: quo[illegible] no[illegible] m[illegible]cta eſt ratiocinatio, ea[illegible]dhuc coram antiquo Magiſtratu fiet; ita tamen, ne quod eorum quæ reſtant, acce[illegible]um ſibi arrogent.

11. Omnes exules vrb[illegible]s Grœ[illegible]ing[illegible], & [illegible], eorumue hæredes in poſſeſſionem omnium bonoru[illegible] non alienatorum remittentur: ita tamen, vt ciuilitati & humanitati ab v[illegible]aque parte locus re[illegible]nquatur.

12. Quantu[illegible] ad vendita & [illegible]limenta immobili[illegible] bona, ſiue ea vendita ſint propter debita, aut onera, quibus erant grauata, ſiue etiam fiſ[illegible]o ſubi[illegible]gnata fuerint, eadem bona [illegible]verus & antiquus Dominus, aut qui ſ[illegible] iniuriam factam oſtendet, re[illegible]erare poterit hac conditione: vt quadriennio ea ſibi ipſi re[illegible]mat, & pec[illegible]niam emptori r[illegible]ituat, redditusq; annuos [illegible]uat; in cuius ſolutionis deminutionem, cedent redimenti prouentus annui ab emptore percepti. Et ſi qua inter partes difficult[illegible] [illegible]xoriatur, ea ſententia legitimi & Ordinari[illegible] Iudi[illegible]is decidetur.

13. Omnibus ciu[illegible]bus & incolis vrb[illegible] Grœningenſis, tam Eccleſia[illegible] quam laicis, licitum erit pro arbitrio ſuo in vrbe manere aut in a[illegible]ias v[illegible]bes, regiones & loca nulli parti addicta vel ſubi[illegible]cta migrare, [illegible]n[illegible]ſque habit[illegible] & nihilominus bonis, fortuniſque frui: hac tamen conditione, ne ad loca [illegible]æ patent hoſt[illegible]bus ſe transferant.

14. Sub hoc pacto e[illegible]m compre[illegible]enduntur omnes exteri, cuiuſc[illegible]nque qualita[illegible]is [illegible]ut nationis nunc in v[illegible]be Grœningen[illegible] [illegible]bi[illegible]tes: ita vt in [illegible]ac vrbe liceat il[illegible] (præſtando interim iuramentum [illegible]de[illegible]ta[illegible]) continuare, aut [illegible]d alia loca nu[illegible] par[illegible]ta tranſmigrare.

15. Omnia ſyngrapha tabulæ cau[illegible]ones [illegible]e nominum [illegible]ctorum, o[illegible] literæ & [illegible]rumenta ob pecuniam ca[illegible] rio [illegible], o[illegible]es libe[illegible] opp[illegible] nor[illegible] [illegible]aut prouentu [illegible]nnuorum, ab Abbati[illegible] Prælatis, viriſque Ec[illegible]leſiaſticis, [illegible] aduen[illegible] q[illegible]am ind[illegible]g[illegible], qui tempore huius tumultus i[illegible] v[illegible]b[illegible]m Grœningenſem migraru[illegible]t, cauſa [illegible] alimenti & [illegible]ntationis confecta, decili[illegible] ni & [illegible] Ordinum, & Magiſtratuum Prouinciarum aut vrbium, in c[illegible]ius iuriſdictione ipſa col[illegible] aut monaſteria ſita ſunt, reſeruabuntur: vt in ijs ſecundũ ius & iuſtitiam agatur & conſti[illegible]uatur.

16. L[illegible]ti vrbis Grœningenſis, qui modo in aulæ Bruxellenſi agunt, vna cum ſuis miniſtris & bonis [illegible]ctione [illegible]ompre[illegible]ndẽtur, modo trium menſium ſpati[illegible] in vrbem reuertantur.

17. Omnes ciues huius obſidionis tempore capti libertati reſtituentur, modo prius lytron perſoluerint.

18. Vrbis Imperium & Gubernatio erit penes Magiſtratũ. At Magiſtratus & iura[illegible] ciues hac vice ab Illuſtribus Comitibus Mauricio, & VVilh[illegible]mo Na[illegible]uijs, de communi ſententia Senatus Ordinum creabuntur. Deinceps electio Mag[illegible]ratus fiet ſecundum antiquam conſuetudinem. Ita tamen, vt loco diſtributionis fabarum, Gubernator quinque ex viginti quatuor iuratis ciuibus eligat, qui deinceps ad electionem Magiſtratus, iuxta antiquam conſuetudinem procedent.

19. Vrbs Grœningenſis, vti nec ſubiecta regio, abſque ſuo conſenſu & voluntate, ad nullos alios Reges, Principes, Dominos, vrbes aut Prouincias poterit transferri, nec in ciuitate arx vlla ædificari.

20. Magiſtratus, ciues & incolæ Grœningenſes Ordinibus generalibus debitum fidelitatis iuramentum præſtabunt, quomodo & aliæ omnes recuperatæ vrbes præſ[illegible]iterunt.

21. Omnis pecunia, apparatus bellicus, annona ſeu cõmeatus, tormenta be[illegible]ica, & alia nomine Regis Hiſpaniarum in vrbem Grœningenſem miſſa, vel ad illum pertinentia, aut alio quouis modo, tempore huius belli in vrbem illata, generalitati aut eius Legatis tradentur.

22. Milites Regij vrbe Grœningenſi excedent, vti & illi facient, qui hactenus in Schutzenblep ſuas ſtationes, caſtraque habuerunt.

Acta & conuenta hæc in caſtris Grœningenſibus, 22. Iulij anno 1594. Deinceps præſidiariorum quoque cauſa ventilata fuit, qui itidem cum ſua Excel. his tandem conditionibus, de vitæ, fortuniſque ſuis, ſalute, pacti ſunt.

Primo,

An. 1594.

Conditiones inter Mauriciũ & Præſidiarios pacta

Primò, Summus Vicarius Liaukema, cum omnibus Centurionibus, & militibus ſuis (exceptis transfugis, qui Ordinibus militauerunt) eorumque vxoribus & impedimentis liberè abſque vlla vllius iniuria, cum omni ſua panoplia, vrbe Grœningenſi, caſtriſq; ſuis excedent, nec cuique licitum erit eorum perſonas, aut bona arreſto, vt aiunt, detinere: hac conditione, quod ſigna ſua ſuæ Excel. tradent. Quod deinceps liberè & ſincerè per Drentham ad Gubernatorẽ Verdugium, vbi ille inuentus fuerit caſtra ſua locaſſe, atque inde vltra Rhenum deducentur. Promittent viciſsim ijdem ſe trium menſium ſpatio cis Rhenum Regi non militaturos.

2. Quod ſua Excel. in vſum impedimentorum, mulierum, puerorum, infirmorum & vulneratorũ, qui aliquo modo difficultates & moleſtias itineris ferre nõ poterunt, procurabit octoaginta quadrigas, quæ prædictis militibus miniſtrabunt, eoſque vehent ad loca prædicta, ſub Imperio quorundam Legatorum, certique comitatus, quos ſuæ Excel. placebit ad hoc conſtituere: vt prædictos milites, eorum vxores & liberos, cum impedimentis ſaluos, ſecuroſque Oetmarſum, aut Oldenzaliam vſque deducant. Vicarius autem Liaukema vice verſa hic [illegible]dem relinquet, vnum ex Centurionibus, donec quadrigæ fuerint reuerſæ.

3. Omnibus Centurionibus, Præfectis & gregarijs militibus vulneratis, qui ob infirm[illegible]tem, vulnerumque crudelitatem in itinere quadrigis vti non poterunt, poſt mediocrem a[illegible] ci[illegible]entem valetudinem permittetur, ſub publica fide ad ſua ſigna reuerti, abſque vllo [illegible]a, ſiue mari impedimento.

4. Capitaneus VVingartus poſtquam expenſas pro menſa, alijſque nec[illegible]ijs debitas ſoluerit, mox abſque vllo lytro captiuitate liberabitur, libertatique reſt[illegible]r. I[illegible]m fiet, & cæteris militibus, annonæ aduectoribus, & aurigis huius exercitus in vrbe ca[illegible].

5. Omni bona, fortunaſque domini Verdugij Gubernatoris, quæ in vrbe G[illegible]ceningẽ ſunt, liberè tutoque auehentur, & in eum locum, quem nomin[illegible]bun[illegible] qui curam illarum habeb[illegible], transferentur, aut in vrbe conſeruabuntur, donec de ijs ipſe Gube[illegible] d[illegible] erit.

6. Omnes equi, aliaque impedimenta ad Præfectos Regis Hiſpan. pertinentia nunc abſentes, liberè abſque vlla contradictione dimittentur, & vna cum militibus abducentur.

7. Omnes incolæ in præſentiarum Grœningæ habitantes, cuiuſcunque ſint nationis aut conditionis, ſiue Officijs fungantur ſiue non, nemine excepto, tam Eccleſiaſtici, etiam duo patres Ieſuitici, quam laici, cum ſuis vxoribus, liberis & famil[illegible]js, bonis etiam & fortunis, qui [illegible] militibus volent diſcedere, eiuſdem commeatus beneficio, eadem libertate, & ſecuritate, qua [illegible], fruentur.

8. Quod ſi aliquis prædictorum incolarum, vir aut fœmina, impedientibus id negotijs, rebusque domeſticis, cum prædictis militibus diſcedere non poſsit, minusque id [illegible] integrum ſit, huic permittentur ſex menſes, à præſentis pacti tempore numerandi: quo tempore in vrbe tuto habitare aut permanere poterit, vt negotia ſua neceſſaria conficiat: deinde cum bonis & familijs ſuis licitum illi erit, quocunque velit, terra marique proficiſci.

9. Summus Vicarius, Centuriones, Præfecti & gregarij milites, poſt huius pacti tractatum abſolutum, mox abſque vlla longiori mora vrbe Grœningenſi & Schutendiepio diſcedent.

Acta hęc itidem in caſtris Grœningenſibus, ſub ſigno & ſubſcriptione ſuæ Excellentiæ, & aliorum 22. Iulij anno 1594. ſub veſperum, in hunc ferè modum: Cœmans viſitauit: Mauricius de Naſſau ſubſcripſit. VVilhelmus Ludoicus Comes de Naſſau. Ex mandato ſuę Excel. Milander. Ex mandato Conſilij Status, Sulenus. Inferius ſcriptum erat Albertus Eels, Iohannes à Balle, Iohannes Apherdianus Commendator in VVerffum, Ioannes Crite Officialis. Poppo Euerhardi Secretarius. Iohannes Lubbertus Fabricenſis.

Præſidiarijs (vti in primo articulo videre eſt) ſigna ſua, Mauricio tradere conſtitutum erat, at tandem poſt aſsiduas præces & ſupplicationes, à ſua Excel. vt vexilla ſibi relinquerentur, & cum ijs diſcederent, obtinuerunt.

Ac ita pactis conuentis 23. Iulij, vrbs (contra gregariorum militum ſpem, qui vi expugnare eam, & depredari maluiſſent) dedita, quia Ordines, vrbem indemnem ſeruando, demonſtrare volebant, ſe non tantum vnitarum Prouinciarum, ſed etiam vicinarum ſaluti & libertati conſulere velle. Primò itaque intrarunt, vexilla Comitis Philippi, Arnoldi Duuenoor[illegible]j, Martini Cobbi, Appellij & VVingartij. Hos ſua Excellentia, & Comes VVilhelmus, alijque Comites, Barones, & inſignes perſonæ ſubſecutæ. Qui valla ilicò luſtrabant, & difficulter vi vrbem ſuperari potuiſſe iudicabant. Introitus ipſius triumphalis & pompoſus fuit. A virgine quadã pulcherrima, albo holoſorico amicta, aureo torque ornata, corona ſeu diademate redimita, aureã clauem vna manu, altera ramum laureũ tenente: campanis interim ſexti Pſalmi vocem artificioſa harmonia, ſonantibus, exceptus eſt. Peracto triumpho mox omnia templorum ſimulacra ablata, & reformata Religio introducta, nouus Magiſtratus creatus eſt. Conſules creati ſunt quatuor, Hermannus Köninck / Melle Conderts, Engelbertus Alberda, Ioachimus Altiogius: Centuriones, Brantius Rottelmannus, Fridericus Conderts, Iohannes Clantius,

Doctor

An. 1594

Doctor Ackema. Senatores ſeu ſcabini, quos Conſiliarios vocant, Albertus Horenkens / Iohannes Wyffrinck / Rodulphus Gruiß / Ludouicus Horenkens / Rodulphus Voltingius, Goſvvinus Lumga, cum alijs ſex ſuis collegis. Iurati ciues conſtituti ſunt, Lambertus Horenkens / Gerhardus Gruiß / Nicolaus Schaffer / Ioachimus Cantor, Bernhardus Gruiß / Georgius à Wüllen / Albertus Iohãnes, Zitzius Tackens / Iohannes Talmannus, Iohannes Buervvinckelius, Sibbe Bruellius, Iohannes Groll / cum totidem ſuis collegis. Confectum inde eſt diſtichon hoc Chronologicon.

QVIntILI In patrIVm fOedVs GrOenInga reVerſa eſt,
EtnOVa NaſſOVIjs parta trOphœa VIrIs. 23. Iulij.

Omnes milites ſub Præfecto Liaukema, ſignis, impedimentis, vxoribus, liberis, alijsque incolis Eccleſiaſticis & Laicis, qui in vrbe diutius ob Religionis mutationem, manere noluerunt, Grœninga exierunt: infirmis & impedimentis ſuis curribus impoſitis, Couordam primum, inde Oldenzaliam ad Verdugonem, profecti ſunt. Comes Fridericus Oldenzalia, Lingenam diſceſsit, quoſdam in præſidia Grollam & alibi demiſit. Quædam etiam Legiones, & octo equitum turmis Rhenum traijciebant. Quos Comes Philippus inſequutus quidem, non tamen aſſequutus. Mauricius Hagam reuerſus: in itinere, omnes vrbes, triumphis & honorarijs ipſum exceperunt. Milites in præſidia miſsi, exceptis 900. equitibus, qui iterum in Lucenburgum & Flandriam excurſiones fecerunt.

Archidux Erneſtus Antwerpiã venit.

Dum hæc Grœningæ aguntur, Archidux Erneſtus 14. Iunij Antvverpiam læta & Regia Pompa intrauerat; vbi multi ſumptuoſi & artificioſi Arcus triumphales, tam per ciues, quam diuerſarum Nationum mercatores, erigebantur, egregijs picturis, & puellis ornatis: quibus ſummum deſiderium, firmiſsimamque de Pace ſpem demonſtrabant. Diuerſis in locis 17. Puellis, 17. Prouinciæ deſignabantur, vnaquaque ſub Inſignibus ſuæ Prouinciæ. Quarum vnitæ ſeparatim funi, & Regi reconciliatæ, ſimiliter alio funi alligatæ erant, quæ omnes ſub Nympha Belgica Erneſto ad reconciliandum præſentebantur.

Hæc & ſimilia fiebant ad promotionem Pacis tendentia. Varia etiam inſtituta ſunt tornementa, haſtiludia, & epula magnifica, quibus Erneſtus ſummum præ ſe ferens grauitatem, & ſeueritatem, interfuit. Oſtendebat ſe quoque valde Catholicum, Symbolum, quo vtebatur, ſpem fœlicioris Gubernationis faciebat, erat autem hoc: Dabit Indole Dignvm.

Erneſtus ad Ordines Confœderatos ſcribit.

Huic populi deſiderio ac exſpectationi, vt ſatisfaceret, miſerat ad Ordines Confœderatos Hagæ Comitis congregatos, litteras, Bruxellis 6. Maij, anno 1594. datas. Quas Ottu Hartius, & Ieronymus Coomans Iuriſconſulti (qui impetrato ſaluo conductu alia de cauſa, nimirum priuata negotia inter Principiſſam Chymaiam, Comitiſſam Meganam, & ipſius maritum tractaturi, in Hollandiam venerant) tradebant, & decimoſexto Maij In Concilium Statuum generalium admiſsi, quod in Mandatis habebant, referebant, atque in hunc modum proloquebantur.

Oratio D. D. Hartij & Coomanni.

Domini mei, cum ad particulares quaſdam cauſas priuataque negotia expedienda à Concilio Statuum, non ita pridem publicam fidem impetraſſemus: cuius beneficio in has confœderatas Prouincias tutò venire poſſemus, (pro quo beneficio Dominis Statibus, & quicunque illud promouerunt, immenſas agimus gratias, cum oblatione ſimilium obſequiorum à parte noſtra, ſi quis ex his Prouincijs in noſtras venire cupiat) cumque id Archidux Auſtriæ Erneſtus intellexiſſet, conſultum ſe facturum putauit, ſi eadem opera nobis hanc Prouinciam daret, vt hac tranſeuntes, vos ſuo nomine ſalutaremus, omnemque beneuolentiam vobis offeremus: indicaremus inſuper Ordinibus primariam cauſam, qua motus fuit, vt in Belgium veniret, fuiſſe ſingularem amorem & affectum, quo ſemper tranquillitatem proſperitatemq; harum Prouinciarum optauit, & proſecutus eſt: quodque ſperabat Deum vel tandem pro ſua miſericordia gratiam daturum, vt mediante ſua perſona, eædem Prouinciæ rurſum pacari, vniri, & eadem Pace atque amicitia, qua erant ante ortum hoc Bellum ciuile, inter ſe poſſent viuere. Quem in finem, vt melius intelligeretis eius mentem atque affectionem, nobis etiam mandauit, tradere literas, quas duodecimo huius menſis porreximus. Arbitramur autem vos ex illis, manifeſtè ſatis intellexiſſe, eius cogitationes, conatus & ſtudia ad nihil aliud tendere, quã vt inueniantur media, quibus hæ Prouinciæ, atque illarum incolæ vera, ſincera, conſtanti, & non ſimulata pace denuò coaleſcant. Quamuis aũt idipſum alijs temporibus ſæpè fruſtrà tentatum ſit, ſed & aliqualis pax compoſita fuerit, quæ paulò pòſt nouis exortis difficultatibus eſt violata, hoſtilitatesque & bella antiqua recruduerunt (quorum id machinationibus ac ſtudijs non eſt modo inquirendum, faxitque Deus vt nunquam inquiratur) ita vt vos diffidentia quadam territi, iuſtam cauſam habere videremini, omnem huiuſmodi tractatum repudiandi & reijciendi: præſertim cum paucis his proximis annis fortuna vobis blandiuſculè aſpirauerit, & quædam magis ex voto ceſſerint. Confidens nihilominus ſua Celſitudo, vos non vſuros tem-

An. 1594. poralí & mutabili proſperitati, cuius præcedenres nccaſiones facilè poſſunt alterari. Ipſe Archidux & omnes homines probi, communis patriæ ſalutis & tranquillitatis amantes, optarent vos meminiſſe, & ad mentem rcuocare, primò, omnes res mundanas ſuũ habere tempus: & quemadmodum tempus eſt diffidenıæ, ita etiam ſequi ſubindè tempus confidentiæ, ſeu bonæ fiduciæ: in quo vna pars alteri fidem habere, & ſuæ, ſuorumque poſterorum ſecuritati debet prouidere. Secundò, in nulli mundi plaga tam acerbam eſſe vnquam exortam ſimultatem, diſcordiam, diſsidiumúe, in priuatos homines aut publicos, quæ non tandem ſublata ſunt, & compoſita pactis & conditionibus ſæpius, quam Marte & armis: cùm bellum tam infœlicis ſit fœcunditatis, vt vnum aliud pariat, & bellum (quod aiunt) è bello feratur. Tertiò, nulli Principi, Regno, aur Reipublicæ vtile fuiſſe, quod honeſtas & ſecuras, firmasque conditiones pacis oblatæ reiecerint. Qua in re exempla noſtri æui, noſtræque memoriæ præterire malumus, quam eorum commemorationem detegere, & in memoriam reuocare errores, & delicta huius vel illius factionis. Quod verò vos etiamnum hoc tempore vlla mouerer aut retardaret diffidentia (ſalua meliori iudicio) nulli videtur ſubnixum rationi, cum hic tractatus offeratur alio tempore, ex alijs occaſionibus & voluntatum propenſionibus, etiam ad veſtram diſcretionem, veſtrumque arbitrium, & cum alijs perſonis, nempè cum Celſitudine Archiducis, procreati et domo Auſtriaca, cuius ſinceritas, prudentia, virtus, laus, quæ præcipua ſunt Principum ornamenta, vel ex eo facili negotio poteſt intelligi, quod ſeptẽ aut octo ſucceſsiuè, nulla interrupta linea, ex eadem domo, peruenerunt ad ſacrum Romani Imperij faſtigium, non quidem [illegible]ceſsione, quę Imperium tradit tam malis, quam bonis, ſed beneuola & libera Electorum, O[illegible]numque Imperij electione: quæ plerunque cadit, fundaturque in heroicis virtutibus, & eorum qui eliguntur dictorum factorumque conſtantia. Quod non ita dudum maniſeſte v[illegible] Cæſare Maximiliano II. S.C. patre, qui eius fuit moderationis & benignitat[illegible], vt debeat ab [illegible]nibus cenſeri, & exiſtimari pro tam ſingulari inſtrumento, ad omnia publica d[illegible] & l[illegible] in cauſa Religionis & rerum publicarum temperanda, in æquilibrio conſeru[illegible]nda, & [illegible] vr futura ſecula non multos pares viderint. Volens autem S.C. inſiſtere veſtigijs, atque im[illegible]n exempla Patris & auorum ſuorum, miſit per nos, quas ante paucos dies tradidimus vobis, lit[illegible] nec dubitamus quin illas tali cum benignitate & affectu accepiſtis, quali cum ſinceritate veritateq; ſcriptas ſcimus. Petimus itaque & ſerio ſupplicamus, vt quę in ijs continentur maturè ponderetis, ad easq; ſic reſpondeatis, vt S.C. omnesq; probi quo citius, hoc melius rationem & occaſionem habeant, vos commẽdandi, eorumq; exſpectationi & ſpei, quam de veſtra prouidentia & prudentia conceperunt, ſatisfiat: cum oblatione, ſi aut vos, qui magnificam & celebrem hanc refertis congregationem, aut aliquis veſtrum in particulari offendatur, aut difficultatem aliquam inuenerit in vllis verbis, punctis, clauſulis, aut in ſenſu & intelligentia ſcripti a S.C. ad vos miſsi, cuperetq; eadem exponi, & dilucidius explicari, nos paratos eſſe, & ſperar[illegible] nos ita vobis ſatisfacturos, vt nullus relinquatur querelarum locus. Hæc ſunt quæ virtute vltimorum verborum, in literis S.C. poſitorum, & noſtras perſonas attingentium vobis erant proponenda. Supplices itaq; rogamus, vt hęc æqui boniq; conſulatis, & à nobis in bonam partem accipiatis.

Archiducis Erneſti ad Ordines Hollandiæ literæ. Literæ autem S.C. huius erant ſententiæ: Innatus ac naturalis amor atque propenſio, qua ſumus erga tranquillitatem, proſperitatemque harum Prouinciarum Belgicarum, & dolor, qui nos iam diù cruciauit, videntes diſsidia & miſerias, quibus eædem Prouinciæ exagitãtur, primariæ cauſæ ſunt, quibus nos commoueri & induci paſsi ſumus, ad gubernationem Belgij ſuſcipiendam: ſperantes firmiter, Deum nobis daturũ gratiam, vt tam florentes olim Prouincias, vel tandem ſemel à tam graui & pernicioſo bello inteſtino, quod nunc tot annos cum mœrore, faſtidio, atq; pernicie, non tantum incolarum, ſed & totius Chriſtianitatis ductum eſt, eripiamus & liberemus. Nam ſi perpendere velimus ſplẽdorem, & fœlicitatem, quibus eædem Prouinciæ tempore pacis floruerint, vnitæ, coniunctæq; ſub legitima & debita obedientia domus Burgundicæ, & Auſtriacæ, bonamq; diſciplinam, qua tunc temporis vigebat, tam in negotio iuſtitiæ & Politicę adminiſtrationis, quàm in rebus bellicis, quibus celebres erant, omniaq; Regna, & Dominia ſuperabant: Opulentiam quoq; & diuitias, quibus abundabant, idque beneficio confœderationum, nauigationum, & cõmerciorum, quæ in Hiſp. Luſitania, & India exercebant, ſi inquã hęc perpendere velimus, non dubitamus, neminem rationis ſuę compotem fore, qui non ex intimis cordis penetralibus contriſtabitur, inuitusq; videbit tantam, & tam lamentabilem mutationem à 25. aut 30. annis, vſque huc in Prouincias Belgicas introductam: ſimul & multifaria onera, exactiones, grauamina, quib. interea miſerrimi incolæ attriti ſunt, & penè oppreſsi: ſed & adhuc varijs in locis diuexantur. Neminem eſſe arbitramur, qui non exoptet, vt primo quoque tempore bona & cõmoda inueniantur media: quibus eædẽ Prouinciæ priſtino ſuo ſtatui, ſplendori, paci, tranquillitati, & inter ſe concordiæ reſtituantur. Quo etiam omnes noſtræ tendunt cogitationes, & tali cum propoſito in inferiorem hanc Germaniam venimus, deferentes ſocietatem & iucundam familiaritatem Cæſariæ Maieſt. clementiſsimi Domini noſtri, aliorumque

fratrum,

An. 1594.

fratrum, & conſanguineorum noſtrorum: imò patriam ipſam, & adminiſtrationem tot inſignium Regnorum, & Prouinciarum noſtræ curæ commiſſorum: alias denique commoditates noſtras multas, quas omnes hic commemorare non eſt neceſſarium: ſola ſpe ducti, nos inuenturos promptos & propenſos ad tam pium opus promouendum, vt ad intentionem & propoſitum noſtrum perueniremus. Quamuis minime dubitemus, hæc omnia vobis ſatis eſſe cognita, & explorata, tã communi fama ad aures perlata, quam quarundam perſonarum relatione: ſed nec vobis minus ingratum fore, nos tantopere ſolicitos eſſe de veſtra, veſtrorumque poſterorũ pace, ſecuritate & felicitate: nihilominus minimè voluimus intermittere, vobis omnia hæc per pręſentes ſignificare, tum vt magis magisq; extirpetur omnis diffidentia, tum etiam ad manifeſtius declarandum optimum noſtrum erga vos affectum, & quicquid certò à nobis exſpectare poteritis. Cum itaque cauſa hæc vobis ſit propria, & ad vos potiſsimum pertineat, veſtrum erit vobis ipſis, & quotquot veſtro ſubſunt Imperio, ad viuum ante oculos conſtituere vtilitatem, ſalutem & proſperitaté, quæ ex hoc negotio patriæ, iam diuturno bello, tam miſere exhauſtæ, ac perditæ poſſunt euenire. Quod ſi victoriæ, boni rerum ſucceſſus & felicitas, quę vobis his vltimis aliquot annis obtigerunt, (vt euentus belli incerti ſunt & inconſtantes) aliquibus obliuionem præteritorum malorum, infortuniorumq; poſſent inducere, & impedire, quo minus contingentia & futura cogitare valeant, ideoq; exiſtiment ſe in tuto eſſe, & in omnibus ſecuritatem ſibi polliceantur, nec velint bonam hanc occaſionem acceptare: vtile his erit cogitare diuerſas res præteritas, variaque exempla, quæ docent exiguo tempore tam magnas fieri poſſe mutationes, vt ſæpe impetrari precibus non potuit, quod paulo antè cum honore & laude oblatum potuit acceptari. Quare à vobis benignè & ſerie petimus, vt poſtquam ómnes maturè conſultaueritis, omniaque debitis momentis ponderaueritis, ipſi nobis proponatis tam honeſtas, æquas, & tolerabiles conditiones, vt ex ijs quo citius, hoc melius intelligatur, vos non quærere prolongationem, aut progreſſum belli, tot incommoditates ac damna ad perditionem infelicis populi, quemadmodum nulli non cognitum eſt, ſecum trahentis: ſed vt per æquitatem veſtram ad optimam & feliciſsimam pacem, conſtantemque & ſecuram tranquillitatem perueniatur. Ex parte autem noſtra vobis reapſe teſtatum faciemus: nullum hic dolum aut fraudem latitare: vt qui non quærimus ſimulatam, ſed veram & perpetuam pacem: ita vt quicquid molimur, ex bona ſinceritate & ſimplicitate, ad communis patriæ ſalutis vtilitatem procedat. Quod ſi à parte veſtra huc accedat ſimilis zelus, & bona voluntas, etiam oſtẽdetis quanti nos faciatis, & quàm procliues eſtis ad prouidendum omnibus, quæ ſunt neceſſaria ad propriam veſtram ſalutem & vtilitatem: quemadmodum hæc omnia latius vobis expoſituri ſunt M. Otto Hartius, & Hieronymus Comans Iuriſconſulti, latores harum: ad quos nos ipſos referimus, cum oblatione bonæ noſtræ voluntatis: orantes Deum, vt vos Illuſtres, Nobiles, Magnificos, &c. diù ſeruet incolumes.

Reſponſio Ordinum ad literas Archiducis.

Ordines lectis Archiducis literis, auditaque Legatorum oratione 27. Maij, hunc in modum Archiduci reſponderunt. Ordines generales confœderatarum Prouinciarum Belgij, in ſuo Concilio lectis literis Sereniſsimi Principis Erneſti, Archiducis Auſtriæ, Ducis Burgundiæ, &c. clauſis & ſignatis ſigillo Suæ Celſitudinis, datis in vrbe Bruxellenſi ſexto huius currentis menſis Maij, & 12. eiuſdem menſis ex manibus M. Ottonis Hartij, & Hieronymi Comans Iuriſconſultorum acceptis, atque ad inſinuationem 13. die factam, 16. ſequenti ijſdem in ſua congregatione auditis, vbi ea referebant, quæ virtute clauſulæ in fine earundem literarum inſertæ in mandatis habebant, poſt maturam deliberationem earundẽ literarum, vt eius Celſitudini ſinceram ſuam, bonamq́ue intentionem ſignificent, declararunt, & declarant per præſentes. Se ab eo tempore, quo vrgente ſumma neceſsitate ad conſeruationem Belgicarũ libertatum, Priuilegiorum & iurium in genere, Prouinciarum etiam, membrorum, vrbium, & incolarum in ſpecie, & ad oppreſsionem tyrannidis Hiſpanicæ, Hiſpanorumq́ue ſuperbæ Dominationis in conſcientias, corpora & fortunas Belgarum, vxorum, & prolium ſuarum, ſemel arma ceperũt, ſuam intentionem ac mentem ſemper fuiſſe, & adhuc eſſe, eadem cum diuino adiutorio contra Hiſpanos, eisq́ue adhærentes vſurpare: ſperantes firmiter, omnipotentem Deum iuſtam hanc ſuam intentionem (quæ quo diutiùs eò manifeſtius deprehenditur, non tantum ſalus eſſe Belgij, ſed & omnium vicinorũ Regum, Principum, & Rerumpublicarum) ſua diuina benedictione promoturum: quod & factum ipſi iam ſæpè experti ſint: cùm iam per potentem Dei manũ non tantum ſua media, ſuamq́ue mentem videant feliciter ſecundata, ſed etiam corda vicinorum Regum ac Principum ad conſeruationem & defenſionem dictæ ſuæ neceſſariæ atque optimæ intentionis permota. Cuius rei laudem & gloriam Deo adſcribunt, & diuinæ eius Maieſt. immutabili potentiæ confidunt: exſpectantes a manu & bonitate ipſius bonum & laudabilem exitum: nec minus ſperantes ſe breui Prouincias has omnes coniunctas iterum, vnitasq́ue in antiquo ſuo ſplẽdore, & felicitate conſpecturos: ad quod vel eò magis aſpirant, quod experti ſint ipſi, atque idcirco optimè meminerint, commoditatum, iucunditatumq́ue pacis & tranquilli-

An. 1594 tatis: & econtrario ſentiunt incommoditates, iliademq; malorum, quæ bellum ſecum adueh[i]t.

Cæterùm quemadmodum S.C. pro optima ſua voluntate & affectione, in eundem finem in dictis literis expreſſa, nec [illegible] ſoli, ſed & omnibus qui candide pacem, tranquillitatē & felicitatem Belgicarum Prouinciarum reſtitutam cupiunt, maximas agunt gratias, ita iuſtas habent coram Deo omnipotenti, & vniuerſo mundo conquerendi rationes de his, qui adhuc dolis & fraudibus, ſub prætextu pacis, innocentem Christianorum fundere quærunt ſanguinem, & ruinam, interitumque harum Prouinciarum accelerare conantur. Quibus in rebus Concilium Hiſpan. (vt quod iam maximè propter ea quę dicta ſunt, offenſum ſe exiſtimat) omnem operā ſuam collocat, non minus nunc, imò magis, quam vnquam antea, vſurpantes ad hæc crudeliſsimos, perniciofiſsimos & indigniſsimos Proceſſus: qui ne in mentem quidem venire deberent, minimè verò ad interitum & ruinam harum Prouinciarum tentari: cùm toti iam mundo cognitum ſit, quam iniuitæ ad has extremas neceſſitates, in quibus modo res conſtitutæ ſunt, deuenerint: quarum cauſæ ſunt effuſiones per manus carnificum innocentis ſanguinis, tot millium innocētium hominum, mulierum, & virorum, cuiuſcunque ſtatus & conditionis: inter quos etiam fuere Principes & primarij Proceres Belgij: violatio præcipuarum libertatum, priuilegiorum & iurium Prouinciarum, membrorum & vrbium earundem, latrocinia, incendia, violentiæ, exactiones, concuſſiones aliaque enormia, & execranda facinora, quæ poſt multas demonſtrationes, libellos ſupplices, Legationes Belgicorum Principum in Hiſpa. inter alios nominatim Marchionis à Bergis, & Domini de Montigny, quibus etiam iſta Legatio malè ſucceſſit, vt qui contra omnium gentiū iura ſunt habiti & tractati. Poſt interceſſiones etiam magnorum Principum fruſtra factas, vt Prouincijs Belgicis, membris, vrbibus, & incolis antiquæ, & laudabiles ſuæ libertates, Priuilegia & iura inuiolata conſeruarentur: & tyrannis in conſcientias, corpora & fortunas, quam Hiſpanica exercebat Natio, aboleretur, non ſunt ſublata: ideoque Prouinciæ in extremas has miſerias peruenerunt. Propterea S.C. hæc in meliorem partem interpretabitur, quod Ordines in negotio, à quo ſalus harum Prouinciarum, & conſeruatio bonorum [illegible] planè dependet, cum omni inſpectione & examine eorum, quæ in ſimilibus cauſis præcedenti, & nunc propalantur, procedunt: quodque ijdem Ordines non facile induci poſſunt, vt credant quæ de mutatione humorum Senatus Hiſpanici dicuntur: cùm ſimiles mutationes etiam alias viſæ ſint, ſed ſimulatæ: quibuſdam etiam fides habita, ſed ſummo cum harum Prouinciarum detrimento.

In exordio namque huius belli, crudelitas Hiſpanorum erat tanta, vt quidquid in illorum manus incideret, iugularetur: præſertim ij, qui aliquid pro conſeruatione patriæ aduerſus extremam tyrannidem ope, conſilio moliebantur, vtque non tantum pagi, villæ, & agri, ſed multæ quoque ex præcipuis ciuitatibus, latrocinijs, incendijs, depopulationibus, alijsq; horrendis, execrabilibus & inauditis ſceleribus exagitarentur; donec ab hac parte decretum eſt, cōtra Hiſpanos eorumque ſautores in manus noſtras incidentes, ſimili iure vtendum eſſe: vt hoc modo reapſi illis oſtenderetur, apud eos qui huius partis ſunt, non minorem eſſe magnanimitatem & audaciam, ad iuſtiſsimam cauſam ſuam defendendam, quam apud ipſos, ad has Prouincias perdendas: quemadmodum & ipſi certò ſibi poſſunt perſuadere, nihil ſe aduerſus has patrias machinaturos eſſe, quod non ipſis futurum eſt perniciofiſsimum. Hæc ſanguinarium illud Concilium cœpit deterrere, & humores Hiſpanorum (vt videbatur) mutare: ſed ita, vt cum facilè animaduerterent, difficile ſibi fore ad id, quod propoſuerant, vi & armis peruenire, ſimulabāt ſe rationibus vti velle. Huic ſpei prima Pacificationis initia, anno 1574. nitebantur: ita vt Ordines Hollandiæ, Zelandiæque pro veteri ſua proba, & ſimplici natura ac indole, moti ſint, ad grauamina ſua cum ſupplicibus literis, tum etiam varijs demonſtrationibus ſignificandum, auxiliumque & leuamen petēdum. Sed fructus inceptæ huius Pacificationis fuêre in partibus Brabantinorum, primum excidium vrbis Antverpienſis, apud Hiſpanos in Hiſtorijs *Fuera villacos* appellatum: in partibus verò Hollandorum, grauis obſidio vrbis Lugdunenſis, quæ nihilominus diuina cooperante gratia, fidelitate ſuorum Confœderatorum, & ciuium fortitudine ab hoſtium violentia eſt conſeruata: idque repentino metu Hiſpanorum, qui vrbem obſederant, tanto, vt potenti manu Dei in animis percuſsi, cum ſumma ataxia, turpique fuga obſidionem ſoluerint, Hollandiamque deſeruerint. Paulo pòſt vrbem Vltraiectenſem ex inopinato tentārunt, ſperantes ſe illam eadem facilitate, qua ſocij Antverpiam, occupaturos. Prima fallax tractatio, poſtquam hoc rerum ſucceſſu euanuit: ſecunda paulò poſt interceſsione laudabilis memoriæ Cæſ. Maxim. S.C. Patris præparabatur, atque anno 1575. in ciuitate Bredana inſtituta: quam exigua verò intentio Hiſpanorū fuit, aliquid in hoc tractatu bona fide, & in commodum Prouinciarum Belgicarum agendi & ſtatuendi, acta eiuſdem conuentus dilucide ſatis teſtantur. Neque alij erant eius fructus, quā maior ad bellum præparatio: ita vt paulo pòſt ſecuta ſit expugnatio Buræ, Leerdami, Veteriſaquæ, Schonhouiæ, Bōmineæ, & obſidio vrbis Ziriczeæ. Poſtea Hiſpani & eorum complices deprædando, iugilando q; & alijs enormibus factis, excidijs etiam vrbium,

vrbium,ſuas partes ſequentiũ,tantam exercuerunt inſolentiã, vt in ſuis Prouincijs (cũ Ordines An.1594.
eorũ violentiam diutiùs ferre non poſſent) hoſtes Belgij ſint iudicati & ꝓclamati. Quàm pro-
clamationem ſubſecuta eſt VNIO & Confœderatio Gandauenſis,in Nouemb. 1576.inter Pro-
uincias Belgicas,ad conſeruationẽ ſalutis earundem,libertatumq́; & iurium facta. Quàm autem
infideliter eadem Vnio & confœderatio ab Hiſp.eſt approbata: quæ fraus,quæq́; ſimulatio ap-
probationi fuit admixta,omnibus cognitum eſt:teſtantur & literæ Eſcouedi, violatio à Ioanne
Auſtriaco facta,expreſſa declaratio Hiſp.Cõcilij,ſeu Senatus à Barone de Selles allata,& Mech-
liniæ aperta: ſimul etiam tractatus Louanienſis, in præſentia multorũ Principum Legatorum
ventilatus, cuius abſolutum teſtimonium 1577. & 1578. in lucem prodijt. Nemo etiam igno-
rat quanta cum fallacia, ignominia & damno pacis negotiũ Coloniæ tam ſolemniter inceptum
abruptum eſt,cum durante illo non tantũ Prouinciæ Hannonia & Arteſia,cum quibuſdam alijs
primarijs ciuitatibus ad particularem Pacificationem ſeductæ ſint, ſed & omnis externa vis in
ciuitatem Traiectenſem ſit vſurpata, & multæ aliæ doloſæ & arcanæ machinationes in alijs Pro
uincijs,membris & ciuitatibus earundem ſint excogitatæ: quibus ad ſimilem alterationem,rui-
nam,& interitum adducerentur. Quibus artibus & dolis ciuitates Flandriæ ad tractationem pa-
cis ſunt pertractæ, quam magnificè promiſsiones illis factæ,& quam triſtis fuit exitus, Ipſa res te-
ſtatur. Qua intentione,& quo fine 1587.& 1588. negotiatio pacis fuit expetita, quæ fraus, quæque
vis ſub illa latitauit, Claſsis Hiſp.durante pacis tractatu huc appulſa & potenti manu Dei perdita,
manifeſtauit. Qua intentione poſtea Cæſ. Maieſt. an.1591.eſt interpellata,ad pacis negotium
denuo tentandum, teſtantur exercitus toties ex Belgio contra Galliarũ Regem miſsi: quo ſtu-
dio magis eſt manifeſtatum Hiſpanos, eorumq́; fautores ſemper in bello & armis velle viuere,
idq́; ſub prætextu Religionis Rom. ſed ſi verum fateri velint,non alio ſcopo,quã vt conceptam
ſemel animo ſuam Monarchiã & tyrannidẽ in totum Chriſtianiſmũ ſtabilient,omneſq́; Reges
Principes,Prouincias & Reſp.legitimo ſuo iure ſpolient: quemadmod pectãte Regina Regnũ
Angl.ſpoliare voluerunt, Cl ſſem tam ſuperbam, & potentem 1588.mittendo, & triumphũ an-
tè victoriam canendo: etiam eandem typis excuſam diuulgando. Quantum aũt ad bella & nego
tia in Francia ab eodem anno vſq; huc geſta,præcipuè aũt,ſi conſideremus ea, quæ proximis an-
nis acta ſunt de tranſlatione Coronæ Gallicæ, non tantum à præſente legitimo Rege, ſed & ab
omnibus Principib. ſanguinis, imò ab omnibus Frãcis ad Hiſpanos ſub nomine Infantis,qua in
re tantopere deſudatum eſt à Duce de Feria, alijſque miniſtris Hiſp.idq́; mandato Senatus eiuſ-
dem Nationis: non alio egent hæc teſtimonio,præter id,quod poſtea per Parlamentum Pariſi-
enſe,aliaſq́; ciuitates Fœderis, quæ defecerunt, ſub titulo decretorum & iuſtificationum publi-
cata ſunt, & excuſa toti mundo innotuerunt. Quod ſi animaduertatur pactũ, an. 1592. in Scotia
inter multos Principes initum, hoc fine,vt 20000.Hiſp.milites in Scotiam mitterentur, & acci-
perentur,quod proximis annis miris modo detectũ eſt (ob quod & nonnulli capite plexi ſunt)
non eſt credibile aliud hoc, præter id quod præceſsit, fundamentũ habuiſſe. Quomodo ad eun-
dem finẽ cum Electoratu Colonienſi, diœceſi Argentoratenſi ducatibus Iuliæ, Cliuiæ, & Mon-
tium, ſimiliter & cum fideli ciuitate Imperiali Aquiſgranenſi actũ & colluſum eſt, non tantum
interceptæ literæ, ſed ipſa facta ſatis manifeſtarunt. Denique quæ machinationes excogitentur
aduerſus primarios Italiæ Principes, quanti apud illos ſit ſubiectio Hollandiæ & Zelandiæ (ſub
quibus Prouincijs aliæ omnes obiter notantur) vt iſtic ſedes belli aduerſus totum Chriſtianiſ-
mum firma, inexpugnabiliſq́; conſtituatur, adeò vt malint Turcis adhuc magnam Chriſtianiſ-
mi partem permittere, quã bellum in Belgio intermittere, aut exercitus huc deſtinatos diminu-
ere: & quid multis? quomodo agatur cum Cæſ.Maieſt.cum Electoribus & Principibus Germa-
niæ,imò cum tota Chriſtianitate, tantum ad erigendã ſtabiliendamq́; Monarchiam Hiſp.patet
ex litteris ab ipſo Rege ſignatis, quarum tranſlatio his eſt adiuncta, autographo hic in archiuis
repoſito. Quæ literæ inter alia quoq; habent articulum à S.C. propoſitum, intentionem ſcilicet
Senatus Hiſpanici non eſſe per S.C. cauſam Chriſtianiſmi bona fide tractare, & præcipuè tumul-
tus Belgicos parare, cùm ex ijs manifeſtũ fiat, S.C. in cauſis Belgicis præcipuos Conſiliarios con-
ſtitutos, Comitem de Fuentes, D.Guilielmum de S.Clemente, & Stephanũ de Iuarra Hiſpanos
omnes: cùm mandato, quod ijdem exteri S.C. inſtruent, quibus ex Belgicis Proceribus fidendũ,
quomodo Prouinciæ debeant gubernari, & regi, & quo pacto confœderati in ordinem ſint re-
digendi. Ordines non dubitant, quin S.C. intellexerit, quomodo à dicto Comite de Fuentes,
Stephano Iuarra nuper Doctori Lopezio Regina Angliæ Medico promiſſa ſunt 50. coronato-
rum millia, ſi Reginæ venenum propinaret, quo extingueretur, & quo pacto idem Doctor Lo-
pezius, Emanuel Ludouicus Timoco, & Stephanus Farera de Sanua tam tetri ſceleris complices
in Anglia ob idipſum facinus morte ſint condemnati: quod eorundem de Fuentes & Iuarræ
machinationibus Emanuel Andrada in ſe recepit Regem Franciæ faſciculo ex varijs floribus
colligato, tam venenoſo puluere infecto, vt ſolus odor mortem poſsit afferre, è medio tolle-
re, vt nihil dicatur interim de exitu Michaelis Renichonij, qui ſe alio cognomine appellat de

An. 1594. Treuieres, Presbyteri Namurcenſis, qui antè duos menſes habitu militari Bruxellis in confœderatas Prouincias eſt amandatus. Confitetur is ſe, aliosq́; nonnullos ſicarios ad hoc conductos & emiſſos, vt Illuſtrem Mauricium, Principem Orangiæ, Comitem Naſſouiæ, iugularent, imò minimum Principis Orangiæ filium, decem tantummodò annos natum, in Academia Lugdunenſi Batauorum literis operam dantem, non educerent, vt olim Principi Orangiæ, Comiti Burano, maximo natu fratri contra iura, libertates & Priuilegia patriæ, omniumq́ue nationum in Academia Louanienſi contigit, ſed ipſo facto occiderent, quomodo eius Patrem idem Senatus Hiſpanicus latronum more occidit. Ex his S.C. facilè, & quidem ſine contradictione, ſed & quilibet poſſet intelligere, per quos, & quibus medijs Belgæ decipiantur: & quam parum à verò aberrent Ordines, cum præſentem pacis tractationem, quæ offertur ex ijſdem affectibus, quibus aliæ præcedentes, deriuari iudicent. Quid? quod etiam nunc tam aduerſus Regem Franciæ & Angliæ Reginam, quàm in has Prouincias multò crudeliores & pernicioſiores machinationes deteguntur, quam vnquã antea: ita vt humores Senatus Hiſpanici nequaquam ad vtilitatem harum patriarum mutati ſint. Sed nec vllam habet veriſimilitudinem Hiſpanos nunc vel maximè à Belgis offenſas, eis velle eſſe beneuolos, magis quam ante offenſionem fuerunt, aut has Prouincias, in quas ſe ius habere gloriantur, mitius tractare, quam Reges & Regna Franciæ, Angliæ, & Scotiæ, quæ in iure, authoritate & dignitate ijs ſunt paria. Quare ijdem Ordines generales officij & iuramenti ratione teneantur, & neceſſariò cogantur, ſibi tanto magis ab inſidijs, dolis & machinationibus dicti Senatus cauere: præſertim cum confœderatæ Prouinciæ prædicta nuper tentata latrocinia, tam in Regem Galliarum, quam in Reginam Angliæ, vti & bella, quæ contra coronam Franciæ, etiam poſt aduentum S.C. ceſſantibus & ſublatis omnibus præcedentibus prætextis, continuantur, iuſtis rationibus tali corde ferant, quali amicitia, ſocietas & communio rerum requirunt. Quin etiam etſi credi poſſet S. C. huiuſmodi parricidia facta minimè placere, non tamen id tanti ducendum eſt, quanti propoſitum, intentio & mala voluntas Regis Hiſpaniarum, eiusq́ue Senatus Hiſpanici, à quo S. C. commiſſionem & authoritatem ſuam accepit: qui & eam quocunque tempore poteſt reuocare, & alium eius loco ſurrogare, contra quam mutationem nullis conditionibus ſe quiſpiam poteſt communire aut ſecuritatem polliceri. Præterea nec Ordines generales induci poſſunt, vt intelligant, ſe vllum in dictis Prouincijs confœderatis aut extra illas apud Reginam Angliæ (cum qua tam in hac, quam in alijs cauſis arctiſſimum fœdus percuſſerunt) nec apud Regem Galliæ, aliosq́ue Principes, Reſpubl. harum regionum, & communes Chriſtianæ cauſæ amicos & fautores, in hac propoſita pacis tractatione fructum facturos eſſe. Decretum igitur illis eſt, in ſuo ad Deum omnipotentem refugio permanere, & ab eius omnipotenti, immutabiliq́ue manu & bonitate (non obſtante quod ſemper cogitarunt, & adhuc cogitare & perpendere poſſunt, omnia mundana mutationi & viciſſitudini eſſe ſubiecta) ſuæ iuſtæ cauſæ non tantum confœderatis, ſed & alijs Belgicis Prouincijs, ad propagationem eius gloriæ, & promotionẽ diuini verbi, ad vtilitatem quoque & ſalutem Inferioris Germaniæ, felicem & laudabilem euentum exſpectare. Hactenus Ordines.

Ex hoc Ordinum Confœderatorum reſponſo Archidux Erneſtus, intelligere potuit, quam alieno eſſent animo, ad tam incertam dubiamq́ue reconciliationem, & priuſquam de maiori aliqua ſinceritate ſibi quid promittere poſſent, cum Hiſpanis ineundam. Quæ de Reginæ Angliæ veneno tollenda ante dicta ſunt, latiùs Lectori explicabimus.

Doctor Lopez à Fontano & Iuara conductus, vt Reginam Angliæ veneno interficeret.

In Anglia diù habitauerat Medicus quidam Luſitanus, nomine Doctor Lopez, Aulæ inſeruiens. Hic confeſſus eſt, ſe à Manuele Dandrada, Bernardini de Mendoza, Legati in Gallia familiari, ſolicitatum, vt Regi Hiſpaniarum officium faceret, ſibiq́ue per eundem nomine Chriſtophori de Moro Regij ſummi Conſiliarij pretioſum quoddam cimælium traditum, dicẽtem Regem hoc ipſi mittere in ſignum honoris, & vt magis induceretur ad ſecretum illud promiſſum officium perficiendum. Per hunc Dandrada, & quendam Manuelem Ludouicum Timoco, qui huc illuc frequenter itare ſolebat, media inuenit Bruxellis cum Comite Fontano, & Secretario Stephano D'Iuara, ſcriptis communicandi: plurimasq́ue litteras eò tranſmiſerat opera cuiuſdam Nobilis Luſitani, Stephani Ferreræ de Gama, qui in ſeruitio Don Anthonij, Regis Porutgalliæ omnia ſua bona amiſerat, & hac ratione ea ſibi reſtituta iri ſperans, in facinus hoc conſenſerat, & de eo cum Chriſtophoro Moro contulerat. Literas quoque ab ipſo Fontano & Iuara 12. & 14. Decembr. anno 1597. ſcriptas, acceperant, quæ in iudicium palàm productæ, & lectæ ſunt. Hi ita Lopezium, vt Reginam Angliæ Veneno tolleret, quinquaginta millibus coronatorum conduxerant; cum vlteriori promiſſione Regem filiarum matrimonia ſumoperè promoturum, pecunias ipſi per literas Cambij certo numerandum, quas Fontanus iam procurauerat, rogans, vt negotium maturaret, quo Regem læto Feſto Paſchatis afficeret. Literę Cambij ſcriptæ erant à Gonzaluo Gomez, quarum alteræ directæ ad Petrum de Carreras, alteræ ad Iohannem Pallacium, vt pecunia numeraretur Franciſco Torres, Lopezij

familiari.

An. 1594.

familiari. Hac de cauſa Lopezius, Ferrera, & Manuel Ludouicus, hæc omnia confitentes & confirmantes, tãquam Proditores Londini 17. Iunij, ſupplicio affecti ſunt. De cuius proditionis inſtitutione in Anglia libellus typis editus eſt, in quo repetũtur ſimiles actus præcedentes: & conquæritur, Secretariũ Stephanum de Iuarra, aliosq́; etiamnum cotidie Anglos, ac alios ſolicitare, & conducere, vt Reginam interficiant, videlicet, Edmundum Iorck, Conſanguineum eius, qui Zutphanienſe Propugnaculum prodiderat, Richardum VVilliams, & puerum, qui omnes tres Londini captiui detinerentur, præterquam Patuckium Callenium, qui eadem de cauſa paulò antè cum alijs Londino ſuſpendio necatus eſſet. Qui omnes inſtigati à Stanleio, eiuſq́; Vicario Iacobo, & Ieſuita Holtio, ac alijs ſeptem vel octo profugis Anglis, pluribus de ea re Bruxellis inter ſe habitis conſultationibus, ingentem ei pollicentes pecuniam, qui quoque modo, quaque via Reginam è medio tolleret, quemadmodum latius in dicto libello varijs linguis impreſſo legere licet. Concludens, mirandum Regem Hiſpaniarum, coram Deo & hominibus, de tot ſuorum Conſiliatiorũ facinoribus conuictum, hanc maculam tot inſtitutorum latrociniorum, (ſi modo ipſe culpa careret) punitione auctorum non eluere vel purgare: addens, quia in eo officium ſuum non faceret, Reginam minimè culpandam, ſi alijs medijs licitis, quibus vti hactenus noluiſſet, impoſterum ſibi proſpicat, & conſulat cui, ſi modo eiuſmodi quid contra perſonam Regis tentare voluiſſet, non defuiſſent media & inſtrumenta, id perficiendi. Quin potius, ſi quis ex ſubditis Reginæ tale quippiam cõtra aliquem Principem tentaſſet, illam de eo grauiſſimum ſupplicium ſumpturam fuiſſe, vel auctores pro meritis & libitu puniendos tradituram fuiſſe. Hæc & ſimilia in libello iſto continebantur.

Libellus typis editus in Anglia, quomodo vitæ Reginæ inſidietur.

Vt etiam Lector intelligat, quid ſit, quod Ordines, in reſponſo ſuo de quodam Michaële Reinichonio commemorant, breuiter recenſebimus Hiſtoriam. Michael hic natus in Pago Temphor, Presbyter & Paſtor in Boſſier, Comitatus Namurcenſis 10. Martij præterito, in habitu militari cum literis à Comite Florentio Barlamõtio, Bruxellis, Louanio, Dieſthemio, Herenthalia, in Turnhaut profectus eſt: atque inde per præſidiarium militem Bredani deductus: quam vrbem ingreſſus 12. dicti mẽſis, Gubernatori tradidit certas quaſdam literas obſignatas, quas ſe à dicto Barlemontio accepiſſe dicebat, vt Capitaneo Larigonio, qui Arci Turnoutanæ olim præfuerat, traderentur. Argumentum autem literarum erat, tabellarium hunc expreſſo mandato Archiducis Erneſti Auſtriaci in confœderatas Prouincias proficiſci. Deinde Michael Gubernatori retulit ſibi mandatum eſſe certam proditionem dictę vrbis Bredanę, diuerſo, ſed non veriſimili rationem fuco colorabat, dicens: Se aliquandiù Abbati Malomæo à Secretis fuiſſe, & breui promotum iri in Secretarium dicti Comitis Barlamontij. Quæ tamen omnia poſtea confeſſus eſt ficta fuiſſe, & ſe ementitum eſſe. Nec adduci potuit, vt diceret, cur iſtuc veniſſet, donec captiuus in Hagam Comitis mitteretur: vbi primo die Aprilis facto ex ligaminibus ſuis laqueo, ſe in carceribus ſtrangulare voluit. Sed ſuperuenientibus alijs ſimiuiuus inuentus eſt, loquelę propemodum impos & cruentum laquei ſignum in collo circumferens. Cuſtoditus poſtea diligentius in tormentis, & extra tormenta examinatus, voce viua & ſcriptis confeſſus eſt, Se à Comite Barlamontio, mandato, aut ſaltem conſenſu Archiducis Auſtriæ Erneſti conductum, vt Mauricium Comitem Naſſouium, eiusq́; fratrem Lugduni Batauorum bonis artibus incumbentem, Conſiliarios quoq; & alios nonnullos, Aldegondium, Leoninum, quem & Longolium vocant, & Barnefeltium ex inſidijs cum alijs ſex complicibus, qui ſubſequerentur, trucidaret, acceptis in id 200. daleris Philippicis: & inſtructione quomodo res inſtituenda. Relatum ipſi quoque 15000. coronatorum in promptu eſſe, illi numerandos, qui primò eam perficeret.

Hiſtoria de Michaële Reinichonio, proditore.

Quamobrem Legati Archiducis, Otto Hartius, & Hieronymus Comans, ſiue quod hac de re Mandatum acceperant, ſiue proprio motu in Senatu Ordinum generalium, cùm antea, vti dictum, orationem de litteris Erneſti habuerant, hæc addiderunt. Cùm ſua Celſitudo confeſſione & declaratione cuiuſdam captiui accuſetur, quaſi propoſitum ipſi fuiſſet, Illuſtrem Comitem Mauricium Naſſouium ope eiuſdem captiui è medio tollere: iuxta Mandatum & præſcriptum, quod idem captiuus à Comite Barlamontio accepiſſet (quæ ſanè calumnia & delatio eſt impudens, atque intolerabilis, rerùm ſcilicet earum, quæ nunquam venerunt, aut tranſierunt, in, aut per minimam S.C. cogitationem: ex cuius domo & progenie tam infamis turpitudo nullo vnquam tempore proceſſit, neque diuina gratia procedat vnquam) nos nomine S.C. vt ad cognitionem ipſius veritatis perueniatur, vobis ſupplicare voluimus, vt eũdem captiuum ſub certa cuſtodia, additis quibuſdam Commiſſarijs Antvverpiam, aut Bruxellas mittatis, ea conditione, quod S.C. promittet eundem deſignato à vobis tempore & loco reſtituere, & abſque impedimento dimittere, aut ſi velitis Bredam, quæ ſub iuriſdictionis huius partis eſt, remittere, vt in dictis locis à Comite Barlamontio, qui eum in finem cum alijs Commiſſarijs nomine S.C. ibidem comparebit, refellatur, & in circumſtantijs, quæ videbuntur neceſſariæ, examinetur, ea cõditione, vt ipſis vtrinq; publica fides concedatur. Aut vt minimũ vos ipſi modum alium inueniatis,

Poſtulatio Legatorum Archiduc. in cauſa Reinichonij

An. 1594. niatis,qui compendioſiſsimus vobis,certiſsimusq; videbitur,quo ad detectionem veritatis perueniatur. Quod propriè faciet ad purgationẽ & excuſationem S.C.ſimiliter & veſtram. Quod & ad ſummam laudem iuſtitiæ, quæ apud vos eſt, redundabit: vt de quibus in hoc caſu nulla poterit haberi ſuſpicio, quaſi alio fine & ſcopo huiuſmodi à captiuo fuerint dicta, declarata aut diſſeminata, ad detractionem & obſcuritatem laudis alicuius, vel ad calumniam eius Celſ. ſtruendam conficta.

Sententia in Michaelem Reinchouiũ.

Hactenus Legati Archiducis: ſed nihil hac ſua oratione & petitione effecerunt. Ordines enim captiuũ ab alijs, quam à ſe, nec alibi, nec alijs præſentibus examinari voluerunt: ſed paulò pòſt hac ſententiæ formula capite damnarunt. Iudices ad cognitionem & iudicium cauſæ huius ab Ordinibus confœderatarum Belgicarum Prouinciarũ conſtituti, deprehendunt & iudicant, hoc facinus eſſe mali exempli & conſequentiæ: quod in Prouincijs, vbi viget iuſtitia, neque ſine periculo, damno & ruina tranquillitatis & ſalutis Reip. & cauſæ communis diſsimulari aut impunè ferri, ſed grauiter alijs ad exemplum puniri debet. Omnibus igitur ponderatis, dicentes, ius nomine ordinum prædictorum damnarũt, & his præſentibus damnant prædictũ captiuum, iubentq; vt ducatur ad conſuetum ſupplicij locum, vt ibi dein gladio feriatur: ita vt mors ſubſequatur. Cadauer deinde in quatuor partes diuidatur, caput ſtipiti imponatur, partes cadaueris de quatuor munitionibus Hagæ Comitis, alijs exemplo ſuſpendãtur, & facultates ſeu bona eius fiſco ſubſignentur. Sententiã hanc mox ſupplicij executio eſt ſubſecuta, & Reinlchouius capite plexus, atq; in partes quatuor publicè diſſectus eſt. Pœnitens magno animi dolore, conſtansq; in confeſsione ante dicta, pro inimicis ſuis orans, Pontificiæ Religioni abrenuncians.

Petr. du Four proditionis accuſatus, & punitus.

Poſtea ſimilis confeſsio & Sententia in Hollandia typis diuulgata es, aduerſus Petrum du-Four, Niuellenſem, qui ante aliquot annos Naſſouio & Confœderatis militauerat, & à Mottæo ſolicitatus erat, vt eum Bergas ad Zomã proditione capere iuuaret. Qua de cauſa cum in cubiculum Archiducis Erneſti deduceretur, à Secretario & alijs Conſiliarijs inductũ ſe fuiſſe fatebatur vt Comitem Mauriciũ interficeret ad templum euntem: quãobrem etiam ſcripta quædam ſubſignare & iurare ſe coactum, & deinde ad lectum Archiducis, in quo decumbebat deductũ, hunc ipſum hiſce verbis Italicis allocutum: *Facete quel che me auete promeſſo, amaſſate quel Tyranno*, cui reſpondiſſet, *Lo faro*. Poſtea à Conſiliario D'Aſſonuille & Secretario ipſi perſuaſum, ſe virtute Miſſæ, quã Bruxellis in Sacello aulę audierat, inuiſibilem fore in exequendo tali facinore. Tandem ipſi quandã ſummam pecuniæ numeratã, cum admonitione, vt prudẽtius ſe gereret altero qui propria confeſsione mortem ſibi conſciuiſſet. Ita Bergam veniens & captus, hæc confeſſus eſt, ſuamq; confeſsioem manu ſcripſit. In qua (quamuis cõmonefactus, ne Principem tantę progeniei, eius Conſiliarios innocẽtes, vel iniuſte deferret) ad extremum vſq; perſeuerauit. Quare idem Petrus du Four per deputatos ab Ordinibus generalibus, Magiſtratum Bergezomenſem, & Cõſiliarios militares capitis damnatus, ſtrangulatus, & capite abſciſſo, corpus in quatuor partes diſſectum eſt, & ſingulæ partes diuerſis in mœnibus locis expoſitæ, 17. Nouemb. an. 1594.

Hæc effecerunt, quo minus Prouinciæ vnitæ de Pace cum Erneſto tractare volebant, admiratæ iam eos debellatum venire, quorum cauſam olim frater ſuus Archidux Matthias defenderat, etiam periculo proprię vitę, & diſcedens ſumoperè recõmendauerat domum, vel familiã ſuam Auſtriacam, quos quoq; remotis, & dimiſsis omnibus Gubernatoribus & militibus extraneis, ſoli ſperabantur futuri mediatores ſincerę & non ſimulatæ Pacis vniuerſalis. Sed ſpe matrimonij cum Infante Hiſp. Regis filia lactatus, Regem offendere non audebat.

Comitia Ratisbonenſia.

Imper. Rodolphus Comitia omnium Ordinum & circulorũ Imperij Ratisbonę, ſub finem Febr. tam ſubſidij contra Turcam, quam aliarũ rerum tractandarum cauſa indixerat: ſed propter varias difficultates paſsim emergentes in Martiũ, deinde Apr. dilata ſunt, ac tandem Maio menſe initiũ habuerunt. Ita Imper. 16. Maij ſolenniter & maxima pompa vrbẽ Ratisbonnenſ. intrauit, quo etiã in perſona venerant tres Eccleſiaſtici Electores Moguntinus, Treuerenſis, & Colonienſis, Dux VVilbelmus Fridericus, Adminiſtrator Electoratus Saxonici. Philippus Ludouicus Palatinus Rheni. Dux Bauarus, Maximilianus. Caſimirus & Erneſtus fratres, Duces Saxoniæ Coburgi, quorũ Pater Gothæ capiebatur. Fridericus Dux VVirtenbergicus. Georgius Ludouicus Landgrauius Luchtenbergenſis. Auguſtus iunior Dux Holſatiæ. Chriſtianus Princeps Anhaltinus, & alij. Vicinorum quoq; Principum & ciuitatũ Legati. Nomine Regis Hiſp. ratione Belgicarum Prouinc. & Burgundię, Carolus Philipp. Croyus, Marchio Haurçus. Pręſes Lucenburgenſis, D. Hachſteinius, & Simon Grimaldi, arcani Senatus Regij Secretarius. Præter Electores ex Eccleſiaſticis quoqe Epiſcopi Saltzburgenſis & Herbipolenſis, alijque.

Cæſar ad templũ deducitur.

Iunij die ſecundo, Imperator omnes Electores, Principes præſentes, aliorumque abſentium Legatos & Conſiliarios, ad ſe in Palatium Epiſcopi Ratisbonæ conuocauit: qui omnes manè circa horam ſeptimam comparuerunt, & vna cum Imperatore decenti ordine ad ſummũ templum profecti ſunt, inde in Curiam, vbi cum vnuſquiſque ſecundum ordinem ſeſsionem ſuam, & locum occupaſſet, Philippus Ludouicus breui oratione demonſtrauit, nomine Imper.

Propoſitio Imperatoris.

Cæſ.

An. 1594.

Cæſar. Maieſt. quomodo Turcarum Imperator, Sulthan Amurathes inducias anno 1591. renouatas, fregiſſet: per Haſſan Baſſam in Boſna, qui finitima loca, nempe Replitſch / Wihitſch / Preſnick / & Graſſowitſch occupaſſet, Petrinam in ſolo Chriſtiano extruxiſſet, indeque Croatiam, & fertilem Regionem Tyropollam deuaſtaſſet, multis Chriſtianis in ſeruitutem abductis, imò de hac violatione induciarum apud Turcam accuſatum, ab eodem magnis muneribus donatũ, & maiori poteſtate quam antea decoratum: tandem hũc in obſidione arcis Ziſeckanæ cum ſuis profligatum, & occiſum pœnas perfidiæ luiſſe. Qua re Turckam magis offenſum, bellum Chriſtianis denunciaſſe, & iterum dictam arcem per Beglerbeckum Græciæ obſediſſe & cœpiſſe. Interea etiam per Veſir Baſſam, & eundem Beglerbekum ac alios Baſſas & Begas Græciæ Regnum Hungariæ inuaſiſſe, duas vrbes finitimas, Veſprinum, & Palottam cœpiſſe. Legatum quoque ſiue Oratorem Imperatoris, D. Fridericum Cracovvitzium, Conſtantinopoli in carcerem conieciſſe, qui Albægrecę in vinculis obijſſet. E contrario quamuis Cæſarei prædictum Baſſam Boſniæ ſtraniſſent, & Baſſam Budenſem cum aliquot millibus profligaſſent, multaque Caſtra & loca fortiora recuperaſſent, neceſſe tamen fore, vt maior defenſio præparetur, & ſumptus contribuantur, qua in re Cæſ. Maieſt. Principum & Ordinum Imperij auxilium imploraret.

Qui poſt longam & diuturnam deliberationem, prout in Imperio moris, aliquot menſium ſubſidia & Contributiones Turcicas, vt vocant, promiſſę ſunt, atq; decretæ. Deinde actum eſt, de ordine belli, diſciplina militari, & quantitate exercitus conſcribendi. De reformatione iuſtitiæ, ſiue Camerę Imper. De qualitate monetę & matricula (vt appellatur) Imperij. De tumultibus belgicis componendis, quemadmodum latius videre & legere licet in Libello de receſſu horum Comitiorum, ſeorſum edito. Vltimo diuerſi Principes Imperij Regalibus, & feudis preuijs ſolemnibus cæremonijs & iuramento inueſtiti. Nimirum Elector Colonienſis, Elector Palatinus, Dux Pomeraniæ, VVirtenbergicus, & alij, tandemq́; 19. Auguſti receſſu publicato, quiſque domum redijt.

Diſsidium inter Proteſtantes in Comitijs.

In his Comitijs inter Proteſtantes Principes ortum eſt diſsidium, quod videlicet Elector Palatinus, Auguſtanam Confeſsionem non ita ſtrictè obſeruaret, vt alij: nimirũ Dux VVilhel. Fridericus Adminiſtrator Electoratus Saxonici, qui in adminiſtratione Curatelæ Iuniorum Electorũ, opiones Flacci Illirici, & Iacobi Andreæ (à præcedẽtibus Principibus moderatas) reuocarat, & introduxerat omnes contradicẽtes, ex Academijs, Scholis, & alijs locis in exilium miſerat, & perſecutus erat, tanquã Caluiniſtas, aut Zvvinglianos. Ita vt Lipſiæ & alibi ſub prætextu hoc executionis contra Caluiniſtas, tumultus, & ſpoliationes quarundam ædium excitarentur. Horum plurimi è carcere dimiſſi, in Palatinatu recipiebantur.

Eaque de cauſa Proteſtantes Saxonici, ſe à Palatinis in his Comitijs in cõmunibus petitionibus & propoſitionibus ſegregare volebant, quod tamen maior pars pacis ſtudioſa, non ſequebabur. Cum autem pręſenti Electori Palatino obijceretur, eum contrarię Religionis, quam Pater fuiſſet, eſſe, rotundã & modeſtã de ea confeſsionẽ tradidit, quã hic breuiter annectere voluimus.

Cõfeſſio Electoris Palatini in comitijs Ratisbonenſibus.

A Religione patris mei bonæ pięq; memoriæ, quæ in ſcriptis Prophetarũ & Apoſtolorum fuit, non receſſi, credidit dum viueret, non in Martinum, ſiue Iacobum, ſed in Chriſtum. Idem Symbolum (eadem fidei fundamenta) conſtanter quoque ſeruo, ſeruaturusque ſum. Arrij, Neſtorij, Eutychij, & Anabaptiſtarum errores, Pater meus abnegauit, eoſdem ego filius abnego & deteſtor ex animo. Sacramentorum errores (qui duplices ſunt. Alij eorum, qui ex Sacramentis idola faciunt, & ſigna pro re ſignata venerantur ac æſtimant, non obſeruantes aut cõſiderantes Sacramentorum ſententias: alij eorum, qui ea pro nudis & ſimplicibus habent ſignis) deteſtatus eſt Pater, hos & ego deteſtor filius. Accedo propius. Caluiniſmum & Zvvinglianiſmum reiecit Pater, idem facio ego filius, ſi modo verùm eſt, quod Vbiquitarij & Flacciani fingunt, nimirum, ſi veritas aut Omnipotentia, ſiue tota Chriſti præſentia in terris abnegaretur. Sed hoc in errore felicior ſum patre, quod ſub nomine Caluini à ſeditioſis & ambitioſis in Germania, veram orthodoxamq́; Religionem contaminari, & conuiciari ſciam. Quod tandem pius Princeps, Pater meus cognouiſſet, ſi Deus ipſi diuturniorem largitus fuiſſet vitam, quemadmodum & hunc dolum & fraudem potentiſsimi duo Saxoniæ Electores animaduerterũt, Auguſtus, pater, & Chriſtianus, filius, Principes certè prudentiſsimi, & omnium ſcriptorum ſumma laude digniſsimi. D. Lutheri ſcripta non minoris facio aut æſtimo, quã bonæ memorię pater meus. Sed rectè eos imprudentes iudico, qui omnia, quæ ipſi vt homini exciderunt, pro auro gemmiſque habent, & deoſculantur.

Conſultatio in Comitijs de tranda pace Belgica.

In Comitijs quoq; his, vti ſupra attigi, diù multumq́; conſulatum eſt, de belgicis tumultibus componendis. Idque propter plurimas vicinarũ Prouinciarum & Ordinum querelas, quibus conquerebantur, contra manifeſta ſacri Imperij ſæpiusq́; repetita in Comitijs placita, milites in Imperio cogi, abſq; vlla præmiſſa cautione exercitus recẽſendo, delectus habendo, hybernãdo, caſtra collocando, & copias tranſportando, ſe ſuosque miſerè affligi, exagitari, ſpoliari, communemq́; patriæ ſtatum ſæpè per huiuſmodi vim & violentiam periclitari. Pacificatio aũt hæc

difficilis

An. 1594. difficilis videbatur pleriſque, imprimis, quod Regem Hiſpaniarum, & conſequenter Domum Auſtriacam his tam opulentis & potentibus Prouincijs, certis quibuſdam conditionibus, & contractibus priuari inconſultum foret, deinde etiam prouincias vnitas ſiue confœderatas cum Rege reconciliari fere impoſsibile eſſet; vti in reſponſo ad Erneſtum relatum. Nihilominus quædam adhuc media ſupereſſe putantes, decreuerunt & nominarunt quoſdam Principes, ad vtramque partem vno eodemque tempore mittendos. Summam quoque pecuniæ, ad vſum defenſionem finitimorum Imperij Regionum, contra vtriuſque partis vim & violentiam colligendam.

Legatio Ordinum Holl. in Daniã & Scotiam.

Hac æſtate Ordines confœderati magnificam Legationem, ad confirmandos antiquos tractatus nauigationum & commerciorum, in Daniam miſerunt. Eodem modo ad baptiſmum filij Schotiæ Regis inuitati, eo miſerunt vltimo Iulij Dominum de Brederode, & Vianen, Theſaurarium & Conſiliarium Zelandiæ, D. Iacobum Valckium, multis Nobilibus comitatum. His in Schotiam appellentibus, eodem quoque tempore aduenerunt Legati Regis Galliæ, Angliæ, & Daniæ. Puer denominabatur Henricus Fridericus, cui per Legatos Confœderatarum Prouinciarum in duabus Pateris, & alijs Capſulis oblatæ ſunt, plusquam quadringentæ vnciæ auri puri, item literæ ſigillatæ, qua à Prouincijs donabatur 5000. florenis annuis ad vitam, quotannis Campveræ recipiendis

Rex Gall. ſibi plurimos recõciliat.

In Gallia Rex mira lenitate, prudentia, & humanitate, maximam partem inimicorum ſibi reconciliauit, eos bonis rationibus, officiorum delatione, alijsque beneficijs alliciens. Ita vt hoc anno totam Normandiam, Guienam, pacauerit atq; ſubegerit. In Picardia autem multæ adhuc Ciuitates reſtiterunt, à Belgis inſtigati, & præſidijs muniti, quo etiam Rex omnes vires ſuas dirigebat. Laon obſidebat, cogebatque ad deditionem, Confœderatis, aut Mansfeldio id impedire non valentibus, qui tamen prius Capellam in Ducatu Tieracensi, [illegible] ceperat, antequam ſubſidia Regis aduenire poterant. Dux Maynius in perſona [illegible] venerat, auxilia petiturus. vbi quidem bonam pecuniæ ſummam accepit, ſed non ſufficientem, ad Regis victoriam impediendam. Dux Guiſius tandem quoque cum fratre bonis conditionibus cum Rege reconciliatus eſt. Maynius in Burgundiam, vbi adhuc complures habebat fautores & complices (vtputa Ducem Nemourſium & alios, qui etiam vrbi Vienenſi ad Rhodanum imperabãt) ſe recepit, ex Sabaudia quoq; adiutus, ſed paruo effectu aut commodo. Cum Regem ſequentes cotidie numero & potentia accreſcerent.

Nauarræi in Britannia Victoria.

In Britannia, Dux Mercurius valdè ab Hiſpanis ſollicitabatur, vt bellum continuaret: non obſtante Regina Vidua, ſoror ſua, cum Rege ipſum tentaret reconciliare, quod tum temporis nondum fieri poterat. Hiſpani ſub imperio Iohanne Dagula, qui Blauettum, inexpugnabilem munitionem tenebant. hac æſtate ad Breſtium fluuium non procul à Croyſon in aliud Propugnaculum excitarant, quo portum Breſtenſem occludere ſe poſſe ſperauerant, & quidem non imprudenter, ſed in eo peccarunt, quod non è regione in altera ripa ſimilem munitionem ædificarunt. Quod ne facerent, Mareſchallus Daumontius & Imperator Anglorum Noritius, quibus iam maiores copiæ cum Claſſe ex Anglia ſub ductu Admiralij Forbiſcheri erant ſubmiſſæ, oppidum & caſtrum Morlayum, & Quinpercorentinum occuparunt. Deinde & munitionem prædictam ad Breſtium fluuium expugnarunt, cæſis qui in ea inuenti ſunt Hiſpanis omnibus, ad quatuor centena circiter. Sed in hac oppugnatione ingens Nobilium Francicorum & Anglicorum numerus, vna cum Vicario Forbiſchero deſideratus eſt. Hiſpani quidem ex Blaueto in itinere erant, vt obſeſſos liberarent, ſed ſerius adueniebant, quare ad munitionem ſuam redierunt.

Confœderati Galli, cùm vi nihil efficere ſe poſſe viderent, Regis perſonæ & vitæ inſidiati ſunt, palam has ſermones & opiniones vrgentes, atque in vulgus ſpargentes, licere, imò rem eſſe meritoriam, Regem occidere, quam diu adhuc excommunicatus, & per Pontificem nondum abſolutus eſſet.

Rex Nauar. vans vulnera tur à Iohanne Caſtellio.

Hac opinione & falſa perſuaſione inductus Iuuenis quidam Pariſienſis, Ioannes Caſtellius, filius Petri Caſtellij, mercatoris prædiuitis, in Collegio Ieſuitarũ ſub præceptore Ioanne Guereto, litteris operam dans, 27. Decemb. veſperi, cùm Rex Lutetiam aduenisſet, & Nobiles eum ſalutatum venirent, eorum comitatui ſe immiſcuit, & cubiculum vnà intrauit, occaſionem Regem interficiendi captans. Rege enim ſe inclinante, vt Proceres ſalutaret, aſtitit Caſtellius, quaſi & ipſe magna cum reuerentia ſalutaturus, & cultro iugulum eius petijt, ſed errauit manus, & dum guttur Regis confodere nititur, Rege profundius ſe inclinante, per maxillam in illius dentes impegit, vnumque elidit. Hic quamuis oborto tumultu in tenebris euaſurum ſe putabat, tamen comprehenditur, & biduo poſt huiuſmodi à Parlamento Parienſi in illum lata eſt

Sententia in Caſtelliũ lata.

ſententia. Cùm in conſeſſu magnæ Cameræ, quæ & Tournelle dicitur, viſus, audituſque ſit proceſſus criminalis, inceptus quidem à rerum Capitalium Prætore Palatij Regis, & tandem definitus ad petitionẽ Procuratoris Generalis Regij, accuſatoris Ioan. Caſtellij Pariſienſis ſtudioſi,

dioſi, qui ſtudij ſui curſum in Collegio Claremõtio abſoluit, nunc captiui in carceribus Palatij, An. 1594.
ob deteſtandum & execrabile parricidium in Regem tentatum: auditis etiam interrogationibus, examinationibus & confeſsionibus dicti Ioan. Caſtellij. Examinato inſuper in eadem Curia eodem Caſtellio ſuper idem parricidiũ: & audito Ioanne Gueret presbytero congregationis & ſocietatis Ieſu, in eodem habitante Collegio, atque olim dicti Ioan. Caſtelli præceptore: auditis denique Petro Caſtellio, & Dionyſia Hazarda patre & matre Ioannis: Curia diſcuſſa Procuratoris generalis concluſione, omnibusq́ue præcedentibus conſideratis, declarauit & declarat dictum Ioannem Caſtellium teneri, & conuictum eſſe criminis læſę Maieſtatis, tam diuinæ, quam humanæ: ob ſceleratum & deteſtabile parricidium in Regem tentatum. Pro cuius criminis expiatione & ſupplicio Curia condemnauit, & condemnat prædictum Ioannem pœna ſubſequente. Initio ſtabit antè valuas primariæ Eccleſię Pariſienſis nudus, ſolus tectus interula, & ceream ardẽtem duarum librarum manu tenebit, procidensq́ue in genua cõfitebitur, & dicet ſe turpiter, & proditoriè inhumanum & abominabile hoc parricidium committere voluiſſe, Regemque cultro in vultu vulneraſſe: dicetq́ue ſe ſalſis & damnandis inſtructionibus, & perſuaſionibus huc inductum eſſe, vt crederet ſibi permiſſum, Reges interficere, & Henricum IIII. modo regnantem non eſſe membrum Eccleſiæ, priuſquam à Pontifice maximo approbatus fuerit. Factum hoc in ſe deteſtabitur, DEVM, Regem, & Iuſtitiam orabit, vt ſibi ignoſcant. His factis curru obſcœno vehetur ad locum, cui nomen *Greue*, ibi forcipibus ignitis, ſeu candentibus eius brachia & pedes vellicabuntur, & lacerabuntur: dextra verò, in qua cultrum tenebit, quo factum perpetrauit, amputabitur. Tandem quatuor equis alligatum corpus in totidẽ partes diſcerpetur: partes in ignem in[illegible]entur, & in cinerem redigentur: cineres autem in ventum proiecti, diſpergentur. Declarauit eadem Curia & declarat, omnia eius bona Fiſco Regio eſſe ſubſignanda. Antequam hæc executio fiet, dictus Ioannes Caſtellius ordinarijs, & extraordinarijs quæſtionibus ſubijcietur, vt ſciatur, qui eiu[illegible] fuēre c[illegible]mplices, & vt interrogetur de alijs quibuſdam hinc dependentibus. Prohib[illegible] & pr[illegible]ibet omnibus hominibus, cuiuſcunque ſint qualitatis & conditionis, ſub pœna criminis læſę [illegible] publi[illegible], vel priuatim dicat, aut ſuſtineat huiuſmodi propo[illegible] quaſi d[illegible]udi[illegible] & iudicat, ſi[illegible]candaloſum, ſeditioſum Dei verbo contrarium & tanquam h[illegible] in ſa[illegible] d[illegible]etis condemnatum.

Conſtituit inſuper, vt omnes Sacerdotes [illegible] Claremon[illegible], & omnes alij prædicti ſocietati addicti, tanquam corruptores iuuentu[illegible], pe[illegible]rbatores p[illegible] & tranquillitatis publicæ, inimici Regis & Regni, infrà tres dies poſt prom[illegible]ionem hui[illegible]cti, Lutetia, & alijs vrbibus atque locis, vbi ſua tenent Collegia, diſcedant, & infra quindecim ſubſequentes dies, toto Regno exeant. Quod niſi fecerint, & poſt præſcriptum tempus vſquam inuenti fuerint, tanquam læſę Maieſtatis rei punientur. Illorum autem mobilia & immobilia bona vertentur in alia pia opera, & diſtributio eorum fiet ſecundum arbitrium & decretum Curiæ. Interdicit etiam omnibus Regis ſubditis, ne filios ſuos etiam extra Regnum in dictæ Societatis Collegia mittant, vt ibidem inſtituantur: ſi quis contra venerit, eadem læſę Maieſtatis pœna tenebitur. Hactenus ſententia Curiæ. Poſt quam diuulgatam Ioannes Caſtellius eadem die, quæ erat 29. Decembris, vinctus in publicum producitur, & ſecundum præſcriptum Mandati, ſeu ſententiæ, ad mortem rapitur. *Sententia in Ieſuitas.*

Hæc tam acris ſeueraq́ue ſententia contra Ieſuitas, iam ante, nimirũ 12. Maij proximè elapſi, nomine Rectoris, Decani, Procuratorum Nationum, aliorũmq́ue Vniuerſitatis Pariſienſis membrorum, per Aduocatum M. Anthonium Arnoldi expetita & deſiderata erat. Hac de cauſa, quod, vt ille alebat, diuerſos incitaſſent ad interficiendum Regem, interq́ue alios quendam Barrierium nomine, qui eam ob rem Meloduni extremo ſupplicio affectus eſſet. Tum quod magis, quàm ſubditum deceret, iuramento Superiori vel Generali (qui ſemper aut Hiſpan. aut Regi Hiſpaniarum ſubiectus eſſet) obſtricti eſſent, alijſq́ue de cauſis. Contra quæ Ieſuitæ D. Collegij Clermontij publicè ſe defenderunt. Quæ cum vtrinque typis Pariſijs ſint edita, eo curioſum Lectorem remitto. Inter crimina etiam, quæ ipſis obijciebantur, illud quoque fuit, quod paucis annis ducentorum millium florenorum prouentus ſibi conflaſſent, & iam Ducatus, Comitatus, ac Dominia poſſiderent. Cui criminationi reſpondebant, ſe præter vigintiquatuor, aut vigintiquinque domus, quas in Gallia poſſiderent, non vltra ſexaginta millium florenorum in annuo reditu habere. Res profectò admiratione digna, celeberrimam illam Vniuerſitatem Pariſienſem, perſecutos eſſe, & eieciſſe ſanctos illos doctosq́; Ieſuitas, vel ſocios Ieſu. Aguntque Reformatæ Religionis addicti, Deo immortales gratias, hoſtes patriæ & potiſsimum ſuos abſq; ipſorum opera aut auxilio, ad ſecuritatem publicam expulſos eſſe. Sollicitabatur præterea omnes Monachos, & nonos Ordines, qui nollent Deum pro Regem orare (quamuis nondum à Pontifice abſolutus eſſet) eijciendos.

Rex Nauarræus conſultius putans Regnum ſuum humanitate pacare, & hoſtibus ſuis extraneis extra Regni limites bellum inferre, eoque modo ſuo Regno parcendum, atque bellum à ſe *Nauarræus Belgicos diſto* diuer-

An. 1594.

diuertendum, vicinis ditionibus, videlicet Arteſiæ, Hannoniæ, & Luxenburgo, ſignificarit, cùm arma ſua defenſiua, iniuſtam hoſtium armorum ſuſceptionem, contra ſe vincere non potuerint, ſibi ſtatutum eſſe hoſtes ſuos, qui inter illos, perſequi, niſi eoſdem ipſi à ſe repellerent.

[...]ibus Philip. Regis bellum parat.

Inito igitur cum Hollandis & confœderatis ſocijs pacto, conuentum eſt, vtrinque certas quaſdam copias In Ducatum Luxenburgenſem (qui nondum belli Incommoda expertus eſſet, vnde etiam omnibus copijs ex Italia, Germania, Lotharingia venientibus iter impediri poſſet) mitterent, quibus coniunctis Bullonius Mareſchallus Franciæ (Vir Reformatæ Religionis, prouincijsq; vnitis gratus, qui duxerat ſecundã filiam Principis Auraici, è Carlotta Borbonia natã) cum imperio præeſſet, tanquam Vicarius Regis. Has copias nominabant exercitum extraneum, quo ſaltem extra Galliam contra Regis Hiſpan. Subditos belligerandum. Ad hanc expeditionem Rex 27. Octo. An. milleſimo quingenteſimo nonageſimo quarto, ſub ſigillo maiori Bullonio latiſsima mandata. & magnã tribuit poteſtatem, quoſcunq; nouos cum Belgis iniret contractus, eos ſe ratos habiturum pollicitus, & vt eius non minor, quàm Regia Maieſt. habeatur ratio præcipiens.

Philippi Naſſouij in Lutzenbergiſcum Ducatum expeditio.

Mauritius Naſſonius, & Belgæ conditiones alacri animo amplexi, aliud ageotes, aliud ſimulantes: menſe Octobri omnem belli molem & apparatum cum exercitu Arenacum Gelriæ in Veluа, miſerunt, famæ dantes, ſe in Friſia Gelriaúe, vel contra Berckam quid moliri. Tandem Philippum Naſſouium, cum duabus peditum legionibus, & quinque turmis equitum, omnique apparatu bellico magna celeritate, Luxenburgum verſuſ miſerunt. Sed cum in itinere intellexiſſent, quatuor millia Heluetiorum peditum in eum Ducatum non ita pridem veniſſe, qui Hiſpano militarent, tumultuanteſque Itali, Sicheni pecunia pacati, adduci poſſent, vt his ſe iungerent, illiſque reſiſterent, mutato conſilio Belgæ decreuerunt, quod Franciſcus Verius exercitum hunc omnem (duabus equitum alis exceptis, quæ in Brabantia ſubſiſterent, donec reliquæ copiæ ſe Bullonio coniunxiſſent) in Lutzenburgum duceret, At[...] in agrum Lutzenburgenſem eſſent ingreſſuri, inuenerunt omnia itinera Caroli Mansfeldij diligentia obſeſſa, vt nullus ipſis tranſitus pateret. Auguſtam igitur Treuirorum profecti, inde Sarburgum digreſſi. Mediomatricum iter inſtituerunt.

Mansfeldius eos inſecutus terga ſubinde carpebat, ſed cum ipſi faciem obuerterent, eos aggredi non audebat; ita tandem Belgæ 9. Nouembr. ad Bullonium veniunt. Verius cum equitibus, quia Mansfeldius & Comes Hermannus Therenbergius prælidiarijs Traiectenſibus & alijs comitati, & muniti eum redeuntem exſpectabant, per agrum Bipontinum, Moguntiũ uerſus, Rhenum traiecit 19. Nonemb. & tandem in Gelriam redijt, vbi maximis votis exſpectabatur, eò quod Prouinciæ præſidijs, & potiſsimum equitatu deſtitutæ, irruptionem hoſtium vehementer metuerent, quæ propter concreta nimio frigore flumina, non difficilis futura videbatur, ſed plurimas copias ad Luxenburgenſem Ducatum, ne quid detrimenti caperet, miſerant.

Tumultus Italorum in Belgio.

Itali tam equites quàm pedites in Brabantia tumultuabantur: cauſa erat, quod dicerent, ſe poſt obitum Ducis Parmenſis minus honeſtè habitos. Hiſpanos ſibi præferri, his numerari ſtipendia, ſe verò negligi, aut potius contemni. Hac de cauſſa relictis Caſtris Regijs Sichemum (oppidum Brabantiæ, Dieſtemo vicinum) occuparunt, ibique ſeſe munierunt. Dum autem ſtipendia nulla mittuntur, totum agrum Brabantinum, ad portas vſq; Bruxellenſes infeſtum habuerunt, agentes, ferenteſque omnia. Querelæ & lamentationes incolarum frequentes ad Gubernatorem, Archiducem Erneſtum adferebantur, ita vt coactus tandem fuerit Hiſpanum militem in eos mittere, qui illos aut in ordinem & ad officium faciendum cogerent, vel loco repellerent. Hæc res Italorum animos magis exacerbauit, quod viderent ab Hiſpanis (quorũ ſeditiones manerent impunitæ) eorumque Præfectis. Fontano & Iuarra omnem ſibi iniuriam inferri; ſibi inuicem obijcientes, Hiſpanos non facilè ignoſcere, Italos non facilè obliuiſci. Hiſpani itaque imperata facientes, collectis aliquot copijs, infeſtis ſignis in Italos profecti, eos munitionibus quibuſdam expulerunt. Mauricius metuens, ne ex hoſtibus amici facti coiunctis viribus per concretos fluuios in hoſticum irruerent, & confœderatis aliquod detrimentum inferrent, aſtu quodam Italos aggreſſus, eos quam maxime commendauit, eorum egregia facta, magnaſque victorias, ipſis ad Gloriam Dei ſub Parmenſi conceſſas miris laudibus extulit, indigna eſſe quæ ab Hiſpanis paterentur, magnamque ipſis iniuriam fieri, oportere igitur vt ſibi conſulant: modum, viamque commodiorem ad illud non eſſe, niſi vt Galliarum Regi militent, quo uſque debita ſtipendia numerentur.

Mauritius Italos in ſuas partes trahere conatur.

His moti Itali vltimo Nouembr. ad Regem Galliarum ſcripſerunt, ei ſupplicantes, vt ſuas (erant autem pedites 1023. equites 200.) protegat, in tutelam & defenſionem ſuſcipiat. At Rex Henricus totius negotij ventilationem Ordinibus Hollandiæ commendauit. Duos itaque è ſuo conſilio Itali Ioannem Babtiſtam Rozzã, & Marium Homodotnium ad Mauricium legarunt

runt, cum mandatis, & plena poteſtate, vel cum illo, vel cum eius Vicario, Gubernatore Bredano paciſcendi. Cùm his Legatis Mauricius & Confœderati pactum fecerunt, vt Itali ſi Sichemo pellerentur (vt paulò pòſt accidit) apud Conſœderatos fidem & defenſionem inuenirent. Pulſi itaque Sichemo in agrum Bredanum ſeſe receperunt, vbi ipſis omnia ad vitam neceſſaria, numerata prius pecunia, vendebantur. Interea cum Herauguerio de varijs rebus conſultarũt, vltrò citroq́ue liberè commeantes. Alijs etiam locis, quibus Itali præerant, inſidias ſtruebant, vt vbicunque poſſent Regi Hiſpaniarum, incommodarent. Quæ inimicitiæ adeò creuerunt, vt Itali ab Hiſpanis, & Hiſpani ab Italis, haud aliter quam hoſtis ſibi ab hoſte, cauere debuerint. Tandem illis ab Archiduce magnificæ ſiunt pollicitationes, ita Thienas in Brabantiam reuerſi ſunt, ibi pecuniam exſpectantes. Non aliud, vt videbatur quærentes, quam acceptis & numeratis ſtipendijs ſe dimiſſos iri, vt vel domum redirent, vel Regi Galliarum, prout cuique placeret, militarent. An. 1595.

His adiungebant ſe quoque quidam Irlandi, qui diù Stanleio, & à prodita Dauentria huc uſque militarant, qui omnes cum Prouincijs vnitis tractabant. Hi tumultus, & quod magna copia militum in ditionem Lutzenburgenſem miſſa eſſet, Prouincias Confœderatas omni metu irruptionis per concretos fluuios, liberarunt. Cùm hyems eſſet acris, qualis ab anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimoquarto, hucuſque non fuerat. Verdugo tamen ex Linga & Oldenziela, aliquas excurſiones in agrum Grœningenſem faciebat, ſed non ſine ſuorum iactura & damno.

Hiſpani interea, aliæque copiæ militares, qui ſimiliter ob non ſoluta ſtipendia apud Pontem Charentonium tumultuati erant, & iam 600 florenorum millia acceperant, in agro Cameracenſi ſub Principe Chimay, & alijs conuenerunt, vt Gallici præſidij, quod in vrbe erat, eruptiones, excurſioneſque quotidianas cohiberent. Caſtra ſua habebant Hapræ in Hannonia, ſimulantes ſeſe Cameracum obſidere, vel coanguſtare velle. Sed cum varia inciderent impedimenta, diutiuſque ibi hærerent, ſibi ſubiectas Prouincias Hannoniam, Artheſiamq́ue depopularunt, colonos fugarunt, arces, monaſteria, villas ac pagos deripientes, ſpoliaotes, atque incendentes. Ita vt Ruſtici cum familia & pecoribus in vrbes ſe recipere cogerentur. Hinc Agri inculti nullã dabant meſſem, hinc annonæ caritas, hinc fames & extrema miſeria: quam vt augerent Hollandi & Zelandi, prohibuerunt ne frumenta aliaq́; ad vitã ſuſtentandam neceſſaria in hoſticum inferrẽtur: tributa quoque ſeu vectigalia, quæ Licentias vocant, ſuſtulerunt. Præſidiarij Cameracenſes, quorum numerus magnus, ſimiliter excurrebant in Hannoniam & Artheſiam, omnia diripientes, incendenteſque multos Pagos, imò ipſa ſuburbia Valencenarum & Atrebatorum.

Cameracenſiũ eruptiones coercentur.

Artheſiæ, Hannoiæq́ue, & reliquarum Prouinciarum, præcipuè Galliæ confinium incolæ, animaduertentes ſibi à Gallo apertum imminere bellum, ſuos autem milites nunc huius, nunc illius nationis tumultuari, ad officium cogi non poſſe, nec hoſtibus obijci, non minora etiam ab amico milite, quam ab inimico damna atque incommoda accipere, nec huic eorum petulantiæ breui modum ſtatui poſſe, eò quod Claſsis Indica immenſam auri copiam adferens, hoc anno non exſpectaretur, tum quia nautæ & claſsiarij multi contagioſis morbis eſſent abſumpti, tum etiam quia Anglicæ Pyratæ illi inſidiabantur, cœpit Ordines diuturnioris belli, iſtiuſq́ue Adminiſtrationis tædere, quærelaſque ſuas in Comitijs circa feſtum Natalitium Bruxellis indictis apud Erneſtum Gubernatorem deponere, & pacem quocunque modo flagitare. Quod cum intellexiſſet Rex Nauarræus, vt eos magis incitaret, ad Ordines Hannoniæ, Artheſiæq́ue has dedit literas.

Ordines Belgi, de mala adminiſtratione conquerũtur, & pacem petunt.

Cùm officium boni Principis & Chriſtiani ſit, Chriſtiano ſanguini parcere, & oppreſsionem innocentium impedire: velle ſe, vt qui ex illuſtriſsima totius mundi familia natus eſt, & cuius anteceſſores Reges, omni tempore virtutẽ & pietatem dilexerunt, & ſectati ſunt, eorum ſequi veſtigia. Non ignorare Ordines Deum ſe legitima ſucceſsione & hereditate ad Sceptrum Regni Francij vocaſſe, vt iam obligatus ſit iuſtiſsimis, quas vnquam Princeps habuit, quærelis occurrere, eaſque à capite ſuo auertere: teneri ſcilicet ſeſe horendum illud latrocinium in Regem fœlicis recordationis, ſupremum Dominum & fratrem ſuum perpetratum vindicare, ſuumq́ue regale Patrimonium defendere, & aduerſus ambitionem, rebellionemq́ue eorum, qui illud ſibi vendicare volunt, tueri. Et quamuis ab initio cauſas, animum, & vires ſufficientes habuerit, iniuriam hanc in Prouincias & ſubditos Regis Hiſpaniarum (primarij auctoris, incendij & facis huius belli) vindicandi, ratione tamen, cauſiſq́ue totum Chriſtianiſmum reſpicientibus permotum, exigua, leuique defenſione omnia pati & perferre ſe maluiſſe, idq́ue ſpe amarulentam Regis hoſtilitatem iuſtitia ſuæ cauſæ, tot prærogatiuis & victorijs à Deo approbatæ, ſuperandi. Iam verò licet præcipuè hoſtes & perduelles ſui ſibi iam omnem obedientiam & fidem, interpoſito ſacramento, promiſiſſent, Hiſpanum nihilominus non ceſſare, reliquos ſuos hoſtes aduerſum ſe concitare, idq́ue contra fœdera & pacta inter illum, & deceſſo-

Literæ Nauarræi ad Atrebates & Hannonios.

 res ſuos

An. 1595. res ſuos Reges inſta: conari cotidie Gallici Regni vrbes & oppida ſuæ poteſtatis facere, earumque incolas in ſuam defenſionem accipere, idque nouarum copiarum militarium collectione, quas in Regnum Galliæ ſub prætextu vrbis Cameracenſis repetendæ mittit, quibus omnem hoſtilitatem in ſe & ſubditos exercet. Quibus omnibus conſideratis (ait Nauarræus) ſe non potuiſſe diutius diſsimulare, ſed ad defenſionem ſuorum ſubditorum ſibi iam decretum eſſe, bello, armiſque ſe & ſuos tueri. Cæterùm cum ſibi ſignificata eſſet maiorum ſuorum erga iſtas Prouincias beneuolentia, & Prouinciarum viciſsim in illos fides & promptum omni tempore obſequium, præterea cum ipſe animaduertat incolas in belli huius motibus minimę eſſe noxæ, eos nihilominus inter primos fore, quibus ſummum, grauiſsimumque belli onus neceſſario incumberet, ſe in illorum gratiam hactenus belli denunciationem prorogaſſe, atque his eos admoneri voluiſſe: quod ſi impetrare poſſent, vt exercitus, qui iam in finibus Regni ſui confluit, ex mandato Regis Hiſpaniarum reuocetur, & promiſerint, iurauerintque nihil aduerſum ſe, ſuos Subditos, territorium & vrbes Cameracenſem, & Cambreſium ſe machinaturos, aut quicquam facturos in fauorem & ſubſidium ſuorum perduellium: ſe tunc in proclamatione belli non progreſſurum: modo idipſum effectu & iudicio aliquo, certoue argumento ante Calendas Ianuarij declarauerint. Quod ſi autem hoc facere, aut noluerint, aut diſtulerint, ſe cogi cauſis præcedentibus ipſis ſignificare & denunciare bellum aduerſus Regem Hiſpaniarum, populoſque & Prouincias ei ſubiectas, vti Reges ſui deceſſores in ſimilibus caſibus facere conſueuerint. Proteſtari autem ſe coram Deo & Anglis, ſibi graue & permoleſtum fore, Chriſtianiſmum hanc calamitatem, quam præuidebat, accepturum: quæ vt auertatur, ſe omnia feciſſe, quæ boni Principis ſunt, vt ſincerè & ex animo cum vicinis pacem & amicitiam colere, & conſeruare poſſet.

Scriptum hoc Nauarræus per Tubicinem Amblano ad 16. Decembris, anno 1594. miſit, cupiens vt ſpatio temporis, in literis expreſſo, inter ſe deliberent, & certi quid definiant: quod ſiue per eundem Tubicem, ſiue per alium remittant.

Reſponſum ad præcedentes Regis literas. Ordines ciuitateſque præſertim Valencena, poſtquam hanc tacitam belli denunciationem accepiſſent, ad Archiducem Erneſtum miſerunt, flagitantes, quid ad eam velit reſponderi. Sed nunciatum eſt illis, proprium Conſilium, propriamque mentis ſententiam ſequerentur, eaque reſponderent, quæ non eſſent in Regis præiudicium, cum eius honore, dignitate & auctoritate non pugnarent. Accepto hoc reſponſo, ſignificatum eſt Tubicini, hoſpiti ſuo ſatisfaceret, & diſcederet, ſe quod Regi reſpondeant nihil habere.

Querela Ordinum de Hiſpanis. Interea Ordines Prouinciarum Regi ſubditarum, ad Erneſtum venerunt Bruxellas, & maximis querelis ſtatum patriæ miſerrimum expoſuerunt, oſtendentes iſti præſenti morbo aliud quærendum eſſe remedium, quam hactenus factum. Proteſtabantur ſe ſuo ſatisfeciſſe officio, ſi quod incommodum Regi poſtea obueniret, id ſibi imputari, nec poſſe, nec debere. Exaggerabant quidam inſolentiam externorum militum, & quidem potiſsimum Hiſpanorū, quorum præ cęteris eſſet honorem & vtilitatem ſui Regis tueri ac defendere: eos [illegible] a quibuſdam ſuæ Nationis hominibus, veluti Fontano & alijs magis incitari. Qui ſi Regis ſaluti & commodo conſultum vellent, Belgicis Proceribus, Nobilibus, Conſiliarijſque (quibus Prouinciarum conditio & ſtatus notior, & magis cognita eſſet) cedere, & in patriam redire deberent. Pacem imprimis cum confœderatis Prouincijs ineundam: id facile fieri poſſe, ſi milites extranei in Vngariam contra Turcam mittantur; hoc enim modo Prouincijs vnitis omnem cauſam diffidentiæ auferri, & ita cum ipſis, non vt Rebellibus, ſed vicinis de pace tractari poſſe.

His & huiuſmodi verbis quoſdam Gubernatorem allocuti ſunt. Variæque inter conſultandum exortę ſunt opiniones. Quibuſdam placebat, vt Comes de S'ore ex Molenbaſiorum familia in Galliam mitteretur, qui Ordines excuſaret, prorogationemque indictionis belli peteret, vſque dum Rex Hiſpaniarum mentem ſuam prolixius, & euidentius declaret, interim omnia officia bonæ vicinitatis offerendo.

Archiducis Erneſti ad petitionem Belgarum reſponſum. Archidux animaduertens Ordines pacem, tam impensè & vehementer vrgere, propoſuit illis: ſe etiam à pace non abhorrere, ſed vel maximè petere, at modum viamque ſe non inuenire, quibus ea confici poſſet: præſertim cum confœderati tam eſſent animo ab ea alieno. Præterea cum illis de pace tractari, & eam obtrudi inuitis non poſſe, niſi cum magna Regis ignominia, eiuſque auctoritatis & honoris iactura & imminutione. Tria itaque Ordines rogauit, ad quæ ſibi reſponderi petijt, & quidem primò: An ea eſſet neceſsitatis & periculi magnitudo, vt cogatur Rex aliquid admittere ſua Maieſtate indignum? Secundò, an honeſtum & decorū ſit, hoſti plura offerre, quàm iam antè oblata ſint, conditiones ſcilicet pacis ſuo ipſorum arbitrio, voluntatique permittere, vt quales velint, poſtulent. Tertio, an alia ineundæ pacis via poſſit inueniri, aut excogitari? Ad quam Archiducis propoſitionem cum Ordines ſcripto plenè reſponderent,

Ordines demonſtrant Pacificationem eſſe

ſponderent, paciſque commendationem & neceſsitatem demonſtrarent, (cui & ſua Celſitudo, vt Princeps pacis ſtudioſus adſtipulabatur) promiſit ſe hanc eorum petitionem ad Regem diligenter præſcripturum, non dubitans ea Regem commotum iri. Velle ſe etiam eadem de re ad Pontificem, & Cæſaream Maieſtatem ſcribere; qui iam ad quoſdam viros doctos, (rerum Belgicarum gnaros peritoſque) atq; inter alios ad clariſsimum Iuriſconſultum, Petrum VVeſenbeckium, VVittenbergam miſiſſet, eorum rationes audiendi gratia: ita vt videbatur totum Chriſtianiſmum huc ſpectare, & pacem hanc ſumoperè expetere. Interea rogabat, vt conſuetam concordiam & pacem inter ſe colant, donec Rex reſpondeat. Cui eius petitioni cum Ordines annuiſſent, conuentus dimiſſus eſt. Sed tamdiù Archidux non vixit, nihilominus tamen eius promiſsiones, dataque ſpes omnes pacauit, ita vt morte eius repentina & inopinata, multa grauamina & mutationes exortæ ſint. An. 1595.

neceſſariam, honeſtam, & poſsibilem.

Rex Galliæ, cùm Hannonij, Atrebatique ad eius literas & poſtulata non commodè reſpondiſſent, iiiis bellum parabat, quod antequam illis inferret, iure belli eis prius indicere volens, 17. Ianuar. literas indictionis ſcribi, & Lutetiæ publicari mandauit: quarum literarum hæc ſumma eſt.

Neminem ſiue in Regno ſuo, ſiue extra illud, ſiue indigena ſit, ſiue alienigena, ignorare, Regem Hiſpaniarum cum Regnum Galliæ aperto marte ſuo imperio ſubijcere non poſſet, (vt quod à Deo, ſuis Regibus, ope fidelium ſubditorum ſemper defenſum eſt) in eodem Regno, vt illud ſuæ poteſtatis faceret, magnas diſſenſiones & diſcordias ſeminaſſe, quæ hactenus ſopiri, & ſedari non potuerint. Hoc [illegible] odium [illegible] eius progreſſam, vt hunc in finem non tantum incomparabiles theſauros fruſtra conſumpſerit, optimum equitatum & peditatum ſuum amiſerit, proprias Prouincias ſuas, propriaque [illegible] deſeruerit, cæterùm & ſub ſpecie Religionis palàm tentauerit fidem Gallorum, vt eos in legitimos & naturales Principes & Reges incitaret: qui tamen ſemper, & ab omni populo celebrati ſunt. id autem Hiſpanum propoſito non alio feciſſe, quam vt nobiliſsimam hanc Coronam in ſe, ſuoſque iniuſtè transferret. Hoc eum molitum à morte Franciſci II. nec ab eo ceſſaſſe vnquam, priuatum ſemper quærens commodum, idque opportunitate pueritiæ Regum ſubſequentium: potiſsimum autem illud in fine regiminis Henrici III. anno 1585. manifeſtum factum eſſe: quo tempore Galli beneficio diuino concordia, iuſtitia, & otio fruebantur, quæ ſua Maieſtas quotidie ſtabiliebat. Hiſpanum, vt ſuam ſatiaret ambitionem, ſub falsò prætextu dictum Regnum ferro & flamma depopulatum, Catholicos contra ſe mutuo, armaſſe: idque aduerſus Chriſtianiſsimum, qui [illegible] fuit, Principem, ex qua factione originem traxit lugendum illud latrocinium in Regem perpetratum: quod perpetuis temporibus in [illegible], qui ſincerè Franci ſunt, cordibus ſanguineis lacrymis deplorabitur: nec non & omnia alia latrocinia, deprædationes, deſolationes, & [illegible] ones, quæ ſubſecuta ſunt. Sub quibus oneribus Gallia & Galli perpetuò ingemuiſſent, niſi ſingularis diuinæ Maieſtatis bonitas [illegible] Regi, & legitimo Principi ac Domino virtutem & potentiam tribuiſſet, [illegible] heroico animo propugnandi: [illegible] iniuſtæ machinationes [illegible] Reg [illegible] Priuilegia, fortunas, vitam, familias & honorem iam [illegible], ac plane ex [illegible]. Nunc autem Regno Galliæ ſpem ſupereſſe, fore [illegible] ndo, vt antiquæ tranquillitati [illegible] ad [illegible] Dei ſub obedientia Regiæ ſuæ Maieſtatis reſtituatur: ſi modo ex [illegible] nuſquiſque candem ſeruet [illegible], & ſua Maieſtas ijs vtatur remedijs, quæ à Regibus antiquis, ſuis deceſſoribus inuenta ſunt, vt [illegible] egnum aduerſus antiquos hoſtes ſuo defenderent. Idipſum iam ſuam quoque Maieſtatem facere decreuiſſe, cum ipſi conſeruatio Sanctæ Religionis, ſua exiſtimatio, & ſubditorum defenſio charior ac maiori in pretio ſit, quam corpus & vita ipſa, quam ſæpè præſentiſsimo pro his periculo commiſerit, & adhuc committere non recuſet. Conuerſionem, manſuetudinem & patientiam ſuæ Maieſtatis iam ab annis quinque exhibitam, præſens etiam periculum quod toti orbi Chriſtiano imminet, & ex ſola dicti Regis ambitione naſcitur, eum permouere non poſſe, vt abſtineat a propoſito, quod aduerſus Regnum, ſuam Maieſtatem, & ſubiectos ſuos concepit: ſed nec à vi, quam quotidie Cameracenſibus infert, quos ſua Maieſtas defendendos ſuſcepit. Hus enim Hiſpanum quotidie infeſtare, omni hoſtili incurſione vbicunque poteſt exagitare, captiuos abducere, non niſi graui lytro dato dimittere, aut interficere, omni agro intollerabile tributum imperare, omniaque facere, quæ iuratus hoſtis agere conſueuit.

Nauarram Regi Hiſpan. bellũ indicit.

Quinimò ſuæ maieſtatis vitæ nefandis modis inſidiari, vti paucos ante dies compertum eſt, & pene effectum fuiſſet, niſi Deus, optimus Regum tutor & defenſor, ictum illum horrendum à quodam Franco, quem obſtinatis & Hiſpanicus ſpiritus aduerſus Regem incitârat, inflictum mirabili quodam modo auertiſſet. Omnibus itaque hoc edicto ſignificans, ſe nolle diutiùs defenſionem ſui honoris, ſubditorum ſuorum, & Cameracenſium protrahere: quod facturus eſſet, ſi cum patientia cuncta, quæ prædicta ſunt, diſsimulare pergat: præſertim cùm perpendat

Rex Galliæ Regem Hiſp. acenſat latrocinij.

Denunciatio Belli.

An. 1595. exiguam illam diligentiam, qua Atrebates & Hannonij vſi eſſent, in ſatisfaciendis literis, quas ſua Maieſtas ipſis miſerat: quibus eos admonuerat, vti ſuam operam in hoc collocarent, vt belli tempeſtas ab Hiſpano tam ad proprium ipſorum, quam Gallorum damnum & exitium excitata, vel tandem ſedetur, & comprimatur. Se itaque maturo conſilio deliberaſſe & decreuiſſe, deinceps apertum bellum terra marique aduerſus Hiſpaniæ Regem, eius ſubditos, clientes & Prouincias, vt ſe ab iniuria & detrimento, quod tam ipſe, quam ſui capere poſſent, vindicet, quomodo R[illegible] deceſſores ſui in ſimi[illegible]bus caſibus facere conſueuerunt: cum omni fiducia, fore, v[illegible] cordis ſui penetr[illegible]ia cauſæque ſuæ iuſti[illegible]ia eſſent cognita) ſibi opem ferat, cauſam [illegible]uam per auxi[illegible]ia fidel[illegible]m ſuorum ſubditorum, & iuſt[illegible]ma ſua permoueat, atque defendat. Imperare ita[illegible] ſu[illegible] Maieſtatem omnibus ſuis Subdi[illegible]is, clientibus & adminiſtris, vt à die hoc præd[illegible] Reg[illegible]m, eius ſubditos & Prou[illegible]ncias, tanquam Regis & Regni hoſtes oppugnent, ei[illegible]tiones hoſ[illegible]liter inuadant, ciu[illegible]tates, oppida, & arces eius armis aggrediantur, in eaſimpreſ[illegible]es fac[illegible]t, expugnent, capiant, & ad tributum perſoluendum cogant, eius ſubditos & clientes captos [illegible], lytrum i[illegible] imperent, atque it[illegible] eos tractent, quomodo ipſi tractant, & tr[illegible]aturi [illegible], quos ex hoſtibus ceperint. [illegible]hibere itaque Regem [illegible] omnem cum Re[illegible] [illegible]aniarum [illegible]is, adminiſtris & [illegible]tis negotiationem, omne comme[illegible]um, omnem ſocietatem, am[illegible]iaritatem, & communicationem. Qui edicto non paruerit, capite punietu[illegible]. Reuocare ſimi[illegible]ter ab hoc tempore omnem licentiam, libertatem, fidem publi[illegible]m datam & permi[illegible]m, ſiue à Rege ipſo, ſiue ab [illegible]lius Vicarijs & Gubernato[illegible]ib. aut gene[illegible] & alijs quib[illegible]nq modo [illegible]um hoc edicto pugnare videantur. Declarare ſuam Maieſt. huiuſ[illegible]odi in poſterum n[illegible]ret[illegible]ut momenti: interdicere, ne quis ijs vti præſumat, aut aliquam earum rationem habeat. poſt diem 15. ab huius ed[illegible]cti promulgatione, q[illegible]am eum in finem [illegible] mandauit Rex n[illegible]nibu[illegible] ſ[illegible]arum Prouinciarum termin[illegible] & f[illegible]ni[illegible]us, idq[illegible] e per c[illegible]rtos [illegible]os[illegible]bicines & præcones, [illegible] nemo in poſterum præuaricationis criminis [illegible]gno[illegible]tiam p[illegible]atendat ſed vnuſquiſque huic mandato ſub pœna inobedientiæ pareat. Actum Pari[illegible]js 17. Ianua[illegible] anno 1595. Subſcrip[illegible]m HENRI[illegible]VS.

Philipp. Rex Hiſp. Nauarræo & ſuis Gallis bellum denunciat, & Nauarræo reſpondet.

Hactenus Edict[illegible]m Nauarræi: cui vt reſpo[illegible]deret, Rex Phi[illegible]ppus ſim[illegible]le Edictum [illegible] Mart. ſcribi, & Bruxel[illegible]s publicari iuſsit, bellum & [illegible]mpem hoſti[illegible]tatem Nauarræo & Ga[illegible] i[illegible] denuncians. Eſt autem eiuſmodi: Cùm q[illegible]piam [illegible]ogatur & nece[illegible]tate quadam ad [illegible] bellum (quod plerunque talia incommoda, aleſqu[illegible] miſerias ſecum trahit, qualia cun[illegible]is ho[illegible]nibus ſunt cognita) vrgeatur, magna eſt Principi conſolatio, ſe ad illud contra omne[illegible] & æquitatem compelli: tunc enim extra noxam eſt, & non grauant eius conſcientiam mala & incommoda è bello naſcentia: toti mundo cognitum eſt, & manifeſtum (inquit Rex) nos om[illegible] tempore omnes conditiones pacis cum fel[illegible]cis memoriæ Henrico Rege eius nomini II. cha[illegible]ſimo Socero noſtro, anno 1559. initæ, omni fide & ſinceritate obſeruaſſe. Nemo etiam infiſcari poteſt, nos poſt illius obitum ſæpè à finibus noſtris, illius filijs, Regni hæredibus, in extremis ſuis neceſsitatibus auxiliatos eſſe, mittendo non contemnendas noſtrorum eq[illegible]tum & peditum copias, qui ſuo ſanguine & vita illis aſſiterunt: quorum fortitudine ipſ[illegible] r[illegible]um permiſit ſaluum, idq; in noſtra ſancta. Catholica, Apoſtolica, Rom. Religione. Qu[illegible]n et[illegible]i poſtea cum Regnũ Luſitaniæ iure ad nos eſſet deuolutum, & tumultus in Bel[illegible]is no[illegible]is ditionib[illegible] eſſent exorti, nos Gallicis armis ſumus oppugnat[illegible] vnde non leuia detrimenta accepimus, vti & hodierna die luculenter in occu[illegible]tione & detentione vrbis Cameracenſis videri & pr[illegible]bari pote[illegible], noſque iccirco graues & prægnantes cauſas [illegible]at[illegible]oneſque habuerimus, amicitiam noſtram [illegible]n di: tamen ex bono & propenſ[illegible] erga eos animo tantas iniurias & incõmoda patienter d[illegible]imulauimus, & ſuſtinuimus: nullam eorum extremam demonſtrationem facientes, aut hoſt[illegible]itatis ſignificationem dantes: non alio fine, quam vt pax inter nos conſeruaretur, magiſque ſtab[illegible]retur, & Chriſtianitas nouis bel[illegible]s non impl[illegible]caretur: præcipuè autem, vt caueremus, ne Rel[illegible]gio peſſum iret, quæ tunc in Gallia periclitabatur. [illegible]ntermittere noluimus, poſtpoſitis pro[illegible]js negotijs, quin Cathol. Rom. in Gallia omnem opem & auxilium mitteremus, præſ[illegible]rtim [illegible]m ipſi nos inuocarent, & flagitarent, vt i[illegible]ſis adeſſe, & auxil[illegible]ari vellemus: licet hoc bene[illegible]u noſtrum Princeps Biarniæ præpoſtera & fa[illegible]ſa interpretatione adulteret, cum tamen ipſa Corona Franc. negare non poſsit, ſe per nos defenſam & a[illegible]tam, id[illegible]; in extrema neceſsitate, maximoque in quo vnquã fuit diſcrimine. Idem præterea Princeps Biarniæ paucos ante dies bel[illegible]um aduerſus nos promulgari & proclamari iuſsit, quibuſdã nixus prætextibus, qui nobis nunquam in mentem venerunt, vti opera & actiones abundè ſatis teſtantur: neque volumus, neq; opus eſt aliam iuſtificationẽ in medium proferre. Satis eſt cõſiderare quæcunq; idem Biarniæ Princeps ab ipſis penè incunabilia in detrimentum Religionis fecit, & cotidie facit: Gallos Cat[illegible]olic. alioſque in ſuas partes trahendo, vnde nihil aliud elici poteſt, nil aliud [illegible]bi propoſitũ eſſe, quam Religionẽ Catholicam, Apoſtolicam, Rom. velle opprimere, & radicitus extirpare, idque in eo Regno, in quo eadem Religio tantoperè floruit. Quæ profectò res omnium, quæ excogitari poſſunt, maximè

ximè eſt deploranda, non tantum regno Galliæ, ſed toti Chriſtianitati. Quod ſanè breui fore metuendum eſt, niſi Deus omnipotens pro immenſa ſua bonitate miſericordiæ ſuæ viſcera in vniuerſum Chriſtianiſmũ effundat, & à Galliæ Regno calamitatem, quæ illi imminet, auertat, propoſitumque eorum, quæ talia machinantur, inuertat, quod vt fiat Deus à nobis & ab omnibus ſincerè Chriſtianis ſine intermiſsione orandus eſt. Cum itaque res eò deuenerit, vt neceſſe ſit mundo ſignificare, ne quis in malam, & nulla fultam ratione ſuſpicionem incidat, volumus ſecundum vſitatum & conſuetum nobis zelum Francis indicare, nos ex belli aduerſus nos & illum denunciationis, à dicto Principe Biarniæ factæ virtute & efficacia, non poſſe aut velle permittere cõmunis pacis violationem, quàm nos tot annos cum corona Franciæ coluimus. Cum enim ille à ſanctiſsimo noſtro in Deo Patre, Pontifice Romano Rex iſtius Regni declaratus non eſt; ſed nec alijs grauibus & prægnantibus de cauſis iuſtus Rex eſſe poſsit, nec pacem conſtitutam turbare, nec infringere poteſt. Firmiter quoque credimus Catholicos Francos, tam qui in fœdere manent, quam qui ab eo receſſerunt, omneſque alios, qui vident quotidie Religionem deficere & imminui, non intermiſſuros, quo minus vtantur omnibus modis & remedijs quibus poſſunt, vt huic malo reſiſtant, idq; propter magnam & ſingularem obligationem qua ad illud præſtandum deuincti ſunt. Quantum ad nos, declaramus & dicimus noſtrum propoſitum, & fixã voluntatem eſſe, permanere in amicitia & fœdere, quod cum Catholicis Francis percuſsimus: poſtquã cum ipſis adhuc ratione Religionis cõſeruandæ cõfœderati ſumus, vt eam Religionẽ defendamus, & illis ſuccuramus omnibus viis & modis, quos Deus nobis daturus eſt. Idem offerimus nos facturos ijs, qui à dicto fœdere receſſerunt, ſiue ſint ciuitates, ſiue Reſpub. ſiue priuati homines, qui infra bimeſtris ſpatium, poſt huius edicti publicationem, declarare potuerunt, & firmis ſolidiſque ſatis documentis oſtendere, ſe non eſſe hoſtes Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ Religionis, aut noſtros. Præcipimus igitur omnibus clientibus & ſubditis noſtris, cuiuſcunque conditionis, ordinis, aut dignitatis ſint, ne huiuſmodi Gallis quacunque in re moleſti ſint, aliquam iniuriam aut damnum inferant, vel minimam hoſtilitatis ſignificationem exhibeant. Ad dictum verò Principem Biarniæ, & Gallos eum ſectantes quod attinet, volumus & mandamus eos haberi pro manifeſtis & indicatis hoſtibus, eoſq; terra, marique abſque vllo diſcrimine tractari: quem in finem inſtituimus hanc declarationem & denunciationem contra illum & ſuos, volumusque vt ea omnibus in locis, vbi publicatio fieri conſueuit, promulgetur, vt ſyncera & æqua noſtra intentio toti mundo innoteſcat: intelligantque oẽs, nos non eſſe initium, facem vel auctorem huius belli: ſed nihil nos præter gloriam Dei, Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ Religionis conſeruationem, Eccleſiæ tranquillitatem, omniumque populorum pacem quærere. Datum in noſtra ciuitate Bruxellenſi, ſub ſigillo noſtro contrafacto 7. Martij an. 1595. in Conſilio Regis.

Verreicken.

Paulò antè hanc declarationem, miſſæ erant literæ nomine Erneſti, ad Ordines Regi obedientes, quibus eos admonebat, vt omni cura & diligentia imminens malum à ſuis ceruicibus depellerent. Extrema, inquit, neceſsitas deinceps poſtulabit, ad Belgium defendendũ & conſeruandum, dolos quoque inſidias, machinationeſque de belli apparatus Principis Biarniæ (qui ſe temerario auſu Regem Galliarum ſcribit) quibus & ille & eius complices Belgicas Prouincias, fideleſque Regis Hiſp. ſubditos opprimere conatur, vitandum, vt inter alia remedia, quam primum omnes exteri (qui per omnes ciuitates ſeſe diffuderunt) aliquo modo ſuſpecti, vel dicto Principi fauentes, eiusue partes ſequentes, eliminentur & expellantur. Cæterùm cum fieri poſſit, vt inter exteros & peregrinos illos aliqui inueniantur, Franci quidem, ſed Principi Biarniæ non addicti, at potius Sancto, Catholico, & Apoſtolico Romano fœderi obſtricti: alij etiam qui ob diuturnitatem belli, quod iam in tricelimum quartum aut quintum annum in Gallia ducitur, illinc in Belgium migrarunt, hactenuſque ibidem habitarunt: hi nequaquam loco mouendi ſunt, modò boni ſint, quieti & fideles: cum illiuſmodi expelli abſq; iniuria non poſsint. Idcirco nobis placuit, vt in hac re modus, æquitas & perſonarum differentia conſtituatur: quare nomine & auctoritate ſuę Maieſtatis declarauimus & ſtatuimus, vt omnes Franci, aut alij exteri, qui in Brabantia, Prouincijſque Tranſmoſanis habitant, commorantur, aut matrimonia contraxerunt, infra diem decimum quartũ ab huius edicti promulgatione compareant coram Gubernatore, Præfecto, aut Magiſtratu cuiuſque ciuitatis Brabantiæ, aut Tranſmoſanæ, ijſque nomen, cognomen, ætatem, qualitatem, ordinem & conditionem: nomina quoque vxorum prolium, domeſticorum: cenſum inſuper & fortunas, cauſamque cur in has Prouincias venerint, & quamdiu in illis ſedem habuerint, aut verſati ſint diſertis verbis exprimant. Porrò teſtimonium ſui Paſtoris, Satrapæ, Præfecti, aut Prætoris, cuius iuriſdictioni ſubſunt, luculenter deſcriptum exhibebunt, quo declarabitur, quomodo vixerint, & in Republica atque Eccleſia ſeſe geſſerint, vt ex eo iudicari poſsit, qui dimittendi & eijciendi ſint, qui non. His autem qui relegandi cenſebuntur, certum tempus præſcribetur, vt interea res ſuas diſponant, & itineri ſeſe

Literæ Archiducis, de bello Gallica.

An. 1595. accingant, aut vt maneant, ea lege, vt iuramentum præſtent fidelitatis, quale tam periculoſis temporibus præſtare in vſu eſt. Omnia autem hæc in commentaria Magiſtratus referentur. Quantum verò ad Gallos, qui quotidie ex Francia veniunt, ſiue negotiationis cauſa, ſiue alia quauis occaſione legitima, ſiue etiam Catholicæ Religionis & libertatis conſcientiæ gratia, vt qui in Belgio ſub protectione ſacri fœderis, quam inter aduerſarios ſuos in Gallia malunt habitare: ij etiam tenebuntur ſe intra quindecim dies ab aduentu ſuo coram Gubernatore, aut Satrapa loci, vbi habitare decreuerunt, præſentare, ijsque quæ iam ante dicta ſunt exponere, vt ex ijs iudicetur, an admittendi ſint, vt in Belgio ſedem figant: locusque illis aſsignetur, vbi commodiſsimè cum familia ſua poſsint habitare. Si quis huic mandato contrauenerit, apprehendetur, & pro qualitate delicti ac perſonæ mulctabitur. Sed & qui ex Gallia in Belgium tranſmigrare voluerint, teſtimonium Principum Dynaſtarum, ciuitatum, & ordinum ſacri fœderis ſecum adferent, quod partes dicti Principis Biarniæ non ſequantur, nomen itidem loci vbi vltimò habitarunt, & cauſam ſuæ tranſmigrationis ſcripto exhibebunt, ſub pœna apprehenſionis & mulctæ conſtituendæ. Quantum denique ad eos, qui ſacro fœderi non conſentiunt, ſed potius factiones Principis Biarniæ probant, fouentque, ſi qui in his Prouincijs deprehendantur, in vincula conijcientur: & poſt examen, cauſæque cognitionem deliberabitur, an militum more, certò perſoluto lytro ſint dimittendi, an verò aliquo ſupplicio afficiendi, pro criminis & perſonæ qualitate. Hactenus verba Edicti. Ne quis autem huius ignorantiam cauſari poſſit, idem Archidux illud per totum Ducatum Brabantiæ, & ditiones omnes Tranſmoſanas primum, deinde per cæteras Prouincias Regis imperium agnoſcentes, iuſsit publicari.

Aliud Edictũ Archiducis cõtra vim & prædationes Nauarræi.

Eodem die Archidux aliud etiam mandatum iuſsit promulgari, in quo cum retuliſſet Nauarræum ſuos quotidie milites in Regis Hiſpaniarum ditiones mittere, per eos ſubditos ſpoliare, pagos incendere, armenta & pecora abigere, nihil reliquum relinquere: imo callidum [illegible] Cameracenſis, atque adeo totam ciuitatem, quæ ſub imperio eſt, per Balignium detin[illegible], nouu etiam oppida & arces ſuæ poteſtatis facere, & ſuper hæc omnia bellum iam publice aduerſus Regem, ſuosque ſubditos proclamaſſe: omnia eorũ bona, tam mobilia, quam immobilia, quæcunque poteſt diripere atque auertere. Hæc illius (ait) conſilia & inſidias anteuenienda, ſubditosque neceſſariò monendos, vt ſibi, ſuisque conſulant, atque vim vi repellant. Per omnes igitur ditiones Regias promulgari iuſsit, vt ſinguli ſibi caueant, & ne quid detrimenti accipiant, vigilent. Se authoritate Regia omnibus & ſingulis clientibus fiduciarijs, & ſubditis Regis poteſtatem facere, huiuſmodi hoſtibus non tantum reſiſtere, ſed talionem reddere, in eorum ditiones, tanquam in hoſticum excurrere, omnia ferro flammaque vaſtare, omnia ferre atque agere. Mandare etiam ſeſe, vt edicatur ſingularum ciuitatum Præfectis, & adminiſtris, vt in cis ſuæ iuriſdictionis manus in perſonas, fortunas, debita, & actiones, & quæ Gallis huiuſmodi debentur (vt moris eſt) inijciant. Debitoribus quoque qui factioſis iſtiuſmodi Gal[illegible] ſunt, vt primò quoque tempore debita ſignificent, & ad Præfectos ſuos deferant, n[illegible] rum creditoribus quicquam ſoluant. Præuaricatores non tantum bis ſoluant, ſed in [illegible] maiores pœnas ſubeant. Interdici etiam omnibus ſubditis Regijs, ne qua commercia, colloquiaue cum prædictis hoſtibus habeant, ne qua clandeſtina cum illis conſilia conferant, ſub pœna huic delicto antiquo iure conſtituta, niſi peculiare indultum, expreſſamque ad id præſtand[illegible] etiam à Rege, vel eius adminiſtris habeant.

Tertium Edictum, de non militando externis Principibus.

His duobus Edictis, Rex Hiſpaniarum addidit eodem tempore tertium, quo mandata Caroli V. & ſua etiam præteritis temporibus data, renouata ſunt, aduerſus ſuos ſubditos, [illegible] nſcio ſe aut Gubernatore ſuo externis Dominis militare non verentur. Cùm enim Rex intellexiſſet, iſta mandata contemni, & multos clientes aliosque indigenas, cuiuſcunq; ordinis, ad externa bella proficiſci, non tantum ijs Principibus, quibus nihil cum Rege negotij eſt, ſed & ijs, qui manifeſto bello Regem, eiusque ſubditos perſequuntur, merere, ſeuero interdicto per hos dies prohibuit, ne quis cuiuſcunque ſtatus, ordinis, aut conditionis alicui Principi, Domino, aut Reip. militare audeat: ſed ſuo Regi tantum, neque etiam extra Belgium proficiſcatur, ad diribitorium quodcunque extremum, niſi prius literas, licentiamque, aut Regis, aut eius Gubernatoris impetrauerit. Qui mandatum hoc violare auſus fuerit, pœnam capitis, & fortunarum dependeret. Sed & ſi quis iam ante huius interdicti proclamationem in huiuſmodi militiã profectus eſſet, voluit Rex, vt is infra viceſimum à promulgatione huius diem reuertatur, quod niſi fecerit, eandem pœnam perſoluet, ſi apprehendi poſsit: ſi non, perpetuo exilio mulctabitur, & bona illius tam mobilia, quam immobilia fiſco Regio applicabuntur. Quam pœnam quoque conſtituit Rex in Tribunos militum, Centuriones & Commiſſarios, qui ſubditos eius auctorauerint, & extra Belgium ſine cognitione atque licentia Regia duxerint. Eodem Edicto comprehendebantur milites externi, qui Regiæ militiæ nomen dederant: quos exauctorari prohibet, ſine ſuo conſenſu, & honeſta miſsione, ſub pœna exilij, & omnis ſtipendij, quod ipſis debetur: aliorumque bonorum ſuorum, quæ ſub imperio Regis ſunt, amiſsionis. His tribus mandatis,

An. 1595.

mandatis, aperta bello Gallico feneſtra, donec allata generali belli denunciatione, omnibus copijs, totiſque viribus in bellum itum eſt. Gallis à ſua parte in Arthelia & Hanononia, multos Pagos, Arces, Monaſteria, ipſa etiam ſuburbia Valencinenſium, incendijs vaſtantibus, atque ſpoliantibus, Hiſpanis in Gallia idem facientibus.

Bullionæi & Comitis Philippi Naſſouij geſta in Ducatu Lutzenburgenſi.

In Ducatu quoque Lutzenburgenſi, Dux Bullionæus, Comeſque Philippus Naſſouius loca quædam occcupauerant, vt Iuodium, Montmedium, Virtonium, & la Frette. In Ianuario Comes Philippus in quatuor centurias equitum Manſfeldicorum incidit, à quibus ex inſidijs impetitus, 60. è ſuis equitibus cæſis, & duobus Capitaneis captis, accepto vulnere cum cæteris elapſus eſt: cum propter aquarú inundationem Bullionius ei ſuc rrere on poſſet. Qui tamen cum poſtridiè alias aliquot equitum alas ſibi obui m haberet, cum ijs manus conſeruit, & damnum acceptum reſarciuit: qua in pugna plurimi ex hoſti s occiſi, mul , & inter al os Manſfeldij Vicarius, capti ſunt. Inſequentes Bullionij & Naſſou j expedi ones irritæ fue nt, & Theonis villam fruſtra tentarunt, & nihil præclari ge tum eſt: c m Bul onij copiæ   o erentur: ita etiam Prouinciæ confœderatæ, propter ho um N ouiorum equitum & m   m defectum, varios conatus intermittere coactæ nt.

Galli Comitatū Burgundiæ inuadūt, multaque oppida capiunt.

Dux Lotharingiæ cum Rege Galliæ indu ijs pact , & loca vtrinque occupata inuicem reſtituentibus, permiſit, vt ipſius copiæ Nauarræo mili   ér: ſub conduc u Baronis Aſſonuillij, D. Tremblecourtij, & D. S. Georgij n mero ci   ter 8000. pedi m, & 1300. equitum, Comitatum Burgundiæ, Regi Hiſpa rum ſubiectum inua   unt, atque circa feſta Bachinalia Ionuillam obſiderunt, cæperuntque. Similiter Luxu ium, Veſul ium, Baumium, inter Bezantium & Montembellardum, verſus Germaniam, aliaque loca & arces, multis pagis ſpoliatis. Bezantium tanquam vrbem neutralem ſibi dedi poſtulabant, quemadmodum & Grayam, vbi Comes Chanitræus, eius loci Gubernator ſe continebat, qui cum Comite Morinelio, & Curia Dolana exercitum 4000. peditum, & 500. equitum magna di ficultate cogebant, quod Regio eſſet, quæ ſpatio centu n annorum bellum nullum ſenſerat: multi itaque initio ex his tironibus & ruſticis cædebantur. P tebant à Sabaudo & Hi panis auxi ium, ſed fruſtra: ideo cum olim ſub protectione Heluetiorum fuiſſent per Legatos ab lis etiam ſubſidium flagirabant, qui reſpondebant, cur ab il   auxilium imp orarent, quos ante paucos annos exauctoratos è Gallia domum redeuntes, miſerè trucidari & interfici paſſi eſſent, quorum ſanguis innocens vindictam ſine dubio expeteret, quorumque mors quotidie adhuc à viduis & pupillis deploraretur. Hoc modo ſperabant Galli totum Comitatum ſuæ poteſtatis facere, Regnoque Galliæ adijcere. Sed Coneſtabulus Caſtiliæ, Mediolani Gubernator, cum aliquot millibus Hiſp. aduenies, multa loca pe obſid onem, alloſq; modos recuperauit. Quibus Gal i ſubacta vrbe Diuionenſi aliquatenus ſeſe oppon bāt. Bezantium, tanquam ciuitas libera, Legatos ad Regem Galliæ mittebat, petentes vt benefici   neutralitat   vti frui poſſent.

Huū occupat Carolus Herangerius, Gubernator Bredanus.

Carol Heraug erius, oppidi Bredani Gubernator, vt expeditiones prædictas in agrum Lutzenburgenſem, & Namurcenſem promoueret, vltimo Ianuarij cum 12. peditum ſignis, & 14. equitum centurijs Huum profectus eſt. Oppidum Diocœſis Leodienſis ad Moſæ fluuium inter Leodium & Namurcum ſitum, elegans, opportuunmque Moſa intererluit, cuius vtramque ripam, vti partem oppidi minoris, maiori pons ex lapide viuo quadrato & ſecto, multorum arcuum & firmis nitens pilis, iungit. In dextra Moſæ ripa mons præcelſus ciuitati incumbit, in eoque ſita eſt arx regalis, Leodienſium Epiſcoporum quandoque ſedes. In hac cum conſtaret nullum vel exiguum eſſe præſidium: miſſi ſunt in oppidum triginta viri, qui ad ædes cuiuſdam pauperis ciuis diuerterunt, ibique ſecre ſe continuerunt, Erant iſtæ ædes ſub ipſa rupe, in qua ſita erat arx. In ſummitate rupis antiqua erat feneſtra, ad quam funibus & ſcalis aſcendebant, eaque aperta, ingrediebantur. Hi accepta ab illis quibus arcis conditio cognita erat, inſtructione, mane, cùm Principaliores dato ſigno ad Miſſam concederent, eos ex cubilibus ſuis exeuntes in tenebris comprehenderunt, & vnum in locum vinctos miſerunt. Clamore autem mulierculæ tumultu excitato, excubias ſuperant, portaque & tota arce potiuntur, tandemque oppidi deditionem poſtulant. Ciu s dum arma arripiunt, & defenſionem parant, & viderent Heraugieriū cum omni equitatu & peditatu aduo antē, certis conditionibus vrbem dedūt.

Merces Italica per Hierangerij equites intercipiuntur.

Hieraugerij equites ſtatim Montmedium excurrentes, ſeptem quadrigas habuerūt obuias, pretioſiſſimis mercibus It licis, vtputa. holoſerico, ſerico, & caligis ſericis onuſtas, Antvverpiam euntes, quas direptas inter ſe diſtribuerunt. Cùm autem poſt deſignatum præſidium, reliquus exercitus in Brabantiam rediret, iuxta Thenas in centurias aliquot equitū Regiorum, ſub imperio Scheti, domini in Grobendonck, qui & ibidem in hybernis decem quoque ſigna peditum habebat, incidit. Quare in tres turmas ſeſe partiti ſunt, vt qua quæque poſſet elaberetur. Cæterùm Regij fugientes inſecuti, cuneum vnum, nimium de præda ſolicitum, & impeditum, præuerterunt, in quem impetu facto 60. vel 70. circiter occiderunt, atque cœperunt, inter quos etiam duos Vicarios.

An. 1595.

Occupatio oppidi huius, apud Epiſcopum Leodienſiũ, quem confœderatæ Prouinciæ, tanquam Principem neutralem, in fidem receperant, hoc modo excuſabatur, quod eius perpetuum imperium, non peterent, ſed vſum ad certum tempus, ſine incolarum incommodo: quo finito Electori reſtitutum iri. Id enim hoſtibus ſuis in oppidis Berckenſi & Bonnenſi concedi, quæ ſimiliter ſub ditione eiuſdem Principis eſſent.

Sed Epiſcopus Legatos ad confœderatos Ordines mittebat, per quos de iniuria & vi ſibi illata, Neutralitatis etiam (vt loquuntur) pactorum violatione conquæſtus eſt, oppidum ſuum repetens, pœnamq; ab inuaſoribus, & damni dati compenſationem poſtulans. Cum autem reſponſum aliquantulum protraheretur, ab Archiduce auxilium flagitauit, qui confeſtim exercitum eò miſit, agrum Namurcenſem, & Brabantiam, ab eorum excurſionibus defendendi cauſa, addito mandato, Epiſcopum iuuaret. Ita morte Archiducis quæ paulo pòſt inſecuta eſt, non obſtante, Huum iterum obſidione cinctum eſt. Cùm animaduerteretur, præſidiarijs de commeatu non ſufficienter proſpectum, difficulterque ob aquarum vbique magnitudinem & inundationem liberari poſſet. Nam niuе copioſa, denſa continuaque pluuia reſoluta, aqua in

Inundatio aquarum incredibilis.

fluuios defluens alueos longè lateque egreſſa eſt & per agros ſpatiata maximam effecit inundationem. Rhenus ſupra & infra Coloniam latius ab vtraque ripæ parte excreuit, quam in hominũ memoria viſum auditumúe fuit. Omnes Pagi vicini, locaque humilia aquis ſubmerſa erant, ita etiam vt plurima ædificia, pecudum hominumque aliquot millia violentia fluminum abriperentur. Inſula Bommelenſis, aliæq; in Hollandia & Gelria plane aquis coopertæ erant. Pœna certa diuina ob peccata noſtra ſumma immiſſa. Multa propugnacula & munimenta diſturbata, & funditus diſiecta ſunt, ita vt Præſidiarij in hoſtium irruptione arcenda occupati, & Propugnacula maximis impenſis reſtauranda reparandaque eſſent.

Huum iterum obſidetur & occupatur.

Hæc Fontanus, Mottæus, ac Barlaimontius cum cæteris militiæ Præfectis conſiderantes [illegible] confœderatorumq; anguſtias cognoſcentes, vtpotè omni aditu vijsq; a[illegible]m obſtru[illegible], ab vna Moſæ parte, Epiſcopi verò milites in altera arcem obſiderunt, & oppi[illegible] 3. M[illegible] rarunt, quibuſdam ex præſidiarijs trucidatis, quibuſdam captis, reliquis in arcem [illegible] quam initio aliquot machinis bellicis verberare cœperunt, tandemque cum colle[illegible] a to[illegible]orum Carbonariorum eius locis magna copia cuniculos agere inſtituerunt, Arx ipſis 22. Martij his conditionibus, vt incolumes cum impedimentis & armis diſcederent, dedita eſt.

Vndè Heraugerio plurimum decedebat auctoritatis: accuſabaturque quod arcem nimis maturè dedidiſſet, non exſpectato ſubſidio, quod quidẽ Coloniam vſque venerat, ſed difficu[illegible]ter progredi poterat; tum etiam quod ruina tanta non eſſet, vt oppugnabilis eſſet, vel acceſſ[illegible] commodus pateret, & intus quo Præſidiarij ſe contra tormentorum grandinem occultare poſſent, locus eſſet ſufficiens, ita vt videretur ipſum ad ſe defendendum, in ius iudiciumque [illegible] tum iri.

Hiſpani Arci (quæ duobus menſibus poſt Epiſcopo reſtituebatur) imponeba[illegible] ſigna militum: exercitus reliquus aliquandiu in vicinia hærebat, pecuniam ab E[illegible]o, [illegible] tò parata nõ erat, exſpectans: qua accepta, præſumebatur Bredam, vel aliam [illegible] em ab eo obſeſſum iri. Verum illi, ſicut & alijs locis de omnib. rebus neceſſarijs aff[illegible] ſpexerat Mauritius & præſidium 30. ſignis militum auxerat.

Archidux Erneſtus Bruxellis moritur.

Archidux Erneſtus, ab aduentu ſuo in Belgium continuò ferè fruebatur infirma valetudine: quæ hac hyeme ex concepta, vt putabatur, melancholia ingraueſcebat: quod matrimonium cum Infante Hiſpanica non procederet, tam bellum familiæ ſuæ Auſtriacæ contra Turcam, quam ſuum contra Confœderatos infelices ſortiretur exitus, neque ex voto ca[illegible] ſe quoque non modo ab hoſte, ſed etiam eo populo, qui pacem ſperauerant, imò ipſis [illegible]nis contemni videret, nullas, vt videbatur, aliquot menſibus literas à Rege (inter cuius C[illegible]tarios, plurimos ſibi aduerſantes habebat) recepiſſet. His omnibus morbum indies augentibus, opinione citius, & præter omnẽ exſpectationem, nocte inter 20. & 21. Februarij Bruxellis mortuus eſt. Gubernatore Præfectoque militari, donec Rex alium præficeret, Fontano Comite,

Laus Archiducis Erneſti

ſubſtituto, anno ætatis ſuæ 42. Princeps grauis, qui raro viſus eſt ridere: benignus [illegible]men, clemens, pacificus, Romanæ Catholicæ Ieſuiticæ Religionis obſeruantiſsimus, ad Hiſpan. Regis obſequium promptiſsimus, priuatum cõmodum non quærens: ita vt ſæpè non haberet, vndè domeſticis & creditoribus perſolueret, cum tamen frugi eſſet, nec vlli faſtui aut pompæ deditus.

Mortem ipſius in Regimine, nulla inſecuta eſt mutatio, vti apparebat: idque propter ſpem ſummã de Regis, ad capita Pacificationis tranſmiſſa reſponſione, conceptam, qua omnes motus cõpeſcuit, quam etiam recuperatio oppidi Huenſis plurimum iuuabat, & omnem patientiam

Albert. Card. Auſtr. conſtituitur Gubernator Belgij.

refocillabat. Interea Dux Paſtranus cum filio Lutzẽburgo initio Aprilis Bruxellas veniebat, qui optima reſponſa ſecum adferre dicebatur. Gubernatio autem in Fontanum, & Stephanum de Iuarra à Rege continebatur, ac confirmatur, vſque in aduentũ Alberti Cardinalis Auſtriaci,

& Vice-

& Viceregis Portugalliæ, quam Rex in Belgium gubernaturum mittere decreuerat. *An. 1595.*

Archidux Ferdinandus moritur.

Hac quoque hyeme in Germania obijt Ferdinandus Archidux Auſtriæ, Imperatoris, eiuſque fratrum Patruus, Princeps pacificus; Ex vxore iam [illegible]æ VVelſeriana, duos poſt ſe reliquit filios, Andream Cardinalem & Epiſcopum Conſtantienſem, atque Carolum Marchionem à Burgavv, filiaſque aliquot.

Leuinus Torrentius, Epiſc. Antwerpienſ. moritur.

Bruxellis quoque in Maio moriebatur D. Leuinus Torrentius, Epiſcopus Antvverpienſis, vir doctiſsimus, atque pacis ſtudioſiſsimus.

Nuptiæ Comitis in Hohenlo, cum filia Auraici, Comitiſſa Burana.

Paulò antè Philippus Comes in Hohenlo, Baro in Langenberg, qui iam 23. annis Ordinibus Hollandiæ militarat, & varia fortuna mul[illegible] decertauerat Mariam maximam natu Gulielmi Naſſouij, Principis Auraci[illegible] aliam vxorem duxit, quam Princeps ex Maximiliani Comitis Burani filia procreauerat. Quod coniugium iam antè multos annos tractari cœperat, ſed ob incidentes quæſtiones de pactis dotalibus eius matris, D. Maximiliani Egmondani, Comitis Burani vnica filia & hærede, fuit impeditum & protractum. Nuptiæ in arce Burena, quæ in Batauia inſula Gelriæ ſita eſt, maxima pompa & incredi[illegible] magnificentia celebratæ ſunt 7. Febru. anno 1595. quibus [illegible] Nobiles ex Germania, vicinis Prouincijs, Legati quoque Præcipuarum Prouinciarum [illegible] deratarum, vrbiumque Belg[illegible] congratulantes, muneraque maximi pretij offere[illegible].

Elect. Palatinus in vxorẽ ducit Princip. Auraici filiã.

Biennio circiter antè, nimiru[illegible] 1593. [illegible] Fridericus IIII. Elector Palatinus, Dillenburgi, aliam Principis Auraici filiam, Ludouicam Naſſouiam, natu maxima, & ex Carlotta Borbonia, Proſapia Regis Galliæ procreat[illegible] in vxorem duxerat: quæ ex Belgio per Patruum Comitem Iohannem Naſſouium, ami[illegible] Comi[illegible] Svvartzen[illegible]genſem, aliosque Comites & Dominos, velu[illegible] Philippum Marnixium, [illegible] de S. Aldegunda, Dillenburgum vſque magnificè deducta, & à Prouincijs Confœderatis, muneribus [illegible] ingenuis, qualia etiam Pater ipſius piæ memoriæ promeruerat, donata eſt, peperit eadem [illegible] anno ſequenti filiã, & poſtea etiam filium.

Alterius Principis Auraici filia nuptiæ cum Vicecom. Turenna.

Eadẽ hac hyeme, Dux Bullionius, Vicecomes Turrein[illegible] alteram Principis Auraici filiam Eliſabetham Naſſouiam, matre quoque [illegible] Borbonia natam, in vxorem duxit, ita vt ex nouem eiuſdem Principis filiabus, tres, totidem[illegible] filij, vtputà Philippus Princeps Auraicus, in Hiſpania adhuc detentus, Mauricius, & Henricus Fridericus, hoc tempore nondum maritatæ, vel vxorati. Familia hæc Naſſouia Dillenburgica, per duos hos fratres VVilhelmum & Iohannem (non obſtante eorum fratres, Ludouicus, Adolphus, & Henricus, in his bellis Belgicis calamitatibus occubuerint) adeò multiplicata eſt, vt hodierno tempore ampliſsima, celeberrima, bellicoſiſsimaque ſit totius Europæ, pro qua fortiter pugnando plerique mortem oppetierunt. Primò, Renæus Naſſouius Calonius, Princeps Auraicus in ſeruitio Imperatoris ante vrbem S. Deſiderianam. Deinde VVilhelmus, cum tribus fratribus, ſeſe potentiſsimo Regi & Principi opponentes. Superſunt ex eadem familia, adhuc decem, præter Principem Auraicum, in Hiſpania captiuum, qui cotidiè pro cõſeruatione libertatis Prouinciarum Belgicarum ſanguinem ſuum effundere ſunt paratiſsimi.

Nuptiæ Comit. in Solmenſis, cum Comitiſſa Egmondana.

In Martio Delphis in Hollandia cum maxima pompa & magnificentia celebratę ſunt nuptiæ inter Georgium Eberhardum, Comitem in Solms & Müntzenberg (qui etiam per multos annos Confœderatis Ordinibus militauerat) Comitis Mauricij Naſſouij in Zelandia Vicarium, Gubernatoremque Hulſtenſem in Flandria, & Sabinam Egmondanam nonã, ex prolibus Lamoralij Comitis Egmondani, ex Sabina Palatina prognatam, quas Prouinciæ vnitæ ſimiliter maximis muneribus decorarunt.

Reformatio & reductio monetæ in Prouinc. Confœderatis.

Libro 12. tabulam propoſuimus, auctionem monetæ ſiue pecuniæ in Belgio ſpatio ab hinc centum annorum continentem, demonſtrauimusque quo modo tunc temporis, videlicet 1585. & 1586. monetarum quarundam valor ex cauſis & rationibus neceſſarijs adauctus fuerit, idem etiam poſtea hominum auaritia in alijs monetæ ſpeciebus fiebat, nimirum pretium Angeloti, & Regalis Aurei 5. vel 6. ſtuferos extendebatur, Coronatus duos vel tres & ita conſequenter. Hic valor, vt reduceretur ad pedem, qui anno 1586. vtriuſque Gubernationis permiſſu, promulgatus & ſtatutus erat, Prouinciæ confœderatæ monetæ pretium diminuerunt 15. Septemb. proximè præteriti. Vt autem Subditorum incommodo & damno obuiaretur, diminutionem hanc in tres terminos diſpartitæ ſunt, videlicet vt valor primò aliquantulum reduceretur, vſque ad 10. Nouembr. deindè eodem modo paulatim decreſceret, vſque ad 10. Ianua. anni ſequentis 1595. & tunc demum monetæ nulla ſpecies pluris expendi poſſet, quam iuxta conſtitutionem anni 1586. puta Angelotus 5. florenis, & 1½. ſtufero. Aureus Regalis 5. flor. & 2. ſtufer. Gallici & Flandrici Coronati 3. flor. & 1. ſtuf. Piſtoletus Hiſpanicus 3. flor. Dalerus Philippic. argenteus 2. flor. 11. ſtuf. & ſic aliæ conſequenter.

Hæc reductio cum vbique in Prouincijs vnitis publicata eſſet, eamque pleriq; obſeruarent, Middelburgenſes in Zelandia rationibus quibuſdam prætenſis parere noluerunt, vnde diſſen-

An. 1595. ſiones ortæ, ita vt Ordines Mauricium eò ablegarent, eos ad conformitatem inducendi gratia, cui ſi non obtemperarent, eorum perſonas & bona vbique alijs in Prouincijs arreſtarentur, vigore & permiſſu articulorum Confœderationis ſiue Vnionis.

In O[illegible] obri præcedenti, ijdem Ordines celebrem quendam Præfectum Monetarium, Crayeuangerum nomine, ob commiſſam monetæ adulterationem, & quod illorũ legitimis & iu[illegible]is [illegible]minionibus ſemper contradiceret, iuſſerant apprehendi, qui tandem, cum diù à Comite Culen[illegible]gico [illegible]enſis eſſet, vi captus, & criminaliter accuſatus fuit.

Moritur Amurathes Turcarum Imperator. H[illegible] yeme [illegible] Amurathes III. Othomannicæ familiæ 14. Turcarum Imperator, ſuæ fa[illegible] [illegible]rè optimus, nimirum non adeò crudelis, vtputà, voluptati valde deditus. Ei ſucceſſit filius natu maximus, annorum 26. vel 29. Qui ſtatim more conſueto omnes fratres ſuos, vt dicitur numero vndeviginti, adduci iuſſit, [illegible]ſque humaniter ſalutatis, oſtendit, neceſsitatem, Imperij ſtatum, pacem[illegible]ue exigere, vt morerentur, patriſque funus comitarentur, atque cohoneſtarent, id [illegible] in Pa[illegible]d[illegible] ipſis compenſatum iri, tandemque cum ſolennibus ceremonijs neruo arcus ſtrangu[illegible] Qu[illegible]dam etiam ex eorum matribus [illegible] fil[illegible]os abſcondere conatæ fuerant, ſubmerſæ ſunt. F[illegible] [illegible]tem in vi[illegible] permanebant. Amurathes hic, crudelem, ſanguinarium, atque be[illegible] ſe præbuit, quamuis luxuria & re[illegible] glo[illegible] editus. Contra quem Cæſar cum Imper[illegible]o, totaque fam[illegible]ia Auſtriaca, [illegible] tamen & ſegniter, ſeſe armauit.

Trãſyluaniæ, Moldauiæ, & Valachiæ Vayuodæ à Turca deſiciunt. Sigiſmundus Bat[illegible]oræus, Tranſyluaniæ Princ[illegible] ſeu Va[illegible]da, modum quærebat opera auxilioque Chriſtianorũ iugum Tu[illegible] [illegible]iendi. Cui ſimi[illegible] [illegible]ngebant Aaron Vayuoda Moldauiæ, & Mi[illegible]ael Vayuoda Va[illegible], a[illegible] cum di[illegible] [illegible]co imperio ſubiecti fuiſſent, & viderent, ſeſe ſæpius apud Turcam ac[illegible]ſari, & mune[illegible] [illegible] Tributi, ſuis Principat[illegible]b. exui, à Tur[illegible]a de[illegible]cerunt, & Ta[illegible]aros in [illegible] ex T[illegible]o-mum redeuntes, ipſo[illegible] T[illegible]cas diue[illegible] vi[illegible]bu[illegible] profligarunt. pl[illegible] [illegible]menta vltra citraq; Danubium & a[illegible] [illegible]ntum Euxinum ſitas o[illegible] [illegible] ita vt [illegible] ab ea parte, qua Tybi[illegible] in Danubium influit, ad mare vſq; [illegible] Se[illegible] V[illegible] prædicti inconſtantes ſæpe ſe præbuerunt, [illegible]erendum, ne Turcæ pecuniarum vi, gratia, fauor, vel potentia & gloria ipſorum animos mol[illegible]iant & mutent, aut di[illegible]cor[illegible]iam inter eos excitent.

Prædictus Sigiſmundus Batthoræus, Tranſyluaniæ Princeps autem, max[illegible]um Romanorum Imper. fœdus iniuit, cuius conditiones hic adijcere placuit.

Articuli fœderis inter Cæſarem & Trãſyluanum. 1. Sacra Cæſarea Maieſtas pro ſua perſona, & Ordi[illegible]um Regni Vngariæ promittet, ſe in bello contra hoſtes ſuſcepto progreſſuram. Quod ſi verò aliquando res & fœdus ad pacem deueniat, ne inſcio & non cõmunicato conſilio vtriuſque partis, fœdus aut cõcordia cũ hoſte tranſigatur: in tranſactione Tranſyluania, & ditiones illi ſubiectæ contineantur. Vtraque item Va[illegible]ia, Moldauia nimirum & Tranſa[illegible]ina, quæ a Turcarum ſocietate deſecerunt [illegible] Illuſtriſsim[illegible] autem Princeps Tranſyluaniæ v[illegible] [illegible] ſuæ Maieſtati, ſuo ac Ordinum Tranſyluaniæ & ſubdi[illegible]orum populorum, [illegible] poll[illegible]cebitur: ſe quoque bellum contra Turcas [illegible]turum, neque fœdus vllum in[illegible], ignorante, vel a[illegible]que conſ[illegible]nſu & approbatione ſuæ M[illegible]ſtatis, Regniquè [illegible] Vngariæ; i[illegible] e iuramento confi[illegible]mabit.

2. Vt Tranſyluaniæ [illegible] inc[illegible] ſeriam cuncti[illegible] ijs Vngariæ partibus & confi[illegible], hactenus à Principe poſſeſsis, penes eundem Principem Si[illegible] und[illegible] [illegible] Som[illegible], eiuſdemque hæredes maſculini ſexus, è proprio ſanguine, in ſua linea rectè deſcẽ[illegible]ntes, [illegible] iure Primogenituræ, eo prorſus modo, quo tempore anteceſſorum ipſius Principis [illegible]erunt, ne[illegible]pe Ioannis Stephani, & Chriſtophori Bath[illegible]æi [illegible] in omni prouen[illegible], iure & antiquo [illegible] abſolutaque ita maneat, vt ſemper merum mixtumque imperium, libe[illegible]mque in[illegible] onem habeat: ita tamen, vt ſuam Maieſtatem Cæſaream ac Regiam [illegible] eiuſdemq; legiti[illegible] ceſſores, pro ipſorum legitimis Regibus agnoſcant: recogniti[illegible] ni[illegible]que & fidelitatis iuramẽtum ſemper præſtent, citra tamen ius feudi. Idque ſucceſſores [illegible] tempore mutationis regiminis, tunc videlicet quando poſſeſsionem Prouinciæ acceperin[illegible] qui autem nunc eſt Princeps, ſtatim à fœderis huius ſubſignati[illegible]ne faciet. Decedente (vt dictũ) ſine hæredibus maſculis, vel illis ſuperſtitibus, ac in hac eius linea legitima deficientibus, ipſa Tranſyluania, ei[illegible] annexe ditiones, non in vlterius, quam in ſuæ Maieſtatis, eiusque ſucceſſorum Vngariæ Regum ditionem & poteſtatem, tanquam verum & inſeparabile membrum, abſque vl[illegible] controuerſia perueniat. Et ſuper hoc ipſe Princeps ſe, ſuos[illegible]ue Ordines, & omnes ſuæ dit[illegible]onis ſtatus iuramento fidei obſtringat. Ceſſante autem hærede in linea maſculina præ[illegible]entis Principis, ac ipſa Tranſyluania iuxta præſentes conditiones ad coronam Vngariæ deuoluta, tam præſens Cæſarea ac Regia Maieſtas, quam eius ſucceſſores iura municipalia, Priuilegia & conſuetudines in Tranſyluanea receptas, inuiolatas ſeruare, nec vlla ex parte immutare: donationes item omnes, & inſcriptiones, ſemper pro ratis & gratis acceptare tenebitur. Præterea Rex Vngariæ à tempore quo Tranſyluania ad coronam deuoluetur, vnum pro ſuo arbitrio ex Ordinibus Tranſyluaniæ Gubernatorem, ſeu Vayuodam illarum Prouinciarum [illegible]reabit.

3. Sacra

3. Sacra Cæſarea Maieſtas, Principem Tranſyluaniæ agnoſcet pro libero Principe, eiſque titulum & appellationem ILLVSTRISSIMI concedat, atque illam ſua auctoritate, vt moris eſt, munitam reddet, & peculiari diplomate confirmabit. An. 1599.

4. Vt Sacra Cæſarea Maieſtas ex inclito ſanguine Auſtriaco, Illuſtriſsimo Principi vxorem primo quoque tempore procuret, nihil prætermiſſura eſt oportuni officij, apud Sereniſsimi quondam Archiducis Caroli, patrui ſui, chariſsimam viduam, & apud Sereniſsimum Archiducem Ferdinandum, ac Bauariæ Ducem, qui vnà cum Cæſarea Maieſtat. dicti Archiducis Caroli filiarum Curatores ſunt, ne eorum conſenſus deſit, quin ex filiabus illis aliqua detur.

5. Vt Illuſtriſsimus Princeps aureo Vellere à Sereniſsimo Hiſpaniarum Rege Catholico inſigniatur, Sacra Cæſarea Maieſtas omni diligentia procurabit.

6. Vt verò aduerſus communem hoſtem Illuſtriſsimus Princeps alacrius & ſecurius pergat, Sacra Cæſarea & Regia Maieſtas, neque ipſum Principem, neque Tranſyluaniam, aut ditiones illi ſubiectas vllo tempore, quicunq; rerum caſus, fortunæque mutatio ingruat, deſertura eſt. Et iam quidem aliquibus auxilijs pro præſenti occaſione mittendis iuuabit, & in poſterum (ſi maior ſit neceſsitas) auxilia maiora, ſiue per Generalem Caſſouienſem, ſiue per alios ſuppeditabit. Quoniam vero Sacra Maieſtas ſuis copijs militaribus, & omni apparatu bellico, vtpotè tormentis, globis, puluere pyrio, & reliquis omnibus inſtrumentis iuuare conſtituit: minus iuuare pecunia poterit: de qua ante hac nulla facta eſt mentio. Atque hæc auxiliorum ſuppeditatio vltrò citroque mutua & reciproca erit, prout neceſsitas vnius vel alterius partis poſtulauerit, & vbi maior neceſsitas fuerit, eò maiora auxilia conuertentur.

7. Vt ſacrum Romanum Imperium quoque Illuſtriſsimi Principis, & ditionum illi ſubditarum tutelam ac defenſionem ſuſcipiat, Sacra Maieſtas Sua, quantum in ſe erit, ſuo tempore libenter curabit, ipſumque Principem, ac poſteritatem ipſius iam ſtatim Imperij Principes, ſine ſuffragio tamen, & ſeſsione inter Imperij Ordines creabit.

8. Quæcunque arces, oppida, ciuitates, aut alia loca communibus viribus, quando à Sacra Maieſtate ſua iuſtus exercitus & apparatus mittetur, capientur, aut recuperabuntur, ſacræ Suæ Maieſtati cedent. Quę autem Illuſtriſsimus Tranſyluaniæ Princeps ipſe proprijs armis, ſanguine ſuorum ſubditorum, induſtria, aut alia diligentia hoſti ademerit, Illuſtriſsimus Princeps Tranſyluaniæ ſibi, ſuiſque retinebit: ſed iure feudi tantum, quod ſubinde à ſacra Maieſtate ſua tam Illuſtriſsimus Princeps, quam ipſius hæredes repetent, accipientque. Quæ denique Illuſtr. Princeps ex bonis olim ad Regnum Vngariæ proprie pertinentibus, tempore quo à Turca occupata fuerunt, recuperauerit, ea Sacræ Maieſtati ſuæ ſtatim reddet, ſimulatque ipſi Principi æqua in alijs bonis compenſatio dabitur.

9 Pollicetur Sacra Cæſarea Maieſtas auxilium ſe liberalitate ſua Illuſtriſsimo Principi ſuppeditaturam eſſe, ad munienda, debitiſque præſidijs firmanda ea loca, quæ è re Chriſtianorum eſſe iudicabuntur. Quemadmodum Illuſtriſsimus Princeps vlciſsim pollicetur, ſe facultatib. ſuis, & viribus non parciturum, vt eadem loca ſeriò muniantur & defendantur, ad obſequium Suæ Maieſtatis, & commodo Chriſtianorum.

10. Quoniam dubij ſunt bellorum exitus, multaque præter opinionem poſſunt euenire repentè, ſi fortè ſuæ Celſitudini, vel ſucceſſoribus ea neceſsitas obueniret (quod omen Deus propitius auertat) vt viribus exhauſtis tueri amplius Prouinciam ſuam non poſsit, ſed prævaleſcentibus hoſtibus ea excedere cogeretur, in hoc extremo ipſius caſu ſacra Cæſarea ac Regia Maieſtas ſuo, ac ſucceſſorum ſuorum nomine, locum certum in ſuis alijs ditionibus, certumque prouentum, quo vitam pro dignitate poſsit honeſtè ſuſtentare, intra menſis ſpatium (re cum ijs, ad quos illa conſultatio pertinet communicata) aſsignabit. Similiter aliorum præcipuorum, qui fortunas, vitamque ſuam, cum ſalute Illuſtriſsimi Principis coniunctam, Chriſtiani nominis cauſa adduxerunt, Sacra Maieſtas ſua eam rationem benignè habebit, vt paratum in ditionibus ſuis, ſi quid eis aduerſi accidat, perfugium, & aliquam ab ea inopiæ ſuæ ſubleuationem accipiant.

Ad ſimile fœdus, & vt prædictis Vayuodis auxilium præſtarent, quò Turcarum vim & potentiam à ſe depellerent, Poloni & Moſcuitę ſollicitabantur, verùm à Polono nihil poterat impetrari.

Carolus Comes Mâsfeldius, iam in Belgio veteranus, & exercitatiſsimus miles factus, belli interni & ciuilis pertæſus, pacique deditus, vt Cæſareæ Maieſt. contra Turcam militaret, ſollicitatur, idque ob officia Archiduci Matthiæ in Belgio olim præſtita. Qui Calend. Febr. Bruxellis profectus, 17. Martij Pragam venit, vbi honorificentiſsimè exceptus, paulò poſt Princeps Imperij à Cæſare publicè conſuetis ceremonijs, & Vicarius Archiducis Matthiæ (qui Imperator belli Vngariæ deſignatus erat) creatus eſt. *Comes Mansfeldius à Cæſare in Vngariā euo.a.tr.*

Hiſpaniarum Rex, vt iuuaret Cæſarem, magnam pecuniæ vim deſtinauit, qua copiæ certæ equeſtres, & pedeſtres per Baronem Schwartzenbergium propè Coloniam conſcriberentur, *Schwartzenbergius nomine Regis Hiſp.*

quibus

An. 1595.

Span. colligit milites contra Tuscam.

quibus etiam Comes Manſſeldius imperaret. Quæ iam dudum collectæ, in ditione Cliuenſiũ, Iuliacenſium, Montenſium, & vicinorum, magno ſubditorum damno, incommodoque non progredientes, hærebant. Quę res ſuſpicionem peperit, quaſi aliquid contra has Prouincias molirentur, nec immeritò. Nam circa finem Maij ex Belgio Coloniam vſque mille pedites, & ab altera parte Rheni Comitis Montenſes, cum 500. equitibus aduentabant, tormentis, ſcalis, alioque apparatu bellico inſtructi. Naues quoque bellicæ, ac Pontones in Rheno ad traijciendum præparatæ erant. Quamobrem ciuitates vicinæ ſibi metuentes, ſuis rebus quanta poterant maxima diligentia inuigilabant. Fama dabatur, has copias adductas, vt Comitem Philippum Naſſouium, qui ex Ducatu Lutzenburgẽſi Dillenburgum venerat, impedirent, interciperentque. Paulò pòſt pedites Schvvartzenburgij Vngariam verſus iter ingrediebantur, quos ſequebantur equites, qui Lippam tranſire conabantur: ſed à Ruſticis, & Ordinum Confœderatorum equitibus impediebantur, quo etiam Comes Mauricius proficiſcebatur.

Philip. Comes Naſſouius ex Galia redit.

Philippus Comes Naſſouius, præter opinionem in agro Lutzenburgenſi re præclara nulla geſta, quod copias militaribus Gallicis alijs in locis opus eſſet, pedites ipſius iuxta fines Hannoniæ & Artheſiæ, littora maris legentes, initio menſis Iunij Diepæ naues conſcenderunt & in Zelandiæ paulò pòſt appulerunt, Comes ipſe cum equitibus per Dillenburgum quoq; incolumis in Geldriam redijt. Ob harum copiarũ defectum, & quod propter varios hoſtis conatus, præſidia vbique eſſent firmanda, Comes Mauricius exercitum in campum non eduxit, cuius etiam tentationes & ſtratagemata ſucceſſu caruerunt, cum equites duobus tribuſue locis, propè Coloniam, in VVeſtphalia, & Brabantia nonnihil damni paſsi eſſent.

Diſcordia in Cliuia.

In Cliuia, & ditione Iuliacenſi variæ quoque oriebantur hoc tempore diſſenſiones, ratione Adminiſtrationis, cum Princeps infirma valetudine, & mentis incompetentia laboraret, & Conſiliarij vna cum Duciſſa Iacoba Badenſi, opera & conſilio Imperatoris & Regis Hiſpaniarum, eam ſibi retinere vellent: contra Principis ſororij, Palatini, iuncta Nobilitate ſe opponerent. Quamobrem cum circa finem Ianuarij, conuentus Ordinum Greuenbrochi inſtitutus eſſet, illi Principem ſuum coram ſiſti, & videre voluerunt, poſtea au propoſita ſe declaraturos. Eo denegato, equis conſcenſis à Comite in Broich & Marſcallo Schenckern deducti, & Rheno traiecto, Duſſeldorpium venerunt, vbi arce & ciuitate occupata, præſidioque firmata, Principem valetudinarium libertati reſtituerunt. Duciſſæ Conſiliarijs & miniſtris quibuſdam captis, & Angermontium in carcerem coniectis. Cuius rei certior facta, inſecuta eſt, quæ de mala inhoneſtioreque adminiſtratione, quam decebat, accuſata, in cuſtodiam miſſa eſt, miniſtris, & pediſſequis ferè omnibus remotis. Hac de cauſa noua conuentio in Februario indicta fuit, ſed progreſſum non habuit, quod Legati Imperatoris, ipſiusque Duciſſæ affines, ac Conſanguinei exſpectarentur. Nobilitas Priuilegijs ſuis inhærebat, eorumque conſeruationem vrgebat, metuens ne ſub ſpecie protectionis, à Cæſare vel Hiſpan. Rege opprimeretur, & conſequenter Principe abſque hæredibus mortuo, Sororibus, eorumque maritis ſucceſsio harum Prouinciarum adimeretur. Verùm horum omnium deliberatio in Auguſtum vſque prorogata eſt.

Diſsidium inter Comitem & Embdenſ.

In Comitatu Friſiæ Orientalis, inter Comitem Edzardum, iam tertium ſuæ familiæ, & vrbem Embdenam diſsidium ortum eſt. Cuius initium & cauſa vt plurimum Comitiſſæ Catharinæ, Goſtaui Regis Sueciæ filiæ, conſiliarijsque nonnullis adſcribitur, qui multo tempore varias diſſentiones inter Comitem Edzardum & fratrem eius Ioannem ſeminauerant & fouerant. Mortuo autem Ioanne Edzardum Priuilegia, iura, & immunitates vrbis Embdenæ violaſſe & imminuiſſe: magnum Imperium, poteſtatem & Iuriſdidictioné ſibi in vrbem contra ius & æquitatem tribuere: Conſiſtorialibus & Eccleſiaſticis ſuis negotijs ſe immiſcere, Auguſtanam Confeſsionem & diuerſum Religionis à ſuo exercitium velle introducere, Adminiſtrationem Eleemoſynarum ſibi arrogare, & contractui de non appellando ad Cameram Spirenſem ſatisfacere nolle. Quapropter Embdenſes veriti, ne Hiſpanorum (cum quibus fœdus inire, & ordinem Aurei Velleris ambire videbatur) auxilio ſe opprimeret, & inuaderet, arma cœperunt, ciues & incolas ſuos in certas claſſes, centuriasque diſtribuerunt, Centuriones aliosque Præfectos illis dederunt, & ſingulas centurias luſtrarunt. Armati poſt arcem Comitis occuparunt, & qua parte vrbem ſpectabat, funditus euerterunt. Et certiores facti Comitem militẽ conſcribere, publico Edicto Nobilibus, ignobilibusque ruri per totum Comitatum habitantibus præceperunt, vt ſi Comes externum militem velit introducere, id quibuſcunque modis poſſent, impedirent, copias introductas fugarent. Quod niſi facerent, nullum ipſis deinceps commeatum ex vrbe dimiſſum iri. Seſe quoque omnes Nilos & emiſſaria aperturos, & agros omnes ad aliquot milliaria inundaturos, fluctibusque marinis coopertoros eſſe.

Interea dum Comes copijs aliquot militaribus acceptis, fluuium verſus moueret, & locum cui nomen die Knock/ è regione & in conſpectu Delffzilij occupaſſet, & munire inciperet, & per Ordines Confœderatos (ad quorum arbitrium cauſa decidenda ab vtraque parte collata

erat)

An. 1595.

erat) pax conſtitui non poſſet, ciues veriti ne hoc modo vſum & commoditatem portus, vnde omnis eorum ſalus dependebat, amitterent, Ordinum Belgicorum Confœderatorum opem & auxilium flagitarunt. Hi, quamuis iudicarent, non expedire, vicinum ſuſpectum munitiones facere, tamen eos palàm in tutelam ſuſcipere noluerunt. Sed cum copias aliquot militares in Friſia ſacramento ſoluerent, permiſerunt, quicunque vellent Embdenſibus militarent. Adfuêre mox illi, nouoque ſacramento milites omnes vrbi & Senatui, obſtrinxerunt, ſcaphis ac nauibus Delffziel æ impoſitos, in vrbem aduexerunt, eamque cum ſuburbijs ipſis cuſtodiendа tradiderunt. Quare Comitis Præſidiarij Knockum deſeruerunt.

Embdiſes con ſcribunt milites ab Ordinibus Confœderatis acceptos.

Eſt autem Embdena vrbs Orient. Friſiæ, ad Amaſim fluuiu ſita, metropolitico honore conſpicua, recenti hominum memoria ad ſummũ vrbis bene conſtitutæ ſplendorem euecta. Mercatoribus habitatur ditiſsimis, ædibus & publicis, & priuatis ſuperbiſsimè colitur. Portu habet commodiſsimum, & multarum nauium capacem. Quo fit, vt emporium nunc ſit populoſum, & ampliſsimos negotiatores, ex remotiſsimis mundi partibus ad ſe alliciat.

Embdenæ vrbis ... et deſcriptio.

Prouinciæ Confœderatæ, libram iam gubernationem, plenam abſolutamque auctoritatem adeptæ, populoſiſsimas quoque ciuitates ſibi ſubiectas habentes, quarum inquilini, induſtrij ac bellicoſi, omnem Coſmographiæ, Hydrographiæq; ſcientiam perfectiorem multo quam quauis gens alia (vti exempla docent) tenerent, abundarent nauibus, peritiſsimisque Naucleris, huius oportunitati (qua viuente Carolo V. & eius filio Philippo priuatæ fuerant, eò quod Hiſpani & Luſitani has terras primum detexiſſent, & inueniſſent) rationem habendam operæ pretium ratæ, nouam Tartariam verſus nauigationem inſtituerunt, faciliore & certiori ſpe ducti, littora Tartariæ legendo, ad Regnum Cathay primum, Chinarum deinde populum, & in Indiam Orientalem perueniri, tandemque facili negotio in Iaponiam, Philippinas, Moluccas, aliaſque opulentiſsimas Inſulas traijci poſſe: quæ iam bis Anglos, nimirum Equitem Franciſcum Draconem, & Candiſchium totum terrarum orbem circumnauigando, plenius detectæ erant. Iter hoc tanquã bis mille milliaribus breuius (quam quo Luſitani vſi ſunt) ſæpius Angli indagarunt: primo Hugo VVillongbyus, & Richardus Chancelorius, an. 15[illegible] VVillongbyus poſt multos errores tandem in Lappelandiam venit, ibiq; glacie circumceptus, penuria, varijſque difficultatibus circumuentus, frigore demum obriguit, & mortuus eſt. Et ita poſt multos menſes inuentus eſt cum omnibus ſuis Impedimentis, litteris, & teſtamento ſua manu ſcripto. Chancelorius autem in Moſcouiam appulit, iterque detexit, quo Angli & Belgæ ab eo tempore vſque huc vtuntur. Poſt triennium, ſcilicet an. 1556. Stephanus Borungius, & recenti memoria, an. nimirum 1580. Arturus Portius, & Carolus Iacmannus, Angli in Septentrionem primò, deinde in Orientem nauigantes, boreali itinere iuxta VVeigatium, ad mare vſq; Tartaricum peruenerunt. Paulò poſt Oliuerius quidam Brunellus Batauus hoc iter Pechoram, ſeu Petzoram vſque produxit. Sed vlterius his nauigationibus peruentum non eſt. In Septentrione aliam quoque viam Angli iuxta littora Americæ, & Terræ nouæ, ſeu Nouæ Franciæ quæſiuerũt, quod Martinus Forbiſcherus per multis nauibus, & Iondiuſius (vnde & Fretum Dauiſium nomen habet) qui ad ducenta milliaria vlterius velificauit, tentarunt: exiſtimantes ſe inuenturos Americam eſſe Inſulam, & ex ea in Chinarum Regna ſe transfreta poſſe. Sed hæc nauigatio ad hoc vſque tempus euentu optato caruit.

Prouinciæ confœderatæ, nouiter in Indiam Orient. nauigant.

Quamobrem vnitarum Prouinciarum Ordines quaſdam naues præterito anno 1594. emiſerunt, vnam Amſtelredamenſem cum Lyburnica, ſub conductu VVilhelmi Barentſonij: alteram Enchuſanam: tertiam Campuerenſem, ſub Gubernatoribus Cornelio Cornelij, & Iſebrando Tedeales, quibus iunctis erat Ioannes Hugo, qui olim in China habitauerat. Hi ſimul è portu egreſsi, verſus Septentrionem, Amſtelredamenſis curſum 77. gradus altius in Septentrionem direxerunt, vbi in Auguſto multitudinem glaciei, & varia monſtra marina inuenerunt: ita nautæ Naucleros ſuos, qui plura loca detegere ſperabant, reuerti coegerunt.

Cæteri, cùm reliquis duabus nauibus Inſulas (quibus nomina dederunt) inuenerunt, tandem, quamuis in tenebris & nebula, quaſi à Deo eo eſſent deducti (quamobrem etiam Deo gratias agebant) anguſtias quaſdam reperientes, eas ingreſsi, animaduerterunt aptas, & per quinq; vel ſex milliaria tam profundas, vt maioribus nauibus nauigari poſſet: Tranſgreſsi in latius & calidius mare deuenerunt, vbi in ipſorum conſpectu, glaciem ſolui & liquifieri videbant, ſicque ad littora Tartariæ, circa fluuium Obbe venientes, Inſulas fertiles, populoſaſq; detexerunt, eiſdem quoque nominibus inditis: anguſtias ſiue viam hanc Naſſouicam appellabant, vnde iuxta eorum opinionem vlterius ad Cathaiam ſe nauigare potuiſſe exiſtimabant, ſi de eo mandatum habuiſſent, & rebus neceſſarijs inſtructi fuiſſent. Hoc modo læti per anguſtias prædictas regreſsi, vndique monumentis erectis, ad Amſtelredamenſes redierunt, cum quibus ſimul domum reuerſi ſunt.

In Septentrione viam breui orẽ in Indias Orient. inuenerũt, eamque Naſſouicã appellãrunt.

Hæc cùm Naucleri illi redeuntes, referrent, Ordinines nauigationem hanc proſequendam

 duxerunt,

An 1595.

duxerunt, deſiderantes, ſtudentesq́; ſummoperè in iſtis Regionibus incognitis (non Hiſpanorum more vi armisúe, ſed alijs legitimis modeſtisque medijs, veram orthodoxam Religionem plantare, atque propagare: deinde etiam commercia ſua ampliare, idque ob iter duobus millibus milliaribus breuius, quam quo Portugalli verſus Caput bonæ ſpei vtuntur, tutiusq́; à Pyratis, minus quoque periculi à morbis habens, quod lineam æquinoctialem, vt Portugalli, ingredi non cogerentur.

Quare Ordines alias iterum naues inſtruxerunt, eoq́; miſerunt: ex quibus nonnullæ reuerterentur, & quid actum eſſet nunciarent: quædam progrederentur, in quas licitum erat mercatoribus quæcunq; vellent gratis tam in abitu, quam in reditu inferre. Aliæ deniq; toto brumali tempore in mari Tattarico permanerent, vt quo tempore mare congelare, & iterum degelare inciperet, obſeruarent. Ea de cauſa varias materias ad conſtruenda Hypocauſta ſecum ſumpſerunt. Omnem aũt difficultatem cõſtituebant Coſmographi peritiores in promontorio Tabin: quod longius altiusúe in Septentrionem excurrit. Quanquã alijs id impoſsibile videatur, quia Plinius refert quoſdam Indianos 5 . annos ante Chriſtum natum, procella maris in littora Germaniæ deiectos, ac Quinto Metello Celeri, Proconſuli Roman. in Gallia à Rege Svvediæ donatos eſſe. Idem, vt teſtatur Dominicus Niger, accidit & poſtea, tempore Imperatoris Friderici Barbaroſſæ, anno 1160. Et tertiò demum, ſcribit Ottho in Hiſtor. Gothorum, iterum Indianos Orientales procella ad littora Germaniæ appuliſſe. Ita vt ſpes ſit, ſi Naues emiſſæ ſaluæ & incolumes tranſierint, viam rectã, idoneamq́; detecturas ac inuenturas, vt deinceps ad fluuiũ Obbe, qui ex Tattaria deſcendit, perueniri, & vlterius paulatim nauigatio extendi poſsit. Quod ſi ſuccedat, commerciorum toto orbe terrarum inſequetur mutatio; cùm Regiones illæ abundent Serico, Goſſypio, lana, plumbo, ſtanno, auro, argento, ære, gemmisque pretioſiſsimis, quarum rerum emptio, venditio, permutatioq́ue maximum mercatoribus allatura eſt emolumentum atque lucrum.

Hollandi nauigant iuxta Caput bonæ ſpei in Indiã Orientalem, item Occidentalẽ, Braſiliã, & Africam.

In Vere etiam præterito ex Hollandia egreſſæ ſunt 4. naues magnæ, nouo mirabiliq́; modo conſtructæ, malis, anchoris, ac rudentibus duplicibus, velis triplicibus, varijs mercibus onuſtæ, verſus Indiam Orientalem, iuxta Caput ſeu Promontorium bonæ ſpei, ibi honeſtè negotiandi, neminemq́ue damno afficiendi cauſa; contra vim etiam optimè inſtructæ, & munitæ.

Similes diuerſas nauigationes Prouinciarum confœderatarũ incolæ inſtituerunt, atq; perfecerunt cotidie in Braſiliam, diuerſas Inſulas, & portus Indiæ Occident. Hac ipſa quoq; æſtate nauis Zelandica ſpatio quatuor menſiũ, in Inſulam Indiæ Occident. S. Margarethæ velificauit, vbi mercibus ſuis expoſitis, alijsq́; rurſus impoſitis ſalua incolumisque domum redijt. Eodem modo aliæ ex Caſtello *del Mina* in Africa, ferè ſub linea æquinoctiali ſito, precioſiſsimis mercibus, veluti Obryzo onuſtæ: ita vt breui tempore totum terrarũ orbem circumnauigaturi ſint.

Drackius & Havvkius in Anglia claſſem adornãt.

Dum nauigationum mentionem facimus, narrabimus quoque, quomodo celeberrimi illi equites Anglici, Franciſc. Drackius, & Ioannes Havvkius, cõmunibus ſumptibus & auctoritate cum Regina (ea etiam participante) hac æſtate magna diligentia Claſſem 30. circiter, vel 40. nauium (inter quas plurimæ Reginæ propriæ erant) cum quibuſdam Celocibus, præparauerint, armis & cõmeatu in plures menſes, militibus quoq; quibus in terram deſcendentes vterentur, abundè inſtructam, quæ in principio Auguſti ex portu Pleimouthenſi egredientes, quid ſecreti tentaturi erant. Inter adornãdum videbatur Claſsi Indicæ, quæ in Maio (nõ ſine periculo) cum magno Theſauro Hiſpalim appulerat, obuiam itura.

Pyratæ Angli ci occupãt Fernabucum Braſilia, & ſpoliant.

Menſe Iunio & Iulio 7. aut 8. naues, ſaccharo, ligno Breſiliano, Pipere, alijsq́ue mercibus Indiæ Orientalis, onuſtæ, in Angliam appellebant, quas Pyratæ quidam Anglici, Lancaſtrius, & Feamar è Braſilia adduxerant, vbi opera Gallorum, Arcem Regiam, vi expugnarant, eamq́ue 32. diebus tenuerant, interea naues ſuas ſaccharo, ac alijs aromatibus, ex naui Orient. Indicæ ibi ſubmerſæ replentes, tandemq́; 60. ex ſuis à Luſitanis cæſis, cæteri euadebant.

Dunkerckani in mari Pyraticam exercent.

Dunkerckani toto hoc anno magno numero Pyraticam exercuerunt, naues oẽs Belgicas Gallicas, & Anglicas vltro citroque commeantes, quas poterant, inuadentes atque diripientes. Maximè iſtæ prædæ eò multos nautas, & ob maleficia eiectos vndiq; alliciebat, quod à nauibus Hollandicis vel Zelandicis bellicis ſemper impediri non poterat. Nauibus minoribus 30. vſque 60. vaſorum capacibus, militè benè inſtructis excurrebant, captis lytrum certum imponentes, pro quo vel ipſum Nauclerum, vel mercatorem principaliorem loco cautionis vel fideiuſsionis detinebant: merces autem pretioſiores & minutiores diripientes.

Hollandi Zelandique ſæpius eos fugarunt, atque vt eorum naues in arenas impingerent, fecerunt, & hoc modo eis in fugam coactis prædam extorſerunt. Capitaneus Logierius, Admiralius Armudenſis 10. Ianuarij, huius anni binas ex his Duinkerckanis nauibus prope Caletum repperit, quæ illo viſo continuò fugientes, æſtu maris opportunè in portum Caletanum ſe receperunt. Has Logierius plenis velis inſequutus, Duinkerckani nauibus relictis terræ ſe committebant, idem vt eos profligarent faciebant Zelandi, ſed Caletenſes Præſidiarij pugnam dirimebant,

rimebant, ſibi naues reſeruantes, ita Logierius naues ſuas conſcendebat, & prædam deſerebat. An. 1595.

Præſidiariorum Hiſpanorum plurimi ſub Gubernatore, Don Aluaro de Aguillar, & VValonum ſub Viceadmiralio Domino VVakenio, Cathenio, & Chapellio militantes, ſe ex huiuſmodi opulentis prædis ſuſtentabant, nihilominus tamen tumultnabantur ſæpius, ſuis Præfectis remotis, quos prædæ adeptæ, deinde iterum ſedabant. Sæpius quoque hæc vrbs tam à Gallis, quam à Confœderatis Belgis tentata eſt, ſed hucuſque fruſtra.

In Gallia Rex ſibi cotidie ſubditos reconciliabat. Reformatorum cauſa in Febr. Edictum ſimile de anno 1577. promulgari curabat, addita quadam maiori ſecuritate, ſtatum & conditionem eorum concernente, quo ipſis ſatisfiebat, eoque magis, quod viderent Regem iuxta promiſſiones factas, nullius velle conſcientiam coangustare, ſed obſeruationem duarum Religionum pacificam in Regno ſuo deſiderare, & vnicuiq; ſatisfacere cupere: non obſtante hæc multis ciuitatibus & ſubditis initio non placerent. Paulò pòſt autem vrbibus Anthune, Beaulne, Muys, & Digion in Burgundia potitus eſt, & 5. Iunij prope S. Sene inter vtramque Burgundiã paucis equitibus equitatum Coneſtablij Caſtiliãnenſis. Hiſpani, qui in Comitatu Burgundiæ, Veſoul & alia loca rurſus obſederat & occuparat, profligauit. Tandem Vicecomes de Tauanes, & ipſe quoque Dux Maynius, Hiſpanorum auxilia ſub Coneſtablio Gubernatore Mediolanenſi in Burgundia deſerere, & ſe reconciliare, ac loca quæ tenebant, tradere coacti ſunt. Maynius abſque vlla conditione ſupplex à Rege veniam petijt, qui ſubmiſſionem hanc laudauit, ac benè recompenſauit. Ita S. Liga, vel fœdus ſacrum viribus ſummoperè deficere cœpit. Quare Rex Comitatum Burgundiæ inuaſit, vrbes quaſdam ad Regem Hiſpaniarũ pertinentes, obſidens & capiens, contra Confœderatos, qui Hiſpanis, hoſtibus ſuis capitalibus, quædam loca tradiderant, ſeuerum ſe præbens; inter quos erat Dux Aumalius, aduerſus quem Pariſijs Iudicium inſtitutum, isque condemnatus, & domus eius ſolo æquata eſt, ipſo Bruxellas profugiente.

Rex Galliæ duas Religiones in Regno ſuo pacificè conſeruare ſtudet.

Dux Maynius Regi reconciliatur.

In Britannia bellum continuebatur. Dux Mercurius, qui filiam hæredemque Martigneſij in vxorem duxerat, diues potensque erat, inſtigatus atque pecunia ab Hiſpanis conductus, plurimas adhuc tenebat ciuitates, trib. vel quatuor millibus Hiſpanorum, qui ſi opus ipſi ſuccurrerent, Blauettæ collocatis. Hæc ciuitas admodũ erat fortifacata, & opportuno loco ad mare ſita. Huius Ducis Soror, Regis defuncti Vidua maximoperè laborabat, vt eum reconciliaret, ſed hucuſque nihil efficere potuit.

Philippo & Ludouico fratribus, Comitibus Naſſouijs ex Ducatu Lutzenburgenſi domum reuerſis. Verdugo antea Gubernator Friſiæ per Fontanum eò miſſus, loca amiſſa recuperandi cauſa, vti ex parte fecit. Fertam autẽ ad fluuium Chere ſitam, 24. Maij obſidione cinctam, cùm 26. eiuſdem, muris ſex tormentis maiorib. proſtratis, viaq; patefacta, oppugnaret, repulſus eſt. Quare Verdugo foſſas ſuas vſque ad foueas oppidi proſequens. Bullionius noctu mille pedites, & 200. equites clàm eò miſit, qui 30. Maij, Ponte artificioſè facto, in foſſas & caſtra Verdugonis eruperunt, 400. vel 500. cum aliquot Capitaneis cæſis, antequam arma capere poſſent. Reliquo exercitu in fugam coacto, tormentis ſeu machinis bellicis potiti ſunt. Tandem Verdugo recollectis vtrunque viribus, erumpentes in ciuitatem repulit, quoſdã trucidans. Die ſequenti obſidionem ſoluit, iter primum verſus Montmedium, deinde Virton ingreſſus.

Verdugo obſidet Ferte, in ducatu Lutzenburgenſi, vnde repellitur.

Fontanus interim ex mandato Regio, omnes ſuas vires operamq; impendit, vt Cameracum coangustaret, eoque potiretur. Et quo magis de oppidis Fera & Hano, alijsque locis ſecurior eſſet, huic 500. Neapolitanos ſub Marcello Caraccio, totidem Germanos, 210. Hiſpanos, & 250. VValones impoſuit, exceptis Gallis, quibus fidebat. Hoc modo arce, quæ certa pecunia numerata à Gallis eam tenentibus tradenda erat, ſe potiturum ſperabat.

Gubernator Gommeronus cum fratre Bruxellis erant, arcem tradere parati, idque per literas Affini, Doruillerio, ſuæque vxori ibi relictæ ſignificabat. Sed his cum res ea diſpliceret, per amicos cum Comite S. Pauli, & Humerio, vti inter ipſos conuenerat, paciſcuntur, vt in Arcem recepti, oppidum Regi Nauarræo recuperarent: ea lege, vt Nobiliores captiuos obſides Doruillerio traderent, in affinis Gõmeronis, ſi quid forte duriùs in eum ſtatueretur, redemptionem. Collectis copijs Humerius, & Comes S. Pauli Lamoralium Egmondanum cum ſuis cohortibus, quibus cum Regi Nauarræo militabat, & Marſcallum Bullonium ad ſe vocarunt. Nam Fontanus exercitum ſuum in finibus colligebat ſub Duce Chymaio & alijs, qui conſtabat 14000. peditibus, & 800. equitibus, & iam aduectis quatuor duplicibus Canonibus, prope Caſteletum venerat. Quamobrem in ſumma celeritate, antequam Fontanus ſuis opem ferre poſſet, conſtituerunt 20. die Iunij, vrbem iuxta Arcem & munimenta quædam inuadendam. Præſidiarij vrbis, cum eſſent in loco ſatis tuto, & munito, de hoc certiores facti, ſe aduerſus Arcem vndecunque vrbem perueniri poterat, fortius munierant, nimirum locis quatuor, tormentis in domibus, quarum parietes perforarant, diſpoſitis: ita vt hæc oppugnatio non careret periculo.

Hanum Galli deditum, & præſidium Hiſpanicum cæditur.

An. 1595.

Bullionius igitur, Humerius & Crucius, multis Nobilibus & militibus comitati, rem vt dictum iuxta arcem, vt tormenta ſibi oppoſita vitarent, tentant. Comes Sancti Paulli extra vrbem manebat, ne quæ auxilia præſidiarijs à Fontano mitterantur, intrarent. Porta quoque aliqua ſe potiturum ſperans. Irruptione ſacta parum profecerunt, donec tandem ædes aliquot occuparent, quas Præſidiarij iniecto igne incenderunt. Flamma, fumusque propitio vento Arcem verſus agēbantur, vndè magna orta eſt in Arce trepidatio, vt quicunque poſſent, ea derelicta, abſque vlla tamen neceſsitate, fugerent. Bullionius, Humierius, & reliqui Tribuni fugientibus fortiter ſeſe obiecerunt, precibusque ac minis id effecerunt, vt milites animum reſumerent, ſeque colligerent, & in præſidiarios conuerſi acrius, quam ante pugnarent. Inter quos Humerius globulo traiectus occubuit. Sub id ventus vertitur, & flammam in vrbem reijcit, quo beneficio Galli ad portam vſque Nouiodunenſem penetrarunt, quam Bullonius mox aperiri iuſsit. Quare Præſidiarij conſternati, petierunt colloquium. Etſi autem Bullonius ad id duos ex ſuis deputaret, milites tamen morte Humerij ad indignationem & iram incitati, ac iam per horas duodecim dimicantes, auſcultare noluerunt, ſed pergentes quoſque obuios trucidarunt, ita vt ſexcenti vel ſeptingenti, inter quos ducenti illi Hiſpani, ex præſidiarijs oppetierint. Reliqui capti ſunt, ipſe quoque Summus & generalis Neapolitanorũ Præfectus, Signor Cicque, admodum vulneratus, & Marcellus Caraccius, vna cum Germanorum militum Duce: qui omnes Oruillario Gubernatori Arcis tradebantur, affinium ſuorum, qui Bruxellis erant liberandi cauſa. Ex præſidiarijs Arcis, præter Humereum, occubuerunt Crucius, viginti circiter Nobiles, & 100. milites gregarij. Inter hos vt plurimum deplorabatur Humerius, tanquam miles fortiſsimus, ac Regi fideliſsimus; Bullionij fortitudo quoq; laudabatur. Hoc modo vrbs hæc præſidio firmiſsimo profligato, Regi ſuo reſtituta eſt. Finito iam certamine Fontanus è caſtris ſuis quatuor millia peditum, & omnem equitatum periclitantibus auxilio tranſmiſit: at ſerius ad vrbem venientes, receſſerunt.

Caſtiletum occupat Fontanus.

Fontanus Caſtiletum obſidens, tormentis cœpit mœnia immaniter proſternere. Oppidum & Arcem dominus Grangæus cum 600. Gallis fortiter tuebatur. Sed cum locus eſſet exiguus, Præſidiarij ſibi à pilis copioſiſsimè in muros lapideos (vnde plurimi vulnerabantur) emiſsis, cauere non poterant. Poſtquam igitur deiectis ac proſtratis muris, diuerſis vicibus oppugnati eſſent, & ita hoſti reſtitiſſent, vt foſſæ mortuis implerentur, quo facilius per eos viuis pateret acceſſus, tandem honeſtis conditionibus ſeſe dedere & excedere coacti ſunt. Hoc modo vrbs Cameracenſis valdè coanguſtata eſt. Omnia namque circumquaque deuaſtabantur, etiam ipſę ſegetes, quæ arboribus deciſis, & ab equis tractis conculcabantur: ita vt vrbs multarum rerum inopia laboraret. Habebat quoque Fontanus in ea Canonicos aliosque ſibi fauentes, cum quibus de vrbe tradenda ſecreta, ſed irrita, inibat conſilia.

Cleria Arx occupatur.

Expugnato Caſtileto Fontanus exercitum per Veromandorum fines duxit, atque Hanum prætervectus, Feram vrbem nouo recreauit commeatu, Cleria arce in itinere occupata, diuexandis Peronenſibus valdè opportuna.

Dorlantium Galli muniũt.

Dum hæc fiunt Galli Dullendinum, vulgo Dorlantium commeatu & præſidio forti muniunt. Peditum 2000. cum 400. equitibus, inter quos 250. Nobiles erant, eò tranſmittunt. Vrbi Haracurius, Arci Ronſæus præerat, qui tantis conſili copijs, & validiſsimis Arcis freti munitionibus, obſidionem non magnoperè formidare videbantur: quæ tamen omnia, vt poſtea dicetur, nihil illis, quo minus in hoſtium manus venirent, profuerunt.

Fontanus Hiſpanicum præſidiũ Bruxellis introducere conatur.

Hic antequam Bruxellis diſcederet, Brabantia miſerè diuexabatur, vt igitur de vrbe Bruxellenſi ſecurior eſſet, ſub prætextu, quaſi Germanos qui in præſidio erant, & ob non ſoluta ſtipendia tumultuabantur, compeſcere vellet, conabatur 2000. Hiſpanorum eò introducere. At de hac re ciues certiores facti, id permittere nolebant, ſeſeque Germanis iungentes Hiſpanos excludebant. Qui offenſi, iratique media quærebant Machliniam, & Viluordam intrandi, vbi cum idem ipſis accideret, ſpoliabant, & incendio abſumebant duos Pagos, Agricolas per totam Brabantiam miſerè magisque affligentes, quam ipſi hoſtes.

Hinc vndique omnium rerum oriebatur caritas, adeò vt menſe Maio Antvverpiæ quartale frumenti venderetur nouem florenis, libra carnis Bubulæ optimæ 5. ſtuferis, Veruecinæ 7. ſtuferis, Vitulinæ 8. ſtuferis, Butyri totidem, & ſic reliqua cibaria conſequenter, etiam ipſa olera, quibus tenuioris fortunæ homines vtebantur. Quorum ſuſpiria & clamores ad cælum vſque aſcendentes, vbique exaudiebantur.

Nobiles Prouinciarum ſub Rege à Mauritio pacem petunt.

Quare Ordines, tam Eccleſiaſtici, quam Seculares, præcipuè autem Nobiles Prouinciarum Regi adhuc parentium pacis tractationem promouere ſtudebant; eoque tandem ſcribendo, reſcribendoque res deuenit, vt Middelburgum à Regijs (impetratis prius literis ſalui conductus) miſſus ſit Theodorus Liesfeltius, olim Brabantiæ Cancellarius, cum Otthone Hartio, Maſio, & quodam Ducis Arſcotani Secretario. Hi Mauricium Naſſouium, Theſaurarium Valckium, & Conſiliarium Roelſium ibi inuenientes, 14. Aprilis de pacis negotio cum illis

agere

agere cœperunt. Initio expoſuerunt quanta lætitia perfuſi ſint Ordines Prouinciarum Regi parentium, cùm aduerſæ partis optimam de pace reconcilianda voluntatem intellexiſſent: vt hoc modo vel ſemel tandem huius tam diuturni belli calamitatem euadant. Ideo ſe comparuiſſe, vt nomine Regis & Prouinciarum, eius Imperium adhuc agnoſcentium, cum parte aduerſa in congreſſum, colloquiumque veniant, vt, quibus conditionibus pax componi poſſet, deliberaretur. An. 1595.

Reſpondit Mauricius, Confœderatorum voluntatem ac mentem eſſe, pacem cum ipſis prouincijs facere, non autem cum Rege Hiſpaniarum, quem omninò excludendum vellent: propterea, quod alijs Principibus eſſent Confœderati. Quinetiam ſe non ignorare Regis animum adeò in Confœderatos exacerbatum, vt iniuriæ (quomodo ipſe interpretatur) ſibi illatæ memoriam nunquam ſit depoſiturus: multò minus ignoturus; ſed omnem occaſionem illum captare, vt quàm citiſsimè vindicare poſsit. Huic eius propoſito conuenientiſsimam eſſe Theologorum eius ſententiam, *Hæreticis fidem non eſſe ſeruandam.* Adhæc cùm Legati replicarent, Mauricius ait: Poſtremam Confœderatorum definitionem eſſe, cum Rege pacem non eſſe ineundam: imò ſi alio modo pax proponatur, ſe certo ſcire, non tantum id recuſatum, ſed & quicquid hactenus actum eſt, reuocatum iri. Quod autem hic conuentus habeatur, eo fine fieri, vt Prouinciæ Belgicæ omnes ſimul conſeruentur, nec aut per Gallos, aut per alios ſeparentur. Sed & ſeorſum quibuſdam inſinuatum eſt hoc tempore aliam viam pacis conficiendæ inueniri non poſſe. Sperandum tamen eſſe, ſublatis aut mutatis cauſis diffidentiæ negotium feliciorem habiturum euentum. Hoc colloquium tantum initium eſſe, vt paulatim ad nouum & prolixiorem de pace contractum cum antiquis & legitimis Dominis perueniatur: modò ſyncera intentio & candidus affectus oſtendatur, omniſque violentia tollatur. Addidit Mauricius loco concluſionis, quod ſi Domini & Ordines Regis Imperio ſubditi bona fide in pacis deliberationem, contractumque venire cupiant, Confœderatos nunc etiam ad pacem propenſos eſſe, iiſq; nihil gratius fore, quam vt bellum in otium, tranquillitatem & amicitiam conuertatur. Cæterùm oportere, ipſos voluntatem, determinationem & conſilium ſuum de ablegandis Hiſp. alijſq; militibus externis, deq; alijs quibuſdam conditionibus (quas & ipſe Regijs Ordinum nomine deſcriptas tradiderat) ſcripto tranſmittere: quod quò citius facerent, eò ſibi futurum gratius, vt de loco & tempore, quo conuentus de pace habendus ſit conſtituatur. *Mauritij Reſponſio.* *Mauritius Regis ſubditis pacem offert.*

Legati Regij negabant ſe alia mandata habere, quam vt de pace inter Regem & ſubditos ſuos ex vna parte, & inter Confœderatos ab altera tractarent, aut vt de loco & tempore conuenienti tractetur, procurarent. In hoc igitur omnis controuerſia vertebatur; vtrum Rex in contractum pacis veniret, an excluderetur. Quare Legati Regij ſtatim re infecta diſceſſerunt, ea quæ acta erant ad ſuos referentes, quæ etiam varijs diuerſorum opinionibus illuſtrata in Hiſp. tranſmittebantur.

Inter quos qui paci ſtudebant, iudicabant negotium proſequendum, ne occaſio præteriret, vrgente id nimirum omnium rerum caritate, Prouinciarum ſumma miſeria ac neceſsitate, Incolarumq; lamentatione, & quod media quibus Confœderati vi cogantur, non adſint, præſertim cum Prouinciæ Regi ſubiectæ vndiq; bello impetantur. *Rationes quare multi conciliationem & paci ſuadeant.*

Hac pacis tractatione recuſata atque reiecta, Confœderatos neceſſario quodammodo cogi, cum vicinis alijs Principib. fœdera inire, quare Hiſp. belli onera augerent, ita vt in poſterum nulla reconciliationis vel pacis ſuperſit ſpes.

Confœderatos ſibi perſuadere, ſe idoneis inſtructos eſſe medijs, quibus bellum continuarent, idque faciliori negotio, quam aduerſarij ſui: cùm mari dominarentur, in quo hoſtis neque naues, vel nautas, neque portus haberet, vt hanc commoditatem ipſis amputare poſſet, qua opulentiores quoſq; ex alijs Prouincijs ad ſe allicerent. Eſſent præterea tam ſecuri, vt in Ciuitatibus nullos haberent Præſidiarios, exceptis locis limitaneis, & hoſti finitimis, vbi militem alerent.

Quam ob rem pacem ipſis aliud quam incommodum & imminutionem proſperæ iam vtentis fortunæ adferre non poſſe, quod tamen non attenderent, ſed parati eſſent communis ſalutis cauſa cum vicinis ſuis communicare, vt omnes prouinciarum Belgicarum incolæ inter ſe reconciliatæ in otio & pace ſimul tranquilli viuere poſſint.

Regem, tanquam Principem ſuarum Prouinciarum incolumitatem & proſperitatem quærentē, metuere non debere, Ordines, Nobileſq; ipſi obſequentiſsimos, & tot, tantaq; malo eius nomine perpeſſos, illi etiam quam maximè iuramento obſtrictos, ſummoperè fauentes aliquid in præiudicium Regis, eiusue auctoritatis & obedientiæ (cuius ne quidem mentio faciendam, ſed inſtructionem & mandatum ſequendum) conſenſuros, permiſſurosue. Quod ſi Prouinciarum Ordinibus diffidatur, ipſorumque tractationem Regis honori derogaturam exiſtimetur, pacis negotium, alioquin in Prouinciarum vtilitatem redundaturum, impeditum ſine dubio iri. Quare expedire, vt Rex ſuo iure paulisper cedat. Controuerſias inter prouincias nō eſſe tam

An. 1595. arduas: præſertim cum Conſœderati ab ipſis nullam exigerent mutationem Domini, Gubernationis, aut Religionis, quemadmodum & illi in ea re arctari nollent. His omnibus conſideratis in aperto eſſe Regi maximè profuturum, ſi contractu hoc non comprehenderetur; imò Regem id non debere expetere, (etiamſi Conſœderati id vrgerent & cuperent) quo melius ipſis ſua relinquatur & conſeruetur libertas. Certum enim eſſe diuerſas & Catholicæ contrarias Religionis opiniones in diſputationem & diſceptationem venturas, quibus Rex in præiudicium Romanæ Eccleſiæ nunquam, nec volet nec poſſet conſentire, præcipuè in contractu huiuſmodi ſolenni & publico.

Confœderati mutationem Domini, Religionis, aliarumue ſtatus a Regijs non exigunt.

Confœderatos melius promiſsionibus, & aſſecurationibus Ordinum, quam Regis confiſuros: qui non malitioſè aut doloſè cum Rege tractare recuſarent, ſed ob Regis potentiam metuerent, & fidem non haberent: ſcientes eum iniurias ſibi illatas vlciſci, & ſeuerè vindicare ſtatuiſſe. Quam ſuſpicionem de Ordinibus non haberent, eoque melius fiderent, tanquam iis, quos in poſterum pro mediatoribus & interceſſoribus experituri ſint.

Pace hac confecta, Prouinciarum inimicorum vires debilitatas iri quamplurimum, operéque Conſœderatorum, Gallos Angloſq; amicitia perpetua diuinciri poſſe, qui, vt pateret, nihil aliud quærerent, quam ſuorum Regnorum ſecuritatem, & Hiſpanorum, aliorumque extraneorum, ipſorum ſcilicet inimicorum & hoſtium ablegationem, aliam belli gerendi cauſam non habentes.

Prouinciarum ſalutem & incolumitatem alijs incommoditatibus debere præponderare.

Regem hac pacis tractatione (ſicuti & præcedentibus ſemper feciſſet) rem vtilem facturũ; Pacemque & communis Patriæ ſalutem omnibus alijs incommoditatibus ante ferri, eaſq; vincere debere, cuius totius Chriſtianitatis intereſſet, quæque prætenſam Regis auctoritatem longè ſuperaret.

Quantum ad Confœderatorum tranſmiſſos articulos, de dimittendo externo milite, & alijs, obſidibus illis ſatisfieri poſſe. Cum & ipſe Fontanus ſe pro obſide obtulerit, donec promiſſa tranſactaque omnia ſuper hoc adimpleta eſſent.

Aliorum rationes.

Alij, Hiſpanizati, &, vti videbatur, Regis commodo magis ſtudentes, contra aiebant, Confœderatos omni iure, atque honeſtate teneri, vt ſe cum legitimo & naturali domino ſuo reconcilient: qui quamuis irritatus, & ſumma iniuria affectus, paratus tamen eſſet ſincerè, cùm illis in pacis tractationem deſcendére: quam vt promouerent, ipſarum eſſe partium, vt Regem ſupplices requirant, ſollicitentque ſuam tam neceſſariam auctoritatem interponeret, tanquã pars cuius maximè intereſſet. Nam Rege excluſo, ipſi liberum dari & relinqui arbitrium bellum, continuandi & proſequendi. Ordines præterea non eſſe idoneos, abſque Regis conſenſu.

Confœderatorum Rebellionem, & facta non mereri, vt Rex ipſos tali honore, ſe autem ignominia hac afficeret. Non decere, illos Superiori ſuo leges præſcribere, aut in illorum eſſe poteſtate, ſolummodo cùm Ordinibus contrahere, Rege domino ſuo legitimo excluſo, ſub prætextu timoris ſeu diffidentiæ, quam hæreſi ſua ac rebellione cauſaſſent. Hinc colligi, ipſos nunquam Regem pro Domino legitimo atque naturali recognoſcere propoſuiſſe, & in animum induxiſſe. Quare Rege in hoc contractu non comprehenſo, actum fore præiudicialem & damnoſum, Regem Maieſtate, auctoritate, & obedientiaque debita priuantem, & nihil aliud eſſe, quam ius ſuum omne ſubditis ſuis rebellibus, atque hæreticis (quo facta ſua iuſtificaturi eſſent) committere. His ſimilibuſque rationibus vtebantur Regis Fautores.

Hæc itaque Pacis tractatio, cùm non proſequeretur, Confœderati Ordines Regi Galliæ per Dominum Cabevvartium, & Reginæ Angliæ per Noelium de Laron, Dominum Schonevvaldium, Cæſarea quoque Maieſtati, alijſque Principibus vicinis, & confœderatis, quid actum eſſet per Legatos ſuos & Agentes indicarunt; demonſtrantes ſe illa ſyncera affectione, firmam ſtabilemque quærere pacem, quæ quominus iniretur, non per ſe, ſed prouinciarum Ordines ab Hiſpanis (qui maiorem inanis Regiæ Maieſtatis & auctoritatis, quam pacis: vel vicinorum ſalutis curam habent) quaſi induratos, ſtare.

Vt tamẽ miſeræ plebi lamentanti aliquo modo ſatisfieret, negotium hoc pacificationis non planè recuſatum, ſed prorogatũ eſt, donec perſonæ aliæ digniores ad id perficiendum deputarentur; maximè eam ob cauſam, quod nunciaretur Claſſem, ex India Occidentali maximis diuitijs onuſtam Hiſpalim appuliſſe: quæ Regi ipſi magnam auri & argenti vim aduexiſſet, qua ſperabat, vel Confœderatis pacem aliquam extorſurum, vel acrius bellum gerere & cõtinuare poſſe.

Naues Hollandicæ aliæque in Hiſpania arreſtatæ dimittuntur.

Quamobrem Hiſpaniarum Rex multas naues Hollandicas, Zelandicas, & Septentrionales, quas in portibus Hiſpanicis detinuerat, vt ſi opus eſſet, eas impoſitis militibus Claſſi ſuæ obuiam mitteret, quo tutius in Hiſpaniam deduceretur, dimiſit; indicatumque Nautis per Ducem Medinæ Sidoniæ, Regem id facere interceſsione Cardinalis Auſtriaci, qui iam Belgij Gubernator deſignatus erat, addendo tutum illis fore diſcedere & redire in poſterum, quando & quotieſcunque vellent, cuius rei gratia ipſis, qui cuperent literas ſalui conductus datas iri, idque

hac ſpe,

hac ſpe, Belgas Regis clementia perpenſa, ipſum pro naturali ſuo Domino recepturum. An. 1595.

Cardinalis Auſtriacus in Belgio gubernaturus exſpectatur.

Ita Cardinalis Auſtriacus ex Italia in Belgium venturus exſpectabatur, cuius auctoritas Hiſpanis amplius non erat accepta, & qui aulica inuidia Iuniorem Principem Hiſpaniæ gubernare deſiderantium, ſub tali honeſto prætextu, vt multi iudicabant, huc ablegabatur.

Philip. Naſſouius Auraici filius natu maximus libertati reſtituitur.

Philippus Naſſouius, Princeps Auraicus, tot annos in Hiſpania captiuus, libertati reſtitutus erat, & cum Cardinali in Belgium redire debebat.

Galleris, quibus Cardinalis ex Hiſpania in Italiam aduehebatur, ſermo erat, reductam iri aliquam ex filiabus Caroli Archiducis Auſtriæ, Principi Hiſpan. Philippo, 17. annum iam agenti, deſponſandam.

Mauricius exercitũ colligit.

Confœderati Belgæ, initio Iulij exercitum ſuum ſub Imperio Mauritij Naſſouij coegerunt, collectiſque nauibus circiter 286. minoribus maioribuſque omni apparatu bellico & commeatu oneratis, VVahalim & Rhenum ingreſſi, aduerſo flumine Nouiomagum verſus velifictáes: fame ferebatur, eos Syluam Ducis obſeſſuros. Quamobrem Mondragonius arce Antuerpienſi egreſſus, copias aliquot regias ex vicinis præſidijs collegit, & cum armatorum millibus quatuor in Campiniam veniens, in Tnurnhaut, lociſque vicinis ſubſtitit, Mauricio reſiſtendi cauſa. Qui iam altius Rhenum aſcendens, confeſtim 25. aut plures naues cum militibus clam Hulſtium in Flandria miſit, vbi neminem, qui ipſis reſiſteret inuenientes, plurima munimenta ſubitò occuparunt, antequam ſuis Mondragonius ſuccurrere poſſet.

Mauricius Grollã obſidet.

Interea Mauricius reliquo exercitu in Gelriam contendit, & initio quaſi aliquid contra Berckam moliturus eſſet, tandem Grollam obſedit. Eſt autem ignobile Comitatus Zutphaniæ oppidum, nulla re alia, quam fuſis, quibus fila e penſo carpuntur, conficiendis celebre: nec arte, nec loci natura munitum: niſi quod tempore belli huius inteſtini vallis & propugnaculis tum aliorum, tum maximè Nobilis cuiuſdam Boetbergij, qui Regis nomine oppidulo præfuit, ſtudio munitum eſt.

Huc duxit Mauricius legionem vnam Balfortij Scoti, vnam Veri Angli, & tres è Zelandia, Friſia, & Vltraiectenſi, viciniſque prouincijs collectas, quæ omnes quinque millia peditum conficiebant: equites verò mille ducentos, trahebatque ſecum 28. maiora tormenta, quibus mœnia proſterneret. Erat eius Conſilium in profeſto Iacobi oppidum oppugnare. Cœpit itaque poſtquam caſtra communiuiſſet, mœnia verberare, & initio molam pneumaticam deiecit: cuniculos etiam diuerſis locis agi præcepit, qui cotidiè vna cum caſtris propius ad oppidum promouebantur. Obſeſſi contrà ſe fortiſſimè defenderunt. Mondragonius iam de eius conſilio certior factus, qua potuit celeritate ſuos iuxta Venlonam Moſam traduxit, vt obſeſſis opem ferret. Hunc ſecutus eſt Comes Tierenbergius Hermannus, Ducatus Gelriæ & Comitatus Zutphaniæ Gubernator Regius.

Dorlantiũ obſidetur.

Comitem Fontanum exercitum in Picardiam duxiſſe, ibidemque Caſtiletum expugnaſſe, Ferenſibus commeatum & militem, aliaq; neceſſaria miſiſſe, commemoratum eſt paullò ſuperius. His ita peractis 14. Iulij cum toto exercitu Dorlantium profectus eſt. Cùm in conſpectum vrbis veniſſet, confeſtim præſidiarij magna animi [illegible] erumpentes, cum hoſtibus velitantur, nonnullis vtrinque deſideratis. Poſtridie Valentinus Mottæus, Præfectus Greuelinganus, & tormentorum in caſtris Magiſter, dum fulgente Luna noctu vrbis mœnia explorat, glande caput traiectus, cadit: funus die ſequenti Atrebatum delatum, ibiq; ſepultum eſt. Per eoſdem dies Fontanus propugnaculum expugnauit, quod Galli extra arcis foſſam exſtruxerant. In eo militum ſtationes abſque mora diſpoſuit, è quibus nulla in muro conſiſtendi facultas propugnantibus concedebatur. At Nauarræus, qui in finibus ſuperioris Burgundiæ bellum gerebat, huius expeditionis certior factus, ne obſeſſorum ſalutem neglexiſſe videretur, confeſtim omnibus Picardiæ, Normandiæ, & finitimarum Prouinciarum Nobilibus edixit, arma induerent, Duci Bullonio operam nauaturi, qui obſeſſis ſuppetias laturus, apud Ambianum copias conuenire iuſſerat. Apparatus iſte cùm Fontanum non lateret, hoſtem operiebatur 24. Iulij. Bullonius itaque ipſe in prima acie cum Senchcualio, Belinio, Comite Fani S. Pauli, atque Nobilium globo, dato pugnæ ſigno, in leuis armaturæ equites, à Fontano præmiſſos, impetum fecit, eoſque loco ſubmouit. Sed cataphractorum alæ aliquot ſubſidiariæ, hos à fronte & latere inuaſerunt, vt primam totam aciem, in quam Bullonius præcipuam Nobilium robur contulerat, prorſus diſiecerint, trucidarint, & in fugam conuerterint. Reliqua autem Gallorum multitudo, quæ longius aberat, conſpecta ſuorum clade, pedem referre, ſeruatis tamen ordinibus cœpit. Belgis equitib. vna cum expedita Hiſp. peditum cohorte, & ſelectis 50. ſclopetarijs acriter eos ad 2. milliaria inſequentibus, & eorum terga cædentibus.

Mottæus occiditur.

Bullonius ſubſidium Dorlãtiũ laturus cæditur.

Hic Villarius Rothomagenſis Præfectus, & Galliæ Admiralius, dum cum Nobilium turma plurimum redintegrat, & inſequentes ſiſtere conatur, capitur, & mox ab Hiſpanis ſuperinuenientibus confoditur, fuſo fugatoque omni equitatu: ex peditibus plurimi etiam in vico, cui pulchra Quercus nomen, trucidati ſunt, Bullonius vna cum Fani Pauli Comite maturè fuga euaſerant.

An. 1595. rant. Communis tunc multorum erat opinio, Bullonium de induſtria Nobiles illos, qui nuper à Confœderatis ad Nauarræum deſciuerant, in prima acie deſeruiſſe, & hoſti enectandos obieciſſe, vt iſtis è medio ſublatis, ad vrbium præfecturas, & gubernacula hominibus Nauarræo planè addictis pateret, aditus. Cùm autem pugna flagraret, obſeſsi eruptionem tentarunt: ſed à militibus qui pro vallo excubabát, fortiter ſunt reiecti. Idem & paulò pòſt ipſis erumpentibus accidit.

Nominatorum cæſorum & captorum. Inter præcipuos Gallorum Duces, perijt in acie (vt diximus) Villarius, qui Rhotomagum anno 1592. confœderatis ſeruarat; quod poſtea Nauarræo tradidit. Cecidit Sencheuallius, qui anno ſuperiore deſerto Duce Aumalio Ambianis auctor fuerat, vt Nauarræum in vrbem reciperent. Sandionyſius cum ſuis, quibus præerat militibus, occubuit præter gregarios. Nobiles plus minus centum, cum aliquot Centurionibus, Tribunis, & militum ductoribus cæſi ſunt. Capti, & Atrebatum ducti pedites, circiter 60. cum aliquot Gallis Nobilibus, inter quos auctoritate eminebat Comes Belinius, Pariſiorum quondam Præfectus, (qui ad Nauarræum quoque à Confœderatis defecerat) vbi ingenti lytro ſe redimere compulſus eſt.

Regij Grollenſis oppugnationem ſoluunt. Cùm Mondragonius (vt antea dicebamus) Venlonam veniſſet, Berckamque ad Rhenum exercitum mouiſſet, Comes Tſerenbergius, Hermannus ſe illi coniunxit. Hic ad illos venere quatuor Scoti, & Angli duo, qui ſinguli ſeorſum examinati, numerum equitum & peditum, quos Mauricius in caſtris habebat, quot etiam VVilhelmus Naſſouius adduxerat, nomina Tribunorum & Centurionum conſona voce confeſsi ſunt. Mondragonius itaque & Tſerenbergius his intellectis ſuos Rhenū tranſportant: habebant autem ſecum duas Legiones Hiſpanorū, vnam Germanorum, ducentos ſclopetarios Gallos ſeu VValones, trecentos Hibernos, turmas equitum nouem. Equites quingenti, & cohortes quibus Tſerenbergius præerat, adhuc per Friſiam erant diſtributi: ita vt totus exercitus conſtaret peditum millibus quinque: equitibus verò mille. Hic militibus menſtruo ſtipendio ſoluto, 4. Iulij in hoſtem ducuntur.

Mauricij caſtrorum hæc erat conſtitutio; Hollandi ab ea parte qua Borckeloam & Bredefortium itur, Friſones qua Oldenzaliam, Angli & Scoti ex oppoſito Portæ Bredefortianæ ſtationes ſuas habebant. Mauricius autem cum omnes ſuas copias eo non deduxiſſet, metueretque ne viribus impar, hoſtis & commeatum, & ſubſidium ipſi intercluderet, in feſto D. Iacobi obſidionem Grollenſem ſoluit, & relictis caſtris ſeſe in tutum recepit.

Fontanus poſt dictam victoriam partam, ad oppugnationem Dorlantij ſe totum cōuertit, ita Gallorum vires iam fractas ratus, vt ab externo hoſte nihil metuēdum eſſet. Nam etſi Dux Niuernenſis cum nouo exercitu aduentare dicebatur, tamen Somonam verſus, iter deflexit. Fontanus itaque 30. Iulij, ingentem curruum multitudinem, commeatu, pecunia, puluere tormentario, & rebus alijs ad oppugnationem neceſſarijs Atrebato in caſtra adduci iuſſit. Eodem die turma equitum, quæ ex oppido eruperat, ab obſidentibus intercepta, opprimitur, & nocte inſequente nonnulli oppido emiſsi in caſtra ſociorum, quæ non procul Ambiano aberant, peruenerunt: qui quanto in diſcrimine verſarentur, obſeſsi ſignificarunt. Nec mora, eadem nocte miſsi cum militum manipulo muli decem, puluere tormentario potiſsimum onerati, qui per portam caſtris auerſam incolumes in vrbem intrarunt. Fontanus enim eam duntaxat vrbis & arcis partem cinxerat, quæ Galliam & Ambianos ſpectabat.

Arx Dorlantiana expugnatur. Iulij die vltimo, ab hora quarta matutina ad tertiam promeridianam, Arx abſque vlla intermiſsione tormentis concuſſa, & vaſta murorum ruina patefacta eſt. Hora igitur quarta milites ad oppugnationem ſelecti, accepto ſigno, ſublatoque clamore, per muri ruinas in Arcem irrumpere tentarunt. Pugnatum vtrioque fortiter donec Galli oppugnantium pertinaci fortitudine perterriti, & loco (multis acceptis vulneribus) deiecti, ex arce in vrbem fugerent; Hiſpanis & Belgis eos acriter inſequentibus, & obuios quoſque (commilitones in oppido Hamenſi nuper trucidatos vlciſcentes) gladijs & haſtis paſsim transfigentibus. Poſtquam militaris iſte furor deſerbuit, plerique hoſtes è latebris extracti, vitaque donati ſunt. Vrbs direpta, potior prædæ pars Hiſpanis ceſsit. In ea commeatus, armorum, pulueris tormentarij magna reperta vis, cum 26. tormentis bellicis, & quadringentis circiter generoſis equis.

Cumulata ſunt hoſtium cadauera quinquaginta ſupra millia, inter quos multi Nobiles inuenti, partim cæſi, partim grauiter vulnerati, vna cum quadraginta Tribunis, Centurionibus aliiſque militum præfectis. In hoc vrbis Dorlantianæ excidio occubuit Comes Dynantius, Ducis Halluini filius, & Ronſæi frater. Item Arganuillerius Humerij nuper cæſi Legatus, cum Chalancio, Feſquerio, Porillio, & alijs genere imaginibuſq; claris.

Inter captiuos præcipuus erat Ronſæus arcis Præfectus, lethali vulnere ſauciatus; qui Atrebatum perductus, mortuus eſt. Præterea grauiter vulnerati, & magno promiſſo lytro capti, Atrebatumque poſtea perducti fuere. Pouillius Haruuacuræ frater lethifera glande ictus, Gribouallius Pontis Ormij Præfectus: Bornouilla, Quercetanus Atrebati defunctus Idibus Auguſti. Daniel militum Ductor, vulneribus itidem abſumptus. Villeroyus Gallorum peditum Chiliarcha,

An. 1595.

liarcha, San-Raulus, Conroyus, Monſurius, Foreſtius, Freſſartius, Braquemontius. Ambreualius, Tanquæus, Framicurius cum fratre Fanimarci Domino. Fuêre præterea Galli Nobiles aliquot capti prorſus illæſi, inter quos primæ notæ fuerunt Haracurius, qui vrbi, vt diximus, præerat: captus verò iuſſu Fontani in arcem Antvverplanam cōiectus eſt. Rinſeualius, Simonuæus, Capellæ à Mansſeldio expugnatæ Præfectus, Granmuellius, Belliuallius, Quelilius, Vallecurius, cum nonnullis alijs tum ciuibus, tum gregarijs militibus, quos Martis vis non oppreſſerat. Hoc modo cum ſummo Ambianorum detrimento, Atrebatenſium commodo expugnatum eſt Dorlantium.

Cameracum à Fontano obſidetur.

Nam cum Balignius, vrbis Cameracenſis Gubernator, Atrebates & Hannonios vexare, & rura flamma ferroque inciperet infeſtare, conſeſſim Dorlantio occupato, Artheſiæ & Hanno-niæ Ordines, item Duacenſium, Inſulenſium, Valencenenſium & Tornacenſium Legati, vnà cum Luduico Barlaymontio Archiepiſcopo Cameracenſi, & cæteris exulibus, qui repetendæ patriæ magno tenebantur deſiderio, in caſtra ad Comitem Fontanum profecti ſunt, eum obnixè rogantes, vt expeditionem aduerſus Balignium ſuſciperet, nec tantam rei benè gerendæ oportunitatem è manibus elabi pateretur, polliciti ingentem pecuniarum ſummam, cum milite & commeatu. At Fontanus licet arduum & difficile ſibi videretur, vrbem potentiſsimam, arcemque munitiſsimam cum his, quas tunc habebat, copijs oppugnare, tamen Atrebatum & Hannoniorum pollicitationibus adductus, iniurias à Balignio Regi & Patriæ illata vlciſci ſtatuit.

Itaque ſublatis ſignis Cameracum rectà contendit, cuius obſidium Idibus Auguſti fœliciter auſpicatus eſt, militibus è toto Belgio euocatis, copias augere ante omnia curauit.

Balignium inopina obſidione cōſternatum Ludouicus, Gonzaga, Dux Niuernenſis paululum recreauit, Carolo Gonzaga, Duce Raſtellano filio ad eum tranſmiſſo, qui 15. Auguſti cum aliquot equitibus Cameracum effuſo curſu petens, vix hoſtium inſequentium manus equi pernicitate euaſit, impedimentis, quæ tardius ſubſequebantur, amiſsis. Interea per totam Arteſiam habito delectu ſupplementa militum cum magna foſſorum turba in caſtra mittuntur.

Princeps item Chymæus publicas & priuatas vlturus iniurias ex Hannonia, magnum equitum & peditum numerum ad Fontanum adduxit. Qui vt omnes in vrbem & arcem aditus præcluderet, idoneis locis caſtella & munitiones excitauit, quas varijs Ducibus turandos commiſit. Ipſe cum Nobilitate & exercitus robore non procul ab arce, in valle quadam conſedit, ad quam maiorum tormentorum pilæ adigi non poterant.

Princeps Chymaius ad diuerſam vrbis partem caſtra poſuit. Munitioni Ollianæ præerat, Baro Auxius, & Præmianum propugnaculum defendebant 300. ciues Atrebatenſes, ad hanc expeditionem vltro profecti. Alias munitiones, alij Duces tenebant.

His ita conſtitutis, Fontanus vallum pro mœnibus quo milites tegerentur, extrui mandauit. Balignius, vt iſtud impediret tormenta. quorum magnum habebat numerum, ſæpius diſplodi curauit, non ſine militum foſſorumque ſtrage; qui tamen pertinaci ſtudio & nocturno præſertim labore vallum ſtatura hominis altius erexerunt: in quo milites tuto verſari poterát. Tormenta deinde locis oportunis collocata, murorum pinnas & molas aliquot, quæ vento in mœnibus circumagebantur, crebris ictibus proſtrauerunt.

Carolus Manſfeldius moritur in Vngaria.

Circa hoc tempus, Mansfeldius, qui in Vngaria Strigonium obſidione arctiſsima cinxerat, in morbum grauem inciderat; medicorum igitur cōſilio valetudini operam daturus, Comortam lectica tranſportatus eſt: ſed morbo ingraueſcente, tandem 14. Auguſti circa veſperam obijt. Princeps longiori vita dignus, qui à teneris annis inter arma enutritus, præclaram ſemper dum vixit, Regi Hiſpaniarum Philippo nauauit in bellis operam.

Strigonium Chriſtianis deditur.

Non dudum poſt, videlicet 1. Septempris, Arx vrbsque Strigonenſis, ad Iſtri & Grani confluentem ſita, poſtquam quinquaginta iam tribus annis ſub crudeli Turcico Imperio fuiſſet, Chriſtianis, induſtria virtuteq; maximè Comitis Caroli Mansfeldij reſtituta eſt, quam lætam victoriam ipſe tamen non vidit.

Rex Nauarræ ab excõmunicatione abſoluitur.

Hactenus frequenter Henricus Nauarræ, Galliæque Rex per literas Legationesque ab excommunicationis fulmine, quo cum Sixtus V. primò, deinde alij aliquot Pontifices, ac tandem Clemens VIII. percuſſerant, abſolui flagitauerat. At Pontifex nemini facilè manum imponendam ſciens, Regem enodare, & in communionem Eccleſiæ recipere noluit, priuſquam vera & ſinceræ pœnitentiæ ſigna videret. Cùm itaque Rex in promiſſa fide perſiſteret, verumque ſe Catholicum præberet, Pontifex illi ſpem abſolutionis fecit, quare Pernonium Legatum Romam miſit, vt gratiam Pontificis ſibi conciliaret, qui poſt varias, multasque preces, & diuerſa cum Cardinale Aldebrandino colloquia tandem intellexit, omnium penè Cardinalium ſuffragijs

An. 1595 fragijs decretam eſſe Regis ſui reconciliationem. Inſtitit igitur Aldebrandino, vt Pontifici ſupplicaret, vt tandem negotio finis imponatur, & quod decretum erat, publicetur. Aldebrandinus Pernonij voto ſatisfecit, & petitionem illius Pontifici expoſuit: qui 30. Auguſti in publico Conſiſtorio Nauarræum abſolutum pronunciauit, eiuſq; abſolutionem publicari iuſsit. Cum autem duo Cardinales huic abſolutioni reclamarent, Pontifex illis ſilentium indixit: addens, ſatis iam exactè cauſam hanc diſcuſſam eſſe, quæ ſemel decreta erant, non eſſe in dubium denuò vocanda. Obticuerunt illi, & magna per vrbem excitata eſt lætitia.

Conditiones quibus abſoluitur.

Paulò poſt Pontifex Legatum Pernonium ad ſe vocauit eique mandauit, vt Regem Dominum ſuum ad harum conditionum obſeruantiam permoueat. Primò, vt Rex in antiqua Catholica Religione perpetuò maneat, ab ea nunquam diſcedat, ſed viuens morienſque in ea perſeueret. 2. Vt ſingulis annis quater, vt minimum, Sacramenta pœnitentiæ & Euchariſtiæ percipiat. 3. Iuramentum, quod eius Maieſtati Epiſcopi, alijque Eccleſiaſtici præſtiterint, ſit irritum. 4. Infra menſes quatuor per totum Regnum Tridentinum Concilium publicetur, & ſecundum decretorum eiuſdem præſcripta viuatur. 5. Iuxta Leonis 10. conſtitutiones vnitas in Eccleſijs reſtituatur. 6. Principis Condæi filius in Catholica Religione ad ſucceſsionem Regni educetur. 7. Omnia bona Eccleſiaſticorum, & quicquid illis hactenus ſubtractum eſt, reſtituatur. 8 Omnia officia tam maiora, quam minora, à Catholicis adminiſtrentur, hæretici ad ea nulli admittantur. 9. Omnes hæretici Regno exterminentur. 10. In Principatu Bearnenſi Epiſcopi Catholici poſtliminio reſtituantur, totaque Religio Catholica denuò inuehatur: & omnia munia tam polytica, quam Eccleſiaſtica ſolis Catholicis demandentur. 11. Rex bellum gerat aduerſus hæreticos: inteſtina verò bella, quæ in Regno graſſantur, ſupprimat & componat. 12. Rex omnibus Regibus & Principibus Chriſtianis, cõuerſionem ſuam ad fidem Catholicam, ſiue per literas, ſiue per Legationes ſignificabit. Hæc Peruonius ſe Regi ſignificaturum, & vt perpetuò ſincerè obſeruet, quantum quidem Ipſe præſtare poſſet, elaboraturum promiſit: promiſsionemque iureiurando confirmauit.

Mauricij cum Regijs pugna.

Mauricius (vt diximus) obſidionem Grollenſem ſoluerat, & in tutum ſe receperat, Regij liberatis ſocijs reuerſi ſunt, & caſtra inter Lippam fluuium, & oppidum Dinſlacken / ex oppoſito Berekæ poſuerunt. Naſſouius itaque exercitum ſuum propius ad caſtra Regiorum admouet, paulò infra VVeſaliam ad Rhenum in Pago Biſlick / caſtra metatus, captans occaſionem cum hoſte confligendi: iam enim exercitum ſuum nouis ſupplementis auxerat.

Sub id Hiſpani aliquot prædatum exierant, qui in via Philippo Naſſouio occurrerunt. Is enim cum quingentis equitibus à Mauricio miſſus erat, vt exploraret, quantæ eſſent hoſtium vires; quis inter eos ordo, diſciplina militaris, quæ & qualis eſſet caſtrorum conſtitutio: omniaque Patrueli ſuo Mauricio fideliter nunciaret. Hiſpani ſe occultantes, donec hoſtis tranſierat, mox in caſtris ſuis hoſtium aduentum nunciarunt, quod ſi eos inſequi vellent, ſe equorum veſtigia, & viam ipſam eis demonſtraturos. Emiſſæ mox equitum duæ cohortes, quæ hoſtes inſecuti, tandem eos in quodam ericeto inuenerunt. Hic inſtructis vtrinque ordinibus concurrunt, pugnatum eſt vtrinque alacriter. Regij partim cæſi, partim capti. Victores Naſſouij dum longiorem in recedendo moram nectunt, maiores Regiorum copiæ citatis equis aduolant, recrudeſcit pugna, vbi Regij non tantum ſocios liberant, ſed Naſſouiorum plurimos occidunt & vulnerant. Plurimi etiam equis deſilientes, pedibus aufugerunt, ſaluique euaſerunt.

Philip. Naſſouium cũ fratre captum, poſt ex vulnere moritur, item idẽ Comes quidã Solmenſis.

Philippus Naſſouius, equitum Magiſter, & Ductor generalis, Nouiomagenſium Gubernator, lethaliter vulneratus, vnà cum fratre Erneſto Caſimiro Naſſouio captus eſt, & Berckam ductus, vbi paulò pòſt ex vulnere mortuus eſt. Grauiter quoque ſaucistus, eodem captiuus delatus eſt Comes quidam Solmenſis iunior, Ibidemque obijt. Comes Hermannus Tſerenbergius Amitinũ ſuũ, Philippum Mauricio remiſit, alterumq; Erneſtum Caſimirum perſoluto lytro dimiſit. Ex Regijs etiam plurimi ceciderunt, ex que ijs vulneratus eſt Nicolaus Maria Catariolla, Caraffa, & Paulus Aemilius Martinengus Centuriones, & Vicarius Comitis Hermanni.

Interim Balignius, qui milites circiter ſeptingentos in arce habebat, crebris literis Ducem Bullonium ſollicitabat, vt maiores copias ſibi tranſmitteret, quibus ciues in officio continere poſſet. Bullonius itaque 10. Sept. Vichium veteranum militum ductorem cum quadringentis equitibus miſit, qui per noctis ſilentia, tenebraſq; in vrbem irrepſerunt. Sed nouiſſimũ agmen Baro Auxiusaſſecutus, quinquaginta plus minus Gallos interfecit. Vichius hic rei militaris peritus Balignium grauiter increpauit, quod tormentis, quibus abundabat, hoſtium in opere faciundo, ſub ipſis mœnibus nuper occupatorum maiorem ſtragem non edidiſſet. Ipſe ergo operę nauandæ cupidus militum in vallo excubantium ſtationes cœpit immanibus pilis laceſſere, quę aliquot tormenta iam ad oppugnationem parata, eliſis rotis proſtrarunt: multos etiam milites & foſſores igne Græco ambuſtos extinxit. Præterea minora aliquot tormenta (Falcones appellant)

An. 1595.

lant) Gangericanæ turri, mœnibus conterminæ, Vichius impoſuit; quibus certiſsima hoſtibus vulnera deſtinatis ictibus inferebantur, quam eam ob cauſam Fontanus maioribus tormentis ferire iuſſit, donec ea, quemadmodũ cęteræ turres, & editiora ædium culmina deijcerentur.

Vrbs Cameracenſis deditur Hiſpanis.

Fontanus dum indies voluntariam ciuium deditionem fruſtra exſpectat, tandem omnia, quæ ad oppugnationem pertinere videbantur, cœpit præparare, atq; poſtridie Calend. Octobr. vrbis muros tormentis verberare, & diruere. Erant in vrbe trecenti milites Heluetij, qui à Balignio, ob ſtipendia a rijs nummis perſoluta, animo erant alieniores. Hi imminente periculo ciuibus, ſeſe coniunxerunt, atque in conſulto Balignio deditionis ſignum fecerunt, & eodem penè momento validam Hiſpanorum & Belgarum manum in vrbem circiter meridiem receperunt. Tam repentina & inopina fuit hæc ciuium deditio, vt Gallis militibus ſpatium defuerit ſarcinas & equos ex vrbe in arcem traducendi.

Arx Cameracenſis quoque deditur.

Conditiones deditionis.

Balignius cum Duce Raſtellano, Vichio, Buſio, & 40. equitibus, nongentiſque peditibus in arcem ſeſe receperat: qui eodem die inducias deliberandi poſtularunt & impetrarunt: quibus durantibus legati vltro citroque cõmeantes, de arcis deditione cum Fontano his cõditionibus tranſegerunt. I. Balignius arcem 9. Octob. Fontano cum omnibus tormentis pilis, puluere ſulfureo, & cõmeatu tradet. 2. Fontanus arcem Cleriam ſexto poſt arcem Cameracenſem traditam die euertere permittat: ſi cæmentarij ſufficientes Perona mittantur. 3. Ipſe Balignius cum Duce Raſtellano, alijſque nobilibus, tribunis militaribus, & centurionibus exeat, cum armis & impedimentis, vexillis explicatis, tubarum, tympanorumque, clangore & ſonitu. 4. Omnes equi & arma, quę in vrbe tempore deditionis inuenta ſunt, & ad Gallos pertinent, reſtituantur. Quæ inueniri non poterunt, Roſtæus, Mexia, Vichius & Buſius Præfecti æſtimabunt, & pretiũ eorum Fontanus reddet. 5. Mareſchalla Balignia cum liberis & toto gynicæo, aliorum Nobilium vxores, Centuriones & milites cum ſuis famulis & domeſticis, Eccleſiaſtici quoq; ciues & alij cuiuſcunq; nationis, qui in arce & vrbe ſunt, & diſcedere cupiunt, cum ciſijs, curribus, equis, & impedimentis ſuis liberi dimittantur. Ad Fanum inſuper S. Quintini, Hanum, aut Peronam cum ſufficienti comitatu deducãtur, modo Dux Raſtellanus pro eodem comitatu fide iubere, eumque bona fide remittere velit. 6. Fontanus Mareſchallo, Duce & alijs præfectis publica fide interpoſita, Duces itineris aliquos deſignet. 7. Balignius ſua, ſuorumq; debita creditoribus ſoluere, aut nũmos æreos aureis redimere non teneatur. Dux Raſtellanus viciſsim, & alij, poſtquam in Galliam redierint, operam dabunt, vt Legati Cameracenſes remittantur, & ciuibus, mercatoribusq; omnibus, qui modo in Gallijs agunt, & redire cupiunt, liberi cum facultatibus, mercibus, debitis & creditis Cameracum redire permittantur. 8. Neque Mareſchallus Balignius, neque eius vxor, liberi, alijque Centuriones Regi, eius adminiſtris, aut Archiepiſcopo Cameracenſi, eorum quæ tempore adminiſtrationis Balignij acta ſunt, rationem reddere, aut damnum præſtare teneantur. His etiam comprehendantur cõtributiones, vectigalia, indictiones, bonorum vſurpationes, ædium euerſiones, officiorum, beneficiorumq; ademptiones ſeu priuationes Eccleſiaſticis Nobilibus, viris militaribus & ciuibus Cameracenſibus, iure aut iniuria ablatorum. Erit autem vnicuique liberum, in ædes ſuas redire, bona ſua poſsidere, vendere, alienare, & quocunque velint tranſmigrare. His conditionibus 7. Octobr. vtrinque pactis ſubſcripſit Balignius & Carolus Gonzaga, Dux Raſtellanus.

Galli Cameraco diſcedunt.

Dux Niuernenſis moritur.

Deinde 9. menſis eiuſdem, inter horam 2. & 3. pomeridianam Galli ex arce cum impedimentis ſuis excesſerunt. Ducem Raſtellanum, imberbem adhuc adoleſcentem, porta egreſſum, Fontanus humaniter complexus eſt. Balignium nemo ſalutauit, qui non ſine ludibrio per medias armatorum ſtationes, totam penè coactus eſt circumire ciuitatem. Ipſe cum omni comitatu & impedimentis in Galliæ fines, nullam paſſus iniuriam, eodem die peruenit. Dux Raſtellanus ad Patrem aduerſa valetudine laborantem diuertit, qui paulò pòſt obijt.

Confœderati Liram tentãt.

Obſidione Cameracenſi durante, Confœderati ſuam quoque belli fortunã tentare, ac periclitari voluerunt; ſtratagema itaque in Liram inſtituunt. Oppidum hoc eſt Brabantiæ duobus plus minus milliarib. Antvverpia, totidemq; Mechlinia diſsitũ, arte & natura loci, vt quod fluuio Netha penè cingetur, munitum. Defendebatur ab Alphonſo de Luna, qui illud cum paucis Hiſpanis & Gallis cuſtodiebat. Vt igitur Lira poteſtati Ordinũ ſubijceretur, deſignatus eſt Heraugerius, Bredanæ vrbis Præfectus, is, qui nuper Huum quoq; in Leodienſi territorio occupauerat. Is ad hanc expeditionem legit è ſuo præſidio 300. pedites, ex Hueſdenſi oppido 100. è Mõtibus Gertrudis totidem, è VVilhelmſtadio 100. ducentos pedites è Montibus ad Zomã, & 40. equites; cohortemque ſuam, quam Bredæ habebat. Hos omnes ad Fanum S. Iobi in Goor conuenire præcepit, & ea nocte quæ 14. Octob. præcedebat, magna celeritate Liram duxit: quo quartã inter & quintam horã, cum adhuc tenebræ eſſent, præuenerunt, & iuxta Mechlinienſem portam, vbi raræ erant excubiæ, nonnulli cum ſcalis foſſam tranarunt, muroſq; aſcendentes, in vrbe penetrarũt: excubias huius rei ignaras occidẽtes, fugantesq;. Mox dato ſigno ſocios plures nacti, portam aperuerunt, omnemque peditatum & equitatum in vrbem receperunt. Quibus

An. 1595.

Gubernator ſe ſuoſque tam milites, quàm ciues fortiter obiecit, & hoſtem aliquoties retrocedere compulit: forum enim & Curiam cum ſuis occupauerat. Sed cùm animaduerteret ſe ob multitudinem hoſtium hæc loca tueri non poſſe, deſeruit, compoſitiſq; Ordinibus ad portam Liſperenſem properauit, eamq; occupauit ac defendit, ſtatimq; nonnullos emiſit, qui Antvverpiæ Mechliniæque nunciarent, quo in periculo Lirani verſarentur.

Antverpienſes & Mechlinienſes Liranos ſubmouent hoſteſque ex oppido eijciunt.

Quibus in vrbibus mox tympana pulſata, & ciues conuocati ſunt. Antvverpiæ Mondragonij Vicarius (ipſe enim adhuc in Cliuia hærebat) ad hoc nuncium confeſtim arma induit, cẽtum octuaginta Hiſpanos è ſuo præſidio elegit, & cum his Liram contendit. Iis ſeſe iunxerunt ciues circiter bis mille, ſub Ducibus Anthonio à Berchem / Iacobo Daſſa, & Aegidio Mera, Senatoribus: aſſociebant ſe illis quoq; ciues Mechlienſes numero quadringenti & quinquaginta, ſub imperio Nobilis viri Ioannes à Laemen, Domini à Scrinck, alijq; Centuriones, Regi merentes, & tunc Antvverpiæ commorantes. Hi omnes ſimul ad portam Liſperenſem (quam Alphonſus cum ſuis adhuc tuebatur) hora prima pomeridiana venerunt, & in vrbem admiſſi ſunt. Hoſtes, qui iam horas octo vrbem occupauerant, & nihil ſibi metuebant mali, prædæque inhiantes obruerunt, & facili negotio in fugam coniecerunt, ita vt oppidũ vna cum præda relinquere & deſerere ſint coacti. Cæſi ſunt plurimi, maxima pars tamen deſideratis quibuſdam Centurionibus ſalua euaſit.

Nauarræo plurimi ex confœderatis Principibus Galliæ reconciliantur.

Hoc menſe Octob poſtquam Nauarræus Eccleſiæ eſſet reconciliatus, & ab excommunicationis vinculo Pontificis gratia abſolutus, multi Principes, qui antea Confœderatorum partes ſecuti erant, Regi ſunt recõciliati: inter alios (quod maximoperè multi mirabantur) Dux Moenius, ſacri fœderis caput & protector generalis, qui ſtatim cum Balignio (quem Cameraco redeuntem Rex humaniter exceperat) in caſtra ad Feram miſſus eſt.

Sueſsiones & Pireforti ad Nauarræũ deficiunt.

Sueſsionum quoq; vrbs, in qua Ducis Moenij vxor & primogenitus erat filius, ſe Regi Nauarræo ſubiecit, & poſt biduũ Pirefortium, quod a Neapolitanis, Hiſpanis, & VValonibus Confœderatorum nomine defendebatur, eiuſdem Regis imperium ſponte ſuſcepit: Præſidiarij ad fines Belgarum deducti ſunt.

Cardinalis Auſtriacus in Italiam venit.

Cardinalis Auſtriacus Albertus, Gubernator Generalis Prouinciarum Belgicarum à Rege renunciatus, abitum ſuum ex Hiſp. iam pridem pararat. Sed afflicta Regis valetudo, & maritima Turcarum iuxta Algeriam deprædationes eius diſceſſum retardarant. Conualeſcente verò Rege, & Turcis abactis, nauibus conſcenſis cum ſuo comitatu in Italiam appulit, cui Genuenſes, 4 Senatores cum duabus triremibus obuiam miſerunt, vt eum Saonę ſumma cum magnificentia exciperent. Sed & Dux Auriæ, cum claſſe ſua Archiduci obuiam proceſsit.

Philip. Princeps Auraicus in Belg. redit.

Habebat hic in comitatu ſuo Philippum, Naſſouium, Principem Auraicum, VVilhelmi filium primogenitum, quem Albanus Dux in Hiſp. miſerat: vbi hactenus detentus fuerat. Diſceſſurus ex Hiſpan. dicitur à Rege aureo Vellere donatus eſſe. In terram deſcendentes regalibus opulis, & omni genere ludorum à Genuenſibus excepti ſunt, qua in feſtiuitate Reſp. 60000. ducatorum conſumplit.

Auraicus Romam proficiſcitur.

Paucos poſt dies Princeps Auraicus à Cardinale diſcedens, 20. die Octob. Romam venit, cui Legatus Hiſp. cum tribus citijs obuiam ad pontem vſq; Molam profectus eſt, [illegible]umq; amplexum in hoſpitium ſuum adduxit, & poſt triduum ad colloquium cum Pontifice admiſſus, illius pedes oſculatus eſt,

Angla, Gallus & Belgæ ſe contra Regem Hiſp. armant.

Interim Gallus, Angla, & Belgarum confœderati, ſuas res contra Regem Hiſpan. & Catholicos Principes ſtabilire pro viribus conantur. Vt autem bellum hi à finibus ſuis arcerent, ſedem belli Galliam conſtituerunt. Quare initio Octob. Belgæ Galliarum Regi 12. peditum ſigna è Zelandia miſerunt, quos Iuſtinus Auraici Principis filius Nothus, cum menſium aliquot ſtipendio ſubſecutus eſt. Paucos poſt dies mille quingenti milites pleriq; Scoti, Mittelburgum appulſi ſunt, qui inde Caletum nauigarunt. Sed & Regina Angliæ 4000. peditum collegerat, quæ propediem duoq; in Galliam mitteret.

Ferã obſidet Nauarræus.

In Gallia Rex paulò antè Feram, vrbem munitam obſederat. Erat in ea præſidium Hiſpan. & Gallorum validum & numeroſum: adeò vt de expugnatione deſperaret, propugnacula quædam excitauit, quibus excurſiones obſeſſorum, & ſubſidia ſociorum prohiberet, caueretque ne quid oppidanis aduehi poſſet, vt longa inedia eos tandem domaret, atq; ad deditionem faciendam cogeret. Rex hoc tẽpore apud Fanum S. Quintini agebat: qui cum Hiſpa. obſeſsis ſuppetias ferentes fugaſſet, & intellexiſſet Regis Hiſp. exercitum, poſtquam Cameracum denuo muniuiſſet, omnibuſq; neceſſarijs rebus inſtruxiſſet, in interiora Belgij rediiſſe, maiorem equitatus ſui numerum exauctoratum à ſe dimiſit.

Edictum Pariſienſe.

Vt autem pax per Galliam coaleſceret, Lutetiæ per hos dies mandatum publicatum eſt, in articulos 14. diſtributum, quibus permittebatur omnibus exulibus in patriam redire, ædes ſuas iterum occupare, boniſque & facultatibus ſuis vti frui, iis tantum exceptis, qui conſilio aut ope Henrici III. cædem procuraſſent.

Dum

An 1595.

Dum hæc fiunt in Gallia, Regis Legati Pernonius & Oſſatus, Romæ Bullam Abſolutionis à Pontifice flagitant: quàm, cum nomine Regis omnes hereſes eiuraſſent, Catholicæ fidei profeſsionem difertis verbis (oſculantes prius Pontificis pedes) dixiſſent, & pœnitentiã iniunctam Regem facturum, conditionesque præſcriptas obſeruaturũ promiſiſſent, tandem obtinuerunt Data eſt ea, *Alexandro del Bene*, vt eam ad Regem deferret, ab eoque approbationem & confirmationem omnium, quæ Legati egiſſent & promiſiſſent, poſtularet. Idem Alexander à Pontifice literas ad Maſilienſes accepiſſe dicebatur, quibus Pontifex ciues admonebat, vt Regi ſuo deinceps obedirent.

Bulla abſolutionis Pontifi. cia Regi miſſa

Rex hoc menſe Nouembri, Comitia Ambiani habebat, ad quæ Ordines Picardiæ, Comitatus Bolonienſis, Veromãduos & Tiraſsios conuocauerat. Vbi & centuriones & tribuni aliquot militares in Gallia capite caſi ſunt, eo quod fraudulenter egiſſent, numerumque militum pro rata accepti ſtipendij portione ſub ſignis non habuiſſent.

Comitia Ambiani celebrata.

In Belgiò conſœderatorum aliquot centuriç, cùm intellexiſſent Henricum Comitem Tſerenbergium, Hermanni fratrem cum ære militari, Bruxellis VVertam (quod oppidum Campiniæ in finibus Taxandriæ eſt) veniſſe, conuocatis pluribus ſocijs, tertio die Nouembr. intempeſta nocte ad oppidum venerunt, effractaque porta in vrbem irruentes, ciues ſpoliarunt: relicto deinde oppidulo Comitem captiuum Nouiomagum duxerunt, qui paulò pòſt perſoluto lytro, quod illi imperatum erat, libertatem recepit.

Henri. Comes Tſerẽbergius VVerdæ capitur.

Mauricius cum in cõfinibus Cliuiç diù conſediſſet, nec ante caſtra mouere vellet, quã Mondragonium (qui prope Keyſerswerd hærebat) ſua mouiſſe cognouiſſet, tandẽ Regijs in Brabantiam redeuntibus, ipſe quoq; exercitum bifariam diuidens, partem in præſidia locauit, partem cum tormentis ad arcem Werderbruch milit; qua expugnata cẽturio cum aliquot gregarijs militibus ſuſpenſus eſt. Ita terra Cliuenſis & finitimi, à prædonibus fuêre paulò liberiores.

Arx VVerdebruchenſis a Mauritio occupatur.

Angliæ Regina præterita æſtate, claſſem ſub Dracone in nouas inſulas Americæ miſerat, vt eas occuparet, & contra vim Hiſp. cõmuniret. Erãt enim in Claſſe aliquot nauigia, quæ lateres, calcem, ferrũ, aliasq; materiationes vehebant, vt potitis inſulis nouas munitiones, vt ferebatur, exſtrueret. Viceſimoſecundo Nou. itaq; Claſsis Anglicana in conſpectum Inſulæ S. Dominici veniens, recta ad portum Cabronenſem velificauit. Hunc Tellus Guſmannus, Hiſpa. nauium Præfectus (à captis quibuſdam Anglis, de eorum impreſsione certior factus) palis fundo in fixis claudi curauerat. Poſtridiè claſsis anchòras ad Septentrionalem Inſulç oram, cui Cabras nomẽ, anchoras iecit, ſuosq; in terram exponere, & ſeptum obiectum, abſque vllo ſuorum detrimento conuellere incipiebat; Iamque 25. minora nauigia militibus plena inter ſcopulos & depreſſas naues in portum penetrauerant, naueſque Telli & Architalaſsi oppugnabant: inter quas vnam, cui nomen erat Magdalena, poſt diuturnam pugnam incenderunt. Poſtridiè Gubernatori Inſulæ, & alijs placuit in portu plures demergere naues, quia introitus nondum omninò erat obſtructus. Quod cùm hoſtes viderent, ſublatis anchoris verſus portum S. Franciſci velificarunt; fluuiumque ingreſſi in interiorem Inſulam, tandemque 4. Decemb. comeatu ipſis deficere incipiente, inter Auſtroafricano vento acti, Meridiem inter & Occidentem nauigarunt: dyſenteria autẽ inter eos graſſante, magna claſſis pars amiſſa, quo morbo cum plurimis Anglis, Franciſcus Dracus, eques noſtri ſeculi, famoſiſsimus conſumptus eſt.

Angl. Regina claſſem cum Dracone in Americam mittit.

Moritur Franciſcus Dracus.

Recuperata nuper à Comite Fontano vrbe & arce Cameracenſi, dimiſſoq; in Hyberna Regis Hiſp. exercitu, Picardi metu liberati, nonnihil reſpirarunt. Cæterùm ſimulatq; hoſtiles copias ſuis finibus iterum egredi audirẽt, Nauarræum importunis efflagitationibus in Picardiam reuocarũt, quæ ab Hiſpanis, qui Feram vrbem tutabantur, longè lateq; iampridem vaſtabatur.

Nauarræus igitur, ne ſuorum iniurias negligere videretur, Feram menſe Nouembri (vt diximus) obſederat. Huic ciuitati, Gallia bello ciuili ante aliquos annos ardẽte, præerat Marchio Menelæus, qui à Conſœderatis ad Nauarræũ deficere parans, à Seneſchallo Montlimatio oppreſſus interijt. Is mox vrbis imperium Marchione interſecto arripuit, Hiſpanosque præſidij cauſa adſciuit, qui tormẽta aliquot ænea cum reliquo apparatu bellico in eo oppido deponebãt, Alexandro Farneſio Duce Parmenſi, & Mansfeltio in Gallia bellum gerentibus Cumque ante biennium totius Regni penè vrbes vniuerſæ Nauarræum recepiſſent, Fera inter Veromandiæ ciuitates ſola in Conſœderatorum poteſtate permanſit, quæ finitimis Picardiæ oppidis plurimum incommodauit, præſidiarijs hoſtiles agros quotidie pepopulantibus. Nauarræus itaque vt hanc ciuitatem ſuo imperio ſubijceret, munitionibus celeriter locis idoneis excitatis eam cinxit, exiſtimans hac ratione Hiſpanos cõmeatu abſumpto, ad deditionem citò compelli poſſe. Obſeſsi autem commeatu parcè & moderatè vſi, nouoq; ſubindè recreati, obſidium in multos protraxerunt menſes. Interea in Artheſiç & Picardiæ ciuitates tota hyeme latrocinium verius fuit, quam bellum, præſidiarijs vtrinque excurrentibus, & inſontibus agricolis damni plurimum inferentibus: qui munitis pagorum ſuorum templis & turribus ſe & ſua à prædonibus, noctu præſertim graſſantibus, tutabantur.

Hiſtoria rerũ in vrbe Ferẽſi geſtarum.

An. 1595.

Nauarræus agit Pontifici gratias pro abſolutione.

Nauarræus Rex impetrata per Legatos (vt dictum eſt à ſummo Pontifice abſolutione) eidem Pontifici per Legatos & literas gratias egit, omnemq́; obedientiam Sedi Apoſtolicæ promiſit,

Inter Nauarræum & Sabaudum pax.

Quibus peractis, Idem Rex denuò bellum in Regem Hiſpaniarum, eiuſq́; ſubditos indixit. At cum Sabaudo aut inducias pepigiſſe, aut pacem iniiſſe fama tunc erat, his conditionibus: vt Rex omnes vrbes, oppida & arces Sabaudo hoc belli ciuilis tempore adempta reſtituat, Saluzenſiq́; Marchionatu cedat. Sabaudus viciſsim Regi 500000. coronatorum dependat. Interea Galli qui obſidioni Ferenſi pertinaciter inſiſtebant, Duce Mænio omnes torrentes fluuioſque ſub vrbem eum in modum obſtruxerunt, vt omnes vię publicæ, omnes ædes, armaria præſertim & Hypogæa inundarent aquis.

Maßilienſium ſtatus.

Maßilienſes adhuc Regis Nauarræi imperium detrectabant: cùm Caſſaultij Conſulatus in vltima electione prorogatus eſſet, populus Regis ſtatuam exuſſerunt, ſeuer oq́ue mandato cautum eſt, ne quis Regem Nauarræum pro Domino & Principe ſuo acceptaret. Poſt mandatum confeſtim duo Legati in Hiſpaniam miſſi ſunt, qui ſollicitarent Regem, vt Conditiones cum Cardinali pactas, ratas faceret atque confirmaret. Cæterùm Conſul in nouam munitionem Hiſpanicum præſidium induci noluit. Quamobrem Princeps Auriæ ſexcentos pedites Italos Geneuæ cóſcripſit, quos Ductore Carolo eius filio tribus inſtructis triremibus impoſitos Maſſiliam nauigare iuſſit. Alias quatuor triremes puluere ſulphureo, globis, omniq́; apparatu bellico oneratas idem Princeps Maſſiliam magna celeritate iam antè miſerat. Hiſpanus enim omnes curas cogitationesque ſuas in eo ponebat, vt hanc vrbem munitam & commodo loco ſitam ſuo ſubijceret imperio.

Depredationes in Belgio.

In Belgio propter hyemem, quæ alioquin mollis erat & multis æſtiuis caloribus temporata miſsis vtrinque in hyberna cohortibus, nihil hoc menſe Decembri actum eſt memorabile. A prædis tamen & excurſionibus auarus & inſolens miles non abſtinuit.

Confœderati Ruremundam tentant.

Confœderatorum milites autem 20. Decemb. Ruremundam in Gelria tentarũt. Suburbia primò occuparunt, deinde ſub auroram vrbem tribus locis alto ſilentio aggrediuntur. At cum procubitores ſtrepitum, fragoremque ſub mœnibus audirent, ad arma conclamarunt, ita reinfecta receptui canere coacti ſunt.

Dux Arſchotanus moritur.

Hoc eodem menſe Philippus Croius, Dux Arſcotanus Venetijs diem ſuum obijt. Princeps pacificus, pius, & Carolo V. eiusque filio Philippo in omnibus rebus dubijs fideliſsimus; cui in Ducatu Carolus Croyus, Princeps Chymaus, eius filius ſucceſsit.

Cameracenſes Præſidiarij tumultuantur.

Exſpectabatur hoc tempore quotidie in Belgio Cardinalis, & Archidux Auſtriæ Albertus, qui cum magna vi pecuniæ in Sabaudiam veniſſe dicebatur. Nam ærarium Regis Dorlantij & Cameraci obſidionibus exhauſtum erat, vt iam pecunia vnde militibus ſtipendia ſolui poſſent, deficere cœperit. Præſidiarij etiam Cameracenſes cum æs militare, aut exiguum, aut nullum acciperent, & inſtando nihil euincerent, tandem tumultu concitato minati ſunt vrbem diripere, niſi pecunia ſibi debita numeraretur. Fontanus authores comprehendi & ſtrangulari iuſſit, reliquorum animos aduentu Cardinalis pacauit.

Comitia in Haga Comitis.

Confœderati verò Hollandi, Zelandi, & alij Ordines Regi Hiſpan. aduerſantes, in Haga Comitis conuentum agebant, inter alia, paxné amplectenda eſſet, an bellum contra Regem continuandum, deliberantes: tandem concluſerunt, vt bellum aduerſus Regem continuaretur, & omnis de pace ſermo, tanquam patriæ pernicioſiſsimus, exploderetur. Cumq́ue hactenus apud eos fuerat conſuetudo, vt menſes militares ſeptem definerentur ſeptimanis: eamq́ue ob cauſam ſæpè inter Tribunos, militesq́ue gregarios, ipſum etiam Mauricium & Ordines, contentio orta eſſet, hoc conuentu communi Ordinum conſenſu decretum eſt, vt ſingulis 35. diebus menſtruum dependeretur.

Lanckhar capite truncatur.

Centurio quidam ex Iuliacenſi terra oriundus, homo famoſus, vitæ perditæ & ſceleratæ, cui à promiſsis fortaſſe crinibus, Lanckhar nomen, qui ſæpè à Confœderatis ad Regem, & à Rege ad confœderatos in bello hoc Belgico defecerat, omnibus in locis tota inferiori Germania è continuis eius depredationibus innotuerat. Hic tandem Belgium reliquit, & in Germaniam profectus, Eduardo Fortunato, Marchioni Badenſi militari ſe ſacramento obligauit. Is Pragam profecturus, huic homini Arcem ſuam Caſtellaunum in Hunotractu, prope Symmeren/commendauit, eiusq́ue loci Præfectum conſtituit. Reuerſo Praga Marchioni, Langharius Arcem aperire noluit, ſed illum excluſit, donec de ſtipendio, & pecunia Marchioni mutuo data, ſecurus redderetur. Tãdem verò Marchio per amica colloquia obtinuit. vt in Arcem reciperetur. Admiſſus Præfecto ſuo facinus iſtud exprobrauit. Quod etſi vultu ad vrbanitatem compoſito facere videretur, Langharius tamen animi quandam acerbitatem in Marchione animaduertit. Diſcedens itaque cum aliquibus ſuis complicibus, munitiſsimum quendam Arcis locum occupauit, ac contra vim omnem ſe tutatus eſt. Cum autem Marchio incolas eius loci conuocaſſet, locum oppugnauit, irrumpentes verò quidam coloni trucidati ſunt: donec perforato tecto,

vndequa-

An. 1596.

vndequaq; irruerent, omneſque tenebriones illos comprehenderent, è quibus Marchio Langhaerium ipſum & duos Nobiles 30. die Decemb. capitali ſupplicio ſuſtulit.

Excurſiones Gallorum & Hiſpanorum.

Ineunte anno 1596. poſtridie Calend. Ian. præſidiarij Peronenſes in agrum Bapalmenſem prædatum progreſsi: eorum 30. circiter trucidantur. Et ſub id tempus Hiſpani aliquot Dorlantio in hoſticum ad prædam excurrentes, ab Ambianenſibus capti 6. ſtrangulantur.

Mõdragonius moritur.

Quarto die Ian. obijt Chriſtophorus Mondragonius, Hiſpanus, Arcis Antvverpianæ Præfectus, veteranus militum Dux, multis prælijs clarus: qui iam inde ab aduentu Ducis Albani in Belgio omnibus expeditionibus interfuit, & vbique præclaram & fidelem Regi operam cum laude nauauit.

Dux de Feria & Paſtrana Cardinali ob. uiam proficiſcuntur.

Die huius menſis octauo, cum certis nuncijs allatum eſſet, Cardinalem cum Principe Auraico, in Burgundiam veniſſe, & iam in itinere eſſe, Luxenburgique quotidiè expectari, Duces de Feria & de Paſtrana cum inſigni Nobilium comitatu Bruxellis Luxenburgum profecti ſunt, vt Cardinalem ibidem exciperent. Quod cùm Rex Galliarum intellexiſſet, metuens ne hoſtes Regni ſui limitibus incommodarent, cum 250. equitibus, multiſque peditum centurijs in Burgundiam profectus eſt, vt eas oras tueretur. Omnis eius reliquus exercitus ad Feram vrbem conſidebat, quæ arctiſsima obſidione adhuc premebatur, cuiuſque deditio quotidiè à Gallis exſpectabatur, cùm ob annonæ defectum homines & iumenta fame morerentur. Cæterùm quia Galli aduenıente Cardinale aliquam rerum mutationem verebantur, caſtra ſua nouis aliquot Aquitanorum & Scotorum copijs, aliunde excitis munierunt. Interea Dux Guiſius, qui iam etiam Regis partes ſequebatur, cum multis equitum peditumque turmis in Prouinciam mittitur: vt eam Galliæ partem adminiſtraret, in qua adhuc nutabat Maſsilia, quam Conſul Caſſaultius Regi Hiſp. ſeruabat, quo per eoſdem dies Carolus Aurius cum aliquot inſtructiſsimis triremibus appulerat: ipſe quoq; in vrbem receptus erat, licet Claſsiarij non admitterentur, ſed in triremibus permanere iuberentur.

Archidux Albertus Luxenburgũ venit.

Diu ab Ordinibus Belgicis, Regis Hiſpa. obedientibus, expectatus, tandem Luxenburgum venit Cardinalis Albertus, Archidux Auſtriæ, Maximiliani Imperatoris II. filius, Gubernator Belgicarum Prouinciarum, nomine Philip. Regis deſignatus: vbi ei Nobilitas Belgica cum Fontano Comite profecta, 29. Ianu. magna cum reuerentia congratulata eſt. Huc quoque Erneſtus Bauarus, Elector Colonienſis cum Nobilitate Leodienſi aduolauit, cognatumq; ſuam honorificentiſsimè excepit. Cuius ſolennitatis atque lętitiæ particeps fuit Philippus Naſſouius, Princeps Auraicus ex captiuitate in patriam rediens. Eodem tempore, & hora vna, antequam Cardinalis Luxenburgum aduenıſſet, mortuus eſt Dux Paſtranus, filio Bruxellis relicto decennali.

Dux Paſtran. moritur.

Guiſius Maſsiliã obſidet.

Dum hæc in Belgio fiunt, Dux Guiſius iunior, ſub finem Ianuarij cum exercitu ſuo in agrũ Maſsilienſem venit: iam enim Eſpernonius Regi reconciliatus, ei adminiſtrationem Prouinciæ traditurus erat. Guiſius verò cum occupandæ Maſsiliæ ſpem nullam videret, Tolonam, quæ portus maris Liguſtici eſt, & Regi parebat, ſeceſſit, infirmiores enim erãt vires illius, quam vt à terra Maſsiliam obſidere poſſet, cùm mare Maſsilienſibus pateret, oppidaniſque Hiſpanos, quotieſcunque opus eſſet, è triremibus in vrbem admitterent. Erant & in mari triremes aliæ, quæ huc illuc oberrantes, vicinis locis plurimum incommodabant. Quarum Pyraticam vt prohiberent Galli, & ipſi naues aliquas inſtruxerunt. Maſsilienſibus verò frumentum, aliaque annona è Regno Neapolitano, Siciliaque aduehebatur. Nauarræus interim totus in hoc incumbebat, vt vrbem hanc ſuo imperio ſubijceret: ſed quaſcunque illis conditiones offerret, ne acciperent, Conſul Caſaultius impediebat.

Ordinum Hollãdiæ ad Principem Auraicum literæ.

Ordines Hollandiæ, eorumque confœderati, intellecto Principis Auraici ex Hiſpania aduentu, ſtatim gratulatorias ad ipſum literas miſerunt: in quarum initio ſignificant, quam gratũ ipſis fuerit audire, quod illuſtris eius Celſitudo poſt diuturnam & iniquã captiuitatem libertati tandem ſit reſtituta.

Ea enim in ſe patris eſſe merita, vt nec illius, nec filij vnquam immemores eſſe poſſint. Deinde exaggerant dolorem ſuum, quem ex eius captiuitate, in qua non tantum pueritiam, ſed & meliorem vitæ partem tranſegiſſet, concepiſſent: præſertim quoties cogitarent, hanc captiuitatem pro cauſa tam æqua illum perpeſſum eſſe. Porrò cùm hanc eius libertatem paucis illi ſuſpectam reddidiſſent, & non beneuolentiæ ſuorum hoſtium, ſed fraudi tribuiſſent, ad Patris laudes reuertuntur: in quibus præcipuam ponunt libertatem patriæ, tot laboribus & moleſtijs partam, & morte illius conſignatam. Tandem orant eum, vt in ſuas Prouincias non reuertatur, niſi animum mutet, & talem affectum, quali nunc eſſet, exuat: imò hoc rerum ſtatu omninò in confœderatas Prouincias non veniat, ſed potius oportunius tempus expectet. His ſe eum non tantũ velle admonitũ, ſed & optimos modos offerre, quib. hoc negotiũ conficiatur, ſecundum bonos mores, & conſuetudines à ſe, ſuiſq; vicinis conſtitutas, quibus cauetur, ne quis Confœderatorum Prouincias ingrediatur, ſine publica illorum fide & licentia.

An. 1596.

Reſponſum Principis ad Ordines.

Ad has literas Princeps ipſis Calendis Februa. Luxenburgo in hunc modum reſpondit. Se Ordinibus gratias agere, quod tantis votis & deſiderijs libertatẽ ſuam optauerint, & nunc conſecutam tãto cum gaudio exceperint: nec vnquam ſui memoriã in omnibus ſuis calamitatibus depoſuerint. Sibi ſemper tantum licuiſſe, vt beneuolentiam & ſtudium, quibus ipſos perpetuò proſecutus ſit, detegere & manifeſtare potuerit: quo tamẽ (vt inquit) hoſtilis quorundã veſtrorum de nobis cura, quam ex multis veſtrorum actionibus ſatis obſeruauimus, ſæpè impediuit. Quæ cùm ita ſe habeant, ſperamus nos huius libertatis modo & oportunitate ad veſtrã ſalutem, voluntatisque veſtræ ſatisfactionem (quantum licebit) vſuros, Ita vt nulla vobis vnquam detur querelarum occaſio. Quòd ſi eò res dirigi non poſſit, vt iuxta deſideria noſtra, vobis omninò non ſatisfiat, id tamen ſcietis, nihil nobis prius & antiquius eſſe, nullaque in re magis laborare, quam vt afflicta patria noſtra priſtino ſplendori, libertatique reſtituatur. Nihil etiam tentare voluimus, quod vobis, aut non approbetur, aut vtile futurum non ſit. Ea etiam nobis ſpes affulget, Deum non permiſſurum, vt alicuius obſequium & officium alio tendat, quam in ſalutarem tot calamitatum & periculorum veſtrorum finem, initiumque felicioris anni, ac diuturnæ per totum Belgium pacis. Tandem Deus Opt. Ter Maximus vobis eam largiatur gratiam, vt non tantum viam mandatorum eius curratis, ſed coronam etiam gloriæ, ſecundum laudabile propoſitum veſtrum conſequamini.

Excurſiones Gallorum in agrum Atrebatenſem.

Sub finem Ianuarij, dum Albertus Archidux, & Cardinalis Auſtriæ in Belgium aduentaret, equites Dorlantio & Bapalmis euocati, occurrere ipſi iubentur. Interim Galli, Calendis Febr. Atrebatum vſque excurrentes, inſidijs ad vetus & ſemirutum Templariorum Fanum poſitis, agricolas aliquot interceptos abduxerunt, grandi pecunia poſtea redimendos. Qui rurſus Nonis Februar. Hiſdinenſia ſuburbia incenderunt, in quibus infinitam frumẽti vim flammis corruperunt.

Albertus Bruxellas venit.

Albertus itaque tandem Luxenburgo cum Proceribus Belgicis & Hiſpanicis, cum nobilitate, & aliquot peditum, equitumq; millibus diſcendens, in Brabantiam ſeſe recepit, atque 11. die Febr. inter tertiam & quartam horam veſpertinam, vrbem Bruxellenſem hoc ordine ingreſſus eſt. Senatus illi ante portam Louanienſem claues obtulit: ingreſſus vrbem omnibus locis principalioribus arcus triumphales, magnis expenſis, maiori induſtria & artificio factos, habuit obuios. Nauis ingens, ſeu triremis, occultis rotis nauigabat; expanſis velis, remigibusque fretum circumfuſum pulſantibus, equitantem quaſi velificando ſequebatur. Theatra quoque pulcherrima erant extructa, & ante Palatium Regis Pyramis magnæ altitudinis erecta, in cuius faſtigio ſol mira luce radiebat. Omnia hæc varijs hiſtorijs, imaginibus, emblematibus, & inſcriptionibus, temporibus, patriæ ſtatui, & ipſius Serenitati conuenientibus erant exornata. Præcedebant tubicines, æneatoresq; & equitatus. Hunc ſequebatur Philippus Naſſouius, Princeps Auraicus, Comes Buranus: hunc alij multi Principes viri, quos tandem Cardinalis & Archidux Albertus, à ſiniſtris habens Comitem Fontanum, inſecutus eſt. Totius agminis huius dextrũ & ſiniſtrum latus ſtipabant ſatellites, miniſtri, & qui tædas ardentes gerebant Reipublicæ tribuli. Hoc ordine Princeps Palatium ingreſſus, ab omnibus patriæ Proceribus, Ordinibusque ſalutatus eſt.

Maſilienſis vrbis ſtatus.

Caſſaultius Conſul Maſilienſis, quem ſupra diximus vrbem plus offerenti vendere conſtituiſſe, Legatos in Hiſpaniam ad Regem miſerat, vt quæ eſſet Regis liberalitas, & quid ſibi, quid ſocijs offerre velit, cognoſcerent. Legati auditi cum opulenta ſpe domum remiſſi ſunt: Suam ſcilicet Maieſtatem plus tribuere velle, quam ipſi ſperare poſſent: è contrario Galliarum, Rex Conſuli chartas puras miſiſſe dicitur, quibus ipſe conditiones, quas vellet, inſcriberet, Rex eas ratas haberet. Dum ſic dubius hæret Conſul, dum lupum auribus tenet, & cui parti ſe credat, ignorat: Guiſius ſubinde ad mœnia procurrit, agens, ferensque omnia, & damna plurima ciuibus inſerens. Ciues partim Gallorum deprædationibus, excurſionibusque fatigati, partim Hiſpanorum odio incitati, & à Conſule, & ab Hiſpanorum Rege animo cœperunt eſſe alieniores. Non potuit hoc latêre Conſulem, neque tamen eo permoueri potuit, vt inſtitutum cum Rege Hiſpaniarum negotium maturaret. adeò auaritia & cupiditas mentem & oculos eius excæcauerant. Interea creuit numerus eorum, qui Gallis potius, quam Hiſpanis parere malebant. Conſulis auctoritas cœpit labefactari, nouæ fiunt conſpirationes, quæ tandem hunc exitum habuerunt.

Maſilia Regi Galliarum recuperatur.

Erat in vrbe quidam Centurio, ſeu Capitaneus, vnius Conſulis Caſſaultij familiaris, & alterius Vegierij cognatus. Huic portarum cuſtodia erat concredita. At ille nunquam inſtitutum cum Hiſpanis commercium probauerat. Optimates itaque nonnulli, qui Hiſpanicum nomen oderant, cum eo paciſcuntur, vt aduenientes Guiſij milites (quo cum & ipſi prius egerant) in vrbem exciperet: Caſſaultium verò, omnesque illius ſocios, & Hiſpanorum amicos, aut trucidarent, aut vrbe pellerent.

Conuentum inter ipſos eſt, dies dictus 16. Febr. ad quem ducẽti equi Guiſiani, ſinguli duos portantes viros armatos, adſunt: & ad portam vſque celerrimè procurrunt. Quod cum illi, qui

erant

An. 1596.

erant in munitione B. Virginis (quam Noſtra Damam nominant) conſpexiſſent, aliquot maiora tormenta in illos intorſerunt. Centurio, cuius mentionem fecimus, mox ad ædes Caſſaultij contendit, ei hoſtem adeſſe nunciat. Feſtinat is ad portas, vt eas occludat.

Caſſaultius cũ filio Maßilienſ. confoditur.

Hic à Centurione confoditur; quo interfecto Guiſiani in vrbem admittuntur: qui, licet ab his qui aduerſæ factionis erant, & ab Hiſpanis, munitoria loca occuparentur, ope tamen ciuium aliorum, vrbem ipſam cum omnibus munitionibus internis ſuæ poteſtatis fecerunt. Hiſpanos omnes, & qui illorum factionis erant trucidati, ſeptendecim ex primarijs capti, Italis verò parcitum eſt. Circa veſperam ipſe Dux Guiſius, cum quatuor peditum millibus in vrbem venit.

Auriæ Princeps. quomodo euaſerit.

Tanta hæc omnia celeritate ac trepidatione acta ſunt, vt Auriæ Princeps vix triremes portu educere, & ſuos in eas recipere potuerit. Quinimò quidem aſſerunt eum ſex millia paſſum pedibus confeciſſe, priuſquam ad triremes peruenerit. Duæ quoque triremes illius, priuſquam ab vrbe abduci potuerunt, aliquot machinis ictæ, non ſine damno enauigarunt. Cùm in mare Liguſticum veniſſet Aurius, obuias habuit quaſdam triremes, ex Hiſpanijs venientes, quibus præter tormenta, bellicumque apparatum & commeatum, etiam pacta inter Conſulem & Regem pecunia aduehi dicebatur. Nihil enim illi adhuc depenſum erat, ideoque traditio vrbis differebatur; Hiſpanus namque Gallici Conſulis perfidiam metuebat. Has igitur triremes Aurius in Hiſpanias redire iuſsit.

Recuperata, vt diximus, vrbe filius Caſſaultij & Vegierij arcem B. Virgines munitã, & omni apparatu bellico commeatuque ad tres vt minimum menſes inſtructam adhuc tenebant. Sed metuentes ſe deſertum iri, nec quemquam ipſis ſubſidia laturum, certis conditionibus tandem arcem dediderunt, & Regi Galliarum reconciliati ſunt.

Archiepiſcop. Cameracenſis Ludouicus Barlamontius moritur.

Hoc menſe Februar. Ludouicus Barlamontius, Archiepiſcopus Cameracenſis, iam tandem poſt diuturnum exilium dignitati ac diocœſi reſtitutus, cùm vix totos menſes quatuor ea quiete vſus eſſet, diem obijt. In cuius locum electus eſt D. Ioannes Saracenus, Abbas diui Vedaſti apud Atrebates, qui ante aliquot annos à Rege Hiſpaniarum in ſui ſanctioris ſtatus Belgici Senatum adſcitus erat.

Nauarræus Nobilitatem conuocat.

Eodem quoque tempore, Nauarræus Guiſium venit, quo Eſpernonium vocauit, & Condæum, nobilitatem quoque Picardię, Cathelaunicam, Normandicam & Comitatus Bolonienſis adeſſe mandauit. Edicto quoque cauit, ne quis ſub pœna capitis, aurum & argentum, factum aut infectum, à Regno exportet. fama enim erat, deprehenſum, exiguo tempore plus quam quadrageſies centena aureorum millia, extra Regnum in varias Prouincias elata eſſe.

Albertus pacē offert Hollandis.

Albertus Auſtriacus, ad Belgij adminiſtrationem ſe conuertens, ad vtrumq; vt videbatur, nimirum bellum vel pacem, paratus, literas ad Mauricium Naſſouium & alios miſit, quibus cauſam aduentus ſui ſignificabat, ſe nimirum à Maieſtate Regia in has Prouincias miſſum, vt omnes controuerſias componeret, pacem & tranquillitatem poſtliminio Belgis reſtitueret, diuturnum bellum aboleret. Petere igitur nunc vt oſtendant ſe pacis ſtudioſos, & mittant aut decernant, qui cum ſuis de pace colloquantur.

Similes literas ad eoſdem ſcripſit Buranus, Princeps Auriacus, offerens ſe in hoc negotio interlocutorem & mediatorem. Sed illi pacis tractationem (vt hactenus) exploſerũt. Cardinalis ſuo officio ſe ſatisfeciſſe ratus, reiecto & ipſe pacis conſilio, ad bellum ſe parauit.

Buranus cupit cũ fratre aut ſorore colloqui.

Auraicus tamen, ſeu Buranus, ab Ordinibus flagitaſſe dicitur, vt publica eorum fide in Hollandiam venire, & cum fratre Mauricio colloqui poſſet, at negatum illi eſſe. Petijſſe etiam cum Germana ſorore ſua, Comitis Hohenloenſis coniuge in Hollandia ſermonem conferre; & hoc recuſatum eſſe: conceſſumque tamen fertur, vt ſi vellet, Montes ad Znmam concederet: eò ſororem venturam.

Belli initia ſub Cardinali Alberto.

Alberto itaque bellum auſpicaturo, à Gallis initium ſumendum eſſe cõſultum videbatur: ij enim (vt iam ſæpè diximus) Feram Veromandiæ vrbem valido Hiſpanorum præſidio munitam iam quintum menſem obſidebant: in quam commeatus difficillimè (cuius penuria laborabant obſeſsi) importari poterat; tum ob munitiones pluribus locis ab hoſtibus excitatas, tum etiam, quod Fera ſit Fano S. Quintini, Perona, Hano, & alijs arcibus vndique cincta, è quibus erumpentes Galli hoſtium iter remorari facile poterant.

Ferenſi̇ cõmeatum aduehere conatur Cardinalis.

At Albertus obſeſsis ſubuenire cupiens, negotium illud Georgio Baſtæ, veterano militum Ductori delegauit: qui abſque mora decem ſelectorum equitum turmas ad pontem Rachium, in agro Duacenſi 12. die Martij conuenire iuſsit, cum quibus eodem die poſt meridiem Caſtellum Veromãdiæ oppidum, à Fontano anno ſuperiore Gallis ademptũ, contendit, quod noctu magno ſilentio cum omni equitatu ſubijt. Poſtridie oppidi portas aperiri vetuit, veritus ne ſuum conſilium ad hoſtes emanaret. Deinde ſuis equitatus Præfectis, & Ducibus omnibus ad ſe conuocatis exponit, quid ſibi ab Archiduce fuerit iniunctum: & quam longũ & periculoſum ipſis iter eſſet ingrediendum, vtpotè ab hoſtibus vndique circumſeſſum. Quantum referat Feram commeatu ſubleuari proponit; denique ad explorandos & confirmandos eorum animos,

egregia

An. 1596. egregia & ardua facinora non ſine præſentibus periculis fieri contendit.

His auditis, Præfecti omnes ſuam operam polliciti, equos conſcendunt, & eodem die 13. Mart. hora à meridie quarta, itineri ſe committunt, ſingulis equitibus certum frumẽti pondus, & funiculorum ſclopetariorum torquem geſtantibus. Somona fluuio, apud Farnaquenſe Monaſterium, nocte iam ingruente traiecto, atque Fanum S. Quintini inde prætergreſſi, ad Traverſium vicum nocte intempeſta peruenerunt; in quo Heluetiorum aliquot erant cohortes: quibus relictis, cum iam Feræ appetente luce appropinquarent, iubet Baſta Gabrielem Rodrigues cum prima acie præcedere: ipſo cum reliquo agmine ſubſequente.

Ferenſib. non nihil commeatus advehitur.

Ad quem accepto iam ſigno abſque mora Aluarus Oſorius, præſidiariorũ Præfectus, multis ſcaphis, ad eam rem prius præparatis, Fera eſt egreſſus, quibus commeatum excepit, atque intra muros intulit: Gallis interea in caſtris ad arma conclamantibus, Baſta retroceſsit ocyus, & cum ab exploratoribus didiciſſet, Nauarræum cum octingentis equitibus apud Fanum S. Quintini in inſidijs eſſe, mutato conſilio diuerſum iter ingreſſus, in agrum Cameracenſem deſideratis nonnullis, redijt.

Cardinalis Auſtriacus Valencenas proficiſcitur.

Archidux poſtquam Feræ præſidiarios nouo commeatu recreatos intellexit, rebus omnib. iam ad bellum præparatis, copias vniuerſas, quæ quindecim peditum, & tribus equitum millibus, ſupra quingentos conſtare dicebantur, in agrum Valencenenſem conuenire iuſsit. Ipſe autem cum Philippo Naſſouio, Principe Auraico, & omni Nobilitate Bruxella egreſſus, venit Valencenas pridie Calendas Aprilis, qui mox rectè Faram cũ vniuerſo exercitu ad obſidionem ſoluendam iturus putabatur. Quod ſuſpicatus Nauarræus, auxi ijs celeriter vndi[illegible]ue contractis, ad nouem peditum, & tria equitum millia cõfecerat: cum quibus hoſtem in caſtris, quæ mirum in modum communierat, exſpectaturus videbatur. At Caletum iter inſtituit, vt poſtea dicetur.

Edictum Ordinum Confœderatorum Belgij.

Hollandi, aliarumque Prouinciarum ipſis Confœderatarum Ordines, vt Rempubl. quam hactenus formârant ac inſtituerant, adhuc magis ſtabilirent, 4. di[illegible] Aprilis nouum [illegible]um publicarunt, contra eos, qui temerè in aduerſæ factionis Prouincias & vrbes proficiſcuntur, [illegible] ex illis in ſuas ingrediuntur: item contra Ieſuitas, contra eos qui in Academijs quibu[illegible]m Regi Hiſpaniarum ſubiectis liberalibus diſciplinis dant operam, & contra hos, qui ſub iuramento d[illegible] fenſionis Romanæ Religionis promotionis titulos adepti ſunt.

Et quidem primò aiunt, ſe intellexiſſe cum licentia & publicæ fidei literis, hactenus cauſa negotiationis & mercaturæ datis, multas in Prouincias Hiſpanico Imperio ſubiectas proficiſci, & inde ad Confœderatas reuerti, & ſub illo prætextu multa pernicioſa conſilia agi & conſtitui, multa quoſdam ad detrimentum ſuarum Prouinciarum moliri: decreuerunt itaque, ne quis cuiuſcunque ſexus aut qualitatis duorum ſubſequentium menſium ſpati[illegible] vrbibus aut agris Prouinciarum confœderatarum in Prouincias, vrbes, aut loca ab Hiſpanis, aut eo[illegible]m ſocijs in Belgio occupata, aut quæ in Belgio Hiſpanico, aut ſociorum imperio ſubiecta ſunt, parent, aut illud agnoſcant, directè aut indirectè proficiſcatur: niſi ab Ordinibus, aut earundem Prouinciarum Senatu ſanctiore, ſub nomine Ordinum: vel à Mauricio, vel VVilhelmo Naſſouio ſub eorum nomine nouas denuò publicæ fidei literas impetrauerit, ſubſignatas à quodam è Collegio Ordinum, aut Senatus illorum, ſi ab illis fuerint impetratæ, & ab aliquo eorum Graphiario aut Secretario ſubſcriptas. Si verò à Mauritio aut VVilhelmo Comitibus obtentæ fuerint, ab ipſis ſubſignabuntur, & ab aliquo ipſorum Secretario ſubſcribentur. Statuerunt etiam, ne huiuſmodi literæ concedantur, niſi prævia rerum cognitione, & volũtate Magiſtratuum, aut Præfectorum eius loci, in quo qui eas requirit habitat, cuius & in literis fiet mẽtio. Qui ſecus fecerit, trecentis Carolinis mulctetur, & ſecundum qualitatem cauſæ puniatur: ad cuius cognitionem vt perueniatur, delinquens torturæ ſubijciatur, vt quid cum hoſtibus egerit confiteatur. Interdixerunt omnibus & ſingulis poſt duorum menſium illorum expirationem, ex hoſtium locis, aut per ea in confœderatas Prouincias venire, abſque ſimilibus literis de nouo impetra[illegible]: in quibus nomen, cognomen, profeſsio, conditio, officium (ſi quo fungatur) exprimetur: breuiter etiam quæ ſint eius negotia, & vbi cupiat ea expedire, & quamdiù in iſtis Prouincijs exiſtimet ſe permanſurum. In primò, ad quem ingreſſurus peruenerit, loco ſecretarium accedet, aduentum ſuum ſignificabit, & in literarum dorſo curabit annotari: qui contrauenerit, vt hoſtis tractetur. Præterea, vt nemo cuiuſcunque ordinis, qualitatis & conditionis ſit, poſt ſex menſes proximas in aliqua vrbe aut loco Imperio hoſti ſubiecto inueniatur, moretur, aut cõuerſetur, abſque huiuſmodi noua licentia impetrata: qui aliter fecerit, hoſtis habeatur. Prohibuerunt denique omnibus Confœderatarum Prouinciarum ſubditis, ne quis verbis, factis, ſcriptis, aut internuncijs communicet, agat, mittat, aut recipiat ab hoſtibus, aut cum hoſtibus, vel eorum Imperio ſubiectis, quicquam quod ad negotia ſtatus & conſtitutionis Prouinciarum, membrorum, & ciuitatum earundem pertinet: qui deliquerit, capite & fortunis punietur.

Cõtra Patres ſocietatis Ieſu.

Ad Ieſuitas quod attinet, hæc ſtatuerunt: vt omnes fautores & adhærentes pernicioſi & ſangui-

An. 1596.

ſanguinariæ ſectæ Ieſuiticæ Confœderatis prouincijs penitus excludantur, ijſque aditus omnis præcludatur: decretum eſt, ne quis eiuſdem ſectæ, aut apud illius Profeſſores modò ſtudijs dans operam, ſiue ſit indigena iſtarum Prouinciarum, ſiue alienigena, In Confœderatas Prouincias ſiue mari, ſiue terra irrepat, ſub pœna hoſtilitatis & capitis ſupplicio, etiamſi publicæ fidei literis munitus aduenerit. Prætерea, vt proximo bimeſtri ex his Prouinciis exeant, nec in eas, durante præſenti bello reuertantur, omnes, qui ſunt eiuſdem ſectæ: niſi prædicto ſpatio Magiſtratũ, aut ſedis ſuæ Præfectum acceſſerit, eiq; per omnia, & In omnibus ſatisfecerit, & Regis Hiſp. imperio expreſſo iureiurando renunciauerit.

Delinquens vt ſupra plectetur. Adhæc, vt omnes & ſinguli ſui ſubditi caueant, ne poſt huius Edicti promulgationem aliquam ſcholam Ieſuiticam in Belgio, aut extra illud ſtudiorum cauſa frequentent, ſub pœna vt perpetuis temporibus officiorum publicorum in ſuis Prouincijs declarentur incapaces: & ſingulis menſibus, quamdiu ſcholam iſtam acceſſerint, centum Carolinos dependant: cuius mulctæ ſolutio petetur ex bonis eorum, quæ in his Prouincijs habent: aut ſi nondum propter ætatem habuerint, ex bonis parentum aut tutorum: ſi ipſi vnde ſumenda ſit non indicauerint, niſi fortaſsis pueri, contra notoriam voluntatem parentum aut tutorum ſuorum, in huiuſmodi ſcholis permanſerint: quo caſu neq; parentibus, neq; tutoribus vllam pecuniam ad iſtorum puerorum ſuſtentationem mittere, aut ſubminiſtrare per ſe, aut per alios licebit: niſi prædictam pœnam & mulctam velint incurrere. Indulgent interim liberis ſuorum ſubditorum, qui modo apud Ieſuitas litteris incumbunt, & proximo trimeſtro ſpatio ab illis diſcedunt, vt hac pœna immunes habeantur.

Cõtra eos, qui ſtudent in Academijs Regi Hiſp. ſubditis.

De Academijs verò decreuerunt, ne quis Confœderatarum Prouinciarum incola vel ſubditus, Louanij, Duaci, Dolæ, aut in quacunque alia Academia, Regi Hiſpaniarum ſubiecta ſtudeat. Si quis id auſus fuerit, quotannis mulctam mille Carolinorum committet. Præcipientes etiam qui in dictis Academijs ſunt, vt proximo ſemeſtri ſpatio ijs decedant, ſub pœna eadem: cuius executio ad eundem modum fiet, quo illorum, qui ad Ieſuitas ſe litteris imbuendos contulerunt.

In promotos ſub iuramento Catholicæ Religionis.

In eos denique, qui cum iuramento defenſionis fidei Catholicæ promotionis titulo inſigniuntur, hæc pœna conſtituta eſt, vt in poſterum ad nullas dignitates, officia aut miniſteria publica in Prouincijs Confœderatis aſſumantur: quicunq; poſt ſex menſes proximos ſub iuramento Romani erroris & ſuperſtitionis defendendæ promouebuntur: & vt hi, qui iam huiuſmodi promotionem conſecuti ſunt, aut 6. menſibus proximis conſequentur, & iam ad officia admiſſi ſunt, aut admittentur, prius inſtabunt, vt ab huiuſmodi iureiurando abſoluantur, eius loco iuramentum fidelitatis in patriam præſtent, & Regis Hiſpaniarum imperium abiurent. Huiuſmodi autem iuramenti abſolutio & noui exactió fiet coram iudice loci, cui ad vtrumque authoritas & plena poteſtas confertur. Si non comparuerint, & huic edicto non ſatisfecerint, dicto officio fungi non poterunt, quod (ſi per commiſsionem collatum fuerit) de facto erit impetrabile.

Mandant denique omnibus & ſingulis, qui ſub eodem iuramento promoti ſunt, aut poſtea promouebuntur, & ſedis ſuæ locum in Prouincijs Confœderatis delegerunt, aut in poſterũ deligent, primo poſt promulgationem huius edicti menſe coram Magiſtratu, ſub quo viuere conſtituerunt, comparere, abſolutionem huius iuramenti flagitare, & nouum fidelitatis reddere. Qui non paruerint, dictis Prouincijs excedere tenebuntur: quod niſi primo menſe fecerint, quinquaginta Carolinis mulctabuntur, ſecundo centum: ſi verò ante finẽ menſis tertij in Confœderatorum Prouincijs adhuc deprehendantur, in perpetui exilij pœnam ipſo facto incident. Hactenus verba Edicti.

Cardinalis Caletenſibus bellum parat.

Interim in Belgio omnium animi erant erecti, exſpectantes quid Cardinalis eſſet moliturus. Metuebant vrbi Bredanæ Hollandi, eamque miſſo cum maiori præſidio commeatu & apparatu bellico munierunt. Metuebant, Galli non minus obſidione Ferenſi, ad quam etiam (vt diximus) cum maioribus copijs venerat Nauarræus. At Albertus præter Gallorum omnium exſpectationem Caletum, quod & Caleſiam hodie appellant (Iccius portus, & Geſoriacum antiquis eſt) ex improuiſo inuadere meditans, hoc ſtratagemate vſus eſt. Ducem Arſchotanum & Georgium Baſtam cum Barone Auxio, & alijs belli ducibus, in Caſtellum Cameracenſe cum quatuor equitum, peditumque millibus tranſmiſit, qui Gallos Feram obſidentes ambiguo metu diſtinerent. Sed & eodem tempore Ambroſium Landrianum cum turmis aliquot equitum leuis armaturæ Montrolium ſumma celeritate contendere præcipit, tanquam ad eam vrbem obſidendam, Deinde Rhoſnium 5. Aprilis cum prima acie Audomarum verſus præmittit. Ipſe cum tota mole exercitus ex Arteſia ſubſequitur: quem mox Auguſtinus Mexia Cameraco egreſſus, & Atrebatum 7. April. prætergreſſus, cum 17. ſignis peditum, & 8. maioribus tormentis ſecutus eſt.

Porrò Ronæus cum 300. equitibus & peditum 5000. in agrum Caletanum Idibus Aprilis tanto ſilentio peruenit, vt prius adeſſe conſpiceretur, quam aduentare crederetur, non ſine Caleten-

An. 1596. letenſium ciuium, præſidiariorumque metu & trepidatione, qui nihil minus quam ab hoſte obſidionem, Fera etiam periclitante exſpectabant.

Turris Riſſebania occupatur.

At Ronæus perterritis inſtandum ratus, Niuleium pontem occupauit, & abſque mora validam turrim Riſſebaniam vulgo dictam, portui adiacentem in poteſtatem redegit, quam extemplo militibus & tormentis maioribus communiuit, ne hoſtium nauibus in portum pateret ingreſſus.

Vrbs Caletenſis obſidetur.

Albertus audita turris iſtius expugnatione, in quam maximũ ad victoriam conſequendam inerat momentum, Ronæo ſeſe coniunxit, & copijs diſpoſitis, Caletum terra & mari obſidere cœpit. Comitem Biæum cum Grugonio & D. Ludouico Riſſebaniam turrim, & portum tutari iuſsit. Littora verò quæ Grauelingam ſpectant, cuſtodienda commiſit Mendozæ, Bourlottio, Teuſichio Germano, & Comiti Boſſutio, qui cohortibus Atrebatis præerat. Ipſe verò cum robore exercitus in continenti apud Fanum Petri cum Principe Auraico, Auguſtino Mexia, Freſinlo, Comite Sorano, & alijs Ducibus conſedit.

Nauarræus Caletenſibus ſubſidium mittit.

Interea Nauarræus inopino nuncio perculſus, relicta exercitus parte ad cõtinuandam Feræ obſidionem, ſumma celeritate cum equitatu & copijs pedeſtribus Bononiam contendit, miſsiſque in omnes partes nuncijs, opem Anglorum & Hollandorum, ſollicitauit. Campagnolam verò Bononiæ Gubernatorem, & Moncaurelium veteranos Duces cum militum ſubſidio Caletum miſit, qui ſcaphis vecti, in vrbem incolumes peruaſerunt.

Suburbia Caletenſia expugnantur.

Decreuerat Albertus eam vrbis partem oppugnare, quæ portum & mare ſpectabat, quod murus ibi infirmior tormentorum pilis facile ſubuerteretur. Id autem, vt cõmodius perficere poſſet, ſuburbia portui adiacentia opere & militibus communita 15. Apr. poſtridie Reſurrectionis Domini, adortus expugnauit.

Oppugnatur ipſa vrbs.

Deinde nihil cunctandum ratus, die Mercurij 17. Aprilis, Ferijs Paſchalibus, ſub Auroram vrbem tormentis diuerberare cœpit, quibus ingenti mox facta murorum ruina, ciues metu perculſi, primò dierum octo, deinde 24. horarum inducias poſtularunt quibus rei[illegible]is, rurſus tormenta immani fragore diſploduntur.

Caletum deditur.

Sed ciues rebus ſuis diffidentes clamore edito de vrbis deditione maturè tranſegerunt: quibus Albertus vrbe dedita, vitam fortunaſque pollicitus fore incolumes, tormenta omnia tradere, & arma deponere iuſsit: conceſſa interim poteſtate, vel in vrbe remanendi, vel in arcem ſe recipiendi, donec ſex dierum induciæ effluerent: intra quos niſi Nauarræus ipſis ferret ſuppetias, arcem dederent.

His acceptis conditionibus, confeſtim ciues, priuſquam Hiſpanorum & Belgarum cohortes in vrbem admitterentur, ad vnum penè omnes in arcem confugerunt, domoſque vacuas reliquerunt victoribus occupandas: qui mox compoſito ordine vrbem ingreſſi, tormenta eo conuexerunt.

Noua ſubſidia obſeſsis miſſa.

Nauarræus à Campagnola, qui arce clàm exceſſerat, certior factus quanto in diſcrimine obſeſsi verſarentur, eundem cum ducentis militibus remiſit in Arcem, qui etiam per medios hoſtes peruenit, ciuibuſque perſuaſit Anglorum & Hollandorum naues aduenturas.

Arx Caletenſis expugnatur.

Aderat iam vltimus induciarum dies, atque tormenta omnia contra arcem ad oppugnationem erant præparata, cum obſeſsi Arcis deditionem recuſantes, nocte ea, quæ expugnationem præceſsit, tormentorum frequentibus pilis militum Hiſpanorum & Belgarum ſtationes cœperunt impetere. At luce exorta, tanto tormentorum impetu, & fragore Arcis mœnia, Alberti iuſſu proſtrata ſunt, vt eodem die 24. Aprilis, milites Hiſpani & Belgæ antè meridiem per murorum ruinas arcem cæſis plurimis ex propugnatoribus, expugnarent.

Qui occiſi & capti.

Cæſus eſt Vidoſſanius Caleſiæ Gubernator, vna cum Præfecto Vigilum, & plus minus octingentis, tum militibus, tum ciuibus. Campagnola viuus in hoſtium poteſtatem venit. Capti etiam ſunt aliquot milites, qui ex Arcis mœnibus in foſſas maturè ſeſe præcipites dederunt. Mulieribus, pueris, & pleriſque ciuium, qui abiectis armis in locum quendam inermes conuenerant, parcitum.

At Nauarræus, qui emlnus cum Hollandis & Anglis hoſtium victoriam ſpectarat, Bononia relicta Ambianum ſeſe contulit, vt eam vrbem cum finitimis arcibus ſua præſentia confirmaret. Validum autẽ præſidium Bononiæ, Montrolio, Ardæ, & cæteris locis, quo Albertus cum victore exercitu iturus putabatur, impoſuit. Naues quoque Anglicæ cum Hollandicis domum redierunt.

Caleti ſiue Caleſiæ vrbis deſcriptio.

Eſt autem Caleſia, ſiue Caletum, Caletium populorum in Gallia Belgica nauale. Itium à Strabone, Geſoriacum à Ptolomæo dictum, continenti Britanniæ, vel Angliæ 30. millibus paſſuum, ſeu 330. ſtadijs, quæ 13. milliaria noſtratia conficiunt, diſtans. ibiq; traiectus in Angliam eſt breuiſsimus. Itium (vt quidam exiſtimant) ab itando dictum, quod frequenter illac iretur ab his, qui vltro citroque in Angliam commearent. Portus itaque eſt antiquiſsimus & commodiſsimus, è quo Iulius Cæſar, vti in ſuis refert Commentarijs, in Angliam transfretauit. Huic

ſucce-

An. 1596.

ſuccedentibus temporibus, oppidum eſt adiectum, quod Comes Bononienſis Philippus, S. Lodoici Regis Patruus (teſte P. Aemilio) an. 1227. muniuit, & fortiſsimis mœnibus cinxit. Manſit autem in fide Gallorum vſque ad annum 1346. quo tempore Eduardi III. Regis Anglorum auſpicijs longa vndecim menſium obſidione tandem ſubactum eſt. Poſtea verò à Philippo Burgundionum Duce fruſtra tentatum, in Anglorum poteſtate 200. plus minus annos permanſit. Qui illud nouis propugnaculis, muris firmioribus, & latioribus foſsis, munierũt. Loci alioquin natura, vt terra vliginoſa, & paludibus inacceſſa ſitum, ſatis ſuperque munitum. Tandem anno 1558. à Gallis Duce Franciſco Guiſio recuperatum eſt. Et nunc poſt reuolutum octo & triginta annorum ſpatium Alberti Auſtriaci auſpicijs, in Hiſpanorum poteſtatem venit.

In arcis expugnatione à parte Hiſpanorum cecidit Ioannes Manartius, Adriani Noyellæ, vrbis Atrebatium Gubernatoris Legatus.

Hollandorum excurſio in Brabantiam.

Hollandi capto Caleto, domum regreſsi, magno numero ſub Aprilis finem in Brabantiam militaribus præſidijs vacuam excurrentes, VVauriam inter Bruxellas, & Namurcum pagum celebrem Parcenſemque Abbatiam, in agro ſuburbano Louanienſi, cum multis alijs vicis & Pagis exuſſerunt, ac tandem ingenti præda onuſti, cum magna captiuorum turba ſeſe receperunt.

Ardam obſidet Albertus.

Caleto ita fœliciter expugnato, Archidux Auſtriæ Nonis Maij, relicto Caleti valido militum præſidio, Ardam oppidum ſitu opereque munitiſsimum obſidere cœpit: quod Nauarræus paulò antè obſidium Comiti Belinio, Carolo Ramburio, Monlucio & alijs Ducibus, cum duobus peditum equitumque millibus tutandum commiſerat: qui crebrò erumpentes, cum hoſte manus conſeruerunt, magnam ipſi damnum inferentes. Suburbana loca foſsis, vallo & aggere diligenter cõmuniuerant, è quibus tela in obſidentes ſine intermiſsione contorquebant: vrbis portis interea per totum obſidionis tempus, noctu diuque, vt hoſti illuderent patentibus. At Borlutius militum Ductor, ſuburbanas munitiones Alberti iuſſu aggreſſus, multis ſuorum vulneribus expugnauit. Ipſe etiam inter primos vulneratur, & mox Audomarum ad vulnus curandum conceſsit.

Galli eruptionem faciunt.

Galli verò rurſus 19. Maij, ex vrbe magno numero ex improuiſo erumpentes, in armatas Antonij Coquellij, fortiſsimi militis (qui ante annos aliquot obſidione Steenvvicẽſi inclaruit) cohortes magno impetu irruerunt, plurimosque occiderunt; tandemque etiam quibuſdam ex ſuis deſideratis, inter quos Moulucius, cum quodam Aquitano, impigro militum Præfecto occubuit, in vrbem redierunt. Cùm autem ſuorum numerum aſsiduo minui, hoſtemque dirutis iam murorũ pinnis, omnia quæ ad oppugnationẽ neceſſaria præparari viderent, nec tam ſubitò auxilia à Nauarræo exſpectarent, communicata re cum ciuibus, Legatum quendam ex vrbe in Caſtra ad Cardinalem emiſerunt, poſtulatis aliquot dierum inducijs. Verùm Alberto reſpondente, deditionem abſque vlla mora eſſe faciendam, ſi rebus ſuis conſultum vellent, re infecta diſceſſum eſt.

Arda deditur Cardinali Alberto.

Poſtridiè exorta luce, Albertus decreta oppugnatione vniuerſum exercitũ arma corripere iubet. Sed Galli priuſquam tormentis murus feriretur, nupera Caletenſi clade forte perterriti, ſub horam octauam matutinam, his conditionibus deditionem fecerunt: Præſidiarij cum ſuis armis, explicatis ſignis, tympanorum ſtrepitu & impedimentis ijs, quæ exportare poſſent, diſcederent: ab omni interim Eccleſiaſtica ſuppellectile abſtinerent, eorum infirmi & vulnerati curribus impoſiti abducerentur. Liberum eſſet vnicuique cuiuſcunque ſit conditionis, in vrbe manere, hac lege, vt iuramentum fidelitatis præſtet Regi Hiſpaniarum. Eodem itaque die 23. Maij, ipſis aſcenſionis Domini ferijs, ſub horam tertiam pomeridianam Arda cum armis & impedimentis egreſsi, numero plus minus mille ducenti ad Montem Hulinium contenderunt. Ex obſidentibus circiter quadringenti perierunt.

Fera deditur Nauarræo.

Porrò dum Albertus cum exercitu in hac obſidione hæret, Fera iam à Gallis ſeptimũ menſem obſeſſa, deditionem Nauarræo facit. Adulto enim iam Vere, poſtquam per totum Brumæ tempus vrbem Nauarræus obſederat, obſeſsi poſt abſumptum omnem penè cõmeatum, quem Georgius Baſta ſuperiore Martio ipſis aduexerat, de vrbis deditione cum Nauarræo 16. Maij. agere cœperunt: quo cum in has conditiones deſcenſum.

Conditiones quibus Fera dedita.

1. Seneſchallus Montlimarius cum Aluaro Oſorio, Præſidiariorum præfecto, reliquisq; tum Ducibus, tum milliitbus intra ſenos dies Fera diſcedant, vexillis explicatis, tubisque canentibus, cum armis & impedimentis: ad hæc cum magno tormento æneo, quod Gallicis inſignibus notatum non erat: ſed Carolo quondam V. Cæſari à Gallis ademptum dicebatur. 2. Ne tenerentur milites æs alienum in oppido contractum diſſoluere. 3. Liberum ſit, ciuibus aut diſcedere cum militibus, aut in vrbe remanere. 4. Qui in vrbe manebunt, in verba Nauarræi iurent; quibus poſtea non ſit fraudi, arma iuſſu Montlimarij in Marchionem Menelæum ſumpſiſſe, eumque in iſto tumultu direptis ædibus oppreſsiſſe. 5. Quæcunque Montlimarius de tributis & vectigalibus bello durante conſtituerit, ea Nauarræus rata habeat.

An. 1596.

His vltro citroque acceptis conditionibus, datiſque obſidibus, emiſſus eſt ex vrbe Iacobus Carlegus Hiſpanus, qui 100. ſclopetarijs equitibus præerat. Is Atrebatū 18. Maij prætergreſſus, in caſtra ad Ardam poſita contendit, Albertum eius rei certiorem facturus. Qui conditiones iſtas cum probaſſet, Montlimarius & Oſorius cum cæteris ducibus & militibus (vt pactū fuerat) 22. Maij egreſsi, in agrum Cameracenſem conceſſerunt: qui toto obſidionis tempore plurimū negotij Gallis exhibuerant, inedia, rerumque omnium penuria dedere ſe coacti.

Cùm Regina Angliæ capto Caleto, hoſtem ſuis litoribus incumbentem, quaſi in conſpectu haberet, metueretque ne ex portu hoc cōmodiſsimo aliquando ab Hiſpano inuaderetur, re plenius deliberata conſultius duxit eſſe è ſuo Regno bellum, & belli calamitates in hoſtium agros transferre, & apparatus bellicos in portubus Hiſpaniæ iam paratos, vel ad bellum inferendum parandos, conſumere & deuaſtare, quam domi in viſceribus Regni hoſtes exſpectare: multoq; fore glorioſius caſtra Anglicana Hiſpaniæ mœnibus immimere, quam Anglos vel vallum hoſtium è mœnibus ſuis videre, vel externos milites muros ſcandentes propellere.

Claßis Anglicana preparatur.

Cùm de expeditione conueniſſet, maturandum eſſe ſtatuerunt, ne hoſtibus copias cogendi, exercitus conſcribendi, claſſem inſtruendi, & præſidia locis maritimis conferendi daretur opportunitas. Nec mora vndiq; ad bellum acclamatum, militum numeri complentur: quicunque arma ferre poſſent, belloque eſſent idonei, extranei preſertim quæruntur, claſsis omnis apparatur, arma capere & copias cogere cœperunt. Conſules & Præfecti exercitus & Claſsis deſignati ſunt, Robertus Comes Eſſexiæ, & Carolus Havvartus, Baro Eſſingamus, qui intercedēte Regia auctoritate, antequam claſſem è Portu ducerent, cauſas huius expeditionis Gallicè, Anglicè, Belgicè, Hiſpanicè, Latinè & Italicè conſcriptas, typiſque excuſas diuulgarunt.

Reſcriptum Archithalaßi & Præfectorum Claßis Anglicanæ.

Sciſcilicet varijs è locis admonitos, Regem Hiſpaniarum maximam inſtruere claſſem, eamque adhuc quotidie, & viris & armis, & nauibus augere, vt Reginæ Prouincias hoſtiliter inuadat & obruat: quomodo & anno 1588. dum pacis compoſitio agitatur, tentatum fuit maioribus quidem viribus quam vnquam ſua ætate factum fuerat, ſed Dei bonitate & ſingulari nobilitatis Anglicanæ, ſubditorumque aliorum virtute & fortitudine eandem Claſſem, eodem tempore partim pugna & incenſis nauibus abactam, partim tempeſtatibus obrutam eſſe. Quia verò Regina certa & ſecura ſit, nec dubitet quin ſibi cum omnibus Regibus, Principibusq; arctiſsima ſit amicitia, vno Rege Hiſpaniar. excepto, qui ante multos annos diuerſis actibus hoſtem ſe declarauit, non tantum illius perſonæ, ſed & populi & Regni illius, nulla etiam à Regina iniuria accepta, aut cauſa hoſtilitatis data. Nos, aiunt, Comes & Admiralius omnibus ſignificamus, ſeuerum nos mandatum à ſua Maieſtate accepiſſe, ne cuiquam in hac noſtra expeditione noceamus, cuiuſcunque nationis ſit, præterquam natiuis Hiſpanicarum Regis ſubditis, & alijs externis hominibus, qui dicto Regi milites, naues, tormenta bellica, commeatum, aliumque apparatum bellicum ad Reginam opprimendam ſuppeditent. Cui mandato nos ſatisfacturos decreuimus.

Quare omnibus & ſingulis, qui in hac claſſe noſtra ſunt, præcipimus, & ſerio mandauimus, hoc ipſum graui ſupplicio obſeruare. Vt autem omnis controuerſia tollatur, quæ incidere poſſet, cum bis qui non ſunt ſub Imperio Regis Hiſpaniarum: nos tamen manifeſtos opitulatores, & fautores eiuſdem Regis terra mariue ad Reginæ Prouincias inuadendam interpretamur, mentem noſtram latius declaramus; Oramus igitur in nomine Domini, & ſerio mandamus omnibus, qui Regis Hiſpaniarum natiui ſubditi non ſunt, & tamen ei ſuppetias nauibus, commeatu & apparatu bellico feriunt, vt cum ſuis nauibus & auxilijs ex omnibus Hiſpaniæ & Luſitaniæ portubus diſcedant, ſocietatemque & militiam in Claſſe eiuſdem Regis deſerant, inque propriam patriam reuertantur: aut ſi ipſis placuerit, ad noſtram Claſſem veniant.

Id ſi fecerint, promittimus illis nomine & authoritate ſupremæ Reginæ noſtræ omnem ſecuritatem perſonarum & fortunarum ipſorum. Pollicemur nos eos habituros & defenſuros, vt amicos, permiſſuros inſuper, vt omnes illorum naues & merces, ſiue eæ à Rege Hiſpaniarum fuerint detentæ, aut in eius obſequium & vſum expenſæ, ſiue ab Anglis fuerint interceptæ, liberè diſcedant, aut apud nos pro ſuo arbitrio maneant: modo vt amicos, non vt hoſtes Reginæ aut noſtros ſe declarauerint. Quod ſi quis huic Reginæ mandato non paruerit, & noſtram tam fauorabilem promiſsionem pertinaciter, contumaciterque contempſerit, nec operam dare voluerit, vt huic tam æquæ petitioni, qua ipſius bono & libertati cauetur, ſatisfaciat; nobis iure belli permiſſum erit talem contumacem apprehendere: & vt manifeſtum Regis Hiſpaniarum ſocium, auxiliatoremque ad Reginam vi oppugnandam, eamque noua perſecutione exagitandam pro hoſte publico habere & tractare.

Quod ſi interea detrimentum aliquot à noſtra claſſe acceperit, nullam in poſterum iuſtam quærelarum habebit cauſſam: nec ipſis Principes & Dominos ſuos ſollicitare ſaserit, vt à nobis reſtitutionem aut mulctam pro ea exigant.

Hæc

Hæc illius ſcripti ſumma eſt, quod tamen cum titulo parum conuenire videtur; cùm in eo vix vna cauſa hoſtilitatis indictæ, aut expeditionis ſuſceptę manifeſtè exprimatur. Diſtribuerunt autem ſcriptum illud per omnes Hiſpaniæ, Portugalliæ, & alios Regi ſubiectos portus, ne quis cauſam ignorantiæ prætendat.

Cùm iam tempus naues cóſcendendi appropinquaret, conuocatis Tribunis & Centurionibus ſingulis ſingulę naues conſignantur, commeatus diſtribuitur; & Douero, alijsq; è portubus Pleimoutham contendunt. Ibi Præfecti milites in terram exponunt, exercitum perluſtrant, inſtruunt tyrones, reficiunt omnes. Exercitus in acies diuiditur, ſuis vnaquæque ſe continebat ſtationibus. Vbi caſtra metati eſſent, tyrones milites, qui tum primum merere ſtipendia cœperant, docentur cum hoſte congredi, receptui canere, per turmas hinc inde crebrò concurrere, decurrere, de integro inire bellum, locum tenere, imperium facere, iuſſa exequi, ſeq; in orbem colligere, cuneum facere, & Phalangem: ſequi ſigna, ne ſine imperio in hoſtes tenderent, nè pulſi loco cederent, & vt in acie quiſque agnoſceret ordines ſuos. Militibus ita aliquot dies exercitatis fœlicior ventus ſpirare cœpit.

Claßis è portu diſcedit.

Architalaſſi ſumma feſtinatione pœna capitis claſſico omnibus edixerunt, naues conſcendere, easque è portu educere, & velis paſſis in altum claſſis prouehitur. Quæ quot nauibus Anglicis, quot Scoticis, & Hollandicis conſtiterit, & quis eius ſucceſſus fuerit, quomodo reuerſa ſit, paulò pòſt commemorabimus.

Occupatis vrbibus prædictis Caletenſi & Ardreſia, Cardinalis ſimulabat ſe Bredanam ciuitatem vel Montē ad Zomam (in quibus, vt ferebatur, ſuos habebat proditores) obſidere velle, vt præſidiarios ex oppido Hulſtenſi eliceret. Quod cum non ſuccederet, Summus Præfectus *la Bourlotte* 10. Iulij. 2000. pedites in terram expoſuit, qui in aggere quodam Munimentū quoddam nominatum, die kleine Rape/ oder Baurenſchantz/ occuparunt: duo ibidem inuenientes tormenta bellica. Ita in agrum Hulſtenſem, S. Paulus Polder nuncupatum, facili negotio penetrarunt.

Hulſt à Cardinale obſidetur

Hic aſsiduè cum præſidiarijs ipſis erat cóſerenda manus, biduoq; pane carebant, donec Ronæus è Brabantia cum 6000. peditibus adueniens, eos liberaret, idq; non ſine magno periculo. Nam ob continuam ex propugnaculo, vulgò die grote Rape/ tormentorū emiſsionem, accidebat, vt ex quinque ſcaphis vel nauiculis hoſtium, plerunque tres colliderentur, & demergerentur. Idem fiebat ex nauibus Hollandorum & Zelandorum, & munimento, das Moerfort/ appellato.

Ronæus ſuis periclitantib. ſubuenit.

Hoſtem cum iam tranſiuiſſet, aſsiduè confligere oportebat, nam abſq; intermiſsione præſidiarij erūpentes ipſum impetebant, & laceſſebant. Confeſtim itaque, vt poterat ſeſe muniebat in Pomario quodam, loco excelſiori. Occupauit quoq; propius oppidum ædes quaſdā, eaſdem muniēs. Multi vt ipſi hoſtes fatebatur, ex ſuis amiſit: ſolo biduo 2000. inter quos 12. Capitaneos, ipſum etiam Præfectum Tiſtellngium, qui mortuus Antvverpiam deportatus, ibi ſepultus eſt. Conabatur equites eo deducere, ſed hi periculum præſens cernentes ſequi noluerunt. 14. Iulij Cardinalis in perſona fuit in Propugnaculo Auſtriaco & Blommenſi, dans ordinem, inſtansq; vt tormenta intempeſta nocte tranſueherentur. Inde Bruxellas profectus eſt, Sacramentum, vt vocatur miraculorum, viſitandi cauſa.

Præſidiarij frequenter erumpunt.

Tiſlingius cū multis alijs Centurionib. & militibus occumbit.

Inſumma multis copijs collectis, ijsque nullo modo parcens, foſſas volgo Trencheen/ inter Oppidum & Munimentum, die Morſchantz dictum, vt hoc ab illo ſepararet 19. Iulij occupauit.

In his foſsis erant tria ſigna militum, inter quos Nobilis quidam Admiralij Iuſtini Legatus, Romanū facinus edens, hoſti tam diù reſtitit, vt ſaltem 16. milites ſecum haberet, tandem concidit inter mortuos, reſpirans tamen paulò pòſt euaſit, acceptis 40. vulneribus, Middelburgum curandi cauſa delatus eſt.

Naſſouiorum cuiuſdam virtus.

Foſsis itaque expugnatis, Munimentum illud à paludibus nomen habens, die Morſchantz/ tormentis acriter verberatum eſt, quod (non obſtante Comes Solmenſis iam paratus eſſet, non ſolum ab aſſultu & oppugnatione liberare, ſed etiam hoſtem rurſus ex prædictis foſsis eijcere atque expellere) deditione 20. Iulij occupatum eſt. Hac oportunitate in Polderum Hulſtenſem, vel S. Pauli, vbi caſtra locata erant, omnia quibus indigebant facili negotio adduci poterāt. Prius enim nullo alio potu vtebantur, quam aqua paluſtri, paniſque vnus vendebatur 30. ſtuf. quod in oppido tribus emi poterat.

Munimentum quoddā Hiſpanis deditur.

Quotidie eruptiones fiebant, præſertim autem 25. Iulij, præſidiarij in hoſtium foſſas erumpentes, ex ijs circiter 400. trucidarunt, ereptiſque tribus ſignis militaribus, in oppidum regreſſi ſunt, atque ſigna illa muris impoſuerunt. 27. Iulij, Tubicen 28. Præfectos ſiue Centuriones repetendi & quærendi cauſa ad oppidum miſſus eſt, ſed duo tantum reperti ſunt, cæteri occiſi erant.

Præſidiarij erumpētes plurimos trucidant.

Conabatur Cardinalis viam, qua ad Propugnaculū Naſſouianum perueniri poſſet facere, ſed Zephyro continuo flante, foueæ aqua repletæ ſunt.

An. 1596.

Præſidiariorũ Hulſtenſiũ triumphus, ob victoriã Anglorum in Hiſpania.

Penultimo & vltimo Iul. Oppidani incenſis ignibus triumpharunt, dimiſeruntq́; quendam e captiuis, qui in caſtris nunciaret id fieri, ob victoriam Gaditanam, hoc eſt occupationem vrbis & portus Calctani in Hiſpania.

Excellentia Sua, Comes Mauricius, ſumma diligentia & aſsiduè hinc inde commeans, omnibus rebus ſtudioſè prouidebat, paratus in perſona Oppidum contra hoſtem defendere, verùm Comes Solmenſis illius loci Gubernator, promittebat ſe cum præſidiarijs ſuis ad vltimum vitę ſpiritum rellitunum.

Mauricij ſumma diligentia in cõſeruando oppido Hulſtenſi.

Cum paulò antè de occupato portu Caletenſi (quod durante hoc obſidio Hulſtenſi accidit) mentionem fecerimus, latius victoriam hanc proſequemur.

Claſsis Anglicana quid effecerit.

Pugna inter Claſſem Hiſp. & Anglicanã huiusq; victoria.

Hiſpani ſe Anglis dedunt.

Claſsis Anglicana, quam ſuperius portu egreſſam eſſe diximus, 28. Iulij, In ipſo diluculo in conſpectum portus Calctani in Andaluzia veniens, repperit ibi in acie Inſtructa Claſſem Hiſpanicam, quæ conſtabat 24. Galeris. 4. Galionibus, Naue vna grandi, nomine S. Philippo, 800. vaſorum, inſtructa 80. tormentis metallicis, præterea quatuor Pataſſas, quarum ſingulæ ſedecim eiuſmodi tormentis munitę erant, iacebantq; inter Galeras prędictas forma ſemilunari.

Quo viſo Admiralius Anglicus magno impetu & furore nauem Admiraliam Hiſpanicam adortus eſt: quæ ſe fortiter contra hunc defendebat, quemadmodũ & contra aliam nauem Prætoriam Anglicanæ Claſsis, ſed concepto igne, & tertia vice ab Anglis oppugnata, nauis hæc Philippica ſubacta, & capta eſt cum omni ſuo apparatu bellico & militibus. Reliquæ naues parum reſtiterunt, ſed ſe dediderunt, quod tamen ipſis non profuit, quod Angli nimium in Hiſpanos, Italoſq́; eſſent exacerbati, ob amiſsionem quorundam ex ſuis, primo aduentu. Ex Galeris tres fuga euaſerunt, tres incendio abſumptæ ſunt, 18. autem in Anglorum poteſtatem peruenerunt, qui ſeruos ſeu Sclauos ferreis catenis alligatos liberarunt atq; dimiſerunt. His adiunctas Galeones quoque ſuperarunt.

Angli quoque capiunt naues mercatorias in portu Caletenſi.

Præterea ceperunt in Portu Caletenſi 6. naues varijs mercibus onuſtas, quæ Indiam verſus nauigaturæ erant: ſimiliter duas alias naues 150. tormentis metallacis oneratas, atque Liſſebonam ituras.

Pontem occupant Angli.

29. Iunij Angli Pontem Caletanum continentem Andaluziæ iungentem, occuparunt, in quo Nobiles quoſdam Hiſp. cum ſuis copijs fugarunt atq; occiderunt.

Caletũ vi expugnatur ab Anglis.

Inſequenti die Caletum, vulgò Caliz Malis, vi expugnarunt, vbi præſidiariorum maximam partem trucidarunt, vrbemque penitus deripientes incenderunt, ſola domus, in qua hoſpitabatur Ludouicus Guntherus, Comes Naſſouius, in ſui perpetuam memoriam illæſa & ſalua permanſit.

Trepidatio in Hiſpania.

Hinc tanta in vicinis oppidis exorta eſt trepidatio, vt omes tam Eccleſiaſtici quam ſeculares, relictis omnibus aufugerint: inprimis quoque S. Lucar, ita vt ſi paucæ ſolummodo naues eò veniſſent, vrbe potiti fuiſſent. Vbi in hoc tumultu clàm euaſit nauta quidã Hollandicus, qui ne arreſtaretur, metuebat, cùm pridie antè ipſi 12. Muſquetas, & omnem puluerem ſulphureum abſtuliſſent.

Rota, Portus S. Mariæ, & S. Lucar ab Anglis expugnantur.

Poſtridiè & die ſequenti, nimirum 1. & 2. Iulij occuparunt Rotam, Portum S. Mariæ, quas cum omnibus ſuis nauibus flammis conſumpſerunt. Paulò pôſt ceperunt S. Lucar, vbi arcem, in quam pleriq; eius loci Nobiles & ditiores ſe ſaluandi gratia receperant 5. dierum obſidione, & oppugnatione ad deditionem coegerunt.

Angli naues Hiſp. ex India redeuntes intercipiunt.

Accidit eodem tempore, vt 18. naues Hiſpanicæ, ex India prætioſiſsimis mercibus onuſtæ, redeuntes, ſolito more, eorum quæ acciderant ignaræ, Portum Caletenſem intrare vellent: inopinatò igitur & præter ſpem in manus Anglorum deuenerunt.

Hollandi Admiralij virtus.

In pugna hac nauali inter alios fortiter ſe Hollandicarum nautum Præfectus generalis ſiue Admiralius geſsit, vt ab Anglis maximam promeruerit & conſecutus ſit laudem. Ita iam ſecundò Claſsis Hiſp. ab Anglis diſsipata, & porſus euerſa eſt. Quę obiter adijcere voluimus, nunc narrationem noſtram de obſidio Hulſtenſi proſequentes.

Hulſtenſium eruptio.

Hulſtenſium Præſidiariorum, cum ob impedimentum Propugnaculi Naſſouiani ipſis aditus occludi non poſſet) numerus cotidie ex Zelandia ſuppleri ac augeri poterat. Quare ſæpius in hoſtium caſtra eruptiones faciebant, plurimoſq́ue trucidabant, adeò vt vix mortuos ſepeliendi tempus hoſtibus darent. Antvverpiæ, Liræ, Mechliniæ, omnia Zenodochia & Noſcomia vulneratis & ægrotis militibus implebantur.

Cardinal. pertinacia in oppugnando Hulſtenſi.

Nihilominus Cardinalis in obſidione pertinaciter perſiſtebat, ferioque rem tentabat. Tormentis igitur in Propugnaculum quoddam extra oppidum directis, poſtquam 2. Auguſti tota die iſtud vehementer concuſsiſſet, oppugnare iubet: amiſsis vtrinq; multis, Hiſp. retrocedere coacti ſunt.

Ronæus Gallus occiditur.

Inter alios Ronæo Gallo, viro apud Cardinalem magnæ auctoritatis & Caſtrorum ſummo Præfecto, in tentorio ſuo ſedenti & ſcribenti, caput globo è ciuitate emiſſo ablatum eſt: cuius ſinus Bruxellas delatum, & ſepulturæ mandatum eſt.

Auguſti die ſexto, Hiſpani aliud Propugnaculum ſubſtrato & incenſo puluere euertunt, in quo 40. milites ex præſidiarijs perierunt, cæteri in oppidum recedebant. Conabantur Hiſpani eò tormenta attrahere, locumque hunc rurſus munire, atque inde oppidi vallum, muroſque vehementius tormentis ſuis quatere: ſed tanta vi præſidiarij reſtiterunt, vt id perficere non potuerint. *An. 1596.*

Tandem autem cùm indefatigabili labore, & ſumma ſtrenuitate ac fortitudine contra maximam hoſtis potentiam & aſſultus ſe defendiſſent, oppidumque pluribus in locis, vt ferebatur ſuffoſſum eſſet, Comes Solmenſis 16. colloquium poſtulauit, cui Cardinalis annuit. Deputati itaque ſunt die ſequenti ab oppidanis, dictus Comes Solmenſis, eius loci Gubernator, Erneſtus Caſimirus, Comes Naſſouius, & Comes Egmondanus, cum alijs quibuſdam Officialibus militaribus, qui ſequentibus conditionibus oppidum dediderunt. *Hulſtenſes ſe dedunt.*

1. Ipſe Comes, cum omnibus Tribunis militaribus & Centurionibus, ac militibus liberè & ſecurè exeant terra vel mari cum vexillis explicatis, tubarum tympanorumq; clangore & ſonitu, fomitibus incenſis, globulos in ore tenentes, cum equis, curribus, nauibus, armis & impedimentis omnibus: qui terra diſcedere cupiant, ad loca tuta deducantur, currusq; ſi quibus indigeant, ſub fideiuſsione reſtitutionis, ijs ſubminiſtrentur. *Conditiones deditionis.*
2. E contrariò Comes Solmenſis Oppidum & Propugnaculum Naſſonianũ tradat in manus Regis Hiſpa. quam primum naues (quas Comes bona fide, & ſtatim atque poterit procurabit) aduenerint.
3. Interea Marchio Treuiſanus cum aliquot militibus Hiſpanis, ſtationes in vallo deiecto habeat, non tamen vlterius cum ſuis pergat, quamdiù Præſidiarij in oppido manebunt, adque maiorem ſecuritam ſeſe Comes Soranus, & dictis Marchio Treuiſanus loco obſidum liſtent.
4. Captiui vtrinque durante obſidione capti, cuiuſcunque ſint qualitatis vel conditionis, qui de lytro nondum tranſigerunt, liberè dimittantur, ſolutis tamen prius expenſis pro menſa.
5. Omnibus ciuibus & incolis, abſque vlla differentia licitum erit cum omni ſuppellectili, bonisque mobilibus, terra mariue exire, ac ſpatio vnius anni, cætera bona immobilia, vel etiam mobilia vendere, aut quouis modo alienare, quo effluxo liberum eis quoque erit ea bona per alios adminiſtrare, modo in locis nulli parti addictis commorentur atque habitent.
6. Qui autem in oppido manere cupiunt, ij liberè abſque vlla inquiſitione quietè & pacificè viuant, omnibusque bonis ac fortunis ſuis, tam intra, quam extra oppidũ, etiam in locis Regiæ Maieſtati ſubiectis vtantur, fruantur.
7. His omnium quæ hactenus facta vel perpetrata ſunt, perpetua ſit Amniſtia & obliuio, nec in poſterum ijs vlla eorum nõmine (modo ſecundum conditiones hac contractas, ac vt fideles ſubditos Regis decet, ſe gerant) fiat moleſtatio, ſed ipſis antiquæ leges, conſuetudines, ac priuilegia inuiolata conſeruentur.
8. Exules & ciues autem, qui durante obſidione, ex oppido receſſerunt, cum vxoribus, liberisque rurſus redire poterunt, inque poſſeſsionem omnium bonorum reſtituentur, & ſub his pactis comprehendentur. Acta tranſactaque in caſtris Hulſtenſibus 18. Auguſt. an. 1596.

Ita oppidum hoc multis vtrinque cæſis & amiſsis, in Regis poteſtatem bonis, his atque honeſtiſsimis conditionibus deuenit, quamuis multi arbitrentur, Comitem prædictum oppidum diutiùs defendere potuiſſe, præſertim cum præſidiarij ad id eſſent paratiſsimi. Quamobrem Ordines Confederati deditionem hanc, & maximè Comes Mauricius, vt fertur, iniquiſsimo tulerunt animo, & Solmenſem Hagam Comitis redeuntem, vix ſalutatione dignati ſunt.

Cardinalis inde exercitus parte, in Brabantiam dimiſſa 24. Auguſti, Antvverpiam venit, vbi maxima cum pompa, triumphoque à Senatu populoque exceptus eſt. *Cardinalis Antwerpiam venit.*

Initio Septemb. Claſsis Anglica, Hollandorum quoque & Zelandorum nauis opimis prædis onuſtæ, ex Hiſpania redierunt. *Claſsis Anglicana redeunt.*

In Gallia, Rex Comitia (quod Peſtis Pariſijs graſſaretur) apud Fanum Mori indixerat, quo etiam venerat Legatus Apoſtolicus. Nobilium quorundam Legati ratificationem Edicti in Ianuario promulgati poſtulabant, vicisſim omnem operam & auxilium, tam militibus, quam pecunia, promptè offerebant. *Comitia Gallicana.*

In Vngaria Cæſarei 3. Septemb. vi expugnabant vrbem arcemque Hatvvanenſem, omnesque (paucis exceptis & vita donatis) mares, & fœminas, infantes quoque nullius ætatis reſpectu trucidabant. Hanc ipſi rurſus munire ſtatuerant, tamen poſt mutato conſilio, mandatoque Archiducis Maximiliani, certis de cauſis 7. 8. & 9. eiuſdem menſis incendio conſumpta, & prorſus diruta, exercitusque 10. VVayziam vſque deductus eſt. Cui 12. ex Tranſiluania aliquot mille equites & pedites ſe iunxerunt. *Chriſtiani expugnant Hatuuan.*

Cùm autem Regia Sua Maieſtas, ex certis nuncijs didiciſſet, hoſtem Agriam in ſuperiori

An. 1596. Vngaria obſidere velle, D. VVilhelmum Terskiom, cum aliquot Muſquetarijs, & ſelectis equitibus VValonicis, ſufficientique commeatu, & apparatu bellico eo ablegauit, qui etiam præter quinque inſignia Comitis à Turri, in vrbem aduenit.

Turcæ obſidēt Agriam.

His vix ingreſsis, nimirum 20. Septembris, Turcarum Imperator, firmiſsimam illam Arcem & vrbem, vnde aditus in Tranſiluaniam, Bohemiam, Morauiam, Sileſiamq; patebat, obſidione cinxit, eamque ſibi dedi 25. eiuſdem blandiſsimis verbis, maximisque promiſsionibus poſtulauit.

Agrienſem vrbem Chriſtiani incendunt.

Die inſeqnenti, Præſidiarij vrbem quod eſſet amplior, & ob continuas oppugnationes diù defendi non poſſet, incenderunt, & ſe in arcem receperunt. Turcæ ſpe prædę in eam irruerunt, & quaſdam ædes ab incendio ſeruarunt.

Vigeſimoſeptimo Sept. iterum deditio poſtulata eſt, additis minis niſi ſubitò facerent, crudelius cum ipſis, quam Hattuvvanis, actum iri. Ea denegata, Turcarum Imper. oppugnationi acriter inſtitit, atque ipſemet continuò obequitans, ſuos ad operas impellebat, & 4. Octobris arcem oppugnauit, at magno ſuorum iactura repulſus eſt.

Agria deditur Turcis.

Tandem cum plurimos egiſſet cuniculos, præſidiariorumque multi perijſſent, nec vlla ſpes eſſet liberationis, vel longioris defenſionis, cum Turcis in colloquium deſcenſum eſt, ac Arx proh dolor magno Chriſtianorum detrimento, deditione in immanis hoſtis poteſtatem deuenit. Tribuni militares, & centuriones omnes, videlicet Iohannes Iacobus Comes à Turri, D. VVilhelmus Tertzkius, D. Nicari Paul, Gubernator Agrienſis capti, & ex præſidiarijs multi ob Hattuanam ſæuitiam miſerè trucidati ſunt.

Capti.

Regia Sua Maieſtas, Maximilianus, triſti hoc nuncio accepto, aperto marte & prælio cum hoſte decertare ſtatuebat: cum exercitu itaque (qui 60000. tam equitibus, quam peditibus conſtabat) Agriam verſus (vbi Turcarum Imper. adhuc hærebat) produxit.

Prælium inter Chriſtianos & Turcas.

Cùm in conſpectum hoſtis veniſſent Chriſtiani, 26. Octobr. acie inſtructa, illum præſtolabantur. Hic initio leuibus velitationibus certatum, tandem autem ad plenariam pugnam deuentum eſt; in qua Chriſtiani ſuperiores fuerunt, & aliquot millibus Turcarum cæſis, eos in fugam coegerunt, ſumma omnium conſternatione & trepidatione, ita etiam vt caſtra deſererent.

Chriſtiani victores vincuntur.

Dum verò illis ſpoliandis eſſent intenti, hoſtis ſuis rurſus in ordinem coactis, quoſdam in caſtris ex inopinato obruit, qui relicta præda, aufugerunt, & cæteris temerè fugiendi anſam præbuerunt. Hinc talis orta eſt confuſio, vt turpi fuga vno ferè momento totus diſsiparetur exercitus Chriſtianus, omnisq; apparatus bellicus in manus hoſtis deueniret. Ipſe Maximilianus paucis comitatus 28. Octobr. Caſchouiam venit. Hoc modo primò fœliciter incæpta victoria, infœliciter deſijt.

Comitia Rothomagenſia.

De Comitijs Gallicis ſuperius mentionem fecimus, denuò menſe Nouembri, Rex omnes Regni Ordines Rothomagum conuocauit, vbi Nobilitatem Gallicam 4. Nouembr. ipſemet ſequentibus ferè verbis allocutus eſt.

Oratio Regis Galliæ.

Si animus mihi eſſet aliquam oſtendere eloquentiam, egregiam aliquam longamque edidiciſſem orationem, quam vobis recitarem memoriter, cum decora quadam grauitate, atque authoritate. Sed, domini mei, duos ſolum deſidero Titulos, tales nimirum, vt appeller Liberator & Reſtaurator huius Status. Quo vt perueniam vos huc vocaui, vt ſcitis, veſtris ſumptibus, quemadmodū & ego meis proprijs huc veni. Cùm Deus ad Coronam hanc me vocaſſet, Galliā non ſolū ruinatam, at ferè planè perditam amiſſamq; Gallis reperi. Diuino autem auxilio, precibus fidelium meorum ſubditorum, qui arma non tractant, virtute & fortitudine Nobilitatis meæ, (de qua non excipio Principes huius Regni) laboribus operaque mea, eam à ruina ſua ſeruaui. Eſtote mearum fortunarum participes, amate mecum ſubditos meos, iam ſecundò, vt feciſtis, primò. Non vos vocaui, quemadmodum fecerunt Deceſſores mei, vt eorum voluntate approbaretis. Sed vt veſtra audiam, ſequarque conſilia, breuiter, vt me veſtræ tutelæ, inque veſtras tradam atque committam manus. Summoperè deſiderans, Regio titulo, hos duos, quos dixi, adijcere. Cætera latius ex Cancellario meo intelligetis.

Reformatorū petitio.

In his comitijs, Eccleſiæ reformatæ poſtulabant, liberum ſuæ Religionis exercitium per totum Regnum Galliæ, acceſſumque ad omnia officia, etiam ad Parlamenta, econtra vitam fortunasque ſuas Regi offerentes.

Concluſiones Comitiorum Rothomagenſium.

Quoad controuerſiam itaque duarum Religionum in Parlamento Pariſienſi concludebantur articuli ſequentes.

1. Hæreticum relapſum, & nominatim à Sancta ſede excommunicatum, non perdere ius Coronæ. 2. Eundem eſſe Regem legitimum, datum & ordinatum à Deo. 3. Eccleſiam eum hoc iure priuare non poſſe: nec etiam Status, nec generaliter Principes ſuis dignitatib. & ſucceſsione regni cuiuſcunq; hæreſeos criminis cauſa. 4. Nec ſubditos ab obedientia & fidelitate ipſis debita. 5. Huiuſmodi ſententijs reſiſtendum, neq; eas obligare conſcientiam. 6. Non oportere

inquiri

An. 1596.

inquiri in Actiones, vel conſcientiam Principis. 7. Legi Salicæ, non poſſe modum conſtitui per Religionem Chriſtianam, vt cogatur Rex eſſe Catholicus. 8. Hæreticum per gratiam diuinam eſſe Chriſtianum. 9. Non licere reſiſtere Principi hæretico. 10. Regem Catholicum duas poſſe permitterè Religiones in ſuo Regno. 11. Non debere punire hæreticos, neq; vi cogi vt fiant Catholici. 12. Orandum etiam pro excommunicatis tam viuis, quam mortuis, publiceq; in Eccleſijs, adq; id ſint obſtricti Eccleſiaſtici ſub pœna diſcedendi è regno. 13. Confeſſiones poſſe reuelari Iuſtitiæ cauſa.

Iam ad res Belgicas reuertamur. Mauricius Comes Naſſouius, cum diuerſis nuncijs certior eſſet factus, Cardinalem Auſtriacum aliquid hac hyeme in præiudicium Confœderatarum Prouinciarum vel vi, vel dolo, fraudeque conari, incommodis his maturè præueniendum duxit.

Cardinalis colligit exercitũ

Collegerat hunc in finem Cardinalis quatuor Legiones peditum, vnam Neapolitanorum ſub Marchione Treuiſano, inter quos erant quingenti circiter Officiales, ex alijs cohortibus exauctoratis. Alteram Germanorum, ſub Comite à Sultz, alia Legione germanica ſuppleta. Duas alias Legiones VValonum, ſub Præfectis Borlotto & Coquelio, cuius in locum ſurrogatus erat D. Hachicourtius. Hæ duæ Legiones in obſidione Hulſtenſi vehementer fuerant diminutæ, verùm à menſe Septembri huc vſque ſuppletæ erant. Prætera ſecum habebant quinque turmas equitum, ſub Nicolao Baſta, Don Ioan de Cordua, Alonzo Dragon, Grobendonckio, & Guſmanno. His omnibus imperabat Comes Varraſius, Dominus Balanſonius, cui plures Cohortes Hiſpanicas, aliarumque Nationum, tam peditum, quàm equitum, additis neceſſarijs quibuſcunque, ſeſe iungere Cardinalis iuſſerat. Caſtra ſua locauerant Turnhauti in Campinia.

Mauricius igitur, Comes Naſſouius in hoc totus erat, vt hoſtem à ſuæ gubernationis finibus arceret, eoque maximè vt à ſua parte in confirmationem nuperrimè inter Regias Maieſt. Galliæ nimirum, & Angliæ, & Prouincias vnitas initi fœderis, facinus aliqnod inſigne ederet. Occurrebant autem magnæ difficultates, tum ob temporis incommoditatem, quod eſſet in media Bruma, aer valdè inconſtans, nunc ad gelu, nunc pluuiam inclinatus, tum etiam, qnod milites ex locis limitaneis, & ad triginta milliaria inter ſe diſtantibus, ſecretò non poſſent conuocari.

Mauricius ſimul ter clã copias aliquot colligit.

His tamen non obſtantibus rem tentandam iudicabat. Certo itaq; die in Montibus S. Gertrudis adeſſe iubet 6000 tam equitum quam peditum, eò etiam tormentis quibuſdam & alijs rebus neceſſarijs tranſmiſsis. Cùm Excel. Suæ optimè cognitum eſſet multum intereſſe, num hæc expeditio per ipſum vel alium fieret, decreuit 22. Ian. in perſona ad Montes Gertrudis proficiſci, indeque cum copijs illis, duabus dimidiatis Canonibus, alijſque tormentis campeſtribus ſumma diligentia, nocte dieque progredi, vt Hoſtem Turnhauti in caſtris 24. Ian. ſub crepuſculo vi inuadere, opprimere, atq; opera Tribunorum, & Centurionum militarium ac fortitudine militum, quos ſecum habebat, fugare & diſsipare poſſet.

Mauricius ex Haga Comitis diſcedit.

Die itaque 21. Ian. Mauricius ex Haga Comitis diſcedit, & præter ſolitos aulicos ſuos, comitatus à Comite Solmenſi, ac Franciſco Vereo, ſequẽti die Gertrudebergam aduenit, vbi eodem die ſpatio duarum horarum, appulerunt 150. naues militibus onuſtæ. Inter alios quoq; Robertus Sydnei, Gubernator Vliſsingenſis, nomine Reginæ Angliæ, rogatu S. E. (hic vt aliàs affectionem ſuam ſingularem erga Prouincias Confœderatas oſtendens) in perſona cum 300. ſelectis Anglis huic expeditioni intereſſe voluit. Similiter Vicarius Gubernatoris Brielenſis miſit 200. milites exercitatos Anglos. Philippus Comes in Hohenlo, & Baro in Langenberch/ etſi in Germaniam proficiſcendi veniam impetraſſet, & iam ad limites Belgij veniſſet, tamen cùm intelligeret in ſumma feſtinatione nocte dieque milites hinc indè ex mandato Comitis Mauricij Goricomi congregari, idq; animaduerteret non ſine neceſſaria cauſſa fieri, poſtpoſitis ſuis priuatis negotijs huic etiam expeditioni ſe adiunxit.

Poſtquam igitur 22. Ianu. omnes Gertrudenbergæ aduenissent, & Excel. Sua ſeqnenti die conſtituiſſet itér ingredi, à Dominis Ordinibus admonitus, ne ſe in periculum conijceret, illis reſpondit ſe iá eſſe in procinctu, hoſtem in Dei nomine Turnhauti viſitare; progrediebãtur ita tota illa die & nocte, vt media intempeſta nocte, in pagum Rauels, miliari vno Turnhauto diſtantem peruenirent. Hic primi ſeſe pauliſper reficiebant, & poſteriores operiebantur, qui omnes ante exortam lucem aderant.

Comes Varraſius, caſtra clã relinquit.

Comes Varraſius de aduentu Comitis Mauricij certius factus, cum debuiſſet caſtra ſua munire, vel inſtructa acie Suæ Excel. obuiam prodire, locumque prælij idoneum eligere, vt militibus ſuis refectis & refocillatis cum illis pugnaret, qui tota die & nocte iter feciſſent, & ob incommoditates viarum defatigati, ac madidi eſſent (quo vt videtur, honori ſuo melius conſuluiſſet, cum viribus Mauricio non eſſet impar, imò optimos & exercitatiſsimos milites Regis Hiſpan. ſecum haberet: tamen, fortè ob S. Excel. præſentiam non expectato hoſte, abſq; vllo tubarum

tympa-

An 1596. tympanorumúe clangore & ſonitu caſtra ipſa nocte mouit, & Herentaliam ſeſe ſaluandi gratia proficiſcitur.

Mauricius iam ingruẽte die Turnhauto appropinquans, cum hoſtem aggredi putaret, eum autem fugiſſe intelligeret, cum equitibus, quos ſecum habebat, inſecutus eſt, pedites quam celerrimè quoque ſequi iubens. Quarta parte miliaris Turnhauto, hoſtis pedites quoſdam diſpoſuerat, vt tranſitum riuuli cuiuſdam (quem vnum ſolum ſingulis vlcibus tranſire oportebat) Mauricianis impedirent, qui tamen miſsis eò 200. Muſquetarijs, ſub Franciſco Vereo, & Nicolao ab Aa, oportunum hunc locum deſerere cogebantur. Ita hoſtem miliare vltra Turnhautũ aſſecutus eſt, qui diſpartitis legionibus inſtructa acie progrediebatur, quæq; centum paſſus circiter ab inuicem. Videlicet Legio Germanica primò, deinde Hachicourtij. Tertiò, Barlotti. Poſtremam aciem claudebant Neapolitani. Ad dextram procedebant equites, in tres turmas diuiſi; à ſiniſtra erat ſylua. Impedimenta ſua præmiſerat.

Pugna inter Hiſpanos & Naſſouios & horum victoria.

Cum Iam Mauricius (qui cum dimidia parte Equitum, in ſex turmas diuiſa, conſiſtebat) videret Comitem ab Hohenlo, cum altera dimidia equitum parte, ſimiliter in ſex turmas diſpartita, tantum effeciſſe, vt quemadmodum ei mandatum erat, hoſtem à latere commodè adoriri poſſet, Franciſco Vereo, & Gubernatori Sidnei iuſsit in poſtremum cuneum Impetum facere; ipſe interim quietè ſe continebat, vt ſi opus laſsis ſubueniret, eoſque reficeret. A latere igitur, & à tergo hoc modo impreſsione in hoſtem facta, acies eius diſsipata, & equitatus In fugam verſus eſt, reliquis circiter duobus millibus trucidatis, (inter quos ipſe Imperator Comes Varraſius occubuit) & ducentis captis, Inter quos multi Tribuni militares, & Centuriones. Hoſtiq; in ſignum præclarę victoriæ erepta ſunt 38. vexilla peditum, & vnum equitum.

Naſſouiorum fortitudo.

In pugna hæc fortiter ſe geſſerunt Comites Hohenloius, Solmenſis, Gubernator Sidnei, Franciſcus Verius, & in genere omnes Tribuni militares, militesque ipſi gregarij.

Arx Turnhautenſis Mauritio deditur.

Mauricius hac victoria minimo ſuorum detrimento potitus, Turnhauti pernoctauit, vbi tormenta cum aliquot peditibus reliquerat. Et poſtquam arcem ibidem iiſdem tormentis verberaſſet, eam deditione cœpit, & exercitum rurſus dimiſit, ipſeque 8. poſt diſceſſum ex Haga Comitis, die, eo cum triumpho redijt, Deo Opt. Max. pro victoria obtenta, ſummas gratias agens.

Stratagema Gubernatoris Dorlantij in occupanda vrbe Ambiana.

Regem Hiſpan. ab anno 85. hucuſque ſummo ſtudio Coronę Gallicæ inhiaſſe ex ijs, quæ ſupra retulimus, & præſertim expugnatione Caſtileti, Dorlantij apparet. Conſtitutus erat à Fontano Dorlantij Gubernator Hiſpanus, nomine Hernantello Portocarera. Hic quibuſcunque modis hoſtibus ſuis Gallis nocere, detrimentumq; Inferre operam dabat. Inter alia Ambiano, vrbi munitiſsimæ & opulentiſsimæ, quo Nauarræus omnem apparatum bellicum & commeatum conuexerat, inſidiabatur. Cùm itaque cognouiſſet ruſticos (qui cotidie ſua ad forum venalia vehebant) abſque inquiſitione vlla intromitti, volones quoſdam audaces elegit, huic rei idoneos. Hos ruſticorum quoque habitu ſeſe induere, & quaſi aliquot in vrbem vendendi gratia inferre vellent, portæ ſummo diluculo appropinquare iuſsit.

Ambianũ ab Hiſpa. ex inſidijs capitur.

Conſtituto itaque die eorum 14. cum alijs ruſticis, ad vrbem ſummo mane veniunt, omnia explorant, & certam exploratamque victoriam eſſe Gubernatori renunciant, qui cum 2000. peditibus, & 500. equitibus, in ſilua quadam vrbe propinqua diliteſcebat, & 400. in dirutum templum iactu lapidis ab vrbe in inſidias collocauerat. Cùm iam porta aperiretur, adſunt ad hanc rem deſtinati, currus ſuos infra portam tranſuerſim ponunt, ne cancelli penſiles ipſis nocere poſſent, ſtatimque vigiles, quorum circiter 30. erant, aggrediuntur, & reſiſtentes occidunt: qui inſidijs erant, accurrunt: ciues quamuis ſe defendendi cauſa tribus in locis inciperent munire, incautos & inopinatos opprimunt, & 150. circiter cæſis vrbe potiuntur: quam incontinenti tanquam hoſtes infenſiſsimi ſpoliant, diripiunt, & ditioribus nihilominus graue lytrum, quo vitam redimerent, imponunt.

Nauarræus rurſus obſidet Ambianum.

Nauarræus, cùm de his certior eſſet factus, confeſtim, & antequã Hiſpani direptionis finem feciſſent, vrbem obſidione firmiſsima cinxit, vt cum præda exire non poſſent, quæ obſidio in multos menſes protracta eſt, de qua paulò pòſt plura dicemus.

Mauricius tẽtat Venlonã, ſed fruſtra.

Non ita dudum poſt, nimirum menſe Maio, Mauricius ſimiliter Venlonam vrbẽ Geldriæ ex inſidijs occupare tentabat, non tamen eodem ſucceſſu. Habebat is Nautam aliquem in vrbe ſibi fauentem, is certo die duabus nauibus militibus inſtructis Moſam deſcendebat; vnà præcedebat, milites huic impoſiti, manè cum porta recluderetur, adſunt, in vigiles irruunt, & ipſa porta potiuntur, eamque nautæ huius ſtratagematis auctori, cuſtodiendam tradunt; Altera nauis, in qua maxima pars militum erat, ſuprà vrbem in arenas illidebat, vt neque ſurſum, neque deorſum dirigi, nec milites in terrã tam ſubitò exire, & ſocijs ſuccurrere poſſent. Quod cum nauta, portæ cuſtos videret, vni ex ſuis tutelam eis committit, ſpeciubus, qui iam in armis erant reſiſtendi, ſed ob reliquorum abſentiam viribus impar, deſideratis quibuſdam re Infecta retrocedere coactus eſt. Ciues poſt huius ſocium comprehenſum, in quatuor fecerunt diſſecari partes.

Præter

An. 1597.

Belli quies in Belgio.

Præter hæc in Belgio ab vtraque parte nihil præclari geſtum eſt; videbaturq́; æſtatem hanc quietè tranſituram: Angliæ tamen Regina rurſus in Iunio Claſſem inſtruxit, & in Hiſpanias ablegauit, de cuius expeditione & ſucceſſu nondum quid certi conſtat. Nauarræus interim obſidionem Ambianam ſummo ſtudio continuabat.

Tandem Ordines Confœderati, cùm Hiſpanos è Friſia planè eijcere cogitarent, nec id commodè fiere poſſet, niſi prius oppido Berckenſi expugnato. Hinc enim præſidijs in Friſia facilè ſubſidia mitti poterant: vt ante biennium accidebat, cum Mauricius Comes Naſſouius Grollam obſidiſſet, quo tempore Hiſpani huius loci maximè oportunitate, eum obſidionem ſoluere cogebant.

Mauricius ex ercitũ educit.

Animum igitur adiecerunt Berckam obſidendi. Quem in finem Mauricius inſtructa claſſe, cui milites omneſq́ue apparatus bellicus impoſitus erat, circa ioltium Auguſti per Vahalim, ad Propugnaculum Schenckianum aſcendit: vbi per aliquot dies hærens, maiores exſpectabat copias. Incertum adhuc erat, quo ſe cum exercitu verteret, num in Friſiam, vel Gelriam, vel diœceſim Colonienſem: attamen Comes Hermannus, Gelriæ Gubernator imprimis Berckæ metuebat; cohortes itaque aliquot ex varijs vicinis præſidi,s colligens, eò miſit, addita hac promiſſione, ſi obſiderentur, ſe illos intra paucos dies liberaturos.

Alpenum occu pat Mauricius.

Mauricius re deliberata vlterius Rhenum nauibus aſcendit, & Berckam verſus tendit. Erat in Arce & oppidulo vicino Alpeno centurio Bentingius, cum inſigni vno peditum, qui vt plurimum, quemadmodum & Præſidiarij Berckenſes ex raptu & latrocinio vixerant. Hic audito Maurícij aduentu, arcem cum oppido reliquit, & Berckam auſugit. Pauci qui ibi manſerant, arcem dedunt.

Bercka à Mauricio obſidetur.

Ita die octauo Auguſti, Mauritius Berckam vndique obſidione cinxit. Huic præerat Centurio quidam ſtrenuus & exercitatus nomine Snater. Obſidionem inchoabant 30. vexilla peditum, & aliquot equitum. Præſidiarij numero circiter 60. egreſſi, cum adueniente hoſte velitabantur, ſed ſuo malo præuenti oppidum intrare non potuerunt, plurimiq; occubuerunt.

Die ſequenti, reliquus exercitus, conſtans 127. ſignis peditum, & 20. vexillis equitum Inſecutus eſt, ſtatimq́ue caſtra tam citra, quam vltra Rhenum locata, munitioneſq́; excitari cœptæ ſunt. Angli Inſulam in Rheno paulò ſupra vrbem occuparunt, & 23. tormenta bellica eo attraxerunt ex nauibus.

Naſſouici militis fortitudo & audacia.

Eodem die miles quidam Naſſouius, natando ad Berckenſium nauem Prætoriam ſiue Admiralíam peruenit, malum aſcendit, & inde inſigne in Præſidiariorum omnium conſpectu tollit, & Mauricio offert. Qui eius fortitudinem laudans, præmio digno remuneratus eſt. Circa veſperam in caſtra tormenta bellica circiter 84. tam minora, quam maiora adducta ſunt. Acceſsit præterea Comes VVilhelmus Naſſouius cum Friſiaca Legione, ita vt totus exercitus conſtitueret 12000. tam peditibus, quam equitibus.

Cohors Hiſp. fugatur.

Contigit vt eodem tempore, cohors militum Hiſpanicorum exauctorata, harum rerum ignara, ex Propugnaculo Enſchedano è Friſia rediret: hæc prope Teutoburgum in Mautitianos ex inopinatò incidit: maxima tamen pars in ſiluam ſeſe abſcondit, & ita euaſit; 23. circiter cũ Vicario capti, & in caſtra deducti ſunt.

Præſidiarij naues ſuas demergunt.

Præſidiarij hoſti quoque modo nocere cupientes, vel ſaltem prodeſſe nolentes, eadem die naues ſuas bellicas perforarunt, & in aquas ſiue Rhenum demerſerunt, tormenta ſecum in oppidum trahentes. Similis nauis ſtabat Cæſarisvverdæ in Anchoris; eò ad D. Coadiutorem, qui tum temporis ibi hærebat. ablegatur Centurio quidam cum aliquot militibus petens, vt illa ſibi traderetur. Dum autem reſponſum diutiùs differtur, milites lõgioris moræ pertæſi, nauem ſoluere & abducere incipiunt; ſed ob ventus contrarietatem, id perficere non poterant. Quo viſo Banariani milites 3. ex illis globis traijciunt, reliquos capiunt. Eadem nauis poſtea ad Munimentum Camillianum deducta, abſque vllius opera ſeipſam ſoluit, & Rhenum ſecundo flumine deſcendens, ſeſe Hollandicis nauibus ſpontè dedidit, & iunxit.

Mauricius põtem ſupra Rhenũ ſtruit.

Decima Auguſti, qui erat dies Dominicus, Hollandi nauibus circiter 120. ſpectantibus Præſidiarijs, & tormentis ex oppido vehementer fulminantibus, ſalui & illæſi, vnius nauis malo in ſummitate ſaltem corrupto, aduerſo flumine aſcenderunt, & Inſulam ſuprà dictam ab vtraque parte cum continenti ponte iunxerunt.

Die Lunæ & Martis, oppidi muros leuiter minoribus tormentis quatere cœpit Mauricius: & cùm Præſidiarij duas machinas bellicas, in quadã rotunda turri haberent, quibus valde obſidentibus in caſtris incommodabant, iuſsit hanc deijci; ita multis ictibus tandem ſuperius inutilis reddita, cum tormentis, & Baliſtario concidit.

Præſidiarij eruptionem faciunt.

Dum obſidentes opere faciundo, & ſe muniendo operam dant, Præſidiarij rurſus eruptionem faciunt, ſed ſine fructu (niſi quod Vicarium quendã ex cohorte Comitis VVilhelmi Naſſouij, qui longius proceſſerat, vulneratum ſecum abducerent) in oppidum amiſsis 30. ex ſuis redire cogebantur.

Mau-

An. 1597.

Telonii ante oppidū euertitur.

Mauritij cum caſtra vndique eſſent ſufficienter munita, tormentaque diſpoſita, die Sābbati iuſsit Telonium tormentis impetere, quod tandē planè euerſum eſt. Et quamuis primò conſtitutum eſſet, die ſequenti oppidum ſummis viribus oppugnare, tamen res dilata eſt in diem Martis ſequentem, vbi facta prius ruina Propugnaculum extra oppidum iuxta Telonium, expugnatum, & à Mauritianis 15. ex ſuis deſideratis captum eſt.

Mauritiani propugnaculū quoddam occupant.

Præſidiarij Berckenſes deditionem offerunt.

Similem ruinam inter portam Rhenanam & Caſſelanam cum oppidani fieri viderent, animo conſternati, Inducias trium dierum petierunt; quas cum Comes Hohenloius concedere nollet, ſed ſpatium paucarum horarum, quo deliberarēt, indulgeret, metu periculi præſentis in colloquium deſcenderunt, poſtulantes vt ipſis cum ſignis explicatis, armis & impedimentis ſuis exire liceret.

Oppidum deditur.

His conditionibus quoque denegatis, ſaltem complicatis vexillis, gladijs ſolum accincti, cum cæteris impedimentis exirēt, eis permiſſum eſt. Ita in cōtinenti Mauricij corporis cohors, oppidum ad excubias agendas intrauit; die ſequenti præſidiarij Hiſpanici numero 800. egreſſi, & Ruremundam per turmam equitum deducti ſunt, addita promiſsione, ſeſe Regi Hiſpan. cis Moſam ſpatio trium menſium non militaturos.

Hoc modo oppidum illud, ad traijciendum Rhenum, ſuisque in Friſia ſubſidia mittendi, Regi Hiſpan. oportunum, valdeque inſeruiens, diebus vndecim, & minimo obſidentium damno occupatum eſt.

Quo apparatu bellico Mauritius potitus ſit.

Erat in oppido adhuc magna apparatus bellici copia & prouiſio; nā vt videbatur, Cardinalis aliquid, vel in Gelria, vel Friſia tentaturus, niſi obſidione Ambienſi detentus & retardatus fuiſſet, eò neceſſaria omnia conuehi fecerat. Paucis diebus ante ceptam obſidionem, aliquot panni lintei & lanei, quorum pretium ad aliquot florenorum millia æſtimabatur, inuecti erāt, his omnibus hoſtis potitus eſt; præterea nauibus bellicis quinque, tribusque alijs nuperrimè, vt ferebatur, ad expugnationem Propugnaculi Schenckiani, præparatis, cum omnibus inſtrumentis.

Præſidiarij Berckenſes Gelriam occupāt, & tumultu excitato ſtipendia flagitant.

Præſidiariorum Hiſpanicorum aliquot cohortes, Bercka Geldriam tendebant, quo peruenientes, ob ſubitaneam fortè deditionem, à ſocijs primò excluſi fuerunt, tandem cum blandis verbis impetraſſent, vt intromitterentur, forum occuparunt, tumultu excitato, & Præfectis tribunisque militaribus, cum cæteris, qui ſeſe eis iungere nolebant, vrbe eijcientes, ſtipendiorum ſolutionem flagitant.

Mauritius Gelrienſibus ſolutionē offert.

Quo audito Mauricius, oportunitatem hanc non negligendam ratus, Commiſſarios ſuos in continenti eò ablegauit, eis quatuor menſium ſtipendium offerens: ſed his aures nondum præbere voluerunt. Quis huius tumultus futurus ſit exitus, tempus docebit.

Mauritius Berkam iterum munit.

Mauricius interim diebus aliquot Oppido rurſus muniendo, & ruinis reficiendis dabat operam, inque Inſula Rheni, quo melius Oppidum hoc defendi in poſterum poſſet, Munimentum excitari curauit.

Mauritius exercitū mouet.

His peractis Moerſiam cum exercitu tendit. Oppidum hoc cum circumiacenti ditione duobus miliaribus Bercka diſtans, hereditario iure poſt mortem Comitis Hermanni, ad ſororem ſuam VValpurgam, Comitis Hornani quondam viduæ (quæ poſtea Adolpho Comiti Nevvenario nupſit) peruenerat. Hic Comes Adolphus oriente ante plures annos inter Clerum Colonienſem, & Electorem Archiepiſcopum Gebhardum Truchſeſium bello huius partes ſemper fouit. Cùm autem Bauarus ope Hiſpanorum diœceſi vi potiretur, & Truchſeſius in Hollandiam ſe recipere cogeretur, vnà cum ipſo (proprijs viribus Comitatum ſuum defendere non valens) in Hollandiam ceſsit: vbi ab Ordinibus confœderatis in Gubernatorē Geldriȩ electus, ſtrenuam aliquot annos illis in bello nauauit operam, tādem dum Arnhemij nouis inſtrumentis & machinis bellicis probandis intereſt, puluere ſulphureo ex inopinato incenſo, igne ambuſtus miſerè perijt.

Mortuo itaque Comite, Vidua loca ab Hiſpanis, Bauarianisque, quod felonia prætenſa per maritum ſibi obeſſe nō poſſet, nec deberet, ſibi reſtitui petijt; cùm autem nihil obtinere vtrinque poſſet, Ordinum Confœderatorum (de quibus maritus bene meritus erat) auxilium & patrocinium obnixè flagitauit. Qui proximè præteritis annis diœceſim Colonienſem, tam Rhenenſem, quam VVeſtphalicam, ob non reſtituta loca ei adempta, miſerè exactionibus & deprȩdationibus vexarunt.

Moerſam obſidet Mauritius.

Nunc cum exercitus confœderatorū Ordinum ſub Mauricio in propinquo eſſet, antequam caſtra longius moueret, Comitatum Mœrſianum ab Hiſpanis detentum, veræ Dominæ reſtituere voluit. Mœrſiam igitur partem exercitus præmiſit, & deditionem tam oppidi, quam arcis poſtulauit.

Modilianū ſiue Munimentum Camilli deſeritur.

Cuius aduentu, qui in Camilli Propugnaculo in ripa Rheni erāt, territi, relictis duobus tormentis, vaſe vini, & aliquot tonnis cereuiſiæ, Mœrſiam aufugeunt.

Ciues Hiſpanici iugi pertæſi, & vt huic exercitui reſiſterent, viribus impares, oppidulum

ſtatim

ſtatim Mauricio dediderunt. Præſidiarij, qui omnes in arcem ſe receperant, deditionem initio negabant, vt vi ipſos oppugnare neceſſe ſit. Euentus igitur huius obſidionis adhuc incertus eſt.

An. 1597.

Oppidum deditur.

De obſidione Ambianenſi diximus pauca ſuperius. Nauarræus, cùm vrbs eſſet limitanea, totius Picardiæ Metropolis, multumque ipſius intereſſet eam recuperare, ſuæque rurſus facere poteſtatis, obſidioni acriter inſtitit. Excitatis itaque initio, vt retulimus, potiſsimum Arteliam verſus, firmiſsimis munimentis, Præſidiarijs omnem intercluſit aditum. Tandem in Maio Rex ipſe integro exercitu, qui conſtabat 20000. tum peditibus, tum equitibus in caſtra venit. Præſidiarij cùm eſſent multi, abundarent commeatu, tormentis, puluere nitrato, & omni apparatu bellico ad ſui defenſionem neceſſario, obſidionem parui fecerunt, ſperantes Gallos diuturnioris moræ pertæſos, tandem ſponte ab ea diſceſſuros, vel vt id facerent, Cardinalem vi ipſos coacturum.

Nauarræus proſequitur obſidionẽ Ambianenſem.

Hic autem pecunia & milite deſtitutus, obſeſſos nullo modo liberare potuit. Milites enim ob non ſoluta ſtipendia habuit difficiles & refractarios.

Cardinalis in liberanda vrbe Ambianẽſi impotentia.

Interim illi vtrunq; contra hoſtem ſeſe fortiter defendebant, ac ſæpius magno Gallorum damno in caſtra eruptionem fecerunt.

Inter alias memorabilis fuit, quam fecerunt 17. Iul. vbi 800. haſtatis, 200. ſcutatis, & quibuſdam bipenniferis clàm abſque ſclopetis egreſsi, in caſtra hoſtium irruerunt antequam arma capere poſſent, & magnam eorum ſtragem ediderunt, ac ita aliquot ex ſuis quoq; deſideratis, in vrbem redierunt.

Memorabilis præſidiariorum eruptio.

Nauarræus videns obſeſſos indies fieri pertinaciores, ideoq; vrbe niſi adhibita vi potiri ſe non poſſe, eam immaniter tormentis incipiebat verberare, ruinas facere, & oppugnare. Hiſpani licet fortiter reſiſterent, tamen virtute ſuorum militum Propugnaculum quoddam, cum parte Valli expugnauit.

Nauarræus oppugnat Ambianum.

Expugnat Propugnaculum.

Præſidiarij nihilominus de nouo intra vrbem ſe contra hoſtium aſſultus & impetus, munierunt: Sed Nauarræum (cùm hiſtoriam hanc clauderemus fama erat) propius adductis, & in Vallum vrbis vſq; attractis tormentis, Obſeſſorum nouas munitiones deieciſſe, & tandem vigeſimoſecundo Aug. vndecima oppugnatione, fortitudine potiſsimum Anglorum vrbem vi occupaſſe. Oppetijſſe in hac expugnatione ex Gallis plurimos: Præſidiarijs itaq; Hiſpanis & Gallis nullo modo parcitum eſſe, ſed eos ad pontem vſq; perſecutos, obuios quoſq; gladijs & haſtis paſsim transfixiſſe, & hac ratione cõmilitones ſuos Dorlantij antè ab Hiſp. trucidatos vlciſcentes, ferro in hoſtes vehemementer graſſatos fuiſſe: vt vt ſit nihil certi hac de re adfirmare volumus nec poſſumus.

Nauarræus vi expugnat Ambianum.

Similis & eodem modo incerta fama eſt, Claſſem Anglicanam, in Galitia in portu Coroniæ, Hiſpan. denuo profligaſſe, itemq; Peruanos contra Hiſpanos rebellaſſe. Si quid plenius de his omnibus cognouerimus, Lectori in poſterum lubeotes communicabimus: interim rogantes, vt laborem hunc noſtrum beneuolo accipiat, atque legat animo.

Anglicana Claßis quid effecerit.

SOLI DEO GLORIA.